Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమసూచికా.

ప్రథమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, M...

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విషయసంఖ్యా.		పుటసంఖ్యా.
౭౫	శ్రీమన్నారాయణకింకరయమకింకరయోస్సంవాదకథా	౪౭౦
౭౬	దక్షకృతహంసగుహ్యాఖ్యస్తోత్రమ్	౪౮౧
౭౭	శబళాశ్వాన్ప్రతినారదోపదిష్టనివృత్తిమార్గాభివర్ణనకథా	౪౮౫
౭౮	దక్షకృతప్రజాసర్గాభివర్ణనకథా	౪౮౭
౭౯	ఇంద్రతిరస్కారాత్కుపితస్య బృహస్పతేరంతర్ధానవృత్తాంతః	౪౯౦
౮౦	ఇంద్రంప్రతివిశ్వరూపోపదిష్ట నారాయణకవచవృత్తాంతః	౪౯౧
౮౧	విశ్వరూపశిరశ్ఛేదన వశాదింద్రస్యబ్రహ్మహత్యాసంప్రాప్త్యభివర్ణనకథా	౪౯౪
౮౨	హతపుత్రేణత్వష్ట్రామారణహోమవశాద్వృత్రాసురోత్పాదనకథా	౪౯౫
౮౩	దేవాసురయుద్ధప్రారంభః	౫౦౦
౮౪	వృత్రాసురసంహారవశాదింద్రస్యపునర్బ్రహ్మహత్యాసంప్రాప్త్యభివర్ణనకథా	౫౦౬
౮౫	చిత్రకేతూపాఖ్యానం	౫౦౮
౮౬	చిత్రకేతోస్తపఃప్రభావేనభగవత్పద ప్రాప్త్యభివర్ణనకథా	౫౧౪
౮౭	చిత్రకేతోరీశ్వరతిరస్కారవశాచ్ఛాపప్రాప్త్యభివర్ణనకథా	౫౧౭
౮౮	సవితృవంశాద్యభివర్ణనకథా	౫౨౦
౮౯	సప్తమరుతాముత్పత్తికథా	౫౨౩
	—(✿) సప్తమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా. (✿)—	
౯౦	ధర్మరాజంప్రతి-నారదోపదిష్టహరికథావిషయః	౫౨౯
౯౧	హరిద్వారపాలకానాం- సనకాదిభ్యశ్శాపప్రాప్త్యనువర్ణనం	౫౩౧
౯౨	యమేనాభివర్ణితసుయజ్ఞోపాఖ్యానం	౫౩౪
౯౩	హిరణ్యకశిపుంప్రతిబ్రహ్మణాదత్తవరప్రదానకథా	౫౪౧
౯౪	ప్రహ్లాదచరిత్రప్రారంభః	౫౪౫
౯౫	ప్రహ్లాదంప్రతి-హిరణ్యకశిపుకృతతర్జనభర్త్సనాద్యభివర్ణనకథా	౫౪౬
౯౬	శ్రీనృసింహమూర్త్యవతారఘట్టః	౫౬౫
౯౭	హిరణ్యకశిపువధకథాఘట్టః	౫౬౬
౯౮	శ్రీనృసింహమూర్తింప్రతి- బ్రహ్మాదిదేవకృతస్తుతిః	౫౬౭
౯౯	శ్రీనృసింహమూర్తింప్రతి-ప్రహ్లాదకృతస్తుతిః	౫౬౯
౧౦౦	త్రిపురాసురసంహారఘట్టః	౫౭౯
౧౦౧	వర్ణాశ్రమధర్మనిర్ణయోపదేశఘట్టః	౫౮౦
౧౦౨	ప్రహ్లాదాజగరసంవాదః	౫౮౭
	—(✿) అష్టమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా (✿)—	
౧౦౩	స్వాయంభువాదిమన్వంతరానువర్ణనకథా	౬౦౦
౧౦౪	గజేంద్రమోక్షణకథాప్రారంభఘట్టః	౬౦౩
౧౦౫	క్షీరసాగరమథనకథాప్రారంభఘట్టః	౬౦౯
౧౦౬	కూర్మావతారకథాప్రారంభఘట్టః	౬౧౫
౧౦౭	దేవబృందప్రార్థితపరమేశ్వరకృతవిషభక్షణకథా	౬౧౬
౧౦౮	క్షీరసాగరమథనే-ఐరావతాదీనాముత్పత్తికథా	౬౧౮
౧౦౯	శ్రీమహావిష్ణోర్మోహినీవేషధారణ కథాఘట్టః	౬౨౦
౧౧౦	దేవాసురయుద్ధప్రారంభఘట్టః	౬౨౨
౧౨౧	మోహినీవేషావలోకనాకులచిత్తస్యేశ్వరస్యసంజాతమనోవిభ్రమకథా	౬౨౬
౧౧౨	వైవస్వతసూర్యసావర్ణ్యాదిమనూనామితిహాసవర్ణనఘట్టః	౬౨౯
౧౧౩	వామనచరిత్రప్రారంభః	౬౩౧
౧౧౪	బలిచక్రవర్తియుద్ధయాత్రాభివర్ణనం	౬౩౨
౧౧౫	వామనమూర్త్యావిర్భావఘట్టః	౬౩౮

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతిశ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గత ప్రథమాదిస్కంధనవకాత్మకకథానుక్రమసూచికా సమాప్తా.

హరిః-ఓం-శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు-

ఓం-తత్సత్.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీకృష్ణాయ పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గతాధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకాః.

(*) ప్రథమస్కంధే, (*)

శాస్త్రౌఘసారశ్శ్రీకృష్ణకృత్యం సృష్ట్యాదికేళయః। అవతారకథాః కృష్ణవృత్తయో ధర్మరక్షణమ్॥ ౧ ॥ తదేవం ప్రథమే ధ్యాయే షట్ప్రశ్నా మునిభిః కృతాః। ద్వితీయే తూత్తరం సూతశ్చతుర్ణామాహ తేష్వథ॥ ౨ ॥ అవతారకథాప్రశ్నే తృతీయే తూత్తరాభిధా। పురుషాద్యవతారోక్త్యా తత్తచ్చారిత్రవర్ణనైః॥ ౩ ॥ తుర్యే భాగవతారంభకారణత్వేన వర్ణ్యతే। వ్యాసస్యాపరితోషస్తు తపః ప్రవచనాదిభిః॥ ౪ ॥ పంచమే సర్వధర్మేభ్యో హరికీర్తనగౌరవమ్ । వ్యాసచిత్తప్రసాదాయ నారదేనోపదిశ్యతే ॥ ౫ ॥ వ్యాసస్య ప్రత్యయార్థం హి షష్ఠే ప్రాగ్జన్మసంభవమ్ । స్వభాగ్యం నారదః ప్రాహ కృష్ణసంకీర్తనోద్భవమ్॥ ౬॥ అథ భాగవతశ్రోతుర్జన్మ వక్తుం పరీక్షితః । సుప్తబాలవధాద్ద్రౌణేర్దండస్సప్తమ ఉచ్యతే॥ ౭॥ అష్టమే కుపితద్రౌణేరస్త్రాద్రక్షా పరీక్షితః । శ్రీకృష్ణసంస్తుతిః కుంత్యా రాజ్ఞశ్శోకశ్చ కీర్త్యతే॥ ౮ ॥ యుధిష్ఠిరాయ భీష్మేణ సర్వధర్మనిరూపణమ్। శ్రీకృష్ణస్య స్తుతిర్ముక్తిర్నవమే తస్య వర్ణ్యతే॥ ౯ ॥ దశమే కృతకార్యస్య హస్తినాపురతో హరేః। స్త్రీభిస్సంస్తూయమానస్య వర్ణ్యతే ద్వారకాగమః॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే రతిస్సమ్యగ్యాదవేంద్రస్య వర్ణ్యతే। ఆనర్తైస్తూయమానస్య పురీం నిర్విశ్య బంధుభిః॥ ౧౧॥ పురోక్తం యత్ప్రసంగాద్యద్ద్రౌణిదండాది విస్తరాత్ । ద్వాదశే తు తథైవాథ పరీక్షిజ్జన్మ వర్ణ్యతే॥ ౧౨ ॥ నిర్గమో ధృతరాష్ట్రస్య విదురోక్త్యా త్రయోదశే। ఉక్తః పాత్రాభిషేకేన వక్తుం రాజ్ఞో మహాపథం॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశే త్వరిష్టాని దృష్ట్వా రాజా విశంకితః । అశృణోదర్జునాత్కృష్ణతిరోధానమితీర్యతే॥ ౧౪॥ కలిప్రవేశమాలక్ష్య ధురం న్యస్య పరీక్షితి । ఆరురోహ నృపస్స్వర్గమితి పంచదశే బ్రవీత్॥ ౧౫ ॥ తతశ్చ షోడశే భూమిధర్మయోః కలిఖిన్నయోః। సంవాదో వర్ణ్యతే ప్రాప్తిః పాలకస్య పరీక్షితః॥ ౧౬ ॥ తతస్సప్తదశే రాజ్ఞః కలేర్నిగ్రహ ఉచ్యతే । తస్యైవం వీర్యభాజోపి వైరాగ్యం వక్ష్యతేద్భుతమ్॥ ౧౭॥ రాజ్ఞస్త్వష్టాదశే తస్య బ్రహ్మశాపో నిరూప్యతే। స చానుగ్రహ ఏవాస్య జాతో వైరాగ్యమావహన్॥ ౧౮॥ ప్రాయోపవిష్టే గంగాయాం రాజ్ఞి యోగిజనావృతే। శుకస్యాగమనం తత్ర ప్రోక్తమేకోనవింశకే॥ ౧౯॥ ... ... *

(*) ద్వితీయస్కంధే. (*)

తత్ర తు ప్రథమే ధ్యాయే కీర్తనశ్రవణాదిభిః । స్థవిష్ఠే భగవద్రూపే మనసో ధారణోచ్యతే ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే తు తతస్స్థూలధారణాతో జితం మనః। సర్వసాక్షిణి సర్వేశే విష్ణౌ ధార్యమితీర్యతే॥ దృశ్యాలంబనరూపైవ ముక్త్వా వైరాజధారణా। ఇష్టాచ్యతే తు తచ్ఛాద్యా సర్వాంతర్యామిధారణా॥ ౨॥ తృతీయే విష్ణుభక్తేస్తు వైశిష్ట్యం శృణ్వతో మునేః । భక్త్యుద్రేకేణ తత్కర్మశ్రవణాదర ఈర్యతే॥ ౩॥ తుర్యే పరీక్షితా పృష్టం సృష్ట్యాదిహరిచేష్టితమ్ । శుకేన బ్రహ్మతత్పుత్రసంవాదేనోపవర్ణ్యతే॥ ౪॥ పంచమే నారదేనాథ పృష్టః సృష్ట్యాది వక్త్యజః । హరేర్లీలా విరాట్సృష్టిం కాలకర్మాదిశక్తిభిః॥ ౫॥ షష్ఠే విరాడ్విభూతిశ్చ ప్రోక్త్వాధ్యాత్మాదిభేదతః। దృఢీకృతం తు పూర్వోక్తం సర్వం పురుషసూక్తతః॥ ౬ ॥ ఉచ్యంతే సప్తమే లీలావతారా బ్రహ్మణోదితాః। నారదాయ తు తత్కర్మప్రయోజనగుణైస్సహ॥ ౭ ॥ అష్టమే దేహసంబంధమాక్షిపన్నీశజీవయోః। బహ్వాన్ పరీక్షిదాపృచ్ఛత్పురాణార్థాన్ బుభుత్సితాన్॥ ౮॥ రాజప్రశ్నోత్తరం వక్తుం బ్రహ్మణే హరిణోదితమ్। కథయామాస నవమే శుకో భాగవతం పునః॥ ౯॥ తతో భాగవతవ్యాఖ్యాద్వారైవదశమేస్ఫుటమ్। రాజప్రశ్నోత్తరం వక్తుమారేభే బాదరాయణిః॥ ౧౦॥

(*) తృతీయస్కంధే. (*)

తత్ర తు ప్రథమాధ్యాయే బంధూన్ హిత్వాగతాయుషః। నిర్గతస్యోద్ధవేనాదౌ సంవాదః క్షత్తురుచ్యతే॥ ౧॥ ద్వితీయే కృష్ణవిశ్లేషాదనుశోచన్నథోద్ధవః । క్షేత్రేతే బాలచరిత్రాణి కృష్ణస్యావర్ణయచ్ఛ్వసన్॥ ౨ ॥ తృతీయే మధురామేత్య వ్రజాత్కంసవధాదికమ్ । యత్కృతం ద్వారకాయాం చ కృష్ణేన తదవర్ణయత్॥ ౩ ॥ చతుర్థే బంధునిధనం శ్రుత్వా తద్జ్ఞానలబ్ధయే। ఉద్ధవస్యోపదేశేన క్షత్తా మైత్రేయమాగతమ్॥ ౪ ॥ పంచమే భగవల్లీలాం క్షత్త్రా పృష్టో మహామునిః। ప్రోవాచ మహదాదీనాం సర్గం తైశ్చ హరేస్స్తుతిమ్॥ (ఉక్తశ్చతుర్భిరధ్యాయైః క్షత్త్రా మైత్రేయసంగమః । సంవాదస్తు తయోస్స్కంధద్వయేనాథ నిగద్యతే ॥ కౌషారవం పర్యపృచ్ఛద్గంగాద్వారే కృతక్రియమ్ । విదురః కృష్ణనిర్దిష్టం ముకుందం మనసాగతః)॥ ౫॥ షష్ఠే తైరీశ్వరావిష్టైస్సృష్టిర్మహావిరాట్తనోః। అధిదైవాదిభేదం చ తత్రైవ భగవత్కృతమ్॥ ౬

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

unding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సప్తమేసంశయచ్ఛేదిప్రతినంద్యమునేర్వచః । పునశ్చాత్రికృతానానాప్రశ్నాస్సమ్యగుదీరితాః॥ ౭ ॥ అష్టమేసహ భూధ్రిష్టైర్నాభేస్తుజలశాయినః।తమజానన్జలేబిభ్యత్తపసాతోషయద్ధరిమ్॥౮॥నవమేతపసాతుష్టందృష్ట్వానారాయ ణంత్వజః । అస్తౌదేకార్ణవేసీదన్లోకసర్గచికీర్షయా॥ ౯ ॥ దశమేకాలసంప్రశ్నంప్రతివక్తుంతదుద్భవః । ప్రా కృతాదివిభాగేనసర్గస్తుదశధోచ్యతె॥౧౦॥అథత్వేకాదశేకాలఃపరమాణ్వాదిలక్షణైః । యుగమన్వంతరాదిభ్యఃకల్పమా నాదివర్ణ్యతే॥౧౧॥ ద్వాదశేతుకుమారాదిమనస్సర్గోహ్యమైథునాత్ । కాయద్వైధేనయానస్తుమనుసర్గోనువర్ణ్య తె॥౧౨॥ త్రయోదశేసిసృక్షాయాంమనోరాకస్మికాప్లుతే। ధరాముద్ధర్తుముద్భూతాత్క్రోడాద్దైత్యానుమాదనం॥ ౧౩॥చతుర్దశేనిదానంతుతద్వధేవక్తుముచ్యతె । సంధ్యాయాంకశ్యపాద్గర్భసంభవఃకామతోదితేః॥ ౧౪ ॥ హత ప్రభైస్సురైఃపృష్టఃప్రాహపంచదశేవిధిః।తద్బీజవిప్రశాపాదివైకుంఠేవిష్ణుభృత్యయోః॥ ౧౫ ॥ హరిణాసాంత్వితైర్వి ప్రైరనుతప్తైస్తుషోడశే।తయోరసురభావేపికృతోనుగ్రహఈర్యతే॥౧౬ ॥ తతస్సప్తదశేజన్మతయోర్లోకభయంకరం హిరణ్యాక్షప్రభావశ్చవర్ణ్యతేదిగ్జయేద్భుతమ్॥౧౭ ॥ అష్టాదశేహిరణ్యాక్షధరాధర్తృవరాహయోః । నిర్విశేషం మహాయుద్ధందేవరక్షానిరూప్యతె॥౧౮ ॥ ఊనవింశేవిరించ్యాదిప్రార్థితేనమహామృధే । వరాహేణహిరణ్యాక్షవధ శ్లాఘ్యోనువర్ణ్యతే॥౧౯ ॥ వింశేవరాహజన్మాదివ్యవధానాదథాదితః । సర్గోనుస్మర్యతేవక్తుమన్వయంప్రస్తుతం మనోః॥౨౦॥ఏకవింశేతపోవిద్యాతోషితేనతువిష్ణునా । కర్దమస్యమనోఃపుత్ర్యావివాహఘటనోచ్యతె॥ ౨౧ ॥ ద్వా వింశేకర్దమాయాదాద్యథాదిష్టంహివిష్ణునా।మనుర్దుహితరందేవహూతిమిత్యుపవర్ణ్యతె॥ ౨౨ ॥ త్రయోదశేత పోయోగనిర్మితేసర్వసంపది । విమానేకామగెచిత్రాతయోరీతిర్నిరూప్యతే ॥ ౨౩॥ చతుర్వింశేతతోజన్మకపిలస్యా హతత్పితుః।ప్రవ్రజ్యాంతమనుజ్ఞాప్యఋణత్రయవిమోక్షతః ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశేజనన్యాతుపృష్టో బంధవిమోచనమ్। ఆదావాహపరంభక్తిలక్షణంకపిలస్సుతః॥౨౫॥షడ్వింశేపుంప్రకృత్యోస్తువివేకాయోపవర్ణ్యతే । సాంఖ్యేనసర్వభా వానాంజన్మలక్షణభేదతః ॥ ధాత్రాపుత్రాయ యత్ప్రోక్తంక్షత్త్రే మిత్రాసుతేనయత్ । మాత్రేసాంఖ్యం తదధ్యా త్మంప్రాధాన్యేనాహతత్త్వవిత్॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశేతతస్సమ్యగ్బహుసాధనయోగతః । పుంప్రకృత్యోర్వివేకేనమో క్షరీతిర్నిరూప్యతె॥౨౭॥ అష్టావింశేతతోష్టాంగయోగేశధ్యానశోభినా । సర్వోపాధివినిర్ముక్తస్వరూపజ్ఞానమీర్య తె॥భక్తింసంక్షేపతఃప్రోచ్యసాంఖ్యమాఖ్యాయవిస్తృతమ్।అథాహవైష్ణవంయోగమష్టాంగంకపిలోహరిః॥౨౮॥ ఏకో నత్రింశకేభక్తియోగస్తుబహుధోచ్యతె। కాలస్యచబలంఘోరసంసృతేశ్చవిరక్తయే॥ ౨౯ ॥ త్రింశేతుకాయకాంతా దిలాలనాకులచేతసామ్।కామినాంతామసీపాపాదధోగతిరుదీర్యతె॥ ౩౦॥ ఏకత్రింశేవిమిశ్రైస్తుపుణ్యపాపైరిహాంత రా।మనుష్యయోనిసంప్రాప్తిర్వర్ణ్యతేరాజసీగతిః॥ ౩౧॥ ద్వాత్రింశేసాత్త్వికైర్ధర్మైరూర్ధ్వాగతిరుదీర్యతే । త త్త్వజ్ఞానవిహీనస్యతతశ్చపునరాగతిః॥౩౨॥త్రయస్త్రింశేతుతస్యైవంకపిలస్యోపదేశతః। జ్ఞానభావేనతన్మాతుర్జీవన్ము క్తిరుదీర్యతె॥౩౩॥

—(*) చతుర్థస్కంధే. (*)—

తత్రతుప్రథమేధ్యాయేమనుకన్యాన్వయాఃపృథక్। వర్ణ్యంతేయత్రయజ్ఞాదిమూర్తిభిఃప్రభవాహరేః॥ ౧ ॥ ద్వి తీయేప్రథమాధ్యాయోప్రక్షిప్తభవదక్షయోః। విద్వేషెవర్ణ్యతెహేతుర్విశ్వసృడ్యజ్ఞసంభవః॥ ౨ ॥ తృతీయేతుసతీ తాతయజ్ఞోత్సవదిదృక్షయా।గమిష్యంతీమహేశెనవారితానీతిహేతుభిః॥ ౩ ॥ చతుర్థేతుపతింహిత్వాగతాపిత్రా వమానితా। రుషానిర్భర్త్స్యతంయజ్ఞెజహౌదేహమితీర్యతె॥౪॥ పంచమెతుసతీదేహత్యాగమాకర్ణ్యశంకరః । వీ రభద్రంరుషోత్పాద్యతేనదక్షమజీఘనత్॥ ౫ ॥ షష్ఠేతుదేవసంఘేనసహగత్వాభవంవిధిః । సాంత్వయామాసదక్షా దిజీవితాద్యర్థమాదరాత్॥ ౬॥ సప్తమేవిష్ణురుద్భూతస్స్తుతోదక్షభవాదిభిః । యజ్ఞంప్రవర్తయామాసదక్షేణేతి నిరూప్యతె॥ ౭ ॥ మనుకన్యాన్వయేప్రాప్తాదక్షయజ్ఞకథోదితా । మనుపుత్రాన్వయేప్రాప్తాధ్రువచర్యాథపంచభిః॥ అష్టమేగురుదారోక్తిరోషమత్సరతఃపురాత్।నిర్గతేనధ్రువేణాహతపసాతోషణంహరేః॥ ౮॥ నవమేతుహరింస్తుత్వా లబ్ధ్వాతస్మాద్వరాన్ధ్రువః । ప్రత్యాగత్యాకరోద్రాజ్యం పిత్రాదత్తమితీర్యతే॥ ౯ ॥ దశమేభ్రాతృహంతౄణాం యక్షాణామకరోద్వధమ్ । ఏకఏవాలకాంగత్వేత్యస్యవిక్రమఈర్యతే॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశేతుయక్షాణాం దక్షందృష్ట్వా మనుస్స్వయమ్।ఆగత్యవారయామాసధ్రువంతత్త్వోపదేశతః॥౧౧॥ద్వాదశేధనదేనాభినందితఃపురమాగతః । యజ్ఞై రిష్ట్వాహరేస్థానమారురోహేతికీర్త్యతే॥౧౨॥ ఏవంపంచభిరధ్యాయైర్ధ్రువచర్యానువర్ణితా । అథైకాదశభిశ్చ త్రంపృథుచారిత్రముచ్యతే ॥ తత్రత్రయోదశేవక్తుం పృథోర్జన్మధ్రువాన్వయే । అంగో వేనపితాపుత్రకాంక్ష్యాద్గతః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతీర్యతే॥ ౧౩॥ చతుర్దశే తు దుష్పుత్రభయాదంగే గతే ద్విజైః । అభిషిక్తస్య వేనస్య రోషాత్తైర్వధ ఉచ్యతే॥ ౧౪॥ తతః పంచదశే విప్రైర్మథనాద్వేనబాహుతః। జాతస్య తు పృథోరుక్తమభిషేకాహరణాదికమ్॥ ౧౫॥ షోడశే సర్వలోకేశైస్సతత్కృతం భార్యయా యుతమ్। మునిప్రయుక్తాస్సూతాద్యాస్తువంతి స్మేతి వర్ణ్యతే॥ ౧౬॥ తతస్సప్తదశే లోకేక్షుధః ప్రశమయన్ పృథుః। గ్రస్తబీజాం మహీం హంతుం యత్తోఽభిత్యాతయా స్తుతః॥ ౧౭॥ ఆలోలతులసీమాలమారూఢవినతాసుతమ్। జ్యోతిరిందీవరశ్యామమావిరస్తునృపాగ్రతః॥ అష్టాదశే మహీవాక్యాద్వత్సపాత్రాదిభేదతః । పృథ్వ్యాదిభిస్తు క్రమశస్సాదుగ్ధేతి నిరూప్యతే॥ ౧౮॥ ఊనవింశే త్వమేధాంగహయాపహరణాత్పృథోః । ఇంద్రం హంతుం ప్రవృత్తస్య ధాత్రా వారణముచ్యతే॥ ౧౯॥ వింశే తు విష్ణునా సాక్షాత్ పృథోర్యజ్ఞే నుశాసనమ్ । వరదానప్రసంగేన ప్రీతిశ్చాన్యోన్యమీర్యతే॥ ౨౦॥ ఏకవింశే తు పృథునా ప్రజానామనుశాసనమ్ । మహాసత్రే సురాదీనాం మహాసదసి వర్ణ్యతే॥ ౨౧॥ ద్వావింశే తు పరజ్ఞానం పృథవే హరిశాసనాత్ । సనత్కుమారో భగవానుపాదిశదితీర్యతే॥ ౨౨॥ త్రయోవింశే సభార్యస్య వనే నిత్యసమాధితః। విమానమధిరుహ్యాథ వైకుంఠగతిరీర్యతే॥ ౨౩॥ ఏకాదశభిరధ్యాయైః పృథోశ్చరితమీరితమ్। ప్రచేతసామథాష్టాభిస్తన్మధ్యే పంచభిః పితుః॥ చతుర్వింశే ప్రపౌత్రాత్తు పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః। ప్రచేతసాం జనిస్తేభ్యో రుద్రగీతం చ వర్ణ్యతే॥ ౨౪॥ ప్రచేతస్సు తపస్యత్సు తత్పిత్రే నారదో ఘృణీ । ప్రాచీనబర్హిషేఽధ్యాత్మం పరోక్షేణాహ పంచభిః॥ పురంజనకథావ్యాజాత్పంచవింశే తు నారదః । ఆత్మనో బుద్ధిసంగేన వివిధామాహ సంసృతిమ్॥ ప్రచేతస్సు తపస్తీవ్రం తప్యమానేషు నారదః । పురంజనకథాకూటం ప్రాహ ప్రాచీనబర్హిషే ॥ ౨౫॥ షడ్వింశే మృగయావ్యాజాత్స్వప్నజాగరణోక్తిభిః। సద్బుద్ధిత్యాగయోగాభ్యాం సంసృతిస్సాప్రపంచ్యతే॥ ౨౬॥ సప్తవింశే ప్రియాపుత్రాద్యాసక్త్యా విస్మృతాత్మనః । కాలకన్యాద్యుపాఖ్యానైర్జరారోగాద్యుదీర్యతే॥ ౨౭॥ అష్టావింశే తు వైదర్భ్యా ధ్యానేన స్త్రీవిచింతయా । స్త్రీత్వం ప్రాప్తస్య దైవేన కదాచిన్ముక్తిరుచ్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే పరోక్షార్థవ్యాఖ్యానేనోపసంహృతమ్। స్త్రీసంగతో భవస్త్వీశసంగాన్ముక్తిరుదీర్యతే॥ ౨౯ ॥ ప్రసంగాత్పంచభిః ప్రోక్తం వృత్తం ప్రాచీనబర్హిషః। వర్ణ్యతే చ పునర్ద్వాభ్యాం ప్రస్తుతం చ ప్రచేతసామ్ । తత్ర త్రింశే తపస్తుష్టాద్దేవాల్లబ్ధవరాస్తతః। ఆగత్య వార్క్షీముద్వాహ్య రాజ్యం చక్రురితీర్యతే॥ ౩౦॥ ఏకత్రింశే సుతే దక్షే ధురం న్యస్య ప్రచేతసః। నారదోక్తేన మార్గేణ గతా ముక్తిమితీర్యతే.

(❁) పంచమస్కంధే. (❁)

తత్ర తు ప్రథమేఽధ్యాయే జ్ఞానినో రాజ్యనిర్వృతిః । పునశ్చ జ్ఞాననిష్ఠేతి ప్రియవ్రతకథాద్భుతాః ॥ వంశం ప్రియవ్రతస్యాపి నిబోధ నృపసత్తమ। యో నారదాదాత్మవిద్యామధిగమ్య పునర్మహీమ్ ॥ భుక్త్వా విభజ్య పుత్రేభ్య ఐశ్వరం సమగాత్పదం ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే ప్రోక్తమాగ్నీధ్రచరితం స్త్రైణసంమతం। పత్న్యాం యం హి పూర్వచిత్త్యాం యో నాభిముఖ్యానజీజనత్॥ అస్మిన్ వంశే ప్రసిద్ధోఽయమాగ్నీధ్రస్త్రైణపుంగవః । విహసన్నివ తస్యేదం చరితం మునిరబ్రవీత్॥ ౨ ॥ తృతీయే చరితం నాభేః పరమంగళమీర్యతే। యస్య యజ్ఞే ప్రతీతస్సన్ పుత్రోఽభూద్వృషభో హరిః॥ ౩ ॥ చతుర్థాదిత్రిభిః ప్రోక్తమృషభస్యేహితం మహత్ । లోకార్థం యేన సత్కర్మ నైష్కర్మ్యం చ ప్రదర్శితం ॥ చతుర్థే శతపుత్రస్య రాజ్యం తస్యోపవర్ణ్యతే॥ యస్య రాజ్యే జనస్సర్వస్సంతోషామృతనిర్వృతః॥ ౪ ॥ పంచమే మోక్షధర్మోపదేశైః పుత్రాననుశాసనం । ఉక్తం పారమహంస్యం చ తస్య ద్వంద్వతితిక్షయా ॥ ౫ ॥ షష్ఠే లీనాభిమానస్య దేహత్యాగక్రమాభిధా। ప్రదహంతం దవాగ్నిం యః పశ్యన్నపి న పశ్యతి॥ ౬ ॥ అధ్యాయానాం త్రయే హ్యేవమృషభాఖ్యానమీరితం। అష్టభిర్భరతాఖ్యానమితః ప్రస్తూయతేఽమృతం॥ సప్తమే భరతో రాజ్యే చిరం యజ్ఞైర్హరిం యజన్ । ఆరబ్ధకర్మనిర్వాణో హరిక్షేత్రే భజద్ధరిం॥ ౭॥ అష్టమే భజతో విష్ణుం తస్యాకర్మాంతరాయతః । ఏణరక్షాప్రసక్తస్య జాతమేణత్వమీర్యతే॥ కృపయాపి కృతస్సంగః పతనాయైవ యోగినః। ఇతి ప్రదర్శయన్నాహ భరతస్యైణపోషణం॥ ౮॥ పితుః ప్రాప్తాత్మవిజ్ఞానో భరతో మృగతాం గతః। ప్రారబ్ధకర్మవేగేన తదంతే జడవిప్రతాం ॥ నవమే జడవిప్రత్వే తస్య రాగాద్యభావతః । భద్రకాళీపశుత్వేఽపి నిర్వికారత్వమీర్యతే॥ ౯॥ దశమే క్షితిపతా రాజ్ఞా శిబికాం స్వాం వహన్ మునిః । స్వదుర్వాదానువాదేన విజ్ఞాయాశు ప్రసాదితః॥ ఏవంభూతా విచారిత్వమజ్ఞ సర్వజ్ఞయోస్సమం। ఇతి సర్వజ్ఞతాసిద్ధేరహూగణకథేరణం ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు సంపృష్టో రహూగణమహీభృతా। ఉపాదిశత్పరం జ్ఞానం స యోగీతి నిగద్యతే॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే పునరాపృష్టస్సందేహేన మహీభృతా। స యోగీ సర్వసందేహానపానుదదితీర్యతే॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశే విరక్త్యాయ వృథాతత్త్వనిరూపణం। ఇతి వైరాగ్యదార్ఢ్యాయ భవాటవ్యుపవర్ణ్యతే ॥ ౧౩॥ చతుర్దశే భవారణ్యరూపకస్యాకృతిః కృతా । పరిస్తేత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యగోమాయయమశకాద్యర్థకల్పనైః॥౧౪॥ఏవమష్టభిరధ్యాయైర్భరతస్యోక్తమీహితమ్। తతఃపంచదశేతస్యకీర్త్యంతే వంశజానృపాః॥ ౧౫॥ పూర్వోక్తద్వీపసింధ్వాదిమానచిహ్నస్వరూపతః । స్పష్టంప్రవక్తుమారబ్ధాపంచాధ్యాయీహ్యతఃపరమ్ ॥ షోడశేథ స్తథాచోర్ధ్వంపరితస్సన్నివేశతః । మేరోఃస్థితిర్మహీకంజకర్ణికాచోపవర్ణ్యతే॥ ప్రియవ్రతచరిత్రోత్థాసప్తద్వీపాదికల్పనా ।తద్విశేషవిజిజ్ఞాసుఃకథాంతేపరిపృచ్ఛతి॥౧౬॥ తతస్సప్తదశేగంగాగమనంతచ్చతుర్దిశమ్।ఇళావృతేచరుద్రేణసంకర్షణనిషేవణమ్॥౧౭॥ అష్టాదశేతతో మేరోఃపూర్వాదిక్రమతస్త్రిషు । త్రిషుచోత్తరవర్షేషు సేవ్యసేవకవర్ణనమ్॥౧౮॥ ఊనవింశేకింపురుషేభారతేచోపవర్ణ్యతే। సేవ్యసేవకభావశ్చభారతశ్రైష్ఠ్యమేవచ॥౧౯॥ వింశేప్లక్షాదిషడ్ద్వీపస్థితిమానసహార్ణవైః।లోకాలోకస్థితించాంతర్బహిర్భాగాదిమానతః॥౨౦॥ ఏవమధ్యాయవింశత్యాభూమర్యాదానిరూపితా। అతఃపరంద్యుమర్యాదాపాలనంత్రిభిరుచ్యతే ॥ ఏకవింశేరవేఃకాలచక్రేణభ్రమతోన్వహమ్॥ స్వగత్యారాశిసంచారైర్లోకయాత్రానిరూప్యతే ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశేసోమశుక్రాదేస్స్థానమాహోత్తరోత్తరం।తత్తద్గత్యనుసారేణత్విష్టానిష్టేతథానృణాం॥౨౨॥త్రయోవింశేధ్రువస్థానం జ్యోతిశ్చక్రాశ్రమంతతః । శింశుమారస్వరూపేణహరేశ్చస్థితిరుచ్యతే ॥ ౨౩ ॥ ఏవంత్రిభి ర్ద్యుమర్యాదా పాలనం వర్ణితం తథా। అథోభువన మర్యాదా పాలనంత్రిభిరుచ్యతే ॥ చతుర్వింశేరవేరర్వాక్స్వర్భాన్వాది స్థితిఃక్రమాత్ । అతలాదిబిలస్వర్గమర్యాదాస్సప్తవర్ణితాః॥౨౪॥పంచవింశేతతోథస్తాదాహశేషస్యసంస్థితిమ్।సంజిహీర్షోరిదంకాలేయత్రరుద్రసముద్భవః॥౨౫॥షడ్వింశేతుతథోధస్తాన్నరకస్థితిరుచ్యతే। పాపినోయత్రదహ్యంతేయమదూతైర్యథాయథమ్॥౨౬॥

——(*)షష్ఠస్కంధే (*)——

తత్రాదౌప్రథమేవిష్ణోర్దూతైఃపాతకిమోచనమ్।తత్పాపఖ్యాపనాయోక్తంయామ్యైర్ధర్మాదిలక్షణమ్॥౧॥ ద్వితీయేవైష్ణవైర్యామ్యాన్నామమాహాత్మ్యమద్భుతమ్।శ్రావయిత్వాద్విజోవిష్ణోర్లోకంనీతఇతీర్యతే॥ ౨ ॥ తృతీయేతుయమేనాపివైష్ణవోత్కర్షవర్ణనైః।సాంత్వయిత్వాస్వదూతాస్తైర్వైష్ణవైఃకింకరీకృతాః॥ ౩॥చతుర్థాదిత్రిభిర్విశ్వరూపజన్మవివక్షయా।ప్రచేతస్సుతదక్షస్యవంశస్తావత్ప్రతన్యతే॥౪॥ పంచమేనారదేనాథవాచఃకూటైస్తునాశితాన్ । సుతానాకర్ణ్యదక్షోముంశాపేనేతినిరూప్యతే॥ ౫ ॥ షష్ఠేదక్షేణసృష్టాయాంకన్యాషష్ట్యాంప్రకీర్తితాః।పృథగ్వంశాయతోజాతావిశ్వరూపోదితేస్సుతాత్॥౬॥సప్తమేవిశ్వరూపోసౌపౌరోహిత్యేవృతస్సురైః । గురుణాసంపరిత్యక్తైఃపౌరోహిత్యమథాకరోత్॥౭॥అష్టమేవిశ్వరూపస్తువర్మనారాయణాత్మకం । ఇంద్రాయప్రాహయేనేంద్రోగుప్తోదైత్యానథాజయత్॥౮॥నవమేవిశ్వరూపేతుహతేశక్రేణకోపతః।త్వష్ట్రోత్పాదితవృత్రేభీతైర్దేవైర్హరేస్స్తుతిః॥ ౯॥ దశమేకేశవాదిష్టోదధ్యఙ్ఙస్థిజవజ్రభృత్।ఇంద్రోయుధ్యతవృత్రేణసోప్యనేనవినిర్జితః ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశేతువృత్రస్యయుధ్యమానస్యవజ్రిణా।భక్తిజ్ఞానబలోదర్కాశ్చిత్రావాచస్సువర్ణితాః ॥ ౧౧॥ ద్వాదశేతివిషణ్ణేనస్వయముత్సాహితేనతు। మహేంద్రేణమహాయుద్ధేవృత్రస్యవధఈర్యతే ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశేతువృత్రస్యబ్రహ్మహత్యామహాభయాత్ । చిరంనష్టోవితశ్శక్రోవిష్ణునేతినిరూప్యతే ॥ ౧౩ ॥ వృత్రస్యజ్ఞానభక్త్యాదిశ్రుత్వాపృష్టఃపరీక్షితా।శ్రోతుమాహచతుర్భిస్తత్ప్రాగ్జన్మచరితాన్యతః॥చతుర్దశేతుసహసాకృచ్ఛ్రలబ్ధసుతేమృతే।చిత్రకేతోరతిస్నేహాదతిశోకోనిరూప్యతే॥ ౧౪॥ తతఃపంచదశేచిత్రకేతోశ్శోకాపనోదనం।కృతంతత్త్వోపదేశేననారదేనాంగిరోయుజా॥ ౧౫॥ షోడశేతత్సుతోక్త్యైవవిశోకీకృత్యతంనృపం। ఆదిదేశమహావిద్యాంనారదశ్శేషతోషిణీం ॥ ౧౬ ॥ తతస్సప్తదశేయోగమహద్ధిం ప్రాప్యఖేచరన్।విహస్యగిరిశంశాపాదుమాయావృత్రతాంగతః॥ ౧౭॥ త్వష్టుర్వంశమనుక్రమ్యసప్రసంగంయథాక్రమమ్ । ఆదిత్యానామథాన్యేషాంవంశానాహమునీశ్వరః॥అదితేఃపంచమాదీనాంపుత్రాణామన్వయోక్తితః।అష్టాదశేదితేర్గర్భేశక్రేణమరుతాంభిదా॥ ౧౮ ॥ ఊనవింశేత్రయత్ప్రోక్తంకశ్యపేనదితేర్వ్రతమ్ । తదేవంవివృతంలోకహితాయపరితోషణం॥౧౯॥

——(*) సప్తమస్కంధే. (*)——

తత్రతుప్రథమేధ్యాయేహిరణ్యకశిపోస్సుతే।విష్ణుభక్తైవిరోధస్తువిప్రశాపజఈర్యతే॥ ౧॥ ద్వితీయేవిష్ణురోషేణలోకంవిప్లావ్యదానవైః।తద్ధతభ్రాతృపుత్రాదీనతిహాసైరసాంత్వయత్॥౨॥తృతీయేతస్యతపసాతప్తంవీక్ష్యజగద్విధిః । ఆగత్యవిస్మితస్తేనసంస్తుతస్సవరానదాత్॥౩॥చతుర్థేతువరాన్లబ్ధ్వావిజిత్యాఖిలలోకపాన్। విష్ణుద్వేషేణతాన్సర్వాన్దైత్యేంద్రస్సమపీడయత్॥౪॥ పంచమేగురుతోధీతంత్యక్త్వావిష్ణుస్తుతౌరతమ్ । ఘాతయన్విషసర్పాద్యైస్సుతందైత్యోనచాశకత్॥ ౫॥ షష్ఠేగురౌగృహంయాతేప్రహ్లాదోదైత్యబాలకాన్।అనుకంప్యపరంతత్త్వంనారదోక్తముపాదిశత్॥౬॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సప్తమే మాతృగర్భస్థే స్వస్మిన్నారదభాషితమ్ । ప్రహ్లాదో వర్ణయామాస శిష్యప్రత్యయసిద్ధయే॥ అశ్రావి నారదాదేతన్మయా గర్భ ఇతీరితుమ్ । తత్ప్రస్తావకథామాహ పద్యైష్షోడశభిస్సుధీః॥౬॥ అష్టమే తిరుపాసూనుం నిఘ్నన్ దైత్యోపహతస్స్వయమ్ । ఆవిర్భూయ నృసింహేన స చ బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతః॥ అంతః కృపాసుధాపూర్ణో బహిః క్రోధోన్నకేసరీ । దైత్యేంద్రమరిభావేన భజంతం స్వమఖాదయత్॥౮॥ నవమే బ్రహ్మణాభీత్యా చోదితోऽసురబాలకః । కోపం ప్రశమయన్నస్తౌన్నృసింహమతిభీషణమ్॥౯॥ దశమే త్వనుగృహ్యైముం భక్తమంతర్హితే హరౌ । ప్రసంగాద్ధరిణా రుద్రే కృతోऽనుగ్రహ ఈర్యతే॥౧౦॥ తదేవం దశభిర్జ్ఞానభక్తియోగావుదీరితౌ । అథ పంచభిరధ్యాయైః కర్మయోగోऽనువర్ణ్యతే॥ ఏకాదశే నృణాం ధర్మాస్సాధారణ్యేన వర్ణితాః । విశేషేణ చ వర్ణానాం ముఖ్యాముఖ్యాశ్చ యోషితామ్॥౧౧॥ ద్వాదశే వర్ణ్యతే ధర్మో బ్రహ్మచారివనస్థయోః । చతుర్ణామాశ్రమాణాం చ సాధారణ్యేన కశ్చన॥ ౧౨॥ త్రయోదశే యతేర్ధర్మస్సాధకస్యోచ్యతే మహాన్ । అవధూతేతిహాసేన సిద్ధావస్థా చ వర్ణ్యతే॥౧౩॥ చతుర్దశే గృహస్థస్య పరమో ధర్మ ఈర్యతే । దేశకాలాదిభేదేన పుంసశ్శ్రేయో విశేషకృత్॥౧౪॥ తతః పంచదశే సర్వవర్ణాశ్రమనిబంధనమ్ । సారతస్సంగ్రహేణాథ వర్ణ్యతే మోక్షలక్షణమ్॥౧౫॥

(❀) అష్టమస్కంధే (❀)

తత్ర తు ప్రథమే స్వాయంభువస్స్వారోచిషస్తథా । ఉత్తమస్తామసశ్చేతి చతుర్మనునిరూపణమ్ । స్వాయంభువేంతరేऽనంతదురంతగుణవర్ణనాత్ । ముదితః పరిపప్రచ్ఛ సర్వమన్వంతరస్థితిమ్॥ ౧॥ తుర్యే మన్వంతరే ప్రోక్తం గజేంద్రస్య విమోక్షణమ్ । ద్వితీయాదిత్రిభిస్తత్తు విస్తరేణోపవర్ణ్యతే ॥ ద్వితీయే తు గజేంద్రస్య గజీభిః క్రీడతో జలే । దైవాద్గ్రాహగృహీతస్య హరిస్మృతిరుదీర్యతే॥౨॥ తృతీయే స గజేంద్రేణ స్తుతో హరిరుపేత్య తమ్ । సముద్దధార గ్రాహాచ్చ గ్రాహం దేవలశాపతః॥౩॥ చతుర్థే తు తయోర్గ్రాహః ప్రాప గంధర్వతాం పునః । గజం స్వపార్షదం కృత్వా హరిర్నిన్యే నిజం పదమ్॥౪॥ అమృతాఖ్యానమష్టాభిరధ్యాయైరనువర్ణ్యతే । స్వభక్తపక్షపాతేన యత్ర యోషాయితం ప్రభోః॥ పంచమే పంచమం చాథ షష్ఠం చాకథయన్మనుమ్ । విప్రశాపాచ్చ నిశ్శ్రీకైః కృతా దేవైర్హరిస్తుతిః॥ ౫ ॥ షష్ఠే పునస్స్తుతిర్విష్ణావావిర్భూతే సురైః కృతా । తన్మంత్రాచ్చాసురైస్సాకమమృతార్థం సముద్యమః॥ ౬॥ సప్తమే మంథనోద్భూతవిషభీత్యాఖిలైర్జనైః । స్తుతస్స్వకృపయా రుద్రః పపౌ విషమితీర్యతే॥౭॥ అష్టమే మథ్యమానేऽబ్ధౌ లక్ష్మ్యా విష్ణావృతేऽసురైః । ధన్వంతరేర్హృతే సోమే మోహిన్యుద్భవ ఈర్యతే॥ నవమే మోహినీ దైత్యైర్దత్తేऽపి తేఽమృతభాజనే । తద్వంచనేన దేవేభ్యోऽమృతం దత్తం తమీర్యతే॥౯॥ దశమే మత్సరాద్దైత్యైరారబ్ధే తు మృధే సురైః । దైత్యమాయావిషణ్ణేషు దేవేష్వావిర్బభౌ హరిః॥ తదేవమమృతావాప్తిర్భక్తానామితీరితమ్ । భక్తమత్సరతః ప్రాణహానిః పునరుదీర్యతే॥ ౧౦॥ ఏకాదశే తు భగవత్కృపయాతిబలోద్ధతైః । అమరైస్సమరే దైత్యా బలిప్రభృతయో జితాః॥౧౧॥ ద్వాదశే మోహినీరూపవిభ్రమాలోకనోత్సుకమ్ । భవం సంమోహయామాస హరిః పునరసాంత్వయత్॥ అముహ్యన్నసురా విష్ణుమాయయా న తదద్భుతమ్ । ఇతి వక్తుం మహాదేవమోహోऽయమితి వర్ణ్యతే॥౧౨॥ త్రయోదశే తు వర్ణ్యంతే సప్తమాదీన్యనుక్రమాత్ । మన్వంతరాణి సర్వాణి షడ్విధాని పృథక్పృథక్ ॥౧౩॥ చతుర్దశే తు సర్వేషాం మన్వాదీనాం యథాయథమ్ । పృథక్కర్మాణి వర్ణ్యంతే భగవద్వంశవర్తినామ్॥ ౧౪॥ అత్రేర్యతే న వాధ్యాయ్యాం వామనం వామనచేష్టితమ్ । నిగ్రహాచ్ఛలలో యత్ర బలేర్భూయాననుగ్రహః॥ బలిం పంచదశే విశ్వజితాచార్యా హ్యయాజయన్ । తతోऽసౌ స్వర్గమజయద్భయాద్దేవా నిలిల్యిరే॥౧౫॥ షోడశే పుత్రనాశేన శోచంత్యా అదితేః పతిః । ప్రార్థితః కశ్యపః ప్రాహ పయోవ్రతమితీర్యతే॥ యద్వా॥ షోడశే కశ్యపోऽదిత్యా ప్రార్థితో లీనపుత్రయా । మహచ్ఛ్రేయస్కరం తస్యై పయోవ్రతముపాదిశత్॥౧౬॥ తతస్సప్తదశే దిత్యా కృతే తస్మిన్వ్రతే హరిః । తత్కామపూరణాయాదాత్తత్పుత్రోऽభూదితీర్యతే॥౧౭॥ తతస్త్వష్టాదశే భూత్వా వామనస్తత్కృతోఽఖిలైః । బలేర్యజ్ఞం గతస్తేన చోక్తో వృణు వరానితి॥౧౮॥ ఊనవింశే తు హరిణా యాచితే చ పదత్రయమ్ । ప్రతిశ్రుతే చ బలినా జానన్ గురురవారయత్॥ యద్వా॥ స్తుత్వార్థితో భగవతా స బలిస్త్రిపదీమితామ్ । వామనాయోనవింశే త్వాం దాస్యన్ శుక్రేణ వార్యతే॥ దాతుస్తుతిస్స్వయం తుష్టిరిత్యాదిప్రస్తుతోచితమ్ । వక్తవ్యమితి భిక్షూంశ్చ శిక్షయన్నాహ వామనః॥ ౧౯ ॥ వింశే గురూక్తిముల్లంఘ్య దత్తాం త్వాం బలినా హరిః । ప్రతిగృహ్యాఖిలాన్ లోకాన్ విశ్వరూపో విచక్రమే॥ యద్వా ॥ వింశే త్వనృతభీతోऽసౌ జ్ఞాత్వాపి కపటం హరేః । దదౌ పృథ్వీం తదా విష్ణుస్సహసావర్ధతాద్భుతమ్॥౨౦॥ ఏకవింశే పదాపూర్తిమిషేణ బలిబంధనమ్ । విష్ణునా కృతముక్తవాంతస్య ఖ్యాపయితుం జనే॥౨౧॥ ద్వావింశే తు ప్రసన్నస్స్వం ప్రస్థాప్య సుతలం బలిమ్ । దత్త్వా వరాన్ హరిస్సూనం గత్వా తద్ద్వారపోऽభవత్॥ సమర్పితతనూవిత్తనిర్మలాచలభక్తిభిః । చలితో బలినా చిత్రం స్వమేవార్పయదచ్యుతః ॥౨౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రయోవింశే బలౌ యాతే సుతలం సపితామహే। ఉపేంద్రేణ దివం గత్వా పూర్వవన్మోదతే హరిః॥ ౨౩॥ చతుర్వింశే భగవతః కథా మత్స్యస్వరూపిణః। వివిచ్య తే యతస్సత్యవ్రతరక్షా మహార్ణవే॥ తనుం తనుం ప్రదర్శ్యాదౌ నిజైశ్వర్యనిదర్శనాత్। మత్స్యం పృచ్ఛతి పృథ్వీశో లీలయా వామనోపమమ్॥ ౨౪॥

(*) నవమస్కంధః (*)

తత్ర తు ప్రథమేఽధ్యాయే వైవస్వతసుతాన్వయే। సోమవంశప్రవేశో హ్యైస్య సుద్యుమ్నస్త్రీత్వముచ్యతే॥ ౧॥ ద్వితీయే మనుపుత్రాణాం ద్వావపుత్రౌ విరాగతః। కరూశకాదిపంచానాం వంశా నాహ లఘుక్రమాత్॥ ౨॥ తృతీయే మనుపుత్రస్య శర్యాతేః కీర్త్యతేఽన్వయః। యత్ర సౌకన్యమాఖ్యానం రైవతం చ మహాద్భుతమ్॥ ౩॥ చతుర్థే మనుపుత్రస్య నాభాగస్య కథోచ్యతే। తత్సూనోశ్చాంబరీషస్య కృత్యా ప్రతిహతా యతః॥ ౪॥ పంచమే విష్ణుచక్రం తు ప్రసార్య ప్రాణసంకటాత్। దుర్వాసా విక్షితస్తేన యథా తద్వృత్తమీర్యతే॥ ౫॥ షష్ఠారంభేంబరీషస్య వంశముక్త్వా తతః పరమ్। షష్ఠాద్యష్టభిరధ్యాయైరిక్ష్వాకోర్వంశ ఉచ్యతే॥ తత్ర షష్ఠే శశాదాదిమాంధాత్రంతో నిరూప్యతే। ప్రసంగాత్సౌభరేరాఖ్యా మాంధాతృతనయాపతేః॥ ౬॥ మాంధాతురన్వయః ప్రోక్తస్సప్తమే యత్ర గీయతే। పురుకుత్సస్య చాఖ్యానం హరిశ్చంద్రస్య చోత్తమమ్॥ ౭॥ అష్టమే రోహితస్యోక్త్వా వంశో యత్రాభవన్నృపః। సగరః కపిలాక్షేపాన్నిర్దగ్ధా యస్య సూనవః॥ ౮॥ నవమేంశుమతో వంశః ఖట్వాంగావధి వర్ణ్యతే। గంగాం భూతలమానిన్యే యస్య పౌత్రో భగీరథః॥ ౯॥ దశమే ప్రాహ ఖట్వాంగవంశే శ్రీరామసంభవమ్। తచ్చరిత్రం చ లంకేశం హత్వాఽయోధ్యాగమావధి॥ యద్వా॥ దశమే రామచరితమావిర్భావపురస్సరమ్। శుకేన వర్ణ్యతే పుణ్యమభిషేకోత్సవావధి॥ ౧౦॥ తత ఏకాదశేఽయోధ్యామావసన్ననుజైస్సహ। యజ్ఞాదియచ్చకారేశో రామస్తదనువర్ణ్యతే॥ యద్వా॥ రామ ఏకాదశే యజ్ఞైరీజే రాష్ట్రే హ్యవాసయత్। కుశాదీన్ వృత్తిరుదితా ప్రజానాం రాఘవస్య చ॥ ౧౧॥ ద్వాదశే రామపుత్రస్య కుశస్యాన్వయ ఉచ్యతే। ఏవమిక్ష్వాకుపుత్రస్య శశాదస్యేరితోఽన్వయః॥ యద్వా॥ ఆరభ్యాప్యాకుశం భూపానైక్ష్వాకాన్ ద్వాదశే గతాన్। భవిష్యతస్సుమిత్రాంతాన్ బృహద్రణముఖాంస్తథా॥ ౧౨॥ ఇక్ష్వాకోరేవ పుత్రస్య నిమేర్వంశస్త్రయోదశే। వర్ణ్యతే జజ్ఞిరే యత్ర బ్రహ్మజ్ఞా జనకాదయః॥ యద్వా॥ త్రయోదశే రిషడ్వర్గజయీ రాజాన్వవాయకృత్। ఐక్ష్వాకస్య నిమేర్దేహాన్మథితాజ్జనకోఽభవత్॥ ౧౩॥ చతుర్దశే గురోః పత్న్యాం తారాయాం సోమజాద్బుధాత్। జాతస్త్వైలస్తదూర్వశ్యామాయుర్ముఖ్యానజీజనత్॥ యద్వా॥ చతుర్దశే త్రిజాత్సోమాద్గురోః పత్న్యాం బుధోఽజని। సదుపాస్త్యోర్వశీం తజ్జస్సంకేతం పురూరవాః॥ ౧౪॥ తతః పంచదశే గాధిరైళపుత్రాన్వయేఽజని। యద్దౌహిత్రసుతో రామః కార్తవీర్యమహన్ రుషా॥ యద్వా॥ ఉక్తాః పంచదశే వంశాశ్శ్రితా యైః ప్రముఖోత్థితాః। అర్జునం గాధిజాపౌత్రో రామోఽహం తేతి చేరితమ్॥ ౧౫॥ షోడశే చార్జునసుతైర్జమదగ్న్యాహతే ముహుః। రామాత్ క్షత్రవధః ప్రోక్తో విశ్వామిత్రస్య చాన్వయః॥ యద్వా॥ తీర్థాన్యటన్ ప్రసూర్భార్త్యాన్ రామోఽహన్ షోడశే నృపాన్। గాధేః పుత్రోఽభవత్పుత్రస్తద్వంశోఽభూదనేకశః॥ ౧౬॥ ఆయోస్సప్తదశే త్వైళజ్యేష్ఠపుత్రస్య పంచసు। సుతేషు తత్ర వృద్ధాదిచతుర్ణాం వంశవర్ణనమ్॥ యద్వా॥ వంశాన్ సప్తదశే వాదీదైళజ్యేష్ఠసుతాయుషః। పుత్రైరంభరజిత్క్షత్రవృద్ధానేనోభిరాహితాన్॥ అష్టాదశేఽయయాతేస్తు నాహుషస్య కథోచ్యతే। యస్య పంచసు పుత్రేషు కనీయానగ్రహీజ్జరామ్॥ యద్వా॥ ఆయుషో జ్యేష్ఠపుత్రస్య నహుషస్యాగ్రజస్సుతః। యయాతిః పూరుమకృతాష్టాదశే నృపమాత్మజమ్॥ ౧౮॥ ఊనవింశే యయాతిస్స్వం చేష్టితం నన్వజోపమమ్। దేవయానీం సమాశ్రిత్య విరక్తో ముక్తిమాప్తవాన్॥ కించ॥ భుక్తభోగా మజాం హాస్యన్నజవద్వృత్తిమాత్మనః। విడంబయన్ప్రియామాహ నిర్వేదయితుమాత్మవాన్॥ ౧౯॥ వింశే పితృప్రసాదాప్తరాజాసనమహానతేః। పూరోర్వంశే తు దౌష్యంతేర్భరతస్యేర్యతే యశః॥ ౨౦॥ ఏకవింశే తు దౌష్యంతేస్సుతస్యాన్వయ ఉచ్యతే। రంతిదేవాజమీఢాదేర్యత్ర కీర్తిః ప్రతన్యతే॥ యద్వా॥ ఏకవింశే భరద్వాజపుత్రమన్యుసుతాన్వయః। వర్ణ్యంతే రంతిదేవాజమీఢాద్యా యత్ర వంశినః॥ ౨౧॥ ద్వావింశే తు దివోదాసవంశముక్త్వాథ వర్ణితాః। ఋక్షవంశే జరాసంధపార్థదుర్యోధనాదయః॥ యద్వా॥ దివోదాసాత్తు పాంచాలవంశో ద్వావింశ ఉచ్యతే। వంశాంతరాదాజమీఢచైద్యమాగధకౌరవాః॥ ౨౨॥ త్రయోవింశే త్వనోర్ద్రుహ్యోస్తుర్వసోశ్చాన్వయః క్రమాత్। యదోశ్చ వంశోఽనుక్రాంతో యావజ్జ్యామఘసంభవమ్॥ యద్వా॥ త్రయోవింశేఽన్వయానుక్త్వా శుకోఽనుప్రముఖైః కృతాన్। జ్యామఘావధి మాచఖ్యౌ యదోర్వంశం మహోత్తరమ్॥ ౨౩॥ చతుర్వింశే విదర్భస్య పుత్రత్రయసముద్భవాః। వంశా నానాముఖాః ప్రోక్తా రామకృష్ణోద్భవావధి॥ ౨౪॥

ఇతి శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్య విరచిత శ్రీమద్భాగవతాంతర్గత - ప్రథమాదినవమస్కంధపర్యవసాయ్యధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకానుక్రమసూచికా సమాప్తా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

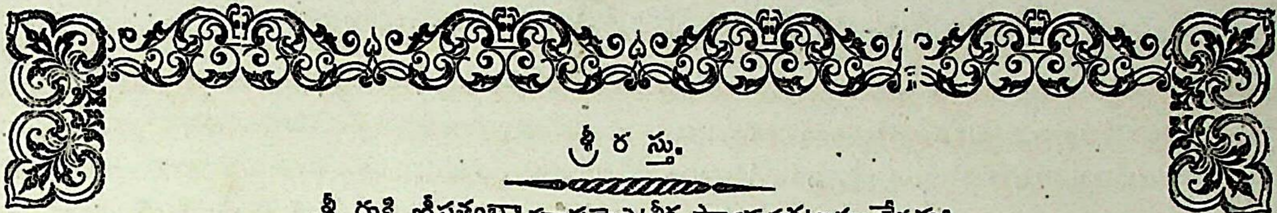

శ్రీరస్తు.

శ్రీ రుక్మిణీసత్యభామాసమేతశ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీభాగవతే * సవ్యాఖ్యానే * ప్రథమస్కంధప్రారంభః.

శుక్లాంబరధరంవిష్ణుంశశివర్ణంచతుర్భుజమ్ । ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే॥
ఇందీవరదళశ్యామ మిందిరానందకందళమ్ । వందారుజనమందారంవందేహం యదునందనమ్॥

శ్రీ భాగవతగ్రంథప్రారంభః.

జన్మాద్యస్యయతోఽన్వయాదితరత శ్చార్థేష్వభిజ్ఞస్స్వరాట్ తేనేబ్రహ్మహృదాయ ఆదికవయేముహ్యంతి యత్సూరయః। తేజోవారిమృదాం యథావినిమయోయత్రత్రిసర్గోఽమృషాధామ్నాస్వేనసదానిరస్తకుహకంసత్యంపరంధీమహి॥ ... ... *

శ్రీధరాచార్యవర్యప్రణీతా శ్రీభాగవతభావార్థదీపికాఖ్యా-అద్వైతవ్యాఖ్యా.

యత్కర్ణాందోళకేళీసమయసముదయద్వాయువేగానుకూలాతోలంతౌపుష్పవంతౌఘటనవిఘటనాపాటవంనాటయంతౌ। సంధ్యాయామంధకారేరధినటనవిధస్వర్ణకాంస్యాగ్ర్యతాళక్రీడామప్యానయేతే సభవతుభగవాన్స్వస్తిదో హస్తివక్త్రః॥మూకంకరోతివాచాలంపంగుంలంఘయతేగిరిమ్।యత్కృపాతమహంవందేపరమానందమాధవమ్॥ సంప్రదాయానుసారేణపూర్వాచార్యానుసారతః। శ్రీభాగవతభావార్థదీపికేయంవితన్యతే ॥ శ్రీమద్భాగవతాభిధస్సురతరుస్సారాంకురస్సజ్జనస్కంధైర్ద్వాదశభి స్తతః ప్రవిలసద్భక్త్యాలవాలోదయః। ద్వాత్రింశత్త్రిశతంచ యస్యవిలసచ్ఛాఖాస్సహస్రాణ్యహోపర్ణాన్యష్టదశేష్టదోఽతిసులభోవర్వర్తిసర్వోపరి॥ *

అథతత్రభవాన్ వేదవ్యాసః - నానాపురాణశాస్త్రప్రబంధైశ్చిత్తప్రశమమనులభమానస్తత్రతత్రాపరితుష్యన్నారదోపదేశతశ్శ్రీభగవద్గుణానువర్ణనప్రధానంభాగవతశాస్త్రంప్రారిప్సుస్తత్ప్రత్యూహ నివృత్త్యాదిసిద్ధయేతత్ప్రతిపాద్యపరదేవతానుస్మరణరూపమంగళమాచరతిజన్మాద్యస్యేతి॥పరంపరమేశ్వరంధీమహి - ధ్యాయతేర్లిఙ్-ఆత్మనేపదంఛాందసంధ్యాయేమేత్యర్థః-బహువచనంశిష్యాభిప్రాయం - తమేవస్వరూపతటస్థలక్షణాభ్యాముపలక్షయతి-తత్రస్వరూపలక్షణం-సత్యమితి-సత్యత్వేహేతుః-యత్రయస్మిన్బ్రహ్మణి-త్రయాణాం-ఆత్మమాయాగుణానాం- తమోరజస్సత్త్వానాంసర్గః-భూతేంద్రియదేవతారూపః- అమృషాసత్యః-యస్యసత్తయామిథ్యాసర్గోఽపిసత్యవత్ప్రతీయతే-తం-పరం-సత్యమిత్యర్థః-అత్రదృష్టాంతః- తేజోవారిమృదాంయథావినిమయఇతి - వినిమయోవ్యత్యయః-అన్యస్మిన్నన్యావభాసః-సయథా-అధిష్ఠానసత్తయాసద్వత్ప్రతీయతఇత్యర్థః-తత్రతేజసివారిబుద్ధిః- మరుమరీచికాయాంప్రసిద్ధా-మృదికాచాదౌవారిబుద్ధిః- వారిణిచకాచాదిబుద్ధిరిత్యాదియథాయథమూహ్యం- యద్వా-తస్యైవపరమార్థసత్యత్వప్రతిపాదనాయతదితరస్యమిథ్యాత్వముక్తం - యత్రమృషైవాయంత్రిసర్గోనవస్తుతస్సన్నితి - యత్రేత్యనేనప్రతీతముపాధిసంబంధంవారయతి-స్వేనైవధామ్నామహసా-నిరస్తం - కుహకంకపటం-మాయికంవిశ్వం - యస్మిన్తంధీమహీతిపూర్వేణైవసంబంధః - తటస్థలక్షణమాహ-జన్మాదీతి - అస్య-విశ్వస్య-జన్మాది-జన్మస్థితిభంగాః-యతః-పరమేశ్వరాత్-భవంతి - తంధీమహీతి-తత్రహేతుః - అన్వయాదితరతశ్చార్థేషు- ఆకాశాదికార్యేషు-పరమేశ్వరస్యసద్రూపేణాన్వయాత్- అకార్యేభ్యఃఖపుష్పాదిభ్యశ్చతద్వ్యతిరేకాత్ - యద్వా-అన్వయశబ్దేనానువృత్తిః-ఇతరశబ్దేనవ్యావృత్తిః-అనువృత్తత్వాత్సద్రూపంబ్రహ్మకారణం - మృత్సువర్ణాదివత్-వ్యావృత్తత్వాద్విశ్వంకార్యంఘటకుండలాదివదిత్యర్థః-యద్వా - సావయవత్వాదన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంయదస్యజన్మాది-తద్యతోభవతీతిసంబంధః-తథాచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రుతిః ॥ యతోవా ఇమానిభూతానిజాయంతే - యేనజాతానిజీవంతి-యత్ప్రయంత్యభిసంవిశంతీత్యాది॥స్మృతిశ్చ-
శ్లో॥ యతస్సర్వాణిభూతానిభవంత్యాదియుగాగమే।యస్మింశ్చప్రళయంయాంతిపునరేవయుగక్షయఇత్యాది-తర్హి-
కింప్రధానంజగత్కారణత్వాద్ధ్యేయమభిప్రేతంనేత్యాహ-అభిజ్ఞః-యః-తం-శ్రు॥సఈక్షతేమాన్లోకాన్లోకపాలా
నస్సృజాఇతి॥సఇమాన్లోకానసృజతేత్యాది-ఈక్షతేర్నాశబ్దమితిశారీరకసూత్రాచ్చ॥ ఈక్షితృత్వశ్రవణాత్ బ్రహ్మైవ
జగత్కారణం॥ శ్రు॥ సర్వజ్ఞంబ్రహ్మ - జగతః కారణమిత్యాది - ప్రధానస్య జడత్వేనేక్షితృత్వాయోగాత్- అశబ్దం
శబ్దేనజగత్కారణత్వేనఅప్రతిపాదితంప్రాధానంజగత్కారణంనభవతీతిసూత్రస్యార్థః-తర్హి-కింజీవోధ్యేయస్స్యా
త్-నేత్యాహ-స్వరాట్-స్వేనైవరాజతే-యఃతం-స్వతస్సిద్ధజ్ఞానమిత్యర్థః తర్హి-కింబ్రహ్మాహిరణ్యగర్భో ధ్యేయః॥శ్రు॥
హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రేభూతస్యజాతఃపతిరేకఆసీత్-సదాధారపృథివీంద్యామిత్యాదిశ్రుతేః-నేత్యాహ- తేన
ఇతి॥ఆదికవయేచతుర్ముఖబ్రహ్మణే-బ్రహ్మ-వేదం-యః-తేనే-ప్రకాశితవాన్-శ్రు॥యోబ్రహ్మాణం విదధాతిపూర్వంయో
వై వేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మై-తగ్ంహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యఇత్యాది॥ ననుబ్ర
హ్మణః-అన్యతోవేదాధ్యయనప్రసిద్ధం-సత్యం-తత్తుహృదామనసైవతేనే- విస్తృతవాన్ - అనేనబుద్ధివృత్తిప్రవర్తక
త్వేనగాయత్ర్యర్థఃప్రదర్శితః వక్ష్యతేహి॥ ప్రచోదితాయేనపురాసరస్వతీ వితన్వతాజస్యసతీంస్మృతింహృది- స్వ
లక్షణాప్రాదురభూత్కిలాస్యతస్సమేఋషీణామృషభఃప్రసీదతామితి॥ననుబ్రహ్మాస్వయమేవసుప్తప్రబుద్ధన్యాయేనవే
దముపలభతాం-నేత్యాహ-యత్ యస్మిన్ శబ్దబ్రహ్మణి- సూరయోపి - ముహ్యంతీతి - తస్మాద్బ్రహ్మణోపిపరాధీన
జ్ఞానత్వాత్ ॥ స్వతస్సిద్ధజ్ఞానః పరమేశ్వరఏవజగత్కారణం- అసతస్సత్తాప్రదత్వాచ్చపరమార్థసత్యత్వేనసర్వజ్ఞ
త్వేనసిరస్తకుహకంతంధీమహీతి-గాయత్ర్యారంభేణగాయత్ర్యర్థ్యపంబ్రహ్మవిద్యారూపమేతత్పురాణమితిదర్శితం॥
యథోక్తంమత్స్యపురాణేపురాణదానప్రస్తావే॥శ్లో॥యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవ
ధోపేతంతద్భాగవతమిష్యతే॥లిఖిత్వాతచ్చయోదద్యాద్ధేమసింహాసమన్వితమ్ । ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాంస

ధర్మఃప్రోజ్ఝితకైతవోత్రపరమోనిర్మత్సరాణాంసతాంవేద్యంవాస్తవమత్రవస్తుశివదంతాపత్రయో
న్మూలనమ్।శ్రీమద్భాగవతేమహామునికృతేకింవాపరైరీశ్వరస్సద్యోహృద్యవరుధ్యతేత్రకృతిభిశ్శుశ్రూ
షుభిస్తత్క్షణాత్॥ ... ... ✻

యాతిపరమంపదమ్॥అష్టాదశసహస్రంతత్పురాణంపరికీర్తితమ్॥పురాణాంతరేచ ॥ గ్రంథోష్టాదశసాహస్రోద్వాదశ
స్కంధసమ్మితః।హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయత్రవృత్రవధస్తథా ॥ గాయత్ర్యాచసమారంభస్తద్వైభాగవతంవిదు
రితి॥కించపద్మపురాణే॥ అంబరీషంప్రతిగౌతమవచనం ॥ అంబరీషశుకప్రోక్తంనిత్యంభాగవతంశృణు । పఠస్వస్వముఖే
నాపియదీచ్ఛసిభవక్షయమితి॥ ... ... ✻

అత్ర-సవితుర్దేవస్యేతిపదద్వయంవ్యాచష్టే-జన్మాద్యస్యయతఇతి॥వరేణ్యమిత్యస్య-వివరణంపరమితి॥భర్గ ఇత్యస్య-
వ్యాఖ్యాస్వరాడితి-ధామ్నాస్వేనసదానిరస్తకుహకమితిచ - తృతీయపాదవ్యాఖ్యానం- తేనేబ్రహ్మహృదాయఆదికవయ
ఇతి॥ కించాత్రప్రతిపదవివరణంవిద్వద్భిరేవమప్యూహితుంశక్యం-తథాహి - గాయత్రీమంత్రాదిమతత్పదప్రతిపదం -
సత్యమితి ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షతే-ఇత్యాది- సవితృపదప్రతిపదం-యతఇతి-వరేణ్యమిత్యస్యప్రతిపదం-పరమితి-
అభిజ్ఞఇతిచ-భర్గఇత్యస్యప్రతిపదంస్వరాడితి-భర్గస్స్వరూపంతేజఇత్యర్థః - దేవస్యేత్యస్యప్రతిపదంఅస్యేతి-ధీమహీ
త్యస్యధీమహీత్యేవ-ధియఇత్యస్యప్రతిపదం-విభక్తివ్యత్యయేనహృదేతి - యఇత్యస్యయఇత్యేవ - నఇత్యస్యఆదికవయ
ఇతి-ప్రచోదయాదిత్యస్యతేనఇతి-తస్మాత్ గాయత్రీమంత్రస్థితధీమహి- యఇతిపదద్వయేనచ-తదితరపదాష్టకార్థోపప
బృంహకపదైశ్చప్రారంభేణగాయత్ర్యర్థ్య - శ్రీపరబ్రహ్మవిద్యారూపమేతత్పురాణమితిసిద్ధం - అతఏవభాగవతం
నామాన్యదిత్యపినశంకనీయం॥ ... ... ✻

ఇదానీంశ్రోతృప్రవర్తనాయశ్రీభాగవతస్యకాండత్రయవిషయేభ్యస్సర్వశాస్త్రేభ్యశ్శ్రైష్ఠ్యందర్శయతి॥
ధర్మఇతి॥అత్ర-శ్రీమతి-సుందరే(ముముక్షూణామతిరమణీయఇత్యర్థః) భాగవతే-పరమోధర్మఃనిరూప్యతే-పరమత్వే
హేతుః-ప్రకర్షేణఉజ్ఝితం-కైతవం-ఫలాభిసంధిలక్షణం - కపటం-యస్మిన్ సః-ప్రశబ్దేన-మోక్షాభిసంధిరపినిరస్తః-
కేవలమీశ్వరారాధనలక్షణోధర్మోనిరూప్యతఇత్యర్థః-అధికారతోపిధర్మస్యపరమత్వమాహ-నిర్మత్సరాణాం-పరోత్క

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షాసహనంమత్సరః-తత్రహి-భీతానాంసతాం-భూతానుకంపినాంఏవంకర్మకాండవిషయేభ్యశ్శాస్త్రేభ్యశ్శ్రైష్ఠ్యముక్తం-జ్ఞానకాండవిషయేభ్యోపి శ్రైష్ఠ్యమాహ-వేద్యమితి-వాస్తవం-పరమార్థభూతంవస్తు-వేద్యం-నతు వైశేషికాదివద్ద్రవ్యగుణాదిరూపం-యద్వావాస్తవశబ్దేనవస్తునోంశోజీవఃవస్తునశ్శక్తిర్మాయాచ - వస్తునఃకార్యంజగచ్చ-తత్సర్వంవస్త్వేవనతతఃపృథగితివేదితవ్యం-వేద్యం॥అయత్నేనైవజ్ఞాతుంశక్యం - తతఃకిమతఆహ - శివదం - పరమసుఖదంకించ-ఆధ్యాత్మికాదితాపత్రయోన్మూలనంచ - అనేనజ్ఞానకాండవిషయేభ్యశ్శ్రైష్ఠ్యందర్శితం - కర్తృతోపిశ్రైష్ఠ్యమాహ మహామునిః-శ్రీమన్నారాయణః- తేనప్రథమంసంక్షేపతఃకృతే - దేవతాకాండతశ్శ్రైష్ఠ్యమాహ-కింవేతి - అపరైః-శాస్త్రైః-తదుక్తసాధనైర్వా-ఈశ్వరః-హృది-కింవా-సద్యఏవ-అవరుధ్యతేస్థిరీక్రియతే-వాశబ్దఃకాపట్యలక్షణఃకాక్వర్థః-కింతువిలంబేనకథంచిదేవ-అత్ర-శుశ్రూషుభిః-శ్రోతుమిచ్ఛద్భిరేవ-తత్క్షణాదేవావరుధ్యతే- ఇదమేవతర్హికిమితిసర్వేన శృణ్వంతి-తత్రాహ-కృతిభిరితి-శ్రవణేచ్ఛాతుపుణ్యైర్వినానోత్పద్యతఇత్యర్థః - తస్మాదత్రికాండత్రయార్థస్యాపియథావత్ప్రతిపాదనాదిదమేవసర్వశాస్త్రేభ్యశ్శ్రేష్ఠం-అతోనిత్యమిదమేవశ్రోతవ్యమితిభావః - ఇదానీంతునకేవలంసర్వశాస్త్రేభ్యశ్శ్రేష్ఠత్వాదస్యశ్రవణంవిధీయతే-అపితుసర్వశాస్త్రఫలరూపమిదంఅతఃపరమాదరేణసేవ్యమిత్యాహ ॥ ౨ ॥

నిగమకల్పతరోర్గళితంఫలంశుకముఖాదమృతద్రవసంయుతమ్।పిబతభాగవతంరసమాలయంముహురహోరసికాభువిభావుకాః. 3

నిగమఇతి॥నిగమో- వేదః-సఏవకల్పతరుఃసర్వపురుషార్థోపాయత్వాత్-తస్యఫలం-ఇదంభాగవతంనామ- తత్తువైకుంఠగతంనారదేనానీయముహ్యాందత్తంమయాచశుకముఖేనిహితం-తచ్చతన్ముఖాత్భువిగళితం-శిష్యప్రశిష్యాదిరూపపల్లవపరంపరయాశనైః-అఖండమేవావతీర్ణంనతూచ్చనిపాతేనస్ఫుటితమిత్యర్థః-ఏతచ్చభవిష్యదపిభూతవన్నిర్దిష్టం-అనాగతాఖ్యానేనైవాస్యశాస్త్రస్యప్రవృత్తేః-అతఏవామృతరూపేణద్రవేణసంయుక్తం-లోకేహి- శుకముఖస్పృష్టంఫలంఅమృతమివస్వాదుభవతీతిప్రసిద్ధం-అత్రతు-శుకోమునిః-అమృతంపరమానందః-సఏవద్రవోరసః॥శ్రు॥రసోవైసః - రసగ్గ్ హ్యేవాయంలబ్ధ్వానందీభవతీత్యాది - అతః-హేరసికాః - రసజ్ఞాఃతత్రాపి-భావుకాః- హేరసవిశేషభావనాచతురాః-అహో-భువిగళితమిత్యలభ్యలాభోక్తిః-ఇదం- భాగవతంనామఫలంముహుఃపిబత - నను త్వగాదికంవిహాయఫలాద్రసః-పీయతే-కథంఫలమేవపాతవ్యంతత్రాహ-రసం-రసరూపం - అతస్త్వగాదేర్హేయస్యాభావాత్ఫలమేవకృత్స్నంపిబత-అత్రచ-రసతాదాత్మ్యవివక్షయారసవత్త్వస్యావివక్షితత్వాత్-గుణవవనైపి-రసశబ్దేమతుపఃప్రాప్త్యభావాత్ తేనవినైవరసంఫలమితిసామానాధికరణ్యం - తత్రఫలమిత్యుక్తేపానాసంభవోహేయాంశప్రసక్తిశ్చభవేదితి తన్నివృత్త్యర్థంరసమిత్యుక్తం- రసమిత్యుక్తేపి - గళితస్యరసస్యపాతుమశక్యత్వాత్ఫలమిత్యుక్తమితిద్రష్టవ్యం - నచభూతవతామృతపానంమోక్షేపిత్యాజ్యమిత్యాహ - ఆలయం-లయోమోక్షః- అభివిధావేవాకారః-లయమభివ్యాప్య-నహీదంస్వర్గాదిసుఖవన్ముక్తైరుపేక్ష్యతే - కింతుసేవ్యతఏవవక్ష్యతిహి॥- శ్లో ॥ఆత్మారామాశ్చమునయోనిర్గ్రంథాఅప్యురుక్రమే । కుర్వంత్యహైతుకీంభక్తిమిత్థంభూతగుణోహరిరితి॥తదనేనశ్లోకత్రయేణవిశిష్టేష్టదేవతానుస్మరణపూర్వకంప్రారిప్సితస్య శాస్త్రస్య విషయప్రయోజనాదివైశిష్ట్యేన సుఖసేవ్యత్వేనచశ్రోతౄనభిముఖీకృత్య శాస్త్రమారభతే॥ 3

శ్రీమద్వేంకట కృష్ణనామకాచార్యవర్యవిరచితాశ్రీభాగవత చంద్రికాఖ్యా - విశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యా.
జన్మాద్యస్యేత్యాదిశ్లోకరత్న త్రితయ మస్యవ్యాఖ్యానస్యోపయోగాయ పునరపిప్రకాశ్యతే.

జన్మాద్యస్యయతోన్వయాదితరతశ్చార్థేష్వభిజ్ఞస్స్వరాట్తేనేబ్రహ్మహృదాయఆదికవయేముహ్యంతియత్సూరయః । తేజోవారిమృదాంయథావినిమయోయత్రత్రిసర్గోమృషాధామ్నాస్వేనసదానిరస్తకుహకంసత్యంపరంధీమహి॥ ... ... ❋

శ్రీమాన్భగవాన్ బాదరాయణో నిఖిలజనోజ్జిజీవిషయాప్రమాణాంతరాగోచరం వేదాంతైకవేద్యంబ్రహ్మ-జన్మాద్యస్యయతఇతిసూత్రేణ - యతోవాఇమానీతిశ్రుత్యర్థంప్రకటయన్జగత్కారణత్వేనలక్షయామాస - తమేవార్థంమనసినిధాయ - సబాదరాయణఏవపరమపురుషార్థసాధనీభూతబ్రహ్మవేదనం - సర్వవర్ణానామపిసంపిపాద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యిషుః- తత్సాధనతయా నారదోపదేశేన శ్రీమద్భాగవతాఖ్యం మహాశాస్త్రం చికీర్షుః రాదౌ ప్రారిప్సితగ్రంథావిఘ్నపరి
సమాప్త్యర్థం భగవద్ధ్యానరూపం మంగళం స్వయమాచరన్ తదేవాస్మదాదిశిక్షార్థం శాస్త్రీయవిషయప్రయోజన
సంబంధాదిసూచకేన ప్రథమేన శ్లోకేన నిబధ్నాతి॥ జన్మాద్యస్య యత ఇతి॥ అస్య జగతో జన్మాది-జన్మస్థితిలయాః యతో యస్మా
ద్బ్రహ్మణః - నారాయణాత్ - అన్వయాదితరతశ్చ-అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం భవతి - అన్వయశ్చ-యతో వా ఇమానీతి
శ్రుతిసిద్ధః. వ్యతిరేకశ్చ॥ శ్రు ॥ కో హ్యేవాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్ - య దేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాదితి శ్రుతిసిద్ధః - తచ్చ
జగత్కారణత్వం - చేతననిష్ఠతయా కర్తృత్వపర్యవసితం ప్రతిపాదయన్ - బ్రహ్మణశ్చ నైర్గుణ్యాశంకాం వారయన్
నిఖిలజగజ్జన్మాద్యుపయుక్తం జ్ఞానాదికల్యాణగుణగణం ప్రతిపాదయతి- అర్థేష్వభిజ్ఞ ఇతి-అర్థేష్వభిజ్ఞః సర్వపదార్థ
ద్రష్టా-స్వరాట్ స్వయంప్రకాశః-పునః కీదృశః యః పరమాత్మా-ఆదికవయే చతుర్ముఖాయ-హృదా- సౌహార్దసహితేన
హృదయేన-బ్రహ్మ-వేదం - తేనే ఉపదిదేశ॥ శ్రు ॥ యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మా
ఇతి శ్రుతిసిద్ధోఽయమర్థః-కిమర్థం వేదోపదేశకరణం జ్ఞానాతిశయేన స్వయమేవ జ్ఞాతుం శక్యత్వాదత ఆహ- ముహ్యంతీతి.
సూరయః - అకుంఠితజ్ఞానశాలినో యోగినోఽపి యద్బ్రహ్మ ప్రతి ముహ్యంతి - అనంతా వై వేదా ఇత్యుక్తరీత్యా వేదానా
మనంతత్వాత్ - తదర్థస్య చ దురవబోధత్వాన్ముహ్యంతి మోహం ప్రాప్నువంతి - యద్వా యఆదికవయ ఇతి ప్రకృతః
పరమాత్మా నారాయణ ఏవ యదితి లింగవ్యత్యయేనోచ్యతే-తేనాయమర్థః సూరయః॥ శ్రు ॥ తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం
సదా పశ్యంతి సూరయ ఇతి ప్రతిపాదితా నిత్యసూరయః - యత్ యం పరమాత్మానం నారాయణం ప్రతి ముహ్యంతి - తన్ని
రతిశయసౌందర్యాదిదర్శనేన ససంభ్రమచిత్తా భవంతీతి - వేదోపదేశస్య ప్రయోజనమాహ - తేజ ఇతి - తేజో వారి
మృదాం పృథివ్యప్తేజసాం - యథా-యేన ప్రకారేణ - వినిమయః పరస్పరవినిమయః త్రివృత్కరణజనితో భవతి - తథా
బ్రహ్మ తేనే - సర్గాయ త్రివృత్కరణప్రకారం పురా స్వేన బ్రహ్మాండనిర్మాణాత్ ప్రాక్ కృతం తత్కర్తృకసర్గాయ

ధర్మః । ప్రోజ్ఝితకైతవోఽత్ర పరమో నిర్మత్సరాణాం సతాం వేద్యం వాస్తవమత్ర వస్తు శివదం తాపత్ర
యోన్మూలనమ్ । శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కిం వా పరైరీశ్వరస్సద్యో హృద్యవరుధ్యతేఽత్ర కృతిభి
శ్శుశ్రూషుభిస్తత్క్షణాత్॥ ౨

ఉపదిదేశేత్యర్థః-త్రివృత్కరణం యద్యపి॥ శ్రు ॥ తాసాం త్రివృతం త్రివృతమేకైకాం కరవాణీత్యాదౌ భగవత్కర్తృక
ముపదిష్టం తథాపి బ్రహ్మాండాత్ప్రాచీనపదార్థసృష్ట్యుపయుక్తత్రివృత్కరణస్య భగవత్కర్తృకత్వేపి తదనంతరభావి
దేవతిర్యఙ్మనుష్యస్థావరాదిభేదభిన్ననిఖిలవస్తుసర్గస్య చతుర్ముఖకర్తృత్వాత్-తత్పరిజ్ఞానాయ త్రివృత్కరణ తత్పూ
ర్వకసృష్ట్యాదినిఖిలపదార్థావేదకవేదోపదేశకరణం యుక్తమేవేత్యవధేయం - నను॥ శ్రు॥ హంతాహమిమాస్తిస్రో
దేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీతి శ్రుత్యా త్రివృత్కరణపూర్వకస్యానుప్రవేశస్య భగ
వతి ప్రతిపాదనాత్ తస్యాపి తదంతః ప్రవేశప్రయుక్తదోషాశ్రయత్వం స్యాదత ఆహ- యత్ర త్రిసర్గోఽమృషేతి యత్ర భగ
వతి త్రిసర్గః తిసృణాం తేజోవారిమృదాం సర్గః త్రివృత్కరణపూర్వకస్సర్గః-మృషా మిథ్యా-భగవంతం స న స్పృశతీత్య
ర్థః పునశ్చ కీదృశ ఇత్యత ఆహ-ధామ్నేతి - స్వేన ధామ్నా స్వీయతేజసా-నిరస్తకుహకం నిరస్తసమస్తదోషం- సత్యం సదా
సత్యత్వాన్నిత్యం పరం బ్రహ్మ-రుద్రాద్యపేక్షయా సర్వోత్కృష్టం పరమాత్మానం నారాయణం-ధీమహి ధ్యాయేమేత్యర్థః
అస్య భాగవతాఖ్యస్య మహాశాస్త్రస్య గాయత్రీతుల్యత్వప్రతిపాదనాయ గాయత్రీనిష్ఠక్రియాశబ్దః ఛాందసోఽత్ర ప్రయుక్త
ఇతి ద్రష్టవ్యం॥౧॥ ఇత్థం ప్రాథమికశ్లోకేన భగవద్ధ్యానాత్మకం మంగళమనుష్ఠాయానంతరశ్లోకేన ధర్మార్థకామమోక్షా
ఖ్యపురుషార్థచతుష్టయతత్సాధనావబోధినో వేదస్య కర్మకాండజ్ఞానకాండరూపకాండద్వయయుక్తస్య పూర్వభాగాత్
కర్మకాండాత్ త్రివర్గప్రధానాత్ అభిచారికశ్యేనాదియాగానపి ప్రతిపాదయతః- త్రైవర్గికఫలసాధనీభూతజ్యోతిష్టోమ
దర్శపూర్ణమాసాగ్నిహోత్రాదికర్మారాధ్యాగ్నీంద్రాదిరూపపరిమితఫలప్రదదేవతాస్వరూపవేద్యవస్తుప్రతిపాదన
తత్పరాత్ కరిష్యమాణస్య స్వీయస్య భాగవతాఖ్యగ్రంథస్య సర్వోత్కృష్టవిషయప్రయోజనాదిబోధకస్య వైలక్షణ్యా
ముపపాదయన్ సర్వోత్కర్షం ప్రతిపాదయతి॥ ధర్మ ఇతి॥ మహామునికృతే పరీక్షితం ప్రతి శ్రీశుకోక్తభగవత్కథామవ
లంబ్య పారాశరవిరచితే-అతః కరిష్యమాణతయా బుద్ధిస్థే శ్రీమద్భాగవతే పరమపురుషార్థసాధనీభూతభక్తిప్రతిపాదన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీసహితే భాగవతాఖ్యే గ్రంథే-నిర్మత్సరాణాం సతాం మాత్సర్యరహితానాం బ్రహ్మనిష్ఠానాం (శ్రు॥ అస్తిబ్రహ్మేతి చే ద్వేద సంతమేనం తతో విదురితి-ప్రోజ్ఝితకైతవః నిష్కపటః - అనేన శ్యేనాద్యాభిచారికధర్మవ్యావృత్తిః- పరమః నిశ్శ్రేయససాధనత్వాత్ సర్వోత్కృష్టః అనేన జ్యోతిష్టోమాదివ్యావృత్తిః-ధర్మః భక్తిరూపో ధర్మః ప్రతిపాద్యత ఇతి శేషః ఏవం స్వగ్రంథప్రతిపాద్యస్య భక్త్యాఖ్యధర్మస్య సర్వధర్మవైలక్షణ్యముక్త్వా అనంతరం తాదృశభక్తిప్రసన్నస్య భగవతః పూర్వభాగప్రతిపాద్యాగ్నీంద్రాదివైలక్షణ్యమాహ- వేద్యమితి - అత్ర భాగవతే వేద్యం వస్తు బ్రహ్మరూపం వాస్తవం స్వతస్సిద్ధం నిత్యమిత్యర్థః అగ్నీంద్రాదయస్త్వనిత్యాః - కించ ఆగ్న్యాద్యంతర్యామితయావస్థాయ త్రైవర్గికఫలప్రదమపి తదేవ - అతశ్శివదం స్వర్గాదిఫలప్రదానాత్ శ్రేయస్కరం - కిం తేన నిత్యఫలప్రదానేన అత ఆహ- తాపత్రయోన్మూలనమితి అధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికరూపతాపత్రయనివారణద్వారా మోక్షఫలదమిత్యర్థః- పరైః గ్రంథస్యాతిశయసంపాతకైః ఇతరైర్ధర్మైః కింవా ప్రయోజనం న కిమపీత్యర్థః - యతః సుకృతిభిరనేకజన్మార్జితపుణ్యశాలిభిః శుశ్రూషుభిః - భాగవతాఖ్యగ్రంథం శ్రోతుమిచ్ఛద్భిః జనైః ఈశ్వరః నిఖిలజగజ్జన్మాదికారణీభూతః పరమాత్మా నారాయణః తత్ క్షణాత్ భగవత్స్మరణజనితానందరూపాత్సవాత్ - క్షణశబ్దస్యోత్సవపర్యాయత్వాత్ సద్యస్తత్కాలఏవ హృద్యవరుధ్యతే మనసి విషయీక్రియతే - శుశ్రూషుభిరితి సన్ప్రత్యయప్రయోగాత్ శ్రవణప్రాగ్భావితదిచ్ఛాకాల ఏవ అవరుధ్యత ఇత్యుక్తం భవతి సద్య ఇత్యనేన కాలవిళంబాభావః ప్రతిపాదితః - అవరుధ్యత ఇతి ప్రతిపాదనాత్ భగవతోన్యత్ర సంచారం విహాయ భక్తహృదయేనియమేనావస్థానం ఫలితం-ఇతరగ్రంథానాం తు ఏవం భక్తిజననేన భగవద్వశీకరణసామర్థ్యం నాస్తీతి సర్వోత్కృష్టోఽయం గ్రంథ ఇతి భావః ॥ ౨ ॥ ఏవం స్వగ్రంథస్య కర్మకాండాపేక్షయా వైలక్షణ్యముపపాద్య అనంతరం తస్య బ్రహ్మకాండాపేక్షయా వైలక్షణ్యముపపాదయతి ॥ నిగమేతి ॥ హే భావుకాః కుశలాః భువి రసికాః పరమమంగళాయతనే భూలోకే పుణ్యపుంజవశాత్ప్రాప్తజన్మానః రసికాః - నిగమకల్పతరోః వేదాఖ్యకల్పవృక్షస్య - వేదస్య కల్పవృక్షసామ్యం చ కల్పవృక్షస్య సర్వాభీష్టఫలప్రదత్వవత్ పురుషార్థచతుష్టయసాధనత్వాత్ -శుక

> నిగమకల్పతరోర్గలితం ఫలం శుకముఖాదమృతద్రవసమ్మితమ్ । పిబత భాగవతం రసమాలయం ముహు
> రహో రసికా భువి భావుకాః॥ ౩॥

ముఖాద్వైయాసకిముఖాద్గళితం చ్యుతం ఫలం ఫలరూపం భాగవతం తన్నామకం పురాణం శుకముఖాద్గళితం ఫలమిత్యనేన రసాలాదివచ్ఛుకముఖాస్వాద్యత్వాద్రసాతిశయత్వం పరిపాకేన స్వతశ్చ్యుతత్వాత్ రసవిశేషశ్చ ప్రతిపాద్యతే తస్య ఫలస్య అసారాంశరాహిత్యేన మాధుర్యాతిశయేన చ రసత్వమమృతద్రవసమానత్వం చాహ- అమృతద్రవసమ్మితం రసమితి-అమృతవదాస్వాద్యతమభక్తిరసయుతత్వాదమృతద్రవసమ్మితం అమృతే మోక్షే చిత్తస్య యోద్రవః ముక్తిసాధనీభూతభక్తిరసః తత్సహితం-నను ఫలం రసమితి సామానాధికరణ్యం కథం తయోర్భేదాదితి చేదుచ్యతే. శుకముఖాద్గళనాత్ప్రాక్ నిగమకల్పతరుఫలస్య దుర్గ్రాహరసత్వాత్ఫలత్వం శుకముఖాద్గళనానంతరం మధ్వాదివత్సుగ్రాహరసత్వాద్రసత్వం చేతి మంతవ్యం తాదృశం భాగవతం రసం పిబత రసరూపత్వేన పేయత్వాత్పిబత-తద్రసపానస్యావిచ్ఛిన్నత్వమాహ- ఆలయమితి ఆలయం యావచ్ఛరీరపాతం ముహుః పిబత-అత్ర భాగవతగ్రంథస్య నిగమకల్పతరుఫలత్వప్రతిపాదనాత్ - బ్రహ్మకాండాపేక్షయాప్యతిశయః ప్రతిపాదిత ఇతి మంతవ్యం॥ ... ... *

శ్రీమద్విజయధ్వజాచార్యప్రణీతా- విజయధ్వజీయాఖ్యా- ద్వైతవ్యాఖ్యా.

జన్మాద్యస్యేత్యాది-శ్లోకరత్నత్రితయమస్యాపి వ్యాఖ్యానస్యోపయోగాయ పునరపి ప్రకాశ్యతే.

> జన్మాద్యస్య యతోఽన్వయాదితరతశ్చార్థేష్వభిజ్ఞస్స్వరాట్ తేనే బ్రహ్మహృదాయ ఆదికవయే ముహ్యంతి
> యం సూరయః। తేజో వారిమృదాం యథా వినిమయో యత్ర త్రిసర్గోఽమృషా ధామ్నా స్వేన సదా నిరస్త
> కుహకం సత్యం పరం ధీమహి॥ ... ... *

అథ కలిమలాపనుత్తయే విధిభవపురస్సరైరమరవరైః ఆదరాత్ప్రార్థితో దితిసుత బలభరపరిఖిన్న ధరణీతలే చిర సమ్యగ్ సమాకీర్ణతపస్యాయాం సత్యవత్యాం పరాశరాదవతీర్ణో వ్యాసనామా మురమథనః- సముద్ధృతసముత్పన్ననిగమకల్పతరుః-కల్పతరుః-అల్పమతిమనుజదయాళుః శాఖోపశాఖాభేదేన విభక్తవేదః-తదర్థనిర్ణినీషుః-విరచితబ్రహ్మసూత్రః-తదనధికారిజనాపవర్గాయ ప్రకాశితపురాణసంహితః- వేదాంతార్థప్రకాశికాం ద్వాదశస్కంధ సమ్మితాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అష్టాదశసహస్రసంఖ్యోపేతాం భాగవతపురాణసంహితాంచికీర్షుర్విష్ణుభావేపికాలదోషేణవిహతాన్ భాగవత ధర్మాన్నావిశ్చికీర్షుర్నిరంతరాపరోక్షీకృతబ్రహ్మస్వరూపోపినిరంతరాయోపి ప్రేక్షావచ్ఛిష్టాన్మైమంగళాచరణాద్య నేకప్రయోజనాయచసర్వదేవతాంనారాయణాఖ్యామనుస్మరతి ॥ జన్మాద్యస్యయతఇతి ॥ అత్రయచ్ఛబ్దశ్రుతేస్తచ్ఛ బ్దోధ్యాహార్యః- అస్యజగతోజన్మాదియతః-యశ్చార్థేష్వభిజ్ఞః - యశ్చస్వరాట్-యశ్చబ్రహ్మహృదాఆదికవయే తేనేయంప్రతిసూరయోముహ్యంతి - తేజోవారిమృగాంవినిమయోయథా-తథా- త్రిసర్గోపియత్రమృషా-తంస్వేన ధామ్నాసదానిరస్తకుహకంసత్యంపరంధీమహీతిసమస్తాన్వయః - యచ్ఛబ్దస్య-ఆకాంక్షావశాదాదితః - సర్వేషా మన్వయఃపరంపూర్ణాంగుణైరితిశేషఃపృపాలనపూరణయోరితిధాతోః - ద్వివిధాహిదేవతాగ్రంథారంభేనమస్కా రాదిమంగళక్రియామర్హతి-ఆధికారికీఅభీష్టాచేతి - యథాజ్యోతిశ్శాస్త్రేసూర్యాదిగ్రహలక్షణదేవతాఆధికారికీ - నమనాదిక్రియార్హాపరమప్రేమావిషయాహ్యభీష్టా - భగవాంస్తూభయరూపఇత్యభిప్రాయేణపరమిత్యుక్తం - పర మాత్మాహిసకలప్రాణినాంసంసారోన్మూలనాయాస్మిన్ - శాస్త్రేప్రతిపాద్యతే॥ శ్రు ॥ తదేతత్ప్రేయఃపుత్రా త్ప్రేయోన్యస్మాత్సర్వస్మాద్యదంతరంయదయమాత్మేతి - సఏవపరమప్రేమవిషయః - పరోపినారాయణఏవనాన్యః కశ్చిత్ ॥ శ్లో ॥ తదేతత్పరమంబ్రహ్మవేదవాదేషుపఠ్యతే-సదేవఃపుండరీకాక్షస్స్వయంనారాయణఃపరఇతిహరివంశే సత్యతపఃప్రశ్నోత్తరత్వేనదుర్వాససః ప్రతివచనపరస్య నారాయణత్వోక్తేః ॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమితి శ్రుతేశ్చ - ధీమహి - ధ్యాయేమ-జన్మాద్యస్యయతఇత్యాదివిశేషణైః - పరశబ్దోక్తాన్గుణాన్విశినష్టి - పాలనపూర ణాభ్యాం యథాసంభవం సృష్ట్యాదయో వాచ్యాఇత్యూహనీయంఅలౌకికవస్తునో లక్షణోపదేశమంతరేణజ్ఞాతుమ శక్యత్వాత్ శశవిషాణకల్పంతదిత్యతోవా లక్షణమాహ - జన్మాద్యస్య యతఇతి - అస్యప్రత్యక్షస్య జగతోజన్మ ఆదిర్యస్యతజ్జన్మాదీతి తద్గుణసంవిజ్ఞానో బహువ్రీహిః - యతోస్మాద్భవతీతి శేషః - ఆదిశబ్దేనస్థితిసంహార నియ మజ్ఞానాజ్ఞానబంధమోక్షాః గృహ్యంతే - నకేవలంస్థితిసంహారౌ శ్రుతిస్మృతిసిరోధాత్ యథాసాస్నాదిమాన్గౌ రితివృద్ధోక్తేఃదవిష్టః సాస్నాదిమంతం పదార్థ మశ్వాదిభ్యోవ్యావృత్తం గోశబ్దవాచ్యంప్రత్యేతి- తథాజన్మాదికా రణంపరమితిశ్రుత్వా ఆచార్యోపదిష్టం జన్మాదికంప్రత్యేకం పరబ్రహ్మలక్షణతయాజ్ఞాతవ్యం - వేదాంతశాస్త్రేషు ప్రతిపాదితత్వాత్- ననుపరస్యజన్మాదికారణత్వంకుతఇతితత్రాహ-అన్వయాత్॥ శ్రు॥ యతోవాఇమానిభూతానిజా యంతే యేనజాతానిజీవంతీత్యాదిశ్రుతేః॥ శ్లో॥ అహంసర్వస్యప్రభవోమత్తస్సర్వంప్రవర్తతే । సృష్టాపాతాతథై వాత్తానిఖిలస్యైక ఏవత్విత్యాదిస్మృతేశ్చ - జగత్కారణేహరావన్వయాత్ ఉపక్రమోపసంహారాదితాత్పర్యలిం గాత్పరబ్రహ్మైవజగత్కారణంనాన్యదితిభావః- ననురుద్రాదీనామపి జగజ్జన్మాదికారణత్వంశ్రూయతే - అతఃకథం పరస్యైవేత్యవధార్యతే-ఉచ్యతే-యద్యపి రుద్రాదీనాం వేదైకదేశప్రతిపాద్యత్వమస్తితథాప్యనంత వేదకదంబప్రతి పాదితత్వంవిష్ణావేవ॥ శ్రు॥ సర్వేవేదాయత్పరమామనంతి।వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిభ్యః। నను శ్రుత్యాదేఃపిపీలికాదిలిపివత్ అప్రమాణత్వాత్ మాణవకదృష్టశార్దూలకల్పనవత్తన్నిశ్చయాభావాదతః - పర మాణుపుంజస్యైవకారణత్వమితిచేత్తత్రాహ॥ ఇతరఇతి॥ ప్రత్యక్షాగమాభ్యామనుగృహీతాదితరస్మాత్తర్కాత్పర బ్రహ్మణఃకారణత్వంజ్ఞాయతే॥సూ॥సముదాయోభయహేతుకేపితదప్రాప్తిరితి భగవత్కృష్ణద్వైపాయనేన పర మాణుపుంజవాదస్యనిరస్తత్వాత్- అత్రశ్రుత్యాద్యనుగృహీతతర్కాభావాత్-కేవలతర్కస్యాప్రతిష్ఠితత్వాత్ - నను కార్యంకారణపూర్వకంకార్యత్వాదితికారణసామాన్యమాత్రంప్రసిద్ధం - విశేషతఃకుతస్సిద్ధిరితిచేత్సత్యం-ప్రధానాదే రచేతనత్వేనబుద్ధిపూర్వకకర్తృత్వానుపపత్తేరస్వాతంత్ర్యాచ్చ-క్షిత్యాదేశ్చేతనకర్తృకత్వంపరిశేషాత్సిద్ధం-చేత నాత్పితాదేఃపుత్రాద్యుత్పత్తిదర్శనాత్-తద్దృష్టాంతేనబ్రహ్మాదిచేతనజాతంపరమచేతనాద్విష్ణో రుత్పద్యతఇతి సుశ క్యాయంతర్కస్సముపతిష్ఠతే-చశబ్దఃసముచ్చయే-వేదానామపౌరుషేయత్వేనకర్తృప్రసిద్ధ్యభావాత్-సందిగ్ధ ప్రమాణ నత్వేనతదనుగృహీతతర్కస్యాపిప్రతితర్కపరాహతిర్నాశంకనీయేత్యస్మిన్నర్థేవా-అనేన-అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా-జ న్మాద్యస్యయతః- శాస్త్రయోనిత్వాత్- తత్తుసమన్వయాదితిచతుస్సూత్రీచవ్యాఖ్యాతా- జిజ్ఞాసైవధీమహీత్యనేనోచ్య తే-వేదవిచారనిర్ణీతగుణోపసంహారరూపత్వాత్-ఇయాన్నేవవిశేషః- ధ్యానమేవజ్ఞానసాధనంనకర్మాదికమిత్యతోధీమ హీతిపదంకర్మణాశుద్ధాంతఃకరణస్యధ్యానాసంభవాదితి-యస్తుశ్రుతిస్మృతీఅనాదృత్యకేవలతర్కేణబ్రహ్మణో జన్మా దికారణత్వంవిఘటయ్య ప్రత్యవతిష్ఠతే సోన్వయవ్యతిరేకాత్మకతర్కేణాపహసితవ్యఇత్యాహ-అన్వయాదితరతఇతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అన్వయాత్ - అన్వయానుమానాత్-ఇతరతో వ్యతిరేకానుమానాత్ - తౌచదర్శితౌ-చశబ్దస్తుపూర్వోక్తతరకస్య కేవలస్యవ్యాప్తిశూన్యత్వాదస్యచప్రత్యక్షగృహీతవ్యాప్తికత్వేనబలీయస్త్వాదప్రతిహతఃస్వార్థం సాధయన్నేతస్మిన్నర్థే వర్తతే-అథపయోఘృతప్రభృతేరచేతనస్యస్యందనాదిప్రవృత్తిదర్శనాత్తన్నిదర్శనేనప్రధానస్యకారణత్వంకింనస్యాదితితత్రాహ-అర్థేష్వితి- అర్థేషుఘటపటాదిషుఅభితఃసర్వతఃఅశేషవిశేషాకారేణజానాతీత్యభిజ్ఞః- ప్రధానస్యజడత్వేనజ్ఞానాశ్రయత్వలక్షణాసంభవాన్నితరాంనసర్వజ్ఞత్వం-విష్ణోస్తుసర్వజ్ఞత్వంశ్రుతిస్మృతిసిద్ధం॥శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదితి॥ శ్లో ॥ తాన్యహంవేదసర్వాణినత్వంవేత్థపరంతపేత్యాది - నన్వస్యహేతోః-సర్వజ్ఞత్వస్యరుద్రాదావపివృత్తేరసాధకత్వమితితత్రాహ-స్వరాడితి-స్వయమేవ రాజతఇతిస్వరాట్-స్వస్యస్వయమేవరాజా- నాన్యోధిపతిరితివా అయంభావః- యంకామయేతతముగ్రంకృణోమీతిరుద్రాదీనాంశ్రీపతిప్రసాదాయత్తజ్ఞానాదిగుణవత్త్వదర్శనాత్ విష్ణోస్త్వనన్యాధీనజ్ఞానాదిగుణవత్త్వాద్గతానాంవిశేషాణామనంతానాంతైరజ్ఞాతత్వాన్నతేషాంనిరుపచరితసర్వజ్ఞత్వం-అతోనతేషుతస్యహేతోర్వ్యభిచారఇతిసఏవసర్వకర్తేతి॥ శ్రు ॥ నతేవిష్ణోజాయమానః-ఏషసర్వేశ్వరఏషభూతాధిపతిరిత్యాదిశ్రుతయోస్యఅనన్యాధిపతిత్వేసర్వాధిపతిత్వేచమానం - సుష్ఠురాజాంతరరహితఇతివాస్వరాట్-స్వాత్మానంస్వయమేవరాజయతిప్రకాశయతి- నపరేచ్ఛయేతివా - నను శ్రుతీనామనంతత్వాదేకత్రహరేరన్యాధీనత్వకథనసంభవాదతఃకుతోనిశ్చయఃపరోన్యానధీనఇతితత్రాహ- తేనఇతి-యఃపరః-ఆదికవయేచతుర్ముఖాయ-బ్రహ్మసాంగంవేదంహృదాస్నేహేనతేనేవిస్తారితవాన్-తస్యసకృదుపదేశమాత్రేణాశేషగ్రహణసామర్థ్యేనవిస్తారితమితి॥శ్లో॥ వక్తవ్యంబ్రహ్మగురుణాచతుర్వారమథాపివా॥ఇతిదేశశాస్త్రమనుసృత్యతేనఇత్యుక్తం - శిష్యశిక్షానైమేతథోపదేశసంభవాత్ చతుర్ముఖస్యవేదోపదేశేనహరేరనన్యాధిపతిత్వస్యకిమాయాతమితిచేన్న॥శ్రు ॥ ప్రజాపతేనత్వదేతాన్యన్యోవిశ్వాజాతానిపరితాబభూవేతిశ్రుతౌ చతుర్ముఖస్యనిరతిశయమాహాత్మ్యకథనాత్తదుపదేశాత్తస్యానన్యాధిపతిత్వం సిద్ధం॥శ్రు॥యోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మైఇతిశ్రుతేః॥ సకలవేదవ్యూహోపదేశోపిసిద్ధఆదికవిత్వంచబ్రహ్మణః॥శ్రు॥కవిర్యఃపుత్రస్సఇమాచికేతేత్యాదిశ్రుతిసిద్ధం॥శ్లో ॥ బ్రహ్మవేదస్తపస్తత్వంబ్రహ్మవిప్రః ప్రజాపతిరిత్యభిధానం॥ శ్లో ॥హృత్స్నేహేమనసిస్నిగ్ధేసుహృద్వృద్ధౌహరావపీతిచ । నప్రహేళికాదివదుపదేశఇతిద్యోతనాయహృదేత్యుక్తం । తేనేబ్రహ్మేతిసర్వజ్ఞత్వేహేత్వంతరంవా। సకలచేతనరాశ్యుత్తమస్యచతురాననస్యోపదేష్టుశ్శాస్త్రజ్ఞాపాణేఃసర్వజ్ఞత్వంన్యాయేనప్రాప్తమితిభావః॥వేదాహమేతంపురుషంమహాంతం - ఆదిత్యవర్ణంతమసః పరస్తాదితిశ్రుతౌ శ్రీమన్నారాయణ విషయకజ్ఞాన స్వాతంత్ర్య కథనాత్తదుపదిష్టజ్ఞానేనైవ తద్జ్ఞానంకథంసంగచ్ఛతఇతిచేత్ ॥ శ్రు ॥ యమేవైషవృణుతేతేనలభ్యఇతిశ్రుతేః-తత్ప్రసాదాయత్తజ్ఞానేనైవ తత్సంభవతి - నతుస్వప్రతిభయా - అన్యథాజ్ఞానమేవనస్యాదిత్యుక్తహేతోరిత్యభిప్రేత్యాహ।ముహ్యంతియంసూరయఇతి- భూతభవిష్యద్వర్తమానా బ్రహ్మాదయోయత్ప్రసాదమంతరేణముహ్యంతి । ముహవైచిత్త్యఇతిధాతోః॥ కేచిత్కించిదపినజానంతి కేచిదన్యథాజానంతీత్యర్థః-తస్మాద్బ్రహ్మాదిచేతనరాశ్యచింత్యమహిమానారాయణఏవేతిప్రతీయతే। నన్వీశ్వరఃసృష్ట్యాదౌప్రవర్తమానః ప్రయోజనార్థీసృజతివా । ఆహోస్విత్-అన్యథావా।నప్రథమః।యదిప్రయోజనార్థంప్రవర్తతే తత్పూర్వం తదభావాదపూర్ణత్వేన అశక్తత్వాత్సృష్ట్యనుపపత్తేః । నద్వితీయః । ప్రవృత్తిమాత్రస్యస్వప్రయోజనోద్దేశేనదృష్టత్వాత్-వృథాతదనుపపత్తేరతోమాయామయీసృష్టిరేష్టవ్యేత్యతఆహ। తేజోవారీతి । తేజోవారిమృదాం వినిమయోయథాతథాత్రిసర్గః - యత్రయస్మిన్భగవతివిషయేమృషైవపూర్వాప్రాప్తప్రయోజనప్రాపకోనభవతి। కథంతర్హిప్రవృత్తిరితిచేత్ । ఉచ్యతే॥శ్లో॥ దేవస్యైషస్వభావోయమాప్తకామస్యకాస్పృహా॥ సూత్రం॥ లోకవత్తులీలాకైవల్యమితిశ్రుతిసూత్రబలాదాప్తసమస్తప్రయోజనస్యహరేర్లీలయైవప్రవృత్తిరితిభావః। త్రయాణాంజీవేశ్వరజడానాంసర్గస్త్రిసర్గః।యథాఏకమేవమూలంతేజఃస్వకార్యేషుపార్థివాదిపదార్థేషుబహుధాభూత్వాప్రవిశతిబహిశ్చమథనాదినావిర్భవతితథేశ్వరోపి జగత్సృష్ట్వాబహురూపీభూత్వా జగదంతఃప్రవిశతి - బహిశ్చభక్తానుకంపయా వాసుదేవాది బహురూపఆవిర్భవతి అయమీశ్వరసర్గః - దీపార్దీపాంతరోత్పత్తిర్యథా తథేశ్వరసర్గఇతిన - యథాసూర్యాదితేజసాజలాద్యుపాధినిమిత్తైర్బహూనిప్రతిబింబానిసూర్యకాంతాదీనిసూర్యాదేర్జాయంతే తథైవసూక్ష్మస్థూలశరీరాద్యుపాధినిమిత్తైః ప్రతిబింబభూతాఃజీవాఃహరేరుత్పద్యంతే - ఏషజీవసర్గః-యథాకులా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లోమృదముపాదీకృత్యఘటాదీన్ సృజతి- తథేశ్వరోజడప్రకృతిముపాదాయతత్తదహంకారాద్యశేషజడపదార్థాన్ సృజతి-ఏషజడసర్గః-అనేనమాయామయీ సృష్టిరిత్యస్యకిమాయాతమితి చేదుచ్యతే। యత్రేశ్వరఇతివిశేషణాదన్యత్ర జగత్యప్యేషామిథ్యానభవతి-తథాచయోజనా - యథాతేజోవారిమృదాంవినిమయః కార్యం-అర్థక్రియాయోగ్యత్వాత్ సదసద్విలక్షణోభవతి-తథాయత్రయదాదారకతయా- క్రియమాణస్త్రిసర్గోమిథ్యానభవతి - అతోఽర్థక్రియయోరుపపత్తిరేవమిథ్యాత్వబాధికేతిభావః - నను తేజఃకార్యంవిస్ఫులింగాది - వారికార్యంఫేనాది-మృత్కార్యం ఘటాదియథామిథ్యాతథాయత్రజగన్మిథ్యేత్యర్థఃస్యాత్- తథాచశ్రుతిః-వాచారంభణంవికారఇతి ॥ అనుమానంచ వివృతం-మిథ్యాదృశ్యత్వాదితిఅతోఽమాయామయీసృష్టిరిత్యత ఆహ। ధామ్నేతి- స్వేనధామ్నాస్వరూపజ్ఞానమహిమ్నా సదానిత్యంనిరస్తంకుహకంఇంద్రజాలాదిమాయాయేనయస్యవాస తథోక్తః తం ॥ శ్రీ ॥ యస్సర్వజ్ఞః - అత్రైన మాహుః- సత్యకర్మేతి-విశ్వంసత్యమిత్యాదిశ్రుతివిరోధాదుదాహృతశ్రుతేరర్థాంతరత్వసంభవాదనుమానస్యావ్యాప్తిశూన్యత్వేనతద్విరోధాభావాన్నిత్యంనిరస్తేంద్రజాలోవిష్ణుర్మాయామయీంసృష్టింనవిదధాతికింతుసత్యామేవ-లోకేచాసమర్థస్సన్ ఇంద్రజాలాదికంసృజతినతుసమర్థః-విష్ణుస్తునిత్యపరిపూర్ణశక్తిఃకిమర్థంతత్కరోతీత్యర్థః ముక్తవ్యావృత్తమేసదేత్యుక్తం - తేషాంముక్తైఃపూర్వంబంధభాక్త్వేనకుహకత్వసంభవాత్ - నను విష్ణోస్సదానిరస్తకుహకత్వేముక్తవ్యావృత్తిఘటతేతదేవకుతఇతితత్రాహ॥ సత్యమితి ॥ సత్యంనిర్దుఃఖంనిరతిశయానందాద్యనుభవరూపం ॥ శ్లో ॥ సచ్ఛబ్దఉత్తమఃబ్రూయాద్వానందంచైవతద్విదేత్ । యేతిజ్ఞానంసముద్దిష్టమితివచనాన్నిత్యనిరస్తకుహకత్వేనముక్తవ్యావృత్తిస్సూచ్యతఇతిభావః। ఏతదుక్తంభవతిఉపక్రమాదితాత్పర్యయుక్త్యుపేతసర్వశ్రుతిస్మృతితాత్పర్యపర్యాలోచనయా సర్వజగత్సృష్ట్యాదికర్తృత్వాత్సర్వజ్ఞత్వాదనన్యాధిపతిత్వాచ్చతుర్ముఖజ్ఞానోపదేష్టృత్వాత్స్వానుగ్రహమంతరేణదుర్జ్ఞేయత్వాత్స్వప్రయోజనానుద్దేశేనకేవలలీలయైవజగత్సృజనాదిప్రవృత్తత్వాత్సతఏవనిత్యనిరస్తేంద్రజాలత్వేనసత్యమహిమత్వాన్నిర్దుఃఖనిరతిశయానందానుభవరూపత్వాచ్చ సర్వగుణపరిపూర్ణోవిష్ణుస్సర్వైర్ధ్యాయతఇతితాత్పర్యార్థః-ననుధీమహీతిఛాందసఃప్రయోగఃకస్మాత్కృతః । గాయత్రీప్రతిపాద్యంనారాయణాఖ్యంపరంబ్రహ్మైవ - ససూర్యః - తస్య॥ శ్రు ॥చక్షోస్సూర్యో అజాయతేతి శ్రుత్యాతదంగజననోక్తేరితి। యథావేదాధ్యయనోపక్రమే గాయత్ర్యాభిధీయతేవిశిష్టఫల హేతుత్వాత్తథాభాగవతోపక్రమఇతివా గాయత్ర్యాద్యశేషవేదప్రతిపాద్యోనారాయణఏవభాగవతే ప్రతిపాద్యతఇతివా - ఇతరేషాంభగవత్కృతత్వేనతత్పరత్వేపితద్వ్యావృత్త్యైవా ॥ ఇతరేభ్యోఽప్యస్య మాహాత్మ్యాధిక్య ప్రకటనాయవా - ధీమహీతిఛాందసంపదంప్రాయుఙ్క్త భగవాన్ బాదరాయణః। తథాచ॥మత్స్యపురాణే పురాణదానమాహాత్మ్యప్రస్తావే తన్మాహాత్మ్యంతల్లక్షణంచప్రదర్శితం ॥శ్లో॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధశ్చాపియత్తద్భాగవతంవిదుః।లిఖిత్వాతచ్చయోదద్యాద్ధేమసింహసమన్వితమ్। పౌర్ణమాస్యాంప్రోష్ఠపద్యాంసయాతిపరమంపదమ్। అష్టాదశసహస్రంతత్పురాణంపరికీర్తితమితి॥స్కాందేచ ॥గ్రంథోఽష్టాదశసాహస్రోద్వాదశస్కంధసమ్మితః॥ హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయత్రవృత్రవధస్తథా॥ గాయత్ర్యాచసమారంభస్తద్వైభాగవతంవిదురితి। గరుడేచ । అర్థోఽయంబ్రహ్మసూత్రాణాంభారతార్థవినిర్ణయః ॥ గాయత్రీభాష్యరూపోఽసౌవేదార్థపరిబృంహితః॥ పురాణానాంసారరూపస్సాక్షాద్భగవతోదితః। ద్వాదశస్కంధసంయుక్తఃశతవిచ్ఛేదసంయుతః। గ్రంథోఽష్టాదశసాహస్రశ్శ్రీమద్భాగవతాభిధఇతి॥ అన్యేకేచిచ్చతుర్వింశత్సహస్రంభాగవతమితివదంతితదసంప్రదాయవిదాంవచనమిత్యుపేక్షణీయం॥ గాయత్ర్యర్థోఽప్యనేనశ్లోకేనసూచితః।తథాహి। తత్సవితుర్దేవస్యేత్యస్యార్థోజన్మాద్యస్యయతఇతి । వామంవరేణ్యంపరమిత్యభిధానాద్వరేణ్యమిత్యస్యవ్యాఖ్యానంపరమితి । భర్గఇత్యస్యవ్యాఖ్యానంధామ్నాస్వేనసదానిరస్తకుహకమితి । భర్గఃసకలదురితభంజనఃజ్యోతీరూపం-తత్పదస్యవ్యాఖ్యానంస్వరాడితి । ధియోయోనఃప్రచోదయాదిత్యస్యవివరణంతేనేబ్రహ్మహృదాయఆదికవయఇతి।యఃసవితాజన్మాదికర్తానఃఅస్మాకంధియఃబుద్ధీఃఉపలక్షణమేతత్ సర్వవిషయకంస్వతత్త్వవిషయంచజ్ఞానం గురుముఖేనోపదిశ్యతద్ జ్ఞానసాధనాని సర్వాణికరణానిప్రచోదయతిస్వాత్మవిషయతయాప్రేరయతి । తస్యసవితుర్దేవస్యక్రీడాదిగుణసంపన్నస్య నారాయణస్య అనన్యాధీనతయాతత్రతత్రవ్యాప్తత్వాద్వరేణ్యంసకలగుణాకరతయాపరమమంగళంభర్గఃజ్యోతీరూపంభరణయోగాత్సర్వజ్ఞంవావపుఃజ్ఞానానందగుణరచితకరచరణాద్యవయవత్ ధీమహిధ్యాయేమ - జ్ఞానమేవతత్త్రితిజనకంనకర్మాదికంతస్మాత్తచ్చింతనం కర్తవ్యమిత్యర్థః॥ కేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విద్వేదసమ్మిళితైతద్గ్రంథవ్యాఖ్యానారంభసమయే ప్రజల్పితం-తథాహి॥ శ్లో॥ పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తిర్విగ్రహో వాక్యయోజనా। ఆక్షేపశ్చ సమాధానమితి వ్యాఖ్యానలక్షణం। అతిరిక్తం పదం త్యాజ్యం హీనం వాక్యేని వేశయేత్। విప్రకృష్టం చ సందధ్యాదానుపూర్వ్యం చ కల్పయేత్॥ లింగం ధాతుం విభక్తిం చ యోజయేచ్చానులోమతః। వాక్యార్థస్యానుసారేణ తేషాం ప్రత్యయతోపి వేతి॥ తదుపాసితగ్రంథసంప్రదాయవిత్సజ్జనవరైరుపేక్షితమితి విదుషాం పరిషది స్వారస్యమాధత్తే నహి॥ ... ... *

అస్యావశిష్టాంశస్య పూర్వోక్తప్రాయత్వాత్-గ్రంథవిస్తరభియా-నాత్ర ప్రకాశితః.

ధర్మః ప్రోజ్ఝితకైతవోత్ర పరమో నిర్మత్సరాణాం సతాం వేద్యం వాస్తవమత్ర వస్తు శివదం తాపత్రయోన్మూలనమ్।
శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కింవా పరైరీశ్వరః సద్యో హృద్యవరుధ్యతేత్ర కృతిభిః శుశ్రూషుభిస్తత్క్షణాత్॥

నను జన్మాద్యస్య యత ఇత్యాదినా-ప్రాథమికశ్లోకేన సకలపురుషార్థస్య సంక్షేపతో దర్శితత్వాత్ కిముత్తరశ్లోకేనేత్యతో గ్రంథారంభే మంగళాచరణయుక్త్యా నారాయణస్య ప్రస్తుతత్వం నతు సాక్షాద్విషయత్వేన - విషయస్త్వన్యస్యైవేతి సంశయనిరాసార్థం విషయశక్త్యా సాధనాధికారి ప్రయోజనాని ద్వితీయశ్లోకేన దర్శయతి॥ ధర్మ ఇతి॥ నను యదిష్టసాధనత్వబోధకం ప్రాయస్తదేవ ప్రమాణతయా ఉపాదేయం-అతః కథమస్య ప్రామాణ్యమిత్యతో వాహ ॥ ధర్మ ఇతి॥ అత్ర శ్రీమద్భాగవతే ప్రోజ్ఝితకైతవః పరమో ధర్మః ప్రతిపాద్యతే - అత్ర శ్రీమద్భాగవతే - నిర్మత్సరాణాం సతాం వేద్యం వాస్తవం శివదం తాపత్రయోన్మూలనం వస్తు ప్రతిపాద్యతే ॥ కింవిశిష్టే - మహామునికృతే-అపరైః కింవా - శుశ్రూషుభిః కృతిభిః అత్ర-శ్రీమద్భాగవతే అభ్యస్యమానే ఈశ్వరః సద్యస్తత్క్షణాత్ హృది అవరుధ్యతే- ఇత్యేకాన్వయః - అతాస్మిన్ శ్రీమతి భాగవతే-శ్రీమత్త్వం నామ-శ్రూయమాణరమణీయతయార్థపర్యాలోచనయా వాస్యేతరేభ్య ఆధిక్యాత్-తథా చోక్తం॥ శ్లో॥ రాజంతే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే । యావన్న దృశ్యతే సాక్షాచ్ఛ్రీమద్భాగవతం పరమితి - ధ్రియతే అనేనాధః పతన్పురుష ఇతి ధర్మః-ధరతీతి ధరో భగవాన్ సమీయతే జ్ఞాయతే అనేనేతి వా-దధాతి కర్తారం రమయతీతి వా - ధినుతే హీనస్తి పాపమితి వా - భగవతః ప్రాప్తిసాధనభూతః - నను ధర్మోన్యత్రాపి ప్రతిపాద్యతే- కిమత్రైవేతి తత్రాహ-ప్రోజ్ఝితకైతవః ప్రకర్షేణోజ్ఝితం కైతవం యేన స తథోక్తః-కితవో నామ-లోకే మనస్యన్యదభిసంధాయాన్యదభిధత్తే - అన్యదేవాభిచరతి- తదత్రాపి భగవత్ప్రీతిమంతరేణ స్వర్గాదిఫలం మనస్యనుసంధాయ భగవద్గుణప్రతిపాదనలోలుపనిగమార్థం - తిన్యథా వదన్ స్వాత్మనో దేహేంద్రియాణామీశ్వరాధిష్ఠితత్వమీశ్వరనియమ్యత్వం నిగూహ్యహారేః-కారయితృత్వం ఫలదాతృత్వమప్యగణయ్యాహమేవేదం కరిష్యే అర్థీ సమర్థో విద్వానహమేవ స్వతంత్ర ఇతి బుద్ధ్యా కితవేన క్రియమాణో ధర్మః కైతవ ఇత్యుచ్యతే- అతః అఫలకామనయైవ ధర్మః కర్తవ్య ఇత్యయమర్థో త్ర ప్రతిపాద్యత ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ తత్కర్మ యన్న బంధాయ సా విద్యా యా విముక్తయ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే॥ తర్హి కైతవతా కిం పూర్యత ఇతి తత్రాహ-పరమః॥ శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ । యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమితి స్మృతేః- భగవదర్పణతః పరమో భవతీత్యర్థః-పరః పరమాత్మా మీయతే నేనేతి ఏతదభిప్రాయేణ పరమ ఇత్యభ్యధాయి॥ శ్లో॥ పరో రిపరమాత్మనోరిత్యభిధానాత్ పరశ్శత్రుః సంసారః మీయతే ప్రలీయత ఇతి వా ॥ మిను హింసాయాం-మినుయా హింసా చ సంజ్ఞపనమిత్యభిధానం కించ యతోధికతమః సుఖహేతుర్న భవతి స పరమో ధర్మః స చ భక్తియోగలక్షణ ఏవ తథా చ శ్రీమహాభారతే-ఆనుశాసనిక పర్వణి - శ్రీభీష్మయుధిష్ఠిరసంవాదే॥ శ్లో ॥ కో ధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మత ఇతి పృష్టే॥ ఏష మే సర్వధర్మాణాం ధర్మోధికతమో మతః । యద్భక్త్యా పుండరీకాక్షం స్తవైరర్చేన్నరస్సదేతి॥ ఉక్తంచ॥ ఏతావానేవ లోకేస్మిన్ పుంసాం ధర్మః పరః స్మృతః। భక్తియోగో భగవతి తన్నామగ్రహణాదిభిః। నృణామయం పరో ధర్మస్సర్వేషాం సముదాహృతః। త్రింశల్లక్షణవాన్ సాక్షాత్సర్వాత్మా యేన తుష్యతీతి శుకోక్తేః॥ కేషామధికారః కశ్చ సాక్షాద్వేద్య ఇతి తత్రాహ-నిర్మత్సరాణామిత్యాదినా- భావప్రధానో నిర్దేశః-నిర్గతం మాత్సర్యం యేషాం తే తథోక్తాః-తేషాం సతాం ప్రశస్తకర్మణాం పురుషాణాం సతామపి క్వచిత్ క్వచిత్ మాత్సర్యం స్యాత్తన్న కర్తవ్యం సోప్యుత్తమేష్వి త్యతో నిర్మత్సరాణామిత్యుక్తం- వేద్యం జ్ఞేయం కృద్యోగే షష్ఠీతి సతామితి షష్ఠీ॥ వేదనం జ్ఞానమేవ నకర్మాదికమిత్యతో వేద్యమిత్యుక్తం-వాస్తవం నిత్యనిరస్తదోషగుణపూర్ణం-వస్తు అప్రతిహతం- నిత్యం కాలత్రయావస్థాయి నిత్యత్వేనానవసరశీలమిత్యర్థః-దుఃఖనివృత్తిసుఖప్రాప్తిలక్షణస్య పురుషార్థత్వాత్తదభావాత్కిమనేనేతి-తత్రాహ-శివదమితి-శివం పరమానం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దందహ్యతీతి। తాపత్రయోన్మూలనం ఆధ్యాత్మికాదిసకలదుఃఖనివర్తకం చ॥ శ్లో॥ వేదవేద్యస్య సర్వస్య మునిస్సద్భిరుదాహృత ఇత్యభిధానాన్మునయో బ్రహ్మాదయః తేభ్యోప్యతిశయితసర్వజ్ఞత్వాన్మహామునిః వ్యాసః-సాక్షాన్నారాయణః॥ శ్లో॥ కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసం విద్ధి నారాయణం ప్రభుమితివచనాత్-తేనకృతే- ననుకిమితి ఈశ్వరతుష్టికరో భక్తియోగలక్షణో ధర్మః ఈశ్వరశ్చాత్ర ప్రతిపాద్యోనధర్మాదీతితత్రాహ॥ కింవేతి॥ భక్తియోగలక్షణధర్మస్య హి శ్రవణపరోక్షజ్ఞానముత్పాద్య తత్ప్రసాదాంతరంగసాధనత్వేనాపవర్గలక్షణానశ్వరసకలహేతుత్వాత్- బహిర్ముఖమనోరంజకత్వేనస్వర్గాదిక్షయిష్ణుఫలముత్పాద్య సంసారనివృత్త్యహేతుత్వాత్-ధర్మాదికథనైః కింవా ప్రయోజనం నకిమపీత్యతః తానంతరేణ భక్తియోగలక్షణధర్మస్తద్విషయ ఈశ్వరశ్చాత్ర ప్రతిపాద్యత ఇత్యర్థః ననుదృష్టఫలప్రవృత్తిద్వారా అదృష్టఫలప్రవృత్తిదర్శనాత్ కిమత్ర దృష్టఫలమితితత్రాహ-ఈశ్వర ఇతి-అస్మిన్ భాగవతశాస్త్రే సమ్యక్ అభ్యస్యమానే కృతిభిః-శిక్షితబుద్ధిభిః శుశ్రూషుభిర్మనోవాక్కర్మభిః గుర్వాది పరమపురుషపరిచర్యాకరణకుశలైః సాధనసామగ్ర్యోపేతైరేభిరీశ్వరః లక్ష్మీశాదిచేతనగణాద్వరః-ఉత్తమసత్త్వవర్తనశీలో వా-పరమాత్మా హృది హృదయకమలే - సద్యశ్శీఘ్రం తత్క్షణాత్ కాలవ్యవధానమంతరేణ-అవరుధ్యతే భక్తిశృంఖలయా బద్ధో దృశ్యత ఇత్యర్థః- అత్ర సద్యస్తత్క్షణశబ్దావధికారివిశేషద్యోతకతయా ప్రయుక్తౌ॥ యే సాధనసామగ్రీమంతస్తేషాం యస్మిన్ క్షణే గ్రంథోపక్రమః-తస్మిన్ క్షణ ఏవ భగవాన్ దృశ్యతే-తదుక్తం॥ శ్లో॥ శనకైర్భగవల్లోకాత్ నృలోకం పునరాగత ఇతి ॥ యే భవిష్యత్సాధనసంపత్తిసంపాదనయో

> నిగమకల్పతరోర్గళితం ఫలం శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతమ్ । పిబత భాగవతం రస
>
> మాలయం ముహురహో రసికా భువి భావుకాః॥ ౩

గ్యాస్తేషామపి సద్యః సాధనసామగ్ర్యా ప్రసతాం దృశ్యతే-యన్నియతం కాలాంతరభావితద్ఝడితి భవత్యేవేతి వక్తుం శక్యత్వాత్ భక్తియోగలక్షణధర్మేశ్వరౌ విషయతయా నిర్మత్సరసదధికారిభిః ప్రాప్యం నిర్దుఃఖపరమానందాఖ్యం ప్రయోజనమిత్యేతత్త్రితయమత్ర ప్రతిపాద్యత ఇత్యభిప్రాయేణాత్రే త్రితిప్రశ్నః కథితం- నతు సగుణం బ్రహ్మజ్ఞతుష్టికరః పరమధర్మః-నిరాకారం నిర్గుణం బ్రహ్మేతి త్రితయాభిప్రాయేణ-అత్రే త్రితిప్రత్వం కర్మదేవబ్రహ్మకాండార్థోప్యత్రైవ నిర్ణీయత ఇతి వా ధర్మ ఇతి కర్మకాండార్థః-నిర్మత్సరాణాం సతామితి దేవకాండార్థః - దేవజ్ఞానామేవ మాత్సర్యరాహిత్యేన ముఖ్యసత్త్వేనోత్తమాధికారిత్వాత్ వేద్యమితి బ్రహ్మకాండార్థః-తస్మాన్నారాయణావతారేణ సర్వజ్ఞతమేన కృష్ణద్వైపాయనేనాత్యుత్తమేన ప్రణీతత్వేన ప్రమాణత్వాదిదం శ్రీమద్భాగవతం సర్వముముక్షుభిర్నిరంతరమభ్యసనీయమితి సిద్ధం ॥ ౨ ॥

ఏవం పూర్వోక్తక్రమేణ జ్ఞాతఫలానామపి ప్రేక్షావతాం ప్రశంసావిధిభ్యాం భాగవతశాస్త్రశ్రవణాభ్యాసేషు ప్రప్రవృత్తిస్స్యాదితి ప్రశస్య విధత్తే-నిగమకల్పతరోరితి-భువి భావుకాః రసికాః- యన్నిగమకల్పతరోర్గళితం. శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతం-భాగవతం ఫలం తస్య రసం ఆలయం - ముహుః పిబతేత్యేకాన్వయః - మర్త్యలోకే భవనశీలాః రసజ్ఞాః యో ఽయం నిగమయతి నితరాం జ్ఞాపయత్యపేక్షితాశేషపురుషార్థానితి నిగమో వేదః- స ఏవ కల్పతరుః కల్పితం సంకల్పితం భక్తాకాంక్షితం తరతి వితరతి దదాతీతి కల్పతరుః సురపాదపః ఉపసర్గాః స్వయం ధాతులీనమర్థం ప్రకాశయతి న స్వతః ఉత్పాదయతీతి వృత్తికారవచనాత్తరతిర్దానార్థోపి భవతి॥ శ్లో॥ వితరణం వితరణం స్పర్శనం ప్రతిపాదనమిత్యభిధానాచ్చ। తస్మాద్వ్యాసనామ్నా మయా శాతితం గళితం పాతితం శివావతారస్య మత్పుత్రస్య శుకనామ్నో మునేర్ముఖాత్పరీక్షితే ప్రవచనాదమృతద్రవేణ సంయుతం పూర్వమప్యమృతవత్ ద్రవీకృతం పశ్చాచ్ఛుకాచార్యముఖప్రవచనేన తావత్ ద్రవీకృతమిత్యర్థః-తథా చ పద్మపురాణే॥ శ్లో॥ అంబరీష శుకప్రోక్తం శృణు భాగవతం సదా। పఠస్వ స్వముఖేనాపి యదీచ్ఛసి భవక్షయమితి ॥ భాగవతాఖ్యం ఫలం నిష్పన్నం పక్వమితి యావత్ ॥ తస్య ఫలస్య మధురం రసం ఆలయం లింగశరీరమోక్షపర్యంతం ముహుః పరావృత్త్యా శ్రవణాంజలిపుటైః పిబత పానం కురుత-శ్రవణాదినాఽఽస్వాదతేత్యర్థః-అహో ఇతి బాలానున్ముఖీకరోతి అస్య ఫలస్య అమృతరసాస్వాదసుఖానుభవం పశ్యతేతి - రసశబ్దస్యతిక్తాదిషు షట్సు వృత్తావప్యమృతద్రవేప్యుక్తేః పానప్రారంభసమయే అతిమధుర ఏవాయం రసః నఖాద్యత ఇతి వా అహో ఇతి నిగమకల్పః వేదాఖ్యః కల్పవృక్షః - కల్పస్సురపాదపేపి సంప్రోక్త ఇతి వచనాత్ తమేవ తారయతి ప్రకాశయతీతి నిగమకల్పతరుః - తస్మాచ్ఛుకాచార్యాననాత్ గళితం వ్యాఖ్యాతం పరీక్షితమితి విశేషః- అమృతం కైవల్యం తస్య ద్రవో గలితః తయా యుక్తం కైవల్యప్రాపకమితి యావత్ రసస ంపత్తైర్నివా సస్థానం భాగవతం ఫలం పిబతేతి వా॥ అత్ర పిబతిర్భక్షణార్థకః-అనేకార్థత్వాద్ధాతూనాం- నచాయమాచార్యోక్తోర్థో నేత్యశ్రద్ధేయం చ తుముర్ముఖముఖలేఖబుద్ధ్యగోచరాపరిమితార్థభాగవతతాత్పర్యం ప్రదర్శయతాం పూర్ణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మతీ నామాచార్యాణాం మధ్యే కశ్చిద్బుద్ధిసముద్రతరంగ ఇతి నిశ్చిత్య వక్తుం శక్యత్వాత్ ॥ భువి గళితమితి వా। దేవలోకైః దేవైః పీయమానం సజ్జనమనుజకృపయా భువి పాతితమిత్యర్థః ॥ ౩

శ్రీధరీయవ్యాఖ్యా.

నైమిశ ఇతి॥ బ్రహ్మణా విసృష్టస్య చక్రస్య మనోమయస్య- నేమిః శీర్యతే కుంఠీభవతి యత్ర-తం నేమిశం - నేమిశమేవ నైమిశం-తథా చ వాయవీయే॥ శ్లో ॥ ఏతన్మనోమయం చక్రం మయా సృష్టం విసృజ్యతే। యత్రాస్య శీర్యతే నేమిః స దేశస్తపసశ్శుభః। ఇత్యుక్త్వా సూర్యసంకాశం చక్రం సృష్ట్వా మనోమయమ్। ప్రణిపత్య మహాదేవీం విససర్జ పితామహః॥ తేపి హృష్టతరా విప్రాః ప్రణమ్య జగతాం ప్రభుమ్ । ప్రయయుస్తస్య చక్రస్య యత్ర నేమిర్వ్యశీర్యత॥ తద్వనం తేన విఖ్యాతం నైమిశం మునిపూజితమితి॥ నైమిష ఇతి పాఠే వరాహపురాణోక్తం ద్రష్టవ్యం-తథాహి ॥ గౌరముఖమృషిం ప్రతి భగవద్వాక్యం॥ శ్లో॥ ఏవం కృత్వా తతో దేవో మునిం గౌరముఖం తథా । ఉవాచ నిమిషేణేదం నిహతం దానవం బలమ్॥ అరణ్యేస్మింస్తతస్త్వేతన్నైమిషారణ్యసంజ్ఞితమ్। భవిష్యతి యథార్థం వై బ్రాహ్మణానాం విశేషకమితి॥ అనిమిషః-శ్రీవిష్ణుః॥ అలుప్తదృష్టిత్వాత్-తస్య క్షేత్రే-తథా చాస్మిన్నేవాధ్యాయే-శౌనకాదివచనం॥ శ్లో ॥ క్షేత్రేస్మిన్ వైష్ణవే వయమితి-స్వం - గీయత ఇతి స్వర్గాయో హరిః। స ఏవ లోకః। భక్తానాం నివాసస్థానం। తస్మై తత్ప్రాప్తయ ఇత్యర్థః॥ ము॥ స్వర్గాయ లోకాయ స్వర్గో-నిరతిశయానందః- తాదృగ్రూపో లోకః-పరమపదం-తస్మై స్వర్గాయ లోకాయ॥ సహస్రం సమాః-సంవత్సరాః॥ అనుష్ఠానకాలో యస్య తత్॥ సత్రం సత్రసంజ్ఞికం॥ శ్లో ॥ సత్రమాచ్ఛాదయత్యేష సదా దానే వసేపి చేత్యభిధానాత్॥ ము ॥ ఋత్విజ ఏవ యత్ర యజమానాస్తత్సత్రం-కర్మోద్దిశ్య-ఆసత ఉపవివిశుః॥ యద్వా॥ ఆసత అకుర్వన్నిత్యర్థః॥ ఆలభత- నిరవపత్-నిర్వపయంతీత్యాదివత్-ప్రత్యయోచ్చారణమాత్రార్థత్వేన- అసధాత్వర్థస్యావివక్షితత్వాత్॥ ౪ ॥ తఇతి ॥

> నైమిశే నిమిషక్షేత్రే ఋషయశ్శౌనకాదయః । సత్రం స్వర్గాయ లోకాయ సహస్రసమమాసత॥ ౪ ॥
> త ఏకదా తు మునయః ప్రాతర్హుతహుతాగ్నయః। సత్కృతం సూతమాసీనం పప్రచ్ఛురిదమాదరాత్॥ ౫ ॥
> ఋషయః॥ త్వయా ఖలు పురాణాని సేతిహాసాని చానఘ। ఆఖ్యాతాన్యప్యధీతాని ధర్మశాస్త్రాణి యాన్యుత॥ ౬ ॥
> యాని వేదవిదాం శ్రేష్ఠో భగవాన్ బాదరాయణః । అన్యే చ మునయస్సూత పరావరవిదో విదుః॥ ౭ ॥ వేత్థ
> త్వం సౌమ్య తత్సర్వం తత్త్వతస్తదనుగ్రహాత్ । బ్రూయుస్స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత॥ ౮ ॥
> తత్ర తత్రాంజసాయుష్మన్ భవతా యద్వినిశ్చితమ్। పుంసామేకాంతతశ్శ్రేయస్తన్నశ్శంసితుమర్హసి॥ ౯ ॥
> ప్రాయేణాల్పాయుషస్సభ్య కలావస్మిన్ యుగే జనాః। మందాస్సుమందమతయో మందభాగ్యా హ్యుపద్రుతాః॥ ౧౦॥ భూరీణి భూరికర్మాణి శ్రోతవ్యాని విభాగశః । అతస్సాధోత్ర యత్సారం సము

ప్రాతః। కాల్యే-హుతా ఏవ హుతాగ్నయో యైస్తే - అనేన నిత్యనైమిత్తికహోమసాకల్యం దర్శితం॥ ము ॥ హుతహుతాగ్నయః-అహోర్థే క్తః హుతేన హూయమానద్రవ్యేణ-పయస్సర్పిరిత్యాదినా-హుతాః- అగ్నయో యైస్తే॥ ఇదం-వక్ష్యమాణార్థం॥ ఆదరాత్ప్రపచ్ఛుః॥ ౫॥ వివిదిషితానర్థాన్ ప్రష్టుం సూతస్య సర్వశాస్త్రజ్ఞానాతిశయమాహ - త్వయేత్యాది త్రిభిః॥ ఇతిహాసో మహాభారతాదిః-తత్సహితాని పురాణాని న కేవలమధీతాని అపితు వ్యాఖ్యాతాన్యపి- ఉత॥ అపిచ॥ యాని ధర్మశాస్త్రాణి తాన్యపి - కించ॥ ౬॥ యానీత్యాది॥ విదాం-విదుషాం మధ్యే-శ్రేష్ఠః - యాని వేద-పరావరే-సగుణనిర్గుణే బ్రహ్మణీ విదంతీతి తథా॥ ౭॥ వేత్థేతి॥ సౌమ్య- హే సాధో- తేషామనుగ్రహాత్-తత్త్వతః-వేత్థ- జానాసి-జ్ఞానే హేతుమాహ॥ బ్రూయురితి॥ స్నిగ్ధస్య - ప్రేమవతః-అత ఏవ-గుహ్యమపి - రహస్యమపి బ్రూయురేవ॥ ౮॥ తత్రేతి॥ అంజసా-గ్రంథార్జవేన॥ ము॥ యాథార్థ్యేన॥ ఏకాంతతః-శ్రేయః-అవ్యభిచారి శ్రేయస్సాధనం॥ ౯॥ నను అన్యేపి భూయసా కాలేన బహుశాస్త్రశ్రవణాదిభిః నిశ్చిన్వంతు-నేత్యాహ॥ ప్రాయేణేతి॥ సభ్య- హే సాధో-అస్మిన్ యుగే కలౌ అల్పాయుషో జనాః-తత్రాపి-మందాః-అలసాః-తతోపి-సుమందమతయః-తతోపి - మందభాగ్యాః-విఘ్నాకులాః॥ తత్రాప్యుపద్రుతాః రోగాదిభిః పీడితాః॥ చం॥ వృత్తిచ్ఛేదాద్యుపద్రవశాలినః॥ ౧౦॥ న చ బహుశాస్త్రశ్రవణేపి తావతీ ఫలసిద్ధిరిత్యాహ॥ భూరీణీతి సార్ధశ్లోకమేకం వాక్యం॥ భూరీణి కర్మాణి-అనుష్ఠేయాని యేషు తాని॥ ము॥ అగ్నిష్టోమాతిరాత్రవాజపేయాదిభేదేన బహూని-భూరికర్మాణి - ఏకైకస్మిన్నపి కర్తవ్యతారూపానేకర్త్విక్కలాపవంతి కర్మాణి - విభాగశః-ప్రకృత్యాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విభాగేన॥సముద్గృహ్యాయథావదుద్ధృత్య॥౧౧॥ యేనఉద్ధృతవిషయప్రవచనేన - ఆత్మాబుద్ధిఃసంప్రసీదతిసమ్యగుప
శామ్యతి॥ప్రశ్నాంతరం- సూతజానాసీతిపంచభిః ॥ భద్రంతఇత్యౌత్సుక్యేనాశీర్వాదః-విస్తరేణాశీర్వాదవచనేనవిఘ్న
కథాభిఘాతోభవతీతిసంగ్రహేణోక్తం॥తథాహి॥శ్లో॥సాహానిస్తన్మహచ్ఛిద్రంసమోహస్సచవిభ్రమః । యన్ముహూ
ర్తంక్షణంవాపివాసుదేవంనచింతయేదితివక్ష్యమాణత్వాత్ । భగవాన్సంతిశయైశ్వర్యాదిగుణయుక్తః-సాత్వతాం-
సచ్ఛబ్దేనసత్వమూర్తిర్భగవాన్ అభిధీయతే॥సఉపాస్యతయావిద్యతేయేషాం తేసత్వంతః- భక్తాః - తతఃస్వార్థేఅణ్
రాక్షసవాయసాదివత్ -అతఏవతకారస్యశ్రవణమార్షం-తదేవంసాత్వంతఇతిభవతి- తేషాంపతిఃపాలకః॥౧౨॥యస్యార్థ
విశేషస్యచికీర్షయావసుదేవస్యభార్యాయాం దేవక్యాంజాతః - అంగహేసూత-నఃఅనువర్ణితుంఅర్హసిసామాన్య
తస్తావత్॥౧౩॥యస్యావతారోభూతానాంక్షేమాయ-పాలనాయ-భవాయ - సమృద్ధయే-పునరపితత్ప్రభావమనువ
ర్ణయంతస్తద్యశశ్శ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కుర్వంతిత్రిభిః॥సంసృతిం-ఆపన్నః-ప్రాప్తః-వివశోతిభీతః॥౧౪॥తతఃసంసృతేః-
తత్రహేతుః-యత్ -యతోనామ్నః- భయమపిస్వయంబిభేతి - యస్యపాదఃసంశ్రయోయేషాంతే - అతఏవప్రశమః-
అయనం-వర్త్మ-ఆశ్రయోవాయేషాంతే-మునయః॥౧౫॥ ఉపస్పృష్టాః - సన్నిధిమాత్రేణసేవితాః॥ సద్యఃపునంతి ॥
స్వర్ధునీ-గంగా-తస్యాఆపస్తుతత్పాదాన్నిస్సృతాః - నతుతత్రైవతిష్ఠంతి-అతస్తత్సంబంధేనపునంత్యేపి-అనుసేవయా
పునంతినతుసద్యఇతిమునీనాముత్కర్షోక్తిః ॥ పుణ్యశ్లోకైరీడ్యానిస్తవ్యానికర్మాణియస్యతస్య॥౧౬॥యశః - కలిమలా

ద్గృహ్యమనీషయా॥౧౧॥బ్రూహిభద్రాయభూతానాంయేనాత్మాసంప్రసీదతి।సూతజానాసిభద్రంతే
భగవాన్సాత్వతాంపతిః॥ ౧౨ ॥ దేవక్యాంవసుదేవస్యజాతోయస్యచికీర్షయా । తన్నశ్శుశ్రూష
మాణానామర్హస్యంగానువర్ణితుమ్॥౧౩॥యస్యావతారోభూతానాంక్షేమాయచభవాయచ।ఆప
న్నస్సంసృతింఘోరాంయన్నామవివశోగృణన్ ॥౧౪॥ తతస్సద్యోవిముచ్యేతయద్బిభేతిస్వయంభయమ్ ।
యత్పాదసంశ్రయస్సూతమునయః ప్రశమాయనాః॥౧౫॥సద్యఃపునంత్యుపస్పృష్టాస్స్వర్ధున్యాపోను
సేవయా।కోవాభగవతస్తస్యపుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణః॥ ౧౬ ॥ శుద్ధికామోనశృణుయాద్యశఃకలిమలాప
హమ్।తస్యకర్మాణ్యుదారాణిపరిగీతానిసూరిభిః॥ ౧౭॥ బ్రూహినశ్శ్రద్దధానానాంలీలయాదధతః
కలాః।అథాఖ్యాహిహరేర్ధీమన్నవతారకథాశ్శుభాః॥౧౮॥ లీలావిదధతస్స్వైరమీశ్వరస్యాత్మమా
యయా। వయంతునవితృప్యామఉత్తమశ్లోకవిక్రమే॥౧౯॥ యచ్ఛృణ్వతాంరసజ్ఞానాంస్వాదుస్వాదు
పదేపదే।కృతవాన్కిలవీర్యాణిరామేణసహకేశవః॥౨౦॥అతిమర్త్యానిభగవాన్గూఢఃకపటమానుషః ।
కలిమాగతమాజ్ఞాయక్షేత్రేస్మిన్వైష్ణవేవయమ్॥౨౧॥ఆసీనాదీర్ఘసత్రేణకథాయాంసక్షణాహరేః ।
త్వంనస్సందర్శితోధాత్రాదుస్తరంనిస్తితీర్షతామ్॥౨౨॥కలింసత్వహరంపుంసాంకర్ణధారఇవార్ణవమ్।

పహం-సంసారదుఃఖోపశమనం-ప్రశ్నాంతరం - ఉదారాణి-మహాంతి-విశ్వసృష్ట్యాదీని-సూరిభిః-నారదాదిభిః॥౧౭॥క
లాః-బ్రహ్మరుద్రాదిమూర్తీః-అథేతిప్రశ్నాంతరం-అవతారకథాః-స్థిత్యర్థమేవతత్తదవసరే- యేమత్స్యాద్యవతారాః
కృతాఃతదాశ్రయాఃకథాః॥ ౧౮ ॥ స్వైరంలీలాఃకుర్వతః- కృష్ణావతారప్రయోజనప్రశ్నేనైవతచ్చరితప్రశ్నోపిజాత
ఏవేతిఔత్సుక్యేన పునరపితచ్చరితాన్యేవశ్రోతుమిచ్ఛంతస్తత్రాత్మనస్తృప్త్యభావమావేదయంతివయంత్వితి.యాగ
యోగాదిషుతృప్తాఃస్మః - ఉద్గచ్ఛతితమోయస్మాత్సఉత్తమః- తథాభూతః శ్లోకోయశోయస్యతస్యవిక్రమేతువిశేషే
ణనవితృప్యామః - అలమితినమన్యామహే॥౧౯॥తత్రహేతుః।యద్వాక్రమంశృణ్వతాం॥ యద్వా॥అన్యేతృప్యంతునామ
వయంతునేతితుశబ్దస్యాన్వయః-అయమర్థః-త్రేధాహ్యలంబుద్ధిర్భవతి -ఉదరాదిభరణేనవా- రసాజ్ఞానేనవా-స్వాదు
విశేషాభావాద్వా ఏతత్త్రయముత్తమశ్లోకేనాస్తీత్యాహ ॥ తత్రశృణ్వతామిత్యనేన శ్రోత్రస్యాకాశత్వాన్నభరణ
మిత్యుక్తం । రసజ్ఞానామిత్యనేనచరసాజ్ఞానతఃపశువత్తృప్తిర్నిరాకృతా- ఇక్షుభక్షణవద్రసాంతరాభావేనతృప్తిం
నిరాకరోతి॥పదేపదే- ప్రతిపదం-స్వాదునోపిస్వాదు॥౨౦ ॥ అతఃశ్రీకృష్ణచరితానికథయేత్యాశయేనాహ॥అతిమర్త్యాని
మర్త్యానతిక్రాంతాని-గోవర్ధనోద్ధరణాదీని-మనుష్యేష్వసంభావితానీత్యర్థః॥నన్వయాజనాధ్యాపనాదివ్యగ్రాణాం
కుతఏతచ్ఛ్రవణావకాశఃస్యాదతాహ॥కలిమితి॥కలిమాగతంజ్ఞాత్వా తద్భియావిష్ణుపదంగంతుకామాః॥౨౧॥ దీర్ఘస
త్రేణనిమిత్తేనఅతాసీనాఃహరేఃకథాయాం-సక్షణాః-లబ్ధావసరాః॥౨౨॥ అస్మింశ్చసమయేత్వద్దర్శనమీశ్వరేణైవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సంపాదితమిత్యభినందంతి త్వన్న ఇత్యాదినా ॥ కలిం నితరాం తరితుమిచ్ఛతాం-అర్ణవం తితీర్షతాం-కర్ణధారః-నావిక ఇవ ॥ ౨౩ ॥ పునః ప్రశ్నాంతరం బ్రూహీతి ॥ ధర్మస్య వర్మణి కవచవద్రక్షకే ॥ ౨౪ ॥ స్వాం కాష్ఠాం-మర్యాదాం-స్వరూపమిత్యర్థః-అస్య చోత్తరం-కృష్ణే స్వధామోపగతే ధర్మజ్ఞానాదిభిస్సహేతి వక్ష్యమాణశ్లోకః ॥ ఇతి శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం-ప్రథమస్కంధే-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ శాస్త్రాబ్ధిసారః శ్రీకృష్ణకృత్యం సృష్ట్యాదికేళయః। అవతారకథాః కృష్ణవృత్తయో ధర్మరక్షణమ్ ॥ తదేవం ప్రథమేఽధ్యాయే షట్ప్రశ్నా మునిభిః కృతాః। ద్వితీయే తూత్తరం సూతశ్చతుర్ణామాహ తేష్వథ ॥ ఇతి ॥ ఇతి ఏవంభూతైః-సమ్యక్ ప్రశ్నైః-సమ్యక్ పృష్టో రోమహర్షణస్య పుత్ర ఉగ్రశ్రవాః-సూతః- తేషాం . వచః-ప్రతిపూజ్య-సత్కృత్య-ప్రవక్తుముపచక్రాంతవాన్ ॥ ౧ ॥ ప్రవచనస్యోపక్రమో నామ గురుదేవతయోర్నమస్కార ఇత్యభిప్రేత్యాహ-యమితి త్రిభిః-తత్ర స్వగురోః శుకదేవస్యైశ్వర్యం తచ్చరితేనైవ ద్యోతయన్నాహ ॥ యమితి ॥ యం ప్రవ్రజంతం-సర్వం సన్న్యస్య గచ్ఛంతం-అనుపేతం-మాముపనయ స్వేతి ఉపనయనార్థమాచార్యసమీపమనుపసన్నం-ఉపనయనకర్మణోఽప్యనర్హవయస్కత్వాచ్ఛేషతో బాల ఇత్యభిప్రాయః-యద్వా కేనాప్యనుపేతం-అననుగతం ఏకాకినమిత్యర్థః-తత్ర హేతుః-అపేతకృత్యం-కృత్యశూన్యం-నైష్ఠికత్వాత్-కర్మమార్గే అప్రవర్తమానమిత్యర్థః ॥ ద్వైపాయనో వ్యాసః-విరహాత్కాతరో భీతస్సన్-పుత్రా ఇతి ప్లుతేనాజుహావ-ఆహూతవాన్ ॥ దూరాదాహ్వానే (దూరాద్ధూతే చేతి సూత్రాత్) ప్లుతే (సప్లుతప్రగృహ్యా అచి నిత్యమితి సూత్రేణ సంధ్యభావే ప్రాప్తే) సంధిరార్షః (యద్వా పుత్రేతి-ఆదిమగురువర్ణస్య - గురోరనంత్యస్యాప్యే

బ్రూహి యోగీశ్వరే కృష్ణే బ్రహ్మణ్యే ధర్మవర్మణి ॥ ౨౩ ॥ స్వాం కాష్ఠామధునోపేతే ధర్మః కం శరణం గతః ॥
ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- అష్టాదశసాహస్రికాయాం-సంహితాయాం- పారమహంస్యాం -
శ్రీవైయాసిక్యాం-శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం ప్రథమస్కంధే-ప్రథమోఽధ్యాయః.

ఇతి సంప్రశ్నసంహృష్టో విప్రాణాం రౌమహర్షణిః । ప్రతిపూజ్య వచస్తేషాం ప్రవక్తుముపచక్రమే ॥ ౧ ॥
సూతః ॥ యం ప్రవ్రజంతమనుపేతమపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ । పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదుస్తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి ॥ ౨ ॥ యస్స్వానుభావమఖిలశ్రుతిసారమేకమధ్యాత్మదీపమతితీర్షతామంధమ్ । సంసారిణాం కరుణయాహ పురాణగుహ్యం తం వ్యాససూనుముపయామి గురుం మునీనామ్ ॥ ౩ ॥ నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్ । దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్ ॥ ౪ ॥ మునయస్సాధు పృష్టోఽహం భవద్భిర్లోకమంగళమ్ । యత్కృతః కృష్ణసంప్రశ్నో యేనాత్మా సుప్రసీదతి ॥ ౫ ॥ స వై పుంసాం పరో ధర్మో యతో భక్తిరధోక్షజే । అహైతుక్యప్రతిహతా య

కైకస్య ప్రాచామితి సూత్రేణ ప్లుతత్వాంగీకారేణ త్రిసంధ్యభావశ్శంకనీయః) తదా తన్మయతయా శుకరూపతయా-తరవోఽభినేదుః-ప్రత్యుత్తరముక్తవంతః-పితుస్స్నేహానుబంధపరిహారాయ-యో వృక్షరూపేణోత్తరం దత్తవానిత్యర్థః-తం మునిమానతోఽస్మి-తన్మయత్వోపపాదనాయ విశేషం సర్వభూతహృదయమితి - సర్వభూతానాం హృత్ మనః-అయతే యోగబలేన ప్రవిశతీతి సర్వభూతహృదయం- తం ॥ ౨ ॥ కృపాళుతాం దర్శయన్నాహ ॥ య ఇతి ॥ అంధం-గాఢం తమస్సంసారాఖ్యం-అతితీర్షతాం అతితరితుమిచ్ఛతాం రేఫషకారయోర్విశ్లేషణం ఛాందసం- పురాణానాం మధ్యే-గుహ్యం-గోప్యం-తత్ర హేతుత్వేన చత్వారి విశేషణాని-స్వః నిజః అసాధారణః-అనుభావః ప్రభావో యస్య తత్ స్వానుభావం- అఖిలశ్రుతీనాం సారం ఏకమద్వితీయం అనుపమమిత్యర్థః-ఆత్మానం కార్యకారణసంఘాతమధికృత్య వర్తమానం అధ్యాత్మం ఆత్మతత్త్వం తస్య దీపం సాక్షాత్ప్రకాశకం-ఉపయామి శరణం వ్రజామి ॥ ౩ ॥ ఏవం ద్వాభ్యాం గురుం నమస్కృత్య దేవం ప్రణమతి ॥ నారాయణమితి ॥ జయత్యనేన సంసారమితి జయో గ్రంథః- తం ఉదీరయేత్-ఇతి ॥ ౪ ॥ స్వయం తథోదీరయన్నాదౌ పౌరాణికానుపశిక్షయతి ॥ మునయ ఇతి ॥ తేషాం వచః ప్రతిపూజ్యేతి యదుక్తం తత్ప్రతిపూజనం కరోతి - హే మునయః సాధు యథా భవతి తథా అహం పృష్టః-యతో లోకానాం మంగళమేతత్- యత్-యతః- కృష్ణవిషయః సంప్రశ్నః కృతః సర్వశాస్త్రసారోద్ధారప్రశ్నస్యాపి కృష్ణే పర్యవసానాదేవముక్తం- తత్ర యత్ప్రథమం పృష్టం సర్వశాస్త్రసారమైకాంతికం శ్రేయో బ్రూహీతి తత్రోత్తరం ॥ ౫ ॥ స ఇతి ॥ అయమర్థః- ధర్మో ద్వివిధః- ప్రవృత్తిలక్షణో నివృత్తిలక్షణశ్చేతి- తత్ర యః స్వర్గాద్యర్థః-ప్రవృత్తిలక్షణస్సోఽపరః-యతస్తు ధర్మాన్నివృత్తిలక్షణాచ్ఛ్రవణాదరాదిలక్షణా భక్తిర్భవతి సపరో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధర్మః స ఏవైకాంతికం శ్రేయ ఇతి-కథంభూతః-అహైతుకీ హేతుః ఫలానుసంధానం- తద్రహితా అప్రతిహతా-విఘ్నైరనభిభూతా॥౬॥ నను॥ శ్రు॥ తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేనేత్యాదిశ్రుతిభ్యో ధర్మస్య జ్ఞానాంగత్వం ప్రసిద్ధం. తత్కథం భక్తిహేతుత్వం। ఉచ్యతే సర్వం తత్తు భక్తిద్వారేణేత్యాహ॥ వాసుదేవ ఇతి॥ అహైతుకం శుష్కతర్కాద్యగోచరం ఔపనిషదమిత్యర్థః॥ ము॥ వైరాగ్యం విషయాంతరవైతృష్ణ్యం-జ్ఞానం సాక్షాత్కారరూపం జ్ఞానం చ జనయతి-పరమభక్తిర్హి భగవత్సాక్షాత్కారహేతుః యత్సాక్షాత్కారరూపజ్ఞానం-అహైతుకం॥ శ్లో॥ నాహం వేదైర్న తపసేత్యాదిప్రకారేణార్థాంతరవిషయజ్ఞానోత్పాదకసజాతీయహేతుకం న భవేదిత్యర్థః॥౭॥ వ్యతిరేకమాహ॥ ధర్మ ఇతి॥ యో ధర్మ ఇతి ప్రసిద్ధః- యది విష్వక్సేనకథాసు రతిం నోత్పాదయేత్ -తర్హి స్వనుష్ఠితోపి సః శ్రమ ఏవ జ్ఞేయః-నను-కథం మోక్షార్థస్యాపి ధర్మస్య శ్రమత్వమస్త్యేవ అత ఆహ- కేవలం విఫలం శ్రమ ఇత్యర్థః నన్వస్తి తత్రాపి స్వర్గాదిఫలమిత్యాశంక్య ఏవకారేణ నిరాకరోతి-క్షయిష్ణుత్వాన్న తత్ఫలమిత్యర్థః-నను॥ శ్రు॥ అక్షయ్యం హ వై చాతుర్మాస్యయాజినః సుకృతం భవతీతి శ్రుతేర్న తత్ఫలస్య క్షయిష్ణుత్వమిత్యాశంక్య హిశబ్దేన సాధయతి-హి యస్మాత్ ॥శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయత ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయత ఇతి తర్కానుగృహీతయా శ్రుత్యా ఫలస్య క్షయిష్ణుత్వావగమాదితి-హిశబ్దస్యార్థః-ఉక్తఫలప్రతిపాదనాత్॥౮॥ నను వేదాంతశ్రవణాదిభిరేవ తత్త్వసాక్షాత్కారస్స్యాత్ కిం భక్త్యా అత ఆహ॥ శ్రుతమితి॥ యత్-యస్య పుంసః-హరికథామృతాత్-ఆస్వాద్యమానాత్॥ ద్రవచ్చిత్తం ప్రేమాశ్రు-పులకోద్గమాశ్చ న సంతి-తస్య-ఔపనిషదం-ఆత్మతత్త్వం-శ్రుతమపి దూరే-పరోక్ష ఇత్యర్థః॥ ము॥ ఔపనిషదం ఉపనిషద్వాక్యం-శ్రుతమపి-హరికథామృతాత్ హరికథామృతవర్షకాదేతత్పురాణాత్- దూరే ఏతత్పురాణతుల్యం న భవతి-కుతః యస్మాత్ - ఉపనిషద్వాక్యాత్ తచ్ఛ్రవణాద్వా ద్రవచ్చిత్తప్రేమాశ్రుపులకోద్గమాః న సంతి- తస్య సద్య ఏవ చిత్తద్రవకిరణబాష్పజననపులకోద్గమానాం హేతుత్వాభావాత్ - తస్మాత్తే భగవత్తత్త్వకథామృతానుభవజ్ఞానభయాత్మా సుప్రసీదతి॥౬॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః ప్రయోజితః । జనయత్యాశు వైరాగ్యం జ్ఞానం చ
యదహైతుకమ్॥౭॥ ధర్మః స్వనుష్ఠితః పుంసాం విష్వక్సేనకథాసు యః । నోత్పాదయేద్యది రతిం శ్రమ ఏవ
హి కేవలమ్॥౮॥ శ్రుతమప్యౌపనిషదం దూరే హరికథామృతాత్ । యన్న సంతి ద్రవచ్చిత్తప్రేమాశ్రుపుల
కోద్గమాః॥౯॥ ధర్మస్య హ్యాపవర్గ్యస్య నార్థోऽర్థాయోపకల్పతే। నార్థస్య ధర్మైకాంతస్య కామో లా

వంతీతి భావః॥౯॥ తదేవం హరిభక్తిద్వారా తదితరవైరాగ్యాత్మజ్ఞానపర్యంతః పరో ధర్మ ఇత్యుక్తం॥ అన్యే త్వేవమన్యంతే-ధర్మస్య అర్థః ఫలం అర్థస్య కామః-తస్య చేంద్రియప్రీతిః-తత్ప్రీతేశ్చ పునరపి ధర్మార్థాదిపరంపరేతి-యదాహుః॥ శ్లో॥ ధర్మాదర్థశ్చ కామశ్చ స కిమర్థం న సేవ్యత ఇత్యాది-తన్నిరాకరోతి ద్వాభ్యాం ధర్మస్యేతి॥ అపవర్గ్యస్య- ఉక్తన్యాయేనాపవర్గపర్యంతస్య-ధర్మస్య అర్థాయ-ఫలత్వాయ-అర్థః నోపకల్పతే-యోగ్యో న భవతీత్యర్థః-తథా ధర్మైకాంతస్య- ఏవంభూతధర్మావ్యభిచారిణః-అర్థస్య కామో లాభాయ ఫలత్వాయ-న స్మృతో హి మునిభిః॥ ము॥ పురాణప్రశంసనాదేవం ధర్మస్య భగవద్భక్తిహేతుత్వం పరమభక్తేర్విషయాంతరవైతృష్ణ్యజననద్వారా భగవత్సాక్షాత్కారహేతుత్వం చోక్త్వా మతాంతరం నిరాకరోతి ధర్మస్యేత్యాదినా-తత్ర ధర్మఫలత్వమర్థస్య నిరస్యతి- అపవర్గస్య ఉక్తన్యాయేన అపవర్గఫలపర్యంతస్య ధర్మస్య- అర్థాయ ఫలత్వాయ-అర్థః నోపకల్పతే-యోగ్యో న భవతీత్యర్థః. కామస్య అర్థఫలత్వం నిరస్యతి-తథా ధర్మైకాంతస్య ఏవంభూతధర్మావ్యభిచారిణః అర్థస్య కామః కామ్యత ఇతి కామః అన్నపానాదిః లాభాయ ఫలత్వాయ-న స్మృతో భవతి ఉక్తో న భవతి ఖలు॥ చంద్రికాయాం॥ ఇత్థం భగవత్కథాశ్రవణరతిరహితానాం కేవలకర్మానుష్ఠాతౄణాం భగవత్కథాశ్రవణసహితానామపి భగవత్కథామృతానుభవజనితానందబాష్పరోమాంచరూపమహోత్సవరహితానాం శ్లోకద్వయేనోద్దూష్య ధర్మార్థకామరూపప్రతిసర్గపరాన్ దూషయతి॥ ధర్మస్యేతి॥ ధర్మస్య హ్యాపవర్గ్యస్య ధర్మస్య లాభాయ న స్మృత ఇత్యంతానులోమేన్వయః అర్థః ధనాదిః అపవర్గస్య ముక్తిసాధనీభూతస్య ధర్మస్య ధర్మః ప్రోజ్ఝితకైతవోత్రేతి భాగవతశాస్త్రే ముఖ్యవిషయతయా ప్రతిపాదితస్య భక్తిరూపధర్మస్య అర్థాయ ప్రయోజనభూతాయాపవర్గాయ నోపకల్పతే - తథా ధర్మైకాంతస్య అర్థస్య యాగాదిధర్మానుష్ఠానార్థం - యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహైః బ్రాహ్మణో ధనమార్జయేదితి శాస్త్రవిహితతయా యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహరూపసాధనసాధ్యతయా ప్రతిపాదితస్య ధనస్య అర్థః ప్రయోజనరూపో యాగాదిధర్మః అపవర్గస్య ధర్మస్య అర్థాయ ముక్త ఏవ నోపకల్పతే-తథా కామోపి అపవర్గస్య ధర్మస్య భక్త్యాదిరూపస్య లాభాయ ఫలాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ముక్తయే నస్మృత ఇత్యర్థః ఇతి యోజనా-ప్రతిపాదితశ్చాయమర్థస్తైత్తిరీయోపనిషది॥ శ్రు॥ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశురితి॥౧౦॥ కామస్యేతి॥ కామస్య విషయభోగస్య-ఇంద్రియప్రీతిః లాభః-ఫలం న భవతి-కింతు యావతా జీవేత్ తావానేవ కామస్య లాభః ఫలం-న తు ఇంద్రియప్రీతిః జీవనపర్యాప్త ఏవ కామః సేవ్య ఇత్యర్థః ॥ జీవస్య జీవనస్య చ పునః కర్మానుష్ఠానద్వారా కర్మభిర్య ఇహ ప్రసిద్ధః-సోఽర్థో న భవతి- కింతు తత్త్వజిజ్ఞాసైవేతి॥ ము॥ తస్య కామస్యేంద్రియఫలత్వం వ్యుదస్యతి-కామస్య అన్నపానాదేః ఇంద్రియప్రీతిః లాభః ఫలం న భవతి. కింతు యావతా అన్నపానాదినా కామేన జీవతి దేహధారణమేవ అన్నపానాదేః ఫలమిత్యర్థః॥ శబ్దాదీనాం ఇంద్రియతృప్తిః ఫలమితి చేత్ ఉచ్యతే దేహధారణానపేక్షితానాం తేషాం ముముక్షోరనర్థావహత్వాదిహాన్నపానాది మాత్రమేవ కామశబ్దేన వివక్షితం- ముముక్షాధికారిత్వాత్ ప్రబుద్ధస్య తత్త్వజిజ్ఞాసోరితి హ్యనంతరముచ్యతే- తత్త్వజిజ్ఞాసోః జీవస్య యః కర్మభిః స్యాత్ సః ముముక్షోర్నార్థః న ప్రయోజనం-జీవస్య తత్త్వజిజ్ఞాసేతి పాఠే-జీవస్య పునః కర్మానుష్ఠానద్వారా కర్మభిః య ఇహ ప్రసిద్ధః సః అర్థో న భవతి కింతు తత్త్వజిజ్ఞాసైవేతి॥౧౧॥ నను తత్త్వజిజ్ఞాసా నామ ధర్మజిజ్ఞాసైవ-ధర్మ ఏవ హి తత్త్వమితి కేచిత్- తత్రాహ-వదంతీతి॥ తత్త్వవిదస్తు-తదేవ తత్త్వం వదంతి-కిం తత్ యత్ జ్ఞానం నామ-అద్వయమితి-క్షణికవిజ్ఞానపక్షం వ్యావర్తయతి॥ నను తత్త్వవిదోఽపి విగీతవచనా ఏవ-మైవం- తస్యైవ తత్త్వస్య నామాంతరైరభిధానాదిత్యాహ - ఔపనిషదైర్బ్రహ్మేతి-హైరణ్యగర్భైః పరమాత్మేతి-సాత్వతైర్భగవానిత్యభిధీయతే॥ ము॥ యత్ జ్ఞానం జ్ఞానైకరూపం - అద్వయం అవయవభేదరహితం-జాత్యాదిరహితం వా-బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవానితి చ శబ్ద్యతే భగవానేవ ఏభిః శబ్దైరభిధీయత

> భాయహిస్మృతః॥౧౦॥ కామస్య నేంద్రియప్రీతిర్లాభో జీవేత యావతా। జీవస్య తత్త్వజిజ్ఞాసా నార్థో
> యశ్చేహ కర్మభిః ॥ ౧౧ ॥ వదంతి తత్తత్త్వవిదస్తత్త్వం యద్జ్ఞానమద్వయమ్। బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి
> భగవానితి శబ్ద్యతే॥౧౨॥ తచ్ఛ్రద్దధానా మునయో జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా। పశ్యంత్యాత్మని చాత్మానం
> భక్త్యా శ్రుతగృహీతయా॥౧౩॥ అతః పుంభిర్ద్విజశ్రేష్ఠా వర్ణాశ్రమవిభాగశః । స్వనుష్ఠితస్య ధర్మస్య
> సంసిద్ధిర్హరితోషణమ్॥౧౪॥ తస్మాదేకేన మనసా భగవాన్ సాత్వతాం పతిః। శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ ధ్యేయః
> పూజ్యశ్చ నిత్యశః॥ ౧౫॥ యదనుధ్యాసినా యుక్తాః కర్మగ్రంథినిబంధనమ్ । ఛిందంతి కోవిదాస్తస్య కో న
> కుర్యాత్కథారతిమ్॥౧౬॥ శుశ్రూషోః శ్రద్దధానస్య వాసుదేవకథారతిః। స్యాన్మహత్సేవయా విప్రాః

ఇత్యర్థః తత్త్వవిదస్తు తదేవ తత్త్వమితి వదంతి॥ శ్లో॥ విష్ణునామాని వేదేషు వేదాంతేషు చ గీయతే । ఏష ఏవ మహాన్ శబ్దో మైత్రేయ భగవానితి॥ పరమబ్రహ్మభూతస్య వాసుదేవస్య నాన్యగః । శబ్దోఽయం నోపచారేణ హ్యన్యత్ర హ్యుపచారత ఇత్యాదిస్మరణాత్॥ శ్రు॥ నారాయణపరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పర ఇత్యాదిశ్రుతేశ్చ - బ్రహ్మ పరమాత్మ భగవద్వాసుదేవనారాయణాదిపర్యాయశబ్దైర్వాచ్యతయా స ఏవ శబ్ద్యత ఇత్యర్థః॥౧౨॥ తచ్చ తత్త్వం సపరికరయా భక్త్యైవ ప్రాప్యత ఇత్యాహ॥ తదితి॥ తదిత్యవ్యయం-జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయేత్యత్ర - జ్ఞానం పరోక్షం తచ్చ తత్త్వమాత్మని క్షేత్రజ్ఞే పశ్యంతి-కిం తత్-ఆత్మానం-పరమాత్మానం-శ్రుతేన వేదాంతాదిశ్రవణేన-గృహీతయా ప్రాప్తయేతి భక్తేర్దార్ఢ్యముక్తం- ధర్మస్య ఫలం భక్తిః-నార్థకామాదికమితీమమర్థముపపాద్యోపసంహరతి॥ ము॥ తత్ బ్రహ్మపరమాత్మాదిశబ్దైర్యదుచ్యతే తత్పరతత్త్వం - శ్రద్దధానాః ఈప్సవో మునయః జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా శాస్త్రజన్యజ్ఞానవిషయాంతరవైతృష్ణ్యయుక్తయా-అనేన పరమభక్తిప్రకర్ష ఉక్తః శ్రుతగృహీతయా శ్రుతేన భగవత్కథాశ్రవణేన గృహీతయా ప్రాప్తయా భక్త్యా పరమభక్త్యా-ఆత్మని జీవే స్థితమితి శేషః ఆత్మానం పరమాత్మానం పశ్యంతి॥౧౩॥ అత ఇతి ॥ హే ద్విజశ్రేష్ఠాః-హరితోషణం హరేరారాధనం-సంసిద్ధిఫలం॥ ము॥ వర్ణాశ్రమవిభాగశః వర్ణాశ్రమానుగుణ్యేన - స్వనుష్ఠితస్య కృతస్య-ధర్మస్య హరితోషణం భగవన్ముఖోల్లాస ఏవ సంసిద్ధిః ఫలమిత్యర్థః॥౧౪॥ యస్మాచ్చ భక్తిహీనో ధర్మః కేవలం శ్రమ ఏవ - తస్మాత్ భక్తిప్రధాన ఏవ ధర్మః అనుష్ఠేయ ఇత్యాహ-తస్మాదితి ॥ ఏకేన - ఏకాగ్రేణ మనసా॥౧౫॥ భక్తివిహీనో ధర్మః కేవలం శ్రమ ఇతి ప్రపంచితం-ఇదానీం తు భక్తేర్ముక్తిఫలత్వం ప్రపంచయతి॥ యదితి॥ యస్యానుధ్యా ధ్యానం సైవ అసిః ఖడ్గః తేన యుక్తాః అప్రమత్తాః వివేకినః-గ్రంథిమహంకారం నిర్బధ్నాతి యత్కర్మ తచ్ఛిందంతి-తస్య కథాయాం రతిం కో న కుర్యాత్॥ ౧౬॥ నను సత్యమేవం కర్మనిర్మూలినీ హరికథారతిః-తథాపి తస్యాం రుచిర్నోత్పద్యతే. కిం కుర్మః తత్రాహ॥ శుశ్రూషోరితి॥ పుణ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీర్థనిషేవణాదిభిర్నిష్పాపస్య-మహత్సేవా స్యాత్-తయాచ తద్ధర్మశ్రద్ధా-తతః శ్రవణేచ్ఛా-తతో రుచిస్స్యాదిత్యర్థః. తతశ్చ॥౧౭॥శృణ్వతామితి॥పుణ్యే-శ్రవణకీర్తనే-యస్యసః- సతాంసుహృత్-హితకారీ-హృదియాన్యభద్రాణి కామాది వాసనాః- తాని అంతస్థః-హృదయస్థస్సన్-విధునోతి॥౧౮॥తతశ్చ-నష్టేతి ॥ సర్వాభద్రనాశస్యజ్ఞానోత్తరకాలీనత్వాత్ ప్రాయగ్రహణం-భాగవతానాం- భాగవతశాస్త్రస్యవా - సేవయా-నైష్ఠికీ - నిశ్చలా - విక్షేపకాభావాత్-అత్ర పూర్వార్ధే నిత్యంభాగవతసేవయేతి వర్ణాధిక్యమార్షం-సద్భాగవతసేవయేతిపాఠేన కార్త్స్న్యానుపపత్తిః॥౧౯॥తదేతి॥ రజశ్చతమశ్చ యేచ తత్ప్రభవా భావాః-కామాదయః ఏతైరనావిద్ధం అనభిభూతంప్రసీదతి - ఉపశామ్యతి॥౨౦॥ఏవమితి॥ భగవద్భక్తియోగతః ప్రసన్నమనసః॥అతఏవముక్తసంగస్య॥ము॥ ముక్తసంగస్య త్యక్తవిషయాభిలాషస్య-భగవత్తత్త్వ విజ్ఞానం భగవత్సాక్షాత్కారః॥శ్లో॥భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానమహమేవంవిధోఽర్జున । జ్ఞాతుంద్రష్టుంచతత్త్వేనేతి భగవద్వచ నాత్॥౨౧॥జ్ఞానేఫలమాహ ॥ భిద్యత ఇతి ॥ హృదయమేవ గ్రంథిః చిజ్జడగ్రథనరూపోఽహంకారః అతఏవ-సర్వసంశయాః- అసంభావనాదిరూపాః-కర్మాణ్యనారబ్ధఫలాని ఆత్మని-స్వరూపభూతే-ఈశ్వరే దృష్టే-ఏవకారేణ జ్ఞానానంతరమేవేతి దర్శయతి॥ను॥ఆత్మని జీవాత్మని వర్తమానే ఈశ్వరేపరమాత్మని దృష్టేసతి ఏవకారేణ సాక్షాత్కారానంతరమేవేతిదర్శ యతి హృదయగ్రంథిః హృదం అయంతి గచ్ఛంతీతి హృదయాః కామాదయః-త ఏవ గ్రంథిర్వా ॥౨౨॥ అత్రసదాచారందర్శ యన్నుపసంహరతి॥అత ఇతి॥ఆత్మప్రసాదినీం-మనశ్శోధినీం వాసుదేవే భక్తిం కుర్వంతీతి భజనీయవిశేషో దర్శితః॥౨౩॥తదేవో

పుణ్యతీర్థనిషేవణాత్ ॥౧౭॥ శృణ్వతాం స్వకథాః కృష్ణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః। హృద్యంతస్థో హ్యభద్రాణి
విధునోతి సుహృత్సతామ్॥౧౮॥ నష్టప్రాయేష్వభద్రేషు నిత్యం భాగవత* సేవయా। భగవత్యుత్తమశ్లోకే
భక్తిర్భవతి నైష్ఠికీ॥౧౯॥ తదా రజస్తమోభావాః కామలోభాదయశ్చయే । చేత ఏతైరనావిద్ధం స్థితం
సత్త్వే ప్రసీదతి॥౨౦॥ ఏవం ప్రసన్నమనసో భగవద్భక్తియోగతః । భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానం ముక్తసంగస్య
జాయతే॥౨౧॥భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః । క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి దృష్ట ఏవాత్మ
నీశ్వరే॥౨౨॥ అతో వై కవయో నిత్యం భక్తిం పరమయా ముదా । వాసుదేవే భగవతి కుర్వంత్యాత్మప్రసా
దినీః॥౨౩॥సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తైర్యుక్తః పరః పురుష ఏక ఇహాస్య ధత్తే।స్థిత్యాదయే హరివిరించి
హరేతి* సంజ్ఞాః శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృణాం స్యుః॥ ౨౪॥ పార్థివాద్దారుణో ధూమస్తస్మా
దగ్నిస్త్రయీమయః।తమసస్తు రజస్తస్మాత్సత్త్వం యద్బ్రహ్మదర్శనమ్॥ ౨౫॥ భేజిరే మునయోఽథాగ్రే భగ
వంతమధోక్షజమ్।సత్త్వం విశుద్ధం క్షేమాయ కల్పంతే యేను తానిహ॥ ౨౬॥ ముముక్షవో ఘోరరూపాన్
హిత్వా భూతపతీనథ।నారాయణకలాశ్శాంతా భజంతే హ్యనసూయవః॥ ౨౭ ॥ రజస్తమః ప్రకృతయ

పపాదయితుం బ్రహ్మాదీనాం త్రయాణాం ఏకాత్మత్వేపి వాసుదేవస్యాధిక్యమాహ॥ సత్త్వమితి॥ ఇహయద్యప్యేక ఏవ పరః పుమాన్-అస్యవిశ్వస్య స్థిత్యాదయే-స్థితిసృష్టిప్రళయార్థం సంజ్ఞాః కేవలం భిన్నాః ధత్తే- హరివిరించిహరా ఇతివక్తవ్యే సంధి రార్షః-తత్ర తేషాంమధ్యే శ్రేయాంసి-శుభఫలాని-సత్త్వతనోర్వాసుదేవాదేవ స్యుః॥ ౨౪॥ ఉపాధివైశిష్ట్యేనఫలవైశి ష్ట్యం సదృష్టాంతమాహ॥పార్థివాదితి॥పార్థివాత్ ప్రవృత్తిప్రకాశరహితాత్ -దారుణః-కాష్ఠాత్సకాశాద్ధూమః-ప్రవృ త్తిస్వభావః-త్రయీమయః-వేదోక్తకర్మప్రచురః-ఈషత్కర్మప్రత్యాసత్తేః-తస్మాదప్యగ్నిస్త్రయీమయః-సాక్షాత్కర్మ సాధనత్వాత్-ఏవం లయాత్మకాత్ తమస్సకాశాత్ రజః-తస్మాత్సత్త్వం- బ్రహ్మదర్శనం - బ్రహ్మప్రకాశకం - తుశబ్దేన లయాత్మకాత్తమసస్సకాశాద్రజసః సోపాధికజ్ఞానహేతుత్వేన కించిద్బ్రహ్మదర్శనప్రత్యాసత్తిమాత్రముక్తం - నతు సర్వథాతత్ప్రకాశకత్వం-విక్షేపకత్వాత్ యత్సత్త్వంతత్ సాక్షాద్బ్రహ్మదర్శనం ప్రకాశకత్వాత్- అతస్తద్గుణోపా ధీనాం బ్రహ్మాదీనామపి యథోత్తరం వైశిష్ట్యమితి భావః॥౨౫॥వాసుదేవభక్తౌ పూర్వాచారం ప్రమాణయతి॥ భేజిర ఇతి ॥ అథ-అతో హేతోః - అగ్రే పురా - విశుద్ధం సత్త్వం సత్త్వమూర్తిం భగవంతమధోక్షజం అధః అధఃకృతం అక్షజం జ్ఞానం- యస్మాత్ తమధోక్షజం అతో యే- తాననువర్తంతే తే ఇహ సంసారే క్షేమాయ కల్పంతే॥౨౬॥ నను అన్యానపి కేచిద్భజంతో దృశ్యంతే సత్యం-ముముక్షవస్తు అన్యాన్ రాజసతామసాన్ నభజంతే కింతు సకామా ఏవేత్యాహ ద్వాభ్యాం ముముక్షవ ఇతి - భూతపతీనితి పితృప్రజే దీనాముపలక్షణం-అనసూయవః- దేవతాంతరానిందకాస్సంతః॥౨౭॥ రజ ఇతి ॥ రజస్తమసీ ప్రకృతీస్వభావో యేషాం తే- అతఏవ పితృభూతాదిభిః సమం శీలం యేషాం తే - శ్రియా సహ ఐశ్వర్యం ప్రజాశ్చేస్సంతీతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తథాతే - అతో మోక్షప్రదత్వాద్వాసుదేవో భజనీయ ఇత్యుక్తం సర్వశాస్త్రతాత్పర్య గోచరత్వాదపీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ ౨౮॥ వాసుదేవేతి॥ వాసుదేవః పరః తాత్పర్యగోచరో యేషాం తే-నను వేదా మఖపరా దృశ్యంత ఇత్యాశంక్య- తేపి తదారాధనత్వాత్తత్పరా ఏవేత్యుక్తం- యోగాః యోగశాస్త్రాణి- తేషామప్యాసన ప్రాణాయామాదిక్రియాపరత్వమాశంక్య- తాసామపి తత్ప్రాప్త్యుపాయత్వాత్తత్పరత్వముక్తం॥ ౨౯॥ వాసుదేవేతి॥ జ్ఞానం జ్ఞానశాస్త్రం- తదపి జ్ఞానపరమేవేత్యాశంక్య-జ్ఞానస్యాపి తత్పరత్వముక్తం-తపోత్ర జ్ఞానం-ధర్మో ధర్మశాస్త్రం-దానవ్రతాదివిషయం ననుతత్స్వర్గాది ఫలపరమిత్యాశంక్య-గమ్యత ఇతి గతిః-స్వర్గాదిఫలం-సాపి తదానందరూపత్వాత్తత్పరైవేత్యుక్తం యద్వా వేదా ఇత్యనేనైవ-తన్మూలత్వాత్సర్వాణ్యపి శాస్త్రాణి వాసుదేవపరాణీత్యుక్తం-అత్రనను- తేషాం మఖయోగ క్రియాదినానార్థపరత్వాన్నతదేకపరత్వమిత్యాశంక్య-మఖాదీనామపి తత్పరత్వముక్తమితి ద్రష్టవ్యం॥ ౩౦॥ ననుజగత్సర్గాత్ప్రవేశనియమనాది లీలాయుక్తైవస్తుని - సర్వశాస్త్రసమన్వయో దృశ్యతే-కథం వాసుదేవపరత్వం సర్వశాస్త్రస్య-తత్రాహ చతుర్భిః॥ సఇత్యాది॥ ఏతైరేవ శ్లోకైః. తస్యకర్మాణ్యుదారాణి బ్రూహీతి ప్రశ్నస్యోత్తరం-సదసద్రూపయా కార్యకారణాత్మికయా అగుణశ్చేత్యన్వయః-స్వతో నిర్గుణోపిసన్నిత్యర్థః-భగవతో జగత్కారణత్వముక్తం॥ ౩౧॥ అనుప్రవేశనియమనలక్షణాం లీలామాహ॥ తయేతి॥ విలసితేషు ఉద్భూతేషు గుణేగుణేషు ఆకాశాదిషు-అంతః ప్రవిష్టస్సన్-గుణవానివాభాతి మదధీనా ఏవేమే గుణా ఇత్యభిమానవానివ- నతువస్తుతస్తథా-యతో విజ్ఞానేన చిచ్ఛక్త్యా విజృంభితః అత్యూర్జితః॥ ౩౨॥ బహురూపత్వస్సమశీలాభజంతివై ।పితృభూతప్రజేశాదీన్ శ్రియైశ్వర్యప్రజేప్సవః॥ ౨౮॥ వాసుదేవపరా వేదా వాసుదేవపరా మఖాః। వాసుదేవపరా యోగా వాసుదేవపరాః క్రియాః॥ ౨౯॥ వాసుదేవపరం జ్ఞానం వాసుదేవపరం తపః। వాసుదేవపరో ధర్మో వాసుదేవపరా గతిః॥ ౩౦॥ సఏవేదం ససర్జాగ్రే భగవానాత్మమాయయా। సదసద్రూపయా చాసౌ గుణమయ్యాగుణో విభుః॥ ౩౧॥ తయా విలసితేష్వేషు గుణేషు గుణవానివ। అంతః ప్రవిష్ట ఆభాతి విజ్ఞానేన విజృంభితః॥ ౩౨॥ యథా హ్యవహితో వహ్నిర్దారుష్వేకస్స్వయోనిషు। నానేవ భాతి విశ్వాత్మా భూతేషు చ తథా పుమాన్॥ ౩౩॥ అసౌ గుణమయైర్భావైర్భూతసూక్ష్మేంద్రియాత్మభిః। స్వనిర్మితేషు నిర్విష్టో భుంక్తే భూతేషు తద్గుణాన్॥ ౩౪॥ భావయత్యేష సత్త్వేన లోకాన్వై లోకభావనః। లీలావతారానురతో దేవతిర్యఙ్నరాదిషు॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ప్రథమస్కంధే- ద్వితీయోధ్యాయః. ... ...

సూతః॥ జగృహే పౌరుషం రూపం భగవాన్మహదాదిభిః। సంభూతం షోడశకలమాదౌ లోకసిసృక్షయా॥ ౧ యస్యాంభసి శయానస్య యోగనిద్రాం వితన్వతః। నాభిహ్రదాంబుజాదాసీద్బ్రహ్మా విశ్వసృజాంపతిః।

లీలామాహ॥ యథేతి॥ స్వయోనిషు స్వాభివ్యంజకేషు-అవహితః - విశ్వాత్మా పుమాన్ - పరమేశ్వరః- భూతేషు ప్రాణిషు-అంతర్యామిణోపి ప్రతియోగి నానాత్వేన నానాత్వమివోచ్యతే- క్షేత్రజ్ఞరూపేణవా॥ ౩౩॥ భోగరూపాం లీలామాహ॥ అసావితి॥ అసౌ హరిః-భూతసూక్ష్మాణి చ - ఇంద్రియాణి చ-ఆత్మా-మనశ్చ-తైస్స్వయం నిర్మితేషు భూతేషు-చతుర్విధేష్వితి భోగే స్వాతంత్ర్యం ద్యోత్యతే-తద్గుణాన్ తత్తదనురూపాన్విషయాన్- ఇచ్ఛయా భుంక్తే-భోజయతీతి ణిచో లోపో జ్ఞేయః-పాలయతీతి వా-తదాత్వాత్మనేపదమార్షం-భుజోనవన ఇతి స్మరణాత్॥ ౩౪॥ ఇదానీంతు సూతజానాసీతి ప్రశ్నస్యోత్తరమాహ॥ భావయతీతి॥ భావయతి పాలయతీతి-ఏతత్తు సర్వావతార సాధారణం ప్రయోజనం- విశేషతః కృష్ణావతారస్య కుంతీస్తుతావక్ష్యతే-లోకభావనః లోకకర్తా- దేవాదిషు యే లీలావతారాస్తేష్వనురతః అనురక్తః॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

శ్లో॥ అవతారకథాప్రశ్నే తృతీయే తూత్తరాభిధా। పురుషాద్యవతారోక్త్యా తత్చారిత్రవర్ణనైః॥ యదుక్తం అథాఖ్యాహి హరేర్ధీమన్నవతారకథాశ్శుభా ఇతి-తదుత్తరత్వేన నానావతారకథామనుక్రమిష్యన్ ప్రథమం పురుషావతారమాహ పంచభిః॥ జగృహ ఇతి॥ మహదాదిభిః మహదహంకార పంచతన్మాత్రైః - ఏకాదశేంద్రియాణి-పంచమహాభూతానీతి-షోడశకలా అంశా యస్మిన్ తత్-యద్యపి భగవద్విగ్రహో నైవంభూతః - తథాపి విరాట్ దేహాంతర్యామిణో భగవతో విరాడ్రూపేణోపాసనార్థమేవ యుక్తమితి ద్రష్టవ్యం॥ ౧॥ కోసౌ భగవానిత్యపేక్షాయాం తం విశినష్టి॥ యస్యేతి॥ యస్య అంభస్యేకార్ణవే - శయానస్య విశ్రాంతస్య- తత్రచ యోగః సమాధిః - తద్రూపాం నిద్రాం విస్తారయతః-నాభిరేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హ్రదః తస్మిన్ యదంబుజం-తస్మాత్సకాశాత్-పాద్మే కల్పే-స పౌరుషం తూపం జగృహే ॥ మూ ॥ కీదృశం రూపం తదాహ
యస్యేతి॥ యస్యావయవసంస్థానైః శరీరావయవపరిణామైః-లోకవిస్తరః-దేవమనుష్యాదిలోకవిస్తారః- విశ్వసృజాం-
మరీచ్యాదీనాం-పతిః-బ్రహ్మా॥౨॥ ననుకీదృశో విగ్రహః తస్య - యోఽంభసి శేతే స్మ-తదేవాహ తత్తస్య భగవతో రూపం తు విశు
ద్ధం రజఆద్యసంభిన్నం-అత ఏవోర్జితం-నిరతిశయం సత్వం॥౩॥ ఏతచ్చ యోగినాం ప్రత్యక్షమిత్యాహ॥ పశ్యంతీతి॥ అదభ్రం అ
నల్పం-జ్ఞానాత్మకం యచ్చక్షుః- తేన సహస్రం అపరిమితాని-యాని పాదాదీని తైరద్భుతం- సహస్రం మూర్ధాదయో య
స్మిన్ తత్-సహస్రం యాని మాల్యాదీని- తైరుల్లసత్ శోభమానం॥౪॥ ఏతత్తు ఘటసం- నత్వన్యావతారవదాపి భావతి
రోభావవదిత్యాహ॥ ఏతదితి॥ ఏతదాదినారాయణరూపం-నిధీయతే అస్మిన్నితి నిధానం- కార్యావసానే అవతారాణాం ప్ర
వేశస్థానమిత్యర్థః-బీజముద్గమనస్థానం-బీజత్వేపి నాన్యబీజతుల్యం- కింత్వవ్యయం-న కేవలమవతారాణామేవ బీజం కింతు
సర్వప్రాణినామిత్యాహ॥ యస్యేతి॥ యస్యాంశో బ్రహ్మా-తస్యాంశో మరీచ్యాదిః- తేన సత్వరూపమారాద్యవతారాః॥౫॥ త
చ్చరితం చాహ॥ స ఇతి॥ కౌమారః ఆర్షః ప్రాజాపత్యో మానవ ఇత్యాదీని సర్గవిశేషనామాని- యః పౌరుషం రూపం జగృ
హే స ఏవ దేవః కౌమారాఖ్యం సర్గమాస్థితస్సన్-బ్రహ్మా బ్రాహ్మణో భూత్వా - బ్రహ్మచర్యం చచార - సః ప్రథమోఽవతా
రః- ప్రథమద్వితీయాదిశబ్దాః నిర్దేశమాత్రాపేక్షయా ప్రయుక్తాః॥౬॥ ద్వితీయమితి॥ అస్య విశ్వస్య భవాయ ఉద్భవాయ
మహీముద్ధరిష్యన్నితి కర్మోక్తిః-ఏవం సర్వత్రావతారస్తత్కర్మ చోక్తమిత్యనుసంధేయం॥౭॥ నారదావతారమా
హ॥ తృతీయమితి॥ ఋషిసర్గముపేత్య-తత్ర చ దేవర్షిత్వముపేత్యేత్యర్థః-సాత్వతం వైష్ణవం - తంత్రం పాంచరాత్రం

పతిః॥౨॥ యస్యావయవసంస్థానైః కల్పితో లోకవిస్తరః। తద్వై భగవతో రూపం విశుద్ధం సత్త్వమూర్జి
తమ్॥౩॥ పశ్యంత్యదో రూపమదభ్రచక్షుషా సహస్రపాదోరుభుజాననాద్భుతమ్। సహస్రమూర్ధశ్రవ
ణాక్షినాసికం సహస్రమౌల్యంబరకుండలోల్లసత్॥౪॥ ఏతన్నానావతారాణాం నిధానం బీజమవ్యయమ్।
యస్యాం శాంశేన సృజ్యంతే దేవతిర్యఙ్నరాదయః ॥ ౫ ॥ స ఏవ ప్రథమం దేవః కౌమారం సర్గమా
స్థితః। చచార దుశ్చరం బ్రహ్మా బ్రహ్మచర్యమఖండితమ్॥ ౬ ॥ ద్వితీయం తు భవాయాస్య రసాతలగతాం
మహీమ్। ఉద్ధరిష్యన్నుపాదత్త యజ్ఞేశస్సౌకరం వపుః ॥ ౭ ॥ తృతీయమృషిసర్గం వై దేవర్షిత్వముపే
త్య సః। తంత్రం సాత్వతమాచష్ట నైష్కర్మ్యం కర్మణాం యతః॥౮॥ తుర్యే ధర్మకలాసర్గే నరనారాయ
ణావృషీ। భూత్వాత్మోపశమోపేతమకరోద్దుశ్చరం తపః ॥ ౯ ॥ పంచమః కపిలో నామ సిద్ధేశః కాలవిప్లు
తమ్। ప్రోవాచాసురయే సాంఖ్యం తత్త్వగ్రామవినిర్ణయమ్ ॥౧౦॥ షష్ఠమత్రేరపత్యత్వం వృతః ప్రాప్తోఽన
సూయయా। ఆన్వీక్షికీమలర్కాయ ప్రహ్లాదాదిభ్య ఊచివాన్ ॥ ౧౧ ॥ తతస్సప్తమ ఆకూత్యాం రుచే
ర్యజ్ఞోఽభ్యజాయత। స యామాద్యైస్సురగణైరపాత్స్వాయంభువాంతరమ్॥ ౧౨ ॥ అష్టమే మేరుదే
వ్యాం తు నాభేర్జాత ఉరుక్రమః । దర్శయన్ వర్త్మ ధీరాణాం సర్వాశ్రమనమస్కృతమ్॥౧౩॥ ఋషి

గమ్యం ఆచష్ట ఉక్తవాన్-యతస్తంత్రాత్-నిర్గతం-కర్మ కర్మత్వం-బంధహేతుత్వం యేభ్యస్తాని నిష్కర్మాణి- తేషాం భా
వో నైష్కర్మ్యం కర్మణాం మోచకత్వం యతో భవతి తదాచష్టేత్యర్థః॥౮॥ నరనారాయణావతారమాహ॥ తుర్య ఇతి॥
తుర్యే చతుర్థే అవతారే-ధర్మస్య యమస్య కలా-అంశః భార్యేత్యర్థః॥ శ్రు॥ అర్ధో వా ఏష ఆత్మనో యత్పత్నీతి శ్రుతేః॥ తస్యా
స్సర్గే ఋషీ భూత్వా ఏకావతారతాం దర్శయతి॥౯॥ కపిలావతారమాహ॥ పంచమ ఇతి॥ ఆసురయే-తన్నామ్నే బ్రాహ్మణాయ
తత్త్వానాం గ్రామస్య సంఘస్య-వినిర్ణయో యస్మిన్ శాస్త్రే ప్రతిత్యా సాంఖ్యం॥ ౧౦॥ దత్తాత్రేయావతారమాహ॥ షష్ఠమితి॥ అ
త్రేరపత్యత్వం తేనైవ వృతస్సన్ ప్రాప్తః ॥ శ్లో ॥ అత్రేరపత్యమభికాంక్షత ఆహ తుష్ట ఇతి వక్ష్యమాణత్వాత్ - కథం
ప్రాప్తః - అనసూయయా మత్సదృశాపత్యమిష్టేన మామేవాపత్యం వృతవానితి దోషదృష్టిమకుర్వన్నేవాత్రేరపత్యత్వం
ప్రాప్త ఇత్యర్థః-ఆన్వీక్షికీమాత్మవిద్యాం॥ మూ॥ ఆన్వీక్షికీం- జీవాత్మ పరమాత్మ తత్త్వవిచారాత్మికాం తర్కవిద్యాం అల
ర్కాయ రాజ్ఞే-ప్రహ్లాదాదిభ్యశ్చ॥ ౧౧॥ యజ్ఞావతారమాహ ॥ తత ఇతి ॥ స యజ్ఞః-యామాద్యైః-స్వస్యైవ పుత్రాః
యామా నామ దేవాః - తదాద్యైస్సహ స్వాయంభువం మన్వంతరం = అపాత్ పాలితవాన్- తదా స్వయమింద్రోఽభూ
దిత్యర్థః॥౧౨॥ ఋషభావతారమాహ॥ అష్టమ ఇతి॥ సర్వాశ్రమనమస్కృతం-అత్యాశ్రమం- పారమహంస్యం వర్త్మ ధీరా
ణాం దర్శయన్ ఆగ్నీధ్రపుత్రాత్ నాభేః ఋషభో జాతః॥ మూ॥ ఇంద్రపుత్రాత్- మేరుదేవ్యాం తు ఋషభో జాతః॥ ౧౩ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పృథోరవతారమాహ॥ఋషిభిరితి॥ పార్థివంవపుః-రాజదేహం-పృథురూపం-పాఠాంతరే-పృథోరిదం పార్థివం- ఓషధీరిత్యుపలక్షణం-ఇమాంపృథివీం-సర్వాణివస్తూని-దుగ్ధ-అదుగ్ధ - అదోఽగమాభావస్త్వార్షః హేవిప్రాః తేనపృథివీదోహనేనసోఽయమవతారః ఉశత్తమః-కమనీయతమః-వశకాంతావిత్యస్మాద్ధాతోర్నిష్పన్నోఽయంశబ్దః॥ ౧౪॥ మత్స్యావతారమాహ॥రూపమితి॥చాక్షుషమన్వంతరే-యఉదధిసంప్లవఃతస్మిన్-యద్యపిమన్వంతరావసానేప్రళయోనాస్తి - తథాపి కేనచిత్కాలేన-తుకేనసత్యవ్రతాయమాయాప్రదర్శితా-యథాఅకాండేమార్కండేయాయేతిద్రష్టవ్యం - మహీమయ్యాం నావి-నౌరూపాయాంమహ్యామిత్యర్థః-అపాత్ రక్షితవాన్-వైవస్వతమితిభావినీసంజ్ఞా॥౧౫॥కూర్మావతారమాహ-సురేతి-కమఠఃకూర్మఃతద్రూపేణఏకాదశేఅవతారేవిభుర్దధ్రేదధార॥౧౬॥ధన్వంతర్యవతారమాహ- ధాన్వంతరమితి॥ ధాన్వంతరంధన్వంతరిరూపం-ద్వాదశమమితిమట్ప్రయోగస్త్వార్షః- త్రయోదశమమేవేత్యాదినాతచ్చరితేనసహదర్శయతి-అత్రాప్యార్షఏవమట్-అపాయయదిత్యత్రసుధామిత్యధ్యాహారః-మోహిన్యాస్త్రియామోహిన్యాఖ్యస్త్రీరూపేణ- అన్యానసురాదీన్ మోహయన్ ధన్వంతరిరూపేణ అమృతమానీయమోహిన్యాఅపాయయదిత్యర్థః॥ ౧౭ ॥ నృసింహావతారమాహ-చతుర్దశమితి-నారసింహంరూపంబిభ్రత్-ఎరకాన్ సిగ్రంథితృణవిశేషాన్(తుంగలు)॥ ౧౮ ॥

> ఋషిభిర్యాచితో భేజేనవమంపార్థివంవపుః । దుగ్ధేమామోషధీర్విప్రాస్తేనాయంసఉశత్తమః॥ ౧౪ ॥
> రూపంసజగృహేమాత్స్యంచాక్షుషాంతరసంప్లవే । నావ్యారోప్యమహీమయ్యామపాద్వైవస్వతం మనుమ్॥ ౧౫॥ సురాసురాణాముదధింమథ్నతాంమందరాచలమ్ । దధ్రేకమఠరూపేణపృష్ఠఏకాదశే విభుః॥౧౬॥ ధాన్వంతరంద్వాదశమంత్రయోదశమమేవచ । అపాయయత్సురానన్యాన్మోహిన్యా మోహయంస్త్రియా॥౧౭॥చతుర్దశంనారసింహంబిభ్రద్దైత్యేంద్రమూర్జితమ్। దదారకరజైరూరావేరకాన్కటకృద్యథా॥౧౮॥ పంచదశంవామనకంకృత్వాఽగాదధ్వరంబలేః । పదత్రయంయాచమానః ప్రత్యాదిత్సుస్త్రివిష్టపమ్॥౧౯॥అవతారేషోడశమేపశ్యన్ధర్మద్రుహోనృపాన్।త్రిఃసప్తకృత్వఃకుపితో నిఃక్షత్రామకరోన్మహీమ్॥౨౦॥తతఃసప్తదశేజాతస్సత్యవత్యాంపరాశరాత్ । చక్రేవేదతరోశ్శాఖా దృష్ట్వాపుంసోఽల్పమేధసః॥౨౧॥నరదేవత్వమాపన్నస్సురకార్యచికీర్షయా।సముద్రనిగ్రహాదీనిచక్రేవీర్యాణ్యతఃపరమ్॥౨౨॥ఏకోనవింశేవింశతిమేవృష్ణిషుప్రాప్యజన్మనీ । రామకృష్ణావితిభువోభగవానహరద్భరమ్॥౨౩॥తతఃకలౌసంప్రవృత్తేసంమోహాయసురద్విషామ్ । బుద్ధోనామ్నాజినసుతఃకీకటేషుభవిష్యతి॥౨౪॥అథాసౌయుగసంధ్యాయాందస్యుప్రాయేషురాజసు । జనితావిష్ణుయశసోనామ్నాకల్కిరతద్గురుః॥౨౫॥అవతారాహ్యసంఖ్యేయాహరేస్సత్వనిధేర్ద్విజాః। యథావిలాసినఃకుల్యాస్సరసస్స్యుస్సహస్రశః॥౨౬ ॥ ఋషయోమునయోదేవామనుపుత్రామహౌజసః । కలాస్సర్వేహరేరేవసప్రజాపతయస్స్మృతాః॥ ౨౭ ॥ ఏతేచాంశకలాఃపుంసఃకృష్ణస్తుభగవాంత్స్వయమ్ । ఇంద్రారివ్యాకులం

వామనావతారమాహ-పంచదశమితి - దుష్టానాంమదంవామనయతీతివామనకందూరూపం-హరిస్స్వంవా-ప్రత్యాత్సుస్తస్మాదాచ్ఛిద్యగ్రహీతుమిచ్ఛుః॥౧౯॥పరశురామావతారమాహ-అవతారఇతి- త్రిగుణంయథాభవతితథా-సప్తకృత్వః-సప్తవారాన్-ఏకవింశతివారానిత్యర్థః॥ ౨౦॥వ్యాసావతారమాహ-తతఇతి- అల్పమేధసఃఅల్పప్రజ్ఞాన్ పుంసోదృష్ట్వాతదనుగ్రహార్థంశాఖాశ్చక్రే॥౨౧॥శ్రీరామావతారమాహ-నరేతి॥ నరదేవత్వం-రాఘవరూపేణప్రాప్తస్సన్ - అతఃపరమష్టాదశే॥౨౨॥ రామకృష్ణావతారమాహ-ఎకేతి-వింశతితమఇతివక్తవ్యేతకారలోపశ్ఛాందసఃవర్ణాధిక్యంతు-ఛాందసత్వాదేవేతిజ్ఞేయం - నైతత్తేనాపివ్యాఖ్యాతాప్రస్పష్టీకృతం- అత్రవింశేచేతిపాఠేనకాప్యనుపపత్తిరితిమంతవ్యం - రామకృష్ణావిత్యేవంనామజన్మనీప్రాప్య॥౨౩॥బుద్ధావతారమాహ - తతఇతి-అజినస్యసుతః-జినసుతఇతిపాఠే - జినోపిసఎవ-కీకటేషుమధ్యగయాప్రదేశే॥౨౪॥కల్క్యవతారమాహ- అథేతి - యుగసంధ్యాయాంకలేరంతే-విష్ణుయశసో బ్రాహ్మణాత్సకాశాత్ - జనితాజనిష్యతే॥౨౫॥ అనుక్తసర్వసంగ్రహార్థమాహ - అవతారాఇతి-అసంఖ్యేయత్వే దృష్టాంతః- యథేతి॥అవిలాసినః అపక్షయశూన్యాత్ - దసుడపక్షయఇత్యస్మాన్నిష్పన్నః - సరసస్సకాశాత్ కుల్యాః క్షుద్రప్రవాహాః॥౨౬॥విభూతీరాహఋషయఇతి॥౨౭॥తత్రవిశేషమాహ - ఎతఇతి- పుంసఃపరమేశ్వరస్య కేచిదంశాః కేచిత్కలాఃవిభూతయశ్చ - మత్స్యాదీనామవతారత్వేవసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వేఅపి-యథోపయోగమేవజ్ఞానక్రియా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శక్త్యావిష్కరణం కుమారనారదాదిష్వధికారేషు యథోపయోగమంశకలావేశః - తత్రకుమారాదిషుజ్ఞానావేశః- పృథ్వ్యాదిషుశక్త్యావేశఃకృష్ణస్తుభగవాన్ సాక్షాన్నారాయణఏవ- ఆవిష్కృతసర్వశక్తిత్వాత్ - సర్వేషాంప్రయోజనమాహ-ఇంద్రారయోదైత్యాః తైర్వ్యాకులండుపద్రుతంమృడయంతిసుఖినంకుర్వంతి॥ ౨౮ ॥ ఏతత్కీర్తనఫలమాహ-జన్మేతి-గుహ్యంఅతిరహస్యం-జన్మప్రయతఃశుచిస్సన్-దుఃఖగ్రామాత్సంసారాత్ విముచ్యతఇత్యుక్తం॥ ౨౯॥ తత్రకథం దేహద్వయసంబంధేసతితద్విముక్తిరిత్యాశంక్య - దేహసంబంధస్యభగవన్మాయోత్థా విద్యావిలసితత్వాదేతచ్ఛ్రవణాదిజనితవిద్యయాతన్నివృత్తిరుపపద్యతఇత్యాశయేనాహ-పంచభిః॥ఏతదితి॥అరూపస్యచిదేకరసస్య- ఆత్మనోజీవస్య-ఏతత్ స్థూలంరూపంశరీరం-భగవతోమాయయా-తస్యాఃగుణైఃమహదాదిరూపైః- విరచితంకృతం - ఆత్మనిఆత్మస్థానే.శరీరంకృతమిత్యర్థః॥౩౦॥కథమిత్యపేక్షాయాంస్వరూపావరణేనతదధ్యాసఇతిసదృష్టాంతమాహ-యథేతి॥యథా వాయ్వాశ్రితోమేఘౌఘోనభసిఆకాశే-అబుద్ధిభిరజ్ఞైఃఆరోపితః-యథావా-పార్థివోరేణుస్తద్గతధూసరత్వాదిఃఅనిలే ఏవంద్రష్టరిఆత్మనిదృశ్యత్వందృశ్యత్వాదిధర్మకంశరీరమారోపితమిత్యర్థః॥కించ॥౩౧॥ అతఃస్థూలాద్రూపాత్పరం అన్యదపి రూపమారోపితమిత్యనుషంగః-కథంభూతంతత్-యదవ్యక్తంసూక్ష్మంతత్రహేతుః-అవ్యూఢగుణబృంహితం-వ్యూఢం కరచరణాదిపరిణామః-అతథాపరిణతాఃఅవ్యూఢాఃగుణాఃకరచరణాదయః-తైర్గుణైర్బృంహితంరచితం- ఆకారవిశేషరహితత్వాదవ్యక్తమిత్యర్థః-ఏతదేవకుతస్తత్రాహ-అదృష్టేతి - అదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వాత్ యచ్చాకారవిశేషవద్వస్తు తదస్మదాదివద్దృశ్యతే-శ్రూయతేవా-ఇంద్రాదివత్-ఇదంతునతథా-తర్హితస్యసత్త్వేకింప్రమాణంతత్రాహ-సజీవః

> లోకంమృడయంతియుగేయుగే॥౨౮॥ జన్మగుహ్యంభగవతోయఏతత్ప్రయతోనరః । సాయంప్రాతర్గృణన్భక్త్యాదుఃఖగ్రామాద్విముచ్యతే॥౨౯॥ఏతద్రూపంభగవతోహ్యరూపస్యచిదాత్మనః। మాయాగుణైర్విరచితంమహదాదిభిరాత్మని॥౩౦॥యథానభసిమేఘౌఘోరేణుర్వాపార్థివోనిలే। ఏవంద్రష్టరిదృశ్యత్వమారోపితమబుద్ధిభిః॥ ౩౧ ॥ అతఃపరంయదవ్యక్తమవ్యూఢగుణబృంహితమ్ । అదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వాత్సజీవోయత్పునర్భవః॥౩౨॥ యత్రేమేసదసద్రూపేప్రతిషిద్ధేస్వసంవిదా । అవిద్యయాత్మనికృతేఇతితద్బ్రహ్మదర్శనమ్॥౩౩॥యద్యేషోపరతాదేవీమాయావైశారదీమతిః । సంపన్నఏవేతివిదుర్మహిమ్నిస్వేమహీయతే॥౩౪॥ఏవంజన్మానికర్మాణిహ్యకర్తురజనస్యచ।వర్ణయంతిస్మకవయోవేదగుహ్యానిహృత్పతేః॥౩౫॥సవాఇదంవిశ్వమమోఘలీలస్సృజత్యవత్యత్తినసజ్జతేస్మిన్ । భూతేషుచాంతర్హితఆత్మతంత్రఃషాడ్వర్గికంజిఘ్రతిషడ్గుణేశః॥౩౬॥ నచాస్యకశ్చిన్నిపుణేనధాతురవైతి జంతుఃకుమనీ

జీవోపాధిఃలింగశరీరం ॥ శ్లో ॥ జీవేననిర్ముక్తోజీవోజీవంవిహాయచేత్యాదౌజీవోపాధౌలింగశరీరేజీవశబ్దప్రయోగః ఉపచారాజ్జీవోపాధితయాకల్పితఇత్యర్థః-ననుస్థూలమేవభోగాయతనత్వాత్ జీవోపాధిరస్తు- కిమన్యకల్పనయేత్యతఆహ-యద్యస్మాత్సూక్ష్మాత్పునర్భవఃపునర్జన్మభవతీతి-జీవస్యఉత్క్రాంతిగత్యాగతీనాం తేనవినాఅసంభవాదితిభావః ॥ ౩౨॥తదేవముపాధిద్వయముక్త్వాతదపవాదేనజీవస్యబ్రహ్మతామాహ-యత్రేతి-యత్రయదా- ఇమేసదసతీకార్యకారణరూపేస్థూలసూక్ష్మరూపేస్వసంవిదాస్వరూపసమ్యగ్జ్ఞానేనప్రతిషిద్ధేభవతః-జ్ఞానేనప్రతిషేధార్హత్వేతమేవహేతుమాహ-అవిద్యయాఆత్మనికృతేకల్పితే ఇతిహేతోఃతద్బ్రహ్మతదాజీవోబ్రహ్మైవభవతీత్యర్థః-కథంభూతందర్శనం - జ్ఞానైకస్వరూపం॥ ౩౩ ॥ తథాపిభగవన్మాయాయాస్సంసృతికారణభూతాయావిద్యమానత్వాత్ - కథంబ్రహ్మతా తత్రాహ- యదీతి - అసందేహేసందేహవచనంయదీతి-యదివేదాఃప్రమాణంస్యురితివత్-వైశారదీ-విశారదఃసర్వజ్ఞ ఈశ్వరఃతదీయాదేవీసంసారచక్రేణక్రీడంతీ-ఏషామాయా-యద్యుపరతాభవతి- కిమిత్యుపరతాభవేత్తత్రాహ - మతీర్విద్యా-అయంభావః-యావదవిద్యాత్మనాఆవరణవిక్షేపౌకరోతితావన్నోపరమతే- యదాతుసైవవిద్యారూపేణపరిణతాతదాసదసద్రూపంజీవోపాధిందగ్ధ్వానిరింధనాగ్నివత్ స్వయమేవోపరమేదితి - తదాసంపన్నఃబ్రహ్మస్వరూపం ప్రాప్తఏవేతివిదుస్తత్త్వజ్ఞాః-కిమతఃపరం - యస్త్వేవం స్వేమహిమ్నిపరమానందరూపేమహీయతేపూజ్యతేవిరాజతఇత్యర్థః॥౩౪॥యథాజీవస్యజన్మాదిమాయాఏవమీశ్వరస్యాపిజన్మకర్మాదిమాయేత్యాహ-ఏవమితి-అకర్తుకర్మాణి- అజస్యజన్మాని-హృత్పతేఃఅంతర్యామిణః॥౩౫॥ తర్హిజీవాదీశ్వరస్యకోవిశేషః-స్వాతంత్ర్యమేవవిశేషఇత్యాహ - సఇతి-షాడ్వర్గికంఇంద్రియషడ్వర్గవిషయంజిఘ్రతిద్రాణఇవగంధవద్గృహ్ణాతి-నతుసజ్జతఇత్యర్థః-కుతః- షడ్గుణేశఃషడింద్రియని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యం తా॥ ౩౬॥ ననుకిమీశ్వరస్యసృష్ట్యాదికర్మభిః - విషయభోగైర్వా-తత్రాహ- నేతిధాతుః జగద్విధాతురీశ్వరస్య ఊతీఃలీలాః-కుమనీషః కుబుద్ధిః నిపుణేనతర్కాదికౌశలేననావైతినజానాతి- మనసారూపాణివచసానామానిసంతన్వతః విస్తారయతః-మనోవచోభిరితిబహుత్వంవృత్త్యభిప్రాయేణ- మనోవచోభిస్సహేతివా॥ ౩౭॥ భక్తస్తుకథంచిజ్జానాతీత్యాహ॥సఇతి॥అమాయయాఅకుటిలభావేనసంతతయానిరంతరయా-అనువృత్త్యాఆనుకూల్యేనభజేత॥ ౩౮॥ భక్తిమార్గేణప్రవృత్తానృషీనభినందతి-అథేతి॥యద్యతఃభక్తాఏవభగవత్తత్త్వంజానంతిఅథఅతఃకారణాత్ భగవంతః సర్వజ్ఞాఃధన్యాఃకృతార్థాఃకుతః యద్యస్మాత్ ఇత్థంప్రశ్నైర్వాసుదేవేఆత్మభావంమనోవృత్తింకుర్వంతి-సర్వాత్మకంఐకాంతికం-యత్రయస్మిన్ భావేసతిభూయఃఉగ్రః గర్భవాసాదిదుఃఖస్వరూపః పరివర్తోజన్మమరణాద్యావర్తో నభవతి॥ ౩౯॥ సూతకిమేతచ్ఛాస్త్రమపూర్వంకథయసితత్రాహ॥ఇదమితి॥ బ్రహ్మసమ్మితంసర్వవేదతుల్యం-ఉత్తమశ్లోకస్యచరితం యస్మిన్ తత్ ఋషిఃవ్యాసః॥౪౦॥తత్సంప్రదాయప్రవృత్తిమాహ-నిశ్శ్రేయసాయేతి-సుతంశుకం॥౪౧॥ప్రాయేణేతి॥ ప్రాయేణమృత్యుపర్యంతానశనేనోపవిష్టమితిపరమవైరాగ్యోక్తిః హేవిప్రాఃవిప్రర్షేస్సకాశాత్॥౪౨॥అహమితి॥ అధ్యగమజ్ఞాతవానస్మితత్రకీర్తయతఃతత్రనివిష్టఇతిచాన్వయభేదాత్తత్రపదావృత్తిరదోషః॥౪౩॥సఇతి॥ యథాధీతంనతుస్వమతివిలసితం-తత్రాపియథామతి-స్వమత్యనుసారేణ-సంక్షేపతఃకథితం-విస్తరతఃశ్రావయిష్యామి॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా, ... ❋

షడూతీః। నామానిరూపాణిమనోవచోభిస్సంతన్వతోనటచర్యామివాజ్ఞః॥ ౩౭॥ సవేదధాతుఃపదవీం పరస్యదురంతవీర్యస్యరథాంగపాణేః।యోఽమాయయాసంతతయానువృత్త్యాభజేత తత్పాదసరోజ గంధమ్॥౩౮॥అథేహధన్యాభగవంతఇత్థంయద్వాసుదేవేఖిలలోకనాథే । కుర్వంతిసర్వాత్మకమాత్మ భావంనయత్రభూయఃపరివర్తఉగ్రః॥౩౯॥ఇదంభాగవతంనామపురాణంబ్రహ్మసమ్మితమ్ । ఉత్తమ శ్లోకచరితంచకారభగవానృషిః ॥ ౪౦॥ నిశ్శ్రేయసాయలోకస్యధన్యంస్వస్త్యయనంమహత్। తదిదం గ్రాహయామాససుతమాత్మవతాంవరమ్॥౪౧॥సర్వవేదేతిహాసానాంసారంసారంసముద్ధృతమ్। సతు సంశ్రావయామాసమహారాజంపరీక్షితమ్॥ ౪౨ ॥ ప్రాయోపవిష్టంగంగాయాంపరీతంపరమర్షిభిః । తత్రకీర్తయతోవిప్రావిప్రర్షేర్భూరితేజసః ॥ ౪౩ ॥ అహంచాధ్యగమంతత్రనివిష్టస్తదనుగ్రహాత్। యోఽయంవ్యవసితావిప్రాజిజ్ఞాసాయాంచనిష్ఠితాః॥౪౪॥ సోహంవశ్శ్రావయిష్యామియథాధీతంయథామతి॥౪౫॥(కృష్ణేస్వధామోపగతేధర్మజ్ఞానాదిభిస్సహ। కలౌనష్టదృశామేషపురాణార్కో ధునోదితః॥)ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-తృతీయోధ్యాయః. ... ❋

వ్యాసః॥ ఇతిబ్రువాణంసంస్తూయమునీనాందీర్ఘసత్రిణామ్ । వృద్ధఃకులపతిస్సూతంబహ్వృచశ్శౌనకో బ్రవీత్॥౧॥శౌనకః॥సూతసూతమహాభాగవదనోవదతాంవర।కథాంభాగవతీంపుణ్యాంయదాహభగవాంఛ్ఛుకః॥౨॥కస్మిన్ యుగేప్రవృత్తేయంస్థానేవాకేనహేతునా । కుతస్సంచోదితఃకృష్ణఃకృతవాంత్సంహితాంమునిః॥౩॥ తస్యపుత్రోమహాయోగీసమదృఙ్నిర్వికల్పకః । ఏకాంతమతిరున్నిద్రోగూఢోమూఢ

శ్లో॥తుర్యేభాగవతారంభకారణత్వేనవర్ణ్యతే । వ్యాసస్యాపరితోషస్తుతపఃప్రవచనాదిభిః॥ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంప్రసన్నవాచాశ్రావయిష్యామీతిబ్రువాణం - బహూనాంమునీనాంమధ్యేఏకేనవక్తవ్యేయోవృద్ధః - వృద్ధేష్వపిబహుషుయః కులపతిఃగుణముఖ్యః- తేష్వపిబహుషుయోబహ్వృచఃఋగ్వేదీ - తేనవక్తవ్యం-అతఏవంభూతత్వాచ్ఛౌనకోబ్రవీత్॥ ౦॥దీర్ఘసత్రిణాం-సహస్రసంవత్సరసత్రమారబ్ధవతాంకులపతిః - సత్రయాగమారబ్ధవతాంసమూహస్యప్రధానః- సంస్తూయ-సమ్యక్ స్తుత్వా॥౧॥సూతేతి॥ యత్ యాంకథాం॥ ము ॥ అత్రలింగవ్యత్యయఆర్షః-యథాహభగవాన్ - సూతయామాహభగవానితిపాఠద్వయేనకాప్యనుపపత్తిః-మహాభాగ-మహత్త్వాదగ్రభాగార్హ-మహాభాగ్యేతివా - సూత సూత-ఆదరాద్విరుక్తిః-భాగవతీం-భగవంతమధికృత్యకృతామ్॥౨॥కస్మిన్నితి॥కస్మిన్ యుగేకస్మింశ్చస్థానేకేనహేతునే తిమహాభారతాదిసర్వశాస్త్రాణికృతవతఃపునరేతత్సంహితాకరణేకింకారణమిత్యర్థః-కుతఇతిసార్వవిభక్తికస్తసిః- కేనప్రేరితఃకృష్ణోవ్యాసః॥౩॥యదుక్తంసతుసంశ్రావయామాసేతితత్రశుకస్యప్రవర్తితఇత్యర్థః॥౦॥కుతస్సంచోదితః-కేనప్రేరితఃకృష్ణోవ్యాసః॥౩॥ తస్యేతి॥సమదృక్ -సమంబ్రహ్మపశ్యతీతి-అతోనిర్వికల్పః- స్వార్థేకప్ - నిరస్తభేదఃకించఏకస్మిన్నేవఅంతస్సమాప్తిర్యస్యాస్సాతథాభూతామతిర్యస్యసః-

స్యవ్యాఖ్యానాదికంకథంఘటితమితిప్రష్టుంతస్యాసంగోదాసీనతామాహద్వాభ్యాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యతఉన్నిద్రః-మాయాశయనాదుద్బుద్ధః-నిద్రామాయా॥ శ్లో॥ యానిశాసర్వభూతానాంతస్యాంజాగర్తిసంయమీతి స్మృతేః-అతఏవగూఢః-అప్రకటః-మూఢఇవప్రతీయతే॥చం॥సమదృక్-సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్య బంధుషుస మబుద్ధిః-నిర్వికల్పకః-విరుద్ధఃకల్పోవికల్పః-పరస్పరవిరుద్ధపక్షద్వయం-తద్గోచరం-సంశయాత్మకం జ్ఞానంనాస్యేతి నిర్వికల్పకః- నిశ్చయాత్మకజ్ఞానవత్త్వాత్-సంశయశ్చేత్తేతిఫలితోఽర్థః-ఏకాంతమతిః-నిర్జనదేశనివాసరసికః-గూఢః- సర్వజ్ఞత్వేఽపిస్వసామర్థ్యప్రకటనరహితః-మహాయోగినిరంతరయోగతత్పరః॥౪॥కథమితి॥ఏవంభూతోఽసౌ-కథమాలక్షితఃజ్ఞాతః-కురవోజాంగలాశ్చదేశవిశేషాః తాన్సంప్రాప్తః ప్రథమం-తతోగజసాహ్వయేవిచరన్- గజేనసహితఃఆహ్వయో నామయస్యతస్మిన్-హస్తినాపురే-హస్తీనామరాజా తేననిర్మితత్వాత్ ॥ చం ॥ ఉన్మత్తః- ఉన్మాదవాన్మూకఃఅవాక్-జడః-అర్థవిచారచాతుర్యరహితః॥౫॥ నిర్వికల్పత్వంప్రపంచయతి॥దృష్ట్వేతి॥ఆత్మజంశుకం- సర్వంసన్న్యస్య గచ్ఛంతం-అనుయాంతంఅనుగచ్ఛంతం-ఋషింవ్యాసం-అనగ్నమపిదృష్ట్వాజలేక్రీడంత్యోదేవ్యఃఅప్సరసః - హ్రియాలజ్జయా- వస్త్రపరిధానంకృతవత్యః-అనగ్నమపీత్యనేనఅర్థాత్తత్సుతోనగ్నఇత్యుక్తంభవతి - నగ్నస్యపురతోగచ్ఛతస్సుతస్యతుహ్రియానపరిదధుః-తచ్చరిత్రంవీక్ష్యఇయంస్త్రీఅయంపుమానితిభిదాభేదఃతవాస్తి - వివిక్తాపూతాదృష్టిర్యస్య॥చం॥సుతస్యశ్రీశుకస్యవివాససోఽపిరూపందృష్ట్వానపరిదధుః(అత్రరూపమితిశేషః)పృచ్ఛతిసతి నగ్నస్య యూనోదర్శనేఽపివస్త్రధారణాభావనిమిత్తం-ధృతవస్త్రస్యవృద్ధస్యదర్శనేనవస్త్రధారణనిమిత్తంచ-పృచ్ఛతిసతి- వివిక్తదృష్టేః నిఖిలజగద్విలక్షణబ్రహ్మణ్యేవాసక్తదృష్టేః॥ ౬॥ కథమితి ॥ ఏవంభూతేన మునినాసహ- యత్రసంవాదఏషాసాత్వతీ

ఇవేహతే॥౪॥ కథమాలక్షితఃపౌరైస్సంప్రాప్తఃకురుజాంగలాన్।ఉన్మత్తమూకజడవద్విచరన్గజసాహ్వయే॥౫॥దృష్ట్వానుయాంతమృషిమాత్మజమప్యనగ్నం దేవ్యోహ్రియాపరిదధుర్నసుతస్యచిత్రమ్।తద్వీక్ష్యపృచ్ఛనిమునౌజగదుస్తవాస్తిస్త్రీపుంభిదానతుసుతస్యవివిక్తదృష్టేః॥౬॥ కథంవాపాండవేయస్యరాజర్షేర్మునినాసహ।సంవాదస్సమభూత్తాతయత్రైషాసాత్వతీశ్రుతిః॥౭॥సగోదోహనమాత్రంహిగృహేషుగృహమేధినామ్। ప్రతీక్షతేమహాభాగస్తీర్థీకుర్వంస్తదాశ్రమమ్॥ ౮॥ అభిమన్యుసుతంసూతప్రాహుర్భాగవతోత్తమమ్। తస్యజన్మమహాశ్చర్యంకర్మాణిచగృణీహినః॥ ౯ ॥ ససమ్రాట్కస్యవాహేతోః పాండూనాంమానవర్ధనః।ప్రాయోపవిష్టోగంగాయామనాదృత్యాధిరాట్ఛ్రియం॥౧౦॥నమంతియత్పాదనికేతమాత్మనశ్శివాయచానీయధనానిశత్రవః । కథంసవీరశ్శ్రియమంగదుస్త్యజాంయువైషతోత్స్రష్టుమహోసహాసుభిః॥౧౧॥ శివాయలోకస్యభవాయభూతయేయఉత్తమశ్లోకపరాయణానరాః । జీవంతినాత్మార్థమసౌపరాశ్రయంముమోచనిర్విద్యకుతఃకళేబరమ్॥౧౨॥తత్సర్వంనస్సమా

భాగవతీశ్రుతిఃభాగవతసంహితా ॥ చం ॥ రాజ్యపరిపాలనేనసవ్యాపారస్యపరీక్షితః- నస్పృహత్వేనరాజానుసరణరహితస్యశుకస్యచపరస్పరసంవాదేనిమిత్తాభావాదితిప్రశ్నః ॥ ౭ ॥ ఏతద్వ్యాఖ్యానంబహుకాలావస్థానాపేక్షం - తస్యత్వేకత్రావసానందుర్లభమిత్యాహ॥ సఇతి ॥ గోదోహనమాత్రంకాలంప్రతీక్షతే-తదపినభిక్షార్థం - తేషాం ఆశ్రమంగృహంతీర్థీకుర్వన్-పవిత్రీకుర్వన్- తస్మాదేవంభూతోవక్తేత్యాశ్చర్యం॥ ౮ ॥ శ్రోతుశ్చరితమతీవాశ్చర్యం యతః - అతఃకథయేత్యాహపంచభిః - అభిమన్యుసుతమితి - గృణీహికథయ ॥ చం ॥ మహాశ్చర్యంజన్మ-అస్త్రదగ్ధశరీరత్వేఽపిపునర్గర్భస్య జననమ్॥ ౯ ॥ సఇతి ॥ ససమ్రాట్చక్రవర్తీ-వేతివితర్కే - కస్యవాహేతోఃకస్మాత్కారణాత్-అధిరాట్ఛ్రియంఅధిరాజాంశ్రియం - సంపదమనాదృత్య॥చం ॥ మానవర్ధనఃకీర్తివర్ధనః॥ ౧౦ ॥ నమంతీతి ॥ యస్యపాదనికేతంచరణపీఠం - ధనాన్యానీయశత్రవోనమంతి- అంగహేసూతయువాతరుణఏవ - ఏవతఇచ్ఛత్-ఆత్మనేపదమార్షం- అసుభిఃప్రాణైస్సహ॥ చం ॥ ఆత్మనశ్శివాయ-మనసస్సౌఖ్యాయ-దుస్త్యజాంవిరక్తైరపిత్యక్తుమశక్యాం॥౧౧॥ననువిరక్తస్యకింధనాదిభిరితిచేత్తత్రాహ॥శివాయేతి ॥ లోకస్యశివాయసుఖాయ-భవాయసమృద్ధయేభూతయఐశ్వర్యాయచ - తేజీవంతి-నత్వాత్మార్థం-ఏవంసతిఅసౌరాజానిర్విద్య-విరజ్యాపి-పరేషామాశ్రయం కళేబరం-కుతోహేతోఃముమోచ నహిపరోపజీవనంస్వయంత్యక్తుముచితమిత్యర్థః॥చం ॥ ఉత్తమశ్లోకపరాయణాః-భగవత్పరాయణాఃభగవంతమేవపరమప్రాప్యంమన్వానాః - శివాయ - మంగళాయభవాయ-సాంసారికసుఖాయ - ఆత్మార్థంస్వసౌఖ్యసిద్ధ్యర్థం॥౧౨॥తదితి॥యత్కించనపృష్టోఽసితత్సర్వంనోఽస్మభ్యంసమాచక్ష్వ-యత్ యస్మాత్-వాచా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విషయే గిరాం గోచరే అర్థే స్నాతం పారంగతం-త్వాం మన్యే- ఛాందసాదన్యత్ర వైదికవ్యతిరేకేణ-అత్రైవర్ణికత్వాత్॥
చం॥ వేదార్థే పృష్టే సూతే నకథం వక్తుం శక్యత ఇత్యాహ॥ మన్య ఇతి॥ ఛాందసాద్వేదార్థాదన్యత్ర-వేదార్థవ్యతిరిక్తే వాచాం
విషయే-స్నాతం-ఇతిహాసపురాణార్థప్రతిపాదనార్థం పట్టాభిషిక్తం - అతోఽస్య పరీక్షిజ్జన్మకర్మాదివిషయకప్రశ్నస్య వేదా
ర్థత్వాభావాత్ సమ్యక్ బ్రూహీతి భావః॥ ౧౩ ॥ కస్మిన్ యుగ ఇత్యాది ప్రశ్నానాం వ్యాసజన్మకథనపూర్వకముత్తర
మాహ॥ ద్వాపర ఇతి॥ తృతీయే-ద్వాపరే సమనుప్రాప్తే-కదేత్యపేక్షాయామాహ-- యుగస్య పర్యయే పరివర్తే చరమభాగ
ఇత్యర్థః-వాసవ్యాం ఉపరిచరస్య వసోర్వీర్యాజ్జాతాయాం సత్యవత్యాం-యోగీ జ్ఞానీ వ్యాసో జాతః॥ చం॥ యోగీ యోగా
భ్యాసతత్పరః-హరేః కలయా భగవతః అంశేన॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ జలముపస్పృశ్య జలే స్నానాదికం కృత్వేత్యర్థః- ఆసీనో బభూ
వేతి శేషః-వివిక్తదేశ ఇత్యాది చిత్తైకాగ్ర్యార్థముక్తం-అనేనైవ బదరికాశ్రమస్థానం సూచితం॥ చం॥ స ఇతి కర్తృపదస్య
ఇత ఆరభ్య చతుర్థశ్లోకవర్తినా దధ్యావితి క్రియాపదేనాన్వయః- ఉత్తరత్ర చతుర్ణాం శ్లోకానామేకాన్వయత్వాత్-వివిక్తే
విజనస్థానే॥ ౧౫॥ పరాపరజ్ఞ ఇతి॥ అత్ర చ ఋషిః- యుగధర్మవ్యతికరాదికం వీక్ష్య సర్వవర్ణాశ్రమాణాం యద్ధితం తద్దధ్యా
వితి తృతీయశ్లోకేనాన్వయః-పరాపరజ్ఞః అతీతానాగతవిత్-అవ్యక్తరంహసా వేగో యస్య తేన కాలేన-యుగతో ధర్మా
ణాం వ్యతికరం సంకరం ప్రాప్తం వీక్ష్య-తథా భువి యుగే యుగే॥ చం॥ పరాపరజ్ఞః - బ్రహ్మ తదతిరిక్తసర్వతత్త్వవేత్తా
అవ్యక్తరంహసా-అపరిజ్ఞేయవేగేన-యుగధర్మవ్యతికరం-కృతాద్యుత్తమయుగధర్మాణాం పుణ్యరూపాణాం- కల్యాది
యుగధర్మాణాం పాపరూపాణాం చ-వ్యతికరం సంకరం॥ ౧౬॥ భౌతికానామితి॥ భౌతికానాం శరీరాదీనాం తత్కృతం కాల

చక్షుష్పృష్టో యది హ కించన। మన్యే త్వాం విషయే వాచాం స్నాతమన్యత్ర ఛాందసాత్ ॥౧౩॥ శ్రీసూతః॥ ద్వాప
రే సమనుప్రాప్తే తృతీయే యుగపర్యయే। జాతః పరాశరాద్యోగీ వాసవ్యాం కలయా హరేః॥ ౧౪॥ స కదాచి
త్సరస్వత్యా ఉపస్పృశ్య జలం శుచి। వివిక్త ఏక ఆసీన ఉదితే రవిమండలే॥ ౧౫॥ పరాపరజ్ఞః స ఋషిః కాలే
నావ్యక్తరంహసా। యుగధర్మవ్యతికరం ప్రాప్తం భువి యుగే యుగే॥ ౧౬॥ భౌతికానాం చ భావానాం
శక్తిహ్రాసం చ తత్కృతమ్। అశ్రద్దధానాన్నిస్సత్త్వాన్ దుర్మేధాన్ హ్రసితాయుషః॥ ౧౭॥ దుర్బలాంశ్చ
జనాన్వీక్ష్య మునిర్దివ్యేన చక్షుషా । సర్వవర్ణాశ్రమాణాం యద్దధ్యౌ హితమమోఘదృక్॥ ౧౮॥ చాతు
ర్హోత్రం కర్మ శుద్ధం ప్రజానాం వీక్ష్య వైదికమ్ । వ్యదధాద్యజ్ఞసంతత్యై వేదమేకం చతుర్విధమ్॥ ౧౯ ॥
ఋగ్యజుస్సామాథర్వాఖ్యా వేదాశ్చత్వార ఉద్ధృతాః। ఇతిహాసః పురాణం చ పంచమో వేద ఉచ్యతే॥ ౨౦ ॥
తత్రర్గ్వేదధరః పైలస్సామగో జైమినిః కవిః। వైశంపాయన ఏవైకో నిష్ణాతో యజుషాం గణే॥ ౨౧॥ అథర్వాం
గిరసామాసీత్సుమంతుర్దారుణో మునిః। ఇతిహాసపురాణానాం పితా మే రోమహర్షణః॥ ౨౨ ॥ త ఏవ ఋష
యో వేదం స్వం స్వం వ్యస్యన్ననేకధా । శిష్యైః ప్రశిష్యైస్తచ్ఛిష్యైర్వేదాస్తే శాఖినోఽభవన్॥ ౨౩ ॥

కృతం నిస్సత్త్వాన్ ధైర్యశూన్యాన్-దుర్మేధాన్ మందమతీన్-తతశ్చ॥ చం॥ భౌతికానాం భావానాం పాంచభౌతికానాం
ప్రాణినాం-శక్తిహ్రాసం సామర్థ్యహానిం-నిస్సత్త్వాన్ సత్త్వగుణరహితాన్-దుర్మేధాన్- పాపకరణ ఏవ సక్తచిత్తమనసః-
హ్రసితాయుషః-క్షీణాయుషః॥ ౧౭॥ చం॥ దుర్బలానితి॥ దుర్బలాన్-ధర్మకరణోపయుక్తబలహీనాన్ - అమోఘదృక్
సర్వోపకారకతాదృశతత్త్వదర్శనశాలీ-మునిః మననశీలః-దివ్యేన చక్షుషా యోగసాక్షాత్కారేణ - యద్ధితం తద్దధ్యౌ
హితం కర్తవ్యమితి మనశ్చకార॥ ౧౮॥ చాతుర్హోత్రమితి॥ హోత్రోపలక్షితాశ్చత్వార ఋత్విజః చతుర్హోతారః- తైర
నుష్ఠేయం కర్మ-శుద్ధం విశుద్ధికరం కర్మ యజ్ఞసంతత్యై యజ్ఞానామవిచ్ఛేదాయ॥ చం ॥ చాతుర్హోత్రం-బ్రహ్మా హోతా
అధ్వర్యుః అగ్నీదితి శ్రుత్యుక్తరీత్యా ఋత్విక్చతుష్టయసాధ్యం-పృథక్పృథక్ ఋగ్యజుస్సామాథర్వమంత్రకర్తవ్యం-వైదికం
వేదోదితం-శుద్ధం పశుహింసాదిగర్భత్వేపి పాపరహితం కర్మ యజ్ఞాదిరూపం - యజ్ఞసంతత్యై విధ్యర్థవాదమంత్ర
స్వరూపపరిజ్ఞానశూన్యానాం ప్రజానాం యజ్ఞాదికర్మానుష్ఠానవిస్తృత్యై॥ ౧౯॥ చాతుర్విధ్యమేవాహ॥ ఋగితి ॥ ఉద్ధృతాః
పృథక్కృతాః॥ చం॥ ఇతిహాసో భారతరామాయణాదిః వైష్ణవభాగవతాదీని పురాణాని॥ ౨౦॥ తత్రేతి ॥ కవిః-పూర్వమీ
మాంసాకృత్త్వాత్ జైమినిః॥ ౨౧॥ అథర్వేతి॥ దారుణః అథర్వోక్తాభిచారాదేరత్ర ప్రవృత్తేః॥ చం॥ దారుణః - ఆభిచారిక
కర్మకర్తృత్వాత్ అతిక్రూరః-అత ఏవ సుమంతుః-వ్యక్తాపరాధత్వాత్-ఆగోపరాధో మంతుశ్చేతి కోశాత్ - అథర్వాం
గిరసాం అథర్వశాఖానాం-రోమహర్షణః-భగవదనుభవజనితానందప్రయుక్తపులకవత్త్వేన రోమహర్షణనామా॥ ౨౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తఇతి॥వ్యస్యన్ విభాగంకృతవంతః॥౨౩॥వేదవిభాగప్రయోజనమాహ॥ తఇతి ॥ యేపూర్వమతిమేధావిభిర్ధార్యం తే-
తఏవేతి॥చం॥చకార-పురుషధారణానుగుణ్యేనకాండప్రపాఠకానువాకాదిరూపేణచకారేత్యర్థః॥౨౪॥ కించ॥స్త్రీతి ॥
ద్విజబంధవః త్రైవర్ణికేష్వధమాః- తేషాంకర్మరూపేశ్రేయసిశ్రేయస్సాధనే - ఏవంభవేత్ అనేనప్రకారేణభవత్వితి॥
చం॥ద్విజబంధవః-బ్రాహ్మణాభాసాః-త్రయీ-ఋగాదివేదత్రయీ॥౨౫॥అతఏవ॥ఇతీతి॥ తేషాంకృపయాభారతమాఖ్యా-
నంమునినాకృతం॥చం॥ఆఖ్యానం-తత్కథాప్రవర్తకగ్రంథజాతం॥ఇతిసార్ధశ్లోకమేకంవాక్యం॥ఏవమితి॥ భూతానాం
శ్రేయసిహితే॥౨౬॥సర్వేతి॥సర్వాత్మకేనాపికర్మణా-నాతిప్రసీదత్ హృదయంయస్యసః॥ చం॥ సరస్వత్యాస్తటేవిద్య
మానోఽపి-నాతిప్రసన్నచిత్తః॥ ౨౭ ॥ వితర్కయన్నితి ॥ చిత్తస్యాపసన్నత్వేహేతుంవితర్కయన్ - ఇదమువాచచ-
స్వగతం॥౨౮॥మానితాఇతి॥మానితాఃపూజితాః॥చం॥ నిర్వ్యళీకేనకాపట్యరహితేనఆనుశాసనంచగృహీతం - ఆచా
ర్యానుజ్ఞాచపరిపాలితా॥౨౯॥దృశ్యతఇతి॥ద్రష్టాదేహభవః-ఆత్మాజీవః - వస్తుతోవిభుఃపరిపూర్ణఏవ-ఆత్మనాస్వేన
రూపేణ॥౩౦॥అసంపన్నఇతి॥అసంపన్నఃతాదాత్మ్యమప్రాప్తఇవాభాతి- బ్రహ్మవర్చసంశ్రవణాధ్యాపనోత్కర్షజం
తేజః-తత్రసాధవోబ్రహ్మవర్చస్యాః- తేషుసత్తమఃఅతిశ్రేష్ఠోఽపి- యద్వా-సకేవలమసంపన్నఇవాభాత - ప్రత్యుతబ్రహ్మ

తఏవవేదాదుమేధైర్ధార్యంతేపురుషైర్యథా।ఏవంచకారభగవాన్వ్యాసఃకృపణవత్సలః॥౨౪॥స్త్రీశూ
ద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా।కర్మశ్రేయసిమూఢానాంశ్రేయఏవంభవేదిహ॥ ౨౫॥ ఇతి
భారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమ్। ఏవంప్రవృత్తస్యసదాభూతానాంశ్రేయసిద్విజాః॥ ౨౬ ॥
సర్వాత్మకేనాపియదానాతుష్యద్ధృదయంతతః। నాతిప్రసీదద్ధృదయస్సరస్వత్యాస్తటేశుచౌ॥ ౨౭ ॥
వితర్కయన్వివిక్తస్థఇదంచోవాచధర్మవిత్।ధృతవ్రతేనహిమయాఛందాంసిగురవోఽగ్నయః॥౨౮॥మాని
తానిర్వ్యళీకేనగృహీతంచానుశాసనమ్।భారతవ్యపదేశేనహ్యామ్నాయార్థఃప్రదర్శితః॥౨౯॥దృశ్యతే
యత్రధర్మాదిఃస్త్రీశూద్రాదిభిరప్యుత।తథాపిబతమేదైహ్యోహ్యాత్మాచైవాత్మనావిభుః॥ ౩౦॥ అ
సంపన్నఇవాభాతిబ్రహ్మవర్చస్యసత్తమః।కింవాభాగవతాధర్మానప్రాయేణనిరూపితాః॥౩౧॥ప్రియాః
పరమహంసానాంతఏవహ్యచ్యుతప్రియాః।తస్యైవంఖిలమాత్మానంమన్యమానస్యఖిద్యతః॥౩౨ ॥కృష్ణస్య
నారదోఽభ్యాగాదాశ్రమంప్రాగుదాహృతమ్।తమభిజ్ఞాయసహసాప్రత్యుత్థాయాగతంమునిః॥ ౩౩ ॥
పూజయామాసవిధివన్నారదంసురపూజితమ్॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ప్రథమస్కంధే - చతుర్థో
ఽధ్యాయః. ... ...

శ్రీసూతః॥అథతంసుఖమాసీనముపాసీనంబృహచ్ఛ్రవాః।దేవర్షిఃప్రాహవిప్రర్షింవీణాపాణిస్స్మయ
న్నివ॥ ౧॥ శ్రీనారదః॥పారాశర్యమహాభాగభవతఃకచ్చిదాత్మనా । పరితుష్యతిశారీరఆత్మామానస
ఏవవా॥౨॥జిజ్ఞాసితంసుసంపన్నమపితేమహదద్భుతమ్। కృతవాన్ భారతంయస్త్వంసర్వార్థపరిబృంహి

వర్చసీబ్రహ్మవర్చసవానపి-ఉశత్తమఇతిపాఠాంతరేకమనీయతమోఽపిఅసంపత్తౌహేతుం స్వయమేవాశంకతే॥ప్రాయే
ణభూయస్త్వేన॥చం॥బ్రహ్మవర్చసీ-నిరంతరబ్రహ్మవిచారజనితానందాతిశయశాలీ-ఆత్మాచేతనః - అసత్తమః - అస
త్కల్పః-బతేతిఖేదే॥౩౧॥ప్రియాఇతి॥హియస్మాత్తఏవధర్మాః - అచ్యుతస్యప్రియాః - ఖిలంశూన్య ఆత్మానంఖిద్యతః
ఖేదంప్రాప్నువతః॥చం॥పరమహంసానాంవిషయవిరక్తానాంజ్ఞానినాం॥౩౨॥కృష్ణస్యేతి॥కృష్ణస్యవ్యాసస్య - ప్రాగు
దాహృతంసరస్వతీతీరస్థం॥౩౩॥సురపూజితంనారదమాగతమభిజ్ఞాయసహసాప్రత్యుత్థాయ - పూజయామాసేతి ॥
ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంచమేసర్వధర్మేభ్యోహరికీర్తనగౌరవమ్।వ్యాసచిత్తప్రసాదాయనారదేనోపదిశ్యతే॥ అథేతి॥ ఉపసమీ
పే-ఆసీనంవిప్రర్షిం-బృహచ్ఛ్రవాఃమహాయశాఃస్మయన్ ఈషద్ధసన్నివేత్యనేనముఖప్రసత్తిర్ద్యోత్యతే- యద్వా-ఇవేత్యధి
కాశ్చర్యే-అహోమహానపిముహ్యతీతివిస్మయమానః॥౧॥ పారాశర్యేతి॥ శారీరఃశరీరాభిమానీఆత్మా - ఆత్మనాతేనశరీ
రేణ-కచ్చిత్ కింస్విచ్చిత్-పరితుష్యతి.మానసఆత్మామనోఽభిమానీ- తేనమనసాపరితుష్యతికచ్చిత్ నోవా॥ చం॥ శారీరక
వ్యాధ్యాద్యుపద్రవాభావేనమానసికదుఃఖాద్యభావేనచతవజీవఃభగవదనుభవజనితస్వాభావికసంతోషశాలీ భవతికిం
త్యభిప్రాయః॥౨॥జిజ్ఞాసితమితి॥జిజ్ఞాసితంజ్ఞాతుమిష్టం-ధర్మాదియత్ తత్సర్వంసుసంపన్నం - సమ్యక్ జ్ఞాతం (గత్యర్థా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధాతోర్జ్ఞానార్థకత్వాత్) అపిశబ్దాదనుష్ఠితంచేత్యర్థః-అయీతి పాదే సంబోధనం-సుసంపన్నత్వే హేతుః-మహదద్భుత మిత్యాదిసర్వైరర్థైర్ధర్మాదిభిః-పరిబృంహితంపరిపూర్ణం-కించ॥చం॥మహదతివిస్తృతం-సర్వార్థైః పరిబృంహితం-సర్వవేదార్థోపబృంహణరూపం॥౩॥జిజ్ఞాసితమితి॥ సనాతనంనిత్యంపరబ్రహ్మ-తచ్చత్వయాజిజ్ఞాసితంవిచారితం-అధీతంచఅధిగతంప్రాప్తంచేత్యర్థః-అథాపిశోచసితత్త్వమర్థమితి శేషః॥౪॥అస్తీతి॥ఆత్మా శారీరో మానసశ్చ- తన్మూలంతస్యాపరితోషస్యకారణం-అవ్యక్తమస్ఫుటం-హేనారద-త్వాత్వాం- పృచ్ఛామః-ఆత్మభవోబ్రహ్మా - తస్యాత్మనోదేహాదుద్భూతం.అతఏవఅగాధోగంభీరోబోధోయస్యతం-పృచ్ఛిర్ద్వికర్మకః॥౩॥ అగాధబోధతాంప్రపంచయన్నాహద్వాభ్యాం॥సఇతి॥సర్వగుహ్యజ్ఞానే హేతుః-యద్యస్మాత్పురాణఃఅనాదిసిద్ధః-పురుషఃఉపాసిత స్త్వయా-కథంభూతఃపరాపరేశః-కార్యకారణనియంతా-మనసైవసంకల్పమాత్రేణగుణైఃకృత్వావిశ్వంసృజతీత్యాది॥చం॥ పరాపరేశః-పరేఉత్కృష్టాఃబ్రహ్మరుద్రాదయః అపరే- తతోన్యూనాఇంద్రాదయః - తేషామీశోనియంతా-అసంగస్సన్నేవ ప్రాకృతగుణానస్పృశన్నేవమనసైవ.బహుస్యామితిమానసికసంకల్పమాత్రేణైవఉపాసితః-నిరంతరనిదిధ్యాస విషయీకృతః-గుహ్యం-వేదాంతరహస్యం ॥ ౬॥ కించ॥ త్వమితి॥ త్వంత్రిలోకీంపర్యటన్నర్క ఇవ సర్వదర్శీ యోగబలేన ప్రాణవాయురివసర్వప్రాణినామంతశ్చరన్ ఆత్మసాక్షీ- బుద్ధివృత్తిజ్ఞః-అతఃపరేబ్రహ్మణిధర్మతఃయోగేననిష్ణాతస్య- తదుక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన॥శ్లో॥ఇజ్యాచారదమాహింసాదానస్వాధ్యాయకర్మణామ్। అయంతుపరమోధర్మోయద్యోగేనాత్మదర్శనమితి॥ అపరేచబ్రహ్మణివేదాఖ్యే- వ్రతైఃస్వాధ్యాయనియమైః - నిష్ణాతస్యమేఅలమత్యర్థం - యన్న్యూనం తద్విచ

తమ్॥౩॥ జిజ్ఞాసితమధీతంచబ్రహ్మయత్తత్సనాతనమ్। తథాపిశోచస్యాత్మానమకృతార్థ ఇవప్రభో॥౪॥
శ్రీవ్యాసః॥ అస్త్యేవమేసర్వమిదంత్వయోక్తంతథాపినాత్మాపరితుష్యతేమే। తన్మూలమవ్యక్తమగాధబోధంపృచ్ఛామహేత్వాత్మభవాత్మభూతం॥౫॥సవైభవాన్వేదసమస్తగుహ్యముపాసితోయత్పురుషఃపురాణః।పరాపరేశోమనసైవవిశ్వంసృజత్యవత్యత్తిగుణైరసంగః॥౬॥ త్వంపర్యటన్నర్క ఇవత్రిలోకీమంతశ్చరోవాయురివాత్మసాక్షీ। పరావరేబ్రహ్మణిధర్మతోవ్రతైస్స్నాతస్య మేన్యూనమలంవిచక్ష్వ॥ ౭॥
శ్రీనారదః॥భవతానుదితప్రాయంయశోభగవతోమలమ్। యేనైవాసౌనతుష్యేత్తమన్యేతద్దర్శనంఖిలమ్॥౮॥యథాధర్మాదయశ్చార్థామునివర్యానువర్ణితాః। నతథావాసుదేవస్యమహిమాహ్యనువర్ణితః॥౯॥నయద్వచశ్చిత్రపదంహరేర్యశోజగత్పవిత్రంప్రగృణీతకర్హిచిత్।తద్వాయసంతీర్థముశంతిమానసానయత్రహంసానిరమంత్యుశిక్క్షయాః॥౧౦॥తద్వాగ్విసర్గోజనతాఘవిప్లవోయస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి।

త్స్వవితర్కయ॥చం॥ఆత్మసాక్షీ-జీవానాంపుణ్యపాపకరణేసాక్షీభూతః॥౭॥భవతేతి॥ భవతాఅనుదితప్రాయంఅనుక్తప్రాయం-భగవద్యశోవినాయెనైవధర్మాదిజ్ఞానేనాసౌభగవాన్నతుష్యేత్-తత్తదేతద్దర్శనంజ్ఞానంఖిలంన్యూనంమాన్యేమన్యే॥చం॥అమలంనిష్కళంకం-యేనశాస్త్రేణ॥౮॥ననుభగవద్యశఏవతత్రతత్రానువర్ణితంతత్రాహ॥ యథేతి॥చశబ్దాద్ధర్మాదిసాధనానిచ-తథాధర్మాదివత్ప్రాధాన్యేనవాసుదేవస్యమహిమానోక్తఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ వాసుదేవవ్యతిరిక్తాన్యవిషయజ్ఞానవదేవాన్యవిషయంవాక్చాతుర్యంచఖిలమేవేత్యాహ॥ నేతి ॥ చిత్రపదమపియద్వచోహరేర్యశోనప్రగృణీత.తద్వాయసంతీర్థంకాకతుల్యానాంకామినాంరతిస్థానం-ఉశంతిమన్యంతే-కుతఃమానసాఃసత్త్వప్రధానే మనసివర్తమానాః-హంసాఃయతయః-యత్రననిరమంతికర్హిచిదపినితరాంనరమంతే. ఉశిక్క్షయాఃఉశిక్కమనీయంబ్రహ్మక్షయోనివాసోయేషాంతే - యథాప్రసిద్ధాహంసాఃమానస సరసిచరంతఃకమనీయాబ్జషండానివిహాయవాయసాఇవపరిత్యక్తోచ్ఛిష్టవివిధచిత్రాన్నయుక్తేప్యుచ్ఛిష్టగర్తేకాకక్రీడాస్థానేనరమంతఇతిశ్లేషః॥చం॥ చిత్రపదం.యమకానుప్రాసాదిసహితసుశిక్షితశబ్దశ్లేషోత్ప్రేక్షాద్యలంకారయుక్తమపి - ఉశిక్షయాః-ఉశిరిచ్ఛా-వశకాంతావిత్యస్మాత్కి-ప్రత్యయేసంప్రసారణేచ - ఉశిరితిరూపసిద్ధిఃవశేఃకాంత్యర్థకత్వేపిధాతూనామనేకార్థత్వాత్ వష్టివాగురిరల్లోపమిత్యాదావివప్రకృతేపిఇచ్ఛార్థకత్వం - ఉశేఃకామస్యక్షయోయేషాంతేఉశిక్షయాఃనిష్కామా ఇత్యర్థః వాయసంతీర్థముశంతి వాయసస్నానవత్పాపనివర్తకత్వాభావాత్నిరర్థకంవదంతి॥౧౦॥ వినాపితుపదచాతుర్యంభగవద్యశఃప్రధానంవచఃపవిత్రమిత్యాహ ॥ తదితి ॥ సచాసౌవాగ్విసర్గశ్చవాచఃప్రయోగఃజనానాంసమూహోజనతాతస్యాఃఅఘంవిప్లావయతినాశయతీతితథా-యస్మిన్వాగ్విసర్గేఅబద్ధవత్యపిఅపశబ్దాదియుక్తేపి - ప్రతిశ్లోకమనంతస్యయశోంకితాని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నామానిభవంతి-తత్రహేతుఃయద్యానినామానిసాధవోమహాంతః-వక్తరిసతిశృణ్వంతి - శ్రోతరిసతిశృణ్వంతిఅన్యథా
తుస్వయమేవగాయంతికీర్తయంతి॥చం॥కౌతూహలేనశృణ్వంతి-ఆనందజనకత్వాద్గాయంతి - పాపనివర్తకత్వాత్స్తు
వంతి॥౧౧॥భక్తిహీనంజ్ఞానకర్మచన్యూనమేవేతికైముతిక్యన్యాయేనదర్శయతి॥నైష్కర్మ్యమితి॥ నైష్కర్మ్యంనిష్క
ర్మబ్రహ్మ-తదేకాకారత్వాన్నిష్కర్మతారూపంనైష్కర్మ్యం-అజ్యతేఽనేనేత్యంజనం-ఉపాధిః.తన్నివర్తకం-నిరం
జనం-ఏవంభూతమపిజ్ఞానంఅచ్యుతేభావోభక్తిఃతద్వర్జితంచేత్-అలమత్యర్థం-నశోభతేసమ్యగపరోక్షాయనకల్పత
ఇత్యర్థః-శశ్వత్సదా-సాధనకాలేచఫలకాలేచ-అభద్రందుఃఖరూపం-యత్కామ్యంకర్మ- యదప్యకారణమకామ్యం
తచ్చేతినకారస్యాన్వయః-తదపికర్మ-ఈశ్వరేనార్పితంచేత్కుతశ్శోభతే-బహిర్ముఖత్వేనసత్త్వశోధకత్వాభావాత్॥
చం॥ అకారణమపిఫలాభిసంధిరహితమపి॥ ౧౨ ॥ తదేవంభక్తిశూన్యానిజ్ఞానవాక్చాతుర్యకర్మకౌశలానివ్యర్థానీ
వయతః-అతోహరేశ్చరితమేవానువర్ణయేత్యాహ॥అథఇతి॥అథఃఅతఃకారణాత్ అమోఘాయథార్థా- దృక్ధీర్యస్య
శుచిశుద్ధం-శ్రవోయశోయస్య-సత్యేరతఃధృతానివ్రతానియేనసః-భవానేవంమహాగుణస్తావత్ అతఃఉరుక్రమస్యవివిధం
చేష్టితంలీలావైచిత్ర్యం-చిత్తైకాగ్ర్యేణఅఖిలస్యబంధముక్త్యేత్వమనుస్మరన్స్మృత్వావర్ణయేత్యర్థః- ఏతచ్చవాక్యాం
తరమితిమధ్యమపురుషప్రయోగోనానుపపన్నః॥చం॥అమోఘదృక్-సర్వోపకారకతయాసఫలజ్ఞానశాలీసత్యరతః - స
త్యవచనశీలః-బ్రహ్మనిష్ఠఇతివా- దృఢవ్రతఃఅప్రతిహతసర్వోత్తారణసంకల్పరూపవ్రతశాలీ- సమాధినా-యోగప్రభా
వేన॥౧౩॥విక్షేపదోషాంతరమాహ॥తతఇతి॥ తతఉరుక్రమచేష్టితాత్పృథగ్దృశః- అతఏవాన్యథాప్రకారాంతరేణయ
త్కించిదర్థాంతరంవివక్షతః-తయావివక్షయాకృతైఃస్ఫురితైః-రూపైఃనామభిఃవక్తవ్యత్వేనోపస్థితైః-దుస్స్థితాఅనవ

నామాన్యనంతస్యయశోఽంకితానియచ్ఛృణ్వంతిగాయంతిగృణంతిసాధవః॥౧౧॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుత
భావవర్జితంనశోభతేజ్ఞానమలంనిరంజనమ్।కుతఃపునశ్శశ్వదభద్రమీశ్వరేనచార్పితంకర్మయదప్యకార
ణమ్॥౧౨॥అథోమహాభాగభవానమోఘదృక్శుచిశ్రవాస్సత్యరతోధృతవ్రతః। ఉరుక్రమస్యాఖిలబంధము
క్తయేసమాధినానుస్మరయద్విచేష్టితమ్॥ ౧౩॥ తతోఽన్యథా కించనయద్వివక్షతః పృథగ్దృశస్తత్కృత
రూపనామభిః।నకర్హిచిత్క్వాపిచదుస్స్థితామతిర్లభేతవాతాహతనౌరివాస్పదమ్॥౧౪॥ జుగుప్సితంధ
ర్మకృతేఽనుశాసతఃస్వభావరక్తస్యమహాన్వ్యతిక్రమః।యద్వాక్యతోధర్మఇతీతరఃస్థితోనమన్యతేతస్యనివా
రణంజనః॥౧౫॥విచక్షణఃకోఽర్హతివేదితుంవిభోరనంతపారస్యనివృత్తితస్సుఖమ్।ప్రవర్తమానస్యగుణైరనా

స్థితాసతీమతిఃకదాచిత్-ఆస్పదంస్థానం-నలభతే-వాతేనాహతాఆఘూర్ణితానౌరివ-తదుక్తంగీతాసు॥శ్లో॥వ్యవసాయా
త్మికాబుద్ధిరేకేహకురునందన।బహుశాఖాహ్యనంతాశ్చబుద్ధయోఽవ్యవసాయినామిత్యాది॥౧౪॥ తదేవంహరియశోవినా
భారతాదిషుకృతంధర్మాదివర్ణనమకించిత్కరమిత్యుక్తం-ప్రత్యుతవిరుద్ధమేవజాతమిత్యాహ॥జుగుప్సితమితి॥ జుగుప్సి
తంనింద్యం-కామ్యకర్మాది-స్వభావతఏవరక్తస్యతత్రరాగిణః-పురుషస్యధర్మకృతేధర్మార్థమనుశాసతస్తవ-మహానయం
వ్యతిక్రమః-అన్యాయఃశాస్త్రోల్లంఘనమిత్యర్థః-కుతఇత్యతఆహ॥యస్యతవవాక్యతః-అయమేవముఖ్యోధర్మఇతిస్థితః
ఇతరఃప్రాకృతః-జనః - తస్యకామ్యకర్మాదేః - అన్యేనతత్త్వజ్ఞైఃక్రియమాణంస్వయమేవవా- అగ్రేక్రియమాణం
యద్వా ॥ శ్రు ॥ నకర్మణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేఅమృతత్వమానశురిత్యాదిశ్రుత్యాక్రియమాణంనివారణం-
యథార్థమేతదితినమన్యతే-కింతుప్రవృత్తిమార్గానధికృతవిషయమేతదితికల్పయతీతి-తదుక్తం- మతాంతరోపన్యాసే
భట్టైః॥శ్లో॥తత్రైవంశక్యతేవక్తుంయేంధపంగ్వాదయోనరాః। గృహస్థత్వంనశక్ష్యంతికర్తుంతేషామయంవిధిః॥నైష్ఠిక
బ్రహ్మచర్యంవాపరివ్రాజకతాపివా।తైరవశ్యంగృహీతవ్యంతేనాదావేతదుచ్యతేఇత్యాది॥చం॥ మహాన్వ్యతిక్రమఃమహా
చ్ఛాస్త్రోల్లంఘనంభవతి॥శ్లో॥నబుద్ధిభేదంజనయేదజ్ఞానాంకర్మసంగినామితి॥శాస్త్రాత్-తస్యనివారణం - తదుపదిష్ట
త్రైవర్గికధర్మనివారణం - శ్రోతాజనః - సమర్థేనోపదిష్టత్వాదయంధర్మఇతిమన్వీత - తచ్చఉపదేష్టురస్య
జనబుద్ధిమోహసంపాదకతయానబుద్ధిభేదంజనయేదితిశాస్త్రోల్లంఘనేనమహాన్వ్యతిక్రమస్స్యాదతస్తాన్నమోహయే
దితిభావః ॥ ౧౫ ॥ ననుయద్యేవంప్రవృత్తిమార్గోనింద్యతే - తర్హినివృత్తిమార్గేసర్వక్రియాత్యాగేనైవపార
మేశ్వరసుఖస్వరూపానుభూతేఃకింతద్యశఃకథనేనాపితత్రాహ ॥ విచక్షణఃనిపుణఃకశ్చిదేవ - నివృత్తితఃసర్వక్రియాని
వృత్త్యాఅస్యవిభోస్సుఖంనిర్వికల్పకసుఖాత్మకంరూపం-వేదితుంజ్ఞాతుంఅర్హతి - నపునరవిచక్షణః-ప్రవృత్తిస్వభావః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విభుత్వే హేతుః- అనంతః నాస్త్యంతః కాలతః పారంచ దేశతో యస్య తస్య విభోశ్చేష్టితం - తతః కారణాత్ విభోః అనాత్మనః-దేహాద్యభిమానినః-అత ఏవ గుణైస్సత్త్వాదిభిః ప్రవర్తమానస్య జనస్య-దర్శయ భవానితి త్వమిత్యర్థః - పాఠాంతరే హే భగవన్నితి సంబోధనం॥౧౬॥ ఏవం తావత్కామ్యకర్మాదేరనర్థహేతుత్వాత్తద్విహాయ హరేర్లీలైవ వర్ణనీయేత్యుక్తం-ఇదానీంతు నిత్యనైమిత్తికస్వధర్మనిష్ఠామప్యనాదృత్య కేవలం హరిభక్తిరేవోపదేష్టవ్యేత్యాహ॥త్యక్త్వేతి॥ ననుస్వధర్మత్యాగేన భక్తిపరిపాకేన యది కృతార్థోభవేత్తదా న కాచిచ్చింతా- యది పునరపక్వ ఏవ మ్రియేత తతో భ్రశ్యేద్వా తదా స్వధర్మత్యాగనిమిత్తోనర్థస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ-తతో భజనాత్పతేత్-కథంచిద్భ్రశ్యేత్-మ్రియేత వా యది- తథాపి భక్తిరసికస్య-కర్మానధికారాన్నానర్థక్యమంగీకృత్యాహ-వాశబ్దః కటాక్షే- యత్ర క్వవా నీచయోనావపి అముష్య భక్తిరసికస్య అభద్రమభూత్కిం-నాభూదేవేత్యర్థః-భక్తివాసనాసద్భావాదితి భావః-అభజద్భిస్తు కేవలం స్వధర్మతః కో వా అర్థః ఆప్తః ప్రాప్తః-అభజతామితి షష్ఠీ తు సంబంధమాత్రవివక్షయా॥చం॥ భగవద్భక్తిం వినా కేవలకర్మానుష్ఠానం కుర్వతః భగవద్భక్త్యభావేన భగవత్ప్రీతేరజననాత్ ప్రీత్యభావే పాపనివృత్త్యభావాదనివృత్తే పాపసముదాయే ఉపక్రాంత కర్మణోపి చ్యుతిప్రసంగాత్ స్వకర్మపరిత్యాగే ఆరూఢపతితత్వప్రసంగాత్ తథా సతి కాలవిశేషే దేశవిశేషే చ శ్రేయః ప్రాప్తిప్రసంగాభావేన అధోగతిప్రసంగాత్ భక్తివిరహిత కేవలకర్మానుష్ఠానేన నకస్యచిదపి పురుషార్థస్య సిద్ధిరితి భావః॥౧౭॥ ననుస్వధర్మమాత్రాదపి॥శ్రు॥ కర్మణా పితృలోక ఇతి శ్రుతేః పితృలోకప్రాప్తిః ఫలమస్త్యేవేతి తత్రాహ॥ తస్యేతి॥తస్యైవ హేతోః తదర్థం యత్నం కుర్యాత్ -యదుపరి బ్రహ్మపర్యంతం-అధః స్థావరపర్యంతం చ-భ్రమద్భిః జీవైః నలభ్యతే-షష్ఠీ తు పూర్వవత్- తత్తు విషయసుఖం అన్యత ఏవ ప్రాచీనకర్మణా సర్వత్ర నరకాదావపి లభ్యతే - దుఃఖవత్ యథా దుఃఖం ప్రయత్నం వినాపి లభ్యతే తద్వత్ -తదుక్తం॥శ్లో॥ అప్రార్థితాని దుఃఖాని యథైవాయాంతి దేహినామ్।సుఖా

త్మనస్తతో భవాన్ దర్శయ చేష్టితం విభోః॥౧౬॥ త్యక్త్వా స్వధర్మం చరణాంబుజం హరేర్భజన్నపక్వోథ
పతేత్తతో యది।యత్ర క్వ వాభద్రమభూదముష్య కిం కో వార్థ ఆప్తోభజతాం స్వధర్మతః॥౧౭॥ తస్యైవ
హేతోః ప్రయతేత కోవిదో నలభ్యతే యద్భ్రమతాముపర్యధః । తల్లభ్యతే దుఃఖవదన్యతస్సుఖం కాలేన
సర్వత్ర గభీరరంహసః॥౧౮॥ సవై జనో జాతు కథంచనావ్రజేన్ముకుందసేవ్యన్యవదంగ సంసృతిమ్। స్మరన్
ముకుందాంఘ్ర్యుపగూహనం పునర్విహాతుమిచ్ఛేన్న రసగ్రహో జనః॥౧౯॥ ఇదం చ విశ్వం భగవానివేతరో
యతో జగత్స్థాననిరోధసంభవాః । తద్ధి స్వయం వేద భవాంస్తథాపి మే ప్రాదేశమాత్రం భవతః ప్రద

న్యపి తథా మన్యే దైవమత్రాతిరిచ్యత ఇతి॥చం॥ ఉపర్యధశ్చ భ్రమతాం-స్వర్గాదిషు పృథివ్యాదిషు చ చరతాం - సాధనానుష్ఠానాభావేపి పూర్వదుష్కర్మవశాత్ యథా దుఃఖసిద్ధిః తథా సుఖసాధనానుష్ఠానవిరహేపి ప్రాచీనపుణ్యవశాత్ స్వర్గాది పురుషార్థసిద్ధేః తదర్థం కుశలో న ప్రయతేత- అపితు నిశ్శ్రేయసస్య ప్రాచీనపుణ్యపాపసాధ్యత్వాభావాత్ తదర్థమేవ యతేతేతి భావః॥౧౮॥ యదుక్తం యత్ర క్వవాభద్రమభూదితి తదుపపాదయతి॥ సఇతి ॥ ముకుందసేవీ జనః జాతు కదాచిత్ కథంచన కుయోనిగతోపి సంసృతిం నావ్రజేత్ నావిశేత్ అంగ అహో- అన్యవత్ కేవలకర్మనిష్ఠవదితి వైధర్మ్యదృష్టాంతః-కుత ఇత్యత ఆహ-ముకుందాంఘ్ర్యుపగూహనమాలింగనం పునః స్మరన్ విహాతుం నేచ్ఛేత్ - యతోయం జనో రసగ్రహః రసేన రసనీయేన గృహ్యతే వశీక్రియతే - యద్వా రసే రసనీయే గ్రహః ఆగ్రహో యస్య తదుక్తం భగవతా ॥ శ్లో॥ యతతే చ తతో భూయస్సంసిద్ధౌ కురునందన।పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోపి స ఇతి॥చం॥ రసగ్రహో జనః భగవచ్చరణారవిందరసానుభవజనిత నిరతిశయసౌఖ్యమనుభవన్ జనః - భగవద్భక్తావారూఢస్య తత్త్యాగప్రసంగో నాస్తీతి భావః స్మరన్ తత్సౌఖ్యమేవ చింతయన్॥ ౧౯ ॥ తదేవం భగవల్లీలాప్రాధాన్యేనానువర్ణయేత్యుక్తం-తత్ర కో భగవాన్ కాశ్చ తస్య లీలా ఇత్యపేక్షాయామాహ ॥ ఇదమితి ॥ ఇదం హి విశ్వం భగవానేవ న తస్మాదితరతః - ఈశ్వరాత్ప్రపంచో న పృథక్-ఈశ్వరస్తు ప్రపంచాత్పృథగిత్యర్థః - తత్ర హేతుః యతో హేతోః జగతః స్థిత్యాదయో భవంతి అనేనైవ లీలా అపి దర్శితాః-యద్వా - ఇదం విశ్వం భగవాన్ ఇతర ఇవ యస్సజీవో భగవానేవ చేతనాచేతనప్రపంచః-తద్వ్యతిరేకేణ నాస్తి-స ఏవైకస్తత్త్వమిత్యర్థః-హిశబ్దేన॥శ్రు॥ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది ప్రమాణం సూచితం-తద్ధి స్వయమేవ భగవాన్ వేద-ప్రాదేశమాత్రం ఏకదేశమాత్రం॥ శ్రు ॥ ఆచార్యవాన్ పురుషో వేదేత్యాది శ్రుత్యర్థసంపాదనాయ మే మయా ప్రదర్శితం॥చం॥ ననుభగవదవతారభూతం నిఖిలవేదవేదాంతప్రవర్తకం ప్రతి కిమిత్యవిద్వాంసమివ శిష్యోపదేశ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇత్యాశంక్యస్వయమేవపరిహరతి - ఇదంహియతోయస్మాద్భవతః - జగత్స్థాననిరోధజంభవాఃజగతఃస్థితిలయజన్మాని-
సఏవభగవాన్ ఇతరఇవవ్యాసఇతి నామవ్యత్యయేనఅన్యఇవవర్తమానోభగవాన్- తదిదంవిశ్వంపూర్వోక్తంసర్వమపి
తత్త్వజాతం-వేదహి వైదైవ-తథాపి మేమయాప్రాదేశమాత్రంప్రాదేశవత్ - స్వల్పాంశమాత్రంభవతఃప్రదర్శితం -
జ్ఞాపితం- నేదమజ్ఞాతజ్ఞాపనమపితుజ్ఞాతాంశస్మారణమేవేతిదోషఇతిభావః॥ ౨౦ ॥ నచతవాచార్యాపేక్షానస్వరావ
తారత్వాదిత్యాహ॥ త్వమితి ॥ హేఅమోఘదృక్ ఆత్మనాస్వయంఆత్మానం - అజమేవసంతంజగతశ్శివాయప్రజా
తమవేహి - కుతఃపరస్యపుంసఃకలాంఅంశభూతం-తత్తస్మాన్మహానుభావస్యహరేరభ్యుదయః పరాక్రమః అధిఅధికం
గణ్యతాంనిరూప్యతాం॥ చం॥ అమోఘదృక్-సఫలజ్ఞానశాలీత్వంపరమాత్మనస్సర్వాంతర్యామిణః-పరస్యపుంసఃపరమా
త్మనఃనారాయణస్యకలామంశం-అతఏవఅజంజన్మజరామరణాదిరహితం ఆత్మానంస్వాత్మానం-ఆత్మనామనసా- మహా
నుభావాభ్యుదయః-భగవద్దివ్యచేష్టితకృతాతిశయః॥ ౨౧॥ అనేనైవతపఆదిసర్వంతపసఃఫలంస్యాదిత్యాహ ॥ ఇదమితి ॥
శ్రుతాదయోభావేక్తా-ఇదమేవహితపశ్శ్రవణాదేరవిచ్యుతోనిత్యోర్థః ఫలంకింతత్-ఉత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనమితి
యత్॥ చం॥ పుంసో దేహినః-ఉత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనమస్తీతియదిదమేవతపసఃనిదిధ్యాసనరూపస్యస్విష్టస్యఅగ్నిష్టోమా
ద్యనుష్ఠానరూపస్య-పూర్తస్యవటాకాదిప్రతిష్ఠారూపస్య- సుసూక్తదత్తయోఃసూక్తస్యసూక్తశంసనరూపస్య-దత్త
స్యమహాదానాదిరూపస్య-ధర్మస్య-కవిభిర్విద్వద్భిః-అవిచ్యుతోర్థః-అనశ్వరఃపురుషార్థోనిరూపితః॥ ౨౨॥ సత్సంగతో
హరికథాశ్రవణాదిఫలంస్వవృత్తాంతేనప్రపంచయతి॥ అహమితి॥ అహంపురాపూర్వకల్పే-అతీతభవేపూర్వజన్మని - వేద

శితమ్॥ ౨౦॥ త్వమాత్మనాత్మానమవేహ్యమోఘదృక్పరస్యపుంసఃపరమాత్మనఃకలామ్। అజంప్రజాతం
జగతశ్శివాయతన్మహానుభావాభ్యుదయోధిగణ్యతామ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇదంహిపుంసస్తపసశ్శ్రుతస్యస్వి
ష్టస్యపూర్తస్యసుసూక్తదత్తయోః। అవిచ్యుతోర్థఃకవిభిర్నిరూపితో యదుత్తమశ్లోక గుణానువర్ణ
నమ్॥ ౨౨॥ అహంపురాతీతభవేభవంసుతోదాస్యాస్తుకస్యాశ్చినవేదవాదినామ్ । నిరూపితోబాలకఏవ
యోగినాంశుశ్రూషణేప్రావృషినిర్వివక్షతామ్॥ ౨౩॥ తేమయ్యపేతాఖిల చాపలే ర్భకేదాంతేధృత
క్రీడనకేనువర్తిని । చక్రుఃకృపాంయద్యపితుల్యదర్శనాశ్శుశ్రూషమాణేమునయోల్పభాషిణీ॥ ౨౪॥
ఉచ్ఛిష్టలేపాననుమోదితోద్విజైస్సకృత్స్మ భుంజేతదపాస్తకిల్బిషః। ఏవంప్రవృత్తస్యవిశుద్ధచేతసస్త
ద్ధర్మ ఏవాత్మ రుచిః ప్రజాయతే॥ ౨౫॥ తత్రాన్వహంకృష్ణకథాం ప్రగాయత మనుగ్రహేణా శృణ
వంమనోహరాః । తాశ్శ్రద్ధయా మేను పదం విశృణ్వతః ప్రియశ్రవస్యంగ మమాభవద్రతిః॥ ౨౬॥
తస్మింస్తదాలబ్ధరుచేర్మహామతే ప్రియశ్రవస్య స్ఖలితా మతిర్మమ। యయాహమేత త్సదసత్స్వ

వాదినాందాస్యాస్సకాశాదభవంజాతోస్మి నిరూపితఃనియుక్తః-యోగినాంసన్న్యాసినాంశుశ్రూషణేప్రావృషివర్షోప
లక్షితేచాతుర్మాస్యే-నిర్వివక్షతాంనిర్వేశమేకత్రవాసంకర్తుమిచ్ఛతాం॥ ౨౩॥ తఇతి॥ అపేతానిగతానిఅఖిలానిచాపలాని
యస్మాత్తస్మిన్నియతేంద్రియేఅధృతక్రీడనకే - త్యక్తక్రీడాసాధనే-అనువర్తిని-అనుకూలే॥ చం ॥ తుల్యదర్శనాః -
సుహృన్మిత్రాద్యుదాసీనమధ్యస్థాదిషుతుల్యదృష్టయః ధృతక్రీడనకేపిదాంతే - క్రీడాసాధనకందుకాదిపరిగ్రహేపితత్ర
వాసక్తే-అనువర్తిని-శుశ్రూషార్థంసదానువర్తనంకుర్వతి॥ ౨౪॥ ఉచ్ఛిష్టేతి ॥ ఉచ్ఛిష్టస్యలేపాన్-పాత్రలగ్నాన్ తైః
ద్విజైః-అనుజ్ఞాతస్సన్ భుంక్ష్వేత్యనుశిష్టస్సన్-భుంజేస్మ-తేన - భోజనేనాపాస్తకిల్బిషోజాతోస్మి- తేషాంధర్మేపర
మేశ్వరభజనఏవఆత్మనోమనసః- రుచిఃప్రజాయతేస్మేత్యనుషంగః ॥ చం ॥ ఏవంప్రవృత్తస్య-శుశ్రూషోచ్ఛిష్టభోజ
నాదిరతస్య ॥ ౨౫ ॥ తత్రేతి ॥ అశృణవంశ్రుతవానస్మి-మేశ్రద్ధయామమైవస్వతస్సిద్ధయా-నత్వన్యేనబలాజ్జనితయా-
అతోమమేత్యస్యాపౌనరుక్త్యం॥ చం॥ అనుసవంతతం-విశృణ్వతః - విశేషేణశృణ్వతోమమ - ప్రియశ్రవసి-ప్రీతివిష
యస్యభగవతఃదివ్యచేష్టితశ్రవణే ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్నితి॥ ప్రియంశ్రవోయస్యతస్మిన్ భగవతిలబ్ధరుచేర్మమ-అస్ఖలితా
అప్రతిహతామతిరభవదిత్యనుషంగః- యయామత్యాపరేప్రపంచాతీతేబ్రహ్మరూపేమయిసదసత్స్థూలంసూక్ష్మంచ
ఏతచ్ఛరీరంస్వమాయయాస్వావిద్యయా - కల్పితంనతువస్తుతోస్తిఏతత్క్షణమేవపశ్యామీతి ॥ చం ॥ హేమహామతే
విస్తృతజ్ఞానవ్యాసప్రియశ్రవసిభగవచ్ఛ్రవణే - ప్రియస్యప్రీతివిషయస్యభగవచ్చేష్టితస్యశ్రవణఇతివా - లబ్ధరుచేః
ప్రాప్తప్రీతేఃమమాస్ఖలితామతిఃజాతా- దృఢతరభక్తిర్జాతా - అహంయయాభక్త్యాపరేబ్రహ్మణి విద్యమానయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వయామాయయాప్రకృత్యావిచిత్రశక్త్యావా - సదసత్ - సత్త్వేపిఅనిత్యత్వాదసత్ప్రాయం దేహాదికంవస్తుమయి
కల్పితంపశ్యే - దేహేంద్రియాదివిలక్షణెమయియయాభక్త్యా పరబ్రహ్మభూతనారాయణవశవర్తిన్యా ప్రకృత్యా
కల్పితంసదసత్ప్రాయం దేహేంద్రియాదికంవస్తుకర్మవశాత్ప్రాప్తంపశ్యఇతిభావః-యద్వా - అహంయయామత్యా
భక్తిరూపయాపరేబ్రహ్మణిమయి పరబ్రహ్మపృథక్సిద్ధత్వాత్ పరబ్రహ్మశబ్దవాచ్యే- యద్వస్తుయదపృథక్సిద్ధం - తద్వస్తు
తద్వాచకశబ్దవాచ్యం-యథావ్యక్తిపర్యంతగవాదిశబ్దవాచ్యంగోత్వాదియథావాఆత్మపర్యంతదేవాత్వాదిశబ్దవాచ్యం శ
రీరాదిఅతఃపరమాత్మనోమచ్ఛరీరకతయామదభిన్నత్వాత్ మమాపితదభిన్నత్వేనతద్వాచిబ్రహ్మశబ్దవాచ్యేమయిఏతత్సద
సత్చేతనాచేతనాత్మకంకృత్స్నంజగత్-స్వమాయయాపరబ్రహ్మరూపస్యమమైవమాయయా- ప్రకృత్యామమవిచిత్ర
శక్త్యావాకల్పితంపశ్యే తాదృశీమతిర్జాతేతిపూర్వేణాన్వయః - బ్రహ్మణస్సర్వశరీరకతయా సర్వశబ్దవాచ్యత్వాత్ -
సర్వమధ్యేమమాపిప్రవిష్టత్వాత్- తస్యమచ్ఛరీరకతయామదాత్మకత్వేన - మమమతిర్మత్స్వరూపవిచారవేళాయాం
నకేవలంమయ్యేవపర్యవసితా-అపితుమచ్ఛరీరకపరమాత్మపర్యంతాఆసీత్ - ఈదృశీపరమభక్తిరూపామతిర్మమజాతేతి
భావః॥౨౭॥ ఏవంశుద్ధత్వంపదార్థజ్ఞాతెదేహాదికృతవిక్షేపనివృత్తేస్తత్కారణభూతరజస్తమోనివర్తకాదృఢాభక్తి
ర్జాతేత్యాహ॥ఇత్థమితి॥హరేర్యశఃఅనుసవం-త్రికాలం ॥ చం ॥ శరత్ప్రావృషికావృతూ-కాలవాచకత్వాదత్యంత
సంయోగేద్వితీయా.శరదృతౌవర్షర్తౌచేత్యర్థః-ఆత్మరజస్తమోపహా-చిత్తవర్తిరజస్తమోగుణనివర్తనీ-భక్తిః ప్ర
వృత్తానిరంతరభగవచ్చింతనప్రీతిరుత్పన్నా ॥ ౨౮ ॥ తస్యజ్ఞాతశుద్ధత్వంపరార్థస్య-దృఢభక్తిమతః- మేప్రశ్రితస్యవినీ
తస్య॥చం॥అనురక్తస్యమునిశుశ్రూషణేప్రీతివిశిష్టస్య-హతైనసః- విముక్తనిఖిలపాపస్య-దాంతస్య-జితేంద్రియస్య॥౨౯॥
జ్ఞానమితి॥గుహ్యతమమితిసాధనభూతధర్మతత్త్వజ్ఞానంగుహ్యం- తత్సాధ్యందేహద్వయవివిక్తాత్మజ్ఞానంగుహ్యతరం-

మాయయాపశ్యేమయిబ్రహ్మణికల్పితంపరే॥౨౭॥ ఇత్థంశరత్ప్రావృషికావృతూహరేర్విశృణ్వతోమే,
నుసవంయశోమలమ్ । సంకీర్త్యమానంమునిభిర్మహాత్మభిర్భక్తిఃప్రవృత్తాత్మరజస్తమోపహా॥౨౮॥
తస్యైవంమేనురక్తస్యప్రశ్రితస్యహతైనసః । శ్రద్దధానస్యబాలస్యదాంతస్యానుచరస్యచ॥౨౯॥జ్ఞానం
గుహ్యతమంయత్తత్సాక్షాద్భగవతోదితమ్।అన్వవోచన్గమిష్యంతికృపయాదీనవత్సలాః॥౩౦॥ యేనైవా
హంభగవతోవాసుదేవస్యవేధసః । మాయానుభావమవిదంయేనగచ్ఛంతితత్పదమ్॥ ౩౧ ॥ ఏతత్సం
సూచితంబ్రహ్మంస్తాపత్రయచికిత్సితమ్ । యదీశ్వరేభగవతికర్మబ్రహ్మణిభావితమ్ ॥ ౩౨॥ ఆమయో

తత్ప్రాప్యేశ్వరతత్త్వజ్ఞానంగుహ్యతమం - భగవతోదితం భాగవతం శాస్త్రం అన్వవోచన్ ఉపదిష్టవంతః॥చం॥ భగ
వతానారాయణేనస్వయమేవచతుర్ముఖాయఉదితం-జ్ఞానంభక్తిరూపంభగవదవతారచేష్టితవిషయంవా॥౩౦॥తదేవ
జ్ఞానంపూర్వోక్తత్వంపదార్థజ్ఞానాత్ వివేకేనదర్శయతి॥యేనేతి॥అవిదంజ్ఞాతవానహం॥ చం ॥ వేధసః-నిఖిలప్రపంచని
ర్మాతుః-వాసుదేవస్యసర్వవస్త్వాధారత్వేసతిసర్వాంతర్యామిణః-మాయానుభావం-విచిత్రశక్తికల్పితం॥౩౧॥తత్సాధ
నధర్మరహస్యంచసూచితమిత్యాహ॥ఏతదితి॥ తాపత్రయస్యాధ్యాత్మికాదేశ్చికిత్సితంభేషజం-నివర్తకంసత్త్వశోధక
మితియావత్ -కింతద్భగవతిభావితంసమర్పితం-యత్కర్మతత్ కథంభూతేభగవతి-ఈశ్వరేసర్వనియంతరి- ఏవమపిబ్ర
హ్మణిఅప్రచ్యుతపూర్ణరూపే॥౩౨॥ననుసంసారహేతోఃకర్మణఃకథంతాపత్రయనివర్తకత్వం సామగ్రీభేదేనఘటత
ఇతిసదృష్టాంతమాహద్వాభ్యాం ॥ ఆమయఇతి ॥ ఆమయోరోగః- యేనఘృతాదినాజాయతే-తదేవకేవలమామయ
కారణభూతంద్రవ్యం - తమామయంనపునాతిననివర్తయతీత్యర్థః - కింతుచికిత్సితంద్రవ్యాంతరైర్భావితంసత్పునా
త్యేవ॥చం॥సర్వేపిక్రియాయోగాః- ఫలేచ్ఛయాకృతాస్సర్వేపియజ్ఞాదయః-సంసృతిహేతవఃసంసారస్యైవవర్ధకాః ఫ
లేచ్ఛయాకృతానాంకర్మణాంఫలానుభవార్థంశరీరారంభస్యావశ్యకత్వాత్ -శరీరారంభేచ సంసారవిమోక్షప్రసంగా
భావాత్ - తేక్రియాయోగాఏవపరేబ్రహ్మణి- అకల్పితాశ్చేత్ అసమర్పితాశ్చేత్- ఆత్మవినాశాయనరకాయకల్పంతేభగ
వత్సమర్పణాభావేనభగవత్ప్రీత్యరజననాత్-తదభావేపాతవిమోక్షాసంభవాత్-అవిముక్తపాపేనరకస్యావశ్యంభా
వాత్-వ్యాధిసంపాదకద్రవ్యాభావానంతరంవ్యాధిజననేతన్నివృత్త్యర్థంచికిత్సాయాంకృతాయాం- అనంతరంద్రవ్యాభా
వత్వేనవ్యాధిసంపాదకద్రవ్యైపునర్భుక్తైయథావ్యాధేర్ననివృత్తిః అపితుప్రకోపఏవ - ఏవంసర్వపాపక్షయార్థంయజ్ఞ
క్షాద్యనుష్ఠానేపి తత్ఫలాసక్త్యాఫలానుభావార్థంశరీరారంభస్యావశ్యకత్వాత్ - ఆగధేచశరీరేతస్యత్రిగుణాత్మకత్వేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తమోగుణోద్రేకదశాయాంపునఃపాపారంభసంభవాత్-అపథ్యకృన్న్యాయేనపాపనివృత్తిరూపఫలాసిద్ధిరేవ-ప్రత్యుత
తాదృశకర్మణాంభగవత్సమర్పణవిరహేభగవత్ప్రీత్యజననేనపాపనివృత్త్యసంభవాత్-నరకాదిప్రాప్తిరేవస్యాత్-అతః
ఫలసంగోనకర్తవ్యఃభగవత్సమర్పణాభావోపినకర్తవ్యఇతిశ్లోకద్వయాభిప్రాయః॥౩౩॥యథా॥ఏవమితి॥తథాత్మవినా
శాయకర్మనివృత్తయే-కల్పంతేసమర్థాభవంతి-పరేఈశ్వరే-కల్పితాసమర్పితాస్సంతః-అత్రచప్రథమంమహత్సేవా-
తతస్తత్కృపా . తతస్తద్ధర్మశ్రద్ధాతతోభగవత్కథాశ్రవణం-అతోభగవతిరతిః - తయాచదేహద్వయవివిక్తాత్మ
జ్ఞానం-తతోదృఢాభక్తిః-తతోభగవతస్తత్త్వవిజ్ఞానం- తతస్తత్కృపయాసర్వజ్ఞత్వాదిభగవద్గుణావిర్భావఇతిక్రమో
దర్శితః॥౩౪॥ననుచ॥జ్ఞానేనాజ్ఞానప్రాప్తకర్మనాశః- తచ్చజ్ఞానంభక్తియోగాద్భవతి-కథంకర్మణాకర్మనాశస్స్యా
దిత్యాహ॥యదితి॥ భగవదర్పణేన - క్రియమాణంకర్మభక్తియోగంజనయతీతి॥చ॥భగవత్పరితోషణంభగవత్ప్రీతి
సంపాదకం-యదేతత్కర్మక్రియతే-భక్తియోగసమన్వితంయత్ జ్ఞానమస్తితత్తదధీనంహిభగవత్ప్రీతిజనకకర్మాధీనం
హిభగవత్ప్రీతిముద్దిశ్యకర్మానుష్ఠానేప్రీతేనభగవతా॥శ్లో॥ దదామిబుద్ధియోగంతంయేనమాముపయాంతితఇతి- స్వోక్త
రీత్యాస్వీయచరణారవిందవిషయకనిరంతరప్రీతిపూర్వకధ్యానాత్మకభక్తియోగసాధనీభూతదేహవిలక్షణాత్మజ్ఞాన
రూపస్యజ్ఞానయోగస్యదీయమానత్వాత్తద్ద్వారాపరమపురుషార్థలాభాత్ . భగవత్ప్రీణనంకర్మఅనుష్ఠేయమితి
భావః॥౩౫॥తచ్చసదాచారేణదర్శయతి-కుర్వాణాఇతి-యత్రయదాభగవతఃశిక్షయా-కర్మాణికుర్వాణాభవంతి-తదాకృ
ష్ణస్యగుణనామానిగృణంతిఅనుస్మరంతిచ-కృష్ణమిత్యర్థః-ఇయంచభగవచ్ఛిక్షా॥శ్లో॥యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషి

యశ్చభూతానాంజ్ఞాయతేయేనసువ్రత।తదేవహ్యనుయద్ద్రవ్యంసపునాతిచికిత్సితమ్॥౩౩॥ ఏవంనృణాం
క్రియాయోగాఃసర్వేసంసృతిహేతవః।తఏవాత్మవినాశాయకల్పంతేకల్పితాఃపరే॥ ౩౪॥యదత్రక్రియతే
కర్మభగవత్పరితోషణం।జ్ఞానంయత్తదధీనంహిభక్తియోగసమన్వితం॥ ౩౫॥ కుర్వాణాయత్రకర్మాణి
భగవచ్ఛిక్షయాసకృత్।గృణంతిగుణనామానికృష్ణస్యానుస్మరంతిచ॥ ౩౬॥ నమోభగవతేతుభ్యంవాసు
దేవాయధీమహి।ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయనమస్సంకర్షణాయచ॥౩౭॥ఇతిమూర్త్యభిధానేనమంత్ర
మూర్తిమమూర్తికం । యజతేయజ్ఞపురుషం ససమ్యగ్దర్శనఃపుమాన్ ॥౩౮॥ ఇమంస్వనిగమంబ్రహ్మ
న్నవేత్యమదనుష్ఠితమ్।అదాన్మేజ్ఞానమైశ్వర్యంస్వస్మిన్భావంచకేశవః॥౩౯॥త్వమప్యదభ్రశ్రుతవిశ్రుతం
విభోస్సమాప్యతేయేనవిదాంబుభుత్సితమ్।ప్రఖ్యాహిదుఃఖైర్ముహురర్దితాత్మనాం సంక్లేశనిర్వాణ
ముశంతినాన్యథా॥౪౦॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-పంచమోధ్యాయః.

దదాసీయత్।యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమితి॥౩౬॥యత్రజ్ఞానయోగేలబ్ధే- భగవచ్ఛిక్షయాభగవచ్ఛా
సనరూపశాస్త్రవశాత్-కర్మాణినిత్యనైమిత్తికాదిరూపాణి-గుణనామానిగుణప్రకాశకానినామాని॥౩౬॥కీర్తనస్మ
రణరూపయోర్భక్తిహేతుత్వముక్తంజ్ఞానహేతుత్వమాహద్వాభ్యాం॥ నమఇతి॥ నమోధీమహి-మనసానమనంకుర్మ
హే॥ ౩౭॥ ఇతీతి॥అమునామంత్రేణఅమూర్తికంమంత్రోక్తవ్యతిరిక్తమూర్తిశూన్యం-యజతేపూజయతి సపుమాన్
సమ్యగ్దర్శనః॥౩౮॥సమ్యగ్దర్శనఃపూర్వోక్తరీత్యాఫలసంగాదిరహితకర్మానుష్ఠానజనితభక్తిరూపసమీచీనజ్ఞానశాలీ-
మూర్త్యభిధానేపూర్వోక్తవాసుదేవాదిచతుర్మూర్త్యభిధాయకేన-అమూర్తికం-అపరిచ్ఛిన్నపరిమాణం- యజ్ఞపు
రుషంయజ్ఞఫలప్రదాతారం-యజ్ఞఇతిరుచిపుత్రోభగవదవతారః-తంవా-పూజయేత్॥౩౮॥ ఏవంకృతవతిమయి- హ
రిఃస్వదృశంజ్ఞానాదికందత్తవానిత్యాహ ॥ ఇమమితి ॥ ఇమంస్వనిగమంస్వోపదేశం-మయానుష్ఠితంఅవేత్యజ్ఞాత్వాభ
వంప్రీతిం॥౩౯॥స్వనిగమం-స్వస్మిన్పర్యవసన్నం-ఇమం-ఫలాభిసంధిరహితంకర్మయోగం-జ్ఞానం-జ్ఞానయోగం దేహ
విలక్షణాత్మకవిషయం-ఐశ్వర్యం-అణిమాద్యష్టైశ్వర్యం-భావం- నిరంతరచింతనరూపం-భక్తిం-అదాత్ ॥ ౩౯ ॥ అత
స్త్వమప్యేవంకుర్విత్యాహ॥త్వమితి॥అదభ్రంఅనల్పం- శ్రుతంయస్య- హేఅదభ్రశ్రుత- విభోఃవిశ్రుతంయశః- ప్ర
ఖ్యాహికథయ- యేనవిశ్రుతేనబుద్ధేనవిదాంవిదుషాం-బుభుత్సితంబోద్ధుమిచ్ఛా-సమాప్యతే.సమ్యక్ప్రాప్యతే- యత్
యతఃదుఃఖైఃపీడితానాంక్లేశానాంశాంతింక్లేశశాంతింప్రకారాంతరేణనమన్యంతే॥౪౦॥ అదభ్రశ్రుత- అధికప్రఖ్యాత-
బహుశాస్త్రద్రష్టరీతివా-అన్యథాభగవద్వైభవప్రఖ్యాపనాభావే- సంక్లేశనిర్వాణంనిఖిలదుఃఖనివర్తకంభగవద్దివ్య
చేష్టితంనాశంతినవాంఛంతి॥౪౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం, పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ వ్యాసస్య ప్రత్యయార్థం హి షష్ఠే ప్రాగ్జన్మసంభవమ్ । స్వభాగ్యం నారదః ప్రాహ కృష్ణసంకీర్తనోద్భవమ్॥ స్వయమపి తథా చికీర్షుర్గురూపదేశానంతరభావిచరితం పృచ్ఛతి ॥భిక్షుభిరితి॥ విప్రవసితే దూరదేశగమనే కృతే సతి విజ్ఞానస్యోపదేష్టృభిః బ్రహ్మతత్త్వోపదేశం కృతవద్భిః॥౨॥ స్వాయంభువేతి॥ పరం వయః- ఉత్తరం ఆయుః- తే- త్వయా కథం వర్తితం నీతం- ఇదమితి దాసీపుత్రభూతం కలేబరం- ఉదస్రాక్షీః ఉత్సృష్టవానసి। చం ॥ స్వాయంభువ- బ్రహ్మపుత్ర - పరం వయః ఉత్తరం వయః జరాసంపాదకం- కాలే దేహవియోగకాలే॥౩॥ ప్రాగితి ॥ ఏష కల్పాంతరలక్షణః- కాలః తే స్మృతిం కథం న వ్యవధాత్ నఖండితవాన్- అడాగమాభావస్త్వార్షః- యత ఏష సర్వస్య నిరాకృతిః ప్రలోపో యస్మాత్సః॥ చం ॥ సర్వనిరాకృతిః- సర్వేషామపి స్మృతినాశకః- ఏష కాలః- పూర్వశరీరవియోగానంతరభావి ఉత్తరశరీరపరిగ్రహావచ్ఛిన్నకాలః॥౪॥ భిక్షుభిరితి॥ అకారిషం- కృతవానహం- రేఫషకారయోర్విశ్లేషః - ఛందోఽనురోధేనేత్యవగంతవ్యః॥౫॥ తతస్తావత్కాంచిత్కాలం- తత్రైవ మాతృస్నేహయంత్రితోఽన్యవసమిత్యాహ త్రిభిః॥ ఏకేతి ॥ ఏక ఏవ అహమాత్మజో యస్యాః సా యోషేతి మూఢేతి చ స్నేహానుబంధహేతుః॥ చం॥ యోషిత్- స్త్రీత్వాదస్వతంత్రా- మూఢా - కర్తవ్యనిశ్చయవిధురా - కింకరీ గృహేషు శుశ్రూషాం కుర్వాణా చ- అనన్యగతా- గత్యంతరరహితా॥ ౬ ॥ కింకరీత్యస్యార్థం ప్రపంచయతి॥ సేతి ॥ అస్వతంత్రా- అతోఽనకల్యా యోగక్షేమవిధానే- నసమర్థా ఆసీత్- దారుమయీ యోషిత్యపి పారవశ్యే దృష్టాంతః - తదేవం సా స్నేహం చక్రే॥ చం॥ అప్రాప్తార్థప్రాప్తిర్యోగః- ప్రాప్తార్థపరిపాలనం క్షేమః- అయం లోకో జనః - దారుమయీ యోషా యథాయీశస్య స్వనిర్మాతుర్వశే భవతి- తత్కృతవ్యాపారేణైవ వ్యాపారవతీ భవతి - తథా ఈశస్యాఖిలజగ

శ్రీసూతః॥ ఏవం నిశమ్య భగవాన్ దేవర్షేర్జన్మ కర్మ చ। భూయః పప్రచ్ఛ తం బ్రహ్మన్ వ్యాసః సత్యవతీసుతః॥౧॥ శ్రీవ్యాసః॥ భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానస్యోపదేష్టృభిః। వర్తమానో వయస్యాద్యే తతః కిమకరోద్భవాన్॥౨॥ స్వాయంభువ కయా వృత్త్యా వర్తితం తే పరం వయః। కథం చేదముదస్రాక్షీః కాలే ప్రాప్తే కలేబరమ్॥౩॥ ప్రాక్కల్పవిషయామేతాం స్మృతిం తే సురసత్తమ। న హ్యేష వ్యవధాత్కాల ఏష సర్వనిరాకృతిః॥౪॥ శ్రీనారదః॥ భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానాదేష్టృభిర్మమ। వర్తమానో వయస్యాద్యే తత ఏతదకారిషమ్॥౫॥ ఏకాత్మజా మే జననీ యోషిన్మూఢా చ కింకరీ। మయ్యాత్మజేఽనన్యగతౌ చక్రే స్నేహానుబంధనమ్॥ ౬॥ సాఽస్వతంత్రా నకల్యాసీద్యోగక్షేమం మమేచ్ఛతీ । ఈశస్య హి వశే లోకో యోషా దారుమయీ యథా॥ ౭ ॥ అహం చ తద్బ్రహ్మకులే ఊషివాంస్తదపేక్షయా। దిగ్దేశకాలావ్యుత్పన్నో బాలకః పంచహాయనః॥౮॥ ఏకదా నిర్గతాం గేహాద్దుహంతీం నిశి గాం పథి। సర్పోఽదశత్పదా స్పృష్టః కృపణాం కాలచోదితః॥౯॥ తదా తదహమీశస్య భక్తానాం శమభీప్సతః। అనుగ్రహం మన్యమానః ప్రాతిష్ఠం దిశముత్తరామ్॥ ౧౦॥ స్ఫీతాన్ జనపదాం

న్నియంతుః భగవతో వశే భవతి- తదధీనవ్యాపారవాన్ భవతి॥ ౭ ॥ అహం చ దిగాదిష్వనభిజ్ఞః - అతస్తత్రైవ న్యవసమిత్యాహ॥ అహమితి॥ అహం చ తద్బ్రహ్మకులే - తస్యా మాతుః స్నేహానుబంధస్యాపేక్షయా- కదా విరమేదితి ప్రతీక్షమాణ ఇత్యర్థః- ఊషివాన్ వాసం కృతవాన్- పంచహాయనః- పంచవర్షః॥ చం॥ ఇయం దిక్పూర్వేయం దిక్ప్రతీచీతి దిగ్విషయే- అయం దేశః కాంచీ అయం దేశః కాశీతి దేశవిషయే - అయం చైత్రోఽయం వైశాఖ ఇతి కాలవిషయే చ - అవ్యుత్పన్నః తత్పరిజ్ఞానరహితః- తదపేక్షయా- తాదృశబ్రహ్మతత్త్వజిజ్ఞాసయా॥౮॥ ఏకదేతి॥ గేహాన్నిర్గతాం- గాం దుహంతీం - హేతౌ శతృప్రత్యయః- దోగ్ధుం నిర్గతామిత్యర్థః పదా పాదేన ఆస్పృష్టః- ఈషదాక్రాంతః- అదశత్ - అఖాదత్॥ చం॥ కృపణాం- నాథహీనాం॥౯॥ తదేతి॥ తన్మాతుర్మరణం భక్తానాం- శం- కల్యాణం అభీప్సతః - ఈశస్యానుగ్రహం మన్యమానః- ప్రాతిష్ఠం ప్రస్థితోఽస్మి॥ చం॥ అనుగ్రహం మన్యమానః॥ శ్లో॥ యస్యానుగ్రహమిచ్ఛామి తస్య విత్తం హరామ్యహం- బంధూన్వినాశయిష్యామీతి భగవదుక్తరీత్యా కృపాఫలం మన్యమానః సన్॥౧౦॥ స్ఫీతానితి ॥ స్ఫీతాన్ జనపదాన్- అతియాతః సన్- మహద్విపినమద్రాక్షమితి చతుర్థేనాన్వయః జనపదాదిషు నానాగుణదోషయుక్తేషు సమదృష్టిః సన్ - గతోఽహమితి తాత్పర్యార్థః- స్ఫీతాన్ సమృద్ధాన్ జనపదాన్ దేశాన్- తత్ర తత్ర తస్యాం దిశి- పురగ్రామవ్రజాకరాన్- తత్ర పురాణి రాజధాన్యః - గ్రామాః- భృగ్వాదిప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ విప్రాశ్చ విప్రభృత్యాశ్చ యత్ర చైవ వసంతి హి । స తు గ్రామ ఇతి ప్రోక్తః శూద్రాణాం వాస ఏవ వా॥ శ్లో॥ శూద్రాశ్చ శూద్రభృత్యాశ్చ యత్ర సర్వే వసంతి హి। స తు గ్రామ ఇతి ప్రోక్తో ద్విజానాం వాస ఏవ వేతి - వ్రజాః- గోష్ఠలాని- ఆకరాః- రత్నాద్యుత్పత్తిస్థానాని తాన్- ఖేటాః కర్షకగ్రామాః- ఖర్వటాః - గిరితటగ్రామాః భృగూక్తా వా॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ఏకతోయత్రితుగ్రామోనగరంచైకతఃస్థితం।మిశ్రంతత్ఖర్వటంనామనదీగిరిసమాశ్రయమితి-వాట్యః- పూగవృక్షో
ద్యానాని వనాని-స్వతస్సిద్ధవృక్షాణాంసమూహాః-ఉపవనాని-ఆరోపితవృక్షాణాంసమూహాః. తానిచ॥చం॥ గ్రామాః
పట్టణతోన్యూనగృహసన్నివేశవిశిష్టాః-ఖేటాః-వణిజామాశ్రయాః-ఖర్వటాః-తత్సామ్యసారరాద్యాశ్రయాః - వాట్యః
సంకీర్ణఫలాశ్రయాః॥౧౧॥చిత్రైర్ధాతుభిః-స్వర్ణరజతాద్యైర్విచిత్రాన్నదీంశ్చ-ఇభైర్భగ్నాభుజాశ్శాఖాః యేషాం
తేద్రుమాః యేషు తాన్-శివానిభద్రాణిజలాని యేషు తాన్-జలాశయాన్-సురైస్సేవితాః- నళినీస్సరసీః॥ ౧౨॥ చిత్రేతి॥
చిత్రాస్స్వనాః యేషాంతైః-పత్రరథైః- పక్షిభిః-తన్నాదప్రతిబుద్ధైరిత్యర్థః - విభ్రమద్భిః-భ్రమరైః శ్రీశ్శోభాయా
సాంతాఃనళినీః॥౧౩॥ఏక ఇతి॥అతియాతః-అతిక్రమ్యాగతస్సన్ మహద్విపినం అద్రాక్షం కీదృశం - నలవేణుశరాణాం స్తంబైః
కుశైః కీచకైశ్చగహ్వరందుర్గమంతత్రనలానితృణశేషాః-సూక్ష్మరంధ్రాః వేణవః - వేణుజాతయఏవ-విపులాంతరాళ
గర్భాః-సచ్ఛిద్రాఃకీచకాః-శరాఃదర్భవిశేషాః- స్తంబాఃతృణాదిగుచ్ఛవిశేషాః-తైర్గహ్వరందుర్గమప్రదేశం-ఘోరం
దుస్సహం-ప్రతిభయాకారం-భయంకరరూపం-వ్యాళాదీనాంఅజిరంక్రీడాస్థానం॥౧౪॥ పరిశ్రాంతేతి ॥ పరిశ్రాంతాని
ఇంద్రియాణి-చక్షురాదీని ఆత్మా దేహశ్చయస్య.తృషాపరీతోవ్యాప్తస్సన్-ఉపస్పృష్టః-ఆచాంతః॥చం॥ఉత్తరశ్లోకద్వయ
వర్తినాంప్రథమాంతానాం-అచింతయమితిక్రియాపదేనాన్వయః - బుభుక్షితఃభోక్తుమిచ్ఛుః॥౧౫॥తస్మిన్నితి॥పిప్పలోప
స్థేఅశ్వత్థమూలే-ఆశ్రితః-ఉపవిష్టఃఆత్మనాబుద్ధ్యా-మనసావా-ఆత్మస్థం-హృదిస్థం-ఆత్మానంపరమాత్మానం॥ చం ॥ నిర్మ

స్ఫీతాంస్తత్రపురగ్రామవ్రజాకరాన్ । ఖేటాన్ ఖర్వటవాటీశ్చవనాన్యుపవనానిచ॥ ౧౧ ॥ చిత్రధాతువిచి
త్రాద్రీనిభభగ్నభుజద్రుమాన్ । జలాశయాన్ శివజలాన్నళినీస్సురసేవితాః॥ ౧౨ ॥ చిత్రస్వనైః పత్ర
రథైర్విభ్రమద్భ్రమరశ్రియః।నలవేణుశరస్తంబకుశకీచకగహ్వరమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏకఏవాతియాతోహమద్రా
క్షంవిపినంమహత్ ।ఘోరంప్రతిభయాకారంవ్యాళోలూకశివాజిరమ్॥౧౪॥పరిశ్రాంతేంద్రియాత్మాహం
తృట్పరీతోబుభుక్షితః।స్నాత్వాపీత్వాహ్రదేనద్యాఉపస్పృష్టోగతశ్రమః॥౧౫॥ తస్మిన్నిర్మనుజేరణ్యే
పిప్పలోపస్థఆశ్రితః।ఆత్మనాత్మానమాత్మస్థంయథాశ్రుతమచింతయమ్॥౧౬ ॥ ధ్యాయతశ్చరణాంభోజం
భావనిర్జితచేతసా।ఔత్కంఠ్యాశ్రుకలాక్షస్యహృద్యాసీన్మేశనైర్హరిః॥౧౭॥ప్రేమాతిభరనిర్భిన్నపుల
కాంగోతినిర్వృతః।ఆనందసంప్లవేలీనోనాపశ్యముభయంమునే॥౧౮॥రూపంభగవతోయత్తన్మనఃకాంతం
శుచాపహమ్।అపశ్యన్ సహసోత్తస్థౌవైక్లబ్యాద్దుర్మనాఇవ॥౧౯॥దిదృక్షుస్తదహంభూయఃప్రణిధాయ
మనోహృది।వీక్షమాణోపినాపశ్యమవితృప్తఇవాతురః॥౨౦॥ ఏవంయతంతంవిజనేమామాహాగోచరో
గిరామ్।గంభీరశ్లక్ష్ణయావాచాశుచఃప్రశమయన్నివ॥౨౧॥శ్రీభగవాన్॥ హంతాస్మిన్ జన్మనిభవాన్ మా
మాంద్రష్టుమిహార్హతి।అవిపక్వకషాయాణాందుర్దర్శోహంకుయోగినామ్॥౨౨॥సకృద్యద్దర్శితంరూపమేత

నుజేమనుష్యసంచారవర్జితే-యథాశ్రుతంమునిముఖశ్రుతప్రకారానుసారేణ-అచింతయంధ్యాతవానస్మి॥౧౬॥ ధ్యాన
ఫలమాహ॥ధ్యాయత ఇతి॥భావేనభక్త్యానిర్జితంవశీకృతం- యచ్చేతః తేనఔత్కంఠ్యేన - అశ్రుకళాయుక్తేఅక్షిణీ
యస్య॥చం॥ఔత్కంఠ్యాశ్రుకళాక్షస్యఆనందబాష్పపూరితనేత్రస్య॥౧౭॥ ప్రేమేతి ॥ ప్రేమ్ణోతిభరేణనిర్భిన్నపులకా
న్యంగానియస్య-ఆనందానాంసంప్లవే-మహాపూరే-పరమానందేఉభయమాత్మానంపరంచ॥చం॥ అతినిర్వృతః - ఆనం
దాతిశయాదాత్యంతికసుఖంప్రాప్తః॥౧౮॥రూపమితి॥మనసఃకాంతం-అభీష్టం-శుచా - శోకఃతామపహంతీతితథాతత్-
ఉత్తస్థౌఉత్థితోస్మి॥చం॥సౌందర్యాతిశయాదతిమనోహరం-వైక్లబ్యాదాసక్త్యతిశయాత్ దుర్మనాఇవదుఃఖితఇవ॥౧౯॥
దిదృక్షురితి॥హృదిమనఃప్రణిధాయస్థిరీకృత్య-అవితృప్తోహం-ఆతురఇవాభవమితిశేషః॥ చం ॥ హృదిమనఃప్రణిధాయ
హృదయప్రదేశావచ్ఛేదేనావస్థాప్య-అన్యత్రాసంచారేత్యర్థః-అవితృప్తఃసకృద్దర్శనాత్తృప్తిమప్రాప్తఇవ - ఆతురః
తద్విశ్లేషాసహిష్ణుః-దిశోవీక్షమాణః॥౨౦॥ఏవమితి॥గిరామగోచరః- వేదవచసామప్యవిషయఃసఈశ్వరః॥ చం॥ యతం
తంద్రష్టుంప్రయత్నంకుర్వంతం - అగోచరఃచక్షుర్విషయతామప్రాప్తః - గంభీరశ్లక్ష్ణయాసాభిప్రాయమృదులయా-
వాచాశుచఃవిశ్లేషజనితఖేదం॥౨౧॥హంతేతి॥హంతేతిసానుకంపసంబోధనే-మామాంద్రష్టుం-మార్హతి- నార్హతి-
యతః॥అవిపక్వాః-అదగ్ధాః-కషాయాఃమలాః-కామాదయోయేషాం తేషాం- కుయోగినాం- అనిష్పన్నయోగానాం ॥
చం॥అస్మిన్ జన్మనిశూద్రజన్మని-కుయోగినాంయోగాభ్యాసంకుర్వతాం॥౨౨॥ కుతస్తర్హిదృష్టోసీత్యత్రాహ॥సకృదితి ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సకృద్దర్శితం-మయేతియత్-ఏతత్కామాయ-మయ్యనురాగాయ-త్వత్కామేనకిమిత్యతఆహ- మత్కామః పుమాన్-హృచ్ఛయాన్-కామాన్॥ చం॥ ఏతత్కామాయ ఏతద్రూపం ద్రష్టుకామాయ- మత్కామఃమద్రూపస్యసకృత్సాక్షాత్కారమాత్రేణమాంకామయమానః-హృచ్ఛయాన్చిత్తవర్తినః-కామాన్ప్రాకృతఫలవిషయాన్-సాధు-నిరవశేషేణ అతస్సర్వేతరకామనివర్తకమద్విషయకప్రీతిజననార్థంసకృద్దర్శనంకృపయాతవసంకల్పితమితిభావః॥౨౨॥సదితి॥ అదీర్ఘయాపి-సతాంసేవయా-అవద్యం-నింద్యం- దోషసంపాదకమితియావత్- ఇమం లోకం దేహం- దాసీపుత్రకళేబరం-మజ్జనతాంసత్పార్షదతాం-గంతాసి॥చం॥దీర్ఘయాదీర్ఘకాలకృతయాసత్సేవయా మాసచతుష్టయేకృతయా- మునిజనశుశ్రూషయా-దృఢామతిఃదృఢతరభక్తిః॥౨౩॥మతిరితి॥ప్రజానాంసర్గే-సృష్టౌ-నిరోధే- సంహారేపి-ప్రజాసర్గస్యనిరోధఇతివా॥చం॥మతిః-భక్తిరూపామతిః- నవిపద్యేతవిచ్ఛేదంనప్రాప్నుయాత్-నకేవలంభక్తేరవిచ్ఛేదమాత్రమేవమద్దర్శనఫలంఅపితుప్రజాసర్గః ప్రజాసృష్టిఃతన్నిరోధేపిప్రళయేపిమదనుగ్రహాన్మతిశ్చభవతి - నకదాచిదప్యస్యాభక్తేర్నివృత్తిర్భవిష్యతీతిభావః॥౨౪॥ఏతావదితి॥తత్ప్రసిద్ధం-మహద్భూతం॥శ్రు॥ఏతస్యవాఅక్షరస్యమహతోభూతస్య నిశ్వసితమేతదృగ్వేదఇత్యాదిశ్రుతేః-కీదృశం-ఈశ్వరం-సర్వనియంతృనభసిలింగంమూర్తిర్యస్యతత్ నభోలింగం॥శ్రు॥ ఆకాశశరీరంబ్రహ్మేతిశ్రుతేఃసన్నిహితమపినలింగ్యతఇత్యలింగం- తస్మై- అదృష్టాయ- అవనామం- ప్రణామం- విధదేకృతవానహం- తేనఅనుకంపితస్సన్॥వం॥నభోలింగంఅదృశ్యమానశరీరత్వాత్-వ్యాపకత్వాచ్చనభస్తుల్యం- అలింగంకర్మనిర్మితశరీరరహితంమహద్భూతంవిష్ణుస్వరూపం॥శ్లో॥ ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతమితిప్రమాణాత్- అనుకంపితోహంకృపావిషయీకృతోహం-శీర్ష్ణా-శిరసా-అవనామంప్రణామం॥౨౫॥ నామానీతి॥ హతత్రపః-త్యక్తలజ్జః - విమత్సరోజాతో

త్కామాయ తేనఘ।మత్కామశ్శనకైస్సాధుసర్వాన్ముంచతిహృచ్ఛయాన్॥౨౩॥ సత్సేవయాదీర్ఘయా తెజాతామయిదృఢామతిః।హిత్వావద్యమిమంలోకంగంతామజ్జనతామసి॥ ౨౪॥ మతిర్మయినిబద్ధేయంనవిపద్యేతకర్హిచిత్।ప్రజాసర్గనిరోధేపిస్మృతిశ్చమదనుగ్రహాత్॥౨౫॥ఏతావదుక్త్వోపరరామ తన్మహద్భూతంనభోలింగమలింగమీశ్వరమ్।అహంచతస్మైమహతాంమహీయసేశీర్ష్ణావనామంవిదధేనుకంపితః॥౨౬॥నామాన్యనంతస్యగతత్రపఃపఠన్గుహ్యానిభద్రాణికృతానిచస్మరన్ । గాంపర్యటంస్తుష్టమనాగతస్పృహఃకాలంప్రతీక్షన్విమదోవిమత్సరః॥ ౨౭॥ ఏవంకృష్ణమతేర్బ్రహ్మన్నసక్తస్యామలాత్మనః।కాలఃప్రాదురభూత్కాలేతటిత్సౌదామనీయథా॥౨౮॥ ప్రయుజ్యమానేమయితాంశుద్ధాం భాగవతీంతనుమ్।ప్రారబ్ధకర్మనిర్వాణోన్యపతత్పాంచభౌతికః॥౨౯॥ కల్పాంతఇదమాదాయశయానేం

స్మీతి శేషః॥చం॥అనంతస్యఅవిచ్ఛిన్నస్యభగవతః-గతత్రపఃనిర్లజ్జః- గుహ్యానిప్రాకృతబుద్ధిభిఃజ్ఞాతుమశక్యానికృతానిఅవతారచేష్టితాని-గాంపర్యటన్-భగవల్లీలాదర్శనార్థంపృథివ్యాంసర్వత్రసంచరన్విమత్సరః-గామక్రోధాద్యరిషడ్వర్గరహితః-కాలంప్రాకృతదేహవియోగకాలం ॥ ౨౭ ॥ ఏవమితి॥కాలేస్వావసరేకాలోమృత్యుఃప్రాదురభూత్ఆవిర్బభూవ-అకస్మాత్ప్రాదుర్భావేదృష్టాంతఃతటిదితి - సౌదామనీతివిశేషణంస్ఫుటత్వప్రదర్శనార్థం- సుదామామాలాతత్రభవాసౌదామనీ-మాలాకారేత్యర్థః.యద్వాసుదామనామాకశ్చిత్స్ఫటికపర్వతఃతేనైకదిగితిసూత్రేణాణ్-స్ఫటికాదిమయపరప్రాంతభవాహివిద్యుత్ - అతిస్ఫుటాభవతితద్వదిత్యర్థః - యద్వాతటితి-అంతిక ఇత్యర్థః తటిదిత్యంతికవధయోరితినైరుక్తస్మరణాత్ ॥ చం॥ కృష్ణమతేః-కృష్ణేభక్తియుక్తస్య-అసక్తస్యవిషయేష్వనాసక్తచిత్తస్యఅమలాత్మనఃస్వచ్ఛాంతకరణస్యకాలేవసానకాలేకాలఃదేహవియోగకాలః॥౨౮॥ప్రయుజ్యమానఇతి॥శ్లో॥హిత్వావద్యమిమంలోకంగంతామజ్జనతామసీతి-యాభాగవతీ-భగవత్పార్షదరూపా-శుద్ధా-సత్త్వమయీ - తనుఃప్రతిశ్రుతా-తాంప్రతి-భగవతామయిప్రయుజ్యమానే - నీయమానేసతి-ప్రారబ్ధం-కర్మ - యత్తన్నిర్వాణంసమాప్తిఃయస్య-కర్మణః-నిర్వాణఏవనిర్వాణోయస్యేతివా- పాంచభౌతికః-పంచభూతాత్మకోదేహః- న్యపతత్-అనేనపార్షదతనూనాంఅకర్మారబ్ధత్వం-శుద్ధత్వంనిత్యత్వమిత్యాదిసూచితంభవతి॥చం॥శుద్ధాంపాపనివర్తనీం-ప్రయుజ్యమానేధ్యాయతిసతి-ఆరబ్ధకర్మనిర్వాణఃఫలానుభవేనక్షీణప్రారబ్ధః-పాంచభౌతికః-దేహః-న్యపతత్-లయంప్రాప్తః॥ ౨౯॥ కల్పాంతఇతి॥ ఇదంత్రైలోక్యమాదాయోపసంహృత్య-ఉదన్వతః-ఏకార్ణవస్యాంభసి-శయానే- శ్రీనారాయణే-శిశయిషోః-శయనం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కర్తుమిచ్ఛోః-విభోఃబ్రహ్మణః-అంతః మధ్యం.అనుప్రాణంనిశ్వాసేనసహ-వివిశేప్రవిష్టోఽహం॥శ్లో॥ తతోఽవతీర్య విశ్వాత్మా దేహమావిశ్యచక్రిణః।అవాపవైష్ణవీంనిద్రామేకీభూయాథవిష్ణునేతిహమోక్తైః-స్వాయనేంభసీతిపాఠే - స్వాయనే స్వస్యఅయనేఅంభసిశిశయిషోఃబ్రహ్మణఇతిశ్రీనారాయణే నాభేదవివక్షయోక్తమిత్యవగంతవ్యం॥చం ॥ కల్పాంతేకల్ప ప్రళయే- అనుప్రాణం-ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాత్మకప్రాణవాయుమనుసృత్య ౩౦॥సహసేతి॥ప్రాణేభ్యః- ఇంద్రియేభ్యః. అహంమరీచిమిశ్రాఃతన్ముఖ్యాఃఋషయశ్చజజ్ఞిరే॥ చం॥ సహస్రయుగపర్యంతే సహస్రచతుర్యుగాత్మకరాత్ర్యవసానే ఇదంజగత్ సిసృక్షతఃస్రష్టుమిచ్ఛతః-చతుర్ముఖస్యప్రాణేభ్యఃప్రాణవాయుభ్యః - మరీచిమిశ్రాః - మరీచిప్రముఖా నవప్రజాపతయః ॥౩౧ ॥ అంతరితి ॥ యేచకర్మణాస్తైబహిర్నయాంతి- యేచతపఆదిభిర్బ్రహ్మలోకంగతాఃతేత్వంత ర్నయాంతిఅహంతుమహావిష్ణోరనుగ్రహాత్ -అస్కందితవ్రతః-అఖండితబ్రహ్మచర్యవ్రతస్సన్- అంతర్బహిశ్చ - పర్యేమి పర్యటామి-క్వచిదప్యవిహతా అప్రతిహతాగతిర్యస్యసః॥చం॥త్రీన్ లోకాన్ ఊర్ధ్వమధ్యాధోభేదేనత్రివిధాన్ ॥ ౩౨॥ ననుకిమితిపర్యటనంఈశ్వరాజ్ఞయాలోకమంగళార్థమిత్యాహ-చతుర్భిః-దేవదత్తామితి - దేవేన ఈశ్వరేణ దత్తాం స్వరాఃనిషాదర్షభగాంధారషడ్జమధ్యమధైవతపంచమాఇతి సప్త - తఏవబ్రహ్మ- బ్రహ్మాభివ్యంజకత్వాత్ - తేనవిభూషి తాం-స్వతస్సిద్ధసప్తస్వరామిత్యర్థః-మూర్ఛయిత్వామూర్ఛనాలాపవతీంకృత్వా॥ చం ॥ దేవదత్తాందేవేన స్వపిత్రా చతుర్ముఖేనదత్తాం.స్వరాఃనిషాదాదయఏవబ్రహ్మ-మోహకత్వేనబ్రహ్మసాదృశ్యాద్బ్రహ్మేతి - ఇమాంస్వహస్తేపరి దృశ్యమానాం- మూర్ఛయిత్వా- ఆరోహణావరోహణక్రమేణ స్వరవతీంకృత్వా॥ ౩౩॥ స్వప్రయోజనమాహ॥ప్రగా

> భస్యుదన్వతః।అనుప్రాణంశిశయిషోర్వివిశేంతరహంవిభోః॥ ౩౦॥ సహస్రయుగపర్యంతఉత్థాయేదంసి
> సృక్షతః।మరీచిమిశ్రాఋషయఃప్రాణేభ్యోఽహంచజజ్ఞిరే॥ ౩౧॥అంతర్బహిశ్చలోకాంస్త్రీన్ పర్యేమ్య
> స్కందితవ్రతః। అనుగ్రహాన్మహావిష్ణోరవ్యాహతగతిఃక్వచిత్॥ ౩౨॥ దేవదత్తామిమాంవీణాంస్వరబ్ర
> హ్మవిభూషితామ్ । మూర్ఛయిత్వాహరికథాంగాయమానశ్చరామ్యహమ్ ॥ ౩౩ ॥ ప్రగాయతస్స్వ
> వీర్యాణితీర్థపాదఃప్రియశ్రవాః।ఆహూతఇవమేశీఘ్రందర్శనంయాతిచేతసి॥ ౩౪॥ఏతద్ధ్యాతురచిత్తానాం
> మాత్రాస్పర్శేచ్ఛయాముహుః।భవసింధుప్లవోదృష్టోహరిచర్యానువర్ణనమ్॥ ౩౫॥ యమాదిభిర్యోగ
> పథైఃకామలోభహతోముహుః । ముకుందసేవయాయద్వత్తథాత్మాద్ధానశామ్యతి॥౩౬॥ సర్వంతదిద
> మాఖ్యాతంయత్పృష్టోఽహంత్వయానఘ।జన్మకర్మరహస్యంమేభవతశ్చాత్మతోషణమ్॥ ౩౭॥ శ్రీసూతః॥
> ఏవంసంభాష్య భగవాన్నారదోవాసవీసుతమ్ । ఆమంత్ర్యవీణాంరణయన్ యయౌయాదృచ్ఛికో
> మునిః॥౩౮॥అహోదేవర్షిర్ధన్యోఽయంయత్కీర్తింశార్ఙ్గధన్వనః।గాయన్మాద్యన్నిదంతంత్ర్యారమయ
> త్యాతురంజగత్॥౩౯॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-షష్ఠోఽధ్యాయః. ... ... *

యతఇతి॥ చం॥ తీర్థపాదఃనిఖిలజగత్పావనగంగోత్పత్తిస్థానభూతదివ్యచరణారవిందః-ప్రియశ్రవాః-నిఖిలజగన్మనో హరస్వీయచేష్టితశ్రవణవిషయః ఆహూతః ఆహ్వానవిషయీభూతఇవ॥ ౩౪॥ ఏతదితి॥మాత్రాఃవిషయాస్తేషాంస్పర్శా- భోగాఃతేషామిచ్ఛయా-ఆతురాణిచిత్తానియేషాంతేషాం - హరిచర్యానువర్ణనమితియత్ - ఏత-దేవభవసింధోః- ప్లవఃపోతఃన కేవలంశ్రుతిప్రామాణ్యేన-కింత్వన్వయవ్యతిరేకాభ్యాందృష్టఏవేత్యర్థః ॥ చం ॥ మాత్రాస్పర్శేచ్ఛయా- పృథివ్యాదిపంచభూతతన్మాత్రగంధాదివిషయస్పర్శేచ్ఛయా-ఆతురచిత్తానాంతప్రవణమనసాం॥ ౩౫॥ ఏతదేవేత్యా క్తమవధారణమనుభవేనద్రఢయతి॥యమేతి॥యద్వన్ముకుందసేవయా- అద్ధాసాక్షాత్-ఆత్మామనః - శామ్యతి-కథంచి న్ముకుందసేవామాత్రేణశామ్యతి-కింపునస్తద్గుణవర్ణనేనేతిభావః॥ చం॥కామలోభహతః-కామాద్యరిషడ్వర్గపీడితః- ఆత్మామనః-యమాదిభిః - యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధిరూపైర్యోగవిశేషైః - నశామ్యతి॥ ౩౬॥సర్వమితి॥భవతోమనసఃపరితోషకరంచాఖ్యాతంసప్రపంచముపపాదితం ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి॥ఆమంత్ర్య అనుజ్ఞాప్య-యాదృచ్ఛికస్స్వప్రయోజనసంకల్పశూన్యః॥ చం॥ యాదృచ్ఛికఃయదృచ్ఛయాప్రాప్తః-వాసవీసుతంవ్యాసం- రణయన్నాదయన్॥ ౩౮॥హరికథాగాయకనారదభాగ్యంప్రశంసతి-అహోఇతి-మాద్యన్హృష్యన్తంత్ర్యావీణయా- చం॥మాద్యన్ఆనందాతిశయేనమత్తఇవవర్తమానః-ఆతురంసంసారవ్యాధిపీడితంజగత్రమయతిభగవత్ప్రీతియుక్తం కరోతి-ధన్యఃకృతకృత్యఃరేఫాదిక్యమార్షంఅహోఇత్యాశ్చర్యే॥ ౩౯॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥అథభాగవతశ్రోతుర్జన్మవక్తుంపరీక్షితః।సుప్తబాలవధాద్ద్రౌణేర్దండస్సప్తమఉచ్యతే॥నిర్గతఇతి॥విభుఃసమర్థఃతస్య నారదస్యాభిప్రేతంతత్తాత్పర్యవిషయార్థంశ్రుతవాన్సన్ ॥౨॥బ్రహ్మేతి॥బ్రహ్మనద్యాఃబ్రహ్మదైవత్యాయాః- బ్రాహ్మణై రన్వితాయావా-సత్రింకర్మవర్ధయతీతిసథా॥ చం ॥ బ్రహ్మనద్యాఃబ్రహ్మజాయాయాః - సత్రివర్ధనఃసత్రయాగ వృద్ధిహేతుః॥౩॥తస్మిన్నితి॥ బదరీణాంషండేనసమూహేన- మండితే - ఆశ్రమేస్వీయాశ్రమేమనః - ప్రణిదధ్యౌస్థిరీ చకార-సమాధినానుస్మరేతినారదోపదిష్టంధ్యానంకృతవానిత్యర్థః॥౩॥భక్తీతి॥ప్రణిహితేనిశ్చలే-అత్రహేతుః- భక్తి యోగేననిర్మలే-పూర్వంప్రథమంపురుషమీశ్వరమపశ్యత్-పూర్ణమితివాపాఠః - తదుపాశ్రయాం-ఈశ్వరాశ్రియాం తదధీనాంమాయాంచాపశ్యత్॥చం॥పూర్ణం - నిఖిలకల్యాణగుణపూర్ణంసర్వవ్యాప్తంవా - సర్వాంగయుక్తంవా- తాదృశంపురుషం॥శ్రు॥పురుషోహవైనారాయణోకామయత-సహస్రశీర్షాపురుషఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధం- నారాయణం- తదధీనాంనిఖిలజగదుపాదానభూతాంప్రకృతించ॥౬॥ ఈశమాయాకృతాయాంచజీవానాంసంసృతిమపశ్యదిత్యాహ॥ యయేతి॥యయాసమ్మోహితఃస్వరూపావరణేనవిక్షిప్తః-పరోపిగుణత్రయాద్వ్యతిరిక్తోపి - తత్కృతంత్రిగుణత్వాభి మానకృతం-అనర్థంచకర్తృత్వాదికంప్రాప్నోతి॥చం॥పరోపిప్రకృతివిలక్షణోపిజీవః యయాసమ్మోహితస్సన్ఆత్మానం జీవస్వరూపం త్రిగుణాత్మకంమన్యతే త్రిగుణాత్మకప్రకృత్యారబ్ధదేవాది శరీరరూపందేవోహంమనుష్యోహమిత్యాది రూపేణభ్రామ్యన్మనుతే-తత్కృతంతాదృశదేహాత్మభ్రమప్రయుక్తం - అనర్థంసాంసారికతాపత్రయంచఅభిపద్యతే ప్రాప్నోతి॥౫॥అనర్థేతి॥అనర్థముపశమయతి-యోధోక్షజేసాక్షాద్భక్తియోగస్తంచాపశ్యత్-ఏతత్సర్వంస్వయందృష్ట్వా ఏవమనుజానతోలోకస్యార్థే-సాత్వతసంహితాంశ్రీభాగవతం-చక్రే- తదనేనశ్లోకేనభాగవతార్థస్సంక్షేపతోదర్శితః-

శ్రీశౌనకః॥నిర్గతేనారదేసూతభగవాన్బాదరాయణః।శ్రుతవాంస్తదభిప్రేతంతతఃకిమకరోద్విభుః॥౧॥
శ్రీసూతః॥ బ్రహ్మనద్యాస్సరస్వత్యాఆశ్రమఃపశ్చిమేతటే । శమ్యాప్రాసఇతిఖ్యాతఋషీణాంసత్రవర్ధనః॥౨॥తస్మిన్స్వాశ్రమేవ్యాసోబదరీషండమండితే।ఆసీనోపఉపస్పృశ్యప్రణిదధ్యౌమనస్స్వయమ్॥౩॥
భక్తియోగేనమనసిసమ్యక్ప్రణిహితేమలే।అపశ్యత్పురుషంపూర్వంమాయాంచతదుపాశ్రయామ్॥౪॥
యయాసమ్మోహితోజీవఆత్మానంత్రిగుణాత్మకమ్।నరోపిమనుతేనర్థంతత్కృతంచాభిపద్యతే॥౫॥ అనర్థోపశమంసాక్షాద్భక్తియోగమధోక్షజే। లోకస్యాజానతోవిద్వాంశ్చక్రేసాత్వతసంహితామ్॥౬॥
యస్యాంవైశ్రూయమాణాయాంకృష్ణేపరమపూరుషే।భక్తిరుత్పద్యతేపుంసశ్శోకమోహభయాపహా॥౭॥ససంహితాంభాగవతీంకృత్వానుక్రమ్యచాత్మజమ్।శుకమధ్యాపయామాసనివృత్తినిరతంమునిమ్॥౮॥
శ్రీశౌనకః॥ సవైనివృత్తినిరతస్సర్వత్రోపేక్షకోమునిః । కస్యవాబృహతీమేతామాత్మారామస్సమభ్య

తదుక్తంభవతి-విద్యాశక్తిః-మాయానియంతా - నిత్యావిర్భూతపరమానందస్వరూపః-సర్వజ్ఞఃసర్వశక్తిరీశ్వరఃతన్మా యయాసమ్మోహితఃతిరోభూతస్వరూపఃతద్విపరీతధర్మాజీవః- తస్యచేశ్వరభక్త్యాలబ్ధజ్ఞానేనమోక్షఇతి - తదుక్తం స్వామినా॥శ్లో॥హ్లాదిన్యాసంవిదాశ్లిష్టస్సచ్చిదానందఈశ్వరః।స్వావిద్యాసంవృతోజీవస్సంక్లేశనికరాకరః॥తథా- సఈశో యద్వశేమాయాసజీవోయస్తయార్దితః।స్వావిర్భూతపరానందస్స్వావిర్భూతసుదుఃఖభూః॥స్వాదృగుత్థవిపర్యాసభ వభేదజభీశుచః। యన్మాయయాజుషన్నాస్తేతమిమంనృహరింనుమఇత్యాదిసంహితాయాం॥చం॥విద్వాన్భగవత్కృపా లబ్ధసర్వార్థసాక్షాత్కారశాలీ-అనర్థోపశమంనిఖిలసాంసారికతాపనివారకం- అధోక్షజేభక్తియోగందేవతాంత రాద్వారకంనిరంతరధ్యానరూపం-అజానతఃతత్స్వరూపపరిజ్ఞానరహితస్య-జనస్యతత్పరిజ్ఞానార్థం॥౬॥అనర్థోపశ మకత్వందర్శయతి॥యస్యామితి॥యస్యాంవైశ్రూయమాణాయామేవ-కింపునఃశ్రుతాయామిత్యర్థః॥చం॥ పరమపూరు షేకృష్ణేనిఖిలప్రపంచోపాదానభూతనారాయణస్వరూపకృష్ణాఖ్యపరబ్రహ్మణి-పుంసఃతాదృశసంహితాశ్రోతుః-శో కమోహభయాపహాభక్తిరుత్పద్యతే-శోకస్సాంసారికతాపత్రయజనితః- మోహోదేహాత్మభ్రమః - భయంనరకాదిషు సంభూతం-తన్నివర్తికాభక్తిః॥౭॥సఇతి॥అనుక్రమ్యశోధయిత్వా॥చం॥నివృత్తినిరతంనివృత్తిమార్గప్రవిష్టం-అధ్యాపయా మాస-అర్థావబోధపర్యంతాక్షరరాశిగ్రహణవంతంచకార॥౮॥ సఇతి॥కస్యవాహేతోః-బృహతీంవితతాం॥చం॥నివృత్తి నిరతఃనివృత్తిధర్మాసక్తః-అతఏవసర్వత్రోపేక్షకఃశబ్దాదివిషయవిరక్తః- ఆత్మారామఃపరమాత్మనినిరంతతః- సర్వవిష యవిరక్తస్యసభాగవద్ధ్యానతత్పరస్యసంహితాశ్రవణకాలాభావాత్-కథమభ్యసదితిప్రశ్నః॥౯॥ఆత్మేతి॥నిర్గ్రంథాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గ్రంథేభ్యోనిర్గతాః తదుక్తంగీతాసు॥ శ్లో ॥ యదాతే మోహకలిలంబుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి। తదాగంతాసి నిర్వేదంశ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్యచేతి-యద్వా-గ్రంధిరేవ గ్రంధః-నివృత్తహృదయగ్రంధయ ఇత్యర్థః - ననుముక్తానాంకింభక్త్యేత్యాది సర్వాక్షేపపరిహారార్థమాహ-ఇత్థంభూతగుణ ఇతి॥చం॥ఆత్మారామాః పరమాత్మన్యేవానురక్తాః-మునయోయోగినః. నిర్గ్రంథాఅపిశబ్దాదివిషయసంగరహితాఅపి అహైతుకీంభక్తిఫలసంగరహితాంభక్తిం ఉరువిక్రమవిషయాంకుర్వంతి తత్రహేతుమాహ-ఇత్థంభూతగుణః నిఖిలవిషయవిరక్తజనమనోవశీకరణచతురగుణగణః॥ ౧౦॥ ననుభక్తింకుర్వంతు నామ-ఏతచ్ఛాస్త్రాభ్యాసేశుకస్యకింకారణమిత్యతఆహ॥హరేరితి॥అధ్యగాత్ అధీతవాన్-విష్ణుజనాః ప్రియాః యస్యేతి ఏతద్వ్యాఖ్యానాదిప్రసంగేనతత్సంగాభికామ ఇతిభావః - ఏతేనతస్యపుత్రోమహాయోగీత్యాదినాశుకస్య వ్యాఖ్యానే ప్రవృత్తిః కథమితియత్పృష్టంతస్యోత్తరముక్తం॥చం॥భగవాన్ జ్ఞానాదికల్యాణగుణసంపన్నః-విష్ణుజనప్రియః- భాగవతసంసర్గప్రీతియుక్తః-హరేర్గుణాక్షిప్తమతిభగవత్కల్యాణగుణవశీకృతబుద్ధిః-అధ్యగాత్- ఇదంశుకాగమనాదేశేగాత్ర స్థితిసిచోలుకిరూపం॥౧౧॥యదన్యత్పృష్టం- పరీక్షితః ప్రాయోపవేశ శ్రయణంకథమితితస్యజన్మమహాశ్చర్యమిత్యాదినా- తస్యోత్తరంవక్తుమాహ॥పరీక్షిత ఇతి॥విలాయనముక్తిం-మృత్యుంవా-సంస్థానంమహాప్రస్థానం- కృష్ణకథానాముదయో యథాభవతితథా॥చం॥జన్మకర్మవిలాయనంజన్మఉత్పత్తిః-కర్మకలినిగ్రహాదిరూపం-విలాయనంలయః- తత్శుకవ్యాజాద్దేహవియోగః కృష్ణకథోదయం-కృష్ణవైభవప్రకాశకం - సంస్థానంకృష్ణానుగ్రహబలేనస్వర్గారోహణంచ॥ ౧౨ ॥ తత్రపరీక్షితోజన్మనిరూపయిష్యన్ ఆదౌతావద్గర్భస్థఏవాశ్వత్థామ్నా బ్రహ్మాస్త్రాగ్నిభ్యఃకృష్ణేనరక్షితఇతివక్తుంకథాం

సత్ ॥౯॥ శ్రీసూతః॥ ఆత్మారామాశ్చమునయోనిర్గ్రంధాఅప్యురుక్రమే। కుర్వంత్యహైతుకీంభక్తిమిత్థం భూతగుణోహరిః॥౧౦॥హరేర్గుణాక్షిప్తమతిర్భగవాన్ బాదరాయణిః।అధ్యగాన్మహదాఖ్యానంనిత్యం విష్ణుజనప్రియః॥౧౧॥పరీక్షితోథరాజర్షేర్జన్మకర్మవిలాయనమ్। సంస్థానంపాండుపుత్రాణాంవక్ష్యేకృష్ణకథోదయమ్॥౧౨॥యదామృధేకౌరవసంజయానాంవీరేష్వథోవీరగతింగతేషు । వృకోదరావిద్ధగదాభిమర్శభగ్నోరుదండేధృతరాష్ట్రపుత్రే॥౧౩॥భర్తుః ప్రియంద్రౌణిరితిస్మపశ్యన్ కృష్ణాసుతానాంస్వపతాం శిరాంసి । అపాహరద్విప్రియమేవతస్యజుగుప్సితంకర్మవిగర్హయంతి॥౧౪॥మాతాసుతానాంనిధనం శిశూనాంనిశమ్యఘోరంపరితప్యమానా । తదారుదద్బాష్పకలాకులాక్షీతాంసాంత్వయన్నాహకిరీటమాలీ॥౧౫॥తదాశుచస్తేవిమృజామిభద్రేయద్బ్రహ్మబంధోశ్శిరఆతతాయినః। గాండీవముక్తైర్విశిఖైరుపాహరేత్వాక్రమ్యయత్ స్థాస్యసిదగ్ధపుత్రా॥౧౬॥ఇతిప్రియాంవల్గువిచిత్రజల్పైస్ససాంత్వయిత్వాచ్యుత

మిత్రసూతి-యదేత్యాదిత్రిభిః యదాద్రౌణిరశ్వత్థామా-కృష్ణాసుతానాంద్రౌపదీపుత్రాణాం-శిరాంసి-ఉపహరతి - తదాతన్మాతారుదత్ - తాంచసాంత్వయన్-కిరీటమాలీ-అర్జునః ఆహేతితృతీయేనాన్వయః-కిమితిబాలానాంశిరాంస్యానీతవానిత్యపేక్షాయామాహమృధేయుద్ధే యద్యపిపాండవాఅపికౌరవాఏవ తథాపిసృంజయవంశజోధృష్టద్యుమ్నః పాండవానాంసేనాపతిరితిసృంజయానామిత్యుక్తం- వీరగతింస్వర్గగతిం - అథోఅనంతరం-వృకోదరేణావిద్ధాయాః క్షిప్తాయాః గదాయాః-అభిమర్శేనఅభిఘాతేనభగ్నౌ ఊరుదండౌయస్యతథాభూతేధృతరాష్ట్రపుత్రేదుర్యోధనేసతి॥౧౩॥భర్తురితి॥భర్తుర్దుర్యోధనస్య-స్మేతివితర్కే--ఇతిఏవంస్యాదితిపశ్యన్ - తస్యతద్విప్రియమేవేతివాక్యాంతరం - విప్రియత్వేహేతుజుగుప్సితంఅత్యంతజుగుప్సావిశిష్టమితి॥చం॥ఇతివక్ష్యమాణబాలవధేనపశ్యన్ వితర్కయన్ - అపాహనత్ అచ్ఛినత్ ॥౧౪॥మాతేతి॥ఘోరందుస్సహంయథాభవతితథా-బాష్పస్యకలాభిర్బిందుభిః-ఆకులేఅక్షిణీయస్యాస్సా- కిరీటస్యైకత్వేపితదగ్రాణాంబాహుళ్యాత్కిరీటమాలీత్యుక్తం॥ చం ॥ నిధనంనాశం - కిరీటవతీరత్నమాలికాధారీ॥౧౫॥ తదేతి॥శుచశ్శోకాశ్రూణివిమృజామిపరిమార్జయామీతియత్- యదాబ్రహ్మబంధోర్బ్రాహ్మణాధమస్య-ఆతతాయిన ఇతి॥శ్లో॥అగ్నిదోగరదశ్చైవశస్త్రపాణిర్ధనాపహః। క్షేత్రదారహరశ్చైవషడేతేఆతతాయిన ఇతిస్మరణాత్- అత్రఆతతాయీశస్త్రపాణిః - తేనచపుత్రహంతృత్వంలక్ష్యతే - గాండీవాద్ధనుషః-ముక్తైర్విశిఖైర్బాణైః-ఉపాహరే-త్వత్సమీపమానయామి-యచ్ఛిరఆక్రమ్యఆసనంవిధాయ-దగ్ధపుత్రాస్థాస్యసి-స్నాస్యసీతిపాఠాంతరం॥ ౧౬॥ ఇతీతి ॥ వల్గుమనోరమ్యాః విచిత్రాః జల్పాః భాషణానితైఃసోర్జునః-అచ్యుతఏవమిత్రంసూతశ్చయస్యసః - దంశితోబద్ధకవచః ఉగ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధనుశ్చాపం యస్య-కపిః-హనూమాన్ ధ్వజే యస్య-గురోః పుత్రం రథేనాన్వద్రవత్॥౧౭॥తమితి॥ ఆపతంతం-ఆధావంతం-సః-ద్రౌణిః కుమారఘాతీ - ఉద్విగ్నమనాః-కంపితహృదయః - ప్రాణపరీప్సుః ప్రాణాన్ లబ్ధుమిచ్ఛుః - సతు-కీదృశం యావద్గమం-యావద్గంతుం-శక్యం-తావదుర్వ్యాం- పరాద్రవత్- పలాయితః- కః-బ్రహ్మా మృగోభూత్వా సుతాం రభితుముద్యతస్సన్ - రుద్రస్యభయాద్యథా పలాయతస్మ - అర్కః-ఇతి పాఠే వామనపురాణకథా సూచితా - తథాహి-విద్యున్మాలీనామకశ్చిద్రాక్షసోభూత్-తస్మై రుద్రేణ సౌవర్ణం విమానం దత్తం-తతో సౌ అర్కస్య పృష్ఠతో భ్రామ్యన్ విమానదీప్త్యా రాత్రిం విలోపితవాన్ - తతోర్కేణ నిజతేజోభిః ద్రావయిత్వా తద్విమానం పాతితం-తచ్ఛ్రుత్వా కుపితే రుద్రే భయాదర్కః-పరాద్రవత్-తతో రుద్రస్య క్రూరతయా దృష్ట్యా-దందహ్యమానః పతన్-వారాణస్యాం - లోలార్క-నామ్నా-భువి విఖ్యాతో జాత ఇతి॥చం॥అర్కిః-రితి పాఠే - అర్కపుత్రో మృత్యురివ - అర్క-ఇతి పాఠాంతరే - సంబంధసామాన్యే తస్యేదమిత్యణ్ -అర్థస్తుపూర్వవత్ -పరాద్రవం-పరాఙ్ముఖస్సన్ అద్రవత్॥ ౧౮॥ యదేతి॥ అశరణం-రక్షకరహితం సనుపలాయనమేవ రక్షకమస్తి-న తస్యాపి కుంఠితత్వాదిత్యాహ- శ్రాంతాః వాజినోయస్యతం - బ్రహ్మశిరోస్త్రం-బ్రహ్మాస్త్రం ద్విజాత్మజ ఇత్యదీర్ఘదర్శితామాహ॥చం॥శ్రాంతవాజినం - అత్యంతశ్రమవద్వాజివాహనం - అతఏవాశరణం-స్వపరిత్రాణోపయుక్త ప్రాప్యదేశవివర్జితం-స్వసంరక్షకరహితం వా-ఆత్మత్రాణం-స్వసంరక్షకం-మేనే-వితర్కయామాస॥౧౯॥అథేతి॥తద్బ్రహ్మాస్త్రం-సమాహితః కృతధ్యానః-ఉపసంహారమజానతోపి సంధానే హేతుః. ప్రాణకృచ్ఛ్ర ఇతి ॥ చం॥ సలిలముపస్పృశ్య - ఆచమ్య - ప్రాణకృచ్ఛ్రే - ప్రాణసంకటే - సంహారం- అస్త్రోపసంహార ప్రకారం-

మిత్రోసూతః।అన్వద్రవద్దంశిత ఉగ్రధన్వా కపిధ్వజో గురుపుత్రం రథేన॥౧౭॥తమాపతంతం స విలక్ష్య దూరాత్కుమారహోద్విగ్నమనా రథేన। పరాద్రవత్ప్రాణపరీప్సురుర్వ్యాం యావద్గమం రుద్రభయాద్యథార్కః॥౧౮॥యదాఽశరణమాత్మానమైక్షత శ్రాంతవాజినమ్।అస్త్రం బ్రహ్మశిరో మేనే హ్యాత్మత్రాణం ద్విజాత్మజః॥౧౯॥అథోపస్పృశ్య సలిలం సందధేస్త్రం సమాహితః। అజానన్నుపసంహారం ప్రాణకృచ్ఛ్ర ఉపస్థితే॥ ౨౦॥ తతః ప్రాదుష్కృతం తేజః ప్రచండం సర్వతోదిశమ్ । ప్రాణాపదమభిప్రేక్ష్య విష్ణుం జిష్ణురువాచ హ॥ ౨౧ ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో భక్తానామభయంకర।త్వమేకో దహ్యమానానామపవర్గోసి సంసృతేః॥౨౨॥త్వమాద్యః పురుషస్సాక్షాదీశ్వరః ప్రకృతేః పరః । మాయాం వ్యుదస్య చిచ్ఛక్త్యా కైవల్యే స్థిత ఆత్మని॥౨౩॥సఏవ జీవలోకస్య మాయామోహితచేతసః। విధత్సే స్వేన వీర్యేణ శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణం॥౨౪॥తథాయం చావతారస్తే భువో భారజిహీర్షయా।స్వానాం చానన్యభావానామనుధ్యానాయ

అజానన్నపి ॥ ౨౦ ॥ తత ఇతి॥తతః అస్త్రాత్-ప్రాదుష్కృతం ప్రకటీభూతం- తేజోభిప్రేక్ష్య-తతః ప్రాణాపదం చాభిప్రేక్ష్య ॥ చం ॥ ప్రచండం-అత్యుగ్రం-సర్వతోదిశం ప్రాణాపహం - సర్వాస్వపి దిక్షు నిఖిలప్రాణిసంహారకం- తేజో వీక్ష్య విష్ణుం శ్రీకృష్ణాఖ్యం పరంబ్రహ్మ జిష్ణురర్జున ఉవాచ ॥ ౨౧ ॥ ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయితుం ప్రథమం స్తౌతి చతుర్భిః-కృష్ణేతి-సంసృతేర్హేతోః దహ్యమానానాం అపవర్గః అపవర్జయితా-నాశక ఇత్యర్థః॥చం॥సంసృతేః సంసారదవానలాత్- అపవర్గః- మోక్షదః॥౨౨॥త్వమితి॥యతస్త్వమీశ్వరస్సాక్షాత్-కుతః యతః ప్రకృతేః పరః పురుషః - తత్కుతః-యతః ఆద్యః కారణం-కారణత్వేత్వవికారితామాహ-మాయాం వ్యుదస్య అభిభూయ-కైవల్యరూపే ఆత్మన్యేవ స్థిత ఇతి॥ చం ॥ ఆద్యః పురుషః-పురుషశబ్దాభిలప్యానాం-బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదీనాం కారణీభూతః - తేషామపి పురుషత్వసంపాదకః-సాక్షాదపీశ్వరః-అస్యైషామీశ్వరత్వం త్వదాయత్తమితి భావః-ప్రకృతేః పరః - నిఖిలప్రపంచోపాదానభూతాయా అపి ప్రకృతేరధిష్ఠాతృత్వేన- పరః - తత్కార్యనిర్వాహకః చిచ్ఛక్త్యా స్వీయస్వయంప్రకాశకత్వవైభవేన మాయాం వ్యుదస్య ప్రకృతిం తిరస్కృత్య-కైవల్యే ఆత్మని స్థితః-నిత్యముక్తస్వరూపస్సన్ స్వానందస్థితః-స్వాత్మన్యేవ రత ఇత్యర్థః॥౨౩॥ త్రివర్గదాతాపిత్వమేవేత్యాహ॥సఇతి॥యస్త్వం మాయామభిభూయ స్థితః-సఏవ మాయాభిభూతస్య జనస్య-ధర్మాదిఫలం-ఉపాసితస్సన్ విధత్సే-స్వేన వీర్యేణ ప్రభావేన॥ చం॥ సఏవ త్వం పూర్వోక్తవైభవవిశిష్టస్త్వం-ధర్మాదిలక్షణం ధర్మార్థకామమోక్షాదిలక్షణం శ్రేయః-అభీష్టం-తత్తదిచ్ఛానుసారేణ-విధత్స్వ-కురు॥౨౪॥ తథాచ అనేనావతారేణ తవ సాధుపక్షపాతో లక్షిత ఇత్యాహ॥ తథేతి ॥ కిం భూభారహరణం మదిచ్ఛామాత్రేణ న భవతీత్యత్రాహ-స్వానాం జ్ఞానాదీనాం అనుధ్యానాయచ-తథాచానన్యభావానాం ఏకాంతభక్తానాంచ॥చం॥ భారజిహీర్షయా భారావతరణార్థం-స్నిగ్ధానాం- నిరతిశయప్రీతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాలినాం-నాన్యభావానాం- దేవతాంతరపురుషార్థాంతరానపేక్షాణాం-అనుధ్యానాయ - అసకృద్దివ్యూహప
ధ్యానాయచ- తేతథాభూతావతారాః-మానుషత్వాభినయేష్యమానుషోదివ్యావతారః॥ ౨౫॥ ఏవంస్తుత్వాప్రస్తుతం
విజ్ఞాపయతి॥కిమితి॥కిమాత్మకమిదం కుతోవాఆయాతీతి-స్విద్వితర్కే॥చం॥ దేవదేవబ్రహ్మరుద్రాది దేవతానామపి దేవ-
పురుషార్థప్రద-పరమదారుణంనిఖిలప్రాణిసంహారకారి-సర్వతోముఖంఅప్రతిహతం- ఇదంతేజఇతితేజస్స్వరూపం
అస్మాదుత్పన్నమితితదుత్పత్తించనవేద్మీత్యర్థః॥౨౬॥వేత్థేతి॥ఇదంద్రోణపుత్రస్యబ్రాహ్మమస్త్రం తేనచప్రాణవ్యథాయాం
ప్రాప్తాయాం-ప్రదర్శితంకేవలం-నతుతత్ప్రయోగేకుశలఇత్యర్థః-యతః అసౌఉపసంహారంనవేద- ఏతచ్చత్వంవేత్థజా
నాసి॥౨౭॥నహీతి॥ప్రత్యవకర్శనం- కృశత్వకరం - నివర్తకమిత్యర్థః - అత స్తదస్త్రతేజః - ఉన్నద్ధంఉత్కటంవిజృం
భితమిత్యర్థః-బ్రహ్మాస్త్రతేజసైవ జహిఘాతయ-త్వత్ప్రయుక్తం చాస్త్రం తదుపసంహృత్య స్వయముపశామ్యేత్॥
యత స్త్వమస్త్రజ్ఞోసి॥సర్వాస్త్రప్రయోగకుశలోసి॥౨౮॥ శ్రుత్వేతి॥ పరేశత్రవః ॥ తఏవవీరాః తాన్ హంతీతితథా॥
ఫల్గునఃఅర్జునః-అపఃస్పృష్ట్వాఆచమ్య-తంకృష్ణంపరిక్రమ్య ప్రదక్షిణీకృత్యబ్రాహ్మాయబ్రహ్మాస్త్రంనివర్తయితుం॥౨౯॥
సంహత్యేతి॥తతశ్చఉభయోర్బ్రహ్మాస్త్రయోస్తేజసీ-శరైస్సంవృతేసంవేష్టితేచ - పరస్పరంమిళిత్వా - వవృధాతేఅవ
ర్ధేతాం॥కింకృత్వా॥రోదసీద్యావాపృథివ్యౌ॥ఖంఅంతరిక్షంఆవృత్యయథాప్రళయేసంకర్షణముఖాగ్నిః॥ఉపరిస్థితోర్కశ్చ
సంహత్యవర్ధేతేతద్వత్॥౩౦॥దృష్ట్వేతి॥తయోఃద్రోణిఫల్గునయోః॥తతః తేనదహ్యమానాః సాంవర్తకం ప్రళయాగ్నిం॥

చాసకృత్॥౨౫॥కిమిదంస్విత్కుతోవేతి దేవదేవనవేద్మ్యహమ్। సర్వతోముఖమాయాతి తేజఃపరమదారు
ణమ్॥ ౨౬॥ శ్రీభగవాన్॥ వేత్థేదంద్రోణపుత్రస్యబ్రాహ్మమస్త్రంప్రదర్శితమ్।నైవాసౌవేదసంహారం
ప్రాణబాధఉపస్థితే॥ ౨౭॥ నహ్యస్యాన్యతమంకించిదస్త్రంప్రత్యవకర్శనమ్ । జహ్యస్త్రతేజఉన్నద్ధ
మస్త్రజ్ఞోహ్యస్త్రతేజసా॥౨౮॥శ్రీసూతః॥శ్రుత్వాభగవతాప్రోక్తంఫల్గునఃపరవీరహా। స్పృష్ట్వాప స్తం
పరిక్రమ్యబ్రాహ్మంబ్రాహ్మాయసందధే ॥ ౨౯॥ సంహత్యాన్యోన్యముభయోస్తేజసీశరసంవృతే।ఆవృత్య
రోదసీఖంచవవృధాతేర్కవహ్నివత్ ॥౩౦॥ దృష్ట్వాస్త్రతేజస్తుతయోస్త్రీన్లోకాన్ప్రదహన్మహత్
దహ్యమానాఃప్రజాస్సర్వాస్సాంవర్తకమమంసత॥౩౧॥ప్రజోపద్రవమాలక్ష్యలోకవ్యతికరంచతమ్।
మతంచవాసుదేవస్యసంజహారార్జునోద్వయమ్॥౩౨॥తతఆసాద్యతరసాదారుణంగౌతమీసుతమ్।బబం
ధామర్షతామ్రాక్షఃపశుంరశనయాయథా॥౩౩॥శిబిరాయనినీషంతంబధ్వారజ్జ్వారిపుంబలాత్। ప్రా
హార్జునంప్రకుపితోభగవానంబుజేక్షణః॥౩౪॥మైనంపార్థార్హసిత్రాతుంబ్రహ్మబంధుమిమంజహి।యోసా
వనాగసస్సుప్తానవధీన్నిశిబాలకాన్॥౩౫॥మత్తంప్రమత్తమున్మత్తంసుప్తంబాలంజడంస్త్రియం। ప్రప
న్నంవిరథంభీతంనరిపుంహంతిధర్మవిత్॥ ౩౬॥ స్వప్రాణాన్యఃపరప్రాణైఃప్రపుష్ణాత్యఘృణఃఖలః।

అమంసత మేనిరే ॥ చం ॥ త్రీన్లోకాన్ప్రదహత్ త్రైలోక్యదాహసంపాదకం-మహత్ విజృంభితం-తయోఃద్రోణ్య
ర్జునయోః-అస్త్రతేజోదృష్ట్వా-ప్రజాఃదహ్యమానాస్సత్యః॥ ౩౧ ॥ ప్రజేతి ॥ లోకానాంవ్యతికరంవ్యత్యయం-నాశ
మిత్యర్థః-వాసుదేవస్యమతంచాలక్ష్యబ్రహ్మాస్త్రద్వయముపసంహృతవాన్॥౩౨॥ తతఇతి॥గౌతమవంశజా గౌతమీకృపీ-
తస్యాస్సుతం-అమర్షేణకోపేన-తామ్రేఅక్షిణీయస్యసఃనిర్ఘృణత్వేదృష్టాంతఃపశుంయథేతి-తస్యబంధనంధర్మఇత్య
త్రవాదృష్టాంతఃయథాయాజ్ఞికఃపశుఃరశనయారజ్జ్వా॥౩౩॥శోకకోపాదియుక్తస్యార్జునస్యధర్మనిష్ఠాఖ్యాపనాయ -
శ్రీకృష్ణవాక్యంతద్వాహషడ్భిః-శిబిరాయేతి-శిబిరాయరాజనివేశనాయ- నేతుమిచ్ఛంతంప్రకుపితంతత్పథాభావేనామ
ర్షంప్రాప్తఇవేతి॥౩౪॥మేతి॥అనాగసఃనిరపరాధాన్-బ్రహ్మబంధుం.బ్రాహ్మణాభాసం॥౩౫॥శిష్టోరపిసుప్తస్యబాలస్యాప
వధోనధర్మఇతి-అన్యాన్దృష్టాంతాన్దర్శయతి॥మత్తమితి॥ మత్తంమద్యాదినా-ప్రమత్తంఅనవహితం-ఉన్మత్తంగ్రహావేశాది
నా-జడంఅనుద్యమం-ప్రపన్నంశరణాగతంవిరథంభగ్నరథం॥చం॥ప్రమత్తఃభోగవశాన్మత్తః - ఉన్మత్తఃఔత్పత్తికోన్మా
దవాన్-జడంకృత్యాకృత్యవివేకశూన్యం-భీతంభయాత్పలాయమానం॥యద్యప్యశ్వత్థామాభికఃతథాపిసుప్తబాలకహింస
కత్వరూపహననహేతుదోషద్వయయుక్తత్వాద్ధంతవ్యఇతిభావః॥౩౬॥ స్వేతి॥తద్వధోదండరూపఃతస్యైవశ్రేయః పురు
షార్థఃయద్యదోదండప్రాయశ్చిత్తరహితాత్ దోషాత్॥సపుమాన్ అధో యాతీతి-నరకాదికంప్రాప్నోతితథాచస్మృతిః॥
శ్లో॥ రాజభిర్ధృతదండాస్తుకృత్వాపాపానిమానవాః।నిర్ధూతకల్మషాయాంతిస్వర్గంసుకృతినోయథేతి. చం॥ అఘృణః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దయాశూన్యః- శ్రేయఃమరణాంతప్రాయశ్చిత్తేన పాపనివృత్తిసంభవాచ్ఛ్రేయోరూపః - తాదృశవధరూపప్రాయశ్చిత్తాభావే అధోలోకాన్ యాతి-అత స్తస్యైవోపకారాయ సహంతవ్య ఇత్యర్థః||౩౮||చం|| తదితి|| వీరేతి సంబోధనం-పాపః సుప్తబాలహింసకత్వాదతీవపాపిష్ఠః-ఆతతాయీ నిరపరాధబాలహింసకత్వాత్-ఆత్మబంధుహా - తావకపుత్రహంతా-దృష్ట్వా-అత్మనో బంధుశ్చిత్తం తద్ధంతి జ్ఞానశూన్యం కరోతీతి తథా||శ్లో|| ఆత్మైవహ్యాత్మనో బంధురాత్మైవరిపురాత్మన ఇతి భగవతా గీతత్వాత్-భర్తుః స్వప్రభోర్దుర్యోధనస్యాపి-విప్రియం||శ్లో|| సుప్తబాలకహత్యాహీనత స్తామపి రోచత ఇతి కులపాంసనః-అతిప్రసిద్ధబ్రాహ్మణకులస్యాకీర్తిసంపాదకః||శ్లో|| ఆతతాయినమాయాంతం హన్యాదేవావిచారయన్నితి-తస్మాదాతతాయిత్వాదిబహుదోషదుష్టత్వాదసౌ హంతవ్య ఇతి భావః||౩౯||ఏవమితి|| యద్యపిచోదిత స్తథాపి హంతుం నైచ్ఛత్-ఆత్మహనం పుత్రహంతారమపి||శ్రు||ఆత్మా వై పుత్రనామాసీతి శ్రుతేః యతో మహాన్||చం|| ధర్మం పరీక్షతా-ధర్మే స్య బుద్ధిర స్తి వా న వేతి శోధయతా-మహాన్ స్వధర్మశాస్త్రవేత్తా||౪౦||తత ఇతి|| గోవిందః ప్రియస్సారథిశ్చ యస్య-ఆత్మజాన్ శోచంత్యై||చం||న్యవేదయత్-తవ చిత్తానురూపం శిక్షాం కరోమీత్యుక్తవాన్||౪౧|| తథేతి|| తథా పరిభవేనాహృతం-ఆనీతం-కర్మణా జుగుప్సితేన దోషేణ-అవాఙ్ముఖం-అపకృతం-అపకారిణం-కృపయా నిరీక్ష్య - వామః శోభనః స్వభావో యస్యాస్సా-ననామ చ ఉవాచ చేతి చకారాభ్యాం సంభ్రమస్సూచితః||చం||వామస్వభావా-అక్రోధనస్వభావా కృష్టా ద్రౌపదీ-పశువత్-విశసనీయ యజ్ఞీయపశువత్-పాశబద్ధం-అపకృతం అత్యంతాప్రియకారిణం - కృపయా దీనజన

తద్వధ స్తస్య హి శ్రేయో యద్దోషాద్యాత్యధః పుమాన్||౩౭||ప్రతిశ్రుతం చ భవతా పాంచాల్యై శృణ్వతో మమ|ఆహరిష్యే శిర స్తస్య య స్తే మానిని పుత్రహా||౩౮|| తదసౌ వధ్యతాం పాప ఆతతాయ్యాత్మబంధుహా|భర్తుశ్చ విప్రియం వీర కృతవాన్ కులపాంసనః||౩౯||ఏవం పరీక్షతా ధర్మం పార్థః కృష్ణేన చోదితః| నైచ్ఛద్గురుసుతం హంతుం యద్యప్యాత్మహనం మహాన్|| ౪౦ || తతో భ్యేత్య స్వశిబిరం గోవిందప్రియసారథిః|న్యవేదయ త్తం ప్రియాయై శోచంత్యా ఆత్మజాన్ హతాన్||౪౧||తథాహృతం పశువత్పాశబద్ధమవాఙ్ముఖం కర్మజుగుప్సితేన|నిరీక్ష్య కృష్ణాఽపకృతం గురోస్సుతం వామస్వభావా కృపయా ననామ చ|| ౪౨ || ఉవాచ సాఽసహంత్యస్య బంధనానయనం సతీ| ముచ్యతాం ముచ్యతామేష బ్రాహ్మణో నితరాం గురుః||౪౩|| సరహస్యో ధనుర్వేదస్సవిసర్గోపసంయమః|అస్త్రగ్రామశ్చ భవతా శిక్షితో యదనుగ్రహాత్|| ౪౪ || స ఏష భగవాన్ ద్రోణః ప్రజారూపేణ వర్తతే|తస్యాత్మనోర్ధం పత్న్యాస్తే నాన్వగాద్వీరసూః కృపీ||౪౫||తద్ధర్మజ్ఞ మహాభాగ భవద్భి ర్గౌరవం కులమ్|వృజినం నార్హతి ప్రాప్తుం పూజ్యం వంద్యమభీక్ష్ణశః||౪౬||మా రోదీ త్తస్య జననీ గౌతమీ పతిదేవతా| యథాహం మృతవత్సార్తా రోదిమ్యశ్రుముఖీ ముహుః||౪౭||యైః కోపితం బ్రహ్మకులం రాజన్యై రజితాత్మభిః|తత్కులం ప్రదహత్యాశు సానుబంధం శుచార్పితం||౪౮||సూత ఇతి||

దర్శనజనితయా దయయా-గురుపుత్రత్వప్రయుక్తగౌరవేణ చేతి చకారస్యాన్వయః||౪౨||ఉవాచేతి || బంధనేనానయనమసహమానా||చం||సతీ మహాపతివ్రతా-అసహంతీ- పాశబంధనపూర్వకం బలాదానయనమసహమానా - బ్రాహ్మణో జాత్యా పూజ్యః-ప్రత్యుత గురుః గురుపుత్రత్వాత్ - ముచ్యతాం ముచ్యతామితి ఆదరాద్ద్విరుక్తిః|| ౪౩ || సరహస్య ఇతి|| సరహస్యః గోప్యమంత్రసహితః-విసర్గోస్త్రప్రయోగః-ఉపసంయమః-ఉపసంహారః - తాభ్యాం సహితో స్త్రసమూహశ్చ-యదనుగ్రహాత్ యస్య ద్రోణస్యానుగ్రహాత్- ప్రసాదాత్|| ౩౪ || స ఇతి || కించ-తస్య ద్రోణస్యాత్మనో దేహస్యార్ధం కృపీ ఆస్తే అర్ధత్వే హేతుః-పత్నీ||శ్రు||అర్ధో వా ఏష ఆత్మనో యత్పత్నీ త్యాది-జాయాపతీ - అగ్నిమాదధీయాతామిత్యుభయోరేకాకారత్వావగమాచ్చ-నను భర్తరి మృతే-కథం సా జీవతి తత్రాహ-నాన్వగాత్ భర్తారం- యతో వీరసూః పుత్రవతీ||చం||ప్రజారూపేణ-పుత్రరూపేణ||శ్రు|| ఆత్మా వై పుత్రనామాసీతి శ్రుతేః - నాన్వగాత్ నత్వనుగమనం కృతవతీ-అతో స్య వధే సాపి విన స్యేదితి భావః||౪౫|| తదితి||తస్మాత్ గౌరవం గురోః కులం - కౌరవం వా-భవద్భిః కర్తృభిః వృజినం దుఃఖం ప్రాప్తుం నార్హతి-కింతు పూజ్యం వంద్యం చ||చం|| ధర్మజ్ఞ సర్వధర్మశాస్త్రార్థవేదిన్ పూజ్యం వంద్యం-పూజా అర్ఘ్యాదిసమర్పణరూపా-వందనం నమస్కారః తదుభయార్హం||౪౬||మా రోదీదితి||మృతవత్సా మృతపుత్రా||పశ్చాత్తదేవమాహ||యైరితి|| తేషాం రాజన్యానాం కులం కర్మ-కథంభూతం సానుబంధం సపరివారం-శుచా శోకేన- అర్పితం వ్యాప్తం చ-బ్రహ్మకులం కర్తృ ప్రదహతి||౪౮||ధర్మ్యమితి||ధర్మ్యమిత్యాదయః. వచసః షడ్గుణాః-పూర్వపక్షే ద్రష్ట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్ర ధర్మ్యం-ధర్మాదనపేతం-ముచ్యతాం ముచ్యతామితి-న్యాయ్యం న్యాయాదనపేతం-సరహస్యమిత్యాది - సకరుణం తస్యాత్మనోర్థకామిత్యాది-నిర్వ్యళీకం తద్ధర్మజ్ఞేతి - సమం మారోదీదితి దుఃఖసామ్యోక్తేః - మహత్ శ్లాఘ్యైః కోపితమపి నిమ్మరోక్త్యా హితోపదేశాత్-ఏవంభూతం రాజ్ఞ్యాః వచః- హేద్విజాః ప్రత్యనందత్ అనుమోదితవాన్॥ చం॥ (యాజ్ఞ్యా ఇతిపాఠాంతరే) యాజ్ఞ్యాః-యజ్ఞాగ్నిసంభూతాయాః-ద్రౌపద్యాః॥ ౪౯॥ నకులఇతి ॥ నకులాదయశ్చ ప్రత్యనందన్-యుయుధానః సాత్యకిః॥౫౦॥ తత్రేతి॥ తస్య తథావిధస్య ద్రౌణేః వధ ఏవ శ్రేష్ఠః-అన్యథా అస్య నరకపాతప్రసంగాత్ - తదాహ నభర్తురితి అహన్ జఘాన॥ చం॥ భర్తుః దుర్యోధనస్యార్థేపి-తత్ప్రీత్యర్థమపి నాహన్- ఆత్మనోర్థేపి నాహన్ః సుప్తశిశువధికస్యాపి ప్రయోజనాభావాత్ తస్య తాదృశసుప్తబాలఘ్నస్య వధ ఏవ శ్రేయానితి స్మృతః-ధర్మశాస్త్రసమ్మతః॥౫౧॥ నిశమ్యేతి॥ చతుర్భుజ ఇత్యుక్తైరయం భావః భీమే తం హంతుం ప్రవృత్తే- ద్రౌపద్యాం చ అనిచ్ఛంత్యాం సహసా తన్నివారణే ప్రవృత్తాయాముభయోస్సన్నివారణాయానిష్కృత చతుర్భుజ ఇతి-సందిహానస్య సఖ్యురర్జునస్య॥ ౫౨॥ బ్రహ్మబంధురితి॥ వధార్హణః వధార్హః-మయైవ-శాస్త్రకర్తా-బ్రాహ్మణో న హంతవ్య ఇతి-తథా॥ శ్లో॥ ఆతతాయినమాయాంతమపి వేదాంతపారగమ్। జిఘాంసంతం జిఘాంసీయాన్న తేన బ్రహ్మహా భవేదితి॥ వదతా - తదుభయమప్యనుశాసనం పరిపాలయ-తవ చ ప్రతిజ్ఞాం పూరయేత్యాహ॥ చం ॥ బ్రహ్మబంధుర్న హంతవ్యః - ఆభాసబ్రాహ్మణత్వేపి బ్రాహ్మణజాతీ

ధర్మ్యం న్యాయ్యం సకరుణం నిర్వ్యళీకం సమం మహత్ । రాజా ధర్మసుతో రాజ్ఞ్యాః ప్రత్యనందద్వచో ద్విజాః॥౪౯॥ నకులస్సహదేవశ్చ యుయుధానో ధనంజయః । భగవాన్ దేవకీపుత్రో యే చాన్యే యాశ్చ యోషితః॥౫౦॥ తత్రాహామర్షితో భీమస్తస్య శ్రేయాన్వధస్స్మృతః। న భర్తుర్నాత్మనశ్చార్థే యోహన్ సుప్తాన్ శిశూన్ వృథా॥౫౧॥ నిశమ్య భీమగదితం ద్రౌపద్యాశ్చ చతుర్భుజః । ఆలోక్య వదనం సఖ్యురిదమాహ హసన్నివ॥౫౨॥ శ్రీభగవాన్॥ బ్రహ్మబంధుర్న హంతవ్య ఆతతాయీ వధార్హణః। మయైవోభయమామ్నాతం పరిపాహ్యనుశాసనమ్॥ ౫౩ ॥ కురు ప్రతిశ్రుతం సత్యం యత్తత్సాంత్వయతా ప్రియామ్। ప్రియం చ భీమసేనస్య పాంచాల్యా మహ్యమేవ చ॥౫౪॥ శ్రీసూతః॥ అర్జునస్సహసాజ్ఞాయ హరేర్హార్దమథాసినా। మణిం జహార మూర్ధన్యం ద్విజస్య సహమూర్ధజమ్॥౫౫॥ విముచ్య రశనాబద్ధం బాలహత్యాహతప్రభమ్। తేజసా మణినా హీనం శిబిరాన్నిరయాపయత్॥౫౬ ॥ వపనం ద్రవిణాదానం స్థానాన్నిర్యాపణం తథా। ఏష హి బ్రహ్మబంధూనాం వధో నాన్యోస్తి దైహికః॥౫౭॥ పుత్రశోకాతురాస్సర్వే పాండవాస్సహ కృష్ణయా। స్వానాం మృతానాం యత్కృత్యం చక్రుర్నిర్హరణాదికమ్॥౫౮॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ప్రథమస్కంధే సప్తమోధ్యాయః. ... ... ❁

శ్రీసూతః॥ అథ తే సంపరేతానాం స్వానాముదకమిచ్ఛతామ్ । దాతుం సకృష్ణా గంగాయాం పురస్కృత్య యయుః స్త్రియః॥౧॥ తే నినీయోదకం సర్వే విలప్య చ భృశం పునః । ఆప్లుతా హరిపాదాబ్జరజఃపూతసరి

యత్త్వాత్-ఆతతాయీ వధార్హణః ఆతతాయిత్వాద్వధ్యః॥ శ్లో॥ ఆతతాయినమాయాంతం హన్యాదేవావిచారయన్నితి ప్రమాణాత్-ఆమ్నాతం శాస్త్రే నిర్ణీతం॥౫౩॥ కుర్వితి ॥ ప్రియాం సాంత్వయతా త్వయా-యత్ప్రతిశ్రుతం-హననం-తచ్చ సత్యం కురు-మహ్యం మమ - తత్ర వధే భీమస్య ప్రియం భవతి- అవధే ద్రౌపద్యాః - ప్రియం-ద్వయమేకృష్ణస్యాప్రియామితి చ॥౫౪॥ అర్జునఇతి ॥ హరేః శ్రీకృష్ణస్య-హార్దమభిప్రాయం - ఆజ్ఞాయ జ్ఞాత్వా-నహ్యాశక్యముభయం విదధ్యాత్-అతోయమభిప్రాయ ఇతి జ్ఞాత్వేత్యర్థః-అసినా ఖడ్గేన-యార్ధన్యం మూర్ధ్ని జాతం-సహమూర్ధజం సకేశం॥ ౫౫ ॥ విముచ్యేతి॥ మణినా చ హీనం - నిరయాపయత్-నిస్సారితవాన్॥ ౫౬॥ అనేన కృష్ణోక్తం సర్వం సంపాదితమిత్యాహ॥ వపనమితి॥ చం॥ ద్రవిణాదానం తదీయధనగ్రహణం-తథా స్థానాన్నిర్యాపణం దేశాదుద్వాసనం చ॥ ౫౭ ॥ పుత్రేతి ॥ నిర్హరణం దాహార్థం నయనం॥౫౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం=సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❁

శ్లో॥ అష్టమే కుపితద్రౌణేరస్త్రాద్రక్షా పరీక్షితః। శ్రీకృష్ణసంస్తుతిః కుంత్యా రాజ్ఞశ్శోకశ్చ కీర్త్యతే॥ అథేతి॥ తే పాండవాః-సంపరేతానాం మృతానాం-గంగాయాముదకం నివాపోదకం-దాతుం-సకృష్ణాః-కృష్ణేన సహితాః స్త్రియః స్త్రీః-పురస్కృత్య అగ్రతః కృత్వా తస్మిన్ కార్యే స్త్రీపురస్సరత్వవిధానాత్॥ చం ॥ స్వానాం జ్ఞాతీనాం స్వశబ్దస్యాత్మజ్ఞాతవాచిత్వాన్న సర్వనామసంజ్ఞా॥ ౧ ॥ తఇతి ॥ ఉదకం-నినీయ-నివాపోదకం దత్వా-హరిపాదాబ్జరజోభిః పూతాయాః సరిత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గంగా తస్యాఃజలే-పునర్గ్రహణాదాదావపి స్నాతా ఇతిగమ్యతే॥౨॥తత్రేతి॥కురుపతింయుధిష్ఠిరం-సహానుజంభీమాదిసహితం॥౩॥సాంత్వయామాసేతి॥మునిభిస్సహితం॥చం॥శుచార్దితాన్ శోకపీడితాన్ సాంత్వవాదనప్రకారమాహ-భూతేష్వితి-భూతేషుప్రాణిషు- అప్రతిక్రియాంఅనివారణీయాం - కాలస్యగతిం . కాలకృతోత్పత్తివినాశాదిరూపాందర్శయన్॥౪॥సాధయిత్వేతి-కితవైర్ధూర్తైః దుర్యోధనాదిభిఃద్రౌపద్యాఃకచగ్రహణాదినాక్షతంనష్టమాయుర్యేషాం తాన్ చం॥యాజ్ఞసేన్యాఃద్రౌపద్యాః-అజీహనత్ అర్జునభీమప్రభృతిరఘాతయత్॥౫॥యాజయిత్వేతి॥ యాజయిత్వేత్యాదిభావికథాసంక్షేపః - శతమన్యోశ్శతక్రతోరివ॥ చం॥ ఉత్తమకల్పైః నత్వనుకల్పైః-శతమన్యోఃఇంద్రస్యఉపేంద్రఇవ॥౬॥ఆమంత్ర్యేతి॥శైనేయఃశివేనర్ప్తాసాత్యకిః- తేనచఉద్ధవేనచసంయుతః॥౭॥గంతుమితి॥రథమాస్థితస్సన్- ఉత్తరాంపరీక్షిన్మాతరం-అభిధావంతీంఉపలేభేదదర్శ॥౮॥ఉత్తరాశ్రీకృష్ణంప్రార్థయతేద్వాభ్యాం॥పాహీతి॥ అన్యస్తుప్రార్థనాయోగ్యోనాస్తీత్యాహ-నేతిత్వత్ త్వత్తః-అన్యంభయరహితం-నపశ్యామియత్రలోకేపరస్పరంమృత్యుర్భవతి॥చం॥మహాయోగిన్ నిఖిలజగత్సంరక్షణసంకల్పశాలిన్-అభయంభయనివారకం-యత్రయేషుత్వదన్యేషు - పరస్పరంమృత్యుఃపరస్పరవిరోధపూర్వకమరణాదిభయం-జాయతేతంతాదృశం-త్వదపరంజననంత్వద్వ్యతిరిక్తంజనంఅభయంనపశ్యే॥౯॥ తత్ర ప్రస్తుతం భయమావేదయతి - అభిద్రవతీతి - అభిద్రవతిఅభిముఖమాయాతి. తప్తంఆయసంలోహమయంశల్యంయ

॥౨॥తత్రాసీనంకురుపతింధృతరాష్ట్రంసహానుజమ్। గాంధారీంపుత్రశోకార్తాంపృథాంకృష్ణాంచమాధవః॥౩॥సాంత్వయామాసమునిభిర్హతబంధూన్ శుచార్దితాన్ । భూతేషుకాలస్యగతిందర్శయన్నప్రతిక్రియాం॥౪॥సాధయిత్వాఽజాతశత్రోస్స్వంరాజ్యంకితవైర్హృతం।అజీహనద్యాజ్ఞసేన్యాఃకచస్పర్శక్షతాయుషః॥౫॥యాజయిత్వాశ్వమేధైస్తంత్రిభిరుత్తమకల్పకైః। తద్యశఃపావనందిక్షుశతమన్యోరివాతనోత్॥౬॥ ఆమంత్ర్యపాండుపుత్రాంశ్చశైనేయోద్ధవసంయుతః । ద్వైపాయనాదిభిర్విప్రైఃపూజితైఃప్రతిపూజితః॥౭॥గంతుంకృతమతిర్బ్రహ్మన్ ద్వారకాంరథమాస్థితః। ఉపలేభేభిధావంతీముత్తరాంభయవిహ్వలామ్॥౮॥ఉత్తరా॥పాహిపాహిమహాయోగిన్ దేవదేవజగత్పతే । నాన్యత్త్వదభయంపశ్యేయత్రమృత్యుఃపరస్పరమ్ ॥ ౯॥ అభిద్రవతిమామీశశరస్తప్తాయసోవిభో। కామందహతుమాంనాథమామేగర్భోనిపాత్యతామ్॥౧౦॥ఉపధార్యవచస్తస్యాభగవాన్ భక్తవత్సలః। అపాండవమిదంకర్తుంద్రౌణేరస్త్రమబుధ్యత॥౧౧॥తర్హ్యేవాథభృగుశ్రేష్ఠపాండవాఃపంచసాయకాన్।ఆత్మనోభిముఖాన్ దీప్తానాలక్ష్యాస్త్రాణ్యుపాదదుః॥౧౨॥ వ్యసనంవీక్ష్యతత్తేషామనన్యవిషయాత్మనాం । సుదర్శనేనస్వాస్త్రేణస్వానాంరక్షాంవ్యధాద్విభుః॥౧౩॥అంతస్థస్సర్వభూతానామాత్మయోగేశ్వరోహరిః । స్వమాయయావృణోద్గర్భంవైరాట్యాఃకురుతంతవే॥ ౧౪ ॥ యద్యప్యస్త్రంబ్రహ్మశిరస్త్వమోఘంచాప్రతిక్రియం।వైష్ణవంతేజఆసాద్యసమశామ్యద్భృగూద్వహ॥ ౧౫ ॥ మామంస్థాహ్యేతదాశ్చర్యంసర్వాశ్చర్యమయేచ్యుతే।యఇదంమాయయాదైవ్యాసృజత్యవతిహంత్యజః॥౧౬॥ బ్రహ్మతేజోవినిర్ముక్తైరాత్మజైస్సహ

స్యసః-అతికార్పణ్యేనాహ-కామమితికామంయథేచ్ఛంమానిపాత్యంతాంనభ్రశ్యతు॥౧౦॥ ఉపధార్యేతి॥పరాభవేనాతికుపితస్యద్రౌణేః-అస్త్రం-అపాండవశూన్యంఇదంవిశ్వంకర్తుం-ప్రవృత్తంబ్రహ్మాస్త్రం-అబుధ్యత ॥ చం ॥ ఉపధార్యఉత్తరావచస్సమ్యగ్విచార్య॥౧౧॥అతఏవబహుముఖంతదాగతమిత్యాహ-తర్హీతి-తర్హ్యేవతదానీమేవ॥చం॥తర్హ్యేవశ్రీకృష్ణగమనోద్యోగకాలఏవఉపాదదుః-ఆయుధానిపరిజగృహుః॥౧౨॥వ్యసనమితి॥బ్రహ్మాస్త్రస్యాస్త్రాంతరైరనివర్త్యత్వాత్తద్దుష్పరిహారంవ్యసనంవీక్ష్యఅనన్యవిషయఃఆత్మాయేషాంస్వైకనిష్ఠానామిత్యర్థః॥చం॥వ్యధాత్ కృతవానాసీత్॥౧౩॥అంతస్థఇతి॥వైరాట్యాఃఉత్తరాయాఃఅంతస్థస్సన్ గర్భమావృతవాన్ - తత్రహేతుఃయతఃఆత్మాఅంతర్యామీయోగేశ్వరఇతిబహిష్ఠస్యాపిప్రవేశఘటనార్థముక్తం-కురూణాంతంతవేసంతానాయ - పాండవానామపికురువంశజత్వాదేవముక్తం॥చం॥సర్వభూతానామంతస్థఃఅంతర్వర్తమానఃఅతఏవాత్మాసర్వాంతర్యామీ॥౧౪॥ యదీతి॥ అమోఘంఅప్రతిక్రియంచసమశామ్యత్ సంశాంతమాసీత్ ॥ చం ॥ వైష్ణవంతేజఃచక్రరూపంవిష్ణోస్తేజః- సమశామ్యత్ నిరవశేషేణశాంతమభవత్॥౧౫॥ మేతి॥ఏతద్బ్రహ్మాస్త్రశమనంమామంస్థాఃమామన్యస్వ-ఇదంజగత్ ॥ చం॥ అజఃజన్మాదిరహితఃఇదంజగత్ దైవ్యామాయయాస్వీయశక్తిరూపయాప్రకృత్యా -సృజత్యవతిహంతిచతస్మిన్ సర్వాశ్చర్యమయేసర్వేషాంఆశ్చర్యమితిమామంస్థాఃవిచిత్రవైభవత్వంతస్యస్వభావఏవేత్యర్థః॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మేతి॥కృష్ణయాచసహ॥చం॥బ్రహ్మతే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జోవినిర్ముక్తైః బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రతేజోదాహాద్వినిర్ముక్తైః॥౧౭॥నమస్యఇతి॥ త్వా- త్వాంనమస్యేనమస్కరోమినను కనిష్ఠంమాంకథంనమస్కరోషితత్రాహ-ఆద్యంపురుషం-కుతఃప్రకృతేఃపరం- తతుకతః ప్రకృతేః ఈశ్వరం - ప్రత్యుతె రపినియంతారం-అతఏవసర్వభూతానాంఅంతర్బహిశ్చపూర్ణత్వేనావస్థితం-తథాప్యలక్ష్యం-తత్రహేతుః॥చం॥ అం తర్బహిరవస్థితంఅంతఃఅంతర్యామిత్వేనబహిఃఆకాశాదివత్ వ్యాపకత్వేనచస్థితం॥౧౮॥మాయేతి॥ మాయైవయవనికా తిరస్కరిణీ-తయాఆచ్ఛన్నంప్రతిచ్ఛన్నం-అతోహమజ్ఞా - తద్భక్తియోగానభిజ్ఞా కేవలంనమస్యామి - అధఃకృతం అక్ష జంజ్ఞానంయస్మాత్తం-అవ్యయమపరిచ్ఛిన్నం-తత్ప్రపంచయతి- నేతి - నటోయథానటఇవమూఢదృశాం దేహాభిమాని నాంపుంసాంత్వంనలక్ష్యసేకించ ॥ చం ॥ మాయాయవనికాచ్ఛన్నం ప్రకృతావపి స్థితత్వేనపామరైరజ్ఞాతస్వవైభ వం-అతఏవసర్వభూతానామలక్ష్యంఅజ్ఞాతస్వరూపంఅవ్యయంనిత్యంత్వామజ్ఞాఅహంనమస్యే॥౧౯॥తథేతి॥పరమహం సానాం-ఆత్మానాత్మవివేకినాంతతోమునీనాంమననశీలానామపి-తతశ్చామలాత్మనాం నివృత్తరాగాది దోషాణామపి తథాతేనమహిమ్నానలక్ష్యసే-అతోభక్తియోగంవిధాతుం-త్వాంవయంస్త్రియః- కథంపశ్యేమ- యద్వాపరమహం సానామపిభక్తియోగవిధానార్థం-త్వాం- అయంభావః- ఆత్మారామాణామపిఅచింత్యనిజగుణైరాకృష్యభక్తియో గంకారయితుంఅవతీర్ణంత్వాం-స్త్రియోవయంకథంపశ్యేమేత్యర్థః॥చం॥భక్తియోగవిధానార్థంభక్తియోగవిధా నమేవఅర్థఃప్రయోజనంయస్యతం-మునిజనసాక్షాత్కారాయస్వీకృతవిగ్రహం-స్త్రియోవయంకథంపశ్యేమహి ॥౨౦॥ జ్ఞానశక్త్యారశక్యత్వముక్త్వాపునఃకేవలంనమస్కరోతిద్వాభ్యాం॥ చం॥ కృష్ణాయపరతత్త్వవేదినామునిగణేనఉత్ప త్తికాలేప్రఖ్యాపితపరబ్రహ్మసాధారణీభూతకృష్ణనామ్నే - దేవకీ నందనాయచ - బ్రహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మ

కృష్ణయా॥ప్రయాణాభిముఖంకృష్ణమిదమాహపృథాసతీ॥౧౭॥ కుంతీ॥ నమస్యేపురుషంత్వాద్యమీశ్వరం
ప్రకృతేఃపరమ్।అలక్ష్యంసర్వభూతానామంతర్బహిరవస్థితమ్॥౧౮॥ మాయాయవనికాచ్ఛన్నమజ్ఞాధో
క్షజమవ్యయం।నలక్ష్యసేమూఢదృశానటోనాట్యధరోయథా॥౧౯॥ తథాపరమహంసానాంమునీనా
మమలాత్మనామ్।భక్తియోగవిధానార్థంకథంపశ్యేమహిస్త్రియః॥౨౦॥కృష్ణాయవాసుదేవాయదేవ
కీనందనాయచ।నందగోపకుమారాయగోవిందాయనమోనమః॥౨౧॥ నమఃపంకజనాభాయనమఃపంక
జమాలినే।నమఃపంకజనేత్రాయనమస్తేపంకజాంఘ్రయే ॥ ౨౨॥ యథాహృషీకేశఖలేనదేవకీకంసేన
రుద్ధాసుచిరంశుచార్పితా।విమోచితాహంచసహాత్మజావిభోత్వయైవనాథేనముహుర్విపద్గణాత్॥౨౩
విషాన్మహాగ్నేఃపురుషాదదర్శనాదసత్సభాయావనవాసకృచ్ఛ్రతః। మృధేమృధేనేకమహారథాస్త్ర

ణ్యోమధుసూదనఇతిప్రసిద్ధాయఏతాదృశపారమ్యవత్త్వేపిసౌలభ్యాతిశయేన-నందగోపకుమారాయ- నందస్యాపిపు త్రితాముపగతాయగోవిందాయగోవిందపట్టాభిషేకకాలేచతుర్ముఖాదిదేవగణప్రఖ్యాపితగోవిందనామధేయాయన మః-కరోమీత్యధ్యాహారః॥౨౧॥నమఇతి॥పంకజంనాభౌయస్య॥పంకజానాంమాలాఅస్తియస్య- పంకజవత్ప్రసన్నేనే త్రేయస్య - పంకజాంకితావంఘ్రీయస్య ॥ చం ॥ ఇత్థంశ్రీకృష్ణవైభవముక్త్వాఅనంతరంతస్య-రూపవైభవమాహ- నమఇతి - పంకజనాభాయనమః - ఏతేనచతుర్ముఖంప్రత్యపికారణత్వంప్రఖ్యాపితంనమఃపంకజమాలినేపంకజమాలి కాధారిణేనమః పంకజనేత్రాయ ఏతేనకప్యాసం పుండరీకమేవ తస్యచక్షుషీ ఇతిశ్రుతిప్రసిద్ధా పుండరీకాక్షతా వ్యక్తీకృతా - పంకజాంఘ్రయేనమఃఏతేనభక్తజనాస్వాద్యచరణసరోరుహమకరందవత్త్వంప్రతిపాదితం॥ ౨౨ ॥ తత్కృతోపకారాననుస్మరతిద్వాభ్యాం॥ యథేతి॥ అయమర్థః-మాతృతోపిమయ్యధికాతవప్రీతిః-తథాహి- హేహృ షీకేశ-యథాదేవకీకంసేనరుద్ధాత్వయామోచితా - అహంచతథైవకింమోచితేతికాక్వా-మహాన్విశేషఉక్తః-తందర్శ యతి-సాఅతిచిరంరుద్ధాసతీ - తస్మాదేకస్మాదేవ-సకృద్విమోచితా-తథాశుచార్పితాసతీ-నచతస్యాఃపుత్రారక్షితాః - అస్తిచాన్యోనాథస్తస్యాః.అహంతువిపద్గణాత్- అత్రాపిముహుశ్శీఘ్రంచసాత్మజాచత్వయైవనాథేనేతి। ౨౩॥ విప ద్గణమేవదర్శయతి॥విషాదితివిషాత్భీమస్యవిషమోదకదానాత్-మహాగ్నేఃజతుగృహదాహాత్- పురుషాదాఃహిడింబా దయోరాక్షసాఃతేషాందర్శనాత్-అసత్సభాయాఃద్యూతస్థానాత్-అభితోరక్షితాః-అస్మభవామ॥ చం॥ వనవాసకృ చ్ఛ్రతఃఅరణ్యావాసదశాయాందుర్యోధనప్రేరితదుర్వాసోమునికృతాన్నయాజ్ఞాప్రయుక్తకష్టాత్ - మృధేమృధేఅనే కమహారథాస్త్రతః ప్రతియుద్ధం భీష్మకరాది మహారథప్రయుక్తాస్త్రజాలాత్ సద్యః ద్రౌణ్యస్త్రతశ్చ అశ్వత్థామ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రయుక్తబ్రహ్మశిరోనామకమహాస్త్రతశ్చ భవతావయమభిరక్షితాః॥౨౪॥ విపద ఇతి॥ యత్ యాసు విపత్సు - కీదృశం దర్శనం-నాస్తి పునరపి భవస్య సంసారస్య దర్శనం యస్మాత్ ॥చం॥ శశ్వత్సదా - తాః విపదస్సంతు - యద్యస్మాత్తత్ర తత్ర తాసు తాసు విపత్సు-అపునర్భవదర్శనం పునః పునస్సంసారదర్శననివర్తకం ముక్తిసాధనమిత్యర్థః॥౨౬॥ సంపదస్తు శ్రేయః పరిపంథిన్య ఇత్యాహ జన్మేతి-జన్మ సత్కులే-జన్మాదిభిరేధమానో మదో యస్య సః-అభిధాతుం కృష్ణేతి గోవిందేతి వక్తుమపి-అకించనానాం గోచరం విషయభూతం॥చం॥ జన్మైశ్వర్యశ్రుతశ్రీభిః జన్మ - బ్రాహ్మణాద్యుత్తమజన్మ - ఐశ్వర్యం ప్రభుత్వం-శ్రుతం వేదశాస్త్రాదిసంపత్తిః శ్రీర్ధనాదిసంపత్తిః తాభిరేధమానమదః-అభివృద్ధమదః పుమాన్- అకించనగోచరం దీనజనసంరక్షకం త్వాం అభిధాతుం నార్హతి అతః జన్మైశ్వర్యాదీనాం మదహేతుత్వాత్ త్వదీయనామకీర్తనవిరోధిమదనివృత్తయే విపదో నస్సదా సంత్వితి భావః॥౨౭॥ ప్రస్తుతమనోరథపూరణాయ పునః ప్రణమతి॥ నమ ఇతి॥ అకించనాః భక్తా ఏవ విత్తం సర్వస్వం యస్య తస్మై-నివృత్తాః గుణవృత్తయో ధర్మార్థకామవిషయాః యస్మాత్తస్మై- కుతః- ఆత్మారామాయ-కుతః-శాంతాయ-కించ కైవల్యపతయే కైవల్యం దాతుం సమర్థాయ॥చం॥ ఆత్మారామాయ అపరిచ్ఛిన్నస్వానందానుభవరతాయ॥ ౨౮ ॥ నను దేవకీపుత్రం మాం కథమేవం స్తౌషి తత్రాహ-మన్య ఇతి-మన్యే త్వాం కాలం న తు దేవకీపుత్రం - తత్ర హేతవః-ఈశానం నియంతారం-అనాదినిధనం ఆద్యంతశూన్యం-విభుం ప్రభుం- సమం యథా భవతి తథా - సర్వత్ర చరంతం చ-పార్థసారథేర్మమ కథం సామ్యం తత్రాహ-యత్ యతః-త్వత్తః నిమిత్తభూతాత్ - భూతానామేవ మిథః కలిః కలహో భవతి-న తు స్వతస్త్వయి వైషమ్యం॥ చం॥ భూతానాం ప్రాణినాం - యత్ యస్మాత్ కాలాత్ మిథః కలిరన్యో

తో ద్రౌణ్యస్త్రతశ్చాస్మహరేభిరక్షితాః ॥ ౨౪ ॥ సుయోధననిసృష్టానశ్నాపాయామర్షణో మునిః ।
పత్రైశ్చాతృప్యత సహ త్రిలోకైశ్చర తాం వనే॥౨౫॥ విపదస్సంతు తాశ్శశ్వత్తత్ర తత్ర జగద్గురో । భవతో దర్శనం యత్స్యాదపునర్భవదర్శనం॥౨౬॥ జన్మైశ్వర్యశ్రుతశ్రీభిరేధమానమదః పుమాన్ । నచార్హత్యభిధాతుం వై త్వామకించనగోచరం॥౨౭॥ నమోఽకించనవిత్తాయ నివృత్తిగుణవృత్తయే। ఆత్మారామాయ శాంతాయ కైవల్యపతయే నమః॥౨౮ ॥ మన్యే త్వాం కాలమీశానమనాదినిధనం విభుమ్ । సమం చరంతం సర్వత్ర భూతానాం యన్మిథః కలిః ॥ ౨౯ ॥ న వేద కశ్చిద్భగవంశ్చికీర్షితం తవేహమానస్య నృణాం విడంబనం। న యస్య కశ్చిద్దయితోఽస్తి కర్హిచిద్ద్వేష్యశ్చ యస్మిన్విషమా మతిర్నృణామ్॥౩౦॥ జన్మ కర్మ చ విశ్వాత్మన్నజస్యాకర్తురాత్మనః। తిర్యఙ్నృషిషు యాదస్సు తదత్యంతవిడంబనం॥౩౧॥ గోప్యాదదే త్వయి

న్య కలహస్సంభవతి-తాదృశం సర్వత్ర సమం సంచరంతం - ఉత్తమాధమమధ్యమాదివైషమ్యం వినా సర్వత్రైకరూప్యేణ సంచరంతం-ఈశానం సర్వపదార్థపరిణామస్య హేతుత్వాదీశితారం త్వాం కాలం కాలరూపస్వరూపం-మన్యే॥౨౯॥ నను నిగ్రహానుగ్రహరూపం మయి వైషమ్యం ప్రసిద్ధమత ఆహ॥ నేతి ॥ నృణాం విడంబనం అనుకరణం-ఈహమానస్య కుర్వతః- యస్మిన్ త్వయి విషమా మతిః-అనుగ్రహనిగ్రహరూపా భవతి॥చం॥ యస్య కర్హిచిత్కదాచిదపి దయితః కృపావిషయః ద్వేష్యశ్చ ద్వేషవిషయశ్చ-కశ్చిదపి న - అత ఏవ నృణాం పామరజనానాం యా విషమా మతిస్త్యాజ్యసంగ్రాహ్యవిషయా సాపి యస్మిన్ నాస్తి॥శ్లో॥ న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియ ఇతివదత స్తవ మిత్రాదివిషయకవిషమమతిప్రసంగాభావాత్ అస్మదాదిష్వనుగ్రహకరణం అస్మద్వైరిషు నిగ్రహకరణం చ మానుషభావమనువర్తమానస్య కేవలం లోకానువర్తనమితి భావః॥ ౩౦॥ జన్మేతి॥ అజస్య జన్మ-అకర్తుః కర్మ-తిర్యక్షు వరాహాదిరూపేణ-ఋషిషు-వామనాదిరూపేణ-యాదస్సు మత్స్యాదిరూపేణ॥చం॥ హే విశ్వాత్మన్ ప్రపంచశరీరకతయా ప్రపంచస్వరూప అజస్య జన్మరహితస్య అత ఏవ అకర్తుః అకర్మవశ్యతయా పుణ్యపాపయోరకర్తుః ఆత్మనస్సర్వాంతర్యామిణః॥౩౧॥ నరవిడంబనం త్వయి అత్యాశ్చర్యమిత్యాహ॥ గోపీతి ॥ గోపీ యశోదా-త్వయి కృతాగసి దధిభాండస్ఫోటం కృతవతి-యావద్దామ జగ్రాహ- తావత్తత్-క్షణ ఏవ- తే యా దశా అవస్థా - సా మాం విమోహయతి-కింభూతస్య - అశ్రుభిః కలిలం వ్యామిశ్రం - ఆననం యయోస్తే చ తే-సంభ్రమేణ వ్యాకులే అక్షిణీ యస్మిన్-తద్వక్త్రం నినీయ అధః కృత్వా- తాడయిష్యతీతి భయస్య భావనయా స్థితస్య- యత్ యతః త్వత్తః - భీరపి స్వయం బిభేతి-తస్య తే దశా॥చం॥ నినీయ పాణినా ముక్తబాష్పం కృత్వా-భయభావనయా స్థితస్య వస్తుతో భయాభావేపి - అత్యంత భీతవత్ స్థితస్య- భయప్రసక్త్యభావే నిమిత్తమాహ - యద్యస్మాత్ భీరపి అనాదికాలానువృత్తసాంసారికజన్మజరామర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాదిభీరపిముక్తిప్రదాద్భవతోబిభేతి ఈదృశవైభవవిశిష్టస్యదధిభాండభేదనకుపితజననీ దామకరగ్రహణజనితాత్యంతభయాభినయావస్థామామతీవమోహయతీతిభావః॥ ౩౨॥ అతఏవజగన్మోహనతయాదుర్జ్ఞేయత్వాత్ - తవజన్మానిబహుధావర్ణయంతీత్యాహచతుర్భిః-కేచిదితి॥పుణ్యశ్లోకస్యప్రియస్యయుధిష్ఠిరస్య-కీర్త్యై-యదోరేవకీర్త్యైఇతివా-యదోఃప్రియస్యాన్వవాయేవంశేమలయస్యకీర్తయేవనైచందనంయథా॥ చం॥ ప్రియస్యఅత్యంతప్రీతివిషయస్యయదోరన్వవాయేయదుకులేమలయస్యవనేచందనమివ- పుణ్యశ్రవణకీర్తయే - పుణ్యశ్రవణాపరమపావనశ్రవణవిషయీభూతాయాకీర్తిర్యశఃతస్యైజాతంతాదృశకీర్తివిస్తృత్యైభూతంఅజంనిత్యంత్వాం కేచిదాహుః॥౩౩॥అపరఇతి॥తథావసుదేవస్యభార్యాయాందేవక్యాం-అజఏవత్వమభ్యగాత్-పుత్రత్వమితిశేషః- ప్రథమపురుషస్త్వార్షః - అభ్యగాఇతివాపాఠస్సుగమః-తాభ్యామేవపూర్వంసుతపఃపృశ్నిరూపాభ్యాంయాచితస్సన్ - అస్యజగతః క్షేమాయసురద్విషాంవధాయచబ్రహ్మాదిదేవైర్యాచితస్సన్ దేవక్యాంజన్మాభ్యగాత్ప్రాప్తవాన్॥ ౩౪॥ భారేతి॥ ఆత్మభువేతిబ్రహ్మాప్రార్థనాయాఃప్రాధాన్యవివక్షయామతాంతరం॥౩౫॥భవఇతి॥పరమానందస్వరూపజ్ఞానమవిద్యా-తతోదేహాద్యభిమానాత్కామః - తతఃకర్మాణి-తైఃక్లిశ్యమానానాంతన్నివృత్తయే-శ్రవణాద్యర్హాణికర్మాణికరిష్యన్॥చం॥అవిద్యాకామకర్మభిః. ఆత్మతత్త్వాజ్ఞానమూలకకామకృతపుణ్యపాపరూపకర్మభిఃక్లిశ్యమానానాంపీడ్యమానానాం-శ్రవణస్మరణార్హాణితాదృశసంసారపీడానివర్తకశ్రవణస్మరణయోగ్యానికర్మాణిదివ్యచేష్టితానికరిష్యన్॥ ౩౬॥ అన్యపక్షస్యసిద్ధాంతతామభిప్రేత్యశ్రవణసంకీర్తనాదిభిరేవత్వత్పాదాంబుజప్రాప్తిరిత్యాహ॥శృణ్వంతీతి॥నందంతిఅన్యైఃకీర్త్యమానమభినందంతికించ - యేజనా

> కృతాగసిదామతావద్యాతేదశాశ్రుకలితాంజనసంభ్రమాక్షం। వక్త్రంనినీయభయభావనయాస్థితస్య
> సామాంవిమోహయతిభీరపియద్బిభేతి॥౩౨॥కేచిదాహురజంజాతంపుణ్యశ్లోకస్యకీర్తయే। యదోఃప్రియ
> స్యాన్వవాయేమలయస్యేవచందనం॥౩౩॥ అపరేవసుదేవస్యదేవక్యాంయాచితోభ్యగాత్ । అజస్త్వ
> మస్యక్షేమాయవధాయచసురద్విషాం॥౩౪॥భారావతరణాయాన్యేభువోనావఇవోదధౌ । సీదంత్యా
> భూరిభారేణజాతోహ్యాత్మభువార్థితః॥౩౫॥భవేస్మిన్క్లిశ్యమానానామవిద్యాకామకర్మభిః।శ్రవణస్మరణా
> ర్హాణికరిష్యన్నితికేచన॥౩౬ ॥శృణ్వంతిగాయంతిగృణంత్యభీక్ష్ణశస్స్మరంతినందంతితవేహితంజనాః।తఏ
> వపశ్యంత్యచిరేణతావకంభవప్రవాహోపరమంపదాంబుజమ్ ॥ ౩౭ ॥ అప్యద్యనస్త్వంస్వకృతేహిత
> ప్రభోజిహాససిస్విత్సుహృదోనుజీవినః। యేషాంనచాన్యద్భవతఃపదాంబుజాత్పరాయణంరాజసుయోజి
> తాంహసామ్॥౩౮॥కేవయంనామరూపాభ్యాంయదుభిస్సహపాండవాః।భవతోదర్శనంయర్హిహృషీ

స్తవేహితంచరితం - తావకంత్వదీయంపదాంబుజం-తఏవపశ్యంత్యేవ - అచిరేణైవేతిచసర్వత్రావధారణంకీదృశం-భవప్రవాహస్యజన్మపరంపరాయాఃఉపరమోనివారణంయస్మిన్తత్॥ చం॥ ఈహితందివ్యచేష్టితం-ఈహచేష్టాయామితిధాతుః-గృణంతిస్తువంతి-తఏవశ్రవణగానాదికర్తారఏవ॥౩౭ ॥ ఇదానీంతవాస్మత్పరిత్యాగోనుచితఇత్యాహచతుర్భిః॥అపీతి॥హేప్రభో-సుహృదః-అతిస్నిగ్ధాన్-అనుజీవినశ్చనఃఅస్మాన్-అద్య- అపిస్విత్-కింస్విత్-త్వంజిహాససి - హాతుమిచ్ఛసియేషామస్మాకం-అన్యత్పరాయణంనాస్తి - కుతఃరాజసుయోజితంఅంహోదుఃఖంయైస్తేషాం - స్వానాంకృతమీహితంఅపేక్షితంయేనస్వాశ్రితకృతసర్వాభీష్టఇత్యర్థఃతస్యసంబోధనం - విసర్గాంతపాఠేత్వంపదవిశేషణం॥ చం॥రాజసురాజన్యేషుదుర్యోధనాదిషుయోజితాంహసాంకృతపాపానాం- పరాయణంశరణం-ఆశ్రితానస్మాన్సత్యజేత్యర్థః॥౩౮॥ననుతవబంధవోయాదవాఃపుత్రాశ్చ-పాండవాఃశూరాస్సమర్థాశ్చ-తత్కింకార్పణ్యంభాషసే - అతఆహ-కఇతి॥యర్హిభవతః-అదర్శనం-యదాత్వమస్మాన్నపశ్యసి-తదానామ్నావిఖ్యాత్యా-రూపేణసమృద్ధ్యాచ-యదుభిస్సహితాఃపాండవానామకేవయంనకేపిఅతితుచ్ఛాఇత్యర్థః॥హృషీకాణామింద్రియాణామీశితుః జీవస్యఅదర్శనేయథానకించిన్నామచరూపంచతద్వత్॥చం॥ భవతః-కేచిదాహురజంజాతమిత్యాద్యుక్తరీత్యానిఖిలబుధజనవికల్పవిషయీభూతదివ్యావతారవతస్తవదర్శనంసాక్షాత్కారః-యర్హియస్మిన్కాలేస్యాత్-తర్హితస్మిన్కాలే-నామరూపాభ్యాంయుక్తాః॥శ్రు॥అనేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణీతిశ్రుత్యుక్తరీత్యానిఖిలప్రపంచనామరూపవ్యాకరణకర్త్రాభవతాకల్పితాభ్యాంనామరూపాభ్యాంయుక్తాః పాండవావయంయదుభిస్సహ-యదువంశప్రసూతైస్సహ-యాదవవంశేతవఅవతీర్ణత్వాత్-యదూనాంతావకనిరవధికకృపావిషయత్వాద్యాదవైస్సహసామ్యలా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధాయవయం కేపినబభూవిమ. సామ్యయోగ్యానభవామఇత్యర్థః - యదోర్భగవద్భక్తాగ్రగణ్యస్యయాదృశీనామరూప
కృతప్రసిద్ధిః - తద్వంశజాతేనత్వయాచ తేషాంయదూనాంయాదృశీనామరూపకృతప్రసిద్ధిర్నతథా పాండువంశసంభూ
తానామస్మాకమితిభావః-హృషీకాణామీశితురివ-సాక్షాద్విష్ణోరివవర్తమానస్యభవతోదర్శనంయహిర్నస్యాత్తర్హి - కే
యంతత్సాక్షాత్కారయోగ్యానభవామఇత్యర్థః- యదువంశసంభవైస్తవనిరవధికకృపావిషయైస్సహపాండవానా
మస్మాకం-సామ్యప్రసంగస్యైవాభావాత్సాక్షాద్ధృషీకేశస్యతవదర్శనయోగ్యతాసుతరాందుర్లభాతథాపితవ దర్శనం
నిరవధికతావకకృపాఫలమితిభావః॥౧౯॥ నేతి ॥ కించ॥ యథేదానీమియమస్మత్పాల్యాభూమిః-స్వైరసాధారణైర్వ
జ్రాంకుశాదిభిర్లక్షణైర్విలక్షితైశ్చిహ్నైః - త్వత్పదైరంకితాసతీభాతి - తత్రతదాత్వయినిర్గతేసతి-నశోభిష్యతే॥
౨౦॥ఇమేఇతి॥ఇమేజనపదాః-స్వృద్ధాస్సుసమృద్ధాఃసంతః-తవవీక్షితైరేధంతే॥ చం॥ సుపక్వౌషధివీరుధః-సుపక్వాఃసుప
క్వఫలాః-ఓషధ్యఃఫలపాకాంతాః-వీరుధోలతాయేషాంతే॥౨౧॥ గమనేపాండవానామాకులం-అగమనేయాదవానాం
ఇత్యుభయతోవ్యాకులచిత్తాసతీ-తేషుస్నేహనివృత్తింప్రార్థయతే॥ అథేతి॥ విశ్వేశేత్యాదిసంబోధనాని-స్నేహపా
శచ్ఛేదసామర్థ్యఖ్యాపనాయ-దృఢంసతతం॥చం॥విశ్వాత్మన్ జగదంతర్యామిన్॥ ౨౨॥ తతఃకిమతఆహ॥త్వయీతి॥అన
న్యవిషయాసతీమేమతిః-రతిముద్వహతాత్-అనవచ్ఛిన్నాంప్రీతింకరోత్విత్యర్థః-ఓఘంపూరం - యథాగంగాప్రతిబం
ధంనగణయతి-ఏవంమతిరపివిఘ్నాన్నగణయత్వితిభావః॥చం॥ మధుపతేమధునామకదేశప్రభో-అనన్యవిషయాత్వదన్య
విషయాసంస్పర్శనీ॥౨౩॥ఏవమభ్యర్థ్యపునఃప్రణమతి ॥ శ్రీకృష్ణేతి ॥ హేశ్రీకృష్ణతేనమః-ఉపకారాననుస్మరతి-బహూ

కానామివేశితుః॥౧౯॥నేయంశోభిష్యతేధాత్రీయథేదానీంగదాధర। త్వత్పదైరంకితాభాతిస్వలక్షణవిల
క్షితైః॥౨౦॥ఇమేజనపదాస్స్వృద్ధాస్సుపక్వౌషధివీరుధః । వనాద్రినద్యుదన్వంతోహ్యేధంతేతవవీక్షి
తైః॥౨౧॥అథవిశ్వేశవిశ్వాత్మన్విశ్వమూర్తేస్వకేషుమే । స్నేహపాశమిమంఛింధిదృఢంపాండుషువృష్ణి
షు॥౨౨॥త్వయిమేఽనన్యవిషయామతిర్మధుపతేఽసకృత్ ।రతిముద్వహతాదద్ధాగంగేవౌఘముదన్వతి॥ ౨౩॥
శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖవృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య । గోవిందగోద్విజసురార్తి
హరావతారయోగేశ్వరాఖిలగురోభగవన్నమస్తే॥౨౪॥శ్రీసూతః॥పృథయేత్థంకలపదైఃపరిణూతాఖి
లోదయః।మందంజహాసవైకుంఠోమోహయన్నివమాయయా॥ ౨౫॥ తాంబాఢమిత్యుపామంత్ర్యప్ర
విశ్యగజసాహ్వయమ్।స్త్రియశ్చ స్వపురంయాస్యన్ప్రేమ్ణారాజ్ఞానివారితః॥ ౨౬॥ వ్యాసాద్యైరీశ్వరే
హాజ్ఞైఃకృష్ణేనాద్భుతకర్మణా।ప్రబోధితోఽపీతిహాసైర్నాబుధ్యతశుచార్పితః॥౨౭॥ఆహరాజాధర్మసుత
శ్చింతయన్సుహృదాంవధమ్।ప్రాకృతేనాత్మనావిప్రాఃస్నేహమోహవశంగతః॥ ౨౮॥ అహోహామే

ధాసంబోధయతి-కృష్ణసఖఅర్జునస్యసఖే-వృష్ణీనాంఋషభశ్రేష్ఠ - అవనేర్భూమేర్ధ్రుహ్యంతి యేరాజన్యాస్తేషాం
వంశస్యదహన-ఏవమప్యనపవర్గవీర్య-అక్షీణప్రభావ-గోవిందసంప్రాప్తకామధేనైశ్వర్య - గోద్విజసురాణామా
ర్తిహారోఽవతారోయస్యేతి॥౨౪॥పృథయేతి॥కలానిమధురాణిపదానియేషుతైఃవాక్యైః- పరిణూతఃప్రకటీకృతః- అఖి
లోదయోమహిమాయస్యసః - ణుస్తుతావిత్యస్మాత్పరిణుతేతి వక్తవ్యేదీర్ఘశ్ఛందోనురోధేనేతిజ్ఞేయః- మందమీషత్-
తస్యహాసఏవమాయా-వక్ష్యతిహి॥ శ్లో॥ హాసోజనోన్మాదకరీచమాయేతి॥౨౫॥తామితి॥ త్వయిమేఽనన్యవిషయామతిరితి
యత్ప్రార్థితం-తద్బాఢమిత్యంగీకృత్యరథస్థానాత్పశ్చాద్గజసాహ్వయమాగత్య-పశ్చాత్తాంచ అన్యాశ్చసుభద్రాప్ర
ముఖాఃస్త్రియఃఉపామంత్ర్యానుజ్ఞాప్య-స్వపురంయాస్యన్-రాజ్ఞాయుధిష్ఠిరేణప్రేమ్ణాఅత్రైవకంచిత్కాలం నివసే
తిసంప్రార్థ్యనివారితః॥౨౬॥అథభీష్మనిర్యాణోత్సవంవక్తుముపోద్ఘాతకథాం ప్రస్తౌతి ॥ వ్యాసేతి॥ వ్యాసాద్యైఃప్ర
బోధితోఽపి-శుచావ్యాప్తస్సన్-నాబుధ్యత-వివేకంనప్రాప-ఈశ్వరేహాయాఅజ్ఞైః- స్వభక్తభీష్మనిర్యాణమహోత్స
వాయరాజ్ఞాసహకురుక్షేత్రంగంతవ్యం - తస్మఖేనైవాయంప్రతిబోధనీయఇతికార్యద్వయవిధాయకఈశ్వరాభిప్రా
యమజానద్భిరిత్యర్థః- శ్రీకృష్ణేనాపిప్రబోధితోనాబుధ్యతతత్రహేతుః-అద్భుతకర్మణా- యథాకురుపాండవసంధా
నార్థంగతోఽపి-యథోచితమేవవదన్నపి-విగ్రహమేవదృఢీకృతవాన్-ఏవమత్రాపి ప్రబోధయన్నబోధమేవ- దృఢీచకా
రేత్యర్థః॥౨౭॥ అబోధమేవప్రపంచయతిషడ్భిః॥ఆహేతి॥ప్రాకృతేనఅవివేకవ్యాప్తేన-ఆత్మనాచిత్తేన- హేవిప్రాః॥
౨౮॥అహోఇతి॥పారక్యస్యైవ-శ్వసృగాలాద్యాహారస్యైవదేహస్యార్థేమేమయాఅక్షౌహిణీఃఅక్షౌహిణ్యః(అష్ట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాత్పరిభవమాత్రేద్వితీయా-అక్షౌహిణీప్రమాణంచవ్యాసేనోక్తం ॥శ్లో॥ అక్షౌహిణీప్రసంఖ్యాతారథానాంద్విజసత్తమాః।సంఖ్యాగణనతత్త్వజ్ఞైస్సహస్రాణ్యేకవింశతిః॥శతాన్యుపరిచైవాష్టౌతథాభూయశ్చసప్తతిః।గజానాంచప్రసంఖ్యానమేతదేవప్రకీర్తితమ్॥జ్ఞేయంశతసహస్రంతుసహస్రాణినవైవతు। నరాణామపిపంచాశచ్ఛతానిత్రీణిచైవహి॥పంచషష్టిసహస్రాణితథాశ్వానాంశతానిచ।దశోత్తరాణిషట్ప్రాహుస్సంఖ్యాతత్త్వవిదోజనాః॥ ఏతామక్షౌహిణీంప్రాహుర్యథావదిహసంఖ్యయేతి ॥ ౪౯ ॥ బాలేతి॥సుహృదస్సంబంధినః-మిత్రాణిసఖాయః-పితరోగ్రపితృవ్యాః॥౫౦॥నేతి॥ద్విషాంవధఃఏనఃపాపంనభవతీతియచ్ఛాసనంశిక్షారూపంవచః-కుతోనుకల్పతే-యతస్తద్వచఃప్రజాభర్తురేవ- అయంభావః- స్వప్రజానామప్యన్యతోబాధవధప్రసక్తౌ-తద్వధోనుజ్ఞాతః - దుర్యోధనేనతుప్రజాయాంపాల్యమానాయాం మయాకేవలంరాజ్యలోభేనహతత్వాత్-పాపమేవేదమితి-కించ॥౫౧॥ స్త్రీణామితి॥ యుద్ధేపుంసాంవధోభవతునామధర్మః-స్త్రీణాంతుమయాహతాబంధవోయాసాంతాసాం-యోఽసౌద్రోహః అనుద్దిష్టోప్యుపస్థితః- తంవ్యపోహితుంఅపాకర్తుం-కల్పస్సమర్థోనభవామి-గృహమేధీయైర్గృహాశ్రమవిహితైః॥౫౨॥నచాశు॥సర్వంపాప్మానంతరతితరతిబ్రహ్మహత్యాంయోఽశ్వమేధేనయజతఇత్యాదిశ్రుతేః ॥ పాపమశ్వమేధేననశ్యేదిత్యాశంక్య- అవివేకవిజృంభితంహేతువాదమాశ్రిత్య-నిరాకరోతి॥యథేతి॥యథాపంకేనపంకాంభోనమృజ్యతే- యథావాసురాలేపకృతంఅపవిత్రత్వ

పశ్యతాజ్ఞానంహృదిరూఢందురాత్మనః।పారక్యస్యైవదేహస్యబహ్వ్యోమేక్షౌహిణీర్హతాః॥ ౪౯॥
బాలద్విజసుహృన్మిత్రపితృభ్రాతృగురుద్రుహః।నమేస్యాన్నిరయాన్మోక్షోహ్యపివర్షాయుతాయుతైః॥
౫౦॥నైనోరాజ్ఞఃప్రజాభర్తుర్ధర్మయుద్ధేవధోద్విషామ్।ఇతిమేనతుబోధాయకల్పతేశాసనంవచః॥౫౧॥
స్త్రీణాంమద్ధతబంధూనాంద్రోహోయోసావిహోత్థితః। కర్మభిర్గృహమేధీయైర్నాహంకల్పో
వ్యపోహితుమ్॥౫౨॥యథాపంకేనపంకాంభస్సురయావాసురాకృతమ్। భూతహత్యాంతథైవైకాంన
యజ్ఞైర్మార్ష్టుమర్హతి॥౫౩॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-అష్టమోఽధ్యాయః. ❋

శ్రీసూతః॥ ఇతిభీతఃప్రజాద్రోహాత్సర్వధర్మవివిత్సయా।తతోవినశనంప్రాగాద్యత్రదేవవ్రతోఽపతత్॥
౧॥ తదాతేభ్రాతరస్సర్వేసదశ్వైస్స్వర్ణభూషితైః। అన్వగచ్ఛన్రథైర్విప్రావ్యాసధౌమ్యాదయ
స్తథా॥౨॥భగవానపివిప్రర్షేరథేనసధనంజయః।సతైర్వ్యరోచతనృపఃకుబేరఇవగుహ్యకైః॥౩॥దృష్ట్వా
నిపతితంభూమౌదివశ్చ్యుతమివామరమ్। ప్రణేముఃపాండవాభీష్మంసానుగాస్సహచక్రిణా॥ ౪॥ తత్ర
బ్రహ్మర్షయస్సర్వేతథాదేవర్షయస్సత్తమాః। రాజర్షయశ్చతత్రాసన్ద్రష్టుంభరతపుంగవమ్॥౫॥పర్వతోనా
రదోధౌమ్యోభగవాన్బాదరాయణః।బృహదశ్వోభరద్వాజస్సశిష్యోరేణుకాసుతః॥౬॥వసిష్ఠఇంద్రప్రమ
దస్త్రితోగృత్సమదోసితః।కక్షీవాన్గౌతమోఽత్రిశ్చకౌశికోథసుదర్శనః॥౭॥ అన్యేచమునయోబ్రహ్మన్
బ్రహ్మరాతాదయోఽమలాః।శిష్యైరుపేతాఆజగ్ముఃకాశ్యపాంగిరసాదయః॥౮॥తాన్సమేతాన్మహాభా
గానుపలభ్యవసూత్తమః।పూజయామాసధర్మజ్ఞోదేశకాలవిభాగవిత్॥౯॥కృష్ణంచతత్ప్రభావజ్ఞఆసీనం

బహ్వసురయానమృజ్యతేతథైవభూతహత్యాంఏనాంప్రమాదతోజాతాం - బుద్ధిపూర్వహింసాప్రయోగయజ్ఞోమార్ష్టుంశోధయితుంనార్హతి॥చం॥పంకేనాల్పతోయేనజంబాలేనపంకాంభసఃఅల్పజంబాలస్యఅంభసఃనివారణంయథాకర్తుంనశక్యతేయథావాసురాపానప్రయుక్తమదాదికంపునస్సురాపానేననినిరాకర్తుం శక్యతేఏవంపితృభ్రాతృగురుప్రభృతిబహుబంధువినాశనకృతపాపనివహఃబహుపశ్వాదివధమిశ్రేణస్వయందోషరూపేణ యజ్ఞాదినానివర్తయితుంనశక్యతేప్రాయశ్చిత్తాయక్రియమాణస్యయజ్ఞాదేరపిబహుపశుహింసాగర్భత్వేనపాపసంపాదకత్వాదితి భావః॥౫౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥యుధిష్ఠిరాయభీష్మేణసర్వధర్మనిరూపణమ్।శ్రీకృష్ణస్యస్తుతిర్ముక్తిర్నవమేతస్యవర్ణ్యతే॥ యదర్థంతస్యావివేకః- శ్రీకృష్ణేనసంవర్ధితఃతద్దర్శయతి॥ఇతీతి॥సర్వేషాంధర్మాణాం - వివత్సయావేత్తుమిచ్ఛయా-వినశనంకురుక్షేత్రం॥దేవవ్రతోభీష్మః॥చం॥ యత్రాపతద్యత్రయుద్ధదేశేఅపతత్-తద్వినశన-యుద్ధదేశం॥౧॥తదేతి॥సదశ్వైః శ్రేష్ఠాఃఅశ్వాః యేషుతైఃరథైః॥౨॥తత్రేతి॥తత్రతదా-తత్రాసన్తత్క్షణఏవఆగతాఇత్యర్థః-భరతపుంగవంభీష్మం॥౫॥ పర్వతఇతి॥ రేణుకాసుతః పరశురామః॥౬॥వసిష్ఠఇతి॥కౌశికోవిశ్వామిత్రః ॥ ౭ ॥ అన్యఇతి॥ బ్రహ్మరాతఃశుకః-అంగిరసోబృహస్పతిః ॥౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శానితి॥ వసూత్తమో భీష్మః॥౯॥ కృష్ణమితి॥ హృదిస్థం సంతం - పురతః ఆసీనం పూజయామాస॥౧౦॥ పాండుపుత్రానితి॥ ఉపా
సీనాన్ సమీపే ఉపవిష్టాన్ - ప్రశ్రయో వినయః - ప్రేమ స్నేహః - తాభ్యాం సంగతాన్ - ఉపపన్నాన్ - పార్శ్వాంతరే - సన్న
తాన్ ఆవనతాన్ - అభ్యచష్ట అభ్యభాషత. అనురాగాస్రైః స్నేహాశ్రుభిః - అంధీభూతేన చక్షుషా ఉపలక్షితః - దదర్శేతి
వా॥౧౧॥ అభిభాషణమాహ ఏకాదశభిః॥ అహో ఇతి॥ హే ధర్మనందన - క్లిష్టం యథా భవత్యేవం జీవితుం నార్హథ. యూయ
మితి యత్ - ఏతత్ అహో కష్టం జుగుప్సితం - అహో అన్యాయ్యం చైతత్ - యతో యూయం - విప్రాః ధర్మః అచ్యుతశ్చ
ఆశ్రయో యేషాం తే॥చం॥ విప్రధర్మాచ్యుతాశ్రయాః - బ్రాహ్మణాన్ ధర్మం భగవంతం శ్రీకృష్ణంచ - సర్వదుఃఖనివారక
బ్రాహ్మణానుగ్రహ ధర్మపరిపాలన భగవదనుగ్రహవతాం యుష్మాకం దుఃఖేన జీవనమనుచితం అతః కష్టమన్యాయ్యమ
హో ఇతి ఖేదః॥౧౨॥ కించ॥ సంస్థిత ఇతి॥ సంస్థితే మృతే. బాలాః ప్రజాః యస్యాస్సా - వధూః స్వైరం దైన్యదర్శితం - తోకాన్యప
త్యాని తద్వతీ॥ అపత్యైస్సహ క్లేశాన్ ప్రాప్తేత్యర్థః॥౧౩॥ కాలకృతత్వేన శోకం నివారయతి ద్వాభ్యాం సర్వమితి - భవతా
మపి - యద్వశే యస్య వశే వర్తతే॥౧౪॥ అహో దుర్ఘటఘటనాపటుః కాల ఇత్యాహ॥ యత్రేతి॥ కృష్ణ అర్జునః - అస్త్రీ ధన్వీ -
తతః తత్రాపి విపత్ - పుణ్యాశరీరబలాస్త్రనైపుణ్యాశస్త్రదైవసంపత్తావపీత్యర్థః॥ ౧౫ ॥ నను శ్రీకృష్ణం కథం కాలోతిక్రా
మేదిత్యపేక్షాయామాహ॥ నహీతి॥ అస్య కృష్ణస్యేత్యం గుణ్యాసిద్ధి శత - విధిత్సితం కర్తుమిష్టం - యస్య విధిత్సితస్య - విజిజ్ఞాస

జగదీశ్వరమ్। హృదిస్థం పూజయామాస మాయయోపాత్తవిగ్రహం॥౧౦॥ పాండుపుత్రానుపాసీనాన్ ప్ర
శ్రయప్రేమసంగతాన్। అభ్యచష్టానురాగాస్రైరంధీభూతేన చక్షుషా॥ ౧౧ ॥ అహో కష్టమహో
న్యాయ్యం యద్యూయం ధర్మనందన। జీవితుం నార్హథ క్లిష్టం విప్రధర్మాచ్యుతాశ్రయాః॥౧౨॥ సంస్థితే తిరథే
పాండౌ పృథా బాలప్రజా వధూః। యుష్మత్కృతే బహూన్ క్లేశాన్ ప్రాప్తా తోకవతీ ముహుః॥ ౧౩॥ స
ర్వం కాలకృతం మన్యే భవతాంచ యదప్రియమ్। సకాలో యద్వశే లోకో వాయోరివ ఘనావలిః॥౧౪॥ యత్ర
ధర్మసుతో రాజా గదాపాణిర్వృకోదరః। కృష్ణోఽస్త్రీ గాండివం చాపం సుహృత్కృష్ణస్తతో విపత్॥౧౫॥ న
హ్యస్య కర్హిచిద్రాజన్ పుమాన్ వేద విధిత్సితమ్। యద్విజిజ్ఞాసయా యుక్తా ముహ్యంతి కవయోఽపి హి॥౧౬॥
తస్మాదిదం దైవతంత్రం వ్యవస్య భరతర్షభ। తస్యానువిహితోఽనాథా నాథ పాహి ప్రజాః ప్రభో॥౧౭॥ ఏష
వై భగవాన్ సాక్షాదాద్యో నారాయణః పుమాన్। మోహయన్మాయయా లోకం గూఢశ్చరతి వృష్ణిషు॥
అస్యానుభావం భగవాన్ వేద గుహ్యతమం శివః। దేవర్షిర్నారదస్సాక్షాద్భగవాన్ కపిలో నృప॥౧౯॥ యం
మన్యసే మాతులేయం కృష్ణం మిత్రం సుహృత్తమమ్। అకరోస్సచివం దూతం సౌహృదాదథ సారథిం॥౨౦॥ స
ర్వాత్మనస్సమదృశో హ్యద్వయస్యానహంకృతేః। తత్కృతం మతివైషమ్యం నిరవద్యస్య న క్వచిత్॥౨౧॥ త

యా॥౧౬॥ తస్మాదితి॥ దైవతంత్రం ఈశ్వరాధీనం - వ్యవస్య నిశ్చిత్య - తస్యేశ్వరస్యానువిహితః అనువర్తీసన్ - కర్తరి క్తః హే
నాథ కులపరంపరాగతస్వామిన్. ప్రభో సమర్థ - అనాథాః ప్రజాః పాహి॥౧౭॥ అనువిధేయః పరమేశ్వరశ్చ శ్రీకృష్ణ ఏవే
త్యాహ॥ ఏష ఇతి॥ ఏష ఏవ భగవాన్ సర్వేశ్వరః - యతః ఆద్యః పుమాన్ - యతో నారాయణస్సాక్షాత్॥ చం ॥ భగవాన్ సా
క్షాత్ భగవచ్ఛబ్దస్య ముఖ్యవాచ్యః ఏతేన। శ్లో॥ భగవానితి శబ్దోఽయం తథా పురుష ఇత్యపి। నిరుపాధీ చ వర్తేతే వాసుదేవే సనా
తన ఇతి - ఏవమేష మహాన్ శబ్దో మైత్రేయ భగవానితి। పరస్య బ్రహ్మభూతస్య వాసుదేవస్య నాన్యగ ఇత్యాది ప్రమాణార్థః స్మా
రితః - ఆద్యః - నిఖిలప్రపంచోత్పత్తిప్రాక్కాలావస్థితః - ఏతేన॥ శ్రు॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితి శ్రుతివిషయో యమే
వేతి భావః నారాయణః ఏతేన స దేవేత్యాది శ్రుతిపర్యవసానభూమిః - ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీదితి మహోపనిషత్ప్ర
తిపాద్యో వై భవో నారాయణోఽయమేవేతి ప్రతిపాదితం॥౧౮॥ తదుపపాదయతి॥ అస్యేతి॥ అనుభావం ప్రభావం॥ ౧౯ ॥
యమితి॥ త్వమజ్ఞానాత్ యం ఏవం మన్యసే - మాతులాన్యాః దేవక్యాస్సుతం - ప్రియం ప్రీతివిషయం - మిత్రం ప్రీతికర్తారం
సుహృత్తమం ఉపకారానపేక్ష్యోపకారకంచ - సౌహృదాత్ స్నేహాత్ - అకరోః కృతవానసి - సచివం మంత్రిణంచ॥
౨౦॥ నన్వీశ్వరశ్చేత్కథం నీచే సారథ్యాదౌ ప్రవృత్తస్తత్రాహ॥ సర్వాత్మన ఇతి॥ తత్కృతం నీచోచ్చకర్మకృతం - మమ
యోగ్యమయోగ్యమితి వైషమ్యం నాస్తి కుతః నిరవద్యరాగాదిశూన్యస్య - తత్కుతః - అనహంకృతేః - తచ్చకుతః - అద్వ
యస్య - దళవికుతః - సమదృశః తత్రాపి హేతుః - సర్వాత్మనః - యథేష్టం వా హేతుమద్భావః॥౨౧॥ సర్వాత్మనః దేవాదిశ
రీరేషు జీవవత్ చేతనాచేతనాత్మకసకలప్రపంచాంతర్యామిణః ఏతేన య ఆత్మని తిష్ఠన్ యోఽపిజ్ఞానే తిష్ఠన్ యో రేతసి తిష్ఠన్ య ఆది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

త్యైతిష్ఠన్నిత్యాద్యంతర్యామి బ్రాహ్మణసంప్రతిపన్నోఽర్థః ప్రతిపాదితః - సమదృశః దేవాదిశరీరప్రవిష్టస్యజీవస్య స్వశ
రీరావయవేషుహస్తపాదాదిషు స్వీయావయవత్వేనతుల్యదృష్టిమతః నిఖిలప్రపంచస్యాపిస్వశరీరత్వేన తదంతర్గతా
నాంపదార్థానాంతదవయవత్వేన వైషమ్యప్రహాణేనతుల్యదృష్టేః ఏతేనయస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ పరాస్యశక్తిర్వివిధైవ
శ్రూయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచేత్యాది సగుణశ్రుత్యర్థస్సూచితః అద్వయస్యస్వశరీరావచ్ఛిన్నస్యగేవదత్తస్య
శరీరాత్మభేవసద్భావేపిఏకోదేవదత్తఇతివత్ చేతనాచేతనాత్మకనిఖిలప్రపంచశరీరకేపరమాత్మనిప్రపంచరూపశరీరాం
తర్యామిత్వేనఆత్మశరీరభేదసద్భావేపి కృత్స్నస్యాపిచేతనాచేతనాత్మవర్గస్య శరీరావయవత్వేనతాదృశావయవవిశి
ష్టప్రపంచశరీరకస్యాత్మాపేక్షయాఅతిరిక్తస్యయస్యకస్యాపిపదార్థస్యాభావేనఅద్వయస్యద్వితీయరహితస్య॥ శ్రు॥ ఏ
తేననేహనానాస్తికించనమృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానేవపశ్యతి - యత్రహిద్వైతమివభవతితదితరఇతరం
పశ్యతియత్రత్వస్యసర్వమాత్మైవాభూత్ తత్కేనకంపశ్యేత్ తత్కేనకంవిజానీయాదితిశ్రుత్యర్థస్స్మారితః - అనహం
కృతేస్సర్వత్రసమబుద్ధిసద్భావాదేవస్వస్మిన్నుత్కర్ష బుద్ధిరహితస్యఅతఏవఅహంకారరూపకారణాభావాత్ -నిరవద్య
స్య-తత్కృతదోషరహితస్య-ఏతేననిర్గుణనిరంజనఏషఆత్మాపహతపాప్మేత్యాదిశ్రుత్యర్థస్సూచితః- భగవతోస్యశ్రీ
కృష్ణాఖ్యస్యపరస్యబ్రహ్మణోనారాయణస్యతత్కృతం మతివైషమ్యం తాదృశాహంకారప్రయుక్తం మతివైషమ్యం-

థాప్యేకాంతభక్తేషుపశ్యభూపానుకంపితమ్। యన్మేసూంస్త్యజతస్సాక్షాత్కృష్ణోదర్శనమాగతః॥ ౨౨॥
భక్త్యావేశ్యమనోయస్మిన్వాచాయన్నామకీర్తయన్ । త్యజన్కళేబరంయోగీముచ్యతేకామకర్మభిః॥
౨౩॥సదేవదేవోభగవాన్ప్రతీక్షతాంకళేబరంయావదిదంహినోమ్యహమ్। ప్రసన్నహాసారుణలోచనో
ల్లసన్ముఖాంబుజోధ్యానపథశ్చతుర్భుజః॥౨౪॥శ్రీసూతః॥ యుధిష్ఠిరస్తదాకర్ణ్యశయానంశరపంజరే। అపృ
చ్ఛద్వివిధాన్ధర్మానృషీణామనుశృణ్వతామ్॥౨౫॥పురుషస్వభావవిహితాన్యథావర్ణంయథాశ్రమమ్।
వైరాగ్యరాగోపాధిభ్యామామ్నాతోభయలక్షణాన్॥౨౬॥ దానధర్మాన్రాజధర్మాన్మోక్షధర్మాన్వి
భాగశః। స్త్రీధర్మాన్భగవద్ధర్మాన్సమాసవ్యాసయోగతః॥ ౨౭ ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చసహో
పాయాన్యథామునే। నానాఖ్యానేతిహాసేషువర్ణయామాసధర్మవిత్॥౨౮॥ ధర్మాన్ప్రవదతస్తస్య
సకాలఃప్రత్యుపస్థితః। యోయోగినశ్ఛందమృత్యోర్వాంఛితస్తూత్తరాయణః॥౨౯॥ తదోపసంహృత్యగి
రస్సహస్రణీర్విముక్తసంగంమనఆదిపూరుషే। కృష్ణేలసత్పీతపటేచతుర్భుజేపురస్స్థితేమీలితదృ
గ్వ్యధారయత్॥౩౦॥ విశుద్ధయాధారణయాహతాశుభస్తదీక్షయైవాశుగతాయుధవ్యధః।నివృత్తస

అయంద్వేష్యోయంచప్రియఇత్యాదిమతివైషమ్యం క్వచిదపినాస్తికుతోపి కదాపినాస్తి ఏతేనవైషమ్యనైర్ఘృణ్యే
సాపేక్షత్వాత్తథాహిదర్శయతీతిసూత్రార్థస్స్మారితః॥౨౧॥తథేతి॥తథాపిసమత్వేపి- హేభూప-అనుకంపితంఅనుకం
పాం॥౨౩॥ ఇదానీంస్వస్య దేహత్యాగపర్యంతంకృష్ణావస్థానంప్రార్థయతేభక్త్యేతిద్వాభ్యాం॥సఇతి॥ యావదితివిళం
బంద్యోతయతి- అహంహినోమిత్యజామీతిస్వాతంత్ర్యం ఇదమిత్యనాత్మత్వేనజ్ఞాతం - ప్రసన్నహాసేనఅరుణలోచనా
భ్యాంచఉల్లసత్ రుచిరంముఖాంబుజంయస్యధ్యానస్యపంథాఃవిషయః - యోనైర్యశ్చింత్యతేకేవలంసోగ్రతఃస్థితస్సన్ -
మాంప్రతీక్షతామిత్యర్థః॥౨౪॥యుధిష్ఠిరఇతి॥తత్సానుకంపంవాక్యమాకర్ణ్య॥౨౫॥పురుషఇతి॥పురుషస్వభావవిహితాన్
నరజాతిసాధారణాన్-వర్ణయామాసేతితృతీయేనాన్వయః-యథావర్ణంవర్ణధర్మాన్- యథాశ్రమమాశ్రమధర్మాం
శ్చవైరాగ్యరాగాభ్యాముపాధిభ్యాం-క్రమేణామ్నాతముభయంనివృత్తిప్రవృత్తిరూపంలక్షణంయేషాంతాన్॥౨౬॥వి
నస్తత్రైవవిశేషమాహ॥దానేతి॥ మోక్షధర్మాన్శమదయాదీన్ - భగవద్ధర్మాన్హరితోషణాన్ద్వాదశ్యాదినియమరూ
పాన్సమాసవ్యాసౌసంక్షేపవిస్తారౌ-తావేవయోగావుపాయౌతతస్తాభ్యాం॥౨౭॥ధర్మేతి॥ధర్మాదీంశ్చయథాయథాధి
కారం-ప్రతినియతోపాయసహితాన్యథావత్-నానాఖ్యానేష్వితిహాసేషు-యథానాథాప్రతిపాదితాస్తథా-వర్ణయా
మాస॥౨౮॥ధర్మానితి॥ఛందేనేచ్ఛయామృత్యుర్యస్య॥౨౯॥ తదేతి ॥ సహస్రణీః-యుద్ధేసమీపస్థాన్సహస్రంరథినఃనయతి
పాలయతీతిసహస్రణీఃభీష్మఃసహస్రిణీరితిపాఠేసహస్రార్థవతీగీరః-లసంతౌపీతౌపటౌయస్యతస్మిన్-ఆమీలితదృగ్మ
నఃవ్యధారయత్॥వం॥సహస్రణీర్జ్ఞానీ॥౩౦॥విశుద్ధయేతి॥ అనన్యైవవిశుద్ధయాధారణయాధ్యానవిశేషేణహతం అశు
భం-యస్యసః - తస్యకృష్ణస్యేక్షయాకృపాదృష్ట్యైవగతాఅయుధవ్యధాయస్యసః- అతఏవనివృత్తసర్వేంద్రియవృత్తి

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాంవిభ్రమోవివిధంభ్రమంయస్మాత్సఃజన్యందేహం॥ ౩౧॥ పరమఫలరూపాంశ్రీకృష్ణేరతింప్రార్థయమానః స్వకృత
మర్పయతి॥ఇతీతి॥ఇతినానాధర్మాద్యుపాయైఃమతిర్మనోధారణలక్షణాఉపకల్పితాసమర్పితా-క్వ-సాత్వతానాం పుంగ
వేశ్రేష్ఠేభగవతివితృష్ణానిష్కామాఅవితృష్ణేతివాచ్ఛేదఃకృష్ణేఅవితృష్ణేత్యర్థః - విగతోభూమామాయస్మాత్తస్మిన్ యమపే
క్ష్యాన్యత్రమహత్త్వంనాస్తీత్యర్థఃత దేవపరమైశ్వర్యమాహస్వసుఖంస్వరూపభూతంపరమానందంఉపగతేప్రాప్తవ
త్యేవక్వచిత్కదాచిద్విహర్తుంక్రీడితుంప్రకృతిముపేయుషిస్వీకృతవతి-నతుస్వరూపతిరోధానేనజీవవత్పారతంత్ర్యమిత్య
ర్థః-విహర్తుమిత్యుక్తంప్రపంచయతి-యత్ యతఃప్రకృతేఃభవప్రవాహఃసృష్టిఃపరంపరా-భవతి॥చం॥వితృష్ణావిషయాను
రాగరహితామమమతిఃబుద్ధిఃవిభూమ్ని॥శ్రు॥యత్రనాన్యత్పశ్యతినాన్యచ్ఛృణోతినాన్యద్విజానాతిసభూమా ఇతి- భూ
మవిద్యాప్రకరణే - సఏవాధస్తాత్సఉపరిష్టాత్సపశ్చాత్సపురస్తాత్సదక్షిణతస్సఉత్తరతస్సఏవేదగ్ం సర్వమితిశ్రుత్యుక్త
సర్వవ్యాప్తిపూర్వకభూమరూపతామాదాయభూమన్ శబ్దవాచ్యేస్వసుఖముపగతే-సభగవతఃకస్మిన్ ప్రతిష్ఠితఇతిస్వే
మహిమ్నీతి శ్రుత్యుక్తరీత్యానిరంతరస్వానందానుభవశాలిత్వాత్ భూమైవ సుఖమితినిరతిశయసుఖరూపతాం సుఖా
శ్రయతాంచాపన్నేతాదృశవైభవశిష్టత్వేపిక్వచిద్విహర్తుంప్రకృతిముపేయుషికుత్రచిత్కదాచిత్ లీలాం నిఖిలజగ
ద్వ్యాపారప్రయుక్తామనుభవితుంత్రిగుణాత్మకప్రకృతింప్రాప్తవతిప్రాకృతలోకేశ్రీకృష్ణరూపేణావతీర్ణఇత్యర్థః-
సాత్వతపుంగవేయాదవాగ్రగణ్యేభగవతిశ్రీకృష్ణాఖ్యపరబ్రహ్మణినారాయణేఇత్యుపకల్పితాసర్వవిషయసంచారవిషయ
నివృత్తిపూర్వక ముపకల్పితాస్థాపితాయద్యస్మాద్భగవతఃభవప్రవాహఃనిఖిలస్య ప్రపంచస్యఉత్పత్తిస్థితిలయాదిచక్రప
రివర్తనంభవతి-తస్మిన్నుపకల్పితా॥౩౨॥ఇదానీంశ్రీకృష్ణమూర్తింవర్ణయన్ రతింప్రార్థయతే- త్రిభువనకమనమితి-త్రి
భువనకమనం-త్రిలోక్యామేకమేవయత్ కమనీయంతద్వపుర్దధానేరతిర్మేస్తు- కమలావన్నీర్ణోవలోయస్యతత్ - పా
ర్వేంద్రియవృత్తివిభ్రమస్తుష్టావజన్యంవిసృజన్ జనార్దనమ్॥౩౧॥ ఇతిమతిరుపకల్పితావితృష్ణాభగవతిసా.

శ్రీభీష్మాచార్యకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః.

త్వతపుంగవేవిభూమ్ని।స్వసుఖముపగతేక్వచిద్విహర్తుం ప్రకృతిముపేయుషియద్భవప్రవాహః ॥ ౩౨॥
త్రిభువనకమనంతమాలవర్ణంరవికరగౌరవరాంబరందధానే।వపురలకకులావృతాననాబ్జేవిజయసఖేరతి
రస్తుమేనవద్యా॥౩౩॥యుధితురగరజోవిధూమ్రవిష్వక్కచలులితశ్రమవార్యలంకృతాస్యే । మమనిశితశ
రైర్విభిద్యమానత్వచివిలసత్కవచేస్తుకృష్ణఆత్మా॥ ౩౪ ॥ సపదిసఖివచోనిశమ్యమధ్యేనిజపరయోర్బల
యోరథంప్రవేశ్య।స్థితవతిపరసైనికాయురక్ష్ణాహృతవతిపార్థసఖేరతిర్మమాస్తు॥౩౫॥వ్యవహితపృత
నాముఖంనిరీక్ష్యస్వజనవధాద్విముఖస్యదోషబుద్ధ్యా । కుమతిమహరదాత్మవిద్యయాయశ్చరణరతిఃపర

తఃకాలీనారవేఃకరాఇవస్వతఏవగౌరపీతేవరేనిర్మలే-అంబరే-యస్మిన్ తత్- విజయసఖేపార్థసారథౌఅనవద్యాఅహై
తుకీఫలాభిసంధిరహితా॥చం॥త్రిభువనకమనంఊర్ధ్వమధ్యాధోభేదేనత్రిధావిభిన్ననిఖిలజగన్మోహనరూపం॥ ౩౩॥ విజ
యసఖత్వమేవానువర్ణయన్ రతింప్రార్థయతే-యుధీతి-యుధియుద్ధేతురగాణాంఖురరజస్తురగరజః- తేనవిధూమ్రా
ధూసరాఃతేచవిష్వంచఃఇతస్తతశ్చలంతఃకచాఃకుంతలాః-తైర్విలుళితంవికీర్ణంశ్రమవారిస్వేదబిందురూపం- తేనభక్త
వాత్సల్యద్యోతకేన-అలంకృతమాస్యంయస్యతస్మిన్ శ్రీకృష్ణే-మమాత్మామనోస్తు-రమతామిత్యర్థః - పునఃకథంభూతే
మదీయైర్నిశితైస్తీక్ష్ణైశ్శరైర్విభిద్యమానాత్వగ్యస్య-శరైరేవవిలసత్కవచంయస్యతత్తస్మిన్ కించ॥౩౪॥సపదీతి॥శ్లో॥ సే
నయోరుభయోర్మధ్యేరథంస్థాపయమేచ్యుత। యావదేతాన్నిరీక్షేహంయోద్ధుకామానవస్థితానితిసఖ్యుఃఅర్జునస్యవచో
నిశమ్యసపదితత్క్షణమేవస్వపరయోస్సైన్యయోర్మధ్యే- రథంప్రవేశ్యస్థితేపార్థసఖేరతిర్మమాస్తు-తత్రస్థిత్వాకృతంస
ఖ్యందర్శయతి-పరస్యదుర్యోధనస్యసైనికానామాయుఃఅక్ష్ణా-కాలరూపేణహృతవతి-అసౌభీష్మః-అసౌద్రోణః- అసౌక
ర్ణఇతితత్ప్రదర్శనవ్యాజేనదృష్ట్యైవసర్వేషామాయురాకృష్యఅర్జునస్యజయంకృతవతి॥౩౫॥నకేవలమర్జునస్యసప
త్నాయుహరణేనైవజయమావహత్-కింతుఅవిద్యాహరణేనాపీత్యాహ॥వ్యవహితేతి॥వ్యవహితాయాఃదూరేస్థితా
యాఃపృతనాయాఃముఖమివముఖం- అగ్రేస్థితాన్ భీష్మాదీన్నిరీక్ష్యేత్యర్థః - స్వజనవధాద్విముఖస్యనివృత్తస్య-తదు
క్తంగీతాసు॥శ్లో॥ఏవముక్త్వార్జునస్సంఖ్యేరథోపస్థఉపావిశత్ -విసృజ్యసశరంచాపంశోకసంవిగ్నమానసఇతి- కుమతిం
అహంమమేత్యాదికుబుద్ధిం॥చం॥ఆత్మవిద్యయా-ఆత్మతత్త్వప్రతిపాదనతత్పరయా॥ శ్లో ॥ నత్వేవాహంజాతునాసంన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వం నే మే భజనాధిపా ఇత్యాద్యుపదేశరూపయా విద్యయా కుమతిం దేహాత్మభ్రమం బ్రహ్మవిద్యోపదేష్టృత్వేన సర్వోపకా
రకత్వాత్॥౩౬॥మమ మహాంతమనుగ్రహం కృతవానిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ స్వనిగమమితి॥ స్వనిగమం అశస్త్రం ఏవాహం సా
హాయ్యమాత్రం కరిష్యే ఇత్యేవంరూపాం స్వప్రతిజ్ఞాం హిత్వా శ్రీకృష్ణం శస్త్రం గ్రాహయిష్యామీత్యేవం రూపాం మ
త్ప్రతిజ్ఞాం ఋతం సత్యం యథా భవతి తథా-అధి అధికాం కర్తుం- యో రథస్థస్సన్ అవప్లుతః సహసైవావతీర్ణః ఉద్ధృ
తరథచరణః ఉద్ధృతచక్రః-మామభ్యయాత్ అభిముఖం అధావత్- ఇభం హంతుం హరిః సింహ ఇవ-కింభూతః - తథాచ
సంరంభేణ మానుష్యనాట్యవిస్మృతేః ఉదరస్థసర్వభువనభారేణ ప్రతిపదం బహుశశ్చలంతీ గౌః పృథివీ యస్మాత్తేనైవ సంరం
భేణ-పథిగతం చ్యుతముత్తరీయం వస్త్రం యస్య స ముకుందో మే గతిః భవత్విత్యుత్తరేణాన్వయః॥౩౭॥ శితవిశిఖేతి- ఏవం
యదాభ్యాయాత్తదాస్మయమానస్యాతతాయినో ధన్వినో మే-శితైః తీక్ష్ణైర్విశిఖైః హతః- అతో విశీర్ణం దంశో విధ్వస్తక
వచః అత ఏవ క్షతజేన రుధిరేణ పరిప్లుతః వ్యాప్తాంగస్సన్ ప్రసభం జలాద్వారయంతమప్యర్జునమతిక్రమ్య మద్వధార్థ
మభిససార అభిముఖం జగామ-ఏవం లోకప్రతీత్యా అర్జునపక్షపాతీవ లక్షితః-వస్తుతస్తు మయ్యేవానుగ్రహం కృతవాన్ మ
ద్భక్తైర్యదుక్తం తత్తథాస్త్వితి-స భగవాన్ మే గతిర్భవత్విత్యర్థః॥౩౮॥ తదేవ మన్యాయైరపి భృత్యైరత్యాజ్యాగ్రే
శ్రీకృష్ణే రతిమాశాస్తే॥విజయేతి॥విజయోర్జునః-తస్య రథ ఏవ-కుటుంబమకృత్యశతైరపి రక్షణీయం యస్య తస్మిన్ ఆ
త్తం తోత్రం ప్రతోదో యేన తస్మిన్-ధృతా హయానాం రశ్మయః ప్రగ్రహాస్తే సంతి యస్య తస్మిన్- వ్రీహ్యాదిభ్యశ్చేత్యనకా
రాంతాదపి రశ్మిశబ్దాదినిః-తచ్ఛ్రియా తాదృక్సారథ్యకరణోపయోగివేషేణ-ఈక్షణీయే శోభమానే-ముమూర్షోర్మర
ర్తుమిచ్ఛోః నిన్న్యాయవర్తినః కిమితి రతిః ప్రార్థ్యతే అత ఆహ భగవత్యచింత్యైశ్వర్యే-తదాహ-ఇహ యుద్ధే- హతాః

మస్య తస్య మేస్తు॥ ౩౬ ॥ స్వనిగమమపహాయ మత్ప్రతిజ్ఞామృతమధికర్తుమవప్లుతో రథస్థః । ధృతరథ
చరణోభ్యయాచ్చలద్గుర్హరిరివ హంతుమిభం గతోత్తరీయః॥ ౩౭ ॥ శితవిశిఖహతో విశీర్ణదంశః క్షత
జపరిప్లుత ఆతతాయినో మే।ప్రసభమభిససార మద్వధార్థం స భవతు మే భగవాన్ గతిర్ముకుందః॥ ౩౮॥
విజయరథకుటుంబ ఆత్తతోత్రే ధృతహయరశ్మిని తచ్ఛ్రియేక్షణీయే।భగవతి రతిరస్తు మే ముమూర్షోర్యమి
హ నిరీక్ష్య హతా గతాస్స్వరూపం ॥ ౩౯ ॥ లలితగతివిలాసవల్గుహాసప్రణయనిరీక్షణకల్పితోరుమానాః।కృ
తమనుకృతవత్య ఉన్మదాంధాః ప్రకృతిమగన్ కిల యస్య గోపవధ్వః ॥ ౪౦ ॥ మునిగణ నృపవర్య
సంకులేంతస్సదసి యుధిష్ఠిరరాజసూయ ఏషామ్ । అర్హణముపపేద ఈక్షణీయో మమ దృశి గోచర
ఏష ఆవిరాత్మా ॥ ౪౧॥ క్షితిభరమవరోపితుం కురూణాం శ్వసన ఇవాసృజదక్షువంశవహ్నిం।తమిమమ

సర్వే యం నిరీక్ష్య-స్వరూపం తత్సమానరూపం-గతాః ప్రాప్తా ఇతి దివ్యదృష్ట్యా పశ్యన్నాహ॥ చిం॥ యం భగవంతమిహ
నిరీక్ష్య హతాః భారతయుద్ధే హతాః సర్వేపి సరూపం భగవత్స్వరూపం చతుర్భుజత్వచక్రాయుధత్వాదివిశిష్టరూప
తుల్యం రూపం గతాః ప్రాపున్॥ ౩౯ ॥ అత్ర ధర్మేణ యుధ్యమానాస్తత్స్వరూపం ప్రాపురిత్యేతన్న చిత్రం- యతో
మదాంధా అపి ప్రాపురిత్యాహ॥ లలితేతి ॥ లలితగతశ్చ విలాసశ్చ వల్గుహాసాదిమంజుగత్యాదిభిరాత్మీయైః-తదీయైర్వా
కల్పితః ఉరుః మానః పూజా యాసాం తాః అతః ఉత్కటేన మదేన అంధాః - అత ఏవ తదేకచిత్తత్వేన-తస్య కృతం కర్మ -
గోవర్ధనోద్ధరణాదికం-అనుకృతవత్యో గోపవధ్వః-యస్య ప్రకృతిం స్వరూపం-అగన్ ఆటమన్ - మకారలోపస్త్వార్షః
కిల ప్రసిద్ధౌ-తస్మిన్ మే రతిరస్త్వితి పూర్వేణాన్వయః॥ చం ॥ శ్రీకృష్ణేన కృతం దివ్యచేష్టితం తద్విశ్లేషాసహజనితనిరంత
రతత్స్మరణజన్యతదభేదేన- అనుకృతవత్యః అనుకుర్వత్యః ఉన్మదాంధాః భగవద్దివ్యచేష్టితస్మరణజనితనిరతిశయానందా
నుభవసాగరనిమజ్జనేన విస్మృతస్వరూపపరస్వరూపాః॥ ౪౦ ॥ జగత్పూజ్యతామనుస్మరన్నాహ॥మునీతి॥ మునిగణైః
నృపవర్యైశ్చ-సంకులే వ్యాప్తే . అంతస్సదసి సభామధ్యే- యుధిష్ఠిరస్య రాజసూయే - ఏషాం మునిగణాదీనాం-ఈ
క్షణీయః అద్భుతరూపమహిమా ఇత్యాశ్చర్యేణ విలోకనీయస్సన్ - అర్హణముపపేదే ప్రాప స ఏష జగతామా
త్మా-మమ దృశిగోచరః దృష్టివిషయస్సన్- ఆవిః ప్రకటో వర్తతే అహో మహాభాగ్యమితి భావః॥ చం ॥ ఆవిరాత్మా
ఆవిర్భూతాత్మా యత్తదదృశ్యమిత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యా చ అదృశ్యత్వాదిగుణోపి నిఖిలచేతనోజ్జిజీవిషయా భూమావవ
తరన్నంతరాత్మా-నారాయణః॥ ౪౧ ॥ కించ॥ క్షితీతి॥ వంశానాం వహ్నిర్యథా-అక్షు ఏవ వంశవహ్నిర్యస్తమసృజత్-
తం పరిరభ్య-మర్త్యనీడం జహామి॥ చం ॥ అనువ్రతార్తిహాంఘ్రిం ఆశ్రితసంతాపనివారకదివ్యచరణారవిందం॥ ౪౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సోహంకృతార్థోఽస్మీత్యాహ॥తమిమ॥తమిమమజం-సమ్యగధిగతోఽస్మి-సమ్యక్త్వమాహ-విధూతభేదమోహః-తదర్థం భేదస్యౌపాధికత్వమాహ-ఆత్మకల్పితానాం స్వనిర్మితానాం-శరీరభాజాం ప్రాణినాం-హృదిహృది ప్రతిహృదయం-ధిష్ఠితం అధిష్ఠితం--అకారలోపస్త్వార్షః॥ శు॥ తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్ - జజానజాతాననువివేశేతి శ్రుతేశ్చ-నైకధా అనేకధా-అధిష్ఠానభేదాదనేకవత్ భ్రాంతమిత్యర్థః॥ శ్రు॥ ఏకం సంతం బహుధా కల్పయంతీతి శ్రుతేః-తత్ర దృష్టాంతః-సర్వప్రాణినాం దృశం-దృశం ప్రతి. ఏకమేవార్కమనేకధా ప్రతీతమివేతి॥ చం॥ ఆత్మకల్పితానాం॥ శు॥ అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీతి శ్రుత్యనుసారేణ స్వకల్పితనామరూపవతాం శరీరభాజాం ప్రాణినాం హృదిహృది ధిష్ఠితం ప్రతిహృదయే అంతరాత్మతయావస్థితం అత ఏవ ఏకమపి తత్తద్బుద్ధిభేదేన ప్రతిదృశం ద్రష్టౄణాం సర్వాస్వపి దృక్షు తత్తద్దృగ్దోషవశేన నైకధా బహుధా అవస్థితం సూర్యమివ సర్వభూతేష్వనేకధావస్థితం తమిమం శ్రీకృష్ణం విధూతభేదమోహస్సన్ తత్తదంతః ప్రవేశప్రయుక్తవిభిన్న వికారవత్త్వభ్రమరహితస్సన్ సమధిగతోఽస్మి సమ్యక్ జ్ఞాతవానస్మి సర్వే గత్యర్థా జ్ఞానార్థా ఇతి న్యాయేన అత్ర గతిధాతోర్జ్ఞానార్థకత్వాత్ సర్వభూతహృదయేషు అంతరాత్మతయా స్థితత్వాత్ తత్తత్కర్మానుగుణ్యేన తత్తద్బుద్ధివిశేషం జనయన్ మత్స్యకూర్మవరాహరాజన్యద్విజశరీరేషు స్వస్యావస్థానేన స్వస్మిన్నపి తాదృశశరీరాంతః ప్రయుక్తతత్తద్వికారవత్త్వభ్రమం స్వస్వరూపమవిదుషాం జనయన్ ఏవం నిఖిలజగన్మోహనాకారో య ఆస్తే తమిమం భగవంతం వాసుదేవం తత్కృపావశేన నిరస్తసమస్త తాదృశభేదభ్రమస్సన్నహం సమ్యక్ జ్ఞాతవానస్మీతి భావః॥౪౩॥ కృష్ణ ఇతి॥ మనోవాగ్దృష్టీనాం వృత్తిభిః పరమాత్మని కృష్ణే-అంతరేవ విలీనః శ్వాసో యస్య సః॥ చం॥ అంతశ్శ్వాసః ఉపారమద్విముక్తదేహో బభూవ॥౪౪॥ సంపద్యమానమితి॥ నిష్కలే నిరుపాధౌ-సంపద్యమానం మిళితం-ఆజ్ఞాయ ఆలక్ష్య-వయాంసి పక్షిణ ఇవ॥ చం॥ నిష్కలే కర్మసంబంధరహితే బ్రహ్మణి నారాయణే సంపద్యమానం సంగతం భీష్మం అత్ర భీష్మస్య బ్రహ్మణి సంపత్తిర్నాభేదః బ్రహ్మణి సంపద్యమానమిత్యాధారాయభా

హూమనుప్రవతార్హేహంఘ్రిం హృది పరిరభ్య జహామిమర్త్యనీడం॥౪౧॥ తమిమమహమజం శరీరభాజాం హృ
దిహృది ధిష్ఠితమాత్మకల్పితానామ్। ప్రతిదృశమివ నైకధార్కమేకం సమధిగతోఽస్మి విధూతభేదమోహః॥
౪౨॥ శ్రీసూతః॥ కృష్ణ ఏవం భగవతి మనోవాగ్దృష్టివృత్తిభిః। ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్య సోఽన్తశ్శ్వాస ఉ
పారమత్॥౪౩॥ సంపద్యమానమాజ్ఞాయ భీష్మం బ్రహ్మణి నిష్కలే। సర్వే బభూవుస్తే తూష్ణీం వయాంసీ
వ దినాత్యయే॥౪౪॥ తత్ర దుందుభయో నేదుర్దేవమానవవాదితాః। శశంసుస్సాధవో రాజ్ఞాం ఖాత్పేతుః పు

వేన భేదప్రతిపాదనాత్ కింతు॥ శ్రు॥ సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతీతి జీవస్య సుప్తౌ పరమాత్మని సంపత్తివత్ సంబంధమాత్రమేవ నహి ప్రత్యహం సుప్తస్య సుప్తిసమయే పరమాత్మనా సహ ఏకీభూతస్య పునః ప్రబోధసమయే తతో విభాగస్సంపాదయితుం శక్యతే ప్రత్యహం జీవస్య బంధమోక్షప్రసంగాత్ నచాంతఃకరణరూపోపాధేస్సుప్తిదశాయాం విలయే సతి విముక్తోపాధిత్వాదభిన్నస్య పునః ప్రబోధసమయే అంతఃకరణరూపోపాధిసంబంధే నౌపాధికో భేదస్సంభవతీతి వాచ్యం సుప్తౌ॥ శ్రు॥ యథా శకునిస్సూత్రేణ ప్రబద్ధో దిశం దిశం పతిత్వాన్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా బంధనమేవోపశ్రయత ఏవమేవ మనో దిశం దిశం పతిత్వాన్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా ప్రాణమేవోపశ్రయతే ప్రాణబంధనం హి సోమ్య మన ఇతి - మనసః శకునివత్ ప్రాణాఖ్యే బ్రహ్మణి బంధనప్రతిపాతనేన లయాసంభవాత్॥ శ్రు॥ య ఏషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిన్ శేతే ఇతి ఇంద్రియైస్సహ జీవస్య శయనప్రతిపాదనవిరోధాత్ గృహీతం చక్షుః గృహీతం మన ఇవ మనసో గృహీతత్వప్రతిపాదనవిరోధాత్-తస్మాత్ సుప్తౌ జీవస్య సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతీత్యత్ర సంపత్తిస్సంగతిరేవ అత ఏవ॥ శ్రు॥ ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాంతరమితి జీవస్య పరమాత్మనా పరిష్వంగః ప్రతిపాదితః అభేదే అసంభవాత్-ఏవం ముక్తౌ జీవస్య పరమాత్మని సంపత్తిరపి సంగతిరేవ నాభేదః॥ శ్రు॥ తథా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విముక్తః - పరాత్పరం పురుషముపైతి దివ్యం॥ శ్లో॥ ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతా ఇతి ప్రమాణవిరోధాత్॥ శ్రు॥ సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితేతి బ్రహ్మణా సహ సర్వకామానుభవవిరోధాత్॥ శ్లో॥ ప్రణవో ధనుశ్శరో హ్యాత్మా బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యతే- అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవత్తన్మయో భవేదితి శరలక్ష్యదృష్టాంతేన జీవస్య ముక్తౌ పరమాత్మని సంపత్తిప్రతిపాదనవిరోధాత్ నహి శరస్య లక్ష్యాభేదః అపి తు సంబంధమాత్రం నహి కల్పకోటి సహస్రైరపి అన్యద్ద్రవ్యమన్యద్భవతి॥ శ్లో॥ పరమాత్మాత్మనోర్యోగః పరమాత్మేతి కథ్యతే- మిథ్యైతదన్యద్ద్రవ్యం హి నైతి తద్ద్రవ్యతాం యత ఇతి వైష్ణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేపురాణే-విస్తరస్తు శ్రీభాష్యాద్ద్రష్టవ్యః॥౪౫॥ తత్రేతి ॥ దేవైర్మానవైశ్చవాదితాః-రాజ్ఞాంమధ్యేసాధవఃఅనసూయవః।చం॥రాజ్ఞాంమధ్యే-సాధవఃబ్రహ్మనిష్ఠాః-తంభీష్మంశశంసుః- స్వచ్ఛందమరణేనతాత్కాలికజ్ఞానసంపత్త్యాతదానీంశ్రీకృష్ణసాక్షాత్కారలాభేనఅస్తువన్ పుష్పవృష్టయశ్చ-ఖాత్ఖేతుః॥౪౬॥చం॥తుష్టువురితి॥ తద్గుహ్యనామభిః - తత్కృష్ణస్యపరమతత్త్వార్థప్రతిపాదకరహస్యనామభిః॥౪౭॥తస్యేతి॥నిర్హరణాదీనిసంస్కారాదీని-సంపరేతస్య - సమ్యక్పరంపరమాత్మానం-ఇతస్యప్రాప్తస్యముక్తస్యాపీత్యర్థః॥౪౮॥తతఇతి ॥ పితరంధృతరాష్ట్రం-తపస్వినీంపుత్రశోకజనితసంతాపవతీం॥ ౪౯ ॥ పిత్రేతి ॥ విభుః రాజాయుధిష్ఠిరః-అనుమతఃఅనుజ్ఞాతః॥౫౧॥ భావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥దశమేకృతకార్యస్యహస్తినాపురతోహరేః।స్త్రీభిస్సంస్తూయమానస్యవర్ణ్యతేద్వారకాగమః॥ తతోహస్తినాపురేరాజ్యంచకారేత్యుక్తంతత్పృచ్ఛతిశౌనకః॥హత్వేతి॥స్వస్యరిక్థధనేపి-స్పర్ధయా-స్పృహాంకుర్వతః - యద్వా-స్వరిక్థాయస్పృట్ సంగ్రామోయేషాంతే - అతఏవతద్ధరణేహరణాదాతతాయినఃతాన్ హత్వాప్రత్యవరుద్ధభోజనఃబంధువధదుఃఖేనసంకుచితభోగః-రాజ్యలాభేనప్రాప్తాధికభోగోవా-కథంరాజ్యేప్రవృత్తఃప్రవృత్తోవా - తతఃకిమకారుషీత్-కిమకరోత్-అత్రరేఫాయిడార్షః॥చం॥ఆతతాయినఃగరదానగృహదాహాదిభిః.అధర్మ్యపథోద్యోగంకుర్వతఃక

పుష్పవృష్టయః॥౪౬॥తస్యనిర్హరణాదీనిసంపరేతస్యభార్గవ। యుధిష్ఠిరఃకారయిత్వాముహూర్తందుఃఖితోభవత్॥౪౭॥తుష్టువుర్మునయోహృష్టాఃకృష్ణంతద్గుహ్యనామభిః । తతస్తేకృష్ణహృదయాస్స్వాశ్రమాన్ ప్రయయుఃపునః॥౪౮॥తతోయుధిష్ఠిరోగత్వాసహకృష్ణోగజాహ్వయమ్।పితరంసాంత్వయామాస గాంధారీంచతపస్వినీమ్॥౪౯ ॥ పిత్రాచానుమతోరాజావాసుదేవానుమోదితః।చకారరాజ్యంధర్మేణ పితృపైతామహంవిభుః॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-ప్రథమస్కంధే-నవమోధ్యాయః. ❁

శ్రీశౌనకః॥హత్వాస్వరిక్థస్పృహఆతతాయినోయుధిష్ఠిరోధర్మభృతాంవరిష్ఠః। సహానుజైఃప్రత్యవరుద్ధభోజనఃకథంప్రవృత్తఃకిమకారుషీత్తతః॥౧॥శ్రీసూతః ॥ వంశంకురోర్వంశదవాగ్నినిర్హృతంసంరోహయిత్వాభవభావనోహరిః।నివేశయిత్వానిజరాజ్యఈశ్వరోయుధిష్ఠిరంప్రీతమనాబభూవహ॥ ౨॥ నిశమ్యభీష్మోక్తమథాచ్యుతోదితం ప్రవృత్తవిజ్ఞానవిధూతవిభ్రమః । శశాసగామింద్రఇవాజితాశ్రయః పరిధ్యుపాంతామనుజానువర్తితః॥౩॥కామంవవర్షపర్జన్యస్సర్వకామదుఘామహీ । సిషిచుస్స్మవ్రజాన్గావఃపయసోధస్స్వతీర్ముదా॥౪॥నద్యస్సముద్రాగిరయస్సవనస్పతివీరుధః । ఫలంత్యోషధయస్స

థంప్రవృత్తః-ప్రవృత్తిమార్గేరాజ్యపరిపాలనాదౌకథంప్రవృత్తః-కిమకారుషీత్-రేఫాత్పరఉకారఆర్షః-కిమకరోదిత్యర్థః॥౧॥ రాజ్యస్యప్రవృత్తౌ-శ్రీకృష్ణస్యప్రీతింపర్యాలోచ్య- ప్రవృత్తఇత్యాశయేనోత్తరమాహ॥ వంశమితి॥ కురోర్వంశంసంరోహయిత్వాపరీక్షిద్రక్షణేనసంరోహ్య- అంకురితంకృత్వా-కథంభూతంవంశందవాగ్నినిర్హృతం-వంశఏవవనంతస్మాదుద్భూతఃక్రోధరూపోగ్నిః- తేననిర్హృతందగ్ధం-నిజరాజ్యేనివేశ్య॥చం॥భవభావనఃసంసారవర్ధకః॥౨॥ప్రవృత్తౌహేతుముక్త్వాకిమకార్షీదిత్యస్యోత్తరమాహ॥నిశమ్యేతి॥ప్రవృత్తంయద్విజ్ఞానం - పరమేశ్వరాధీనంజగన్నస్వతంత్రమిత్యేవంభూతం- తేనవిధూతోవిభ్రమః- అహంకర్తేత్యేవంభూతోమోహోయస్యసః - అనుజైరనువర్తితస్సేవితస్సన్ అజితఃకృష్ణఏవాశ్రయోయస్యసః-పరిధిఃసముద్రః-ఉపాంతాం-తత్పర్యంతాం - గాంపృథివీం - పాలయామాస॥చం॥ప్రభూతవిజ్ఞానవిధూతవిభ్రమః-అతిశయితజ్ఞానతిరస్కృతదేహాత్మభ్రమః - కృష్ణేనివృత్తమానుషత్వభ్రమఇతివాయంమన్యసేమాతులేయమిత్యాదినాభీష్మేణైవయుధిష్ఠిరాదేః - కృష్ణేమానుషత్వబుద్ధిసద్భావప్రతిపాదనాత్ -పరిధ్యుపాంతాం-భూమండలవేద్యామగ్నివత్ స్థితస్యమేరోః-పరిధిరూపైఃసముద్రైః పరివేష్టితాం॥౩॥తస్యరాజ్యంవర్ణయతి॥త్రిభిః॥కామమితి॥మహీసర్వకామదుఘా-సర్వాభీష్టదోగ్ధ్రీబభూవ-వ్రజాన్ గోస్థానిఊధస్వతీఃఊధస్వత్యః - ప్రథమార్థేద్వితీయా-స్థూలోధసఇత్యర్థః-సిషిచుఃఅభ్యషించన్॥చం॥ ఊధస్వతీరితిగోపదస్యవిశేషణం కర్తరివ్యత్యయేనద్వితీయా॥౪॥నద్యఇతి॥అన్వృతుఋతావృతౌ॥చం॥నదీనాంఫలంనదీమాతృకభూమిషుసస్యాదివృద్ధిః - సముద్రాణాంరత్నాదిసంపత్తిఃగిరీణాంవనస్పతివీరుధాంచ-ధాతుఫలపుష్పాదిసమృద్ధిఃఫలం-ఓషధీనాంఫలం- వ్రీహియవగోధూమముద్గమాషాదిసమృద్ధిః-సర్వాఅప్యేతాస్సమృద్ధయః-సర్వేష్వప్యృతుషుబభూవురితిభావః॥ ౫॥ నేతి॥ అథయోమనోవ్యథాః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యాధయో రోగాః-క్లేశాః శీతోష్ణాదికృతాః-దైవం భూతాని చ ఆత్మా చ హేతుర్యేషాం- ఆధిదైవికాధిభౌతికాధ్యాత్మికాః జంతూనాం నాభవన్ ॥౬॥ ఇదానీం ద్వారకాగమనం నిరూపయితుమాహ॥ ఉషిత్వేతి॥ స్వసుః సుభద్రాయాః- సుహృదాం యుధిష్ఠిరాదీనాం॥ చం॥ తం యుధిష్ఠిరమామంత్ర్య అనుజ్ఞాప్య- అభివాద్య చ- తేన పరిష్వజ్య అభ్యనుజ్ఞాతస్సన్- కైశ్చిన్నకులసహదేవప్రభృతిభిః పరిష్వక్తః అభివాదితశ్చ సన్॥ ౭॥ ఆమంత్ర్యేతి॥ తం యుధిష్ఠిరం॥ ౮॥ సుభద్రేతి॥ యుయుత్సుః ధృతరాష్ట్రాద్వైశ్యాయాం జాతః- గౌతమః కృపః- యమౌ నకులసహదేవౌ॥ ౯॥ వృకోదర ఇతి॥ అన్యాశ్చ స్త్రియః- మత్స్యసుతా ఉత్తరా- తస్యాః పునర్గ్రహణం గర్భరక్షక శ్రీకృష్ణవిరహే మోహాధిక్యాత్- యద్వా మత్స్యసుతా సత్యవతీ॥ ౧౦॥ తేషాం కృష్ణవిరహాసహనం కైముతికన్యాయేనాహ ద్వాభ్యాం॥ సదితి॥ సతాం సంగాద్ధేతోః- ముక్తః పుత్రాదివిషయో దుస్సంగో యేన సః॥ సద్భిః కీర్త్యమానం రోచనం రుచికరం మనోహరమిత్యర్థః- యస్య యశః సకృదప్యాకర్ణ్య- సత్సంగం త్యక్తుం న శక్నోతి॥ ౧౧॥ తస్మిన్నితి॥ దర్శనాదిభిః తస్మిన్ శ్రీకృష్ణే న్యస్తాః సమర్పితా ధియో యేషాం తే॥ చం॥ తస్మిన్ తాదృశచిత్తాకర్షకకల్యాణగుణవిశిష్టే- న్యస్తధియః సంలగ్నబుద్ధయః॥ ౧౨॥ సర్వ ఇతి॥ అత ఏవానిమిషైరక్షైః నేత్రైః స్తమేవ వీక్షమాణాః తత్ర తత్రాహరణాద్యానయనార్థం చలంతి స్మ- యతస్స్నేహేన సమ్యగ్బద్ధాః- అత ఏవ తమనుద్రుతాని అనుగతాని చేతాంసి యేషాం తే॥ చం॥ తత్ర తత్ర విచేరుః- కృష్ణాంతికప్రదేశ ఏవ విచేరుః ॥ ౧౩॥ న్యరుంధన్నితి ॥ అగారాన్నిర్యాతి గచ్ఛతి సతి॥

ర్వ్యాః కామమన్వృతుతస్య వై ॥౫॥ నాధయో వ్యాధయః క్లేశా దైవభూతాత్మహేతవః । అజాతశత్రావభవన్ జంతూనాం రాజ్ఞి కర్హిచిత్ ॥౬॥ ఉషిత్వా హాస్తినపురే మాసాన్ కతిపయాన్ హరిః। సుహృదాం శోకనాశాయ స్వసుశ్చ ప్రియకామ్యయా॥౭॥ ఆమంత్ర్య చాభ్యనుజ్ఞాతః పరిష్వజ్యాభివాద్య తమ్ । ఆరురోహ రథం కైశ్చిత్పరిష్వక్తోఽభివాదితః॥౮॥ సుభద్రా ద్రౌపదీ కుంతీ విదురోఽథ యుధిష్ఠిరః । గాంధారీ ధృతరాష్ట్రశ్చ యుయుత్సుర్గౌతమో యమౌ॥౯॥ వృకోదరశ్చ ధౌమ్యశ్చ స్త్రియో మత్స్యసుతాదయః। న సేహిరే విముహ్యంతో విరహం శార్ఙ్గధన్వనః॥౧౦॥ సత్సంగాన్ముక్తదుస్సంగో హాతుం నోత్సహతే బుధః। కీర్త్యమానం యశో యస్య సకృదాకర్ణ్య రోచనం॥౧౧॥ తస్మిన్న్యస్తధియః పార్థాస్సహేరన్ విరహం కథమ్। దర్శనస్పర్శసంలాపశయనాసనభోజనైః॥ ౧౨॥ సర్వే తేఽనిమిషైరక్షైస్తమనుద్రుతచేతసః। వీక్షంతః స్నేహసంబద్ధా విచేరుస్తత్ర తత్ర హ॥౧౩ ॥ న్యరుంధన్నుద్గలద్బాష్పమౌత్కంఠ్యాద్దేవకీసుతే। నిర్యాత్యగారాన్నోఽభద్రమితి స్యాద్బాంధవస్త్రియః॥౧౪॥ మృదంగశంఖభేర్యశ్చ వీణాపణవగోముఖాః । చర్చర్యానకఘంటాద్యా నేదుర్దుందుభయస్సమమ్॥౧౫॥ ప్రాసాదశిఖరారూఢాః కురునార్యో దిదృక్షవః। వవృషుః కుసుమైః కృష్ణం ప్రేమవ్రీడాస్మితేక్షణాః॥౧౬॥ సితాతపత్రం జగ్రాహ ముక్తాదామవిభూషితమ్ । రత్నదండం గుడాకేశః ప్రియః ప్రియతమస్య హ॥౧౭॥ ఉద్ధవస్సాత్యకిశ్చైవ వ్యజనే పరమాద్భుతే। వికీర్యమాణః కుసుమై రేజే మధుపతిః పథి॥౧౮॥ అశ్రూయంతాశిషస్సత్యాస్తత్ర తత్ర ద్విజేరితాః। నామరూపానురూపాశ్చ నిర్గుణస్య గుణాత్మనః॥౧౯॥ అన్యోన్యమాసీత్సంజల్ప ఉత్తమశ్లోకచేతసామ్। కౌరవేంద్రపురస్త్రీణాం స

ఔత్కంఠ్యాదాసక్త్యతిశయాద్ధేతోరుద్గళత్ప్రస్రవద్బాష్పం అశ్రూణి న్యరుంధన్ - నేత్రేష్వేవ స్తంభితవత్యః- తత్ర హేతుః- అభద్రం మా స్యాత్ అమంగళం మా భవేదిత్యేతదర్థం॥ చం॥ బాంధవస్త్రియః సుభద్రాద్రౌపద్యాదయః ॥ ౧౪॥ మృదంగేతి॥ మృదంగాదయో దశ వాద్యభేదాః- సమం ఏకకాలం ॥ ౧౫ ॥ ప్రాసాదేతి॥ ప్రేమవ్రీడాభ్యాం స్మితపూర్వం ఈక్షణమవలోకనం యాసాం తాః॥ ౧౬ ॥ సితేతి ॥ గుడాకా నిద్రా- తస్యా ఈశః జితనిద్రోఽర్జునః॥ చం॥ గుడాకేశః వక్రకేశః- గుడాలకావృతమిత్యత్రైవ గుడశబ్దో వక్రపర్యాయః- గుడాః వక్రాః ఆసమంతాత్ కేశా యస్య సోఽర్జునః- రత్నదండం రత్నఖచితదండం॥ ౧౭॥ ఉద్ధవ ఇతి॥ వ్యజనే చామరే జగృహతుః మధూనాం దేశానాం పతిః శ్రీకృష్ణః॥ చం॥ కురూన్మధూన్ స్వేత్యత్ర మధుశబ్దస్య కురుశబ్దసమభివ్యాహారేణ దేశపరతాయా దృష్టత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ అశ్రూయంతేతి॥ సత్యాః శ్రీకృష్ణే తాసామవ్యభిచారాత్- కించ నామరూపాశ్చ అనురూపాశ్చ- ఆశిషః- నిర్గుణస్య పరమానందస్య- సుఖీభవేత్యాదయో నామరూపాః॥ గుణాత్మనో మానుష్యవతోఽనురూపాశ్చేత్యర్థః॥ చం॥ నిర్గుణస్య హేయగుణరహితస్య- గుణాత్మనః గుణాః ఆత్మని యస్య తస్య నిఖిలకల్యాణగుణవిశిష్టస్య॥ ౧౯॥ అన్యోన్యమితి॥ ఉపనిషదోఽపి మూర్తిమత్యస్స్యత్యాః- తం సమజల్పన్నభ్యనందన్నిత్యర్థః॥ చం॥ ఉత్తమశ్లోకచేతసాం- బ్రహ్మాదిదుపశ్లోక్యకల్యాణగుణవిశిష్టశ్రీకృష్ణసంసక్తచిత్తానాం- సర్వశ్రుతిమనోహా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రః-సర్వేషాంశ్రోత్రియాణాంశ్రోత్రచిత్తాకర్షణః॥౨౦॥తత్ర తేజస్సౌందర్యాతిశయేనవిస్మితాభ్యస్సఖీభ్యోన్యాః స్త్రియః
కథయంతినాత్రవిస్మయఃకార్యఃసాక్షాదీశ్వరత్వాదస్యేతిచతుర్భిః- సఇత్యాదిభిః-వైస్మరణే - కిలేతిప్రసిద్ధ్యాప్రమా
ణద్యోతనం యఏకఏవాద్వితీయః-పురుషఃఆసీత్-సఏవాయంశ్రీకృష్ణః- కుత్రాసీత్ అవిశేషే॥ ఆత్మని॥ నిష్ప్రపంచే- ని
జస్వరూపే- కదాఅగ్రే గుణేభ్యః-గుణక్షోభాత్పూర్వం తథానిశిప్రళయేచ-తస్యలక్షణం- జగతామాత్మని- నిమీలితా
త్మన్నితిలుప్తసప్తమ్యంతంపదం॥జాతావేకవచనం-ఈశ్వరేజీవేషు-లీనరూపేషుసత్స్విత్యర్థః-ననుజీవానాం బ్రహ్మత్వా
త్కథంలయస్తత్రాహ- సుప్తాసుశక్తిషుసతీషు-జీవోపాధిభూతసత్త్వాదిశక్తిలయఏవజీవలయఇవలక్ష్యతఇత్యర్థః తదే
వంసృష్టేరాదౌప్రళయానంతరంచనిష్ప్రపంచావస్థానముక్త్వాసృష్టిప్రళయయోర్మధ్యే ప్రపంచావస్థానమాహుః॥
చం॥ అగ్రేభ్యః - సత్త్వాదిగుణప్రచురమహదహంకారతన్మాత్రపంచభూత ప్రభృతిభ్యోగ్రే తదుత్పత్తేః ప్రాక్ జగ
దాత్మని అవిభక్తనామరూపచేతనాత్మక జగదాధారే-ఈశ్వరేసూక్ష్మ తాదృశ ప్రపంచ శరీరకత్వే సత్యపి అవిలు
ప్తఃఖిలజగన్నియమనాదిశక్తిశాలిని-అతఏవనిశియోగనిద్రాసమయేసుప్తశక్తిషునిమీలితాత్మన్ ॥ శ్లో ॥ సమస్తాశ్శక్త
యశ్చైతాన్నృపయత్రప్రతిష్ఠితాః॥తద్విశ్వరూపవైరూప్యంరూపమన్యద్ధరేర్మహదితి ప్రమాణబోధితాసుసర్వాస్వపి శ
క్తిషుజగజ్జన్మస్థితిలయాదిగోచరాసుసుప్తాసుసతీషుసుప్తవత్ స్థితాసుసతీషు - నిమీలితాత్మన్ యోగనిద్రావశేన నిమీలి
తసర్వేంద్రియే-ఆవర్ణస్సప్తమీలోపఃఆత్మనిస్వస్మిన్ అవిశేషఃఅనిష్పాదితకార్యవర్గఃయఏకఃపురుషఆసీత్ ॥ శ్రు॥ సదే
వసోమ్యేదమగ్రఆసీత్ - బ్రహ్మవాఇదమగ్రఆసీత్ - ఆత్మావాఇదమేకఏవాగ్రఆసీత్ - ఏకోహవైనారాయణఆసీత్ -
నబ్రహ్మానేశానోనేమేద్యావాపృథివీ ననక్షత్రాణీతికారణవాక్యశ్రుతోయః పురుషఆసీత్ సపురాతనః పురుషఏవకిలా
యంశ్రీకృష్ణఃఆద్యంతరహితస్సనారాయణ ఏవకిల॥ శ్రు॥ పురుషోహవైనారాయణోకామయతేతినారాయణశబ్దసా
మానాధికరణ్యేనప్రతిపాదితః॥శ్లో॥భగవానితిశబ్దోయం తథాపురుషఇత్యపి।నిరూపాధీచవర్తేతే వాసుదేవేసనాతనఇ

ర్వశ్రుతిమనోహరః॥౨౦॥సవైకిలాయంపురుషఃపురాతనోయఏకఆసీదవిశేషఆత్మని। అగ్రేగుణేభ్యోజగ
దాత్మనీశ్వరేనిమీలితాత్మన్నిశిసుప్తశక్తిషు॥౨౧॥సఏవభూయోనిజవీర్యచోదితాంస్వజీవమాయాంప్రకృ
తింసిసృక్షతీం।అనామరూపాత్మనిరూపనామనివిధిత్సమానోనుససారశాస్త్రకృత్॥౨౨॥సవాఅయంయ

తిపురుషశబ్దవాచ్యోయమేవకిలేతిభావః॥౨౧॥సఇతి॥సఏవాప్రచ్యుతస్వరూపస్థితిరేవ - ప్రకృతిమనుససారఅధిష్ఠితవాన్-
భూయఃపునఃసృష్టిప్రవాహస్యానాదిత్వాదీదృశీం-నిజవీర్యచోదితాంస్వకాలశక్తిప్రేరితాం - స్వాంశభూతానాంజీ
వానాంమాయాంమోహినీంఅతఏవసిసృక్షతీంస్రష్టుమిచ్ఛంతీం-కిమర్థమనుససార-అనామరూపేఆత్మనిజీవే- రూపనా
మనీవిధాతుమిచ్ఛన్- ఉపాధిసృష్ట్యాజీవానాంభోగాయేత్యర్థః-కర్మాణిచవిధాతుంవేదాన్కృతవానిత్యాహుః-శాస్త్ర
కృదితి॥చం॥అనామరూపాత్మని-నామరూపరహితప్రపంచశరీరకేస్వస్మిన్ రూపనామనీ ॥ శ్రు॥ అనేనజీవేనాత్మనాను
ప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణీతిశ్రుత్యుక్తరీత్యా- నామరూపేవిధిత్సమానఃవిధాతుమిచ్ఛుఃశాస్త్రకృత్ శ్రుతిస్మృతీతి
హాసపురాణాఖ్యశాస్త్రకర్తాప్రవక్తాచఅనుష్ఠాతాచసఏవపూర్వోక్తకారణపురుషఏవ భూయోనిజవీర్యచోదితాం -
నిజేనస్వీయేనవీర్యేణతేజసాచోదితాంప్రేరితాంవీర్యే జీవాఖ్యగర్భధారణేనచోదితాంవా - ప్రజాస్సృజేతి- ప్రేరి
తాంఅతఏవభగవత్ప్రేరణాత్ - సిసృక్షతీంస్రష్టుమిచ్ఛంతీంస్వజీవమాయాంస్వీయజీవాఖ్యగర్భధారిణీంమాయాంవిచి
త్రసర్గకారిత్వాత్ మాయాశబ్దవాచ్యాంప్రకృతిం ॥శ్లో॥ మాయాంతుప్రకృతింవిద్యాన్మాయినంతుమహేశ్వరమితిశ్రు
త్యర్థోక్తప్రమాయాంప్రకృతిమితిసామానాధికరణ్యాద్వివృతఃతాంమాయామనుససార అధిష్ఠితవాన్ స్వాధిష్ఠానాభా
వేతస్యాఃవివిధప్రపంచసర్గశక్త్యభావాత్ తదర్థంస్వయమపితామధితస్థౌ॥శ్లో॥మమయోనిర్మహద్బ్రహ్మతస్మిన్ గర్భం
దధామ్యహం॥సంభవస్సర్వభూతానాంతతోభవతిభారతేతిభగవతాగీతాచార్యేణగీతార్థోత్రప్రకటితః॥౨౨॥అస్యద
ర్శనమతిదుర్లభమస్మాభిర్లబ్ధమిత్యాహుః॥సఇతి॥సవైఅయం-యస్యపదంస్వరూపం-అంఘ్రింవా-నిర్జితోమాతరిశ్వాప్రా
ణోయైః-ప్రహృష్టత్వమాపన్నం-తేసూరయఏవపశ్యంతి-కేన-భక్త్యాఉత్కలితః॥ఉత్కలితో అమలోయఆత్మాబుద్ధిస్తేన॥శ్రు॥
దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యేతిశ్రుతేః - బుద్ధిర్వైమల్యస్యాప్యయమేవహేతురిత్యాహుః - ననుహేసఖి - ఏషఏవనస్స
త్త్వంబుద్ధింపరిమార్ష్టుంసమ్యక్ శోధయితుంఅర్హతి॥నతుయోగాదయఇత్యర్థః యద్వా॥ హేసఖిఏషఏవనస్సత్త్వంజ్ఞానం
పరిమార్ష్టుంనాశయితుం-దూరగమనేనఅప్రత్యక్షభవితుంనార్హతి॥కింతుఅనేనసహైవగంతవ్యమిత్యర్థః ॥ చం ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అత్రఅస్మిꣳల్లోకే జితేంద్రియాః-నిర్జితమాతరిశ్వనః రేచకపూరకకుంభకైః వాయునిరోధం కృతవంతస్సూరయః ముక్తాః-భక్త్యుత్కలితామలాత్మనా భక్తితరంగితనిర్దోషాంతఃకరణేన యత్పరం పశ్యంతి యస్య పరస్య బ్రహ్మణో నారాయణస్య స్థానం పరమపదాఖ్యం పశ్యంతి- స వా అయం పరమాత్మైవ కిలాయం శ్రీకృష్ణః॥ శ్రుతిః॥ తద్విష్ణోః పరమం పదꣳ సదా పశ్యంతి సూరయ ఇతి శ్రుత్యర్థోఽత్ర వివృతః - ఏష కృష్ణస్సత్త్వం సత్త్వగుణం పరిమార్ష్టుమర్హతీతి న హి- సత్త్వగుణం కదాచిదపి న త్యజతి హి- అతస్సత్త్వగుణమవలంబ్యైవాస్యావతార ఇతి భావః॥౨౩॥ పుణ్యశ్లోకతామాహుః॥ స ఇతి॥ హే సఖి వేదేషు గుహ్యేషు రహస్యాగమేషు చ-రహస్యనిరూపకైః అనుగీతసత్కథః అనుగీతాః సత్కథాః యస్య-స ఏవాయం - గానప్రకారమాహుః య ఏక ఇత్యాదినా॥చం॥ గుహ్యేషు వేదేషు- ఉపనిషత్సు - గుహ్యవాదిభిః అతిరహస్యబ్రహ్మస్వరూపం వదద్భిః అనుగీతసత్కథః నిరంతరగానవిషయీకృతసత్కథః-ఏకో య ఈశః జగదాత్మలీలయా సృజతీత్యాదిన సజ్జతే న సక్తో భవతి॥ ౨౪ ॥ ఏవంభూతస్య నానావతారకారత్వమాహుః-యదేతి తమోవ్యాప్తాధీర్యేషాం తే నృపాః అధర్మేణ జీవంతి- కేవలం ప్రాణాన్ పుష్ణంతి-తర్హి తదా-ఏష ఏవ భవాయ స్థిత్యై-సత్త్వతః విశుద్ధరూపేణ సత్త్వేన రూపాణి దధత్ - భగాదీని ధత్తే ప్రకటయతి - యుగే యుగే తత్తదవసరే భగమైశ్వర్యం సత్యం సత్యప్రతిజ్ఞత్వం - ఋతం యథార్థోపదేశకత్వం ద- యాం భక్తకృపాం-యశః అద్భుతకర్మత్వం॥చం॥ తమోధియః తమోగుణావిష్టబుద్ధయః జీవంతి సాత్వతః శ్రీకృష్ణ ఏవ అస్య జగతో భవాయ మంగళాయ-రూపాణి మత్స్యాదీని ధర్మం వర్ణాశ్రమధర్మం-భగం జ్ఞానాదికల్యాణగుణసంపత్తిం- సత్యం వాచికసుకృతం-ఋతం కాయికసుకృతం దయాం మానసికీం కృపాం యశశ్చ ధత్తే కిల॥౨౫॥ విశేషతః శ్రీకృష్ణావతారసౌభాగ్యం

త్పదమత్ర సూరయో జితేంద్రియా నిర్జితమాతరిశ్వనః । పశ్యంతి భక్త్యుత్కలితామలాత్మనా నన్వేష సత్త్వం పరిమార్ష్టుమర్హతి॥౨౩॥ స వా అయం సఖ్యనుగీతసత్కథో వేదేషు గుహ్యేషు చ గుహ్యవాదిభిః। య ఏక ఈశో జగదాత్మలీలయా సృజత్యవత్యత్తి న తత్ర సజ్జతే॥౨౪॥ యదా హ్యధర్మేణ తమోధియో నృపా జీవంతి తత్రైష హి సత్త్వతః కిల। ధత్తే భగం సత్యమృతం దయాం యశో భవాయ రూపాణి దధద్యుగే యుగే॥ ౨౫॥ అహో బత శ్లాఘ్యతమం యదోః కులమహో అలం పుణ్యతమం మధోర్వనమ్ । యదేష పుంసామృషభః శ్రియః పతిః స్వజన్మనా చంక్రమణేన చాంచతి॥ ౨౬ ॥ అహో బత స్వర్యశసస్తిరస్కరీ కుశస్థలీ పుణ్యయశస్కరీ భువః। పశ్యంతి నిత్యం యదనుగ్రహేషితం స్మితావలోకం స్వపతిం స్మ యత్ప్రజాః॥ ౨౭ ॥ నూనం వ్రతస్నానహుతాదినేశ్వరః సమర్చితో హ్యస్య గృహీతపాణిభిః । పిబంతి యాః సఖ్యధరామృతం ముహుర్వ్రజస్త్రియః సంముముహుర్యదాశయాః॥౨౮॥ యా వీర్యశుల్కేన హృతాః స్వయంవరే ప్రమ

వర్ణయతి అహో ఇత్యాదిభిః పంచభిః-యద్యస్మాత్ ఏష-పురుషోత్తమః శ్రియః పతిః స్వజన్మనా యదోః కులం - అంచతి పూజయతి సత్కరోతి-అతః శ్లాఘ్యతమం తత్-చంక్రమణేన చ మధోర్వనం మధురాం- సత్కరోతి అతస్తత్పుణ్యతమమితి - తమప్రత్యయస్యాప్యత్యంతాతిశయేన అలమితి-తత్రాప్యాశ్చర్యే అహో ఇత్యుక్తం॥ చం ॥ మధోర్వనం మధునామ్నో రక్షసః వనం మధురాసన్నివేశస్థానభూతం పూర్వం వనం ప్రియశ్రవాః శ్రోతౄణామతిప్రీతివిషయకీర్తిః - పుంసామృషభః పురుషోత్తమః-చంక్రమణేన శ్రీపాదపంకేరుహవిన్యాసేన చ అంచతి సంచరతి - పూర్వం మధునామ్నా లవణాసురపిత్రా రక్షసా అధిష్ఠితం శత్రుఘ్ననిర్మాణానంతరం మధోర్వనం మధురేతి ప్రసిద్ధం॥ ౨౬ ॥ ద్వారకాం శ్లాఘంతే॥ అహో ఇతి॥ అహో బత అత్యాశ్చర్యం-కిం తత్ కుశస్థలీ ద్వారకా స్వర్గాదుత్కృష్టా ఇతి యద్యశః తస్య తిరస్కరీ పరిభవకర్త్రీ - భువశ్చ పుణ్యయశస్కరీ భవతి-యద్యతః - యత్ర త్యాస్సర్వాః ప్రజాః - స్వానుగ్రహేణ ఈషితం ప్రేషితం స్మితపూర్వావలోకనం-యద్వా-అనుగ్రహార్థమీషితమిష్టం-స్వస్యాత్మనః పతిం శ్రీకృష్ణం - న తు పిత్రాదివద్దేహమాత్రస్య పతిం నిత్యం పశ్యంతి స్మ-ఉషితమితి పాఠే స్వానుగ్రహార్థముషితం కృతవాసం-నైతత్స్వర్గే స్తీత్యర్థః॥౨౭॥ నూనమితి॥ హే సఖి అస్య గృహీతపాణిభిః పత్నీభిః-ఈశ్వరః అయమేవ-నూనం జన్మాంతరేషు సమర్చితః - యస్మిన్ అధరామృతే ఆశయః చిత్తం యాసాం తాః-సంముముహుః- సంమోహం ప్రాప్తా ఇతి మనోహారత్వముక్తం॥చం॥ యదాశయా యస్మిన్ సంసక్తచిత్తాస్సత్యః-వ్రతస్నానహుతాదినా వ్రతవిశేషైః-మహాతీర్థస్నానాదిభిః హోమవిశేషైశ్చ॥ ౨౮॥ ఏతత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ యా ఇతి॥ వీర్యం పరాభావ ఏవ శుల్కం-మూల్యం తేన-విశుష్మిణః బలిష్ఠాన్-ప్రద్యుమ్నశ్చ సాంబశ్చ అంబశ్చ శుష్కా-యాసాం-రుక్మిణీజాంబవతీనాగ్నజితీనాం-తా ఆదిర్యాసాం సత్యభామాదీనాం తాః-యాశ్చాపరాః-అస్య శ్లోకస్యోత్తర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లోకేనాన్వయః॥ చం ॥ వీర్యశుల్కేన-వీర్యరూపశుల్కప్రదేన శ్రీకృష్ణేన స్వయంవరే విశుష్మిణః వృషభవత్ కామాగ్నిసంత
ప్తాన్ - ప్రద్యుమ్నసాంబప్రసవాదయః ప్రద్యుమ్నప్రసవా రుక్మిణీ సాంబప్రసవా జాంబవతీ - తదాదయః సత్యభా
మాదయోష్టౌ మహిష్యః భౌమవధే సహస్రశో షోడశసహస్రసంఖ్యాకాః స్త్రియః॥ ౨౯॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతాః స్త్రీత్వమేవ ప
రం కేవలం-సాధు శోభనం కుర్వతే - అపాస్తం పేశలం భద్రం-స్వాతంత్ర్యం యయస్మాత్తత్ - నిరస్తశౌచం శుచిత్వం యి
స్మాత్-తథాభూతమపి జాతు కదాచిదపి- నాస్యైతి న నిర్గచ్ఛతి - ఆహృతిభిర్వ్యాహారైః-యద్వా-పారిజాతాదిప్రియవ
స్త్వాహరణైః-హృది స్పృశన్ ఆనందయన్॥ చం॥ అపాస్తపేశలం- తిరస్కృతసత్కర్మానుష్ఠానం-నిరస్తశౌచం శౌచాచా
రవివర్జితం స్త్రీత్వమపి స్త్రీజన్మాపి సాధు కుర్వతే సమీచీనం కుర్వంతి యాసాం స్త్రీణాం ఆహృతిభిః ద్రష్టృ చిత్తహారిభిః
సంస్థానవిశేషైః హృది స్పృశః అతిమనోహరాత్ గృహాత్ -పుష్కరలోచనః పద్మాక్షః నాస్యైతి న నిర్యాతి ॥ ౩౦ ॥ ఏవంవి
ధా ఇతి॥ ఏవంవిధాః విచిత్రా గిరః-సస్మితేన నిరీక్షణేనాభినందన్-సహరిర్యయౌ॥ ౩౧ ॥ అజాతశత్రురితి॥ మధుద్విషో గోప్తి
థాయ రక్షణాయ-స్నేహాత్ప్రరేభ్యశ్శత్రుభ్యశ్శంకితస్సన్-ప్రాయుజ్క్త॥ శ్లో॥ హస్త్యశ్వరథపాదాంత సేనాంగం స్యా
చ్చతుర్విధమిత్యేవం చతురంగిణీం పృతనాం సేనాం॥ చం॥ అజాతశత్రుః అరిషడ్వర్గరహితః॥ ౩౨॥ అథేతి ॥ పాండోః కురు
వంశజత్వాత్ పాండవా అపి కౌరవా ఏవ తాన్ ప్రేమ్ణః ఉద్ధవాదిభిస్సహ ॥ చం ॥ విరహాతురాన్ స్వవిశ్లేషే నాతిఖిన్నాన్॥
౩౩॥ కుర్వితి॥ కురుక్షేత్రం-కురుదేశాంతరితమేవ-క్రమోత్రనవివక్షితః॥ చం ॥ సయామునాన్ యమునాతీరవర్తిదేశస

హ్యచైద్యప్రముఖాన్విశుష్మిణః ॥ ప్రద్యుమ్నసాంబప్రసవాదయోపరా యాశ్చాహృతా భౌమవధే సహ
స్రశః॥ ౨౯॥ ఏతాః పరం స్త్రీత్వమపాస్తపేశలం నిరస్తశౌచం బత సాధు కుర్వతే । యాసాం గృహాత్పుష్క
రలోచనః పతిర్న జాత్వపైత్యాహృతిభిర్హృది స్పృశన్॥ ౩౦ ॥ సూతః॥ ఏవంవిధా వదంతీనాం స గిరః పుర
యోషితామ్। నిరీక్షణేనాభినందన్ సస్మితేన యయౌ హరిః॥ ౩౧ ॥ అజాతశత్రుః పృతనాం గోపీథాయ మ
ధుద్విషః। పరేభ్యశ్శంకితస్స్నేహాత్ప్రాయుజ్క్త చతురంగిణీమ్॥ ౩౨ ॥ అథ దూరాగతాన్ శౌరిః కౌరవాన్వి
రహాతురాన్। సన్నివృత్య దృఢస్నిగ్ధాన్ప్రాయాత్స్వనగరం హరిః॥ ౩౩॥ కురుజాంగలపాంచాలాన్ శూర
సేనాన్ సయామునాన్। బ్రహ్మావర్తం కురుక్షేత్రం మత్స్యాన్ సారస్వతానథ॥ ౩౪ ॥ మరుధన్వావతిక్ర
మ్య సౌవీరాభీరసైంధవాన్। ఆనర్తాన్భార్గవ ప్రాగాచ్ఛ్రాంతవాహో మనాగ్విభుః॥ ౩౫॥ తత్ర తత్ర త
త్రత్యైర్హరిః ప్రత్యుద్యతార్హణః। సాయం భేజే దిశం పశ్చాద్గవిష్ఠో గాం గతస్తదా॥ ౩౬॥ *

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ప్రథమస్కంధే-దశమోధ్యాయః.

శ్రీసూతః॥ ఆనర్తాన్ స ఉపవ్రజ్య స్వృద్ధాన్ జనపదాన్ స్వకాన్ । దధ్మౌ దరవరం తేషాం విషాదం శమయ
న్నివ॥ ౧॥ స ఉచ్చకాశే ధవలోదరో దరోప్యురుక్రమస్యాధరశోణశోణిమా। దధ్మాయమానః కరకంజసంపు
టే తాన్-సారస్వతాన్-సరస్వతీనదీతీరవాసినో దేశాన్॥ ౩౪॥ మర్వితి॥ మరుః నిరుదకో దేశః ధన్వా అల్పోదకదేశః- ఆనర్తా
ఖ్యో ద్వారకాదేశః-స విభుః ప్రాగాత్ప్రాప్తః హే భార్గవ శౌనక - మనాక్ ఈషచ్ఛ్రాంతా వాహా యస్య సః॥ ౩౫ ॥
తత్రేతి॥ తత్ర తత్ర దేశే తత్రత్యైర్జనైః-ప్రత్యుద్యతాని వేదితాని-అర్హణాని ఉపాయనాని యస్మై సః - సాయమప
రాహ్ణే-పశ్చాద్దిశం పశ్చిమాం దిశం- భేజే ప్రాప్తః-తదా గవిష్ఠః ఆకాశస్థః సూర్యః- గాం ఉదకం గతః ప్రవిష్టః - అస్తంగత ఇ
త్యర్థః॥ శ్రు॥ అద్భ్యో వా ఏష ప్రాతరుదేత్యపస్సాయం ప్రవిశతీతి శ్రుతేః- యద్వా - తదా సాయంకాలే రథాదవతీర్య గ
విష్ఠః భూమౌ స్థితః- గాం జలాశయం గతస్సన్ -పశ్చాద్దిశం భేజే సంధ్యాముపాసితవానిత్యర్థః॥ చం॥ గవిష్ఠః- అతిశయేన గో
మాన్ కాంతిమాన్-సూర్యః గాం గతః భూమిం గతః॥ ౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ ఏకాదశే రతిస్సమ్యగ్యాదవేంద్రస్య వర్ణ్యతే। ఆవర్తైస్త్రాయమానస్య పురీం నిర్విశ్య బంధుభిః॥ ఉత్సవైరుల్ల
సత్పౌరముదంచద్ధ్వజవారణమ్। ఉల్లసద్రత్నదీపాది స్వపురం ప్రావిశత్ప్రభుః॥ ఆనర్తానితి॥ స్వృద్ధాన్ సమృద్ధాన్ - ద
రవరం పాంచజన్యం శంఖం దధ్మౌ నాదితవాన్॥ చం॥ స్వకాన్ స్వీయాన్-ఆనర్తాన్ ఆనర్తనామ్నో జనపదాన్ దేశాన్ ఉప
వ్రజ్య సమీపం గత్వా విషాదం స్వవిరహప్రయుక్తం ఖేదం॥ ౧॥ స ఇతి ॥ దరః శంఖః దధ్మాయమానః అతిశయేన భగవతా పూ
ర్యమాణః-ఉచ్చకాశే శుశుభ ఇత్యన్వయః-కథంభూతః ధవళముదరం యస్య సః ధవళోదరః॥ చం ॥ ఉరుక్రమస్య - దా
మోదరస్య-కృష్ణస్య-అధరస్య శోణేన రాగేణ-శోణభావో యస్య సః అధరశోణశోణిమా - స్వార్థే వా ఇమన్ - కరకం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జేహస్తకమలే-తయోస్సంపుటమధ్యే-వర్తమానశ్శుశుభే-కథమివ అబ్జషండే రక్తకమలసమూహే కలహంసో రాజహంసో యథా తద్వత్॥ చం॥ ఉరుక్రమస్య శ్రీకృష్ణస్య॥ ౨॥ తమితి॥ జగతో యద్భయం తస్య భయావహం జగద్భవభయాపహమితి పాఠే జగతాం జీవానాం భవాత్సంసారాద్యద్భయం తదపహంతీతి జగద్భవభయాపహం-ప్రత్యుద్యయుః ప్రత్యుజ్జగ్ముః భర్తృదర్శనలాలసాః॥ చం॥ జగద్భయభయావహం జగద్భయహేతూనాం రక్షఃప్రభృతీనాం భయావహం భయంకరం-భయాపహమితి పాఠే-జగద్భయహేతుభ్యో రక్షఃప్రభృతిభ్యః యద్భయం తన్నివారకం-భర్తృదర్శనలాలసాః-స్వాసాధారణప్రభోః భగవతః దర్శనే కౌతూహలేన సంభ్రమాః॥ ౩॥ తత్రేత్యాదిశ్లోకద్వయమేకం వాక్యం-తత్ర తస్మిన్ శ్రీకృష్ణే-ఉపనీతాస్సమర్పితాః బలయః ఉపాయనాని యాభిస్తాః - నిరపేక్షే పితస్మిన్నాదరేణ సమర్పణే దృష్టాంతః రవేర్దీపమివేతి॥ చం॥ తత్రేతి తస్మిన్ దేశే-నిజలాభేన స్వానందానుభవలాభాదేవ నిత్యదా సతతం పూర్ణకామం-అతఏవ ఆత్మారామం-ఆత్మానుభవైకతత్పరం. రవేః స్వతేజసా నిఖిలలోకప్రకాశకస్య-ఉపనీతబలయః- ఉపహృతపూజాద్రవ్యాః॥ ౪॥ ప్రీతీతి॥ పితరమర్భకా ఇవ-తం సర్వసుహృదం అవితారం స్వసంరక్షకం-ప్రోచురిత్యుత్తరేణాన్వయః - సుహృత్త్వేనైవావితారం న తు కామేన-తత్ర హేతుః ఆత్మారామం-తత్రాపి హేతుః పరమానందనిజస్వరూపలాభేనైవ పూర్ణకామం॥ ౫॥ నతా ఇతి॥ విరించిః బ్రహ్మా వైరించాస్సనకాదయః-ఇహ సంసారే- పరం క్షేమమిచ్ఛతాం పరాయణం పరమం శరణం॥ కుతః పరేషాం బ్రహ్మాదీనాం-ప్రభురసి- కాలో యత్ర ప్రభుర్న భవేత్॥ చం॥ విరించివైరించసురేంద్రవందితం-వత్సాపహారబాణయుద్ధశక్రమఖభంగాదికాలేషు వందితం - పరం క్షేమం - నిఖిలసాంసారికదుఃఖనివారణం - పరాయణం పరమప్రాప్యం- ప్రభు

శే యథాబ్జషండే కలహంస ఉత్సవః॥ ౨॥ తముపశ్రుత్య నినదం జగద్భవభయాపహమ్। ప్రత్యుద్యయుః
ప్రజాస్సర్వా భర్తృదర్శనలాలసాః॥ ౩॥ తత్రోపనీతబలయో రవేర్దీపమివాదృతాః। ఆత్మారామం పూర్ణ
కామం నిజలాభేన నిత్యదా॥ ౪॥ ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాః ప్రోచుర్హర్షగద్గదయా గిరా। పితరం సర్వసుహృద
మవితారమివార్భకాః॥ ౫॥ నతాః స్మ తే నాథ సదాంఘ్రిపంకజం విరించివైరించసురేంద్రవందితమ్। పరా
యణం క్షేమమిహేచ్ఛతాం పరం న యత్ర కాలః ప్రభవేత్పరః ప్రభుః॥ ౬॥ భవాయ నస్త్వం భవ విశ్వభావన
త్వమేవ మాతాత్మసుహృత్పితా పతిః। త్వం సద్గురుర్నః పరమం చ దైవతం యస్యానువృత్త్యా కృతినో బభూ
విమ॥ ౭॥ అహో సనాథా భవతా స్మ యద్వయం త్రైవిష్టపానామపి దూరదర్శనమ్। ప్రేమస్మితస్నిగ్ధని
రీక్షణాననం పశ్యేమ రూపం తవ సర్వసౌభగమ్॥ ౮॥ యర్హ్యంబుజాక్షాపససార భో భవాన్ కురూన్ మధూ
న్వాథ సుహృద్దిదృక్షయా। తత్రాబ్దకోటిప్రతిమః క్షణో భవేద్రవిం వినాక్ష్ణోరివ నస్తవాచ్యుత॥ ౯॥ శ్రీసూ
తః॥ ఇతి చోదీరితా వాచః ప్రజానాం భక్తవత్సలః। శృణ్వన్ననుగ్రహం దృష్ట్యా వితన్వన్ప్రావిశత్పురీమ్॥ ౧౦॥

స్సర్వవస్తుపరిణామసంపాదకత్వాత్ పరః కాలః న ప్రభవేత్ - న తేషాం త్వత్పాదారవిందాశ్రితానాం జన్మజరామరణాది పరిణామహేతుః భవేత్॥ ౬॥ భవాయేతి॥ అతో భవాయ ఉద్భవాయ-నోఽస్మాకం త్వం భవ- హే విశ్వభావన- కృతార్థాః బభూవిమ-జాతా వయం॥ చం॥ హే విశ్వభావన-నిఖిలజగత్సంరక్షక మాతా-జన్మప్రభృతిపోషకత్వాత్ - ఆత్మసుహృత్-అంతరాత్మత్వే సతి-నిఖిలసుకర్మసు మిత్రవత్ప్రేరకత్వాత్- అత్యంతాంతరంగః సుహృత్ - హితాహితోపదేశముఖేన శాస్త్రానుశాసనేన చ శిక్షకత్వాత్ పితా పతిః-జీవనప్రదానాదిద్వారా పాలకత్వాత్-త్వం సద్గురుః - అర్జునం వ్యాజీకృత్య నిఖిలజనోత్తారణీయగీతాఖ్యమహాశాస్త్రప్రవర్తకత్వాదాచార్యవరః-పరం చ దైవతం- మోక్షాఖ్యపరమపురుషార్థప్రదానేన దేవతాంతరాపేక్షయా వ్యావృత్తం పరమం చ దైవతం॥ ౭॥ కృతార్థత్వమేవాహుః- అహో ఇతి అహో భవతా వయం సనాథాః స్మః-యద్యస్మాత్ తవ రూపం పశ్యేమ- త్రైవిష్టపానామపి దూరదర్శనం దేవానామపి దుర్దర్శమిత్యర్థః ప్రేమ్ణా యత్ స్మితం తద్యుక్తం స్నిగ్ధం-నిరీక్షణం యస్మిన్ తదాననం యస్మిన్ - తద్రూపం సర్వేషు చాంగేషు సౌభగం యస్మిన్-తద్రూపం॥ చం॥ ప్రేమ భక్తానురాగః స్మితం తత్పూర్వకమందహాసః - స్నిగ్ధనిరీక్షణం ప్రేమపూర్వకకటాక్షవీక్షణం-సర్వసౌభగం నిఖిలజగన్మోహకసౌందర్యం॥ ౮॥ అర్భకా ఇవ సకరుణమాహుః యర్హీతి-యర్హి యదా-భో అంబుజాక్ష నో భవానితి పాఠే-న ఇత్యనాదరే షష్ఠీ-భవాన్ అస్మాన్ అనాదృత్య అపససార-అపహాయ జగామ-కురూన్ హస్తినాపురం మధూన్ మధురాం వా-తత్ర తదా-రవిం వినా ఆంధ్యమక్ష్ణోర్యథా-ఏవం తవ నః-త్వదీయానామస్మాకమపీత్యర్థః॥ చం॥ తత్ర-తావకముఖపంకేరుహదర్శనాభావకాలే క్షణః అల్పకాలోఽపి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ ఇతి చ ఏవంవిధాః అన్యాః ఉచ్చరితాః వాచః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శృణ్వన్-దృష్ట్యాసాభినందనావలోకనేనఅనుగ్రహంకుర్వన్।౧౦॥ ద్వారకాంప్రస్తౌతిపంచభిః॥మధ్వితి॥స్వతుల్యబలైః మధుభోజాదిభిర్గుప్తాంరక్షితాం॥౧౧॥సర్వేతి॥సర్వేషుఋతుషుసర్వేవిభవాః పుష్పాదిసంపదోయేషాం తే॥ పుణ్యావృక్షాఃలతాఃఆశ్రమాఃలతామంటపాశ్చయేషుతైరుద్యానాదిభిర్వృతాఃయేపద్మాకరాస్సరాంసితైర్యాశ్శ్రీః శోభాయస్యాం తాం-ఉద్యానంఫలప్రధానం-ఉపవనంపుష్పప్రధానం-ఆరామఃక్రీడార్థంవనం॥౧౨॥ గోపురేతి॥ గోపురంపురద్వారం-ద్వారంగృహద్వారం-కృతానికౌతుకేనఉత్సవేనతోరణానియస్యాంతాం-గరుడాదివీరచిహ్నాంకితాఃధ్వజాః- జయప్రదయంత్రాంకితాః పతాకాః-చిత్రాణాంధ్వజపతాకానాం-అగ్రైరంతఃప్రతిహతఃఆతపోయస్యాంతాం॥౧౩॥ సమ్మార్జితేతి॥సంమార్జితానినిస్సారితరజస్థాని-మహామార్గాదీనియస్యాం-మహామార్గాఃరాజమార్గాఃరథ్యాః॥ ఇతరమార్గాఃఆపణకాఃపణ్యవీథయఃచత్వరాణిఅఙ్గణాని-ఫలాదిభిరుప్తాంఅవకీర్ణాం॥౧౪॥నిశమ్యేత్యాదిశ్లోకచతుష్కమేకంవాక్యం-ప్రేష్ఠమత్యంతప్రీతివిషయం-ఆయాంతంనిశమ్యశ్రుత్వా-వసుదేవాదయఃప్రత్యుజ్జగ్ము రితిచతుర్థేనాన్వయః॥ ౧౫॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి॥ప్రహర్షవేగోచ్ఛ్వసితానిఉల్లంఘితానిశయనాదీనియైశ్చసప్లుతగతౌ॥౧౬॥౧౭॥వారణేంద్రమితి॥వారణేంద్రంమంగళార్థంపురతఃకృత్వాససుమంగళైఃసుమంగళపుష్పాదియుక్తపాణిభిః-బ్రహ్మఘోషోమంత్రపాఠశ్చ॥ ౧౮॥ ప్రీత్యు

మధుభోజదశార్హార్హకుకురాంధకవృష్ణిభిః।ఆత్మతుల్యబలైర్గుప్తాంనాగైర్భోగవతీమివ॥౧౧॥ సర్వర్తుసర్వవిభవైఃపుణ్యవృక్షలతాశ్రమైః।ఉద్యానోపవనారామైర్వృతాంపద్మాకరశ్రియమ్॥౧౨॥గోపురద్వారమార్గేషుకృతకౌతుకతోరణామ్।చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరంతఃప్రతిహతాతపామ్॥౧౩॥సంమార్జితమహామార్గరథ్యాపణకచత్వరామ్॥సిక్తాంగంధజలైరుప్తాంఫలపుష్పాక్షతాంకురైః॥౧౪॥ ద్వారిద్వారిగృహాణాంచదధ్యక్షతఫలేక్షుభిః।అలంకృతాంపూర్ణకుంభైర్బలిభిర్ధూపదీపకైః॥౧౫॥నిశమ్యప్రేష్ఠమాయాంతంవసుదేవోమహామనాః । అక్రూరశ్చోగ్రసేనశ్చరామశ్చాద్భుతవిక్రమః॥౧౬॥ప్రద్యుమ్నశ్చారుదేష్ణశ్చసాంబోజాంబవతీసుతః...

ప్రద్యుమ్నశ్చారుదేష్ణశ్చయేచసాంబగదాదయః।ప్రహర్షవేగోచ్ఛ్వసితశయనాసనభోజనాః॥౧౭॥వారణేంద్రంపురస్కృత్యబ్రాహ్మణైస్ససుమంగళైః।శంఖతూర్యనినాదేనబ్రహ్మఘోషేణచాదృతాః॥ ౧౮॥ ప్రత్యుజ్జగ్మూరథైర్హృష్టాఃప్రణయాగతసాధ్వసాః।వారముఖ్యాశ్చశతశోయానైస్తద్దర్శనోత్సుకాః॥ ౧౯॥ లసత్కుండలనిర్భాతకపోలవదనశ్రియః।నటనర్తకగంధర్వాస్సూతమాగధవందినః॥౨౦॥గాయంతిచోత్తమశ్లోకచరితాన్యద్భుతానిచ।భగవాంస్తత్రబంధూనాంపౌరాణామనువర్తినాం॥౨౧॥యథావిధిసమాగమ్యసర్వేషాంమానమాదధే।ప్రహ్వాభివాదనాశేషకరస్పర్శస్మితేక్షణైః॥౨౨॥ ఆశ్వాస్యచాశ్వపాకేభ్యోవరైశ్చాభిమతైర్విభుః।స్వయంచగురుభిర్విప్రైస్సదారైఃస్థవిరైరపి॥ ౨౩ ॥ ఆశీర్భిర్యుజ్యమానోన్యైర్వందిభిశ్చావిశత్పురం।రాజమార్గంగతేకృష్ణేద్వారకాయాంకులస్త్రియః॥౨౪॥హర్మ్యాణ్యారురుహుర్విప్రస్తదీక్షణమహోత్సవాః॥నిత్యంనిరీక్షమాణానాంయదపిద్వారకౌకసాం॥ ౨౫॥ నవితృప్యంతిహిదృశఃశ్రియోధామాంగమచ్యుతమ్।శ్రియోనివాసోయస్యోరఃపానపాత్రంముఖందృశామ్॥ ౨౬॥ బాహవోలోకపాలా

జ్జగ్మురితి॥సార్ధశ్లోకమేకంవాక్యం-ప్రణయేనస్నేహేనఆగతంసాధ్వసంసంభ్రమోయేషాంతే॥౧౯॥లసదితి॥లసత్కుండలైర్నిర్భాతానియానికపోలానితైర్వదనేషుశ్రీర్యాసాంతాః-వారముఖ్యాఃనర్తక్యోవేశ్యాః - నటాఃనవరసాభినయనచతురాః-తాళాద్యనుసారేణనృత్యంతోనర్తకాః-గంధర్వాఃగాయకాః॥శ్లో॥సూతాఃపౌరాణికాఃప్రోక్తామాగధావంశశంసకాః-వందినస్త్వమలప్రజ్ఞాఃప్రస్తావసదృశోక్తయః॥౨౦॥గాయంతీతి॥ అద్భుతానిచేతిచకారస్యవందినశ్చేత్యన్వయః తేసర్వేగాయంతిచేతి॥ ౨౧ ॥ యథావిధీతి॥ యథావిధియైస్సహాయథోక్తంతైస్తథాసమాగమ్యసమాగమంకృత్వా-సర్వేషాంమానంఆదధే-కృతవానిత్యర్థః-తదాహ-ప్రహ్వత్వంశిరసానతిః-అభివాదనంవాచానతిః॥౨౨॥ఆశ్వాస్యేతి॥ ఆశ్వాస్యఅభయందత్వా-ఆశ్వపాకేభ్యఃశ్వపాకానప్యభివ్యాప్య- ఆచండాలమిత్యర్థఃపరైరభీష్టదానైశ్చమానంకృతవానిత్యర్థః॥౨౩॥ఆశీర్భిరితి॥అన్యైశ్చవందిభిశ్చ॥౨౪॥హర్మ్యాణీతి॥తస్యఈక్షణేనమహానుత్సవోయాసాంతాః యత్ యస్మాన్నిత్యంసదాఅచ్యుతంనిరీక్షమాణానామపి॥౨౫॥నేతి॥దృశోనైవతృప్యంతి-అతఃఆరురుహుః- కథంభూతంశ్రియఃశోభాయాఃధామస్థానమంగంయస్యతం- తదేవాభినయేనాహ-శ్రియోలక్ష్మ్యాః - యస్యఉరఃవక్షఃనివాసః-యస్యముఖంసర్వప్రాణినాందృశాసౌందర్యామృతపానాయపానపాత్రం॥౨౦॥శ్రియోధామాంగంలక్ష్మీనిత్యవాసస్థానభూతాంగవంతం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వారకౌకసాం ద్వారకానివాసినాం॥౨౬॥బాహావ ఇతి॥యస్యబాహవో లోకపాలానాంనివాసః సారంహారింగాయంతీతి సారంగాః భక్తాః- తేషాంయస్యపదాంబుజంనివాసః-తన్నిరీక్షమాణానాందృశ ఇతిపూర్వేణాన్వయః॥చం॥బాహవో లోకపాలానాందృశాంపానపాత్రం-తద్భుజబలసంరక్ష్యమాణత్వాత్-సారంగానాంపానపాత్రం - సారంగాస్సారవేదినో జ్ఞానినః తేషాంపానపాత్రం-భగవత్తత్త్వవేదినాంసదాతత్పాదారవిందమకరందరసలిప్సుత్వాత్॥౨౭॥ సితేతి॥ సితైః ఆతపత్రవ్యజనైః - ఉపస్కృతో మండితః - అర్కశ్చడుడుపోనక్షత్రసహితశ్చంద్రః చాపః ఇంద్రధనుశ్చవైద్యుతం విద్యుత్తేజశ్చ- తైరర్కః ఛత్రస్యోపమానం నక్షత్రాణిపుష్పవృష్టేః - చంద్రః పరిభ్రమకృతమండలాకారయోశ్చామరవ్యజనయోః-చాపః వనమాలాయాః-విద్యుత్తేజః పిశంగవాససః-అభూతోపమేయం - యదిఘనస్యోపరిసూర్యబింబం-ఉభయతశ్చంద్రౌ- సర్వతో నక్షత్రాణాంమధ్యేచమిళితంచాపద్వయం- స్థిరంవిద్యుత్తేజో యదిభవతి - తర్హి సఘనో యథాభాతితథా-హరిర్బభావిత్యర్థః॥౨౮॥స్వగృహప్రవేశమాహ॥ప్రవిష్ట ఇతి॥ దేవకీప్రముఖాస్సప్తవవందఇతి మాతృసౌందర్యోదారవిశేషజ్ఞాపనార్థముక్తంఅష్టాదశాపివసుదేవస్యభార్యాః మాతృతుల్యత్వాన్నమస్కృతా ఏవ॥ ౨౯॥ అథేతి॥అనుత్తమం-యస్మాదుత్తమంనాస్తితదనుత్తమం-సర్వోత్తమమిత్యర్థః సహస్రాణిచషోడశేతిచకారాదష్టోత్తరశతాధికానీతిజ్ఞేయం॥౩౧॥పత్న్య ఇతి॥ప్రోష్య దేశాంతరేఉషిత్వా-ఆరాద్దూరాదేవవిలోక్య - సంజాతో మనసిమహోత్సవో యాసాంతాః-ఆసనాదాశయాచ్చ-ఆసనాద్దేహేనోత్తస్థుః-ఆశయోంతఃకరణంతస్మాదపి-ఆత్మనాఉత్తస్థుః-కృష్ణేనాత్మనాఆత్మనఃసంశ్లేషేఅంతఃకరణవ్యవధానమపి తానసహంత ఇత్యర్థః-వ్రీళితానిలోచనానిఆననానిచయాసాంతాః

నాంసారంగాణాంపదాంబుజమ్॥౨౭॥సితాతపత్రవ్యజనైరుపస్కృతః ప్రసూనవర్షైరభివర్షితః పథి। పిశంగవాసావనమాలయాబభౌఘనో యథార్కోడుపచాపవైద్యుతైః॥ ౨౮॥ ప్రవిష్టస్తుగృహంపిత్రోః పరిష్వక్తస్స్వమాతృభిః।వవందేశిరసాసప్తదేవకీప్రముఖాస్తదా॥ ౨౯॥ తాః పుత్రమంకమారోప్య స్నేహస్నుతపయోధరాః।హర్షవిహ్వలితాత్మానస్సిషిచుర్నేత్రజైర్జలైః॥౩౦॥అథావిశత్స్వభవనంసర్వకామమనుత్తమమ్।ప్రాసాదాయత్రపత్నీనాంసహస్రాణిచషోడశ॥ ౩౧ ॥ పత్న్యః పతింప్రోష్యగృహానుపాగతంవిలోక్యసంజాతమనోమహోత్సవాః। ఉత్తస్థురారాత్సహసాసనాశయాత్సాకంవ్రతైర్వ్రీడితలోచనాననాః॥౩౨॥ తమాత్మజైర్దృష్టిభిరంతరాత్మనాదురంతభావాః పరిరేభిరేపతిమ్।నిరుద్ధమప్యాస్రవదంబునేత్రయోర్విలజ్జితానాంభృగువర్యవిక్లవాత్॥౩౩॥ యద్యప్యసౌపార్శ్వగతో రహోగతస్తథాపి తస్యాంఘ్రియుగంనవంనవమ్।పదేపదేకావిరమేతతత్పదాచ్చలాపియంశ్రీర్నజహాతికర్హిచిత్॥౩౪॥ఏవంనృపాణాంక్షితిభారజన్మనామక్షౌహిణీభిః పరివృత్తతేజసాం।విధాయవైరంశ్వసనో యథానలం

అపాంగైరేవవీక్షణాద్వ్రీళితలోచనాః-అవనతముఖత్వాద్వ్రీళితాననాః-సాకంవ్రతైరితి- హాస్యక్రీడావర్జనాదినియమాఅపితాభ్యఉత్తస్థురిత్యర్థః-ధృతవ్రతాఏవోత్తస్థురితివా-వ్రతానిచయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తాని॥శ్లో॥ క్రీడాంశరీరసంస్కారంసమాజోత్సవదర్శనంహాస్యంపరగృహేయానంత్యజేత్ప్రోషితభర్తృకేతి॥చం॥ ఆసనాశయాత్ ఆసనరూపస్థానాత్ వ్రతైస్సాకంసహసోత్తస్థుః- పూర్వమనుష్ఠితానాంభగవదాగమననిమిత్తకవ్రతానాంసమాప్తింప్రాప్యతస్థుః॥ ౩౨ ॥ తమితి॥ఆయాంతంపతిం-దర్శనాత్పూర్వం-ఆత్మనాబుద్ధ్యా-అంతర్హృదయేపరిరేభిరే.తతో దృష్టిభిః- తతస్సమీపమాగతంఆత్మజైః పుత్రైః-పుత్రానుద్గృహ్యతత్కంఠమాలింగయంత్యఇవస్వయమాలింగితవత్య ఇత్యర్థః- తత్రహేతుః దురంతభావాః గంభీరాభిప్రాయాః- తథాచతాసాంనేత్రయోర్నిరుద్ధమప్యంబుబాష్పః-విక్లవాద్వైవశ్యాత్ - ఆస్రవదీషత్సుస్రావ-అతఏవధైర్యహాన్యావిలజ్జితానాం- హేభృగువర్యశౌనక-చిత్రంశృణ్వితి॥ చం ॥ దురంతభావాస్తాః అనంతవిలాసవత్యః ఆత్మజైః దేహజైరోమాంచాదిభిస్సహ - దృష్టిభిః నిరంతరదర్శనైః- అంతరాత్మనామనసా-తత్రత్యకామేనేత్యర్థః-విక్లవాత్ విశ్లేషప్రయుక్తాయాసాత్॥౩౩॥యదీతి॥పార్శ్వగతస్సమీపస్థః- తతోఽపిరహోగతః - ఏకాంతేవర్తతేస్మ-పదేపదేప్రతిక్షణం-నవంనవమేవ - అత్రకైముతికన్యాయః-కావిరమేతేతి - చలాచంచలస్వభావాపిశ్రీర్నజహాతి॥చం॥నవంనవంనవ్యవత్సదామనోహరం - తథావిధచిత్తాకర్షణంసౌందర్యసౌగంధ్యసుమార్ద్యాదియుక్తాత్ పదాత్ కావిరమేత కావా అలంబుద్ధింకుర్యాత్ నకాపీత్యర్థః॥౩౪॥ఉక్తంశ్రీకృష్ణచరితంసంక్షిప్యాహ ద్వాభ్యాం॥ ఏవమితి ॥ క్షితేర్భారాయజన్మయేషాంతే- పాపాతిశయేన కేవలంభూభారాయోత్పన్నానామిత్యర్థః- అక్షౌహిణీభిఃకృత్వాపరివృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్తంసర్వతఃప్రసృతంతేజః ప్రభావోయేషాం - పరివృద్ధతేజసామితివా - శ్వసనఃవాయుర్వేణూనాం - అన్యోన్య సంఘర్షేణఅనలంవిధాయ- మిథోదావహేనయథోపశామ్యతితద్వత్॥ ౩౫ ॥ సఇతి ॥ శ్రీరత్నకూటస్థఃఉత్తమ శ్రీకదంబస్థః॥ చం ॥ స్వమాయయాసర్వేషామపిస్వస్వరూపావగతివిరోధిన్యాస్వీయశక్త్యాఅవతీర్ణః శ్రీరత్న కూటస్థస్సన్ శ్రీరత్నమాలికామధ్యే నాయకమణివత్ స్థితస్సన్ ప్రాకృతోయథాపామరజనఇవ॥ ౩౬ ॥ నన్వేవం స్త్రీసంగాదిభిఃసంసారప్రతీతేః - కథంభగవానవతీర్ణఇత్యుచ్యతేతత్రాహ - ద్వాభ్యాం॥ ఉద్దామేతి ॥ యాసా ముద్దామోగంభీరోయోభావోభిప్రాయః - తస్యపిశునస్సూచకః - అమలోవల్గుః సుందరోహాసః - వ్రీడావలోక శ్చతాభ్యాంనిహతఃఅమదనఃమహాదేవోపిసముహ్య - లజ్జయాచాపంపినాకమజహాత్ - ఏవంప్రభావాస్త్రియఇత్యే తావద్వివక్షితం-యద్వాభగవతోమోహినీరూపేణమహేశోపిమోహితఏవ- ఏతాశ్చలాః దృగ్విలాసాఏవేతథా కుం తాఃకుహకైఃకపటైఃవిభ్రమైఃయస్యేంద్రియంవిమథితుంక్షోభయితుం-నశక్తాః॥ చం॥ ఉద్దామాఃవిజృంభితాఃయేభా వాఃమానసికవిలాసవిశేషాః తేషాంఅంతర్వర్తినాంపిశునాఃబహిః ప్రకాశకాః యేఅమలవల్గుహాసవ్రీడావలోకాఃఅమ లోనిర్దోషఃవల్గురతిమనోహరఃహాసోమందహాసః-వ్రీడాలజ్జా-అవలోకఃకటాక్షప్రసరశ్చయేతే ఉద్దామభావపిశునాః తైఃనిహతస్సన్ సమ్ముహ్యమోహంప్రాప్యమదనఃమన్మథః - చాపంపుష్పేషుకాండాదిమయంఅజహాత్ - స్వీయధను గ్రహణేప్యసమర్థస్సన్ చాపంత్యక్తవానాసీత్ ఏవంనిఖిలజగన్మోహకం మన్మథమపిస్వీయసౌందర్యహావభావాదినిఖిల విలాసవిశేషైః మోహయంత్యోపికుహకైః పంచకైః - విలాసైఃయస్యకృష్ణస్యఇంద్రియంవిమథితుంఇంద్రియంస్ఖలయి తుంనశేకుఃసమర్థానాభూవన్ -భగవతోజితేంద్రియత్వాదితిభావః॥౩౭॥ మన్యతఇతి॥ తంకృష్ణంఅయంప్రాకృతోలో కః-ఆత్మాపమ్యేనస్వసాదృశ్యేన-సంగినంమనుజంమన్యతే- వ్యావృణ్వానంవ్యాప్రియమాణం - అతోయమబుధఃఅతత్త్వ

లంమిథోవధేనోపరతోనిరాయుధః॥౩౫॥సఏవంనరలోకేస్మిన్నవతీర్ణస్స్వమాయయా।రమేస్త్రీరత్నకూ టస్థోభగవాన్ప్రాకృతోయథా॥౩౬॥ ఉద్దామభావపిశునామలవల్గుహాసవ్రీడావలోకనిహతోమదనోపి యాసాం। సంముహ్యచాపమజహాత్ప్రమదోత్తమాస్తాయస్యేంద్రియంవిమథితుంకుహకైర్నశేకుః॥౩౭॥ మన్యతేతమయంలోకోహ్యసక్తమపిసంగినం । ఆత్మౌపమ్యేనమనుజంవ్యావృణ్వానమతోబుధః॥౩౮॥ఏత దీశనమీశస్యప్రకృతిస్థోపితద్గుణైః।నయుజ్యతేసదాత్మస్థైర్యథాబుద్ధిస్తదాశ్రయా॥౩౯॥ తంమేనిరేబలా

జ్ఞః॥చం॥అబుధోయంలోకఃజ్ఞానశూన్యోయంజనః-ఆత్మానంమనుజంవ్యావృణ్వానం-మానుషత్వేనప్రకటయంతం - అ తఃమానుషత్వానుసరణాదేవహేతోః-అనంగినమపి-విషయానాసక్తమపి-సంగినంసక్తవన్మన్యతే॥౩౮॥ కుతఇత్యపేక్షా యామైశ్వర్యలక్షణమాహ॥ ఏతదితి ॥ ఈశస్య-ఈశనంఐశ్వర్యంనామైతదేవ- కింతత్ ప్రకృతిస్థోపితస్యాఃగుణైఃసుఖదుః ఖాదిభిః-సదానయుజ్యతఇతియత్-యథాఆత్మస్థైఃఆనందాదిభిరాత్మాశ్రయాపి-బుద్ధిర్నయుజ్యతే- తద్వత్ వై ధర్మ్య దృష్టాంతోవా-ఆత్మస్థైస్సత్తాప్రకాశాదిభిర్యథాబుద్ధిర్యుజ్యతఇత్యేవంవా-అసదాత్మాదేహః-తత్స్థైః గుణైః- తదా శ్రయాబుద్ధిస్తదుపాధిర్జీవోయథాయుజ్యతే-ఏవంప్రకృతిస్థోపితద్గుణైర్నయుజ్యతఇతి-యదేతదీశనమీశస్యేతి॥చం॥ త దాశ్రితాభగవదాశ్రితా-బుద్ధిఃప్రకృతిః-ఆత్మస్థైఃఆత్మనిష్ఠైః-గుణైఃజ్ఞానాదిగుణైః-ప్రకృతిస్థోపిప్రకృత్యంతర్యామ్యపి- సదాఆత్మస్థైఃప్రకృతిశరీరకస్వాత్మగతైః-తద్గుణైఃప్రకృతిగుణైఃసత్వరజస్తమోభిఃనయుజ్యతఇతియత్ ఏతదేవఈశ్వర స్యఈశనమీశ్వరత్వం-అఘటితఘటనాపటీయసీశక్తిరితిభావః॥౩౯॥ తత్వతోవ్యపితస్యతత్త్వంనజానంతీత్యాహ॥ తమి తి॥తంస్త్రైణంఆత్మవశ్యం - రహఃఏకాంతేఅనువ్రతంఅనుసృతంచమేనిరే-భర్తురప్రమాణవిదః - ప్రమాణమియత్తా- మహిమానమజానంతఇత్యర్థః-ఈశ్వరం క్షేత్రజ్ఞం-మతయః-అహంవృత్తయః - యథాస్వాధీనంస్వధర్మాయోగినంమ న్యంతే-తద్వదితి-యద్వాయథాతాసాంమతయః-కల్పనాః-తా స్తథా-తథామహిమానమీశ్వరం-అస్త్రైణాదిరూపంమే నిరఇత్యర్థః॥చం॥భర్తురప్రమాణవిదః- స్వప్రియస్యపూర్ణోక్తసర్వేశ్వరత్వాదిప్రభావావిదః-మూఢాఅబలాఃకృష్ణప త్న్యః - మతయోయథాశాస్త్రజన్యమతయఇవస్త్రైణంమేనిరేకేవలప్రాకృతస్త్రీపరవశజనవన్మేనిరేఅపరిచ్ఛిన్నమీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్వరం శాస్త్రజన్యామతయః-యథా కాన్తేన తత్స్వభావం విషయీకర్తుం నాశక్నువన్ తథా నిరంతరసంశ్లిష్టా అపి తాః స్త్రియో నిరంతరసంశ్లేషాదేవ ప్రాకృతం కేవలస్త్రీపరవశం మేనిర ఇతి భావః॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

... ... ❀

శ్లో॥ పురోక్తం యత్ప్రసంగాద్యద్ద్రౌణిదండాదివిస్తరాత్। ద్వాదశే తు తతశ్చైవాథ పరీక్షిజ్జన్మ వర్ణ్యతే॥ శ్లో॥ పరీక్షితోథ రాజర్షేర్జన్మకర్మవిలాయనం। సంస్థాం చ పాండుపుత్రాణాం వక్ష్యే కృష్ణకథోదయమితి - ప్రతిజ్ఞాయ పాండుపుత్రాణాం రాజ్యస్థితిముపోద్ఘాతరూపప్రసంగతః సప్తమాధ్యాయమారభ్య నిరూపితః ఇదానీమాపోద్ఘాతికముక్తానువాదపూర్వకం పృచ్ఛతి శౌనకః-అశ్వత్థామ్నా ఇత్యాది-ఉపసృష్టేన అపసృష్టేన-తస్య జన్మేత్యాదినా బ్రూహీత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ బ్రహ్మశీర్ష్ణోరు తేజసా-బ్రహ్మశీర్షనామకాస్త్రసంబంధ్యధిక తేజసా ఆజీవితః సజీవః కృతః॥ ౧॥ తస్యేతి॥ సః పరీక్షిత్ - ప్రేత్య దేహం త్యక్త్వా నిధనం వినాశశ్చ॥ ౨॥ తదితి॥ ప్రార్థయే న త్వాజ్ఞాపయామీత్యాహ- గదితుం యది మన్యసే-అనుగ్రహేణ తర్హి బ్రూహీతి-యస్య జ్ఞానమదాచ్ఛుక ఇతి శ్రవణేచ్ఛాయాం కారణం॥ ౩॥ నిస్పృహస్యాపి రాజ్ఞః శ్రీకృష్ణానుగ్రహాత్తాదృక్ప్రాప్తిః సమజనీతి వక్తుం తస్య శ్రీకృష్ణే భక్త్యుద్రేకమాహ త్రిభిః॥ అపీపలదితి॥ పితృవత్ అపీపలత్ పాలయామాస॥ ౪॥ సంపద ఇతి॥ క్రతవః తదుపార్జితా లోకాశ్చ॥ ౫॥ సంపదః శ్రియః - క్రతవః రాజసూయాదయః- మహిష్యః ద్రౌపద్యాదయః- భ్రాతరో భీమార్జునాదయః-మహీ క్ష్మాత్సాఽభూః-త్రిదివం గతం యశశ్చ ॥ ౫॥ కిమితి॥ సురస్పృహ్యాః సురాణాం స్పృ

మౌఢ్యాత్ స్త్రైణం చానువ్రతం రహః। అప్రమాణవిదో భర్తురీశ్వరం మతయో యథా॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః.

... ... ❀

శ్రీశౌనకః॥ అశ్వత్థామ్నోపసృష్టేన బ్రహ్మశీర్ష్ణోరుతేజసా। ఉత్తరాయా హతో గర్భః కృష్ణేనాజీవితః పునః॥ ౧॥ తస్య జన్మ మహాబుద్ధేః కర్మాణి చ మహాత్మనః। నిధనం చ యథైవాసీత్స ప్రేత్య గతవాన్యథా॥ ౨॥ తదిదం శ్రోతుమిచ్ఛామో గదితుం యది మన్యసే। బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం యస్య జ్ఞానమదాచ్ఛుకః॥ ౩॥ శ్రీసూతః॥ అపీపలద్ధర్మరాజః పితృవద్రంజయన్ప్రజాః। నిస్పృహస్సర్వకామేభ్యః కృష్ణపాదానుసేవయా॥ ౪॥ సంపదః క్రతవో లోకా మహిష్యో భ్రాతరో మహీ। జంబూద్వీపాధిపత్యం చ యశశ్చ త్రిదివం గతం॥ ౫॥ కిం తే కామాస్సురస్పృహ్యా ముకుందమనసో ద్విజ। అధిజహ్రుర్ముదం రాజ్ఞః క్షుధితస్య యథాపరే॥ ౬॥ మాతుర్గర్భగతో వీరస్స తదా భృగునందన। దదర్శ పురుషం కంచిద్దహ్యమానోస్త్రతేజసా॥ ౭॥ అంగుష్ఠమాత్రమమలం స్ఫురత్పురటమౌలినమ్। అపీచ్యదర్శనం శ్యామం తటిద్వాససమచ్యుతమ్॥ ౮ ॥ శ్రీమద్దీర్ఘచతుర్బాహుం తప్తకాంచనకుండలమ్। క్షతజాక్షం గదాపాణిమాత్మనస్సర్వతో దిశమ్॥ ౯॥ పరిభ్రమంతముల్కాభాం భ్రామయంతం గదాం ముహుః। అస్త్రతేజస్స్వగదయా నీహారమివ గోపతిః॥ ౧౦॥ విధమంతం సన్నికర్షే పర్యైక్షత క ఇత్యసౌ। విధూయ తదమేయాత్మా భగవాన్ధర్మగుబ్విభుః॥ ౧౧॥ పశ్యతో దశమాస్యస్య

హణీయాః- తే సంపదాదయః కామాః విషయాః- రాజ్ఞః ముదం ప్రీతిం- అధిజహ్రుః-కృతవంతః- కిం న కృతవంత ఇత్యర్థః- అత్ర హేతుః ముకుంద ఏవ మనో యస్యేతి- క్షుధితస్య అన్నైకమనసః- యథా ఇతరే స్రక్చందనాదయః ప్రీతిం న కుర్వంతి తద్వత్॥ ౬॥ ప్రస్తుతమాహ॥ అంగుష్ఠమాత్రమితి॥ పురటం సువర్ణం-స్ఫురత్పురటమౌలిర్యస్యాస్తీతం- అధికప్రకాశహేమకిరీటధారిణమిత్యర్థః-వ్రీహ్యాదిభ్యశ్చేతి ఇనిప్రత్యయః-అపీచ్యం అతిసుందరం-దృశ్యత ఇతి దర్శనం రూపం యస్య తం - తటిద్విద్యుత్ తద్వద్వాససీ యస్యేతి-శ్యామమితి చ పదాభ్యాం విద్యుద్భూషితమేఘోపమా సూచితా-అచ్యుతమవికారం॥ ౮ ॥ శ్రీమదితి॥ తప్తం దాహేన ఉత్తీర్ణం యత్కాంచనం-తన్మయే కుండలే యస్య సః- క్షతజాక్షం అహో మద్భక్తస్యాపి గర్భే అస్త్రాదిపీడేతి సంరంభాద్రక్తనేత్రం॥ ౯॥ పరిభ్రమంతమితి॥ అస్త్రతేజో విధమంతం నాశయంతం - నీహారం హిమం గోపతిస్సూర్య ఇవ॥ ౧౦॥ ఆత్మనః స్వస్య సర్వతో దిశం పరిభ్రమంతం-ఉల్కాభాం-గదాం-ముహుః భ్రామయంతం॥ ౧౦ ॥ విధమంతమితి॥ సన్నికర్షే సమీపే దృష్ట్వా అసౌ క ఇతి పర్యైక్షత వితర్కితవాన్- అమేయాత్మా- కథం తద్విభూతవాన్ నిత్యవితర్క్యస్వరూపః-ధర్మం గోపాయతీతి ధర్మగుప్॥ ౧౧॥ పశ్యత ఇతి॥ దశమాస్యస్య దశమాసపరిచ్ఛేద్యస్య-మిషతః పశ్యతః యత్ర దృష్టస్తత్రైవ గర్భ ఏవ-అంతర్దధే తిరోహితః-న త్వన్యత్ర గతః- యతో విభుస్సర్వగతః- ఉదర్కః ఉత్తరం ఫలం-సర్వగుణానాముత్తరోత్తరాధిక్యసూచకలగ్నే-తత్ర హేతుః అనుకూలైరన్యైర్గ్రహైస్సహితా వా శుభగ్రహాణాం ఉద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మోయస్మిన్॥౧౨॥ వం॥ జజ్ఞ ఇతి॥ బీజసాపరాక్రమేణ-జజ్ఞే ఉత్పన్నో బభూవ॥౧౩॥ జాతకమితి॥ జాతకం జాతకర్మ-సుమంగళం పుణ్యాహం-వరాన్ శ్రేష్ఠాన్॥౧౪॥ ప్రాదాదితి॥ స్వన్నం- శోభనం- అన్నం చ॥ తీర్థవిత్ దానార్హపాత్రదేశకాలాదిజ్ఞః॥ శ్లో॥ యావన్న ఛిద్యతే నాళం తావన్నాప్నోతి సూతకమ్। ఛిన్నే నాళే తతః పశ్చాత్సూతకం తు విధీయత ఇతి వచనాత్-తతః పూర్వం ప్రాదాత్-ఆమమన్నం వా-ప్రజాతీర్థే-పుణ్యోత్పత్తిపుణ్యకాలే॥ శ్లో॥ పుత్రే జాతే వ్యతీపాతే దత్తం భవతి చాక్షయమితి స్మృతేః॥ శ్లో॥ దేవాశ్చ పితరశ్చైవ పుత్రే జాతే ద్విజన్మనామ్। ఆయాంతి హి గృహం తస్మాత్సూర్యగ్రహశతాధికమితి శ్రుతేః-సః నృపతిః॥౧౫॥ ఏష ఇతి॥ పురూణాం పురువంశ్యానాం శుక్లే శుద్ధే అస్మిన్ ప్రజాతంతౌ- దైవేన కథంభూతేన అప్రతిఘాతేన దుర్వారేణ సంస్థాం నాశం-ఉపేయుషి గతే సతి॥౧౬॥ రాత ఇతి॥ వోఽనుగ్రహార్థాయ-యస్మాత్ప్రభవిష్ణునా ప్రభవనశీలేన విష్ణునా-రాతో దత్తః బృహచ్ఛ్రవాః మహాకీర్తిః తస్మాల్లోకే విష్ణురాత ఇతి నామ్నా॥ ౧౭॥ భవిష్యతీతి॥ మహాభాగవతశ్చ గుణైశ్చ మహాన్ భవిష్యతి-నాత్ర సందేహ ఇతి తం రాజానం - బ్రాహ్మణా ఊచురితి త్రియాణామన్వయః-మహాభాగవతో భవిష్యతీత్యుక్తే-హృష్టః పృచ్ఛతి రాజా అపీతి-అపి స్విత్-సాధువాదేన-యశసా సత్కీర్త్యా॥౧౮॥ అనువర్తితేతి॥ అనువర్తితా భవిష్యతీతి-పూర్వస్యైవాతః పరమప్యనుషంగః ప్రజానామవితా రక్షకః- మానవః వైవస్వతమనోః పుత్రః॥౧౯॥ బ్రహ్మణ్య ఇతి॥ బ్రాహ్మణ్యః-బ్రహ్మణేషు హితః సత్యప్రతిజ్ఞః - శ్రీరామాదయో యథా ఔశీనరః ఔశీన

తతైర్ద్వాంతర్గర్భేహరిః। తతస్సర్వగుణోదర్కే సానుకూలగ్రహోదయే॥౧౨॥ జజ్ఞే వంశధరః పాండోర్భూయః పాండురివౌజసా। తస్య ప్రీతమనా రాజా విప్రైర్ధౌమ్యకృపాదిభిః॥౧౩॥ జాతకం కారయామాస వాచయిత్వా చ మంగళమ్। హిరణ్యం గాం మహీం గ్రామాన్ హస్త్యశ్వాన్నృపతిర్వరాన్॥౧౪॥ ప్రాదాత్స్వన్నం చ విప్రేభ్యః ప్రజాతీర్థే స తీర్థవిత్। తమూచుర్బ్రాహ్మణాస్తుష్టా రాజానం ప్రశ్రయాన్వితమ్॥౧౫॥ ఏష హ్యస్మిన్ప్రజాతంతౌ పురూణాం పౌరవర్షభ। దైవేనాప్రతిఘాతేన శుక్లే సంస్థాముపేయుషి॥౧౬॥ రాతో వోఽనుగ్రహార్థాయ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా। తస్మాన్నామ్నా విష్ణురాత ఇతి లోకే బృహచ్ఛ్రవాః॥౧౭॥ భవిష్యతి న సందేహో మహాభాగవతోత్తమః॥ యుధిష్ఠిరః। అప్యేష వంశ్యాన్రాజర్షీన్పుణ్యశ్లోకాన్మహాత్మనః॥౧౮॥ అనువర్తితా స్విద్యశసా సాధువాదేన సత్తమః॥ బ్రాహ్మణాః॥ పార్థ ప్రజావితా సాక్షాదిక్ష్వాకురివ మానవః॥౧౯॥ బ్రహ్మణ్యస్సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యథా। ఏష దాతా శరణ్యశ్చ యథా హ్యౌశీనరశ్శిబిః॥౨౦॥ యశో వితనితా స్వానాం దౌష్యంతిరివ యజ్వనాం। ధన్వినామగ్రణీరేష తుల్యశ్చార్జునయోర్ద్వయోః॥౨౧॥ హుతాశ ఇవ దుర్ధర్షస్సముద్ర ఇవ దుస్తరః। మృగేంద్ర ఇవ విక్రాంతో నిషేవ్యో హిమవానివ॥౨౨॥ తితిక్షుర్వసుధేవాసౌ సహిష్ణుః పితరావివ। పితామహసమస్సామ్యే ప్రసాదే గిరిశోపమః॥౨౩॥ ఆశ్రయస్సర్వభూతానాం యథా దేవో రమాశ్రయః। సర్వసద్గుణమాహాత్మ్యే ఏష కృష్ణమనువ్రతః॥౨౪॥ రంతిదేవ ఇవోదార్యే యయాతిరివ ధార్మికః। ధృత్యా బలిసమః కృష్ణే ప్రహ్లాద ఇవ సద్గ్రహః॥౨౫॥ ఆహర్తైషోఽశ్వమేధానాం వృద్ధానాం పర్యుపాసకః। రాజర్షీణాం జనయితా శాస్తా చోత్పథగామినాం॥౨౬॥ నిగృహీతా కలేశ్చైష భువో ధర్మస్య కారణాత్। తక్షకాదాత్మనో మృత్యుం ద్విజపుత్రోపసర్జితాత్॥౨౭॥ ప్రపత్స్యత ఉపశ్రుత్య ముక్తసంగః పదం హరేః। జిజ్ఞాసితాత్మయాథాత్మ్యో మునేర్వ్యాససుతాదసౌ॥ ౨౮॥ హిత్వే

ర దేశాధిపతిః శిబిః శిబిచక్రవర్తీ-యేన స్వమాంసం శ్యేనాయ దత్వా శరణమాగతః కపోతో రక్షితః॥౨౦॥ యశ ఇతి॥ స్వానాం జ్ఞాతీనాం యజ్వనాం చ-యశో వితనితా విస్తారకః-దౌష్యంతిః భరత ఇవ అర్జునయోః పార్థకార్తవీర్యయోః॥౨౧॥ హుతాశ ఇతి॥ హిమవానివ సతాం నిషేవ్యః అనన్యగతిత్వేన॥౨౨॥ తితిక్షురితి॥ వసుధేవ తితిక్షుః క్షాంతః-పితరౌ మాతాపితరావివ సహిష్ణుః పితామహో బ్రహ్మా తేన సమః-సామ్యే సర్వభూతసమత్వే॥౨౩॥ ఆశ్రయ ఇతి॥ రమాశ్రయో హరిస్సర్వైస్సద్గుణైర్యన్మాహాత్మ్యం తస్మిన్ శ్రీకృష్ణతుల్యః॥౨౪॥ రంతిదేవ ఇతి॥ సద్భద్రః గ్రహః అభినివేశో యస్య॥౨౫॥ ఆహర్తేతి॥ ఆహర్తా కర్తా రాజర్షీణాం జనమేజయాదీనాం॥౨౬॥ నిగృహీతేతి॥ ద్విజపుత్రేణ శృంగినామ్నా - ఉపసర్జితాత్-ప్రేరితాత్ తక్షకాత్-ఆత్మనో మృత్యుముపశ్రుత్య॥ ౨౭॥ ప్రపత్స్యత ఇతి ॥ హరేః పదం ప్రపత్స్యతే భజిష్యతి-తతశ్చ జిజ్ఞాసితం-ఆత్మనో యాథాత్మ్యం యేన సః॥ వం॥ జిజ్ఞాసితాత్మయాథాత్మ్యః విజ్ఞాతజీవాత్మపరమాత్మతత్త్వః॥ ౨౮ ॥ హిత్వేతి॥ ఇదం శరీరం గంగాయాం హిత్వా అకుతోభయం హరేః పదం యాస్యతి- అద్ధాసిశ్చయేన-జాతకకోవిదాః- జాతకశాస్త్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సమర్థాః॥౨౯॥లబ్ధేతి॥ లబ్ధా అపచితిః పూజా యైస్తే పరీక్షిదితినానిర్వక్తి - యద్యస్మాత్ ప్రభుః సమర్థస్సన్॥ ౩౦ ॥
గర్భేతి॥గర్భే దృష్టం పురుషం అభిధ్యాయన్ ఇహ దృశ్యమానేషు నరేషు మధ్యే - సర్వమపి నరం పరీక్షేత-అయమసౌ భవేన్న
వా ఇతి విచారయేత్ -అతః పరీక్షిదితి విఖ్యాతః-పూర్వం దృష్టమితి పాఠే- తదా మాతృగర్భే దృష్టమిత్యర్థః-శుక్లే శుక్లపక్షే-
స ప్రసిద్ధః ఉడుపః చంద్రో యథా॥౩౧॥ఆపూర్యమాణ ఇతి॥ అన్వహం కాష్ఠాభిః-పంచదశకలాభిః- ఆపూర్యమాణో వర్ధ
తే-ఏవం పితృభిర్యుధిష్ఠిరాదిభిః కామైః-చతుష్షష్టికలాదిభిశ్చ - ఆపూర్యమాణో వవృధే - పూర్వమాకృష్యోక్తానశ్వమే
ధాన్ స్వావసరే స ప్రకారం కథయతి-జ్ఞాతిద్రోహస్య హాననేచ్ఛయా-యక్ష్యమాణః॥ ౩౨॥ రాజేతి॥ కరదండయోః అన్య
త్ర-కరః-షష్ఠాంశగ్రహణం-దండః దుష్టనిగ్రహజనిత తదీయధనలాభః తాభ్యాం వినా - అలబ్ధధనః దధ్యౌ చింతయామాస-
కరదండార్జితధనస్య పరిజనభరణమాత్రోపలక్షణత్వాత్॥౩౩॥ధనమితి॥ప్రహీణం మరుత్తస్య యజ్ఞే త్యక్తం- సువర్ణపా
త్రాదికమానీతవంతః-సంభృతసంభారః సంపాదితయజ్ఞోపకరణః భీతో జ్ఞాతిద్రోహాత్॥౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-
ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

దంన్వపగంగాయాం యాస్యత్యద్ధా కుతోభయమ్।ఇతి రాజ్ఞ ఉపాదిశ్య విప్రా జాతకకోవిదాః॥౨౯॥ లబ్ధా
పచితయస్సర్వే ప్రతిజగ్ముః స్వకాన్ గృహాన్।స ఏష లోకే విఖ్యాతః పరీక్షిదితి యత్ప్రభుః॥౩౦॥ గర్భే దృష్టమ
భిధ్యాయన్ పరీక్షేత నరేష్విహ।స రాజపుత్రో వవృధే ఆశు శుక్ల ఇవోడురాట్॥౩౧॥ ఆపూర్యమాణః పితృ
భిః కాష్ఠాభిరివ సోఽన్వహమ్।యక్ష్యమాణోఽశ్వమేధేన జ్ఞాతిద్రోహజిహాంసయా॥ ౩౨॥ రాజాలబ్ధధనో ద
ధ్యావన్యత్ర కరదండయోః॥తదభిప్రేతమాలక్ష్య భ్రాతరోఽచ్యుతచోదితాః॥ ౩౩ ॥ ధనం ప్రహీణమాజ
హ్రురుదీచ్యాం భూరిశో దిశి। తేన సంభృతసంభారో లబ్ధకామో యుధిష్ఠిరః॥౩౪॥ వాజిమేధైస్త్రిభిర్భీతో
యజ్ఞైః సమయజద్ధరిమ్।ఆహూతో భగవాన్ రాజ్ఞా యాజయిత్వా ద్విజైర్నృపమ్॥ ౩౫॥ ఉవాస కతిచిన్మా
సాన్ సుహృదాం ప్రియకామ్యయా।తతో రాజ్ఞాఽభ్యనుజ్ఞాతః కృష్ణయా సహ బంధుభిః॥ ౩౬॥ యయౌ ద్వా
రవతీం బ్రహ్మన్ సార్జునో యదుభిర్వృతః॥ ఇతి శ్రీమద్భావతే-ప్రథమస్కంధే-ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❋
శ్రీసూతః ॥ విదురస్తీర్థయాత్రాయాం మైత్రేయాదాత్మనో గతిమ్।జ్ఞాత్వాగాద్ధాస్తినపురం తయావా
ప్తవివిత్సితః॥౧॥యావతః కృతవాన్ ప్రశ్నాన్ క్షత్తా కౌషారవాగ్రతః।జాతైకభక్తిర్గోవిందే తేభ్యశ్చోప
రరామ హ॥౨॥తం బంధుమాగతం దృష్ట్వా ధర్మపుత్రస్సహానుజః।ధృతరాష్ట్రో యుయుత్సుశ్చ సూతశ్శార
ద్వతః పృథా॥౩॥ గాంధారీ ద్రౌపదీ బ్రహ్మన్ సుభద్రా చోత్తరా కృపీ। అన్యాశ్చ జామయః పాండోర్జ్ఞాత
యస్ససుతాః స్త్రియః॥౪॥ప్రత్యుజ్జగ్ముః ప్రహర్షేణ ప్రాణం తన్వ ఇవాగతమ్।అభిసంగమ్య విధివత్పరిష్వం
గాభివాదనైః॥౫॥ముముచుః ప్రేమబాష్పౌఘం విరహౌత్కంఠ్యకాతరాః । రాజా తమర్హయాంచక్రే
కృతాసనపరిగ్రహమ్॥౬॥తం భుక్తవంతం విశ్రాంతమాసీనం సుఖమాసనే। ప్రశ్రయావనతో రాజా ప్రా

శ్లో॥ నిర్గమో ధృతరాష్ట్రస్య విదురోక్త్యాత్ర యోదశే । ఉక్తపాత్రాభిషేకేణ వక్ష్యం రాజ్ఞో మహాపథం॥ ఇదా
నీం పరీక్షితః కలినిగ్రహాదీని కర్మాణి కథయిష్యన్-విదురాగమనేన ధృతరాష్ట్రప్రస్థానం-తతోఽర్జునాగమనం-తతః పాండ
వప్రస్థానం చ-నిరూపయతి త్రిభిరధ్యాయైః॥విదుర ఇతి॥ఆత్మనః-గతిం శ్రీహరిం - తయా ఆత్మగత్యా-అవాప్తం వివిత్సితం జ్ఞా
తుమిష్టం సర్వం యేన॥చం॥ఆత్మనోఽగతిం - ప్రాప్య బ్రహ్మస్వరూపం జ్ఞాత్వా - తయా తీర్థయాత్రయా॥౧॥తదేవాహ॥
యావత ఇతి॥యావతః కర్మయోగజ్ఞానాదివిషయాన్ ప్రశ్నాన్- ప్రథమం కృతవాన్-కౌషారవస్య మైత్రేయస్య - పుర
తః పశ్చాత్తు ప్రచతుర ప్రశ్నార్థజ్ఞానమాత్రేణ- గోవిందే జాతైకభక్తిః కృతార్థస్సన్ - తేభ్యః ప్రశ్నేభ్యః మైత్రేయో
క్తతాదృశప్రశ్నప్రతివచనేభ్య ఇత్యర్థః-ఉపరరామ-తతః పరం న విజ్ఞాసితవాన్॥౨॥తమితి॥సూతః సంజయః- శార
ద్వతః కృపః-పృథా.కుంతీ॥౩॥ గాంధారీతి॥కృపీ ద్రోణభార్యా-జామయః జ్ఞాతిభార్యాః-అన్యాశ్చ స్త్రియః॥౪ ॥ ప్రత్యుజ్జ
గ్మురితి ॥ ప్రాణం తన్వ ఇవేతి కుతశ్చిన్మూర్ఛాదిదోషతః ప్రాణే వసన్నే సతి-తన్వః కరాంఘ్ర్యాదయో నిశ్చేష్టా భవంతి - పు
నశ్చ తస్మిన్నావిర్భూతే-యథోత్తిష్ఠంతి తద్వత్॥౫॥ముముచురితి॥విరహేణ యదౌత్కంఠ్యం తేన కాతరా వివశాః ॥ ౬ ॥
ప్రణయాత్కంఠ్యకాతరాః-ప్రణయేన ప్రేమ్ణా-యదౌత్కంఠ్యం దర్శనేచ్ఛాస్వరూపం - తేన కాతరాస్సంభ్రమాస్సం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తః-ప్రేమబాష్పౌఘం-ప్రేమపూర్వకహర్షజనితబాష్పం॥౬॥ అపీతి॥ పక్షిణో హ్యపత్యానియథాత్మస్నేహేనపక్షచ్ఛాయయావర్ధయంతితద్వత్-యుష్మత్పక్షచ్ఛాయయాసమేధితాన్నోస్మాన్ - అపిస్మరథస్మరథకిం - సమేధితత్వమేవాహ-విపద్గణాద్వ్యస్మాన్మోచితాఃస్మ॥చం॥యుష్మత్పక్షచ్ఛాయయాసమేధితాన్ యుష్మాకంపక్షచ్ఛాయయావిహగవత్సంవర్ధితాన్-అత్రపక్షచ్ఛాయేతినిర్దేశేనస్వప్రభృతీనాంపక్షరహితవిహగవత్ పరాయత్తజీవనత్వంవిదురస్యపక్షసహితపతత్త్రివత్పోషకత్వంచవ్యజ్యతే-విదురస్యైకస్యాపిస్మరథేతిబహువచనంపోషకత్వప్రయుక్తపూజ్యత్వనిబంధనం॥ ౮॥ కయేతి॥వోయుష్మాభిఃకయావృత్త్యావర్తితం దేహవృత్తిఃకృతా-కానిచతీర్థాని॥ ౯॥ భవతాంచతీర్థాటనంనస్వార్థంకృతంకింతుతీర్థానుగ్రహార్థమిత్యాహ॥భవదితి॥మలినజనసంపర్కేణతీర్థానిమలినానిసంతి-సంతతః పునఃస్వాంతంమనః-తత్రస్థితేనస్వస్యాంతఃస్థితేనేతివాపునః తానితీర్థాన్యపితీర్థీకుర్వంతీత్యర్థః॥ చం॥ తీర్థభూతాఃపరమపవిత్రాః-గదాభృతాభగవతా॥౧౦॥అపీతి॥అపికంసుఖమాసతే-భవద్భిః-క్వాపిదృష్టాఃశ్రుతావా॥౧౧॥ ఇతీతి॥ యథానుభూతం-పూర్వానుభవానురోధేన॥౧౨॥యదుకులక్షయావర్ణనేకారణమాహ॥నన్వితి॥చం॥దుర్విషహం సోఢుమశక్యం- స్వయముపస్థితం-స్వతఏవప్రాప్తం॥౧౩॥కమితి॥శ్రేయస్కృత్తత్త్వముపదిశన్॥చం॥ స్వకైఃయుధిష్ఠిరాదిభిః - భ్రాతుఃధృతరాష్ట్రస్య॥౧౪॥ననుశూద్రోసౌకథంతత్త్వముపదిశేత్-నహ్యసౌశూద్రఃకింతుయమస్తద్రూపేణాసీత్ - కింతత్రకార

హస్వానాంవిస్మృణ్వతామ్॥౭॥యుధిష్ఠిరః॥అపిస్మరథనోయుష్మత్పక్షచ్ఛాయాసమేధితాన్। విపద్గణాద్విషాగ్న్యాదేర్మోచితాయత్సమాతృకాః॥౮॥కయావృత్త్యావర్తితంవశ్చరద్భిఃక్షితిమండలమ్। తీర్థాని క్షేత్రముఖ్యానిసేవితానీహభూతలే॥౯॥భవద్విధాభాగవతాస్తీర్థభూతాఃస్వయంప్రభో।తీర్థీకుర్వంతితీర్థానిస్వాంతస్థేనగదాభృతా॥౧౦॥అపినస్సుహృదస్తాతబాంధవాఃకృష్ణదేవతాః। దృష్టాశ్శ్రుతావాయదవఃస్వపుర్యాంసుఖమాసతే॥౧౧॥ ఇత్యుక్తోధర్మరాజేనతత్సర్వంసమవర్ణయత్ । యథానుభూతంక్రమశోవినాయదుకులక్షయమ్॥౧౨॥నన్వప్రియందుర్విషహంనృణాంస్వయముపస్థితమ్। నావేదయత్సకరుణోదుఃఖితాన్ద్రష్టుమక్షమః॥౧౩॥కంచిత్కాలమథావాత్సీత్సత్కృతోదేవవత్సుఖమ్। భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యశ్రేయస్కృత్సర్వేషాంప్రీతిమావహన్॥౧౪॥అబిభ్రదర్యమాదండంయథావదఘకారిషు । యావద్దధారశూద్రత్వంశాపాద్వర్షశతంయమః॥౧౫॥శ్రీసూతః ॥ యుధిష్ఠిరోలబ్ధరాజ్యోదృష్ట్వాపౌత్రంకులంధరమ్।భ్రాతృభిర్లోకపాలాభైర్ముముదేపరయాశ్రియా॥౧౬॥ అథామంత్ర్యాచ్యుతోబంధూన్నివర్త్యానుగతాన్విభుః।అర్జునోద్ధవశైనేయైర్వృతోద్వారవతీంయయౌ॥౧౭॥ఏవంగృహేషుసక్తానాంప్రమత్తానాంతదీహయా।అత్యక్రామదవిజ్ఞాతఃకాలఃపరమదుస్తరః॥ ౧౮ ॥ విదురస్తమభిప్రేత్యధృతరాష్ట్రమభాషత॥విదురః ॥ రాజన్నిర్గమ్యతాంశీఘ్రంపశ్యేదంభయమాగతమ్॥ ౧౯ ॥ ప్రతిక్రియానయస్యేహకుతశ్చిత్కర్హిచిత్ప్రభో।సఏషభగవాన్కాలస్సర్వేషాంనస్సమాగతః॥౨౦॥ యేనచైవాభి

ణంయమేచాత్రిగతెఅముత్రికఃదండధరఇత్యపేక్షాయామాహ॥ అబిభ్రదితి॥అబిభ్రత్ ధృతవానిత్యర్థః - మాండవ్యస్యశాపాత్-తథాహి-క్వచిచ్చోరాననుధావంతో రాజభటాః-మాండవ్యస్యబుష్టెస్తపశ్చరతః - ఆశ్రమసమీపేతాన్సంప్రాప్య-తేనసహనిబధ్యానీయ- రాజ్ఞేనివేద్యతదాజ్ఞయాసర్వాన్ శూలేష్వారోపయామాసుః - తతోరాజాతమ్మృషింజ్ఞాత్వా-శూలాదవతార్య-ప్రసాదయామాస- తతోమునిర్యమంగత్వా-కుపితఉవాచ- కస్మాదహంచశూలమారోపితఇతి - తేనోక్తంత్వంబాల్యేశలభంకుశాగ్రేణావిధ్యక్రీడితవానితి - తచ్ఛ్రుత్వామాండవ్యస్తంశశాప-బాల్యేఅజానతోమమహాంతందండంయతస్త్వంకారితవాన్-అతస్త్వంశూద్రోభవేతి॥చం॥ అఘకారిషుపాపకారిషు - యథాఘంపాపానుగుణం-అర్యమాతత్పితా-దండంతత్కృత్యంపాపినాంనిగ్రహంయమలోకేకృతవానిత్యర్థః॥౧౫॥ ఇదానీంరాజ్యాపకర్షణంనిరూపయితుముత్కర్షంనిగమయతి ॥ యుధిష్ఠిరఇతి॥ కులంధరంవంశధరం॥౧౬॥ఏవమితి॥తదీహయాగృహవ్యాపారేణప్రమత్తానాంఅత్యక్రామత్ ఆయుషాకాలోతిక్రాంతః-యద్వా-ఆయుశ్చతానభ్యభవదిత్యర్థః॥చం॥ పరమదుస్తరః-పరమైఃబ్రహ్మాదిభిరపి-దుస్తరఃఅనతిక్రమణీయః॥ ౧౮ ॥ విదురఇతి ॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వాతత్ప్రతీకారఃక్రియతాంనిర్గమనేన॥౧౯॥తత్రాహ॥ప్రతిక్రియేతి॥సర్వేషామితి మైః ప్రతికర్తవ్యం తేషామపీత్యర్థః॥చం॥ యస్యకాలకృతస్యభయస్యప్రతిక్రియానివారణం॥౨౦॥ కథంధనాదివియోగస్సోఢుంశక్యఅతఆహ॥ యేనేతి ॥ అభిపన్నః అభిగ్రస్తః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చం॥ యేన కాలేన ప్రియతమైః ప్రాణైరపి సద్యో విముచ్యేత-అన్యైర్ధనాదిభిర్విముచ్యత ఇతి కిముత॥ ౨౧॥ అథావస్థానం అతి
దైన్యమితి వర్ణయన్ వైరాగ్యముత్పాదయతి సప్తభిః పిత్రితి-ఆత్మా దేహః॥ ౨౨॥ అహో ఇతి॥ యేన పుత్రా హతాస్తేన
భీమేన దత్తం పిండం గృహపాలః శ్వా॥ చం॥ భీమాపవర్జితం-భీమసేనేన పూర్వాపకారస్మృతిజనితక్రోధసహితేన క్షిప్తం
పిండం పిండాత్మక-కబళం॥ ౨౪॥ అగ్నిరితి॥ నిసృష్టః క్షిప్తః-గరో విషం-దూషితా అవమతాః-తద్దత్తైరన్నాదిభిర్లబ్ధైరసుభిః
కియత్ప్రయోజనం న కించిదిత్యర్థః॥ ౨౫॥ తస్యేతి॥ తస్యాపి తవ దైన్యమనుభవతోపి-పరైతి-క్షీయతే॥ చం॥ తస్యాపి స్వీయ
శత్రుదత్తాన్నేన జీవతోపి-జిజీవిషోః ఇతః పరమపి బహుకాలం జీవితుమిచ్ఛోః అనిచ్ఛతః మృతిమనిచ్ఛతోపి॥ ౨౬॥ గతేతి॥ గత
స్వార్థం యశోధర్మాదిశూన్యం-ముక్తబంధనః త్యక్తాభిమానః-క్వ గత ఇత్యవిజ్ఞాతా గతిర్యస్య స ధీరః- ప్రాప్తస్య దుఃఖస్య
స్వయం సహనేనైవ ముక్తిం ప్రాప్తః॥ చం॥ స్వార్థం-స్వపురుషార్థసాధనం దేహం గతః ప్రాప్తః-తథా విరక్తః దేహతత్సంబం
ధివైరాగ్యశాలీ-ముక్తబంధః సంసారే నిస్పృహత్వాత్ పుణ్యపాపరూపకర్మసంబంధరహితః॥ ౨౭॥ య ఇతి॥ నరోత్తమ
స్తుతః ప్రాగేవ కృతప్రతీకారః స్వకాత్స్వత ఏవ-పరతః పరోపదేశతో వా॥ చం॥ ఇహ దేహగేహాదౌ- జాతనిర్వేదస్సన్-ఆ
త్మవాన్ జ్ఞానీ॥ ౨౮॥ త్వం తు నరోత్తమో నాభూః-అతః ఇదానీం ధీరో భవేత్యాహ॥ అథేతి॥ అర్వాక్ అర్వాచీనః కాలః ఉత్త

పన్నోయం ప్రాణైః ప్రియతమైరపి। జనస్సద్యో విముచ్యేత కిముతాన్యైర్ధనాదిభిః॥ ౨౧॥ పితృభ్రాతృసు
హృత్పుత్రా హతాస్తే విగతం వయః। ఆత్మా చ జరయా గ్రస్తః పరగేహముపాససే॥ ౨౨॥ అంధః పురైవ బ
ధిరో మందప్రజ్ఞశ్చ సాంప్రతమ్। విశీర్ణదంతో మందాగ్నిస్సరోగః కఫముద్వహన్ ॥ ౨౩ ॥ అహో మ
హీయసీ జంతోర్జీవితాశా యయా భవాన్। భీమాపవర్జితం పిండమాదత్తే గృహపాలవత్॥ ౨౪॥ అగ్ని
ర్నిసృష్టో దత్తశ్చ గరో దారాశ్చ దూషితాః। హృతం క్షేత్రం ధనం యేషాం తద్దత్తైరసుభిః కియత్॥ ౨౫॥ త
స్యాపి తవ దేహోయం కృపణస్య జిజీవిషోః। పరైత్యనిచ్ఛతో జీర్ణో జరయా వాససీ ఇవ॥ ౨౬॥ గతస్వార్థ
మిమం దేహం విరక్తో ముక్తబంధనః। అవిజ్ఞాతగతిర్జహ్యాత్స వై ధీర ఉదాహృతః॥ ౨౭॥ యస్స్వకాత్పరతో వే
హ జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్। హృది కృత్వా హరిం గేహాత్ప్రవ్రజేత్స నరోత్తమః॥ ౨౮॥ అథోదీచీం దిశం యా
తు స్వైరజ్ఞాతగతిర్భవాన్। ఇతోర్వాక్ప్రాయశః కాలః పుంసాం గుణవికర్షణః॥ ౨౯॥ ఏవం రాజా విదురేణా
నుజేన ప్రజ్ఞాచక్షుర్బోధితశ్చాజమీఢః । ఛిత్త్వా స్వేషు స్నేహపాశాన్ ద్రఢిమ్నో నిశ్చక్రామ భ్రాతృ
సందర్శితాధ్వా॥ ౩౦॥ పతిం ప్రయాంతం సుబలస్య పుత్రీ పతివ్రతా చానుజగామ సాధ్వీ । హిమాలయం న్య
స్తదండప్రహర్షం మనస్వినామివ సత్సంప్రహారః॥ ౩౧ ॥ అజాతశత్రుః కృతమైత్రో హుతాగ్నిర్విప్రా
న్నత్వా తిలగోవస్త్రరుక్మైః। గృహం ప్రవిష్టో గురువందనాయ న చాపశ్యత్పితరౌ సౌబలీం చ॥ ౩౨॥ తత్ర సంజ
యమాసీనం పప్రచ్ఛోద్విగ్నమానసః। గావల్గణే క్వ నస్తాతో వృద్ధో హీనశ్చ నేత్రయోః॥ ౩౩॥ అంబా చ హ
తపుత్రార్తా పితృవ్యః క్వ గతస్సుహృత్। అపి మయ్యకృతప్రజ్ఞే హతబంధుస్స భార్యయా॥ ౩౪॥ ఆశంస
మానశ్శమలం గంగాయాం దుఃఖితోపతత్। పితర్యుపరతే పాండౌ సర్వాన్నస్సుహృదశ్శిశూన్॥ ౩౫॥ అరక్షి
తాం వ్యసనతః పితృవ్యౌ క్వ గతావితః॥ శ్రీసూతః॥ కృపయా స్నేహవైక్లబ్యాత్సూతో విరహకర్శితః॥ ౩౬ ॥

ర కాలః అర్వాక్ నికృష్ట ఇతి వా-గుణవికర్షణః గుణాన్ ధైర్యాదీన్ వికర్షతి ఆచ్ఛినత్తీతి తథా॥ ౨౯॥ ఏవమితి॥ అజమీఢః అజ
మీఢవంశజః-ప్రజ్ఞాచక్షుః అంధః ఏవం బోధితస్సన్ ద్రఢిమ్నః చిత్తదార్ఢ్యాద్భ్రాత్రా సందర్శితః అధ్వా-వనమోక్షయో
ర్మార్గో యస్య సః॥ ౩౦॥ పతిమితి॥ సుబలస్య పుత్రీ గాంధారీ సాధ్వీ సుశీలా-హిమాలయం ప్రయాంతం పతిమనుజగామ-నను కథం
సా సుకుమారీ-హిమాదిదుఃఖబహుళం హిమవంతం గతా- అత ఆహ-న్యస్తదండానాం ప్రహర్షో యస్మిన్ తం-దుఃఖమపి
కేషాంచిత్ప్రహర్షహేతుర్భవతీత్యత్ర దృష్టాంతః-మనస్వినాం శూరాణాం-యుద్ధే సన్ తీవ్రః-సంప్రహారః ప్రహారః పా
ఠాంతరే-సత్సంప్రహారం యుద్ధం యథేతి॥ చం॥ న్యస్తదండప్రహర్షం జితేంద్రియసంతోషకారిణం॥ ౩౧॥ అజాతశత్రురితి॥ కృ
తం మైత్రం మిత్రదైవత్యం సంధ్యావందనం యేన-నత్వా సంపూజ్య - పితరౌ విదురధృతరాష్ట్రౌ-సౌబలీం- గాంధారీం నా
పశ్యత్॥ ౩౨॥ తత్రేతి॥ హే గావల్గణే గావల్గణస్య పుత్ర సంజయ॥ ౩౩॥ అంబేతి॥ సార్ధశ్లోకమేకం వాక్యం-అకృతప్రజ్ఞే మం
దమతౌ॥ ౩౪॥ ఆశంసమాన ఇతి॥ శమలం అపరాధం-ఆశంకమానః-ఆశంసమానః-భార్యయా సహ॥ ౩౫॥ అరక్షితామితి॥
యౌ అరక్షతాం తౌ ఇతః స్థానాత్ -కృపయా స్నేహవైక్లబ్యాచ్చాతిపీడితః॥ ౩౬॥ ఆత్మేశ్వరమితి॥ ఆత్మేశ్వరం ధృతరాష్ట్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మపశ్యన్-విరహకర్శితశ్చ సూతః సంజయః ప్రత్యుత్తరం నాహ - ఆత్మనా బుద్ధ్యా-ఆత్మానం మనః విష్టభ్య స్థైర్యయుక్తం కృత్వా ॥౩౭॥ అజాతశత్రుమితి ॥ ప్రభోః ధృతరాష్ట్రస్య గాంధార్యాశ్చ వ్యవసితం నిశ్చయం ॥౩౮॥ నేతి ॥ ముషితః- వంచితో౽స్మి ఏవం కంచిత్కాలం శోచతి తస్మిన్-అథ నారద ఆజగామ- . ఏతస్మిన్నంతర ఇత్యాది పాఠాంతరం కతిచిత్పుస్తకేషు దృశ్యతే-మయా యథాసంప్రదాయమేవ వ్యాఖ్యాయతే ॥౩౯॥ ప్రత్యుత్థాయేతి ॥ శోకవేగాదభ్యర్చయన్నివాహ రాజా- నత్వభ్యర్చైత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ శోకాక్రాంతః క్రుధావిష్టః శ్రద్ధయా రహితః పుమాన్ । గురుదేవద్విజాతీనాం పూజనం న సమాచరేదితి స్మృతేః ॥ నాహం వేద న వేద్మి ॥౪౦॥ అంబేతి ॥ అపారశోకార్ణవే ॥౪౧॥ కర్ణధార ఇతి ॥ భగవాన్ త్వమేవ-కర్ణధారః-నావిక ఇవ పారదర్శిన ఏవ అత్ర బ్రూహీతి శేషః ॥౪౨॥ ఆదావేవ యథావృత్తకథనే-శోకేన మూర్ఛితః ॥ పతేదితి ॥ ప్రథమం తావచ్ఛోకముపశమయతి మేతి ॥ కంచన మా శుచః-మా శోచః-న కేవలం తానేవ యద్యస్మాదీశ్వరాధీనం జగత్-స ఏవ భూతాని సంయునక్తి వియునక్తి చ ॥౪౩॥ తదేవాహ ॥ లోకా ఇతి ॥ గావో బలీవర్దాః-తంత్యాం దీర్ఘం తంత్యాం-బద్ధోపదామభిః-నసి నాసికాయాం-ప్రోతాః స్వామినో బలిం వహంతి-యథా ॥ చం ॥ నసిప్రోతాః సూచీభిన్ననాసికాయాం సూత్రేణ ప్రోతాః - తంత్యాం వా-దీర్ఘరజ్జౌ-దామభిః కంఠరజ్జుభిః-బద్ధాశ్చ గావో యథా సపాలాః పాలకప్రభుసహితాః ఇమే సర్వేపి లోకాః సర్వలోకవర్తినో జనాః-ఈశితుర్యస్య బలిం వహంతి ॥౪౪॥ వాగితి ॥ ఏవం వాక్తంత్యాం కర్తవ్యాకర్తవ్యవిధాయక వేదలక్షణాయాం- నామభిః-విప్రః బ్రహ్మచారీత్యాది వర్ణాశ్రమలక్షణైః బద్ధాః- పరమేశ్వరస్య బలిం తేన ప్రేరితాం వహంతీత్య

ఆత్మేశ్వరమచక్షాణో న ప్రత్యాహాతిపీడితః । విమృజ్య పాణినా౽శ్రూణి విష్టభ్యాత్మానమాత్మనా ॥ ౩౭ ॥ అజాతశత్రుం ప్రత్యూచే భర్తుః పాదావనుస్మరన్ । అహం వ్యవసితం రాజన్పిత్రోర్వః కురునందన ॥౩౮॥ న వేద్మి సాధ్వ్యా గాంధార్యా ముషితో౽స్మి మహాత్మభిః । అథాజగామ భగవాన్నారదస్సహతుంబురుః ॥౩౯॥ ప్రత్యుత్థాయాభివాద్యాహ సానుజో౽భ్యర్చయన్నివ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ నాహం వేద గతిం పిత్రోర్భగవన్ క్వ గతః పితా ॥౪౦॥ అంబా వా హతపుత్రార్తా క్వ గతా చ తపస్వినీ । దిష్ట్యా నో భగవాన్దృష్టో మగ్నానాం వ్యసనార్ణవే ॥౪౧॥ కర్ణధార ఇవాపారే భగవాన్పారదర్శకః ॥ సూతః ॥ అథాబభాషే భగవాన్నారదో మునిసత్తమః ॥౪౨॥ నారదః ॥ మా కంచన శుచో రాజన్ యదీశ్వరవశం జగత్ । స సంయునక్తి భూతాని స ఏవ వియునక్తి చ ॥౪౩॥ లోకాస్సపాలా యస్యేమే వహంతి బలిమీశితుః । యథా గావో నసి ప్రోతాస్తంత్యాం బద్ధోపదామభిః ॥౪౪॥ వాక్తంత్యాం నామభిర్బద్ధా వహంతి బలిమీశితుః । యథా క్రీడోపస్కరాణాం సంయోగవిగమావిహ ॥౪౫॥ ఇచ్ఛయా క్రీడితుః స్యాతాం తథైవేశేచ్ఛయా నృణాం । యన్మన్యసే ధ్రువం లోకమధ్రువం వా న చోభయం ॥౪౬॥ సర్వథాపి న శోచ్యాస్తే స్నేహాదన్యత్ర మోహజాత్ । తస్మాజ్జహ్యంగ వైక్లబ్యమజ్ఞానకృతమాత్మనః ॥౪౭॥ కథం త్వనాథాః కృపణా వర్తేరన్ బత మామృతే । కాలకర్మగుణాధీనో దేహో౽యం

ర్థః-ప్రవృత్తౌ పారతంత్ర్యముక్త్వా - సంయోగవియోగయోరప్యాహ- క్రీడోపస్కరాణాం క్రీడాసాధనానాం-ఈశ్వరాధీనత్వాన్న శోకః కార్య ఇత్యుక్తం ॥ చం ॥ క్రీడితుమిచ్ఛయా క్రీడోపస్కరాణాం క్రీడాసాధనానాం-అక్షకంతుకాదీనాం-యథా సంయోగనిగమౌ స్యాతాం ॥౪౫॥ లోకతత్త్వే చ విచార్యమాణే-నిర్విషయో౽యం లోక ఇత్యాహ ॥ ఇచ్ఛయేతి ॥ యత్ యది లోకం జనం-ధ్రువం జీవరూపేణ అధ్రువం-దేహరూపేణ-న చేతి - న ధ్రువం నాప్యధ్రువం- శుద్ధబ్రహ్మరూపేణ అనిర్వచనీయత్వేన వా-ఉభయం వా-చిజ్జడాంశతః ॥ చం ॥ లోకం ధ్రువం మన్యసే-ఆత్మవన్నిత్యం మన్యసే-అధ్రువం కళాకాష్ఠాక్షణోన్మేషనిమేషాదివదత్యంతాల్పకాలావస్థాయి మన్యసే-న చోభయం-ఉభయవిలక్షణం చిరకాలావస్థాయి మన్యసే ॥౪౬॥ సర్వథేతి ॥ సర్వథాపి చతుర్ష్వపి పక్షేషు- తే పిత్రాదయో న శోచ్యాః - స్నేహాదన్యత్ర-స్నేహ ఏవ కేవలం శోకహేతుః-స చాజ్ఞానమూల ఇత్యర్థః-తస్మాత్ మాం వినా కథం వర్తేరన్నితి-ఆత్మనః మనసో వైక్లబ్యం వ్యాకులతాం త్యజ ॥ చం ॥ తత్తస్మాత్- మోహజాదజ్ఞానజన్యాత్- స్నేహాదన్యత్ర స్నేహం వినా-సర్వథా తే పూర్వోక్తత్రైవిధ్యశాలినో లోకాః నశోచ్యాః-న వియోగప్రయుక్తశోకవిషయాః- నిత్యత్వే వినాశప్రసంగాభావాత్ - అత్యంతాల్పకాలావస్థాయిత్వే చిరకాలావస్థాయిత్వే చ వినాశిస్వభావత్వాదేవ శోకాస్పదాభావాత్ తేన శోచనీయా ఇత్యర్థః- అంగ రాజన్ తస్మాద్దేహాత్మవివేచనే కృతే శోకాస్పదాభావాత్ ॥౪౭॥ తత్ర త్వద్దేహతః- తేషాం వృత్తిరిత్యేతత్తావన్నాస్తీత్యాహ ॥ కథమితి ॥ కాలో గుణక్షోభకః-కర్మ జన్మనిమిత్తం-గుణాః ఉపాదానం-తదధీనః పాంచభౌతికో౽యం జడః తద్విభాగనాశవాంశ్చ ॥ చం ॥ కాలక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్మగుణాధీనః-కాలస్యకర్మణఃపుణ్యపాపరూపస్య- గుణానాంసత్వరజస్తమసాంచఅధీనోఽయందేహఃపాంచభౌతికః పంచభూతవికారః.అతఃస్వదేహస్యైవవినాశిత్వాత్॥౪౮॥కథమితి ॥ సర్పగ్రస్తఃఅజగరంగిళితఃయథాఅన్యంముమూర్షంనరక్షతితద్వత్ ఈశ్వరేణవిహితావృత్తిశ్చసర్వతస్సులభైవేత్యాహఅహస్తానిపశ్వాదీని-అపదానితృణాదీని-తత్ర తేష్వహస్తాదిష్వపి॥చం॥సహస్తానాంనరవానరాదీనాం-అహస్తాఃహస్తవిహీనాని-చతుష్పదాంపశూనాం-అపదానిపాదరహితాని॥౪౯॥ఫల్గూనీతి ఫల్గూనిఏవంజీవస్సర్వోఽపిసర్వస్యజీవస్యజీవనంజీవికా-ఏతేనైవసర్వతోమృత్యుగ్రస్తత్వంచోక్తంమోహస్యవృత్త్యర్థంద్వైతస్యావస్తుత్వమాహ-తదిదంఅహస్తసహస్తాదిరూపంజగత్ స్వదృక్ భగవానేవనతతఃపృథక్-సచఏకఏవనతునానా-సనుసజాతీయవిజాతీయభేదప్రత్యక్షేణతఏవతత్రాహ-ఆత్మనాం-భోక్తౄణాంఆత్మాస్వరూపంఅతోఽనసజాతీయభేదః॥చం॥మహతాం-విస్తృతకాయానాం-వ్యాఘ్రాదీనాంఫల్గూనిస్వల్పకాయాని-దుర్బలానిమృగాదీని-వృక్షాదీనామపిఅంతస్సంజ్ఞానాంజీవావిష్టత్వాత్ - జీవఏవసర్వత్రజీవస్యజీవనంభవతి- అతఃభగవతైవజీవానాంజీవనవ్యవస్థాకృతత్వాత్-వృద్ధాఅనాథాశ్చమామృతేకథంభవిష్యంతీతిచింతానకార్యేతిభావః-ఆత్మనాంజీవానాంఆత్మాఅంతర్యామీ-స్వదృక్ స్వయంప్రకాశకఃఏకోఽభగవాన్నారాయణః॥౫౦॥ అంతరయతి ॥ అంతరోఽనంతరశ్చఅంతర్బహిర్భోక్తృభోగ్యరూపశ్చభాతి-అతోఽనవిజాతీయభేదోఽపి-నస్వేకఃకథంతథాప్రతీయతేతత్రాహ - మాయయాబహుధాభాంతంతంపశ్యేతి॥చం॥అంతరస్సర్వపదార్థాంతర్యామీ-అనంతరఃతేషాంబహిశ్చవ్యాప్తః॥శ్రు॥ అంతర్బహిశ్చతత్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థితఇతిశ్రుత్యర్థోఽత్రానుసంధాతవ్యః-సనారాయణఏవతదిదంభాతి-దృశ్యమాననిఖిలజగద్రూపేణభాతి - తంభగవంతమేవమాయయాబహుస్యామితిసంకల్పరూపేణజ్ఞానేనమాయాశబ్దస్యజ్ఞానపర్యాయ

పాంచభౌతికః॥౪౮॥కథమన్యాంస్తుగోపాయేత్సర్పగ్రస్తోయథాపరమ్।అహస్తానిసహస్తానామపదానిచతుష్పదామ్॥౪౯॥ఫల్గూనితత్రమహతాంజీవోజీవస్యజీవనమ్। తదిదంభగవాన్ రాజన్నేకఆత్మాత్మనాం స్వదృక్॥౫౦॥అంతరోఽనంతరోభాతిపశ్యత్వంమాయయోరుధా।సోఽయమద్యమహారాజభగవాన్భూతభావనః॥౫౧॥కాలరూపోఽవతీర్ణోఽస్యామభావాయసురద్విషామ్। నిష్పాదితందేవకృత్యమవశేషంప్రతీక్షతే॥౫౨॥ తావద్యూయమవేక్షధ్వంభవేద్యావదిహేశ్వరః।ధృతరాష్ట్రస్సహభ్రాత్రాగాంధార్యాచస్వభార్యయా॥౫౩॥దక్షిణేనహిమవతఋషీణామాశ్రమంగతః । స్రోతోభిస్సప్తభిర్యాత్రస్వర్ధునీసప్తధావ్యధాత్॥౫౪॥సప్తానాంప్రీతయేనానాసప్తస్రోతఃప్రచక్షతే । స్నాత్వానుసవనంతస్మిన్హుత్వాచాగ్నీన్యథావిధి॥౫౫॥అబ్భక్షఉపశాంతాత్మాసఆస్తేవిగతైషణః । జితాసనోజితశ్వాసఃప్రత్యాహృ

త్వోక్తః- తేనజ్ఞానేనఉరుధాబహుధాస్థితంపశ్య-తత్రఆత్మనామితిజీవభేదః- ఆత్మేతితేషామప్యంతర్యామిత్వప్రతిపాదనేనజీవపరమాత్మభేదశ్చ-స్వదృగితిభగవతస్సగుణత్వం-అంతరోఽనంతరశ్చేతి అంతర్బహిశ్చేతిశ్రుత్యర్థవివరణేనజగత్పతిత్వంతదిదమితిసామానాధికరణ్యేనశరీరశరీరిభావప్రయుక్తంవిశిష్టాద్వైతంమాయయోరుధేతిప్రతిపాదనేన॥ శ్రు ॥ సోఽకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయేతి - శ్రుతిసూచనేనతత్ప్రకరణసిద్ధంనిఖిలవిశిష్టాద్వైతతత్త్వంచసప్రపంచముపపాదితమిత్యనుసంధేయం॥౫౧॥క్వాసావాస్తేసఈశరోమహామాయావీద్వారకాయామిత్యాహ॥ కాలరూపమితి॥ అస్యాంపృథివ్యాంఅభావాయనాశాయతహిశ్రీకృష్ణోఽత్రాస్తీత్యత్రైవాస్థాంమాకృథాఇత్యాహ - అత్రదేవానాంకర్తవ్యంకార్యంతేననిష్పాదితంకేవలం-అవశేషంప్రతీక్షతేయదుకులక్షయమితిహృదిస్థం- తతోఽనిజంధామయాస్యతిరతోయూయమపిగచ్ఛతేత్యర్థః-తచ్చభూతమపివిదురవదసౌనావర్ణయత్॥౫౨॥ తదేవశోకావస్థానంనివార్యజిజ్ఞాసమానాయతస్మైయథావృత్తంకథయతి- తావదిత్యాదిభిర్దశభిః॥దక్షిణఇతి॥హిమవతోదక్షిణభాగే- యావైప్రసిద్ధాస్వర్ధునీగంగా-ఆత్మానంయత్రసప్తధావ్యధాత్॥౫౪॥ సప్తానామితి॥ కిమర్థం-నానాపృథక్సప్తభిఃస్రోతోభిఃప్రవాహైఃసప్తానామృషీణాంప్రీతయే-అతఏవతత్తీర్థంజనాస్సప్తస్రోతోవదంతితత్రతేనకృతమష్టాంగయోగమాహ- స్నాత్వేత్యాదిచతుర్భిః-తత్రస్నానంశౌచాదయః॥౫౫॥అబ్భక్షఇతి॥ అబ్భక్షణంచనియమాఉక్తాఃభక్షణస్థానే అపాంస్వీకారాదబ్భక్షణః-ఉపశాంతఃఆత్మాయస్య - విగతాపుత్రాద్యేషణాయస్మాదితియమాఉక్తాః - జితాసనఇత్యాదినా ఆసనప్రాణాయామప్రత్యాహారాఉక్తాః॥చం॥జితశ్వాసః-శ్వాసనిరోధవాన్ - ప్రత్యాహృతషడింద్రియః - విషయేష్వసంచారితచక్షురాదిజ్ఞానేంద్రియషట్కః॥౫౬॥హరిభావనయేతి॥ధారణోక్తా - ధ్వస్తాఃరజస్సత్వతమోరూపాఃమలాయస్యేతిఫల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote,Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తోధ్యానముక్తం-సమాధిమాహ-విజ్ఞానేత్యాదిద్వాభ్యాం-ఆత్మానమః - అహంకారాస్పదాత్ స్థూలదేహాద్వియోజ్యవిజ్ఞానాత్మని బుద్ధౌ సంయోజ్య ఏకీకృత్య తంవిజ్ఞానాత్మానం దృశ్యాంశాద్వియోజ్య - క్షేత్రజ్ఞే ద్రష్టరి విలాప్య - తంచ క్షేత్రజ్ఞం ద్రష్ట్రంశాద్వియోజ్య॥ వం ॥ మనోవిజ్ఞానాత్మని క్షేత్రజ్ఞే జీవే-సంయోజ్య - జీవాత్మస్వరూపం సమ్యగ్విచార్య-తంజీవాత్మానంప్రవిలాప్య-సమ్యఙ్నిర్దుష్టంకృత్వా॥౫౭॥బ్రహ్మణీతి॥ ఆధారే ఆశ్రయసంజ్ఞే బ్రహ్మణి విలాప్య - ఘటాంబరం ఘటోపాధేర్వియోజ్య యథా మహాకాశే ప్రవిలాప్యతే-తద్వత్ - వ్యక్తానాభావమాహ-తద్ధిఅంతర్గుణతఃఖాద్బహిరింద్రియతఃఖాద్వా-తదుభయం తస్యనాస్తియతో ధ్వస్తో మాయాగుణానాముదర్క ఉత్తరఫలం వాసనాయస్య - నిరుద్ధానికరణానిచక్షురాదీని ఆశయోమనశ్చయస్య॥వం॥ ఆత్మానంతంజీవాత్మానం-ఆధారే స్వస్యాప్యాధారభూతే బ్రహ్మణి॥ [illegible] ॥ య ఆత్మని తిష్ఠన్నితి శ్రుత్యర్థోఽత్ర ప్రకటీకృతః - తాదృశే బ్రహ్మణి అంబరే అపరిచ్ఛిన్నాకాశే ఘటాంబరమివ సంయోజ్య - అతోఽపి బ్రహ్మణ్యాత్మానం సంయోజ్యేత్యాధారాధేయభావప్రతిపాదనేన జీవాత్మపరమాత్మభేదః - ఘటాంబరమివాంబర ఇత్యనేన అంశో నానా-వ్యపదేశాత్॥శ్లో॥ మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతన ఇతి జీవానాంభగవదంశత్వప్రతిపాదకప్రమాణార్థః జీవశరీరకతయా జీవరూపకత్వమాదాయ॥శ్లో॥ క్షేత్రజ్ఞంచాపిమాంవిద్ధిసర్వక్షేత్రేషుభారతేతి-గీతార్థశ్చ ప్రకటీకృతః-భేదాభేదోభయవ్యపదేశాత్ విశిష్టాద్వైతమపి సప్రపంచముపపాదితం - ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కః-నిరస్తత్రిగుణకార్యః-నిరుద్ధకరణాశయః నిర్జితబాహ్యాంతరింద్రియః॥౫౮॥ నివర్తితేతి ॥ అత

తషడింద్రియః॥౫౬॥ హరిభావనయాధ్వస్తరజస్సత్వతమోమలః । విజ్ఞానాత్మని సంయోజ్య క్షేత్రజ్ఞే ప్రవిలాప్యతమ్॥౫౭॥బ్రహ్మణ్యాత్మానమాధారే ఘటాంబరమివాంబరే । ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కో నిరుద్ధకరణాశయః॥౫౮॥నివర్తితాఖిలాహార ఆస్తే స్థాణురివాధునా। తస్యాంతరాయో మైవాభూః సన్న్యస్తాఖిలకర్మణః॥ ౫౯ ॥ స వా అద్యతనాద్రాజన్ పరతః పంచమేఽహని।కలేబరం హాస్యతి స్వం తచ్చ భస్మీభవిష్యతి॥౬౦॥దహ్యమానేఽగ్నిభిర్దేహే పత్యుః పత్నీ సహోటజే।బహిః స్థితా పతిం సాధ్వీ తమగ్నిమనువేక్ష్యతి॥౬౧॥విదురస్తు తదాశ్చర్యం నిశామ్య కురునందన।హర్షశోకయుతస్తస్మాద్గంతా తీర్థనిషేవకః॥౬౨॥సూతః॥ఇత్యుక్త్వాథారుహత్స్వర్గం నారదస్సహతుంబురుః।యుధిష్ఠిరో వచస్తస్య హృది కృత్వాజహాచ్ఛుచః॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-త్రయోదశోధ్యాయః.

సూతః॥సంప్రస్థితే ద్వారకాయాం జిష్ణౌ బంధుదిదృక్షయా। జ్ఞాతుంచ పుణ్యశ్లోకస్య కృష్ణస్య చ విచేష్టితమ్॥౧॥వ్యతీతాః కతిచిన్మాసాస్తదానాయాత్తతోఽర్జునః।దదర్శ ఘోరరూపాణి నిమిత్తాని కురూద్వహః॥౨॥కాలస్య చ గతిం రౌద్రాం విపర్యస్తర్తుధర్మిణః। పాపీయసీం నృణాం వార్తాం క్రోధలోభానృతాత్మనామ్॥౩॥

ఏవ నివర్తితేతి-అఖిల ఆహారో భోజ్యం-ఇంద్రియైః విషయాహరణం వా యేన సః - స్థాణురివ నిశ్చలః ఆస్తే తథాభూతమప్యానేతుముద్యతం ప్రత్యాహ-అంతరాయో విఘ్నః మైవాభూదిత్యడాగమశ్ఛాందసః॥వం॥నివర్తితాఖిలాహారః - నివర్తితసకలవిషయసంచారః-నిరాహారో వా-సన్న్యస్తాఖిలకర్మణః-నివృత్తసకలవ్యాపారస్య॥ ౫౯॥ దర్శనమపి తావత్కర్యామిత్యుద్యతం ప్రత్యాహ॥సఇతి॥సవై అద్యతనాదహ్నః పరతః-ఉత్తరత్ర-స్వం స్వాధీనం - తర్హి తద్దాహార్థంనాగమిష్యామి-నేత్యాహ-తచ్చేతి॥౬౦॥తర్హి గాంధార్యానయనార్థం గమిష్యామి నేత్యాహ॥దహ్యమాన ఇతి॥పత్యుర్దేహే సహోటజే పర్ణశాలాసహితే-యోగాగ్నినా సహ గార్హపత్యాదిభిర్దహ్యమానే - తస్య పత్నీ బహిః స్థితా సతీ తం పతిమను-అగ్నిం వేక్ష్యతి ప్రవేక్ష్యతి॥౬౧॥తర్హి విదురానయనార్థం గంతవ్యమేవ నేత్యాహ॥విదుర ఇతి॥ విదురస్తు తన్నిశామ్య దృష్ట్వా-ప్రీతః సుగత్యా హర్షః-తన్మృత్యునా శోకశ్చ-తాభ్యాం యుక్తస్తస్మాత్ స్థానాత్ తీర్థాని సేవితుం గంతా గమిష్యతి॥౬౨॥ఇతీతి॥శుచః శోకాన్॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥చతుర్దశే త్వరిష్టాని దృష్ట్వా రాజా విశంకితః।అకృష్ణోదర్జునాత్కృష్ణతిరోధానమితీర్యతే॥సంప్రస్థిత ఇతి॥ కృష్ణస్య చేష్టితం చ కారేణాభిప్రాయం చ జ్ఞాతుం॥౧॥ వ్యతీతా ఇతి॥ కతిచిత్సప్తమాసాః-తదా కాలాతిక్రమేఽపి - తతో ద్వారకాయాః-నాయాత్ నాగతః-నిమిత్తాని ఉత్పాతాన్-కురూద్వహో యుధిష్ఠిరః॥ ౨ ॥ కాలస్యేతి॥ రౌద్రాం ఘోరాం తత్ర వాహవిపర్యస్తాః ఋతుధర్మాః యస్మిన్ తస్య-వార్తాం జీవికాం-క్రోధలోభానృతైః-యుక్త ఆత్మా మనో యేషాం॥ ౩॥ జింహ్మప్రాయమితి॥జింహ్మప్రాయం కపటబహుళం వ్యవహృతం వ్యవహారం శాఠ్యం వచనం తన్మిశ్రం సౌహృదం సఖ్యం పితా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీనాంస్వప్రతియోగిభిఃకలహ-నంకలహాదిః॥౪॥కన్యావిక్రయిణమితి॥ తాతంజనకం॥౫॥నిమిత్తానీతి॥ అత్యరిష్టానిఅత్యంతమ శుభానిదృష్ట్వానృణాంలోభాద్యధర్మప్రభృతించలోభాదికంమానసికదుర్గుణంఅధర్మానుష్ఠానప్రభృతిచ-కాయికదుర్గుణందృష్ట్వానుజంభీమంనృపః-యుధిష్ఠిరః॥౬॥గతాఇతి॥వేతివితర్కే-కస్మాద్ధేతోర్నాయాతీత్యహంనవేద్మి॥౭॥అపీతి॥అపి కిం యదాఆత్మనఃఆక్రీడంక్రీడాసాధనంఅంగంవపుస్తుమ్యనాట్యవిగ్రహండుత్స్రష్టుమిచ్ఛతి - సకాలఃప్రాప్తఃకిం॥౯॥ అస్మాకం సర్వపురుషార్థహేతుఃశ్రీకృష్ణఃఅత స్తద్వియోగంవినాఅనిష్టంనస్యాదిత్యాశయేనాహ ॥ యస్మాదితి॥ యస్మాచ్ఛ్రీకృష్ణాద్ధేతోఃఏతచ్ఛోపరిష్టాదర్జునఃస్పష్టీకరిష్యతి॥లోకాశ్చయజ్ఞకరణరూపాద్యస్యానుగ్రహాత్ ॥౧౦॥పశ్యేతి॥ అదూరాత్సన్నిహితంనఃఅస్మాకంఆశంసతఃఉత్పాతాః॥౧౧॥దైహికానాహ॥ఊర్వక్షీతి॥ ఊర్వాదయోవామాః స్ఫురంతి వేపథుః కంపశ్చహృదయేవర్తతే-ఏతేమహ్యంఆరాత్సన్నిహితంవిప్రియందాస్యంతి॥౧౨॥ భౌమానాహసార్ధైస్త్రిభిః॥ శివేతి॥ శివాశోణ్ట్రీ ఉదిత్యమభిరౌతిఉద్యతసూర్యాభిముఖం క్రోశతి - అనలాననాఅగ్నింముఖేనవహంతీ- అంగహేభీమ- మా

జీహాప్రాయఃవ్యవహృతంశాఠ్యమిశ్రంచసౌహృదమ్।పిత్రుమాతృసుహృద్భ్రాతృదంపతీనాంచకలనమ్॥ ౪॥ కన్యావిక్రయిణంతాతంసుతంపిత్రోరపోషకమ్।చాప్యష్టానాస్వేదవిముఖాశ్శూద్రానై వ్రతష్టావాదినః॥౫॥నిమిత్తాన్యత్యరిష్టానికాలేత్వనుగతేనృణామ్।లోభాద్యధర్మప్రభృతీంద్రష్ట్వా వాచానుజంనృపః॥౬॥యుధిష్ఠిరః॥సంప్రేషితోద్వారకాయాంవిష్ణుర్బంధుదిదృక్షయా। జ్ఞాతుంచపుణ్యశ్లోకస్యకృష్ణస్యచవిచేష్టితమ్॥ ౭॥గతాస్సప్తాధునామాసాభీమసేనతవానుజః।నాయాతికస్యవాహేతోర్నాహంవేద్మీదమంజసా॥౮॥అపిదేవర్షిణాదిష్టస్సకాలోయముపస్థితః। యదాత్మనోంగమాక్రీడంభగవానుత్సిసృక్షతి॥౯॥యస్మాన్నస్సంపదోరాజ్యందారాఃప్రాణాఃకులంప్రజాః । ఆసన్ సపత్నవిజయోలోకాశ్చయదనుగ్రహాత్॥ ౧౦॥ పశ్యోత్పాతాన్నరవ్యాఘ్రదివ్యాన్భౌమాన్సదైహికాన్ । ఘోరానాశంసతోదూరాద్భయంనోబుద్ధిమోహనమ్॥౧౧॥ ఊర్వక్షిబాహవోమహ్యంస్ఫురంత్యంగపునఃపునః। వేపథుశ్చాపిహృదయఆరాద్దాస్యంతివిప్రియమ్॥౧౨॥శివైషోద్యంతమాదిత్యమభిరౌత్యనలాననా। మామంగసారమేయోయమభిరౌదిత్యభీరువత్॥ ౧౩॥ శస్తాఃకుర్వంతిమాంసవ్యందక్షిణంపశవోపరే।వాహాంశ్చపురుషవ్యాఘ్రలక్షయేరుదతోమను॥౧౪॥మృత్యుదూతఃకపోతోయముసాలూకఃకంపయన్మనః। ప్రత్యులూకశ్చకుహ్వానైర్విశ్వంవైశూన్యమిచ్ఛతః॥౧౫॥ధూమ్రాదిశఃపరిధయఃకంపతేభూస్సహాద్రిభిః । నిర్ఘాతశ్చమహాంస్తాతసాకంచస్తనయిత్నుభిః॥౧౬॥వాయుర్వాతిఖరస్పర్శోరజసావిసృజంస్తమః। అసృగ్వర్షంతిజలదాభీభత్సమివసర్వతః॥౧౭॥సూర్యంహతప్రభంపశ్యగ్రహమర్దంమిథోదివి। ససంకులైర్భూతగణైర్జ్వలితేఇవరోదసీ॥౧౮॥నద్యోనదాశ్చక్షుభితాస్సరాంసిచమనాంసిచ। నజ్వలత్యగ్నిరాజ్యేనకాలోయంకింవిధాస్యతి॥౧౯॥నపిబంతి స్తనంవత్సానదుహ్యంతిచమాతరః । రుదంత్యశ్రుముఖాగావోనహృష్యంత్యృషభావ్రజే॥౨౦॥దైవతానిరుదంతీవస్విద్యంతిప్రచలంతిచ । ఇమేజనపదాగ్రామాఃపురోద్యానాకరాశ్రమాః॥ ౨౧॥ భ్రష్టశ్రియోనిరానందాఃకిమఘందర్శయంతినః । మన్యఏతైర్మహోత్పాతైర్నూనంభగవతఃపదైః॥ ౨౨॥అనన్యపురుషశ్రీభిర్హీనాభూర్హతసౌభగా।ఇతిచింతయత స్తస్యదృష్టా

మభిలక్ష్యసారమేయఃశ్వాభిరౌదితిఅభీరువత్ నిశ్శంకం॥ ౧౩॥ శస్తాఇతి॥గవాదయోమాంసవ్యంవామంకుర్వంతిఅపరేగర్దభాద్యాఃప్రదక్షిణంకుర్వంతి-వాహాన శ్వాన్॥౧౪॥మృత్యుదూతఇతి॥ అయంకపోతోమృత్యుదూతఃమృత్యుసూచకఃఉలూకోఘూకఃప్రత్యులూకఃతత్ప్రతిపక్షోఘూకః-కాకోవా-కుహ్వానైఃకుత్సితశబ్దైః విశ్వంశూన్యంకర్తుమిచ్ఛతః॥౧౫॥ధూమ్రాఇతి॥ధూమ్రాఃధూసరాఃదిశఃపరిధయఃపరివేషాఅముంలోకమావృణ్వంతి- దివ్యానాహనిర్ఘాతాదిసార్ధద్వాభ్యాం నిర్ఘాతోనిరభ్రవజ్రపాతః- స్తనయిత్నవోత్రగర్జితాని తైస్సహ॥౧౬॥వాయురితి॥తమఃవిస్సృజన్ అసృక్ రక్తం॥ ౧౭॥ సూర్యమితి॥గ్రహాణాంమర్దం యుద్ధం - భూతానిరుద్రానుచరాః తేషాంగణైస్సుసంకులైర్వ్యాప్తమితైః ప్రాణిభిస్సహితైఃరోదసీద్యావాపృథివ్యౌజ్వలితేప్రదీప్తేఇవపశ్యేతి॥౧౮॥పునర్భౌమానాహ-నద్యఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥నద్యఇతి॥పానీణినాంమనాంసిచ॥౧౯ ॥ నేతి॥నదుహ్యంతీతికర్మకర్తర్యార్షం-నప్రస్నువంతీత్యర్థః॥ ౨౦॥దైవతానీతి॥దైవతానిప్రతిమాః॥ ౨౧ ॥ భ్రష్టశ్రియఇతి॥అఘందుఃఖంఏతైఃకృత్వావవిద్యతఇత్యేషుపురుషేషుశ్రీర్యత్రాంకుశాదిశోభాయేషాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లైః భగవతః పదైః॥ ౨౨॥ అనన్యేతి॥ హీనాథూరిత్యహం మన్యేతస్య రాజ్ఞః ఇత్యేవం దృష్టాన్యరిష్టాని యేన చేతసా చింతయ
తస్సతః॥ ౨౩॥ రాజ్ఞ ఇతి॥ అయథాపూర్వం నిపతితం - తదేవాహ - ఆతురమిత్యాదివిశేషణైః॥ ౨౪॥ అధోవదనమితి॥ అబ్బిం
దూన్ అశ్రూణి నేత్రాభ్యాం విసృజంతమిత్యర్థః - ఉద్విగ్నం కంపితం హృదయం యస్య విచ్ఛాయం విగతకాంతిం నృపః - యు
ధిష్ఠిరః॥ ౨౫॥ పృచ్ఛతీతి॥ స్వజనాః బాంధవాః ॥ ౨౬ ॥ కిం వక్ష్యతీతి శంకయా వ్యవహితక్రమేణ పృచ్ఛతి ॥ మధ్వితి॥ మారిషః
మాన్యః మాతామహః॥ ౨౭॥ మాతుల ఇతి॥ ఆనకదుందుభిర్వసుదేవః॥ ౨౮॥ ఆసత ఇతి॥ పరస్పరం వసు జేవ క్షేమతః తాసా
మపి క్షేమం పృష్టమేవ పృథగపి పృచ్ఛతి స్వయమితి॥ ఆహుకః ఉగ్రసేనః ఆసన్ పుత్రో యస్య అతఏవ జీవనమాత్రమేవ పృష్టం
అనుజశ్చ దేవకః॥ ౨౯॥ హృదీకస్యేతి॥ హృదీకస్య సుతః కృతవర్మా - జయంతాదయః కృష్ణభ్రాతరః॥ ౩౦॥ కచ్చిదితి॥ సర్వవృష్ణీ
నాం మధ్యే మహారథః॥ ౩౧॥ య ఇతి॥ గంభీరరయః యుద్ధే మహావేగః వర్ధతే మోదత ఇత్యర్థః॥ ౩౨॥ అన్య ఇతి॥ కృష్ణస్యాప
త్యాని కార్ష్ణయః తేషు ప్రవరాః॥ ౩౩॥ సునంద ఇతి॥ సునందనందౌ శీర్షణ్యౌ ముఖ్యౌ యేషాం తే॥ ౩౪॥ భగవాన్ సుఖమాస్తే

రిష్టేన చేతసా॥ ౨౩॥ రాజ్ఞః ప్రత్యాగమద్బ్రహ్మన్ యదుపుర్యాః కపిధ్వజః । తం పాదయోర్నిపతితమయ
థాపూర్వమాతురమ్॥ ౨౪॥ అధోవదనమబ్బిందూన్ సృజంతం నయనాబ్జయోః। విలోక్యోద్విగ్నహృదయం
విచ్ఛాయమనుజం నృపః॥ ౨౫॥ పృచ్ఛతి స్మ సుహృన్మధ్యే సంస్మరన్నారదేరితమ్॥ యుధిష్ఠిరః॥ కచ్చిదానర్తపు
ర్యాం నస్స్వజనాస్సుఖమాసతే॥ ౨౬॥ మధుభోజకదాశార్హాసాత్వతాంధకవృష్ణయః। శూరో మాతా
మహః కచ్చిత్స్వస్త్యాస్తే వాథ మారిషః॥ ౨౭॥ మాతులస్సానుజః కచ్చిత్కుశల్యానకదుందుభిః। సప్తస్వ
సారస్తత్పత్న్యో మాతులాన్యస్సహాత్మజాః॥ ౨౮॥ ఆసతే సస్నుషాః క్షేమం దేవకీప్రముఖాస్స్వయమ్।
కచ్చిద్రాజాహుకో జీవత్యసత్పుత్రోఽస్య చానుజః॥ ౨౯॥ హృదీకస్సుతోఽక్రూరో జయంతగదసారణాః।
ఆసతే కుశలం కచ్చిద్యే చ శత్రుజిదాదయః॥ ౩౦॥ కచ్చిదాస్తే సుఖీ రామో భగవాన్ సాత్వతాం పతిః। ప్ర
ద్యుమ్నస్సర్వవృష్ణీనాం సుఖమాస్తే మహారథః॥ ౩౧॥ గంభీరరయోఽనిరుద్ధో వర్ధతే భగవానుత। సుషేణ
శ్చారుదేష్ణశ్చ సాంబో జాంబవతీసుతః॥ ౩౨॥ అన్యే చ కార్ష్ణిప్రవరాస్సపుత్రా ఋషభాదయః। తథైవా
నుచరాశ్శౌరేః శ్రుతదేవోద్ధవాదయః॥ ౩౩॥ సునందనందశీర్షణ్యా యే చాన్యే సాత్వతర్షభాః। అపిస్వ
స్త్యాసతే సర్వే కృష్ణరామభుజాశ్రయాః ॥ ౩౪ ॥ అపి స్మరంతి కుశలమస్మాకం బద్ధసౌహృదాః॥ భగవానపి
గోవిందో బ్రహ్మణ్యో భక్తవత్సలః॥ ౩౫॥ పురే కచ్చిత్సుధర్మాయాం సుఖమాస్తే సుహృద్వృతః। మంగళా
య హి లోకానాం క్షేమాయ చ భవాయ చ॥ ౩౬॥ ఆస్తే యదుకులాంభోధావాద్యోఽనంతసఖః పుమాన్।
యద్బాహుదండగుప్తాయాం స్వపుర్యాం యదవోఽర్చితాః ॥ క్రీడంతి పరమానందం మహాపౌరుషికా ఇవ॥
౩౭॥ యత్పాదశుశ్రూషణముఖ్యకర్మణా సత్యాదయో ద్వ్యష్టసహస్రయోషితః । నిర్జిత్య సంఖ్యే త్రి
దశాంస్తదాశిషో హరంతి వజ్రాయుధవల్లభోచితాః॥ ౩౮॥ యద్బాహుదండప్రభవోపజీవినో యదుప్ర
వీరా హ్యకుతోభయా ముహుః । అధిక్రమంత్యంఘ్రిభిరాహృతాం బలాత్సభాం సుధర్మాం సురసత్త
మోచితామ్॥ ౩౯॥ కచ్చిత్తేఽనామయం తాత భ్రష్టతేజా విభాసి మే। అలబ్ధమానోఽవజ్ఞాతః కిం వా తాత చిరోషి
తః॥ ౪౦ ॥ కచ్చిన్నాభిహతో భావైశ్శబ్దాదిభిరమంగళైః। న దత్తముక్తమర్థిభ్య ఆశయా యత్ప్రతిశ్రు

ఇతి ప్రశ్నస్యానౌచిత్యమాశంక్యాహ - పుర ఇత్యాదిభగవతోఽత్రావస్థానే హి లోకానాం మంగళం నాన్యథేత్యాశయేనా
హ - మంగళాయేత్యాదిచతుర్భిః - మంగళాయ శుభాయ క్షేమాయ లబ్ధపాలనాయ ఉద్భవాయ॥ ౩౬॥ ఆస్త ఇతి॥ అనంతస
ఖః బలభద్రసహాయః అర్చితాః సర్వైః పూజితాః - పరమానందం యథా భవతి తథా మహాపౌరుషికాః వైకుంఠనాథానుచ
రాః॥ ౩౭॥ యదితి॥ యస్య పాదశుశ్రూషణమేవ ముఖ్యం తపఆదిభ్యః శ్రేష్ఠం యత్కర్మ తేన - సత్యభామాదయః - సంఖ్యే
యుద్ధే - కృష్ణబలేన - త్రిదశాన్ దేవాన్ - నిర్జిత్య తదాశిషః - దేవభోగ్యాన్ పారిజాతాదీన్ - వజ్రాయుధస్య వల్లభాః శచీత
స్యా ఉచితాః॥ ౩౮॥ యదితి॥ యద్బాహుదండప్రభవోపజీవినః సుధర్మామంఘ్రిభిరభిక్రమంతి స గోవిందస్సుఖమాస్త ఇతి
గతపంచమశ్లోకేనాన్వయః॥ ౩౯॥ ఇదానీం తస్యైవ కుశలం పృచ్ఛతి కచ్చిదిత్యాదిషడ్భిః॥ కచ్చిదితి॥ అనామయం ఆరోగ్యం నల
బ్ధమానో యేన బంధుభ్యః సకాశాత్కిం వా తైః ప్రత్యుతావజ్ఞాతః తిరస్కృతః యతశ్చిరోషితః బహుకాలం తత్ర స్థితః॥
౪౦॥ కచ్చిదితి॥ అథవా వైరిభిశ్ఛేదః ప్రియశూన్యై రమంగళైః పరుషైశ్శబ్దాదిభిర్నాభిహతః న దాడితోఽసి కిం - యద్వా అర్థి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భ్యః దాస్యామీత్యుక్తంనదత్తంకింయిద్వా ఆశయాసహాయథాభవతితథా దాస్యామీతిప్రతిశ్రుతంసత్ నదత్తంకిం ॥ ౪౧॥కచ్చిదితి॥అన్యద్వాశరణాగతంసత్వంప్రాణిమాత్రం-నాత్యాక్షీః - నత్యక్తవానసికిం - యత స్త్వంపూర్వంశరణప్రదః-ఆశ్రియప్రదః॥౪౨॥కచ్చిదితి॥అగమ్యామితిఛేదఃనిందితాంస్త్రియం- నాగమః-నగతవానసికిం- అసత్కృతాంమలినవస్త్రాదికాంగమ్యాంనాగమఃకిం-వా త్తమైఃఅను త్తమైఃసమైరిత్యర్థః-అసమైరధమైర్వాకింనపరాజితోసీత్యర్థః॥౪౩॥ అపీతి॥సుభోజనార్హాన్ వృద్ధాన్ బాలకాంశ్చపర్యభుక్థాః తానసంభోజ్యభుక్తవానసిపరిరక్షణార్థః- అక్షమంకర్తుమయోగ్యంయత్తన్నకృతవానాసికం॥౪౪॥ నిత్యంప్రేష్ఠతమేనహృదయేనఅత్యంతాంతరంగేణస్వబంధునాశ్రీకృష్ణేనరహితఃశూన్యోస్మీత్యాత్మానంమన్యసే - యద్వాహృదయేశూన్యోస్మీతిమన్యసఇత్యర్థః - అన్యథాతేరుక్ మనఃపీడానఘటతే॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥కలిప్రవేశమాలక్ష్యధురంన్యస్యపరీక్షితి।ఆరురోహనృపస్స్వర్గమితిపంచదశేబ్రవీత్॥ఏవమితి॥ కృష్ణః అర్జునఃవికల్పితఃఇతిఛేదఃనానాశంకాస్పదంరూపమాలక్ష్యవికల్పితఇత్యర్థః- ప్రతిభాషితుంనాశక్నోదిత్యుత్తరేణాన్వయఃతత్రహేతుఃకృష్ణవిశ్లేషణకర్శితఃకృశఃకృతః॥౧॥శోకేనేతి॥ శోకేనహేతునావదనంచహృచ్చతేఏవనసరోజేశుష్యతీతాపాతిశయేనశుష్కంవదనహృత్సరోజేయస్య-హతాప్రభాతేజోయస్య॥౨॥కృచ్ఛ్రేణేతి॥శుచః శోకాశ్రూణి - యాన్యుద్గచ్ఛంతితాసి-

తమ్॥౪౧॥ కచ్చిత్త్వంబ్రాహ్మణంబాలంగాంవృద్ధంరోగిణంస్త్రియమ్ । శరణోపసృతంసత్వంనాత్యాక్షీస్శరణప్రదః॥౪౨॥కచ్చిత్త్వంనాగమోగమ్యాంగమ్యాంవాసత్కృతాంస్త్రియమ్। పరాజితోవాథభవాన్నోత్తమైర్నాసమైఃపథి॥ ౪౩ ॥ అపిస్విత్పర్యభుంక్థాస్త్వంసంభోజ్యాన్ వృద్ధబాలకాన్।(ఉపేక్ష్యాతిథిభృత్యాంశ్చగర్భశయ్యాసునకన్యకాః॥)జుగుప్సితంకర్మకించిత్కృతవాన్నయదక్షమమ్॥౪౪॥ కచ్చిత్ప్రేష్ఠతమేనాంగహృదయేనాత్మబంధునా।శూన్యోస్మిరహితోనిత్యంమన్యసేతేన్యథానరుక్॥౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ ఏవంకృష్ణసఖఃకృష్ణోభ్రాత్రారాజ్ఞావికల్పితః । నానాశంకాస్పదంరూపంకృష్ణవిశ్లేషకర్శితః॥౧॥శోకేనశుష్యద్వదనహృత్సరోజోహతప్రభః । విభుంతమేవానుధ్యాయన్నాశక్నోత్ప్రతిభాషితుమ్॥ ౨॥ కృచ్ఛ్రేణసంస్తభ్యశుచఃపాణినామృజ్య నేత్రయోః । పరోక్షేణసమున్నద్ధప్రణయౌత్కంఠ్యకాతరః॥౩॥ సఖ్యంమైత్రీంసుహృత్త్వంచసారథ్యాదిషుసంస్మరన్ । నృపమగ్రజమిత్యాహబాష్పగద్గదయాగిరా॥౪॥అర్జునః॥వంచితోహంమహారాజహరిణాబంధురూపిణా। యేనమేపహృతంతేజోదేవవిస్మాపనంమహత్॥ ౫ ॥ యస్యక్షణవియోగేనలోకోహ్యప్రియదర్శనః। ఉక్థేనరహితోహ్యేషమృతకఃప్రోచ్యతేయథా॥ ౬॥ యత్సంశ్రయాద్ద్రుపదగేహముపాగతానాంరాజ్ఞాంస్వయంవరముఖేస్మరదుర్మదానామ్। తేజోహృతంఖలుమయాభిహతశ్చమత్స్యస్సజ్జీకృతేనధనుషాధిగతాచకృష్ణా॥౭॥యత్సన్నిం

నేత్రయోరేవసంస్తభ్య-గళితానిచపాణినాఆమృజ్య-పరోక్షేణదర్శనాగోచరేణ-శ్రీకృష్ణేనహేతునా - సమున్నద్ధమధికంయత్ప్రేమౌత్కంఠ్యం-తేనకాతరఃవ్యాకులః-నృపమిత్యాహేత్యుత్తరేణాన్వయః॥౩॥సఖ్యమితి॥సఖ్యంహితైషితాంమైత్రీముపకారితాంసుహృత్త్వంసంబంధితాంచబాష్పేణకంఠావరోధాత్ గద్గదయాగిరా॥౪॥ సమానవయస్కత్వప్రయుక్తంసఖ్యం-ఉపకారప్రయుక్తామైత్రీ-ప్రేమాతిశయప్రయుక్తంసౌహార్దం॥౪॥ వంచితఇతి॥ యేనమాంవంచయతాదేవాన్-బ్రహ్మరుద్రాదీన్-విస్మాపయతీతియత్ మహత్ సర్వోత్కృష్టం॥ ౫ ॥ యస్యేతి ॥ యస్యక్షణవియోగేనేత్యాదిశ్లోకస్థయచ్ఛబ్దానామంతేతేనాహ మస్మిముషితఇతిఇతోనవమశ్లోకస్థేనతచ్ఛబ్దేనసంబంధః ప్రియస్యాప్రియత్వే దృష్టాంతః-ఉక్థేనప్రాణేనరహితః-ఏషపిత్రాదిః॥ ౬ ॥ లోకః - జనఃఅప్రియదర్శనః అప్రీతిసంపాదకదర్శనవిషయస్సన్-రిక్థేనధనేనరహితః-దరిద్రోయథా - మృతకఃమృతప్రాయఃప్రోచ్యతే - సర్వైరపిమృతప్రాయోయమితివ్యవహ్రియతే॥౬॥శ్రీకృష్ణోపకారాననుస్మరంతిదశభిః॥యదితి॥యస్యసంశ్రయాద్బలాత్-స్మరేణకామేన- దుర్మదానామతిమత్తానాం-తేజఃప్రభావః-హృతం-ధనుర్గ్రహణేనైవ-పశ్చాద్ధనుస్సజ్జీకృతంజ్యాసహితంచతేనమత్స్యోయంత్రః - పరిభ్రమన్నద్ధః-తాడితఃతతస్తాన్విజిత్య-కృష్ణాద్రౌపదీప్రాప్తాచ॥౭॥ యదితి॥ ఉఇతివిస్మయే - ఖాండవమింద్రస్యవనం-కాండవమితివాపాఠః-అదాందత్తవానస్మి-ఖాండవదాహేరక్షితేన-మయేనకృతాసభాచలచా-అద్భుతశిల్పరూపామా-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యా॥యస్యాం సా-నిఖిలజగదాశ్చర్యకరశిల్పనిర్మాణేనజగన్మోహినీత్యర్థః॥అధ్వరే రాజసూయే-బలిం- ధనాదిరూపముపహా
ణద్రవ్యజాతం॥౮॥అనంతరశ్లోకోవిగళితః-తథాపివ్యాఖ్యాయతే॥యదితి॥ నృపశిరస్సుఅంఘ్రిర్యస్యతం-జరాసంధంతవా
నుజోభీమః-మఖార్థం-అహన్ హతవాన్-తద్విజయంవినా రాజసూయమఖానుపపత్తేః- గజాయుతస్యేవ-సత్వముత్సా
హశక్తిఃవీర్యంబలంచయస్యసఃతంహత్వా- ప్రమథనాథోమహాభైరవః- తస్యమఖాయయేరాజానః-తేనాహృతాః-పశు
రూపేణానీతాః-యుష్మాన్మోచితాఃతస్మాత్తేఅధ్వరే-బలింపుష్కలధనోపహారాదిరూపమానీతవంతః॥౯॥ పత్న్యా ఇతి॥
మైఃకితవైఃదుశ్శాసనాదిభిః-తవపత్న్యాః-కబరంవికీర్యఉన్ముచ్య-స్పృష్టమాకృష్టం=తేషాందుశ్శాసనాదీనాం- స్త్రియః
హతేశాః-అతఏవవైధవ్యాద్విముక్తకేశాశ్చ-అకృతచకార - కథంభూతంకబరం - అధిమఖంరాజసూయమధికృత్య
క్లృప్తారచితోమహాభిషేకోమంత్రపూర్వాభిషేకోయః-తేనఅభిషేకేణ - శ్లాఘిష్ఠంఅతిశయితశ్లాఘావిషయీభూతంచా
రు-అతిమనోహరంతచ్చకబరంకేశపాశఃధమ్మిల్ల ఇత్యర్థః - స్మరణాత్తదానీమేవ-అస్మత్కృపయాప్రాప్తస్యశ్రీకృష్ణ
స్య-నమనే-పాదయోఃపతితాన్యశ్రూణిముఖాద్యస్యాఃతస్యాఃపత్న్యాః పదశబ్దసాపేక్షస్యాపి - పతిశబ్దస్యాశ్రుపదేన
సమాసః-నిత్యసాపేక్షత్వాత్॥౧౦॥యఇతి॥శిష్యాణామయుతస్యాగ్రేతత్పఙ్క్త్యాభుఙ్క్తేయః-తస్మాద్దుర్వాససో హేతోః- అ
రిణారచితం-యద్దురంతకృచ్ఛ్రంశాపలక్షణంతస్మాత్సకాశాన్నోస్మాన్-వనంఏత్య-జుగోపరక్షితవాన్- కింకృత్వా - శా
కమేవాన్నంశిష్టం- తస్మిన్పాత్రేఅవశిష్టం - ఉపయుజ్యజగ్ధ్వా - యతఉపయోగాత్-సలిలేనిమగ్నోమునీనాంసంఘః-
త్రిలోకీంతృప్తామమంస్త-ఏవంహిభారతేతథా-కదాచిద్దుర్వాససోదుర్యోధనేనాతిథ్యంకృతం - తేనచపరితుష్టేనవరం
వృణీష్వేత్యుక్తే-దుర్వాససశ్శాపాత్పాండవానశ్యేయురితిమనసినిధాయ-దుర్యోధనేనోక్తం-యుధిష్ఠిరోస్మత్కులము

ధావహముఖాండవమగ్నయేదామింద్రంచసామరగణంతరసావిజిత్య। లబ్ధ్వాసభామయకృతాద్భుతశి
ల్పమాయాదిగ్భ్యోహరన్నృపతయోబలిమధ్వరేతే॥౮॥యత్సన్నిధౌనృపశిరోంఘ్రిరహన్మఖార్థమా
ర్యోనుజస్తవగజాయుతసత్వవీర్యః। తేనాహృతాఃప్రమథనాథమఖాయభూపాయన్మోచితాస్సమన
యన్బలిమధ్వరేతే॥౯॥ పత్న్యాస్తవాధిమఖక్లృప్తమహాభిషేకశ్లాఘిష్ఠచారుకబరంకితవైస్సభాయా
మ్।స్పృష్టంవికీర్యపదయోఃపతితాశ్రుముఖ్యాయైస్తత్స్త్రియోకృతహతేశవిముక్తకేశాః॥౧౦॥ యో
నోజుగోపవనమేత్యదురంతకృచ్ఛ్రాద్దుర్వాససోరిరచితాదయుతాగ్రభుగ్యః। శాకాన్నశిష్టముపయుజ్య
యతస్త్రిలోకీంతృప్తామమంస్తసలిలేవినిమగ్నసంఘః॥౧౧॥ యత్తేజసాసభగవాన్యుధిశూలపాణిర్వి
స్మాపితస్సగిరిజోస్త్రమదాన్నిజంమే। అన్యేపిచాహమమునైవకళేబరేణ ప్రాప్తోమహేంద్రభవనేమ
హదాసనార్ధమ్॥౧౨॥ తత్రైవమేవిహరతోభుజదండయుగ్మంగాండీవలక్షణమరాతివధాయదేవాః।

ఖ్యః॥అతస్తస్యాపిభవనేభవతాఏవమేవశిష్యాయుతసహితేనాతిథినాభవితవ్యం-కింతుద్రౌపదీయథాతృప్తాసీదేత్తథా
తస్యాంభుక్తవత్యాంతద్గృహంగంతవ్యమితి - తతశ్చతథైవదుర్వాససిప్రాప్తే - పరమాదరేణయుధిష్ఠిరేణ-మాధ్యా
హ్నికంకృత్వా-ఆగమ్యతామితివిజ్ఞాపితోమునిస్సమునిసంఘోఘమర్షణస్నానాయజలేనిమజ్జ - తత్రచింతాతురయా
ద్రౌపద్యా-స్మృతమాత్రఃశ్రీకృష్ణః తత్క్షణమేవభక్తవాత్సల్యాత్ప్రాప్తః - తయానివేదితేవృత్తాంతేభగవతోక్తంమ
హంచబుభుక్షితోమాంభోజయేతి-తయాతిలజ్జితయోక్తం-స్వామిన్మద్భోజనపర్యంతం - అక్షయమన్నంసూర్యదత్త
స్థాల్యాం-మయాచసర్వాన్సంభోజ్యభుక్తం-తతోనాస్త్యన్నమితి-తథాప్యతినిర్బంధేన- స్థాలీమానాయ్యతత్కంఠల
గ్నంకించిచ్ఛాకాన్నమాత్రంప్రాశ్యోక్తంభోక్తుంమునిసంఘమాహ్వయేతి - సచతావతాతితృప్తోవృథాపాతభయేనప
లాయతఇతి॥౧౧॥చం॥అరివిహితాత్ దుర్యోధనప్రేరితాత్-దుర్వాససః॥ శ్లో॥ అత్యంతిసారసర్వస్వందుర్వాససమవేహి
మామితిస్వేనైవాత్యంతాసహనవత్తయాప్రఖ్యాపితాత్-మునేఃప్రాప్తాత్ - దురంతకృచ్ఛ్రాత్ - అనేకసహస్రసం
ఖ్యాకశిష్యగణయుతస్యతస్యదుర్వాససఃఅర్ధరాత్రేఅరణ్యేఅన్నదానాభవనిమిత్తకశాపజనితాదిత్యర్థః- యతఃకృష్ణభు
క్తశాకలేశవశాత్॥౧౧॥యదితి॥సగిరిజః-గిరిజాసహితోవిస్మాపితస్సన్ - నిజం పాశుపతమస్త్రం అన్యేపి లోకపాలాః
నిజాన్యస్త్రాణిదదుః॥అన్యదప్యాశ్చర్యమాహ॥అమునైవేతి॥మహతఃఇంద్రస్యాసనార్ధం ॥ చం ॥ యత్తేజసాయస్యశ్రీకృ
ష్ణస్యమహిమ్నాపి తేన తేజసా-శూలపాణిః- నిఖిలప్రపంచసంహారకారీశూలాయుధహస్తః - అమునైవ కళేబరేణ
అహంతరేణేతిభావః॥౧౨॥తత్రేతి॥తత్రైవస్వర్గేక్రీడితః- గాండీవంలక్షణంచిహ్నంయస్యతత్ - అరాతయః నివాతక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వచాద్వైత్యాస్తేషాంయుద్ధార్థం-ఆశ్రితవంతః-ఏనానుభవితంప్రభావయుక్తంకృతం- హేఅజమీఢయుధిష్ఠిర తేనముషి
తః వంచితోఽస్మి-కథంభూతేనభూమ్నానిజమహిమావస్థానేన॥వం॥భూమ్నాభూమవిద్యాప్రకరణఫలితవైభవవిశిష్టే
న-పురుషేణపురుషసూక్తప్రతిపాదితవైభవవిశిష్టేన॥౧౩॥యదితి॥యద్బాంధవఇత్యాదిశ్లోకత్రయస్య తేనముషితోఽహ
మితిపూర్వేణాన్వయః-కృష్ణబాంధవః-ఏకఏవాహంకౌరవసైన్యాబ్ధిం-నాస్త్యంతో గాంభీర్యేణపారంచ దేశతో యస్య-
అథవాఅంతఃసమాప్తిః-పారంసమాప్తస్యోత్తరతీరం-తదుభయరహితం - తతర - తీర్ణవాన్ - ఉత్తరగోగ్రహణేఅ
తార్యాణిదుస్తరాణి-సత్వానితిమింగిలాదీని-భీష్మాదిరూపాణియస్మిన్-పరైర్హృతంగోధనంప్రత్యాహృతం- పరేషాంచ
శిరోభ్యస్సకాశాత్-తేజఃపదంప్రభావస్యాస్పదం - ఉష్ణీషరూపంమణిమయంముకుటరత్నరూపం పురుషధనం బహుధ
నం-తావన్మోహనాస్త్రేణమోహయిత్వానీతం- యఃకృష్ణః బాంధవః సర్వవిధబంధుర్యస్యతేన- యద్బాంధవేనమయా॥
౧౪॥ యఇతి॥అదభ్రైఃఅనల్పైఃయేరాజన్యవర్యాస్తేషాం-రథమండలైః-మండితాసు-భీష్మాదీనాంచమూషు- సారథిరూ
పేణరథికస్యమమాగ్రేచరన్-సారథిరూపేణవర్తమానస్సన్-హేవిభో- తేషాంరథయూథపానామాయురాదీని
యఃదృశాదృష్ట్యైవ-ఆచ్ఛత్-హృతవాన్-మనాంసీత్యుత్సాహాదిశక్తిఃసహఃమనోబలం-ఓజఃకాయికబలం శస్త్రాది
కౌశలమిత్యర్థః॥౧౫॥ యదితి॥యస్యదోష్షు-మామాం-ప్రణిహితంస్థాపితం;గుప్తమిత్యర్థః తైరేవగుర్వాదిభిర్నిరూపి
తానిప్రయుక్తాని-అస్త్రాణినస్పృశంతిస్మ గురుఃద్రోణః-త్రికర్తః-త్రికర్తదేశాధిపతిః సుశర్మా - శలఃశల్యఃమద్రాధి
పతిః - సైంధవఃసింధుదేశాధిపతిఃజయద్రథః-బాహ్లీకఃశంతనోర్భ్రాతా అమోఘానిమహిమాయేషాంతథాభూతా

సేంద్రాశ్శ్రితాయదనుభావితమాజమీఢ తేనాహమద్యముషితఃపురుషేణభూమ్నా॥౧౩॥యద్బాంధవః
కురుబలాబ్ధిమనంతపారమేకోరథేనతతరేహమతార్యసత్త్వమ్। ప్రత్యాహృతంబహుధనంచమయాపరే
షాం తేజఃపదంమణిమయంచహృతంశిరోభ్యః॥౧౪॥ యోభీష్మకర్ణగురుశల్యచమూష్వదభ్రరాజన్యవర్య
రథమండలమండితాసు। అగ్రేచరోమమవిభోరథయూథపానామాయుర్మనాంసిచదృశా సహఓజఆ
ర్ఛత్॥౧౫॥యద్దోష్షుమాప్రణిహితంగురుభీష్మకర్ణద్రౌణిత్రికర్తశరసైంధవబాహ్లికాద్యైః।అస్త్రాణ్య
మోఘమహిమానినిరూపితానినోపస్పృశుర్నృహరిదాసమివాసురాణి॥౧౬॥సౌత్యేవృతఃకుమతినాత్మద
ఈశ్వరోమేయత్పాదపద్మమభవాయభజంతిభవ్యాః। మాంశ్రాంతవాహమరయోరథినోభువిష్ఠంనప్రా
హరన్యదనుభావనిరస్తచిత్తాః॥౧౭॥నర్మాణ్యుదారరుచిరస్మితశోభితాని హేపార్థహేర్జునసఖేకురునంద
నేతి।సంజల్పితానినరదేవహృదిస్పృశానిస్మర్తుర్లుఠంతిహృదయమ్మమమాధవస్య॥శయ్యాసనాటన
వికత్థనభోజనాదిష్వైక్యాద్వయస్యఋతవానితివిప్రలబ్ధః।సఖ్యుస్సఖేవపితృవత్తనయస్యసర్వం సేహేమ
హానమహితయాకుమతేరఘం మే॥౧౯॥ సోహంనృపేంద్రరహితఃపురుషోత్తమేనసఖ్యాప్రియేణసుహృదా

న్యపి-ప్రతీకారాకరణేప్యస్పృశ్యత్వదృష్టాంతః-అసురాణి-హిరణ్యకశిపుప్రేరితానిఅస్త్రాణి- నృహరిదాసంప్రహ్లాదమివేతి॥
౧౬॥స్వాపరాధమనుస్మరన్సంతప్యమానఆహ॥సౌత్యఇతి॥సౌత్యేసారథ్యే-మయాకుమతినా-సవృతః - కుమతిత్వమేవా
హ-ఆత్మదఇత్యాదినాఆత్మదః-జ్ఞానప్రదః - అభవాయమోక్షాయ-భవ్యాఃశ్రేష్ఠాః- శ్రాంతాఃవాహాఃఅశ్వాఃయస్య
తంమాం-జయద్రథవధేహిజలపానంవినాఅశ్వాఃశ్రాంతాః-తతోరథాదవతీర్య - భువిష్ఠమపిబాణైర్భువంభిత్వా-జలం
సంపాదితంమయాతదాయస్యానుభావేననిరస్తచిత్తాఅరయోమాంనప్రహృతవంతఃససౌత్యేవృతఇతికుమతిత్వం॥ ౧౭॥
నర్మాణీతి॥హేనరదేవ-ఉదారంగంభీరం-రుచిరంయత్స్మితంతేనశోభితానినర్మాణిపరిహాసవాక్యాని-తథాకార్యప్ర
స్తావేషు-హేపార్థేత్యాదీనిమధురాక్షరాణిసంజల్పితానిచ-హృదిస్పృశానిమనోజ్ఞానిచ- మాధవస్యయాన్యేతాని-స్మ
ర్తుర్మమహృదయం-లుఠంతిక్షోభయంతి-ణిజభావఆర్షః॥౧౮॥శయ్యేతి॥వికత్థనంస్వగుణశ్లాఘనం- విరుద్ధసంభాషణం
వా-శయ్యాదిష్వైక్యాత్-అవ్యతిరేకాద్ధేతోఃఐక్యంమానసికవ్యాపారాభేదః-కదాచిద్వ్యభిచారందృష్ట్వా- హేవయస్య
ఋతవాన్సత్యముక్తస్త్వమితివక్రోక్త్యా- విప్రలబ్ధఃతిరస్కృతోపి ఋభుమానితిపాఠేఋభవోదేవా స్సేవకాస్సంతి
యస్య-అసౌమహానపి-వయస్యఇతిమత్వావిప్రలబ్ధః-తిరస్కృతఇత్యర్థః - ఋతమానితిపాఠేవత్త్వాభావస్త్వార్షః మేఅ
ఘంఅపరాధం-సేహే-మహామహితయామహత్త్వేనఏకపద్యేన-అతిమహత్త్వేనేత్యర్థః - సఖ్యురఘం-సఖేవ-తనయ
స్యాఘంపితేవ॥ ౧౯ ॥ త్వయాశంకితంపరాజయంచప్రాప్తోహమిత్యాహ॥సఇతి॥తేనసఖ్యారహితః-అతోహృదయేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శూన్యః-అంగహే రాజన్-ఉరుక్రమస్య పరిగ్రహం-షోడశసహస్రస్త్రీరత్నం-అసద్భిర్నీచైః అబలా యోషేవ॥ చం॥ సోహం తథా భగవతా ప్రీతివిషయీకృతోఽహం - గోపైః గోపాలతుల్యైః - దుర్బలైః - అబలాబలరహిత వనితేవ॥ ౨౦॥శ్రీకృష్ణవియోగ ఏవాత్ర హేతుర్నాన్య ఇత్యాహ॥తదితి॥యతః యేభ్యః ఈశేన రిక్తం శూన్యం-అసత్ కార్యాక్షమం-సర్వమపి క్షణేన శ్రీకృష్ణవియోగావ్యవహితక్షణ ఏవ- సన్మంత్రవిధానైరపి భస్మని హుత సప్తమీకం పదం - భస్మని హుతం భస్మాహుతిమివ అతిప్రీతాదపి కుహకాత్ మాయావినః సకాశాత్-రాద్ధం లబ్ధమివ అథవా - కుహకే వలంచకే అసత్పాత్రే-రాద్ధం దత్తమివ-సమ్యక్కరణాదప్యుష్యామూషరభూమావుప్తం ప్రకీర్ణం బీజమివ ॥ ౨౧॥ రాజన్నితి॥సుహృత్పురే త్వయాభిపృష్టానాం-నస్సుహృదాం మధ్యే॥౨౨॥వారుణీమితి॥చత్వారః పంచ వా వశేషితాః- తత్ర హేతుర్విప్రశాపేత్యాదినా - వారుణీమన్నమయీం అజానతామివ - అన్యోన్యమజానతామివ_స్వపితృపుత్రభ్రాతృ ప్రభృతీన్ కదాప్యజానతామివ_ఏరకాముష్టిభిర్నిఘ్నతాం అవశేషితా ఇత్యనేనోక్తం॥౨౩॥హేతుకర్తారమాహ త్రిభిః॥ ప్రాయేణేతి॥ భావయంతి పాలయంతి॥చం॥ఉత్పాదయంతి॥౨౪॥జలౌకసామితి॥జలౌకసాం మత్స్యాదీనాం మధ్యే మహాంతః స్థూలాః అణీయసః సూక్ష్మాన్ యథా అదంతి భక్షయంతి॥చం॥బలినః దుర్బలాన్ బలహీనాన్ - మహాంతోఽపి పరస్పరతుల్యబలశాలినోఽపి బలినః మిథః అన్యోన్యం॥౨౫॥ఏవమితి॥భూభారాన్ భువో భారభూతాన్ సంహృతవాన్॥౨౬॥అతః పరం వక్తుం న శక్నోమీతి సూచయన్నాహ॥ దేశకాలేతి॥ దేశకాలోచితార్థయుక్తాని మనఃపీడోపశమనకరాణి గోవిందస్య వచనాని స్మరతో మమ

హృదయేన శూన్యః। అధ్వన్యురుక్రమపరిగ్రహమంగ రక్షన్ గోపైరసద్భిరబలేవ వినిర్జితోఽస్మి॥౨౦॥తద్వై ధనుస్త ఇషవస్స రథో హయాస్తే సోఽహం రథీ నృపతయో యత ఆనమంతి। సర్వం క్షణేన తదభూదసదీశరిక్తం భస్మన్ హుతం కుహకరాద్ధమివోప్తమూష్యామ్॥౨౧॥ రాజంస్త్వయాభిపృష్టానాం సుహృదాం నస్సుహృత్పురే। విప్రశాపవిమూఢానాం నిఘ్నతాం ముష్టిభిర్మిథః॥ ౨౨॥వారుణీం మదిరాం పీత్వా మదోన్మథితచేతసామ్। అజానతామివాన్యోన్యం చతుఃపంచావశేషితాః॥౨౩॥ప్రాయేణైతద్భగవత ఈశ్వరస్య విచేష్టితమ్। మిథో నిఘ్నంతి భూతాని భావయంతి చ యన్మిథః॥౨౪॥ జలౌకసాం జలే యద్వన్మహాంతోఽదంత్యణీయసః। దుర్బలాన్బలినో రాజన్మహాంతో బలినో మిథః॥౨౫॥ఏవం బలిష్ఠైర్యదుభిర్మహద్భిరపరాన్విభుః। యదూన్యదుభిరన్యోన్యం భూభారాన్ సంజహార హ॥౨౬॥ దేశకాలార్థయుక్తాని హృత్తాపోపశమాని చ। హరంతి స్మరతశ్చిత్తం గోవిందాభిహితాని మే॥౨౭॥శ్రీసూతః॥ఏవం చింతయతో జిష్ణోః కృష్ణపాదసరోరుహమ్। సౌహార్దేనాతిగాఢేన శాంతాసీద్విమలా మతిః॥౨౮॥ వాసుదేవాంఘ్ర్యనుధ్యానపరిబృంహితరంహసా। భక్త్యా నిర్మథితాశేషకషాయధిషణోఽర్జునః॥౨౯॥గీతం భగవతా జ్ఞానం యత్తత్సంగ్రామమూర్ధని। కాలకర్మతమోరుద్ధం పునరధ్యగమద్విభుః॥౩౦॥విశోకో బ్రహ్మసంపత్త్యా సంఛిన్నద్వైతసంశయః । లీనప్రకృతినైర్గుణ్యా

చిత్తం హరంతి ఆకర్షంతి॥చం॥ దేశకాలార్థయుక్తాని- దేశానుగుణాని కాలానుగుణాని చ-అర్థైర్విచిత్రార్థైశ్చ యుక్తాని-హృత్తాపోపశమాని మనస్తాపనివారకాణి॥౨౭॥ఏవమితి॥ సూతోక్తిః ఏవమితి దృఢేన స్నేహేన చింతయతోఽర్జునస్య మతిశ్శాంతా భగవత్స్మరణజనితానందాతిశయేన శాంతిరసయుక్తా-విమలా విశోకా విరక్తా చాసీత్॥ ౨౮॥ మతివైమల్యఫలమాహ॥ వాసుదేవేతి ॥ వాసుదేవాంఘ్ర్యనుధ్యానేన పరిబృంహితం - రంహో వేగో యస్యాః తయా భక్త్యా నిర్మథితాః ఉన్మూలితాః అశేషాః కషాయాః కామాదయో యస్యాః సా ధిషణా బుద్ధిర్యస్య సః జ్ఞానం పునరధ్యగమ దిత్యుత్తరేణాన్వయః॥౨౯॥గీతమితి॥కాలేన కర్మభిః తమసా భోగాభినివేశేన చ రుద్ధం ఆవృతం సత్॥చం॥ సంగ్రామమూర్ధని-భారతయుద్ధోపక్రమకాలే-కాలకర్మతమోరుద్ధం-కాలవశాత్ దుష్కర్మవశాత్ తమోగుణావేశాచ్చ రుద్ధం విస్మృతం యత్ జ్ఞానం తత్పునరధ్యగమత్-పునః ప్రాప్తవానాసీత్॥ ౩౦ ॥ జ్ఞానఫలమాహ॥విశోక ఇతి॥ఏతదేవ శోకహేత్వభావేన ఉపపాదయతి శోకస్యాపి హేతుః ద్వైతభ్రమః-తస్య దేహః - తస్య లింగం తస్య గుణాః తేషామవిద్యా- తతశ్చ బ్రహ్మసంపత్త్యా బ్రహ్మోహమితి జ్ఞానేన లీనా ప్రకృతిః అవిద్యా యస్మిన్ తన్నైర్గుణ్యం భవతి - న తు సుషుప్తిప్రళయయోరివ అవిద్యాశేషం-తస్మాన్నైర్గుణ్యాద్గుణకార్యలింగనాశః-అలింగత్వాచ్చాసంభవః సమ్యగ్భోగాయ భవతి పునః పునరితి సంభవః స్థూలశరీరం తద్రహితః తతశ్చ తత్పరిచ్ఛేదాభావాత్ సంఛిన్నో ద్వైతలక్షణః సంశయో భ్రమో యస్య సః విశోకో జాత ఇతి ॥ చం॥ బ్రహ్మసంపత్త్యా విశోకః బ్రహ్మసంపత్తిః బ్రహ్మనిష్ఠానాం చ బ్రహ్మణో నిదిధ్యాసనరూపా - తయా విశోకః తస్యాశ్శోకనివ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ణకత్వంచ॥శ్రు॥తరతిశోకమాత్మవిత్ - ఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధంసంఛిన్నద్వైతసంశయః - అబ్రహ్మాత్మకవస్తుసద్భావసం
శయఃసంఛిన్నోయేనస తాదృశఃలీనప్రకృతినైర్గుణ్యాత్ అలింగితత్వాత్ అసంభవఉత్పత్తిః - అత్రత్యసంభవశబ్దఃఉత్ప
త్తిపూర్వకానాంషడ్భావానాముపలక్షణార్థః - లింగజన్మాదీనాంనిమిత్తంపుణ్యపాపరూపంతద్రాహిత్యాదసంభవః
జననాదిషడ్భావరహితఃఅలింగత్వేహేతుర్నైర్గుణ్యాదితినైర్గుణ్యంసత్త్వరజస్తమోగుణరాహిత్యం- సత్త్వాదిగుణత్ర
యమేవపుణ్యపాపహేతుః-తస్మాన్నైర్గుణ్యాదలింగత్వం-తస్మాన్నైర్గుణ్యేహేతుమాహ - లీనప్రకృతీతిలీనప్రకృతి
సంబంధవినాశాద్యన్నైర్గుణ్యం తస్మాద్ధేతోరలింగత్వాదసంభవః ప్రకృతిసంబంధరాహిత్యపూర్వకనైర్గుణ్యాదలింగ
త్వాజ్జన్మాదిరహితఇతి భావః॥౩౧॥నిశమ్యేతి॥ భగవతోమార్గమాలక్ష్యయదుకులస్యసంస్థాంనాశంశ్రుత్వా - నారదో
క్తంచానుస్మృత్య-స్వఃపథాయస్వర్గమార్గాయనిభృతాత్మానిశ్చలచిత్తఃనియమితాంతఃకరణఇత్యర్థః॥౩౨॥పృథేతి॥
తాందుర్విజ్ఞేయాం.వక్ష్యతి-ఏకాదశే॥శ్లో॥ సౌదామిన్యాయథాకాశేయాంత్యాహిత్వాభ్రమండలమ్ । గతిర్నలక్ష్యతే
మర్త్యైస్తథాకృష్ణస్యదైవతైరితి-ఏకాంతభక్త్యాఅవ్యభిచరితభక్త్యా-సంసృతేరుపరరామజీవన్ముక్తాబభూవ - దేహం
జహావితివా॥౩౩॥ తదేవముక్తమపియాదవేభ్యో భగవతోవైలక్షణ్యమబుద్ధ్వాతత్సామ్యంవదతోమందమతీన్ ప్రతివైల
క్షణ్యంస్పష్టయతిద్వాభ్యాం॥యయేతి॥యయాయాదవరూపయాతన్వా - భువోభారం-కంటకేనకంటకమివకంటకోద్ధర
ణసాధనీభూతంకంటకమివాహరత్-యాదవతనుర్భూభారతనుశ్చేతిద్వయమపీశ్వరస్యసంహార్యత్వేనసమమేవ॥ చం ॥
అజఃకర్మనిమిత్తకజననాదిరహితః-ఇచ్ఛామాత్రపరికల్పితశరీరయోగీకృష్ణః- ఈశితుఃనిఖిలజగజ్జన్మస్థితిలయకారణభూ

దలింగత్వాదసంభవః॥౩౧॥నిశమ్యభగవన్మార్గంసంస్థాంయదుకులస్యచ । స్వఃపథాయమతించక్రేనిభృ
తాత్మాయుధిష్ఠిరః॥౩౨॥పృథాప్యనుశ్రుత్యధనంజయోదితంనాశంయదూనాంభగవద్గతించతామ్ । ఏ
కాంతభక్త్యాభగవత్యధోక్షజేనివేశితాత్మోపరరామసంసృతేః॥ ౩౩॥ యయాహరద్భువోభారంతాంత
నుంవిజహావజః।కంటకంకంటకేనేవద్వయంచాపీశితుస్సమమ్॥ ౩౪॥ యథామత్స్యాదిరూపాణిధత్తేజ
హ్యాద్యథానటః।భూభారఃక్షపితోయేనజహౌతచ్చకలేబరమ్॥౩౫॥ యదాముకుందోభగవానిమాంమ
హీంజహౌస్వతన్వాశ్రవణీయసత్కథః।తదాహరేవాప్రతిబుద్ధచేతసామభద్రహేతుఃకలిరన్వవర్త
త॥౩౬॥యుధిష్ఠిరస్తత్పరిసర్పణంబుధఃపురేచరాష్ట్రేచగృహేతదాత్మని । విలోక్యలోభానృతజింహ
హింసనాద్యధర్మచక్రంగమనాయపర్యధాత్॥౩౭॥ స్వరాట్పౌత్రంవినయినమాత్మనస్సుసమంగుణైః।
తోయనీవ్యాఃపతింభూమేరభ్యషించద్గజాహ్వయే॥ ౩౮ ॥ మధురాయాంతథావజ్రంశూరసేనపతింతత
తః।ప్రాజాపత్యాంనిరూప్యేష్టిమగ్నీనపిబదీశ్వరః॥౩౯॥విసృజ్యతత్రతత్సర్వందుకూలవలయాదికమ్ । ని

తస్య-ద్వయంచాపి-ఇచ్ఛయాశరీరపరిగ్రహఃతద్వైవత్యాగశ్చేత్యుభయమపి- సమంతుల్యమేవనజన్మనాహర్షః - నశరీర
వియోగేనక్లేశఃఉభయోరపిస్వేచ్ఛాపరికల్పితత్వాదితిభావః॥౩౪॥శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వైశేషమాహ॥ యథేతి ॥ తాన్యపి
యథాధత్తేజహాతిచతదాహ-యథానటోనిజరూపేణస్థితఏవరూపాంతరాణిధత్తేఅంతర్ధత్తేచ- తథాయేనకలేబరే
ణ-క్షపితఃతదపికలేబరంజహౌఅంతర్దధావిత్యర్థః॥౩౫॥యుధిష్ఠిరస్యస్వర్గారోహణప్రసంగాయకలిప్రవేశమాహ॥ య
దేతి॥స్వతన్వాజహౌస్వీయతనోశ్శేవవైకుంఠారోహత్తదాయదహస్తస్మిన్నేవాహనీతిలుప్తస్సప్తమ్యంతంపదం-అప్రతి
బుద్ధచేతసాంఅజ్ఞానావిష్టచిత్తానాంవివేకినాంతునప్రభురిత్యుక్తం- అన్వవర్తతేతిపూర్వమేవాంశేనప్రవిష్టస్యస్వేనరూ
పేణానువృత్తిరుక్తా॥౩౬॥యుధిష్ఠిరఇతి॥ఆత్మనిమనసిచ-తస్యకలేఃపరిసర్పణంప్రసరణం-విలోక్య-కథంభూతం - లోభా
ద్యధర్మచక్రంయస్మిన్-జింహంకౌటిల్యం-పర్యధాత్-తదుచితంపరిధానమకరోత్॥చం॥లోభః- ధనినస్సతోపాత్రేధనవ్య
యాభావః-అనృతమసత్యవచనంజింహంకాపట్యం-హింసనాదిప్రాణవియోగకరణాదికమధర్మచక్రంఅధర్మజాలం -
గమనాయలోకాంతరగమనాయపర్యధాత్ప్రయత్నంకృతవాన్॥౩౭॥ స్వరాడితి ॥ ఆత్మనస్సస్వగుణైఃసుసమంస్వే
నాత్యంతసదృశంనియంతంనియమవంతం - తోయంసర్వతఃస్థితంసముద్రోదకమేవనీవీ పరిధానవిశేషోయస్యాస్తస్యాః
భూమేఃపతిత్వేనాభిషిక్తవాన్॥౩౮॥మధురాయామితి॥వజ్రంఅనిరుద్ధస్యపుత్రం - ప్రాజాపత్యేష్టిం - నిరూప్యకృత్వేత్య
ర్థః-అపిబత్ఆత్మన్యారోపయామాస-ఈశ్వరస్సమర్థః॥ చం ॥ శూరసేనసుతముగ్రసేనస్యపుత్రం-వజ్రం-వజ్రనా
మానం॥౩౯॥విసృజ్యేతి॥సంఛిన్నాన్యశేషాణిబంధనానిఉపాధయోయేన॥ చం॥ నిర్మోహనిరహంకారఃత్యక్తాహంకారమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మకారః-సంఛిన్నాశేషబంధనః-సంఛిన్నపుణ్యపాపప్రభృతికర్మబంధనః॥౪౦॥తదేవదర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ వాచమితి ॥ వాచమిత్యుపలక్షణం సర్వేంద్రియాణి మనసి ప్రవిలాపితవానిత్యర్థః - తచ్చమనః ప్రాణే - ప్రాణాధీనవృత్తిత్వాత్తం ప్రాణమితరే-ఇతరస్మిన్ అపానే అపానేనాకర్షణాత్ అపానవ్యాపారః ఉత్సర్గః తత్సహితం అపానం మృత్యౌ-తదధిష్ఠానదేవతాయాం-అనేనైవ వాగాదీనామపి తత్తత్కర్మసాహిత్యం జ్ఞేయం- తం మృత్యుం పంచత్వే పంచభూతానామైక్యే దేహే- దేహస్యైవ మృత్యుర్నాత్మన ఇతి విభావితవానిత్యర్థః-అజోహవీదితి యఙ్లుగంతాల్లుఙ్రూపం॥౪౧॥యుధిష్ఠిరః -స్వచ్ఛందమరణప్రకారేణ-వాచం మనసి హుత్వా॥ శ్రు ॥ మనఃపూర్వో వాగుత్తరః బుద్ధ్యా మనసా ధ్యాయతి తద్వాచా వదతీత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యా వాగ్వ్యాపారాణాం మనఃపూర్వకత్వాత్ - కారణీభూతే మనసి వాగ్వ్యాపారాన్ హుత్వా- మనోవ్యాపారాణాం ప్రాణాదిసత్త్వేన మనోఽపి తస్యాపి కారణే ప్రాణే హుత్వా॥ శ్రు॥ వాఙ్మనసి సంపద్యతే మనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసీత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యా హుత్వా తం ప్రాణమితరే అపానే హుత్వా ప్రాణవాయోరూర్ధ్వగమనే ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాదిప్రసంగే తన్నిరోధార్థం- సోత్సర్గం - సోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసప్రాణమపానే హుత్వా తమపానం మృత్యౌ తస్యాప్యధిష్ఠానతయా కారణీభూతే మృత్యౌ హుత్వా తం మృత్యుం పంచత్వే పంచభూతేషు తస్యాపి కారణేషు తేషు అజోహవీత్-హుతవానాసీత్- వాక్ప్రభృతీని సర్వేంద్రియాణి ప్రాణాదివాయూంశ్చ కారణీభూతపంచభూతేషు హుతవానిత్యర్థః॥ ౪౧ ॥ త్రిత్వ ఇతి॥ త్రిత్వే గుణత్రయే-తచ్చ త్రిత్వమేకత్వే అవిద్యాయాం-సర్వం సర్వోపహితమవిద్యాం ఆత్మని జీవే - అజోహవీదితి వక్తవ్యే అజుహవీదిత్యార్షం ఏవం త్రిత్వాదిభిస్సమ్యక్ శోధితం ఆత్మానం జీవాత్మానం బ్రహ్మ

మోహా నిరహంకారస్సంఛిన్నాశేషబంధనః॥౪౦॥వాచం జుహావ మనసి తత్ప్రాణ ఇతరే చ తమ్।మృత్యావపానం సోత్సర్గం తం పంచత్వే హ్యజోహవీత్॥౪౧॥ త్రిత్వే హుత్వాథ పంచత్వం తచ్చైకత్వే జుహోన్మునిః। సర్వమాత్మన్యజుహవీద్బ్రహ్మణ్యాత్మానమవ్యయే॥౪౨॥ చీరవాసా నిరాహారో బద్ధవాఙ్ముక్తమూర్ధజః।దర్శయన్నాత్మనో రూపం జడోన్మత్తపిశాచవత్॥౪౩॥అనవేక్షమాణో నిరగాదశృణ్వన్బధిరో యథా।ఉదీచీం ప్రవివేశాశాం గతపూర్వాం మహాత్మభిః॥౪౪॥ హృది బ్రహ్మ పరం ధ్యాయన్నావర్తేత యతో గతః॥సర్వే తమనునిర్జగ్ముర్భ్రాతరః కృతనిశ్చయాః॥౪౫॥కలినాధర్మమిత్రేణ దృష్ట్వా స్పృష్టాః ప్రజా భువి।తే సాధుకృతసర్వార్థా జ్ఞాత్వాత్యంతికమాత్మనః॥౪౬॥ మనసా ధారయామాసుర్వైకుంఠచరణాంబుజమ్।తద్ధ్యానోద్రిక్తయా భక్త్యా విశుద్ధధిషణాః పరే॥౪౭ ॥ తస్మిన్నారాయణపదే ఏకాంతమతయో గతిమ్।అవాపుర్దురవాపాం తే అసద్భిర్విషయాత్మభిః॥౪౮॥విధూతకల్మషా స్థానం విరజేనాత్మనైవ హి।విదు

ణి అవ్యయే కూటస్థే నతు తస్యాన్యత్ర లయ ఇత్యర్థః॥ ౪౨॥ అథానంతరం పంచత్వం త్రిత్వే కృత్వా- పంచీకరణత్యాగేన తత్ప్రవృత్తరణం సంపాద్య-మునిర్మననశీలో యుధిష్ఠిరః - తచ్చ త్రివృత్త్వం ఏకత్వే మూలకారణీభూత ప్రకృత్యవస్థాయామజుహోత్-కార్యావస్థాత్యాగేన కేవలకారణావస్థాపన్నప్రకృతిసంసృష్టోఽభూదిత్యర్థః-సర్వమాత్మన్యజుహవీత్ - సర్వస్యాస్య ప్రకృతిసంబంధస్య ఆత్మనః కర్మపరవశత్వాత్ కర్మపారవశ్యాభావేన ప్రకృతిం విముచ్య శుద్ధాత్మరూపతామాపన్న ఇత్యర్థః- తమాత్మానం అవ్యయే బ్రహ్మణి అజుహోత్ జీవసత్తాయాః పరమాత్మసత్తాధీనత్వేన - స్వసత్తానిర్వాహకే బ్రహ్మణి స్వాత్మానమజుహోత్ - తదధీనత్వేన స్వాత్మానం కృతవానిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ య ఆత్మని తిష్ఠన్నిత్యాదిశ్రుత్యా ఆత్మనో జీవస్య బ్రహ్మాధీనసత్తాకత్వాత్ తచ్ఛేషత్వాచ్చ తస్మిన్నాధారే శేషిణి చ ఆధేయత్వేన శేషత్వేన చ స్వాత్మానం సమర్పితవానిత్యర్థః-స్వీయశేషత్వాద్యపరిజ్ఞానపూర్వకవిపరీతానుష్ఠానాదేవ కిలాస్య సంసారః॥ ౪౨ ॥ తదేవమాత్మప్రతిపత్తిముక్త్వా బాహ్యస్థితిమాహ ద్వాభ్యాం॥చీరవాసా ఇతి॥బద్ధవాక్ మౌనీ॥౪౩॥ అనవేక్షమాణ ఇతి ॥ అనవేక్షమాణః అనుజాదిషు ప్రతీక్షామకుర్వన్-ఆశాం దిశం - మహాత్మభిః విదురధృతరాష్ట్రాదిభిః - గతపూర్వాం పూర్వం ప్రవిష్టాం॥౪౪॥హృదీతి॥ యతః యాం దిశం గతః పునర్నావర్తేత సంసారేన ప్రవర్తతే॥౪౫॥కలినేతి ॥ అధర్మో మిత్రం యస్య తేన-సాధుకృతాస్సర్వే అర్థాః ధర్మాదయో యైః॥౪౬॥మనసేతి॥ అత ఏవ వైకుంఠస్య చరణాంబుజమేవ ఆత్యంతికం శరణం జ్ఞాత్వా॥౪౭॥తస్మిన్నితి॥ఏకాంతమతయః-భగవదేకప్రవణబుద్ధయః-విషయాత్మభిరసద్భిః దురవాపాం॥ ౪౮ ॥ విధూతేతి ॥ కథంభూతే పదే విధూతకల్మషాణాం యోగినాం ఆస్థానం వాసస్థానం యత్ తస్మిన్ విరజేన ఆత్మనైవ అవాపుః-యయుః నతు షోడశకలేన లింగేన - ఆస్థానమితి పాఠే గతేర్వా విశేషణం విరజేనాత్మనైవ ఆస్థానరూపాం గతిం తే విధూతకల్మషాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రాపురితివా-ఆత్మవాన్ జ్ఞానవాన్-తీర్థాన్యటన్ప్రభాసే॥౪౯॥ కృష్ణేతి॥ కృష్ణావేశేనశ్రీకృష్ణేచిత్తమావేశ్య దేహం త్యక్త్వాతచ్చిత్తస్సన్ తదానీం నేతుమాగతైఃపితృభిస్సహస్వక్షయంస్వాధికారస్థానం.య యాఆత్మానంప్రణి అనపేక్ష తాంతదాజ్ఞాత్వాతంఅపప్రాప॥౫౦॥ యదితి॥ఏవంయత్సంప్రయాణంభగవతోదివ్యపదప్రాప్తింఅలంఅతిశయేనస్వస్త్యయనంమంగళాస్పదంపవిత్రంచ॥౫౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥తతశ్చషోడశేభూమిధర్మయోఃకలిఖిన్నయోః॥సంవాదోవర్ణ్యతేప్రాప్తిః పాలకస్యపరీక్షితః॥తతఇతి॥ ద్విజవర్యాణాంశిక్షయాసూత్యాంజన్మనిఆభిజాతకోవిదాఃజాతకవిదః- హేవిప్ర- మహాంతోగుణాయస్మిన్ సః॥౧॥ సఇతి॥జనమేజయాదీనిత్యత్రఅక్ష రాధిక్యంఛాందసం-ఆడాగమాభావశ్చార్షః॥౨॥ఆజహారేతి॥ఆజహారకృతవానిత్యర్థః శారద్వతంకృపంయత్ర యేష్వశ్వమేధేషు॥౩॥నిజగ్రాహేతి॥నిజగ్రాహగృహీతవాన్-కలిమేవసిద్ధాంతనృపేతి నృపలింగధరం-రాజవేషధారిణం॥౪॥కస్యేతి॥కస్యహేతోరిత్యయమర్థః॥కలింకస్మాద్ధేతోఃకేవలంనిజగ్రాహనతుహతవాన్- యతోసౌశూద్రః-కఃఅతికుత్సితః- యోగాంపదాహనదితి॥౫॥తదితి॥తత్ కలినిగ్రహరూపంకర్మ-అస్యవిష్ణోః-పదాంభోజయోః- యోమకరందః.తంలిహంతిఆస్వాదయంతి- యే తేషాంసతాంమహతాంవా - కథాశ్రయమితి సమాసాన్నికృష్టస్యానుపరోపిపరిత్యజ్యప్రభాసే దేహమాత్మవాన్॥౪౯॥కృష్ణావేశేనతచ్చిత్తఃపితృభిస్స్వక్షయంయయౌ। ద్రౌపదీచతదాజ్ఞాయపతీనామనపేక్షతామ్॥౫౦॥వాసుదేవేభగవతిహ్యేకాంతమతిరాపతత్॥౫౦½॥యచ్ఛ్రద్ధయైతద్భగవత్ప్రియాణాంపాండోస్సుతానామపిసంప్రయాణమ్। శృణోత్యలంస్వస్త్యయనంపవిత్రంలబ్ధ్వాహరౌభక్తిముపైతిసిద్ధిమ్॥౫౧॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ప్రథమస్కంధే- పంచదశోధ్యాయః.

శ్రీసూతః॥తతఃపరీక్షిద్ద్విజవర్యశిక్షయామహీం మహాభాగవతశ్శశాసహ। యథాహిసూత్యామభిజాతకోవిదాస్సమాదిశన్విప్రమహాగుణస్తథా॥ ౧॥ సఉత్తరస్యతనయాముపయేమఇరావతీమ్ । జనమేజయాదీంశ్చతురస్తస్యాముత్పాదయత్సుతాన్॥ ౨॥ ఆజహారాశ్వమేధాంస్త్రీన్గంగాయాంభూరిదక్షిణాన్। శారద్వతంగురుంకృత్వా దేవాయత్రాక్షిగోచరాః॥ ౩॥ నిజగ్రాహౌజసావీరఃకలిందిగ్విజయేక్వచిత్।నృపలింగధరంశూద్రంఘ్నంతంగోమిథునంపదా॥ ౪ ॥ శ్రీశౌనకః॥కస్యహేతోర్నిజగ్రాహకలిందిగ్విజయేనృపః।నృదేవచిహ్నధృచ్ఛూద్రఃకోసౌగాంయఃపదాహనత్॥౫॥ తత్కథ్యతాంమహాభాగయదివిష్ణుకథాశ్రయమ్।అథవాస్యపదాంభోజమకరందలిహాంసతామ్॥ ౬॥ కిమన్యైరసదాలాపైరాయుషోయదసద్వ్యయః।క్షుద్రాయుషాంనృణామంగమర్త్యానామృతమిచ్ఛతామ్॥౭॥ఇహోపహూతోభగవాన్మృత్యుశ్శామిత్రకర్మణి।నకశ్చిన్మ్రియతేతావద్యావదాస్తఇహాంతకః॥౮॥ ఏతదర్థంహిభగవానాహూతఃపరమర్షిభిః।అహోనృలోకేపీయేతహరిలీలామృతంవచః॥ ౯॥ మందస్యమందప్రజ్ఞస్యవయోమందాయుషశ్చవై । నిద్రయాహ్రియతేనక్తందివాచవ్యర్థకర్మభిః॥౧౦॥ శ్రీసూతః॥యదాప

గః.తర్హికథ్యతాం॥౬॥కిమితి॥నచేత్-కిమన్యైరసద్భిఃఆలాపైర్యత్ అన్యైరాయుషోవృథాక్షయః - అస్మాకమయంసత్రయత్నోపిహరికథామృతపానార్థఏవేత్యాహ సార్థద్వాభ్యాం-క్షుద్రంఅల్పమాయుర్యేషాంతైరతోమర్త్యానాంమరణవతాం-తథాపిబుధంసత్యం-మోక్షమిచ్ఛతాం॥౭॥అంగేతిసంబోధనం-మృతమిచ్ఛతాంనశ్వరంవిషయజాతమభిలషతాంమర్త్యానాంస్వతోపినశ్వరాణాంనృణాందుర్లభంఅసదాలాపైఃభగవత్కథావర్ణనరహితైఃవ్యర్థాలాపైః॥౭॥ ఇహేతి॥యోమృత్యుఃసఇహసత్రే-శమితురిదంశామిత్రంకర్మ-పశుహింసనం-తదర్థముపహూతః॥౮॥ ఏతదితి॥ తతఃకిమతఆహనకశ్చిదిత్యాది-తతోపికిమతఆహ- అహోనృలోకే - హరిలీలామృతంవచఃపీయేతేత్యేతదర్థంహరిలీలైవామృతంయస్మిన్-తత్కథాప్రచురమిత్యర్థః॥ ౯ ॥ తదభావేతస్యవృథైవజీవనమిత్యాహ॥మందస్యేతి॥మందస్యఅలసస్యనక్తంరాత్రౌ-యద్వయఃఆయుః - తన్నిద్రయాదివాఅహ్నిచ-యద్వయః-తద్వ్యర్థకర్మభిః - హ్రియతే॥౧౦॥మందప్రజ్ఞస్య-అనుష్ఠానోపయుక్తప్రజ్ఞామాంద్యశాలినః-మందాయుషఃప్రాయేణాల్పాయుషః-వ్యర్థకర్మభిః-భగవదారాధనానుపయుక్తైఃకేవలోదరభరణసాధనైఃలౌకికైఃకర్మభిః- యస్యజన్మభగవద్భాగవతార్చనతత్కథాశ్రవణాద్యుపయుక్తంతదేవసజ్జన్మేతిభావః॥౧౦॥తదాతత్కలినిగ్రహప్రసంగమాహ॥యదేతి॥యదానిజచక్రవర్తితేస్వసేనయాపాలి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే దేశే-కలింప్రవిష్టంశుశ్రావ- తదా- తాంఅనతిప్రియాంవార్తాం-కించిత్ప్రియాంచకలిమితియుద్ధకౌతుకసంపత్తేఃనిశ
మ్యతతఃశరాసనందుష్టనిగ్రహార్థంఆదధేసంయుగశౌండః-యుద్ధప్రగల్భః-పాతాంతరేయుద్ధశౌరితుల్యః॥౧౨॥ భద్రే
తి॥భద్రాశ్వాదీనిపూర్వపశ్చిమదక్షిణోత్తరతస్సముద్రలగ్నానివర్షాణిమేరోస్సర్వతఇళావృతం - ఉతఉత్తరతోరమ్య
కం-హిరణ్మయంచదక్షిణతోహరివర్షంకింపురుషంచ తానివిజిత్యకింపురుషేత్యత్రవర్ణాధిక్యమార్షం- బలింపుష్కలధన
ప్రధానపూర్వికాంసపర్యాం॥౧౩॥తత్రతే॥ప్రగీయమానంయశఆదీనిశృణ్వన్ తేభ్యోదదావితి తృతీయేనాన్వయః॥౧౪॥
కించ సారథ్యేతి॥స్నిగ్ధేషుపాండుషుపాండవేషు-విష్ణోర్యానిసారథ్యాదీనికర్మాణితానిశృణ్వన్- తదావిష్ణోర్జగత్క
ర్తృకాంప్రణతించశృణ్వన్-నృపతిః-పరీక్షిత్-విష్ణోశ్చరణారవిందే-భక్తింకరోతిస్మ-సారథ్యాదీనివివేచయతి- సారథ్యం
నిశాంతేత్యంతత్ర పారిషదంసభాపతిత్వం-సేవనంచిత్తానువృత్తిః - వీరాసనంరాత్రౌఖడ్గహస్తస్యతిష్ఠతోజాగరణం-సే
వనం-పాండవచోదితకార్యకరణం స్తవనంవందిమాగధాదివత్ తేషాంవైభవప్రఖ్యాపనం॥౧౭॥తస్యేతి॥పూర్వేషాంవృత్తి
మనువర్తమానస్య-నాతిదూరేశీఘ్రమేవ॥౧౮॥ధర్మ ఇతి॥ ధర్మోవృషరూపః-విచ్ఛాయాంహతప్రభాం-గాంగోరూపాం
పృథ్వీం-వివత్సాంనష్టాపత్యాం॥౧౯॥ కచ్చిదితి॥ తేఆత్మనోదేహస్య - యద్యపిబహిరామయోనలక్ష్యతే - తథాపిఅం

రీక్షితుః-రుజాంగలేవసన్ కలింప్రవిష్టంనిజచక్రవర్తితే । నిశమ్యవార్తామనతిప్రియాంతతశ్శరాసనం
సంయుగశౌండఆదధే॥ ౧౧॥స్వలంకృతంశ్యామతురంగయోజితంరథంమృగేంద్రధ్వజమాస్థితఃపురాత్।
వృతోరథాశ్వద్విపపత్తియుక్తయాస్వసేనయాదిగ్విజయాయనిర్గతః॥ ౧౨॥ భద్రాశ్వం కేతుమాలం
చభారతంచోత్తరాన్కురూన్।కింపురుషాదీనివర్షాణివిజిత్యజగృహేబలిం॥౧౩॥తత్రతత్రోపశృణ్వా
నఃస్వపూర్వేషాంమహాత్మనామ్।ప్రగీయమానంచయశఃకృష్ణమాహాత్మ్యసూచనమ్॥౧౪॥ఆత్మానంచప
రిత్రాతమశ్వత్థామ్నోఽస్త్రతేజసా।స్నేహంచవృష్ణిపార్థానాం తేషాంభక్తించకేశవే॥౧౫॥ తేభ్యః
పరమసంతుష్టఃప్రీత్యుజ్జృంభితలోచనః।మహాధనానివాసాంసిదదౌహారాన్మహామనాః ॥ ౧౬॥ సారథ్య
పారిషదసేవనసఖ్యదౌత్యవీరాసనానుగమనస్తవనానిశృణ్వన్ । స్నిగ్ధేషుపాండుషుజగత్ప్రణతించవి
ష్ణోర్భక్తింకరోతినృపతిశ్చరణారవిందే॥౧౭॥తస్యానువర్తమానస్యపూర్వేషాంవృత్తిమన్వహమ్। నాతి
దూరేకిలాశ్చర్యంయదాసీత్తన్నిబోధమే॥ ౧౮॥ ధర్మఃపదైకేనచరన్విచ్ఛాయాముపలభ్యగామ్। పృచ్ఛతి
స్మాశ్రువదనాంవివత్సామివమాతరమ్॥౧౯॥ధర్మః॥ కచ్చిద్భద్రేఽనామయమాత్మనస్తేవిచ్ఛాయాసిమ్లాయ
తాయన్ముఖేన।ఆలక్షయేభవతీమంతరాధిందూరేబంధుంశోచసికంచనాంబ॥౨౦॥ పాదన్యూనంశోచసి
మైకపాదమాత్మానంవృషలైర్భోక్ష్యమాణమ్। ఆహోసురాదీన్హృతయజ్ఞభాగాన్ప్రజాఉతస్వి
న్మఘవత్యవర్షతి॥ ౨౧॥ అరక్ష్యమాణాఃస్త్రియఉర్వి బాలాన్ శోచస్యథోపురుషాదైరివార్తాన్।వా
చందేవీంబ్రహ్మకులేకుకర్మణ్యబ్రహ్మణ్యేరాజకులేకులాగ్ర్యాన్॥ ౨౨॥ కింక్షత్రబంధూన్కలినోపసృ
ష్టాన్రాష్ట్రాణివాతైరవరోపితాని।ఇతస్తతోవాశనపానవాసఃస్నానవ్యవాయోన్ముఖజీవలోకం॥౨౩॥
యద్వాంబతేభూరిభరావతారకృతావతారస్యహరేర్ధరిత్రి । అంతర్హితస్యస్మరతీవిసృష్టాకర్మాణి

తర్మధ్యేఆధిఃపీడాయస్యాస్తాం-త్వామాలక్షయే- కేనయతోవిచ్ఛాయాసిఅతఃఈషత్ మ్లాయతావైవర్ణ్యంభజతాము
ఖేన-లింగేన-తత్రకారణాన్సవికల్పయన్ పృచ్ఛతిదూరేబంధుమిత్యాదిపంచభిః- దూరేస్థితంబంధుందేశాంతరవర్తినంవ
త్సం॥౨౦॥పాదైరితి॥త్రిభిఃపాదైఃన్యూనంశూన్యం-అతఏవఏకపాదం-మామాం-వృషలైఃధర్మశూన్యైః కుత్సితరాజన్యై
రితఊర్ధ్వంభోక్ష్యమాణం - పుంస్త్వమాత్మన్శబ్దవిశేషణత్వాత్- మంత్రాదిలోపపూర్వకయజ్ఞాద్యనుష్ఠానేనఅసు
రైః-హృతాఃయజ్ఞభాగాఃయేషాంఅథవాయజ్ఞాద్యకరణాత్॥౨౧॥అరక్ష్యమాణాఇతి॥ హేఉర్వి పృథ్వి-భర్తృభిరరక్ష్య
మాణాస్స్త్రియః-పితృభిరరక్ష్యమాణాన్ బాలాన్-తత్ప్రత్యుతతైరేవపురుషాదైరివనిర్దయైరార్తాన్ క్లిష్టాన్-వాచం
దేవీంసరస్వతీం-కుకర్మణిదురాచారే-స్థితాన్కులాగ్ర్యాన్ బ్రాహ్మణోత్తమాన్-సేవకాన్॥౨౨॥కిమితి॥ కలినోపసృ
ష్టాన్వ్యాప్తాన్- అవరోపితానిఉద్వాసితాని - వ్యవాయోమైథునంవిధినిషేధానాదరేణసర్వత్రశయనాదిషూన్ముఖం
ప్రవర్తమానంజీవలోకంవా॥౨౩॥యద్వేతి॥హేఅంబమాతఃధరిత్రి- తేతవ - యోభూరిభారఃతస్యావతరణార్థం-కృ
తావతారస్య-కర్మాణిస్మరతీతేనవిసృష్టాసతీ-శోచసి- నిర్వాణంవిలంబితమాశ్రితంస్థితంయేషు తాని - పాతాంతరే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిర్వాణంవిడంబితమపహసితంయైః - మోక్షాదప్యధికసుఖానీత్యర్థః॥ ౨౪ ॥ ఇదమితి ॥ హే అంబ తేతవసౌభగం సౌభాగ్యం-కాలేనవాహృతం॥౨౫॥భవానితి॥భవాన్ జానాత్యేవ-తథాపివక్ష్యామీత్యాహ-యేన హేతుభూతేన - త్వం చతుర్భిఃపాదైర్వర్తసే॥ ౨౬ ॥ యత్రసత్యాదయోమహాగుణాఃనవియంతినక్షీయంతే- తేనశ్రీనివాసేనరహితంలోకం శోచామీతిషష్ఠేనాన్వయః - సత్యంయథార్థభాషణం - శౌచంశుద్ధత్వందయాపరదుఃఖాసహనం-క్షాంతిఃక్రోధప్రాప్తౌచిత్తసంయమనం-త్యాగఃఅర్థిషుముక్తహస్తతా- సంతోషఃఅలంబుద్ధిః-ఆర్జవంఅవక్రతా-శమోమనోనైశ్చల్యందమఃబాహ్యేంద్రియనైశ్చల్యం-తపఃస్వధర్మః- సామ్యంఅరిమిత్రాద్యభావః - తితిక్షాపరాపరాధసహనం-ఉపరతిఃలాభప్రాప్తావౌదాసీన్యం-శ్రుతంశాస్త్రవిచారః॥౨౭ ॥ జ్ఞానమితి॥జ్ఞానంఆత్మవిషయం - విరక్తిర్వైతృష్ణ్యంఐశ్వర్యంనియంతృత్వంశౌర్యంసంగ్రామోత్సాహః - తేజఃప్రభావః - బలందక్షత్వం-స్మృతిఃకర్తవ్యార్థానుసంధానంస్వాతంత్ర్యంఅపరాధీనతా - కౌశలంక్రియానిపుణతాకాంతిః సౌందర్యంధైర్యంఅవ్యాకులతా - మార్దవంచిత్తాకాఠిన్యం॥౨౮॥ ప్రాగల్భమితి ॥ ప్రాగల్భ్యంప్రతిభాతిశయః - ప్రశ్రయోవినయః - శీలంస్వభావః - సహఓజోబలాని-మనసోజ్ఞానకర్మేంద్రియాణాంచపాటవాని- భగఃభోగాస్పదత్వంగాంభీర్యంఅక్షోభ్యత్వం - స్థైర్యంఅచంచల

నిర్వాణవిలంబితాని॥౨౪॥ఇదంమమాచక్ష్వతవాధిమూలంవసుంధరేయేనవికర్శితాసి । కాలేనవాతేబలినాంబలీయసాసురార్చితంకింహృతమంబసౌభగమ్॥౨౫॥ ధరణీ ॥ భవాన్హివేదతత్సర్వంయన్మాంధర్మానుపృచ్ఛసి । చతుర్భిర్వర్తసేయేనపాదైర్లోకసుఖావహైః॥౨౬॥సత్యంశౌచందయాక్షాంతిస్త్యాగస్సంతోషఆర్జవమ్।శమోదమస్తపస్సామ్యంతితిక్షోపరతిశ్శ్రుతమ్॥౨౭ ॥ జ్ఞానంవిరక్తిరైశ్వర్యంశౌర్యంతేజోబలంస్మృతిః।స్వాతంత్ర్యంకౌశలంకాంతిర్ధైర్యంమార్దవమేవచ॥ ౨౮॥ప్రాగల్భ్యం ప్రశ్రయశ్శీలంసహఓజోబలంభగః।గాంభీర్యంస్థైర్యమాస్తిక్యంకీర్తిర్మానోనహంకృతిః॥౨౯ ॥ఏతేచాన్యేచభగవన్నిత్యాయస్మిన్మహాగుణాః । ప్రార్థ్యామహత్త్వమిచ్ఛద్భిర్నవియంతిస్మకర్హిచిత్॥ ౩౦ ॥ తేనాహంగుణపాత్రేణశ్రీనివాసేనసాంప్రతమ్। శోచామిరహితంలోకంపాప్మనాకలినేక్షితమ్॥ ౩౧ ॥ ఆత్మానంచానుశోచామిభవంతంచామరోత్తమ॥దేవాన్నృషీన్పితౄన్సాధూన్సర్వాన్వర్ణాశ్రమాంస్తథా॥౩౨॥బ్రహ్మాదయోబహుతిథంయదపాంగమోక్షకామాస్తపస్సమచరన్భగవత్ప్రపన్నాః।సాశ్రీస్స్వవాసమరవిందవనంవిహాయయత్పాదసౌభగమలంభజతేనురక్తా॥ ౩౩॥తస్యాహమబ్జకులిశాంకుశకేతుకేతైఃశ్రీమత్పదైర్భగవతస్సమలంకృతాంగీ। త్రీనత్యరోచముపలభ్యతతోవిభూతింలోకాన్సమాంవ్యసృజదుత్స్మయతీంతదంతే॥౩౪॥యోవైమమాతిభరమాసురవంశరాజ్ఞామక్షౌహిణీశతమపానుదదాత్మతంత్రః। త్వాందుస్థమూనపదమాత్మనిపౌరుషేణసంపాదయన్యదుషురమ్యమబిభ్రదంగమ్॥౩౫॥ కావాస

తా-ఆస్తిక్యంశ్రద్ధా-కీర్తిర్యశః-మానఃపూజ్యత్వం-అనహంకృతిః-గర్వాభావః॥౨౯॥ఏతఇతి॥ ఏతేఏకోనచత్వారింశత్ - అన్యేచబ్రహ్మణ్యశరణ్యత్వాదయోమహాంతోగుణాః - యస్మిన్నిత్యాస్సహజాః - నవియంతినక్షీయంతేస్మ॥౩౦॥ తేనేతి॥ తేనగుణపాత్రేణగుణాలయేన-పాప్మనాపాపహేతునా॥ ౩౧ ॥ తస్యవిరహోదుస్సహఇత్యాహచతుర్భిః॥బ్రహ్మాదయఇతి॥ బ్రహ్మాదయోయస్యాశ్శ్రియః-అపాంగమోక్షః - స్వస్మిన్దృష్టిపాతః - తత్కామాస్సంతః-బహుతిథంబహుకాలంతపస్సమచరన్సమ్యక్చరంతిస్మభగవద్భిఃఉత్తమైః - ప్రపన్నా ఆశ్రితాపి- సాశ్రీఃయస్యపాదలావణ్యం-అలమనురక్తాసతీసేవతే॥౩౩॥తస్యేతి॥ తస్యభగవతః - శ్రీమద్భిఃపదైః - కేతుర్ధ్వజః-ఆద్యాదయః - కేతాశ్చిహ్నానియేషాంతైః-యద్వాఅబ్జాదీనామాశ్రయైః- సమ్యగలంకృతమంగంయస్యాస్సా-అహంతతోభగవతఃవిభూతింసంపదముపలభ్యప్రాప్య-త్రీన్లోకానతిక్రమ్యఅరోచం - శోభితవత్యస్మి - పశ్చాత్తస్యవిభూతేఃఅంతేనాశకాలేప్రాప్తేసతి - ఉత్స్మయంతీంఉత్స్మయమానాం - గర్వంకుర్వాణాంమాం- సఃవ్యసృజత్త్యక్తవాన్॥ ౩౪ ॥ యఇతి॥కించయోవైఆసురోవంశోయేషాంతేషాంరాజ్ఞాం - అక్షౌహిణీశతరూపంమమాతిభరంభారం అపనీతవాన్ త్వాంచఊనపదత్వాద్దుస్థంసంతంపౌరుషేణపురుషకారేణ-ఆత్మనిస్వస్మిన్-సంపూర్ణపదంస్వస్థంసంపాదయన్- లక్షణహేత్వోఃక్రియాయాఇతిహేతౌశతృప్రత్యయః.సంపాదయితుమిత్యర్థఃఅబిభ్రత్ధృతవానిత్యర్థః॥౩౫॥ కేతి॥ తస్యవిరహంకావాసహేత ప్రేమావలోకశ్చరుచిరస్మితంచవల్గుజల్పశ్చతైః-మధుమానినీనాంసత్యభామాదీనాం - సమానంగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్వసహితం- ధైర్యం స్థబ్ధత్వం చ యః అహరత్ -యస్యాంఘ్రిణా రజస్యంకితేన-విటంకితాయాః అలంకృతాయాః- సస్యాద్యమిషేణ రోమోత్సవో భవతి ॥౩౬॥ తయోరితి ॥ కథయతోస్సతోః ప్రాచీం పూర్వవాహినీం సరస్వతీం కురుక్షేత్రే ॥౩౭॥

ఇతి-భావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

తత్రేతి ॥ హన్యమానం తాడ్యమానం ॥౧॥ గామితి ॥ ఘర్మదుఘాం హవిర్దోగ్ధ్రీం-క్షామాం కృశాం-యవసం తృణం- అత్రాపి సస్యాది ప్రసవత్త్వాద్విప తత్తస్యైవ-యజ్ఞభాగాభావాత్ కృశా-అత ఏవ యజ్ఞభాగమిచ్ఛతీ సా పృథ్వీతి సూచితం ॥౩॥ పప్రచ్ఛేతి ॥ కార్తస్వరం సువర్ణం. పరిచ్ఛదః పరికరో యస్య-స్వర్ణనిబద్ధమిత్యర్థః-సజ్జీకృత కార్ముకః ॥౪॥ క ఇతి ॥ హంసి సంఘాతయసి- రాజాహమితి చేత్ త్రాహి-నట ఇవ వేషమాత్రేణ నరదేవోసి కర్మణా తు అద్విజః శూద్రః ॥౫॥ య ఇతి ॥ అశోచ్యాన్ నిరపరాధాన్- రహసి యస్త్వం ప్రహరసి- శోచ్యః సాపరాధోసి- అతో వధమర్హసి ॥౬॥ వృషం ప్రత్యాహ ॥ త్వమితి ॥ త్వం వా కః- స్వయమేవ సంభావయతి-కింకచ్చిద్దేవో వృషరూపేణ-నః అస్మాన్ పరిఖేదయన్ వర్తసే ॥౭॥ నేతి ॥ దోర్దండైః పరిరంభితవత్సు రక్షత్సు తేత్తే-శ్లో ॥ తతస్స తత్ర దదర్శ రాజ్ఞః కలేర్నిగ్రహ ఉచ్యతే ॥ తస్యైవం వీర్యభాజోపి వైరాగ్యం వక్ష్యతేద్భుతమ్ ॥

హృతవిరహం పురుషోత్తమస్య ప్రేమావలోకరుచిరస్మితవల్గుజల్పైః ధైర్యం సమానమహరన్మధుమానినీనాం రోమోద్గమో మమ యదంఘ్రివిటంకితాయాః ॥ ౨౮ ॥ శ్రీసూతః ॥ తయోరేవం కథయతోః పృథివీధర్మయోస్తదా । పరీక్షిన్నామ రాజర్షిః ప్రాప్తః ప్రాచీం సరస్వతీమ్ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ప్రథమస్కంధే-షోడశోధ్యాయః.

... ...

శ్రీసూతః ॥ తత్ర గోమిథునం రాజా హన్యమానమనాథవత్ । దండహస్తం చ వృషలం దదర్శ నృపలాంఛనమ్ ॥ ౧ ॥ వృషం మృణాళధవళం మేహంతమివ బిభ్యతమ్ । వేపమానం పదైకేన సీదంతం శూద్రతాడితమ్ ॥ ౨ ॥ గాం చ ధర్మదుఘాం దీనాం భృశం శూద్రపదాహతామ్ । వివత్సాం సాశ్రువదనాం క్షామాం యవసమిచ్ఛతీమ్ ॥ ౩ ॥ పప్రచ్ఛ రథమారూఢః కార్తస్వరపరిచ్ఛదమ్ । మేఘగంభీరయా వాచా సమారోపితకార్ముకః ॥ ౪ ॥ కస్త్వం మచ్ఛరణే లోకే బలాద్ధంస్యబలాన్ బలీ । నరదేవోసి వేషేణ నటవత్కర్మణా ద్విజః ॥ ౫ ॥ యస్త్వం కృష్ణే గతే దూరం సహ గాండీవధన్వనా । శోచ్యోస్యశోచ్యాన్ రహసి ప్రహరన్ వధమర్హసి ॥ ౬ ॥ త్వం వా మృణాళధవళః పాదైర్న్యూనః పదా చరన్ । వృషరూపేణ కింకశ్చిద్దేవో నః పరిఖేదయన్ ॥ ౭ ॥ న జాతు కౌరవేంద్రాణాం దోర్దండపరిరంభితే । భూతలేనుపతంత్యస్మిన్ వినా తే ప్రాణినాం శుచః ॥ ౮ ॥ మా సౌరభేయానుశోచో వ్యేతు తే వృషలాద్భయమ్ । మా రోదీరంబ భద్రం తే ఖలానాం మయి శాస్తరి ॥ ౯ ॥ యస్య రాష్ట్రే ప్రజాస్సర్వాస్త్రస్యంతే సాధ్వ్యసాధుభిః । తస్య మత్తస్య నశ్యంతి కీర్తిరాయుర్భగో గతిః ॥ ౧౦ ॥ ఏష రాజ్ఞాం పరో ధర్మ ఆర్తానామార్తినిగ్రహః । అత ఏనం హనిష్యామి భూతద్రుహమసత్తమం ॥ ౧౧ ॥ కోవృశ్చత్తవ పాదాంస్త్రీన్ సౌరభేయ చతుష్పదః । మా భూవంస్త్వాదృశా రాష్ట్రే రాజ్ఞాం కృష్ణానువర్తినామ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆఖ్యాహి భద్రం వృషవస్సాధూనామకృతాగసాం । ఆత్మవైరూప్యకర్తారం పార్థానాం కీర్తిదూషణమ్ ॥ ౧౩ ॥ జనేనాగస్యఘం యుంజన్ సర్వతోస్య చ మద్భయమ్ । అనాగస్స్విహ భూతేషు య ఆగస్కృన్నిరంకుశః ॥ ౧౪ ॥ ఆహర్తాస్మి భుజం సాక్షాదమర్త్యస్యాపి సాంగదమ్ । రాజ్ఞో హి పరమో ధర్మః స్వధర్మస్థానుపాలనం ॥ ౧౫ ॥

ప్రవశుచః అశ్రూణి వినా అస్యేషాం అశ్రూణి నానుపతంతీతి ఖేదహేతుత్వం దర్శితం ॥ ౮ ॥ ఏవముక్త్వా పునరపి శోచంతం ప్రత్యాహ ॥ మేతి ॥ సురభేః పుత్ర- మానుశోచః శోకం మా కురుష్వ- వ్యేతు అపయాతు- గాం ప్రత్యాహ అంబ మాతః - శాస్తరి మయి జీవతి సతి- తే భద్రమేవ అతో మా రోదీః ॥ ౯ ॥ మమ హి తార్థమేవైనం హనిష్యామి- నతవోపకారాయేత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యస్యే ॥ హే సాధ్వి సర్వాః యాః కాశ్చిదపీత్యర్థః అసాధుభిస్త్రస్యంతే పీడ్యంతే భగో భాగ్యం-గతిః పరలోకః ॥ ౧౦ ॥ పునరపి శోచంతం వృషం ప్రత్యాహ ॥ క ఇతి ॥ కః అవృశ్చత్ చిచ్ఛేద- త్వాదృశాః త్వద్విధా దుఃఖితాః ॥ ౧౨ ॥ ఆఖ్యాహీతి ॥ హే భద్ర మస్తు ఆత్మనస్తవ పాదచ్ఛేదేన వైరూప్యం కృతవంతం కీర్తిం దూషయతీతి తథా మామాఖ్యాహి వద ॥ ౧౩ ॥ తదాఖ్యానే కృతే కిం భద్రం స్యాదిత్యత ఆహ ॥ జన ఇతి ॥ యస్తావదనాగసి జనే- అఘం దుఃఖం- యుంజన్ కుర్వన్- భవతి - తస్య ఏవం భూతస్య వత్ మత్తస్సకాశాత్ సర్వత్రాపి భయం భవతి- తతస్సాధూనాం భద్రం భవేదితి- ఏతస్య దండే అయమసమర్థ ఇతి మా శంకీదిత్యాహ అనాగస్స్వితి- ఆగస్కృదపరాధకర్తా ॥ ౧౪ ॥ ఆహర్తేతి ॥ తస్య అమర్త్యస్య దేవస్యాపి- భుజం ఆహర్తాస్మి ఆహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్యామి- సాంగదమిత్యనేన మూలతః ఉత్పాట్య ఆహరిష్యామీతి దర్శితం॥౧౫॥ నన్వేకస్య నిగ్రహే అన్యస్యానుగ్రహే తవ కిం ప్రయోజనమిత్యాశంక్య రాజ్ఞ ఇత్యాదినాహ॥ శాసత ఇతి॥ అన్యాన్ అధర్మిష్ఠాన్ శాసతః దండయతః - ఆర్తానామభయం యస్మాత్తద్వచః పాండవేయానాం వః యుక్తముచితమేవ॥౧౬॥ యేషామితి॥ వయం తు యతః పురుషాత్ ప్రాణినాం క్లేశహేతవో భవేయుః॥౧౭॥ పురుషమితి॥ తం పురుషం న విజానీమః యతః వాదినాం వాక్యభేదైః విమోహితాః- వాక్యభేదానేవాహ- వికల్పం భేదం వసనేన ఆచ్ఛాదయంతి యే యోగినః తే ఆత్మానమేవాత్మనః ప్రభుం సుఖదుఃఖప్రదమాహుః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ ఆత్మైవహ్యాత్మనో బంధురాత్మైవ రిపురాత్మన ఇతి యద్వా యే వికల్పైః కుతర్కైః ప్రాకృతా నాస్తికాః ఏవం హి తే వదంతి- న తావద్దేవతాదీనాం ప్రభుత్వం కర్మాధీనత్వాత్ - న చ కర్మణః- తస్యాస్వాధీనత్వాదచేతనత్వాచ్చ- అతః స్వయమేవ ప్రభుః న వా కశ్చిదితి॥౧౮॥ దైవమితి॥ అన్యే తు దైవజ్ఞా దైవం గ్రహాధిరూపాం దేవతాం- అపరే తు మీమాంసకాః - స్వకర్మ- అపరే లోకాయతికాః స్వభావం- కేష్వపి నేశ్వరేషు కేష్వపీతి దుర్లభత్వం దర్శితం- నిశ్చయ ఇతి సిద్ధాంతత్వం- అప్రతర్క్యాదమనోగోచరాత్ అనిర్దేశ్యాత్ వచనాగోచరాత్॥౧౯॥ తత్రేతి॥ పరమేశ్వరాత్సర్వం భవతీతి విమృశ విచారయ - స్వబుద్ధ్యా॥౨౦॥ సమాహితేనేతి॥ విఖేదః గతమోహః- ప్రత్యచష్ట ప్రత్యభాషత- జ్ఞాతవానిత్యర్థః- అనిర్ధారితమివ బ్రువన్ ఘ

శాసతోన్యాన్యథాశాస్త్రమనాపద్యుత్పథానిహ॥ ధర్మః॥ ఏతద్వః పాండవేయానాం యుక్తమార్తాభయం వచః॥౧౬॥ యేషాం గుణగణైః కృష్ణో దౌత్యాదౌ భగవాన్ కృతః। న వయం క్లేశబీజాని యతస్స్యుః పురుషర్షభ॥౧౭॥ పురుషం తం విజానీమో వాక్యభేదవిమోహితాః। కేచిద్వికల్పవసనా ఆహురాత్మానమాత్మనః॥౧౮॥ దైవమన్యేపరే కర్మ స్వభావమపరే ప్రభుమ్। అప్రతర్క్యాదనిర్దేశ్యాదితి కేష్వపి నిశ్చయః॥౧౯॥ అత్రానురూపం రాజర్షే విమృశ స్వమనీషయా। ఏవం ధర్మే ప్రవదతి స సమ్రాడ్ద్విజసత్తమాః॥౨౦॥ సమాహితేన మనసా విఖేదః ప్రత్యచష్ట తమ్॥ రాజా॥ ధర్మం బ్రవీషి ధర్మజ్ఞ ధర్మోసి వృషరూపధృక్॥౨౧॥ యదధర్మకృతః స్థానం సూచకస్యాపి తద్భవేత్। అథవా దేవమాయాయా నూనం గతిరగోచరా॥౨౨॥ చేతసో వచసశ్చాపి భూతానామితి నిశ్చయః। తపశ్శౌచం దయా సత్యమితి పాదాః కృతే కృతాః॥౨౩॥ అధర్మాంశైస్త్రయో భగ్నాః స్మయసంగమదైస్తవ। ఇదానీం ధర్మ పాదస్తే సత్యం నిర్వర్తయేద్యతః॥౨౪॥ తం జిఘృక్షత్యధర్మోయమనృతేనైధితః కలిః। ఇయం చ భూమిర్భగవతా న్యాసితోరుభరా సతీ॥౨౫॥ శ్రీమద్భిస్తత్పదన్యాసైస్సర్వతః కృతకౌతుకా। శోచత్యశ్రుకలా సాధ్వీ దుర్భగేవోజ్ఝితా సతీ॥౨౬॥ అబ్రహ్మణ్యా నృపవ్యాజాః శూద్రా భోక్ష్యంతి మామితి। ఇతి ధర్మం మహీం చైవ సాంత్వయిత్వా మహారథః॥౨౭॥ నిశాతమాదదే ఖడ్గం కలయేధర్మహేతవే। తం జిఘాంసుమభిప్రేత్య విహాయ నృపలాంఛనమ్॥౨౮॥ తత్పాదమూలం శిరసా సమగాద్భయవిహ్వలః। పతితం పాదయోర్వీరః కృపయా దీనవత్సలః। శరణ్యో నావధీచ్ఛ్లోక్య ఆహ చేదం హసన్నివ॥౨౯॥ రాజా॥ న తే గుడాకేశయశోధరాణాం బద్ధాంజలేర్వై భయమస్తి కించిత్। న వర్తితవ్యం

తు కం జానన్నపి న సూచయేదిత్యేవంరూపం ధర్మం ప్రబ్రవీషి- అతో ధర్మోసి॥౨౧॥ సూచకే కో దోష ఇత్యత ఆహ॥ యదితి॥ స్థానం నరకాది- యద్వా అజ్ఞానాదప్యకథనం సంభవతీత్యాహ- దేవస్య మాయాయాః గతిః వధ్యఘాతుకలక్షణా వృత్తిః॥౨౨॥ చేతస ఇతి॥ భూతానాం చేతసో వచసశ్చ అగోచరా సుజ్ఞేయా న భవతీతి నిశ్చయః- ధర్మోసావితి జ్ఞాత్వా తస్య పాదానువాదేన వ్యవస్థామాహ- తప ఇతి ద్వాభ్యాం॥౨౩॥ అధర్మేతి॥ అధర్మపాదైః తవ త్రయః పాదాః త్రిభిరంశైర్భగ్నాః రుగ్ణాః- స్మయో గర్వః- ఇదానీం కలౌ- హే ధర్మ- తే తవ- పాదశ్చతుర్థాంశః తత్రాపి సత్యమేవాస్తి- యతస్సత్యాద్భవానాత్మానం నిర్వర్తయేత్ - కథంచిద్ధారయేత్ - యద్వా పురుషస్త్వాం సాధయేత్ తమపి పాతమనృతేన సంవర్ధితః కలిరూపోయమధర్మః గృహీతుమిచ్ఛతి తత్రేయం స్థితిః కృతయుగే ప్రథమం- సంపూర్ణాశ్చత్వారః పాదధర్మః త్రేతాయామపి చతుర్ణాం పాదానాం మధ్యే స్మయేన తపః సంగేన శౌచం- మదేన- దయా- అనృతేన సత్యం ఇత్యేవం చతుర్థాంశో హీయతే- ద్వాపరే త్వర్ధం- కలౌ చతుర్థాంశో వశిష్యతే సోప్యనృతేన క్షీయత ఇతి॥౨౪॥ తమితి॥ న్యాసితః అవతారేణావతారితః ఉరుర్భారో యస్యాః॥౨౫॥ శ్రీమద్భిరితి॥ కృతం కౌతుకం మంగళం యస్యాః అశ్రూణి కలయతి ముంచతీత్యశ్రుకలా- తేన ముక్తా సతీ॥౨౬॥ అబ్రహ్మణ్యా ఇతి॥ శూద్రా భోక్ష్యంతి మామితి శోచతి॥౨౭॥ నిశాతమితి॥ నిశాతం నిశితం- ఖడ్గం- అధర్మస్య హేతుర్యః కలిః తం హంతుమిత్యర్థః. అభిప్రేత్య జ్ఞాత్వా॥౨౮॥ తదితి॥ శరణ్యః శరణార్హః శ్లోక్యః సత్కీర్త్యర్హః॥౨౯॥ నేతి గుడాకేశోర్జునస్తస్య య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శోకరామేవయం తేషాం తాన్ ప్రతిబద్ధాంజలిర్యేన తస్య తే కించిత్కథంచన క్షేత్రైకదేశేన న వర్తితవ్యం- యస్మాత్త్వమధర్మస్య బంధుః॥౩౦॥ తదేవాహ॥ త్వామితి॥ రాజదేహేషు వర్తమానం త్వామను సర్వతః ప్రవృత్తః అనార్యం దౌర్జన్యం అంహః-స్వధర్మత్యాగః- జ్యేష్ఠా అలక్ష్మీః-మాయా కపటం॥౩౧॥ నేతి॥ తత్తస్మాత్ సత్యేన ధర్మేణ చ వర్తితే వర్తితుమర్హే బ్రహ్మావర్తే దేశే-యజ్ఞస్య వితానం విస్తారః తద్విజ్ఞా నిపుణాః॥౩౨॥ యస్మిన్నితి॥ ఇజ్యా యాగః - తదాత్మా మూర్తిర్యస్య-శం క్షేమం-కామాంశ్చ-తనుతే ... దేవా ఇజ్యం తేన తు హరిస్తత్రాహ- ఏషః స్థావరాదీనామాత్మేతి - తథా హి జీవవత్పరిచ్ఛిన్న ఇత్యాహ అంతర్బహిరితి-యథా వాయుః ప్రాణరూపేణాంతస్థోపి బహిరప్యస్తి తద్వత్సర్వాంతర్యామీత్యపీతి॥౩౩॥ పరీక్షితేతి॥ ఉద్యతాసిముద్ధృతఖడ్గం-దండపాణిం యమం-ఉద్యతం ఉద్యుక్తం॥౩౪॥ యత్రేతి॥ అత్రైవ వస్తవ్యమితి యా తవాజ్ఞా-తయా - యత్ర క్వాపి వత్స్యామి కింతు తత్ర తత్రాపి ఆత్తః గృహీతః ఇషుః శరాసనం చ యేన తం త్వామేవ లక్షయే॥౩౫॥ తత్తస్మాన్నియతో నిశ్చలః-వత్స్యామి॥౩౬॥ అభ్యర్థిత ఇతి॥ పానం మద్యాది-సూనాః ప్రాణివధాః-ద్యూతే అనృతం - పానే మదః-దయానాశకత్వేనోక్తః అత్ర తు గర్వద్వారా తపోనాశకత్వేనోక్తః స్త్రీప్రసంగః-హింసాయాం క్రౌర్యం-దయానాశకమితి జ్ఞేయం - యద్యపి సర్వం సర్వత్రాపి సంభవతి-తథాపి ప్రాధాన్యేనాన్య

భవతా కథంచన క్షేత్రే మదీయే త్వమధర్మబంధుః॥౩౦॥ త్వాం వర్తమానం నరదేవదేహేష్వనుప్రవృత్తో యమధర్మపూగః। లోభోఽనృతం చౌర్యమనార్యమంహో జ్యేష్ఠా చ మాయా కలహశ్చ దంభః॥౩౧॥ న వర్తితవ్యం తదధర్మబంధో ధర్మేణ సత్యేన చ వర్తితవ్యే। బ్రహ్మావర్తే యత్ర యజంతి యజ్ఞైర్యజ్ఞేశ్వరం యజ్ఞవితానవిజ్ఞాః॥౩౨॥ యస్మిన్హరిర్భగవానిజ్యమాన ఇజ్యామూర్తిర్యజతాం శం తనోతి। కామానమోఘాన్స్థిరజంగమానామంతర్బహిర్వాయురివైష ఆత్మా॥౩౩॥ శ్రీసూతః॥ పరీక్షితైవమాదిష్టస్స కలిర్జాతవేపథుః। తముద్యతాసిమాహేదం దండపాణిమివోద్యతమ్॥౩౪॥ యత్ర క్వ వాథ వత్స్యామి సార్వభౌమ తవాజ్ఞయా। లక్షయే తత్ర తత్రాపి త్వామాత్తేషుశరాసనమ్॥౩౫॥ తన్మే ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ స్థానం నిర్దేష్టుమర్హసి। యత్రైవ నియతో వత్స్య ఆతిష్ఠంస్తేఽనుశాసనమ్॥౩౬॥ సూతః॥ అభ్యర్థితస్తదా తస్మై స్థానాని కలయే దదౌ। ద్యూతం పానం స్త్రియస్సూనా యత్రాధర్మశ్చతుర్విధః॥౩౭॥ పునశ్చ యాచమానాయ జాతరూపమదాత్ప్రభుః। తతోఽనృతం మదం కామం రజో వైరం చ పంచమమ్॥౩౮॥ అమూని పంచ స్థానాని హ్యధర్మప్రభవః కలిః। ఔత్తరేయేణ దత్తాని న్యవసత్తన్నిదేశకృత్॥౩౯॥ అథైతాని న సేవేత బుభూషుః పురుషః క్వచిత్। విశేషతో ధర్మశీలో రాజా లోకపతిర్గురుః॥౪౦॥ వృషస్య పాదాంస్త్రీన్నష్టాంస్తపశ్శౌచం దయామితి। ప్రతిసందధ ఆశ్వాస్య మహీం చ సమవర్ధయత్॥౪౧॥ స ఏష ఏతర్హ్యధ్యాస్త ఆసనం పార్థివోచితం। పితామహేనోపన్యస్తం రాజ్ఞారణ్యం వివిక్షతా॥౪౨॥ ఆస్తేఽధునా స రాజర్షిః కౌరవేంద్రశ్రియోల్లసన్। గజాహ్వయే మహాభాగశ్చక్రవర్తీ బృహచ్ఛ్రవాః॥౪౩॥ ఇత్థంభూతానుభావోఽయమభిమన్యుసుతో నృపః। యస్య పాలయతః క్షోణీం యూయం సత్రాయ దీక్షితాః॥౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-సప్తదశోఽధ్యాయః. *

తాదీనాం ద్యూతాదిషు యథాసంఖ్యం జ్ఞేయం ద్వాదశస్కంధే తు॥ శ్లో॥ సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా విభోర్నృప ఇత్యత్ర దానశబ్దేన శౌచమేవోక్తం-మనశ్శుద్ధిరూపత్వాత్-భూతాభయదానమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః। అధర్మపాదైరనృతహింసాసంతోషవిగ్రహైరిత్యత్ర చ- అసంతోషశబ్దేన తస్య హేతుర్గర్వో లక్ష్యతే-విగ్రహశబ్దేన తద్ధేతుః స్త్రీసంగ ఇత్యవిరోధః॥౩౭॥ పునరితి॥ చతుర్విధస్యాప్యేకత్రైవావస్థానం దేహీతి పునర్యాచమానాయ-జాతరూపం సువర్ణం-అదాత్ దత్తవాన్-తతస్సువర్ణదానాదనృతం మదం కామమితి సంగం రజ ఇతి రజోమూలాం హింసాం చ త్వారి చైతాని పంచమం వైరం చాదాదితి॥౩౮॥ అమూనీతి॥ అమూని అమీషు స్థానేషు న్యవసదిత్యర్థః॥౩౯॥ అథేతి॥ ఏతాని బుభూషుః భవితుమిచ్ఛుః-స్త్రీసువర్ణయోరసేవనం నామ - తయోరనాసక్తిః॥౪౦॥ వృషస్యేతి॥ ఏవం కలిం నిగృహ్య వృషస్య పాదాన్ ప్రతిసందధే-తపఆదీని ప్రవర్తితవానిత్యర్థః॥౪౧॥ యుష్మదీయసత్రప్రవృత్తిరపి తస్య ప్రభావాదేవేత్యాహ-త్రిభిః-స ఇతి॥ ఏతర్హి ఇదానీం॥ యుధిష్ఠిరేణ అరణ్యం ప్రవేష్టుమిచ్ఛతా-ఉపన్యస్తం సమర్పితమాసనం అధ్యాస్తే॥౪౨॥ ఆస్త ఇతి॥ అధునా ఆస్తే పాలయతీతి చ-వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవన్నిర్దేశః-స్తైత్యధ్యాహారో వా॥౪౩॥ ఇత్థమితి॥ సత్రాయ సత్రం కర్తుం దీక్షితాః దీక్షాం కృతవంతః॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ రాజ్ఞ స్త్వష్టాదశే తస్య బ్రహ్మశాపో నిరూప్యతే। స చానుగ్రహ ఏవాస్య జాతో వైరాగ్యకారణమ్ ॥ పరీక్షితో నిర్యాణమత్యాశ్చర్యం వక్తుం-తత్సంభావనాయ జన్మాశ్చర్యమనుస్మారయతి॥ య ఇతి॥ విప్లుష్టో న దగ్ధస్సన్॥౧॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మశాపోత్థితాత్ తక్షకాత్ యః ప్రాణవిప్లవః ప్రాణనాశః ఉరుభయం చ యస్మాత్-న సంముమోహ-అత్ర హేతుః- యస్తు భగవత్యేవార్పితాశయ ఇతి॥౨॥ ఉత్సృజ్యేతి॥ కింతు వైయాసకేః శుకస్య శిష్యస్సన్ విజ్ఞాతా అజితస్య హరేః సంస్థితిః తత్త్వం యేన సః॥౩॥ నైతచ్చిత్రమిత్యాహ॥ నేతి॥ ఉత్తమశ్లోకస్యైవ వార్తా యేషు-అత ఏవ నిత్యం తత్కథారూపమమృతం జుషమాణానాం-సంభ్రమో మోహో న స్యాత్॥౪॥ రాజ్ఞి సతి రాజ్యం తన్న చిత్రమిత్యాశయేనాహ॥ తావదితి॥ అభిమన్యోః పుత్ర ఏకరాట్ చక్రవర్తీ ఈశః పతిస్తావత్ ॥ ౫ ॥ నను కలేర ప్రవేశ ఏవాస్తు ప్రవిష్టోపి న ప్రభవేదితి కుతస్తత్రాహ ॥ యస్మిన్నితి॥ యర్హి యస్మిన్నేవ క్షణే-గాం పృథ్వీం-అనువృత్తః ప్రవిష్టః-అధర్మస్య ప్రభవో యస్మిన్॥౬॥ న స్వధర్మహేతుం కలిం సర్వథా కిం న హతవాం స్తత్రాహ॥ నేతి॥ సారంగో భ్రమర ఇవ-సారభుక్ సారగ్రాహీ- సారమాహ-యత్ యస్మిన్ కుశలాని పుణ్యాని-ఆశు సంకల్పమాత్రేణ ఫలంతి- ఇతరాణి పాపాని - ఆశు న సిధ్యంతి- యత స్తాని కృతాన్యేవ సిధ్యంతి న తు సంకల్పితమాత్రాణీతి॥౭॥ నను దోషాధిక్యాదేష ఏవ యుక్తః-న - ధీరేషు తస్య కించిత్కరత్వాదిత్యాహ॥ కిన్న్వితి॥ కిన్ను తేన భవేద్బాలేషు అధీరేషు అప్రమత్తః అవహితస్సన్ యో వృక ఇవ వర్తతే॥౮॥ ఉపవర్ణితమితి॥ పారీక్షితమాఖ్యానం అపృచ్ఛ

సూతః॥ యో వై ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టో న మాతురుదరే మృతః। అనుగ్రహాద్భగవతః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మణః॥౧॥ బ్రహ్మశాపోత్థితాద్యస్తు తక్షకాత్ప్రాణవిప్లవాత్। న సంముమోహోరుభయాద్భగవత్యర్పితాశయః॥౨॥ ఉత్సృజ్య సర్వతస్సంగం విజ్ఞాతాజితసంస్థితిః। వైయాసకేర్జహౌ శిష్యో గంగాయాం స్వకళేబరమ్॥౩॥ నోత్తమశ్లోకవార్తానాం జుషతాం తత్కథామృతమ్ । స్యాత్సంభ్రమోంతకాలేపి స్మరతాం తత్పదాంబుజమ్॥౪॥ తావత్కలిర్న ప్రభవేత్ప్రవిష్టోపీహ సర్వతః । యావదీశో మహానుర్వ్యామభిమన్యవ ఏకరాట్॥౫॥ యస్మిన్నహని యర్హ్యేవ భగవానుత్ససర్జ గామ్। తదైవేహానువృత్తోసావధర్మప్రభవః కలిః॥౬॥ నానుద్వేష్టి కలిం సమ్రాట్ సారంగ ఇవ సారభుక్। కుశలాన్యాశు సిధ్యంతి నేతరాణి కృతాని యత్॥౭॥ కిన్ను బాలేషు శూరేణ కలినా ధీరభీరుణా। అప్రమత్తః ప్రమత్తేషు యో వృకో నృషు వర్తతే॥ ౮॥ ఉపవర్ణితమేతద్వః పుణ్యం పారీక్షితం మయా। వాసుదేవకథోపేతమాఖ్యానం యదపృచ్ఛత॥౯॥ యా యాః కథా భగవతః కథనీయోరుకర్మణః। గుణకర్మాశ్రితాః పుంభిస్సేవ్యాస్తా స్తా బుభూషుభిః ॥౧౦॥ ఋషయః॥ సూత జీవ సమాస్సౌమ్య శాశ్వతీర్విశదం యశః। యస్త్వం శంససి కృష్ణస్య మర్త్యానామమృతం హి నః॥౧౧॥ కర్మణ్యస్మిన్ననాశ్వాసే ధూమధూమ్రాత్మనాం భవాన్। ఆపాయయతి గోవిందపాదపద్మాసవం మధు॥౧౨॥ తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవం। భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః॥ ౧౩॥ కో నామ తృప్యేద్రసవిత్కథాయాం మహత్తమైకాంతపరాయణస్య। నాంతం గుణానామగుణస్య జగ్ముర్యోగేశ్వరా యే భవపాద్మముఖ్యాః॥౧౪॥ తతో భవాన్ వై భగవత్ప్రధానో మహత్తమైకాంతపరాయణస్య। హరేరుదా

త-పృష్టవంతః-యూయం కిం బహునా॥౯॥ నరైరేవ తావదేతత్కర్తవ్యమితి సర్వశాస్త్రసారం కథయతి॥ యా యా ఇతి॥ కథనీయాని ఉరూణి కర్మాణి యస్య తస్య-గుణకర్మవిషయాః-బుభూషుభిః-సద్భావమిచ్ఛుభిః॥౧౦॥ పునర్విస్తరేణ కథనార్థం సూతోక్తం తత్సంగం చాభినందంతి త్రిభిః॥ సూతేతి॥ శాశ్వతీస్సమాః అనంతాన్ సంవత్సరాన్ - జీవ అత్యంతసంయోగే ద్వితీయా విశుద్ధం యశః కీర్తయసి తచ్చ అస్మాకం మర్త్యానాం అమృతం మరణనివర్తకం॥౧౧॥ కించ- కర్మణీతి అస్మిన్ కర్మణి సత్రే అనాశ్వాసే అవిశ్వసనీయే- వైగుణ్యబాహుల్యేన ఫలనిశ్చయాభావాత్ ధూమేన ధూమ్రః వివర్ణః ఆత్మా శరీరం యేషాం తాన్ అస్మాన్-కర్మణి షష్ఠీ-ఆసవం మకరందం-మధు మధురం॥౧౨॥ తులయామేతి॥ భగవత్సంగినో విష్ణుభక్తాః - తేషాం సంగస్య యో లవః అత్యల్పః కాలః- తేనాపి స్వర్గం-న తులయామ-న సమం పశ్యామ-న చాపవర్గం-సంభావనాయాం లోట్ - మర్త్యానాం తుచ్ఛా ఆశిషః రాజ్యాద్యాః న తులయామేతి కిము వక్తవ్యం॥ ౧౩ ॥ ఏవం సత్సంగమభినంద్య శ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కుర్వంతి॥ క ఇతి॥ రసవిత్ రసజ్ఞః-మహత్తమానామేకాంతేన పరం అయనం ఆశ్రయో యస్య తస్య . కథాయాం అగుణస్య ప్రాకృతగుణరహితస్య- కల్యాణగుణానామంతం - యే యోగేశ్వరాస్తేపి న జగ్ముః ఏతావంత ఇతి న పరిగణయాంచక్రుః- భవః శివః- పాద్మో బ్రహ్మా తన్ముఖ్యా యేషాం తే॥౧౪॥ తత ఇతి॥ నోస్మాకం-మధ్యే - భగవాన్ ప్రధానం సేవ్యో యస్య స భవాన్-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శుశ్రూషతాంనః ఉదారంపరమపురుషార్థప్రదంహరేశ్చరితంవిస్తారయతు॥౧౫॥ స ఇతి ॥ తచ్ఛుకపరీక్షిత్సంవాదం
నఃకథయేత్యాహ ద్వాభ్యాంవైయ్యాసికీనాశబ్ది తేనకథితేనయేనజ్ఞానేనజ్ఞానసాధనేనఅపవర్గఇత్యాఖ్యాయస్వత్క- ఖ
గేంద్రధ్వజస్యహరేః పాదమూలం భేజే॥౧౬॥తదితి॥తత్ అసంవృతార్థంయథాతథా ఆఖ్యాహి-తదేవనిర్దిశతిపరీక్షితే
కథితం-పారీక్షితంఆఖ్యానం-భాగవతంపురాణం- పరమంపుణ్యసత్వశోధకం-అత్యద్భుతేయోగేనిష్ఠాయస్య- అనంతస్యా
చరితైరుపపన్నంయుక్తం-అతఏవభాగవతానామభిరామంప్రియం-ఏతైర్విశేషణైఃకర్మజ్ఞానభక్తియోగప్రకాశకత్వం
దర్శితం॥ ౧౭ ॥ శ్రీభాగవతస్యవ్యాఖ్యానేలబ్ధప్రసంగంమహతామాదరపాత్రమాత్మానంశ్లాఘతేద్వాభ్యాం ॥ అ
హో ఇతి॥ అహో ఇత్యాశ్చర్యే హేతిహర్షే - వయమితిశ్లాఘాయాం ప్రతిలోమజాఅపిఅద్యజన్మభృతః-సఫలజన్మా
నః అస్మ-జాతాః-వృద్ధానామనువృత్త్యాఆదరేణ-జ్ఞానవృద్ధఃశుకఃతస్యసేవయేతివా - యతోదుష్కులత్వం - తన్నిమిత్త
మాధించమనఃపీడాంచ-మహత్తమానామభిధానయోగః-లౌకికోఽపిసంభాషణలక్షణసంబంధఃవిధునోతిఅపనయతి॥౧౮॥
కుతఇతి॥కుతఃపునఃకింపునర్వక్తవ్యం- తస్యఅనంతస్యనామగృణతఃపుంసః - మహత్తమానామభిధానయోగోదౌష్కు
ల్యంవిధునోతీతి-యద్వానామగృణతఃకుతఃపునర్దౌష్కుల్యమితి-యద్వా-గృణతఃపుంసఃతస్యనామదౌష్కుల్యంవిధునో
తీతి-కింవక్తవ్యమితికైముతికన్యాయమేవాహ-అనంతాఃశక్తయోయస్యస్వతోఽప్యనంతః-కించ-మహత్సుగుణాయస్యసమ

రంచరితంవిశుద్ధంశుశ్రూషతాంనోవితనోతువిద్వన్॥ ౧౫ ॥ సవైమహాభాగవతఃపరీక్షిద్యేనాపవర్గా
ఖ్యమదభ్రబుద్ధిః।జ్ఞానేనవైయ్యాసికిశబ్దితేనభేజేఖగేంద్రధ్వజపాదమూలమ్॥౧౬ ॥ తన్నఃపరంపుణ్యమ
సంవృతార్థమాఖ్యాహ్యత్యద్భుతయోగనిష్ఠమ్। ఆఖ్యాహ్యనంతాచరితోపపన్నంపారీక్షితంభాగవతా
భిరామమ్॥౧౭॥శ్రీసూతః॥అహోవయంజన్మభృతోఽద్యహాస్మవృద్ధానువృత్త్యాపివిలోమజాతాః। దౌష్కు
ల్యమాధింవిధునోతిశీఘ్రంమహత్తమానామభిధానయోగః॥౧౮॥కుతఃపునర్గృణతోనామతస్యమహత్త
మైకాంతపరాయణస్య।యోఽనంతశక్తిర్భగవాననంతోమహద్గుణత్వాద్యమనంతమాహుః॥౧౯ ॥ఏతావతా
లంననుసూచితేనగుణైరసామ్యానతిశాయనస్య।హిత్వేతరాన్ప్రార్థయతోవిభూతిర్యస్యాంఘ్రిరే
ణుంజుషతేఽనభీప్సోః॥౨౦॥అథాపియత్పాదనఖావసృష్టంజగద్విరించోపహృతార్హణాంభః।సేశంపునా
త్యన్యతమోముకుందాత్కోనామలోకేభగవత్పదార్థః॥౨౧॥ యత్రానురక్తాస్సహసైవధీరావ్యపోహ్య
దేహాదిషుసంగమూఢమ్।వ్రజంతితత్పారమహంస్యమంత్యంయస్మిన్నహింసోపశమస్స్వధర్మః॥౨౨॥ అ
హంహిపృష్టోఽర్యమణోభవద్భిరాచక్షఆత్మావగమోఽత్రయావాన్।నభఃపతంత్యాత్మసమంపతత్త్రిణస్త
థాసమంవిష్ణుగతింవిపశ్చితః॥౨౩॥ఏకదాధనురుద్యమ్యవిచరన్మృగయాంవనే। మృగాననుగతశ్శ్రాంత
స్తృషితఃక్షుధితోభృశమ్॥౨౪॥జలాశయమచక్షాణఃప్రవివేశతదాశ్రమమ్ । దదర్శమునిమాసీనంశాం

హద్గుణస్తస్యభావస్తత్త్వంతస్మాత్ యంగుణతోఽప్యనంతమాహుః॥౧౯॥ ఏతత్ప్రపంచయతిత్రిభిః॥ఏతావతేతి॥తస్యగుణైరసా
మ్యం-అనతిశాయనం-గుణైస్తత్సామ్యంతదాధిక్యంచ - అన్యస్యనాస్తీత్యస్యార్థస్యజ్ఞానాయఏతావతాసూచితేన-నను అ
లంపర్యాప్తం-కస్తద్విస్తరతోవక్తుంశక్నోతీత్యర్థః - తదేవాహ- ఇతరాన్బ్రహ్మాదీన్ - ప్రార్థయతఃప్రార్థయ
మానాన్హిత్వా-విభూతిఃశ్రీఃఅనభీప్సోరపియస్యాంఘ్రిరేణుంజుషతేసేవతఇతి॥ ౨౦ ॥ అథేతి ॥ అథేత్యర్థాంతర
ే యస్యపాదనఖావసృష్టంనిస్సృతమత్విరించేనోపహృతంసమర్పితం - అర్హణాంభఃఅర్ఘ్యోదకం - ఈశస
హితంజగత్పునాతి- విరించోపహృతంసేశమితితయోరప్యుపాసకత్వముక్తం - తస్మాన్ముకుందవ్యతిరిక్తఃకోనామభగ
వత్పదస్యార్థఃసక్వేశ్వరఇత్యర్థః॥౨౧॥ యత్రేతి॥ ధీరాస్సంతఃఊఢంధృతం - అంత్యంపరమకాష్ఠాపన్నంతదాహ॥
యస్మిన్అహింసోపశమస్స్వాభావికోధర్మః॥౨౨॥ఏవంస్వభాగ్యమభినంద్యపారీక్షితోపాఖ్యానంవక్తుమాహ॥ అ
హమితి॥హే అర్యమణఃసూర్యాః-త్రయీమూర్తయః॥చం ॥ అజ్ఞానాంధకారనివర్తకత్వాత్-బ్రహ్మతేజోయుక్తత్వా
చ్చసూర్యసదృశాశ్శౌనకాదయః - అత్రయావానాత్మావగమఃమమజ్ఞానం- తావదాచక్షేప్రవదామి-తథాహి-పక్షిణః
నభఃఆత్మసమంస్వశక్త్యనురూపమేవఉత్పతంతి-చక్రవత్సం-తథావిపశ్చితోఽపివిష్ణోర్గతింలీలాం-సమంస్వమత్యనురూప
మేవవదంతీత్యర్థః॥౨౩॥సంప్రతికథాముపక్షిపతి॥ ఏకదేతి ॥ మృగాననుగతోఽనుగచ్ఛన్ -శ్రాంతశ్చతృషితశ్చక్షుధిత
శ్చబభూవ॥౨౪॥జలాశయమితి॥అచక్షాణఃఅపశ్యన్-తంప్రసిద్ధమాశ్రమంతస్మిన్మునింశమీకం॥ ౨౫ ॥ ప్రతిరుద్ధేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రతిరుద్ధాః ప్రత్యాహృతాః ఇంద్రియాదయో యేన- అతఏవ ఉపరతం - స్థానత్రయాత్పరం జాగ్రదాదిలక్షణాత్పరం తురీయం పదం ప్రాప్తం- అతఏవ బ్రహ్మభూతత్వాదవిక్రియం ॥౨౬॥ తథాభూతమయాచతేత్యుత్తరేణాన్వయః తమేవ విశినష్టి విప్రకీర్ణేతి- విప్రకీర్ణాభిర్జటాభిః ఆచ్ఛన్నం- రురుః మృగవిశేషః తస్య చర్మణాచ్ఛన్నం విశేషేణ శుష్యన్ తాలుర్యస్య సః- తథాభూతం మునిం ॥౨౭॥ అలబ్ధేతి ॥ నలబ్ధం తృణం తృణాసనం- భూమిరుపవేశస్థానం చ యేన సః- న సంప్రాప్తం అర్ఘ్యం సూనృతం ప్రియవచనం చ యేన సః ॥౨౮॥ అభూతేతి ॥ మత్సరః తదుత్కర్షాసహనం ॥౨౯॥ స ఇతి ॥ గతాసుం మృతం ధనుష్కోట్యా చాపాగ్రేణ ॥౩౦॥ ఏష ఇతి ॥ సర్పనిధానే రాజ్ఞోభిప్రాయమాహ- ఏష కిం ప్రత్యాహృతసర్వేంద్రియస్సన్ మీలితేక్షణః స్థితః- యద్వా క్షత్రబంధుభిః ఆగతైః గతైర్వా కిన్ను స్యాదిత్యవజ్ఞయా మృషాసమాధిస్సన్ ఇతి జ్ఞాతుమిత్యర్థః ॥౩౧॥ తస్యేతి ॥ తస్య పుత్రః శృంగీ నామ- అఘం దుఃఖం- తత్రార్భకమధ్యే ॥౩౨॥ అహో ఇతి ॥ పాలానాం రాజ్ఞాం పీవ్నాం పుష్టానాం- అధర్మమేవ దర్శయతి- స్వామినీతి ॥ దాసానాం యదఘం పాపచరణం - బలిభుజాం కాకానామివ శునామివ చేతి ॥ ౩౩॥

తం మీలితలోచనమ్ ॥ ౨౫॥ ప్రతిరుద్ధేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధిముపారతమ్ । స్థానత్రయాత్పరం ప్రాప్తం బ్రహ్మభూతమవిక్రియమ్ ॥౨౬॥ విప్రకీర్ణజటాచ్ఛన్నం రౌరవేణాజినేన చ । విశుష్యత్తాలురుదకం తథాభూతమయాచత ॥౨౭॥ అలబ్ధతృణభూమ్యాదిరసంప్రాప్తార్ఘ్యసూనృతః । అవజ్ఞాతమివాత్మానం మన్యమానశ్చుకోప హ ॥౨౮॥ అభూతపూర్వస్సహసా క్షుత్తృడ్భ్యామర్దితాత్మనః । బ్రాహ్మణం ప్రత్యభూద్బ్రహ్మన్ మత్సరో మన్యురేవ చ ॥౨౯॥ స తు బ్రహ్మఋషేరంసే గతాసుమురగం రుషా । వినిర్గచ్ఛన్ ధనుష్కోట్యా నిధాయ పురమాగతః ॥౩౦॥ ఏష కిం నిభృతాశేషకరణో మీలితేక్షణః । మృషాసమాధిరాహోస్విత్ కిన్ను స్యాత్క్షత్రబంధుభిః ॥౩౧॥ తస్య పుత్రోతితేజస్వీ విహరన్ బాలకోర్భకైః । రాజ్ఞాఘం ప్రాపితం తాతం శ్రుత్వా తత్రేదమబ్రవీత్ ॥౩౨॥ శృంగీ ॥ అహో అధర్మః పాలానాం పీవ్నాం బలిభుజామివ । స్వామిన్యఘం యద్దాస్థానాం ద్వారపానాం శునామివ ॥౩౩॥ బ్రాహ్మణైః క్షత్రబంధుర్హి గృహపాలో నిరూపితః । స కథం తద్గృహే ద్వాస్థస్సభాండం భోక్తుమర్హతి ॥౩౪॥ కృష్ణే గతే భగవతి శాస్తర్యుత్పథగామినామ్ । తద్భిన్నసేతూనద్యాహం శాస్మి పశ్యత మే బలమ్ ॥౩౫॥ ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షో వయస్యానృషిబాలకః । కౌశిక్యాప ఉపస్పృశ్య వాగ్వజ్రం విససర్జ హ ॥౩౬॥ ఇతి లంఘితమర్యాదం తక్షకస్సప్తమేహని । దంక్ష్యతి స్మ కులాంగారం చోదితో మే తతద్రుహమ్ ॥౩౭॥ తతోభ్యేత్యాశ్రమం బాలో గళే సర్పకళేబరమ్ । పితరం వీక్ష్య దుఃఖార్తో ముక్తకంఠో రురోద హ ॥౩౮॥ స వా ఆంగిరసో బ్రహ్మన్ శ్రుత్వా సుతవిలాపనమ్ । ఉన్మీల్య శనకైర్నేత్రే దృష్ట్వా చాంసే మృతోరగమ్ ॥౩౯॥ విసృజ్య పుత్రం పప్రచ్ఛ వత్స కస్మాద్ధి రోదిషి । కేన వా తే ప్రకృతమిత్యుక్తస్స న్యవేదయత్ ॥ ౪౦ ॥ నిశమ్య శప్తమతదర్హం నరేంద్రం స బ్రాహ్మణో నాత్మజమభ్యనందత్ । అహో బతాంహో మహదద్య తే కృతమల్పీయసి ద్రోహ ఉరుర్దమో ధృతః ॥౪౧॥ న వై నృభిర్నరదేవం పరాఖ్యం సమ్మాతుమర్హస్యవిపక్వబుద్ధే । యత్తేజసా దుర్విషహేణ గుప్తా విందంతి భద్రాణ్యకుతోభయాః ప్రజాః ॥౪౨॥ అలక్ష్యమాణే నరదేవనామ్ని రథాంగపాణావయమంగ లోకః । తథా హి చారప్రచురో వినంక్ష్యత్యరక్ష్యమాణోవివరూథవత్క్షణాత్ ॥౪౩॥ తదద్య నః పాపముపైత్యనన్వయం యన్నష్టనాథస్య వసోర్వి

బ్రాహ్మణైరితి ॥ సభాండం భాండఏవస్థితం ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ తత్ తదనంతరం- అహం శాస్మి దండయామి ॥౩౫॥ ఇతీతి ॥ ఇతి వయస్యాన్ ఉక్త్వా- రోషేణ తామ్రే అక్షిణీ యస్య- కౌశికీ నదీ- తస్యా అపః సంధిరార్షః- (కౌశిక్యప ఇతి పాఠాంతరేణ కాప్యనుపపత్తిః) వాగ్వజ్రం శాపం ॥౩౬॥ ఇతి ఇతి ॥ ఇతి సర్వవిశేషేణ దంక్ష్యతి స్మ భస్మీకరిష్యతి- స్మేతి పాదపూరణే భక్షిష్యతీతి పాఠాంతరం- కులస్యాంగారతుల్యం మే మయా- తాతద్రుహం- తతేతి- హ్రస్వమార్షం ॥ ౩౭ ॥ తత ఇతి ॥ కంఠే గళే సర్పకళేబరం యస్యేత్యలుక్సమాసః- ముక్తకంఠః ఉచ్చైరిత్యర్థః ॥౩౮॥ స ఇతి ॥ ఆంగిరసః- శమీకః- స ప్రపచ్ఛేత్యుత్తరేణాన్వయః ॥౩౯॥ కిమితి పృష్టవానిత్యత ఆహ ॥ విసృజ్యేతి ॥ తం చ సర్పం విసృజ్య- కస్మాద్ధేతోః రోదిషి- కేన వా పకృతమితి ॥ ౪౦ ॥ నిశమ్యేతి ॥ అభినందన వాక్యం అహో ఇత్యాది- బత కష్టం- తే త్వయా- మహత్ పాపం కృతం- అల్పీయసి ద్రోహే అపరాధే దమో దండః ॥ ౪౧॥ నేతి ॥ పరో విష్ణురిత్యాఖ్యా ఖ్యాతిర్యస్య తం- నరదేవం- నృభిః సమ్మాతుం సమం ద్రష్టుం ॥౪౨॥ అలక్ష్యమాణ ఇతి ॥ అలక్ష్యమాణే అదృశ్యమానే- అవివరూథవత్ మేషసంఘవత్ ॥ ౪౩॥ తదితి ॥ నష్టో నాథో యస్య లోకస్య తస్య- వసోః వసునో ధనస్య- విలుంప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కాత్ అపహర్తుశ్చోరాదేః హేతోః యత్పాపం భవిష్యతి-తదస్మిన్నిమిత్తత్వాదస్మాకముపైష్యతి - అన్వయం సంబంధశూన్యమేవ-తదేవ పాపం దర్శయతి॥ పరస్పరమితి॥ శపంతి పరుషం వదంతి-పశ్వాదీన్ వృంజతే అపహరంతి- పురుదస్యవః ప్రచురబహులాః॥౪౪॥ తదేతి॥ ఆర్యధర్మః సదాచారః-శునాం కపీనామివ చ అర్థకామయోరేవాభినివేశితచిత్తానాం॥ ౪౫ ॥ ఏవం రాజమాత్రస్య శాపానర్హత్వముక్త్వా ప్రస్తుతే విశేషమాహ సార్ధేన॥ ధర్మేతి॥ హయమేధయాట్ అశ్వమేధయాజీ॥౪౬॥ క్షుదితి॥ అస్య మహాపాపస్యాన్యత్ప్రాయశ్చిత్తమదృష్ట్వా పాపమావేదయన్ భగవంతం హరిం ప్రార్థయతే- అపాపేష్వితి॥౪౭॥ పాపమితి॥ రాజా చేత్ప్రతిశాపం దద్యాత్తర్హి నిష్కృతిర్భవేదపి తత్తు న సంభవతి తస్య భాగవతత్వాదిత్యాహ-తిరస్కృతా ఇతి॥ తిరస్కృతాః నిందితాః-విప్రలబ్ధాః వంచితాః-క్షిప్తాః అవజ్ఞాతాః. హతాః తాడితాః- అస్యేతరస్యాపరాధికర్తుః తత్ప్రతీకారం కుర్వంతి. తద్భక్తాః విష్ణుభక్తాః ప్రభవః సమర్థా అపి॥౪౮॥ స్వయమితి॥ విప్రకృతః అపకృతః అఘం అపరాధం యుక్తం చైతదిత్యాహ-ప్రాయశ ఇతి-ద్వంద్వేషు సుఖదుఃఖాదిషు॥౫౦॥ నేతి॥ అగుణాశ్రయః సుఖదుఃఖాద్యాశ్రయో న భవతి॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ••• ❋

శ్లో॥ ప్రాయోపవిష్టే గంగాయాం రాజ్ఞి యోగిజనావృతే। శుకస్యాగమనం తత్ర ప్రోక్తమేకోనవింశకే॥. మహీపతిరితి॥

లుంపకాత్। పరస్పరం ఘ్నంతి శపంతి వృంజతే పశూన్ స్త్రియోఽర్థాన్ పురుదస్యవో జనాః॥౪౪॥ తదార్యధర్మశ్చ విలీయతే నృణాం వర్ణాశ్రమాచారయుతస్త్రయీమయః। తతోఽర్థకామాభినివేశితాత్మనాం శునాం కపీనామివ వర్ణసంకరః॥౪౫॥ ధర్మపాలో నరపతిస్స తు సమ్రాడ్బృహచ్ఛ్రవాః। సాక్షాన్మహాభాగవతో రాజర్షిర్హయమేధయాట్॥౪౬॥ క్షుత్తృట్ఛ్రమయుతో దీనో నైవాస్మచ్ఛాపమర్హతి। అపాపేషు స్వభృత్యేషు బాలేనాపక్వబుద్ధినా॥౪౭॥ పాపం కృతం తద్భగవాన్ సర్వాత్మా క్షంతుమర్హతి। తిరస్కృతా విప్రలబ్ధాశ్శప్తాః క్షిప్తా హతా అపి॥౪౮॥ నాస్య తత్ప్రతికుర్వంతి తద్భక్తాః ప్రభవోఽపి హి॥ సూతః॥ ఇతి పుత్రకృతాఘేన సోఽనుతప్తో మహామునిః॥౪౯॥ స్వయం విప్రకృతో రాజ్ఞా నైవాఘం తదచింతయత్। ప్రాయశస్సాధవో లోకే పరైర్ద్వంద్వేషు యోజితాః॥౫౦॥ న వ్యథంతి న హృష్యంతి యత ఆత్మాగుణాశ్రయః॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ప్రథమస్కంధే-అష్టాదశోఽధ్యాయః. ••• ••• ❋

శ్రీసూతః॥ మహీపతిస్త్వథ తత్కర్మ గర్హ్యం విచింతయన్నాత్మకృతం సుదుర్మనాః। అహో మయా నీచమనార్యవత్కృతం నిరాగసి బ్రహ్మణి గూఢతేజసి॥ ౧॥ ధ్రువం తతో మే కృతదేవహేళనాద్దురత్యయం వ్యసనం నాతిదీర్ఘాత్। తదస్తు కామం హ్యఘనిష్కృతాయ మే యథా న కుర్యాం పునరేవమద్ధా॥౨॥ అద్యైవ రాజ్యం బలమృద్ధకోశం ప్రకోపితబ్రహ్మకులానలో మే। దహత్వభద్రస్య పునర్న మేఽభూత్ పాపీయసీ ధీర్ద్విజదేవగోభ్యః॥౩॥ సంచింతయన్నిత్థమథాశృణోద్యథా మునేస్సుతోక్తో నిర్ఋతిస్తక్షకాఖ్యాత్। స సాధు మేనే న చిరేణ తక్షకానలం ప్రసక్తస్య విరక్తికారణమ్॥౪॥ అథో విహాయేమమముం చ లోకౌ విమర్శితౌ హే-

స్వకృతం తత్కర్మ-మునిస్కంధే సర్పనిక్షేపణం గర్హ్యం-నింద్యం చింతయన్ సుదుర్మనాః జాతః-చింతామేవాహ సార్ధద్వాభ్యాం-నీచం పాపం అమీవ యమితి పాఠేపి స ఏవార్థః-బ్రహ్మణి బ్రాహ్మణే- గూఢం గుప్తం తేజో యస్య॥ ౧ ॥ ధ్రువమితి॥ కృతం యద్దేవహేళనం-ఈశ్వరావజ్ఞా పాపమిత్యర్థః-తస్మాన్మే వ్యసనం భవిష్యతి- తత్తు నాతిదీర్ఘాత్కాలాత్-అచిరాదేవాస్తు-తత్రాపి అద్ధా సాక్షాత్-మమైవాస్తు - న పుత్రాదిద్వారేణేతి ప్రార్థనా - కామం అసంకోచతః ఏవం ప్రార్థనాయాశ్చ ప్రయోజనం - అఘస్య నిష్కృతాయ ప్రాయశ్చిత్తాయ-యథా పునరేవం న కుర్యామితి చ॥ ౨॥ ఏవం సాక్షాత్స్వస్యైవ వ్యసనం సంప్రార్థ్య తతః ప్రాగేవ కించిత్ప్రార్థయతే॥ అద్యేతి॥ అద్యైవ మే రాజ్యాది దహతు-ప్రకోపితం బ్రహ్మకులమేవానలః పునర్ద్విజాదీన్ పీడయితుం ధీర్మే నాభూత్ న భవేదిత్యర్థః॥౩॥ సంచింతయన్నితి॥ ఇత్థం సంచింతయన్ స రాజా మునేస్సుతేనోక్తః సప్తమేఽహని నిర్ఋతిర్మృత్యుః యథా భవిష్యతి తథా అశృణోత్ శమీకప్రేషితాచ్ఛిష్యాత్ శ్రుతత్వాచ్చ-స తక్షకస్య విషాగ్నిం సాధు మేనే యతో విషయేషు ప్రసక్తస్య-విరక్తికారణం॥౪॥ అథో ఇతి॥ అథో అనంతరం ఉభౌ లోకౌ-పురస్తాత్ప్రాగ్రాజ్యమధ్య ఏవ - హేయతయా విచారితౌ విహాయ - కృష్ణాంఘ్రిసేవామేవాధిమన్యమానః సన్ సర్వపురుషార్థాధికాం జానన్-నృపః-ప్రాయం అనశనం తస్మిన్నిత్యర్థః-తత్సంకల్పేనోపావిశదితి యావత్- యదా ప్రకృష్టమయనం మరణం యథా భవతి తథా॥౫॥ అమర్త్యనద్యామితి నిశేవణస్య ఫలమాహ॥ యేతి॥ యా గంగా లసంతీ శ్రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్యస్యాస్తు యా తులస్యా విమిశ్రా యా కృష్ణాంఘ్రిరేణవః తైరభ్యధికం సర్వోత్కృష్టం యదంబు తస్య నేత్రీ తద్వాహినీ ఉభయత్ర అంతర్బహిశ్చ సేశాన్ లోకపాలైః సహితాన్ లోకాన్ - పునాతి మరిష్యమాణః ఆసన్నమరణః - మరణస్యానియతకాలత్వాత్సర్వోఽపి తథా - అతస్తాం కో న సేవేత ॥౬॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం విష్ణుపద్యాం గంగాయాం ప్రాయోపవేశం ప్రతి - వ్యవచ్ఛిద్య నిశ్చిత్య - పాండవేయ ఇతి తత్కులౌచిత్యం దర్శయతి - నాస్త్యన్యస్మిన్ భావో యస్య సః - కుతః మునివ్రతః ఉపశాంతః - తత్కుతః - ముక్తః సమస్తసంగో యేన సః ॥౭॥ తత్రేతి ॥ తత్ర తదా తద్దర్శనార్థం - మునయ ఉపాగతాః - న తు తీర్థస్నానార్థం - కృతార్థత్వాత్ - నను తాదృశానామపి తీర్థయాత్రా దృశ్యతే - తత్రాహ ప్రాయేణేతి - తీర్థయాత్రావ్యాజైః ॥౮॥ అన్య ఇతి ॥ అరుణాదయః కాండర్షిత్వవిశేషేణ పృథఙ్నిర్దిష్టాః - నానావిధాన్యార్షేయాణి ఋషీణాం గోత్రాణి తేషు ప్రవరాన్ శ్రేష్ఠాన్ శిరసా భూమిం స్పృష్ట్వా వవందే ॥౧౧॥ సుఖేతి ॥ విజ్ఞాపనార్థం పునః కృతప్రణామః - వివిక్తం విశుద్ధం చేతో యస్య సః అభిగృహీతా సంయోజితౌ పాణీ యేన సః స్వచికీర్షితం ప్రాయోపవేశనాది - యుక్తమయుక్తం వేతి విజ్ఞాపయామాస ॥౧౨॥ అనుమోదనేన అనుగ్రహమాలక్ష్య శ్లాఘతే ॥ అహో ఇతి ॥ నృపాణాం మధ్యే మహత్తమై

యతయా పురస్తాత్ । కృష్ణాంఘ్రిసేవామభిమన్యమాన ఉపావిశత్ప్రాయమమర్త్యనద్యామ్ ॥౫॥ యా వై లసచ్ఛ్రీతులసీవిమిశ్రకృష్ణాంఘ్రిరేణ్వభ్యధికాంబునేత్రీ । పునాతి లోకానుభయత్ర సేశాన్ కస్తాం న సేవేత మరిష్యమాణః ॥౬॥ ఇతి వ్యవచ్ఛిద్య స పాండవేయః ప్రాయోపవేశం ప్రతి విష్ణుపద్యామ్ । దధ్యౌ ముకుందాంఘ్రిమనన్యభావో మునివ్రతో ముక్తసమస్తసంగః ॥౭॥ తతోఽపజగ్ముర్భువనం పునానా మహానుభావా మునయస్సశిష్యాః । ప్రాయేణ తీర్థాభిగమాపదేశైస్స్వయం హి తీర్థాని పునంతి సంతః ॥౮॥ అత్రిర్వసిష్ఠశ్చ్యవనశ్శరద్వానరిష్టనేమిర్భృగురంగిరాశ్చ । పరాశరో గాధిసుతోఽథ రామ ఉతథ్య ఇంద్రప్రమదేధ్మవాహౌ ॥౯॥ మేధాతిథిర్దేవల ఆర్ష్టిషేణో భరద్వాజో గౌతమః పిప్పలాదః । మైత్రేయ ఔర్వః కవషః కుంభయోనిర్ద్వైపాయనో భగవాన్నారదశ్చ ॥౧౦॥ అన్యే చ దేవర్షిబ్రహ్మర్షివర్యా రాజర్షివర్యా అరుణాదయశ్చ । నానార్షేయప్రవరాన్ సమేతానభ్యర్చ్య రాజా శిరసా వవందే ॥౧౧॥ సుఖోపవిష్టేష్వథ తేషు భూయః కృతప్రణామః స్వచికీర్షితం యత్ । విజ్ఞాపయామాస వివిక్తచేతా ఉపస్థితోఽగ్రేఽభిగృహీతపాణిః ॥౧౨॥ పరీక్షిదువాచ ॥ అహో వయం ధన్యతమా నృపాణాం మహత్తమానుగ్రహణీయశీలాః । రాజ్ఞాం కులం బ్రాహ్మణపాదశౌచాద్దూరాద్విసృష్టం బత గర్హ్యకర్మ ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవ మేఽఘస్య పరావరేశో వ్యాసక్తచిత్తస్య గృహేష్వభీక్ష్ణమ్ । నిర్వేదమూలో ద్విజశాపరూపో యత్ర ప్రసక్తో భయమాశు ధత్తే ॥౧౪॥ తం మోపయాతం ప్రతియంతు విప్రాః గంగా చ దేవీ ధృతచిత్తమీశే । ద్విజోపసృష్టః కుహకస్తక్షకో వా దశత్వలం గాయత విష్ణుగాథాః ॥౧౫॥ పునశ్చ భూయాద్భగవత్యనంతే రతిః ప్రసంగశ్చ తదాశ్రయేషు । మహత్సు యాం యాముపయామి సృష్టిం మైత్ర్యస్తు సర్వత్ర నమో ద్విజేభ్యః ॥ ౧౬॥ ఇతి స్మ రాజాఽధ్యవసాయయుక్తః ప్రాచీనమూలేషు కుశేషు ధీరః । ఉదఙ్ముఖో దక్షిణకూల ఆస్తే సముద్రపత్న్యాః స్వసుతన్యస్తభారః ॥ ౧౭॥

రనుగ్రహణీయం శీలం వృత్తం యేషాం - ఏతచ్చ రాజ్ఞామతిదుర్లభమిత్యాహ ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణానాం పాదశౌచాత్పాదప్రక్షాళనోదకాత్ । దూరాదుచ్ఛిష్టవిణ్మూత్రపాదాంభాంసి సముత్సృజేదితి స్మృతేః ॥ దూరే హి తైః ప్రద్వ్యపృజ్యతే తతోఽపి దూరాదేవ విసృష్టం క్షిప్తం - తత్రాపి స్థాతుమయోగ్యమిత్యర్థః - గర్హ్యం కర్మ యస్యేత్యాత్మానముద్దిశ్యోక్తం ॥ ౧౩ ॥ ఆస్తాం తావదనుగ్రహః బ్రాహ్మణశాపోఽపి భగవత్ప్రసాదాదేవ జాత ఇత్యాహ ॥ తస్యేతి ॥ తస్య గర్హ్యకర్మణ ఏవ - అతః అఘస్య పాపస్య పాపాత్మనః గృహేషు వ్యాసక్తచిత్తస్య మే స్వప్రాప్తయే - పరావరాణామీశ ఏవ ద్విజశాపరూపో బభూవ యత్ర యస్మిన్ శాపే సతి - గృహేషు ప్రసక్తో భయం ధత్తే నిర్విణ్ణో భవతి - స్వయం యతో నిర్వేదమూలః - వైరాగ్యం మూలం ప్రాప్తికారణం వా యస్మిన్ - స్వస్య వైరాగ్యప్రాప్యత్వాత్తస్య భయమూలత్వాత్తదర్థం ద్విజశాపం కారితవానిత్యర్థః ॥౧౪॥ తాన్ ప్రార్థయతే ద్వాభ్యాం ॥ తమితి ॥ తం - మా - మాం - ఉపయాతం శరణాగతం - ప్రతియంతు జానంతు ॥ దేవీ దేవతారూపా గంగా చ - ప్రత్యేతు వా - చశబ్దః ప్రతిక్రియానాదరే - గాథాః కథాః ॥౧౫॥ పునరితి ॥ స ఆశ్రయో యేషాం తేషు - ప్రకృష్టస్సంగో భూయాత్ - అహం యాం యాం - సృష్టిం జన్మ - ఉపయామి తస్యాం తస్యాం సృష్టౌ జన్మని ॥౧౬॥ ఇతీతి ॥ అధ్యవసాయో నిశ్చయః ప్రాగగ్రేషు కుశేషు ఆస్తే స్మ - స్వసుతన్యస్తభారః స్వసుతే జనమేజయే - న్యస్తో భారో రాజ్యం యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నసః॥౧౭॥ఏవమితి॥ముదావ్యకిరన్-దేవసంఘైః వాదితా దుందుభయో నేదుః॥ ౧౮ ॥ మహర్షయ ఇతి॥ ప్రజానుగ్రహ శీలం సారో బలంచ యేషాం-ఉత్తమశ్లోకగుణైరభిరూపం సుందరం॥౧౯॥నేతి॥ భవత్సు పాండోర్వంశ్యేషు - యే జహురితి యుధిష్ఠిరాద్యభిప్రాయేణ॥౨౦॥ పరస్పరం సంమంత్రయంతే-సర్వ ఇతి - పరం శ్రేష్ఠం లోకం - తత్ర హేతుః విరజస్కం నిర్దోషం_విశోకంచ-యాస్యతీతి-కుత స్తత్రాహ-అయమితి॥౨౧॥ఆశ్రుత్యేతి॥ ఆశ్రుత్య ఆకర్ణ్య - సమం పక్షపాతశూన్యం_మధుచ్యుత్.మధుస్రావి-గురుగంభీరార్థం-అవ్యళీకం సత్యం॥౨౨॥ సమాగతా ఇతి॥ త్రయాణాం లోకానాం-పృష్ఠే ఉపరి-సత్యలోకే-వేదాః యథా మూర్తిధరాః భవంతి-తత్తుల్యాః జ్ఞానాతిశయయుక్తాః కృపాళుతామాహ-నేహేతి-భవతాం ప్రయోజనం-పరానుగ్రహం వినా నాస్తి తర్హి సఏవార్థ స్స్యాదిత్యర్థః. ఆత్మశీలం స్వభావం॥౨౩॥తత ఇతి॥పృచ్ఛ్యేతి ప్రష్టవ్యం_విస్రభ్య విశ్వాసం కృత్వా-ఏవం కర్తవ్యమిత్యస్య భావః-ఇతికర్తవ్యతా-తస్మిన్ విషయే - సర్వాత్మనా సర్వావస్థాను కృత్యం-విశేషతశ్చ మ్రియమాణైః-తచ్చ శుద్ధం-పాపసంకల్పరహితం-అమృశత విచారయత॥ ౨౪ ॥ తత్రేతి॥ తత్ర తేషు యాగయోగతపోదానాదిభిర్వివదమానేషు సత్సు - యదృచ్ఛయా గాం పర్యటన్ - వ్యాసపుత్త్ర స్తత్రాభవత్

ఏవం తు తస్మిన్నరదేవదేవే ప్రాయోపవిష్టే దివి దేవసంఘాః। ప్రశస్య భూమౌ వ్యకిరన్ప్రసూనైర్ముదా ముహుర్దుందుభయశ్చ నేదుః॥౧౮॥ మహర్షయ స్తం సముపాగతా యే ప్రశస్య సాధ్విత్యనుమోదమానాః। ఊచుః ప్రజానుగ్రహశీలసారా యదుత్తమశ్లోకగుణాభిరూపమ్॥౧౯॥ న వా ఇదం రాజర్షివర్య చిత్రం భవత్సు కృష్ణం సమనువ్రతేషు। యే ధ్యాసనం రాజకిరీటజుష్టం సద్యో జహుర్భగవత్పార్శ్వకామాః॥౨౦॥ సర్వే వయం తావదిహాస్మహేఽద్య కళేబరం యావదసౌ విహాయ। లోకం పరం విరజస్కం విశోకం యాస్యత్యయం భాగవతప్రధానః॥౨౧॥ ఆశ్రుత్య తదృషివచః పరీక్షిత్సమం మధుచ్యుద్గురు చావ్యళీకం। ఆభాషతైనానభినంద్య యుక్తం శుశ్రూషమాణశ్చరితాని విష్ణోః॥౨౨॥ రాజా॥ సమాగతాస్సర్వత ఏవ సర్వే వేదా యథా మూర్తిధరాస్త్రిపృష్ఠే। నేహాథవాముత్ర చ కశ్చనార్థ ఋతే పరానుగ్రహమాత్మశీలం॥౨౩॥ తతశ్చ వః పృచ్ఛ్యమిమం విపృచ్ఛే విస్రభ్య విప్రా ఇతికృత్యతాయామ్। సర్వాత్మనా మ్రియమాణైశ్చ కృత్యం శుద్ధం చ తత్రామృశతాభియుక్తాః॥౨౪॥ తత్రాభవద్భగవాన్ వ్యాసపుత్రో యదృచ్ఛయా గామటమానోఽనపేక్షః। అలక్ష్యలింగో నిజలాభతుష్టో వృతశ్చ బాలైరవధూతవేషః॥౨౫॥ తం ద్వ్యష్టవర్షం సుకుమారపాదకరోరుబాహ్వంసకపోలగాత్రమ్। చార్వాయతాక్షోన్నసతుల్యకర్ణసుభ్ర్వాననం కంబుసుజాతకంఠం॥౨౬॥ నిగూఢజత్రుం పృథుతుంగవక్షసమావర్తనాభిం వళివల్గూదరం చ। దిగంబరం వక్త్రవికీర్ణకేశం ప్రలంబబాహుం స్వమరోత్తమాభమ్॥౨౭॥ శ్యామం సదాపీచ్యవయోంగలక్ష్మ్యా స్త్రీణాం మనోజ్ఞం రుచిరస్మితేన। ప్రత్యుత్థితాస్తే మునయస్స్వాసనేభ్య స్తల్లక్షణజ్ఞా అపి గూఢవర్చసమ్॥౨౮॥ స విష్ణురాతోఽతిథయ ఆగతాయ తస్మై సపర్యాం శిరసాజహార। తతో నివృత్తా హ్యబుధాః స్త్రియోఽర్భకా మహాసనే సోపవివేశ పూజితః॥౨౯॥ స సంవృత స్తత్ర మహాన్మహీయసాం బ్రహ్మర్షిరాజర్షిసురర్షిసంఘైః। వ్యరోచతాలం భగవాన్యథేందు

ప్రాప్తః-నలక్ష్యం ఆశ్రమాదిలింగం యస్య-అవధూతః అవజ్ఞయా జనైస్త్యక్తో య స్తస్యేవ వేషో యస్య॥ ౨౫॥ తమితి॥తమిత్యాదీనాం ప్రత్యుత్థితా ఇతి తృతీయేనాన్వయః - ద్విగుణాన్యష్టౌ వర్షాణి యస్య -సుకుమారాః పాదాః కరా ఊరూ బాహూ అంసౌ కపోలౌ గాత్రం చ యస్య- చారుణీ ఆయతే అక్షిణీ యస్మిన్- ఉన్నతా నాసా యస్మిన్- లంబహ్రస్వాదివైషమ్యం వినా తుల్యౌ కర్ణౌ యస్మిన్-శోభనే భ్రువౌ యస్మిన్ - ఏవంభూతమాననం యస్య- కంబువద్రేఖాత్రయాంకితః-సుష్ఠు జాతః కంఠో యస్య సః॥౨౬॥నిగూఢేతి॥కంఠస్యాధోభాగే స్థితే అస్థినీ జత్రుణీ-మాంసేన నిగూఢే జత్రుణీ యస్య - పృథు విస్తీర్ణం తుంగమున్నతం వక్షో యస్య-ఆవర్తవన్నాభిర్యస్య వళిభి స్త్రిసృభిః నిమ్నరేఖాభిః-వల్గు రమ్యముదరం యస్య - దిశ ఏవాంబరం యస్య వక్రాః వికీర్ణాః కేశా యస్య - ప్రలంబౌ బాహూ యస్య- స్వమరేషు శ్రేష్ఠే దేవేషూత్తమో హరిః తస్యేవాభా యస్య॥౨౭॥శ్యామమితి॥సదా అపీచ్యం అత్యంతోత్తమం-యద్వయో యౌవనం- తేన యా అంగలక్ష్మీ దేహకాంతిః-తయా రుచిరం-స్మయేన చ-గూఢవర్చసమపి ప్రత్యుత్థితాః-తం దృష్ట్వా ప్రత్యుద్గమనం కృతవంత ఇత్యర్థః॥ ౨౮॥ స ఇతి॥ శిరసైవ సపర్యామాజహార-ఆత్మనివేదనం కృతవాన్ - తేన సహ ఆగతాః స్త్ర్యాదయ స్తతో నివృత్తాః-స ఉపవివేశ. సంధిరార్షః ॥ ౨౯ ॥ స భగవాన్ బ్రహ్మర్షిసంఘాదిభిస్సంవృతస్సన్ - అలం వ్యరోచత-గ్రహాః శుక్రాదయః-ఋక్షాణ్యశ్వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ర్ణ

న్యాదీని-అనాస్త్రాః॥ ౩౦॥ ప్రశాంతమితి॥ నకుంఠాసర్వార్థేషు మేధాయస్య- పరిప్రశ్నార్థంపునర్నత్వా॥ ౩౧॥ సూనృతాంగిరమాహ పంచభిః॥ అహో అద్యేతి॥ సతాంసేవ్యాఃజాతాః- యతఃఅతిథిరూపేణప్రాప్తేనా- తీర్థకారిణో యోగ్యాఃకృతాః॥ ౩౨॥ సాన్నిధ్యాదితి॥ విష్ణోస్సాన్నిధ్యాదసురాశ్చ॥ ౩౪॥ అపీతి॥ పాండుసుతానాంప్రియః- అతస్తేషాంపైతృష్వసేయానాంప్రీత్యర్థం-తద్గోత్రస్యతత్పుత్రస్యమే-ఆత్తంస్వీకృతం-బాంధవంబంధుకృత్యంయేనసః॥ ౩౫॥ అన్యథేతి॥ అన్యథాశ్రీకృష్ణస్యప్రసాదంవినా-అవ్యక్తాగతిర్యస్య-మ్రియమాణానాంనితరాంకథంస్యాత్ - వనయితామాచయితా- వన

గ్రహర్క్షతారానికరైః పరీతః॥ ౩౦॥ ప్రశాంతమాసీనమకుంఠమేధసం మునింనృపో భాగవతోఽభ్యుపేత్య। ప్రణమ్యమూర్ధ్నాఽవహితఃకృతాంజలిర్నత్వాగిరాసూనృతయాఽన్వపృచ్ఛత్॥ ౩౧॥ రాజా॥ అహో అద్యవయంబ్రహ్మన్ సత్సేవ్యాఃక్షత్రబంధవః। కృపయాఽతిథిరూపేణభవద్భిస్తీర్థకాఃకృతాః॥ ౩౨॥ సాన్నిధ్యాత్తేమహాయోగిన్పాతకానిమహాంత్యపి। సద్యోనశ్యంతివై పుంసాంవిష్ణోరివసురేతరాః॥ ౩౪॥ అపిమేభగవాన్ప్రీతఃకృష్ణఃపాండుసుతప్రియః। పైతృష్వస్రేయప్రీత్యర్థంతద్గోత్రస్యాత్తబాంధవః॥ ౩౫॥ అన్యథాతేఽవ్యక్తగతేర్దర్శనంనఃకథంనృణామ్। నితరాంమ్రియమాణానాంసంసిద్ధస్యవనీయసః॥ ౩౬॥ అతఃపృచ్ఛామిసంసిద్ధింయోగినాంపరమంగురుమ్। పురుషస్యేహయత్కార్యంమ్రియమాణస్యసర్వథా॥ ౩౭॥ యచ్ఛ్రోతవ్యమథోజప్యంయత్కర్తవ్యంనృభిఃప్రభో। స్మర్తవ్యంభజనీయంవాబ్రూహియద్వావిపర్యయమ్॥ ౩౮॥ నూనంభగవతోబ్రహ్మన్గృహేషుగృహమేధినామ్। నలక్ష్యతేహ్యవస్థానమపిగోదోహనంక్వచిత్॥ ౩౯॥ శ్రీసూతః॥ ఏవమాభాషితఃపృష్టస్సరాజ్ఞాశ్లక్ష్ణయాగిరా। ప్రత్యభాషతధర్మజ్ఞోభగవాన్బాదరాయణిః॥ ౪౦॥

... ... *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టాదశసహస్రికాయాం-సంహితాయాం-పారమహంస్యాం శ్రీవైయాసిక్యాం-శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం- ప్రథమస్కంధే- ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

యితృతమోవనీయాః-తస్యాత్యుదారతయామాంయాచేథాఇతిప్రవర్తకస్యేత్యర్థః॥ ౩౬॥ అతఇతి॥సమ్యక్సిద్ధిర్యస్మాత్తం-కార్యంకర్తుంయోగ్యం॥ ౩౭॥ యదితికర్తవ్యంత్వావశ్యకమితిభేదః-విపర్యయంఅశ్రోతవ్యాది ॥ ౩౮॥ త్వద్దర్శనస్యపునర్దుర్లభత్వాదిదానీమేవకథనీయమిత్యాశయేనాహ॥నూనమితి॥గోదోహనకాలమాత్రమపి॥ ౩౯॥ ఏవమితి॥ఏవంఅహో ఇత్యాదికయాశ్లక్ష్ణయామధురయాగిరా-ఆభాషితఃఅభిముఖీకృతఃపృష్టశ్చ॥ ౪౦॥ ....*

ఇతి శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాయాం- శ్రీధరాచార్యవర్యకృతాయాం
భావార్థదీపికాఖ్యాయాం- ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

ప్రథమస్కంధస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

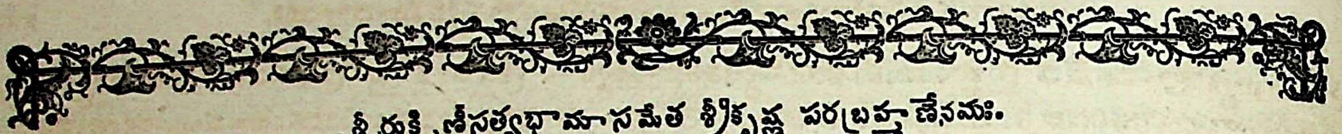

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయస్కంధప్రారంభః.

ద్వితీయేతుదశాధ్యాయాః శ్రీభాగవతమాదితః। ఉద్దేశలక్షణోక్తిభ్యాం సంక్షేపేణోపవర్ణ్యతే॥
తత్రతు ప్రథమేధ్యాయే కీర్తనశ్రవణాదిభిః। స్థవిష్ఠే భగవద్రూపే మనసోధారణోచ్యతే॥
యన్నామకీర్తనం దానతపోయోగాదిసత్ఫలమ్। తంనిత్యం పరమానందం హరింనరమనుస్మరేత్॥
ఉక్తిః పూర్వముపోద్ఘాతః ప్రసంగేనశుకాగమః। రాజ్ఞాపృష్టంనృణాంకృత్యమథాహశుకసన్మునిః॥

పరః శ్రేష్ఠః- తద్గోచరప్రశ్నః
రాజ్ఞః ప్రశ్నమభినందతి॥ వరీయానితి॥ తేత్వయా- పుంసాంశ్రోతవ్యాదిషుమధ్యేయః - సమ్మతో
కృతః- ఏషఏవవరీయాన్- యతోలోకహితమేతత్- మోక్షహేతుత్వాత్- ఆత్మవిదాంబ్రహ్మవిదాంముక్తానాం- తెకృతః
యతః॥ చం॥ వరీయాన్- సర్వోత్కృష్టః- శ్రోతవ్యాదిషుశ్రోతవ్యకీర్తనీయస్మరణీయాదిషు- పరః ఉత్కృష్టః- బ్రూహియద్వావిపర్యయ
త్వయాకృతఇత్యర్థః॥ ౧॥ తత్రతావత్స్వధావికక్రియాణాంఅనర్థహేతుత్వంవదన్- అతఏవగృహమేధినాంతద్గతపంచసూనాపరా
మిత్యస్యోత్తరమాహత్రిభిః - శ్రోతవ్యాదీతి- గృహేషుఆసక్తానాం - శ్రోతవ్యాదీనిసహస్రశస్సంతితానిశ్రోతవ్యాదిషుప
ణాం- మేధీతిహింసార్థకః॥ చం॥ ఆత్మతత్త్వంబ్రహ్మతత్త్వం - తతశ్చవృథైవాయుర్వ్యయోభవతీత్యాహ॥
రాణినభవంతి- భగవత్కథాదీనామేవశ్రోతవ్యాదిషుపరత్వాత్ ॥ ౨ ॥ - హ్రియతే- దివాఅహ్ని - యద్వాయః
నిద్రయేతి॥ నక్తంరాత్రౌ- యద్వాయః ఆయుః తన్నిద్రయావ్యవాయేనరత్యావా - చకారావనుక్తసముచ్చయార్థౌ॥ ౩॥ ననునశ్వరకు
తత్- అర్థేహయాఅర్థార్థముద్యమేన- సిద్ధైర్కుటుంబభరణేనచ- దేహాదిషు- ఆత్మనఃసైన్యేషుపరికరేషు- అసత్స్వపి
టుంబాద్యర్థంకథమాయుర్వ్యయంకుర్యాత్తత్రాహ॥ దేహేతి ॥ దేహాదిషు- ఆత్మనఃసైన్యేషుపరికరేషు- అసత్సుని

శ్రీశుకః ॥ వరీయానేషతేప్రశ్నఃకృతోలోకహితోనృప । ఆత్మవిత్సంమతఃపుంసాంశ్రోతవ్యాదిమయః
పరః॥౧॥ శ్రోతవ్యాదీనిరాజేంద్రనృణాంసంతిసహస్రశః। అపశ్యతామాత్మతత్త్వంగృహేషుగృహమేధి
నామ్॥౨॥ నిద్రయాహ్రియతేనక్తంవ్యవాయేనవవయః। దివాచార్థేహయారాజన్కుటుంబభరణే
నచ॥౩॥ దేహాపత్యకళత్రాదిష్వాత్మసైన్యేష్వసత్స్వపి। తేషాంప్రమత్తోనిధనంపశ్యన్నపినపశ్యతి ॥ ౪ ॥
తస్మాద్భారతసర్వాత్మాభగవాన్హరిరీశ్వరః। శ్రోతవ్యఃకీర్తితవ్యశ్చస్మర్తవ్యశ్చేచ్ఛతాభవమ్॥ ౫॥ ఏ

ధ్యాభూతేష్వపి- ప్రమత్తః ప్రసక్తః- తేషాంపిత్రాదిదృష్టాంతేననాశంపశ్యన్నపి- నానుసంధత్తే॥ చం ॥ ఆత్మనోస్యేషు
ఆత్మవ్యతిరిక్తేషు- అసత్స్వపి దేహాఃస్వదేహాః అపత్యానిపుత్రాదయః కళత్రాదీనిజాయాదీని తేషునిధనంనాశం - స్వ
యంపశ్యన్నపశ్యతినాశోత్తరక్షణాదిషువిషయప్రావణ్యబలాత్ నపశ్యతి - అపితునాశంవిస్మృత్యదేహాదీన్యనిత్యాన్యపి
నిత్యత్వేనజానాతి॥ ౪॥ ఏవంవిపర్యయప్రశ్నస్యోత్తరముక్త్వాశ్రోతవ్యాదిప్రశ్నస్యోత్తరమాహ॥ తస్మాదితి॥ హేభారత
భరతవంశ్య- సర్వాత్మేతి శ్రేష్ఠత్వమాహ- భగవానితిసౌందర్యం- ఈశ్వరఇత్యావశ్యకత్వం- హరిరితిబంధహారిత్వం - అభ
వంఅపునర్భవంమోక్షం॥ చం ॥ తస్మాత్ దేహాపత్యకళత్రాదీనామనిత్యత్వాత్- సర్వాత్మాసర్వాంతర్యామీభగవాన్
షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నః ఈశ్వరో నిఖిలజగన్నియంతా- హరిరాశ్రితపాపహరః- శాస్త్రముఖాదాచార్యముఖాద్వాశ్రోత
వ్యః తత్కల్యాణగుణగణప్రకాశకనామోచ్చారణాదినాకీర్తితవ్యః- స్వస్యదేహాపిదానప్రభృతిసర్వవిధోపకారకకర్తృ
తయాచస్మర్తవ్యః॥ ౫॥ అతఃపరంఅన్యచ్ఛ్రేయోనాస్తీత్యాహ॥ ఏతావానితి॥ ఏతావానేవజన్మనోలాభఃఫలం- తమాహ
నాగాయణస్మృతిరితి - సాంఖ్యాదిభిస్సాధ్యఇతి తేషాంస్వాతంత్ర్యేణలాభత్వంవారయతి- సాంఖ్యంఆత్మానాత్మవివేకః
యోగః అష్టాంగః- స్వధర్మః విహితానుష్ఠానం- తైః- అంతేతత్స్మృతిఃపరోలాభః- నతన్మహిమావక్తుంశక్యతఇతిభావః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చం॥సంఖ్యా॥ దేహవిలక్షణాత్మజ్ఞానం- తయాగమ్యత ఇతిసాంఖ్యం - శ్రీగీతాశాస్త్రే ప్రథమషట్కప్రతిపాద్యం-ఆత్మ తత్త్వావలోకనం-యోగః ద్వితీయషట్కప్రతిపాద్యో భక్తియోగః- తాభ్యాంస్వధర్మపరినిష్ఠయా-షట్కద్వయప్రతిపా ద్యయోగద్వయాంగభూతయా-స్వధర్మః స్వస్యావశ్యానుష్ఠేయో వర్ణాశ్రమధర్మః- అమానిత్వారంభిత్వమిత్యాది నా తృతీయషట్కప్రతిపాద్యమానః అమానిత్వాదిధర్మః-తత్ర పరినిష్ఠా పునస్తత్పరిత్యాగాభావబుద్ధిః-తయాచ- అంతే నారాయణస్మృతిః షట్కత్రయప్రతిపాద్యసాంఖ్యభక్తియోగబలేన శరీరవియోగకాలే నారాయణస్మృతిర్భవతీతి యత్ పుంసామేతావాన్ పరో జన్మలాభః- కర్మభూమౌ మనుష్యాదిశరీరపరిగ్రహస్య పరో లాభః పురుషార్థః నైతదపేక్షయా మ్రియమాణస్య అనుష్ఠేయాంతరమస్తీతి భావః॥౬॥ అత్ర సదాచారం ప్రమాణయతి ॥ ప్రాయేణేతి॥ విధినిషేధతః విధినిషే ధాభ్యాం నివృత్తాః- అత్ర వర్ణాధిక్యమార్షం- నైర్గుణ్యే బ్రహ్మణి స్థితా అపి-స్మ ప్రసిద్ధౌ॥ చం॥ నైర్గుణ్యస్థాః సత్త్వరజస్తమో రూపగుణత్రయరహితాః - శుద్ధసత్త్వప్రధానాః-అత ఏవ విధినిషేధతః నివృత్తాః శాస్త్రీయవిధినిషేధయోరపరవశాః శాస్త్రీయవిధినిషేధపరవశత్వం హి త్రిగుణప్రధానానామేవ ॥శ్లో॥ త్రైగుణ్యవిషయా వేదా ఇతి శ్రీగీతాచార్యోక్తేః తా దృశా మునయః యోగినః సనకసనందనాదయః- తేపి హరేః గుణానుకథనే రమంతే స్మ - శాస్త్రీయసర్వధర్మాతిక్రమేపి భ గవత్కల్యాణగుణవశీకృతచిత్తాస్సంతః కల్యాణగుణామృతరసాస్వాదజనిత పరమానందానుభవేనైవ సదా తృప్తాః స ర్వానపి విషయాన్ సుఖేన పరిత్యజ్య వర్తంతే-అతో భగవత్కల్యాణగుణానుభవ ఏవ పరో లాభ ఇతి భావః॥౭॥ ననుకిమిదం అపూర్వం కథయసి సత్యం ఉదితపూర్వమేవేదమిత్యాహ॥ఇదమితి॥ఇదం భగవత్ప్రోక్తం తన్నామైకప్రధానం- పురాణం బ్రహ్మసమ్మితం సర్వవేదతుల్యం - యద్వా బ్రహ్మసత్యం సమ్యక్ మితం యేన - కుతస్త్వయా ప్రాప్తం తత్రాహ- అధీ

ఏతావాన్ సాంఖ్యయోగాభ్యాం స్వధర్మపరినిష్ఠయా। జన్మలాభః పరః పుంసామంతే నారాయణస్మృతిః॥౬॥
ప్రాయేణ మునయో రాజన్నివృత్తా విధినిషేధతః। నైర్గుణ్యస్థా రమంతే స్మ గుణానుకథనే హరేః॥౭॥ ఇ
దం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్ । అధీతవాన్ ద్వాపరాదౌ పితుర్ద్వైపాయనాదహమ్॥
౮॥ పరినిష్ఠితోపి నైర్గుణ్యే ఉత్తమశ్లోకలీలయా। గృహీతచేతా రాజర్షే ఆఖ్యానం యదధీతవాన్॥౯॥ తదహం
తేభిధాస్యామి మహాపౌరుషికో భవాన్। యత్ర శ్రద్దధతామాశు స్యాన్ముకుందే మతిస్సతీ॥ ౧౦॥ ఏతన్నిర్వి
ద్యమానానామిచ్ఛతామకుతోభయమ్। యోగినాం నృప నిర్ణీతం హరేర్నామానుకీర్తనమ్॥౧౧॥ కిం ప్రమ
త్తస్య బహుభిః పరోక్షైర్హాయనైరిహ। వరం ముహూర్తం విదితం ఘటతే శ్రేయసే యతః॥౧౨॥ ఖట్వాం

తవానితి-కదా ద్వాపరాదౌ ద్వాపరః ఆదిర్యస్య కాలస్య తస్మిన్ ద్వాపరాంత ఇత్యర్థః- శంతనుసమకాలే వ్యాసావతారాత్॥ ౮॥ ననుసిద్ధస్య కుతో ధ్యయనే ప్రవృత్తిస్తత్రాహ॥పరినిష్ఠ ఇతి॥గృహీతచేతాః ఆకృష్టచిత్తః॥ చం॥ నైర్గుణ్యే-పరినిష్ఠోపి స నకాదివత్ త్రిగుణాతీతే భగవత్యత్యంతనిష్ఠామాపన్నోపి - సనకాదివదేవ ఉత్తమశ్లోకస్య భగవతో నారాయణస్య లీల యా రామకృష్ణాద్యవతారేషు కృతయా లీలయా గృహీతచేతాస్సన్నహమధీతవాన్॥ ౯॥ తదితి॥ మహాపురుషో విష్ణుః తదీ యః మహాపౌరుషికః యత్ర యస్మిన్ శ్రద్దధతాం శ్రద్ధాం కుర్వతాం సతీ అహైతుకీ॥ ౧౦ ॥ సాధకానాం సిద్ధానాంచ నాతః పరమన్యచ్ఛ్రేయోస్తీత్యాహ॥ఏతదితి॥ ఇచ్ఛతాం సకామానాం తత్ఫలసాధనమేతదేవ-నిర్విద్యమానానాం ముముక్షూ ణాం మోక్షసాధనమేతదేవ-యోగినాం జ్ఞానినాం అకుతోభయం కుతశ్చిదపి భయరహితం ఫలం చైతదేవ నిర్ణీతం - నాత్ర ప్రమాణం వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ చం॥ నిర్విద్యమానానాం దేహగేహాదిషు హేయతాబుద్ధియుక్తానాం- నిర్ణీతం సాధనత్వేన ని ర్ణీతం॥౧౧॥ అల్పమేవాయురవశిష్టం కిమహం సాధయేయమితి మా శుచ ఇత్యాహ త్రిభిః॥ కిమితి ॥ పరోక్షైః అలక్షితైః హా యనైర్వర్షైః కిం విదితం వృథా యాతీతి విదితం-జ్ఞాతం యతః యేన జ్ఞానేన ఘటతే యత్నం కరోతి॥ చం ॥ ప్రమత్తస్య స్వా త్మత్రాణమజానతః బహుభిః పరోక్షైః హాయనైః - ఆయుస్స్రవతి భిన్నఘటాదివాంభ ఇతి న్యాయేన అతిసూక్ష్మత్వాత్ కలాకాష్ఠాదిరూపేణ అప్రత్యక్షవదేవ స్వయం గచ్ఛద్భిః బ్రహ్మానుభవరహితైః బహుభిరపి వత్సరైః కిం ప్రయోజనం- బ్రహ్మవేదనం విహాయ బహుకాలం శరీరావస్థానేపి న కించిదపి ప్రయోజనం-కింతర్హి ప్రయోజనమత ఆహ-వరమితి - ము హూర్తమపి విదితం ముహూర్తకాలే విదితమపి-బ్రహ్మతత్త్వం యతః శ్రేయసే పరమపురుషార్థసిద్ధయే ఘటతే- అతస్తత్తు ముహూర్తమపి ముహూర్తాదిరూపేణాల్పమపి పరబ్రహ్మజ్ఞానవైధుర్యేణ గతేభ్యః అగణితకోటిసంవత్సరేభ్యోపి శ్రేష్ఠ మిత్యర్థః॥౧౨॥ ఖట్వాంగ ఇతి॥ ఖట్వాంగో హి దేవపక్షే స్థిత్వా దైత్యానజయత్ - తైః ప్రసన్నైః ఇంద్రైర్వరం వృణీష్వేత్యు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్తై తేనోక్తం ప్రథమమాపమాయుః కర్తవ్యతామితి తతో దేవైరుక్తం ముహూర్తమాత్రమస్తీతి-తతోఽతి శీఘ్రం విమానేన భువమాగత్య హరిం శరణం గత ఇతి॥ చం॥ ఇయత్తాం ఏతావానితి పరిచ్ఛేదం-ముహూర్తాత్ ఘటికాద్యుపరిమితాత్ కాలాత్. అభయం సర్వసాంసారికభయనివారణం-హరింగతవాన్-తత్ త్వయ్యుజ్యం ప్రాప్స్యత్యర్థః ॥౧౩॥ తవేతి॥ తవతు ఏతర్హ్యాపి ఇదానీమపి తావదితి- తావతా కాలేన సాంపరాయికం పారలౌకికం సాధనముపకల్ప్య సంపాదయ ॥౧౪॥ తత్ర వైరాగ్యం తావదాహ॥ అంతకాల ఇతి॥ గతసాధ్వసః మృత్యుభయశూన్యః-అసంగః అనాసక్తిః- తేన శస్త్రేణ స్పృహాం సుఖేచ్ఛాం తం దేహమను- యే పుత్రకళత్రాదయః- తేష్వపి స్పృహాం ఛింద్యాత్॥ ౧౫॥ గృహాదితి॥ గృహాత్ప్రవ్రజితః గృహాదికం విహాయ నిరతః గృహే స్థితస్య నపురాసక్తిసంభవాత్-తతోఽష్టాంగయోగమాహ - ధీర ఇతి- బ్రహ్మచర్యాదినియమోపలక్షణం-పుణ్యతీర్థేతి స్నానాదినియమోపలక్షణం ఆసనమాహ-శుచావితి-వివిక్తే ఏకాంతే విధివత్ కుశాజినచైలైః క్రమేణ నిర్మితే॥ చం॥ గృహాత్ప్రవ్రజితః గేహాదికం విహాయ సన్న్యస్తః- పుణ్యం స్వోద్దేశస్థానం ప్రతిగతః ధీః దారపుత్రాదిత్యాగప్రయుక్తచింతారహితః పుణ్యతీర్థే గంగాదిజలే పరిప్లుతః-విధివద్యథా శాస్త్రం కల్పితాసనవతి - శుచౌ పవిత్రే-వివిక్తే విజనే దేశే ఆసీనస్సన్॥౧౬॥ జపగర్భం ప్రాణాయామం వక్తుం జప్యమాహ॥ అభ్యసేదితి ॥ త్రివృత్-త్రిభిరకారాదిభిర్వర్ణితం గ్రథితం బ్రహ్మాక్షరం ప్రణవం మనసా అభ్యసేత్-ఆవర్తయేత్- మనసా ఇంద్రియప్రత్యాహారం వక్తుం ప్రాణాయామేన మనోనియమనమాహ-మనో యచ్ఛేద్బ్రహ్మబీజం ప్రణవం అనుస్మరన్నేవ జితశ్వాసస్సన్। చం ॥ మనసా విషయవిరక్తేన చిత్తేన-శుద్ధం స్వతః పవిత్రత్వేన నిఖిలజగత్పవిత్రీకరణసమర్థం అక్షరం నిత్యం- పరం బ్రహ్మ పరబ్రహ్మప్రకాశకత్వాత్ బ్రహ్మశబ్దవాచ్యం - త్రివృదకారోకారమకారాత్మకం ప్రణవమభ్యసేత్ - జప్యాదిత్యర్థః-జితశ్వాసః రేచకపూర

గోనామ రాజర్షిర్జ్ఞాత్వేయత్తామిహాయుషః। ముహూర్తాత్సర్వముత్సృజ్య గతవానభయం హరిం॥ ౧౩

తవాప్యేతర్హి కౌరవ్య సప్తాహం జీవితావధిః। ఉపకల్పయ తత్సర్వం యావత్సాంపరాయికమ్॥౧౪॥ అం

తకాలే తు పురుష ఆగతే గతసాధ్వసః। ఛింద్యాదసంగశస్త్రేణ స్పృహాం దేహే చ యెమతమ్ ॥౧౫॥ గృహాత్ప్ర

వ్రజితో ధీరః పుణ్యతీర్థజలాప్లుతః। శుచౌ వివిక్త ఆసీనో విధివత్కల్పితాసనే॥౧౬॥ అభ్యసేన్మనసా శుద్ధం త్రివృ

ద్బ్రహ్మాక్షరం పరమ్। మనో యచ్ఛేజ్జితశ్వాసో బ్రహ్మబీజమనుస్మరన్॥ ౧౭॥ నియచ్ఛేద్విషయేభ్యోఽక్షాన్మ

నసా బుద్ధిసారథిః। మనః కర్మభిరాక్షిప్తం శుభార్థే ధారయేద్ధియా॥౧౮॥ తత్రైకావయవం ధ్యాయేదవ్యుచ్ఛి

న్నేన చేతసా। మనో నిర్విషయం యుక్త్వా తతః కించన న స్మరేత్॥౧౯॥ పదం తత్పరమం విష్ణోర్మనో యత్ర ప్ర

కకుంభకైః ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపం వాయుం జితవాన్ - బ్రహ్మబీజం నిఖిలవేదతరోర్బీజభూతం - ప్రణవమనుస్మరన్ ప్రథమం మనో యచ్ఛేత్ నిశ్చలం కుర్యాత్ ॥౧౭॥ ప్రత్యాహారమాహ॥ నియచ్ఛేదితి॥ నియచ్ఛేదక్షాణీంద్రియాణి - నిశ్చయాత్మికా బుద్ధిస్సారథిర్యస్య సః-ధారణామాహ-మన ఇతి-పునశ్చ కర్మభిః తద్వాసనాభిః ఆక్షిప్తం ఆకృష్టం- శుభార్థే భగవద్రూపే॥ చం॥ తతో బుద్ధిసారథిః విషయవీథీషు యథేచ్ఛం ప్రవర్తమానేంద్రియాశ్వయుక్తం ఆత్మనా రథికేనారూఢం శరీరరథం స్వవశే కుర్వతా బుద్ధిరూపసారథినా సాధనేన సహితో జీవః రథికః విషయేభ్యః ఇంద్రియాశ్వసంచారమార్గరూపేభ్యః శబ్దాదివిషయేభ్యః అక్షాన్ హయరూపాణీంద్రియాణి నియచ్ఛేత్ నిగృహ్ణీయాత్॥ శ్రు ॥ ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ చ। బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ ॥ ఇంద్రియాణి హయానాహుర్విషయాంస్తేషు గోచరానితి శ్రుత్యర్థోఽత్రానుసంధాతవ్యః-కర్మభిః పుణ్యపాపరూపబహుజన్మానుష్ఠితకర్మవాసనయా-ఆక్షిప్తం బలాత్కృతం-మనః- శుభార్థీ-పురుషః-ధియా సదసద్వివేచనచతురయా బుద్ధ్యా ధారయేన్నిశ్చలం కుర్యాత్॥ ౧౮ ॥ ఏవం నియమితస్య మనసః కుత్ర సంచారస్సంపాదనీయ ఇత్యర్థః-ధ్యానమాహ॥ తత్రేతి॥ ఏవమేకం పాదాద్యవయవం అవ్యుచ్ఛిన్నేన సమగ్రరూపాదవిముక్తేన-ఆత్మవిశేషే సామాన్యతః చిత్తస్థిరీకరణం ధారణా-అవయవవిభావనయా తద్దార్ఢ్యం ధ్యానమితి భేదః- తత్ర చ మనోవృత్తేర్విలయస్సమాధిరితి వివేకః-సమాధిమాహ-మన ఇతి- నిర్విషయం మనో యుక్త్వా సమాధాయ - స్థిరీభూతే మనసి స్ఫురత్పరమానందమాత్రాకారం కృత్వేత్యర్థః॥ చం॥ తత్రేతి తస్మిన్ మనసి నిగృహీతే సతి - అవ్యుచ్ఛిన్నేన నిరంతరసంలగ్నేన చేతసా-ఏకావయవం ముఖ్య హస్తపాదాద్యవయవసహితం వాసుదేవం ధ్యాయేత్- ఏవం మనో నిర్విషయం విషయేష్వసంచారితం- బ్రహ్మణి యుక్త్వా తతస్తదనంతరం-భగవద్వ్యతిరేకేణ కించన న స్మరేత్ ॥౧౯॥ పదమితి॥ ప్రసీదతి ఉపశామ్యతి గుణవశాత్ పునరపి క్షోభే సతి ధారణామేవ స్థిరీకుర్యాదిత్యాహ- రజసా విక్షిప్తం తమసా విమూఢం స్వీయం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మనోనిరుంధ్యాత్॥ చం॥ రజస్తమోగుణాభ్యామాక్షిప్తం తైరస్కృతం- అతఏవ విమూఢం మోహసంపాదకం - మనః య
త్ప్రసీదతి యస్మిన్ కృతే సతి ప్రసన్నం భవతి- తత్ తథా మనః ప్రసాదజనకం - పరమం బ్రహ్మేశానాదిభిరపి వంద్యమా
నం-విష్ణోః పదమేవ భగవచ్చరణారవిందమేవ-నాన్యత్-సంచింతయేద్భగవతశ్చరణారవిందమితి వక్ష్యమాణత్వాత్-అతః
ఆత్మనః స్వప్స్యమనః॥ ౨౦॥ యచ్ఛేదితి॥ తత్కృతం రజస్తమోభ్యాం కృతం యతః యస్యాం క్రియమాణాయాం-భద్రం సుఖా
త్మకం విషయం పశ్యతస్తస్తైవ పిత్తిభర్వతి॥ చం॥ యావత్కృతమనేకజన్మార్జితం పాపం హంతి- తావత్ నిఖిలపాపనివృ
త్తిపర్యంతం ధీరః విషయజక్షోభరహితః ధారణయా భక్తిరూపజ్ఞానసంపాదకయా స్మృతిసంతత్యా నియచ్ఛేత్- ధారణ
యా భక్తిసిద్ధిమేవాహ-యస్యాం ధారణాయాం సంధార్యమాణాయాం సమ్యక్సంపాదితాయాం సత్యాం-భద్రం మా
ఙ్గళ్యపరమకాష్ఠాభూతం ఆశ్రయం చిత్తస్యాలంబనం- కేయూరమకుటకుండలశ్రీవత్సకౌస్తుభ ముక్తాదామోదరబంధనపీ
తాంబరాదిదివ్యపరికరాలంకృతం భగవద్దివ్యమంగళవిగ్రహరూపం పరమప్రాప్యం వస్తు ఈక్షితః ధ్యానదశాయాం పశ్య
తః యోగినో యోగమభ్యస్యతః-పురుషస్య భక్తిలక్షణో యోగః ఆశు సంపద్యతే-తత్కాలఏవ సిద్ధ్యతి॥ ౨౧॥ యథేతి॥ యథా
యత్రయా వృత్తితి చ ఇతి కర్తవ్యతా విషయతద్విశేషాణాం ప్రశ్నః॥ చం॥ సమ్మతా పురుషార్థసాధనీభూత భక్తిసాధనత్వే
న సమ్మతా-సాధారణా స్మృతిధారా-యథా యేన ప్రకారేణ సంధార్యతే యత్ర సంధార్యతే యస్మిన్నాశ్రయే సంధార్య
తే-ధారణా యాదృశీ సతీ పురుషస్య మనోమలమాశు హరేత్-స్థూలే ప్రపంచే నిరంతరసక్తస్య తత్కాల ఏవ సర్వేభ్యో విషయే
భ్యః పరాఙ్ముఖీకృత్య భగవతస్సూక్ష్మరూపే నివేశితత్వే పూర్వవాసనాబలేన దుర్నిగ్రహత్వాత్ తదనుకూలం స్థూలరూ
పమేవ ప్రథమమూపస్యాలంబనీకర్తవ్యమితి ప్రశ్నః॥ యథేత్యస్యోత్తరం- జితాసనో జితశ్వాసః జితసంగో జితేంద్రియః
ఇతి॥ చం॥ పరీక్షితః ప్రశ్నస్య తాత్పర్యం జానన్ శ్రీశుకోపి తాదృశప్రశ్నానురూపం భగవతః స్థూలరూపమేవ ప్రథమం

సీదతి। రజస్తమోభ్యామాక్షిప్తం విమూఢం మన ఆత్మనః॥ ౨౦॥ యచ్ఛేద్ధారణయా ధీరో హంతి యా తత్కృ
తం మలమ్। యస్యాం సంధార్యమాణాయాం యోగినో భక్తిలక్షణః। ఆశు సంపద్యతే యోగ ఆశ్రయం భ
ద్రమీక్షితః॥ ౨౧॥ రాజా॥ యథా సంధార్యతే బ్రహ్మన్ ధారణా యత్ర సమ్మతా। యాదృశీ వా హరేదాశు
పురుషస్య మనోమలమ్॥ ౨౨॥ ఋషిః॥ జితాసనో జితశ్వాసో జితసంగో జితేంద్రియః। స్థూలే భగవతో రూ
పే మనస్సంధారయేద్ధియా॥ ౨౩॥ విశేషస్తస్య దేహోయం స్థవిష్ఠశ్చ స్థవీయసామ్। యత్రేదం దృశ్యతే వి
శ్వం భూతం భవ్యం భవచ్చ సత్॥ ౨౪॥ అండకోశే శరీరేస్మిన్ సప్తావరణసంయుతే। వైరాజః పురుషో యో
సౌ భగవాన్ ధారణాశ్రయః॥ ౨౫॥ పాతాళమేతస్య హి పాదమూలం పఠంతి పార్ష్ణిప్రపదే రసాతలం। మ

చిత్తాలంబనసౌకుమార్యాయాహ-జితాసనః ఆసనజయశాలీ - జితశ్వాసః రేచకపూరకకుంభకక్రమేణ వాయునిరోధా
భ్యాసశాలీ-జితేంద్రియః నిర్జితైకాదశేంద్రియః - జితసంగః నిర్జితా బ్రహ్మవిత్సంగః బ్రహ్మవిద్భిరేవ సహవాసం కుర్వా
ణః-నిర్జిత దారపుత్రాదిసంగ ఇతి వా- తాదృశః పురుషః స్థూలే భగవతో రూపే జగదాత్మకే భగవచ్ఛరీరే-ధియా సహ మన
స్సంధారయేత్॥ ౨౩॥ విషయమాహ సార్ధేన॥ విశేష ఇతి॥ విశేషో విరాడ్దేహః అతిస్థూలానామతిస్థూలతరః- సదితి కార్య
మాత్రం-అస్య చోపలక్షణత్వేన విషయత్వం॥ చం॥ భూతం ప్రాక్కల్పాదౌ గతం-భవ్యం భవిష్యత్కల్పాదిభావి- భవద్వర్త
మానకల్పాదౌ విద్యమానం-అస్మిన్నేవ కల్పే అతీతమనాగతం వర్తమానం వా- ఏవం త్రివిధం విశ్వం యత్ర భగవతి దృశ్యతే-
విరాడ్రూపస్య స్థూలరూపే వర్తతే-స్థవీయసాం స్థవిష్ఠస్య॥ శ్రు॥ జ్యాయాన్ పృథివ్యా జ్యాయానంతరిక్షాజ్జ్యాయాన్ దే
భ్యో లోకేభ్య ఇతి శ్రుత్యనుసారేణ నిఖిలప్రపంచధారకతయా అతిస్థూలస్య తస్య భగవతః ప్రపంచరూపో దేహ ఏవ - తస్య
భక్తియోగమారురుక్షోః పురుషస్య యచ్చిత్తం తస్య విషయః-ఆరూఢస్య తు సూక్ష్మరూపమేవ॥ ౨౪॥ వస్తుతస్తు విరాడ్జీవని
యంతా భగవానేవ విషయ ఇత్యాహ॥ అండకోశ ఇతి॥ అండకోశే అండకోశాంతర్వర్తిని కటాహ ఏవ పృథివ్యావరణం తతః అ
ప్తేజో వాయ్వాకాశాహంకారమహత్తత్త్వాదీని సప్త॥ చ॥ తాదృశస్థూలరూపవిశిష్టం భగవంతమేవాహ- సప్తావరణసం
యుతే సప్తభిర్మహదహంకారసహితైః పృథివ్యాదిపంచభూతాత్మకైః ఆవరణైరంతావరణైః సంయుతే అండకోశే శరీ
రే విద్యమానో యోయం వై రాజః వైరాజనామధేయః పురుషః - నిఖిలలోకధారకతయావస్థితస్య సాక్షాద్భగవతో వతా
రః స ఏవ ధారణాశ్రయః భక్తిసాధనీభూతధారణాయాః విషయః- తాదృశే భగవతః స్థూలరూపే మనో ధారణాయాం స
త్యామేవ సూక్ష్మరూపవిషయిణీ భక్తిరుత్పద్యత ఇతి భావః॥ ౨౫॥ విరాడ్దేహ తజ్జీవ తదంతర్యామి నామ భేదమారోప్యోపాస
నం కర్తవ్యమిత్యాశయేనాహ॥ పాతాళం పాదమూలం పాదస్యాధో భాగః-పాతాళాదీనాం తదవయవతా విధీయతే-పా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాళాదీన్యతలాంతాని అధస్తనాదారభ్య సప్తభూవివరాణి పఠంతి గృణంతీత్యాది ప్రమాణదర్శనం-పార్ష్ణిః ప్రపదే పా
దస్య పశ్చాత్పురోభాగౌ॥ చం॥ ఏతస్య వై రాజపురుషస్య విశ్వసృజః నిఖిలప్రపంచస్రష్టుః - గుల్ఫౌ పాదస్య పార్శ్వద్వయ
వర్తినౌ స్థూలావయవౌ-జంఘే-జాన్వధోభాగవర్తినౌ పాదాదూర్ధ్వభాగవర్తినౌ దండాకారావయవౌ॥ ౨౬॥ ఊర్వి
తి॥ ఊరుద్వయాంతస్యాధోభాగే వితలం-ఉత్తరభాగే అతలమితి జ్ఞేయం-నభస్తలం భువర్లోకం-నాభిగే వసరః॥ ౨౭॥ ఉరస్స్థ
లమితి॥ ఉరస్స్థలం జ్యోతిరనీకం జ్యోతిషాం సమూహం స్వర్గం॥ చం॥ జ్యోతిరనీకం నక్షత్రలోకం - మహర్లోకం గ్రీవేతి గృ
ణంతి తపోలోకం లలాటం-సత్యం సత్యలోకం-తచ్ఛిరః॥ ౨౮॥ ఇంద్రాదయ ఇతి॥ ఉస్రాః దేవాః తేజోమయశరీరత్వాత్తే బా
హవ ఇత్యాహుః దిశః అస్మదాదిశ్రోత్రాధిష్ఠాత్ర్యో దేవతాః కర్ణౌ శ్రోత్రాధిష్ఠానం శబ్దస్తు శ్రోత్రవిషయః - స తస్య
శ్రోత్రం ఇంద్రియం-ఏవం నాసికాదిష్వపి నాసత్యదస్రౌ అశ్వినౌ - నాసే నాసాపుటే ఇద్ధః దీప్తః॥ ౨౯॥ ద్యౌరితి॥ ద్యౌ
రంతరిక్షం చంద్రసూర్యాధిష్ఠానభూతత్వాత్ అక్షిణీ నేత్రగోళకే-చక్షురింద్రియం పతంగః సూర్యః॥ చం॥ సూర్యోఽస్య ద
క్షిణం చక్షుః-ఏతేన చంద్రో వామచక్షురితి జ్ఞాపితం భవతి॥ శ్రు॥ అగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్రసూర్యావితి శ్రుతేః॥ అహ
నీ రాత్ర్యహనీ అహశ్శబ్దస్యైకశేషః-పరమేష్ఠిధిష్ణ్యం బ్రహ్మపదం- భ్రూవిజృంభః భ్రూవిక్షేపసమకాలః - తాలూ అధి
ష్ఠానం-జిహ్వా ఇంద్రియం॥ ౩౦॥ ఛందాంసీతి॥ ఛందాంసి ఛందః ప్రధానా వేదాః - శిరో బ్రహ్మరంధ్రం స్నేహకళాః పుత్రా
దిస్నేహలేశాః॥ చం॥ స్నేహో భక్ష్యవస్తుగతో రసవిశేషః తత్సామ్యాత్ సంహార్యగతః కర్మవిశేషాత్ స్నేహశ

పాతాలం విశ్వసృజోఽథ గుల్ఫౌ తలాతలం వై పురుషస్య జంఘే॥ ౨౬॥ ద్వే జానునీ సుతలం విశ్వమూర్తే రూరుద్వ
యం వితలం చాతలం చ। మహీతలం తజ్జఘనం మహీప తేన నభస్తలం నాభిసరో గృణంతి॥ ౨౭॥ ఉరస్స్థలం
జ్యోతిరనీకమస్య గ్రీవా మహర్వదనం వై జనోఽస్య। తపో లలాటం విదురాదిపుంసః సత్యం తు శీర్షాణి సహస్రశీ
ర్ష్ణః॥ ౨౮॥ ఇంద్రాదయో బాహవ ఆహురుస్రాః కర్ణౌ దిశః శ్రోత్రమముష్య శబ్దః। నాసత్యదస్రౌ పరమస్య నా
సే ఘ్రాణోఽస్య గంధో ముఖమగ్నిరిద్ధః॥ ౨౯॥ ద్యౌరక్షిణీ చక్షురభూత్పతంగః పక్ష్మాణి విష్ణోరహనీ ఉభేఽస్య।
తద్భ్రూవిజృంభః పరమేష్ఠిధిష్ణ్యమాపోఽస్య తాలూ రస ఏవ జిహ్వా॥ ౩౦॥ ఛందాంస్యనంతస్య శిరో గృణంతి
దంష్ట్రా యమః స్నేహకళా ద్విజాని। హాసో జనోన్మాదకరీ చ మాయా దురంతసర్గో యదపాంగమోక్షః॥
౩౧॥ వ్రీడోత్తరోష్ఠోఽధర ఏవ లోభో ధర్మః స్తనోఽధర్మపథోఽస్య పృష్ఠః। కస్తస్య మేఢ్రం వృషణౌ చ మిత్రౌ కుక్షిః
సముద్రా గిరయోఽస్థిసంఘాః॥ నద్యోఽస్య నాడ్యోఽథ తనూరుహాణి మహీరుహా విశ్వతనోర్నృపేంద్ర। అనంత
వీర్యః శ్వసితం మాతరిశ్వా గతిర్వయః కర్మ గుణప్రవాహః॥ ౩౩॥ ఈశస్య కేశాన్ విదురంబువాహాన్ వాసస్తు సం
ధ్యాం కురువర్య భూమ్నః। అవ్యక్తమాహుర్హృదయం మనశ్చ స చంద్రమాః సర్వవికారకోశః॥ ౩౪॥ విజ్ఞా
నశక్తిం మహిమామనంతి సర్వాత్మనోఽంతఃకరణం గిరిత్రం। అశ్వాశ్వతర్యుష్ట్రగజా నఖాని సర్వే మృగాః పశ
వః శ్రోణిదేశే॥ ౩౫॥ వయాంసి తద్వ్యాకరణం విచిత్రం మనుర్మనీషా మనుజో నివాసః। గంధర్వవిద్యాధరచారణా

శబ్దేనోచ్యతే-తస్య కళాః అవాంతరవిభాగా ఏవ-ఉన్మాదశ్చిత్తవిభ్రమః - జనానామున్మాదకరీ మాయా ప్రకృతిః॥ శ్రు॥ మా
యాంతు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమితి శ్రుతేః॥ ద్విజాని దంతాః-క్లీబత్వమార్షం - దురంతః అపారః సర్గ
ఇతి యత్ స తస్య కటాక్షః నిఖిలప్రపంచసర్గస్యాపి భగవత్కటాక్షవిక్షేపాధీనత్వాత్॥ ౩౧॥ వ్రీడేతి॥ అధర్మమార్గః
తస్య పృష్ఠభాగః-కః ప్రజాపతిః - మిత్రౌ మిత్రావరుణౌ॥ ౩౨ ॥ నద్య ఇతి॥ అనంతవీర్యస్య వయః కాలః - తస్య గమనం
గుణప్రవాహః ప్రాణినాం సంసారః-కర్మ తస్య క్రియా॥ ౩౩॥ ఈశస్యేతి॥ భూమ్నః ప్రభోః- అవ్యక్తం ప్రధానం-సః ప్రసిద్ధ
శ్చంద్రమాః హృదయమాహుః-తదీయం మనః సర్వేషాం వికారాణాం కామాదీనాం కోశ ఇవాశ్రయభూతః- చంద్రోఽపి
సర్వవికారకోశ ఉచ్యతే-ధూమాదిమార్గత్వాత్ ॥ ౩౪ ॥ విజ్ఞానశక్తిమితి॥ విజ్ఞానశక్తిం జ్ఞానరూపాం భగవచ్ఛక్తిం
చిత్తం మహిం మహత్తత్త్వం - అంతఃకరణం అహంకారం - గిరిత్రం శ్రీరుద్రం- గర్దభాద్బడబాయాముత్పన్నా అ
శ్వతరీ ॥ ౩౫॥ వయాంసీతి॥ వయాంసి పక్షిణః - తస్య వ్యాకరణం ॥ శ్రు ॥ నామరూపే వ్యాకరవాణీతి శ్రుత్యుక్తం
శిల్పనైపుణ్యం యదాహుః ॥ శ్లో ॥ యేన శుక్లీకృతా హంసాః శుకాశ్చ హరితీకృతాః । మయూరాశ్చిత్రితా యేన
స నో వృత్తిం విధాస్యతీతి ॥ చం॥ వ్యాకరణం వ్యాహారః - విచిత్రాలాప ఇత్యర్థః - మనుః స్వాయంభువమనుః- మ
నీషా బుద్ధిః॥ చం ॥ శ్రు ॥ యద్వై కించ మనురవదత్తద్భేషజమితి శ్రుత్యా-మనోర్బుద్ధిమదగ్రగణ్యత్వాత్ స ఏవ బుద్ధిరితి.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భావః-మనుజః పురుషః నివాసః ఆశ్రయః-మనుష్యజన్మన్యేవ జ్ఞానభక్త్యాదీనాం సంభవాత్ - తిర్యగ్త్యాష్షేయ దేవతానామనధికార ఇతి తిర్యగ్దేవాదిజన్మసు కర్మాధికారాభావాత్॥ సూ॥ సర్వాపేక్షా యాచ యజ్ఞాదిశ్రుతేరశ్వవదితి॥ శ్రు॥ యజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతీతి ప్రమాణానుసారేణ జ్ఞానాదేర్యజ్ఞాదికర్మసాపేక్షత్వాత్ కర్మణాం వా వనధికారేబ్రహ్మోపాసనాదావనధికారాత్ అతో మానుషదేహస్య సర్వోపయోగత్వాత్ - గంధర్వాదీనాంద్వం ద్వైక్యం-గంధర్వాప్సరసః. స్వరస్మృతిః-షడ్జాదిస్వరస్మృతయ ఇత్యర్థః-అసురానీకం వీర్యం పరాక్రమస్థానం యస్య-అసురానీకవర్య ఇతి పాఠే గంధర్వాదయః స్వరాః-అసురసమూహశ్రేష్ఠః ప్రహ్లాదః స్మృతిస్తస్యేతి॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మాననమితి॥ బ్రహ్మవిప్రః-తస్య ఆననం ముఖం క్షత్రం క్షత్రియోభుజో యస్య - విట్ వైశ్యః ఊరూ యస్య - అంఘ్రిశ్రితః కృష్ణవర్ణః శూద్రో యస్య-నానారూపాః అభిధాః నామాని యేషాం తేచ తే-అభిజ్యాః దేవాః- తేషాం గణైః వసురుద్రాదిభిః - ఉపపన్నో యుక్తః-ద్రవ్యాత్మకః-హవిస్సాధ్యః వితానయోగో యజ్ఞప్రయోగః-తస్య కర్మకార్యం ఆవశ్యకాభిప్రేత ఇత్యర్థః॥ చం॥ శ్రు॥ అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణామితి శ్రుతౌ కృష్ణశబ్దస్య తమోగుణవాచిత్వేన శూద్రవర్ణస్య తమఃప్రధానత్వేన కృష్ణవర్ణశబ్దేన వ్యపదేశః॥ శ్రు॥ బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీదిత్యాదిః పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయతేత్యాద్యంతా శ్రుతిరత్రానుసంధేయా॥ శ్రు ॥ యాగ్ం సా భవతీతి-శతగుణితోత్తరక్రమేణ ప్రజాపత్యానందపర్యంతమభ్యస్యతతోపి. శతగుణితతయా బ్రహ్మానందం వక్తుముపక్రమ్య శ్రుతయః బ్రహ్మానందస్య అపరిచ్ఛేదం మన్యమానాస్సత్యః॥ శ్రు ॥ యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహేతి యస్యానందస్యాపరిచ్ఛేదమాహుః తాదృశానందనిధిం పరమాత్మానం నారాయణం భజేత॥ ౩౭॥ ఇయానితి॥ ఇయానేతావాంత్సన్నివేశః అవయవసంస్థానం - అస్మిన్ బుద్ధ్యా మనస్సంధార్య తే ముముక్షుభిః-యతో అతిరిక్తం కించిన్నాస్తి-తస్మిన్॥ ౩౮॥ తదేవం చిత్తస్థైర్యార్థం విరాడ్దేహాజీవేశ్వరాణాం అభేదేనోపాసనముక్తం త

> స్సరస్స్వరస్మృతిర్హ్యసురానీకవీర్యః॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మాననం క్షత్రభుజో మహాత్మా విడూరరంఘ్రిశ్రితకృష్ణవర్ణః। నానాభిధాభీజ్యగణోపపన్నో ద్రవ్యాత్మకః కర్మవితానయోగః॥ ౩౭॥ ఇయానసావీశ్వరవిగ్రహస్య యస్సన్నివేశః కథితో మయా తే। సంధార్యతేస్మిన్ వపురుష్షేస్థవిష్ఠే మనస్స్వబుద్ధ్యా న యతోస్తి కించిత్॥ ౩౮॥ స సర్వధీవృత్త్యనుభూతసర్వ ఆత్మా యథా స్వప్నజనేక్షితైకః। తం సత్యమానందనిధిం భజేత నాన్యత్ర సజ్జేద్యత ఆత్మపాతః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే-ప్రథమోధ్యాయః. ❋
>
> శ్రీశుకః॥ ఏవం పురా ధారణయాత్మయోనిర్నష్టాం స్మృతిం ప్రత్యవరుధ్య తుష్టాత్। తథా ససర్జేదమమో

త్రతు దేహజీవావిశ్వరే ప్రవిలాప్య స ఏవ ధ్యేయ ఇతి సదృష్టాంతం నిర్ధారయతి॥ స ఇతి॥ సర్వేషాం బుద్ధివృత్తిభిరనుభూతం సర్వం యేన సః ఏక ఏవ సర్వాంతరం ఆత్మా-తమేవ సత్యం భజేత-అన్యత్రోపలక్షణే-న సజ్జేత్-యతః సంగాత్-ఆత్మనః పాతః సంసారో భవతి - ఏకస్యతత్తదింద్రియైస్సర్వానుభూతౌ దృష్టాంతః స్వప్నే జనానామీక్షితా యథేతి-స్వప్నే హి కదాచిద్బహూన్ జీవాన్ పరికల్ప్య-జీవస్తదింద్రియైస్సర్వం పశ్యతి తద్వత్-ఈశ్వరస్య తు విద్యాశక్తిత్వాన్న బంధః॥ చం॥ అన్యత్ర తదధిష్ఠితే తచ్ఛరీరభూతేపి ప్రపంచే న సజ్జేత-యతః కేవలవిషయసంగాదాత్మపాతో భవతి నిత్యస్యాప్యాత్మనః అసత్కల్పతా భవతి - అతో విషయసంగం విహాయ పూర్వోక్తరీత్యా కృత్స్నప్రపంచశరీరకతయా చ కృత్స్నం ప్రపంచరూపం తథాభూతమేవ జానీయాత్ ఏతదేవ రూపం ధారణాశ్రయమితి భావః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ ద్వితీయే తు తతస్స్థూలధారణాతో జితం మనః। సర్వసాక్షిణి సర్వేశే విష్ణౌ ధార్యమితీర్యతే॥ దృశ్యాలంబనరూపైవముక్తా వై రాజధారణా। ఇహోచ్యతే తు తచ్ఛాద్యా సర్వాంతర్యామిధారణా॥ తత్ర తావత్పూర్వోక్తధారణాయా అవాంతరఫలం విశ్వసృష్ట్యాదికమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవం ధారణయా-తుష్టాద్ధరేః-పురా ప్రళయసమయే-నష్టాం సృష్టిస్మృతిం- ప్రత్యవరుధ్య లబ్ధ్వా అవ్యయాత్ప్రళయాత్ప్రాగిదం విశ్వం యథాసీత్తథా ససర్జ - వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిర్యస్య అత ఏవ అమోఘా దృష్టిర్యస్యేతి అత స్తయా ధారణయా విశ్వసృష్టిసామర్థ్యం భజతి॥ చం॥ పురా సర్గాదికాలే ఏవం ధారణయా పూర్వోక్తధారణయా-ప్రపంచశరీరకపరమాత్మవిషయిణ్యా మనోధారణయా- నష్టాం స్మృతిం ప్రత్యవరుధ్య వినష్టాం ప్రపంచసర్గప్రకారస్మృతిం ప్రాప్య తుష్యన్ సంతుష్టస్సన్ అమోఘదృష్టిః సఫలదృష్టివిషయకజ్ఞానః-వ్యవసాయబుద్ధిః నిశ్చయాత్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కబుద్ధిః-ఆత్మనః పరమాత్మనో యోనిరుత్పత్తిర్యస్య-తాదృశశ్చతుర్ముఖః అవ్యయాత్ప్రాక్ యథా ప్రళయ ప్రాక్కాలే-పూర్వసర్గే యథాతథా పూర్వసర్గవదేవ ఇదం కృత్స్నం జగత్ ససర్జ సృష్టవాన్॥ శ్రు॥ ధాతా యథాపూర్వమకల్పయదితి శ్రుతేః ౧॥ ఉపాసనాఫలాదతివిరక్తస్య శుద్ధాత్మధారణాయామధికారః అతో వైరాగ్యార్థం సర్వం కర్మఫలం నినిందతి॥ శాబ్దస్యేతి॥ శాబ్దం శబ్దమయం-బ్రహ్మ వేదః-తస్య ఏష పంథాః కర్మఫలబోధనప్రకారః- క్లేశాః అర్థశూన్యైరేవ స్వర్గాదినామభిర్ధ్యాయతి తత్తదిచ్ఛాం కరోతీతి యత్-అపార్థత్వమేవాహ. తత్ర మాయామయే పథి సుఖమితి మన్యమానః స్వప్నాన్ పశ్యన్నివ పరిభ్రమన్నర్థాన్ న విందతి-తత్తల్లోకం ప్రాప్తోపి నిరవద్యం సుఖం న లభత ఇత్యర్థః॥ ౨॥ తర్హి సర్వథా కర్మఫలత్యాగే సద్య ఏవ దేహపాతస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ॥ తత ఇతి॥ తతః కవిః - నామమాత్రేషు నామమాత్రసారేషు భోగ్యేషు యావతార్థేన దేహనిర్వాహో యస్య తథాభూతస్స్యాత్-అప్రమత్తః తావన్మాత్రేష్వనాసక్తః- వ్యవసాయబుద్ధిః నేదం సుఖమితి నిశ్చయవాన్-తత్ర తస్మిన్నర్థే అన్యదైవ సిద్ధే సతి తత్ర యత్నే పరిశ్రమం పశ్యన్న యతేత॥ చం ॥ ఏవం స్థూలప్రపంచశరీరకబ్రహ్మవిషయకధారణాయాః చతుర్ముఖేనానుష్ఠితాయాః ప్రపంచసృష్టిసామర్థ్యసంపాదకతయా సాఫల్యమభిధాయానంతరం వైరాగ్యస్య భక్త్యంగతయా తత్ప్రకారమాహ॥ సిద్ధ ఇతి॥ కవిః యుక్తాయుక్తవివేకచతురః. అన్యథా లఘూపాయేన-అర్థే గురూపాయసాధ్యే అర్థే సిద్ధే సతి తత్ర పరిశ్రమం పరీక్షమాణః గురూపాయానుష్ఠానే కేవలదేహాయాసం నిరీక్షమాణః న యతేత గురూపాయేన ప్రయతేత॥ ౩॥ అన్యథాసిద్ధిమాహ ద్వాభ్యాం॥ సత్యామితి ॥ కశిపోశ్శయ్యాయాః స్వతస్సిద్ధే బాహౌ సతి ఉపబర్హణైః కిం-ఉచ్ఛీర్షకైః-పురుధా బహుప్రకారయా- అన్నపాత్ర్యా భోజనపాత్రేణ-దిక్సద్భావే నామ నగ్నత్వమేవ॥ చం॥ క్షితౌ సత్యాం శయనేకతల్పైః అచంచలదృఢవిస్తీర్ణఖట్వారూపాయాం క్షితౌ సత్యాం-కశిపోః స్వల్పస్య కృత్రిమస్యాదృఢస్య అనియతస్య అవిస్తృతస్య కృతే ప్రయాసైః కింతదార్జనజనితైః వ్యర్థైరాయాసైః-కిం ప్రయోజనం న కిమపీత్యర్థః-బాహౌ శిరసః ఉన్నతావస్థితిసంపాదకే స్వబాహౌ అప్రయత్నలభ్యే. మృదుత్వేనాత్యన్నత

> క్షుద్వృత్తిర్వృథా వ్యయాత్ప్రాగ్వ్యవసాయబుద్ధిః॥ ౧॥ శాబ్దస్య హి బ్రహ్మణ ఏష పంథా యన్నామభిర్ధ్యాయతి ధీరపార్థైః। పరిభ్రమంస్తత్ర న విందతేర్థాన్ మాయామయే వాసనయా శయానః॥ ౨॥ తతః కవిర్నామసు యావదర్థస్స్యాదప్రమత్తో వ్యవసాయబుద్ధిః। సిద్ధేన్యథార్థే న యతేత తత్ర పరిశ్రమం తత్ర సమీక్షమాణః॥ ౩॥ సత్యాం క్షితౌ కిం కశిపోః ప్రయాసైర్బాహౌ స్వసిద్ధే హ్యుపబర్హణైః కిమ్। సత్యంజలౌ కిం పురుధాన్నపాత్ర్యా దిగ్వల్కలాదౌ సతి కిం దుకూలైః॥ ౪ ॥ చీరాణి కిం పథి న సంతి దిశంతి భిక్షాం నైవాంఘ్రిపాః పరభృతస్సరితోప్యశుష్యన్। రుద్ధా గుహాః కిమజితోవతి నోపపన్నాన్ కస్మాద్భజంతి కవయో ధనదుర్మదాం

నాతినీచతాసంపాదకే సదా సన్నిహితే స్వసిద్ధే సతి స్వవ్యాపారం వినైవ సిద్ధే సతి దుష్కరం స్వవ్యాపారం వినైవాసిద్ధైరుపబర్హణైః తల్పోపరినిక్షిప్తైః శిరస ఔన్నత్యసంపాదకైః సతూలపట్టైః కిం న కిమపీత్యర్థః ఏవమంజలౌ స్వస్య సుఖప్రయత్నసిద్ధే సతి పురుధా బహువిధప్రయత్నసాధ్యయా సదా అసన్నిహితయా అన్నపాత్ర్యా స్వర్ణరజతకాంస్యాదిరూపయా కిం ప్రయోజనం న కిమపీత్యర్థః దిగ్వల్కలాదౌ సతి కిం దుకూలైః అతివిస్తృతాస్వయత్నలభ్యాసు దిక్షు ప్రాగాదిదశదిక్షు వల్కలాదివస్త్రేషు సత్సు దుకూలైః సూక్ష్మవస్త్రైర్బహుధనసాధ్యైః కిం ప్రయోజనం న కిమపీత్యర్థః॥ ౪॥ నను వల్కలమన్నం తోయం వాసః స్థానం చ యాచ్ఞాప్రయత్నం వినా కథం ప్రాప్యేత తత్రాహ ॥ చీరాణీతి ॥ చీరాణి వస్త్రఖండాని పర్ణాన్ బిభ్రతి పుష్ణంతి ఫలాదిభిః రుద్ధాః గుహాః సుఖశయనోపవేశనాద్యుపయుక్తాః- గిరిదర్యః - రుద్ధాః కిం రాజాదిభిర్నిరుద్ధాః కిం-నను తేషామలాభే కిం కార్యం స్యాదత ఆహ - అజితో హరిః ఉపపన్నాన్ శరణాగతాన్-కిం నావతి న రక్షతి కిం శబ్దస్యాపి పూర్వత్ర సంబంధః ధనేన యో దుర్మదః తేన అంధాన్॥ చం॥ నను సర్పవృశ్చికాద్యుపద్రవసహితాయా గుహాయాః కథం శయనాద్యుపయుక్తత్వం అత ఆహ. కిమితి-అజితః పరమాత్మా నారాయణః-ఉపపన్నాన్ శరణాగతాన్- నావతి కిం న రక్షతి కిం తస్య శరణాగతరక్షకత్వాత్ సర్వేభ్యోపి భయహేతుభ్యః స ఏవ రక్షతి అతస్తదర్థమపి న భేత్తవ్యమితి భావః- ఏవం శయనోపవేశనాదిస్థానేషు పూర్వశ్లోకోక్తేష్వశనవసనాదకాదిషు చ గుహాదిషు తపఃస్థానేషు చ ఏతచ్ఛ్లోకోక్తేషు సంభవత్సు సత్సు విద్వాంసో యతయోపి-ధనదుర్మదాంధాన్ ధనేన యోయం దుర్మదః॥ శ్లో॥ ఈశ్వరోహమహంభోగీ సిద్ధోహం బలవాన్ సుఖీ। ఆఢ్యోభిజనవానస్మి కోన్యోస్తి సదృశో మమ ఇత్యాదిప్రలాపహేతు దుర్మదః మదిరాదిమత్తస్యేవ మదః తేనాంధాన్ ఉత్తమాధమమధ్యమపురుషతారతమ్యవివేకవిధురతయా అంధప్రాయాన్ ధనికాన్ కస్మాద్ధేతోర్భజంతి - అశనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చ్ఛాదనగృహాదిని మిత్తంహిత్వభజనంకర్తవ్యం- తస్యశ్లోకద్వయోక్త ప్రకారేణరాజసేవాద్యాయాసమంతరేణైవసిద్ధత్వాత్ నతదర్థమపి తేభజనీయాః - యేతాన్ భజంతేన తేవిద్వాంసఃఅపితుకేవలంపామరాఏవేతిభావః॥ ౫॥ హరిస్తుసేవ్యఇత్యాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిరక్తస్సన్ తంభజేతభజనీయత్వేహేతవః-స్వచిత్తేస్వతఏవసిద్ధః॥యతఏవఆత్మాఅతఏవప్రియఃప్రియస్యచసేవాసుఖరూపైవఅర్థశ్చసత్యఃనత్వనాత్మవన్మిథ్యాభగవాన్ భజనీయగుణశ్చ అనంతశ్చనిత్యః ఏవంభూతస్తంభజేత- తదనుభవానందేననిర్వృతస్సన్నితిస్వతస్సుఖాత్మకత్వందర్శితం - కించయస్మిన్ భజనేసతిసంసారహేతోరవిద్యాయాఉపరమోనాశోభవతి॥ చం॥ స్వచిత్తేస్వతఏవసిద్ధః॥ శ్రు॥ అంతఃప్రవిష్టశ్శాస్తాజనానాగ్ంసర్వాత్మేతిశ్రుత్యనుసారేణస్వీయహృదయావచ్ఛేదేనఏవంపూర్వోక్తరీత్యా - స్వతఏవప్రయత్నంవినైవస్వనియమనార్థంసిద్ధః ఆత్మాఅంతర్యామీ - ప్రియోఽర్థః ప్రీతివిషయఃపురుషార్థఃభగవాననంతః- అపరిచ్ఛిన్నోనారాయణోస్తి-తంభగవంతం - నిర్వృతఃసంతుష్టః-నియతః- అర్థాః విషయాయస్యసతాదృశఃవిషయేష్వసక్తఇత్యర్థఃభజేత సేవేత-యత్రభగవద్భజనేసతిసంసారస్యహేతురజ్ఞానంతస్యోపరమోనివృత్తిశ్చభవతి॥ ౬ ॥ ఏతదేనాన్యచింతానిందయాపృథయతి॥కఇతి॥ తాంతథాభూతాం-పరస్యహరేరనుచింతాంధారణామనాదృత్యపశూన్-కర్మజడాన్ వినా॥శ్రు॥ యథాపశురేవసర్వదేవానామితిశ్రుతేః - అసతీంవిషయచింతాం- కోనామకుర్యాత్-తచ్చింతయావైతరణ్యాంపతితం-తత్రచస్వకర్మజాధ్యాత్మికాదిక్లేశాన్ సేవమానంపశ్యన్ వైతరణీయమద్వారస్థానదీ- తత్తుల్యత్వాత్సంసృతిర్వైతరణీ॥చం॥స్వకర్మజాన్ స్వపాపసంభవాన్-పరితాపాన్ నారకీర్వేదనాః - జుషాణంప్రాప్తవంతంవైతరణ్యాఖ్యాయామగ్నిమయ్యాం నద్యాం - పతితంజనంపశ్యన్ పశూన్వృతేపశుప్రాయాన్ జ్ఞానహీనాన్వినా - కోవాపురుషః తాంపధాన్ ॥౫॥ఏవంస్వచిత్తేస్వతఏవసిద్ధఆత్మాప్రియోఽర్థోభగవాననంతః।తన్నిర్వృతోనియతస్తంభజేతసంసారహేతూపరమశ్చయత్ర॥౬॥కస్తాంత్వనాదృత్యపరానుచింతామృతేపశూనసతీంనామయుంజ్యాత్॥ పశ్యన్ జనంపతితంవైతరణ్యాంస్వకర్మజాన్ పరితాపాన్ జుషాణమ్॥౭॥ కేచిత్స్వదేహాంతర్హృదయావకాశేప్రాదేశమాత్రంపురుషంవసంతమ్ । చతుర్భుజంకంజరథాంగశంఖగదాధరంధారణయాస్మరంతి॥౮॥ప్రసన్నవక్త్రంనలినాయతేక్షణంకదంబకింజల్కపిశంగవాససమ్। లసన్మహారత్నహిరణ్మయాంగదంస్ఫురన్మహారత్నకిరీటకుండలమ్॥౯॥ఉన్నిద్రహృత్పంకజకర్ణికాలయేయోగేశ్వరస్థాపితపాదపల్లవమ్।శ్రీలక్ష్మణంకౌస్తుభరత్నకంధరమమ్లానలక్ష్మ్యావనమాలయాచితమ్॥౧౦॥విభూషితంమేఖలయాంగుళీయకైర్మహాధనైర్నూపురకంకణాదిభిః। స్నిగ్ధామలైఃకుంచితనీలకుంతలైర్విరోచమానాననహాసపేశలమ్॥ ౧౧॥ అదీనలీలాహసితేక్షణోల్లసద్భ్రూభంగసంసూచితభూర్యనుగ్రహమ్ । ఈక్షేత చానుచింతాంభగవదనుచింతామనాదృత్యఅసతీందుష్టాం చింతాంశబ్దాదివిషయిణీం కుర్యాత్ - నకుర్యాదిత్యర్థః॥౭॥ తామేవధారణాంసవిశేషమాహ॥ షడ్భిః॥ కేచిదితి॥ స్వదేహస్యాంతఃమధ్యేయద్ధృదయంతత్రయోఽవకాశస్తస్మిన్ వసంతంప్రాదేశః-తర్జన్యంగుష్ఠయోర్విస్తారః॥ సఏవ మాత్రాప్రమాణం యస్యహృదయపరిమాణంతత్రోపచర్యతేకంజంపద్మంరథాంగంచక్రం ॥ చం ॥ స్వదేహస్యాంతర్హృదయే యోనామావకాశః ఆకాశః తస్మిన్నవస్థితమపి ప్రాదేశమాత్రం-ప్రాదేశఃఆకాశాదిసర్వజగత్ప్రదేశఃప్రజ్ఞాదిత్వాత్స్వార్థేణ్-తన్మాత్రంసర్వజగచ్ఛరీరతయాజగద్రూపత్వేనజగత్పరిమాణంయావాన్వా॥శ్రు॥అయమాకాశస్తావానేషోఽంతర్హృదయఆకాశఇతిశ్రుత్యనుసారేణ॥శ్రు॥ప్రాదేశమాత్రమభివిమానమిత్యాదౌ శ్రుత్యాం ప్రాదేశమాత్రశబ్దస్య శ్రీభాష్యకారాదిభిరేవమేవవ్యాఖ్యాతత్వాత్ ధారణయాఅవిచ్ఛిన్నయాధియా-స్మరంతి॥౮॥ప్రసన్నేతి॥ నళినంపద్మంతద్వత్ప్రసన్నే- ఆయతేదీర్ఘేఈక్షణే యస్యకదంబకుసుమస్యకింజల్కాఃకేసరాః॥ తద్వత్పిశంగేవాససీయస్యలసంతిమహారత్నానియేషు తానిసువర్ణమయాన్యంగదానియస్యస్ఫురంతిచతానిమహారత్నానితన్మయానికిరీటకుండలానియస్య ॥ ౯॥ఉన్నిద్రేతి॥ ఉన్నిద్రంవికసితంయత్ హృత్పంకజంతస్యకర్ణికైవ-ఆలయఃస్థానంతస్మిన్ యోగేశ్వరైః స్థాపితౌపాదపల్లవౌయస్యశ్రీః లక్ష్మీరేవలక్ష్మణంచిహ్నంతద్యుక్తంపామాదివిహితోమత్వర్థీయోణ్ప్రత్యయఃకౌస్తుభరత్నంకంధరాయాంయస్యఅమ్లానాలక్ష్మీశ్శోభాయస్యాస్తయావనమాలయాఆచితంవ్యాప్తం॥౧౦॥విభూషితమితి॥స్నిగ్ధత్వాదివిశిష్టైః కుంతలైర్విరోచమానే ఆననేయోహాసఃతేనపేశలంసుందరం॥ ౧౧॥అదీనేతి॥అదీనముదారంయల్లీలాహసితంతేనయదీక్షణంతస్మిన్ ఉల్లసంతోయేభ్రూభంగాఃభ్రూ

(౨౫)

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షేపాః తైస్సంసూచితోభూర్యనుగ్రహో యేన-చింతామయంచింతాయా ఆవిర్భవంతం॥ చం॥ ధ్యానదశాయాం ధ్యాతృచిత్తానుగుణ్యేనకల్పితశరీరం ఈక్షేత మనసాపశ్యేత్ ॥౧౧॥ తస్యైవ ధ్యానమాహ॥ ఏకైకశ ఇతి॥ పాదాదియావద్ధసితంహసితపర్యంతం - అనుభావయేచ్చింతయేత్ యద్యజ్జితమయత్నతః స్ఫురితం పాదగుల్ఫాదిస్థానం అవయవస్తత్తదపోహ్యత్యక్త్వాపరంజఙ్ఘాజాన్వాది ధారయేద్ధ్యాయేత్-శుధ్యతి తస్మిన్నిశ్చలా భవతి॥ చం ॥ నన్వతిచంచలస్య మనసః కథం పూర్వోక్తసర్వావయవవిశిష్టే భగవద్రూపే అవస్థాపనమత ఆహ - యావద్ధసితం హసితవన్ముఖపర్యంతం ధియా ఏకైకశః స్మరేత్ - అనభ్యాసదశాయాం ప్రథమ ఏవ సర్వాంగానాం యుగపత్స్మరణాసంభవాత్ - జితం జితం స్థానమపోహ్య శ్రీపాదాదికిరీటపర్యంతేష్వవయవేషు అభ్యాసవశాత్ మనసా జితం సుగ్రహం తత్ స్థానమపోహ్య త్యక్త్వా పరంపరం పూర్వపరిచితం తత్తదుత్తరం స్థానం మనసి ధ్యాయేత్-యథా యథా ధీశ్శుధ్యతి-విషయానపోహ్య తత్రైవాసక్తా భవతి-తథా ధారయేత్॥౧౩॥ పూర్వోక్తవైరాజధారణాయా ఏతద్ధారణాంగత్వమాహ॥ యావదితి॥ పరే బ్రహ్మాదయః తేభ్యః పరేస్మాత్ కూటస్థాత్ విశ్వేశ్వరేతస్మిన్ అంతరిద్రష్టరి నతుదృశ్యే చైతన్యఘనత్వాద్భక్తియోగః ప్రేమలక్షణః క్రియావసానే అవశ్యకర్మానుష్ఠానానంతరం అనేకకర్మాపినియచ్ఛేద్భక్తియోగపర్యంతమేవేత్యుక్తం॥ చం॥ స్థవీయః పురుషస్య విరాజః రూపం భక్తిగమ్యాత్ పూర్వోక్తాత్ పాదారవిందప్రభృతి ముఖారవిందపర్యంతాదన్యత్ - పాతాళమేతస్య హి పాదమూలమిత్యారభ్య - ఇయానసావీశ్వరవిగ్రహస్యేత్యంతేన ప్రతిపాదితం స్థూలరూపం ప్రపంచాత్మకం-క్రియావసానే నిత్యనైమిత్తికకర్మావసానే ప్రయతస్సన్ స్మరేత॥౧౪॥ ఏతావతాసన్నమృత్యోః పుంసః కృత్యముక్తం ఇదానీం తస్యైవ స్వయం దేహం త్యక్తుమిచ్ఛతః కృత్యమాహ సార్ధైశ్చతుర్భిః ॥ స్థిరమితి॥ అంగ హే రాజన్ ఏవంభూతో యతిః యదా ఇమం లోకం దేహం జిహాసుః హాతుమిచ్ఛతి తదా దేశే పుణ్యక్షేత్రే కాలే చోత్తరాయణాదౌ మనో న సజ్జేత్ సంగం న ప్రాపయేత్ న దేశకాలౌ యోగస్సిద్ధిహేతూ కింతు యోగ ఏవేతి . దృఢనిశ్చయో భూత్వా స్థిరం సుఖకరంచ ఆసనమాస్థితస్సన్ ప్రాణాన్

చింతామయమేవమీశ్వరం యావన్మనో ధారణయావతిష్ఠతే॥౧౨॥ ఏకైకశోంగాని ధియానుభావయేత్పా

దాదియావద్ధసితం గదాభృతః। జితం జితం స్థానమపోహ్య ధారయేత్పరం పరం శుధ్యతి ధీర్యథా తథా॥౧౩॥

యావన్న జాయేత పరావరేస్మిన్ విశ్వేశ్వరే ద్రష్టరి భక్తియోగః। తావత్ స్థవీయః పురుషస్య రూపం క్రియా

వసానే ప్రయతస్స్మరేత॥౧౪॥ స్థిరం సుఖం చాసనమాశ్రితో యతిర్యదా జిహాసురిమమంగ లోకమ్। కాలే చ

దేశే చ మనో న సజ్జేత్ ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మనసా జితాసుః॥౧౫॥ మనస్స్వబుద్ధ్యామలయా నియమ్య క్షేత్రజ్ఞ

నింద్రియాణి నియచ్ఛేత్॥ చం॥ స్థిరమచంచలం-సుఖం మృదుస్పర్శం చేలాజినకుశోత్తరమిత్యర్థః తాదృశమాసనమాస్థితః కాలే దేశే చ-లోకవ్యవహారవిషయే జనపదగ్రామాదిదేశే. న సజ్జేత్ నసక్తో భూయాత్ జితాసుః ప్రాణాయామైర్నిర్జితశ్వాసః మనసా ప్రాణానింద్రియాణి నియచ్ఛేత్-నిగృహ్ణీయాత్ ॥౧౫॥ మన ఇతి॥ తత్తద్గృహీతవిషయం మనః బుధ్యా నిశ్చయరూపయా నియమ్య తన్నాత్రీంకృత్వా ఏతాం మనోనిగ్రహసాధనీభూతాం బుద్ధిం- క్షేత్రజ్ఞే బుధ్యాదిద్రష్టరి - నినయేత్ప్రవిలాపయేత్-తం చ క్షేత్రజ్ఞం ఆత్మని శుద్ధేతత్త్వే - తం చ శుద్ధమాత్మానం ఆత్మని బ్రహ్మణి అవరుధ్య ఏకీకృత్య లబ్ధోపశాంతిః ప్రాప్తనివృత్తిస్సన్ కృత్యాద్విరమేత ॥చం॥ క్షేత్రజ్ఞే శరీరిణి జీవే నినయేత్-ప్రతిష్ఠాపయేత్ జీవాత్మతత్త్వం సమ్యగ్విమృశేదిత్యర్థః-ఆత్మని శరీరవియుక్తాత్మని శుద్ధే నినయేత్ ధీరః ఇంద్రియాదినిగ్రహసమర్థః-ఆత్మానం జీవం ఆత్మని పరమాత్మని సర్వేంద్రియజయేన లబ్ధోపశాంతిస్సన్ యావతాం సాధనానామనుజ్ఞాతత్వేన ద్రవ్యాభావాత్ కృత్యాద్విరమేత్-నకించిదపి కుర్యాత్-స్థిరమిత్యారభ్య విరమేత కృత్యాదిత్యంతస్య శ్లోకద్వయస్యాయం భావః. నిఖిలసాంసారికదుఃఖాస్పదం ఇమం లోకం యస్త్యక్తుమిచ్ఛతి ముముక్షుః శుచౌ దేశే స్థిరం సుఖం చాసనమాస్థితస్సన్ స్వస్య నిరంతరభగవద్భక్తిసిద్ధయే ప్రథమం మనో నిగృహ్ణీయాత్-తతశ్చ నిగృహీతే మనసా రేచకపూరకకుంభకాదిక్రమేణ వాయుం నిగృహ్య తతో బాహ్యేంద్రియాణి విషయేభ్యో నిగృహ్ణీయాత్ - అనంతరం నిగృహీతం మనః పునర్యథా విషయేషు న ప్రవర్తతే తథా సదసద్వివేచనచతురయా బుధ్యా దేహాద్విలక్షణాత్మవిషయిణ్యా జీవపరమాత్మవిషయిణ్యా చ సమ్యక్ మనో నిగృహ్య తామపి బుద్ధిమాత్మనో గుణభూతాం తస్యాశ్రయతయా ప్రధానే క్షేత్రజ్ఞే శరీరిణి జీవే నియచ్ఛేత్-తత్తస్యాపి జపస్వరూపం సమ్యగ్విశోధ్య శరీరసంబంధాదేః కర్మప్రయుక్తత్వేన శుద్ధాత్మస్వరూపే విచార్య మానే తత్స్వరూపస్య భేద్యత్వాద్బాహ్యత్వాదివిశిష్టతమా ప్రజాపతివాక్యోక్తా అపహతపాప్మత్వాదిసత్యకామత్వసత్యసంకల్పత్వాంతైః - కల్యాణగుణైర్విశిష్ట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తయా చ - క్షేత్రజ్ఞభావమప్యపోహ్యాపూర్వోక్తాకారయుక్తతయా శుద్ధ ఆత్మని క్షేత్రజ్ఞస్వరూపం నియచ్ఛేత్ - క్షేత్రజ్ఞ
స్య శుద్ధాత్మని నియమనం నామ క్షేత్రజ్ఞావస్థామపోహ్య శుద్ధస్వరూపేణ పరిజ్ఞానం తతస్తాదృశశుద్ధస్వరూపస్య ఆత్మనోఽపి
పరమాత్మాయత్తనిత్యసత్తాకతయా తదాధేయతయా తచ్ఛేషతయా చ తమపి పరమాత్మని నియచ్ఛేత్ శుద్ధస్వరూపస్య జీవ
స్య పరమాత్మని నియమనం నామ స్వాయత్తకర్తృత్వాదిత్యాగపూర్వకం పరమాత్మాయత్తకర్తృత్వాదివైశిష్ట్యానుసం
ధానం చ అత ఏవ పరమాత్మశేషత్వాద్యనుసంధానానంతరం తాదృశానుసంధానమేవ నిరంతరం సంపాద్య తదనంతరం న
కించిదపి సంపాదయేదితి ॥౧౬॥ తతః పరం ప్రాప్యాభావాత్ - తదేవాహ - న యత్రేతి - యత్రాత్మస్వరూపే - కాలో న ప్ర
భుః కిమపి కర్తుం న సమర్థః - అత ఏవ దేవా న ప్రభవ ఇత్యాహ - అనిమిషాం దేవానాం పరః ప్రభుః కాలోఽపి యత్ర న ప్రభుః త
త్ర కుతో దేవాః ప్రభవస్స్యుః దేవనియమ్యానాం తు జగతాం ప్రాణినాం - తత్ర కా వార్తేత్యాహ - జగతామితి - కుతో న ప్ర
భవంతీత్యపేక్షాయాం నిరుపాధికత్వాదిత్యాహ - యద్వా - జగత్కారణాన్యపి యస్య జగత్సృష్ట్యాదౌ న ప్రభవంతీత్యాహ
న యత్రేతి ॥చం॥ ఏవం మనోనిగ్రహప్రభృతి భగవచ్ఛేషత్వజ్ఞానాత్మైన సంపాదితభక్తిసాధనస్య నిరంతరభగవద్భక్తివివృ
ద్ధయే భగవత్స్వరూపం సమ్యక్ప్రతిపాదయతి - యత్ర యస్మిన్ వైష్ణవే పరమపదే - పద్యత ఇతి పదం పరమప్రాప్యం భగవ
ద్రూపం - పరమమప్రాకృతం నిత్యం పరమమంగళాయతనం చ అస్తి తస్మిన్ భగవద్రూపే అనిమిషాం పరః బ్రహ్మాదిస్తం
బపర్యంతానాం జీవానాం బహువిధదేహాదిపరిణామసంపాదకతయా తేభ్యోఽపి పరః కాలః న ప్రభుః తస్య రూపస్య పరిణా
మసంపాదకో న భవతి ॥ శ్లో ॥ కాలో న పచతే తత్ర న కాలస్తత్ర వై ప్రభురితి ప్రమాణాత్ ఏవం కాలస్యాపి తత్రాప్రభుత్వా
భావే తాదృశకాలకృతపరిణామవంతో దేవా బ్రహ్మరుద్రాదయో జగతాం య ఈశిరే తే కుతో న ప్రభవస్స్యుః న కుతశ్చి
దపీత్యర్థః భగవద్రూపస్య పరిణామాభావే హేతుమాహ - న యత్రేతి - యత్ర భగవద్రూపే సత్త్వగుణోఽపి మిశ్రస
త్త్వగుణోఽపి - న - తథా రజస్తమశ్చ నాస్తి అత ఏవ వికారః దేవతిర్యగాదివికారోఽపి నాస్తి మహాన్ మహత్తత్త్వం ప్రధానం

ఏతాం నినయేత్తమాత్మని । ఆత్మానమాత్మన్యవరుధ్య ధీరో లబ్ధోపశాంతిర్విరమేత కృత్యాత్ ॥౧౬॥ న యత్ర
కాలోఽనిమిషాం పరః ప్రభుః కుతో ను దేవా జగతాం య ఈశిరే । న యత్ర సత్త్వం న రజస్తమశ్చ న వై వికా
రో న మహాన్ ప్రధానమ్ ॥౧౭॥ పరం పదం వైష్ణవమామనంతి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః । విసృజ్య దౌ
రాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యార్హపదం పదే పదే ॥౧౮॥ ఇత్థం మునిస్తూపరమేద్వ్యవస్థితో విజ్ఞా

కృత్స్నప్రపంచస్యాపి మూలకారణీభూతం ప్రధానం ప్రకృతిరపి నాస్తి - తస్యాప్రాకృతత్వాత్ ॥౧౭॥ నిరుపాధికత్వం
కుత ఇత్యత ఆహ - పరమితి - యత్ యస్మాత్ - అతత్ ఆత్మవ్యతిరిక్తం - నేతి నేతీత్యేవముత్సిసృక్షవో దౌరాత్మ్యం దేహా
ద్యాత్మత్వం విసృజ్య - అర్హస్య పూజ్యస్య - శ్రీవిష్ణోః పదం పదే పదే క్షణే క్షణే - హృదా ఉపగుహ్య ఆశ్లిష్య నాన్యస్మిన్ సౌ
హృదం యేషాం తథాభూతాస్సంతః - తద్వైష్ణవం పదం అత ఏవ - పరం సర్వతః శ్రేష్ఠం - ఆమనంతీత్యన్వయః ॥చం॥ అతత్
పూర్వోక్తభగవద్రూపవ్యతిరిక్తం ప్రాకృతం త్రిగుణాశ్రయం కాలకృతవివిధవిచిత్రపరిణామశాలి - హేయం స్వశరీ
రాదికం - ఉత్సిసృక్షవః త్యక్తుమిచ్ఛవః యద్వైష్ణవం పదం నేతి నేత్యామనంతి నైతాదృశం నైతాదృశమితి జగద్విలక్షణత్వే
నామనంతి - తదేవ వైష్ణవం విష్ణుసంబంధి పరం పదం పరమప్రాప్యం భక్తేరాలంబనం - భగవద్దివ్యరూపం తదేవ ॥శ్రు॥ తత్తే ప
దం సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యోమిత్యేతదిత్యాదిశ్రుతిభిరామనంతి - కే తే ఆమనంతీత్యాశంకాయామాహ - విసృజ్యేతి - అనన్య
సౌహృదాః అన్యత్ర భగవద్వ్యతిరిక్తేషు విషయేషు సౌహృదరహితాః యద్వా - అనన్యాః ॥శ్లో॥ అనన్యాశ్చింతయంతో మా
మితి శ్లోకోక్తాధికారిణః తేషు భాగవతేషు సౌహృదం యేషాం తే - తే భాగవతాః భాగవతభక్తా వా - దౌరాత్మ్యమాత్మనో
మనసో దుష్టతాం విషయపారవశ్యం విసృజ్య - అర్హపూజాయాం - అర్హత ఇత్యర్హః తస్య భగవతః పదం చరణారవిందం
పదే పదే హృదా ఉపగుహ్య నిరంతరం ధ్యాయంతః అత ఏవ అతదుత్సిసృక్షవః తద్వైష్ణవం పరమపదమామనంతీత్యన్వయః ॥
౧౯ ॥ ఇత్థమితి ॥ యస్మాదిత్థం బ్రహ్మత్వేన వ్యవస్థితో మునిః ఉపరమేత్ - తుశబ్దేన యది ప్రయాస్యన్నితి వక్ష్యమాణాత్సకాశాత్
విశేష ఉక్తః - తమాహ - విజ్ఞాయతే అనేనేతి విజ్ఞానం శాస్త్రం తేన జాతా దృక్ జ్ఞానం తస్యాః వీర్యబలం తేన సురంధితాని దగ్
ధ్వాః విహింసితా వా ఆశయా విషయవాసనా యస్య సః - ఇదానీం తస్య దేహత్యాగప్రకారమాహ - స్వపార్ష్ణినా పాద
మూలేన - గుదం మూలాధారం - ఆపీడ్య నిరుంధ్య - అనిలం ప్రాణం ఉన్నమయేత్ - ఊర్ధ్వం నయేత్ - జితక్లమో హేన - ష
ట్సు స్థానేషు నాభ్యాదిషు ॥చం॥ ఇత్థం ప్రతిపదం వ్యవస్థితః భగవత్పదమేవ ధ్యాయన్ పురుషః విజ్ఞానం విశిష్టం భక్తిరూపం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యత్ జ్ఞానం తేనయాన్వృక్ భగవత్సాక్షాత్కారరూపాదృక్ తస్యాః వీర్యేణసామర్థ్యేన రంధితాశయః పరిపక్వచిత్తః॥ శ్రు॥ భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః । క్షీయంతే చాస్యకర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరాపర ఇతి శ్రుతిరత్ర అనుసంధేయా-తథాభూతో మునిరుపరమేత్ తాదృశభక్తిసిద్ధ్యనంతరం నకించిదపి కుర్యాత్ - ఏవంభక్తియుక్తస్య పురుషస్య స్వచ్ఛందదేహశరీరత్యాగక్రమమాహ-స్వపార్ష్ణినేతి - జితక్లమః గ్లానిరహితః పురుషః స్వపార్ష్ణినా- పార్ష్ణిర్నామ పాదాదిగుల్ఫయోరధఃప్రదేశః తేన స్వస్య పార్ష్ణినా గుదస్థానమాపీడ్య సమ్యఙ్నిపీడ్య యథా వాయురధో న యాతి తథా నిపీడ్య తత స్తస్మాత్ గుదస్థానాత్ అనిలం వాయుం షట్సు వక్ష్యమాణేషు నాభిహృదయోరస్తాలుమూలభ్రూమధ్యమూర్ధస్వరూపేషు షట్సుస్థానేషు ఉన్నమయేత్ ఊర్ధ్వం సంచారయేత్ ॥౧౯॥ నాభ్యామితి॥ నాభ్యాం మణిపూరకే స్థితం - హృది అనాహతచక్రే అధిరోప్య-ఉరసి కంఠాదధో దేశే స్థితే విశుద్ధచక్రే - మనస్వీ యతచిత్తః - స్వతాలుమూలం తస్యైవ చక్రస్యాగ్రదేశం-తతో బహుధా గమనసంభవాత్ శనకైరిత్యుక్తం॥ ౨౦ ॥ పార్ష్ణినా గుదస్యాపీడనేన నాభ్యాం స్థితం వాయుం హృది హృదయప్రదేశే అధిరోప్య తస్మాత్ హృదయప్రదేశాత్ ఉదానగత్యా కంఠస్థానవ్యాపిన్యా గత్యా ఉరసి వక్షసి తం వాయుం-మునిః మననశీలః ఋషిః ప్రాపయేత్-తత స్తస్మాదురః ప్రదేశాత్ మనస్వీ స్థిరచిత్తః మునిః యోగపరిపక్వయా ధియా అనుసంధాయ తం వాయుం శనకైః తాలుమూలం నయేత్॥ ౨౦ ॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్ భ్రువోరంతరమాజ్ఞాచక్రం-నిరుద్ధానీంద్రియాణి శ్రోత్రే నేత్రే నాసికే ముఖం చేత్యేవం సప్త అన్వయనాని ప్రాణమార్గా యేనసః - స్థిత్వా ముహూర్తార్ధం అనపేక్షశ్చేత్ పరంబ్రహ్మ గతః స్వమూర్ధన్ మూర్ధని-అత్ర సప్తమీలోపః ఆర్షః- బ్రహ్మరంధ్రం నిర్భిద్య దేహం ఇంద్రియాణి చ విసృజేత్॥ ౨౦॥ తస్మాత్తాలుమూలాత్ భ్రువోరంతరమున్నయేత్ - కీదృశస్సన్ నిరుద్ధసప్తనిరుద్ధసప్తసంఖ్యాకశీర్షణ్యరంధ్రాణాం సప్తత్వం॥ శ్రు ॥ సప్తవైశీర్షణ్యాః ప్రాణా ఇతి శ్రుతిసిద్ధం సప్తరంధ్రాణి చ - వ

నద్వృగ్వీర్యసురంధితాశయః । స్వపార్ష్ణినాపీడ్య గుదం తతోऽనిలం స్థానేషు షట్సూన్నమయేజ్జితక్లమః॥
౧౯॥ నాభ్యాంస్థితం హృద్యధిరోప్య తస్మాదుదానగత్యోరసి తం నయేన్మునిః । తతోऽనుసంధాయ ధియా మనస్వీ స్వతాలుమూలం శనకైర్నయేత॥ ౨౦॥ తస్మాద్భ్రువోరంతరమున్నయేత నిరుద్ధసప్తాయతనోऽనపేక్షః। స్థిత్వా ముహూర్తార్ధమకుంఠదృష్టిర్నిర్భిద్య మూర్ధన్ విసృజేత్పరం గతః॥ ౨౧॥ యది ప్రయాస్యన్నృప పారమేష్ఠ్యం వైహాయసానాముత యద్విహారమ్। అష్టాధిపత్యం గుణసన్నివాయే సహైవ గచ్ఛేన్మనసేంద్రియైశ్చ॥ ౨౨॥ యోగేశ్వరాణాం గతిమాహురంతర్బహిస్త్రిలోక్యాః పవనాంతరాత్మనామ్। న క

ర్ణౌ నాసాద్వయం నేత్రద్వయం శ్రోత్రద్వయం చేతి - ఏతేన నిరుద్ధసప్తేత్యస్య నిరుద్ధసప్తశీర్షణ్యరంధ్ర ఇత్యర్థః - స్వయనః అయనమర్చిరాదిమార్గః సుఖకరమయనం యస్యస తాదృశః - అనపేక్షః దేహాత్మజాది ష్వపేక్షారహితః - అకుంఠదృష్టిః అప్రతిహతదృష్టిః-పురుషః ముహూర్తార్ధం ఘటికామాత్రం గతస్సన్ విసృజేత్- తాదృశమూర్ధస్థానమపి విసృజేత్ ॥౨౧॥యదీతి॥ యదితు పారమేష్ఠ్యం పదం బ్రహ్మణః స్థానం - ప్రయాస్యన్ భవతి-ఉత-వైహాయసానాం ఖేచరాణాం సిద్ధానాం- యద్విహారం క్రీడాస్థానం స్వర్గాదికం, - కీదృశం అష్టాధిపత్యాని అణిమాద్యైశ్వర్యాణి యస్మిన్-తదపి ప్రయాస్యన్॥ గుణసన్నివాయే గుణసముదాయరూపే బ్రహ్మాండే సర్వత్రేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ గుణసన్నివాతే సత్త్వరజస్తమో మేళనే సతి-అష్టాధిపత్యం వా అష్టానామణిమాద్యైశ్వర్యాణామాధిపత్యం వా. - తాదృశాధికారం వా - యది ప్రయాస్యన్ భవతి-మనఆదిలింగదేహేన సహైవ గచ్ఛేత్ - తేషాం న లింగదేహభంగ ఇతి భావః-తర్హి దేహత్యాగావసరే - మనశ్చ ఇంద్రియాణి చ న త్యజేత్ -కింతు తైస్సహ తత్తల్లోకభోగార్థం గచ్ఛేత్ ॥ ౨౨ ॥ యతః కర్మగతివన్న యోగగతిః పరిచ్ఛిన్నేత్యాహ॥ యోగేశ్వరాణామితి॥ యోగేశ్వరాణాం త్రిలోక్యాః అంతర్బహిశ్చ-మహర్లోకాదిషు - బ్రహ్మాండాద్బహిశ్చ-గతిమాహుః-అత్ర హేతుః పవనస్యాంతః - ఆత్మా లింగశరీరం యేషామితి-విద్యా ఉపాసనా-తపో భగవదర్థః-యోగోऽష్టాంగః-సమాధిర్జ్ఞానం-తాన్యేవ భజంతి యే- తేషాం యా గతిః॥౨౦ ॥ పవనో వాయురంతరాత్మని శరీరాంతరాళే యేషాం తేషాం వాయుం రేచకపూరకకుంభకక్రమేణ శరీరాంతరాళే ధృతవతామిత్యర్థః - యోగేశ్వరాణాం యోగాభ్యాసేన సమర్థానాం త్రిలోక్యాః భూర్భువస్స్వరితి లోకత్రయాత్ -అంతర్బహిశ్చ గతిమాహుః, విద్యా వేదాంతవిద్యా-తపో యోగః శమదమాదివిరక్తధర్మానుష్ఠానం-సమాధిరష్టాంగయోగః- తాన్ భజంతీతి తాదృశాః తేషాం తాం గతిం పునరావృత్తిలక్షణాం అర్చిరాదిగతిం కర్మభిః కేవలం యజ్ఞాదికర్మానుష్ఠానైర్నాప్నువంతి॥౨౩ ॥ తామాహోష్టభిః

• CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వైశ్వానరమితి ॥ విహాయసాఆకాశేన - తత్రబ్రహ్మలోకపథేనగతస్సన్-ప్రథమంవైశ్వానరంఅగ్న్యభిమానినీం దేవతాంయాతి-కేనోపాయేన-సుషుమ్నయానాడ్యా-సాచదేహాద్బహిరపివితతాస్తీత్యాహ - శోచిషాజ్యోతిర్మయ్యా-విధూతకల్కః-త్యక్తోమలోయేనసః-క్వాప్యసజ్జమానఇత్యర్థః - ఉదస్తాత్ ఉపరిష్టాత్ వర్తమానంహరేస్సంబంధి తారారూపం-నారాయణాధిష్ఠితమిత్యర్థః-శైంశుమారంచక్రం - పంచమస్కంధేవక్ష్యమాణంశింశుమారాఖ్యంజ్యోతిశ్చక్రంచ-చక్రస్థానానిఆదిత్యాదిధ్రువాంతానిపదానిప్రయాతీత్యర్థః॥ చం ॥ బ్రహ్మప్రథేనబ్రహ్మమార్గప్రాపికయా - శోచిషాహార్దపూజాప్రసన్నహార్దకృపావశేన - ప్రకాశమాన యాసుషుమ్నానాడ్యాసాధనీభూతయా- విహాయసాగతః అంతరిక్షమార్గేణగతఃపురుషః - ప్రథమంవైశ్వానరంఅగ్నింయాతి॥ శ్లో ॥ అగ్నిర్జ్యోతిరహశ్శుక్ల ఇత్యగ్నిపూర్వికాహిసాగతిః- ఏవమగ్నిర్జ్యోతిరితిప్రమాణచోదితాగ్నిప్రాప్తిమభిధాయఅనంతరంజ్యోతిఃప్రాప్తిమాహ-విధూతేతి-ధూతకల్కః విధూతపుణ్యపాపః శ్రు॥అశ్వఇవరోమాణివిధూయపాపమితి- తదావిద్వాన్ పుణ్యపాపేవిధూయనిరంజనః పరమంసామ్యముపైతీతిచశ్రుత్యర్థోత్రప్రతిపాదితః-ఉదస్తాదూర్ధ్వంవిద్యమానంహరేఃవిష్ణోశ్శైంశుమారంచక్రంప్రయాతి ॥ ౨౪ ॥ తదితి॥తద్విష్ణోశ్చక్రంవిశ్వస్యనాభింసూర్యాద్యాశ్రయభూతం-ఆదిష్టలింగత్వాన్నాభిశబ్దస్యనక్లీబత్వం-అతివర్త్య అతిక్రమ్యపరతః స్వర్గిణాంగత్యభావాత్ - ఏకఏవనిర్మలేనలింగశరీరేణబ్రహ్మవిదాంస్థానంఅవైర్నమస్కృతం-మహర్లోకముపైతి-యద్యస్మిన్ విబుధాఃకల్పాయుషో భృగ్వాదయః॥ చం॥ ఏకఃకశ్చిద్యోగీవిశ్వస్యప్రపంచస్యనాభింకారణీభూతంవిష్ణోస్తచ్ఛైంశుమారచక్రాఖ్యంస్థానమతివర్త్య- అణీయసాసూక్ష్మతరేణవిరజేనవిమలేనాత్మనామనసాబ్రహ్మవిదాంనమస్కృతంవక్ష్యమాణంపరమేష్ఠిధిష్ణ్యంబ్రహ్మసదనముపైతి - కల్పాయుషఃకల్పపర్యంతమాయుర్యేషాం-తేభిస్తాంగతిమాప్నువంతివిద్యాతపోయోగసమాధిభాజామ్॥ ౨౩॥ వైశ్వానరంయాతివిహాయసాగతస్సుషుమ్నయాబ్రహ్మపథేనశోచిషా । విధూతకల్కోథహరేరుదస్తాత్ప్రయాతిచక్రంనృపశైంశుమారమ్॥ ౨౪॥ తద్విశ్వనాభింత్వతివర్త్యవిష్ణోరణీయసావిరజేనాత్మనైకః । నమస్కృతంబ్రహ్మవిదాముపైతి కల్పాయుషోయద్విబుధారమంతే॥ ౨౫॥ అథోఅనంతస్యముఖానలేనదందహ్యమానంసనిరీక్ష్యవిశ్వమ్ । నిర్యాతిసిద్ధేశ్వరజుష్టధిష్ణ్యం యద్ద్వైపరార్ధ్యంతదుపారమేష్ఠ్యమ్॥ ౨౬॥ నయత్రశోకోనజరానమృత్యుర్నార్తిర్నచోద్వేగఋతేకుతశ్చిత్ । యచ్చిత్తతోదఃకృపయానిదంవిదాం దురంతదుఃఖప్రభవానుదర్శనాత్॥ ౨౭॥ తతోవిశేషంప్రతిపద్యనిర్భయస్తేనాత్మనాపోనలమూర్తిరత్వరన్ । జ్యోతిర్మయోవాయుముపేత్యకాలేవాయ్వాత్మనాఖంబృహదాత్మలింగమ్॥ ... ర్యంతం చతుర్ముఖవద్వర్తమానావిబుధాయత స్థానంప్రతి-రమంతేతముపైతి॥ ౨౫॥ అథోఇతి॥ అథోఅనంతరంకల్పాంతేసవిశ్వంత్రైలోక్యం - అతిశయేనదహ్యమానంనిరీక్ష్యతత్రాప్యుష్మప్రాప్తేః యద్ద్విపరార్ధస్థాయితత్పారమేష్ఠ్యంపదంప్రతినిర్యాతి-సిద్ధేశ్వరైర్జుష్టానిధిష్ణ్యానియస్మిన్ తత్-ఇతిశ్రైష్ఠ్యంసూచితం॥ చం॥ ననుస్వర్గాదిషుభోగస్థానేషుసత్సుపరమేష్ఠిధిష్ణ్యేకేనవిశేషేణవిదుషాంప్రవృత్త్యతిశయఇత్యతఆహ అనంతస్యసంకర్షణస్యశేషస్యముఖానలేనముఖఫూత్కారజనితవిషాగ్నినాదందహ్యమానం విశ్వంజగత్ప్రసమీక్ష్యజగత్సంహారకస్యకాలాగ్నిరుద్రస్యాపి అనంతవిషాగ్నిసంభూతత్వమేవపంచమస్కంధేవక్ష్యతే - తథాదందహ్యమానంస్వర్గాదికమపివిశ్వమత్యంతనశ్వరత్వేననిశ్చిత్యసిద్ధానాంబ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధానామీశ్వరైస్సనకాదిభిస్సేవితంధిష్ణ్యంస్థానభూతం పారమేష్ఠ్యంపరమేష్ఠినశ్చతుర్ముఖస్యస్థానంద్వైపరార్ధంద్విపరార్ధసంజ్ఞికంతన్నిఖిలజగత్ప్రసిద్ధంయదస్తితన్నిర్యాతిగచ్ఛతి-ఉశబ్దోవధారణే.నిర్యాత్యేవేత్యర్థః॥ ౨౬॥ తదేవాహ॥ నేతి॥ ఆర్తిర్దుఃఖం-ఉద్వేగోభయంకింతుయచ్చిత్తతోహేతోఃయద్దుఃఖం - అదఃఋతేతదేకంవినాతతుతోభవతి-అనిదంవిదాంఇదంభగవతోధ్యానమజానతాంప్రాణినాం- దురంతదుఃఖానాం - యఃప్రభవోజన్మతస్యానుదర్శనాత్-యద్వా- తేషాంకృపయా - చిత్తతోదోమనఃపీడేతియత్ తద్వినాకుతశ్చిదపియత్రశోకాదయోనసంతీతి॥ చం ॥ కోత్రస్థానేఇతరాపేక్షయావిశేషఇత్యతఆహ- ఋతేసత్యనామకేయత్రలోకే-యదధిష్ఠితానాంమహాయోగినాంసనకాదీనాంఅనిదంవిదాంఏతాదృశస్థానమజానతాం పశుపుత్రస్వర్గధనాదికమపేక్షమాణానాం దురంతదుఃఖోత్పత్తిస్థానస్యసంసారస్యానుదర్శనాత్ కృపయాచిత్తతోదః చిత్తవిక్షేపస్సంభవతిఅహోఏతేఅల్పాః స్థిరంబహుదుఃఖబహుళంసంసారమనుభవంతీతికృపయాచిత్తవిక్షేపోజాయతేతత్పారమేష్ఠ్యంస్థానమితిభావః॥ ౨౭ ॥ తత్రబ్రహ్మలోకంగతానాంత్రిధాగతిః-యేపుణ్యోత్కర్షేణగతాః తేకల్పాంతరేపుణ్యతారతమ్యేనఅధికారికాభవంతి-యేతుహిర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణ్యైశ్వర్యాద్యుపాసనాబలేనగతాః తేబ్రహ్మణాసహముచ్యంతే యేభగవదుపాసకాః-తేస్వేచ్ఛయాబ్రహ్మాండంభిత్త్వైవ వైష్ణవంపదంఆరోహంతి-తత్రప్రస్తుతస్యభగవద్భక్తస్యబ్రహ్మాండభేదనప్రకారమాహ ॥ తతఇతి ॥ అత్రేయంప్రక్రియా-ఈశ్వరాధిష్ఠితాయాఃప్రకృతేః-కేనచిదంశేనమహత్తత్త్వంభవతి - తస్యాంశేనాహంకారః-తస్యాంశేనశబ్దతన్మాత్రద్వారానభః-తస్యాంశేనస్పర్శతన్మాత్రద్వారావాయుః - తస్యాంశేనరూపతన్మాత్రద్వారాతేజః తస్యాంశేనరసతన్మాత్రద్వారాఆపః। తాసామంశేనగంధతన్మాత్రద్వారాపృథివీ - తైశ్చమిళితైశ్చతుర్దశభువనాత్మకంవిరాట్ఛరీరం-తస్యపంచాశత్కోటియోజనవిశాలస్య-పృథివ్యేవాండకటాహశబ్దవాచ్యా - కోటియోజనవిశాలంప్రథమావరణం-పంచాశత్కోటియోజనవిశాలమిత్యేకే-తతశ్చాబాదీనాంయేపరిణతాఃఅంశాః- తాన్యేవోత్తరోత్తరందశగుణాన్యావరణాని-అష్టమంతుప్రకృత్యావరణం-వ్యాపకమేవ-తదేవంస్థితేపృథివ్యాద్యావరణభేదనప్రకారః- కథ్యతేఇతి-తతోవిశేషం ప్రతిపద్య - లింగదేహేనపృథివ్యాత్మతాంప్రాప్యేత్యర్థః - ఏవముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యం-నిర్భయఃకథంయాస్యామీతి శంకాశూన్యః- తేనాత్మనాపృథివీరూపేణ-తన్నిర్వర్తరాఆపఃప్రతిపద్య -అత్వరన్ త్వరామకుర్వన్-తత్తదాత్మకత్వేనక్లేదదాహాదిశంకాభావాద్యథేష్టంభోగాన్భుంజానఇత్యర్థః.ఏవంజ్యోతిర్మయస్సన్-కాలేభోగావసానే-బృహతఃఆత్మనఃలింగమూర్తిత్వేనడపాసనేమూర్తం-యద్వాశబ్దాత్మనాతస్యప్రాపకమితి॥ ౩౦ ॥ ఏవంమహాయోగినాంపరమేష్ఠిధిష్ణ్యప్రాప్తిమభిధాయతత్ప్రాప్తానాంపునరావృత్త్యభావేపిభక్తియోగమహిమ్నాతదపిసాతిశయంత్యక్త్వా తదూర్ధ్వగమనానంతరంలింగదేహభంగక్రమః తదనంతరం సాక్షాద్భగవతో వాసుదేవాఖ్యస్యపరస్యబ్రహ్మణోనారాయణాఖ్యస్యపరమపదాఖ్యస్థానవిశేషప్రాప్తిమాహ-తతఇత్యధ్యాయశేషేణ - తతఃతాదృశబ్రహ్మసదనప్రాప్త్యనంతరం-భగవతినిరంతరభక్తియుక్తఃపురుషఃఆకాశాదిపంచభూతానాంచరమంగంధాదిగుణపంచకత్వేనసర్వాపేక్షయా-అతిశయితగుణత్వేనవిశేషశబ్దవాచ్యంపృథివీతత్త్వంప్రతిపద్యతత్కార్యభూతం - దేహాదికంత్యక్త్వాతదుపాదానభూతంపృథివీతత్త్వంప్రతిపద్యనిర్భయః దేవాదిశరీరపరిణామప్రసంగాభావేననిర్భయః-మరణాదిభీతిరహితః-తేనాత్మనా

ముపేత్యకాలేవాయ్వాత్మనాఖంబృహదాత్మలింగమ్॥౨౮॥ ఘ్రాణేనగంధంరసనేనవైరసంరూపంచదృ
ష్ట్యాశ్వసనంత్వచైవ। శ్రోత్రేణచోపేత్యనభోగుణత్వంప్రాణేనచాకూతిముపైతియోగీ॥ ౨౯ ॥ సభూ
తసూక్ష్మేంద్రియసన్నికర్షంమనోమయందేవమయంవికార్యమ్ । సంసాద్యగత్యాసహతేనయాతివిజ్ఞా

కేవలపృథివీరూపశరీరేణ-పృథివ్యాఃకారణీభూతాఆపఃఉదకతత్త్వం॥శ్రు॥అద్భ్యఃపృథివీత్యాదిశ్రుతేః॥ శ్రు॥ పృథివ్యప్సుప్రలీయతఇతిప్రలయశ్రుతిః తతస్తాదృశాబ్రూపశరీరపరిగ్రహానంతరంఅనలమూర్తిః తత్కారణీభూతాగ్నిశరీరకః॥శ్రు॥అగ్నేరాపఇతిసృష్టిశ్రుతేః॥ శ్రు ॥ ఆపస్తేజసిలీయంతఇతిప్రళయశ్రుతేః- అత్వరన్ మందంగచ్ఛన్-జ్యోతిర్మయఃపూర్వోక్తాగ్నిశరీరకోనాయుముపేత్యఅగ్నికారణీభూతంవాయుముపేత్య॥ శ్రు ॥ వాయోరగ్నిరితిసృష్టిశ్రుతేః॥ శ్రు ॥ తేజోవాయౌలీయతఇతిప్రళయశ్రుతేఃతతః కాలేతదనంతరకాలేవాయ్వాత్మనావాయురూపశరీరేణతత్కారణీభూతేనఆత్మలింగంఆత్మజన్యంబృహత్ పూర్వోక్తతత్త్వచతుష్టయాపేక్షయాబృహత్ వ్యాపకం-విభ్విత్యర్థః - తాదృశంఖంగగనంవాయురపికారణీభూతమాకాశం॥శ్రు॥ ఆకాశాద్వాయురితి - తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఇతిసృష్టిశ్రుతేః-అస్యఆత్మలింగత్వంతస్మిన్ ఆత్మలింగేఆకాశేవాయుర్లయః॥ ౨౮॥ ఇంద్రియార్థానాంభూతసూక్ష్మాణాంఅతిక్రమమాహ-ఘ్రాణేనేతి - ఘ్రాణేనాధిష్ఠితేనగంధముపేత్యశ్వసనంస్పర్శంనభోగుణత్వం శబ్దాత్మతాంప్రాణేనతత్తత్కర్మేంద్రియేణఆకూతింతత్తత్క్రియాం॥ ౩౦॥ ఏవంభూతసంహారక్రమమభిధాయ అనంతరమింద్రియసంహారక్రమమాహ - ఘ్రాణేనకార్యభూతేనగంధంతస్యకారణీభూతం గంధతన్మాత్రముపేత్యతథారసనేనరసనేంద్రియేణ-రసంరసతన్మాత్రముపేత్య - తథాదృష్ట్యాచక్షుషారూపంతత్కారణీభూతం రూపతన్మాత్రంచ ఉపేత్య-త్వచైవత్వగింద్రియేణైవ - తత్కారణంస్పర్శముపేత్యతథాశ్రోత్రేంద్రియేణ తత్కారణీభూతనభోగుణత్వంశబ్దతన్మాత్రరూపత్వంచఉపేత్యఅనంతరం ప్రాణేనప్రాణవాయునాతత్కారణీభూతామాకూతిం యోగీభగవదుపాసకఃఉపైతి-ఆకూతిరితిగుణవిశేషః॥శ్రు॥ చిత్తంచచిత్తిశ్చాకూతంచాకూతిశ్చ॥ ఆకూతిమగ్నిం ప్రయుజగ్ంస్వాహేత్యేవాచిత్తంచైత్త్యాదిభిస్సహపాఠాత్॥౨౯॥ తదేవంస్థూలసూక్ష్మభూతాతిక్రమముక్త్వాతదావరణభూతాహంకారప్రాప్త్యామహదాదిప్రాప్తిమాహ॥ సఇతి ॥ సయోగీవికార్యంసంప్రాప్యవిజ్ఞానతత్త్వంయాతివిధంకార్యంయస్యేతివికా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రోఽహంకారః-సత్రివిధః తామసో రాజసస్సాత్త్వికశ్చేతి - తత్ర తామసాత్ ఆకాశాదిభూతసూక్ష్మాణిజాయంతే రాజ
సాద్బహిర్ముఖానిదశేంద్రియాణి-సాత్త్వికాత్ మనఇంద్రియందేవతాశ్చ- తేషాంలయశ్చతత్తదహంకారేతత్రభూత
సూక్ష్మాణాంఇంద్రియాణాంచసన్నికర్షణంలయస్థానంతామసంరాజసంచమనోమయందేవమయంచసాత్త్వికంసంప్రా
ప్యగత్యాగమనేనతేనాహంకారేణ సహవిజ్ఞానతత్త్వంయాతితతః - గుణానాంసన్నిరోధోలయోయస్మిన్తత్ప్ర
ధానంయాతి॥౨౦॥ సఉపాసకఃఉపాసనాబలేననివృత్తాజ్ఞానాదిదోషత్వేనజ్ఞానాశ్రయత్వేనచభగవత్సామ్యాత్ సనా
తనఃనిత్యఃవినాశప్రతియోగీ - అనాదిఃప్రాగభావప్రతియోగీ-భగవాన్ జ్ఞానాదికల్యాణగుణశాలీచసర్వభూతసూక్ష్మా
ణిగంధాది తన్మాత్రాణిఇంద్రియాణిఘ్రాణాదీని తేషాంసన్నికర్షణంకారణత్వాత్ తేషామవ్యవహిత ప్రాక్కాలవర్తి
త్రివిధాహంకారం - అహంకారస్యత్రైవిధ్యముపపాదయతి - మనోమయంమనసఃకారణీభూతంవైకారికశబ్దవా
చ్యంసాత్త్వికాహంకారం-దేవమయందేవానామింద్రియాధిష్ఠాతౄ - దేవానామింద్రియాణాంవాకారణత్వాద్దేవమ
యం-తైజసశబ్దవాచ్యంరాజసాహంకారం వికార్యంపంచభూతాత్మనాపరిణామశాలిభూతాదిశబ్దవాచ్యం తామసా
హంకారంచ-గత్యాఅర్చిరాదిగత్యాసంసాద్యప్రాప్యతేనశరీరభూతేనాహంకారేణవిజ్ఞానతత్త్వంయాతివిజ్ఞానశబ్దః॥
శ్రు॥విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే.తస్మాద్వాఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదిత్యాదౌజీవజీవవాచకః - విజ్ఞానశబ్దవాచ్యోనవశ్చ - జీవ
సమష్టిరూపశ్చతుర్ముఖఃతత్త్వంతదధిష్ఠితంమహత్తత్త్వంతదేవాత్రవిజ్ఞానతత్త్వశబ్దేనోచ్యతే ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రియే
భ్యఃపరాహ్యర్థాఇతిశ్రుతౌబుద్ధేరాత్మామహాన్పరఇతిమహచ్ఛబ్దస్యఆత్మపదసామానాధికరణ్యేనసమష్టిజీవవాచిత్వ
వత్ విజ్ఞానతత్త్వశబ్దస్యాపిసమష్టిపురుషాధిష్ఠితమహత్తత్త్వవాచితాయా ఉపపన్నత్వాత్ బుద్ధేరాత్మామహాన్పరఇ
త్యత్రఆత్మన్శబ్దస్యసమష్టిపురుషవాచిత్వంశ్రీభాష్యాదౌప్రతిష్ఠాపితం - సమష్టిపురుషస్యమహత్తత్త్వాధిష్ఠాతృత్వం
చఅస్మిన్నపిశాస్త్రేప్రాయశఃప్రతిపాదయిష్యతే - తేనాత్రవిజ్ఞానతత్త్వశబ్దేనమహత్తత్త్వమేవాభిధీయతే-విజ్ఞానత

నతత్త్వంగుణసంనిరోధమ్॥౩౦॥ తేనాత్మనాత్మానముపైతిశాంతమానందమానందమయోఽవసానే । ఏ
తాంగతింభాగవతీంగతోయస్సవైపునర్నేహవిషజ్జతేంగ॥౩౧॥ ఏతేసృతీతేనృపవేదగీతేత్వయాభిపృష్టే
చసనాతనేచ । యేవైపురాబ్రహ్మణఆహపృష్టఆరాధితోభగవాన్వాసుదేవః॥౩౨॥నహ్యతోఽన్యశ్శివః పం

త్త్వంమహత్తత్త్వంయాతీత్యర్థః- కార్యాణాంకారణేలయప్రకరణాత్ తతః - మహత్తత్త్వసంసర్గానంతరంగుణస
న్నిరోధంన్యూనాధికభావానాపన్నసత్త్వాదిగుణాశ్రయంప్రధానంమూలప్రకృతితత్త్వంయాతి॥ ౩౦॥ తేనాత్మనాప్ర
ధానరూపేణఆనందమయస్సన్-ఉపాధీనామవసానే-శాంతమవికృతమానందంపరమాత్మానముపైతినవిషజ్జతేనావర్త
తఇత్యర్థః॥ చం॥ తతస్తేనాత్మనాప్రకృతిరూపశరీరేణఆనందమయంఆత్మానంపరమాత్మానంసంక్రమ్యప్రాప్య॥ శ్రు ॥
ఏవమానంద మయమాత్మానముపసంక్రమ్యేతిశ్రుతేః - స్వయమపి ఆనందమయబ్రహ్మ ప్రాప్త్యాఆనందమయస్సన్బ్ర
హ్మానందతుల్యానందవిశిష్టస్సన్ అవసానేఏవం పూర్వోక్తపృథివీప్రభృతికారణద్రవ్యరూపశరీరసంక్రమణావసానే స
ర్వాత్మకేబ్రహ్మణివాసుదేవేశాంతింయాంతి - కదాహంభగవంతంప్రాప్నువానీతిమనోరథపర్యవసానంయాతి-భగవ
త్ప్రాప్త్యనంతరంనహ్యన్యత్ప్రాప్తవ్యమస్తి॥శ్రు॥సాకాష్ఠాసాపరాగతిరితిశ్రుతేః - ఏతామితి - అంగరాజన్ యఃపురు
షఃఏతాంభాగవతీంగతింభగవత్ప్రాప్తిసాధనీభూతామర్చిరాదిగతింగతోభవతిప్రాప్తోభవతి- సవైపురుషఇహజన్మాది
ప్రవాహేనవిషజ్జతేనసక్తోభవతినపునరావర్తతఇత్యర్థః॥౩౧॥ఏతేఇతి॥ సృతీమార్గౌప్రకారావిత్యర్థః-హేనృప-అనపే
క్షోనిర్భిద్యమూర్ధన్యస్వస్పృజేత్పరంగతఇతియాసద్యోముక్తిస్సైకాసృతిః - యదిప్రయాస్యన్నిత్యాదినాక్రమముక్తిశ్చద్వి
తీయాసృతిః - ఏతేసృతీవేదేనగీతేతేఉక్తేనతుస్వోత్ప్రేక్షితే - తత్ర॥శ్రు॥యదాసర్వేప్రముచ్యంతేకామాయేస్యహృదిశ్రి
తాః।అథమర్త్యోఽమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుతఇతి-సద్యోముక్తిః - తేఽర్చిషమభిసంభవంతీత్యాదినాక్రమముక్తిశ్చ
వేదేనోక్తే-యద్వా-నకర్మభిస్తాంగతిమాప్నువంతీతిదక్షిణమార్గస్యాపిసూచితత్వాత్-ఏతేసృతీఇతిద్వివచనంత్వయా
భిపృష్టేయచ్ఛ్రోతవ్యమిత్యాదిప్రశ్నేనఅర్థాన్ముక్తివిషయేద్వేఅపిసృతీపృష్టే-బ్రూహి-యద్వా- విపర్యయమితిచదక్షి
ణమార్గోఽప్యర్థాత్పృష్టః-ఏవంత్వయాచపృష్టేయచ్ఛ్రోతవ్యమిత్యాదిప్రశ్నేఏతేసృతీఇత్యన్వయః॥ చం॥ హేనృపరా
జన్ వేదగీతేఅర్చిషోఽహఆపూర్యమాణపక్షంఇత్యాదివేదగీతేసనాతనేఅనాదిసిద్ధేత్వయాఅభిపృష్టే-ఏతేసృతీభూ
మాద్యర్చిరాదిగతీ తేతుభ్యంవర్ణితే-పురాపూర్వస్మిన్ కాలేఆరాధితోభగవాన్వాసుదేవఃపృష్టస్సన్బ్రహ్మణాపృష్టస్సన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేధ్యస్సృతీబ్రహ్మణేఆహ- తైర్వ్యగతీవర్ణితైఇత్యన్వయః॥౩౨॥ సంతిసంసరతఃపుంసోబహవోమోక్షమార్గాయోగా
దయః-సమీచీనస్త్వయమేవేత్యాహ॥ నేతి ॥ యతోనుష్ఠితాద్భక్తియోగోభవేత్ అతోన్యశ్శివస్సుఖరూపోనిర్విఘ్నశ్చనా
స్త్యేవ॥చం॥నహీతి॥వాసుదేవేభగవతియతస్సాధనాత్ భక్తియోగోభవేత్-సంసృతౌసంసారేఅతోన్యః॥శ్లో॥ పాతాళ
మేతస్యహిపాదమూలమిత్యారభ్యయస్సన్నివేశఃకథితోమయాత ఇత్యంతేనప్రతిపాదితస్థవిష్ఠరూపధ్యానాదన్యఃశివో
మంగళకరఃపంథాఃనిహితోనహి-శాస్త్రచోదితోనహి॥౩౩॥కుతఇత్యత ఆహ॥ భగవానితి॥ భగవాన్బ్రహ్మకూటస్థఃని
ర్వికారఃఏకాగ్రచిత్తస్సన్నిత్యర్థః - త్రీన్వారాన్కాత్స్న్యేనసాకల్యేనబ్రహ్మవేదం - అన్వీక్ష్యవిచార్యయతఃయ
స్మాదాత్మనిహరౌరతిర్భవేత్తదేవమనీషయాఅధ్యవస్యత్ నిశ్చితవాన్॥ చం॥ భగవాన్చతుర్ముఖోపిమనీషయాబుధ్యా
కాత్స్న్యేనబ్రహ్మవేదరాశిం - త్రిరన్వీక్ష్యత్రివారంవిచార్యకూటస్థఃఅయఃకూటవత్ నిర్వికారతయావర్తమానస్సఆ
త్మనిపరమాత్మనిరతిఃరాగోయతోభవేత్ప్రీతిరూపాపన్నాభక్తిఃయతస్సాధనాద్భవేత్ తత్పూర్వోక్తస్థూలప్రపంచశ
రీరకపరమాత్మానుసంధానరూపంసాధనమధ్యవస్యత్-నిశ్చికాయ॥౩౪॥ నన్వనుభూతేర్థేరతిర్భవతిఅననుభూతేర్థేత
ద్భగవతికథంరతిస్స్యాత్తత్రాహ॥ భగవానితి ॥ భగవాన్లక్షితఃదృష్టఃకథంస్వాత్మనాప్రజ్ఞాంతర్యామితయాకైఃదృ
శ్యైఃబుద్ధ్యాదిభిః॥- తదేవద్వేధాదర్శయతి-దృశ్యానాంజడానాందర్శనంస్వప్రకాశంద్రష్టారంవినానఘటతఇత్యనుపప
త్తిముఖేనలక్షణైఃస్వప్రకాశాంతర్యామిలక్షకైః తథాబుధ్యాదీనికర్తృప్రయోజ్యానికరణత్వాత్ - వాశ్యాదివదితి
వ్యాప్తిముఖేనఅనుమాపకైః-స్వతంత్రశ్చకర్తాత్యేవమీశ్వరసిద్ధిః॥ చం॥ దృశ్యైర్జ్ఞానవిషయైఃఅతఏవఅనుమాపకైః
అనుమితిజనకైః అనుమితిశ్చఅంకురక్షితిమహీధరమహార్ణవాదికంసకర్తృకం-కార్యత్వాద్ఘటవత్వాదిరూపా - సాచ

థావిశతస్సంసృతావిహ । వాసుదేవేభగతిభక్తియోగోయతోభవేత్॥ ౩౩ ॥ భగవాన్బ్రహ్మకా
త్స్న్యేనత్రిరన్వీక్ష్యమనీషయా।తదధ్యవస్యత్కూటస్థోరతిరాత్మన్యతోభవేత్॥౩౪॥ భగవాన్సర్వ
భూతేషులక్షితస్స్వాత్మనాహరిః। దృశ్యైర్బుధ్యాదిభిర్ద్రష్టాలక్షణైరనుమాపకైః॥౩౫॥తస్మాత్సర్వా
త్మనారాజన్హరిస్సర్వత్రసర్వదా । శ్రోతవ్యఃకీర్తితవ్యశ్చస్మర్తవ్యోభగవాన్నృణాం॥౩౬॥పిబంతి
యేభగవతఆత్మనస్సతాంకథామృతంశ్రవణపుటేషుసంభృతమ్। పునంతితేవిషయవిదూషితాశయంవ్ర
జంతితచ్చరణసరోరుహాంతికమ్॥౩౭॥శ్రీమద్భాగవతే- ద్వితీయస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః. *
శ్రీశుకః॥ఏవమేతన్నిగదితంపృష్టవాన్యద్భవాన్మమ । నృణాంచమ్రియమాణానాంమనుష్యేషుమనీషి

వివిధవిచిత్రసన్నివేశవిశేషవిశిష్టత్వాజ్జగతఃరథప్రాసాదాదివత్ స్వనిర్మాతుశ్శక్తిజ్ఞానాదికమంతరాస్యోత్పత్త్యనుపప
త్తేఃతాదృశంజగత్ స్వనిర్మాతుఃజ్ఞానశక్త్యాదికమనురూపయతీతికర్తృజ్ఞానశక్త్యాదిగోచరా - అతఃఅనుమాపకైఃబు
ద్ధ్యాదిభిఃలక్షణైఃబుద్ధిర్మహత్తత్వంతదాదీనిచలక్షణానిఅహంకారతన్మాత్రపంచభూతాదీనికార్యరూపాణికారణస్యచి
హ్నానితైఃద్రష్టాసృష్ట్యుపయుక్తజ్ఞానశాలీభగవాన్హరిఃస్వాత్మనాసుచిత్తేనపురుషేణసర్వభూతేషులక్షితః సర్వభూ
తాంతర్యామితయాజ్ఞాతః॥౩౫॥యచ్ఛ్రోతవ్యమిత్యాదిప్రశ్నోత్తరముక్తముపసంహరతి - తస్మాదితి॥చం॥ హేరాజన్
తస్మాత్తస్యైవనిఖిలకారణప్రపంచత్వాత్ భగవాన్సహరిరేవ సర్వాత్మనా సర్వప్రకారైరపి సర్వదాసర్వేషుకా
లేషుసర్వత్రసర్వేషుదేశేషునృణాంశ్రోతవ్యఃకీర్తితవ్యఃస్మర్తవ్యశ్చభవతి॥ ౩౬ ॥ శ్రవణాదిఫలమభినయేనాహ॥పిబం
తీతి ॥ సతామాత్మనఃఆత్మత్వేనప్రకాశమానస్యకథైవామృతం విషయైర్విదూషితంమలినీకృతం- ఆశయంపునంతిశోధ
యంతి - తస్యచరణసరోరుహాంతికంశ్రీవిష్ణుపదం-వ్రజంతి॥ చం॥ ఆత్మనఃసర్వాంతర్యామిణఃభగవతోనారాయణస్య
సతాం బ్రహ్మవిదాం శ్రవణ పుటేషు శ్రోత్రపుటేషు సంభృతం పరిపూర్ణం కథాస్వరూపమమృతంయేపిబంతి
యేచతాదృశకథామృతపానేనవిషయైఃశబ్దాదివిషయైఃవిదూషితంకళంకితమాశయంచిత్తపునంతి- పవిత్రీకుర్వంతితేత
చ్చరణసరోరుహాంతికంభగవత్పాదసరసీరుహసాన్నిధ్యంముక్తిరూపంవ్రజంతిగచ్ఛంతి॥౩౭॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం
ద్వితీయస్కంధే ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...*
శ్లో॥తృతీయేవిష్ణుభక్తేస్తువైశిష్ట్యంశృణ్వతోమునేః।భక్త్యుద్రేకేణతత్కర్మశ్రవణాదరఈర్యతే ॥ ఇదానీమన్యదేవతా
భజనస్యాపిపుత్రాదిభజనవదేవతుచ్ఛఫలత్వేనహేయత్వంవక్తుంపూర్వోక్తమనువదతి ॥ ఏవమితి॥ మమేతిమాం-మను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్వేషు కదాచిద్దైవయోగేన మనుష్యత్వం ప్రాప్తేషు జీవేషు - యే మనీషిణః తేషాం తత్రాపి మ్రియమాణానాం - తేషాం విశేషతః ఏవమేతద్ధరికథాశ్రవణాదికం నిగదితం విహితమిత్యర్థః ॥౧॥ కామఫలప్రాప్త్యర్థమన్యేషాం దేవానాం భజనమాహ ॥ బ్రహ్మవర్చసేతి ॥ బ్రహ్మణస్పతిం వేదపతిం బ్రహ్మాణం ఇంద్రియపాటవకామస్తు - ఇంద్రం - ప్రజాపతీన్ దక్షాదీన్ ॥ చం॥ బ్రహ్మణస్పతింయజేత ॥ శ్రు॥ బార్హస్పత్యముక్షవశమాలభేత - బ్రహ్మవర్చసకామో బృహస్పతిమేవ స్వేన భాగధేయేనోపధావతి స ఏవాస్మిన్ బ్రహ్మవర్చసం దధాతి బ్రహ్మవర్చస్వ్యేవ భవతీతి శ్రుతేః - ఇంద్రియకామః ఇంద్రియజేత ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రియకామ ఇంద్రియమేవ స్వేన భాగధేయేనోపధావతీతి శ్రుతేః ॥ ప్రజాకామః ప్రజాపతింయజేత ॥ శ్రు ॥ యః ప్రజాకామస్స్యాత్తస్మా ఏవం ప్రాజాపత్యం గారుత్మతం చరుం నిర్వపేత్ప్రజాపతి మిత్యాది శ్రుతేః ఏవముత్తరత్రాపి ద్వితీయకాండే కామ్యేష్టిప్రకరణే తత్తత్ఫలోద్దేశేన దేవతాంతరయజనే ప్రమాణాని ద్రష్టవ్యాని- గ్రంథవిస్తరభయాన్నలిఖ్యంతే ॥౨॥ అన్నాద్యేతి ॥ అన్నాద్యం భోజ్యం భక్ష్యం - అదితేస్సుతాన్ ద్వాదశాదిత్యాన్ - విశాం దశస్థప్రజానాం- స్వాధీనతామిచ్ఛన్ - సాధ్యాన్ యజేత ॥౩॥ దేవీమితి ॥ మాయాం దుర్గాం- విభావసుం అగ్నిం- వసుకామః ధనార్థీ వసూన్ - వీర్యం ప్రభావః తత్కామో వీర్యవాన్ - రుద్రాన్ యజేత ॥ చం॥ వీర్యవాంశ్చ దేవాః ప్రజాపతిప్రభృతయః ॥ శ్రు ॥ దేవాసురాస్సంయత్తా ఆసన్ తాన్ దేవానసురా అజయన్ ఇత్యుపక్రమ్య ప్రజాపతిముపాధావదిత్యాదినా య ఇంద్రియకామో వీర్యకామస్స్యాత్ ॥ శ్రు ॥ తమేతయా సర్వపృష్ఠయా యాజయేద్దేవతా ఏవ దేవతాస్స్వేన భాగధేయేనోపధావతీత్యాది శ్రుతేః ॥౪॥ ఆయుష్కామ ఇతి ॥ ఇళాం పృథ్వీం- ప్రతిష్ఠా స్థానాదప్రచ్యుతిః - రోదసీ ద్యావాభూమ్యోః ॥౫॥

ణాం ॥౧॥ బ్రహ్మవర్చసకామస్తు యజేత బ్రహ్మణస్పతిమ్ । ఇంద్రమింద్రియకామస్తు ప్రజాకామః ప్రజాపతీన్ ॥౨॥ అన్నాద్యకామస్త్వదితిం స్వర్గకామోఽదితేస్సుతాన్ । విశ్వాన్ దేవాన్ రాజకామస్సాధ్యాన్ సంసాధకో విశామ్ ॥౩॥ దేవీం తు మాయాం శ్రీకామస్తేజస్కామో విభావసుమ్ । వసుకామో వసూన్ రుద్రాన్ వీర్యకామస్తు వీర్యవాన్ ॥౪॥ ఆయుష్కామోఽశ్వినౌ దేవౌ పుష్టికామ ఇళాం యజేత్ । ప్రతిష్ఠాకామః పురుషో రోదసీ లోకమాతరౌ ॥౫॥ రూపాభికామో గంధర్వాన్ స్త్రీకామోఽప్సరసోర్వశీమ్ । ఆధిపత్యకామస్సర్వేషాం యజేత పరమేష్ఠినమ్ ॥౬॥ యజ్ఞం యజేద్యశస్కామః కోశకామః ప్రచేతసమ్ । విద్యాకామస్తు గిరిశం దాంపత్యార్థ ఉమాం సతీమ్ ॥౭॥ ధర్మార్థ ఉత్తమశ్లోకం తంతుం తన్వన్ పితౄన్ యజేత్ । రక్షాకామః పుణ్యజనానోజస్కామో మరుద్గణాన్ ॥౮॥ రాజ్యకామో మనూన్ దేవాన్ నిరృతిం త్వభిచరన్ యజేత్ । కామకామో యజేత్సోమమకామః పురుషం పరమ్ ॥౯॥ అకామస్సర్వకామో వా మోక్షకామ ఉదారధీః । తీవ్రేణ భక్తియోగేన యజేత పురుషం పరమ్ ॥౧౦॥ ఏతావానేవ యజతామిహ నిశ్శ్రేయసోదయః । భగవత్యచలో భావో యద్భాగవతసంగతః ॥౧౧॥ జ్ఞానం యతః ప్రతినివృత్తగుణోర్మిచక్రమాత్మప్రసాద ఉత యత్ర గుణేష్వసంగః ।

రూపేతి ॥ అప్సరాశ్చ సా ఊర్వశీ చ తాం- ఆధిపత్యకామ ఇత్యత్ర వర్ణాధిక్యమార్షం ॥౬॥ యజ్ఞమితి ॥ యజ్ఞం యజ్ఞోపాధికం విష్ణుం కోశో ధనసంచయః- వసుకామ ఇత్యత్ర ధనమాత్రమితి భేదః- దాంపత్యం అన్యోన్యప్రీతిః తదేవార్థో యస్య ॥౭॥ ధర్మార్థ ఇతి ॥ ధర్మార్థకామః ఉత్తమశ్లోకోపాధిం విష్ణుం తంతుం తన్వన్ సంతాపవృద్ధిమన్విచ్ఛన్ - రక్షా బాధానివృత్తిః తత్కామః పుణ్యజనాన్ యక్షాన్ ఓజః బలం- తత్కామః ॥౮॥ రాజ్యమితి ॥ రాజ్యం రాజ్యత్వం- తత్కామో మనురూపాన్ దేవాన్ - రాజ్ఞః కర్మ వా రాజ్యం- తత్కామో విశ్వాన్ దేవానితి విశేషః- అభిచరన్ శత్రుమరణమన్విచ్ఛన్- నిరృతిం రాక్షసం - కామకామః భోగేచ్ఛుః అకామః వైరాగ్యకామః - పురుషం పరం ప్రకృతివ్యతిరేకోపాధిమీశ్వరం నిరృతిం త్వభిచరన్ యజేదిత్యత్రాపి పూర్వవద్వర్ణాధిక్యమార్షం ॥౯॥ అకామ ఇతి ॥ అకామః ఏకాంతభక్తః- ఉక్తానుక్తసర్వకామో వా - పురుషం పూర్ణం నిరుపాధిం ॥౧౦॥ పూర్వోక్తనానాదేవతాయజనస్యాపి సంయోగపృథక్త్వేన భక్తియోగఫలత్వమాహ ॥ ఏతావానితి ॥ ఇంద్రాదీనపి యజతాం ఇహ తత్తద్దేవతాయజనే భాగవతానాం సంగతో భగవత్యచలో భావో భక్తిర్భవతీతి యత్ - ఏతావానేవ నిశ్శ్రేయసస్య పరమపురుషార్థస్య ఉదయో లాభః అన్యత్తు సర్వం తుచ్ఛమిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ భాగవతసంగత ఇత్యనేన సూచితాం హరికథారతిం స్తౌతి ॥ జ్ఞానమితి ॥ యతః యాసు కథాసు జ్ఞానం భవతి - తాసు రతిం కో న కుర్యాదిత్యన్వయః కీదృశం- ప్రతినివృత్తం ఉపరతం గుణోర్మీణాం రాగాదీనాం చక్రం సమూహో యస్మాత్తద్ధేతు రాత్మప్రసాదశ్చ యత్ర యాసు - మనః ప్రసాదహేతుః గుణేషు విషయేష్వసంగః వైరాగ్యం చ ఉభయత్రేతి పాఠే ఇహాముత్ర చ గుణేష్వసం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గః - కైవల్యమిత్యేవంసమ్మతఃపంథాఃయోభక్తియోగఃనిర్వృతఃశ్రవణసుఖేన అన్యతోనిర్వృతఇతివా తాసుహరికథాసుకోవారతింనకుర్యాత్॥ చం॥ యతోహరికథారతేఃగుణైస్సత్త్వాదిభిఃయేఊర్మయఃషడూర్మయస్తేషాంయచ్చక్రంచక్రవత్పరివర్తనంతత్ప్రతినివృత్తంవినష్టంయేన - తత్తాదృశం దేహాదివిలక్షణాత్మవిషయకంజ్ఞానం - ఆత్మప్రసాదఃమనః ప్రసాదఃఉభయత్రగుణేష్వసంగః॥ఉభయోర్లోకయోరస్మింశ్చాముష్మింశ్చేతి - గుణప్రధానేషుపశుపుత్రధనస్వర్గాదిరూపేషు-అసంగఃరాగాభావః - అథకైవల్యస్యముక్తేః - సమ్మతపథఃసాధనత్వేనసమ్మతోమార్గఃభక్తియోగశ్చభవతి - హరికథాసుభగవత్కథాసునిర్వృతోనిర్వాణంప్రాప్తుమిచ్ఛుఃపురుషఃకోవా తాంరతిమనురాగంనకుర్యాత్సర్వోపికుర్యాదేవేత్యర్థః॥౧౨॥ఇతీతి॥అభివ్యాహృతండక్తం-ఋషింపరబ్రహ్మదర్శనంకవింశబ్దబ్రహ్మనిష్ణాతం॥౧౩॥ ఏతదితి ॥ శ్రవణేచ్ఛాయాం హేతుఃహరికథా ఏవఉదర్కఃఉత్తరఫలంయాసు తాఃకథాఃసతాంభాగవతానాం సంసదిసభాయాంస్యుః॥౧౪॥ఏతత్ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥సఇతి॥కృష్ణపూజాదిరూపాంక్రీడాంయఃస్వీకృతవాన్॥ చం ॥ మహారథస్సపాండవేయఃపరీక్షిత్ భాగవతః భగవద్భక్తఃబాలక్రీడాసాధనైఃక్రీడన్ కృష్ణస్యదార్యైక్యకృతాం క్రీడాంఆదదే క్రీడాకాలేపిబాలక్రీడాంవిహాయతత్ప్రతినిధితయాకృష్ణక్రీడామేవస్వీకృతవాన్॥ ౧౫ ॥ వైయాసకిరితి ॥ ఉరుగాయస్యభగవతఃగుణైరుదారాఃమహత్యఃకథాఃస్యుః॥౧౬॥ కించవృథైవక్షీయమాణమాయుఃహరికథాయామేవ సఫలంకుర్విత్యాశయేనాహత్రిభిః॥ఆయురితి॥అసౌసూర్యః ఉద్యన్ ఉద్గచ్ఛన్-యత్ యేనక్షణోనీతఃతస్యఆయుః-ఋతేవర్జయిత్వా-వృ

కైవల్యసంమతపథస్త్వథభక్తియోగఃకోనిర్వృతోహరికథాసురతింనకుర్యాత్॥౧౨॥శౌనకః ॥ ఇత్యభివ్యాహృతంరాజానిశమ్యభరతర్షభః।కిమన్యత్పృష్టవాన్ భూయోవైయాసకిమృషింకవిం॥౧౩॥ ఏతచ్ఛుశ్రూషతాంవిద్వన్ సూతనోర్హసిభాషితుం।కథాహరికథోదర్కాస్సతాంస్యుస్సంసదిధ్రువం॥౧౪॥సవైభాగవతోరాజా పాండవేయోమహారథః।బాలక్రీడనకైఃక్రీడన్ కృష్ణక్రీడాంయఆదదే॥ ౧౫॥ వైయాసకిశ్చభగవాన్ వాసుదేవపరాయణః।ఉరుగాయగుణోదారాఃకథాస్స్యుస్సత్సమాగమే॥౧౬॥ఆయుర్హరతివైపుంసాముద్యన్నస్తమయన్నసౌ।తస్యర్తేయత్ క్షణోనీతఉత్తమశ్లోకవార్తయా॥౧౭॥తరవఃకింనజీవంతిభస్త్రాఃకింనశ్వసంత్యుత।నఖాదంతినమేహంతికింగ్రామ్యాఃపశవోపరే॥ ౧౮॥ శ్వవిడ్వరాహోష్ట్రఖరైస్సంస్తుతఃపురుషఃపశుః।నయత్కర్ణపథోపేతంజాతునామగదాభృతః॥౧౯॥బిలేబతోరుక్రమవిక్రమాన్ యేనశృణ్వతఃకర్ణపుటేనరస్య। జిహ్వాసతీదార్దురికేవసూతనచోపగాయత్యురుగాయగాథాః॥౨౦॥భారఃపరంపట్టకిరీటజుష్టమప్యుత్తమాంగంననమేన్ముకుందమ్। శావౌకరౌనోకురుతస్సపర్యాంహరేర్లసత్కాంచనకంకణౌవా॥౨౧॥బర్హాయితేతేనయనేనరాణాంలింగానివిష్ణోర్ననిరీక్షతోయే।పాదౌనృ

థైవహరతి॥చం॥ ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతః వార్తయాక్షణోనీతఇతియత్ తస్యక్షణస్యఋతేతంక్షణంవినాఉద్యన్నస్తంచలయన్ ప్రాప్తస్సన్ ఉదయాస్తమయాప్రాప్తః-అసావాదిత్యఃపుంసామాయుర్హరతి - ఉత్తమశ్లోకవార్తయానీతఃక్షణఃనాయఃక్షయాంతర్గతః-పరమపురుషార్థసాధనత్వేనసఫలత్వాత్॥౧౭॥ ననుజీవనమేవతేషామాయుషఃఫలమస్తితత్రాహ॥తరవఇతి॥ననుతేషాంశ్వాసోనాస్తి-తత్రాహ-తర్హిభస్త్రాశ్చర్మకోశాః- ననుతాసామాహారాదికంనాస్తి-తత్రాహ-నఖాదంతినాశ్నంతి- నమేహంతి రేతస్సేకంమైథునంనకుర్వంతికిం - తమపినరాకారంపశుంమత్వాహ - తత్రాహ-అపరఇతి॥౧౮॥ శ్వేతి॥ శ్వాదిభిఃసంస్తుతః-పురుషోనిరూపితః- యస్యకర్ణపథంకదాచిదపినగతంసఃఅవజ్ఞాస్పదత్వాత్-శ్వభిఃకశ్మలవిషయాసక్తత్వాత్-విడ్వరాహైఃగ్రామసూకరైఃకంటకవద్దుఃఖవిషయత్వాత్ - ఉష్ట్రైఃభారవాహిత్వాత్-కామకత్వాత్ పదాఘ్నంతీమపిప్రియాంత్యక్తుమసమర్థత్వాచ్చఖరైస్తుల్యఇత్యర్థః॥ ౧౯ ॥ తస్యాంగానినిష్ఫలానీత్యాహపంచభిః॥బిలేతి॥బతేతిఖేదే-నశృణ్వతఃఅశృణ్వతః - నరస్యయేకర్ణపుటే తేబిలేవృథారంధ్రే - సర్పాదిప్రవేశార్హరంధ్రేవా-నచోపగాయతితస్యజిహ్వాఅసతీదుష్టా-దర్దురో భేకః-తదీయాజిహ్వేవవ్యర్థశబ్దైవ॥౨౦॥భారఇతిపట్టవస్త్రేణోష్ణీషేణ-పట్టేనఅభిషేకకాలేశిరసినిక్షిప్తేనరాజ్యాధికారసూచకేన-వస్త్రేణకిరీటేనవాజుష్టమపిశిరోయదిననమేత్తర్హికేవలంభారఏవ-శవౌమృతకఃతత్తుల్యౌ-లసంతికాంచనకంకణానియయోస్తౌ-అప్యర్థేవాశబ్దః॥౨౧॥ బర్హాయితేఇతి॥యేనయనావిష్ణోఃశ్రీమూర్తింఅసాధారణానిశంఖచక్రాదిచిహ్నితానివానిరీక్షేతేతేబర్హాయితే-మయూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రపింఛనేత్రతుల్యే- శిఖిపింఛవర్తినేత్రస్య నేత్రాకారసద్భావేపి యథాదర్శనాయోగాదానర్థక్యమితిభావః - దుమవజ్జన్మభజత ఇతి తథావృక్షమూలతుల్యావిత్యర్థః॥ ౨౨॥ జీవన్నితి॥ నాతిలభిత అభితోఽనస్పృశేత్ నధారయేత్ - శ్రీవిష్ణుపద్యావిష్ణుపదలగ్నాయాః తులస్యాః-గంధం న వేద అభిఘ్రాయనాభినందతీత్యర్థః॥ చం ॥ జీవచ్ఛవః ప్రాణధార్యపిశవ ఏవ-శ్వసఞ్ఛవః ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసశాల్యపిశవ ఏవ-తస్య ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసధారణమేవశవాద్విశేష ఇతిభావః॥ ౨౩ ॥ తదితి॥ అశ్మవత్సారోఽబలం కాఠిన్యం యస్య-విక్రియాలక్షణం -అథేతి గాత్రరుహేషురోమసు - హర్షః-ఉద్గమః-యస్మాదభక్తస్య సర్వమేతద్వ్యర్థం॥ చం॥ గృహ్యమాణైర్హరినామధేయైః శ్రూయమాణైరపి భగవన్నామధేయైః యద్ధృదయం నవిక్రియేత నసంతోషాదివికారం ప్రాప్నుయాత్ అథమనోవికారం మనసః భగవత్పరిచర్యాకరణానుకూలోవికారశ్చనాస్తి-నేత్రే జలం ఆనందాశ్రుప్రపాతోపి నాస్తి - గాత్రరుహేషు తనూరుహేషుహర్షః రోమాంచోపినాస్తి తద్ధృదయమశ్మసారం పాషాణసారవదతికఠినం బత ఆశ్చర్యం భగవత్కల్యాణగుణప్రకాశకేషు భగవన్నామధేయేషు వర్ణ్యమానేషు యస్యహృదయస్యద్రవోనాస్తి - కల్యాణగుణశ్రవణవశీకృతచిత్తతయాభగవత్పరిచర్యాయామనురాగోపినాస్తి దేహే రోమాంచోపినాస్తి తద్ధృదయం కేవలాశ్మసారవదతికఠినం అత ఏవ నిష్ఫలమితిభావః॥ ౨౪॥ అథేతి॥ మనసోనుకూలం ప్రియం చ ప్రభాషసే-అథ అతస్సాధుపృష్టస్సన్ వైయాసకిః నృపతిం ప్రతియదాహ తదభిధేహీతి॥ చం ॥ అంగసూత-మనోనుకూలం ప్రభాషసే భగవత్కథాశ్రవణేన యథా మనసి పరమానందస్స్యాత్ తథా ప్రభాషసే- అతః ఆత్మవిద్యావి

శాంతౌ ద్రుమజన్మభాజౌ క్షేత్రాణి నానువ్రజతో హరేర్యౌ॥ ౨౨ ॥ జీవఞ్ఛవో భాగవతాంఘ్రిరేణుం న జాతు మర్త్యోఽభిలభేత యస్తు। శ్రీవిష్ణుపద్యామనుజస్తులస్యాః శ్వసఞ్ఛవో యస్తు న వేద గంధమ్॥ ౨౩ ॥ తదశ్మసారం హృదయం బతేదం యద్గృహ్యమాణైర్హరినామధేయైః। న విక్రియేతాథ యదా వికారో నేత్రే జలం గాత్రరుహేషు హర్షః॥ ౨౪॥ అథాభిధేహ్యంగ మనోనుకూలం ప్రభాషసే భాగవతప్రధానః। యదాహ వైయాసకిరాత్మవిద్యావిశారదో నృపతిం సాధు పృష్టః॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వితీయస్కంధే-తృతీయోఽధ్యాయః

... ...

శ్రీసూతః॥ వైయాసకేరితి వచస్తత్త్వనిశ్చయమాత్మనః। ఉపధార్య మతిం కృష్ణే ఔత్తరేయస్సతీం వ్యధాత్॥ ౧॥ ఆత్మజాయాసుతాగారపశుద్రవిణబంధుషు। రాజ్యే చావికలే నిత్యం విరూఢాం మమతాం జహౌ॥ ౨॥ పప్రచ్ఛ చేమమేవార్థం యన్మాం పృచ్ఛథ సత్తమాః। కృష్ణానుభావశ్రవణే శ్రద్దధానో మహామనాః॥ ౩॥ సంస్థాం విజ్ఞాయ సన్న్యస్య కర్మ త్రైవర్గికం చ యత్। వాసుదేవే భగవతి హ్యాత్మభావం పరం గతః॥ ౪॥ రాజా॥ సమీచీనం వచో బ్రహ్మన్ సర్వజ్ఞస్య తవానఘ। తమో విశీర్యతే మహ్యం హరేః కథయతః కథాః॥ ౫॥ భూయ ఏవ వివిత్సామి భగవానాత్మమాయయా। యథావతీర్ణోఽభగవాన్ పరిరక్షతి సత్పదమ్।

శారదః బ్రహ్మవిదగ్రేసరః భాగవతప్రధానః వైయాసకిః శ్రీశుకః పరీక్షితా రాజ్ఞా సాధుపృష్టస్సన్ నృపతిం ప్రతియదాహ తదభిధేహి బ్రూహి॥ ౨౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయస్కంధే-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ...

శ్లో॥ తుర్యే పరీక్షితా పృష్టం సృష్ట్యాది హరిచేష్టితమ్। శుకేన బ్రహ్మతత్పుత్రసంవాదేనోపవర్ణ్యతే॥ రాజ్ఞః ప్రశ్నం కథయితుం తస్య ప్రాక్తనీం స్థితిమాహ ॥ వైయాసకేరితి॥ ఇత్యేవంభూతం ఆత్మనస్తత్త్వస్యనిశ్చయో యస్మాత్తద్వచః-ఉపధార్య ఆకలయ్య-సతీం శ్రేష్ఠాం మతిం-కృష్ణ ఏవ సేవ్యో నాన్య ఇత్యేవంభూతాం॥ చం॥ ఆత్మనస్తత్త్వనిశ్చయం దేహావిలక్షణాత్మవిషయకం పరమాత్మతత్త్వవిషయకం చ నిశ్చయరూపం వచః ఉపధార్య విచార్య॥ ౧॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మా దేహః- పశవో గజాదయః-అవికలే వైరిభిరనుపద్రుతే-రాజ్యే చ॥ ౨॥ పప్రచ్ఛేతి॥ ఇమమేవార్థం హరిలీలాలక్షణం॥ చం॥ కృష్ణానుభావశ్రవణే-శ్రద్దధానః శ్రద్ధాయుక్తః - మహామనాః బ్రహ్మజిజ్ఞాసాం సంపిపాదయిషుః పరీక్షిత్పప్రచ్ఛ॥ ౩ ॥ సంస్థామితి॥ సంస్థాం మృత్యుం-త్రైవర్గికం ధర్మార్థకామప్రధానం- సన్న్యస్య త్యక్త్వా-ఆత్మభావం పరం పరమప్రేమ్ణా భగవదాత్మకత్వం గతః ప్రాప్తస్సన్-పప్రచ్ఛ॥ చం॥ త్రైవర్గికం ధర్మార్థకామానురాగాదికం యదస్తి తత్సన్న్యస్య త్యక్త్వా-సంస్థాం స్వశరీరసమాప్తిం చ విజ్ఞాయ-భగవతి వాసుదేవే-దృఢమాత్మనో మనసః భావం సద్భావం గతః దృఢతరభక్తిం గత ఇత్యర్థః॥ ౪॥ సమీచీనమితి॥ మహ్యం మమ-తమః అజ్ఞానం-నశ్యతి తవ కథయతస్సతః-అతస్సమీచీనం॥ చం॥ సర్వజ్ఞస్య తవ వచః సమీచీనం సమ్యక్ జ్ఞానసాధనం-సత్కథోపదేశేన తమోవిశీర్యతే-తమోగుణో నశ్యతి॥ ౫॥ భూయ ఇతి॥ పునశ్చ వివిత్సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మి-వేదితుమిచ్ఛామిఇదందుర్విభావ్యంఅవితర్క్యం-విశ్వంయథాసృజతే॥ చం ॥ అధీశ్వరైః బ్రహ్మరుద్రాదిభిః - దుర్విభావ్యంకాత్స్న్యేనజ్ఞాతుమశక్యంఇదంవిశ్వం-భగవాన్-ఆత్మమాయయా - స్వీయప్రకృత్యాయథాయేనప్రకారేణసృజతే-ఏతద్భూయఏవవివిత్సామి వేత్తుమిచ్ఛామి॥౬॥యథేతి॥గోపాయతిపాలయతి - సంయచ్ఛతేసంహరతిపురుశక్తిస్సంతతశక్తిమాన్॥చం॥పునఃప్రళయకాలే-యథాసంయచ్ఛతే-సంహరతి- యాంయాంశక్తిముపాశ్రిత్య - పరఃపుమాన్ పరమపురుషః॥౭॥ ఆత్మానమితి ॥ క్రీడన్యథాకరోతిఆత్మానంబ్రహ్మాదిరూపిణంక్రీడయన్‌వికరోతివివిధంకరోతి॥చం॥ ఆత్మానంక్రీడయన్‌ఆత్మనోలీలాంసంపాదయన్‌కరోతిలీలావతారాన్‌కరోతి-వికరోతితాన్‌తిరోధాపయతివ- అద్భుతకర్మణోహరేః చేష్టితం-వ్యాపారః - కవిభిశ్చబ్రహ్మవిద్భిరపి-దుర్విభావ్యందుర్జ్ఞేయమివాభాతిప్రతిభాతి॥౮॥యథేతి॥ ఏకఃపురుషరూపేణయుగపజ్జన్మభిఃబ్రహ్మాద్యవతారైః క్రమశోవా-యథాప్రకృతేర్గుణాన్‌గృహ్ణాతి॥చం॥ ఏకోభగవాన్ విష్ణుః-జన్మభిఃలీలావతారైః-భూరీణికర్మాణికుర్వన్-ప్రకృతేర్గుణాన్‌సత్త్వాదీన్- యుగపదేకకాలే-అథవాక్రమశో యథాబిభర్తి-యౌగపద్యేనబిభర్తి-వా-క్రమేణబిభర్తి-వా॥౯॥ విచికిత్సితంసందిగ్ధం-శాబ్దేబ్రహ్మణి-విచారేణనిష్ణాతఃనితరాంస్నాతః-పరస్మిన్ననుభవేన॥చం॥ఏతద్విచికిత్సితంసంశయితమర్థం-మేమమ - యథాయథావత్-బ్రవీతు యాథార్థ్యేనవక్తుమర్హతి- భవాన్‌శబ్దబ్రహ్మణివేదాఖ్యేబ్రహ్మణి - పరస్మింశ్చబ్రహ్మణినిష్ణాతఃఖలు - శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతత్వం వేదార్థానుష్ఠాతృత్వం- పరబ్రహ్మణినిష్ణాతత్వంపరబ్రహ్మతత్త్వవేత్తృత్వం- తదుభయశాలీభవానతోమమసంశయితమర్థంబ్రవీతు॥౧౦॥ఇతీతి ॥ రాజ్ఞాఉపామంత్రితఃప్రార్థితః - ప్రచక్రమే దేవతానమస్కారాదిరూపంఉపక్రమం

> యథేదంసృజతేవిశ్వందుర్విభావ్యమధీశ్వరైః॥౬॥యథాగోపాయతివిభుర్యథాసంయచ్ఛతేపునః। యాం
> యాంశక్తిముపాశ్రిత్యపురుశక్తిఃపరఃపుమాన్॥౭॥ ఆత్మానంక్రీడయన్‌క్రీడన్కరోతివికరోతిచ । నూ
> నంభగవతోబ్రహ్మన్‌హరేరద్భుతకర్మణః॥దుర్విభావ్యమివాభాతికవిభిశ్చాపిచేష్టితమ్॥౮॥ యథాగు
> ణాంస్తుప్రకృతేర్యుగపత్క్రమశోపివా । బిభర్తిభూరిశస్త్వేకఃకుర్వన్కర్మాణిజన్మభిః॥౯॥విచికిత్సితమే
> తన్మే బ్రవీతుభగవాన్‌యథా।శాబ్దేబ్రహ్మణినిష్ణాతఃపరస్మింశ్చభవాన్‌ఖలు॥౧౦॥ శ్రీసూతః॥ఇత్యుపా
> మంత్రితోరాజ్ఞాగుణానుకథనేహరేః । హృషీకేశమనుస్మృత్యప్రతివక్తుంప్రచక్రమే॥ ౧౧॥ శ్రీశుకః॥
> నమఃపరస్మైపురుషాయభూయసేసదుద్భవస్థాననిరోధలీలయా। గృహీతశక్తిత్రితయాయదేహినామం
> తర్భవాయానుపలభ్యవర్త్మనే॥ ౧౨॥ భూయోనమస్సద్వృజినచ్ఛిదేసతామసంభవాయాఖిలసత్త్వ
> మూర్తయే।పుంసాంపునఃపారమహంస్యఆశ్రమేవ్యవస్థితానామనుమృగ్యదాశుషే॥ ౧౩॥ నమోనమ

కృతవానిత్యర్థః॥౧౧॥తదేవాహత్రయోదశభిః॥ నమఇతి॥ పరస్మైసర్వోత్తమాయ-తత్రహేతుఃభూయసేఅపరిమితమహిమ్నే-తద్దర్శయతి-అసతఃప్రపంచస్య-ఉద్భవాదిషు - నిమిత్తభూతయాలీలయా- గృహీతంబ్రహ్మాదిరూపేణరజఆదిశక్తిత్రితయంయేనతస్మైఅంతర్భవాయఅంతర్యామిణే - అతఏవసర్వాంతర్గతత్వాదనుపలభ్యవర్త్మనేఃఅనుపలభ్యం జ్ఞాతుమశక్యం-వర్త్మస్వరూపంయస్యతస్మై॥ చం ॥ సతఃప్రపంచస్య- ఉద్భవస్థాననిరోధాఃఉత్పత్తిస్థితిలయాఃతఏవలీలాక్రీడాతయాహేతుభూతయాతదర్థమిత్యర్థః-గృహీతశక్తిత్రితయాయగృహీతసత్త్వాదిగుణత్రయాయ- దేహినామంతర్భవాయ- అంతర్యామితయాస్థితాయ - అనుపలభ్యవర్త్మనేఅపరిజ్ఞేయమార్గాయ-బ్రహ్మరుద్రాద్యగమ్యవైభవాయేత్యర్థః-భూయసేనిఖిలప్రపంచశరీరకతయాఅతివిశ్రుతాయపరస్మైపురుషాయపరమపురుషాయనారాయణాయనమః॥౧౨॥విచిత్రఫలదాతృత్వమనుస్మరన్‌ప్రణమతి- భూయఇతిభూయఃపునశ్చనమఃసతాంధర్మవర్తినాంవృజినచ్ఛిదేదుఃఖహంత్రే-అసతాంఅధర్మశీలానాం- అసంభవాయఉత్పత్తివినాశకాయ- అఖిలసత్త్వమూర్తయేతత్తద్దేవతారూపేణతత్తత్ఫలదాయినఇత్యర్థః-సమగ్రసత్త్వమూర్తయఇతివా-పునంతిపూర్వోక్తోభయవైలక్షణ్యమాహ-పారమహంస్యేపరిత్యజ్యేష్టారూపే ఆశ్రమే-వ్యవస్థితానాంపుంసామనుమృగ్యంఅంతర్నిష్ఠేనమనసాపునః పునర్మార్గ్యంయదాత్మతత్త్వంతస్యదాశుషేదాత్రే॥చం॥సతాంస్వోపాసకానాం-వృజినచ్ఛిదేసర్వపాపనివర్తకాయఅసతామసంభవాయదుష్టవినాశకారణాయ-అఖిలసత్వమూర్తయేనిఖిలప్రాణిసంఘాతశరీరకాయ- పారమహంస్యాశ్రమఃఅత్యంతవిరక్తాశ్రమఃసన్న్యాసాదిఃతస్మిన్ వ్యవస్థితానాంనిశ్చలానామనుమృగ్యదాశుషేప్రార్థితప్రదాయ- భగవతేభూయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నమః పునః పునర్మేఽభూయాత్ ॥౧౩॥నమ ఇతి॥ సాత్వతాంభక్తానాం-ఋషభాయ పాలకాయ- కుయోగినాంభక్తిహీనానాం-విదూరాకాష్ఠాదిగపి యస్య-దుర్జ్ఞేయా మిత్యర్థః-తదేవం వైషమ్యప్రతీతావపినిర్దోషత్వాదచింత్యైశ్వర్యమాహ-నిరస్తం సామ్యం అతిశయశ్చ యస్య - యదపేక్షయా అన్యస్య సామ్యం అతిశయశ్చ నాస్తి తేన రాధసా ఐశ్వర్యేణ స్వధామని స్వరూపే బ్రహ్మణి రమమాణాయ ॥ చం ॥ సాత్వతాం వృషభాయ యాదవాగ్రగణ్యాయ-యోగినాం యోగాభ్యాసే వర్తమానానామపి అనిర్జిత కామక్రోధాదీనాం భూయో విదూరకాష్ఠాయ అతివిప్రకృష్ట దేశవర్తినే- అనధిగతస్వరూపాయేత్యర్థః-నిరస్తసామ్యాతిశయేన రాధసా - సమాభ్యధికరహిత దివ్యతేజో వైభవేన స్వధామని స్వయం ప్రకాశే బ్రహ్మణి స్వస్వరూపే రంస్యతే స్వస్వరూపానందం ప్రాప్తాయ భగవతే నమో నమః పునః పునర్నమోఽస్తు॥ ౧౪ ॥ సర్వసాధనేభ్యో భక్తేః శ్రైష్ఠ్యం అనుస్మరన్ ప్రణమతి ద్వాభ్యాం॥ యదితి॥ అర్హణం పూజనం శ్రియుతే సర్వైరితి శ్రవః-సుభద్రం సుమంగళం శ్రవో యశో యస్య తస్మై॥ ౧౫॥ విచక్షణా ఇతి ॥ విచక్షణాః వివేకినః-యస్య చరణయోరుపసాదనాత్ ఉపసక్తైః భజనాదిత్యర్థః-అంతరాత్మనః మనసః-ఉభయత్ర ఇహ చ పరత్ర చ-సంగం వ్యుదస్య విరస్య గతక్లమాః ప్రయాసరహితాః॥ చం ॥ విచక్షణా జ్ఞానినః యస్య భగవతశ్చరణోపసాదనాత్ చరణారవిందశరణాగతేః-ఉభయతః ఉభయత్ర- అస్మింశ్చ - అముష్మింశ్చ-అంతరాత్మనో మనసస్సంగం వ్యుదస్య స్పృహాం త్యక్త్వా గతక్లమాః శ్రమరహితాస్సంతః బ్రహ్మగతిః భగవద్గతిః తాం విదంతి-ప్రాప్నువంతి తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమోఽస్తు॥ ౧౬ ॥ భక్తిశూన్యానాం సర్వసాధన వైఫల్యం దర్శయన్నమస్యతి॥ తపస్విన ఇతి॥ మనస్వినః యోగినః-సుమంగళాః సదాచారాః యస్మిన్- తపఆద్యర్పణం వినా సుభద్రశ్రవస ఇత్యస్యావృత్తిః యశశ్శ్రవణాదేః ప్రాధాన్యజ్ఞాపనాయ॥ చం॥ తపస్వినః కాయక్లేశపూర్వకతపో

> తస్తే వృషభాయ సాత్వతాం విదూరకాష్ఠాయ ముహుః కుయోగినామ్। నిరస్తసామ్యాతిశయేన రాధసా స్వధామని బ్రహ్మణి రంస్యతే నమః॥ ౧౪ ॥ యత్కీర్తనం యత్స్మరణం యదీక్షణం యద్వందనం యచ్ఛ్రవణం యదర్హణమ్। లోకస్య సద్యో విధునోతి కల్మషం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥ ౧౫ ॥ విచక్షణా యచ్చరణోపసాదనాత్ సంగం వ్యుదస్యోభయతోఽన్తరాత్మనః। విదంతి హి బ్రహ్మగతిం గతక్లమాః తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥ ౧౬ ॥ తపస్వినో దానపరా యశస్వినో మనస్వినో మంత్రవిదస్సుమంగళాః। క్షేమం న విందంతి వినా యదర్పణం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥ ౧౭ ॥ కిరాతహూణాంధ్రపుళిందపుల్కసా ఆభీరకంకా యవనాః ఖసాదయః। యేఽన్యే చ పాపా యదుపాశ్రయాశ్రయాః శుధ్యంతి తస్మై ప్రభవిష్ణ

నుష్ఠాతారః- దానపరాః తత్తత్ఫలోద్దేశేన సత్పాత్రేబహువిత్తవ్యయం కుర్వంతః.యశస్వినః దానతపఆదిభిః విస్తృతాం కీర్తిం సంపాదితవంతః-మనస్వినః సర్వభూతదయాపరాః-మంత్రవిదః మంత్రార్థజ్ఞానపూర్వకకర్మానుష్ఠాతారః-సుమంగళాః పూర్వోక్త సర్వధర్మాపేక్షయా అభ్యధికభక్తియోగనిష్ఠాః-ఏతే సర్వేపి యస్మిన్ భగవతి.అర్పణం పూర్వోక్త తపోదానప్రభృతి ధర్మాణాం సమర్పణం వినా క్షేమం తత్తదభీష్టం న విందంతి-సుభద్రశ్రవసే పరమమంగళ కీర్తయే తస్మై భగవతే నమో నమః॥౧౭॥భక్తేః పరమశుద్ధిహేతుత్వం దర్శయన్నాహ॥కిరాతేతి॥ కిరాతాదయో యే పాపజాతయః- అన్యే చ యే కర్మభిః పాపరూపాః-యదుపాశ్రయాః భాగవతాః-తదాశ్రయాస్సంతః శుధ్యంతి-అసంభావనాం శంకాం పరిహరతి-ప్రభవిష్ణవే ప్రభవితుం శీలం యస్యేతి॥ చం॥కిరాతాః మృగాదిహింసకా అరణ్యేచరాః-హూణాః ద్వీపవిశేషవాసినః శ్వేతవర్ణాః-ఆంధ్రాః ఆంధ్రదేశవాసినో నికృష్టజాతివిశేషాః-పుళిందాః అత్యంతహింసావిహారా వ్యాధాదయ స్వాంతర్భూతాః నికృష్టజాతివిశేషాః పుల్కసాః గవాదిహింసకాః చండాలాదయః-అభీరాః కైవర్తాః-కంకాః కంకనామకపక్షివధపక్వమాంసభక్షకాః నికృష్టజాతివిశేషాః-యవనాః మ్లేచ్ఛాః.ఖసాదయః ఆయుధాదీనాం శాణోల్లేఖనాదికషణప్రధానజాతివిశేషాః-తత్ప్రభృతయశ్చ అన్యేచ-యే పాపాః పాపిష్ఠాః తేపి యదుపాశ్రయాః యం భగవంతముపాశ్రితాః భాగవతాః- తేషామాశ్రితాః తేపి శుధ్యంతి సాక్షాద్భగవత్సంశ్రయణాభావేపి భాగవతసంశ్రయం కుర్వంతస్సంతః శుధ్యంతి ప్రభవిష్ణవే నిఖిలజగత్కారణీభూతాయ తన్నియమనసమర్థాయ తస్మై భగవతే నమో నమః ॥౧౮॥సర్వోపాస్యత్వమనుస్మరన్ ప్రార్థయతే॥సఇతి॥స ఏష ఆత్మవతాం ధీరాణాం-ఆత్మా ఆత్మత్వేనోపాస్య ఇత్యర్థః- త్రయీమయత్వాదివిశేషణైః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్తన్మార్గేణోపాస్యత్వం వివక్షితం గతవ్యళీకైర్నిష్కపటైర్భక్తైః- వితర్క్యం అత్యాశ్చర్యేణ వివక్షణీయం లింగం మూర్తిర్యస్య సః ప్రసీదతు॥ చం ॥ ఆత్మవతాం బ్రహ్మవిదాం అధీశ్వరః పరమపురుషార్థప్రదః - త్రయీమయః సర్వవేదవేద్యః- ధర్మమయః ధర్మపాలకత్వాత్ ధర్మప్రచురః॥ శ్లో ॥ రామో విగ్రహవాన్ ధర్మస్సనాతన ఇత్యాదివత్- ధర్మతద్వతోరభేదోపచారేణ వా ప్రయోగః- తపోమయః॥ శ్రు॥ సోఽకామయత-బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి-సతపోఽతప్యతేతి శ్రుత్యనుసారేణ వివిధచిత్రప్రపంచభావానుకూలతపశ్శాలీ తపసాం ఫలప్రదో వా - గతవ్యళీకైరసత్యాదిదోషరహితైః అజశంకరాదిభిః వితర్క్యలింగః - బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదిభిరపరిజ్ఞేయదివ్యశరీరో భగవాన్ స ఏష ఆత్మా సర్వాంతర్యామీ నారాయణః- ప్రసీదతు ప్రసన్నో భవతు॥ ౧౯ ॥ సర్వపాలకత్వమనుస్మరన్నాహ॥ శ్రియః పతిరితి॥ గతిశ్చ సర్వాపత్సు రక్షకః॥ చం ॥ శ్రియః పతిః లక్ష్మీపతిః- యజ్ఞపతిః సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా- ఫలప్రదశ్చ- ప్రజాపతిః నిఖిలప్రజాస్రష్టా- తత్పరిపాలకో వా- ధియాం పతిః॥ శ్రు॥ శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యస్సాక్షాత్కర్తవ్య ఇత్యాది శ్రుత్యుక్తశ్రవణమనననిదిధ్యాసనసాక్షాత్కారాదిఫలప్రదః- లోకపతిః నిఖిలలోకప్రభుః- ధరాపతిః విశిష్యకర్మభూమావాస్థితానాం కర్మజ్ఞానాదినిష్ఠానాం నిఖిలపురుషార్థప్రదః- అంధకవృష్ణిసాత్వతాం అంధకవంశప్రసూతానాం వృష్ణివంశప్రసూతానాం యాదవవంశప్రసూతానాం పతిః గతిశ్చ - అస్మిన్ లోకే సర్వవిధోపకారకరణాత్ ప్రభుః అముష్మిన్ లోకే గతిః పరమప్రాప్యశ్చ భవతి న కేవలమేతేషామేవ గతిః కింతు సతాం గతిః నిఖిలలోకవర్తినాం బ్రహ్మతత్త్వవేత్తౄణాం సర్వేషామపి గతిః పరమప్రాప్యపురుషార్థభూతః భగవాన్ శ్రీకృష్ణః సః ప్రసీదతాం ప్రసన్నో భవతు ॥ ౨౦ ॥ జ్ఞానప్రదత్వమనుస్మరన్నాహ ద్వాభ్యాం॥ యదితి॥ యస్యాంఘ్ర్యోరభిధ్యానమేవ సమాధిః- తేన ధౌతయా శోధితయా- యథారుచం రుచ్య

వే నమః॥ ౧౮॥ స ఏష ఆత్మా భవతామధీశ్వర స్త్రయీమయో ధర్మమయ స్తపోమయః। గతవ్యళీకై రజశం
కరాదిభిర్వితర్క్యలింగో భగవాన్ ప్రసీదతు॥ ౧౯॥ శ్రియః పతిర్యజ్ఞపతిః ప్రజాపతిర్ధియాం పతిర్లోకపతిర్ధ
రాపతిః। పతిర్గతిశ్చాంధకవృష్ణిసాత్వతాం ప్రసీదతాం మే భగవాన్ సతాం గతిః॥ ౨౦॥ యదంఘ్ర్యభిధ్యా
నసమాధిధౌతయా ధియానుపశ్యంతి హి తత్త్వమాత్మనః। వదంతి చైతత్కవయో యథారుచం స మే ము
కుందో భగవాన్ ప్రసీదతాత్॥ ౨౧॥ ప్రచోదితా యేన పురా సరస్వతీ వితన్వతాజస్య సతీం స్మృతిం హృది।
స్వలక్షణా ప్రాదురభూత్కిలాస్యతః స మే * ఋషీణామృషభః ప్రసీదతామ్॥ ౨౨ ॥ భూతైర్మహా

నుసారేణ సగుణనిర్గుణభేదైః- యద్వా॥ రుక్ప్రీతిః యథా యథామతీత్యర్థః॥ చం॥ యస్య భగవతః - అంఘ్ర్యోరభిధ్యానం చరణారవిందయోర్నిరంతరధ్యానం- తదేవ సమాధిస్తేన ధౌతయా పరిశోధితయా బుద్ధ్యా- ఆత్మనః పరమాత్మనః- తత్త్వం నిఖిలజగత్కారణత్వసర్వపురుషార్థప్రదత్వాదిరూపం తత్త్వమనుపశ్యంతి- కవయో జ్ఞానినః - ఏతదాత్మతత్త్వం యథారూపం యథారుచి- తత్తద్రుచ్యనుసారేణ వదంతి - తత్తద్రుచ్యనుసారో నామ॥ శ్లో॥ కేచిద్వికల్పమనస ఆహురాత్మానమాత్మనా। దైవమన్యే పరే బ్రహ్మ స్వభావమపరే ప్రభుమ్॥ అప్రతర్క్యాదనిర్దేశ్యాదితి కేష్వపి నిశ్చయః॥ ఇత్యాదినా ప్రతిపాదితః - ప్రకారః స ముకుందః తత్తద్వాదిభేదేన బహుధా వికల్ప్యమానో ముకుందః మే ప్రసీదతాత్॥ ౨౧॥ ప్రచోదితేతి॥ కించ పురా కల్పాదౌ - అజస్య హృది సృష్టివిషయాం స్మృతిం - వితన్వతా యేన - ప్రచోదితా సరస్వతీ- ముఖతః కిల ప్రాదుర్భూతా- స్వానిలక్షణాని శిక్షాద్యుక్తాని యస్యాస్సా ఋషీణాం జ్ఞానప్రదానాం ఋషభః శ్రేష్ఠః॥ చం॥ అజస్య చతుర్ముఖస్య- హృది సతీం స్మృతిం సమీచీనాం పూర్వసర్గానుసారిసర్గానుకూలస్మృతిం- వితన్వతా సంపాదయతా యేన భగవతా - పురా సర్గాదికాలే - ప్రచోదితా ప్రేరితా -స్వలక్షణా స్వీయలక్షణయుక్తా సతీ- అస్యతః ముఖాత్ - ప్రాదురభూత్ ప్రాదురాస - ఋషీణామృషభః నరనారాయణరూపః- స భగవాన్ ప్రసీదతాం ప్రసన్నో భవతు॥ ౨౨॥ ఇదానీం స్వవాచాం శ్రోతృజనాహ్లాదినీం శృంగారకరుణాది శోభాం ప్రార్థయతే ॥ భూతైరితి॥ స మే వచాంసి అలంకృషీష్ట అలంకరోతు - అన్యస్య వచసామన్యేనాలంకారాసంభవమాశంక్య తస్యాంతర్యామితామావిష్కరోతి- యో మహద్భిః భూతైరిమాః పురః శరీరాణి సృష్ట్వా- అమూషు పూర్షు అంతర్యామితయా శేతే వసతి అతః పురుషసమాఖ్యాం ప్రమాణయతి॥ యత్ యస్మాత్పూరుష ఇతి అత ఏవ యః ఏకాదశేంద్రియపంచతన్మాత్రరూపాః షోడశగుణాన్ కళాః భుంక్తే - ప్రకాశయతి పాలయతీతి వా- భుంక్తే- ఇత్యాత్మనేపదమార్షం తత్ర హేతుః యః షోడ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కానామాత్మా చేతయితా - తత్స్వామీతియావత్ స్వార్థేఽకః - నత్వత్రజీవత్వముచ్యతే - ప్రార్థనావిరోధాత్॥ చం॥ విభుర్వ్యాపీ పూరుషః భగవాన్-మహద్భిః భూతైః పృథివ్యాదిమహాభూతైః - ఇమాః పురః శరీరాణి నిర్మాయ ఉపజనయ్య-అమూషు పూర్షు జీవాంతర్యామితయా జీవశరీరకస్సన్-జీవరూపేణ శేతే యస్మాత్కారణాదతః షోడశాత్మకః మనఆదిభిః ఏకాదశేంద్రియైః రూపాదిభిః పంచభిశ్చ మిళిత్వా షోడశభిరారబ్ధం యచ్ఛరీరం తదధిష్ఠాతాసన్ షోడశకళాః భుంక్తే-పూర్వోక్తాః షోడశకళా అనుభవతి షోడశకళానుభవో నామ-ఏకాదశేంద్రియాణాం భోగసాధనత్వేనానుభవః రూపాది పంచకస్య భోగ్యత్వేనానుభవశ్చ- తథావిధానుభవాశ్రయో భవతి - సభగవాన్ మే వచాంసి మమోపదేశరూపాణి వచాంసి-అలంకృషీష్ట అలంకరోతు-మనఆదిషోడశకళారబ్ధదేహే-జీవశరీరకతయా జీవరూపేణావస్థాయ - యో భగవాన్ చక్షురాద్యేకాదశేంద్రియాణి భోగసాధనత్వేన రూపాదిపంచకం చ భోగ్యత్వేనానుభవతి సఏష భగవాన్ హార్దపురుషః మమాపి సర్వేంద్రియప్రేరకతయావస్థానాత్ ప్రకృతస్వీయస్తోత్రోపయోగీని మదీయాని వచాంసి అలంకరోత్వితి భావః॥ ౨౩॥ వ్యాసం నమస్కరోతి॥ నమ ఇతి॥ సౌమ్యాః భక్తాః-యస్య ముఖాంబుజే-ఆసవః మకరందః తం॥ చం॥ భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే నిఖిలజగత్స్రష్ట్రే తస్మై నారాయణాయ నమః - లోకే జ్ఞానినః యన్ముఖాంబురుహాసవం యస్య భగవతో వామదేవస్య ముఖపద్మమకరందం-శ్రీగీతాశాస్త్రజన్యజ్ఞానమయమమృతం వపుః పీతవంత ఆసన్ తస్మై నమ ఇత్యన్వయః॥ ౨౪॥

ద్భిః య ఇమాః పురో విభుర్నిర్మాయ శేతే యదమూషు పూరుషః॥ భుంక్తే* గుణాన్ షోడశషోడశాత్మకః సోఽలంకృషీష్ట భగవాన్ వచాంసి మే॥ ౨౩॥ నమస్తస్మై భగవతే వేదవ్యాసాయ వేధసే। వపుర్జ్ఞానమయం సౌమ్యా యన్ముఖాంబురుహాసవమ్॥ ౨౪॥ ఏతదేవాత్మభూ రాజన్నారదాయానుపృచ్ఛతే। వేదగర్భోఽభ్యధాత్సాక్షాత్ యదాహ హరిరాత్మనః॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే-చతుర్థోఽధ్యాయః.

నారదః॥ దేవదేవ నమస్తేస్తు భూతభావన పూర్వజ। తద్విజానీహి యత్ జ్ఞానమాత్మతత్త్వనిదర్శనమ్॥ ౧॥ యద్రూపం యదధిష్ఠానం యతస్సృష్టమిదం ప్రభో। యత్సంస్థం యత్పరం యచ్చ తత్తత్త్వం వద తత్త్వ

ఇదానీం ప్రశ్నోత్తరతయా బ్రహ్మనారదసంవాదం స్తౌతి-ఏతదితి - ఉత్పత్తిసమయ ఏవ వేదాః గర్భే యస్య సః- సాక్షాద్ధరిర్యదాహ॥ చం॥ హే రాజన్ సాక్షాత్ అద్వారకం ఆత్మనః స్వస్య-హరిర్యదాహ-ఏతదేవ- వేదగర్భః ఆత్మభూః స్వయంభూరప్యనుపృచ్ఛతే నారదాయాభ్యధాదువాచ॥ ౨౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయస్కంధే-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ పంచమే నారదేనాథ పృష్టస్సృష్ట్యాదివక్త్యజః। హరేర్లీలాం విరాట్సృష్టిం కాలకర్మాదిశక్తిభిః॥ నారదాయ పృచ్ఛతే వేదగర్భోఽభ్యధాదిత్యుక్తం-తత్ర నారదప్రశ్నమాహ॥ దేవదేవేతి॥ హే భూతభావన అతఏవ సర్వేషాం పూర్వజ అనాదేః జ్ఞాయతేఽనేనేతి జ్ఞానం తత్సాధనం యత్ తద్విజానీహి విశేషేణ జ్ఞాపయేత్యర్థః-కథంభూతం ఆత్మతత్త్వం నితరాం దృశ్యతే యేన తత్॥ చం॥ హే పూర్వజ ప్రథమజ - భూతభావన నిఖిలప్రాణిసంభూత-స్రష్టః దేవదేవ - దేవానాం శర్వశక్రాదీనాం దేవ తుభ్యం నమః నమస్కుర్మః - ఆత్మతత్త్వనిదర్శనం భగవత్తత్త్వస్య సమ్యక్ప్రకాశం యత్ జ్ఞానం తన్నో విజ్ఞాపయ అస్మాన్ ప్రతి విశేషేణ ప్రకాశయ॥ ౧॥ ఉపలక్షణభూతప్రపంచజ్ఞానమేవాత్మజ్ఞానసాధనం అతస్తద్విశేషం పృచ్ఛతి యద్రూపమితి-యద్రూపం యేన రూప్యతే ప్రకాశ్యతే - యదధిష్ఠానం యదాశ్రయం - యతః యేన సృష్టం-యత్సంస్థం యస్మిన్ లీయతే- యత్పరం యదధీనం - యచ్చ యదాత్మకం స్వతః కారణతో వేత్యర్థః తస్య తత్త్వం యథార్థం తత్త్వతో వద॥ చం॥ హే ప్రభో బ్రహ్మన్ - ఇదం జగద్యద్రూపం యస్య భగవతశ్శరీరం యతస్సృష్టం యస్మాదుపాదానాత్సృష్టం యదధిష్ఠానం యేన ధార్యమాణం- యత్సంస్థం యత్ర లీనం-యత్పరం యన్నాథం . యచ్చ పూర్వోక్తరూపేణ యద్బ్రహ్మశరీరతయా యథాభిన్నం భవతి - తత్సర్వం తత్త్వం పరతత్త్వవిషయం తత్త్వతో వద యాథార్థ్యేన వద-యత్సృష్టం యదధిష్ఠానం యత్సంస్థమితి ఉత్పత్తిస్థితిలయేషు యదాశ్రితమితి జగతో భగవచ్ఛరీరతయావస్థానస్య నిమిత్తమభిధాయ యద్రూపమితి శరీరశరీరిభావమభిధాయ - యత్పరమితి శేషిభావం యచ్చేతి పూర్వోక్తస

(౨౪)*అత్ర చంద్రికాకారస్తు వాసుదేవాయేతి పాఠమంగీకృత్య నారాయణపరమేవ వ్యాచఖ్యౌ.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్వవిధసార్వకాలికానువృత్త్యాయదభిన్నవిశిష్టాద్వైతంపృష్టం॥ ౨ ॥ పరంనజానామీతినవక్తవ్యమిత్యాహ-సర్వమితి. భూతంజాతంభవ్యంజనిష్యమాణంభవత్ జాయమానం తేషాంప్రభుస్యతః అతః విశిష్టేనజ్ఞానేనావసితం॥ చం ॥ భూతభవ్యభవత్ప్రభుః భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలవర్తినాంసర్వేషాంపదార్థానాంప్రభుఃభవాన్ సర్వంహ్యేతన్మయాపృష్టంవేద-తత్రహేతుమాహ-కరేతి - విశ్వంనిఖిలంజగత్ కరతలామలకవత్ పాణితలస్థాపితామలకఫలవత్ తవ విజ్ఞానావసితంతవసర్వవిషయకజ్ఞానేనైవఅవసితంనిశ్చితం॥ ౩॥ ఆస్తామిదంఆదౌతావత్త్వామేవకథమిత్యాహ - యద్విజ్ఞానఇతి- యతఃవిజ్ఞానంయస్యకస్తవవిజ్ఞానదఇత్యర్థః-యదాధారఃకస్తవఆశ్రయః - యత్పరఃయదధీనఃయదాత్మకః యత్స్వరూపః - మమతుత్వమేవస్వతంత్రఃపరమేశ్వరఇతిబుద్ధిః - తవతపశ్చరణేనతుపరశంకయాపృచ్ఛామీత్యాహ- సార్థైశ్చతుర్భిఃఏకఃఅసహాయః॥ చం ॥ యద్విజ్ఞానఃయదుపాసకఃయదాధారః యఏవాధారోయస్యసఃయత్పరః యత్స్వామికఃయదాత్మకఃయత్స్వరూపస్త్వంఏకస్సన్ అసహాయస్సన్ ఆత్మమాయయాస్వీయసంకల్పేనభూతైరేవ పృథివ్యాదిభిఃపంచభిర్భూతైరేవభూతానిప్రాణినఃసృజసి॥౪॥ఆత్మన్నితి॥ఆత్మన్ ఆత్మనిభావయసేపాలయసి - స్వయమేవపరాభవమప్రాపయన్ - అక్లమఃశ్రమరహితఃయథోర్ణనాభిఃఆత్మనఏవశక్తిమవష్టభ్యసృజతితద్వత్॥ చం ॥ తానిభూతానినపరాభావయన్ నిరుపద్రవంపరిపాలయన్ స్వయమేవఆత్మన్ భావయసేఆత్మనిస్వదేహఉత్పాదయసే తత్రదృష్టాంతమాహ-ఊర్ణనాభిరివతంతువాయకీటఇవ-అక్లమఃశ్రమరహితస్సన్ ఆత్మశక్తింస్వీయశక్తిం-అవష్టభ్యఆవలంబ్యఆత్మన్ భావయసేఆత్మన్యుత్పాదయసేఅక్లేశేనసృజసీత్యర్థః॥౫॥ నేతి॥ తస్మాదహంతుఅస్మిన్ విశ్వస్మిన్ పరంఉత్తమంఅపరంఅధమంమధ్యమంచతత్రాపి నామమనుష్యతాదిరూపంద్విపదత్వాది - గుణఃశుక్లాదిఃతైర్వ్యాప్యంసాధ్యంతః॥౭॥ సర్వంహ్యేతద్భవాన్ వేదభూతభవ్యభవత్ప్రభుః । కరామలకవద్విశ్వంవిజ్ఞానావసితంతవ॥

౩॥యద్విజ్ఞానోయదాధారోతత్పరస్త్వంయదాత్మకః। ఏకస్సృజసిభూతానిభూతైరేవాత్మమాయయా॥౪॥ఆత్మన్*భావయసేతానినపరాభావయన్ స్వయమ్.। ఆత్మశక్తిమవష్టభ్యఊర్ణనాభిరివాక్లమః॥౫॥ నాహంవేదంపరంత్వస్మిన్నాపరంనసమంవిభో । నామరూపగుణైర్భావ్యంసదసత్కించిదన్యతః॥౬॥స్వభవానాచరద్ఘోరంయత్తపస్సుసమాహితః॥ తేనఖేదయసేనస్త్వంపరాంశంకాంప్రయచ్ఛసి॥౭॥ఏతన్మేపృచ్ఛతస్సర్వంసర్వజ్ఞసకలేశ్వర। విజానీహియథైవాహంత్వయాబుద్ధ్యానుశాసితః॥ ౮ ॥ బ్రహ్మా॥సమ్యక్కారుణికస్యేదంవత్సతేవిచికిత్సితమ్।యదహంచోదితోధమేభగవద్వీర్యదర్శనే॥౯॥నాత్యం

తత్రాపిసదసత్ స్థూలంసూక్ష్మంచకించిదప్యన్యతోనవేద-కింతుత్వత్తఏవసర్వంభవతీతిమన్యే॥ చం ॥ హేవిభోబ్రహ్మన్ నామానిదేవాదినామాని - రూపాణిదేవాదిశరీరాణిగుణాస్సత్త్వాదయః తైర్భావ్యంనామరూపవిభక్తంసత్త్వాదిత్రిగుణప్రధానం - సదసత్ చేతనమచేతనంవా - యత్కించిద్వస్తువస్తీత్వదన్యతఃత్వద్వ్యతిరేకేణ-పరమపరంసమం వాఉత్తమాధమమధ్యమభేదేనత్రివిధమపిభౌతికంవస్తుఅస్మిన్ తవరూపేఆత్మన్ భావయసేతానీతి పూర్వశ్లోకప్రస్తుతేతవరూపేనాహంవేద - ఉత్తమాధమమధ్యమభేదభిన్నంనామరూపవిభక్తంసత్త్వాదిగుణకల్పితంచేతనమచేతనంవాత్వద్వ్యతిరేకేణనకించిదపివస్త్వహంజానేసర్వమపిఊర్ణనాభిశరీరోత్పన్నలూతాతంతువత్ తవశరీరోత్పన్నంత్వచ్ఛరీరరూపమేవజానామీత్యర్థః॥౬॥చం॥సఇతి॥సభవాన్ పూర్వోక్తప్రపంచశరీరకతయా-ప్రపంచరూపోభవాన్ - సుసమాహితస్సన్ ఘోరంతపఃఆచరదితియత్-తేనచిత్తసమారాధపూర్వకతపోనుష్ఠానేనత్వంనఃఖేదయసే-దుఃఖితాన్ కరోషి - కించపరాంశంకాంప్రయచ్ఛసిఅస్మాకంమనాంసిఅతిశంకాస్పదానికరోషి - త్వమేవసర్వప్రపంచశరీరకస్సర్వోత్కృష్టఇత్యస్మాకంనిశ్చయః - అతస్సర్వేషాంత్వత్తోన్యూనత్వాత్ త్వాముద్దిశ్యైవతపాంస్యనుష్ఠేయాని తేషామపిఫలప్రదేనత్వయాతుకించిదపితపోనుష్ఠేయంఅతస్తవాపి తపోనుష్ఠానేపరతత్త్వపర్యవసానాభావేనఅనవస్థాతయాచాస్మాకమతిశంకాచభవతి-అతోయథాస్మాకమతిశంకానస్యాత్తథాబ్రూహీత్యాహ॥ ౭ ॥ఏతదితి॥ యథైవాహంత్వయాఅనుశాసితస్సన్ బుద్ధ్యాబుద్ధ్యాయంతథావిజానీహివిశేషేణజ్ఞాపయ ॥ చం॥ సర్వజ్ఞసకలేశ్వర-హేపితఃబ్రహ్మన్ పృచ్ఛతోమేఏతత్సర్వంవిజానీహి - పృచ్ఛతోమేప్రత్యుత్తరంవక్తుంసర్వమపిజానాసి - అతస్త్వయాఅనుశాసితస్సన్ యథేదంసర్వమహంబుద్ధ్యేజానీయాంతథాబ్రూహి॥౮ ॥ ప్రశ్నమభినందతిత్రిభిః॥ సమ్యగితి ॥ హేవత్స హేపుత్ర - తేవేదంవిచికిత్సితంసందేహఃతత్పూర్వకప్రశ్నోయం - సమ్యగిత్యర్థం-యతఃకారుణికస్యతవాయంప్రశ్నః తత్ర హేతుః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యత్ యతఃఅహంధమేఽభగవద్దీవ్యప్రకాశనేప్రవర్తితోఽస్మి-అథ స్త్వంజిజ్ఞాసురపిమయికృపామేవకృతవానిత్యర్థః- న సత్యమేవభగవానిత్యుక్తంమయాఏకస్సృజసిభూతానీత్యాదినాసత్యం॥చం॥ హేవత్సనారద- కారుణికస్యతేకరుణాశాలిన స్తవఇదంవిచికిత్సితంసంశయాస్పదం-సమ్యక్సమీచీనంలోకోపకారకంమాం ప్రతిత్వయాకృతోఽయం ప్రశ్నస్సర్వోపకారకఇత్యర్థః-త దేవవ్యక్తీకరోతి-యదితి- హేసౌమ్యనారదభగవద్వీర్యదర్శనేభగవద్వైభవవిచారేయద్యస్మాదహం చోదితఃప్రేరితఃఅతః కారుణికస్యేదంవిచికిత్సితం ॥౯॥నేతి॥ యథామామీశ్వరత్వేన ప్రభాషసే తదపితవ భాషణంనాత్యంతంఅనృతం-యతః కారణాత్-ఏతావతఃప్రభావస్యభావఃఏతావత్త్వం-మే స్తికింతుమత్తఃపరం ఈశ్వరమవిజ్ఞాయబ్రూషే-అతస్త్వాదృశ్యుక్తవేయంభ్రాంతిః-నతుబుద్ధిపూర్వమనృతమిత్యర్థః యతఈశ్వరాన్మమఏతావత్త్వం - తమవిజ్ఞాయేతిచాన్వయః॥చం॥భోనారద మేఏతావత్త్వంయతోస్తిఏతావత్త్వమేతావాన్ చతుర్దశభువనాధిపత్యరూపోధికారఃయత్త్రోయస్మాత్కారణీభూతాత్పురుషాత్ అస్తి-మత్తఃపరంమత్త్రోప్యుత్కృష్టంతంపరమపురుషమవిజ్ఞాయమాం ప్రతియథాయచ్చబ్రవీషి యేనప్రకారేణయద్వాక్యంబ్రవీషి తథా తద్వాక్యం నాత్యంత మనృత మసత్యం ఈషదసత్యమిత్యర్థః నారదోక్తవాక్యఈషదసత్యత్వంనామఅంశవిశేషేఅసత్యత్వమంశవిశేషేసత్యత్వంతత్రియద్విజ్ఞానాయదాథార ఇత్యాదినామత్త్రోపిపరస్యకస్యచిత్పురుషస్యసద్భావప్రతిపాదనంసత్యం- ఆత్మన్భావయసేతానీత్యాదినాఽణ్ణనాభివృష్టాం తేన నిఖిలజగదుపాదానత్వేనమనువైభవ ప్రతిపాదనమసత్యంమత్త్రోవ్యతిరిక్తస్యమమాపికారణస్యనిఖిలజగదుపాదానస్యభగవతోనారాయణస్యవిద్యమానత్వాదితిభావః॥౧౦॥తర్హికోసావీశ్వరఇత్యపేక్షాయాంభక్త్యానమస్కుర్వన్నేవకథయతిత్రిభిః॥యేనేతి॥ యేనస్వప్రకాశేనరోచితంప్రకాశితమేవప్రకాశయామిసృష్ట్వా అభివ్యక్తంకరోమి - యథార్కాదయఃచైతన్య ప్రకాశ్యమేవప్రకాశయంతి॥ తథాచశ్రుతిః॥ నతత్రసూర్యోభాతినచంద్రతారకంనేమావిద్యుతోభాంతికుతోఽయమగ్నిః-తమేవభాంతమనుభాతిసర్వంతస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతి ॥ చం॥ స్వస్యాపినియామకంతంభగవంతమేవాహ - స్వరోచిషాస్వయంప్రకాశేన- యేనపురుషేణరోచితం ప్రకాశితమిదం జగదహం రోచితమనృతంతచ్చయథామాంప్రబ్రవీషిభో।అవిజ్ఞాయపరంమత్తఏతావత్త్వంయతోస్తిమే॥౧౦॥ యేన

స్వరోచిషావిశ్వంరోచితంరోచయామ్యహం।యథార్కోఽగ్నిర్యథాసోమోయథర్క్షగ్రహతారకాః॥౧౧॥
తస్మైనమోభగవతేవాసుదేవాయధీమహి।యన్మాయయాదుర్జయయామాంవదంతిజగద్గురుమ్॥౧౨॥
విలజ్జమానయాయస్యస్థాతుమీక్షాపథేఽముయా।విమోహితావికత్థంతేమమాహమితిదుర్ధియః॥౧౩॥ద్రవ్యం

చయామి-తత్రదృష్టాంతమాహ-యథేతి - అర్కస్సూర్యోయథాతద్రోచిషారోచితఃతస్యభాసాప్రకాశితః- యథాగ్నిస్తద్రోచిషారోచితః- యథాసోమశ్చంద్రస్తద్రోచిషారోచితః - ఋక్షగ్రహతారకాఃఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని-గ్రహాఃసూర్యాదయోనవ - తారకాస్తదతిరిక్తానిసర్వాణినక్షత్రాణిచయథాతద్రోచిషారోచితానితథాహంయద్రోచిషారోచితః॥౧౧॥తస్మాఇతి॥తస్మైనమోధీమహియస్యమాయయా మోహితాస్సంతఃయుష్మదాదయోమాంజగద్గురుంజగత్కారణంవదంతితస్మై॥చం॥తస్మైభగవతేవాసుదేవాయనమోధీమహినమస్కుర్మ ఇత్యర్థఃధీమహీత్యార్షప్రయోగఃతమేవవాసుదేవంవిశేషయతి-యదితి॥దుర్జయాయభక్తవత్తత్త్వవేదనరహితైర్జేతుమశక్యాయా- యన్మాయయాయస్యభగవతోమాయయా-నిఖిలజనవిమోహనపింఛికయామోహితాఃజనాఃమాంజగద్గురుంవదంతినిఖిలజగత్కారణత్వాద్గురుంవదంతి॥౧౨॥యన్మాయయేతిమాయాసంబంధోక్తైఃతస్యాదుర్జయత్వోక్తైశ్చతస్యాపికిమస్తిసంసారఃనైవేత్యాహ॥విలజ్జమానయేతి॥ మత్కపటమసౌజానాతీతియస్యదృష్టిపథేస్థాతుంవిలజ్జమానయేవకస్మిన్స్వకార్యమకుర్వంత్యా అముయామాయయామోహితాఅస్మదాదయోదుర్ధియఃఅవిద్యావృతజ్ఞానాఏవవికత్థంతేశ్లాఘంతేఅనేనయద్రూపమిత్యస్యప్రశ్నస్యోత్తరముక్తంభవతి॥చం॥జనానాంమాయామోహితత్వమేవవ్యక్తీకరోతి - యస్యభగవతఃఈక్షాపథేదృష్టిపథేస్థాతుంవిలజ్జమానయాలజ్జాంప్రాప్తవత్యా-భగవంతంమోహయితుమశక్తయేత్యర్థఃఅముయామాయయావిమోహితాఃవిశేషేణమోహితాస్సంతఃఅతఏవదుర్ధియఃదుర్బుద్ధయోజనాః- మమాహమితివికత్థంతేసర్వస్యాపిభగవదీయత్వేనమమతాన్యస్యకస్యాప్యభావాత్ - భగవతఏవస్వతంత్రత్వేనస్వస్యాస్వతంత్రత్వాత్ - మమతాంస్వతంత్రతాంచారోప్యమమాహమితివికత్థంతే॥ ౧౩॥ తదేవంస్వస్మాదన్యంపరమేశ్వరంనిరూప్యఇదానీంయదధిష్ఠానమిత్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ది(ప్రశ్నానాం సవివాధిష్ఠానాదికఽసర్వమిత్యుత్తరం వస్తుం తద్వ్యతిరేకేణాన్యస్యాసత్త్వమాహ॥ ద్రవ్యమితి॥ ద్రవ్యం మహాభూతాని ఉపాదానరూపాణి-కర్మ-జన్మనిమిత్తం-కాలః తత్క్షోభకః స్వభావః తత్పరిణామహేతుః-జీవో భోక్తా వాసుదేవాత్పరః అన్యోర్థో నాస్తి-కారణావ్యతిరేకాత్కార్యస్య॥ చం॥ హే బ్రహ్మన్నారద - ద్రవ్యం ప్రకృతిమహదహంకారాదికం-కర్మ చ పుణ్యపాపరూపం - కాలశ్చ నిఖిలకార్యవర్గపరిణామసంపాదకః - స్వభావః - సత్త్వాదిగుణత్రయరూపశ్చ - జీవ ఏవ చ సర్వచేతనవర్గశ్చ వాసుదేవాత్పరః అన్యః అన్యో వా పూర్వోక్తపదార్థవ్యతిరిక్తో వా యః కశ్చనార్థః తత్త్వతో నాస్తి - సర్వమపి వాసుదేవాత్మకమిత్యర్థః ॥ ౧౪॥ తత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం ॥ నారాయణేతి॥ నారాయణః పరం కారణం యేషాం తే అనేనైవ శాస్త్రయోనిత్వప్రతిపాదనేన ఈశ్వరే ప్రమాణం సర్వజ్ఞత్వాదికం చోక్తం దేవాశ్చ తదంగజాతాః అతో న తద్వ్యతిరిక్తాః- లోకాః స్వర్గాదయః తదానందాంశాః మఖాః తత్సాధనభూతాః॥ చం ॥ తదేవ ప్రపంచయతి-సర్వే వేదాః నారాయణపరాః నారాయణవైభవప్రతిపాదన ఏవ ముఖ్యతాత్పర్యవంతః - సర్వే దేవాః బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదయోపి నారాయణస్యాంగజాతాః ॥ శ్రు॥ నారాయణాద్బ్రహ్మా జాయతే-నారాయణాద్రుద్రో జాయత ఇత్యాదిశ్రుతేః - సర్వే లోకాః నారాయణపరాః తన్నియమ్యాః సర్వేపి రాజసూయాశ్వమేధవాజపేయాదయోపి క్రతవో నారాయణారాధనరూపాః ॥ ౧౫॥ నారాయణేతి॥ యోగః ప్రాణాయామాదిః-తపః తత్సాధ్యం చిత్తైకాగ్ర్యం జ్ఞానం తత్సాధ్యం - గతిః తత్ఫలం అనేనైవ సర్వం తదధీనమిత్యుక్తం॥ చం॥ సర్వే యోగాః కర్మయోగజ్ఞానయోగభక్తియోగాదయస్సర్వేపి యోగాః నారాయణపరాః తత్ప్రీతిసంజననాః- సర్వమపి దేహాయాసప్రధానం కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది రూపం తపోపి - నారాయణపరం తదారాధనరూపం జ్ఞానం పరమభక్తిరూపం నారాయణపరం భగవదారాధనరూపం- గతిః పరమపురుషార్థసిద్ధిరపి - నారాయణపరా తదధీనా॥ ౧౬॥ తర్హి త్వం కిం కరోషీత్యపేక్షాయామాహ ॥ తస్యేతి॥ తస్య సృజ్యమపి తేన సృష్టోహం సృజామి ఈక్షయా కటాక్షేణ తత్ర హేతవో ద్రష్టురిత్యాదయః ॥ చం॥ ద్రష్టుః సర్వపదార్థసాక్షాత్కారవతః ఈశ్వరస్య నిఖిలజగ

> ద్రవ్యం కర్మ చ కాలశ్చ స్వభావో జీవ ఏవ చ। వాసుదేవాత్పరో బ్రహ్మన్న త్వన్యోర్థోస్తి తత్త్వతః॥౧౪॥ నారాయణపరా వేదా దేవా నారాయణాంగజాః। నారాయణపరా లోకా నారాయణపరా మఖాః॥౧౫॥ నారాయణపరో యోగో నారాయణపరం తపః। నారాయణపరం జ్ఞానం నారాయణపరా గతిః॥౧౬॥ తస్యాపి ద్రష్టురీశస్య కూటస్థస్యాఖిలాత్మనః। సృజ్యం సృజామి సృష్టోహమీక్షయైవాభిచోదితః॥౧౭॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి నిర్గుణస్య గుణాస్త్రయః। స్థితిసర్గనిరోధేషు గృహీతా మాయయా విభోః॥౧౮॥

కార్యకారణకర్తృత్వే ద్రష్టుర్నియామకస్య-కూటస్థస్య-అయః కూటవన్నిర్వికారతయా స్థితస్య - అఖిలాత్మనః సర్వాంతర్యామిణః భగవతః ఈక్షయైవ కటాక్షప్రసరేణైవ అభిచోదితః ప్రేరితః సృష్టోహం సృజ్యం సృష్టివిషయాభూతమిదం జగత్సృజామి ॥ ౧౭ ॥ ననుకుతోయం జీవేశ్వరవిభాగః యతస్త్వం ప్రేర్యః స చ ప్రేరకః స్యాదిత్యపేక్షాయాం జీవేశ్వరవిభాగహేతుమాహ త్రిభిః॥ సత్త్వమితి ॥ నిర్గుణస్యాపీశ్వరస్య త్రయో గుణాః బధ్నంతీత్యుత్తరేణాన్వయః - తే కథంభూతాః తే నైవ స్వాతంత్ర్యేణ స్థిత్యాద్యర్థం మాయయా గృహీతాః॥ చం॥ నిర్గుణస్య సత్త్వాదిప్రాకృతగుణరహితస్య విభోర్భగవతో నారాయణస్య మాయయా శేషభూతయా ప్రకృత్యా స్థితిసర్గనిరోధేషు స్థిత్యుత్పత్తిలయరూపేషు కార్యేషు తాదృశకార్యసిద్ధ్యర్థం సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రయో గుణాః గృహీతాః స్వీకృతాః బ్రహ్మవిష్ణుశివరూపశరీరత్రయపరిగ్రహార్థం గృహీతాః॥ ౧౮॥ కార్యేతి॥ వస్తుతః నిత్యదాముక్తమపి మాయినం మాయావిషయం పురుషం జీవం బధ్నంతి స్వకార్యం అధిభూతం కారణం అధ్యాత్మకం కర్తా అధిదైవతం తేషాం భావః తత్త్వం తస్మిన్ ద్రవ్యం మహాభూతాని జ్ఞానశబ్దేన దేవతాః క్రియాః ఇంద్రియాణి తదాశ్రయాః తేషాం కారణభూతాః తత్తదభిమానేన బధ్నంతి॥ చం ॥ ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాశ్రయాః ద్రవ్యాణాం క్షిత్యాది పంచమహాభూతానాం జ్ఞానానాం చక్షురాదిజ్ఞానేంద్రియాణాం క్రియాణాం వాగాది కర్మేంద్రియాణాం చ ఆశ్రయాః గుణాః సత్త్వాదయః నిత్యదాముక్తం తైర్విముక్తం మాయినం ప్రకృతిశరీరకం పురుషం భగవంతం వాసుదేవం పురుషం కార్యాణి ఉత్పత్తిస్థితిసంహారాదీని రూపాణి తేషాం యాని కారణాని సత్త్వాదీని తేషు కర్తృత్వే తేషామచేతనత్వేన కర్త్రనధిష్ఠితానాం కార్యోత్పాదకత్వాసంభవాత్ కర్తృసాపేక్షతయా కర్తృత్వేన బధ్నంతి సత్త్వాదిప్రకృతిగుణరహితస్య భగవతః సాక్షాత్కర్తృత్వాసంభవాత్ సత్త్వాదిగుణానాం చైతన్యత్వేన కర్తారం వినా కార్యోత్పాదక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాసంభవాత్ తత్సిద్ధ్యర్థం బ్రహ్మరుద్రాదిశరీరపరిగ్రహః యతం నిబధ్నంతీతి భావః॥ ౧౯॥ సఇతి ॥ సఏషః వశ్యమాయః ఏభిర్లింగైర్గుణైః జీవానామావారకైః ఉపాధిభిస్స్వమలక్షితాగతి స్తత్త్వంయస్యసః స్వైర్భక్తైరేవలక్షితాగతిర్య స్యేతివా॥చం॥ హేబ్రహ్మన్ నారదఏతైస్త్రిభిర్లింగైః పూర్వోక్తైః సృష్ట్యాదికారణీభూతైః సత్త్వాదిత్రిగుణరూపై ర్లింగైస్సహితః స్వలక్షితగతిః స్వైనైవలక్షితాగతిర్మార్గః సర్వప్రపంచసృష్ట్యాద్యనుకూలసంకల్పరూపోమార్గః సాగతి స్స్వేనైవలక్షితాజ్ఞాతా యేనస్వలక్షితగతిరన్యాపరిజ్ఞేయవైభవఇత్యర్థః-సర్వేషాంజగతివర్తమానానాం దేవతిర్యఙ్మ నుష్యస్థావరభేదభిన్నానాం నిఖిలప్రాణినాంమమచఈశ్వరఃప్రభుః॥ ౨౦॥ తస్యసృష్టిప్రకారమాహ॥ కాలమితి॥ కర్మజీ వాదృష్టంవిబుధూషుఃవివిధంభవితుమిచ్ఛుస్సన్॥ చం॥ మాయేశః మాయాయాః నిఖిలప్రపంచోపాదానభూతాయాః ప్ర కృతేః ఈశః నియామకస్సఏషభగవాన్ అధోక్షజః నారాయణస్స్వయామాయయాస్వశేషభూతయా ప్రకృత్యా॥ శ్రు ॥ మాయాంతుప్రకృతింవిద్యాన్మాయినంతుమహేశ్వరమితిశ్రుతిః - విబుభూషుర్వివిధప్రపంచరూపేణ భవితుమి చ్ఛుః॥శ్రు॥సోకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయేతీతిశ్రుత్యర్థోఽత్రజ్ఞాతవ్యః-తాదృశస్సన్ ఆత్మనిస్వస్మిన్ - ఆత్మన్నితి పాఠేలుప్తసప్తమీకంపదం-యదృచ్ఛయాఅప్రయత్నేన-ప్రాప్తంకాలంసర్వేషాంమహదాదికార్యాణాం - పరిణామ సంపాదకంకాలం-కర్మ మూలప్రకృతం-మహదాదిరూపేణభగవతాక్రియతఇతికర్మ-మూలప్రకృతిః- అత్రత్యకర్మశ బ్దస్యమూలప్రకృతిపరత్వంచ॥శ్లో॥కర్మణో జన్మ మహతః పురుషాధిష్ఠితాదభూదిత్యనంతరమేవమహత్తత్త్వోత్పత్తిపురు షాధిష్ఠితాయాశ్చప్రతిపాదనాత్సిద్ధంప్రకృతేఃపురుషాధిష్ఠితత్వంచ॥ శ్రు ॥ యోమృత్యుమంతరేసంచరన్ యస్యమృత్యు శ్శరీరమిత్యాదిశ్రుతిసిద్ధంమృత్యుశబ్దస్య ప్రకృతిపరత్వంచశ్రీభాష్యాదౌస్పష్టం - స్వభావఃపరిణామసంపాదకోగుణవిశే

వ్యఙ్జ్ఞానక్రియాశ్రయాః।బధ్నంతినిత్యదాముక్తంమాయినంపురుషంగుణాః॥ ౧౯॥ సఏషభగవాన్ లింగై స్త్రిభిరేభిరధోక్షజః।స్వలక్షితగతిర్బ్రహ్మన్ సర్వేషాంమమచేశ్వరః॥ ౨౦॥ కాలంకర్మస్వభావంచమా యేశోమాయయాస్వయా।యదృచ్ఛయాత్మనిప్రాప్తంవిబుభూషురుపాదదే॥ ౨౧ ॥ కాలాద్గుణవ్యతిక రఃపరిణామస్స్వభావతః।కర్మణోజన్మమహతఃపురుషాధిష్ఠితాదభూత్॥ ౨౨॥మహతస్తువికుర్వాణాద్ర జస్సత్త్వోపబృంహితాత్।తమఃప్రధానస్త్వభవద్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః॥ ౨౩॥ సోహంకారఇతిప్రోక్తో వికుర్వన్ సమభూత్త్రిధా। వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేతియద్భిదా॥ ద్రవ్యశక్తిఃక్రియాశక్తిర్జ్ఞానశ

షః-పరిణామస్వభావఇత్యనంతరమేవవక్ష్యమాణత్వాత్ - సచస్వభావఃకాలస్యశక్తిర్వాన్ ప్రకృతేః స్వభావోవాభగ వతోలీలారసానుగుణస్వభావోవా-త్రయాణామపిపరిణామసంపాదకత్వసంభవాత్ - స్వభావముపాదదేజగత్ప్ర- ప్రపంచసర్గాయసహకారిత్వేనస్వీకృతవానిత్యర్థః॥ ౨౧॥ కాలాదితి॥గుణానాంవ్యతికరఃక్షోభఃసామ్యత్యాగః-పరిణా మోరూపాంతరావృత్తిఃపురుషఃఈశ్వరః తేనాధిష్ఠితత్వంత్రయాణాంవిశేషణం- మహతఃమహత్తత్త్వస్య॥ చం ॥ కా లాత్ గుణవ్యతికరఃగుణవ్యత్యాసఃగుణవ్యత్యాసేసత్యేవమహదాద్యుత్పత్తేః-గుణసామ్యేప్రళయప్రతిపాదనాత్ - స్వ భావతఃపరిణామః-స్వభావశబ్దశ్చవ్యాఖ్యాతఃతస్మాత్పరిణామః - పురుషాధిష్ఠితాత్కర్మణోమహతోజన్మమహత్తత్త్వ స్యోత్పత్తిః-కర్మాత్రప్రకృతిరిత్యుక్తంప్రకృతితత్త్వాన్మహత్తత్త్వస్యోత్పత్తిరభూత్ - మహత్తత్త్వస్యకార్యమాహ॥ ౨౨॥ మహతఇతి ॥ మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాద్విక్రియమాణాత్ తస్యచక్రియాజ్ఞానశక్తిత్వాత్ త్రిగుణత్వేపిరజస్స త్త్వాభ్యాముపబృంహితత్వం - అహంకారస్యత్వావారకత్వాత్ తమఃప్రధానత్వం-అతఏవఅహంకారకార్యేషుతామ సంకామరాగాదికంబహురాజసంసాత్త్వికంచాల్పం-ఏవంతదుపాధీషుజీవేష్వపి తత్రైవతామసాధిక్యం ॥ చం॥ రజస్స త్త్వోపబృంహితాత్ఉభాభ్యాంగుణాభ్యాముపబృంహితాత్ సంవర్ధితాత్- వికుర్వాణాత్ వికారంప్రాప్తాత్ మహ తోమహత్తత్త్వాత్ - ద్రవ్యాత్మకఃపృథివ్యాదిద్రవ్యాత్మకఃజ్ఞానాత్మకః చక్షురాదిజ్ఞానేంద్రియాత్మకః - క్రియాత్మకః వాగాదికర్మేంద్రియాత్మకః॥ ౨౩॥సఇతి॥సవికుర్వన్ రూపాంతరంగచ్ఛన్-త్రైవిధ్యమేవాహ-వైకారికఇతి- వైకా రికఃసాత్త్వికః - తైజసః రాజసఃయద్భిదాయస్యభేదఃద్రవ్యశక్తిరిత్యాదిప్రాతిలోమ్యేనత్రయాణాంలక్షణాని - ద్ర వ్యేమహాభూతాఖ్యేశక్తిర్యస్య - క్రియాసుఇంద్రియేషుశక్తిర్యస్య- జ్ఞానేషుదేవేషుశక్తిర్యస్య - హేప్రభోబోద్ధుంశ క్తః॥ చం ॥సవికుర్వన్ అహంకారఇతిప్రోక్తఃఅహంకారశబ్దవాచ్యోఽభూత్-సాచత్రిధాసమభూత్ త్రివిధోఽభూత్-త్రై

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విధ్యమాహ-వైకారికఇతి- హేప్రభో నారదద్రవ్యశక్తిః పృథివ్యాదిద్రవ్యజననశక్తిః-క్రియాశక్తిః కర్మేంద్రియజననశక్తిః - జ్ఞానశక్తిర్జ్ఞానేంద్రియజననశక్తిః ఇతీత్థం శక్తిత్రయవిశిష్టః వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేతిత్రిధా స్త్రీతియత్ అతస్త్రిస్సాసమభూత్॥ ౨౫॥ తామసాదితి॥ భూతాదేరితి తామసస్యవిశేషణం- నను తామసత్వేత్రితమంశబ్దో భవతీతిప్రసిద్ధం సత్యం-సతు తస్య నభసో మాత్రాసూక్ష్మరూపం-గుణశ్చ వ్యావర్తకోధర్మః-శబ్దద్వారా నభ ఉత్పద్యత ఇత్యర్థః- ఏవమేవస్పర్శాదిష్వపిద్రష్టవ్యం - శబ్దస్యలక్షణం లింగమితికద్వ్యాద్యంతరితేన కేన చిదుచ్చైర్గర్జ ఇత్యుక్తైర్యోగజ ద్రష్టా యశ్చ తేనదృశ్యోగజః తయోర్లింగం బోధకం-లింగవిశేషణత్వాద్ద్యచ్ఛబ్దస్యక్లీబత్వం॥ చం॥ తత్రవికుర్వాణాత్ ద్రవ్యశక్తిశబ్దవాచ్యాత్ తామసాహంకారాదపిభూతాదిః పంచభూతానామాదిః ఆదికారణభూతం నభః అభూత్ అంశో భూత్ తస్యాకాశస్యగుణమాహ - తస్యమాత్రాగుణః అసాధారణీ భూతోగుణః శబ్దః యశ్శబ్దః ద్రష్టృదృశ్యయోర్లింగం ప్రమాణం భవతి-ద్రష్టా ఆత్మా దృశ్యం జగత్ ఉభయోరపి లింగం భవతి - జీవాత్మ పరమాత్మ స్వరూపస్యదృశ్యప్రపంచస్యచ వేదరూపశబ్దసమధిగమ్యత్వాత్॥ ౨౬॥ నభసఇతి॥ పరస్యనభసః కారణత్వే నాన్వయాత్- శబ్దవాంశ్చ వాయుః - తస్యైవలక్షణం ప్రాణః దేహధారణం-ఓజస్సహోబలాని ఇంద్రియమనశ్శరీరాణాం పాటవాని- తేషాం హేతురిత్యర్థః॥ చం.॥ వికుర్వాణాత్ నభసః స్పర్శగుణో నిలోభూత్-స్పర్శగుణకో వాయురభూత్- వాయుస్వరూపమాహ-పరేతి - పరాన్వయాత్ పరస్య కారణభూతస్యాకాశస్య కార్యేవాయావన్వయాత్ శబ్దవాంశ్చ భవతి - శబ్దవాంశ్చేతి చకారాత్ స్పర్శోపిసముచ్చీయతే శబ్దస్పర్శోభయవానిత్యర్థః - తస్యభూతేష్వవస్థితివిశేషమాహ-ప్రాణఇతి - ప్రాణః ప్రాణాదివాయుః-ఓజోమనోబలం-సహోవేగః - బలంకాయికంబలం-తత్స్వరూపః ఓజః ప్రభృతీనామపి ప్రాణాదివాయ్వాయ

త్తిరితి ప్రభో॥ ౨౫॥ తామసాదపిభూతాదేర్వికుర్వాణాదభూన్నభః। తస్యమాత్రాగుణశ్శబ్దో లింగం యద్ద్రష్టృదృశ్యయోః॥ ౨౬॥ నభసోథవికుర్వాణాదభూత్స్పర్శగుణోనిలః। పరాన్వయాచ్ఛబ్దవాంశ్చ ప్రాణ ఓజస్సహో బలమ్॥ ౨౭॥ వాయోరపివికుర్వాణాత్ కాలకర్మస్వభావతః। ఉదపద్యత తేజోవై రూపవత్స్పర్శశబ్దవత్॥ ౨౮॥ తేజసస్తువికుర్వాణాదాసీదంభో రసాత్మకమ్। రూపవత్స్పర్శవచ్చాంభో ఘోషవచ్చపరాన్వయాత్॥ ౨౯॥ విశేషస్తువికుర్వాణాదంభసో గంధవానభూత్। పరాన్వయాద్రసస్పర్శశబ్దరూపగుణాన్వితః॥ ౩౦॥ వైకారికాన్మనో జజ్ఞే దేవావైకారికాదశ। దిగ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః ॥ ౩౦ ॥ తైజసాత్తువికుర్వాణాదింద్రియాణిదశాభవన్। జ్ఞానశక్తిః క్రియాశక్తిర్బుద్ధిః ప్రాణశ్చ తైజసౌ॥ ౩౦॥ శ్రోత్రత్వగ్ఘ్రాణదృగ్జిహ్వావాగ్దోర్మేఢ్రాంఘ్రిపాయవః। యదైతేసం

త్తత్వాత్-తదంతర్భావః॥ ౨౭॥ వాయోరితి॥ స్వతో రూపవత్తైజః-వాయునభసోః కారణభూతయోరన్వయాత్ - స్పర్శశబ్దవచ్చ ఏవమంభసశ్చ పృథివ్యాశ్చ పరాన్వయాధిక్యాద్గుణాధిక్యం॥ చం ॥ వికుర్వాణాత్ వాయోరపికాలకర్మస్వభావతః పూర్వోక్త కాలకర్మస్వభావసహకారివశాత్ స్పర్శశబ్దవత్ తేజః ఉదపద్యత ఉత్పన్నం ఖలు॥ ౨౮ ॥ తేజసఇతి ॥ ఘోషః శబ్దః॥ చం ॥ వికుర్వాణాత్ తేజసః పరస్య తేజసోన్వయాత్ కార్యేంభస్యన్వయాత్ రసాత్మకం రసగుణకం రూపవత్ స్పర్శవచ్చాపి ఘోషవచ్చాపి శబ్దవచ్చాప్యంభో జలం భవతి॥ ౨౯ ॥ విశేషఇతి॥ విశేషః పృథ్వీ॥ చం॥ విశేషస్తు పృథివీ తుపూర్వాపేక్షయా గుణాధిక్యాత్ విశేషశబ్దేన పృథివ్యుచ్యతే-వికుర్వాణాదంభసః కారణాత్- పరాన్వయాత్ పరస్యాంభసోన్వయాత్ రసస్పర్శశబ్దరూపగుణాన్వితః గంధవాంశ్చ భూత్ గంధాదిగుణపంచకవిశిష్టో భూత్॥ ౩౦॥ వైకారికాదితి॥ మనశ్చైవ దశదధిష్ఠాతారః ద్రోపిద్రష్టవ్యః-అస్యైవదశదేవావైకారికాః-సాత్త్వికాహంకారకార్యాః - తానాహ దిశశ్చ వాతశ్చ అర్కశ్చ ప్రచేతాశ్చ అశ్వినౌచ - ఏతేపంచ శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణానాం అధిష్ఠాతారః- వహ్నిశ్చ ఇంద్రశ్చ ఉపేంద్రశ్చ మిత్రశ్చ కశ్చ ప్రజాపతిః- ఏతేపంచ-వాక్పాణిపాదపాయూపస్థానాం॥ చం॥ వైకారికాత్సాత్త్వికాహంకారాన్మనో జజ్ఞే - దిగ్వాయుసూర్యవరుణాశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకసంజ్ఞకాః దశదేవాశ్చ జజ్ఞిరే॥ ౩౦॥ తైజసాదితి॥ యతో జ్ఞానశక్తిః - బుద్ధిః - క్రియాశక్తిః ప్రాణశ్చ - తైజసాహంకారకార్యౌ అతో జ్ఞానక్రియావిశేషస్య రూపాణీంద్రియాణ్యపి తైజసాదభవన్నిత్యర్థః ॥ చం॥ వికుర్వాణాత్ తైజసాత్ - తైజసనామకాదాత్రైజసనామకాద శేంద్రియాణ్యభవన్ - తాన్యేవాహ- జ్ఞానేతి - జ్ఞానశక్తిః క్రియాశక్తిః ఇతిజ్ఞానేంద్రియాణి చతురాదీని పంచ - వాగాదీని కర్మేంద్రియాణిపంచ-మిళిత్వాదశేత్యర్థః- కించబుద్ధిః చిత్తవృత్తిః - ప్రాణః ప్రాణాదివాయుశ్చేత్యయమపి తైజసః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తైజసాహంకారకార్యభూతఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ తాన్యాహ॥ శ్రోత్రమితి॥దోః పాణిః మేఢ్రంఉపస్థః-క్రమస్తుఅత్రనవివక్షితః-ఏవంకారణసృష్టిముక్త్వాకార్యసృష్టిమాహ-యదాఏతేఅసంగతాఃఆసన్॥ చం॥ తాన్యేవదశేంద్రియాణిసనామకాన్యాహ - శ్రోత్రత్వగ్ఘ్రాణదృగ్జిహ్వావాగ్దోర్మేఢ్రాంఘ్రిపాయవః ఏతన్నామకానిదశేంద్రియాణి ఏతైస్సంగతాః దశేంద్రియసహితాశ్చభూతేంద్రియమనోగుణాఃమేభావాఃభూతగుణాఃగంధాదయః- ఇంద్రియగుణాఃద్రష్టృత్వాదయఃమనోగుణాఃఏతదుభయపార్శ్వయేభావాఃఏతేసర్వేపిప్రత్యేకశః॥ ౩౨॥ యదితి॥ అతఏవయదాయతనస్యబ్రహ్మాండాఖ్యశరీరస్యనిర్మాణేనశేకుః-తదా॥చం॥ఆయతననిర్మాణేశరీరరూపాయతననిర్మాణేనశేకుఃయద్యస్మాత్ ప్రత్యేకశోనశేకుఃనసమర్థాబభూవుః- హేబ్రహ్మవిత్తమనారద-అతస్తదాప్రత్యేకశశ్శరీరనిర్మాణాసామర్థ్యకాలేభగవచ్ఛక్తిచోదితాస్సంతః భగవతశ్శక్త్యాప్రేరితాస్సంతఃఅన్యోన్యంసంహత్యసంఘీభూయ॥౩౩॥సదితి॥ సదసత్త్వంప్రధానగుణభావముపాదాయస్వీకృత్యఉభయంసమష్టివ్యష్ట్యాత్మకంశరీరం॥ చం॥ సదసత్త్వముపాదాయచైతన్యమచైతన్యంచస్వీకృత్యఅథానంతరముభయంచేతనమచేతనంచసస్పృజుఃఅసృజన్-వర్షాయుతసహస్రాంతేపూర్వోక్తైస్సంఘీభూతైఃపదార్థైఃకల్పితంఉదకేశయంతదండం॥౩౪॥కాలఇతి॥కాలకర్మస్వభావానధిష్ఠాయస్థితఃజీవయతీతిజీవఃపరమాత్మాఅజీవంఅచేతనంఅజీవయత్ చేతయతిస్మ-నిర్భిద్యపృథక్కృత్యస్థితఇత్యర్థః॥ చం॥అజీవంజీవరహితం-కాలకర్మస్వభావస్థోజీవఃపూర్వోక్తకాలకర్మస్వభావరూపసహకారిసహితోజీవఃసర్వజీవసంఘవిశిష్టోభగవాన్అజీవయత్ జీవయామాససహస్రా

గతాభావాభూతేంద్రియమనోగుణాః॥౩౨॥యదాయతననిర్మాణేనశేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ।తదాసంహత్యచాన్యోన్యంభగవచ్ఛక్తిచోదితాః॥౩౩॥సదసత్తముపాదాయచోభయంసస్పృజుర్హ్యదః । వర్షాయుతసహస్రాంతేతదండముదకేశయమ్॥౩౪॥కాలకర్మస్వభావస్థోజీవోజీవమజీవయత్। సఏవపురుషస్తస్మాదండంనిర్భిద్యనిర్గతః। సహస్రోర్వంఘ్రిబాహ్వక్షస్సహస్రాననశీర్షవాన్॥ ౩౫॥ యస్యేహావయవైర్లోకాన్కల్పయంతిమనీషిణః।కట్యాదిభిరధస్సప్తసప్తోర్ధ్వంజఘనాదిభిః॥ ౩౬॥ పురుషస్యముఖంబ్రహ్మక్షత్రమేతస్యబాహవః।ఊర్వోర్వైశ్యోభగవతఃపద్భ్యాంశూద్రోవ్యజాయత॥ ౩౭॥ భూర్లోకఃకల్పితఃపద్భ్యాంభువర్లోకశ్చనాభితః।హృదాస్వర్లోకఉరసామహర్లోకోమహాత్మనః॥౩౮॥గ్రీవాయాంజనలోకస్తుతపోలోకస్తనద్వయాత్।మూర్ధతస్సత్యలోకస్తుబ్రహ్మలోకస్సనాతనః॥ ౩౯॥తత్కట్యామతలం క్లృప్తమూరుభ్యాంవితలంవిభోః।జానుభ్యాంసుతలంశుద్ధంజంఘాభ్యాంతుతలాతలమ్॥ ౪౦॥ మహాతలంతుగుల్ఫాభ్యాంప్రపదాభ్యాంరసాతలం।పాతాళంపాదతలతఇతిలోకమయఃపుమాన్॥ ౪౧॥

ర్వంఘ్రిబాహ్వక్షఃసహస్రసంఖ్యాకసక్థిపాదభుజనేత్రవాన్ - సహస్రాననశీర్షవాన్సహస్రముఖమూర్ధవాన్సఏషపురుషఃఅండంనిర్భిద్యతస్మాదండాన్నిర్గతఃనిష్క్రాంతః॥౩౫॥తదవయవైర్లోకంచనామాహ॥యస్యేతి॥ కటిఃఊరుమూలయోఃపశ్చాద్భాగః-జఘనంపురోభాగః.అధస్సప్తలోకాన్అతలాదీన్-ఊర్ధ్వంభూరాదీన్సప్త॥ చం॥ మనీషిణోబ్రహ్మవిదగ్రేసరాఃకట్యూరుజానుప్రభృతిభిః - జఘనాదిభిఃజఘనోదర వక్షఃప్రభృతిభిశ్చావయవైఃఅధస్సప్తఊర్ధ్వంచసప్తయథాసంఖ్యంలోకాంశ్చకల్పయంతి॥ ౩౬॥ వర్ణానాముత్పత్తిందర్శయతి॥పురుషస్యేతి॥బ్రహ్మబ్రాహ్మణఃముఖమితి-కార్యకారణయోరభేదవివక్షయోక్తం-బాహవఇతిక్షత్రంక్షత్రియః॥ చం ॥ కించపురుషస్యప్రపంచశరీరకస్యభగవతః-ముఖంబ్రహ్మబ్రాహ్మణవర్ణః-క్షత్త్రంక్షత్రియవర్ణః-ఏతస్యభగవతఃబాహవః- ఊర్వోః వైశ్యవర్ణః-పద్భ్యాంచశూద్రవర్ణః-అజాయత॥౩౭॥ఇదానీముపాసనార్థంలోకకల్పనాభేదాన్దర్శయన్సప్తలోకపక్షమాహ॥ద్వాభ్యాం భూలోకఇత్యాది-భూర్లోకఃపాతాళమారభ్యపద్భ్యాంకటిపర్యంతాభ్యాం॥౩౮॥గ్రీవాయామితి॥ స్తనద్వయాదిత్యుపాసనార్థత్వాదూర్ధ్వాధోభాగవైపరీత్యంనదోషః-యద్వా స్తనత్ శబ్దంకుర్వత్ యదోష్ఠద్వయంతస్మాదిత్యర్థః॥ బ్రహ్మలోకోవైకుంఠాఖ్యఃసనాతనఃనిత్యఃనతుసృజ్యప్రపంచాంతర్వర్తీత్యర్థః॥౩౯॥ ఇదానీంచతుర్దశలోకపక్షందర్శయతి॥తత్రజఘనాదిభిఃభూరాదయఃపూర్వోక్తాఏవసప్త- కట్యాదిభిఃఅధస్సప్తలోకానాహతదిత్యాదిద్వాభ్యాం-శుద్ధంహరిభక్తనివాసత్వాత్॥చం॥అతలంక్లృప్తంభూలోకఃకల్పితః- కట్యామితిపూర్వముక్తత్వాత్ స్థానభేదమంతరాఎకత్రకట్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేవలోకద్వయావస్థానసంభవాత్ ॥౪౧॥ త్రిలోకపక్షమాహ॥ భూర్లోకఇత్యాదినా భూర్లోకః పాతాళాదిసహితః॥ ౪౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

శ్లో॥ షష్ఠేవిరాడ్విభూతిశ్చ ప్రోక్తాధ్యాత్మాదిభేదతః। దృఢీకృతంతు పూర్వోక్తం సర్వంపురుషసూక్తతః॥ ఇదానీం వైరాజస్య విభూతిః సప్రపంచమనువర్ణ్యతే॥ వాచామితి॥ వాచాం అస్మదాదివాగింద్రియాణాం తదధిష్ఠాతుర్వహ్నేశ్చ- తస్యముఖం- క్షేత్రం ఉత్పత్తిస్థానం-ఛందసాం గాయత్ర్యాదీనాం సప్తానాం - తస్యధాతవః త్వగాదయః - క్షేత్రం - హవ్యం దేవానామన్నం - కవ్యం పితౄణామన్నం - అమృతం తదుభయశేషం - మనుష్యాణామన్నం - ఏషాం అన్నానాం సర్వరసస్య మధురాదేః షడ్విధస్యచ-చకారాదస్మదాదిరసనేంద్రియస్య-తదధిష్ఠాతుర్వరుణస్యచ - ఏతస్యజిహ్వాక్షేత్రం ఏవం సర్వత్రానుక్తమున్నేయం॥ చం॥ తస్యభగవతో విరాడ్రూపస్య ముఖం వాచాం వేదవాచాం - వహ్నేశ్చ క్షేత్రమాశ్రయః-అస్యసప్తధాతవః-త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోస్థిమజ్జాః ఛందసాం గాయత్ర్యాదిఛందసాం క్షేత్రం - హవ్యం దైవం పురోడాశాదిరూపం-కవ్యం పైతృకం చరోర్వాదనాదిరూపం-అమృతం సుధాదిరూపం- అన్నమోదనాపూపవ్యంజనాదిరూపం- తేషాం సర్వరసస్యచ మధురాదిషడ్రసానాంచ-జిహ్వాఆశ్రయః॥౧॥ సర్వేతి॥ సర్వాసూనాం అస్మదాది ప్రాణాదీనాం-తస్యనాసే నాసారంధ్రే - పరమాయనే ఉత్తమక్షేత్రే - మోదప్రమోదయోశ్చ సామాన్యవిశేషగంధయోః-ఘ్రాణేంద్రియం పరమాయనం॥౨॥ రూపాణామితి॥ తేజసాం రూపప్రకాశకానాం - చక్షురింద్రియం అక్షిణీ నేత్రగోళకే॥ సర్వత్రిషష్ఠ్యంతానాం ప్రథమాంతం క్షేత్రమితిద్రష్టవ్యం - కర్ణౌశ్రోత్రాధిష్ఠానే శ్రోత్రమింద్రియం॥

భూర్లోకః కల్పితః పద్భ్యాం భువర్లోకస్తు నాభితః। స్వర్లోకః కల్పితో మూర్ధ్నా ఇతివా లోకకల్పనా॥ ౪౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే-పంచమోధ్యాయః.

ప్రష్ఠ॥ వాచాంవహ్నేర్ముఖంక్షేత్రం ఛందసాంసప్తధాతవః। హవ్యకవ్యామృతాన్నానాం జిహ్వాసర్వరసస్యచ॥౧॥ సర్వాసూనాంచవాయోశ్చ తన్నాసే పరమాయనే॥ అశ్వినోరోషధీనాంచ ఘ్రాణోమోదప్రమోదయోః॥౨॥ రూపాణాం తేజసాంచక్షుర్దివఃసూర్యస్యచాక్షిణీ। కర్ణౌదిశాంచతీర్థానాం శ్రోత్రమాకాశశబ్దయోః॥౩॥ తద్గాత్రం వస్తుసారాణాం సౌభాగ్యస్యచభాజనమ్। త్వగస్యస్పర్శవాయోశ్చ సర్వమేధస్యచైవహి॥౪॥ రోమాణ్యుద్భిజ్జజాతీనాం యైర్వాయజ్ఞస్తుసంభృతః। కేశశ్మశ్రునఖాన్యస్య శిలాలోహాభ్రవిద్యుతామ్॥౫॥ బాహవోలోకపాలానాం ప్రాయశఃక్షేమకర్మణామ్। విక్రమోభూర్భువస్స్వశ్చ క్షేమస్యశరణస్యచ॥౬॥ సర్వకామవరస్యాపి హరేశ్చరణమాస్పదమ్॥ ౭॥ అపాంవీర్యస్యసర్గస్య పర్జన్యస్యప్రజాపతేః। పుంసఃశిశ్న ఉపస్థస్తు ప్రజాత్యానందనిర్వృతేః॥ ౮॥ పాయుర్యమస్యమిత్రస్య పరిమోక్ష

చం॥ రూపాణాం శుక్లకృష్ణహరితాదీనాం - తేజసాం సోమాగ్న్యాదీనాంచ-చక్షుః చక్షురింద్రియం॥ ౩ ॥ తదితి ॥ తస్యగాత్రం శరీరం-వస్తూనాం యే సారాంశాః తేషాం భాజనం స్థానం-అస్యత్వక్-స్పర్శస్యచవాయోశ్చేత్యర్థః - సర్వమేధస్య యజ్ఞస్య॥ చం॥ వస్తుసారాణాముత్కృష్టవస్తూనాం - సుగంధిసురససురూపసుస్పర్శసుశబ్దవస్తూనాం - సౌభాగ్యస్య నిరతిశయసౌందర్యస్యభాజనం॥౪॥ రోమాణీతి॥ ఉద్భిజ్జజాతీనాం సర్వవృక్షాణాం యైరశ్వత్థోదుంబరఖదిరపాలాశాదివృక్షైర్యజ్ఞస్సమ్యక్సాధితః తేషామేవవా-కేశామేఘానాం క్షేత్రం-పూర్వంతథోక్తే-శ్మశ్రూణివిద్యుతాం- పాదకరనఖాని శిలాలోహానామితి-సాదృశ్యాదూహ్యం॥౫॥ బాహవ ఇతి॥ క్షేమకర్మణాం పాలనకర్తౄణాం-విక్రమః పాదన్యాసః భూరాదిలోకానాం ఆస్పదం ఆశ్రయః - భూర్భువస్స్వరితి షష్ఠీబహువచనాంతం భూరాదిశబ్దానామవ్యయత్వాత్ షష్ఠ్యాలుక్ - క్షేమః లబ్ధరక్షణం-శరణం భయాద్రక్షణం॥ ౬॥ సర్వేతి॥ సర్వేషాం కామానాం వరస్యవరణస్యాపి-హరేరంఘ్రిరాస్పదం॥ చం॥ సర్వకామవరస్యాపి పరమోత్కృష్టసర్వపురుషార్థజాతస్యాపి॥ ౭ ॥ అపామితి॥ వీర్యస్య శుక్లస్య-శిశ్నః అధిష్ఠానం-ఉపస్థస్తు ఇంద్రియం-ప్రజాత్యానందః సంతానార్థకం-సంభోగః- తేననిర్వృతిః తాపహానిః తస్యాః॥ చం॥ ఉపస్థస్తు కర్మేంద్రియాణాం చరమమింద్రియం తు ప్రజానామర్థానాం కామాదిపురుషార్థానాం ఆనందానాం చిత్తసౌఖ్యరూపాణాం-నిర్వృతేః శరీరసౌఖ్యస్యచ ఆశ్రయః॥౮॥ పాయురితి॥ పరమోక్షస్య మలత్యాగస్య పాయురింద్రియం గుదః స్థానం నిరృతేః అలక్ష్మ్యాః॥ చం॥ పాయురితి॥ పాయునామకర్మేంద్రియం- మలస్యమూత్రస్యచ పరిమోక్షస్య ఉభయోర్విసర్గస్య ఆస్పదం అస్యగుదః నాభేరధఃప్రదేశే విద్యమానో రంధ్రవిశేషః హింసాయాః నిరృతేః రక్షసః మృత్యోః తన్నామకస్య దేవస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షస్యచ-నిరయస్యనరకస్యచ-ఆశ్రయత్వేనస్మృతః॥౯॥పరాభూతేరితి॥ తమసఃఅజ్ఞానస్యపశ్చిమంపృష్ఠభాగః - గోత్రాణాంగిరీణాం-అస్థిసంఘాతః॥చం॥పరాభూతేరగమ్యాగమనాదిసంజాతస్యపరాభవస్య-అతఏవఅధర్మస్యతమసశ్చాపితస్మిన్ తత్తమోగుణస్యాపిపశ్చిమంగుదాదూర్ధ్వరంధ్రంఆస్పదం- నదనదీనాంతు- నదాఃపశ్చిమవాహాఃనద్యఃపూర్వవాహిన్యఃతాసాం-భగవతోనాడ్యఆస్పదం-గోత్రాణాంమేరుమందరాదిపర్వతానాం - అస్థిసంహతిఃఅస్థిసంఘః-ఆస్పదం॥౧౦॥అవ్యక్తేతి॥అవ్యక్తంప్రధానంరసఃఅన్నాదిరసః- సింధవస్సముద్రాఃతేషాం - నిధనస్యలయస్య-ఉదరంపదంస్థానం-విదితంజ్ఞానిభిః-మనసఃఆస్మదాదిలింగశరీరస్య॥చం॥ రసానాంరసవిశేషాణాంసింధూనాంసముద్రాణాం - భూతానాం సర్వేషామపి ప్రాణినాంనిధనస్యచకృత్స్నప్రపంచవిలయస్యచ - అవ్యక్తంఅపరిజ్ఞేయవిస్తారం-ఉదరమాస్పదం - పుంసః-పరమపురుషస్యహృదయంమనసఃపదంచంద్రమసోప్యుపాదానకారణీభూతస్యమనసఃపదంఆస్పదం॥౧౧॥ ధర్మస్యేతి॥తుభ్యంతవ-కుమారాణాంసనకాదీనాం-భవస్యరుద్రస్య- ఆత్మాచిత్తం-పరమాయనంఏవంతావత్పరమేశ్వరాజ్జాతంవిశ్వంతతోనభిన్నం-సతుసర్వస్యనియంతా- సర్వప్రకాశోనిత్యముక్తఇత్యర్థాదుక్తం॥చం॥ధర్మస్యధర్మాధిష్ఠానదేవతాయాః-మమచతుర్ముఖస్యతుభ్యంచశవనారదస్యాపిఆర్షత్వాత్షష్ఠ్యర్థేచతుర్థీ-కుమారాణాంమత్పుత్రాణాంసనకాదీనాం-భవస్యశివస్యచ-కిముతకృత్స్నస్యచవిజ్ఞానస్యసత్త్వస్యజీవసముదాయరూపస్యచ॥శ్రు॥విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతఇతిశ్రుత్యనుసారేణవిజ్ఞానశబ్దస్యజీవవాచిత్వాత్ తేషాంసర్వేషాంపరమాత్మాప్రపంచశరీరకఃపరమాత్మైవ-పరా

స్యనారద।హింసాయానిరృతేర్మృత్యోర్నిరయస్యగుదఃస్మృతః॥౯॥ పరాభూతేరధర్మస్యతమసశ్చాపి పశ్చిమం।నాడ్యోనదనదీనాంతుగోత్రాణామస్థిసంహతిః॥౧౦॥ అవ్యక్తరససింధూనాంభూతానాంనిధనస్యచ।ఉదరంవిదితంపుంసోహృదయంమనసఃపదమ్॥౧౧॥ధర్మస్యమమతుభ్యంచకుమారాణాంభవస్య చ।విజ్ఞానస్యచసత్త్వస్యపరస్యాత్మాపరాయణమ్॥౧౨ ॥ అహంభవాన్ భవశ్చైవతఇమేమునయోగ్రజాః।సురాసురనరానాగాఃఖగామృగసరీసృపాః॥ ౧౩ ॥ గంధర్వాప్సరసోయక్షారక్షోభూతగణోరగాః।పశవఃపితరస్సిద్ధావిద్యాధ్రాశ్చారణాద్రుమాః॥౧౪॥అన్యేచవివిధాజీవాజలస్థలనభౌకసః । గ్రహర్క్షకేతవస్తారాస్తటితస్స్తనయిత్నవః॥౧౫॥సర్వంపురుషఏవేదంభూతంభవ్యంభవచ్చయత్।తేనేదమావృతంవిశ్వంవితస్తిమధితిష్ఠతి॥౧౬॥స్వధిష్ణ్యంప్రతపన్ప్రాణోబహిశ్చప్రతపత్యసౌ। ఏవంవిరాజంప్రతపంస్తపత్యంతర్బహిఃపుమాన్॥ ౧౭ ॥ సోమృతస్యాభయస్యేశోమర్త్యమన్నంయదత్యగాత్।

యణంపరమాస్పదం॥౧౨॥తదేవపురుషసూక్తార్థకథనేనద్రఢయతి-తత్రసహస్రశీర్షేత్యర్థర్చస్య॥ శ్రు॥ బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీదిత్యాదేశ్చఋగ్గణస్యార్థః-పూర్వాధ్యాయఏవదర్శితః॥ శ్రు ॥ పురుషఏవేదగ్ంసర్వమిత్యస్యార్థందర్శయతి-సార్ధైస్త్రిభిః-అహమితి- తేఅగ్రజాఇతిసనకాదయోమరీచ్యాదయశ్చనాగాఃగజాః॥ ౧౩॥ గంధర్వేతి॥ భూతగణాఃశివపార్షదాః-ఉరగాస్సర్పజాతయస్సర్వేపి - పశవఃచతుష్పాదఃపితృప్రభృతయశ్చత్వారో దేవేష్వవాంతరభేదాః॥౧౪॥అన్యఇతిజలంచస్థలంచనభశ్చఓకాంసియేషాంతేజలౌకసోమత్స్యాదయః - స్థలౌకసఃస్థలవాసినఃసర్వేపిప్రాణినః-నభౌకసఃపక్షిణఃకేతవఃధూమకేతుప్రభృతయఔత్పాతికాః - తారాఃఅశ్విన్యాదయః-నభౌకసఇతిసంధిరార్షః॥౧౫॥సర్వమితి॥సర్వంపురుషఏవనతతఃపృథగిత్యర్థః - ప్రపంచేనతస్యాపరిచ్ఛేదంవక్తుంసభూమిమిత్యస్యార్థమాహ-తత్పదంవిభక్తివ్యత్యయేనవ్యాచష్టే తేనేతి- తేనపురుషేణవిశ్వమితిభూమిపదస్యార్థః - వితస్తిమితిద్వాదశాంగుళపదస్య-అధీత్యతిశబ్దస్య-ఆవృత్యమితివృత్వేత్య - సచవితస్తిమధికంవ్యాప్యతిష్ఠతీత్యాధిక్యమాత్రంవివక్షితం నప్రమాణంఅనుపయోగాత్పరిచ్ఛిన్నత్వాచ్చ॥చం॥ భూతంభవ్యంభవచ్చయత్ - భూతభవిష్యద్వర్తమానభేదభిన్నంసర్వమపితద్విశ్వం-వితస్తింద్వాదశాంగులప్రదేశమతితిష్ఠతాస్వీయద్వాదశాంగుళ ప్రదేశేనఅనంతకోటిబ్రహ్మాండాన్యధితిష్ఠతా - అర్షత్వాద్ద్వితీయార్థేతృతీయా- తేనభగవతావ్యాప్తం॥౧౬॥ఏతత్సదృష్టాంతమాహ॥ స్వధిష్ణ్యమితి॥ అసౌప్రాణఃఆదిత్యః॥శ్రు॥అసావాదిత్యఃప్రాణఇతిశ్రుతేః- స్వధిష్ణ్యంమండలంప్రకాశయన్. బహిశ్చప్రకాశయతి - ఏవంవిరాడ్దేహం ప్రకాశయన్బ్రహ్మాండమంతర్బహిశ్చప్రకాశయతి॥ చం ॥ ప్రాణశ్శరీరావచ్ఛేదేనప్రాణాపానాది సంజ్ఞాముపగతో వాయుః-స్వధిష్ణ్యంస్వేనాధిష్ఠితంశరీరం-ప్రతపయన్నియమయన్-బహిశ్చప్రతపతిసంచరతి- ఏవమేవవిరాజంవిశేషేణ రాజమానమండలం-ప్రతపన్ తదంతర్వర్తిపురుషరూపేణనియమయన్-పుమాన్ పరమపురుషః-అంతర్బహిశ్చప్రతపతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సర్వతఃప్రకాశతే॥౧౭॥నిత్యముక్తత్వందర్శయితుండితామృతత్వస్యేత్యస్యార్థమాహ॥ సఇతి ॥ అభయస్యేతిమంత్ర
గతామృతత్వపదవ్యాఖ్యా-అన్నేనేతిపదంవిభక్తివ్యత్యయేనవ్యాచష్టే - మర్త్యంమరణధర్మకంఅన్నంకర్మఫలంయస్మా
దత్యగాత్ అతిక్రమ్యస్థితః-అతోనకేవలంసర్వాత్మకః- కింతుఅమృతత్వస్యనిజానందస్యాపిఈశ్వరఇత్యర్థః - ననుప్రపం
చాత్మకస్యకుతోనిత్యముక్తత్వమిత్యాశంక్యతత్పరిహారాయఏతావానస్యేత్యస్యార్థమాహ - ప్రపంచాత్మకస్యాప్యస్యా
తత్వేశత్వమిత్యేషమహిమాదురత్యయఃఅపారః-అప్రపంచాభిభూతత్వాదితిభావఃమంత్రేణచ॥శు॥ ఏతావానస్యమ
హిమా-విభూతిఃసతుజ్యాయాన్ మహత్తరఇతివదతాఅయమేవార్థఉక్తః॥ చం॥ సర్వంపురుషఏవేదమిత్యాదిశ్లోకద్వ
యేన॥శు॥సభూమింవిశ్వతోవృత్వా- అత్యతిష్ఠద్దశాంగుళం - పురుషఏవేదగ్ంసర్వం-యద్భూతంయచ్చభవ్యమిత్యాది
శ్రుత్యర్థమభిధాయఅనంతరం॥ శు॥ ఉతామృతత్వస్యేశానఇతిశ్రుత్యర్థమాహఅభయస్యేతి- అభయస్యత్రివర్గాది
పుంసాంభయనివారణస్యచ-ఈశః ఈశానః-భగవాన్నారాయణః॥శు॥యదన్నేనాతిరోహతీత్యస్యార్థమాహ - మ
ర్త్యమితిపాదేనయదన్నేనాతిరోహతీత్యత్రద్వితీయార్థే ఛాందసత్వాత్తృతీయేతిమనసినిధాయాహమర్త్యమన్నమి
తి-మర్త్యంనశ్వరమన్నంభోగ్యజాతమైహికాముష్మికంస్వర్గబ్రహ్మసదనాదికంచ-యద్యస్మాత్కారణాత్ అతిరోహతి
అత్యగాత్-నిత్యపురుషార్థరూపతయాఅనిత్యపురుషార్థమతిక్రాంతవాన్॥శ్రు॥ ఏతావానస్యమహిమేత్యస్యార్థమా
హ-మహిమేతి- హేబ్రహ్మన్నారదపురుషస్యభగవతఃదురత్యయఃఅనతిక్రమణీయఃఏషపరోమహిమా - మహత్సామ
ర్థ్యం॥౧౮॥తదేవమీశ్వరోనిత్యముక్తఇత్యుక్తంతదాశ్రితానాంభూతానాంబంధమోక్షౌవ్యవస్థయేతిదర్శయన్ పాదో
స్యవిశ్వాభూతానీత్యస్యార్థమాహ-పాదేష్వితి - తిష్ఠత్యత్రేతిస్థితయోభూరాదిలోకాః- తేపాదాఇవపాదాఅంశాః
యస్యసఃస్థితిపాత్తస్యపాదేషుఅంశభూతేషులోకేషుసర్వభూతానిజీవాన్విదుః - మంత్రేతుపాదోస్యవిశ్వాభూతా
నీతిసామానాధికరణ్యంఅధిష్ఠానాధిష్ఠేయయోరభేదేన వివక్షయాపాదఇత్యేకవచనం సామాన్యాభిప్రాయేణేతివ్యా
ఖ్యాతంభవతి - తేషుఫలవైచిత్ర్యందర్శయన్ త్రిపాదస్యామృతందివీత్యస్యార్థమాహ-అస్యేశ్వరస్యసంబంధిత్రిపాద

మహిమైషతతోబ్రహ్మన్పురుషస్యదురత్యయః॥౧౮॥ పాదేషుసర్వభూతానిపుంసఃస్థితిపదోవిదుః । అమృ
తంక్షేమమభయంత్రిమూర్ధ్నోఽధాయిమూర్ధసు॥ ౧౯॥ పాదాస్త్రయోబహిశ్చాసన్నప్రజానాంయ

మృతంనిత్యసుఖందివిఊర్ధ్వలోకేషుత్రిలోక్యామిత్యర్థః-తదేవత్రిపాచ్ఛబ్దోక్తంత్రైవిధ్యందర్శయన్నాహ - త్రయా
ణాంలోకానాంమూర్ధామహర్లోకః-తస్యమూర్ధానఃతదుపరితనాలోకాః- తేషుయథాక్రమమమృతాదికమధాయినిహి
తం-తత్రత్రిలోక్యాంనశ్వరమేవసుఖం - మహర్లోకస్యక్రమముక్తిస్థానత్వేపి కల్పాంతేతత్రత్యానాంస్థానత్యాగాన్నావి
నాశిసుఖం-జనలోకేత్వమృతంఅవినాశిసుఖంయావజ్జీవంస్వస్థానాపరిత్యాగాత్ - కింతుమహర్లోకనివాసినాంకల్పాంతే
త్రైలోక్యదాహోష్మపీడితానాంతదాతత్రగమనాదక్షేమ దర్శనమస్తితపోలోకేతస్యాభావాత్ క్షేమమేవ - వక్ష్య
తిహి॥శ్లో॥త్రిలోక్యాందహ్యమానాయాంశక్త్యాసంకర్షణాగ్నినా । యాంత్యూష్మణామహర్లోకాజ్జనంభృగ్వాద
యోర్దితాః-ఇతి॥సత్యలోకేత్వభయంమోక్షఃతత్రప్రత్యాసత్తేః॥చం॥శ్రు॥ పాదోస్యవిశ్వాభూతానీత్యస్యార్థమాహ-
పాదేష్వితి-స్థితివిదఃస్థితిప్రకారవిదః-విరాజఃపురుషస్య-స్థితిపదఇతిపాఠేస్థితిపదఃభూరూపపాదవతః- పుంసఇత్యన్వయః
తస్యపాదేషుసహస్రసంఖ్యాకేషుభూతానిస్వభూతానివిదుః॥శ్రు॥ త్రిపాదస్యామృతందివీత్యస్యార్థమాహ - అమృత
మితి-త్రిమూర్ధ్నఃత్రిశిరసఃపురుషస్య-మూర్ధసుశిరస్సు-అమృతంక్షేమంఅభయమితి- అమృతంముక్తిః - క్షేమమిష్టప్రా
ప్తిః-అభయమనిష్టనివృత్తిరితిత్రీణిఫలభూతానిఅధాయినిహితం- ఆశ్రితవిషయేఅవశ్యకర్తవ్యాన్యేతానిఈశ్వరసాధ్యానీ
త్యర్థః॥౧౯॥ఏతదేవవైచిత్ర్యమధికారభేదేనఉపపాదయన్-త్రిపాదూర్ధ్వమిత్యస్యార్థమాహ-పాదాఇతి- నప్రజా
యంతేపుత్రాదిరూపేణేత్యప్రజాఃనైష్ఠికబ్రహ్మచారివానప్రస్థయతయః తేషామాశ్రమాః - త్రిలోక్యాబహిరాసన్-
గృహ్యమేధస్త్వంతఃయస్మాదబృహద్వ్రతఃబ్రహ్మచర్యవ్రతరహితఃఅయంచాధికారిభేదః॥ చం॥ ఏవంసర్వభూతానాం
భగవతః పురుషస్యపాదత్వేనతదభిలషితానా మమృతమభయంక్షేమమితిత్రయాణాం ఆశ్రితవాత్సల్యాత్కర్తవ్యా
నాంపాదానాంశిరస్సువర్తమానత్వేనభగవతః కృత్స్నశరీరప్రపంచకస్యపాదచతుష్టయమభిధాయానంతరంపునఃప్ర
కారాంతరేణపాదచతుష్టయమాహ-తత్రప్రథమం॥శ్రు॥త్రిపాదూర్ధ్వఉదైత్పురుషఇతిశ్రుత్యర్థమాహ - పాదాఇతి-
అప్రజానాంయేఆశ్రమాః- అగృహస్థత్వేనప్రజోత్పాదనరహితానాం బ్రహ్మచారివానప్రస్థభిక్షురితిత్రయాణాంయే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆశ్రమాస్త్రయః తైత్రయోఽపి పాదాః త్రిలోక్యాబహిరాసన్ - త్రయాణామేషాం త్రిలోక్యాబహిష్ట్వం నామ తాదృశాశ్రమత్రయఫలభూతానాం పురుషార్థానాం త్రిలోకాంతర్గతత్వం తేషాం విషయవిరక్తత్వేన ముక్తియోగ్యతయా త్రిలోక్యంతర్గతపురుషార్థానుభవాభావాత్-కస్తర్హితస్య భగవతః త్రిలోకాంతర్గతో పరః పాద ఇత్యత ఆహ-అంతరితి-బృహద్వ్రతః బృహంతి వ్రతాన్యనుష్ఠేయయజ్ఞాదికర్మాణి వ్రతాని యస్య స తాదృశః గృహమేధః గృహస్థాశ్రమః త్రిలోక్యా అంతర పరః పాదః అస్య త్రిలోక్యంతర్గతత్వం చ గృహస్థానాం ప్రాయేణ ఫలకామత్వాత్ తత్ఫలానాం త్రిలోకాంతర్గతత్వాత్॥శ్రు॥ పాదోఽస్యేహాభవత్పునరితి శ్రుత్యర్థోఽత్ర వర్ణితః॥౨౦॥ ఏకస్యైవ అవసానభేదేన నత్వత్యంతభిన్నవిషయ ఇతి దర్శయన్-తతో విష్వఙ్ వ్యక్రామదిత్యస్యార్థమాహ॥ సృతీ ఇతి॥ వివిధం సుష్ఠు అంచతీతి విష్వఙ్ పురుషః క్షేత్రజ్ఞః-సృతీ మార్గౌ దక్షిణోత్తరౌ-విచక్రమే చలతిస్మ-కథంభూతే సృతీ- సాశనానశనే భోగాపవర్గప్రాప్తిసాధనభూతే-తత్ర హేతుత్వేన పునర్విశేషణం-యత్ యతః అవిద్యా కర్మరూపా ఏకా-విద్యా చ తత్సాధనోపాసనారూపా అన్యా॥చం॥ ఏవమపి పురుషస్యాస్య చత్వారః పాదాః ఏతే పాదాః కీదృశగతిసాధనీభూతాః ఇత్యత ఆహ-స భగవాన్ విష్వఙ్ సర్వత్ర సాశనానశనే ఉభే సృతీ గతీ అర్చిరాదిధూమాదిగతీ ఉభే. అభివిచక్రమే-తత్ర సాశనగతిః సాశనైః ఫలకామైః ప్రాప్యా ఆదిగతిః॥ శ్లో॥ ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణష్షణ్మాసా దక్షిణాయనమిత్యాది ప్రమాణసిద్ధా ధూమాదిగతిః- అనశనసృతిశ్చ-అనశనైః నిష్కామైః ప్రాప్యమాణా॥శ్లో॥అగ్నిర్జ్యోతిరహశ్శుక్లష్షణ్మాసా ఉత్తరాయణమిత్యాదినా శ్రీగీతాచార్యోక్తా అర్చిరాదిగతిః- ఉభే అపి సృతీ॥శ్లో॥నైతే సృతీ పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చనేతి భగవత్తైవగీతే॥శ్రు॥ సాశనానశనే అభీతి శ్రుత్యర్థోఽత్ర వ్యాఖ్యాతః- తాదృశగతిద్వయనిమిత్తమాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్కారణాత్పురుషో భగవాన్ అవిద్యా చ విద్యా చేత్యుభయాశ్రయః-అవిద్యా ఫలకామనయా క్రియమాణం యజ్ఞాదికం కర్మ- విద్యా నిష్కామనయా క్రియమాణం భగవదుపాసనం ఉభయోరపి కర్మజ్ఞానయోర్యస్మాదాశ్రయః అతస్సాశనానశనే ఉభే సృతీ విచక్రమ ఇతి భావః॥౨౧॥ తదేవం విరాడం

ఆశ్రమాః। అంతస్త్రిలోక్యాస్త్వపరో గృహమేధో బృహద్వ్రతః॥ ౨౦ ॥ సృతీ విచక్రమే విష్వఙ్ సాశనానశనే ఉభే। యదవిద్యా చ విద్యా చ పురుషస్తూభయాశ్రయః॥౨౧॥ యస్మాదండం విరాడ్జజ్ఞే భూతేంద్రియగుణాత్మకః। తద్ద్రవ్యమత్యగాద్విశ్వం గోభిస్సూర్య ఇవాతపన్॥౨౨॥ యదాస్య నాభ్యాన్నళినాదహమాసం మహాత్మనః। నావిందం యజ్ఞసంభారాన్పురుషావయవాదృతే॥౨౩॥ తేషు యజ్ఞస్య పశవః సవనస్పతయః

తర్వర్తినాం ఫలవైచిత్ర్యముక్త్వా తత్కారణస్యేశ్వరస్య తద్వైలక్షణ్యం దర్శయితుం॥ శ్రు॥ తస్మాద్విరాడజాయతేత్యస్యార్థమాహ॥ యస్మాదితి॥ యస్మాదండం జజ్ఞే తత్ర భూతేంద్రియగుణాత్మకో విరాట్ జజ్ఞే-స ఈశ్వరః తద్విశ్వం విరాడ్దేహం-ద్రవ్యం అండం చ-అతిక్రాంతవాన్-సూర్య ఇవేతి పూర్వోక్తమేవ దృష్టాంతమాహ॥ చం ॥ తస్మాద్విరాడజాయతేతి శ్రుత్యర్థమాహ-తస్మాదితి-భూతేంద్రియగుణాత్మకం - భూతైః పృథివ్యాదిభిః పంచభిః-ఇంద్రియైః చక్షురాదిభిరేకాదశేంద్రియైః - గుణైస్సత్త్వాదిభిః రూపరసాదిభిశ్చ కల్పితం విరాట్ సహస్రార్కోదయద్యుతి - అండం తస్మాత్ పూర్వోక్తప్రపంచశరీరకాత్పురుషాత్ జజ్ఞే॥శ్రు॥విరాజో అధిపూరుషః-స జాతో అత్యరిచ్యతేతి శ్రుత్యర్థమాహ॥తదితి॥విరాజో అధిపూరుషః అండాధిష్ఠాతా పురుషః బ్రహ్మా జాతస్సన్ గోభిః కిరణైః ఆతపన్ సూర్య ఇవ విశ్వం తద్ద్రవ్యమత్యగాత్ - కృత్స్నం అండోపాదానభూతం భూతేంద్రియాదికం అత్యగాదత్యరిచ్యత- అతిక్రాంతవానిత్యర్థః॥ ౨౨ ॥ నన్వేవం పురుష ఏవ చేత్తత్సర్వం తర్హి యజ్ఞస్య తత్సాధనానాం చ అపృథగ్భావాత్ యజ్ఞైః పురుషారాధనం న సిధ్యేదిత్యాశంక్య తత్పరిహారాయ - యత్పురుషేణేతి మంత్రార్థం సంగృహ్య దర్శయతి॥ యదేతి॥ అస్యేతి విరాడంతర్యామిణః-తస్యైవ ప్రకృతత్వాత్ - నాభౌ భవం నాభ్యం-తస్మాద్యజ్ఞస్య సంభారాన్నాపశ్యం ॥ తదా తేషు సంభారేషు - సాధ్యేషు సత్సు పురుషావయవైరేవ సంభారాస్సంభృతా ఇతి చతుర్థ్యన్వయః॥చం॥యదా యస్మిన్ కాలే మహాత్మనః భగవతో నాభ్యాం నళినాత్ పద్మాత్ అహమాసం అహముత్పన్నోఽభవం - అహం తం పురుషం తం భగవంతం యష్టుముపక్రాంతస్సన్ పురుషావయవాదృతే పురుషస్య భగవతః అవయవాద్వినా యజ్ఞసంభారాన్-యజ్ఞోపకరణభూతాన్ పదార్థాన్నావిందం నలభే॥ ౨౩॥ తానేవ దర్శయతి॥ తేష్వితి వనస్పతయో యూపాః దేవయజనం యజ్ఞభూమిః-ఇదం చేతి వచనాత్ యజ్ఞార్హస్థానే ఉపవిష్టః కథయతీతి గమ్యతే-బహుగుణాన్వితః వసంతాదికాలః॥చం॥ తేషు భగవదవయవేషు యజ్ఞస్య పశవః యజ్ఞియాశ్ఛాగాదయః పశవః వనస్పతయః ఖదిరాశ్వత్థోదుంబరపలాశాదివనస్పతిసహితాః కుశాః॥శ్లో॥కుశాస్మి దర్భజా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీనామితిభగవదుక్తరీత్యాదర్భేషు ప్రశస్తాఇదం దేవయజనం దేవానుద్దిశ్యక్రియమాణయజ్ఞాదికరణీభూతం వేద్యాదికండురుగుణాన్వితఃసర్వయజ్ఞీయద్రవ్యసంభృతః॥ శ్రు॥ వసంతేవసంతేజ్యోతిషాయజేతేతిశ్రుతివిహితోవసంతాదికాలః॥ ౨౪॥ వస్తూనీతి॥ వస్తూనిపాత్రాదీని-ఓషధయఃవ్రీహ్యాదయః-స్నేహాఃఘృతాదయఃరసాఃమధురాదయఃసువర్ణాదీని లోహాని - మృదశ్చ - చాతుర్హోత్రంహౌత్రాదికంకర్మ॥ చం॥ వస్తూనికర్మార్హాణిస్ఫ్యకలాగ్నిహోత్రహవణీశూర్పకృష్ణాజినశమ్యోలూఖలాదిరూపాణి-ఓషధయోవ్రీహియవగోధూమాదయః-స్నేహాః స్నేహప్రధానదధిశ్రితాజ్యాదయఃరసలోహమృదఃరసాస్సోమరసాదయఃలోహానిసువర్ణాదీనిమృదోమృత్తికాఃజలముదకం ఋచోయజూగంషిసామానిఋచఃఅర్థవశేనపాదవ్యవస్థావత్యః తేషామృగ్యత్రార్థవశేనపాదవ్యవస్థితిసూత్రానుసారాత్ యజూంషిఋక్సామవ్యతిరిక్తమంత్రాః శేషేయజుశ్శబ్దఇతిసూత్రానుసారాత్- సామానిగీతయఃగీతిషుసామాఖ్యేతిసూత్రాత్ చాతుర్హోత్రంచచతుర్ణాంహోతౄణాంసంబంధిచత్వారశ్చ హోతారః బ్రహ్మాహోతాధ్వర్యు రగ్నీదితి శ్రుతిప్రసిద్ధాఃప్రధానాఃబ్రహ్మాదయశ్చత్వారఋత్విజఃతత్సంబంధిచాతుర్హోత్రందర్శపూర్ణమాసాదికంతచ్చ హేసత్తమనారద॥ ౨౫॥ నామధేయానీతి॥ నామధేయానిజ్యోతిష్టోమాదీని-ఋగాదీనాముక్తత్వాత్ - మంత్రాఇతిస్వాహాకారాదయఃదేవతానుక్రమఃఉద్దేశః- కల్పఃబోధాయనాదికర్మపద్ధతిగ్రంథః - అనేనాహంయక్ష్యఇతిసంకల్పః - తంత్రమనుష్ఠానప్రకారః॥ చం॥ నామధేయానిదర్శపూర్ణమాసాగ్నిహోత్రజ్యోతిష్టోమోక్థ్యషోడశ్యతిరాత్రాప్తోర్యామవాజపేయరాజసూయాశ్వమేధాదిరూపాణి-మంత్రాఃఅనుష్ఠేయార్థప్రకాశకాఃఅర్థవాదాదివ్యతిరిక్తాః తేచదక్షిణాశ్చ॥ శ్రు॥ దక్షిణాస్తస్యద్వాదశశతందక్షిణాశ్శతందేయగ్ంసహస్రందేయమపరిమితందేయమిత్యాదిశ్రుతిసిద్ధాః॥ శ్రు॥ యజ్ఞఆయుష్మాంత్సదక్షిణాభిరితిప్రమాణానుసారేణయజ్ఞస్యాయుష్మత్త్వసంపాదకాః-వ్రతాని - శ్రుతిః॥ కృష్ణవిషాణయాకండూయతఇత్యాదిశ్రుతిప్రోక్తానియమవిశేషాః-దేవతానుక్రమః- యాగాదివేళాయాంతత్తద్దేవతోద్దేశఃఏతాదృ

దశాః॥ ఇదంచదేవయజనంకాలోబహుగుణాన్వితః॥ ౨౪॥ వస్తూన్యోషధయస్స్నేహారసలోహమృదోజలమ్। ఋచోయజూంషిసామానిచాతుర్హోత్రంచసత్తమ॥ ౨౫॥ నామధేయానిమంత్రాశ్చదక్షిణాశ్చవ్రతానిచ। దేవతానుక్రమఃకల్పఃసంకల్పస్తంత్రమేవచ॥ ౨౬॥ గతయోమతయశ్శ్రద్ధాః ప్రాయశ్చిత్తం సమర్పణమ్। పురుషావయవైరేతేసంభారాస్సంభృతామయా॥ ౨౭॥ ఇతిసంభృతసంభారఃపురుషావయవైరహమ్। తమేవపురుషంయజ్ఞంతేనైవాయజమీశ్వరమ్॥ తతస్తేభ్రాతరఇమేప్రజానాంపతయోనవ। అయజన్వ్యక్త

శదేవతోద్దేశ్యకకర్మానుష్ఠానానంతరమేతద్దేవతోద్దేశ్యకకర్మానుష్ఠానమితిదేవతాక్రమోవాకల్పఃఅనుష్ఠానోపయుక్తకల్పసూత్రాదికంసంకల్పస్సోమేనయక్ష్యేఇత్యాదిరూపః- తంత్రమేవచబహూపకారకాణాం కర్మణాంసకృదనుష్ఠానంతంత్రంచ॥ ౨౬॥ గతయఇతి॥ గతయః-విష్ణుక్రమాద్యాః-మతయఃదేవతాధ్యానాని- ప్రాయశ్చిత్తంభూర్భువస్స్వరాది-కృతస్యభగవతిసమర్పణం॥ చం॥ గతయఃస్వర్గాదిఫలానిమతయః॥ శ్రు॥ యఏవంవిద్వాన్ పౌర్ణమాసీంయజత ఇత్యాదిశ్రుతి ప్రతిపాదితాః మంత్రతన్మంత్రార్థ క్రమవినియోగాదిపరిజ్ఞానరూపాః॥ శ్రద్ధా॥ శ్రు॥ శ్రద్ధయాదేయమిత్యాదిశ్రుత్యాపాదితాత్మగుణవిశేషరూపా-ప్రాయశ్చిత్తం॥ శ్రు॥ యద్యేకంకపాలంనశ్యేదేకోమాసస్సంవత్సరస్యానవేతస్స్యాదథయజమానఃప్రమీయేతేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితప్రత్యవాయపరిహారాయ॥ శ్రు॥ యదినశ్యేదాశ్వినంద్వికపాలంనిర్వపేద్ద్యావాపృథివ్యమేకకపాలమిత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితద్వికపాలేష్ట్యాదిరూపం-సమర్పణంకర్మశుద్ధిసమర్పణమితి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మార్పణంబ్రహ్మహవిర్బ్రహ్మాగ్నౌబ్రహ్మణాహుతమితియత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసి యత్। యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమిత్యాదిప్రమాణబోధితంభగవదర్పణం - ఏతేసంభారాః యజ్ఞోపేతాఃఏతేపూర్వోక్తాస్సంభారాఃపురుషావయవైరేవపురుషస్యభగవతఃఅవయవైరేవమయాసంభృతాస్సంపాదితాః॥ ౨౭॥ ఇతీతి॥ సంభృతాఃసంపాదితాః-సంభారాఃయేనసోహం- తేనైవయజ్ఞేనైవఅనేన॥ శ్రు॥ యజ్ఞేనయజ్ఞమయజంతదేవాఇతిమంత్రార్థస్సూచితః॥ చం॥ ఇత్థంపురుషావయవైఃసంభృతసంభారః - సంపాదితయజ్ఞసంభారఃహరిమీశ్వరంనిఖిలజగత్ప్రభుంయజ్ఞంయజ్ఞస్వరూపంభగవంతం ॥ శ్రు॥ యజ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేః తమేవపురుషం భగవంతంతేనైవయజ్ఞేనభగవతైవఅయజంఇష్టవానస్మి॥ ౨౮॥ తేనదేవాఅయజంతేత్యస్యార్థంసప్రపంచందర్శయతిద్వాభ్యాం - తతఇతి॥ వ్యక్తంఇంద్రాదిరూపేణ-అవ్యక్తంస్వతః-అనేనపురుషంజాతమగ్రతఇత్యస్యార్థోదర్శితః॥ చం॥ తతస్తదనంత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రంతేభ్యోఽతిరఃతఏవభ్యోఽతిరఃనవప్రజానాంపతయఃకశ్యపాత్రిభృగ్వాదయః సుసమాహితాస్సావధానచిత్తాస్సంతఃవ్య
క్తమవ్యక్తంపురుషంస్థూలసూక్ష్మప్రపంచశరీరకంవాసుదేవమయజన్॥౨౯॥తతఇతి॥కాలేస్వేస్వేఅవసరే॥ చం ॥ తత
శ్చతదనంతరంమనవఃస్వాయంభువప్రభృతయః-అపరేమునయశ్చకాలేఈజిరే॥శ్రు॥ తేనదేవాఅయజంత - సాధ్యాఋ
షయశ్చయఇతిశ్రుత్యర్థోఽత్రప్రకటీకృతః-పితరోవిబుధాఃదేవాఃదైత్యాఃమనుష్యాశ్చక్రతుభిర్యజ్ఞైఃవిభుంభగవంతంవా
సుదేవమీజిరే॥౩౦॥యదధిష్ఠానమిత్యేతత్ప్రశ్నోత్తరార్థముపసంహరతి॥నారాయణఇతి॥ ఆహితంఅధిష్ఠితం - భగవ
త్యేవహేతుః.యఃస్వతఃఅగుణఃసర్గాదౌగృహీతామాయయాఉరవోగుణాయేనతస్మిన్॥చం॥తదిదంవిశ్వంజగత్-భగ
వతినారాయణేఆహితంస్థాపితంస్వతఃఅగుణఃసత్త్వరజస్తమః ప్రభృతిహేయగుణరహితఃఅహంసర్గాదౌసృష్టేరాదా
గృహీతమాయోరుగుణః మాయాయాఃప్రకృతేః ఉరవోధికాఃగుణాఃసత్త్వాదయఃతేగృహీతాయేన॥౩౧॥యత్పరస్త్వ
మిత్యేతత్ప్రశ్నోత్తరం-యదుక్తంసఏషభగవాన్సర్వేషాం మమచేశ్వరఇతితదుపసంహరతి - పాలనంతుస్వయమేవ
కరోతీత్యాహ-సృజామీతి-పురుషరూపేణశ్రీవిష్ణురూపేణత్రిశక్తిఃమాయా-తాంధారయతీతి-తథాసః ॥ చం ॥ సతాదృ
శఃఅహంతన్నియుక్తస్సన్సృజామి-హరఃరుద్రోపితన్నియుక్తస్సన్నేవతద్వశంభగవదధీనంజగత్హరతిసంహరతి - త్రి
శక్తిధృత్-ఉత్పత్తిస్థితిసంహారధారీభగవాన్పురుషరూపేణవిష్ణురూపేణపరిపాతి-పరిపాలయతి॥ ౩౨॥ యచ్చేదంవిశ్వం
యదాత్మకశ్చత్వమిత్యేవమాదిసర్వప్రశ్నానాంసామాన్యోత్తరంయదుక్తం- వాసుదేవాత్పరోబ్రహ్మన్నచాన్యోఽర్థోఽ
స్తితత్త్వతఇతి॥శ్రు॥పురుషఏవేదగ్ంసర్వమిత్యాదిశ్రుత్యాచ-యద్దృఢీకృతంతదుపసంహరతి॥ ఇతీతి ॥ సదసదాత్మకం
కార్యకారణాత్మకం-భావ్యంసృజ్యం-భగవతస్సకాశాదన్యత్నభవతీత్యుక్తం॥చం॥హేతాతఇదంయథానుపృచ్ఛసితథా

మవ్యక్తంపురుషంసుసమాహితాః॥౨౯॥తతశ్చమనవఃకాలఈజిరేమునయోపరే। పితరోవిబుధాదైత్యా
మనుష్యాఃక్రతుభిర్విభుమ్॥౩౦॥నారాయణేభగవతితదిదంవిశ్వమాహితమ్ । గృహీతమాయోరుగుణస్స
ర్గాదావగుణస్స్వతః॥౩౧॥సృజామితన్నియుక్తోహంహరోహరతితద్వశః।విశ్వంపురుషరూపేణపరిపా
తిత్రిశక్తిధృత్॥౩౨॥ఇతితేభిహితంతాతయదేతదనుపృచ్ఛసి । నాన్యద్భగవతఃకించిద్భావ్యంసదసదాత్మ
కమ్॥౩౩॥నభారతీమేంగమృషోపలక్ష్యతేనకర్హిచిన్మేమనసోమృషాగతిః।నమేహృషీకాణిపతంత్యసత్ప
థేయన్మేహృదౌత్కంఠ్యవతాధృతోహరిః॥౩౪॥ సోహంసమామ్నాయమయస్తపోమయఃప్రజాపతీనా
మభివందితఃపతిః।ఆస్థాయయోగంనిపుణంసమాహితస్తంనాధ్యగచ్ఛంయతఆత్మసంభవః॥౩౫॥నతోస్మ్యే

ఇత్థంతేతుభ్యమభిహితంకథితం- భగవతోన్యత్కించిదపిసదసదాత్మకంచేతనాచేతనాత్మకం-భావ్యంనాస్తిభవిష్యదపి
నాస్తి - భావ్యనిషేధేనభూతంభవచ్చనాస్తీతిసిద్ధమేవ - సర్వస్యాపిచేతనవర్గస్యభగవదాత్మకత్వేనభగవతోన్య
త్కించననాస్తీత్యర్థః॥శ్రు॥నేహనానాస్తికించనేతిశ్రుత్యర్థోఽత్రప్రకటీకృతః॥౩౩॥ యదుక్తం - యథామాంబ్రవీషి
భో-అవిజ్ఞాయపరంమత్తఏతావత్త్వంయతోస్తిమేఇతి - తదుపపాద్యోపసంహరతి॥నేతి॥యత్ యస్మాత్ మేమయాఔ
త్కంఠ్యంభక్త్యుద్రేకః । తద్యుక్తేనహృదాహరిఃధృతః - అంగహేనారద - అతఃమేవాఙ్మనసేంద్రియాణాంవృత్త
యఃసత్యార్థాః-నతుతత్ప్రభావేనేత్యర్థః॥చం॥అంగనారద-మేభారతీమృషానోపలక్ష్యతేమమవాక్కదాప్యసత్యాన
దృశ్యతే - మేమనసఃమదీయమనసోపిమృషాగతిఃనవై అసత్యసంచారోనాస్తి- మేహృషీకాణీంద్రియాణిఅసత్పథేఅస
త్యాదిరూపేకుమార్గేననిపతంతి-నసంచరంతి-కుతోయంప్రభావఇత్యతఆహ-యదితి-యద్యస్మాత్-ఔత్కంఠ్యవతాఔ
త్సుక్యవతామేహృదాహరిర్ధృతః-అతోనభారతీమేంగమృషోపలక్ష్యతఇత్యాదిప్రభావఇతిభావః॥౩౪॥ అత్రస్వానుభవ
మేవాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంప్రమాణయతిద్వాభ్యాం॥సఇతి॥ సోహంసమామ్నాయాదిభిః-సర్వోత్కృష్టోపియోగమా
శ్రిత్యాపియతఆత్మనోమమసంభవః-జన్మ-తమేవనజ్ఞాతవాన్ - కుతోన్యస్యవార్తా-ఏతచ్చతృతీయస్కంధపద్మోద్భవేవ
క్ష్యతే॥చం ॥ సోహంసమామ్నాయమయస్త్రయీమయఃతపోమయఃతపశ్శరీరకఃప్రజాపతీనామభివందితఃకశ్యపాదిభి
ర్నవప్రజాపతిభిరపినమస్కృతస్తేషాంపతిశ్చఇత్థం భూతోపినిపుణంయోగమాస్థితోపినిఖిల వస్తుసాక్షాత్కార నిపుణ
యోగమాస్థితోపియతఆత్మసంభవః యస్మాత్పురుషాదాత్మనః స్వస్యోత్పత్తిః తంపురుషంనాధ్యగచ్ఛంనజ్ఞాతవానస్మి॥
౩౫॥ నతఇతి॥తథాసమీయుషాంశరణాగతానాం-సంసారనివర్తకంమంగళావహం-సుసేవ్యంచరణంనతోస్మి॥తతోచిం
త్యమహత్త్వేనజ్ఞాతవానస్మీతికైముతికన్యాయేనాహ - యోహీతి- స్వమాయయావిస్తారంయఃస్వయమపిసర్వగాత్ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రిశబ్దోనిషేధేపి తావానితినజ్ఞాతవానిత్యర్థః-అపరేకుతోజానీయుః తతోస్యచరణంనతోస్మీతిఘ్నాన్వైవసంబంధః- నను సర్వజ్ఞఃకథంనజానాతిఅంతాభావాదితిదృష్టాంతేనాహ-యథాస్వస్యాంతంనభోనప్రాప్నోతితద్వత్. నహిఖపుష్పాద్ర్శనంసర్వజ్ఞత్వంనిహంతీతిభావః-తథాచవక్ష్యతి॥శ్లో॥ద్యుపతయఏవతేనయయురంతమనంతతయాత్వమపియదంతరాండనిచయానను సావరణా ఇత్యాది॥శ్రుతిశ్చ॥యోఅస్యాధ్యక్షఃపరమేవ్యోమన్ । సోంగవేదయదివానవేదేతి॥ చం॥ సమీయుషాంశరణాగతానాం-భవచ్ఛిదంసంసారనివర్తకం-స్వస్త్యయనంమంగళప్రదం - సుమంగళంస్వతోపిపరమమంగళరూపంతచ్చరణంతస్యభగవతశ్చరణంపాదారవిందంనతోస్మినమామి - యథానభఆకాశం స్వాంతంస్వావధిం పర్యగాత్-పరివృత్యస్థితం-స్వాంతంనప్రాప్తవత్ - ఏవంయఃపరమపురుషః స్వాత్మమాయావిభవంస్వాత్మనోమాయాఃఅపరిమితశక్తయః-తాసాంవిభవమతిశయం-పరాంకాష్ఠాముత్తరావధిమిత్యర్థః- అనంతశక్తేస్తస్యశక్త్యానంత్యవదేవశక్తీనామంతాపరిజ్ఞానంనదోషాయేతిశక్త్యంతస్యసర్వజ్ఞేనభగవతాపరిజ్ఞానేతదంతస్యపారమార్థికత్వప్రసంగేనఆనంత్యాసిద్ధేః - ఏవంభగవచ్ఛక్తినామానంత్యేనభగవతఏవతదపరిజ్ఞానేసతిఅథఅపరేభగవద్వ్యతిరిక్తాఃబ్రహ్మరుద్రేంద్రాదయోపికుతస్తదంతంజానీరన్-నకథంచిదపిజానీరన్నితిభావః॥ ౩౬॥ ఏతత్ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ వామదేవఃరుద్రః-యుతాంగతింపరమార్థస్వరూపం-కింతుఇదంప్రపంచరూపంతస్యమాయయానిర్మితంవిచక్ష్మహే విద్మఃతదపిఆత్మసమంస్వజ్ఞానానురూపమేవ-నతుకృత్స్నం మోహితబుద్ధయఇత్యయంతదజ్ఞానేప్రపంచజ్ఞానేచహేతుః॥ చం ॥ నాహమిత్యాదిశ్లోకద్వయేనభగవద్గతేరవేద్యత్వమేవపూర్వోక్తంవ్యక్తీకరోతి- యదృతాంయస్యభగవతస్సత్యాంగతిమహమపినవేదయూయమపినవిద - వామదేవోపి వేదాంతేషుబ్రహ్మవిదగ్రేసరత్వేనప్రతిపాదితోవామదేవోపినవేద - తథాచ॥ శ్రుతిః॥తద్ధైతదృషిఃపశ్యన్వామదేవఃప్రతివేదఇత్యాది- ఏవమేతేపూర్వోక్తాఃఅస్మత్ప్రభృతయోనవిదుః - అపరేసు

> హంతచ్చరణంసమీయుషాంభవచ్ఛిదంస్వస్త్యయనంసుమంగళమ్। యోహ్యాత్మమాయావిభవంసుపర్యగాద్యథానభస్స్వాంతమథాపరేకుతః॥౩౬॥నాహంనయూయంయదృతాంగతింవిదుర్నవామదేవఃకిముతాపరేసురాః।యన్మాయయామోహితబుద్ధయస్త్విదంవినిర్మితంస్వాత్మసమంవిచక్ష్మహే॥ ౩౭ ॥ యస్యావతారకర్మాణిగాయంతిహ్యస్మదాదయః।నయంవిందంతితత్త్వేనతస్మైభగవతేనమః॥౩౮॥సఏషఆద్యఃపురుషఃకల్పేకల్పేసృజత్యజః।ఆత్మాత్మన్యాత్మనాత్మానంసయచ్ఛతిచపాతిచ॥ ౩౯॥ విశుద్ధంకేవలంజ్ఞా

రాఃఇంద్రాదయోనవిదురితికిముత - కథంతర్హిబ్రహ్మప్రభృతీనాంజ్ఞానవిత్త్వమతఆహ - తదితి-తన్మాయయాభగవన్మాయయామోహితబుద్ధయస్సంతఃఇదంవినిర్మితంస్వాత్మసమంవిచక్ష్మహే - స్వాత్మనస్సర్వస్యరూపాణిబ్రహ్మాత్మకంతయాస్వతంత్రాణిపరిజ్ఞాయతత్సమమేవతద్వదేవస్వతంత్రమబ్రహ్మాత్మకంచజానీమఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ననుసర్వేపితంవర్ణయంతోదృశ్యంతేతత్రాహ॥యస్యేతి॥చం॥యస్యభగవతఃఅవతారకర్మాణిఅవతారేషుమత్స్యకూర్మాదిషుక్రియమాణానికర్మాణిదివ్యచేష్టితానిఅస్మదాదయోగాయంతి-ఇత్థంగాయంతోపిభగవంతంతత్త్వేననవిందంతి- యాథాత్మ్యేననజానంతి-తస్మైభగవతేనమః॥౩౮॥అవతారకర్మాణిసంక్షేపతోదర్శయతి॥సఇతి॥సఏషఃఆద్యఃభగవాన్యఃపురుషావతారస్సన్సృష్ట్యాదికంకరోతి-ఆత్మన్యాత్మానమాత్మనేతికర్తాఅధికరణంసాధనంకర్మచస్వయమేవేత్యర్థః- పురుషావతారఃసృష్ట్యాదికర్మాణీతిసంక్షేపోక్తిః॥ చం॥ సఏకఆద్యఃపురుషః-అజోజన్మాదిరహితఃఆత్మన్యేవసూక్ష్మచేతనాచేతనశరీరకేస్వస్మిన్నేవాత్మనా స్వాత్మానం స్థూలచేతనాచేతనశరీరకంకల్పే కల్పేసృజతిప్రతికల్పం మత్ప్రభృత్యంతర్యామీసన్మదాదిరూపేణసృజతి॥ శ్రు॥ తదాత్మానగ్గ్స్వయమకురుతేతిశ్రుత్యర్థోత్రప్రకటీకృతః ఏవంరుద్రరూపేణసంయచ్ఛతే-సంహరతి-స్వేనైవవిష్ణురూపేణపాతిరక్షతి॥ ౩౯॥ నయంవిందంతితత్త్వేనేత్యుక్తం - కింతత్త్వమిత్యపేక్షాయామాహ॥విశుద్ధమితి॥జ్ఞానంకేవలంసత్యం-తత్రఘటాద్యాకారవృత్తిజ్ఞానవ్యవచ్ఛేదార్థంవిశేషణాని - విశుద్ధంవిషయాకారశూన్యం-యతఃప్రత్యక్సర్వాంతరం-అతఏవసమ్యక్సందేహాదిరహితం - అవస్థితంస్థిరంయతోనిర్గుణంగుణకార్యంహిగుణవ్యతిరేకాచ్చంచలంభవతి-యద్యపివృత్తిజ్ఞానమపిస్వరూపజ్ఞానమేవేతి-నచాంచల్యాదిదోషయుక్తం- తథాప్యంతఃకరణవృత్తిదోషైస్తథాతథాభాతీతివ్యవచ్ఛిద్యతే ఏభిరేవవిశేషణైఃతత్సత్యత్వమపిసమర్థితం-కించ - యద్వికారవత్ తదసత్యందృష్టం-నచాస్యజన్మాదయఃషడ్వికారాస్సంతీత్యాహ-అనాద్యంతంజన్మనాశరహితం - అతఏవజన్మానంతే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తా స్తిశ్చలక్షణోపి వికారో నా స్తి-వృద్ధిపరిణామాపక్షయాశ్చ నసంతియతః పూర్ణం సర్వత్ర హేతుః - నిత్యమద్వయం నిత్యం సర్వదా ద్వైతప్రతీతసమ నేపి పరమార్థతః అద్వయమితి॥ చం॥ విశుద్ధమితి సార్ధశ్లోకస్యైకాన్వయః- హేఋషే నారద ప్రశాంతాత్మేంద్రియాశయాః- స్వవశీకృతశరీరేంద్రియమనసః మునయో మననశీలాః ఋషయః విశుద్ధనిఖిలహేయప్రత్యనీకమ్-అతఏవ నిర్మలం కర్మాదివిధదోషాసంస్పృష్టం- జ్ఞానం జ్ఞానసాధారణగుణకం జ్ఞానస్వరూపం చ- ప్రత్యక్ స్వయంప్రకాశం-సమ్యగవస్థితం జీవవత్స్వభావాన్యథాభావాదిరహితం-సత్యం కాలత్రయవర్తి పూర్ణం సర్వత్రవ్యాప్తం-అనాద్యంతముత్పత్తివినాశాదిరహితం-నిర్గుణం ప్రాకృతగుణరహితం-నిత్యం సదాపరిణామరహితం- అద్వయం సర్వవస్తుశరీరకతయా సర్వాభేదేన స్వాతిరిక్తసమస్తవస్తురహితం-ఇత్థంభూతం వాసుదేవాఖ్యం బ్రహ్మ విందంతి ప్రాప్నువంతి॥ ౪౦॥ ఋష ఇతి॥ హేఋషే నారద ప్రశాంతాత్మేంద్రియాశయాః ప్రసన్నదేహేంద్రియమనసో యథా భవంతి- అన్యథా తదజ్ఞానే కారణమాహ-యదా తు తదేవ ప్రకాశమానమేవ అసత్తాంతరైః అస్విప్లుతం స్యాత్ తదాతిరోధీయేతేతి॥ చం॥ యదాయస్మిన్ కాలే తదేవ పూర్వోక్తస్వరూపం బ్రహ్మ అసత్తర్కైః విప్లుతముపద్రుతం సత్ తిరోధీయేత॥ ౪౧॥ కల్పే కల్పే ఆత్మానం సృజతీత్యుక్తం- కే తే స్యసృజ్యమానావతారాః తానవతారాన్విస్తరేణాహ-యావదధ్యాయసమాప్తి॥ ఆద్య ఇతి॥ పరస్య భూమ్నః పురుషః ప్రకృతిప్రవర్తకః-యస్సహస్రశీర్షేత్యుక్తో లీలావిగ్రహః స ఆద్యోవతారః-వక్ష్యతి హ్యేకాదశే॥ శ్లో॥ భూతైర్యదా పంచభిరాత్మసృష్టైః పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్-స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానమవాప నారాయణ ఆదిదేవ ఇతి-తత్ర తథాచోక్తం॥ శ్లో॥ విష్ణోస్తు త్రీణిరూపాణి పురుషాఖ్యాన్యథో విదుః ప్రథమం మహతస్స్రష్టృ ద్వితీయం త్వండసంస్థితం। తృతీయం సర్వభూతస్థం తాని జ్ఞాత్వా విముచ్యత ఇతి॥ యద్యపి సర్వేషామవిశేషేణావతారత్వముచ్యతే-తథాపి కాలశ్చ స్వభావశ్చ సదసదితి కార్యకారణాత్మికా ప్రకృతిశ్చ ఏతాశ్శక్తయః మనఆదీని కార్యాణి - బ్రహ్మాదయః

నం ప్రత్యక్సమ్యగవస్థితమ్। సత్యం పూర్ణమనాద్యంతం నిర్గుణం నిత్యమద్వయమ్॥ ౪౦॥ ఋషే విందంతి మునయః ప్రశాంతాత్మేంద్రియాశయాః। యదా తదేవాసత్తర్కైస్తిరోధీయేత విప్లుతమ్॥ ౪౧॥ ఆద్యోవతారః పురుషః పరస్య కాలస్స్వభావస్సదసన్మనశ్చ । ద్రవ్యం వికారో గుణ ఇంద్రియాణి విరాట్స్వరాట్ స్థాస్ను చరిష్ణు భూమ్నః॥ ౪౨॥ అహం భవో యజ్ఞ ఇమే ప్రజేశా దక్షాదయో యే భవదాదయశ్చ। స్వర్లోకపాలాః ఖగలోకపాలా నృలోకపాలాస్తలలోకపాలాః॥ ౪౩॥ గంధర్వవిద్యాధరచారణేశా యే యక్షరక్షోరగనాగనాథాః ...

యోగునావతారాః-దక్షాదయో విభూతయ ఇతి వక్తవ్యం-మనః-మహత్తత్త్వం-ద్రవ్యం - మహాభూతాని-క్రమోత్రన వివక్షితః-వికారః అహంకారః గుణః సత్త్వాదిః- విరాట్ సమష్టిశరీరం - స్వరాట్ వైరాజః స్థాస్ను స్థావరం- చరిష్ణు జంగమం-వ్యష్టిశరీరం॥ చం॥ తదా పరస్య పరమపురుషస్య నారాయణస్య భూమ్నః ఆకాశాద్యపేక్షయా వ్యాపకస్య పురుష ఆద్యోవతారః పురుషసూక్తప్రతిపాదితసహస్రశీర్షత్వ సహస్రాక్షత్వ సహస్రపాదత్వాది సహితః ప్రపంచశరీరకః అండాధిష్ఠాతా పురుషః ఆద్యోవతారః నిఖిలావతారకందభూతః ప్రథమోవతారః-తస్య పురుషస్య స్వరూపమాహ- కాలస్వభావ ఇత్యాదినా- కాలస్వభావః కాలస్వరూపః- సదసన్మయశ్చ నిత్యానిత్య శరీరవస్తుతయా తద్ద్వివ్యాచరూపం మూలప్రకృతిరూపద్రవ్యం - తచ్ఛరీరకతయా తదభిన్న వికారః మహదహంకార తన్మాత్రాదిశరీరకతయా తద్రూపః ఇంద్రియాణి ఇంద్రియశరీరకతయా ఇంద్రియస్వరూపః-గుణస్సత్త్వాదిశరీరకతయా తద్రూపః-విరాట్ అండాధిష్ఠాతృతయా అండశరీరకతయా చ అండస్వరూపః- స్వరాట్ ఇంద్రాదిరూపకం విశేష్యనిర్దేశేన స్థాస్ను చరిష్ణు చ కృత్స్నచేతనాచేతనశరీరకతయా తదభిన్నః ఏతాదృశః పురుషః పరస్య భూమ్నః నారాయణస్య ఆద్యోవతారః॥ ౪౨॥ అథవా కింబహునా సంక్షేపేణశృణు। అహమితి॥ అహం బ్రహ్మా- భవో రుద్రః-యజ్ఞః విష్ణుః - దక్షాదయో ఇమే ప్రజేశాః-తలలోకపాలాః పాతాళాద్యధిపతయః॥ చం॥ అహం బ్రహ్మా-భవశ్శివః-యజ్ఞో విష్ణుః-దక్షాదయ ఇమే ప్రజేశాః - నవప్రజాపతయః-భవదాదయశ్చ త్వత్ప్రభృతయస్సనక సనందనాదయశ్చ స్వర్లోకపాలాః ఇంద్రాదయః - ఖగలోకపాలాః గరుడాదయః నృలోకపాలాః మనుమాంధాతృప్రభృతయః-తలలోకపాలాః అనంతవాసుకిప్రభృతయః॥ ౪౩॥ గంధర్వేతి॥ గంధర్వాదీనామీశాః-యక్షాదీనాం నాథాః రక్షోరగేతి సంధిరార్షః-ఋషీణాం పితౄణాం చ శ్రేష్ఠాః॥ చం॥ గంధర్వవిద్యాధరచారణేశాః తేషు ప్రధానాః-యే యక్షరక్షోరగనాగనాథాః తేషు ప్రధానాః కుబేర రావణ విభీషణ వాసుకి శేషప్రభృతయః ఋషీణాం యే ఋషభాః - వసిష్ఠ పరాశర బాదరాయణ శ్రీశుకప్రభృతయః పితౄణాం చ యే ఋషభాః - అర్యమప్రభృతయః దైత్యేం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్రసిద్ధేశ్వరదానవేంద్రాః-దైత్యేంద్రాః॥శ్లో॥ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానామితిప్రమాణాత్-సిద్ధేశ్వరః కపిలః॥శ్లో॥ సిద్ధానాం కపిలోమునిరితిప్రమాణాత్-దానవేంద్రాః మయశంబరాదయః॥ ౪౨॥ అన్యఇతి॥ ప్రేతాదీనామధీశాః- కింబహునా యత్కించిద్భగవదాదితత్సర్వంపరమేవతత్త్వమిత్యన్వయః-భగవత్ ఐశ్వర్యయుక్తం-మహస్వత్ తేజోయుక్తం- ఓజస్సహస్వత్-ఓజఃఇంద్రియశక్తిః-సహః మనశ్శక్తిః-తద్యుక్తంబలందార్ఢ్యంతద్యుక్తం॥ చం॥ అన్యేచప్రేతపిశాచభూతకూశ్మాండయాదో మృగపక్ష్యధీశాః - ప్రేతప్రభృతయః-కూశ్మాండాంతాః దేవయోనివిశేషాః - యాదాంసిజలజంతవః-మృగాః హరిణాదయః-పశవఃచతుష్పాదః- తేష్వధీశాః ప్రధానాః - కించ హేభగవన్నారదలోకే యత్కించ మహస్వత్ పూజార్హం-ఓజస్సహస్వత్ కాంతిమత్ వేగవత్-బలవద్దైహికబలవత్ క్షమావత్ క్షమాగుణవత్॥ ౪౩॥ శ్రీరితి॥ శ్రీః శోభా-హ్రీః అకర్మజుగుప్సా-విభూతిః సంపత్తిః-ఆత్మాబుద్ధిః-తద్యుక్తం- అర్ణః వర్ణః అద్భుతార్ణం ఆశ్చర్యవర్ణమిత్యర్థః- రూపవదస్వరూపం రూపవద్రూపంచయత్ తత్సర్వంపరమేవతత్త్వం తద్విభూతిరిత్యర్థః॥శుద్ధసత్త్వావతారాన్వక్తుమాహ॥చం॥శ్రీహ్రీవిభూత్యాత్మవత్ శ్రీర్ధనాదికంసంపత్-హ్రీర్లజ్జా-విభూతిః-విభవః ప్రభుత్వం-ఆత్మా ధైర్యం-తచ్చతుష్టయవత్ అద్భుతార్ణం విచిత్రార్థంచ వేదశాస్త్రాదికంపరంతత్త్వం అచేతనేభ్య॥ఉత్కృష్టం జీవతత్త్వం-రూపవత్ శరీరిఅస్వరూపమశరీరిఏతాన్ సర్వానపిభగవదంశాన్ కించ॥ ౪౪॥ఆపీయతామితి॥అస్మత్కథాశ్రవణైః యేకర్ణయోః కషాయాః మలాః తాన్ శోషయంతీతితథా-తాన్ సుపేశాన్ సుందరాన్-లకారలోప స్త్వార్షః- హేఋషే నారదతుభ్యమనుక్రమిష్యే తదనుక్రమణామృతంత్వయాపీయతామిత్యర్థః- ఆపీయతామితిశత్రంతంవా - ఆపిబతాంకర్ణకషాయ

నాగనాధాః । యేవాఋషీణామృషభాః పితౄణాం దైత్యేంద్రసిద్ధేశ్వరదానవేంద్రాః॥ ౪౨॥ అన్యేచ యేప్రేతపిశాచభూతకూశ్మాండయాదోమృగపక్ష్యధీశాః। యత్కించలోకేభగవన్మహస్వదోజస్సహస్వద్బలవత్క్షమావత్॥ ౪౩॥ శ్రీహ్రీవిభూత్యాత్మవదద్భుతార్ణంతత్త్వంపరంరూపవదస్వరూపమ్। ప్రాధాన్యతోయానృషఆమనంతిలీలావతారాన్పురుషస్యభూమ్నః॥ ౪౪॥ ఆపీయతాంకర్ణకషాయశోషానానుక్రమిష్యేతఇమాన్ సుపేశాన్॥ ౪౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే-షష్ఠోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ॥యత్రోద్యతఃక్షితితలోద్ధరణాయబిభ్రత్క్రౌడీంతనుం సకలయజ్ఞమయీమనంతః।అంతర్మహార్ణవముపాగతమాదిదైత్యంతందంష్ట్రయాద్రిమివవజ్రధరోదదార॥౧॥ జాతోరుచేరజనయత్సుయమాన్ సుయజ్ఞ ఆకూతిసూనురమరానథదక్షిణాయాం। లోకత్రయస్యమహతీమహరద్యదార్తింస్వా

శోషానిత్యర్థః॥చం॥ఆపీయతాంకర్ణకషాయశోషాన్ స్వవిషయకకథాశ్రవణంకుర్వతాంకర్ణదోషనివారకాన్- సుపేశాన్ మనోహరాన్-భూమ్నః పురుషస్య- ప్రాధాన్యతో యానవతారానామనంతి హేఋషే నారద తేతానవతారాననుక్రమిష్యేతవవర్ణయే॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ....*

శ్లో॥ఉచ్యంతేసప్తమేలీలావతారాబ్రహ్మణోదితాః।నారదాయతుతత్కర్మప్రయోజనగుణైస్సహ॥ యత్రేతి॥ యత్రయదా-క్షితితలోద్ధరణార్థం వారాహీంతనుంబిభ్రత్సన్- ఉద్యతోఽనంతః తదాతంసుప్రసిద్ధంహిరణ్యాక్షందంష్ట్రయాదదార॥ చం॥ క్షితితలోద్ధరణాయ భూతలస్యోద్ధరణాయసకలయజ్ఞమయీంసర్వయజ్ఞస్వరూపిణీం-క్రౌడీంతనుం వరాహశరీరంబిభ్రత్- అనంతోభగవాన్నారాయణః యత్రయస్మిన్ కాలేఉద్ధృతః భూతలోద్ధరణయత్నంకృతవాన్ తదాఅంతర్మహార్ణవముపాగతంతమాదిదైత్యంతంసముద్రాంతః ప్రవేశంప్రతిసమాగతం దైత్యానామాదింతంహిరణ్యాక్షంవజ్రధరః ఇంద్రః వజ్రేణవజ్రాయుధేనఅద్రింపర్వతమివదంష్ట్రయాదంతేనదదారపాటయామాస ॥ ౧ ॥ యజ్ఞావతారమాహ॥జాతఇతి॥రుచేః ప్రజాపతేస్సకాశాత్ తద్భార్యాయా ఆకూతేస్సూనుః సుయజ్ఞోనామజాతః - సచస్వభార్యాయాందక్షిణాయాంసుయమాన్ దేవానజనయత్ సఏవఇంద్రస్సన్ యదాఆర్తిమహరత్ తదా పూర్వంసుయజ్ఞ ఇత్యుక్తోపి-అనుపశ్చాత్-మనునామాతామహేనహరిరిత్యుక్తః- అనేనదేవతోత్పాదనంలోకత్రయార్తిహరణంచకర్మదర్శితం-ఏవంసర్వత్రావతారః తత్తత్కర్మచజ్ఞేయం।చం॥సుయజ్ఞనామకస్యభగవతోఽవతారమాహ- రుచేః పురుషాజ్జాతః ఆకూతిసూనుః ఆకూతినామపత్న్యాః రుచిభార్యాయాస్సూనుః పుత్రస్సుయజ్ఞః సుయజ్ఞనామకోవిష్ణుః దక్షిణాయాంస్వభార్యాయాంసుయమాన్సుయమనామధేయాన్ అమరాన్దేవానజనయత్ లోకత్రయస్యమహతీమార్తిం యథాఆహరత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యేనకారణేనాపహరత్- తేనకారణేనస్వాయంభువేనమనునా - స్వయంభూపుత్రేణమనునాస్వాయంభువనామ్నా హరిరిత్యనూక్తః నిఖిలలోకార్తిహరణాద్ధేతోః హరిరిత్యనూక్తః హరిరితినామ్నానిర్దిష్టః॥౨॥కపిలావతారమాహ॥ జజ్ఞ ఇతి ॥ కర్దమప్రజాపతేర్గృహే తద్భార్యాయాం దేవహూత్యాంజజ్ఞేనవభిఃస్త్రీభిస్సహసచస్వమాత్రేఆత్మగతింబ్రహ్మవిద్యాం-ఉక్తవాన్ యయాఆత్మగత్యాసాఆత్మనశ్శమలంమలినీకరణంగుణసంగరూపంపంకం-అస్మిన్నేవజన్మనివిధూయకపిలస్యగతింముక్తింప్రాప్తవతీ॥ చం॥ హేద్విజనారద - కర్దమగృహేకర్దమాఖ్యస్యప్రజాపతేఃగృహే దేవహూత్యాంకర్దమభార్యాయాంనవభిఃస్త్రీభిస్సమంజజ్ఞేఉత్పన్నోఽభూత్.యఃకర్దమసూనుఃకపిలఃఆత్మగతింబ్రహ్మతత్త్వగతింస్వమాత్రేదేవహూత్యైఊచేఉవాచ- యతోభగవదుపదేశాత్ సాదేవహూతిఃగుణసంగపంకంగుణప్రధానేషువిషయేషుసంగఏవపంకఃఆత్మశమలంస్వీయపాపంఅస్మిన్ విధూయఅస్మిన్ లోకేవిహాయకపిలస్యస్వపుత్రస్య - భగవతోగతింముక్తింప్రపేదేప్రాప॥౩॥దత్తాత్రేయావతారమాహ॥ అత్రేరితి॥మయాఅహమేవతుభ్యందత్తఇతియత్ - యతఆహ-తతస్సనామ్నాదత్తోజాతః - స్వభక్తేభ్యోయోగైశ్వర్యాదానందచరిత్రందర్శయతి.యస్యపాదపంకజయోఃపరాగఃతేనపవిత్రాఃదేహాఃయేషాంతేఉభయీమైహికీమాముష్మికీంచ-భుక్తిముక్తిరూపాంవా॥ చం ॥ దత్తాత్రేయావతారమాహ - అపత్యమభికాంక్షతఃపుత్రంప్రార్థయతఃఅత్రేఃఅత్రినామకస్య బ్రహ్మసూనోఃప్రజాపతేస్తపసాతుష్టస్యమయాఅహమేవతుభ్యం పుత్రత్వేనదత్తఇతియద్యస్మాద్భగవానాహ - అతస్సదత్తనామకోఽభూత్ - యత్పాదపంకజపరాగపవిత్రదేహాఃయస్యభగవతోదత్తస్యపాదపంకజ పరాగేణపవిత్రీకృతదేహాస్సంతః యదుహైహయాద్యాఃయదుర్యయాతిసూనుఃయాదవవంశప్రవర్తకఃహైహయఃకార్తవీర్యార్జునఃతదాద్యాఃతత్ప్రభృతయఃఉభయీంయోగర్ధిమాపుఃఉభయవిధామైహికీమాముష్మికీంచయోగర్ధింయోగఫలంఐహికీయోగర్ధిఃపశుపుత్రధనధాన్యాదిసంపత్తిః

యంభువేనమనునాహఃరిత్యనూక్తః॥౨॥ జజ్ఞేచకర్దమగృహేద్విజదేవహూత్యాంస్త్రీభిస్సమంనవభిరాత్మగతింస్వమాత్రే।ఊచేయయాత్మశమలంగుణసంగపంకంసాస్మిన్ విధూయకపిలస్యగతింప్రపేదే॥౩॥అత్రేరపత్యమభికాంక్షతఆహతుష్టోదత్తోమయాహమితియద్భగవాన్ సదత్తః। యత్పాదపంకజపరాగపవిత్రదేహాయోగర్ధిమాపురుభయీంయదుహైహయాద్యాః॥ ౪॥ తప్తంతపోవివిధలోకసిసృక్షయామఆదౌసనాత్స్వతపసః స్సచతుస్సనోఽభూత్। ప్రాక్కల్పసంప్లవవినష్టమిహాత్మతత్త్వంసమ్యగ్జగాదమునయోయదచక్షతాత్మన్ ॥౫॥ ధర్మస్యదక్షదుహితర్యజనిష్టమూర్త్యాంనారాయణోనరఇతిస్వతపఃప్ర

ఆముష్మికీయోగర్ధిఃఅణిమాద్యష్టైశ్వర్యప్రాప్తిఃస్వర్గబ్రహ్మసదనాదిప్రాప్తిర్మోక్షప్రాప్తిశ్చతాముభయవిధాంయోగర్ధిమాపుఃసదత్తఇతిపూర్వేణాన్వయః॥౪॥కుమారావతారమాహ॥తప్తమితి॥మేమయాఆదౌయత్తపఃతప్తంతస్మాత్స్వతపసఃమత్తపసోహేతోః-సహరిఃచతుస్సనోఽభూత్-సనత్కుమారః-సనకః-సనందనః- సనత్సుజాతఇతిచత్వారఃసనశబ్దానామ్నియస్యసః- కథంభూతాత్స్వతపసఃసనాత్ అఖండితాత్- యద్వాస్వతపఃసనాత్ దానాత్సమర్పణాదిత్యర్థఃషణుదానే - సచపూర్వకల్పస్యసంప్లవేప్రళయవినష్టంఉత్పన్నసంప్రదాయమాత్మతత్త్వంఇహఅస్మిన్ కల్పేసమ్యగ్జగాదఉక్తవాన్.సమ్యక్త్వందర్శయతి-యత్ గదితమాత్రమేవమునయఃఆత్మనిమనసిఅచక్షతసాక్షాదపశ్యన్- ఆత్మన్నిత్యత్రసప్తమీలోపఆర్షః॥చం॥తస్యైవదత్తాత్రేయస్యయౌగికంనామాంతరమాహ-మేమయావివిధలోకసిసృక్షయానిఖిలలోకసృష్టిచ్ఛయాతపస్తప్తంఆదౌసృష్ట్యాదికాలేస్వతపసఃఫలస్యధర్మార్థకామమోక్షరూపస్య చతుర్విధస్యసనాత్ దానాత్ షణుదానఇతిధాతుఃస్వార్థికాచ్ప్రత్యయాంతఃసఅత్రేయఃచతుస్సనోఽభూత్ చతురఃపురుషార్థాన్ సనోతిదదాతీతిచతుస్సననామకోఽభూత్- కించప్రాక్కల్పసంప్లవవినష్టంఆత్మతత్త్వంసమ్యగ్జగాదప్రాక్కల్పప్రళయేవినష్టంఆత్మతత్త్వంఆత్మనస్తత్త్వంజీవపరమాత్మతత్త్వంసమ్యగ్జగాద-యస్మాన్మునయఃఆత్మన్నచక్షతఆత్మనిపరమాత్మనిసర్వంజగత్తస్మాత్తత్త్వోపదేశాదచక్షతసాక్షాత్కృతవంతోబభూవుః॥౫॥నారాయణావతారమాహ॥ధర్మస్యేతి॥ ధర్మస్యపత్న్యాందక్షస్యదుహితరిమూర్తిసంజ్ఞాయాంనారాయణోనరఇతిమూర్తిద్వయేనజాతః- కథంభూతఃస్వఃఅసాధారణస్తపఃప్రభావోయస్య-తదేవాహ- అనంగస్యపృతనాఃసేవ్యఃఅప్సరసఃభగవతస్సకాశాత్ ఆత్మనఃస్వప్రతిరూపాఃఉర్వశ్యాద్యాఃస్త్రియోదృష్ట్వాతస్యనియమావలోపంవ్రతభంగంఘటితుంసాధయితుంనశేకుః - యద్వాఆత్మనఃస్వస్యయఃనియమఃతపోనాశనరూపఃతస్యలోపంతత్రతద్దృష్ట్వాభగవతఃతంఘటయితుంనతత్రశేకురితి - ఏతద్వ్యాఖ్యానం ఏకాదశేవక్ష్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి॥చం॥నారాయణావతారమాహ-స్వతపసఃప్రభావః మదీయతపసఉత్పత్తిస్థానంనారాయణోనరఇతిచ నామవాన్ భగవాన్ధర్మస్య పురుషస్యధర్మాధిష్ఠానదేవస్య భార్యాయాంమూర్త్యాం మూర్తినామధేయాయాం దక్షదుహితరిదక్షప్రజాపతేః పుత్రికాయామజనిష్టఉత్పన్నోభూత్ తస్యనారాయణస్యప్రభావమాహదృష్ట్వేతి - అనంగపృతనాః - అత్యంతవిరక్తంనారాయణంవంచయితుంసమాగతాఃమన్మథపృతనాయుక్తాఃదేవ్యఃరంభామేనకాప్రభృతయఃఆత్మనస్సర్వాంతరాత్మనోభగవతోనియమావలోపందృష్ట్వాఅస్మాభిరస్యతపసోవిఘ్నోభవిష్యతీతిపిచార్యఃనియమావలోపంఘటయితుంనశేకుః నసమర్థాబభూవుః॥ ౬ ॥ యత్రకామవిజయాక్రోధోపిబిభేతితత్రకామోనప్రభవతీతికింవక్తవ్యమిత్యాహ॥ కామమితి ॥ కృతినఃరుద్రప్రముఖాః-రోషయుక్తయాదృష్ట్యాకామందహంతిరోషంత్వాత్మానందహంతమపితేనదహంతిక్రోధేనాభిభూయంతఇత్యర్థః - సనుఅహోసోయంరోషఃయదంతరంయన్మధ్యంప్రవిశన్ అలంబిభేతి-యద్వాయస్యఅంతఃమనఃకథంభూతంఅమలంనిర్మలంప్రవిశన్నితి॥ చం ॥ ననునారదకృతినస్సమర్థాఃరోషదృష్ట్యాకామందహంతికామఃఆత్మజ్ఞాననిరోధీతితస్మిన్కామేరోషదృష్ట్యారోషపూర్వకజేతవ్యతాసిశ్చయేనకామందహంతికామంవినాశయంతి - అసహ్యంసోఢుమశక్యందహంతమాత్మవినాశకారణం రోషముతక్రోధమపితేనరోషేణైవదహంతిరోషాపరపర్యాయస్యక్రోధస్యాపి॥శ్లో॥ త్రివిధంనరకస్యేహద్వారంనాశనమాత్మనః। కామఃక్రోధస్తథాలోభస్తస్మాదేతత్త్రయంత్యజేదితిత్యాజ్యకోటిప్రవిష్టతయా క్రోధవిషయక్రోధాభావేతజ్జయాసంభవాత్ రోషజయార్థంరోషేపిరోషంసంపాద్యతేనరోషేణ రోషంజంయతిసోయం కామస్యాపినివారకతయాతతోధికోరోషఃయదంతరంయస్యభగవతోంతరం మనోనివిశన్సన్ అలంబిభేతి - తస్యజితక్రోధత్వాత్తన్మనోనివేష్టుంబిభేతి - ఏవంకామాపేక్షయావ్యాపకస్యక్రోధస్యాపి తదంతరప్రవేశాసామర్థ్యే సతితదపేక్షయావ్యాప్యః కామఃపురనస్యభగవతోనాభావః।దృష్ట్వాత్మనోభగవతోనియమావలోపం దేవ్యస్త్వనంగపృతనాఘటితుంనశేకుః॥౬॥ కామందహంతికృతినోననురోషదృష్ట్యారోషాదహంతమపి తేనదహంత్యసహ్యమ్। సోయంయదంతరమలంప్రవిశన్బిభేతికామఃకథంనుపునరస్యమనశ్శ్రయేత॥౭॥ విద్ధస్సపత్న్యుదితపత్రిభిరంతి రాజ్ఞోబాలోపిసన్నుపగతస్తపసేవనాని। తస్మాఅదాద్ధ్రువగతింగృణతేప్రసన్నోదివ్యాస్తువంతి మునయోయదుపర్యధస్తాత్॥ ౮ ॥ యద్వేనముత్పథగతంద్విజవాక్యవజ్రవిప్లుష్టపౌరుషభగం నిరయేపతంతమ్ । త్రాత్వార్థితోజ

రాయణస్యమనఃకథం సంశ్రయేతనకథంచిదథసంశ్రయతఇతిభావఃయద్వాతేకృతినోపి అసహ్యందహంతంరోషంనదహంతివంచయితుమాగతాఃఅప్సరసోపిశప్త్వాకామంజయంతిరోషంతుజనయంతిరోషస్యకామాపేక్షయాపి దుర్జయిత్వాత్సరోషోపిదయదంతరంప్రవిశన్బిభేతీత్యన్వయః-స్వస్వచిత్తఃకారసంపాదనార్థంసమాగతాన్సమన్మథమందమారుతాప్సరఃప్రభృతిసామగ్రీసహితాన్వసంతాదీన్దృష్ట్వాకామావిష్టోపినబభూవస్వాత్మానంవంచయితుంసమాగతాఇతిక్రోధమపినచకారేత్యర్థః॥౭॥ చరిత్రైర్నైవకమప్యవతారంసూచయతి॥విద్ధఇతి॥ మాతుస్సపత్న్యాఃసురుచేఃఉదితానిఉక్తాని-వాక్యాన్యేవపత్రిణఃబాణాః-తైర్విద్ధోధ్రువః-రాజ్ఞఃఉత్తానపాదస్య-అంతిసమీపేతపసేతపశ్చరితుం- ధ్రువగతింధ్రువపదంయత్యాండఉపరిస్థితాంఅథస్తాత్స్థితాఃదివిభవాఃదివ్యాస్సప్తర్షయఃస్తువంతియద్వాఉపరిభృగ్వాదయఃఅధస్తాచ్చసప్తర్షయఇతి॥చం॥ధ్రువావతారమాహ-రాజ్ఞోంతిస్వపితురుత్తానపాదస్యరాజ్ఞః-అంతిసమీపే-సపత్న్యుదితపత్రిభిః స్వమాతుస్సమతే స్వపత్న్యాఃసురుచినామధేయాయాఃఉదితపత్రిభిఃవాక్యబాణైఃవిద్ధస్తాడితః రాజపుత్రోబాలోపిపంచవర్షోపితపసేవనాన్యుపగతఃతపోనుష్ఠానాయ అరణ్యాన్యుపగతఃతస్మైగృణతేస్తువతేఔత్తానపాదయేధ్రువాయప్రసన్నోభగవాన్ధ్రువగతిమదాత్ధ్రువస్థానందదౌఉపరివిద్యమానంయత్స్థానందివ్యామునయస్సనకాదయఃయస్యాధస్తాద్విద్యమానాస్సంతఃస్తువంతిసర్వోత్కృష్టస్థానత్వేనస్తువంతి॥౮॥పృథ్వవతారమాహ॥ యదితి॥యత్ యదాఋషిభిఃఅర్థితఃతదావేనంత్రాత్వాఅన్వర్థంతత్పుత్రఇతిపదంనామలేభే॥శ్లో॥పున్నామ్నోనరకాద్యస్మాత్పితరంత్రాయతేసుతః।తస్మాత్పుత్రఇతిప్రోక్తఃస్వయమేవస్వయంభువేతిహి- పుత్రపదవ్యుత్పత్తిః - కథంభూతంద్విజానాంశాపవాక్యమేవవజ్రంతేనవిప్లుష్టందగ్ధం-పౌరుషంభగఃఐశ్వర్యంచయస్యతం-చరిత్రాంతరమాహ - యేనవాజగతిజగదవనాయవసూనిఅన్నాదిద్రవ్యాణివసుధాదుగ్ధా॥చం॥పృథోరవతారమాహ॥యదితి॥ఉత్పథగతందుర్మార్గప్రవిష్టంఅతఏవద్విజవాక్యవజ్రవిప్లుష్టపౌరుషభగంద్విజానాం బ్రాహ్మణానాంవాక్యవజ్రంశాపవాక్యమేవ వజ్రంవజ్రాయుధం తేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విప్లుష్టపౌరుషభగం పౌరుషంపరాక్రమః భగః శ్రీః తదుభయమపివిప్లుష్టందగ్ధంయస్యతంఅతఏవనిరయేపతంతం నరకేపతంతంవేనందృష్ట్వాతత్త్రార్థితః మునిభిః ప్రార్థితో భగవాన్ జగతియద్యస్మాత్కారణాత్ పుత్రపదంలేభేపున్నామ్నో నరకాత్త్రాయతఇతి పుత్రఇతి స్వపితుర్నరకలోకాత్ త్రాతత్వేన పుత్రపదం లేభేసపృథుర్నామభగవదవతారఃవసుధాభూమిర్యేనపృథునాసకలానివసూని ధనధాన్యాదీనిదుగ్ధాధనధాన్యరూపంక్షీరంగోరూపధారిణీసతీదుగ్ధా - సపృథోరవతారః॥౯॥ఋషభావతారమాహ॥ నాభేరితి॥అసౌశ్రీహరిః నాభేరాగ్నీధ్రపుత్రాత్సుదేవ్యాస్సూనురాస - నాభేర్భార్యాయాః మేరుదేవ్యాఏవసుదేవీత్యపిసంజ్ఞా-జడవద్యోగేననిత్యసమాధినాచర్యాం-యత్ యాం - తత్రహేతుస్సమదృక్ తత్రాపిహేతుఃస్వస్థఃస్వస్వరూపేస్థితః-యతఃప్రశాంతేంద్రియఃతతుఃతః పరితోముక్తసంగః॥౧౦॥ నాభేరితి॥ అసౌభగవాన్-నాభేఃనాభినామకాగ్నీధ్రపుత్రాత్ ప్రియవ్రతపౌత్రాత్ రాజర్షేః-సుదేవీసూనుః నాభిభార్యాయాః సుదేవీనామధేయాయాస్సూనుఃసుతః-అసౌవృషభఆసీత్-ఋషభనామకోబభూవ-సమదృక్ సర్వత్రసమదర్శనః- స్వస్థబుద్ధిః చాంచల్యరహితః-పరిముక్తసంగఃత్యక్తవిషయసంగః- ప్రశాంతకరణఃప్రశాంతసర్వేంద్రియః యోవైఋషభనామకో యోగీజడయోగచర్యాంజడవద్యోగచర్యాంఅవధూతచర్యాంచచారఋషయోయత్పారహంస్యం పదముక్తేః॥ స్థానమామనంతి॥౧౦॥శ్రీహయగ్రీవావతారమాహ॥అథో ఇత్యర్థాంతరే- సఏవసాక్షాద్భగవాన్మమబ్రహ్మణస్సత్రేయజ్ఞేహయశీర్షఆస-తపనీయంసువర్ణంతద్వద్వర్ణో యస్యసఃఛందోమయః వేదమయఃతద్విధేయోయేమఖాఃతన్మయః - అమృతమయఇతిపాఠః - మఖైర్యజనీయాః యాఅఖిలదేవతాః తదాత్మాచ - అస్యశ్వసతః-శ్వాసంముంచతః నస్తఃనాసాపుటాత్ ఉశతీఃఉశత్యః(అత్రార్షత్వాత్ప్రథమార్థేద్వితీయా)కమనీయాః వేదలక్షణావాచోబభూవుః॥౧౦॥ సాక్షాద్యజ్ఞపురుషఃయజ్ఞశరీరకఃపురుషః- తపనీయవర్ణః హేమమయః ఛందోమయోవేదమయః - అమృతమయః అమృతవదత్యంతభోగ్యస్వరూపః - అఖిలదేవతాత్మాఅఖిలదేవతాంతర్యామితయాతత్స్వరూపః ఆద్యఃప్రపంచస్యాదికారణీభూతః హయశీర్షఃభగవాన్ హయగ్రీవో భగవాన్మమసత్రేసత్రయాగేఆసఉత్పన్నఃశ్వసతఃఅస్యనస్తఃనాసికాయాఉశతీర్వాచోబభూవుఃప్రకాశమానాః వేదవాచోబభూవుః॥ ౧౧ ॥ మత్స్యావతారమాహ॥మత్స్యఇతి॥మత్స్యోభావినావైవస్వతేనమనునాదృష్టఃక్షోణీమయఃపృథ్వీప్రధానః - తదాశ్రయఇత్యర్థః- అతఏవనిఖిలజీవనికాయానాంఆశ్రయఃమేముఖాత్ విస్రంసితాన్ స్ఖలితాన్ వేదస్యమార్గాన్ భేదాన్ భగవానాదాయతత్రయుగాంతసలిలేవిజహారహేతిహర్షే॥౧౧॥యుగాంతసమయేయుగప్రళయే-మనునావైవస్వతమనునా-ఉపలబ్ధోదృష్టః-క్షోణీమయభూశరీరకః- అఖిలజీవనికాయకేతఃనిఖిలప్రాణినామప్యావాసస్థానరూపః-మత్స్యఃమత్స్యరూపీభగవాన్ ఉరుభయేమహాభయాస్పదే ప్రళయాబ్ధిసలిలేమేముఖాత్ వినిస్రుతాన్వేదమార్గానాదాయతత్రప్రళయాబ్ధిజలేవిజహారవిహారంకృతవాన్ ॥ ౧౨ ॥ కూర్మావతారమాహ॥క్షీరోదధావితి॥క్షీరోదధౌకచ్ఛపవపుషాగోత్రంమథనార్థంమందరగిరింపృష్ఠేనధృతవాన్- కదాఅమృతలబ్ధయేక్షీరాబ్ధింమథ్నతాంసతాంనిద్రాయాఃక్షణఃఅవసరఃఉత్సవోవాయస్యసః- అద్రేఃపరివర్తఃపరిభ్రమః కషాణంకర్షణంఘర్షణంవాయస్యాంసాకండూర్యస్యసః-యద్వా-అద్రేఃపరివర్తఏవకషఃకర్షణం తేనఅనితిఅపయాతీతికషాణాంకండూర్యస్య॥౧౨॥కూర్మావతారమాహ-క్షీరోదదౌ క్షీరసాగరేఅమృతలబ్ధయేఅమృతలాభాయఅమర దానవయూథపానాంఉన్మథ్నతాంసతాం తేషుమథనంకుర్వత్సుసత్సుకచ్ఛపతనుఃకూర్మశరీరఃనిద్రాక్షణఃనిద్రారూపోత్సవశాలీ-అద్రిపరివర్తకషాణకండూఃఅద్రిపరివర్తేనస్వీయపృష్ఠేఅనేకసహస్రయోజనప్రమాణస్యమందరాద్రేఃపరివర్తనేనపరితోభ్రమణేనకషాణకండూఃకషణశాలికండూతిఃకండూతికషణప్రాయాద్రిపరవర్తధారీత్యర్థః - ఆదిదేవఃనిఖిలజగదాదికారణీభూతఃపరమాత్మానారాయణఃపృష్ఠేనపృష్ఠభాగేనగోత్రంమందరాద్రింవిదధారధృతవాన్॥ ౧౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నృసింహావతారమాహ॥ త్రైవిష్టపేతి॥ త్రైవిష్టపాః దేవాః తేషాం ఉరుభయం హంతీతి తథా -సభగవాన్ - అథవా త్రైవిష్టపాః దైత్యాః హిరణ్యకశిపోః రాజ్యకాలే తేషాం ఉరుభయజనకో హాసో యస్మిన్ తత్ - త్రైవిష్టపోరుభయహాసం తత్ నృసింహరూపం కృత్వా-కథంభూతం రూపం-భ్రమంత్యో భ్రుకుట్యో దంష్ట్రాశ్చ యస్మిన్ తత్ కరాళవక్త్రం యస్మిన్ తత్ దైత్యేంద్రం స్ఫురంతం ఆరాత్ సమీప ఏవ గదయా ఉపలక్షితం అభిపతంతం నఖైర్విదదార॥ చం॥ త్రైవిష్టపోరుభయహాసం నృసింహరూపం కృత్వా త్రైవిష్టపాః త్రివిష్టపవాసినో దేవాః తేషాం ఉరుభయం హిరణ్యకశిపుప్రయుక్తం మహద్భయం తద్ధరతీతి భయహారి నృసింహరూపం కృత్వా తద్రూపం విశేషయతి - భ్రమదితి ॥ భ్రమద్భ్రుకుటి విచలద్భ్రుకౌటిల్యవత్ తాదృశం దంష్ట్రాకరాళవక్త్రం దంష్ట్రాభిః అతిభీషణం ముఖం యస్య తత్ తాదృశం నృసింహరూపం కృత్వా గదయాభిపతంతం తం తద్గదాం హృత్వా నృసింహేనాహతం దైత్యేంద్రం హిరణ్యకశిపుం ఆశు ఆరాత్ ఊరౌ నిపాత్య పాతయిత్వా నఖైర్విదదార బిభేద॥ ౧౪॥ హరిసంజ్ఞికావతారమాహ యుగళేన॥ అంతరితి॥ గజయూథస్య పతేః తీర్థరూపం శ్రవో యస్య- తీర్థశ్రవాః శ్రవణేనైవ మంగళం నామధేయం యస్య ॥ చం॥ అంతస్సరసి సరసోంతః ప్రదేశే ఉరుబలేన అధికబలేన గ్రాహేణ నక్రేణ పదే నగృహీతః పాదే గృహీతః అత ఏవ ఆర్తః పీడితః యూథపతిః గజయూథస్య పతిః గజేంద్రః అంబుజహస్తస్సన్ ఆదిపూరుష నిఖిలలోకనాథ తీర్థశ్రవః పవిత్రకీర్తే- శ్రవణమంగళనామధేయ శ్రవణాన్నాం శ్రోతౄణాం మంగళకరనామధేయ భగవన్నారాయణ మాం పాహీత్యాహ॥ ౧౫॥ శ్రుత్వేతి॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా శరణార్థినం తం హస్తే శుండాయాం-ప్రగృహ్య కిం కృత్వా నక్రస్య తస్య గ్రాహస్య వదనం వినిపాట్య విదార్య తస్మాత్ వదనాత్ ॥ చం॥ అప్రమేయః సర్వైరపి తత్త్వైః ప్రమాతుమశక్యః చక్రాయుధః చక్రాయుధధారీ పతగరాజభుజాధిరూఢః భగవాన్ హరిః శ్రుత్వా పాహీతి వచనం శ్రుత్వా కర్ణ్య అవనార్థినం శరణం ప్రార్థయమానం తం గజేంద్రం చక్రేణ నక్రవదనం వినిపాట్య సుదర్శనేన గ్రాహముఖం వి

పృష్ఠే నకచ్ఛపవపుర్విదధార గోత్రం నిద్రాక్షణోద్రిపరివర్తకషాణకండూః॥ ౧౩॥ త్రైవిష్టపోరుభయహా

సన్నృసింహరూపం కృత్వా భ్రమద్భ్రుకుటిదంష్ట్రకరాళవక్త్రమ్। దైత్యేంద్రమాశుగదయాభిపతంతమా

రాదూరౌ నిపాత్య విదదార నఖైః స్ఫురంతమ్॥ ౧౪॥ అంతస్సరస్యురుబలేన పదే గృహీతో గ్రాహేణ యూథ

పతిరంబుజహస్త ఆర్తః। ఆహేదమాదిపురుషాఖిలలోకనాథ తీర్థశ్రవః శ్రవణమంగళనామధేయ ॥ ౧౫॥

శ్రుత్వా హరిస్తు శరణార్థినమప్రమేయశ్చక్రాయుధః పతగరాజభుజాధిరూఢః। చక్రేణ నక్రవదనం వినిపా

ట్య తస్మాద్ధస్తే ప్రగృహ్య భగవాన్ కృపయోజ్జహార॥ ౧౬॥ జ్యాయాన్ గుణైరవరజోప్యదితేస్సుతానాం లో

కాన్ విచక్రమ ఇమాన్యదథాధియజ్ఞః। క్ష్మాం వామనేన జగృహే త్రిపదచ్ఛలేన యాచ్ఞామృతే పథి చరన్ ప్ర

భుభిర్న చాల్యః॥ ౧౭॥ నార్థో బలేరయమురుక్రమపాదశౌచమాపశ్శిఖాధృతవతో విబుధాధిపత్యమ్।

దార్య హస్తే ప్రగృహ్య శుండాతుండే ప్రగృహ్య కృపయా యస్మాత్సరస ఉజ్జహార- ఉద్ధృతవాన్॥ ౧౬ ॥ వామనావతార

మాహ ॥ జ్యాయానితి ॥ అదితేస్సుతానాం ద్వాదశాదిత్యానాం మధ్యే-అధియజ్ఞః యజ్ఞాధిష్ఠాతా శ్రీవిష్ణుః- అవరజః క

నీయానపి గుణైర్జ్యాయాన్ శ్రేష్ఠః గుణానేవాహ-యత్ యత ఇమాన్ లోకాన్ విచక్రమే పాదన్యాసైః క్రాంతవాన్ అథ ప్ర

తిశ్రుతానంతరమేవ-తత్ర హేతుః బలేః క్ష్మాం వామనేనరూపేణ జగృహే - నస్వీశ్వరః స్వయం కిమితి- దుర్బలవత్తథా

చక్రే తత్రాహ యాచ్ఞాం వినాధర్మమార్గేణ ప్రవర్తమానః ప్రభుభిర్న చాల్యః ఐశ్వర్యాన్న ప్రభ్రంశనీయ ఇతి ॥ చం ॥

త్రివిక్రమావతారమాహ - భగవానుపేంద్రః అదితేస్సుతానాం దేవానాం మధ్యే అవరజోపి వయసా కనీయానపి గుణై

ర్జ్యాయానధికః ఆధిక్యమేవాహ॥ లోకానితి॥ అధియజ్ఞో విష్ణుః అథేమాన్ లోకాన్ యద్యస్మాద్విచక్రమే తస్మాద్విచక్రమే త్రీన్

లోకాన్ విచక్రమే తస్మాత్ జ్యాయానపి క్ష్మాం భువం వామనేనరూపేణ త్రిపదచ్ఛలేన పదత్రయయాచ్ఞావ్యాజేన జగృహే గృ

హీతవాన్ ననుయాచ్ఞయా కిమితి భూమిర్గ్రాహ్యా ప్రభుణా భగవతా బలాదేవ గృహీతుం శక్యత్వాదిత్యత ఆహ- యాచ్ఞామి

తి - ప్రభుభిస్సమర్థైరపి యాచ్ఞామృతే యాచ్ఞాం వినా పథి చరన్ సన్మార్గే చరన్ పురుషః నచాల్యః చాలయితుం నశక్యః

౧౭॥ ననుతర్హి యాచ్ఞయాపి చాలనమనుచితమేవేత్యాశంక్యతతోధికం స్వసాలోక్యాదిదాస్యామీత్యాశయే నాప్హృతవా

నిత్యాహ॥ నేతి॥ యద్విబుధాధిపత్యం ఇదానీం బలాత్ప్రాప్తం అగ్రేపీయమానం చ-అయం బలేః పురుషార్థో నభవతి- కుత

ఇత్యత ఆహ-ఆపః ఆప ఇతి పదచ్ఛేదః ఉరుగాయస్య పాదశౌచం పాదప్రక్షాళనరూపా అపః - ఆ సర్వరోధృతః స్వశిఖా

యాం మూర్ధ్నీత్యర్థః-కించశుక్రేణ వారితశ్శప్తోపి-అంగహే నారద ప్రతిశ్రుతం వినా అన్యత్ నచికీర్షత్ - (అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాభావఆర్షః) యస్తృతీయపాదపూరణార్థంఅరమేఆత్మానం దేహమపిఅభిమేనేఅంగీకృతవాన్ ఏవంస దేహంత్రై లోక్యంశ్రద్ధయాదత్తవతోవిబుధాధిపత్యమథోనభవతీత్యర్థః॥ చం॥ ఉరుక్రమస్యభగవతః పాదశౌచంఆపః పాదప్రక్షాళనోదకంఆపఇతిద్వితీయార్థేఆర్షత్వాత్ప్రథమా-తాఆపశ్శిఖాధృతవతఃభగవతః స్వయమేవపాదౌప్రక్షాళ్యతదపః శిరసాధృతవతఃవిబుధాధిపత్యమింద్రాధికారోభవిష్యతీతిబలేరయంనార్థః-భగవద్భక్తాగ్రగణ్యస్యబలేః - అయమింద్రాధికారోనార్థఃనపురుషార్థః- తస్యసత్యసంధతామాహ - యఇతి-యోవై బలిఃప్రతిశ్రుతంపదత్రయందాస్యామీతిప్రతిజ్ఞాతమప్రాప్తేనచికీర్షతా ఆర్షత్వాత్ క్లీబత్వంసత్యత్వేనకర్తుమిచ్ఛన్ హరమేపదత్రయంయాచిత్వాభూప్రభృతిసత్యలోకపర్యంతాన్ లోకానేకేనపాదేనాక్రమ్య అపరేణపాదేనపాతాళపర్యంతాన్ సర్వానపిలోకానాక్రమ్య తృతీయంపదందేహీతినాగపాశైర్బధ్వానిబంధంతవతే విష్ణవేతృతీయపదదానప్రతిజ్ఞామపిసతాంకర్తుమిచ్ఛుః స్వశరీరవ్యతిరేకేణ అంగుళమాత్రస్యాపితృతీయ పదాయప్రదేయస్యాభావాత్ అన్యత్పదంతృతీయపదంఆత్మానంస్వశరీరమేవశిరసాఅధిమేనేమదీయమిదంశరీరమేవతవతృతీయపదస్థానమితిస్వశరీరంసమర్పితుమభిమేనే - తాదృశస్యోదారాగ్రగణ్యస్యపరమభక్తస్యదాస్యమానమింద్రాధిపత్యంనసదృశమిత్యర్థః॥౧౮॥హంసావతారమాహ॥ తుభ్యమితి ॥ భృశంవివృద్ధేనభావేనఅత్యుద్రిక్తయాభక్త్యా-పరితుష్టస్సన్ సాధుయథాతథాఉవాచ-జ్ఞానంచేతిజ్ఞానసాధనం- కింతద్భాగవతంనామకథంభూతంతత్త్వమేవసుతత్త్వంతద్దీపంఆత్మతత్త్వదీపకంవివృద్ధభావేనేతి-విశేషణస్యఫలమాహ-యదితి-యస్మాత్॥ చ౧ ॥ తస్యైవత్రివిక్రమరూపిణోవామనస్యఉపేంద్రస్యైవ భవమాహ - హేనారదత్వయాసాధుపరిపృష్టో భగవాన్ భృశంవిపృచ్ఛాభావేన భక్తాగ్రగణ్యేత్వయిప్రేమాతిశయేనతుభ్యంచయోగంయోగ శాస్త్రముపాచ - ఆత్మసుతత్త్వదీపంఆత్మతత్త్వస్యవిశేషేణప్రకాశకంభాగవతంజ్ఞానంచ భాగవతశాస్త్రప్రతిపాద్యంజ్ఞానంచఉవాచజ్ఞానప్రధానంభాగవతశాస్త్రమప్యువాచేత్యర్థః - యద్భాగవతంజ్ఞానం వాసుదేవశరణాః వాసుదేవోరక్షకఇతిమన్య

> యోవై ప్రతిశ్రుతమప్రాప్తేన*చికీర్షదన్యదాత్మానమంగశిరసాప్యరమేతిమేనే॥౧౮ ॥ తుభ్యంచనారదభృ
> శంభగవాన్ వివృద్ధభావేనసాధుపరితుష్టఉవాచయోగమ్ । జ్ఞానంచభాగవతమాత్మసుతత్త్వదీపంయ
> ద్వాసుదేవశరణావిదురంజసైవ॥ ౧౯॥ చక్రంచదిక్ష్వవిహితందశసుస్వతేజోమన్వంతరేషుమనువంశధ
> రోబిభర్తి। దుష్టేషురాజసుదమంవ్యదధాత్స్వకీర్తింసత్యేత్రిపృష్ఠఉశతీంప్రథయంశ్చరిత్రైః॥ ౨౦ ॥
> ధన్వంతరిశ్చభగవాంత్స్వయమేవకీర్తిర్నామ్నానృణాంపురురుజాంరుజఆశుహంతి।యజ్ఞేచభాగమమృ
> తాయురవావరుంధఆయుష్యవేదమనుశాస్త్యవతీర్యలోకే॥౨౧॥ క్షత్త్రంక్షయాయవిధినోపభృతంమ

మానాఃఅంజసైవశీఘ్రమేవవిదుఃతద్ జ్ఞానమపితుభ్యమువాచేత్యర్థః॥౧౯॥తత్వన్మన్వంతరాపతారమాహ॥ చక్రమితి॥ స్వతేజః నిజప్రభావమేవచక్రంసుదర్శనం బిభర్తిచక్రవదప్రతిహతంప్రభావంబిభర్తీత్యర్థః - తదేవాహమనువంశపాలకస్సన్ త్రయాణాంలోకానాంపృష్ఠేఉపరిస్థితేసత్యేసత్యలోకేపి - కమనీయాంస్వకీర్తింవిస్తారయన్ రాజసుదండంవిధత్తే॥చం॥మనోరవతారమాహ-మనువంశధరఃమనుజవంశప్రతిష్ఠాపకమనురూపధరః భగవాన్ దశసుదిక్షుఅవహితంనిహితంస్వతేజః స్వీయతేజోరూపం చక్రమాజ్ఞాచక్రంమన్వంతరేషు బిభర్తిచస్వీయైశ్చరిత్రైరుశతీం ప్రకాశమానాంస్వకీర్తింత్రిపృష్ఠేత్రయాణాంలోకానాం పృష్ఠభూతేసత్యలోకేప్రథయన్ప్రఖ్యాపయన్ దుష్టేషురాజసుదమంనిగ్రహంవ్యదధాత్ చకార॥౨౦॥ధన్వంతర్యవతారమాహ॥ధన్వంతరిరితి॥లోకేఅవతీర్యధన్వంతరిస్సన్ - పురురుజాంమహారోగిణాంస్వనామ్నైవరుజఃరోగాన్ హంతి-స్వయమేవకీర్తిరితికీర్త్యతిశయోక్తిః- అమృతంమరణశూన్యంఆయుర్యస్మాత్సఃఅవాఅవసన్నంపూర్వందైత్యైఃప్రతిషిద్ధం- యజ్ఞేభాగంచఅవరుంధేఅలభత-అపావరుద్ధమితిపాఠే - అయమేవార్థఃఆయుర్విషయంవేదంచానుశాస్తిప్రవర్తయతి॥ చం॥ నామ్నాస్వయమపికీర్తిఃకీర్తిరితినామవాన్ అతిశయితకీర్తిత్వాత్స్వయంచకీర్తిఃధన్వంతరిభగవాన్ పురురుజాంబహువిధరోగాణాంనృణాంరుజఃరోగాన్ ఆశుహంతినివారయతి-అమృతాయుఃఅమృతస్వరూపమాయుస్సంపాదకత్వాదాయుస్స్వరూపంరుద్ధమవరుద్ధంయజ్ఞేచభాగంయజ్ఞీయంభాగమవాప-లోకేఅవతీర్యఆయుష్యవేదంవైద్యశాస్త్రమనుశాస్తిఅనుశశాస॥౨౧॥ పరశురామావతారమాహ॥ క్షత్త్రమితి ॥ జగతఃక్షయాయవిధినాదైవేనఉపభృతంసంవర్ధితం-మృత్యవేసమర్పితమితివాబ్రాహ్మణేభ్యోద్రుహ్యతీతి-తథాఅతఃఉజ్ఝితఃపంథాఃవేదమార్గోయేనసః-అతఏవనరకార్తింలిప్సతీతితథాఏవంభూతంఅవనేఃకంటకతుల్యంక్షత్త్రం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అసౌమహాత్మాహరిఃఉద్ధంతిఉత్పాటయతి- దీర్ఘతీక్ష్ణధారేణపరశునా॥ చం ॥ ఉగ్రవీర్యఃఉగ్రపరాక్రమఃమహాత్మామహానుభావఃఅసౌభగవాన్-జామదగ్న్యరామఃక్షయాయవిధినోపభృతం॥ శ్లో ॥ సర్వేక్షయాంతానిచయాఇతిన్యాయేనవినాశాయైవవిధినావిస్తారితంబ్రహ్మద్రుక్ సుప్తజమదగ్నినామకబ్రహ్మర్షివధేన బ్రహ్మద్రోహిఅతఏవఉపజ్ఝితపథంత్యక్తసన్మార్గంఅతఏవనరకార్తిలిప్సునరకయాతనాపేప్సుఅవనికంటకంబహువిధోపద్రవకరణాత్ భూమాకంటకమివస్థితంక్షత్త్రింక్షత్రియవంశంఉరుధారపరశ్వధేన బహుధారేణపరశ్వధాయుధే నత్రిస్సప్తకృత్వఃఏకవింశతివారంఉద్ధంతిజఘాన॥౨౨॥రామావతారమాహత్రిభిః॥అస్మదితి॥ అస్మాకంబ్రహ్మాదీనాంప్రసాదేనసుముఖః - కలయాభరతాదిరూపయాసహ-కలామాయాతస్యాఃఈశఃగురోఃదశరథస్యఆజ్ఞాయాంతిష్ఠన్ సీతాలక్ష్మణాభ్యాంసహితోవనమావివేశయస్మిన్విరోధంకృత్వారావణోనాశంప్రాప్తః॥ చం ॥ అస్మత్ప్రసాదసుముఖఃదశకంధరపీడితేషుఅస్మాసుప్రసాదేఅనుగ్రహేసుముఖఃసాముఖ్యశాలీ-కలేశస్సర్వవిద్యాపారంగతఃతత్ప్రవర్తకోభగవాన్ నారాయణః ఇక్ష్వాకువంశేకలయాఅవతీర్యగురోర్దశరథస్యనిదేశేచతుర్దశసువర్షేషుత్వంవనేవసేతి ఆజ్ఞాయాంతిష్ఠన్సదయితానుజఃదయితయాసీతయాఅనుజేనలక్ష్మణేనచసహితఃవనందండకారణ్యంఆవివేశప్రవివేశ- యస్మిన్భగవతిశ్రీరామేవిరుధ్యదశకంధరఃదశగ్రీవోరావణఃఆర్తింసర్వబంధుజనవినాశపూర్వకస్వశరీరనాశమార్ఛత్ప్రాప॥ ౨౩ ॥ యస్మాఇతి ॥ యస్మైశ్రీరామాయఉదధిఃమార్గమదాత్‌దదౌ - సపదిశీఘ్రంహరోయథాత్రిపురందిధక్షుస్తద్వత్ - అరిపురంలంకాదిధక్షోఃతద్దగ్ధుమిచ్ఛోః-షష్ఠీచతుర్థ్యర్థే- యద్వాపంచమీ-యద్దిధక్షోఃరామాత్ యద్భయంప్రాప్తంతేనాంగేకంపోయస్యేతి - కథంభూతఃఉదధిఃఊఢంప్రాప్తంయద్భయంతేనఅంగేషువేపఃకంపోయస్యఅత్రహేతుఃదూరేవర్తమానాసుహృత్సీతాతయానిమిత్తభూతయామథితఃక్షుభితఃరోషఃతేనసుశోణాఅత్యరుణాదృష్టిస్తయా- అత్యంతంతప్యమానంమకరాణాం

> హాత్మాబ్రహ్మద్రుగుజ్ఝితపథంనరకార్తిలిప్సు । ఉద్ధంత్యసావవనికంటకముగ్రవీర్యస్త్రిస్సప్తకృత్వఉరుధారపరశ్వధేన॥౨౨॥ అస్మత్ప్రసాదసుముఖఃకలయాకలేశఇక్ష్వాకువంశఅవతీర్యగురోర్నిదేశే । తిష్ఠన్వనంసదయితానుజఆవివేశయస్మిన్విరుధ్యదశకంధరఆర్తిమార్ఛత్॥౨౩॥ యస్మాఅదాదుదధిరూఢభయాంగవేపోమార్గంసపద్యరిపురంహరవద్దిధక్షోః। దూరేసుహృన్మథితరోషసుశోణదృష్ట్యాతాతప్యమానమకరోరగనక్రచక్రః॥ ౨౪॥ వక్షస్స్థలస్పర్శరుగ్ణమహేంద్రవాహదంతైర్విడంబితకకుబ్జుషఊఢ

ఉరగాణాంనక్రాణాంచచక్రంయస్మిన్॥చం॥ఉత్తరశ్లోకద్వయేనతస్యైవరఘుకులతిలకస్యవైభవమాహ - అరిపురంఅరేఃరావణస్యపురంలంకాపురంహరవత్‌రుద్రవత్ దిధక్షోః దగ్ధుమిచ్ఛోః శ్రీరామస్యదూరేసుహృన్మథితరోషకషాయదృష్ట్యాదూరేలంకాయాంవర్తమానయాసుహృదాఅతిసౌహార్దశాలిసీతయా- హేతుభూతయామథితామర్దితాతదదర్శనపీడితా అతఏవరోషకషాయాతామ్రాయాదృష్టిః - తయాతప్యమానమకరోరగనక్రచక్రంమకరాః అతిస్థూలామత్స్యవిశేషాః తేచఉరగాశ్చసర్పాశ్చనక్రాగ్రాహాశ్చతేషాంచక్రంసమూహః తాతప్యమానమితితాపయుక్తంమకరోరగనక్రచక్రంయస్యతాదృశస్సన్నుదధిస్సముద్రఃఊఢభయాంగవేపస్సన్ భయేనఅంగవేపఃశరీరకంపః ఊఢోగృహీతోయేనసతాదృశస్సన్భయకంపితశరీరస్సన్నిత్యర్థః - సపదిమార్గమదాత్‌లంకాం ప్రతిససైన్యస్యతస్యశ్రీరామస్యగమనాయమార్గందదౌ॥౨౪॥కించ॥వక్షస్స్థలేతి॥యుద్ధేరావణస్యవక్షస్స్థలస్పర్శేన-(అత్రఛందోభంగఆర్షః)రుగ్ణాఃభగ్నాఃయేమహేంద్రవాహస్యఐరావతస్యదంతాః తైర్విడంబితాఃస్వధవళిమ్నాధవళీకృతాః - తత్తద్దిక్పతిభిస్తైఃప్రకాశితాఇత్యర్థః-యాఃఏవంభూతాఃకకుభఃదిశఃతాఃజుషతేసేవతే-పాలయతీతివా-తదాతస్యదారహర్తుఃరావణస్య - అహోమత్సమః కోన్యోస్తీతి మహాగర్వేణ ఊఢంప్రాప్తం హాసమసుభిః ప్రాణైస్సహసద్య శీఘ్రంవినేష్యతి అపనేష్యతికైః-ధనుషోవిస్ఫూర్జితైఃటంకారఘోషైరేవ - కథంభూతస్యఅధిసైన్యేస్వపరసైన్యమధ్యేఉచ్చరతఃఉత్కర్షేణవిచరతః-కకుబ్జయరూఢహాసమితిపాఠే-దంతైరుజ్జ్వలితానాంకకుభాంజయేనయోరూఢహాసఃసంజాతోగర్వః - తమపనేష్యతీత్యర్థః॥ చం॥ నకేవలంసముద్రస్యైవభీతిజనకఃఅపితునిఖిలజగజ్జయసూచకచిహ్నచిహ్నితగాత్రస్యరావణస్యససైన్యస్యప్రాణాపహారోపీత్యాహ-అధిసైన్యేసేనాయాముచ్చరతః ఉచ్చైస్సంచరతఃధనుషోవిస్ఫూర్జితైః విలాసైఃదారహర్తుఃస్వీయభార్యాపహారస్యవక్షస్స్థలస్పర్శరుగ్ణమహేంద్రవాహదంతైఃఅతికఠినస్యవక్షస్స్థలస్యస్పర్శేనరుగ్ణాఃభగ్నాఃయేమహేంద్రవాహదంతాఃమహేంద్రవాహస్యైరావతస్యదంతాఃతైః విడంబితాఃఅనుకృతజ్ఞాపితాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శఠస్య కుబ్జయోః దిగ్గజయోః తేనోత్పన్నం హాసం మదజనితమందహాసం రావణవధార్థం ప్రేరితస్యైరావతస్య తద్దన్తస్థలస్పర్శమాత్రభగ్నం దంతైస్సంసూచితదిగ్జయజనితహాసం మమైతాదృశః పరాక్రమో నాన్యస్యేతి స్వీయపరాక్రమస్మరణజనితం హాసం సద్య స్తత్కాలఏవ అసుభిస్సహ వినేష్యతి అపహరిష్యతి తం సంహరిష్యతీత్యర్థః బ్రహ్మణో నారదోపదేశానంతరభావిత్వాద్రామావతారస్య వినేష్యతీతి భవిష్యత్ప్రయోగః॥ ౨౫ ॥ శ్రీకృష్ణావతారమాహ దశభిః॥ భూమేరితి॥ సురేతరాః అసురాంశభూతా రాజానః తేషాం వరూథైః సైన్యైః ర్విమర్దితాయాః భారేణపీడితాయాః కలయా రామేణ సహ జాతః సితకృష్ణాః కేశా యస్య భగవతస్స తథోక్తః ఏవ నాత్ర సితకృష్ణకేశత్వం శోభైవ నతు వయః పరిణామ కృతం అవికారిత్వాత్ యదుక్తం విష్ణుపురాణే॥ ఉజ్జహారాత్మనః కేశౌ సితకృష్ణౌ మహామున ఇతి॥ భారతేపి॥ సచాపి కేశౌ హరిరుజ్జహార శుక్లం చైకమపరం చాపి కృష్ణం- తౌ చాపి కేశౌ విశతాం యదూనాం కులేస్త్రియౌ రోహిణీం దేవకీంచ॥ తయోరేకో బలభద్రో బభూవ యోసౌ శ్వేత స్తస్య దేవస్య కేశః।కృష్ణో ద్వితీయః కేశవస్సంబభూవ కేశో యోసౌ వర్ణతః కృష్ణవర్ణ ఇతి॥ తత్తు న కేశమాత్రావతారాభిప్రాయం కింతు భారావరణరూపం కార్యం కియదేతత్ మత్కేశావపి తత్కర్తుం శక్తావితి ద్యోతనార్థం రామకేశవయోర్వర్ణసూచనార్థంచ కేశోద్ధరణమితి గమ్యతే-అన్యథా తత్రైవ పూర్వాపరవిరోధాపత్తేః- కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయమిత్యేతద్విరోధాచ్చ;కథంభూతః పరమేశ్వరః తథా జనైరనుపలక్ష్యో మార్గో యస్య తర్హీశ్వరత్వే కిం ప్రమాణమతిమానుషకర్మాణ్యన్యథానుపపత్తిరేవేత్యాహ-ఆత్మనో మహిమా ఉత నిబధ్యతే అభివ్యజ్యతే యేషు తాని॥ చం॥ సురేతరాః అసురాః తేషాం వరూథేన సమూహేన విమర్దితాయాః పీడితాయాః భూమేః క్లేశవ్యయాయ దుఃఖనాశాయ కలయా ఆంశేన సితకృష్ణకేశో జాతః భగవతో విష్ణోః శ్వేతకృష్ణకేశ ఏవ బలరామరూపేణ శ్రీకృష్ణరూపేణచ జాతః- జనానుపలక్ష్యమార్గః జనైర్దుర్జ్ఞేయ మార్గః అవతారః ఆత్మమహిమోపనిబంధనాని స్వప్రభావానుసారీణి కర్మాణి కరిష్యతి॥

హాసమ్।సద్యోసుభిస్సహ వినేష్యతి దారహర్తుర్విస్ఫూర్జితైర్ధనుష ఉచ్చరతోధిసైన్యే॥ ౨౫॥ భూమేస్సురేతరవరూథవిమర్దితాయాః క్లేశవ్యయాయ కలయా సితకృష్ణకేశః। జాతః కరిష్యతి జనానుపలక్ష్యమార్గః కర్మాణి చాత్మమహిమోపనిబంధనాని॥ ౨౬ ॥ తోకేన జీవహరణం యదులూకికాయాస్త్రైమాసికస్య చ పదా శకటోపవృత్తః। యద్రింగతాంతరగతేన దివిస్పృశోర్వా ఉన్మూలనం త్వితరథార్జునయోర్న భావ్యమ్॥ ౨౭॥ యద్వై వ్రజే వ్రజపశూన్ విషతోయపీతాన్ పాలాంస్త్వజీవయదనుగ్రహదృష్టివృష్ట్యా । తచ్ఛుద్ధయేతివిషవీర్యవిలోలజిహ్వముచ్చాటయిష్యదురగం విహరన్ హ్రదిన్యామ్॥ ౨౮॥ తత్కర్మ దివ్యమివ య

౨౬॥ తదేవ ప్రపంచయతి॥ తోకేనేతి॥ తోకేన బాలేన సతా-ఉలూకికాయాః పూతనాయాః జీవహరణం యత్ - రింగతా జానుభ్యాం గచ్ఛతా అంతరగతేన మధ్యం ప్రాప్తేన దివిస్పృశోః అత్యుచ్ఛ్రయోః అన్యథా అనీశ్వరత్వే తన్న భవితవ్యం॥ చం॥ తాని కర్మాణ్యాహ-తోకేన అర్భకేన ఉలూకికాయాః జీవహరణం పూతనా జీవితాపహరణం- త్రైమాసికస్య చ మాసత్రయే జాతస్య పదా శకటోపవర్తః పాదేన శకటరూపస్యాసురస్య ఉపవర్తః భగ్నస్య ఇతస్తతో విప్రకీర్ణావయవతా దివిస్పృశోరర్జునయోః అథ రింగిలియోరర్జునవృక్షయోః అంతరగతేన మధ్యం గతేన రింగతా జానుద్వయమాకృష్య గచ్ఛతా బాలేన ఉన్మూలనం వా సమూలయోరర్జునయోరుద్వర్హణంచ ఇతరథా న భావ్యం పూతనా ప్రాణాపహార ప్రభృత్యద్భుతచేష్టితజాతం ఇతరథా భగవదవతారత్వాభావేన భావ్యం న స్యాత్॥ ౨౭ ॥ యదితి॥ విషతోయపీతాన్ విషమయం తోయం తస్య పీతం పానం యేషాం తాన్ పాలాన్ గోపాంశ్చ కృపాదృష్టిసుధావృష్ట్యా జీవయిష్యతీతి యమునాయాం విహరన్ ఉరగం కాళియం ఉచ్చాటయిష్యతి-తచ్ఛుద్ధయే తస్యాః హ్రదిన్యాః నిర్విషత్వాయ అతివిషవీర్యేణ విలోలాశ్చంచలా జిహ్వా యస్య॥ చం॥ పునస్తస్యైవ దివ్యచేష్టితమాహ-వ్రజే స్థితస్సన్ విషతోయపీతాన్ విషతోయం కాళియసర్పస్య విషాగ్నినా వ్యాప్తం యమునాహ్రదతోయం పీతాన్ పీతవతః పీతానితి కర్తరి క్తః వ్రజపశూన్ వ్రజే స్థితాన్ పశూన్ గోపాంస్తు గోపాంశ్చ విషతోయపానాదేవ మృతాన్ అనుగ్రహదృష్టి వృష్ట్యా జీవయిష్యతీత్యనుగ్రహపూర్వక కటాక్షామృతవర్షేణ అజీవయత్ సజీవాన్ చకార - కించ తచ్ఛుద్ధయే సర్పవిషదూషితస్య తోయస్య శుద్ధయే విషనివారణపూర్వక మాధుర్యప్రాప్తయే హ్రదిన్యాం నద్యాం యమునానద్యాం విహరన్ విహారం కుర్వన్ అతివిషవీర్యవిలోలజిహ్వం అత్యంతం విషాతిశయేన విలోలజిహ్వం ఉరగం కాళియం ఉచ్చాటయిష్యత్ తస్మాత్ హ్రదాత్ నివాసయిష్యతి - ఉచ్చాటయిష్యతీతి ప్రయోక్తవ్యే ఉచ్చాటయిష్యదిత్యార్షప్రయోగః - ఏవముచ్చాట్య పశూన్ గోపాంశ్చ అజీవయదితిచ యత్తత్కర్మ తద్దివ్యమేవ - ఇ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యగ్రిమేణాన్వయః॥౨౮॥తదితి॥దివ్యంఅలౌకికమేవేతిలోకోక్తిః ఉన్నేష్యతిఉద్ధరిష్యతి- శుచిఃగ్రీష్మః తత్సంబంధినివనే శుష్క-ఇత్యర్థః-అతోదవాగ్నేర్హేతోరవసితఃనిశ్చితః అంతకాలోయస్య-తంసబలఃసరామః - అనధిగమ్యం దుర్జ్ఞేయంవీర్యంయస్యసః-తత్రనిశితనిశ్శయానమితికాళీయదమనేరాత్రౌయమునాతీరే-నేత్రేపిధాయ్యపిహితే కారయిత్వేతి ముంజాటవ్యామితిజ్ఞేయం॥చం॥శుచివనేపరిదహ్యమానేసతిశుచౌగ్రీష్మర్తౌ॥శ్రుతి॥ శుక్రశ్చశుచిశ్చగ్రీష్మావృతూఇతిశ్రుతేఃవనేదావాగ్నినావనహుతాశనేనపరిదహ్యమానేసతినిశినిశ్శయానంఅతఏవఅవసితాంతకాలం నిశ్చితస్వీయవినాశకాలం వ్రజంవ్రజస్థితంజనంతాత్కాలికఃప్రయోగఃనేత్రేపిధాయ్యనేత్రనిమీలనంకారయిత్వా- అనధిగమ్యవీర్యః అపరిజ్ఞేయపరాక్రమఃసబలః బలరామసహితః ఉన్నేష్యతి ఉద్ధరిష్యతీతియత్ తత్కర్మదివ్యమేవ॥ ౨౯॥ గృహ్ణీతేతి॥ఉపబధ్యతేఅనేనేత్యుపబంధంతత్సాధనంశుల్బందామఅముష్యమాతాయశోదాగృహ్ణీతగృహీతవతీ-అకారలోపస్త్వార్షః - అముష్యఉదరేవమాతిబంధనసంమితంనభవతి-నపూర్యతేచాలమిత్యర్థః- గోపీయశోదా-సంచత్యదృష్ట్వా-ప్రతిబోధితానిజైశ్వర్యంజ్ఞాపితా-ఆసీదితియత్ తత్కర్మదివ్యమితిపూర్వేణాన్వయః॥చం॥అముష్యమాతా శ్రీకృష్ణస్యమాతా యశోదాఅముష్యసుతస్యదధిపరిపూర్ణభాండభేదకస్యస్వపుత్రస్యశ్రీకృష్ణస్యభయజననాయఉపబంధనం బంధనసాధనీభూతం యద్యచ్ఛుల్బంయాంయాంబంధనరజ్జుంగృహ్ణీతగృహ్ణీయాత్,- అముష్యనిఖిలజగత్కుక్షేః శ్రీకృష్ణస్యతత్తత్ సాసారజ్జుః నతుమాతిబంధనాయపర్యాప్తంనబభూవ-శుల్బస్యాపర్యాప్తినిమిత్తంజగత్కుక్షిత్వమేవాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్కారణాత్ గోపీయశోదాజృంభతోస్యవదనేగాత్రవినామంకుర్వతఃశ్రీకృష్ణస్యవదనేభువనానిచతుర్దశభువనాని సంవీక్ష్యససంప్రకారందృష్ట్వాశంకితమనాఃకథంజృంభతోస్యబాలస్యముఖేచతుర్దశభువనావస్థానమితిశంకాం ప్రాప్తవతిప్రబోధితాసీత్-అంబికిమితిచిత్తమోహంప్రాప్తాసీత్ప్రతిబోధితాప్రజ్ఞాపితపుత్రభావాఆసీత్ ॥ ౩౦॥ నందమితి॥ వరుణస్య

నిశినిశ్శయానందావాగ్నినాశుచివనేపరిదహ్యమానే। ఉన్నేష్యతివ్రజమతోవసతాంతకాలంనేత్రేపిధాయ్యసబలోనధిగమ్యవీర్యః॥౨౯॥గృహ్ణీతయద్యదుపబంధమముష్యమాతా శుల్బంసుతస్యనతుతత్తదముష్యమాతి।యజ్జృంభతోస్యవదనేభువనానిగోపీసంవీక్ష్యశంకితమనాఃప్రతిబోధితాసీత్॥ ౩౦॥ నందంచమోక్ష్యతిభయాద్వరుణస్యపాశాద్గోపాన్బిలేషుపిహితాన్మయసూనునాచ। అహ్న్యావృతంనిశిశయానమతిశ్రమేణలోకంవికుంఠముపనేష్యతిగోకులంస్మ॥౩౧॥ గోపైర్మఖేప్రతిహతేవ్రజవిప్లవాయదేవేభివర్షతిపశూన్కృపయారిరక్షుః।ధర్తోచ్ఛిలీంధ్రమివసప్తదినానిసప్తవర్షోమహీధ్రమనఘైకకరేసలీలం॥౩౨॥క్రీడన్వనేనిశినిశాకరరశ్మిగౌర్యాంరాసోత్సవఃకలపదాయతమూర్ఛితేన।ఉద్దీపితస్మరరుజాం

పాశాద్భయంతస్మాన్మోచయిష్యతి-మయసూనునావ్యోమసూనునా - దివసేఆవృతంవ్యాపారగ్రస్తంఅతఏవాతిశ్రమేణనిశిశయానమితివైకుంఠప్రాప్తిసాధనానుష్ఠానాభావోదర్శితః - ఉపనేష్యతిప్రాపయిష్యతి - గోకులంగోకులావాసినంజనంస్మేత్యాశ్చర్యే॥ చం॥ నందంచవరుణస్యపాశాద్భయాత్ వారుణపాశబంధనిమిత్తకభయాత్ కృష్ణవీర్యబుభుత్సయాకిమయంకృష్ణఃకరిష్యతీతిద్వాదశ్యాంస్నానాయకాళిందీహ్రదం ప్రవిష్టం నందంవారుణపాశైర్బధ్వావరుణభృత్యేషువరుణలోకంప్రతినయత్సుసత్సుతాదృశవారుణపాశబంధప్రయుక్తాన్మహాభయాత్ నందంచమోక్ష్యతితదర్థంస్వయంవరుణలోకంప్రతిగత్వావరుణేనపూజితస్సన్ పితరంమోచయిష్యతి - కించమయసూనునామయపుత్రేణ మాయావినాదుష్ప్రవేశేషుబిలేషుపిహితాన్ఆచ్ఛాదితాన్గోపాంశ్చమోక్ష్యతి విమోక్షయిష్యతి- కించ - అహ్నిదివసేఆవృతంవ్యావృతంఅతఏవవ్యాపారాత్ అతిశ్రమేణనిశిశయానంశయనంకృతవత్సుప్తమిత్యర్థః - తద్గోకులంగోకులవాసిజనంవికుంఠలోకంస్వాసాధారణంవైకుంఠాఖ్యంలోకముపనేష్యతిస్మప్రాపయిష్యతిస్మ॥ ౩౧॥ గోపైరితి॥దేవేదేవేంద్రే-పశూన్రిరక్షుఃరిరక్షిషుఃఅనఘఃశ్రమరహితేఏకస్మిన్నేవకరేసలీలంయథాతథామహీధ్రంగోవర్ధనం ధర్తాధరిష్యతిఉచ్ఛిలీంధ్రంఉద్గతంఛత్రాకమివసప్తవర్షాణివయోయస్యసః॥ చం॥ హేఅనఘనారదగోపైఃనందాదిభిఃకృష్ణవాక్యచోదితైఃమఖేప్రతిహతేఇంద్రయాగవిఘ్నితేసతివ్రజవిప్లవాయవ్రజవినాశాయదేవే ఇంద్రేకోపాతిశయేన వర్షతిసతిపశూన్మహావర్షోపద్రుతాన్గవాశ్వప్రభృతీన్ కృపయారిరక్షుఃరక్షితుమిచ్ఛుఃసప్తవర్షఃసప్తహాయనస్సన్ఏకకరేఏకస్మిన్వామహస్తేసలీలంసవిలాసంమహీధ్రంగోవర్ధనాద్రింసప్తదినానిఉచ్ఛిలీంధ్రంవర్షాసూత్పన్నఛత్రంధ్రకుసుమమివధర్తాధరిష్యతి॥౩౨॥క్రీడన్నితి॥నిశిరాత్రౌ-నిశాకరరశ్మిభిగౌర్యాంధవళాయాం - వనేక్రీడన్-కలాని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మంజులానిపదానియస్మిన్ తచ్చతదాయతందీర్ఘం-మూర్ఛితంఆలాపవిశేషయుక్తంగీతం తేన-ఉద్దీపితఃస్మరఏవరుక్ యాసాం తాసాంగోపీనాం హర్తుఃర్ధనదానుగస్యకుబేరానుచరస్యశంఖచూడస్య-శిరోహరిష్యతి॥చం॥కలానామవ్యక్తమధురాణాంపదానాంశృంగారరసప్రతిపాదకపద్యవిశేషాణాంఆయతమూర్ఛితేనదీర్ఘస్వరయుక్తేనఆరోహణావరోహణక్రమవిశిష్టస్వరమూర్ఛనాస్థానప్రయోగేణఉద్దీపితస్మరరుజాంఉద్దీపితమన్మథవేదనానాం వ్రజవధూనాంహర్తురపహారకస్యతాదృశస్త్రీయోఽపహృతవతఇత్యర్థః॥౩౩॥యఇతి॥ యేచప్రలంబాదయఃతేసర్వేహరిణాఽహేతుభూతేన - తదీయం-అదర్శనందర్శనాయోగ్యం-నిలయంవైకుంఠం-అలంయాస్యంతీత్యుత్తరేణాన్వయః-ఖరోధేనుకః-దర్దురోబకః- ఇభః కువలయాపీడః-కపిఃద్వివిదః-కుజఃనరకః॥చం॥ప్రలంబోబలరామవధ్యః-ఖరోగర్దభాకారోధేనుకోఽపితేనైవవధ్యః- దర్దురస్తన్నామకోఽసురః- కేశీహయశరీరోఽసురఃసాక్షాత్కృష్ణవధ్యః-అరిష్టాసురోఽపిభగవతావధ్యః- మల్లాఃచాణూరముష్టికప్రభృతయఃకృష్ణరామవధ్యాఃఇభః కువలయాపీడోనామగజోభగవతావధ్యః - కంసఃశ్రీకృష్ణమాతులఃరాజాపూర్వస్మిన్ జన్మనికాలనేమిర్నామమహాసురఃపూర్వంవిష్ణునాహతఃతన్నిమిత్తకనిరంతరభగవద్ద్వేషశాలీశ్రీకృష్ణవధ్యః - యవనఃత్రికోటిమ్లేచ్ఛాధికారీభగవతోఽవధార్హః-కుజోభూపుత్రోనరకాసురః- పౌండ్రకః వాసుదేవఃవాసుదేవవేషధారీతన్నామధారీచపార్థివః- తదాద్యాఃతత్ప్రభృతయః సాల్వోమహేశ్వరప్రసాదలబ్ధసౌంభకరథఃరాజాసురః-కపిఃసుగ్రీవస్యశ్యాలంకానివాసీరాక్షసహంతాద్వివిదోనామనరకాసురసుహృత్-దుష్కర్మవశాదాసురభావంనీతఃవానరః-పల్వలఃఇల్వలస్యపుత్రః పల్వలనామకోరాక్షసఃదంతవక్రఃశిశుపాలవత్ జన్మత్రయాబద్ధభగవద్వైరోమునిభిశ్శప్తోభగవద్ద్వారపాలకః-సప్తోక్షాణః-నగ్నజితాకోసలరాజేనరాజరాజేనపరమధార్మికేణసంవర్ధితావృషభరూపాస్సప్తరాక్ష

వ్రజభూవధూనాంహర్తుర్హరిష్యతిశిరోధనదానుగస్య॥౩౩॥ యేచప్రలంబఖరదర్దురకేశ్యరిష్టమల్లేభకంసయవనాఃకుజపౌండ్రకాద్యాః। అన్యేచసాల్వకపిపల్వలదంతవక్రసప్తోక్షశంబరవిదూరథరుక్మిముఖ్యాః॥౩౪॥ యేవామృధేసమితిశాలినఆత్తచాపాఃకాంభోజమత్స్యకురుసృంజయకేకయాద్యాః। యాస్యంత్యదర్శనమలంబలభీమపార్థవ్యాజాహ్వయేనహరిణానిలయంతదీయమ్॥౩౫॥ కాలేనమీలితధియామవమృశ్యనౄణాంస్తోకాయుషాంస్వనిగమోబతదూరపారః। ఆవిర్హితస్త్వనుయుగంసహిసత్యవత్యాంవేదద్రుమంవిటపశోవిభజిష్యతిస్మ॥౩౬॥ దేవద్విషాంనిగమవర్త్మనినిష్ఠితానాంపూర్భిర్మయేనరచితాభిరదృశ్యతూర్భిః।లోకాన్ ఘ్నతాంమతివిమోహమతిప్రలోభవేషంవిధాయబహుభాష్యతఔపధర్మ్యమ్॥౩౭॥ యర్హ్యాలయేష్వపిసతాంనహరేఃకథాస్స్యుఃపాషండినోద్విజజనావృషలానృదేవాః।

సాః-శంబరఃప్రద్యుమ్నేనవధముపేయివాన్ మన్మథవైరీమహామాయావీఅసురః- విదూరథోఽపిభగవద్ద్వేషీరాజాసురః- రుక్మీరుక్మిణీభ్రాతారుక్మిణీవివాహప్రభృతిభగవతికృతవైరఃబలరామవధ్యోరాజాసురః - తన్ముఖ్యాఃతత్ప్రభృతయః॥౩౪॥యఇతి॥ యేచమృధేఆత్తచాపాఃసమితౌసంగ్రామేశాలంతేశ్లాఘంతఇతి - సమితిశాలినః-ననుప్రలంబఖరకపిపల్వలరుక్మిప్రముఖాఃబలభద్రేణనిహతాః-కాంభోజాదయశ్చ- భీమార్జునాదిభిః-శంబరఃప్రద్యుమ్నేన - యవనోముచుకుందేన-నతుహరిణాతత్రాహ-బలభీమపార్థాదయోవ్యాజాహ్వయాఃకపటనామానియస్యతేన-ఖలనిగ్రహార్థంతత్తదభివిష్టేనేత్యర్థః-సప్తోక్షాణస్తుతేనదమితాఃకాలాంతరేయాస్యంతీతిభావః - ఏతచ్చసర్వమపికర్మదివ్యం-తచ్చాన్యథానభావ్యమితిపూర్వేణాన్వయః॥చం॥ బతేత్యాశ్చర్యే - అతిక్రూరాణామాసురప్రకృతీనాం తేషామపిభగవచ్చరణారవిందసేవామాత్రేణవిరోధినామపిశ్రీవైకుంఠలోకప్రాప్త్యాబతేత్యాశ్చర్యం॥౩౫॥వ్యాసావతారమాహ॥ కాలేనేతి ॥ అనుయుగంప్రతియుగం-మీలితాసంకుచితాధీర్యేషాం-స్తోకమల్పమాయుర్యేషాం తేషాం- స్వనిగమఃస్వకృతఃస్వేనసంవర్ధితోవా వేదరాశిః - బతఅహోసాగరవత్ దూరేపారంయస్యసఃదుర్గమఇత్యవమృశ్యవిచార్యసత్యవత్యామావిర్భూతస్సన్-ఏవంశ్రీహరిః-విటపశఃశాఖాభేదేన॥౩౬॥బుద్ధావతారమాహ॥ దేవేతి ॥ దేవద్విషాందైత్యానాం-నిగమవర్త్మనివేదమార్గేసత్కర్మానుష్ఠానాదౌనిష్ఠితానాంనితరాంస్థితానాంతథ్భలేనచ-పూర్భిఃత్రిపురైః-అదృశ్యతూర్భిఃదేవాదిభిరప్యలక్ష్యవేగాభిః - కించఅయోరజతతామ్రమయీభిఃలోకాన్ ఘ్నతాం - మతేర్విమోహోఽయోగ్యతాత్యాగః-యస్మాత్-మతేఃప్రలోభశ్చలయుక్తస్వీకారోయస్మాత్- తంపాషండవేషంవిధాయఔపధర్మ్యంధర్మవద్భాసమానమధర్మంపాషండధర్మంస్వార్థేష్యఙ్-బహుభాష్యతేబహుభాషిష్యతఇత్యర్థః॥౩౭॥కల్క్యవతారమాహ॥యర్హీతి॥య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హిరణ్యదా-సతామప్యాలయేషు-హరేః కథాః నస్యుః-ద్విజజనాః త్రైవర్ణికాః పాషండినః భగవద్విరోధినః అసత్యవాదరతా అధర్మశీలాశ్చస్యుః-వృషలాః శూద్రాః - నృదేవాః రాజానః స్యుః శూద్రా ఏవ రాజానోనక్షత్రియవంశ్యా ఇతిభావః-యదా స్వాహా స్వధా వషడితి గిరోనస్యుః-యజ్ఞాద్యనుష్ఠానాభావాత్-తదాకలిరూపేణ కలేశ్శాసితా భవిష్యతి - అత్ర బ్రహ్మనారదసంవాదాత్ప్రాగ్భావినో వరాహాదయః- మన్వంతరావతారాస్తు భూతాభావినశ్చ-ధన్వంతరిపరశురామౌ తదావతీర్ణౌ-శ్రీరామాదయస్తు భావినః-తత్ర చక్వచిద్భూతాదిని ర్దేశశ్ఛాందస ఇతిద్రష్టవ్యం॥ ౩౮॥ సృష్ట్యాదికార్యభేదేన మాయాగుణావతారవిభూతీరాహ సర్గ ఇతి-సర్గే సృష్టౌ-సర్గవిషయక తపశ్శాలిత్వాత్తపోహం-స్థానే స్థితౌ-మఖః శ్రీవిష్ణుః॥ శ్రు॥ యజ్ఞో వై విష్ణురితి శ్రుతేః ధర్మశ్చమఖశ్చ మనవశ్చ అమరాశ్చ అవనీశాః పృథ్వాదయశ్చ - అంతే సంహారే హరో రుద్రః మన్యువశాః సర్పాః బహుశక్తిధారిణో భగవతః-మాయావిభూతయః॥ ౩౯॥ మాయాసంక్షేపేణాక్తం విస్తరేణవక్తుం నకోపి సమర్థ ఇత్యాహ॥ విష్ణోరితి॥ పృథివ్యాః పరమాణూనపి యోవిమమే గణితవాన్- తాదృశోపి కోను విష్ణోర్వీర్యగణనాం కర్తుమర్హతి-కథంభూతస్య యోవిష్ణుః త్రిపృష్ఠం సత్యలోకం- చస్కంభధృతవాన్ - యస్మాత్త్రివిక్రమే-అస్ఖలతా ప్రతిఘాతశూన్యేన-స్వరంహసా స్వపాదవేగేన - త్రిసామ్యరూపం సదనమధిష్ఠానం-ప్రధానం తస్మాత్త్రిసామ్యసదనాత్ - ఉరుఅధికం కంపయానం కంపేనయానంయస్యేతివా - అతః కారణాచ్చస్కంభ - అత్రిపృష్ఠమితివాచ్ఛేదః-సత్యలోకమభివ్యాప్య-యః సర్వంధృతవానిత్యర్థః - తథాచశ్రుతిః ॥ విష్ణోర్నుకంవీర్యాణిప్రవోచంయః పార్థివానివిమమేరజాగ్ంసి యో అస్కభాయదుత్తరగ్ంసధస్థం విచక్రమాణస్త్రేధోరుగాయ ఇతి-అస్యార్థః - విష్ణోర్నుకం వీర్యాణికం ప్రవోచం కః ప్రావోచదిత్యర్థః- యః పార్థివాన్యపిరజాంసివిమమే - సోపియో విష్ణుః త్రేధావిచక్రమాణః విక్రమంకుర్వన్-ఉత్తరంలోకం-అస్కభాయత్ అవష్టబ్ధవాన్-కథంభూతం-సధస్థం సహస్యసధాదేశః - తిష్ఠంతీ

స్వాహా స్వధా వషడితిస్మగిరోనయత్ర శాస్తా భవిష్యతి కలేర్భగవాన్యుగాంతే॥ ౩౮॥ సర్గే తపోహమృషయోనవయేప్రజేశాః స్థానేథధర్మమఖమన్వమరావనీశాః। అంతేత్వధర్మహరమన్యువశాసురాద్యా మాయావిభూతయఇమాః పురుశక్తిభాజః॥ ౩౯॥ విష్ణోర్నువీర్యగణనాం కతమోర్హతీహ యః పార్థివాన్యపికవిర్విమమేరజాంసి । చస్కంభయస్స్వరంహసాస్ఖలతాత్రిపృష్ఠం యస్మాత్త్రిసామ్యసదనాదురుకంపయానమ్ ॥ ౪౦ ॥ నాంతంవిదామ్యహమమీమునయోగ్రజాస్తే మాయాబలస్యపురుషస్యకుతోపరేయే । గా

తిష్ఠాః-తత్ర త్రైలోక్యే దేవైస్సహవర్తమానమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ఇత్థం స్వభృతీనాం సర్గే స్వాతంత్ర్యం వినా స్థితిస్థితావపి ధర్మప్రభృతీనాం స్వాతంత్ర్యం వినాస్తి లయేపి రుద్రా ధర్మప్రభృతీనాం స్వాతంత్ర్యంవినాస్తి-కింతుసర్వేపయం సర్వశక్తేర్భగవతో విభూతిభూతా ఇత్యుక్త్వానంతరం తస్య భగవతశ్శక్తినామానంత్యాత్ భూపరాగగణనాక్షమథాపి తస్యశక్తిర్గణయితుం నశక్తా ఇత్యాహ-యః కవిః విద్వాన్ పార్థివాన్యపిరజాంసివిమమే ఆగణయత్ తాదృశోపికతమః కోవాపురుషః విష్ణోః వీర్యాణిశక్తీః గణయితుమర్హతి-నకోపీత్యర్థః- వీర్యాణామానంత్యాత్॥ శ్రు ॥ విష్ణోర్నుకంవీర్యాణిప్రవోచం యః పార్థివానివిమమేరజాగ్ంసీతి శ్రుత్యర్థోత్ర వ్యాఖ్యాతః - అనంతరం యో అస్కభాయదుత్తరగ్ంసదస్థం విచక్రమాణ ఇతి శ్రుత్యర్థమాహ-చస్కంభేతి - యస్త్రివిక్రమో భగవాన్ అస్ఖలతా స్వరంహసా అస్ఖలితస్వీయతేజోవేగేన త్రిసామ్యసదనాత్ సామ్యావస్థాపన్న త్రిగుణవతః బ్రహ్మసదనాత్ ఉరుకంపయానం తదపేక్షయా అస్థిరం చంచలం త్రిపృష్ఠం భూర్భువస్సలోకేషు పృష్ఠంభూతం స్వర్గలోకం యస్మాత్ కారణాత్ చస్కంభ నిశ్చలంచకార అతోస్యవీర్యగణనాం కర్తుం కతమోర్హతీతి భావః - అత్ర చస్కంభేతి అస్కభాయదిత్యస్యార్థః త్రిపృష్ఠమిత్యనేన ఉత్తరమిత్యస్యార్థః ఉరుకంపయానమిత్యనేన సధస్థమిత్యస్యార్థశ్చప్రతిపాదితః - య ఇత్యస్యస్థానే య ఇత్యేనోక్తం విష్ణోర్న్వితి స్థానే విష్ణోర్న్వితి త్యేవోక్తం కంశబ్దస్యస్థానే కతమ ఇతి పర్యాయః శ్రుతౌ ఛాందసత్వాత్ క ఇతివక్తవ్యే కమితి ద్వితీయా - ప్రవోచమిత్యస్యార్థః గణనామర్హతీతి వ్యక్తీకృతః- యః పార్థివానివిమమేరజాగ్ంసీత్యేతత్సమానమితిజ్ఞేయం - వాయుబద్ధత్వాత్ చంచలస్యాపి స్వర్గలోకస్య చాంచల్యాభావాయ యః పురుషః - ద్యావాపృథివ్యా విధృతే తిష్ఠత ఇతి శ్రుత్యనుసారేణ స్వర్గాదేః పతనాదిభయమంతరేణ ధారకః-పరిపాలకశ్చాభూత్ తాదృశదివ్యతేజో వైభవయుక్తస్యఅనంతశక్తేర్విష్ణోః భూపరాగగణనాసమర్థోపి కోవాపురుషః శక్తిగణనమేతనకోపిగణయేదిత్యనేనానంతశక్తిర్విష్ణురితిభావః॥ ౪౦॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ నేతి॥ పురుషస్యయన్మాయాబలం- తస్యాంతంనవిదామిన వేద్మి -దశశతాన్యాననానియస్య : సత్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షాపియస్యగుణాన్-నసమవస్యతిసమ్యగవసానంగచ్ఛతీత్యర్థః॥చం॥పురుషస్యభగవతఃమాయాబలస్యమాయానాంవిచి
త్రశక్తీనాంబలస్య ॥ శ్లో॥ తేనమాయాసహస్రంతచ్ఛంబరస్యాశుగామినా। బాలస్యరక్షతాదేహమేకైకంస్వేనసూ
దితమితిమాయాతద్బన్ధస్యేతరమోహశక్తిపరతాయాదృష్టత్వాత్ తస్యాంతముత్తరావధిమహం నవిదామినజానామితేఅ
గ్రజాస్తవజ్యేష్ఠభ్రాతరఃఅమీమునయఃసనకాదయోపినవిదుఃఅపరేపూర్వోక్తపురుషవ్యతిరిక్తాః యేసంతితే కుతోవి
దుఃకథంవిదుఃనకథంచిదపివిదురిత్యర్థఃయద్యస్మాత్కారణాదస్యభగవతోగుణాన్సవాగాయన్దశశతాననస్సహస్రము
ఖఃఆదిదేవఃభగవదవతారశ్శేషోపిఅధునాప్యస్యగుణగణనాపారంనసమవస్యతినప్రాప్నోతి॥౪౧॥ ననుయదికేపినవింద
తితర్హికథంవిముచ్యేరన్తత్కృపయైవేత్యాహ॥యేషామితి॥ దయయైవదయాంకుర్యాత్ సచయదినిష్కపటం ఆశ్రిత
చరణోభవతి॥ తే దేవస్యవిష్ణోఃదుస్తరామపిమాయాంతరంతి-చకారాన్మాయావైభవంవిందంతిచ;అథేతివాపాఠః- ప్ర
త్యక్షమేవతేషాంమాయాతితరణమిత్యాహ - నైషామితిశ్వసృగాలానాం భక్ష్యేదేహే ॥ చం ॥ యుష్మత్ప్రభృ
తీనామపిభగవద్భక్తిపరిజ్ఞానాభావేకేవలాభగవన్మాయాయాఃపారంతరంతీత్యతఆహ-నిర్వ్యళీకమసత్యరహితంయథా
తథాసర్వాత్మనాసర్వప్రకారైరపిశ్రితపదోభగవాననంతఃయేషాందయయేత్ యేషుకృపాంకుర్యాత్ - అధీగతద
యేషాంకర్మణీతికర్మణిషష్ఠీ తేభగవత్కృపావిషయాఃనుస్తరామనాశ్రితైస్తర్తుమశక్యామపిదేవమాయామతితరంతి
నప్రకృతివశ్యాభవంతీత్యర్థఃకించఏషాంకృపావిషయాణాంశ్వసృగాలాదిభిర్భక్ష్యమాణేశరీరేమమాహమితిధీః నా
స్తిశరీరాదావాత్మీయతాబుద్ధిరాత్మబుద్ధిశ్చనాస్తిచేద్దుస్తరామపిదేవమాయామతితరంతీత్యన్వయః॥౪౨॥అంతర్జ్ఞానా
భావేపిమాయామితిజ్ఞానంతత్కృపయా బహూనామస్తీత్యాహ త్రిభిః ॥ వేదేతి ॥ యూయమితి సనకాదీనాంఅం

యన్గుణాన్దశశతాననఆదిదేవశ్శేషోధునాపిసమవస్యతి నాస్యపారమ్॥౪౧॥యేషాంసఏషభగవాన్
దయయేదనంతస్సర్వాత్మనాశ్రితపదోయదినిర్వ్యళీకం। తేదుస్తరామతితరంతిచదేవమాయాంనైషాం
మమాహమితిధీశ్శ్వసృగాలభక్ష్యే॥ ౪౨॥ వేదాహమంగపరమస్యహియోగమాయాంయూయంభవ
శ్చభగవానథదైత్యవర్యః। పత్నీమనోస్సచమనుశ్చతదాత్మజాశ్చ ప్రాచీనబర్హిఋభురంగఉత
ధ్రువశ్చ॥ ౪౩ ॥ ఇక్ష్వాకురైళముచుకుందవిదేహగాధిరఘ్వంబరీషసగరాగయనాహుషాద్యాః।
మాంధాత్రలర్కశతధన్వనురంతిదేవాదేవవ్రతోబలిరమూర్తరయోదిలీపః॥ ౪౪॥ సౌభర్యుదంకశిబి
దేవలపిప్పలాదసారస్వతోద్ధవపరాశరభూరిషేణాః। యేన్యేవిభీషణహనూమదుపేంద్రదత్తపార్థా
ర్ష్టిషేణవిదురశ్రుతదేవవర్యాః॥ ౪౫ ॥ తేవైవిదంత్యతితరంతిచదేవమాయాంస్త్రీశూద్రహూణశ

తర్వాద్యబహువచనం-దైత్యవర్యఃప్రహ్లాదః-మనుఃస్వాయంభువః - తస్యపత్నీశతరూపాచ- తదాత్మజాఃకన్యాశ్చ-
ప్రాచీనబర్హిః-విసర్గలోపశ్ఛాందసః-అంగఃవేనపితా॥చం॥ పూర్వంనాంతంవిదామ్యహమిత్యాదినాబ్రహ్మాదీనామ
పికాత్స్న్యేనభగవద్భక్తిపరిజ్ఞానంనాస్తీత్యుక్త్వాఅనంతరం తేపిభగవత్కృపావశేనమాయాస్వరూపం జానంతీ
త్యాహ-అంగనారదపరమస్యపరమపురుషస్యభగవతోయోగమాయామహంవేదహి - యూయంనారదసనకసనందనా
ద్యాఃవిద-భగవాన్భవశ్చజ్ఞానశాలీశివశ్చ వేద-దైత్యవర్యః- ప్రహ్లాదశ్చ వేద - మనోఃస్వాయంభువమనోఃపత్నీశతరూ
పా-సచమనుఃతస్యాఃపతిఃస్వాయంభువమనుశ్చ - తదాత్మజాశ్చమనుపుత్రాఃప్రియవ్రతోత్తానపాదాదయః - రాజా
ప్రాచీనబర్హిః - ఋభుస్తన్నామకఋషిఃఉతధ్రువశ్చ॥ ౪౩ ॥ ఇక్ష్వాకురితి॥శతధనుః-అనుశ్చసంధిరార్షః- రం
తిదేవాఇతిపాఠస్సుగమః-ఏకపద్యేపితైస్సహితోదేవవ్రతఇత్యర్థః॥ ౪౪ ॥ సౌభరీతి॥ఉపేంద్రదత్తఃశుకః- విభీషణా
దయోరాక్షసాశ్చ- హనూమదాదయఃకపయశ్చవర్యాఃముఖ్యాఃయేషాంతే॥ ౪౫ ॥ కింబహునాసత్సంగేనసర్వేపివి
దంతీత్యాహ॥ తఇతి ॥ అద్భుతాఃక్రమాఃపాదన్యాసాఃయస్యహరేః-తత్పరాయణాఃతద్భక్తాః- తేషాంశీలేశిక్షాయే
షాంతేతథాయదిభవంతి-తర్హిసర్వేపివిదంతి-శ్రుతేభగవతోరూపే - ధారణామనోనియమనంయేషాంతేవిదంతీతికి
ము వక్తవ్యం॥ చం॥ శ్రు॥ నస్త్రీశూద్రౌవేదమధీయాతామితినిషిద్ధవేదాధ్యయనాఃస్త్రీశూద్రహూణశబరాఅపిభగవ
త్కృపావిషయాఃఏతేసర్వేప్యవిశేషేణభగవతోయోగమాయాంవిదంతిదేవమాయామతితరంతిముక్తాభవంతిచ - తిర్య
గ్జనాఅపిసంపాతిజటాయుః ప్రభృతయోపిఅద్భుతఃఆశ్చర్యచేష్టితః పరాయణంపరమప్రాప్యశ్చయో భగవాన్ త
చ్ఛీలశిక్షాయదితత్తుల్యశీలాస్తేన శిక్షితాశ్చయదితదా తేపిమాయాంవిదంత్యతితరంతిచ - ఏవంసతిమేశ్రుతధారణాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాస్త్రాభ్యాసశాలినాంబ్రాహ్మణాదయః తేతితరంతీతికిముత॥౪౬॥కింతద్భగవతఃస్వరూపం- యస్మిన్ మనోధారణాంవిధాయమాయాంతరంతీత్యపేక్షాయామాహ ద్వాభ్యాం॥శశ్వదితి॥యద్బ్రహ్మేతిమునయఃవిదుః-తద్వైభగవతఃపరంస్వరూపం - కింతద్బ్రహ్మేతదాహ - అజస్రంనిత్యంచతత్సుఖం - విశోకంచేతిఅజస్రసుఖత్వేహేతుః - శశ్వత్సదా ప్రశాంతం-అతోనిత్యసుఖస్వరూపంవిశోకత్వేహేతుః- అభయంతతుకుతః.యాతస్సమంభేదశూన్యం॥శు॥ ద్వితీయాద్వైభయంభవతీతిశ్రుతేః- తతుకుతః యతః ప్రతిబోధమాత్రంజ్ఞానైకరసం - ననుజ్ఞానస్యాపి నీలపీతాద్యాకారేణచక్షురాదికరణభేదేనచభేదోదృశ్యతే-న-శుద్ధంనిర్మలం.ననుదర్శితోవిషయకరణోపరాగరూపోమలఇత్యతఆహ- సదసతఃపరంవిషయకరణసంగశూన్యం-వృత్తేరేవతదుపరాగః-నజ్ఞానస్యేతిభావః.ననుతథాపిజ్ఞాతాసహభేదస్స్యాత్ - న - ఆత్మతత్వంఆత్మనోజ్ఞాతుఃస్వరూపమేవనస్వతోభిన్నం-ననుచ ॥ శు॥ తంత్వౌపనిషదం పురుషం పృచ్ఛామీతి శబ్దబోధ్యత్వప్రతీతేః.కుతోబోధరూపత్వంతత్రాహ-శబ్దోనయత్రేతి-ఆరోపితనివృత్త్యావేవశబ్దస్యవ్యాపారఃనతద్బోధఇత్యర్థః. ననుభవతునామ-నిరస్తభేదజ్ఞానరూపత్వాద్విశోకత్వం-సుఖస్యతునానాకారకసాధ్యక్రియాఫలత్వాత్కథమజస్రసుఖత్వంతస్యేత్యతఆహ-యత్రబహుకారకసాధ్యఃక్రియార్థఃఉత్పత్త్యాది చతుర్విధక్రియాఫలంచనాస్తి ఇంద్రియైర్జ్ఞానాంశాభివ్యక్తిరివక్రియాభిరానందాంశాభివ్యక్తి మాత్రంక్రియతే నోత్పత్త్యాదికమితిభావః - ననుఉత్పత్త్యాద్యభావేపిమాయామలోపకరణేనవికార్యత్వంస్యాదేవ-వ్రీహీణామివతుషాపకరణేనేత్యాశంక్యాహ-మాయాఅభిముఖేస్థాతుం విలజ్జమానైవయస్మాత్పరైరితి.దూరతోపసరతి ॥ చం॥ శశ్వత్ప్రశాంతంసదాప్రశాంతంశాంతిరసప్రధానంఅభయమాశ్రితానాంసాంసారికభయనివర్తకంస్వతోభయాదిదోషరహితంవా-ప్రతిబోధమాత్రంజ్ఞానాసాధారణగుణకం- స్వతోజ్ఞానస్వరూపంవా-శుద్ధంసదానిర్దోషం॥సమంసతతైకరూపం-సదసతఃపరంచేతనాచెతనవిలక్షణం - ఆత్మతత్త్వంషడ్వింశపరమాత్మతత్త్వస్వరూపంభగవతస్స్వరూపంబ్రహ్మేయతయోవిదురిత్యగ్రిమేణ క్రియాపదేనాన్వయః- తద్భ

బరాఅపిపాపజీవాః । యదద్భుతక్రమపరాయణశీలశిక్షాస్తిర్యగ్జనాఅపికిముశ్రుతధారణాయే॥౪౬॥

శశ్వత్ప్రశాంతమభయంప్రతిబోధమాత్రంశుద్ధంసమంసదసతఃపరమాత్మతత్త్వమ్। శబ్దోనయత్రపురుకారకవాన్క్రియార్థోమాయాపరైత్యభిముఖేచవిలజ్జమానా॥ ౪౭॥ తద్వైపదంభగవతఃపరమస్యపుంసోబ్రహ్మేతియద్విదురజస్రసుఖంవిశోకమ్। సధ్ర్యఙ్నియమ్యయతయోయమకర్తహేతింజహ్యు

గవత్స్వరూపమేవనిరూపయతి-శబ్దఇతి-పురుషకారకవాన్కర్మకర్తృకరణసంప్రదానాధికరణరూపబహుకారకసాపేక్షఃక్రియార్థఃక్రియాధాత్వర్థఃసఏవార్థఃప్రయోజనంయస్య సక్రియార్థః విధేయతయాధాత్వర్థప్రధానఇత్యర్థఃతాదృశశ్శబ్దోవేదాదిరూపోయస్యప్రమాణంనభవతితస్యశాస్త్రయోనిత్వేపివేదాదీనామపితత్స్వరూపాది ప్రతిపాదనపరత్వేపి॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివర్తంతఇత్యాదిశ్రుత్యనుసారేణకాత్స్న్యేనతత్స్వరూపాదిప్రతిపాదనాహత్వాత్శబ్దోనయత్రేత్యుక్తం- కించఅస్యభగవత్స్వరూపస్యఅభిముఖేస్థాతుం- విలజ్జమానాసతీమాయాప్రకృతిర్నవోఢవధూరివపరైరితిపరాఙ్ముఖీభవతి-ప్రకృతిస్తంనస్పృశతీత్యర్థః॥౪౭॥తస్మాదేవంభూతేభగవతి-నియమితమనసాంకృతార్థానాం-నకిమపికృత్యమస్తీత్యాహ॥ తదితి ॥ సహాంచతీతిసధ్ర్యఙ్ సహచరం-మనఃయత్రప్రతినియమ్యయస్మిన్స్థిరీకృత్యయతయఃయత్నశీలాః-కర్తః ఛేదఃతన్నిరాసఃఅకర్తఃతత్ర-హేతింసాధనం-జహ్యుఃత్యజేయుః- అనుపయోగాత్తన్నాదియంతఇత్యర్థః-ఉపయోగాభావేనసాధనానాదరేదృష్టాంతః-నిపీయతేస్మిన్నితినిపానంకూపః- తస్యఖనిత్రంఖననసాధనం-యథాస్వరాట్స్వయమేవపర్జన్యరూపేణవిరాజమానఇంద్రోనాదత్తేతద్వదితి-యద్వాస్వేనైవరాజతఇతిస్వరాట్దరిద్రఃసయథాఇంద్రఃసమృద్ధస్సన్-కర్మకరణదశాయాంగృహీతంనిపానఖనిత్రంజహాతితద్వదిత్యర్థః - ఏవంతావదజస్రసుఖంవిశోకంబ్రహ్మైవభగవతస్స్వరూపంతత్ప్రాప్తానాంప్రాప్యంకృత్యంవానకించిదస్తీత్యుక్తం॥ చం॥ యతయఃసనకాదయోమునయఃసధ్ర్యఙ్ నియమ్యఇంద్రియాణిసమ్యక్నియమ్యవిశోకంశోకాదిహేయగుణరహితం అజస్రసుఖంఅపరిచ్ఛిన్నానందవత్ - యద్విదుఃబ్రహ్మేతిబ్రహ్మన్శబ్దవాచ్యం - భగవతఃపరస్యపుంసోనారాయణస్యతద్వైపదంతదేవపరమప్రాప్యంస్వరూపంతదేవయతయస్సధ్ర్యఙ్నియమ్యవిదుఃనకేవలంవిదుః కింతుయమకర్తహేతిం-కర్తహేతిఃఛిదాసాధనీభూతఃఖడ్గః-కృతీచ్ఛేదనఇతిధాతుఃస్వార్థికాచ్ప్రత్యయాంతః-కర్తఃఛిదాతస్యహేతిస్సాధనీభూతఃఖడ్గఃయమస్యకర్తహేతిఃపాపిజనశరీరవిధారణసాధనీభూతః ఖడ్గఃతాంహేతిం. స్వరాడింద్రోనిపానఖనిత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మివనిపానఖనిత్రశబ్దేన-నరస్యకూపతటాకాదినిర్మాణసాధనీభూతకుద్దాలవాచినావిదారకత్వరూపశక్యసంబంధమా
దాయలక్షణయావజ్రాయుధమభిధీయతేతదివజహ్యుః త్యాగవాచ్యపిధాతుఃప్రకృతేవశీకరణార్థకః- అతఃఇంద్రోవ
జ్రాయుధమివ యమస్యనిఖిలప్రాణిసంహారకమాయుధంస్వవశేకుర్యురిత్యర్థః।యమవశ్యానభవంతీతిభావః - పరమా
త్మతత్త్వోపాసకాఃయతయఃసధ్య్రిజ్ సహచరంమనోనియమ్య॥ ని॥ యస్సహాంచతిసధ్య్రిజ్ సఇత్యమరః - ఇంద్రియని
యమనానంతరంకార్యస్యనిష్పన్నత్వాత్ కార్యనిష్పత్త్యనంతరంకారణేనప్రయోజనాభావాత్ యమకర్తృహేతింఇం
ద్రియనియమనరూపంరక్తహేతిం నిఖిలపాపశైలవిదారణపటుతరమాయుధంజహ్యుః నిఖిలశైలవిదారణానంతరమిం
ద్రోవజ్రాయుధమివకర్తవ్యశేషాభావాత్ జహ్యురితిభావః॥౪౮॥ఇదానీంతతఃప్రాక్ సఏవసర్వకర్మఫలప్రదాతాస
ర్వకర్మప్రవర్తకశ్చేత్యాహ॥సఇతి॥సఏవశ్రేయసాంఫలానాం-విభుఃదాతాపి-తత్రహేతుః - భావానాంబ్రాహ్మణాదీ
నాంస్వభావైఃశమదమాదిభిఃవిశేషణైః-విహితస్యసతఃశుభస్యకర్మణః-యతఃప్రవర్తకాత్ప్రసిద్ధిః-యద్వా - భావా
నాంమహదాదీనాంస్వభావేనపరిణామేనవిహితస్యసతఃకార్యస్యప్రసిద్ధిః-సఏవస్వర్గాదీనాందాతేత్యర్థః - ననుమ్ర
తస్యకర్మకర్తుఃకథంస్వర్గాదికంస్యాత్తత్రాహ-స్వారంభకధాతూనాంవిగమేవియోగేసతి-అనుపశ్చాత్- విశీర్యమాణే
దేహే-తత్రస్థంవ్యోమేవయస్తేనసహనవిశీర్యతే - యతఃఅజః తేనసహనజాతః - తస్యపురుషస్యశ్రేయసాంప్రభురిత్య
ర్థః॥చం॥భావస్వభావవిహితస్యభావఃప్రకృతిఃతస్యస్వభావాః సత్త్వాదయఃతైర్విహితస్యనిర్మితస్యసతః విభక్తనా
మరూపస్యఅస్యజగతోయతఃప్రసిద్ధిరుత్పత్త్యాదిప్రసిద్ధిః॥సూ॥జన్మాద్యస్యయతఇతిసూత్రార్థోవ్యాఖ్యాతః- శ్రేయసా
మపివిభుఃధర్మార్థకామమోక్షరూపశ్రేయోదాతాభగవాన్-దేహేమనుష్యాదిశరీరేపురుషః జీవశరీరకతయాజీవరూ

స్స్వరాడివనిపానఖనిత్రమింద్రః॥ ౪౮॥ సశ్రేయసామపివిభుర్భగవాన్ యతోస్యభావస్వభావవిహిత
స్యసతఃప్రసిద్ధిః। దేహేస్వధాతువిగమేనువిశీర్యమాణేవ్యోమేవతత్రపురుషోనవిశీర్యతేఽజః॥౪౯॥సోయం
తేభిహితస్తాతభగవాన్విశ్వభావనః।సమాసేనహరేర్నాన్యదన్యస్మాత్సదసచ్చయత్॥ ౫౦॥ ఇదంభాగ
వతంనామయన్మేభగవతోదితమ్।సంగ్రహోయంవిభూతీనాంత్వమేతంవిపులీకురు॥౫౧॥రాజా॥ య
థాహరౌభగవతినృణాంభక్తిర్భవిష్యతి।సర్వాత్మన్యఖిలాధారఇతిసంకల్ప్యవర్ణయ॥౫౨॥ నృజన్మనిన
తుష్యేతకింకాయమనునశ్వరైః।కృష్ణేయదప్యవర్గేశేభక్తిస్స్యాదనపాయినీ॥౫౩॥ కింస్యాద్వర్ణాశ్ర
మాచారైఃకిందానైఃకింతపశ్శ్రుతైః।సర్వాఘఘ్నోత్తమశ్లోకేనచేద్భక్తిరధోక్షజే॥౫౪॥లీలాంవరయ

పేణవిద్యమానఃతథాప్యజఃజన్మాదిరహితః-అతఏవతత్రదేహేస్వధాతువిగమేవిశీర్యమాణేసతి- స్వారంభకవాతపిత్తాది
ధాతువిగమేతేషామపగమనసమయేఅనుతదనంతరమేవవిశీర్యమాణేసతి- వ్యోమేవాకాశమివనవిశీర్యతేనిత్యత్వేనజన్మా
దిషడ్భావరాహిత్యాదాకాశవన్నవిశీర్యతే-ననశ్యతి॥౪౯॥అధ్యాయత్రయస్యార్థముపసంహరతి॥ సఇతి ॥ సోయంస
మాసేనసంక్షేపేణఅభిహితః-తమేవాహ- సదసత్కార్యకారణంచహరేరన్యన్నభవతి-ననుహరేస్తదవ్యతిరేకేతద్గతవి
కారప్రసంగఃస్యాత్-న-అన్యస్మాత్తత్కారణభూతోహరిః-కార్యాద్వ్యతిరిక్తఇత్యర్థః॥చం॥ హేతాతనారదవిశ్వభా
వనఃజగదుత్పత్త్యాదిహేతుః భగవాన్ తేతుభ్యంసమాసేనసంక్షేపేణాభిహితః - సమస్తంసర్వంసదసచ్చచేతనాచేత
నాత్మకంయదస్తితత్సర్వంహరేరాన్నన్యత్ తచ్ఛరీరతయా సర్వదాతదపృథక్సిద్ధ్యాతదాత్మకతయాతతోన్యన్నసర్వమపి
తదాత్మకమేవేతిభావః॥౫౦॥ఇదమితి॥అయంచవిభూతీనాంసంగ్రహఉక్తః ॥ చం॥భగవతానారాయణేనమేమహ్యంయ
దుదితంయత్కథితంవిభూతీనాంభగవదవతారాణాం సంగ్రహరూపమిదమేవభాగవతంనామభాగవతమితిప్రసిద్ధంత్వ
మేతంవిభూతిసంగ్రహంవిపులీకురువిస్తారయ ॥ ౫౧ ॥ యథేతి ॥ యథావర్ణితేననృణాంభక్తిర్భవిష్యతీత్యేవంసంక
ల్ప్యసంచింత్యతథాహరిలీలాప్రధానస్సన్శ్రీభాగవతంవర్ణయ-నతుభక్తివిఘాతేన కేవలంతత్త్వమిత్యర్థః॥౫౨॥చం॥
నృజన్మనీతి॥అపవర్గేశేమోక్షప్రదేకృష్ణేశ్రీకృష్ణాఖ్యేపరబ్రహ్మణి- అనపాయినీభక్తిర్యదిస్యాత్తదానృజన్మన్యేవనతు
ష్యేతనపరితోషంప్రాప్నుయాత్ కాయమనునశ్వరైఃశరీరసంబంధిభిర్నశ్వరైః భార్యాపుత్రాదిభిః కింప్రయోజనం॥
౫౩॥చం॥కింస్యాదితి ॥ సర్వాత్మనిసర్వాంతరాత్మనిఉత్తమశ్లోకేఅధోక్షజేభక్తిర్నచేత్ వర్ణాశ్రమాచారైఃదానాదిభి
శ్చకింనకిమపిప్రయోజనమిత్యర్థః॥౫౪॥ననుశ్రీహరిలీలామాయయా-కింతద్వర్ణనేనేత్యతఆహ॥లీలామితి ॥ చం ॥ నిత్యమ
ముష్యేశ్వరస్యలీలాంవర్ణయతఃపురుషస్యఅథవాఅనుమోదితుఃఅనుమోదనంకుర్వతః అథవాశ్రద్ధయానిత్యంశృణ్వతః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పురుషస్య ఆత్మా మనః మాయయా అవిద్యయా న ముహ్యతి మోహం న ప్రాప్నోతి॥ ౫౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా- ... ... ❋

శ్లో॥ అష్టమే దేహసంబంధమాత్రేశపర్న్నిశజీవయోః। బహూన్ పరీక్షిదాపృచ్ఛత్పురాణార్థాన్ బుభుత్సితాన్॥ త్వమేతద్విపులీకుర్విత్యుక్తం-తదేవ విపులీకరణం పృచ్ఛతి త్రిభిః బ్రహ్మణేతి॥ అగుణస్య గుణాతీతస్యాపి- దేవవద్దర్శనం యస్య॥ చం॥ అగుణస్య సత్త్వాది ప్రకృతిగుణరహితస్య భగవతో గుణాఖ్యానే కల్యాణకథనే చోదితః ప్రేరితః - దేవదర్శనః - భగవత్సాక్షాత్కారశాలీ॥ ౧॥ కథయస్వేతి॥ నిస్సంగం విషయసంగరహితం మనః కృష్ణే నివేశ్యేతి స్వప్రయత్నో దర్శితః॥ ౩ ॥ సోఽపి శ్రద్ధయా శృణ్వతో నావశ్యక ఇత్యాహ॥ శృణ్వత ఇతి॥ స్వచేష్టితం-స్వీయదివ్యచేష్టితం శృణ్వతః - గృణతశ్చ కథయతశ్చ స్వప్రయత్నం వినా భగవాన్ స్వయమేవ హృది విశతి॥ ౪॥ ప్రవిష్ట ఇతి॥ స్వానాం స్వీయభక్తానాం - భావసరోరుహం హృదయకమలం-కర్ణరంధ్రద్వారేణ ప్రవిష్టః తద్గతం శమలం పాపం సర్వం ధునోతి క్షాళయతి - సలిలస్యేతి-ద్రవ్యాంతరవ్యామిశ్రణాదినా కుంభస్థే జలే శోధితే తత ఏవ కేవలం శుద్ధ్యతి న తు నదీతటాకాదిగతం- స చ మలః కుంభస్యాధస్తిష్ఠత్యేవ న తు సర్వథాపి లీయతే-అత ఏవ కించిచ్చలనే పునః క్షుభ్యతి చ-ఏవం తపోదానాది ప్రాయశ్చిత్తం న సర్వథా సర్వేషాం పాపం విధునోతి-కింతు సావశేషం-తదపి కస్యచిదేవ కించిదేవ - హృది ప్రవిష్టమాత్రస్తు శ్రీకృష్ణస్సర్వేషాం సర్వం పాపం నిశ్శేషం హరతీత్యనేన దృష్టాంతేనోక్తం-సలిలస్య యథా శరదితి॥ ౫॥ తతశ్చ కృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ధౌతాత్మేతి॥ ధౌతాత్మా నిష్పాపః ముక్తాస్సర్వే రాగద్వేషాదయః పరిక్లేశా యేన సః - పాంథః ప్రవాసాదాగతః స్వశరణం స్వగృహం యథా న ముంచతి తథా తాం ముక్త్వా ఈశ్వరస్యాను మోదితుః । శృణ్వతశ్శ్రద్ధయా నిత్యం మాయయాత్మా న ముహ్యతి॥ ౫౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే-సప్తమోఽధ్యాయః. ... ... ❋

రాజా॥ బ్రహ్మణా చోదితో బ్రహ్మన్ గుణాఖ్యానే గుణస్య చ। యస్మై యస్మై యథా ప్రాహ నారదో దేవదర్శనః॥ ౧॥ ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి తత్త్వం తత్త్వవిదాం వర। హరేరద్భుతవీర్యస్య కథా లోకసుమంగళాః॥ ౨॥ కథయస్వ మహాభాగ యథాహమఖిలాత్మని। కృష్ణే నివేశ్య నిస్సంగం మనస్త్యక్ష్యే కళేబరమ్॥ ౩ ॥ శృణ్వతశ్శ్రద్ధయా నిత్యం గృణతశ్చ స్వచేష్టితం। కాలేన నాతిదీర్ఘేణ భగవాన్ విశతే హృది॥ ౪॥ ప్రవిష్టః కర్ణరంధ్రేణ స్వానాం భావసరోరుహమ్। ధునోతి శమలం కృష్ణస్సలిలస్య యథా శరత్॥ ౫॥ ధౌతాత్మా పురుషః కృష్ణపాదమూలం న ముంచతి। ముక్తసర్వపరిక్లేశః పాంథస్స్వశరణం యథా॥ ౬ ॥ యదధాతుమతో బ్రహ్మన్ దేహారంభోఽస్య ధాతుభిః। యదృచ్ఛయా హేతునా వా భవంతో జానతే యథా॥ ౭ ॥ ఆసీద్యదుదరాత్పద్మం లోకసంస్థానలక్షణమ్। యావానయం వై పురుష ఇయత్తావయవైః పృథక్॥ తావానసావితి ప్రోక్తస్సంస్థావయవవానివ॥ ౮॥

తదేవ శ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కృత్య సందిగ్ధాన్ అర్థాన్ పృచ్ఛతి॥ యదితి॥ అధాతుమతః ధాతవో మహాభూతాని తత్సంబంధశూన్యస్యాప్యభౌతికస్యాలౌకికస్యాత్మనో ధాతుభిః దేహారంభ ఇతి యత్ - తత్కిం యదృచ్ఛయా నిర్నిమిత్తేన వా- హేతునా కర్మాదినా వా భవంతః యథావత్ జానతే అతః కథయంత్వితి శేషః॥ చం ॥ హే బ్రహ్మన్ అధాతుమతః వాతపిత్తాది ధాతురహితస్య - రజస్తమః ప్రభృతి ప్రాకృతగుణరహితస్య వా అస్య జీవస్య ధాతుభిః దేహారంభః యద్యస్మాద్భవతి తత్ యదృచ్ఛయా వా హేతుం వినా భవతి వా- హేతునా భవతి వా భవంతో యథా జానతే తథా బ్రువంతు॥ ౭ ॥ యశ్చాసావీశ్వరస్సోఽప్యేతత్తుల్యదేహః ప్రోక్తః-అతస్తస్య కోఽవిశేష ఇత్యాశయేన పృచ్ఛతి-సార్ధేన- ఆసీదితి॥ లోకానాం సంస్థానం రచనా-తదేవ లక్షణం రూపం యస్య-తత్ త్రైలోక్యాత్మకం పద్మం యస్యోదరాదాసీత్ - అసావీశ్వరః-ఇయత్తాయుక్తైః స్వపరిమితావియవైః అయం లౌకికః పురుషో యావాన్ యత్సంఖ్యావయవయుక్తః - తావాన్ ప్రోక్తస్సంస్థావాన్ అవయవవానితి ప్రోక్తః-సంస్థా ఆకారః అవయవాశ్చ విద్యంతే యస్యేతి-సంస్థావయవవానివ-న పరమార్థత ఇతి శేషః॥ చం॥ లోకసంస్థానలక్షణం లోకానాం సంస్థానమేవ లక్షణం యస్య తత్తాదృశం పద్మం భువనకోశాత్మకం పద్మం పద్మస్య భువనకోశాత్మకత్వాదేవ లోకసంస్థానాంతల్లక్షణత్వం తత్పద్మం యదుదరే యస్య భగవత ఉదరే వర్తతే తద్బ్రూహీత్యన్వయః యదుదర ఇత్యత్ర యచ్ఛబ్ద ప్రతిపాద్యస్య విరాట్పురుషస్య స్వరూపమాహ- అయం పురుషః-పృథక్ పృథగ్భూతైః - ఇయత్తా పరిచ్ఛేదః-తత్సంపాదకైరవయవైః యావాన్ యావత్పరిమాణః-స్వశరీరావయవైః యావత్పరిమాణః అసౌ భగవాన్ విరాడపి-సంస్థావయవవానివ సంస్థాసరూపైః స్వీయావయవైః అవయవవానివ - వస్తుతో నిరవయవోఽప్యవయవవానివ తథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వాన్ మనుజవద్విరాడపి స్వవితస్త్యాస ప్తవితస్తికాయ ఇతిప్రోక్తః॥౮॥ అతః కోవిశేష స్తస్యేతి - అవశ్యంచవిశేషో వాచ్య ఇత్యాహ॥ అజ ఇతి॥ ఆజః బ్రహ్మా భూతానాం వ్యష్ట్యుపాధీనాం ఆత్మా నియంతా - సమష్ట్యుపాధిత్వాత్- యేనచగృహ్ణతా-తస్య ఉరూపం దదృశే దృష్టవాన్ ఏతచ్చ॥ శ్లో॥ తచ్చాపి దృష్టురీశస్య కూటస్థస్యాఖిలాత్మనః। సృజ్యం సృజామి సృష్టోఽహమీక్షయైవాభిచోదిత ఇత్యాదినోక్తమనూద్య తేఽగ్రేతు స్పష్టంభవిష్యతి॥ చం॥ యదనుగ్రహాత్ యస్య భగవతో విరాజః అనుగ్రహాత్-భూతాత్మా పాంచభౌతికశరీరః-అజశ్చతుర్ముఖః భూతాని ప్రాణినః సృజతి తచ్చ కథయతి-దదృశ ఇతి- నాభిపద్మ సముద్భవః భగవన్నాభీకమలసముత్పన్నః-చతుర్ముఖశ్చ యేన తద్రూపం దదృశే-యేనకారణేనవిరాజశ్శరీరం ప్రపంచరూపం నాశ్నాత్ కృతవాన్-తచ్చకథయన్॥౯॥ ప్రశ్నాంతరమాహ ॥ స ఇతి॥ యత్ర శేతే యేనరూపేణావతిష్ఠతే-విశ్వస్య స్థిత్యాదయో యస్మాత్ ఏవమాదిప్రశ్నానాం-తత్త్వతో హాన్యుదాహర్తుమితి సర్వేషామంతక్రియాసంబంధః॥ చ॥ విశ్వస్థిత్యుద్భవాప్యయః జగదుత్పత్తిస్థితిలయసాధనీభూతః-మాయేశః ప్రకృత్యధీశః-సర్వగుణాశ్రయః నిఖిలకల్యాణగుణాశ్రయః- స వై పురుషశ్చ భగవాన్ ఆత్మమాయాం ఆత్మీయాం స్థూలప్రపంచరూపిణీం మాయాం ముక్త్వా యత్ర శేతే యత్రస్థానే శయనం కరోతి-తదపి కథయ॥౧౦॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ పురుష ఇతి॥ పురుషస్యావయవైః పూర్వం కల్పితాః యస్యేహావయవైర్లోకాన్ కల్పయంతీత్యాదౌ లోకైశ్చాముష్యావయవా ఇతి-పాతాళమేతస్య హి పాదమూలమిత్యాదౌ చ-త్వన్ముఖాచ్ఛ్రుతవంతో వయం-ఏతత్సందేహవిపర్యయాభ్యాం పృష్టం॥ చం॥ పురుషావయవైః భగవతో విరాజః అవయవైః అవయవభూతైః పృథివ్యాదిభిః సపాలాః లోకాః స్వపాలకసహితాః లోకాః పూర్వకల్పితాః ప్రథమం కల్పితాః సృష్టాః-సపాలైః లోకైరముష్య విరాజోఽవయవాః శ్రీపాదప్రభృతిశీర్షాంతాః కల్పితా ఇతి వయం శుశ్రుమః శ్రుతవంతో భూవిమ- తదపి సమ్యక్కథయ॥ ౧౧॥ ఇదానీమవిజ్ఞాతాన్ బహూనర్థాన్ పృచ్ఛతి॥ యావానితి॥ కల్పః మహాన్ వికల్పః

స్సంస్థావయవవాసవ॥౮॥ అజస్సృజతి భూతాని భూతాత్మా యదనుగ్రహాత్। దదృశే యేన తద్రూపం నాభిపద్మసముద్భవః॥౯॥ సచాపి యత్ర పురుషో విశ్వస్థిత్యుద్భవాప్యయః। ముక్త్వాత్మమాయాం మాయేశశ్శేతే సర్వగుణాశ్రయః॥౧౦॥ పురుషావయవైర్లోకాస్సపాలాః పూర్వకల్పితాః। లోకైరముష్యావయవాస్సపాలైరితి శుశ్రుమః॥౧౧॥ యావాన్ కల్పో వికల్పో వా యథా కాలోఽనుమీయతే। భూతభవ్యభవచ్ఛబ్ద ఆయుర్మానంచ యత్సతః॥౧౨॥ కాలస్యానుగతిర్యాతు లక్ష్యతేఽణ్వీబృహత్యపి। యావత్యః కర్మగతయో యాదృశీర్ద్విజసత్తమ॥౧౩॥ యస్మిన్ కర్మసమవాయో యథా యేనోపగృహ్యతే। గుణానాం గుణినాంచైవ పరిణామమభీప్సతామ్॥౧౪॥ భూపాతాళకకుబ్వ్యోమగ్రహనక్షత్రభూభృతామ్। సరిత్సముద్రద్వీపానాం

ల్పః అవాంతరః - భూతాదిశబ్దో యస్మాత్-యస్య వాచక ఇతి వా - సతః స్థూలదేహాద్యభిమానినో మనుష్యస్య పితృదేవాదేః-ఆయుషః ప్రమాణం అనుమానప్రకారః పృష్టః॥ చం ॥ కల్పః అవాంతరప్రళయరూపః - అధికల్పో వాతతోఽధికో మహాప్రళయరూపః కల్పో వా యావాన్ భూతభవ్యభవచ్ఛబ్దః భూతభవిష్యద్వర్తమానరూపః కాలశ్చ యదానుమీయతే సతః ఆయుర్మానంచ చతుర్ముఖస్య ఆయుః ప్రమాణంచ॥౧౨॥ విశేషం పృచ్ఛతి॥ కాలస్యేతి॥ అనుగతిః ప్రవృత్తిః-కర్మగతయః కర్మప్రాప్యావస్థానాని యాదృశీః యాదృశ్యః అత్రార్షత్వాత్ప్రథమార్థే ద్వితీయా-యాదృశ్య ఇతి పాఠేన కాపి క్షతిః॥ చం॥ అణ్వీ సూక్ష్మా కళా కాష్ఠాదిరూపా-బృహత్యపి సంవత్సరయుగకల్పాదిరూపా చ యా కాలస్యానుగతిః సంచారో భూతేషు లక్ష్యతే . హే ద్విజసత్తమ శ్రీశుక-కర్మగతయో యావత్యః యావత్సంఖ్యాకాః యాదృశీర్వా యత్స్వరూపా వా॥ ౧౩ ॥ యస్మిన్నితి॥ గుణానాం సత్త్వాదీనాం పరిణామం దేవాదిరూపమిచ్ఛతాం గుణినాం జీవానాం మధ్యే యస్మిన్ పరిణామే-కర్మణాం పుణ్యపాపానాం-సమవాయస్సముదాయః- కేన కర్మసముదాయేన కథం కృతేన-కోఽధికారీ దేవాదిభావం ప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ చం॥ గుణానాం సత్త్వాదిగుణానాం- గుణినాంచైవ తదాశ్రయాణాం మహదాదీనాం చ-పరిణామం పరిణతిం-పరిణామోత్రత్రైవర్గికాణాం పురుషార్థరూపేణ పరిణామః- ముముక్షూణాం తన్నివృత్తిసాధనీభూతజ్ఞానవైరాగ్యరూపేణ పరిణామః- తమభీప్సతాం ప్రాప్తుమిచ్ఛతాం-బుభుక్షూణాంచ యస్మిన్ కర్మసమవాయః కర్మసమర్పణం యథా యేన ప్రకారేణోపగృహ్యతే యేన స్వీక్రియతే తత్సర్వం కథయ॥ ౧౪॥ భూపాతాళేతి॥ భూపాతాళాదీనాం సంభవః ఏతాని ఓకాంసి యేషాం తేషాం ప్రాణినాంచ-సంభవః యథేతి సర్వత్రానుషంగః॥ చం॥ కకుభః దిశః - ద్వీపాః జలపరివేష్టితదేశాః॥ ౧౫ ॥ ప్రమాణమితి ॥ వర్ణానాం ఆశ్రమాణాంచ వినిశ్చయః-తత్తత్స్వభా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వైర్నిర్ధారః॥ చం॥ అండకోశస్య-బాహ్యాభ్యంతరభేదతః ప్రమాణంచ మహతాంచ మహాపురుషాణాంచాను చరితం-వ
ర్ణాశ్రమవినిశ్చయః బ్రాహ్మణాదివర్ణానాం బ్రహ్మచర్యప్రభృత్యాశ్రమాణాంచవినిశ్చయః॥ ౧౬॥ అవతారేతి॥ యు
గేయుగే ప్రతియుగం; నృణాం యో ధర్మః-యచ్చహరేరవతారానుచరితం॥ ౧౭॥ నృణామితి॥ సవిశేషః వర్ణాశ్రమ
నిబంధనః- శ్రేణీనాం-తత్తద్వ్యవసాయోపజీవినాం-వ్యవహారనియమలక్షణో ధర్మః-రాజర్షీణాంచ ప్రజాపాలనా
ధికారిణాం-కృచ్ఛ్రేషు ఆపత్సు జీవతాం సర్వేషాం॥ చం॥ సాధారణో ధర్మః సత్యాదిరూపసాధారణో ధర్మః॥ శ్లో॥ శ
మోదమస్తపశ్శౌచమిత్యాదినా శ్రీగీతాచార్యేణ తత్తద్వర్ణానామాశ్రమాణాంచ ప్రతిపాదితో యో విశేషధర్మశ్చత
త్సహితః సాధారణో ధర్మశ్చ యాదృశః- శ్రేణీనాం జాతివిశేషాణాం రాజర్షీణాంచ ధర్మః కృచ్ఛ్రేషు జీవితాం ధర్మో
యశ్చ ఆపది జీవనసాధనీభూతో ధర్మశ్చ॥ ౧౮॥ తత్త్వానామితి॥ తత్వానాం ప్రకృత్యాదీనాం పరిసంఖ్యానం సంఖ్యా- స్వరూ
పం- హేతులక్షణం తత్తత్కార్య హేతుత్వేన చ లక్షణమిత్యర్థః పురుషారాధనస్యవిధిః దేవపూజాప్రకారః - అష్టాంగ
యోగస్యచవిధిః॥ చం॥ తత్త్వానాం పృథివ్యాది చతుర్వింశతి తత్త్వానాం పరిసంఖ్యానం- చతుర్వింశతివిధత్వ ప్రకారం - తల్ల
క్షణం హేతులక్షణం చతుర్వింశతివిధత్వ హేతులక్షణం పురుషారాధనవిధిః భగవదారాధనవిధిః - అధ్యాత్మిక యోగ
స్యచ ఆత్మానం పరమాత్మానమధికృత్య - ప్రవృత్తస్య యోగస్య విధిః॥ ౧౯॥ యోగేశ్వరేతి ॥ యోగేశ్వరాణాం యో
గాభ్యాసశాలినామైశ్వర్యేణ అణిమాదినా గతిః అర్చిరాదిగతిః లింగశరీరస్య భంగః ప్రవిలయః - వేదా ఋగ్వే
దాదయః- ఉపవేదాః-ఆయుర్వేదాదయః- ధర్మాః ధర్మశాస్త్రాణి తేషాం- ఇతిహాసపురాణయోశ్చ ఇతిహాసః పు
రావృత్తం సకలార్థప్రతిపాదకః- పురాణం దశపంచలక్షణవిశిష్టం-గతిః తయోస్స్వరూపం ॥ ౨౦ ॥ సంప్లవఇతి॥

సంభవశ్చైతదాకసామ్॥ ౧౫॥ ప్రమాణమండకోశస్య బాహ్యాభ్యంతరభేదతః। మహతాంచానుచరితం
వర్ణాశ్రమవినిశ్చయః॥ ౧౬॥ అవతారానుచరితం యదాశ్చర్యతమం హరేః । యుగాని యుగమానంచ ధ
ర్మోయశ్చ యుగే యుగే॥ ౧౭॥ నృణాం సాధారణో ధర్మస్సవిశేషశ్చ యాదృశః। శ్రేణీనాం రాజర్షీణాం
*చ ధర్మః కృచ్ఛ్రేషు జీవతామ్॥ ౧౮॥ తత్త్వానాం పరిసంఖ్యానం లక్షణం హేతులక్షణమ్ । పురుషారాధనవి
ధిర్యోగస్యాధ్యాత్మికస్య చ॥ ౧౯॥ యోగేశ్వరైశ్వర్యగతిర్లింగభంగస్తు యోగినామ్। వేదోపవేదధర్మా
ణామితిహాసపురాణయోః॥ ౨౦॥ సంప్లవస్సర్వభూతానాం విక్రమః ప్రతిసంక్రమః । ఇష్టాపూర్తస్య
కామ్యానాం త్రివర్గస్య చ యో విధిః॥ ౨౧॥ యశ్చానుశాయినాం సర్గః పాషండస్య చ సంభవః। ఆత్మనో
బంధమోక్షౌ చ వ్యవస్థానం స్వరూపతః॥ ౨౨॥ యథాత్మతంత్రో భగవాన్ విక్రీడత్యాత్మమాయయా। వి
సృజ్య వా యథా మాయాముదాస్తే సాక్షివద్విభుః॥ ౨౩॥ సర్వమేతచ్చ భగవన్ పృచ్ఛతే మే నుపూర్వశః।
తత్త్వతోర్హస్యుదాహర్తుం ప్రపన్నాయ మహామునే॥ ౨౪॥ అత్ర ప్రమాణం హి భవాన్ పరమేష్ఠీ యథా

సంప్లవః అవాంతరప్రళయః యద్వా సమ్యక్ ప్లవనముద్భవః విక్రమస్థితిః - ప్రతిసంక్రమః మహాప్రళయః - ఇష్టం యాగా
దిరూపం వైదికం కర్మ పూర్తం తటాకవాప్యాలయాదినిర్మాణరూపం స్మార్తం కర్మ॥ శ్లో॥ వాపీకూపతటాకాదిదేవ
తాయతనానిచ। అన్నప్రదానమారామః పూర్తమిత్యభిధీయత ఇతి తత్ర కామ్యానామగ్నిహోత్రాదీనాం త్రివర్గస్య ధ
ర్మకామార్థరూపస్య-విధిః అనుష్ఠానప్రకారః॥ ౨౧॥ యఇతి ॥ అనుశాయినాం మలినోపాధీనాం జీవానాం- ఆత్మనః
జీవస్య వ్యవస్థానం బంధమోక్షాతిరిక్తస్వరూపేణావస్థానం ॥ చం ॥ అనుశాయినాం పుణ్యపాపరూపకర్మఫలభూత
స్వర్గనరకాద్యనుభవానంతరమవశిష్టపుణ్యపాపవాసనావతాం యస్సర్గస్సృష్టిః తంచ-పాషండస్య సర్గంచ- ఆత్మ
నో జీవాత్మనో బంధమోక్షౌ చ స్వరూపతో వ్యవస్థానంచ కైవల్యం ప్రాప్యశుద్ధాత్మస్వరూపేణావస్థానంచ ॥ ౨౨ ॥ య
థేతి॥ ఉదాస్తే ప్రళయే॥ చం॥ ఆత్మతంత్రః స్వతంత్రో భగవాన్ - ఆత్మమాయయా స్వీయసంకల్పరూపజ్ఞానేన - యథా
విక్రీడతి-మాయాం విసృజ్య వా సాక్షివత్ విభుర్భగవాన్ యథా ఉదాస్తే ఉదాసీనో వర్తతే తచ్చ అంథయ॥ ౨౩ ॥ సర్వమితి॥
చశబ్దాదపృష్టమపి॥ చం॥ ప్రపన్నాయ శరణాగతాయ పృచ్ఛతే మే ఏతత్సర్వం ప్రశ్నవిషయం అనుపూర్వశః - తత్త్వతః ఉ
దాహర్తుం వక్తుమర్హసి॥ ౨౪॥ అత్రేతి॥ ప్రమాణం సమ్యక్ జ్ఞాతా -యత స్తవ బ్రహ్మనారదవ్యాసక్రమేణ సంప్రదాయో
స్తీతి సామాన్యన్యాయమేనాహ - అపరే చేతి యద్వా-త్వదన్యే ప్రాయశో గతానుగతికా ఏవ న తద్విద ఇత్యాహ- అపరేచేతి॥
చం॥ అత్రాస్మిన్నర్థే పరమేష్ఠీ ఆత్మభూశ్చతుర్ముఖో యథా తథా భవానేవ ప్రమాణం-పూర్వేషాం పూర్వజైః కృతమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరేఽనుతిష్ఠంతిపూర్వతమైఃకృతంకర్మ-అపరేఅనంతరభావినఃఅనుతిష్ఠంతి-అతఃపూర్వేషాంపూర్వజేనచతుర్ముఖేననార
దాదిభ్యఉపదిష్టత్వాత్తద్వత్ప్రపన్నాయమహ్యమప్యుపదేష్టవ్యమితిభావః॥ ౨౫॥ నేతి॥ననుతవఅనశనద్విజకోపాభ్యాం
వ్యాకులస్యకుతఃశ్రవణంతత్రాహ- నపరాయంతినాపగచ్ఛంతినవ్యాకులీభవంతీత్యర్థః - అచ్యుతకీర్తిపీయూషంపిబ
తః॥చం॥ననుముమూర్షవేతుభ్యంకథముపదేష్టుంశక్యతఇత్యతఆహ- హేబ్రహ్మన్ శ్రీశుక - అనశనాదభోజనాత్త్వద్వ
క్త్రాబ్జవినిస్సృతంత్వన్ముఖాంభోజనిస్సృతం - అచ్యుతపీయూషంభగవత్కథామృతం పిబతోమేఅమీఅసవఃప్రాణాః
నపరాయంతి॥ ౨౬ ॥సఇతి॥ఉపామంత్రితఃపృష్టఃసంశ్చాసౌపతిశ్చ-తస్య॥ చం॥ విష్ణురాతేనభగవతాదత్తేనరాజ్ఞాపరీక్షి
తా-ఉపామంత్రితః తత్త్వతోఽర్హస్యుదాహర్తుమితిపృష్టఃబ్రహ్మరాతః వ్యాసాయపుత్రత్వేనబ్రహ్మణాదత్తః శ్రీశు
కఃభృశంప్రీతస్సన్-సత్పతేఃబ్రహ్మవిద్రక్షకస్యభగవతఃకథాఃకథయామీతిసంసదిఋషిసభాయాం॥ ౨౭ ॥ ఆహేతి ॥
బ్రహ్మకల్పేసృష్ట్యుపక్రమే- భాగవతాఖ్యానేనైవప్రశ్నానాముత్తరందాతుంప్రక్రాంతవానిత్యర్థః॥ చం ॥ బ్రహ్మస
మ్మితంవేదతుల్యం-బ్రహ్మణేచతుర్ముఖాయతత్పిత్రాభగవతానారాయణేన బ్రహ్మకల్పఉపాగతేసతిప్రోక్తంభాగవతం
నామపురాణమాహ॥ ౨౮॥ యదితి॥ పాండూనామృషభఃశ్రేష్ఠః ఆనుపూర్వ్యేణేతిప్రస్తావక్రమోఽత్రవివక్షితఃనప్రశ్న
క్రమః॥ ౨౯ ॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❀

శ్లో॥ రాజప్రశ్నోత్తరంవక్తుంబ్రహ్మణేహరిణోదితమ్ । కథయామాసనవమేశుకోభాగవతంపునః॥ తత్రియత్తా
వదుక్తం-యాదధాతుమతఇత్యనేనజీవస్యకథందేహసంబంధఇతి-తత్రోత్తరమాహ॥ఆత్మమాయామితి॥ఆత్మనః- హరేః
మాయామంతరేణఅనుభవరూపస్యాత్మనోఽర్థేనదృశ్యేనదేహాదినాసంబంధఃఅంజసాతత్త్వతఃనఘటేతత్ర హేతుః - ప

త్మభూః॥అపరేచానుతిష్ఠంతిపూర్వేషాంపూర్వజైఃకృతమ్॥ ౨౫॥ నమేసవఃపరాయంతిబ్రహ్మన్ననశనా
దమీ।పిబతోచ్యుతపీయూషంత్వన్ముఖాబ్జవినిస్సృతమ్॥ ౨౬॥ శ్రీసూతః॥ సఉపామంత్రితోరాజ్ఞాకథ
యామీతిసత్పతేః।బ్రహ్మరాతోభృశంప్రీతోవిష్ణురాతేనసంసది ॥ ౨౭ ॥ ఆహభాగవతంనామపురాణం
బ్రహ్మసంమితమ్।బ్రహ్మణేభగవత్ప్రోక్తంబ్రహ్మకల్పఉపాగతే॥ ౨౮ ॥ యద్యత్పరీక్షిదృషభఃపాం
డూనామనుపృచ్ఛతి।ఆనుపూర్వ్యేణతత్సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥ ౨౯॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వితీ
యస్కంధే-అష్టమోఽధ్యాయః. ... ... ❀

శ్రీశుకః ॥ ఆత్మమాయామృతేరాజన్ పరస్యానుభవాత్మనః ! నఘటేతార్థసంబంధఃస్వప్నద్రష్టుర్య
థాంజసా॥౧॥బహురూపఇవాభాతిమాయయాబహురూపయా।రమమాణోగుణేష్వస్యామమాహమి

రస్యేతి-స్వప్నద్రష్టుఃయథాస్వప్నదేహసంబంధోనఘటతేతద్వత్ - తస్మాత్సంసారోఽపిమాయైవేత్యర్థః॥ చం॥భగవ
త్సంకల్పాదేవాస్యజీవస్యదేహసంబంధఇత్యతఆహ- హేరాజన్ పరస్యప్రకృతివిలక్షణస్యఅనుభవాత్మనఃజ్ఞానరూపస్య
జీవస్య-ఆత్మమాయామృతేభగవతస్సంకల్పరూపజ్ఞానమంతరా- స్వప్నద్రష్టురివస్వప్నద్రష్టుఃపురుషస్యేవ - అంజసా
ఋడితిఅర్థసంబంధఃశరీరసంబంధోనఘటేత - మాయాసాంకల్పికంజ్ఞానమితినైఘంటికప్రయోగానుసారాత్ప్రక
రణోపయోగాచ్చ అత్రత్యమాయాశబ్దఃసంకల్పరూపజ్ఞానవాచీ ప్రకృతివిలక్షణస్యజ్ఞానైకాకారస్య అస్యజీవస్యస్వా
ప్నికపదార్థసంబంధవత్ శరీరాదిసంబంధోఽపిభగవత్సంబంధమంతరానోపపద్యతే-స్వాప్నికపదార్థసంబంధోహిభ
గవత్సంకల్పకల్పితఇతిసూత్రకారఆహ-మాయామాత్రంతుకార్త్స్న్యేనానభివ్యక్తస్వరూపత్వాదితి-శ్రుతిశ్చతథైవా
హ-నతత్రరథానరథయోగానపంథానోభవంత్యథరథాన్రథయోగాన్పథస్సృజతఇత్యాది॥శ్రు॥ యఏషసుప్తే
షుజాగర్తికామంకామంపురుషోనిర్మిమాణఃతదేవశుక్రంతద్బ్రహ్మతదేవామృతముచ్యతేఇత్యాదిశ్చ - జీవస్యశరీరాది
సంబంధశ్చభగవత్సంకల్పకల్పితఇతిభావః॥౧॥అతఏవానేకరూపత్వంభజతీత్యాహ॥ బహురూపఇతి ॥ బహురూపఃబాల
యువాదిరూపఃదేవనరాదిరూపశ్చాభాతి-గుణేషుదేహాదిషు॥చం॥పునశ్చజీవస్వరూపమేవాహ - అయంజీవఃసర్వేషుదే
వమనుష్యాదిశరీరేషుజ్ఞానైకాకారతయాఏకరూపోఽపిబహురూపయా॥శ్రు॥ అజామేకామితిశ్రుత్యనుసారేణలోహిత
శుక్లకృష్ణయామాయయాప్రకృత్యా॥ శ్రు ॥ అస్మాన్మాయీసృజతేవిశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యోమాయయాసన్నిరుద్ధః-
మాయాంతుప్రకృతింవిద్యాన్మాయినంతు మహేశ్వరమితిశ్రుతౌ మాయాశబ్దస్యప్రకృతిపరతయావ్యాఖ్యాతత్వాత్ అ
తఃబహురూపయామాయయాబహురూపఇవాభాతి-జ్ఞానైకాకారతయైకరూపోఽపిప్రకృతిసంబంధవశాత్ దేవమనుష్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దిరూపేణబహురూపఇవాభాతి - ఇత్థంప్రకృతిసంసృష్టోజీవఃఅన్యోఽపివస్తుతఃప్రకృతివిలక్షణోఽపిగుణేషుసత్త్వాదిగుణప్రధానేషువిషయేషురమమాణస్సన్ మమాహమితి- అనాత్మీయేష్వాత్మీయత్వభ్రాంత్యాఅనాత్మనిదేహేఅహమిత్యాత్మత్వభ్రాంత్యాచసజ్యతేసంసారేసక్తోభవతి॥౨॥అతఏవభక్తియోగేనతన్నిరాసేసతిమోక్షోఽపిఘటతఇత్యాహ॥ యర్హి-తర్హివావశబ్దఃఏవార్థే-స్వఏవమహిమ్నియదారమేత-తమేవాహ - కాలమాయయోఃపురుషప్రకృత్యోఃపరస్మిన్ తదాఉభయంఅహంమమేతిచత్యక్త్వాఉదాస్తేపూర్ణస్వరూపేణావతిష్ఠతే-తదుక్తం॥ శ్లో ॥ యయాసమ్మోహితోజీవఆత్మానంత్రిగుణాత్మకం।పరోఽపిమనుతేనర్థంతత్కృతంచాభిపద్యతే॥అనర్థోపశమంసాక్షాద్భక్తియోగమధోక్షజే। లోకస్యాజానతోవ్యాసశ్చక్రేసాత్వతసంహితామితి॥చం॥ఇత్థంబుద్ధస్యజీవస్యముక్తిసాధనభూతంజ్ఞానమాహ - కాలమాయయోఃపరస్మిన్ తదుభయవిలక్షణే స్వేమహిమ్నిస్వాత్మరూపే మహిమ్నిపరమాత్మస్వరూపేమహిమ్నీతివా-సభగవాన్ కస్మిన్ ప్రతిష్ఠితఇతి స్వేమహిమ్నీత్యత్రమహిమన్ శబ్దస్యభూమవిద్యాప్రకరణేబ్రహ్మపరత్వాత్॥ శ్లో॥ ధాతుఃపరత్వాన్మహిమానమీశమిత్యత్రాపి బ్రహ్మపరత్వాత్ద్వితీయః కల్పేస్వఇత్యస్యస్వశరీరకతయా స్వస్వరూపత్వమాదాయస్వఇతిసామానాధికరణ్యంజ్ఞేయంతస్మిన్ భగవతిగతమోహస్సన్ యర్హివావరమతేతదాఉభయంకాలమాయాపారవశ్యంత్యక్త్వాఉదాస్తేభగవదనుభవజనితానందాతిశయేనవిషయేషునిరపేక్షోభవతి॥ ౩॥ యచ్చోక్తంపరమేశ్వరస్యాపిదేహసంబంధావిశేషాత్కథంతద్భక్త్యామోక్షస్స్యాదితి - ఆసీద్యదుదరాత్పద్మమిత్యాదినాతత్రాహ॥ఆత్మేతి॥ఆత్మనఃజీవస్యతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థంతత్త్వజ్ఞానార్థంతద్భవత్యేవ - కింతత్ యత్తపఇత్యాదినా స్వభజనంభగవాన్ బ్రహ్మణఆహ-కింకుర్వన్ ఋతంసత్యంచిద్ఘనరూపందర్శయన్ - దర్శనహేతుఃఅవ్యలీకేనవ్రతేనతపసాఆదృతఃసేవితస్సన్ భగవాన్ ఉత్పత్తివినాశాదిషడ్గుణైశ్వర్యశాలీ - యదాహతద్వక్ష్యామీతిశేషః అయంభావః జీవస్యావిద్యయామి

తిమన్యతే॥౨॥యర్హివావమహిమ్నిస్వేపరస్మిన్ కాలమాయయోః । రమేతగతసంమోహస్త్యక్త్వో

దాస్తేతదోభయం॥౩॥ఆత్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థంయదాహభగవానృతమ్।బ్రహ్మణేదర్శయన్రూపమవ్య

లీకవ్రతాదృతః॥౪॥ సఆదిదేవోభజతాంపరోగురుస్స్వధిష్ణ్యమాస్థాయసిసృక్షయైక్షత। తాంనాధ్యగ

చ్ఛద్దృశమత్రసంమతాంప్రపంచనిర్మాణవిధిర్యయాభవేత్॥ ౫ ॥ సచింతయన్ ద్వ్యక్షరమేకదాంభ

స్యుపాశృణోద్ద్విర్గదితంవచోవిభుః । స్పర్శేషుయత్షోడశమేకవింశంనిష్కించనానాంనృపయద్ధనంవి

ద్యారూపదేహసంబంధఃఈశ్వరస్యతు యోగమాయయాచిద్ఘనలీలావిగ్రహావిర్భావఇతిమహాన్విశేషః-అతస్తద్భజనాన్మోక్షోపపత్తిరితి॥ చం ॥ అవ్యలీకవ్రతాదృతఃభగవత్ప్రీతికరవ్రతానుష్ఠానేనఆదృతఃభగవాన్ నారాయణః-బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్యరూపంస్వకీయరూపందివ్యమంగళవిగ్రహందర్శయన్ ఆత్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థంఆత్మస్వరూపనిశ్చయార్థంఋతంసత్యంయద్వాక్యమాహ-తత్తేకథయామీత్యధ్యాహార్యః॥౪॥భగవద్భజనాదేవతత్త్వజ్ఞానమిత్యేతత్ప్రపంచయిష్యన్ బ్రహ్మణోఽపితత్ప్రసాదాదేవేతిదర్శయితుంఇతిహాసమాహ॥సఇతి॥పరోగురుఃభక్తైరహస్యోపదేష్టాస్వధిష్ణ్యంపద్మమాస్థాయఅధిష్ఠాయ-తస్యాధిష్ఠానాన్వేషణాయపూర్వంజలేనిమగ్నఃపశ్చాత్ - పరాత్పరావృత్యస్వధిష్ణేస్థిత్వేత్యర్థః-ఐక్షతఏతత్కథంస్రష్టవ్యమిత్యాలోచితవాన్ తాందృశంప్రజ్ఞాంఅత్రసృష్టివిషయేసమ్మతాం అవ్యభిచారిణీంయయాదృశావిధిఃప్రకారః॥చం॥ భజతాంపరోగురుః - సఆదిదేవశ్చతుర్ముఖఃస్వధిష్ణ్యంస్వకీయంస్థానంసత్యలోకమాస్థాయసిసృక్షయాసృష్టీచ్ఛయా ఐక్షతవిచారయామాస - ప్రపంచనిర్మాణవిధిర్యథాభవేత్ యయాసిసృక్షయాప్రపంచనిర్మాణవిధిర్భవేత్సమ్మతాంతాందృశంనాధ్యగచ్ఛత్ ఏవంస్రష్టవ్యమితినిశ్చయంనప్రాపేత్యర్థః॥౫॥సఇతి ॥ సృష్టించింతయన్ కదాచిత్ ద్వ్యక్షరంవచఃఅంభసిఉపాశృణోత్ ఉపసమీపేశ్రుతవాన్ - తేఅక్షరేదర్శయతి- కాదయోమావసానాఃస్పర్శాః- తేషుయత్ షోడశంతకారః-యచ్చైకవింశంపకారః-వచసోనిర్దేశార్థంతదర్థమాహ- హేనృపనిష్కించనానాంత్యక్తధనానాంధనంయద్విదుః- యేనతపోధనాఇతిప్రసిద్ధాః-తచ్చద్విర్గదితంతపతపేతి-లోణ్మధ్యమపురుషైకవచనం-తస్యవీప్సా-ఆదరేణసాధనవిధిరూపామశృణోదిత్యర్థః॥ చం ॥ విభుఃప్రభుశ్చతుర్ముఖఃసబ్రహ్మాసంచింతయన్ సృష్ట్యుపాయంచింతయన్ - ఏకదాకాలవిశేషేఅంభసిప్రళయపయోనిధౌద్విర్గదితం ద్వివారంగదితంద్వ్యక్షరమక్షరద్వయవిశిష్టంవచః-వాక్యముపాశృణోత్ శుశ్రావ-కింతద్ద్వ్యక్షరమిత్యత్రాహ - హేనృపరాజన్ నిష్కించనానామకించనానామివయేష్వసక్తానామకించనానాంయద్ధనంవిదుః ధనవదత్యంతోపాదేయంవిదుఃతాదృశంస్పర్శేషుకాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మావసానేషువర్ణేషు॥సూ॥కాదయోమావసానాస్స్పర్శాఇతివైయాకరణసిద్ధాంతః-తేషుయత్షోడశంతఇత్యేతద్రూ
పంతేష్వేవయదేకవింశంతఇత్యేతద్రూపంమిళిత్వాతపఇత్యేవమాకారంతపసంతాపేఇతిధాతోర్లోట్మధ్యమపురు
షైకవచనంతపఃకుర్వీతేత్యేతదర్థకంతదశృణోత్॥౬॥నిశమ్యేతి॥ ఏవంనిశమ్యతస్యవచసోవక్తుఃదిదృక్షయాతతఃప్రచలి
తస్సన్దిశోవిలోక్య-పునఃస్వధిష్ణ్యమాస్థాయ.కేనచిత్ప్రత్యక్షంనియుక్తఇవతచ్చాత్మనోహితంవిహితంవిమృశ్య - తప
సిమనోధృతవానిత్యర్థః॥చం॥తద్వాక్యంనిశమ్యవక్తృదిదృక్షయాఅక్షరద్వయస్యకోవక్తేతివక్తృదర్శనేచ్ఛయాదిశోవి
లోక్య-తత్రప్రళయాంభసిఅన్యదపశ్యమానఃఅన్యంవక్తారమలభ్యమానస్సన్స్వధిష్ణ్యం స్వస్యస్థానభూతం లోకం
పద్మమధిష్ఠాయతద్వాక్యంహితంవిమృశ్యహితముక్తంవిచార్యతపసితపోనుష్ఠానేఅహమాదిష్టః- భగవతాఆజ్ఞప్తఇతిమ
నోదధేమనశ్చకార॥౭॥ దివ్యమితి ॥ తతశ్చసఃబ్రహ్మాఅఖిలానాంలోకానాంతాపనంప్రకాశకం-తపఃఅతప్యతస్మకృత
వాన్-తపతపేత్యస్యవచసోఅర్థేఅమోఘందర్శనంయస్య - జితఃఅనిలఃఆత్మామనశ్చయేనవిజితానిఉభయేంద్రియాణి
జ్ఞానకర్మాణియేన-తపతాంతపశ్చరతాంమధ్యే-తపీయాన్అతిశయేనతపస్వీ॥చం॥ అమోఘదర్శనఃసఫలచింతాత్మక
జ్ఞానఃజితానిలాత్మాజితశ్వాసోనిర్జితమనాశ్చవిజితోభయేంద్రియఃనిర్జితకర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియవర్గద్వయః-తప
తాంతపశ్చరతాంతపీయాన్శ్రేష్ఠః సస్వయంభూస్సమాహితస్సన్ దివ్యసహస్రాబ్దం దేవమానేనసహస్రసంవత్సరాత్మ
కంకాలంఅఖిలలోకతాపనంనిఖిలజనసంతాపహేతుభూతంతపఃఅతప్యతచకార॥౮॥తస్మాఇతి॥ తస్మైబ్రహ్మణేస్వలో
కంవైకుంఠాఖ్యంపరంశ్రేష్ఠం-నయత్పరం- యతఃపరముత్కృష్టంఅన్యన్నాస్తి - తమేవలోకమనువర్ణయతిపంచభిః-
వ్యపేతాఃసంక్లేశాదయోయస్మాత్ స్వదృష్టవద్భిఃసత్పుణ్యవద్భిఃయద్వా - స్వస్యదృష్టందర్శనంఅస్తియేషాంఆత్మవద్భి
రిత్యర్థః॥ చం ॥ భగవాన్స్వయంభువాసభాజితఃపూజితస్సన్ యత్ యస్మాల్లోకాత్పరముత్కృష్టంనాస్తితాదృశంవ్య

> దుః॥౬॥నిశమ్యతద్వక్తృదిదృక్షయాదిశోవిలోక్యతత్రాన్యదపశ్యమానః । స్వధిష్ణ్యమాస్థాయవిమృశ్యత
> ద్ధితంతపస్యుపాదిష్టఇవాదధేమనః॥౭॥ దివ్యంసహస్రాబ్దమమోఘదర్శనోజితానిలాత్మావిజితోభయేం
> ద్రియః।అతప్యతస్మాఖిలలోకతాపనంతపస్తపీయాంస్తపతాంసమాహితః॥౮॥తస్మైస్వలోకంభగవాన్స
> భాజితస్సందర్శయామాసపరంనయత్పరమ్। వ్యపేతసంక్లేశవిమోహసాధ్వసంస్వదృష్టవద్భిర్విబుధైరభి
> ష్టుతమ్॥౯॥ప్రవర్తతేయత్రరజస్తమస్తయోస్సత్త్వంచమిశ్రంనచకాలవిక్రమః । నయత్రమాయాకిము
> తాపరేహరేరనువ్రతాయత్రసురాసురార్చితాః॥౧౦॥శ్యామావదాతాఃశతపత్రలోచనాఃపిశంగవస్త్రాః

పేతసంక్లేశవిమోహసాధ్వసం-సంక్లేశఃఆధ్యాత్మికాదితాపత్రయం-విమోహఃఅజ్ఞానం-సాధ్వసంభయం - వ్యపేతాని
గతానివీతానియస్య-తత్తాదృశంస్వంస్వకీయంప్రభుందృష్టవద్భిఃపశ్యద్భిః విబుధైర్నిత్యసూరిభిరభిష్టుతం॥ ౯ ॥ తద్వి
ష్ణోఃపరమంపదగ్ంసదాపశ్యంతిసూరయ ఇత్యుపక్రమ్యతద్విప్రాసోవిపన్యవోజాగృవాగ్ంసస్సమింధతేవిష్ణోర్యత్పర
మంపదమితిశ్రుత్యర్థోఽత్రదర్శితః ॥ పరంప్రకృతేః పరంఅప్రాకృతమిత్యర్థఃస్వలోకంస్వీయంపరమపదంవైకుంఠా
దిశబ్దాభిలప్యంలోకంసందర్శయామాసదివ్యచక్షుఃప్రదానేనప్రత్యక్షవిషయంచకార॥ ౯ ॥ ప్రవర్తతఇతి ॥ తయో
రితితాభ్యాంమిశ్రంసత్త్వంచనప్రవర్తతే-కింతుశుద్ధమేవసత్త్వం - కాలవిక్రమఃనాశః - అపరేరాగలోభాదయో
నసంతీతికిమువక్తవ్యం- అనువ్రతాఃపార్షదాః॥ చం ॥ యత్రలోకేరజస్తమశ్చతయోర్మిశ్రంతాభ్యాం మిశ్రంస
త్త్వంచనాస్తిమిశ్రసత్త్వ నిషేధశుద్ధసత్త్వమయంతదితి ప్రపంచితంకాలవిక్రమః కాలస్యవిక్రమ స్సామర్థ్యమపి
న॥శ్లో॥నకాలస్తత్రవైప్రభురితిప్రమాణాత్ - అస్యఅప్రాకృతత్వమేవప్రపంచయతి - నయత్రేతి - యత్రయస్మిన్
మాయాప్రకృతిర్న-అపరేప్రాకృతాఃపదార్థాఃనేతికిముత - యత్రపరమపదేసురాసురార్చితాః సురైః బ్రహ్మరు
ద్రాదిభిరసురైఃప్రహ్లాదాదిభిరర్చితాః-మనసాపూజితాః- హరేరనువ్రతాః - భగవద్దాసాఃసూరయోముక్తాశ్చసం
తి॥ ౧౦ ॥ శ్యామేతి ॥ శ్యామాశ్చతేఅవదాతాః - ఉజ్జ్వలాశ్చపద్మనేత్రాశ్చపీతాంబరాస్సురుచఃఅతికమనీయాఃసు
పేశసఃఅతిసుకుమారాః-ఉన్మిషంతఇవప్రభావంతోమణిప్రవేకాః మణ్యుత్తమాఃయేషుతాని - నిష్కానిపర్ణానిపతా
కానిఆభరణానియేషాంతేసువర్చసఃఅతితేజస్వినః॥ చం॥ తేషాంస్వరూపమాహ॥ శ్యామావదాతాఃశ్యామవర్ణత్వే
సతిజగన్మోహనస్వచ్ఛవర్ణాః- అవదాతశబ్దోనశ్వేతవర్ణవాచీ - కింతుశుద్ధవాచీతిమహాభాష్యకారైరవదాతశబ్దస్య
స్వచ్ఛవాచిత్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాత్ శతపత్రలోచనాః పద్మపత్రనిభేక్షణాః పిశంగవస్త్రాఃపీతాంబరధరాఃసురుచఃమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నోహారకాంతయః - సుపేశసః అతిసుందరాః సర్వేచతుర్బాహవః భగవత్సారూప్యాచ్చతుర్భుజాః ఉన్మిషన్మణిప్రవేశ
నిష్కాభరణాః ఉన్మిషంతః అధికప్రకాశాః యే మణిప్రవేశకాః మణీనాముత్తమాః వజ్రవైడూర్యాదయః తద్వంతి తత్ప్ర
చురాణి నిష్కాభరణాని దివ్యహేమాభరణాని యేషాం తే తాదృశాః - సువర్చసః స్వతోవర్చసిత్వేపి ఆభరణప్రభాయు
క్తకాంత్యతిశయశాలినః॥౧౧॥ ప్రవాళేతి॥ ప్రవాళాదివద్వర్చః వర్ణో యేషాం - పరిస్ఫురంతి కుండలాని మౌళయో మా
లాశ్చ సంతి యేషాం - పార్షదానసువర్ణ్య - పునరపి లోకమనువర్ణయతి - భ్రాజిష్ణుభిః దేదీప్యమానాభిః॥ ౧౨ ॥ విద్యోత
మానఇతి॥ ప్రమదోత్తమానాం దివః కాంతయః తాభిః విద్యోతమానః - సహవిద్యుద్భిః వర్తమానాస్సవిద్యుతః - తాభిః
అభ్రావళిభిః - తత్ర విద్యుత ఇవ స్త్రియః - అభ్రపఙ్క్తయ ఇవ విమానాని - నభ ఇవ లోకః శ్రీశ్చ సంపత్ యత్ర రూపిణీ
మూర్తిమతీ మానం పూజాం - విభూతిభిః - నానావిభవైః॥ చం ॥ యత్ర భగవదసాధారణగృహవిశేషే రూపిణీ శ్రీః విగ్రహ
వతీ లక్ష్మీః - విభూతిభిరైశ్వర్యవిశేషైః బహుధా బహుప్రకారం ఉరుగాయపాదయోః ఉరుభిర్మహద్భిర్గీయత ఇత్యు
రుగాయో భగవాన్ ॥ శ్రు ॥ త్రేధా విష్ణురురుగాయో విచక్రమ ఇతి శ్రుతావురుగాయశబ్దస్య భగవదసాధారణ్య ప్ర
తిపాదనాత్ తస్య భగతః పాదయోః - చరణారవిందయోః మానం పూజాం కరోతి ॥ ౧౩ ॥ ప్రేంఖేతి ॥ ప్రేంఖం ఆందో
ళనం శ్రితా - కుసుమాకరో వసంతః - తస్యానుగాః భ్రమరాః తైర్విగీయమానా స్వయం హరేః ప్రియస్య కర్మ గాయంతీ
భవతి॥ చం ॥ తాం శ్రియమేవ విశేషయతి - యా శ్రీః కుసుమాకరానుగైః కుసుమాకరో వసంతః తస్యానుగాః భ్రమరాః
తైర్విగీయమానా సతీ కుసుమసౌరభ్యాతిశయన్యక్కారకారి స్వీయగాత్రసౌగంధ్యవిశేష సమాఘ్రాణనాయ సమాగ
తైః భ్రమరపటలైః విశేషేణ గీయమానా సతీ ప్రేంఖః డోలా తం శ్రితా డోలారూఢా సతీ ప్రియకర్మ భగవచ్చర్యాం స్వ
యమపి గాయతీ తత్ర తాదృశే గేహోత్తమే అఖిలసాత్వతాంపతిం నిఖిలస్వాత్మతంత్రనిష్ఠానాం ప్రభుం యజ్ఞపతిం యజ్ఞ

స్సురుచస్సుపేశసః। సర్వే చతుర్బాహవ ఉన్మిషన్మణిప్రవేశనిష్కాభరణాస్సువర్చసః॥౧౧॥ ప్రవాళవై
డూర్యమృణాళవర్చసః పరిస్ఫురత్కుండలమౌళిమాలినః। భ్రాజిష్ణుభిర్యః పరితో విరాజతే లసద్విమానా
వళిభిర్మహాత్మనాం॥౧౨॥ విద్యోతమానః ప్రమదోత్తమాద్యుభిస్సవిద్యుదభ్రావళిభిర్యథా నభః। శ్రీర్యత్ర రూపి
ణ్యురుగాయపాదయోః కరోతి మానం బహుధా విభూతిభిః॥౧౩॥ ప్రేంఖశ్రితా యా కుసుమాకరానుగైర్వి
గీయమానా ప్రియకర్మ గాయతీ। దదర్శ తత్రాఖిలసాత్వతాంపతిం శ్రియః పతిం యజ్ఞపతిం జగత్పతిమ్॥౧౪॥
సునందనందప్రబలార్హణాదిభిస్స్వపార్షదముఖ్యైః పరిసేవితం విభుమ్। భృత్యప్రసాదాభిముఖం దృగా
సవం ప్రసన్నహాసారుణలోచనాననమ్॥౧౫॥ కిరీటినం కుండలినం చతుర్భుజం పీతాంబరం వక్షసి లక్షితం శ్రి
యా। అభ్యర్హణీయాసనమాస్థితం వరం వృతం చతుష్షోడశపంచశక్తిభిః॥౧౬॥ యుక్తం భగైస్స్వైరితరత్ర
చాధ్రువైస్స్వ ఏవ ధామన్ రమమాణమీశ్వరమ్॥ ౧౭ ॥ తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాంతరో హృష్యత్తనుః

ఫలప్రదం - జగత్పతిం నిఖిలజగత్ప్రభుం॥ ౧౪॥ సునందేతి॥ య ఏవంభూతో లోకః తత్ర తస్మిన్ పరిసేవితం ఆదరేణ పూ
జ్యమానం - భృత్యానాం ప్రసాదేన అభిముఖం - దృగేవ ఆసవ ఇవ ద్రష్టౄణాం హర్షకరీ యస్య తం ప్రసన్నహాసం అరుణ
లోచనం చ ఆననం యస్య॥౧౫॥ కిరీటినమితి॥ వక్షసి స్థితయా శ్రియా లక్షితం చ అలంకృతమిత్యర్థః - అభ్యర్హణీయం వరిష్ఠం
సింహాసనం చతస్రః ప్రకృతిపురుషమహదహంకారరూపాః - షోడశ ఏకాదశేంద్రియమహాభూతాఖ్యాః - పంచతన్మా
త్రరూపాః యాశ్శక్తయః తాభిర్వృతం॥ చం ॥ కిరీటినం కుండలినం చతుర్భుజం పీతాంబరం వక్షసి శ్రియా లక్షితం విహి
తం పరత్వసూచకచిహ్నవంతమిత్యర్థః॥ శ్రు॥ హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యావితి శ్రుతేః ॥ భగవత్త్వే వలక్ష్మీపతిత్వేన పార
మ్యనిర్ణాయకత్వాత్ - పరం సర్వోత్కృష్టం - అభ్యర్హణీయాసనం నిఖిలదేవవందితం దివ్యసింహాసనం ఆస్థితం అధిష్ఠితం -
చతుష్షోడశపంచశక్తిభిః విగ్రహవద్భిః పంచవింశతితత్త్వైః వృతం॥౧౬॥ యుక్తమితి॥ స్వైర్భగైః స్వాభావికైరైశ్వర్యా
దిభిః ఇతరత్ర యోగిషు అధ్రువైః ఆగంతుకైః అసాధారణైరిత్యర్థః ఏవం సత్యపి స్వ ఏవ ధామన్ స్వస్వరూప ఏవ రమమాణం
అత ఏవేశ్వరం॥ చం॥ ఇతరత్ర అన్యత్ర దేవతాంతరే అధ్రువైః స్వైర్భగైః జ్ఞానశక్త్యాదికల్యాణగుణైః యుక్తం - స్వ ఏవ
ధామన్ స్వీయదివ్యతేజోయుక్తే పరమే వ్యోమన్ శబ్దాభిధేయే దివ్యలోకే రమమాణం నిరంతరరతియుక్తం ఈశ్వరం నిఖిల
జగత్ప్రభుం శ్రియఃపతిం దదర్శ॥౧౭॥ తదితి॥ విశ్వసృట్ స్రష్టా పారమహంస్యేన పథా జ్ఞానమార్గేణ - (అత్ర వర్ణాధిక్య
మార్షం॥ చం॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదేన పరిప్లుతాంతఃకరణః - అత ఏవ హృష్యత్తనుః పులకాంచితసర్వగాత్రః - ప్రేమకణాశ్రు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లోచనః ప్రేమాతిశయజనితానందబాష్పపూరితలోచనః విశ్వసృట్ చతుర్ముఖః - అస్యభగవతః పాదాంబుజంననామ- యత్పాదాంబుజంపారమహంస్యేనపథా అధిగమ్యతె అత్యంతవిరక్తియుక్తేనమార్గేణ ప్రాప్యతే తత్పాదాంబుజంననా మ॥౧౮॥ తమితి॥ సతంబ్రహ్మాణంప్రియః భగవాన్ బభాషే ప్రజావిసర్గేకార్యే - నిజశాసనార్హణంస్వనియోగార్హణం ప్రజావిసర్గేసముపస్థితమిత్యన్వయః-ఈషత్స్మితేనశోచిః దీప్తిః-శోభాయస్యాస్తయాగిరా॥ చం ॥ ప్రీయమాణంప్రీతి యుక్తంసముపస్థితంసమ్యగ్భగవంతముపతిష్ఠంతంప్రజావిసర్గే ప్రజాసృష్ట్యర్థంనిజశాసనార్హణం భగవచ్ఛాస నమపేక్షమాణంకవింబ్రహ్మాణంప్రీతమనాః సంతుష్టమనాః ప్రియః భక్తివశేనతస్యనిరవధికప్రీతివిషయః భగవాన్ కరే హస్తేస్పృశన్ ఈషత్స్మితరోచిషాగిరామందస్మితేనప్రకాశమానయాగిరాబభాషే॥౧౯॥ త్వయేతి ॥ హేవేదగర్భేతి సంబోధయన్ వేదాన్ సంచారయతి-సిసృక్షయాచిరంభృతేనతపసా - అహంసద్యస్త్వయాసమ్యక్ తోషితః-దుస్తోషః తోషయి తుమశక్యః॥చం ॥హే వేదగర్భచతుర్ముఖ- సిసృక్షయాసృష్టీచ్ఛయాచిరంభృతేన బహుకాలానుష్ఠితేనతపసాకూటయో గినాంకపటయోగినాందుస్తోషః తోషయితుమశక్యః-అహంత్వయాసమ్యక్తోషితః తోషంప్రాపితః॥ ౨౦॥ వరమితి॥ మా మాంశ్రేయసాంఫలానాం పరిశ్రామః సాధనప్రయాసః - మద్దర్శనమేవావధిర్యస్యతథా అతోధికంశ్రమఫలంనాస్తీత్య ర్థః-పరిశ్రామఇత్యత్రదీర్ఘత్వంఛాందసం॥ చం ॥ హేబ్రహ్మన్ వరేశంవరప్రదంమాం అభివాంఛితమిచ్ఛావిషయీ భూతంవరంవరయవృణీష్వ-భద్రమస్తుమంగళమస్తు - పుంసాంశ్రేయః పరిశ్రామః శ్రేయస్సిద్ధ్యర్థంపరిశ్రమః మద్దర్శ నావధిః మద్దర్శనపర్యంతఏవ -మయిదృష్టేసతినపరిశ్రామః కర్తవ్యః॥౨౧॥ ఏతచ్చమత్కృపయాత్వయాప్రాప్తమిత్యా హ-మనీషితేతి-మనీషితంఇచ్ఛాతుభ్యమిదందాతవ్యమితియామమేచ్ఛాతస్యానుభావోయంకోసావితమాహ - మమలోక

ప్రేమభరాశ్రులోచనః । ననామపాదాంబుజమస్యవిశ్వసృడ్యత్పారమహంస్యేన పథాధిగమ్యతే॥
౧౮॥తంప్రీయమాణంసముపస్థితంకవింప్రజావిసర్గేనిజశాసనార్హణమ్। బభాషఈషత్స్మితశోచిషాగిరా
ప్రియఃప్రియంప్రీతమనాఃకరేస్పృశన్॥ ౧౯॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్వయాహంతోషితస్సద్యస్త్వేదగర్భసి
సృక్షయా।చిరంభృతేనతపసాదుస్తోషఃకూటయోగినామ్॥ ౨౦॥ వరంవరయభద్రంతేవరేశంమాభివాం
ఛితమ్।బ్రహ్మన్ శ్రేయఃపరిశ్రామఃపుంసాంమద్దర్శనావధిః॥౨౧ ॥ మనీషితానుభావోయంమమలో
కావలోకనమ్।యదుపశ్రుత్యరహసిచకర్థపరమంతపః॥౨౨ ॥ ప్రత్యాదిష్టంమయాతత్రత్వయికర్మవి
మోహితే।తపోమేహృదయంసాక్షాదాత్మాహంతపసోనఘ॥౨౩॥ సృజామితపసైవేదంగ్రసామితపసా
పునః।బిభర్మితపసావిశ్వంవీర్యంమేదుశ్చరంతపః॥౨౪॥బ్రహ్మ॥ భగవన్ సర్వభూతానామధ్యక్షోవస్థి

స్యావలోకనంయుక్తత్ - నచేదంమయైవతపోబలేనప్రాప్తమితిస్వాతంత్ర్యమన్యస్వ-త్వత్ప్రవృత్తేరపిమత్కృతత్వా దిత్యాహ-రహసితపతపేతియద్వచఉపశ్రుత్య-పరమంతపఃచకర్థకృతవానసి॥చం ॥ మమలోకావలోకనంమదీయలోక పరమపదాఖ్యస్య అవలోకనందర్శనంతవ మనీషితానుభావః మనీషితస్యభక్తిరూపజ్ఞానస్యఅనుభావః ప్రభావః-మద్విష యకభక్తివశేనతవాయంమదీయలోకసాక్షాత్కారఇతిభావః యదుపశ్రుత్యరహసిరహస్యే యద్వాక్యముపశ్రుత్యప రమంతపశ్చకర్థ॥౨౨॥ప్రత్యాదిష్టమితి॥ తద్వచః త్వాంప్రతిమయైవఆదిష్టముపదిష్టం - కదాతత్రతదాసృష్ట్యారంభేత్వ యికర్మణికార్యేవిమోహితేసతికించ తపోనామమమైవశక్తిరిత్యాహ - తపోమేహృదయంఅంతరంగశక్తిఃఆత్మాస్వరూ పం॥శ్రు॥యస్యజ్ఞానమయంతపఇతిశ్రుతేః ॥ చం॥ త్వయికర్మవిమోహితేసతి. కర్తవ్యేకర్మణివిమోహితేసతితత్రత స్మిన్ కాలేమయాప్రత్యాదిష్టంతపేత్యుత్తరందత్తం-తపఇతి॥ తపఏవమేసాక్షాత్ హృదయం మనస్థానాపన్నం హేఅన ఘనిర్దోషఆత్మానంసూక్ష్మచేతనాచేతనశరీరకం॥౨౩॥సృజామీతి॥గ్రసామిసంహరామి-బిభర్మిపాలయామి- వీర్యంశ క్తిః॥చం॥తపసాసృజామిస్థూలచేతనాచేతనతయాసృజామి॥శ్రు॥తదాత్మానగ్గ్ స్వయమకురుతేతిశ్రుతేః-ఇత్థంజగత్ పు నస్తపసాగ్రసామివిశ్వంజగత్తపసాబిభర్మిపరిపాలయామి-అతస్తపఏవమేదుస్తరంవీర్యంఅతిశయితశక్తిరూపం॥౨౪॥ వరంవరయేత్యుక్తంభగవంతంతత్రాహ॥భగవన్నితి॥అధ్యక్షఃఅధిష్ఠాతా-గుహాంగుహాయాంబుద్ధౌ అవస్థితః - యద్యపివే దతథాపీత్యుత్తరేణాన్వయః॥చం॥ హేభగన్ అధ్యక్షఃప్రశాస్తాసన్ గుహాంహృదయగుహాం మవస్థితః భగవాన్ అప్రతి హతేన అప్రతిహతేన ప్రజ్ఞానేన సత్వవిషయకజ్ఞానేనసర్వభూతానాంచికీర్షితంకర్తుమిచ్ఛావిషయీభూతమర్థంవే ద॥౨౫॥తథేతి॥నాథమానస్యయాచమానస్యఉపతప్యమానస్యేతి వాహ్యే నాథనాథయ అశంసయప్రయచ్ఛ - నాథితం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాచితం నాధనాధృయాఞ్చోపతాపైశ్వర్యాశీష్షు-నాధితమేవాహ-పరంసూక్ష్మంఅపరంస్థూలంచ తేరూపంయథాజానీ
యాం॥చం॥అథాపితథాపిఅరూపిణఃకర్మాదిహేతుకరూపరహితస్య తేతవ-పరాపరేరూపేస్థూలసూక్ష్మేరూపేఅహం
యథాజానీయాంతథా హేనాథనాథమానస్య ప్రార్థయానస్యమేనాథితంప్రార్థితం నాధృయాఞ్చాయామితి ధా
తుఃనాథయసాథయ-ధాతూనామనేకార్థత్వాత్ అత్రనాధిస్సాథనేవర్తతే॥౨౬॥ యథేతి॥ యథాచ త్వంక్రీడసిత
థాతద్విషయాంమనీషాంమయి దేహీత్యుత్తరేణాన్వయః. నానాశక్త్యుపబృంహితంవిశ్వంవిలుంపన్ సంహరన్విసృజన్
వివిధంసృజన్బిభ్రత్ పాలయన్ఆత్మనాస్స్వయమేవాత్మానం బ్రహ్మాదిరూపంగృహ్ణన్క్రీడన్ ॥ చం ॥ ఆత్మమాయాయో
గేనస్వశక్తివైభవేన-నానాశక్త్యుపబృంహితంన కేవలశక్తియుక్తంఆత్మానమాత్మనా బిభ్రత్ స్వేనైవ బిభ్రత్అన
న్యాధీనస్వాత్మసత్తాకస్సన్ఇదంజగద్విలుంపన్సంహరన్-విసృజన్వివిధరూపేణసృజన్-గృహ్ణన్ పరిపాలయన్॥౨౭॥
క్రీడసీతి॥ఊర్ణుతేతంతుభిరాత్మానంఆచ్ఛాదయతి॥చం॥ఊర్ణనాభిస్తంతువాయకీటఃయథాఊర్ణుతేతంతుజాలైః పటా
కారంసృజతి-స్థాపయత్యుపసంహరతేచ ఏవ మమోఘసంకల్పస్సన్ క్రీడసిహేమాధవతథాఊర్ణనాభివత్-తద్విష
యాంసృష్టివిషయాంమనీషాంబుద్ధిం-దేహి॥౨౮॥తర్హిసృష్టేరుద్విగ్నఏవతత్త్వజ్ఞానంప్రార్థయసేనేత్యాహ॥భగవ
దితి॥ భగవతాత్వయాశిక్షితమనుశిష్టంఅతంద్రితః అనలసస్సన్ కరిష్యామితర్హి కిమనేన తత్త్వజ్ఞానేన నతత్రాహ
యస్మాదేవంభూతాత్తవానుగ్రహాత్ప్రజాసర్గమీహమానఃకుర్వన్నపిఅహంకారాదిభిర్బద్ధోనభవేయమితి॥చం॥ భగ
వచ్ఛిక్షితంభగవతాత్వయాశిక్షితమర్థంఅతంద్రితస్సన్ అహంకరవాణిఏవం రజోగుణప్రధానస్య సిసృక్షాశాలినస్త
వకథంబంధముక్తిరతఆహ-నేతియదనుగ్రహాత్ యస్యభగవతోనుగ్రహాత్ కృపావశాత్ప్రజాసర్గం ఈహమానఃఇ

తోగుహః। వేదహ్యప్రతిరుద్ధేనప్రజ్ఞానేనచికీర్షితమ్॥ ౨౫॥ తథాపినాథమానస్యనాథనాథయనాథి
తమ్।పరాపరేయథారూపేజానీయాం తేత్వరూపిణః॥౨౬॥యథాత్మమాయాయోగేననానాశక్త్యుప
బృంహితమ్।విలుంపన్విసృజన్గృహ్ణన్బిభ్రదాత్మానమాత్మనా॥౨౭॥క్రీడస్యమోఘసంకల్పఊర్ణనా
భిర్యథోర్ణుతే।తథాతద్విషయాం దేహిమనీషాంమయిమాధవ॥౨౮॥భగవచ్ఛిక్షితమహంకరవాణిహ్యతం
ద్రితః।నేహమానఃప్రజాసర్గంబధ్యేయంయదనుగ్రహాత్॥౨౯॥యావత్సఖాసఖ్యురివేశతేకృతః ప్రజా
దిసర్గేవిభజామిభోజనమ్।అవిక్లబస్తేపరికర్మణిస్థితోమామేసమున్నద్ధమదోజమానినః॥ ౩౦॥ శ్రీభగ
వాన్॥జ్ఞానంపరమగుహ్యంమేయద్విజ్ఞానసమన్వితమ్।సరహస్యంతదంగంచగృహాణగదితంమయా॥౩౧॥

చ్ఛన్నపినబధ్యేయంనబద్ధోభూయాసంతథాతద్విషయాం బుద్ధిందేహీతిపూర్వేణాన్వయః॥ ౨౯॥ ఆవశ్యంచమదోభవి
తాసచకంచిత్కాలంమాభూదితిప్రార్థయతే॥ యావదితి॥భోఈశ-తేత్వయాలౌకికస్యసఖ్యుస్సఖేవాహంకృతః-కర
స్పర్శాదినాసమత్వేనసమ్మానితస్సన్ప్రజాసర్గరూపేతవపరికర్మణిసేవాయాంస్థితః- అవిక్లబఃఅవ్యాకులఏవయావ
జ్జనంవిభజామిఉత్తమమధ్యమాధమభేదేనసృజామితావత్త్వత్సంమాననాదహమప్యజః స్వతంత్రఇతిమానినోమే- సము
న్నద్ధః ఉత్కటోమదోమాభూత్-యద్వామదోమాసమున్నద్ధ - మాసమున్నహ్యతాం - ఉద్రిక్తో నభవే దిత్యర్థః॥
చం॥ హేఈశభగవన్ప్రజాసర్గేప్రజాసృష్టిరూపేకార్యేసఖ్యుస్తేసఖివత్కృతస్సన్అస్మదీనామీశేనాపిత్వయాకృపావ
శాత్ సఖ్యుస్సఖివద్వర్తమానస్యతెసఖావత్కృతస్సన్సఖ్యాసహసఖాయథాభోజనంభోగ్యజాతంవిభజతి - తేన సహ
భోజ్యాననుభవతి-తథాహమపిత్వయావిష్ణునామ్నాసహభోజనంవిభజామి-తవస్థితావధికారవత్ త్వత్తుల్యసర్గాధికా
రీసన్త్వయాసహభోగ్యజాతంవిభజ్యత్వమివానుభవామి- అతస్తేషాంసఖ్యుస్సఖేవకృతః - ఇత్థంతుల్యాధికారవాన్
సన్యావత్ స్థాస్యామి తావదవిక్లబఃశ్రమరహితఃతవపరికర్మణిపరిచర్యారూపేకర్మణిస్థితస్సన్యావజ్జీవంస్థాస్యామి
కించాయమపరోవరోమమవరణీయోస్తి-అజమానినఃబ్రహ్మాణంమన్యమానస్యమెసమున్నద్ధమదః అధికారప్రయుక్తోధిక
గర్వఃమాభూత్-శ్రీమతశ్చాత్మనాశఃఅతస్తత్తుల్యాధికారం ప్రాపితస్య మె ఐశ్వర్యగర్వో మాభూదిత్యయంవరస్త్వ
యాదాతవ్యఇతిభావః॥౩౦॥జ్ఞానమితి॥జ్ఞానంశాస్త్రార్థంవిజ్ఞానంఅనుభవః-రహస్యంభక్తిః- సుగోప్యమపివక్ష్యామీత్యా
దినిర్దేశాత్తస్యాంగంసాధనం॥చం॥హేబ్రహ్మన్విజ్ఞానసమన్వితంవిజ్ఞానవిశిష్టంభక్తిరూపంజ్ఞానం తేనసమన్వితం సహి
తంయత్ జ్ఞానందేహాదివిలక్షణాత్మవిషయకం పరమగుహ్యంపరమరహస్యమస్తిసరహస్యం రహస్యశాస్త్ర సహితం
తత్ జ్ఞానం మయాగదితంతదంగంచగృహాణ-గృహ్ణీష్వ ॥౩౧॥ ననుత్వద్దర్శనేప్యసమర్థోహంకథంజ్ఞానాధికారీస్యాం.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్రాహ॥ యావానితి॥ యావాన్ స్వరూపతః యథాప్రకారేణభవామీతియథాభావః- యానిరూపాణిగుణాః కర్మాణి చ యస్య॥ చం॥ అహం యావాన్ యావత్పరిమాణః యథాభావః భావః॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేతి శ్రుతిసిద్ధసత్యత్వజ్ఞానత్వానంత్యాదిరూపః స్వరూపనిరూపకధర్మః యథాభావః యాదృశపూర్వోక్తగుణవిశిష్టః యద్రూపగుణకర్మకః రూపం దివ్యమంగళవిగ్రహః గుణాః॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ - పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతే స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితాః నిరూపితస్వరూపవిశేషణీభూతాః జ్ఞానాదికల్యాణగుణాః- కర్మాణిదివ్యచేష్టితాని-సృష్టిస్థితిసంహారాదిరూపాణి తాని యాదృశాని యస్య సః - యద్రూపగుణకర్మకః ఏవం యథావిధప్రకారోహం తథైవ మదనుగ్రహాత్ తత్త్వజ్ఞానమస్తు ॥ ౩౨ ॥ తదేవ సమ్యగుపదిశన్ యావానిత్యస్యార్థం స్ఫుటయతి॥ అహమితి॥ అహమేక ఏవాగ్రే సృష్టేః పూర్వం ఆసం స్థితః నాన్యత్ కించిత్ యత్ - సత్ స్థూలం అసత్సూక్ష్మం పరం తయోః కారణం ప్రధానం తస్యాప్యంతర్ముఖతయా తదా మయ్యేవ లీనత్వాత్ అహం చ తదా ఆసమేవ కేవలం-న చాన్యదకరవం-పశ్చాత్సృష్టేః అనంతరమపి-అహమేవాస్మి యదేతద్విశ్వం తదప్యహమస్మి- ప్రళయే యోవశిష్యేత సోప్యహమేవ అనేనాద్యంతత్వాదద్వితీయాచ్చ పరిపూర్ణోహమిత్యుక్తం భవతి॥ చం॥ అగ్రే ప్రళయదశాయాం అహమేక ఏవావస్థితః పరం మత్తోన్యద్యత్సదసత్ చేతనాచేతనాత్మకం వస్తు ఇదానీం దృశ్యతే తన్మత్తోన్యద్వస్తు నైవ నాస్త్యేవ- ఏతచ్చరాచరాత్మకం యచ్చేదానీం దృశ్యతే తదహమేవ నమత్తో వ్యతిరిక్తం॥ శ్రు॥ సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి- బహుభవనసంకల్పపూర్వకం మమైవ బహువిధప్రపంచరూపేణ జాతత్వాత్ - తథా పశ్చాచ్చ యోవశిష్యతే ఇదానీం పరిదృశ్యమానస్యానిఖిలస్యాపి ప్రపంచస్య విలయదశాయాం యదవశేషమేష్యతి తచ్చాహమేవాస్మి ॥ ౩౩॥ యథాత్మ మాయా యోగేనేత్యనేన మాయాయా అపి పృష్టత్వాద్వక్ష్యమాణోపయోగిత్వాచ్చ - మాయాం నిరూపయతి ॥ ఋతఇతి॥ ఋతేర్థం వినాపి వాస్తవమర్థం యత్ యతః కిమప్యనిరుక్తం ఆత్మని అధిష్ఠానే ప్రతీయేత సదపి న ప్రతీయేత తత్- ఆత్మనో మమ

యావానహం యథాభావో యద్రూపగుణకర్మకః। తథైవ తత్త్వవిజ్ఞానమస్తు తే మదనుగ్రహాత్॥౩౨॥
అహమేవాసమేకోగ్రే నాన్యద్యత్సదసత్పరమ్। పశ్చాదహం యదేతచ్చ యోవశిష్యేత సోస్మ్యహమ్॥౩౩॥
ఋతేర్థం యత్ప్రతీయేత న ప్రతీయేత చాత్మని। తద్విద్యాదాత్మనో మాయాం యథాభాసో యథా తమః॥౩౪॥
యథా మహాంతి భూతాని భూతేషూచ్చావచేష్వను। ప్రవిష్టాన్యప్రవిష్టాని తథా తేషు న తేష్వహమ్॥౩౫॥
ఏతావదేవ జిజ్ఞాస్యం తత్త్వజిజ్ఞాసునాత్మనః। అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం యత్స్యాత్సర్వత్ర సర్వ

మాయాం విద్యాత్ యథా అభాసో ద్విచంద్రాదిరితి అర్థం వినా ప్రతీతౌ దృష్టాంతః - యథాతమ ఇతి సతో ప్రతీతౌ తమః రాహుః యథా గ్రహమండలే స్థితోపి న దృశ్యతే॥ చం॥ ప్రపంచోత్పత్తిస్థితివిలయదశాయాముపాదానత్వేన ప్రతీయతే తత్ప్రకృతితత్త్వమేవ ఆత్మనో మమ మాయాం విద్యాత్ మమ ప్రకృతిం విద్యాత్ ॥ శ్రు ॥ మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమితి శ్రుతిః ఆత్మస్వరూపం కీదృశం ప్రకృతితత్త్వం చ కీదృశమిత్యత ఆహ. యథాభాసో యథా తమ ఇతి భాసః ప్రకాశో యథా తథాత్మా యథా తమస్తథా మాయా మాయాశబ్దవాచ్యా ప్రకృతిః జడత్వాత్ తమస్తుల్యా ఆత్మా స్వయం ప్రకాశత్వాత్ తేజస్తుల్య ఇతి భావః॥ ౩౪॥ యథాభాస ఇత్యేతత్ స్పష్టయతి॥ యథేతి॥ యథా మహాభూతాని భౌతికేషు అనుసృష్టైరనంతరం ప్రవిష్టానీవ తేషూపలభ్యమానత్వాత్ - అప్రవిష్టాని ప్రాగేవ కారణతయా తేషు విద్యమానత్వాత్ తథా తేషు భూతభౌతికేష్వహం ఏవంభూతామమసత్తేత్యర్థః॥ చం॥ మహాంతి భూతాని మహాపరిమాణాని ఆకాశాదీని భూతాని ఉచ్చావచేష్వధికపరిమాణేష్వల్పపరిమాణేషు చ ప్రాణిషు యథా అంతః ప్రవిష్టాన్యప్యప్రవిష్టాని చ భవంతి ప్రవిష్టానామప్రవిష్టత్వం నామ తేషాం ఛేదనదహనక్లేదనశోషణాది సద్భావేపి తదంతః ప్రవేశప్రయుక్తతాదృశదోషరాహిత్యం ఆకాశాదికం హి సర్వేష్వంతః ప్రవిష్టమపి సద్గతైః పూర్వోక్తైర్దోషైః న స్పృశ్యతే తథా తేషు భూతేషు ప్రవిష్టోప్యహం న ప్రవిష్టశ్చ తద్గతవికారైర్న మమాపి వికార ఇతి భావః॥ ౩౫॥ సాధనమాహ॥ ఏతావదితి॥ ఆత్మనః తత్త్వజిజ్ఞాసునా ఏతావదేవ జిజ్ఞాస్యం విచార్యం తదేవాహ అన్వయః కార్యేషు కారణత్వేనానువృత్తిః కారణావస్థాయాం చ తేభ్యో వ్యతిరేకః- తథా జాగ్రదాద్యవస్థాసు తత్సాక్షితయా అన్వయః - వ్యతిరేకశ్చ సమాధ్యాదౌ ఏవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం యత్స్యాత్ సర్వత్ర సర్వదా చ తదేవాత్మనః స్వరూపం అన్వయవ్యతిరేకసాధనేనాత్మా జిజ్ఞాస్య ఇత్యర్థః॥ చం॥ ఆత్మనస్తత్త్వజిజ్ఞాసునా పరమాత్మతత్త్వజిజ్ఞాసునా ఏతావదితి జిజ్ఞాస్యం జిజ్ఞాసా విషయీభూతం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏతావదేవకింతదిత్యతఆహ- అన్వయేతి॥యద్వస్తు అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం సర్వత్ర సర్వదా అస్తిఅన్వయఃకారణత్వేనా న్వయః-వ్యతిరేకఃఅఖిలహేయప్రత్యనీక కల్యాణైకతానత్వేన స్వేతర సమస్తవస్తుభేదః ఉభాభ్యామన్వయ వ్యతిరేకాభ్యాంవిశిష్టంసత్ యద్వస్తుసర్వత్రసదాస్యాత్ సర్వేషు దేశేషు సర్వేషు కాలేషు చస్యాత్ ఏతదేవజిజ్ఞాస్యమిత్యన్వయః॥౩౬॥యత్ప్రార్థితం నేహమానఃప్రజాసర్గమితితత్ప్రసాదీకరోతి॥ఏతదితి॥ ఏతన్మమమతంసమ్యగనుతిష్ఠ - సమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యేణకల్పేషుయేవికల్పాఃవివిధాఃసృష్టయః తేషువిమోహం కర్తృత్వాభినివేశంనయాస్యతీతి ॥చం॥ హేబ్రహ్మన్ పరమేణసమాధినామమైతన్మతంసమాతిష్ఠ-ఏవంసతిభవాన్ కర్హిచిత్కదాచిదపికల్పవికల్పేషు అవాంతరకల్పేషుతథావిశిష్టేషుమహాకల్పేషుచఅతిభయంకరేషునముహ్యతినబుద్ధిమోహంప్రాప్నోతి॥ ౩౭ ॥ సంప్రదిశ్యేతి॥ ఏవం సంప్రదిశ్య జనానాం పరమేష్ఠినం పరమే ఆధిపత్యేస్థితం బ్రహ్మాణంఆత్మనః తద్రూపం న్యరుణత్ అంతర్హితవాన్॥చం॥అజనఃఉత్పత్త్యాదివికారరహితోహరిః జనానాం పరమేష్ఠినం లోకపితామహం బ్రహ్మాణమేవంసంప్రదిశ్య ఆజ్ఞాప్యతస్యపశ్యతస్సతఃతస్మిన్ పశ్యతిసతిఆత్మనఃస్వస్యతద్రూపంపూర్వోక్తచతుర్భుజత్వాదియుక్తం దివ్యమంగళవిగ్రహంన్యరుణత్ తిరోదధే॥౩౮॥అంతర్హితేతి॥అంతర్హితఃఇంద్రియార్థఃప్రత్యక్షరూపం యేనతస్మై బద్ధాంజలిస్సన్॥ చం॥అంతర్హితేంద్రియార్థాయఇంద్రియార్థోరూపశబ్దాదిఃఅంతర్హితస్తిరోహితఃఇంద్రియార్థోయస్యతస్మై తాదృశాయతిరోహితస్వరూపాయేత్యర్థఃతస్మైహరయేఅవహితాంజలిఃసావధానంకృతాంజలిః-సర్వభూతమయఃపృథివ్యాదిసర్వభూతప్రచురఃపృథివ్యాదికంసృష్టయేసహకారిత్వేనస్వీకృతవానిత్యర్థఃతాదృశోబ్రహ్మాఇదంవిశ్వంజగత్ పూర్వవత్పూర్వబ్రహ్మకల్పవత్ ససర్జ॥శ్రు॥ ధాతా యథాపూర్వమకల్పయదితిశ్రుతిః ॥ ౩౯॥ తదనంతరం పూర్వోక్తో బ్రహ్మా

దా॥౩౬॥ఏతన్మతంసమాతిష్ఠపరమేణసమాధినా।భవాన్కల్పవికల్పేషునవిముహ్యతి కర్హిచిత్॥ ౩౭॥
శ్రీశుకః॥సంప్రదిశ్యైవమజనోజనానాంపరమేష్ఠినమ్ । పశ్యతస్తస్యతద్రూపమాత్మనో న్యరుణద్ధరిః॥
౩౮॥అంతర్హితేంద్రియార్థాయహరయేవిహితాంజలిః । సర్వభూతమయోవిశ్వంససర్జేదంసపూర్వవత్॥౩౯॥ప్రజాపతిర్ధర్మపతిరేకదానియమాన్యమాన్।భద్రంప్రజానామన్విచ్ఛన్నాతిష్ఠత్స్వార్థకామ్యయా॥౪౦॥తంనారదఃప్రియతమోరిక్థాదానామనువ్రతః । శుశ్రూషమాణశ్శీలేనప్రశ్రయేణదమేనచ॥౪౧॥మాయాంవివిదిషన్విష్ణోర్మాయేశస్యమహామునిః । మహాభాగవతో రాజన్ పితరంపర్యతోషయత్॥౪౨॥తుష్టంనిశామ్యపితరంలోకానాంప్రపితామహమ్। దేవర్షిః పరిపప్రచ్ఛ భవాన్యన్మానుపృచ్ఛతి॥ ౪౩॥ తస్మా ఇదంభాగవతంపురాణందశలక్షణమ్ । ప్రోక్తంభగవతాప్రాహప్రీతః పుత్రా

నారదసంవాదఃప్రవృత్తఇత్యాహ-పంచభిః॥ప్రజాపతిరితి॥ప్రజానాంభద్రమన్విచ్ఛన్ విమృశన్నేవ స్వార్థకామ్యాస్వప్రయోజనేచ్ఛాతయాయ మనియమానన్వతిష్ఠత్ ॥ చం॥ ధర్మపతిః ప్రజాపతిః ధర్మపరిపాలకోబ్రహ్మా- ప్రజానాంభద్రమన్విచ్ఛన్ శ్రేయఃకర్తుమిచ్ఛన్- స్వార్థకామ్యయా ప్రజాక్షేమకరణరూపస్వప్రయోజనకామ్యయాఏకదాకాలవిశేషేనియమాన్యమాంశ్చాతిష్ఠత్-యమనియమాదిపూర్వకంతపోన్వతిష్ఠదిత్యన్వయః॥౪౦॥ తమితి॥ రిక్థాదానాంపుత్రాణాంమధ్యే ప్రియతమః తంపితరం సేవమానః శీలాదినాపరితోషయామాసేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ చం॥ రిక్థాదానాందాయాదానాం పుత్రాణాంమధ్యే ప్రియతమః ఇతరాపేక్షయాఅధికప్రీతివిషయః అనువ్రతః పితరమనుసరన్ తస్యతపోనుష్ఠానకాలే శీలేన సదాచారేణ శుశ్రూషమాణోనారదః తం బ్రహ్మాణం ప్రతిప్రశ్రయేణవినయేనఇదంవక్ష్యమాణంవాక్యమబ్రవీత్॥౪౧॥మాయామితి॥కిమిచ్ఛన్ మాయాం వేదితుమిచ్ఛన్॥చం॥ హే రాజన్ మాయేశస్యప్రకృతినియామకస్య-భగవతోవిష్ణోః మాయాంవిచిత్రశక్తిం ప్రకృతింవావివిదిషన్ వేత్తుమిచ్ఛన్ మహాభాగవతోమహామునిః నారదఃపితరంపర్యతోషయత్ శుశ్రూషయాసంతుష్టంచకార॥ ౪౨॥ తుష్టమితి॥ లోకానాంప్రపితామహంపితృపితామహప్రభృతీనామపికారణత్వాత్ నిశామ్యదృష్ట్వాజ్ఞాత్వేత్యర్థః మామాం॥౪౩॥తస్మా ఇతి॥భగవతాచతుశ్శ్లోక్యాసంక్షేపేణప్రోక్తంవిస్తరేణప్రాహ-దశలక్షణానిలక్షణీయాఅర్థావిద్యంతేయస్మిన్తత్॥ చం॥ తస్మాత్ పుత్రస్యప్రశ్నాత్ పుత్రాయ ప్రీతోభూత్తకృత్ బ్రహ్మాభగవతా ప్రోక్తం అతఏవ భాగవతం నామభగవచ్ఛబ్దాత్ తేనప్రోక్తమిత్యర్థేప్రాగ్దీవ్యతోణిత్యణ్ భాగవతమితిప్రసిద్ధందశలక్షణంసర్గప్రతిసర్గాదివక్ష్యమాణదశలక్షణసహితంపురాణంవేదవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దనాదిత్వాత్ పురాణశబ్దవాచ్యం,గ్రంథమాహ-నను వ్యాసప్రోక్తస్య భాగవతస్య కథం వేదవదనాదిత్వమితి చేదుచ్యతే భాగవతం నామ న కేవలం గ్రంథః అపితు గ్రంథప్రతిపాద్యో భగవదవతారకథాప్రసంగః సచ కల్పే కల్పే భగవదవతారాణాం విద్యమానత్వాత్తచ్చరితస్యాప్రవాహతో నిత్యత్వాత్ తత్కథాప్రసంగోప్యనాదిరేవ అతఏవ బ్రహ్మణో వేదోపదేశసమయే వేదవత్పురాణేతిహాసాదికమప్యుపదిష్టమిత్యుచ్యతే గ్రంథప్రణయనం తు తస్య కథాప్రసంగస్య ప్రళయాదివశాదుపద్రవేజాతే వేదవదేవ భగవదుపదేశపూర్వకం పునః ప్రవర్తనాయ ఇయాన్ భేదః వేదపురాణాదీనాం తు భేదః వేదస్య పదవాక్యానువాకాద్యనుక్రమః పూర్వపూర్వానుక్రమాభిన్నః అతస్తస్య నిత్యత్వేన వ్యవహారః - పురాణాదీనాం తు కథానుక్రమః అనాదిః వాక్యానుక్రమస్తు తత్తద్గురూపదేశలబ్ధకథానుసారి వ్యాసపరాశరాద్యాధునికభగవదంశభూతపురుషకల్పిత ఇతి- అతః పురాణానాం పురాణత్వమితి జ్ఞేయం॥౪౪॥తత్సంప్రదాయతో భాగవతం జ్ఞాతవ్యమిత్యాశయేనాహ॥నారద ఇతి॥౪౫॥భాగవతవ్యాఖ్యానేనైవ తవ ప్రశ్నానాముత్తరం దాస్యామీత్యాహ॥యదితి॥శ్లో॥ పురుషావయవైర్లోకాస్సపాలాః పూర్వకల్పితాః ఇత్యాదినా వై రాజాత్పురుషాదిదం విశ్వం కథమాసీదితి యదహం త్వయా పృష్టః తద్యథావదుపాఖ్యాస్యామి శృణ్వితి॥చం॥ త్వయాహం యదుత పృష్టః యదర్థజాతం పృష్టః తత్ ఇదం జగద్వై రాజాత్పురుషాత్ అండాధిష్ఠాతుః ప్రపంచశరీరకాత్ వైరాజపురుషాద్యథాసీత్ తచ్చాన్యాన్ ప్రశ్నాంశ్చ కృత్స్నశో వ్యాఖ్యాస్యే॥౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥తతో భాగవతవ్యాఖ్యాద్వారైవ దశమేస్ఫుటమ్। రాజప్రశ్నోత్తరం వక్తుమారేభే బాదరాయణిః॥ అతీతానంతరాధ్యాయే దశలక్షణం పురాణం ప్రాహేత్యుక్తం తాని దశలక్షణాని దర్శయతి॥ అత్రేతి ॥ మన్వంతరాణీశానుకథాః స్వేతి ద్వంద్వః సర్గాదయో నిరోధ పదార్థాః లక్ష్యంతే॥౧ ॥ నన్వేవమర్థభేదాచ్చాత్ర ప్రభేదస్స్యాదిత్యత్రాహ॥దశమస్యేయభూతకృత్॥౪౪॥నారదః ప్రాహ మునయే సరస్వత్యాస్తటే నృప । ధ్యాయతే బ్రహ్మ పరమం వ్యాసాయామితతేజసే॥౪౫॥యదుతాహం త్వయా పృష్టో వైరాజాత్పురుషాదిదమ్।యథాసీత్తదుపాఖ్యాస్యే ప్రశ్నానన్యాంశ్చ కృత్స్నశః॥౪౬॥ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వితీయస్కంధే- నవమోఽధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణిః॥అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణమూతయః। మన్వంతరేశానుకథా నిరోధో ముక్తిరాశ్రయః॥౧॥దశమస్య విశుద్ధ్యర్థం నవానామిహ లక్షణమ్। వర్ణయంతి మహాత్మానః శ్రుతేనార్థేన చాంజసా॥౨॥భూతమాత్రేంద్రియధియాం జన్మ సర్గ ఉదాహృతః।బ్రహ్మణో గుణవైషమ్యాద్విసర్గః పౌరుషస్స్మృతః॥౩॥స్థితిర్వైకుంఠవిజయః పోషణం తదనుగ్రహః।మన్వంతరాణి సద్ధర్మ ఊతయః కర్మవాసనాః॥

తి॥ దశమస్య ఆశ్రయస్య విశుద్ధ్యర్థం తత్త్వజ్ఞానార్థం - నవానాం లక్షణం స్వరూపకథనం-ఏకస్యైవ పార్థాన్యాన్నాయం-దోష ఇత్యర్థః- నన్వత్ర నైవం ప్రతీయత ఇత్యాహ - శ్రుతేన శ్రుత్యైవ శ్రుతిప్రతిపాద్యరూపేణ సృష్ట్యాదిస్థానేషు అంజసా సాక్షాద్వర్ణయంతి-అర్థేన తాత్పర్యవృత్త్యా చ తత్తదాఖ్యానేషు॥౨॥సర్గాదీనాం ప్రత్యేకం లక్షణమాహ॥ భూతమాత్రేతి॥ భూతాని ఆకాశాదీని-మాత్రాణి శబ్దాదీని- ఇంద్రియాణి చ ధీశబ్దేన మహదహంకారౌ-గుణానాం వైషమ్యాత్పరిణామాత్ బ్రహ్మణః పరమేశ్వరాత్కర్తుః భూతాదీనాం యద్విరాడ్రూపేణ స్వరూపతశ్చ జన్మ సర్గః-విసర్గమాహ-పురుషః వైరాజః తత్కృతః పౌరుషః చరాచరసర్గో విసర్గ ఇత్యర్థః॥చం॥భూతమాత్రేంద్రియధియాం భూతానాం పృథివ్యాదిపంచభూతానాం- మాత్రాణాం తదసాధారణధర్మాణాం గంధాదీనాం - ఇంద్రియాణామేకాదశేంద్రియాణాం-ధియాం తాదృశేంద్రియజన్యజ్ఞానానాం - జన్మ అత్ర సర్గ ఇత్యుదాహృతః-సర్గశబ్దేన ప్రతిపాదితః - బ్రహ్మణ ఇతి - బ్రహ్మణో భగవతః గుణవైషమ్యాత్ తమోరూపవిషమగుణపరిగ్రహాత్ పౌరుషః పురుషరూపేణ భగవతా కృతః విసర్గః లయః విసర్గశబ్దేన ప్రతిపాదితః॥౩॥స్థితిరితి॥ వైకుంఠస్య భగవతో విజయః-సృష్టానాం తత్తన్మర్యాదాపాలనేనోత్కర్షః-భగవదవతారైర్జగత్పాలనమిత్యర్థః-స్థితిః స్థానం-స్వభక్తేషు తస్యానుగ్రహః పోషణం- తదనుగృహీతానాం స్వతాం మన్వంతరాధిపతీనాం ధర్మః సద్ధర్మః-ఊతయః కర్మణాం వాసనాః వేష్టంతు సంతానే ఊయంతే కర్మభిః సంతన్యంత ఇత్యూతయః-వృధ్యర్థాత్సంశ్లేషార్థాద్వా వయతేర్ధాతోరిదం రూపం-ఊయంతే కర్మభిర్వర్ధంతే సంశ్లిష్యంత ఇతి వా-ఊతయ ఇత్యర్థః॥చం॥వైకుంఠవిజయః భగవతో విజయః స్థితిః స్థానశబ్దేనోచ్యతే-తదనుగ్రహః వైకుంఠానుగ్రహః పరిపాలనం పోషణశబ్దేనోచ్యతే-మన్వంతరాణి తద్ధర్మాః మన్వంతరేష్వనుష్ఠేయధర్మాః మన్వంతరశబ్దేనాభిధీయంతే.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మన్వంతరధర్మాణాంబహుత్వాత్ మన్వంతరాణీతిబహువచనమ్మన్వంతరశబ్దోలక్షణయామన్వంతరధర్మేషువర్తతఇత్య ర్థః-కర్మవాసనాఃపుణ్యపాపరూపకర్మవాసనాఃఊతిశబ్దేనాభిధీయంతే॥౪॥ఈశానుకథామాహ॥అవతారేతి॥హరేర వతారానుచరితంఅస్యానువర్తినాంచసత్కథాఃఈశానుకథాఃప్రోక్తావిత్యర్థః॥చం॥ఈశానుకథేత్యస్యార్థమాహ- అస్యభగవతఃఅవతారానుచరితంఅవతారకథావర్ణనం-అస్యానువర్తినాంభగవద్భక్తానాంచప్రశాంతాఃశాంతిరస ప్రధానాః-నానాఖ్యానోపబృంహితాఃబహువిధైరాఖ్యానైరుపబృంహితాఃసత్కథాశ్చఈశానుకథేత్యుచ్యంతే॥౫॥ని రోధమాహ॥నిరోధఇతి॥ అస్యాత్మనఃజీవస్యహరేర్యోగనిద్రాంఅనుపశ్చాచ్ఛక్తిభిఃస్వోపాధిభిస్సహశయనంలయఃనిరో ధఃఅన్యథారూపం అవిద్యయాఅభ్యస్తంకర్తృత్వాదిహిత్వాస్వస్వరూపేణబ్రహ్మతయావ్యవస్థితిర్ముక్తిః॥చం॥అస్యాత్మ నఃపరమాత్మనఃశక్తిభిస్సహఅనుశయనంప్రళయపయోనిధౌశయనంనిరోధఃనిరోధశబ్దేనోచ్యతే-అన్యథారూపంహిత్వా స్వరూపేణవ్యవస్థితిర్ముక్తిఃనిత్యస్యజ్ఞానానందామలాత్మనఃజీవస్యాన్యథారూపంకర్మకల్పితందేవమనుష్యాదిరూపంహి త్వాపునఃస్వస్వరూపేణజ్ఞానానందామలత్వాదిరూపేణావస్థానంముక్తిశబ్దార్థఇతిభావః॥౬॥ ఆభాసఇతి ॥ ఆభాసః సృష్టిః - నిరోధోలయశ్చయతోభవతి - అధ్యవసీయతేప్రకాశ్యతేచబ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిప్రసిద్ధః ఆశ్రయఃకథ్యతే॥ చం ॥ అనంతరందశమస్యాశ్రయశబ్దస్యార్థమాహ-ఆభాసశ్చప్రపంచస్యోత్పత్తిఃస్థితిశ్చనిరోధశ్చలయశ్చయతోబ్రహ్మ ణఃఅధ్యవసీయతేనిశ్చీయతేసఆశ్రయః నిఖిలప్రపంచోపాదానత్వాద్బ్రహ్మైవఆశ్రయశబ్దేనోచ్యత ఇత్యర్థఃసఆశ్ర యఏవపరంబ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిచఉచ్యతే॥ ౭ ॥ ఆశ్రయస్వరూపమపరోక్షానుభవేనస్పష్టందర్శయితుంఅధ్యాత్మాదివి భాగమాహ॥ యఇతి ॥ యోయమాధ్యాత్మికఃపురుషఃచక్షురాదికరణాభిమానీద్రష్టాజీవఃసఏవాధిదైవికఃచక్షురాద్యధి ష్ఠాతాసూర్యాదిఃతత్రైకస్మిన్నేవఉభయోర్ద్విరూపోవిచ్ఛేదోయస్మాత్సఆధిభౌతికఃచక్షుర్గోళకాద్యుపలక్షితోదృశ్యో దేహః-పురుషఇతిపురుషస్యజీవస్యోపాధిః॥ శ్రీ ॥ సవాఏషపురుషోన్నరసమయ ఇతిశ్రుతేః॥ చం ॥ ఏవంసర్గాద్యాశ్ర

యః॥అవతారానుచరితంహరేరస్యానువర్తినామ్। పుంసాంచసత్కథాఃప్రోక్తానానాఖ్యానోపబృంహి
తాః॥౫॥నిరోధోస్యానుశయనమాత్మనస్సహశక్తిభిః। ముక్తిర్హిత్వాన్యథారూపంస్వరూపేణవ్యవస్థి
తిః॥౬॥ఆభాసశ్చనిరోధశ్చయతస్త్వధ్యవసీయతే।సఆశ్రయఃపరంబ్రహ్మపరమాత్మేతిశబ్ద్యతే॥ ౭ ॥ యో
ధ్యాత్మికోయంపురుషస్సోసావేవాధిదైవికః।యస్తత్రోభయవిచ్ఛేదస్సస్మృతోహ్యాధిభౌతికః॥౮॥ఏకమే

యాంత్రైదశభిర్లక్షణైర్విశిష్టంపురాణస్వరూపమభిధాయానంతరమాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికభేదేనపదార్థస్య త్రైవిధ్యంవదన్ ఆధిదైవికశబ్దస్యనిఖిలదేవతాధిష్ఠానభూతస్యభగవతశ్శరీరాధిష్ఠాతృతయా ఆధ్యాత్మికశబ్దవాచ్యేజీవే అంతర్యామితయాతచ్ఛరీరకతయాచ తదభేదేనవర్తమానమాదాయ ॥ శ్రీ॥తత్త్వమసిఅయమాత్మాబ్రహ్మేత్యాద్య ద్వైతశ్రుతిసిద్ధంతయోరభేదం ప్రథమమభిధాయ ఆత్మశబ్దనిర్దిష్టాభ్యాం ఉభాభ్యాంజీవపరమాత్మభ్యాంవిలక్షణంజడ భూతసంఘాతాత్మకంఆధిభౌతికశబ్దార్థమాహ-యఇతి-ఆత్మనిశరీరేఅధిష్ఠాతృతయావిద్యమానత్వాత్ ఆధ్యాత్మికశబ్ద వాచ్యోయోయంపురుషస్సోసావిహాధిదైవికః నిఖిలదేవాధిష్ఠాతృతయాఆధిదైవికశబ్దవాచ్యోభగవాన్నారాయణఏవఆ ధ్యాత్మికశబ్దవాచ్యజీవశరీరకతయాజీవాభిన్నఇత్యర్థఃతత్రతేషుఆధ్యాత్మికాదిషుత్రిషుఉభయవిచ్ఛేదఃపూర్వోక్తాత్మ ధ్యాత్మికాధిదైవికశబ్దవాచ్యజీవపరమాత్మాభిన్నఃయఃపదార్థః జడప్రకృతిఃప్రాకృతరూపఃసఃఆధిభౌతికఇతిస్మృతః॥ ౮॥ ఏకమితి ॥ ఏకమేతరాభావఇత్యేతేషాంఅన్యోన్యసాపేక్షసిద్ధత్వేనఅనాత్మత్వందర్శయతి- తథాహి-దృశ్యంవినా తత్ప్రతీత్యమేయంకరణంనసిద్ధ్యతి - నాపిద్రష్టానచద్రష్టారంవినాకరణప్రవృత్త్యనుమేయఃతదధిష్ఠాతాసూర్యాదిఃనచ తంవినాకరణంప్రవర్తతే-నచతద్వినాదృశ్యమిత్యేవంఏకతరస్యాభావేఏకంనోపలభామహే-తత్రితదాత్త్రితయంఆ లోచనాత్మకేనప్రత్యయేనయోవేదసాక్షితయాపశ్యతిసఃపరమాత్మాఆశ్రయః తేషామపిపరస్పరాశ్రయత్వమస్త్యేవేతిత ద్వ్యవచ్ఛేదార్థంవిశేషణంస్వాశ్రయః - అనన్యాశ్రయఃసచాసావన్యేషామాశ్రయశ్చేతి - తథాచభగవాన్వక్ష్య తి॥శ్లో॥ దృగ్రూపమార్కంవపురత్రరంధ్రేపరస్పరంసిద్ధ్యతియస్స్వతఃఖే - ఆత్మాయదేషామపరోయఆద్యఃస్వయాను భూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిరితి॥ఏతేనైవవ్యభిచారిత్వాత్తేషాంమాయామయత్వమిత్యుక్తంఅతఏవ- పురుషావయవైర్లోకాస్స పాలాఃపూర్వకల్పితాః॥లోకైరముష్యావయవాస్సపాలైరిత్యనేనోక్తావిరోధోపిపరిహృతః॥చం॥ ఇత్థమాధ్యాత్మికాధి దైవికాధిభౌతికభేదేనచిదచిదీశ్వరరూపతత్త్వత్రయమేతృత్వంచాహ-పూర్వోక్తానామాధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదై

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కశబ్దవాచ్యానాంచిదచిదీశ్వరాణాంమధ్యేఏకంతత్త్వంఏకతరాభావేఅన్యతరాభావేశరీరస్యవాపరమాత్మనోవాఅభావేయథానోపలభామహే ఉభయాయత్తత్వాత్ జ్ఞాతృత్వస్య - తదాతత్రితేషుత్రిషుత్రితయమపియోవేదస స్వాశ్రయాశ్రయఃస్వాశ్రియాశ్శరీరేంద్రియాదయః తేషామాశ్రయఃఆత్మాపరమాత్మాసర్వేషాం దేహేంద్రియాత్మనాం తదాయత్తస్థితికత్వాత్॥౯ ॥ ఉక్తమేవాధ్యాత్మాదివిభాగంప్రపంచయన్॥ శ్లో ॥ యదుతాహంత్వయాపృష్టోవైరాజాత్పురుషాదిదమ్।యదాసీత్తదుపాఖ్యాస్యఇతిప్రతిజ్ఞాతం-తదుత్పత్తిప్రకారమాహ-పురుషఇతి-పురుషఃవైరాజః - అండంవినిర్భిద్యపృథక్కృత్య-వినిర్గతఃపృథక్ స్థితఇత్యర్థః. అయనంస్థానంఅన్విచ్ఛన్ విమృశన్-యతశ్శుచిఃస్వయం - అతఏవశుచీఃశుద్ధాః-అపఃగర్భోదకసంజ్ఞాః-అస్రాక్షీత్ససర్జ॥చం ॥ శుచిఃపరిశుద్ధఃసఃపురుషఃభగవానాద్యావండమండకోశంవినిర్భిద్యభిత్వాయదావినిర్గతఃతదాఆత్మనః స్వస్యాయనమన్విచ్ఛన్ స్థానమపేక్షమాణస్సన్ శుచీరపోజలానిఅస్రాక్షీత్ససర్జ॥౧౦॥ తాస్వితి ॥ అప్సువాసంనారాయణనామనిరుక్త్యాస్పష్టయతి-తేనఅప్సువాసేన - యత్ యస్మాత్పురుషఃపరఃతస్మాదుద్భవోయాసాం-నారాఃఆపఃఅయనమస్యేతినారాయణఇత్యర్థః- తదుక్తం॥శ్లో ॥ ఆపోనారాఇతిప్రోక్తాఆపోవైనరసూనవః।అయనంతస్యతాఃపూర్వంతేననారాయణస్స్మృతః॥చం॥స్వసృష్టాసుస్వేననిర్మితాసుతాస్వప్సుసహస్రపరివత్సరాన్ అవాత్సీత్ మహాంభసిశయనంచకార- తేనాప్స్వవస్థానేననారాయణోనామనారాయణఇతిప్రసిద్ధః-నారాఆపోఅయనంయస్యేతి బహువ్రీహిమవలంబ్యనారాయణశబ్దనిష్పత్తిరితిభావః - ననునారశబ్దస్యకథముదకపరత్వమితఆహ-యద్యస్మాత్కారణాత్ ఆదాఆపఃపురుషోద్భవాఃఅతః ఆపోనారాఇత్యుచ్యంతేనరీయతేనక్షీయతఇతినరోభగవాన్॥ శ్లో॥ జహ్నుర్నారాయణోనరఇతినరశబ్దస్యవిష్ణుసహస్రనామమధ్యపాఠేన భగవద్వాచిత్వాత్తస్యేమాఃనారాఃనరశబ్దాత్సంబంధసామాన్యేతస్యేదమిత్యణ్ - అతోనరోత్పన్నత్వాన్నారాఆపఃఅయనంయస్యసనారాయణఇతిప్రోక్తఇత్యర్థః॥౧౧॥తస్యప్రభావమాహ-ద్రవ్యమితి-ద్రవ్యండుపాదానంకర్మాదీనినిమిత్తాని-జీవఃభోక్తా- యస్యా

కతరాభావేయదానోపలభామహే।త్రితయంతత్రయోవేదసఆత్మాస్వాశ్రయాశ్రయః॥౯॥పురుషోండంవి
నిర్భిద్యయదాసౌసవినిర్గతః।ఆత్మనోయనమన్విచ్ఛన్నపోస్రాక్షీచ్ఛుచిశ్శుచీః॥౧౦॥తాస్వవాత్సీత్స్వసృష్టాసు
సహస్రపరివత్సరాన్।తేననారాయణోనామయదాపఃపురుషోద్భవాః॥౧౧॥ద్రవ్యంకర్మచకాలశ్చస్వ
భావోజీవఏవచ।యదనుగ్రహతస్సంతినసంతియదుపేక్షయా॥౧౨ ॥ ఏకోనానాత్వమన్విచ్ఛన్ యోగత
ల్పాత్సముత్థితః।వీర్యంహిరణ్మయందేవంమాయయావ్యసృజత్త్రిధా॥౧౩॥ అధిదైవమథాధ్యాత్మమధి

నుగ్రహాత్సంతికార్యక్షమాభవంతీత్యర్థః॥చం॥ ద్రవ్యంపృథివ్యాది-కర్మచపుణ్యాపాపరూపం - కాలశ్చకళాకాష్ఠాదిరూపఃసంవత్సరయుగకల్పాదిరూపశ్చ-స్వభావస్సత్త్వాదిఃజీవస్వభావోజ్ఞానాదిర్వా-జీవఏవచయదనుగ్రహతఃయస్యభగవతోనుగ్రహాత్సంతి-యదుపేక్షయాయస్యోపేక్షయానసంతిసర్వస్యాపిభగవత్సంకల్పాయత్తస్థితికత్వాత్॥౧౨ ॥ ఏకఇతి ॥ యోగఏవతల్పంశయ్యాతస్మాత్ వీర్యం గర్భరూపందేవంహిరణ్మయమితిప్రకాశబహుళం॥ చం ॥ ఏకఃఅద్వితీయోభగవాన్॥ శ్రు ॥ ఏకాకీనరమేదితిశ్రుత్యనుసారేణఏకత్వేనరతిమవిందన్ అతఏవనానాత్వమన్విచ్ఛన్ బహుస్స్యామితిబహుభవన సంకల్పపూర్వకబహుత్వంప్రాప్తుమిచ్ఛన్ యోగతల్పాత్ యోగనిద్రాయాస్తల్పస్థానాపన్నాచ్ఛేషపర్యంకాత్ సముత్థితస్సన్ మాయయాసత్త్వరజస్తమోమయ్యాప్రకృత్యాసహకారిణ్యాదేవోనారాయణఃవీర్యం॥ శ్లో॥ అపఏవససర్జాదౌతాసువీర్యమపాసృజత్।తదండమభవద్ధైమంసహస్రాంశుసమప్రభమిత్యాదిప్రమాణసిద్ధమప్సునిక్షిప్తమండోత్పాదనశక్తియుక్తంతేజోరూపంద్రవ్యంహిరణ్మయమండంత్రేధాఅసృజత్॥ ౧౩ ॥ అస్యైవప్రపంచః-అధీతిఏవమధిదైవాదిరూపేణత్రిధాభిన్నస్యాపికార్యస్యఏకంపౌరుషం పురుషసంబంధిక్రియాశక్తిరూపంత్రిధాభిద్యతేతియత్తచ్ఛృణు॥చం॥తత్త్రైవిధ్యమాహ- అధిదైవంఅండస్యత్రివిధాహంకారజన్యత్వాత్ తద్వదేవవైకారికశబ్దవాచ్యసాత్త్వికాహంకారాంశేన॥ శ్లో॥ వైకారికాన్మనోజజ్ఞేదేవావైకారికాదశేతిపూర్వోక్తరీత్యాదిగ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాణాంకారణత్వాచ్చఅధిదైవతమధ్యాత్మం ఆత్మనాజీవేనాధిష్ఠితానీంద్రియాణిఅత్రాధ్యాత్మశబ్దేనాభిధీయంతే- తైజసాఖ్యేనరాజసాహంకారాంశేన ఇంద్రియాణాంకారణీభూతమిత్యర్థః॥శ్లో॥తైజసాత్తువికుర్వాణాదింద్రియాణిదశాభవన్ । జ్ఞానశక్తిఃక్రియాశక్తిర్బుద్ధిః ప్రాణస్తుతైజసఇతిహ్యుక్తం- అతఃఅధ్యాత్మమధిభూతంతామసేనాంశేనఆకాశాదిభూతపంచకసాధనత్వాత్॥ శ్లో॥ తామసాదపిభూతాదేర్వికుర్వాణాదభూన్నభఇతిపూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్వోక్తప్రమాణానుసారేణఅధిభూతశబ్దవాచ్యం-ఏవంత్రివిధం హైరణ్మయమండంప్రభుర్నారాయణోఽసృజత్ - ఏవం త్రివిధస్యాండస్యత్రివృత్కరణజనితోఽయోవిశేషస్తమాహ - అథేతి - ఏవంపౌరుషంభగవదీయంవీర్యజన్యత్వాద్వీర్యం అండంయథాత్రివృత్కరణవశాత్ త్రిధాఅభిద్యత-తచ్ఛృణుత్రైవిధ్యోపపాదనం పంచీకరణోపలక్షణార్థంపంచీకృతానామేవపదార్థానాముత్పత్తిరగ్రేవక్ష్యమాణత్వాత్॥౧౪॥అంతరితి-అంతశ్శరీరేయఃఆకాశఃతస్మాత్క్రియాశక్త్యావిధంచేష్టమానస్యసతః-ఓజఃఇంద్రియశక్తిః-సహఃమనశ్శక్తిః-బలందేహశక్తిః-తతఃక్రియాశక్త్యాత్మనస్సూక్ష్మాద్రూపాత్ ప్రాణఃసూత్రాఖ్యః మహాన్ ముఖ్యః సఏవాసుః - అస్యాత్మకఃప్రాణస్సర్వేషాం॥ చం ॥ త్రైవిధ్యోపలక్షితపంచీకరణజన్యపదార్థోత్పత్తిమాహ-అంతశ్శరీరేఅండరూపశరీరస్యాంతఃవిచేష్టతఃపురుషస్యభగవతః ఆకాశాత్ ఆకాశరూపావయవాత్ ఓజస్సహోబలంచజజ్ఞిరేతేవాయోః కారణీభూతాగుణాఉత్పన్నాః తతః తేభ్యోగుణేభ్యఃతద్గుణకారణీభూతాత్ ఆకాశాద్వాప్రాణోమహానసుః మహాన్ శరీరస్థాపకతయోత్కృష్టః అతఏవాసురసుశబ్దవాచ్యఃప్రాణః ప్రాణాపానాదిభేదేనపాంచవిధ్యముపగతఃప్రధానీభూతఃప్రాణఃభగవదీయఃప్రాణవాయుర్జజ్ఞేః శ్రు॥ఆకాశాద్వాయురితిశ్రుతిః॥౧౫॥మహత్త్వందర్శయతి.అన్వితి-ప్రాణాఃఇంద్రియాణియఃప్రాణంతంచేష్టాం కుర్వతంఅనుపశ్చాత్ప్రాణంతిచేష్టాంకుర్వంతి-అపానంతంఅచేష్టాంత్యజంతం-పానంతిచేష్టాంత్యజంతి - రాజానమనుభృత్యాఇవ॥ చం ॥ సర్వజంతుషుప్రాణంతం ప్రాణకార్యాణి కుర్వంతం యంప్రాణమనుయం ప్రధానభూతం భగవదీయం ప్రాణమనుప్రాణాః ప్రాణినాంప్రాణాః అనుప్రాణంతిశరీరాణ్యనుప్రవిశ్యధారయంతి నరదేవంరాజానమనుగా భృత్యాఇవయమపానంతమపానకార్యాణికుర్వంతమనుసృత్యఅపానంతిచ॥ ౧౬ ॥ ప్రాణేనేతి - క్షిపతాచానయతానిమిత్తేన. క్షుత్తృడాదికంవిరాడ్జీవాభేదేనోపాసనార్థముక్తం-జాయతేస్మక్రియాత్మకః-తతోజక్షతః- భక్షయితుమిచ్ఛతఇత్యర్థః॥

భూతమితిప్రభుః।యదేకంపౌరుషంవీర్యంత్రిధాభిద్యతతచ్ఛృణు ॥ ౧౪॥ అంతశ్శరీరఆకాశాత్పురుషస్యవిచేష్టితః।ఓజస్సహోబలంజజ్ఞేతతఃప్రాణోమహానసుః॥ ౧౫ ॥ అనుప్రాణంతియంప్రాణాః ప్రాణంతంసర్వజంతుషు।అపానంతమపానంతినరదేవమివానుగాః॥ ౧౬ ॥ ప్రాణేనాక్షిపతాక్షుత్తృడంతరాజాయతేవిభోః।పిపాసతోజక్షతశ్చప్రాఙ్ముఖంనిరభిద్యత॥ ౧౭॥ ముఖతస్తాలునిర్భిన్నంజిహ్వాతత్రోపజాయతే।తతోనానారసోజజ్ఞేజిహ్వయాయోఽధిగమ్యతే॥౧౮॥వివక్షోర్ముఖతోభూమ్నోవహ్నిర్వాగ్వ్యాహృతంతయోః।జలేవైతస్యసుచిరంనిరోధస్సమజాయత॥౧౯ ॥ నాసికేనిరభిద్యేతాందోధూయతి

ప్రాక్రిథమం-నిరభిద్యతవిభక్తమభూత్॥ చం ॥ ఏవంభగవత్ప్రాణస్యతదీయాకాశాదోజః ప్రభృతిభ్యోవాఉత్పత్తిమనువర్ణ్య అనంతరంతస్యభగవతఃపురుషోత్పత్తిమాహ. అంతరాశరీరస్యాంతరాళేక్షిపతాచలతాప్రాణేనవిభోఃక్షుత్తృట్చజాయతే క్షుత్తృడ్భ్యాంహేతుభ్యాంజక్షతః పిపాసతశ్చ ఆదౌప్రాఙ్ముఖం నిరభిద్యతఉత్పన్నమభూత్॥౧౭॥ముఖతఇతి. తాలుఃఅధిష్ఠానంజిహ్వాఇంద్రియం- నానారసోవిషయః - వరుణశ్చదేవతాజ్ఞాతవ్యా - ఏవంసర్వత్రఅధిష్ఠానమింద్రియందేవతావిషయశ్చేత్యేతచ్చతుష్టయమనుక్తమప్యూహ్యం ॥ చం ॥ ముఖశః తాలునిర్భిన్నంఉత్పన్నంతత్రతాలుద్వయమధ్యేజిహ్వాఉపజాయతే - జిహ్వయాయోరసోఽధిగమ్యతే.గృహ్యతేతాదృశోరసఃకట్వామ్లలవణమధురతిక్తకషాయభేదేనషడ్విధఃతతోజిహ్వయాఃజజ్ఞే॥ ౧౮ ॥ వివక్షోరితి-వివక్షోఃవక్తుమిచ్ఛోఃముఖతఏవవహ్నిఃదేవతా-వాక్ ఇంద్రియం-వ్యాహృతంభాషణం- తయోరితిఇంద్రియదేవతాధీనత్వంకర్మణోదర్శయతి॥ చం ॥ వివక్షోఃవక్తుమిచ్ఛోః భూమ్నోముఖతః వహ్నిర్వాగగ్నిర్వాగింద్రియంచతయోర్వాగ్వహ్న్యోస్సంబంధివ్యాహృతంవ్యాహారఉక్తిశ్చజజ్ఞే॥ శ్రు ॥ ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చేతిశ్రుతేః - తస్యాగ్నేఃసుచిరంబహుకాలంజలేనిరోధః సమజాయతవై ॥ ౧౯ ॥ నాసికేఇతి-సర్వస్యాపిజగతస్తదానీంజలవ్యాప్తత్వాత్ - జలేనిరోధఃవిరోధిత్వాత్ప్రతిబంధకఅజాయతవై ॥ ౧౯ ॥ నాసికేఇతి-నభస్వతిప్రాణవాయౌదోధూయమానేఅత్యంతంప్రచలతి - తత్రనసినాసికాయాం.వాయుర్దేవతా - గంధంవహతీతితథా-అనేనగంధోవిషయోదర్శితః - ఘ్రాణఇంద్రియం-జిఘృక్షతః గంధంగృహీతుమిచ్ఛతః॥ చం ॥ నభస్వతినాసాపుటవర్తినిప్రాణాదివాయౌదోధూయతికంపమానేసతినాసికేనిరభిద్యేతాం-ఉత్పన్నేబభూవతుః - తత్రనాసాపుటవర్తినిప్రాణేఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపేగంధవహోవాయుఃజిఘృక్షతః గంధంగృహీతుమిచ్ఛతః పురుషస్యనాసికాయాంఘ్రాణఃఘ్రాణేంద్రియంజజ్ఞే॥శ్రు ॥ ప్రాణాద్వాయురజాయతేతిశ్రుతిః॥ ౨౦ ॥ యదేతి - నిరాలోకంప్రకా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శశకాన్యం-ఆసీదితి శేషః - నిర్మక్షికమితివదవ్యయీభావః - తదాత్మానం దేహంచ కారాదన్యచ్చవస్తు-దిదృక్షతః-అక్షి
ణీస్థానంజ్యోతిఃఆదిత్యోదేవతా-చక్షుఃఇంద్రియం - తతోగుణస్యరూపస్యగ్రహఃగ్రహణం - అనేనరూపంవిషయోద
ర్శితః॥ చం ॥ నిరాలోకంఆలోకోదర్శనంనిర్గతఃఆలోకోయస్మాత్ తన్నిరాలోకంచాక్షుషజ్ఞానావిషయంఆత్మానంస్వ
దేహంఆత్మనిస్వస్మిన్ దిదృక్షతఃద్రష్టుమిచ్ఛోఃతస్యభగవతః అక్షిణీనేత్రగోళకేనిర్భిన్నే గుణగ్రహఃరూపగుణగ్రాహకం
జ్యోతిస్తేజోరూపంచక్షుశ్చక్షురింద్రియంచాస్యఃభిన్నం ॥ ౨౧ ॥ బోధ్యమానస్యేతి - ఋషిభిర్దైవైఃబోధ్యమా
నస్యసతఃఆత్మనఃప్రబోధనంగృహీతుమిచ్ఛతః కర్ణౌఅధిష్ఠానందిశఃదేవతాః శ్రోత్రమింద్రియంతతోగుణగ్రహఃశబ్దగ్ర
హణం॥ చం ॥ ఋషిభిర్మునిభిఃనిత్యసూరిభిర్వాబోధ్యమానస్యబోధం ప్రాపితస్యతంశబ్దంజిఘృక్షతఃగృహీతుమిచ్ఛ
తఃఆత్మనఃపరమాత్మనో నారాయణస్యదిశఃదిగ్రూపాఃకర్ణౌచ నిర్భిద్యేతాంకర్ణశష్కుల్యావుత్పన్నే గుణగ్రహఃశబ్ద
గుణగ్రాహకంశ్రోత్రంచశ్రోత్రేంద్రియంచనిర్భిన్నం ॥ ౨౨ ॥ వస్తునఇతి - మృదుత్వంచకాఠిన్యంచలఘుత్వంచగురు
త్వంచఉష్ణత్వంశీతతాంచేత్యర్థః - యద్యపిఉష్ణత్వమపిఇంద్రియవిషయఏవ తథాపితస్యజిఘృక్షాభావాత్ - ఔష్ణమి
త్యుక్తం - గుర్వోష్ణమితిపాఠేయణాదేశశ్ఛాందసః వస్తునఃఏతాన్గుణాన్జిఘృక్షతఃత్వఙ్నిర్భిన్నాత్వగింద్రియాధిష్ఠానం
చర్మజాతమిత్యర్థః-తస్యాంలోమానిఇంద్రియం - మహీరుహాశ్చదేవతాజాతాఃవస్తునిహస్తేనాతోలితేలఘుత్వగురు
త్వయోర్జ్ఞానాత్ తయోరపిత్వగింద్రియవిషయత్వమితిపౌరాణికాః ॥ చం ॥ వస్తునోద్రవ్యస్యమృదుకాఠిన్యంమృదు
త్వంకఠినత్వంచలఘుగుర్వోష్ణశీతతాంలఘుత్వంగురుత్వంఉష్ణత్వంశీతత్వంచజిఘృక్షతః గృహీతుమిచ్ఛతఃత్వఙ్నిర్భిన్నా-

నభస్వతి|తత్రవాయుర్గంధవహోఘ్రాణోనసిజిఘృక్షతః॥౨౦॥ యదాత్మనినిరాలోకమాత్మానంచది
దృక్షతః|నిర్భిన్నేఅక్షిణీతస్యజ్యోతిశ్చక్షుర్గుణగ్రహః॥౨౧॥ బోధ్యమానస్యఋషిభిరాత్మనస్తంజిఘృక్ష
తః|కర్ణౌచనిరభిద్యేతాందిశశ్శ్రోత్రంగుణగ్రహః॥౨౨॥ వస్తునోమృదుకాఠిన్యలఘుగుర్వోష్ణశీతతామ్|
జిఘృక్షతస్త్వఙ్నిర్భిన్నాతస్యాంరోమమహీరుహాః॥ ౨౩॥ తత్రచాంతర్బహిర్వాతస్త్వచాలబ్ధగుణో
వృతః|హస్తౌరురుహతుస్తస్యనానాకర్మచికీర్షయా॥ ౨౪ ॥ తయోస్తుబలవానింద్రఆదానముభయాశ్ర
యమ్|గతింజిఘృక్షతఃపాదౌరురుహాతేభికామికామ్॥౨౫॥ పద్భ్యాంయజ్ఞస్స్వయంహవ్యంకర్మభిఃక్రి

తస్యాంత్వచిరోమమహీరుహాఃరోమస్వరూపాఃవృక్షాశ్చోత్పన్నాః ॥ ౨౩ ॥ తత్రేతి - తత్రత్వచి - అంతర్బహి
శ్చవాతోవృతఃఆవృత్యస్థితః-కర్తరినిష్ఠాకథంభూతః-త్వచాలబ్ధఃగుణఃస్పర్శోయేన-అయమర్థఃత్వగింద్రియమేవబహిఃకం
డూతిసహితంస్పర్శంగృహ్ణాల్లోమశబ్దేనోచ్యతే- తత్రమహీరుహాణాం దేవత్వంఅంతర్బహిస్స్పర్శంగృహ్ణాత్తదేవత్వక్శబ్దే
నోచ్యతే-తత్రవాతోదేవతా-తథాచతృతీయేవక్ష్యతి॥శ్లో॥త్వచమస్యవినిర్భిన్నాంవివిశుర్ధిష్ణ్యమోషధీః । అంశేనలో
మభిఃకండూంయేనాసౌప్రతిపద్యతే॥నిర్భిన్నాన్యస్యచర్మాణిలోకపాలోనిలోవిశత్। ప్రాణేనాంశేనసంస్పర్శంయే
నాసౌప్రతిపద్యతఇతి॥ తత్రచర్మాణీతిచర్మోపలక్షితాత్వగిత్యర్థః - ప్రాణేనాంశేనేతిప్రాణవాయువ్యాప్తేనత్వగిం
ద్రియేణేత్యర్థః-బహ్వృచశ్రుతౌతుఏకఏవాసౌనిర్దిష్టఃత్వఙ్నిరభిద్యత- త్వచోలోమానిలోమభ్యఓషధివనస్పతయఇతి-
రురుహతుఃనిర్భిన్నా॥ చం॥ తత్రచతస్యాంత్వచిఅంతర్బహిశ్చలబ్ధగుణః లబ్ధస్పర్శగుణోవాతః వాయుఃత్వచావృతః
త్వగింద్రియేణావృతఃతస్యభగవతోనానాకర్మచికీర్షయానిఖిలకర్మకరణేచ్ఛయాహస్తౌరురుహతుఃఉత్పన్నౌ॥ ౨౪ ॥
తయోరితి - బలంఇంద్రియంఇంద్రోదేవతాతదుభయాశ్రయందేవతాశ్రయంఆదానంకర్మ - అభికామికాంఅభీష్టాం
విహితామిత్యర్థః॥చం॥తయోర్హస్తయోరధిష్ఠానదేవతాబలవానింద్రః-ఆదానంస్వీకరణముభయాశ్రయం - గతిమి
తిఅభికామికాంఇచ్ఛావిషయీభూతాంగతింజిఘృక్షతఃగృహీతుమిచ్ఛతోభగవతఃపాదౌరురుహతుః॥ ౨౫ ॥ పద్భ్యా
మితి-పద్భ్యాంసహయజ్ఞోవిష్ణురేవస్వయంతదధిష్ఠాతృరూపేణస్థితః-కర్మభిరితిగత్యాఖ్యాకర్మశక్తిరింద్రియముక్తం-
హవ్యంక్రియతఇతిగతిప్రాప్యంయజ్ఞార్థద్రవ్యంవిషయఇత్యుక్తం - నృభిరితివ్యష్టిజీవేష్వపిఇయమేవరీతిరితిదర్శయన్
నరాధికారత్వంయజ్ఞానాందర్శయతి-ప్రజాఅపత్యం-ఆనందఃరతిః-అమృతంస్వర్గాదితదర్థినః- శిశ్నఃఅధిష్ఠానం॥చం॥
నృభిర్మనుష్యైఃహవ్యంయత్కర్మ క్రియతేహూయతేదేవతోద్దేశేనఅగ్నావితిహవ్యం- పురోడాశాదిరూపంతత్ప్ర
ధానంకర్మయజ్ఞాదిరూపం యత్క్రియతే తత్స్వరూపోయజ్ఞఃవిష్ణుః॥ శ్రు॥ యజ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేఃవిష్ణురత్రాది
త్యాదిష్వన్యతమః॥ శ్లో॥ ఆదిత్యానామహంవిష్ణురితిప్రమాణబోధితః సస్వయమేవపద్భ్యాం భగవత్పాదాభ్యాంయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞాధిష్ఠానదేవతోత్పన్నః యజ్ఞనామకః పురుషోభగవదంశావతారరూపః ఆదిత్యానామన్యతమస్తేషూత్తమశ్చవిష్ణుః పాదాధిష్ఠానదేవతేతిభావః-నిరభిద్యతేతి-ప్రజానందామృతార్థినః ప్రజాప్రజోత్పాదనంతయాయఆనందఃసఏవామృతంతదర్థయతే ప్రార్థయతఇతితదర్థితస్యశిశ్నోనిరభిద్యతవైఉత్పన్నఃకిల,

౨౬॥ఉపస్థఇతి-ఉపస్థఇంద్రియంప్రజాపతిశ్చాసీదితిజ్ఞేయం- తదుభయాశ్రయమింద్రియదేవతాశ్రయం - కామానాం స్త్రీసంభోగానాం-సంబంధిప్రియంసుఖం-ధాతుమలం - భుక్తానామన్నాదీనామసారాంశంత్యక్తుమిచ్ఛోః॥ చం॥ కామానాముపస్థఃకారణమాసీత్-ఉపస్థోనామప్రజోత్పాదనసమర్థఃకర్మేంద్రియవిశేషః ప్రియంతదుభయాశ్రయం ప్రీతివిషయీభూతంసుఖంశిశ్నోపస్థయుగ్మాశ్రయం ధాతుమలముత్సిసృక్షోః త్యక్తుమిచ్ఛోః పురుషస్యగుదః అధోరంధ్రంనిరభిద్యత॥౨౭॥తతఇతి॥గుదపాయుమిత్రోత్సర్గఅధిష్ఠానేంద్రియదేవతావిషయాః-పుర్యాఃదేహాత్ - పురఃదేహాంతరాణి ఆసిసృప్సోఃసర్వతోగంతుమిచ్ఛోః-నాభిద్వారంనిరభిద్యతేత్యనుషంగః-అపానతఃఅపగచ్ఛతః॥ చం॥ తతఃగుదాత్ పాయుర్మలోత్సర్గహేతుఃకర్మేంద్రియవిశేషఃనిరభిద్యత-నాభితఃఖలుఊర్ధ్వకాయఇతివ్యవహారః॥౨౮॥తత్రేతి॥ పృథక్త్వంమరణం-నాభ్యాదీనిఅధిష్ఠానాదీని - నాభ్యాంహిప్రాణాపానయోర్బంధవిశ్లేషణం మృత్యురితిప్రసిద్ధంఅన్నపానానామాదిత్సోఃసంగ్రహీతుమిచ్ఛోః-కుక్షిశ్చాంత్రాణినాడ్యశ్చాసర్జ-తత్రకుక్షిరధిష్ఠానం-ఆంత్రాణిఅన్నసంగ్రహకరణం-ఇంద్రియస్థానీయం-నాడ్యస్తుపానసంగ్రహే॥ చం॥ తత్రనాభిద్వారేఅపానః అపానాఖ్యోవాయువిశేషః

యతేన్యభిః। నిరభిద్యతశిశ్నోవై ప్రజానందామృతార్థినః॥ ౨౬ ॥ఉపస్థఆసీత్కామానాంప్రియంయదుభయాశ్రయమ్।ఉత్సిసృక్షోర్ధాతుమలంనిరభిద్యతవై గుదమ్॥ ౨౭॥తతఃపాయుస్తతోమిత్రఉత్సర్గఉభయాశ్రయః। ఆసిసృప్సోఃపురఃపుర్యానాభిద్వారమపానతః॥ ౨౮॥ తత్రాపానస్తతోమృత్యుఃపృథక్త్వముభయాశ్రయమ్।ఆదిత్సోరన్నపానానామాసన్కుక్ష్యంత్రనాడయః॥ ౨౯ ॥ నద్యస్సముద్రాశ్చతయోస్తుష్టిఃపుష్టిస్తదాశ్రయే । నిదిధ్యాసోరాత్మమాయాం హృదయంనిరభిద్యత । తతోమనశ్చంద్రఇతిసంకల్పఃకామఏవచ॥ ౩౦ ॥ త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోమజ్జాస్థిధాతవః । భూమ్యప్తేజోమయాస్సప్తప్రాణోవ్యోమాంబువాయుభిః॥౩౧॥ గుణాత్మకానీంద్రియాణిభూతాదిప్రభవాగుణాః । మనస్సర్వవికారాత్మా

తతస్తస్మాదపానాత్ మృత్యుః తన్నామకోదేవతావిశేషః ఉభయాశ్రయంపృథక్త్వంఅపానమృత్యుప్రయుక్తంపృథక్త్వంపూర్వకాయోత్తరకాయభేదః - అన్నపానానామాదిత్సోఃఅన్నపానాన్యుపాదాతుమిచ్ఛోఃభగవతః కుక్ష్యంత్రనాడికాఃకుక్షిరుదరంఆంత్రాణితత్రస్థితామాంసవిశేషాఃనాడికాః॥ శ్రీ ॥ శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యఃఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధాఃప్రధానీభూతాఃఏకోత్తరశతసంఖ్యాకాః ప్రత్యేకశఃద్విసప్తతిసహస్రనాడీయుక్తాః అతిసూక్ష్మాఃనానావర్ణాఃనాడ్యఃఆసన్ఉత్పన్నాబభూవుః॥ ౨౯॥ నద్యఇతి ॥ తయోఃనాడ్యాంత్రవర్గయోఃక్రమేణనద్యస్సముద్రాశ్చదేవతే-తుష్టిఃఉదరభరణం-పుష్టిస్తురసపరిణామతఃస్థౌల్యం- తదాశ్రయేతదుభయనిమిత్తే - తత్రాన్నసంగ్రహేచ్ఛోః-కుక్ష్యంత్రసముద్రతుష్టయఇతిచతుష్టయం-పేయసంగ్రహేచ్ఛోః- కుక్షినాడీనదీపుష్టయశ్చతుష్టయమితివివేకః - నిదిధ్యాసోఃఆత్మాంతరాంచింతయితుమిచ్ఛోః-కామోభిలాషఃహృదయమనశ్చంద్రసంకల్పాఃఅధిష్ఠానాదయః॥చం॥ కుక్ష్యాదిభ్యఃనద్యస్సముద్రాశ్చాసన్ తయోరన్నపానయోరాశ్రయే ఉదరేతుష్టిఃతత్ప్రయుక్తాచపుష్టిఃకాయపుష్టిఃఅత్రతుష్టిపానాపూర్వకాన్నపానాదిస్వీకరణం సర్వప్రపంచరూపంస్థూలశరీరపరిగ్రహేణ అభినయమాత్రమితిజ్ఞేయంఆత్మమాయాంస్వీయప్రకృతిం - నిదిధ్యాసోఃచింతయతః - హృదయంకామసంకల్పాదిస్థానంనిరభిద్యత-తతోహృదయాత్ చంద్రఇతిప్రసిద్ధంమనోనిరభిద్యత॥ శ్రీ ॥ చంద్రమామనసోజాతఇత్యేతదూరీకృతంచయస్మాద్ధృదయాత్ సంకల్పఃకామఏవచ॥ ౩౦॥ తదేవమధిదైవాదిభేదంవిభజ్యోక్త్వా-తదంశభూతానాంధాత్వాదీనాంస్వరూపమాహద్వాభ్యాంత్వగితి - త్వక్స్థూలంచర్మతదుపరిస్థితంసూక్ష్మం-త్వగాదయోష్టౌధాతవఃద్వంద్వైకవద్భావేనసందిష్టాః-సప్తయేధాతవఃతేభూమ్యప్తేజోమయాః. తేషాంపాంచభౌతికత్వేపి వాయ్వాకాశయోరాహారరూపేణసంవర్ధకత్వాత్ప్రధానాదేవముక్తం॥చం॥ తస్యభగవతఃత్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోమజ్జాస్థిధాతవః-భూమ్యప్తేజోమయాఃసప్తప్రాణాః॥ శ్రీ ॥సప్తవైశేషణ్యాఃప్రాణాఇతిశ్రుతిసిద్ధానిసప్తశీర్షణ్యాంధ్రాణివ్యోమాంబువాయుభిరుత్పన్నాని॥౩౧॥గుణాత్మకానీతి ॥ గుణాత్మకానిగుణేషుశబ్దాదిషుఆత్మాయేషాం విషయాభిముఖస్వభావానీత్యర్థః-భూతాదిః.అహంకారః తతప్రకర్షేణభవంతీతితథాగుణాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శబ్దాదయః-అహంకారాంశకల్పితశోభనస్వభావాః-నతువస్తుత స్తథేత్యర్థః-తత్ర హేతుః-యతోమనఏవ ః సర్వవికారాణాంమాతాస్వరూపం-బుద్ధిస్తుతథాభూతార్థవిజ్ఞానరూపిణీనతుపరమార్థగ్రాహిణీతివైరాగ్యార్థముక్తం- అనేనైవబుద్ధిమనసోఃస్వరూపంచోక్తం॥ చం ॥ ఇంద్రియాణిచక్షురాదీనీంద్రియాణి-గుణాత్మకానిరూపాదిగుణగ్రాహకాణి-గుణాస్తైరింద్రియైఃగ్రాహ్యాః రూపాదయోగుణాః భూతాదిప్రభవాఃభూతాదిస్తామసాహంకారఃతస్మాదుత్పన్నాఇత్యర్థః-తస్యమనస్సద్వికారాత్మాసర్వ్వేయేవికారాః - కామస్సంకల్పోవిచికిత్సాశ్రద్ధాధృతిరధృతిర్హ్రీర్ధీర్భీరిత్యేతత్సర్వంమనఏవేతిశ్రుతిసిద్ధాః కామసంకల్పాదయః తేషామాత్మాఆధారః తస్యబుద్ధిర్విజ్ఞానరూపిణీవిజ్ఞానంవివిధప్రపంచరూపేణభవనసంకల్పః॥శ్రు॥సోకామయత-బహుస్యాంప్రజాయేయేతిశ్రుతిసిద్ధః-తద్రూపిణీ॥౩౨॥ఉపసంహరతి॥ ఏతదితి॥ప్రకృత్యాపసప్తభిః॥చం॥భగవతఃఏతత్ ప్రపంచస్వరూపంస్థూలంరూపంమయాతేతుభ్యంవ్యాహృతం - స్థూలరూపమేవవిశేషయతి-మహ్యాదిభిరష్టభిరావరణైఃప్రకృతిమహదహంకారసహితైః పృథివ్యాదిపంచభూతస్వరూపైః ఆవరణైఃబహిరండాద్బహిరావృతస్థూలరూపంవ్యాహృతం॥౩౩॥ స్థూలముక్త్వాసూక్ష్మంసమష్టిలింగశరీరమాహ॥ అతఃపరమితి॥అతఃపరంఅస్యకారణభూతంసూక్ష్మంఅతీంద్రియం-యతఃఅవ్యక్తం- తతుఽతఃయతోనిర్విశేషణంతతుఽతఃఅనాదిమధ్యనిధనంఉత్పత్తిస్థితిలయశూన్యం-నిత్యంసదైకరూపం - అపక్షయాదిశూన్యమిత్యర్థః- అతఏవవాఙ్మనసస్సేతిద్వంద్వైక్యం-తస్మాత్పరం॥చం॥ ఏవంప్రపంచస్వరూపంస్థూలంభగవద్రూపముక్త్వా అనంతరంతస్యాపికారణీభూతంమూలప్రకృతిస్వరూపంఅవిభక్తనామరూపత్వాత్ సూక్ష్మరూపమాహ-అతఃపరంస్థూలాదతిరిక్తం సూక్ష్మతమమవిభక్తనామరూపత్వేనవ్యవహారానర్హత్వాత్ సూక్ష్మతమంనిర్విశేషణం - పృథివ్యాదిపరిణామరాహిత్యాత్ పృథివీత్వాదిభ

బుద్ధిర్విజ్ఞానరూపిణీ॥౩౨॥ఏతద్భగవతోరూపంస్థూలం తేవ్యాహృతంమయా । మహ్యాదిభిశ్చావరణైరష్టభిర్బహిరావృతమ్॥౩౩॥అతఃపరంసూక్ష్మతమమవ్యక్తంనిర్విశేషణమ్ । అనాదిమధ్యనిధనంనిత్యంవాఙ్మనసఃపరమ్॥౩౪॥అమునీభగవద్రూపేమయాతేహ్యనువర్ణితే । ఉభేఅపినగృహ్ణంతిమాయాసృష్టేవిపశ్చితః॥౩౫॥సవాచ్యవాచకతయాభగవాన్ బ్రహ్మరూపధృత్ । నామరూపక్రియాధత్తేసకర్మాకర్మకఃపరః॥౩౬॥ ప్రజాపతీన్ మనూన్ దేవానృషీన్ పితృగణాన్ పృథక్ । సిద్ధచారణగంధర్వాన్విద్యాధ్రాసురగుహ్యకాన్॥౩౭॥కిన్నరాప్సరసోనాగాన్ సర్పాన్ కింపురుషాన్నరాన్ ।మాతృరక్షఃపిశాచాంశ్చప్రేతభూతవినాయకాన్॥౩౮॥కూశ్మాండోన్మాదవేతాళాన్ యాతుధానాన్ గ్రహానపి । ఖగాన్మృగాన్పశూన్ వృక్షాన్గిరీన్నృపసరీసృపాన్॥౩౯॥*ద్వివిధాశ్చతుర్విధాయేన్యేజలస్థలనభౌకసః। కుశలాకుశలా

ద్విశేషణైఃనిర్దేష్టుమశక్యం అనాదిమధ్యనిధనంఆదిమధ్యాంతరహితం-అతఏవనిత్యం - వాఙ్మనసఃపరంరూపాదివిశేషణరాహిత్యాత్ వాక్ప్రవృత్తేర్మనఃప్రవృత్తేశ్చదూరీభూతం-ఏతత్ప్రకృతితత్త్వంసూక్ష్మతమంరూపం॥౩౪॥ఉపాసనార్థంభగవత్యారోపితతయాతద్ద్వయమపవదతి-అమునీఇతి-నగృహ్ణంతివస్తుతోనాంగీకుర్వంతి-మాయాసృష్టే॥ చం॥ అమునీస్థూలసూక్ష్మేభగవద్రూపేమయాతేతుభ్యమనువర్ణితే - విపశ్చితోవిద్వాంసః మాయాసృష్టేఉభేఅపిరూపేనగృహ్ణంతినోపాసంతే॥౩౫॥ యద్రూపగుణకర్మాకఇతియదుక్తం భగవతాబ్రహ్మాణంప్రతితత్ప్రపంచయితుంబ్రహ్మాదిరూపాణితత్తత్కర్మాణిచఆహ-సఇత్యాదినా-ఇత్థంభూతేనైశ్యతఃప్రాక్తనేనగ్రంథేన - సభగవాన్ బ్రహ్మరూపధృత్సన్-వాచ్యవాచకతయా-వాచ్యతయారూపాణివాచకతయానామాని-క్రియాశ్చ- ధత్తేసృజతీత్యర్థః - మాయయాసకర్మాసవ్యాపారస్సన్-వస్తుతస్త్వకర్మకః॥చం॥ వాచ్యవాచకతయావాచ్యతయాదేవబోధ్యత్వేన బ్రహ్మరూపధృత్పరబ్రహ్మరూపీ-వాచకతయాబ్రహ్మరూపధృత్ వేదస్వరూపీసభగవాన్-పరస్సర్వస్మాత్పరః అతఏవాకర్మకః పుణ్యపాపరూపకర్మరహితః తాదృశోపిలీలార్థం సకర్మాసన్ ఉత్పత్తిస్థితిలయాదికర్మాసన్ తాదృశంకర్మకుర్వన్ నామరూపక్రియాఃప్రపంచరూపీసన్ నామానిబ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతానినామానిరూపాణితత్తద్రూపాణిచధత్తే॥ ౩౬॥ ఏతత్ప్రపంచయతిసార్ధైస్త్రిభిః-ప్రజాపతీనితి-ద్వితీయాంతానాంధత్తఇత్యనేనాన్వయః-తత్ప్రజాపత్యాదీనినామాని - తద్వాచ్యరూపాణి-తత్కర్మాణిజ్ఞేయానిపృథక్-తత్తదవాంతరభేదేన॥చం॥ ప్రజాపతీన్ కశ్యపాదీన్ నవమనూన్ స్వాయంభువాదీన్-దేవాన్॥ శ్రు॥ అష్టౌవసవఏకాదశరుద్రాద్వాదశాదిత్యా ఏతావంతోవైదేవాఇత్యాదిశ్రుతిప్రసిద్ధాన్ త్రయస్త్రింశద్దేవాన్ ఋషీన్ వసిష్ఠాదీన్-పృథక్ అర్యమప్రధానాన్ పితృగణాన్॥౩౭॥ కూశ్మాండేతి॥ గిరీనిత్యస్యానంతరం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నృపేతిసంబోధనం॥ ౩౯॥ద్వివిధా ఇతి॥ద్వివిధాః స్థావరజంగమాదిరూపేణ- చతుర్విధాః జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జరూపేణ-జలస్థలనభౌకసి ఓకాంసి యేషాం తానపి ధత్తే ఇతి పూర్వేణాన్వయః-యచ్చ రాజ్ఞా పృష్టం॥శ్లో॥యావత్యః కర్మగతయో యాదృశీర్ద్విజసత్తమేతి తస్యాపి ప్రసంగాదనేనైవోత్తరమాహ- కుశలాః ఉత్తమాః అకుశలాః నీచాః - మిశ్రాః పదాంతరమిశ్రాః మధ్యమాః-కర్మణాం పుణ్యాపుణ్యవిమిశ్రాణాం-గతయః ఫలాని॥ చం॥ద్వివిధాః చేతనాచేతనస్వరూపేణద్వివిధాః చతుర్విధాః దేవతిర్యఙ్మనుష్యస్థావరరూపేణ చతుర్విధాః జలౌకసో మత్స్యమకరాదయః - స్థలౌకసో మనుజపశ్వాదయః-నభౌకసః ఖగాదయః అన్యేచ యే జాతివిశేషాః కుశలాః సత్త్వప్రధానాః- అకుశలాస్తమఃప్రధానాః - మిశ్రాస్తే గుణ్యావంతః-ఏతాదృశాస్సర్వేపి జాతివిశేషాః ఇమాః కర్మణాం గతయః పుణ్యపాపఫలభూతా ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ సత్త్వాదిభేదేన కర్మగతివైచిత్ర్యం ప్రపంచయతి సార్ధేన॥ సత్త్వమితి॥ సత్త్వాదయః తిస్రో గతయః - తా ఏవ ప్రత్యేకం గాత్రికయా దర్శయతి-సురనృనారకా ఇతి-సురాదిశబ్దాః స్వర్గాదీనాముపలక్షణార్థాః అన్యాభ్యాం గుణాభ్యాం-స్వభావః గుణః ఉపహన్యతే అనువిద్ధ్యతే తత్రాపి సత్త్వాదిగతిషు-ఏకైకశో గతయః॥ చం ॥ తదేవవ్యక్తీకరోతి-సత్త్వమిత్యాది-సత్త్వం రజస్తమ ఇతి తేషాం ఫలభూతా గతయః-సురనృనారకా ఇతి త్రిస్రః సురైరనుభూయమానాః స్వర్గాదయః నృభిరనుభూయమానాః పశుపుత్రధనధాన్యాదయః-నారకైరనుభూయమానాః ఏకవింశతి నరకాః-తత్ర గతిత్రయేపి హే రాజన్ ఏకైకశః గతయస్త్రిధా భిద్యంతే-యదా యస్మిన్ కాలే- ఏకైకతరః సత్త్వం వా రజో వా తమో వా స్వభావో గుణః - అన్యాభ్యాం స్వేతరాభ్యాం గుణాభ్యాముపహన్యతే-అభిభూయతే తదా అభిభావకగుణానుగుణాః గతయో భిద్యంతే॥ ౪౧ ॥ బ్రహ్మరూపేణ స్రష్టృత్వముక్త్వా విష్ణురూపేణ పాలకత్వమాహ॥ స ఇతి॥ స ఏవ భగవాన్-తిర్యగాద్యవతారైః - ఇదం విశ్వం స్థాపయన్ - పాలయన్-ధర్మరూపేణ పుష్ణాతి-భోగైః సంవర్ధయతి॥ చం॥ జగద్ధాతా జగత్పోషకః ఉద ధాఞ్ ధారణపోష

మిశ్రాః కర్మణాం గతయస్త్వమాః॥ ౪౦॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి తిస్రస్సురనృనారకాః। తత్రాప్యేకైకశో రాజన్ భిద్యంతే గతయస్త్రిధా। యదైకైకతరోన్యాభ్యాం స్వభావ ఉపహన్యతే॥ ౪౧॥ స ఏవేదం జగద్ధాతా భగవాన్ ధర్మరూపధృత్। పుష్ణాతి స్థాపయన్ విశ్వం తిర్యఙ్నరసురాదిభిః॥ ౪౨॥ తతః కాలాగ్నిరుద్రాత్మా యత్సృష్టమిదమాత్మనః। సన్నియచ్ఛతి తత్కాలే ఘనానీకమివానిలః॥ ౪౩॥ ఇత్థంభావేన కథితో భగవాన్ భగవత్తమః। నేత్థంభావేన హి పరం ద్రష్టుమర్హంతి సూరయః॥ ౪౪॥ నాస్య కర్మణి జన్మాదౌ పరస్యానువిధీయతే। కర్తృత్వప్రతిషేధార్థం మాయయారోపితం హి తత్॥ ౪౫ ॥ అయం తు బ్రహ్మణః కల్పస్సవికల్ప

లక్షణయోరితి ధాతుః స ఏవ భగవానిదం విశ్వం ధర్మరూపధృత్ ధర్మపురుషస్వరూపం ధృతవాన్ సన్ విశ్వం స్థాపయన్ తిర్యఙ్నరసురాదిభిః తిర్యఙ్నరశరీరైః పుష్ణాతి పరిపాలయతి॥ ౪౨॥ రుద్రరూపేణ సంహర్తృత్వమాహ॥ తత ఇతి॥ ఆత్మనస్సకాశాద్యదిదం సృష్టం-తత్కాలాదిరూపేణ సన్నియచ్ఛతి-సంహరతి॥ చం ॥ తతః కాలాగ్నిరుద్రాత్మా తత్స్వరూపీ సన్ ఆత్మనా యత్సృష్టం తత్కాలే ప్రళయే ఘనానీకమనిల ఇవ సన్నియచ్ఛతి వినాశయతి॥ ౪౩॥ కర్తృత్వాద్యనువాదేన దశమస్య శుద్ధిమాహ-ఇత్థంభావేనేతి-భగవాన్ అతిశయేన భగవాన్ భగవత్తమః- ఇత్థంభావేన స్రష్టృత్వాదిరూపేణ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః॥ సోకామయత-బహుస్యాం ప్రజాయేయేతీత్యాదిశ్రుత్యా కథితః - సూరయస్తు-పరం కేవలం-ఏవం రూపేణ ద్రష్టుం నార్హంతి॥ చం॥ భగవత్తమో భగవచ్ఛబ్దవాచ్యానాముత్కృష్టః భగవాన్ షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నః ఇత్థంభావేన కథితః సామాన్యత ఏతాదృశ ఇతి నిరూపితః పరం సర్వోత్కృష్టబ్రహ్మరూపం సూరయోనిత్యసూరయోపి నేత్థంభావేన ద్రష్టుమర్హంతి-విశేషేణైతాదృశ ఇతి న సాక్షాత్కర్తుం శక్నువంతి॥ ౪౪॥ తత్కిం-యతః-నేతి-అస్య విశ్వస్య-జన్మాదౌ కర్మణి-పరస్య-ఈశ్వరస్య- ఇత్థంభావః కర్తృత్వం-నాస్తి - కిం త్విత్యాదితాత్పర్యేణ సప్రతిపాద్యతే-కింత్వనువిధీయతే అనువర్త్యతే- కిమర్థం - కర్తృత్వప్రతిషేధార్థం హి - యతో మాయయా తత్ ఆరోపితం ప్రకాశితం - తథా చ శ్రుతిః - నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం ॥ ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయత ఇత్యాద్యా॥ చం ॥ అస్య పరస్య పరమాత్మనః-జన్మావతారేషు జన్మకర్తృత్వప్రతిషేధార్థం పుణ్యపాపరూపకర్మకర్తృత్వప్రతిషేధార్థం కర్మాణ్యనుకర్మాణ్యనుసృత్యనువిధీయతే నక్రియతే-కథం తర్హి పుణ్యపరవశత్వాభావే రామాద్యవతారేషు పితృవాక్యపరిపాలనాదిధర్మానుష్ఠానమత ఆహ- మాయయేతి - స్వస్య పుణ్యపాపపరవశత్వాభావేపి మాయయా ఇతరానుష్ఠాపనశీలయా మాయయా సంకల్పేన తత్ ధర్మానుష్ఠాతృత్వమారోపితం న వాస్తవమితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భావః॥౪౫॥ఉక్తమర్థముపసంహరతి॥యమితి ॥ బ్రహ్మణస్సంబంధికల్పః - వికల్పోఽవాంతరకల్పః-తత్సహితఉదాహృతః ఉదాహరణత్వేనసంక్షేపతఉక్తః-యత్రమహాకల్పే - ప్రాకృతమహదాదిసర్గాః - అవాంతరకల్పేచవైకృతాఃస్థావరాదిసర్గాః-ఇత్యయంవిధిఃప్రకారఃఅన్యైఃమహాకల్పాదిభిఃసాధారణః॥౪౬॥అయంసవికల్పఃమహాకల్పసహితః- కల్పః అవాంతరకల్పః - బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖసంబంధ్యుదాహృతఃయత్రబ్రహ్మకల్పేసాధారణోవిధిఃసర్వేషామపిప్రాణినాం శరీరాదికల్పనరూపసాధారణోవిధిః-ప్రాకృతసర్గాఃప్రకృతిఃకారణంతత్సంబంధినఃప్రాకృతాః- తాదృశాస్సర్గాఃజగత్సృష్టేఃకారణీభూతానాంప్రజాపతీనాంసర్గాః ప్రాకృతసర్గాఃతదితరేషాంసర్గాఃవైకృతసర్గాఃఉభయేపిసర్గాస్సంతి॥౪౬॥వక్ష్యమాణంవిస్తరంప్రతిజానీతే॥పరిమాణమితి॥పరిమాణంస్థూలంసూక్ష్మంచకల్పస్యలక్షణం - నేహనిరూపయతి-తద్విగ్రహం-అవాంతరకల్పమన్వంతరాదిరూపం-తద్విభాగంయథావత్-విస్తరేణ-పురస్తాత్తృతీయస్కంధేతత్రచపాద్మంకల్పమధోఇతికార్త్స్న్యేనవ్యాఖ్యాయమానంశృణు॥౪౭॥ కాలస్యకల్పలక్షణవిగ్రహంఅవాంతరప్రళయ

ఉదాహృతః।విధిస్సాధారణోయత్రసర్గాఃప్రాకృతవైకృతాః॥ ౪౬ ॥ పరిమాణంచకాలస్యకల్పలక్షణవిగ్రహం।యథాపురస్తాద్వ్యాఖ్యాస్యేపాద్మంకల్పమథోశృణు॥౪౭॥శౌనకః॥యథాసౌభగవాన్సూతక్షత్తాభాగవతోత్తమః।చచారతీర్థానిభువస్త్యక్త్వాబంధూన్సుదుస్త్యజాన్॥౪౮॥ కుత్రకౌషారవేస్తస్యసంవాదోధ్యాత్మసంశ్రితః।యద్వాసభగవాంస్తస్మైపృష్టస్తత్త్వమువాచహ॥౪౯॥బ్రూహినస్తదిదంసౌమ్యవిదురస్యవిచేష్టితమ్।బంధుత్యాగనిమిత్తంచయథైవాగతవాన్పునః॥౫౦॥ శ్రీసూతః ॥ రాజ్ఞాపరీక్షితాపృష్టోయదవోచన్మహామునిః।తద్వోభిధాస్యేశృణుతరాజప్రశ్నానుసారతః॥౫౧॥ ❀

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- పారమహంస్యాంసంహితాయాం,

ద్వితీయస్కంధే- దశమోఽధ్యాయః.

మహాప్రళయభేదభిన్నస్వరూపం- పరస్తాదుత్తరత్రయథావత్కార్త్స్న్యేనవ్యాఖ్యాస్యేఇమంపాద్మంపద్మోద్భవపూర్వకంబ్రహ్మణఃకల్పమిమంవక్ష్యమాణంశృణు॥౪౭॥యదర్థంసృష్ట్యాదినిరూపణంతదేవసాక్షాత్ శ్రోతుకామః- కథాంతరంపృచ్ఛతి॥యథేతి।క్షత్తావిదురః-భువస్సంబంధీనితీర్థాని-యద్వాభువఃక్షేత్రాణి॥౪౮॥కుత్రేతి॥కౌషారవేః మైత్రేయస్యతస్యక్షత్తుశ్చ-అధ్యాత్మజ్ఞానసంశ్రితఃసంవాదఃపరమాత్మవిషయకఇత్యర్థః॥౪౯॥ బ్రూహీతి ॥ పునరాగతవాన్-తత్రనిమిత్తంబ్రూహి॥౫౦॥ రాజ్ఞేతి॥రాజ్ఞాపృష్టఇతిఅయమర్థఃయద్యూయంపృచ్ఛథ- ఇదమేవరాజాపిశుకంపృష్టవాన్-శుకోపివిదురమైత్రేయసంవాదంపురస్కృత్య-యేపూర్వంరాజ్ఞాకృతాఃప్రశ్నాః - తదనుసారేణ-సర్వంపురాణార్థంఅవోచత్ -తదేవాహంవోభిధాస్యామి-తథైవశృణుతేతి॥౫౧॥ ... ... ❀

ఇతిశ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాయాం శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం-

భావార్థదీపికాఖ్యాయాం-దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

ద్వితీయస్కంధసంబంధిపదభావార్థదీపికా । ఉద్దీప్యతామియంసద్భిఃయథాస్యాత్తత్త్వదీపనమ్।
ఈక్షంతామిచ్ఛయాసంతఃక్షమంతాంమమసాహసమ్ । మయాపిస్వీయబోధాయకృతమేతన్నగర్వతః॥

ఓం- తత్సత్-శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ద్వితీయస్కంధస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత-కృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-తృతీయస్కంధప్రారంభః.

తృతీయేఽత్ర తు త్రింశదధ్యాయైస్సర్గవర్ణనమ్। ఈశేక్షయాగుణక్షోభాత్సర్గో బ్రహ్మాండసంభవః॥
తత్రతు ప్రథమాధ్యాయే బంధూన్ హిత్వాగతాయుషః। నిర్గతస్యోద్ధవేనాదాసంవాదః కథ్యతే తథా॥
భగవద్బ్రహ్మసంప్రోక్తం సంక్షిప్తం వర్ణితం పురా। ప్రాహ భాగవతం శేషప్రోక్తం విస్తరతః పునః॥

ద్వివిధాహి శ్రీభాగవతసంప్రదాయప్రవృత్తిః - ఏకా సంక్షేపతః శ్రీనారాయణబ్రహ్మసంవాదేన - అహమేవాసమేవాగ్రే-ఇతిచతుశ్శ్లోక్యా శ్రీభాగవతం నిరూపితం-తదేవబ్రహ్మనారదసంవాదేన - దశలక్షణతయాకించిద్విస్తరేణోక్తం- తదేవశేషోక్తమితివిస్తరతోవక్తుం తృతీయాద్యారంభః - తత్రతృతీయే ప్రథమం తు తు మైత్రేయసంగమశ్చతుర్భిరధ్యాయైః-తతోఽష్టభిః సవిసర్గః ప్రపంచః- తతో విసర్గప్రస్తావేన సప్తభిర్వరాహావతారః-తత ఏకేనవిసర్గసమాప్తిః తత్ప్రసంగేనచతుర్భిరధ్యాయైః కపిలావతారః- తతో నవభిః కపిలాఖ్యానమితి త్రయస్త్రింశదధ్యాయైస్తృతీయస్కంధః తత్ర ద్వితీయస్కంధాంతే॥ శ్లో॥ పరిమాణంచ కాలస్య కల్పలక్షణవిగ్రహమ్। యథాపురస్తాద్వ్యాఖ్యాస్యే పాద్మంకల్పమథో శృణ్వితి ప్రతిజ్ఞాతమర్థం విస్తరేణ నిరూపయితుమితిహాసం ప్రస్తౌతి ద్వాభ్యాం॥ ఏవమితి॥ బుద్ధిమత్ సర్వసంపద్భిః పూర్ణం॥౧॥ కించ॥ అతిశ్లాఘ్యం త్యాగానర్హమిత్యాహ॥ యదితి॥ యద్వై ప్రసిద్ధం గృహం వః పాండవానాం - మంత్రకృత్ దూత్యకర్తా-అయం శ్రీకృష్ణః- శ్రీకృష్ణస్య బుద్ధిసన్నిధానాదయమితినిర్దేశః పౌరవేంద్రో దుర్యోధనః - తస్య

శ్రీశుకః ॥ ఏవమేతత్పురాపృష్టో మైత్రేయో భగవాన్ కిల। క్షత్త్రా వనం ప్రవిష్టేన త్యక్త్వా స్వగృహమృద్ధిమత్॥ ౧ ॥ యద్వా అయం మంత్రకృద్వో భగవానఖిలేశ్వరః। పౌరవేంద్రగృహం హిత్వా ప్రవివేశాత్మసాత్కృతమ్॥ ౨ ॥ రాజా॥ కుత్ర క్షత్తుర్భగవతా మైత్రేయేణాస సంగమః। కదా వా సహ సంవాద ఏతద్వర్ణయ నః ప్రభో॥౩॥ న హ్యల్పార్థోదయస్తస్య విదురస్యామలాత్మనః। తస్మిన్ వరీయసి ప్రశ్నస్సాధువాదోపబృంహితః॥౪॥ శ్రీసూతః ॥ స ఏవమృషివర్యోఽయం పృష్టో రాజ్ఞా పరీక్షితా। ప్రత్యాహ తం సుబహువిత్ప్రీతాత్మా శ్రూయతామితి॥ ౫ ॥ శ్రీశుకః॥ యదా తు రాజా స్వసుతానసాధూన్ పుష్ణన్నధర్మేణ వినష్టదృష్టిః। భ్రాతుర్యవిష్ఠస్య సుతాన్ విబంధూన్ ప్రవేశ్య లాక్షాభవనే దదాహ॥ ౬ ॥ యదా సభాయాం కురుదేవదేవ్యాః కేశాభిమర్శం సుతకర్మగర్హ్యమ్। న వారయామాస నృపస్స్నుషాయాః స్వాస్రైర్హరంత్యాః కుచకుంకుమాని॥౭॥ ద్యూతే త్వధర్మేణ జితస్య సాధోస్సత్యావలంబస్య వనాగతస్య। న యాచతోఽదాత్సమయేన దాయం తమోజుషాణో యదజాతశత్రోః॥ ౮ ॥ యదా చ పార్థప్రహితస్సభా

గృహం హిత్వా- అనాహూత ఏవ ప్రవివేశ - అత్ర హేతుః ఆత్మసాత్కృతం ఆత్మీయత్వేన కృతం గృహీతం॥౨॥ కుత్రేతి॥ క్షత్రసంగమః- ఆస బభూవ॥౩॥ నహీతి॥ వరీయసి శ్రేష్ఠే అల్పస్యార్థస్యోదయో యస్మాత్తథాభూతో న భవతి- సాధువాదేన సతాం అనుమోదనేన ఉపబృంహితః సంవర్ధితః- యద్వా- సాధో మైత్రేయస్య సంవాదేన ఉత్తరేణ శ్లాఘిత ఇత్యర్థః॥౪॥ సఇతి॥ శ్రూయతామితి భావేలకారః- శ్రూయతాం శ్రవణం క్రియతామిత్యర్థః॥౫॥ త్యాగానర్హస్యాపి గృహస్య త్యాగహేతుత్వేన కౌరవాపరాధానాహ- ఏకాదశభిః ॥ యదేతి ॥ తేషాం చ తదా సః క్షత్తా అయాదిత్యేకాదశక్రియాకారకసంబంధః- యవిష్ఠస్య కనిష్ఠస్య- పాండోః విబంధూన్ పితృవిహీనాన్॥౬॥ యదేతి॥ కురుదేవస్య యుధిష్ఠిరస్య- దేవ్యాః ద్రౌపద్యాః- ఆత్మనః స్నుషాయాః స్వీయైరాస్రైః అశ్రుభిః- స్వకుచకుంకుమాని రిపుస్త్రీణాం వా- తద్భర్తృవధేన హరంత్యాః॥౭॥ ద్యూత ఇతి ॥ సత్యావలంబస్య సత్యాశ్రయస్య - వనం ప్రత్యాగతస్య- సమయేన పూర్వకృతేన- దాయం యాచమానస్య- యత్ యదా- నాదాత్ న దదౌ- తమః మోహం జుషాణః॥౮॥ యదేతి ॥ యానివచనాని పుంసాం భీష్మాదీనాం- అమృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యవానీఅమృతప్రాపిణి-రాజాధృతరాష్ట్రః-దుర్యోధనో వా-ఉరుబహులనమేనే-క్షతో నష్టః పుణ్యలేశో యస్య సః - న సుఖకీర్తిధర్మార్థాదిహేతుః- కింతు రాజ్యప్రాప్తిమాత్రే హేతుః పుణ్యలేశ ఏవ ఆసీత్ తస్యాపి నష్టత్వాదనాదృతవానిత్యర్థః॥౯॥ ఇదానీం విదురస్యైవ కృతం అపరాధం దర్శయతి వడ్భిః॥ యదేతి॥ యదా పూర్వజేన ధృతరాష్ట్రేణ - మంత్రాయోపహూతోఽంతర్గృహం ప్రవిష్టో విదురః-మంత్రం పృష్టస్సన్-అథానంతరం - తదా హ కిం మంత్రిణో ద్యాపీయ ద్వైదురికం విదురవాక్యమితి ప్రసిద్ధం పద త్తి॥ ౧౦॥ తదేవాహ త్రిభిః-అజాతశత్రోరితి - తవ ఆగః అపరాధం-సహమానస్య దాయం-ప్రతియచ్ఛ దేహి- యస్య అపరాధే-అనుజైస్సహ వర్తమానో వృకోదరరూపః అహిః-క్రోధేన శ్వసన్ వర్తతే-యత్ యస్మాత్ అలమత్యర్థం బిభేషి॥ ౧౧॥ యమతాదృశాః బహవః పుత్రాస్సంతీతి గర్వం మా కృథా ఇత్యాహ॥ పార్థానితి॥ పార్థాంస్తు ముకుందః ఆత్మీయత్వేన గృహీతవాన్-స తు దేవః తత్రాపి భగవాన్ న తు ప్రాకృతః- కించ సహ క్షితిదేవైర్ద్విజైః దేవైరింద్రాదిభిశ్చ వర్తమానః - యత్రాసౌ శ్రీకృష్ణః తత్ర విప్రాదేవాశ్చేత్యర్థః - స చ స్వపుర్యామేవ సుఖమాస్తే న త్వన్యత్ర గతః-కించ యదునదేవానాం దేవః పూజ్యః - యతో సాతత్రైవ యదుప్రవీరా ఇత్యర్థః-కించాస్య దేవేషు మండలేశ్వరేషు దీవ్యం తే ప్రకాశంత ఇతి న్యదేవ దేవాః రాజానః-విజితాః అశేషాః నృదేవదేవాః యేన-యతో సాతత్రైవ రాజానః సర్వే-అతః పార్థానాం దాయం దేహీతి॥౧౨॥ ననుదుర్యోధనః తం న మన్యత ఇతి చేదత ఆహ॥ స ఇతి॥ స ఏవ దోషో మూర్తో దోష ఏవ గృహం ప్రవిష్ట ఆస్తే-దోషత్వే హేతుః పురుషద్విట్- శ్రీకృష్ణద్వేష్టా - కోఽసౌ యం త్వం అపత్యమత్యా అపత్యబు

యాంజక్షుష

యాంజ ద్ద్యుష ఈజగాదకృష్ణః। వతానిపుంసామమృతాయనాని రాజోరు మేనే క్షతపుణ్యలేశః॥౯॥ యదోపహూతో భవనం ప్రవిష్టో మంత్రాయ పృష్టః కిల పూర్వజేన। అథాహ తం మంత్రదృశాం వరీయాన్ యన్మంత్రిణో వైదురికం వదంతి॥౧౦॥ అజాతశత్రోః ప్రతియచ్ఛ దాయం తితిక్షతో దుర్విషహం తవాగః। సహానుజో యత్ర వృకోదరాహిః శ్వసన్ రుషా యత్త్వమలం బిభేషి॥౧౧॥ పార్థాంస్తు దేవో భగవాన్ముకుందో గృహీతవాన్ సక్షితిదేవదేవః। ఆస్తే స్వపుర్యాం యదుదేవదేవో వినిర్జితాశేషనృదేవదేవః॥౧౨॥ స ఏష దోషః పురుషద్విడాస్తే గృహాన్ ప్రవిష్టో యమపత్యమత్యా। పుష్ణాసి కృష్ణాద్విముఖో గతశ్రీస్త్యజాశ్వశైవం కులకౌశలాయ॥౧౩॥ ఇత్యూచివాంస్తత్ర సుయోధనేన ప్రవృద్ధకోపస్ఫురితాధరేణ। అసత్కృతః సత్స్పృహణీయశీలః క్షత్తా సకర్ణానుజసౌబలేన॥౧౪॥ క ఏనమత్రోపజుహావ జిహ్మం దాస్యాః సుతం యద్బలినైవ పుష్టః। తస్మిన్ ప్రతీపః పరకృత్య ఆస్తే నిర్వాస్యతామాశు పురాచ్ఛ్వసానః॥౧౫॥ స ఇత్థమత్యుల్బణకర్ణబాణైర్భ్రాతుః పురో మర్మసు తాడితోఽపి। స్వయం ధనుర్ద్వారి నిధాయ మాయాం గతవ్యథోఽయాదురుమానయానః॥౧౬॥ స నిర్గతః కౌరవపుణ్యలబ్ధో గజాహ్వయాత్తీర్థపదః పదాని। అన్వాక్రమత్పు

ధ్యా-పుష్ణాసి-న త్వపత్యమసౌ-న పతత్యస్మాదిత్యపత్యం ప్రాహుః-కతాః శ్రీర్యస్మాత్సః- త్వమిత్యాక్రోశతి - అత ఏవమసేవ్యం అమంగళం-ఆశు త్యజ-కథం పుత్రస్త్యాజ్యస్తత్రాహ-కులస్య కౌశలాయ-స్వార్థరైతద్ధితః॥ శ్లో॥ త్యజేదేకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్। గ్రామం జనపదస్యార్థే ఆత్మార్థే పృథివీం త్యజేత్॥ ఇత్యాదిన్యాయాత్॥౧౩॥ఇతీతి - ఇత్యూచివాన్ ఏవముక్తవాన్-అసౌ క్షత్తా-సతాం స్పృహణీయం శీలం యస్య సః-కర్ణదుశ్శాసనశకునిసహితేన దుర్యోధనేన- అసత్కృతః-తిరస్కృతః॥౧౪॥ తిరస్కారమేవాహ॥ క ఇతి॥ దాసీసుతో హ్యత్రాహ్వానానర్హః- జిహ్మః కుటిలః - జిహ్మతామాహ-యస్య బలినా అన్నేన పుష్టః-తస్మిన్నేవ ప్రతీపః ప్రతికూలః - పరేషాం కార్యే వర్తతే అతః పురాత్ నిర్వాస్యతాం-శ్వసానః శ్వసన్-జీవనమాత్రశేష ఇత్యర్థః పాతాంతరే శ్మశానం శ్మశానవదమంగళః సర్వంధనాదిగృహీత్వా గృహాన్నిష్కాస్యతామితి భావః॥౧౫॥ స ఇతి॥ అత్యుల్బణైః కర్ణయోర్బాణవత్ప్రతద్భిః పరుషవాక్యైర్మర్మసు తాడితోఽపి- గతవ్యథః-తత్ర హేతుః- మాయాం ఉరుబహుమానయన్- అహో మాయామాహాత్మ్యమితి తామేవ తత్ర హేతుం మన్యమానః-తన్నిస్సారణాత్పూర్వం స్వయమేవ అయాత్ -నిర్జగామ-కిం కృత్వా ఏతేనూనం మరిష్యంతి - కిం ధనుషేతి తస్య ద్వారి ధనుర్నిధాయ-యద్వా-భీష్మాదిభిస్సహ సంగత్య అస్మాభిర్యోత్స్యతీతి మాశంకీదితి ధనుర్నిధానం॥౧౬॥ తతో నిర్గతస్య తీర్థాటనప్రకారమాహ షడ్భిః-స ఇతి-సః గజాహ్వయాన్నిర్గతస్సన్ తీర్థకాంపాదేయస్య తస్య హరేః పదాని క్షేత్రాణి • పుణ్యాచికీర్షయా-అన్వాక్రమత్ క్రమేణ ప్రత్యపద్యత - కౌరవాణాం పుణ్యైన లబ్ధ ఇతి - తేషాం భాగ్యమేవ తేనరూపేణాగతమితి సూచితం-ఉర్వ్యాం సహస్రమూర్తిః బ్రహ్మరుద్రాద్యనేకమూర్తిస్సన్ - తీర్థపావనాయ యాన్యధిష్ఠాయ స్థితః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౭॥వనేష్వితి॥ పుణ్యానియాని ఉపవనాదీని తేషు కుంజేషు లతాగుల్మసానేషు - అపంకానితోయాని యేషాం తేషు సరిత్సు సరస్సు చ తీర్థేషు ఆయతనేషు చ క్షేత్రేషు కీదృశేషు అనంతస్యలింగైర్మూర్తిభిస్సమ్యగలంకృతేషు - అనన్యః ఏకాకీ॥౧౮॥ కించ॥ గామితి॥ గాంపర్యటన్ హరితోషణాని వ్రతాని చేరే-ఆచరత్ - మేధ్యాః పవిత్రాః వివిక్తాః అసంకీర్ణాశ్చ వృత్తిర్జీవికా యస్య సః-సదాప్లుతః ప్రతితీర్థం స్నాతః-అధశ్శయనం యస్య- అవధూతః అసంస్కృతదేహః - అవధూతః వల్కలాజినధారీ-అత ఏవ స్వైరస్యాలక్షితః॥౧౯॥ఇత్థమితి॥ ఏకస్యైవ చక్రం సైన్యం యస్యాం - ఏకమేవ రాజచిహ్నం శ్వేతాతపత్రం యస్యాం తాం-అజితేన శ్రీకృష్ణేన సహాయేన॥౨౦॥తత్రేతి॥తత్ర ప్రభాసే- పరస్పరం స్పర్ధయా సమిత్తభూతయా - సుహృదాం కౌరవాణాం-వినష్టిం వినాశం-అశృణోత్ -పరస్పరనాశేదృష్టాంతః-వేణుజో వహ్నిః - సంశ్రయతేయద్వనం తద్యథా దగ్ధం భవతి-తథా ప్రత్యక్సరస్వతీం పశ్చిమాభిముఖం యథా భవతి తథేత్యర్థః॥౨౧॥తస్యామితి॥ తస్యాం సరస్వత్యాం త్రితాదీన్యేకాదశ తీర్థానితత్తన్నామ్నా ప్రసిద్ధాని ఆసేవితవాన్॥౨౨॥అన్యానీతి॥ద్విజదేవైః ఋషిభిః దేవైశ్చ కృతాని - అంగమంగం ప్రతివర్తంత ఇతి ప్రత్యంగాని ఆయుధాని- తేషు ముఖ్యం చక్రం- తేనాంకితాని-మూర్ధన్య హేమకుంభేషు చిహ్నితాని మందిరాణి యేషు తాని - నానావిధాని శ్రీవిష్ణోరాయతనాని క్షేత్రాణి చ తీర్థాని చ ఆసిషేవే - యేషాం చ కార్యం

న్యాచికీర్షయోర్ద్వ్యాయమధిష్ఠితో యానిసహస్రమూర్తిః॥ ౧౭ ॥ వనేషు పుణ్యోపవనాద్రికుంజేష్వపంకతోయేషు సరిత్సరస్సు। అనంతలింగైస్సమలంకృతేషు చచార తీర్థాయతనేష్వనన్యః॥౧౮॥ గాం పర్యటన్ మేధ్యవివిక్తవృత్తిస్సదాప్లుతోధశ్శయనోవధూతః। అలక్షితస్స్వైరవధూతవేషో వ్రతాని చేరే హరితోషణాని॥౧౯॥ఇత్థం వ్రజన్ భారతమేవ వర్షం కాలేన యావద్గతవాన్ ప్రభాసమ్। తావచ్ఛశాస క్షితిమేకచక్రామేకాతపత్రామజితేన పార్థః॥౨౦॥తత్రైవ శుశ్రావ సుహృద్వినష్టిం వనం యథా వేణుజవహ్నిసంశ్రయమ్। సంస్పర్ధయా దగ్ధమథానుశోచన్ సరస్వతీం ప్రత్యగియాయ తూష్ణీమ్॥ ౨౧॥ తస్యాం త్రితస్యోశనసో మనోశ్చ పృథోరథాగ్నేరసితస్య వాయోః। తీర్థం సుదాసస్య గవాం గుహస్య యచ్ఛ్రాద్ధదేవస్య స ఆసిషేవే॥ ౨౨॥అన్యాని చైవ ద్విజదేవదేవైః కృతానినానాయతనాని విష్ణోః। ప్రత్యంగముఖ్యాంకితమందిరాణి యద్దర్శనాత్కృష్ణమనుస్మరంతి॥ ౨౩॥ తతస్త్వతివ్రజ్య సురాష్ట్రమృద్ధం సౌవీరమత్స్యాన్ కురుజాంగలాంశ్చ। కాలేన తావద్యమునాముపేత్య తత్రోద్ధవం భాగవతం దదర్శ॥ ౨౪॥ స వాసుదేవానుచరం ప్రశాంతం బృహస్పతేః ప్రాక్తనయం ప్రతీతమ్। ఆలింగ్య గాఢం ప్రణయేన భద్రం స్వానామపృచ్ఛద్భగవత్ప్రజానామ్॥ ౨౫॥కచ్చిత్పురాణౌ పురుషౌ స్వనాభ్యపాద్మానువృత్త్యేహ కిలావతీర్ణౌ। ఆసాత ఉర్వ్యాః కుశలం విధాయ కృతక్షణౌ కుశలం శూరగేహే॥౨౬॥కచ్చిత్కురూణాం పరమస్సుహృన్నో భామస్స ఆస్తే సుఖమంగ శౌరిః। యో వై స్వసౄణాం పితృవద్దదాతి వరాన్వదాన్యో వరతర్పణేన॥౨౭॥ కచ్చిద్వరూథాధిపతిర్యదూనాం ప్రద్యుమ్న ఆస్తే సుఖమంగ వీరః। యం రుక్మిణీ భగవతోభిలేభ ఆరాధ్య విప్రాన్ స్మరమాదిసర్గే॥ ౨౮ ॥ కచ్చిత్సుఖం సాత్త్వతవృష్ణిభోజదశార్హకాణామధిపస్స ఆస్తే। యమభ్యషించచ్ఛతపత్రనేత్రో నృపాస

కితమందిరవతాం దర్శనాత్-శ్రీకృష్ణం స్మరంతి॥ ౨౩ ॥ తత ఇతి ॥ అతివ్రజ్య అతిక్రమ్య యావదుద్ధవః ప్రాప్తః తావత్స్వయమపి యమునాముపేత్య॥ ౨౪ ॥ స ఇతి ॥ స విదురః ప్రాక్తనయం పూర్వశిష్యం నీతిశాస్త్రే ప్రాక్తరే ప్రాప్తనయో నీతిశాస్త్రం యేన తం - ప్రతీతం ప్రఖ్యాతం - స్వానాం జ్ఞాతీనాం - భద్రమపృచ్ఛత్- ప్రశ్నహేతుః భగవతః ప్రజానాం పోష్యాణాం॥ ౨౫॥ ప్రథమం తావద్రామకృష్ణయోః కుశలం పృచ్ఛతి॥ కచ్చిదితి ॥ స్వనాభభవః స్వనాభ్యః- పాద్మః బ్రహ్మా - తస్యానువృత్త్యా ప్రార్థనయా - ఇహావతీర్ణౌ కుశలమాసాతే వర్తేతే - కృతక్షణౌ స్వలోకం గంతుం దత్తావసరౌ - సర్వేషాం కృతోత్సవావితి వా - తయోర్నిత్యకుశలత్వేపి ఉక్తవిశేషణవిశిష్టావస్థానేన స్యగృహే కచ్చిదాసాతే ఇతి ప్రశ్నః॥ ౨౬ ॥ యదూనాం కుశలం పృచ్ఛతి నవభిః॥ కచ్చిదితి ॥ భామః పూజ్యః శౌరిర్వసుదేవః-యద్వా భామో భగినీభర్తా-కుంతీవసుదేవస్య భగినీ-అతో దేవకీ పాండోర్భగినీతి లోకస్య వ్యవహారః- వరాన్ స్వార్థాన్-వదాన్యః అత్యుదారః-వరాణాం వస్తూనాం తర్పణేన సమ్మానేన సహ॥ ౨౭॥ కచ్చిదితి ॥ వరూథాధిపతిస్సేనానీః-ఆదిసర్గే పూర్వజన్మని స్మరం కామం-సుతమభిలేభే పుత్రం లబ్ధవతీ॥ ౨౮ ॥ కచ్చిదితి॥ సాత్త్వతాదీనామధిపతిః ఉగ్రసేనః- శతపత్రనేత్రః శ్రీకృష్ణః - నృపాసనాశాం రాజ్యాభిలాషం - పరిహృత్య శాపభయేన దూరాత్ స్థిత ఇత్యర్థః॥ ౨౯ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కచ్చిదితి॥ హేసౌమ్య హరేస్సుతః తేనసదృశస్సదృశఃసాధుయథాస్యాత్తథాసుఖమాస్తే-గుహంకార్తికేయం- అగ్రేపూ
ర్వజన్మనియోభవాన్యాగర్భేధృతఃతం॥౩౦॥ క్షేమమితి॥ యుయుధానఃసాత్యకిః- క్షేమంకుశలమాస్తే ఫల్గునాత్ అర్జునాత్-
లబ్ధంధనుషోరహస్యంయేన-తదీయాంఅధోక్షజసంబంధినీం॥౩౧॥ కచ్చిదితి ॥ శ్వఫల్కపుత్రఃఅక్రూరః - బుధోవిద్వాన్
అతోభగవంతంప్రపన్నఃఅనుసృతః- అతఏవఅనమీవఃనిష్పాపః - భక్త్యాలింగమేతత్ - అవేష్టత-వ్యలుఠత్ - ప్రేమ్ణావిభి
న్నంవిదీర్ణంధైర్యంయస్య-స్వస్తిక్షేమమాస్తే॥౩౨॥ కచ్చిదితి ॥ దేవకనామాయోభోజఃతస్యపుత్ర్యాః దేవక్యాఃవిష్ణుః-
ప్రజాపుత్రోయస్యాః తస్యాః దేవమాతురదితేరివకచ్చిచ్ఛివంయజ్ఞవితానరూపమర్థం - త్రయీయథాప్రకాశకత
యాబిభర్తిదధార॥౩౩॥అపిస్విదితి॥సాత్వతానాముపాసకానాంకామాన్ దోగ్ధిపూరయతీతికామదుఘః-భగవత్త్వే
హేతుః - యంశబ్దస్యశాస్త్రస్యయోనింకారణమామనంతిదేవాఃకుతః - మనోమయంమనసఃప్రవర్తకం-తతస్తతః-స
ర్వస్యాంతఃకరణస్యచతుర్విధస్య-తురీయంతత్త్వం - చతుర్థమధిదైవం-చిత్తాహంకారబుద్ధిమనసామంతఃకరణభేదా
నాంక్రమేణవాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాహ్యధిష్ఠాతారః - మనశ్చశబ్దయోనిత్వంప్రసిద్ధం - తథాచశ్రుతిః॥
మనఃపూర్వరూపంవాగుత్తరరూపంమనసావాఅగ్రేసంకల్పయత్యథవాచావ్యవహరతీతితథా అన్యోంతరఆత్మామనోమ
యఇతిప్రస్తుత్యతస్యయజురేవశిరః - ఋగ్దక్షిణఃపక్షః - సామోత్తరఃపక్షఇత్యాదిశ్రుతేః - తథాచశిక్షాయాం॥శ్లో॥ఆ
త్మాబుద్ధ్యాసమేత్యార్థాన్మనోయుంక్తేవివక్షయా। మనఃకాయాగ్నిమాహంతిసంప్రేరయతిమారుతమ్॥మారుతస్తూ

నాశాంపరిహృత్యదూరాత్॥౨౯॥కచ్చిద్ధరేస్సౌమ్యసుతాస్సదృక్షఆస్తేగ్రణీరథినాంసాధుసాంబః।అసూ
తయంజాంబవతీవ్రతాఢ్యాదేవంగుహంయోంబికయాధృతోగ్రే॥ ౩౦ ॥ క్షేమంసకచ్చిద్యుయుధానఆ
స్తేయఃఫల్గునాల్లబ్ధధనూరహస్యః। లేభేంజసాధోక్షజసేవయైవగతింతదీయాంయదుభిర్దురాపాం॥౩౧
కచ్చిద్బుధస్స్వస్త్యనమీవఆస్తేశ్వఫల్కపుత్రోభగవత్ప్రపన్నః। యఃకృష్ణపాదాంకితమార్గపాంసుష్వ
వేష్టతప్రేమవిభిన్నధైర్యః॥౩౨॥ కచ్చిచ్ఛివందేవకభోజపుత్ర్యావిష్ణుప్రజాయాఇవదేవమాతుః। యా
వైస్వగర్భేణబభారదేవంత్రయీయథాయజ్ఞవితానమర్థమ్॥౩౩॥ అపిస్విదాస్తేభగవాన్సుఖంవోయ
స్సాత్వతాంకామదుఘోనిరుద్ధః। యమామనంతిస్మహిశబ్దయోనింమనోమయంసత్త్వతురీయతత్త్వం॥
౩౪॥అపిస్విదన్యేచనిజాత్మదైవమనన్యవృత్త్యాసమనువ్రతాయే। హృదీకసత్యాత్మజచారుదేష్ణగదాద
యస్స్వస్తిచరంతిసౌమ్య॥౩౫॥అపిస్వదోర్భ్యాంవిజయాచ్యుతాభ్యాంధర్మేణధర్మఃపరిపాతిసేతుమ్।
దుర్యోధనోతప్యతయత్సభాయాంసామ్రాజ్యలక్ష్మ్యావిజయానువృత్త్యా॥౩౬ ॥ కింవాకృతాఘేష్వఘ
మత్యమర్షీభీమోహివద్దీర్ఘతమంవ్యముంచత్।యస్యాంఘ్రిపాతంరణభూర్నసేహేమార్గంగదాయా
శ్చరతోవిచిత్రమ్॥౩౭॥ కచ్చిద్యశోధారథయూథపానాంగాండీవధన్వోపరతారిరాస్తే।అలక్షితోయచ్ఛ
రకూటగూఢోమాయాకిరాతోగిరిశస్తుతోష॥౩౮॥యమావుతస్విత్ స్తనపౌపృథాయాఃపార్థైర్వృతౌ

రసిచరన్మంద్రంజనయతిస్వరమిత్యాది॥౩౪॥అపిస్విదితి॥ అపిస్విదన్యేచస్వస్తిచరంతి - నిజస్యదేహాదివ్యతిరిక్తస్యాత్మనో
దైవంశ్రీకృష్ణం - అనన్యవృత్త్యాఏకాంతభావేనసమ్యగనువ్రతాః అనుసృతాః - హృదీకశ్చసత్యభామాయాఆత్మజశ్చ
చారుదేష్ణశ్చగదశ్చఆదిర్యేషాం తేపి॥౩౫॥ఇదానీంకురూన్పృచ్ఛతిషడ్భిః॥అపీతి॥అపికింస్విదోర్భ్యాంస్వబాహువద్వర్త
మానాభ్యాం విజయాచ్యుతాభ్యాంఅర్జునకృష్ణాభ్యాం - ధర్మమార్గేణధర్మోయుధిష్ఠిరఃసేతుంధర్మమర్యాదాంపరిపాతి
యస్యసభాయాం-విజయానువృత్త్యాజయపరంపరయా-అర్జునస్యసేవయేతివాఏవంభూతం యస్సామ్రాజ్యైశ్వర్యమిత్యర్థః॥
౩౬॥కిమితి॥కృతాఘేషుకృతాపరాధేషు - కురుషుస్వకర్తృకమఘందీర్ఘతమంబహుకాలానుచింతితం- అహివదత్యమ
ర్షీభీమఃకింవ్యముంచత్ సోవాగదయాసహవిచిత్రంవివిధంమార్గంచరతఃవిచిత్రమితిక్రియావిశేషణంవా॥౩౭ ॥ కచ్చిది
తి॥రథయూథపానాంమధ్యేయశోధాఃకీర్తిధారీ - యద్వాస్వీయానాం తేషాంకీర్తిప్రదః-ఉపరతాఃఅరయోయస్మాత్
యస్యశరకూటేనబాణసమూహేనగూఢఃఆచ్ఛన్నః॥౩౮॥యమావితి॥ఉతస్వితి-కింస్విత్ యమౌనకులసహదేవౌ-రేమా
తే క్రీడతఇత్యర్థః-సపత్న్యాస్సుతావపిపృథాయాః స్తనపౌపృథాయాఃపుత్రైః ఆవృతౌ-సుపర్ణావివరేమాతే కింకృ
త్వాపరాద్దుర్యోధనాత్-స్వరిక్థంస్వీయంరాజ్యం - ఉద్దాయ్యఆచ్ఛిద్య - వజ్రివక్త్రాత్ ఇంద్రస్యముఖాత్ - స్వరిక్థమమృ
తంగరుడఇవేతి-యద్వా-సుపర్ణావివేతి-యదిద్వౌగరుడౌఅమృతమానయేతాం-తర్హితద్వత్॥ ౩౯ ॥ పృథాయాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కుశలం కింపృచ్ఛేయం యతః తస్యాః పాండుం వినా ప్రాణధారణమత్యాశ్చర్యమిత్యాహ ॥ అపీహేతి ॥ ధ్రియతే జీవతి-నచాత్యర్థస్పృహ్యం యతోర్భకార్థే జీవతి నభోగార్థం - తదప్యాశ్చర్యమేవేత్యాహ - తేనతథాభూతేనవినాత దేవాహ-యస్త్వితి-ధనురేవద్వితీయః సహాయో యస్య ॥ ౪౦ ॥ సౌమ్యేతి ॥ పృథార్భకార్థే జీవయతీతియుక్తమేవ-హే సౌమ్య ధృతరాష్ట్రంజీవంతమనుశోచామి - తత్కిం అధఃపతంతం తత్ర హేతుః - పరేతాయన్ననృతాయ భ్రాత్రే పాండవే - తత్పుత్రద్రోహేణ యోవిదురద్రోహం కృతవాన్ కించ - జీవతోపి భ్రాతుర్మమ అపకృతవానిత్యాహ - యేనసుహృత్ భ్రాతా అహంచ స్వపుర్యాస్సకాశాత్ నిర్యాపితః నిర్వాసితః - అపీహాఖలు విస్మయః ॥ ౪౧ ॥ జానతోపితస్యైవం దుశ్చేష్టితం యతస్త్వంచ సాధురపి దుఃఖం ప్రాప్తోసీత్యత ఆహ ॥ సఇతి ॥ సోయం శ్రీహరేః ప్రసాదాత్తస్యపదవీం మాహాత్మ్యం పశ్యన్-గతవిస్మయః-అత్రభూతలే నాన్యోపలక్ష్యగతిః గూఢస్సన్ సుఖం విచరామి - కథంభూతస్య మర్త్యానాం విడంబనేన ఐశ్వర్యాచ్ఛాదనేన- మనుష్యానుకరణేన నృణాం దృశః చిత్తవృత్తీః చాలయతః భ్రామయతః ॥ ౪౨ ॥ నను శ్రీహరేః కిమేవం లీలయా యేన స్వభక్తానాంచ వనవాసాదిక్లేశా భవంతి - స్వస్యచ దూత్యబంధనోద్యమాదిపరాభవః-తతఃపరం తేషామపరాధానంతరమేవ హననం- నాపరాధదశాపేక్ష్యేత్యత ఆహ ॥ నూనమితి ॥ నూనం వినిశ్చితం-త్రిభిర్మదైః ఉత్పథానాం-ఉద్వృత్తానాం-వధాద్ధేతోః ప్రపన్నానామార్తిజిహీర్షయా- ఈశోప్యఘసమయ

పత్న్యభరక్షిణీవ ॥ రేమాతదుష్టాట్యముథేస్వరిక్థం సుధాం సుపర్ణాన్వివవజ్ఞివక్త్రాత్ ॥ ౩౯ ॥ అపీహాపృథాపిధ్రియతేర్భకార్థే రాజర్షివర్యేణ వినాపి తేన । యస్త్వేకవీరోధిరథో విజిగ్యే ధనుర్ద్వితీయః కకుభశ్చతస్రః ॥ ౪౦ ॥ సౌమ్యానుశోచే తమధఃపతంతం భ్రాత్రే పరేతాయ విదుద్రుహేయః । నిర్యాపితో యేనసుహృత్స్వపుర్యా అహం స్వపుత్రాన్ సమనువ్రతేన ॥ ౪౧ ॥ సోహం హరేర్మర్త్యవిడంబనేన దృశో నృణాంచాలయతో విధాతుః । నాన్యోపలక్ష్యః పదవీం ప్రసాదాచ్చరామి పశ్యన్ గతవిస్మయోత్ర ॥ ౪౨ ॥ నూనం నృపాణాం త్రిమదోత్పథానాం మహీం ముహుశ్చాలయతాంచమూభిః । వధాత్ప్రపన్నార్తిజిహీర్షయేశోప్యుపైక్షతాఘం భగవాన్ కురూణామ్ ॥ ౪౩ ॥ అజస్యజన్మోత్పథనాశనాయ కర్మాణ్యకర్తుర్గ్రహణాయపుంసాం । నత్వన్యథా కోర్హతి దేహయోగం పరో గుణానాముత కర్మతంత్రమ్ ॥ ౪౪ ॥ తస్య ప్రపన్నాఖిలలోకపానామవస్థితానామనుశాసనే స్వే । అర్థాయజాతస్య యదుష్వజస్య వార్తాం సఖే కీర్తయ తీర్థకీర్తేః ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-ప్రథమోధ్యాయః. ... ... ❀

శ్రీశుకః ॥ ఇతి భాగవతః పృష్టః క్షత్త్రా వార్తాం ప్రియాశ్రయామ్ । ప్రతివక్తుం నచోత్సేహ ఔత్కంఠ్యాత్స్మారితేశ్వరః ॥ ౧ ॥ యః పంచహాయనో మాత్రా ప్రాతరాశాయ యాచితః । తన్నైచ్ఛద్రచయన్యస్య సపర్యాం బాలలీలయా ॥ ౨ ॥ సకథం సేవయా తస్య కాలేన జరసంగతః । పృష్టో వార్తాం ప్ర

త్యేవ-హంతుం సమర్థోపి కురూణాం అఘముపైక్షత- తదానీమేవ తేషాం వధే సర్వదుష్టరాజన్యవధో న స్యాదిత్యాశయేనేత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ విద్యామదో ధనమదస్తథైవాభిజనోమదః । ఏతే మదామదాంధానామేత ఏవ సతాం దమా ఇతిత్రయో మదాః ॥ ౪౩ ॥ సర్వదుర్వృత్తవధార్థమేవ భగవతో జన్మకర్మాణి నాన్యదర్థైకైర్ముతికన్యాయేనాహ ॥ అజస్యేతి ॥ అజస్యాపి జన్మ-అకర్తురపి కర్మాణి పుంసాం గ్రహణాయ కర్మసు ప్రవృత్తయే- అన్యథా న చేదేవం- తర్హి భగవతో జన్మాదికథా తావదాస్తాం కోన్యో వ్యాపీ గుణానాం పరో గుణాతీతః- దేహయోగం కర్మవిస్తారం చార్హతీతి ॥ ౪౪ ॥ తస్మాదేవంభూతాచింత్యమాయావినోదనకథాః కథయేత్యాహ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రపన్నాః యే అఖిలలోకపాలాః తేషామస్యేషాం స్వే యే అనుశాసనే స్థితానాం-అర్థాయ ప్రయోజనాయ-యదుషు జాతస్య-తీర్థభూతా సంసారతారణీ కీర్తిర్యస్యేతి ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచిత-భావార్థదీపికాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❀

శ్లో ॥ ద్వితీయే కృష్ణవిశ్లేషాదనుశోచన్నథోద్ధవః । తే తైర్బాలచరిత్రాణి కృష్ణస్యావర్ణయచ్ఛ్వసన్ ॥ తద్దేవంప్రియవార్తాం పృష్టస్యోద్ధవస్య శ్రీకృష్ణవిరహజాతకంఠ్యావేశేన ప్రతివచనాసామర్థ్యమాహ షడ్భిః ॥ స్మారితః ఈశ్వరో యస్య ॥ ౧ ॥ ఏతదేవ తస్మై ముతికన్యాయేన వక్తుం కైశోరం ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం । యః పంచవర్షోపి బాలలీలయా శ్రీకృష్ణం కంచిత్పరికల్ప్య కల్పితైరేవ సాధనైః పరిచర్యాం కుర్వన్ ప్రాతర్భోజనార్థం మాత్రార్థితోపి తద్భోజనం నైచ్ఛత్ ॥ ౨ ॥

౩౯* అక్షిణీవ - అత్ర ఈదంతద్వివచనత్వేన ప్రగృహ్యత్వేపి సంధిరార్షః ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సఇతి॥జరసంవృద్ధత్వంగతఃప్రాప్తః॥ ౩ ॥ సఇతి ॥ కృష్ణాంఘ్రిసుధయాసాధునివృతతఃతస్యామేవతీవ్రేణవివశత్వా పాదకేననిమగ్నశ్చ॥౪॥పులకేతి॥ పులకైరుద్భిన్నానిఉజ్జృంభితానిసర్వాణ్యంగానియస్యసః-మీలంత్యాదృశా - శుచో శ్రూణిముంచన్-తేనవిదురేణపూర్ణార్థఃకృతార్థోలక్షితః-యతోభగవతియఃస్నేహః- తస్యప్రసరఃపూరః-తస్మిన్ సంప్లుతోనిమగ్నః॥౫॥శనకైరితి॥భగవానేవలోకఃతస్మాత్ - నృలోకందేహానుసంధానం - ఉత్స్మయన్యదుకులసంహారాదిభగవచ్చాతుర్యస్మరణేనవిస్మయంప్రాప్నువన్॥౬॥శ్రీకృష్ణవిరహేణసంతప్యమానఃప్రత్యాహ॥కృష్ణేతి ॥ కృష్ణఏవ ద్యుమణిఃసూర్యః-తస్యనిమ్లోచేఅస్తమయేసతి-అజగరేణకాలమహాసర్పేణ-కీర్ణేషుగిలితేషు-నోగృహేషు-త్వత్పృష్టానాంబంధూనాంకింనుకుశలంబ్రూయాం॥౭॥అనుశోచన్నాహ॥ దుర్భగఇతి ॥ బతేత్యనుకంపాయాం-ఖేదేవా - అయం లోకోజనః-దుర్భగఃభాగ్యహీనః-యదవస్తునితరాందుర్భగాః- యేనసహవసంతోపిహరిరయమితినవిదుః-యథాక్షీరసముద్రేజాతముడుపంచంద్రం - తత్రత్యామీనాఃకేవలంకమనీయఃకశ్చిజ్జలచరఇత్యేవవిదుః - నత్వమృతమయఇతితంవిదుః-యద్వా-జలేప్రతిబింబితంచంద్రం - యథేతి॥ ౮ ॥ భాగ్యహీనత్వాదేవనవిదుఃనతుజ్ఞానసామగ్ర్యభావాదిత్యాహ॥ఇంగితజ్ఞాఇతి॥ఇంగితంచిత్తస్థంజానంతీతితథా-పురుఅతిశయేనప్రౌఢాఃపుణాః-ఏకస్మిన్నేవస్థానేఆరమంతీతితథాఏవంభూతాఅపిభూతానామావాసం-ఈశ్వరంసంతం-సాత్వతానామృషభంసాత్త్వతశ్రేష్ఠమమంసతఅమన్యంత ॥ ౯॥యేకేపిభాగ్యవంతస్తమింగితాదినా ఈశ్వరతయాజానంతోపిఅతద్విదాంప్రవృత్త్యావాముహ్యేయురితికింభాగ్యవత్త

తిబ్రూయాద్భృత్యః పాదావనుస్మరన్॥౩॥సముహూర్తమభూత్తూష్ణీంకృష్ణాంఘ్రిసుధయాభృశమ్। తీవ్రేణభక్తియోగేననిమగ్నస్సాధునిర్వృతః॥౪॥పులకోద్భిన్నసర్వాంగోముంచన్మీలద్దృశాశుచః।పూర్ణార్థోలక్షితస్తేనస్నేహప్రసరసంప్లుతః॥ ౫ ॥ శనకైర్భగవల్లోకాన్నృలోకంపునరాగతః । విమృజ్యనేత్రేవిదురంప్రత్యాహోద్ధవఉత్స్మయన్॥ ౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ కృష్ణద్యుమణినిమ్లోచేగీర్ణేష్వజగరేణహ।కిన్నుకుశలంబ్రూయాంగతశ్రీషుగృహేష్వహమ్॥౭ ॥ దుర్భగోబతలోకోయంయదవోనితరామపి। యేసంవసంతోనవిదుర్హరింమీనాఇవోడుపమ్॥ ౮ ॥ ఇంగితజ్ఞాఃపురుప్రౌఢాఏకారామాశ్చసాత్వతాః । సాత్వతామృషభంసర్వేభూతావాసమమంసత ॥ ౯ ॥ దేవస్యమాయయాస్పృష్టాయేచాన్యదసదాశ్రితాః । భ్రామ్యతేధీర్నతద్వాక్యైరాత్మన్యుప్తాత్మనోహరౌ॥ ౧౦ ॥ ప్రదర్శ్యాతప్తతపసామవితృప్తదృశాంనృణామ్। ఆదాయాంతరధాద్యస్తుస్వబింబంలోకలోచనమ్॥ ౧౧ ॥ యన్మర్త్యలీలౌపయికంస్వయోగమాయాబలందర్శయతాగృహీతమ్ । విస్మాపనంస్వస్యచసౌభగర్ద్ధేః పరంపదంభూషణభూషణాంగమ్॥ ౧౨ ॥ యద్ధర్మసూనోర్బతరాజసూయే నిరీక్ష్యదృక్స్వస్త్యయనంత్రిలోకః । కార్త్స్న్యేనచాద్యేహగతంవిధాతురర్వాక్సృతౌకౌశలమిత్యమన్యత॥ ౧౩ ॥ యస్యానురాగప్లుతహాసరాసలీలావలోకప్రతిలబ్ధమానాః । వ్రజస్త్రియోదృగ్భిరనుప్రవృత్తధియోవత

యాపితత్రాహ॥దేవస్యేతి ॥ యేయాదవాఃదేవమాయయావ్యాప్తాః - యాదవోయమస్మద్బంధురితివదంతి - యేచశిశుపాలాదయఃఅసదేవాన్యదత్యంతంవైరమాశ్రితాఃనిందంతి- తేషాంవాక్యైరాత్మనిఉప్తాత్మనానిషిప్తచిత్తస్యమాదృశస్యధీఃబుద్ధిఃనభ్రామ్యతేమోహంనప్రాప్నోతిఅన్యేతుమూఢాఏవేత్యర్థః॥౧౦॥కో.సౌహరిరిత్యపేక్షాయామాహ ॥ ప్రేతి॥నతప్తంతపోయైః-అతః అవితృప్తాదృశోయేషాంతేషాం స్వబింబమూర్తిం - ఏతావంతంకాలంప్రదర్శ్యదర్శయిత్వాయోంతర్హితవాన్లోకస్యలోచనమాదాయఆచ్ఛిద్య-తాదృశస్యాన్యస్యవిలోకనీయస్యాభావాత్॥౧౧॥ తదేవబింబంవర్ణయతిత్రిభిః॥యదితి॥యన్మర్త్యలీలాసుఔపయికంయోగ్యంస్థానంస్వస్యాపివిస్మయజనకం- యతస్సౌభగర్ద్ధేః సౌభాగ్యాతిశయస్యపరంపదంపరకాష్ఠారూపం.భూషణానాంభూషణాన్యంగానియస్మిన్॥౧౨॥ యదితి ॥ దృశాంస్వస్త్యయనంక్షరమానందకరం- త్రిభువనస్థోలోకఃప్రాణిమాత్రంఅద్యేదానీంఇహాబింబేఅర్వాక్సృతౌ - అర్వాచీనసంసారసృష్టౌమనుష్యనిర్మాణేవావిధాతుఃకౌశలంనైపుణ్యం- తత్కార్త్స్న్యేనగతంఉపక్షీణంనాతఃపరంతస్యకౌశలమస్తీత్యేవంమేనే-తస్మాత్తేర్విధాతృసృజ్యత్వాభావేఃలోకదృష్ట్యేదముక్తం॥౧౩॥యస్యేతి ॥ అనురాగేణప్లుతౌవ్యాప్తౌహాసఃహాసనం-రాసఃవివాదః-లీలావలోకశ్చతైః- స్వకృతరాసాద్యనంతరంప్రతిలబ్ధోమానోయాభిః - దృగ్భిస్సహానుప్రవృత్తాఃగచ్ఛంతమేవానుగతాః-ధియోయాసాంతాఃఖిలఃకృత్యశేషాయాసాంతాః - అసమాప్తకృత్యాఏవావతస్థుః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥ఏవంభూతబింబప్రదర్శనే కారణమాహ ॥ స్వేతి ॥ స్వీయాన్యేవరూపాణి- శాంతాని అశాంతాని చేతి ద్వివిధాని-తత్ర శాంతరూపేషు ఇతరైః అశాంతరూపైః పీడ్యమానేషు - అనుకంపితః కృతానుకంపః ఆత్మా యస్య - అజోఽపి జాతః ఆవిర్భూతః మహాభూతరూపేణ నిత్యసిద్ధ ఏవాగ్నిః యథా కాష్ఠేష్వావిర్భవతి తద్వదస్య జన్మని హేతుమాహ మహత్తత్త్వం అంశః కార్యలేశః - యస్యావ్యక్తస్య తన్మహదంశః తద్యుక్త ఇతి॥ ౧౫ ॥ నను కుతోఽస్యాపరాపరాణామీశః. పారతంత్ర్యప్రతీతేస్తత్రాహ ద్వాభ్యాం ॥ మామితి ॥ మమాప్యేతత్ - అవితర్క్యం దుర్ఘటం చ ఖేదయతి. తదేవాహ॥ వసుదేవగేహే బంధనాగారే - యజ్జన్మ నో విడంబనం అనుకరణం - నతు నృసింహవదావిర్భావః- కంసభయాదివ పురాన్మధురాయాః- వ్యవాత్సీత్ అపలాయత ॥ ౧౬ ॥ ధునోతీతి ॥ ఏతచ్చహరేశ్చరితం-స్మరతో మమ చేతః- కర్మభూతం - ధునోతి వ్యథయతి-తదేవదర్శయతి- యదాహేతి - హే తాత హే అంబ యువాం ప్రసీదతాం ప్రసాదం కురుతాం - నకృతా నిష్కృతిః శుశ్రూషణం యైః తేషాం నోఽస్మాకమితి బహువచనం రామాద్యభిప్రాయేణ ॥ ౧౭ ॥ నను తర్హి అనీశ్వర ఏవ కిం న స్యాద్భవతః శ్రద్ధామాత్రమేతత్తత్రాహ త్రిభిః ॥ క ఇతి ॥ కో వా అంఘ్రిసరోజయోః యో రేణుః తం-విజిఘ్రన్ సేవమానః - విస్మర్తుం-ఈశీత శక్నుయాత్ - విస్ఫురద్భ్రూవిటపః భ్రూలతైవ-కృ

స్థః ఖిలకృత్యశేషాః॥ ౧౪॥ స్వశాంతరూపేష్వితరైస్స్వరూపైరభ్యర్ద్యమానేష్వనుకంపితాత్మా । పరాపరేశో మహదంశయుక్తో హ్యజోఽపి జాతో భగవాన్యథాగ్నిః॥ ౧౫॥ మాం ఖేదయత్యేతదజస్య జన్మ విడంబనం యద్వసుదేవగేహే । వ్రజే చ వాసోఽరిభయాదివ స్వయం పురాద్వ్యవాత్సీద్యదనంతవీర్యః ॥ ౧౬॥ ధునోతి చేతస్స్మరతో మమైతద్యదాహ పాదావభివంద్య పిత్రోః। తాతాంబ కంసాదురుశంకితానాం ప్రసీదతాం నోఽకృతనిష్కృతీనామ్॥ ౧౭॥ కో వా *అముష్యాంఘ్రిసరోజరేణుం విస్మర్తుమీశీత పుమాన్విజిఘ్రన్। యో విస్ఫురద్భ్రూవిటపేన భూమేర్భారం కృతాంతేన తిరశ్చకార॥ ౧౮॥ దృష్టా భవద్భిర్నను రాజసూయే చైద్యస్య కృష్ణం ద్విషతోఽపి సిద్ధిః । యాం యోగినస్సంస్పృహయంతి సమ్యగ్యోగేన కస్తద్విరహం సహేత॥ ౧౯॥ తథైవ చాన్యే నరలోకపాలా య ఆహవే కృష్ణముఖారవిందం। నేత్రైః పిబంతో నయనాభిరామం పార్థాస్త్రపూతాః పదమాపురస్య॥ ౨౦॥ స్వయం త్వసామ్యాతిశయస్త్ర్యధీశస్స్వారాజ్యలక్ష్మ్యాప్తసమస్తకామః। బలిం హరద్భిశ్చిరలోకపాలైః కిరీటకోట్యేడితపాదపీఠః॥ ౨౧॥ తత్తస్య కైంకర్యమలం భృతాన్నో విగ్లాపయత్యంగ యదుగ్రసేనే। తిష్ఠన్నిషణ్ణం పరమేష్ఠిధిష్ణ్యే న్యబోధయద్దేవ నిధారయేతి॥ ౨౨ ॥ అహో బకీ యం స్తనకాలకూటం జిఘాంసయాపాయయదప్యసాధ్వీ । లేభే గతిం ధాత్ర్యుచితాం తతోఽన్యం కం వా దయాళుం శరణం భజేమ॥ ౨౩॥ మన్యేఽసురాన్ భాగవతాంస్త్ర్యధీశే సంరంభమార్గాభినివిష్టచి

తాంతః తేన ॥ ౧౮ ॥ నచ తస్యేశ్వరత్వం సాధనీయం-భవద్భిరపి దృష్టత్వాదిత్యాహ॥ దృష్టేతి॥ యాం సిద్ధిం సమ్యగ్యోగేన ప్రాప్తుమిచ్ఛంతి॥ ౧౯ ॥ తథేతి ॥ ఆహవే యుద్ధే-పార్థస్యాస్త్రైః పూతాః నిష్పాపాస్సంతః॥ ౨౦॥ ఏవం పరమైశ్వర్యే సత్యపి యదుగ్రసేనానువర్తిత్వం తత్పునరత్యంతమస్మాన్ వ్యథయతీత్యాహ ॥ స్వయమితి ॥ స్వయం తు య ఏవంభూతః-తస్య తత్ కైంకర్యం నోఽస్మాన్ విగ్లాపయతీత్యుత్తరేణాన్వయః-న సామ్యాతిశయో యస్య - యమపేక్ష్యాన్యస్య సామ్యమతిశయశ్చ నాస్తీత్యర్థః-త్రిహేతవః-త్రయాణాం పురుషాణామధీశః - స్వారాజ్యలక్ష్మ్యా పరమానందస్వరూపసంపత్త్యా చ-ప్రాప్తసమస్తభోగః-బలిం కరం అర్హణం వా హరద్భిః-సమర్పయద్భిః-చిరకాలీనైః లోకపాలైః - కిరీటాగ్రేణ ఈడితం స్తుతం - పాదపీఠం యస్య - ప్రణమతాం కిరీటసంఘట్టనతః ఉద్భూతో ధ్వనిః స్తుతిత్వేనోత్ప్రేక్ష్యతే॥ ౨౧ ॥ తదితి॥ అంగ హే విదుర-భృతాన్ భృత్యాన్- ఉగ్రసేనే యత్ కింకరత్వం - తదేవాహ-పరమేష్ఠిధిష్ణ్యే సార్వభౌమాసనే నిషణ్ణం ఆసీనం స్వయం తిష్ఠన్- హే దేవ నిధారయ అవధారయ ఇతి న్యబోధయత్ విజ్ఞాపితవాన్ - ఏవమనువృత్తిః తత్కృపయైవేతి సూచితం ॥ ౨౨ ॥ అపకారిష్వపి తస్య కృపాళుతాం దర్శయన్నాహ ॥ అహో ఇతి ॥ అహో ఆశ్చర్యం దయాళుతాయాః - జిఘాంసయా హంతుమిచ్ఛయాపి - తత్ స్తనయోస్సంభృతం కాలకూటం విషం యమపాయయద్బకీ పూతనా-అసాధ్వీ దుష్టాపి-ధాత్ర్యాః యశోదాయాః ఉచితాం గతిం-లేభే భక్తవేషమాత్రేణ యస్సద్గతిం దత్తవానిత్యర్థః- తతోఽన్యం కం వా శరణం భజేమ॥ ౨౩ ॥ నను భాగవతానేవ భగవాననుగృహ్ణాతీతి ప్రసిద్ధం-సత్యం అసురానపి అహం భాగవ

౧౭ *కోవా అముష్య-అత్రాసన్ధిరార్షః-౧౯ *సిద్ధిః సాయుజ్యరూపా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తానేవమన్యే యతో భాగవతా ఇవ తేపి భగవద్ధ్యానాభినివేశేన భగవంతమపరోక్షం పశ్యంతీత్యాహ॥ మన్యే ఇతి॥ సంరంభః క్రోధావేశః - తేన మార్గేణ అభినివిష్టం చిత్తం యేషాం తే - అత ఏవ సంగ్రామే తార్క్ష్యః - కశ్యపః తస్య పుత్రః గరుడః - అంసే స్కంధే సునాభాయుధశ్చక్రాయుధః హరిః తం - అచక్షత అపశ్యన్ - తస్మాత్తేష్వపి అనుగ్రహో యుక్త ఏవేత్యర్థః. వక్ష్యతి చ సప్తమే॥ శ్లో॥ తస్మాత్కేనాప్యుపాయేన మనః కృష్ణే నివేశయేతి॥౨౪॥ ఇదానీం తస్యాంతర్ధానప్రకారం వక్తుం - ఆదిత ఆరభ్య తచ్చరితం సంక్షేపేణ కథయతి॥ వసుదేవస్యేతి॥ వసుదేవస్య భార్యాయాం దేవక్యాం జాతః భోజేంద్రః కంసః తస్య బంధనాగారే అస్యాః పృథివ్యాః శం సుఖం స్వయం చికీర్షుః అజేన యాచితస్సన్॥౨౫॥ తత ఇతి॥ పితా నిమిత్తభూతేన నందవ్రజం ఇతః గతః సమాః సంవత్సరాన్ గూఢార్చిః గుప్తతేజాః॥౨౬॥ పరిత ఇతి॥ వ్యహరత్ అక్రీడత్ కూజద్భిః ద్విజైః పక్షిభిః - సంకులితాః వ్యాప్తాః అంఘ్రిపాః వృక్షాః - యస్మిన్॥౨౭॥ కౌమారీమితి॥ రుదన్నివేతి ఇవశబ్దస్య యథాయోగం సర్వత్రాన్వయః - ముగ్ధో బాలశ్చ యః సింహః తద్వదవలోకనం యస్య॥౨౮॥ స ఇతి॥ స ఏవాధికం వయః ప్రాప్తస్సన్ లక్ష్మ్యాః శోభాదిసంపదో నికేతనం స్థానం సితా గావో వృషాశ్చ వృషభా యస్మిన్ - నానావర్ణగోసంఘూరణైః శబ్దం కుర్వన్

త్రాన్। యే సంయుగేచక్షత తార్క్ష్యపుత్రమంసే సునాభాయుధమాపతంతమ్॥ ౨౪॥ వసుదేవస్య దేవక్యాం జాతో భోజేంద్రబంధనే। చికీర్షుర్భగవానస్యాశ్శమజేనాభియాచితః॥ ౨౫॥ తతో నందవ్రజమితః పిత్రా కంసాద్విబిభ్యతా। ఏకాదశ సమాస్తత్ర గూఢార్చిస్సబలోవసత్॥౨౬॥ పరీతో వత్సపైర్వత్సాంశ్చారయన్ వ్యహరద్విభుః। యమునోపవనే కూజద్ద్విజసంకులితాంఘ్రిపే॥౨౭॥ కౌమారీం దర్శయంశ్చేష్టాం ప్రేక్షణీయాం వ్రజౌకసామ్। రుదన్నివ హసన్ముగ్ధబాలసింహావలోకనః॥ ౨౮॥ స ఏవ గోధనం లక్ష్మ్యా నికేతం సితగోవృషమ్। చారయన్ననుగాన్గోపాన్ రణద్వేణురరీరమత్॥ ౨౯॥ ప్రయుక్తాన్ భోజరాజేన మాయినః కామరూపిణః। లీలయా వ్యనుదత్తాంస్తాన్ బాలః క్రీడనకానివ॥ ౩౦॥ విపన్నాన్విషతోయేన నిగృహ్య భుజగాధిపమ్। ఉత్థాప్యాపాయయద్గావ* స్తత్తోయం ప్రకృతిస్థితమ్॥౩౧॥ అయాజయద్గోసవేన గోపరాజం ద్విజోత్తమైః। విత్తస్య చోరుభారస్య చికీర్షన్సద్వ్యయం విభుః॥౩౨॥ వర్షతీంద్రే వ్రజః కోపాద్భగ్నమానేతివిహ్వలః। గోత్రలీలాతపత్రేణ త్రాతో భద్రానుగృహ్ణతా॥ ౩౩॥ శరచ్ఛశికరైర్మృష్టం మానయన్ రజనీముఖమ్। గాయన్ కలపదం రేమే స్త్రీణాం మండలమండనః॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే తృతీయస్కంధే ద్వితీయోధ్యాయః.

... ... *

ఉద్ధవః॥ తతస్స ఆగత్య పురీం స్వపిత్రోశ్చికీర్షయా శం బలదేవసంయుతః। నిపాత్య తుంగాద్రిపుయూథనాథం హతం వ్యకర్షద్వ్యసుమోజసోర్వ్యామ్॥౧॥ సాందీపనేస్సకృత్ప్రోక్తం బ్రహ్మాధీత్య సవిస్తరమ్। తస్మై ప్రాదాద్వరం పుత్రం మృతం పంచజనోదరాత్॥ ౨॥ సమాహుతా* భీష్మకకన్యయా యే శ్రియస్సవ

వేణుర్యస్య అరీరమత్ రమయామాస॥౨౯॥ ప్రయుక్తానితి॥ వ్యనుదత్ జఘాన - క్రీడనకాన్ తృణాదినిర్మితాన్ మృగాన్ సింహాదీన్ యథా॥౩౦॥ విపన్నా ఇతి॥ విపన్నాన్ గోపాన్ మృతాన్ - గావః గాశ్చ ఉత్థాప్య - తత్ తోయం ప్రకృతిస్థితం నిర్విషం అపాయయత్॥౩౧॥ అయాజయదితి॥ ఇంద్రపూజాభంగేన భగవతా కృతా గవాం పూజైవ గోసవః - తేన గోపరాజం నందం. విత్తస్య చేతి చకారాదింద్రస్య మానభంగం చ కుర్వన్ - ఉరుభారస్య అతిసమృద్ధస్య॥౩౨॥ వర్షతీతి॥ కోపాద్వర్షతీంద్రే - గోత్రః పర్వత ఏవ లీలాతపత్రం తేన - హే భద్ర॥౩౩॥ శరదితి॥ మృష్టముజ్జ్వలం - స్త్రీణాం మండలం - మండయతీతి తథా॥౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥ తృతీయే మధురామేత్య వ్రజాత్కంసవధాదికమ్। యత్కృతం ద్వారకాయాం చ కృష్ణేన తదవర్ణయత్॥ తత ఇతి॥ శమిత్యవ్యయం పిత్రోః సుఖస్య చికీర్షయేత్యర్థః - తుంగాత్ రాజమంచాత్ - రిపుయూథానాం నాథం కంసం - వ్యసోరపి కర్షణం పిత్రోస్సుఖార్థం॥౧॥ సాందీపనేరితి॥ బ్రహ్మ వేదం - సవిస్తరం షడంగాదిసహితం - వరం శ్రేష్ఠం వరరూపం వా గురుదక్షిణారూపం వా పంచజనోదరవిదారణద్వారా - పుత్రమానీయేత్యర్థః॥౨॥ సమాహుతా ఇతి॥ భీష్మకకన్యయా రుక్మిణ్యా యే రాజానః సమాహుతాః సమాహూతాః - హ్రస్వత్వమార్షం సమాహృతా ఇతి పాఠే ఆకృష్టా ఇత్యర్థః. కేన సాధనేన శ్రియో లక్ష్మ్యాస్సవర్ణేన సమానరూపేణ - యద్యపి తయా కేవలం శ్రీకృష్ణ ఏవాహూతః న సర్వే - తస్యాపి తస్యాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లావణ్యం తేషామాగమనే హేతురితి తమైవాహూతా ఇత్యుచ్యంతే- తేషాంమిషతాం మూర్ధ్ని పదందధత్-దర్పానస్త్రా
తయాసహ గాంధర్వవృత్త్యా పరస్పరసమయరూపయా-బుభూషయా భవితుమిచ్ఛయా- జహార కథంభూతం స్వభాగం
త్మ్యంశత్వాత్తయా స్వాత్మనార్పితత్వాచ్చ-సుపర్ణః-సుపతనః- యద్వా సుపర్ణః గరుడ ఇవ స్వభాగం సుధామిత్యర్థః
యద్వా-శ్రియః రుక్మిణ్యాః-సమానంవర్ణః ద్వయం వాచకం యస్య సః-శ్రియః సవర్ణో రుక్మీ - తేనసమాహూతా యే శిశు
పాలాదయః-కిమర్థం భీష్మకకన్యయా సహ తేషాం బుభూషయా-భూతిర్భవత్విత్యేతదర్థం - తత్ర శిశుపాలస్యాగమ
నం పరత్వేన బుభూషయా-జరాసంధాదీనాం తద్వివాహోత్సవేన- శేషంపూర్వవత్ ॥౩॥ కకుద్మత ఇతి ॥ కకుద్మతో వృ
షాన్ అవిద్ధనసః అవిద్ధనాసికాన్ దమిత్వా మర్దయిత్వా-విద్ధనాసికాన్ కృత్వేతి వా నగ్నజితః కన్యాం స్వయంవరే ఉపయేమే
తైః వృషభైః తద్దమనేన చ భగ్నమానానామేషాం తాన్-తథాపి తాం కన్యాం గృధ్నతః కామయమానాన్-అతఏవ అజ్ఞాన్
శస్త్రభృతో రాజ్ఞః-తచ్ఛస్త్రైః అక్షత ఏవ జఘాన ॥౪॥ ప్రియమితి ॥ యదా అదిత్యాః కుండలే దాతుం స్వర్గం గతః - తదా కృ
ష్ణః ప్రభుః స్వతంత్రోపి - గ్రామ్యః స్త్రీపరతంత్ర ఇవ-ప్రియాయాః సత్యభామాయాః - ప్రియం విధాతుమిచ్ఛుః-ద్యుస
ద్రుమం పారిజాతం-ఆర్ఛత్ యదర్థియన్నిమిత్తం ఆనీతవాన్ - తం శ్రీకృష్ణం వజ్రీ దేవేంద్రః - అద్రవత్ స్త్రీప్రేరితః యోద్ధు
మభ్యధావత్-స్వకార్యసాధనేన శ్రీకృష్ణేన సహ యుద్ధోద్యమః తస్యాప్యయుక్త ఏవేత్యాహ-క్రీడామృగ ఇతి - అయంవ
జ్రీ.॥౫॥ సుతమితి ॥ సునాభేన చక్రేణ-ఉన్మథితం హతం- మృధే యుద్ధే వపుషా ఖమాకాశం గ్రసంతం భౌమం దృష్ట్వా - తస్య

ర్ణేన బుభూషయైషామ్। గాంధర్వవృత్త్యా మిషతాం స్వభాగం జహ్రే పదం మూర్ధ్ని దధత్సుపర్ణః ॥౩॥ కకు
ద్మతోఽవిద్ధనసో దమిత్వా స్వయంవరే నాగ్నజితీమువాహ। తద్భగ్నమానానపి గృధ్యతోఽజ్ఞాన్ జఘ్నేఽక్షత
శ్శస్త్రభృతస్తదస్త్రైః ॥౪॥ ప్రియం ప్రభుర్గ్రామ్య ఇవ ప్రియాయా విధిత్సురార్ఛద్ద్యుతరుం యదర్థే। వ
జ్ర్యాద్రవత్తం సగణో రుషాంధః క్రీడామృగో నూనమయం వధూనామ్ ॥ ౫ ॥ సుతం మృధే ఖం వపుషా గ్ర
సంతం దృష్ట్వా సునాభోన్మథితం ధరిత్ర్యా। ఆమంత్రితస్తత్తనయాయ శేషం దత్త్వా తదంతఃపురమావివేశ ॥
౬॥ తత్రాహృతాస్తా నరదేవకన్యాః కుజేన దృష్ట్వా హరిమార్తబంధుమ్। ఉత్థాయ సద్యో జగృహుః ప్రహ
ర్షవ్రీడానురాగప్రహితావలోకైః ॥౭॥ ఆసాం ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు యోషితామ్। సవి
ధిం జగృహే పాణీన్ అనురూపస్స్వమాయయా ॥౮॥ తాస్వపత్యాన్యజనయదాత్మతుల్యాని సర్వశః। ఏకై
కస్యాం దశ దశ ప్రకృతేర్విబుభూషయా ॥౯॥ కాలమాగధసాల్వాదీననీకై రుంధతః పురమ్। అజీఘనత్స్వ
యం తేనస్వపుంసాం తేజ ఆదిశత్ ॥౧౦॥ శంబరం ద్వివిదం బాణం మురం బల్వలమేవ చ। అన్యాంశ్చ దంతవ
క్త్రాదీనవధీత్కాంశ్చ ఘాతయత్ ॥౧౧॥ అథ తే భ్రాతృపుత్రాణాం పక్షయోః పతితాన్నృపాన్। చచాల
భూః కురుక్షేత్రం యేషామాపతతాం బలైః ॥ ౧౨॥ సకర్ణదుశ్శాసనసౌబలానాం కుమంత్రపాకేన హ
తశ్రియాయుషమ్। సుయోధనం సానుచరం శయానం భగ్నోరుమూర్వ్యాం న ననంద పశ్యన్ ॥ ౧౩ ॥

మాతా ధరిత్ర్యా భూమ్యా-ఆమంత్రితః ప్రార్థితస్సన్-తస్య నరకస్య తనయాయ భగదత్తాయ - హృతశేషం రాజ్యం ద
త్త్వా ॥౬॥ తత్రేతి ॥ తత్రాంతఃపురే - కుజేన భౌమేన-యా ఆహృతాః తాః తాస్తాః ప్రహర్షశ్చ వ్రీడా చ అనురాగశ్చ తైః ప్రహి
తాః ప్రేరితాః యే అవలోకాః తైః జగృహుః స్వీకృతవత్యః ॥ ౭ ॥ ఆసామితి ॥ ఆసాం యోషితాం-పాణీన్ తత్తదనురూప
స్సన్ సవిధిం వివాహోచితప్రకారసహితం యథా భవతి తథా ॥౮॥ తాస్వితి ॥ సర్వశః సర్వైర్గుణైః-స్వతుల్యాని-ప్ర
కృతేర్మాయయా విబుభూషయా వివిధం భవనం విస్తారస్తదిచ్ఛయా - యద్వా-ప్రకృతే హేతోః-వివిధం భవితుమిచ్ఛ
యా ॥౯॥ కాలేతి ॥ కాలః కాలయవనః-రుంధతః ఆవృణ్వతః-ముచుకుందభీమాదిభిః నిమిత్తమాత్రైః-స్వయమేవాజీఘనత్ ఘా
తితవాన్-తేనచ తేషాం స్వపుంసాం తేజః ప్రభావం-కీర్తిం వా ఆదిశత్ దత్తవాన్ ॥౧౦॥ శంబరమితి ॥ శంబర ద్వివిద బల్వలా
నన్యానపి కాంశ్చిత్ ప్రద్యుమ్న రామాదిభిః ఘాతయత్ ఘాతితవాన్ - ఘాతయన్నితి వా పాఠః-దంతవక్త్రాదీన్ స్వయమే
వావధీత్ ॥౧౧॥ అథేతి ॥ తతః నృపాన్ - అఘాతయదిత్యనుషంగః-కథంభూతాన్ కురుక్షేత్రమాపతతాం ఆసమంతాద్గచ్ఛ
తాం యేషాం రాజ్ఞాం బలైస్సైన్యైః భూస్సర్వాపి చచాల చకంపే ॥౧౨॥ సఇతి-సః శ్రీకృష్ణః కర్ణాదీనాం కుమంత్రపాకే
న హతా శ్రీరాయుశ్చ యస్య-భగ్నోరూ యస్య తం ఉర్వ్యాం శయానం దుర్యోధనం - పశ్యన్నపి న ననంద తోషం న ప్రాప

౮ * సవిధిమితి క్రియావిశేషణస్య పుంవద్భావః వ. ౧౧. ఘాతయత్-అడభావ ఆర్షః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩॥అనభినందనప్రకారమేవాహ॥ కియానితి ॥ ద్రోణాదిభిర్మూలైఃకారణభూతైఃయత్- యఃఅష్టాదశాక్షౌహిణీయుక్తఃప్రాస్వమార్ణంతుపితఃఉరుభారః-అయంకియానత్యల్పఇత్యర్థః - యస్మాత్ మదంశైఃప్రద్యుమ్నాదిభిః హేతుభూతైఃదుర్విషహంబలమాస్తే॥ ౧౪ ॥ మిథఇతి ॥ నచాత్రాన్యఉపాయఃప్రభవతి-కింతు-మధునాయఃఆమదఃసర్వతోమదః తేనఆతామ్రాణివిలోచనానియేషాం తేషాంయదా-వివాదోభవిష్యతిఇయానేవైషాంవధోపాయః- అతోన్యోనాస్తి ఐకాత్మ్యమపిమయ్యుద్యతేసతి-స్వయమేవవివాదేనాంతర్ధాస్యేరన్నిత్యర్థః॥౧౫॥ ఏవమితి॥ ఏవంశ్లోకద్వయోక్తక్రమేణసంచింతయన్ స్వరాజ్యేపైతృకేస్థాపయిత్వా॥౧౬॥ఉత్తరాయామితి॥ధృతఃరక్షితఃవైప్రసిద్ధా॥ ౧౭ ॥ అయాజయదితి॥అనుజైస్సహ॥౧౮॥భగవానితి॥సాంఖ్యంప్రకృతిపురుషవివేకం॥ ౧౯॥ స్నిగ్ధేతి ॥ స్నిగ్ధాయః స్మితసహితోవలోకః తేన-పియూషకల్పయాసుధాతుల్యయాపియూషకుల్యయేతిపాఠే-సుధాప్రవాహరూపయా - ఆత్మనాదేహేన॥ ౨౦॥ఇమమితి॥క్షణదయారాత్ర్యా-దత్తఃక్షణః అవసరఃఉత్సవోవాయాసాంస్త్రీణాం- తాసుక్షణంసౌహృదంయస్య

కియాన్ భువోయంక్షపితోరుభారో యద్ద్రోణభీష్మార్జునభీమమూలైః।అష్టాదశాక్షౌహిణికోమదంశైరాస్తేబలందుర్విషహంయదూనామ్॥౧౪॥మిథోయదైషాంభవితావివాదోమధ్వామదాతామ్రవిలోచనానామ్।నైషాంవధోపాయఇయానతోన్యోమయ్యుద్యతేంతర్దధతేస్వయంస్మ॥౧౫॥ఏవంసంచింత్యభగవాన్ స్వరాజ్యేస్థాప్యధర్మజమ్।నందయామాససుహృదస్సాధూనాంవర్త్మదర్శయన్॥౧౬॥ఉత్తరాయాంధృతఃపూరోర్వంశస్సాధ్వభిమన్యునా।సవైద్రౌణ్యస్త్రసంభిన్నఃపునర్భగవతాధృతః॥౧౭॥ అయాజయద్ధర్మసుతమశ్వమేధైస్త్రిభిర్విభుః।సోపిక్ష్మామనుజైరక్షన్ రేమేకృష్ణమనువ్రతః॥ ౧౮॥ భగవానపివిశ్వాత్మాలోకవేదపథానుగః।కామాన్ సిషేవేద్వార్వత్యామసక్తస్సాంఖ్యమాస్థితః॥౧౯॥ స్నిగ్ధస్మితావలోకేనవాచాపియూషకల్పయా।చారిత్రేణానవద్యేనశ్రీనికేతేనచాత్మనా॥ ౨౦ ॥ ఇమంలోకమముంచైవరమయన్ సుతరాంయదూన్।రేమేక్షణదయాదత్తక్షణస్త్రీక్షణసౌహృదః॥ ౨౧॥ తస్యైవంరమమాణస్యసంవత్సరగణాన్ బహూన్।గృహమేధేషుయోగేషువిరాగస్సమజాయత॥ ౨౨॥ దైవాధీనేషుకామేషుదైవాధీనస్స్వయంపుమాన్। కోవిస్రంభేతయోగేనయోగేశ్వరమనువ్రతః॥ ౨౩ ॥ పుర్యాంకదాచిత్క్రీడద్భిర్యదుభోజకుమారకైః।కోపితామునయశ్శేపుర్భగవన్మతకోవిదాః॥ ౨౪॥ తతఃకతిపయైర్మాసైర్వృష్ణిభోజాంధకాదయః। యయుఃప్రభాసంసంహృష్టారథైర్దైవవిమోహితాః॥౨౫॥ తత్రస్నాత్వాపితౄన్ దేవానృషీంశ్చైవతదంభసా।తర్పయిత్వాథవిప్రేభ్యోగావోబహుగుణాదదుః॥౨౬॥ హిరణ్యంరజతంశయ్యాంవాసాంస్యజినకంబలాన్ । హయాన్రథానిభాన్కన్యాధరాంవృత్తికరీమపి ॥ ౨౭॥అన్నంచోరురసంతేభ్యోదత్త్వాభగవదర్పణమ్ । గోవిప్రార్థాసవశ్శూరాఃప్రణేముర్భువిమూర్ధభిః॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-తృతీయోధ్యాయః .... ❁

ఉద్ధవః॥అథతేతదనుజ్ఞాతాభుక్త్వాపీత్వాచవారుణీమ్।తయావిభ్రంశితజ్ఞానాదురుక్తైర్మర్మపస్పృశః॥ ౧॥ తేషాంమైరేయదోషేణవిషమీకృతచేతసామ్।నిమ్రోచతిరవావాసీద్వేణూనామివమర్దనమ్॥౨॥ భ

సః॥౨౧॥తస్యేతి॥గృహమేధేషుగృహధర్మేషు-యోగేషుకామభోగోపాయేషువిరాగఃఔదాసీన్యంజాతమిత్యర్థః॥ ౨౨॥ దైవేతి॥యదాస్వాధీనేష్వపిభగవతోవిరాగఃతదాదైవాధీనేషుకోవిస్రంభేతవిశ్వాసంప్రీతింవాకుర్యాత్ - యోగేనచేద్యోగేశ్వరంశ్రీకృష్ణమనువ్రతః॥ ౨౩॥ పుర్యామితి॥శేపుఃశాపందదుః-భగవతోమతెఅభిప్రాయేకోవిదాఃఅభిజ్ఞాః॥౨౪॥ తతఇతి॥వయశ్శీలాదిబహుగుణోపేతాఃగావఃగాః ॥ ౨౬॥ హిరణ్యమితి॥కన్యాశ్చధరాంవృత్తికరీంజీవనపర్యాప్తాం॥ ౨౭॥అన్నమితి॥భగవదర్పణంయథాభవతిగోవిప్రార్థమసవఃయేషాం॥ ౨౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. .... ❁

శ్లో॥చతుర్థేబంధునిధనంశ్రుత్వాతద్జ్ఞానలబ్ధయే।ఉద్ధవస్యోపదేశేనక్షత్తామైత్రేయమాగమత్॥ అథేతి॥ తదనుజ్ఞాతాః తైర్బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాతాః-వారుణీంపైష్టీంమదిరాం-దురుక్తైఃకఠోరుంతుదవాక్యైః॥ ౧॥ తేషామితి॥వారుణ్యేవమైరేయంతస్యదోషేణనిమ్రోచతిఅస్తంగచ్ఛతిసతిమర్దనంకదనం॥౨॥భగవానితి॥సరస్వత్యామాచమ్యేత్యర్థః॥౩॥ అహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మితి॥త్వంబదరికాశ్రమంగచ్ఛేతిపూర్వమేవద్వారకాయాంభగవతాహంచోక్తః॥౪॥ అథేతి ॥ అథాపితథోక్తోపితదభి
ప్రేతంకులసంహారాదికంజానన్నహమతంద్రితస్సన్॥౫॥అద్రాక్షమితి॥తతోగత్వా - దయితంపతిమిష్టం - విచిన్వన్న
హంసరస్వత్యాంసరస్వతీతటే-కృతకేతంకృతావాసం - స్వయమకేతనంఅనాశ్రయం - తత్రాసీనమేకంవిజనప్రదేశ
త్వాత్-శ్రీనికేతంకాంత్యధిష్ఠానం॥౬॥శ్యామేతి॥శ్యామలశోభం-విగతరజోగుణం-అతఏవప్రకర్షేణశాంతం-చతుర్భుజై
ర్విదితంలక్షితం-పీతాంబరేణచ-కౌశంకౌశేయమిత్యర్థః॥౭॥ వామేతి॥ అధిశ్రిత్యఉపరిస్థంకృత్వాఅపాశ్రితఃపృష్ఠతోవ
ష్టబ్ధఃఅర్భకోబాలఃకోమలాశ్వత్థోయేనతం-త్యక్తంపిప్పలంవిషయసుఖంయేనతం- తథాప్యకృశమానందపరిపూర్ణం॥౮॥
తస్మిన్నితి॥తస్మిన్ప్రదేశేద్వైపాయనసుహృత్సఖాచ-స్వగురుపుత్రత్వాత్పరాశరశిష్యోమైత్రేయఇత్యర్థః॥ ౯॥ తస్యే
తి॥ప్రమోదేనభావేనచఆనతాకంధరాయస్యతస్య-పాఠాంతరే-ప్రమోదస్యభారేణ - అనురక్తస్యభక్తస్యమునేర్మై
త్రేయస్యఅశృణ్వతః అనురాగేణహాసోయస్యాంతయాసమీక్షయావిశ్రమయన్విగతశ్రమంకుర్వన్॥ ౧౦ ॥ వేదేతి ॥
హేఉద్ధవ-అంతర్మనసీప్సితమహంవేద-అతోయదన్యైర్మర్త్యైరాబ్రహ్మభిః దురవాపం-తత్తేతుభ్యం-దదామి- దానేహే
తుః॥హేవసోపురాజన్మని-మిళితానాంవిశ్వసృజాంవసూనాంచసత్రేమత్ప్రాప్తికామేనత్వయాఅహమిష్టః- అత స్తత్

గవాన్స్వాత్మమాయయాగతింతామవలోక్యసః।సరస్వతీముపస్పృశ్యవృక్షమూలముపావిశత్॥౩॥ అ
హంచోక్తోభగవతాప్రపన్నార్తిహారిణా।బదరీంత్వంప్రయాహీతిస్వకులంసంజిహీర్షుణా॥౪॥అథా
పితదభిప్రేతంజానన్నహమతంద్రితః।పృష్ఠతోన్వగమంభర్తుఃపాదవిశ్లేషణాక్షమః॥ ౫॥ అద్రాక్షమేక
మాసీనంవిచిన్వన్దయితంపతిమ్।శ్రీనికేతంసరస్వత్యాంకృతకేతమకేతనమ్॥ ౬॥ శ్యామావదాతంవిర
జంప్రశాంతంచారులోచనమ్।దోర్భిశ్చతుర్భిర్విదితంపీతకౌశాంబరేణచ॥౭॥ వామఊరావధిశ్రిత్యదక్షి
ణాంఘ్రిసరోరుహమ్।అపాశ్రితార్భకాశ్వత్థమకృశంత్యక్తపిప్పలమ్॥ ౮॥ తస్మిన్మహాభాగవతోద్వై
పాయనసుహృత్సఖా।లోకాననుచరన్సిద్ధఆజగామయదృచ్ఛయా॥౯॥ తస్యానురక్తస్యమునేర్ముకుందః
ప్రమోదభావానతకంధరస్య।అశృణ్వతోమామనురాగహాససమీక్షయావిశ్రమయన్నువాచ॥ ౧౦ ॥ శ్రీ
భగవాన్॥వేదాహమంతర్మనసీప్సితంతేదదామియత్తద్దురవాపమన్యైః।సత్రేపురావిశ్వసృజాంవసూ
నాంమత్సిద్ధికామేనవసోత్వయేష్టః॥ ౧౧॥ సఏషసాధోచరమోభవానామాసాదితస్తేమదనుగ్రహో
యత్।యన్మాంనృలోకాన్రహఉత్సృజంతందిష్ట్యాదదృశ్వాన్విశదానువృత్త్యా॥౧౨॥ పురామయాప్రోక్త
మజాయనాభ్యేపద్మేనిషణ్ణాయమమాదిసర్గే। జ్ఞానంపరంమన్మహిమావభాసంయత్సూరయోభాగవ
తంవదంతి॥౧౩॥ఉద్ధవః॥ఇత్యాదృతోక్తఃపరమస్యపుంసఃప్రతిక్షణానుగ్రహభాజనోహమ్।స్నేహోత్థరో
మాస్ఖలితాక్షరస్తంముంచన్శుచఃప్రాంజలిరాబభాషే॥౧౪॥కోన్వీశతేపాదసరోజభాజాంసుదుర్లభో
ర్థేషుచతుర్ష్వపీహ।తథాపినాహంప్రవృణోమిభూమన్భవత్పదాంభోజనిషేవణోత్సుకః॥౧౫॥ కర్మా
ణ్యనీహస్యభవోభవస్యతేదుర్గాశ్రయోథారిభయాత్పలాయనమ్। కాలాత్మనోయత్ప్రమదాయుతాశ్ర

స్థానందదామిదాస్యామి॥౧౧॥తస్యభాగ్యమభినందతి॥సఇతి॥యద్యస్మిన్జన్మనీత్యర్థః మదనుగ్రహఃఆసాదితోలబ్ధస్సఏష
భవోజన్మ-హేసాధో తేతవభవానాంమధ్యేచరమః-చరమత్వంకుతఃనృశబ్దేనజీవాః తేషాంలోకానుత్సృజంతంవైకుంఠం
గచ్ఛంతమిత్యర్థః-ఏవంభూతంమాంవిశదానువృత్త్యాఏకాంతభక్త్యా-రహఏకాంతే-దైవయోగేన-దదృశ్వాన్దృష్టవా
నసీతియత్తస్మాదితిఏతద్దిష్ట్యాభద్రంజాతమిత్యర్థః॥౧౨॥దదామీతియదుక్తంతదేవనిర్దిశతి॥పురేతి॥ పురాపూర్వస్మిన్పా
ద్మేకల్పే-ఆదిసర్గేసర్గోపక్రమసమయే-నాభ్యేనాభిజే-పద్మే-నిషణ్ణాయ- అజాయబ్రహ్మణే-మన్మహిమామల్లీలాఅవభా
స్యతేయేనతన్మహిమప్రకాశకం-తత్పరంజ్ఞానంమయాప్రోక్తంసూరయఃయత్ జ్ఞానంభాగవతంవదంతి॥౧౩॥ఇతీతి॥ఇత్యే
వమాదృతశ్చాసావుక్తశ్చపరమస్యపుంసఃప్రతిక్షణమనుగ్రహస్యపాత్రంభూతోహం - పాఠాంతరేప్రతిక్షణంకృపావ
లోకఏవానుగ్రహఃతస్యపాత్రభూతఇతిస్నేహపాశాదుత్థితరోమా- స్ఖలితాక్షరశ్చసన్ శుచోశ్రూణిముంచంశ్చప్రాం
జలిశ్చసన్నాబభాషేఉక్తవానస్మి॥౧౪॥ నహిస్వాజ్ఞాననివృత్తికామోహంకింతుత్వన్నిషేవణోత్సుకఃఅతోధర్మాదీన్న
వృణోమీత్యాహ॥కఇతి॥ధర్మాదిషుచతుర్ష్వర్థేషుమధ్యేచ-తేపాదసరోజభాజాంఇహకోన్వర్థస్సుదుర్లభః- తథాపితస్మా
త్కారణాత్-హేభూమన్-భవత్పదాంభోజనిషేవణేఉత్కంఠాయస్యసోహంధర్మాదీన్నవృణోమి॥౧౫॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తుత్వయ్యఘటమానాచరణం దృష్ట్వామే మోహోభవతి- అత స్తత్త్వజ్ఞానం దేహీతి ప్రార్థయిష్యన్ తావదఘమానా చరణం దర్శయతి॥ కర్మాణీతి॥ అనీహస్యనిష్క్రియస్య- తేకర్మాణి-అభవస్యఅజన్మనః- తేభవోజన్మ - కాలాత్మనః తవ-అరి భయాద్దుర్గాశ్రయః పలాయనంచ స్వాత్మనిరతిర్యస్య ప్రమదాయుతేన బహ్వీభిః స్త్రీభిరాశ్రయః గ్రహస్థాశ్రమ ఇతియత్ ఇహాస్మిన్ విషయే విదుషామపిధీః ఖిద్యతి సంశయమేతి-అపిశబ్దో త్రాధ్యాహర్తవ్యః॥౧౬॥ కించ - మంత్రేష్వితి ॥ అకుం ఠితః - కల్పాదినాఅఖండః సంతతస్సన్ సంశయాదిరహిత ఆత్మబోధోవిద్యాశక్తిర్యస్యసః త్వంముగ్ధవదజ్ఞ ఇవాప్రమత్తో వహితస్సన్ మంత్రేషు ప్రస్తుతేషు సత్సు రహఃఏకాం తేమాముపహూయ ఆహూయవై - అహూయత్ప్రచ్ఛః అపృ చ్ఛః హే దేవ-తన్నోఽస్మాకం మనోమోహయతీవ॥౧౭॥ జ్ఞానమితి ॥ స్వాత్మన స్తవ రహోరహస్యరూపత త్త్వస్య ప్రకాశ కం-సమగ్రరూపం-పరజ్ఞానం కస్మైబ్రహ్మణే- సర్వనామత్వమార్షం - భగవాన్ ప్రోవాచహి - నోఽస్మాకం గ్రహణా యాపిక్షమం-యతియోగ్యం-తర్హి హేభర్తః స్వామిన్ వద-యద్యతః వృజినం సంసారదుఃఖం - అంజసాఅనాయాసేన- తరిష్యామః॥౧౮ ॥ ఇతీతి ॥ అరవిందాక్షః గురుః పరమస్స భగవాన్ ఇత్యేవం ప్రకారేణావేదితో హార్దో హృదిస్థితోఽభిప్రా యో యేన తస్మై మహ్యం॥౧౯॥ సఇతి॥ ఆరాధితపాదో భగవాన్-సఏవ-తారకత్వాత్తీర్థో గురుః తస్మాదేవం అధీతోఽధిగత స్తత్త్వాత్మవిబోధస్య పరమాత్మజ్ఞానస్య మార్గో యేన సోహం- దేవం పరివృత్య ప్రదక్షిణీకృత్య॥౨౦॥ సఇతి॥ తస్యదర్శ

యస్మాత్మన్యాత్మనః ఖిద్యతిధీర్విదామిహ॥౧౬॥ మంత్రేషు మాం వా ఉపహూయ యత్త్వమకుంఠితాఖండస దాత్మబోధః। పృచ్ఛేర ప్రభో ముగ్ధ ఇవాప్రమత్తస్తన్నో మనో మోహయతీవ దేవ॥౧౭॥ జ్ఞానం పరం స్వాత్మ రహఃప్రకాశం ప్రోవాచ కస్మై భగవాన్ సమగ్రమ్ । అపి క్షమం నో గ్రహణాయ భర్తర్వదాంజసా య ద్వృజినం తరేమ॥౧౮॥ ఇత్యావేదితహార్దాయ మహ్యం స భగవాన్ గురుః। ఆదిదేశారవిందాక్ష ఆత్మనః ప రమాం గతిమ్॥౧౯॥ సఏవమారాధితపాదతీర్థాదధీతతత్త్వాత్మవిబోధమార్గః। ప్రణమ్య పాదౌ పరివృత్య దేవమిహాగతోఽహం విరహాతురాత్మా॥౨౦॥ సోఽహం తద్దర్శనాహ్లాదవియోగార్తియుతః ప్రభో। గమిష్యే దయితం తస్య బదర్యాశ్రమమండలమ్॥౨౧॥ యత్ర నారాయణో దేవో నరశ్చ భగవానృషిః । మృదు తీవ్రం తపో దీర్ఘం తేపాతే లోకభావనౌ॥౨౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుద్ధవాదుపాకర్ణ్య సుహృదాం దుస్సహం వధమ్॥ జ్ఞానేనాశమయత్ క్షత్తా శోకముత్పతితం బుధః॥౨౩॥ స తం మహాభాగవతం వ్రజంతం కౌరవర్షభః । వి స్రంభాదభ్యధత్తేదం ముఖ్యం కృష్ణపరిగ్రహే॥౨౪॥ విదురః ॥ జ్ఞానం పరం స్వాత్మరహఃప్రకాశం యదా హ యోగేశ్వర ఈశ్వరస్తే। వక్తుం భవాన్నోఽర్హతి యద్ధి విష్ణోర్భృత్యాః స్వభృత్యార్థకృతశ్చరంతి॥౨౫॥ ఉద్ధవః॥ నను తే తత్త్వసంరాధ్య ఋషిః కౌషారవోఽంతి మే । సాక్షాద్భగవతాదిష్టో మర్త్యలోకం జిహాసతా॥ ౨౬॥ ఇతి సహ విదురేణ విశ్వమూర్తేర్గుణకథయా సుధయా ప్లావితోరుతాపః। క్షణమివ పులినే యమస్వసుస్తాం సముషిత ఔపగవిర్నిశాం తతోఽగాత్॥౨౭॥ రాజా॥ నిధనముపగతేషు వృష్ణిభోజేష్వతిరథయూథపయూథ

సేనాహ్లాదోవియోగేనార్తిశ్చ తాభ్యాం యుతః తస్య ప్రభోర్దయితం బదర్యాశ్రమస్థానం గమిష్యామి॥౨౧॥ యత్రేతి॥ లో కభావనౌ లోకానుగ్రాహకౌ-మృదు పరోపద్రవశూన్యం-తీవ్రం దుశ్చరం- దీర్ఘమాకల్పాంతం - తేపాతే తపశ్చరత ఇ త్యర్థః॥౨౨॥ ఇతీతి॥ జ్ఞానేన వివేకేన॥౨౩॥ సఇతి॥ కృష్ణపరిగృహీతజనేషు ముఖ్యం మహాభాగవతం తం- విస్రంభాద్విశ్వాసా త్॥౨౪॥ జ్ఞానమితి॥ స్వాత్మన స్తవ-రహః రహస్యరూపతత్త్వస్య-ప్రకాశకం-జ్ఞానం పూర్వనిర్దిష్టం- స్వభృత్యార్థీకృతః య ద్యస్మాత్స్వభృత్యప్రయోజనసాధకాశ్చరంతి-నహికృతార్థానామన్యత్కృత్యమస్తీత్యర్థః॥ ౨౫॥ నన్వితి॥ కౌషార వో మైత్రేయః-ఋషిః తే త్వయా - తత్త్వసంరాధ్యః తత్త్వాయ తత్త్వోపదేశాయ సంరాధ్య ఇతి - సయద్యుపదేష్యతి నానవేతి శంకా న కార్యా-నతుమర్త్యలోకం జిహాసతా భగవతా అంతి మే తత్సమక్షమేవ త్వదుపదేశార్థం సాక్షాదాది ష్టో నిర్దిష్టః అయం భావః - భగవతైవ స్మరణమాత్రేణ తవాపి తత్త్వముపదిష్టప్రాయం అతః కేవలసంభావనానివృత్తి యే జ్ఞానీకశ్చిదారాధ్య ఇత్యేతావదేవ కర్తవ్యం సచ తవారాధ్యో మైత్రేయః నత్వహం మమాంతికమేవ త్వదుపదేశాయ తస్యాదిష్టత్వాదితి॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ హరిగుణకథాకారసుధయా - ఆప్లుతః ప్లావితోఽపనీత ఉరుస్తాపో యస్య సః యమస్వ సుః యమునాయాః పులినే తీరే- తాం నిశాం క్షణమివ సముషితః ఔపగవిరుద్ధవః॥ ౨౭॥ నిధనమితి॥ అతిరథాః తద్యూథపా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తద్యూథపాశ్చేత్యతిరథయూథపయూథపాః తేష్వయంత్రివిధేషు అధమమధ్యమోత్తమేష్వపి వృష్ణిభోజేషుబ్రహ్మశాపేననిధనంప్రాప్తేషు - ఏషాంతుముఖ్యోనియంతా - త్ర్యధీశఃత్రయాణాంబ్రహ్మాదీనామీశోహరిరపి ఆత్మతనుంస్వాకారంతత్యజఇత్యుక్తవాన్-తత్రసతూద్ధవఃకథమవశిష్టః॥౨౮॥ బ్రహ్మేతి॥ అమోఘుంవాంఛితంయస్యసఃశ్రీకృష్ణఃనహ్యత్రశాపఃప్రభుః- కింతుభగవదిచ్ఛైవేత్యర్థః-బ్రహ్మశాపః అపదేశోమిషంయస్యతేనకాలేనస్వాశ్రితరూపేణస్వకులంసంహృత్య-స్ఫీతంపుష్టం-దేహత్యాగంకరిష్యన్॥౨౯॥అస్మాదితి॥మయ్యపరతేసతిమదాశ్రయంజ్ఞానమర్హతి- అయంజ్ఞానయోగ్యోభవతి-అద్ధాప్రత్యక్షసిద్ధః-ఆత్మవతాంధీమతా॥ ౩౦॥ నేతి॥ అణ్వపిమత్తస్సకాశాత్ న్యూనగుణోన భవతియద్యస్మాత్ గుణైర్విషయైర్నార్దితోనక్షోభితః అతఃకారణాత్ మద్వయునం మద్విషయంజ్ఞానంలోకస్యగ్రాహయన్నుపదిశన్॥౩౧॥ఏవమితి॥శబ్దయోనినావేదప్రవర్తనకారణేన- ఈజేపూజయామాస॥౩౨॥దేహేతి॥ పశూనాం పశుతుల్యానాంవిక్లబాత్మనామధీరచిత్తానాంచధీరాణాంజ్ఞానినాం - ధైర్యవర్ధనం-తస్యశ్రీకృష్ణస్యదేహన్యాసః॥౩౪॥ఆత్మానమితి॥కృష్ణేనమనసేక్షితంచింతితంచాత్మానం-విదురస్యమైత్రేయఉపదేక్ష్యతి - తతోభగవత్స్మరణాద్భాగవతోద్ధవో-అత్యుచ్చైఃరురోద॥౩౫॥కాళింద్యా ఇతి॥శ్రీకృష్ణానుగ్రహాత్కృతకృత్యఏవవిదురః - కతిభిరహోభిః - కతిపయైర్దినైః - కాళింద్యాస్సకాశాత్స్వస్సరితంగంగాంప్రాపద్యతప్రాప్తః॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా..

షేషుముఖ్యః।సతుకథమవశిష్టఉద్ధవోయద్ధరిరపితత్యజఆకృతింత్ర్యధీశః॥ ౨౮॥ శ్రీశుకః॥ బ్రహ్మశాపాపదేశేనకాలేనామోఘువాంఛితః । సంహృత్యస్వకులంస్ఫీతంత్యక్ష్యన్దేహమచింతయత్॥౨౯॥ అస్మాల్లోకాదుపరతేమయిజ్ఞానంమదాశ్రయమ్।అర్హత్యుద్ధవఏవాద్ధాసంప్రత్యాత్మవతాంవరః॥౩౦॥నోద్ధవోణ్వపిమన్న్యూనోయద్గుణైర్నార్దితఃప్రభుః।అతోమద్వయునంలోకంగ్రాహయన్నిహతిష్ఠతు॥ ౩౧॥ ఏవంత్రిలోకగురుణాసందిష్టశ్శబ్దయోనినా॥బదర్యాశ్రమమాసాద్యహరిమీజేసమాధినా॥౩౨॥ విదురోప్యుద్ధవాచ్ఛ్రుత్వాకృష్ణస్యపరమాత్మనః।క్రీడయోపాత్తదేహస్యకర్మాణిశ్లాఘితానిచ॥౩౩॥దేహన్యాసంచతస్యైవధీరాణాంధైర్యవర్ధనమ్।అన్యేషాందుష్కరతరంపశూనాంవిక్లబాత్మనామ్॥౩౪॥ఆత్మానంచకురుశ్రేష్ఠకృష్ణేనమనసేక్షితమ్।ధ్యాయన్గతేభాగవతేరురోదప్రేమవిహ్వలః॥ ౩౫॥ కాళింద్యాః కతిభిస్సిద్ధఅహోభిఃకౌరవర్షభః।ప్రాపద్యతస్వస్సరితంయత్రమిత్రాసుతోమునిః॥౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ ద్వారిద్యునద్యాఋషభఃకురూణాంమైత్రేయమాసీనమగాధబోధమ్ । క్షత్తోపసృత్యాచ్యుతభావశుద్ధంపప్రచ్ఛసౌశీల్యగుణాభితృప్తమ్॥౧॥విదురః॥సుఖాయకర్మాణికరోతిలోకోనతైస్సుఖంవాన్యదుపారమంవా।విందేతభూయస్తతఏవదుఃఖంయదత్రయుక్తంభగవాన్వదేన్నః॥౨॥ జనస్యకృష్ణాద్విముఖస్యదైవాదధర్మశీలస్యసుదుఃఖితస్య । అనుగ్రహాయేహచరంతినూనం భూతాని భవ్యాని జనార్దనస్య॥౩॥ తత్సాధువర్యాదిశవర్త్మశం నః సంరాధితో భగవాన్యేన పుంసామ్ । ... పంచమేభగవల్లీలాంక్షత్తాపృష్టోమహామునిః । ప్రోవాచమహదాదీనాంసర్గంతైశ్చహరేస్స్తుతిమ్॥ శ్చతుర్భిరధ్యాయైఃక్షత్తామైత్రేయసంగమః।సంవాదస్తుతయోస్కంధద్వయేనాథనిగద్యతే ॥ కాసారవంపర్యప్లుత్య ... ద్గంగాద్వారేకృతక్రియం॥విదురఃకృష్ణనిర్దిష్టంమునింతమ్మనసాగదః ॥ ద్వారీతి॥ ద్యునద్యాఃగంగాయాఃద్వారిద్వారే ఆసీనంనతుకర్మవ్యగ్రంతత్రహేతుః - అగాధఃఅపరిచ్ఛిన్నోబోధోయస్యేతిసౌశీల్యగుణాభితృప్తం కరుణార్జవాదిగుణైఃఅభితృప్తంసంతుష్టంక్షత్తాస్సౌశీల్యాదిభిరభితృప్తంవా-ప్రశ్నానేవాహపంచదశభిః॥ ౧ ॥ సుఖాయేతి॥ తైఃకర్మభిః-సుఖంవాన్యస్యతత్ప్రతికూలరూపస్యదుఃఖస్యోపరమంవాఅథవాన్యద్వాపనవిందేతన విందతేకింతదిత్యపేక్షాయాం తస్యైవనిర్దేశః-ఉపారమంవేతి-తతఃతైఃకర్మభిఃభూయఃపునఃపునర్దుఃఖమేవవిందతే - తత్రైవంవిధసంసారాత్ నిస్తారకంయత్త్వయుక్తంకర్తుంయోగ్యంతత్సర్వజ్ఞఃఖలుభగవాన్వదేన్నిరూపయేత్॥ ౨ ॥ జనస్యేతి॥ దైవాత్ప్రాక్తనాత్కర్మణోసమిత్రభూతాత్ శ్రీకృష్ణాద్విముఖస్యదైవాదధర్మశీలస్య అతఏవసుదుఃఖితస్యజనస్యానుగ్రహాయ భవ్యాని మంగళాని జనార్దనస్యశ్రీకృష్ణస్యభూతాని ... మంగళకరపరోపకారశీలానిశ్రీకృష్ణభక్తాభవంతీతి భావః ఇహాస్మిన్లోకేచరంతినూనం-నైవకృత్యాంతరేచ్ఛయేతినూనంశబ్దాభిప్రాయః ॥ ౩ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ హే

౩౬-సిద్ధఅహోభింత్యత్రపవత్తితసంధ్యభావఆర్షః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్రువర్యసాత్త్వికానాం శ్రేష్ఠ-నోస్మాకం శం సుఖరూపం-వర్త్మ ఆదిశ కథయ-యేన వర్త్మనా-సమారాధితో భగవాన్-భక్తిపరిపూతే హృది స్థితస్సన్-సతత్త్వాధిగమమాత్మాపరోక్ష్యసహితం పురాణమనాది వేదప్రమాణం-జ్ఞానం యచ్ఛతి ప్రయచ్ఛతి॥౩॥ కరోతీతి కర్మాణీత్యాదీనాం-వర్ణయేతి పంచమశ్లోకేన క్రియాసంబంధః॥ కరోతీతి॥ త్ర్యధీశః త్రిగుణమాయానియంతా-అతఆత్మతంత్రః స్వతంత్ర ఏవ భగవాన్-యథా యేన ప్రకారేణ పురుషరూపేణ-కృతావతారస్సన్ యాని కర్మాణి కరోతి-ఉత్తరార్ధాదినా కర్మాణ్యేవ విశేషతః పృచ్ఛతి- నిరీహో నిష్క్రియః నిస్పృహో వా భగవానిదం విశ్వమగ్రే ప్రథమం యథా ససర్జ పునరస్య జగతః వృత్తిం జీవికాం సంస్థాప్య సుస్థితం కృత్వా విధత్తే యథా పాలయతి॥౪॥ యథేతి॥ పునస్స నివృత్తిస్సన్ స్వే స్వీయే ఖే హృదయాకాశే ఇదం విశ్వం నివేశ్య-గుహాయాం యోగమాయాయాం-యథా శేతే పునరేతద్విశ్వమనుప్రవిష్టః-అత ఏవ యోగేశ్వరాణామధీశ్వరో య ఏక ఏవ ఏకోపి యథా బహుధా బ్రహ్మాదిరూపేణాసీత్॥౫॥ క్రీడన్నితి॥ పునస్స మత్స్యాద్యవతారభేదైః క్రీడన్ సన్ ద్విజగోసురాణాం క్షేమాయ యథా కర్మాణి విధత్తే-పునర్విశేషం ప్రవిష్టమాత్మస్కృమావిష్కరోతి-సుశ్లోకాః పుణ్యకీర్తిమంతః పురుషాస్తేషాం మౌళిరివాధిక్యేనోపరి విరాజమానస్యేత్యర్థః-అన్వనుస్యూతం॥౬॥ యైరితి॥ అధిలోకనాథో లోకపాలాధిపతిః-లోకపాలసహితాన్ లోకాన్- లోకాలోకపర్వతాన్ బహిర్భాగాంశ్చ యైః తత్త్వభేదైః-అచిక్లృపత్ కల్పయామాస హ-యత్ర యేషు లోకేష్వలోకేష్వపీత్యర్థః- సర్వాణి యాని సత్త్వాని తేషాం నికాయాశ్చ తేషాం భేదః-ప్రతీతః ప్రసిద్ధస్సన్-అధికృతః-తత్తత్కర్మాధికార్యాశ్రిత ఇతి వా - ప్రతీయత ఇతి వా తత్ర యథా భవతీత్యర్థః॥౭॥ యేనేతి॥ కించ-స్వయం త్వాత్మయోనిః స్వతస్సిద్ధో విశ్వస్రష్టా శ్రీనారాయణః-ఉత అపి చ- యేన ప్రకారేణ

జనార్దనస్య॥౩॥ తత్సాధువర్యాదిశ వర్త్మ శం నస్సంరాధితో భగవాన్ యేన పుంసామ్। హృది స్థితో యచ్ఛతి భక్తిపూతే జ్ఞానం సతత్త్వాధిగమం పురాణమ్॥౪॥ కరోతి కర్మాణి కృతావతారో యాన్యాత్మతంత్రో భగవాంస్త్ర్యధీశః। యథా ససర్జాగ్ర ఇదం నిరీహస్సంస్థాప్య వృత్తిం జగతో విధత్తే॥౫॥ యథా పునస్స్వే ఖ ఇదం నివేశ్య శేతే గుహాయాం స నివృత్తవృత్తిః। యోగేశ్వరాధీశ్వర ఏక ఏతదనుప్రవిష్టో బహుధా యథాసీత్॥౬॥ క్రీడన్విధత్తే ద్విజగోసురాణాం క్షేమాయ కర్మాణ్యవతారభేదైః। మనో న తృప్యత్యపి శృణ్వతాం నస్సుశ్లోకమౌళేశ్చరితామృతాని॥౭॥ యైస్తత్త్వభేదైరధిలోకనాథో లోకానలోకాన్ సహ లోకపాలాన్। అచిక్లృపద్యత్ర హి సర్వసత్త్వనికాయభేదోధికృతః ప్రతీతః॥౮॥ యేన ప్రజానాముత ఆత్మకర్మరూపాభిధానాం చ భిదాం వ్యధత్త। నారాయణో విశ్వసృడాత్మయోనిరేతచ్చ నో వర్ణయ విప్రవర్య॥౯॥ పరావరేషాం భగవన్ వ్రతాని శ్రుతాని మే వ్యాసముఖాదభీక్ష్ణమ్। అతృప్నుమ క్షుల్లసుఖావహానాం తేషామృతే కృష్ణకథామృతౌఘాత్॥౧౦॥ కస్తృప్నుయాత్తీర్థపదోభిధానాత్సత్రేషు వస్సూరిభిరీడ్యమానాత్। యః కర్ణనాడీం పురుషస్య యాతో భవప్రదాం గేహరతిం ఛినత్తి॥౧౧॥ మునిర్వివక్షుర్భగవద్గుణానాం సఖాపి తే భారత

ప్రజానాం జీవానామాత్మా స్వభావః తత్కృతం కర్మ తత్కృతం రూపం తత్కృతాభిధా యాసాం - భేదం కృతవాన్॥౮॥ నను భారతే త్వయా సర్వం శ్రుతమేవేతి చేత్తత్రాహ॥ పరేతి॥ పరే శ్రేష్ఠా వర్ణికాః-అపరే శూద్రాదయః - తేషాం వ్రతాని ధర్మాః- హే భగవన్ శ్రీమద్వ్యాసముఖాదభీక్ష్ణం పునః పునః మయా శ్రుతాని - తత్ర హేతుః - కృష్ణకథామృతౌఘశ్చ సూచితః తస్మాదృతే- తేషాం వర్ణాశ్రమధర్మాణాం శ్రవణే-అతృప్నుమ నతృప్తాస్స్మః - తేషాం తుచ్ఛసుఖావహత్వాత్ -శ్రీకృష్ణకథామృతౌఘశ్రవణే త్వలంబుద్ధిర్నాస్తీతి భావః॥౧౦॥ తత్ర హేతుః॥ క ఇతి॥ తీర్థపదస్య శ్రీకృష్ణస్యాభిధానాత్ కథామృతౌఘాత్ -కింభూతాత్ -వః సత్రేషు సమాజేషు సూరిభిర్నారదాదిభిరీడ్యమానాత్ - కో వా తృప్నుయాత్ -యః కథామృతౌఘః కర్ణరంధ్రే ప్రవిష్టస్సన్ -సంసారప్రదాం పురుషస్య గేహరతిం ఛినత్తి॥ ౧౧ ॥ మహాభారతస్యాప్యత్రైవ తాత్పర్యమిత్యాహ॥ మునిరితి॥ మమ తే తవ సఖా శ్రీకృష్ణః-వేదవ్యాసో మహామునిః-నోస్మాకం - సర్వేషాం భగవద్గుణాన్ మోక్షధర్మాన్-నారాయణీయాఖ్యానవక్తుమిచ్ఛుస్సన్ భారతమాహ-అర్థకామాదివర్ణనం తు-హరికథాయాం మతిప్రవేశార్థమేవేత్యాహ-యస్మిన్ భారతే గ్రామ్యసుఖానువాదైర్ద్వారభూతైః నృణాం మతిః-సుగృహీతం - హరేః కథాయాం గృహీతా నీతా భవతి-తదుక్తమితిహాససముచ్చయే॥ శ్లో॥ కామినో వర్ణయన్ కామాన్ లోభం లుబ్ధస్య వర్ణయన్। నరః కిం ఫలమాప్నోతి కూపేంధమివ పాతయన్। లోకచిత్తావతారార్థం వర్ణయిత్వాత్ర తేన తౌ। ఇతిహాసైః పవిత్రార్థైః పునరత్రైవ నిందితౌ॥ అన్యథా ఘోరసంసారబంధహేతూ జనస్య తౌ। వర్ణయేత్స కథం విద్వాన్ మహాకారుణికో ము

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిరితి॥౧౧॥ శ్రీహరికథాయాం మతిప్రవేశస్య ఫలమాహ॥ సేతి॥ ఏవంభూతాయాం కథాయాం పుంసాం మధ్యే శ్రద్ధధాన
స్య సా కథామతిర్వా వివర్ధమానా సతీ అన్యత్ర గ్రామ్యసుఖే విషయే విరక్తిం కరోతి-తతః కిమత ఆహ- హరేః కథానుస్మృ
త్యా సుఖితస్య సమస్తదుఃఖానామప్యయం నాశం ధత్తే॥ ౧౩॥ ఏవంభూతాయాం కథాయాం యే నరమంతే తాన్ శోచతి॥
తానితి॥ యే నరా అవిదః భాగవతతాత్పర్యానభిజ్ఞాః తాన్ శోచ్యాన్ యే తు తాత్పర్యం జ్ఞాత్వాపి శ్రీహరేః కథాయాం వి
ముఖాః తాన్ శోచ్యానామపి శోచ్యానితి శోచ్యశోచ్యానితి పదస్య విభజ్య యోజనా తాననుశోచే తత్ర హేతుః- ఆత్రేషు సం
సారనిరర్థవాదాదిమతాం తేషామాయుర్వ్యయాత్-తదాహ- యుష్మదర్థస్తు శబ్దః-అనిమిషః కాలః వృథైవ వాదగతిస్మృ
తయో వాగ్దేహమనో వ్యాపారా యేషాం తేషామాయుః క్షిణోతి క్షపయతీతి యత్-అతోఽనుశోచ ఇతి - వాదో వచనం వా
గ్వ్యాపారః-గతిర్గమనం దేహవ్యాపారః-స్మృతిః స్మరణం మనోవ్యాపారః॥౧౪॥ తదితి॥ తత్తస్మాద్ధేతోః- హే కౌషారవ ఆ
స్య విశ్వస్య శర్మదాతుః రక్షారూపసుఖదాతుః ఆర్తేషు సంసారఘర్మార్తేషు-బంధుస్తస్య తీర్థా పరిశుద్ధా కీర్తిర్యస్య తస్య హ
రేః-కథాసు సారభూతాం-శ్రీహరేః కథామేవోద్ధృత్య నః అస్మాకం శివాయ కీర్తయ - యథా పుష్పేభ్యో మధుకరా మ
ధూని అన్యాహరతి తద్వదుద్ధృత్యేతి॥౧౫॥ విశేషతః శ్రీకృష్ణకథైవ కథనీయేత్యాశయేనాహ॥ స ఇతి ॥ యో విశ్వస్య జన్మా
ద్యర్థం పూర్వం గృహీతశక్తిః స ఏవ పురుషేషు కృతావతారస్సన్ అతిపూరుషాణి పురుషానతిక్రమ్య వర్తమానాని యాని చ

మాహ కృష్ణః॥ యస్మిన్నృణాం గ్రామ్యసుఖానువాదైర్మతిర్గృహీతా ను హరేః కథాయామ్॥౧౨॥ సా శ్రద్ధ
ధానస్య వివర్ధమానా విరక్తిమన్యత్ర కరోతి పుంసామ్। హరేః కథానుస్మృతినిర్వృతస్య సమస్తదుఃఖాప్యయ
మాశు ధత్తే॥౧౩॥ తాన్ శోచ్యశోచ్యానవిదోఽనుశోచే హరేః కథాయాం విముఖానఘేన। క్షిణోతి దేవోఽనిమి
షస్తు యేషామాయుర్వృథా వాదగతిస్మృతీనామ్॥౧౪॥ తదస్య కౌషారవ శర్మదాతుర్హరేః కథామేవ కథా
సు సారామ్। ఉద్ధృత్య పుష్పేభ్య ఇవార్తబంధో శ్శివాయ నః కీర్తయ తీర్థకీర్తేః॥౧౫॥ స విశ్వజన్మస్థితిసంయమా
ర్థే కృతావతారః ప్రగృహీతశక్తిః। చకార కర్మాణ్యతిపూరుషాణి యానీశ్వరః కీర్తయ తాని మహ్యమ్॥౧౬॥ శ్రీ
శుకః॥ ఏవం స భగవాన్ పృష్టః క్షత్త్రా కౌషారవో మునిః। పుంసాం నిశ్శ్రేయసార్థాయ తమాహ బహుమాన
యన్॥౧౭॥ మైత్రేయః॥ సాధు పృష్టం త్వయా సాధో లోకాన్ సాధ్వనుగృహ్ణతా। కీర్తిం వితన్వతా లోకే హ్యా
త్మనోఽధోక్షజాత్మనః॥ నైతచ్చిత్రం త్వయి క్షత్తర్బాదరాయణవీర్యజే। గృహీతోఽనన్యభావేన యత్త్వయా హ
రిరీశ్వరః॥౧౯॥ మాండవ్యశాపాద్భగవాన్ ప్రజాసంయమనో యమః। భ్రాతుః క్షేత్రే భుజిష్యాయాం జాత
స్సత్యవతీసుతాత్॥౨౦॥ భవాన్ భగవతో నిత్యం సమ్మతస్సానుగస్య హ। యద్జ్ఞానాదేశాయ చ మామాది
శ్య భగవాన్ వ్రజన్॥౨౧॥ అథ తే భగవల్లీలా యోగమాయోపబృంహితాః। విశ్వస్థిత్యుద్భవాంతార్థా వర్ణ
యామ్యనుపూర్వశః॥౨౨॥ భగవానేక ఆసేదమగ్ర ఆత్మాత్మనాం విభుః। ఆత్మేచ్ఛానుగతావాత్మా నానా
మత్యుపలక్షితః॥౨౩॥ స వా ఏష తదా ద్రష్టా నాపశ్యద్దృశ్యమేకరాట్। మేనేఽసంతమివాత్మానం సుప్తశక్తి

కారః॥౧౬॥ ఏవమితి॥ పుంసాం నిశ్శ్రేయస ఏవ అర్థః ప్రయోజనం తేన హేతునా పృష్టః॥ ౧౭ ॥ బహుమానమేవాహ పంచ
భిః॥ సాధ్వితి॥ అధోక్షజ ఏవ ఆత్మా మనో యస్య తస్య ఆత్మనః స్వస్య కీర్తిం చ ప్రసంగాద్వితన్వతా ॥ ౧౮ ॥ నేతి॥ శ్రీహరిర్య
ద్గృహీతః ఏతచ్చిత్రం త్వయి న భవతి-కుతః బాదరాయణస్య వీర్యజే॥ ౧౯ ॥ తర్హి కథం శూద్రత్వం కథం చ లోకానుగ్ర
హకత్వం తత్రాహ॥ మాండవ్యేతి ॥ భ్రాతుర్విచిత్రవీర్యస్య క్షేత్రే క్షేత్రత్వేన స్వీకృతాయాం భుజిష్యాయాం దా
స్యాం యమ ఏవ త్వం జాతోఽసి॥౨౦॥ కించ॥ భవానితి ॥ భవాన్ భగవతస్సంమతః ఇష్టః కుతః యత్ జ్ఞానాదేశాయ యస్య త
వ జ్ఞానోపదేశాయ మామాదిశ్య చకార అతస్త్వయమపి స్మృతోఽపదిష్టవానసీత్యర్థః॥౨౧॥ అథేతి॥ విశ్వస్థిత్యాదయః-అర్థో
విషయో యాసాం తాః॥౨౨॥ తత్ర సృష్టిలీలాం వర్ణయితుం తతః పూర్వావస్థామాహ॥ భగవానితి॥ ఇదం విశ్వమగ్రే సృష్టేః
పూర్వం భగవానేక ఏవాస స కథంభూతః ఆత్మనాం జీవానామాత్మా స్వరూపం - విభుః స్వామీ చ ఆత్మా పరమాత్మా భగ
వానేక ఏవేతి అన్యద్ద్రష్టృదృశ్యాత్మకం న కించిదాసీదితి భావః - కుతః కారణాత్మనా సత్త్వేపి పృథక్ప్రతీత్యభావాదిత్యా
హ-అనానామత్యుపలక్షితః-నానా ద్రష్టృదృశ్యాదిభిర్మతిభిరనుపలక్షిత ఇతి తథా యద్వా - అకారప్రశ్లేషం వినా నైవా
యమర్థః-యస్స్రష్టా నానామతిభిరుపలక్ష్యతే-అత ఏక ఏవాసీదితి కుతః ఆత్మేచ్ఛా మాయా అస్యా అనుగతౌ లయే సతి- య
ద్వా-ఆత్మనః ఏకాకిత్వేనావస్థానేచ్ఛాయామనువృత్తాయామిత్యర్థః॥ ౨౩ ॥ తత్ర ప్రథమం మాయోద్భవప్రకారమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హ ద్వాభ్యాం॥ స ఇతి ॥ స వా ఏషః ద్రష్టా సన్-తదానీం దృశ్యం నాపశ్యత్ - కుతః ఏకరాట్ ఏక ఏవ తదా ప్రకాశత ఇత్యేక
రాట్-ఆత్మానం అసంతమివ మేనే-దృశ్యాభావే ద్రష్టృత్వాభావా త్తదాహ - సుప్తా మాయాద్యాశ్శక్తయో యస్య సః -
సత్త్వసంతం మేనే-యతః అసుప్తా దృక్శక్తిర్యస్యేతి॥ ౨౪॥ సేతి॥ సతో ద్రష్టుః సా దృశ్యానుసంధానరూపా సదసదాత్మికా
కార్యకారణరూపా-యద్వా-సత్ దృశ్యమాత్మస్వరూపం - అసత్ అదృశ్యమనాత్మస్వరూపం తయోశ్చాత్మా యస్యాః తే
దుభయానుసంధానరూపత్వాత్॥ ౨౫॥ కాలేతి॥ కాలవృత్త్యా కాలశక్త్యా-గుణమయ్యాం క్షుభితగుణాయాం అధోక్షజః
పరమాత్మా-ఆత్మాంశభూతేన పురుషేణ-ప్రకృత్యధిష్ఠాతృరూపేణ - వీర్యం చిదాభాసం-ఆధత్త వీర్యవాన్ చిచ్ఛక్తియు
క్తః॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ కాలచోదితాత్ కాలప్రేరితాత్-తత స్తస్మాదవ్యక్తా న్మాయాతః-మహత్తత్త్వమభవత్-తత్త్వపదం
పరిత్యజ్య మహతో లక్షణం అతః పుంలింగనిర్దేశో విజ్ఞానాత్మేతి-సత్త్వప్రధానత్వాత్ కిం కుర్వన్నభవదితి-ఆత్మ దేహస్థం వి
శ్వముచ్చానబీజంగతమంకురాదిరూపమివ విశ్వం వ్యంజన్ ప్రకాశయన్-తతో సా- తమోనుదతీతి తమోనుదః తథా-తదు
క్తం సాత్వతతంత్రే॥ శ్లో॥ విష్ణోస్తు త్రీణి రూపాణి పురుషాఖ్యాన్యథో విదుః । ప్రథమం మహతో రూపం ద్వితీయం త్వండసంస్థి
తమ్॥ తృతీయం సర్వభూతస్థం తాని జ్ఞాత్వా విముచ్యత ఇతి॥ ౨౭॥ అహంకారోత్పత్తిమాహ-సార్ధద్వాభ్యాం॥ స ఇతి॥ అంశ
శ్చిదాభాసో నిమిత్తం-గుణా ఉపాదానం-కాలః క్షోభకరః తదాత్మా తదధీనః ఏవంరూపస్సోఽపి పునర్విజ్ఞానాత్మా- భగవద్దృ
ష్టిగోచరః భగవాన్ సర్వాధ్యక్షః తద్దృష్టిగోచరస్సన్ - స్వయమాత్మానం వ్యాకరోత్ రూపాంతరమనయత్॥ ౨౮॥

రసుప్తదృక్॥ ౨౪॥ సా వా ఏతస్య సంద్రష్టుః శక్తిః సదసదాత్మికా। మాయా నామ మహాభాగ యయేదం నిర్మ
మే విభుః॥ ౨౫॥ కాలవృత్త్యా తు మాయాయాం గుణమయ్యామధోక్షజః। పురుషేణాత్మభూతేన వీర్యమాధ
త్త వీర్యవాన్॥ ౨౬ ॥ తతోఽభవన్మహత్తత్త్వమవ్యక్తాత్కాలచోదితాత్। విజ్ఞానాత్మాత్మదేహస్థం వి
శ్వం వ్యంజం స్తమోనుదః॥ ౨౭॥ సోఽప్యంశగుణకాలాత్మా భగవద్దృష్టిగోచరః। ఆత్మానం వ్యకరోదాత్మా
విశ్వస్యాస్య సిసృక్షయా॥ ౨౮॥ మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాదహంతత్త్వమజాయత। కార్యకారణకర్త్రా
త్మా భూతేంద్రియమనోమయః॥ ౨౯॥ వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా। అహంతత్త్వాద్వికు
ర్వాణాన్మనో వైకారికాదభూత్॥ ౩౦॥ వైకారికాశ్చ దేవా వై అర్థాభివ్యంజనం యతః। తైజసానీంద్రి
యాణ్యేవ జ్ఞానకర్మమయాని చ॥ ౩౧॥ తామసో భూతసూక్ష్మాదిర్యతః ఖం లింగమాత్మనః। కాలమాయాం
శయోగేన భగవద్వీక్షితం నభః॥ ౩౨॥ నభసోఽనుసృతం స్పర్శం వికుర్వన్నిర్మమేఽనిలమ్। అనిలోఽపి వికుర్వాణో
నభసోరుబలాన్వితః॥ ౩౩॥ ససర్జ రూపతన్మాత్రం జ్యోతిర్లోకస్య లోచనమ్। అనిలేనాన్వితం జ్యోతిర్వికుర్వ
త్పరమేక్షితమ్॥ ౩౪॥ అధత్తాంభో రసమయం కాలమాయాంశయోగతః। జ్యోతిషాంభోఽనుసంసృష్టం వికు
ర్వద్బ్రహ్మవీక్షితమ్॥ ౩౫॥ మహీం గంధగుణామాధాత్కాలమాయాంశయోగతః। భూతానాం నభఆదీ

అహంకారస్య లక్షణమాహ॥ మహదితి॥ కార్యమధిభూతం-కారణమధ్యాత్మం-కర్తా అధిదైవతం - తేషామాత్మాశ్ర
యః-అత్ర హేతుః భూతేంద్రియమనోమయః తద్వికారవాన్-మన ఇతి దేవానామప్యుపలక్షణం॥ ౨౯ ॥ ఏతదేవ విభాగ
తః ప్రపంచయతి॥ వైకారిక ఇతి॥ వైకారికః సాత్త్వికః తైజసో రాజసః-వైకారికాత్సాత్త్వికాహంకారాత్మనః॥ ౩౦॥ వై
కారికా ఇతి॥ దేవాశ్చాపి వైకారికాః-కార్యభూతా ఇత్యర్థః- యతో యేభ్య ఇంద్రియాధిష్ఠాతృభ్యః అర్థాభివ్యంజనం శ
బ్దాదిప్రకాశో భవతి. జ్ఞానేంద్రియాణి కర్మేంద్రియాణి చ తైజసాని రాజసాన్యేవ. జ్ఞానమయానాం సాత్త్వికత్వం కామా
భూదిత్యేవకారః॥ ౩౧॥ తామస ఇతి॥ తామసోఽహంకారః భూతసూక్ష్మస్య- సూక్ష్మభూతస్య శబ్దస్యాదిః కారణం యతశ్శ
బ్దాత్ ఆత్మనో లింగం-ఖం-శబ్దగుణమాకాశం భవతి-స్వగుణశబ్దరూపేణ ప్రమాపకం-హృదయాకాశతయా వా- యద్వా-
లింగం శరీరం॥ శ్రు ॥ ఆకాశశరీరం బ్రహ్మేతి శ్రుతేః॥ కాలః క్షోభకః మాయాత్ర తామసాంశా ప్రకృతిః- అంశశ్చిదాభాస
స్స్వయం తామసాహంకారాన్నిస్సృతం ఉద్భూతం నభః- కాలాదిసముదాయేన భగవద్వీక్షితం-భగవతా సర్వాధ్యక్షే
ణ వీక్షితం సత్॥ ౩౨॥ నభస ఇతి॥ స్పర్శం వికుర్వత్ రూపాంతరం నయత్ - అనిలం వాయుం నిర్మమే ఏవం సర్వత్ర తన్మా
త్రద్వారా భూతోత్పత్తిర్విజ్ఞాతవ్యా-నభసా సహితః స్వయం చ ఉరుబలాన్వితః॥ ౩౩॥ ససర్జేతి॥ లోచనం ప్రకాశకం లో
కప్రకాశకం జ్యోతిరితి- పరమేణ భగవతా ఈక్షితం యథా భవతి తథా-అనిలేన వాయునా॥ ౩౪॥ అధత్తేతి॥ జ్యోతిరగ్నిః-
బ్రహ్మణా భగవతా వీక్షితం-జ్యోతిషా అనుసృష్టమంభః॥ ౩౫॥ మహీమితి॥ ఆకాశాదీనాం పంచభూతానాం యద్యత్పరమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరంచ కార్యం॥౩౬॥ తేషామితి॥ తేషాంకార్యాణాం-పరైః కారణైః-అనుసంసర్గాదనుషంగాత్-యథాసంఖ్యం యథాక్రమం ఉత్తరోత్తరమధికాన్ గుణాన్విదుః-తథాహి-నభసః శబ్దగుణః-అన్యాన్వయాభావాత్-వాయోస్తు స్పర్శః-ఆకాశాన్వయాచ్ఛబ్దశ్చ-ఏవం తేజసస్త్రైరూపం చ-అంభసస్తాని రసశ్చ - మహ్యాస్సర్వే - భవ్యవిదురేతి పాఠః ఏతే దేవామహదాద్యభిమానినః-విష్ణోః కలాః అంశాః-కాలలింగం వికృతిః-మాయాలింగం విక్షేపః-అంశలింగం చేతనా- తాని విద్యంతే యేషు తే-కాలమయాంశలింగినః॥ ౩౭ ॥ నానాత్వాదితి॥ అతస్సమత్వేవ నానాత్వాత్పరస్పరమసంబంధాః-స్వక్రియాయా బ్రహ్మాండరచనాయామనీశాః అశక్తాస్సంతో విభుం పరమేశ్వరం ప్రాహుః ప్రపన్నాః ॥శ్లో॥ మిథస్సంఘటిష్ణవో దేవా ఈశం తస్మైపరస్పరం విశ్వకర్మాణ్యనీశాశ్చ పరిస్రష్టా హరిమీడిర ఇతి భావః-నమామీతి - ప్రపన్నానాం తాపోపశమే-ఆతపత్రం ఛత్రం-తత్ర హేతుః-యన్మూలకేతాః యస్య పాదారవిందస్య మూలం తలం కేతనమాశ్రయో యేషాం తే-బహిర్దూరత ఏవ ఉత్క్షిపంతి పరిత్యజంతి॥ ౩౮ ॥ పాంథః స్వగృహం ప్రాప్య మార్గశ్రమమివ శ్రమం నివేదయంత ఆహుః ధాతరితి-హే ధాతః హే పితః-హే ఈశ స్వామిన్-అస్మిన్ భవే సంసారే తాపత్రయేణాభిహతా జీవకోటయః-ఆత్మన్- ఆత్మన్యంతఃకరణ ఇతి లుప్తసప్తమ్యంతత్వేన వా నిర్దేశః-యద్యస్మాత్-శర్మ-సుఖం-న లభంతే-బుతే యదస్మిన్ భవ ఇతి పాఠే- యత్పాదభజనం వినా శర్మ న లభంత ఇతి యోజనా అతో హే భగవన్-సవిద్యాం సదా సప్రకాశాం-జ్ఞానసహితామితి భావః॥ ౩౯॥ జ్ఞానసాధనమాహుః॥ మార్గంతీతి॥ హే భగవన్ సుధియశ్శుద్ధచిత్తాః- తే తవ-ముఖపద్మం నీడం యేషాం తైః ఛందస్సుపర్ణైః

నాం యద్వ్యధద్వ్యంపరాపరమ్॥౩౬॥ తేషాంపరానుసంసర్గాద్యథాసంఖ్యంగుణాన్విదుః। ఏతేదేవాః కలావిష్ణోః కాలమాయాంశలింగినః॥ ౩౭ ॥ నానాత్వాత్స్వక్రియానీశాః ప్రాహుః ప్రాంజలయో విభుమ్॥
దేవాః॥ నమామి తే దేవ పదారవిందం ప్రపన్నతాపోపశమాతపత్రమ్। యన్మూలకేతా యతయోంజసోరు సంసారదుఃఖం బహిరుత్క్షిపంతి॥౩౮॥ ధాతర్యదస్మిన్ భవ ఈశ జీవాస్తాపత్రయేణాభిహతా న శర్మ। ఆత్మన్ లభంతే భగవంస్తవాంఘ్రిచ్ఛాయాం సవిద్యామత ఆశ్రయేమ॥ ౩౯॥ మార్గంతి యత్తే ముఖపద్మనీడైశ్ఛందస్సుపర్ణైః ఋషయో వివిక్తే। యస్యాఘమర్షోదసరిద్వరాయాః పదం పదం తీర్థపదః ప్రపన్నాః॥ ౪౦॥ యచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుతవత్యా చ భక్త్యా సంమృజ్యమానే హృదయేవధాయ। జ్ఞానేన వైరాగ్యబలేన ధీరా వ్రజేమ తత్తేంఘ్రిసరోజపీఠమ్॥౪౧॥ విశ్వస్య సర్గస్థితిసంయమార్థే కృతావతారస్య పదాంబుజం తే। వ్రజేమ సర్వే శరణం యదీశ స్మృతం ప్రయచ్ఛత్యభయం స్వపుంసామ్॥ ౪౨ ॥ యత్సానుబంధేసతి దేహగేహే మమాహమిత్యూఢదురాగ్రహాణామ్ । పుంసాం సుదూరం వసతోపి పుర్యాం భజేమ తత్తే భగవన్ పదాబ్జమ్॥౪౩॥ తాన్వా అసద్వృత్తిభిరక్షిభిర్యే పరాహృతాంతర్మనసః పరేశ। అథో న పశ్యంత్యురుగాయ

స్వైదపక్షిభిః-వివిక్తే అసంగే మనసి-యన్మార్గంతి అన్వేషయంతి-అఘమర్షో ఘనాశకముదకం యస్యాస్సా సరిత్ తాం- తాసు వరాయా గంగాయాః-సముద్భవస్థానం-తీర్థపదస్తవ తచ్చ పదం తద్దేవచరణం-వయం ప్రపన్నాస్స్మః- అతో గంగామనుసేవమానా అపి తదుద్భవస్థానం త్వత్పాదం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః- ఛందస్సుపర్ణైరిత్యత్ర యథా పక్షిణో నీడమధ్యాదుద్భతా స్తత స్తతః పరిభ్రమ్య పునః తత్రైవ ప్రవిశంతి-తథా వేదా అపిత్వత్త ఉద్గతా స్త్వయ్యేవ పర్యవస్యంతి- అతో వేదానాశ్రిత్య త్వత్పాదం మృగయంతీతి దృష్టాంతాభిప్రాయః॥ ౪౦ ॥ నను విషయాకృష్టచిత్తానాం కుతస్తదన్వేషణం తత్రాహుః॥ యదితి॥ సరాగేచిత్తే ధ్యానాసంభవమాశంక్య తద్విశేషణం విశినష్టి - శ్రద్ధయా శ్రుతవత్యా శ్రవణపూర్వికయా భక్త్యా చ-సంమృజ్యమానే సంశోధ్యమానే హృదయే-యదవధాయ ధ్యాత్వా- తతో ఉత్పన్నేన వైరాగ్యంబలం యస్య తేన జ్ఞానేన ధీరాః కేచిన్ముముక్షవో నిశ్చలచిత్తాః భవంతి-తత్త్వదంఘ్రిసరోజపీఠం శరణం వ్రజేమేతి॥ ౪౧॥ భక్తానుగ్రహం స్మరంత ఆహుః॥ విశ్వస్యేతి॥ సర్వే వయం శరణం వ్రజేమ-కుతః - త్వత్పదాంబుజం స్మృతం సత్-స్వపుంసాం భక్తానాం-అభయం ప్రయచ్ఛతీతి-యద్యస్మాదత ఇతి॥ ౪౨॥ అంతర్యామితయా నిత్యసన్నిహితే సరథః కం వ్రజనమిత్యాశంక్యాహుః॥ యదితి॥ హే దేవ ద్యోతనశీల సానుబంధే సోపకరణే - అసతి తుచ్ఛే దేహే- అహం మదీయమిత్యహంకారమమతయా ఊఢదురాగ్రహాణాం-పుర్యాం స్వదేహ ఏవ వసతోపి- తే తవ-యత్పదాబ్జం శ్రీపాదారవిందం-సుదూరం దుష్ప్రాపం-తద్వ్రజేమ॥ ౪౩। అన్యథా భక్తనిరీక్షణం న ఘటత ఇత్యాహుః॥ తానితి॥ హే పరేశ మాయానియంతః-అసద్వృత్తిభిర్బహిర్ముఖైరింద్రియైః భగవతః పరాహృతం దూరమపాకృష్టం-అంతస్థం మనో యేషాం తే- యదన్మత్తాస్సంతి తేల అథో ఆత ఏవ అపాకృష్టమనస్త్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భవతః పరావృతందూరమపాకృష్టం-అంతస్థంమనో యేషాంతే- యఉన్మత్తాస్సంతితెలథో అతఏవా పాకృష్టపనస్త్వాది త్యర్థః-నూనం తాన్నపశ్యంతివావేతిప్రసిద్ధి-త్రైస్తేషాంసంగమస్తుకుతః పునస్త్రాక్కానీత్యాహ - హేఉరుగాయమేతు త్వత్తవపదన్యాసోగమనం- తస్యవిలాసోవిభ్రమః-తస్యలక్ష్మీశ్శోభాయేషాం తెయేత్వల్లీలాకథనాదిభిః శోభమానాఇత్య ర్థః-తాంస్త్వద్భక్తానితి-విలాసలక్ష్మ్యా ఇత్యకారాంతాద్బహువచనంయద్వాఏవ, భూతాస్తైతాక్ నూనమన్మత్తానేవ పశ్యంతీతి యోజనా-సత్సంగమాభావేహరికథాశ్రవణాభావాత్ హృదిస్థితమపి తేషాంసుదూరమితిభావః-అత్రథఇతిచ లక్ష్మ్యాఇతిచపాఠాంతరమస్తి-తదాపథః పదస్యవిశేషణంలక్ష్మ్యా ఇతి- పథస్త్వన్మార్గభృతాక్ మార్గాదీన్నపశ్యంతీత్య ర్థః॥౪౪॥ఎతదేవస్ఫుటయతిపానేనేత్యాదిద్వాభ్యాం॥పానేనేతి॥ హేదేవ- తేకథామృతస్యపానేన-ప్రవృద్ధయాభక్త్యా- యేనిర్మలాంతఃకరణాస్సైవైరాగ్యంసారో బలంయస్య-తంలబ్ధ్వాఅన్వనంతరమేవ-అకుంఠధిష్ణ్యం-వైకుంఠలోకంయథా యథావచ్ఛీఘ్రమీయుఃప్రాప్తవంతః॥౪౫॥అథేతి॥అథశబ్దోమార్గాంతరంద్యోతయతి-అపరేత్వాత్మనిస్వస్మిక్ సమాధిః మనసఃస్థైర్యం-సఏవయోగః ఉపాయః-తస్యబలేనజ్ఞానయోగతః- త్వామేవప్రవిశంతి-తేషాంశ్రమస్స్యాత్ క్రమేణమో క్షస్స్యాత్-తేతవ - సేవయాసేనైవమోక్షః - సేవాసత్సంగరూపాత్వత్కథాశ్రవణాదిరూపాచ - అహంమ మతాధిష్ఠానానాంతుకథంచిదితిభావః॥౪౬॥తమేవంస్తుత్వాప్రార్థయంతెచతుర్భిః॥తదితి॥ హేఆద్య-తత్తస్మాత్తైవయం త్వదీయావయం- యస్మాల్లోకానాంసిసృక్షయా-త్వయానుసృష్టాః - త్రిభిరాత్మభిస్సత్త్వాదిభిఃస్వభావైః- అతఏవవిరుద్ధ స్వభావత్వాత్తద్వియుక్తాస్సంతః యదర్థంసృష్టాః-తత్స్వవ్యవహారతంత్రంక్రీడోపకరణంబ్రహ్మాండం - తేతుభ్యం - ప్రతిహార్తవేప్రతిహర్తుంసమర్పయితుం-నశక్నుమః-అతస్త్వంనఃఉత్కుఃపరిదేహీతి-త్రయాణాంశ్లోకానాం-చతుర్థేన అన్వయః॥౪౭॥ అసామర్థ్యమేవప్రపంచయితుంకార్యస్యవైచిత్ర్యమాహుః॥యావదితి॥ హే-అజ-కాలేభోజనకాలే-

నూనంయేత్వత్పదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యాః॥౪౪॥ పానేన తే దేవకథాసుధాయాఃప్రవృద్ధభక్త్యావిశదాశ యాయే। వైరాగ్యసారంప్రతిలభ్యబోధంయథాంజసాన్వీయురకుంఠధిష్ణ్యమ్॥౪౫॥అథాపరేచాత్మసమా ధియోగబలేనజిత్వాప్రకృతింబలిష్ఠామ్। త్వామేవధీరాఃపురుషంవిశంతి తేషాంశ్రమస్స్యాన్నతుసేవయా తే॥౪౬॥తత్తైవయంలోకసిసృక్షయాద్యత్వయాభిసృష్టాస్త్రిభిరాత్మభిర్యత్ । సర్వేవియుక్తాఃస్వవిహార తంత్రంనశక్నుమస్తత్ప్రతిహర్తవేతే॥౪౭॥యావద్బలింతేజహరామకాలేయథావయంగాన్నమదామ యత్ర।యథోభయేషాంతఇమేహిలోకాబలింహరంతోన్నమదంత్యనూహాః॥౪౮॥ త్వంనస్సురాణామసి సాన్వయానాంకూటస్థఆద్యఃపురుషఃపురాణః।త్వందేవశక్త్యాంగుణకర్మయోనౌరేతస్త్వజాయాంకవి మాదధేజః॥౪౯॥తతోవయంసత్ప్రముఖాయదర్థేబభూవిమాత్మన్కరవామకింతే।త్వంనస్స్వచక్షుఃపరిదే హిశక్త్యాదేవక్రియార్థేయదనుగ్రహాణామ్॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే- పంచమోధ్యాయః.

తత్తదవసరే-బలింభోగంయావత్సాకల్యేన- తేతుభ్యం-హరామసమర్పయామ- యథాయేనప్రకారేణ- వయంవా- అ న్నమదామభక్ష్యామ-అన్నమదామేత్యనేన- అన్నమాత్రమస్మాకమైశ్వర్యేణతుభోగస్తవైవేత్యుక్తం- యథాయేనప్రకా రేణ- ఉభయేషాంతవచ-త్వల్లోకాఇతిపాఠేచ-జీవాఇత్యర్థః ఇమేజీవాయత్రస్థిత్వా అనూహాః నిర్విఘ్నాఃయద్వాఅ వితర్కాః-నిస్సంశయాఇత్యర్థః-ఏవంసంతస్తవాస్మాకంచ- బలింభాగం- హరంతస్సంతఃఅన్నమదంతి- తథాచశ్రుతిః॥ తాఏతాదేవతాస్సృష్టాఅస్మిన్ మహత్యర్ణవేప్రాప్తం తమశనాపిపాసాభ్యామన్వసృజత్తా ఏవమబ్రువన్నాయత నంనఃప్రజానీహీతియస్మిన్ప్రతిష్ఠితాఅన్నమదామేతి॥౪౮॥జనకత్వాదవశ్యంత్వయాస్మాక మేషాంచకార్యోపాధీనాం జీవానాంవృత్తిఃపరికల్పనీయేత్యాహుః॥త్వంనఇతి॥సాన్వయానాంకార్యాణాం-యద్వా అన్వేతీత్యన్వయః - కారణం- తత్రహేతవః-కూటస్థఅవిక్రియః-పురుషాధిష్ఠితా- పురాణః పురాతనః- ఎతదుపపాదయంతి॥ త్వమితి॥ హేదేవ- అజస్ వత్వం-గుణానాంసత్త్వాదీనాం-కర్మణాంజన్మాదీనాంచ-యోనౌకారణభూతాయాం-అజాయాంజననరహితాయాం శక్త్యాంమాయాయాం-కవింసర్వజ్ఞం-మహత్తత్త్వరూపరేతఃప్రథమంఆదధేనిహితావానసీత్యర్థః॥ ౪౯॥ తతఇతి॥ తతః హేఆత్మన్ సత్ప్రముఖాఃమహదాదయోవయం-యదర్థేయత్ప్రయోజనంబభూవిమ- తేతవ- కింకార్యంకరవామ- సృష్టిమితిశేషత్తత్రాహుః- హేదేవ-త్వంస్వచక్షుః స్వీయంజ్ఞానంశక్త్యాచసహ- నోస్మాకం- పరిదేహి ప్రయచ్ఛ- కి దృశానాంనఃత్వదనుగ్రహాణాంత్వత్తఏవానుగ్రాహ్యాణాంయేషాంనఇత్యేకంఃదం-త్వత్ప్రదత్తజ్ఞానక్రియాశక్తిభ్యామేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వయంసృష్టౌ క్షమాః- నాన్యథేత్యర్థః ॥౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ....
శ్లో॥ షష్ఠే త్రైరీశ్వరావిష్టైః సృష్టిరాహ విరాట్తనోః । అధిదైవాదిభేదం చ తత్త్రైవిధ్యగవత్కృతమ్ ॥ ఇతీతి॥ స దేవ ఈశ్వ
రః అసమేత్య అమిళిత్వా - సతీనాం స్థితానాం ప్రసుప్తం నష్టలోకతంత్రం విశ్వరచనా యాసాం - యద్వా - ప్రసుప్తజీవో
పకరణానాం స్వశక్తీనాం మహదాదీనాం- గణిం స్థితిం నిశామ్య దృష్ట్వా ॥ ౧॥ కాలేతి॥ తదానీం కాలేన సంజ్ఞా ఉద్బోధో య
స్యాః- యద్వా కలయతి క్షోభయతి స్వకార్యాణీతి వా కాలసంజ్ఞా ప్రకృతిః - దేవీం ద్యోతనశీలాం తాం శక్తిం- బిభ్రత్ సన్
ఉరుక్రమః - ప్రకృత్యా సహ త్రయోవింశతితత్త్వానాం గణం సమూహం - యుగపదావిశత్ అంతర్యామితయా ప్రవి
ష్టః ॥ ౨॥ స ఇతి॥ చేష్టారూపేణ క్రియాశక్త్యా సహ - తం గణమనుప్రవిష్టస్స భగవాన్ - సుప్తం లుప్తం- కర్మ తేషాం క్రియాం జీ
వానాం సృష్టం వా- ప్రబోధయన్ సన్- భిన్నం నానా ॥ ౩ ॥ ప్రబుద్ధేతి ॥ దేవేనేశ్వరేణేతి నియంతృత్వముచ్యతే ప్రబుద్ధం
కర్మ క్రియాశక్తిర్యస్య స త్రయోవింశతికః - త్రయోవింశతేర్గణః - దేవేన ప్రేరితస్స న్మాత్రాభిరంశైః అధిపూరుషం
విరాడ్దేహమజనయత్ ॥ ౪ ॥ జననమేవాహ ॥ పరేణేతి॥ స్వస్మిన్నావిశతా పరేణైశ్వర్యేణ విశ్వం సృజంతీతి విశ్వసృజాం- త
త్త్వానాం గణః అన్యోన్యమితరేతరం- మాత్రయా అంశేన - చుక్షోభ పరిణతః న సర్వాత్మనా- యస్మిన్ పరిణామే- చరా
చరా లోకాః స్థితాః ॥ ౫॥ హిరణ్మయ ఇతి॥ యో ఆదిపురుష ఇత్యుక్తః స పురుషః- అండకోశే బ్రహ్మాండమధ్యే- అప్స్వేవ సుశాయి
భిస్సర్వైర్జీవైరుపబృంహితః సహితస్సన్- అనంతవత్సరాననువాస ॥ ౬॥ స ఇతి॥ దైవశక్తిః కర్మశక్తిః- ఆత్మశక్తిః- తత్త్రయ
వాన్ దైవకర్మాత్మశక్తిమాన్సన్ విశ్వసృజాం మహదాదీనాం- స వై గర్భః కార్యరూపో విరాట్- విశ్వభాజా విశ్వాకారే
ణాత్మనా- ఆత్మానమేకధా దశధా త్రిధా చ- విభక్తవాన్- దైవశక్తిః జ్ఞానశక్తిః- తయా ఏకధా- హృదయావచ్ఛిన్న చైతన్య

మైత్రేయః ॥ ఇతి తాసాం స్వశక్తీనాం సతీనామసమేత్య సః । ప్రసుప్తలోకతంత్రాణాం నిశామ్య గతిమీశ్వ
రః ॥౧॥ కాలసంజ్ఞాం తదా దేవీం బిభ్రచ్ఛక్తిమురుక్రమః । త్రయోవింశతితత్త్వానాం గణం యుగపదావిశత్
॥౨॥ సోఽనుప్రవిష్టో భగవాంశ్చేష్టారూపేణ తం గణమ్ । భిన్నం సంయోజయామాస సుప్తం కర్మ ప్రబోధ
యన్ ॥౩॥ ప్రబుద్ధకర్మా దైవేన త్రయోవింశతికో గణః । ప్రేరితోఽజనయత్స్వాభిర్మాత్రాభిరధిపూరుషం ॥
౪॥ పరేణ విశతా స్వస్మిన్మాత్రయా విశ్వసృడ్గణః । చుక్షోభాన్యోన్యమాసాద్య యస్మిన్ లోకాశ్చరాచ
రాః ॥౫॥ హిరణ్మయస్స పురుషస్సహస్రపరివత్సరాన్ । అండకోశ ఉవాసాప్సు సర్వసత్త్వోపబృంహితః ॥౬॥
స వై విశ్వసృజాం గర్భో దైవకర్మాత్మశక్తిమాన్ । విబభాజాత్మనాత్మానమేకధా దశధా త్రిధా ॥ ౭॥ ఏష
హ్యశేషసత్త్వానామాత్మాంశః పరమాత్మనః । ఆద్యోఽవతారో యత్రాసౌ భూతగ్రామో విభావ్యతే ॥౮॥
సాధ్యాత్మస్సాధిభూతశ్చ సాధిదైవ ఇతి త్రిధా । విరాట్ప్రాణో దశవిధ ఏకధా హృదయేన చ ॥౯॥ స్మరన్ విశ్వ
సృజామీశో విజ్ఞాపితమధోక్షజః । విరాజమతపత్స్వేన తేజసైషాం వివృత్తయే ॥౧౦॥ అథ తస్యాభితప్తస్య కతి
చాయతనాని హ । నిరభిద్యంత దేవానాం తాని మే గదతః శృణు ॥ ౧౧ ॥ తస్యాగ్నిరాస్యం నిర్భిన్నం లోకపా

రూపేణ కర్మశక్తిః క్రియాశక్తిః తయా దశధా- ప్రాణరూపేణ ప్రాణాదయః పంచ వాయవః ॥ శ్లో॥ నాగః కూర్మశ్చ కృకరో దే
వదత్తో ధనంజయ ఇత్యంతర్భూతాః ప్రాణాదిషు పంచ- ఏవం వృత్తిభేదేన దశవిధః ప్రాణో భవతి ॥ ఆత్మశక్తిః భోక్తృశ
క్తిః తయా అధ్యాత్మాదిభేదేన త్రిధా. ఏవం విభాగం కృతవానిత్యర్థః ॥ ౭॥ ఏవం విభాగసామర్థ్యే యత్ తస్యోత్కర్షమా
హ ॥ ఏష ఇతి॥ ఆదిభూతోఽవతారరూప ఏషః- పరమాత్మనః అశేషసత్త్వానాం వ్యష్టిరూపాణాం ప్రాణినాం ఆత్మా తదంశ
త్వాదంశో జీవ ఇత్యవతారత్వోక్తిః- యత్రాంశే తస్మిన్నారాయణావిర్భావాభిప్రాయేణ ॥ ౮॥ స వై విశ్వసృజామిత్యా
దిపూర్వశ్లోకార్థం వివృణోతి ॥ సాధ్యాత్మ ఇతి॥ అధ్యాత్మానీంద్రియాణి తత్సహితస్సాధ్యాత్మః- విరాడితి- సర్వత్రయో
జ్యం ॥ ౯॥ అధ్యాత్మాదిభేదం ప్రపంచయితుమాహ ॥ స్మరన్నితి॥ విశ్వసృజాం తత్త్వానాం- యావద్బలిం తేజహారామకా
ల ఇత్యాదివిజ్ఞాపితం స్మరన్సన్ ఏషాం తత్త్వానాం- వివృత్తయే వివిధవృత్తిలాభాయ స్వేన తేజసా చిచ్ఛక్త్యా - అతపత్
ఏవం కరిష్యామీత్యాలోచితవాన్ ॥ శ్రుతిః ॥ యస్య జ్ఞానమయం తప ఇతి శ్రుతేః ॥ ౧౦॥ అథేతి॥ హకారః ప్రసిద్ధౌ - ఆయతనా
న్యాస్పదాని- దేవానామగ్న్యాదీనాం మే మత్తః శృణు ॥౧౧॥ ఆయతనాన్యేవాహ ॥ తస్యేత్యాదినా ॥ తస్యేతి॥ తస్య విరా
జః ఆదావాస్యం నిర్భిన్నం- తం అధోలోకపాలోఽగ్నిస్తత్పదం స్వస్థానం స్వాంశేన స్వశక్త్యా- వాచా సహ అవిశత్ ప్రవిష్ట
వాన్- అసౌ జీవః యయా వాచా వక్తవ్యం ప్రతిపద్యతే- శబ్దముచ్చరతీత్యర్థః ॥ తయా సహేతి సర్వత్ర ప్రతిభిన్నం తదధిష్ఠానం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అగ్న్యాదిప్రథమాంతమధిదైవతం- వాగాదీంద్రియంతృతీయాంతమధ్యాత్మం ప్రతిపత్తవ్యమధిభూతం - ఏవముత్తరత్రాప్యూహనీయం॥౧౨॥నిర్భిన్నమితి॥తాల్వధిష్ఠానంజిహ్వారసనేంద్రియం॥౧౩॥నిర్భిన్నే ఇతి ॥ హరేర్విరాజః నాసాపుటేనిర్భిన్నే-యతో యేన॥౧౪॥నిర్భిన్నే ఇతి॥త్వష్టాఆదిత్యః॥౧౫॥ నిర్భిన్నానీతి ॥ ప్రాణేనేత్యస్యప్రాణేయద్దేహవ్యాపినాత్వగింద్రియేణేత్యర్థః॥౧౬॥త్వచమితి॥త్వచంచర్మఓషధీరోషధయఃత్వగింద్రియస్యైవస్థానభేదేన విషయద్వయం కండూఃస్పర్శశ్చ-తత్రాయంనామభేదోదేవతాభేదశ్చేతిద్వితీయమేవవ్యాఖ్యాతం॥౧౮॥ మేఢ్రమితి ॥ కఃప్రజాపతిః॥౧౯॥హస్తావితి॥స్వఃపతిఃస్వర్గస్యపతిః-వార్తయాక్రయవిక్రయాదిశక్త్యా వృత్తింజీవికాం॥౨౧॥హృదయమితి ॥ విక్రియాంసంకల్పాదిరూపాం॥౨౩॥ ఆత్మానమితి ॥ అస్యనిర్భిన్నమాత్మానమహంకారం- అభిమన్యతేనేనేత్యభిమానోరుద్రః-కర్మణా అహంప్రకృత్యాకర్తవ్యమితిక్రియా॥౨౫॥సత్త్వమితి॥సత్త్వమితిబుద్ధిచిత్తయోరభేదేననిర్దేశః- మహాన్ ఇతిబ్రహ్మా-చిత్తేనచేతనయా॥౨౬॥త్రైలోక్యోత్పత్తిమాహ॥శీర్ష్ణ ఇతి॥యేషుద్వారాదిషు - వృత్తయఃపరిణామాః-సు

లోఽవిశత్పదమ్।వాచాంశేనవక్తవ్యంయయాసౌప్రతిపద్యతే॥౧౨॥ నిర్భిన్నంతాలువరుణోలోకపాలోఽవిశత్పదమ్।జిహ్వయాంశేనచరసంయయాసౌప్రతిపద్యతే॥ ౧౩॥ నిర్భిన్నే అశ్వినౌనాసేవిష్ణోరావిశతాంపదమ్।ఘ్రాణేనాంశేనగంధస్యప్రతిపత్తిర్యతోభవేత్॥౧౪॥ నిర్భిన్నేఅక్షిణీత్వష్టాలోకపాలోఽవిశత్పదమ్।చక్షుషాంశేనరూపాణాంప్రతిపత్తిర్యతోభవేత్॥ ౧౫॥ నిర్భిన్నాన్యస్యచర్మాణిలోకపాలోఽనిలోఽవిశత్।ప్రాణేనాంశేనసంస్పర్శంయేనాసౌప్రతిపద్యతే॥౧౬॥ కర్ణావస్యవినిర్భిన్నౌధిష్ణ్యంస్వంవివిశుర్దిశః।శ్రోత్రేణాంశేనశబ్దస్యసిద్ధింయేనప్రపద్యతే॥౧౭॥ త్వచమస్యవినిర్భిన్నాం వివిశుర్ధిష్ణ్యమోషధీః।అంశేనరోమభిఃకండూంయైరసౌప్రతిపద్యతే॥౧౮॥మేఢ్రంతస్యవినిర్భిన్నంస్వధిష్ణ్యంక ఉపావిశత్।రేతసాంశేనయేనాసావానందంప్రతిపద్యతే॥౧౯॥ గుదంపుంసోవినిర్భిన్నంమిత్రోధిష్ణ్యంస్వమావిశత్।పాయునాంశేనయేనాసౌవిసర్గంప్రతిపద్యతే॥౨౦॥ హస్తావస్యవినిర్భిన్నావింద్రస్స్వఃపతిరావిశత్।వార్తయాంశేనపురుషోయయావృత్తింప్రపద్యతే॥౨౧॥ పాదావస్యవినిర్భిన్నౌస్వధిష్ణ్యంవిష్ణురావిశత్।గత్యాస్వాంశేనగంతవ్యంయయాసౌప్రతిపద్యతే॥౨౨॥ హృదయంచాస్యనిర్భిన్నంచంద్రమాధిష్ణ్యమావిశత్।మనసాంశేనయేనాసౌవిక్రియాంప్రతిపద్యతే॥ ౨౩॥ బుద్ధిశ్చాస్యవినిర్భిన్నావాగీశోధిష్ణ్యమావిశత్।బోధేనాంశేనబోద్ధవ్యప్రతిపత్తిర్యతోభవేత్॥౨౪॥ ఆత్మానంచాస్యనిర్భిన్నమభిమానోఽవిశత్పదమ్।కర్మణాంశేనయేనాసౌకర్తవ్యంప్రతిపద్యతే॥౨౫॥సత్త్వంచాస్యవినిర్భిన్నంమహాన్ధిష్ణ్యముపావిశత్।చిత్తేనాంశేనయేనాసౌవిజ్ఞానంప్రతిపద్యతే॥౨౬॥శీర్ష్ణోఽస్యద్యౌర్ధరాపద్భ్యాంఖంనాభేరుదపద్యత। గుణానాంవృత్తయోయేషుప్రతీయంతేసురాదయః॥ ౨౭ ॥ ఆత్యంతికేనసత్త్వేనదివందేవాఃప్రపేదిరే।ధరాంరజస్స్వభావేనపణయోయేచతానను॥౨౮॥తార్తీయేనస్వభావేనభగవన్నాభిమాశ్రితాః। ఉభయోరంతరంవ్యోమరుద్రపార్షదాంగణాః॥౨౯॥ముఖతోవర్తతబ్రహ్మపురుషస్యకురూద్వహ। యస్తున్ముఖత్వాద్వర్ణానాంముఖ్యోఽభూద్బ్రాహ్మణోగురుః॥౩౦॥బాహుభ్యోవర్తతక్షత్త్రంక్షత్త్రియస్తదనురాదయః దేవాదయః॥౨౭॥ఏతదేవప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ఆత్యంతికేనేతి॥ఆత్యంతికేనోర్జితేనసత్త్వేనగుణేన-పణవ్యవహార ఇతిధాతోఃపణంతేవాగాదినావ్యవహరంతీతిపణయఃమనుష్యాఇత్యర్థః తాన్మనుష్యాననుతదుపకరణభూతాగవాదయస్తేపిధరాంప్రపేదిరే ఇతి॥౨౮॥రుద్రపార్షదాం-రుద్రస్యపార్షదాదీనాంభూతానాంగణాః-తార్తీయేనతృతీయస్తమోగుణః-తదీయేనతామసేనేత్యర్థః - శ్రీభగవన్నాభిరూపంఉభయోర్ద్యావాపృథివ్యోరంతరంమధ్యమంతరిక్షంఆశ్రితాః అంతరిక్షమేవభగవతోనాభిరితిఖలుప్రసిద్ధం॥ ౨౯ ॥ ముఖత ఇతి ॥ బ్రహ్మవేదఃపురుషస్యభగవతఃముఖతోవర్తతముఖాత్ప్రవృత్తం-యస్తున్ముఖత్వాత్-ముఖోద్భవత్వాత్-వర్ణానాంముఖ్యోముఖమివప్రథమోఽభూత్-గురుశ్చాభూత్-సోపిముఖతోవర్తతేత్యనుషంగః - అధ్యాపనాదినాబ్రాహ్మణస్యవేదోవృత్తిఃతయావృత్త్యాసహబ్రాహ్మణోముఖతోజాత ఇత్యర్థః ఏవముత్తరత్రవర్ణత్రయేపిజ్ఞాతవ్యం॥౩౦॥బాహుభ్య ఇతి॥ పాలనరూపావృత్తిఃక్షత్త్రమిత్యుచ్యతే - తత్పురుషస్యబాహుభ్యఃప్రవృత్తంతత్ క్షత్త్రమనువ్రతఃఅనుసృతః - తయావృత్త్యాక్షత్త్రియోపిబాహుభ్యోవర్తతేత్యర్థః-అనువ్రతత్వమేవాహ-య ఇతి-యోబాహుజాతః- పౌరుషాన్పురుషస్యవిష్ణోరంశభూతాన్వర్ణాన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చాస్త్రశాదీన్-కంటకాశ్చౌరాదయః-తేభ్యో యో జాత ఉపద్రవః తస్మాత్ త్రాయతే రక్షతి॥ ౩౧॥ విశ ఇతి॥ కృష్యాదివ్యవసాయా లోకస్య వృత్తికరీః జీవికా హేతవః విశ ఇత్యుచ్యంతే॥ అత్ర విభక్తివ్యత్యయశ్ఛాందసః తాస్తస్య విభోరూర్వోరవర్తన్త ప్రవృత్తాః-తదుద్భవః ఊరుజః వార్తాం తృతీయాం జీవికారూపాం కృష్యాదికం-సమవర్తయత్ స్వప్రవృత్త్యా సంపాదితవాన్॥ ౩౨॥ పద్భ్యామితి॥ శుశ్రూషా జాతా-తస్యాం శుశ్రూషాయాం నిమిత్తభూతాయాం-శూద్రో జాతః-ధర్మవృద్ధ్యర్థం జాతయా స్వవృత్తిరూపయా సహ శూద్రో భగవతః పద్భ్యాం జాత ఇతి భావః-యద్వృత్త్యా యస్య శూద్రస్య వృత్తిరూపయా-శుశ్రూషయా హరిః పురా ప్రీతః మంతుష్యతే స శూద్ర ఇతి॥ ౩౩॥ ఏత ఇతి॥ వృత్తిభిస్సహ-యద్యస్మాజ్జాతాః గురుత్వాజ్జనకత్వాత్ అత్ర వృత్తిప్రదత్వాచ్చ-శ్రీహరేరారాధనం-తేషాం పరో ధర్మ ఇత్యర్థః॥ ౩౪॥ ఏతదితి॥ హే క్షత్తః దైవకర్మాత్మరూపిణః కాలకర్మస్వభావశక్తిమతః భగవతో యోగమాయాబలేన-ఉదితమ్-ఉజ్జృంభితం-ఏతద్విరాడ్రూపం-ఉపాకర్తుం సాకల్యేన నిరూపయితుం-కః శ్రద్దధ్యాత్ ఇచ్ఛేత్-ఇచ్ఛాపి కర్తుమశక్యా-నిరూపణం తు దూరతో నిరస్తమిత్యర్థః॥ ౩౫॥ అథాపీతి॥ హే విదుర-అథాపి-శ్రీహరేః కీర్తిం కీర్తయామి-యథాశ్రుతం గురుముఖాత్-తదపి న సర్వాత్మనా-కింతు యథామతి స్వమత్యనుసారేణ-యథామతి కీర్తనే కిం ప్రయోజనమిత్యాశంక్యాహ- అన్యాభిధా శ్రీహరివ్యతిరిక్తాభిధానం-తయా అసతీం మలినాం-స్వాం స్వీయాం-గిరం వాచం-సత్కర్తుం పవిత్రీకర్తుం॥ ౩౬॥ అజ్ఞాత్వాపి యథావ

విశోఽవర్తన్త తస్యోర్వోర్లోకవృత్తికరీర్విభోః। వైశ్యస్తదుద్భవో వార్తాం నృణాం యస్సమవర్తయత్॥ ౩౨॥ పద్భ్యాం భగవతో జజ్ఞే శుశ్రూషా కర్మసిద్ధయే। తస్యాం జాతః పురా శూద్రో యద్వృత్త్యా తుష్యతే హరిః॥ ౩౩॥ ఏతే వర్ణాస్స్వధర్మేణ యజంతి స్వగురుం హరిమ్। శ్రద్ధయాత్మవిశుద్ధ్యర్థం యజ్జాతాస్సహ వృత్తిభిః॥ ౩౪॥ ఏతత్క్షత్తర్భగవతో దైవకర్మాత్మరూపిణః। కశ్శ్రద్దధ్యాదుపాకర్తుం యోగమాయాబలోదితమ్॥ ౩౫॥ అథాపి కీర్తయామ్యంగ యథామతి యథాశ్రుతమ్। కీర్తిం హరేస్స్వాం సత్కర్తుం గిరమన్యాభిధాసతీమ్॥ ౩౬॥ ఏకాంతలాభం వచసో ను పుంసాం సుశ్లోకమౌలేర్గుణవాదమాహుః। శ్రుతేశ్చ విద్వద్భిరుపాకృతాయాం కథాసుధాయాముపసంప్రయోగమ్॥ ౩౭॥ ఆత్మనోఽస్యాదికవిర్నామహిమా వసితోఽపి కిమ్। సంవత్సరసహస్రాంతే ధియా యోగవిపక్వయా॥ ౩౮॥ అతో భగవతీ మాయా మాయినామపి మోహినీ। యత్స్వయం చాత్మవర్త్మాత్మా న వేద కిముతాపరే॥ ౩౯॥ యతోఽప్రాప్య న్యవర్తంత వాచశ్చ మనసా సహ। అహం చాన్య ఇమే దేవాస్తస్మై భగవతే నమః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-షష్ఠోఽధ్యాయః. .... *

శ్రీశుకః॥ ఏవం బ్రువాణం మైత్రేయం ద్వైపాయనసుతో బుధః। ప్రీణయన్నివ భారత్యా విదురః ప్రత్యభాషత॥ ౧॥ విదురః॥ బ్రహ్మన్ కథం భగవతశ్చిన్మాత్రస్యావికారిణః। లీలయా చాపి యుజ్యేరన్నిర్గుణస్య గు

తికీర్తనే స్రవణే చావశ్యకం తైర్వల్యమిత్యాహ ॥ ఏకాంతేతి ॥ ఏకాంతలాభం సునిశ్చితమిత్యాహుః శ్రుతేః శ్రోత్రస్యోపాకృతాయాం నిరూపితాయాం ఉపసంప్రయోగం సన్నిధాపనం॥ ౩౭ ॥ న చాతీవజ్ఞానే నిర్బంధః కర్తవ్యః బ్రహ్మణోఽపి దుర్జ్ఞేయత్వాదిత్యాహ॥ ఆత్మన ఇతి॥ ఆత్మనోఽస్య హరేర్మహిమానం యోగవిపక్వయా ధియా వత్సరసహస్రాంతే అపి- ఆదినా కవినా బ్రహ్మణాపి-కిమవసిత ఇతి కాకూక్త్యా ఏతావానితి న జ్ఞాయత ఏవేత్యుక్తం॥ ౩౮ ॥ అహో ఇతి॥ యత్ యస్మాత్ స్వయమపి ఆత్మా హరిః-ఆత్మవర్త్మ స్వమాయాగతిం-ఏతావదితి న వేద-అనంతత్వాత్॥ ౩౯॥ అతో దుర్జ్ఞేయత్వాత్కేవలం నమస్కరోతి॥ యత ఇతి॥ యస్య జ్ఞానాయ ప్రవృత్తా వాచోఽపి మనసా సహ తమప్రాప్యైవ న్యవర్తంత-దుర్జ్ఞేయత్వాత్-న కేవలం వాఙ్మనసే-అహం అహంకారస్యాధిష్ఠాతా రుద్రోఽపి - చకారాద్బుద్ధేరధిష్ఠాతా బ్రహ్మాపి - ఇమే ఇంద్రియాధిష్ఠాతారో దేవా అపి అన్యే చ॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥ సప్తమే సంశయచ్ఛేది ప్రతినంద్య మునేర్వచః। పునః క్షత్త్రా కృతానానాప్రశ్నాస్సమ్యగుదీరితాః॥ ఏవమితి॥ శ్లో॥ అథ తే భగవల్లీలా యోగమాయోపబృంహితా ఇత్యాదినా మాయాగుణైర్లీలయా భగవాన్ సృష్ట్యాదికరోతీత్యేవం బ్రువాణం మైత్రేయం భారత్యా ప్రార్థనారూపయా ప్రీణయన్నివేతి అభిప్రాయపరిజ్ఞానేనాక్షేపాత్॥ ౧ ॥ బ్రహ్మన్నితి॥ నిర్వికారస్య-క్రియాః-నిర్గుణస్య గుణాః-కథం లీలయేత్యుక్తిః-ప్రయోజనసద్భావం పరిహరతి-నతు వస్తువిరోధమితి భావః॥ ౨ ॥ అర్భకవల్లీలాపి న యుజ్యత ఇత్యాహ॥ క్రీడాయామితి॥ ఉద్యమం యతి ప్రవర్తయతీత్యుద్యమః కామః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అర్భకస్యక్రీడాయాంప్రవృత్తిహేతుఃకామోస్తి - అన్యతశ్చవస్త్వంతరేణబాలాంతరప్రవర్తనేనవాతస్యక్రీడేచ్ఛా భవతి- ఈశ్వరస్యతుస్వతస్తృప్తస్యకథంకామః అన్యతః-సదానివృత్తస్యచ - అసంగాద్వితీయస్యకథమన్యతశ్చిక్రీడిషే త్యర్థః॥ ౩॥ యదుక్తం॥ శ్లో॥ స్మరన్విశ్వసృజామీశోవిజ్ఞాపితమధోక్షజ ఇత్యాదినా- అవిద్యోపాధేర్జీవస్యభోగార్థమీశ్వ రఃసృష్ట్యాదికంకరోతీతితదప్యాక్షిప్తం అనువదతి॥ అస్రాక్షీదితి॥ గుణమయ్యాఆత్మనాజీవస్యకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిమో హికాత్వాదికాయామాయా-తయాసృష్టవాన్-తదుక్తంప్రథమే॥ శ్లో॥ యయాసంమోహితోజీవఆత్మానంత్రిగుణా త్మకం। పరోపిమనుతేనర్థంతత్కృతంచాభిపద్యతఇత్యాదినా॥ అత్రచ॥ శ్లో॥ ఏషాభాగవతీమాయామాయనామపి మోహినీతి॥ సంస్థాపయతిపాలయతి - ప్రత్యభిధాస్యతిప్రాతిలోమ్యేనతిరోహితంకరిష్యతి-పాతాంతరే ప్రాతిలోమ్యే నఆత్మనిధాస్యతి॥ ౪॥ ఏతచ్చజీవస్యావిద్యాశ్రయత్వేఘటతే-తత్తునసంభవతీత్యాహ॥ దేశఇతి॥ యోసాదేశాదిభిర విలుప్తావబోధాత్మాజీవః బ్రహ్మస్వరూపత్వాత్సకథంఅజయాఅవిద్యయా - యుజ్యేతతత్రదేశతోదీపప్రభాయాఇవలో పోనాస్తి-సర్వగతత్వాత్-నకాలతఃవిద్యుత ఇవ-నిత్యత్వాత్ - నావస్థాతఃస్మృతేరివ-అవిక్రియత్వాత్-నస్వతఃస్వప్న వత్ సత్యత్వాత్-నాన్యతః ఘటాదివత్-అద్వితీయత్వాత్ - ఏవమేవతైర్యస్యబోధోనలుప్యతే- సకథమాయయుజ్యేత-అ జాచాత్రఅవిద్యైవనమాయాతస్యాఅవబోధేనతిరోధానాభావాత్॥ ౫॥ కించబ్రహ్మస్వరూపత్వాదేవజీవస్యసంసా రోపినయుజ్యతఇత్యాక్షిపతి॥ భగవానితి॥ సర్వక్షేత్రేష్వవస్థితో భోక్తాపి - వస్తుతోభగవానేవచిద్రూపత్వేనతద్వ్యతిరే

కాత్క్రియాః॥ ౨॥ క్రీడాయాముద్యమోర్భస్యకామశ్చిక్రీడిషాన్యతః । స్వతస్తృప్తస్యచకథంనివృత్తస్య సదాన్యతః॥ ౩॥ అస్రాక్షీద్భగవాన్విశ్వంగుణమయ్యాత్మమాయయా। తయాసంస్థాపయత్యేతద్భూ యఃప్రత్యభిధాస్యతి॥ ౪॥ దేశతఃకాలతోయోసావవస్థాతస్స్వతోన్యతః। అవిలుప్తావబోధాత్మాసయుజ్యే తాజయాకథమ్॥ ౫॥ భగవానేకఏవైషసర్వక్షేత్రేష్వవస్థితః। అముష్యదుర్భగత్వంవాక్లేశోవాకర్మ భిఃకుతః॥ ౬॥ ఏతస్మిన్మేమనోవిద్వన్ఖిద్యతేజ్ఞానసంకటే। తన్నఃపరాణుదవిభోకశ్మలంమానసంమహత్॥ ౭॥ శ్రీశుకః॥ సఇత్థంచోదితఃక్షత్త్రాతత్త్వజిజ్ఞాసునామునిః। ప్రత్యాహభగవచ్చిత్తఃస్మయన్నివగతస్మ యః॥ ౮॥ మైత్రేయః॥ సేయంభగవతోమాయాయన్నయేనవిరుధ్యతే। ఈశ్వరస్యవిముక్తస్యకార్పణ్య ముతబంధనమ్॥ ౯॥ యదర్థేనవినాముష్యపుంసఆత్మవిపర్యయః। ప్రతీయతఉపద్రష్టుఃస్వశిరశ్ఛేద నాదినా॥ ౧౦॥ యథాజలేచంద్రమసఃకంపాదిస్తత్కృతోగుణః। దృశ్యతేసన్నపిద్రష్టురాత్మనోనాత్మ నోగుణః॥ ౧౧॥ సవైనివృత్తిధర్మేణవాసుదేవానుకంపయా। భగవద్భక్తియోగేనతిరోధత్తేశనైరిహ॥ ౧౨॥ యదేంద్రియోపరామోథద్రష్టాత్మనిపరేహరౌ। విలీయంతేతదాక్లేశాస్సంసుప్తస్యేవకృత్స్న శః॥ ౧౩॥ అశేషసంక్లేశశమంవిధత్తేగుణానువాదశ్రవణంమురారేః। కింవాపునస్తచ్చరణారవిందపరా

కాభావాత్-ఏవంసత్యముష్యజీవస్యదుర్భగత్వమానందాదిభ్రంశః కర్మభిర్హేతుభూతైః క్లేశోవాకుతః- కర్మసం బంధాభావాత్-అన్యథాఈశ్వరస్యాపితత్ప్రసంగస్స్యాదితిభావః॥ ౬॥ ఏతస్మిన్నితి॥ అజ్ఞానమేవసంకటందుర్గంతస్మిన్ మానసంకశ్మలంమోహం-పరాణుదఅపానుద-అపాకుర్విత్యర్థః॥ ౭॥ సఇతి॥ చోదితఃఆక్షిప్తః స్మయన్నివస్మయమావి ష్కుర్వన్నివ-వస్తుతస్తుగతస్మయః॥ ౮॥ సేతి॥ భగవతోచింత్యశక్తేరీశ్వరస్య-సేయంమాయాయన్నయేనతర్కేణవిరుధ్యత ఇతి యత్ యాసామాయేతితర్క-విరోధమేవానువదతి-ముక్తస్యావిద్యయాబంధనంకార్పణ్యంచేతి॥ ౯॥ అత్రోదాహరణ మా హ॥ యదర్థేనేతి॥ యథైవసత్యేనస్వశిరశ్ఛేదనాదినావినాప్యుపద్రష్టుః- స్వప్నసాక్షిణఃపుంసః-మమేదంశిరశ్ఛిన్నమి తియద్వద్యథా ఆత్మవిపర్యయః కేవలంమృషైవప్రతీయతేతద్వత్॥ ౧౦॥ తర్హిఈశ్వరస్యాపికిన్నప్రతీయతేతత్రాహ॥ య థేతి॥ జలేప్రతిబింబగతస్యైవచంద్రమసః-తత్కృతోజలోపాధికృతఃకంపాదిగుణోధర్మఃయథాయథాదృశ్యతే-నత్వా కాశస్థితస్యతథా-అనాత్మనోదేహాదేర్ధర్మఃఅసన్నపితదభిమానినోద్రష్టురాత్మనోజీవస్యైవ నత్వీశ్వరస్యేత్యర్థః॥ ౧౧॥ తన్నివృత్త్యుపాయమాహ॥ సఇతి॥ సవై ఆనాత్మనోగుణః-నివృత్తిధర్మాదిత్రికేణ-శనైస్తిరోధత్తేఅదృశ్యోభవతినైరిత్యాన నసాధనానుష్ఠానేనేత్యుక్తం॥ ౧౨॥ తర్హిసద్యోనర్థనివృత్తిఃకదేత్యపేక్షాయామాహ॥ యదేతి॥ ద్రష్టాత్మన్యంతర్యామి ణ్యాపేపరేహరౌపరమాత్మనిఉపరామఉపరతిః యదేంద్రియోపరమోనైశ్చల్యం అనంతరమేవకృత్స్నశఃక్లేశావిలీయం తే-సర్వక్లేశవినాశస్సుప్తాంతఃసంసుప్తస్యేవయథానతుపునరుత్థానేవిలీయంతేయథేత్యత్రయథాశబ్దఇవశబ్దార్థకః॥ ౧౩

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

భక్తియోగేన క్లేశనివృత్తిం దర్శయతి ॥ అశేషేతి ॥ గుణానామనువాదశ్శ్రవణం చ శమః వినాశః - ఆత్మనో మనసి లబ్ధా
శ్రవణకీర్తనాపేక్షయా సప్రేమధ్యానే కిం పునర్వాచ్యమిత్యుక్తిః ॥ ౧౪ ॥ ఉత్తరమభినందన్నాత్మనః కృతార్థతామావి
ష్కరోతి షడ్భిః ॥ సంఛిన్న ఇతి ॥ చిద్రూపత్వావిశేషాత్ కథమీశ్వరస్య జగత్కర్తృత్వాది - కథం వా జీవస్య సంసార ఇతి
యస్సంశయో మహ్యం మమాసీత్ - సః త్వయా సూక్తం సోపపత్తికం - వాక్యమేవాసిః ఖడ్గః - తేన సంఛిన్నః - అత ఇదానీం మే
మనః ఉభయత్రాపీశ్వరస్య స్వాతంత్ర్యే జీవపారతంత్ర్యే చ సంప్రధావతి - సమ్యక్ప్రవిశతి - ఏవం వా అస్పృష్టస్యాప్యబో
ధపరస్యాత్మనః కథమవిద్యాబంధః - కుతో వా తన్నివృత్తిరితి నా సంశయః ఉభయత్ర బంధమోక్షే చేతి వార్థః ॥ ౧౫ ॥
సాధ్వితి ॥ శ్రీహరేః శక్తిర్యా - సా ఆత్మమాయా జీవవిషయా మాయా - తదయనం తదాశ్రయం - తదేతద్దుర్ఘటత్వాదికం అ
భాతి దుర్ఘటత్వం నామానందాదిభ్రంశః - తదేవ జ్ఞానమితి పూర్వమేవ వ్యాఖ్యాతం - కథమాభాతి స్వప్నశిరశ్ఛేదాదివత్
అపార్థం అసత్ - తత్కర్తృకీదృశం - విశ్వం నామ దేహాదిప్రపంచః తస్య మూలం బహిర్నాస్తి - యద్వస్తు స్వయం నిర్మూ
లం శూన్యం చ - తదేవ త్వయా సాధు వ్యాహృతం ॥ ౧౬ ॥ అజ్ఞత్వాన్మమ పూర్వం సంశయో జాయత ఇత్యాహ ॥ యశ్చేతి ॥
మూఢతమో యశ్చ దేహాద్యాసక్తః - యశ్చ బుద్ధేః ప్రకృతేః పరమీశ్వరం ప్రాప్తః - తౌ సుఖం యథా భవతి తథా ఏధే
తే ఇత్యర్థః - సంశయక్లేశాభావాత్ - యస్తు సుఖదుఃఖానుసంధానేన ప్రపంచాంతరితః - స్వానందసంవేదనాభావా
చ్ఛమితుం న శక్నోతి - స తు జనః క్లిశ్యతీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ అవశిష్టమపి ప్రతీతం యుష్మత్పాదాన్నివర్తిష్యత ఇత్యాశ్వ
స్తార్థోఽస్మీత్యాహ ॥ అర్థాభావమితి ॥ ప్రతీతస్యాప్యనాత్మనః ప్రపంచస్య అర్థాభావం - అర్థో నాస్తి కింతు ప్రతీతి

గసేవారతిరాత్మలబ్ధా ॥ ౧౪ ॥ విదురః ॥ సంఛిన్నస్సంశయో మహ్యం తవ సూక్తాసినా విభో । ఉభయత్రాపి
భగవన్మనో మే సంప్రధావతి ॥ ౧౫ ॥ సాధ్వేతద్వ్యాహృతం విద్వన్నాత్మమాయాయనం హరేః । యద్భాత్య
పార్థం నిర్మూలం విశ్వమూలం న యద్బహిః ॥ ౧౬ ॥ యశ్చ మూఢతమో లోకే యశ్చ బుద్ధేః పరం గతః ।
తావుభౌ సుఖమేధేతే క్లిశ్యత్యంతరితో జనః ॥ ౧౭ ॥ అర్థాభావం వినిశ్చిత్య ప్రతీతస్యాపి నాత్మనః । తాం చా
పి యుష్మచ్చరణసేవయాహం పరాణుదే ॥ ౧౮ ॥ యత్సేవయా భగవతః కూటస్థస్య మధుద్విషః । రతిరాసో భ
వేత్తీవ్రః పాదయోర్వ్యసనార్దనః ॥ ౧౯ ॥ దురాపా హ్యల్పతపసః సేవా వైకుంఠవర్త్మసు । యత్రో
పగీయతే నిత్యం దేవదేవో జనార్దనః ॥ ౨౦ ॥ సృష్ట్వాగ్రే మహదాదీని సవికారాణ్యనుక్రమాత్ । తేభ్యో వి
రాజముద్ధృత్య తమను ప్రావిశద్విభుః ॥ ౨౧ ॥ యమాహురాద్యం పురుషం సహస్రాంఘ్ర్యూరుబా
హుకమ్ । యత్ర విశ్వ ఇమే లోకాస్సవికాసం సమాసతే ॥ ౨౨ ॥ యస్మిన్దశవిధః ప్రాణస్సేంద్రియార్థేం
ద్రియస్త్రివృత్ । త్వయేరితో యతో వర్ణాస్తద్విభూతీర్వదస్వ నః ॥ ౨౩ ॥ యత్ర పుత్రైశ్చ పౌత్రైశ్చ

మాత్రమితి నిశ్చిత్య అహం తాం ప్రతీతిమపి యుష్మచ్చరణసేవయా - పరాణుదే పరతో నేష్యామి - యుష్మచ్చరణసేవయా
వినిశ్చిత్యేతి వా యోజనా ॥ ౧౮ ॥ యదితి ॥ తీవ్రః దుర్వారః - స్వాభావికవ్యసనం సంసారం మర్దయతి నాశయతీతి వ్యస
నార్దనః - భగవతో మధుద్విషః - పాదయోః రతిరాసః ప్రేమోత్సవః - యస్మాన్మహత్సు సేవయా భవేత్ - సా దుర్లభాపి
సేవా మయా ప్రాప్తేత్యుత్తరత్రాన్వయః ॥ ౧౯ ॥ దురాపేతి ॥ వైకుంఠస్య శ్రీవిష్ణోః - తస్య లోకస్య వా వర్త్మసు మార్గ
భూతేషు మహత్సు - సా సేవా అల్పతపసా - దురాపా దుర్లభాపి - మయా సంప్రాప్తా హి - యత్ర యేషు సత్సు తేషు సేవే
తి - మహత్సేవయా హరికథాశ్రవణం - తతః శ్రీహరౌ ప్రేమ - తేన దేహాద్యనుసంధానమపి నివర్తత ఇతి తాత్పర్యం ॥ ౨౦ ॥
అర్థాంతరం ప్రష్టుం తదుక్తార్థమనువదతి త్రిభిః ॥ సృష్ట్వేతి ॥ వికారైరింద్రియాదిభిస్సహితాని సవికారాణి - మహదాదీని వి
భుః అగ్రే ప్రథమం - అనుక్రమాత్సృష్ట్వా - తేభ్య ఉద్ధృతైస్తదంశైర్విరాజం సృష్ట్వా - తం విరాజమనుప్రావిశత్ ప్రవి
ష్టః ॥ ౨౧ ॥ తత్స్వరూపమాహ ॥ యమితి ॥ విరాజం విశినష్టి - యత్రేతి ॥ ఇమే విశ్వే సర్వే లోకాశ్చ - సవికాసం సంకోచేన తద్వి
భూతీర్వదస్వ న ఇత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౨౨ ॥ యస్మిన్నితి ॥ ప్రాణాదయః పంచ నాగాదయః పంచేత్యేవం దశవిధః - సేం
ద్రియార్థేంద్రియ ఇత్యత్ర ఇంద్రియపునరుక్తిస్తద్దేవతాలక్షణార్థా - అర్థశబ్దో వచనాదానాదివిషయద్యోతకః - అతః
ఇంద్రియైస్సహితః సేంద్రియః - అర్థైస్సహితస్సార్థః - ఇంద్రియాధిదేవతాసహితస్సేంద్రియ ఇతి సమాసః - సర్వోప
బృంహితత్వాత్ ప్రాణస్య తత్సాహిత్యం ఏవం త్రివృత్ - త్రివిధశ్చ ప్రాణో యస్మిన్ నాస్తి పూర్వత్ర త్వయేరితాః ఉక్తాః
బ్రాహ్మణాదయో వర్ణాః యతో యస్మాదుద్భూతాః - తద్విభూతీస్తస్య విసర్గశబ్దవాచ్యాః బ్రహ్మాద్యాః భూతాః - నాస్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కం వదస్వ॥ ౨౩॥ యత్ర తేనేతి॥ యాభిః ప్రజాభిః - ఇదం విశ్వం - తతం వ్యాప్తం విచిత్రాకృతయస్తాః ప్రజాః - పుత్రాదిభిస్సహ యత్ర యస్మిన్ - ఆసన్ - తస్య విభోర్విధాతురితి పూర్వేణాన్వయః - సహ ఇతి పరేణ వా॥ ౨౪॥ శ్లో॥ ఏవమేతత్పురా పృష్టో మైత్రేయో భగవాన్ కిలేతి - పరీక్షిత్ప్రశ్నోత్తరతయా విదుర మైత్రేయ సంవాదః ప్రస్తావితః. అతస్తానేన విదురేణ కృతప్రశ్నానాహ-యావదధ్యాయపరిసమాప్తి-ప్రజాపతీనామితి॥ స ప్రజాపతీన్ - కాన్ - నవవిధాన్ - సర్గాంశ్చ - కాన్ అనుసర్గాంస్స్రష్టృదాంశ్చ-చక్లృపే అకల్పయత్-తాంశ్చ వర్ణయ తేతి వక్ష్యమాణేనాన్వయః॥ ౨౫॥ ఏతేషామిత్యాదినార్ధశ్లోకమేకం వాక్యం॥ ఏతేషామితి॥ ప్రజాపతిమనుమన్వంతరాధిపానాముపాదానం తద్వంశ్యాన్-తథా వంశానుచరితం చ - హే మిత్రాయా ఆత్మజ-సంస్థాం సన్నివేశం॥ ౨౬॥ తిర్యగితి॥ సర్గాణాం సంవ్యూహం సంవిభాగం-గార్భాండస్వేదజోద్భిజాం- గర్భజాః-జరాయుజాః-అండేభ్యో జాతాః అండజాః-ద్రవాత్ స్వేదాచ్చ ద్వాభ్యాం జాతాః స్వేదజాః - ఉద్భిజ్జాశ్చ ॥ ౨౭ ॥ గుణేతి॥ గుణావతారైః బ్రహ్మవిష్ణురుద్రరూపైః-సర్గస్థిత్యప్యయానామాశ్రయం చ-సృజతః కుర్వతః॥ ౨౮॥ వర్ణేతి॥ రూపం లింగం-శీలమాచారః-స్వభావః శమాదిః-ఏతత్త్రికసహితం-తత స్తస్మాత్-వేదస్య వికర్షణం విభాగః-తం॥ ౨౯ ॥ యజ్ఞస్యేతి॥ వితానాని విస్తరాః ప్రభో ఇతి సంబోధనం యోగస్య యమాదేః-భక్తియోగస్య చ-నైష్కర్మ్యస్య జ్ఞానస్య - త

శ్చన త్రిభిస్సహ గోత్రజైః। ప్రజావిచిత్రాకృతయ ఆసన్ యాభిరిదం తతమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రజాపతీనాం స పతిశ్చక్లృపే కాన్ ప్రజాపతీన్ । సర్గాంశ్చైవానుసర్గాంశ్చ మనూన్ మన్వంతరాధిపాన్ ॥ ౨౫ ॥ ఏతేషామపి వంశాంశ్చ వంశానుచరితాని చ । ఉపర్యధశ్చ యే లోకా భూమేర్మిత్రాత్మజాసతే। తేషాం సంస్థాం ప్రమాణం చ భూర్లోకస్య చ వర్ణయ ॥ ౨౬ ॥ తిర్యఙ్మనుష్యదేవానాం సరీసృపపతత్త్రిణామ్। వద నస్సర్గసంవ్యూహం గార్భాండస్వేదజోద్భిజామ్॥ ౨౭ ॥ గుణావతారైర్విశ్వస్య సర్గస్థిత్యప్యయాశ్రయమ్। సృజతః శ్రీనివాసస్య వ్యాచక్ష్వోదారవిక్రమమ్ ॥ ౨౮ ॥ వర్ణాశ్రమవిభాగాంశ్చ రూపశీలస్వభావతః । ఋషీణాం జన్మకర్మాణి వేదస్య చ వికర్షణమ్ ॥ ౨౯ ॥ యజ్ఞస్య చ వితానాని యోగస్య చ పథః ప్రభో । నైష్కర్మ్యస్య చ సాంఖ్యస్య తంత్రం వా భగవత్స్మృతమ్ ॥ ౩౦ ॥ పాషండపథవైషమ్యం ప్రతిలోమనివేశనమ్ । జీవానాం గతయో యాస్తు యావతీర్గుణకర్మజాః ॥ ౩౧ ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాణాం నిమిత్తాన్యవిరోధతః। వార్తాయా దండనీతేశ్చ వ్రతస్య చ విధిం పృథక్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రాద్ధస్య చ విధిం బ్రహ్మన్ పితౄణాం సర్గమేవ చ। గ్రహనక్షత్రతారాణాం కాలావయవసంస్థితమ్ ॥ ౩౩ ॥ దానస్య తపసో వాపి యచ్చేష్టాపూర్తయోః ఫలమ్। ప్రబలస్య చ యో ధర్మో యశ్చ పుంస ఉతాపది ॥ ౩౪ ॥ యేన వా భగవాంస్తుష్యేద్ధర్మయోనిర్జనార్దనః। సంప్రసీదతి వా యేషామేతదాఖ్యాహి మేఽనఘ ॥ ౩౫ ॥ అనువ్రతానాం శిష్యాణాం పుత్రాణాం చ ద్విజోత్తమ। అనాపృష్టమపి బ్రూయుర్గురవో దీనవత్సలాః ॥ ౩౬ ॥ తత్త్వానాం భగవంస్తేషాం కతిధా సంప్రతిక్రమః। తత్రేమం క ఉపాసీరన్ క ఉ స్విదనుశేరతే ॥ ౩౭ ॥ పురుషస్య చ సంస్థానం స్వరూపం వా పరస్య చ । జ్ఞానం చ నైగమం యేన తయోరైక్యం తథా వద ॥ ౩౮ ॥ నిమిత్తాని చ తస్యైవ ప్రోక్తాన్యనఘసూరిభిః । స్వతో జ్ఞా

దుపాయస్య సాంఖ్యస్య చ పథో మార్గాన్-స్మృతం స్పష్టం-తంత్రం వా తంత్రం చ॥ ౩౦ ॥ పాషండేతి॥ పాషండానాం పథాః ప్రవృత్తిః-తదేవ వైషమ్యం - తేపి ద్వివిధాః శివపాషండాః విష్ణుపాషండాశ్చేతి - ప్రతిలోమజా అస్మిన్ నివిశంత ఇతి ప్రతిలోమనివేశనం-తేషామాచారమిత్యర్థః-జీవానాం తు గతయో యాయాస్సంతి- గుణకర్మజాస్తాస్తా యావతీర్యావత్సంఖ్యాకాః॥ ౩౧ ॥ ధర్మేతి॥ నిమిత్తాని ఉపాయాన్-అవిరోధతః పరస్పరావిరోధేన-వ్రతస్య పృథగ్విధానం చ॥ ౩౨ ॥ శ్రాద్ధస్యేతి॥ గ్రహాదీనాం కాలచక్రసంస్థితిం॥ ౩౩ ॥ దానస్యేతి॥ ప్రబలస్య పుంసో యో ధర్మః ఆపది సంప్రాప్తాయాం - యో ధర్మః॥ ౩౪ ॥ యేనేతి॥ యేన మార్గేణ సంతుష్యేత్-యేషాం యాదృశానాం॥ ౩౫ ॥ అనువ్రతానామితి॥ అనాపృష్టమపి మద్యోగ్యం విచార్య వక్తవ్యమితి భావః॥ ౩౬ ॥ తత్త్వానామితి॥ తేషాం మహదాదీనాం తత్త్వానాం-ప్రతిసంక్రమః ప్రలయః- కతిధా తత్ర ప్రలయే-ఇమం పరమేశ్వరం- శయానం రాజానమివ చామరాదిగ్రాహిణః కే వా ఉపాసీరన్ సమీపస్థాః అథవా కే వా అనుశేరతే శయానమనుస్వపంతి॥ ౩౭ ॥ పురుషస్యేతి ॥ పురుషస్య జీవస్య సంస్థానం తత్త్వం- పరస్య పరమేశ్వరస్య స్వరూపం చ-యేన జ్ఞానేన తయోరైక్యం తథా-నైగమమౌపనిషదం జ్ఞానం చ-ఏతత్సర్వం వద॥ ౩౮ ॥ నిమిత్తానీతి॥ హే అనఘ సూరిభిః ప్రోక్తాని-తస్యౌపనిషదజ్ఞానస్య-నిమిత్తాని సాధనాని చ-వద బ్రూహి - శ్రీగురుం వినా నైతద్భవతీత్యాహ- స్వత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతిజ్ఞానాదిత్రికం గుణంవినాప్యంసాంకుతఃస్వతోభాతి-స్వయమేవనప్రకాశతఇతిభావః॥ ౩౯ ॥ ఏతానితి ॥ శ్రీహరేర్లీ లాకమకావేత్తుమిచ్ఛయా పృచ్ఛతోమమైతాన్ప్రశ్నాన్బ్రూహికస్మాద్ధేతోరితి-అజయామాయయా - అస్పృష్టంపరా మృష్టంవరాచక్షుఃజ్ఞానచక్షుర్యస్యతస్య - అతఏవఅంధస్య మేమిత్రత్వాత్ ఏవమన్వయఃభేదాత్ - మేతిశబ్దస్యనప్రానరు క్త్యం॥౪౦॥సర్వఇతి॥ సర్వవేదాదయః - జీవాభయప్రదానస్యకళామపికళాంకుర్వీరన్ కళాపలమపినకుర్వంతీత్యర్థః॥౪౧॥ పురాణేకల్పతేప్రకాశతఇతిపురాణకల్పఃవివిత్సితార్థః - ఆపృష్టపురాణకల్పోయంమునీనాంప్రధానః భగవత్కథా యాంతేనసంచోదితః - అతఏవప్రవృద్ధహర్షస్సన్ప్రహసన్నివతంవిదురమాహ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్త మాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

శ్లో॥ అష్టమేసమభూద్బ్రహ్మానాభేస్తుజలశాయినః । తమజానన్జలేబిభ్యత్తపసాతోషయత్ప్రభుమ్ ॥ శ్రోతార మభినందతిమైత్రేయః॥ సదితి ॥ లోకస్తుభువనేజనే - లోకాన్పాలయతీతిలోకపాలః - పూరువంశఃసత్సేవనీయఃబత హర్షే-సతాంసేవితుంయోగ్యఇత్యర్థః- కుతఃభగవానేవప్రధానభూతోయస్యసత్త్వం - యద్యస్మాదిహాస్మిన్వంశే బభూవిథజాతోసి-అతోయంపూరువంశఃసత్సేవనీయఇతిత్వద్భగవత్ప్రధానత్వేఅయంహేతుః - అజితకీర్తిమాలాంశ్రీ హరిచరిత్రపరంపరాం - పదేపదేప్రతిక్షణమభీక్ష్ణం - పునఃపునర్నూతనయసినవీకరోషి॥౧॥సఇతి॥ అల్పసుఖాయక్షణిక

నంసుఖతఃపుంసాంభక్తివైరాగ్యమేవవా॥౩౯॥ నాస్త్యేవభగవన్నేషాంమహతాంసేవయావినా । ఏ
తాన్మేపృచ్ఛతఃప్రశ్నాన్హరేఃకర్మవివిత్సయా ॥ బ్రూహిమేంధస్యమిత్రత్వాదజయామృష్టచ
క్షుషః॥౪౦॥సర్వేవేదాశ్చయజ్ఞాశ్చతపోదానానిచానఘ।జీవాభయప్రదానస్యనకుర్వీరన్కళామపి॥౪౧॥
శ్రీశుకః॥సఇత్థమాపృష్టపురాణకల్పఃకురుప్రధానేనమునిప్రధానః। ప్రవృద్ధహర్షోభగవత్కథాయాం
సంచోదితస్తంప్రహసన్నివాహ॥౪౨॥ శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః......
మైత్రేయః॥సత్సేవనీయోబతపూరువంశోయల్లోకపాలోభగవత్ప్రధానః। బభూవిథేహాజితకీర్తిమా
లాంపదేపదేనూతనయస్యభీక్ష్ణమ్॥౧॥ సోహంనృణామల్పసుఖాయదుఃఖంమహద్గతానాంవిరమాయత
స్య।ప్రవర్తయేభాగవతంపురాణంయదాహసాక్షాద్భగవానృషిభ్యః॥౨॥ఆసీనముర్వ్యాంభగవంతమా
ద్యంసంకర్షణందేవమకుంఠసత్త్వమ్। వివిత్సవస్తత్త్వమతఃపరస్యకుమారముఖ్యామునయోన్వపృచ్ఛన్॥
౩॥స్వమేవధిష్ణ్యంబహుమానయంతంయంవాసుదేవాభిధమామనంతి। ప్రత్యగ్ధృతాక్షాంబుజకోశమీష
దున్మీలయంతంవిబుధోదయాయ॥ ౪॥ స్వర్ధున్యుదార్ద్రైఃస్వజటాకలాపైరుపస్పృశంతశ్చరణోపధా
నమ్।పద్మంయదర్చంత్యహిరాజకన్యాస్సప్రేమనానాబలిభిర్వరార్థాః॥౫॥ముహుర్గృణంతోవచసాను

సుఖాయమహద్దుఃఖంప్రాప్తానాంతస్యదుఃఖస్యప్రశమనాయప్రవర్తయేప్రారభే॥ ౨॥ కోసౌభగవాన్ కేభ్యశ్చబు షిభ్యఆహకథంచత్వయాప్రాప్తమిత్యపేక్షాయామాహసప్తభిః॥ఆసీనమితి॥ ఉర్వ్యాంపాతాళఇత్యర్థః - అకుంఠస త్త్వమప్రతిహతజ్ఞానం-భగవంతంసంకర్షణం- అతస్సంకర్షణాత్పరస్యశ్రీవాసుదేవస్యతత్త్వంవివిత్సవః - స్వరూ పసంవేదనేచ్ఛవః-కుమారముఖ్యాఃసనత్కుమారప్రభృతయః॥ ౩॥ సంకర్షణమేవవిశినష్టి॥ స్వమితి ॥ ఆమనంతియ మ్నహారంతోమనసామననంకుర్వంతీత్యర్థః - శ్రీవాసుదేవసంజ్ఞంపరమానందస్వరూపంతత్ స్వమేవధిష్ణ్యంస్వీయమా శ్రయం స్వీయమాధారంజ్యోతిరిత్యర్థః-బహుమానయంతంధ్యానపదేఅనుభూయసర్వోత్కర్షేణపూజయంతం-పు నఃప్రత్యక్ధృతమంతర్ముఖీకృతం నేత్రాంబుజకోశంముకుళం-విబుధోదయాయసనత్కుమారాదీనామభ్యుదయార్థం- కృతావలోకనేనకించిదున్మీలయంతం-అన్వపృచ్ఛన్నిత్యపూర్వేణ॥౪॥మునీనాంవిశేషణంసార్ధేనాహ॥ స్వరితి॥ నాగరాజక న్యాఃవరార్థాఃపతికామాస్సత్యః-నానాబలిభిర్నానావిధోపహారైః-సప్రేమప్రేమసహితంయథాభవతితథా-యత్సం కర్షణచరణోపధానంపద్మమర్చంతి-చరణావుపధీయేతేఅస్మిన్నితిచరణోపధానంపద్మమితి-తత్పద్మంస్వర్ధున్యుదకే నార్ద్రైస్స్వజటాకలాపైః-ఉపస్పృశంతః॥౫॥ముహురితి॥ కృతానురాగేణస్ఖలంతిపదానియస్మిన్ తేనవచసా - అస్య సంకర్షణస్య-కృతానికర్మాణిగృణంతఃస్తానిజానంతీతిశద్జ్ఞాః-మునయోన్వపృచ్ఛన్నితి - గంగోదకార్ద్రైరిత్యనేన

౨* క్షుల్లసుఖాయేతిపాఠాంతరేసఏవార్థః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీభాగవతశ్రవణార్థం సత్యలోకాత్పాతాళమవతరంతో౽సరంతరంగం గాయామధ్యత ఏవ అవతీర్ణా ఇతి భావః- సహస్రిమేవ సాహస్రం- కిరీటానాం సాహస్రైర్యే మణిప్రవేకాః మణ్యుత్తమాః - తైః ప్రద్యోతితానాముద్దామానాం ధీరోదాత్తానాం-ఫణానాం సహస్రం యస్య తమన్వపృచ్ఛన్నితిపూర్వేణ॥౬॥ ప్రోక్తమితి॥ తేన సంకర్షణేన సనత్కుమారాయ ప్రోక్తం-సః సనత్కుమారః॥౭॥ సాంఖ్యాయనఇతి॥ పారమహంస్యేధర్మే ముఖ్యః-వివక్షమాణ ఇత్యాత్మనేపదం-బుభూషాదేశస్యవ చెముభయపదిత్వాత్ -అన్వితాయానుగతాయ॥ ౮॥ ప్రోవాచేతి॥ పులస్త్యేనోక్తోదయాళుస్సమునిరిత్యత్ర- ఏవమేవాఖ్యాయికా-పితరం రాక్షసభక్షితం శ్రుత్వా పరాశరో రాక్షససత్రే ప్రవృత్తః - సవసిష్ఠవచనాత్ నివృత్తో భూత్తతః స్వసంతతి రక్షణాత్తుష్టేన పులస్త్యేన వగోదత్తః పురాణవక్తా భవిష్యసీతి॥౯॥ తదేవం సంకర్షణాత్సంప్రదాయప్రవృత్తిం ప్రదర్శ్య-విభూతి కథనాయ పద్మోద్భవం వక్తుమాహ॥ఉదాప్లుతమితి॥ యదేదం విశ్వముదాప్లుతం ఏకార్ణవోదకే నిమగ్నమాసీత్-తత్తదా - శేషపర్యంకే శయానః-నిద్రయాత్వమీలితదృగ్ అతిరోహితచిచ్ఛక్తిరేవ-మాయావినోదం పరిత్యజ్య-స్వాత్మరతౌ స్వస్వరూపానంద ఏవ కృతక్షణః కృతోత్సవః-అత ఏవ సరీచాషాప్రియస్సన్ - ఏకః శ్రీనారాయణః-నేత్రే న్యమీలయత్ నిమీలితవాన్॥ ౧౦ ॥ సఇతి ॥ కాలాత్మికాం శక్తిం ప్రేరయమాణః-పునః సృష్ట్యవసరే ప్రబోధనార్థం-స్వపదేధిష్ఠానె బహిర్వృత్త్యభావేదృష్టాంతః-యథానలో దారుష్వితి॥౧౧॥చతుర్యుగాణామితి॥ స్వయాచిచ్ఛక్త్యా సహావర్తమాన ఏవ యోగనిద్రయాస్వపన్-పునః పూర్వమేవ ప్రబోధనార్థం - నియుక్తయా స్వయా కాలాఖ్య

రాగస్థలత్వ దేనాస్య కృతాని తద్ జ్ఞాః । కిరీటసాహస్రమణిప్రవేకప్రద్యోతితోద్దామఫణాసహస్రమ్ ॥ ౬॥ ప్రోక్తం కిలైతద్భగవత్తమేన నివృత్తధర్మాభిరతాయ తేన। సనత్కుమారాయ స చాహ పృష్టస్సాంఖ్యాయనాయాథ ధృతవ్రతాయ॥౭॥ సాంఖ్యాయనః పారమహంస్యముఖ్యో వివక్షమాణో భగవద్విభూతీః। జగాద సోఽస్మద్గురవేన్వితాయ పరాశరాయాథ బృహస్పతేశ్చ॥ ౮॥ ప్రోవాచ మహ్యం స దయాళురుక్తో మునిః పులస్త్యేన పురాణమాద్యమ్ । సోఽహం తవైతత్కథయామి వత్స శ్రద్ధాళవే నిత్యమనువ్రతాయ॥౯॥ ఉడాప్లుతం విశ్వమిదం యదాసీత్తన్నిద్రయామీలితదృఙ్న్యమీలయత్ । అహీంద్రతల్పేధిశయాన ఏకః కృతక్షణస్స్వాత్మరతౌ నిరీహః॥౧౦॥సోఽంతశ్శరీరేర్పితభూతసూక్ష్మః కాలాత్మికాం శక్తిముదీరయానః। ఉవాస తస్మిన్ సలిలే పదే స్వే యథానలో దారుషు రుద్ధవీర్యః॥ ౧౧॥ చతుర్యుగాణాం చ సహస్రమప్సు స్వపన్ స్వయోదీరితయా స్వశక్త్యా । కాలాఖ్యయాసాదితకర్మతంత్రో లోకానపీతాన్ దదృశే స్వదేహే॥౧౨॥ తస్యార్థసూక్ష్మాభినివిష్టదృష్టేరంతర్గతోఽర్థో రజసా తనీయాన్ । గుణేన కాలానుగతేన విద్ధస్సూష్యం స్తదాభిద్యత నాభిదేశాత్ ॥౧౩॥ స పద్మకోశస్సహసోదతిష్ఠత్కాలేన కర్మప్రతిబోధనేన। స్వరోచిషా తత్సలిలం విశాలం విద్యోతయన్నర్క ఇవాత్మయోనిః॥ ౧౪॥ తల్లోకపద్మం స ఉ ఏవ విష్ణుః ప్రావీవిశత్స

యాచశక్త్యా-ఆసాదితం కర్మతంత్రం క్రియాకలాపో యస్య సః-స్వదేహే ప్రలీనాన్ పర్యవసితాన్ దదృశే - లోకానవలోకితవానిత్యర్థః॥౧౨॥తస్యేతి॥ అర్థం లోకసృష్ట్యర్థం - సూక్ష్మాభినివిష్టా ఇదమేవ సృజ్యమిత్యతి నైపుణ్యాభినివిష్టా దృష్టిః పరిజ్ఞానం చక్షుర్యస్య తస్య నారాయణస్య-తదర్థ-సూక్ష్మాభినివిష్టస్య దృష్టేరితిపాఠే - తదర్థా పూర్వశ్లోకప్రస్తుతలోకార్థా-సూక్ష్మం బీజాంకురాణువదతితనీయో౽తిసూక్ష్మోఽర్థో౽భిప్రాయః-కాలానుగతేనానుసారిణా-రజసా రజోగుణేన-విద్ధః క్షోభితస్సన్-సూష్యన్ ప్రసూష్యన్ సన్-అభిద్యత ఉద్భూతః॥౧౩॥సఇతి॥ కర్మాణి జీవదృష్టాని ప్రతిబోధయతీతి కర్మప్రతిబోధనః- తేన కాలేన-తనీయానర్థః పద్మకోశస్సన్నుదతిష్ఠత్-కిం కుర్వన్ విశాలం విపులం తత్సలిలం స్వరోచిషా స్వస్యభాసా విద్యోతయన్ సన్--స కిం విశిష్టః - ఆత్మా శ్రీవిష్ణుర్యోనిర్యస్య సః ఏతదర్కస్యాప్యాత్మ యోనిత్వం సమానం॥ ౧౪॥ తదితి॥ సర్వాన్ గుణాన్ జీవోపభోగ్యాన్ర్థాన్ నేనావభాసయతీతి తల్లోకపద్మం-త్రిలోకాత్మకం పద్మం- స ఏవ విష్ణుః ప్రావివిశత్ ప్రకర్షేణానుప్రవిశత్ క్తిరేవాంతర్యామితయా వివేశ అత్రాపి వివిశదితి దీర్ఘశ్ఛాందసః- ఇతి సంబోధనే అత్రాపి సంధ్యభావ ఆర్షః;యస్మాద్విష్ణోరేతత్పద్మం జాతం స ఏవ విష్ణురితి - తస్మిన్ శ్రీవిష్ణునాధిష్ఠితే పద్మే- స్వయమేవ యథా భవతి తథా అభినివిష్టాద్దృష్టిర్యస్యేతి -తస్యాంతర్గతః వేదమయః - న త్వధ్యయనేన ప్రాప్తవేదః-విధాతా బ్రహ్మాభూత్-సా - అదృష్టపితృత్వేన యం స్వయంభువం ప్రవదంతి స ఇతి - ప్రాకల్పాంతే శ్రీనారాయణేన సహ నిద్రయా వికీభూత ఆసీత్-తస్మింశ్చ ప్రబుద్ధే తస్మాన్నారాయణాదేన పాద్మకల్పే పద్మద్వారేణాభివ్యక్తిం ప్రాప్త ఇత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సోస్మిన్ కల్పే చతుర్ముఖోభూదిత్యాహ॥ తస్యామితి॥ పరిక్రమన్ తత్రస్థ ఏవ గ్రీవాం చాలయన్ - లోకనిరీక్షణార్థం వివృ
త్తైర్విచలితై- నేత్రైర్యస్య సః॥౧౬॥ తస్య శ్రీనారాయణోపాసనయైవ ఆవిర్భూత జ్ఞానక్రియాశక్తేర్లోకకర్తృత్వం- నస్వ
త ఇతి వక్తుం-ప్రథమం తస్య విమోహమాహ॥ తస్మాదితి॥ యుగాంతశ్వసనః ప్రళయకాలవాయుః తేన అవఘూర్ణం తత
ప్రకంపితం తద్వశాదేవ సర్వత ఉద్భూతం మహోర్మిచక్రం-యస్మిన్ తస్మాత్సలిలాద్విరూఢముద్గతం - కంజం పద్మమా
శ్రితోపి-సాకల్యేన తత్కంజం లోకతత్త్వమాత్మానంచ-అద్ధా నావిదత్ -సాక్షాన్న జాతవాన్-ఉ ఇతి విస్మయే॥౧౭॥ అవి
దుష స్తస్య వితర్కమాహ॥ క ఇతి॥ యోసావహమబ్జపృష్ఠే ఏష కః అప్సు అనన్యదేకమేవైతదబ్జం కుతో వా జాతం-యత్రైత
దధిష్ఠితం- తేనాధస్తాత్సతా వర్తమానేన- సునిశ్చితం భావ్యం-అత ఇహ కించనాధిష్ఠానమస్తి స ఇత్థముద్వీక్ష్యేత్యుత్తరేణా
న్వయః॥ తథాచ శ్రుతిః-సోపశ్యత్పుష్కరపర్ణం తిష్ఠత్-సోమన్యత-అస్తి వైతత్ - యస్మిన్నిదమధితిష్ఠతీతి॥౧౮॥ తస్యచ బ
హిర్ముఖప్రవృత్త్యా-మహతాపి కాలేన తదప్రాప్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥ స ఇతి॥ తస్యాబ్జస్య యన్నాళం తస్య నాడీభిరంతశ్ఛి
ద్రైః-అధస్తాద్గతోజశ్చతుర్ముఖః తస్య ఖరస్య కంజస్య పద్మస్య-యన్నాళం-తస్య నాభిమధిష్ఠానం విచిన్వన్నపి తత్తదా-నా
విందత నజ్ఞాతవాన్॥ ౧౯ ॥ తమస్యేతి॥ తమస ఇతి షష్ఠ్యర్థే-తమస్యేతి ప్రయోగోయమార్షః-హే విదుర-జలాంతర్గ
తాంధకారస్యాపారే-ఆత్మనస్సర్గం స్వకారణం - విచిన్వతోజస్య సుమహాన్ త్రినేమిః కాలోభూత్ -భూతాద్యవస్థాత్ర
యాత్మకత్వాత్ త్రినేమిరితి కాలవాచాజస్య జలరాశ్యంతర్గతస్య కాలబహుత్వే సత్యపి తమసః పారం స్వకారణం.

ర్వగుణావభాసమ్॥ తస్మిన్ స్వయం వేదమయో విధాతా స్వయంభువం యం ప్రవదంతి సోభూత్॥౧౫॥ త
స్యాం స చాంభోరుహకర్ణికాయామవస్థితో లోకమపశ్యమానః। పరిక్రమన్ వ్యోమ్ని వివృత్తనేత్రశ్చత్వా
రి లేభేనుదిశం ముఖాని॥౧౬॥ తస్మాద్యుగాంతశ్వసనావఘూర్ణమహోర్మిచక్రాత్సలిలాద్విరూఢం। ఉపా
శ్రితః కంజము లోకతత్త్వం నాత్మానమద్ధావిదదాదిదేవః॥౧౭॥ క ఏష యోసావహమబ్జపృష్ఠ ఏతత్కుతో వా
బ్జమనన్యదప్సు। అస్తి హ్యధస్తాదిహ కించనైతదధిష్ఠితం యత్ర సతా ను భావ్యం॥౧౮॥ స ఇత్థముద్వీక్ష్య తదబ్జ
నాళనాడీభిరంతర్జలమావివేశ। నార్వాగ్గతస్తత్ఖరనాళనాభిం సవై విచిన్వంస్తదవిందతాజః॥ తమస్యపా
రే విదురాత్మసర్గం విచిన్వతోభూత్సుమహాంస్త్రినేమిః। యో దేహభాజాం భయమీరయాణః పరిక్షిణోత్యా
యురజస్య హేతిః॥౨౦॥ తతో నివృత్త్యాప్రతిలబ్ధకామః స్వధిష్ణ్యమాసాద్య పునస్స దేవః। శనైర్జితశ్వాసనివృ
త్తచిత్తో న్యషీదదారూఢసమాధియోగః॥౨౧॥ కాలేన సోజః పురుషాయుషాభిప్రవృత్తయోగేన విరూఢబో
ధః। స్వయం తదంతర్హృదయేవభాతమపశ్యతాపశ్యత యన్న పూర్వమ్॥౨౨॥ మృణాళగౌరాయతశేషభో
గపర్యంక ఏకం పురుషం శయానం। ఫణాతపత్రాయుతమూర్ధరత్నద్యుభిర్హతధ్వాంతయుగాంతతోయే॥౨౩॥
ప్రేక్షాం క్షిపంతం హరితోపలాద్రేస్సంధ్యాభ్రనీవేరురురుక్మమూర్ధ్నః। రత్నోదధారౌషధిసౌమనస్యవన

చనజ్ఞాతవానితి భావః - కీదృశస్స కాల ఇతి-అజస్య శ్రీహరేర్హేతిస్సుదర్శనాఖ్యం శస్త్రం తదూర్జితో యః కాలః దేహభా
జాం నరాణాం భయమీరయానః ఉత్కర్షయన్నుత్పాదయన్నితి వా - తేషాం ఆయుః పరిక్షిణోతి-స కాల ఇతి- ఏతేనత
తాజస్య సంవత్సరశతమతిక్రాంతమభవదిత్యుక్తం భవతి॥ ౨౦ ॥ అంతర్ముఖతయా తు భగవంతం దృష్టవానిత్యాహ
ద్వాభ్యాం తత ఇతి॥ స దేవః న ప్రతిలబ్ధః కామో మనోరథో యేన తథావిధస్సన్ తతస్తస్మాదన్వేషణాన్నివృత్య- స్వధిష్ణ్యం
పద్మం పునరాసాద్య-శనైర్జితేన శ్వాసేన నివృత్తం సంయతం చిత్తం యస్య సః-అత ఏవారూఢ ఆశ్రితస్సమాధియోగో
యేన తథాభూతస్సన్ న్యషీదత్ -ఉపవివేశ॥౨౧॥ కాలేనేతి॥ స చతుర్ముఖః-పురుషాయుషా సంవత్సరశతేన- కాలేనాభి
ప్రవృత్తస్సునిష్పన్నో యో యోగస్తేన- విరూఢబోధః విశేషతస్సముత్పన్నజ్ఞానస్సన్ యత్పూర్వం విచిన్వన్నపి నాపశ్యత్
తత్స్వయమేవాంతర్హృదయేవభాతమపశ్యత్॥౨౨॥ యదపశ్యత్తద్వర్ణయతి నవభిః॥ మృణాళేతి॥ మృణాళాదినవ
స్వప్యపశ్యతేత్యస్యైవానుషంగః-ఫణాతపత్రైరాయుతాస్సర్వతోయుక్తా యే మూర్ధానస్తేషాం రత్నాని కిరీటస్థానితే
షాం ద్యుభిః ప్రభాభిః - హతాంధకారే యుగాంతతోయే - ప్రళయప్రవృత్తజలమధ్యే-ఏతత్పర్యంక ఇత్యస్య విశేషణం
వా-మృణాళవద్గౌరశ్చాసావాయతశ్చ - యశ్శేషస్య భోగో దేహః - స ఏవ పర్యంకస్తస్మిన్ స్థితం॥౨౩॥ కథంభూతం
పురుషమిత్యాహ ॥ ప్రేక్షామితి ॥ హరితోపలాద్రేః మరకతశిలామయపర్వతస్య - ప్రేక్షాం శోభాం-క్షిపంతం స్వ
లావణ్యాతిశయేనైవ తిరస్కృతవంతం-తర్హి కాం కేనేతి చేత్- సంధ్యాభ్రనీవిం పరిధానం యస్య తస్య-శోభాం పీతాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వరేణక్షిపంతం-ఉరురుక్మమూర్ధ్నః-అనేకస్వర్ణశిఖరస్య-తస్యశోభాం-స్వకిరీటైః-క్షిపంతం-రత్నానిచ - ఉదధారా
మేఘాశ్చతదుపరిస్థజలాశయాశ్చవా-ఓషధయః ఔషధరూపాః - ఉద్భిజ్జవిశేషాశ్చసస్యవిశేషాశ్చవా-భూమస్యానిర్ఝ
రప్రసమూహాశ్చసుమనసఏవవనా - తాన్యేవవనస్రగ్వనమాలాయస్య - తస్యశోభాంస్వీయరత్నముక్తాదామతులసీపుష్ప
దామవనమాలాదిభిః-క్షిపంతం - వేణవోభుజాయస్య - అంఘ్రిపాఏవాంఘ్రియోయస్య - తస్యశోభాంభుజైరంఘ్రిభి
శ్చక్షిపంతంక్షిపంతమివ-యదితస్మిన్పర్వతేరత్నాదయోమాలాఇవవేణవశ్చభుజాఇవ-వృక్షాశ్చపాదాఇవ- తర్హ్యేవ
మితి॥౨౩॥కించ॥ ఆయామత ఇతి ॥ ఆయామతోదైర్ఘ్యేణవిస్తరతోవిస్తరేణచ - అమానోనిరుపమానః జహాస్తేన-
యద్వాఆయామవిస్తారాభ్యామపరిచ్ఛిన్నః - తేన- ఆయామతోవిస్తరతస్స్వమానదేహేనేతిపాఠే - మీయతేనేనేతి
మానముపమాస్వసదృశశోభనదేహేన- యద్వా-మానంప్రమాణం-స్వానురూపపరిమాణేనదేహేన-అతఏవ- లోక
త్రయంసంగృహ్యతేస్మిన్తేన-విచిత్రాణినానావిధానిదివ్యాన్యపూర్వాణ్యంశుకాన్యాభరణానిచ-తేషాంకృతాశ్రీశ్శో
భాయేనతేనదేహేన- విశిష్టం-ఏవంస్వతఏవాతిరమ్యత్వేపి - ఉపాశ్రితవేషఃస్వీకృతాలంకారోదేహోయస్య - తమ
పశ్యత్-యద్వాకేనక్షేపేక్షాంక్షిపంతమిత్యపేక్షాయాం-ఏవంభూతేనదేహేనేతిసంబంధః॥ ౨౪ ॥ పుంసామితి ॥ స్వ
కామాయస్వాభిలషితఫలాయవివిక్తైశ్శుద్ధైర్వేదోక్తమార్గైః-అభ్యర్చితామారాధయతాంపుంసాం- స్వనఖావి
చందవః-తేషాంమయూఖాఃరుచయఃతైర్భిన్నామిశ్రాఅంగుళయఏవచారూణిపత్రాణియస్య-తత్-మధుఘాంఘ్రిప
ద్మమిష్టప్రదం-స్వచరణారవిందంకృపయాప్రదర్శయంతం-కించిదున్నమయ్యసమర్పయంతం॥౨౫॥ముఖేనేతి॥లోకార్తి

ప్రదోవేణుభుజాంఘ్రిపాంఘ్రిః॥౨౪॥ ఆయామతోవిస్తరతస్స్వమానదేహేనలోకత్రయసంగ్రహే
ణ।విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకానాంకృతశ్రియోపాశ్రితవేషదేహమ్॥ ౨౫ ॥ పుంసాంస్వకామాయవి
విక్తమార్గైరభ్యర్చితాంకామదుఘాంఘ్రిపద్మమ్ । ప్రదర్శయంతంకృపయానఖేందుమయూఖభి
న్నాంగుళిచారుపత్రమ్॥౨౬॥ ముఖేనలోకార్తిహరస్మితేనపరిస్ఫురత్కుండలమండితేన । శోణాయి
తేనాధరబింబభాసాప్రత్యర్హయంతంసునసేనసుభ్ర్వా॥ ౨౭ ॥ కదంబకింజల్కపిశంగవాససాస్వ
లంకృతంమేఖలయానితంబే। హారేణచానంతధనేనవత్సశ్రీవత్సవక్షస్థలవల్లభేన॥౨౮॥పరార్ధ్యకేయూ
రమణిప్రవేకపర్యస్తదోర్దండసహస్రశాఖమ్ । అవ్యక్తమూలంభువనాంఘ్రిపేంద్రమహీంద్రభోగై
రధివీతవల్శమ్॥౨౯॥చరాచరౌకోభగవన్మహీధ్రమహీంద్రబంధుంసలిలోపగూఢమ్ । కిరీటసాహస్ర
హిరణ్యశృంగమావిర్భవత్కౌస్తుభరత్నగర్భమ్॥ ౩౦॥ నివీతమామ్నాయమధువ్రతశ్రియాస్వకీర్తి

హారంస్మితంయస్మిన్- తేనపరిస్ఫురద్భ్యాంకుండలాభ్యాంమండితేనఅలంకృతేన- అధరబింబదీప్త్యాశోణాయితేనశోణవ
దాచరితేన-సునసేనశోభననాసాయుక్తేన- సుభ్ర్వాశోభనయాభ్రువాయుక్తేనముఖేన - ప్రత్యర్హయంతంపూజ
కాన్ప్రతిపూజయంతం-సంమానయంతం॥౨౭॥ కదంబేతి॥ హేవత్సకదంబకింజల్కపిశంగం - యద్వాసస్తేనమేఖల
యాచనితంబేస్వలంకృతం-అనంతధనేనఅనర్ఘ్యేణ-అతఏవశ్రీవత్సయుక్తం-యద్వక్షస్థలం-తద్వల్లభేనాహారేణహారే
ణ-వక్షసిస్వలంకృతం॥౨౮॥ మహాచందనవృక్షరూపేణనిరూపయితుంవిశినష్టి॥ పరార్ధ్యేతి ॥ పరార్ధ్యానిశ్రేష్ఠా
ని.కేయూరాణ్యంగదాని-మణిప్రవేకామణ్యుత్తమాశ్చతైః - పర్యస్తావ్యాప్తాదోర్దండాఏవసహస్రమనంతాశ్శాఖా
యస్యతం-చందనవృక్షోపికేయూరాదితుల్యైః-ఫలపుష్పాదిభిర్వ్యాప్తశాఖోభవతి-అవ్యక్తంప్రధానం-యద్వా-బ్ర
హ్మమూలమధోభాగంయస్య - బ్రహ్మాదివ్యక్తిరూపత్వాత్ బ్రహ్మావామూలమితివృక్షస్యాపి మూలమవ్యక్తమితిప్రసి
ద్ధం-భువనాత్మకం-అంఘ్రిపేంద్రం-అహీంద్రస్యానంతస్య- భోగైఃఫణైఃదేహావయవైర్వా - అధివీతాస్సంవేష్టితాః
స్కంధాయస్యతం॥శ్రు॥వనస్పతేశతవల్శంవిరోహేతిశ్రుతేః॥శ్రు॥ కాండేభ్యస్స్వాహావల్శేభ్యస్స్వాహా
పుష్పేభ్యస్స్వాహేతిచ-సోపిసర్పైర్వేష్టితోభవతి॥౨౯॥ క్షేపేక్షాంక్షిపంతమిత్యత్రైవపర్వతరూపేణనిరూపితమపివిశే
షణాంతరైఃపునర్నిరూపయతి॥చరాచరేతి॥చరాచరాణాంఓకఃస్థానం- పర్వతోపితథా-అహీంద్రస్యశేషస్యబంధుస్తం-
సోప్యహీంద్రాణాంబంధుఃసలిలోపగూఢంప్రళయజలావృతం-పర్వతోమైనాకాదిశ్చ-కిరీటసాహస్రమేవహిరణ్యాత్మకా
నిశృంగాణియస్యతంమేర్వాదిహిరణ్యశృంగవాన్-ఆవిర్భవత్స్పష్టందృశ్యమానం-కౌస్తుభరత్నంగర్భేమధ్యే

౨౭ * సుభ్రుశ్చపాఠవక్తృత్వాసభ్యాత్యర్థం.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యస్యతం-తథాపర్వతోదరేష్వచిద్రతమాని ప్రవతీతి ప్రసిద్ధిః॥ ౩౨ ॥ నివీతమితి ॥ ఆమ్నాయా వేదా స్తఏవమధువ్రతా స్తైః శ్రీర్యస్యాః తయా - కంఠలంబి వ్యాస్వకీర్తేః స్వరూపయా వనమాలయా - నివీతంవ్యాప్తం-కంఠలంబినీయా కాచిత్సా వనమాలేతి-సూర్యాదిభిరగమం అగమ్యం - స్వవ్యాపారై రాకలయితుం భశక్యమిత్యర్థః - త్రిధామభిః భూతాది త్రిష్వపి కాలేషు - ధామస్ఫూర్తిర్యేషాం తైః - రతస్నాతంపరిక్రమద్భిః ప్రాకనికైః - ప్రథనంసంగామః-తత్ప్రయోజనై స్సుదర్శనాదిభిర్హేతుభూతైర్దురాసదం దుష్ప్రాపం-ఏవంభూతం పురుషం హరిమపశ్యదితి-పర్వతాదిరూపం పశ్యన్న సౌ శ్రీహరిరితి జ్ఞాతవానిత్యర్థః॥౩౧॥తర్హీతి॥లోకవిసర్గదృష్టిః స దేవో జగద్విధాతా-యర్హ్యైవహరిమపశ్యత్-తర్హ్యేవ తద్రైవ-తస్యహరేర్నాభిసరసిసరోజమాత్మానం-అంభః ప్రళయజలం శ్వసనం ప్రళయకాలవాయుం-వియదాకాశంచ ద దర్శ-అతఃపరం-నాభిసరోజాదిపంచకాత్పరం నకించిదపి దృష్టవానిత్యర్థః॥౩౨॥సఇతి॥రజసారజోగుణేన- ఉపరక్తోయు క్తః- అతఏవావ్యక్తవర్త్మని మాయావిలాసమార్గే - అభినివేశితచిత్తః - సవిధాతా ప్రజాస్సిసృక్షన్ స్రష్టుమిచ్ఛన్- ఇమానేవ-నాభిసరోజాదిపంచభిరేవ-కర్మబీజం లోకసృష్టేః కారణం దృష్ట్వా - విసర్గాభిముఖః వివిధదృష్టోద త్తచిత్త స్సన్ ఈడ్యం స్తుత్యం-తంహరిమస్తౌత్॥౩౩॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా........................ ❋

శ్లో॥ నవమే తపసా తుష్టం దృష్ట్వా నారాయణం త్వజః।అస్తౌ దేకార్ణవే సీదన్ లోకసర్గచికీర్షయా॥శ్రీభగవద్జ్ఞానే నాత్మనః కృతార్థతామావిష్కుర్వన్ అజో జ్ఞాంశ్చశోచన్నాహ॥జ్ఞాతఇతి॥సుచిరాద్బహుకాలోపాసనేన- అద్యమేమ

మయ్యావనమాలయాహరిమ్ । సూర్యేందువాయ్వగ్న్యగమం త్రిధామభిః పరిక్రమత్ప్రాధనికైర్దురా సదమ్॥౩౧॥ తర్హ్యేవ తన్నాభిసరస్సరోజమాత్మానమంభశ్శ్వసనం వియచ్చ।దదర్శ దేవో జగతో విధా తా నాతఃపరం లోకవిసర్గదృష్టిః॥౩౨॥సకర్మబీజం రజసోపరక్తః ప్రజాస్సిసృక్షన్నియదేవ దృష్ట్వా। అస్తౌ ద్విసర్గాభిముఖస్తమీడ్యమవ్యక్తవర్త్మన్యభివేశితాత్మా॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - తృతీయస్కంధే- అష్టమోధ్యాయః... ❋

బ్రహ్మా॥జ్ఞాతోసి మేద్య సుచిరాన్నను దేహభాజాం నజ్ఞాయతే భగవతో గతిరిత్యవద్యమ్। నాన్యత్త్వదస్తి భగవన్నపి తన్నశుద్ధం మాయాగుణవ్యతికరాత్ యదురుర్విభాసి॥౧॥రూపం యదేతదవబోధరసోదయేన శశ్వన్నివృత్తతమసస్సదనుగ్రహాయ। ఆదౌగృహీతమవతారశతైకబీజం యన్నాభిపద్మభవనాదహమావి రాసమ్॥౨॥నాతఃపరం పరమయద్భవతస్స్వరూపమానందమాత్రమవికల్పమవిద్ధవర్చః । పశ్యామి విశ్వసృజమేకమవిశ్వమాత్మన్ భూతేంద్రియాత్మకమదస్తఉపాశ్రితోసి॥ ౩॥ తద్వా ఇదం భువనమంగళ మంగళాయ ధ్యానేస్మనో దర్శితం తఉపాసకానామ్।తస్మై నమో భగవతేనువిధేమ తుభ్యం యోనాదృ

యాత్వం జ్ఞాతోసి-నన్వహో- దేహభాజాం పీతదవద్యం తత్కి-మితి చేద్భగవత స్తవగతిః తత్త్వం నజ్ఞాయత ఇత్యేతత్ - త థాహి-త్వమేవ జ్ఞాతుం యోగ్యః సత్యత్వాత్ - నాన్యత్.అసత్యత్వాదిత్యాహ-హేభగవన్ త్వత్తో న్యన్నాస్తి యదప్య స్తీతి ప్రతిభాతి-తత్తు శుద్ధస్తత్త్వం న భవతి-కథమసతః ప్రతీతి స్తత్రాహ - యదియతో మాయాగుణవ్యతికరాత్ క్షోభాత్ త్వమేవోరుః బహురూపస్సన్ విభాసి॥౨॥నను సమ్యఙ్న జానాసియత్త్వయాదృష్టం రూపం-తదపి గుణాత్మకమేవ- నిర్గుణం బ్రహ్మైవతు సత్యం-తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥రూపమితి॥అవబోధరసోదయేనచిచ్ఛక్త్యావిర్భావేన-శశ్వత్ సదా- నివృత్తం తమోయస్మాత్తస్యతవ- యదేతద్రూపం తద్వైవస్వాతంత్ర్యేణ సతాముపాసకానామనుగ్రహాయ - గృహీతమాదౌ స్వీకృతం-ఆవిష్కృతమిత్యర్థః- అవతారశతస్య శుద్ధసత్త్వాత్మకస్యయదేకం బీజం మూలం-తత్ప్రదర్శనార్థం- గుణావ తారబీజత్వం దర్శయతి-యన్నాభీతి-యస్యనాభిపద్మభవనాదహమావిర్భూతోస్మి-తదతోస్మాదుపాత్- పరం పశ్యా మీత్యుత్తరేణ సంబంధః॥౧॥నేతి॥ హేపరమ- హేఆత్మన్-అవిద్ధవర్చః ఆనావృతప్రకాశం-అతః అవికల్పం నిర్భేదం అతఏవ ఆనందమాత్రం-ఏవంభూతం యద్భగవతస్స్వరూపం-తదతోరూపాత్పరం భిన్నం నపశ్యామి-కింతు ఇదమేవతత్ - అతః కారణాత్తేవ-అద ఇదం రూపముపాశ్రితోస్మి- యోగ్యత్వాదపీత్యాహ - ఏకముపాస్యేషుముఖ్యం యతో విశ్వసృజం వి శ్వం స్రజతీతి తథా-తదతఏవ- అవిశ్వం విశ్వస్మాదన్యద్భూతేంద్రియాత్మకం - భూతానామింద్రియాణాంచాత్మానం కర ణమిత్యర్థః॥౩॥నన్వేవమపి సోపాధికమేతదర్వాచీనమేవేత్యాశంక్యాహ॥తద్వేతి॥ హేభువనమంగళ - ఉపాసకానాం నోస్మాకం-మంగళాయ-ధ్యానే-తేత్వయా-తద్రూపతదేవదర్శితం,తస్మై తియదర్థే - నహ్యవ్యక్తవర్త్మన్యభినివేశితచిత్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నామస్మాకంతృతీయంసోపాధికదర్శనముక్తమితిభావః-ఇతియస్మాదత స్తస్మై తుభ్యం-నమఃఅనువిధేమ- అనువృత్త్యా నమస్కారంకరవామ-తర్హి కిమితి కేచిన్నాద్రియంతె తత్రాహ-నరకభాగ్భి స్తత్ర హేతుః- అసత్ప్రసంగై ర్నిరీశ్వరకుతర్కనిష్ఠైః పురుషై ర్యస్త్వనాదృతః-ఉపేక్షితః-తస్మై తుభ్యమితి॥౪॥ఆదరేణ త్వాంభజంతః-కృతార్థా ఇత్యాహ త్రిభిః॥ య ఇతి॥శ్రుతేర్వేదః- సఏవవాతః తేననీతంప్రాపితం- నాపైషినాపయాసి-యేత్వత్కథాశ్రవణంఅత్యాదరేణ కుర్వంతి- తేషాంహృదినిత్యంప్రకాశసఇతిభావః॥౫॥తతఃకిమతఇహ॥తావదితి॥ ద్రవిణాదిత్రికేవిద్యమానే- భయంగతేశోకః-పునశ్చస్పృహా-తతఃపరిభవః-తతఃవిపులోలాభః-తృష్ణాపునః-కథంచిత్ప్రాప్తెఅర్థే-ఆర్తిమూలం-భయశోకాదేఃకారణం-మమేత్యసదవగ్రహః-యావదభయంముక్తిప్రదం- తేతవాంఘ్రిం-నప్రవృణీతనాశ్రయేత్- త్వత్పాదాశ్రయమాత్రేణభయాదినివృత్తిః-కింపునస్తత్ప్రాప్తికాశేసతీతిభావః॥౬॥ యేతునిష్కామాఅపిసంతఃత్వాంనాద్రియంతే తేనరకభాజఇత్యుక్తం- యేతుత్వత్కథాశ్రవణాదివిముఖాస్సంతః కామ్యకర్మపరాయణాస్తైతి మందాఇత్యాహ॥ దైవేతి॥ యేదైవేనహతధియోనష్టమతయః-అతఏవసర్వాశుభోపశమనాత్ సర్వదుఃఖనివర్తకత్వాత్- భవతఃప్రసంగాత్ శ్రవణకీర్తనరూపాత్-విముఖానీంద్రియాణి యేషాంతే- తేనికృష్టాఃపురుషాఃలోభేనపరిభూతంమనోయేషాంతే-అతఏవదీనాస్సంతఃకామసుఖస్యభోగస్యలేశస్యాప్యణ్వంశాయ-అకుశలాన్యక్షేమకరాణిశశ్వత్కుర్వంతి॥ ౭ ॥ అకుశలత్వమేవదర్శయతి॥క్షుదితి॥త్రిధాతవఃవాతపిత్తశ్లేష్మాణః-క్షుదాదిభిఃశీతాదిభిశ్చ-అత్రఛందోభంగఆర్షః- (వాతజతోనరకభాగ్భిరసత్ప్రసంగైః॥ ౪॥ యేతుత్వదీయచరణాంబుజకోశగంధంజిఘ్రంతికర్ణవివరైః శ్రుతివాతనీతమ్।భక్త్యాగృహీతచరణాఃపరయాచతేషాంనాపైషినాథహృదయాంబురుహాత్స్వపుంసామ్॥ ౫॥ తావద్భయంద్రవిణగేహసుహృన్నిమిత్తంశోకస్స్పృహాపరిభవోవిపులశ్చలోభః। తావన్మమేత్యసదవగ్రహఆర్తిమూలం యావన్న తేంఘ్రిమభయం ప్రవృణీత లోకః॥ ౬॥ దైవేన తేహతధియోభవతఃప్రసంగాత్సర్వాశుభోపశమనాద్విముఖేంద్రియాయే । కుర్వంతి కామసుఖలేశలవాయదీనాలోభాభిభూతమనసోఽకుశలానిశశ్వత్॥ ౭ ॥ క్షుత్తృట్త్రిధాతుభి రిమాముహురర్ద్యమానా శ్శీతోష్ణవాతవర్షై రితరేతరాశ్చ । కామాగ్నినాచ్యుతరుషాచసుదుర్భరేణసంపశ్యతోమన ఉరుక్రమసీదతే మే॥౮॥యావత్పృథక్త్వమిదమాత్మనఇంద్రియార్థమాయాబలంభగవతోజనఈశపశ్యేత్। తావన్నసంసృతిరసౌప్రతిసంక్రమేతవ్యర్థాపిదుఃఖనివహంవహతిక్రియార్థా॥౯॥ అహ్న్యాపృతార్తకరణానిశినిశ్శయానా నానామనోరథధియాక్షణభగ్ననిద్రాః। దైవాహతార్థరచనాఋషయోఽపి దేవయుష్మత్ప్రసంగవిముఖాఇహసంసరంతి ॥ ౧౦ ॥ త్వంభావయోగపరిశోధితహృత్సరోజఆస్సేశ్రుతేక్షితపథోననునాథపుంసామ్। యద్యద్ధియాతఉరుగాయవిభావయంతితత్తద్వపుఃప్రణయసేసదనుగ్రహాయ॥లదైరితిపాఠేనకాప్యనుపపత్తిః)-సుదుర్భరేణసుతరాందుస్సహేన-కామాగ్నినాచ-ఇతరేతరాఃఅన్యోన్యం-అచ్యుతయాఅవిచ్ఛిన్నయా-రుషాక్రోధేనచ-ముహురర్ద్యమానాఃపీడ్యమానాః - ఇమాఃప్రజాఃసంపశ్యతోమేమనః- హేఉరుక్రమ-సీదతి॥౮॥నన్వేవంభూతాయాస్సంసృతేరపరమార్థాయాఃకిమర్థంవిషాదఃక్రియతెతత్రాహ॥యావదితి॥ హేఈశభగవతస్తవ-ఇంద్రియార్థరూపాయామాయాయాఃబలమాధిక్యం-యస్యతత్-ఇదమాత్మనఃపృథక్త్వం- దేహాదిభావం-అయంజనోయావత్పశ్యేత్తావదపి-క్రియాణామర్థాఃఫలంయస్యాస్సా- అతఏవవ్యర్థాసంసృతిర్నప్రతిసంక్రమేతనోపరమేత్ - తావత్పునరసౌదుఃఖసమూహంవహతిప్రాప్నోతి॥ ౯ ॥ భవత్వేవమవివేకినాం- వివేకినస్తుముక్తాఏవేతికింతేషాంభక్త్యావినాకృత్యమిత్యతఆహ॥అహ్నీతి॥అహన్యాపృతానివ్యాపృతాని-ఆర్తానిక్లిష్టానిచ- కరణానీంద్రియాణియేషాంతె - రాత్రౌవిషయలవోపినాస్తియతోనిశినిశ్శయానాః నానామనోరథధియాస్వప్నదర్శనేనచ-క్షణేనభగ్ననిద్రాః-దైవేనాహతాఃసర్వతఃప్రతిహతార్థరచనాః-అర్థాఅర్థోద్యమాయేషాంతెఋషయోవివేకినోపి-భవతఃశ్రవణకీర్తనరూపాత్ప్రసంగాద్విముఖాఃయుష్మత్ప్రసంగవిముఖత్వంసంసారహేతుః॥౧౦॥తదేవంభక్తానాంసంసారాన్నివృత్తిముక్త్వాభక్తానాంతన్నివృత్తిమాహ ॥ త్వమితి॥ శ్రుతేనశ్రవణేన-ఈక్షితఃపంథాయస్యసః-త్వంభావోభక్తిఃభక్తియోగేనశోధితేహృత్సరోజే - ఆస్సేతిష్ఠసికించహేఉరుగాయ- శ్రవణంవినాపిత్వద్భక్తాఃమనసాయద్యత్తవపురుపరూపం - స్వేచ్ఛయాధ్యాయంతితత్తత్సతాంభక్తానామనుగ్రహాయ-ప్రణయసేప్రకటయసి॥ ౧౧ ॥ భక్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాం తు నిష్కామానాం త్వమతి సులభో నేతరేషామిత్యాహ॥ నేతి॥ ప్రియత్వే హేతురేక ఇత్యాది-ఏకః అద్వితీయః- ఉపా
స్యేషు ముఖ్యో వా-నానాజనేష్వవహితః-అత ఏవాంతరాత్మా-అత ఏవ సుహృత్-త్వం అసతామభక్తానాం- అలభ్యయా
సర్వభూతదయయా యద్యథా ప్రసీదసి-తథా హృదిబద్ధకామైస్సురగణైః-ఉపచితైరూర్జితైరుపచారైః పుష్పోపచా
రాదిభిః-నాతిప్రసీదసి॥ ౧౨॥ యతః కామినాం భవాన్ నాతిప్రసీదతి- అతః కామప్రాప్తిః క్రియాణాముత్తమం ఫలం న
భవతి-కింతు త్వత్ప్రీణనమేవ కామసంయోగస్త్వవాంతరఫలేన ప్రరోచనార్థమిత్యాహ॥ పుంసామితి॥ అతః పుంసాం
అధ్వరాద్యైః-వివిధకర్మభిః దానాదిభిశ్చ-భగవతస్తవారాధనమేవ సత్క్రియార్థః-సంశ్చాసౌ క్రియార్థశ్చేతి-శ్రేష్ఠం క్రి
యాఫలమిత్యర్థః-శ్రేష్ఠత్వే హేతుః-యత్ర త్వయ్యర్పితో ధర్మోవకదాచిన్మ్రియ తేన నశ్యతి! (కర్హిచిదిత్యత్ర ఛందోభం
గ ఆర్షః-) కామార్థస్తు ధర్మః కామందత్వా నశ్యతీత్యర్థః॥ ౧౩॥ అతస్త్వామేవ వయం నతా ఇత్యాహ॥ శశ్వదితి॥ శశ్వత్సర్వ
దా స్వరూపచైతన్యేనైవ-నిరస్తభేదభ్రమాయ-బోధ ఏవ ధిషణా విద్యాశక్తిర్యస్య-యద్వా. ధిషణం ఆశ్రయః తస్మా ఏవ ప
రస్మై-అత్ర హేతుః-విశ్వస్య ఉద్భవాదిషు నిమిత్తం మాయా-తస్యాః లీలా విలాసః తయా సహ రాసః క్రీడా యస్య - అత
ఏవేశ్వరాయ నియంత్రే-తుభ్యమిదం నమోనమనం చక్రుమ-కృతవంతో వయం॥ ౧౪॥ నామగ్రహణమాత్రేణ కైవల్యప్ర
దత్వేనైశ్వర్యం వ్యంజయన్నమస్కరోతి ॥ యస్యేతి॥ అవతారాదీనాం విడంబనం అనుకరణం యేషు నామస్వస్తి - తా

౧౧॥ నాతిప్రసీదసి తథోపచితోపహారైరారాధితస్సురగణైర్హృదిబద్ధకామైః । యత్సర్వభూతదయ
యాసదలభ్యయైకో నానాజనేష్వవహితస్సుహృదంతరాత్మా॥౧౨॥ పుంసామతో వివిధకర్మభిరధ్వరా
ద్యైర్దానేన చోగ్రతపసా వ్రతచర్యయా చ। ఆరాధనం భగవతస్తవ సత్క్రియార్థో ధర్మోర్పితః కర్హిచి
న్మ్రియతే న యత్ర॥౧౩॥ శశ్వత్స్వరూపమహసైవ నిషిద్ధభేద మోహాయ బోధధిషణాయ నమః పరస్మై। వి
శ్వోద్భవస్థితిలయేషు నిమిత్తలీలా రాసాయ తే నమ ఇదం చకృమేశ్వరాయ॥౧౪॥ యస్యావతారగుణకర్మవి
డంబనాని నామాని యే సువిగమే వివశా గృణంతి। తే నైకజన్మశమలం సహసైవ హిత్వా సంయాంత్యపావృ
తమృతం తమజం ప్రపద్యే॥ ౧౫॥ యో వా అహం చ గిరిశశ్చ విభుస్స్వయం చ స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతవ ఆత్మ
మూలమ్। భిత్త్వా త్రిపాద్వవృధ ఏక ఉరుప్రరోహస్తస్మై నమో భగవతే భువనద్రుమాయ॥౧౬॥ లోకో విక
ర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే। యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం స
ద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోస్తు తస్మై॥౧౭॥ యస్మాద్బిభేమ్యహమపి ద్విపరార్ధధిష్ణ్యమధ్యాసితస్సకలలో

ని-తత్రావతారవిడంబనాని-దేవకీనందనేత్యాదీని-గుణవిడంబనాని-సర్వజ్ఞ భక్తవత్సలేత్యాదీని-కర్మవిడంబనాని- గో
వర్ధనోద్ధరణ-కంసారాత ఇత్యాదీని-యస్యైతాని-దేవకీనందనేత్యాదీని నామాని - అసువిగమే ప్రాణోత్క్రమణసమ
యే-వివశా అపి యే గృణంతి-ఉచ్చారయంతి-తే కేవలమనేకజన్మార్జితశమలం పాపం సహసైవ తత్క్షణ ఏవ ఝటితి త్యక్త్వా
అపావృతం నిరస్తావరణం ఋతం బ్రహ్మ సంయాంతి ప్రాప్నువంతి - తమజం ప్రపద్యే-న జాయత ఇత్యజః॥ ౧౫ ॥ తత్ర
గుణావతారకర్మాణి దర్శయన్ ప్రణమతి॥ య ఇతి ॥ యో వా ఏకః-త్రిపాత్ త్రయో బ్రహ్మాదయః పాదాః స్కంధాః య
స్య ప్రత్యేకం చ ఉరవః ప్రరోహాః శాఖోపశాఖాః-మరీచ్యాదిమన్వాదిరూపా యస్య తథాభూతస్సన్- వవృధే తస్మై భువ
నాకారాయ ద్రుమాయ తుభ్యం నమః- స కిం కృత్వా వవృధే - ఆత్మమూలమాత్మా స్వయమేవ మూలమధిష్ఠానం యస్య-త
త్ప్రధానం భిత్త్వా గుణత్రయరూపేణ విభజ్య-అహం బ్రహ్మా - గిరీశశ్చ-స్వయం విభుర్విష్ణుశ్చేతి- అనేన త్రిపాత్త్వము
క్తం-స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతవో వయం-త్రిపాద్భూత్వా యో వవృధ ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఏవం గుణావతారకర్మవిడంబనము
క్త్వా తస్యైవ కాలాఖ్యం రూపం తత్కర్మ చ దర్శయన్ ప్రణమతి ద్వాభ్యాం॥ లోక ఇతి॥ వికర్మనిరతో విరుద్ధధర్మనిష్ఠస్సన్-
అయం లోకః-కుశలే హితే-స్వే ఆత్మీయే-త్వదుదితే త్వయైవ సాక్షాదుక్తే భగవదర్చనరూపే కర్మణి-ప్రమత్తః అదత్తచిత్తో
యావద్వర్తతే-తావదస్య లోకస్య-ఇహాస్మిన్ లోకే-జీవితాశాం బలవాన్ యస్సద్యశ్ఛినత్తి-తస్మై అనిమిషాయ కాలాయ
నమః శ్రీమద్గీతాయాం భగవతా సాక్షాదుక్తాని కర్మాణ్యమూని॥ శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్।
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమితి॥ ౧౭॥ అస్తాం తావల్లోకస్య కథేత్యాహ॥ యస్మాదితి॥ యత్ ద్విపరార్ధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వస్థాయుధిష్ణ్యం స్థానం సకలలోకనమస్కృతం తదారూఢో ధ్యాసితః-అహమపి యస్మాత్కాలాఖ్యాత్త్వత్తః - బిభేమి భీతః స్వసుఖవంత్వామేవ-అవరురుత్సమానః ప్రాప్తుమిచ్ఛన్ - తేపే తపస్తప్తవాన్-ఆర్షమాత్మనేపదం-కథంభూతః-బహువస్సమాః యా గాః సంవత్సరా వా యస్య-బహూన్ యాగాన్ కృత్వా బహూన్ సంవత్సరాన్ వా తపస్తప్తవాన్ - అధిమఖాయ మఖాదికర్మాధిష్ఠాత్రే॥౧౮॥ ఇదానీం తత్తత్కాలభావిలీలావతారకర్మాణి దర్శయన్నాహ॥ తిర్యగితి॥ నిరస్తరతిః వస్తుతస్తు స్వానందానుభవేనైవ నిరస్తవిషయసుఖోఽపి-యస్తిర్యగాదిషు జీవయోనిషు- ఆత్మేచ్ఛయా స్వేచ్ఛయా - ఉపలబ్ధదేహః స్వీకృతమూర్తిస్సన్-ఆత్మకృతసేతుపరీప్సయా స్వకృతకర్మమర్యాదాపాలనేచ్ఛయా రేమే- నిరస్తవిషయసుఖత్వాదేవ పురుషోత్తమః-తదుపాధిధర్మాసంస్పర్శాత్ తస్మై-తదుక్తం గీతాసు॥ శ్లో॥ యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః-అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమ ఇతి॥౧౯॥ ఇదానీం తు దృశ్యమానామేవ మూర్తిం ప్రణమతి ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి॥ జఠరీకృతా ఉదరే ప్రవిలాపితా-లోకయాత్రా లోకస్థితిర్యేన సః- దశార్ధాః పంచవృత్తయో వక్ష్యమాణపంచపర్వాణి యస్యాస్తయా నిద్రాహేతుభూతయా అవిద్యయా - అనుపహతోఽపి అనభిభూతోఽపి భీమానాం మూర్మీణాం మాలాః విద్యంతే యస్మిన్ తస్మిన్నంతర్జలే-అహీశ ఏవ కశిపుః శయ్యా-(అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః-) తస్యాః స్పర్శానుకూలో యస్యాస్తాం నిద్రాం- ఉవాహ తస్మై నమ ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - నిద్రాణస్యావివేకినో జనస్య నిద్రాసుఖమీదృగితి వివృ

కనమస్కృతం యత్। తేపే తపో బహుసవోఽవరురుత్సమానస్తస్మై నమో భగవతేఽధిమఖాయ తుభ్యమ్॥
౧౮॥ తిర్యఙ్మనుష్యవిబుధాదిషు జీవయోనిష్వాత్మేచ్ఛయాత్మకృతసేతుపరీప్సయా యః। రేమే నిరస్తరతి
ర్ప్యుపలబ్ధదేహస్తస్మై నమో భగవతే పురుషోత్తమాయ॥౧౯॥ యోఽవిద్యయానుపహతోఽపి దశార్ధవృత్త్యా ని
ద్రాముదవాహ జఠరీకృతలోకయాత్రః। అంతర్జలేఽహికశిపుస్పర్శానుకూలాం భీమోర్మిమాలిని జనస్య సు
ఖం వివృణ్వన్॥౨౦॥ యన్నాభిపద్మభవనాదహమాసమీడ్య లోకత్రయోపకరణో యదనుగ్రహేణ। తస్మై
నమస్త ఉదరస్థభవాయ యోగనిద్రావసానవికసన్నలినేక్షణాయ॥ ౨౧॥ సోఽయం సమస్తజగతాం సుహృ
దేక ఆత్మా సత్త్వేన యన్మృడయతే భగవాన్ భగేన। తేనైవ మే దృశమనుస్పృశతాద్యథాహం స్రక్ష్యా
మి పూర్వవదిదం ప్రణతప్రియోఽసౌ ॥ ౨౨ ॥ ఏష ప్రసన్నవదనోఽరమయాత్మశక్త్యా యద్యత్కరిష్యతి గృహీ
తగుణావతారః। తస్మిన్ స్వవిక్రమమిదం సృజతోఽపి చేతో యుంజీత కర్మశమలం చ యథా విజహ్యామ్॥
౨౩॥ నాభిహ్రదాదిహ సతోఽంభసి యస్య పుంసో విజ్ఞానశక్తిరహమాసమనంతశక్తేః। రూపం విచిత్రమిద
మస్య వివృణ్వతో మే మా రీరిషీష్ట నిగమస్య గిరాం విసర్గః॥౨౪ ॥ సోఽసావదభ్రకరుణో భగవాన్ వివృద్ధప్రే

ణ్వన్ ప్రదర్శయన్ ఉపహసన్నిత్యర్థః అత ఏవాంతర్జలాంతాదివిశేషణం- యద్వా పూర్వకల్పే శ్రాంతస్య జనస్య విశ్రామసుఖం వివృణ్వన్ విస్ఫారయన్- తదాతుపరోపకారాయ స్వయం దుస్సహమపి సోఢవ్యమితి ద్యోతనార్థాని విశేషణాని॥ కించ-యదితి॥ లోకత్రయముపకరణం యస్య-యద్వా లోకత్రయస్య సృష్ట్యాదిద్వారేణ ఉపకరోతీతి తథా - తాదృశోఽహం నాభిపద్మమేవ భవనం తస్మాత్-అద్య యదనుగ్రహేణ ఆసం- ఉదరే స్థితో భవః సంసారః ప్రపంచో యస్య - యోగనిద్రావసానే వికసన్నలినవదీక్షణం యస్య తస్మా ఇతి॥౨౧॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రార్థయతే చతుర్భిః॥ స ఇతి॥ యతస్స ఏవ సమస్తజగతాం సుహృత్ యతస్స ఏవైకోఽనన్యః- ఆత్మా అంతర్యామీ యతః ప్రణతప్రియోఽసౌ - అహం చ ప్రణతః-న చాన్యః ప్రార్థనీయోఽస్తి-స ఏవ విశిష్టోఽయం భగవాన్ యద్యేన సత్త్వేన జ్ఞానేన భగేనైశ్వర్యేణ చ - ఇదం విశ్వం-మృడయతే సుఖయతే తేనైవ మే దృశం ప్రజ్ఞామనుస్పృశతాత్ - యోజయేత్-యథాహం స్రక్ష్యామి స్రష్టుం శక్తో భవిష్యామి॥ ౨౨ ॥ ఏష ఇతి॥ గృహీతగుణావతారః-ప్రసన్నవదన ఏష భగవాన్ - ఆత్మశక్త్యా రమయా సహ - యద్యత్కరిష్యతి-తత్సర్వం మమ ప్రస్ఫురత్వితి శేషః-ప్రార్థనైషా - స్వవిక్రమం స్వస్య శ్రీవిష్ణోరేవ విక్రమః ప్రభావో యస్మిన్ - తదిదం విశ్వం-తదాజ్ఞయా సృజతో మే చేతస్తస్మిన్ భగవత్యేవ యుంజీత తథా ప్రవర్తయతు- యథా కర్మశక్తిం తత్కృతం శమలం వైషమ్యాది పాపం చ విజహ్యాం త్యజామి॥౨౩॥ తథాహి॥ నాభీతి॥ అంభసి సతో యస్య నాభిహ్రదాదిహ పుంసః- విజ్ఞానశక్తిర్యస్య మహత్తత్త్వాత్మకస్య-చిత్తస్య-తదభిమానీ॥ తస్యాస్య రూపమిదం విశ్వం విస్తారయతో మే నిగమస్యావయవభూతానాం - మే గిరాం విసర్గః ఉచ్చారణం-మా రీరిషీష్ట॥ శ్లో॥ మాలాంతం బ్రహ్మవర్చసమితి న్యాయేన-మా లుప్యతామిత్యర్థః॥౨౪॥ స ఇతి॥ అదభ్రమన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ల్పం-వివృద్ధప్రేమ్ణా-యుక్తస్మి తేనవిజృంభయన్-వికాసయన్-విశ్వస్యవిజయాయోద్భవాయ-చకారాత్- అస్మదనురూపాయచార్థాయ॥ ౨౫ ॥ స్వేతి॥ స్వస్యసంభవోయస్మాత్తం-తపశ్శరీరం-విద్యాఉపాసనా-సమాధిరైకాగ్ర్యం - తైర్నిశామ్యదృష్ట్వా-యావన్మనోవచః.యథాశక్తి-స్తుత్వా-ఖిన్నవత్ శ్రాంతవద్విరరామ॥ ౨౬ ॥ అథేతి॥ కల్పవ్యతికరాంభసాప్రళయోదకేన-విషణ్ణచేతసఃఆత్మనః॥ ౨౭ ॥ లోకేతి॥ లోకసంస్థానవిజ్ఞానేపరిఖిద్యతః - బ్రహ్మణః - అభిప్రేతమాలక్ష్య-తమాహ-కశ్మలంమోహమివేతిసమస్తమోహశమనందర్శయతి॥ ౨౮ ॥ మేతి॥ హేవేదగర్భబ్రహ్మన్ - తంద్రీంవిషాదకృతమాలస్యంమాగాః-సర్గఉద్యోగంకురు- తేనైవమేదృశమనుస్పృశతాదిత్యాదియత్ ప్రార్థయతే - తదగ్రేపూర్వమేవ-మయాసంపాదితంహి॥ ౨౯ ॥ భూయఇతి॥ తర్హికథమహంనజానామీత్యతఆహ-అపావృతాన్సుస్పష్టాన్॥ ౩౦ ॥ తతఇతి॥ భక్తియుక్తస్సమాహితస్త్వం-పరంబ్రహ్మరూపంమమాత్మని స్వస్మిన్లోకేచ-తతంవ్యాప్యస్థితం- ద్రష్టాసిద్రక్ష్యసిఆత్మనఆత్మసంబంధినోజీవాంశ్చమయి॥ ౩౧ ॥ సర్వత్రమద్దర్శనాన్మోహోనివర్తతఇత్యాహ- యదేతి - ప్రతిచక్షీతపశ్యేత్॥ ౩౨ ॥ యదామిథ్యాజ్ఞాననివృత్తౌముచ్యతఇత్యాహ-యదేతి॥ భూతాదిభిఃవిరహితమాత్మానం- జీవంశుద్ధ

మస్మి తేననయనాంబురుహంవిజృంభన్। ఉత్థాయవిశ్వవిజయాయచనోవిషాదంమాధ్వ్యాగిరాపనయతాత్పురుషఃపురాణః॥ ౨౫ ॥ మైత్రేయః॥ స్వసంభవంనిశామ్యైవంతపోవిద్యాసమాధిభిః। యావన్మనోవచస్తుత్వావిరరామసఖిన్నవత్॥ ౨౬ ॥ అథాభిప్రేతమాలక్ష్యబ్రహ్మణోమధుసూదనః। విషణ్ణచేతసస్తస్యకల్పవ్యతికరాంభసా॥ ౨౭ ॥ లోకసంస్థానవిజ్ఞానఆత్మనఃపరిఖిద్యతః। తమాహాగాధయావాచాకశ్మలంశమయన్నివ॥ ౨౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ మావేదగర్భగాస్తంద్రీంసర్గఉద్యమమావహ। తన్మయాపాదితంహ్యగ్రేయన్మాంప్రార్థయతేభవాన్॥ ౨౯ ॥ భూయస్త్వంతపఆతిష్ఠవిద్యాంచైవమదాశ్రయామ్। తాభ్యామంతర్హృదిబ్రహ్మన్లోకాన్ద్రక్ష్యస్యపావృతాన్॥ ౩౦ ॥ తతమాత్మనిలోకేచభక్తియుక్తస్సమాహితః। ద్రష్టాసిమాంపరంబ్రహ్మమయిజీవాంస్త్వమాత్మనః॥ ౩౧ ॥ యదాతుసర్వభూతేషుదారుష్వగ్నిమివస్థితమ్। ప్రతిచక్షీతమాంలోకోజహ్యాత్తర్హ్యేవకశ్మలమ్॥ ౩౨ ॥ యయారహితమాత్మానంభూతేంద్రియగుణాశయైః। స్వరూపేణమయోపేతంపశ్యన్స్వారాజ్యమృచ్ఛతి॥ ౩౩ ॥ నానాకర్మవితానేనప్రజాబహ్వీస్సిసృక్షతః। నాత్మావసీదత్యస్మింస్తేవర్షీయాన్మదనుగ్రహః॥ ౩౪ ॥ ఋషిమాద్యంనబధ్నాతిపాపీయాంస్త్వాంరజోగుణః। యన్మనోమయినిర్బంధంప్రజాస్సంసృజతోపితే॥ ౩౫ ॥ జ్ఞాతోహంభవతాత్వద్యదుర్విజ్ఞేయోపిదేహినామ్। యన్మాంత్వంమన్యసేయుక్తంభూతేంద్రియగుణాత్మభిః॥ ౩౬ ॥ తుభ్యంమద్విచికిత్సాయామాత్మామేదర్శితోబహిః। నాళేనసలిలేమూలంపుష్కరస్యవిచిన్వతః॥ ౩౭ ॥ యచ్చకర్థాంగమత్స్తోత్రంమత్కథాభ్యుదయాంకితమ్। యద్వాతపసితేనిష్ఠాసఏషమదనుగ్రహః॥ ౩౮ ॥ ప్రీతోహమస్మిభద్రంతేలోకానాంవిజయేచ్ఛయా। యదస్తౌషీర్గుణమయంనిర్గుణంమానువర్ణయన్॥ ౩౯ ॥ యఏతేనపుమాన్నిత్యంస్తుత్వాస్తోత్రేణమాంభజేత్। తస్యాశ్వహంప్రసీదేయంసర్వకామవరేశ్వరః॥ ౪౦ ॥ పూర్తేనతపసాయజ్ఞైర్దానైర్యోగైస్సమాధినా। రాద్ధంనిశ్శ్రేయసంపుంసాంమత్ప్రీతిస్తత్త్వవిన్మతమ్॥

త్వంపదార్థంస్వరూపేణస్వస్యాత్మభూతేనమయాతత్పదార్థేన- ఉపేతమేకీభూతంపశ్యన్భవతి-తదాస్వారాజ్యంమోక్షంప్రాప్నోతి॥ ౩౩ ॥ నానేతి॥ వర్షీయాన్ప్రవృద్ధతరఃఅత్యర్థకోస్తీత్యర్థః॥ ౩౪ ॥ అనుగ్రహమేవదర్శయతిచతుర్భిః- ఋషిమితి॥ ప్రజాస్సంసృజతోపి- తేతవమనఃయద్యతోమయినిర్బంధంనితరాంప్రసక్తం ॥ ౩౫ ॥ జ్ఞాతఇతి ॥ యద్యస్మాద్భూతైరింద్రియైర్గుణైస్సత్త్వాదిభిః-ఆత్మనాఅహంకారేణచాయుక్తంమన్యసే॥ ౩౬ ॥ తుభ్యమితి॥ నాళేననాళరూపమార్గేణ-పుష్కరస్యమూలమధిష్ఠానం-సలిలేవిచిన్వతఃతుభ్యంతవ-ఆషోయంవిభక్తివ్యత్యయః-మయివిచికిత్సాతస్యాంసత్యామాత్రమేణభవితవ్యంనదృశ్యతే-అతోస్తినాస్తీతివాసందేహేసతీత్యర్థః-తదానీమాత్మాస్వరూపంమేమయాబహిర్నదర్శితః॥ ౩౭ ॥ యదితి॥ అంగహేబ్రహ్మన్చకర్థకృతవానసి-మత్కథాభ్యుదయస్తేనాంకితంఏషబంధాభావః మయిమనోనిర్బంధమజ్ఞానంతమూపస్యహృదిదర్శనంస్తుతిస్తపోనిష్ఠాచేతియత్సఏషసర్వోమదనుగ్రహః॥ ౩౮ ॥ ప్రీతఇతి ॥ గుణమయత్వేనప్రతీయమానమపి-నిర్గుణమేవానువర్ణయన్॥ ౩౯ ॥ తవప్రీతఇతికింవక్తవ్యమిత్యాహ॥ యఇతి॥ యఏతేనమత్స్తోత్రేణస్తువన్సన్- మాంభజేత్-సర్వకామవరప్రదః॥ ౪౦ ॥ నచమత్ప్రీతేరన్యధికంకించిదస్తీత్యాహ॥ పూర్తేనేతి ॥ పూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్త్రాదిభిః రాద్ధంసిద్ధం-యన్నిశ్శ్రేయసఫలం-తన్మత్ప్రీతిరేవేతితత్త్వవిన్మతం॥౪౧॥అత్ర హేతుమాహ॥ అహమితి॥ ఆత్మనా మహంకారోపాధీనాం జీవానాం - అహమాత్మా స్వరూపంఅతః ప్రేయసామతిప్రియాణామపిమధ్యే- ప్రేష్ఠః- ప్రియతమస్సన్-నిరవద్యఃయత్కృతేయదర్థే దేహాదిః దేహజాయాత్మజాదిరపిప్రియోనిష్టః॥ ౪౨॥ అతస్త్వంకృతార్థఏవతథాపిమత్ప్రియార్థంసృష్టింకుర్విత్యాహ॥సర్వేతి॥ఆత్మాత్వమిదంత్రైలోక్యం- యామయ్యనుశేరతేతాః ప్రజాశ్చకేనఆత్మనైవాన్యనిరపేక్షేణ-తత్రజ్ఞాపకాపేక్షాభావమాహ-సర్వవేదమయేనేతిఆత్మాఅహంయోనిః కారణంయస్యేతిజ్ఞానక్రియాశక్త్యతిశయంసూచయతి-యథాపూర్వమితి-తవాత్రాయాసోనాస్తీత్యుక్తం-మయ్యనుశేరతఇతిస్థితానామభివ్యక్తిమాత్రమేవకర్తవ్యమిత్యనాయాసత్వముక్తం॥౪౩॥తస్మాఇతి॥ఇదంసృజ్యం-వ్యజ్యప్రకాశ్య-కంజనాభఃపద్మనాభః శ్రీనారాయణస్స్వరూపేణతిరోదధేఅంతర్హితోభూత్॥ ౪౪॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా,

శ్లో॥దశమేకాలసంప్రశ్నంప్రతివక్తుంతదస్ఫుటః।ప్రాకృతాదివిభాగేనసర్గస్తుదశధోచ్యతే॥ యఇతి॥ మేమయా-అద్ధాతత్త్వేన-వదస్వతాన్ ప్రశ్నానుత్తరరూపేణసమ్యక్ప్రకాశమేత్యర్థః॥౨॥ఏవమితి॥ఇతిసంబోధితఃప్రార్థితఃహృదిస్థేనైవాహ-నతుతేప్రశ్నాస్తేనవిస్మృతాఇత్యర్థః॥౩॥విరించఇతి॥అత్మనిశ్రీనారాయణే-ఆత్మానంమనః ॥ ౪॥ తదితి॥ అబ్జ

౪౧॥అహమాత్మాత్మనాంధాతఃప్రేష్ఠస్సన్ప్రేయసామపి । అతోమయిరతింకుర్యాద్దేహాదిర్యత్కృతే ప్రియః॥౪౨॥సర్వవేదమయేనేదమాత్మనాత్మాత్మయోనినా। ప్రజాస్సృజయథాపూర్వంయాశ్చమయ్యనుశేరతే॥౪౩॥మైత్రేయః॥తస్మాఏవంజగత్స్రష్ట్రే ప్రధానపురుషేశ్వరః । వ్యజ్యేదంస్వేనరూపేణకంజనాభస్తిరోదధే॥౪౪॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-నవమోధ్యాయః॥ ************

విదురః॥అన్తర్హితేభగవతిబ్రహ్మాలోకపితామహః।ప్రజాస్ససర్జకతిధాదైహికీర్మానసీర్విభుః॥౧॥యేచమేభగవన్పృష్టాస్త్వయ్యర్థాబహువిత్తమః। తాన్వదస్వానుపూర్వ్యేణఛింధినస్సర్వసంశయాన్॥౨॥శ్రీశుకః॥ఏవంసంబోధితస్తేనక్షత్త్రాకౌషారవోమునిః।ప్రీతఃప్రత్యాహతాన్ప్రశ్నాన్హృదిస్థానేవభారత॥౩॥మైత్రేయః॥విరించోపితథాచక్రేదివ్యంవర్షశతంతపః। ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్యయథాహభగవానజః॥౪॥తద్విలోక్యాబ్జసంభూతోవాయునాయదధిష్ఠితః।పద్మమంభశ్చతత్కాలకృతవీర్యేణకంపితమ్॥౫॥తపసాహ్యేధమానేనవిద్యయాచాత్మసంస్థయా।వివృద్ధవిజ్ఞానబలోన్యపాద్వాయుంసహాంభసా॥౬॥తద్విలోక్యవియద్వ్యాపిపుష్కరంయదధిష్ఠితమ్। అనేనలోకాన్ప్రాగ్లీనాన్కల్పితాస్మీత్యచింతయత్॥౭॥పద్మకోశంతదావిశ్యభగవత్కర్మచోదితః।ఏకంవ్యభాంక్షీదురుధాత్రిధాభావ్యంద్విసప్తధా॥౮॥ఏతావాన్జీవలోకస్యసంస్థాభేదస్సమాహృతః।ధర్మస్యహ్యనిమిత్తస్యవిపాకఃపరమేష్ఠ్యసౌ॥విదురః॥య

సంభూతోబ్రహ్మా-యదధిష్ఠితఃయదధిష్ఠాయస్థితః-కర్తరిక్తః - తత్పద్మమంభశ్చవిలోక్య-కథంభూతం-పద్మమంభశ్చతత్కాలకృతవీర్యేణకంపితం- తేనప్రళయకాలేనకృతంవీర్యంయస్య- తేనవాయునాకంపితం॥ ౫॥ తపసేతి॥విలోకనానంతరమంభసాసహతంవాయుంన్యపాత్-పాపానఇతిధాతుః - సర్వంపీతవాన్కథంభూతోబ్జసంభూతఃఏధమానేనతపసా-ఆత్మసంస్థయావిద్యయాచవివృద్ధయా-విజ్ఞానంబలంచయస్యసఇతి॥౬॥ తదితి॥పుష్కరంపద్మం-ప్రాగ్లీనాన్త్రిలోకాన్-కల్పితాస్మీతిచింతితవాన్॥౭॥పద్మకోశమితి॥భగవత్కర్మచోదితఃభగవతా-శ్రీనారాయణేన-సచయదాకరణీయేకర్మణిచోదితోనియుక్తస్సన్-తదాపద్మకోశంప్రవిశ్య - తమేకమేవత్రిధాలోకత్రయరూపేణవ్యభాంక్షీత్ విబభాజ-ఏకేనకమలముకులేనకథంలోకత్రయసృష్టిరిత్యసంభావనాంనివారయితుంతస్యవిశాలతామాహ-ద్విసప్తధాచతుర్దశలోకరూపేణఉరుధాతతోపిబహుప్రకారేణభావ్యంభావితుంయోగ్యమతోనతేనత్రిలోకకరణంచిత్రమిత్యర్థః॥౮॥ త్రిలోకరూపేత్రైవవిభాగేహేతుమాహ॥ఏతావానితి॥ఏతావాంస్త్రిలోకీరూపఃజీవలోకరూపః- జీవలోకస్యజీవానాంలోకస్య-భోగస్థానస్యప్రత్యహంసృజ్యస్య-సంస్థాభేదోరచనావిశేషః-సమాహృతఃఉక్తః - ననుపరమేష్ఠినోజీవత్వావిశేషాద్బ్రహ్మలోకస్యాపికిమితిప్రత్యహంసృష్టిర్నభవతితత్రాహ - హియస్మాదనిమిత్తస్యనిష్కామస్యధర్మస్యవిపాకఃఫలరూపః-అసౌపరమేష్ఠీఎతదుపలక్షణం-సత్యలోకస్యమహఃప్రభృతిలోకానాంతద్వాసినాంచ- త్రైలోక్యస్యకామ్యకర్మఫలత్వాత్ ప్రతికల్పముత్పత్తివినాశౌభవతః - మహఃప్రభృతీనాంతూపాసనాసముదితనిష్కామఫలత్వాత్-ద్విపరార్ధపర్యంతంననాశః-తత్రస్థానాంచతతఃప్రాయేణముక్తిరితిభావఃకాలభేదేనలోకసృష్టిభేదః॥ ౯॥ శ్రు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాతమేవకాలంజిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి॥యదితి॥యత్కాలాఖ్యంలక్షణంస్వరూపంఆత్థఅబ్రవీః- కథంకాలఃకల్ప్యతేకింవాత
స్యస్థూలంసూక్ష్మంరూపమితి-యథావద్వర్ణయేత్యర్థః అత్రసామాన్యతఃకాలస్యస్వరూపముచ్యతే-ఉత్తరాధ్యాయే
తువిశేషతః॥౧౦॥గుణేతి॥గుణానాంవ్యతికరోమహదాద్యైఃపరిణామః- తేనైవక్రియతేస్వకాలఇతిశేషః-వక్ష్యతేచైకాదశే
శ్లో॥గుణవ్యతికరఃకాలస్స్వభావస్సూత్రమేవచేతి-వస్తుతస్తునిర్విశేషఃఅప్రతిష్ఠితఃఆద్యంతశూన్యఇత్యర్థః- ఏతదేవదర్శ
యితుమీశ్వరస్సృష్ట్యాదికంతేననిమిత్తభూతేనకరోతీత్యాహ- ఉత్తరార్ధేన- ఉపాదీయతేనిమిత్తతయా స్వీక్రియతఇ
త్యుపాదానం-సకాలఉపాదానంనిమిత్తంయస్మిన్కర్తమాత్మానమేవ విశ్వరూపేణాసృజత్ స్వవ్యతిరేకేణ సృజ్యత్వాభా
వాదేతచ్చవస్తుకథనమాత్రంకాలేననిమిత్తేనాసృజదిత్యేతావదేవవివక్షితం॥ ౧౧॥ స్వవ్యతిరిక్తసృజ్యాభావందర్శయన్కా
లస్యసృష్టినిమిత్తతాందర్శయతి॥విశ్వమితి॥ శ్రీవిష్ణుమాయయా సంస్థితంసంభృతంబ్రహ్మాతన్మాత్రం యద్విశ్వం తద్విశ్వే
శ్వరేణకర్త్రా-కాలేనపరిచ్ఛిన్నంపృథక్ప్రకాశితం-అవ్యక్తామూర్తిఃస్వరూపంయస్యేతి స్వతోనిర్విశేషం దర్శితం॥
౧౨॥అప్రతిష్ఠితత్వందర్శయితుంతత్కార్యస్య విశ్వప్రవాహస్యాప్య ప్రతిష్ఠితత్వమాహ॥ యథేతి॥ యథేదానీమేత
ద్విశ్వమస్తితథాగ్రేచపూర్వమప్యాసీత్పశ్చాదపీదృశంభవిష్యతి॥ఏవంసామాన్యతఃకాలంనిరూప్యవిశేషతో నిరూపయి
ష్యన్-తన్నిమిత్తస్యసర్గస్యపూర్వోక్తానేవభేదాననువదతివిశ్వసర్గోనవవిధః-మహదాదినవప్రకారఃఅస్యనవవిధస్య
సర్గస్యచయస్తుప్రాకృతవైకృతశ్చ దశమఃకౌమారః ॥ ౧౩॥ సర్గస్యచకాలాదిభిస్త్రివిధంప్రళయమాహ॥ కాలేతి

దార్థబహురూపస్యహరేరద్భుతకర్మణః।కాలాఖ్యంలక్షణంబ్రహ్మన్యథావర్ణయనః ప్రభో॥౧౦॥ మై
త్రేయః॥ గుణవ్యతికరఃకాలోనిర్విశేషోప్రతిష్ఠితః।పురుషస్తదుపాదానమాత్మానంలీలయాసృజత్॥౧౧॥
విశ్వంవైబ్రహ్మతన్మాత్రంసంస్థితంవిష్ణుమాయయా। ఈశ్వరేణపరిచ్ఛిన్నంకాలేనావ్యక్తమూర్తినా॥
౧౨॥యథేదానీంతథాగ్రేచపశ్చాదప్యేతదీదృశమ్। సర్గోనవవిధస్తస్యప్రాకృతోవైకృతశ్చయః॥౧౩॥
కాలద్రవ్యగుణైరస్యత్రివిధఃప్రతిసంక్రమః।ఆద్యస్తుమహతస్సర్గోగుణవైషమ్యమాత్మనః॥౧౪॥ ద్వితీయ
స్త్వహమోయస్తుద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః। భూతసర్గస్తృతీయస్తుతన్మాత్రద్రవ్యశక్తిమాన్॥ ౧౫ ॥ చతు
ర్థఐంద్రియస్సర్గోయస్తుజ్ఞానక్రియాత్మకః।వైకారికోదేవసర్గఃపంచమోయన్మయంమనః॥౧౬॥ షష్ఠస్తుత
మసస్సర్గోయస్త్వబుద్ధికృతఃప్రభోః।షడిమేప్రాకృతాస్సర్గావైకృతానపిమేశృణు॥౧౭॥రజోభాజోభగ
వతోలీలేయంహరిమేధసః।సప్తమోముఖ్యసర్గస్తుషడ్విధస్తస్థుషాంచయః॥౧౮॥వనస్పత్యోషధిలతాస్త్వ

కాలేనైవకేవలేననిత్యప్రళయఃసుషుప్తిః - ద్రవ్యేణసంకర్షణాదినానైమిత్తికఃగుణైఃస్వస్యకార్యాణిగ్రసద్భిఃప్రాకృ
తికః-తానేవసర్గాన్ప్రపంచయతి-ఆద్యఇత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తి-మహతస్సర్గఃఆద్యః ఆత్మనఃశ్రీహరేస్స
కాశాత్ గుణానాంవైషమ్యమిత్యేతన్మహతోలక్షణం॥౧౪॥ద్వితీయఇతి॥ అహమఃఅహంకారస్యసర్గోద్వితీయఃతస్యలక్ష
ణం-యస్త్వితి-ద్రవ్యాదయోవక్ష్యమాణాస్త్రయః-తన్మాత్రస్తన్మాత్రాదిభూతసర్గః-సూక్ష్మభూతసర్గఇత్యర్థః-ద్ర
వ్యశక్తిర్మహాభూతోత్పాదికా॥౧౫॥చతుర్థఇతి॥జ్ఞానకర్మేంద్రియాత్మకోయఇంద్రియసర్గస్సచతుర్థః॥౧౬॥షష్ఠఇతి॥ త
మసఃపంచపర్వావిద్యాయాః-అబుద్ధిర్నామజీవానామావరణంవిక్షేపశ్చ- తౌకరోతీత్యబుద్ధికృత్-తస్యతమసఃయస్తమ
సస్సర్గఃషష్ఠః-మేమత్తః॥ ౧౭॥ అనుద్వేగేనశ్రోతవ్యతామాహ॥రజఇతి॥ యద్విషయామేధాసంసారంహరతీతిహరిమే
ధాస్తస్యశ్రీహరేర్లీలా-యద్వాఇయమితి-తమఆదిసర్గరూపావిద్యా-రజోభాజఇతిబ్రహ్మరూపస్యేత్యర్థః-తస్మిన్పక్ష
అబుద్ధికృతఇతిప్రథమాంతః-అనవధానకృతఇత్యర్థః-తదాయస్త్వబుద్ధికృతఇతియోజనా-వైకృతానాంమధ్యేముఖ
మివప్రథమంకృతోముఖ్యసర్గః-తస్థుషాంస్థావరాణాం-షడ్విధోయశ్చతస్థుషాంసర్గః-ముఖ్యస్తుసప్తమః॥౧౮॥షడ్విధత్వ
మాహ॥వనస్పతీతి॥యేపుష్పంవినాఫలంతితే- అశ్వత్థోదుంబరపనసన్యగ్రోధాదయోవనస్పతయః-యాఃపుష్పితాఃఫల
పాకాంతాస్తాఃవ్రీహియవముద్గాదయఃఓషధయః॥శ్రు॥ వర్షస్యరేతఓషధయఃఓషధీనాంరేతోన్నమితిశ్రుతేః-యాస్తు
పుష్పాంతావాఫలపాకాంతాశ్చవాఆరోహణానపేక్షాస్తాఃమాలతీమల్లికాకారవల్లీబృహత్యాదయోలతాః- త్వక్సా
రావేణ్వాదయః-లతాఏవకాఠిన్యేనారోహణానపేక్షావీరుధః- యేతుపుష్పైఃఫలంతితేచూతపున్నాగాదయోద్రుమా
స్తేషాంసాధారణంలక్షణమాహ-ఉత్స్రోతసఃఊర్ధ్వంస్రోతఆసారస్సంచారోయేషాంతే - తమఃప్రాయాఃఅవ్యక్త
చైతన్యాఃఅంతస్స్పర్శాఃస్పర్శమేవజానంతినాన్యత్-తదప్యంతరేవనబహిః- విశేషేణఅవ్యవస్థితపరిణామాద్యనేక భేద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వంతః॥౧౯॥తిర్యక్ స్రోతసాం సర్గమాహ॥తిరశ్చామితి॥అష్టావింశద్విధోష్టావింశతిభేదః-తేషాం లక్షణమేతత్- అవిదః శ్వస్తనజ్ఞానశూన్యాః-భూరితమసః ఆహారాదిజ్ఞానమాత్రనిష్ఠాః- ఘ్రాణేనైవేష్టమర్థం జానంతీతి ఘ్రాణజ్ఞాః - హృద్యవేదినః దీర్ఘానుసంధానశూన్యాః తథా చ శ్రుతిః॥ అథేతరేషాం పశూనామశనాపిపాసే ఏవాభిజ్ఞానం న విజ్ఞాతం వదంతి న విదుః శ్వస్తనం న లోకాలోకౌ త ఏతావంతో భవంతి యథాప్రజ్ఞం హి సంభవా ఇతి॥౨౦॥అష్టావింశతిభేదానాహ॥గౌరితి॥ గవాదయో నవ ద్విశఫాః॥౨౧॥ శ్వేతి॥ శ్వాదయో గోధాంతాః ద్వాదశ పంచనఖాః-ఏవమేతే భూచరాస్సప్తవింశతిః - మకరాదయో జలచరాః॥౨౩॥కంకేతి॥కంకాదయశ్చ ఖచరాః-అభూచరత్వేనైకీకృత్య-ఏకభేదేన గృహీతాః - తస్మాదేవమష్టావింశతిభేదా భవంతి- తేషు కృష్ణరురుగవయాదయో మృగవిశేషా అప్యంతర్భూతాః - అన్యేషామపి తిర్యక్ప్రాణినాం యథాయథమేష్వంతర్భావః॥౨౪॥అర్వాగితి॥అర్వాగధః ఆహారసంచారో యస్య స అర్వాక్స్రోతః-హ్రస్వత్వమార్షం- నృణాం సర్గః లక్షణం రజః అధికం యేషు తే॥౨౫॥వైకృతా ఇతి॥ ఏతే త్రయ ఏవ వైకృతాః న కౌమారసర్గ ఇత్యవధారణప్రయోజనం-స తూభయాత్మకః ప్రాకృతవైకృతాత్మకః-సనత్కుమారాదీనాం సర్గస్తు-ప్రాకృతో వైకృతశ్చ-దేవత్వే

క్సారావీరుధో ద్రుమాః। ఉత్స్రోతసస్తమఃప్రాయా అంతస్స్పర్శా విశేషిణః॥ ౧౯ ॥ తిరశ్చామష్టమస్సర్గస్సోష్టావింశద్విధో మతః। అవిదో భూరితమసో ఘ్రాణజ్ఞా హృద్యవేదినః॥ ౨౦ ॥ గౌరజో మహిషః కృష్ణస్సూకరో గవయో రురుః। ద్విశఫాః పశవశ్చేమే అవిరుష్ట్రశ్చ సత్తమ॥౨౧॥ ఖరోశ్వోశ్వతరో గౌరశ్శరభశ్చమరీ తథా। ఏతే చైకశఫాః క్షత్తః శృణు పంచనఖాన్పశూన్॥౨౨॥ శ్వా సృగాలో వృకో వ్యాఘ్రో మార్జారశ్శశశల్యకౌ। సింహః కపిర్గజః కూర్మో గోధా చ మకరాదయః॥౨౩॥ కంకగృధ్రబకశ్యేనభాసభల్లూకబర్హిణః। హంససారసచక్రాహ్వకాకోలూకాదయః ఖగాః॥౨౪ ॥ అర్వాక్స్రోతస్తు నవమః క్షత్తరేకవిధో నృణామ్। రజోధికాః కర్మపరా దుఃఖే చ సుఖమానినః॥౨౫॥ వైకృతాస్త్రయ ఏవైతే దేవసర్గశ్చ సత్తమ। వైకారికస్తు యః ప్రోక్తః కౌమారస్తూభయాత్మకః॥౨౬॥ దేవసర్గశ్చాష్టవిధో విబుధాః పితరోసురాః। గంధర్వాప్సరసస్సిద్ధా యక్షరక్షాంసి చారణాః॥ భూతప్రేతపిశాచాశ్చ విద్యాధ్రాః కిన్నరాదయః। దశైతే విదురాఖ్యాతాస్సర్గాస్తే విశ్వసృట్కృతాః॥౨౮॥ అతః పరం ప్రవక్ష్యామి వంశాన్మన్వంతరాణి చ। ఏవం రజఃప్లుతస్స్రష్టా కల్పాదిష్వాత్మభూర్హరిః॥౨౯॥ సృజత్యమోఘసంకల్ప ఆత్మైవాత్మానమాత్మనా। గుణవ్యత్యయ ఏతస్మిన్మాయావిత్వాదధీశితుః॥౩౦॥ న పార్వాపర్యమిచ్ఛంతి నద్యాం భ్రామ్యద్భ్రమేరివ। దేవాసురాదయః క్షత్తః కల్పేస్మిన్యే ప్రకీర్తితాః॥౩౧॥ తయైవ నామరూపాభ్యాం సన్మన్వంతరాంతరే॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-దశమోధ్యాయః ... ... ❀

మైత్రేయః॥ చరమస్సద్విశేషాణామనేకోసంయుతస్తు యః। పరమాణుస్స విజ్ఞేయో నృణామైక్యభ్రమో

నమనుష్యత్వేన చ పూజ్యా ఇత్యర్థః- దేవసర్గశ్చ వైకృత ఇత్యనుషంగః- వైకారికస్తు దేవసర్గః - ప్రాకృతేషు పూర్వమేవోక్తః- అయం తు తతోన్యావత్వాద్వైకృతః దేవసర్గత్వాదంతర్భూతశ్చ॥౨౬॥ దేవసర్గ ఇతి॥ వైకృతశ్చాయం దేవసర్గోష్టవిధః- తత్ర విబుధాదయస్త్రయో భేదాః గంధర్వాప్సరస ఏకః- యక్షరక్షాంస్యేకః - సిద్ధచారణవిద్యాధ్రా ఏకః విద్యాధ్రా విద్యాధరాః- కిన్నరాదయ ఏకః-ఆదిశబ్దాత్ కింపురుషాః అశ్వముఖాదయః భూతప్రేతపిశాచా ఏకః- ఏతచ్చ సర్వం వింశాధ్యాయే స్పష్టం భవిష్యతి॥౩౧॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా। ... ... ❀

శ్లో॥అథ త్వేకాదశే కాలః పరమాణ్వాదిలక్షణైః। యుగమన్వంతరాదిభ్యః కల్పమానాది వర్ణ్యతే॥ తదేవం సామాన్యతః కాలస్యోపలక్షణభూతం గుణవ్యతికరం దశవిధం నిరూప్యేదానీం తస్య కాలస్యైవ విశేషం నిరూపయితుం తత్పరిచ్ఛేద్యం వస్తు లక్షయతి ద్వాభ్యాం-చరమ ఇత్యాదినా-సతః కార్యరూపస్య-పదార్థస్య ప్రపంచస్య- విశేషాణామంశానాం యశ్చరమోంత్యోంశోస్తి యోంత్యశ్చ సన్ పునర్విభాగం కర్తుమశక్యో వర్తతే-యస్య తు పునరంశో నాస్తీతి భావః- అనేకః కార్యావస్థామప్రాప్తః-అసంయుతః సముదాయావస్థాం చాప్రాప్తః - అత ఏవ సదా కార్యసముదాయావస్థయోరపగమోప్యస్తి- స పరమాణుర్విజ్ఞేయః- కిం తత్ర ప్రమాణమత ఆహ- యతో యేభ్యస్సముదితేభ్యః-నృణాం వ్యవహర్తౄణామైక్యభ్రమః-అవయవిబుద్ధిః తథా పంచమే అవయవినిరాకరణే వక్ష్యతి- తేషాం సమూహేన కృతోపి శేష ఇతి కార్యానుపపత్త్యా కల్ప్య

౧౭ * సంఖ్యతివిభక్తివ్యత్యయ ఆర్షః- ౨౫ * అర్వాక్స్రోతాస్తీతి పాఠోయుక్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తఇతిభావః॥౧॥సూక్ష్మముక్త్వా స్థూలమాహ-సతఏవేత్యాదినాద్వితీయేన-యస్యచరమోంశః పరమాణుః - తస్యైవసతః కార్యమాత్రస్య-స్వరూపావస్థితస్యపరిణామాంతరమప్రాప్తస్య-యత్కైవల్యమైక్యం - సఏవపరమమహాన్ యదతినిర్దిష్టేనపరమమహానితివృంస్త్వంపరమాణుప్రయోగత్వాత్-ననునానావిశేషవాన్ పరస్పరంభిన్నశ్చసర్వపదార్థః- కథమైక్యంతస్యతత్రాహ - అవిశేషఃవిశేషవివక్షారహితఃనిరంతరః భేదవివక్షారహితశ్చ-సర్వోపిప్రపంచః - పరంమహానిత్యర్థః॥౨॥ఏవమితి॥సౌక్ష్మ్యసూక్ష్మావస్థాయాం-స్థౌల్యేస్థూలావస్థాయాం-చకారాన్మధ్యమావస్థాయాంచ - యథాయంపదార్థఃస్థూలసూక్ష్మస్తన్మధ్యగశ్చ-ఏవంకాలోప్యనుమితః- విభురుత్పత్త్యాదిషుదక్షః-స్వతోవ్యక్తః-భగవానితిహరేశ్శక్తిఃసంస్థానంపరమాణ్వాద్యవస్థా- తస్యాభుక్తిఃప్రాప్తిః-తథావ్యక్తభుక్ వ్యక్తంభుక్తేవ్యాప్నోతి-పరిచ్ఛిన్నత్తీతి తథా॥౩॥ఏతదేవప్రపంచయతిసఇత్యాదినా- సతఃప్రపంచస్య-పరమాణుతాంపరమాణ్వవస్థాం - యోభుంక్తేసకాలః పరమాణుః-తస్యైవప్రపంచస్యవిశేషంసాకల్యం-యోభుఙ్క్తే-సపరమోమహాన్ సంవత్సరాతిరిక్తఃకాలః-తస్యైవయుగమన్వంతరాదిక్రమేణద్విపరార్థాంతత్వమితితథాపంచమేసూర్యగత్యైవకాలాదివిభాగంవక్ష్యతి ॥ ౪ ॥ ఇదానీం ద్వ్యణుకాదిలక్షణపూర్వకంమధ్యమకాలావస్థాఃకథయతి॥ అణురితి ॥ ద్వౌపరమాణూఅణుస్స్యాత్-త్రయోణవస్త్రసరేణుస్స్యాత్-సోసౌత్రసరేణుస్తుప్రత్యక్షఇత్యాహ - గవాక్షప్రవిష్టేష్వర్కరశ్మిష్వవగతోదృష్టస్సన్నతిలఘుత్వేనఖమేవానుపతతి-నతుపృథ్వీమిత్యవధారణార్థః-త్వమేవానుపతన్ గతఇతిపాఠాంతరం-తత్రాపినతుగాం॥౫॥ త్రసరేణ్వితి॥ త్రసరేణోఃత్రికంయోభుంక్తేవ్యాప్నోతిసకాలస్త్రుటిస్స్మృతః త్రుటిరూపఃశతంభాగోయస్మిన్ సవేధః - త్రిభిస్తైర్వేధైర్లవఇతిస్మృతః॥౬॥నిమేషఇతి॥ లవత్రికంత్రిలవః - సనిమేషఇతిజ్ఞేయః- తేత్రయోనిమేషాఃక్షణఇత్యామ్నాతః-పంచక్షణాన్ కాష్ఠామితివిదుః-పంచదశకాష్ఠాఃలఘుతాంవిదుః-లఘుత్వేవలఘుః॥ ౭॥ లఘూనీతి-పంచదశలఘూనినాడికాఘటికాసమామ్నాతా- తేనాడికేద్వేముహూర్తస్సమామ్నాతః- తేషడ్వాసప్తవానృణాంప్రహరస్సమామ్నాతః - సఏవయామః-అయందినస్యరాత్రేశ్చచతుర్థోభాగః-హ్రాసేషణ్ణాడికాఃవృద్ధౌసప్త - సంధ్యాముహూర్తద్వయంవినేతిజ్ఞాతం-తత్రాపినియమాభావోశబ్దః-ప్రత్యహంతద్భేదాసంగణయితుమశక్యత్వాత్॥ ౮॥ నాడికాయాఉన్మానమాహ॥ ద్వాదశేతి॥ఉన్మీయతేనేనేత్యున్మానంప్రాప్రమిత్యర్థః-తత్తుషట్పలతామ్రరచితం పంచగుంజోమాషః - చతుర్భిస్స్వర్ణమయమాషైశ్చతురంగులైశ్చతురంగుళాయామశలాకారూపేణరచితైస్తైః కృతమూలచ్ఛిద్రంతేనఛిద్రేణయావత్ప్రస్థపరిమితజలమంతఃప్రవిశతి తేనచప్లుతం మగ్నంచభవతితావత్కాలోనాడికా - అత్రపలచ్ఛిద్రయోరాధిక్యేశీఘ్రంనిమజ్జేత్-అల్పత్వేవిళంబేనేతి-పలశలాకయోర్నియమఃకృతః॥ ౯ ॥ యామాఇతి ॥ చత్వారశ్చత్వారశ్చయామామర్త్యానామహనీ-అహోరాత్రేఇత్యర్థః॥౧౦॥తయోరితి॥ తయోఃశుక్లకృష్ణయోః - పక్షయోఃసముచ్చయోమాసః-తత్పితౄణామహర్నిశం అహశ్శుక్లో రాత్రిఃకృష్ణఇత్యర్థః-తౌద్వౌమాసౌఋతుః-షట్షణ్మాసాః - అయనందక్షిణం-షణ్మాసాః-ఉత్తరమయనంచదివఇత్యస్యోత్తరేణాన్వయః॥౧౧॥అయనేఇతి॥దివఇతిలోకోపాదానం- దేవానాముపలక్షణం-అతోదివఇత్యస్యదేవానామిత్యర్థః-ద్వేఅయనే-దేవానామహనీఅహోరాత్రేప్రాహుః - ద్వాదశమాసాం

> యతః॥ ౧॥సతఏవపదార్థస్యస్వరూపావస్థితస్యయత్। కైవల్యంపరమంమహానవిశేషోనిరంతరః॥౨॥ఏవంకాలోప్యనుమితస్సౌక్ష్మ్యేస్థౌల్యేచసత్తమ। సంస్థానభుక్త్యాభగవానవ్యక్తో వ్యక్తభుగ్విభుః॥౩॥ సకాలఃపరమాణుర్వైయోభుంక్తేపరమాణుతామ్।సతోవిశేషభుగ్యస్తుసకాలఃపరమోమహాన్ ॥ ౪॥ అణుర్ద్వౌపరమాణూస్యాత్త్రసరేణుస్త్రయోణవః।జాలార్కరశ్మ్యనుగతఃఖమేవానుపతన్నగాత్॥౫॥ త్రసరేణుత్రికంభుంక్తేయఃకాలస్సత్రుటిస్స్మృతః।శతభాగస్తువేధస్స్యాత్తైస్త్రిభిస్తులవస్స్మృతః॥౬॥నిమేషస్త్రిలవోజ్ఞేయఆమ్నాతస్తేత్రయఃక్షణః।క్షణాన్ పంచవిదుఃకాష్ఠాంలఘుతాందశపంచచ॥౭॥ లఘూనివైసమామ్నాతాదశపంచచనాడికా। తేద్వేముహూర్తఃప్రహరఃషడ్యామస్సప్తవానృణామ్॥౮॥ ద్వాదశార్ధపలోన్మానంచతుర్భిశ్చతురంగులైః।స్వర్ణమాషైఃకృతచ్ఛిద్రంయావత్ప్రస్థజలప్లుతమ్॥ ౯॥ యామాశ్చత్వారశ్చత్వారోమర్త్యానామహనీఉభే। పక్షఃపంచదశాహానిశుక్లఃకృష్ణశ్చమానద॥౧౦॥ తయోస్సముచ్చయోమాసఃపితౄణాంతదహర్నిశమ్।ద్వౌతావృతుష్షడయనందక్షిణంచోత్తరందివః॥౧౧॥ అయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వత్సరస్స్మృతః-సంవత్సరశతంనృణాంపరమాయురితినిశ్చయః॥౧౨॥అనేనక్రమేణాసౌసూర్యోనిత్యమాయుఃక్షపయతీత్యాహ॥గ్రహేతి॥గ్రహాశ్చంద్రాదయః ఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని - తారాఅన్యానినక్షత్రాణితదుపలక్షితంయత్తారాచక్రం-తత్రస్థితోనిమిషః-కాలాత్మావిభురీశ్వరస్సూర్యః-జగద్ద్వాదశరాశ్యాత్మకంభువనకోశంపర్యేతిపర్యటతి-కేన- పరమాణ్వాదినా-సంవత్సరావసానేన॥౧౩॥సంవత్సరాదిభేదశ్చసౌరబార్హస్పత్యసావనచాంద్రనాక్షత్రభేదేన- ద్రష్టవ్యఇత్యాహ॥సంవత్సరఇతి॥అత్రాక్షరాధిక్యమార్షం-హేవిదురప్రభాష్యతేఏవముచ్యతె కెచిత్తునరేవమాహుః-యదాశుక్లప్రతిపదిసంక్రాంతిర్భవతి-తదాసౌరచాంద్రయోర్మాసయోర్యుగపదుపక్రమోభవతి-తతస్సౌరమానేనవర్షేషష్టిదినానివర్ధంతేచాంద్రమానేనషడ్రిసంతీతి - ద్వాదశదినవ్యవధానాదుభయోరగ్రేపశ్చాద్భాగోభవతి-ఏవంపంచవర్షాణిగచ్ఛంతి తన్మధ్యేద్వౌమలమాసౌభవతః-పునశ్చషష్ఠసంవత్సరోభవతీతి॥౧౪॥ఏవంభూతః-కాలాత్మానిత్యమప్రమత్తైఃపూజనీయఇత్యాహ॥యఇతి॥సృజ్యంకార్యం-అంకురాది-తద్విషయాంబీజాదీనాంశక్తిం - కాలాఖ్యయాకాలరూపయా-స్వశక్త్యాఉరుధాబహుధా-ఉచ్ఛ్వసయన్ కార్యాభిముఖీకుర్వన్ - కించసకామానాం-గుణమయంస్వర్గాదిఫలం-క్రతుభిర్వితన్వన్విస్తారయన్ - యోభూతభేదఃమహాభూతవిశేషస్తేజోమండలరూపస్సూర్యః-పుంసఃపురుషస్య-అభ్రిమాయ-భ్రిమో మోహస్తన్నివృత్తయె-దివ్యంతరిక్షే ధావతిఆయురాదివ్యయేనవిషయాసక్తింనివర్తయతీత్యర్థః-వత్సరపంచకప్రవర్తకాయ-తస్మైబలింపూజాంకురుత-నమఃప్రధానకంభక్త్యాసహోపాస్తింకురుతేత్యర్థః॥౧౫॥పిత్ర్యే

నేఅహనీప్రాహుర్వత్సరోద్వాదశస్మృతః।సంవత్సరశతంనృణాంపరమాయుర్నిరూపితం॥౧౨॥గ్రహర్క్షతారాచక్రస్థఃపరమాణ్వాదినాజగత్।సంవత్సరావసానేనపర్యేత్యనిమిషోవిభుః॥౧౩॥సంవత్సరఃపరివత్సరఇడావత్సరఏవచ॥అనువత్సరో*వత్సరశ్చవిదురైవంప్రభాష్యతే॥౧౪॥యస్సృజ్యశక్తిమురుధోచ్ఛ్వసయన్స్వశక్త్యాపుంసోభ్రిమాయదివిధావతిభూతభేదః। కాలాఖ్యయాగుణమయంక్రతుభిర్వితన్వంస్తస్మైబలింకురుతవత్సరపంచకాయ॥౧౫॥విదురః॥ పితృదేవమనుష్యాణామాయుర్మానమిదంస్మృతమ్।పరేషాంగతిమావక్ష్వయేస్యుఃకల్పాద్బహిర్విదః॥ భగవాన్వేదకాలస్యగతింభగవతోనను।విశ్వంవిచక్షతేధీరాయోగరాద్ధేనచక్షుషా॥౧౬॥మైత్రేయః॥ కృతంత్రేతాద్వాపరశ్చకలిశ్చేతిచతుర్యుగమ్।దివ్యైర్ద్వాదశభిర్వర్షైస్సావధానంనిరూపితమ్॥౧౭॥చత్వారిత్రీణిద్వేచైకంకృతాదిషుయథాక్రమమ్।సంఖ్యాతానిసహస్రాణిద్విగుణానిశతానిచ॥౧౮॥ సంధ్యాసంధ్యాంశయోరంతర్యస్తస్సగోదయత్రాలయః।తమేవాహుర్యుగంతద్జ్ఞాయత్రధర్మోవిధీయతే॥ ౨౦॥ ధర్మశ్చతుష్పాన్మనుజాన్కృతేసమనువర్తతే

దేవేతి॥పిత్రాదీనాంపరమిదమాయుః-ఇదంస్వస్వమానేనవర్షశతమాయుర్మానంస్మృతం-ప్రత్యహంకల్పయ్యతేసృజ్యతఇతికల్పః-త్రైలోక్యం-తస్మాద్బాహ్యాఃవిదోజ్ఞానినః- తేషాంపరేషాం॥ ౧౬॥ భగవానితి॥ భగవదూర్ఱ్పిభగవాన్భగవతఃకాలస్యగతింవేదనను-తథాహి-దివ్యైర్ద్వాదశభిర్వర్షసహస్రైరిత్యాద్యుత్తరశ్లోకసముదాయాత్ జ్ఞాతవ్యంవైరవధీయతె- తేధీరాః-యోగరాద్ధేనయోగసంసిద్ధేన-చక్షుషావిశ్వంవిచక్షతేపశ్యంతి॥౧౭॥కృతమితి॥కృతద్వాపరయోఃక్లీబత్వం-త్రేతాయాః స్త్రీత్వం-కలేఃపుంస్త్వం-చతుర్యుగద్వాదశభిఃదివ్యసంవత్సరైః నిరూప్యతెనిశ్చీయతఇతినిరూపితం ౧౮॥చత్వారీతి॥ కృతత్రేతాద్వాపరకలిషు-యథాక్రమంచత్వారిత్రీణి- ద్వేచైకందివ్యవర్షసహస్రాణితత్తత్ ద్విగుణానిశతానిచసంఖ్యాతాని-అయమర్థః. కృతేచత్వారి సాహస్రాణ్యష్టౌశతానిచ - త్రేతాయాంత్రీణిసహస్రాణిషట్ఛతాని-ద్వాపరేద్వేసహస్రేచత్వారిశతానిచ.కలౌసహస్రంద్వేశతేచ-ఏవంవర్షాణినిరూపితానీతి॥౧౯॥ సంధ్యేతి॥శతసంఖ్యయానిర్దిష్టానాంవర్షాణాంమధ్యే-అర్ధంప్రతియుగం-సంధ్యాయాంసంఖ్యాతం-అర్ధంతుసంధ్యాంశేసంఖ్యాతమితిచమంతవ్యం-యుగస్యాదౌసంధ్యా-అంతేతుసంధ్యాంశఃతయోరంతరంతరామధ్యఇత్యర్థః - యుగస్వరూపంవేదితవ్యమిత్యాహుః-సంధ్యాసంధ్యాంశయోర్విశేషమాహ-యతస్సర్గోదయత్రాలయఇతి-తత్తద్యుగేనకర్మకృతఫలోపభోగినాంచప్రాణినాంయతోయత్ర-సర్గఉత్పత్తిః-సాయుగస్యసంధ్యా-తెషాంయతోయత్ర-లయోనాశః. ససంధ్యాంశఇతి॥తన్మధ్యపతితయుగస్యవిశేషమాహ-యత్రధర్మోవిధీయతఇతి-యత్రగవాలంభనాదిధర్మవిశేషావిధీయతె-తద్జ్ఞాఃతదభిజ్ఞాః-తమేవయుగమాహుః-సాధారణధర్మస్తుసంధ్యాసంధ్యాంశయోరప్యస్త్యేవ॥ ౨౦॥ధర్మఇతి॥చతుష్పాత్సంపూర్ణఃకృతేకృతయుగే-సమ్యగనువర్తతె-సఏవధర్మః-అన్యేషుత్రేతాదిషు-పాదేనవ్యేతిహ్రసతి - కేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హా నేన-వర్ధతావర్ధమానేన-అధర్మేణ హేతునా-ఏతచ్చస్వరూపకథనమాత్రం-వైరాగ్యార్థంనతుధర్మసంకోచార్థం॥
౨౧ ॥ త్రైలోక్యాదితి ॥ త్రైలోక్యాత్ త్రిలోక్యాబహిఃమహర్లోకప్రభృత్యాబ్రహ్మణోబ్రహ్మలోకమభివ్యాప్య-
చతుర్యుగసహస్రమేకందినం - తావత్యేవనిశాయద్యస్యాంనిశాయాంవిశ్వసృట్ బ్రహ్మా-నిమీలతిస్వపితి॥ ౨౨॥ తత్రద
నస్థితిమాహ॥సార్ధైశ్చతుర్భిః॥నిశేతి॥నిశావసానేప్రారబ్ధోలోకానాంకల్పఃక్లృప్తిః - భగవతోబ్రహ్మణోయావద్దినం
తావచ్చతుర్దశమనూన్ భుంజన్ పాలయన్-వ్యాప్నువన్ సన్నిత్యర్థఃఅన్వనుస్యూతం- ప్రవర్తతేస్వంస్వంకాలం- మను
ర్భుఙ్క్తేసాధికాంహ్యేకసప్తతిం-ఏకోమనుః-కించిదధికాంయుగానామేకసప్తతిం॥ ౨౩॥ మన్వితి॥తద్వంశ్యాఃపృథివీపా
లకాఃతచ్ఛబ్దేనమనవఃపరామృశ్యంతే - తేరాజానస్తుక్రమశోభవంతి-ఋషయస్సప్తఋష్యాదయః-సురాఃవసురుద్రా
దయః-సురేశాఇంద్రాదయశ్చ-తాన్ ఇంద్రాదీననువర్తంతే - యెగంధర్వాదయస్తేపితుయుగపత్సమకాలమేవభవంతి॥
౨౪॥ఏషఇతి॥త్రైలోక్యంవర్ధయతీతిత్రైలోక్యవర్ధనః - బ్రాహ్మఃఏషఃదైనందినస్సర్గఃప్రతిదినంప్రవృత్తోదైనందినః-
యత్రసర్గేతిర్యగాదీనాంసంభవః॥ ౨౫॥ మన్వంతరేష్వితి॥సత్త్వంసత్త్వగుణంబిభ్రత్-స్వమూర్తిభిర్మన్వంతరావ
తారైఃమన్వాదిభిర్ద్వారభూతైః రావిష్కృతపురుషభావస్సన్.విశ్వమవతిరక్షతి-ఉదితపూరుషఇతివాపాఠః॥ ౨౬॥ రా
త్రిగతాంస్థితిమాహ॥తమోమాత్రమితి॥ తమసోమాత్రంలేశం - ప్రతిసంరుద్ధః-ప్రత్యాహృతోవిక్రమోయేన-అనుగ

తే।సఏవాన్యేష్వధర్మేణవ్యేతిపాదేనవర్ధతా॥౨౧॥త్రైలోక్యాద్యుగసాహస్రంబహిరాబ్రహ్మణో
దినమ్।తావత్యేవనిశాతాతయన్నిమీలతివిశ్వసృట్॥౨౨॥నిశావసానఆరబ్ధోలోకకల్పోనువర్తతే।యా
వద్దినంభగవతోమనూన్భుంజంశ్చతుర్దశ।స్వంస్వంకాలంమనుర్భుఙ్క్తేసాధికాహ్యేకసప్తతిం॥౨౩॥ మన్వంత
రేషుక్రమశఃతద్వంశ్యాఋషయస్సురాః।భవంతిచైవయుగపత్సురేశాశ్చానుయేచతాన్॥౨౪॥ ఏషదై
నందినస్సర్గోబ్రాహ్మస్త్రైలోక్యవర్ధనః।తిర్యఙ్నృపితృదేవానాంసంభవోయత్రకర్మభిః॥౨౫॥ మన్వం
తరేషుభగవాన్బిభ్రత్సత్త్వంస్వమూర్తిభిః।మన్వాదిభిరిదంవిశ్వమవత్యుదితపౌరుషః॥౨౬॥ తమోమా
త్రముపాదాయప్రతిసంరుద్ధవిక్రమః । కాలేనానుగతాశేషఆస్తేతూష్ణీందినాత్యయే॥౨౭॥తమేవాన్వ
పిధీయంతలోకాభూరాదయస్త్రయః।నిశాయామనువృత్తాయాంనిర్ముక్తశశిభాస్కరమ్॥౨౮॥త్రిలో
క్యాందహ్యమానాయాంశక్త్యాసంకర్షణాగ్నినా।యాంత్యూష్మణామహర్లోకాజ్జనంభృగ్వాదయోర్దితాః
౨౯॥తావత్త్రిభువనంసద్యఃకల్పాంతైధితసింధవః।ప్లావయంత్యుత్కటాటోపచండవాతేరితోర్మయః॥
౩౦॥అంతస్సతస్మిన్సలిలఆస్తేనంతాసనోహరిః।యోగనిద్రానిమీలితాక్షస్స్తూయమానోజనాలయైః॥౩౧॥
ఏవంవిధైరహోరాత్రైఃకాలగత్యోపలక్షితైః।అపక్షీణమివాస్యాసిపరమాయుర్వయశ్శతమ్॥౩౨॥య
దర్ధమాయుషస్తస్యపరార్ధమభిధీయతే।పూర్వఃపరార్ధోతిక్రాన్తోహ్యపరోద్యప్రవర్తతే॥౩౩॥పూర్వ
స్యాదౌ పరార్ధస్యబ్రాహ్మోనామమహానభూత్ । కల్పోయత్రాభవద్బ్రహ్మా శబ్దబ్రహ్మేతియం
విదుః॥ ౩౪॥ తస్యైవచాంతేకల్పోభూద్యంపాద్మమభిచక్షతే। యద్ధరేర్నాభిసరసఆసీల్లోకసరోరు

తమనుప్రవిష్టమశేషంయస్మిన్॥౨౭॥తదేవస్పష్టయతి॥తమితి॥అన్వపిధీయంతఇతికర్మకర్తరిప్రయోగః-తిరోహితాభవ
న్తీత్యర్థః-కథంనిర్ముక్తోరహితశ్శశిభాస్కరశ్చయథాభవతితథా॥౨౮॥త్రిలోక్యామితి॥భగవచ్ఛక్తిరూపోయస్సంకర్ష
ణముఖాగ్నిః-తేనత్రిలోక్యాందహ్యమానాయాం-ఋషిప్రభృతయః ఊష్మణాఅర్దితాస్సంతోమహర్లోకాజ్జనలోకం
యాంతి॥౨౯॥తావదితి॥ఉత్కటఃఆటోపఃక్షోభోయేషాంతేచ చండవాతేరితాశ్చోర్మయః-కల్పాంతేనైధితాస్సింధవస్స
ముద్రాః-ప్లావయంతి॥౩౦॥అంతరితి॥జనలోకఆలయోయేషాంతైః॥౩౧॥ లోకాంతరవైరాగ్యార్థమాహ ॥ ఏవంవిధై
రితి॥ఏవంవిధైరహోరాత్రైః-వర్షశతంసర్వేషాంప్రాణినామాయుషఃపరమధికమస్యబ్రహ్మణోపి యదాయుస్తదప్య
పక్షీణంఅపక్షీణమివేతిలోకోక్తిఃగతప్రాయమిత్యర్థః॥౩౨॥ తదేవాహ॥ యదితి॥ అతిక్రాంతః వర్తతఇతివాపాఠః॥
౩౩॥ పూర్వస్యేతి ॥ పూర్వస్యప్రథమస్య పరార్ధస్యబ్రాహ్మోనామ మహాన్ కల్పోభూత్ - యంశబ్దబ్రహ్మేతి
విదుః-సయత్రయస్మిన్ కల్పేభవత్సముద్భూతఃసబ్రాహ్మఇతి॥౩౪॥తస్యేతి॥ తస్యప్రథమస్యపరార్ధస్యాంతేనకల్పోభూ
త్-యంపాద్మమితిప్రచక్షతే-పాద్మేహేతుః॥యద్ధరేరితి॥నాభిరేవసరస్తస్మాల్లోపఏవసరోరుహం - యద్వాసరోరు
హాకారోలోకఃసరోరుహసదృశోవా - ఆసీదుత్పన్నఇతియద్యస్మాత్తస్మాదితి ॥ కల్పేక్షణే ప్రథమపరార్ధాద్యంత్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దినేత్ర పరిగణితే భవతః-నతుతన్మధ్యపతితాని-అత్రప్రయోజనాభావాత్॥౪౫॥ అయమితి ॥ యత్రేత్యయంతుద్వితీయ స్యాదాకథితః-అస్యాప్యుపాదానం ప్రయోజనార్థం॥౩౬॥ తదేవంకాలేననిమిత్తేన - సృజ్యానామాయుఃపరిణామముక్త్వా-కాలవిచ్ఛేదరహితత్వమాహ॥పంచభిః॥కాలఇతి॥బ్రహ్మణః పరమాయుర్భూతోయంకాలః - అవ్యాకృతస్య కార్యోపాధిశూన్యస్య-అతఏవానంతస్యానాదేశ్చ-జగదాత్మనోజగత్కారణస్య-భగవతః కేవలం-నిమేషఉపచర్యతేఽ త్వనేనాతిక్రమేణాయుర్గణనంతస్యేత్యవ్యాకృతాదివిశేషణం॥౩౭॥ భగవతఃపరిచ్ఛేదేకాలస్యాసామర్థ్యమిత్యుక్త్వా తదుత్పత్తివిచ్ఛేదయోఃకాలస్యాసామర్థ్యమాహ॥కాలఇతి॥కాలోయమీశ్వరస్సమర్థోపి - భూమ్నఃపరిపూర్ణస్యేశితుఃనైవప్రభుర్నసమర్థః-యతోధామమానినాం దేహగేహాద్యభిమానినామేవేశ్వరః॥౩౮॥ యద్భూమ్న ఇత్యుక్తంతత్ప్రపంచయన్నాహ॥వికారైరితి॥షోడశభిర్వికారైర్యుక్తస్సహితః తైరారబ్ధఇత్యర్థః- పంచాశత్కోటియోజనవిస్తృతఃఅండకోశః॥౩౯॥దశేతి॥ప్రమాణాద్దశగుణముత్తరోత్తరాధిక్యంయేషు తైర్విశేషాదిభిస్సప్తభిర్బహిరావృతఃఅండకోశఃయత్రయస్మిన్ప్రవిష్టః-పరమాణువల్లక్ష్యతే-తదక్షరంబ్రహ్మేత్యాహుః-నకేవలమయమేవ - కింత్వన్యేపికోటిశోండరాశయః-యత్రాంతర్గతాస్సంతః-పరమాణువల్లక్ష్యంతే॥౪౦॥ తదితి ॥ సర్వేషాంకారణానాంకారణంమహాత్మనః

హామ్॥౩౫॥అయంతుప్రథమఃకల్పోద్వితీయస్యాపిభారత। వారాహఇతివిఖ్యాతోయత్రాసీత్సూకరోహరిః॥౩౬॥కాలోయంద్విపరార్ధాఖ్యోనిమేషఉపచర్యతే।అవ్యాకృతస్యానంతస్యహ్యనాదేర్జగదాత్మనః॥౩౭॥కాలోయంపరమాణ్వాదిద్విపరార్ధాంతఈశ్వరః।నైవేశితుఃప్రభుర్భూమ్నఈశ్వరోధామమానినామ్॥౩౮॥వికారైష్షోడశైర్యుక్తోవిశేషాదిభిరావృతః।అండకోశోబహిరయంపంచాశత్కోటివిస్తృతః౩౯॥ దశోత్తరాధికైర్యత్రప్రవిష్టఃపరమాణువత్ । లక్ష్యంతేంతర్గతాశ్చాన్యేకోటిశోహ్యండరాశయః॥౪౦॥తదాహురక్షరంబ్రహ్మసర్వకారణకారణమ్। విష్ణోర్ధామపరంసాక్షాత్పురుషస్యమహాత్మనః

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః. ....

మైత్రేయః॥ఇతితేవర్ణితఃక్షత్తఃకాలాఖ్యఃపరమాత్మనః। మహిమావేదగర్భోథయథాస్రాక్షీన్నిబోధమే॥౧॥ససర్జాగ్రేంధతామిస్రమథతామిస్రమాదికృత్॥ మహామోహంచమోహంచతమశ్చాజ్ఞానవృత్తయః॥౨॥దృష్ట్వాపాపీయసీంసృష్టింనాత్మానంబహ్వమన్యత।భగవద్ధ్యానపూతేనమనసాన్యాంస్తతోసృజత్॥౩॥సనకంచసనందంచసనాతనమథాత్మభూః। సనత్కుమారంచమునీన్నిష్క్రియానూర్ధ్వరేతసః॥౪॥తాన్బభాషేస్వభూఃపుత్రాన్ప్రజాస్సృజతపుత్రకాః । తేనైచ్ఛన్మోక్షధర్మాణోవాసుదేవపరాయణాః॥౫॥సోవధ్యాతస్సుతైరేవంప్రత్యాఖ్యాతానుశాసనైః। క్రోధందుర్విషహంజాతంనియంతు

పురుషస్యవిష్ణోః ధామస్వరూపమక్షరంబ్రహ్మేత్యాహుః॥౪౧॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ద్వాదశేతుకుమారాదిమనస్సర్గోథహ్యమైథునాత్।కాయద్వైధేనయానస్తుమనుసర్గోనువర్ణ్యతే॥ససర్జేతి॥ఆదికృద్బ్రహ్మా-అగ్రేపూర్వస్సృష్టా-ప్రథమమవిద్యావృత్తీః-ససర్జ- తత్రతమోనామస్వరూపాప్రకాశః - మోహోదేహాద్యహంబుద్ధిః-మహామోహోవిషయభోగేచ్ఛా- తామిస్రఃతత్ప్రతిఘాతేక్రోధః - అంధతామిస్రఃతన్నాశేఅహమేవ మృతోస్మీతిబుద్ధిః-తథైవోక్తంవైష్ణవే॥శ్లో॥తమోవివేకోమోహస్స్యాదంతఃకరణవిభ్రమః । మహామోహస్తువిజ్ఞేయోగ్రామ్యభోగసుఖైషణా॥ మరణంహ్యంధతామిస్రంతామిస్రఃక్రోధఉచ్యతే । అవిద్యాపంచపర్వైషాప్రాదుర్భూతామహాత్మనఇతి॥పాతంజలేప్యేతఏవోక్తాః-అవిద్యాస్మితారాగద్వేషాభినివేశాఃపంచక్లేశాఇతి- శ్రీవిష్ణుస్వామిప్రోక్తావా-అజ్ఞానవిపర్యాసభేదభయశోకాః-తదుక్తంశ్లో॥స్వాదృగుత్థవిపర్యాసభవభేదజభీశుచః । యన్మాయయాజుషన్నాస్తేతంన్నృసింహమహంభజఇతి॥౨॥ దృష్ట్వేతి॥ బహ్వమన్యతవరమిత్యాత్మానం నాభ్యనందత్॥౩॥సనకమితి॥మనసాసనకాదీన్-యద్యపిప్రతికల్పం-సనకాదిసృష్టిర్నాస్తి-తథాపిబ్రహ్మసర్గత్వాదిహోచ్యతే - వస్తుతస్తుముఖ్యసర్గాదయఏవ-ప్రతికల్పంభవంతి-సనకాదయస్తుబ్రహ్మకల్పసృష్టాఏవానువర్తంతే॥౪॥తానితి॥స్వభూఃబ్రహ్మా- మోక్షసాధనభూతాధర్మాయేషాంతఇతిమధ్యమపదలోపిసమాసః॥సూ॥ధర్మాదనిచ్కేవలాదిత్యనిచ్ప్రత్యయః॥౫॥ సఇతి॥ అవధ్యాతోవ

౩౯। *షోడశభిరితివక్తవ్యేషోడశైరితిప్రయోగఆర్షః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞాతః-ప్రత్యాఖ్యాతమనంగీకృతంఅనుశాసనంయైః॥౬॥ధియేతి॥సచాసౌమన్యుశ్చేతిమన్యుః॥౭॥యతేది॥బాలకఃశిశురివ॥
౧౦॥హృదితి॥అగ్రేపూర్వమేవమయాకృతాని॥౧౨॥ గృహాణేతి॥ సయోషణఃసస్త్రీకః - ఏభిస్థానైర్నామభిశ్చయుక్తః॥
౧౪॥ఇతీతి॥సత్త్వంబలంఆకృతిఃనీలలోహితతా-స్వభావస్తీవ్రతా. తేన॥౧౫॥రుద్రాణామితి॥ రుద్రాణాంయూథానిదృ
ష్ట్వా-బ్రహ్మా॥౧౬॥అలమితి॥ఉల్బణైస్సహ్యైః॥౧౭॥తపఇతి॥యథాపూర్వంకల్పానుగోఘేన-సృష్టాసృక్ష్యతి॥౧౮॥ హృదీ
తి॥అధరదచ్ఛదాత్ అధరోష్ఠాత్॥౨౬॥దేహాంతరేణకృతంసర్గంవక్తుంతద్దేహత్యాగేకారణమాహ॥వాచమితి॥నియన్తు

ముపచక్రమే॥౭॥ధియానిగృహ్యమాణోఽపిభ్రువోర్మధ్యాత్ప్రజాపతేః। సద్యోఽజాయతతన్మన్యుఃకుమా
రోనీలలోహితః॥౮॥సవైరురోదదేవానాంపూర్వజోభగవాన్భవః। నామానికురుమేధాతఃస్థానానిచ
జగద్గురో॥ ఇతితస్యవచఃపాద్మోభగవాన్పరిపాలయన్। అభ్యధాద్భద్రయావాచామారోదీస్తత్కరో
మితే॥౯॥ యదరోదీస్సురశ్రేష్ఠసోద్వేగఇవబాలకః। తతస్త్వామభిధాస్యంతినామ్నారుద్రఇతిప్రజాః॥
౧౦॥హృదింద్రియాణ్యసుర్వ్యోమవాయురగ్నిర్జలంమహీ। సూర్యశ్చంద్రస్తపశ్చైవస్థానాన్యగ్రేకృ
తానితే॥౧౧॥మన్యుర్మనుర్మహాకాలోమహాన్శివఋతధ్వజః। ఉరురేతాభవఃకాలోవామదేవోధృత
వ్రతః॥౧౨॥ధీర్వృత్తిరశనోమాచనియుత్సర్పిరిళాంబికా। ఇరావతీసుధాదీక్షారుద్రాణ్యోరుద్రతేస్త్రి
యః॥౧౩॥గృహాణైతానినామానిస్థానానిచసయోషణః। ఏభిస్సృజప్రజాబహ్వీఃప్రజానామసియత్ప
తిః॥౧౪॥ఇత్యాదిష్టస్సగురుణాభగవాన్నీలలోహితః।సత్త్వాకృతిస్వభావేనససర్జాత్మసమాఃప్రజాః॥
౧౫॥రుద్రాణాంరుద్రసృష్టానాంసమంతాద్గ్రసతాంజగత్। నిశామ్యాసంఖ్యశోయూథాన్ప్రజాపతిర
శంకత॥౧౬॥అలంప్రజాభిస్సృష్టాభిరీదృశీభిస్సురోత్తమ।యాభిస్సహదహంతీభిర్దిశశ్చక్షుర్భిరుల్బణైః॥
౧౭॥ తపఆతిష్ఠభద్రంతేసర్వభూతసుఖావహమ్। తపసైవయథాపూర్వంస్రష్టావిశ్వమిదంభవాన్॥
౧౮॥తపసైవపరంజ్యోతిర్భగవంతమధోక్షజమ్। సర్వభూతగుహావాసమంజసావిందతేపుమాన్॥౧౯॥
మైత్రేయః॥ఏవమాత్మభువాదిష్టఃపరిక్రమ్యగిరాంపతిమ్। బాఢమిత్యముమామంత్ర్యవివేశతపసేవనమ్॥
౨౦॥అథాభిధ్యాయతస్సర్గందశపుత్రాఃప్రజజ్ఞిరే। భగవచ్ఛక్తియుక్తస్యలోకసంతానహేతవః॥౨౧॥
మరీచిరత్ర్యంగిరసౌపులస్త్యఃపులహఃక్రతుః।భృగుర్వసిష్ఠోదక్షశ్చదశమస్తత్రనారదః॥ ౨౨॥ ఉత్సంగా
న్నారదోజజ్ఞేదక్షోఽంగుష్ఠాత్స్వయంభువః।ప్రాణాద్వసిష్ఠస్సంభూతోభృగుస్త్వచికరాత్క్రతుః॥౨౩॥
పులహోనాభితోజజ్ఞేపులస్త్యఃకర్ణయోరృషిః। అంగిరాముఖతోఽక్ష్ణోఽత్రిర్మరీచిర్మనసోఽభవత్॥౨౪॥
ధర్మస్స్తనాద్దక్షిణతోయత్రనారాయణస్స్వయమ్।అధర్మఃపృష్ఠతోయస్మాన్మృత్యుర్లోకభయంకరః॥
౨౫॥హృదికామోభ్రువఃక్రోధోలోభశ్చాధరదచ్ఛదాత్।ఆస్యాద్వాక్సింధవోమేఢ్రాన్నిరృతిః* పా
యోరఘాశ్రయః॥౨౬॥ఛాయాయాఃకర్దమోజజ్ఞేదేవహూత్యాఃపతిఃప్రభుః। మనసోదేహతశ్చేదం
జజ్ఞేవిశ్వకృతోజగత్॥౨౭॥వాచందుహితరంతన్వీంస్వయంభూర్హరతీంమనః। అకామాంచకమేక్షత్త
స్సకామఇతినశ్శ్రుతమ్॥౨౮॥తమధర్మేకృతమతింవిలోక్యపితరంసుతాః। మరీచిముఖ్యామునయోవిస్రం
భాత్ప్రత్యబోధయన్॥౨౯॥నైతత్పూర్వైఃకృతంత్వద్యనకరిష్యంతిచాపరే। యస్త్వందుహితరం
గచ్ఛేదనిగృహ్యాంగజంవిభుః॥౩౦॥ తేజీయసామపిహ్యేతన్నసుశ్లోక్యంజగద్గురో।యద్వృత్తమనుతిష్ఠన్
వైలోకఃక్షేమాయకల్పతే॥౩౧॥తస్మైనమోభగవతేయఇదంస్వేనరోచిషా।ఆత్మస్థంవ్యంజయామాస
సధర్మంపాతుమర్హతి॥౩౨॥సఇత్థంగృణతఃపుత్రాన్పురోదృష్ట్వాప్రజాపతీన్। ప్రజాపతిపతిస్తన్వంత
త్యాజవ్రీడితస్తదా॥౩౩॥తాందిశోజగృహుర్ఘోరాంనీహారంయద్విదుస్తమః। కదాచిద్ధ్యాయతస్స్రష్టు

మితివదన్మహాపురుషేఘదూషణమాత్మనాదృష్టమపిదృష్టమితినవాచ్యమితిసూచయతి॥౨౮॥నేతి॥ త్వత్ త్వత్తోయేపూ
ర్వేబ్రహ్మాణఃతేఽన్యేవతారాఃతైరేవంనకృతం-అంగజంకామం॥౩౦॥తేజీయసామితి॥తేజీయసామితితేజస్వినామపి - సు
శ్లోక్యంసత్కీర్తిప్రదంనభవతి తేషాంయేషాం తేజస్వినాంవృత్తం॥౩౧॥తస్మాఇతి॥రోచిషాప్రకాశేన-ఆత్మస్థంఆత్మవికా
రణే-సూక్ష్మరూపేణస్థితం॥౩౨॥సఇతి॥తన్వంతనుం॥౩౩॥తామితి॥కథంస్రక్ష్యామీత్యభిధ్యాయతఃస్రష్టుఃబ్రహ్మణః - చ
తుస్సంఖ్యాయుక్తాత్-ముఖాత్॥౩౪॥కథమితి॥లోకాన్-జనాన్-సమవేతాన్సుసంగతాన్-వ్యాపారవిశేషయుక్తాన్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చాతుర్హోత్రంచతుర్ణాంహోత్రాదీనాంకర్మయత్-తత్తంత్రంయజ్ఞవిస్తారః-ఉపవేదైర్న్యాయైశ్చసహ - ఆశ్రమా స్తద్వృత్తయశ్చాసృజ॥౩౫॥సఇతి॥ముఖతఃముఖేభ్యః॥౩౬॥చాతుర్హోత్రసృష్టిక్రమమాహ॥ఋగితి॥ శస్త్రంఅప్రగీత మంత్రస్తోత్రంహోతుఃకర్మ- ఇజ్యాఅధ్వర్యోఃకర్మ-స్తుతిఃస్తోమం - స్తుతిఃసంప్రగీతంస్తోత్రం-స్తోమంతదర్థామృక్సముదాయం॥ శ్రు ॥ త్రివృత్స్తోమోభవతీత్యాదివిహితం - ఉద్గాతృప్రయోజ్యంప్రాయశ్చిత్తంబ్రాహ్మం॥ ౩౭ ॥ ఉపవేదక్రమమాహ॥ఆయుర్వేదమితి॥స్థాపత్యంవిశ్వకర్మసాధ్యశాస్త్రం॥౩౮॥కర్మతంత్రక్రమమాహ॥షోడశీతి॥పురీషచయనం - అగ్నిష్టుత్-అగ్నిష్టోమః॥౪౦॥విద్యేతి॥విద్యేతిశౌచం॥ శ్లో ॥ క్షేత్రజ్ఞస్యేశ్వరజ్ఞానాద్విశుద్ధిఃపరమామతేతిస్మృతేః॥ దానమితిదయా॥శ్లో॥ భూతాభయప్రదానస్యకలాంనార్హంతిషోడశీమితివచనాత్॥ఏవంచసతి॥శ్లో॥ తపశ్శౌచందయాసత్యమితిపాదాఃకృతేకృతా ఇతిప్రథమస్కంధోక్తైరవిరోధః॥౪౧॥ బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమేష్వేకైకస్యచాతుర్విధ్యమాహ॥ సావిత్రమిత్యాదినా॥ సావిత్రంబ్రహ్మచర్యం - ఉపనయనాదారభ్యగాయత్రీమధీయానస్యత్రిరాత్రంప్రాజాపత్యం- అత్రఛందోభంగఆర్షః-వ్రతాన్యాచరతః-సంవత్సరంబ్రాహ్మంవేదగ్రహణాంతం-బృహత్ - నైష్ఠికం-వార్తాఅనిషిద్ధకృష్యాదివృత్తిః- సంచయోయాచనాదివృత్తిఃశాలీనం-అయాచితవృత్తిః - శిలోంఛః క్షేత్రపతితకణిశకణసంగ్రహణవృత్తిః-ఏకవచనమార్షం-ఇత్యేతాగృహేవృత్తయఇతి-యద్వా-శిలోంఛ ఇతిద్వంద్వైక్యేనసప్తమీఏవంభేదేసతిగృహ

గ్వేదాఆసంశ్చతుర్ముఖాత్॥౩౪॥కథంస్రక్ష్యామ్యహంలోకాన్సమవేతాన్యథాపురా।చాతుర్హోత్రం
కర్మతంత్రముపవేదనయైస్సహ।ధర్మస్యపాదాశ్చత్వారస్తథైవాశ్రమవృత్తయః॥౩౫॥విదురః॥సవై వి
శ్వసృజామీశోవేదాదీన్ముఖతోసృజత్।యద్యద్యేనాసృజద్దేవస్తన్మేబ్రూహితపోధన॥౩౬॥మైత్రేయః॥
ఋగ్యజుస్సామాథర్వాఖ్యాన్వేదాన్పూర్వాదిభిర్ముఖైః। శస్త్రమిజ్యాంస్తుతిస్తోమంప్రాయశ్చిత్తంవ్య
ధాత్క్రమాత్॥౩౭॥ ఆయుర్వేదంధనుర్వేదంగాంధర్వంవేదమాత్మభూః । స్థాపత్యంచాసృజద్వేదంక్ర
మాత్పూర్వాదిభిర్ముఖైః॥౩౮॥ ఇతిహాసపురాణంచపంచమంవేదమీశ్వరః। సర్వేభ్యఏవవక్త్రేభ్యస్స
సృజేసర్వదర్శనః॥౩౯॥షోడశ్యుక్థౌపూర్వవక్త్రాత్పురీష్యగ్నిష్టుతావథ। అప్తోర్యామాతిరాత్రౌచవాజ
పేయంసగోసవమ్॥౪౦॥విద్యాదానంతపస్సత్యంధర్మస్యేతిపదానిచ। ఆశ్రమాంశ్చయథాసంఖ్యమసృ
జత్సహవృత్తిభిః॥ ౪౧ ॥ సావిత్రం*ప్రాజాపత్యంచబ్రాహ్మంచాథబృహత్తథా।వార్తాసంచయశాలీ
నశిలోంఛ*ఇతివైగృహే॥౪౨॥వైఖానసావాలఖిల్యౌదుంబరాఃఫేనపావనే। న్యాసేకుటీచకఃపూర్వం
బహూదోహంసనిష్క్రియౌ॥౪౩॥ఆన్వీక్షికీత్రయీవార్తాదండనీతిస్తథైవచ। ఏవంవ్యాహృతయశ్చా
సన్ప్రణవోహ్యస్యదహ్రతః॥౪౪॥ తస్యోష్ణిగాసీల్లోమభ్యోగాయత్రీచత్వచోవిభోః । త్రిష్టుప్మాంసా
త్స్నుతోనుష్టుబ్జగత్యస్థ్నఃప్రజాపతేః॥౪౪॥మజ్జాయాఃపఙ్క్తిరుత్పన్నాబృహతీప్రాణతోభవత్। స్పర్శా
స్తస్యాభవజ్జీవఃస్వరోదేహఉదాహృతః॥౪౬॥ఊష్మాణఇంద్రియాణ్యాహురంతస్థాబలమాత్మనః।స్వరా

స్థితాభవంతీత్యర్థః॥౪౭॥వైఖానసాఇతి॥వనస్థాశ్చత్వారః-వైఖానసాః-అకృష్టపచ్యవృత్తయః- వాలఖిల్యాఃనవేన్నలబ్ధేపూర్వసంచితత్యాగినః- ఔదుంబరాఃప్రాతరుత్థాయయాందిశంప్రథమంపశ్యంతితతఆహృతైఃఫలాదిభిర్జీవంతః- ఫేనపాఃస్వయంపతితైఃఫలాదిభిర్జీవంతః-న్యాసేసన్యాసేస్థితాశ్చత్వారఃతత్రపూర్వః కుటీచకఃస్వాశ్రమకర్మప్రధానః- బహూదకఃకర్మోపసర్జనీకృత్యజ్ఞానప్రధానః-హంసోజ్ఞానాభ్యాసనిష్ఠః-నిష్క్రియఃప్రాప్తతత్త్వః-ఏతేసర్వేయథోత్తరంశ్రేష్ఠాః॥౪౩॥న్యాయాదీనాంపూర్వాదిక్రమేణోత్పత్తిమాహ॥ ఆన్వీక్షికీతి॥ ఆన్వీక్షిక్యాద్యామోక్షధర్మకామార్థవిద్యాః ఆన్వీక్షికీఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా-మోక్షఫలా-త్రయీకర్మవిద్యా-స్వర్గాదిఫలపరా- వార్తాకృష్యాదిరూపాజీవనఫలా- దండనీతిరర్థపరా-భూర్భువస్సువరితివ్యస్తాస్తిస్రః-సమస్తాశ్చతుర్థీ-యథాహాశ్వలాయనః-ఏవంవ్యాహృతయః- ప్రోక్తావ్యస్తాస్సమస్తాఇతి-యద్వా-మహఇతిచతుర్థీ-తథాచశ్రుతిః॥భూర్భువస్సువరితివాఏతాస్తిస్రోవ్యాహృతయః- తాసాముహస్మైతాంచతుర్థీం-మాహాచమస్యఃప్రవేదయతే-మహఇతీతిశ్రుత్యుక్తావ్యాహృతయః - దహ్రతఃహృదయాకాశాత్॥౪౪॥తస్యేతి॥స్నుతఃస్నాయుతః॥ శ్రు॥ అనుష్టుప్స్నావానితిశ్రుతేః॥ ౪౫ ॥ మహాకల్పేబ్రహ్మశబ్దబ్రహ్మరూపోభవతీత్యుక్తం-తదేవదర్శయన్వర్ణానాముత్పత్తిమాహసార్ధేన॥మజ్జాయాఇతి॥ స్పర్శాఃకాదివర్గపంచకం-స్వరాఃఅకారాదిః॥౪౬॥ఊష్మాణఇతి॥ఊష్మాణఃశషసహాచతుష్కం-అంతస్థాఃయరలవాః- సప్తస్వరాఃషడ్జాదయః॥ విహారేణక్రీడయా॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౭॥ అత ఏవ శబ్దతనుత్వాద్బ్రహ్మణః-పరమేశ్వరో నిత్యప్రకాశ ఇత్యాహ॥ శబ్దేతి॥ వ్యక్తా వైఖరీ-అవ్యక్తః ప్రణవః - తదా
త్మనః తస్య బ్రహ్మణః పరః పరమేశ్వర ఆభాతి - కీదృశః బ్రహ్మా పరిపూర్ణః అంతః తత్రావ్యక్తాత్మనో బ్రహ్మరూపోఽవితతో భవతి
వ్యక్తాత్మనో నానాశక్త్యుపబృంహితః ఇంద్రాదిరూపో విభాతి॥౪౮॥ తతఇతి॥ యా పూర్వం విసృష్టా సతీ నీహారం తమోభ
వత్-తతోఽపరాం అసిషిద్ధకామః శక్తిం తనుం శబ్దబ్రహ్మతనుస్తు సదాస్త్యేవ - తన్వంతరగ్రహతే కారణమాహ - ఋషీణా
మిత్యాదినా- తేషాం సర్గమవిస్తృతం జ్ఞాత్వా॥౪౯॥ నహీతి॥ యుక్తకృతః యథోచితం కుర్వతః॥౫౧॥ కస్యేతి॥ అత ఏవ కస్య
బ్రహ్మణః ఇదం ద్వైధాభూతం- ఇత్యాశ్చర్యాత్ కాయమద్యాప్యభిచక్షతే॥౫౨॥ య ఇతి॥ యా స్త్రీ సా అస్య మహిషీ॥ ౫౩ ॥
తదేతి॥ ఏధాంబభూవిరే వృద్ధిం ప్రాప్తాః॥౫౪॥ తదేవాహ॥ ఆకూతిమితి ॥ యతః యాసాం సంతతిభిః జగదాపూరితం॥౫౬
ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.................................. ❁

శ్లో॥ త్రయోదశే సిసృక్షాయాం మనౌ రాకస్మికాప్లుతే। ధరాముద్ధర్తుముద్భూతాతో క్రోడాద్దైత్యానసూదనమ్। స ఇతి

స్వప్రతివిహారేణ భవంతి స్మ ప్రజాపతేః॥౪౭॥ శబ్దబ్రహ్మాత్మనస్తాత వ్యక్తావ్యక్తాత్మనః పరః। బ్రహ్మావభాతి వి
తతో నానాశక్త్యుపబృంహితః॥౪౮॥ తతోఽపరాముపాదాయ స సర్గాయ మనో దధే। ఋషీణాం భూరివీర్యా
ణామపి సర్గమవిస్తృతమ్॥౪౯॥ జ్ఞాత్వా తద్ధృదయే భూయశ్చింతయామాస కౌరవ। అహో అద్భుత
మేతన్మే వ్యాపృతస్యాపి నిత్యదా॥౫౦॥ న హ్యేధంతే ప్రజా నూనం దైవమత్ర విఘాతకమ్। ఏవం యుక్తకృ
తస్తస్య దైవం చావేక్షతస్తదా॥౫౧॥ కస్య రూపమభూద్ద్వేధా యత్కాయమభిచక్షతే। తాభ్యాం రూపవి
భాగాభ్యాం మిథునం సమపద్యత॥౫౨॥ యస్తు తత్ర పుమాన్ సోఽభూన్మనుస్స్వాయంభువస్స్వరాట్। స్త్రీ
యాసీచ్ఛతరూపాఖ్యా మహిష్యస్య మహాత్మనః॥౫౩॥ తదా మైథునధర్మేణ ప్రజా హ్యేధాంబభూవిరే। స
చాపి శతరూపాయాం పంచాపత్యాన్యజీజనత్॥౫౪॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ తిస్రః కన్యాశ్చ భారత। ఆ
కూతిర్దేవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితి సత్తమ॥౫౫॥ ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాత్ కర్దమాయ తు మధ్యమామ్।
దక్షాయాదాత్ప్రసూతిం చ యత ఆపూరితం జగత్॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - తృతీయస్కంధే -
ద్వాదశోధ్యాయః ....❁

శ్రీశుకః॥ నిశమ్య వాచం వదతో మునేః పుణ్యతమాం నృప। భూయః పప్రచ్ఛ కౌరవ్యో వాసుదేవకథాదృతః॥
౧॥ విదురః॥ స వై స్వాయంభువస్సమ్రాట్ ప్రియః పుత్రస్స్వయంభువః। ప్రతిలభ్య ప్రియాం పత్నీం కించ
కార తతో మునే॥౨॥ చరితం తస్య రాజర్షేరాదిరాజస్య సత్తమ। బ్రూహి మే శ్రద్దధానాయ విష్వక్సేనాశ్ర
యో హ్యసౌ॥౩॥ శ్రుతస్య పుంసాం సుచిరశ్రమస్య నన్వంజసా సూరిభిరీడితోఽర్థః। యత్తద్గుణానుశ్రవణం
ముకుందపాదారవిందం హృదయేషు యేషామ్॥౪॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి బ్రువాణం విదురం వినీతం సహస్రశీర్ష్ణశ్చ
రణోపధానమ్। ప్రహృష్టరోమా భగవత్కథాయాం ప్రణీయమానో మునిరభ్యచష్ట॥ ౫॥ మైత్రేయః॥
యదా స్వభార్యయా సాకం జాతస్స్వాయంభువో మనుః। ప్రాంజలిః ప్రణతశ్చైవం వేదగర్భమభా
షత॥౬॥ త్వమేకస్సర్వభూతానాం జన్మకృద్వృత్తిదః పితా। తథాపి నః ప్రజానాం తే శుశ్రూషా కేన వా
భవేత్॥౭॥ తద్విధేహి నమస్తుభ్యం కర్మస్వీడ్యాత్మశక్తిషు। యత్కృత్వేహ యశో విష్వగముత్ర చ భవే
దితి॥౮॥ బ్రహ్మా॥ ప్రీతస్తుభ్యమహం తాత స్వస్తి స్తాద్వాం క్షితీశ్వర। యన్నిర్వ్యలీకేన హృదా శాధి మే

స్వాయంభువః పుత్రః తద్దేహాంశత్వాత్॥౨॥ చరితమితి॥ విష్వక్సేనః హరిరేవ ఆశ్రయో యస్య॥ ౩ ॥ అతస్తస్య చరితం శ్రో
తవ్యమిత్యాహ॥ శ్రుతస్యేతి॥ సుచిరం శ్రమో యస్మిన్ తస్య పుంసాం శ్రుతస్య - అధీతవిద్యాజాతస్య అయమేవార్థః-
ఈడితః స్తుతో నను యేషాం హృదయేష్వస్తి- తేషాం భాగవతానాం-గుణానుశ్రవణం॥౪॥ ఇతీతి ॥ సహస్రశీర్ష్ణః శ్రీకృష్ణ
స్య-చరణావుపధీయేతే యస్మిన్- శ్రీకృష్ణః ప్రీత్యా యస్యోత్సంగే చరణౌ ప్రసారయతీత్యర్థః- తమభ్యచష్ట అభ్యభాషత-
ప్రణీయమానః తేన ప్రవర్త్యమానః॥౫॥ త్వమితి॥ త్వమేవైకః పితా సర్వేషాం- యతో జన్మకృత్ - వృత్తిదః పోషకశ్చ త్వ
మేవ-అతస్తవ యద్యప్యస్మదపేక్షా నాస్తి అథాప్యస్మాకం- తే శుశ్రూషా కేన కర్మణా- భవేత్ - తద్విధేహీత్యుత్తరే
ణాన్వయః॥౭॥ తదితి॥ హే ఈడ్య ఆత్మశక్తిషు- అస్మచ్ఛక్త్యుచితకర్మసు మధ్యే-యేన కర్మణా-భవేత్ తద్విధేహి-ఇదం కర్తవ్య
మితి కథయ- యత్కృత్వా- యస్మిన్ కృతే సతి- విష్వక్సర్వత్ర॥౮॥ ప్రీత ఇతి॥ యువాభ్యాం స్వస్తి భద్రం- స్యాద్భూయాత్-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యత్ యతః-మా మాం-శాధిఅనుశిక్షయ-ఇత్యాత్మనాస్వయమేవ-అర్పితంనివేదితం-అతఃప్రీతోస్మి॥౯॥ఏతావతీతి॥అపచితిఃపూజాగృహ్యేతఆజ్ఞేతి శేషః_సనకాదయోనకుర్వంతి-వయంకిమితికరిష్యామఇత్యేవంభూతామత్సరోమేభ్యస్తైః॥౧౦॥సఇతి॥గాంశాసపాలయేత్యర్థః_పురుషంశ్రీహరిం॥౧౧॥పరమితి॥ప్రజాపాలకస్య తే-తుష్టోభవతి ॥ ౧౨॥ ఏషామితి॥ యజ్ఞలింగఃయజ్ఞమూర్తిః. అపగతఃఅర్థోయస్మిన్. కేవలంశ్రమమాత్రమిత్యర్థః-యత్ యస్మాత్ స్వాత్మైవస్వయంనాదృతఃతస్మిన్నతుష్టేస్వార్థస్యైవాసిద్ధేః-సర్వాత్మకత్వాచ్చతస్య॥౧౩॥ఆదేశఇతి॥వర్తేయవర్తిష్యే- హేఅమీవసూదనపాపనాశన. అనుజానీహిఅత్రస్థాతవ్యమిత్యనుజ్ఞాందేహి॥౧౪॥మహీతిచేదతఆహ॥యదితి॥యదోకఃస్థానం- సామహీ-హేదేవ-అస్యాఃదేవ్యాః॥౧౫॥పరమేష్ఠీతి॥పూర్వంపాసేకృతేపిపునరకాండఏవోద్భూతానాం- అపాంమధ్యే- సన్నావసన్నాంనిమగ్నాం-సమున్నేష్యేఉద్ధరిష్యామీతి॥ చింతయామాస॥ ౧౬॥ చింతామేవాహ॥ సరీసృపానితి॥ సృజతస్స

త్యాత్మనార్పితమ్॥౯॥ఏతావత్యాత్మజైర్వీర కార్యాహ్యపచితిర్గురౌ।శక్త్యాప్రమత్తైర్గృహ్యేత సాదరంగతమత్సరైః॥౧౦॥సత్వమస్యామపత్యాని సదృశాన్యాత్మనోగుణైః।ఉత్పాద్యశాసధర్మేణ గాంయజ్ఞైఃపురుషంయజ॥౧౧॥పరంశుశ్రూషణంమహ్యంస్యాత్ప్రజారక్షయానృప। భగవాంస్తేప్రజాభర్తుర్హృషీకేశోనుతుష్యతి॥౧౨॥యేషాంనతుష్టోభగవాన్యజ్ఞలింగోజనార్దనః। తేషాంశ్రమోహ్యపార్థాయయదాత్మానాదృతస్స్వయమ్॥౧౩॥మనుః॥ఆదేశేహంభగవతోవర్తేయామీవసూదన।స్థానంత్విహానుజానీహిప్రజానాంమమచప్రభో॥౧౪॥యదోకస్సర్వసత్త్వానాంమహీమగ్నామహాంభసి । అస్యాఉద్ధరణేయత్నోదేవదేవ్యావిధీయతామ్॥౧౫॥మైత్రేయః॥పరమేష్ఠీత్వపాంమధ్యేతదాసన్నామవేక్ష్యగామ్।కథమేనాంసమున్నేష్యఇతిదధ్యౌధియాచిరమ్॥౧౬॥ పీతంజలంమయాసర్వంపృథివీచనివేశితా । ప్రజాదేవాసురపితౄన్మనుష్యాన్పశుపక్షిణః॥౧౭॥సరీసృపాన్నగాన్నాగాన్భూతాన్యుచ్చావచానిచ। సృజతోమేక్షితిర్వార్భిఃప్లావ్యమానారసాంగతా॥౧౮॥ అథాత్రకిమనుష్ఠేయమస్మాభిస్సర్గయోజితైః । యస్యాహంహృదయాదాసంసఈశోవిదధాతుతత్॥౧౯॥ఇత్యభిధ్యాయతోనాసావివరాత్సహసానఘ। వరాహతోకోనిరగాదంగుష్ఠపరిమాణతః॥౨౦॥తస్యాభిపశ్యతఃఖస్థఃక్షణేనకిలభారత। గజమాత్రఃప్రవవృధేతదద్భుతమభూన్మహత్॥౨౧॥మరీచిప్రముఖైర్విప్రైఃకుమారైర్మనునాసహ।దృష్ట్వాతత్సౌకరంరూపంతర్కయామాసచిత్రధా॥౨౨॥కిమేతత్సౌకరవ్యాజంసత్త్వందివ్యముపస్థితమ్।అహోబతాశ్చర్యమిదంనాసాయామేవినిస్సృతమ్॥౨౩॥దృష్టోంగుష్ఠశిరోమాత్రఃక్షణాద్గండశిలాసమః । అపిస్విద్భగవానేషయజ్ఞోమేఖేదయన్మనః॥౨౪॥ఇతిమీమాంసతస్తస్యబ్రహ్మణస్సహసూనుభిః । భగవాన్యజ్ఞపురుషోజగర్జాగేంద్రసన్నిభః॥౨౫॥బ్రహ్మాణంహర్షయామాసహరిస్తాంశ్చద్విజోత్తమాన్। స్వగర్జితేనకకుభఃప్రతిస్వనయతాప్రభుః॥౨౬॥నిశమ్యతేఘర్ఘరితంస్వఖేదక్షయిష్ణుమాయామయసూకరస్య। జనస్తపస్సత్యనివాసినస్తేత్రిభిఃపవిత్రైర్మునయోగృణన్స్మ॥౨౭॥ తేషాంసతాంవేదవితానమూర్తిర్బ్రహ్మావధార్యాత్మగుణానువాదమ్।వినద్యభూయోవిబుధోదయాయగజేంద్రలీలోజలమావివేశ ॥ ఉత్క్షిప్తవాలఃఖచరః

తోవార్భిఃఅద్భిఃరసాంరసాతలం॥౧౮॥అథేతి॥ఈశ్వరేణసర్గేణయోజితోమే-అనుష్ఠేయంసఏవవిదధాతు॥౧౯॥ ఇతీతి॥ వరాహతోకఃసూక్ష్మవరాహః॥౨౦॥తస్యేతి॥ఖస్థఃఆకాశేస్థితస్సన్॥౨౧॥మరీచీతి॥చిత్రధానేకధా॥౨౨॥ దృష్టఇతి॥ పూర్వమంగుష్ఠప్రమాణోదృష్టః-తతోగండశిలాస్థూలపాషాణః-తత్సమః-యజ్ఞఃవిష్ణుః-నిజరూపతిరోధానేన-మేమనః- ఖేదయన్॥౨౪॥ఇతీతి॥ఇతిమీమాంసతఃమీమాంసమానస్యసతః-జగర్జఅగర్జత్ -గిరీంద్రతుల్యః॥౨౫॥ గర్జనప్రయోజనమాహ॥నిశమ్యేతి॥ఘర్ఘరితంతజ్జాత్యనుకరణధ్వనిం-పూర్వమనిశ్చయేన-యఃస్వఖేదఃతం-క్షపిష్ణుక్షపయిష్ణు నాశకంతఇతిపునరుక్తిఃప్రసిద్ధిఖ్యాపనార్థా-త్రిభిఃపవిత్రైఃఋగ్యజుస్సామమంత్రైః-అస్తువన్॥౨౭॥ తేషామితి॥వేదైర్వితన్యతేస్తూయతేయమూర్తిర్యస్యసః-అతఏవాత్మనోగుణాననువదతీతితథా-తతస్తేషాం-బ్రహ్మఉచ్చారితం-వేదంఅవధార్యజ్ఞాత్వా॥౨౮॥ కథంభూతస్స్వవేశేత్యపేక్షాయామాహ॥ఉత్క్షిప్తేతి॥ఉత్క్షిప్తఃవాలఃపుచ్ఛంయేన-ఖచరఃఆకాశచారీ-కఠోరఃకఠినః-సటాఃస్కంధవాలాఃఖురాణితీక్ష్ణాని-రోమాణియస్యాంసాత్వక్-యస్యఖురైరాహతాన్యభ్రాణియేన-సితదంష్ట్రః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అతిశుక్లదంష్ట్రః ఈక్షా-ఈక్షణమేవ జ్యోతిరాలోకో యస్య-తదా ప్రకాశాంతరాభావాత్-బభాసే బభౌ- మహీధ్రః ఉద్ధ
ర్తా॥౨౭॥ ఘ్రాణేనేతి॥ క్రోడాపదేశః వరాహచ్ఛద్మా-అతః స్వయమధ్వరాంగోऽపి పశురివ ఘ్రాణేన విజఘ్రన్- గృణత
స్స్తువతో విప్రాన్-ఉద్వీక్ష్య ఊర్ధ్వం వీక్ష్య కం జలమవిశత్॥౩౦॥ తదానీంతన సముద్రధ్వనిముత్ప్రేక్షతే॥ స ఇతి॥ ఉదన్వాన్
సముద్రః. ఆర్తవ స్తనయన్ శబ్దం కుర్వన్ భో యజ్ఞేశ్వర మాం పాహి- మా భిందీత్యేవం చుక్రోశ - ఆర్తసామ్యమా
హ-ఉత్సృష్టాః ప్రసారితాః-ఊర్మయ ఏవ భుజాః- తైర్విశిష్టః ఆర్తత్వే హేతుః-వజ్రకూటో వజ్రమయపర్వతః- తద్వదం
గం యస్య భగవతః-తస్య నిపాతవేగేన-విశీర్ణా కుక్షిర్యస్య॥౩౧॥ ఖురైరితి॥ తదా రసాయాం రసాతలే- గాం పృథ్వీం దద
ర్శ-కః-త్రిపరుః త్రీణి పరూంషి సవనాత్మకాని పర్వాణి యస్య-యజ్ఞమూర్తిరిత్యర్థః-కిం కుర్వన్ క్షురప్రాః - ఆయతా
గ్రాః శరాః-తత్సదృశైః ఖురైః-అపో దరయన్-ఉత్పారపారం-ఉత్పారాణాం పారశూన్యానామపాం- పారమవసా
నం-యథా భవతి తథా-విదారయన్ - కథంభూతానాం-అగ్రే ప్రళయసమయే- తత్ర తాసు అప్సు సుషుప్సుః శిశయిషు
స్సన్ జీవధానీం తే యస్యాం తాం సర్వజీవాధారభూతాం స్వయమభ్యధత్త-అభిముఖ్యేన ధారణం కృతవానిత్యర్థః
అనేన తదుద్ధారణే అనాయాసం ద్యోతయతి॥౩౨॥ స్వేతి॥ రసాయాస్సకాశాదుత్థితస్స యజ్ఞవరాహః- సంరురుచే సమ్యగ
శోభత-తత్రాపి తస్మిన్నంభసి- గదాముద్యమ్య-ఆగచ్ఛంతం - రుంధానం ప్రతిబధ్నంతం-అసహ్యస్సహనానర్హో విక్రమో

కఠోరస్సటా విధున్వన్ఖరలోమశత్వక్। ఖురాహతాభ్రస్సితదంష్ట్ర ఈక్షాజ్యోతిర్బభాసే భగవాన్ మహీ
ధ్రః॥౨౭॥ ఘ్రాణేన పృథ్వ్యాః పదవీం విజిఘ్రన్ క్రోడాపదేశస్స్వయమధ్వరాంగః। కరాళదంష్ట్రోऽప్య
కరాళదృగ్భ్యాముద్వీక్ష్య విప్రాన్ గృణతోऽవిశత్కమ్॥౩౦॥ స వజ్రకూటాంగనిపాతవేగవిశీర్ణకుక్షిస్స్తన
యన్నుదన్వాన్। ఉత్సృష్టదీర్ఘోర్మిభుజైరివార్తశ్చుక్రోశ యజ్ఞేశ్వర పాహి మేతి॥౩౧॥ ఖురైః క్షురప్రైర్ద
రయంస్తదాప ఉత్పారపారం త్రిపరూ రసాయామ్। దదర్శ గాం తత్ర సుషుప్సురగ్రే యాం జీవధానీం స్వ
యమభ్యధత్త॥౩౨॥ స్వదంష్ట్రయోద్ధృత్య మహీం విలగ్నాం స ఉత్థితస్సంరురుచే రసాయాః। తత్రాపి దై
త్యం గదయాపతంతం సునాభసందీపితతీవ్రమన్యుః॥౩౩॥ జఘాన రుంధానమసహ్యవిక్రమం స లీలయేభం
మృగరాడివాంభసి। తద్రక్తపంకాంకితగండతుండో యథా గజేంద్రో జగతీం విభిందన్॥ ౩౪॥ తమాలనీ
లం సితదంతకోట్యా క్ష్మాముత్క్షిపంతం గజలీలయాంగ। ప్రాజ్ఞాయ బద్ధాంజలయోऽనువాకైర్విరించిముఖ్యా
ఉపతస్థురీశమ్॥ ౩౫॥ ఋషయః॥ జితం జితం తేऽజిత యజ్ఞభావన త్రయీం తనుం స్వాం పరిధున్వతే నమః।
యద్రోమగర్తేషు నిలిల్యురబ్ధయ స్తస్మై నమః కారణసూకరాయ॥ ౩౬॥ రూపం తవైతన్నను దుష్కృతా
త్మనాం దుర్దర్శనం దేవ యదధ్వరాత్మకమ్। ఛందాంసి యస్య త్వచి బర్హిరోమస్వాజ్యం దృశి త్వంఘ్రి
షు చాతుర్హోత్రమ్॥౩౭॥ స్రుక్తుండ ఆసీత్స్రువ ఈశ నాసయోరిడోదరే చమసాః కర్ణరంధ్రే। ప్రాశిత్ర
మాస్యే గ్రసనే గ్రహాస్తు తే యచ్చర్వణం తే భగవన్నగ్నిహోత్రమ్॥౩౮॥ దీక్షానుజన్మోపసదశ్శిరోధరం త్వం
ప్రాయణీయోదయనీయదంష్ట్రః। జిహ్వా ప్రవర్గ్యస్తవ శీర్షకం క్రతోస్సభ్యావసథ్యం చితయోస

యస్య తం దైత్యం సునాభం చక్రం - తద్వత్సందీపిత స్తీవ్రో మన్యుర్యస్య యద్వా - మయి విద్యమానే కిమితి పరిభవం సహ
స ఇతి-సునాభసందీపితః తీవ్రమన్యుః॥ ౩౩॥ జఘానేతి॥ స భగవాన్ సింహో గజమివ - లీలయా జఘాన-గజేంద్రో జగ
తీం వప్రాదిభూమిం క్రీడయా విదారయన్ గైరికయా యథా అరుణగండతుండో భవతి - తథా తస్య రక్తమేవ పంకః -
తేనాంకితం గండతుండం యస్య జఘానేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౩౪ ॥ తమాలేతి ॥ ప్రాజ్ఞాయ ఆలక్ష్య-అనువాకో వైది
కం సూక్తం-తత్సదృశైర్వాక్యైస్తుష్టువుః॥౩౫॥ యజ్ఞాత్మతాం ప్రపంచయతః స్తువంతి చతుర్భిః॥ రూపమితి॥ ఛందాంసి
గాయత్ర్యాదీని- అత్ర యజ్ఞాంగభూతచ్ఛందస ఆశ్యనువాదేన భగవదవయవతా విధీయతే - బర్హిశ్శబ్దే రేఫాభావ ఆ
ర్షః - స్వాజ్యం సంస్కృతాజ్యం - దృశి చక్షుషి - చాతుర్హోత్రం హౌత్రాదికర్మచతుష్టయం ॥ ౩౭ ॥
స్రుగితి ॥ స్రుక్ జుహూః- తుండే ముఖాగ్రే - స్రువో నాసికయోః - ఇడా భక్షణపాత్రం చమసాః గ్రహాశ్చ సోమపా
త్రాణి - తత్ర చమసాః చతురశ్రాః - గ్రహాః ఊర్ధ్వాకారాః - ప్రాశిత్రం బ్రహ్మభాగపాత్రం గ్రసతే నేనేతి గ్రసనం
ముఖాంతర్వర్తి ఛిద్రం-చర్వణం భక్షణం॥ ౩౮॥ దీక్షేతి॥ దీక్షా దీక్షణీయేష్టిః-అనుజన్మ భగవతో వారం వారమభివ్యక్తిః-
ఉపసదః త్రిప్రఇష్టయః-శిరోధరః గ్రీవా - ప్రాయణీయా దీక్షానంతరేష్టిః - ఉదయనీయా సమాప్తేష్టిః-ప్రాయణీయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దయసే మేష్టి తేపేవదంష్ట్రే। యస్య-ప్రవర్గ్యో మహావీరః-యత్సంతప్తఘృతపూర్ణమహావీరే క్షీరప్రక్షారణం ప్రత్యుపసదం పూర్వాంక్రియతే-సభ్యో హోమారహితోఽగ్నిః-అపసథ్యః ఔపాసనాగ్నిః- తయోర్ద్వంద్వైక్యం- తత్తవక్రతురూపస్య-శీర్షణాం శిరః-చితయః ఇష్టకాచయనాని-పంచ అసవః ప్రాణాః॥౩౯॥ సోమ ఇతి॥ ప్రాతస్సవనాదీని- అవస్థితిః అవస్థానం బాల్యాద్యవస్థా వా- అగ్నిష్టోమాత్యగ్నిష్టోమఉక్థ్యషోడశీ వాజపేయాతిరాత్రాప్తోర్యామాస్సప్త సంస్థాభేదాః- త్వక్ప్రాంసాదిస ప్త ధాతవః-సత్రాణి ద్వాదశాహాదీని బహుయాగసంఘాతరూపాణి-అసోమాః యజ్ఞాః- ససోమాః క్రతవః-తదూపః త్వం-ఇష్టిర్యజనం అనుష్ఠానం-తదేవ బంధనం యస్య సః॥ ౪౦॥ పూర్వోక్తమేవ సపరికరం కీర్తయంతః ప్రణమంతి॥ న మోనమ ఇతి॥ అఖిలమంత్రాదిరూపాయ-క్రియాత్మనేనసామాన్యవ్యాపారరూపాయ- కించ- వైరాగ్యయుక్తాయ అకామ్యకర్మసాధ్యా సత్వశుద్ధిః-తతో భక్తిః తతః ఆత్మజయః-చిత్తస్థైర్యం- తేనానుభావితం సాక్షాత్కృతం యద్జ్ఞానం తస్మై-ఏవంభూతజ్ఞానప్రదాయ గురవే చ॥౪౧॥ దంష్ట్రాగ్రకోట్యా భగవం స్త్వయా ధృతా భూః విరాజత ఇత్యుక్తం-ఇదానీం భూమండలేన త్వద్రూపం విరాజత ఇత్యాహ॥ త్రయీమయమితి॥ యజ్ఞేత్యర్థః అంతరే-ఇదంచ తేరూపం- దత్తాదంతేన-ధృతం యద్భూమండలేన-చకాస్తి శోభతే-శృంగేణ ఉద్ధృతో యో ఘనః- తేన భూయసా మహతా- విభ్రమో విలాసః॥౪౨॥ సంస్థాపయేతి॥ లోకాయ వాసస్థానార్థం- తే పత్నీం- జగతాం మాతరం యత స్త్వం పితాసి-

వో హి తే ౩౯॥ సోమస్తు రేతస్సవనాన్యవస్థితిః సంస్థావిభేదా స్తవ దేహధాతవః। సర్వాణి సత్రాణి శరీరసంధయ స్త్వం సర్వయజ్ఞక్రతురిష్టిబంధనః॥ ౪౦॥ నమో నమస్తేఽఖిలమంత్రదేవతాద్రవ్యాయ సర్వక్రతవే క్రియాత్మనే। వైరాగ్యభక్త్యాత్మజయానుభావితజ్ఞానాయ విద్యాగురవే నమో నమః॥౪౧॥ దంష్ట్రాగ్రకోట్యా భగవం స్త్వయా ధృతా విరాజతే భూధర భూస్సభూధరా। యథా వనాన్నిస్సరతో దతో ధృతా మతంగజేంద్రస్య సపంకపద్మినీ॥౪౨॥ త్రయీమయం రూపమిదం చ సౌకరం భూమండలేనాథ దతా ధృతేన తే। చకాస్తి శృంగోఢఘనేన భూయసా కులాచలేంద్రస్య యథైవ విభ్రమః॥ ౪౩॥ సంస్థాపయైనాం జగతాం సతస్థుషాం లోకాయ పత్నీమసి మాతరం పితా। విధేమ చాస్యై నమసా సహ త్వయా యస్యాం స్వతేజోఽగ్నిమివారణావధాః॥౪౪॥ కశ్శ్రద్ధధీతాన్యతమ స్తవ ప్రభో రసాం గతాయా భువ ఉద్విబర్హణమ్। న విస్మయోసౌ త్వయి విశ్వవిస్మయే యో మాయయేదం ససృజేఽతివిస్మయం॥౪౫॥ విధున్వతా వేదమయం నిజం వపుర్జనస్తపస్సత్యనివాసినో వయం। సటాశిఖోద్ధూతశివాంబుబిందుభిర్విమృజ్యమానా భృశమీశ పావితాః॥ ౪౬॥ స వై బత భ్రష్టమతి స్తవైష తే యః కర్మణాం పారమపారకర్మణః। యద్యోగమాయాగుణయోగమోహితం విశ్వం సమస్తం భగవన్ విధేహి శమ్॥౪౭॥ మైత్రేయః॥ ఇత్యుపస్థీయమాన స్తైర్మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః। సలిలే స్వఖురాక్రాంత ఉపాధత్తావితావనిం॥౪౮॥ స ఇత్థం భగవానుర్వీం విష్వక్సేనః ప్రజాపతిః। రసాయా లీలయోన్నీతామప్సు న్యస్య యయౌ హరిః॥౪౯॥ య ఏవమేతాం హరిమేధసో హరేః కథాం సుభద్రాం కథనీయమాయినః। శృణ్వీత భక్త్యా శ్రవయేత వోశతీం జనార్దనోఽస్యాశు హృది ప్రసీదతి॥౫౦॥ తస్మిన్ప్రసన్నే స

ఏవం సతి-తత్రస్థితాస్సంతః-త్వయా పిత్రా సహ-అస్యై నమస్తే - నమసా విధేమ-నమనం కరిష్యామః- నమస్కారేణ పరిచరేమేతి వా-స్వతేజః ధారణాదిశక్తిం యాజ్ఞికాః మంత్రతోఽగ్నిం అరణావివ-అధాః నిహితవానసి॥ ౪౪ ॥ ఇదం చ త్వయా అతిదుష్కరం కృతమిత్యాహ॥ క ఇతి॥ హే ప్రభో-తవ త్వయా కృతం-భువ ఉద్విబర్హణం ఉద్ధరణం-త్వదన్యః కః శ్రద్దధీత స్పృహయేత్-అధ్యవస్యేదిత్యర్థః-త్వయి పునః అసౌ విస్మయో న భవతి-యతో విశ్వేసర్వే విస్మయాయస్మిన్- కుతః- యో భవాన్-అతివిస్మయం అత్యద్భుతం-ఇదం విశ్వం-క్రియావిశేషణం వా-ససృజే సృష్టవాన్॥ ౪౫ ॥ విస్మయం దర్శయంతః ప్రార్థయంతే ద్వాభ్యాం॥ విధున్వతేతి॥ సటానాం శిఖాభిః అగ్రైః ఉద్ధూతాః ఉచ్చరితాః - యే శివా అంబుబిందవః తైః- సిచ్యమానా వయం-పవిత్రీకృతాః॥౪౬॥ స ఇతి॥ తవ కర్మణాం పారం-యః ఈషతి అవలోకయతే జ్ఞాతుమిచ్ఛతీత్యర్థః-యస్యతవ - యోగమాయాగుణైః సహ-యో యోగస్తేన మోహితం- సమస్తం విశ్వం-అతో విశ్వస్య-శం మంగళం విధేహి- యథా త్వామచింత్యం-అచింత్యశక్తిం జ్ఞాత్వా భజేత-తథానుగృహాణేత్యర్థః॥౪౭॥ ఇతీతి॥ ఉపస్థీయమానః స్తూయమానః-స్వఖురాక్రాంత ఇతి జలేపి ధారణాశక్త్యా సంతం-ధానం దర్శ ఇతి-అవితా రక్షకః॥౪౮॥ య ఇతి॥ కథనీయాని మాయినా మాయావంతి చరిత్రాణి యస్య-శ్రవయేత్ శ్రావయేత్ - ప్రాస్య మానం-ఉశతీం కమనీయాం - హృది ప్రసీదతి స్వమన

(౫౨)

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సిసంతుష్యతీత్యర్థః॥౫౦॥యద్యప్యసులభాః తథాపి తాన ప్రార్థనీయా ఇత్యాహ॥ తస్మిన్నితి॥ తాభిరాశీర్భిః- అలంలవా
త్మభిః తుచ్ఛాత్మభిః॥నచతథాభజనస్యవిఫలత్వంశంకనీయమిత్యాహ-భగవద్భజనస్యవ్యతిరేకేణ-ఫలాంతరదృష్టింవినాభ
జతాం.స్వపదప్రాప్తింస్వయమేవవిధత్తే-గుహాశయత్వాదసౌతుకింభక్తింజానే॥౫౧॥ క ఇతి॥ అహః కోనామ-పురాక
థానాంపూర్వవృత్తానాం-మధ్యే-కథంచిదాపీయ-విరజ్యేత విరమేత్-నరేతరం పశుంవినా॥౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికా
యాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.................................... ❀

శ్లో॥చతుర్దశేనిదానంతుతద్వధేవక్తుముచ్యతే।సంధ్యాయాంకశ్యపాద్గర్భసంభవః కామతో దితేః॥ తేనేతి॥ తెనైవ- యే
నభూమిరుద్ధృతా-అనుశుశ్రుమః-త్వన్ముఖాత్॥౨॥తస్యేతి॥మృధో యుద్ధం॥౩॥సాధ్వితి॥ సాధుత్వే హేతుః- యద్యస్మా
త్త్వం-హరేరవతారకథాంపృచ్ఛసి-మృత్యోః పాశంవిశాతయతి మోచయతీతితథా॥౪॥౫॥తదేవదర్శయతి॥యయేతి॥య
యాకథయాఉత్తానపదఃపుత్రః-ధ్రువః- మునినానారదేన-అర్భకఏవ-యదాధ్రువాయసునందాదిభిర్విమానమానీతం
తదాతస్యదేహత్యాగోవేక్షితః-స్యాదితిమత్వా - మృత్యోర్వాసన్నపి - దేహంనతత్యాజ- కింతుసోపానఇవ- తస్య

కలాశిషాంప్రభౌకిందుర్లభంతాభిరలంలవాత్మభిః।అనన్యదృష్ట్యాభజతాంగుహాశయస్స్వయంవిధత్తేస్వ
గతింపరంపరామ్॥౫౧॥కోనామలోకేపురుషార్థసారవిత్పురాకథానాంభగవత్కథాసుధామ్। ఆపీ
యకర్ణాంజలిభిర్భవాపహాంకథంవిరజ్యేతవినానరేతరమ్॥౫౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- తృతీయస్కం
ధే-త్రయోదశోధ్యాయః, ... ❀

శ్రీశుకః॥నిశమ్యకౌషారవిణోపవర్ణితాంహరేః కథాంకారణసూకరాత్మనః। పునస్సపప్రచ్ఛతముద్య
తాంజలిర్నచాతితృప్తోవిదురోధృతవ్రతః॥౧॥విదురః॥ తేనైవతుమునిశ్రేష్ఠహరిణాయజ్ఞమూర్తినా। ఆది
దైత్యోహిరణ్యాక్షోహతఇత్యనుశుశ్రుమ॥౨॥తస్యచోద్ధరతఃక్షోణీంస్వదంష్ట్రాగ్రేణలీలయా।దైత్యరా
జస్యచబ్రహ్మన్కస్మాద్ధేతోరభూన్మృధః॥౩॥శ్రద్దధానాయభక్తాయబ్రూహితజ్జన్మవిస్తరమ్। ఋషే
నతృప్యతిమనఃపరంకౌతూహలంహిమే॥౪॥ మైత్రేయః॥సాధువీరత్వయాపృష్టమవతారకథాంహరేః।
యస్త్వంపృచ్ఛసిమర్త్యానాంమృత్యుపాశవిశాతనీమ్॥ ౫॥ యయోత్తానపదఃపుత్రోమునినాగీతయా
ర్భకః।మృత్యోఃకృత్వైవమూర్ధ్న్యంఘ్రిమారురోహహరేఃపదమ్॥౬॥ అథాత్రాపీతిహాసోయంశ్రు
తోమేవర్ణితఃపురా।బ్రహ్మణాదేవదేవేనదేవానామనుపృచ్ఛతామ్॥౭॥దితిర్దాక్షాయణీక్షత్తర్మారీచం
కాశ్యపంపతిం।అపత్యకామాచకమేసంధ్యాయాంహృచ్ఛయార్దితా॥౮॥ ఇష్ట్వాగ్నిజిహ్వంపయసాపు
రుషంయజుషాంపతిమ్ । నిమ్లోచత్యర్కఆసీనమగ్న్యగారేసమాహితమ్॥ ౯ ॥ ఏషమాంత్వత్కృ
తేవిద్వన్కామఆత్తశరాసనః।ధునోతిదీనాంవిక్రమ్యరంభామివమతంగజః॥ ౧౦॥ తద్భవాన్దహ్యమా
నాయాంసపత్నీనాంసమృద్ధిభిః । ప్రజావతీనాంభద్రంతేమయ్యాయుంక్తామనుగ్రహమ్॥౧౧॥ భర్త
ర్యాప్తోరుమానానాంలోకానావిశతేయశః।భవద్విధఃపతిర్యాసాంప్రజయానుప్రజాయతే॥౧౨॥పురా

మూర్ధ్నిపదందత్త్వా-విమానమారుహ్య-విష్ణుపదమారూఢః-వక్ష్యతిచ॥శ్లో॥పరేత్యాభ్యర్చ్యధిష్ణ్యాగ్ర్యంపార్షదావ
భినంద్యచ।ఇయేషతదధిష్ఠాతుంబిభ్రద్రూపంహిరణ్మయమితి॥ ౬॥ తయోస్సంగ్రామహేతుంవక్తుమితిహాసంప్రస్తౌతి॥
అథేతి॥అనుపృచ్ఛతాం దేవానాం-బ్రహ్మణావర్ణితఇతి-ఇతిహాసోమయాశ్రుతః॥ ౭ ॥ దేవప్రశ్నప్రస్తావాయప్రథమం
హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపూత్పత్తిప్రకారమాహ- యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ దితిరితి ॥ మరీచేఃపుత్రం-హృచ్ఛయః
కామః- తేనార్దితా- అతస్సంధ్యాయామేవకామితవతీ॥౮॥ఇష్ట్వేతి॥౯॥తదప్యగ్నిహోత్రశాలాయాం- తత్రాపిసమా
హితం-అగ్నిఃజిహ్వాయస్య-యజుషాంయజ్ఞానాంపతిం-పురుషంశ్రీవిష్ణుం॥ ౯ ॥ కృపణాంబహుభాషిణీమితివక్ష్యతి - త
త్ర-ఏషమామితిద్వాభ్యాంకార్పణ్యం-భర్తరీతిచతుర్భిశ్చబహుభాషణంవర్ణ్యతే॥ ఏషఇతి॥ ధునోతిపీడయతి-విక్రమ్య
శౌర్యమావిర్భావ్య-రంభాంకదళీం॥౧౦॥తదితి॥ఆయుంక్తాంసర్వతోయునక్తు-సమ్యక్కరోతు॥౧౧॥ భర్తరీతి॥భర్తరిప్రా
ప్తబహుమానానాంస్త్రీణాం-ఆవిశతే-ప్రాప్నోతిప్రజాయాపుత్రరూపేణ॥ ౧౨ ॥ సజాయాజాయాభవతియదస్యాం
జాయతేపునరితిశ్రుతేః॥౧౨॥పురేతి॥నోస్మాకంపితా - నోస్మాన్-పృథక్పృథగపృచ్ఛత్-అయంభావః-త్రయోదశానామ
ప్యస్మాకంత్వయాభావసామ్యేనైవవ్యవహరణమనుచితమితి॥ ౧౩॥ అథేతి॥మోఘంనాభూత్-వరీయసిమహీయసి-త్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్దృశేమహాత్తమే॥౧౫॥ఇతీతి॥ప్రవృద్ధానంగేనకశ్మలం మోహో యస్యాస్తాం॥ ౧౬ ॥ సంధ్యాకాలవంచనాయ భార్యా
ప్రశంసా॥ఏషఇతి పంచభిః॥యతో స్యాస్సకాశాత్॥ ౧౭ ॥ సర్వాశ్రమానుపాదాయేతి ॥ తానప్యన్నాదిదానేనకృతార్థా
న్నిస్తారయన్-స్వయంతరతీత్యర్థః॥౧౮॥యామితి॥ఆత్మనో దేహస్యార్ధం-కర్మసుద్వయోస్సహాధికారాత్-యచ్ఛబ్దా
నాం తామితి తృతీయశ్లోకేనసంబంధః-స్వధురం దృష్టాదృష్టకర్మభారం-విజ్వరో నిశ్చింతః॥౧౯॥ యామితి॥ హేలాభిర్లీలాభిః
జయేమేతి॥సభార్యస్యేంద్రియాణి-ప్రాయేణతత స్తతో నసర్పంతీతి భావః॥౨౦॥ నేతి ॥ ఆమనేకోపకారకర్త్రీం త్వాం
కార్త్స్న్యేన అనుకర్తుం ప్రత్యుపకారైః-తాదృశీభవితుం నప్రభవః-నసమర్థాః- యేచాన్యే గుణగృధ్నవః-గుణప్రియాస్తే
పి-పూర్ణేనాప్యాయుషా-వాశబ్దాజ్జన్మాంతరైరపి-నప్రభవ ఇత్యుక్తం॥౨౧॥ యద్యపి త్వదనుకరణమశక్యం ప్రజాత్యైపు
త్రోత్పత్త్యై-నాతివోచంతీ నని౦దంతీ-ప్రతిపాలయ ప్రతీక్షస్వ॥౨౨॥స్వనిందామగణయంతీం భీషయంతీం - శ్రీరుద్రమనువ
ర్ణయతి॥ఏషేతిస త్రిభిః-ఘోరాణామేషా వేళా-స్వయంచ ఘోరదర్శనా॥౨౩॥ఏతస్యామితి॥భూతపరిషద్భిర్భూతగణైః
॥౨౪॥తర్హి తత్సమ్ముఖమాత్రం వర్జనీయమితిచేత్తత్రాహ॥ శ్మశానేతి ॥ శ్మశానేచక్రానిలః వాతమండలః-తస్మిన్ యా

పితా నో భగవాన్ దక్షో దుహితృవత్సలః। కం వృణీత వరం వత్సా ఇత్యపృచ్ఛత్సనః పృథక్॥౧౩॥ స విదిత్వా
త్మజానాం భావం సంతానభావనః । త్రయోదశాదదాత్తాసాం యాస్తే శీలమనువ్రతాః॥౧౪॥ అథ మే
కురు కల్యాణం కామం కంజవిలోచన। ఆర్తోపసర్పణం భూమన్నమోఘం హి వరీయసి॥౧౫॥ ఇతి తాం వీర
మారీచః కృపణాం బహుభాషిణీమ్। ప్రత్యాహానునయన్వాచా ప్రవృద్ధానంగకశ్మలామ్॥౧౬॥ ఏష తేఽహం వి
ధాస్యామి ప్రియం భీరు యదిచ్ఛసి। తస్యాః కామం న కః కుర్యాత్సిద్ధిస్త్రైవర్గికీ యతః॥౧౭॥ సర్వాశ్రమాను
పాదాయ స్వాశ్రమేణ కళత్రవాన్। వ్యసనార్ణవమత్యేతి జలయానైర్యథార్ణవమ్॥౧౮॥ యామాహు
రాత్మనో హ్యర్ధం శ్రేయస్కామస్య మానిని। యస్యాం స్వధురమధ్యస్య పుమాంశ్చరతి విజ్వరః॥౧౯॥ యామా
శ్రిత్యేంద్రియారాతీన్ దుర్జయానితరాశ్రమైః। వయం జయేమ హేలాభిర్దస్యూన్ దుర్గపతిర్యథా॥౨౦॥
న వయం ప్రభవస్తాం త్వామనుకర్తుం గృహేశ్వరి। అప్యాయుషా వా కార్త్స్న్యేన యే చాన్యే గుణగృధ్న
వః॥౨౧॥ అథాపి కామమేతం తే ప్రజాత్యై కరవాణ్యలమ్ । యథా మాం నాతివోచంతీ ముహూర్తం ప్రతి
పాలయ॥ ఏషా ఘోరతమా వేళా ఘోరాణాం ఘోరదర్శనా । చరంతి యస్యాం భూతాని భూతేశాను
చరాణి హి॥ ఏతస్యాం సాధ్వి సంధ్యాయాం భగవాన్ భూతభావనః। పరీతో భూతపార్షద్భిర్వృషేణా
టతి భూతరాట్॥౨౪॥ శ్మశానచక్రానిలధూళిధూమ్రవికీర్ణవిద్యోతజటాకలాపః। భస్మావగుంఠామలరు
క్మదేహో దేవస్త్రిభిః పశ్యతి దేవరస్తే॥౨౫॥ న యస్య లోకే స్వజనః పరో వా నాత్యాదృతో నోత కశ్చిద్విగ
ర్హ్యః। వయం వ్రతైర్యచ్చరణాపవిద్ధామాశాస్మహేఽజాం బత భుక్తభోగామ్॥ యస్యానవద్యం చరితం
మనీషిణో గృణంత్యవిద్యాపటలం బిభిత్సవః । నిరస్తసామ్యాతిశయోఽపి యస్స్వయం పిశాచచర్యామచర
ద్గతిస్సతామ్॥౨౭॥ హసంతి యస్యాచరితం హి దుర్భగాః స్వాత్మన్రతస్యావిదుషస్సమీహితం। యైర్వస్త్ర
మాల్యాభరణానులేపనైః శ్వభోజనం స్వాత్మతయోపలాలితం॥౨౮॥ బ్రహ్మాదయో యత్కృతసేతుపా

ధూళిః-తయా ధూమ్రః-వికీర్ణో విక్షిప్తః-విద్యోతో ద్యుతిమాన్-జటాకలాపో యస్య- అమలరుక్మవద్దేహో యస్య - స దే
వ స్త్రిభిస్సోమసూర్యాగ్నినేత్రైః॥పశ్యతీతి॥అస్యోత్తరశ్లోకత్రయేఽప్యనుషంగః-ఏకస్యజామాతరః పరస్పరం భ్రాతర ఇతివ
వహ్రియంతే-అతో మమ భ్రాతా తవ దేవర ఇతి లజ్జార్థముక్తం॥ ౨౫॥ నను తథాపి మహత్త్వేనాదరణీయస్య స్వజనస్యా
చతవ-సర్వంచక్షుమేనైవ తత్రాహ॥ నేతి ॥ యస్య స్వజనాదిర్నాస్తి-సమత్వాదీశ్వరస్య - ఐశ్వర్యమేవాహ-యేనచర
ణేన-ఆపవిద్ధాం-నిర్మాల్యవద్దూరతస్త్యక్తాం-యేనచ భుక్తభోగాం-అజాం మాయాం-తన్మయీం విభూతిం- మహాప్ర
సాద ఇత్యాశాస్మహే-వ్రతైస్సూరాఖ్యా॥ ౨౬॥ అనిషిద్ధసుఖత్యాగాదసౌ పిశాచ ఇత్యుపహాసోఽనర్హ ఇత్యాహ ద్వా
భ్యాం॥ యస్యేతి॥ యస్యానవద్యం విషయాసక్తిశూన్యమాచరితం-బిభిత్సవః భేత్తుమిచ్ఛవః॥౨౭॥ హసంతీతి॥ సమీహితమ
భిప్రేతం-లోకశిక్షారూపం-అవిదుషః అవిద్వాంసః-యద్వా న విద్వానన్యో యస్మాత్తస్య సర్వజ్ఞస్యేత్యర్థః దుర్భగా నేవా
హ॥ యైరితి॥ శ్వభోజనం-శునాం భోజ్యం శరీరం- స్వాత్మీయతయా అయమేవాత్మేతి బుద్ధ్యా॥౨౮॥ అహో అపవిత్రతరత్యం
తస్య చరిత్రమిత్యాహ॥ బ్రహ్మాదయః - యేనకృతాన్ సేతూన్ స్వస్వాధికారాన్ పాలయంతి-యేనకృతాన్ సేతూన్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ణాః శ్మశానాచారస్యాపాకపాలయంతీత్యర్థః-యత్కారణం-యఃకారణంయస్య-యేనకృతమిదంవిశ్వం- మాయాచ-యస్యాజ్ఞాకరీ-విభూమ్నఃపరమేశ్వరస్య-విడంబనమతర్క్యమిత్యర్థః॥౨౮॥ సేతి॥ భర్త్రానిరూపకేనైవం- సంవేదితేజ్ఞాపితేసతి-వృషలీవవేశ్యేవ॥౨౯॥ సఇతి॥ వికర్మణినిషిద్ధేకర్మణి- దిష్టాయదైవరూపాయేశ్వరాయ - ఉపవివేశమైథునంలబ్ధ్వేతి॥౩౦॥ అథేతి॥ ఉపస్పృశ్యస్నాత్వా-భగశబ్దవాచ్యంవిరజం బ్రహ్మజ్యోతిర్ధ్యాయన్-సనాతనంబ్రహ్మ- గాయత్రీంప్రణవంవాజజాప॥౩౧॥ దితిరితి॥ కర్మావద్యేనకర్మదోషేణ॥౩౨॥ నేతి॥ భూతవధీన్మాహన్యాదిత్యర్థః- వధశంకాబీజమాహ॥ రుద్రఇతి॥ అంహసమంహః అపరాధమకరవం-కృతవత్యస్మి॥౩౩॥ సఇతి॥ భావశ్చభగినీభర్తా-ఉరుఃఅనుగ్రహోయస్య-వ్యాధస్యాపి-యస్యాపి-సతీపతిరిత్యనేనస్త్రీస్వభావంస్వయమపివేత్తీతిసూచయతి॥౩౪॥ స్వసర్గస్యేతి ॥ స్వసర్గస్యస్వసంతానస్య-ఆశిషంశుభం-లోక్యాంలోకత్రయాహాం-సంధ్యాయాంయోనియమస్సనివృత్తోయస్యసః॥౩౫ ॥ అప్రాయత్యాదితి॥ ఆత్మనశ్చిత్తస్య-అప్రాయత్వాదశుచిత్వాత్- మౌహూర్తికాదుత - సంధ్యారూపాదపి-మమనిదేశస్యా

లాఃయత్కారణంవిశ్వమిదంహిమాయా । ఆజ్ఞాకరీయస్యపిశాచచర్యామహోవిభూమ్నశ్చరితంవిడంబనం॥౨౮॥ సైవంసంవేదితేభర్త్రామన్మథోన్మథితేంద్రియా।జగ్రాహవాసోబ్రహ్మర్షేర్వృషలీవగతత్రపా॥౨౯॥ సవిదిత్వాస్వభార్యాయాస్తంనిర్బంధంవికర్మణి। నత్వాదిష్టాయరహసితయాథోపవివేశహి॥౩౦॥ అథోపస్పృశ్యసలిలంప్రాణానాయమ్యవాగ్యతః । ధ్యాయన్జజాపవిరజంబ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనం॥౩౧॥ దితిస్తువ్రీడితానేనకర్మావద్యేనభారత।ఉపసంగమ్యవిప్రర్షిమధోముఖ్యభ్యభాషత॥౩౨॥ మామేగర్భమిమంబ్రహ్మన్భూతానామృషభోవధీత్।రుద్రఃపతిర్హిభూతానాంయస్యాకరవమంహసమ్॥౩౩ ॥ నమోరుద్రాయమహతేదేవాయోగ్రాయమీఢుషే । శివాయన్యస్తదండాయధృతదండాయమన్యవే॥౩౪॥ సనఃప్రసీదతాద్భామోభగవానుర్వనుగ్రహః। వ్యాధస్యాప్యనుకంప్యానాంస్త్రీణాందేవస్సతీపతిః ॥ మైత్రేయః ॥ స్వసర్గస్యాశిషంలోక్యామాశాసానాంప్రవేపతీమ్ । నివృత్తసంధ్యానియమోభార్యామాహప్రజాపతిః॥౩౫॥ కాశ్యపః ॥ అప్రాయత్యాదాత్మనస్తేదోషాన్మౌహూర్తికాదుత । మన్నిదేశాతిచారేణదేవానాంచాపిహేళనాత్॥౩౬॥ భవిష్యతస్తవాభద్రావభద్రేజాఠరాధమౌ । లోకాన్సపాలాంస్త్రీంశ్చండిముహురాక్రందయిష్యతః॥ ౩౭॥ ప్రాణినాంహన్యమానానాందీనానామకృతాగసాం।స్త్రీణాంనిగృహ్యమాణానాంకోపితేషుమహాత్మసు॥౩౮॥ తదావిశ్వేశ్వరఃక్రుద్ధోభగవాన్లోకపాలనః।హనిష్యత్యవతీర్యాసౌయథాద్రీన్శతపర్వధృత్॥౩౯॥ దితిః॥ వధంభగవతాసాక్షాత్సునాభోదారబాహునా।ఆశాసేపుత్రయోర్మహ్యంమాక్రుద్ధాద్బ్రాహ్మణాద్విభో॥ ౪౦ ॥ నబ్రహ్మదండదగ్ధస్యనభూతభయదస్యచ।నారకాశ్చానుగృహ్ణంతియాంయాంయోనిమసౌగతః॥౪౧॥ కాశ్యపః॥ కృతాపరాధతాపేనసద్యఃప్రత్యవమర్శనాత్।భగవత్యురుమానాచ్చభవేమయ్యపిచాదరాత్॥౪౨॥ పుత్రస్యైవతుపుత్రాణాంభవితైకస్సతాంమతః।గాయంతియద్యశశ్శుద్ధంభగవద్యశసాసమమ్॥ ౪౩॥ యోగైర్హేమేవదుర్వర్ణంభావయిష్యంతిసాధవః।నిర్వైరాదిభిరాత్మానంయచ్ఛీలమనువర్తితుమ్॥౪౪॥ యత్ప్రసా

ట్టాయాః-అతిచారేణాతిక్రమేణ-దేవానాంరుద్రానుచరాణాం॥౩౬॥ భవిష్యతఇతి॥ జాఠరాధమౌకుత్సితౌపుత్రాధమౌ-చండిహేకోపనే॥౩౭॥ ప్రాణినామితి॥ హన్యమానానాంసతాం॥౩౮॥ తదేతి॥ శతపర్వధృత్వజ్రధరఇంద్రః॥ ౩౯॥ వధమితి॥ సునాభేనఉదారబాహుర్యస్య- కోపితేష్విత్యుక్తత్వాచ్ఛంకితచిత్తాసతీప్రార్థయతే-బ్రాహ్మణాన్మాభూదితి॥ ౪౦ ॥ నేతి॥ నారకాఅపితథా-యాంయోనిమసౌగతోభవతి తత్రస్థాఅపి-నానుగృహ్ణంతికృపాంనకుర్వంతి॥ ౪౧॥ కృతేతి॥ కృతోయఅపరాధః-తతోయఅనుతాపః- తేనప్రత్యవమర్శనాత్ యుక్తాయుక్తవిచారాత్-భగవతిహరౌ - భవేశివేరుద్రేమైత్రైఃపంచభిఃకారణైః॥౪౨॥ పుత్రస్యేతి॥ పుత్రస్యహిరణ్యకశిపోః-పుత్రాణాంమధ్యే - ఏకఃసతాంమతోభవిష్యతి - తమేవవర్ణయతి-గాయంతీతిసార్ధైః పంచభిః సమంసహ-సదృశంవా॥౪౩॥ యోగైరితి॥ హీనవర్ణంయథాహేమ- యోగైర్దాహాదిభిరుపాయైః-శోధ్యంతే-తథాయస్యశీలంస్వభావం - అనువర్తితుంఅనుగంతుంప్రాప్తుంనిర్వైరాదిభిర్యోగైః-ఆత్మానంభావయిష్యంతిశోధయిష్యంతి॥౪౪॥ యదితి॥ విశ్వప్రసాదేహేతుః - యదాత్మకం-స్వదృగాత్మసాక్షీ-యస్యానన్యయాభగవానేవసత్యఇత్యేవంభూతయా-దృశా-తోన్యతేతోషంప్రాప్నోతితత్రహేతుః ॥ ౪౫ ॥ సఇతి ॥ మహాత్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అపరిచ్ఛిన్నదృష్టిః-మహానుభావః-మహాప్రభావః మహతామపి మహ్యః- మహిష్ఠః అతిశయేన మహాన్- ప్రవృద్ధయా భక్త్యా అనువిభావితే సంశోధితే చిత్తే. వైకుంఠం శ్రీహరిం-నివేశ్య ప్రాప్య తత్ దేహాద్యధిమానం త్యక్ష్యతి॥ ౪౮ ॥ మహాభాగవతత్వమేవాహ॥ అలంపట ఇతి॥ శీలధరస్సుస్వభావః-గుణానాం ధైర్యాదీనాం-ఆకరో జన్మభూమిః- పరేషాం సమృద్ధ్యా హృష్టః-పరేషు దుఃఖితేషు దుఃఖితః నభూతో జాతశ్శత్రుః యస్య నిదాఘభవతాపం-చంద్రో యథా హరతి ॥ ఏవం జగతశ్శోకహర్తా భవిష్యతి॥ ౪౯ ॥ అపరిచ్ఛిన్నదృష్టిస్త్వమాహ॥ అంతరితి॥ స్వపూరుషాణామిచ్ఛయా- పునః పునర్గృహీతా నిరూపాణి యేన-శ్రీలలనా సుందరీ-అస్యా లలామ మండనం-ద్రష్టా ద్రక్ష్యః॥ ౫౦ ॥ శ్రుత్వేతి॥ మహామనాః మహోత్సవచిత్తా- హరిణా సహాయుద్ధేన-పుత్రయోః మరణే కీర్తిస్సద్గతిశ్చ భవేదితి॥ ౫౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ హతప్రభైస్సురైః పృష్టః ప్రాహ పంచదశే విధిః। తద్బీజం విప్రశాపాది వైకుంఠే విష్ణుభృత్యయోః ॥ తదేవం దేవానాం బ్రహ్మణశ్చ సంవాదప్రస్తావముక్త్వా ఇదానీం తం సంవాదమాహ ॥ ప్రాజాపత్యమితి॥ ప్రాజాపత్యం కాశ్యపం- తేజో వీర్యం పరేషాం తేజో హంతీతి తథా - వర్షశతం స్వభృతాభ్యాం కరిష్యతే తత్సురాణామర్దనం పీడనం తస్మాత్-శం

దాదిదం విశ్వం ప్రసీదతి యదాత్మకం। స స్వదృగ్భగవాన్ యస్య తోష్యతేఽనన్యయా దృశా॥ ౪౭ ॥ స వై మహాభాగవతో మహాత్మా మహానుభావో మహతాం మహిష్ఠః। ప్రవృద్ధభక్త్యా హ్యనుభావితాశయే ప్రవేశ్య వైకుంఠమతద్విహాస్యతి॥ ౪౮ ॥ అలంపటశ్శీలధరో గుణాకరో హృష్టః పరర్ద్ధ్యా వ్యథితో దుఃఖితేషు। అభూతశత్రుర్జగతశ్శోకహర్తా నైదాఘికం తాపమివోడురాజః॥ ౪౯ ॥ అంతర్బహిశ్చామలమబ్జనేత్రం స్వపూరుషేచ్ఛానుగృహీతరూపమ్ । పౌత్రస్తవ శ్రీలలనాలలామం ద్రష్టా స్ఫురత్కుండలమండితాస్యమ్॥ ౫౦॥ మైత్రేయః॥ శ్రుత్వా భాగవతం పౌత్రమమోదత దితిర్భృశమ్। పుత్రయోశ్చ వధం కృష్ణాద్విదిత్వాసీన్మహామనాః॥ ౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే తృతీయస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః.

మైత్రేయః॥ ప్రాజాపత్యం తు తత్తేజః పరతేజోహనం దితిః। దధార వర్షాణి శతం శంకమానా సురార్దనాత్॥ ౧॥ లోకే తేన హతాలోకే లోకపాలా హతౌజసః। న్యవేదయన్ విశ్వసృజే ధ్వాంతవ్యతికరం దిశామ్॥ ౨॥ దేవాః॥ తమ ఏతద్విభో వేత్థ సంవిగ్నా యద్వయం భృశమ్। న హ్యవ్యక్తం భగవతః కాలేనాస్పృష్టవర్త్మనః॥ ౩॥ దేవదేవ జగద్ధాతర్లోకనాథశిఖామణే। పరేషామపరేషాం త్వం భూతానామసి భావవిత్॥ ౪॥ నమో విజ్ఞానవీర్యాయ మాయయేదముపేయుషే। గృహీతగుణభేదాయ నమస్తేఽవ్యక్తయోనయే॥ ౫॥ యే త్వానన్యభావేన భావయంత్యాత్మనామ్। ఆత్మని ప్రోతభువనం పరం సదసదాత్మకమ్॥ ౬॥ తేషాం సుపక్వయోగానాం జితశ్వాసేంద్రియాత్మనామ్। లబ్ధయుష్మత్ప్రసాదానాం న కుతశ్చిత్పరాభవః॥ ౭॥ యస్య వాచా ప్రజాస్సర్వా గావస్తంత్యేవ యంత్రితాః। హరంతి బలిమాయత్తాస్తస్మై ముఖ్యాయ తే నమః॥ ౮॥ స త్వం విధ

కమానా॥ ౧॥ లోక ఇతి॥ తేన గర్భతేజసా-హతాలోకే నిరస్తసూర్యాదిప్రకాశే-హతౌజసో హతప్రభాః- ధ్వాంతేన వ్యతికరం సంకరం॥ ౨॥ తమ ఇతి॥ వేత్థ జానాసి కిం విచారయసి - యద్యతో వయం-సంవిగ్నాః భీతాః-అవ్యక్తమజ్ఞాతం నస్పృష్టం వర్త్మ జ్ఞానప్రవాహో యస్య॥ ౩ ॥ బ్రహ్మాణం పరమేశ్వరత్వేన స్తువంతః ప్రార్థయంతే-దేవదేవేతి సప్తభిః- లోకనాథానాం శిఖామణే-భావవిత్-అభిప్రాయజ్ఞోఽసి - ప్రాయేణ గర్భో వర్ధత ఇతి జానాసీత్యర్థః॥ ౪॥ నమ ఇతి॥ విజ్ఞానం వీర్యం బలం యస్య-ఇదం బ్రహ్మదేహం-ఉపేయుషే ప్రాప్తవతే - గృహీతో గుణభేదో రజోగుణో యేన- వ్యక్తస్య ప్రపంచస్య-యోనయే కారణాయ-న వ్యక్తా కేనాపి ప్రమాణేన-అవిజ్ఞాతా యోనిర్యస్యేతి వా॥ ౫ ॥ సకామతయా ప్రతిక్షణం దుఃఖమనుభవంతో నిష్కామనయా భక్త్యా స్తువంత ఆహ ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి॥ యే త్వాం - అనన్యేన నిష్కామేన-భావేన భక్త్యా-ధ్యాయంతి-ఆత్మనాం జీవానాం భావయతీతి తథా స్వస్మిన్ ప్రోతాని గ్రథితాని - భువనాని యేన- చేతనాచేతనప్రపంచకారణమిత్యర్థః-తత్ర హేతుః-సదసదాత్మకమితి కారణరూపం వస్తు- తాభ్యాం పరం॥ ౬ ॥ తేషామితి॥ జితాని శ్వాసేంద్రియాణ్యాత్మా మనశ్చ యైః- అతస్సుపక్వయోగాః - అత ఏవ ప్రాప్తా యుష్మత్ప్రసాదో యైః తేషాం॥ ౭ ॥ అన్యే తు నిత్యక్లేశిన ఇత్యాహుః॥ యస్యేతి॥ తంత్యా దామన్యా - ఆయత్తాః అధీనాః - ముఖ్యాయ నియంతృప్రణవరూపాయేతి వా. తథా చ శ్రుతిః॥ తస్య వాక్తంత్రీర్నామాని దామాని దామానీత్యాది॥ ౮ ॥ స ఇతి ॥ తమసా అహోరాత్రవిభాగాభావే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న లుప్తానికర్మాణియేషాంఆపన్నానాప్లుతానస్మాన్॥౯॥ఆపత్కారణమాహుః॥ ఏషఇతి॥ ఏషగర్భఃతస్యవిశేషణంఅర్పితంఃక్షిప్తం-కాశ్యపమోజోఽవీర్యం-దిశస్తిమిరయన్-తమోవ్యాప్తాఃకుర్వన్॥౧౦॥సఇతి॥ దితేఃకుచేష్టితం జ్ఞాత్వా- దేవానాంయేశబ్దాఃఆజ్ఞప్తివిజ్ఞప్తివాక్యాని-తేషాంగోచరావిషయభూతః ప్రత్యాచష్ట పరిత్యభాషత॥౧౧॥మానసా ఇతి॥యుష్మత్సకాశాత్పూర్వజాతాః॥౧౨॥తఇతి శ్రీవైకుంఠాఖ్యంలోకంయయుః॥ ౧౩॥ తంవర్ణయతి॥వసంతీత్యాదినాద్వాదశభిః శ్రీవైకుంఠస్యహరేరేవమూర్తిర్యేషాం తే-నిమిత్తఃఫలం-అనిమిత్తంనిమిత్తంప్రవర్తకంయస్మిన్- నిష్కామేన ధర్మేణేత్యర్థః.ఆరాధయన్ ఆరాధితవంతః॥౧౪॥యత్రేతి॥శబ్దగోచరఃవేదాంతైకవేద్యఃవిరజంసత్త్వమూర్తిం- విష్టభ్య ధృత్వా-వృషోధర్మమూర్తిః-స్వానాంస్వాన్॥౧౫॥ తద్వనంపివినష్టిత్రిభిః॥ యత్రేతి॥సర్వేష్వప్యృతుషుశ్రీఃప్రపాది సంపద్యేషాంతైః॥౧౬॥వైమానికాఇతి॥చరితానిచరిత్రాణిభర్తుఃప్రభోః-అనువికసంత్యాః - మధుమకరందః-తద్యుక్తామాధవ్యోవాసంత్యోలతాః-యద్వా-అనువికసన్మధవఃప్రసవన్మకరందాః- మాధవ్యోమధుకరాలీనాఃసుమనసః-తాసాంసుగంధేన-ఖండితావిఘ్నితాధీర్యేషాం- తేపితద్గంధప్రాపకంఅనిలం-క్షిపంతఃతిరస్కుర్వంతః- గాయంతి-అనేనభగవత్పార్షదానాం-నిరతిశయవిషయసుఖేపి-భజనానందశక్తిర్దర్శితా॥ ౧౭॥ పారావతేతి॥ అన్యభృతఃకోకిలః- దా

త్యూహశ్చాతకః- అచిరమాత్రంక్షణమాత్రంవిరమతిఅనేనపక్షిణామపి - తత్రి - హరికథాశ్రవణాదిపరమానందోదర్శితః॥౧౮॥మందారేతి॥మందారపారిజాతౌసురతరువిశేషౌ-కురవకఃతిలకవృక్షః- ఉత్పలంరాత్రివికాసి - అంబుజందినవికాసి- నాగోనాగకేసరః-ఏతాస్సుమనసః-పుష్పజాతయః-సుగంధాఅపి-తులసికాభరణేనశ్రీకృష్ణేన- తులస్యాగంధేఅర్చితే- యస్మిన్వనే - తస్యాస్తపోబహుమానయంతి-అనేనతత్రిత్యాగుణగ్రాహిణోఽసమత్సరిణఇత్యుక్తం-యత్రిప్రపంభూతంవనం- తత్రి శ్రీవైకుంఠంయయురితిపూర్వేణాన్వయః॥ ౧౯ ॥ పునర్వైకుంఠమేవవిశినష్టి॥ యదితి ॥ యత్సంకులంవ్యాప్తం-శ్రీహరిపాదయోరానతిఃప్రణామః-తావన్మాత్రేణదృష్టైః-భక్తానాంవిమానైః - నకర్మాదిపాప్తైః-వైడూర్యమారకతైర్హేమమయైశ్చవిమానైః-బృహంతికటితటానియాసాంస్మితేనశోభీనిముఖానియాసాంతా అపి- శ్రీకృష్ణేఆత్మాయేషాం-రజఃకామం-ఉత్స్మయాద్యైఃపరిహాసాదిభిః-నాదధుఃఖజనయామాసుః॥౨౦॥ శ్రీరితి॥ శ్రీర్లక్ష్మీః-మహాహారమూర్తిధారిణీసతీ-హరేస్సద్మని-సంమార్జనంకుర్వతీవయస్మిన్లోకేసంలక్ష్యతే-చరణారవిందంక్వణయతీ-నూపురేణశబ్దయంతీ-ముక్తోదోషశ్చాంచల్యంయయాయద్వా-ముక్తైనదోషాప్రసారితేనబాహునాకీదృశేసద్మని - స్ఫటికమయానికుడ్యానియస్మిన్-మధ్యేశోభార్థముపేతంసంయుక్తంహేమయస్మిన్- యస్యానుగ్రహేణశ్రీరనుగ్రహాంక

> త్స్యాశంభూమన్లోకానాంలుప్తకర్మణామ్॥అదభ్రదయయాదృష్ట్యాఆపన్నానర్హసీక్షితుమ్॥౯॥ఏషదేవదితేర్గర్భఃఓజఃకాశ్యపమర్పితమ్।దిశస్తిమిరయన్సర్వావర్ధతేగ్నిరివైధసి॥ ౧౦॥మైత్రేయః॥ సప్రహస్యమహాబాహోభగవాన్శబ్దగోచరః।ప్రత్యాచష్టాత్మభూర్దేవాన్ప్రీణన్రుచిరయాగిరా॥ ౧౧॥ బ్రహ్మా॥మానసామేసుతాయుష్మత్పూర్వజాస్సనకాదయః।చేరుర్విహాయసాలోకాన్లోకేషువిగతస్పృహాః॥౧౨॥తఏకదాభగవతోవైకుంఠస్యామలాత్మనః।యయుర్వైకుంఠనిలయంసర్వలోకనమస్కృతమ్॥౧౩॥వసంతియత్రపురుషాస్సర్వేవైకుంఠమూర్తయః। యేనిమిత్తనిమిత్తేనధర్మేణారాధయన్హరిమ్॥౧౪॥ యత్రచాద్యఃపుమానాస్తేభగవాన్శబ్దగోచరః। సత్త్వంవిష్టభ్యవిరజంస్వానాంనోమృడయన్వృషః॥ ౧౫॥ యత్రనైఃశ్రేయసం నామవనం కామ దుఘైర్ద్రుమైః । సర్వర్తుశ్రీభిర్విభ్రాజత్కైవల్యమివమూర్తిమత్॥౧౬॥వైమానికాస్సలలనాశ్చరితానియత్రగాయంతిలోకశమలక్షపణానిభర్తుః। అంతర్జలేనువికసన్మధుమాధవీనాంగంధేనఖండితధియోప్యనిలంక్షిపంతః॥ ౧౭॥ పారావతాన్యభృతసారసచక్రవాకదాత్యూహహంసశుకతిత్తిరిబర్హిణాంయః।కోలాహలోవిరమతేచిరమాత్రముచ్చైర్భృంగాధిపేహరికథామివగాయమానే॥ ౧౮ ॥ మన్దారకుంద కురవోత్పల చంపకార్ణపున్నాగనాగవకుళాంబుజపారిజాతాః।గంధేర్చితేతులసికాభరణేనతస్యాయస్మింస్తపస్సుమనసోబహుమానయంతి॥౧౯॥యత్సంకులంహరిపదానతిమాత్రదృష్టైర్వైడూర్యమారకతహేమమయైర్విమానైః।యేషాంబృహత్కటితటస్మితశోభిముఖ్యఃకృష్ణాత్మనాంనరజఆదధురుత్స్మయాద్యైః॥ ౨౦ ॥ శ్రీరూపిణీక్వణయతీచరణారవిందంలీలాంబుజేనహరిసద్మనిముక్తదోషా।సంలక్ష్యతేస్ఫటికకుడ్యఉపేతహేమ్నిసంమార్జతీవయదను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గీతేత్యేతదర్థం-అన్యేషాంబ్రహ్మాదీనాం-యత్నస్యాయంభావః-యద్యపినాత్రరజోనాస్త్యేవ-తథాపిస్వర్ణపట్టికావచ్ఛిన్నభిత్తిభాగేషు-బహుధాప్రతిబింబితాంసతీలీలాంబుజంభ్రమయంతీభయభక్తిభ్యాంతథాలక్ష్యతఇతి॥ ౨౧॥ వాపీష్వితి॥ అంగహేదేవాః-యద్యస్మిన్లోకే- శ్రీరేవమమతఅమంస్తమనే-కింకుర్వతీ - విద్రుమమయానితటానియాసాంతాసు-అమలాఃఅమృతతుల్యాఃఆపోయాసాంతాసువాపీషునిజవనేలక్ష్మీర్వనేపరిచారికాభిరన్వితా - తులసీభిర్విష్ణుంపూజయంతీ-తదుదకేప్రతిబింబితం-శోభనాలకయుక్తం-ఉత్కృష్టనాసికాయుక్తం-నిరీక్ష్య - దంతక్షతాదిదర్శనాద్భగవతోచ్ఛేషితం-చుంబితమిత్యమన్యత-అనేనలక్ష్మ్యాఅపిసౌభాగ్యసుఖం-భగవదనుగ్రహేణైవేతిద్యోతితం॥ ౨౨॥ యదితి॥ పునఃకథంభూతంతద్వైకుంఠం- యద్వైకుంఠంనవ్రజంతికేయేకుకథాఃశృణ్వంతి - కాస్తాఃఅఘభిదస్త్రిత్యఘభిత్తస్యశ్రీహరేః-రచనాసృష్ట్యాదిలీలా-తస్యాఅనువాదాదన్యవిషయాఃఅర్థకామాదివార్తాఃమతిభ్రంశకాః- తేషామప్రజత్వేహేతుః-యాస్తుహతభగైర్నృభిః - శ్రుతాస్సత్యస్తాంస్తాన్శ్రోతౄన్-అశరణేషునిరాశ్రయేషు-తమస్సునరకేషు - క్షిపంతిహంతఖేదే-కథంభూతాఃఆత్తసారాఃఆత్తంశ్రోతౄణాంపుణ్యంయాభిస్తాః॥ ౨౩॥ ప్రసంగాత్తాన్శోచతి॥ య ఇతి॥నోఽస్మాభిర్బ్రహ్మాదిభిరపి-అభ్యర్థితాంమనుష్యజాతిం- ప్రపన్నాఃప్రాప్తాస్సంతోఽపి - హరేర్నారాధనంకుర్వంతి-తే-కీదృశీంనృగతిం-యత్రయస్యాంధర్మసహితంతత్త్వజ్ఞానంభవతి-తదుభయసాధనత్వాత్తస్యాః- తేఅముష్యభగవతః-వితతయామాయయా-ననుసంమోహితాః-యదిచైవంసంబంధః-కేవలంతేఏవనవ్రజంతి-కింతుయేభగవదారాధనంనకుర్వంతి-తేపితేషాంమాయామోహితత్వాదితి॥ ౨౪॥ యదితి॥ పునఃకథంభూతం॥యచ్చనఉపరిస్థితంవ్రజంతికే - అ

గ్రహణేన్యయత్నః॥ ౨౧॥ వాపీషువిద్రుమతటాస్వమలామృతాప్సుప్రేష్యాన్వితానిజవనేతులసీభిరీశమ్।
అభ్యర్చతీస్వలకమున్నసమీక్ష్యవక్త్రముచ్ఛేషితంభగవతేత్యమతాంగయచ్ఛ్రీ॥ ౨౨॥ యన్నవ్రజంత్యఘభిదోరచనానువాదాచ్ఛృణ్వంతియేన్యవిషయాఃకుకథామతిఘ్నీః। యాస్తుశ్రుతాహతభగైర్నృభిరాత్తసారాస్తాంస్తాన్క్షిపంత్యశరణేషుతమస్సుహంత॥ ౨౩॥ యేభ్యర్థితామపిచనోనృగతింప్రపన్నాజ్ఞానంచతత్త్వవిషయంసహధర్మయత్ర। నారాధనంభగవతోవితరంత్యముష్యసంమోహితావితతయాననుమాయయాతే॥ ౨౪॥ యచ్చవ్రజంత్యనిమిషామృషభానువృత్త్యాదూరేయమాహ్యుపరినస్స్పృహణీయశీలాః।భర్తుర్మిథస్సుయశసఃకథనానురాగవైక్లబ్యరాగకలయాపులకీకృతాంగాః॥౨౫॥ తద్విశ్వగుర్వధికృతంభువనైకవంద్యందివ్యంవిచిత్రవిబుధాగ్ర్యవిమానశోచిః। ఆపుఃపరాంముదమపూర్వముపేత్యయోగమాయాబలేనమునయస్తదథోవికుంఠమ్॥౨౬॥ మైత్రేయః॥ తస్మిన్నతీత్యమునయష్షడసజ్జమానాఃకక్ష్యాస్సమానవయసావథసప్తమాయామ్।దేవావచక్షతగృహీతగదౌపరార్థ్యకేయూరకుండలకిరీటవిటంకవేషౌ॥౨౭॥ మత్తద్విరేఫవనమాలికయానివీతౌవిన్యస్తయాసితచతుష్టయబాహుమధ్యే॥వక్త్రంభ్రువాకుటిలయాస్ఫుటనిర్గమాభ్యాంరక్తేక్షణేనచమనాగ్రభసందధానౌ॥౨౮॥ ద్వార్యే

నిమిషాణాందేవానామృషభఃశ్రేష్ఠోహరిః- తస్యానువృత్త్యా-దూరేయమోయేషాం - యద్వా - దూరీకృతాఃయమనియమాః-పాతాంతరేదూరీకృతాహంకారాఇత్యర్థః-స్పృహణీయంకరణాదిశీలంయేషాం-కించ-భర్తుర్హరేః- యత్సుయశఃతస్యమిథఃకథనేన-యోనురాగఃతేన-వైక్లబ్యంతేన-యాచాప్యకలాతయాసహ-ప్రపులకీకృతంఅంగంయేషాం- యద్వావఉపరివ్రజతాంవిశేషణం-నిరహంకారత్వాదస్మత్తోయేధికాస్తేయద్వ్రజంతీత్యర్థః॥౨౫॥తదితి॥ తత్తదాతదపూర్వంవైకుంఠం-అథోఅనంతరముపేత్య-మునయఃపరాముత్కృష్టాంముదమాపుః-అపూర్వత్వేహేతవః - విశ్వగురుణాశ్రీహరిణా-అధికృతమధిష్ఠితంభువనానామేకమేవవంద్యం-దివ్యంఅలౌకికం - విచిత్రాణివిబుధాగ్ర్యాణాంవిమానాని - తేషాంశోచిర్దీప్తిర్యస్మిన్ - యోగమాయాబలేనేతిఅష్టాంగయోగప్రభావేనోపేత్య- పరమేశ్వరేతుయోగమాయేతిచిచ్ఛక్త్యేతిద్రష్టవ్యం॥౨౬॥తస్మిన్నితి॥తస్మిన్వైకుంఠే-షట్కక్ష్యాః-ప్రాకారద్వారాణి-అసజ్జమానాఃభగవద్దర్శనోత్కంఠతయాతత్తదద్భుతదర్శనేఆసక్తిమకుర్వాణాః-ద్వారపాలౌదేవౌఅపశ్యన్-కథంభూతౌ - సమానంవయోయయోః-గృహీతేగదేయాభ్యాంపరార్థ్యైఃకేయూరాదిభిః-విటంకఃసుందరోవేషోయయోః॥౨౭॥తావేవవర్ణయతి॥మత్తేతి॥ మత్తద్విరేఫాఃభ్రమరాఃయస్యాం-తయావనమాలికయా-నివీతౌకంఠలంబిన్యాఅలంకృతౌ- అసితానీలాః-చతుష్టయంచతుస్సంఖ్యాకాఃబాహవః-తేషాంమధ్యేవిన్యస్తయా-వక్త్రంచమనాక్రభసంకించిత్ క్షుబ్ధందధానౌ-స్ఫుటౌఉత్ఫుల్లౌనిర్గ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాశ్వాసమాగత్య-నాసావుపేతాభ్యాం॥౨౮॥ ద్వారీతి॥ ఏతయోర్మిషతోః పశ్యతోః- తావనాదృత్య అపృష్ట్వైవ-యాః
పూర్వాః ద్వారః పురాలంకృతా వజ్రమయాః కవాటికాయాసు- సప్తమాయామపి ద్వారి నివివిశుః - అప్రశ్నే హేతుః స
ర్వత్ర యే అవిహతాః అనివారితాస్సంచరంతి-నిశ్శంకత్వే హేతుః - అవిషమయా స్వదృష్ట్యేతి॥౨౯॥ తానితి॥ వాతరశనా
న్నగ్నాన్-వృద్ధానపి పంచవర్షబాలకవత్ప్రతీయమానాన్-చకారాదాజ్ఞయా చాస్ఖలయతాం-నివారితవంతౌ- నతత్-
స్ఖలనమర్హంతీతి తథా తాన్-అహో అత్రాపి ధాష్ట్యమిత్యేవం-తేజో విహస్య-భగవతో బ్రహ్మణ్యదేవస్య - ప్రతికూ
లంశీలం యయోః॥౩౦॥ తాభ్యామితి॥ హరేర్ద్వారపాలపతిభ్యాం॥ దేవేషు పశ్యత్సు॥ వార్యమాణాస్తే మునయః ॥ కోవా
ఇత్యాది శ్లోకత్రయమూచుః-సుహృత్తమః శ్రీహరిః-తస్య దిదృక్షితం దర్శనేచ్ఛా-తస్య భంగే సతి-కామానుజః క్రోధః - తే
న సహసా అకస్మాదేవ-ఉపప్లుతాని క్షుభితాని అక్షీణి యేషాం తే. సుష్ఠు పూజ్యతమా అపీతి నిషేధానర్హత్వే హేతుః॥౩౧॥ క
ఇతి॥ ఉచ్చైర్మహత్యా పరిచర్యయా-భగవత్పరిచర్యయా ఏత్య ప్రాప్య-ఇహ వైకుంఠే- నివసతాం తద్ధర్మిణాం సమదర్శి
నాం మధ్యే - వాం యువయోరేవ కోయం విషమస్వభావః - కైశ్చిత్ప్రవేష్టవ్యం కైశ్చిన్న ప్రవేష్టవ్యం ఇత్యేవంభూతః
స్వామినో రక్షణార్థం ద్వారపాలకయోరేవ స్వభావ ఇతి చేదత ఆహుః॥ తస్మిన్నితి॥ కుహకయోః కపటయోః - ఆత్మవ
త్స్వదృష్టాంతేన-యథా ఆవాం కపటౌ-తథాన్యోపి కశ్చిత్కపటః ప్రవేక్ష్యతీతి-అయం భావః- నహ్యత్ర భగవద్భక్తిం వినా

తయోర్నివివిశుర్మిషతోరపృష్ట్వా పూర్వా యథా పురటవజ్రకవాటికా యాః। సర్వత్ర తేఽవిషమయా ము
నయస్స్వదృష్ట్యా యే సంచరంత్యవిహతా విహతాభిశంకాః॥౨౯॥ తాన్వీక్ష్య వాతరశనాంశ్చతురః కుమా
రాన్వృద్ధాన్దశార్ధవయసో విదితాత్మతత్త్వాన్। వేత్రేణ చాస్ఖలయతామతదర్హణాంస్తౌ తేజో విహస్య
భగవత్ప్రతికూలశీలౌ॥౩౦॥ తాభ్యాం మిషత్స్వనిమిషేషు నిషిధ్యమానాస్స్వర్హత్తమా అపి హరేః ప్రతి
హారపాభ్యామ్। ఊచుస్సుహృత్తమదిదృక్షితభంగ ఈషత్కామానుజేన సహసా త ఉపప్లుతాక్షాః॥ ౩౧॥
కుమారాః॥ కో వామిహైత్య భగవత్పరిచర్యయోచ్చైస్తద్ధర్మిణాం నివసతాం విషమస్స్వభావః। తస్మిన్ప్ర
శాంతపురుషే గతవిగ్రహే వాం కో వాత్మవత్కుహకయోః పరిశంకనీయః॥౩౨॥ నహ్యంతరం భగవతీహ
సమస్తకుక్షావాత్మానమాత్మని నభో నభసీవ ధీరాః। పశ్యంతి యత్ర యువయోస్సురలింగినోః కిం వ్యు
త్పాదితం హ్యుదరభేది భయం యతోఽస్య॥ ౩౩ ॥ తద్వామముష్య పరమస్య వికుంఠభర్తుః కర్తుం ప్రకృష్టమి
హ ధీమహి మందధీభ్యామ్ । లోకానితో వ్రజతమంతరభావదృష్ట్యా పాపీయసస్త్రయ ఇమే రిపవోఽస్య య
త్ర॥౩౪॥ తేషామితీరితముభావవధార్య ఘోరం తం బ్రహ్మదండమనివారితమస్త్రపూగైః। సద్యో హరే
రనుచరావురు బిభ్యతస్తత్పాదగ్రహావపతతామతికాతరేణ॥౩౫ ॥ భూయాదఘోని భగవద్భిరకారి దం
డో యో నౌ హరేత సురహేళనమప్యశేషమ్। మా వోఽనుతాపకలయా భగవత్స్మృతిఘ్నో మోహో భ

కశ్చిదాగచ్ఛతి-న చేశ్వరే ప్రశాంతత్వాదవిద్యమానవిరోధభయశంకా-అతో యువాం కేవలం ధూర్తావేవేతి॥౩౨ ॥ భ
యశంకాదిబీజం చ భేదః॥ స చ కస్యాప్యస్మిన్నాస్తీత్యాహ॥ నహీతి॥ సమస్తం విశ్వం కుక్షౌ యస్య - యత్ర ఇహ భగవతి
ధీరాః విద్వాంసః ఆత్మనోఽంతరం భేదం న పశ్యంతి-కింత్వస్మిన్పరమాత్మని- ఆత్మానమంతర్భూతం పశ్యంతి - మహాకాశే
ఘటాకాశమివ తథా అన్యస్య రాజాదేః ఉదరభేది ఉదరభేదయుక్తం భయం భవతి-తథాస్య హరేస్తాదృశం - యతో
యేన కారణేన-సురవేషధారిణోర్యువయోః-విశేషేణోత్పాదితం-తత్కిం న కించిదిత్యర్థః॥ ౩౩ ॥ తదితి॥ తత్తస్మాద్వై
కుంఠనాథస్య- భృత్యాభ్యాం యువాభ్యాం ప్రకృష్టం భద్రమేవ కర్తుం - ఇహాస్మిన్నపరాధే - యద్యుక్తం తద్ధీమహి చింత
యేమ-తదేవాహుః-అంతర్యః స్వభావః-సత్తాదర్శనేన- ఇతః వైకుంఠాల్లోకాద్వ్రజనం - యత్ర యేషు లోకేషు - అస్య
పాపీయసో ద్రష్టుః-ఇమే- కామః క్రోధస్తథా లోభ ఇతి గీతోక్తాస్త్రయోఽరయో భవంతి-పాపీయసో లోకాపతివా॥ ౩౪ ॥
తేషామితి॥ ఇతి తేషామీరితం భాషణం - ఘోరమవధార్య - దండే చ బ్రహ్మదండం బ్రహ్మశాపమవధార్య - తం చాస్త్రస
మూహైరప్యనివార్యం అవధార్య-శ్రీహరేరనుచరౌ - అతికాతరేణ అతికాతర్యేణ - తత్పాదగ్రహణం కుర్వంతౌ సం
తౌ-దండవదపతతాం-కథమగ్రే తస్య శ్రీహరేః- ఏవంభూతేభ్యో మునిభ్యః - తాభ్యామపి-ఉరు అధికం బిభ్యతః - భయం
భావమేతే॥౩౫॥ అహో అపరాద్ధమస్మాభిరిత్యనుతప్యమానౌ ప్రత్యూచతుః॥ భూయాదితి॥ అఘోని అఘవతి - యదు
చితో దండః స ఏవ భగవద్భిరకారి-నాతిభగవతామపరాధః కశ్చిత్- అతో సాక ఆవయోర్భూయాత్ - యో అశేషమపి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సురహేళనం-ఈశ్వరాజ్ఞాతిక్రమరూపంపాపంహరేత్ - కింతువః యుష్మాకంయః కృపానిమిత్తోఽనుతాపః-తస్యాలేశేన-నౌ ఆవయోః-అధోఽధః మూఢధియా వ్రజతోరపి-భగవత్స్మృతిప్రతిఘాతకో మోహోనభవేత్ - కింతుమోహేఽపి స్మృతిర్నపరిహతాదితిప్రార్థనా॥౩౬॥ ఏవమితి ॥ ఏవంస్వానాం - మహత్స్వతిక్రమమపరాధం-తత్క్షణాదేవావబుధ్యతస్మిన్ యత్ర తెరుద్ధాస్తం దేశంయయా-ఆర్యాణాంహృద్యోమనోజ్ఞః-చరణౌ చలయన్నితి - అయంభావః- మచ్చరణదర్శనప్రతిఘాతజంక్రోధంతౌశమయిష్యామీతిత్వరావ్యాజేన-పద్భ్యామేవయయౌ- ఆర్యాణాంసాహిత్యంనిష్కామానపివిభూతిభిఃపూరయిత్వా-క్షమితుం॥౩౭॥తత్రైద్రష్టుం దేవమనువర్ణయతిపంచభిః॥తమితి॥తంత్వాగతం - తేచక్షుషాపశ్యన్ - అపంచమాదిదమేవక్రియాపదం-స్వవృంభిః - శీఘ్రంప్రతిహృతమాపయికంగమనోచితఛత్రపాదుకాది యస్య-స్వసమాధినాభాగ్యంభజనీయంఫలం-బ్రహ్మాయత్తదక్షివిషయం- హంసవత్ శ్రీర్యయోస్తయోః - ఉభయతశ్చలతోర్వ్యజనయోః-యశ్శివోఽనుకూలోవాయుః - తేనలోలాశ్చలంతః శుభ్రాతపత్రశశికేసరాః - శుభ్రంయదాతపత్రంశశిపాదృశ్యాచ్ఛశీ-తస్యకేసరాముక్తాహారవిలంబాస్తేభ్యః - గళితానిశీకరాంబూనియస్మాత్ శీకరోంబుకణః॥౩౮॥ కృత్స్నేతి ॥ కృత్స్నస్యద్వారపాలముఖబృందస్య - ప్రసాదేసుముఖం - స్పృహణీయధామ-స్పృహణీయానాం గుణానాంధామస్థానం - స్నేహావలోకకలయా - సప్రేమకటాక్షేణ-హృదిసంస్పృశంతంసుఖయంతం-త్రైలోక్యవిపక్షేపక్షేసత్యలోకపర్యంతంస్వర్గః-తస్యచూడామణిమివస్థితం-స్వధిష్ణ్యంశ్రీవైకుంఠం- సుభగయంతం శోభయం

వేదపితునౌవ్రజతోరధోఽధః॥౩౬ ॥ ఏవంతద్రైవభగవానరవిందనాభః స్వానాంవిబుధ్యసదతిక్రమమార్యహృద్యః । తస్మిన్ యయౌపరమహంసమహామునీనామన్వేషణీయచరణౌచలయన్ సహశ్రీః॥౩౭॥తంత్వాగతంప్రతిహృతౌపయికంస్వపుంభిస్తేచక్షతాక్షివిషయంస్వసమాధిభాగ్యమ్ । హంసశ్రియోర్వ్యజనయోశ్శివవాయులోలశుభ్రాతపత్రశశికేసరశీకరాంబుమ్॥ ౩౮ ॥ కృత్స్నప్రసాదసుముఖంస్పృహణీయధామస్నేహావలోకకలయాహృదిసంస్పృశంతమ్ । శ్యామేపృథావురసిశోభితయాశ్రియాస్వశ్చూడామణింసుభగయంతమివాత్మధిష్ణ్యమ్॥౩౯॥ పీతాంశుకేపృథునితంబినివిస్ఫురంత్యాకాంచ్యాళిభిర్విరుతయావనమాలయాచ। వల్గుప్రకోష్ఠవలయంవినతాసుతాంసేవిన్యస్తహస్తమితరేణధునానమబ్జమ్॥౪౦॥విద్యుత్క్షిప్తన్మకరకుండలమండనార్హగండస్థలోన్నసముఖంమణిమత్కిరీటమ్। దోర్దండషండవివరేహరతాపరార్ధ్యహారేణకంధరగతేనచకౌస్తుభేన॥ ౪౧॥ అత్రోపసృష్టమితిచోత్స్మితమిందిరాయాఃస్వానాంధియావిరచితంబహుసౌష్ఠవాఢ్యమ్। మహ్యంభవస్యభవతాంచభజంతమంగంనేముర్నిరీక్ష్యనవితృప్తదృశోముదాకైః॥ ౪౨॥ తస్యారవిందనయనస్యపదారవిందకింజల్కమిశ్రతులసీమకరందవాయుః।అంతర్గతస్స్వవివరేణచకారతేషాంసంక్షోభమక్షరజుషామపిచిత్తతన్వోః॥ ౪౩॥ తేవాఅ

తం॥౩౯॥ పీతాంశుకఇతి ॥ పృథునితంబమాశ్రయత్వేనవిద్యతేయస్యతస్మిన్ పీతాంశుకే- అళిభిర్నాదితయావనమాలయాయుక్తం-సుభగయంతమితిపూర్వేణవాసంబంధః-వల్గుప్రకోష్ఠేషువలయానియస్య- విన్యస్తోహస్తోయేన-ఇతరేణాన్యేన-అబ్జంధునానంభ్రామయంతం-విన్యస్యేతిపాఠేవల్గ్విత్యాదిహస్తస్యవిశేషణం॥౪౦॥ విద్యుదితి॥ కాంత్యావిద్యుతఃక్షిపతీ-మకరాకారేకుండలే-తయోర్మండనార్హౌగండస్థలేయస్మిన్ - తచ్చతదున్నసంచముఖంచయస్య-మణియుక్తంకిరీటంయస్య-దోర్దండానాంషండస్సమూహః-తస్యవివరేమధ్యే- స్థితేనహరతామనోహారేణవిహారతేతివా-పరార్ధ్యః ఉత్కృష్టః॥ తెనహారేణకంధరగతేన-స్థితేనకౌస్తుభేనచయుక్తం॥౪౧॥ అత్రేతి ॥ కింబహునాఇందిరాయాఃఉత్స్మితం-అహమేవసర్వసౌందర్యనిధిరిత్యహంకరణం-అత్రభగవతస్సౌందర్యేఉపసృష్టమస్తందతమితి- స్వానాంభక్తానాం - ధియావిరచితం-భృత్యైఃస్వమనస్యేవంవితర్కితమిత్యర్థః- కుతఃబహుసౌష్ఠవేనసౌందర్యేణ-ఆఢ్యంయుక్తం - కించమహ్యంమమభవస్యఈశ్వరస్య-భవతాంత్వత్కృతే-అంగంభజంతం-మూర్తింప్రకటయంతం - అథచతంనిరీక్ష్య - కైశ్శిరోభిః-ముదానెముఃనమశ్చక్రుః-నవిశేషేణతృప్తానినేత్రాణియేషాంతే॥౪౨॥ స్వరూపానందాదపితేషాం భజనానందాధిక్యమాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యపదారవిందకింజల్కైః కేసరైః-మిశ్రాయాతులసీ-తస్యాఃమకరందేన - యుక్తోవాయుః-స్వవివరేణనాసాఛిద్రేణ-అక్షరజుషాంబ్రహ్మానందసేవినామపి- సంక్షోభంచిత్తేతిహర్షం - తనౌరోమాంచంహర్షకారితం॥౪౩॥సంభవమాహద్వాభ్యాం॥తఇతి॥ తెవైకిల-వదనమేవ-అసితపద్మంతస్య-కోశోంతర్భాగః- అసితపద్మకోశమిత్యభూతోపమా-సుందరతరౌఅరుణౌఅధరోష్ఠౌ-కుందవద్ధాసోయస్మిన్ తం-ఉత్ ఊర్ధ్వంవీక్ష్య-లబ్ధమనోరథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్సంతః-నఖాఏవారుణమణయః - తేషాంశ్రయణమాశ్రయభూతమంఘ్రిద్వంద్వం- పునరవేక్ష్యాధోదృష్ట్వాపునఃపున రేవంనిరీక్ష్య-యుగపత్సర్వాంగలావణ్యగ్రహణాశక్తాః-పశ్చాన్నిదధ్యుఃధ్యాతవంతః॥౪౩॥పుంసామితి॥ యోగమార్గేణ గతింమృగయతాంపుంసాం-ధ్యానస్యవిషయభూతం-అత్యాదరాస్పదంబహూనాంతత్త్వదృశాం -సంమతమితివా- పౌరుషంవపుః-దర్శయంతంఅన్యేష్వసిద్ధైరసాధారణైః- ఔత్పత్తికైర్నిత్యైరణిమాద్యష్టైశ్వర్యైర్యుతం-సమగృణన్ సమ్యగస్తువన్॥౪౪॥సత్వంబ్రహ్మరూపేణప్రకాశసే-తన్నచిత్రం- ఇదానీంతుపరమమంగళవిశుద్ధమూర్త్యా ప్రత్యక్షోసి- అహోభాగ్యమస్మాకమిత్యాహుః॥యఇతి॥ హేఅనంత-యస్త్వంహృద్గతోపి-దురాత్మనామంతర్హితోనస్ఫురసి- సనో స్మాకం-అంతర్హితోనభవసి-నయనమూలంత్వద్యైవరాద్ధఃప్రాప్తోసి. అంతర్ధానాభావేహేతుః- భవతస్సకాశాదుద్భవోయస్య-తేనాస్మత్పిత్రా-యర్హియదైవ-అనువర్ణితరహఃఉపదిష్టరహస్యః-తదైవనఃకర్ణయోర్మార్గేణ గుహాం బుద్ధింగతఃప్రాప్తోసి॥౪౫॥ నను పిత్రోపదిష్టం-భవతామదృశ్యంఅమాయామయం-తత్త్వం-అహంత్వన్యఏవస్యాం దృశ్యత్వాత్ -నైవమస్మత్ప్రత్యభిజ్ఞయాభేదనిరాసాదిత్యాహుః॥తమితి॥ హేభగవన్ ఆత్మతత్త్వమేవపరంత్వాం-విదామవిద్మః ప్రత్యభిజానీమః-నను నిరుపాధేరాత్మతత్త్వస్య-కథమీదృశమైశ్వర్యంస్యాదతఆహుః సత్త్వేనవిశుద్ధసత్త్వమూర్త్యా- యే షాంభక్తానాం-సమ్యక్ప్రతిక్షణం-రతింరచయంతం-ఆత్మతత్త్వమేవాహుః- తేనుతాపస్తైనైవ-విదితైర్జ్ఞాతైః - దృష్టే

ముష్యవదనాసితపద్మకోశముద్వీక్ష్యసుందరతరాధరకుందహాసమ్।లబ్ధాసవఃపునరవేక్ష్యతదీయమంఘ్రిద్వంద్వంనఖారుణమణిశ్రయణంనిదధ్యుః॥౪౩॥ పుంసాంగతింమృగయతామిహయోగమార్గైర్ధ్యానాస్పదంబహుమతంనయనాభిరామమ్।పౌంస్యంవపుర్దర్శయానమనన్యసిద్ధైరౌత్పత్తికైస్సమగృణన్ యుతమష్టభోగైః॥౪౪॥కుమారాః॥యోంతర్హితోహృదిగతోపిదురాత్మనాంత్వంసోద్యైవనోనయనమూలమనంతరాద్ధః।యర్హ్యేవకర్ణవివరేణగుహాంగతోనఃపిత్రానువర్ణితరహాభవదుద్భవేన॥౪౫॥తంత్వావిదామభగవన్ పరమాత్మతత్త్వంసత్త్వేనసంప్రతిరతింరచయంతమేషాం।యత్తేనుతాపవిదితైర్దృఢభక్తియోగైరుద్గ్రంథయోహృదివిదుర్మునయోవిరాగాః॥౪౬॥ నాత్యంతికంవిగణయంత్యపితేప్రసాదంకింవాన్యదర్పితభయంభ్రువఉన్నయైస్తే। యేంగత్వదంఘ్రిశరణాభవతఃకథాయాఃకీర్తన్యతీర్థయశసఃకుశలారసజ్ఞాః॥౪౭॥కామంభవస్స్వవృజినైర్నిరయేషునస్స్యాచ్చేతోలివద్యదినుతేపదయోరమేత। వాచశ్చనస్తులసివద్యదితేంఘ్రిశోభాఃపూర్యేతతేగుణగణైర్యదికర్ణరంధ్రః॥౪౮॥ ప్రాదుశ్చకర్థయదిదంపురుహూతరూపంతేనేశనిర్వృతిమవాపురలందృశోనః। తస్మాదిదంభగవతేనమఇద్విధేమయోనాత్మనాందురుదయోభగవాన్ప్రతీతః॥౫౦॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-పంచదశోఽధ్యాయః, *

ర్భక్తియోగైశ్శ్రవణాదిభిః-మునయోహృదియద్విదుః-కీదృశాః - ఉద్గ్రంథయఃనిరహన్మానాః॥ అతఏవవిగతరాగాః॥ ౪౭॥స్వయమపిభక్తింప్రార్థయితుం-భక్తానాంసుఖాతిశయమాహుః॥ నేతి॥ ఆత్యంతికంమోక్షాఖ్యమపితవప్రసాదం- తేనగణయంతినాద్రియంతేకిముతాన్యదింద్రాదిపదం- తేతవ-భ్రువఉన్నయైరుజ్జృంభితైః - అర్పితంనిహితం-భయంయస్మిన్ తత్ -అంగహేభగవన్- యేభవతఃకథాయారసజ్ఞాః-కథంభూతస్య- రమణీయత్వేనచకీర్తన్యకీర్తనార్హంతీర్థంపవిత్రం-యశోయస్య॥౪౮॥ఇదానీంస్వాపరాధందర్శయంతోభక్తింప్రార్థయంతే॥ కామమితి॥ భగవన్నితఃపూర్వమస్మాకం-వృజినంనాభవత్ -ఇదానీంతుసర్వాణ్యప్యుపజాతాని-యతస్త్వద్భక్తాశప్తా-అతస్తైఃస్వవృజినైః- నిరయేషుకామంభవోజన్మస్యాత్- నుచితరేక-యదినశ్చేతఃపాదయోఃరమేత - అళిర్యథాకంటకైరాపీడ్యమానోపిపుష్పేషురమేతతద్వత్ -విఘ్నానవిగణయ్యయదిరమేత-అంఘ్రిభ్యాంశోభాయాసాం- యథాతులసీస్వగుణనిరపేక్షేణ - త్వదంఘ్రిసంబంధేనైవశోభతే-తథాయదినోవాచశ్శోభేరన్ - తేగుణగణైఃపూర్యేత - కర్ణరంధ్రమిత్యల్పస్యపూరణమివ-యాచకరీత్యాప్రార్థయతే-అయంగూఢోభిప్రాయః-కర్ణరంధ్రస్యాకాశత్వాత్. గుణానాంచామూర్తత్వాత్-నకదాచిత్పూరణం-అతోనిత్యమేవశ్రవణంభవిష్యతీతి॥౪౯॥అద్యవయంకృతార్థాస్స్మ ఇత్యాహుః॥ప్రాదుశ్చకర్థేతి॥ హేపురుహూతవిపులకీర్తే-యదిదంరూపం ప్రాదుశ్చకర్థప్రకటీకృతవానసి-దృశోనేత్రాణి-అనాత్మనామజితేంద్రియాణాం - దురుదయఃఅప్రకటోసీతియత్ -ఇత్ ఇత్థంయఃప్రతీతోసిప్రకటితోసితస్మైతుభ్యమిదంనమోవిధేమ-నమస్కారంకుర్మ ఇత్యర్థః॥౫౦॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

శ్లో॥హరిణాసాంత్వితైర్విప్రైరనుతప్తైస్తుషోడశే। తయోరసురథావేపిక్రుతోనుగ్రహఈర్యతే॥ ఇతీతి॥ ఇతిగృణతాంతే షాంవాక్యంప్రతినంద్య-ఇదంజగాద-ఏతావిత్యాద్యేకాదశభిః॥౧॥ఏతావితి॥యద్యస్మాత్- మాంకదర్థీకృత్యతుచ్ఛీకృత్య బహుయథాభవతితథా-అతిక్రమంచక్రతవంతౌ॥౨॥యఇతి॥తస్మాత్సఏవదండోఙ్గీకృతః॥౩॥తదితి॥ యస్మాద్బ్రహ్మబ్రా హ్మణాఏవ- పరందైవంతస్మాదద్యవఃప్రసాదయామి- తవకోపరాధఇతిచేత్తత్రాహ- తద్ధీతి- మదీయైః పుంభిః అస త్కృతా స్తిరస్కృతాఇతియత్తదాత్మకృతమేవమన్యే॥౪॥ కించమమైవైతాభ్యామనిష్టంకృతమిత్యాహ॥ యదితి॥ య స్యస్వామినోనామానికీర్తిం-ఆమయోత్రశ్వేతకుష్ఠం ॥ ౫॥ యస్యేతి॥ యస్యమేఅమృతరూపేఅమలేయశసిశ్రవణే నావగాహఃప్రవేశః-సఏవమభివ్యాప్తజగత్ సద్యఃతత్క్షణమేవ-పునాతిసోహంవికుంఠోభవద్భ్యోహేతుభ్యః- ఉపల బ్ధాప్రాప్తాసుశోభనాతీర్థభూతాకీర్తిర్యేనసః-స్వబాహుస్థానీయంలోకేశ్వరమపిహన్యాం- కాన్యస్యకథేత్యర్థః॥ ౬॥స్వగుణానువర్ణనంతుబ్రాహ్మణోత్కర్షార్థమేవ॥యదితి॥ చరణపద్మయోః స్థితఃపవిత్రోరేణుఃయస్య - అతఏవ క్షతోనిరస్తః- అఖిలస్యలోకస్యమలోయేన-యద్వా-చరణపద్మాల్లగ్నః పవిత్రోరేణుః యస్మిన్నితి- క్షతాఖిలమలోయ స్యేతిచవిగ్రహః-ప్రతిలబ్ధంప్రాప్తంశీలంయేన-యేషాంసేవయైతేగుణాః-అతఏవ-శ్రీర్మాంనవిజహాతి- ప్రేక్షాలవా ర్థేఅవలోకనలేశార్థేఇతరేబ్రహ్మాదయః నియమాన్ వహంతి- తేషామేవప్రతికూలవృత్తింఛింద్యామితిపూర్వేణైవ

బ్రహ్మా॥ఇతితద్గృణతాంతేషాంమునీనాంయోగధర్మిణామ్। ప్రతినంద్యజగాదేదంవైకుంఠనిలయోవిభుః॥
౧॥భగవాన్॥ఏతౌతౌపార్షదౌమహ్యంజయోవిజయఏవచ। కదర్థీకృత్యమాంయద్వోబహ్వధత్తామతి
క్రమమ్॥౨॥యస్త్వేతయోర్ధృతోదండోభవద్భిర్మామనువ్రతైః।సఏవానుమతోస్మాభిర్మునయోదేవహే
ళనాత్॥ ౩॥ తద్వఃప్రసాదయామ్యద్యబ్రహ్మదైవంపరంహిమే।తద్ధీత్యాత్మకృతంమన్యేయత్స్వపుంభిరస
త్కృతాః॥౪॥యన్నామానిచగృహ్ణాతిలోకోభృత్యేకృతాగసి।సోసాధువాదస్తత్కీర్తింహంతిత్వచమి
వామయః॥౫॥యస్యామలామృతయశశ్శ్రవణావగాహస్సద్యఃపునాతిజగదాశ్వపచాద్వికుంఠః।సోహం
భవద్భ్యఉపలబ్ధసుతీర్థకీర్తిశ్ఛింద్యాంస్వబాహుమపివఃప్రతికూలవృత్తిమ్॥౬॥యత్సేవయాచరణపద్మ
పవిత్రరేణుంసద్యఃక్షతాఖిలమలంప్రతిలబ్ధశీలం।నశ్రీర్విరక్తమపిమాంవిజహాతియస్యాః ప్రేక్షాలవార్థ
ఇతరేనియమాన్వహంతి॥ ౭॥ నాహంతథాద్మియజమానహవిర్వితానేశ్చ్యోతద్ఘృతప్లుతమదన్హుత
భుఙ్ముఖేన।యద్బ్రాహ్మణస్యముఖతశ్చరతోనుఘాసంతుష్టస్యమయ్యవహితైర్నిజకర్మపాకైః॥౮॥యే
షాంబిభర్మ్యహమఖండవికుంఠయోగమాయావిభూతిరమలాంఘ్రిరజఃకిరీటైః।విప్రాంస్తుకోనవిషహే
తయదర్హణాంభస్సద్యఃపునాతిసహచంద్రలలామలోకాన్॥౯॥ యేమేతనూర్ద్విజవరాన్దుహతీర్మ
దీయాభూతాన్యలబ్ధశరణానిచభేదబుద్ధ్యా । ద్రక్ష్యంత్యఘక్షతదృశోహ్యహిమన్యవస్తాన్ గృధ్రారు

సంబంధః॥౭॥కించబ్రాహ్మణానామమైవశ్రేష్ఠంముఖం-అతోయుష్మదవజ్ఞయామన్ముఖతిరస్కార ఏవకృత ఇత్యాహ॥ నేతి॥ వితానేయజ్ఞే-యజమానస్యహవిఃచరుపురోడాశాదిహుతభుగగ్నిః॥ తేనముఖేనఅదన్నశ్నన్నపితథానాద్మినాశ్నామి॥ యద్యథా-చ్యోతతాక్షరతా-ఘృతేనఆప్లుతంవిలోడితం-పాయసాదిప్రతిగ్రాసం-రసాస్వాదనపూర్వకం- చరతోభుం జానస్యజ్ఞానినోవా-బ్రాహ్మణస్యముఖతోశ్నామిమయిసమర్పితైఃకర్మఫలైఃతుష్టస్యనిష్కామస్యేత్యర్థః॥౮॥ యేషామి తి॥యేషామమలమంఘ్రిరజఃఅహంకిరీటైర్బిభర్మి తాన్విప్రానపకుర్వతోపికోన్యోనవిషహేత-కథంభూతోహంఅఖండా నవచ్ఛిన్నా-వికుంఠాఅప్రతిహతాచ-యోగమాయావిలాసభూతావిభూతిర్యస్యతథా-యస్యార్హణాంభఃపాదోదకం చంద్రలలామేనేశ్వరేణ-సహితాన్లోకాన్సద్యఃపునాతిఏవంపరమేశ్వరఃపరంపావనోపిసన్నహంబిభర్మీతి॥౯॥ యఇ తి॥కించ॥మేతనూరధిష్ఠానాని-కాస్తాః-ద్విజవరాన్-దుహతీర్దోగ్ధ్రీర్గా ఇత్యర్థః-దుహిర్దృశ్యారితి పాఠే-తాఏవవిష్ణురూపా త్సూర్యాద్యుత్పన్నత్వాత్-సూర్యసుతాశ్చగావఃఇతివచనాత్- అలబ్ధశరణానిరక్షకహీనాని- భేదబుద్ధ్యామదధిష్ఠానంన సంభవతీతిపృథగ్దృష్ట్యాద్రక్ష్యంతి-అఘేనక్షతానష్టాదృష్టిర్యేషాంతాన్-మదీయోధికృతోదండనేతా యమస్తస్య- గృ ధ్రాకారాఃదూతాఃఅహివన్మన్యుర్యేషాం తేరుషాక్రోధేనకృషంతిచంచుభిఃఛిందంతి॥౧౦॥ఏవంభూతాస్తుమాంవశీకుర్వ న్తీత్యాహ॥యఇతి॥యేక్షిపతఃపరుషంభాషమాణానపిబ్రాహ్మణాన్సంబోధయంతి।మయియాధీస్తయా- వాసుదేవదృ ష్ట్యా-అర్చయంతస్తుష్యద్ధృదఃప్రియమాణచిత్తాః-స్మితమేవసుధాతయోక్షితంపద్మతుల్యంవక్త్రంతేషాం-అనురాగకల

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యా ప్రేమశోభయా వాణ్యా - గృణంతః స్తువంతః. యథా కుపితమాత్మజం స్నిగ్ధః పితా - సత్పుత్రో వా పితరం - అహమివ భృగుం యుష్మాంశ్చ - తైరహముపాకృతో వశీకృతః॥౧౧॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ అవసాయమభిప్రాయం అలక్ష్యమాణావజానంతౌ యుష్మదపరాధోచితాం గతిం సద్యః ప్రాప్య - మత్సమీపం ప్రాప్నుతాం - తదితి॥ మేనుగ్రహః - తమేవాహ యద్భృతయోర్వివాసః అచిరతః శీఘ్రం కల్ప్యతాం సంపాద్యతాం సమాప్యతామితి॥౧౨॥ అథేతి॥ ఉశతీం ప్రియాం - ఋషికుల్యాం ఋషయో మంత్రాస్తత్ప్రవాహరూపాం ఋషికులయోగ్యామితి వా సరస్వతీం ఆస్వాద్యత న్మాధుర్యమనుభూయ - సర్పప్రాయేణ మన్యునా దష్టానామపి క్రోధవిషవ్యాప్తానాం మనో రసానుభవాభావాత్ ప్రియభాషణమపి న సహతే - తేషాం చాత్మ మనో నాతృప్యత అలమితి నమన్యత॥౧౩॥ సతీమితి॥ సతీం శ్రేష్ఠాం - వ్యాదాయ ప్రసార్య కర్ణంద త్త్వేత్యర్థః - లఘ్వీం మితాక్షరాం గురుభిరర్థైర్గహ్వరాం దుష్ప్రవేశాం - అగాధామభిప్రాయతః గంభీరాం అర్థతః విగాహ్య విచార్య - అపి కిమస్మాకమభినందతి వా - అస్మత్కృతం దండం వా - సంకోచయతీతి న విదుః॥ ౧౪॥ తతశ్చాభినందతీతి జ్ఞాత్వా తే ప్రహృష్టాస్సంతః ప్రోచుః॥ త ఇతి॥ క్షుభితా రోమాంచితా త్వక్ యేషాం - కూపితేతి పాఠే. సంజాతరోమకూపాత్ర్యా రోమాంచితత్వమేవోక్తం - ఆరబ్ధః - ఆవిష్కృతః - పారమేష్ఠ్యస్య పరమైశ్వర్యస్య - మహోదయః పరమోత్కర్షో యేన తం - అధిరాజత్వమావిష్కృత్య రాజశిక్షార్థం బ్రాహ్మణాన్ మానయతీతి జ్ఞాత్వేత్యర్థః॥౧౫॥ నేతి॥ అధ్యక్షస్సర్వేశ్వరస్సన్ తద్ధి హ్యాత్మకృతం మన్య ఇత్యుక్తం - మయాపరాధః కృత ఇతి తథా తదనుగ్రహో మమేత్యాదివచనేన - మ

షామమకృషంత్యధిదండనేతుః॥౧౦॥ యే బ్రాహ్మణాన్మయి ధియా క్షిపతోఽర్చయంతస్తుష్యద్ధృదః స్మితసుధోక్షితపద్మవక్త్రాః। వాణ్యానురాగకలయాత్మజవద్గృణంతస్సంబోధయంత్యహమివాహముపాకృతస్తైః॥ ౧౧॥ తన్మే స్వభర్తురవసాయమలక్ష్యమాణౌ యుష్మద్వ్యతిక్రమగతిం ప్రతిపద్య సద్యః। భూయో మమాంతికమితాం తదనుగ్రహో మే యత్కల్పతామచిరతో భృతయోర్వివాసః॥౧౨॥ బ్రహ్మా॥ అథ తస్యోశతీం దేవీం ఋషికుల్యాం సరస్వతీం। నాస్వాద్య మన్యుదష్టానాం తేషామాత్మాప్యతృప్యత॥౧౩ ॥ సతీం వ్యాదాయ శృణ్వంతో లఘ్వీం గుర్వర్థగహ్వరామ్। విగాహ్యాగాధగంభీరాం న విదుస్తచ్చికీర్షితమ్॥౧౪॥ తే యోగమాయయారబ్ధపారమేష్ఠ్యమహోదయమ్ । ప్రోచుః ప్రాంజలయో విప్రాః ప్రహృష్టాః క్షుభితత్వచః ॥౧౫॥ కుమారాః॥ న వయం భగవన్విద్మస్తవ దేవ చికీర్షితమ్। కృతో మేఽనుగ్రహశ్చేతి యదధ్యక్షః ప్రభాషసే॥ ౧౬॥ బ్రహ్మణ్యస్య పరం దైవం బ్రాహ్మణాః కిల తే ప్రభో॥ విప్రాణాం దేవదేవానాం భగవానాత్మదైవతమ్ ॥ ౧౭॥ త్వత్తస్సనాతనో ధర్మో రక్ష్యతే తనుభిస్తవ। ధర్మస్య పరమో గుహ్యో నిర్వికారో భవాన్మతః॥ ౧౮॥ తరంతి హ్యంజసా మృత్యుం నివృత్తా యదనుగ్రహాత్ । యోగినస్స భవాన్ కిం స్విదనుగృహ్యేత యత్పరైః॥౧౯॥ యం వై విభూతిరుపయాత్యనువేలమన్యైరర్థార్థిభిస్స్వశిరసా ధృతపాదరేణుః। ధన్యార్పితాంఘ్రితులసీనవదామధామ్నో లోకం మధువ్రతపతేరివ కామయానా॥ ౨౦ ॥ యస్తాం వివిక్తచరితై

మానుగ్రహశ్చేతి యత్ప్రభాషసే తవ తచ్చికీర్షితం - న విద్మః॥౧౬॥ బ్రహ్మణ్యస్యేతి॥ కిలేతి లోకశిక్షార్థత్వం సూచితం - పరమార్థమాహుః - విప్రాణామితి దేవదేవానాం దేవపూజ్యానామపి - భగవాన్ త్వమాత్మా చ దైవం చ॥ ౧౭॥ లోకశిక్షార్థతాం ప్రపంచయతి త్వత్త ఇత్యష్టభిః॥ త్వత్త ఇతి॥ ధర్మస్త్వత్త ఏవ భవతి - రక్ష్యతే చ - త్వదవతారైః పరమఫలరూపః - అత ఏవ గుహ్యః - గోప్యః - న చ స్వర్గాదిఫలవద్వికారీ - కింతు నిర్వికారో మత ఇత్యేవంభూతస్య తదిదం లోకశిక్షార్థమాత్రమితి భావః॥౧౮॥ విపరీతం చైతదిత్యాహుః॥ తరంతీతి॥ యస్యానుగ్రహాద్దేవ - నివృత్తాః విరక్తాః యోగినశ్చ - సంతో మృత్యుం తరంతీతి - స భవాన్ పరైరనుగృహ్యేత ఇతి యత్ తత్కిం స్విత్ న కించిదిత్యర్థః॥౧౯॥ యచ్చోక్తం॥ శ్లో॥ యత్సేవయా చరణపద్మపవిత్రరేణుం సద్యః క్షతాఖిలమలం ప్రతిలబ్ధశీలమిత్యాది - తదత్యంతమసంభావితమిత్యాహుర్ద్వాభ్యాం॥ యమితి॥ యం వై విభూతిర్లక్ష్మీః - అనువేలం ప్రత్యవసరముపయాతి సేవతే - ధృతః పాదరేణుర్యస్యాః - ధన్యైః కృతిభిరర్పితమంఘ్రౌ యః తులస్యా నవదామమాలా - తద్ధామ స్థానం యస్య తస్య - మధువ్రతస్య పతేర్భ్రమరముఖ్యస్య - లోకం స్థానమంఘ్రిం - కామయానేవ॥౨౦॥ య ఇతి॥ వివిక్తచరితైశ్శుద్ధపరిచరణైః - అనువర్తమానాం సేవమానామపి - యో నాత్యాద్రియత్ నాతీవాదృతవాన్ - అర్హం పరస్మై పదం - స ఏవంభూతస్త్వం - అయం భావః - ఇత్థం నామాతిలంపటతయా లక్ష్మీస్త్వాం సేవతే - కథమేవం హి సా మేనే - అయం హి సారగ్రాహీ మధువ్రతశ్చంచలశ్చ స చాంఘ్రిగతాయాం తులస్యాం అతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వారోనిశ్చలస్సన్ రమతే- అతోంఘ్రిలావణ్యమత్యధికంస్యాత్ - తతోహంవక్షస్స్థితాపి యోగిజనాదిబహుసేవకసంఘ
మంగీకృతాపితులస్యాసహసాపత్న్యేనాపిచరణౌ సేవిష్యామీతితదేవమాత్సర్యేనానువర్తమానామపితాం- త్వంనా
తివాద్రియసే-యతః పరమభాగవతేష్వేవప్రకృష్టసంగవాన్-సఏవంపరమసౌభాగ్యనిధిస్త్వం- అతో బ్రాహ్మణప్రసా
దాన్మాంశ్రీర్నజహాతీతి అలభ్యలాభత్వేనని దేశోనసమంజసఇతి - కించస్వతఏవత్వంభగభాజనఃభజనీయానాంగుణా
నామాశ్రయః-పరమశుద్ధశ్చ-తంత్వాం- ద్విజానామనుపథం-పథిపథిలగ్నంయత్పుణ్యరజః- తథాశ్రీవత్సలక్ష్మచకింపు
నీతఃపవిత్రీకురుతః-కిమర్థంచ తేడభిలగాఃప్రాప్తః-భూషణత్వేనస్వీకృతవానసి-అతః॥శ్లో॥ యత్సేవయా చరణపద్మప
విత్రరేణుమిత్యాదివచనంలోకసంగ్రహమాత్రమిత్యర్థః॥౨౧॥ధర్మమూర్తేశ్చ వేదముచితమేవేత్యాహుః - ధర్మస్యే
త్యాదిత్రిభిః-త్రిష్వేవయుగేష్వావిర్భావోయస్యేతి॥త్రియుగః-యద్వా-త్రీణియుగానిషడ్గుణాః-భగశబ్దవాచ్యాస్సంత్య
స్యేతిత్రియుగః-హేత్రియుగధర్మస్వరూపస్యతవ-త్రిభిఃపద్భిః-స్వైరసాధారణైస్తపశ్శౌచదయాభిః- సత్యస్యధర్మవి
ప్లవేపికలావనువర్తమానత్వాత్-త్రిభిరిత్యుక్తం-భృతంపాలితం-కింకృత్వా - నోస్మాకంవరదయాసత్త్వేనతన్వాసత్త్వ
మూర్త్యా-తదభిఘాతితేషాంపదానామభిఘాతకంరజశ్చతమశ్చ-నిరస్యనిరాకృత్య - ద్విజానాందేవానాం ప్రయో
జనాయనూనంభృతం-ఇహలోకేరూపమస్మాకం-తన్నివర్తయేత్యర్థః॥ ౨౨॥ నేతి॥ ఆత్మగోపంత్వయైవరక్షణీయం-
ద్విజోత్తమానాం - కులంయదిహాస్ఫుటం- త్వంనగోప్తానరక్షితా - తృన్ప్రత్యయాంతత్వాత్ నషష్ఠ్యాః ప్రయోగః

రనువర్తమానాంనాత్యాద్రియత్పరమభాగవతప్రసంగః । తంత్వాంద్విజానుపథపుణ్యరజఃపునీతఃశ్రీ
వత్సలక్ష్మకిమగాభగవాజనస్త్వమ్॥౨౧॥ ధర్మస్యతేభగవతస్త్రియుగత్రిభిస్స్వైః పద్భిశ్చరాచరమి
దంద్విజదేవతార్థమ్।నూనంభృతంతదభిఘాతిరజస్తమశ్చసత్త్వేననోవరదయాతనువానిరస్య॥ ౨౨॥ న
త్వంద్విజోత్తమకులంయదిహాత్మగోపంగోప్తావృషస్స్వర్హణేనచసూనృతేన। తర్హ్యేవనంక్ష్యతిశి
వస్తవవేదపంథాలోకోగ్రహీష్యదృషభస్యహితత్ప్రమాణమ్॥౨౩॥ తత్తేనభీష్టమివసత్త్వనిధేర్విధిత్సోః
క్షేమంజనాయనిజశక్తిభిరుద్ధృతారేః। నైతావతాత్ర్యధిపతేర్బతవిశ్వభర్తుస్తేజఃక్షతంత్వవనతస్యస
తేవినోదః॥ ౨౪॥ యంవానయోర్దమమధీశభవాన్విధత్తేవృత్తింనువాతదనుమన్మహినిర్వ్యలీకామ్ ।
అస్మాసువాయఉచితోధ్రియతాంసదండోయేనాగసౌవయమయుంక్ష్మహికిల్బిషేణ॥ ౨౫ ॥ శ్రీభగ
వాన్॥ఏతౌసురేతరగతింప్రతిపద్యసద్యస్సంరంభసంభృతసమాధ్యనులబ్ధయోగౌ ।భూయస్సకాశముప
యాస్యతఆశుయోవశ్శాపోమయైవనిమితస్తదవేతవిప్రాః॥ ౨౬॥ బ్రహ్మా॥అథతేమునయోదృష్ట్వానయ
నానందభాజనమ్।వైకుంఠంతదధిష్ఠానంవికుంఠంచస్వయంప్రభమ్॥ ౨౭ ॥ భగవంతంపరిక్రమ్యప్రణి
పత్యానుమాన్యచ।ప్రతిజగ్ముఃప్రముదితాఃశంసతోవైష్ణవీంశ్రియమ్॥ ౨౮ ॥ భగవాననుగావాహయా

తర్హ్యేవశివశ్శోభనః-తవవేదమార్గఃనంక్ష్యతినాశంయాస్యతి-కుతఃహియస్మాత్-ఋషభస్యశ్రేష్ఠస్య-తత్ అనర్హణ
మసూనృతంచలోకోజనఃఅగ్రహీష్యత్-ఉక్తంహిగీతాసు॥శ్లో॥ యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరోజనః । సయత్ప్ర
మాణంకురుతేలోకస్తదనువర్తతఇతి॥౨౩॥నక్ష్యతిత్వితిచేత్తత్రాహుః॥తదితి॥తద్వేదమార్గనాశనం-ఇవేతిలోకోక్తిఃసత్త్వ
నిధిత్వాత్-జనాయక్షేమంవిధాతుమిచ్ఛోః-అతఏవనిజశక్తిభిఃరాజాదిభిః-ఉత్పాటితధర్మప్రతిపక్షస్యతవ - బ్రహ్మకులే
అవనతిర్యుక్తైవ-ననుమహతోన్యేష్వవనతిస్తేజోహానికరీతిచేత్తత్రాహుః-ఏతావతాతుధర్మత్రాణప్రయోజనేన - అ
వనతస్యవినయంకృతవతః-తవతేజఃప్రభావఃనక్షతఃనక్షీణం- యతఃసఃనమనాదిస్తేవినోదః॥ ౨౪॥ శాపాగ్రహంపరిత్య
జ్యవిజ్ఞాపయంతి॥యమితి॥ యంవాదమందండం-విధాస్యతి-భవాన్-వృత్తించఔపయికీంజీవికాంవా - తత్సర్వమనుమ
న్యామహే-వయంనిరపరాధావేతౌ-కిల్బిషేణశాపేన-అయుంక్ష్మహియోజితవంతః॥ ౨౫॥ మత్కారితత్వాత్ శాప
స్యయుష్మాకంనాపరాధఇత్యాశ్వాసయన్నాహ॥ఏతావితి॥ఏతౌసద్యఏవ- అసురగతింప్రాప్య-భూయోప్యాశు - మత్స
మీపమాగమిష్యతః-సంరంభేణక్రోధావేశేన-సంభృతస్సంవృద్ధః-యస్సమాధిరేకాగ్రతా- తేనానుబద్ధోదృఢీకృతోయో
గఃయయోః-హేవిప్రాః-యోవశ్శాపః-యుష్మత్కృతశ్శాపఃతదితిసమయైవగమితఃనిర్మితః-ఇత్యవైతజానీత॥౨౬॥అథే
తి॥నేత్రోత్సవజనకంస్వయంప్రభంప్రకాశాంతరానపేక్షం-సత్త్వపరిణామత్వాత్॥౨౭॥ భగవంతమితి॥ అనుమాన్య
అనుజ్ఞాప్య॥౨౮॥భగవానితి॥ మమైవతుమతంసంమతం-ఇదమత్రతత్త్వం - యద్యపిసనకాదీనాంక్రోధోపినసంభవతి

(౨౨)

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నచభగవత్పార్షదయోఃతయోర్బ్రాహ్మణప్రాతికూల్యం-నచభగవతఃస్వభక్తోపేక్షా-నచవైకుంఠగతానాంపునర్జన్మ-తథాపిభగవతస్సిసృక్షాదివత్-కదాచిద్యుయుత్సాసమజని-తదాఽన్యేషామల్పబలత్వాత్ యత్స్వపార్షదానాం చతుల్యబలత్వేపిప్రాతిపక్ష్యానుపపత్తేః - ఏతావేవబ్రాహ్మణనివారణేప్రవర్త్య- తేషుచక్రోధముత్పాద్య - తచ్ఛాపవ్యాజేనప్రతిపక్షంవిధాయ-యుద్ధకౌతుకంసంపాదనీయమితి-భగవతైవవ్యవసితం- తతస్సర్వంసంగచ్ఛతే - తదుక్తశాపోమయైవనిమిత్తఇతిమాభైష్టమితి-అస్త్వేవమితి-హంతుంనేచ్ఛేమతంతుమఇత్యాది॥ ౩౦॥ మయీతి॥ ప్రత్యేష్యతః ప్రత్యేష్యథః-నికాశంసమీపం॥౩౨॥ తావితి॥ దుస్తరాద్బ్రహ్మశాపాత్-హరిలోకతఃప్రపతంతావితిశేషః-శ్రీహరిలోకఏవ-హతశ్రియావభూతామితి-విగతస్మయానష్టగర్వౌ॥౩౩॥ తతఇతి॥ వికుంఠస్యధిషణాత్స్థానాత్- పుత్రికాహేదేవాః॥౩౪॥ తావితి॥కాశ్యపంతేజోవీర్యం-ప్రాప్తౌ-సహసైవగర్భంప్రవిష్టౌయుయమా॥ ౩౫॥ తయోరితి॥ తయోస్తేజసా-వస్తేజఆక్షిప్తంతిరస్కృతం-నచాత్రమేప్రతినిధిశ్శక్యః-యతఃఏతర్హిదానీం- భగవానేవ విధాతు మిచ్ఛతి॥ ౩౬॥ తథాపికోప్యుపాయోవిచార్యతామితిచేత్తత్రాహ॥ విశ్వస్యేతి ॥ త్రియాణాం గుణానామీశః సఏవ సత్వోత్కర్షకా

తంమాభైష్టమస్తుశమ్।బ్రహ్మతేజస్సమర్థోపిహంతుంనేచ్ఛేమతంతుమే ॥౨౯॥ ఏతత్పురైవనిర్దిష్టంరమయాక్రుద్ధయాయదా।పురాపవారితాద్వారివిశతీమయ్యుపారతే॥ ౩౦॥ మయిసంరంభయోగేననిస్తీర్యబ్రహ్మహేళనమ్।ప్రత్యేష్యతంనికాశంమేకాలేనాల్పీయసాపునః॥౩౧॥ ద్వాఃస్థావాదిశ్యభగవాన్విమానశ్రేణిభూషణమ్।సర్వాతిశయయాలక్ష్మ్యాజుష్టంస్వంధిష్ణ్యమావిశత్॥౩౨॥తౌచగీర్వాణఋషభౌదుస్తరాద్ధరిలోకతః॥హతశ్రియౌబ్రహ్మశాపాదభూతాంవిగతస్మయౌ॥ ౩౩॥ తతోవికుంఠధిషణాత్తయోర్నిపతమానయోః।హాహాకారోమహానాసీద్విమానాగ్రేషుపుత్రికాః॥ ౩౪॥ తావేవహ్యధునాప్రాప్తౌపార్షదావృషభౌహరేః।దితేర్జఠరమావిష్టౌకాశ్యపంతేజఉల్బణం॥౩౫॥ తయోరసురయోరద్యతేజసాయమయోర్హి వః।ఆక్షిప్తంతేజఏతర్హిభగవాంస్తద్విధిత్సతి॥౩౬॥ విశ్వస్యయఃస్థితిలయోదయహేతురాద్యోయోగేశ్వరైరపిదురత్యయయోగమాయః। క్షేమంవిధాస్యతిసనోభగవాంస్త్ర్యధీశస్తత్రాస్మదీయవిమృశేనకియానిహార్థః॥౩౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-షోడశోధ్యాయః.

మైత్రేయః॥నిశమ్యాత్మభువాగీతంకారణంశంకయోజ్ఝితాః। తతస్సర్వేన్యవర్తంతత్రిదివాయదివౌకసః॥౧॥దితిస్తుభర్తురాదేశాదపత్యపరిశంకినీ।పూర్ణేవర్షశతేసాధ్వీపుత్రౌప్రసుషువేయమౌ॥ ఉత్పాతాబహవస్తత్రనిపేతుర్జాయమానయోః।దివిభువ్యంతరిక్షేచలోకస్యోరుభయావహాః॥౩॥ సహాచలాభువశ్చేలుర్దివస్సర్వాఃప్రజజ్వలుః।సోల్కాశ్చాశనయఃపేతుఃకేతవశ్చార్తిహేతవః॥వవౌవాయుస్సుఖస్పర్శఃపూత్కారానీరయన్ముహుః।ఉన్మూలయన్నగపతీన్వాత్యానీకోరజోధ్వజః॥౫॥ఉద్ధసత్తటిదంభోదఘటయానష్టభాగణే।వ్యోమ్నిప్రవిష్టతమసానస్మవ్యాదృశ్యతేపదం॥౬॥ ఉద్గతోర్మిస్తదావార్ధిర్విమనాఃక్షుభితోదరః।సోదపానాశ్చసరితశ్చుక్షుభుశ్శుష్కపంకజాః॥౭ ॥ ముహుఃపరిధయోభూవన్సరా

లే క్షేమంవిధాస్యతి విమృశేనవిమర్శేన॥౩౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥తతస్సప్తదశేజన్మతయోర్లోకభయంకరం।హిరణ్యాక్షప్రభావశ్చవర్ణ్యతేదిగ్జయేద్భుతః॥నిశమ్యేతి॥ క్షేమంవిధాస్యతీతివచనాత్శంకయాత్యక్తాః॥౧॥దితిరితి॥భర్తురాదేశాత్॥ శ్లో ॥ లోకాన్సపాలాంస్త్రీంశ్చండిముహూరాక్రందయిష్యతఇతివచనాత్- స్వాపత్యాభ్యాంపరిశంకినీ-దేవోపద్రవంశంకమానా॥ ౨॥ ఉత్పాతాఇతి॥ తత్రతదానీంనిపేతుర్బభూవుః॥౩॥సహాచలాఇతి॥అచలైస్సహితాఃభువఃప్రదేశాః-కేతవశ్చభయంచక్రురితిశేషః॥ ౪॥ వవావితి ॥ ఫూత్కారానితితీవ్రవాయుశబ్దానుకరణం-నగపతీన్మహావృక్షాన్-వాత్యాఏవానీకం - రజఏవధ్వజోయస్య॥౫॥ఉద్ధసదితి॥ ఉచ్చైర్హసంత్యఇవతటితోయేషు- తేషామంభోదానాం-ఘటయాసమూహేన-నష్టోభాగణఃసూర్యాదిప్రభాసమూహోయస్మిన్-తత్పదంస్థానంనవ్యాదృశ్యతేస్మ-ఈషదపినాదృశ్యత॥౬॥ఉద్గతేతి॥వార్ధిస్సముద్రః- ఉద్గతాఃఊర్మయోయస్మాత్-క్షుభితాఃఉదరస్థామకరాదయోయస్మిన్-ఉదపానైర్వాపీకూపాదిభిస్సహితాః - శుష్కాణిపంకజానియాసు॥౭॥ముహురితి॥పరిధయఃపరివేషాః-సరాహ్వోఃరాహుగ్రస్తయోః-నిర్ఘాతరవః- నిరభ్రగర్జనశబ్దః - తస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రణాదాః ప్రతిధ్వనయః - వివరేభ్యో గిరిగుహాభ్యః ॥ ౮ ॥ అంతగ్రామేష్వితి ॥ సృగాలానాముల్ఊకానాంచ - టంకారైః ధ్వనిభిః ॥ ౯ ॥ సంగీతవదితి ॥ గ్రామసింహాః శ్వానః ॥ ౧౦ ॥ ఖరా ఇతి ॥ కరటైః స్తీక్ష్ణైః. హేతు స్తైః - ఖాతా కరః గర్దభజాతిశబ్దః - తస్మిన్ రభసః సంభ్రమో యేషాం తే వరూథశః సంఘశః ॥ ౧౧ ॥ రుదంత ఇతి ॥ రాసభశబ్దాత్ త్రస్తాః - సర్వతః కోశంతః ॥ ౧౨ ॥ గావ ఇతి ॥ గావః అత్రసన్ త్రస్తాః - అసృగ్దోహాశ్చ బభూవుః - దేవలింగాని వ్యరుదన్ - ప్రతిమానామశ్రుసావ ఆసీదిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ గ్రహానితి ॥ పుణ్యతమాన్ గురుబుధాదీన్ - భగణాన్ బహూనినక్షత్రాణిచ - అన్యే క్రూరగ్రహాః భౌమాదయః - అతిచేరుః అతిక్రమ్య జగ్ముః - వక్రగత్యా ప్రత్యావృత్త్యా - యుయుధుశ్చ పరస్పరం ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ బ్రహ్మపుత్రాన్ ఋతే వినా - తేషాం స్వశాపాదిజ్ఞానాత్ ॥ ౧౫ ॥ తావితి ॥ వ్యజ్యమానం అత్మపౌరుషం పూర్వసిద్ధం స్వపౌరుషం యయోస్తౌ ॥ ౧౬ ॥ దివిస్పృశావితి ॥ నిరుద్ధాః వ్యాప్తాః - కాష్ఠాః దిశో యాభ్యాం - స్ఫురంతి అంగదాని యేషు తే - భుజాః యయోస్తౌ - అంగదే తి టాబంతత్వమార్షం - శోభనా కాంచీ యస్యాం తయా కట్యా ॥ ౧౭ ॥ ప్రజాపతిరితి - యమయోర్మధ్యే యః -

హిరణ్యకశిపుర్విదుః ...

హేయ్యాశ్శశిసూర్యయోః నిర్ఘాతరవనిర్హ్రాదా వివరేభ్యః ప్రజజ్ఞిరే ॥ ౮ ॥ అంతగ్రామేషు ముఖతో వమంత్యోవహ్నిముల్బణమ్ । సృగాలోలూకటంకారైః ప్రణేదురశివాశ్శివాః ॥ ౯ ॥ సంగీతవద్రోదనవదున్నమయ్యశిరోధరాన్ । వ్యముంచన్ వివిధా వాచో గ్రామసింహాస్తతస్తతః ॥ ౧౦ ॥ ఖరాశ్చ కర్కశైః క్షత్తః ఖురైర్ఘ్నంతో రసాతలమ్ । ఖార్కారరభసా మత్తాః పర్యధావన్ వరూథశః ॥ రుదంతో రాసభత్రస్తా నీడాదుదపతన్ ఖగాః । ఘోషేఽరణ్యేచ పశవశ్శకృన్మూత్రమకుర్వత ॥ ౧౨ ॥ గావోఽత్రసన్నసృగ్దోహాస్తోయదాః పూయవర్షిణః । వ్యరుదన్ దేవలింగాని ద్రుమాః పేతుర్వినానిలమ్ ॥ ౧౩ ॥ గ్రహాన్పుణ్యతమానన్యే భగణాంశ్చాపిపీడితాః । అతిచేరుర్వక్రగత్యా యుయుధుశ్చ పరస్పరమ్ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వాన్యాంశ్చ మహోత్పాతానతత్తత్త్వవిదః ప్రజాః । బ్రహ్మపుత్రానృతే భీతా మేనిరే విశ్వసంప్లవమ్ ॥ ౧౫ ॥ తావాదిదైత్యౌ సహసా వ్యజ్యమానాత్మపౌరుషౌ । వవృధాతేఽశ్మసారేణ కాయేనాద్రిపతీ ఇవ ॥ ౧౬ ॥ దివిస్పృశౌ హేమకిరీటకోటిభిర్నిరుద్ధకాష్ఠౌ స్ఫురదంగదా భుజౌ । గాం కంపయంతౌ చరణైః పదే పదే కట్యా సుకాంచ్యార్కమతీత్య తస్థతుః ॥ ౧౭ ॥ ప్రజాపతిర్నామ తయోరకార్షీద్యః ప్రాక్స్వదేహాద్యమయోరజాయత । తం వై హిరణ్యకశిపుం విదుర్యథా యం తం హిరణ్యాక్షమసూత సాగ్రతః ॥ చక్రే హిరణ్యకశిపుర్దోర్భ్యాం బ్రహ్మవరేణచ । వశే సపాలాన్ లోకాంస్త్రీనకుతోమృత్యురుద్ధతః ॥ ౧౯ ॥ హిరణ్యాక్షోఽనుజస్తస్య ప్రియః ప్రీతికృదన్వహం । గదాపాణిర్దివం యాతో యుయుత్సుర్మృగయన్ రణమ్ ॥ ౨౦ ॥ తం వీక్ష్య దుస్సహజవం రణత్కాంచననూపురం । వైజయంత్యా స్రజా జుష్టమంసన్యస్తమహాగదమ్ ॥ ౨౧ ॥ మనోవీర్యబలోత్సిక్తమధృష్యమకుతోభయం । భీతా నిలిల్యిరే దేవాస్తార్క్ష్యత్రస్తా ఇవాహయః ॥ ౨౨ ॥ స వై తిరోహితాన్ దృష్ట్వా మహసా స్వేన దైత్యరాట్ । సేంద్రాన్ దేవగణాన్ క్షీబానపశ్యన్ వ్యనదద్భృశమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతో నివృత్తః క్రీడిష్యన్ గంభీరం భీమనిస్స్వనమ్ । విజగాహే మహాసత్త్వో వార్ధిం మత్త ఇవ ద్విపః ॥ ౨౪ ॥ తస్మిన్ప్రవిష్టే వరుణస్య సైనికా యాదోగణాస్సన్నధియస్ససాధ్వసాః । అహన్యమానా అపి తస్య వర్చసా ప్రధర్షితా దూరతరం ప్రదుద్రువుః ॥ ౨౫ ॥

స్వదేహాత్ ప్రాక్ ప్రథమమజాయత - తం యథా హిరణ్యకశిపుం విదుః - సా దితిః - ప్రథమం యమసూత - తం హిరణ్యాక్షం యథా విదుః - తథా నామకృతవానిత్యర్థః - అయంభావః. యదా హి గర్భాధానసమయే - యోనిపుష్పం వీర్యం ద్వేధా విభక్తం - ఆదితః పశ్చాద్భావేనచ ప్రవిశతి - తదా యమాభవతః - తయోశ్చ పితృతః ప్రవేశక్రమవిపర్యయేణ - మాతృతః నిస్సృతిః ॥ శ్లో ॥ యదా విశద్ద్విధాభూతం యోనిపుష్పం పరిక్షరత్ । ద్వౌ తదా భవతో గర్భౌ సూతిశ్చైవ విపర్యయాదితి పిండసిద్ధస్మరణాత్ ॥ అతః స్వదేహాత్పూర్వం యో జాతః తస్య హిరణ్యకశిపురితి - దితేః ప్రథమం యః ప్రసూతః - తస్య హిరణ్యాక్ష ఇతి - నామకృతవానితి ॥ ౧౮ ॥ చక్ర ఇతి దోర్భ్యాం ఉద్ధతః - బ్రహ్మవరేణ అకుతోమృత్యుభయః ॥ ౧౯ ॥ హిరణ్యాక్ష ఇతి ॥ రణం యుద్ధం ॥ ౨౦ ॥ తమితి ॥ దుస్సహో జవో వేగో యస్య - రణంతౌ కాంచనమయౌ నూపురౌ యస్య - అంసే న్యస్తా మహతీ గదా యస్య ॥ ౨౧ ॥ మన ఇతి ॥ మనసా శౌర్యేణ వీర్యేణ - బలేన వరేణచ - ఉత్సిక్తం గర్వితం - అధృష్యం నిరంకుశం నిలిల్యిరే లీనా బభూవుః ॥ ౨౨ ॥ స ఇతి ॥ స్వేన మహసా తిరోహితాన్ - దృష్ట్వా జ్ఞాత్వా - క్షీబో మత్తః న పశ్యన్ అపశ్యన్ సన్ - క్లీబానితి పాఠే - పౌరుషహీనాన్ ॥ ౨౪ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సన్నా అవసన్నా ధీర్యేషాం తే. వర్చసా తేజసా - ప్రధర్షితాః అభిభూతాస్సంతః ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సఇతి॥మహోర్మిణాభిజఘ్నుమారయతీతిమార్వంకార్ష్ణాయసం-తన్మయ్యా-యద్వా- మార్వీభూస్తృణవిశేషః॥తన్మ
య్యారజ్జ్వా-దృఢంనబద్ధయేత్యర్థః-విభావరీసంజ్ఞామాపేదివాన్-ప్రాప్తవాన్॥౨౬॥తత్రేతి॥ అసురాణాంలోకఃపాతా
ళంతత్పాలకం-ప్రలబ్ధుంఉపహసితుంప్రణిపత్య॥ ౨౭॥ త్వమితి-యస్మాత్ రాజసూయేన-భవాన్ అయజత్॥ ౨౮ ॥ స
ఇతి॥ఉపశమంయుద్ధాదికౌతుకోపరమః॥౨౯॥పశ్యామీతి॥యుద్ధమార్గేనిపుణంత్వాం-యఃస్తోష్యతిఏహిగచ్ఛ-గృణ
తేస్తువంతి॥౩౦॥తమితి॥ఆరాత్ శీఘ్రంవిస్మయఃనష్టగర్వః-వీరశయేరణాంగణే రూపాణివరాహాద్యవతారాన్॥౩౧॥ ఇతి
భావార్థదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❀

శ్లో॥అష్టాదశేహిరణ్యాక్షవధరాధర్తృవరాహయోః।నిర్విశేషంమహాయుద్ధందేవరక్షానిరూప్యతే॥తదితి॥ ప్రతియోద్ధా
రంశ్రుత్వా-మహామనాః-శయిష్యసఇతియదుక్తంతత్-విగణయ్యఅగణయిత్వా-యతోదుర్మదః॥౧॥దదర్శేతి॥ అభితోజ
యతీత్యభిజిత్తంశ్రీహరిం- ప్రకర్షేణోర్ధ్వంనీయమానావనిం - అగ్రదంష్ట్రయాదంష్ట్రాగ్రేణ-స్వరుచాహిరణ్యా
క్షతేజాంసి-అరుణశ్రియాయుక్తం-యత్తేనాక్ష్ణానేత్రేణ - ముష్ణంతంహరన్తం-అహోవిచిత్రం - వనగోచరో
మృగః-వారిచరోవరాహః॥౨॥ ఆహేతి॥ఏహ్యాగచ్ఛ-రసౌకసాంపాతాళవాసినాం-నోఽస్మాకం-సమర్పితా - అన్యథాపా

దుద్రువుః॥౨౫॥సవర్షపూగానుదధౌమహాబలశ్చరన్మహోర్మీన్ శ్వసనేరితాన్ముహుః। మౌర్వ్యా
భిజఘ్నేగదయావిభావరీమాసేదివాంస్తాతపురీంప్రచేతసః॥ ౨౬ ॥ తత్రోపలభ్యాసురలోకపాలకం
యాదోగణానామృషభంప్రచేతసమ్ । స్మయన్ప్రలబ్ధుంప్రణిపత్యనీచవజ్జగాదమేదేహ్యధిరాజసంయు
గమ్॥౨౭॥త్వంలోకపాలాధిపతిర్బృహచ్ఛ్రవావీర్యాపహోదుర్మదవీరమానినామ్। విజిత్యలోకే
కిలదైత్యదానవాన్ యద్రాజసూయేనపురాయజత్ప్రభో॥ ౨౮॥ సఏవముత్సిక్తమదేనవిద్విషాదృఢం
ప్రలబ్ధోభగవానపాంపతిః।రోషంసముత్థంశమయన్ స్వయాధియావ్యవోచదంగోపశమంగతావయం ॥
౨౯॥పశ్యామినాన్యంపురుషంపురాతనాద్యస్సంయుగేత్వాంరణమార్గకోవిదమ్। ఆరాధయిష్యత్యసురర్ష
భైహితంమనస్వినోయంగృణతేభవాదృశాః॥౩౦॥తంవీరమారాదభిపత్యవిస్మయశ్శయిష్యసేవీరశయే
శ్వభిర్వృతః।యస్త్వద్విధానామసతాంప్రశాంతయేరూపాణిధత్తేసదనుగ్రహేచ్ఛయా॥౩౧॥.....❀

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే- సప్తదశోఽధ్యాయః.

మైత్రేయః॥తదేవమాకర్ణ్యజలేశభాషితంమహామనాస్తద్విగణయ్యదుర్మదః। హరేర్విదిత్వాగతిమంగ
నారదాద్రసాతలంనిర్విశేత్వరాన్వితః॥ ౧ ॥ దదర్శతత్రాభిజితంధరాధరంప్రోన్నీయమానావనిమ
గ్రదంష్ట్రయా।ముష్ణంతమక్ష్ణాస్వరుచోరుణశ్రియాజహాసచాహోవనగోచరోమృగః॥ ౨ ॥ ఆహైవ
మేహ్యజ్ఞమహీంవిముంచనోరసౌకసాంవిశ్వసృజేయమర్పితా । నస్వస్తియాస్యస్యనయామమేక్షతస్సు
రాధమాసాదితసూకరాకృతే॥౩॥త్వంనస్సపత్నైరభవాయకింభృతోయోమాయయాహంత్యసురాన్ప
రోక్షజిత్॥త్వాంయోగమాయాబలమల్పపౌరుషంసంస్థాప్యమూఢప్రమృజేసుహృచ్ఛుచః॥౪॥త్వయిస్థితే
గదయాశీర్ణశీర్షణ్యస్మద్భుజచ్యుతయాయేచతుభ్యమ్।బలింహరిష్యంత్యృషయోయేచదేవాస్స్వయంచ

తాళమస్యానఘటతఇతిభావఃహిరణ్యాక్షేణాధిక్షేపార్థంప్రయుక్తాపిభారతీవస్తుతోభగవంతంస్తౌతి- తథాహి- వన
గోచరఃజలశయనః-శ్రీనారాయణః-సఏవయోగిభిర్మృగ్యతఇతిమృగః-దుష్టాన్విహంతుంమృగయతఇతివా- అజ్ఞఃనాస్తి
జ్ఞోయస్మాత్ - హేసర్వజ్ఞేత్యర్థః-సురాధమాఃయస్మాత్ - హేసురోత్తమ-మమేక్షమాణస్యాపిసతః - మామనాదృత్య
త్వమనయాసహావర్తమానః-అస్మదీయంస్వస్తి-సమస్తమంగళంరాజ్యం - యాస్యసిప్రాప్స్యసి-నాత్రసందేహః- త
థాప్యస్మత్కృపయావిముంచేత్యర్థః-ఆసాదితాలీలయాస్వీకృతా - సూకరాకృతిర్యేన॥౩॥త్వమితి॥ అభవాయనాశా
యభృతఃపుష్టః-వస్తుతస్తుమోక్షాయభృతోధృతఃఆశ్రితఇత్యర్థః-యోభవాన్ పరోక్షేణజయతీతితథా- వస్తుతస్తుసుదూ
రమపిస్థిత్వాజయతీతి - సంస్థాప్యహత్వా - వస్తుతస్తుయోగమాయారూపమచింత్యంబలంయస్య-అల్పంపౌరుషంయ
స్మాత్తంత్వాం-సమ్యక్ స్థాపయిత్వా-భక్త్యాహృదిస్థిరీకృత్యేత్యర్థః - హేమూఢప్రమూఢాన్ ప్రత్యాప్యాయయతీతిత
థా-ప్రీప్రూతర్పణావితిధాతుః-సుహృదాంశుచః-సంసారదుఃఖాని-మృజేనాశయామి- యతస్త్వంస్మర్తౄన్బాంధవానపి
మోచయసీతిభావః॥౪॥త్వయీతి॥అస్మద్భుజచ్యుతయాపిగదయా- శీర్ణంశీర్షంయస్య-తథాభూతేత్వయి-సుఖంసంస్థితే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సతి. యేతుభ్యమధునాబలింహరంతి- నవీనాఃభక్తాః - యేచపూర్వభక్తాఋషయోదేవాశ్చ తేసర్వేప్యయ మేవోద్య
మంని నైవ-అమూలానభవిష్యంతి-కింతుదృఢమూలాఏవభవిష్యంతీత్యర్థః॥౫॥ సఇతి॥ సఃశ్రీహరిః-అరేర్దురుక్తాన్యేవ-
తోమరాశ్శ్రుతిశేషాః-తైస్తుద్యమానోవ్యథమానః-దంష్ట్రాగ్రగతాంపృథివీం - భీతామాలక్ష్య- తోదందురుక్తవ్య
థాం-మృషన్ సహమానఏవనిరగాత్-కరేణుఃహస్తినీ-వస్తుతస్తుదురుక్తిభిః-అమరైర్నిమిత్తభూతైస్తుద్యమానః- యథా
శ్రుతార్థగ్రాహిణాంబ్రహ్మాదీనాం-అనుకంపయానిపీడ్యమానఇత్యర్థః-తోదంమృషన్నిత్యస్యాప్యయమేవార్థః॥ ౬ ॥
తమితి॥సలిలాన్నిర్గచ్ఛంతమనుగతస్సన్ - హిరణ్యవత్కపిశాఃకేశాయస్య-ఝషోమకరః-కరాళాఃతుంగాః దంష్ట్రా
యస్య-అశనివన్నిస్వనోయస్య-నిర్లజ్జానాంఅసతాంకింవిగర్హితమస్తినిందాభయాభావాత్పలాయనమయుక్తమిత్య
గ్రహీవస్తుతస్తుగతహ్రియః-నసంతోయేభ్యస్తేషాంకృపాళూనాం-దంష్ట్రాశ్రితభూరక్షణార్థం కించిత్పలాయనమపినని
దితమిత్యర్థః-యద్వా - లోకోపకారార్థంభువముద్ధరతా-అనుద్రవణమనుచితంమన్యమానోదైత్యః ఆత్మానమధిక్షి
పతి-గతహ్రియాంస్వార్థైకపరాణాం-అసతామస్మాకం-కింవిగర్హితంగణనాస్తి - అపితునాస్త్యేవేతిధిక్షామిత్యబ్ర
వీదిత్యర్థః॥౭॥సఇతి॥సభగవాన్విశ్వసృజాబ్రహ్మణా-అభిష్టుతఃవిబుధైశ్చప్రసూనైరాపూర్యమాణః - పాఠాంతరే-
విశ్వసృజాప్రసూనైర్విబుధైరభిష్టుతఇతి-సలిలస్యోదస్తాదుపరి - వ్యవహారగోచరేదేశే - స్వసత్త్వమాధారశక్తింని

సర్వేనభవిష్యంత్యమూలాః॥౫॥సతుద్యమానోదురుక్తితోమరైర్దంష్ట్రాగ్రగాంగాముపలక్ష్య భీతాం।
తోదంమృషన్నిరగాదంబుమధ్యాద్గ్రాహాహతస్సకరేణుర్యథేభః॥౬ ॥ తంనిస్సరంతంసలిలాదనుద్రుతో
హిరణ్యకేశోద్విరదంయథాఝషః।కరాళదంష్ట్రోశనినిస్వనోబ్రవీద్గతహ్రియాంకిన్న్వసతాంవిగర్హి
తమ్॥౭॥సగాముదస్తాత్సలిలస్యగోచరేవిన్యస్యతస్యామదధాత్స్వసత్త్వమ్ । అభిష్టుతోవిశ్వసృజాప్ర
సూనైరాపూర్యమాణోవిబుధైఃపశ్యతోరేః॥౮ ॥ పరానుషక్తంతపనీయోపకల్పంమహాగదంకాంచనచి
త్రదంశం।మర్మాణ్యభీక్ష్ణంప్రతుదంతందురుక్తైఃప్రచండమన్యుః ప్రహసంస్తంబభాషే॥ ౯ ॥ శ్రీభగవ
వాన్॥సత్యంవయంభోవనగోచరామృగాయుష్మద్విధాన్మృగయేగ్రామసింహాన్।నమృత్యుపాశైఃప్ర
తిముక్తస్యధీరావికత్థనంతవగృహ్ణంత్యభద్ర॥ ౧౦॥ ఏతేజయంన్యాసహరారసౌకసాంగతహ్రియోగ
దయాద్రావితాస్తే।తిష్ఠామహే ❋ థాపికథంచిదాజౌస్థేయంక్వయామోబలినోత్పాద్యవైరమ్॥౧౧॥
త్వంపద్రథానాంకిలయూథపాధిపో ఘటస్వనోస్వస్తయఆశ్వనూహః।సంస్థాప్యచాస్మాన్ప్రమృజాశ్రు
స్వకానాంయస్స్వాంప్రతిజ్ఞాంనాతిపిపర్త్యసభ్యః॥౧౨॥సోధిక్షిప్తోభగవతాప్రలబ్ధశ్చరుషాభృశమ్।ఆ
జహారోల్బణంక్రోధంక్రీడ్యమానోహిరాడివ॥ ౧౩॥ సృజన్నమర్షితశ్శ్వాసంమన్యుప్రచలితేంద్రియః।
ఆసాద్యగదయాదైత్యస్తరసాభ్యహనద్ధరిమ్॥౧౪॥ భగవాంస్తుగదావేగంవిసృష్టమరిణోరసి । అవంచ
యత్తిరశ్చీనోయోగారూఢఇవాంతకమ్॥౧౫॥ పునర్గదాంతామాదాయభ్రామయంతమభీక్ష్ణశః।అభ్య
ధావద్ధరిఃక్రుద్ధస్సంరంభాద్దష్టదచ్ఛదమ్॥౧౬॥తతశ్చగదయారాతిర్దక్షిణాంసభువిప్రభోః । ఆజఘ్ను

హితవాన్-అరేస్తస్యపశ్యతఏవ॥౮॥పరానుషక్తమితి॥పరాపృష్ఠతోనుషక్తంలగ్నం-తపనీయోపకల్పంసువర్ణాభరణం
యస్య- కాంచనమయంచిత్రందంశంకవచంయస్య- తందైత్యంప్రచండమన్యుత్వ మధిక్షేపాదికం జానుకరణమాత్రం-
దైత్యవాక్యభీతానాం దేవానాంభయనివృత్తయే-వస్తుతస్తైతథానుక్తత్వేన- క్రోధాదిహేతుత్వాభావాత్॥ ౯ ॥ స
త్యమితి॥గ్రామసింహాన్ శునఃప్రతిముక్తస్యబద్ధస్య-వికత్థనంశ్లాఘనం॥౧౦॥ఏతఇతి॥ న్యాసహరాః నిక్షేపహరాః - ద్రా
వితాఃపలాయనంకారితాః-అథాప్యసమర్థాఅపితిష్ఠామఇతిఆత్మనేపదం త్వాఽనతిష్ఠామః - తత్కింయతఃస్థేయం
స్థాతవ్యమేవాస్మాభిః-తత్కిమిత్యతఆహ-క్వయామఃగంతవ్యదేశాభావాత్॥ ౧౧ ॥ త్వమితి ॥ పద్రథానాంపదాతీ
నాంయేయూథపాః- తేషామధిపఃముఖ్యఇత్యర్థః॥అస్వస్తయేపరాభావార్థం-ఆశుఘటస్వ- యత్స్వమనూహఃనిర్వృత
రహః యోనాతిపిపర్తినపాలయతీతివా-అసౌఅసభ్యః-సభాయామనర్హః॥౧౨॥సఇతి॥ సోధిక్షిప్తస్సత్యంవయమితిశ్లోకేన-
రుషాప్రలబ్ధశ్చఅపహసితశ్చ-ఎతేవయమితిద్వాభ్యాం-క్రీడాంకార్యమాణోపి-అహిరాణ్మహాసర్పఇవ॥ ౧౩ ॥ సృజన్ని
తి॥ మన్యునాప్రచలితానీంద్రియాణియస్య॥౧౪॥భగవానితి॥అంతకంమృత్యుం॥౧౬॥ తతఇతి॥ హేసౌమ్యవిదుర-తాంగ
దాంఅప్రాప్తామేవ-అహనత్॥౧౭॥ఏవమితి॥హార్యక్షోహిరణ్యాక్షః॥౧౮॥తయోరితి॥స్పృధోఃస్పర్ధమానయోః-తిగ్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్భ్యాంగదాభ్యాం-ఆహతాన్యంగానియయోః- క్షతాదాస్రవతీతిక్షతాస్రవంరుధిరం-తస్యఆఘ్రాణమవఘ్రాణం - తే
నవివృద్ధోమన్యుర్యయోః-విచిత్రాన్ మార్గాన్ గదాయుద్ధభ్రమణభేదాన్-ఇళాగాస్తస్యాంనిమిత్తభూతాయాం- శు
ష్మిణోఃమత్తయోర్వృషభయోః-ప్రస్తుతేపి-ఇళాపృథ్వీ-తదర్థంవృషభౌహిఖలుబహూనిదినానిసంగ్రథితోత్తుంగశృంగ
సంఘర్షణవిదీర్ణగళాగళద్రుధిరౌ-పరస్పరోపమర్దవ్యగ్రౌ-గ్రీసంరంభౌ-చమత్కారితగజయూథపౌ- యుధ్యమా
నౌతిష్ఠతఇతిప్రసిద్ధం॥౧౯॥ దైత్యస్యేతి॥యజ్ఞఏవావయవాయస్యతస్య-మహ్యంమహీనిమిత్తం-ద్విషతోరేవంవిధం విమర్ద
నం-దిదృక్షుఃస్వరాట్‌బ్రహ్మా-తద్రాగాత్ప్రాప్తః॥౨౦॥ ఆసన్నేతి ॥ ఆగత్యచబ్రహ్మర్షిభిర్నారాయణమాహ - కింకృ
త్వాదైత్యంవిలక్ష్యఃకథంభూతంఆసన్నంప్రాప్తం- శౌడీర్యంమదో యేనతం- అపేతంసాధ్వసంయస్మాత్ - కృతఃప్రతీ
కారో యేన-అహార్యఃఅప్రతిహార్యోవిక్రమోయస్య - సహస్రిణీః ఋషిసహస్రాణాంనేతా బ్రహ్మా॥౨౧॥ ఏషఇతి ॥
హేదేవతేతవఅంఘ్రిమూలం-ప్రాప్తానాందేవాదీనాం-ఏషోసురః॥౨౨॥ ఆగస్కృదితి ॥ ఆగస్కృత్‌వృథైవాపరాధ
కృత్-పరిహారాయప్రవృత్తౌభయకృత్-భీతంజ్ఞాత్వాదుష్కృత్-అర్థప్రాణాదిహర్తా-అస్మత్తోరాద్ధోలబ్ధోవరో యే

సతుతాంసౌమ్యగదయాకోవిదోహనత్॥౧౭॥ఏవంగదాభ్యాంగుర్వీభ్యాంహర్యక్షోహరిరేవచ। జిగీష
యాసుసంరబ్ధావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః॥౧౮॥ తయోస్స్పృధోస్తిగ్మగదాహతాంగయోఃక్షతాస్రవా
ఘ్రాణవివృద్ధమన్వ్యోః।విచిత్రమార్గాంశ్చరతోర్జిగీషయావృషావిళాయామివశుష్మిణోర్మృధః॥దై
త్యస్యయజ్ఞావయవస్యమాయయాగృహీతవారాహతనోర్మహాత్మనః।కౌరవ్యమహ్యాంద్విషతోర్విమర్ద
నందిదృక్షురాగాదృషిభిర్వృతస్స్వరాట్॥౨౦॥ ఆసన్నశౌండీర్యమపేతసాధ్వసంకృతప్రతీకారమ
హార్యవిక్రమమ్।విలక్ష్యదైత్యంభగవాన్‌సహస్రణీర్జగాదనారాయణమాదిసూకరమ్॥౨౧॥బ్రహ్మా॥ ఏష
తేదేవదేవానామంఘ్రిమూలముపేయుషామ్।విప్రాణాంసౌరభేయాణాంభూతానామప్యనాగసామ్॥
౨౨॥ఆగస్కృద్భయకృద్దుష్కృదస్మద్రాద్ధవరోసురః।అన్వేషన్నప్రతిరథోలోకానటతికంటకః॥౨౩॥ ఏ
వంమాయావినందృప్తంనిరంకుశమసత్తమమ్।మాక్రీడబాలవద్దేవయథాశీవిషముత్థితమ్॥౨౪॥నయావదే
షవర్ధతేస్వాంవేళాంప్రాప్యదారుణః।స్వాందేవమాయామాస్థాయతావజ్జహ్యఘమచ్యుత॥౨౫॥ ఏషా
ఘోరతమాసంధ్యాలోకఛంబట్కారిప్రభో।ఉపసర్పతిసర్వాత్మన్సురాణాంజయమావహ॥౨౬॥ అధు
నైషోభిజిన్నామయోగోమౌహూర్తికోహ్యగాత్।శివాయనస్త్వంసుహృదామాశునిస్తరదుస్తరమ్॥
౨౭॥దిష్ట్యాత్వావిహితంమృత్యుమయమాసాదితస్స్వయమ్। విక్రమ్యైనంమృధేహత్వాలోకానా
ధేహిశర్మణి॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-హిరణ్యాక్షయుద్ధోనామాష్టాదశోధ్యాయః॥
మైత్రేయః॥ అవధార్యవిరించస్యనిర్వ్యళీకామృతంవచః।ప్రహస్యప్రేమగర్భేణతదపాంగేనసోగ్ర
హీత్॥౧॥తతస్సపత్నంముఖతశ్చరంతమకుతోభయమ్। జఘానోత్పత్యగదయాహనావసురమక్షజః॥౨॥
సహతాతేనగదయావిహతాభగవత్కరాత్।విఘూర్ణితాపతద్రేజేతదద్భుతమివాభవత్॥ సతదాల

న అన్వేషన్ప్రతిభటమవలోకయన్-అప్రతిరథఃప్రతిపక్షశూన్యః॥౨౩॥ ఏవమితి॥ యద్యస్మాదేవంభూతోయం-తస్మాదే
నంమాక్రీడ-హేదేవయథాఉత్థితంక్షుభితం-ఆశీవిషంసర్పం-బాలఃపుచ్ఛాకర్షాదినాక్రీడతి-తద్వత్॥౨౪॥నేతి॥స్వామా
సురీం- హేదేవ-స్వాంమాయాం-అఘంపాపరూపం॥౨౫॥వేళామేవాహ॥ఏషేతి॥లోకానాంఛంబట్కారీవినాశకరీఛంబ
డిత్యవ్యయంవినాశేవర్తతే॥౨౬॥అధునేతి॥అభిజిన్మధ్యాహ్నః- సఏవమౌహూర్తికోయోగః-ముహూర్తఃశుభదఃకా
లః-అభ్యగాదాగతప్రాయః-అతోయావన్ముహూర్తశేషోస్తి-తావదేవాశుహత్వా-దుస్తరమేనం-నిస్తరజహి॥౨౭॥
దిష్ట్యేతి॥ త్వాంమృత్యుం-త్వయైవశాపానుగ్రహకాలే-విహితంనిర్మితం-ఆసాదితఃప్రాప్తఃశర్మణిసుఖే- ఆధేహిఆ
స్థాపయ॥౨౮॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥ఏవంశేవిరించ్యాదిప్రార్థితేనమహాసమృద్ధేవరాహేణహిరణ్యాక్షవధశ్లాఘ్యోనువర్ణ్యతే॥అవధార్యేతి॥నిర్వ్యళ
ీకంచతదమృతంచ-పాఠాంతరే-నిష్కపటాభిప్రాయంచతదృతంచ-కాలాత్మనాపిమమ- ముహూర్తబలముపదిశతి-
ప్రహస్య-అపాంగావలోకనేనైవస్వీకృతవాన్॥౧॥తతఇతి॥ముఖతోభిముఖే-హనౌకపోలస్యాధోభాగే- అక్షజఃబ్రహ్మ
ణః ఘ్రాణేంద్రియాదావిర్భూతః॥౨॥సేతి॥సాస్యగదయా-తతావిహతావిచ్యుతాసతీ-విఘూర్ణితాభూత్వా-అపతత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రజేచ-తత్ భగవతః రాత్పతనం- యద్వాతద్వదస్యావృత్త్యా రేజఇత్యనేనాపిసంబంధః - తద్దైత్యస్యపౌరుషంరేజ ఇతి॥౩॥సఇతి॥లబ్ధతీర్థోలబ్ధావసరః-సచనబబాధే-వేగేననప్రాహరత్ - సమానయన్ బభౌవేతివాక్యభేదాత్సఇత్యస్యా పౌనరుక్త్యం॥౫॥తమితి॥ వ్యగ్రంససంభ్రమంచక్రంయస్య - విషజ్యమానంవిశేషేణసంగంప్రాప్నువంతంప్రతి - అ తద్విదాంతత్ప్రభావమజానతాం-ఆసమంతాదాసన్ స్మజాతాః॥౬॥ సఇతి॥ సదైత్యఃతమాత్తచక్రం - నిశామ్యదృ ష్ట్వా-అగ్రతోవ్యవస్థితంచవిలోక్య-అమర్షేణక్రోధేన-పరిప్లుతానీంద్రియాణియస్యసః అదశత్ దష్టవాన్॥౭॥కరాళేతి॥ చ క్షుర్భ్యాందహన్నివ-సంచక్షాణఃపశ్యన్నివేతి-వస్తుతః-క్రోధాభావమాహ-హతోసిజ్ఞాతోసీతివా స్తవార్థః॥౮॥ పదేతి॥ వాతరంహాసంవాయువేగః॥౯॥ఆహేతి॥ఘటస్వఉద్యమంకురు-యతస్త్వంజేతుమిచ్ఛసి॥౧౦॥ ౧౧॥ స్వేతి॥ హతోమా నోగర్వోయస్యసః॥౧౨॥జగ్రాహేతి॥జ్వలన్ యోజ్వలనః-తద్వల్లోలుపం- సంగ్రసనవ్యగ్రం - యజ్ఞాయవిష్ణమాలక్ష్య అకార్యకరత్వేదృష్టాంతః-విప్రముద్దిశ్యఅభిచరన్-అభిచారంకుర్వన్ యథా॥౧౪॥తదితి॥అంతఃఖేఆకాశమధ్యే - చకాస

లబ్ధతీర్థోపిసబబాధేనిరాయుధమ్। సమానయన్ స్మృతధర్మంవిష్వక్సేనంప్రకోపయన్॥౪॥ గదాయామపవిద్ధాయాంహాహాకారేవినిర్గతే।మానయామాసతద్ధర్మంసునాభంచాస్మరద్విభుః॥౫॥ తంవ్యగ్రచక్రందితిపుత్రాధమేనస్వపార్షదముఖ్యేనవిషజ్యమానమ్ । చిత్రావాచోఽతద్విదాంఖేచరాణాంతత్రస్మాసన్ స్వస్తితేముంచజహీతి॥ ౬॥ సతంనిశామ్యాత్తరథాంగమగ్రతోవ్యవస్థితంపద్మపలాశలోచనమ్ । విలోక్యచామర్షపరిప్లుతేంద్రియోరుషాస్వదంతచ్ఛదమాదశచ్ఛ్వసన్॥౭॥కరాళదంష్ట్రశ్చక్షుర్భ్యాంసంచక్షాణోదహన్నివ । అభిద్రుత్యస్వగదయాహతోసీత్యహనద్ధరిమ్॥౮॥పదాసవ్యేనతాంసాధోభగవాన్ యజ్ఞసూకరః। లీలయామిషతశ్శత్రోఃప్రాహరద్వాతరంహసమ్॥౯॥ఆహచాయుధమాధత్స్వఘటస్వత్వంజిగీషసి । ఇత్యుక్తస్సవరాహాయతాంగదాంవ్యసృజద్భృశమ్॥౧౦॥ తాంసఆపతతీంవీక్ష్యభగవాన్ సమవస్థితః । జగ్రాహలీలయాప్రాప్తాంగరుత్మానివపన్నగీమ్॥౧౧॥ స్వపౌరుషేప్రతిహతేహతమానోమహాసురః । నైచ్ఛద్గదాందీయమానాంహరిణావిగతప్రభః॥౧౨॥ జగ్రాహత్రిశిఖంశూలంజ్వలజ్జ్వలనలోలుపమ్ । యజ్ఞాయధృతరూపాయవిప్రాయాభిచరన్యథా॥౧౩॥తదోజసాదైత్యమహాభటార్పితంచకాసదంతఃఖఉదీర్ణదీధితి।చక్రేణవిచ్ఛేదనిశాతనేమినాహరిర్యథాతార్క్ష్యపతత్రముజ్ఝితమ్॥ ౧౪ ॥ వృక్ణేస్వశూలేబహుధారిణాహరేఃప్రత్యేత్యవిస్తీర్ణమురోవిభూతిమత్।ప్రవృద్ధరోషస్సకఠోరముష్టినానదన్ ప్రహృత్యాంతరధీయతాసురః॥౧౫॥ తేనేత్థమాహతఃక్షత్తర్భగవానాదిసూకరః।నాకంపతమనాక్క్వాపిస్రజాహతఇవద్విపః॥౧౬॥ అథోరుధాసృజన్మాయాంయోగమాయేశ్వరేహరౌ।యాంవిలోక్యప్రజాస్త్రస్తామేనిరేస్యోపసంయమం॥౧౭॥ ప్రవవుర్వాయవశ్చండాస్తమఃపాంసవమైరయన్।దిగ్భ్యోనిపేతుర్గ్రావాణఃక్షేపణైఃప్రహితాఇవ॥ ౧౮ ॥ ద్యౌర్నష్టభగణాభ్రౌఘైస్సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః । వర్షద్భిఃపూయవిణ్మూత్రకేశానస్థీనిచాసకృత్ గిరయఃప్రత్యదృశ్యంతనానాయుధముచోనఘ। దిగ్వాససోయాతుధాన్యఃశూలిన్యోముక్తమూర్ధజాః॥౨౦॥బహుభిర్యక్షరక్షోభిఃపత్త్యశ్వరథకుంజరైః । ఆతతాయిభిరుత్సృష్టాహింస్రావాచోతివైశసాః॥

త్ప్రకాశమానం-ఉదీర్ణాఉత్కటాదీధితిర్దీప్తిః-యస్య-నిశాతనేమినానిశితధారేణ-హరిః-ఇంద్రోయథా-తార్క్ష్యస్య పతత్రం-ఉజ్ఝితంవిచ్ఛేద-పురాఖలుదేవాన్ నిర్జిత్య-అమృతకలశంనయతాగరుడేన- ఇంద్రప్రయుక్తస్యవజ్రస్యఅమోఘస్య - మానందాతుంపతత్రమేకంత్యక్తంతద్యథాఇంద్రశ్చిచ్ఛేద- భిన్నంచతత్ - యథాఖప్రకాశతే-తద్వత్ప్రకాశమానమిత్యపిసంబంధః॥౧౪॥వృక్ణ ఇతి॥అరాస్సంత్యస్యేతిఅరిచక్రం- తేనబహుధావృక్ణేఛిన్నేసతిప్రత్యేత్యఅభిముఖమాగత్య-హరేఃఉరోవక్షఃప్రహృత్య॥౧౫॥ తేనేతి॥మనాగీషత్-నాకంపత-క్వాప్యంగే॥౧౬॥అథేతి ॥ అస్యజగతః - ఉపసంయమంప్రళయం ॥ ౧౭ ॥ ప్రవవురితి ॥ పాంసుకృతంతమశ్చప్రేరితవంతః- క్షేపణైర్యంత్రైః॥ ౧౮ ॥ ద్యౌరితి॥నష్టోభగణోనక్షత్రసమూహోయస్యాంసా - అనేనదైత్యబలాతిరేకాద్బ్రహ్మదత్తముహూర్తాతిక్రమోవగమ్యతేఅహ్నోవ క్షత్రాణామసంభవాత్॥౧౯॥గిరయఇతి॥నానాయుధానివిముంచంతీతితథా-యాతుధాన్యశ్చప్రాదృశ్యంత॥ ౨౦ ॥ బహుభిరితి॥ ఛింధిభింధీత్యేవంభూతాః - అతివైశసాఃఅత్యుగ్రాః-వాచఃఉత్సృష్టాఃఇత్యేవమత్రవాక్యసమాప్తిః॥౨౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రాదుష్కృతానామితి॥ ప్రకటితాః మాయాః - వినాశయత్ - వినాశనమితి పాఠే - యథాశ్రుతైవ షష్ఠీ - త్రిపాత్ త్రీణి సవనాని పాదా యస్య - యజ్ఞమూర్తిరిత్యర్థః॥ శ్రుతిః త్రయోఽస్య పాదా ఇతి శ్రుతేః॥ ౨౨॥ తదేతి॥ భర్తురాదేశం - స్వపుత్రౌ భగవాన్ హనిష్యతీత్యేవంరూపం॥ ౨౩॥ వినష్టాస్వితి॥ ఉపగూహమానః బాహుభ్యాం వారంతరేణ నిధాయ సంఘట్టయన్॥ ౨౪॥ తమితి - అహన్ జఘాన - త్వాష్ట్రం వృత్రం మరుత్పతిరింద్రః॥ ౨౫ ॥ స ఇతి॥ పరితో భ్రమద్గాత్రం శరీరం యస్య సః - ఉదస్తే ఉత్క్షిప్తే లోచనే యస్య సః - విశీర్ణాః బాహ్వాదయో యస్య - నగేంద్రో మహాద్రిః - లులితః ఉన్మూలితః - నభస్వతా వాయునా॥ ౨౬॥ క్షితావితి॥ సంస్థితిం మృత్యుం॥ ౨౭॥ యమితి॥ అసతః ఆరోపితాత్ లింగాచ్ఛరీరాత్ - మోక్తుమిచ్ఛయా - వరాహస్య పూర్వపాదయోరేవ కరత్వాత్ - కరేణాహన్నితి - పదాహత ఇతి వా ఉపరుద్ధం॥ ౨౯॥ నమో నమ ఇతి ॥ అఖిలయజ్ఞానాం తంతవే అతివిస్తారకాయ - కారణాయేతి వా - అరుంతుదః మర్మభేత్తా॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ సంసాదయిత్వా హత్వేత్యర్థః - పు

ప్రాదుష్కృతానాం మాయానామాసురీణాం వినాశనం । సుదర్శనాస్త్రం భగవాన్ ప్రాయుంక్త దయితం త్రిపాత్ ॥ ౨౨॥ తదా దితేస్సమభవత్సహసా హృది వేపథుః । స్మరంత్యా భర్తురాదేశం స్తనాచ్చాసృక్ ప్రసుస్రువే॥ ౨౩॥ వినష్టాసు స్వమాయాసు భూయశ్చావ్రజ్య కేశవమ్। రుషోపగూహమానోఽముం దదృశేఽవస్థితం బహిః॥ ౨౪॥ తం ముష్టిభిర్వినిఘ్నంతం వజ్రసారైరధోక్షజః । కరేణ కర్ణమూలేఽహన్ యథా త్వాష్ట్రం మరుత్పతిః॥ ౨౫॥ స ఆహతో విశ్వజితా హ్యవజ్ఞయా పరిభ్రమద్గాత్ర ఉదస్తలోచనః । విశీర్ణబాహ్వంఘ్రిశిరోధరోఽపతద్యథా నగేంద్రో లులితో నభస్వతా॥ ౨౬॥ క్షితౌ శయానం తమకుంఠవర్చసం కరాళదంష్ట్రం పరిదష్టదచ్ఛదమ్ । అజాదయో వీక్ష్య శశంసురాగతా అహో ఇమం కో ను లభేత సంస్థితిమ్॥ ౨౭॥ యం యోగినో యోగసమాధినా రహో ధ్యాయంతి లింగాదసతో ముముక్షయా । తస్యైష దైత్యో నిహతః కరేణ వై ముఖం ప్రపశ్యంస్తనుముత్ససర్జ హ॥ ౨౮॥ ఏతౌ హి పార్షదావస్య శాపాద్యాతావసద్గతిమ్। పునః కతిపయైః స్థానం ప్రపత్స్యేతే హ జన్మభిః॥ ౨౯॥ దేవాః॥ నమో నమస్తేఽఖిలయజ్ఞతంతవే స్థితౌ గృహీతామలసత్త్వమూర్తయే। దిష్ట్యా హతోఽయం జగతామరుంతుదస్త్వత్పాదభక్త్యా వయమీశ నిర్వృతాః॥ ౩౦॥ మైత్రేయః॥ ఏవం హిరణ్యాక్షమసహ్యవిక్రమం స సాదయిత్వా హరిరాదిసూకరః । జగామ లోకం స్వమఖండితోత్సవం సమీడితః పుష్కరవిష్టరాదిభిః॥ ౩౧ ॥ మయా యథానూక్తమవాది తే హరేః కృతావతారస్య సుమిత్ర చేష్టితం । యథా హిరణ్యాక్ష ఉదారవిక్రమో మహామృధే క్రీడనవన్నిరాకృతః॥ ౩౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి కౌషారవాఖ్యాతామాశ్రుత్య భగవత్కథాం । క్షత్తానందం పరం లేభే మహాభాగవతో నృప॥ ౩౩ ॥ అన్యేషాం పుణ్యశ్లోకానాముద్దామయశసాం కథాం । ఉపశ్రుత్య భవేన్మోదః శ్రీవత్సాంకస్య కిం పునః॥ ౩౪ ॥ యో గజేంద్రం ఝషగ్రస్తం ధ్యాయంతం చరణాంబుజం । క్రోశంతీనాం కరేణూనాం కృచ్ఛ్రతోఽమోచయద్ద్రుతం॥ ౩౫॥ తం సుఖారాధ్యమృజుభిరనన్యశరణైర్నృభిః। కృతజ్ఞః కో న సేవేత దురారాధ్యమసాధుభిః॥ ౩౬ ॥ యో వై హిరణ్యాక్షవధం మహాద్భుతం విక్రీడితం కారణసూకరాత్మనః। శృణోతి గాయత్యనుమోదతేఞ్జసా విముచ్యతే బ్రహ్మవధాదపి ద్విజాత్॥ ౩౭॥ ఏతన్మహాపుణ్యమలం పవిత్రం ధన్యం యశస్యం పదమాయురాశిషాం। ప్రాణేంద్రియాణాం యుధి శౌర్యవర్ధనం నారాయణోఽంతే గతిరంగ శృణ్వతాం॥ ౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - తృతీయస్కంధే - హిరణ్యాక్షవధో నామైకోనవింశోఽధ్యాయః,

ష్కరవిష్టరాదిభిః బ్రహ్మాదిభిస్సంస్తుతః॥ ౩౧॥ మయేతి ॥ యథానూక్తం గురూక్తమనతిక్రమ్య - మయా అవాది - తే తవ కథితం హే సుమిత్ర విదుర యథా యేన ప్రకారేణ॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ హే నృప పరీక్షిత్॥ ౩౩ ॥ అన్యేషామితి॥ అన్యేషాం కథాముపశ్రుత్య - భక్తిమాత్రేణ సోపానానామపి సులభః అన్యథా దేవానామపి దుర్లభ ఇతి॥ ౩౪ ॥ తతః శ్రీభగవత్కథాశ్రవణే కస్యానందో న స్యాదిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి ॥ ఝషః గ్రాహః - తేన పాదగ్రస్తం - క్రోశంతీనాం కరేణూనామితి కృపాళుత్వముక్తం - సంకటాదమోచయత్॥ ౩౬॥ య ఇతి॥ కారణేన పృథ్వ్యుద్ధరణాదినా - సూకరరూపస్య॥ ౩౭॥ ఏతదితి॥ ఏతద్ధరేర్విక్రీడితం శృణ్వతాం - అంతే శ్రీనారాయణో గతిర్భవతి - మహాపుణ్యం స్వర్గాదిఫలప్రదం. అలం పవిత్రం - అతిశయేన శుద్ధిదం - ధన్యం ధనావహం - యశస్యం కీర్తికరం - ఆయుషశ్చ ఆశిషాం చ పదం స్థానం - పరిత్రాణం వా. ప్రాణానామింద్రియాణాం చ పదం - అంగ హే నృప॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥విం శేవరాహజన్మాదివ్యవధానాదథాదితః॥సర్గోనుస్మర్యతేవ క్తుమన్వయంప్రస్తుతంమనోః॥మహీమితి॥ ప్రతిష్ఠాం
స్థానంఅధ్యాస్యప్రాప్య-సౌ తేనూతస్యరోమహర్షణస్యపుత్ర-అవరంఅర్వాచీనం-జన్మయేషాం తేషాం-ఈశ్వరేతి నా
హం-మార్గాయనిర్గమాయ-కానిచిద్వారాణికృతవాన్-అర్వాచీనాన్ప్రాణినః-కైరూపాయైః సృష్టవానిత్యర్థః॥౧
విదురమైత్రేయసంవాదైనైవఏతత్ జ్ఞాస్యతఇతితమేవసంవాదం-పృష్టమాహ- పంచభిఃద్వైతి - శ్రీకృష్ణసుహృత్త్వే
హేతుః॥యఇతి॥దుర్యోధనాదిభిరపత్యైస్సహితం-అగ్రజంధృతరాష్ట్రం-అఘవాన్కృతాపరాధఇతిహేతోః - శ్రీకృ
ష్ణోక్తమంత్రానాదరాత్-యస్తత్యాజ॥౨॥ద్వైపాయనాదితి ॥ అనవమఃఅన్యూనః-మహత్త్వేమహిమని ॥ ౩॥ కిమితి॥
కుశావర్తేగంగాద్వారే-మైత్రేయమప్యపృచ్ఛత్॥ ౪॥ కింతదితిచేత్తత్రాహతయోరితి॥ అఘఘ్న్యఃకథాః హేసూతప్ర
వృత్తాః॥౫॥ తా ఇతి॥కీర్తన్యానికీర్తనార్హాణి-ఉదారాణికర్మాణి-యస్యశ్రీహరేః॥౬॥ఏవమితి॥ ఏవమితివ్యాసవాక్యం-ఉ
గ్రశ్రవాః లోమహర్షణస్యపుత్రః-నైమిశమయనమాశ్రయోయేషాం తైః-అర్పితంఅధ్యాత్మంమనోయేనసః॥ ౭॥ హ
రేరితి॥ గోరుద్ధరణంవసుధోద్ధరణమ్-లీలాంహిరణ్యాక్షంచావజ్ఞయాహతం_నిశమ్య-భారతఃవిదురః॥ ౮॥ ప్రజాపతిరి
తి॥యస్మాత్త్వమవ్యక్తమార్గవిత్-బ్రాహ్మణోవావిశేషణం॥౯॥యఇతి॥ఏతత్ జగత్- అభావయన్ ఉత్పాదయామా

శౌనకః॥మహీంప్రతిష్ఠామధ్యాస్యసౌతేస్వాయంభువోమనుః।కాన్యన్వతిష్ఠద్ద్వారాణిమార్గాయావరజ
న్మనామ్॥౧॥క్షత్తామహాభాగవతఃకృష్ణస్యైకాంతికస్సుహృత్। యస్తత్యాజాగ్రజంకృష్ణేసాపత్యమఘ
వానితి॥౨॥ద్వైపాయనాదనవమోమహత్త్వేతస్యదేహజః।సర్వాత్మనాశ్రితఃకృష్ణంతత్పరాంశ్చాప్యను
వ్రతః॥౩॥కిమన్వపృచ్ఛన్మైత్రేయంవిరజాస్తీర్థసేవయా।ఉపగమ్యకుశావర్తఆసీనంతత్త్వవిత్తమమ్॥
తయోస్సంవదతోస్సూతప్రవృత్తాహ్యమలాఃకథాః।ఆపోగాంగాఇవాఘఘ్నీర్హరేఃపాదాంబువా
శ్రయాః॥౫॥ తానఃకీర్తయభద్రం తేకీర్తన్యోదారకర్మణః।రసజ్ఞఃకోనుతృప్యేతహరిలీలామృతంపిబన్॥
౬॥ఏవముగ్రశ్రవాః పృష్టఋషిభిర్నైమిశాయనైః। భగవత్యర్పితాధ్యాత్మస్తానాహ శ్రూయతామి
తి॥౭॥ శ్రీశుకః ॥ హరేర్ధృతక్రోడతనోస్స్వమాయయానిశమ్యగోరుద్ధరణంరసాతలాత్ । లీలాం
హిరణ్యాక్షమవజ్ఞయాహతంసంజాతహర్షోమునిమాహభారతః॥విదురః॥ప్రజాపతిపతిస్సృష్ట్వాప్ర
జాసర్గేప్రజాపతీన్।కిమారభతమేబ్రహ్మన్ప్రబ్రూహ్యవ్యక్తమార్గవిత్॥ ౯ ॥యేమరీచ్యాదయోవి
ప్రాయస్తుస్వాయంభువోమనుః।తేవైబ్రహ్మణఆదేశాత్కథమేతదభావయన్॥౧౦ ॥ సద్వితీయాఃకిమ
సృజన్స్వతంత్రాఉతకర్మసు।ఆహోస్విత్సంహతాస్సర్వఇదంస్మసమకల్పయన్॥౧౧॥ మైత్రేయః ॥
దైవేనదుర్వితర్క్యేణపరేణానిమిషేణచ । జాతక్షోభాద్భగవతోమహానాసీద్గుణత్రయాత్॥౧౨॥ ర
జఃప్రధానాన్మహతస్త్రిలింగోదైవచోదితాత్।జాతస్ససర్జభూతాదిర్వియదాదీనిపంచశః॥౧౩॥ తానిచై
కైకశస్స్రష్టుమసమర్థానిభౌతికమ్।సంహత్యదైవయోగేనహైమమండమవాసృజన్॥౧౪॥ సోశయిష్టా
ధిసలిలమండకోశోనిరాత్మకః।సమగ్రంవర్షసాహస్రమన్వవాత్సీత్తమీశ్వరః॥౧౫॥ యస్యనాభేరభూత్ప

సుః॥౧౦॥సద్వితీయాఇతి॥ సద్వితీయాస్సభార్యాః-స్వతంత్రావాభార్యానపేక్షాః-కర్మసుప్రజాసర్గాదిషు - సంహ
తాఃపరస్పరానపేక్షాః-ఇదంజగత్॥౧౧॥బ్రహ్మాకిమారభతేతిప్రశ్నస్య - దక్షాదీన్సృష్టవానిత్యుత్తరంవక్తుంపూర్వో
క్తాంసృష్టిమనుస్మారయతి-సప్తభిః॥దైవేనేతి ॥ మహ్యాదిప్రశ్నానాంతుఉత్తరాధ్యాయమారభ్యోత్తరంభవిష్యతి- దు
ర్వితర్క్యేణదైవేనజీవాదృష్టేన - పరేణప్రకృత్యధిష్ఠాత్రామహాపురుషేణ-అనిమిషేణకాలేనహేతునాచ - భగవ
తోనిర్వికారాత్ జాతక్షోభంయద్గుణత్రయంప్రధానం-తస్మాన్మహానాసీత్ - తదుక్తంసాత్త్వతతంత్రే॥ శ్లో ॥విష్ణో
స్తుత్రీణిరూపాణిపురుషాఖ్యాన్యథోవిదుః॥ ప్రథమంమహతస్స్రష్టృద్వితీయంత్వండసంస్థితమ్ ॥ తృతీయం సర్వభూత
స్థంతానిజ్ఞాత్వావిముచ్యతఇతి॥౧౨॥రజఇతి॥మహతోజాతోభూతాదిరహంకారః - త్రిలింగఃత్రిగుణః-రజఃప్రధానాద
తి-స్వతఃసత్త్వప్రధానస్యాపిమహతఃఅహంకారోత్పత్తికాలేకార్యానురూపంరజఃప్రధానత్వంభవతీతిభావః - పంచ
శఃపంచతన్మాత్రాణి- మహాభూతానిజ్ఞానేంద్రియాణి-కర్మేంద్రియాణి - తత్తద్దేవతాశ్చేతి-పంచశోవర్గశః- సస
ర్జేత్యర్థః॥౧౩॥తానీతి॥భౌతికంహైమమండం-ఏకైకశఃప్రత్యేకంస్రష్టుమసమర్థానిసంతి- సంహత్యసస్రుజుః॥ ౧౪ ॥
సఇతి॥అన్వవాత్సీదధిష్ఠితవాన్॥౧౫॥యస్యేతి॥ సహస్రార్కాణామివఉరుదీధితిర్యస్య- తత్ సర్వజీవనికాయానాంఓ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కః స్థానం పద్మం-స్వరాట్ బ్రహ్మా॥౧౬॥సఇతి॥సలిలాశయే గర్భోదకస్యాంతః-శేతే- తేనభగవతానువిష్టితస్సన్- సః స్వరాట్-స్వయాసంస్థయా-నామరూపాదిక్రమేణ॥౧౭॥ససర్జేతి॥ఛాయా ప్రభా ప్రతియోగినీ-తయాఅబుద్ధ్యేత్యర్థః॥యస్స్వబుద్ధికృతః ప్రభోరిత్యుక్తత్వాత్-మహాతమ ఇతి మహామోహస్వరూపమాత్రవివక్షయా- మోహ ఇతి ప్రథమప్రయోగః॥౧౮॥ తదేవం పూర్వోక్తాం సాధారణాం సృష్టిమనూద్య- కేనచిద్విశేషేణ అసాధారణాం సృష్టిమాహ-విససర్జేత్యాదినా యావదధ్యాయపరిసమాప్తి-తద్విసృష్టం కాయం రాత్రిరూపం-తతఏవ జాతాని యక్షరక్షాంసి జగృహుః - క్షుత్తృడ్భ్యాం సముద్భవో యస్యాం తాం-అత్ర చ॥శ్రు॥యాస్య సా తనూరాసీత్ - తామపాహత- సా తమిస్రాభవదిత్యాదిశ్రుతిరనుసంధేయా॥౧౯॥క్షుదితి॥ఉపసృష్టా అభిభూతాః-జగ్ధుం భక్షయితుం-యతో వయం క్షుత్తృడ్భ్యాం మర్దితాః అతఏవైనంపి తేతి కృపయా మారక్షతేత్యేకే-అన్యేతు జక్షధ్వం భక్షయతేత్యబ్రువన్_జక్ష అక్ష హసనయోరితి ధాతుః॥౨౦॥ దేవ ఇతి॥ దేవో బ్రహ్మా- సంవిగ్నో భీతస్సన్-మాంమా జక్షత నభ జక్ష యత-కింతు రక్షత హా హా హే యక్షరక్షాంసి-యూయం మే మమ ప్రజాః పుత్రాః బభూవిథ జాతాః స్థ ఏవముగ్రస్వభావాః యక్షరక్షాంసి జాతా ఇత్యర్థః - తత్ర యే జక్షధ్వమిత్యూచుః తే యక్షాః-యేతు ంత మారక్షతేతి తే రాక్షసా ఇతి జ్ఞేయం-ఏతచ్చ తిర్యగాది మానవసర్గస్యాప్యుపలక్షణం॥౨౧॥ దేవతా ఇతి॥ ప్రభయా దివ్యక్ద్యోతమానాః-యాయా దేవతాః ద్యుతిమత్యః-సా త్రివ్యస్తాస్తాః - ప్రముఖతః ప్రాధా

ద్మం సహస్రార్కోరుదీధితి। సర్వజీవనికాయౌకో యత్ర స్వయమభూత్స్వరాట్॥౧౬॥సోనువిష్టో భగవతా యశ్శేతే సలిలాశయే। లోకసంస్థాం యథాపూర్వం నిర్మమే సంస్థయా స్వయా॥౧౭॥ ససర్జ చ్ఛాయయావిద్యాం పంచపర్వాణమగ్రతః। తామిస్రమంధతామిస్రం తమో మోహో మహాత్తమః॥ ౧౮॥ విససర్జాత్మనః కాయం నాభ్యనందం స్తమోమయమ్ । జగృహుర్యక్షరక్షాంసి రాత్రిం క్షుత్తృట్సముద్భవామ్॥౧౯॥క్షుత్తృడ్భ్యాముపసృష్టాస్తే తం జగ్ధుమభిదుద్రువుః। మా రక్షతైనం జక్షధ్వమిత్యూచుః క్షుత్తృడర్దితాః॥౨౦॥ దేవస్తానాహ సంవిగ్నో మా మా జక్షత రక్షత। అహో మే యక్షరక్షాంసి ప్రజా యూయం బభూవిథ॥౨౧॥ దేవతాః ప్రభయా యా యా దీవ్యన్ప్రముఖతోసృజత్ । తేహారిషుర్దేవయంతో విసృష్టాం తాం ప్రభామహః॥౨౨॥ దేవోదేవాన్ జఘనతస్సృజతి స్మాతిలోలుపాన్। త ఏనం లోలుపతయా మైథునాయాభిపేదిరే॥౨౩॥తతో హసన్స భగవానసురైర్నిరపత్రపైః । అన్వీయమానస్తరసా క్రుద్ధో భీతః పరాపతత్॥౨౪॥స ఉపవ్రజ్య వరదం ప్రపన్నార్తిహరం హరిమ్। అనుగ్రహాయ భక్తానామనురూపాత్మదర్శనమ్॥౨౫॥పాహి మాం పరమాత్మంస్తే ప్రేషణేనాసృజం ప్రజాః। తా ఇమా యభితుం పాపా ఉపక్రామంతి మాం ప్రభో॥౨౬॥త్వమేకః కిల లోకానాం క్లిష్టానాం క్లేశనాశనః। త్వమేవ క్లేశదస్తేషామనాసన్నపదాం తవ॥౨౭॥మైత్రేయః॥సోవధార్యాస్య కార్పణ్యం వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనః। విముంచాత్మతనుం ఘోరామిత్యుక్తో విముమోచ హ॥౨౮॥ తాం క్వణచ్చరణాంభోజాం మదవిహ్వలలోచనామ్। కాంచీకలాపవిల

న్యేనాసృజత్ - తే దేవాః-దేవతా ఇతి స్త్రీత్వేన నిర్దిష్టానామప్యర్థమాత్రవివక్షయేతి పుంస్త్వేన ప్రతినిర్దేశః- ఏవం యక్షరక్షాంసీ ఇత్యత్రాపి విజ్ఞేయం- తేన విసృష్టాం త్యక్తాం ప్రభాం-అహః దివసరూపాం సతీం-దేవయంతః క్రీడయంతః- అహారిషుః జగృహుః॥౨౨॥ దేవ ఇతి॥అదేవానితి పదవిభాగః॥శ్రు॥సజఘనాదసురానసృజతేతి శ్రుతేః - అతిలోలుపాన్ స్త్రీలంపటాన్-అభిపేదిరే ప్రాప్తాః॥౨౩॥ తత ఇతి॥పరాపతత్ అపలాయత॥ ౨౪॥ స ఇతి॥భక్తేచ్ఛానురూపమాత్మానం దర్శయతీతి తథా-అముముపవ్రజ్య॥౨౫॥ పాహీతి ద్వాభ్యాం-ప్రార్థితవాన్-పాహీతి॥యభితుం మైథునేన ధర్షయితుం॥౨౬॥త్వమితి॥లోకానాం జనానాం-తవ అనాసన్నా అనాశ్రితా పాదౌ యైస్తేషాం॥౨౭॥ స ఇతి॥వివిక్తమసందిగ్ధం-అధ్యాత్మదర్శనం పరచిత్తజ్ఞానం యస్య శ్రీహరేః-ఘోరాం కామకశ్మలాం స్వతనుం- విముంచేత్యుక్తవానితి శేషః - ఇత్యుక్తశ్చ బ్రహ్మా తాం తనుం విముమోచ - సర్వత్ర తనుత్యాగో నామ తత్తన్మనోభావత్యాగో వివక్షితః- గ్రహణం చ తత్తద్భావాపత్తిరితి ద్రష్టవ్యం॥శ్రు॥ సో హా రాత్రయోస్సంధిరభవదితి శ్రుతేః - సా చ తేన విసృష్టా తమస్సాయంతనసంధ్యా బభూవ - సా చ కామోద్రేకవేళా అసురాశ్చ రాజసత్వాత్ స్త్రీలంపటాః ॥ ౨౮॥ అతస్తాం సంధ్యామేవ స్త్రియం కల్పయిత్వా తే సంమోహం ప్రాప్తా ఇత్యాహ- తామిత్యాదినా త్రిభిః- నూపురాభ్యాం క్వణతీ చరణాంభోజే యస్యాస్సా - మదేన విహ్వలే లోచనే యస్యాస్సా-కాంచీకలాపేన విలసద్దుకూలం- తేన ఛన్నం రోధః కటితటం-యస్యాస్సా॥౨౯॥ అన్యోన్యేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అన్యోన్యశ్లేషణేన ఉపమర్దేన హేతునా-ఉత్తుంగౌ నిరంతరౌ పయోధరౌ యస్యాః - సుద్విజాం సుదతీం స్నిగ్ధహాసలీలా
వలోకనం యస్యాస్సా॥౩౦॥ గూహంతీమితి॥ గూహంతీం వస్త్రేణ తేనావృణ్వానాం నీలా నామలకానాం వరూధః స్తోమో
యస్యాః విద్యతే తాం- హేధమరవిదుర-తాదృశీం స్త్రియం ఉపలభ్య మత్వా॥౩౨॥ సంమూఢానాం విభావనక్రమమాహ-
వితర్కయంత ఇతి॥ అభిసంభావ్య - సత్కృత్య విస్రంభాత్ ప్రణయాత్ -కుబుద్ధయః॥౩౩॥ తే తాం పప్రచ్ఛుః కాసీత్యా
దిత్రిభిః॥ కాసి జాత్యా కా త్వం కస్య వా కన్యా - హే భామిని కోపనే - రూపమేవ ద్రవిణం అనర్ఘం వస్తు-తదేవ పణ్యం క్ర
యార్హం- తేన తదసమర్పణేన విబాధసే॥౩౪॥ యేతి॥ కిం జాతికులాది ప్రశ్నేన-యా వా కా వా చిద్భవతు దిష్ట్యైవం తావ
ద్భద్రం జాతం-యత్తవ దర్శనం నామ- కింతు కేవలం నః మనః ఉత్సునోషి మథ్నాసి॥౩౫॥ క్షుభితచిత్తానాం వాక్యం॥ నైకత్రే
తి॥ హే శాలిని శ్లాఘ్యే-ఏకత్ర న జయతి పస్థిరీభవతి-యద్వా నైకత్ర అనేకగతివిలాసేషు-జయతి సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే-ప
తత్పతంగం ఉచ్చలంతం కందుకం బృహతోః మహతోః స్తనయోర్భారాద్భీతం - తవ కృశం మధ్యం - విషీదతి శ్రామ్యతి -
శ్రాంతా మందమేవ ప్రసరతి-సుశిఖాసమూహః - శోభనః కేశకలాపః - పాఠాంతరే-సుశిఖాః శోభనకేశాన్వికీర్యమా
ణాన్-సమూహబధానేతి-అత్ర చాస్తంకచ్ఛన్ సూర్య ఏవ పతత్పతంగః-మేఘవిచ్ఛేదో మధ్యవిషాదః- తారకారూపాద్య

సద్దుకూలచ్ఛన్నరోధసమ్॥౨౯॥ అన్యోన్యశ్లేషణోత్తుంగనిరంతరపయోధరాం।సునాసాం సుద్విజాం స్ని
గ్ధహాసలీలావలోకనాం॥౩౦॥గూహంతీం వ్రీడయాత్మానం నీలాలకవరూథినీం।ఉపలభ్యాసురా ధర్మతా
దృశీం ముముహుః స్త్రియం॥౩౧॥ అహో రూపమహో ధైర్యమహో అస్యా నవం వయః । మధ్యే కామ
యమానానామకామేవ విసర్పతి॥౩౨॥ వితర్కయంతో బహుధా తాం సంధ్యాం ప్రమదాకృతిం। అభిసం
భావ్య విస్రంభాత్పర్యపృచ్ఛన్ కుమేధసః॥౩౩॥ కాసి కస్యాసి సుశ్రోణి కో వార్థస్తేఽత్ర భామిని। రూపద్రవిణ
పణ్యేన దుర్భగాన్నో విబాధసే॥౩౪॥ యా వా కా వా త్వమబలే దిష్ట్యా సందర్శనం తవ। ఉత్సునోషీక్షమాణా
నాం కందుకక్రీడయా మనః॥౩౫॥ నైకత్ర తే జయతి శాలిని పాదపద్మం ఘ్నంత్యా ముహుః కరతలేన పతత్ప
తంగం।మధ్యం విషీదతి బృహత్స్తనభారభీతం శ్రాంతేవ దృష్టిరమలా సుశిఖాసమూహః॥౩౬॥ ఇతి సాయం
తనీం సంధ్యామసురాః ప్రమదాయతీమ్।ప్రలోభయంతీం జగృహుర్మత్వా మూఢధియః స్త్రియమ్॥౩౭॥
ప్రహస్య భావగంభీరం జిఘ్రంత్యాత్మానమాత్మనా।కాంత్యా ససర్జ భగవాన్ గంధర్వాప్సరసాం గణాన్॥
౩౮॥విససర్జ తనుం తాం వై జ్యోత్స్నాం కాంతిమతీం ప్రియామ్॥త ఏవ చాదదుః ప్రీత్యా విశ్వావసుపురోగ
మాః॥౩౯॥సృష్ట్వా భూతపిశాచాంశ్చ భగవానాత్మతంద్రిణా। దిగ్వాససో ముక్తకేశాన్వీక్ష్య చామీలయ
ద్దృశౌ॥౪౦॥జగృహుస్తద్విసృష్టాం తాం జృంభణాఖ్యాం తనుం ప్రభో। నిద్రామింద్రియవిక్లేదో యయా
భూతేషు దృశ్యతే॥౪౧॥యేనోచ్ఛిష్టాన్ ధర్షయంతి తామున్మాదం ప్రచక్షతే।ఊర్జస్వంతం మన్యమాన
ఆత్మానం భగవానజః॥౪౨॥సాధ్యాన్ గణాన్ పితృగణాన్ పరోక్షేణాసృజత్ప్రభుః। త ఆత్మసర్గం తత్కా
యం పితరః ప్రతిపేదిరే॥౪౩॥ సాధ్యేభ్యశ్చ పితృభ్యశ్చ కవయో యద్వితన్వతే । సిద్ధవిద్యాధరాంశ్చైవ తి
రోధానేన సోఽసృజత్॥౪౪॥ తేభ్యోఽదదాత్తమాత్మానమంతర్ధానాఖ్యమ్భుతమ్। స కిన్నరాన్ కింపురుషా

ష్టిః తమ ఏవ కేశా ఇత్యూహ్యం॥౩౬॥ ఇతీతి॥ ప్రమదేవ ఆచరంతీం-స్త్రియం మత్వా జగృహుః॥ ౩౭ ॥ ప్రహస్యేతి ॥ ప్రహ
స్యాత్మానమాత్మనా జిఘ్రన్ - కాంత్యా సౌందర్యేణ ప్రహసన్ - ఆత్మావఘ్రాణం చ సౌందర్యానుభవచాతుర్యవికా
రః॥౩౮॥విససర్జేతి॥జ్యోత్స్నాం చంద్రికారూపాం-త ఏవ గంధర్వాదిగణాః -విశ్వావసుః పురోగమో ముఖ్యో యేషు గణే
షు॥౩౯॥సృష్ట్వేతి॥ఆత్మనస్తంద్రిణా ఆలస్యేన - సృష్ట్వా తాంశ్చ నగ్నాన్ ముక్తకేశాన్ వీక్ష్య - నేత్రే నిమీలితవాన్॥౪౦॥
జగృహురితి ॥ ఇంద్రియాణాం విక్లేదః స్రావో యయా- తాం నిద్రాం ప్రచక్షతే॥ ౪౧ ॥ యేనేతి ॥ యేనేంద్రియవిక్లేదే
న హేతునా-ఉచ్ఛిష్టాంశ్చ సతః ధర్షయంతి-భ్రాంతాన్ కుర్వంతి - తం భూతాదిగణం ఉన్మాదం ప్రచక్షతే ఏవం తంద్రిజృం
భిగానిద్రోన్మాదహేతుత్వేన భూతాదీనాం తనూనాం చ చాతుర్విధ్యముక్తం - ఊర్జస్వంతం అన్నమదం తం ॥ ౪౧ ॥
సాధ్యానితి॥పరోక్షేణ అదృశ్యరూపేణ-ఆత్మనస్సర్గో యస్మాత్తం॥౪౩॥సాధ్యేభ్య ఇతి॥ యత్ యేన కామేన సంప్రదాన
త్వనిమిత్తేన కవయః కర్మకోవిదాః - సాధ్యేభ్యః పితృభ్యశ్చ పితృరూపేభ్యః-వితన్వతే శ్రాద్ధాదనా హవ్యం కవ్యం చ దదతి
రోధానేనాదృశ్యత్వేన॥౪౪॥ తేభ్య ఇతి॥ తమప్యంతర్ధానశక్తిం-ప్రత్యాత్మనా ప్రతిబింబేన॥ ౪౫॥ మానసయన్నితి॥ఆత్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భాసం ప్రతిబింబం-ఆత్మనా-ఆత్మనః మానో నామ-ప్రతిబింబదర్శినః సుందరస్య-శిరఃకంపాదిచేష్టా॥౪౬॥ మిథునీభూయేతి॥ అత ఏవ తత్ప్రష్టానాం మిథస్సమానేన నిత్యం మిథునీభావః-తత్స్వప్రతిబింబరూపం కర్మభిః తత్పరాక్రమానువర్ణనైః భోగః ఆభోగో విస్తారః-పాదాదిప్రసారవతా దేహేన॥౪౭॥ సర్గ ఇతి ॥ అనుపచితే వృద్ధిమప్రాప్తే-తద్భోగం క్రోధాదియుక్తం-అముతః అముష్మాత్ దేహాత్-యే కేశాః-అహీయంత ప్రచ్యుతాః- తే అహయో జాతాః ॥ ౪౮ ॥ సర్పా ఇతి ॥ ప్రసర్పతః పాదాద్యాకుంచనైః ప్రచలతః-అముష్మాత్ సర్పాః-అత ఏవ అగా న భవంతీతి నాగాః-అతివేగవంత ఇత్యర్థః- భోగవత్త్వో జాతత్వాచ్చ-భోగేన ఫణేన ఉర్వీ విస్తీర్ణా కంధరా-యేషాం-సర్వే చ తతో క్రోధయోగాత్ క్రూరాః - తేషాం చావాంతరజాతిభేదాః-సర్పసిద్ధాంతే ప్రసిద్ధాః-యదా మన్యమానో భూత్॥౪౯॥ తదేతి ॥ తదా మనూన్ ససర్జ- తేభ్యస్స్వయం పురుషాకారం పురక దేహం వ్యసృజత్ దదౌ॥౫౦॥ తానితి ॥ తాన్ మనూన్- తేత్వయా కృతం-సుకృతం పుణ్యం॥౫౧॥ సుకృతత్వమాహుః-ప్రతిష్ఠితా ఇతి ॥ యస్మిన్ మనుసర్గే-క్రియాః అగ్నిహోత్రాద్యాః అతో యస్మిన్ సర్వే వయం సాకం సహ అన్నం హవిర్భాగాది - ఆదాయ భక్షయామ - హే బ్రహ్మన్-మనుసృష్టిముక్త్వా ఋషీణాం సృష్టిమాహ - విద్యా ఉపాసనా తయా వ - యోగోత్ర ఆసనాదిః తేన చ సుసమాధిః వైరాగ్యైశ్వర్యాదియుక్తః సమాధిః తేన చ-యుక్తః॥ ౫౨ ॥

స్వభూః ప్రత్యాత్మనాస్సృజత్॥౪౫॥ మానయన్నాత్మనాత్మానమాత్మాభాసం విలోకయన్ । తే తు తం జగృహూ రూపం త్యక్తం యత్పరమేష్ఠినా॥మిథునీభూయ గాయంతస్తమేవోషసి కర్మభిః। దేహేన వై భోగవతా శయానో బహుచింతయా॥౪౭॥ సర్గేనుపచితే క్రోధాదుత్ససర్జ హ తద్వపుః। యేహీయంతాముతః కేశా అహయస్తేంగ జజ్ఞిరే॥౪౮॥ సర్పాః ప్రసర్పతః క్రూరా నాగా భోగోరుకంధరాః। స ఆత్మానం మన్యమానః కృతకృత్యమివాత్మభూః॥ తదా మనూన్ ససర్జాంతే మనసా లోకభావనాన్। తేభ్యస్సోస్యసృజత్స్వీయం పురం పురుషమాత్మనః॥౫౦॥ తాన్ దృష్ట్వా యే పురాసృష్టాః ప్రశశంసుః ప్రజాపతిం । అహో ఏతజ్జగత్స్రష్టస్సుకృతం బత తే కృతం॥౫౧ ॥ ప్రతిష్ఠితాః క్రియా యస్మిన్ సాకమన్నమదామ హే । తపసా విద్యయా యుక్తో యోగేన సుసమాధినా॥౫౨ ॥ ఋషీనృషిర్హృషీకేశస్ససర్జాభిమతాః ప్రజాః। తేభ్యశ్చైకైకశస్స్వస్య దేహస్యాంశమదాదజః॥౫౩॥ యత్తత్సమాధియోగర్ధితపోవిద్యావిరక్తిమత్ ॥౫౪॥......*

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-వింశోధ్యాయః. ... ... *

విదురః॥ స్వాయంభువస్య చ మనోర్వంశః పరమసమ్మతః। కథ్యతాం భగవన్ యత్ర మైథునేనైధిరే ప్రజాః ౧॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ స్వాయంభువస్య వై। యథాధర్మం జుగుపతుస్సప్తద్వీపవతీం మహీమ్॥౨ తస్య వై దుహితా బ్రహ్మన్ దేవహూతిరితి శ్రుతా । పత్నీ ప్రజాపతేరుక్తా కర్దమస్య త్వయానఘ॥౩॥ తస్యాం స వై మహాయోగీ యుక్తాయాం యోగలక్షణైః। ససర్జ కతిధా వీర్యం తన్మే శుశ్రూషవే వద॥౪॥ రుచిర్యో భగవాన్ బ్రహ్మన్ దక్షో వా బ్రహ్మణస్సుతః। యథా ససర్జ భూతాని లబ్ధ్వా భార్యాం చ మానవీమ్॥౫॥ మైత్రేయః॥ ప్రజాస్సృజేతి భగవాన్ కర్దమో బ్రహ్మణోదితః । సరస్వత్యాం తపస్తేపే సహస్రాణాం సమా దశ॥౬॥ తతస్సమాధియుక్తేన క్రియాయోగేన కర్దమః। సంప్రపేదే హరిం భక్త్యా ప్రపన్నవరదాయి

ఋషీనితి॥ హృషీకేశః-స్వవశేంద్రియస్సన్ - ఋషిః బ్రహ్మా ఋషీన్ ప్రజాస్ససర్జ ॥ ౫౩ ॥ కిం తద్దేహం యస్యాంశమదాదిత్యాహ॥ యదితి॥ సమాధిశ్చ యోగశ్చ ఐశ్వర్యం చ తపశ్చ విద్యా చ విరక్తిశ్చ విద్యంతే యస్మిన్ తత్ ॥౫౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-వింశాధ్యాయవ్యా. ... ... *

శ్లో॥ ఏకవింశే తపోవిద్యాతోషితేన తు విష్ణునా। కర్దమస్య మనోః పుత్ర్యా వివాహఘటనోచ్యతే॥ స్వాయంభువస్యేతి॥ ఏధిరే ఏధాంచక్రిరే॥ ౧॥ ప్రియవ్రతేతి॥ ధర్మం మహీం చ-యథా జుగుపతుః రరక్షతుః-తన్మే వదేతి తృతీయేనాన్వయః॥౨॥ తస్యేతి॥ తస్య మనోః॥ ౩ ॥ తస్యామితి॥ యోగస్య లక్షణైః స్థైర్యమాదిభిర్యుక్తాయాం - కతిధా వీర్యం ససర్జ పుత్రాన్ ఉత్పాదయామాసేత్యర్థః॥౪॥ రుచిరితి॥ మనోః కన్యామాకూతిం ప్రసూతిం చ భార్యాం లబ్ధ్వా- యథా భూతాని ససర్జ తచ్చ వదేతి చకారస్యార్థః॥౫॥ ప్రజా ఇతి॥ సహస్రాణాం సమాః దశ సహస్రాణి సంవత్సరానిత్యర్థః॥౬॥ తత ఇతి॥ తతః తస్మిన్ తపసి క్రియాయోగేన పూజాప్రకారేణ - సంప్రపేదే సిషేవే- ప్రపన్నేభ్యోభక్తేభ్యో వరదాతారం॥ ౭॥ తావదితి॥ శబ్దైకవేద్యం యద్బ్రహ్మ తన్మయం వపుః దధత్ -తం ప్రత్యాత్మానం దర్శయామాస॥౮॥ స ఇతి॥ స కర్దమస్తం ఖే వస్థితం దృష్ట్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మూర్ధ్నా క్షితావపతత్-గీర్భిశ్చాభ్యగృణాదితి చతుర్థాన్వయః-పద్మోత్పలే దివారాత్రివికసితే - సితానాం- పద్మా
నాం-ఉత్పలానాంచ స్రగ్యస్య తం-స్నిగ్ధాః నీలాశ్చ యే అలకాః- తేషాం వ్రాతః వక్త్రాబ్జే యస్య॥ ౯॥ కిరీటినమితి॥ శ్వేతో
త్పలం క్రీడనకం యస్య-మనస్స్పర్శం మనస్యానందజనకం-స్మితం ఈక్షణంచ యస్య॥ ౧౦॥ విన్యస్యేతి॥ వక్షసి శ్రీర్యస్య కౌ
స్తుభం కంధరాయాం యస్య॥ ౧౧॥ జాతేతి॥ ప్రీతిరేవ స్వభావః-స్వతస్సిద్ధో ధర్మో యస్య తథావిధః ఆత్మా మనో యస్య॥
౧౨॥ శ్లో॥ శ్రీధరీయః॥ త్వాంవ్యతే పరమానందం ధిగన్యవరకాముకమ్ । తథాపి కృపణం మామనుగృహాణ వరదానతః॥ జుష్ట
మితి॥ బతేతి హర్షే- హే ఈశ అద్య నోస్మాభిః-సమగ్రసత్త్వనిధేః తవ- దర్శనాదక్ష్ణోస్సాంసిద్ధ్యం సాఫల్యం-జుష్టం సేవి
తం-త్వద్దర్శనమేవ హి మహాఫలమిత్యుపపాదయతి-యస్య తవ దర్శనం-సద్భిరుత్తరోత్తరమాపాదితప్రకర్షైః- సంపాది
తశ్రైష్ఠ్యైర్జన్మభిః రూఢో అధికృతో యోగో యైస్తేపి॥ ౧౩॥ సకామభక్తాన్ విగర్హయన్నాహ॥ య ఇతి॥ హే ఈశ-నిర
యేపి యే స్యుస్తేషాం-కామానాం లవాయ-యే త్వన్మాయయా నష్టబుద్ధయః తవ పాదముపాసతే - త్వం తు తేషాం తాన్ కామా
నపి రాసి దదాసి॥ ౧౪॥ యస్స కామాన్నిందామి సోహమపి తాదృశ ఏవేత్యాహ-తథాపీతి-గృహమేధః గృహాశ్రమః - తత్ర
ధేనుం త్రివర్గస్య దోగ్ధ్రీం భార్యాం-పరివోఢుకామః పరిణేతుమిచ్ఛన్ - కామదుఘాంఘ్రిపస్య కల్పద్రుమస్య తవ - మూ
లం అంఘ్రిం-ఉపేయివాన్ ఉపగతోస్మి నను కామాద్యర్థం- అన్యత్ కిమప్యుపాస్యతాం-న-యతో అశేషపురుషార్థమూ

నమ్॥ ౭॥ తావత్ప్రసన్నో భగవాన్ పుష్కరాక్షః కృతే యుగే। దర్శయామాస తం క్షత్తః శాబ్దం బ్రహ్మ దధ
ద్వపుః॥ ౮॥ స తం విరజమర్కాభం సితపద్మోత్పలస్రజమ్ । స్నిగ్ధనీలాలకవ్రాతవక్త్రాబ్జం విరజోంబరమ్॥
౯॥ కిరీటినం కుండలినం శంఖచక్రగదాధరమ్। శ్వేతోత్పలక్రీడనకం మనస్స్పర్శస్మితేక్షణమ్॥ ౧౦॥ విన్యస్యచర
ణాంభోజమంసదేశే గరుత్మతః। దృష్ట్వా ఖేవస్థితం వక్షశ్శ్రియం కౌస్తుభకంధరమ్॥ ౧౧॥ జాతహర్షోపత
న్మూర్ధ్నా క్షితౌ లబ్ధమనోరథః। గీర్భిస్త్వభ్యగృణాత్ప్రీతిస్వభావాత్మా కృతాంజలిః॥ ౧౨॥ కర్దమః॥ జుష్టం
బతాద్యాఖిలసత్త్వరాశేస్సాంసిద్ధ్యమక్ష్ణోస్తవ దర్శనాన్నః। యద్దర్శనం జన్మభిరీడ్య సద్భిరాసాదితైర్యో
గినో రూఢయోగాః॥ ౧౩॥ యే మాయయా తే హతచేతసస్త్వత్పాదారవిందం భవసింధుపోతమ్॥ ఉపాస
తే కామలవాయ తేషాం రాసీశ కామాన్నిరయేపి యే స్యుః॥ ౧౪॥ తథాపి చాహం పరివోఢుకామస్సమానశీ
లాం గృహమేధధేనుమ్। ఉపేయివాన్మూలమశేషమూలం దురాశయః కామదుఘాంఘ్రిపస్య॥ ౧౫॥ ప్రజా
పతేస్తే వచసాధీశ తంత్యా లోకః కిలాయం కామహతోనుబద్ధః । అహం చ లోకానుగతో వహామి బలించ
శుక్లానిమిషాయ తుభ్యమ్॥ ౧౬॥ లోకాంశ్చ లోకానుగతాన్ పశూంశ్చ హిత్వా శ్రితాస్తే చరణాతపత్రం।
పరస్పరం త్వద్గుణవాదశీధుపీయూషనిర్యాపితదేహధర్మాః॥ ౧౭ ॥ నైవాయురేషామజరభ్రమిస్తే త్ర
యోదశారం త్రిశతం షష్టిపర్వ। షణ్నేమ్యనంతచ్ఛది యత్త్రినాభి కరాళస్రోతో జగదాచ్ఛిద్య ధావత్॥

లమేతదేవ॥ ౧౫॥ నను తర్హి ముక్త్యర్థమేవ కిం న భజసి- అనధికారాదిత్యాహ-ప్రజాపతేరితి- హే అధీశ యస్త్వం ప్రజా
పతిః-తస్య తే వచసా తంత్యా-అయం కామహతో లోకః-పశువద్బద్ధః- హే శుక్ల ధర్మమూర్తే- అహంచ కిల లోకానుగ
తః అతస్తుభ్యం బలిం వహామి-కర్మమయీం త్వదాజ్ఞామనువర్తయే- అనిమిషాయ కాలాత్మనే-తదర్థం భార్యాం చేచ్ఛామీ
తి చకారస్యార్థః॥ ౧౬॥ న కేవలం లోకానుగతో వహామి-కింతు ఋణత్రయతారణార్థమితి కిలేత్యుక్తం-అనిమిషాయేత్యనేన
కాలాత్మకాత్త్వత్తో భీతస్సన్-కర్మ కరోమీత్యుక్తం-ఏతదుభయం త్వద్భక్తానాం నాస్తీత్యాహ ద్వాభ్యాం- లోకానితి లో
గ్ధా కామాభిభూతాన్-తాననుసృతాన్-పశూంశ్చ-వివేకే సత్యపి-పునః కర్మజడాన్ మాదృశాన్ హిత్వా అనాదృత్య- తేత
వ చరణరూపమాతపత్రమాశ్రితాః॥ తానేవాహ॥ త్వద్గుణానాం వాదః కథనం తదేవ శీధు సంసారక్లేశవిస్మారకత్వాత్-పి
యూషం జరామరణనివర్తకత్వాత్-రుచికరత్వాచ్చ-తేన నిర్యాపితాః విలోపితాః-దేహధర్మాః క్షుత్పిపాసాదయో యై
స్తేషామిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧౭॥ నేతి॥ తవ యత్త్రినాభి కాలచక్రం- తజ్జగదాచ్ఛిద్య ఆకృష్య - ధావదపి తేషాం త్వ
ద్భక్తానాం ఆయురాచ్ఛిద్య ధావన్న భవతి-కథంభూతం-అజరం అక్షరం యద్భ్రమి-తస్మిన్నక్షరరూపే - భ్రమిః భ్రమ
ణం-భ్రమవదధితి వక్తవ్యే- భ్రమణశీలత్వాదుపచారేణ భ్రమిరిత్యభేదేన నిర్దేశః - అధికమాసేన సహ త్రయోదశ మా
సాః-అరా యస్య తత్ -త్రిశతం షష్టిశ్చాహోరాత్రాణి పర్వాణి యస్య-శతశబ్దే విభక్తేర్లుగార్షః. షడృతవో నేమయో య
స్య-అనంతాః క్షణలవాదయః ఛదాః పత్రాణి యస్య-పత్రాకారా ధారా యస్య సంతతి-త్రీణి చాతుర్మాస్యాని- నాభయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రంధ్రాణియస్య-కరాళస్రోతస్తీవ్రవేగం-ఏతైర్విశేషణైరేవ-సంవత్సరాత్మకంచక్రముక్తమితిద్రష్టవ్యం॥ ౧౮ ॥ నను ని
రూపాధిముదాసీనంమాంకింయాచసే-సత్యంతథాపి - మాయయావిశ్వసృష్ట్యాదికర్తృత్వాత్త్వమేవయాచ్యఇత్యా
హ-ఏకఇతి॥ స్వయమేకఏవసన్నపి-ఆత్మన్యధికృతయా-యోగమాయయా-హేతునా - యాఃస్వీకృతాస్స్వశక్తయః-స
త్త్వాద్యాఃతాభిః-అదోవిశ్వం-స్వవ్యతిరిక్తసాధనానపేక్షత్వేదృష్టాంతఃయథేతి॥ వీరరాఘవీయే॥ ననుబ్రహ్మరుద్రాదిషుబ
హుషుసత్స్వపితాననాదృత్యమత్పాదమూలమేవకింవిశేషేణోపేయివానిత్యాశంకాయాంకశ్చిత్ ధ్యేయః॥ ౯ ॥ కార
ణంతుధ్యేయఇతిశ్రుత్యైవప్రశ్నోత్తరరూపేణజగత్కారణస్యైవోపాస్యత్వాభిధానాత్ జగత్కారణభూతస్త్వమే
వోపాస్యఇత్యభిధాస్యన్ తావత్కారణత్వముపపాదయతి-ఏకఇతి-స్వయమేకస్సన్ ఏకబద్దేవ॥ శ్రుతి॥ సదేవసోమ్యేదమగ్ర
ఆసీత్-ఏకమేవాద్వితీయమితికారణత్వపరాశ్రుతిఃస్మారితా-తథాచాయమర్థః-సృష్టేఃప్రాక్ ఏకఏవనామరూపవిభాగా
నర్హసూక్ష్మచిదచిత్కాలశరీరకస్సన్ ఉపాదానత్వేనవిద్యమానః-అత్రాపిశ్రుతావివఏవకారార్థగర్భమిదం-ఏకఏవఉ
పాదానకారణాంతరశూన్యః ఏకత్వంచసృష్ట్యనంతరభావినామరూపవిభాగనిబంధనబహుత్వప్రతిబంధినామరూ
పవిభాగాభావాదీనామేవవివక్షితం-నతుప్రకృతిపురుషాదిరాహిత్యం-ఏకఇత్యద్వితీయమిత్యస్యాప్యుపలక్షణం తథాచని
మిత్తకారణాంతరశూన్యస్సన్ ఇత్యనేనకారణత్వేనావస్థితస్యప్రమాణసంబంధార్హత్వరూపసత్తాయోగిత్వకథనాద
సత్కార్యవాదోనిరస్తః ఏకమిత్యనేనఉపలక్షితాద్వితీయపదేనచోపాదానత్వనిమిత్తత్వోపయుక్తసర్వశక్తిత్వ సర్వజ్ఞ
త్వాదయోధర్మాఃఆక్షిప్యంతేఏవంచమృత్కులాలయోరివనిమిత్తోపాదానయోర్భేదఏవనాభేదఉపపద్యత ఇతిశంకాపరా
స్తా-మృదస్సర్వజ్ఞత్వాత్ కులాలస్యాసర్వశక్తిత్వాచ్చనిమిత్తత్వోపాదానత్వయోరుభయోరపిమృత్కులాలయోరన్యతర
స్మిన్ అసంభవః-ఇహతుబ్రహ్మణఃపరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతేస్వాభావికీ-యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదితిసర్వజ్ఞత్వ సర్వశ
క్తిత్వాదిఅనంతకల్యాణగుణాకరత్వేనకీర్తితస్యైకస్యైవోపాదానత్వంనిమిత్తత్వంచోభయమప్యుపపన్నతరమేవఏవం

౧౮॥ ఏకస్స్వయంయోజగతస్సిసృక్షయాద్వితీయయాత్మన్యధియోగమాయయా। సృజస్యదఃపాసిపున
ర్గ్రసిష్యసేయథోర్ణనాభిర్భగవన్ స్వశక్తిభిః॥౧౯॥ నైతద్బతాధీశపదంతవేప్సితంయన్మాయయానస్తను
షేభూతసూక్ష్మమ్। అనుగ్రహాయాస్త్వపియర్హిమాయయాలసత్తులస్యాభగవాన్విలక్షితః॥౨౦॥ తంత్వా

చనామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వాకారేణోపాదానత్వేనప్రతిపురుషకాలనియంతృత్వాకారేణనిమి
త్తత్వేనచతదుపయుక్తసర్వశక్తిత్వసర్వజ్ఞత్వాదిగుణవిశిష్టత్వేనచసృష్టేఃప్రాగ్విద్యమానజగతఃనామరూపవిభాగార్హ
స్థూలచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మాత్మకభగవతఃసిసృక్షయాస్రష్టుమిచ్ఛయా-హేతునా-అనేన॥ ౯ ॥ తదైక్షతబహుస్యామిత్య
స్యార్థోవివృతః-ద్వితీయయాస్వరూపతః-స్వభావతశ్చస్వస్మాదత్యంతభిన్నయా యోగమాయయా యుజ్యతఇతి యోగా
స్వసంబంధినీస్వశరీరభూతేత్యర్థః-తయామాయయాప్రకృత్యాఅద్వితీయయేత్యపిఛేత్తుంశక్యంతథాస్వా పృథక్సిద్ధయా
అతఏవయోగమాయయాస్వశరీరభూతయామాయయాద్వారేణాత్మన్యధిస్వాత్మన్యేవఅదఃనామరూపవిభాగార్హంచే
తనాచేతనాత్మకంజగత్ సృజసిపాసిరక్షసిపునర్గ్రసిష్యసేసంహరసిమాయాద్వారేణస్వజసీతిసద్ద్వారకోపాదానత్వ
కథనేనసర్గాద్యుక్తవికారాణాంద్వారభూతప్రకృతిగతత్వావగమాన్నిర్వికారత్వశ్రుతివిరోధఃపరిహృతః ఆత్మనిసృజసీ
త్యనేనఆధారాంతరవ్యావృత్తిః-తథాచశ్రుతిః - బ్రహ్మవనంబ్రహ్మసవృక్షఆసీద్యతోద్యావాపృథివీనిష్టతక్షురితి - అన
యాశ్రుత్యానిమిత్తముపాదానమాధారఉతకరణానిచస్వయమేవేత్యుక్తంఏతదేవోర్ణనాభిదృష్టాంతేనస్పష్టయతి-హే
భగవన్ ఊర్ణానాభాయస్యసఃఊర్ణనాభిఃతంతూన్ సంతతంసంతన్వానఃకీటవిశేషః-పునర్గ్రసిష్యతితథాత్వమపిస్వ
శక్తిభిరేవస్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతైఃప్రకృతిపురుషకాలసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాదిభిఃసృజసిరక్షసిపునస్సంహరసీత్యర్థః
తస్మాజ్జగత్కారణమాశ్రితకల్పద్రుమంత్వామేవకామకామిలోకాననుసరన్ పరిబోధుకామఉపేయివానహమితిభావః॥
౧౯॥ యద్యపిమాయికత్వాత్త్వద్భక్తేభ్యోవిషయసుఖందాతుంనేచ్ఛసి - తథాప్యస్మదభిప్రాయానుసారేణతత్సంపా
దయేత్యాహ-నైతి॥ హేఆధీశ-నోస్మాకంభజతాం-భూతసూక్ష్మరూపపదం శబ్దాదివిషయసుఖం- మాయయాతనుషేవి
స్తారయసీతియదేతత్ - తత్తవేప్సితంనభవతి-తథాప్యస్మదనుగ్రహాయాస్తు - ఋణత్రయాపక్రమణానంతరమేవ-ఆ
పవర్గాయభవత్విత్యర్థః-యర్హియతః-మాయయాపరిచ్ఛిన్నఇవ-లసంత్యాతులస్యా-యుక్తస్త్వంవిలక్షితోసి- ఏ
వంభూతస్యతవదర్శనం-యతోభుక్తిముక్తిప్రదమిత్యర్థః॥౨౦॥ తమితి-తంత్వాంభుక్తిముక్తిప్రదంనమామి-ముక్తిప్రద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వే హేతుః-అనుభూత్యాజ్ఞానేన-ఉపరతః క్రియార్థః కర్మఫలభోగో యస్మిన్-భోగప్రదత్వేపి హేతుః-స్వాధీనయా మాయయా-వర్తితం లోకతన్త్రం విశ్వోపకరణం యేన-తతస్సకామైః నిష్కామైశ్చ-నమనీయం పాదసరోజం యస్య-తం త్వాం అల్పీయసి సకామేపుంసి భజనేవా-కామాన్ వర్షతీతి తథా తం॥౨౦॥ఇతీతి-అమృతేన సుఖకరేణ-ప్రేమస్మితాభ్యాముద్వీక్షణేన-విభ్రమంతీ భూర్యస్య సః॥౨౧॥విదిత్వేతి॥చైత్త్యం హార్దం భావం - మేమయా-సమయోజితం-సంఘటితం - యదర్థమేవాహం సమర్చితః॥౨౩॥నేతి॥మయి సంగ్రథితః ఏకాగ్రీకృతః ఆత్మా చిత్తం యైస్తేషాం యన్మదర్హణం- త్వాదృశేషు అతితరాం సర్వథా-మృషా నిష్ఫలం న స్యాత్॥౨౪॥ ప్రజాపతీతి - విఖ్యాతమంగళం సదాచారలక్షణాద్యుదయో యస్య॥౨౫॥స ఇతి॥ హే విప్ర-మహిష్యా సహ॥౨౬॥సమాహితమితి- యత్ర యస్యాం భార్యాయాం సమాహితం అభిసంధానేన స్థితం-నృపవధూః రాజకన్యా వీర్యమాత్మనిభృతం యా ప్రసవిష్యతి-సా భజిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ వీర్య ఇతి॥వీర్యే ప్రసూతాసు కన్యాసు-అంజసా ఆత్మనః పుత్రాన్-ఆధాస్యంతి-నిదేశం ఆజ్ఞాం-ఉశత్తమః శుద్ధసత్త్వః॥౨౯॥మయీతి-తీర్థం పాత్రం- తేన దా

అనుభూత్యోపరతక్రియార్థం స్వమాయయావర్తితలోకతన్త్రమ్। నమామ్యభీక్ష్ణం నమనీయపాదసరోజమల్పీయసి కామవర్షమ్॥౨౦॥మైత్రేయః॥ఇత్యవ్యలీకం ప్రణుతోఽబ్జనాభస్తమాబభాషే వచసామృతేన। సుపర్ణపక్షోపరి రోచమానః ప్రేమస్మితోద్వీక్షణవిభ్రమద్భ్రూః॥౨౧॥శ్రీభగవాన్॥ విదిత్వా తవ చైత్త్యం మే పురైవ సమయోజితమ్॥యదర్థమాత్మనియమైస్త్వయైవాహం సమర్చితః॥ ౨౩॥ న వై జాతు మృషైవ స్యాత్ప్రజాధ్యక్ష మదర్హణమ్।భవద్విధేష్వతితరాం మయి సంగ్రథితాత్మనామ్॥౨౪॥ప్రజాపతిసుతః సమ్రాణ్మనుర్విఖ్యాతమంగళః।బ్రహ్మావర్తం యోఽధివసన్ శాస్తి సప్తార్ణవాం మహీమ్॥౨౫॥స చేహ విప్ర రాజర్షిర్మహిష్యా శతరూపయా।ఆయాస్యతి దిదృక్షుస్త్వాం పరశ్వో ధర్మకోవిదః॥౨౬॥ఆత్మజామసితాపాంగీం వయశ్శీలగుణాన్వితామ్।మృగయంతీం పతిం దాస్యత్యనురూపాయ తే ప్రభో॥౨౭॥సమాహితం తే హృదయం యత్రేమాన్పరివత్సరాన్।సా త్వాం బ్రహ్మన్నృపవధూః కామమాశు భజిష్యతి। యా త ఆత్మభృతం వీర్యం నవధా ప్రసవిష్యతి॥౨౮॥వీర్యే త్వదీయే ఋషయ ఆధాస్యంత్యంజసాత్మనః। త్వం చ సమ్యగనుష్ఠాయ నిదేశం మ ఉశత్తమః॥౨౯॥మయి తీర్థీకృతాశేషక్రియార్థో మాం ప్రపత్స్యసే । కృత్వా దయాం చ జీవేషు దత్త్వా చాభయమాత్మవాన్॥౩౦॥మయ్యాత్మానం సహ జగద్ద్రక్ష్యస్యాత్మని చాపి మామ్ । అహం చ స్వాంశకలయా త్వద్వీర్యేణ మహామునే॥ ౩౧॥ తవ క్షేత్రే దేవహూత్యాం ప్రణేష్యే తత్త్వసంహితామ్ । ఏవం తమనుభాష్యాథ భగవాన్ప్రత్యగక్షజః॥౩౨॥జగామ బిందుసరసస్సరస్వత్యా పరిశ్రితాత్॥ ౩౩॥ నిరీక్షతస్తస్య యయావశేషసిద్ధేశ్వరాభిష్టుతసిద్ధమార్గః।ఆకర్ణయన్పత్రరథేంద్రపక్షైరుచ్చారితం స్తోమముదీర్ణసామ॥౩౪॥అథ సంప్రస్థితే శుక్లే కర్దమో భగవానృషిః । ఆస్తే స్మ బిందుసరసి తం కాలం ప్రతిపాలయన్॥౩౫॥మనస్స్యందనమాస్థాయ శాతకుంభపరిచ్ఛదమ్।ఆరోప్య స్వాం దుహితరం సభార్యః పర్యటన్మహీమ్॥౩౬॥తస్మిన్సుధన్వన్నహని భగవాన్ యత్సమాదిశత్।ఉపాయాదాశ్రమపదం మునేశ్శాంతవ్రతస్య తత్॥౩౭॥యస్మిన్ భగవతో నేత్రాన్న్యపతన్ హర్షబిందవః । కృపయా సంపరీతస్య ప్రపన్నేర్పితయా భృశం॥

౩౦॥మయీనం లక్ష్యతే-మయి సమర్పితసర్వకర్మఫల ఇత్యర్థః-గార్హస్థ్యే దయాం కృత్వా-సన్న్యాసే చాభయం దత్వా॥౩౦॥మయీతి-మయి ఆత్మానం జగచ్చ సహ ఏకీభూతం ద్రక్ష్యసి- తద్వీర్యేణ సహ॥ ౩౧ ॥ తవేతి - దేవహూత్యాం అవతీర్యేతి శేషః పతి-మయి ఆత్మానంజగచ్చ ...॥౩౨॥జగామేతి॥సరస్వత్యా నద్యా పరివేష్టితాత్ ॥ ౩౩ ॥ నిరీక్షత ఇతి- శేషైః మంత్రాదిసిద్ధేశ్వరైరభిష్టుతః-సిద్ధమార్గో వైకుంఠమార్గో యస్య సః-యద్వా అశేషసిద్ధేశ్వరాభిష్టుత శ్చాసౌ-సిద్ధైర్మృగ్యత ఇతి సిద్ధమార్గశ్చ స యయౌ-పత్రరథేంద్రో గరుడః-తస్య పక్షైరుదీర్ణమభివ్యక్తం- సామ ఆకర్ణయన్॥ సముదాయాన్ శృణ్వన్॥ బృహద్రథంతరే పక్షౌ విత్రస్తే-ఉచ్చారితం స్తోమం చ-సామాధారభూతానామృచాం - స్తోమః ఆత్మేతి శ్రుతేః॥సమాసపాఠే-ఉచ్చారితస్తోమః స్తోత్రీయసముదాయో యస్య సామ్న ఇతి॥౩౪॥అథేతి-తం కాలం-దుహితర పరశ్వ ఇత్యుక్తం-ప్రతీక్షమాణః॥౩౫॥మనురితి-శాతకౌంభాః సౌవర్ణాః పరిచ్ఛదాః యస్మిన్-తం రథమాస్థాయ- దుహితరమారోప్య-వరాన్వేషణార్థం పర్యటన్॥౩౬॥తస్మిన్నితి- హే సుధన్వన్ విదుర-యత్ అహః॥౩౭॥తత్ప్రవేశమాత్రేణ- పదర్శయితుం-ఆశ్రమం వర్ణయతి సప్తభిః యస్మిన్నితి-ప్రపన్నే కర్దమే॥౩౮॥తదితి-శివం ఆరోగ్యం క్షమానందం ప్రాప్త ఇతి దర్శయితుం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అమృతవత్స్వాదుజలంయస్మిన్॥౩౯॥పుణ్యేతి-కూజంతఃపుణ్యాఃమృగాఃద్విజాశ్చయేషుతైః - పుణ్యద్రుమలతానాం - జాలైస్సమూహైర్యుక్తం॥౪౦॥ మత్తేతి-ఘుష్టంనాదితం మత్తభ్రమరాణాంవిభ్రమఃవినోదోయస్మిన్ - మత్తబర్హిణ ఏవనటాఃతేషామాటోపోనృత్తసంభ్రమోయస్మిన్-ఆహ్వయంతోమిథోమత్తాఃకోకిలాయస్మిన్॥౪౧॥కదంబేతి - కదంబాదిభిర్వృక్షైరలంకృతమ్॥౪౨॥కారండవైరితి-కారండవవాదిభిఃపక్షిగణైః-వల్గుయథాభవతితథాకూజితం॥౪౩॥తథేతి-హరిణాదిభిర్మృగైర్వృతం-తత్రక్రోడస్సూకరః-శ్వావిత్ శల్యకః-మర్కటః - తద్విశేషాఃగోపుచ్ఛాః - హరిః వానరః-సింహోవా- నాభిఃకస్తూరీమృగః ॥ ౪౪ ॥ ప్రవిశ్యేతి॥హుతఃహుతాశనఃబ్రహ్మచారిణాయోగ్యోయేనతం॥౪౫॥ విద్యోతమానమితి-ఉగ్రాయుక్ యోగోయస్యతేన - వపుషావిద్యోతమానంతస్యభగవతః-వ్యాహృతంభాషణమేవ - అమృతకలా - అమృతమయస్యచంద్రస్యకళాతన్మయంపియూషం - తస్యశ్రవణేనచ-నాతిక్షామం - తపసాకృశంతమప్యకృశం॥౪౬॥ ప్రాంశ్వితి-ప్రాంశుమున్నతం - ఉపసంసృత్యసమీపంగత్వా మలినందదర్శేతీ - పూర్వశ్లోకోక్తైవక్రియా-అర్హణతేనైనేత్యర్హణం-మహారత్నంతత్ అసంస్కృతంఅనిర్ణిక్తంయథామలినంద్దృశ్యతేతద్వత్॥౪౭ ॥ ఆదౌతి,

౩౯॥తద్వైబిందుసరోనామసరస్వత్యాపరిప్లుతమ్। పుణ్యంశివామృతజలంమహర్షిగణసేవితమ్॥౩౯॥

పుణ్యద్రుమలతాజాలైఃకూజత్పుణ్యమృగద్విజైః।సర్వర్తుఫలపుష్పాఢ్యంవనరాజిశ్రియాన్వితమ్॥ ౪౦ ॥

మత్తద్విజగణైర్ఘుష్టంమత్తభ్రమరవిభ్రమం।మత్తబర్హినటాటోపమాహ్వయన్మత్తకోకిలమ్॥౪౧॥కదంబచంపకాశోకకరంజబకుళాసనైః।కుందమందారకుటజైశ్చూతపోతైరలంకృతమ్॥౪౨॥ కారండవైఃప్లవైర్హంసైఃకురరైర్జలకుక్కుటైః।సారసైశ్చక్రవాకైశ్చచకోరైర్వల్గుకూజితమ్॥౪౩॥తథైవహరిణైఃక్రోడైశ్శ్వావిద్గవయకుంజరైః।గోపుచ్ఛైర్హరిభిర్మర్కైర్నకులైర్నాభిభిర్వృతమ్॥౪౪॥ప్రవిశ్యతత్తీర్థవరమాదిరాజస్సహానుగః।దదర్శమునిమాసీనంతస్మిన్హుతహుతాశనం॥౪౫॥విద్యోతమానంవపుషాతపస్యుగ్రయుజాచిరం।నాతిక్షామంభగవతఃస్నిగ్ధాపాంగావలోకనాత్ ॥ తద్వ్యాహృతామృతకలాపియూషశ్రవణేనచ॥౪౬॥ప్రాంశుపద్మపలాశాక్షంజటిలంచీరవాససమ్।ఉపసంసృత్యమలినంయథార్హణమసంస్కృతమ్॥౪౭॥అథోటజముపాయాంతంనృదేవంప్రణతంపురః । సపర్యయాప్రత్యగృహ్ణాత్ప్రతినంద్యానురూపయా॥౪౮॥గృహీతార్హణమాసీనంసంయతంప్రీణయన్మునిః। స్మరన్భగవదాదేశమిత్యాహశ్లక్ష్ణయాగిరా॥౪౯॥కర్దమః॥నూనంచంక్రమణందేవసతాంసం రక్షణాయతే । వధాయచాసతాంయత్త్వంహరేశ్శక్తిర్హిపాలినీ॥ ౫౦॥ యోర్కేంద్వగ్నీంద్రవాయూనాంయమధర్మప్రచేతసామ్। రూపాణిస్థానఆధత్సేతస్మైశుక్లాయతేనమః॥నయదారథమాస్థాయజైత్రంమణిగణార్పితం। విస్ఫూర్జచ్చండకోదండరథేనత్రాసయన్నఘాన్॥౫౨॥స్వసైన్యచరణక్షుణ్ణంవేపయన్మండలంభువః। వికర్షన్బృహతీంసేనాంపర్యటన్నంశుమానివ॥౫౩॥తదైవసేతవస్సర్వేవర్ణాశ్రమనిబంధనాః । భగవద్రచితారాజన్భిద్యేరన్బతదస్యుభిః॥౫౪॥అధర్మశ్చసమేధేతలోలుపైర్వ్యంకుశైర్నృభిః। శయానేత్వయిలోకో యందస్యుగ్రస్తోవినంక్ష్యతి॥౫౫॥అథాపిపృచ్ఛేత్వాంవీరయదర్థంత్వమిహాగతః । తద్వయంనిర్వ్యళీకేన ప్రతిపద్యామహేహృదా॥౫౬॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-మన్వాగమనంనామైకవింశోధ్యాయః.

ఉటజంపర్ణశాలాంప్రాప్తం-పురఃపాదసమీపేప్రణతం- ఆశీర్భిరభినంద్య-సపర్యయాపూజయా - ప్రత్యగృహ్ణాత్ సత్కృతవాన్॥౪౮॥నూనమితి- తేచంక్రమణంపర్యటనం-యస్మాత్॥౫౦॥ మనుస్తౌతి శ్రీవిష్ణుంప్రణమితి - యఇతి - స్థానేతత్తత్కార్యావసరే-శుక్లాయశ్రీవిష్ణవే॥౫౧॥నయదేత్యాదిపంచానామయమర్థః-అద్యాపిధర్మరక్షార్థం- సర్వతఃపర్యటతస్తవ-ప్రసంగాదస్యాగమనంసంభవతి-తథాపివిశేషకార్యంచేదస్తితత్కథ్యతామితి- నేతి ॥ జైత్రం జయప్రదం - మణిగణాఃఅర్పితాఃయస్మిన్తం-రథమారుహ్య॥౫౨॥ స్వేతి॥త్వంయదాభువోమండలంనపర్యటసి॥౫౩॥తదేతి॥ తదాసేతవోభిద్యేరన్-ఇతిత్రయాణామన్వయః-విస్ఫూర్జన్ నాదంకుర్వన్ -చండకోదండంయస్యసః ॥ సైన్యస్యచరణైః - క్షుణ్ణంసంఘట్టితం-వర్ణాశ్రమాణాంనిబంధనంయైః-బతఅహో॥౫౪॥అధర్మఇతి॥నిరంకుశైర్నృభిః-నిమిత్తభూతైః - శయానేనిశ్చితే॥౫౫॥అథాపీతి॥నిర్వ్యళీకేనసహర్షేణ-ప్రతిపద్యామహేస్వీకుర్మహే॥౫౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ ద్వావింశేకర్దమాయాదాదృథాదిష్టంహివిష్ణునా। మనుర్దుహితరం దేవహూతిమిత్యుపవర్ణ్యతే॥ ఏవమితి॥ ఏవమావిష్కృతః-అశేషాణాంగుణానాంకర్మణాంచ-ఉదయః ఉత్కర్షో యస్యసః-సమ్రాట్ మనుః - సవ్రీడఇవస్వకీర్తిశ్రవణాత్-ప్రత్యాఖ్యానశంకయా వా తంమునిమువాచ-ఉపారతంనివృత్తినిరతం॥ ౧॥ మదీయాకన్యాత్వయాపరిణేయేతివిజ్ఞాపయిష్యన్-యుష్మదస్మత్సంబంధస్తావదీశ్వరేణైవ-పూర్వమేవఘటితఇత్యాహ-సార్ధద్వాభ్యాం॥ బ్రహ్మేతి॥ ఆత్మనః పరీప్సయా-పర్యాప్తుమిచ్ఛయా-ఛందోమయస్యాత్మనః పర్యాప్తిః పాలనం - వేదప్రవర్తనంతస్యేచ్ఛయాయుష్మాన్ బ్రాహ్మణాన్॥ ౨॥ తదితి॥ తత్త్రాణాయబ్రాహ్మణపాలనాయ-అస్మాన్ బ్రహ్మబ్రాహ్మణజాతిః క్షత్రంక్షత్రియజాతిః॥ ౩ ॥ అతఇతి॥ ఏవంస దేవఏవరక్షతిస్మ-కోఽసౌ- యస్సదసదాత్మకః సర్వాత్మకః-తథాప్యవ్యయోనిర్వికారః॥ ౪॥ తంవిజ్ఞాపయితుమేవతద్దర్శనాదికమభినందతిత్రిభిః॥ తవేతి॥ రిరక్షిషోః- రక్షితుమిచ్ఛోః ॥ ౫॥ దిష్ట్యేతి॥ అకృతాత్మనాంఅవశీకృతచిత్తానాం॥ ౬॥ దిష్ట్యేతి॥ అనుగ్రహః-అనుశాసనాదిరూపఏవ-ఉశతీః ఉశత్యః॥ ౭॥ విజ్ఞాపయతిస ప్తభిః॥ సఇతి॥ దుహితృస్నేహేన-పరిక్లిష్టః ఆత్మాయస్య-శ్రావితంవిజ్ఞాపితం॥ ౮ ॥ ప్రియవ్రతేతి ॥ ప్రియవ్రతోత్తానపదోః స్వసేతి-పుత్రికాకరణశం

మైత్రేయః॥ ఏవమావిష్కృతాశేషగుణకర్మోదయోమునిమ్ । సవ్రీడఇవతంసమ్రాడుపారతమువాచహ॥ ౧॥ మనుః॥ బ్రహ్మాసృజత్స్వముఖతోయుష్మానాత్మపరీప్సయా । ఛందోమయస్తపోవిద్యాయోగయుక్తానలంపటాన్॥ ౨॥ తత్త్రాణాయాసృజచ్చాస్మాన్దోస్సహస్రాత్సహస్రపాత్ । హృదయంతస్యహిబ్రహ్మక్షత్రమంగంప్రచక్షతే॥ ౩ ॥ అతోహ్యన్యోన్యమాత్మానంబ్రహ్మక్షత్రంచరక్షతః। రక్షతిస్మావ్యయోదేవస్సయస్సదసదాత్మకః॥ ౪॥ తవసందర్శనాదేవచ్ఛిన్నామేసర్వసంశయాః। యత్స్వయంభగవాన్ప్రీత్యాధర్మమాహరిరక్షిషోః॥ ౫॥ దిష్ట్యామేభగవాన్దృష్టోదుర్దర్శోయోఽకృతాత్మనామ్। దిష్ట్యాపాదరజస్స్పృష్టంశీర్ష్ణామేభవతశ్శివమ్॥ ౬॥ దిష్ట్యాత్వయానుశిష్టోఽహంకృతశ్చానుగ్రహోమహాన్। అపావృతైఃకర్ణరంధ్రైర్జుష్టాదిష్ట్యోశతీర్గిరః॥ ౭॥ సభవాన్దుహితుస్స్నేహపరిక్లిష్టాత్మనోమమ। శ్రోతుమర్హతిదీనస్యశ్రావితంకృపయామునే॥ ౮॥ ప్రియవ్రతోత్తానపదోస్స్వసేయందుహితామమ। అన్విచ్ఛతిపతింయుక్తంవయశ్శీలగుణాదిభిః॥ ౯॥ యదాతుభవతశ్శీలశ్రుతరూపవయోగుణాన్। అశృణోన్నారదాదేషాత్వయ్యాసీత్కృతనిశ్చయా॥ ౧౦॥ తత్ప్రతీచ్ఛద్విజాగ్ర్యేమాంశ్రద్ధయోపహృతాంమయా। సర్వాత్మనానురూపాంతేగృహమేధేషుకర్మసు॥ ౧౧॥ ఉద్యతస్యహికామస్యప్రతివాదోనశస్యతే। అపినిర్ముక్తసంగస్యకామరక్తస్యకింపునః॥ ౧౨॥ యఉద్యతమనాదృత్యకీనాశమభియాచతే। క్షీయతేతద్యశస్స్ఫీతంమానశ్చావజ్ఞయాహతః॥ ౧౩॥ అహంత్వాశృణవంవిద్వన్వివాహార్థంసముద్యతమ్। అతస్త్వముపకుర్వాణఃప్రత్తాంప్రతిగృహాణమే ॥ ౧౪॥ ఋషిః॥ బాఢముద్వోఢుకామోహమప్రత్తాచతవాత్మజా। ఆవయోరనురూపోఽసావాద్యోవైవాహికోవిధిః ॥ ౧౫॥ కామస్సభూయాన్నరదేవతస్యాఃపుత్ర్యాస్సమామ్నాయవిధౌప్రతీతః। కఏవతేతనయాంనాద్రియేతస్వయైవకాంత్యాక్షిపతీమివశ్రియమ్॥ ౧౬॥ యాంహర్మ్యపృష్ఠేక్వణదంఘ్రిశోభాంవిక్రీడతీంకందుకవిహ్వలాక్షీమ్। విశ్వావసుర్న్యపతత్స్వాద్విమానాద్విలోక్యసమ్మోహవిమూఢచేతాః॥ ౧౭॥ తాంప్రార్థయంతీంలలనాలలామామసేవితశ్రీచరణైరదృష్టామ్।

కాసిరస్తా-మమకన్యేతి॥ క్షత్రకన్యా-తవయోగ్యేతిదర్శితం॥ ౯-౧౦॥ తదితి॥ ప్రతీచ్ఛస్వీకురు॥ ౧౧॥ ఉద్యతస్యేతి॥ ఉద్యతస్యస్వతఃప్రాప్తస్యవిషయస్య-ప్రతివాదః ప్రత్యాఖ్యానం॥ ౧౨॥ యఇతి॥ కీనాశంకృపణం- అవజ్ఞయాపరావమానేన॥ ౧౩॥ అహమితి॥ యస్యసావధిబ్రహ్మచర్యం-సఉపకుర్వాణః-మేప్రత్తాంమయాదత్తాం॥ ౧౪॥ బాఢమితి॥ అప్రత్తా చేతిమయ్యేవకృతనిశ్చయత్వాత్ త్వయాకస్మైచిత్ప్రతిశ్రుతాచనభవతీత్యర్థః-ఆద్యః ప్రథమః- తతః పూర్వంవివాహాభావాత్ ముఖ్యఇతివా॥ ౧౫॥ కామఇతి॥ భూయాద్భవేత్- ప్రతీతః॥ శ్రు॥ గృహ్ణామితేసుప్రజాస్త్వాయహస్తం మయాపత్యాజరదష్టిర్యథాసఇతిమంత్రప్రసిద్ధః- స్వయాఅంగకాంత్యైవ-శ్రియంభూషణాదిశోభాం॥ ౧౬॥ యామితి॥ యాంవిలోక్య న్యపతత్ సమ్మోహేనవిమూఢం వ్యాకులంచేతశ్చిత్తం యస్యసః- క్వణద్భ్యామంఘ్రిభ్యాంశోభా యస్యాస్తాం॥ ౧౭॥ తామితి॥ లలనానాంలలామాంభూషణభూతాం-అసేవితౌశ్రియశ్చరణౌ యైస్తైః - అదృష్టాం ద్రష్టుమప్యయోగ్యాం-ఉచ్చపదః ఉత్తానపాదస్య-అభియాతాంస్వయంప్రాప్తాం॥ ౧౮॥ అతఇతి॥ భజిష్యే స్వీకరిష్యే - యావదప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యోత్పత్తిస్తావద్గార్హస్థ్యంతతఃపరంసన్న్యాసఇతిభాషాసంధిస్సమయః - తంసమయమేవాహ-యావదాత్మనోమ
మ-తేజోగర్భంబిభృయాత్-యద్వా-మమాత్మనోదేహాత్-చ్యుతంతేజోవీర్యం-బిభృయాదితి - అతఃపరంపారమహం
స్యంజ్ఞానం-తస్మిన్ముఖ్యాన్-శుక్లేనశ్రీవిష్ణునా-సాక్షాత్ప్రకర్షేణోక్తాన్ - అవిహింస్రాన్హింసారహితాన్శమా
దీన్-బహుయథాభవత్యేవమనుష్ఠేయాన్మన్యే॥ ౧౯॥ ననుతవపితుఃప్రజాపతేరాజ్ఞాస్సృష్టావేవనసన్న్యాసేతత్రాహ
యతఇతి॥ సంస్థాస్యతేప్రళయంయాస్యతివా-వేతిఏవార్థే-ఋణత్రయాపాకరణానంతరం-సన్న్యాసఏవమాదృశా
నాం-భగవతోక్తఇత్యర్థః॥౨౦॥సఇతి॥ హేఉగ్రధన్వన్విదుర-మునేర్ముఖేన-ప్రలోభ్యతేస్మ-యద్వా-ముఖేనప్రలోభిత
వాన్సమనుః॥౨౧॥సఇతి॥అన్వనంతరం-మహిష్యాశ్శతరూపాయాః-దుహితుర్దేవహూత్యాశ్చ - వ్యవసితంనిశ్చయం
జ్ఞాత్వా॥ ౨౨॥ శతరూపేతి॥వివాహకాలేప్రదేయాని-భూషణానివాసాంసిచ-పరిచ్ఛదాన్క్రీడోపకరణానిచ॥౨౩॥ప్ర
త్తామితి ॥ ప్రత్తాందత్తాం-సదృక్షాయసదృశాయ- గతావ్యథాచింతాయస్యసః-ఔత్కంఠ్యేన-ఉన్మథితఃక్షుభితఃఆశ
యోయస్య॥౨౪॥అశక్నువన్నితి॥తస్యాఃవిరహంసోఢుం-హేఅంబహేవత్సేఇతిబ్రువన్సంధిరార్షః-శిఖాఃకేశానసించత్

వత్సాంమనోరుచ్చపదస్స్వసారంకోనానుమన్యేతబుధోభియాతామ్॥౧౮॥ అతోభజిష్యేసమయేనసా
ధ్వీంయావత్తేజోబిభృయాదాత్మనోమే। అతోధర్మాన్పారమహంస్యముఖ్యాన్శుక్లప్రోక్తాన్బహుమ
న్యేవిహింస్రాన్॥ ౧౯॥ యతోభవద్విశ్వమిదంవిచిత్రంసంస్థాస్యతేయత్రచవావతిష్ఠత్। ప్రజాపతీ
నాంపతిరేషమహ్యంపరంప్రమాణంభగవాననంతః॥౨౦॥సఉగ్రధన్వన్నియదేవాబభాషఆసీచ్చతూష్ణీమ
రవిందనాభమ్।ధియోపగృహ్ణన్స్మితశోభితేనముఖేనచేతోలులుభేదేవహూత్యాః॥ ౨౧॥ సోనుజ్ఞాత్వా
వ్యవసితంమహిష్యాదుహితుఃస్ఫుటమ్।తస్మైగుణగణాఢ్యాయదదౌతుల్యాంప్రహర్షితః॥౨౨॥ శతరూ
పామహారాజ్ఞీపారిబర్హాన్మహాధనాన్।దంపత్యోఃపర్యదాత్ప్రీత్యాభూషావాసఃపరిచ్ఛదాన్॥ ౨౩॥
ప్రత్తాందుహితరంసమ్రాట్సదృక్షాయగతవ్యథః। ఉపగుహ్యచబాహుభ్యామౌత్కంఠ్యోన్మథితాశ
యః॥౨౪॥అశక్నువంస్తద్విరహంముంచన్బాష్పకలాముహుః। ఆసించదంబవత్సేతినేత్రోదైర్దుహితు
శ్శిఖాః॥౨౫॥ఆమంత్ర్యతంమునివరమనుజ్ఞాతస్సహానుగః। ప్రతస్థేరథమారుహ్యసభార్యస్స్వపురంనృ
పః॥౨౬॥ఉభయోరృషికుల్యాయాస్సరస్వత్యాస్సురోధసోః।ఋషీణాముపశాంతానాంపశ్యన్నాశ్రమ
సంపదః॥౨౭॥తమాయాంతమభిప్రేత్యబ్రహ్మావర్తాత్ప్రజాపతిమ్।గీతసంస్తుతివాదిత్రైఃప్రత్యుదీయుఃప్ర
హర్షితాః॥౨౮॥బర్హిష్మతీనామపురీసర్వసంపత్సమన్వితా।న్యపతన్యత్రరోమాణియజ్ఞస్యాంగం
విధున్వతః॥౨౯॥కుశకాశాస్తఏవాసన్శశ్వద్ధరితవర్చసః।ఋషయోయైఃపరాభావ్యయజ్ఞఘ్నాన్యజ్ఞ
మీజిరే॥౩౦॥కుశకాశమయంబర్హిరాస్తీర్యభగవాన్మనుః। అయజద్యజ్ఞపురుషంలబ్ధాస్థానంయతోభు
వః॥౩౧॥బర్హిష్మతీంనామపురీంయాంనిర్విశ్యసమావసత్।తస్యాంప్రవిష్టోభవనంతాపత్రయవినాశనం॥
౩౨॥సభార్యస్సప్రజఃకామాన్బుభుజేన్యావిరోధతః।సంగీయమానసత్కీర్తిస్సస్త్రీకైస్సురగాయకైః॥
ప్రత్యూషేష్వనుబద్ధేనహృదాశృణ్వన్హరేఃకథాః॥౩౩॥నిష్ణాతంయోగమాయాసుమునింస్వాయంభు

౨౬॥ఉభయోరితి॥ ఋషికుల్యాయాఃఋషికులసహితాయాః - ఉభయోస్సురోధసోః శోభనతటయోః॥ ౨౭॥ తమి
తి॥అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా- బ్రహ్మావర్తాద్దేశాత్-ప్రజాపతింప్రత్యుపజగ్ముః॥౨౮॥కోసౌబ్రహ్మావర్తఇత్యపేక్షాయామాహ॥
బర్హిష్మతీతి ॥ యత్రబర్హిష్మతీనామపురీతిసాపికుత్ర-యత్రయజ్ఞస్యయజ్ఞవరాహస్య-రోమాణిన్యపతన్నితియత్రే
తిసర్వత్రసంబధ్యతే॥౨౯॥బర్హిష్మతీనామేతినిరుక్తంబ్రువన్- ప్రసంగాద్దేశస్యశ్రైష్ఠ్యమాహ- ద్వాభ్యాం॥కుశేతి॥ కు
శాఃకాశాశ్చాసన్శశ్వత్నిత్యంహరితంవర్చోవర్ణోయేషాం- యైర్యజ్ఞఘ్నాన్రాక్షసాదీన్- పరాభావ్యపరాభవంనీ
త్వా-యజ్ఞంవిష్ణుం॥౩౦॥కుశేతి॥యతఇతి॥యతః-అయజత్-భువస్థానం-లబ్ధేతిల్యప్ప్రత్యయాంతఃలబ్ధవాన్సన్నిత్యర్థః-
యతోలబ్ధవాన్-తంయజ్ఞపురుషమితివా-స్వర్గాదపిభూమిఃశ్రేష్ఠా-తతోపితత్స్థానంశ్రేష్ఠమిత్యుక్తంభవతి॥౩౧॥ప్రస్తు
తమాహ-బర్హిష్మతీమితి-యాంబర్హిష్మతీంనామపురీం-సమావసత్-పూర్వంయథాస్యాముషితః-తస్యాంనిర్విశ్యభ
వనంప్రవిష్టస్సన్-భోగాన్బుభుజఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥౩౨॥సభార్యఇతి॥ అన్యేషాం ధర్మాదీనామవిరోధేన- ప్ర
త్యూషేషుఉషస్సు-సంగీయమానాసత్కీర్తిర్యస్యసః-తథాపిస్వయంశ్రీహరేరేవ-కథాఃశృణ్వన్ - భోగాన్బుభుజే॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౩॥నిష్ణాతమితి॥యోగమాయాసువివిక్తభోగరచనాసు-యత్ యతఃభ్రంశయితుంఅభిభవితుంఅతః ॥ ౩౪ ॥ అయాతయామా ఇతి॥యాతోయామోయస్య- పక్వాన్నస్యతద్గతసారంభవతి - అతోఽన్యదపిగాణ్యావృత్త్యా-గతసారంయాతయామమిత్యుచ్యతే - అయాతయామాఃఅగతసారాఃఆసన్ - స్వాంతరంతదీయంమన్వంతరం-యాపయంతినయంతి-యేయామాఃకాలావయవాః-కుర్వతఃస్వవాక్యైరుపనిబధ్నతః॥౩౫॥సఇతి॥పరిభూతంగతిత్రయం- జాగరణాదిసాత్త్వికాదివా యేనసః॥౩౬॥శారీరాఇతి॥దివ్యాఃఆంతరిక్షాః-మానుషాఃశత్రుభవాః- భౌతికాఃశీతోష్ణాదిప్రభవాః-వైయాసే విదుర॥౩౭॥తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ॥యఇతి॥నృణాంసాధారణధర్మాం॥౩౮॥ఏతదితి॥తస్యమనోరపత్యందేవహూతిః-తస్యాఉదయంప్రభావంశృణ్వితి॥౩౯॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥త్రయోవింశేతపోయోగనిర్మితేసర్వసంపది।విమానేకామగేచిత్రాత్రయోరీతిర్నిరూప్యతే॥పితృభ్యామితి ॥ ప్రస్థితేగమనేకృతేసతి॥౧॥ ౨॥విసృజ్యేతి॥దంభంకాపట్యం-అఘంనిషిద్ధాచరణం- తేజీయాంసంఅతితేజస్వినం॥౩॥ సఇతి ॥ దైవాద్గరీయసః-దైవాదపిగురుతరాత్ -దైవమన్యథాకర్తుంసమర్థాదిత్యర్థః॥౪॥కాలేనేతి॥వ్రతచర్యయాకర్శితాం- తత్రి

వమమనుం।యథాభ్రంశయితుంభోగానశేకుర్భగవత్పరమ్॥౩౪॥ అయాతయామాస్తస్యాసన్యామాః స్వాంతరయాపనాః।శృణ్వతోధ్యాయతోవిష్ణోఃకుర్వతోబ్రువతఃకథాః॥౩౫॥ సఏవంస్వాంతరంనిన్యే యుగానామేకసప్తతిమ్। వాసుదేవప్రసంగేనపరిభూతగతిత్రయః॥ ౩౬ ॥ శారీరామానసాదివ్యావై యాసేయేచమానుషాః। భౌతికాశ్చకథంక్లేశాబాధంతేహరిసంశ్రయమ్॥ ౩౭ ॥ యఃపృష్టోమునిభిః ప్రాహధర్మాన్నానావిధాన్శుభాన్।నృణాంవర్ణాశ్రమాణాంచసర్వభూతహితస్సదా॥౩౮॥ఏతత్త ఆదిరాజస్యమనోశ్చరితమద్భుతమ్॥వర్ణితంవర్ణనీయస్యతదపత్యోదయంశృణు॥౩౯॥ *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-ద్వావింశోఽధ్యాయః. *

శ్రీమైత్రేయః ॥ పితృభ్యాంప్రస్థితేసాధ్వీపతిమింగితకోవిదా । నిత్యంపర్యచరత్ప్రీత్యాభవానీవభవంప్రభుమ్॥౧॥విస్రంభేణాత్మశౌచేనగౌరవేణదమేనచ । శుశ్రూషయాసౌహృదేనవాచామధురయాప్రభో॥ ౨ ॥ విసృజ్యకామందంభంచద్వేషంలోభమఘంమదమ్। అప్రమత్తోద్యతానిత్యంతేజీయాంసమతోషయత్॥౩॥సవైదేవర్షివర్యస్తాంమానవీంసమనువ్రతామ్ । దైవాద్గరీయసఃపత్యురాశాసానాంమహాశిషః॥౪॥కాలేనభూయసాక్షామాంకర్శితాంవ్రతచర్యయా।ప్రేమగద్గదయావాచాపీడితఃకృపయాబ్రవీత్॥౫॥కర్దమః॥తుష్టోహమద్యతవమానినిమానదాయాశ్శుశ్రూషయాపరమయాపరయాచభక్త్యా।యోదేహినామయమతీవసుహృత్సదేహోనావేక్షితస్సముచితఃక్షపితుంమదర్థే॥౬॥ యేమేస్వధర్మనిరతస్యతపస్సమాధివిద్యాత్మయోగవిజితాభగవత్ప్రసాదాః। తానేవతేమదనుసేవనయావరుద్ధాన్దృష్టింప్రపశ్యవితరామ్యభయానశోకాన్॥౭॥ అన్యేపునర్భగవతోభ్రువఉద్విజృంభవిభ్రంశితార్థరచనాఃకిమురుక్రమస్య।సిద్ధాసిభుంక్ష్వవిభవాన్నిజధర్మదోహాన్దివ్యాన్నరైర్దురధిగాన్నృపవిక్రియాభిః॥౮॥ఏవంబ్రువాణమబలాఖిలయోగమాయావిద్యావిచక్షణమవేక్ష్యగతాధిరాసీత్ । సంప్రశ్రయప్రణయవిహ్వలయాగిరేషద్వ్రీడావలోకవిలసద్ధసితాననాహ॥౯॥ దేవహూతిః॥ రాద్ధంబతద్విజవృషైతద

పిభూయసాకాలేన-అతికృశామిత్యర్థః॥౫॥తుష్టఇతి॥సుహృత్ప్రియః-మదర్థేక్షపితుంక్షపయితుం-నావేక్షితఃనగణితః-సముచితఃశ్లాఘ్యోపి-మత్సేవాసక్తయాఉపేక్షితఇత్యర్థః॥౬॥ యఇతి॥తపశ్చసమాధిశ్చవిద్యాఉపాసనాచ-తాసుయఆత్మయోగఃచిత్తైకాగ్ర్యంతేనవిజితాఃప్రాప్తాఃభగవత్ప్రసాదాః-దివిజాఃభోగాః-తానేవ-తేమదనుసేవయా- అవరుద్ధాన్-త్వయాపిసేవమానయావశీకృతాన్-ప్రపశ్య-తేతవ-దివ్యాందృష్టింవితరామి-యయాదృష్ట్వాద్రక్ష్యసి॥౭ ॥ అన్యేఇతి॥అన్యేపునర్భోగాఃకిం-నకిమపి-అతితుచ్ఛాఇత్యర్థః-తత్రహేతుః-భగవతఃఉరుక్రమస్య-యాభ్రూః- తస్యాఃఉద్విజృంభఃవక్రీభావః- తేనవిభ్రంశితాః-అర్థరచనాఃమనోరథాః యేషుతేనిజధర్మేణపాతివ్రత్యేన - దుహ్యంతఇతితథాతాన్-దురధిగాన్దుష్ప్రాపాన్-నృపావయమితియాఃవిక్రియాః-తత్తద్భోగవికృతయఃతాభిః॥౮॥ఏవమితి॥ అఖిలాయోగమాయాశ్చ-విద్యాశ్చ-తత్తదుపాసనాఃతాసు-విచక్షణంనిపుణం-ఏవంబ్రువాణంపతిం-వీక్ష్య - గతాధిర్నిశ్చింతాజాతా-సంప్రశ్రయోవినయః - ప్రణయఃప్రేమతాభ్యాంవిహ్వలాగద్గదా-తయాగిరా- ఈషద్వ్రీడాసహితోయోవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లోకస్తేన-విలసద్వికసితం-జాతహాసం చాననం యస్యాస్సా-ఆహ జగాద॥౯॥ రాద్ధమితి॥ బలేతి హే-ద్విజవృష ద్విజశ్రేష్ఠ హే భర్తః-త్వయ్యేతత్సర్వం-రాద్ధం సిద్ధమేవ-తత్ అహం అవైమి జానామి-కింతు-యస్తే త్వయా-సమయోఽభిహితః సత్తాదద్భ్యాయాత్ సకృదితి గర్భసంభవమాత్రపర్యంత ఇత్యర్థః-తస్మాద్గరీయసి శ్రేష్ఠే - భర్తరి హేతుభూతే-స్త్రీణాం ప్రసవో గుణః-మహాన్-సమాసపాఠే-గరీయసి పత్యౌ సతి - సతీనాం యతో గుణప్రసవః గుణవిస్తారో భవతి-అతః పుత్రోత్పత్త్యా మమ గుణవిస్తారే జాతే-పశ్చాత్ త్వదుక్తం-సర్వం భవత్వితి భావః॥౧౦॥ అంగసంగార్థం ప్రథమమితి కర్తవ్యతాం సంపాదయేత్యాహ॥ తత్రేతి ॥ హే ఈశ తత్రాంగసంగ ఇతి కృత్యం సాధనం యథోపదేశం కామశాస్త్రానుసారేణ-ఉపశిక్ష సంజానీహి-ఉపకల్పయేత్యర్థః-యేన సాధనేన-అభ్యంగభోజనపానాదినా-అతీవరంతుమిచ్ఛయా-కర్శితాదీనశ్చ- మమైష ఆత్మా దేహః-సిద్ధ్యేత రతిసమర్థో భవేత్-కథంభూతాయాః- తేత్వయైవ-కృతక్షోభితః- యో మనోభవః మన్మథః - తేన ధర్షితాయాః-తత్ అతః-అనురూపం భవనం చ-విచక్ష్వ వితర్కయ-విచారయేతి యావత్॥౧౧॥ ప్రియాయా ఇతి॥ ఆవిరచీకరత్-ఆవిర్భావయాంబభూవ॥౧౨॥ తదేవ విశినష్టి నవభిః ॥ సర్వేతి ॥ సర్వైః రత్నాదిభిస్సమన్వితం-సర్వర్ధీనాం సర్వసంపదాం-య ఉపచయః తస్య-ఉదర్కః ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిర్యస్మిన్ తత్-ఉపస్కృతం శోభితం॥౧౩॥ దివ్యేతి॥ ఉపస్కరణం

మోఘయోగమాయాధిపేత్యయి విఘాతదవైమి భర్తః। యస్తేఽభ్యధాయి సమయస్సకృదంగసంగో భూయాద్గరీయసి గుణప్రసవస్సతీనామ్॥౧౦ ॥ తత్రేతికృత్యముపశిక్ష యథోపదేశం యేనైష మే కర్శితోఽతిరిరంసయాత్మా। సిద్ధ్యేత తే కృతమనోభవధర్షితాయా దీనస్తదీశ భవనం సదృశం విచక్ష్వ॥౧౧॥ మైత్రేయః॥ ప్రియాయాః ప్రియమన్విచ్ఛన్ కర్దమో యోగమాస్థితః। విమానం కామగం క్షత్తస్తర్హ్యేవావిరచీకరత్ ౧౨॥ సర్వకామదుఘం దివ్యం సర్వరత్నసమన్వితమ్ । సర్వర్ద్ధ్యుపచయోదర్కం మణిస్తంభైరుపస్కృతం॥౧౩॥ దివ్యోపస్కరణోపేతం సర్వకాలసుఖావహం । పట్టికాభిః పతాకాభిర్విచిత్రాభిరలంకృతమ్॥ ౧౪॥ స్రగ్భిర్విచిత్రమాల్యాభిర్మంజుశింజత్షడంఘ్రిభిః। దుకూలక్షౌమకౌశేయైర్నానావస్త్రైర్విరాజితం॥ ౧౫॥ ఉపర్యుపరి విన్యస్తనిలయేషు పృథక్ పృథక్। క్లిప్తైః కశిపుభిః కాంతం పర్యంకవ్యజనాసనైః॥౧౬॥ తత్ర తత్ర వినిక్షిప్తనానాశిల్పోపశోభితమ్। మహామరకతస్థల్యా జుష్టం విద్రుమవేదిభిః॥౧౭॥ ద్వాఃసు విద్రుమదేహల్యా భాతం వజ్రకవాటవత్ । శిఖరేష్వింద్రనీలేషు హేమకుంభైరధిశ్రితం॥౧౮॥ చక్షుష్మత్పద్మరాగాగ్ర్యైర్వజ్రభిత్తిషు నిర్మితైః। జుష్టం విచిత్రవైతానైర్మహార్హైర్హేమతోరణైః॥౧౯ ॥ హంసపారావతవ్రాతైస్తత్ర తత్ర వికూజితం। కృత్రిమాన్మన్యమానైస్స్వానధిరుహ్యాధిరుహ్య చ॥ ౨౦ ॥ విహారస్థానవిశ్రామసంవేశప్రాంగణాజిరైః । యథోపజోషం రచితైర్విస్మాపనమివాత్మనః॥౨౧॥ ఈదృగ్గృహం తత్పశ్యంతీం నాతిప్రీతేన చేతసా। సర్వభూతాశయాభిజ్ఞః ప్రావోచత్కర్దమస్స్వయం॥౨౨॥ నిమజ్జ్యాస్మిన్ హ్రదే భీరు విమానమిదమారుహ। ఇదం శుక్లకృతం తీర్థమాశిషాం యాపకం నృణామ్॥౨౩॥ సా తద్భర్తుస్సమాదాయ వచః కువలయేక్షణా। సరజం బిభ్రతీ వాసో వేణీభూతాంశ్చ మూర్ధజాన్॥౨౪॥ అంగం చ మలపం

పరికరః-పట్టికాః అల్పవిస్తారాః పట్టవస్త్రవిశేషాః-పతాకాః విస్తృతాః తాభిః॥౧౪॥ స్రగ్భిరితి॥ విచిత్రాణి మాల్యాని పుష్పాణి యాసు-మంజు యథా భవతి ఏవం శింజంతః కూజంతః-షడంఘ్రయో యాసాం తాభిస్స్రగ్భిః॥౧౫॥ ఉపరీతి ॥ ఉపర్యుపరి విరచితగృహేషు-కశిపుభిః శయ్యాభిః-కాంతం కమనీయం-పర్యంకాదిభిశ్చ కాంతం॥౧౬॥ ద్వాఃస్వితి ॥ ద్వాఃసు ద్వారేషు-విద్రుమనిర్మితా దేహలీ-ఉదుంబరః-తయా భాతం శోభితం-వజ్రఖచితకవాటయుక్తం-ఇంద్రనీలమయేషు శిఖరేషు-ప్రాసాదాగ్రభాగేషు॥౧౮॥ చక్షుష్మదితి॥ చక్షుష్మంత ఇవ యే పద్మరాగాగ్ర్యాః తైః-యద్వా చక్షుర్దీపకైః - విచిత్రైర్వితానైర్వితానసమూహైః॥౧౯॥ హంసేతి॥ కృత్రిమానపి హంసాన్-స్వాన్ స్వజాతీయాన్- మన్యమానైః - తత్రత్యాధిరుహ్య వికూజితం॥౨౦॥ విహారేతి॥ విహారస్థానం క్రీడాప్రదేశః - విశ్రామః శయనగృహం-సంవేశః ఉపభోగస్థానం ప్రాంగణం గృహాద్బహిః-అజిరం ప్రాకారాద్బహిః-యథోపజోషం యథాసుఖం-ఆత్మనః స్వస్యమాయావినోఽపి విస్మయజనకమివ॥౨౧॥ ఈదృగితి॥ నాతిప్రీతేన మలినదేహత్వాత్పరిచారికాభావాచ్చ॥౨౨॥ నిమజ్జ్యేతి ॥ అస్మిన్ హ్రదే బిందుసరసి-ఆరుహ అధిరోహ-శుక్లేన శ్రీవిష్ణునా-కృతం-ఆనందాశ్రుని పాతేన-యాపకం ప్రాపకం॥౨౩॥ సేతి ॥ సమాదాయ ఆదృత్య-సరజం మలినీభూతం-వేణీభూతాన్ జటిలాన్॥౨౪॥ అంగమితి॥ శబలో వివర్ణః స్తనో యస్మిన్ తత్-సరస్వత్యాః శివాని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జలాని-ఆశేరతే యస్మిన్-శివాః జలాశయాః జలచరా యస్మిన్నితి వా॥౨౫॥ సా తత్ర నిమగ్నా సతీ॥ విస్మయం దదర్శ - శతా
నిదశభిః॥ సేతి॥ ఉత్పలగంధయః ప్రోచుః॥౨౬॥ తామితి ॥ తుభ్యం తవ కర్మకరీః పరిచారికా వయం - అస్మానాజ్ఞాపయేతి॥
స్నానేనేతి॥ తతశ్చ స్నానేన స్నానయోగ్యాస్నానగంధతైలాదినా॥౨౮॥ భూషణానీతి॥ పరార్ధ్యాని ఉత్కృష్టాని- వరీయాం
సి తత్ప్రియాణి-ద్యుమంతి దీప్తిమంతి చ పానం పేయం, అమృతం స్వాదు-ఆసవం మాదకం॥ ౨౯॥ అథేతి ॥ ఆదర్శే స్వాత్మానం
దదర్శేతి శేషః-ఆత్మానం విశినష్టి చతుర్భిః- కృతం స్వస్త్యయనం మంగళం యస్య - పుంస్త్వం ఆత్మన్ శబ్దసామానాధికర
ణ్యాత్-విరజమిత్యస్య ప్రపంచః॥౩౦॥ స్నాతమితి॥ స్నాతముద్వర్త్య క్షాళితం కృతం శిరస్నానమభ్యంగో యేన తం - భూషి
తత్వమేవాహ-నిష్కం పదకం గ్రీవాయాం యస్య॥౩౧॥ శ్రోణ్యోరితి ॥ బహూని రత్నాని యస్యాం తయా - రుచకేన మంగళ
ద్రవ్యేణ కుంకుమాదినా-తదుక్తం విశ్వప్రకాశే॥ సి॥ రుచకం మంగళద్రవ్యే గ్రీవాభరణదంతయోరితి ॥ ౩౨ ॥ సుభ్రువేతి ॥
సుదతా సుభ్రువా చక్షుషేతి చ-జాతావేకవచనాని- లసచ్ఛోభమానం ముఖం యస్య తం-కథంభూతేన చక్షుషా - శ్లక్ష్ణ
మనోహరః-స్నిగ్ధోపాంగో నేత్రాంతో యస్య తేన-పద్మకోశేన-స్పర్ధత ఇతి పద్మకోశస్పృత్ తేన॥౩౩॥ యదేతి॥ దృష్ట్వా

కేన సంఛన్నం శబలస్తనం। ఆవివేశ సరస్వత్యాస్సరశ్శివజలాశయమ్॥ ౨౫ ॥ సాంతస్సరసి వేశ్మస్థాశ్శ
తాని దశ కన్యకాః। సర్వాః కిశోరవయసో దదర్శోత్పలగంధయః॥౨౬॥ తాం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రోచుః
ప్రాంజలయస్స్త్రియః। వయం కర్మకరీస్తుభ్యం శాధి నః కరవామ కిమ్॥౨౭॥ స్నానేన తాం మహార్హేణ స్నా
పయిత్వా మనస్వినీం। దుకూలే నిర్మలే నూత్నే దదురస్యై చ మానదాః॥౨౮ ॥ భూషణాని పరార్ధ్యాని వరీ
యాంసి ద్యుమంతి చ। అన్నం సర్వగుణోపేతం పానం చైవామృతాసవమ్॥౨౯॥ అథాదర్శే స్వమాత్మానం స్ర
గ్విణం విరజాంబరమ్। విరజస్కం స్వస్త్యయనం కన్యాభిర్బహుమానితమ్॥౩౦॥ స్నాతం కృతశిరస్స్నానం స
ర్వాభరణభూషితమ్। నిష్కగ్రీవం వలయినం కూజత్కాంచననూపురమ్॥౩౧॥ శ్రోణ్యోరధ్యస్తయా కాం
చ్యా కాంచన్యా బహురత్నయా। హారేణ చ మహార్హేణ రుచకేన విభూషితం॥౩౨॥ సుభ్రువా సుదతా శ్లక్ష్ణ
స్నిగ్ధాపాంగేన చక్షుషా। పద్మకోశస్పృధా నీలైరలకైశ్చలసన్ముఖమ్॥ ౩౩ ॥ యదా సస్మార ఋషభమృ
షీణాం దయితం పతిం। తత్ర చాస్తే సహ స్త్రీభిర్యత్రాస్తే స ప్రజాపతిః॥౩౪॥ భర్తుః పురస్తాదాత్మానం స్త్రీ
సహస్రవృతం తదా। నిశామ్య తద్యోగగతిం సంశయం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౫ ॥ స తాం కృతామలస్నానాం వి
భ్రాజంతీమపూర్వవత్। ఆత్మనోఽభ్రితీం రూపం సంవీతరుచిరస్తనీమ్॥౩౬॥ విద్యాధరీసహస్రేణ సేవ్య
మానాం సువాససమ్। జాతభావో విమానం తదారోహయదమిత్రహన్॥౩౭॥ తస్మిన్నలుప్తమహిమా ప్రి
యయానుషక్తో విద్యాధరీభిరుపచీర్ణవపుర్విమానే। బభ్రాజ ఉత్కచకుముద్గణవానపీచ్యస్తారాభిరా
వృత ఇవోడుపతిర్నభస్థః॥౩౮॥ తేనాష్టలోకపవిహారకులాచలేంద్ర ద్రోణీష్వనంగసఖమారుత సౌభ
గాసు। సిద్ధైర్నుతో ద్యుధునిపాతశివస్వనాసు రేమే చిరం ధనదవల్లలనావరూథీ॥౩౯॥ వైస్రంభకే స్వరస
నే నందనే పుష్పభద్రకే। మానసే చైత్రరథ్యే చ స రేమే రామయా రతః॥౪౦॥ భ్రాజిష్ణునా విమానేన కామ
గేన మహీయసా। వైమానికానత్యశేత చరన్ లోకాన్ యథానిలః॥౪౧॥ కిం దురాపాదనం తేషాం పుంసాము

ఛయదా పతిం సస్మార తదా యత్ర సా తత్రైవ స్వయమప్యాస్తే॥౩౪॥ భర్తురితి॥ ఆత్మానం నిశామ్య దృష్ట్వా - తాం చ తస్య
యోగగతిం-యోగప్రభావం చ దృష్ట్వా-సంశయం కిమిదమితి విస్మయం॥౩౫॥ స ఇతి॥ స మునిః వివాహాత్ప్రాక్- యదాత్మ
నో రూపం-తదేవ పునః బిభ్రతీం-సంవీతా ప్రావృతా-రుచిరా స్తనా యస్యాస్తాం రుచిరస్తనమితి పాఠే రూపవిశేషణం॥౩౬॥
విద్యాధరీతి॥ శోభనే వాససీ యస్యాస్తాం-అతః జాతో భావః ప్రేమా యస్య- హే అమిత్రహన్ జితకామ॥౩౭॥ తస్మిన్నితి॥
తస్మిన్ విమానే-మునిర్బభ్రాజ-అలుప్తా మహిమా స్వాతంత్ర్యం యస్య-ఉపచీర్ణం శుశ్రూషితం వపుర్యస్య - వికసితకుము
దగణవాన్-అపీచ్యః సుందరః పూర్ణచంద్ర ఇవ మునిః-నభ ఇవ విమానం తారా ఇవ స్త్రియః-కుముదానీవ తాసాం నే
త్రాణీతి జ్ఞేయం॥౩౮॥ తేనేతి॥ తేన విమానేన-అష్టలోకపానామింద్రాదీనాం-విహారో యస్మిన్ - కులాచలేంద్రో మేరో -
స్తస్య ద్రోణీషు దరీషు- అనంగస్య సఖా-యో మారుతః-శీతః సుగంధః మందో యో నిలః- తేన సౌభగం సౌందర్యం యాసు - సి
ద్ధైర్నుతః స్తుతస్సన్-ద్యుధునిః గంగా-తస్యాః పాతేన-శివః స్వనో యాసు-రేమే-లలనా వరూథీ-స్త్రీసమూహవాన్॥౩౯॥
వైస్రంభక ఇతి॥ వైస్రంభకాదిషు దేవోద్యానేషు-మానసే చ సరసి తతః ప్రీతస్సన్॥ ౪౦॥ భ్రాజిష్ణునేతి ॥ భ్రాజిష్ణునా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శామగేనవిమానేన-అత్యశేత అతిక్రమ్యస్థితః॥౪౧ ॥ కిమితి ॥ ఉద్దామచేతసాంధీగాణాం-వ్యసనం సంసారః-తస్యఅప్య యోయస్మాత్॥౪౨॥ప్రేక్షయిత్వేతి॥ ప్రేక్షయిత్వాదర్శయిత్వా-గోళంమండలం - స్వసంస్థయాద్వీపవర్షాదిరచనయా యావాన్ తావంతం-బహూన్యాశ్చర్యాణియస్మిన్ తం॥౪౩॥విభజ్యేతి॥నవధావిభజ్య- నవధేనాత్మానంకృత్వా॥ ౪౫ ॥ ఏవమితి॥శరదస్సంవత్సరాః-మనాగివదివ-వ్యతీయుః॥౪౬॥తస్యామితి ॥ ఆత్మనాస్వదేహార్ధరూపేణ - అతిప్రీత్యాభావ యన్-తథాసతి-సదపత్యంభవేదితి-ననోధానవధా-సర్వసంకల్పవిదితి-తస్యాఃబహ్వపత్యసంకల్పంజానన్నిత్యర్థః-విభుః తథాకర్తుంసమర్థశ్చ-ఆత్మవిదితిచ-తస్యామనాసక్తత్వాత్ స్త్రీయోజాతా ఇతిభావః॥శ్లో॥పుమాన్ పుంసోధికేశుక్లేస్త్రీభ వత్యధికేస్త్రియా ఇతిస్మృతేః॥౪౭ ॥ తత ఇతి॥ తతః అనంతరమేవసద్యః ఏకస్మిన్నేవాహని-చారూణిసర్వాణ్యంగానియా సాం॥౪౮॥పతిమితి॥ప్రవ్రజిష్యంతం- ఆలక్ష్య వితర్క్య-స్మయమానాబహిః - అంతస్తువిక్లబేనవ్యాకులితేన - విదూయ తాసంతప్యమానేన-హృదా ఉవాచేత్యుత్తరేణాన్వయః॥౪౯॥ లిఖంతీతి ॥ నఖా ఏవమణయః-తైః శ్రీశ్శోభా యస్య తేనపదా-భువంలిఖంతీతిదురంతచింతాయాలక్షణం॥౫౦॥ సర్వమితి ॥ ఉపోవాహసంపాదితవాన్-అభయమితిభావినో దైన్యా

ద్దామచేతసామ్।మైరాశ్రిత స్తీర్థపదశ్చరణోవ్యసనాప్యయః॥౪౨॥ప్రేక్షయిత్వాభువోగోళంపత్న్యై యావాన్స్వసంస్థయా।బహ్వాశ్చర్యమహాయోగీస్వాశ్రమాయన్యవర్తత॥౪౩ ॥ విభజ్యనవధాత్మానం మానవీంసురతోత్సుకామ్। రామాంనిరమయన్ రేమేవర్షపూగాన్ముహూర్తవత్॥౪౪॥తస్మిన్ విమా ఉత్కృష్టాంశయ్యాంరతికరీంశ్రితా । నచాబుధ్యతకాలంతంపత్యాపీచ్యేనసంగతా॥౪౫॥ ఏవంయోగా నుభావేనదంపత్యోరమమాణయోః। శతంవ్యతీయుశ్శరదఃకామలాలసయోర్మనాక్॥౪౬॥తస్యామాధ త్తరేతస్తాంభావయన్నాత్మనాత్మవిత్।నోధావిధాయరూపంస్వంసర్వసంకల్పవిద్విభుః॥౪౭॥తతస్సాసు షువేసద్యో దేవహూతిఃస్త్రియఃప్రజాః।సర్వాస్తాశ్చారుసర్వాంగ్యోలోహితోత్పలగంధయః॥౪౮॥పతిం సాప్రవ్రజిష్యంతంతదాలక్ష్యోశతీసతీ।స్మయమానావిక్లబేనహృదయేనవిదూయతా॥౪౯॥ లిఖంత్యధో ముఖీభూమింపదానఖమణిశ్రియా। ఉవాచలలితాంవాచంనిరుధ్యాశ్రుకలాంశనైః॥౫౦॥దేవహూతిః ॥ సర్వంతద్భగవన్మహ్యముపోవాహప్రతిశ్రుతమ్।అథాపిమేప్రపన్నాయాఅభయందాతుమర్హసి॥౫౧॥ బ్రహ్మన్ దుహితృభిస్తుభ్యంవిమృగ్యాఃపతయస్సమాః। కశ్చిత్స్యాన్మేవిశోకాయత్వయిప్రవ్రజితేవనం॥ ౫౨॥ఏతావతాలంకాలేనవ్యతిక్రాంతేనమేవిభో।ఇంద్రియార్థప్రసంగేనపరిత్యక్తపరాత్మనః॥౫౩॥ఇం ద్రియార్థేషుసజ్జంత్యాఃప్రసంగస్త్వయిమేకృతః।అజానంత్యాఃపరంభావంతథాప్యస్త్వభయాయమే॥ ౫౪॥సంగోహిసంసృతేర్హేతురసత్సువిహితోధియా। సఏవసాధుషుకృతోనిస్సంగత్వాయకల్పతే॥ ౫౫॥నేహయత్కర్మధర్మాయనవిరాగాయకల్పతే।నతీర్థపదసేవాయైజీవన్నపిమృతోహిసః॥ ౫౬॥ సాహంభగవతోనూనంవంచితామాయయాదృఢమ్।యత్త్వాంవిముక్తిదంప్రాప్యనముముక్షేయ బంధ నాత్॥౫౭॥*ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః. ... *

శ్రీమైత్రేయః॥నిర్వేదవాదినీమేవంమనోర్దుహితరంమునిః । దయాళుశ్శాలినీమాహశుక్లాభివ్యాహృతం

త్సంసారాద్యద్భయంతన్నివారయేత్యర్థః॥౫౧॥తత్ర దైన్యంనివేదయతి॥బ్రహ్మన్నితి॥ తుభ్యంతవ-దుహితృభిః- త్వమివ-ఆత్మనస్సమాఃయోగ్యాః-పతయోవిమృగ్యాఇతి-దైన్యంప్రాప్తం-సంసారభరమురరీకృత్యాహ- విశోకాయ - జ్ఞానోపదేశాయ-పుత్రీభిఃబుణానపాకరణాత్-కంచితాకాలంత్వదవస్థానేన-బ్రహ్మవిత్పుత్రః కశ్చిత్కింస్యాదిత్యర్థః॥ ౫౨ ॥ నను విషయాన్ భుంక్ష్వ-కింబ్రహ్మవిద్యయేతి చేత్తత్రాహ॥ఏతావతేతి॥ఏతావతాలం-పరిపూర్యతేపరిత్యక్తః పరః ఆత్మా యయాతస్యాఃమమ॥౫౩॥సాస్వకృతమనుశోచంత్యాహచతుర్భిః॥ఇంద్రియార్థేష్వితి॥ మేమయా-పరంభావం- త్వం బ్రహ్మవిదితి॥౫౪॥ ప్రసంగఃకథమభయాయాస్తుతత్రాహ॥సంగ ఇతి॥ అధియాఅజ్ఞానేన॥౫౫॥ నేతి॥ స్వభావతః ప్రవృత్తం-యస్యకర్మధర్మార్థంనకల్పతే-ధర్మాభిముఖంనభవేత్ -తత్రాపినిష్కామధర్మద్వారావిరాగాయనకల్పతే తద్ద్వారాచతీర్థపదస్యశ్రీహరేః-సేవాయైసేవార్థం-నపర్యవస్యేదిత్యర్థః॥౫౬॥ సేతి ॥ నముముక్షేయమోక్తుమిచ్ఛాంకృతవత్యస్మి॥౫౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం.త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥చతుర్విం శేతతోజన్మకపిలస్యాహతత్పితుః।ప్రివ్రజ్యాంతమనుజ్ఞాప్యబుణత్రయవిమోక్షతః॥ నిర్వేదేతి ॥ శాలినీం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లాఘ్యాం-శుక్లేన(శ్రీవిష్ణునా-అభివ్యాహృతం-అథాహంస్వాంశకలయేత్యాది॥ ౧ ॥ మాఖిదఇతి॥ఇత్థంమాఖిదః-ఖేదం
మాకార్షీః- ఆత్మానంప్రత్యహంభాగ్యహీనేతి-అదూరాచ్ఛీఘ్రం॥ ౨॥ ధృతేతి॥దమేనఇంద్రియసంయమేన-నియమేన
స్వధర్మేణ తపాంసి-ద్రవిణదానానిచ-తైశ్చ॥ ౩ ॥ సఇతి॥హృదయగ్రంధిం-అహంకారలక్షణంబంధం-ఛేత్తా ఛేత్స్య
తి ఔదర్యఃపుత్రస్సన్-బ్రహ్మభావయతిఉపదిశతీతి తథా॥ ౪ ॥ దేవహూతీతి॥శ్రద్ధాయవిశ్వస్య॥౫॥తస్యామితి॥బహుతి
థిబహుతరేకాలె అతిక్రాంతేసతి-కార్దమంకర్దమసంబంధి॥౬॥అవాదయన్నితి॥ఘనాఘనాఇత్యేకంపదం- వర్షంతో
మేఘాఇత్యర్థః॥౭॥పేతురితి॥అపవర్జితాఃముక్తాః॥౮॥తదితి॥పరిశ్రితంపరివేష్టితం॥౯॥ఆగత్యకింకృతవాన్తదాహద్వా
భ్యాం॥భగవంతమితి॥తత్త్వానాంసంఖ్యానంయస్మిన్-తస్యసాంఖ్యస్య-విజ్ఞప్త్యైవిశేషేణజ్ఞాపనాయ - భగవంతంజా
తం-విద్వాన్-అజోబ్రహ్మాస్వరాట్స్వతస్సిద్ధజ్ఞానః॥ ౧౦॥ సభాజయన్నితి॥అస్యచికీర్షితం-సభాజయన్-పూజయన్ప్ర
హృష్యమాణైః అసుభిరింద్రియైరుపలక్షితః-కర్దమంచేదమభ్యధాదితిద్వయోరన్వయః-చకారాద్దేవహూతించ॥ ౧౧॥

స్మరన్॥౧॥ఋషిరువాచ॥మాఖిదోరాజపుత్రీత్థమాత్మానంప్రత్యనిందితే। భగవాంస్తేఽక్షరోగర్భమదూ
రాత్సంప్రపత్స్యతే॥౨॥ధృతవ్రతాసిభద్రంతేదమేననియమేనచ। తపోద్రవిణదానైశ్చశ్రద్ధయాచేశ్వ
రంభజ॥౩॥సత్వయారాధితశ్శుక్లోవితన్వన్మామకంయశః। ఛేత్తాతేహృదయగ్రంథిమౌదర్యోబ్రహ్మభా
వనః॥౪॥ శ్రీమైత్రేయః॥ దేవహూత్యపిసందేశంగౌరవేణప్రజాపతేః। సమ్యక్శ్రద్ధాయపురుషంకూట
స్థముపభజద్గురుమ్॥౫॥తస్యాంబహుతిథేకాలేభగవాన్మధుసూదనః। కార్దమంవీర్యమాపన్నోజజ్ఞేఽగ్నిరివ
దారుణి॥౬॥అవాదయంస్తదావ్యోమ్నివాదిత్రాణిఘనాఘనాః। గాయంతితంస్మగంధర్వానృత్యంత్యప్స
రసోముదా॥ ౭ ॥ పేతుస్సుమనసోదివ్యాఃఖేచరైరపవర్జితాః।ప్రసేదుశ్చదిశస్సర్వాఅంభాంసిచమ
నాంసిచ॥౮॥తత్కర్దమాశ్రమపదంసరస్వత్యాపరిశ్రితమ్।స్వయంభూస్సాకమృషిభిర్మరీచ్యాదిభిరభ్య
గాత్॥౯॥భగవంతంపరంబ్రహ్మసత్త్వేనాంశేనశత్రుహన్।తత్త్వసంఖ్యానవిజ్ఞప్త్యైజాతంవిద్వానజస్స్వ
రాట్॥౧౦॥సభాజయన్విశుద్ధేనచేతసాతచ్చికీర్షితమ్। ప్రహృష్యమాణైరసుభిఃకర్దమంచేదమభ్యధా
త్॥౧౧॥బ్రహ్మా॥త్వయామేఽపచితిస్తాతకల్పితానిర్వ్యలీకతః । యన్మేసంజగృహేవాక్యంభవాన్మానద
మానయన్॥౧౨॥ఏతావత్యేవశుశ్రూషాకార్యాపితరిపుత్రకైః।బాఢమిత్యనుమన్యేతగౌరవేణగురోర్వ
చః॥ ౧౩॥ ఇమాదుహితరస్సభ్యాస్తవవత్ససుమధ్యమాః।సర్గమేతంప్రభావైస్స్వైర్బృంహయి
ష్యంత్యనేకధా॥౧౪॥అతస్త్వమృషిముఖ్యేభ్యోయథాశీలంయథారుచి।ఆత్మజాఃపరిదేహ్యద్యవిస్తృణీ
హియశోభువి॥౧౫॥వేదాహమాద్యంపురుషమవతీర్ణంస్వమాయయా।భూతానాంశేవధిందేహంబిభ్రా
ణంకపిలంమునిం॥౧౬॥జ్ఞానవిజ్ఞానయోగేనకర్మణాంచోద్ధరన్శిఫాః।హిరణ్యకేశఃపద్మాక్షఃపద్మముద్రా
పదాంబుజః॥౧౭॥ఏషమానవితేగర్భంప్రవిష్టఃకైటభార్దనః। అవిద్యాసంశయగ్రంథింఛిత్త్వాగాంవిచరి
ష్యతి॥౧౮॥అయంసిద్ధగణాధీశస్సాంఖ్యాచార్యైస్సుసమ్మతః।లోకేకపిలఇత్యాఖ్యాంగంతాతేకీర్తివర్ధ
నః॥౧౯॥శ్రీమైత్రేయః॥తావాశ్వాస్యజగత్స్రష్టాకుమారైస్సహనారదః । హంసోహంసేనయానేనత్రి
ధామప్రత్యపద్యత॥౨౦॥గతేశతధృతౌక్షత్తఃకర్దమస్తేనచోదితః। యథోదితంస్వదుహితౄః ప్రా

తేత్రత్వయేత్యాదిపంచభిః-కర్దమంప్రత్యాహ॥త్వయేతి॥ అపచితిఃపూజా-కృతా-యద్యస్మాత్- నిర్వ్యలీకతఃనిష్కప
టం-సంజగృహేసమ్యగ్గృహీతవాన్॥౧౨॥ఏతావతీతి॥అనుమన్యేతేతియత్-ఏతావత్యేవ॥౧౩॥ ఇమాఇతి॥ అనేకధా-ప్ర
భావైస్స్వైస్తైః-బృంహయిష్యంతివర్ధయిష్యంతి॥ ౧౪॥ అతఇతి॥ ఋషిముఖ్యేభ్యఃమరీచ్యాదిభ్యః॥౧౫॥పుత్రస్తుసాక్షాదీ
శ్వరఇత్యాహ॥వేదేతి॥ శేవధింనిధిం-సర్వాభీష్టదం॥౧౬॥దేవహూతింప్రత్యాహత్రిభిః॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానశాస్త్రోక్తంవిజ్ఞా
నమపరోక్షంతే-ఏవయోగఃఉపాయః- తేన-కర్మణాంశిఫాఃమూలానివాసనాః ఉద్ధరిష్యన్ ఉత్పాటయిష్యన్-పద్మము
ద్రాయుక్తం-పదాంబుజంయస్య॥౧౭॥ఏషఇతి॥ హేమానవి-అవిద్యాస్వరూపాజ్ఞానం-సంశయఃమిథ్యాజ్ఞానం-తన్మయం
తవహృదయగ్రంధిం॥౧౮॥అయమితి ॥ సుసమ్మతస్సమ్యక్పూజితస్సన్- గంతాప్రాప్స్యతి॥౧౯॥ తావితి॥కుమారైస్స
హేతి శేషః-సహనారదఃనారదసహితశ్చ-మరీచ్యాదీన్వివాహార్థమవస్థాప్య-నైష్ఠికైస్తైఃపంచభిస్సహితః- హంసో
బ్రహ్మాయయౌ-త్రిధామతృతీయంధామస్వర్గః-తస్యపరమాంకాష్ఠాం-సత్యలోకం॥ ౨౦॥ గతఇతి॥ శతధృతౌబ్రహ్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణీ॥౨౨॥పులహాయేతి॥యుక్తాం యోగ్యాం-అయచ్ఛత్ అదాత్॥ ౨౩ ॥ అథర్వణ ఇతి॥వితన్యతే సమృద్ధః క్రియతే-శాంతిం శాంత్యధిష్ఠాత్రీం దేవతామిత్యర్థః - సమలాలయత్ సంతోషితవాన్॥౨౪॥తత ఇతి॥నిమంత్ర్య పృష్ట్వా-నందం హర్షం ఆపన్నాః ప్రాప్తాస్సంతః॥౨౫॥స ఇతి॥స చ మునిః-త్రియుగం శ్రీవిష్ణుం-వివిక్తే రహసి॥ ౨౬ ॥ అహో ఇతి॥ పాపచ్యమానానాం-భృశం దహ్యమానానాం - నిరయే సంసారే స్వైరమంగలైః పాపైః॥ ౨౭॥ కుతస్సర్వా దేవతాః ప్రసన్నా ఇతి జ్ఞాతం-అలభ్యలాభాదిత్యాహ-ద్వాభ్యాం॥బహుజన్మేతి॥బహుజన్మసు-విపక్వేన సుసిద్ధేన-సమ్యగ్యోగో భక్తియోగః-తస్మిన్ సమాధిరైకాగ్ర్యం తేన-శూన్యాగారేషు వివిక్తస్థానేషు-యస్య తవ పదం॥౨౮॥స ఇతి॥ హేళనం స్వావజ్ఞాం- లాఘవం-అవిగణయ్య అగణయిత్వా-ఉచితమేవైతదిత్యాహ-యస్త్వం- స్వానాం భక్తానాం పక్షం పుష్ణాతీతి తథాసః॥ ౨౯॥ తత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥స్వీయమితి॥స్వయమేవావతీర్ణోఽసి-స్వీయం వాక్యం-తవ పుత్రో భవిష్యామీతి- యత్తత్సత్యం కర్తుం-జ్ఞానం జ్ఞానసాధనం సాంఖ్యం-చికీర్షుస్సన్॥ ౩౦ ॥ తానీతి॥ యాని తవ-అలౌకికాని-చతుర్భుజాదిరూపాణి-యోగ్యాని-కింతు యాని చ-స్వజనానాం స్వభక్తానాం- రోచంతే-మనుష్యరూపాణి తాన్యపి తే రోచంతీత్యర్థః-అరూపిణః ప్రాకృతరూపాదిరహితస్య॥౩౧॥ త్వామితి॥అభివాదనార్హణం పాదపీఠం యస్య - తమైశ్వర్యాదిభిః పూర్తం పూర్ణం॥ వీరరాఘవీయే ॥ ఏవం సౌలభ్యాదిగుణవిశిష్టత్వేన ప్రస్తుత్య పునః శరణవ్రజ్యోపయుక్తకల్యాణగుణాంతర విశిష్టత్వేన ప్రస్తువన్ శరణం వ్రజతి ద్వాభ్యాం - సూరిభిస్సుధీభిః - తత్త్వబుభుత్సయా స్వావగతాధిక ప్రకృతిపురుషేశ్వరయాథా

దాద్విశ్వసృజాం తతః॥౨౧॥మరీచయే కలాం ప్రాదాదనసూయామథాత్రయే । శ్రద్ధామంగిరసేఽయచ్ఛత్పులస్త్యాయ హవిర్భువమ్॥౨౨॥పులహాయ గతిం యుక్తాం క్రతవే చ క్రియాం సతీమ్। ఖ్యాతిం చ భృగవేఽయచ్ఛద్వసిష్ఠాయాప్యరుంధతీమ్॥౨౩॥అథర్వణేఽదదాచ్ఛాంతిం యయా యజ్ఞో వితన్యతే। విప్రర్షభాన్ కృతోద్వాహాన్ సదారాన్ సమలాలయత్॥ ౨౪॥ తతస్త ఋషయః క్షత్తః కృతదారా నిమంత్ర్య తమ్। ప్రాతిష్ఠన్నందిమాపన్నాస్స్వం స్వమాశ్రమమండలమ్॥ ౨౫॥ స చావతీర్ణం త్రియుగమాజ్ఞాయ విబుధర్షభమ్। వివిక్త ఉపసంగమ్య ప్రణమ్య సమభాషత॥౨౬॥అహో పాపచ్యమానానాం నిరయే స్వైరమంగలైః। కాలేన భూయసా నూనం ప్రసీదంతీహ దేవతాః॥౨౭॥బహుజన్మవిపక్వేన సమ్యగ్యోగసమాధినా। ద్రష్టుం యతంతే యతయశ్శూన్యాగారేషు యత్పదమ్॥౨౮॥స ఏష భగవానద్య హేళనం న గణయ్య నః। గృహేషు జాతో గ్రామ్యాణాం యస్స్వానాం పక్షపోషకః॥౨౯॥ స్వీయం వాక్యమృతం కర్తుమవతీర్ణోఽసి మే గృహే। చికీర్షుర్భగవాన్ జ్ఞానం భక్తానాం మానవర్ధనః॥౩౦॥ తాన్యేవ తేఽభిరూపాణి రూపాణి భగవంస్తవ । యాని యాని చ రోచంతే స్వజనానామరూపిణః॥ ౩౧॥ త్వాం సూరిభిస్తత్త్వబుభుత్సయాఽద్ధా సదాభివాదార్హణపాదపీఠమ్। ఐశ్వర్యవైరాగ్యయశోఽవబోధవీర్యశ్రియా పూర్తమహం ప్రపద్యే॥౩౨॥ పరం ప్రధానం పురుషం మహాంతం కాలం కవిం త్రివృతం లోకపాలమ్ । ఆత్మానుభూత్యానుగతప్రపంచస్వచ్ఛందశక్తిం కపిలం

త్మ్యం బోద్ధుమిచ్ఛయా-సదా అభివాదయోగ్యం పాదపీఠం యస్య తం-ఐశ్వర్యాదిభిః పూర్ణం తత్రావబోధో జ్ఞానం- శ్రీస్తేజః ఏవంభూతం త్వాం శరణం ప్రపద్యే శరణం వ్రజామి॥౩౨॥ఐశ్వర్యాదికం వివృణ్వన్నాహ॥పరమితి॥పరం పరమేశ్వరం-తత్ర హేతుః-స్వచ్ఛందాః స్వాధీనాః -శక్తయో యస్య-తా ఏవాహ-ప్రధానం ప్రకృతిరూపం- పురుషం తదధిష్ఠాతారం-మహాంతం మహత్తత్త్వరూపం - కాలం తేషాం క్షోభకం-త్రివృతం అహంకారరూపం- లోకాత్మకం ఇంద్రియాదిరూపం-తత్పాలకం చ- తదేవం మాయాయాః-ప్రధానాదిరూపతాముక్త్వా-చిచ్ఛక్త్యా నిష్ప్రపంచతామాహ- ఆత్మానుభూత్యా చిచ్ఛక్త్యా అనుగతః స్వస్మిన్ లీనః-ప్రపంచో యస్య-తం కపిలం సర్వజ్ఞం-ప్రధానాద్యావిర్భావలయసాక్షిణమిత్యర్థః॥వీ॥ పరం ప్రకృతిపురుషవిలక్షణం-ప్రధానం ప్రకృతిశరీరకం పురుషం జీవశరీరకం కాలశరీరకం అనేన కారణావస్థప్రకృతిపురుషకాలత్వముక్తం-అథ కార్యావస్థతచ్ఛరీరకత్వముచ్యతే మహాంతం మహచ్ఛరీరకం త్రివృతం త్రయాణాం సత్త్వరజస్తమసాం వృత్ వర్తులం యస్మిన్ కార్యావస్థే జీవే తచ్ఛరీరకమిత్యర్థః-శరీరవాచకశబ్దశ్శరీరపర్యంతమభిధత్త ఇత్యత్రోపపత్తిః పూర్వమేవాసకృదుక్తా అనేన కార్యావస్థచిదచిదంతరాత్మత్వకథనేన కారణత్వముక్తం పాలకత్వమాహ- లోకపాలం లోకం చిదచిదాత్మకప్రపంచం పాలయతీతి తం సంహర్తృత్వముచ్యతే ఆత్మానుభూత్యానుగతప్రపంచమితి ఆత్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సర్వస్యానుభూత్యాసంహారాద్యుపయుక్తజ్ఞానశక్త్యాఅనుగతః స్వస్మిన్ లీనః- ప్రపంచోయస్యతంఆత్మానుభూత్యేతి పూర్వత్రాప్యన్వేతికాకాక్షిన్యాయాత్ తతశ్చజగత్పాలనోపయుక్తస్వకీయజ్ఞానశక్త్యాలోకపాలమిత్యర్థః-ఏవంవిధం కపిలంత్వాంప్రపద్యే॥౩౩॥సన్న్యాసానుజ్ఞాంప్రార్థయతే॥ ఆస్మేతి॥ అభిపృచ్ఛేస్మ-యత్కించిదభిపృచ్ఛామీత్యర్థః- త్వయాపుత్రరూపేణఅవతీర్ణానిసివృత్తానిఋణానియస్యసః - ఆప్తకామశ్చాహం-పరివ్రాజాంసన్న్యాసినాం- పద వీంమార్గంఆశ్రితస్సన్ త్వాంయుంజన్ స్మరన్-విచరిష్యామి-అహంతావత్-జ్ఞానోపదేశాయైవ-త్వద్గృహేఅవతీర్ణః- అతస్తవగృహే-వసతోఽపి-ముక్తిఃసులభైవ॥ వీ॥ ఏవంభగవంతంప్రస్తుత్యస్వాభిప్రేతమావేదయతి-ప్రజానామధిపతిం త్వామహమాభిపృచ్ఛేస్మఈషదభిపృచ్ఛామి- స్మేత్యర్థఃకింతదిత్యత్రాహత్వయాప్రజారూపేణత్వయా-అవతీర్ణానిః- అవతారితఋణత్రయః - ఆప్తఃఅనుభూతఃకామఃసాంసారికోభోగోయేనసోఽహమిదానీంత్వాంమేహృదియుంజన్ ధ్యాయన్ అతఏవవిగతశోకస్తాపత్రయజనితదుఃఖంయస్యసః వీతశోకమితిపాఠాంతరంతదాత్వామిత్యస్య విశేషణం తచ్చాపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకోపలక్షణంహృదీత్యనేనదహరవిద్యాప్రత్యభిజ్ఞానాత్ పరివ్రాజాంతుర్యాశ్రమిణాం పదవీంమార్గంసన్న్యాసధర్మంఆశ్రితఃచరిష్యేసంచరిష్యామి॥౩౪॥యద్యపశ్యంగంతవ్యమేవేత్యాగ్రహః- తదామా మేవానుస్మరన్గచ్ఛేత్యాహషడ్భిః॥మయేతి॥సత్యేవైదికేఃలౌకికేచకృత్యే-స్వోక్తస్యప్రామాణ్యంనిర్దిశతి - యత్ య స్మాత్-తుభ్యంపుత్రోభవామీత్యవోచం-అతఏతత్ ఋతంయథాభవతితథా - అజఃజన్మస్వీకృతం॥ వీ ॥ఏవముక్తోభగ వాన్ కపిలఃస్వచికీర్షితసాంఖ్యతంత్రస్య - ప్రామాణ్యంతావన్నిదర్శనేనప్రదర్శయన్నవతారప్రయోజనంచ కథయ న్నభిప్రేతార్థేపితరమాదిశతిషడ్భిః-సత్యలౌకికే-సత్యంపుణ్యం-ఋతపర్యాయత్వాత్ - ఋతంచపుణ్యమేవ-అపుణ్య స్యకర్మ-ఏవమన్నతాదాత్మానంజుగుప్సేదితిశ్రుతేః-ఋతంపిబంతౌసుకృతస్యలోకఇతిచశ్రుతేః - తచ్చపుణ్యంకర్మో పాసనంచేతిద్వివిధమత్రవివక్షితం-కర్మవాచిపుణ్యశబ్దేన-ఉపాసనమభిధీయతఇతినశంక్యంఉపాసనస్యాపిమనోవ్యాపా

ప్రపద్యే॥౩౩॥అస్మాభిపృచ్ఛేద్యపతింప్రజానాంత్వయావతీర్ణర్ణఉతాప్తకామః।పరివ్రాజాంపదవీమాస్థి తోఽహంచరిష్యేత్వాంహృదియుంజన్ విశోకః॥౩౪॥శ్రీభగవాన్॥ మయాప్రోక్తంహిలోకస్యప్రమాణం సత్యలౌకికే।అథాజనిమయాతుభ్యంయదవోచమృతంమునే॥ ౩౫॥ ఏతన్మేజన్మలోకేస్మిన్ ముముక్షూ ణాందురాశయాత్।ప్రసంఖ్యానాయతత్త్వానాంసమ్మతాయాత్మదర్శనే॥౩౬॥ఏషఆత్మపథోఽవ్యక్తోనష్టః

రరూపత్వేనతేనాభిధానసంభవాత్-అతఏవహి॥శ్లో॥ వాచికైఃపక్షిమృగతాంమానసైరంత్యజాతితామ్।శరీరజైఃకర్మ దోషైర్యాతిస్థావరతాంనరఇతి॥మానసవ్యాపారస్యాపికర్మదోషైరిత్యనేనక్రియారూపత్వమవగతం- భగవదనుగ్రహ విశేషస్యైవపుణ్యస్వరూపత్వేన - ఉపాసనస్యాపితదనుగ్రహహేతుత్వేన- తదభిధానస్యాన్యాయత్వాచ్చ-లోక్యతఇతి లోకఃఫలం-తత్సాధనంలౌకికం-తచ్చాపిస్వర్గాపవర్గసాధ్యభేదేన- కర్మోపాసనంచేతిద్వివిధంతస్మిన్విషయే-యన్మయా ప్రోక్తంసాంఖ్యం- తత్ప్రమాణమేవేత్యర్థః వక్ష్యమాణేహిసాంఖ్యే,భగవద్భక్తియోగనిష్ఠానాం అర్చిరాదిగత్యా- భగవత్ప్రాప్తిః॥శ్లో॥నివృత్తిధర్మనిరతాఇత్యారభ్యసూర్యద్వారేణతేయాంతీత్యనేన॥శ్లో॥ అథయోగృహమేధీయాన్ ధర్మానిత్యారభ్యగత్వాచాంద్రమసంలోకంసోమపాఃపునరేష్యతీతి॥స్వర్గాసక్తమనసాంతత్సాధనానుష్ఠానేన- పితృ యానగత్యాతద్భోగానుభవశ్చవక్ష్యతే- యద్వా॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతమితిశ్రుతేః - లోక్యతేసాక్షాత్క్రియత ఇతిలోకఃఫలం-తత్సాధనంలౌకికం-సత్యంచలౌకికంచేతిసమాహారద్వంద్వఃతస్మిన్- బ్రహ్మస్వరూప తదనుభవరూపఫ లం-తస్యాధనాదివిషయఇత్యర్థః-తత్రయన్మయాప్రోక్తంసాంఖ్యం-తత్ప్రమాణమేవహీత్యర్థఃఏతన్నిదర్శయతి- హే ముసేఅథఅతఏవ-తుభ్యమహంయత్॥శ్లో॥ అహంచస్వాంశకలయాత్వద్వీర్యేణత్వావోచం-తత్ ఋతంసత్యం- కర్మామి తిశేషః-అత్రావితథవాచీఋతశబ్దః-ఔచిత్యాత్-ఋతంయథాతథా- మయాఅజనిఅవతారేతిక్రియావిశేషణంవా॥౩౫॥ ఏతదితి॥దురాశయాల్లింగాత్-ముముక్షూణాంమునీనాం - ఆత్మదర్శనేసమ్మతాయ-తత్త్వానాం ప్రసంఖ్యానాయ- ఇద్ధీత్యుత్తరస్యానుషంగః॥వీ॥అవతారప్రయోజనమాహ-దురాశయాత్ దుష్టః ఆశయోంతఃకరణంయస్మిన్ తస్మాత్- ఆత్మత్వేనానుసంహితాద్దేహాత్-ముముక్షూణాంమోక్తుమిచ్ఛతాంసంసృతిమనిచ్ఛతామిత్యర్థః - తేషామాత్మదర్శ నే-ప్రకృతివివిక్తజీవాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యవిజ్ఞానేసమ్మతాయఅభిమతాయఉపయుక్తాయేతియావత్-తత్త్వానాం ప్రకృతిపురుషేశ్వరయాథాత్మ్యరూపతత్త్వానాం-ప్రసంఖ్యానాయప్రకథనాయ- వివేచనాయ- అస్మిన్లోకేఏతన్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మజన్మాభూదిత్యర్థః॥౩౫॥ననుఅయమాత్మజ్ఞానమార్గః-పూర్వసిద్ధవన్నేదానీమపూర్వవత్ప్రవర్తనీయస్తత్రాహ॥ ఏషఇతి॥అవ్యక్తస్సూక్ష్మః-ఆత్మపథ.ఆత్మజ్ఞానమార్గః॥వీ॥ననుపూర్వమేవావిభిన్నతత్తచ్ఛాస్త్రప్రవక్తృపరంపరాభిస్త్వ యోక్తఆత్మపథోవికల్పఏవావతిష్ఠతే-కిమిదానీంత్వదవతారసాధ్యమిత్యత్రాహ-ఏషఆత్మపథఆత్మమార్గః- ఆత్మతత్త్వ మితియావత్-సఅవ్యక్తస్సూక్ష్మః-పరమదుర్జ్ఞేయః-అతఏవమయాపూర్వముపదిష్టోపి- భూయసాకాలేనబహుకాలవి లంబేన-నష్టఃపరిభ్రష్టః-తమేవాత్మపథంప్రవర్తయితుమయమందేహంధృతమితివిద్ధిజానీహి॥౩౬॥గచ్ఛేతి॥ కామంయ థేష్టం-ఆపృష్టఃఅనుజ్ఞాతఃయద్వా-యథాత్వంమాంసంతుష్టవాన్-తథాఅత్రస్థాతుం-మయాపిత్వమాపృష్టఇత్యర్థః- మ యిసన్న్యస్తేనసమర్పితేనకర్మణా॥శ్రు॥అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతఇతిశ్రుతేః॥వీ॥ ఏవమవతారప్ర యోజనమభిధాయతమాదిశతి-మయాఆపృష్టఃఆదిష్టః - కామంయథేచ్ఛం-గచ్ఛయాహి మయిసన్న్యస్తేనసమర్పితేన-క ర్మణాఅనభిసంహితఫలేన-మదారాధనైకవేషేణానుష్ఠితేనకర్మణా- సుదుర్జయముపాయాంతరైర్జేతుమశక్యం మృత్యుంజ్ఞానోత్పత్తివిరోధిపుణ్యపాపరూపప్రాచీనంకర్మ-జిత్వాఅపోహ్య-అమృతత్వాయమత్ప్రాప్తిరూపామృత త్వవిరోధీప్రాచీనకర్మనిరసనామేతిభావః-మాంభజ-అత్రేదంవేదితవ్యం- అనాదిపుణ్యపాపరూపంకర్మకించిన్మాత్రోపా యభూతభగవదుపాసనోత్పత్తివిరోధి-కించిచ్చకర్మోపేయభగవత్ప్రాప్తివిరోధి-తత్రోపాయవిరోధినఃకర్మణః-అన భిసంహితఫలకర్మణానివృత్తిఃధర్మేణపాపమపనుదతి॥ శ్రు॥ అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే-కషా యకర్మభిఃపక్వేతతోజ్ఞానంప్రవర్తతఇత్యాదిశ్రుతిభిరుక్తా-అత్రావిద్యయాఅనభిసంహితఫలకర్మణా- మృత్యుప్రాప్తి యోత్పత్తిప్రతిబంధకర్మతీర్త్వాఅపోహ్య-విద్యయాజ్ఞానేన - అమృతత్వమశ్నుతేప్రాప్నోతీత్యర్థః-తథాచస్మృతిః॥ శ్లో॥ఇయాజసోపిసుబహూన్యజ్ఞాన్జ్ఞానవ్యపాశ్రయః॥బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయతర్తుంమృత్యుమవిద్యయేతి- ఉపేయ విరోధినస్తుకర్మణఃభగవదుపాసనాత్మకభక్త్యాద్యపరపర్యాయజ్ఞానేనైవనివృత్తిః॥శ్రు॥తమేవంవిదిత్వాతిమృత్యుమేతి

కాలేనభూయసా।తంప్రవర్తయితుందేహమిమంవిద్ధిమయాధృతం॥౩౬॥గచ్ఛకామంమయాపృష్టోమయి
సన్న్యస్తకర్మణా।జిత్వాసుదుర్జయంమృత్యుమమృతత్వాయమాంభజ॥౩౭॥మామాత్మానంస్వయంజ్యో
తిస్సర్వభూతగుహాశయమ్।ఆత్మన్యేవాత్మనావీక్ష్యవిశోకోఽభయమృచ్ఛసి॥౩౮॥మాత్రఆధ్యాత్మికీం
విద్యాంశమనీంసర్వకర్మణామ్।వితరిష్యేయథాచాసౌభయంచాతితరిష్యతి॥౩౯॥శ్రీమైత్రేయః॥ ఏవంస
ముదితస్తేనకపిలేనప్రజాపతిః।ప్రదక్షిణీకృత్యసుతంవనమేవజగామహ॥౪౦॥ వ్రతంసఆస్థితోమౌనమా
త్మైకశరణోమునిః।నిస్సంగోవ్యచరత్క్షోణీమనగ్నిరనికేతనః॥ ౪౧ ॥ మనోబ్రహ్మణియుంజానోయ

నాన్యఃపంథాఃఏవమేవంవిదితపాపంకర్మనశ్లిష్యతి॥శ్లో॥క్షీయంతేచాస్యకర్మాణితస్మిన్దృష్టేపరావరే- నిచాయ్యతంమృ త్యుముఖాత్ప్రముచ్యతేజ్ఞాత్వా దేవంముచ్యతేసర్వపాశైః- జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణిభస్మసాత్కురుతేర్జునఇత్యా దిశ్రుతిస్మృతిశతసిద్ధా-తదేతదత్రాపిమయిసన్న్యస్తకర్మణేత్యాదినోచ్యతఇతి॥౩౭॥ మామితి॥తతశ్చమాంపరమాత్మా నం-స్వాత్మన్యేవ-ఆత్మనామనసా-అన్వీక్షమాణః - అభయంమోక్షంప్రాప్స్యసి॥ తేన మద్భజనేన మామాత్మన్యేవ స్వాత్మన్యేవఆత్మనామనసా- అన్వీక్షన్-సాక్షాత్కుర్వన్ఃవిశోకఃవిగతః శోకఃశోకహేతుమత్ప్రాప్తివిరోధిప్రాచీ నంకర్మయస్యసః - అభయం నవిద్యతే భయం సంసారో యస్మాత్తం- మామృచ్ఛసిప్రాప్స్యసి.కథంభూతంమాం- ఆత్మానంజీవాంతరాత్మానం- స్వయంప్రకాశం - సర్వభూతానాంగుహాయాం హృదయ కుహరేశయానం ॥ ౩౮॥ మాత్రేతి॥ మాత్రేదేవహూత్యై-శమనీండన్మూలినీం-భయంతరిష్యతి-పరమానందంప్రాప్స్యతీతి చకారార్థః॥వీ॥మ యిగతేసతికింభవాన్కరిష్యతీత్యత్రాహఅసౌ మమమాతా- యయాచ బ్రహ్మవిద్యయా- మదుపదిష్టయా-భయంమృ త్యుమతితరిష్యతి-తామాధ్యాత్మికీం-సర్వకర్మశమనీంపూర్వోత్తరాఘవినాశినీంవిద్యాంమాత్రేవితరిష్యేఉపదేక్ష్యామీ త్యర్థః॥౩౯॥ ఏవమితి॥సముదితస్సమ్యగుక్తస్సన్-తంప్రదక్షిణీకృత్య॥వీ॥ఏవంకపిలేనోక్తః కర్దమస్తదుక్తమేవాకరోది త్యాహ- తేనకపిలేన-సముదితస్సమ్యగుక్తః-ప్రజాపతికర్దమః-తంకపిలం-ప్రదక్షిణీకృత్యపరిక్రమ్య- ప్రీతిస్తుష్టోవనంప్రత్యే వజగామ- హేత్యనేనసర్వసంపత్సమృద్ధస్వగృహత్యాగోవిస్మియతే॥౪౦॥ వ్రతమితి॥ మునీనాంవ్రతంమౌనంఅహింసా దిలక్షణం॥వీ॥సఃకర్దమఃమౌనంవ్రతమాస్థితఃఆశ్రితఃఆత్మాపరమాత్మైవఏకశరణముపాయోరక్షకశ్చయస్యసఃమునిఃశు భాశ్రయసంశీలపరః-నిస్సంగఃఇంద్రియార్థేష్వాసక్తిరహితః-సంసారిజనసంగరహితోవా-అనగ్నిఃపరిత్యక్తగృహాశ్రే,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సత్వాదాహవపీయాద్యగ్నిరహితఃఅనికేతనఃనియతావసథరహితఃక్షోణీంభూమిం-వ్యచరత్॥౪౨॥ మనఇతి-సదసతోః పరంయత్-తత్ తస్మిన్ బ్రహ్మణి-గుణావభాసకే-నిర్గుణే-ఏకభక్త్యా- అవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యా-అనుభావితేఅపరోక్షీకృతే॥వి॥యత్సదసతోఃచిదచితోః-పరంవిలక్షణంతస్మిన్ బ్రహ్మణి- గుణావభాసేగుణైరాభాసాయస్యేతిబహువ్రీహిఃమంగళగుణావభాసితే-విగుణే హేయగుణరహితే-మనోయుంజానఃఏకాగ్రీకుర్వన్॥౪౩॥నిరహంకృదితి॥ అతోదేహాదిష్వహంకారాదిరహితఃఅతఏవనిర్ద్వంద్వః-శీతోష్ణాద్యనాకులః-సమదృక్ఛ్వదాగాదిహాకః-కింతుస్వదృక్ స్వయమేవపశ్యన్- ప్రత్యక్ప్రవణాప్రశాంతావిక్షేపరహితాచధీర్యస్య॥వి॥నిరహంకృతిర్దేహాత్మాభిమానరహితః - నిర్మమః దేహాపత్యకళత్రాదిషుస్వీయస్వబుద్ధిరహితఃనిర్ద్వంద్వఃశీతోష్ణాదిదేహధర్మైరనాకులః-సమదృక్॥ శ్లో॥ విద్యావినయసంపన్నేబ్రాహ్మణేగవిహస్తినిశ్వాన్యుక్తసమదర్శనః - స్వదృక్ ప్రకృతివిలక్షణబ్రహ్మాత్మకస్వాత్మదర్శీప్రత్యక్ప్రశాంతధీః ప్రత్యగాత్మని బ్రహ్మాత్మకేజీవాత్మనిధీర్యస్యసః- బ్రహ్మాత్మకస్వాత్మానుభవపరః-నిస్తరంగితోదధిరివ - స్వయమప్యశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యవ్యాఖ్యోర్మిషట్కరహితః॥ ౪౪॥ తదేవంత్రిభిఃకల్పితోపాధినివృత్తిముక్త్వాపరమేశ్వరపదప్రాప్తిమాహత్రిభిః॥ వాసుదేవఇతి ॥ ప్రతీచోజీవస్య-ఆత్మనిస్వరూపే-లబ్ధఃఆత్మాచిత్తంయేన-యతఃముక్తంబంధనమజ్ఞానంయస్య॥వి॥సర్వజ్ఞేప్రత్యచఃజీవస్యాత్మని-అంతఃప్రవిశ్య-నియంతరి భగవతిషాడ్గుణ్యపూర్ణే-సర్వభూతాధారకేపరమపురుషే పరేణాధృతానుసృతిత్వప్రత్యక్షతాపన్ననిరతిశయప్రీతిరూపత్వాదిదశామాపన్నేన-భక్తియోగేన - లబ్ధాత్మా॥౪౫॥లబ్ధాత్మతామేవాహ॥ఆత్మానమితి॥వి॥ధార్యేషుసర్వభూతేష్వవస్థితం-భగవంతం - ఆత్మానంధారకేపరమాత్మనిభగవతిభూతానిధార్యాణిఅపశ్యత్-పూర్వోత్తరార్ధాభ్యాంభగవతోవ్యాప్తిర్ధారకత్వంచోచ్యతే॥౪౬॥ఇచ్ఛేతి॥

తత్సదసతోఃపరమ్।గుణావభాసేవిగుణఏకభక్త్యానుభావితే॥ ౪౩॥ నిరహంకృన్నిర్మమశ్చనిర్ద్వంద్వస్సమదృక్ స్వదృక్।ప్రత్యక్ప్రశాంతధీర్ధీరఃప్రశాంతోర్మిరివోదధిః॥౪౪॥ వాసుదేవేభగవతిసర్వజ్ఞేప్రత్యగాత్మని।పరేణభక్తియోగేనలబ్ధాత్మాముక్తబంధనః॥౪౫॥ ఆత్మానంసర్వభూతేషుభగవంతమవస్థితమ్। అపశ్యత్సర్వభూతానిభగవత్యపిచాత్మని॥ ౪౬॥ ఇచ్ఛాద్వేషవిహీనేనసర్వత్రసమచేతసా।భగవద్భక్తియోగేనప్రాప్తాభాగవతీగతిః॥౪౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-చతుర్వింశోధ్యాయః *

❀కపిలదేవహూతిసంవాదారంభః❀

శ్రీశౌనకః॥కపిలస్తత్త్వసంఖ్యాతాభగవానాత్మమాయయా। జాతస్స్వయమజస్సాక్షాదాత్మప్రజ్ఞప్తయేనృణామ్॥౧॥ నహ్యస్యవర్ష్మణఃపుంసాంవరిమ్ణస్సర్వయోగినామ్ । విశ్రుతౌశ్రుతదేవస్యభూరితృప్యంతిమేసవః॥౨॥యద్యద్విధత్తేభగవాన్ స్వచ్ఛందాత్మాత్మమాయయా । తానిమేశ్రద్దధానస్యకీర్తనీ

తదేవంతేనభాగవతీగతిఃప్రాప్తా - పాఠాంతరేసఏవతాంభాగవతీంగతింప్రాప్తఇతి॥ వి ॥ ఇచ్ఛాద్వేషాదిప్రాకృతగుణరహితేన-సర్వత్రభూతేషు - సమచేతసాతత్తత్కర్మాయత్తదేవత్వమనుష్యత్వాదివైచిత్ర్యానాదరేణ - ప్రకృతిపరిణామరూపాన్ దేహాన్-ప్రతిశరీరంజీవానాంభేదేపి-సర్వత్రజ్ఞానైకాకారతయా- ఏకరూపాన్ జీవాన్-తత్తచ్ఛాస్త్రానుసారేణ- నియంతృత్వభేదేప్యంతర్యామిత్వనిరస్తసమస్తదోషత్వానంతకల్యాణగుణాకరత్వేనచైకరూపం - ఈశ్వరంచపశ్యతి-యచ్చిత్తం-తత్సమచేతస్తేన-భగవద్భక్తియోగేనచ - భాగవతీగతిర్ముక్తిః-ప్రాప్తాలబ్ధా-పాఠాంతరేసఏవ- *
తాంభాగవతీంప్రాప్తః॥౪౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంచవింశేజనన్యాతుపృష్టోబంధవిమోచనమ్ । అదావాహపరంభక్తిలక్షణంకపిలస్సుతః॥ శ్రీహరింశరణంప్రాప్తేస్మిన్॥కపిలేనార్పితామాత్రేగూఢభావనియంత్రితా ॥ యోగమాణిక్యమంజూషాస్ఫుటముద్ఘాట్యతేధునా॥ ఉక్తానువాదపూర్వకంకాపిలంయోగంపృచ్ఛతిత్రిభిః॥కపిలఇతి॥తత్త్వానాంసంఖ్యాతాగణకః-సాంఖ్యప్రవర్తకఇత్యర్థః - అజఏవస్వయంజాతః-ఆత్మప్రజ్ఞప్తయే-ఆత్మజ్ఞానాయ॥౧॥నహీతి॥పుంసాంమధ్యే-వర్ష్మణఃవృద్ధస్యఉత్తమస్యేత్యర్థః- సర్వయోగినాంమధ్యే-వరిమ్ణః-వరస్యభావోవరిమా-భావప్రధానోయంనిర్దేశః.వరిష్ఠస్యేత్యర్థఃయద్వావరీయస్త్వాదిత్యర్థః-విశ్రుతాకీర్తా-అసవఃఇంద్రియాణి-భూరిఅలం - నతృప్యంతి-శ్రుతేన - శ్రవణేనదీవ్యతిద్యోతతఇతితథాతస్య-యద్వా-భూరిబహుధా-శ్రుతోదేవోయేనతస్యాపిమేఅసవఇతిసంబంధః॥౨॥ యదితి॥ స్వేషాంఛందేనఇచ్ఛయా-ఆత్మాదేహోయస్యసః-యద్యత్కర్మవిధత్తే-తానికర్మాణి-కీర్తదాస్థానిఅనుకీర్తయ॥౩॥ద్వైపాయనేతి॥ యదాత్వం-మాంప్రచో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దయసె-ఏవంప్రచోదితస్సన్-తథాతత్ప్రశ్నానుసారేణ-ఆన్వీక్షిక్యామాత్మవిద్యాయాం॥౪॥ పితరీతి॥బిందుసరే బిందుస
రసి-అత్రాదంతత్వమార్షం॥౫॥తమితి॥తత్త్వమార్గస్య-అగ్రంపారందర్శయతీతితథాతం॥శ్లో॥ ఏషమానవితేగర్భం
ప్రవిష్ట ఇత్యాదిధాతుర్వచః॥౬॥నిర్విణ్ణేతి॥అసతామింద్రియాణాంతర్పణాత్ విషయాభిలాషాత్ - నిర్విణ్ణాశాంతాస్మి-
యేనసంభావ్యమానేనప్రార్థ్యమానేన॥౭॥తస్యేతి॥ పారంగమయతీతిపారగఃత్వమేవసత్ - శ్రేష్ఠంచక్షుర్మయాల
బ్ధంత్వదనుగ్రహాత్-జన్మనామంతేభవ్యేసతి॥౮॥తత్ప్రపంచయతి॥య ఇతి॥సభగవాన్ - చక్షూరూపస్సూర్యఃఉదితో
యథా॥వీ॥తదేవప్రపంచయతి-య ఇతి॥పుంసాం-జీవానాం-ఆద్యోజగత్కారణభూతః-యోభగవాన్ - సఏవభవాన్-
తమసాఅంధస్యలోకస్య-చక్షుఃచక్షురధిష్ఠాతాసూర్యఇవోదితః- యద్వా - సూర్యఇవేత్యేతస్యోత్తరత్రాన్వయః॥౯॥
అథేతి॥అపాక్రష్టుమపనేతుం-కోసౌమోహస్తమాహ-ఏతస్మిన్ దేహాదౌ-త్వయైవయోజితః - యోహంమమేత్యవగ్ర
హఃఅగ్రహః-ద్వితీయ ఇతిశబ్దః-తత్కార్యరాగాదిగ్రహణార్థః॥వీ॥తదాచక్షూరూపఉదితఃసూర్యఇవ-మేమమ - సం
మోహం-అపాక్రష్టుమపనేతుం-హేదేవత్వమర్హసికోసౌసంమోహః-యోపాక్రష్టవ్య ఇత్యత్రాహ॥ అస్మిన్ దేహే
అహంమమేతీత్యేవంరూపోయోవగ్రహః అభిమానః-త్వయైవయోజితస్సఏవేత్యర్థః - త్వత్సంకల్పాదేవోత్పన్నోమో
హస్త్వయైవనివర్త్యఃయోబంధకస్సఏవమోచక ఇతిన్యాయాదితిభావః॥౧౦॥ తమితి॥ ప్రకృతేఃపురుషస్య జిజ్ఞాసయా-

యానకీర్తయ॥౩॥శ్రీసూతః॥ ద్వైపాయనసఖస్త్వేవంమైత్రేయోభగవాంస్తథా । ప్రాహేదంవిదు
రంప్రీతఆన్వీక్షిక్యాంప్రచోదితః॥౪॥శ్రీమైత్రేయః॥పితరిప్రస్థితేరణ్యంమాతుఃప్రియచికీర్షయా। తస్మిన్
బిందుసరేవాత్సీద్భగవాన్కపిలఃకిల॥౫॥తమాసీనమకర్మాణంతత్త్వమార్గాగ్రదర్శనమ్। స్వసుతందేవ
హూత్యాహధాతుస్సంస్మరతీవచః॥౬॥దేవహూతిః॥ నిర్విణ్ణానితరాంభూమన్నసదింద్రియతర్పణాత్।
యేనసంభావ్యమానేనప్రవిష్టాంధంతమఃప్రభో॥౭॥తస్యత్వంతమసోంధస్యదుష్పారస్యాద్యపారగః। స
చ్చక్షుర్జన్మనామంతేలబ్ధంమేత్వదనుగ్రహాత్॥ ౮॥ య ఆద్యోభగవాన్పుంసామీశ్వరోవైభవాన్కిల।
లోకస్యతమసాంధస్యచక్షుస్సూర్య ఇవోదితః॥౯॥అథమేదేవసంమోహమపాక్రష్టుంత్వమర్హసి। యో
వగ్రహోహంమమేతీత్యేతస్మిన్యోజితస్త్వయా॥ ౧౦ ॥ తంత్వాంగతాహంశరణంశరణ్యంస్వభృ
త్యసంసారతరోఃకుఠారమ్।జిజ్ఞాసయాప్రకృతేఃపూరుషస్యనమామిసద్ధర్మవిదాంవరిష్ఠమ్॥౧౧॥ మైత్రే
యః॥ఇతిస్వమాతుర్నిరవద్యమీప్సితంనిశమ్యపుంసామపవర్గవర్ధనమ్। ధియాభినంద్యాత్మవతాంసతాంగ
తిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభితాననః॥౧౨॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యోగఆధ్యాత్మికఃపుంసాంమతోనిశ్శ్రేయసా
య మే।అత్యంతోపరతిర్యత్రదుఃఖస్యచసుఖస్యచ॥ ౧౩ ॥ తమిమంతేప్రవక్ష్యామియమవోచంపురానఘే।
ఋషీణాంశ్రోతుకామానాంయోగంసర్వాంగనైపుణమ్॥౧౪॥ చేతఃఖల్వస్యబంధాయముక్తయేచాత్మ
నోమతం।గుణేషుసక్తంబంధాయరతంవాపుంసిముక్తయే॥౧౫॥అహంమమాభిమానోత్థైఃకామలోభా

త్వామహం-శరణంగతాసతీనమామీత్యన్వయః-కుఠారంఛేత్తారం॥౧౧॥ఇతీతి॥అపవర్గవర్ధనంమోక్షరతికరం - ఈషత్
స్మితేన-శోభితమాననంయస్య॥౧౨॥యోగ ఇతి ॥ ఆధ్యాత్మికఃఅధ్యాత్మనిష్ఠః-యత్రయస్మిన్॥౧౩॥తమితి॥తంయోగం-స
ర్వేషామంగానాంనైపుణం-నైపుణ్యం-ఐకాగ్ర్యంయస్మిన్తం ॥ ౧౪ ॥ తతోసర్వాంగనైపుణ్యంచిత్తసంయమాధీన
మితిదర్శయన్నాహ॥చేత ఇతి॥అస్యాత్మనోజీవస్య-గుణేషువిషయేషుపుంసిపరమేశ్వరే-వాశబ్దస్తుచశబ్దార్థః॥వీ॥ ఏవమ
ధ్యాత్మయోగమవతార్యతత్రప్రకృతివివిక్తాత్మస్వరూపగ్రహణయోగ్యమనసఃస్వరూపంకథయిష్యన్ తావన్మనసఏవబంధ
మోక్షకారణత్వమాహ-అస్యాత్మనోజీవస్య- బంధాయమోక్షాయ-చేత ఏవమతంఖలు - కారణమితిశేషః - కీదృశం
బంధాయకీదృశంముక్తయ ఇత్యత్రాహ-గుణేషుశబ్దాదివిషయేషు-సక్తమాసక్తంచేతః - బంధాయభవతి-పుంసీశ్వరే-
రక్తంవాఆసక్తం-ముక్తయేభవతి॥౧౫॥యథాచిత్తసంయమేపురుషార్థసిద్ధిస్తందర్శయతిత్రిభిః॥అహమితి॥మలైర్వీతం
విరహితం-యథాశుద్ధం-మనోభవతి-మనశ్శుద్ధేర్జ్ఞాపకమాహ-అదుఃఖమితి ॥ వీ ॥ ప్రకృతివివిక్తాత్మస్వరూపగ్రహణ
యోగ్యమనసఃస్వరూపమాహ॥అహమిత్యాదిత్రిభిః ॥ అహంమమాభిమానాభ్యాం-అనాత్మనిదేహేఆత్మాభిమానఃఅహ
మభిమానఃఆస్వీయేస్వీయాభిమానఃమమాభిమానః-తథాచస్మర్యతే॥శ్లో॥ అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యాహ్యస్వేస్వమితియా
మతిః।అవిద్యాతరుసంభూతబీజమేతద్ద్వివిధాస్థితమ్॥ఆభ్యామభిమానాభ్యాం-ఉత్పన్నైఃకామలోభాదిభిర్మలైః- కా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సూది హేతుకైః పుణ్యాపుణ్యరూపైర్మలైః - యథావిహితంఅనభిసంహితఫలేశ్వరారాధన రూపతత్తద్వర్ణాశ్రమో
చితధర్మైః- కామాదిభిశ్చ-రహితం-అతఏవశుద్ధం- అతఏవదుఃఖం అసుఖం - ఇంద్రియకసుఖదుఃఖైః రనభిభూతం
అతఏవసమః సదైకరూపం-యథాభవతి॥౧౬॥ తథేతి॥నిరంతరం-నిర్భేదం- అణిమానంసూక్ష్మం- అఖండితమపరిచ్ఛిన్నం॥
౧౭॥జ్ఞానేతి॥హతౌజసంక్షీణబల ॥వీ॥శ్లోకద్వయస్యైక ఏవాన్వయః॥తథాపురుషః-ఉక్తవిధమనస్కః- పుమాన్-జ్ఞాన
వైరాగ్యయుక్తేనజ్ఞానమత్రశాస్త్రజన్యమాత్మస్వరూపమధ్యాత్మావగాహిజ్ఞానం- వైరాగ్యం విషయేష్వనాసక్తిః-
తాభ్యాంయుక్తేనవిశేషభూతభగవద్భక్తియుక్తేనచ-ఆత్మనామనసా-ప్రకృతేః ప్రకృతికార్యశరీరేంద్రియమనఃప్రా
ణాదిభ్యః-పరంస్వరూపతస్స్వభావతశ్చాత్యంతవిలక్షణం - అతఏవకేవలసత్త్వాది గుణరహితం - ప్రకృతిపరిణామ
గతదేవత్వమనుష్యత్వాద్యాకారరహితం - అతఏవ నిరంతరం ప్రకృతశరీరభిన్నత్వేపిసర్వత్రజ్ఞానైకాకార తయావై
షమ్యరహితం॥శ్లో॥నిర్దోషంహిసమంబ్రహ్మేతి-ప్యుచ్యతే - అణిమానంఅణుతరం-స్వరూపకథనమిదంజ్ఞానస్వరూప
వ్యాప్యవ్యాపలక్షణమిదం-అణుత్వాదేవ అఖండితంఖండనార్హం॥ఇదమదాహ్యత్వాక్లేద్యత్వాదీనా మప్యుపలక్షణంఖం
డనదహనక్లేదనసాధనభూతాహి పరశ్వగ్నిజలాదయః - ఛేద్యందాహ్యంక్లేద్యంప్రాప్య॥ ఛేదనాదీన్నిర్వర్తయంతి-
ఆత్మనస్తునిరతిశయాణుత్వేన సర్వాంశః ప్రవేశయోగ్యతయావ్యాపకత్వాత్ - వ్యాప్యపరశ్వాదిసాపేక్ష్యః ఛేదనాది
భిన్నవినాశ్యతఇత్యర్థః- స్వయంప్రకాశందీపాదివదితిదృష్టాంతో త్రాభిప్రేతః తత్రయథాదీపాదిస్తైజసస్వరూపస్తే
జోధర్మకశ్చ-స్వయంప్రకాశ స్తద్వదయమాత్మావిజ్ఞానస్వరూపోజ్ఞానగుణఃస్వప్రకాశశ్చేతిభావః - ఏవంవిధముదాసీ
నం-నిర్వ్యాపారాత్మానం-ప్రత్యగాత్మానం-హతౌజసంసంసారయిత్రీత్వరూపబలహీనం-ప్రకృతించపశ్యతి॥౧౮॥ వీ॥ఏ
వమాత్మగ్రహణయోగ్యమనస్స్వరూపశిక్షా ఆత్మయాథాత్మ్యశిక్షాచకృతా - అత్రభగవద్భక్తియుక్తాత్మనాపశ్యతీత్య
నేన - నకేవలంప్రకృతిలక్షణతయా ఆత్మస్వరూపచింతనామాత్రేణ ప్రత్యగాత్మ సాక్షాత్కారః- కింతు బ్రహ్మాత్మ

దిభిర్మత్తైః।వీతంయథామనశ్శుద్ధమదుఃఖమసుఖంసమమ్॥౧౬॥ తథాపురుషఆత్మానం కేవలంప్రకృతేఃప
రమ్।నిరంతరంస్వయంజ్యోతిరణిమానమఖండితమ్॥౧౭॥జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేనభక్తియుక్తేనచాత్మనా।
పరిపశ్యత్యుదాసీనంప్రకృతించహతౌజసమ్॥౧౮॥యుజ్యమానయాభక్త్యాభగవత్యఖిలాత్మని। సదృశో
స్తిశివఃపంథాయోగినాంబ్రహ్మసిద్ధయే॥౧౯॥ప్రసంగమజరంపాశమాత్మనఃకవయోవిదుః। సఏవసాధు
షుకృతోమోక్షద్వారమపావృతమ్॥౨౦॥తితిక్షవఃకారుణికాస్సుహృదస్సర్వదేహినామ్। అజాతశత్రవ

కప్రత్యగాత్మానుసంధానేనైవప్రత్యగాత్మసాక్షాత్కారోపి భవతీతిసూచ్యతే - బ్రహ్మాత్మకత్వమేవ తస్యప్రత్యగా
త్మనఃస్వాభావికంస్వరూపం - తత్రవిశేష్యభూతబ్రహ్మణోననుసంధానేవిశేషణభూతప్రత్యగాత్మాను సంధానా
సంభవఏవహి - వ్యక్తిగుణాదీన్వినాజాతిగుణాదయః పృథగుపలభ్యంతేతస్మాత్ప్రకృతివిలక్షణప్రత్యగాత్మచింతనమ
పిబ్రహ్మశరీరతయైవకార్యం ఏవంవిధంచ చింతనమేవపశ్చాద్విశేష్యభూతభగవద్భక్తిరూపాపన్నం ముక్తిసాధనంన
కేవలమిత్యాహ॥నేతి॥అఖిలాత్మనిఅఖిలానాంజీవానామాత్మభూతేభగవతి- యుజ్యమానయాభక్త్యా-సదృశస్తుల్యః-హ
బ్రహ్మసిద్ధయేభావప్రధానోబ్రహ్మశబ్దః-ద్వ్యేకయోరిత్యాదివత్ - బ్రహ్మత్వసిద్ధయఇత్యర్థః-బ్రహ్మత్వంబ్రహ్మ
ప్రకారః-తత్సిద్ధయే - బ్రహ్మవదపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకావిర్భావసిద్ధయఇతియావత్-యోగినాంశివఃఅన్యాన
పేక్షఃపంథాః - ఉపాయః-అన్యోనాస్తిబ్రహ్మాత్మకప్రత్యగాత్మకశరీరకభగవద్భక్తిసదృశో ముక్త్యుపాయఃకశ్చిదన్యో
నాస్తీత్యర్థః- ఏవమభిసంహితఫలస్వధర్మైర్నిరస్తకామాదిదోషవిశుద్ధాంతఃకరణానుసంహితబ్రహ్మాత్మకప్రత్యగా
త్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగపూర్వకభగవద్భక్తిర్మోక్షసాధనమిత్యుక్తం॥౧౯॥ మనశ్శుద్ధ్యాభక్తిరేవాంతరంగసాధన
మిత్యాహ॥ప్రసంగమితి॥అపావృతంనిరావరణం॥వీ॥అథాస్యసర్వస్యనివృత్తిధర్మస్య-రుచిజననేసత్సంగతిరేవప్రథమంకా
రణం-అసత్సంగతిస్సంసృతిహేతురితివదన్-సతాంస్వరూపంచాహ- ప్రసంగమిత్యాదిపంచభిః ॥ ప్రసంగంఅసత్స్వి
తిశేషః-అసత్సుఇంద్రియార్థేషుతత్పరాయణేషు-ప్రసంగంప్రకృష్టాసక్తిం-ఆత్మనోజీవస్య-అజరమశిథిలం- పాశంబం
ధనం-కవయస్సుధియోవిదుః - సఏవప్రసంగఏవసఇత్యనేనాసద్రూపవిషయపరిహారేణ ప్రసంగమాత్రస్యపరామర్శః
సాధుషుకృతఃఅపావృతమవిఘ్నాపహతం- మోక్షద్వారంమోక్షోపాయః॥
సాధుషుకృతఃఅపావృతమవిఘ్నాపహతం-మోక్షద్వారంమోక్షోపాయః॥ సాధవఃశాస్త్రానువర్తినః-సాధుశీలంతదేవభూషణంయేషాం॥వీ॥౨
౦॥సాధూనాంలక్షణమాహచతుర్భిః॥తితిక్షవఇతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తేసాధవఇత్యన్వయః-తితిక్షవః మూర్ఖేష్వపి క్షితివత్సహనశీలాః-కారుణికాః స్వార్థనిరపేక్షపరదుఃఖనిరాచికీర్షవః-అతఏ
వసర్వదేహినాంసుహృదః మిత్రాణిఅతఏవఅజాతాః అవిద్యమానాశ్శత్రవోయేషాంతేశాంతాః - ఇదందమాదీనా
ముప్యుపలక్షణం-శమదమాదిసంపన్నాస్సాధవఃపరకార్యసాధకాః- సాధుశీలంతదేవభూషణం యేషాం తేసాధవఇతిశే
షః-యద్వాసాధవఇతి విధేయవిశేషణం - ఏతేసాధవఇత్యర్థః॥కించ॥౨౧॥వి॥ మయీతి॥మయీశ్వరేకపిలస్యానుప్రవే
శావతారత్వేపిజీవశక్తేరభిభూతత్వాద్భగవచ్ఛక్తేరేవోద్భూతత్వాచ్చమయీతివ్యపదేశః- అనన్యేనావ్యభిచరితేనభా
వేనాంతఃకరణేనాభిప్రాయవిశేషేణవాదృఢాంఅవిచాల్యాంభక్తింకుర్వంతి తేసాధవఇత్యుత్తరత్రాన్వయః-తానేవవి
శినష్టి-మత్కృతేమదర్థంత్యక్తానికర్మాణియైస్తే-పరిత్యక్తమదారాధనవిరోధిప్రవృత్తిధర్మాః తథాత్యక్తమద్భజనవి
రోధిస్వజనబాంధవాః॥౨౨॥మదాశ్రయేతి॥తాపాఃఆధ్యాత్మికాదయః-ఏనాన్నతపంతినవ్యథయంతి-కుతఃమద్గతంచేతో
యేషాంతే॥వి॥అహమేవాశ్రయోవిషయోయాసాంతాభిః-కథాభిర్హృష్టాః - కథాహృష్టత్వమేవప్రపంచయతిశృణ్వం
తికథయంతిచేతిమదాశ్రయకథాశ్రవణకథనాదిభిర్హృష్టాఇత్యర్థః-యద్వా-కథాస్మరణేనహృష్టాః-పునస్తాఏవశృణ్వం
తికథయంతిచ-యద్వా-హృష్టాఇతివ్యస్తంపదం-హృష్టాస్సంతోమదాశ్రయకథాఃశృణ్వంతికథయంతిచేత్యర్థః-మయ్యే
వగతంన్యస్తంచేతోయైస్తే-అతఏవైనానైకాత్మ్యగతచేతసఇతిపాఠాంతరం - ఏకస్యభగవతఏవాత్మత్వంఅన్యేషాం
చేతనానాంతచ్ఛరీరత్వాదేకఏవపరమపురుషఆత్మేతితస్మిన్ గతంచేతః యేషాంతానిత్యర్థః - వివిధాః నానావిధా
స్తాపాఅధ్యాత్మికాదయఃనతపంతినక్లేశయంతి॥౨౩॥తఇతి॥యేతాదృశైర్గుణైర్భూయంతే- తేసాధవఇత్యర్థః॥ వి॥ హేసా
ధ్వితఏతేసర్వైస్సంగైర్విషయసంగైర్వివర్జితావిరహితాస్సాధవః-తేషుసాధుషుఅథేతిప్రార్థ్యే- ప్రథమంతేత్వయా
సంగఃప్రార్థ్యతాః - ప్రార్థనీయఃహియస్మాత్తేసాధవస్సంగదోషహరాః ఇంద్రియార్థప్రసంగ హేతుకానాదిపుణ్యా

శ్యాం తేసాస్సాధవస్సాధుభూషణాః॥౨౧॥మయ్యనన్యేనభావేనభక్తింకుర్వంతియేదృఢామ్। మత్కృతేత్య
క్తకర్మాణస్త్యక్తస్వజనబాంధవాః॥౨౨॥ మదాశ్రయాఃకథామృష్టాశ్శృణ్వంతికథయంతిచ । తపంతి
వివిధాస్తాపానైతాన్మద్గతచేతసః॥౨౩॥తఏతేసాధవస్సాధ్విసర్వసంగవివర్జితాః। సంగస్తేష్వథతేప్రా
ర్థ్యఃసర్వదోషహరాహితే॥౨౪॥సతాంప్రసంగాన్మమవీర్యసంవిదోభవంతిహృత్కర్ణరసాయనాఃక
థాః।తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవర్త్మనిశ్రద్ధారతిర్భక్తిరనుక్రమిష్యతి॥౨౫॥భక్త్యాపుమాన్ జాతవిరాగఐం

పాపరూపదోషహరాః॥౨౪॥సత్సంగస్యభక్త్యంగతాముపపాదయతి॥సతామితి॥వీర్యస్యసమ్యగ్వేదనాయాసుతాః-వీ
ర్యసంవిదః-హృత్కర్ణయోఃరసాయనాఃసుఖదాః-తాసాంజోషణాత్సేవనాత్-అపవర్గఃఅవిద్యానివృత్తిః- వర్త్మన్యయ
స్మిన్ శ్రీహరౌప్రథమంశ్రద్ధా-తతోరతిః-తతోభక్తిః - అనుక్రమిష్యతిక్రమేణభవిష్యతీత్యర్థః॥ వీ॥ కథంసతాంప్రసం
గాన్నివృత్తిధర్మాభిరుచిరుత్పద్యతఇత్యత్రాహ - సతాంసాధూనాంప్రసంగాత్- మమవీర్యసంవిదఃవీర్యాణిసంవేద
యంతీతివీర్యసంవిదః-ణిజర్థగర్భమిదంయద్వా-భావేక్విప్-వీర్యాణాంసంవిత్సంవేదనం- యాసుతాఃకథాః-యద్వా-
వీర్యేణనిత్యాసంకుచితజ్ఞానగుణేన-సంవేత్తిసర్వంస్వరూపతస్స్వభావతశ్చసాక్షాత్కరోతీతితథాతస్యసర్వజ్ఞస్యమమే
త్యర్థః-కథాఃహృత్కర్ణయోఃరసాయనాః-అమృతవద్రుచికరాః-భవంతిప్రవర్తంతే-తజ్జోషణాత్ తాసాంకథానాం
జోషణాత్సేవనాత్-ఆశుఅపవర్గవర్త్మనిఅపవర్గస్యమోక్షస్యవర్త్మనిద్వారభూతేగురూపసదనేశ్రద్ధాత్వరాభవ
తి-ఉత్పద్యతే-తత్సన్నిధౌభగవత్కథాశ్రవణేసతి-తత్ర ॥ శ్రు ॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకఃక్షీయతఏవమేవాముత్రపు
ణ్యచితోలోకఃక్షీయతే॥శ్రు॥నాస్త్యకృతఃకృతేన॥శ్రు॥తద్విజ్ఞానార్థంసద్గురుమేవాభిగచ్ఛేత్ ॥ శ్లో ॥ ఆబ్రహ్మభువనా
ల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జున। మాముపేత్యతుకౌంతేయపునర్జన్మనవిద్యతఇతి॥స్వర్గాదీనాంసుఖానాంసాతిశయత్వంక్ష
యిష్ణుత్వం(బ్రహ్మోపాసనస్యానంతస్థిరఫలకత్వం-కేవలకర్మణామనంతత్వాద్దుష్కరత్వాత్పరిమితఫలత్వాచ్చతుచ్ఛ
త్వంనివృత్తిధర్మాణాంతద్విపరీతత్వంచశ్రుతవతఃజ్ఞాతవిరాగస్యపుంసః- తాదృశనివృత్తిధర్మోపదేష్ట్రుసదాచార్యో
పసత్తిత్వరాజాయతఇత్యర్థః-పశ్చాద్రతిఃకర్మయోగజ్ఞానయోగశమదమాద్యనుష్ఠానాభిరతిర్జాయతే-తతోభక్తిః-భగ
వద్భక్తిరిత్యేవమేతేసర్వేనుక్రమిష్యతిక్రమేణజాయతఇత్యర్థః - ప్రత్యేకాభిప్రాయేణానుక్రమిష్యతీత్యేకవచననిర్దే
శః॥ ౨౫ ॥ తతఃకిమతఆహ॥భక్త్యేతి ॥ మమరచనాస్సృష్ట్యాదిలీలా-తస్యాఃఅనుచింతయాభక్తిఃతయా-ఇంద్రియాత్ ఇం
ద్రియోద్భవాత్సుఖాత్-జాతవిరాగస్సన్-దృష్టశ్రుతాత్ - ఐహికాముష్మికాత్ - తతోయత్తఉద్యుక్తస్సన్-చిత్తస్యగ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హణేయతిష్యత ఋజుభిర్భక్తిప్రధానత్వాదనాయాసైః॥ వీ॥ సత్సంగతిప్రభృతిప్రణాశ్యాభగవతిప్రీతిరూపాపన్నభక్త్యోత్పన్నాయాం-తత్రైవచిత్తంసావధానేననియమేతేత్యాహ॥ భక్త్యేతి॥ మమరచనానాంసృష్ట్యాదివ్యాపారాణాం-చింతాయస్యాంతయాభక్త్యా - అనేనబ్రహ్మస్వరూపవత్తద్గుణానామప్యుపాస్యత్వముక్తం దృష్టశ్రుతాత్ ఐహికాముష్మికాత్-వృష్ట్యన్నపశుపుత్రస్వర్గాదిరూపాత్ఫలాత్తస్మిన్నిత్యర్థః-జాతఉత్పన్నోవిరాగోయస్యసః- పుమాన్ యోగయుక్తః-అనభిసంహితఫలకర్మయోగజ్ఞానయోగాభ్యాంయుక్తస్సన్- ఋషిభిః చిత్తైకరూప్యసంపాదకైః యోగస్యభగవద్భక్తియోగస్య-మార్గైః సాధనైః-వివేకవిమోకాభ్యాసాదిభిశ్చిత్తస్యగ్రహణేనియమనే - యత్తః ప్రసూదరహితః-యతిష్యతేయత్నంకుర్యాదిత్యర్థః॥౨౬॥ ఆసేవయేతి॥ తదేవంప్రకృతేర్గుణానాం- అసేవయాజ్ఞానాదిభిర్భక్త్యాచాయంజీవః-ఇహైవదేహే-మామేవావరుంధేప్రాప్నోతి॥ వీ॥ యోగమార్గేనవదర్శయన్ అనయైవభక్త్యాపుమాన్ మాంప్రాప్నోతీత్యాహ-ప్రకృతేర్గుణానాంసత్త్వాదిగుణపరిణామరూపాణాం-అవహితాప్రతిషిద్ధనిషిద్ధానాం - కలంజగృంజనచండాలపతితాదిసంబంధకుశోచ్ఛిష్టాద్యుపహతరూపజాత్యాశ్రయనిమిత్తదుష్టానామన్నాదీనాం- అసేవయా-అనేనవివేకఉక్తః వైరాగ్యేణవిజృంభితంయజ్జ్ఞానం- తేనవైరాగ్యంకామానభిష్వంగః శమదమాదిరితియావత్- జ్ఞానశబ్దేనప్రకృతివిలక్షణాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగః-శుభాశ్రయసంశీలనరూపజ్ఞానంచవివక్షితం - అనేనాభ్యాసఉక్తః అయోగేనఅనభిసంహితఫలకర్మయోగేన-అనేనక్రియోక్తాచకారేణకల్యాణానవసాదానుద్ధర్షావివక్షితాః తత్ర- సత్యార్జవదయాదానాహింసానభిధ్యాః-కల్యాణాని-అనభిధ్యాపదకృతదోషాచింతనం- పుత్రవిపత్త్యాదిస్మరణజనితఖేదాభావోనవసాదః-అనుద్ధర్షః పుత్రజన్మాదినిమిత్తాతిసంతోషః- ఏతైః ప్రకృతిగుణసేవాదిభిః - మయ్యర్పితయాసమర్పితయా-ఐశ్వర్యకైవల్యాదిప్రయోజనవిధురయేత్యర్థః - భక్త్యాఇహతద్దేహావసానేప్రత్యచోజీవస్య - ఆత్మానమంతరాత్మానం-మామవరుంధేప్రాప్నోతి-యద్వా-ప్రత్యగాత్మశరీరిణంమామిత్యర్థః-అథవా-ప్రత్యగ్జీవః - ఆత్మానంమాంఅవ

ద్రియా దృష్టశ్రుతాన్మద్రచనానుచింతయా । చిత్తస్యయత్తో గ్రహణేయోగయుక్తో యతిష్యతేఋజుభిర్యోగమార్గైః॥౨౬॥ ఆసేవయాయంప్రకృతేర్గుణానాంజ్ఞానేనవైరాగ్యవిజృంభితేన। యోగేనమయ్యర్పితయాచభక్త్యామాంప్రత్యగాత్మానమిహావరుంధే॥౨౭॥ దేవహూతిః ॥ కాచిత్త్వయ్యుచితాభక్తిః కీ

రుంధఇత్యర్థః - అత్రగుణాసేవాదిభిర్భక్త్యేతినసమోపాయసముచ్చయః - కింత్వసేవాభిరనుగృహీతయాభక్త్యేతి భక్తేరేవసాక్షాత్సాధనత్వమితరేషాంతదనుగ్రాహకత్వేనైవ - పరంపరయాసాధనత్వమిత్యభిప్రాయేణ గుణాసేవాదిభిర్భక్త్యేత్యుక్తం - ఇహావరుంధఇత్యనేన - ఇహజీవద్దశాయామేవముక్తింలభత ఇతిజీవన్ముక్తిరియముచ్యత ఇతివ్యాఖ్యానంనాదర్తవ్యం-జీవన్ముక్తేరప్రామాణికత్వాత్ ॥ తథాహ్యాపస్తంబేనజీవన్ముక్తిర్నిరస్తా-వేదానిమంలోకమముంచపరిత్యజ్యాత్మానమన్విచ్ఛేత్ బుద్ధేః క్షేమప్రాపణంతచ్ఛాస్త్రైర్విప్రతిషిద్ధం బుద్ధేశ్చేత్ క్షేమప్రాపణమిహైవన దుఃఖముపలభేతపతేనాపరంవ్యాఖ్యాతమితి-కాచేయంజీవన్ముక్తిః - సశరీరస్యైవమోక్షఇతిచేత్ మాతామేవంధ్యేతివదసంగతార్థమిదం-యతస్సశరీరత్వంబంధః-అశరీరత్వమేవమోక్షఇతి॥ శ్రు॥ నహవైసశరీరస్యసతః ప్రియాప్రియయోరపహతిరస్తి - అశరీరంవావసంతంనప్రియాప్రియేస్పృశత ఇత్యాదిశ్రుతిభిః-తేనైవోపపాదితత్వాదితిదిక్ - విస్తరస్తు భాష్యాదిష్వనుసంధేయః॥ శ్రు॥ అథమర్త్యోమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుత ఇతిశ్రుతిర్జీవన్ముక్తిమభిదధాతీతిచేన్న-అత్రఉపాసనదశాయామపిబ్రహ్మాశ్నుతేఅనుభవతీతిశ్రుత్యర్థవర్ణనాత్- అన్యథాదేహపాతావవిలంబపరాయాస్తస్యతావదేవచిరంయావన్నవిమోక్ష్యేథసంపత్స్యఇతిశ్రుతేర్విరోధాపత్తేః-తస్మాద్యథోక్తఏవార్థః॥౨౭॥ కాచిదితి॥ కాచిదితికాస్విదిత్యర్థః- ఉచితాయోగ్యా-తతాపిమమస్త్రియాః - కీదృశీగోచరాయోగ్యా-నిర్వాణంమోక్షాత్మకం - తవపదంస్వరూపం-అన్వశ్నవై-అనంతరమేవసర్వాత్మనాప్రాప్స్యామి - అంజసాత్వితిపాఠేఅహంత్వితిసంబంధః॥ వీ॥ ఏవంవివేకాదిభిర్జ్ఞానయోగేనచానుగృహీతభగవద్భక్తియోగస్యైవముక్త్యుపాయత్వం- సంగ్రహేణాశ్రుత్య - పునస్తద్విస్తరబుభుత్సయా-పృచ్ఛతిదేవహూతిః- యద్వా - జ్ఞానయోగప్రతిపాదనసాధుస్వరూపప్రతిపాదనప్రసంగాత్సంగ్రహేణోక్తభగవద్భక్తియోగస్యప్రాధాన్యేనతత్స్వరూపతదంగస్వరూపవిస్తరబుభుత్సయాపృచ్ఛతీతిత్రిభిః ॥ ఉచితాముక్తింసాధయితుంయోగ్యా - త్వయిభక్తిః కాచేతిభక్తిస్వరూపప్రశ్నః-కాచిత్ కాస్విదిత్యపిపాఠాంతరం - తథాప్యయమేవార్థః కీదృశీతిమమగోచరాయోగ్యా-అనేనభక్తేరధికారానుసారేణసంభావితావాంతరభేదశ్చపృష్టః-య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాభక్త్యా-అహం తాపత్రయాతురా - తే తవ నిర్వాణం నిరతిశయసుఖం పదం-అంజసా సుఖేన - అన్వశ్నవై అనుప్రాప్నవాని- అత్రాహమిత్యుపాసకప్రశ్నః - తే పదమితి ప్రాప్యప్రశ్నః - నిర్వాణమితి ప్రాప్తిఫలప్రశ్నః-అంజసేతి విఘ్నానుపహతత్వప్రతీత్యా విరోధివర్గః పృష్టః॥౨౮॥వ్యీ॥య ఇత్యాది॥ నిర్వాణాత్మన్ నిరతిశయానందరూప-భగవద్బాణః లక్ష్యరూపే భగవతి బాణరూపేణ ప్రయుక్తో యో యోగః. త్వయా ఉదితః ఉక్తః సకీదృశః కింప్రకారః - తస్యాంగాని కతి కతి సంఖ్యాకాని-యతః యేభ్యోంగేభ్యః తత్త్వస్య పరమాత్మతత్త్వస్యావబోధనం అవబుధ్యతే నైత్యవబోధనం సాక్షాత్కారసాధనముపాసనం-నిర్వర్త్యత ఇత్యర్థః-కీదృశ ఇతి ప్రకారప్రశ్నః-కతి చాంగానీత్యంగగణనాప్రశ్నః-ఏవమర్థపంచకం ప్రష్టం భవతి-తదేతదుపాయోపేయోపేత్రు విరోధిఫలస్వరూపం దుర్జ్ఞేయం హే హరే - ఏషా అత ఏవ మందధీరహం భవదనుగ్రహాత్ సుఖం బుధ్యేయ జానీయాం-తథా మే మహ్యం-జానీహి జ్ఞాపయ॥ శ్రీ॥య ఇతి॥భగవద్బాణః - భగవద్బాణభూతో యో యోగః భగవంతం లక్షీకరోతీత్యర్థః యతః యస్మాద్యోగాత్॥౨౯॥ తదితి॥ విజానీహి సశేషేణ జ్ఞాపయ సుఖం అనాయాసేన॥౩౦॥విదిత్వేతి॥ఇదం మాతురర్థం ప్రయోజనం విదిత్వా- జాతస్నేహత్వే హేతుః యత్ర యస్యాం - తన్వా దేహేన-అభిజాతః ఆవిర్భూతః- తత్త్వామ్నాయం తే అనుక్రమిష్యం తే యస్మిన్ కింతత్ - యత్సాంఖ్యం ప్రవదంతి- తత్ప్రావోచత్ -అవదత్ -భక్తివితానం చ యోగం చ॥ వ్యీ॥ ఏవమాపృష్టః కపిలః భగవద్భక్తియోగమవతారయామాసేత్యాహ॥మైత్రేయః॥విదిత్వేతి॥కపిలో మాతుర్దేవహూత్యాః- అర్థం భక్తియోగాదిరూపార్థసంబంధి శుశ్రూషితం స్వరూపం విదిత్వా-జాతస్నేహః- మాతర్యుత్పన్నస్నేహః తత్ర హేతుః యత్ర యస్యాం-తన్వా దేహేన జాతః- తత్త్వామ్నాయం తత్వశాస్త్రం సాంఖ్యం తత్త్వసంఖ్యానేనాత్మస్వరూపప్రకాశకం-యద్వదంతి- తద్భక్తివితానయోగం భక్తివిస్తరరూపం యోగం ప్రావోచత్-జ్ఞానయోగస్య భక్తియోగాంగత్వాదేకీకృత్యోక్తం॥ ౩౧॥ కాచిత్త్వయ్యుచితా భక్తిరితి

దృశీ మమ గోచరా। యయా పదం తే నిర్వాణమంజసాన్వశ్నవా అహం॥ యో యోగో భగవద్బాణో నిర్వాణాత్మంస్త్వయోదితః। కీదృశః కతి వాంగాని యతస్తత్త్వావబోధనమ్॥౨౯॥ తదేతన్మే విజానీహి యథాహం మందధీర్హరే। సుఖం బుధ్యేయ దుర్బోధం యోషా భవదనుగ్రహాత్॥౩౦॥ శ్రీమైత్రేయః॥ విదిత్వార్థం కపిలో మాతురిత్థం జాతస్నేహో యత్ర తన్వాభిజాతః । తత్త్వామ్నాయం యత్ప్రవదంతి సాంఖ్యం ప్రోవాచ వై భక్తివితానయోగం॥౩౧॥శ్రీభగవాన్॥ దేవానాం గుణలింగానామానుశ్రవికకర్మణాం। సత్వ ఏవైకమనసో వృత్తిస్స్వాభావికీ తు యా॥౩౨॥అనిమిత్తా భగవతి భక్తిస్సిద్ధేర్గరీయసీ। జరయత్యాశు యా

పృష్టస్తాముత్తమాం భక్తిం లక్షయతి ద్వాభ్యాం॥ దేవానామితి॥గుణాః విషయాః లింగ్యంతే జ్ఞాయంతే యైస్తేషాం - దేవానాం-ద్యోతనాత్మకానామింద్రియాణాం-తదధిష్ఠాతృణాం వా సత్త్వే సత్త్వమూర్తౌ హరావేవ యా వృత్తిః. సా భక్తిః సిద్ధేర్ముక్తేరతి-గరీయసీత్యుత్తరేణాన్వయః॥వ్యీ॥తత్ర భగవాన్ కపిలః-సవిస్తరం సాంగం ముక్త్యుపాయభక్తియోగమష్టావింశాధ్యాయేన ప్రతిపిపాదయిషుస్తదంగభూతాత్మయోగవిషయభూత ప్రత్యగాత్మస్వరూపం సవిస్తరం సప్తవింశాధ్యాయేన శోధయిష్యన్-భజనీయస్య పరబ్రహ్మణో మాహాత్మ్యసూచనాయ- జగత్సృష్ట్యాదిలీలాః షడ్వింశేన కథయిష్యన్ తావద్భక్తియోగం-సంగ్రహేణ తత్స్వరూపకథనపూర్వకం ప్రశంసతి - దేవానామితి-గుణలింగానాం గుణాశ్శబ్దాదివిషయాః - తేషాం లింగానాం జ్ఞాపకానాం - దేవానాం దేవాధిష్ఠితానాం - స్వస్వదేవాధిష్ఠితానాం జ్ఞానేంద్రియాణామిత్యర్థః-తథా-ఆనుశ్రవికకర్మణాం అనుస్మృత్యావిచ్ఛిన్నపాఠపరంపరాశ్రూయత ఇత్యనుశ్రవో వేదః - తద్విహితమానుశ్రవికం-ఆనుశ్రవికం కర్మ యేషాం శాస్త్రసిద్ధవ్యాపారానుష్ఠానపరాణాం కర్మేంద్రియాణామిత్యర్థః- తేషాముభయవిధేంద్రియాణామేకాగ్రస్య మనసశ్చ సత్త్వే శుద్ధసత్త్వమయే భగవద్విగ్రహే - యా స్వాభావికీ అనిమిత్తా-ఫలాభిసంధిరహితేతి యావత్- వృత్తిః సా అనిమిత్తా భాగవతీ భగవత్సంబంధినీ భక్తిరిత్యర్థః ఉభయవిధేంద్రియాణాం మనసశ్చ సత్త్వే వృత్తిర్నామశ్రవణకీర్తనస్మరణాదిః॥౩౨॥అనిమిత్తేతి॥ కథంభూతా భక్తిః-అనిమిత్తా నిష్కామా-స్వాభావికీ అయత్నసిద్ధా- తేషామేవంవిధవృత్తౌ హేతుమాహ-గురోరుచ్చారణమనుశ్రూయత ఇత్యనుశ్రవో వేదః - తద్విహితమనుశ్రవికం - తదేవ కర్మ యేషాం అత ఏవ ఏకమేకరూపం - అవికృతం మనో యస్య పుంసశ్శుద్ధసత్త్వస్యేత్యర్థః- ముక్తిశ్చ ప్రాసంగికీ భవత్యేవేత్యాహ-యా భక్తిః- కోశం లింగశరీరం - జరయతి క్షపయతి - స్వప్రయత్నం వినైవ సిద్ధాదృష్టాంతః-నిగీర్ణం భుక్తమన్నం-అనలో జాఠరో యథా జరయతీతి ॥ వ్యీ ॥ అథ భక్తిం ప్రశంసతి - సిద్ధేః ఐశ్వర్యకైవల్యాదిసిద్ధేః-గరీయసీ శ్రే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ఠా-నిరతిశయానందరూపభగవదనుభవఫలసాధనత్వాదితిభావః సిద్ధేర్గరీయసీత్యస్త్వమేవాహ-యాభాగవతీభక్తిః-కోశం
అనాదిపుణ్యాపుణ్యరూపకర్మవాసనాకోశం-జరయతిజీర్ణంకరోతి నాశయతీతియావత్-తత్రదృష్టాంతః నిగీర్ణంభుక్తమ
న్నపానాది-అనలోజాఠరోగ్నిర్యథేతి॥౩౩॥ భక్తేర్గరిష్ఠత్వమేవోపపాదయతి పంచభిః॥ నైకాత్మతామితి॥ ఏకాత్మతాం సాయుజ్యం మో
క్షం-మదర్థమీహాః క్రియా యేషాం-ప్రసజ్యాసక్తింకృత్వా-పౌరుషాణివీర్యాణి॥ పు॥ పునఃభక్తిమేవప్రస్తోతుం నిరతిశయానం
దభగవదనుభవరూపభక్తియోగనిష్ఠాస్తత్సాధర్మ్యరూపముక్తిమపి నేచ్ఛంతీత్యాహ-కేచిన్మత్పాదయోస్సేవాయామ
భిరతాః ఆసక్తాః మయ్యేవ ఈహాస్సర్వేంద్రియచేష్టాః యేషాం భాగవతాః అన్యోన్యతః పరస్పరం-యామపౌరుషాణి కల్యా
ణగుణప్రకాశకాని చేష్టితాని-ప్రసజ్యప్రస్తుత్య-సభాజయంతః సమ్యగనుమోదయంతః- పౌరుషప్రసంగజనితానందసం
ప్లుతాస్సంతః-మమ-ఏకాత్మతాం-ఏకస్వభావతాం-మత్సమానగుణకతాం-నస్పృహయంతి నేచ్ఛంతి॥౩౪॥ పశ్యంతీతి॥
ప్రసన్నానివక్త్రాణి అరుణానిలోచనాని యేషాం తైః మద్రూపైః-సాకం సహ నిత్యం పరమేశ్వరానుభవసుఖం- భక్తావధి
కమితిభావః॥ పు॥ సంతః-మే-రుచిరాణిసుందరాణి ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనాని-యేషు తాని దివ్యాన్యమానుషాణి-వర
ప్రదాన్యభిమతార్థప్రదాని-రూపాణి దివ్యమంగళశరీరాణి- పశ్యంతి మూర్తైస్సాకం సహ వాస్పృహణీయాం వాచం మదు
క్తింవదంతి-పరస్పరంకథయంతి॥౩౫॥ ఆత్మానందస్త్వవశ్యంభవతీత్యాహ॥ తైరితి॥ దర్శనీయాః మనోజ్ఞాః మనోహరాః అవ
యవాః ముఖనేత్రాదయో యేషు తైః హృతః-ఆత్మాచిత్తం యేషాం-హృతాః ఆకృష్టాః ప్రాణాః ఇంద్రియాణిచ యేషాం
తాన్-భజతః-అనిచ్ఛతః ఇచ్ఛాహీనానపి-అణ్వీంగతిం ముక్తిం ప్రయుంక్తే-ప్రాపయతి- కైస్సాధనైః-హృతాత్మనః ఉదా
రైర్విలాసాదిభిః-తత్రవిలాసోలీలా-వామంమనోహరం-సూక్తంమధురభాషణం॥ పు॥ యద్యపిముక్తిస్తైర్నప్రార్థ్యతే-త
థాపితేషామవశ్యంమద్భక్త్యాముక్తిర్భవతీత్యాహ-తైరిత్యాదిద్వాభ్యాం-దర్శనీయాః అవయవాః యేషు తైః - విలాసా

> శంనిగీర్ణమనలో యథా॥౩౩॥ నైకాత్మతాం మే స్పృహయంతి కేచిన్మత్పాదసేవాభిరతా మదీహాః। యో
> న్యోన్యతో భాగవతాః ప్రసజ్య సభాజయంతో మమ పౌరుషాణి॥౩౪॥ పశ్యంతి మే రుచిరాణ్యేవ సంతః ప్రస
> న్నవక్త్రారుణలోచనాని। రూపాణి దివ్యాని వరప్రదాని సాకం వాచం స్పృహణీయాం వదంతి॥౩౫॥ తైర్ద
> ర్శనీయావయవైరుదారవిలాసహాసేక్షితవామసూక్తైః। హృతాత్మనో హృతప్రాణాంశ్చ భక్తిరనిచ్ఛ
> తో గతిమణ్వీం ప్రయుంక్తే॥ ౩౬ ॥ అథో విభూతిం మమ మాయయావినామైశ్వర్యమష్టాంగమనుప్రవృ
> త్తాం। శ్రియం చ యే వస్పృహయంతి భద్రాం పరస్య మే తేశ్నువతేను లోకే॥౩౭॥ నకర్హిచిన్మత్పరాశ్శాంత

లీలాః మందహాసయుక్తవీక్షణమవలోకనం-వామసూక్తం మధురభాషణం- ఉదారాణివిలాసాదీని యేషు తైర్మద్రూపైః
హృతః ఆత్మా మనో యేషాం-హృతాః ప్రాణాః జ్ఞానేంద్రియాణి యేషాం తాన్ అనిచ్ఛతః ముక్తిమప్రార్థయమానానపి-
భక్తిః మద్భక్తిః-అణ్వీం సూక్ష్మాం ఏకపదీమిత్యర్థః-గతిమర్చిరాదికాం గతిం ప్రతి-అర్చిరాదిగతేర్బహుభిరక్షుణ్ణత్వాదణ్వీమి
త్యుక్తం-ప్రయుంక్తే ప్రారబ్ధావసానే ప్రవర్తయతి గమయతీతియావత్॥౩౬॥ విభూత్యాదికంచతత్రాధికమిత్యాహ॥ అథో
ఇతి॥ అథో అవిద్యానివృత్త్యనంతరం- విభూతిం సత్యలోకాదిగతాం భోగసంపత్తిం అణిమాద్యష్టాంగమైశ్వర్యం- అనుప్ర
వృత్తాం భక్తిమనుస్వతఏవప్రాప్తాం భాగవతీం చ శ్రియం- వైకుంఠస్థాం సంపత్తిమద్యాపి నస్పృహయంతీత్యర్థః-తథాపిలో
కే వైకుంఠలోకే అశ్నువతే ప్రాప్నువంత్యేవ॥ పు॥ అథో అర్చిరాదిగత్యాగమనారంభానంతరం - మమమాయయావిస్పృ
ష్టాం విశేషేణ సృష్టాం-విభూతిం ఆబ్రహ్మలోకపర్యంతవిభూతిం-తథా అనుప్రవృత్తం భక్తిమనుసృత్య ప్రవృత్తం- అష్టాం
గమణిమాద్యష్టప్రకారమైశ్వర్యం భాగవతీం శ్రియం ముక్తిం- నస్పృహయంతి తథా మాయావిభూత్యాదీనిత్యర్థః కైముత్య
న్యాయద్యోతనార్థం వా భాగవతీం శ్రియమపి నస్పృహయంతి కిం మాయావిభూత్యాదీన్నస్పృహయంతీతి వక్తవ్యమితి
అథవా బ్రహ్మాండాంతర్భూతభగవల్లోకస్థశ్రియమపి నేచ్ఛంతి కింతు తే పరస్య ప్రకృతిపురుషవిలక్షణస్య మే మల్లోకే నిత్యవి
భూతౌ అశ్నువతే ప్రాప్నువంతి క్షయిష్ణూన్ సాతిశయసుఖాన్ లోకాన్న ప్రాప్నువంతి కింతు నిత్యనిరతిశయసుఖం మల్లోకం
ప్రాప్నువంతీత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ నన్వేవం తర్హి లోకత్వావిశేషాత్ స్వర్గాదివద్భోక్తృభోగ్యానాం కదాచిద్వినాశ
స్స్యాదిత్యత్రాహ॥ నేతి ॥ హే శాంతరూపే-యద్వా శాంతం శుద్ధసత్త్వం-తద్రూపే శ్రీవైకుంఠే - మత్పరాః కదాచిద
పి న నంక్ష్యంతి-భోగహీనా న భవంతి-అనిమిషో మే హేతిః- మదీయ కాలం చక్రం చ-నోలేఢి తాన్న గ్రసతి-తత్ర హేతుః మే
షామితి సుత ఇవ స్నేహవిషయః సఖేవ విశ్వాసాస్పదం - గురురివ హితోపదేష్టా-సుహృదివ హితకారీ - ఇష్టం దైవమివ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పూజ్యాః-ఏవంస్వభావేన యే మాం భజంతి తాన్మదీయం కాలచక్రం న గ్రసతీత్యర్థః॥వీ॥ననులోకత్వావిశేషాత్స్వర్గాదివ
ద్భోక్తృభోగ్యభోగోపకరణాదీనాం నాశస్స్యాదత్రాహ॥ నేతి॥ హే శాంతరూపే యద్వా శాంతరూపే శుద్ధసత్త్వ
మయాత్మకే మల్లోకే మత్పరాః కర్హిచిత్కదాచిదపి న నంక్ష్యంతి న మదనుభవహీనా భవంతి - మే మదీయమనిమి
షో హేతిః కాలచక్రం - నో లేఢి న గ్రసతి - తత్ర హేతుః - యేషామితి-యేషాం నిరతిశయప్రీతివిషయః అంతరాత్మా
హం సుత ఇవ స్నేహవిషయః-సఖేవ విశ్వాసాస్పదం-గురురివ హితోపదేష్టా-సుహృదివ హితకారీ- ఇష్టం దైవమివ పూజ్యః
ఏవం సర్వభావేనోపాసీనాన్ అహరహరనుష్ఠీయమానవర్ణాశ్రమధర్మానుగృహీత మదుపాసనారూపమత్సేవాగాఢ
సంప్రీతోహం-మమయాథాత్మ్యానుభవరూపానందం ప్రాపయ్య పునరావర్తయామీతి భగవతోభిప్రాయః॥ తథాచ
భగవతా స్వయమేవోక్తం॥శ్లో॥మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్। నాప్నువంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పర
మాంగతాః॥ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోర్జున। మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యత ఇతి చ॥శ్రు॥ తరతిస
ఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభిసంపద్యతే న చ పునరావర్తత ఇత్యాదికా॥ ఏతేన యది పరపురుషా
యత్తం ముక్తైశ్వర్యం-తర్హి తస్య స్వతంత్రత్వేన తత్సంకల్పాన్ముక్తస్య పునరావృత్తిసంభావనాశంకాపరాస్తా - న హి
పరమపురుషస్సత్యసంకల్పః అత్యర్థం ప్రియం జ్ఞానినం లబ్ధ్వా-కదాచిదావర్తయిష్యతి-య ఏవమాహ॥శ్లో॥ ప్రియో హి జ్ఞాని
నోత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః। ఉదారాస్సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతం॥ఆస్థితస్స హి యుక్తాత్మా మామేవాను
త్తమాం గతిమ్। బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే। వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభ ఇతి॥౩౭॥
ఏవంభూతానాంతు ముక్తిం ఏకాంతభక్తిభ్యో దదామీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ఇమమితి॥ఉభయాయినం లోకద్వయయాయినం-
ఆత్మానం సోపాధికం పరమాత్మానమను-యే పుత్రమిత్రకళత్రాదయః యే చ పశ్వాదయః-రాయః ధనాని చ॥ వీ ॥ నన్వపహ
తపాప్మత్వాదేస్సత్యసంకల్పత్వపర్యంతస్య గుణగణస్య ప్రత్యగాత్మనః - స్వాభావికస్యైవావిర్భావః అతో న ముక్తై

రూపే నంక్ష్యంతి నో మేనిమిషో లేఢి హేతిః। యేషామహం ప్రియ ఆత్మా సుతశ్చ సఖా గురుస్సుహృదో దైవ
మిష్టమ్॥౩౮॥ఇమం లోకం తథైవాముమాత్మానముభయాయినమ్ । ఆత్మానమను యే చేహ యే రాయః ప
శవో గృహాః॥౩౯॥విసృజ్య సర్వానన్యాంశ్చ మామేవం విశ్వతోముఖమ్ - భజంత్యనన్యయా భక్త్యా తాన్మృ
త్యోరతిపారయే॥౪౦॥నాన్యత్ర మద్భగవతః ప్రధానపురుషేశ్వరాత్।ఆత్మనస్సర్వభూతానాం భయం

శ్వర్యం పరమపురుషాయత్తమితి చేదుచ్యతే-తస్య తథావిధత్వమేవ పరమపురుషాయత్తత్వం తస్య నిత్యస్థితిశ్చ తదాయత్తా
పరమపురుషస్యైతన్నిత్యతాయా నిత్యేష్టత్వాన్నిత్యతయావర్తత ఇతి న కశ్చిద్విరోధః-ఏవమేవ పరమపురుషభోగోపకర
ణస్య చ నిత్యతయా శాస్త్రావగతస్య పరమపురుషస్య నిత్యేష్టత్వాదేవ తథావస్థానమస్తీతి శాస్త్రాదిదమవగమ్యతే- ఏతత్స
ర్వమభిప్రేత్యాహ॥ఇమమిత్యాది ద్వాభ్యాం ॥ ఇమం లోకమముం లోకం పరలోకం చ విసృజ్య-ఉభావపి లోకౌ హేయావి
తి నిశ్చిత్యేత్యర్థః-ఉభౌ లోకౌ యాత్యనేనేతి ఉభయాయి తమాత్మానం ఉభయలౌకికధర్మసాధనం దేహమిత్యర్థః- విసృ
జ్య తస్మిన్ దేహే ఆత్మాభిమానం పరిత్యజ్యేత్యర్థః-తథా ఆత్మానం దేహమను యే అనుబంధినో యే పుత్రకళత్రాదయః- యే
చ రాయః ధనాని-పశవో గృహాశ్చ- తానన్యాంశ్చ పరిగ్రహాదీన్విసృజ్య - తేషు మమతామపోహ్యేత్యర్థః-విశ్వతోముఖం స
ర్వజ్ఞం మాం-ఏవం సుతసఖగురుత్వాదిభావేన-అనన్యయా విషయాంతరవితృష్ణయా భక్త్యా-భజంతి ఆరాధయంతి- తాన్
మృత్యోస్సంసారాత్-అతిపారయే అత్యంతం పారం నయామి-పునర్న సంసారయామి-ఏతన్మమ నిత్యేష్టమితి భావః॥ ౩౯ ॥
విసృజ్యేతి॥అన్యాంశ్చ పరిగ్రహాన్- మృత్యోస్సంసారాత్-అతిపారయే అతితారయామి॥౪౦॥అభక్తానాంతు న కథంచిదపి
మోక్ష ఇత్యాహ॥నేతి మద్భగవతోన్యత్ర-భగవతో మత్తో వినా- సర్వభూతానాం ఆత్మనః భగవదాదివిశేషణత్రయేణ సా
మర్థ్యం నిరపేక్షత్వం హితకారత్వం చోక్తం॥వీ॥అనన్యయేత్యనేన సూచితం దేవతాంతరభక్తైరముక్తిసాధనత్వం వక్తుం
దేవాంతరాణాం క్షేత్రజ్ఞత్వాత్ తత్కర్మనశ్యత్వాన్నిర్దేశానువర్తిత్వాచ్చ న తద్భజనాన్ముక్తిరిత్యాహ॥ నాన్యత్రేతి॥సర్వ
భూతానాం సర్వజీవానాం ఆత్మనః ధారకస్య-అనేన సర్వభూతానాం ధార్యత్వేన శరీరత్వముక్తం- ప్రధానపురుషయోః
సర్వావస్థచేతనాచేతనయోః ఈశ్వరాత్ అంతః ప్రవిశ్య॥ నియంతః అనేన కర్మాయత్తసర్వావస్థావస్థితప్రధానపురుష
యోర్నియామ్యత్వముక్తం-మద్భగవతః అహం చాసౌ భగవాంశ్చేతి తస్మాత్- పూర్ణషాడ్గుణ్యాన్మత్త ఇత్యర్థః-అనేన స్వ
స్యైవ ముక్తిప్రదత్వమితరేషాం- దుర్భగత్వేనానుతారకత్వం చ సూచితం - అన్యత్ర అన్యస్మిన్ సేవ్యమానే ఇతి శేషః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీవ్రాదుస్సహంభయంగర్భజన్మజరామరణాదిసాంసారికభయంననివర్తతే॥౪౧॥ఐశ్వర్యంస్ఫుటయతి॥మదితి॥ శ్రుతిశ్చ॥
భీషాస్మాద్వాతఃపవతే-భీషోదేతిసూర్యః-భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ-మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి॥వీ ॥ప్రధానపురుషేశ్వరా
దిత్యనేనసూచితమితరేషామాబ్రహ్మపర్యంతక్షేత్రజ్ఞానాం-స్వనియామ్యత్వమాహ- మద్భయాదితిసార్ధేన - వాయు
సూర్యాదయః-మన్నిర్దిష్టస్వస్వవ్యాపారాకరణే-మత్సంజాతమహాభయనిమిత్తదండనముద్భావయంతః- స్వకీయవ్యా
పారేషు-జాగరూకాస్తిష్ఠంతీత్యర్థః-అత్ర॥శ్రు॥భీషాస్మాద్వాతఇత్యాదిశ్రుత్యర్థఉక్తః॥౪౨॥ మద్భజనాదేవమోక్షఇ
త్యత్రసనాచారంప్రమాణయతి॥జ్ఞానేతి ॥ వీ ॥మద్భజనాదేవమోక్షఇత్యత్రసదాచారంప్రమాణయతి-జ్ఞానేతి - తస్మా
ద్యోగినోమదుపాసకాః- జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాం-జ్ఞానయోగవివేకాదిసాధనసప్తకాభ్యాంయుక్తేనమద్భక్తియోగేనక్షే
మాయ:త్యనిరతిశయానందరూపమదనుభవాత్మకక్షేమాయ - అకుతోభయంకుతశ్చిద్భయరహితం - మత్పా
దమూలమేవప్రవిశంతి-భజంతేప్రాప్నువంతివా॥౪౩॥ఉపసంహరతి॥ ఏతావానితి ॥ మయ్యర్పితేంసన్మనఃస్థిరంభవతీతి
యత్-ఏతావానేవతస్మాద్భజనాదేవమోక్షఇతి॥ వీ ॥ ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణీతిన్యాయేనఉక్తంవక్ష్యమాణంచకృత్స్న
శాస్త్రార్థసుఖగ్రహణాయసంగృహ్యనిర్దిశతి॥ ఏతావానితి ॥ తీవ్రేణఅంతరాయానుపహతేన - భక్తియోగేన -
మనశ్చిత్తంమయ్యర్పితంసత్ - తత్రైవస్థిరంనిశ్చలం-భవతీత్యేతావానేవ - అస్మిన్ప్రకృతిమండలే- పుంసాంబద్ధజీవా
నాం-నిశ్శ్రేయసోదయఃపరమపురుషార్థోత్కర్షః॥౪౪॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥షడ్వింశేపుంప్రకృత్యోస్తువివేకోపవర్ణ్యతే సాంఖ్యేనసర్వభావానాంజన్మలక్షణభేదతః॥ ధాతా॥పుతా॥
యయతోప్రోక్తంతత్త్వామితాసుతేనయత్। మాత్రేసాంఖ్యంతదధ్యాత్మంప్రాధాన్యేనాహతత్త్వవిత్॥తత్త్వామ్నా
యంయత్ప్రవదంతిసాంఖ్యమిత్యత్రసాంఖ్యంభక్తియోగశ్చేతిద్వయముపక్షిప్తం - తత్రభక్తిరుక్తా- ఇదానీంసాంఖ్యమా

తీవ్రంనివర్తతే॥౪౧॥మద్భయాద్వాతివాతోయంసూర్యస్తపతిమద్భయాత్ । వర్షతీంద్రోదహత్యగ్ని
ర్మృత్యుశ్చరతిమద్భయాత్॥౪౨॥జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేనభక్తియోగేనయోగినః॥ క్షేమాయపాదమూ
లంమేప్రవిశంత్యకుతోభయమ్॥౪౩॥ఏతావానేవలోకేస్మిన్పుంసాంనిశ్శ్రేయసోదయః। తీవ్రేణభక్తి
యోగేనమనోమయ్యర్పితంస్థిరమ్॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-పంచవింశోధ్యాయః- *
అథతేసంప్రవక్ష్యామి తత్త్వానాంలక్షణంపృథక్ । యద్విదిత్వావిముచ్యేతపురుషఃప్రాకృతైర్గుణైః॥
౧॥జ్ఞానంనిశ్శ్రేయసార్థాయపురుషస్యాత్మదర్శనమ్।యదాహుర్వర్ణయేతత్తేహృదయగ్రంథిభేదనమ్॥౨॥

హ-అథేతి॥ వీ ॥ ఏవంముక్త్యుపాయభూతంభగవద్భక్తియోగంప్రస్తుత్య-తస్యజగత్కారణవిషయత్వస్యకారణంతు
ధ్యేయమితిశ్రుత్యైవోక్తత్వాద్భజనీయస్యభగవతః- సృష్ట్యాదివ్యాపారాన్వివక్షుః - తస్యలక్షణభూతసృష్ట్యాదికార
ణత్వం-ప్రకృతిపురుషకాలశరీరకస్యైవేతిప్రకృతిపురుషాదిస్వరూపశోధనమంతరేణ - తచ్ఛరీరకస్యతస్య-సృష్ట్యాదికార
ణత్వకథనాయోగాత్ప్రథమంప్రకృత్యాదిస్వరూపశోధనం - తద్వివేకస్యముక్త్యుపాయత్వకథనపూర్వకం ప్రతిజానీ
తే॥ అథేతి॥ తత్త్వానాంప్రకృతిపురుషకాలాదీనాం-లక్షణంస్వరూపనిరూపకనిరూపితస్వరూపప్రతిపన్నధర్మజాతం-
పృథగసంకరేణ- తేతుభ్యం-వక్ష్యామి-అప్రస్తుతప్రసంగాశంకాంవారయతి - యదితి - యత్ప్రకృత్యాదితత్త్వానాం-
లక్షణంవిదిత్వా-పురుషఃముముక్షుః - ప్రాకృతైఃగుణైస్సత్త్వాదిగుణకార్యానాదిబంధకపుణ్యపాపరూపైర్దురితైరిత్య
ర్థః-విముచ్యేత-ప్రకృత్యాదివివేకహేతుకహేయోపాదేయవివేకేనభగవదుపాసనద్వారావిముచ్యతఇతిభావః॥ ౧ ॥
ననుముక్తిరాత్మజ్ఞానాదేవ-నతుతత్త్వలక్షణవిజ్ఞానాత్॥ శ్రు॥ తమేవంవిదిత్వాతిమృత్యుమేతీతిశ్రుతేరిత్యాహ॥ జ్ఞాన
మితి॥ఆత్మదర్శనరూపంజ్ఞానం-అతఏవహృదయగ్రంథిభేదనం-అహంకారనివర్తకంనిశ్శ్రేయసప్రయోజనాయ - యః
దాహుః-తత్తేవర్ణయామి-తత్త్వలక్షణజ్ఞానాదేవఅనాత్మవివిక్తాత్మజ్ఞానంభవతీతిభావః॥ వీ॥ యత్సాక్షాన్ముక్త్యుపా
యభూతంజ్ఞానంతదపివక్ష్యామీత్యాహ-జ్ఞానమితి - ఆత్మదర్శనంఆత్మాపరమపురుషః దృశ్యతేసాక్షాత్క్రియతేఅనే
నేత్యాత్మదర్శనం-యత్జ్ఞానం-పురుషస్యముముక్షోః-నిశ్శ్రేయసాయమోక్షాయ- ఆహుర్వేదాంతాస్తద్జ్ఞాశ్చతద్
జ్ఞానం-హృదయగ్రంథిభేదనం-అజ్ఞాననివర్తకం- తేతుభ్యం-యద్వాతేతవ- హృదయగ్రంథిభేదనంవర్ణయేతావత్॥౨॥
తత్రపురుషంలక్షయతి॥అనాదిరితి॥ఆత్మైవపురుషఃకోసావాత్మా- ప్రత్యక్ప్రతిలోమతయాస్ఫూర్తిర్యస్య - క్షణికజ్ఞా
నసంతతిరాత్మేతి-క్షణికపక్షంవ్యావర్తయతి-అనాదిఃజన్మాదిరహితః -సంసారిత్వపక్షంవ్యావర్తయతి - ప్రకృతేఃపర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అన్యః-అసంగః-జ్ఞానాదిగుణకత్వంవారయతి-నిర్గుణః మీమాంసకాద్యభిమతంజ్ఞానవిషయత్వంవారయతి - స్వయంజ్యోతిః - అనేనైవప్రాభాకరాభిమతంజ్ఞానాధారత్వేనస్ఫురణమపినిరస్తంస్వయంజ్యోతిస్త్వేహేతుః - విశ్వంయేనసమన్వితంప్రకాశతఇతిశేషః-ఏతైరేవహేతుభిః-పురుషస్యప్రకృతేఃపరత్వమపినిరస్తమితిసిద్ధం॥ ౫ ॥ ప్రకృతివిలక్షణాత్మస్వరూపంశోధయతి-అనాదిరిత్యాదిద్వాభ్యాంపురుషోజీవః-తస్యస్వరూపనిరూపకధర్మద్వయమాహ- స్వయంజ్యోతిః స్వయంప్రకాశః - యత్స్వాత్మానమన్యాంశ్చప్రకాశయతితత్స్వయంజ్యోతిరిత్యుచ్యతే- యథాదీపాదిః-తద్వదయమపిస్వయంజ్యోతిః-తర్హితద్వదేవకింజడస్వరూపఇత్యతఆహ-ప్రత్యగ్ధామా-స్వస్మైభాసమానత్వంప్రత్యక్త్వం-పరస్మైభాసమానత్వంపరాక్త్వం-ఏతదేవతత్త్వం- ప్రత్యక్స్వస్మైప్రకాశమానంధామస్వరూపంయస్యసః - అనేనపరాగ్ధామ-దీపాదిభ్యోజడేభ్యోవైలక్షణ్యసిద్ధ్యాజ్ఞానస్వరూపత్వసిద్ధిః- స్వయంజ్యోతిరిత్యనేన-జ్ఞానగుణత్వసిద్ధిః- తేనస్వపరప్రకాశకత్వముచ్యతే - తత్రయథాదీపాదిశ్చతురంగుళపరిమితస్తైజోరూపస్వకదేశస్థస్సన్స్వపృథక్సిద్ధధర్మభూతయాప్రభయాన్యాన్ప్రకాశయతి-స్వధర్మభూతప్రభామనపేక్ష్యైవస్వయమపిప్రకాశయతేతద్వదాత్మాపిస్వధర్మభూతజ్ఞానేనాన్యాన్ప్రకాశయతి-స్వధర్మభూతజ్ఞాననిరపేక్షమేవస్వయమపిప్రకాశతఇతిహ్యుచ్యతే - ఏతావాంస్తువిశేషఃపరాగ్ధామాదీపాదిః - స్వాత్మానమన్యాంశ్చపరస్మైప్రకాశయతి - ఆత్మాతుప్రత్యక్త్వేనస్వాత్మానమన్యాంశ్చస్వస్మాఏవప్రకాశయతీతి - ప్రకాశోనామ-వ్యవహారానుగుణ్యాపాదనం - ఏవంచస్వయంప్రకాశత్వందీపాదిష్వాత్మనిచావిశిష్టం - ప్రత్యగ్ధామత్వంత్వాత్మన్యేవాసాధారణమితి - జ్ఞానగుణకంజ్ఞానస్వరూపంచేతిజడాద్విలక్షణమాత్మస్వరూపమితిఫలితం-తదేవాహ-ప్రకృతేః ప్రకృతిపరిణామరూపాచ్ఛరీరేంద్రియమనఃప్రాణాదేః - పరఃస్వరూపతఃస్వభావతశ్చాత్యంతవిలక్షణః-అతఏవనిర్గుణః-ప్రాకృతసత్త్వాదిగుణరహితః - తథాప్యాత్మాశరీరాంతః ప్రవేశేనతద్ధారకః-యేనాత్మస్వరూపేణ-విశ్వమాబ్రహ్మస్తంబపర్యంతస్థూలసూక్ష్మశరీరాత్మకం-విశ్వంవ్యాప్తం-యేనేత్యేకవచనని

అనాదిరాత్మాపురుషోనిర్గుణఃప్రకృతేఃపరః॥ప్రత్యగ్ధామాస్వయంజ్యోతిర్విశ్వంయేనసమన్వితమ్॥౩॥
నజాయతేనమ్రియతేసహదేహాద్యుపాధిభిః।నిమిత్తైరాత్తతద్ధర్మాయథాస్వప్నేతదీక్షితా॥౪॥ సఏష

ర్దేశః॥శ్లో॥ఏకోవ్రీహిస్సుసంపన్నస్సుపుష్టంకురుతేప్రజాఇతివజ్జాత్యభిప్రాయకృతః- అనేనదేవాదిశరీరాణాం - వ్యాప్యత్వమాత్మనోవ్యాపకత్వం-నిరతిశయసూక్ష్మత్వంచోక్తం॥ ౩ ॥ నను-ఈశ్వరస్యజన్మాభావేపి జాతోమృతఇతిప్రతీతేః జాతకర్మాదిసంస్కారవిధానాచ్చ-జీవస్యజన్మవినాశౌదృష్టౌ-తత్రాహ- నజాయతఇతి॥ సహదేహాద్యుపాధిభిఃనిమిత్తైః ఆత్తతద్ధర్మాప్రాప్తజన్మమరణధర్మకః-ఔపాధికజన్మమరణధర్మకత్వాత్-వస్తుతోనజాయతేనమ్రియతేచేత్యర్థః-తదీక్షితాస్వప్నద్రష్టా- అత్రచావరణవిక్షేపశక్తిభేదేనప్రకృతిర్ద్వివిధా - తత్రావరణశక్త్యాసైవజీవోపాధిరవిద్యా-విక్షేపశక్త్యాసైవమాయాపరమేశ్వరీ- పురుషశ్చజీవేశ్వరరూపేణద్వివిధః - తత్రయఃప్రకృత్యవివేకేనసంసరతిసజీవః-యస్తుప్రకృతింవశీకృత్యవిశ్వసృష్ట్యాదికరోతిసఃఈశ్వరః॥ ౫॥ నేతి- అతఏవవ్యాపకత్వాన్నిరతిశయసూక్ష్మత్వాదనాదిత్వాద్దేహాద్విలక్షణత్వాచ్చదేహాదీనాముపాధిభిరుత్పత్తివినాశాదిభిః - దేహాదిరూపైరుపాధిభిర్వా- నజాయతేననశ్యతి-నను దేవోహందేవోయంమనుష్యోహం మనుష్యోయంస్థూలోహమితిస్వస్యపరేషాంచ దేహాత్మనోరభేదేనైవప్రతీతేః కథందేహాదిభిస్సహనజననాదిరాత్మనఇత్యత్రాహ-నిమిత్తైఃపుణ్యపాపరూపైః- దేవోహంస్థూలోహమిత్యాదికోపితద్దేహధర్మ-అతోనదేహాదిభిస్సహజననాదిరిత్యర్థః-ఏతదేవదృష్టాంతేనస్పష్టయతి-యథేతియథాస్వప్నద్రష్టా-స్వాప్నపదార్థనాశేపిననశ్యతి-ఏవంజాగరాద్యవస్థాదృశ్యతే-దేహాదినాశేపిననశ్యతీత్యర్థః॥ ౪॥ తత్రప్రకృత్యవివేకేనజీవస్య సంసారప్రకారమాహపంచభిః॥సఇతి॥సూక్ష్మామవ్యక్తాందైవీందేవస్య విష్ణోశ్శక్తింలీలయాఉపగతాంయదృచ్ఛయైవాభ్యపద్యతేత్యన్వయః॥౫॥ ఏవంప్రకృతివిలక్షణయాత్మస్వరూపంవిశోధ్య - ఏవంవిధస్యతస్యకథంకర్తృత్వభోక్తృత్వాదికమిత్యాశంకాయాం-ప్రకృతిసంసర్గకృతంకర్తృత్వాదిలివైశిష్ట్యమితివక్తుం-ప్రకృతిసంసర్గప్రకారమాహ - సఇతి-సఏషఉక్తలక్షణఃవిభుః-నిరతిశయసూక్ష్మత్వేన సర్వాంతర్వ్యాపనసమర్థః-పరీత్యగాత్మా - సూక్ష్మాంనామరూపవిభాగానర్హనిరతిశయసూక్ష్మాం-దశామాపన్నామిత్యర్థః-అనేనజగదాదావితిసామర్థ్యాల్లభ్యతే- తదైవప్రకృతేస్సూక్ష్మదశాపన్నత్వాత్-దైవీందేవస్యవిష్ణోర్లీలార్థాంఅతఏవలీలయాదేవసంబంధిపరమార్థలీలయా- హేతుభూతయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరాభిధ్యానేనేతివక్ష్యమాణత్వాద్దైవీమిత్యుక్తత్వాచ్చ- యదృచ్ఛయైవోపగతాంప్రాప్తాం - జీవస్యప్రకృతిసంబంధస్య - సహజత్వాభావాత్కాదాచిత్కామిత్యర్థః - గుణమయీంసత్త్వాది గుణప్రచురాం మాయాం - అభ్యపద్యతఅపశ్యత్-అత్రకేచిత్- ఆవరణవిక్షేపశక్తిభేదేన - ప్రకృతింద్వేధావిభజ్య - పురుషమపిజీవేశ్వరరూపేణ-ద్వేధావిభజ్య - ఏకస్య ప్రకృత్యవివేకేనసరః - ఇతరస్యప్రకృతిం స్వవశీకుర్వతస్సృష్ట్యాది వ్యాపారః-తత్రప్రకృత్యవివేకేన - యస్సంసరత్యాసరణ సక్త్యాతిరోహిత స్తస్య సంసార ప్రకారమనేనశ్లోకేనోచ్యతఇతివ్యాచక్షతే-తదయుక్తం-నిత్యమవిద్యాప్రత్యనీకస్వప్రకాశస్వరూపస్య- ప్రకృత్యవివేకానుపపత్తేః - స్వలీలారూపసృష్ట్యాదివ్యాపారనివృత్తయే-ఆవరణశక్త్యాఽయముహ్యతీతిచేన్న-వికల్పాసహత్వాత్-కింభ్రాన్తిహేతులీలా- ఉతాభ్రాన్తికార్యా-ఉతభ్రాన్తిరేవ- నాద్యః-లీలయాస్వభ్రమసంపాదనానుపపత్తేః॥ తుర్య॥ బహుస్యామితిసంకల్పేన హిస్వరోలీలారూపంసృష్ట్యాదికంకరోతి-తదయుక్తం-నహికశ్చిద్భ్రాన్తస్స్యామితిసంకల్ప్యభ్రామ్యతి - కించేశ్వరస్సర్వజ్ఞశ్చేత్స్వానర్థరూపసంసారం-నప్రవర్తయతి-అజ్ఞశ్చేత్సర్వజ్ఞత్వశ్రుతివిరోధః-వివేకసంపాదనేనస్వానర్థపరిహారాయ- జగత్సృజతీతిచేత్తథాపి-లీలాత్వమనుపపన్నం-సహివ్యాధ్యుపహతస్యౌషధానయనప్రవృత్తిర్లీలాభవతి. నద్వితీయఃప్రథమసంకల్పస్యలీలాత్వానుపపత్తేః-తద్వదేవోత్తరత్రాపిలీలా మంతరేణ భ్రమోపపత్తేశ్చ. నాపితృతీయః- ద్విచంద్రజ్ఞానస్యలీలాత్వాప్రసిద్ధేఃస్వయంభ్రామ్యన్నీశ్వరో లీలయా పరాన్మోహయతీతిచేన్న-త్వన్మతే భ్రాంత్యావినాపరదర్శనాయోగాత్-పరదర్శనే సంభవతి తేషాంస్వానన్యత్వజ్ఞానాచ్చ - నిర్విశేషసన్మాత్రస్యబ్రహ్మణోనిర్విశేషత్వాదేవనలీలాసంభవః-ఈశ్వరస్యతుసర్వజ్ఞత్వేన సంసార రహితత్వేన - జీవాన్ స్వాన్యత్వేనచజానతోజన్మజరామరణాద్యసద్వర్తననరకపతనాదివ్యాపారోనలీలా భవితుమర్హతి- తస్మాన్నిఖిలహేయ ప్రత్యనీకానంత కల్యాణగుణగణమహోదధేరీశ్వరస్య లీలోపకరణ భూతయా తన్నియామ్యస్య తచ్ఛరీర భూతస్యానాదిత్వాద్యుక్తధర్మకస్యతస్మాద్విలక్షణస్య-

ప్రకృతింసూక్ష్మాం దైవీంగుణమయీంవిభుః। యదృచ్ఛయైవోపగతామభ్యపద్యతలీలయా॥ ౫॥ గుణైర్విచిత్రాః సృజతీంసరూపాఃప్రకృతింప్రజాః। విలోక్యముముహేసద్యఃసఇవజ్ఞానగూహయా॥ ౬॥ ఏవంపరాభిధ్యానేనకర్తృత్వంప్రకృతేఃపుమాన్। కర్మసుక్రియమాణేషుగుణైరాత్మనిమన్యతే॥ ౭॥

తదస్యసంప్రత్యగాత్మనఃపరమార్థభూతేశ్వరలీలారూపజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపారనిర్వృత్తయేభిపత్తిరనేనశ్లోకేన ప్రతిపాద్యతఇత్యభ్యుపగంతవ్యం-అత్రలీలయాయదృచ్ఛయాఉపగతాఅభ్యపద్యతేత్యన్వేతుంశక్యం - తథాలీలయేతిఅధ్యాయనేనవసతీతివత్ఫలస్యైవహేతుత్వేనవివక్షయా హేతుతృతీయయాలీలయా-భగవల్లీలారసనిర్వృత్త్యర్థం- యదృచ్ఛయాయాదృచ్ఛికభగవత్సంకల్పేన-ఉపగతాంప్రాప్తామిత్యర్థః॥౫॥తస్యలీలామాహ॥ గుణైరితి॥జ్ఞానంగూహతిఆవృణోతీతిజ్ఞానగూహాతయా॥తథాచశ్రుతిః॥అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాంబహ్వీంప్రజాంజనయంతీగ్ంసరూపాం। అజోహ్యేకోజుషమాణోనుశేతేజహాత్యేనాంభుక్తభోగామజోన్యఇతి-ముముహే-ఆత్మానంవిస్మృతవాన్॥ ౬॥అస్తుప్రకృత్యభిపత్తిః-కర్తృత్వాదేఃకిమాయాతమిత్యాశంకాయామభిపత్తిహేతుకత్వస్వరూపతిరోధానకృతమోహననిమిత్తంకర్తృత్వాదికమితివక్తుం-ప్రకృతేస్సూక్ష్మామిత్యుక్తసూక్ష్మావస్థా ప్రతిబంధిస్థూలావస్థాంవదన్ - తయాప్రకృత్యాప్రత్యగాత్మనఃస్వస్వరూపతిరోధానేనమోహమాహ॥గుణైరితి॥విచిత్రాః దేవమనుష్యాదిరూపేణబహువిధాః- సరూపాః సర్వాసాంప్రకృతిపరిణామరూపత్వేన-ఏకరూపాః- ప్రజాః-గుణైస్సత్త్వాదిభిః - సృజతీంకార్యదశాయాంసృష్టిం - ప్రకృతింవిలోక్య-తయాజ్ఞానగుహయాజ్ఞానతిరోధాయిన్యా-సద్యఃముముహే-తస్యాంస్వానన్యతాబుద్ధిమకరోదిత్యర్థః॥ ౬॥ ఏవమితి॥పరాభిధ్యానంప్రకృత్యధ్యాసః తేనప్రకృతేఃగుణైః కర్మసుక్రియమాణేషు తదీయకర్తృత్వమాత్మనిమన్యతే॥ ౭॥ఏవంపరాభిధ్యానేన-ప్రకృత్యాతిరోహితస్వస్వరూపవిస్మరణపూర్వకప్రకృతిచింతనేన-పుమాన్జీవః - ప్రకృతేఃగుణైః కర్మసుక్రియమాణేషుసత్సు- తానికర్మాణిఆత్మనిమన్యతే తానిస్వకర్తృకాణీతిమన్యతఇత్యర్థః- సాంసారికప్రవృత్తిష్వస్యకర్తృతా-సత్త్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతా-నస్వరూపప్రయుక్తేతిభావః॥౭॥తదితి॥ తదిదంకర్తృత్వమననమేవ-అస్యపురుషస్యసాక్షిమాత్రత్వాత్-అకర్తురేవసతఃకర్మభిర్బంధః-ఈశ్వరస్యాపరతంత్రస్యైవకర్మబంధకృతంభోగేపారతంత్ర్యంనిర్వృతాత్మనః-సుఖాత్మకస్యైవసంసృతిఃజన్మమృత్యుప్రవాహఃప్రకృత్యవివేకకృతమేతత్సర్వం - భవతీత్యర్థః॥౭॥తత్ తస్మాత్సత్త్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతాత్కర్తృత్వాత్-అస్యజీవస్య-సంసృతిర్బంధః - సంసారరూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రబంధః-తత్కృతంకర్తృత్వప్రయుక్తమేవపారతంత్ర్యంకర్మవశ్యత్వంచభవతి- నతుస్వరూపప్రయుక్తమితిభావఃస్వ
రూపప్రయుక్తత్వాభావమేవవిశదయితుంతస్యముక్త్యవస్థాయామవస్థితంప్రకృతివియుక్తంస్వరూపంవిశినష్టి-అకర్తుః
రితి॥అకర్తుఃగమనాగమనాదిసాంసారికప్రవృత్తిరహితస్యేత్యర్థః- తత్ర హేతురీశస్యఅకర్మవివశస్య-సాక్షిణః జ్ఞా
నాశ్రయస్య-జ్ఞానగుణకస్యేత్యర్థః-సాక్షాద్ద్రష్టృత్వమేవహిసాక్షిత్వం - సాక్షాద్ద్రష్టరి సంజ్ఞాయామిత్యనుశాసనా
నురోధాత్-అనేనజ్ఞానగుణకత్వముక్తం-జ్ఞానస్వరూపత్వమాహ-నిర్వృతాత్మనఇతి॥నిర్వృతంనిర్వృతిః- భావేక్తఃఆన
న్దస్వరూపస్యేత్యర్థః॥ తథాచశ్రుతిః॥నిర్వాణమయఏవాయమాత్మేతి-అనుకూలజ్ఞానమేవహ్యానందః- ఈశస్యేత్యనేన
అకర్మవివశత్వోక్త్యా-అనాదిపుణ్యాపుణ్యరూపకర్మతిరోహితాపహతపాప్మత్వాదిస్వాభావికగుణాష్టకస్య-ముక్తిద
శాయాంతిరోధానస్యవృత్త్యావిర్భావస్సూచ్యతే-అనేనజ్ఞానగుణకత్వజ్ఞానస్వరూపత్వాపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకవి
శిష్టంప్రకృతివియుక్తంప్రత్యగాత్మస్వరూపమిత్యుక్తం॥౮॥ననుచైతన్యస్యసామానాధికరణ్యేనైవకర్తృత్వాదిప్రతీతేస్త
స్యైవతదంగీక్రియతాంనేత్యాహ॥కార్యేతి॥కార్యశరీరంకారణమింద్రియంకర్తా దేవతావర్గఃతద్భావాపత్తౌపురుషస్య
ప్రకృతిం కారణంవిదుః-కూటస్థస్యస్వతోవికారాభావాత్ప్రకృతిపరిణామభూతదేహాద్యహంకారకృతమేవకర్తృత్వా
దికమిత్యర్థః- భోక్తృత్వేతుపురుషంకారణంవిదురితి॥ అస్యాయంభావః యద్యప్యహంకారగతమేవకర్తృత్వాదికం
భోక్తృత్వంచతథాపివికారస్యజడావసానత్వాదుపాధిప్రాధాన్యంభోగస్యచిదవసానత్వాదుపహితప్రాధాన్యమితి॥
౯॥అత్రాయమర్థోనుసంధేయః-జీవాత్మానఃస్వయమసంకుచితాపరిచ్ఛిన్ననిర్మలజ్ఞానస్వరూపాస్సంతః - కర్మరూపావి
ద్యావేష్టితాస్తత్తత్కర్మానురూపజ్ఞానసంకోచమాపన్నాః బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంత వివిధవిచిత్రదేహేషుప్రవిష్టాఃతత్త
ద్దేహోచితజ్ఞానప్రసరాస్తత్తద్దేహాత్మాభిమానినస్తదుచితకర్మాణికుర్వాణాస్తదనుగుణసుఖదుఃఖోప భోగరూప
సంసారప్రవాహంప్రతిపద్యంతేననుజ్ఞానస్వరూపఆత్మాస్వయంప్రకాశశ్చతస్యదేవాది స్వరూపాత్మాభిమానే - స్వరూ
పప్రకాశతిరోధాన మవశ్యమాశ్రయణీయం స్వరూపప్రకాశే సత్యాత్మన్యాకారాంతరాధ్యాసాయోగాత్ - తత

స్సృతిర్బంధఃపారతంత్ర్యంచతత్కృతం।భవత్యకర్తురీశస్యసాక్షిణోనిర్వృతాత్మనః ॥౮॥ కార్యకారణ

శ్చస్వరూపప్రకాశతిరోధానేస్వరూపనాశప్రసంగః-మైవం-నస్వరూపభూతజ్ఞానస్యతిరోధానముచ్యతే-అపితుధర్మ
భూతజ్ఞానస్యైవ-ననుధర్మభూతజ్ఞానస్యాపివాతిరోధానమవశ్యమాశ్రయణీయం-తిరోధానంచకర్మరూపావిద్యయా
ప్రకాశోత్పత్తిప్రతిబంధోవావిద్యమానప్రకాశనివృత్తిర్వేతి - నాపిద్వయమేవహిసంభావితం - ఉభయథాపినిత్యత్వే
నాభిమతధర్మభూతజ్ఞానస్యాపినాశప్రసంగఇతిచేదుచ్యతే-ఆత్మధర్మభూతస్యచైతన్యస్యస్వాభావికస్యాపికర్మణా
పారమార్థికఃసంకోచంవికాసంచాభ్యుపగచ్ఛామః-తత్ర దేవాదిభ్రమస్యాధిష్ఠానస్ఫురణసాపేక్షత్వాద్ధర్మిస్వరూపం
స్వయంప్రకాశరూపమధిష్ఠానతయాస్ఫురతేనాత్రజ్ఞానాంతరాపేక్షా-అజడత్వాత్ - జడత్వాద్ధిశుక్త్యాదేర్జ్ఞానాంత
రాపేక్షా-ఏవంధర్మిస్వరూపమధిష్ఠానంస్ఫురతేభ్రమవిరోధినోనిత్యత్వాణుత్వాద్యాకారాఃతేజ్ఞానాంతరవేద్యాఇతి
తత్తిరోధానాద్భ్రమఉపపద్యతే - తిరోధానంచప్రకాశనివృత్తిః- ప్రకాశశ్చనజ్ఞానస్వరూపమపితుప్రసరాఖ్యః ధ
ర్మభూతజ్ఞానస్యధర్మఃప్రకాశః-ప్రకాశరూపప్రసరాభావశ్చసంకోచః-భావస్యైవాభావాభావత్వాత్-సంకోచా
భావఃప్రసరః-సఏవతిరోధాననివృత్తిః-నచతదాభ్రమః-ఏవంచసతిజ్ఞానంధర్మిస్వరూపంచ-నిత్యంజ్ఞానధర్మభూతప్రస
రస్యైవప్రకాశత్వాత్-తదవభాసస్యచసంకోచత్వాత్-ప్రసరాఖ్యప్రకాశనివృత్తిరూపతిరోధానముపపద్యతే-నిర్విశే
షప్రకాశస్వరూపాత్మాతు-ప్రకాశస్యైవాత్మస్వరూపత్వాత్ - తత్రధర్మాంతరానభ్యుపగమాత్తత్తిరోధానేస్వ
రూపనాశోదుష్పరిహారః నచజ్ఞానస్యజ్ఞానాంతరాశ్రయత్వంనదృష్టమితిచేత్-తత్కింవ్యాప్త్యాఉతశ్రుత్యానాద్యః జ్ఞాన
స్యకస్యచిద్ధర్మత్వేనైవదృష్టత్వాత్తస్యస్వతంత్రవస్తుత్వమనుపపన్నం-అతోజ్ఞానరూపఆత్మాకస్యచిద్ధర్మస్స్యాత్ శ్రు
త్యాచేత్తస్యైవజ్ఞానస్యజ్ఞానాశ్రయత్వమపిప్రతిపాద్యతే॥తథాచశ్రుతిః॥కర్తాబోద్ధావిజ్ఞానాత్మేతి- నన్వత్రప్రకృతేః
పుమాన్కర్మసుక్రియమాణేషు-గుణైరాత్మనిమన్యతేఇత్యనేనస్వయమకర్తైవసన్-ప్రత్యగాత్మాచేతనానాం గుణా
నాం-కర్తృత్వమాత్మన్యధ్యవస్యతీత్యవగమ్యతే- యుక్తంచైతత్-ఆత్మనోహ్యకర్తృత్వం- గుణానామేవచకర్తృత్వ
మధ్యాత్మశాస్త్రేషుశ్రూయతే-తథాహి-కఠవల్ల్యాంనజాయతేమ్రియతే ఇత్యాదినాజన్మ జరామరణాదికం సర్వం
ప్రకృతిధర్మంప్రతిషిధ్య-హననాదిషుక్రియాసుకర్తృత్వమపిప్రతిషిధ్యతే॥ శ్లో ॥ హంతాచేన్మన్యతేహంతుంహతశ్చే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్మన్యతేహతమ్ । ఉభౌతౌనవిజానీతో నాయంహంతినహన్యత ఇతి- హంతారమాత్మానంజానన్న జానాతీత్యాత్మానమి
త్యర్థః-తథాచభగవతాస్వయమేవజీవస్యాకర్తృత్వంస్వరూపం-కర్తృత్వాభిమానస్తువ్యామోహ ఇత్యుచ్యతే॥శ్లో॥ ప్ర
కృతేఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణిసర్వశః।అహంకారవిమూఢాత్మాకర్తాహమితిమన్యతే॥ నాన్యంగుణేభ్యఃకర్తారం
యదాద్రష్టానుపశ్యతి।కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుఃప్రకృతిరుచ్యతే॥పురుషస్సుఖదుఃఖానాంభోక్తృత్వే హేతురుచ్యత
ఇతి-అతఃపురుషస్యభోక్తృత్వమేవప్రకృతేరేవకర్తృత్వం-ఏవంచ-కర్తాశాస్త్రార్థవత్త్వాదిత్యధికరణవిరోధః- తత్ర
హ్యాత్మైవకర్తానగుణా ఇత్యుచ్యతే-తథాహి - యజేతస్వర్గకామః ముముక్షుర్బ్రహ్మోపాసీతేత్యేవమాదీనిశాస్త్రా
ణిస్వర్గమోక్షాదిఫలస్యభోక్తారమేవకర్తృత్వేనియుంజతే-నచేతనస్యకర్తృత్వేన్యోనియుజ్యతే - శాసనాచ్ఛాస్త్రం
శాసనంచప్రవర్తనంశాస్త్రస్యప్రవర్తకత్వం-బోధజననద్వారేణ-అచేతనంచప్రధానంబోధయితుంశక్యం- అతశ్శా
స్త్రాణామర్థవత్త్వంభోక్తుశ్చేతనస్యైవకర్తృత్వేభవేత్-తదుక్తం-శాస్త్రఫలంప్రయోక్తరీతి- అతఃకథమయంవిరో
ధఃపరిహరణీయ ఇతిచేత్ అత్రోచ్యతే-కర్త్రధికరణేహిశరీగాధిష్ఠాతృరూపకర్తృత్వమాత్మనఏవేత్యుచ్యతేహంతాచేది
త్యత్రాత్మనోనిత్యత్వాద్వధనాద్యభావఉక్తః - అత్రప్రకృతేఃక్రియమాణానీతి - గీతాయాంచసాంసారికప్రవృత్తిషుజీ
వస్యకర్తృతా-అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంసత్త్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతానస్వరూపప్రయుక్తేతిగుణానామేవకర్తృ
త్వమిత్యుచ్యతే- నహిసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్తృత్వం - గుణసంసర్గకృతమిత్యేతావన్మాత్రకథనేనస్వతఃకృత్యాశ్ర
యత్వరూపకర్తృత్వంప్రతిషిధ్యతే-తథాచతత్రైవగీతాయాం॥శ్లో॥కారణంగుణసంగోస్యసదసద్యోనిజన్మస్వితి- సాం
సారికప్రవృత్తిషుకర్తృత్వంగుణసంసర్గకృతమిత్యభిమతం-తథాతత్రైవాత్మనశ్చకర్తృత్వమభ్యుపేత్యోచ్యతే॥ శ్లో ॥
శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్కర్మప్రారభతేనరః। న్యాయ్యంవావిపరీతంవాపంచైతేతస్యహేతవః॥ తత్రైవంసతికర్తారమా
త్మానంకేవలంతుయః।పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్నసపశ్యతిదుర్మతిరితి॥శ్లో॥అధిష్ఠానంతథాకర్తాకరణంచపృథగ్విధమ్।వివి
ధాశ్చపృథక్చేష్టాదైవంచైవాత్రపంచమమితి- దైవమీశ్వరః - అధిష్ఠానాదిదైవపర్యంతసాపేక్షత్వేసత్యాత్మనఃకర్తృ

కర్తృత్వేకారణంప్రకృతింవిదుః। భోక్తృత్వేసుఖదుఃఖానాంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్॥ ౯॥ దేవహూ
తిః॥ప్రకృతేఃపురుషస్యాపిలక్షణంపురుషోత్తమ।బ్రూహికారణయోరస్యసదసచ్చయదాత్మకమ్॥౧౦ ॥

త్వేయఆత్మానమేవకేవలంకర్తారంమన్యతేసనపశ్యతీత్యర్థః- అతఃకర్త్రధికరణేపురుషస్యాధిష్ఠానభూతస్వశరీరాధి
ష్ఠాతృత్వరూపకర్తృత్వముచ్యతేప్రకృతేఃక్రియమాణేష్విత్యాదౌతుసాంసారికవ్యాపారాశ్రయత్వరూపకర్తృత్వంప్ర
కృతిసంసర్గకృతంనస్వరూపప్రయుక్తమిత్యతోనతదధికరణవిరోధ ఇతిఏతదేవసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్తృత్వంప్రకృ
తిసంసర్గకృతంనస్వరూపకృతమితివిశదయన్ సాంసారికప్రవృత్తిష్వపితస్యశరీరాధిష్ఠాతృత్వరూపకర్తృత్వాశ్రయ
త్వాత్ప్రవృత్తిఫలసుఖదుఃఖాశ్రయత్వమాత్మనఏవేత్యాహ॥కార్యేతి॥ కార్యంశరీరం-కారణానిసమనస్కానీంద్రియాణి-
తేషాంకర్తృత్వేహి-బహిర్గమనాగమనాదిక్రియాకారిత్వే-ప్రకృతింపురుషాధిష్ఠితాంశరీరాకారేణతాంప్రకృతిం-కార
ణం-హేతుంవిదుఃపురుషాధిష్ఠితశరీరాకారపరిణతప్రకృత్యాశ్రయాఃభోగసాధనభూతాఃక్రియాఇత్యర్థః-పురుషస్యస్వా
ధిష్ఠాతృత్వమేవతదపేక్షయాధికం-కర్తాశాస్త్రార్థవత్త్వాదిత్యాదినోక్తంశరీరాధిష్ఠానరూపప్రయత్నహేతుత్వమేవ
హిపురుషస్యకర్తృత్వం-అతఏవసుఖదుఃఖానాంపురుషాధిష్ఠితశరీరాకారపరిణతప్రకృతిహేతుకవ్యాపారజన్యసుఖదు
ఃఖానాం- భోక్తృత్వేప్రకృతేశ్శరీరాత్పరంవిలక్షణంతదధిష్ఠాతారంపురుషమాత్మానంకారణంవిదుః - స్వశరీరాధిష్ఠా
నరూపప్రయత్నాశ్రయత్వాత్తదధిష్ఠేయహేతుక క్రియాఫలసుఖదుఃఖాశ్రయఇత్యర్థః॥ ౯ ॥ తదేవంసంసారిణం
పురుషం తద్ధేతుంప్రకృతించజ్ఞాత్వాఇదానీంజగత్కారణ మీశ్వరంప్రకృతించపృచ్ఛతి॥ ప్రకృతేరితి ॥ అస్యవిశ్వస్య
సదసచ్చస్థూలంసూక్ష్మంచకార్యంయదాత్మకంతయోః కారణయోఃప్రకృతిపురుషయోః ॥ టీ ॥ ఏవంప్రకృతివిలక్షణే
తత్సంసృష్టేఆత్మస్వరూపే- కార్యకారణభావేనావస్థితే - ప్రకృతిస్వరూపేచాభిహితే - పునస్తయోరేవసంసృష్ట
యోః - ప్రకృతిపురుషయోః - కార్యావస్థాఃసప్రపంచంశుశ్రూషంతీపృచ్ఛతిదేవహూతిః - హేపురుషోత్తమప్ర
కృతే - కార్యావస్థప్రధానస్య - తథాపురుషస్యాపికార్యావస్థస్యబ్రహ్మాత్మకస్య - కథంభూతయోః - అస్యజగ
తఃకారణయోః-కార్యావస్థాయాఃపూర్వంకృత్స్నజగత్కారణత్వేన-నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మదశాపత్త్యాభ
గవచ్ఛరీరకత్వేనావస్థితయోః - లక్షణంస్వరూపంబ్రూహి-బ్రహ్మాత్మకయోః ప్రకృతిపురుషయోః కార్యభేదాత్కథ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మిత్యర్థః-సదసచ్చయదాత్మకం-కారణభూతాఃపిత్రాదయః-కార్యభూతాఃపుత్రాదయశ్చ- యత్ప్రకృతిపురుషాత్మకం-తయోర్లక్షణంబ్రూహీత్యర్థః - నహికేవలప్రకృతేఃకేవలాత్మస్వరూపస్యవాపితృపుత్రత్వాది-అతఉభయాత్మకత్వంసదసచ్ఛిత్సముదాయరూపంవిశ్వంవావివక్షితం॥౧౦॥తత్రప్రకృతింలక్షయతి॥ యదితి ॥ యత్తత్ప్రధానంతదేవప్రకృతింప్రాహుః కింతత్ప్రధానంస్వతోవిశేషం - విశేషవత్ - విశేషాణామాశ్రయంతర్హికింబ్రహ్మనిత్రిగుణంకిం-మహత్తత్త్వాదీనాం అవ్యక్తమకార్యంకింకాలాదినాసదసదాత్మకం కార్యకారణరూపంజీవప్రకృత్యోర్నిత్యం॥వీ॥ ఏవంపృష్టోబ్రహ్మాత్మక ప్రకృతిపురుషకార్యావస్థాస్వప్రపంచముపపాదయిష్యన్ - తావత్ప్రకృతేఃకారణావస్థాంకార్యావస్థాంచసంగ్రహేణాహ - యత్తదితి - యత్ప్రధానంతదేవప్రకృతింప్రాహురిత్యన్వయః - కింతత్ప్రధానం-అవిశేషంకారణావస్థాయాంపృథివ్యాదివిశేషరహితం-అతఏవావ్యక్తం - నామరూపవిభాగానర్హంత్రిగుణంసత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకం-నిత్యంత్రిగుణాత్మకమిత్యనేనజీవాత్మపరమాత్మవైలక్షణ్యముక్తం- నిత్యమిత్యనేన - మహదాద్యవస్థానామనిత్యత్వేప్యవస్థావతోద్రవ్యస్యనిత్యత్వముక్తం-ఏవంప్రకృతేఃకారణావస్థాముక్త్వా-కార్యావస్థామాహ - విశేషవత్ కార్యావస్థాయాంపృథివ్యాదివిశేషవత్ - సదసదాత్మకంమహదాదిపృథివ్యంతకారణరూపేణ బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతశరీరరూపకార్యరూపేణచకార్యకారణరూపమిత్యర్థః॥౧౧॥ అన్యేషాంతత్త్వానాంలక్షణంవక్తుంతాన్గణయతి॥ పంచభిరితి॥ సంఖ్యాభేదైనైతచ్చతుర్వింశతికం - ఏతానిచతుర్వింశతిర్యస్మిన్గణే-తంగణంప్రాధానికంప్రధానకార్యంవిదుఃబ్రహ్మవాదినః॥ వీ॥ ఏవమవస్థాద్వయమభిధాయతస్యైవప్రధానస్యకార్యాణాంమహదాదీనాం - సృష్టిమనుక్రమిష్యన్ తావత్తత్కార్యాణిగణయన్- సుఖగ్రహణాయసంగృహ్ణాతి-పంచభిరితి - హేమాతఃపంచభిఃపంచభిర్భూతైః-పంచభిస్తన్మాత్రైః-చతుర్భిర్మనోహంకారమహదవ్యక్తైః-దశభిఃజ్ఞానకర్మోభయేంద్రియైరిత్యేవ - సంఖ్యాభేదేన-ఏతచ్చతుర్వింశతికం - ఏతానిచతుర్వింశతిర్యస్మిన్తంప్రాధానికంప్రధానకార్యాత్మకం - గణంసమా

శ్రీభగవాన్ ॥ యత్తత్త్రిగుణమవ్యక్తంనిత్యంసదసదాత్మకమ్ । ప్రధానంప్రకృతింప్రాహురవిశే
షంవిశేషవత్॥౧౧॥పంచభిఃపంచభిర్మాతశ్చతుర్భిర్దశభిస్తథా । ఏతచ్చతుర్వింశతికంగణంప్రాధాని
కంవిదుః॥౧౨॥మహాభూతానిపంచైవభూరాపోగ్నిర్మరున్నభః । తన్మాత్రాణిచతావంతిగంధాదీనిచ
తానిమే॥౧౩॥ఇంద్రియాణిదశశ్రోత్రంత్వగ్దృగ్రసననాసికాః । వాక్కరౌచరణౌమేఢ్రంపాయుర్దశమ
ఉచ్యతే॥౧౪॥మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తమిత్యంతరాత్మకమ్।చతుర్ధాలక్ష్యతేభేదోవృత్త్యాలక్షణరూప

హంవిదుః॥౧౨॥ఏతద్వివృణోతిత్రిభిః॥మహాభూతానీతి-తావంతిపంచైవ॥ వీ ॥ ఏతద్వివృణోతిమహాభూతాన్యాకాశాదీనిపంచైవ- ఏవకారోధికసంఖ్యావ్యవచ్ఛేదార్థః-తానిగణయతి-భూరాపోగ్నిర్మరున్నభఇతివచనంస్పష్టార్థం- గంధాదీనిగంధఆదిర్యేషాంతాని-తన్మాత్రాణిద్రవ్యాణీత్యర్థః-గంధాదయోహిపృథివ్యాదీనామవస్థావిశేషాః-తావంతిపంచైవ-మేమయా-మతానిజ్ఞాతాని-ఇదంమమభగవతోమతమిత్యర్థః-ఏవంచతేజోబన్నాత్మకంభూతత్రయమేవేతిమతాంతరవ్యావృత్తిః॥ ౧౩ ॥ ఇంద్రియాణీతి॥ వీ ॥ ఇంద్రియాణిదశగణయతి ॥ ఇంద్రియాణిశ్రోత్రాదీని-జ్ఞానేంద్రియాణి-వాగాదీనికర్మేంద్రియాణి-తత్రపాయుర్గుదం॥౧౪॥మనఇతి॥అంతరాత్మకం-అంతఃకరణం-లక్షణరూపయావ్యవచ్ఛేదికయా॥ వీ॥అంతఃకరణంవిభజతి॥మనఇతి॥ అంతరాత్మకమంతఃకరణం-వృత్త్యాస్వగుణవృత్త్యా - సంకల్పాధ్యవసాయాభిమానచింతారూపయా-లక్షణరూపయాచిహ్నభూతయా-మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తమితిచతుర్ధాలక్ష్యతఇత్యన్వయః-అత్రాయంభావః-ఏకమేవాంతరింద్రియంసంకల్పాదివృత్తిభేదేనచతుర్విధం- తత్రచిత్తబుద్ధ్యహంకారాణాంక్రమేణ - మూలప్రకృతిమహదహంకారా అనుగ్రాహకాః - మూలప్రకృత్యాద్యనుగ్రాహ్యత్వ నిబంధనఃచిత్తాదిభేదవ్యపదేశః - అనుగ్రాహ్యానుగ్రాహకయోరభేదవివక్షయాక్వచిదభేద నిర్దేశోమహాన్బుద్ధిలక్షణఇత్యాదిః - ఏషాంచావ్యక్తమహదహంకారాణామధిష్ఠాతారోవాసుదేవాదయోవక్ష్యంతే - ఏవంచాత్రబుద్ధిశబ్దేనఅంతరింద్రియస్యస్వవృత్తిరూపాధ్యవసాయజననేఅనుగ్రాహకంమహత్తత్త్వంచవివక్షితం - చిత్తశబ్దేనచింతాజనకస్యాంతరింద్రియస్యానుగ్రాహకత్వాచ్చింతనీయత్వాచ్చావ్యక్తాఖ్యామూలప్రకృతిర్వివక్షితా - తతోనుగ్రాహ్యానుగ్రాహకయోరభేదవివక్షయాచచతుర్వింశతికంగణంవిదురిత్యుక్తం-భేదవివక్షాయాంతుసప్తవింశతికగణోబోద్ధవ్యఇతి॥౧౫॥ ఏతావానేవేతి ॥ యావాన్మయాప్రోక్తః-ఏతావానేవసంఖ్యాతోగణితఃతత్త్వజ్ఞైఃకాలేతుమతద్వయమాహ- యఃకాలఃపంచవింశకఃఅల్పార్థ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కిప్రత్యయః-ప్రకృతేరేవావస్థావిశేషఇత్యర్థః - ఏకేతుపౌరుషంపురుషస్యేశ్వరస్యప్రభావంవిక్రమంకాలమాహుః॥వీ॥ ఏవంతత్త్వాదీన్సంకలయ్యసంగృహ్ణన్కాలస్వరూపంలక్షయతి॥ ఏతావానితి - సగుణస్యసత్త్వాదిగుణకస్య-బ్రహ్మణః ప్రధానస్య॥ శ్రు ॥ తస్మాదేతద్బ్రహ్మనామరూపమన్నంచజాయతఇతి-ద్వేబ్రహ్మణివేదితవ్యేఇత్యాదిషుశ్రీతా॥శ్లో॥ మమయోనిర్మహద్బ్రహ్మతస్మిన్గర్భందధామ్యహమితిస్మృతౌచ - ప్రకృతావపిబ్రహ్మన్శబ్దప్రయోగాత్ ఉపక్రమానుగుణ్యాచ్చ- యద్వా - ఉక్తానాంతత్త్వానాం॥ శ్రు ॥ యఃపృథివ్యాంతిష్ఠన్యశ్చక్షుషితిష్ఠన్నిత్యబ్రహ్మాత్మకత్వశ్రవణాత్-సత్త్వాదిగుణాత్మకప్రకృతికార్యభూతపృథివ్యాదిశరీరకస్యపరబ్రహ్మణఃపరమాత్మనఇత్యర్థః. సన్నివేశఃఅవస్థావిశేషః-మయాప్రోక్తఃఏతావానేవచతుర్వింశతిసంఖ్యాకఏవసంఖ్యాతః తత్త్వజ్ఞైరితిశేషః- అథకాలస్వరూపంవివక్షుయుషస్తస్యతావత్తత్త్వాంతరత్వమాహ-యఃకాలఃసఃపంచవింశకః - పూర్వంపరిగణితచతుర్వింశతిభిస్సహాస్యపరిగణనేఅయంపంచవింశకోభవతీత్యర్థః॥ ౧౫॥ తమేవకాలంద్వేధాలక్షయతి॥ ప్రభావమితి ॥ యతోభయంభవతి-కస్యప్రకృతిమీయుషఃప్రాప్తస్య - అతఏవదేహాద్యహంకారేణవిమూఢస్యకర్తుర్జీవస్య - అనేనసంహారకత్వేనలక్షితః॥వీ॥ తత్రకాలోనతత్త్వాంతరమితిమతాంతరముపన్యస్యతి॥ ప్రభావమితి ॥ పౌరుషంపరమపురుషసంబంధినంప్రభావమేవకాలమేకేఆహుఃకోసౌపౌరుషఃప్రభావఇత్యత్రాహ - యతఃపౌరుషాత్ప్రభావాద్భయంజగతస్సర్గసంహారాదిరూపసంసారరూపభయంభవతి - పరమపురుషస్యసర్గసంహారాదిషు జగన్నియమనసామర్థ్యంకాలః - నతుతత్త్వాంతరమిత్యర్థః-ఏకఇత్యుక్త్యామతాంతరత్వంగమ్యతే- స్వమతఆహ - అహంకారేతి - అనాత్మన్యాత్మాభిమానోఽహంకారః - తేనవిమూఢస్యతిరోహితస్వస్వరూపస్య - ప్రకృతింఅక్షరంతమసిలీయతఇతితమశ్శబ్దవాచ్యంనిరతిశయసూక్ష్మదశాపన్నప్రధానం ప్రకృతింకారణం - పరమాత్మానంవా ఈయుషస్సంహారదశాయాం ప్రాప్తస్యకర్తుర్జీవస్య॥౧౬॥సృష్టిహేతుత్వేనలక్షయతి॥ ప్రకృతేరితి ॥ కోఽసౌభగవాన్॥ వీ ॥ ప్రకృతేరితి ॥ తథా - హేమా

> య॥౧౫॥ఏతావానేవసంఖ్యాతోబ్రహ్మణస్సగుణస్యహి । సన్నివేశోమయాప్రోక్తోయఃకాలఃపంచవింశకః॥౧౬॥ప్రభావంపౌరుషంప్రాహుఃకాలమేకేయతోభయమ్ । అహంకారవిమూఢస్యకర్తుఃప్రకృతిమీయుషః॥౧౭॥ప్రకృతేర్గుణసామ్యస్యనిర్విశేషస్యమానవి।చేష్టాయతస్సభగవాన్కాలఇత్యుపలక్షితః॥౧౮॥అంతఃపురుషరూపేణకాలరూపేణయోబహిః।సమన్వేత్యేషతత్త్వానాంభగవానాత్మమాయయా॥

నవి - ప్రకృతేఃప్రధానస్య - యద్గుణసామ్యంతస్య - నిర్విశేషస్యనామరూపాదివిశేషశూన్యస్య - నామరూపాదివిశేషపరిహారేణసంహారదశాయాం సామ్యావస్థాపన్నగుణత్రయస్యప్రధానస్యచేత్యర్థః - యతశ్చేష్టావ్యాపారోభవతి-సభగవాన్భగవదాత్మకః కాలఇత్యుపలక్షితః - సంహారదశాయాంనామరూపవిభాగానర్హనిరతిశయసూక్ష్మావస్థామాపన్నయోః ప్రకృతిపురుషయోః - పరమాత్మాత్మకయోస్తస్మిన్నేవలీనయోః పునః సృష్టిదశాయాంజగదాకారేణపరిణామరూపోయోవ్యాపారస్తద్ధేతుభూతస్సకాలస్సచభగవదాత్మకఇత్యర్థః॥౧౭॥తమాహ॥అంతరితి॥ అంతః ప్రాణినాంయఃపురుషరూపేణనియంతృత్వేన - సమన్వేతిసమ్యక్తద్వికారరహితఏవఅనుస్యూతోవర్తతే - బహిశ్చకాలరూపేణైవభగవాన్ యద్వాయఃపురుషఃప్రసిద్ధఃకాలస్సపంచవింశకః - ఏతేతుపురుషస్యప్రభావంకాలమాహుః-ప్రభావస్యైవలక్షణంయతఇతి - పురుషస్యైవకాలత్వేహేతుః ప్రకృతేరితిఉభయథావివక్షాయాంహేతుః - అంతరితి- శేషంసమానం - తదేవంప్రకృతేశ్చతుర్వింశతిభేదాఃజీవేశ్వరయోరైక్యవివక్షాయాంపంచవింశతితత్త్వానిభవంతి-తయోర్భేదవివక్షాయాంచషడ్వింశతిర్భవంతి॥వీ॥ ఏవంప్రకృతిపురుషకాలస్వరూపంశోధితం - తేతత్రయోపిభగవద్రూపాణిప్రధానపురుషావ్యక్తకాలాస్తుప్రవిభాగశః రూపాణీత్యుక్తైః- తేషుపృథివ్యాదిస్థూలరూపేణపరిణతత్వాత్ప్రమేణప్రకృతిఃస్ఫుటస్వరూపా - పురుషకాలయోస్తుతాదృశస్థూలపరిణామాభావాత్తయోఃప్రతీయమానత్వంయుక్త్యాదర్శయన్తయోశ్శాస్త్రైకసమధిగమ్యంభగవదాత్మకత్వంఅంతరితిశ్లోకేనాహ- యఃఆత్మమాయయాస్వసంకల్పేనసత్త్వానాంపృథివ్యాదిసంఘాతదేహానాం-అంతఃపురుషరూపేణఇచ్ఛామి-ద్వేష్మి-సుఖదుఃఖే - ఇతిఇచ్ఛాద్వేషసుఖాద్యాశ్రయజీవాఖ్యరూపేణాంతః ప్రవిశ్యతదాభవత్యభూద్భవిష్యతీతి తేషామేవసత్త్వానాం విశేషణత్వేనబహిఃకాలాఖ్యరూపేణచసమన్వేతి-అవభాసతే - సభగవాన్పరమపురుషః - ఏవంసృష్ట్యుపయోగితయాప్రకృతిపురుషకాలశరీరకత్వంభగవతఉక్తం॥౧౮॥ ఇదానీంతత్త్వానాముత్పత్తిపూర్వకంలక్షణాన్యాహ - దైవాదిత్యాదినా తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్యసహంత్యేత్యతఃప్రోక్తనేన గ్రంథేన - తత్రచిత్తస్యోత్పత్తిపూర్వకం లక్షణమాహ చతుర్భిః॥ దైవాదితి ॥ దైవాత్ జీవాదృష్టాత్ క్షుభితాధర్మా గుణా యస్యాం - యోనౌ అభివ్యక్తిస్థానే ప్రకృతౌ వీర్యం చిచ్ఛక్తిం - సా ప్రకృతిర్మహత్తత్త్వమసూత॥ వీ॥ అథసృష్టిమాహ॥ దైవాదితి॥ పరః పుమాన్ పరమపురుషః - స్వస్యాం స్వీయాయాం యోనౌ జగద్యోనౌ ప్రకృతౌ దైవాత్స్వసంకల్పాత్ - క్షుభితధర్మిణ్యాం రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి - భారతే॥ శ్లో॥ రజస్సత్త్వం తమశ్చైవ తమస్సత్త్వం రజస్తథేత్యుక్తరీత్యా - క్షుభితసత్త్వాదిగుణాయాం వీర్యం మహదాది ప్రపంచసృష్టిసామర్థ్యం చేతనసమష్టిం వా - ఆధత్త అయుఙ్క్త - తతస్సా యోనిః - హిరణ్మయం ప్రకాశబహుళం - మహత్తత్త్వమసూత ప్రసూతవతీ॥ ౨౦॥ మహత్తత్త్వస్వరూపమాహ॥ విశ్వమితి ॥ హిరణ్మయం ప్రకాశబహుళం - విశ్వమహంకారాదిప్రపంచం ఆత్మగతం సూక్ష్మరూపేణ స్వస్మిన్ స్థితం - వ్యంజన్ ప్రకటయన్ - తీవ్రప్రళయకాలికం మహత్తమః - అపిబత్ - కూటస్థః లయవిక్షేపశూన్యః - కథంభూతం తమః ఆత్మానం ప్రస్వాపయతి ప్రచ్ఛాదయతీతి తథాయత్పూర్వం ప్రళయసమయే మహాంతం ప్రకృతౌ విలాపయామాసేత్యర్థః॥ వీ॥ క్షుభితధర్మిణ్యామిత్యుక్తసత్త్వాదిగుణక్షోభో నామ గుణానాం సామ్యావస్థాప్రహాణేనాన్యతమగుణాభిభవపూర్వకమన్యతమగుణావిర్భావః - తత్రమహత్తత్త్వసృష్టిః కస్యగుణస్యాభిభవాదిత్యత్రాహ॥ విశ్వమితి॥ జగదంకురః జగదంకురస్థానీయం యస్యసః జగత్కారణభూత ఇత్యర్థః కూటస్థః నిర్వికారో భగవాన్ ఆత్మగతం - సోభిధ్యాయశరీరాత్స్వాదితి ప్రకారేణ స్వశరీరభూతప్రకృతిలీనం విశ్వం వ్యంజయన్ వ్యంజయితుం స్వతేజసా స్వసంకల్పరూపజ్ఞానేన - ఆత్మప్రస్వాపనం జీవాత్మనాం జ్ఞానసంకోచకం - తనుః తమోగుణం - అపిబత్ అభిభూతమకరోదిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ప్రసంగాచ్చతుర్వ్యూహోపాసనామాహ॥ యదితి॥ స్వచ్ఛం విశదం - శాంతం రాగాదిరహితం భగవతః ఉపలబ్ధిస్థానం - అతఏవ వాసుదేవాఖ్యం యదాహుః అయమర్థః - అధిభూతరూపేణ తస్యైవ మహానితి సంజ్ఞా - అధ్యాత్మరూపేణ చిత్తమితి - ఉపాస్యరూపేణ వాసుదేవ ఇతి - అధిష్ఠాతా తు తస్య క్షేత్రజ్ఞః - ఏవమహంకారే సంక

> ౧౯॥ దైవాత్క్షుభితధర్మిణ్యాం స్వస్యాం యోనౌ పరః పుమాన్ । ఆధత్త వీర్యం సాసూత మహత్తత్త్వం హిరణ్మయమ్॥ ౨౦॥ విశ్వమాత్మగతం వ్యంజన్ కూటస్థో జగదంకురః। స్వతేజసాపిబత్తీవ్రమాత్మప్రస్వాపనం తమః॥ ౨౧॥ యత్తత్సత్త్వగుణం స్వచ్ఛం శాంతం భగవతః పదమ్ । యదాహుర్వాసుదేవాఖ్యం చిత్తం తన్మహదాత్మకమ్॥ ౨౨॥ స్వచ్ఛత్వమవికారిత్వం శాంతత్వమితి చేతసః। వృత్తిభిర్లక్షణం ప్రోక్తం యథాపాం ప్ర

ర్షణ ఉపాస్యః - రుద్రోధిష్ఠాతా - మనస్యనిరుద్ధ ఉపాస్యః - చంద్రోధిష్ఠాతా బుద్ధౌ ప్రద్యుమ్న ఉపాస్యః - బ్రహ్మాధిష్ఠాతేతి జ్ఞాతవ్యం॥ వీ॥ కస్యగుణస్యావిర్భావాదిత్యపేక్షాయాం తద్దర్శయన్ మూలప్రకృతిమహతోర్వాసుదేవాఖ్యవ్యూహాధిష్ఠితత్వం - తయోరంతఃకరణాభేదచిత్తబుద్ధ్యనుగ్రాహకత్వం చాహ యత్తదితి - భగవతః పదం తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమనామయమిత్యుక్తరీత్యా సత్త్వస్య ప్రకాశకత్వాత్ తద్గుణకస్య చిత్తస్య భగవదుపలంభస్థానత్వమిత్యర్థః - శాంతం అభిభూతతమస్కం - అతఏవ స్వచ్ఛం ప్రకాశకం - సత్త్వగుణకం యచ్చ వాసుదేవాఖ్యం వాసుదేవాఖ్యవ్యూహాధిష్ఠితం యచ్చిత్తం అంతఃకరణభేదచిత్తానుగ్రాహకం మూలప్రకృత్యపరపర్యాయమవ్యక్తం - తదేవ మహదాత్మకం మహత్తత్త్వాత్మనావస్థితమిత్యర్థః - అత్ర వాసుదేవాఖ్యం చిత్తమితి అధిష్ఠాత్రధిష్ఠేయయోరనుగ్రాహ్యానుగ్రాహకయోశ్చాభేదవివక్షయా నిర్దేశః - నాత్ర చిత్తస్య వైకారికాహంకారకార్యాంతఃకరణభేదస్య వాసుదేవాధిష్ఠితత్వం మహదాత్మకత్వం చోచ్యతే - చిత్తం చైత్యస్తతోభవదితి చిత్తస్య క్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠితతత్త్వస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ మహత్కార్యాహంకారకార్యస్య చిత్తస్య మహదాత్మనావస్థానాయోగాచ్చ కారణం హి కార్యాత్మనావతిష్ఠతే నతు కార్యం కారణాత్మనా తత్తు సంహారదశాయాం యద్యపి సంభవతి తథాప్యత్ర సృష్టిప్రకరణే తథావస్థానమయుక్తం వక్తుం నాపి మహదాత్మకమితి చిత్తస్యాంతఃకరణభేదస్య మహదనుగ్రాహ్యత్వముచ్యతే మహతో బుద్ధ్యనుగ్రాహకత్వాత్ - మహాన్ బుద్ధిలక్షణ ఇత్యుక్తేః - న చాత్ర చిత్తశబ్దేన బుద్ధిరేవాంతఃకరణభేదో వివక్షిత ఇతి వక్తుం శక్యం - బుద్ధేర్వాసుదేవాధిష్ఠితత్వానుపపత్తేః - బుద్ధేర్గిరాంపతిరితి వక్ష్యమాణత్వాత్ - తస్మాదత్రాభిభూతతమస్కముద్భూతసత్త్వగుణమవ్యక్తమేవ వాసుదేవాధిష్ఠితం మహదాత్మనా పరిణతమిత్యవధారణీయం - తత్ర యదవ్యక్తస్యాధిష్ఠాతా వాసుదేవః స ఏవ మహతోప్యధిష్ఠాతా అధిష్ఠాత్రంతరానుక్తేః॥ ౨౨॥ స్వచ్ఛత్వమితి॥ స్వచ్ఛత్వం భగవద్బింబగ్రాహిత్వం అవికారిత్వం లయవిక్షేపాదిరాహిత్యం అపాం ప్రకృతిః ఫేనతరంగాదిరహితావస్థాపరాభూతసంసర్గాత్ప్రాక్తనీయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధామధురాస్వచ్ఛాశీతాచ-తద్వదిత్యర్థః॥వీ॥ కదాఽన్తఃకరణమవ్యక్తానుగృహీతంసచ్చిత్తమితిలక్ష్యతఇత్యత్రాహ-స్వచ్ఛత్వమితి- స్వచ్ఛత్వంభగవద్బింబగ్రాహిత్వంఅవికారిత్వంవిక్షేపాదిరాహిత్యంఅతఏవశాన్తత్వంరజస్తమోభ్యామనభిభూతత్వమితిఏవంరూపైః స్వచ్ఛత్వాదిభిశ్చేతసోవృత్తిభిఃలక్షణంప్రోక్తం - యదాస్వచ్ఛత్వాదిగుణకంమనస్తదాసత్త్వాత్తదావ్యక్తానుగృహీతమితిచేతోవృత్తిభిర్లక్ష్యతఇత్యర్థః-స్వచ్ఛత్వాదౌదృష్టాంతమాహ-యథేతిఅపామంభసాంప్రాకృతఃఅనారోపితస్స్వభావః - యథాఅపాంస్వభావరూపంస్వచ్ఛత్వంఫేనతరంగాదిరాహిత్యం- ఏవంస్వచ్ఛత్వాదికంయదాభవతితదావ్యక్తానుగృహీతంమనఇత్యర్థః-ఏవమధ్యవసాయాదివృత్తిభిర్బుద్ధేర్మహత్తత్త్వానుగృహీతత్వంవేదితవ్యం॥౨౩॥అహంకారస్యోత్పత్తిపూర్వకంలక్షణమాహచతుర్భిః॥ మహాదితి ॥ క్రియానుశక్తిర్యస్యసఃక్రియాశక్తిః॥వీ॥అథాహంకారోత్పత్తిప్రకారంవదన్ తత్స్వరూపంతదవాన్తరభేదంతదధిష్ఠాతారంచాహ-త్రిభిః- మహత్తత్త్వాదితి॥భగవతోవీర్యేణసంకల్పరూపజ్ఞానేన-చోదితాత్ప్రేరితాత్-అతఏవవికుర్వాణాత్ మహత్తత్త్వాద్వైకారికతైజసతామసభేదేనత్రివిధాక్రియాశక్తిః-క్రియాశబ్దేనప్రవర్తకరజోగుణఉచ్యతే - రజోగుణోద్రిక్తఇత్యర్థఃఅహంకారస్సమపద్యతఉదభూత్॥౨౪॥త్రైవిధ్యమేవాహ॥వైకారికఇతి ॥ యతఃయస్మాన్మనఆదీనాంసంభవఃఉత్పత్తిః॥ వీ॥ కోసావహంకారఇత్యత్రాహ-వైకారికఇతి ॥ యతస్త్రివిధాహంకారాత్ మనసఃఇంద్రియాణాంజ్ఞానకర్మోభయేంద్రియాణాంమహతాంభూతానాం-ఆకాశాదీనాం-అపిశబ్దాచ్ఛబ్దాదితన్మాత్రాణాంచ- భవఉత్పత్తిఃమనఆదీనాంకారణమిత్యర్థః॥౨౫॥వీ॥తస్యాహంకారస్యసంకర్షణాధిష్ఠితత్వమాహ॥సహస్రేతి॥సహస్రశిరసంసహస్రఫణం - అనన్తశబ్దవాచ్యంసాక్షాత్సంకర్షణాఖ్యభగవద్వ్యూహం - పురుషంపరమపురుషం-భూతేంద్రియమనోమయఃభూతాదీనాంకారణమహంకారం-ప్రచక్షతేసంకర్షణాధిష్ఠితమహంకారంప్రచక్షతఇత్యర్థః॥౨౬॥తస్మిన్నుపాస్యవ్యూహమాహ॥కర్తృత్వమితి॥కర్తృత్వం జేవతారూపేణకరణత్వమింద్రియరూపేణకార్యత్వంభూతరూపేణ శాన్తత్వాదికంతుతత్కారణగు

కృతిఃపరా॥౨౩॥మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్ । క్రియాశక్తిరహంకారస్త్రివిధస్సమపద్యత॥౨౪॥వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చయతోభవః। మనసశ్చేంద్రియాణాంచభూతానాంమహతామపి॥౨౫॥సహస్రశిరసంసాక్షాద్యమనన్తంప్రచక్షతే । సంకర్షణాఖ్యంపురుషంభూతేంద్రియమనోమయం॥౨౬॥కర్తృత్వంకరణత్వంచకార్యత్వంచేతిలక్షణమ్। శాన్తఘోరవిమూఢత్వమితివాస్యాదహంకృతేః॥౨౭॥వైకారికాద్వికుర్వాణాన్మనస్తత్త్వమజాయత।యత్సంకల్పవికల్పాభ్యాంవర్తతేకామ

ణత్రయరూపేణ-మనసఉత్పత్తిపూర్వకంలక్షణమాహద్వాభ్యాం ॥ వీ ॥ అస్యాహంకారస్యలక్షణంతస్యస్వకార్యభూతాంతఃకరణభేదాహంకారానుగ్రాహకత్వంతద్వృత్తిభిర్లక్ష్యత్వేనచాహ- కర్తృత్వమితి॥కర్తృత్వాభిమానః - ఆత్మనిగమనాద్యాశ్రయత్వాభిమానేయదా మనసిస్యాత్తదాహంకారానుగృహీతంమనఇత్యర్థఃఏవంకరణత్వమింద్రియత్వంకార్యత్వందేహత్వంచేతిలక్షణంఅహంకారస్యలక్షణం చిహ్నంభూతేంద్రియకారణత్వాదహంకారస్యేత్యర్థః - శాన్తత్వంప్రకాశకత్వం-ఘోరత్వంవిక్షిప్తత్వం- మూఢత్వంచేతివాహంకృతేః - లక్ష్యతేతత్కారణగుణత్రయరూపేణాహంకారోలక్ష్యతఇత్యర్థః॥ వైకారికాదితి॥సంకల్పశ్చింతనం - వికల్పోవిశేషేణచింతనం - యస్యమనసఃసంకల్పవికల్పాభ్యాంకామసంభవోవర్తతఇతి-కామరూపావృత్తిర్లక్షణత్వేనోక్తా॥వీ॥ అథమనసఉత్పత్తిపూర్వకంతల్లక్షణమధిష్ఠాతారంచాహ-వైకారికాదితి-వికుర్వాణాద్వైకారికాత్సాత్త్వికాహంకారాత్ మనస్తత్త్వమజాయత - యన్మనస్సంకల్పవికల్పాభ్యాంవర్తతేసంకల్పఃసమిత్యేకకాలే-దేహాదిభిరాత్మనోపృథక్త్వేనచింతనం-వికల్పోవివిధవిషయచింతనంయదాఽన్తఃకరణేతైజసాహంకారానుగ్రహాత్- సంకల్పవికల్పౌభవతఃతదాతదేవాన్తఃకరణంమనఇతిజానీయాదిత్యర్థఃతస్యప్రద్యుమ్నాధిష్ఠితత్వమాహ-కామసంభవఇతి-వైకారికఇతిశేషః-కామఃప్రద్యుమ్నఃతస్యసంభవః - సమ్యగ్భవతీతిసంభవః-తస్యవిభూతిరిత్యర్థః-అయమధిష్ఠాతాప్రద్యుమ్నోమనఃకారణస్యవైకారికాహంకారస్య - నతుమనసఃమనసశ్చంద్రమాజాతఇతి-తదధిష్ఠాతుర్వక్ష్యమాణత్వాత్-అస్యమనసోనుగ్రాహకస్తుతైజసాహంకారః॥శ్లో॥ లోభప్రవృత్తిరారంభఃకర్మణామశమఃస్పృహా॥రజస్యేతానీతిస్పృహాదీనాంరజఃకార్యత్వగానాత్- తస్యప్రవర్తనాత్మకక్రియాశక్తియుక్తత్వాచ్చఏవం తామసాహంకారకార్యస్యాకాశాదేరపిస్వస్వకార్యజననేతైజసోహంకారానుగ్రాహకోవేదితవ్యః- ఏవంచయత్సామాన్యేనోక్తంఅహంకారాధిష్ఠాతృత్వంసంకర్షణస్యతత్తామసాహంకారాధిష్ఠాతృత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షే వేతివిశేషపర్యవసన్నంబోధ్యం॥ ౨౮ ॥ యమితి ॥ నతుప్రద్యుమ్నవ్యూహాత్ప్రవృత్తిః తస్యసంకల్పాదికార్యత్వాభా
వాత్- ఉపాస్యవ్యూహస్యచానిరుద్ధస్యోక్తేః శారదంశరత్కాలీనం - ఇందీవరంనీలోత్పలంతదివశ్యామంయచ్ఛనైస్సం
సాధ్యంవశీకర్తుంయోగ్యందుర్గ్రహత్వాత్॥వీ॥అస్యతైజసాహంకారస్యాధిష్ఠాతారంవదన్ కోసావింద్రియేషుతత్కృ
తానుగ్రహఇత్యపేక్షాయాంజ్ఞాన స్వరూపమాత్రజననసామర్థ్యాదిరేవ సర్వేంద్రియేష్వనుగ్రహత్వం వృత్తిర్లక్ష్యతఇ
త్యాహయమితిత్రిభిః ॥ హృషీకాణామింద్రియాణామధీశ్వరమధిష్ఠాతారంఅనిరుద్ధాధిష్ఠేయతైజసాహంకారానుగ్రా
హ్యత్వాదింద్రియాణామప్యనిరుద్ధాధిష్ఠితత్వముక్తం - శరత్కాలీనేందీవరశ్యామ.ఋషిభిశ్శనైస్సమ్యగారాధనీయమ
నిరుద్ధాఖ్యవ్యూహం-యంతైజసాహంకారంవిదుః -అనిరుద్ధాధిష్ఠితంతైజసాహంకారంవిదురిత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ బుద్ధేరుత్ప
త్తిపూర్వకంలక్షణమాహ ద్వాభ్యాం ॥ తైజసాదితి ॥ హేసతిద్రవ్యస్యపృథివ్యాదేః- బాహ్యస్యస్ఫురణరూపంవిజ్ఞానం
యస్మాత్తత్తథావిషయప్రకాశహేతోః-జ్ఞానాఖ్యస్య-పరిణామవిశేషస్యోపాదానమిత్యర్థః-ద్రవ్యస్ఫురణరూపంవిజ్ఞా
పయతిచిత్తవ్యావృత్త్యర్థముక్తం-ఇంద్రియాణామనుగ్రహఇతి-సవికల్పకజ్ఞానేహృషీకాణామధీశ్వరఇతియదుక్తంత
త్తునిర్వికల్పకజ్ఞానేద్రవ్యస్ఫురణస్యైవప్రపంచః॥వీ॥తైజసాదితి॥ తస్మాత్తైజసాద్విక్రియమాణాత్ - హేసతిఇంద్రియాణా
మనుగ్రహరూపంబుద్ధితత్త్వం- బుధ్యతేనేనేతిబుద్ధిః - జ్ఞానస్వరూపమాత్రజననసామర్థ్యమభూత్ -కథంబుద్ధితత్త్వస్య
ఇంద్రియానుగ్రాహ్యత్వమవగమ్యతఇత్యాశంకాయాంవృత్తిభిరిత్యాహ - ద్రవ్యేతి - ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానాదయోబు
ద్ధితత్త్వస్యవృత్తయః-తత్రద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానంద్రవ్యమాత్రావభాసరూపంజ్ఞానం-వ్యావర్తకాకారజ్ఞానాభావాత్॥
౩౦॥సంశయఇతి॥సంశయాదివిపర్యాసోమిథ్యాజ్ఞానం- నిశ్చయఃప్రమాణజ్ఞానం - స్వాపోనిద్రా ప్రమాణవిపర్యయవిక
ల్పనిద్రాస్మృతయఇతీపాతంజలోక్తేః॥వీ॥ సంశయఇతి॥ సంశయోవికల్పజ్ఞానం-విపర్యాసశబ్దేనాన్యథా జ్ఞానవిపరీతజ్ఞా
నేవివక్షితేతత్రధర్మాంతరస్యధర్మ్యంతరేప్రతీతిరన్యథాజ్ఞానం-యథాపీతశ్శంఖఇతి- ధర్మ్యంతరస్యధర్మ్యంతరత్వే

సంభవః॥ ౨౮॥యంవిదుర్హ్యనిరుద్ధాఖ్యంహృషీకాణామధీశ్వరం । శారదేందీవరశ్యామంసంసాధ్యం
యోగిభిశ్శనైః॥ ౨౯॥తైజసాత్తువికుర్వాణాద్బుద్ధితత్త్వమభూత్సతి । ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానమింద్రియా
ణామనుగ్రహః॥౩౦॥సంశయోథవిపర్యాసోనిశ్చయస్స్మృతిరేవచ। స్వాపఇత్యుచ్యతేబుద్ధేర్లక్షణంవృత్తి
తఃపృథక్॥౩౧॥ తైజసానీంద్రియాణ్యేవక్రియాజ్ఞానవిభాగశః । ప్రాణస్యహిక్రియాశక్తిర్బుద్ధేర్విజ్ఞాన

నప్రతీతిర్విపరీతజ్ఞానం-యథాఇదంరజతమితిశుక్తిశకలే - నిశ్చయఃప్రమాణరూపంస్మృతిరనుభూతవస్తువిషయంజ్ఞానం
స్వాపోనిద్రా సంశయాది-స్వాపాంతాభిఃపృథగసంకరేణ - వృత్తితఃవృత్తిభిః- బుద్ధేర్బుద్ధితత్త్వస్య-లక్షణమింద్రియా
నుగ్రాహకత్వరూపలక్షణముచ్యతే - యదేంద్రియాణాంద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానాదిజనకత్వం - తదాతానీంద్రియాణిబు
ద్ధితత్త్వానుగృహీతానీత్యుచ్యంతఇత్యర్థః-యద్వాఇంద్రియాణామితికర్తరిషష్ఠీ - ఇంద్రియాణాం కార్యభూతంద్రవ్య
స్ఫురణంవిజ్ఞానం-ద్రవ్యస్ఫురణమర్థేంద్రియసంబంధస్ఫురణం - తజ్జన్యవిజ్ఞానశబ్దవాచ్యంబుద్ధితత్త్వం- తైజసాహంకా
రాదభూత్ -తదనుగ్రాహ్యేంద్రియకార్యత్వాదిత్యర్థః- సంశయాదయోజ్ఞానవిశేషాఇత్యాహ-సంశయఇతిబుద్ధేర్లక్ష
ణంబుద్ధేఃప్రకారః-వృత్తితఃసదోషనిర్దోషేంద్రియవృత్తిభిరిత్యర్థః॥౩౧॥ ఇంద్రియాణాముత్పత్తిమాహ॥తైజసానీతి
తైజసానితైజసాహంకారాజ్జాతాని - జ్ఞానేంద్రియాణాంవైకారిత్వశంకానివృత్త్యర్థమేవకారః - క్రియాజ్ఞానవిభా
గశఃద్వివిధాన్యపీంద్రియాణితైజసాన్యేవేత్యర్థఃతత్రహేతుః - ప్రాణస్యేతి - హియస్మాత్ప్రాణస్యక్రియాశక్తిః - బు
ద్ధేశ్చవిజ్ఞానశక్తితా - అతఃప్రాణస్యతైజసత్వాత్తత్క్రియాశక్తిమతామింద్రియాణాంతైజసత్వం - తథాబుద్ధేస్తై
జసత్వాత్తదీయజ్ఞానశక్తిమతామపీంద్రియాణాంతైజసత్వమిత్యర్థః॥వీ ॥ ఉభయేంద్రియాణాముత్పత్తింతేషాంలక్ష
ణంచాహ- తైజసానీతి- క్రియాజ్ఞానవిభాగశఃజ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియవిభాగేన - ఉభయవిధానీంద్రియాణితైజసా
న్యేవ-ఏవకారోహంకారాంతరకార్యత్వవ్యుదాసార్థఃననుపూర్వమింద్రియాణామనుగ్రహఇతి - తైజసాహంకార
స్యఇంద్రియానుగ్రాహకత్వముక్తం - అత్రత్వింద్రియాణాంతత్కార్యత్వమేవోచ్యతఇతివిరోధః-మైవం - పూర్వత్ర
కోసావింద్రియేషు తేజసకృతోనుగ్రహఇత్యపేక్షాయాం - ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానరూపోనుగ్రహఇత్యుక్తం - నచతత్రాం
తఃకరణభేదస్యబుద్ధితత్త్వస్యైవోత్పత్తిరుచ్యతఇతివక్తుంశక్యం-మహత్తత్త్వానుగృహీతాంతఃకరణాధ్యవసాయాత్మక
వృత్తివిశేషస్యైవ॥శ్లో॥బుద్ధితత్త్వాద్వికుర్వాణాన్మనస్తత్త్వమజాయతేతి-మనసఉత్పత్తికథనేనైవసిద్ధత్వాత్ - పృథ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్సృధ్యుత్పత్తికథనస్యానపేక్షితత్వాత్- అన్యథా చిత్తాహంకారయోరపి పృథగుత్పత్తికథనాపత్తేశ్చ-నచతత్ర॥శ్లో॥ నిశ్చయస్స్మృతిరేవ చేతి బుద్ధేర్వృత్తివిశేషస్య నిశ్చయస్య కథనాదధ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిరేవ బుద్ధితత్త్వమభూత్సేతీత్యుచ్యతఇతి చెన్న-అధ్యవసాయాత్మకాంతఃకరణవృత్తివిశేషాయా బుద్ధేః- పునర్వృత్త్యంతరానుపపత్తేః - అన్యథాతస్యా అపిపునర్వృత్త్యంతరంస్యాదిత్యనవస్థాప్రసంగః-తస్మాద్బుద్ధితత్త్వమభూదిత్యనేన - జ్ఞానస్వరూపమాత్రజననసామర్థ్యమభూత్- నిశ్చయఃప్రమాత్మకంజ్ఞానమితి-యథోక్తఏవార్థస్సాధుః - తస్మాత్పూర్వత్రబుద్ధితత్త్వరూపఏవేంద్రియేషు తైజసకృతోనుగ్రహఇతిదర్శితం - అత్రతు సర్వేంద్రియాణామింద్రియకారణస్య వైకారికస్యచ తైజసానుగ్రాహ్యత్వమేవ- నత్వహంకారానుగ్రాహ్యత్వమిత్యుచ్యతే-అతఏవోత్పత్తివాచకశ్శబ్దోత్రనప్రయుక్తఃయుక్తంచైతత్ - నహి తైజసస్యప్రవర్తనాత్మకక్రియాశక్తియుక్తస్యానుగ్రాహకత్వమంతరేణపృథక్కార్యజననసామర్థ్యమస్తి- నచైవం బుద్ధితత్త్వస్యాపి తైజసానుత్పత్తిరనుపపన్నా-కథముక్తేతివాచ్యం - తస్య తైజసకృతానుగ్రహప్రకారప్రదర్శనమాత్రపరత్వాత్-తస్మాత్ తైజసానీంద్రియాణ్యేవేత్యస్యాయమర్థః- తైజసాహంకారానుగృహీత వైకారికాహంకారకార్యాణ్యేవోభయవిధానీంద్రియాణీతి-ఇంద్రియాణాం తైజసానుగృహీత వైకారికాదేవోత్పత్తిర్హి ద్వితీయస్కంధే భిహితా-ఏతదేవసహేతుకముపపాదయతి-ప్రాణస్యహీతి- హియస్మాత్ప్రాణస్యకర్మేంద్రియగణస్య॥ శ్లో॥ ప్రాణముతాక్రియమంతం సర్వే ప్రాహ అసుతాక్రియమంతీతి ॥ సర్వేంద్రియాణాం ప్రాణశబ్ద వాచ్యత్వేపి - బుద్ధేరితిజ్ఞానేంద్రియగణస్య-పృథగుపాదానాద్గోబలీవర్దన్యాయేనాత్రకర్మేంద్రియవర్గపరఃప్రాణశబ్దః-తస్యకర్మేంద్రియగణస్య క్రియాగమనాదానాదిక్రియారూపాశక్తిర్దృశ్యతే-యతశ్చబుద్ధేః బుధ్యతేనేనేతిబుద్ధిః. జ్ఞానేంద్రియవర్గస్తస్య-విజ్ఞానంఅర్థప్రకాశనరూపశక్తితాదృశ్యతే-తత స్తైజసాహంకారానుగృహీతసాత్త్వికాహంకారకార్యాణ్యేవోభయేంద్రియాణీత్యర్థః బుద్ధేర్విజ్ఞానశక్తితేత్యనేనాత్ర విజ్ఞానేంద్రియ గణస్యవైకారికత్వం స్పష్టమేవోక్తం - తత్రసత్త్వం నిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమితి సత్త్వస్యైవ ప్రకాశకత్వాత్ - నన్వుభయేంద్రియాణామపి తైజసానుగృహీత వైకారిక

శక్తితా॥౩౨॥ తామసాత్తు వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్। శబ్దమాత్రమభూత్తస్మాన్నభశ్శ్రోత్రం

తుశగబ్దమ్॥౩౩॥ అర్థాశ్రయత్వంశబ్దస్యద్రష్టుర్లింగత్వమేవచ । తన్మాత్రత్వంచ నభసోలక్షణంకవయో

త్వేఽుభయేషామపీంద్రియాణాం జ్ఞానక్రియాశక్తిద్వయవత్త్వమేవస్యాత్తత్తు నదృష్టమితిచెన్న - సత్త్వరజసోరుద్భవాభిభవయోగేన-జ్ఞానేంద్రియోత్పాదనవేలాయాం-వైకారికేసత్త్వస్యోద్భవః-రజసాభిభవః - కర్మేంద్రియోత్పత్తి వేలాయాంతురజసఉద్భవస్సత్త్వస్యాభిభవఇత్యాశయాత్ ॥ ౩౨ ॥ తన్మాత్రోత్పత్తిపూర్వకమాకాశాది మహాభూతోత్పత్తింలక్షణంచాహపంచదశభిః॥ తామసాదితి ॥ శ్రోత్రంశబ్దమిత్యాదిభిః - విషయోత్పత్త్యనంతరం-తత్సంబంధిమాత్రంకథ్యతే-నతూత్పత్తిః - ప్రాగేవోత్పన్నత్వాత్-శబ్దంగచ్ఛతిప్రాప్నోతీతిశబ్దగం॥ వి॥ అథతన్మాత్రోత్పత్తిపూర్వకమాకాశాదిమహాభూతోత్పత్తింతయోఃకార్యాపరపర్యాయంలక్షణంచాహ- తామసాదితిపంచదశభిః- భగవద్వీర్యచోదితాత్-భగవత్సంకల్పచోదితాత్-అతఏవవికుర్వాణాత్- తామసాదహంకారాత్ - శబ్దమాత్రంశబ్దతన్మాత్రద్రవ్యం-అభూత్ ఉదభూత్ - తస్మాచ్ఛబ్దమాత్రాత్-నభఃఉదభూత్-సశబ్దః - కేనగృహ్యతఇత్యత్రాహ-శ్రోత్రమితి-శ్రోత్రంతుశబ్దగమిత్యాదినా - శ్రోత్రాదీనాంనభఆదిభ్యోనోత్పత్తిరుచ్యతే - శ్రోత్రాదీనాం తైజసానుగృహీత వైకారికాదుత్పత్తేరుక్తత్వాత్ కింతుశబ్దాదిరూపవిషయోత్పత్త్యనంతరం - శ్రోత్రాదీనాం తత్సంబంధమాత్రముచ్యతే-శ్రోత్రంశ్రోత్రేంద్రియం-శబ్దగంశబ్దజ్ఞాపకం॥ ౩౩ ॥ శతస్యలక్షణమాహ॥ అర్థాశ్రయత్వమితి ॥ అర్థాశ్రయత్వమర్థవాచకత్వం-ద్రష్టృలింగత్వం-కుడ్యాద్యంతరితస్యవక్తుర్జ్ఞాపకత్వం- తదుక్తం - లింగంయద్ద్రష్టృదృశ్యయోరితి-నభస్తన్మాత్రత్వంసూక్ష్మత్వం- శబ్దస్యలక్షితమిత్యన్వయః ॥ వి ॥ కింతచ్ఛబ్దతన్మాత్రంకీదృశంతన్నభ ఇత్యపేక్షాయాంతయోఃకార్యముఖేనస్వరూపంశోధయతి-ద్వాభ్యాం-అర్థాశ్రయత్వంఅర్థవాచకత్వం- ద్రష్టృలింగత్వంద్రష్టుస్సర్వజ్ఞస్యభగవతః-లింగత్వంప్రమాణభూతత్వంభగవతశ్శాస్త్రయోనిత్వాత్ - ద్రష్టుఘటపటాద్యర్థద్రష్టులింగ్యతేప్రతీయతఇతిద్రష్టృలింగంతస్యభావస్తత్త్వమితివా - ఘటపటాద్యర్థద్రష్టుహితద్వాచకశ్శబ్దః ప్రతీయతేయద్యపిశబ్దశ్రవణాదప్యర్థఃప్రతీయతే-తథాపితదపిశబ్దస్యలక్షణమేవ-తదేవహ్యర్థాశ్రయత్వమిత్యుక్తం-అర్థాశ్రయత్వం నామ-శ్రోతురర్థప్రత్యాయకత్వమేవవక్తుర్ద్రష్టృత్వేనానుమాపకత్వంవా-అర్థందృష్ట్వైవహివక్తాభివదతి-కుడ్యాద్యంతరి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తస్యాపివక్తృజ్ఞాపకత్వంవానభసస్తన్మాత్రం- ఆకాశస్యాసాధారణగుణత్వం-సూక్ష్మత్వంవా- శబ్దస్యలక్షణంకార్యం కవయోవిదుః॥౩౪॥భూతానామితి॥ఛిద్రదాతృత్వంఅవకాశదాతృత్వంబహిరంతరవ్యవహారాస్పదత్వంఆత్మామనఃప్రాణాదీనాంధిష్ణ్యత్వం-నాడ్యాదిభిశ్ఛిద్రరూపేణవృత్తిఃకార్యమేవ- లక్షణంవృత్తిలక్షణం - ఏవముత్తరత్రాప్యేకైకేన శ్లోకేన-తన్మాత్రమహాభూతయోరుత్పత్తిః ద్వితీయేతన్మాత్రలక్షణం - తృతీయేన మహాభూతలక్షణమి త్యనుసంధేయః॥ వీ॥నభసోలక్షణమాహ॥భూతానామితి-భూతానాంబ్రహ్మాదిస్తంబ పర్యంత భూతానాం ఛిద్రదాతృత్వం బహిరంతర్వ్యవహారాస్పదత్వం-ప్రాణానామింద్రియాణామాత్మనశ్చ-ధిష్ణ్యత్వంస్థానత్వం- నాడ్యాదిఛిద్రరూపేణ- నభసఃఆకాశస్య-వృత్తిలక్షణంవృత్తిఃఛిద్రదాతృత్వాదికార్యమేవలక్షణం - ఏతముత్తరత్రాప్యేకేనశ్లోకేన తన్మాత్రమహాభూతయోరుత్పత్తిఃద్వితీయేనతన్మాత్రలక్షణం - తృతీయేనమహాభూతలక్షణమిత్యనుసంధేయం॥ ౩౫॥ నభసఇతి॥ కాసా త్వక్- స్పర్శస్య సంగ్రహః సమ్యగ్గృహ్ణాతీతిసంగ్రహః - పుంస్త్వంనియతలింగత్వాత్ - యద్వాస్పర్శస్య సంగ్రహస్తతోభవతీతి శేషః- శబ్దతన్మాత్రాదితి తన్మాత్రాణాముత్తరోత్తరాన్వయార్థముక్తం॥ వీ॥ నభసఇతి॥ శబ్దతన్మాత్రాత్శబ్దతన్మాత్ర మసాధారణోయస్యతస్మాత్ - కాలగత్యాకాలశరీరకభగవత్సంకల్పేన - వికుర్వతో వి క్రియమాణాన్నభసఆకాశాత్- స్పర్శఃస్పర్శతన్మాత్రంఅభవత్తతఃస్పర్శా ద్వాయురభవత్-కోసౌస్పర్శస్య గ్రాహక ఇత్యత్రాహ- త్వక్త్వగింద్రియః- స్పర్శస్య సంగ్రహః. సమ్యగ్గ్రాహకః సమ్యక్ గృహ్ణాతి యాసాత్వగితినా-పుంస్త్వంతు నియతలింగత్వాత్॥ ౩౬॥ స్పర్శలక్షణమాహ- మృదుత్వమితి ॥ స్పర్శత్వం స్పర్శలక్షణ మిత్యర్థః - నభస్వతో వాయోః-తన్మాత్రత్వం॥వీ॥ మృదుత్వాదయః-నభస్వతఃవాయోః- తన్మాత్రత్వ మసాధారణగుణత్వంచ - స్పర్శస్య స్పర్శత్వంలక్షణమిత్యర్థః॥౩౭॥చాలనమితి॥ చాలనంవృక్షశాఖాదేః - వ్యూహనం - మేళనంతృణాదేఃప్రాప్తిస్సంయోగః

విదుః॥౩౪॥భూతానాంఛిద్రదాతృత్వంబహిరంతరమేవచ।ప్రాణేంద్రియాత్మధిష్ణ్యత్వంనభసోవృత్తిలక్షణం॥౩౫॥నభసశ్శబ్దతన్మాత్రాత్కాలగత్యావికుర్వతః।స్పర్శోఽభవత్తతోవాయుస్త్వక్స్పర్శస్యచసంగ్రహః॥౩౬॥మృదుత్వంకఠినత్వంచశైత్యముష్ణత్వమేవచ । ఏతత్స్పర్శస్య స్పర్శత్వంతన్మాత్రత్వంనభస్వతః॥౩౭॥చాలనంవ్యూహనంప్రాప్తిర్నేతృత్వంద్రవ్యశబ్దయోః। సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వంవాయోఃకర్మాభిలక్షణమ్॥౩౮॥వాయోశ్చస్పర్శతన్మాత్రాద్రూపందైవేరితాదభూత్। సముత్థితంతతస్తైజశ్చక్షూరూపోపలంభనమ్॥౩౯॥ద్రవ్యాకృతిత్వంగుణతావ్యక్తిసంస్థానమేవచ । తేజస్త్వంతేజసస్సాధ్వి రూపమాత్రస్యవృత్తయః॥౪౦॥ద్యోతనంపచనం పానమదనంహిమమర్దనమ్। తైజసోవృత్తయస్త్వేతా

ద్రవ్యగంధవతోఘ్రాణంప్రతి-తథాశైత్యాదిమతఃస్పర్శనంప్రతి - శబ్దస్యశ్రోత్రంప్రతినేతృత్వం సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వముపోద్బలకత్వం-కర్మణాకార్యేణ-అభిలక్షణం-భావేల్యుట్ - కర్మైవాభిలక్షణమితివిగ్రహేతు-కరణే॥వీ॥ చాలనంవృక్షశాఖాదేః-వ్యూహనంవిభాగకరణం-ప్రాప్తిశ్చ- ఏతయోస్సంయోజకత్వం-ద్రవ్యశబ్దయోర్నేతృత్వం- ద్రవ్యనేతృత్వంశబ్దనేతృత్వంచ - తత్రద్రవ్యనేతృత్వంద్రవ్యస్యగంధవతోఘ్రాణంప్రతిశబ్దనేతృత్వం దూరస్థశబ్దస్యశ్రోత్రగ్రాహ్యకత్వకరణం-సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వంధారకత్వం- వాయోఃకర్మైవాభిలక్షణం॥ ౩౮॥ వీ ॥ వాయోరితి॥ స్పర్శఃతన్మాత్రోఽసాధారణగుణోయస్యతస్మాత్ - దైవేరితాత్-ఈశ్వరప్రేరితాద్వాయోః - రూపంరూపతన్మాత్రమభూత్-తతఃరూపాత్ తైజసస్సముత్థితంఉత్పన్నమభూత్ - కింతద్రూపస్యగ్రాహకమిత్యత్రాహచక్షుః చక్షురింద్రియం - రూపోపలంభనంరూపగ్రాహకం॥ ౩౯ ॥ ద్రవ్యాకృతిత్వమితి - ద్రవ్యాకృతిత్వంద్రవ్యస్యాకారసమత్వం - గుణతాద్రవ్యోపసర్జనత్వేనప్రతీతిః - అప్రత్యక్షద్రవ్యస్థస్పర్శాదేరపి - స్వాతంత్ర్యేణైవప్రతీతిః-రూపస్యతునైవమితి - తస్యాయంవిశేషఉక్తః - వ్యక్తిఃసాంసర్గికద్రవ్యస్యయాసంస్థాసన్నివేశః-సైవసంస్థాయస్య-ద్రవ్యపరిణామతయాప్రతీతిరిత్యర్థః- తేజసస్తేజస్త్వమసాధారణత్వం॥ వీ॥ ద్రవ్యేతి॥ద్రవ్యాకృతిత్వంద్రవ్యస్యభూతాంతరవ్యావర్తకత్వం - గుణతానిత్యంద్రవ్యాశ్రయత్వం-వ్యక్తిసంస్థానంవ్యక్తేర్వ్యక్త్యంతరవ్యావర్తకత్వం తేజసస్తేజస్త్వమసాధారణగుణత్వంచ- హేసాధ్వి-రూపమాత్రస్యరూపతన్మాత్రస్య-వృత్తయఃలక్షణానీత్యర్థః॥౪౦॥ ద్యోతనమితి॥ద్యోతనంప్రకాశనం-పచనంతండులాదేః-క్షుత్తృట్ అశనాయాపిపాసేచ-తద్ద్వారేణపానమదనం॥ వీ ॥ ద్యోతనమితి-ద్యోతనంప్రకాశనం-పచనంతండులాదేః- క్షుత్తృట్అశనాయాపిపాసేచ-తద్ద్వారేణపానమదనంచ - హిమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

మర్దనంహిమాభిభవశ్శోషణంచ-తేజసోవృత్తయఃలక్షణాని-కార్యాణీతియావత్॥౪౧॥రూపమాత్రాదితి॥ జిహ్వారస
నేంద్రియ రసోగృహ్యతేనయేతిరసగ్రహః - యద్వా-రసగ్రహస్తతోభవతీతివిశేషః॥వీ॥రూపమాత్రాదితి-దైవేనచోది
తాత్ప్రేరితాత్ - వికుర్వాణాద్రూపమాత్రాత్ - రూపతన్మాత్రంయస్యతస్మాత్తైజసః - రసమాత్రంరసతన్మాత్రమ
భూత్ - తస్మాద్రసతన్మాత్రాదంభఃఅభూత్ - తారసతన్మాత్రస్యగ్రాహకేత్యత్రాహ - జిహ్వారసనేంద్రియం - రస
స్యగ్రహఃగ్రాహికా॥౪౨॥కషాయఇతి॥ కషాయాదిషులవణోపిద్రష్టవ్యఃభౌతికానాంసాంసర్గికద్రవ్యాణాం - ఏకోమ
ధురఏవసన్-ఏవమనేకధా-భిద్యతేరసఇత్యర్థః॥వీ॥కషాయఇతి-కషాయాదిషులవణోపిద్రష్టవ్యః-భౌతికానాంసాంసర్గిక
ద్రవ్యాణాం- వికారేణఏకఏవరసఃకషాయాదిభేదేన - అనేకధావిభిద్యతఇత్యర్థః॥౪౩॥క్లేదనమితి॥క్లేదనమార్ద్రీకరణం-
పిండనంమృదాదేఃపిండీకరణం-తృప్తిఃతృప్తిదాతృత్వం - ప్రాణనంజీవనం॥ శ్రుతి ॥ ఆపోమయఃప్రాణఇతిశ్రుతేః - ఆ
ప్యాయనంతద్వైక్లబ్యనివర్తనం-ఓదనంమృదూకరణం-అదనమితిపాఠేపిసఏవార్థః॥భూయస్త్వంరూపాదావుద్భృత్యా
పిపునఃపునరుద్గమః॥ వి ॥ క్లేదనమితి ॥ క్లేదనమార్ద్రీకరణంపిండనంమృదాదేఃపిండీకరణం - తృప్తిఃతృప్తిదాతృత్వం
ప్రాణనంజీవనం॥ శ్రుతి ॥ ఆపోమయఃప్రాణఇతిశ్రుతేఃఆప్యాయనంతద్వైక్లబ్యనివర్తనం - ఓదనంమృదూకరణం -
భూయస్త్వంరూపాదావుద్భృతస్యాపిపునరుద్గమః- పాంచభౌతికేష్వపిజలాంశస్యభూయస్త్వంవా-తథాచసూత్రకా
రః॥సూ॥త్ర్యాత్మకత్వాత్తుభూయస్త్వాదితి-ఇమాఃక్లేదనాదయః- తేజసోవృత్తయః॥౪౪ ॥ రసమాత్రాదితి ॥ గంధగో
గంధంప్రాప్నోతీతి॥వీ॥ రసమాత్రాదితి ॥ దైవచోదితాద్వికుర్వాణాద్రసమాత్రాదంభసః - గంధతన్మాత్రమభూత్-త
స్మాద్గంధమాత్రాత్ - పృథ్వ్యభూత్ - ఘ్రాణఃఘ్రాణేంద్రియంగంధస్యసంగ్రహః- గంధగ్రాహకః॥ ౪౫ ॥ కరంభేతి
కరంభోమిశ్రగంధః- యథావ్యంజనాదీనాంహింగ్వాదిసంస్కారైః - పూతిర్దుర్గంధః - సౌరభ్యంకర్పూరాదేః-

శ్శోషణంక్షుత్తృడేవచ॥౪౧॥రూపమాత్రాద్వికుర్వాణాత్తేజసోదైవచోదితాత్।రసమాత్రమభూ
త్తస్మాదంభోజిహ్వారసగ్రహః॥౪౨॥కషాయోమధురస్తిక్తఃకట్వమ్లఇతినైకధా। భౌతికానాంవికారేణ
రసఏకోవిభిద్యతే॥౪౩॥క్లేదనంపిండనంతృప్తిఃప్రాణనాప్యాయనోదనమ్ । తాపాపనోదోభూయస్త్వ
మంభసోవృత్తయస్త్విమాః॥ ౪౪॥ రసమాత్రాద్వికుర్వాణాదంభసోదైవచోదితాత్।గంధమాత్రమ
భూత్తస్మాత్పృథ్వీఘ్రాణస్తుగంధగః॥౪౫॥ కరంభపూతిసౌరభ్యశాంతోగ్రామ్లాదిభిఃపృథక్ । ద్రవ్యా
వయవవైషమ్యాద్గంధఏకోవిభిద్యతే॥ ౪౬॥ భావనంబ్రహ్మణఃస్థానంధారణంసద్విశేషణమ్ । సర్వస
త్త్వగుణోద్భేదఃపృథివీవృత్తిలక్షణమ్॥౪౭॥నభోగుణవిశేషోర్థోయస్యతచ్ఛ్రోత్రముచ్యతే। వాయో

శాంతఃశతపత్రాదేః-ఉగ్రఃలశునాదేః-ఆమ్లఃపర్యుషితచిత్రాన్నాదేః- సంసర్గిణాంద్రవ్యావయవానాం - వైషమ్యా
ద్యేవంవిభిద్యతే-సగంధఇత్యర్థః॥వీ॥ కరంభేతి॥ ఏకఏవగంధః-ద్రవ్యాణాంవైషమ్యాద్వికారాత్-పృథక్కరంభాదిభే
దేనవిభిద్యతే-తత్రకరంభోమిశ్రగంధః- యథావ్యంజనాదీనాంహింగ్వాదిసంస్కారైః-పూతిఃదుర్గంధః - గంధగ్రా
హకఏకఏవ-సౌరభ్యంకర్పూరాదేః-శాంతశ్శతపత్రాదేః-ఉగ్రోలశునాదేఃఆమ్లఃపర్యుషితభుక్తాన్నాదేః॥ ౪౬ ॥ భా
వనమితి ॥ బ్రహ్మణోభావనంప్రతిమాదిరూపేణసాకారతాపాదనం స్థానంజలాదివిలక్షణత్రయాంతరనైరపేక్ష్యేణ
స్థితిః - ధారణంజలాద్యాధారత్వంసతామాకాశాదీనాం విశేషణమవచ్ఛేదకత్వంసర్వేషాం సత్త్వానాంప్రాణినాం
తద్గుణానాంచపుంస్త్వాదీనాం-ఉద్భేదఃపరిణామవిశేషైఃప్రకటీకరణం॥ వీ॥ భావనమితి ॥ భావనంఘటాదినిష్పాదనం-
బ్రాహ్మణస్థానంబ్రాహ్మణశబ్దస్యవాచకోపలక్షణార్థః - సర్వేషామాధారమిత్యర్థః-బ్రహ్మణఇతిపాఠేతు - బ్రహ్మ
ణఃబ్రహ్మకులస్య-స్థానమితిసఏవార్థః-సద్విశేషణంసతాంకార్యాణాంవిశేషకత్వం - వ్రీహ్యాదికార్యాణాంజలఖేద
నసారాసారవత్త్వదర్శనాత్-సర్వసత్త్వగుణోద్భేదఃతత్తద్దేశస్థప్రాణినామాకారవిశేషణహేతుత్వం - యద్వాశ
బ్దాదిసర్వసత్త్వగుణవత్త్వంచేతి-పృథివ్యాఃవృత్తిఃకార్యమేవలక్షణమిత్యర్థః॥ ౪౭ ॥ శ్రోత్రాదీనాంశబ్దాదిగ్రాహక
త్వముక్తం-తేషాంచలక్షణంతదేవేత్యాహ-పంచభిఃశ్లోకార్ధైః॥నభఇతి॥ నభసోగుణవిశేషఃశబ్దోయస్యార్థోవిషయః॥
వీ॥శ్రోత్రాదీనాంశబ్దాదిగ్రాహకత్వముక్తం-తేషాంచలక్షణంతదేవేత్యాహపంచభిః-అర్ధైః- నభఇతినభసః - ఆకా
శస్య-గుణవిశేషఃశబ్దోయస్యార్థఃవిషయః-గ్రాహ్యఇతియావత్-తత్ శ్రోత్రముచ్యతే- ఆకాశాసాధారణగుణశబ్దగ్రా
హకత్వమేవశ్రోత్రత్వమిత్యర్థః-ఏవముత్తరత్రాపివేదితవ్యం॥౪౮॥గుణవిశేషశబ్దవ్యావృత్తమర్థందర్శయతి- పరస్యేతి-

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరస్య కారణస్య ఆకాశాదేః ధర్మాః శబ్దాదిః-అపరస్మిన్ కార్యేవాయ్వాదౌ-కారణాన్వయాద్దృశ్యతే - అతోऽభావానామాకాశాదీనాం విశేషో గుణః-సర్వోऽపి శబ్దాదిః-భూమావేవోపలక్ష్యతే- చతుర్ణామంతర్భావాత్ అన్వయాత్ జలాదిషు యథాస్వయమేవ నిర్ణయః ఆకాశత్వన్యాన్వయాభావాదేకఏవ॥వీ॥యదుక్తం పృథివ్యాః సర్వసత్త్వగుణో ద్భేద ఇతి లక్షణం తద్విశదయతి-పరస్యేతి హి యస్మాత్-పరస్య కారణస్య-ధర్మః శబ్దాదిః- అపరస్మిన్ కార్యే వాయ్వాదౌ సమన్వయాత్ - సమవాయాత్ దృశ్యతే అతస్తస్మాద్భావానామాకాశాదీనాం - విశేషశబ్దాదిః భూమౌ పృథివ్యామేవ ఉపలక్ష్యతే దృశ్యతే॥౫౦
ఏవం కారణోత్పత్తిముక్త్వా కార్యోత్పత్తిమాహ-సార్ధైస్త్రిభిః॥ఏతానీతి. ఏతాన్యసంహత్య అమిళిత్వా - యదాస్థితాని తదా జగదాదిరీశ్వరః - ప్రావిశత్సప్తేతి చ ప్రాధాన్యాభిప్రాయేణోక్తం - ప్రవేశస్తు సర్వేష్వపి వివక్షిత ఏవ॥వీ॥ఏవం మహదాది పృథివ్యంత భూతసృష్టిమభిధాయ తేభ్యోऽండోత్పత్తిమభిధాస్యన్॥ శ్లో ॥ నానావీర్యాః పృథగ్భూతా స్తతస్తే సంహతిం వినేత్యుక్తరీత్యా-ఈశ్వరానుప్రవేశమంతరేణ-కార్యాసామర్థ్యం వదన్ - తేష్వీశ్వరానుప్రవేశమాహ - ఏతానీతి - ఏతాని మహదాదిపృథివ్యంతాని - సప్తతత్త్వాని తన్మాత్రాణి భూతేషు ఇంద్రియాణ్యహంకారే చాంతర్భావ్య సప్తనిర్దేశః-యదా అసంహత్య అమిళిత్వా స్థితాని తదా కాలకర్మగుణోపేతః-కర్మ అదృష్టం-గుణాస్సత్త్వాదిః- కాలాదిభిరుపేతః జగదాదిరీశ్వరః- తాని మహదాది తత్త్వాని ఉపావిశత్ -మేళనం సంహతత్వం నామ-పృథక్ స్థిత్యనర్హసంయోగమాత్రం-సమాగతత్వం - పృథక్ స్థిత్యనర్హసంశ్లేషవిశేషః ఏతద్ద్వయాభావాత్ సృష్ట్యసమర్థాన్యవస్థితాని-తత్త్వాని॥౫౧॥ తత ఇతి॥అనువిద్ధేభ్యః క్షుభితేభ్యః - యస్మాదండాత్ అసౌ విరాట్ పురుష ఉదతిష్ఠత్॥ వీ ॥ తత ఈశ్వరానుప్రవేశాదుభయం ప్రాప్య తేభ్యోऽండం సృష్టమిత్యాహ తత ఇతి - తత ఈశ్వరానుప్రవేశానంతరం- తేన ఈశ్వరానుప్రవేశేన హేతునా

గుణవిశేషోऽర్థో యస్య తత్ స్పర్శనం విదుః॥౪౮॥ తేజోగుణవిశేషోऽర్థో యస్య తచ్చక్షురుచ్యతే। అంభోగుణవిశేషోऽర్థో యస్య తద్రసనం విదుః॥ భూమేర్గుణవిశేషోऽర్థో యస్య స ఘ్రాణముచ్యతే॥౪౯॥ పరస్య దృశ్యతే ధర్మో హ్యపరస్మిన్ సమన్వయాత్। అతో విశేషో భావానాం భూమావేవోపలక్ష్యతే॥౫౦॥ ఏతాన్యసంహత్య యదా మహదాదీని సప్త వై। కాలకర్మగుణోపేతో జగదాదిరుపావిశత్॥౫౧॥ తతస్తేనానువిద్ధేభ్యో యుక్తేభ్యోऽండమచేతనమ్। ఉత్థితం పురుషో యస్మాదుదతిష్ఠదసౌ విరాట్॥౫౨॥ ఏతదండం విశేషాఖ్యం క్రమవృద్ధైర్దశోత్తరైః। తోయాదిభిః పరివృతం ప్రధానేనావృతైర్బహిః॥౫౩॥ యత్ర లోకవితానోऽయం రూపం భగవతో హరేః॥ ౫౪ ॥ హిరణ్మయాదండకోశాదుత్థాయ సలిలేశయాత్। తమావిశ్య మహాదేవో బహుధా నిర్బిభేద ఖమ్॥ ౫౫॥ నిరభిద్యతాస్య ప్రథ

అనువిద్ధేభ్యస్సమాగతేభ్యః-యుక్తేభ్యః సంహతేభ్యస్తత్త్వేభ్యః- అచేతనమధిష్ఠాతృచేతనరహితం - అండముత్థితముత్పన్నం-కీదృశం తదేతదండమిత్యత్రాహ- యస్మాత్ అండాత్ - అసౌ విరాట్ సమష్టిపురుషో బ్రహ్మా - ఉదతిష్ఠత్ ఉదభూత్॥ ౫౨ ॥ ఏతదితి ॥ క్రమవృద్ధైః పూర్వస్మాద్దశగుణాధికైః - తోయాదిభిః- పృథివ్యావరణస్యాండకటాహత్వేన - అండశబ్దేన గృహీతత్వాత్తోయాదీనామేవావరణత్వముక్తం॥ వీ ॥ పునరండమేవ విశినష్టి - ఏతదితి - ఏతద్విశేషాఖ్యమండం బహిః ప్రధానేన పరిక్రుత్య ఆవృతైః - క్రమవృద్ధైః క్రమశః ఉత్తరోత్తరమధికైః - కియదాధిక్యం తత్రాహ - దశోత్తరైః దశగుణితోత్తరైః - ఉత్తరోత్తరం దశగుణాధికైరిత్యర్థః - తోయాదిభిః పరివృతం పరివేష్టితం పృథివ్యా ఆవరణత్వప్రతిషేధాత్తోయాదిభిరిత్యుక్తం॥ ౫౩ ॥ యత్రేతి-యత్రాండే - లోకాత్మకోऽయం విరాట్ భగవతో రూపమితి పురుషాభేదాభిప్రాయేణ॥ శ్రీ ॥ యత్రేతి-యత్ర యస్మిన్నండే - లోకవితానః దేవమనుష్యాది లోకవిస్తరః-భవతి-తద్భగవతో హరేః రూపం శరీరమిత్యర్థః॥ ౫౪॥ తస్మిన్నధ్యాత్మాది విభాగమాహ నవభిః - హిరణ్మయాదితి-ఉత్థాయ ఔదాసీన్యం విహాయ-తమావిశ్య అధిష్ఠాయ మహాంశ్చాసౌ దేవశ్చ-ఖమింద్రియచ్ఛిద్రం॥ వీ ॥ ఏవం మహదాది చతుర్ముఖాంతసృష్టిరుక్తా-అథ సమష్టిభూత చతుర్ముఖశరీరస్య తత్తదవయవాత్- దేవాదివ్యష్టిశరీరాణామింద్రియతత్స్థాన తదభిమానిదేవతానాం-విభాగం వివక్షుః సోऽపి విభాగశ్చతుర్ముఖశరీరకపరమాత్మకర్తృక ఏవేత్యాహ హిరణ్మయాదితి సలిలేశయాత్ ఉషితాత్ - హిరణ్మయాత్ ప్రకాశబహుళాత్ అండకోశాదుత్థాయ అండకోశేశయానోऽనిబద్ధరూపో భగవాన్-తత ఉత్థాయ-ప్రవృత్త్యున్ముఖో భూత్వా-తం చతుర్ముఖమావిశ్య-మహాదేవో భగవాన్- ఖమింద్రియగణం-బహుధా అనేకధా నిర్బిభేద-సమష్టిరూపచతుర్ముఖశరీరస్థమింద్రియగణం వ్యష్టిరూపేణానేకధా విభక్తమకరో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దిత్యర్థః॥ ౫౫ ॥ నిరభిద్యతేతి॥వాణ్యాసహవహ్నిరభవత్ ప్రావిశత్-నాసే నిరభిద్యేతాం-ప్రాణతః ప్రాణేనాసుస్యూతస్సన్ ఘ్రాణః ఏతయోః నాసికయోః-అభవదిత్యనుషంగః॥ వీ ॥ విభాగమేవాహ నిరభిద్యతేత్యష్టభిః - అస్య బ్రహ్మణః-ప్రథమం ముఖం నిరభిద్యత- నటస్య శ్రుణోతీతివత్ - అస్యేతి పంచమ్యర్థే షష్ఠ్యేవ శేషత్వవివక్షయా షష్ఠీ బోధ్యా-సమష్టిభూతబ్రహ్మశరీరముఖాత్-దేవాదీనాం వాగింద్రియాధిష్ఠానం - వ్యష్టిముఖం విభక్తమభూదిత్యర్థః-తతో వాణీ వాగ్వ్యష్టిరభవత్-వాణ్యాః వాగింద్రియాత్- తదధిష్ఠాతా వహ్నిరభవత్ - విభక్తోఽభూత్-అథో అనంతరం-అస్య నాసే ఘ్రాణేంద్రియాధిష్ఠానే నాసాబిలే - వ్యష్టీనాం నిరభిద్యేతాం-అతః నాసాభ్యాం - ఘ్రాణ-ఘ్రాణేంద్రియవ్యష్టిః-ఏతయోః ఏతస్య ఘ్రాణేంద్రియస్యాధిష్ఠానాపేక్షయా ఏతయోరితి ద్వివచననిర్దేశః యద్వా ఏతయోః నాసయోః ప్రాణః ప్రాణాధీనః ఘ్రాణ ఏతయోరభవదిత్యనుషంగః॥ ౫౬ ॥ ఘ్రాణాదితి ॥ ఘ్రాణానంతరం వాయుశ్చ- ప్రాణత ఇతి విశేషణం-సర్వేంద్రియేష్వప్యపి ద్రష్టవ్యం-వ్యభిద్యేతామన్వభిద్యేతామితి పాఠద్వయేప్యేక ఏవార్థః-తతో దిశః ప్రావిశన్॥ వీ॥ ఘ్రాణాదితి-ఘ్రాణాదనంతరం - తదధిష్ఠాతా వాయుశ్చ - ప్రాణాధీనత్వం సర్వేంద్రియేష్వపి ద్రష్టవ్యం - తథాహి ఛందోగవాజసనేయినా-ప్రాణవిద్యాయాం ॥ శ్రు ॥ ఏతా హ వై దేవతా అహం శ్రేయసే వ్యూదిరే అహం శ్రేయసే వివదమానా ఇతి చోపక్రమ్య - వాగాద్యేకైకోపక్రమేణ - అన్యేషాం సప్రాణినామింద్రియాణాం శరీరస్య చ స్థితిం- తత్కార్యం చావికలం ప్రతిపద్య - ప్రాణోత్క్రమణే సర్వేషాం విశరణమకార్యకరత్వం చాభిధాయ - సర్వేషాం ప్రాణాధీనస్థితిత్వమభిహితం-అక్షిణీ చక్షురింద్రియాధిష్ఠానే-నిరభిద్యేతాం విభక్తే అభవతాం - ఏతయోరక్ష్ణోః- చక్షుః చక్షురింద్రియం నిరభిద్యత- తస్మాచ్చక్షుషః - సూర్యశ్చక్షుషాధిష్ఠాతా అభవత్ - కర్ణౌ శ్రోత్రేంద్రియాధిష్ఠానే - నిరభిద్యే

మం ముఖం వాణీ తతోఽభవత్। వాణ్యా వహ్నిరథో నాసే ప్రాణతో ఘ్రాణ ఏతయోః॥ ౫౬॥ ఘ్రాణాద్వా
యురభిద్యేతామక్షిణీ చక్షురేతయోః। తస్మాత్సూర్యో న్యభిద్యేతాం కర్ణౌ శ్రోత్రం తతో దిశః॥ ౫౭ ॥ ని
ర్బిభేద విరాజస్త్వగ్రోమశ్మశ్ర్వోషధయస్తతః। తత ఓషధయశ్చాసన్ శిశ్నం నిర్బిభిదే తతః॥ ౫౮॥ రేతస్త
స్మాదాప ఆసన్ నిరభిద్యత వై గుదమ్। గుదాదపానోఽపానాచ్చ మృత్యుర్లోకభయంకరః॥౫౯॥హస్తౌ చ నిరభి
ద్యేతాం బలం తాభ్యాం తతస్స్వరాట్। పాదౌ చ నిరభిద్యేతాం గతిస్తాభ్యాం తతో హరిః॥౬౦॥నాడ్యోఽస్య ని
రభిద్యంత తాభ్యో లోహితమాభృతమ్। నద్యస్తతస్సమభవన్నుదరం నిరభిద్యత॥౬౧॥ క్షుత్పిపాసే తత
స్స్యాతాం సముద్రస్త్వేతయోరభూత్। అథాస్య హృదయం భిన్నం హృదయాన్మన ఉత్థితమ్॥౬౨॥ మనస
శ్చంద్రమా జాతో బుద్ధిర్బుద్ధేర్గిరాంపతిః। అహంకారస్తతో రుద్రశ్చిత్తం చైత్యస్తతోఽభవత్॥ ౬౩ ॥

తాం-తతః శ్రోత్రేంద్రియం తదధిదేవతా దిశశ్చ-నిరభిద్యంత॥౫౭॥ నిర్బిభేదేతి॥ఆదిశబ్దేన కేశః॥ వీ ॥నిర్బిభేదేతి- విరాజో బ్రహ్మణః- రోమశ్మశ్ర్వాదయస్త్వగింద్రియాధిష్ఠానభూతాః తతస్త్వగింద్రియం - తతస్తదధిదేవతా ఓషధయశ్చాసన్- ఏవం శిశ్నముపస్థేంద్రియాధిష్ఠానం॥౫౮॥వీ॥ రేత ఇతి॥ రేత ఉపస్థేంద్రియం - తదధిదేవతా ఆపః- గుదం పాయ్వింద్రియాధిష్ఠానం- పాయ్వింద్రియరూపోఽపానః - ప్రాణః తదధిష్ఠాతా లోకసంహర్తా మృత్యుః॥౫౯॥వీ॥హస్తావితి॥హస్తౌ పాణీంద్రియాధిష్ఠానం-బలాఖ్యం పాణీంద్రియం- తదధిష్ఠాతా స్వరాట్-స్వరాడింద్రః ॥ శ్రు ॥ స్వరాడింద్రః ప్రథమ ఆసీదితి శ్రుతేః- పాదౌ పాదేంద్రియాధిష్ఠానం-గత్యాఖ్యం పాదేంద్రియం- తదధిదేవతా హరిరుపేంద్రః॥ ౬౦॥ వీ॥ నాడ్య ఇతి ॥ అస్య బ్రహ్మణః - నాడ్యః అధిష్ఠానం-ఆభృతం పూర్ణం-లోహితమింద్రియస్థానీయం-తదధిదేవతా నద్యః-ఉదరమధిష్ఠానం॥౬౧॥వీ॥క్షుదితి॥క్షుత్పిపాసే ఇంద్రియస్థానీయే-సముద్రోఽధిదేవతా - హృదయం పుండరీకాకారం అధిష్ఠానం-మనస్సంకల్పాఖ్యవృత్త్యవచ్ఛిన్నం తదింద్రియం॥౬౨॥ మనస ఇతి॥బుద్ధ్యాదిషు హృదయమేవాధిష్ఠానం - గిరాంపతిర్బృహస్పతిః-చైత్యః క్షేత్రజ్ఞః॥ వీ॥ మనస ఇతి॥చంద్రమా అధిదేవతా - హృదయాధిష్ఠానాద్వ్యవసాయాఖ్యవృత్త్యవచ్ఛిన్నబుద్ధిరూపం తదింద్రియం - తదధిదేవతా-గిరాంపతిర్బృహస్పతిః తదా హృదయమేవాధిష్ఠానం- తత్రాభిమానాఖ్యవృత్త్యవచ్ఛిన్నాహంకారాఖ్యమంతఃకరణమింద్రియం - తదధిదేవతా రుద్రస్తథా హృదయమేవాధిష్ఠానం- చిత్తాఖ్యవృత్త్యవచ్ఛిన్నచిత్తాఖ్యమంతఃకరణమింద్రియం-తదభిమానీ చైత్త్యః క్షేత్రజ్ఞః-నిరభిద్యంతేత్యర్థః - అత్ర చతుర్ముఖశరీరాచ్చతుర్ముఖస్యోపేంద్రస్య విభాగోక్తిరింద్రియాభిమానిదేవతాత్వాకారేణేతి న విరోధః॥౬౩॥అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం క్షేత్రజ్ఞం వివేక్తుం సర్వేషాం పునః ప్రవేశమాహ-ఏత ఇత్యాదినవభిః॥వీ ॥ ఏవం సమష్టిభూతచతుర్ముఖదేహా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్థవాగాదీంద్రియతదధిష్ఠానేభ్యః - దేవాదివ్యష్టీనామింద్రియతత్ స్థానతదధిదేవతాసృష్టిరుక్తా - అథ క్షేత్రజ్ఞభోగాయతనత్వాద్దేవాదిశరీరాణాం తత్ర ప్రాధాన్యం - భోక్తుః క్షేత్రజ్ఞస్యేత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం ప్రతిపిపాదయిషుర్వాగాదీంద్రియతదధిష్ఠాతృదేవతానాంచ వ్యష్టీనాం దేవాదివ్యష్టిశరీరస్థాధిష్ఠానేషు ప్రవిష్టానామపి - క్షేత్రజ్ఞానుప్రవేశమంతరేణ - వ్యష్టిశరీరభూతజాతస్య ప్రవృత్తిక్షమత్వసంపాదనాసామర్థ్యమాహ - ఏత ఇతి - ఏతే దేవాః ఇంద్రియసహితాస్తదభిమానివాగాదిదేవాః - అభ్యుత్థితాః సమష్టిచతుర్ముఖశరీరాదుత్పన్నాః అస్య దేవాదివ్యష్టిశరీరరూపభూతజాతస్య - ప్రవిశ్యేతి శేషః - ఉత్థాపనే ప్రవృత్త్యున్ముఖీకరణే - నాశకన్ అసమర్థా బభూవుః ఏత దేవ ప్రపంచయతి పునరావివిశురిత్యాదినా - పునశ్శబ్దో సామర్థ్యప్రతిపాదనారంభద్యోతకః - తం దేవాదివ్యష్టిశరీరం - ఖాని దేవాధిష్ఠితానీంద్రియాణి - ఉత్థాపయితుం ప్రవృత్త్యున్ముఖం కర్తుం - క్రమాదావివిశుః తత్తదధిష్ఠానం ప్రవివిశుః॥ ౬౪॥ వీ ॥ కా దేవతా కేనేంద్రియేణ కుత్ర ప్రవిష్టా - ఉత్థాపనాశక్తా భూదిత్యత ఆహ - వహ్నిరిత్యాదిభిస్సప్తభిః - వహ్నిరధిదేవతా వాచా వాగింద్రియేణ సహ - ముఖం దేవాదివ్యష్టిముఖం భేజే ఆవిశత్ - తదా అసౌ విరాట్ - విరాట్కార్యభూతవ్యష్టిశరీరజాతం - నోదతిష్ఠన్న ప్రవృత్త్యున్ముఖోఽభూత్ - ఏవముత్తరత్రాపి ద్రష్టవ్యం - సర్వత్ర విరాట్ఛబ్దేన విరాట్కార్యభూతత్వాత్ వ్యష్టిశరీరభూతజాతం లక్ష్యతే - అన్యథా చతుర్ముఖసృష్టానాం వహ్న్యాదీనాం - చతుర్ముఖశరీరోత్థాపకత్వాశక్తేః॥ ౬౫॥ చిత్తేనేతి ॥ ఏతేషాం ప్రవేశాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం క్షేత్రజ్ఞో వివిక్తః - ఏవం స్వతస్సేంద్రియాణాం దేవానాముత్థాపనాశక్తిమభిధాయ - క్షేత్రజ్ఞాధీనం తేషాముత్థాపకత్వమిత్యాహ - చైత్త్యః - క్షేత్రజ్ఞః - హృదయమధిష్ఠానం - చిత్తేనస

ఏతే హ్యభ్యుత్థితా దేవా నైవాస్యోత్థాపనేఽశకన్। పునరావివిశుః ఖాని తముత్థాపయితుం క్రమాత్॥ ౬౪॥
వహ్నిర్వాచా ముఖం భేజే నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్। ఘ్రాణేన నాసికే వాయుర్నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౬౫॥ అక్షిణీ చక్షుషాదిత్యో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్। శ్రోత్రేణ కర్ణౌ చ దిశో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥ ౬౬॥ త్వచం రోమభిరోషధ్యో నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్। రేతసా శిశ్నమాపస్తు నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౬౭॥ గుదం మృత్యురపానేన నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్। విష్ణుర్గత్యైవ చరణౌ నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౬౮॥ హస్తావింద్రో బలేనైవ నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్। నాడీర్నద్యో లోహితేన నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౬౯॥ క్షుత్తృడ్భ్యాముదరం సింధుర్నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్। హృదయం మనసా చంద్రో నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౭౦॥ బుద్ధ్యా బ్రహ్మాపి హృదయం నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్। రుద్రోఽభిమత్యా హృదయం నోదతిష్ఠత్తతో విరాట్॥ ౭౧॥ చిత్తేన హృదయం చైత్త్యః క్షేత్రజ్ఞః ప్రావిశద్యదా। విరాట్తదైవ పురుషస్సలిలాదుదతిష్ఠత॥ ౭౨॥ యథా ప్రసుప్తం పురుషం ప్రాణేంద్రియమనోధియః। ప్రభవంతి వినా యేన నోత్థాపయితుమోజసా॥ ౭౩ ॥ తస్మిం స్తం ప్రత్య

హ - యదా ప్రావిశత్తదైవ - విరాట్పురుషః విరాట్కార్యభూతో దేవాదిరూపః పురుషః - సలిలాత్ సలిలకార్యభూతబ్రహ్మాండాత్ ఇయం ల్యబ్లోపే పంచమీ - సలిలమావిశ్యేత్యర్థః - ఉదతిష్ఠత్ ప్రవృత్తిక్షమోఽభూదిత్యర్థః॥ ౭౨ ॥ విరాడ్దేహస్య వ్యష్టిదేహం దృష్టాంతత్వేన దర్శయన్ - సంఖ్యానుకథనస్య ప్రయోజనమాహ ద్వాభ్యాం॥ యథేతి॥ యథా పురుషం పురుషాకారం గుహం. ప్రాణాదయో జడాః - సుప్తమవస్థాంతరమాపన్నం - యత్తాదాత్మ్యాధ్యాసమంతరేణ నోత్థాపయితుం ప్రభవంతి - ప్రథమం పరమేశ్వరే భక్తిః - తతోఽన్యత్ర విరక్తిః - తతో యోగప్రవృత్త్యాధిరేకాగ్రచిత్తం - తతో యుక్ జ్ఞానం తేన - ప్రత్యగాత్మానం క్షేత్రజ్ఞం - అస్మిన్నాత్మని కార్యకారణసంఘాతే - వివిచ్య చింతయేత్॥ వీ॥ ఏతదేవ సదృష్టాంతమాహ - యథేతి - ప్రాణాదయః - ఓజసా స్వబలేన - ప్రసుప్తం పురుషం - యేన వినా - యదిచ్ఛామంతరేణేత్యర్థః - ఉత్థాపయితుం న ప్రభవంతి న సమర్థాః - తథా వహ్న్యాదయోఽపి - స్వాధిష్ఠేయేంద్రియైస్సహ - దేవాదిశరీరాణి ప్రవిశ్యాపి - క్షేత్రజ్ఞానుప్రవేశమంతరేణోత్థాపనాశక్తా ఇత్యర్థః॥ ౭౩॥ వీ॥ ఏవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం భోక్తుః క్షేత్రజ్ఞస్యైవ ప్రాధాన్యముక్తం - తస్యైవ క్షేత్రజ్ఞస్యానుచింతనం - భగవద్భక్తియోగాంగత్వేన కార్యమిత్యాహ - తస్మిన్నితి - ప్రత్యగాత్మానం జీవం - పరిశుద్ధస్వరూపం - యోగేనాధ్యాత్మవివేచనరూపయోగేన - ప్రవృత్తయా ధియా - అస్మిన్ దేహే - వివిచ్య శరీరబుద్ధీంద్రియప్రాణాదిభ్యః పృథక్కృత్య - భక్త్యా ఈశ్వరభక్త్యా - విరక్త్యా కామానభిష్వంగేణ జ్ఞానేన చ - ఆత్మని మనసి చింతయేత్ - యద్వా ప్రత్యగాత్మానం ధియా వివిచ్యాత్మని తస్మిన్ ప్రత్యగాత్మని - పరమాత్మానమితి శేషః - విరక్త్యా అవిహితాప్రతిషిద్ధనిషిద్ధవిషయవైరాగ్యేణ - అనేన కర్మయోగ ఉక్తః - జ్ఞానేన ప్రత్యగాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగేన - భక్త్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఈశ్వరభక్త్యా-జ్ఞానకర్మయోగాభ్యామనుగృహీతమాభక్త్యేత్యర్థః-చింతయేత్॥౭౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥సప్తవింశేతతస్సమ్యగ్బహుసాధనయోగతః । పుంప్రకృత్యోర్వివేకేన మోక్షరీతిర్నిరూప్యతే॥ వివేకజ్ఞానేన మోక్షముపపాదయితుం - శుద్ధస్యైవపురుషస్యపూర్వోక్తంప్రకృత్యవివేకతః - సంసారమనుస్మారయతిత్రిభిః॥ప్రకృతిస్థఇతి॥ ప్రకృతిస్థోఽపి దేహస్థోఽపి-నాజ్యతేనలిప్యతే - ప్రాకృతైర్గుణైః - తత్కృతైఃసుఖదుఃఖాదిభిఃనిర్గుణత్వాదకర్తృత్వం - తతఃఅవికారిత్వం॥౧॥ ఏవంజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపారకథనేన - భజనీయస్యభగవతఐశ్వర్యమావేద్య-తత్ప్రాప్త్యుపాయభూతభక్తియోగంగాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగముపపాదయిషుః-అతీంద్రియమాత్మస్వరూపం-కథమనుసంధాతుం శక్యమిత్యాశంకాంవారయితుం-తస్యప్రత్యగాత్మనోజాగరాద్యవస్థాసు- విశదతదావభాసంకథయివ్యన్-తస్యైతస్యాత్మనః-ప్రకృతిసంసర్గకృతమేవజాగరాద్యవస్థారూపసాంసారికప్రవృత్తిషు-కర్తృత్వం-తదాయత్తసుఖదుఃఖభోక్తృత్వంచ-నస్వరూపప్రయుక్తమితి - పూర్వోక్తమనువదతి-ప్రకృతిస్థఇతి - పురుషోజీవఃప్రకృతిస్థోపిదేహస్థోపి-ప్రాకృతైర్గుణైర్ధర్మైర్దేవత్వమనుష్యత్వాదిభిః-సత్త్వాదిహేతుకైస్సుఖదుఃఖాదిభిశ్చ-నాజ్యతేస్వతోనస్పృశ్యతే- కుతఃఅవికారాత్-స్వతోదేవమనుష్యాదిరూపేణపరిణామాభావాత్-అకర్తృకత్వాత్-గమనాదిబాహ్యసాంసారికవ్యాపారాశ్రయత్వాభావాత్-నిర్గుణత్వాత్-స్వతస్సత్త్వాదిగుణాన్వయాభావాత్-స్వతోనాజ్యఇత్యత్రదృష్టాంతః- జలార్కవదితి-ఘటాకాశాదేరప్యుపలక్షణమిదం - ననుజలాదిషుసూర్యాదయోభ్రాంత్యాతత్రస్థాఇవగృహ్యంతే-నపరమార్థతస్తత్రస్థాః-అతోజలగతవృద్ధిహ్రాసకంపనాదిదోషాస్పర్శఃసూర్యాదిషుయుక్తః - ప్రత్యగాత్మనస్తు-దేవాదిశరీరేష్వవస్థితేః-కథంతద్గుణైర్నాజ్యతఇతిచేత్-ఉచ్యతే- దేశవిప్రకర్షః-కాలవిప్రకర్షః-స్వభావవిప్రకర్షశ్చేతి-త్రేధావిప్రకర్షః అత్రైకైకవిప్రకర్షోఽపిదోషాస్పర్శస్యహేతుః-తత్రదేశవిప్రకర్షస్యోదాహరణం-జలసూర్యాదిః-స్వభావవిప్రకర్షస్యో

గాత్మానంధియాయోగప్రవృత్తయా।భక్త్యావిరక్త్యాజ్ఞానేనవివిచ్యాత్మనిచింతయేత్ ॥౭౫॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-షడ్వింశోఽధ్యాయః. ... ... *

ప్రకృతిస్థోఽపిపురుషోనాజ్యతేప్రాకృతైర్గుణైః।అవికారాదకర్తృత్వాన్నిర్గుణత్వాజ్జలార్కవత్॥౧॥ స ఏషయర్హిప్రకృతేర్గుణేష్వభివిషజ్జతే।అహంకారవిమూఢాత్మాకర్తాస్మీత్యభిమన్యతే॥౨॥ తేనసంసారప

దాహరణమాకాశాదిఃతత్రదేశవిప్రకర్షవత్స్వభావవిప్రకర్షస్యాపిదోషాస్పర్శహేతుత్వాత్-యథాఘటకరకాదిషు వృద్ధిహ్రాసభాక్షు- పృథక్పృథక్సంయుజ్యమానమప్యాకాశంవృద్ధిహ్రాసాదిదోషైర్నస్పృశ్యతే - యథాజలాధారేషువిషయేషుదృశ్యమానోఽప్యంశుమాన్ - దేశవిప్రకర్షాత్తత్తద్గతవృద్ధిహ్రాసాదిభిర్నస్పృశ్యతే - తథాయంప్రత్యగాత్మాపి-దేవాదిచతుర్విధశరీరేష్వవస్థితస్తద్గతైర్ధర్మైస్స్వతోనాజ్యతే- స్వభావవిప్రకర్షాదితి-తర్హ్యాకాశఏవదృష్టాంతీకర్తవ్యఃనార్క-ఇతిచేన్న-దోషాస్పర్శమాత్రాభిప్రాయకత్వాత్దృష్టాంతస్య-దృశ్యతేచైవం - సర్వాత్మనాసాధర్మ్యాభావేపి-వివక్షితాంశసాధర్మ్యాద్దృష్టాంతోపాదనం-సింహఇవమాణవకఇత్యాదౌ-యద్వాప్రకృతిగతదేవత్వమనుష్యత్వాదయోప్రకృతేరేవధర్మాః-నాత్మనః-తస్యదేవమనుష్యత్వాద్యాకారస్యస్వతోభావాత్ - యదిదేవోయంమనుష్యోయమితిప్రతీత్యా-తేప్యాత్మాకారాఇతిచేత్-సాప్రతీతిర్భ్రాంతిరూపేతి-సదృష్టాంతమాహ- ప్రకృతిస్థఇతి దేహస్థఇతి-పురుషోజీవః-అకర్తృత్వాదిభ్యోహేతుభ్యః- ప్రాకృతైర్గుణైర్దేవత్వాదిధర్మైర్నాజ్యతే-అత్రాంజిర్గత్యర్థః-స్వతోదేవత్వాదివైశిష్ట్యేననగమ్యతేతథానానుసంధీయతఇతియావత్ - తత్రదృష్టాంతఃజలార్కవదితి - యథాజలేప్రతిబింబితఃసూర్యః-జలగతైర్ధర్మైర్విశిష్టత్వేన-పరమార్థతోనప్రతీయతే- తేషాంజలగతత్వాత్- ఏవంప్రకృతిధర్మైరాత్మాపి-పరమార్థతోనప్రతీయతే- తేషాంప్రకృత్యాకారత్వేనాత్మాకారత్వాభావాత్- తేషామాత్మగతత్వేనప్రతీతిర్భ్రాంతిరూపేత్యర్థః॥౧॥తర్హికథమస్మిన్కర్తృత్వాదిప్రతీతిస్తత్రాహ॥సఇతి॥ప్రకృతేరవిద్యాయాః- గుణేషు సత్త్వాదిషుయదాభివిషజ్జతే-తాదాత్మ్యాధ్యాసమాప్నోతి- తదాఅహంకారేణతత్కార్యేణ-విమూఢాత్మాకర్తృత్వమాత్మన్యారోపయతి-తత్రానాదిరాత్మన్యవిద్యాధ్యాసః-అహమధ్యాసస్తుఆధునికః- కర్తృత్వాధ్యాసస్తుస్ఫటికలౌహిత్యవత్సోపాధికఇతి॥౨॥ఏవంవిధస్యాత్మనః-కథందేవమనుష్యాదిదేహయోగః- కథంవాసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్తృత్వంసుఖదుఃఖానుభవశ్చేత్యాశంకాయాం-సర్వమిదందేహాత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానకృతమిత్యాహ- సఇతి - సప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

షః ప్రకృతివిలక్షణోప్యాత్మా-అహంక్రియావిమూఢాత్మా-అహంక్రియాఅనాత్మని దేహేఆత్మాభిమానసః- తయావిమూ
ఢః తిరోహితః-ఆత్మాస్వరూపంయస్యసః- తదాప్రకృతేర్గుణేషుశబ్దాదిషు - విషజ్జతేశబ్దాదివిషయప్రవణస్స్యాత్-య
దాచకర్తాస్మీతిస్వతంత్రఇత్యభిమన్యతే-అనేనస్వతంత్రాభిమానోపి - బంధహేతురిత్యుక్తం॥౨॥ తేనేతి ॥ అనివృతత
స్సన్-ప్రకృతిసంగకృతైః-కర్మభిర్ధర్మాధర్మైః-దోషైశ్చ రాగద్వేషాదిభిః- సదసన్మిశ్రయోనిషు దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిషు-
సంసారపదవీంప్రాప్నోతి॥వి॥ తేనేతి॥తదాతేనోభయవిధాభిమానేననావశః-కర్మపరతంత్రస్సన్-అతఏవానిర్వృతః-
కర్మాయత్తసుఖదుఃఖోపభోగేననితరాంసుఖమలభమానః - ప్రాసంగికైః ప్రకృతిసంసర్గకృతైః-కర్మదోషైఃపుణ్యా
పుణ్యరూపైఃదోషైః- సదసన్మిశ్రయోనిషు - ఉత్తమాధమమధ్యమభూతేషు దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిషు-సంసారపదవీమభ్యేతి
ప్రాప్నోతి॥౩॥ననుతర్హి-అపారత్వాత్సంసృతేః కింతన్నివృత్తిప్రయాసేనతత్రాహ॥అర్థఇతి॥సంసృతిరూపేఅర్థే-వ
స్తుతఃఅవిద్యమానేపి-సంసృతిః ప్రతిభాసమానజ్ఞానంవినా-స్వతఏవననివర్తతే-అవిద్యాదిదోషబలేనవిషయానుధ్యాయి
త్వాదిత్యర్థః॥వి॥ననుదేవాద్యాకారాణామాత్మనఃస్వాభావికాకారత్వాభావాత్తైఃకోనర్థఆత్మనఇత్యాహ-అర్థఇతి-అ
ర్థఆత్మనోదేవత్వమనుష్యత్వాద్యాకారే-స్వతోవిద్యమానేపి-అస్యాత్మనః-విషయాన్ శబ్దాదీన్- ధ్యాయతశ్చింతయతః-
సంసృతిర్ననివర్తతేసంసారరూపోనర్థోననివర్తతే-యథాస్వప్నశరీరాణామాత్మాకారత్వాభావేపి-విషయచింతన
ద్వారా-సుఖదుఃఖరూపానర్థహేతుత్వం-తద్వజ్జాగరేపిదేహాకారాణామాత్మాకారత్వాభావేపి-విషయప్రావణ్యజనన
ద్వారా-అనర్థరూపబంధహేతుత్వమిత్యర్థః॥౪॥యతోవిషయాధ్యాసోనర్థహేతుః అతోమనోనియంతవ్యమిత్యా
హ॥అతఏవేతి॥అసతామింద్రియాణాం-పథివిషయమార్గే-తీవ్రేణదృఢేన-విరక్త్యాతితీవ్రయా॥వి॥ హియస్మాదేవంఅతఏ
వమనోనియంతవ్యమిత్యాహ - అతఏవేతి-అసతాంప్రకృతిపరిణామరూపాణామింద్రియాణాం - పథశబ్దాదివిషయే

దవీంమనసాభ్యేత్యనిర్వృతః।ప్రాసంగికైఃకర్మదోషైస్సదసన్మిశ్రయోనిషు॥౩॥ అర్థేహ్యవిద్యమానేపి
సంసృతిర్ననివర్తతే।ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నేనార్థాగమోయథా॥౪॥అతఏవశనైశ్చిత్తంప్ర
సక్తమసతాంపథి।భక్తియోగేనతీవ్రేణవిరక్త్యాచనయేద్వశం॥౫॥ యమాదిభిర్యోగమార్గైరభ్యసన్ శ్ర
ద్ధయాన్వితః।మయిభావేనసత్యేనమత్కథాశ్రవణేనచ॥౬॥సర్వభూతసమత్వేననిర్వైరేణాప్రసంగతః।
బ్రహ్మచర్యేణమౌనేనస్వధర్మేణబలీయసా॥౭॥యదృచ్ఛయోపస్థితేనసంతుష్టోమితభుఙ్మునిః। వివిక్తశర
ణశ్శాంతోమైత్రఃకరుణఆత్మవాన్॥౮॥సానుబంధేచదేహేస్మిన్నకుర్వన్నసదాగ్రహమ్ । జ్ఞానేనదృష్టత

ప్రసక్తంనితరామాసక్తంచిత్తంతీవ్రేణఅంతరాయానుపహతేన-భగవద్భక్తియోగేన - విరక్త్యాకామానభిష్వంగేణచ-
శనైఃవశంనయేత్ స్వవశంకుర్యాత్.విరక్తిస్సాధనసప్తకోపలక్షణం- విరక్త్యనుగృహీతభగవద్భక్త్యా - స్వసమాహి
తభగవదనుచింతనపరంకుర్యాత్-ఏవంచబంధోనివర్తతఇత్యభిప్రాయః॥ ౫ ॥ భక్తివిరక్త్యోఃతీవ్రత్వేకారణానివర్ణ
యన్-జ్ఞానేనమోక్షప్రకారమాహషడ్భిః-యమాదిభిరితి-యమాదిభిర్యోగమార్గైఃచిత్తమభ్యసన్ పునఃపునరేకాగ్రీ
కుర్వన్-ఆత్మానముపలభ్య-సర్వానుస్యూతమద్వయంపరమాత్మానంప్రతిపద్యతఇతి- షష్ఠేనాన్వయః - సత్యేననిష్కప
టేన-భావేనప్రేమ్ణా॥వి॥భక్తియోగానుగ్రాహకాణ్యేవవర్ణయన్ భక్త్యామోక్షప్రకారమాహ-షడ్భిః - యమాదిభి
రితి-శ్రద్ధయామనోనియమనవిషయయాత్వరయా-యుక్తఃయోగపథైఃభక్తియోగైరితికర్తవ్యతాభూతైః - యమాది
భిశ్శమదమాదిభిః-మయీశ్వరే-భావేనమాతాపితాభ్రాతాసుహృదిత్యుక్తవిధభావేన-సత్యేనసత్యవచనేన॥ ౬॥ సర్వే
తి॥అప్రసంగతఃసంగత్యాగేన-బలీయసాఈశ్వరార్పితేన॥వి॥సర్వేతి॥సర్వభూతేషుసమత్వేన - ప్రకృతిపురుషశరీరకేశ్వ
రాత్మకత్వానుచింతనేన-అతఏవనిర్వైరేణ- అప్రసంగతఃశబ్దాదివిషయానాసక్త్యా-బ్రహ్మచర్యేణస్త్రీసంగాదిరాహిత్యే
న-మౌనేనమితవాక్యేన-బలీయసాభక్తియోగానుగ్రాహకాణాంమధ్యేబలవత్తరేణ- స్వధర్మేణస్వవర్ణాశ్రమోచితధ
ర్మేణాభ్యసన్ భక్తియోగమితిశేషః॥౭॥యదృచ్ఛయేతి॥వివిక్తశరణఃఏకాంతవాసీ॥వి॥యదృచ్ఛయేతి - యదృచ్ఛయోప
స్థితేనదైవాదుపనతేనాన్నాదినా-సంతుష్టః-దైవాదుపనతమపిమితమేవభుంజానఃమునిఃభోజనాదిదశాస్వపి - శుభాశ్ర
యసంశీలనపరః-వివిక్తశరణః-ఏకాంతవసతిః-శాంతఃభయాదిరహితః - మైత్రఃభయజనకైరపిభూతైర్మైత్రీమేవకా
మయమానః-కరుణఃతేష్వపికారుణికః-ఆత్మవాన్ ప్రశస్తమనస్కః॥౮॥ సానుబంధఇతి॥ అసదాగ్రహంఅహంమమతాం
ప్రకృతేఃపురుషస్యచ-దృష్టంతత్త్వంయేనతేనజ్ఞానేన॥వి॥ సానుబంధఇతి - సానుబంధేపుత్రకళత్రాద్యనుబంధసహితే

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్మిన్ దేహే-అసదాగ్రహః అహంమమాభిమతిమకుర్వన్ - దృష్టంతత్త్వంయాథాత్మ్యంయస్మిన్ తేన-ప్రకృతేఃపురుషస్యచజ్ఞానేనప్రకృతిపురుషయోహేయోపాదేయత్వజ్ఞానేనేత్యర్థః॥ ౯॥ నివృత్తేతి॥నివృత్తాసబుద్ధ్యవస్థానానిజాగ్రదాదీనియస్యసః-అతఏవదూరీభూతంఅన్యదర్శనంయస్యసఃఆత్మనాఅహంకారావచ్ఛిన్నేన- ఆత్మానంశుద్ధముపలభ్య ఏకస్యైవావచ్ఛేదానవచ్ఛేదాభ్యాంకరణత్వేకర్తృత్వేచదృష్టాంతమాహ - చక్షుషాచక్షురవచ్ఛిన్నేన - అర్కేణ-గగనస్థమర్కమివ-ఏవమాత్మదృక్-శుద్ధమాత్మానంపశ్యన్॥ వి॥ నివృత్తేతి ॥ నివృత్తానిబుద్ధేర్గుణాసావస్థానానిసంకల్పవికల్పాదీనియస్యసః-అతఏవదూరీభూతమన్యస్యభగవద్వ్యతిరిక్తస్యదర్శనంయస్యసః.ఆత్మదృక్ప్రకృతివివిక్తాత్మదర్శీ - అసతి దేహే-చక్షుషాఆదిత్యాధిష్ఠితచక్షురింద్రియేణ-అర్కమధిష్ఠాతారమాదిత్యమివ - ఆత్మనాపరమాత్మాధిష్ఠితేన ప్రత్యగాత్మనా-ఆత్మానంపరమాత్మానం-ఉపలభ్యసాక్షాత్కృత్య॥౧౦॥ ముక్తలింగమితి॥ ముక్తలింగంనిరుపాధికం-అసతిమిథ్యాభూతేఅహంకారే-సదాభాసంసద్రూపేణావభాసమానం- బ్రహ్మప్రాప్నోతి - శుద్ధస్యజీవస్వరూపాద్విశేషమాహ-సతఃకారణస్యప్రధానస్య-బంధుమధిష్ఠానంఅసతఃకార్యస్య-చక్షురివప్రకాశకం - సర్వేషుకార్యేషుకారణేషుచానుస్యూతం-అద్వయంపరిపూర్ణం॥ వి॥ ముక్తలింగమితి-పశ్చాన్ముక్తలింగఃప్రారబ్ధావసానేముక్తదేవాదిశరీరః-ద్వితీయాంతపాఠే-ముక్తకర్మాయత్తదేవాదిశరీరం- సదాభాసంనిత్యాసంకుచితజ్ఞానస్వరూపం - సతఃప్రత్యగాత్మనః-బంధుం॥ శ్లో॥ పితాచరక్షకశ్శేషీభర్తేత్యాద్యుక్తసర్వవిధబంధుంఅసచ్చక్షుఃఅసతోదేహాదేరపి-చక్షురివప్రకాశకం॥ శ్రు ॥ తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీతిశ్రుతేఃసర్వానుస్యూతంసర్వాంతర్యామిణం-అద్వయంసమాభ్యధికరహితం పరమపురుషం-ప్రతిపద్యతే-ప్రాప్నోతి॥ ౧౧ ॥ అహంకారోపహితేనశుద్ధబ్రహ్మప్రతిపత్తింసదృష్టాంతమాహ॥యథేతి॥జలేస్థితఃఆభాసః-సూర్యప్రతిబింబః యథాగృహాంతర్వర్తిభిత్తౌస్ఫురతితథాగృహకోణస్థితైఃపురుషైః - భిత్త్యాదౌస్థితేస్థితేన - స్వాభాసేనసూర్యప్రతిబింబేన-యథాప్రథమం-జలస్థఆభాసోవదృశ్యతేలక్ష్యతే- గగనస్థస్యగృహమధ్యేప్ర

త్తేర్వనప్రకృతేఃపురుషస్యచ॥౯॥నివృత్తబుద్ధ్యవస్థానోదూరీభూతాన్యదర్శనః। ఉపలభ్యాత్మనాత్మానం
చక్షుషేవార్కమాత్మదృక్॥ ౧౦ ॥ ముక్తలింగంసదాభాసమసతిప్రతిపద్యతే। సతోబంధుమసచ్చక్షు
స్సర్వానుస్యూతమద్వయమ్॥౧౧॥యథాజలస్థఆభాసఃస్థలస్థేనావదృశ్యతే।స్వాభాసేన యథాసూర్యో
జలస్థేనదివిస్థితః॥౧౨॥ఏవంత్రివృదహంకారోభూతేంద్రియమనోమయైః।స్వాభాసైర్లక్షితోనేనసదాభా

తిబింబాయోగాత్-చార్థేతథాశబ్దఃయథాచేత్యర్థః-యథాచజలస్థితేన-దివిస్థితస్సూర్యోలక్ష్యతే॥వి ॥ ఆత్మదృగాత్మనాత్మానముపలభ్యేత్యనేన-ప్రకృతివివిక్తస్వాత్మస్వరూపంపశ్యన్నేవతదంతర్యామిణంపరమాత్మానముపలభ్య - తంప్రతిపద్యతఇత్యుక్తం-తత్రకథమతీంద్రియస్యనిరతిశయసూక్ష్మమాత్మస్వరూపందర్శనయోగ్యమిత్యాశంకాయాం- దేహేంద్రియాదిభ్యఃవిలక్షణాత్మస్వరూపప్రత్యవమర్శనప్రకారమాత్మోపలంభస్యజాగరాద్యవస్థాస్వతివిశదతరత్వే కథనముఖేన-సదృష్టాంతమాహ॥యథేతి॥ప్రథమందృష్టాంతంశిక్షయతి - యథేత్యేకేన-స్థలస్థేనాభాసేనతృణలోష్ఠాది ప్రకాశకేనాదిత్యాలోకేనైవేత్యర్థః-జలస్థః-ఆభాసః-ఆదిత్యప్రతిబింబఃదృశ్యతేఅనాదిత్యేఆదిత్యబుద్ధిర్హి- సాతథాస్వాభాసేనస్వాలోకేనజలస్థేన-జలేపిప్రతిబింబంప్రకాశయతా- తేనైవదివిస్థితః-సాక్షాదాదిత్యోదృశ్యతే- అనాదిత్యాదిత్యయోరాదిత్యాలోకేనైవప్రతీతిరిత్యర్థః॥౧౨॥ఏవమితి॥ఏవంభూతేంద్రియమనోమయైః- దేహేంద్రియమనోభిరవిచ్ఛిన్నైః-స్వాభాసైరాత్మప్రతిబింబైః - త్రివృత్త్రిగుణోహంకారః-సతఃబ్రహ్మణః - ఆభాసాయస్మిన్ తేనరూపేణలక్షితః అహంకారస్థాభాసంవినా-విషయభాసానుత్పత్తేః-అనేనచాహంకారేణసదాభాసవతా-సత్యదృక్ పరమాత్మజ్ఞప్తిరూపఆత్మాలక్షితఇత్యర్థః॥వి॥దృష్టాంతేశిక్షితమర్థందార్ష్టాంతికేదర్శయతి-ఏవమితి - ఏవంభూతేంద్రియ మనోమయైర్భూతేంద్రియమనఆత్మకైస్స్వకార్యైస్త్రిప్రకారోహంకారాఖ్యః - ప్రకృతిపరిణామవిశేషస్వాభాసైఃస్వధర్మభూతజ్ఞానైః- ఆత్మవ్యతిరిక్తోప్యాత్మతయాగృహ్యతే- సాహీంద్రియమనోహంకారపంచభూతరూపదేహాత్మవిషయాత్మబుద్ధిర్భ్రాంతిః-తథాతేనైవస్వాభాసేన- సదాభాసేనస్వ.ప్రథాభూతజ్ఞానేన-సత్యదృక్ నిర్వికారజ్ఞానస్వరూపఆత్మాగృహ్యతఇత్యర్థః - స్వాభాసైరితిబహువచనందేవోహంమనుష్యోహంకృశోహమిత్యాదినానాకారవిషయతాభిప్రాయం-అయమర్థః-నహ్యంధకారేప్రతిబింబజ్ఞానం-అతోనాదిత్యేఆదిత్యభ్రాంతిః-సాక్షాదాదిత్యే ఆదిత్యబుద్ధిశ్చాదిత్యధర్మభూతాలోకేనైవ-ఏవమనాత్మనిదేహేఆత్మభ్రాంతిఃసాక్షాదాత్మన్యాత్మప్రతిపత్తిశ్చాత్మధర్మభూతేనజ్ఞానై

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శేవభవతీతి॥ ౧౩ ॥ ఇదానీంసుషుప్తిసాక్షిత్వేనశుద్ధాత్మప్రతిపత్తిమనుభవతోదర్శయతిత్రిభిఃభూతేతి- భూతాదిషు
అసతిఅసత్తుల్యే - నిద్రయావిలీనేషుసత్సు-యస్తత్రతదావినిద్రోనిరహంక్రియః - తమాత్మానంప్రతిపద్యతఇతి తృతీ
యేనాన్వయః॥వి॥అంథేంద్రియాద్యనవధానదశాయామప్యనవభాసమాహ॥భూతేతి॥బుద్ధిమహాఙ్-ఆదిశబ్దాదహంకా
రద్రవ్యం- భూతసూక్ష్మాదిషునిద్రయాలీనేషు - అనవభాసమానేషుఅకార్యకరేష్వితివార్థః-తథాఅసతిదేహే-యః
వినిద్రఃవీతనిద్రః-నిరహంక్రియఃదేహాత్మాభిమానరహితః-తమాత్మానంప్రతిపద్యతఇతితృతీయేనాన్వయః॥ ౧౪॥ నను,య
దితదావినిద్రోసావస్తితర్హిజాగ్రత్స్వప్నయోరివస్ఫుటంకింనావభాసతేతత్రాహ-మన్యమానఇతి - పూర్వం సద్ర
ష్టా-అతోద్రష్టృత్వేన-సవికల్పకతయాస్ఫుటంప్రతీతిః - సుషుప్తౌతుభూతాదేః దేహాకారవిషయస్యలీనత్వాత్- తద్వి
షయేహంకారేణనష్టేసతి-స్వయమనష్టోపి - మృషైవాత్మానంనష్టవన్మన్యమానోయఃఅన్యనాశేఅన్యస్యనష్టతుల్యత్వేదృ
ష్టాంతః-నష్టవిత్తోయథాఆతురోవివశః-నష్టవద్భవతీత్యర్థః॥వి॥ననుయదితదావినిద్రోసావస్తి-తర్హిజాగ్రత్స్వప్నయో
రివస్ఫుటంకింనావభాసతేతత్రాహ - మన్యమానఇతి-పూర్వంద్రష్టాదేహాదేర్ద్రష్టృత్వేన సవికల్పకతయాస్ఫుటంప్ర
తీతస్తదాసుషుప్తౌ దేహాదేరనాత్మన్యాత్మాభిమానరూపాహంకారవిషయస్యలీనత్వాత్తద్విషయేహంకరణేనష్టే
సతి-స్వయమనష్టోపిమృషైవాత్మానంనష్టఇవమన్యమానోయః - అన్యస్యనాశేఅన్యస్యనష్టతుల్యత్వేదృష్టాంతః - నష్టవి
త్తోయథాతురోవివశఃనష్టవద్భవతి-తథేత్యర్థః॥ ౧౫ ॥ ననుసుషుప్తావపికించిదనుభూయతే-నైవంసుఖమహమస్వా
ప్సం-నకించిదవేదిషమితి-విశేషజ్ఞానంవినా-కేవలస్యాత్మనః-ప్రతిసంధానాదిత్యాహ - ఏవమితి- ననుప్రతిసంధానేసా
హంకారస్యప్రతీతేఃతత్రాహ-కథంనిరహంక్రియత్వం - సాహంకారస్యద్రవ్యస్య - కార్యకారణసంఘాతస్య-అను
గ్రహఃప్రకాశకః-అవస్థానమధిష్ఠానం - ద్రవ్యవిశేషణతయాఅహంకారస్యాపిదృశ్యత్వాత్-తద్ద్రష్టాఆత్మా-తద్వ్య
తిరిక్తః-పరమాత్మానమిత్యన్వయః॥వి॥ననుసుషుప్తౌనకించిదనుభూయతే-తథాచశ్రుతిః ॥ నాపరాఖల్వయమేవంసంప్ర
త్యాత్మానంజానాత్యయమహమస్మీతి- నైవంతమోగుణాభిభవాత్పరానర్థానుభవాభావాచ్చ- అహమర్థస్యాత్మనోఽవి

సేనసత్యదృక్॥ ౧౩ ॥ భూతసూక్ష్మేంద్రియమనోబుద్ధ్యాదిష్విహనిద్రయా । లీనేష్వసత్సుయస్తత్రవిని
ద్రోనిరహంక్రియః॥౧౪॥ మన్యమానస్తదాత్మానమనష్టోనష్టవన్మృషా।నష్టేహంకరణేద్రష్టానష్టవిత్తఇ
వాతురః॥౧౫॥ఏవంప్రత్యవమృశ్యాసావాత్మానంప్రతిపద్యతే। సాహంకారస్యదృశ్యస్యయోవస్థానమను

క్తత్వాద్బ్రహ్మణత్వాదిస్ఫుటప్రతిభాసాభావేస్యాప్రబోధాదహమిత్యేకాకారేణాత్మనఃస్ఫురణాత్సుషుప్తావపినాహమర్థ
స్యాత్మనోవిగమః-అతఏవహిసుప్తోత్థితస్యైవంపరామర్శః-సుఖమహమస్వాప్సం-నకించిదవేదిషం-మామప్యహం నజ్ఞాత
వానితి-స్వరూపమసంహితంభవతిఅహమిత్యనేనస్వస్మైభాసమానత్వరూపప్రత్యక్త్వంచానుసంహితంభవతి-యథా
మందమగచ్ఛంమధురమగాయమితి- పరామర్శేపూర్వంగమనేనసహతదానీంతనతన్మాంద్యం - గానేనసహతదానీం
తనతన్మాధుర్యంచానుసంహితంభవతితద్వత్ - నన్వేతావంతంకాలంనకించిదహమజ్ఞాసిషమితిచపరామృశతీతిచేత్-త
తఃకింనకించిదితికృత్స్నప్రతిషేధఇతిచేత్ - నాహమవేదిషమితివేదితురహమర్థస్యానువృత్తేః - వేద్యవిషయోహి
నప్రతిషేధః మామప్యహంనజ్ఞాతవానిత్యహమర్థస్యాపి తదానీమననుసంధానం ప్రతీయతఇతిచేత్ నమామప్య
హంనజ్ఞాతవానితిపరామర్శేహి-బ్రహ్మార్థస్యజ్ఞాతురనువృత్తేర్నస్వరూపంనిషిధ్యతే-అపితు ప్రబోధసమయేనుసంధీ
యమానస్యాహమర్థస్యవ్యావర్తకబ్రాహ్మణత్వాదిబాహ్యధర్మవిశిష్టత్వేనబుద్ధిసుఖాద్యంశతద్ధర్మవిశిష్టత్వేన ప్రతి
భాసాభావోహంమాంనజ్ఞాతవానిత్యుక్తేర్విషయోవివేచనీయఃజాగరితావస్థానుసంహితజాత్యాది విశిష్టోస్మదర్థో
మామిత్యంశస్య విషయః - స్వాపాప్యయావస్థా ప్రసిద్ధా విశదస్వానుభవైకతానశ్చాహమర్థోఽహమి
త్యంశస్యవిషయః - అతఃసుప్తోహమీదృశోహమితిచమామపి నజ్ఞాతవానహమిత్యేవఖల్వనుభవప్రకారః
నాహంఖల్వయమేవంసంప్రతీత్యుదాహృతశ్రుతావప్యయమిత్యనేన అహమయమీదృశజాత్యాదివిశిష్టఇతిన
జానాతీత్యుచ్యతే తస్మాదహమర్థస్యాత్మనస్సుషుప్తౌస్ఫురణమస్త్యేవ - ఏతదేవాభిప్రేయన్నాహ - ఏవమితి - ఏ
వంసుషుప్తావప్యహమర్థస్యాత్మనోనువృత్తింప్రత్యవమృశ్యపరామృశ్య- అసౌప్రకృతిఃవిక్తాత్మస్వరూపజిజ్ఞాసుఃఆత్మా
నంప్రకృతివివిక్తంప్రత్యగాత్మానంప్రతిపద్యతే-యథావజ్జానీయాత్-పునరాత్మానమేవవిశినష్టి - సాహంకారస్యదృశ్య
స్య-పంచభూతసముదాయస్య-యఃఅవస్థానంఅవతిష్ఠతేనేనేత్యవస్థానం-అవస్థాపకఇత్యర్థః - ఆత్మవిశ్లేషే దేహాస్యావి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షరణస్వభావత్వాత్-అనుగ్రహః అనుగ్రాహకః-దేహస్యప్రవృత్తిహేతురిత్యర్థః-సహినిరాత్మకో దేహః ప్రవర్తతే-ఏవమింద్రియాద్యనవధానదశాయాంతదవధానదశాయాంచాత్మనోవిశదతరావభాసఉపపాదితః॥౧౬॥ భక్తివిరక్తిభ్యాం సత్యపివివేకే-ప్రకృతిపురుషయోః పరస్పరత్యాగాభావాత్ కథంముక్తిరితి పృచ్ఛతి చతుర్భిః॥ పురుషమితి॥ పురుషవ్యతిరేకేణ-ప్రకృతేః స్వరూపలాభాభావాత్ - ప్రకృతివ్యతిరేకేణ పురుషస్యాభివ్యక్త్యభావాదిత్యన్యోన్యాపాశ్రయత్వాన్నిత్యత్వాచ్చ-పురుషం ప్రకృతిః కదాచిన్న విముంచతీత్యర్థః॥వీ॥ అథైవంవిధప్రత్యగాత్మస్వరూపానుచింతనం- భగవద్భక్తియోగానుగ్రహద్వారా మోక్షసాధనమితి పుత్రస్యవివక్షామాలోచ్యాంతరా ప్రకృతిపురుషయోరనాదిత్వాత్తయోర్మిథస్సంబంధస్యాప్యనాదిత్వాత్ కథముభయోర్విశ్లేష ఇతి ముక్త్యసంభావనాముద్భావయంతీ పృచ్ఛతి దేవహూతిః-పురుషమితి చతుర్భిః- హే బ్రహ్మన్ పురుషం జీవం- ప్రకృతిః కదాచిదపి న విముంచతి న త్యజతి - కుతః అనయోః ప్రకృతిపురుషయోః-అన్యోన్యాపాశ్రయత్వాత్ పరస్పరం దృఢతరసంబంధత్వాత్- నచాన్యతరవినాశేనాపి విశ్లేషస్సంభావ్యేత - యతస్తయోర్నిత్యత్వాత్-చో హేతౌ యత ఇత్యర్థః- హే ప్రభో - పృథగవస్థానం న సంభవతీతి ప్రశ్నాభిప్రాయః॥౧౭॥ వ్యతిరేకాభావమాత్రే దృష్టాంతః-యథేతి-యథా వ్యతిరేకతో భావః సత్తా నాస్తి-గంధస్య కదాచిదపక్షయదర్శనాద్దృష్టాంతాంతరమాహ-అపామితి-బుద్ధేః ప్రకృతేః-పరస్య పురుషస్య చ॥వీ॥ ఇదమేవ పృథగనవస్థానం దృష్టాంతేన దృఢీకరోతి- యథేతి-యథా భూమేః పృథ్వ్యాః-గంధస్య తదపృథక్సిద్ధస్య గంధగుణస్య చ - వ్యతిరేకతః పృథగ్భావః అవస్థానం న సంభవతి-యథా చాపాం రసస్య తదపృథక్సిద్ధరసస్య పృథగ్భావో నాస్తి - బుద్ధేః పరస్య బోద్ధురాత్మనః ప్రకృతేశ్చేత్యధ్యాహారేణ యోజనా॥౧౮॥ తతః కిమత ఆహ॥ అకర్తురితి॥ యేన గుణా ఆశ్రయో యస్య సః- తేషు ప్రకృతేర్గుణేషు సత్సు - పురుషస్య కైవల్యం కథం॥వీ॥ కించాకర్తుః స్వతస్సాంసారికగమనాదిప్రవృత్త్యనాశ్రయస్య పురుషస్యాత్మనః - అయం కర్మసంబంధః-యదాశ్రయః యత్సంబంధాధీనః-యచ్ఛబ్దః ప్రకృతిపరః- తస్యాః ప్రకృతేః-గుణేషు సత్స్విత్యన్వయః - యచ్ఛబ్దః సత్త్వాదిగ్రహః॥౧౯॥

దేవహూతిః॥ పురుషం ప్రకృతిర్బ్రహ్మన్న విముంచతి కర్హిచిత్। అన్యోన్యాపాశ్రయత్వాచ్చ నిత్యత్వాదనయోః ప్రభో॥౧౭॥ యథా గంధస్య భూమేశ్చ న భావో వ్యతిరేకతః। అపాం రసస్య చ యథా తథా బుద్ధేః పరస్య చ॥౧౮॥ అకర్తుః కర్మబంధోయం పురుషస్య యదాశ్రయః। గుణేషు సత్సు ప్రకృతేః కైవల్యం తేష్వతః కథమ్॥౧౯॥ క్వచిత్తత్త్వావమర్శేన నివృత్తం భయముల్బణమ్। అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్పునః ప్రత్యవతిష్ఠతే॥౨౦॥ శ్రీభగవాన్॥ అనిమిత్తనిమిత్తేన స్వధర్మేణామలాత్మనా। తీవ్రయా మయి భక్త్యా చ శ్రుతసంభృతయా చిరమ్॥౨౧॥ జ్ఞానేన దృష్టతత్త్వేన వైరాగ్యేణ బలీయసా। తపోయుక్తేన యోగేన తీ

గుణపహో వా. తేష్విత్యన్వయః - స్వారస్యాత్-తేషు ప్రకృతేర్గుణేషు సత్త్వాదిషు సత్సు-అతో గుణేభ్యః ప్రకృతేర్వా కైవల్యం విముక్తత్వం కథం భవేత్॥౧౯॥ అత ఏవ క్వచిన్నివృత్తప్రాయస్యాపి - సంసారభయస్య పునరుద్భవో దృశ్యత ఇత్యాహ-క్వచిదితి-ప్రకృతిసంబంధమాత్రహేతుః - కింతు గుణబుద్ధ్యా తదాసక్తిః-తస్మిన్నివృత్తే చ సత్యాం - మోక్షో ఘటతే॥వీ॥ తత్త్వజ్ఞానేనాత్మానం విముంచతి ప్రకృతిరితి చేత్తత్రాహ- క్వచిదితి - ఉల్బణం సంసారరూపభయం-క్వచిత్తత్త్వావమర్శేన పూర్వోక్తాత్మావమర్శనేన-నివృత్తం నివృత్తప్రాయమపి-అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్- అనివృత్తప్రకృతిసంబంధత్వాత్-పునః ప్రత్యవతిష్ఠతే-ఉపస్థితం భవతి॥౨౦॥ క్వచిదుద్భవస్తుసాధనవైకల్యాదిత్యభిప్రేత్యసాధనాతిశయం కథయన్-పరిహరతి త్రిభిః-అనిమిత్తేతి-నిమిత్తం ఫలం-తన్నిమిత్తం ప్రవర్తకం యస్మిన్ తన్నాస్తి తేన నిష్కామేణ - స్వధర్మేణ-అమలాత్మనా నిర్మలేన మనసా-శ్రుతేన కథాశ్రవణేన-సంభృతయా పుష్టయా॥వీ॥ సత్యమేవం తథాపి బహ్వంగోపకృతభక్తియోగారాధితపరమపురుషప్రసాదాత్మానం విముంచతి ప్రకృతిః - క్వచిదుద్భవస్తుసాధనవైకల్యాదిత్యాహ కపిలః-అనిమిత్తేతి-నిమిత్తం ఫలం-తదనిమిత్తమప్రవర్తకం యస్మిన్-ఫలాభిసంధిరహితేనేత్యర్థః-స్వధర్మేణ స్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మేణ-అమలాత్మనా విశుద్ధాంతఃకరణేన॥శ్రు॥ ధర్మేణ పాపమపనుదతీతి శ్రుతేః- శ్రుతసంభృతయా శ్రుతేన మత్కథాశ్రవణేన సంభృతయా వర్ధితయా-తీవ్రయా విఘ్నానుపహతయా - మయి భక్త్యా-అనభిసంహితఫలకర్మయోగపరిశుద్ధాంతఃకరణనిష్పాద్యయా - మత్కథాశ్రవణాదిభిరుపకృతయా-మద్భక్త్యా - ప్రకృతిః స్థిరాభవిత్రీత్యన్వయః॥౨౧॥వీ॥ అన్యాన్యపి భక్తియోగాంగాన్యాహ॥ జ్ఞానేతి ॥ దృష్టం తత్త్వం ప్రకృతిపురుషయోర్యాథాత్మ్యం - హేయోపాదేయత్వరూపం యస్మిన్- తేన జ్ఞానేన-బలీయసా వైరాగ్యేణ-కామానభిష్వంగేణ-తపోయుక్తేన దేహచాలనాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తపోయుక్తేన-యోగేనప్రకృతివివిక్తాత్మయాథాత్మ్యచింతనేన - తీవ్రేణాత్మసమాధినా చిత్తైకాగ్ర్యేణచోపకృతయామద్భక్త్యా॥౨౨॥ప్రకృతిరితి॥దహ్యమానా అభిధ్యాయమానా-తిరోహితాభవతి॥ వీ ॥ ప్రకృతిరితి॥ అహర్నిశందహ్యమానాపీడ్యమానా-పురుషస్యప్రకృతిః-ఆత్మబంధకరీప్రకృతిః - శనకైస్తిరోభవిత్రీ-నబంధకరీభవిష్యతి - నిశ్శేషంనివర్తిష్యతీత్యర్థః-తత్రదృష్టాంతః-అగ్నేరితి- అగ్నేర్యథావిర్భావహేతురప్యరణిర్యథాగ్నినాదహ్యతే-తత్త్వజ్ఞానసంపత్తిహేతురపిప్రకృతిస్తేనదహ్యతఇత్యర్థః-యద్వా - అగ్నితిరోధాయకారణిరివాత్మతిరోధాయికాప్రకృతిర్దహ్యతఇత్యర్థః॥౨౩॥ఏవంచసతిపునరుద్భవోనాస్తీత్యాహ॥భుక్తేతి॥భుక్తోభోగోయస్యాఃనిత్యశఃసదాదృష్టోదోషోయస్యాః- అతఏవపరిత్యక్తాసతీ-ఈశ్వరస్యాపరతంత్రస్య- స్వేమహిమ్నిస్థితస్య-స్వానందంప్రాప్తస్య॥ వీ ॥ ఏవంసతినపునస్సంసరత్యాత్మానంప్రకృతిరిత్యాహభుక్తభోగేతి-భుక్తఃభోగోయస్యాః-నిత్యశస్సదా-దృష్టోదోషోయస్యాః-అతఏవపరిత్యక్తాసతీప్రకృతిః ఈశ్వరస్యాకరవశ్యస్య స్వేమహిమ్నిస్థితస్యాపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకలక్షణమహిమవతఆత్మనః- అశుభంసంసారం-నధత్తే-నసంపాదయతీత్యర్థః॥౨౪॥ అవివేకావస్థాయాంఅనర్థహేతురపివివేకానంతరంనభవతీతిసదృష్టాంతమాహద్వాభ్యాం॥యథేతి॥ప్రస్వాపఃస్వప్నః-బహూననర్థాన్బిభర్తిపుష్ణాతీతితథా- ప్రతిబుద్ధస్యసంస్కారవశేనస్ఫురన్నపి॥వీ॥అజ్ఞస్యప్రకృతిబంధః- జ్ఞానవతస్తునబంధఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ - యథాఅప్రతిబుద్ధస్యనిద్రాముపగతస్యపుంసః-ప్రస్వాపఃస్వప్నః-బహ్వనర్థకృత్ స్వశిరశ్ఛేదాదిబహ్వనర్థకారీ-సఏవప్రస్వాపః-ప్రబుద్ధస్యజాగ్రతః- మోహాయానర్థాయ-నకల్పతేనసమర్థోభవేత్-అనర్థస్యాస్థిరత్వాయస్వప్నదృష్టాంతః॥౨౫॥ఏవమితి॥విదితంతత్త్వంయేన- తస్యప్రకృతిర్నాపకురుతేఅపకారంనకరోతి॥ వీ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిదితతత్త్వస్యవిదితప్రకృతిపురుషేశ్వరతత్త్వతీ

వ్రేణాత్మసమాధినా॥౨౨॥ప్రకృతిఃపురుషస్యేహదహ్యమానాత్వహర్నిశమ్। తిరోభవిత్రీశనకైరగ్నే
ర్యోనిరివారణిః॥౨౩॥భుక్తభోగాపరిత్యక్తాదృష్టదోషాచనిత్యశః। నేశ్వరస్యాశుభందత్తేస్వేమహిమ్ని
స్థితస్యచ॥౨౪॥యథాహ్యప్రతిబుద్ధస్యప్రస్వాపోపిహ్యనర్థకృత్ ।సఏవప్రతిబుద్ధస్యనవైమోహాయక
ల్పతే॥౨౫॥ఏవంవిదితతత్త్వస్యప్రకృతిర్మయిమానసమ్। యుంజతోనాపకురుతఆత్మారామస్యకర్హి
చిత్॥౨౬॥యదైవమధ్యాత్మరతఃకాలేనబహుజన్మనా। సర్వత్రజాతవైరాగ్యఆబ్రహ్మభువనాన్మునిః॥
౨౭॥మద్భక్తఃప్రతిబుద్ధార్థోమత్ప్రసాదేనభూయసా । నిశ్శ్రేయసంస్వసంస్థానంకైవల్యాఖ్యంమదా
శ్రయమ్॥౨౮॥ప్రాప్నోతీహాంజసాధీరస్స్వదృశాచ్ఛిన్నసంశయమ్। యద్గత్వాననివర్తేతయోగీలింగవిని
ర్గమే॥౨౯॥యదానయోగోపచితాసుచేతోమాయాసుసిద్ధస్యవిషజ్జతేంబ । అనన్యహేతుష్వథమేగతి

స్యమయిమానసంయుంజతః - ఆత్మారామస్యాత్మన్యేవరమమాణస్య ప్రకృతిలక్షణస్యాత్మపరమాత్మానుభవపరస్యకర్హిచిత్కదాచిదపిప్రకృతిర్నాపకురుతే-నబంధకారిణీత్యర్థః॥౨౬॥ ఉపసంహరతిత్రిభిః॥యదేతి॥బహూనిజన్మానియస్మిన్కాలే- తేనకాలేన॥వీ॥ఉక్తముపసంహరతి-యదేతి-యదాఅధ్యాత్మరతఃఆత్మారామః-బహూనిజన్మానియస్మిన్ తేనకాలేన-ప్రతిబుద్ధార్థః-విదితతత్త్వహితపురుషార్థః-ఆబ్రహ్మభువనాత్ సత్యలోకపర్యంతలోకేషు - జాతవైరాగ్యఃసాతిశయత్వబుద్ధ్యాభోగ్యతాబుద్ధిరహితః॥౨౭॥సద్భక్తఇతి॥ప్రతిబుద్ధార్థఃవిదితాత్మతత్త్వః-కైవల్యాఖ్యంస్వసంస్థానందేహాదివ్యతిరిక్తంస్వరూపం-మదాశ్రయంనిశ్శ్రేయసంనిరతిశయానందం॥వీ ॥ మదితి-మద్భక్తఃనిరతిశయప్రీతిరూపమద్భక్తియుక్తః-భూయసామత్ప్రసాదేన-నిశ్శ్రేయసంపురుషార్థరూపం- స్వస్వరూపంమదాశ్రయంఅనేననిష్కృష్టజీవస్వరూపస్యభగవద్ధార్యత్వముక్తంహియతఃప్రాప్నోతిఉపాసనదశాయాంసాక్షాత్కరోతి॥౨౮॥ప్రాప్నోతీతి॥ స్వదృశాఆత్మజ్ఞానేన-ఛిన్నాఃసంశయాఃమిథ్యాజ్ఞానానియస్యసః-లింగాద్వినిర్గమేలింగశరీరనాశేసతీత్యర్థః॥వీ ॥ ప్రాప్నోతీతి-తతఃస్వదృశాభగవదాత్మకస్వాత్మసాక్షాత్కారేణ- ఛిన్నసంశయఃవిగతదేహాత్మాభిమానః-యోగీమద్భక్తియోగనిష్ఠః-లింగవినిర్గమేప్రారబ్ధావసానే-యత్ స్థానం-గత్వాప్రాప్య - ననివర్తేతపునర్నావర్తేత-తత్పరమంస్థానంప్రాప్నోతి॥౨౯॥యదేతి॥తదాతుఅణిమాదిసిద్ధయోంతరాయరూపాభవంతి- తాసుయోగేనోపచితాసుసమృద్ధాసు-నయోగాదన్యాహేతుర్యాసాంతాసు- యదాసిద్ధస్యచేతోనవిషజ్జతే - అంబహేమాతః - అథతదా-అంతమతిక్రాంతోయోహంతత్సంబంధినీ-యత్రగతా-మృత్యోఃహాసోభవతీతిన-విషక్తాతుమాయావశీకృతఇతి- మృత్యోర్హాసోగర్వోభవతీత్యర్థః॥వీ॥పూర్వశ్లోకోక్తసాక్షాత్కారవతోవాంతరసిద్ధివితృష్ణస్యభగవత్ప్రాప్తిమాహ-యదేతి-అంబహేమాతః-సిద్ధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యపరినిష్పన్నభక్తియోగస్య-పుంసశ్చేతః - యోగోపచితాసు యోగసాధ్యాసు-అనన్యహేతుషు యోగాదన్యోహేతుర్నాస్తియాసు-యత్రయాసు-మృత్యోస్సంసారస్య-హాసో నాశో నభవతి-తాసుమాయాసు- ఆశ్చర్యరూపాస్వణిమాదిసిద్ధిషు యదా నవిషజ్జతే-నాసక్తంభవతి-అథతదా-ఆత్యంతికీ నిరతిశయా-మే గతిః ప్రాప్తిస్స్యాత్ ॥౩౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

శ్లో॥అష్టావింశే తతోష్టాంగయోగేన ధ్యానశోభినా।సర్వోపాధివినిర్ముక్తస్వరూపజ్ఞానమీర్యతే॥భక్తింసంక్షేపతః ప్రోచ్యసాంఖ్యమాఖ్యాయవిస్తృతమ్।అథాహవైష్ణవంయోగమష్టాంగంకపిలోహరిః॥ యోగస్యేతి॥సబీజస్యసాలంబనస్య ప్రసన్నంసత్॥ వీ ॥ ఏవంపురుషంప్రకృతిర్బ్రహ్మన్నితిపృష్టస్యబహ్వంగోపకృతభక్తియోగారాధితభగవత్ప్రసాదేన బ్రహ్మాత్మకస్యాత్మసాక్షాత్కారపూర్వకపరమాత్మప్రాప్త్యాప్రకృతిర్విముంచతీత్యుత్తరముక్తం - భక్తియోగాంగభూతబ్రహ్మాత్మకప్రత్యగాత్మానుచింతనరూపజ్ఞానయోగశ్చోక్తః అథసవిస్తరంభక్తియోగం తదంగజాతంచవివక్షుః ప్రతిజానీతేకపిలః॥ యోగస్యేతి॥ హేనృపాత్మజే మనుపుత్రి- సబీజస్యసకారణస్యససాధనకస్యేత్యర్థః - యోగస్యభక్తియోగస్య-గతిస్వరూపంప్రకారంచ-వక్ష్యేసప్రపంచంకథయిష్యామి - కోసౌయోగఇత్యత్రాహ-యేనవిధినా-విధీయతఇతివిధిః కర్మణ్యుపసర్గే ఘోః కిః-విహితేన యేనైవయోగేన-మనఃప్రసన్నంరాగాద్యకలుషితంసత్- సత్పథంశుభాశ్రయం-యాతితత్రైవస్థిరంభవతీత్యర్థః॥౧॥ తత్రయమనియమానాహ॥త్రిభిరక్షరద్వయాధికైః॥ స్వేతి ॥ స్వశక్త్యాధర్మాచరణం॥ వీ ॥ తత్రప్రథమంయమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణధ్యాననిదిధ్యాసనరూపాష్టాంగానివివక్షుర్యమనియమాంతర్భూతవివేకాదిసాధనసప్తకమాహ-స్వధర్మేతి-శక్త్యాస్వశక్త్యనుసారేణ - స్వధర్మాచరణంఅనభిసంహితఫలస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మానుష్ఠానం-ధర్మాచ్చనివర్తనంఅవిహితాత్ప్రతిషిద్ధవ్యాపారాన్నివర్తనం దైవాల్లబ్ధేనాన్నాదినా-సంతోషః-ఆత్మవిచ్చరణార్చనంభాగవతసమారాధనం॥౨॥గ్రామ్యధర్మేతి ॥ గ్రా

స్స్యాదాత్యంతికీయత్రనమృత్యుహాసః॥౩౦॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-సప్తవింశోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్॥యోగస్యలక్షణంవక్ష్యేసబీజస్యనృపాత్మజే । మనోయేనైవవిధినాప్రసన్నంయాతిసత్పథమ్॥౧॥స్వధర్మాచరణంశక్త్యావిధర్మాచ్చనివర్తనమ్।దైవాల్లబ్ధేనసంతోషఆత్మవిచ్చరణార్చనమ్॥ ౨ ॥ గ్రామ్యధర్మనివృత్తిశ్చమోక్షధర్మరతిస్తథా।మితమేధ్యాదనంశశ్వద్వివిక్తక్షేమసేవనమ్॥౩॥ అహింసాసత్యమస్తేయంయావదర్థపరిగ్రహః।బ్రహ్మచర్యంతపశ్శౌచంస్వాధ్యాయఃపురుషార్చనమ్॥౪॥మౌనం

మ్యాస్త్రైవర్గికోధర్మఃతస్మాన్నివృత్తిః-మితంచతన్మేధ్యంశుద్ధంచ-తస్యాదనంతత్రమితంనామ॥స్మృ॥శ్లో॥ద్వౌభాగౌపూరయేదన్నైస్తోయేనైకంప్రపూరయేత్ । మారుతస్యప్రచారార్థంచతుర్థమవశేషయేదితిస్మృతిప్రసిద్ధం-వివిక్తం-విజనం-క్షేమంనిర్బాధం-తస్యస్థానస్యసేవనం॥వీ॥ గ్రామ్యేతి- గ్రామ్యధర్మనివృత్తిః - త్రైవర్గికధర్మాన్నివృత్తిః-మోక్షధర్మేషురతిశ్చ-ఏవంసాధనసప్తకాంతర్భూతక్రియోక్తా-అథవివేకమాహ-శశ్వత్-సదా- వివిక్తక్షేమసేవనం-జాత్యాశ్రయనిమిత్తదుష్టాదిభ్యోన్నాదిభ్యః - వివిక్తానాంపృథక్కృతానాంక్షేమాణాంసాత్త్వికానామన్నాదీనాంసేవనం-తదపిమితమేధ్యాదనం-మితంయథాభవతితథామేధ్యాదీనాంజాత్యాదిభిరదుష్టానామన్నరూపం - తత్రజాతిదుష్టాఃకలంజగృంజనాదయః-ఆశ్రయదుష్టంచండాలపతితాదిద్రవ్యంనిమిత్తదుష్టంకేశోచ్ఛిష్టాద్యుపహతం॥౩॥ అహింసేతి॥యావతార్థఃప్రయోజనం-తావన్మాత్రస్యపరిగ్రహః॥వీ॥కల్యాణమాహ-అహింసేతి - ఏవంవివేకాదిష్వేవాస్తేయాదయోపియథాసంభవమంతర్భావాః- తత్రాస్తేయఃయావదర్థపరిగ్రహః - తతశ్శౌచస్వాధ్యాయపురుషార్చనాదయః క్రియాయామంతర్భావ్యాః బ్రహ్మచర్యంవిమోకాంతర్భావ్యం - మౌనమభ్యాసశ్శుభాశ్రయసంశీలనరూపః-ఏవమన్యేష్వనవసాదాదయోవివక్షితాద్రష్టవ్యాః-యావదర్థపరిగ్రహఃయావతార్థేనాన్నాదినా- దేహయాత్రాభవేత్-తావతోర్థస్యపరిగ్రహః-బ్రహ్మచర్యంజితేంద్రియత్వం-తపఃకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది - శౌచమాచారఃస్వాధ్యాయఃవేదాధ్యయనాదిః- పురుషార్చనంభగవత్పూజనం॥ ౪ ॥ ఆసనాదీన్యంగాన్యాహత్రిభిః॥ మౌనమితి ॥ సదాఆసనస్యజయేనస్థైర్యం॥వీ॥ఆసనాదీన్యంగాన్యాహత్రిభిః॥ మౌనమితి ॥ సదాఆసనజయేనస్థైర్యం-శనైఃప్రాణజయఃప్రాణవాయోః స్వవశీకరణం - ఇంద్రియాణాం - మనసావిషయాత్ శబ్దాదివిషయాత్ - హృదిప్రత్యాహారః-మనసాఇంద్రియాణివిషయేభ్యః- ప్రత్యాహృత్యహృద్యవస్థాపనమిత్యర్థః॥ ౫ ॥ స్వధిష్ణ్యమితి ॥ స్వధిష్ణ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాంప్రాణస్థానానాంమూలాధారాదీనాంమధ్యే - ఏకస్మిన్ దేశేమనసాసహ - ప్రాణస్యధారణం - ఆత్మమన
సః-సమాధానంఆత్మాకారతా॥ వీ ॥ స్వధిష్ణ్యమితి ॥ తథాస్వధిష్ణ్యానాంప్రాణాపానస్థానానాం - హృదయ
గుదాదిస్థానానాంమధ్యే - ఏకస్మిన్మనసాసహప్రాణానాంధారణం - వైకుంఠస్యభగవతోజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపార
రూపాణాంలీలానాంఅభిధ్యానం-తథాఆత్మనోమనసస్సమాధానంఏకాగ్రీకరణం॥౬॥ఏతైరితి॥అన్యైశ్చదానాదిభిః-ప
థిభిరుపాయైః॥వీ॥ఏతైరితి-ఏతైరుక్తైస్స్వధర్మాచరణాదిభిరన్యైశ్చవ్రతదానాదిభిః-పథిభిరుపాయైః- అసత్పథమిం
ద్రియార్థప్రవణం-అతఏవదుష్టంమనః-బుద్ధ్యాశనకైర్యుంజీత-శుభాశ్రయప్రవణంకుర్యాత్-కథంభూతోయుంజీత-జి
తప్రాణః- అతంద్రితఃతంద్రారహితః॥ ౭ ॥ ఆసనాదీన్ప్రపంచయతియావదధ్యాయపరిమాప్తి॥ శుచావితి ॥ ఆసనం
కుశాజినచేలోత్తరంప్రతిష్ఠాప్య-స్వస్తికేస్వస్తికాసనే-యథాసుఖమితివా- సమభ్యసేత్ సమ్యగభ్యసేత్ప్రణవమితిశే
షః॥శ్లో॥ఊరూజంఘాంతరాధాయపాదాగ్రేజానుమధ్యగే।యోగినోయదవస్థానంస్వస్తికంతద్విదుర్బుధాః॥వీ॥ఆసనా
దీన్ప్రపంచయతి-శుచావితి-జితాసనఃచిరముపవిశన్నపిక్లమరహితః-శుచౌదేశే- ఆసనంచేలాజినకుశోత్తరమాస్తరణం
ప్రతిష్ఠాప్యతస్మిన్నాసనేస్వస్తికేస్వస్తికాసనే - ఋజుకాయఃఅకుటిలదేహః-ఆసీనస్సమభ్యసేత్- ప్రణవమితిశేషః॥
శ్లో॥ఊరూజంఘాంతరాధాయపాదాగ్రేజానుమధ్యగే।యోగినోయదవస్థానంస్వస్తికంతద్విదుర్బుధాః॥ ఇతిస్వస్తికా
సనలక్షణం॥౯॥ప్రాణస్యేతి॥బాహ్యవాయోరంతఃప్రవేశనంపూరకః - ప్రవేశితస్యనిరోధేనధారణంకుంభకః - ధృతస్య
బహిర్నిస్సారణంరేచకః- ప్రతికూలేనరేచకకుంభకపూరకైః - యద్వా - ఇడయాపూర్యపింగళయారేచనం - పింగళ
యాపూర్యఇడయారేచనం-ఇత్యేవంప్రతికూలేన - వాశబ్దఃస్వార్థే - స్థిరంసత్ - పునరప్యచంచలంయథా-శోధ

సదాసనజయఃస్థైర్యంప్రాణజయశ్శనైః । ప్రత్యాహారశ్చేంద్రియాణాంవిషయాన్మనసాహృది॥౫॥
స్వధిష్ణ్యానామేకదేశేమనసాప్రాణధారణమ్।వైకుంఠలీలాభిధ్యానంసమాధానంతథాత్మనః॥౬॥ఏతై
రన్యైశ్చపథిభిర్మనోదుష్టమసత్పథమ్।బుద్ధ్యాయుంజీతశనకైర్జితప్రాణోహ్యతంద్రితః॥౭॥శుచౌదేశే
ప్రతిష్ఠాప్యవిజితాసనఆసనమ్।తస్మిన్స్వస్తికఆసీనోఋజుకాయస్సమభ్యసేత్॥౮॥ ప్రాణస్యశోధయే
న్మార్గంపూరకుంభకరేచకైః।ప్రతికూలేనవాచిత్తంయథాస్థిరమచంచలమ్॥౯॥ మనోఽచిరాత్స్యాద్విర
జంజితశ్వాసస్యయోగినః।వాయ్వగ్నిభ్యాంయథాలోహంధ్మాతంత్యజతివైమలమ్॥ ౧౦॥ ప్రాణాయా
మైర్దహేద్దోషాన్ధారణాభిశ్చకిల్బిషాన్ । ప్రత్యాహారేణసంసర్గాన్ధ్యానేనానీశ్వరాన్గుణాన్॥
యదామనస్స్వంవిరజంయోగేనసుసమాహితమ్। కాష్ఠాంభగవతోధ్యాయేత్స్వనాసాగ్రావలోకనః॥
౧౨॥ప్రసన్నవదదాంభోజంపద్మపత్రారుణేక్షణమ్ । నీలోత్పలదళశ్యామంశంఖచక్రగదాధరమ్॥౧౩॥

యేత్॥వీ॥ప్రాణస్యేతి-బాహ్యవాయోరంతఃప్రవేశఃపూరకః-ధారణంకుంభకః-ధృతస్యబహిర్నిస్సరణంరేచకః - ప్రతి
కూలేనరేచకపూరకకుంభకైర్వా-యద్వాఇడయారేచనం- పింగళయాపూరణం-పునఃపింగళయారేచనం - ఇడయా
పూరణమిత్యేవం-ప్రతికూలేనచిత్తంస్థిరంసత్పునరప్యచంచలంయథాస్యాత్తథాప్రాణస్యమార్గంశోధయేత్- ప్రా
ణేస్స్వవశేతద్బంధనంమనోఽపిస్వవశంభవేత్-తథాచశ్రూయతే-ఛాందోగ్యే - యథాశకునిస్సూత్రేణప్రతిబద్ధోదిశంది
శంపతిత్వాన్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా బంధనమేవోపశ్రయతే - ఏవంమనోఽపిత్యాదభ్యప్రాణమేవోపశ్రయతే - ప్రా
ణబంధనంహిసోమ్యమనఇతి॥౯॥మనఇతి॥ధ్మాతంసుతప్తమిత్యర్థః-లోహంసువర్ణం-యథామలంత్యజతి- తథామనోవిర
జంస్యాత్-తతశ్చాచంచలంస్యాదితిభావః॥వీ॥ మనఇతి-కించజితశ్వాసస్యజితప్రాణస్య - యోగినఃమనఃఅచిరాదాశు-
విరజంవిగతరజోగుణం-రజోగుణేనావిష్టం-నిర్మలంవాస్యాత్-యథాలోహంసువర్ణాది-వాయ్వగ్నిభ్యాంధ్మాతం-సు
తప్తంసత్-మలంత్యజతి-తథా॥ ౧౦ ॥ ప్రాణాయామాదీనాంచసమాధౌద్వారకార్యాణ్యాహ॥ప్రాణాయామైరితి॥
దోషాన్వాతపిత్తశ్లేష్మాదీన్-సంసర్గాన్విషయసంగాన్ అనీశ్వరాన్రాగాదీన్- వాయునాసహమనసిస్థిరీకరణంధా
రణం-స్థిరస్యవృత్తిసంపత్తిఃధ్యానం-వృత్తినిరోధస్సమాధిరితిభేదః॥౧౧॥యదేతి॥సుసమాహితంస్థిరంజాతం- కాష్ఠాంక
ళాంమూర్తిమిత్యర్థః-స్వనాసాగ్రఅవలోకనంయస్యసః-ఏతచ్చలయవిక్షేపయోఃపరిహారాయధ్యేయం॥౧౨॥ హరిమా
హాసప్రభః॥ప్రసన్నేతి॥ప్రసన్నంవదనాంభోజంయస్యతంధ్యాయేదితివక్ష్యమాణేనాన్వయః- పద్మగర్భవదరుణేఈక్షణేయస్య
నీలోత్పలదళవత్ శ్యామం॥౧౩॥లసదితి॥లసత్పంకజస్యకింజల్కవత్ పీతేకౌశేయవాససీయస్య - శ్రీవత్సలాంఛనంవత్స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సి యస్య- భ్రాజత్కౌస్తుభేన-ఆముక్తా-సంశ్లిష్టా కంధరా యస్య॥౧౪॥మత్తేతి॥మత్తద్విరేఫాణాం- కలో మధురో ధ్వనిర్య
స్యాం-తయా వనమాలయా-పరీతం వ్యాప్తం-పరార్ధ్యాని అమూల్యాని హారాదీని యస్య॥౧౫॥కాంచీతి॥కాంచీగుణేన ఉ
ల్లసంతీ శ్రోణీ యస్య తం-భక్తానాం హృదయాంభోజమేవ-విష్టరమాసనం యస్య-భక్తానాం మనో నయనాని వర్ధయతి హ
ర్షయతీతి తథా॥౧౬॥అపీచ్యేతి॥అపీచ్యమతిసుందరం-భక్తవిషయం దర్శనం యస్య- కైశోరే తారుణ్యే వయసి-సంతం స్థి
తం-భృత్యానామనుగ్రహే కాతరం వ్యగ్రం॥౧౭॥కీర్తన్యేతి॥కీర్తన్యం కీర్తనార్హం-తీర్థభూతం యశో యస్య-పుణ్యశ్లో
కాః బలిభీష్మప్రముఖాః- తేషాం యశస్కరం-సమగ్రాణ్యంగాని యస్మిన్-నచ్యవతే నాపయాతి॥౧౮॥స్థితమితి॥ప్రేక్షణీయ
మీహితం లీలా యస్య తం॥౧౯॥తదేవం సమగ్రధ్యానముక్త్వా ఏకైకావయవధ్యానమాహ॥తస్మిన్నితి॥తస్మిన్ లబ్ధం పదం స్థి
తిర్యేన తచ్చిత్తం-విలక్ష్య విశేషేణ లక్షీకృత్య-ఏకైకస్మిన్నంగ ఇత్యర్థః॥౨౦॥తదేవ పాదాదిక్రమేణాహ॥ త్రయోదశభిః
సంచింతయేదితి॥సమ్యక్ చింతయేత్- పాదతలే రేఖాత్మకాని వజ్రాదీని లాంఛనాని-తైరాఢ్యం యుక్తం- ఉత్తుంగాశ్చ ర
క్తాశ్చ విలసంతో యే నఖాః- తేషాం చక్రవాళం మండలం తస్య జ్యోత్స్నాభిః-ఆహతో మహతాం ధ్యాతౄణాం హృదయే
అంధకారో యేన-ఏతచ్చ సర్వముపాదేయవిశేషణం ధ్యాయత్వేనోచ్యతే॥౨౧॥యదితి ॥ కించ యస్య శౌచేన క్షాళనేన ని
స్సృతాయాః సరిత్ప్రవరాయాః గంగాయాః-ఉదకేన తీర్థేన సంసారతారకేణ-మూర్ధ్ని విధృతేన శివోపి శివోభూత్

లసత్పంకజకింజల్కపీతకౌశేయవాససం।శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరం॥౧౪॥ మత్త
ద్విరేఫకలయా పరీతం వనమాలయా।పరార్ధ్యహారవలయకిరీటాంగదనూపురం॥౧౫॥కాంచీగుణోల్లస
చ్ఛ్రోణిం హృదయాంభోజవిష్టరం। దర్శనీయతమం శాంతం మనోనయనవర్ధనం॥౧౬॥అపీచ్యదర్శనం
శశ్వత్సర్వలోకనమస్కృతం।సంతం వయసి కైశోరే భృత్యానుగ్రహకాతరం॥౧౭॥కీర్తన్యతీర్థయశసం
పుణ్యశ్లోకయశస్కరం।ధ్యాయేద్దేవం సమగ్రాంగం యావన్న చ్యవతే మన ॥౧౮॥ స్థితం వ్రజంతమాసీనం
శయానం వా గుహాశయం।ప్రేక్షణీయేహితం ధ్యాయేచ్ఛుద్ధభావేన చేతసా॥౧౯॥తస్మిన్ లబ్ధపదం చిత్తం
సర్వావయవసంస్థితం । విలక్ష్యైకత్ర సంయుజ్యాదంగే భగవతో మునిః॥౨౦॥సంచింతయేద్భగవతశ్చర
ణారవిందం వజ్రాంకుశధ్వజసరోరుహలాంఛనాఢ్యం।ఉత్తుంగరక్తవిలసన్నఖచక్రవాళజ్యోత్స్నాభిరా
హతమహద్ధృదయాంధకారమ్॥ ౨౧॥ యచ్ఛౌచనిస్సృతసరిత్ప్రవరోదకేన తీర్థేన మూర్ధ్ని విధృతేన శివ
శ్శివోఽభూత్। ధ్యాతుర్మనశ్శమలశైలనిసృష్టవజ్రం ధ్యాయేచ్చిరం భగవతశ్చరణారవిందం॥౨౨॥జాను
ద్వయం జలజలోచనయా జనన్యా లక్ష్మ్యాఖిలస్య సురవందితయా విధాతుః।ఊర్వోర్నిధాయ కరపల్లవరోచి
షా యత్సంలాలితం హృది విభోరభవస్య కుర్యాత్॥౨౩॥ఊరూ సువర్ణభుజయోరధిశోభమానావోజోని
ధీ అతసికాకుసుమావభాసౌ। వ్యాలంబిపీతవరవాససి వర్తమానకాంచీకలాపపరిరంభి నితంబబింబమ్॥
౨౪॥నాభిహ్రదం భువనకోశగుహోదరస్థం యత్రాత్మయోనిధిషణాఖిలలోకపద్మమ్।వ్యూఢం హరిన్మణి
వృషస్తనయోరముష్య ధ్యాయేద్ద్వయం విశదహారమరీచిగౌరమ్॥ ౨౫॥ వక్షోఽధివాసమృషభస్య మహావి

అత్యధికం శుభం ప్రాప్త ఇత్యర్థః-ధ్యాతుర్మనసి యశ్శమలశైలః పాపపర్వతః-తస్మిన్విసృష్టం క్షిప్తం-వజ్రమివ- యత్ య
ద్వా శమలశైలే-నిసృష్టం స్వలాంఛనరూపం వజ్రం యేన తత్॥ ౨౨॥ జానుద్వయమితి॥ విభోర్జానుద్వయం తత్పర్యంతం
జంఘాద్వయం-అఖిలస్య విధాతుః బ్రహ్మణః-జనన్యా లక్ష్మ్యా సంలాలితం స్పర్శచాతుర్యేణ సంసేవితం - సంసారిత్వమివ
ప్రణీతిం వారయతి-అభవస్యేతి-హృది కుర్యాత్ ధ్యాయేత్॥౨౩॥ఊరూ ఇతి॥సువర్ణస్య భుజయోః స్కంధయోః- అధి ఉపరి
ఓజసో బలస్య- నిధీ ఆధారౌ-అతసికాకుసుమవత్ కాంత్యావభాసమానౌ-వ్యాలంబి ఆగుల్ఫం లంబమానం-యత్పీతం వరం
వాసః-తస్మిన్ వర్తమానో యః కాంచీకలాపః- తేన పరిరంభః సంశ్లేషో విద్యతే యస్య తత్- విభోర్నితంబబింబం చ హృది
కుర్యాదితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౪॥ నాభీతి॥అముష్య శ్రీహరేః-నాభిహ్రదం ధ్యాయేత్-కథంభూతం-భువనానాం కోశస్య
సమూహస్య గుహా అధిష్ఠానం-యదుదరం-తత్ర స్థితం-యత్ర నాభిహ్రదే-ఆత్మయోనేః బ్రహ్మణః - ధిషణం ధిష్ణ్యమధిష్ఠా
నం-అఖిలలోకాత్మకం పద్మం వ్యూఢం వ్యుత్థితం-తథా హరిన్మణివృషౌ మరకతమణిశ్రేష్ఠౌ తావివ యౌ స్తనౌ-తయోర్ద్వ
యం ధ్యాయేత్-విశదహారాణాం మయూఖైః గౌరం శ్వేతం॥౨౫॥వక్ష ఇతి॥ ఋషభస్య శ్రేష్ఠస్య- మహావిభూతేః మహా
లక్ష్మ్యాః అధివాసం స్థానం యస్య వక్షః కంఠం చ-మనసి కుర్యాత్-ధ్యాయేత్ - కథం భూతం కంఠం - కౌస్తుభమణిర్యో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భూషణార్థంధృతః-తస్యాప్యధికంభూషణం-అర్థః ప్రయోజనంయస్యకౌస్తుభమణిమేవస్వయమలంకుర్వంతమిత్యర్థః-పుంసాంస్మర్తౄణాంద్రష్టౄణాంచ-మనోనయనానాం-నిర్వృతిమాదధానమిత్యుభయోర్విశేషణం॥౨౬॥ బాహూనితి॥నిర్ణిక్తానిఉజ్జ్వలీకృతాని-బహువలయానిఅంగదానియేషుఅధిశ్రితాఃలోకపాలాఃయేషుతాన్-దశశతారంచక్రంఅసహ్యంతేజోయస్యతస్యసరోరుహేరాజహంసమివ॥౨౭॥కౌమోదకీమితి॥కౌమోదకీంగదాం-అరాతయోయేభటాఃయోద్ధారస్తేషాం-శోణితమేవకర్దమః తేన-దిగ్ధాంలిప్తాం-అస్యకంఠే-మాలాంమణించస్మరేత్ - మధువ్రతానాంవరూథస్య-గిరాఉపఘుష్టాంనాదితాం-చైత్యస్యజీవస్యతత్త్వం - తదుక్తంవైష్ణవే॥శ్లో॥ఆత్మానమస్యజగతోనిర్లేపమగుణామలమ్।బిభర్తికౌస్తుభమణింస్వరూపంభగవాన్హరిరితి॥౨౮॥భృత్యేతి॥భృత్యేష్వనుకంపితాకృతానుకంపా-యాధీఃతయా-గృహీతామూర్తిర్యేనతస్య-విస్ఫురంతీయేమకరకుండలే-తయోర్వలితేనపరిచలితేన- విద్యోతితావమలౌకపోలౌయస్మిన్తత్ ఉదారాఉన్నతానాసానాసికాయస్మిన్తత్॥౨౯॥యదితి॥యచ్చస్వయాభూత్యాశోభయా-అళిభిః పరిషేవ్యమాణం-మీనద్వయాశ్రయంచ-శ్రీనికేతనంపద్మం-అధిక్షిపద్వర్తతే-తత్ధ్యాయేత్-శత్రకుంతలైరళీనామధిక్షేపః - నేత్రద్వయేనమీనద్వయస్యేతిద్రష్టవ్యం-అబ్జైఇవనేత్రేయస్మిన్నిత్యుపమానాంతరం - ఉల్లసంత్యౌభ్రువౌయస్మిన్తత్-మనోమయంమనస్యావిర్భవంతత్॥౩౦॥తస్యేతి॥కృపయాఅధికంఅత్యర్థం - అక్షిభ్యాంనిసృష్టంప్రయుక్తంస్నిగ్ధస్మితేనఅనుగుణితంసంపృక్తం-విపులఃప్రసాదోయస్మిన్-గుహాయాంహృది॥౩౧॥హాసమితి॥అవనతాఃయేలోకాస్తేషాం

భూతేఃపుంసాంమనోనయననిర్వృతిమాదధానమ్।కంఠంచకౌస్తుభమణేరధిభూషణార్థంకుర్యాన్మనస్యఖిలలోకనమస్కృతస్య॥బాహూంశ్చమందరగిరేఃపరివర్తనేననిర్ణిక్తబాహువలయానధిలోకపాలాన్।సంచింతయేద్దశశతారమసహ్యతేజశ్శంఖంచతత్కరసరోరుహరాజహంసమ్॥౨౭॥కౌమోదకీంభగవతోదయితాంస్మరేతదిగ్ధామరాతిభటశోణితకర్దమేన।మాలాంమధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టాంచైత్యస్యతత్త్వమమలంమణిమస్యకంఠే॥౨౮॥భృత్యానుకంపితధియేహగృహీతమూర్తేస్సంచింతయేద్భగవతోవదనారవిందమ్।యద్విస్ఫురన్మకరకుండలవల్గితేనవిద్యోతితామలకపోలముదారనాసం॥౨౯॥యచ్ఛ్రీనికేతమళిభిఃపరిషేవ్యమాణంభూత్యాస్వయాకుటిలకుంతలబృందజుష్టమ్। మీనద్వయాశ్రయమధిక్షిపదబ్జనేత్రంధ్యాయేన్మనోమయమతంద్రితఉల్లసద్భ్రు॥౩౦॥తస్యావలోకమధికంకృపయాతిఘోరతాపత్రయోపశమనాయనిసృష్టమక్ష్ణోః। స్నిగ్ధస్మితానుగుణితంవిపులప్రసాదంధ్యాయేచ్చిరంవితతభావనయాగుహాయాం॥ ౩౧॥ హాసంహరేరవనతాఖిలలోకతీవ్రశోకాశ్రుసాగరవిశోషణమత్యుదారమ్।సమ్మోహనాయరచితంనిజమాయయాస్యభ్రూమండలంమునికృతేమకరధ్వజస్య॥ ౩౨॥ ధ్యానాయనంప్రహసితంబహుళాధరోష్ఠభాసారుణాయితతనుద్విజకుందపఙ్క్తి। ధ్యాయేత్స్వదేహకుహరేవసితస్యవిష్ణోర్భక్త్యార్ద్రయార్పితమనానపృథగ్దిదృక్షేత్ ॥ ౩౩॥ ఏవంహరౌ భగవతిప్రతిలబ్ధభావోభక్త్యా

తీవ్రశోకేనయాన్యశ్రూణి తేషాం- సాగరం విశోషయతీతి తథాతం శ్రీహరేర్హాసంఅస్యఅత్యుదారంభ్రూమండలంచ ధ్యాయేత్-కథంభూతంనిజమాయయా-మకరధ్వజస్యాపి- సంమోహనాయరచితం-మునికృతే - మునీనాముపకారాయ-మునీనాంసంమోహనేప్రవృత్తం-కామమేవమోహయితుమిత్యర్థః॥౩౨॥మందహాసధ్యానముక్త్వాస్థూలహాసధ్యానమాహ॥ధ్యానాయనమితి॥శ్రీవిష్ణోః ప్రహసితముచ్చైర్హసితం-ధ్యాయేత్-కీదృశంధ్యానాయనం- అతిసుందరతయాప్రయత్నంవినైవ ధ్యానస్యవిషయభూతం - సౌందర్యమేవాహ- బహుళయాఅధికయా-అధరోష్ఠస్య-భాసాకాంత్యాఅరుణీభూతాఃతనవఃసూక్ష్మాః-ద్విజాఏవకుందకుట్మలాని తేషాంపఙ్క్తిఃస్ఫురయతియస్మిన్తత్-స్వదభ్రకుహరేహృదయాకాశే-అవస్థితస్యజాతస్య-ప్రేమరసేనఆర్ద్రయాభక్త్యా-తస్మిన్నేవార్పితమనాస్సన్-పృథక్తద్వ్యతిరిక్తం-ద్రష్టుంనేచ్ఛేత్చిత్తంనవిచాలయేదిత్యర్థః॥౩౩॥సమాధిమాహద్వాభ్యాం॥ఏవమితి॥నిర్బీజస్సబీజశ్చేతిద్వివిధోయోగః- తత్రనిర్బీజయోగే॥శ్లో॥యతోయతోనిశ్చలతిమనశ్చంచలమస్థిరమ్।తతస్తతోనియమ్యైతదాత్మన్యేవవశంనయేదితి॥ గీతాసూక్తమార్గేణ-క్రియమాణోవిదుషఃకరస్సమాధిః-సబీజేతుసుకరంతత్రాహ - పరమానందమూర్తౌశ్రీహరౌధ్యాయమానే-అయత్నతఏవచిత్తోపరమోభవతి-తదుక్తం- హృతాత్మనోహృతప్రాణాంశ్చభక్తిరనిచ్ఛతోగతిమణ్వీంప్రయుఙ్క్త ఇతి-అతఏవోపక్షిప్తయోగస్యలక్షణంవక్ష్యే॥ సబీజస్యేతి॥ ఆయత్నసిద్ధత్వమేవదర్శయతి-ఏవంధ్యానమార్గేణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

-హరౌ ।ప్రతిలబ్ధో భావః ప్రేమ యేనసః తథాతయాభక్త్యాచ- ద్రవత్ హృదయం యస్యసః - ప్రమోదాదుద్గతానిపులకానియస్యసః-ఔత్కంఠ్యప్రవృత్తయా-అశ్రుకలయాచ - ముహురర్ద్యమానః-ఆనందసంప్లవేనిమజ్జమానః- దుర్గ్రహస్యభగవతో గ్రహణే-బడిశంమత్స్యబంధనమివ-ఉపాయభూతంచిత్తం-ధ్యాయాద్వియుజ్జేత్- తద్ధారణేశిథిలప్రయత్నేభవతీత్యర్థః॥౩౪॥ముక్తాశ్రయమితి॥యర్హియదా-ఏవంనిర్విషయంభవతి-అతఏవముక్తాశ్రయంచ- ధ్యేయసంబంధంవినాధ్యాతురవస్థానాసంభవాత్-నచపూర్వవత్ శబ్దాదివిషయత్వాత్- యతస్తత్రవిరక్తంపరమానందానుభవేన-అతోనిర్వాణంలఘుమృచ్ఛతి-వృత్తిరూపతాంపరిత్యజ్యబ్రహ్మాకారేణపరిణమత ఇత్యర్థః-యథాఅర్చిజ్వాలాదీపః-ఆశ్రయవిషయాపగమే-మహాభూతజ్యోతీరూపేణపరిణమతే తద్వత్-అత్రాస్యాందశాయాం - అవ్యవధానంధ్యాతృధ్యేయవిభాగశూన్యం-ఏకమఖండితం-ఆత్మానమనుగతమీక్షతే - అత్ర హేతుః-ప్రతినివృత్తః అపగతః-గుణప్రవాహః దేహాద్యుపాధిర్యస్య॥౩౫॥నచసుప్తోత్థిత ఇవపునస్సంసరతీత్యాహ॥ సఇతి॥ సోపిచపురుషః-తస్మిన్మహిమ్ని బ్రహ్మరూపే-అవసితః అవసానంనిష్ఠాంప్రాప్తః కయా-మనసోనివృత్త్యాచరమయా అవిద్యారహితయేతి సుషుప్తాద్విశేషః - తత్రహ్యవిద్యాస్తినత్విదానీం-అత్ర హేతుః ఏతయాయోగాభ్యాసకృతయేత్యర్థః-నన్వేవమపిసుఖదుఃఖయోరాత్మధర్మత్వే- కుతోబ్రహ్మైక్యం-తత్రాహ-సుఖదుఃఖయోర్బాహ్యే-తత్ర హేతుః-సుఖదుఃఖయోర్హేతుత్వంభోక్తృత్వం- యత్పూర్వమాసీత్-తదప్యసతిఅవిద్యాకృతేకర్తరిఅహంకారే-విధత్తే తన్నిష్ఠత్వేనపశ్యతీత్యర్థః-యతఃఉపలబ్ధపరాత్మకాష్ఠః అపరోక్షీకృతాత్మతత్త్వః॥౩౬॥తస్యజీవన్ముక్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥దేహమితి॥చకారోప్యర్థే॥నశ్వరంఉక్తలక్షణసిద్ధో దేహమపి

ద్రవద్ధృదయఉత్పులకః ప్రమోదాత్ ।ఔత్కంఠ్యబాష్పకలయాముహురర్ద్యమానస్తచ్చాపిచిత్తబడిశం శనకైర్వియుజ్క్తే॥౩౪॥ ముక్తాశ్రయంయర్హినిర్విషయంవిరక్తంనిర్వాణమృచ్ఛతిమనస్సహసాయథార్చిః ।ఆత్మానమత్రపురుషోవ్యవధానమేకమన్వీక్షతేప్రతినివృత్తగుణప్రవాహః॥౩౫॥ సోప్యేతయాచరమయామనసోనివృత్త్యాస్వస్మిన్మహిమ్న్యవసితస్సుఖదుఃఖబాహ్యే। హేతుత్వమప్యసతికర్తరిదుఃఖయోర్యత్స్వాత్మన్విధత్తఉపలబ్ధపరాత్మకాష్ఠః॥౩౬॥ దేహంచనశ్వరమవస్థితముత్థితంవాసిద్ధోనపశ్యతియతోధ్యగమత్స్వరూపమ్ ।దైవాదుపేతమథదైవవశాదపేతంవాసోయథాపరికృతం మదిరామదాంధః ॥ ౩౭ ॥ దేహోపిదైవవశగఃఖలుకర్మయావత్స్వారంభకంప్రతిసమీక్షతఏవసాసుః। తంసప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగస్స్వాప్నంపునర్నభజతేప్రతిబుద్ధవస్తుః॥ ౩౮ ॥ యథాపుత్రాచ్చవిత్తాచ్చపృథఙ్మర్త్యః ప్రతీయతే।అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్దేహాదేః పురుషస్తథా॥౩౯॥యథోల్ముకాద్విస్ఫులింగాద్ధూమాద్వాపిస్వసంభవాత్ ।అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్యథాగ్నిః పృథగుచ్యతే॥౪౦॥ భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్ప్రధానాజ్జీవసంజ్ఞితాత్ ।ఆత్మాతథాపృథగ్ద్రష్టాభగవాన్బ్రహ్మసంజ్ఞితః॥౪౧॥సర్వభూతేషు

నపశ్యతి-కుతః-సుఖదుఃఖే-ఆసనాదుత్థితముత్థాయతత్రైవస్థితం-తతఃస్థానాదపేతం- తతోదైవవశాత్పునరప్యుపేతం హి-నవిపశ్యతియతఃస్వరూపంప్రాప్తః-యతో దేహాత్స్వరూపమధ్యగమత్ -తందేహమితివా-సతోప్యననుసంధానే దృష్టాంతః-వాసఃపరికృతంపరివేష్టితం-స్థితంగతంవా-మదిరామదేనాంధోయథానపశ్యతి॥౩౭॥నను తర్హి కథం దేహస్యప్రవృత్తినివృత్తీజీవనంవాతత్రాహ॥దేహఇతి॥దైవంపూర్వసంస్కారః-తద్వశేనగచ్ఛన్యావత్స్వారంభకం కర్మాస్తి తావత్ప్రతిసమీక్షతేజీవత్యేవ-సాసుః సేంద్రియః-నను తర్హి యస్మిన్పునస్సంగస్స్యాత్తత్రాహ-తందేహంస్వప్నదేహాది తుల్యంసప్రపంచంపుత్రాదిసహితం-పునర్నభజతే-అహంమమేతి నాభిమన్యతే అధిరూఢః ప్రాప్తః సమాధిపర్యంతోయోగో యేన-అతఏవప్రతిబుద్ధంవస్తుఆత్మతత్త్వం యేనసః॥౩౮॥ ప్రతిబోధప్రకారమాహషడ్భిః॥యథేతి॥అతిస్నేహవశాదాత్మతత్త్వేన-అభిమతాదపిపుత్రాదేః-మర్త్యఃపుత్రాదిః-పురుషః-దేహాదేః ద్రష్టా॥౩౯॥పృథగవస్థానాభావేపి - భేదంసదృష్టాంతమాహ॥యథేతి॥యథోల్ముకాదిదానీంజ్వలతః కాష్ఠాత్ - స్వసంభవాదగ్నేస్సంభూతాత్-విస్ఫులింగాదేః-ఆత్మత్వేనఅగ్నిస్వరూపత్వేన-అభిమతాదపి అత్యంతవివేకినోపి-ధూమేప్యగ్న్యభిమానోస్తి- ఉల్ముకాత్పూర్వసిద్ధాదపి-తద్దాహకః ప్రకాశకశ్చాగ్నిః పృథగేవ॥౪౦॥భూతేతి॥ఏవంభూతాదేః ద్రష్టా- తేభ్యః పృథక్ -తస్మాదపిజీవసంజ్ఞితాత్-బ్రహ్మసంజ్ఞితః పృథక్ -తథా ప్రధానాదపి-తత్ప్రవర్తకో భగవాన్పృథగిత్యర్థః॥౪౧ ॥ ఉపాధితో వివేకముక్త్వాతస్యైక్యమాహ॥సర్వేతి॥సర్వభూతేషుచతుర్విధేషు-తదాత్మతాంమహాభూతాత్మతాం॥౪౨॥ధర్మభేదస్యాప్యౌపాధిక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాంసదృష్టాంతమాహ॥ స్వేతి॥ స్వయోనిషుకాష్ఠేషుజ్యోతిరగ్నిః-గుణవైషమ్యాత్ దీర్ఘహ్రస్వాదిభేదాత్ - ప్రకృతౌ దేహే॥ ౪౩ ॥ తస్మాదితి॥ స్వప్రకృతింస్వాంశస్యజీవస్యబంధహేతుం-దైవీందేవస్యశ్రీవిష్ణోశ్శక్తిం-పరాభావ్యతత్ప్రసాదేనైవజిత్వా-స్వరూపేణబ్రహ్మత్వేనావతిష్ఠతే॥ ౪౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా, శ్లో॥ఏకోనత్రింశకేభక్తియోగస్తుబహుధోచ్యతే । కాలస్యచబలంఘోరసంసృతేశ్చవిరక్తయే॥ ఉక్తానువాదపూర్వకం-భక్తిమార్గభేదాన్పృచ్ఛతి ద్వాభ్యాం-లక్షణమితి-లక్షణంమహదాదీనాం-యథాసాంఖ్యేషు-తథాకథితం యేనలక్షణేనతత్త్వారమార్థికంపరస్పరవివిక్తమిత్యర్థః-పరస్పరావిరుద్ధమితివా॥౧॥యథేతి॥యోయోగోభక్తియోగః-మూలంప్రయోజనంయస్యతత్ -యన్మూలం-తత్పథనంతస్యభక్తియోగస్యమార్గంప్రకారం-విస్తరతో మేబ్రూహి॥ ౨॥ విరాగ ఇతి॥ యేనసంసృతీనామాఖ్యానేన-వీతరాగోభవేత్ ॥౩॥ కాలస్యేతి॥ ఈశ్వరరూపస్యమహాప్రభావస్యతే- త్వదాత్మకస్యయద్ధేతోర్యద్భయాత్ -కుశలంపుణ్యంకుర్వంతి॥౪॥లోకస్యేతి॥అచక్షుషఃఅజ్ఞస్య-అతోమిథ్యాభూతేదేహాదౌ - అభిమతిరహంకారోయస్య-అతఃకర్మస్వనుబద్ధయాఆసక్తయాధియాశ్రాంతస్య-అతఏవఅనాశ్రయేఅపారే - తమసిసంసా

> చాత్మానంసర్వభూతానిచాత్మని। ఈక్షేతానన్యభావేనభూతేష్వపితదాత్మతామ్॥ ౪౨॥ స్వయోనిషు యథాజ్యోతిరేకంనానాప్రతీయతే। యోనీనాంగుణవైషమ్యాత్తథాత్మాప్రకృతౌస్థితః॥ ౪౩ ॥ తస్మాదిమాంస్వప్రకృతిందైవీంసదసదాత్మికామ్ । దుర్విభావ్యాంపరాభావ్యస్వరూపేణావతిష్ఠతే ॥ ౪౪ ॥
>
> ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే - కపిలోపాఖ్యానేసాధనానుష్ఠానంనామాష్టావింశోఽధ్యాయః.
>
> దేవహూతిః॥లక్షణంమహదాదీనాంప్రకృతేఃపురుషస్యచ । స్వరూపంలక్ష్యతేఽమీషాంయేనతత్త్వారమార్థికమ్॥౧॥యథాసాంఖ్యేషుకథితంయన్మూలంతత్ప్రచక్షతే। భక్తియోగస్యమేమార్గంబ్రూహివిస్తరతఃప్రభో॥౨॥విరాగోయేనపురుషోభగవన్సర్వతోభవేత్ ।ఆచక్ష్వజీవలోకస్యవివిధామమసంసృతీః॥౩॥ కాలస్యేశ్వరరూపస్యపరేషాంచపరస్యతే। స్వరూపంబతకుర్వంతియద్ధేతోఃకుశలంజనాః॥౪॥అన్వయవ్యతిరేకాచ్చసాక్ష్యాత్మావ్యభిచారిణః । వైతథ్యంవ్యభిచారేణనిద్రాంతస్యానసంస్మరేత్॥౫ ॥ లోకస్యమిథ్యాభిమతేరచక్షుషశ్చిరంప్రసుప్తస్యతమస్యనాశ్రయే । శ్రాంతస్యకర్మస్వనుబంధయాధియాత్వమావిరాసీఃకిలయోగభాస్కరః॥౬॥శ్రీమైత్రేయః॥ఇతిమాతుర్వచశ్శ్లక్ష్ణంప్రతినంద్యమహామునిః। ఆబభాషేకురుశ్రేష్ఠప్రీతస్తాంకరుణార్దితః॥౭॥భక్తియోగోబహువిధోమార్గైర్భామినిభావ్యతే।స్వభావగుణమార్గేణపుంసాంభావోవిభిద్యతే॥౮॥అభిసంధాయయద్ధింసాందంభంమాత్సర్యమేవవా।సంరంభీభిన్నదృగ్భావంమయికుర్యాత్సతామసః॥౯॥విషయానభిసంధాయయశఐశ్వర్యమేవవా। అర్చాదావర్చయేద్యోమాంపృథగ్భావస్సరాజసః॥౧౦॥కర్మనిర్హారముద్దిశ్యపరస్మిన్వాతదర్పణమ్। యజేద్యష్టవ్యమితివాపృథగ్భావస్ససాత్త్వికః॥౧౧॥మద్గుణశ్రుతిమాత్రేణమయిసర్వగుహాశయే।మనోగతిరవిచ్ఛిన్నాయథాగంగాంభసోంబుధౌ॥౧౨॥లక్షణంభక్తియోగస్యనిర్గుణస్యహ్యుదాహృతమ్ । అహైతుక్యవ్యవహితాయాభక్తిఃపురుషోత్తమే॥౧౩॥సాలోక్యసార్ష్టిసామీప్యసారూప్యైకత్వమప్యుత । దీయమానంనగృ

శే-చిరంప్రసుప్తస్యలోకస్య-ప్రబోధనాయ-త్వంయోగప్రకాశకోభాస్కరఃకిలావిర్భూతోసి॥౬ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లక్ష్ణంసుందరం॥౭॥భక్తియోగఇతి॥మార్గైఃప్రకారవిశేషైః-తానేవాహస్వభావభూతాయేగుణాః. తేషాంమార్గేణ వృత్తిభేదేన-భావోఽభిప్రాయః-ఫలసంకల్పభేదాద్భక్తిభేదఇత్యర్థః॥౮॥అభిసంధాయేతి॥అభిసంధాయసంకల్ప్య- సంరంభీక్రోధీ-భిన్నదృక్ భేదదర్శీ-యోభావంభక్తింకుర్యాత్ -సత్రివిధోఽపి- తామసః॥౯॥విషయానితి॥పృథగ్భావఃభేదదర్శీ॥౧౦॥ కర్మనిర్హారమితి॥కర్మనిర్హారంపాపక్షయం-పరస్మిన్పరమేశ్వరే-తదర్పణంకర్మార్పణంభగవత్ప్రీతిముద్దిశ్యేత్యర్థః-యష్టవ్యమితివిధిసిద్ధిముద్దిశ్యేత్యర్థః-భేదదర్శిత్వమర్చాదావర్చనంచ-త్రిష్వపిసమానం-తదేవంతామసాదిభక్తిషు- త్రయస్త్రయోభేదాఃతాసుయథోత్తరంశ్రైష్ఠ్యం-ఏవంచశ్రవణకీర్తనాదయోనవాపిప్రత్యేకంనవభేదాః-తదేవంసగుణాభక్తిరేకాశీతిభేదా-నిర్గుణాభక్తిరేకవిధైవ॥౧౧॥ తామాహద్వాభ్యాం॥మద్గుణేతి॥మనోగతిరితియాభక్తిః-సానిర్గుణస్యభక్తియోగస్య-లక్షణమిత్యన్వయః॥౧౨॥లక్షణమితి॥లక్షణంస్వరూపం-అవిచ్ఛిన్నాసంతతా - అహైతుకీఫలానుసంధానశూన్యా-అవ్యవహితా భేదదర్శనరహితాచ-మద్గుణశ్రవణమాత్రేణ-మయిశ్రీపురుషోత్తమే॥౧౩ ॥ భక్తానాంనిష్కా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మతాం-కైముత్యన్యాయేనాహ॥ సాలోక్యేతి॥సాలోక్యంమయాసహఏకస్మిఁల్లోకేవాసం - సార్ష్టింసమానైశ్వర్యం సామీప్యంనికటవర్తిత్వం-సారూప్యంసమానరూపతాం-ఏకత్వంసాయుజ్యం-ఉతఅపి-దీయమానమపినగృహ్ణంతి-కుతఃమత్సేవనంవినా-తదాహ-మత్సేవనంవినా-తత్సేత్యర్థః॥౧౩॥కిమితితత్రాహ-భజంతే॥భక్తియోగస్యైవపరమఫలత్వాదిత్యాహ॥సఇతి॥ ననుత్రైగుణ్యంహిత్వా,బ్రహ్మప్రాప్తిఃపరమఫలంప్రసిద్ధం-సత్యం-తత్తుభక్తానామానుషంగికమిత్యాహ - యేనేతి- యేనభక్తియోగేన-మద్భావాయబ్రహ్మత్వాయ॥ ౧౪॥ ఏవంభూతాయాఃభక్తేస్సాధనాన్యాహపంచభిః॥నిషేవితేతి॥నిషేవితేన సమ్యగనుష్ఠితేన।అనిమిత్తేఃఫలాభిసంధిరహితేన-స్వధర్మేణనిత్యనైమిత్తికేన-మహీయసాశ్రద్ధాదియుక్తేన - క్రియాయోగేనపాంచరాత్రాద్యుక్తపూజాప్రకారేణశస్తేననిష్కామేన- మామభ్యేతీతిపంచమేనాన్వయః॥ ౧౫ ॥ మదితి ॥ మద్ధిష్ణ్యంమత్ప్రతిమాదితస్యదర్శనాదిభిః సత్త్వేనధైర్యేణ-అసంగమేనవైరాగ్యేణ॥౧౬॥ఆధ్యాత్మికేతి॥ ఆర్జవేనఅకౌటిల్యేన॥ ౧౭॥మద్ధర్మిణఇతి॥మద్ధర్మిణఃభగవద్ధర్మానుష్ఠాతుఃపురుషస్య-ఆశయఃచిత్తం॥౨౦॥ప్రయత్నంవినైవప్రాప్తౌదృష్టాంతః॥యథేతి॥వాతోరథఃప్రాపకోయస్యగంధస్య-ఆశయాత్ స్థానాత్ పుష్పాదేః-ఆవృక్తే-ఆత్మసాత్కరోతి- అవికారిశుద్ధం-సమవాయుచ్చేతఃచిత్తం॥౨౧॥చిత్తశుద్ధిశ్చసర్వభూతాత్మదృష్ట్యైవభవతీతివక్తుం కేవలప్రతిమాదినిష్ఠాం

జహంతిజనామత్సేవనంవినా॥౧౩॥సఏవభక్తియోగాఖ్యఆత్యంతికఉదాహృతః।యేనాతివ్రజ్యత్రిగుణాన్మద్భావాయోపపద్యతే॥౧౪॥నిషేవితానిమిత్తేనస్వధర్మేణమహీయసా।క్రియాయోగేనశస్తేననాతిహింస్రేణనిత్యశః॥౧౫॥మద్ధిష్ణ్యదర్శనస్పర్శపూజాస్తుత్యభివందనైః । భూతేషుమద్భావనయాసత్త్వేనాసంగమేనచ॥౧౬॥మహతాంబహుమానేనదీనానామనుకంపయా । మైత్ర్యాచైవాత్మతుల్యేషుయమేననియమేనచ॥౧౭॥అధ్యాత్మికానుశ్రవణాన్నామసంకీర్తనేనచ। ఆర్జవేనార్యసంగేననిరహంక్రియయాతథా॥౧౮॥మద్ధర్మిణోగుణైరేతైఃపరిసంశోధితాశయః। పురుషస్యాంజసాభ్యేతిశ్రుతమాత్రగుణంహిమామ్॥౧౯॥ యథావాతరథోఘ్రాణమావృంక్తే-గంధఆశయాత్ । ఏవంయోగరతంచేతఆత్మానమవికారియత్॥౨౦॥అహంసర్వేషుభూతేషుభూతాత్మావస్థితస్సదా। తమవజ్ఞాయమాంమర్త్యఃకురుతేఽర్చావిడంబనమ్॥౨౧॥యోమాంసర్వేషుభూతేషుసంతమాత్మానమీశ్వరమ్ । హిత్వార్చాంభజతేమౌఢ్యాద్భస్మన్యేవజుహోతిసః॥౨౨॥ద్విషతఃపరకాయేమాంమానినోభిన్నదర్శినః । భూతేషుబద్ధవైరస్యనమనశ్శాంతిమృచ్ఛతి॥౨౩॥అహముచ్చావచైర్ద్రవ్యైఃక్రియయోత్పన్నయానఘే। నైవతుష్యేర్చితోఽర్చాయాంభూతగ్రామావమానినః॥౨౪॥అర్చాదావర్చయేత్తావదీశ్వరంమాంస్వకర్మకృత్ । యావన్నవేదస్వహృదిసర్వభూతేష్వవస్థితమ్॥౨౫॥ఆత్మనశ్చపరస్యాపియఃకరోత్యంతరోదరమ్। తస్యభిన్నదృశోమృత్యుర్విదధేభయముల్బణమ్॥౨౬॥అథమాంసర్వభూతేషుభూతాత్మానంకృతాలయమ్।అర్హయేద్దానమానాభ్యాంమైత్ర్యాఽభిన్నేనచక్షుషా॥ ౨౭ ॥ జీవాశ్శ్రేష్ఠాహ్యజీవానాంతతఃప్రాణభృతశ్శుభే । తతస్సచిత్తాఃప్రవరాస్తతశ్చేంద్రియవృత్తయః॥౨౮॥తత్రాపిస్పర్శవేదిభ్యఃప్రవరారసవేదినః। తేభ్యోగంధ

నిందన్నాహసప్తభిః॥అహమితి॥అర్చైవవిడంబనమనుకరణంఅర్చాయాంపూజావిడంబనమితివా॥౨౧॥అవజ్ఞోపేక్షాద్వేషనిందాఃక్రమేణచతుర్భిర్నిషిధ్యంతే॥య ఇతి॥హిత్వోపేక్ష్య॥౨౪॥అహమితి॥ద్రవ్యైరుత్పన్నయాక్రియయా - భూతగ్రామావమానినఃతన్నిందకస్య॥౨౫॥తర్హికిమర్చాదావర్చనమనర్థకమేవనేత్యాహ॥అర్చాదావితి॥ సర్వభూతేష్వవస్థితంమాం.స్వహృదియావన్నవేద-స్వకర్మకృత్ స్వకర్మావిరోధేన- యథావకాశంఅనేనకర్మనిష్ఠాయాఅపిసఏవావధిరిత్యుక్తంభవతి॥౨౬॥ఆత్మనఇతి॥అంతరాఅంతరం॥ఉత్ అపి-అరమీషత్ అల్పమపిభేదంయఃపశ్యతీత్యర్థః-యద్వా- అంతరామధ్యే-ఉదరంశరీరం-మృత్యురహంతస్యభయంవిదధకరోమి॥౨౭॥అథేతి॥అథఅతః - సర్వభూతేషు-కృతాలయంకృతావాసం-తత్రహేతుఃభూతానామాత్మానంఅంతర్యామిణం-అభిన్నేనచక్షుషా-సమదర్శనేన॥౨౮॥తత్రాపియథోత్తరంమానాద్యతిశయః-కర్తవ్యఇతివక్తుంతారతమ్యమాహసార్ధైష్షడ్భిః॥జీవాఇతి॥అజీవానాంఅచేతనానాం-అచేతనేభ్యఃతతస్తేష్వపి-ప్రాణభృతఃప్రాణవృత్తిమంతః-సచిత్తాఃజ్ఞానవంతః - ఇంద్రియాణాంవృత్తయోయేషుతే॥౨౯॥తత్రాపీతి॥తత్రాపిస్పర్శవేదిభ్యఃప్రవరాః--రసవేదినః-ఇంద్రియవృత్తయోవృక్షాణామపిసూత్మాస్సంత్యేవ-తథాహిమహాభారతే-మోక్షధర్మేషు॥శ్లో॥తస్మాజ్జిఘ్రంతిపాదపాః-తస్మాత్పశ్యంతిపాదపాఇత్యాది-ప్రభూతాతుస్పర్శనేంద్రియవృత్తిరేవతత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్తేభ్యః స్పర్శవేదిభ్యః-రసవేదినోమత్స్యాదయః శ్రేష్ఠాః-గంధవిదోభ్రమరాదయః-శబ్దవిదఃసర్పాదయః॥౩౦॥ రూపేతి॥
రూపభేదవిదఃకాకాదయః-ఉభయతోదంతా యేషాం తేఽశ్వాదయః-అపదేభ్యస్తేభ్యోబహుపదః- తేభ్యశ్చతుష్పాదఇ
త్యర్థః-తతోద్విపాన్మనుష్యః॥౩౧॥తత ఇతి॥తతస్తేషు వర్ణాః॥౩౨॥అర్థజ్ఞాదితి॥సంశయచ్ఛేత్తా మీమాంసకః- తతోతి కేవలా
త్స్వకర్మకృత్-ముక్తసంగస్యలక్షణంఆత్మనోధర్మమర్థంచనదోగ్ధా-నిష్కామఇత్యర్థః॥౩౩॥తస్మాదితి॥సమర్పితాః అశే
షాఃక్రియాః-అర్థాఃతత్ఫలాని-ఆత్మాదేహశ్చయేన-అతఏవనిరంతరఃఅవ్యవహితః॥౩౪॥నేతి॥ అకర్తుఃకర్తృత్వాభిమా
నశూన్యాత్॥౩౫॥ఈశ్వరఇతి॥జీవానాంకలయాపరికలనేన - అంతర్యామితయాప్రవిష్టఇతిదృష్ట్వేవేత్యర్థః-ఉక్తంభక్తి
యోగంపూర్వోక్తేనాష్టాంగయోగేనసహోపసంహరతి- హేమానవీతి॥౩౬॥తయోరితి॥పురుషంపరమేశ్వరం - యద
న్యత్ప్రకృష్టంజీవస్యసంసృతింకాలస్యచరూపంవాచక్ష్వేతి-తదాహసార్ధేన- ఏతత్సర్వనియంతృయద్భగవతోరూపం॥
౩౭॥పరమితి॥కీదృశం-ప్రధానపురుషాత్మకం-పరంతద్వ్యతిరిక్తంచ-ఏతదేవదైవమిత్యభిధీయతే- కీదృశం-కర్మణాంవి
చేష్టితం-నానాసంసృతిలక్షణంయస్మాత్తత్-దైవప్రేరితకర్మకృతాస్సంసృతయోఽపివిచిత్రాఇత్యర్థః - ఏతదేవభగవ
తోరూపం-కాలఇతిచాభిధీయతే-కీదృశంరూపం-రూపభేదస్యవస్తూనామన్యథాత్వస్య-ఆస్పదంఆశ్రయః-కారణముక్తం

ధవిధశ్శ్రేష్ఠాస్తతశ్శబ్దవిదోవరాః॥౩౦॥రూపభేదవిదస్తత్రతతశ్చోభయతోదతః। తేషాంబహుపదాః శ్రే
ష్ఠాశ్చతుష్పాదాస్తతోద్విపాత్॥౩౧॥తతోవర్ణాశ్చచత్వారస్తేషాంబ్రాహ్మణఉత్తమః । బ్రాహ్మణే
ష్వపివేదజ్ఞోహ్యర్థజ్ఞోఽభ్యధికస్తతః॥౩౨॥అర్థజ్ఞాత్సంశయచ్ఛేత్తాతతశ్శ్రేయాన్స్వకర్మకృత్। ముక్త
సంగస్తతోభూయానదోగ్ధాధర్మమాత్మనః॥౩౩॥తస్మాన్మయ్యర్పితాశేషక్రియార్థాత్మానిరంతరః। మ
య్యర్పితాత్మనఃపుంసోమయిసన్న్యస్తకర్మణః॥౩౪॥నపశ్యామిపరంభూతమకర్తుస్సమదర్శనాత్।మనసై
తానిభూతానిప్రణమేద్బహుమానయన్॥౩౫॥ ఈశ్వరోజీవకలయాప్రవిష్టోభగవానితి।భక్తియోగశ్చ
యోగశ్చమయామానవ్యుదీరితః॥౩౬॥తయోరేకతరేణైవపురుషఃపురుషంవ్రజేత్। ఏతద్భగవతోరూపం
బ్రహ్మణఃపరమాత్మనః॥౩౭॥పరంప్రధానపురుషందైవంకర్మవిచేష్టితమ్।రూపభేదాస్పదందివ్యంకాలఇ
త్యభిధీయతే॥౩౮॥భూతానాంమహదాదీనాంయతోభిన్నదృశాంభయం।యోఽంతఃప్రవిశ్యభూతానిభూ
తైరత్త్యఖిలాశ్రయః॥౩౯॥సవిష్ణ్వాఖ్యోఽధియజ్ఞోసౌకాలఃకలయతాంప్రభుః।నచాస్యకశ్చిద్దయితోనద్వే
ష్యోనచబాంధవః॥ ౪౦ ॥ ఆవిశత్యప్రమత్తోసౌప్రమత్తంజనమంతకృత్ । యద్భయాద్వాతివాతోయం
సూర్యస్తపతియద్భయాత్॥ ౪౧ ॥ యద్భయాద్వర్షతేదేవోభగణోభాతియద్భయాత్।యద్వనస్పత
యోభీతాలతాశ్చౌషధిభిస్సహ॥౪౨ ॥ స్వేస్వేకాలేభిగృహ్ణంతిపుష్పాణిచఫలానిచ।స్రవంతిసరితోభీతా
నోత్సర్పత్యుదధిర్యతః॥౪౩ ॥ అగ్నిరింధేసహగిరిభిర్భూర్నమజ్జతియద్భయాత్।నభోదదాతిశ్వసతాంమా
ర్గంయన్నియమాదదః॥౪౪॥లోకంస్వదేహంతనుతేమహాన్సప్తభిరావృతమ్। గుణాభిమానినోదేవా
స్సర్గాదిష్వస్యయద్భయాత్ ॥ వర్తంతేనుయుగంయేషాంవశఏతచ్చరాచరమ్॥ ౪౫ ॥ సోనంతోం
తకరఃకాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః।జనంజనేనజనయన్మారయన్మృత్యునాంతకమ్॥౪౬॥ ఇతిశ్రీమద్భా
గవతే-తృతీయస్కంధే-ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

* * *

హి-కాలాద్గుణవ్యతికరాదితిచ-గుణవ్యతికరఃకాలఇతి- దివ్యంఅత్యద్భుతప్రభావం॥ ౩౮ ॥ తదేవాహ ॥ యావత్స
మాప్తి-భూతానామితి-మహదాదీనాంతత్తదభిమానినాంజీవానాం-భయహేతుత్వమేవాహ-యఇతి-భూతైరేవభూ
తాన్యత్తిసంహరతి॥౩౯॥సఇతి॥అధియజ్ఞఃయజ్ఞఫలదాతా-కలయతాంవశీకుర్వతాం ॥ ౪౦ ॥ యదితి-యత్ యస్మాద్భీ
తాః॥స్వేస్వఇతి॥యతోభీతాస్సంతస్స్రవంతి॥౪౩॥అగ్నిరితి॥ఇంధేదీప్యతే- సహగిరిభిర్భూః-అధోనభః- యన్నియమాత
యస్యాజ్ఞయా॥౪౪॥లోకమితి॥మహాన్మహత్తత్త్వం- అంకురాత్మకంస్వదేహం-లోకత్వేనవిస్తారయతిగుణాభిమానినో
గుణనియంతారః- దేవాఃబ్రహ్మాదయః-అస్యవిశ్వస్య-సర్గాదిషుప్రవర్తంతే-అనుయుగంవారంవారమిత్యర్థః॥౪౫॥ సఇ
తి॥జనేనపిత్రాదినా-జనంపుత్రాదింజనయన్-ఆదికృత్ మృత్యునాంతకమపిమారయన్ - అంతకరః-స్వయంత్వనాదిరనం
తోఽవ్యయశ్చ॥౪౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥త్రింశేతుకాయకాంతాదిలలనాకులచేతసామ్ । కామినాంతామసీపాపాదధోగతిరుదీర్యతే॥కాలప్రభావవర్ణన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పూర్వకం-వైరాగ్యాయవిచిత్రకర్మకృతాంసంసృతిం-అధ్యాయత్రయేణప్రపంచయతి॥తస్యేతి॥తస్యైతస్యబలినః కాలస్య-బలినేతివాపాఠః-కాల్యమానః-విచాల్యమానోపి-వాయోర్విక్రమం-యథా మేఘపఙ్క్తిః-న వేదతద్వత్ ॥౧॥ విక్రమమేవాహ॥యంయమితి॥యంయమర్థం-దుఃఖేనప్రయాసేన-ఉపాదత్తే-ఆపాదయతి-తంతంభగవాన్ కాలః - ధునోతి వినాశయతి-యత్కృతే-యన్నిమిత్తం-శోకహేతుః॥౨॥యదితి॥యత్ యస్మాత్-సానుబంధస్యకళత్రాదిసహితస్య- దేహస్యసంబంధీనిగృహాదీని-వసుద్రవ్యం-అనుక్తసముచ్చయార్థశ్చకారః॥౩॥ దుర్మతిత్వందర్శయన్ దుఃఖంప్రపంచయతి॥ జంతురిత్యాదిచతుర్దశభిః॥౪॥నరకస్థఇతి॥నారక్యాంనరకాదాహారాదిభిర్జాతాయాం॥౫॥ఆత్మేతి॥ నిరూఢమూలంప్రసృతమనోరథంహృదయంయస్యబహుమన్యతేకృతార్థోహమితిశ్లాఘతే॥౬॥ దందహ్యమానేతి॥ఉద్వహనాదినాపోషణాదిచింతయా॥౭॥దురాశయత్వమేవాహ॥ఆక్షిప్తేతి॥ఆక్షిప్తఃఆత్మాఇంద్రియాణిచయస్యతయా- అసతీనాంపుంశ్చలీనామపి-రహసిరచితయాసంభోగాదిరూపయా - మధురభాషిణాంశిశూనాంఆలాపైశ్చ - సుఖవన్మన్యతఇత్యుత్తరే

కపిలః॥తస్యైతస్యజనోనూనంనాయంవేదోరువిక్రమమ్। కాల్యమానోపిబలినా వాయోరివ ఘనావళిః॥యంయమర్థముపాదత్తేదుఃఖేనసుఖహేతవే। తంతంధునోతిభగవాన్ పుమాన్ శోచతియత్కృతే॥౨॥యదధ్రువస్య దేహస్యసానుబంధస్యదుర్మతిః।ధ్రువాణిమన్యతెమోహాద్గృహక్షేత్రవసూనిచ॥ ౩॥ జంతుర్వైభవఏతస్మిన్ యాంయాంయోనిమనువ్రజేత్।తస్యాంతస్యాంసలభతేనిర్వృతింనవిరజ్జతే॥౪॥నరకస్థోపి దేహంవైనపుమాంస్త్యక్తుమిచ్ఛతి।నారక్యాంనిర్వృతౌసత్యాందేవమాయావిమోహితః॥౫॥ ఆత్మజాయాసుతాగారపశుద్రవిణబంధుషు।నిరూఢమూలహృదయఆత్మానంబహుమన్యతే॥౬॥దందహ్యమానసర్వాంగఏషాముద్వహనాదినా।కరోత్యవిరతంమూఢోదురితానిదురాశయః॥౭॥ ఆక్షిప్తాత్మేంద్రియస్త్రీణామసతీనాంచమాయయా।రహోరచితాలాపైఃశిశూనాంకలభాషిణామ్॥౮॥ గృహేషుకూటధర్మేషుదుఃఖతంత్రేష్వతంద్రితః। కుర్వన్ దుఃఖప్రతీకారంసుఖవన్మన్యతేగృహీ॥౯॥ అర్థైరాపాదితైర్గుర్వ్యా హింసయేతస్తతశ్చతాన్।పుష్ణాతియేషాంపోషేణ శేషభుగ్యాత్యధస్స్వయమ్॥ వార్తాయాంలుప్యమానాయామారబ్ధాయాంపునఃపునః।లోభాభిభూతోనిస్సత్త్వఃపరార్థేకురుతేస్పృహాం॥౧౧॥కుటుంబభరణాకల్యోమందభాగ్యోవృథోద్యమః । క్రియావిహీనఃకృపణోధ్యాయన్ శ్వసితిమూఢధీః॥౧౨॥ఏవంస్వభరణాకల్యంతత్కళత్రాదయస్తథా। నాద్రియంతేయథాపూర్వంకీనాశాఇవగోజరమ్॥౧౩॥ తత్రాప్యజాతనిర్వేదోభ్రియమాణస్స్వయంభృతైః।జరయోపాత్తవైరూప్యోమరణాభిముఖోగృహే॥౧౪॥ఆస్తేఽవమత్యోపన్యస్తంగృహపాలఇవాహరన్।ఆమయావ్యప్రదీప్తాగ్నిరల్పాహారోల్పచేష్టితః॥౧౫॥వాయునోత్క్రమతోత్తారఃకఫసంరుద్ధనాడికః। కాసశ్వాసకృతాయాసఃకంఠేఘురఘురాయతే॥౧౬॥శయానఃపరిశోచద్భిఃపరివీతస్స్వబంధుభిః । వాచ్యమానోపినబ్రూతేకాలపాశవశంగతః॥౧౭॥ఏవంకుటుంబభరణవ్యాపృతాత్మాఖిలేంద్రియః । మ్రియతేరుదతాంస్వానామురువేదనయాస్తధీః॥౧౮॥యమదూతౌతథాప్రాప్తౌభీమౌసరభసేక్షణౌ।సదృష్ట్వాత్రస్తహృదయఃశకృన్మూత్రం విముంచతి॥౧౯॥యాతనాదేహమావృత్యపాశైర్బద్ధ్వాగళేబలాత్। నయతోదీర్ఘమధ్వానందండ్యం

రాజభటా యథా॥

యమదూతౌతథాప్రాప్తావిత్యేతదనంతరం కేషుచిత్పుస్తకేషు "ఆక్షిపంతౌ" ఇతి పాఠః ॥

ణాన్వయః॥౮॥గృహేష్వితి॥కూటాఃవిత్తశాఠ్యాదిబహులాఃధర్మాఃయేషు-దుఃఖప్రధానేషు॥అర్థైరితి॥ యేషాంపోషణేన-అధోయాతి- తాన్ పుష్ణాతి- శేషభుగితిభోగోపితస్యదుర్లభ ఇత్యర్థః॥౧౦॥వార్తాయామితి॥ వార్తాయాంజీవికాయాం-నిస్సత్త్వఃదుర్బలఃఅశక్తః-పరార్థేపరస్వే॥౧౧॥కుటుంబేతి॥అకల్యఃఅసమర్థః॥౧౨॥ ఏవమితి॥పూర్వంయథా ఆద్రియంతే-తథాఆదరంనకుర్వంతి-కీనాశాఃకృపణాః-కృషీవలాః-గోజరంవృద్ధబలీవర్దం॥౧౩॥తత్రేతి॥భ్రియమాణఃపుష్యమాణః॥౧౪॥ఆస్తఇతి॥అవమత్యాఅవజ్ఞయా-ఉపన్యస్తంసమీపేప్రక్షిప్తం-గృహపాలఃశ్వేవ-ఆహరన్ భుంజానఃఆమయావీ-రోగీ॥౧౫॥వాయునేతి॥ఉత్తారఃఉద్గతనేత్రః-కఫేనసంరుద్ధాః-నాడయఃప్రాణమార్గభూతాఃయస్యతేన- కాసశ్వాసాభ్యాం-కృతఃఆయాసోయస్య-ఘురుఘురుశబ్దంకరోతి॥ ౧౬॥ శయానఇతి॥పరివీతఃపరివేష్టితః.వాచ్యమానఃసంబోధ్యబంధోతాతేత్యాహూయమానః॥౧౭॥ఏవమితి॥అస్తధీఃనష్టమతిః॥ ౧౮॥ మృతస్యపుణ్యపాపాభ్యాంద్వేగతీ॥తత్రపాపగతిమాహయావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥యమదూతావితి॥సరభసంసక్రోధమీక్షణంయయోస్తౌదృష్ట్వా॥ ౧౯॥ యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తనేతి॥ ఆవృత్య నిరుధ్య॥౨౦॥ తయోరితి॥ తయోః తర్జనైః - నిర్భిన్నం హృదయం యస్య - ఆర్తః సన్ చలతీతి ద్వితీయేనాన్వ
యః॥౨౧॥ క్షుదితి॥ క్షుత్తృడ్భ్యాం పరీతః వ్యాప్తః తప్తాః వాలుకాః యస్మిన్ సః మార్గః ఆశ్రమో విశ్రామస్థానముదకం చ
యస్మిన్॥౨౨॥ తత్ర తత్రేతి॥ యమసాదనం నీతో భవతీత్యర్థః॥౨౩॥ తత్రైవ విశేషమాహ॥ యోజనానామితి॥ అధ్వనస్సం
బంధినాం యోజనానాం నవతిం నవ చ సహస్రాణి - పాపాధిక్యాద్ద్వాభ్యాం వా నీతస్సన్ ॥ ౨౪ ॥ యాతనాస్సంక్షేపతో
దర్శయతి చతుర్భిః॥ ఆదీపనమితి॥ ఆదీపనం ప్రజ్వలనం ప్రాప్నోతి - స్వేన కృత్తమన్యేన వా కృత్తం ఛిన్నం యత్స్వమాం
సం తస్య భక్షణమిత్యర్థః॥౨౫॥ జీవత ఇతి॥ ఆత్మనో వైశసం పీడా॥౨౬॥ కృంతనమితి॥ భిదాపనం శ్వాదప్రాపణం॥౨౮॥ స
చైతదసంభావితం అత్రాపి దృశ్యమానత్వాదిత్యాహ॥ అత్రైవేత్యాదినా॥ ఉభయం కుటుంబం - స్వం దేహం చ॥౨౯॥ ఏవ
మితి॥ పాపార్జితం ధనం - భుంజతే బహవః - కర్తైవ తు నరకం యాతీత్యాహ॥౩౦॥ ఏక ఇతి॥ భూతద్రోహేణ యద్భృతం -
తత్స్వకలేబరం - ఇహైవ హిత్వా - కుశలాదితరం పాపం - తదేవ పాథేయం పథి భోజ్యం యస్య॥ ౩౧ ॥ నను పాపమపి విహా
య గచ్ఛతు తత్రాహ॥ దైవేనేతి॥ తస్య కుటుంబపోషస్య - శమలం పాపం - దైవేన - ఈశ్వరేణ - ప్రాపితం భుంక్తే॥ ౩౨॥

రాజభటా యథా॥౨౦॥ తయోర్నిర్భిన్నహృదయస్తర్జనైర్జాతవేపథుః। పథి శ్వభిర్భక్ష్యమాణ ఆర్తోఽఘం
స్వమనుస్మరన్॥౨౧॥ క్షుత్తృట్పరీతోఽర్కదవానలానిలైః సంతప్యమానః పథి తప్తవాలుకే। కృచ్ఛ్రేణ పృ
ష్ఠే కశయా చ తాడితశ్చలత్యశక్తోఽపి నిరాశ్రమోదకే ॥ ౨౨ ॥ తత్ర తత్ర పతన్ శ్రాంతో మూర్ఛితః పున
రుత్థితః। పథా పాపీయసా నీతస్తరసా యమసాదనమ్॥౨౩॥ యోజనానాం సహస్రాణి నవతిం నవ చాధ్వ
నః। త్రిభిర్ముహూర్తైర్ద్వాభ్యాం వా నీతః ప్రాప్నోతి యాతనామ్॥౨౪ ॥ ఆదీపనం స్వగాత్రాణాం వే
ష్టయిత్వోల్ముకాదిభిః। ఆత్మమాంసాదనం క్వాపి స్వకృత్తం పరతోఽపి వా॥౨౫ ॥ జీవతశ్చాంత్రాభ్యుద్ధార
శ్శ్వగృధ్రైర్యమసాదనే। సర్పవృశ్చికదంశాద్యైర్దశద్భిశ్చాత్మవైశసమ్॥౨౬॥ కృంతనం చావయవశో గ
జాదిభ్యో భిదాపనమ్। పాతనం గిరిశృంగేభ్యో రోధనం చాంబుగర్తయోః॥౨౭॥ యాస్తామిస్రాంధతామి
స్రా రౌరవాద్యాశ్చ యాతనాః। భుంక్తే నరో వా నారీ వా మిథస్సంగేన నిర్మితాః॥౨౮॥ అత్రైవ నరకస్స్వ
ర్గ ఇతి మాతః ప్రచక్షతే। యా యాతనా వై నారక్యస్తా ఇహాప్యుపలక్షితాః॥౨౯॥ ఏవం కుటుంబం బిభ్రాణ
ఉదరంభర ఏవ వా। విసృజ్యేహోభయం ప్రేత్య భుంక్తే తత్ఫలమీదృశమ్॥ ౩౦ ॥ ఏకః ప్రపద్యతే ధ్వాంతం
హిత్వేదం స్వకలేబరమ్। కుశలేతరపాథేయో భూతద్రోహేణ యద్భృతమ్॥౩౧॥ దైవేనాసాదితం తస్య
నిరయే శమలం పుమాన్। భుంక్తే కుటుంబపోషస్య హృతవిత్త ఇవాతురః॥౩౨॥ కేవలేన హ్యధర్మేణ కుటుం
బభరణోత్సుకః। యాతి జీవోఽంధతామిస్రం చరమం తమసః పదమ్॥౩౩॥ అధస్తాన్నరలోకస్య యావతీర్యాత
నాస్తు తాః। క్రమశస్సమనుక్రమ్య పునరత్రావ్రజేచ్ఛుచిః॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - తృతీయస్కంధే - త్రిం
శత్తమోఽధ్యాయః. ... ...*

శ్రీభగవాన్॥ కర్మణా దైవనేత్రేణ జంతుర్దేహోపపత్తయే। స్త్రియాః ప్రవిష్ట ఉదరం పుంసో రేతఃక
ణాశ్రయః॥౧॥ కలిలం త్వేకరాత్రేణ పంచరాత్రేణ బుద్బుదమ్। దశాహేన చ కర్కంధుః పేశ్యండం వా త
తః పరమ్॥౨॥ మాసేన తు శిరో ద్వాభ్యాం బాహ్వంఘ్ర్యాద్యంగవిగ్రహమ్। నఖరోమాస్థిచర్మాణి లింగ

నను కుటుంబపోషణం విహితమేవ తత్రాహ॥ కేవలేనేతి॥ తమసో నరకస్య - చరమం పదం స్థానం॥ ౩౩ ॥ పునర్మనుష్యశరీర
ప్రాప్తిప్రకారమాహ॥ నరలోకస్య మనుష్యదేహస్య ప్రాప్తేః - అధస్తాదర్వాక్ - యావత్యో యాతనాః - అధశ్చైవ శ్వ
సూకరాదియోనయశ్చ - తాస్సర్వాః క్రమేణ సంప్రాప్య - ప్రభోగేన క్షీణపాపః శుచిస్సన్ - అత్ర పునర్నరత్వం ప్రాప్నోతీత్య
ర్థః॥౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ ఏకత్రింశే విమిశ్రైస్తు పుణ్యపాపైరిహాంతరా। మనుష్యయోనిసంప్రాప్తిర్వర్ణ్యతే రాజసీ గతిః॥ పునరత్రా
వ్రజేదిత్యుక్తం - తదేవ విశేషతో దర్శయతి॥ కర్మణేతి॥ కర్మణా పూర్వకృతేన - దైవమీశ్వరః - తదేవ నేత్రం ప్రవర్తకం య
స్య తేన - ప్రవిష్టో భవతి॥ ౧॥ కలిలమితి॥ కలిలం శుక్లశోణితమిశ్రం భవతి - బుద్బుదం వర్తులం భవతి - కర్కంధుర్బదరీఫలం -
తదాకారం కించిత్కఠినం భవతి - పేశీ మాంసపిండాకారం - అండం వా యోన్యంతరే॥ ౨ ॥ మాసేనేతి॥ బాహ్వంఘ్ర్యా
దీనాం విగ్రహో విభాగః - లింగం ఛిద్రాణి చ తేషాముద్భవః॥౩॥ చతుర్భిరితి॥ జరాయుణా గర్భవేష్టనేన వీతః ప్రావృతః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫॥మాతురితి॥మాతుర్జగ్ధేనభక్షితేన-అన్నపానాద్యైశ్చ- ఏధమానాః ధాతవోయస్య-జంతూనాంసంభవోయస్మిన్ తస్మిన్-అసమ్మతేగర్భాశయే-తథాచమార్కండేయపురాణే॥శ్లో॥నాడీచాప్యాయనీనామనాభ్యాంతస్యనిబధ్యతే । స్త్రీణాంతథాంత్రసుషిరేసానిబద్ధోపజాయతే॥క్రమంతేషుక్తపీతాని స్త్రీణాంగర్భోదరేతథా । తైరాప్యాయితదేహోఽసౌజంతుర్వృద్ధిముపైతిహీతి॥ ౬ ॥ క్రిమిభిరితి॥తత్రత్యైఃక్రిమిభిఃఖాదద్భిః-సౌకుమార్యాత్కోమలత్వేన-క్షతానిసర్వాణ్యంగానియస్యసః॥౭॥కట్వితి॥ఉల్బణైర్దుస్సహైః సర్వేష్వంగేషుఉత్థితావేదనాయస్యసః - ఆస్తఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౮॥ఉల్బేనేతి॥ఉల్బేన-జరాయుణాభుగ్నంకుటిలీభూతం-పృష్ఠంశిరోధరాగ్రీవాచయస్యసః॥౯॥ తత్రేతి॥ దైవాత్పూర్వకర్మవశాత్-లబ్ధాస్మృతిర్యేనసః-దీర్ఘంచిరంతం-అనుచ్ఛ్వాసంయథాభవతితథా-తత్రస్థితస్సన్॥౧౦॥ఆరభ్యేతి॥సూతిహేతుభిర్వాతైః వేపితః-సోదరస్సమానోదరజన్మా-విష్ఠాభూఃక్రిమిరివ॥౧౦॥ నాధమానఇతి॥ నాధమానోయాచమానః-ఉపతప్యమానఇతివా-ఋషిః దేహాత్మదర్శీ-భీతఃపునర్గర్భవాసాత్-సప్తవర్ధ్రయోబంధనభూతాః ధాతవోయస్యసః విక్లబయావ్యాకులయా॥౧౨॥తస్యేతి॥ఉపపన్నంజగత్-రక్షితుం-స్వేచ్ఛయాగృహీతనానామూర్తేర్భగవతః- చరణారవిందం-అకుతోభయం-సోఽహంశరణంవ్రజామి-భువిలసదితి-శ్రీకృష్ణావతారాద్యభిప్రాయేణ- అసతోమేమమ - అనురూపాయోగ్యా-యేనేదృశీగర్భవాసరూపలక్షణాగతిః-అదర్శిదర్శితా॥౧౩॥ననుకోఽసౌయంశరణంవ్రజసి- కోవాతవత

చ్ఛిద్రోద్భవస్త్రిభిః॥౩॥చతుర్భిర్ధాతవస్సప్తపంచభిఃక్షుత్తృడుద్భవః। షడ్భిర్జరాయుణావీతఃకుక్షౌభ్రామ్యతిదక్షిణే॥౪॥(సప్తమేజన్మకర్మాణిగతానిస్మరతేఋషిః।జగత్యాంసజదేహస్యమాయయాబంధమాత్మనః॥౫॥మాతుర్జగ్ధాన్నపానాద్యైరేధద్ధాతురసమ్మతే। శేతేవిణ్మూత్రయోర్గర్తేసజంతుర్జంతుసంభవే॥౬॥క్రిమిభిఃక్షతసర్వాంగస్సౌకుమార్యాత్ప్రతిక్షణమ్। మూర్ఛామాప్నోత్యురుక్లేశస్తత్రత్యైః క్షుధితైర్ముహుః॥౭॥కటుతీక్ష్ణోష్ణలవణక్షారామ్లాదిభిరుల్బణైః। మాతృభుక్తైరుపస్పృష్టస్సర్వాంగోత్థితవేదనః॥౮॥ఉల్బేనసంవృతస్తస్మిన్నాంత్రైశ్చబహిరావృతః। ఆస్తేకృత్వాశిరఃకుక్షౌభుగ్నపృష్ఠశిరోధరః॥అకల్పస్స్వాంగచేష్టాయాంశకుంతఇవపంజరే॥౯॥తత్రలబ్ధస్మృతిర్దైవాత్కర్మజన్మశతోద్భవమ్। స్మరన్దీర్ఘమనుచ్ఛ్వాసంశర్మకిన్నామవిందతే॥౧౦॥ ఆరభ్యసప్తమాన్మాసాల్లబ్ధబోధోఽపివేపితః। నైకత్రాస్తేసూతివాతైర్విష్ఠాభూరివసోదరః॥౧౧॥ నాథమానఋషిర్భీతస్సప్తవధ్రిఃకృతాంజలిః । సంస్తువీతతంవిక్లబయావాచాయేనోదరేఽర్పితః॥౧౨॥జీవఉవాచ॥ తస్యోపపన్నమవితుంజగదిచ్ఛయాత్తనానాతనోర్భువిలసచ్చరణారవిందం। సోఽహంవ్రజామిశరణంనకుతోభయంమేయేనేదృశీగతిరదర్శ్యసతోఽనురూపా॥౧౩॥యస్త్వత్రబద్ధఇవకర్మభిరావృతాత్మాభూతేంద్రియాశయమయీమవలంబ్యమాయామ్। ఆస్తేవిశుద్ధమవికారమఖండబోధమాతప్యమానహృదయేఽవసితంనమామి॥ ౧౪॥ యఃపంచభూతరచితేరహితశ్శరీరేఛన్నోఽయథేంద్రియగుణార్థచిదాత్మకోఽహమ్। తేనావికుంఠమహిమానమృషింతమేనంవందేపరంప్రకృతిపూరుషయోఃపుమాంసం॥౧౫॥యన్మాయయోరుగుణకర్మనిబంధనేఽస్మిన్సాంసారికేపథిచరం

స్త్వచవిశేషః-యేనసేవ్యసేవకత్వమిత్యపేక్షాయామాహ॥ యఇతి ॥ అత్రమాతుర్దేహే-భూతేంద్రియాశయమయీం దేహాకారపరిణామాంమాయాం- అవలంబ్యఆశ్రిత్య - కర్మభిరావృతస్వరూపఇవబద్ధఇవచ-యఆస్తే-సోఽయంయస్తుఅత్రైవాస్తేతంనమామి-కథంభూతమిత్యపేక్షాయాంతుశబ్దోక్తంవిశేషందర్శయతి-ఆతప్యమానేహృదయే - అవసితం ప్రతీతం-ఏవమప్యవికారం-కుతఃవిశుద్ధంనిరుపాధిం- తత్కుతః - అఖండోబోధోయస్యతం॥౧౪॥ననుత్వమపివస్తుతశ్శుద్ధఏవ॥ శ్రు॥ అసంగోహ్యయంపురుషఇత్యాదిశ్రుతేః - తత్కథంయువయోరయంవిశేషస్తత్రాహ॥యఇతి॥యఃపంచభిర్భూతైః-రచితేశరీరే-అయథామిథ్యైవఛన్నః-నవస్తుతః- యతస్తేనశరీరేణరహితః-అసంగః-అతఃయుక్తైవేంద్రియగుణార్థచిదాత్మకః-ఇంద్రియాణిచగుణాశ్చఅర్థాశ్చచిదాభాసశ్చ-తదాత్మకఃసోఽహం-తంవందే-కథంభూతం- తేనశరీరేణ-అవికుంఠోమహిమాయస్యతం-అవకుంఠితిపాఠేతిఅవసన్నంకుంఠనమావరణంయస్యసమహామాయస్యేత్యర్థః-తత్రహేతుః - ప్రకృతిపురుషయోః-పరంనియంతారం-కుతఃఋషింసర్వజ్ఞం-విద్యాశక్తిమిత్యర్థః- విద్యావిద్యాకృతోవిశేషఇతిభావః॥౧౫॥ననుజ్ఞానేనాయంబంధోనివర్త్యతే-కింపరమేశ్వరవందనేనతత్రాహ॥యదితి॥ యస్యమాయయానష్టస్మృతిస్సన్-సంసారసంబంధినిపథితదభిశ్రమేణతత్కృతేనక్లేశేన-చరన్నయంజీవః-మహతస్తస్యైవేశ్వరస్య - అను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గ్రహమంతరేణవినా.పునఃకయాయుక్త్యా - లోకంనిజస్వరూపం-ప్రవృణీతసంభజేత - అభిత్రిమహేతుత్వేనపంథా నంవిశినష్టి-ఉరూణిగుణనిమిత్తానికర్మాణినితరాంబంధనానియస్మిన్ - ఈశ్వరస్యప్రసాదంవినాజ్ఞానాభావాత్సఏవసే వ్యఇత్యర్థః॥౧౬॥ఈశ్వరఏవజ్ఞానప్రదఇత్యుపపాదయన్నాహ॥జ్ఞానమితి॥యదేతత్త్రికాలవిషయజ్ఞానం- తత్తంవినా కతమోమయ్యదధాత్-నకోపి-కింతుసదేవఏవ-ఈశ్వరఏవ.నన్వన్యఃప్రకృష్టోజీవోవిదధాతు-నేత్యాహ- జీవరూపాంక ర్మపదవీం-అనువర్తమానావయమితి-తద్వ్యతిరేకేణనకోపిసమర్థఇత్యర్థః - అన్యస్యాసంభవముక్త్వాతస్యసంభవమా హ-స్థిరేషుచరేషు-అంతర్యామిరూపోనువర్తితోంశోయేనతంభజేమ॥౧౭॥స్వదుఃఖంవిజ్ఞాపయన్నాహ॥ దేహీతి ॥ అ స్యదేహవివరే-మాతురుదరకుహరే. యోసృగ్విణ్మూత్రకూపః - తస్మిన్పతితఃతస్యాజఠరాగ్నినాభృశంతప్తదేహో యస్య-అతఏవకృపణాధీర్యస్యసః-ఇతోవివరాద్వివసితుంనిర్గంతుమిచ్ఛన్- స్వమాసాన్గణయన్అపాకదానుఅహో బహిర్నిర్వాస్యతే॥౧౮॥తత్కృతముపకారంస్మరన్నాహ॥యేనేతి॥ యేనేదృశీంగతింజ్ఞానం - భవాదృశేననిరుపమేనే త్యర్థః-స్వకృతేనైవస్వయంతుష్యతు-అంజలిమాత్రంవినా-అస్యకృతోపకారస్య-ప్రత్యుపకారంకఃకుర్యాదిత్యర్థః- ఈ దృశీంగతిమిత్యనేన-జాత్యంతరవిలక్షణంజ్ఞానంప్రాపితవానిత్యుక్తం॥౧౯॥ తదేవవైలక్షణ్యమాహ॥ పశ్యతీతి ॥ అయ మపరఃపశ్వాదిః-సప్తవధ్రిః-జీవః-స్వదేహశారీరకేశరీరభవేసుఖదుఃఖేకేవలంననుపశ్యతి- అహంపునర్యత్సృష్టయాధి షణయా-యద్దత్తేనవివేకేనజ్ఞానేన-దమశరీరీ-దమఇత్యుపలక్షణం-.శమదమాదియుక్తశరీరవాన్-ఆసలభవం - తమేవ

స్తదభిత్రమేణ।నష్టస్మృతిఃపునరయంప్రవృణీతలోకం యుక్త్యాకయామహదనుగ్రహమంతరేణ॥ ౧౬ ॥
జ్ఞానంయదేతదదధాత్కతమస్సదేవస్త్రైకాలికంస్థిరచరేష్వనువర్తితాంశః।తంజీవకర్మపదవీమనువర్త మానాస్తాపత్రయోపశమనాయవయంభజేమ॥ ౧౭॥ దేహ్యన్యదేహవివరేజఠరాగ్నినాసృగ్విణ్మూత్ర కూపపతితోభృశతప్తదేహః।ఇచ్ఛన్నితోవివసితుంగణయన్ స్వమాసాన్నిర్వాస్యతేకృపణధీర్భగవన్క దాను॥ ౧౮॥ యేనేదృశీంగతిమసౌదశమాస్యఈశసంగ్రాహితఃపురుదయేనభవాదృశేన। స్వేనైవతుష్య తుకృతేనసదీననాథఃకోనామతత్ప్రతివినాంజలిమస్యకుర్యాత్॥ ౧౯॥ పశ్యత్యయంధిషణయాననుసప్త వధ్రిశ్శారీరకేదమశరీర్యపరస్స్వదేహే।యత్సృష్టయాసతమహంపురుషంపురాణంపశ్యేబహిర్హృ దిచచైత్యమివప్రతీతమ్॥౨౦॥ సోహంవసన్నపివిభోబహుదుఃఖవాసంగర్భాన్ననిర్జిగమిషేబహిరంధ కూపే । యత్రోపయాతముపసర్పతిదేవమాయామిథ్యామతిర్యదనుసంసృతిచక్రమేతత్॥౨౧॥ తస్మా దహంవిగతవిక్లబఉద్ధరిష్యఆత్మానమాశుతమసస్సుహృదాత్మనైవ ।భూయోయథావ్యసనమేతదనేక రంధ్రంమామేభవిష్యదుపసాదితవిష్ణుపాదః॥శ్రీకపిలః॥ ఏవంకృతమతిర్గర్భేదశమాస్యస్సపద్యృషిః। సద్యఃక్షిపత్యవాచీనంప్రసూత్యైసూతిమారుతః॥౨౩॥ తేనావసృష్టస్సహసాకృత్వావాక్ఛిరఆతురః।విని ష్క్రామతికృచ్ఛ్రేణనిరుచ్ఛ్వాసోహతస్మృతిః॥పతితోభువ్యసృఙ్మిశ్రోవిష్ఠాభూరివచేష్టతే । రోరూయ తిగతేజ్ఞానేవిపరీతాంమతింగతః॥౨౪॥పరచ్ఛందంనవిదుషాపుష్యమాణోజనేనసః। అనభిప్రేతమాపన్నః

చపురాణంఅనాదింపురుషంపూర్ణం-బహిశ్చహృదిచపశ్యేపశ్యామీత్యన్వయః-దృశిర్ప్రేక్షణఇతిధాతోఃఆత్మనేపదమా ర్షంకథం-అపరోక్షతయాప్రతీతంచైత్యమివ-అహంకారాస్పదంభోక్తారమివేత్యర్థః॥౨౦॥అవివేకజ్ఞానకృతంసంసా రోద్వేగంఅనుస్మరన్మోక్షమార్గమేవఅధ్యవస్యతిద్వాభ్యాం॥సఇతి॥హేవిభోబహుదుఃఖవాసంయథాభవతితథా- గ ర్భేవసన్నపిసోహంగర్భాద్బహిర్నిర్గంతుమిచ్ఛామి-తత్రహేతుః.అంధకూపప్రాయేయత్ర- బహిరుపయాతంనిర్గ తం-ప్రాణినం-దేవస్యతవమాయా.ఉపసర్పతివ్యాప్నోతి-యదనుయాంమాయామను-మిథ్యామతిఃదేహేఅహంబుద్ధిః-సం సృతిచక్రంచకళత్రపుత్రాదిసంబంధాదుపసర్పతి॥౨౧॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాదత్రైవస్థితోపివిగతవిక్లబఃఅవ్యాకులస్సన్ సుహృదాఆత్మనా-సారథిరూపయాబుద్ధ్యైవ-ఆత్మానంతమసఃసంసారాత్- ఉద్ధరిష్యామి-అనేకరంధ్రంనానాగర్భ వాసరూపం-ఏతద్వ్యసనదుఃఖం-యథామేమాభవిష్యత్నభవిష్యతి- తథా - కాత్రితవసాధనసామగ్రీ తత్రాహ-ఉ పసాదితౌహృదయంప్రాపితౌ-శ్రీవిష్ణోఃపాదౌయేనమయాసహ॥౨౨॥ఏవమితి॥దశమాసాఃపరిచ్ఛేదకాఃయస్యతం - స పదీతిప్రసూతిపూర్వక్షణోపలక్షణం - ఋషింజీవంసద్యస్తత్క్షణమేవ - అవాచీనంఅవాఙ్ముఖంతం-ప్రసూతిహేతు మారుతఃక్షిపతినుదతి॥౨౩॥తేనేతి॥అవసృష్టఃఅధఃక్షిప్తస్సన్॥౨౪॥పతితఇతి॥రోరూయతిరోరూయతే- యజంతాత్-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రుశబ్దఇతిధాతోఃపరస్మైపదమార్షమ్॥౨౫॥ పరేతి॥ పరస్యఛందంఅభిప్రాయం.నవిదుషాఅవిదుషా-అనభిప్రేతం-స్తన్యార్థంరోదనేఉదరవ్యథాంపరికల్ప్యనింబరసంపాయయంతి- ఉదరవ్యథయారోదనేత్యుధంపరికల్ప్య స్తన్యంపాయయంతీత్యాది॥౨౬॥శాయితఇతి॥ఆసనోత్థానచేష్టనేచానీశస్సన్-రోరూయతీత్యనుషంగః॥౨౭॥తుదంతీతి॥ఆమాశోమలాత్వగస్య-విగతంగర్భేజాతంజ్ఞానంయస్య॥౨౮॥ఇతీతి॥శైశవంపంచవర్షాణి-తతఃపౌగండంయావనాదర్వాక్తనం-తత్రచాధ్యయనాదిదుఃఖం-యౌవనదుఃఖమాహసార్ధైః త్రిభిః-అలబ్ధాభీప్సితత్వేన-శుచార్పితఃవ్యాప్తః-అజ్ఞానాదిద్ధోద్దీప్తోమన్యుర్యస్యసః॥౨౯॥సహేతి॥దేహేనసహైవవర్ధమానేన-మానేనమన్యునాచ- విగ్రహంవిరోధం-ఆత్మనోంతాయనాశాయకరోతి॥ ౩౦॥అజ్ఞానంప్రపంచయతి॥భూతైరితి॥భూతైఃపంచభిః-ఆరబ్ధేదేహే-అసద్గ్రాహఃఅసదాగ్రహః-అహంమమేతిమతింకరోతి॥౩౧॥తదర్థమితి॥తదర్థందేహార్థం-యత్ యేనకర్మణాబద్ధః-యోదేహమనుయాతిపునఃపునరుపయాతి-అనువర్తతఇతివాకుతఃఅవిద్యాకర్మభ్యాంబధ్యతఇతితథా॥౩౨॥యదీతి॥యద్యసద్భిఃఅసితోధిష్ఠితస్సన్-తేషాంపథిరమతే-పథిసన్మార్గే-అస్థితోపియద్యసద్భిస్సహరమతఇతివా- తర్హియాతనాదేహఆవృత్త్యేత్యాదిపూర్వోక్తప్రకారేణ-తమోనరకంప్రవిశతి॥౩౩॥అసత్సంగంనిందతిత్రిభిః॥ సత్యమితి॥బుద్ధిఃపరమార్థవిషయా-హ్రీఃలజ్జా-శ్రీఃధనధాన్యాది॥

ప్రత్యాఖ్యాతుమనీశ్వరః॥౨౬॥శాయితోశుచిపర్యంకేజంతుస్స్వేదజదూషితే। నేశఃకండూయనేంగానామాసనోత్థానచేష్టనే॥౨౭॥తుదంత్యామత్వచందంశామత్కుణామశకాదయః।రుదంతంవిగతజ్ఞానంక్రిమయఃక్రిమికంయథా॥౨౮॥ఇత్యేవంశైశవంభుక్త్వాదుఃఖంపౌగండమేవచ । అలబ్ధాభీప్సితోజ్ఞానాదిద్ధమన్యుశ్శుచార్పితః॥౨౯॥సహదేహేనమానేనవర్ధమానేనమన్యునా।కరోతివిగ్రహంకామీకామిష్వంతాయచాత్మనః॥౩౦॥భూతైఃపంచభిరారబ్ధేదేహేదేహ్యబుధోసకృత్।అహంమమేత్యసద్గ్రాహఃకరోతికుమతిర్మతిమ్॥౩౧॥తదర్థంకురుతేకర్మయద్బద్ధోయాతిసంసృతిమ్।యోనుయాతిదదత్క్లేశమవిద్యాకర్మబంధనః॥౩౨॥యద్యసద్భిఃపథిపునఃశిశ్నోదరకృతోద్యమైః।ఆస్థితోరమతేజంతుస్తమోవిశతిపూర్వవత్॥౩౩॥సత్యంశౌచందయామౌనంబుద్ధిర్హ్రీశ్శ్రీర్యశఃక్షమా।శమోదమోభగశ్చేతియత్సంగాద్యాతిసంక్షయమ్॥౩౪॥ తేష్వశాంతేషుమూఢేషుఖండితాత్మస్వసాధుషు । సంగంనకుర్యాచ్ఛోచ్యేషుయోషిత్క్రీడామృగేషుచ॥ ౩౫ ॥ నతథాస్యభవేన్మోహోబంధశ్చాన్యప్రసంగతః । యోషిత్సంగాద్యథాపుంసోయథాతత్సంగిసంగతః॥ప్రజాపతిస్స్వాందుహితరందృష్ట్వాతద్రూపధర్షితః। రోహిద్భూతాంసోన్వధావదృశ్యరూపీగతత్రపః॥౩౭॥తత్సృష్టసృష్టసృష్టేషుకోన్వఖండితధీఃపుమాన్।ఋషింనారాయణమృతేయోషిన్మయ్యేహమాయయా॥౩౮॥ బలంమేపశ్యమాయాయాస్స్త్రీమయ్యాజయినోదిశామ్।యాకరోతిపదాక్రాంతాన్భ్రూవిజృంభేణకేవలమ్॥౩౯ ॥ సంగంనకుర్యాత్ప్రమదాసుజాతుయోగస్యపారంపరమారురుక్షుః।మత్సేవయాప్రతిలబ్ధాత్మలాభోవదంతియానిరయద్వారమస్య॥ ౪౦॥ యోపయాతిశనైర్మాయాయోషిద్దేవవినిర్మితా।తామీక్షేతాత్మనోమృత్యుంతృణైఃకూపమివావృతమ్॥౪౧॥యాంమన్యతేపతింమోహాన్మన్మాయామృషభాయతీం।స్త్రీత్వంస్త్రీసంగతఃప్రాప్తోవిత్తాపత్య

దిలక్షణాః-యశఃకీర్తిః-క్షమాసహిష్ణుత్వంశమోమనోనిగ్రహఃదమోబాహ్యేంద్రియనిగ్రహః-భగఉన్నతిః - యత్సంగాత్ యేషాంఅసతాంసంగాత్॥౩౪॥తేష్వితి ॥ ఖండితాత్మసుదేహాత్మబుద్ధిషు - యోషితాంక్రీడామృగవదధీనేషు ॥ ౩౫॥నేతి॥యథాచయోషిత్సంగినాంసంగతోబంధఃతథాఅన్యప్రసంగతోనభవేత్॥ ౩౬ ॥యోషిత్సంగస్యానర్థతాంప్రతిపాదయతిసప్తభిః॥ప్రజాపతిరితి॥రోహిద్భూతాంమృగీభూతాంసతీం-ఋశ్యరూపీమృగాకారస్సన్- గతత్రపోనిర్లజ్జః-పూర్వార్ధేవర్ణాధిక్యమార్షం॥౩౭॥తదితి॥తేనబ్రహ్మణాసృష్టాఃమరీచ్యాదయః-తైఃసృష్టాఃకశ్యపాదయః తైరపిసృష్టాఃదేవమనుష్యాదయః తేషు-కోనుపుమాన్-అఖండితధీఃఅనాకృష్టమనాః॥౩౮॥బలమితి॥దిశాంజయినఃశూరానపి॥౩౯॥సంగమితి॥ప్రతిలబ్ధఃఆత్మరూపోలాభోయేనసః-అస్యముముక్షోః-యాఃప్రమదాః - నిరయద్వారంవదంతి॥ ౪౦॥ యేతి॥శనైశ్శుశ్రూషాదిమిషేణ - ఉపయాతి॥యాయోషిద్రూపామాయా - తాంమృత్యుంప్రతికూలామివేక్షేత ॥ ౪౧॥ముముక్షుఃస్త్రీయం ప్రత్యాహద్వాభ్యాం॥యామితి॥ఋషభాయతీంపురుషవదాచరంతీం- యాంమమమాయాం-విత్తాదిప్రదంపతింమన్యతే- తదా తాంపురుషరూపాంమాయాం - మృత్యుంవింద్యాదిత్యుత్తరేణాన్వయః - యతః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పూర్వజన్మని పుమాన్ స్త్రియంగతః అంతకాలే స్త్రీధ్యానేన-స్త్రీత్వం ప్రాప్తో జీవః॥ ౪౨॥ తమితి॥ తం విత్తాదిరూపం మృత్యుం జానీయాత్-మృగయోర్లుబ్ధకస్య-గాయనమనుకూలత్వేన ప్రతీయమానమపి-యథా మృగస్య మృత్యుః॥ ౪౩॥ తదే వం జీవస్య సంసృతిః ప్రపంచితా - తత్ర చ తస్య కర్మవశేన - లోకాల్లోకాంతరగమనం. జన్మమరణం చోక్తం-తత్రై వం శంక్యతే-నను వ్యాపకస్య కథం లోకాల్లోకాంతరగమనం-నిత్యస్య చ కథం జన్మమరణే - భోగేన కర్మక్షయే సతి జన్మమ రణం చేష్యతే-తత్క్షయేతః పునరపి తస్య కర్మసంభవ ఇతి-తత్ర లోకాల్లోకాంతరగమనం-కర్మ చ సంభవతీత్యాహ దేహేనే తి.జీవస్యోపాధిత్వేనాభూతేన జాతేన-లింగదేహేన-లోకాంతరమనువ్రజన్-అవిరతం కర్మాణి కరోతీతి. కర్మణాం అస కృత్ ప్రవృత్తిరుక్తా॥౪౪॥ జన్మమరణసంభవావాహ॥ జీవ ఇతి॥ జీవో జీవోపాధిర్లింగదేహః-అస్యాత్మనః-అనుగః అనువర్తీ సన్-భూతేంద్రియమనోమయః-స్థూలభూతాదివికారః-దేహః భోగాయతనం-తయోర్నిరోధః-కార్యాయోగ్యతా- తదేవా స్య జీవస్య మరణముచ్యతే-ఆవిర్భావస్తు సంభవః. జన్మోచ్యతే॥౪౫॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి॥ ద్రవ్యేతి॥ యథేతి॥ ద్రవ్యో పలబ్ధిస్థానస్య నేత్రగోళకాదేః-ద్రవ్యేక్షాయాం రూపాదిదర్శనే-కాచకామలాదిదోషేణ-యథా అయోగ్యతా భవతి తథై వ చ దోషః ఇంద్రియస్యాయోగ్యతా- అనయోః స్థానచక్షుషోః-యథా అయోగ్యతా తథైవ ద్రష్టుర్జీవస్య ద్రష్టృత్వాయో గ్యతా-ఏవం స్థూలదేహస్య వైకల్యాల్లింగశరీరస్య వైకల్యం - తదేవ జీవస్య మరణం- న స్వత ఇత్యర్థః క్వచిదేషః శ్లోకో

గృహప్రదమ్॥౪౨॥ తమాత్మనో విజానీయాద్విత్తాపత్యగృహాత్మకమ్। దైవోపసాదితం మృత్యుం మృగయో

ర్గాయనం యథా॥౪౩॥ దేహేన జీవభూతేన లోకాల్లోకమనువ్రజన్। భుంజాన ఏవ కర్మాణి కరోత్యవి

రతం పుమాన్॥ ౪౪ ॥ జీవో హ్యస్యానుగో దేహో భూతేంద్రియమనోమయః। తన్నిరోధస్తు మరణమావి

ర్భావస్తు సంభవః॥౪౫॥ ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్య ద్రవ్యేక్షాయోగ్యతా యథా । తత్పంచత్వమహంమానాదు

త్పత్తిర్ద్రవ్యదర్శనమ్॥౪౬॥ యథాక్ష్ణోర్ద్రవ్యావయవదర్శనాయోగ్యతా యథా। తథైవ చక్షుషో ద్రష్టు

ర్ద్రష్టృత్వాయోగ్యతానయోః॥౪౭॥ పుంసో యదేహేంద్రియాణి విందంతి స్వగతం పదం । సుఖదుఃఖం

నాన్యగతం తథైకాంశాః పృథక్ దృశః॥౪౮॥ ఆత్మా హి కేవలజ్ఞానమధో దేహాద్వసజ్జడం। సుఖదుఃఖాద

యో భావా న దేహస్య న చాత్మనః॥౪౯॥ తస్మాన్న కార్యస్సంత్రాసో న కార్పణ్యం న సంభ్రమః । బుద్ధ్వా జీ

వగతిం ధీరో ముక్తసంగశ్చరేదిహ॥౫౦॥ సమ్యగ్దర్శనయా బుద్ధ్యా యోగవైరాగ్యయుక్తయా। మాయావి

రచితే లోకే చరేన్న్యస్య కళేబరమ్॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- తృతీయస్కంధే-ఏకత్రింశోధ్యాయః.❋

శ్రీభగవాన్॥ అథ యో గృహమేధీయాన్ధర్మానేవావసన్ గృహే। కామమర్థం స్వకాన్ధర్మాన్ దోగ్ధి

భూయః పిపర్తి తాన్॥౧॥ స చాపి భగవద్ధర్మాత్కామమూఢః పరాఙ్ముఖః। యజతే క్రతుభిర్దేవాన్ పితౄంశ్చ

శ్రద్ధయాన్వితః॥౨॥ తచ్ఛ్రద్ధయాక్రాంతమతిః పితృదేవవ్రతః పుమాన్ । గత్వా చాంద్రమసం లోకం

సోమపాః పునరేష్యతి॥౩॥ యదా చాహీంద్రశయ్యాయాం శేతేనంతాసనో హరిః । తదా లోకా లయం

యథాపత్యతే-తత్రాయమర్థః-ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్య-స్థూలశరీరస్య-ద్రవ్యేక్షాయాం-యథా అయోగ్యతా తత్పంచత్వం మరణం. అహంమానాత్ ఇదమేవాహమిత్యభిమానాత్-ద్రవ్యస్య స్థూలశరీరస్య-దర్శనముత్పత్తిః-అక్ష్ణోః గోళకయోః- ద్రవ్యావయవస్య-రూపాదిదర్శనే అయోగ్యతా- శేషం సమానం॥౪౭॥ తస్మాదితి॥ యస్మాన్న వస్తుతో జీవస్య జన్మమరణా దితస్మాన్మరణాత్-సంభ్రమః సంత్రాసో న కార్యః - జీవనే చ కార్పణ్యం దైన్యం న కార్యం సంభ్రమశ్చ జీవనప్రయత్నః న కార్యః॥౫౦॥ నను సర్వథా ముక్తసంగత్వే కథం జీవనమత ఆహ॥ సమ్యగితి॥ సమ్యక్పశ్యతి విచారయతీతి సమ్యగ్దర్శనా - త యా బుద్ధ్యా-మాయావిరచితే-లోకే కళేబరం న్యస్య నిక్షిప్య - తస్మిన్నాసక్తిం త్యక్త్వా చరేదిత్యర్థః॥ ౫౧॥ ఇతి భావా ర్థదీపికాయాం-ఏకత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ ద్వాత్రింశే సాత్త్వికైర్ధర్మైరూర్ధ్వా గతిరుదీర్యతే। తత్త్వజ్ఞానవిహీనస్య తతశ్చ పునరాగతిః॥ తదేవం పాపకర్మణో గతిరుక్తా ఇదానీం కామ్యకర్మణో గతిమాహ చతుర్భిః॥ అథేతి॥ యో గృహ ఏవావసన్ - స్వాన్ధర్మాన్ దోగ్ధి దోహ్యమాహ- కామమర్థం చ ధర్మాంశ్చ-తాన్ దుగ్ధాన్ ధర్మాన్-భూయః పిపర్తి పూరయతి అనుతిష్ఠతి॥౧॥ స ఇతి॥ సోపి భగవదారాధనరూ పాద్ధర్మాత్పరాఙ్ముఖస్సన్-ప్రాకృతాన్ అపి దేవాన్-పితౄంశ్చ యజతే॥౨॥ తతః కిమత ఆహ॥ తదితి ॥ తేషాం శ్రద్ధయా ఆ క్రాంతా వ్యాప్తా మతిర్యస్య-పిత్రర్థం దేవతార్థం చ-వ్రతం నియమో యస్య సః - సోమపాః తత్ర సోమం పీత్వేత్యర్థః॥౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లోకేతిష్ఠత్యపిపుణ్యక్షయాత్పతనముక్త్వా-లోకానామపిలయమాహ॥యదేతి॥యదాచాహిరహిః ప్రలయే॥ ౪॥ భగవద్ధర్మనిష్ఠానాంతత్ప్రాప్తిమేవగతిమాహ-యఇత్యాదిత్రిభిః॥యఇతి॥యేతుకామార్థప్రయోజనాయ- స్వధర్మాన్నదుహ్యంతినదుహంతి-నిస్సంగాఃఅనాసక్తాః-న్యస్తానిఈశ్వరేసమర్పితాని-కర్మాణి యైః॥౫॥౬॥ సూర్యేతి॥ విశ్వతోముఖంపరిపూర్ణంపురుషంయాంతి-తథాచ॥శ్రు॥ సూర్యద్వారేణతేవిరజాః ప్రయాంతియత్రామృతస్సపురుషోహ్యవ్యయాత్మేతి-ప్రకృతిముపాదానకారణం-ఉత్పత్త్యంతభావనంనిమిత్తకారణం॥౭॥ పరమేశ్వరదృష్ట్యాహిరణ్యగర్భోపాసకానామపిక్రమేణతత్ప్రాప్తిమాహ॥ద్విపరార్ధేత్యాదిత్రిభిః॥ద్వీతి॥పరత్యహిరణ్యగర్భస్య - పరిచింతకాఃపరమేశ్వరదృష్ట్యాహిరణ్యగర్భోపాసకాః॥౮॥క్ష్మేతి॥క్ష్మాదీనిపంచమహాభూతాని-మనశ్చేంద్రియాణిచ- అర్థాశ్చశబ్దాదయః-భూతాదిశ్చాహంకారః-ఏవమాదిభిః పరివృతంయుక్తం-బ్రహ్మాండంప్రతిసంహర్తుమిచ్ఛుస్సన్-అవ్యాకృతమీశ్వరంపరాఖ్యం - ద్విపరార్ధలక్షణంకాలం॥౯॥ఏవమితి॥పరేత్యదూరంగత్వా భగవంతంహిరణ్యగర్భం-అనుప్రవిష్టాయెయోగినః-అమృతంపరమానందరూపం-ప్రధానముత్కృష్టంబ్రహ్మ- తేనైవసహోపయాంతి-నతుపూర్వం - యతస్తదాగతాభిమానాః-తథాచస్మృతిః॥శ్లో॥ బ్రహ్మణాసహతేసర్వేసంప్రాప్తేప్రతిసంచరే । పరస్యాంతేకృతాత్మానః ప్రవిశంతిపరంపదమితి॥౧౦॥భగవదుపాసకాస్తుసాక్షాదేవతంప్రాప్నువంతి-నతుక్రమేణ - అతస్త్వంసాక్షాత్తమేవభజేత్యాహ॥అథేతి॥

యాంతితపఏ తెగృహమేధినామ్॥౪॥ యేస్వధర్మాన్నదుహ్యంతిధీరాఃకామార్థహేతవే।నిస్సంగాన్యస్తకర్మాణఃప్రశాంతాశుద్ధచేతసః॥౫॥నివృత్తిధర్మనిరతానిర్మమానిరహంక్రియాః । స్వధర్మాఖ్యేనసత్త్వేనపరిశుద్ధేనచేతసా॥౬॥సూర్యద్వారేణతేయాంతిపురుషంవిశ్వతోముఖమ్ । పరావరేశంప్రకృతిమస్యోత్పత్త్యంతభావనమ్॥౭॥ద్విపరార్ధావసానేయఃప్రలయోబ్రహ్మణస్తుతే। తావదధ్యాసతేలోకంపరస్యపరిచింతకాః॥౮॥క్ష్మాంభోనలానిలవియన్మనఇంద్రియార్థభూతాదిభిఃపరివృతంప్రతిసంజిహీర్షుః। అవ్యాకృతంవిశతియర్హిగుణత్రయాత్మాకాలంపరాఖ్యమనుభూయపరస్స్వయంభూః॥ ౯॥ ఏవంపరేత్యభగవంతమనుప్రవిష్టాయేయోగినోజితమరున్మనసోవిరాగాః । తేనైవసాకమమృతంపురుషంపురాణంబ్రహ్మప్రధానముపయాంతిగతాభిమానాః॥ ౧౦॥అథతంసర్వభూతానాంహృత్పద్మేషుకృతాలయం। శ్రుతానుభావంశరణంభజభావేనభామిని॥౧౧॥ ఆద్యస్స్థిరచరాణాంయోవేదగర్భస్సహర్షిభిః। యోగేశ్వరైఃకుమారాద్యైస్సిద్ధైర్యోగప్రవర్తకైః॥౧౨॥భేదదృష్ట్యాభిమానేననిస్సంగేనాపికర్మణా।కర్తృత్వాత్సగుణంబ్రహ్మపురుషంపురుషర్షభః॥౧౩॥ససంసృత్యపునఃకాలేకాలేనేశ్వరమూర్తినా। జాతేగుణవ్యతికరేయథాపూర్వంప్రజాయతే॥౧౪॥ఐశ్వర్యంపారమేష్ఠ్యంచతేపిధర్మవినిర్మితమ్। నిషేవ్యపునరాయాంతిగుణవ్యతికరేసతి॥౧౫॥ యేత్విహాసక్తమనసఃకర్మసుశ్రద్ధయాన్వితాః । కుర్వంత్యప్రతిషిద్ధాని నిత్యాన్యపిచకృత్స్నశః॥ ౧౬ ॥ రజసాకుంఠమనసఃకామాత్మానోఽజితేంద్రియాః।పితౄన్యజంత్యనుదినంగృహేష్వభిరతాశయాః॥౧౭॥

అథతస్మాత్ భావేనప్రపన్నా॥ ౧౧॥ ఏవంతావద్భగవద్భక్తానాంనిరంతరమేవతత్ప్రాప్తిఃభగవదభేదేన,హిరణ్యగర్భోపాసకానాంక్రమేణేత్యుక్తం-భేదేనోపాసనేతు-బ్రహ్మాదయోప్యావర్తంతే-కిముతాన్యఇత్యాహచతుర్భిః॥ఆద్యఇతి॥యోవేదగర్భః-సోపిగుణవ్యతికరేజాతే-యథాపూర్వంబ్రహ్మపదాధికృతస్సన్ - ప్రజాయతఇతితృతీయేనాన్వయః-నకేవలంసఏవైకః-కింతుఋషిభిర్మరీచ్యాదిభిర్యోగేశ్వరాదిభిశ్చసహ॥౧౨॥భేదేతి॥ జన్మనిహేతుద్వయం-భేదదృష్ట్యాభిమానేనకర్తృత్వాదితిచ-యథాపూర్వత్వేహేతుః-నిస్సంగేననిష్కామేణకర్మణేతి॥౧౩॥సఇతి ॥ కింకృత్వాత్రప్రజాయతే-ప్రథమంపారమేష్ఠ్యమైశ్వర్యంనిషేవ్య- పశ్చాత్ప్రలయే - సగుణంగుణాధిష్ఠాతారంప్రథమావతారరూపంపురుషంసంసృత్యప్రాప్య॥౧౪॥ఐశ్వర్యమితి॥ తేపిఋషిముఖ్యాః - స్వకర్మనిర్మితమైశ్వర్యంనిషేవ్య-పురుషంచసంసృత్య-యథాపూర్వంస్వస్వాధికారేణపునరాయాంతీత్యన్వయః॥ ౧౫॥ యదాబ్రహ్మోపాసకానామపి- భేదదర్శనాభిమానాభ్యామేవమావృత్తిః-తదాకామ్యకర్మిణాంకిమువక్తవ్యమితి- తాన్నిందన్నాహషడ్భిః॥యఇతి॥యేత్విహకర్మస్వాసక్తమనసస్సంతః-అప్రతిషిద్ధానికామ్యానినిత్యానిచకర్మాణికృత్స్నశఃకుర్వంతి - తేఆర్యమ్ణాదక్షిణేనపథాధూమమార్గేణపితృలోకంవ్రజంతీతిపంచమేనాన్వయః॥౧౬॥మధ్యేతస్మిందామాహరజసేత్యాదినా॥౧౭॥ త్రైవర్గికాఇతి ॥ హరతిసంసారమేధాయస్య-హరిమేధాఃతస్య - కథనీయాఉరవోవిక్రమాయస్యతస్యమధుద్విషః-కథాయాంవిముఖాస్సం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

తః మే త్రైవర్గికాః॥౧౮॥నూనమితి॥మేచాచ్యుతకథానుధాం హిత్వా-అసతాం కామినాం గాథాః శృణ్వంతి - తేనూ
నం దైవేన నిహతా ఇత్యన్వయః॥౧౯॥దక్షిణేనేతి॥పితృలోకాత్పునః-ప్రజామను - స్వపుత్రాదిషు ప్రజాయంతే-గర్భాధా
నాదారభ్య శ్మశానాంతాః క్రియాః కృతవంతః-యథోక్తకారిణ ఇత్యర్థః॥౨౦॥ కథం ప్రజాయంతే తదాహ॥తత ఇతి॥తత
స్తే పునరిమం లోకం ప్రతిపతంతి-విభ్రంశితః ఉదయో భోగసాధనం యేషాం తే॥ ౨౧॥ తస్మాదితి॥ పరమేష్ఠినం పరమేశ్వరం-
సర్వభావేన అతిప్రీత్యా తస్య గుణానాశ్రియతయా భక్త్యా॥ ౨౨ ॥ భజనే చ జ్ఞానవైరాగ్యే స్వత ఏవ భవత ఇత్యా
హ-వాసుదేవ ఇతి॥౨౩॥ తదేవోపపాదయతి॥యదేతి॥యదాస్య భక్తస్య చిత్తం - భగవద్గుణానురాగేణ-తస్మిన్నేవ నిశ్చ
లం సత్-ఇంద్రియవృత్తిభిః-అర్థేషు వైషమ్యం-న విగృహ్ణాతి॥ ౨౪॥ స ఇతి॥ తదేవ ఆత్మనా ఆత్మానం ప్రకాశమీక్షతే - కథం
భూతం-సమం చ తద్దర్శనం చ-తత్తు కుతః-నిస్సంగం సంగాద్ధి వైషమ్యం భవతి-నిస్సంగత్వే హేతుః- హేయోపాదేయరహి
తం-తత్తు కుతః-పదం వ్యవసితం-ఆరూఢం పరమానందోఽహమితి నిశ్చయం ప్రాప్తమిత్యర్థః॥ ౨౫॥ సమేష్వర్థేష్విత్యుక్తం
దేవసామ్యం దర్శయతి॥జ్ఞానమాత్రమితి॥ జ్ఞానమేవ పరబ్రహ్మాదిశబ్దైః ప్రసిద్ధం- దృశ్యాదిభిర్దృశ్యద్రష్టృకరణరూపేణ
పృథక్ప్రతీయతే-జ్ఞానమాత్రత్వేన సమేష్విత్యర్థః॥ ౨౬ ॥ నను జ్ఞానమాత్రమాత్మనః స్వరూపత్వాన్నిత్యప్రాప్తమే
వేతి-కిమనేన సాధనసాధ్యేన యోగేన-ప్రాప్యతే తదాహ॥ఏతావానితి॥యుజ్యతే - ప్రాప్యతే ప్రపంచసంగస్య వ్యావృత్తిస

నుదినం గృహేష్వభిరతాశయాః॥౧౭॥ త్రైవర్గికాస్తే పురుషా విముఖా హరిమేధసః । కథాయాం కథనీ
యోరువిక్రమస్య మధుద్విషః॥౧౮॥ నూనం దైవేన నిహతా యే చాచ్యుతకథాసుధామ్ । హిత్వా శృణ్వం
త్యసద్గాథాం పురీషమివ విడ్భుజః॥౧౯॥ దక్షిణేన పథార్యమ్ణః పితృలోకం వ్రజంతి తే । ప్రజామనుప్రజా
యంతే శ్మశానాంతక్రియాకృతః॥౨౦॥తతస్తే క్షీణసుకృతాః పునర్లోకమిమం ప్రతి। పతంతి వివశా దేవైః స
ద్యో విభ్రంశితోదయాః॥౨౧॥ తస్మాత్త్వం సర్వభావేన భజస్వ పరమేష్ఠినమ్ । తద్గుణాశ్రయయా భక్త్యా
భజనీయపదాంబుజమ్॥౨౨॥వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః ప్రయోజితః । జనయత్యాశు వైరాగ్యం జ్ఞా
నం యద్బ్రహ్మదర్శనమ్॥ ౨౩॥యదాస్య చిత్తమర్థేషు సమేష్వింద్రియవృత్తిభిః । న విగృహ్ణాతి వైషమ్యమ
ప్రియం ప్రియమిత్యుత॥ ౨౪ ॥ స తదైవాత్మనాత్మానం నిస్సంగం సమదర్శనమ్। హేయోపాదేయరహిత
మారూఢం పదమీక్షతే॥౨౫॥జ్ఞానమాత్రం పరం బ్రహ్మ పరమాత్మేశ్వరః పుమాన్ । దృశ్యాదిభిః పృథగ్భా
వైర్భగవానేక ఈయతే॥౨౬॥ఏతావానేవ యోగేన సమగ్రేణేహ యోగినః । యుజ్యతేఽభిమతో హ్యర్థో
యదసంగస్తు కృత్స్నశః॥౨౭॥జ్ఞానమేకం పరాచీనైరింద్రియైర్బ్రహ్మ నిర్గుణమ్। అవభాత్యర్థరూపేణ
భ్రాంత్యా శబ్దాదిధర్మిణా॥౨౮॥యథా మహానహంరూపస్త్రివృత్పంచవిధః స్వరాట్। ఏకాదశవిధస్తస్య
వపురండం జగద్యతః॥౨౯॥ఏతద్వై శ్రద్ధయా భక్త్యా యోగాభ్యాసేన నిత్యశః। సమాహితాత్మా నిస్సంగో
విరక్తః పరిపశ్యతి॥౩౦॥ఇత్యేతత్కథితం గుర్వి జ్ఞానం తద్బ్రహ్మదర్శనమ్ । యేనావబుధ్యతే తత్త్వం ప్రకృ
తేః పురుషస్య చ॥౩౧॥ జ్ఞానయోగశ్చ మన్నిష్ఠో నైర్గుణ్యో భక్తిలక్షణః । ద్వయోరప్యేక ఏవార్థో భగ
వచ్ఛబ్దలక్షణః॥ యథేంద్రియైః పృథగ్ద్వారైరర్థో బహుగుణాశ్రయః । ఏకో నానాయతే తద్వద్భగవాన్

ఏవ యోగస్య ఫలమిత్యర్థః॥౨౭॥ నను కథం ప్రత్యక్షాదిప్రతీతః ప్రపంచో వ్యవసితుం శక్యతే - ప్రతీతేర్భ్రాంతిత్వాది
త్యాహ॥జ్ఞానమితి॥పరాచీనైః పరాఙ్ముఖైః-శబ్దాదిధర్మో యస్య తేన - అర్థరూపేణ-జ్ఞానరూపం నిర్గుణం-బ్రహ్మై
వావభాతి నత్వర్థః పృథగస్తీత్యర్థః॥౨౮॥అర్థరూపత్వమేవోదాహృత్య దర్శయతి॥ యథేతి॥అహంరూపః అహంకా
రః-స చ త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకః. పునశ్చ భూతరూపేణ పంచవిధః-పునరింద్రియరూపేణైకాదశవిధశ్చ-స్వరాట్- జీవరూ
పః-తస్య జీవస్య వపురండం జగచ్చ-యతో యేభ్యో మహదాదిభ్యస్తదావభాతి॥౨౯॥నను తర్హి జనః కిమిత్యేవం న ప్రత్యేతీత
త్రాహ॥ఏతదితి॥ఏతద్బ్రహ్మ ॥ ౩౦ ॥ ఉక్తమేవార్థం సుఖప్రతీత్యర్థం సంక్షేపేణానువదతి॥ఇతీతి॥ హే గుర్వి పూజ్యే॥
౩౧॥అనేన చ జ్ఞానయోగేన-భగవానేవ ప్రాప్యో యథా-తథా భక్తియోగేన నేత్యాహ॥జ్ఞానేతి॥ నైర్గుణ్యో జ్ఞానయోగ
శ్చ-మన్నిష్ఠో భక్తిలక్షణశ్చ-యో యోగః-తయోర్ద్వయోరేక ఏవార్థః - ప్రయోజనం-కోఽసౌ భగవచ్ఛబ్దోపలక్షణో జ్ఞా
నకో యస్య-తదుక్తం గీతాసు॥శ్లో॥ తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతా ఇతి ॥ ౩౨ ॥ నను జ్ఞానయోగస్యాత్మ
లాభః ఫలం శాస్త్రేణావగమ్యతే-భక్తియోగస్య తు భజనీయేశ్వరస్య ప్రాప్తిః - కుతస్తయోరేకార్థత్వమిత్యాశంక్యదృ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్టాం తేనోపపాదయతి॥ యథేతి॥ యథా బహూనాం రూపరసాదీనాం గుణానాం-ఆశ్రయో గుడక్షీరాదిరేక ఏవార్థః- మా
ర్గైర్భిన్నప్రవృత్తైరింద్రియైర్నానాప్రతీయతే-చక్షుషా శుక్ల ఇతి-రసనయా మధుర ఇతి-స్పర్శనేన శీత ఇత్యాదిః- తథా భగ
వానేక ఏవ-తత్తద్రూపేణావగమ్యతే-శాస్త్రమార్గైః॥౩౩॥ శాస్త్రమార్గానేవ ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ క్రియయేతి॥ క్రి
యయా పూర్వరూపయా-క్రతుభిర్యాగైః-దర్శనం మీమాంసా-ఆత్మేంద్రియజయో నిషిద్ధవర్జనం॥ ౩౪॥ యోగేనేతి॥
ఉభయచిహ్నేన సకామనిష్కామలక్షణేన-తమేవాహ॥ య ఇతి॥ సకామం ధర్మం ప్రాప్యం స్వర్గాద్యపి- భగవత ఏవ సగు
ణం స్వరూపమితి భావః॥౩౫॥ ఆత్మేతి॥ ఏభిర్వర్త్మభిః-స్వదృక్ స్వప్రకాశః॥ ౩౬ ॥ తదేవం జ్ఞానయోగముపసంహృత్య॥
తస్య చ భక్తియోగేన సమానార్థత్వముక్త్వా- భక్తియోగాద్యుపసంహరతి ద్వాభ్యాం॥ ప్రావోచమితి ॥ చతుర్విధం
త్రిగుణనిర్గుణభేదేన-అంతర్ధావతి-ఉత్పత్తివిధనాదికరోతి॥౩౭॥ జీవస్యేతి॥ అంగ హే మాతః॥౩౮॥ ఉపదేశే అనధికారి
ణో దర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ ఖలాయ పరోద్వేజకాయ-భిన్నాయ దురాచారాయ - ధర్మధ్వజాయ దాంభికాయ॥
౩౯॥౪౦॥ అధికారిణ ఆహ ద్వాభ్యాం॥ శ్రద్దధానాయేత్యాదినా॥ ౪౨ ॥ ఏతచ్ఛ్రవణకీర్తనపరస్యాపి మత్పదప్రాప్తిరే
వ ఫలమిత్యాహ॥ య ఇతి॥ అంబ- హే మాతః- అప్యర్థే చకారః సోఽపి మత్పదవీమేతి-ప్రాప్నోతి॥౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికా
యాం-ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శాస్త్రవర్త్మభిః॥౩౩॥ క్రియయా క్రతుభిర్దానైస్తపస్స్వాధ్యాయదర్శనైః। ఆత్మేంద్రియజయేనాపి స
న్న్యాసేన చ కర్మణామ్॥ యోగేన వివిధాంగేన భక్తియోగేన చైవ హి । ధర్మేణోభయచిహ్నేన యః ప్ర
వృత్తినివృత్తిమాన్॥౩౫॥ ఆత్మతత్త్వావబోధేన వైరాగ్యేణ దృఢేన చ। ఈయతే భగవానేభిస్సగుణో నిర్గు
ణస్స్వదృక్॥౩౬॥ ప్రావోచం భక్తియోగస్య స్వరూపం తే చతుర్విధమ్ । కాలస్య చావ్యక్తగతేర్యోఽంత
ర్ధావతి జంతుషు॥౩౭॥ జీవస్య సంసృతీర్బహ్వీరవిద్యాకర్మనిర్మితాః । యాస్వంగ ప్రవిశన్నాత్మా న వేద గతి
మాత్మనః॥౩౮॥ నైతత్ఖలాయోపదిశేన్నావినీతాయ కర్హిచిత్। న స్తబ్ధాయ న భిన్నాయ నైవ ధర్మధ్వజా
య చ॥౩౯॥ న లోలుపాయోపదిశేన్న గృహారూఢచేతసే । నాభక్తాయ చ మే జాతు న మద్భక్తద్విషామపి॥
౪౦॥ శ్రద్దధానాయ భక్తాయ వినీతాయానసూయవే। భూతేషు కృతమైత్రాయ శుశ్రూషాభిరతాయ చ ॥
౪౧॥ బహిర్జాతవిరాగాయ శాంతచిత్తాయ దీయతే। నిర్మత్సరాయ శుచయే యస్యాహం ప్రేయసాం ప్రి
యః॥౪౨॥ య ఇదం శృణుయాదంబ శ్రద్ధయా పురుషస్సకృత్। యో వాభిధత్తే మచ్చిత్తస్స హ్యేతి పదవీం చ
మే॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-తృతీయస్కంధే-ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ❋

శ్రీమైత్రేయః॥ ఏవం నిశమ్య కపిలస్య వచో జనిత్రీ సా కర్దమస్య దయితా కిల దేవహూతిః। విస్రస్తమోహప
టలా తమభిప్రణమ్య తుష్టావ తత్త్వవిషయాంకితసిద్ధిభూమిమ్॥౧॥ అథాప్యజోఽంతస్సలిలే శయానం భూ
తేంద్రియార్థాత్మమయం వపుస్తే। గుణప్రవాహం సదశేషబీజం దధ్యౌ స్వయం యజ్జఠరాబ్జజాతః॥ స ఏవ
విశ్వం భగవాన్విధత్తే గుణప్రవాహేణ విభక్తవీర్యః। సర్గాద్యనీహోఽవితథాభిసంధిరాత్మేశ్వరోత
శ్లో॥ త్రయస్త్రింశే తు తస్యైవ కపిలస్యోపదేశతః। జ్ఞానభావేన తన్మాతుర్జీవన్ముక్తిరుదీర్యతే॥ ఏవమితి॥ విస్రస్తం మోహ
రూపం-పటలమావరణం యస్యాస్సా-తత్త్వాన్యేవ విషయః- తేనాంకితా సిద్ధిస్సాంఖ్యజ్ఞానం-తస్య భూమిం క్షేత్రం- ప్రవ
ర్తకం॥౧॥ అథేతి॥ బ్రహ్మాపి తే వపుః కేవలం దధ్యౌ-నతు దృష్టవాన్-స చ స్వయం సాక్షాత్-యస్య తవ జఠరాబ్జే జాతః-స భగవా
నేవ విశ్వస్య సర్గాదివిధత్తే-నతు తవ సర్గాదికర్తా కశ్చిదస్తి-స ఏవంభూతస్త్వం-మమయా-కథం జఠరేణ భృత ఇతి-త్రయాణా
మన్వయః-కథంభూతం వపుః-నతు వ్యక్తం-తత్ర హేతుః-అంతస్సలిలే శయానం-కీదృశం-భూతాని చ-ఇంద్రియాణి చ-అర్థా
శ్చ శబ్దాదయః-ఆత్మా చ మనః-ఏతన్మయం తైర్వ్యాప్తమిత్యర్థః-కుతః-గుణానాం ప్రవాహో యస్మిన్ తత్కుతః- అశేషస్య
కార్యకారణస్య-బీజం కారణం॥౨॥ స ఇతి॥ కథంభూతో భగవాన్ సర్గాదివిధత్తే గుణప్రవాహరూపేణ-విభక్తం వీర్యం శ
క్తిర్యేన సః-శక్తిద్వారేణైవ విధత్తే-న సాక్షాదిత్యర్థః-యతః-అనీహో నిష్క్రియః-కథం తర్హి శక్తిద్వారేణాపి సర్గా
దివిధానం తత్రాహ-అవితథాభిసంధిః సత్యసంకల్పః-కిమర్థం విధత్తే ఆత్మనాం జీవానామీశ్వరః- జీవానాం భోగార్థమి
త్యర్థః-నను కథం విచిత్రాన్భోగానేక ఏవ విదధ్యాత్తత్రాహ-అతర్క్యాస్సహస్రం అపరిమితాశ్శక్తయో యస్య సః॥
౩॥ స ఇతి॥ కించ-ప్రళయే యస్యోదరే-ఏతద్విశ్వమాసీత్ - స త్వం మయా జఠరేణ కథం భృతః - నను శిశామయి కిమేతదు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri

చ్యతేతత్రాహ-వటపత్రఇతి - అంఘ్రింపాదాంగుష్ఠంపిబతీత్యంఘ్రిపానః-ఇదమపిశిశుత్వం - తద్వదేవమాయేతిభా
వః॥౪॥అథవానత్వంమయాఅసత్యాంతరవజ్జఠరేభృతః కింతు వరాహాద్యవతారవదిచ్ఛయైవావిర్భూతోఽసీత్యాహ॥ త్వ
మితి॥త్వందేహతంత్రః దేహపరికరః-స్వీకృతమూర్తిరసి- పాప్మనాందుష్టానాం-ప్రశమాయ - నిదేశభాజాం-ఆజ్ఞాను
వర్తినాం-విభూతయేసమృద్ధయే-ఆత్మపథోపలబ్ధయే-జ్ఞానమార్గప్రదర్శనాయ॥౫॥అతస్త్వద్దర్శనాదహంకృతార్థాఽస్మీ
తికైముతికన్యాయేనాహ॥యదితి॥యన్నామధేయంతస్యశ్రవణమనుకీర్తనంచతస్మాత్ - క్వచిత్కదాచిదపిశ్వానమత్తీ
తిశ్వాదఃశ్వపచఃసోఽపిసవనాయసోమాదియాగాయకల్పతేయోగ్యోభవతిఅనేనపూజ్యత్వంలక్ష్యతే॥ ౬ ॥ తదుపపాద
యతి॥అహోఇతి॥అహోబతేత్యాశ్చర్యే-యస్యజిహ్వాగ్రే-తుభ్యంతవనామవర్తతే - సఃశ్వపచోఽపి-అతఃఅస్మాదేవ
హేతోర్గరీయాన్-యత్ యస్మాద్వర్తతేఅత ఇతివా-కుతఇత్యతఆహ-తఏవతపస్తేపుఃకృతవంతః - జుహువుఃహోమం
కృతవంతః-సస్నుఃతీర్థేషుస్నాతాః-ఆర్యాస్తఏవసదాచారాః-బ్రహ్మవేదమనూచుః-అధీతవంతః- త్వన్నామకీర్తనఏవ
తపఆద్యంతర్భూతంఅతస్తేపుణ్యతమాఇత్యర్థః-యద్వాజన్మాంతరేతైస్తపోహోమాదిసర్వంకృతమితి - త్వన్నామకీ

ర్క్యసహస్రశక్తిః॥౩॥ సత్వంభృతోమెజఠరేణనాథకథంనుయస్యోదరఏతదాసీత్ । విశ్వంయుగాంతే
వటపత్రఏకశ్శేతేస్మమాయాశిశురంఘ్రిపానః॥ త్వందేహతంత్రఃప్రశమాయపాప్మనాంనిదేశభాజాం
చవిభోవిభూతయే।యథావతారాస్తవసూకరాదయస్తథాయమప్యాత్మపథోపలబ్ధయే॥ యన్నామ
ధేయశ్రవణానుకీర్తనాద్యత్ప్రహ్వణాద్యత్స్మరణాదపిక్వచిత్। శ్వాదోఽపిసద్యస్సవనాయకల్పతేకుతఃపు
నస్తేభగవన్నుదర్శనాత్॥౬॥అహోబతశ్వపచోఽతోగరీయాన్యజ్జిహ్వాగ్రేవర్తతేనామతుభ్యమ్।తేపు
స్తపస్తేజుహువుస్సస్నురార్యాబ్రహ్మానూచుర్నామగృణంతియేతే॥౭॥తంత్వామహంబ్రహ్మపరంపుమాంసం
ప్రత్యక్స్రోతస్యాత్మనిసంవిభావ్యమ్ । స్వతేజసాధ్వస్తగుణప్రవాహం వందేవిష్ణుంకపిలంవేదగ
ర్భమ్॥౮॥శ్రీమైత్రేయః॥ఈడితోభగవానేవంకపిలాఖ్యఃపరఃపుమాన్ । వాచాఽవిక్లబయేత్యాహమా
తరంమాతృవత్సలః॥౯॥శ్రీభగవాన్ కపిలః॥మార్గేణానేనమాతస్తేసుసేవ్యేనోదితేనమే।ఆస్థితేనపరాం
కాష్ఠామచిరాదవరోత్స్యసి॥౧౦॥శ్రద్ధత్స్వైతన్మతంమహ్యంజుష్టంయద్బ్రహ్మవాదిభిః। యేనమామభ
యంయాయామృత్యుమృచ్ఛంత్యతద్విదః॥౧౧॥ శ్రీమైత్రేయః ॥ ఇతిప్రదిశ్యభగవానుశతీమాత్మనోగ
తిమ్।స్వమాత్రాబ్రహ్మవాదిన్యాకపిలోఽనుమతోయయౌ॥౧౨॥సాచాపితనయోక్తేనయోగాదేశేనయో
గయుక్।తస్మిన్నాశ్రమఆపీడేసరస్వత్యాస్సమాహితా॥౧౩॥ అభీక్ష్ణావగాహకపిశాన్జటిలాన్కుటి
లాలకాన్।ఆత్మానంచోగ్రతపసాబిభ్రతీచీరిణంకృశమ్॥౧౪॥ప్రజాపతేఃకర్దమస్యతపోయోగవిజృంభితం।
స్వగార్హస్థ్యమనౌపమ్యంప్రార్థ్యంవైమానికైరపి॥౧౫॥పయఃఫేననిభాశ్శయ్యాదాంతారుక్మపరిచ్ఛ
దాః।ఆసనానిచహైమానిసుస్పర్శాస్తరణానిచ॥౧౬॥స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషుమహామరకతేషుచ। రత్నదీ
పాభాంతిలలనారత్నసంయుతాః॥౧౭॥ గృహోద్యానంకుసుమితైరమ్యంబహ్వమరద్రుమైః।

ర్తనమహాభాగ్యోదయాదవగమ్యతఇత్యర్థః॥౭॥తమితి॥ప్రత్యక్స్రోతసిప్రత్యాహృతే- ఆత్మనిమనసి-సంవిభావ్యంసం
చింత్యం-వేదాఃగర్భేయస్యతం॥౮॥ఈడితమితి॥అవిక్లబయాగంభీరయావాచా॥౯॥మార్గేణేతి॥తేతవ-సుఖంసేవ్యేన-మే
మయాఉదితేన-ఆస్థితేనానుష్ఠితేన-పరాంకాష్ఠాంజీవన్ముక్తింఅవరోత్స్యసిప్రాప్స్యసి॥౧౦॥ శ్రద్ధత్స్వేతి॥ యాయాః
యాస్యసి-అతద్విదఃమన్మతమవిద్వాంసః॥౧౧॥ఇతీతి॥అనుమతః-అనుజ్ఞాతః॥౧౨॥సేతి॥సరస్వత్యాఃఆపీడే- పుష్పమకుటతు
ల్యే-సరస్వత్యేతిపాఠేపుష్పమకుటేనేవసంవేష్టితేబిందుసరసి-సమాహితాబభూవ॥ ౧౩॥ కథంభూతాసతీ సమాహి
తా॥తదాహ॥అభీక్ష్ణమితి॥అభీక్ష్ణంత్రిషవణమవగాహఃస్నానం- తేనకపిశాన్పిశంగాన్ - స్వతఏవకుటిలానలకాన్ కే
శాన్-తథాఆత్మానందేహం-చీరధారిణంకృశంచబిభ్రతీఅభీక్ష్ణావగాహేత్యత్రవర్ణాధిక్యమార్షం॥౧౪॥ ప్రజాపతేరి
తి॥ప్రజాపతేఃకర్దమస్య-తపోయోగాభ్యాంవిజృంభితమతిశయితం-స్వగార్హస్థ్యమనౌపమ్యంహిత్వా-పుత్రభూతేశ్వ
రవిరహాతురాసతీ-వదనంకించిత్ అనిర్వాచ్యంశోకవ్యాకులంచకారేతిషష్ఠేనాన్వయః॥౧౫॥పయఇతి॥యత్రగార్హస్థ్యే-
క్షీరఫేననిభాఃమృదుశుభ్రాశ్శయ్యాః ఆస్తరణానిభాంతి- దాంతాదంతఘటితాఃమంచకాశ్చ - స్వర్ణమయాఃపరిచ్ఛ
దాః-ఆసనానిపీఠాదీని-సుస్పర్శాన్యాస్తరణానియేషు॥౧౬॥౧౭॥గృహేతి॥బహుభిరమరద్రుమైఃరమ్యం॥ ౧౮ ॥ య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే ప్రతి॥ యత్రేతి॥ విద్యాసే-ప్రవిష్టమాత్మానం దేవహూతిం॥౧౯॥ హిత్వేతి॥ ఆఖండలః ఇంద్రః-తస్య యోషితః- తాసామపీప్సితతమం ప్రాప్తమిష్టతమం-తద్ధిత్వా తత్ప్రతిష్ఠానం త్యక్త్వా॥ ౨౦॥ సుహృద్వియోగస్య సుదుస్సహతామాహ-వనమితి॥ నష్టేవత్సే ఇవ వత్సలా గౌరివాభూత్॥౨౧॥ విరహకృత ధ్యానఫలమాహ॥ తమితి॥ నిస్పృహా నిర్వాసనా - హే వత్స విదుర॥ ౨౨॥ ధ్యాయతీతి॥ తతః స్వసుతః కపిలో యదాహ-తద్భగవతో రూపం ధ్యాయంతీ తథా - ఆత్మానం చ విశ్వతోముఖం సర్వగతం ధ్యాయంతీ-బ్రహ్మణ్యవస్థితమతిః బభూవేతి పూర్వస్యైవానుషంగః - కేన ధ్యాయంతీ॥౨౩॥ విశుద్ధేనేతి॥ విశుద్ధేనాత్మనా మనసా॥ ౨౪॥ విశుద్ధౌ కారణాన్యాహ॥ భక్తిప్రవాహరూపేణ యోగేన-వైరాగ్యేణ యుక్తానుష్ఠానేన-జ్ఞాతం తత్ జ్ఞానం తేన చ-యుక్తానుష్ఠానం తు గీతాసూక్తం॥ శ్లో॥ యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు। యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహేతి-బ్రహ్మహేతునా బ్రహ్మత్వాపాదకేన-విశ్వతోముఖత్వహేతుః-స్వానుభూత్యా స్వరూపప్రకాశేన - తిరోభూతం మాయాగుణైర్విశేషణం పరిచ్ఛేదో యస్య తం॥ ౨౫॥ బ్రహ్మణీతి॥ కథంభూతే బ్రహ్మణి- ఆత్మనాం జీవానాం సంశ్రయే భగవతి - తస్యాః జీవన్ముక్తిమాహ సార్ధైస్త్రిభిః - తథా చ నివృత్తా జీవాప

కూజద్విహంగమిథునం గాయన్మత్తమధువ్రతమ్॥౧౮॥ యత్ర ప్రవిష్టమాత్మానం విబుధానుచరా జగుః। వాప్యాముత్పలగంధిన్యాం కర్దమేనోపలాలితమ్॥౧౯॥ హిత్వా తదీప్సితతమమప్యాఖండలయోషితామ్। కించిచ్చకార వదనం పుత్రవిశ్లేషణాతురా॥ ౨౦॥ వనం ప్రవ్రజితే పత్యావపత్యవిరహాతురా। జ్ఞాతతత్త్వాప్యభూన్నష్టే వత్సే గౌరివ వత్సలా॥౨౧॥ తమేవ ధ్యాయతీ దేవమపత్యం కపిలం హరిమ్। బభూవాచిరతో వత్స నిస్పృహా తాదృశే గృహే॥౨౨॥ ధ్యాయతీ భగవద్రూపం యదాహ ధ్యానగోచరమ్। సుతః ప్రసన్నవదనం సమస్తవ్యస్తచింతయా॥౨౩॥ విశుద్ధేన తదాత్మానమాత్మనా విశ్వతోముఖమ్। స్వానుభూత్యా తిరోభూతమాయాగుణవిశేషణమ్॥౨౪॥ భక్తిప్రవాహయోగేన వైరాగ్యేణ బలీయసా। యుక్తానుష్ఠానజాతేన జ్ఞానేన బ్రహ్మహేతునా॥ ౨౫॥ బ్రహ్మణ్యవస్థితమతిర్భగవత్యాత్మసంశ్రయే। నివృత్తజీవాపత్తిత్వాద్వీతక్లేశాప్తనిర్వృతిః॥౨౬॥ నిత్యారూఢసమాధిత్వాత్పరావృత్తగుణభ్రమా। న సస్మార తదాత్మానం స్వప్నదృష్టమివోత్థితః॥౨౭॥ తద్దేహః పరతః పోషోప్యకృశశ్చాధ్యసంభవాత్। బభౌ మలైరవచ్ఛన్నస్సధూమ ఇవ పావకః॥౨౮॥ స్వాంగం తపోయోగమయం ముక్తకేశం గతాంబరమ్। దైవగుప్తం న బుబుధే వాసుదేవప్రవిష్టధీః॥౨౯॥ ఏవం సా కపిలోక్తేన మార్గేణాచిరతః పరమ్। ఆత్మానం బ్రహ్మనిర్వాణం భగవంతమవాప హ॥ ౩౦॥ తద్వీరాసీత్పుణ్యతమం క్షేత్రం త్రైలోక్యవిశ్రుతమ్। నామ్నా సిద్ధిపదం యత్ర సా సంసిద్ధిముపేయుషీ॥౩౧॥ తస్యాస్తద్యోగవిధుతమార్త్యం మర్త్యమభూత్సరిత్। స్రోతసాం ప్రవరా సౌమ్య సిద్ధిదా సిద్ధసేవితా॥౩౨॥ కపిలోపి మహాయోగీ భగవాన్ పితురాశ్రమాత్। మాతరం సమనుజ్ఞాప్య ప్రాగుదీచీం దిశం యయౌ॥౩౩॥ సిద్ధచారణగంధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః। స్తూయమానస్సముద్రేణ దత్తార్హణనికేతనః॥౩౪॥ ఆస్తే యోగం సమాస్థాయ సాంఖ్యాచార్యైరభిష్టుతః। త్రయాణామపి లోకానాముపశాంత్యై సమాహితః॥౩౫॥ ఏతన్నిగదితం తాత యత్పృష్టోహం తవానఘ। కపిలస్య చ సంవాదో దేవహూత్యాశ్చ పావనః॥ య ఇదమనుశృణోతి యోభిధత్తే కపిలమునేర్మతమాత్మయోగగుహ్యమ్। భగవతి కృతధీస్సుపర్ణకే

త్తిర్జీవభావో యస్యాస్తస్యా భావస్తత్వం తస్మాత్-విగతక్లేశా ప్రాప్తనిర్వృతిశ్చ సతి - ఆత్మానం దేహం - న సస్మారేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౬॥ న ను తథాపి గుణానాం విద్యమానత్వాత్కథమస్మరణం తత్రాహ॥ నిత్యేతి॥ నిత్యారూఢో లబ్ధప్రతిష్ఠసమాధిర్యస్యాస్తస్యా భావస్తస్మాత్ - పరావృత్తశ్శాంతో గుణనిమిత్తో భ్రమో యస్యాస్సా॥ ౨౭॥ తదితి॥ పరతః పరాభిర్దేవకర్దమసృష్టవిద్యాధరీభిః పోషః పోషణం యస్య సః - ఆధిః మనోవ్యాధిః - తదసంభవాదకృశః-మలైరవచ్ఛన్నోపి బభౌ॥ ౨౮॥ స్వాంగమితి॥ దేవగుప్తం ప్రారబ్ధకర్మపాలితం॥౨౯॥ ఏవమితి॥ నిర్వాణం నిత్యముక్తం॥ ౩౦॥ తదితి॥ హే వీర విదుర-ఉపేయుషీ ప్రాప్తా॥ ౩౧॥ తస్యా ఇతి- హే సౌమ్య విదుర-తస్యాస్తన్మర్త్యం శరీరం-సరిదభూత్-కథంభూతం-యోగేన విధుతాః విలీనాః-మార్త్యాః దైహికాః-ధాతుమలా యస్య తత్॥౩౨॥ కపిలో యయావిత్యుక్తం॥ తదేవ ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ కపిల ఇతి॥ సమనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞానం సంప్రార్థ్య॥౩౩॥ సిద్ధేతి॥ దత్తమర్హణమర్ఘ్యం నికేతనం చ యస్మై॥౩౪॥ ఆస్త ఇతి॥ ఉపశాంత్యర్థం - సమాహిత ఆస్తే॥ ౩౫॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి॥ ఏతదితి॥ తవ త్వయా॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రవణకీర్తనఫలమాహ॥యఇతి॥సుపర్ణకేతో గరుడధ్వజః-ఉపలభతే ప్రాప్నోతి॥ ౩౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-తృతీయ
తావుపలభతే భగవత్పదారవిందమ్॥ ౩౭ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-పారమహంస్యాంసం
హితాయాం-తృతీయస్కంధే-కపిలోపాఖ్యానంనామత్రయస్త్రింశోధ్యాయః... ... ... ❁
స్కంధవ్యాఖ్యాయాం-శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం-త్రయస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.❁

ఓం- తత్సత్- శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

తృతీయస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్థస్కంధప్రారంభః.

(*)§§(*)

శ్రీభాగవతగూఢార్థపదభావార్థదీపికా।మనోవర్తింపహరౌవృత్తిందత్వాసందీప్యతాంబుధైః॥
యత్కృపారససంసిద్ధిషజ్యామకమపీహమామ్ । వాచాలయతితంవందే పరమానందమాధవమ్॥
అథైకత్రింశదధ్యాయైర్విసర్గస్తుర్యఈర్యతే।ససర్గస్త్రీవ్యశ్వాదీనైర్బ్రహ్మమన్వాదిభిఃకృతః॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయే మనుకన్యాన్వయాఃపృథక్ ।వర్ణ్యంతేయత్రయజ్ఞాదిమూర్తిభిఃప్రభవాహరేః॥
మనుకన్యాన్వయంవిస్తరేణవక్తుమాహ॥ మనోరితి॥ చకారాద్ద్వౌపుత్రౌచ-తుశబ్దాదన్యతోపిపుత్రలాభస్సూచి
తః॥౧॥తద్దర్శయితుమాహ॥ఆకూతిమితి॥శ్లో॥అభ్రాతృకాంప్రదాస్యామితుభ్యంకన్యామలంకృతామ్। అస్యాంయోజా
యతేపుత్రస్సమేపుత్రోభవిష్యతీతి- భాషాప్రబంధేనకన్యాదానంపుత్రికాధర్మః - సచాభ్రాతృకాయాంకన్యాయాం

అస్మిన్నపిస్కంధే-విదురమైత్రేయయోరేవసంవాదః- - మైత్రేయఉవాచ.

మనోస్తుశతరూపాయాంతిస్రఃకన్యాశ్చజజ్ఞిరే।ఆకూతిర్దేవహూతిశ్చప్రసూతిరితివిశ్రుతాః॥౧॥ ఆకూ
తింరుచయేప్రాదాదపిభ్రాతృమతీంనృపః।పుత్రికాధర్మమాశ్రిత్యశతరూపానుమోదితః॥ ౨॥ ప్రజాపతి
స్సభగవాన్రుచిస్తస్యామజీజనత్ ।మిథునంబ్రహ్మవర్చస్వీపరమేణసమాధినా॥ ౩॥ యస్తయోఃపురుష
స్సాక్షాద్విష్ణుర్యజ్ఞస్వరూపధృత్ ।యాస్త్రీసాదక్షిణాభూతేరంశభూతానపాయినీ॥ ౪॥ ఆనిన్యేస్వగృ
హంపుత్ర్యాఃపుత్రంవితతరోచిషమ్।స్వాయంభువోముదాయుక్తోరుచిర్జగ్రాహదక్షిణామ్॥ తాంకామ
యానాంభగవానువాహయజుషాంపతిః।తుష్టాయాంతోషమాపన్నోజనయద్ద్వాదశాత్మజాన్॥౬॥తుష్ట

పుత్రార్థీసఏవప్రసిద్ధః-తథాపిపుత్రబాహుళ్యకామఃతథాకృతవానిత్యాహ-భ్రాతృమతీమపీతి॥ ౨ ॥ తుష్టయోరితి ॥ ద్వి
మిథునంపురుషంస్త్రియంచ-పరమేణసమాధినాఈశ్వరధ్యానేన॥౩॥యఇతి॥ భూతేర్లక్ష్మ్యాః-అంశభూతాఃఅతస్తయో
ర్ద్వావాహూనవిరుద్ధఇతిభావః॥౪॥౫॥ తామితి॥ యజుషాంయజ్ఞానాంపతిస్త్రిణాంవాపతిర్విష్ణుః॥౬॥తుష్టయోరితి॥ద్వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షట్ ద్వాదశ॥౭॥ప్రసంగాత్స్వాయంభువమన్వంతరగతంషట్క-మాహ ద్వాభ్యాం॥తుషితా ఇతి॥ శ్లో ॥ మన్వంతరేమనుర్దేవామనుపుత్రాస్సురేశ్వర। ఋషయోంశావతారశ్చహరేష్షడ్విధముచ్యతఇతివక్ష్యతి ॥తత్రస్వాయంభువో మనుః-తుషితా దేవతాః-మరీచిప్రముఖాస్సప్తఋషయః-యజ్ఞోహరేరవతారః-సఏవసురగణేశ్వరఃఇంద్రః ॥ ౮ ॥ ప్రియవ్రతేతి ॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌమనుపుత్రౌపృథివీపాలకౌ - తదేవంయజ్ఞస్యద్వైరూప్యేణషడ్విధత్వం-తయోఃపుత్రపౌత్రనప్తౄణాంవంశైఃఅనువృత్తంవ్యాప్తం-పాలితంతన్మన్వంతరం॥ ౯ ॥ దేవహూతిరితి ॥ శ్రుతప్రాయంబాహుల్యేనశ్రుతంతత్కన్యావంశానామశ్రుతత్వాత్ప్రియగ్రహణం॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ యాఇతి॥ప్రసూతిప్రసవంపుత్రపౌత్రాదిభిర్విస్తారం॥ ౧౨ ॥ పత్నీతి॥యయోర్వంశేనాపూరితం-కశ్యపస్యవంశంపశ్చాద్వక్ష్యతి॥ ౧౩॥ ద్వితీయస్యవంశమాహ॥పూర్ణిమేతి॥దేవకుల్యాంనామకన్యాంచ - శ్రీహరేః పాదప్రక్షాళనాత్-యాజన్మాంతరేదివస్సరిత్-గంగాఅభూత్ తాం॥ ౧౪ ॥ అత్రేరితి॥ఆత్మేశబ్రహ్మసంభవాన్ విష్ణురుద్రబ్రహ్మణామంశైస్సంభవానుత్పన్నాన్॥౧౫॥అత్రేరి

యోరభవన్ దేవాయామానామమహాబలాః । తోషఃప్రతోషస్సంతోషోభద్రశ్శాంతిరిడస్పతిః॥ఇధ్మఃకవిర్విభుర్వహ్నిస్సుదేవోరోచనోద్విషట్॥ ౭॥ తుషితానామ తేదేవాఆసన్స్వాయంభువాంతరే।మరీచిముఖ్యాఋషయోయజ్ఞస్సురగణేశ్వరః॥౮॥ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌమనుపుత్రౌమహౌజసౌ । తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణామనువృత్తంతదంతరమ్॥౯॥దేవహూతిమదాత్తాతఃకర్దమాయాత్మజాంమనుః।తత్సంబంధిశ్రుతప్రాయంభవతాగదతోమమ॥ ౧౦॥ దక్షాయబ్రహ్మపుత్రాయప్రసూతింభగవాన్మనుః।ప్రాయచ్ఛద్యత్కృతస్సర్గస్త్రిలోక్యాంవితతోమహాన్॥౧౧॥యాఃకర్దమసుతాఃప్రోక్తాఆసన్బ్రహ్మర్షిపత్నయః। తాసాంప్రసూతిప్రసవంప్రోచ్యమానంనిబోధమే॥ ౧౨॥ పత్నీమరీచేస్తుకళాసుషువేకర్దమాత్మజా।కశ్యపంపూర్ణిమానంచయయోరాపూరితంజగత్॥౧౩ ॥పూర్ణిమాసూతవిరజంవిశ్వగంచపరంతప।దేవకుల్యాంహరేః పాదశౌచాద్యాభూత్సరిద్దివః॥౧౪॥ అత్రేఃపత్న్యనసూయాత్రీన్సుషువేసుయశస్సుతాన్।దత్తందుర్వాససంసోమమాత్మేశబ్రహ్మసంభవాన్॥౧౫॥విదురః॥అత్రేర్గృహేసురశ్రేష్ఠాఃస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః।కింస్విచ్చికీర్షవోజాతాఏతదాఖ్యాహి మేగురో॥౧౬॥ మైత్రేయః॥బ్రహ్మణాచోదితస్సృష్టావత్రిర్బ్రహ్మవిదాంవరః।సహపత్న్యాయయావృక్షంకులాద్రింతపసిస్థితః॥౧౭॥తస్మిన్ప్రసూనస్తబకపలాశాశోకకాననే।వార్భిస్స్రవద్భిరుద్ఘుష్టేనిర్వింధ్యాయాస్సమంతతః॥౧౮॥ ప్రాణాయామేనసంయమ్యమనోవర్షశతంమునిః।అతిష్ఠదేకపాదేననిర్ద్వంద్వోఽనిలభోజనః॥౧౯॥ శరణంతంప్రపద్యేహంయఏవజగదీశ్వరః।ప్రజామాత్మసమాంమహ్యంప్రయచ్ఛత్వితిచింతయన్॥౨౦॥ తప్యమానంత్రిభువనంప్రాణాయామైధసాగ్నినా।నిర్గతేనమునేర్మూర్ధ్నస్సమీక్ష్యప్రభవస్త్రయః॥౨౧॥అప్సరోమునిగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరోరగైః।వితాయమానయశసస్తదాశ్రమపదంయయుః॥ ౨౨ ॥ తత్ప్రాదుర్భావసంయోగవిద్యోతితమనామునిః।ఉత్తిష్ఠన్నేకపాదేనదదర్శవిబుధర్షభాన్॥౨౩॥ప్రణమ్యదండవద్భూమావుపతస్థేర్హణాంజలిః।వృషహంససుపర్ణస్థాన్స్వైస్స్వైశ్చిహ్నైశ్చచిహ్నితాన్॥ ౨౪॥ కృపావలోకనహాసవదనేనోపలంభితాన్।తద్రోచిషాప్రతిహతేనిమీల్యమునిరక్షిణీ॥౨౫॥ చేతస్తత్ప్రవణంయుంజన్నస్తావీత్సంహతాంజలిః।శ్లక్ష్ణయాసూక్తయావాచాసర్వలోకగరీయసః॥౨౬॥అత్రిః ॥ వి

శ్రీ॥కింస్వితి(కించిత్)కింకర్తుమిచ్ఛవఇతివా॥౧౬॥బ్రహ్మణేతి॥ఋక్షంనామకులాద్రింతపసిస్థితస్సన్॥౧౭॥తస్మిన్నితి॥ సచతస్మిన్కులాద్రౌప్రసూనానాం స్తబకాయేషుపలాశాశోకేషు తేషాంకాననే-నిర్వింధ్యానామనదితస్యాః స్రవద్భిర్వార్భిః ఉద్ఘుష్టేనాదితే॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥తప్యమానమితి॥ప్రాణాయామఏవఏధఃసందీపకోయస్యతేన మునేర్మూర్ధ్నోనిర్గతేన అగ్నినా-తప్యమానంసమీక్ష్యతదాశ్రమపదంయయురిత్యన్వయః॥౨౧॥అప్సరఇతి॥ అప్సరఃప్రముఖైర్వితాయమానంవిస్తార్యమాణంయశోయేషాం తే॥౨౨॥తదితి॥ తేషాంప్రాదుర్భావః-ప్రాకట్యంతస్యసంయోగస్సన్నిధిః తేనవిద్యోతితంమనోయస్యఉత్తిష్ఠన్ ఉత్కర్షేణతిష్ఠన్॥౨౩॥ప్రణమ్యేతి॥అర్హణంపుష్పాదికంఅంజలౌయస్యసః-ఉపతస్థేపూజయామాస-వృషాద్యారూఢాన్ స్వైఃస్వైఃచిహ్నైఃత్రిశూలకమండలు చక్రాదిభిః॥ ౨౪ ॥ కృపేతి ॥ కృపయాఅవలోకనంయస్మిన్హాసచ్ఛతద్వనంచ తేనఉపలంభితాన్ ప్రసన్నత్వేనజ్ఞాపితాన్ తేషాంరోచిషాదీప్త్యా॥౨౫ ॥ చేతఇతి ॥ శ్లక్ష్ణయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మధురయా-సూక్త్యా-గంభీరార్థయా॥౨౬॥ విశ్వేతి॥ అనుయుగం కల్పే కల్పే - విభజ్య గృహీతా దేహా యైస్తే ప్రసిద్ధాః బ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాః యూయం- వః యుష్మాన్ ప్రణతోస్మి - తేభ్యస్సకాశాత్ క ఏవ మే మయా ఉపహూతః శరణత్వేన ప్రపద్యేహమిత్యేకస్యైవ నిర్దిష్టత్వాత్ స చ యుష్మాసు క ఇతి యుష్మాభిరేవ కథ్యతామిత్యర్థః॥౨౭॥ ఏక ఇతి॥ అస్య ప్రపంచః విశిష్టైః ప్రధానైరుపచారైః- విబుధప్రధాన ఇతి వా పాఠః - ప్రజననాయ పుత్రోత్పత్త్యై చిత్తీకృతః చిత్తైక్యం నీతః మనసోపి దూరాః అగోచరాస్సంతః కథం ను త్రయోప్యత్రాగతాః॥ ౨౮ ॥ యథాకృత ఇతి॥ తే త్వయా యథాకృతస్సంకల్పః తేన తథైవ భావ్యం నాన్యథా- యతస్సత్సంకల్పస్య తే తవ సంకల్పః- తర్హి కథమేకస్మిన్ ధ్యాయమానే త్రయః ప్రతీతాః స్థ - తత్రాహుః- యదేకం జగదీశ్వరాఖ్యం తత్త్వం భవాన్ ధ్యాయతి - త ఏతే వయం త్రయోపి హి- తదేవైకం తత్త్వం- నాస్మాకం భేదోస్తీత్యర్థః॥౩౦॥ అథేతి॥ విస్రప్స్యంతి విస్తారయిష్యంతి అంతర్భావితణిజర్థస్య సృప్లగతావిత్యస్య రూపం॥౩౧॥ విశ్వ

శ్వోద్భవస్థితిలయేషు విభజ్యమానైర్మాయాగుణైరనుయుగం విగృహీతదేహాః। తే బ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాః ప్రణతోస్మ్యహం వస్తేభ్యః క ఏవ భగవాన్మ ఇహోపహూతః॥ ౨౭॥ ఏకో మయేహ భగవాన్విబుధప్రధానశ్చిత్తీకృతః ప్రజననాయ కథం ను యూయమ్। అత్రాగతాస్తనుభృతాం మనసోపి దూరాద్బ్రూత ప్రసీదత మహానిహ విస్మయో మే॥ ౨౮॥ మైత్రేయః॥ ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా త్రయస్తే విబుధర్షభాః। ప్రత్యాహుః శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రహస్య తమృషిం ప్రభో॥౨౯॥ దేవాః॥ యథాకృతస్తే సంకల్పో భావ్యం తేనైవ నాన్యథా। సత్సంకల్పస్య తే బ్రహ్మన్యద్వై ధ్యాయతి తద్వయమ్॥ ౩౦ ॥ అథాస్మదంశభూతాస్తే ఆత్మజా లోకవిశ్రుతాః। భవితారోంగ భద్రం తే విస్రప్స్యంతి చ తే యశః॥ ౩౧॥ ఏవం కామవరం దత్త్వా ప్రతిజగ్ముస్సురేశ్వరాః। సభాజితాస్తయోస్సమ్యగ్దంపత్యోర్మిషతోస్తతః॥౩౨॥ సోమోభూద్బ్రహ్మణోంశేన దత్తో విష్ణోస్తు యోగవిత్। దుర్వాసాశ్శంకరస్యాంశో నిబోధాంగిరసః ప్రజాః ॥ ౩౩ ॥ శ్రద్ధా త్వంగిరసః పత్నీ చతస్రోసూత కన్యకాః। సినీవాలీ కుహూ రాకా చతుర్థ్యనుమతిస్తథా ॥ ౩౪॥ తత్పుత్రావపరావాస్తాం ఖ్యాతౌ స్వారోచిషాంతరే। ఉచథ్యో భగవాన్ సాక్షాద్బ్రహ్మిష్ఠశ్చ బృహస్పతిః॥౩౫॥ పులస్త్యోజనయత్పత్న్యామగస్త్యం చ హవిర్భుజి। సోన్యజన్మని దహ్రాగ్నిర్విశ్రవాశ్చ మహాతపాః॥౩౬॥ తస్య యక్షపతిర్దేవః కుబేరస్త్విళబిలాసుతః। రావణః కుంభకర్ణశ్చ తథాన్యస్యాం విభీషణః॥ పులహస్య గతిర్భార్యా త్రీనసూత సతీ సుతాన్। కర్మశ్రేష్ఠం వరీయాంసం సహిష్ణుం చ మహామతే॥౩౮॥ క్రతోరపి క్రియా భార్యా వాలఖిల్యానసూయత। ఋషీన్ షష్టిసహస్రాణి జ్వలతో బ్రహ్మతేజసా॥ ౩౯ ॥ ఊర్జాయాం జజ్ఞిరే పుత్రా వసిష్ఠస్య పరంతప। చిత్రకేతుప్రధానాస్తే సప్త బ్రహ్మర్షయోమలాః॥౪౦॥ చిత్రకేతుస్సురోచిశ్చ విరజా మిత్ర ఏవ చ। ఉల్బణో వసుభృద్యానో ద్యుమాన్ శక్త్యాదయోపరే॥౪౧॥ చిత్తిస్త్వథర్వణః పత్నీ లేభే పుత్రం ధృతవ్రతమ్। దధ్యంచమశ్వశిరసం భృగోర్వంశం నిబోధ మే॥౪౨॥ భృగుః ఖ్యాత్యాం మహాభాగః పత్న్యాం పుత్రానజీజనత్। ధాతారం చ విధాతారం శ్రియం చ భగవత్పరామ్॥ ౪౩ ॥ ఆయతిం నియతిం చైవ సుతే మేరుస్తయోరదాత్। తాభ్యాం తయోరభవతాం మృకండః ప్రాణ ఏవ చ॥౪౪ ॥ మార్కండేయో మృకండస్య ప్రాణాద్వేదశిరా మునిః। కవిశ్చ భార్గవో యస్య భగవానుశనా సుతః॥౪౫॥ త ఏతే మునయః క్షత్తర్లోకాన్ సర్గైరభావయన్। ఏష కర్దమదౌహిత్రసంతానః కథితస్తవ॥౪౬॥ శృణ్వతశ్శ్రద్దధానస్య సద్యః పాపహరః పరః। ప్రసూతిం మానవీం దక్ష ఉపయేమే హ్యజాత్మజః॥ తస్యాం ససర్జ దుహితౄః షోడశామ

మితి॥ తాభ్యాం సమ్యక్సభాజితాః పూజితాస్సంతః తతః తదాశ్రమాత్ ప్రతిజగ్ముః॥౩౨॥ సోమ ఇతి॥ నిబోధ బుధ్యస్వ॥౩౩॥ తాః కన్యకా నిర్దిశతి సినీత్యాదినా॥౩౪॥౩౫॥ పులస్త్య ఇతి॥ పులస్త్యః హవిర్భుజి పత్న్యామిత్యన్వయః- సః అగస్త్యః దహ్రాగ్నిః జాఠరాగ్నిః- విశ్రవాశ్చ పులస్త్యస్య సుత ఇతి శేషః॥౩౬॥ తస్యేతి॥ తస్య విశ్రవసః ఇలబిలాయాం జాతస్సుతః కుబేరః అన్యస్యాం భార్యాయాం కైకస్యాం రావణాదయః త్రయో జాతాః సుతాః॥౩౭॥౩౮ ॥ క్రతోరితి॥ జ్వలతః ప్రకాశమానాన్॥౩౯॥ ఊర్జాయామితి॥ చిత్రకేతుప్రముఖాః జజ్ఞిరే- తే చ సప్తర్షయో జాతాః॥౪౦॥ తానేవాహ॥ చిత్రకేతురితి॥ వసుభృద్యానో నామ ఏకః శక్త్యాదయోపరే అన్యస్యాః పుత్రాః॥ ౪౧ ॥ ౪౨॥ భృగురితి ॥ ఖ్యాత్యాం పత్న్యాం పుత్రాన్ పుత్రీం చ తానేవాహ॥ ధాతారమితి॥౪౩॥ ఆయతిమితి॥ తయోః ధాతృవిధాత్రోః॥ ౪౪॥ మార్కండేయ ఇతి ॥ కవిశ్చ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భార్గవః భృగోః పుత్రః॥౪౫॥౪౬॥శృణ్వత ఇతి॥అజాత్మజః బ్రహ్మపుత్రః॥ ౪౭॥౪౮॥ పితృభ్య ఇతి॥ యుక్తేభ్యస్సంయుక్తేభ్యః పంయుతేభ్యః మిళితేభ్యో వా॥౪౯॥౫౦॥౫౧॥ మేధేతి॥సర్వేషాం గుణానాముత్పత్తిర్యయోస్తౌ॥౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ నృత్యంతీతి॥ఉపతస్థుః భేజుః॥౫౫॥య ఇతి॥నిజమాయయా- యస్మిన్నాత్మని ఖగగనే - రూపభేదం గంధర్వనగరమివ - ఇదం విశ్వం విరచితం తస్యాత్మనః ప్రతిచక్షాయ ప్రకాశనాయ - ఆత్మానం యోద్య ప్రాదుశ్చకార ప్రకటీకృతవాన్ - తస్మై పురుషాయ నమః- కేన రూపేణ ప్రాదుశ్చకార-ఋషేర్మూర్తికారో యస్మిన్ తేన రూపేణ॥౫౬॥స ఇతి॥ సోయం నోస్మాన్ సురగణాన్-అనల్పకరుణాయుక్తేన విలోకనేన శిష్టనేత్రేణ-దృశ్యాత్-పశ్యతు-కథంభూతేన - యచ్ఛ్రీనికేతమమలమురవిందం తత్-క్షిపతా తిరస్కుర్వతా-కథం భూతః - అనుమేయం శాస్త్రతో వేద్యం నత్వస్మాకమపరోక్షం తత్త్వం యస్య-కథంభూతానస్మాన్-స్థితే జగన్మర్యాదాయాః వ్యతికరః అన్యథాత్వం తస్యోపశమాయ- సత్త్వేన గుణేన సృష్టాన్॥౫౭॥ఏవమితి॥లబ్ధః అవలోకో యైస్సురగణైః-తైరభిష్టుతౌ అర్చితౌ చ సంతౌ-యయతుః॥ ౫౮॥ తావితి॥ భువో భారస్య వ్యయాయ నాశాయ-చకార ఏవకారార్థః-తౌ చ సాంప్రతమిహాగతావిత్యర్థః-తదుక్తం తంత్రే॥శ్లో॥ అర్జునే తు నరావేశః కృ

లలోచనాః॥త్రయోదశాదాద్ధర్మాయ తథైకామగ్నయే విభుః॥ ౪౮॥ పితృభ్య ఏకాం యుక్తేభ్యో భవాయైకాం భవచ్ఛిదే॥శ్రద్ధా మైత్రీ దయా శాంతిస్తుష్టిః పుష్టిః క్రియోన్నతిః॥౪౯॥బుద్ధిర్మేధా తితిక్షా హ్రీర్మూర్తిర్ధర్మస్య పత్నయః॥శ్రద్ధాసూత శుభం మైత్రీ ప్రసాదమభయం దయా॥౫౦॥ శాంతిస్సుఖం ముదం తుష్టిస్స్మయం పుష్టిరసూయత॥యోగం క్రియోన్నతిర్దర్పమర్థం బుద్ధిరసూయత॥ ౫౧॥ మేధా స్మృతిం తితిక్షా చ క్షేమం హ్రీః ప్రశ్రయం తథా॥మూర్తిస్సర్వగుణోత్పత్తిర్నరనారాయణావృషీ॥౫౨॥యయోర్జన్మన్యదో విశ్వమభ్యనందత్సునిర్వృతమ్॥మనాంసి కకుభో వాతాః ప్రసేదుస్సరితోద్రయః॥ ౫౩ ॥ దివ్యవాద్యంత తూర్యాణి పేతుః కుసుమవృష్టయః॥మునయస్తుష్టువుస్తుష్టా జగుర్గంధర్వకిన్నరాః॥౫౪॥నృత్యంతిస్మ స్త్రియో దివ్యా ఆసీత్పరమమంగళమ్॥దేవా బ్రహ్మాదయస్సర్వ ఉపతస్థురభిష్టవైః॥ ౫౫॥ దేవాః॥ యో మాయయా విరచితం నిజయాత్మనీదం ఖే రూపభేదమివ తత్ప్రతిచక్షణాయ। ఏతేన ధర్మసదనే ఋషిమూర్తినాద్య ప్రాదుశ్చకార పురుషాయ నమః పరస్మై॥౫౬॥ సోయం స్థితివ్యతికరోపశమాయ సృష్టాన్ సత్త్వేన నస్సురగణాననుమేయతత్త్వః॥దృశ్యాదదభ్రకరుణేన విలోకనేన యచ్ఛ్రీనికేతమమలం క్షిపతారవిందమ్॥౫౭॥ఏవం సురగణైస్తాత భగవంతావభిష్టుతౌ॥లబ్ధావలోకైర్యయతురర్చితౌ గంధమాదనమ్॥౫౮॥ తావిమౌ వై భగవతో హరేరంశావిహాగతౌ॥భారవ్యయాయ చ భువః కృష్ణౌ యదుకురూద్వహౌ॥౫౯॥ స్వాహాభిమానినశ్చాగ్నేరాత్మజాంస్త్రీనజీజనత్॥పావకం పవమానం చ శుచిం చ హుతభోజనమ్॥౬౦॥ తేభ్యోగ్నయస్సమభవంశ్చత్వారింశచ్చ పంచ చ॥తఏవైకోనపంచాశత్సాకం పితృపితామహైః॥ ౬౧ ॥ వైతానికే కర్మణి యన్నామభిర్బ్రహ్మవాదిభిః॥ఆగ్నేయ్య ఇష్టయో యజ్ఞే నిరూప్యంతేగ్నయస్తు తే॥౬౨॥ అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదస్సౌమ్యాః పితర ఆజ్యపాః॥ సాగ్నయోనగ్నయస్తేషాం పత్నీ దాక్షాయణీ స్వధా॥ ౬౩॥ తేభ్యో దధార కన్యే ద్వే వయునాం ధారిణీం స్వధా। ఉభే తే బ్రహ్మవాదిన్యౌ జ్ఞానవిజ్ఞానపారగే॥ భవస్య పత్నీ తు సతీ భవం దేవమనువ్రతా॥ఆత్మనస్సదృశం పుత్రం న లేభే గుణశీలతః॥ పితర్యప్రతిరూపే స్వే భవాయానాగసే రుషా।

ష్ణో నారాయణస్స్వయమితి-యదూద్వహః శ్రీకృష్ణః-కురూద్వహోర్జునః-ఉభావపి కృష్ణనామానౌ॥౫౯॥స్వాహేతి ॥ అగ్న్యభిమానినో దేవాన్-స్వాహా నామ తస్య భార్యా - హుతభోజనమితి త్రయాణాం విశేషణం॥౬౦॥ తేభ్య ఇతి॥పితరస్త్రయః పితామహాః ఏకః తైస్సాకం సహ॥౬౧॥వైతానిక ఇతి॥ వైతానికే వైదికే కర్మణి యజ్ఞే-యేషాం నామభిః-ఆగ్నేయ్యః అగ్నిదేవతాకాః ఇష్టయో నిరూప్యంతే క్రియంతే-తఏవాగ్నయః అలౌకికాః - అతో బహూనాం నవైయర్థ్యమితి భావః॥౬౨॥అగ్నిష్వాత్తా ఇతి॥సౌమ్యాస్సోమపాః. యేషామగ్నౌకరణమస్తి తే సాగ్నయః తద్రహితాశ్చానగ్నయః॥౬౩॥ తేభ్య ఇతి॥తయోస్తు సంతతిర్నాభవత్-జీవన్ముక్తత్వాదిత్యాహ-ఉభే తే ఇతి॥౬౪॥ భవస్యేతి॥గుణశీలతః ఆత్మనః సదృశం దేవమనువ్రతాపి సతీ పుత్రం న లేభే॥౬౫॥తత్ర హేతుః॥పితరీతి॥ స్వే పితరి దక్షే అప్రతిరూపే అసదృశే ప్రతికూలే సతీత్యర్థః-ఆత్మనా స్వయమేవ-ఆత్మానం దేహం అజహాత్ త్యక్తవతీ-యోగసంయుతా యోగమాశ్రితేతి॥ ౬౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

*

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ద్వితీయే॥ప్రథమాధ్యాయోపక్షిప్తభవదక్షయోః॥విద్వేషేవర్ణ్యతే హేతుర్విశ్వసృడ్యజ్ఞసంభవః॥ భవఇతి ॥ సతీం సతీనామ్నీం॥౧॥నచాస్యకస్యచిద్ద్వేష్టాహఇత్యాహ॥౨ ఇతి॥చరాచరగురుంజగతోదైవతంచ-తంకోద్వేష్టినకోపిద్వేష్టీత్యర్థః-నిర్వైరత్వేహేతుః-శాంతమితిభావేక్తః-శాంతంశాంతిరేవవిగ్రహోయస్య - తదపికుతః-ఆత్మన్యేవారామో రతిర్యస్యతం-యద్వాకఃప్రజాపతిఃదక్షః-కథంద్వేష్టి- ఏవంభూతేతస్మిన్ద్వేషఃఅయుక్తఃఅశక్యశ్చేత్యర్థః॥౨॥ఏతదితి॥ యతోహేతోర్విద్వేషః-యతోవిద్వేషాత్ప్రాణాం స్త్యాజఏతదాఖ్యాహి॥ ౩ ॥ ఏతదేవాఖ్యాతుమితిహాసంప్రస్తౌతి॥పురేతి॥సమేతాఆసన్॥౪॥తత్రేతి॥ప్రవిష్టం- దక్షమితి శేషః.తత్ మహత్సదః-మహతీంసభాం॥౫॥ఉద తిష్ఠన్నితి ॥ స్వధిష్ణ్యేభ్యఃస్వీయాసనేభ్యః॥౬॥ ౭ ॥ ప్రాగితి॥ ప్రాక్ స్వోపవేశనాత్పూర్వమేవనిషణ్ణంఉపవిష్టంమృడంశివం-తదనాదృతః- తేనాభ్యుత్థానాదిభిరసత్కృతోదక్షఃనామృష్యత్ - నాసహత్ - వామంవక్రంయథాభవతితథా అభివీక్ష్య॥౮॥ శ్రావయతామితి॥ మేవచనంశ్రూయతాం-అజ్ఞానాన్మత్సరాచ్చనబ్రవతః॥ ౯॥ అయమితి ॥ స్తబ్ధేనఉచితక్రియాశూన్యేన-ధ్వస్తేనేతిపాఠేభ్రష్టేన॥ ౧౦॥ తదేవాహ॥ ఏషఇతి ॥ యత్ యస్మాత్-విప్రాగ్నిసమక్షం-సావిత్రీతుల్యాయా

అగ్రాహిపాణ్యాత్మనాత్మానమజహోద్యోగసంయుతా॥౯౯॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే - ప్రథమోధ్యాయః. ... ... ✻

విదురః॥భవేశీలవతాంశ్రేష్ఠేదక్షోదుహితృవత్సలః। విద్వేషమకరోత్కస్మాదనాదృత్యాత్మజాంసతీమ్॥౧॥ కస్తంచరాచరగురుంనిర్వైరంశాంతవిగ్రహమ్ । ఆత్మారామంకథంద్వేష్టిజగతోదైవతంమహత్॥౨॥ఏతదాఖ్యాహిమేబ్రహ్మన్జామాతుశ్శ్వశురస్యచ । విద్వేషస్తుయతఃప్రాణాంస్తత్యజేదుస్త్యజాన్ సతీ॥౩॥మైత్రేయః॥పురావిశ్వసృజాంసత్రేసమేతాఃపరమర్షయః। తథామరగణాస్సర్వేసానుగామునయోగ్నయః॥౪॥తత్రప్రవిష్టమృషయోదృష్ట్వార్కమివరోచిషా। భ్రాజమానంవితిమిరంకుర్వంతంతన్మహత్సదః॥౫॥ఉదతిష్ఠన్సదస్యాస్తేస్వధిష్ణ్యేభ్యస్సహాగ్నయః । ఋతేవిరించింశర్వంచతద్భాసాక్షిప్తచేతసః॥౬॥సదసస్పతిభిర్దక్షోభగవాన్సాధుసత్కృతః । అజంలోకగురుంనత్వానిషసాదతదాజ్ఞయా॥౭॥ ప్రాఙ్నిషణ్ణంమృడందృష్ట్వానామృష్యత్తదనాదృతః । ఉవాచవామంచక్షుర్భ్యామభివీక్ష్యదహన్నివ॥౮ ॥ శ్రూయతాంబ్రహ్మర్షయోమేసహదేవాస్సహాగ్నయః।సాధూనాంబ్రువతోవృత్తంనాజ్ఞానాన్నచమత్సరాత్॥౯॥ అయంతులోకపాలానాంయశోఘ్నోనిరపత్రపః ! సద్భిరాచరితఃపంథాయేనస్తబ్ధేనదూషితః॥౧౦॥ఏషమేశిష్యతాంప్రాప్తోయన్మేదుహితురగ్రహీత్। పాణింవిప్రాగ్నిముఖతస్సావిత్ర్యాఇవసాధువత్॥ ౧౧॥ గృహీత్వామృగశాబాక్ష్యాఃపాణింమర్కటలోచనః। ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హేవాచాప్యకృతనోచితమ్॥౧౨॥ లుప్తక్రియాయాశుచయేమానినేభిన్నసేతవే।అనిచ్ఛన్నప్యదాంబాలాంశూద్రాయేవోశతీంగిరమ్॥ ౧౩ ॥ ప్రేతావాసేసుఘోరేషుప్రేతైర్భూతగణైర్వృతః।అటత్యున్మత్తవన్నగ్నోవ్యుప్తకేశోహసన్రుదన్॥౧౪॥చితాభస్మకృతస్నానఃప్రేతస్రఙ్నృస్థిభూషణః । శివాపదేశోహ్యశివోమత్తోమత్తజనప్రియః । పతిఃప్రమథభూతానాంతమోమాత్రాత్మకాత్మనామ్॥

మేదుహితుఃపాణిమగ్రహీత్॥ ౧౧ ॥ గృహీత్వేతి ॥ మృగశాబస్యహరిణపోతస్యఅక్షిణీయస్యాః- ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హేమయిఉచితంసమ్మానంవాచాపినాకరోత్॥౧౨॥అఃహేయుకన్యాందత్తవానస్మీత్యనుతప్యమానఆహ - సోలుప్తేతి॥ఉశతీం వేదలక్షణాంగిరం॥౧౩॥ప్రేతావాసేష్వితి॥ప్రేతావాసేషుశ్మశానేషు-వ్యుప్తావికీర్ణాఃకేశాయస్య॥౧౪॥చితేతి ॥ చితాభస్మనాకృతంస్నానంయేన-ప్రేతానాంస్రజోమాల్యాయస్యసః-ప్రేతస్రక్-నృణామస్థీనిభూషణానియస్యసః - శివఇత్యపదేశోనామమాత్రంయస్యసః-తమోమాత్రాత్మకఃకేవలతమోరూపఃఅత్మాస్వభావో యేషాం॥౧౫॥ తస్మాదితి॥ఉన్మాదాఃభూతపిశాచాః తేషాంనాథాయ దుహృదేదుష్టచిత్తాయ-బతేతిఖేదే-పూర్వోక్తలోకచతుష్కస్యవాస్తవస్త్వయమర్థః-లుప్తాఃక్రియాఃయస్మిన్పరబ్రహ్మరూపత్వాత్-అతఏవనాస్తిశుచిర్యస్మాత్ - అమానినేఅభిన్నసేతవఇతిచ్ఛేదః- అస్యాపరమేశ్వరస్యమదీయామానుషీకన్యాకథంయోగ్యాస్యాదితిలజ్జాదినాదాతుమనిచ్ఛన్నపితత్సంబంధలోభేనదత్తవాన్-శూద్రాయేత్యనర్హత్వమాత్రేదృష్టాంతఃనహీనత్వే-యద్వా- శ్లోకంద్రావయతీతిశూద్రః-ఆత్మనిష్ఠఃతస్యవేదవాణీంకర్మవిద్యామివపూర్వాపరస్వవచనవిరోధాపత్తేః-ఏతదుక్తంభవతి-యథాకశ్చిచ్ఛూద్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

యః వేదమర్థలోభేనదదాతితద్వదితి-ప్రేతావాసేష్విత్యాదిసర్వంవిడంబనమాత్రమితి-స్వయమేవాహ-ఉన్మత్తవదితి- అన్యథాఉన్మత్తఇత్యేవవదేత్-అశివఃనాస్తిశివోయస్మాత్-అమత్తఃఅమత్తజనప్రియఇతిచ్ఛేదః-పతిః ప్రమథభూతానామితిభక్తవాత్సల్యమాహ-తామసానామపిదోషమశేషమపనీయపాతీతిపతిః-నష్టానామపిశౌచంశుద్ధిర్యస్మాత్- దుష్టేష్వపిఏతేమయానుకంప్యాఇతిహృన్మనోయస్యసఃదుర్హృత్తస్మై- బతేతిహర్షే-బ్రహ్మణోవాక్యాల్లజ్జాభయాదికంపరిత్యజ్యదత్తేత్యర్థః||౧౬||వినింద్యేతి||అప్రతీపంఅప్రతికూలంయథాభవతిఏవమవస్థితమపివినింద్య||౧౭||అయమితి|| దేవానాంయజనసమయె దెవైస్సహయజ్ఞే-భాగంనలభతాంకింతుతేభ్యఃపూర్వమేవలభతాం-అగ్రభోజిత్వాత్-యద్వాతేషుభుక్తవత్సులభతాం-సర్వపోషకత్వాదత్రహేతుః-దేవగణఃఅధమోయస్మాత్సః||౧౮|| నిషిధ్యమానఇతి|| సదక్షఃతస్మాత్స్థానాత్-వినిష్క్రమ్యజగామ-హేకౌరవ్యవిదుర||౧౯||విజ్ఞాయేతి||గిరిశస్యానుగానామగ్రణీఃముఖ్యః-రోషఏవకషాయఃతేనరూషితః-ఆరక్తనేత్రఇత్యర్థః-తస్యగిరిశస్యఅవాచ్యతాంవచనానర్హతాం-వినింద్యతామిత్యర్థః- తేభ్యోఽపిశాపంవిససర్జ||౨౦||దక్షంశపతిసార్ధైస్త్రిభిః||యఇతి|| ఏతన్మర్త్యందక్షశరీరముద్దిశ్యశ్రేష్ఠంమత్వా- అప్రతిద్రుహేప్రతిద్రోహమకుర్వతి-పృథగ్దృష్టిః-భేదదర్శీ-తత్త్వతః-పరమార్థాత్||౨౧||అజ్ఞత్వమేవాహ||గృహేష్వితి||కర్మతంత్రంకర్మపరికరం-వేదేషుయేవాదాఃఅర్థవాదాః||శ్రుతిః||అక్షయ్యంహవైచాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతీత్యాదయః -

౧౫||తస్మాదున్మాదనాథాయనష్టశౌచాయదుర్హృదే|దత్తాబతమయాసాధ్వీచోదితేపరమేష్ఠినా||౧౬||
మైత్రేయః||వినింద్యైవంసగిరిశమప్రతీపమవస్థితమ్|దక్షోథాపఉపస్పృశ్యక్రుద్ధశ్శప్తుంప్రచక్రమే||౧౭||
దక్షః||అయంతుదేవయజనఇంద్రోపేంద్రాదిభిర్భవః|సహభాగంనలభతాందేవైర్దేవగణాధమః|| మైత్రేయః||నిషిధ్యమానస్ససదస్యముఖ్యైర్దక్షోగిరిత్రాయవిసృజ్యశాపమ్|తస్మాద్వినిష్క్రమ్యవివృద్ధమన్యుర్జగామకౌరవ్యనిజంనికేతనమ్||౧౯ || విజ్ఞాయశాపంగిరిశానుగాగ్రణీర్నందీశ్వరోరోషకషాయదూషితః|దక్షాయశాపంవిససర్జదారుణంయేచాన్వమోదంస్తదవాచ్యతాంద్విజాః||౨౦||నందీ||యఏతన్మర్త్యముద్దిశ్యభగవత్యప్రతిద్రుహి|ద్రుహ్యత్యజ్ఞఃపృథగ్దృష్టిస్తత్త్వతోవిముఖోభవేత్|| ౨౧ || గృహేషుకూటధర్మేషుసక్తోగ్రామ్యసుఖేచ్ఛయా|కర్మతంత్రంవితనుతేవేదవాదవిపన్నధీః||౨౨|| బుద్ధ్యాపరాభిధ్యాయిన్యావిస్మృతాత్మగతిఃపశుః|స్త్రీకామస్సోస్త్వతితరాందక్షోబస్తముఖోచిరాత్||౨౩||విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయాంకర్మమయ్యామసౌజడః|సంసరంత్విహయేచేమమనుశర్వావమానినమ్||౨౪|| గిరశ్శ్రుతాయాఃపుష్పిణ్యామధుగంధేనభూరిణా|మథ్నాచోన్మథితాత్మానస్సంముహ్యంతుహరద్విషః||
సర్వభక్షాద్విజావృత్త్యైధృతవిద్యాతపోవ్రతాః| విత్తదేహేంద్రియారామాయాచకావిచరంత్విహ||
౨౬||తస్యైవంవదతశ్శాపంశ్రుత్వాబ్రహ్మకులాయవై | భృగుఃప్రత్యసృజచ్ఛాపంబ్రహ్మదండందురత్యయమ్||౨౭||భృగుః||భవవ్రతధరాయేచయేచతాన్సమనువ్రతాః| పాషండినస్తేభవేయుస్సచ్ఛాస్త్రపరిపంథినః||౨౮||నష్టశౌచామూఢధియోజటాభస్మాస్థిధారిణః| విశంతుశివదీక్షాయాంయత్రదైవంసురాస

తైర్విపన్నావినష్టాధీర్యస్య||౨౨||బుద్ధ్యేతి|| పరో దేహాదిఃతమాత్మత్వేనాభితోధ్యాతుంశీలంయస్యాఃతయాబుద్ధ్యావిస్మృతాఆత్మనోగతిస్తత్త్వంయేన-అతఏవపశుః-పశుతుల్యః-అతితరాంస్త్రీకామోస్త్వితిద్వితీయశ్శాపః- బస్తస్యముఖమివముఖంయస్యేతితృతీయశ్శాపః||౨౩||అయంచశాపోస్యానురూపఏవేత్యాహ|| విద్యేతి|| విద్యాబుద్ధిరియమేవతత్త్వవిద్యేతిబుద్ధిర్యస్య-అతోసౌజడఏవ||ద్విజాన్శపతిసార్ధద్వాభ్యాం- శర్వమవమన్యతఇతిశర్వావమానీతమముందక్షంయేచానుమన్యంతెఅనువర్తంతెసంసరంతుజన్మమరణాద్యనుభవంత్వి[త్యే]కశ్శాపః|| ౨౪|| గిరఇతి||శ్రుతాయాఃవేదరూపాయాః-పుష్పిణ్యాఃపుష్పాణీవార్థవాదాఃమనఃక్షోభకత్వాత్-అర్థవాదబహులాయాఇత్యర్థః- మధుగంధతుల్యేనప్రరోచనేనమథ్నామనఃక్షోభకేణఉన్మథితఃఆత్మామనోయేషాం తేసంముహ్యంతు- కర్మస్వాసక్తాభవంత్వితిద్వితీయశ్శాపః||౨౫|| సర్వభక్షాఇతి|| సర్వభక్షాఃభక్ష్యాభక్ష్యవిచారశూన్యాః - వృత్త్యైదేహాదిపోషణాయధృతానివిద్యాతపోవ్రతానియైఃవిత్తాదిష్వేవారామోరతిర్యేషాంతె - యాచకాస్సంతోవిచరంత్వితిశాపస్తృతీయః|| ౨౬ || తస్యేతి||ప్రత్యసృజత్ప్రత్యదాత్-శాపరూపంబ్రహ్మదండం|| ౨౭ || భవేతి || సచ్ఛాస్త్రస్యపరిపంథినఃప్రతికూలాః||౨౮||నష్టశౌచాఇతి || సురాగౌడీపైష్టీమాధ్వీచ- ఆసవఃతాళాదిసంభవంమద్యం - ద్వంద్వైక్యాత్క్లీబత్వం-తద్యత్రదైవంపూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్యం చేవ తావదాదరణీయమితి వా॥౨౯॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మ వేదం-కథంభూతం సేతుం మర్యాదారూపం-తదేవాహ- పుంసాం వర్ణాశ్రమాచారవతాం విదారణం దారకం॥౩౦॥ సేతుత్వం ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ ఏష ఇతి॥ ఏషః వేదలక్షణ ఏవ శివః పంథాః యం పూర్వే బుధాః అనుసంతస్థుః ఆశ్రితవంతః-యత్ యస్మిన్ జనార్దనః ప్రమాణం మూలం॥౩౧॥ తదితి॥ భూతరాట్ భూతానాం తామసానాం పతిః॥౩౨॥ తస్యేతి॥ అన్యోన్యశాపేన ఉభయోర్నాశాద్విమనా ఇవేతి - తథాపి భగవదనుగృహీతానాం నాశో న స్యాదితి భావః॥౩౩॥ త ఇతి॥ ఋషభః సర్వశ్రేష్ఠః శ్రీహరిః - యత్ర ఈజ్యః పూజ్యః - తత్సహస్రపరివత్సరం సత్రం-సమ్యగ్విధాయ-హే మహేష్వాస విదుర॥౩౪॥ ఆప్లుత్యేతి॥ యత్ర ప్రయాగే అన్వితా తత్రావభృథస్నానం కృత్వా తతః స్థానాత్ స్వం స్వం స్థానం యయుః॥౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * శ్లో॥ తృతీయే తు సతీ తాతయజ్ఞోత్సవదిదృక్షయా। గమిష్యంతీ మహేశేన వారితా నీతిహేతుభిః॥ సదేతి॥ ధ్రియమాణయోః జామాతుః శ్వశురస్యాపి అవతిష్ఠమానయోః-ధృఙ్ అవస్థాన ఇత్యస్మాన్నిష్పన్నం॥౧॥ యద్యపి-రుద్రవిహీనో యజ్ఞో నాస్త్యేవ-తథాపి దక్షస్య రుద్రపరిత్యాగో ద్వేషాద్గర్వాచ్చ-తత్ర ద్వేషహేతురుక్తః- గర్వే హేతుమాహ॥ యదేతి॥ యదా తు ప్ర

వమ్॥౨౯॥ బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాంశ్చైవ యద్యూయం పరినిందథ। సేతుం విదారణం పుంసామతః పాషండమాశ్రితాః॥౩౦॥ ఏష ఏవ హి లోకానాం శివః పంథాస్సనాతనః। యం పూర్వే చానుసంతస్థుర్యత్ప్రమాణం జనార్దనః॥౩౧॥ తద్బ్రహ్మ పరమం శుద్ధం సతాం వర్త్మ సనాతనమ్। విగర్హ్య యాత పాషండా దైవం వో యత్ర భూతరాట్॥౩౨॥ మైత్రేయః॥ తస్యైవం వదతశ్శాపం భృగోస్స భగవాన్భవః। నిశ్చక్రామ తతః కించిద్విమనా ఇవ సానుగః॥౩౩॥ తేఽపి విశ్వసృజస్సత్రం సహస్రపరివత్సరమ్। సంవిధాయ మహేష్వాస యత్రేజ్య ఋషభో హరిః॥౩౪॥ ఆప్లుత్యావభృథం యత్ర గంగా యమునయాన్వితా। విరజేనాత్మనా సర్వే స్వం స్వం ధామ యయుస్తతః॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❁

మైత్రేయః॥ సదా విద్విషతోరేవం కాలో వై ధ్రియమాణయోః। జామాతుశ్శ్వశురస్యాపి సుమహానతిచక్రమే॥ ౧ ॥ యదాభిషిక్తో దక్షస్తు బ్రహ్మణా పరమేష్ఠినా। ప్రజాపతీనాం సర్వేషామాధిపత్యే స్మయోఽభవత్॥౨॥ ఇష్ట్వా స వాజపేయేన బ్రహ్మిష్ఠానభిభూయ సః। బృహస్పతిసవం నామ సమారేభే క్రతూత్తమం॥౩॥ తస్మిన్ బ్రహ్మర్షయస్సర్వే దేవర్షిపితృదేవతాః। ఆసన్ కృతస్వస్త్యయనాస్తత్పత్న్యశ్చ సభర్తృకాః॥౪॥ తదుపశ్రుత్య నభసి ఖేచరాణాం ప్రజల్పతామ్। సతీ దాక్షాయణీ దేవీ పితృయజ్ఞమహోత్సవమ్॥౫॥ వ్రజంతీస్సర్వతో దిగ్భ్య ఉపదేవవరస్త్రియః। విమానయానాస్సప్రేష్ఠా నిష్కకంఠీస్సువాససః॥౬॥ దృష్ట్వా స్వనిలయాభ్యాశే లోలాక్షీర్మృష్టకుండలాః। పతిం భూతపతిం దేవమౌత్సుక్యాదభ్యభాషత॥౭॥ సతీ॥ ప్రజాపతేస్తే శ్వశురస్య సాంప్రతం నిర్యాపితో యజ్ఞమహోత్సవః కిల। వయం చ తత్రాభిసరామ వామ తే యద్యర్థితామీ విబుధా వ్రజంతి హి॥౮॥ తస్మిన్భగిన్యో మమ భర్తృభిస్స్వకైర్ధ్రువం గమిష్యంతి సుహృద్దిదృక్షవః। అహం చ తస్మిన్భవతాభికామయే సహోపనీతం పరిబర్హమర్హితుమ్॥ తత్ర స్వసౄర్మే నను భర్తృసం

జాపతీనామాధిపత్యే అభిషిక్తః-తదా తస్య స్మయో గర్వోఽభవత్॥ ౨ ॥ ఇష్ట్వేతి॥ గర్వాదేవ సర్వాన్ బ్రహ్మిష్ఠాన్-సేశ్వరానభిభూయ తిరస్కృత్య॥ శ్రుతి॥ వాజపేయేనేష్ట్వా బృహస్పతిసవేన యజేతేతి శ్రుతేః- వాజపేయేనేష్ట్వా బృహస్పతిసవం సమారేభే॥౩॥ తస్మిన్నితి॥ కృతస్వస్త్యయనాః కృతమంగళాః - సభర్తృకా ఇతి-దక్షిణాదిభిః ప్రథమమర్హితానామపి పత్న్యర్హణేన పునరర్హణముక్తం॥౪॥ తదితి॥ తత్ తదా-ఖేచరాణాం ప్రజల్పతాం పితృయజ్ఞమహోత్సవం శ్రుత్వా॥౫॥ వ్రజంతీరితి॥ తత్ర వ్రజంతీరుపదేవానాం గంధర్వాదీనాం-వరస్త్రియశ్చ స్వనిలయస్యాభ్యాశే సమీపే దృష్ట్వా ఔత్సుక్యాత్పతిమభ్యభాషతేతి త్రయాణామన్వయః- కథంభూతాః స్త్రియో దృష్టాః - విమానాని యానాని యాసాం తాః-సప్రేష్ఠాః సహితాః-నిష్కా-నిపతకాదీసికం తేషు యాసాం॥ ౬ ॥ దృష్ట్వేతి॥ శోభనాని వాసాంసి యాసాం-లోలాని చంచలాని అక్షీణి యాసాం-మృష్టాన్యుజ్జ్వలాని కుండలాని యాసాం తాః॥౭॥ ప్రజాపతేరితి॥ నిర్యాపితః ప్రవర్తితః-హే వామ శివ-తే యద్యర్థితా ఇచ్ఛా-తర్హి వయం చ తత్రాభిసరామ గచ్ఛామః-న చాద్యాపి యాగో నివృత్తః యతోఽమీ విబుధా వ్రజంతి॥౮॥ ఔత్సుక్యం ప్రకటయంత్యాహ షడ్భిః॥ తస్మిన్నితి॥ పితృభ్యాముపనీతం దత్తం- పరిబర్హమలంకారాదిద్రవ్యం-భవతా సహ-అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

హర్తుంస్వీకర్తుమభికామయే అహర్తమితిపాఠే సత్కృతంపరిబర్హమిచ్ఛామీతి॥౯॥తత్రేతి॥ స్వస్రాఃభగినీఃభర్తృభి స్సమ్మితాఃసదృశీః-క్లిన్నధియంస్నేహాద్రచిత్తాంచిరముత్కంఠఉత్సుకంమనోయస్యాస్సాహం-హేమృడఉన్నీయమా నమూర్ధ్వంక్రియమాణం-ప్రవర్త్యమానం-అధ్వరేషుధ్వజమివదృశ్యంశ్రేష్ఠమధ్వరం - యద్వాఉత్క్షిప్యమాణమితిపా ఠేయజ్ఞకేతుంయూపంవా॥౧౦॥అహోకింతవాశ్చర్యంయేనతవైతదౌత్సుక్యమితిచేదతఆహ ॥ త్వయీతి ॥ హేఅజ ఏతద్విశ్వంఆశ్చర్యరూపం-త్వయ్యేవత్వన్మాయయానిరచితం- విభాతి - అతోయద్యపితవనాశ్చర్యబుద్ధిః - తదాప్యహం యోషిత్-ఉత్సుకస్వభావాతవతత్త్వంచనజానామి-అతోదీనాకృపణాసతీ-హేభవ-మేభవక్షితింజన్మభూమిం - దిదృ క్షేద్రష్టుమిచ్ఛామి॥౧౧॥ దిదృక్షామేవకైముతికన్యాయేనవ్యనక్తి ద్వాభ్యాం॥ పశ్యేతి ॥ హేఅభవేతిసుహృద్వియోగ దుఃఖంత్వయానానుభూతమితిభావః- అన్యాయోషితఃసంబంధరహితాఅపిప్రయాంతీఃపశ్య - కాంతసఖాఃభర్తృసహితాః-వరూథశఃసంఘశఃకథంభూతాః- యాసాంవిమానైర్నభోమండితం - తాః-హేశితికంఠనీలకంఠేతిపరానుగ్ర హార్థంత్వయావిషంభక్షితమితిసూచయతి॥౧౨॥ కథమితి॥ హేసురశ్రేష్ఠపితృగేహోత్సవంనిశమ్య - సుతాయాఃదే హః-కథంనేంగతేద్రష్టుంనప్రచలతి-తథాప్యనాహూతాస్సంతఃకథంగచ్ఛామస్తత్రాహ - సౌహృదం- సుహృత్సంబం ధికేతనంగృహం-తథాభర్త్రాదీనాంచగృహం-అనాహూతాఅపిఅభియాంతిసంతఃహ్రస్వత్వమార్షం॥ ౧౩ ॥ తదితి ॥

మిథోమాతృష్వస్రాఃక్లిన్నధియంచమాతరమ్।ద్రక్ష్యేచిరోత్కంఠమనామహర్షిభిరున్నీయమానంచ మృడాధ్వరధ్వజమ్॥త్వయ్యేతదాశ్చర్యమజాత్మమాయయావినిర్మితంభాతిగుణత్రయాత్మకమ్ । తథా ప్యహంయోషిదతత్త్వవిచ్చతేదీనాదిదృక్షేభవమేభవక్షితిమ్॥ ౧౧ ॥ పశ్యప్రయాంతీరభవాన్యయోషి తోప్యలంకృతాఃకాంతసఖావరూథశః । యాసాంవ్రజద్భిశ్శితికంఠమండితం నభోవిమానైఃకలహంస పాండుభిః॥౧౨॥కథంసుతాయాఃపితృగేహకౌతుకంనిశమ్యదేహస్సురవర్యనేంగతే। అనాహుతా* అప్య భియంతిసౌహృదంభర్తుర్గురోర్దేహకృతశ్చకేతనమ్॥౧౩॥ తన్మేప్రసీదేదమమర్త్యవాంఛితంకర్తుం భవాన్కారుణికోబతార్హతి।త్వయాత్మనోర్ధేహమదభ్రచక్షుషానిరూపితామానుగృహాణయాచితః॥ మైత్రేయః॥ ఏవంగిరిత్రఃప్రియయాభిభాషితః ప్రత్యభ్యధత్తప్రహసన్సుహృత్ప్రియః । సంస్మారితో మర్మభిదఃకువాగిషూన్యానాహకోవిశ్వసృజాంసమక్షతః॥౧౫॥ శ్రీశంకరః॥ త్వయోదితంశోభనమేవ శోభనేఅనాహుతా*అప్యభియంతిబంధుషు। తేయద్యనుత్పాదితదోషదృష్టయోబలీయసానాత్మ్యమదే నమన్యునా॥ ౧౬ ॥ విద్యాతపోవిత్తవపుర్వయఃకులైస్సతాంగుణైష్షడ్భిరసత్తమేతరైః।స్మృతౌహతా యాంభృతమానదుర్దృశస్తబ్ధానపశ్యంతిహిధామభూయసామ్॥౧౭॥ నైతాదృశానాంస్వజనవ్యపేక్ష యాగృహాన్ప్రతీయాదనవస్థితాత్మనామ్। యేభ్యాగతాన్వక్రధియాభిచక్షతేహ్యారోపితభ్రూభిరమర్షణా క్షిభిః॥౧౮॥తథారిభిర్నవ్యథతేశిలీముఖైశ్శేతేర్దితాంగోహృదయేనదూయతా।స్వానాంయథావక్రధి

హేఅమర్త్యతత్తస్మాత్ప్రసీద-ఇదంమేవాంఛితంకర్తుం-భవానర్హతి - కారుణికత్వమేవాహ-అదభ్రచక్షుషాఅన ల్పజ్ఞానేనాపిత్వయా-ఆత్మనోదేహస్యార్ధే-అహంనిరూపితాభృతా-యతోర్ధనారీశ్వరఇతిఖ్యాతోసి- అతోమామనుగృ హాణయాచితస్సన్॥౧౪॥ఏవమితి॥అభిభాషితఃఅభియాచితః-కఃదక్షఃయానాహ- మర్మహృదయంభిందంతీతితథాతాన్- కువాగిషూన్దురుక్తిబాణాన్-సంస్మారితస్సన్॥ ౧౫॥త్వయేతి॥ అనాహూతాఅపీతిత్వయాయదుదితముక్తంతచ్ఛోభన మేవ-కింతుఅనాత్మ్యందేహాదావహంకారఃతత్కృతేనమదేనమన్యునాచ - తెబంధవోయద్యనుత్పాదితదోషదృష్టయః- నఉత్పాదితాఆరోపితాదోషదృష్టిర్యేషాంతే-యదిభవంతి॥౧౬॥ తర్హినను విద్యాదిగుణయుక్తోదక్షః॥ తాదృశేషుమ హత్సుకథందోషదృష్టిర్భవేత్తత్రాహ॥విద్యేతి॥విద్యాదిభిరేవస్మృతౌహతాయాం-వివేకజ్ఞానేనష్టేసతి- భూయసాంమ హత్తమానాం-ధామతేజః-నపశ్యంతిహి-నను గుణైఃకథంవివేకనాశస్తత్రాహ - సతాంగుణైఃవివేకహేతుభిరపి-అసత్త మానామితరైఃదోషభూతైః-అతఏవతైఃభృతఃధృతఃపుష్టోవా-అహంవిద్వాన్తాపసఇత్యాదిః-మానోగర్వః- తేనదుష్టా దృష్టిఃయేషాంతే॥౧౭॥నైతాదృశానామితి॥స్వజనవ్యపేక్షయాబంధుదృష్ట్యా - గృహాన్నప్రతీయాత్ .నావలోకయేత్- అనవస్థితచిత్తత్వమేవాహ - యేవక్రధియాకుటిలయాబుద్ధ్యాపశ్యంతి - ఆరోపితాఉత్తంభితాభ్రూర్యేషుతాన్యా రోపితభ్రూణితైరారోపితభ్రూభిరితివా-అమర్షణైస్సక్రోధైరక్షిభిః॥ ౧౮ ॥ ననుస్వజనానాంగృహంసుహృచ్ఛిద్రం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తవ్యం తేషాందుశ్చేష్టితంచసోఢవ్యంనతస్యాతిదుస్సహత్వాదిత్యాహ॥తథేతి ॥ అరిభిర్భిశిఖైర్యాప్తైరర్దితాంగఃఖం డితగాత్రోపితథానవ్యథతే - యతఃశేతేస్వపితి- స్వానాందురుక్తిభిః - మర్మసుతాడితోయథా-దూయతావ్యథమానేన- హృదాదివానిశంతప్యతి॥ ౧౯ ॥ మయితత్రిగతాయాం నేయంశంకేతిచేత్తత్రాహ॥ వ్యక్తమితి ॥ వ్యక్తం నిశ్చితండఉత్కృష్టాగతిఃస్థితిర్యస్య - తస్యాత్మజానాంకన్యానాంమధ్యే - త్వంప్రియేతిమేసంమతాసి - తథాపిపితుస్సకాశాత్ - మానంసలప్స్యసే - మదాశ్రియాత్ మత్సంబంధాత్॥ ౨౦ ॥ నన్వేవమపిభగవత్త్వయాకిమితిదక్షః తిరస్కృతః॥యతోసౌత్వాంద్వేష్టి-అతఆహ ॥ పాపచ్యమానేనేతి ॥ పాపచ్యమానేన - అలందహ్యమానేనహృదా-ఆతురేంద్రియఃదుఃఖితేంద్రియః-కాభిఃపూరుషోజీవః- తస్యబుద్ధిశ్చిత్తం - తత్సాక్షిణాంనిరహంకారిణామిత్యర్థః- సమృద్ధిభిఃపుణ్యకీర్త్యాదిభిః-ఏషాంపదం[illegible]మైశ్వర్యం-ప్రాప్తుంఅకల్యఃఅశక్తస్సన్ - తాన్పరంకేవలంద్వేష్టి - అసురాఃయథాశ్రీహరింద్విషంతి॥ ౨౧ ॥ ననుత్వయాప్రత్యుత్థానవినయాద్యకరణాదవజ్ఞాతఏవాసౌదక్షఃతత్రాహ ॥ ప్రత్యుద్గమేతి- హేసుమధ్యమె-ప్రత్యుద్గమాదికంమిథోజనైర్యద్విధీయతె-తత్ప్రాజ్ఞైస్సాధువిధీయతె-సాధుత్వమేవాహ పరస్మైశ్రీవాసుదేవాయ-గుహాశయాయఅంతర్యామిణఏవ-తచ్చచేతసైవ - పరిపూర్ణేతస్మిన్కాయికవ్యాపారాయోగాత్ -అతఃఅంతర్యామిదృష్ట్యామనసైవసర్వంకృతమితిభావః॥ ౨౨ ॥ కించనకేవలంఅభ్యాగతేష్వేవశ్రీవాసుదేవదృష్ట్యానమనంక్రియతె- కింతునిత్యమేవమనసిశ్రీవాసుదేవశ్చింత్యఇత్యాహ॥ సత్త్వమితి ॥ విశుద్ధంసత్త్వమంతఃకరణసత్త్వగుణోవసుదేవశబ్దితంవసుదేవశబ్దేనోక్తం-కుతఃయద్యస్మాత్ - తత్రతస్మిన్-సత్త్వే- పుమాన్వాసుదేవః

యాదురుక్తిభిర్వానిశంతప్యతేమర్మతాడితః॥౧౯॥వ్యక్తంత్వముత్కృష్టగతెఃప్రజాపతేఃప్రియాత్మజానామసిసుభ్రూమేమతా।అథాపిమానంనపితుఃప్రపత్స్యసేమదాశ్రయాత్కఃపరితప్యతెయతః॥౨౦॥పాపచ్యమానేనహృదాతురేంద్రియస్సమృద్ధిభిఃపూరుషబుద్ధిసాక్షిణామ్। అక[illegible]ఏషామధిరోఢుమంజసాపదంపరంద్వేష్టియథాసురాహరిమ్॥ ౨౧ ॥ ప్రత్యుద్గమప్రశ్రయణాభివాదనంవిధీయతెసాధుమిథస్సుమధ్యమె।ప్రాజ్ఞైఃపరస్మైపురుషాయచేతసాగుహాశయాయైవన[illegible]హమానినె॥ ౨౨॥సత్త్వంవిశుద్ధంవసుదేవశబ్దితంయదీయతెతత్రపుమానపావృతః। సత్త్వేచతస్మిన్భగవాన్వాసుదేవోహ్యధోక్షజోమేనమసావిధీయతే॥ ౨౩॥తత్తేనిరీక్ష్యోనపితాపిదేహకృద్దక్షోమమద్విట్తమనువ్రతాశ్చయె । యోవిశ్వసృడ్యజ్ఞగతంవరోరుమామనాగసందుర్వచసాకరోత్తిరః॥ ౨౪ ॥ యదివ్రజిష్యస్యతిహాయమద్వచోభద్రంభవత్యాసతతోభవిష్యతి।సంభావితస్యస్వజనాత్పరాభవోయదాసనద్యోమరణాయకల్పతే॥ ౨౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతె- చతుర్థస్కంధే-తృతీయోధ్యాయః. ... ... *

మైత్రేయః॥ఏతావదుక్త్వావిరరామశంకరఃపత్న్యంగనాశంహ్యుభయత్రచింతయన్ । సుహృద్దిదృక్షుః

ఈయతెప్రకాశతె-అపగతమావృతంఆవరణంయస్మాత్సః-అయమర్థః - వసుదేవేభగవతిప్రతీయతఇతిహివాసుదేవః పరమేశ్వరః-ప్రసిద్ధః-సచవిశుద్ధేసత్త్వేఈయతెప్రతీయతె-అతఃప్రత్యయార్థేనప్రసిద్ధేనప్రకృత్యర్థోనిర్ధార్యతే- తత్త్వవాసయతిదేవమితివ్యుత్పత్త్యావా-వసత్యస్మిన్నితివాసు - దీవ్యతేద్యోతతఇతిదేవః - వసుభిఃపుణ్యైఃదీవ్యతెప్రకాశతఇతివా-వసుదేవశబ్దవాచ్యంశుద్ధంసత్త్వం- తతఃకిమిత్యతఆహ-సత్త్వేచతస్మిన్ - మెమయా - నమసానమస్కారేణ-అనువిధీయతెఆశ్చర్యతఇత్యర్థః॥మనసేతిపాఠేమనసావిశేషేణధీయతేధార్యతే-చింత్యతఇత్యర్థః-యతఃఅధోభూతేష్వప్రత్యాహృతేష్వక్షేష్వింద్రియేష్వజాయతెప్రకాశతెఅధోక్షజః-ఇంద్రియాగోచరఇతివాఅర్థః॥ ౨౩॥ తదితి॥ తస్మాత్తేత్వయానిరీక్ష్యః-దేహకృదపీతిపోషకత్వాదిభిరౌపచారికపితృత్వవ్యావృత్త్యర్థం-ద్విట్శత్రుః-తదేవాహ- హేవరోరు-యోదక్షః-విశ్వసృజోయజ్ఞగతంమాంనిరపరాధం-తిరఃఅకరోత్ తిరస్కృతవాన్॥౨౪॥విపక్షేదోషమాహ॥ యదీతి॥మద్వచోతిహాయఅతిక్రమ్య - యతస్సంభావిత[illegible]పూజితస్యసుప్రతిష్ఠితస్య-యదాపరాభవః-ఆసభవతి - తదాసపరాభవస్తస్యమరణాయకల్పతె-అతస్త్వంగతాసతీపునర్నాయాసీతిభావః - దక్షంద్రుష్ట్వాతజ్జమేనందేహమపివిదారయసీతిసూచితంభవతి॥ ౨౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *

ఉభ శ్లో॥చతుర్థేతుపతింహిత్వాగతాపిత్రావమానితా।రుషానిర్భర్త్స్యతంయజ్ఞేజహౌదేహమితీర్యతె॥ఏతావదితి॥ ఉభయత్రఅనుజ్ఞాదానేబలాన్నివారణేచ - సుహృద్దిదృక్షుఃనిష్క్రమతీభవాత్పరిశంకితాపునర్నిర్విశతీచ - తదాసాసతీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్విధా-ఆందోళితచిత్తా ఆస బభూవ॥౧॥ సుహృదితి॥ సుహృదాం దిదృక్షాయాః ప్రతిఘాతేన దుర్మనాః. అశ్రూణాం కలాభిర్లేశైః-అతివిహ్వలా వ్యాకులా. అప్రతిపూరుషం స్వసమానపురుషాంతరరహితం-ప్రధక్ష్యతీవ-ధక్ష్యంతీవ- రుషా జాతో వేపథుః కంపో యస్యాః॥ ౨॥ తత ఇతి॥ తతః తం శ్రీరుద్రం - విహాయ పిత్రోర్గృహాన్ అగాత్-కథంభూతం యః ప్రీత్యా తస్యై ఆత్మనో దేహస్య అర్ధం అదాత్-త్యాగే హేతుః- స్త్రైణం స్త్రీస్వభావః తేన విమూఢధీర్యస్యాస్సా॥ ౩॥ తామితి॥ ద్రుతవిక్రమాం శీఘ్రం గచ్ఛంతీం-సహ పార్షదైర్యక్షైశ్చ వర్తమానాః- మణిమాన్ మదశ్చ ఆదిర్యేషాం తే- పురః పురతో వృషేంద్రో యేషాం తే-గతవ్యథాః నిర్భయాః-శ్రీరుద్రాతిక్రమేణ తస్యాః గమనాత్ ఆగతవ్యథా ఇతి వా॥ ౪॥ తామితి॥ తాం సతీం వృషేంద్రమారోప్య- శారికాదిభిః క్రీడోపకరణైః- శ్వేతాతపత్రాదిభిశ్చ-మహారాజవిభూతిభిస్సహ విటంకితాః శోభితాః యయుః శారికాః పఠననిపుణాః పక్షిణ్యః గీతాయనైః- గీతాశ్రయైః॥ ౫॥ ఆబ్రహ్మేతి॥ ఆసమంతాత్- యో వేదఘోషః తేనోర్జితం శోభితం యజ్ఞసంబంధి పశువిశసనం యస్మిన్-యద్వా తేనోర్జితం అతిశయితం యజ్ఞవైశసం పరస్పర ధర్షా యస్మిన్ తత్ యజనం యజ్ఞస్థానం సమావిశత్- విబుధైర్జుష్టం-మృదాదిభిః నిసృష్టాని నిర్మితాని భాండాని పాత్రాణి యస్మిన్ ॥౬॥ తామితి॥ కశ్చన నాద్రియత్ నాదృతవాన్ యజ్ఞకృతః దక్షాత్ యద్భయం తస్మాత్-తత్ర హేతుః- తేన విమానితాం-స్వసౄః జననీం చ ఋతే వినా-తాస్తు సాదరాః - పరిషస్వజుః ఆలింగితవత్యః- ప్రేమ్ణా అశ్రుభిః నిరుద్ధః కంఠో

పరిశంకితా భవాన్నిష్క్రామతీ నిర్విశతీ ద్విధాస సా॥ ౧॥ సుహృద్దిదృక్షాప్రతిఘాతదుర్మనాః స్నేహాద్రు
దత్యశ్రుకలాతివిహ్వలా । భవం భవాన్యప్రతిపూరుషం రుషా ప్రధక్ష్యతీవైక్షత జాతవేపథుః॥౨॥ తతో
వినిశ్శ్వస్య సతీ విహాయ తం శోకేన రోషేణ చ దూయతా హృదా। పిత్రోరగాత్స్త్రైణవిమూఢధీర్గృహాన్
ప్రేమ్ణాత్మనో యోఽర్ధమదాత్సతాం ప్రియః॥౩॥ తామన్వగచ్ఛన్ ద్రుతవిక్రమాం సతీమేకాం త్రినేత్రా
నుచరాస్సహస్రశః। సపార్షదయక్షా మణిమన్మదాదయః పురోవృషేంద్రాస్తరసా గతవ్యథాః॥ ౪॥
తాం శారికాకందుకదర్పణాంబుజైః శ్వేతాతపత్రవ్యజనస్రగాదిభిః । గీతాయనైర్దుందుభిశంఖవేణుభి
ర్వృషేంద్రమారోప్య విటంకితా యయుః॥ఆబ్రహ్మఘోషోర్జితయజ్ఞవైశసం విప్రర్షిజుష్టం విబుధైశ్చ సర్వ
శః।మృద్దార్వయఃకాంచనదర్భచర్మభిర్నిసృష్టభాండం యజనం సమావిశత్ ॥౬॥ తామాగతాం తత్ర
న కశ్చనాద్రియద్విమానితాం యజ్ఞకృతో భయాజ్జనః।ఋతే స్వసౄర్వై జననీం చ సాదరాః ప్రేమాశ్రు
కంఠ్యః పరిషస్వజుర్ముదా॥౭॥సౌదర్యసంప్రశ్నసమర్థవార్తయా మాత్రా చ మాతృష్వసృభిశ్చ సాద
రమ్। దత్తాం సపర్యాం వరమాసనం చ సా నాదత్త పిత్రాప్రతినందితా సతీ॥౮॥అరుద్రభాగం తమవేక్ష్య చా
ధ్వరం పిత్రా చ దేవే కృతహేళనం విభౌ।అనాదృతా యజ్ఞసదస్యధీశ్వరీ చుకోప లోకానివ ధక్ష్యతీ రుషా॥౯॥
జగర్హ సామర్షవిపన్నయా గిరా శివద్విషం ధూమపథశ్రమస్మయమ్।స్వతేజసా భూతగణాన్ సముత్థి
తాన్నిగృహ్య దేవీ జగతోఽభిశృణ్వతః॥౧౦॥దేవ్యువాచ॥ న యస్య లోకేఽస్త్యతిశాయనః ప్రియస్తథాప్రియో
దేహభృతాం ప్రియాత్మనః। తస్మిన్సమస్తాత్మని ముక్తవైరకే ఋతే భవంతం కతమః ప్రతీపయేత్॥ ౧౧ ॥
దోషాన్పరేషాం హి గుణేషు సాధవో గృహ్ణంతి కేచిన్న భవాదృశా ద్విజ।గుణాంశ్చ ఫల్గూన్బహులీకరిష్ణవో

యాసాం॥౭॥సౌదర్యేతి॥ అప్రతినందితా అనాదృతా సతీ-నాదత్త న గృహీతవతీ-కథం సౌదర్యేణ సోదరత్వేన- భగినీనాం యః సంప్రశ్నః-తత్ర సమర్థా యోగ్యా-యా వార్తా తయా సహ- తాం చ నాదత్త న స్వీకృతవతీ ఇత్యర్థః ॥౮॥ అరుద్రేతి॥ న విద్యతే రుద్రస్య భాగో యస్మిన్ తం- దేవే రుద్రే-కృతం హేళనం అవజ్ఞాం చ-అహ్వానాద్యకరణాత్ ॥౯॥ జగర్హేతి॥ జగర్హ నిందితవతీ-అమర్షేణ కోపేన విపన్నా అవ్యక్తా తయా గిరా-శివం ద్వేష్టీతి శివద్విట్ తం ధూమపథః కర్మమార్గః-తత్ర శ్రమః అభ్యాసః- తేన స్మయో గర్వో యస్య-దక్షవధాయ సముత్థితాన్-స్వాజ్ఞయా నిగృహ్య నివార్య॥౧౦॥ నిందామేవాహ త్రయోదశభిః॥ నేతి॥ ముక్తవైరకే త్యక్తవిరోధే తస్మిన్ శివే భవంతమృతే వినా-కతమః కః-ప్రతీపయేత్ ప్రతికూలమాచరేత్ వైరాభావే హేతవః-యస్య లోకే అతిశాయనః అతిశయితో నాస్తి-తథా ప్రియోఽప్రియశ్చ నాస్తి- సమాసపాఠే - అతిశయేన ప్రియో నాస్తి దేహభృతాం ప్రియో య ఆత్మా తస్య-సమస్తస్యాత్మని కారణభూతే-సమస్తరూపే ఇతి వా॥ ౧౧ ॥ తస్యైవ ప్రతికూలకరణం ద్వేధా మహత్తమద్రోహేణ-సాక్షాత్తద్ద్రోహేణ చ - తత్ర పురుషాణాం చాతుర్విధ్యం వదంతి- మహత్తమద్రోహమాహ ద్వాభ్యాం॥ దోషానితి॥ హే ద్విజేత్యధిక్షేపః-భవాదృశాస్తు ద్వివిధాః అసూయకాః పరేషాం గుణే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షుదోషానేవగృహ్ణంతి-నతుగుణాన్- కేచిన్మధ్యస్థాః-పరగుణేషుదోషాన్నగృహ్ణంతి - కింతుయథాస్థితాన్‌గుణాన్ దోషాన్స్వవివేకేనగృహ్ణంతి- తేతుమహాంతఉచ్యంతే- సాధవస్తుకేవలంగుణానేవగృహ్ణంతినదోషాన్ - తేతుమహత్తరా ఉచ్యంతే-మహత్తమాస్తు-దోషానగృహ్ణంత్యేవ-ప్రత్యుతఫల్గూన్‌తుచ్ఛానపిగుణాన్-బహూకరిష్ణవోభవంతి - భవానఘమవిదత్ విచితవాన్‌కల్పితవానిత్యర్థః- తచ్చబ్రహ్మిష్ఠానభ్యసూయసీత్యనేనసూచితం ॥ ౧౨ ॥ ఏతచ్చదుర్జనస్వభావేషుయుక్తమేవేత్యాహ॥ నైత ॥ కుణపంమృతంశరీరం - తదేవాత్మేతియేవదంతి తేషు- ఈర్ష్యాఅసూయాతయాసహితం సైర్ష్యంయథాభవత్యేవంమహతాంవినిందేతియత్ -ఏతదాశ్చర్యంనభవతి - యద్వా-మహతాంపాదపాంసుభిస్సైర్ష్యం- నిరస్తం తేజఃప్రభావోయేషామితి - యద్యపిమహాంతఃస్వనిందాంసహంతేతథాపితత్పాదరేణవఃతదసహమానాస్తేషాం తేజోనిరస్యంతి - అతోఽసత్సుమహన్నిందనమేవఉచితమిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తదేవంమహత్తమద్రోహముక్త్వాతస్మిన్నేవకృతంద్రోహమాహద్వాభ్యాం ॥ యదితి ॥ యత్ యస్యద్వ్యక్షరంనామశివఇతితత్ప్రసిద్ధంనామనృణాంసర్వేషామఘంసర్వమాశుహంతి- కేవలంగిరైవేరితంఉచ్చరితం-నతుమనఃపూర్వకం - సచ్చసకృదపిప్రసంగాదపితంశివంద్వేష్టి-అలంఘ్యంశాసనంఆజ్ఞాయస్య అహోఆశ్చర్యం శివేతరఃఅమంగళరూపః॥ ౧౪ ॥ పాపహారిత్వముక్త్వాభుక్తిముక్తిప్రదత్వేనశివంవర్ణయంత్యాహ॥ యదితి ॥ యస్యపాదపద్మం-మహతాంమనాంస్యేవాళయఃతైః - బ్రహ్మరసో బ్రహ్మానందః-సఏవాసవోమకరందః-తదర్థిభిః-యశ్చార్థినఃసకామస్యలోకస్య- తాన్‌ఆశిషోవర్షతి॥౧౫ ॥యదుక్తంశివాపదేశోహ్యశివఇతియచ్చోక్తంప్రేతావాసేష్విత్యాది-తదాక్షిపంత్యాహ ॥ కింవేతి॥ యోజటాఃఅవకీర్యశ్మశానేఅవ

మహత్తమాస్తేష్వవితథ్యవానఘమ్॥౧౨॥నాశ్చర్యమేతద్యదసత్సుసర్వదామహద్వినిందాకుణపాత్మవాదిషు।సైర్ష్యంమహాపూరుషపాదపాంసుభిర్నిరస్తతేజస్సుతదేవశోభనమ్॥౧౩॥యద్ద్వ్యక్షరంనామగిరేరితంనృణాంసకృత్ప్రసంగాదఘమాశుహంతితమ్ । పవిత్రకీర్తింతమలంఘ్యశాసనం భవానహోద్వేష్టిశివంశివేతరః॥౧౪॥యత్పాదపద్మంమహతాంమనోఽళిభిర్నిషేవితంబ్రహ్మరసాసవార్థిభిః।లోకస్యయద్వర్షతిచాశిషోఽర్థినస్తస్మైభవాన్ద్రుహ్యతివిశ్వబంధవే॥కింవాశివాఖ్యమశివంనవిదుస్త్వదన్యే బ్రహ్మాదయస్తమవకీర్యజటాశ్శ్మశానే।తన్మాల్యభస్మనృకపాల్యవసత్పిశాచైర్యేమూర్ధభిర్దధతి తచ్చరణావసృష్టం॥౧౬॥కర్ణౌపిధాయనిరయాద్యదకల్పఈశేధర్మావితర్యసృణిభిర్నృభిరస్యమానే।ఛింద్యాత్ప్రసహ్యరుశతీమసతీంప్రభుశ్చేజ్జిహ్వామసూనపితతోవిసృజేత్సధర్మః॥౧౭॥ అతస్తవోత్పన్నమిదంకళేబరంనధారయిష్యేశితికంఠగర్హిణః।జగ్ధస్యమోహాద్ధివిశుద్ధిమంధసోజుగుప్సితస్యోద్గిరణంప్రచక్షతే॥౧౮॥ నవేదవాదాననువర్తతేమతిస్స్వఏవలోకేరమతోమహామునేః।యథాగతిర్దేవమనుష్యయోఃపృథక్స్వఏవధర్మేనపరంక్షిపేత్స్థితః॥౧౯॥ కర్మప్రవృత్తంచనివృత్తమప్యృతంవేదేవివిచ్యోభయలింగమాశ్రితమ్।విరో

సత్ వసతిస్మ-తస్యశ్మశానస్యమాల్యాస్థిభస్మనృకపాలానిచభూషణత్వేనసంతియస్యతం-త్వత్తోఽన్యేనవిదుః కింవాసవిదంతేవేతిచేత్ న-తథాసతి తేషాంతద్ధారణస్యానుపపత్తేరిత్యాహ-తస్యచరణావసృష్టంగళితంనిర్మాల్యంయేమూర్ధభిర్ధారయంతి॥౧౬॥ఇదానీం దేహంత్యక్తుకామాధర్మతత్త్వమాహ॥కర్ణావితి॥కర్ణౌపిధాయఆచ్ఛాద్యనిర్గచ్ఛేత్ - యదిమర్తుంమారయితుంవా-అకల్పఃసమర్థోనభవతి-తథాధర్మావితరిధర్మరక్షకే-ఈశేస్వామిని-అసృణిభిర్నిరంకుశైః-నృభిః- అస్యమానే అధిక్షిప్యమాణే-ప్రభుశ్శక్తశ్చేత్-రుశతీంఅకల్యాణవాణీం- ప్రసహ్యబలాత్-ఛింద్యాత్-తథాస్వయంప్రాణాన్ విసృజేదితియత్ సధర్మః॥౧౭॥అతఇతి॥తవత్వత్తఉత్పన్నంశరీరంశితికంఠోనీలకంఠః- తన్నిందకాత్-ప్రమాదాదాపన్నస్యాశ్పవిత్రస్యత్యాగంవినానవిశుద్ధిరితిదృష్టాంతేనాహ-జగ్ధస్యభక్షితస్యాన్నస్య-ఉద్గిరణంవమనమేవ - పుంసఃశుద్ధింప్రచక్షతే॥౧౮॥యదుక్తంలుప్తక్రియాయాశుచయఇతితత్ప్రత్యాహ॥నేతి॥ వేదవాదాన్ విధినిషేధరూపాన్ - స్వఏవలోకే స్వాత్మన్యేవరమమాణస్య-మహతోమునేః-సమ్యగ్విరక్తస్య-మతిర్నానువర్తతే వృత్తాధికారిత్వాత్- అధికారిభేదేదృష్టాంతః-యథాదేవానాంగతిరాకాశఏవ-మనుష్యాణాంపృథివ్యామేవ-అతస్స్వధర్మఏవప్రవృత్తిలక్షణేనివృత్తిలక్షణేవాస్థితస్సన్-పరంఅన్యంధర్మంపురుషంవా-నక్షిపేత్ ననిందేత్ -వ్యవస్థితాధికారత్వేన-ఉభయోస్సత్యత్వాత్- నక్షిపేదేవేతివాఅన్వయః॥౧౯॥ఏతదేవోపపాదయంత్యాహ॥కర్మేతి॥యత్ప్రవృత్తంఅగ్నిహోత్రాది - నివృత్తంశమదమాదిచ-ఋతంసత్యమేవ-యతః-వేదేఆశ్రితంవిహితం - తచ్చవివిచ్యవ్యవస్థయాశ్రితం - సత్త్వస్యావిశేషేణవ్యవస్థా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేవాహ-ఉభయం రాగవైరాగ్యలక్షణం-లింగం చిహ్నం అధికారవిశేషణం యస్మిన్ తత్-నను॥ సూ॥ యావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జుహోతి శాంతో దాంత ఇత్యాదిషు నైవం వ్యవస్థా ప్రతీయతే- సత్యం - తథాప్యుభయోరేకాధికారిత్వవిరోధాత్తథా పర్యవస్యతీత్యాహ॥ యౌగపద్యాభావో యౌగపదం-యౌగపదేన ఏకస్మిన్ కర్తరి తత్కర్మద్వయం విరోధి-నను తర్హి నివృత్తకర్మణి వేనాపి కర్తవ్యమేవ- నేత్యాహ-బ్రహ్మణి పదాశ్రితే-అదఃఉభయలక్షణం॥ కించిదపి కర్మ- నర్ఛతి న ప్రాప్నోతి-అతో యథా ప్రవృత్తనివృత్తయోః- పరస్పరధర్మ్యాకరణేఽదోషః - ఏవమీశ్వరే తదుభయకర్మాకరణేపి దోష ఇతి భావః॥ ౨౦॥ చితాభస్మకృతస్నానః తథా నగ్న ఇత్యాదినా యో భోగాద్యభావ ఉక్తః॥ తత్రాహ॥ మేతి॥ హే పితః-అస్మాభిః ఆస్థితా ఆశ్రితాః-పదవ్యః అణిమాదిసమృద్ధయః-వః యుష్మాకం-న సంతీత్యర్థః-యతః వః పదవ్యః- యజ్ఞశాలాస్వేవ భవంతి- తాశ్చ తదన్నే యజ్ఞనగతేనాన్నేన తృప్తైః కేవలం ఈడితాః-ధూమవర్త్మభిశ్చ భుజ్యంతే-యాశ్చాస్మత్పదవ్యః- తాస్తు నైవంభూతాః కింతు అవ్యక్తలింగాః-న వ్యక్తలింగం హేతుః యాసాం తాః-ఇచ్ఛామాత్రప్రభవత్వాత్ - అవధూతైః బ్రహ్మనిష్ఠైః- సేవితాః అతో హ మాదృశ్యః-శ్రీరుద్రో దరిద్ర ఇతి గర్వం మా కృథా ఇతి భావః॥ ౨౧॥ కిం బహునోక్తేన ఇదం మద్దేహం త్యక్ష్యామ్యేవేత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నైతి॥ ఏతేన నాలం న పూర్యతే కిం- అపి తు అలమేవ-కథంభూతేన-కుజన్మనా - తదేవాహ- శ్రీహరే కృతాగసః కృతాపరాధస్య తవ - దేహోద్భవేన నను శ్లాఘ్యోయం దేహః కథం త్యాజ్యః తత్రాహ-

విరోధి తద్యౌగపదైకకర్తరి ద్వయం తథా బ్రహ్మణి కర్మ నర్ఛతి॥ ౨౦॥ మా వః పదవ్యః పితరస్మదాస్థితా యా యజ్ఞశాలాస్వనుధూమవర్త్మభిః। తదన్నతృప్తైరసుభృద్భిరీడితా అవ్యక్తలింగా అవధూతసేవితాః॥ ౨౧॥ నైతేన దేహేన హరే కృతాగసో దేహోద్భవేనాలమలం కుజన్మనా। వ్రీడా మమాభూత్కుజనప్రసంగతస్తజ్జన్మ ధిగ్యో మహతామవద్యకృత్॥ ౨౨॥ గోత్రం త్వదీయం భగవాన్వృషధ్వజో దాక్షాయణీత్యాహ యదా సుదుర్మనాః। వ్యపేతనర్మస్మితమాశు తద్ధ్యహం వ్యుత్స్రక్ష్య ఏతత్కుణపం త్వదంగజమ్॥ ౨౩॥ మైత్రేయః॥ ఇత్యధ్వరే దక్షమనూద్య శత్రుహన్ క్షితావుదీచీం నిషసాద శాంతవాక్। స్పృష్ట్వా జలం పీతదుకూలసంవృతా నిమీల్య దృగ్యోగపథం సమావిశత్॥ ౨౪॥ కృత్వా సమానావనిలౌ జితాసనా సోదానముత్థాప్య చ నాభిచక్రతః। శనైర్హృది స్థాప్య ధియోరసి స్థితం కంఠాద్భ్రువోర్మధ్యమనిందితానయత్॥ ౨౫॥ ఏవం స్వదేహం మహతాం మహీయసా ముహుః సమారోపితమంకమాదరాత్। జిహాసతీ దక్షరుషా మనస్వినీ దధార గాత్రేష్వనిలాగ్నిధారణామ్॥ ౨౬॥ తతః స్వభర్తుశ్చరణాంబుజాసవం జగద్గురోశ్చింతయతీ న చాపరమ్। దదర్శ దేహో హతకల్మషా సతీ సద్యః ప్రజజ్వాల సమాధినాగ్నినా॥ ౨౭॥ తత్పశ్యతాం ఖే భువి చాద్భుతం మహద్ధా హేతి వాదః సుమహానజాయత। హంత ప్రియా దైవతమస్య దేవీ జహావసూన్కేన సతీ ప్రకోపితా॥ ౨౮॥ అహో అనాత్మ్యం మహదస్య పశ్యత ప్రజాపతేర్యస్య చరాచరం ప్రజాః। జహావసూన్యద్విమతాత్మజా సతీ మనస్వినీ మానమజస్రమర్హతి॥ ౨౯॥ సోయం దుర్మర్షహృదయో బ్రహ్మబంధుర్లోకేపకీర్తిం

ఉజనస్యతవ-ప్రసంగతః సంబంధాత్ -మమ లజ్జాభూత్ -అతః యః మహతాం అహృద్యకృత్ - విప్రియకర్తా-తస్మాత్ యజ్జన్మ-తత్ ధిక్ -త్వత్సంబంధాదశ్లాఘ్యమిత్యర్థః॥ ౨౨॥ గోత్రమితి॥ కించ॥ పరిహాసాదిషు వినోదవాక్యాదిషు- దాక్షాయణీతి సంబోధయన్ త్వదీయం త్వత్సంబంధవాచకం - గోత్రం నామ-యదా వృషభధ్వజ అహ గృహ్ణాతి-తదా అహం - వ్యపేతం నర్మస్మితం యథా భవత్యేవం- సుదుర్మనాః అతిదుఃఖితచిత్తా భవామి-తత్ తస్మాత్ -హి నిశ్చితం-ఏతత్ కుణపం ప్రాయం వ్యుత్స్రక్ష్యే త్యక్ష్యామి॥ ౨౩॥ ఇతీతి॥ దక్షం ప్రతి ఇత్యనువాదం కృత్వా శత్రుహన్ క్రోధాదిరిపుఘాతిన్ - ఉదీచీం దిశం-ఉదీచ్యాం దిశి- పాఠాంతరే-ఉదఙ్ముఖీ శాంతవాక్ గృహీతమౌనా-జలం స్పృష్ట్వా ఆచమ్య-దృక్ దృశం॥ ౨౪॥ యోగమార్గమేవాహ॥ కృత్వేతి॥ అనిలౌ ప్రాణాపానౌ-ఊర్ధ్వాధోవృత్తినిరోధేన సమౌ- ఏకరూపౌ-నాభిచక్రే కృత్వా-తతః ఉదానముత్థాప్య-ధియా సహ హృది స్థాపయిత్వా-కంఠమార్గేణ భ్రువోర్మధ్యమనయత్॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ మహతాం పూజ్యతమేన॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ తతః-చరణాంబుజాసవం చరణారవిందమకరందం-భర్తురపరం న దదర్శ- దేహశ్చ సద్యః ప్రజ్వలితోభూత్ -సమాధినా యోగాగ్నిస్తేన॥ ౨౭॥ తదితి॥ ఖే భువి వహా హేత్యాదివాదః-తమేవాహ - హంతేతి విషాదే- దైవతమస్య పూజ్యతమస్య ప్రియా- కేన దక్షేణ ప్రకోపితా సతీ॥ ౨౮॥ అహో ఇతి॥ మహత్ అనాత్మ్యం దౌర్జన్యం - అస్య సర్వత్ర స్నేహ ఏవ న్యాయ్య ఇత్యాహుః-యస్యేతి- యేన విమతా అవజ్ఞాతా॥ ౨౯॥ స ఇతి॥ దుర్మర్షణం అత్యసహనం హృదయంయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యలోకజనమధ్యే-చకారాత్ నరకంచ-ఋత్ యతః-స్వీయాంఅంగజాం-సుతాం-అపరాధతఃస్వావజ్ఞయా - మృత్యవే మరణాయ ఉద్యతాం-ననివారితవాన్-పురుషద్విట్ శివద్వేషీ॥౩౦॥వదతీతి॥అద్భుతం-దృష్ట్వా చ॥౩౧॥ తేషామితి॥ యజ్ఞఘ్నాన్ హంతీతి యజ్ఞఘ్నఘ్నం తేన॥(ఋ)॥అపహతా అసురా రక్షాంసి పిశాచా ఇత్యాదినా॥౩౨॥ అధ్వర్యుణేతి॥ అధ్వర్యుణా భృగుణా-యేతపసా సోమంప్రాప్తాః-తే ఋభవో నామ దేవా ఉత్థితాః॥ ౩౩॥తైరితి॥ బ్రహ్మతేజసా ఉశద్భిర్దీప్యమానైః॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥పంచమేతు సతీదేహత్యాగమాకర్ణ్య శంకరః।వీరభద్రం రుషోత్పాద్య తేనదక్షమజీఘనత్॥భవ ఇతి॥ ప్రజాపతేర్హేతోర్నిధనం-కుతః తేనఅసత్కృతాయాః-తస్యాధ్వరే-యే ఋభవః దేవాస్తైః॥౧॥ క్రుద్ధ ఇతి॥ సః ధూర్జటిః రుద్రః ఘోర-స్ఫురజ్జటాం ఉత్కృత్య ఉత్పాట్య ఉత్థితస్సన్ తాం భువి విససర్జ-సుదష్టోష్ఠపుటో యేన- తటిత్ తాంచ వహ్నేనాం చ - సటాః జ్వాలాస్తద్వదుగ్రం రోచిః యస్యాస్తాం॥౨॥తత ఇతి॥తతః జటాయాస్సకాశాత్ - అతికాయః వీరభద్రః జాత ఇతి శేషః-తనువా దేహేన-దివంస్పృశన్ అత్యుచ్చ ఇత్యర్థః ఘనరుక్ కృష్ణవర్ణః-త్రయస్సూర్యా ఇవ దృశో యస్య- కరాళా ఉదగ్రాస్తు

- మహతీమవాప్స్యతి । యదంగజాం స్వాం పురుషద్విడుద్యతాం న ప్రత్యషేధన్మృతయేపరాధతః॥౩౦॥ వదత్యేవం జనే సత్యా దృష్ట్వాసుత్యాగమద్భుతమ్। దక్షం తత్పార్షదా హంతుముదతిష్ఠన్నుదాయుధాః॥ ౩౧॥తేషామాపతతాం వేగం నిశామ్య భగవాన్భృగుః।యజ్ఞఘ్నఘ్నేన యజుషా దక్షిణాగ్నౌ జుహావ హ॥ ౩౨॥అధ్వర్యుణా హూయమానే దేవా ఉత్పేతురోజసా । ఋభవో నామ తపసా సోమం ప్రాప్తాస్సహస్రశః॥౩౩॥తైరలాతాయుధైస్సర్వే ప్రమథాస్సహగుహ్యకాః । హన్యమానా దిశో భేజురుశద్భిర్బ్రహ్మతేజసా॥౩౪॥ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః ...

మైత్రేయః॥భవో భవాన్యా నిధనం ప్రజాపతేరసత్కృతాయా అవగమ్య నారదాత్ ।స్వపార్షదసైన్యం చ తదధ్వరర్భుభిర్విద్రావితం క్రోధమపారమాదధే॥౧॥క్రుద్ధస్సుదష్టోష్ఠపుటస్స ధూర్జటిర్జటాం తటిద్వహ్నిసటోగ్రరోచిషమ్।ఉత్కృత్య రుద్రస్సహసోత్థితో హసన్గంభీరనాదో విససర్జ తాం భువి॥౨॥ తతోతికాయస్తనువా స్పృశన్దివం సహస్రబాహుర్ఘనరుక్ త్రిసూర్యదృక్ ।కరాళదంష్ట్రో జ్వలదగ్నిమూర్ధజః కపాలమాలీ వివిధోద్యతాయుధః॥౩॥తం కింకరోమీతి గృణంతమాహ బద్ధాంజలిం భగవాన్భూతనాథః।దక్షం సయజ్ఞం జహి మద్భటానాం త్వమగ్రణీ రుద్రభటాంశకో మే॥౪॥ఆజ్ఞప్త ఏవం కుపితేన మన్యునా స దేవదేవం పరిచక్రమే ప్రభుమ్।మేనేతదాత్మానమసహ్యరంహసా మహీయసాం తాత సహస్సహిష్ణుమ్॥౫॥అన్వీయమానస్స తు రుద్రపార్షదైర్భృశం నదద్భిర్వ్యనదత్సుభైరవమ్ । ఉద్యమ్య శూలం జగదంతకాంతకం సంప్రాద్రవద్ఘోషణభూషణాంఘ్రిః॥ ౬ ॥ అథర్త్విజో యజమానస్సదస్యాః కకుభ్యుదీచ్యాం ప్రసమీక్ష్యరేణుమ్ । తమః కిమేతత్కుత ఏతద్రజోభూదితి ద్విజా ద్విజపత్న్యశ్చ దధ్యుః॥౭॥వాతా న వాంతి న హి సంతి దస్యవః ప్రాచీనబర్హిర్జీవతి హోగ్రదండః। గావో న కాల్యంత ఇదం కుతో రజో లోకోధునా కిం ప్రళయాయ కల్పతే॥౮॥ప్రసూతిమిశ్రాః స్త్రియ ఉద్విగ్నచిత్తా ఊచుర్విపాకో వృజినస్యైవ కస్య।పశ్యంతి నాం దుహితౄణాం ప్రజేశస్సుతాం సతీమవదధ్యావనాగాం॥౯॥యస్త్వంతకాలే వ్యుప్తజటాకలాపః స్వశూలసూ

గాః దంష్ట్రాః యస్య-జ్వలదగ్నిరివ మూర్ధజా యస్య-కపాలమాలాః విద్యంతే యస్య-వివిధాని ఉద్యతాని ఆయుధాని యస్య॥౩॥తమితి॥ హే రుద్రభట యుద్ధకుశల-మద్భటానాం త్వం అగ్రణీస్సన్-సయజ్ఞం దక్షంజహి-బ్రహ్మతేజో దుర్జయమితి మామంస్థాః-యతః త్వం మే అంశకః॥౪॥ఆజ్ఞప్త ఇతి॥మన్యునా రుద్రేణ - పరిచక్రమే ప్రదక్షిణంచకార-అసహ్యం అప్రతిఘాతం-యత్ రంహో వేగస్తేన-భో తాత మహీయసాం బలీయసామపి -సహస్సహిష్ణుం - బలం సోఢుం క్షమం-మేనే॥౫॥అన్వీయమాన ఇతి॥జగదంతకః మృత్యుః తస్యాప్యంతకం శూలం- ఘోషయంతి శబ్దం కుర్వంతీతి ఘోషణాని -నూపురాదీని భూషణాని యయోస్తావంఘ్రీ యస్య సః॥౬॥అథేతి॥కకుభి దిశి-తమోన భవతి- కింతు రజ ఇతి జ్ఞాత్వా ఊహుః-రజ ఏతత్ కుతో భూత్ - ప్రద్యుమ్నశ్చింతయామాసుః॥౭॥హేత్వంతరాసంభవేన ఔత్పాతికం కల్పయంతి॥ వాతా ఇతి॥దస్యూనామభావే హేతుః । ప్రాచీనబర్హిః తత్ వానీంతనో రాజా-జీవతీతి-న కాల్యం తే నశ్యంతి-నీయంతే॥౮॥ప్రసూతీతి ॥ ప్రసూతి దక్షపత్నీ-సామిశ్రాః ప్రముఖ్యా యాసాం తాః-విపాకః ఫలం-పశ్యంతీనాం అపి పితుస్స్వాదుఃఖాధికే హేతుః - అవదధ్యౌ అవజ్ఞాతవాన్ - అనాగామనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గసం అనపరాధాః॥౯॥ న చైదం సుతావజ్ఞామాత్రం కింతు రుద్రావజ్ఞా చ అతో నాస్య భద్రం భవిష్యతీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ ధుః ఇతి॥ వ్యుప్తా వికీర్ణా జటాకలాపా యస్య - స్వశూలస్య సూచ్యః అగ్రే అర్పితాః ప్రోతాః - దిగ్గజేంద్రా యేన - ఉదితాః ఉద్యమితాని - అస్త్రాణి యైస్తే - దోషః బాహవ ఏవ ధ్వజాః - తాన్ వితత్య హర్షేణ నృత్యతి - ఉచ్చైః అట్టహాసః - కఠోరో హాస ఏవ స్తనయిత్నుర్గర్జితం తేన - భిన్నాః విదీర్ణాః - దశః యేన సః॥౧౦॥ అమర్షయిత్వేతి॥ అమర్షయిత్వా అసహనయా క్రంకృత్వా మన్యుప్లుతం క్రోధవ్యాప్తం - ఉదస్తః ఉత్క్షిప్తః భాగణః నక్షత్రసంఘః యేన సః - పునశ్చ తం కోపయతః విధాతురపి కిం స్వస్తి స్యాత్ - న స్యాదేవ - తస్య చైవం సతి అన్యస్య కా కథా॥౧౧॥ బహ్వ్యేతి॥ ఉద్విగ్నా ప్రచలితా దృక్ యస్య తేన జనేన - బహుయథా భవతీత్యేవం ఉచ్యమానే సతి - ఉత్పాతతమాః మహోత్పాతాః ఉత్థితాః పర్యక్ సర్వతః - కథంభూతాః మహాత్మనో దక్షస్య భయావహాః॥౧౨॥ తావదితి॥ నానావిధాని ఆయుధాని యేషాం వామనకైః హ్రస్వైః ఉద్యతాయుధైః పింగైః కపిశైః - పిశంగైః పీతవర్ణైః మకరస్యేవ ఉదరం ఆననం చ యేషాం తైః పరితో ధావద్భిః అవరుద్ధః॥౧౩॥ కేచిదితి॥ యజ్ఞశాలాయాః పూర్వపశ్చిమస్తంభయోరర్పితం పూర్వపశ్చిమాయాతం కాష్ఠం ప్రాగ్వంశః - తం స్తంభం - యజ్ఞశాలాయాః - పశ్చిమతః పత్నీశాలాం - యజ్ఞశాలాయాః పురతః స్థితం - సదో మంటపం - సదసః పురతః హవిర్ధానం - తస్యోత్తరతః ఆగ్నీధ్రశాలాం - తద్విహారం యజమానగృహం - మహానసం పాకభోజనశాలాం॥౧౪॥ రురుజురితి॥ రురుజుః బభంజుః - ఉత్తర

చ్ఛ్రితదిగ్గజేంద్రః। వితత్య నృత్యత్యుదితాస్త్రదోర్ధ్వజానుచ్చాట్టహాసస్తనయిత్నుభిన్నదిక్॥ ౧౦॥ అమర్షయిత్వా తమసహ్యతేజసం మన్యుప్లుతం దుర్నిరీక్ష్యం భ్రుకుట్యా। కరాళదంష్ట్రాభిరుదస్తభాగణం స్యాత్స్వస్తి కిం కోపయతో విధాతుః॥ బహ్వ్యేవముద్విగ్నదృశోచ్యమానే జనేన దక్షస్య ముహుర్మహాత్మనః। ఉత్పేతురుత్పాతతమాస్సహస్రశో భయావహా దివి భూమౌ చ పర్యక్॥౧౨॥ తావత్స రుద్రానుచరైర్మఖో మహాన్నానాయుధైర్వామనకైరుదాయుధైః। పింగైః పిశంగైర్మకరోదరాననైః పర్యాద్రవద్భిర్విదురాన్వరుధ్యత॥౧౩॥ కేచిద్బభంజుః ప్రాగ్వంశం పత్నీశాలామథాపరే। సద ఆగ్నీధ్రశాలాం చ తద్విహారం మహానసమ్॥౧౪॥ రురుజుర్యజ్ఞపాత్రాణి తథైకేఽగ్నీననాశయన్। కుండేష్వమూత్రయన్కేచిద్బిభిదుర్వేదిమేఖలాః॥౧౫॥ అబాధంత మునీనన్య ఏకే పత్నీరతర్జయన్। అపరే జగృహుర్దేవాన్ప్రత్యాసన్నాన్పలాయితాన్॥౧౬॥ భృగుం బబంధ మణిమాన్వీరభద్రః ప్రజాపతిమ్। చండీశః పూషణం దేవం భగం నందీశ్వరోఽగ్రహీత్॥౧౭॥ సర్వ ఏవర్త్విజో దృష్ట్వా సదస్యాస్సదివౌకసః। తైరర్ద్యమానాస్సుభృశం గ్రావభిర్నైకధాద్రవన్॥౧౮॥ జుహ్వతస్స్రువహస్తస్య శ్మశ్రూణి భగవాన్భవః। భృగోర్లులుంచే సదసి యోఽహసచ్ఛ్మశ్రు దర్శయత్॥౧౯॥ భగస్య నేత్రే భగవాన్పాతితస్య రుషా భువి। ఉజ్జహార సదస్థోఽక్ష్ణా యశ్శపంతమసూసుచత్॥౨౦॥ పూష్ణశ్చాపాతయద్దంతాన్కాళింగస్య యథా బలః। శప్యమానే గరిమణి యోఽహసద్దర్శయన్దతః॥౨౧॥ ఆక్రమ్యోరసి దక్షస్య శితధారేణ హేతినా। ఛిందన్నపి తదుద్ధర్తుం నాశక్నోత్త్ర్యంబకస్తదా॥౨౨॥ శస్త్రైరస్త్రాన్వితైరేనమనిర్భిన్నత్వచం హరః। విస్మయం పరమాపన్నో దధ్యౌ పశుపతిశ్చిరం॥

వేద్యాః మేఖలాః సీమాసూత్రాణి॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥ సర్వ ఇతి॥ గ్రావభిః అర్ద్యమానాః - నైకధా అనేకధా దుద్రువుః॥౧౮॥ జుహ్వత ఇతి॥ స్రువః హస్తే యస్య - భవః వీరభద్రః - లులుంచే ఉత్పాటితవాన్॥౧౯॥ భగస్యేతి॥ ఉజ్జహార ఉద్ధృతవాన్ సదస్థః - సభాయాం స్థితస్సన్ - శపంతం శివనిందాం కుర్వంతం దక్షం - అక్ష్ణా లోచనేన - అసూసుచత్ - సూచితవాన్ ప్రేరితవానిత్యర్థః॥౨౦॥ పూష్ణ ఇతి॥ కళింగదేశరాజస్య అనిరుద్ధోద్వాహే బలభద్రో యథా ద్యూతే దంతాన్ పాటితవాన్ - గరిమణి గురుతరే రుద్రే - నింద్యమానే దతః దంతాన్ దర్శయన్ - యోఽహసత్ - పూష్ణోరితి పాఠే ద్వివచనం॥ శ్రు॥ ఐంద్రాపౌష్ణశ్చరుర్భవతీత్యత్ర - తత్సహితస్యాపి పూష్ణః - దంతపాతనప్రాప్త్యర్థం - సూచితవాన్ - తథాహి॥ శ్రు॥ పూషా ప్రపిష్టభాగో దంతకో హి తం దేవా అబ్రువన్నితి - విహితస్య పిష్టభాగస్య - ద్విదైవత్యాభావాత్ - తత్ర తస్య దంతాస్సంతీతి వక్తవ్యం స్యాత్ - నైతత్సంగచ్ఛత ఇత్యాశంక్య - తస్యాపి తత్ర దంతపాతావస్థాభేదప్రవృత్తేన ద్వివచనేన జ్ఞాప్యతే - అత ఏవ పూష్ణోఽనుగ్రహం వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ పూషా తు యజమానస్య దద్భిర్జక్షతు పిష్టభుగితి - కేవలశ్చేత్ పిష్టభుగ్భవిష్యతి - అన్యసహితశ్చేత్ యజమానదద్భిః భక్షయిష్యతీతి॥౨౧॥ ఆక్రమ్యేతి॥ ఛిందన్నపీత్యత్ర శిర ఇత్యుపరి వ్యక్తి భవిష్యతి - త్ర్యంబకో వీరభద్రః॥౨౨॥ శస్త్రైరితి॥ అస్త్రాన్వితైః మంత్రసహితైః - న నిర్భిన్నా త్వక్ యస్య తథాభూతం దృష్ట్వేతి శేషః॥౨౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దృష్ట్వేతి॥ పశుపతిః పశూనాం పతిః మఖే సంజ్ఞపనం యోగం-కంఠనిష్పీడనాదిరూపం మరణోపాయం-దృష్ట్వా తేనోపాయేనాహరత్ ॥ ౨౩॥ సాధువాద ఇతి॥ అన్యేషాం బ్రాహ్మణాదీనాం తద్విపర్యయః అసాధువాదః-అభూదితి శేషః ॥ ౨౪॥ జుహావేతి॥ గుహ్యకాలయం కైలాసం॥ ౨౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ షష్ఠే తు దేవసంఘేన సహాగత్యాభవం విధిః। సాంత్వయామాస దక్షాదిజీవితాద్యర్థమాదరాత్ ॥ అథేతి॥ అథ దేవగణాస్స్వయంభువే న్యవేదయన్నితి ద్వితీయేనాన్వయః-శూలాదిభిః॥ ౧॥ సంఛిన్నేతి॥ సంఛిన్నాని తుటితాని-భిన్నాని విదీర్ణాని అంగాని యేషాం-సహ ఋత్విగ్భిస్సభ్యైశ్చ వర్తమానాః॥ ౨॥ ఉపలభ్యేతి॥ కస్య దక్షస్యాపి యతుః న జగ్మతుః॥ ౩॥ తదితి॥ విభుః బ్రహ్మా- తేజీయసి అతి తేజస్విని పురుషే-కృతాగసి సత్యపి-స్వయం తత్ర కృతాగసాం-బుభూషతాం అపరాధం కర్తుమిచ్ఛతాం-సా తథా బుభూషా- తేషాం క్షేమాయ-న భూయాత్ ప్రాయేణేతి లోకోక్తిః-న భవేదేవేత్యర్థః॥ ౪॥ అథాపీతి॥ అథాపి ప్రసాదయధ్వం క్షమాపయధ్వం. యే భవం-తః-బర్హిషః యజ్ఞస్య-భాగభుజం పరాదుః- దూరాదేవ ఖండితవంతః ప్రగృహీతాంఘ్రిపద్మం యథా భవతి తథా-పాదౌ ప్రగృహ్యేత్యర్థః ॥ ౫॥ ఆశాసానా ఇతి॥ అధ్వరస్య జీవితం పునస్సంధానం

౨౩॥ సృష్ట్వా సంజ్ఞపనం యోగం పశూనాం స పతిర్మఖే। యజమానపశోర్భర్తుః కాయాత్తేనాహరచ్ఛిరః॥
౨౪॥ సాధువాదస్తదా తేషాం కర్మ తత్తస్య పశ్యతాం। భూతప్రేతపిశాచానామన్యేషాం తద్విపర్యయః॥ ౨౫॥ జుహావైతచ్ఛిరస్తస్మిన్ దక్షిణాగ్నావమర్షితః । తద్దేవయజనం దగ్ధ్వా ప్రాతిష్ఠద్గుహ్యకాలయమ్॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-పంచమోఽధ్యాయః.

మైత్రేయః॥ అథ దేవగణాస్సర్వే రుద్రానీకైః పరాజితాః। శూలపట్టిశనిస్త్రింశగదాపరిఘముద్గరైః॥ ౧॥ సంఛిన్నభిన్నసర్వాంగాస్సర్త్విక్సభ్యా భయాకులాః । స్వయంభువే నమస్కృత్య కార్త్స్న్యేనైతన్న్యవేదయన్॥ ౨॥ ఉపలభ్య పురైవైతద్భగవానబ్జసంభవః। నారాయణశ్చ విశ్వాత్మా న కస్యాధ్వరమీయతుః॥ ౩॥ తదాకర్ణ్య విభుః ప్రాహ తేజీయసి కృతాగసి। క్షేమాయ తత్ర సా భూయాన్న ప్రాయేణ బుభూషతామ్॥ ౪॥ అథాపి యూయం కృతకిల్బిషా భవం యే బర్హిషో భాగభుజః పరాదుః। ప్రసాదయధ్వం పరిశుద్ధచేతసా క్షిప్రప్రసాదం ప్రగృహీతాంఘ్రిపద్మమ్॥ ౫ ॥ ఆశాసానా జీవితమధ్వరస్య లోకస్సపాలః కుపితే న యస్మిన్। తమాశు దేవం ప్రియయా విహీనం క్షమాపయధ్వం హృది విద్ధం దురుక్తైః॥ ౬॥ నాహం న యజ్ఞో న చ యూయమన్యే యే దేహభాజో మునయశ్చ తత్త్వమ్। విదుః ప్రమాణం బలవీర్యయోర్వా యస్యాత్మతంత్రస్య క ఉపాయం విధిత్సేత్॥ ౭॥ స ఇత్థమాదిశ్య సురానజస్తైస్సమన్వితః పితృభిస్సప్రజేశైః। యయౌ స్వధిష్ణ్యాన్నిలయం పురద్విషః కైలాసమద్రిప్రవరం ప్రియం ప్రభోః॥ ౮ ॥ జన్మౌషధితపోమంత్రయోగసిద్ధైర్నరేతరైః। జుష్టం కిన్నరగంధర్వైరప్సరోభిర్వృతం సదా॥ ౯॥ నానామణిమయైశ్శృంగైర్నానాధాతువిచిత్రితైః। నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నానామృగగణావృతైః॥ ౧౦॥ నానామలప్రస్రవణైర్నానాకందరసానుభిః। రమణం విహరంతీనాం రమణైస్సిద్ధయోషితామ్॥ ౧౧॥ మయూరకేకాభిరుతం మదాంధాలివిమూర్ఛితం। ప్లావితై రక్తకంఠానాం కూజితైశ్చ పతత్రిణాం॥ ౧౨॥ ఆహ్వయంతమివోద్ధస్తైర్ద్విజాన్కామదు

పార్థయమానాస్సంతః-యస్మిన్ కుపితే సతి-స లోకపాలో లోకో న భవేత్ -నశ్యేదిత్యర్థః॥ ౬॥ పయం తత్ర గంతుం బిభీమః పాత్వమేవ కంచిదుపాయం విధత్స్వేతి చేత్తత్రాహ॥ నేతి॥ యజ్ఞః తదానీంతన ఇంద్రః- యస్య తత్త్వం-బలవీర్యయోః ప్రమాణం ఇయత్తాం చ న విదుః-వీర్యం పరాక్రమః-పాపమితి పాఠే అపరాధం॥ ౭॥ ౮॥ కైలాసం వర్ణయతి చతుర్దశభిః-జన్మేతి॥ నరేతరైర్దేవైర్జుష్టం॥ ౯॥ నానేతి॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః-శృంగైః కూటైః రమణం-రతిప్రదమిత్యుత్తరేణాన్వయః-శంభూతైర్నానాధాతుభిర్విచిత్రైః నానాద్రుమలతాగుల్మా యేషు॥ ౧౦॥ నానేతి॥ నానా అమలాని ప్రస్రవణాని యేషు-నానా కందరాస్సానవశ్చ యేషు-రమణైః సహ క్రీడంతీనాం॥ ౧౧॥ మయూరేతి॥ మయూరాణాం కేకాభిః స్వనైః నాదితం మదాంధైరళిభిః-విమూర్ఛితం మూర్ఛనా రాగగతివిశేషాః-తద్వ్యాప్తం కృతం - రక్తకంఠానాం కోకిలానాం- ప్లావితైః ప్లుతత్వం నీతైః స్వరైః అన్యేషాం పతత్రిణాం చ కూజితైః॥ ౧౨॥ ఆహ్వయంతమితి ॥ ఉద్ధస్తైరున్నతశాఖైః ద్రుమైః-ద్విజాన్ పక్షిణః ఆహ్వయంతమివ - లోకే హి హస్తముత్క్షిప్య ఉచ్చైస్స్వరేణ ఆహ్వానమర్థినాం కుర్వంతి - అద్రిశ్చ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉత్క్షిప్తహస్తాకారైః ద్రుమైః తత్రత్యపక్షిస్వనైశ్చ - తథాలక్షిత ఇత్యర్థః - వ్రజద్భిర్మాతంగైః గజైర్వ్రజంతమివ - నిర్ఝర శబ్దైరభిః గృణంతం భాషమాణమివ॥౧౩॥౧౪॥ చూతైరితి॥ చూతా ఆమ్రయోరవాంతరజాతిభేదః॥౧౫॥ స్వర్ణేతి॥ రేణుకజా తిభిరిత్యత్ర - రేణుకాః ఏలాః - జాతిః మాలతీ॥౧౬॥౧౭॥ ఖర్జూరేతి॥ ద్రుమజాతిభిరిత్యత్ర - జాతిరవాంతరభేదసామాన్యా - వేణుకీచకయోర్నీరంధ్రసరంధ్రత్వేన భేదః॥౧౮॥ కుముదేతి॥ కుముదాదిసమృద్ధిభిః హేతుభిః - నళినీషు సరస్సు - కలంమధు రం యథాభవత్యేవం - కూజంతి యాని పక్షిబృందాని తైరుపశోభితం॥౧౯॥౨౦॥ కర్ణేతి॥ మృగాదిభిర్నిర్జుష్టం - సేవితం - నాభిః కస్తూరీమృగాః - పూర్వం మృగగణాః శృంగవిశేషిత్వేనోక్తాః - ఇదానీం స్వాతంత్ర్యేణాస్య పౌనరుక్త్యం - కదళీషండైః సంరుద్ధాని ఆవృతాని - నళినీనాం పులినాని తైః - శ్రీః శోభా యస్మిన్॥౨౧॥ పర్యస్తమితి॥ నందయా గంగయా - పర్యస్తం పరివేష్టితం - సత్యాః భవాన్యాః - స్నానేన - పుణ్యతర ఉదకం యస్యాః॥౨౨॥ దదృశురితి॥ తత్రగిరౌ - వనంచదదృశుః - యత్రవనే - తన్నామ సౌగంధికం నామ పంకజం భవతి - జాతావేకవచనం॥౨౩॥ పురీం వర్ణయతి చతుర్భిః॥ నందేతి॥ పురః పురాత్ - బాహ్యతః భగవతః తీర్థపాదస్య హరేః - పాదాంభోజరజసా॥ ౨౪ ॥ యయోరితి॥ యయోర్విగాహ్య ప్రవిశ్య క్రీ

ఘైర్ద్రుమైః। వ్రజంతమివ మాతంగైర్గృణంతమివ నిర్ఝరైః॥ ౧౩॥ మందారైః పారిజాతైశ్చ సరళైశ్చోపశోభితమ్। తమాలైః శాలతాలైశ్చ కోవిదారాసనార్జునైః॥౧౪॥ చూతైః కదంబైర్నీపైశ్చ నాగపున్నాగచంపకైః। పాటలాశోకబకులైః కుందైః కురబకైరపి॥౧౫॥ స్వర్ణార్ణశతపత్రైశ్చ వరరేణుకజాతిభిః। కుటజైర్మల్లికాభిశ్చ మాధవీభిశ్చ మండితమ్॥౧౬॥ పనసోదుంబరాశ్వత్థప్లక్షన్యగ్రోధహింగుభిః। భూర్జైరోషధిభిః పూగై రాజపూగైశ్చ జంబుభిః॥౧౭॥ ఖర్జూరామ్రాతకామ్రాద్యైః ప్రియాళమధుకేంగుదైః॥ ద్రుమజాతిభిరన్యాభీ రాజితం వేణుకీచకైః॥౧౮॥ కుముదోత్పలకహ్లారశతపత్రసమృద్ధిభిః। నళినీషు కలంకూజత్ఖగబృందోపశోభితమ్॥౧౯॥ మృగైః శాఖామృగైః క్రోడైర్మృగేంద్రైరృక్షశల్యకైః। గవయైః శరభైర్వ్యాఘ్రైరురుభిర్మహిషాదిభిః॥౨౦॥ కర్ణాంత్రైకపదాశ్వాస్యైర్నిర్జుష్టం మృగనాభిభిః। కదళీషండసంరుద్ధనళినీపులినశ్రియమ్॥౨౧॥ పర్యస్తం నందయా సత్యాః స్నానపుణ్యతరోదయా। విలోక్య భూతేశగిరిం విబుధా విస్మయం యయుః॥౨౨॥ దదృశుస్తత్ర తే రమ్యామలకాం నామ వై పురీమ్। వనం సౌగంధికం చాపి యత్ర తన్నామ పంకజమ్॥౨౩॥ నందా చాలకనందా చ సరితౌ బాహ్యతః పురః। తీర్థపాదపదాంభోజరజసాతీవ పావనే॥౨౪॥ యయోః సురస్త్రియః క్షత్తరవరుహ్య స్వధిష్ణ్యతః। క్రీడంతి పుంసః సించంత్యో విగాహ్య రతికర్శితాః॥౨౫॥ యయోస్తత్స్నానవిభ్రష్టనవకుంకుమపింజరమ్। వితృషోఽపి పిబంత్యంభః పాయయంతో గజా గజీః॥౨౬॥ తారహేమమహారత్నవిమానశతసంకులామ్। జుష్టాం పుణ్యజనస్త్రీభిర్యథా ఖం సతటిద్ఘనమ్॥౨౭॥ హిత్వా యక్షేశ్వరపురీం వనం సౌగంధికం చ తత్। ద్రుమైః కామదుఘైర్హృద్యం చిత్రమాల్యఫలచ్ఛదైః॥౨౮॥ రక్తకంఠఖగానీకస్వరమండితషట్పదమ్। కలహంసకులప్రేష్ఠం ఖరదండజలాశయమ్॥౨౯॥ వనకుంజరసంఘృష్టహరిచందనవాయునా। అధిపుణ్యజనస్త్రీణాం ముహురున్మథయన్మనః॥౩౦॥ వైడూర్యకృతసోపానా వాప్య ఉత్పలమాలినీః। ప్రాప్తం కింపురుషైర్దృష్ట్వా త ఆరాద్దదృశుర్వటమ్॥౩౧॥ స యోజనశతోత్సే

డంతి॥౨౫॥ యయోరితి॥ యయోరంభః - విగతతృషోఽపి గజాః పిబంతి - తత్ర హేతుః - తాసాం సురస్త్రీణాం - స్నానేన విభ్రష్టం గళితం - యన్నవకుంకుమం తేన - పింజరం పీతవర్ణం - గజీః కరిణీః॥౨౬॥ తారేతి॥ తారం రూప్యం - తారాదిమయవిమానానాం శతైః సంకులాం - తటిద్భిః స్త్రీణాం - ఘనైః విమానానాం - ఖేన పుర్యాః సాదృశ్యం॥ ౨౭ ॥ హిత్వేతి॥ యక్షేశ్వరపురీం హిత్వా అతిక్రమ్య - తద్వనం చ దృష్ట్వా - తే దేవాః - ఆరాద్దూరాత్ - వటం దదృశురితి చతుర్థేనాన్వయః - కథంభూతం వనం విచిత్రాణి మాల్యాని ఫలాని ఛదాశ్చ యేషు తైః ద్రుమైః - హృద్యం సుఖకరం॥ ౨౮॥ రక్తకంఠేతి॥ రక్తకంఠఖగానామనీకస్య స్వరైః మండితాః షట్పదాః షట్పదస్వరా యస్మిన్ - కలహంసానాం కులస్య ప్రేష్ఠం - ఖరదండాని పద్మాని - తద్యుక్తాః జలాశయా యస్మిన్॥౨౯॥ వనేతి॥ వనకుంజరైః సంఘృష్టాః - యే హరిచందనద్రుమాః - తత్సంబంధినా వాయునా - పుణ్యజనస్త్రీణాం మనః - అధి అధికం - ఉన్మథయన్॥౩౦॥ వైడూర్యేతి ॥ యత్ర చ ఉత్పలమాలిన్యో వాప్యః తత్ కింపురుషైః వ్యాప్తం వటం దృష్ట్వా తాంతరే - కింపురుషైః ప్రాప్తా వాప్యశ్చ దృష్ట్వేత్యర్థః॥౩౧॥ స ఇతి ॥ యోజనశతం ఉత్సేధః - ఉచ్ఛ్రాయో యస్య - పాదోనైః సర్వతః - పంచసప్తతి యోజనప్రమాణైః విటపైః శాఖాభిః - ఆయతః విస్తృతః - పర్యక్ సర్వతః కృతా - అచలచ్ఛా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యామేన నిర్గత-నీడం యస్మాత్॥౩౨॥ తస్మిన్నితి॥ ముముక్షూణాం శరణే ఆశ్రయే-త్యక్తః అమర్షో యేన సః - అంతకః తత్తుల్యః॥౩౩॥ సంశాంతవిగ్రహం శాంతైః సనందనాద్యైః సఖ్యా కుబేరేణ ఉపాస్యమానః॥౩౪॥ విద్యేతి॥ విద్యా ఉపాసనా - తపః కృచ్ఛ్రాది ఐకాగ్ర్యం యోగః సమాధిః తేషాం పంథానం - ప్రవర్తనద్వారా లోకస్య - మంగళం హితం తపః వాత్సల్యాత్ స్నేహాత్ - ఆచరంతం॥౩౫॥ లింగమితి॥ సంధ్యాభ్రరుచా రక్తవర్ణేన అంగేన - భస్మాదిలింగం చంద్రరేఖాం చ బిభ్రతం॥ ౩౬॥ ఉపవిష్టమితి ॥ వ్రతినామాసనం బ్రుసీ తస్యాముపవిష్టం - నారదాయ బ్రహ్మ ప్రవోచంతం బ్రువంతం॥ ౩౭ ॥ కృత్వేతి॥ సవ్యం పాదపద్మం దక్షిణే ఊరౌ కృత్వా విన్యస్య సవ్యే జానుని చ సవ్యం బాహుం కృత్వా - దక్షిణబాహుప్రకోష్ఠే మణిబంధస్థానే అక్షమాలాం కృత్వా-దక్షిణహస్తకృతయా తర్కముద్రయా ఉపలక్షితమాసీనమిత్యర్థః॥ తదుక్తం యోగశాస్త్రే॥ శ్లో॥ ఏకం పాదమథైకస్మిన్విన్యస్యోరుణి సంస్థితమ్। ఇతరస్మింస్తథా బాహుం వీరాసనమిదం స్మృతమితి- తథా తర్కముద్రా చోక్తా॥ శ్లో॥ తర్జన్యంగుష్ఠయోరగ్రే మిథస్సంయోజ్య చాంగుళీః । ప్రసార్య బోధనం ప్రాహుస్తర్కముద్రేతి మాంత్రికా ఇతి॥౩౮॥ తమితి॥ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మానందః - తత్ర సమాధిః ఐకాగ్ర్యం ఆశ్రితం - యోగకక్ష్యాం యోగపట్టం చ వామజానుస్థిరీకరణార్థం విశేషేణోపాశ్రితవంతం - మననశీలా మునయః తేషామాద్యం ముఖ్యం॥౩౯॥ స ఇతి॥ అర్హత్తమో విష్ణుః వామనమూర్తిః - యథా కస్య కాశ్యపస్య॥౪౦॥ తథేతి॥ మహర్షిభిస్సహితాః యే నీలలోహితమను

ధః పాదోనవిటపాయతైః। పర్యక్కృతాచలచ్ఛాయో నిర్నీడస్తాపవర్జితః॥౩౨॥ తస్మిన్మహాయోగమయే ముముక్షుశరణే సురాః। దదృశుర్దేవమాసీనం త్యక్తామర్షమివాంతకమ్॥ సనందాద్యైర్మహాసిద్ధైశ్శాంతైస్సంశాంతవిగ్రహమ్। ఉపాస్యమానం సఖ్యా చ భర్త్రా గుహ్యకరక్షసామ్॥ ౩౪॥ విద్యాతపోయోగపథమాస్థితం తదధీశ్వరమ్। చరంతం విశ్వసుహృదం వాత్సల్యాల్లోకమంగళమ్॥ ౩౫॥ లింగం చ తాపసాభీష్టం భస్మదండజటాజినమ్। అంగేన సంధ్యాభ్రరుచా చంద్రరేఖాం చ బిభ్రతమ్॥ ౩౬॥ ఉపవిష్టం దర్భమయ్యాం బ్రుస్యాం బ్రహ్మ సనాతనమ్। నారదాయ ప్రవోచంతం పృచ్ఛతే శృణ్వతాం సతామ్॥ ౩౭ ॥ కృత్వోరౌ దక్షిణే సవ్యం పాదపద్మం చ జానుని। బాహుం ప్రకోష్ఠేఽక్షమాలామాసీనం తర్కముద్రయా॥ ౩౮ ॥ తం బ్రహ్మనిర్వాణసమాధిమాశ్రితం వ్యుపాశ్రితం గిరిశం యోగకక్ష్యామ్ । సలోకపాలా మునయో మనూనామాద్యం మనుం ప్రాంజలయః ప్రణేముః॥ స తూపలభ్యాగతమాత్మయోనిం సురాసురేశైరభివందితాంఘ్రిః। ఉత్థాయ చక్రే శిరసాభివాదనమర్హత్తమః కస్య యథైవ విష్ణుః॥౪౦॥ తథాపరే సిద్ధగణా మహర్షిభిర్యే వై సమంతాదనునీలలోహితమ్ । నమస్కృతః ప్రాహ శశాంకశేఖరం కృతప్రణామం ప్రహసన్నివాత్మభూః॥౪౧॥ బ్రహ్మ॥ జానే త్వామీశం విశ్వస్య జగతో యోనిబీజయోః। శక్తేశ్శివస్య చ పరం యత్తద్బ్రహ్మ నిరంతరమ్॥౪౨॥ త్వమేవ భగవన్నేతచ్ఛివశక్త్యోస్స్వరూపయోః। విశ్వం సృజసి పాస్యత్సి క్రీడన్నూర్ణపటో యథా॥౪౩॥ త్వమేవ ధర్మార్థదుఘాభిపత్తయే దక్షేణ సూత్రేణ ససర్జిథాధ్వరమ్। త్వయైవ లోకేఽవసితాశ్చ సేతవో యాన్బ్రాహ్మణాః శ్రద్దధతే ధృతవ్రతాః॥౪౪॥ త్వం కర్మణాం మంగళ మంగళానాం కర్తుస్స్మ

వర్తంతే- తేపి తస్మై అభివాదనం వందనం చక్రుః ఏవం సర్వైః నమస్కృతః ప్రాహ- కృతః ప్రణామో దేవైర్యస్మై తం॥౪౧॥ యద్యపి త్వం నీచవన్మాం నమస్కరోషి - తథాపి తవైశ్వర్యమహం వేద్మీత్యాహ॥ జానఇతి॥ విశ్వస్య ఈశం జానే-తత్ర హేతుః జగతో యోనిర్యా శక్తిః-ప్రకృతిః బీజం చ యశ్శివః పురుషః - తయోః పరం కారణం - తథాపి నిష్కృష్టం యద్బ్రహ్మ నిర్వికారం చ తదేవ త్వమితి జానే॥౪౨॥ నను విరుద్ధమేతత్తత్రాహ॥ త్వమితి॥ త్వమేవ సరూపయోః అవిభక్తయోః - శివశక్త్యోః క్రీడన్విశ్వసృష్ట్యాదికరోషి - ఊర్ణనాభిరివ - స్వరూపయోరితి పాఠే - స్వాంశయోః అతో న విరోధః॥ ౪౩॥ త్వమేవేతి॥ ధర్మమర్థం చ దోగ్ధి యా త్రయీ - తస్యా అభిపత్తయే రక్షణాయ - అధ్వరం సృష్టవానసి - యద్వా - హే ధర్మార్థదుఘ ధర్మాద్య - అభిపత్తయే తత్ప్రాప్తయే - దక్షేణ సూత్రేణ నిమిత్తేన - సేతవో వర్ణాశ్రమాచారమర్యాదాశ్చ - అవసితాః నిబద్ధాః - నిర్మితా ఇతి వా - శ్రద్దధతే శ్రద్ధయా అనుతిష్ఠంతీతి॥౪౪॥ సర్వకర్మఫలదాతాపి త్వమేవేత్యాహ॥ త్వమితి ॥ హే మంగళ మంగళానాం శుభానాం కర్మణాం - కర్తుః - స్వః స్వర్గం - పరం మోక్షం వా - తనుషే - తత్రేహ - అమంగళానాం అశుభానాం కర్మణాం - కర్తుః తమిస్రం నరకం తనుషే - తత్ర కేనాపి హేతునా - తదేవ తస్మిన్నేవ - కస్యచిద్విపర్యయో భవతి॥ ౪౫॥ కో వాత్ర హేతురిత్యసంభావితమిదమితి - కైముతికన్యాయేనాహ॥ నేతి॥ సతాం సతః - శ్లేషో నాభిభవేత్ - తవ త్వాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వితీయార్థేఽపష్టీ-పశుంఅజ్ఞంయథాధిభవేత్॥౪౬॥పృథగ్ధియఇతి॥యతః యే పృథగ్ధియః ఖాద్యదృశః- అతః కర్మఠ్యైవదృష్టి ర్యేషాం-దుష్టః ఆశయో యేషాం-పరేషాముదయేన సంపదా- అర్పితాహృదిరుగ్యేషాం-అరుంతుదాః మర్మభేత్తారః దైవేనవధో యేషాం తాన్-భవద్విధః నిరుపమః సాధుః-మావధీత్॥ ౪౭॥ ప్రత్యుతసాధూనాంవృత్తమాలోక్య-అనుగ్రహమేవకర్తుమర్హసీత్యాహద్వాభ్యాం॥ యస్మిన్నితి॥యస్మిన్ దేశే-యదాకాలే-స్పృష్టధియః-మోహితచిత్తాః-పృథగ్దృశో భవంతి-తత్రఅపరాధే సాధవోహ్యనుకంపయా- అనంతరమేవ పరదుఃఖాసహిష్ణుతయా చిత్తప్రకంపేన-కృపాం కుర్వంతి నతుక్రమంపరాక్రమం-కుతః దైవబలాత్కృతే అనర్థే సతి-మమైవ దైవంఏవంభూతం- కోఽత్రాపరాధస్తేషామితిమత్వా హననంనకుర్వంతీత్యర్థః॥ ౪౮ ॥ భవానితి॥ భవాంస్తు అస్పృష్టమతిః-అతః సమస్తదృక్ సర్వజ్ఞః-తయా మాయయా అహతః ఆత్మా యేషాం తేషు అతఏవ కర్మానుగతచిత్తేషు-ఇహాపరాధే-అనుగ్రహం కర్తుమర్హసి॥౪౯॥ ఏవం సామాన్యేనోక్త్వా ప్రస్తుతమాహ త్రిభిః॥ కుర్వితి॥ త్వయాహతస్య-అతఏవ అసమాప్తస్య-ప్రజాపతేరధ్వరస్య- హేమన్నోయత్రాధ్వరే-కుయాజ్ఞికాః భాగినోపితవభాగం నదదుః-భాగార్హత్వమేవాహ - యేన్వయేదం మఖోనిర్నీయతే-ఫలం ప్రాప్స్యతే

లోకంతను షెస్వఃపరంవా।అమంగళానాంచతమిస్రముల్బణంవిపర్యయఃకేనతదేవకస్యచిత్॥౪౫॥ నవై సతాంత్వచ్చరణార్పితాత్మనాంభూతేషుసర్వేష్వభిపశ్యతాంతవ। భూతానిచాత్మన్యపృథగ్దిదృక్షతాం ప్రాయేణరోషోభిభవేద్యథాపశుమ్॥౪౬॥ పృథగ్ధియఃకర్మదృశోదురాశయాఃపరోదయేనార్పితహృద్రుజోనిశమ్!పరాన్ దురుక్తైర్వితుదంత్యరుంతుదాస్తాన్మావధీద్దైవవధాన్భవద్విధః॥౪౭॥యస్మిన్యదాపుష్కరనాభమాయయాదురంతయాస్పృష్టధియఃపృథగ్దృశః।కుర్వంతితత్రహ్యనుకంపయాకృపాంనసాధవో దైవబలాత్కృతేక్రమమ్॥౪౮॥ భవాంస్తుపుంసఃపరమస్యమాయయాదురంతయాఽస్పృష్టమతిస్సమస్తదృక్।త్వయాహతాత్మస్వనుకర్మచేతస్స్వనుగ్రహంకర్తుమిహార్హసిప్రభో॥౪౯॥ కుర్వధ్వరస్యోద్ధరణం హతస్యభోత్వయాఽసమాప్తస్యమనోప్రజాపతేః।నయత్రభాగంతవభాగినోదదుఃకుయజ్వానోయేనమఖోనినీయతే॥౫౦॥జీవతాద్యగమానోయంప్రపద్యేతాక్షిణీభగః। భృగోశ్శ్మశ్రూణిరోహంతుపూష్ణో దంతాశ్చపూర్వవత్॥౫౧॥ దేవానాంభగ్నగాత్రాణామృత్విజాంచాయుధాశ్మభిః । భవతానుగృహీతానామాశుమన్యోస్త్వనాతురమ్॥౫౨॥ఏషతేరుద్రభాగోస్తుయదుచ్ఛిష్టోధ్వరస్యవై । యజ్ఞస్తేరుద్ర భాగేనకల్ప్యతామద్యయజ్ఞహన్॥౫౩॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-షష్ఠోధ్యాయః.......❋

మైత్రేయః॥ఇత్యజేనానునీతేనభవేనపరితుష్యతా।అభ్యధాయిమహాబాహోప్రహస్యశ్రూయతామితి॥౧॥భవః॥ నాఘంప్రజేశబాలానాంవర్ణయేనానుచింతయే।దేవమాయాభిభూతానాందండస్తత్రధృతోమయా॥ప్రజాపతేర్దగ్ధశీర్ష్ణోభవత్వజముఖంశిరః।మిత్రస్యచక్షుషేక్షేతభాగంస్వంబర్హిషోభగః॥౩॥పూషాతుయజమానస్యదద్భిర్జక్షతుపిష్టభుక్।దేవాఃప్రకృతసర్వాంగాయేమఉచ్ఛేషణందదుః॥౪॥ బాహుభ్యామశ్వినోఃపూష్ణోహస్తాభ్యాంకృతబాహవః।భవంత్వధ్వర్యవశ్చాన్యేబస్తశ్మశ్రుర్భృగుర్భవేత్॥౫॥మైత్రేయః॥తదాసర్వాణిభూతానిశ్రుత్వామీఢుష్టమోదితమ్।పరితుష్టాత్మభిస్తంతుసాధుసాధ్వి

౫౦॥౫౧॥ దేవానామితి॥ హేమన్యో అనాతురంఆరోగ్యమస్తు॥౫౨॥భాగశ్చతవాస్త్విత్యాహ॥ఏషఇతి ॥ హేరుద్రయావదిత్యర్థేయదిత్యవ్యయం-యజ్ఞైకృతే-యావానుచ్ఛిష్టః అవశిష్టోర్థః-తావానేషః-తవభాగోస్తు- హేరుద్ర తేనభాగేన-అద్యయజ్ఞః-కల్ప్యతాంసంపద్యతాం॥౫౩॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ••• ❋

శ్లో॥సప్తమేవిఘ్నరుద్భూతఃస్తుతోదక్షభవాదిభిః।యజ్ఞంప్రవర్తయామాసదక్షేణేతినిరూప్యతే॥ఇతిశి॥అజేనయోనునీతః ప్రార్థితోభవత్ తేన-అభిహితం- హేమహాబాహోవిదుర॥౧॥నేతి॥అఘమపరాధం॥౨॥స్వాపరాధమపహ్నుత్యానుగృహ్ణాతి॥ప్రజాపతేరితి॥దగ్ధశీర్ష్ణోయస్యతస్యప్రజాపతేర్దక్షస్య-అజస్యముఖంయస్మిన్ తత్తథాభూతంశిరోస్తు బర్హిషస్సంబంధినంస్వంభాగం-మిత్రనామ్నోదేవస్య॥౩॥పూషేతి॥ప్రకర్షేణక్లృప్తాని-సర్వాణ్యంగానియేషాం తేభవంతు - ఉచ్ఛేషణంయజ్ఞావశిష్టం॥౪॥బాహుభ్యామితి॥యేషాంతుఅంగానివినష్టాని- తేతుఅశ్వినోర్బాహుభ్యాం - కృతబాహవః-పూష్ణోహస్తాభ్యాం-కృతహస్తాశ్చభవంతు-అధ్వర్యవఃఅన్యేచఋత్విజః-బస్తస్యశ్మశ్రూణియస్య॥౫॥తదేతి॥ మీఢుష్టమశ్శివః. తేనోక్తంపరితుష్టచిత్తైః॥౬॥తతఇతి॥ మీఢ్వాంసంశివం - త్వయాఆగత్యసర్వంకార్యమితి - ఆమంత్ర్యసంప్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్థ్య-శునాసీరా దేవాః-సహ మీఢుషా వేధసా చ వర్తమానాః-సమీఢ్వశ్వేధసః॥౭॥ విధాయేతి॥ కార్త్స్న్యేన వక్త్రిహస్త బాహ్వాదినా-సాధారణ్యం విధాయ॥౮॥ తదేతి॥ పూర్వం వృషధ్వజద్వేషేణ-కలిలః కలుషీకృతః ఆత్మా యస్య సః- తదా శరత్కాలీనో హ్రద ఇవ అమలో భవత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨ ॥ భూయానితి॥ యదపి యద్యపి విప్రలబ్ధః-పరాభూతో మయా భవాన్- తథాపి త్వయా దండో భృతః ధృతః-శిక్షా కృతా - న తూపేక్షితోఽస్మి-యుక్తమేవైతదిత్యాహ- నేతి-బ్రహ్మబంధుషు చ బ్రాహ్మణాభాసేష్వపి-తుభ్యం తవ హరేశ్చేతి-వాం యువయోః - అవజ్ఞా ఉపేక్షా నాస్తి॥౧౩॥ తత్ర హేతుమాహ॥ విద్యేతి॥ బ్రహ్మభూతాత్ త్వం అగ్రే ప్రాక్ అస్రాక్షీః కిమర్థం ఆత్మతత్త్వమవితుం యద్వా బ్రహ్మ వేదం ఆత్మతత్త్వం చ-అవితుం సంప్రదాయప్రవర్తనేన జ్ఞాపయితుమిత్యర్థః-తత్ తస్మాత్- హే పర ఉత్కృష్టః॥౧౪॥ అత్ర చ ప్రత్యుపకారో నాస్తీత్యాహ॥ య ఇతి॥ అవిదితతత్త్వదృశా అప్రాప్తతత్త్వజ్ఞానేన-తత్ విగణయ్య అవిస్మృత్య అర్హత్తమస్య నిందయా అర్వాగధః పతంతం మాం అపాత్ రక్షితవాన్-స్వకృతేనైవ పరానుగ్రహేణైవ తుష్యేత్ న మయా తత్ప్రతికర్తుం శక్యమిత్యర్థః॥ ౧౫ ॥ క్షమాప్యేతి॥ అనుమంత్రితః అనుజ్ఞాతః - ఉపాధ్యాయసహితైః ఋత్విగాదిభిః-కర్మ అనువర్తయామాస ॥

త్యథాబ్రువన్॥౬॥ తతో మీఢ్వాంసమామంత్ర్య శునాసీరాస్సహర్షిభిః। భూయస్తద్దేవయజనం సమీఢ్వద్వేధసో యయుః॥౭॥ విధాయ కార్త్స్న్యేన చ తద్యదాహ భగవాన్భవః। సందధుః కస్య కాయేన సవనీయపశోశ్శిరః॥౮॥ సంధీయమానే శిరసి దక్షో రుద్రాభివీక్షితః। సద్యస్సుప్త ఇవోత్తస్థౌ సదదృశే చాగ్రతో మృడమ్॥౯॥ తదా వృషధ్వజద్వేషకలిలాత్మా ప్రజాపతిః। శివావలోకాదభవచ్ఛరద్ధ్రద ఇవామలః॥౧౦॥ భవస్తవాయ కృతధీర్నాశక్నోదనురాగతః। ఔత్కంఠ్యాద్బాష్పకలయా సంపరేతాం సుతాం స్మరన్॥ ౧౧ ॥ కృచ్ఛ్రాత్సంస్తభ్య చ మనః ప్రేమవిహ్వలితస్సుధీః। శశంస నిర్వ్యళీకేన భావేనేశం ప్రజాపతిః॥ ౧౨ ॥ దక్షః ॥ భూయాననుగ్రహ అహో భవతా కృతో మే దండస్త్వయా మయి భృతో యదపి ప్రలబ్ధః। న బ్రహ్మబంధుషు చ వాం భగవన్నవజ్ఞా తుభ్యం హరేశ్చ కుత ఏవ ధృతవ్రతేషు॥ ౧౩ ॥ విద్యాతపోవ్రతపరాన్ముఖతస్త్వవిప్రాన్బ్రహ్మాత్మతత్త్వమవితుం ప్రథమం త్వమస్రాక్। తద్బ్రాహ్మణాన్ పరమ సర్వవిపత్సు పాసి పాలః పశూనివ విభో ప్రగృహీతదండః॥౧౪॥ యోఽసౌ మయాఽవిదితతత్త్వదృశా సభాయాం క్షిప్తో దురుక్తివిశిఖైరగణయ్య తన్మామ్। అర్వాక్పతంతమర్హత్తమనిందయాఽపాద్దృష్ట్యార్ద్రయా స భగవాన్ స్వకృతేన తుష్యేత్॥౧౫॥ మైత్రేయః॥ క్షమాప్యైవం స మీఢ్వాంసం బ్రహ్మణా చానుమంత్రితః। కర్మ సంతానయామాస సోపాధ్యాయర్త్విగాదిభిః॥౧౬॥ వైష్ణవం యజ్ఞసంతత్యై త్రికపాలం ద్విజోత్తమాః। పురోడాశం నిరవపన్వీరసంసర్గశుద్ధయే॥౧౭॥ అధ్వర్యుణాత్తహవిషా యజమానో విశాంపతే। ధియా విశుద్ధయా దధ్యౌ తదా ప్రాదురభూద్ధరిః॥౧౮॥ తదా స్వప్రభయా తేషాం ద్యోతయంత్యా దిశో దశ। ముష్ణన్ తేజ ఉపానీతస్తార్క్ష్యేణ స్తోత్రవాజినా॥౧౯॥ శ్యామో హిరణ్యరశనోఽర్కకిరీటజుష్టో నీలాలకభ్రమరమండితకుండలాస్యః। కంబ్వబ్జచక్రశరచాపగదాసిచర్మవ్యగ్రైర్హిరణ్మయభుజైరివ కర్ణికారః॥౨౦॥ వక్షస్యధిశ్రితవధూర్వనమాల్యుదారహాసావలోకకలయా రమయంశ్చ విశ్వమ్। పార్శ్వభ్రమద్వ్యజనచామర రాజహంసశ్శ్వేతాతపత్రశశినోపరి రజ్యమానః॥౨౧॥ తముపాగతమాలక్ష్య సర్వే సురగణాదయః। ప్రణేముస్సహసోత్థాయ

౧౬॥ వైష్ణవమితి॥ వీరాణాం ప్రమథాదీనాం-సంసర్గకృతదోషస్య-శుద్ధయే నివృత్త్యర్థం॥౧౭॥ అధ్వర్యుణేతి॥ ఉపాత్తహవిషా అధ్వర్యుణా సహ-విశుద్ధయా బుద్ధ్యా దధ్యౌ- హే విశాంపతే విదుర॥౧౮॥ తదేతి॥ స్వయా తేషాం తేజో ముష్ణన్-తిరస్కుర్వన్-ఉపానీతః సమీపం ప్రాపితః - స్తోత్రే బృహద్రథంతరే ఏవ వాజౌ పక్షౌ తద్వతా॥ ౧౯ ॥ బృహద్రథంతరే పక్షావితి శ్రుతేః॥౧౯॥ తమేవానువర్ణయతి ద్వాభ్యాం॥ శ్యామ ఇతి॥ హిరణ్యవద్రశనా యస్యేతి-వస్త్రం లక్ష్యతే- అర్కతుల్యేన కిరీటేన జుష్టః- నీలాలకా ఏవ భ్రమరాః తైర్మండితం - కుండలయుక్తమాస్యం యస్య-కంబ్వాదిభిరాయుధైః భృత్యరక్షార్థం వ్యగ్రైః హిరణ్మయైః భుజైః పుష్పితః కర్ణికార ఇవ శోభమానః-భుజానాం హిరణ్మయత్వం- హిరణ్యకృతకేయూరకంకణముద్రికాద్యలంకారైః॥౨౦॥ వక్షసీతి॥ వక్షసి అధిశ్రితా-వధూర్లక్ష్మీర్యస్య- ఉదారో యో మహాసః అవలోకశ్చ- తయోః కలయా లేశేన-పార్శ్వే ఉభయతః-భ్రమంతీ వ్యజనచామరే ఏవ రాజహంసౌ యస్మిన్-సహ రజ్యమానః - శోభాతిశయం నీయమానః॥౨౧॥ తమితి॥ బ్రహ్మేంద్రత్ర్యక్షాః-నాయకాః ముఖ్యా యేషాం తే॥౨౨॥ తదితి ॥ హృతరుచః తిర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హృతప్రభాః-సన్నజిహ్వాః గద్గదవాచః-ససాధ్వసాః తన్మహిమ్నా క్షుభితచిత్తాః ఉపతస్థుః తుష్టువుః॥౨౩॥ అపీతి॥ యస్య మహిమా మహిమానం ప్రతి తు-అర్వాగేవ వృత్తిర్యేషాం తేపి - యథామతి గృణంతిస్మ అస్తువన్-కృతః ప్రకటీకృతః - అనుగ్రహార్థం విగ్రహో యేన తం-యద్వా-తేషామర్వాగ్వృత్తిత్వే హేతుః- తే తు యస్య మహిమ్నః - విభూతిమాత్రరూపా ఇత్యర్థః॥౨౪॥ తత్ర తావద్దక్షస్తుతిప్రకారమాహ॥ దక్ష ఇతి॥ గృహీతం అర్హణసాధనోత్తమం యేన తం ఉత్తమే పాత్రే - ఆగతే ఆసాద్య అర్హణే తేషు సమర్పితేషు ప్రీత్యా అర్హణం పాత్రమేవ యేన గృహీతమిత్యర్థః-యద్వా-కథం ప్రపేదే-గృహీతం అర్హణసాధనోత్తమం యథా భవతి తథా-తద్గృహీత్వా ప్రపేదే ఇత్యర్థః-గృహీత్వేతి పాఠస్తు సుగమః-గృణన్ స్తువన్-ప్రపేదే శరణం జగామ॥౨౫॥ శ్లో॥ తత్ర ఋత్విక్సదస్యేశభృగుబ్రహ్మేంద్రయోషితః। ఋషయశ్చ తథా సిద్ధాః యజమానీ చ లోకపాః॥ యోగిబ్రహ్మాగ్ని దేవాశ్చ స్తువంతి జగదీశ్వరమ్। తథా గంధర్వాః ధ్యాధిబ్రాహ్మణాశ్చ పృథక్తైః॥ శ్రీధరీయశ్లోకావేతౌ॥ నను సాక్షాత్పరమేశ్వర ఏవ శ్రీరుద్రః - తస్య తు బ్రహ్మపుత్రత్వేన జీవత్వమనుకరణమాత్రం-అతః కిమితి త్వయా భేదదృష్ట్యా సోవజ్ఞాత ఇతి-మాం భగవానాక్షేప్స్యతీత్యాశంక్య - అప్రచ్యుతస్వరూపస్య - జీవధర్మనాట్యం-తవైవ సంగచ్ఛతే-నాన్యస్యేత్యాహ- విశుద్ధమితి-స్వధామ్ని స్వస్వరూపే-తిష్ఠన్ భవాన్-శుద్ధం చిన్మాత్రం చైతన్యఘనః- శుద్ధత్వే హేతుః-ఉపరతా నిత్యనివృత్తాః - అఖిలాః బుద్ధ్యవస్థాః యస్మాత్ -అతః ఏకం భేదశూన్యం-అత ఏవ-అభయం॥ శ్రు॥ ద్వితీయాద్వై భయం భవతీతి శ్రుతేః- జీవస్యాపి వస్తుత ఏవంభూతత్వాత్ - తద్వైలక్షణ్యార్థముక్తం-మాయాం ప్రతిషిధ్య అభిభూయ-స్వతంత్ర ఏవ సన్-తయా మాయయా-పురుషత్వం మనుష్యనాట్యముపేత్య - తస్యాం మాయాయాం తిష్ఠన్-అపరిశుద్ధ ఇవ రాగాదిమానివ- ఆస్తే రామకృష్ణాద్యవతారేషు తథా ప్రతీయతే-భవానిత్యర్థః - అన్యే తు అవిద్యోపాధయః-మాయాభిభూతాస్సంసరంతి అతస్త్వమేవేశ్వరః - న రుద్రాదయ ఇతి భావః-అత ఏవేమాం భేదదృ

బ్రహ్మేంద్రత్ర్యక్షనాయకాః॥౨౨॥ తత్తేజసా హతరుచస్సన్నజిహ్వాస్ససాధ్వసాః। మూర్ధ్నా ధృతాంజలిపుటా ఉపతస్థురధోక్షజమ్॥౨౩॥ అప్యర్వాగ్వృత్తయో యస్య మహిత్వాత్మభువాదయః। యథామతి గృణంతి స్మ కృతానుగ్రహవిగ్రహమ్॥ ౨౪ ॥ దక్షో గృహీతార్హణసాధనోత్తమం యజ్ఞేశ్వరం విశ్వసృజాం పరం గురుమ్। సునందనందాద్యనుగైర్వృతం ముదా గృణన్ ప్రపేదే ప్రయతః కృతాంజలిః॥౨౫॥ దక్షః॥ శుద్ధం స్వధామ్న్యుపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థం చిన్మాత్రమేకమభయం ప్రతిషిధ్య మాయామ్। తిష్ఠంస్తయైవ పురుషత్వముపేత్య తస్యామాస్తే భవానపరిశుద్ధ ఇవాత్మతంత్రః॥ ౨౬॥ ఋత్విజః॥ తత్త్వం న తే వయమనం

ష్టిం-భగవాన్వారయిష్యతి॥ శ్లో॥ అహం బ్రహ్మా చ శర్వశ్చ జగతః కారణం పరమిత్యాదినా॥ వి ॥ తత్ప్రకృతిపురుషవిలక్షణం పరమాత్మస్వరూపం సర్వశక్తిమత్ విశోధ్య తదనుసంధానః ప్రపద్యతి దక్షః॥ శుద్ధమపాపవిద్ధం కర్మరూపోపాధిరహితం అకర్మవశ్యమితి యావత్ - అత ఏవ స్వధామ్ని స్వస్వరూపే మాయాం ప్రతిషిధ్య స్వేన రూపేణాస్పృష్టప్రకృతిజన్యదోష ఇత్యర్థః-శుద్ధత్వే హేతుః ఉపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థం ఉపరతాః శశ్వన్నివృత్తాః అఖిలాః సర్వాః బుద్ధ్యవస్థాః మనోవృత్తయః యస్య తత్ నిత్యనివృత్తప్రకృతిపరిణామరూపాంతరర్బాహ్యేంద్రియసర్వవృత్తిత్వాదపాపవిద్ధమితి భావః యద్వా స్వధామ్ని ఉపరతాః ప్రశాంతాః అఖిలా బుద్ధ్యవస్థా యస్య తత్ స్వస్వరూపానుభవేనైవ నిత్యనివృత్తసర్వమనోవృత్తిరిత్యర్థః-తతః-తః ఏకం సమాభ్యధికరహితం-స్వస్వరూపస్య నిస్సమాభ్యధికానందరూపత్వాత్ తదేకానుభవేన నిత్యనివృత్తసర్వేంద్రియవృత్తిత్వాచ్ఛుద్ధమిత్యర్థః కిమేవంవిధం స్వరూపం జడం నేత్యాహ చిన్మాత్రం జ్ఞానైకరసం- క్వచిదప్యజడం న కేవలం స్వయమేవ శుద్ధం అపి తం అన్యేషామపి శుద్ధత్వాపాదకమిత్యాహ - అభయం న విద్యతే భయం యస్మాత్ తదభయం-యదుపాసనా శుద్ధత్వాపాదకభయాత్మకసంసారనివృత్తిస్తదభయమిత్యుచ్యతే॥ తథా చ శ్రుతిః॥ యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్నదృశ్యేనాత్మ్యేనిరుక్తేనిలయనే భయం ప్రతిష్ఠాం విందతే-అథ సోభయం గతో భవతీతి - ఏవంరూపం స్వరూపం ప్రతితిష్ఠన్ అజహన్నిత్యర్థః తయైవ మాయయైవ పురుషత్వం పురుషాకారతాముపేత్య-మాయాం దేవాదిశరీరరూపేణ పరిణమయ్య తస్మిన్ జీవాంతరాత్మతయా అవస్థాయేత్యర్థః- స్వయమాత్మతంత్రః స్వతంత్రో భవన్ తస్యాం మాయాయాం అపరిశుద్ధః కర్మవశ్య ఇవాస్తే అహో మహదిదం సర్వశక్తిత్వమితి భావః॥ ౨౬॥ ఋత్విజోపి స్వాపరాధం పరిహరంతః స్తువంతి- తత్త్వమితి భో అనంజన ఉపాధిమలశూన్య-యద్యపి త్వమేవ రుద్రాది దేవతారూపః తథాపి నందీశ్వరశాపాత్-కర్మణ్యేన దుర్గ్రహాధియస్సంతః తవ తత్త్వం న విద్మః-కింతు ధర్మస్య అపూర్వస్య-ఉపలక్షణభూతం-త్రివృత్ త్రయీప్రతిపాద్యం-అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్వరాఖ్యంతవరూపం-అస్మాభిర్జ్ఞాతం-కీదృశంయదర్థంయస్యసిద్ధమేఅధిదైవందైవాధికారేణఅదోవ్యవస్థాః- అమూః
వర్ణవస్థాః-అగ్రఇమమేవదేవతానాన్యేత్యేవంరూపాః-నియమాఇత్యర్థః - యద్వావ్యవస్థాఇతిక్రియాపదత్వేనవ్యా
ఖ్యాతం-అదాగమాద్యభావఆర్షః-యదర్థం-అదఃఇదంఇంద్రాద్యధిదేవరూపం-విశేషేణాస్థితవానసీత్యర్థః॥౨౯॥ సద
స్యాస్తురీశ్వరేపిదక్షాధ్వరే-ధనలోభేనస్వప్రవృత్తిమనుచింత్యానుతప్తాఃవిరక్తిమాశాసానాఃస్తువంతి॥ఉత్పత్తీతి॥ హేశర
ణదఆశ్రయప్రద ఉత్పత్త్యధ్వనిసంసారమార్గేవర్తమానాః-అజ్ఞానాంసారస్యమూహాః- తేపాదాకఃత్వత్పాదరూపంనివా
సంకదాయాభియాస్యతి-కథంభూతేసంసారమార్గే-అశరణేఅవిశ్రమస్థానే-ఉరుక్లేశాఏవదుర్గమస్థానానియస్మిన్ -
అంతకఏవఉగ్రవ్యాళః తేనాన్విష్టేలక్షీకృతేవిషయరూపామృగతృష్ణికాయస్మిన్-ఆత్మాఅహంకారాస్పదంశరీరం - మమ
త్వాస్పదంగేహంచ - సఏవఉరుర్భారోయస్యసః - ద్వంద్వానిసుఖదుఃఖాన్యేవశ్వభ్రాణిగర్తాయస్మి-ఖలాఏవమృగాః
వ్యాఘ్రాదయః-తేభ్యోభయంయస్మిన్-శోకఏవదావాగ్నిర్యస్మిన్కామేనఉపసృష్టఃపీడితః॥ ౨౮ ॥ శ్రీరుద్రస్తుపూర్వం
మమనిందాదుస్సహాసీత్-ఇదానీంతాఃనగణయామీత్యాహ॥తవేతి॥ఆశిషాకామేన-అసక్తైర్నిష్కామైః- రచితధియంఅభి
నివేశితచిత్తంమామాం- అవిద్యఃవిద్యాహీనోలోకఃయదిఅపవిద్ధంఆచారభ్రష్టంజపతిపల్పతితజ్జల్పనంతవతేయఃపరోను
గ్రహఃతత్పరాణాంవాయోనుగ్రహఃతేన - తవచాంఘ్రిరచితధియంకృతబుద్ధింభక్తమాం-యదిజానీషే-తర్హిఃస్వా
నపిలోకాన్కైలాసాదీన్-నగణయేనబహుమన్యే - త్వత్పదానుగ్రహేణపరిపూర్ణఇతిశేషః-త్వత్పరాణాంయోనుగ్ర
హఃతేనవా॥౨౯॥భృగుస్తుస్వభావతఃసత్త్వజ్ఞానహీనాజీవాః-అతఃఅజ్ఞానకృతంమమదుశ్చేష్టితంక్షమస్వేత్యాహ- యది
తి॥ఆత్మన్ఆత్మనిస్సృతంఅనుగతంతవతత్త్వంనవిదంతి-ప్రణతానామాత్మబంధుశ్చ॥౩౦॥ వీ ॥ అథబ్రహ్మా॥నాత్మన్సృతం

జనరుద్రశాపాత్కర్మణ్యవగ్రహాధియోభగవన్విదామః। ధర్మోపలక్షణమిదంత్రివృదధ్వరాఖ్యంజ్ఞా
తంయదర్థమధిదైవమదోవ్యవస్థాః॥౨౭॥సదస్యాః॥ ఉత్పత్త్యధ్వన్యశరణఉరుక్లేశదుర్గేంతకోగ్రవ్యా
ళాన్విష్టేవిషయమృగతృష్ణాత్మదేహోరుభారః।ద్వంద్వశ్వభ్రేఖలమృగభయేశోకదావేఽజ్ఞ సార్థఃపా
దౌకస్తేశరణదకదాయాతికామోపసృష్టః॥రుద్రః॥తవవరదకరాంఘ్రావాశిషావాఖిలార్థేహ్యపిమునిభి
రసక్తైరాదరేణార్హణీయే।యదిరచితధియంమావిద్యలోకోపవిద్ధంజపతినగణయేతత్త్వత్పరానుగ్రహే
ణ॥౨౯॥భృగుః॥ యన్మాయయాగహనయాపహతాత్మబోధాబ్రహ్మాదయస్తనుభృతస్తమసిస్వపంతః। నా
త్మన్స్రుతంతవవిదంత్యధునాపితత్త్వంసోయంప్రసీదతుభవాన్ప్రణతాత్మబంధుః॥ ౩౦॥బ్రహ్మా॥ నైత
త్స్వరూపంభవతోసౌపదార్థభేదగ్రహైఃపురుషోయావదీక్షేత్। జ్ఞానస్యచార్థస్యగుణస్యచాశ్రయోమా
యామయాద్వ్యతిరిక్తోసతస్త్వమ్॥ ౩౧ ॥ఇంద్రః॥ఇదమప్యచ్యుతవిశ్వభావనంవపురానందకరంమనోదృ
శామ్।సురవిద్విట్క్షపణైరుదాయుధైర్భుజదండైరుపపన్నమష్టభిః॥౩౨॥పత్న్యః॥ యజ్ఞోయంతవయజనా

తవవిదంత్యధునాపితత్త్వమితిభగవత్తత్త్వస్యావేద్యత్వంయద్భృగుణోక్తం-తదేవప్రపంచయన్నాహ॥నైతదితి॥భవత
ఏతత్ వాఙ్మనసాగోచరంస్వరూపంపురుషోజీవఃపదార్థానాంభేదంస్వాసాధారణంధర్మంగృహ్ణంతీతిపదార్థభేదగ్రహాఃప
దార్థభేదోగృహ్యతఏభిరితిపదార్థభేదగ్రహరూపస్పర్శాదిగ్రాహకైశ్చక్షురాదిభిరింద్రియైరిత్యర్థః - నేక్షేత్నసాక్షా
త్కుర్యాత్ కుతఃయావత్ యావతాయతఇత్యర్థః-అసౌపురుషఃజ్ఞానస్యజ్ఞాయతేనేనేతిజ్ఞానంకరణేల్యుట్- తస్యఇంద్రి
యవర్గస్యఅర్థస్యశబ్దాదేర్విషయస్య - గుణస్యచజ్ఞానార్థయోఃకారణస్యసత్త్వాదిగుణస్యచఆశ్రయఃత్వంతుమాయా
మయాన్మాయాపరిణామరూపాత్ అసతోదేహాదేః తత్సంసృష్టాచ్చజీవాత్ వ్యతిరిక్తః అత్యంతవిలక్షణః ప్రాకృతం
హిచక్షురాదీంద్రియం ప్రాకృతమేవగృహ్ణీయాన్నత్వప్రాకృతం త్వత్స్వరూపమితిభావః॥ శ్రీ ॥ బ్రహ్మాదయోపినవి
దంతీతిభృగుణోక్తేతదసహమానోబ్రహ్మాతత్త్వజ్ఞానమావిష్కుర్వన్నాహ॥ నేతి॥ పదార్థభేదగ్రాహకైరింద్రియైః
గుణస్యఇంద్రియస్య-యద్వాజ్ఞానార్థయోః కారణస్యసత్త్వాదేః॥ ౩౧ ॥ ఇంద్రస్తుఇంద్రియవిషయస్సర్వోపిమిథ్యేతి-
బ్రహ్మణోక్తమసహమానమాహ ॥ ఇదమితి॥ ఇదంతవవపురుపఉపపన్నమేవ - నతుప్రపంచవదనిర్వచనీయతయానుపప
న్నం-సురాణాంవిద్విషఃక్షపయంతీతితథాతైర్భుజదండైరుపలక్షితం॥౩౨॥ఋత్విజాంపత్న్యఃస్తువంతి॥ యజ్ఞఇతి ॥ య
జ్ఞోయంతవయజనాయత్వాంయష్టుం-కేనబ్రహ్మణా-పూర్వంసృష్టః హేయజ్ఞాత్మన్-తంనఃయజ్ఞం - నళినకాంత్యాదృ
శానేత్రేణ-పునీహిపవిత్రీకురు- కథంభూతంయజ్ఞం-శవాఃశేరతేయస్మిన్నితిశవశయనంశ్మశానం- తద్వత్ ఆభాప్రతీతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్యస్య- సచాసౌశాంతమేధశ్చఉపరతోత్సవః - మేధశబ్దేనపశుహింసాద్యుత్సవాలక్ష్యతే - శరండదకంతత్ర శేరతఇతి తథాపద్మంతన్నాభౌయస్యేతిసంబోధనంవా॥ ౩౩ ॥ ఋషయస్తుకర్మాణ్యనుతిష్ఠంతే- తత్ఫలేనతత్ఫలేనచయజ్యం తేభగవతితదభావమాలక్ష్యవిస్మితాఃస్తువంతి॥ అనన్వితమితి॥ అనన్వితంఅఘటమానం-యత్ యస్మాత్ -ఆత్మనాస్వయం కర్మఆచరసిఅనుతిష్ఠసినత్వజ్యసే-యతఃఅన్యే - విభూతయేసంపదే-ఈశ్వరీంలక్ష్మీం - ఉపసేదుఃభేజుఃయద్వాయత ఇతిసార్వవిభక్తికస్తసిః-యామిత్యర్థః - భవాంస్తుస్వయమేవానువర్తమానాంతాం - నమన్యతేనాద్రియతే॥ ౩౪॥ సిద్ధాస్తుతత్కథాసుఖమభినందంతఃస్తువంతి॥ అయమితి ॥ అయంనఃమనోవారణఃమనోగజః-త్వత్కథైవమృష్టంశుద్ధంపీ యూషం-తన్మయీయానదీతస్యాం-అవగాఢఃప్రవిష్టః - దావాగ్నితుల్యంసంసారతాపం-నస్మరతిస్మ-నచతతోనిర్గచ్ఛ తి-బ్రహ్మసంపన్నవత్-బ్రహ్మైక్యంప్రాప్తఇవ॥ ౩౫ ॥ దక్షపత్నీయజమానీస్తౌతి ॥ స్వాగతమితి॥ తేస్వాగతంభద్ర మాగమనంజాతం- హేఅధీశ-యథాశిరసావిహీనః - కబంధమాత్రఃపురుషః-అంగైఃకరచరణాద్యవయవైః-శోభమా నైరపినశోభతే-తథాత్వాంవినా - నఃకేవలంప్రయాజాదిభిరంగైః - మఖోనశోభతే-అతోనః- శ్రియాసహత్రాయ స్వ-త్వద్భక్తాన్కుర్విత్యర్థః॥ ౩౬ ॥ లోకపాలాస్తుఈశ్వరాభిమానరూఢాఃభగవతస్తత్త్వమపశ్యంతఊచుః॥దృష్టఇ తి॥దృష్టఃకింనదృష్టఇత్యర్థః - కుతఃఅసద్గ్రాహైఃపుంస్త్వమావిష్టలింగత్వాత్ అసత్ప్రకాశరూపాభిః- దృగ్భిఃఇంద్రి యైః-అయంభావః-శుద్ధచిత్తానాంత్వంశుద్ధసత్త్వమూర్తిర్భాసి-అస్మాకంతుబహిర్ముఖేంద్రియాణాం-పంచభూతో పలక్షితోజీవవిశేషఇవాభాసి-అతస్త్వమస్మదింద్రియగోచరోనభవసి- ధిగస్మజ్జీవితమితి॥ ౩౭ ॥ లోకపాలాస్తుభగవత స్సౌలభ్యంతన్మాయావైభవంచానుసందధానాఃస్తువంతి ॥ దృష్టఇతి ॥ వాఙ్మనసాగోచరస్వరూపస్యభావస్త్వంనఃఅ

య కేనసృష్టోవిధ్వస్తఃపశుపతినాద్యదభకోపాత్ ।తంన స్త్వంశవశయనాభశాంతమేధంయజ్ఞాత్మన్నలి నరుచాదృశాపునీహి॥౩౩॥ఋషయః॥అనన్వితంతవభగవన్విచేష్టితంయదాత్మనాచరసిహికర్మనాజ్యసే। విభూతయేయతఉపసేదురీశ్వరీంనమన్యతేస్వయమనువర్తినీంభవాన్॥౩౪॥సిద్ధాః॥అయంతేకథామృష్ట పీయూషనద్యాంమనోవారణఃక్లేశదావాగ్నిదగ్ధః । తృషార్తోవగాఢోనసస్మారదావంననిష్క్రామతిబ్ర హ్మసంపన్నవన్నః॥౩౫॥యజమానీ॥స్వాగతం తేప్రసీదేశతుభ్యంనమశ్శ్రీనివాసశ్రియాకాంతయాత్రాహి నః।త్వామృతేధీశనాంగైర్మఖశ్శోభతేశీర్షహీనఃకబంధోయథాపూరుషః॥౩౬॥లోకపాలాః॥ దృష్టః కింనోదృగ్భిరసద్గ్రహైస్త్వంప్రత్యగ్ద్రష్టాదృశ్యతేయేనదృశ్యమ్ । మాయాహ్యేషాభవదీయాహిభూ మన్యస్త్వంషష్ఠఃపంచభిర్భాసిభూతైః॥౩౭ ॥ యోగేశ్వరాః ॥ ప్రేయాన్నతేన్యోస్త్యముతస్త్వ

స్మాకందృగ్భిఃమాంసచక్షుర్భిః- కిందృష్టఃకిమితిదృష్టఃకథందృష్టఇత్యర్థః - స్వయంవాఙ్మనసావేద్యస్వరూపస్వభావవ త్త్వేసత్యఖిలజననయనవిషయతాగతత్వరూపసౌలభ్యేనైవదృష్టఇత్యర్థః-నోఇతినిపాతోవానపర్యాయః-దృగ్భిర్నోదృ ష్టఃకిందృష్టఏవేత్యర్థః-సౌలభ్యమేవాత్రకారణమితిభావః-యద్వాఏషాదృగవిషయోపిదృగ్విషయోజాతఇత్యేషా భవదీ యామాయా - భవదీయోవిచిత్రసంకల్పఇత్యర్థః- మాయాశబ్దస్యవిచిత్రసర్గకారిశక్తివిశేషపరత్వే పూర్వోక్త ఏవాన్వయస్స్యాత్-ఇదమపితవమాయాకార్యమేవేత్యాహ-అసద్గ్రాహైఃఅసతిదేహేతదనుబంధినిచగ్రహః - ఆగ్రహః అహంమమతాభిమానఃయేషాంతైః-దేహాత్మాభిమానిభిరిత్యర్థః - దృశ్యంశరీరంయేనకారణేనప్రత్యగ్ద్రష్టాదృశ్యతే పిత్యక్త్వేనదృశ్యతే-ఆత్మత్వేనాభిమన్యతఇత్యర్థః - ఏషాదృశ్యస్యప్రత్యక్త్వేనదృష్టిః భవదీయామాయావిచిత్రా శక్తిరిత్యర్థః.తత్కారణభూతాభవదీయామాయేతిభావఃశబ్దఃశాస్త్రీంస్మార్తీంచప్రసిద్ధింద్యోతయతి॥ శ్రు ॥ అస్మా న్మాయీసృజతేవిశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యోమాయయాసన్నిరుద్ధః॥ నాసదాసీన్నోసదాసీత్తదానీం - తమఆసీత్తమసా గూఢమగ్రేప్రకేతం॥శ్లో॥దైవీహ్యేషాగుణమయీమమమాయాదురత్యయేత్యాదికాశ్రుతిః - స్మృతిశ్చాత్రానుసంధే యా-అనేనదేహాత్మభ్రమోభగవన్మాయామూలఏవేత్యుక్తంభవతిఏవంజీవేశైక్యభ్రమోపిత్వన్మాయామూలక ఏవేత్యా హుః- హేభూమన్ అనేనజీవవైలక్షణ్యంసూచితంజీవస్యాణుస్వరూపత్వాత్ యఃత్వంప్రకృతిపురుషవిలక్షణస్త్వం పం చభిర్భూతైఃపృథివ్యాదిభిఃసహితఇతి శేషఃఅత్రపంచభిర్భూతైరితితత్పరిణామరూపంశరీరంలక్ష్యతే - తద్విశిష్టఃషష్ఠ శ్చిద్విలక్షణోజీవః పంచభూతప్రస్తావాత్ షష్ఠఇత్యుక్తః - భాసిహిజీవత్వేనప్రతీయసేఏషాపి ప్రతీతిస్త్వన్మాయైవ మాయాకార్యభూతైవేత్యర్థః హిశబ్దఃస్వతంత్రాత్మభ్రమవత్పురుషేషుప్రసిద్ధిద్యోతకః ॥ ౩౭ ॥ యోగేశ్వరాస్తు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అథ దేన భజతామనుగ్రహాభాక్త్వం మన్యమానాః స్వామిభృత్యభావేన భజతా మప్యనుగ్రహం ప్రార్థయమానాః స్తు వంతి ద్వాభ్యాం॥ ప్రేయానితి॥ విశ్వాత్మని పరబ్రహ్మణి త్వయి-ఆత్మనాం పృథక్త్వం నేక్షేత్ - అముతః-అముష్మాత్ - అ న్యస్తే ప్రేష్ఠో నాస్తి-ఆత్మనో జీవాన్ పృథఙ్నేక్షేతేతి వా - హే వత్సల భక్తప్రియ అనన్యవృత్త్యా అవ్యభిచారిణ్యా భక్త్యా భజతః అనుగృహాణేత్యర్థః॥ ౩౦॥ లోకపాలైర్భగవతస్సౌలభ్యానుసంధానపూర్వకం మాయావైభవేజీవేశైక్యప్రతీతేర్భ్ర మత్వేచోక్తే యోగేశ్వరాః జీవానాం పరమపురుషాత్స్వాతంత్ర్యభేదం వారయంత స్తద్భేదస్య పారతంత్ర్యం తస్య బంధనత్వమావిష్కుర్వంతో వాత్సల్యగుణవిశిష్టత్వేన స్తువంతి॥ ప్రేయానితి॥ హే ప్రభో విశ్వాత్మని విశ్వస్య చిదచిదాత్మ కప్రపంచస్యాంతః ప్రవిశ్య స్వయమపరిత్యక్తస్వరూపస్వభావేన శాసనేన ధారకే అనేన విశ్వస్య శరీరత్వముక్తమితి జీ వానాం పరతంత్రభేదోభ్యుపగత ఇతి వేదితవ్యం - విశ్వాత్మని త్వయి విశ్వస్మాద్విలక్షణే త్వయి యః పుమాన్ ఆత్మనః స్వస్య పృథక్త్వం పృథక్సిద్ధత్వం స్వస్యాబ్రహ్మాత్మకత్వమిత్యర్థః-నేక్షేత్ న పశ్యేత్-ఆత్మానం పరమాత్మశరీరత్వేన తదపృథక్సిద్ధ త్వేన బ్రహ్మాత్మకత్వేనానుపశ్యేదిత్యర్థః - అముతః అముష్మాత్ తత్త్వదర్శినః అన్యస్తే తవ ప్రేయాన్ - ప్రీతివిషయో నా స్తి-తథైవ హి గీతం భగవతా॥ శ్లో॥ ప్రియో హి జ్ఞానినోత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియ ఇతి గీతమితి భావః-అత్ర పృథక్త్వం నేక్షేదిత్యనేన తాదాత్మ్యైవదర్శనం విహితమిత్యర్థవర్ణనం త్వయుక్తం- విశ్వాత్మని భృత్యేశత యేతి పూర్వోత్తర వ్యా ఘాతాత్ విశ్వతాదాత్మ్యం తు సర్వసమయ విరుద్ధం-జడాజడయోరప్యైక్యప్రసంగాత్ అతో విశ్వాత్మనీతి వ్యతిరేక నిర్దే శ ఏవ అత ఆత్మనః పృథక్సిద్ధత్వేనైవ దర్శనం ప్రతిషిధ్యతే- అనేన పరతంత్రభేద ఉక్తః శరీరాత్మభావవచనే నైవ తదంతర్భూతా శ్శేషశేషిభావాదయోప్యర్థాదుక్తాః ఏవం శరీరత్వేన శేషత్వేన చాత్మానమనుసందధానో మత్ప్రియ ఇతి త్వయైవోక్తమి తి - సః త్వయానుగృహ్యత ఇతి సిద్ధమేవ - కింతు యోసౌ శాస్త్రప్రసిద్ధశరీరాత్మభావాదిజ్ఞానశూన్యః కేవలస్వస్వామిభావ జ్ఞానవాన్ సోపి వాత్సల్యవతా త్వయానుగ్రాహ్య ఏవేత్యాహుః - తథాపీతి - యద్యప్యాత్మనో పృథక్త్వం న పశ్యతి లో కసిద్ధం స్వామిభృత్యభావమేవ పశ్యతి తథాపి భృత్యేశతయా భృత్యస్వామిభావేన ఉపధావతాం సమీపగతం ప్రకాన్తం తా

యి ప్రభో విశ్వాత్మనీక్షేన్న పృథగ్య ఆత్మనః। అథాపి భక్త్యేశతయోపధావతామనన్యవృత్త్యానుగృహాణ
వత్సల॥ ౩౦॥ జగదుద్భవస్థితిలయేషు దైవతో బహుభిద్యమానగుణయాత్మమాయయా। రచితాత్మభేదమత

నాం అనిష్పన్నజ్ఞానానామిత్యర్థః- అనన్యవృత్త్యా అనుగ్రహైకదృష్ట్యా అనుగ్రహాణ ప్రసీద-హే వత్సల దోషేపి గుణబుద్ధి మాన్ దోషేపి గుణబుద్ధిర్వాత్సల్యం యథా మాతుః పుత్రే - వత్సలస్య తవాజ్ఞానుగ్రహ ఉచిత ఇతి భావః-యద్వా అనన్యవృ త్త్యా అవ్యభిచారిణ్యా భక్త్యా ఉపాధావతామనుగృహాణేత్యన్వయః॥ ౩౦ ॥ అవ్యభిచారిణీ భక్తిః కథం స్యాత్ భజనీయా నాం బహుత్వాదిత్యాశంక్యాహుః॥ జగదితి॥ జగతః ఉద్భవాదిషు నిమిత్తేషు-దైవతః జీవాదృష్టాత్ - బహుధా భిద్యమానాః గుణాః యస్యాస్తయా-స్వమాయయా-ఆత్మని స్వరూపే - రచితా బ్రహ్మాది భేదమతిర్యేన తస్మై-స్వసంస్థయా కేవలస్వ రూపావస్థానేన చ-వినివర్తితః-భేదభ్రమః- గుణాశ్చ తద్ధేతవః ఆత్మని యేన తస్మై॥ ౩౧॥ నను భగవతో విశ్వాత్మకత్వే వి శ్వగతదోషాణాం పరమాత్మన్యాపత్తిః తతస్సుఖదుఃఖాద్యనుభవశ్చ జీవవత్ తత్రాహుః॥ జగదితి॥ జగతి ఉత్పత్తిస్థితిలయేషు నిమిత్తభూతేషు జగదుద్భవాద్యర్థమిత్యర్థః దైవతో దైవాత్ దేవో భగవాన్ తత్సంబంధి సంకల్పో దైవస్తస్మాత్ బహు భిద్యమానగుణయా బహుధా భిద్యమానాః గుణాః సత్త్వాదిగుణకార్య బ్రహ్మరుద్రాది దేవరూపేణ పరిణమ్యమానాః సత్త్వాదిగుణా యస్యాస్తయా మాయయా-రచితాత్మభేదమత యే రచితః ఆత్మని భేదః దేవత్వమనుష్యత్వాదిరూపః తద్విష యా మతిర్బుద్ధిర్యస్య తస్మై దేహాత్మాభిమానాన్విత క్షేత్రజ్ఞ శరీరాయేత్యర్థః - యద్వా-బహుభిద్యమానగుణయా బహుభిద్యమానాః దేవమనుష్యపశుపాదపాదిరూపేణ పరిణమ్యమానాస్సత్త్వాది గుణా యస్యాస్తయా ఆత్మనః పర మాత్మనో మాయయా-తచ్ఛరీరభూతయా మాయయేత్యర్థః॥ శ్రు॥ అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపాం- గుణైస్త్రిభిశ్చిత్రాం సృజతీం సరూపాః ప్రకృతిం ప్రజా ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం ఏవంభూత యా మాయయా దైవతో భగవత్సంకల్పాత్ జగదుద్భవస్థితిలయేషు సత్సు అత్రాత్మమాయయేత్యనేన ఆత్మసంబంధిత్వా వగమాత్-సంబంధసామాన్యస్య తద్విశేషపర్యవసానజిజ్ఞాసాయాం॥ శ్రు॥ యస్యాత్మా శరీరం యస్యావ్యక్తం శరీరమితి శ్రుతివ్యవస్థాపిత శరీరశరీరిభావరూపసంబంధ విశేషపర్యవసానాద్బ్రహ్మాత్మికాయా మాయయా జగదుపాదానత్వ మవగంతవ్యం - జగదుపాదానభూతయా మాయయా జగదుత్పత్త్యాదిషు సత్సు - స్వసంస్థయా స్వస్య సంస్థా సమ్యగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వస్థితిస్తయారచితాత్మభేదమతయే-రచితాఃఆత్మభేదాః - ఆత్మగతాదేవత్వమనుష్యత్వాదయోభేదాఃతద్విషయామతిర్యస్యతస్మై॥౩౮॥తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశత్- తదనుప్రవిశ్య-సచ్చత్యచ్చాభవదితి-అనేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణి - నామరూపేవ్యాకరోదిత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యాస్వస్యచిదచిదాత్మతయానుప్రవేశేనచిదచిద్గతనామరూపభేదస్యస్వపర్యంతత్వవ్యాఖ్యానేనచిదచిద్గతనామరూపభేదస్యచిదచిద్ద్వారాస్వపర్యంతత్వానుద్రష్టా ఇత్యర్థః- ఏవంభూతాయాపి - వినివర్తితభ్రమగుణాత్మనేవిశేషేణనివర్తితాఃనిత్యనివర్తితాః-భ్రమఃఅన్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానాదిరూపఃగుణాఃతద్ధేతవోరజస్తమఆదిగుణాఆత్మనియేనతస్మై- స్వేనైవప్రకాశేననిత్యనివర్తితహేయాయేత్యర్థఃఅనేనవిశ్వగతదోషాప్తిఃపరిహృతాఏవంభూతాయతేనమః- కేవలంనమస్కర్మోనతుత్వద్గుణాన్వర్ణయితుంశక్నుమఇతిభావః॥౩౯॥శబ్దబ్రహ్మేస్తౌతి॥నమఇతి॥శ్రితంస్వీకృతంసత్త్వంయేన-అతోభక్తానాంధర్మాదిఫలప్రసవిత్రే-సత్త్వగుణత్వంనిర్గుణత్వంచకథమిత్యాశంక్యాహ-యస్యకాష్ఠాంతత్త్వం-నాహంవేద్మి - అపరేబ్రహ్మాదయశ్చనవిదుః- తస్మైనమః॥౪౦॥అగ్నిస్తుయజ్ఞమూర్తింప్రణమతి॥యదితి ॥ యస్యతేజసాసుష్ఠుసమిద్ధంప్రదీప్తంతేజోయస్యసోహం-ప్రశస్తేఅధ్వరే-హవిర్వహామితంయజ్ఞియంయజ్ఞాయహితం- పాలకం - యజ్ఞంయజ్ఞమూర్తిం-పంచవిధత్వమైతరేయకేడుక్తం॥౩౮॥సఏషయజ్ఞఃపంచవిధోగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణమాసౌచాతుర్మాస్యానిపశుస్సోమఇతి - పంచభిర్యజుభిర్యజ్ఞమంత్రైః - స్విష్టంసంపూజితంతథాచశ్రుతిః॥ ఆశ్రావయేతిచతురక్షరమస్తుశ్రౌషడితిచతురక్షరంయజేతిద్వ్యక్ష

యేస్వసంస్థయావినివర్తితభ్రమగుణాత్మనేనమః॥౩౯॥ శబ్దబ్రహ్మ॥నమస్తేశ్రితసత్త్వాయధర్మాదీనాం
ప్రసూతయే।నిర్గుణాయచయత్కాష్ఠాంనాహంవేదపరేపివా॥౪౦॥అగ్నిః॥యత్తేజసాహంసుసమిద్ధతేజాహవ్యంవహేస్వధ్వరఆజ్యసిక్తం। తంయజ్ఞియంపంచవిధంచపంచభిస్స్విష్టంయజుర్భిఃప్రణతోస్మియజ్ఞమ్॥దేవాః॥పురాకల్పాపాయేస్వకృతముదరీకృత్యవికృతంత్వమేవాద్యస్తస్మిన్సలిలఉరగేంద్రాధిశయనే। పుమాన్శేషేసిద్ధైర్హృదివిమృశితాధ్యాత్మపదవిస్సఏవాద్యాక్ష్ణోర్యఃపథిచరసిభృత్యానవసినః॥ గంధర్వాః॥ అంశాంశాస్తేదేవమరీచ్యాదయఏతేబ్రహ్మేంద్రాద్యాదేవగణారుద్రపురోగాః । క్రీడాభాండంవిశ్వమిదంయస్యవిభూమన్తస్మైనిత్యంనాథనమస్తేకరవామ॥౪౩॥విద్యాధరాః॥ త్వన్మాయయార్థమభిపద్యకళేబరేస్మిన్కృత్వామమాహమితిదుర్మతిరుత్పథైస్స్వైః।క్షిప్తోప్యసద్విషయలాలసఆత్మమోహంయుష్మత్కథామృతనిషేవకఉద్వ్యుదస్యేత్॥౪౪॥బ్రాహ్మణాః॥ త్వంక్రతుస్త్వంహవిస్త్వంహుతాశస్స్వయంత్వంహిమంత్రస్సమిద్దర్భపాత్రాణిచ। త్వంసదస్యర్త్విజోదంపతీదేవతాహ్యగ్నిహోత్రంస్వధాసోమఆజ్యంపశుః॥ ౪౫ ॥ త్వంపురాగాంరసాయామహాసూకరోదంష్ట్రయాప

రంయేయజామహఇతిపంచాక్షరంద్వ్యక్షరోవషట్కారఇతి॥స్మృతిశ్చ- చతుర్భిశ్చచతుర్భిశ్చద్వాభ్యాంపంచభిరేవచ। హూయతేచపునర్ద్వాభ్యాంసనోవిష్ణుఃప్రసీదత్వితి॥ ౪౧॥ దేవాస్తుసత్యంవయమపిదేవాః- తథాపిజగదాద్యంతయోస్త్వమేవనాన్యఃకశ్చిదస్తీత్యాహుః॥పురేతి॥కల్పాపాయేప్రళయేవికృతంకార్యజాతం - ఉదరీకృత్యసంహృత్య-త్వమేవ ఆద్యఃపుమాన్-ఉరగేంద్రఃశేషఏవఅధికంశయనంశయ్యాయస్మిన్తస్మిన్ - శేషేశయనంకరోషి-సిద్ధైర్జనోలోకాదివాసిభిః-హృదివిమృశితావిచింతితా-అధ్యాత్మపదవీఆత్మతత్త్వమార్గోయస్య-సఏవత్వం-యఃఇదానీంఅక్ష్ణోఃపథిచరసి-ప్రత్యక్షోసి-అవసిరక్షసి॥౪౨॥ గంధర్వాప్సరసస్తువయంభియాకేవలంసర్వానపిపరమేశ్వరత్వేనోపశ్లోకయామః - త్వమేవపరమేశ్వరః.అన్యేత్వదంశాఏవేత్యాహుః॥అంశేతి॥హేవిభూమన్మహత్తమ-క్రీడాభాండంక్రీడోపకరణం - విశ్వం బ్రహ్మాండంయస్యతస్మైతే-నమఃకరవామనమస్కుర్మః॥౪౩॥విద్యాధరాస్తు- కేవలంవిద్యాభిఃసంపదఃప్రాప్స్యంతే - అహంకారాదివ్యామోహనివృత్తిస్తుత్వత్కథాశ్రవణంవినానాస్తీత్యాహుః॥త్వదితి॥ అర్థంపురుషార్థసాధనంకళేబరం-అభిపద్యప్రాప్య-త్వన్మాయయా-అస్మిన్కళేబరే - మమేతిఅహమితిచ-అభిమానంకృత్వా-ఇమంఆత్మమోహం - యుష్మత్కథామృతనిషేవకః-ఉత్ఉచ్చైః-వ్యుదస్యేత్పరిత్యజేత్-నాన్యః - నన్వైస్వైఃపుత్రాదిభిరధిక్షిప్తః-దుఃఖితస్సన్-పరిత్యజేదేవనేత్యాహుఃక్షిప్తోపిదుర్మతిః-అసత్సువిషయేష్వేవ-లాలసాతృష్ణాయస్యసః॥౪౪॥౪౫॥ బ్రాహ్మణాస్స్తువంతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రిభిః॥ త్వమితి॥ గాంపృథ్వీం - రసాయాః రసాతలాత్ - దంష్ట్రయా - వ్యజ్జహాథ విశేషేణ ఉద్ధృతవానసి - యోగిభిః॥ స్తూ
యమానః - హే త్రయీగాత్ర వేదమూర్తే - యజ్ఞో యాగః - క్రతుస్సయూపః - తద్విశేష స్తద్రూపీ - యజ్ఞసంకల్పరూపఇతి
వా - యజ్ఞః క్రతుః కర్మ యస్యేతి వా॥ ౪౬॥ సంప్రసీదేతి॥ సత్వమస్మాకం - త్వద్దర్శనమాకాంక్షతాం ప్రసీద - అస్మద్యజ్ఞము
ద్ధరేత్యర్థః - నచాశక్యం తేనైతత్ - యతః తవ నామ్ని కీర్త్యమానఏవ - యజ్ఞవిఘ్నాః క్షయం యాంతి ఏవం ప్రభావాయ స్యత
స్మై నమః॥ ౪౭॥ ఇతీతి॥ ఇత్యనేన ప్రకారేణ - సర్వైః కీర్త్యమానే - హే భద్రవిదుర - సంనిన్యే ప్రవర్తయామాస॥ ౪౮॥ భగ
వానితి॥ సర్వాత్మకతయా సర్వభాగభోక్తాపి భగవాన్ - నిజానందతృప్తోపి - స్వేనభాగేన - త్రికపాలపురోడాశేన - ప్రీయ
మాణఇవ - దక్షమాభాష్య - సంబోధ్య - బభాషే॥ ౪౯॥ అహమితి॥ యోహం జగతః కారణం - ఆత్మా చ ఈశ్వరశ్చ - ఉపద్రష్టా
సాక్షీ చ - స్వయంప్రకాశశ్చ - సఏవ బ్రహ్మా చ - శర్వశ్చేత్యన్వయః॥ ౫౦ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ ఆత్మమాయామితి॥ అహమేవ
ఆత్మమాయామధిష్ఠాయ - జగత్సృష్ట్యాదికుర్వన్ - సచసచసన్ - సర్వశక్తిక్రియోచితాం సంజ్ఞాం ధారయామి॥ ౫౧ ॥ తస్మి

ద్మినీం వారణేంద్రో యథా । స్తూయమానో నదన్ లీలయా యోగిభిర్వ్యుజ్జహర్థ త్రయీగాత్ర యజ్ఞః
క్రతుః॥ ౪౬॥ సంప్రసీద త్వమస్మాకమాకాంక్షతాం దర్శనం సంపరిభ్రష్టసత్కర్మణామ్ । కీర్త్యమానే నృ
భిర్నామ్ని యజ్ఞేశ తే యజ్ఞవిఘ్నాః క్షయం యాంతి తస్మై నమః॥ ౪౭ ॥ మైత్రేయః॥ ఇతి దక్షః కవిర్యజ్ఞం భ
ద్రరుద్రాభిమర్శితమ్। కీర్త్యమానే హృషీకేశే సంనిన్యే యజ్ఞభావనే॥ ౪౮ ॥ భగవాన్ స్వేన భాగేన స
ర్వాత్మా సర్వభాగభుక్ । దక్షం బభాష ఆభాష్య ప్రీయమాణ ఇవానఘ॥ ౪౯॥ శ్రీభగవాన్॥ అహం బ్రహ్మా
చ శర్వశ్చ జగతః కారణం పరమ్। ఆత్మేశ్వర ఉపద్రష్టా స్వయందృగవిశేషణః॥ ౫౦॥ ఆత్మమాయాం సమావి
శ్య సోహం గుణమయీం ద్విజ । సృజన్ రక్షన్ హరన్ విశ్వం దధ్రే సంజ్ఞాం క్రియోచితామ్॥ ౫౧ ॥ తస్మిన్ బ్ర
హ్మణ్యద్వితీయే కేవలే పరమాత్మని। బ్రహ్మరుద్రౌ చ భూతాని భేదేనాజ్ఞోనుపశ్యతి॥ ౫౨॥ యథా పుమాన్న
స్వాంగేషు శిరఃపాణ్యాదిషు క్వచిత్। పారక్యబుద్ధిం కురుత ఏవం భూతేషు మత్పరః॥ ౫౩ ॥ త్రయాణామేక
భావానాం యో న పశ్యతి వై భిదామ్। సర్వభూతాత్మనాం బ్రహ్మన్ స శాంతిమధిగచ్ఛతి॥ ౫౪ ॥ మైత్రే
యః॥ ఏవం భగవతాదిష్టః ప్రజాపతిపతిర్హరిమ్ । అర్చిత్వా క్రతునా స్వేన దేవానుభయతోయజత్॥ ౫౫॥
రుద్రం చ స్వేన భాగేన హ్యుపాధావత్సమాహితః। కర్మణోదవసానేన సోమపానితరానపి॥ ౫౬॥ ఉదవ
స్య సహర్త్విగ్భిస్సస్నావవభృథం తతః। తస్మా అప్యనుభావేన స్వేనైవావాప్తరాధసే॥ ౫౭॥ ధర్మ ఏవ మ
తిం దత్వా త్రిదశాస్తే దివం యయుః। ఏవం దాక్షాయణీ దేవీ త్యక్త్వా పూర్వకళేబరమ్॥ ౫౮॥ జజ్ఞే హిమవ
తః క్షేత్రే మేనాయామితి శుశ్రుమ । తమేవ దయితం భూయ ఆవృఙ్క్తే పతిమంబికా॥ ౫౯॥ అనన్యభావైక
గతిం శక్తిస్సుప్తేవ పూరుషమ్। ఏతద్భగవతశ్శంభోః కర్మ దక్షాధ్వరద్రుహః॥ శ్రుతం భాగవతాచ్ఛిష్యాదు
ద్ధవాన్మే బృహస్పతేః॥ ౬౦ ॥ ఇదం పవిత్రం పరమీశచేష్టితం యశస్యమాయుష్యమఘౌఘమర్షణమ్।
యోనిత్యదాకర్ణ్య నరోనుకీర్తయేద్ధునోత్యఘం కౌరవ భక్తిభావతః॥ ౬౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థ
స్కంధే - సప్తమోధ్యాయః. ... ... *

స్మిన్నితి॥ తస్మిన్ కేవలే - అద్వితీయే సమానాసమానజాతీయభేదరహితే - బ్రహ్మణి మయి - బ్రహ్మరుద్రౌ భూతాని చేతి భేదేన - అ
జ్ఞః పశ్యతీత్యర్థః॥ ౫౨॥ విద్వాంస్తు భేదం న పశ్యతీత్యత్ర సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ ౫౩॥ తస్మాత్ ఏవం ఐక్యం పశ్యన్ కృతా
ర్థో భవతీత్యాహ॥ త్రయాణామితి॥ త్రయాణామేకో భావః స్వరూపం యేషాం తే॥ ౫౪॥ ఏవమితి॥ స్వేన క్రతునా - త్రికపాలే
ష్ట్యా - ఉభయతః అంగైః - ప్రాధాన్యేన చ॥ ౫౫॥ రుద్రమితి॥ స్వేన భాగేన యజ్ఞావశిష్టేన - ఉదవస్యతే - సమాప్యతే నేనేతి ఉ
దవసానం - తేన కర్మణా సోమపానితరానపి ఉపాధావదిత్యనుషంగః॥ ౫౬॥ ఉదవస్యేతి॥ తతశ్చ ఉదవస్య కర్మ సమాప్య అవ
భృథరూపం యథా భవతి తథా స్నాతవాన్ - స్వేనైవానుభావేన - అవాప్తరాధసే ప్రాప్తసిద్ధయే॥ ౫౭॥ ౫౮ ॥ జజ్ఞ ఇతి॥ ఆ
వృఙ్క్తే భజతే స్మ॥ ౫౯॥ అనన్యేతి॥ అనన్యభావానామేకైవ గతిర్యస్య తం - ప్రళయకాలే సుప్తా శక్తిరీశ్వరమివ - బృహస్పతేశ్శి
ష్యాత్ మే మయా శ్రుతం॥ ౬౦॥ ఇదమితి॥ పరం పవిత్రం యః ఆకర్ణ్య తథా అనుకీర్తయేత్ - ఆత్మనః పరస్య అఘం - సం
సారవ్యసనం - సర్వం ధునోతి॥ ౬౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

అష్టమే శ్లో ॥ మనుకన్యాన్వయే ప్రాప్తా దక్షయజ్ఞకథోదితా । మనుపుత్రాన్వయే ప్రాప్తా ధ్రువచర్యాథ పంచభిః ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గురుదారోక్తిరోషమత్సరతః పురాత్। నిర్గతేన ధ్రువేణా హతపసా తోషణం హరేః॥ ఏవం తావన్మనుకన్యాన్వయోక్తైవ-మరీచ్యాదీనాం బ్రహ్మపుత్రాణాం-వంశాః వర్ణితాః-తత్రావశిష్టం కించిదాహ॥ సనకాద్యా ఇతి॥ నావసన్నాశ్రితాః-ఊర్ధ్వరేతసః నైష్ఠికాః-అతస్తేషాం వంశో నాస్తి॥౧॥ అధర్మోఽపి బ్రహ్మపుత్రస్తస్య వంశమాహ చతుర్భిః॥ మృషేతి॥ దంభః పరప్రతారణం-మాయా తదుచితా చేష్టా-అప్రజః అపుత్రః॥౨॥ తయోరితి॥ తయోస్సోదరయోరపి దాంపత్యం అధర్మాంశతయా-ఏవముపర్యపి నికృతిశ్శఠతా-యత్ యాభ్యాం-కలిశ్చ తస్య స్వసా దురుక్తిశ్చేత్యర్థః॥౩॥ దురుక్తావితి॥ యాతనా తీవ్రవేదనా॥౪॥౫॥ సంగ్రహేణేతి॥ ప్రతిసర్గః అనుసర్గ ఏవ-యద్వా ప్రతిసర్గః ప్రళయః-అధర్మస్య ప్రళయహేతుత్వాత్-ప్రతిసర్గత్వం హేతుః ఏతత్-ఏతం-అధర్మవంశం-పుణ్యమితి వర్జనద్వారా పుణ్యహేతుత్వాత్॥౬॥ అథేతి॥ మనోః పుత్రవంశః-హరేరంశో బ్రహ్మా-తస్య అంశాత్ దేహార్ధాజ్జన్మ యస్య॥౭॥ ప్రియవ్రతేతి॥ జగతః రక్షాయాం స్థితౌ॥

మైత్రేయః॥ సనకాద్యా నారదశ్చ ఋభుర్హంసోఽరుణిర్యతిః। నైతే గృహాన్బ్రహ్మసుతా హ్యావసన్నూర్ధ్వరేతసః॥౧॥ మృషాధర్మస్య భార్యాసీద్దంభం మాయాం చ శత్రుహన్। అసూత మిథునం తత్తు నిరృతిర్జగృహేఽప్రజః॥౨॥ తయోస్సమభవల్లోభో నికృతిశ్చ మహామతే। తాభ్యాం క్రోధశ్చ హింసా చ యద్దురుక్తిస్స్వసా కలిః॥౩॥ దురుక్తా కలిరాధత్త భయం మృత్యుం చ సత్తమ। తయోశ్చ మిథునం జజ్ఞే యాతనా నిరయస్తథా॥౪॥ ఏతే హ్యధర్మవృక్షస్య శాఖాస్సంసృతిహేతవః। శ్రేయస్కామో న సేవేత సుతరాం మాత్రమోత్తమః॥౫॥ సంగ్రహేణ మయాఖ్యాతః ప్రతిసర్గస్తవానఘ। త్రిశ్శ్రుత్వైతత్పుమాన్పుణ్యం విధునోత్యాత్మనో మలమ్॥౬॥ అథాతః కీర్తయే వంశం పుణ్యకీర్తేః కురూద్వహ। స్వాయంభువస్యాపి మనోర్హరేరంశాంశజన్మనః॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ శతరూపాపతేస్సుతౌ। వాసుదేవస్య కలయా రక్షాయాం జగతస్స్థితౌ॥౮॥ జాయే ఉత్తానపాదస్య సునీతిస్సురుచిస్తయోః। సురుచిః ప్రేయసీ పత్యుర్నేతరా యత్సుతో ధ్రువః॥౯॥ ఏకదా సురుచేః పుత్రమంకమారోప్య లాలయన్। ఉత్తమం నారురుక్షంతం ధ్రువం రాజాభ్యనందత॥౧౦॥ తథా చికీర్షమాణం తం సపత్న్యాస్తనయం ధ్రువం। సురుచిశ్శృణ్వతో రాజ్ఞస్సేర్ష్యమాహాతిగర్వితా॥౧౧॥ న వత్స నృపతేర్ధిష్ణ్యం భవానారోఢుమర్హతి। న గృహీతో మయా యత్త్వం కుక్షావపి నృపాత్మజః॥౧౨॥ బాలోఽసి బత నాత్మానమన్యస్త్రీగర్భసంభృతమ్। నూనం యస్య భవాన్వేద దుర్లభేఽర్థే మనోరథః॥౧౩॥ తపసారాధ్య పురుషం తస్యైవానుగ్రహేణ మే। గర్భే త్వం సాధయాత్మానం యదీచ్ఛసి నృపాసనమ్॥౧౪॥ మైత్రేయః॥ మాతుస్సపత్న్యాస్సదురుక్తివిద్ధశ్శ్వసన్రుషా దండహతో యథాహిః। హిత్వా మిషంతం పితరం సన్నవాచం జగామ మాతుః ప్రరుదన్సకాశమ్॥౧౫॥ తం నిశ్శ్వసంతం స్ఫురితాధరోష్ఠం సునీతిరుత్సంగ ముదూహ్య బాలమ్। నిశమ్య తత్పౌరముఖాన్నితాంతం సా వివ్యథే యద్గదితం సపత్న్యా॥౧౬॥ సోత్సృజ్య ధైర్యం విలలాప శోకదావాగ్నినా దగ్ధలతేవ బాలా। వాక్యం సపత్న్యాస్స్మరతీ సరోజశ్రియా దృశా బాష్పకలాముువాహ॥౧౭॥ దీర్ఘం శ్వసంతీ వృజినస్య పారమపశ్యతీ బాలకమాహ బాలా। మామంగళం తాత పరేషు మంస్థా భుంక్తే జనో యత్పరదుఃఖదస్తత్॥౧౮॥ సత్యం సురుచ్యాభిహితం భవాన్మే యద్దుర్భగాయా ఉదరే గృహీతః। స్తన్యేన వృద్ధశ్చ విలజ్జతే యాం భార్యేతి వా వోఢుమిడస్పతిర్మామ్॥౧౯॥ ఆతిష్ఠ తత్తాత విమత్సరస్త్వముక్తం సమాత్రాపి యదవ్యళీకమ్। ఆరాధయాధోక్షజపాదపద్మం యదీచ్ఛసేఽధ్యాసనముత్త

౮॥ జాయే ఇతి॥ తస్య సునీతిస్సురుచిశ్చేతి ద్వే జాయే-తయోర్మధ్యే-ఇతరా సునీతిః-అప్రియా॥౯॥ తయోః ప్రియాప్రియత్వే ప్రపంచయన్-ధ్రువచరిత్రమాహ-పంచభిరధ్యాయైః॥ ఏకదేతి॥ సురుచేః పుత్రం ఉత్తమసంజ్ఞం-లాలయన్॥౧౦॥ తథేతి॥ తథా అంకారోహణం చికీర్షమాణం॥౧౧॥ గర్వోక్తిమాహ త్రిభిః॥ నేతి॥ నృపతేర్ధిష్ణ్యం ఆసనం-నృపాత్మజోఽపి భవాన్-ఆరోఢుం నార్హతి॥౧౨॥౧౩॥ తపసేతి॥ పురుషం ఈశ్వరం॥౧౪॥ మాతురితి॥ మిషంతం పశ్యంతం-సన్నవాచం కుంఠితవాచం॥౧౫॥ తమితి॥ ఉదూహ్య ఆరోప్య-అంతః పురజనముఖాచ్ఛ్రుత్వా॥౧౬॥ సేతి॥ శోక ఏవ దావాగ్నిః-తేన దావాగ్నినా-దగ్ధా లతేవ స్థితా-సా బాలా-విలలాప విలాపం చకార॥౧౭॥ దీర్ఘమితి॥ వృజినస్య-దుఃఖస్య మంగళమపరాధం-పరేషు మా మంస్థాః యతః-పరేభ్యో యో దుఃఖం దదాతి యః స్వదత్తమేవ తద్దుఃఖం భుంక్తే॥౧౮॥ సత్యమితి॥ దుర్భగాయా ఉదరే-గృహీతః తస్యా ఏవ స్తన్యేన వృద్ధశ్చ-దుర్భగత్వమేవాహ-యాం మాం-ఇడస్పతిర్భూపతిః-భార్యేతి వోఢుం స్వీకర్తుం-విలజ్జతే వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్ఛాద్దాసీత్యపి॥౧౯॥ఆతిష్ఠేతి॥పితృభార్యాత్వేన-స్వమాత్రామాతుస్సపత్నీతయాపి-యదుక్తం-తపసారాధ్య పురుషమి త్యాది-తత్ ఆతిష్ఠకురు-అధ్యాసనంఅధికంసర్వోత్కృష్టంఆసనంయదీచ్ఛసి॥౨౦॥ యస్యేతి ॥ పరిచర్యనిషేవ్యవిశ్వస్యవి భావనాయపాలనాయఆత్తాస్వీకృతా- గుణాభిపత్తిః-సత్త్వగుణాధిష్ఠానం యేనతస్య - జితఃఆత్మామనఃశ్వసనఃప్రా ణవాయుశ్చయైస్తైః-అభివంద్యం॥౨౧॥ తథేతి॥ ఏకమత్యాసర్వాంతర్యామిదృష్ట్యా॥౨౨॥ తమితి॥మృగ్యాపదాబ్జయోః పద్ధతిఃమార్గోయస్య-తమేవాశ్రయశరణంవ్రజతథాభజస్వ-నఅన్యస్మిన్ భావోయస్యతస్మిన్-నిజధర్మేణభావితే ఇ ధితే॥౨౩॥తమేవేత్యనేనసూచితంసర్వోత్తమత్వంప్రపంచయతి॥నేతి॥హస్తేనగృహీతందీపవత్ పద్మంయయా ఇతరై బ్రిహ్మాదిభిః॥౨౪॥ ఏవమితి॥ సంజల్పితంవిలాపితం-తతఃఅర్థస్యాగమోయస్మాత్॥౨౫॥ నారదఇతి ॥ తత్ తథాభూ తంవచఃఆకర్ణ్య॥౨౬॥విస్మితఇత్యుక్తంతదేవాహ॥ అహోఇతి ॥ అహోతేజఃప్రభావః॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦॥వికల్పఇతి ॥ వికల్పేమానావమానవివేకేసత్యపి- మోహంవినా - భిన్నాఃవ్యతిరిక్తాః-నసంతి- కింతు మోహవిక

మోయథా॥౨౦॥యస్యాంఘ్రిపద్మంపరిచర్యవిశ్వవిభావనాయాత్తగుణాభిపత్తేః।అజోధ్యతిష్ఠత్ఖలుపార మేష్ఠ్యంపదంజితాత్మశ్వసనాభివంద్యమ్॥౨౧॥ తథామనుర్వోభగవాన్పితామహోయమేకమత్యాపు రుదక్షిణైర్మఖైః।ఇష్ట్వాభిపేదేదురవాపమన్యతోభౌమంసుఖందివ్యమథాపవర్గ్యమ్॥ తమేవవత్సాశ్రి యభక్తవత్సలంముముక్షుభిర్మృగ్యపదాబ్జపద్ధతిమ్।అనన్యభావేనిజధర్మభావితేమనస్యవస్థాప్యభజస్వ పూరుషమ్॥౨౩॥నాన్యంతతఃపద్మపలాశలోచనాద్దుఃఖచ్ఛిదంతేమృగయామికంచన। యోమృగ్యతేహ స్తగృహీతపద్మయాశ్రియేతరైరంగవిమృగ్యమాణయా॥౨౪॥మైత్రేయః ॥ ఏవంసంజల్పితంమాతురా కర్ణ్యార్థాగమంవచః।సంనియమ్యాత్మనాత్మానంనిశ్చక్రామపితుఃపురాత్॥౨౫॥ నారదస్తదుపాకర్ణ్య జ్ఞాత్వాచాస్యచికీర్షితమ్।స్పృష్ట్వామూర్ధన్యఘఘ్నేనపాణినాప్రాహవిస్మితః॥౨౬॥ శ్రీనారదః॥ అ హోతేజఃక్షత్రియాణాంమానభంగమమృష్యతామ్। బాలోప్యయంహృదాధత్తేయత్సమాతురసద్వ చః॥౨౭॥క్వయాత్యైకోభవాన్వత్సహిత్వాస్వగృహమృద్ధిమత్। లక్షయేత్వావమత్యాంగసంతప్తంస్వజ నోత్థయా॥౨౮॥ధ్రువః॥కిమేతద్భగవద్ధ్యానాద్దృష్టంవాయోగరాధసా। నోత్సహేసురుచేర్వాచస్సమా ధాతుంమనఃక్షతమ్॥౨౯॥నాధునాప్యవమానంతేసన్మానంవాపిపుత్రక। లక్షయామికుమారస్యరక్తస్య క్రీడనాదిషు॥౩౦॥వికల్పేవిద్యమానేపినహ్యసంతోషహేతవః। పుంసాంమోహమృతేభిన్నాయల్లోకేని జకర్మభిః॥౩౧॥పరితుష్యేత్తతస్తాతతావన్మాత్రేణపూరుషః। దైవోపసాదితంయావద్వీక్ష్యేశ్వరగతిం బుధః॥౩౨॥అథమాత్రోపదిష్టేనయోగేనావరురుత్ససి। యత్ప్రసాదంసవైపుంసాందురారాధ్యోమతో మమ॥౩౩॥మునయఃపదవీంయస్యనిస్సంగేనోరుజన్మభిః। నవిదుర్మృగయంతోపితీవ్రయోగసమాధినా ౩౪॥తతోనివర్తతామేషనిర్బంధస్తవనిష్ఫలః। యతిష్యతిభవాన్కాలేశ్రేయసాంసముపస్థితే॥౩౫॥యస్యయద్దైవవిహితంసతేనసుఖదుఃఖయోః।ఆత్మానంతోషయన్దేహీతమసఃపారమృచ్ఛతి॥౩౬॥ గుణా ధికాన్ముదంలిప్సేదనుక్రోశంగుణాధమాత్। మైత్రీంసమానాదన్విచ్ఛేన్నతాపైరభిభూయతే ॥ ౩౭ ॥ ధ్రువః॥సోయంశమోభగవతాసుఖదుఃఖహతాత్మనామ్। దర్శితఃకృపయాపుంసాందుర్దర్శోస్మద్విధైస్తుయః॥అథాపిమేఽవినీతస్యక్షాత్త్రంధర్మముపేయుషః। సురుచ్యాదుర్వచోబాణైర్నభిన్నేశ్రయతేహృ

ల్పితాపివేత్యర్థః।కుతఃయత్ సుఖందుఃఖంవాలోకేతత్ నిజకర్మభిరేవభవతియతః॥ ౩౧ ॥ ఏతదేవఉపశమోపదేశేనని వర్తయతిషడ్భిః ॥ పరితుష్యేదితి ॥ ఈశ్వరగతింవీక్ష్య- ఈశ్వరానుకూల్యంవినానోద్యమాఃఫలహేతవఇతిజ్ఞాత్వా పరితుష్యేత్ సంతోషమేవకుర్యాత్॥ ౩౨ ॥ దుష్కరస్తవాయముద్యమఇత్యాహద్వాభ్యాం॥ అథేతి॥ యస్యప్రసా దం-అవరురుత్ససిఅవరోధుంప్రాప్తుమిచ్ఛసి॥ ౩౩ ॥ మునయఇతి ॥ నిస్సంగేన-తీవ్రయోగేనయుక్తేన-సమాధినా-మృ గయంతోపి-యస్యపదవీంమార్గం-నవిదుః-సదేవోదురారాధ్యః॥ ౩౪ ॥ తతఇతి॥ శ్రేయసాంకాలేవృద్ధత్వే॥౩౫॥య స్యేతి॥సుఖదుఃఖయోర్మధ్యే - సుఖేసతిపుణ్యంక్షీయతేదుఃఖేసతిపాపంక్షీయతఇత్యాత్మానంతోషయన్- తమసఃపారం మోక్షంప్రాప్నోతి॥ ౩౬ ॥ గుణాధికాదితి॥కించ॥గుణైఃఅధికాత్ పుంసఇతిల్యబ్లోపేపంచమీ-తందృష్ట్వాప్రీతింకుర్యాత్ నత్వసూయాదిత్యర్థః - అనుక్రోశంకృపాంలిప్సేత్ - నతుతిరస్కారం-సమానాత్ మైత్రీంనతుస్పర్ధాం ॥ ౩౭ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౮॥అథేతి॥క్షాత్త్రం స్వభావం ప్రాప్తవతః-అతఏవావినీతస్య - దుర్వాక్యబాణైర్భిన్నే హృది - నశ్రీయతేనతిష్ఠతి॥
౩౯॥పదమితి॥అన్యై రనధిష్ఠితం-త్రిభువనేభ్యోఽప్యుత్కృష్టం పదం జేతుమిచ్ఛో ర్మే-సాధువర్త్మ - మార్గం బ్రూహి॥౪౦॥
నూనమితి॥అంకజ ఇతి పాఠః॥ శ్లో॥ ఉత్సంగాన్నారదో జాత ఇతి-యస్స భవాన్-తత్రి లింగం వీణాం- వితుదన్ వాదయన్-
జగతో హితాయాటతీతి॥౪౧॥జనస్యేతి॥నిశ్శ్రేయసస్య అభిప్రేతార్థస్య పంథాః కోసావిత్యత ఆహ- భగవాన్ వాసుదేవ
ఏవ-అత స్తం భజ॥౪౨॥౪౩॥తదితి॥మధువనం తదేవాఖ్యం తటం గచ్ఛ-యత్ర మధువనే॥౪౩॥ స్నాత్వేతి॥ అధ్యయనాద్యభా
వేపి-ఆత్మనః ఉచితాని యోగ్యాని- దేవతా నమస్కారాదీని కృత్వా ఇతి నియమా ఉక్తాః-ఆసనకల్పనం చ కుశాదిభిః స్వస్తికా
దిభిశ్చ॥ ౪౫ ॥ ప్రాణాయామేనేతి॥ప్రాణేంద్రియ మనసాం మలం చాంచల్యం వ్యుదస్యేతి ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార
ధారణా మాహ-అభిధ్యాయేదితి షడ్భిః-గురుణాధీరేణ మనసా-గురుం శ్రీహరిం॥౪౬॥ప్రసాదేతి॥ సురేషు సుందరం॥ ౪౭॥
తరుణమితి॥రమణీయాని అంగాని యస్య - ఓష్ఠశ్చ ఈక్షణే చ ఓష్ఠేక్షణం-అరుణం ఓష్ఠేక్షణం . ఆధారయతీతి తథా తం అరు

ది॥౩౯॥పదం త్రిభువనోత్కృష్టం జిగీషో స్సాధు వర్త్మ మే ।బ్రూహ్యస్మత్పితృభి ర్బ్రహ్మ న్నన్యైరప్యనధిష్ఠి
తమ్॥౪౦॥నూనం భవాన్భగవతో యోంగజః పరమేష్ఠినః। వితుదన్నటతే వీణాం హితాయ జగతోర్కవత్॥
౪౧॥శ్రీనారదః॥జనన్యాభిహితః పంథాస్స వై నిశ్శ్రేయసస్య తే। భగవాన్వాసుదేవ స్తం భజ తత్ప్రవణా
త్మనా॥౪౨॥ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యం య ఇచ్ఛేచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః। ఏకం హ్యేవ హరే స్తత్ర కారణం పాద
సేవనమ్॥౪౩॥తత్తాత గచ్ఛ భద్రం తే యమునాయా స్తటం శుచి । పుణ్యం మధువనం యత్ర సాన్నిధ్యం నిత్య
దా హరేః॥౪౪॥స్నాత్వానుసవనం తస్మి న్కాళింద్యాస్సలిలే శివే। కృత్వోచితాని నివస న్నాత్మనః కల్పితా
సనః॥౪౫॥ ప్రాణాయామేన త్రివృతా ప్రాణేంద్రియమనోమలమ్ । శనైర్వ్యుదస్యాభిధ్యాయే న్మనసా
గురుణా గురుమ్॥౪౬॥ప్రసాదాభిముఖం శశ్వత్ప్రసన్నవదనేక్షణమ్ । సునాసం సుభ్రువం చారుకపోలం
సురసుందరమ్॥౪౭॥తరుణం రమణీయాంగ మరుణోష్ఠేక్షణాధరమ్ । ప్రణతాశ్రయణం నృమ్ణం శరణ్యం క
రుణార్ణవమ్॥౪౮॥శ్రీవత్సాంకం ఘనశ్యామం పురుషం వనమాలినమ్। శంఖచక్రగదాపద్మై రభివ్యక్తచతు
ర్భుజమ్॥౪౯॥కిరీటినం కుండలినం కేయూరవలయాన్వితమ్ । కౌస్తుభాభరణగ్రీవం పీతకౌశేయవాససమ్॥
౫౦॥కాంచీకలాపపర్యస్తం లసత్కాంచననూపురమ్।దర్శనీయతమం శాంతం మనోనయనవర్ధనమ్॥౫౧॥
పద్భ్యాం నఖమణిశ్రేణ్యా విలసద్భ్యాం సమర్చతామ్।హృత్పద్మకర్ణికాధిష్ణ్య మాక్రమ్యాత్మ న్యవస్థితం॥
౫౨॥స్మయమాన మభిధ్యాయే త్సానురాగావలోకనమ్।నియతేనైకభూతేన మనసా వరదర్షభమ్॥౫౩॥
ఏవం భగవతో రూపం సుభద్రం ధ్యాయతో మనః। నిర్వృత్యా పరయా తూర్ణం సంపన్నం న నివర్తతే॥౫౪॥
జపశ్చ పరమో గుహ్యః శ్రూయతాం మే నృపాత్మజ। యం సప్తరాత్రం ప్రపఠ న్పుమా న్పశ్యతి ఖేచరాన్॥
౫౫॥ —ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ— మంత్రేణానేన దేవస్య కుర్యాద్ద్రవ్యమయీం బుధః॥
౫౬॥సపర్యాం వివిధై ర్ద్రవ్యై ర్దేశకాలవిభాగవిత్ ।సలిలైశ్శుచిభి ర్మాల్యై ర్వన్యై ర్మూలఫలాదిభిః॥
౫౭॥శస్తై ర్దూర్వాంకురై శ్చాన్యై స్తులస్యా ప్రియయా ప్రభుమ్। లబ్ధ్వా ద్రవ్యమయీ మర్చాం క్షిత్యం
బ్వాదిషు చార్చయేత్ ॥౫౮॥ఆహృతాత్మా మునిశ్శాంతో యతవా న్మితవన్యభుక్ । స్వేచ్ఛావతారచరితై ర్య

ణమోష్ఠమీక్షణం చ ఆధారయతీతి వా-నృమ్ణం సుఖరూపం యద్వా నృమ్ణం ధనం-సర్వపురుషార్థనిధి మిత్యర్థః॥౪౮॥శ్రీవత్సే
తి॥పురుషం పురుషలక్షణయుక్తం॥౪౯॥ కిరీటినమితి ॥ కౌస్తుభాభరణం గ్రీవాయాం యస్య॥౫౦॥కాంచీతి॥కాంచీకలాపేన
పర్యస్తం పరివేష్టితం మనసో నయనయో ర్వర్ధనం హర్షకరం॥౫౧॥పద్భ్యామితి॥హృత్పద్మకర్ణికాయాః- ధిష్ణ్యం మధ్య
స్థానం తత్ -ఆక్రమ్య సమర్చతాం-ఆత్మని మనసి స్థితం॥౫౨॥ ధ్యానమాహ॥స్మయమానమితి॥ నియతేన ప్రాగుక్తయా ధారణ
యా సుస్థిరేణ-అతఏవ ఏకభూతేన ఏకాగ్రేణ -ధారణోక్తాని విశేషణానిని-ధ్యానేపి ద్రష్టవ్యాని-యద్వా-యథోక్తమేతదే
కాదశస్కంధే॥శ్లో॥నాన్యాని చింతయేద్భూయ స్సుస్మితం భావయే న్ముఖమితి॥౫౩॥సమాధిమాహ॥ఏవమితి॥ తూర్ణం శీ
ఘ్రం సంపన్నం సత్ ॥౫౪॥జప్య ఇతి॥జప్యో మంత్రః॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥ ద్రవ్యాణ్యేవాహ-శస్తై ర్దూర్వాంకురై శ్చాన్యై రిత్యత్ర
అన్యై రంకురై రేవ భూర్జత్వగాదిభిః-అధిష్ఠానమాహ-లబ్ధ్వా సంపాద్య-ద్రవ్యమయాం శిలాదిభి ర్నిర్మితాం॥ ౫౮॥పూజా
సాద్గుణ్య హేతూనాహ-సార్ధద్వాభ్యాం॥ఆహృతేతి॥ఆహృతాత్మా ధృతచిత్తః-మితం వన్యం భుంక్త ఇతి తథా సన్-యతవా-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రిష్యతీతి-తదానీమవతారప్రాచుర్యాభావాత్॥౫౯॥ కరిష్యతీతి॥ పూర్వసేవితాస్స్వవనంకారితాః - కార్యత్వేనవిహి
తాఇత్యర్థః-మంత్రహృదయేనద్వాదశాక్షరేణ॥౬౦॥ఏవమితి॥ఏవముక్తరీత్యా-మనోగతంయథాభవతితథా- కాయాది
భిః-భక్తిమత్యాపరిచర్యయా-పరిచర్యమాణః॥౬౧॥పుంసామితి॥ధర్మార్థకామేషు - యదభిమతంతచ్ఛ్రేయోదిశతీతిద్వ
యోరన్వయః॥ ౬౨॥విరక్తఇతి॥విరక్తశ్చభజేత-కిమర్థం-విముక్తయే॥౬౩॥ఇతీతి॥హరేశ్చరణాభ్యాం-చర్చితంమండితం॥
౬౪॥తపోవనమితి॥అర్హితంసత్కృత్యసమర్పితం-అర్హణంఅర్ఘ్యాదియస్మై॥౬౫॥రాజన్నితి॥కింవానరిష్యతేనశ్యతీతి - స
విమర్శః-సవితర్కఃప్రశ్నః॥౬౬॥సుతఇతి॥మాత్రాసహనిర్వాసితఇతి-తస్యాఅప్యనాదృతత్వాత్॥౬౭॥ అపీతి॥ మాస్మా
దంతికింస్విన్నఖాదంతీత్యర్థః॥౬౮॥౬౯॥మామేతి॥యస్యయశఃజగత్ప్రవృద్ధం-వ్యాప్నోతి॥౭౦॥ సుదుష్కరమితి॥ విప్రు

ద్ధితంనిజమాయయా॥౫౯॥కరిష్యత్యుత్తమశ్లోకస్తంధ్యాయేద్ధృదయంగమమ్। పరిచర్యాభగవతోయావ
త్యఃపూర్వసేవితాః। తామంత్రహృదయేనైవప్రయుంజ్యాన్మంత్రమూర్తయే॥౬౦॥ఏవంకాయేనమనసా
వచసాచమనోగతమ్।పరిచర్యమాణోభగవాన్భక్తిమత్పరిచర్యయా॥ ౬౧॥ పుంసామమాయినాంసమ్య
గ్భజతాంభావవర్ధనః।శ్రేయోదిశత్యభిమతంయద్ధర్మాదిషుదేహినామ్॥ ౬౨॥ విరక్తశ్చేంద్రియరతౌభ
క్తియోగేనభూయసా।తంనిరంతరభావేనభజేతాద్ధావిముక్తయే॥౬౩॥ ఇత్యుక్తస్తంపరిక్రమ్యప్రణమ్య
చనృపార్భకః।యయౌమధువనంపుణ్యంహరేశ్చరణచర్చితమ్॥౬౪॥ తపోవనంగతేతస్మిన్ప్రవిష్టోంతఃపు
రంమునిః।అర్హితార్హణకోరాజ్ఞాసుఖాసీనఉవాచహ॥ ౬౫॥ శ్రీనారదః॥ రాజన్కింధ్యాయసేదీ
ర్ఘంముఖేనపరిశుష్యతా।కింవానరిష్యతేకామోధర్మోవార్థేనసంయుతః॥ రాజా॥సుతోమేబాలకో
బ్రహ్మన్స్త్రైణేనాకరుణాత్మనా।నిర్వాసితఃపంచవర్షస్సహమాత్రామహాన్కవిః॥౬౭॥ అప్యనాథంవ
నేబ్రహ్మన్మాస్మాదంత్యర్భకంవృకాః।శ్రాంతంశయానంక్షుధితంపరిమ్లానముఖాంబుజమ్॥ ౬౮ ॥ అహో
మేబతదౌరాత్మ్యంస్త్రీజితస్యోపధారయ । యోంకంప్రేమ్ణారురుక్షంతం నాభ్యనందమసత్తమః ॥
౬౯॥శ్రీనారదః॥మామాశుచస్స్వతనయందేవగుప్తంవిశాంపతే। తత్ప్రభావమవిజ్ఞాయప్రావృఙ్క్తేయద్య
శోజగత్॥౭౦॥సుదుష్కరంకర్మకృత్వాలోకపాలైరపిప్రభుః। ఏష్యత్యచిరతోరాజన్యశోవిపులయం
స్తవ॥౭౧॥మైత్రేయః॥ ఇతిదేవర్షిణాప్రోక్తంవిశ్రభ్యజగతీపతిః । రాజ్యలక్ష్మీమనాదృత్యపుత్రమేవా
న్వచింతయత్॥౭౨॥తత్రాభిషిక్తఃప్రయతస్తాముపోష్యవిభావరీం । సమాహితఃపర్యచరదృష్యాదేశేన
పూరుషమ్॥౭౩ ॥ త్రిరాత్రాంతేత్రిరాత్రాంతేకపిత్థబదరాశనః।ఆత్మవృత్త్యనుసారేణమాసంనిన్యేర్చ
యన్హరిమ్॥౭౪॥ద్వితీయంచతథామాసంషష్ఠేషష్ఠేర్భకోదినే। తృణపర్ణాదిభిశ్శీర్ణైఃకృతాన్నోభ్యర్చ
యద్ధరిమ్॥౭౫॥ తృతీయంచానయన్మాసంనవమేనవమేహని । అబ్భక్షఉత్తమశ్లోకముపాధావత్సమాధి
నా॥౭౬॥చతుర్థమపివైమాసంద్వాదశేద్వాదశేహని। వాయుభక్షోజితశ్వాసోధ్యాయన్దేవమధార
యత్॥౭౭॥పంచమేమాస్యనుప్రాప్తేజితశ్వాసోనృపాత్మజః। ధ్యాయన్బ్రహ్మపదైకేనతస్థౌస్థాణురివా
చలః॥సర్వతోమనఆకృష్యహృదిభూతేంద్రియాశయమ్। ధ్యాయన్భగవతోరూపంనాద్రాక్షీత్కించనా
పరం॥ ౭౯ ॥ ఆధారంమహదాదీనాంప్రధానపురుషేశ్వరం।బ్రహ్మధారయమాణస్యత్రయోలోకాశ్చ
కంపిరే॥౮౦॥యదైకపాదేనసపార్థివార్భకస్తస్థౌతదంగుష్ఠనిపీడితామహీ। ననామతత్రార్ధమిభేంద్ర*
ధిష్ఠితాతరీవసవ్యేతరతఃపదేపదే ॥ తస్మిన్నభిధ్యాయతివిశ్వమాత్మనోద్వారంనిరుధ్యాసుమనస్యయా

లయన్విస్తారయన్॥౭౧॥౭౨॥ధ్రువోమధువనేకిమకరోదిత్యపేక్షాయామాహ॥ తత్రేతి ॥ అభిషిక్తఃస్నాతః - యస్యాం
ప్రాప్తస్తాం॥౭౩॥త్రీతి॥కపిత్థానిబదరాణిచఅశనంయస్య-ఆత్మవృత్తిఃదేహస్థితిః-తదనుసారేణ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ తృతీయ
మితి॥తృతీయంమాసంచఅనయన్-ఈషదివనయన్- ఉపాధావదిత్యన్వయః ప్రతిమాసమాహారనియమంతపోతిరేకంచ
కృతవానిత్యర్థః॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥సర్వతఇతి॥భూతానిశబ్దాదీని-ఇంద్రియాణిచఆశేరతేయస్మిన్ - తన్మనఃఆకృష్యబ్రహ్మ
ధ్యాయన్॥౭౯॥ఆధారమితి॥ధారయమాణస్యసతః-తస్యతేజసోఽధుమశక్నువంతః-కంపితాః॥౮౦॥యథేతి॥ తస్యాంగు
ష్ఠేన-నిపీడితాఆక్రాంతాసతీమహీ-తత్రతదా-అర్ధంననామ - సమేంశకేఅర్ధశబ్దస్యనపుంసకత్వాదంశాంశినోరభేదా
త్స్త్రీవంసామానాధికరణ్యం-ఇభేంద్రేణాధిష్ఠితా-అత్రదీర్ఘాభావఆర్షః-తరీనౌర్యథా-పదేపదేసవ్యతోదక్షిణతశ్చ-న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మతితద్వత్ ॥౮౧॥ అస్యదప్యాశ్చర్యమాహ॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ ధ్రువే-విశ్వంవిశ్వాత్మకంవిష్ణుం- ఆత్మనస్సకాశాత్ - అన్యయాధియా-స్వాత్మాభేదదృష్ట్యా-అభిధ్యాయతిసతి-కింకృత్వా-అసుంప్రాణం- తద్ద్వారంచనిరుధ్య - విశ్వంఆత్మన్యేకీకృత్య-స్వప్రాణనిరోధేకృతేసతి-విశ్వస్యప్రాణనిరోధోజాతఇతిభావః॥౮౨॥ నేతి॥ ఏవంవిధంప్రాణినిరోధం - కదాచిదపినవిద్మః-అఖిలసత్త్వధామ్నః-సర్వప్రాణిశరీరస్య-తత్తస్మాత్-వృజినాత్-క్లేశాత్॥౮౩॥ మేతి॥ యతోబాలాత్ - కోసౌబాలః-కథంవతస్మాత్ప్రాణనిరోధఇత్యతఆహ-ఉత్తానపాదస్యపుత్రః- మయివిశ్వరూపే-సంగతాత్మా ఐక్యం ప్రాప్తోవర్తతఇతి॥౮౪॥ ఇతిచతుర్థస్కంధే-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

శ్లో॥ నవమేతుహరింస్తుత్వాలబ్ధ్వాతస్మాద్వరాన్ధ్రువః। ప్రత్యాగత్యాకరోద్రాజ్యంపిత్రాదత్తమితీర్యతే॥ త ఇతి ॥ ఏవం భగవద్వాక్యేన-గతభయాః॥౧॥ సఇతి ॥ సవైధ్రువః-యోగస్యవిపాకేనదార్ఢ్యేన-తీవ్రయానిశ్చలయా - గరుడాధిరూఢంపురతఃస్థితమపి-యదాఅంతర్దృష్టిత్వాత్-అసౌనాపశ్యత్- తదాభగవతైవాంతస్స్వరూపమాకృష్టం- అత స్తిరోహితం-ఉపలక్ష్యఉత్థితస్సన్-తదవస్థంయాదృగంతఃస్ఫురితః తాదృశం॥౨॥ తదితి॥ ఆగతసాధ్వసః-జాతసంభ్రమః- వినమయ్యఆనతంకృత్వా-సంభ్రమమేవాహ-దృగ్భ్యాంప్రపిబన్నివ- పశ్యన్నవందత-ఆస్యేనచుంబన్నివావందత - భుజా

ధియా। లోకానిరుచ్ఛ్వాసనిపీడితాభృశంసలోకపాలాశ్శరణం యయుర్హరిమ్॥౮౨॥ దేవాః॥ నైవంవిదామోభగవాన్ప్రాణరోధంచరాచరస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః। విధేహితన్నోవృజినాద్విమోక్షం ప్రాప్తావయంత్వాంశరణంశరణ్యం॥౮౩॥ శ్రీభగవాన్॥ మాభైష్టబాలంతపసోదురత్యయాన్నివర్తయిష్యేప్రతియాతస్వధామ। యతోహివఃప్రాణనిరోధఆసీదౌత్తానపాదిర్మయిసంగతాత్మా॥౮౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- చతుర్థస్కంధే-అష్టమోఽధ్యాయః. ... ...

మైత్రేయః॥ తఏవముత్సన్నభయాఉరుక్రమేకృతావనామాఃప్రయయుస్త్రివిష్టపం । సహస్రశీర్షాపితతోగరుత్మతామధోర్వనంభృత్యదిదృక్షయాగతః॥౧ ॥ సవైధియాయోగవిపాకతీవ్రయాహృత్పద్మకోశేస్ఫురితంతటిత్ప్రభం।తిరోహితంసహసైవోపలక్ష్యబహిఃస్థితంతదవస్థందదర్శ॥ తద్దర్శనేనాగతసాధ్వసఃక్షితావవందతాంగంవినమయ్యదండవత్। దృగ్భ్యాంప్రపశ్యన్ప్రపిబన్నివార్భకశ్చుంబన్నివాస్యేనభుజేనచాశ్లిషన్॥ ౩ ॥ సతంవివక్షంతమతద్విదంహరిర్జ్ఞాత్వాస్యసర్వస్యచహృద్యవస్థితః। కృతాంజలింబ్రహ్మమయేనకంబునాపస్పర్శబాలంకృపయాకపోలె॥ ౪॥ సవైతదైవప్రతిపాదితాంగిరందైవీంపరిజ్ఞాతపరాత్మనిర్ణయః।తంభక్తిభావోభ్యగృణాదసత్వరఃపరిశ్రుతోరుశ్రవసంధ్రువక్షితిః॥౫॥ ధ్రువః॥ యోంతఃప్రవిశ్యమమవాచమిమాంప్రసుప్తాంసంజీవయత్యఖిలశక్తిధరస్స్వధామ్నా । అన్యాంశ్చహస్తచరణశ్రవణత్వగాదీన్ప్రాణాన్నమోభగవతేపురుషాయతుభ్యం॥౬॥ ఏకస్త్వమేవభగవన్నిదమాత్మశక్త్యామాయాఖ్యయోరుగుణయామహదాద్యశేషం । సృష్ట్వానువిశ్యపురుషస్తదసద్గుణేషు నానేవదారుషువిభావసువద్విభాసి ॥ ౭ ॥ త్వద్దత్తయావయునయేదమచష్టవిశ్వంసుప్తః ప్రబుద్ధఇవనాథభ

భ్యామాలింగన్నివావందతేత్యర్థః॥౩॥ సఇతి॥ వివక్షంతంతద్గుణాన్వక్తుమిచ్ఛంతం-అతద్విధంస్తుత్యాదికర్తుమజానంతం-అస్యధ్రువస్య-సర్వస్యలోకస్యచ-హృద్యవస్థితత్వాత్ జ్ఞాత్వా-బ్రహ్మమయేనవేదాత్మకేన-శంఖేన॥ ౪ ॥ సఇతి॥ భగవతాప్రతిపాదితాంగిరం-ప్రతిపద్యేతిశేషః-ప్రతిపద్యతామితిపాఠే - తాంవేదాత్మికాం-పరిజ్ఞాతః-పరాత్మనోరీశ్వరజీవయోర్నిర్ణయోయేనసః - అతఏవభక్త్యా-భావఃప్రేమయస్య-అసత్వరః - త్వరారహితఃపరితఃశ్రుతంవిఖ్యాతం-ఉరుశ్రవఃకీర్తిఃయస్యతం-ధ్రువాక్షితిఃస్థానంయస్యేతి-భావినిర్దేశః॥౫॥ శ్లో॥ శ్రీధరీయః-ఈశానుగ్రహసంప్రాప్తవాగాద్యద్భుతవృత్తిభిః । ద్వాదశాదిత్యసంకాశైశ్శ్లోకైరస్తౌద్ధరింధ్రువః ॥ యఇతి॥ యోమేప్రసుప్తాంలీనాంవాచం-అన్యాంశ్చప్రాణాన్-ఇంద్రియాణి - స్వధామ్నాచిచ్ఛక్త్యా-సంజీవయతి - యతః - అఖిలాఃచక్షురాదిజ్ఞానక్రియాశక్తిః-ధారయతీతితథా-పురుషాయఅంతర్యామిణే॥౬॥ ననువాగాదీంద్రియశక్తిధరాః - వహ్న్యాదయఃప్రసిద్ధాః-నాహమిత్యతఆహ॥ ఏకఇతి॥ అనువిశ్య-పురుషఃఅంతర్యామీ-త్వం - ఏకఏవ-తస్యామాయాయాఃఅసత్సుగుణేషు- ఇంద్రియాదిష్వస్థితస్సన్-తత్తద్దేవతారూపోనానేవభాసి-నతుత్వద్వ్యతిరేకేణ-జ్ఞానక్రియాశక్తిధరః-కశ్చిదస్తీత్యర్థః॥౭॥ అపిచకిమువక్తవ్యం-వహ్న్యాదయోజ్ఞానాదిశక్తిధరానభవంతీతి - యస్మాద్బ్రహ్మణోపిజ్ఞానంత్వదధీనమేవేత్యాహ॥ త్వదితి॥ త్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్దత్తయా-వయునయాజ్ఞానేన-భవంతంశరణంప్రపన్నఃబ్రహ్మా-ఇదంవిశ్వం-అచష్ట అపశ్యత్-కథంసుప్తపురుషః - ప్రబు
ద్ధస్సన్ యథాపశ్యతితద్వత్-అతః యేఽపవర్గ్యాముక్తాః తేషామపిశరణంకృతవిదాసర్వేంద్రియజీవనేనత్వత్కృతము
పకారంజానతా-కథంవిస్మర్యతే ఏవంభూతంత్వామభజంతః కృతఘ్నా ఇత్యర్థః॥౮॥ యేచమాదృశాః- కామాద్యర్థం
భజంతి-తేతిమూఢా ఇత్యాహ ద్వాభ్యాం॥నూనమితి॥భవాప్యయాజన్మమరణే- తద్విమోక్షహేతుంత్వాం - అన్యహే
తోః కామాద్యర్థం-యేభజంతి- తేనూనంవిమృష్టమతయః-వంచితచిత్తాః - యాతస్తేకల్పతరుంత్వాం అర్చంతి-తతః కుణ
పతుల్యేన దేహేన-ఉపభోగ్యంసుఖమిచ్ఛంతి-నచేచ్ఛాయోగ్యంతదిత్యాహ - యత్ యతః స్పర్శజంవిషయసంబంధ జ
న్యంసుఖం-తన్నరకేపిభవతి॥౯॥ననుస్వర్గాదిసుఖంసకామైః ప్రాప్యతే-నిష్కామభజనేనతన్నస్యాదిత్యత ఆహ- యేతి॥స్వ
మహిమనినిజానందరూపేపి-మాభూత్ -నభవతీత్యర్థః-అంతకస్యఅసినాకాలేన-లులితాత్ఖండితాత్- విమానాత్ పత
తాంసానాస్తీతికిమువక్తవ్యం॥౧౦॥అతస్త్వత్కథాశ్రవణాయసత్సంగతిందేహీత్యాహ॥భక్తిమితి॥భక్తింత్వయి-ప్రవ
హతాంసాతత్యేనకుర్వతాంననుమోక్షంకింనయాచసే అతఆహ- యేనమహత్ప్రసంగేన-అంజసాఅయత్నతఏవ- ఉరూ
ణివ్యసనానియస్మిన్ తం- నేష్యేపారంగమిష్యామి-భవద్గుణకథైవఅమృతంతస్యపానేనమత్తస్సన్॥౧౧॥ కథామృతపా
నస్యమాదకత్వమాహ॥తఇతి॥ తేఅతితరాంప్రియమపి-మర్త్యం దేహంనస్మరంతినానుసందధతే- యేచసుతాదయః అదః
మర్త్యమనుసంబంధాః - తానపితేనస్మరంతి- యేచకృతప్రసంగాస్తేషుభవదీయపదారవిందసౌగంధ్యేలుబ్ధం హృద
యం యేషాం తేషు-తుశబ్దేనాన్యేషాంకేవలయోగాదినిష్ఠానాం-దేహాభిమానినాం-నివృత్తిందర్శయతి॥ ౧౨॥ నన్వేవంవి

వత్ప్రపన్నః।తస్యాపవర్గ్యశరణంతవపాదమూలంవిస్మర్యతేకృతవిదాకథమార్తబంధో।౮॥నూనంవి
మృష్టమతయస్తవమాయయాతేయేత్వాంభవాప్యయవిమోక్షణమన్యహేతోః। అర్చంతికల్పకతరుంకుణ
పోపభోగ్యమిచ్ఛంతియత్స్పర్శజంనరకేపినృణామ్॥౯॥ యానిర్వృతిస్తనుభృతాంతవపాదపద్మధ్యా
నాద్భవజ్జనకథాశ్రవణేనవాస్యాత్ । సాబ్రహ్మణిస్వమహిమన్యపినాథమాభూత్కింత్వంతకాసిలులి
తాత్పతతాంవిమానాత్॥౧౦ ॥ భక్తింముహుఃప్రవహతాంత్వయిమేప్రసంగోభూయాదనంతమహ
తామమలాశయానామ్।యేనాంజసోల్బణమురువ్యసనంభవాబ్ధింనేష్యేభవద్గుణకథామృతపానమత్తః॥
౧౧॥తేనస్మరంత్యతితరాంప్రియమీశమర్త్యంయేచాన్వదస్సుతసుహృద్గృహవిత్తదారాః। యేత్వబ్జనా
భభవదీయపదారవిందసౌగంధ్యలుబ్ధహృదయేషుకృతప్రసంగాః॥ ౧౨॥ తిర్యఙ్నగద్విజసరీసృపదేవదై
త్యమర్త్యాదిభిః పరిచితంసదసద్విశేషమ్। రూపంస్థవిష్ఠమజతేమహదాద్యనేకంనాతఃపరంపరమవేద్మిన
యత్రవాదః॥౧౩॥కల్పాంతఏతదఖిలంజఠరేణగృహ్ణన్ శేతేపుమాన్స్వదృగనంతసఖస్తదంకే । యన్నాభి
సింధురుహకాంచనలోకపద్మగర్భేద్యుమాన్భగవతేప్రణతోస్మితస్మై॥౧౪॥త్వంనిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబు
ద్ధఆత్మాకూటస్థఆదిపురుషోభగవాంస్త్ర్యధీశః।యద్బుద్ధ్యవస్థితిమఖండితయాస్వదృష్ట్యాద్రష్టాస్థితావధి

ద్వానపిత్వంకిమిత్యాత్మాభిమానంవహసీత్యతఆహ ॥ తిర్యగితి ॥ తిర్యగాదిభిః-పరిచితంవ్యాప్తం-సతోఽసతశ్చవిశేషా
యస్య-మహదాదీనిఅనేకానికారణానియస్య- హేపరమఅజ తేఇదంరూపం-స్థవిష్ఠంవిరాడ్రూపం కేవలంవేద్మి అతఃపరం
ఈశ్వరస్వరూపంనవేద్మి-యత్రవాదః-శబ్దవ్యాపారోనాస్తితద్బ్రహ్మస్వరూపంనవేద్మి- అతః అభిమానోనసనివర్తతఇతి
భావః॥ ౧౩॥ తదేవంభగవదనుకంపయా - తద్రూపద్వయంజ్ఞాత్వా-ఈశ్వరస్వరూపమనువర్ణయన్నమస్కరోతి॥క
ల్పాంతఇతి ॥ ఏతత్త్రైలోక్యం-యఃపుమాన్ శేతేస్వస్మిన్నేవదృక్ నబహిర్యస్యయోగనిద్రారూఢత్వాత్॥ అనంతసఖః
శేషసహాయః-తదంకేశేషోత్సంగే-యస్యనాభిరేవసింధుఃసముద్రః-తస్మిన్ రోహతీతితథా - తస్యకాంచనలోకపద్మస్య
గర్భేకర్ణికాయాంద్యుమాన్-ఓజస్వీబ్రహ్మాభవతి-తంప్రణతోస్మీత్యర్థః॥౧౪॥ ననుమమాపిస్వాపాద్యవస్థావత్త్వేకోజీ
వాద్విశేషఇత్యతఆహ॥త్వమితి॥త్వంతువ్యతిరిక్తః జీవవిలక్షణః-ఆస్సేతిష్ఠసి - వైలక్షణ్యమేవాహ-త్వంతునిత్యముక్తః-జీ
వస్తుత్వత్ప్రసాదాన్ముచ్యతే-త్వంపరిశుద్ధః-సతుమలినః త్వంవిబుద్ధస్సర్వజ్ఞః-సతుకించిజ్జ్ఞః-త్వంఆత్మా-సతుజడః- త్వం
కూటస్థః-సతువికారీ-త్వంఆదిపూరుషః సతుఆవిమాన్-త్వంభగవాన్-సతుభగహీనః - త్వంత్రయాణాంగుణానాంఅ
ధీశః సతుపరతంత్రః-కుతఏతద్వైలక్షణ్యం యత్ యతః - బుద్ధ్యవస్థితంబుద్ధేస్తాంతామవస్థాంఅఖండితయాస్వదృష్ట్యా
చిచ్ఛక్త్యా-ద్రష్టాపశ్యసి - ద్రష్టేతితృన్ప్రత్యయాంతః- ప్రథమాంతం - అతో బుద్ధ్యవస్థితిమిత్యత్రషష్ఠ్యభావః తథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భూత ఏవత్వం-స్థితౌ పాలనే-అధిమఖః యజ్ఞాధిష్ఠాతా శ్రీవిష్ణుః॥౧౫॥ తమేవ బ్రహ్మరూపేణజ్ఞాతం నమస్కరోతి॥ యస్మి
న్నితి॥ పతంతి అకస్మాదుద్భవంతి-విశ్వస్య భవో యస్మాత్-ఏకమఖండం-ఆద్యమనాదిం॥ ౧౬ ॥ సకామభజనాదపి మోక్ష
మాశాసాన ఆహ॥ సత్యేతి॥ హే భగవన్ పురుషార్థః పరమానందః స ఏవ మూర్తిర్యస్య తస్య-తవ పాదపద్మం-ఆశిషా రాజ్యా
దేస్సకాశాత్-సత్యాః అశీః-పరమార్థఫలం హి సర్వశ్రితం యస్య తస్య తథా తేన ప్రకారేణ - త్వమేవ పురుషార్థ ఇత్యేవం ని
ష్కామతయా అన్వనుభజతః యద్యప్యేవం తథాపి హి-ఆర్యస్వామిన్-దీనాన్ సకామానప్యస్మాన్-భగవాన్ భవాన్ - ప
రిపాతి సంసారభయాద్రక్షత్యేవ-యతః అనుగ్రహే హితాచరణే - కాతరః పరవశః-యథా ఉస్రా నవప్రసూతా ధేనుః వ
త్సం క్షీరం పాయయతి వృకాదిభ్యో రక్షతి చ తద్వత్॥ ౧౭॥౧౮॥ వేదేతి॥ వ్యవసితం సంకల్పితం॥౧౯॥ తత్ప్రయచ్ఛామీత్యు
క్తం కింతదిత్యపేక్షాయామాహ సార్ధద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ హే భద్ర ధ్రువ అక్షితిః నివాసో యస్మిన్ - యత్ర యస్మిన్ - ఆ
హితం అర్పితం॥ ౨౦॥ మేఢ్యామితి॥ ధాన్యాక్రమణాయ భ్రామ్యమాణానాం పశూనాం బంధనస్తంభో మేఢిః తస్యాం - బలీ
వర్దసమూహవత్-అవాంతరకల్పవాసినాం - పరస్తాదపి స్థాస్ను-లోకత్రయనాశేప్యనశ్వరం ధర్మాగ్న్యాదయో నక్షత్ర

మఖో వ్యతిరిక్త ఆస్తే॥ ౧౫ ॥ యస్మిన్విరుద్ధగతయో హ్యనిశం పతంతి విద్యాదయో వివిధశక్తయ ఆనుపూ
ర్వ్యాత్। తద్బ్రహ్మ విశ్వభవమేకమనంతమాద్యమానందమాత్రమవికారమహం ప్రపద్యే॥ ౧౬॥ సత్యా
శిషో హి భగవంస్తవ పాదపద్మమాశీస్తథానుభజతః పురుషార్థమూర్తేః। అప్యేవమార్య భగవాన్పరిపాతి దీనా
న్వాశ్రేవ వత్సకమనుగ్రహకాతరోస్మాన్॥౧౭॥ మైత్రేయః॥ అథాభిష్టుత ఏవం వై సత్సంకల్పేన ధీమతా। భృ
త్యానురక్తో భగవాన్ప్రతినంద్యేదమబ్రవీత్॥౧౮॥ శ్రీభగవాన్॥ వేదాహం తే వ్యవసితం హృది రాజన్యబాల
కః। తత్ప్రయచ్ఛామి భద్రం తే దురాపమపి సువ్రత॥ ౧౯॥ నాన్యైరధిష్ఠితం భద్ర యద్భ్రాజిష్ణు ధ్రువక్షితి।
యత్ర గ్రహర్క్షతారాణాం జ్యోతిషాం చక్రమాహితమ్॥ ౨౦॥ మేఢ్యాం గోచక్రవత్స్థాస్ను పరస్తాత్క
ల్పవాసినామ్। ధర్మోగ్నిః కశ్యపః శుక్రో మునయో యే వనౌకసః। చరంతి దక్షిణీకృత్య భ్రమంతో యత్సతా
రకాః॥౨౧॥ ప్రస్థితే తు వనం పిత్రా దత్వా గాం ధర్మసంశ్రయః। షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం రక్షితావ్యాహ
తేంద్రియః॥ ౨౨ ॥ త్వద్భ్రాతర్యుత్తమే నష్టే మృగయాయాం తు తన్మనాః। అన్వేష్యంతీ వనం మాతా దా
వాగ్నిం సా ప్రవేక్ష్యతి॥౨౩॥ ఇష్ట్వా మాం యజ్ఞహృదయం యజ్ఞైః పుష్కలదక్షిణైః। భుక్త్వా చేహాశిష
స్సత్యా అంతే మాం సంస్మరిష్యసి॥ ౨౪॥ తతో గంతాసి మత్స్థానం సర్వలోకనమస్కృతమ్। ఉపరిష్టాదృషిభ్య
స్త్వం యతో నావర్తతే గతః॥ ౨౫॥ మైత్రేయః॥ ఇత్యర్చితస్స భగవానతిదిశ్యాత్మనః పదమ్। బాలస్య పశ్య
తో ధామ స్వమగాద్గరుడధ్వజః॥ ౨౬ ॥ సోపి సంకల్పజం విష్ణోః పాదసేవోపసాదితమ్। ప్రాప్య సంకల్పని
ర్వాణం నాతిప్రీతోభ్యగాత్పురమ్॥ ౨౭॥ విదురః॥ సుదుర్లభం యత్పరమం పదం హరేర్మాయావినస్తచ్చర
ణార్చనార్జితమ్। లబ్ధ్వాప్యసిద్ధార్థమివైకజన్మనా కథం స్వమాత్మానమమన్యతార్థవిత్॥ ౨౮॥ మైత్రేయః॥
మాతుస్సపత్న్యా వాగ్బాణైర్హృది విద్ధస్తు తాన్స్మరన్। నైచ్ఛన్ముక్తిపతేర్ముక్తిం తస్మాత్తాపముపేయి
వాన్॥ ౨౯॥ ధ్రువః॥ సమాధినా నైకభవేన యత్పదం విదుస్సనందాదయ ఊర్ధ్వరేతసః। మాసైరహం షడ్భి

రూపాః వనౌకసస్సప్తఋషయః-యత్ప్రదక్షిణీకృత్య- భ్రమంతశ్చరంతి ॥ ౨౧ ॥ ఏతచ్చ రాజ్యానంతరం భవిష్యతీత్యా
హ॥ ప్రస్థిత ఇతి॥ తుభ్యం పృథివీం దత్వా-వనం ప్రస్థిత ఇతి భావే క్తః-వనం ప్రతిగమనే కృతే సతి.రక్షితా రక్షిష్యసి ॥ ౨౨ ॥ త్వ
యా అసంకల్పితమపి మద్భక్తస్య తవ ద్రోహే దైవం భవిష్యతీత్యాహ॥ త్వదితి ॥ సా సురుచిః ప్రవేక్ష్యతి ॥ ౨౩ ॥ కించదృ
ష్టేవేతి॥ ఇష్ట్వా మాం యజ్ఞో హృదయం ప్రియో మూర్తిర్యస్య తం॥ ౨౪॥ తత ఇతి॥ యతః స్థానాత్॥ ౨౫॥ ఇతీతి॥ అతిదిశ్య దత్వా ॥
౨౬ ॥ స ఇతి ॥ సంకల్పజం మనోరథం - పాదసేవయా ప్రాపితం - సంకల్పస్య నిర్వాణం సమాప్తిర్యస్మాత్॥ ౨౭॥ సు
దుర్లభ ఇతి॥ మాయావినస్సకామస్య-యత్సుదుర్లభం హరేః పదం-తదేకేనైవ జన్మనా లబ్ధ్వాపి - స్వమాత్మానం మనః ప్ర
సిద్ధార్థం అప్రాప్తమనోరథమివ-కథమమన్యత-పురుషార్థవిదపి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తాపమేవాహ సార్ధైః షడ్భిః॥ సమాధినేతి॥
నైకే అనేకే భవాః యస్మిన్ తేన-అనేకభవేన సమాధినా-బహుజన్మాభ్యస్తేనేత్యర్థః- ప్రణామస్తుత్యాదిసమయే - గరుడా
ధిరూఢస్య హరేః-పాదచ్ఛాయాయాం స్థితం-ఆత్మానం స్మరన్నాహ॥ ఛాయాముపేత్యేతి॥ పృథఙ్మతిః భేదదృష్టిస్సన్ - హా క
ష్టమితి భావః॥ ౩౦॥ అహో బతేతి॥ అనాత్మ్యం ఆత్మశూన్యత్వం-అజ్ఞత్వమితి యావత్-భవచ్ఛేత్తుః భవత్తః - యత్ అంతవత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్దత్తయా-వయునయాజ్ఞానేన-భవంతంశరణంప్రపన్నఃబ్రిష్మ-ఇదంవిశ్వం-అచష్ట అపశ్యత్-కథంసుప్తప్రురుషః - ప్రిబుద్ధస్సన్ యథాపశ్యతితద్వత్-అతఃయెఅపవర్గాన్ముక్తాః. తేషామపిశరణంకృతవిదాస ర్వేంద్రియజీవ నేనత్వత్కృతముపకారంజానతా-కథంవిస్మర్య తెఏవంభూతంత్వామభజంతఃకృతఘ్నాఇత్యర్థః॥౮॥ యెచమాదృశాః- కామాద్యర్థం భజంతి- తేతిమూఢాఇత్యాహ ద్వాభ్యాం॥నూనమితి॥ భవాప్యయాజన్మమరణే- తద్విమోక్షహేతుంత్వాం - అన్యహేతోఃకామాద్యర్థం-యెభజంతి- తెనూనంవిమృష్టమతయః-వంచితచిత్తాః - యాతస్తేకల్పతరుంత్వాంఅర్చంతి-తతఃకుణపతుల్యేనదేహేన-ఉపభోగ్యంసుఖమిచ్ఛంతి-నచెచ్ఛాయోగ్యంతదిత్యాహ - యత్ యతఃస్పర్శజంవిషయసంబంధ జన్యంసుఖం-తన్నరకేపిభవతి॥౯॥ ననుస్వర్గాదిసుఖంసకామైఃప్రాప్యతే-నిష్కామభజనేనతన్నస్యాదిత్యతఆహ_యెతి॥స్వమహిమనినిజానందరూపేపి-మాభూత్-నభవతీత్యర్థః-అంతకస్యఅసినాకాలేన-లులితాత్ఖండితాత్- విమానాత్ పతతాంసానాస్తీతికిమువక్తవ్యం॥౧౦॥అతస్త్వత్కథాశ్రవణాయసత్సంగతిందేహీత్యాహ॥భక్తిమితి॥భక్తింత్వయి-ప్రివహతాంసాత త్యేనకుర్వతాంనను మోక్షంకిఀనయాచసేఅతఆహ-యేనమహత్వ్రిసంగేన-అంజసాఅయత్నేతఏవ- ఉరూణివ్యసనానియస్మిన్తం-నేష్యేపారంగమిష్యామి-భవద్గుణకథైవఅమృతంతస్యపానేనమత్తస్సన్॥౧౧॥ కథామృతపానస్యమాదకత్వమాహ॥తఇతి॥ తెఅతితరాంప్రియమపి-మర్త్యందేహంనస్మరంతినానుసందధతే-యెచసుతాదయః అదఃమర్త్యమనుసంబంధాః - తానపితెనస్మరంతి- యెచకృతప్రసంగాస్తెషుభవదీయపదారవిందసౌగంధ్యేలుబ్ధం హృదయంయేషాంతేషు-తుశబ్దేనాన్యేషాంకేవలయోగాదినిష్ఠానాం-దేహాభిమానినాం-నివృత్తిందర్శయతి॥ ౧౨॥ నన్వేవంవి

వత్ప్రిపన్నాఃతస్యాపవర్గ్యశరణంతవపాదమూలంవిస్మర్యతేకృతవిదాకథమార్తబంధో॥౮॥నూనంవిమృష్టమతయస్తవమాయయాతెయెత్వాభవాప్యయవిమోక్షణమన్యహేతోః। అర్చంతికల్పకతరుంకుణపోపభోగ్యమిచ్ఛంతియత్స్పర్శజంనరకేపినృణామ్॥౯॥ యానిర్వృతిస్తనుభృతాంతవపాదపద్మధ్యానాద్భవజ్జనకథాశ్రవణేనవాస్యాత్ । సాబ్రహ్మణిస్వమహిమన్యపినాథమాభూత్కిన్వంతకాసిలులితాత్పతతాంవిమానాత్॥౧౦ ॥ భక్తింముహుఃప్రవహతాంత్వయిమెప్రసంగోభూయాదనంతమహతామమలాశయానామ్।యెనాంజసోల్బణమురువ్యసనంభవాబ్ధింనేష్యేభవద్గుణకథామృతపానమత్తః॥౧౧॥తెనస్మరంత్యతితరాంప్రియమీశమర్త్యంయేచాన్వదస్సుతసుహృద్గృహవిత్తదారాః। యెత్వబ్జనాభభవదీయపదారవిందసౌగంధ్యలుబ్ధహృదయేషుకృతప్రసంగాః॥ ౧౨॥ తిర్యఙ్నరద్విజసరీసృపదేవదైత్యమర్త్యాదిభిఃపరిచితంసదసద్విశేషమ్। రూపంస్థవిష్ఠమజతేమహదాద్యనేకంనాతఃపరంపరమవేద్మినయత్రవాదః॥౧౩॥కల్పాంతఏతదఖిలంజఠరేణగృహ్ణన్ శేతేపుమాన్స్వదృగనంతసఖస్తదంకే । యన్నాభిసింధురుహకాంచనలోకపద్మగర్భేద్యుమాన్భగవతేప్రణతోస్మితస్మై॥౧౪॥త్వంనిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధఆత్మాకూటస్థఆదిపురుషోభగవాంస్త్ర్యధీశః। యద్బుద్ధ్యవస్థితిమఖండితయాస్వదృష్ట్యాద్రష్టాస్థితావధి

ద్యానపిత్వంకిమిత్యాత్మాభిమానంవహసీత్యతఆహ ॥ తిర్యగితి ॥ తిర్యగాదిభిః-పరిచితంవ్యాప్తం-సతోసతశ్చవిశేషాయస్య-మహదాదీనిఅనేకానికారణానియస్య- హెపరమఅజతెఇదంరూపం-స్థవిష్ఠంవిరాడ్రూపం కేవలంవేద్మి అతఃపరం ఈశ్వరస్వరూపంనవేద్మి-యత్రవాదః-శబ్దవ్యాపారోనాస్తితద్బ్రిహ్మస్వరూపంనవేద్మి- అతఃఅభిమానోననివర్తతఇతిభావః॥ ౧౩॥ తదేవంభగవదనుకంపయా - తదూర్ప్రిపద్యయంజ్ఞాత్వాఈశ్వరస్వరూపమనువర్ణయన్నమస్కరోతి॥కల్పాంతఇతి ॥ ఏతత్త్రైలోక్యం-యఃపుమాన్శేతెస్వస్మిన్నేవదృక్నబహిర్యస్యయోగనిద్రారూఢత్వాత్॥ అనంతసఖఃశేషసహాయః-తదంకేశేషోత్సంగే-యస్యనాభిరేవసింధుఃసముద్రః_తస్మిన్రోహతీతితథా - తస్యకాంచనలోకపద్మస్యగర్భేకర్ణికాయాంద్యుమాన్-ఒజస్వీబ్రహ్మభవతి-తంప్రణతోస్మీత్యర్థః॥౧౪॥ ననుమమాపిస్వాపాద్యవస్థావత్త్వేకోజీవాద్విశేషఇత్యతఆహ॥త్వమితి॥త్వంతువ్యతిరిక్తఃజీవవిలక్షణః-ఆస్సేతిష్ఠసి - వైలక్షణ్యమేవాహ-త్వంతునిత్యముక్తః-జీవస్తుత్వత్ప్రిసాదాన్ముచ్యతె-త్వంపరిశుద్ధః-సతుమలినఃత్వంవిబుద్ధస్సర్వజ్ఞః-సతుకించిద్జ్ఞః-త్వంఆత్మా-సతుజడః- త్వం కూటస్థః-సతువికారీ-త్వంఆదిపూరుషఃసతుఆదిమాన్-త్వంభగవాన్-సతుభగహీనః - త్వంత్రయాణాంగుణానాంఅధీశఃసతుపరతంత్రః-కుతఎతద్వైలక్షణ్యంయత్ యతః - బుద్ధ్యవస్థితంబుద్ధేస్తాంతామవస్థాంఅఖండితయాస్వదృష్ట్యాచిచ్ఛక్త్యా-ద్రష్టాపశ్యసి - ద్రష్టేతితృన్ప్రత్యయాంతః- ప్రథమాంతం - అతోబుద్ధ్యవస్థితిమిత్యత్రషష్ఠ్యభావః తథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భూతఏవత్వం-స్థితౌ పాలనే-అధిమఖః యజ్ఞాధిష్ఠాతా శ్రీవిష్ణుః॥౧౫॥ తమేవ బ్రహ్మరూపేణజ్ఞాతం నమస్కరోతి॥ యస్మి
న్నితి॥ పతంతిఅకస్మాదుద్భవంతి-విశ్వస్యభవోయస్మాత్-ఏకమఖండం-ఆద్యమనాదిం॥ ౧౬ ॥ సకామభజనాదపి మోక్ష
మాశాసానఆహ॥సత్యేతి॥ హేభగవన్ పురుషార్థఃపరమానందః సఏవముఖ్యార్తిర్యస్యతస్య-తవపాదపద్మం-ఆశిషా రాజ్యా
దేస్సకాశాత్-సత్యాఃఅశీః-పరమార్థఫలంహిసిశ్చితంయస్యతస్యతథా తెనప్రకారేణ - త్వమేవపురుషార్థఇత్యేవంని
ష్ఠామతయాఅన్వనుభజతః యద్యప్యేవంతథాపీహి-అర్యస్వామిన్-దీనాన్సకామానప్యస్మాన్-భగవాన్భవాన్ - ప
రిపాతిసంసారభయాద్రక్షత్యేవ-యతఃఅనుగ్రహేహితాచరణే - కాతరఃపరవశః-యథాఉస్రానవప్రసూతాధేనుఃవ
త్సంక్షీరం పాయయతివృకాదిభ్యోరక్షతిచతద్వత్॥ ౧౭॥౧౮॥ వేదేతి॥ వ్యవసితంసంకల్పితం॥౧౯॥ తత్ప్రియచ్ఛామీత్యు
క్తంకింతదిత్యపేక్షాయామాహ సార్ధద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ హేభద్ర ధ్రువ క్షితిఃనివాసోయస్మిన్ - యత్రయస్మిన్ - ఆ
హితంఅర్పిత.॥౨౦॥మేధ్యామితి॥ధాన్యాక్రమణాయభ్రామ్యమాణానాంపశూనాంబంధనస్తంభోమేధిఃతస్యాం - బలీ
వర్దసమూహవత్-అవాంతరకల్పవాసినాం - పరస్తాదపిస్థాస్ను-లోకత్రయనాశేప్యనశ్వరంధర్మాగ్న్యాదయోనక్షత్ర

మఖో వ్యతిరిక్తఆస్సే॥ ౧౫ ॥ యస్మిన్విరుద్ధగతయో హ్యనిశంపతంతి విద్యాదయోవివిధశక్తయఆనుపూ
ర్వ్యాత్।తద్బ్రహ్మవిశ్వభవమేకమనంతమాద్యమానందమాత్రమవికారమహంప్రపద్యే॥ ౧౬॥ సత్యా
శిషోభగవంస్తవపాదపద్మమాశీస్తథానుభజతఃపురుషార్థమూర్తేః।అప్యేవమార్యభగవాన్పరిపాతిదీనా
న్వాశ్రేవవత్సకమనుగ్రహకాతరోఽస్మాన్॥౧౭॥మైత్రేయః॥అథాభిష్టుతఏవం వై సత్సంకల్పేనధీమతా। భృ
త్యానురక్తోభగవాన్ప్రతినంద్యేదమబ్రవీత్॥౧౮॥శ్రీభగవాన్॥ వేదాహం తే వ్యవసితం హృది రాజన్యబాల
కః।తత్ప్రయచ్ఛామి భద్రం తే దురాపమపి సువ్రత॥ ౧౯॥ నాన్యైరధిష్ఠితం భద్ర యద్భ్రాజిష్ణు ధ్రువక్షితి।
యత్రగ్రహర్క్షతారాణాంజ్యోతిషాంచక్రమాహితమ్॥ ౨౦॥ మేధ్యాంగోచక్రవత్ స్థాస్ను పరస్తాత్క
ల్పవాసినామ్।ధర్మోఽగ్నిఃకశ్యపశ్శుక్రో మునయో యే వనౌకసః। చరంతిదక్షిణీకృత్యభ్రమంతో యత్సతా
రకాః॥౨౧॥ప్రస్థితేతువనంపిత్రాదత్వా గాంధర్మ్యసంశ్రయః। షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం రక్షితావ్యాహ
తేంద్రియః॥౨౨॥ త్వద్భ్రాతర్యుత్తమే నష్టే మృగయాయాంతు తన్మనాః । అన్వేష్యంతీ వనం మాతా ద
వాగ్నింసాప్రవేక్ష్యతి॥౨౩॥ఇష్ట్వామాంయజ్ఞహృదయం యజ్ఞైః పుష్కలదక్షిణైః । భుక్త్వాచేహాశిష
స్సత్యా అంతే మాం సంస్మరిష్యసి॥౨౪॥తతోగంతాసిమత్ స్థానం సర్వలోకనమస్కృతమ్। ఉపరిష్టాదృషిభ్య
స్త్వం యతోనావర్తతేగతః॥౨౫॥మైత్రేయః॥ ఇత్యర్చితస్సభగవానతిదిశ్యాత్మనః పదమ్। బాలస్యపశ్య
తో ధామస్వమాయాద్గరుడధ్వజః॥౨౬ ॥ సోఽపిసంకల్పజంవిష్ణోః పాదసేవోపసాదితమ్।ప్రాప్యసంకల్పని
ర్వాణంనాతిప్రీతోఽభ్యగాత్పురమ్॥౨౭॥విదురః॥సుదుర్లభంయత్పరమంపదంహరేర్మాయావినస్తచ్చర
ణార్చనార్జితమ్।లబ్ధ్వాప్యసిద్ధార్థమివైకజన్మనా కథంస్వమాత్మానమమన్యతార్థవిత్॥౨౮॥మైత్రేయః॥
మాతుస్సపత్న్యా వాగ్బాణైర్హృదివిద్ధస్తు తాన్స్మరన్। నైచ్ఛన్ముక్తిపతేర్ముక్తింతస్మాత్తాపముపేయి
వాన్॥౨౯॥ధ్రువః॥సమాధినా నైకభవేన యత్పదం విదుస్సనందాదయ ఊర్ధ్వరేతసః।మాసైరహం షడ్భి

రూపాః వనౌకసస్సప్తఋషయః-యత్ప్రదక్షిణీకృత్య- భ్రమంతశ్చరంతి ॥ ౨౧ ॥ ఏతచ్చరాజ్యానంతరంభవిష్యతీత్యా
హ॥ ప్రస్థిత ఇతి॥తుభ్యంపృథివీందత్వా-వనంప్రస్థితఇతిభావే క్తః-వనంప్రతిగమనేకృతేసతి.రక్షితా రక్షిష్యసి ॥ ౨౨ ॥ త్వ
యాఅసంకల్పితమపిమద్భక్తస్యతవద్రోహాదేవంభవిష్యతీత్యాహ॥ త్వదితి ॥ సాసురుచిః ప్రవేక్ష్యతి ॥ ౨౩ ॥ కించదృ
ష్ట్వేతి॥ఇష్ట్వామాంయజ్ఞో హృదయంప్రియోమూర్తిర్యస్యతం॥౨౪॥తత ఇతి॥యతఃస్థానాత్॥౨౫॥ఇతీతి॥ అతిదిశ్యదత్వా ॥
౨౬ ॥ సఇతి ॥ సంకల్పజంమనోరథం - పాదసేవయాప్రాపితం - సంకల్పస్యనిర్వాణంసమాప్తిర్యస్మాత్॥ ౨౭॥ సు
దుర్లభఇతి॥మాయావినస్సకామస్య-యత్సుదుర్లభంహరేఃపదం-తదేకేనైవజన్మనాలబ్ధ్వాపి - స్వమాత్మానంమనః ప్ర
సిద్ధార్థంఅప్రాప్తమనోరథమివ-కథమమన్యత-పురుషార్థవిదపి॥౨౮॥౨౯॥ తాపమేవాహ సార్ధైష్షడ్భిః॥ సమాధినేతి॥
నైకేఅనేకేభవాఃయస్మిన్ తేన-అనేకభవేనసమాధినా-బహుజన్మాభ్యస్తేనేత్యర్థః- ప్రణామస్తుత్యాదిసమయే - గరుడా
ధిరూఢస్యహరేః-పాదచ్ఛాయాయాంస్థితం-ఆత్మానంస్మరన్నాహ॥ ఛాయాముపేత్యేతి॥పృథఙ్మతిఃభేదదృష్టిస్సన్ - హాక
ష్టమితిభావః॥౩౦॥అహోబతేతి॥అనాత్మ్యంఆత్మశూన్యత్వం-అజ్ఞత్వమితియావత్-భవచ్ఛేత్తుః భవత్తః - యత్ అంతవత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అనిత్యం-తత్ అయాచేయాచితవానస్మి॥౩౧॥అజ్ఞత్వేకారణంసంభావయతి॥ మతిరితి॥ పతద్భిఃమదపేక్షయాఅధఃప్రా
ప్నువద్భిః-అతఏవఅసహిష్ణుభిః-అసహనశీలైః॥శ్లో॥నాథువాప్యవమానంత ఇత్యాదిసత్యమపి-నారదస్యవచః - యోనగృ
హీతవానస్మి-తస్యమేమతిర్విదూషితా॥౩౨॥కించ॥దైవీమితి॥ప్రసుప్తఃస్వప్నానిపశ్యన్- ద్వితీయేఅసత్యపి - భ్రాత్రైవ
భ్రాతృవ్యశ్శత్రురితిదృష్ట్వా-హృద్రుజాహృదయగతశోకేన-తప్యే తాపమనుభవామి॥౩౩॥ మయేతి॥ కించమయాపరిసా
ధ్యయత్ప్రార్థితం-తద్వ్యర్థం॥౩౪॥ప్రార్థితమాహ॥భవచ్ఛిదమితి॥ఏతదేవసదృష్టాంతమాహ- స్వారాజ్యంనిజానందం
ప్రయచ్ఛతస్సకాశాత్-మానఃఅభిమానః-క్షీణేనపుణ్యేనమయా - భిక్షితఃయాచితః-క్షీణపుణ్యేనేతితా సంబంధః - య
థాఽధనఃక్షీణపుణ్యతయా-ఈశ్వరాచ్చక్రవర్తినః-ఫలీకారాన్సతుషతండులకణాన్-యాచతేతద్వత్॥ ౩౫॥ ఏవంని
స్పృహత్వంతస్యయుక్తమేవేత్యాహ॥నేతి॥ రజోజుషఃపరాగంప్రాప్తః-తస్యదాస్యంవినా- అన్యమర్థం-ఆత్మనోనవై

రముష్యపాదయోశ్ఛాయాముపేత్యాపగతఃపృథక్స్మృతిః॥౩౦॥ అహోబతమమానాత్మ్యంమందభాగ్య
స్యపశ్యత।భవచ్ఛిదఃపాదమూలంగత్వాయాచేయదంతవత్॥ ౩౧॥ మతిర్విదూషితాదేవైఃపతద్భిరస
హిష్ణుభిః।యోనారదవచస్తథ్యంనాగ్రహీషమసత్తమః॥ ౩౨॥ దైవీంమాయాముపాశ్రిత్యప్రసుప్తఇవ
భిన్నదృక్।తప్యేద్వితీయేప్యసతిభ్రాతృభ్రాతృవ్యహృద్రుజా॥౩౩॥ మయైతత్ప్రార్థితంవ్యర్థంచికిత్సేవ
గతాయుషి।ప్రసాద్యజగదాత్మానంతపసాదుష్ప్రసాధనమ్॥ ౩౪॥ భవచ్ఛిదమయాచేహంభవంభాగ్య
వివర్జితః।స్వారాజ్యంయచ్ఛతోమౌఢ్యాన్మానోమేభిక్షితోబత॥ ఈశ్వరాత్క్షీణపుణ్యేనఫలీకారానివాధ
నః॥౩౫॥మైత్రేయః॥నవైముకుందస్యపదారవిందయోరజోజుషస్తాతభవాదృశాజనాః। వాంఛంతితద్దా
స్యమృతేర్థమాత్మనోయదృచ్ఛయాలబ్ధమనస్సమృద్ధయః॥౩౬॥ ఆకర్ణ్యాత్మజమాయాంతంసంపరేత్యయ
థాగతమ్।రాజానశ్రద్దధేభద్రమభద్రస్యకుతోమమ॥ ౩౭॥ శ్రద్ధాయవాక్యందేవర్షేర్హర్షవేగేనధర్షి
తః।వార్తాహర్తురతిప్రీత్యాహారంప్రాదాన్మహాధనమ్॥౩౮॥ సదశ్వంరథమారుహ్యకార్తస్వరపరిష్కృ
తమ్।బ్రాహ్మణైఃకులవృద్ధైశ్చపర్యస్తోమాత్యబంధుభిః॥ ౩౯ ॥ శంఖదుందుభినాదేనబ్రహ్మఘోషేణ
వేణుభిః।నిశ్చక్రామపురాత్తూర్ణమాత్మజాపేక్షణోత్సుకః॥ ౪౦ ॥ సునీతిస్సురుచిశ్చాస్యమహిష్యౌరు
క్మభూషితే।ఆరుహ్యశిబికాంసార్ధముత్తమేనాభిజగ్మతుః॥౪౧॥ తందృష్ట్వోపవనాభ్యాశఆయాంతంతర
సారథాత్।అవరుహ్యనృపస్తూర్ణమాసాద్యప్రేమవిహ్వలః॥ పరిరేభేంగజందోర్భ్యాందీర్ఘోత్కంఠ
మనాశ్శ్వసన్।విష్వక్సేనాంఘ్రిసంస్పర్శహతాశేషాఘబంధనం॥౪౩॥అవజిఘ్రన్ముహుర్మూర్ధ్నిశీ
తైర్నయనవారిభిః।స్నాపయామాసతనయంజాతోద్దామమనోరథః॥౪౪ ॥ అభివంద్యపితుఃపాదావాశీ
ర్భిశ్చాభిమంత్రితః।ననామమాతరౌశీర్ష్ణాసత్కృతస్సజ్జనాగ్రణీః॥ ౪౫॥సురుచిస్తంసముత్థాప్యపాదా
వనతమర్భకమ్। పరిష్వజ్యాహజీవేతిబాష్పగద్గదయాగిరా॥ ౪౬ ॥ యస్యప్రసన్నోభగవాన్గుణైర్మైత్ర్యా
దిభిర్హరిః। తస్మైనమంతిభూతానినిమ్నమాపఇవస్వయమ్ ॥ఉత్తమశ్చధ్రువశ్చోభావన్యోన్యం
ప్రేమవిహ్వలౌ।అంగసంగాదుత్పులకావస్రౌఘంముహురూహతుః॥ ౪౮ ॥ సునీతిరస్యజననీప్రాణే
భ్యోపిప్రియంసుతమ్।ఉపగుహ్యజహావాధింతదంగస్పర్శనిర్వృతా॥౪౯॥ పయస్స్తనాభ్యాంసుస్రావనే
త్రజైస్సలిలైశ్శివైః।తథాభిషిచ్యమానాభ్యాంవీరవీరసువోముహుః॥౫౦॥ తాంశశంసుర్జనారాజ్ఞీందిష్టి

వాంఛంతి-యదృచ్ఛయైవలబ్ధేనమనసస్సమృద్ధిర్యేషాం తేపర్యాప్తమనోరథా ఇత్యర్థః॥౩౬॥ప్రస్తుతమాహ॥ఆకర్ణ్యేతి॥
సంపరేత్యమృత్వా-ఆగతమాకర్ణ్య-యథానశ్రద్దధే విశ్వాసంనచకార-అభద్రస్యమమభద్రంకుతఇతిమత్వా॥౩౭॥శ్రద్ధా
యేతి॥ఏష్యత్యవిరత ఇతి దేవర్షివాక్యంశ్రద్ధాయ॥౩౮॥సదశ్వమితి॥బ్రాహ్మణాదిభిఃపర్యస్తఃపరివృతః॥౩౯॥ ౪౦॥ సునీతిరి
తి॥అస్యరాజ్ఞోమహిష్యౌ ఉత్తమంనిధాయ-ఏకామేవశిబికాంనరవిమానమారుహ్య॥౪౧॥తమితి॥ ఉపవనస్యాభ్యాశేసమీ
పే॥౪౨॥పరిరేభ ఇతి॥విష్వక్సేనాంఘ్రిసంస్పర్శేన-హతంఅశేషంఅఘబంధనంచయస్య॥౪౩॥ అవజిఘ్రన్నితి॥ జాతఃఉ
ద్దామఃమహాన్మనోరథోయస్య॥౪౪॥ అభివంద్యేతి॥ అభిమంత్రితః-పితురాశీర్భిస్సత్కృతఃతేన - కృతభాషణః॥ ౪౫ ॥
౪౬॥ సురుచ్యాఃప్రీతిర్నాసంభావితేత్యాహ॥ యస్యేతి॥ నమంతిఅనుసరంతి-అపోయథా - స్వయమేవనిమ్నందేశమ
వతరంతి॥౪౭॥ఉత్తమ ఇతి॥ఊహతుః-దధతుః॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ పయ ఇతి॥హేవీరవిదురవీరసువ-వీరజనన్యాఃధ్రువమాతుః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అభిషిచ్యమానాభ్యాం స్తనాభ్యాంపయః-తథాసుస్రావ॥౫౦॥ తామితి॥చిరంనష్టఃదర్శనమప్రాప్తః-రక్షితారక్షిష్యతి॥౫౧॥
౫౨॥లాల్యమానమితి ॥ ఏవమితివ్యవహితంపిత్రాద్యుపలాలనంపరామృశ్యతే॥ ౫౩ ॥ పురంవర్ణయతిచతుర్భిఃతత్రే
తి॥ సంవృతైఃఫలమంజరీయుక్తైఃపూగానాంపోతైర్బాలవృక్షైః - తద్విధైస్సంవృతైః ఉపస్కృతంప్రతి ద్వారమిత్యు
త్తరేణాన్వయః॥ ౫౪॥ చూతేతి॥చూతప్రవాళాశ్చవాసాంసిచస్రజశ్చముక్తాదామానిచ తేషాం-విశిష్టంలంబనమస్తియే
షుకుంభేషు॥౫౫॥ప్రాకారైరితి॥ గోపురైఃఅగారైశ్చ - శాతకుంభాఃపరిచ్ఛదాఃపరికరాయేషుతైఃవిమానానాంశిఖ
రైఃద్యుతిర్యేషాం॥౫౬॥మృష్టేతి॥చత్వరమంగణంరథ్యారాజమార్గః-అట్టః-ఉచ్చస్యప్రాకారస్యోపరివినిర్మితోభూమి
కామార్గఃఅవారితరః-మృష్టాస్సమ్మార్జితాశ్చత్వరాదయోయస్మిన్॥౫౭॥ధ్రువాయేతి॥సిద్ధార్థః శ్వేతసర్షపః. అత్ర తా

ష్ట్యా తేపుత్రఆర్తిహా।ప్రతిలబ్ధశ్చిరంనష్టోరక్షితామండలంభువః॥ ౫౧ ॥ అభ్యర్చితస్త్వయానూనంభగ
వాన్ప్రణతార్తిహా।యదనుధ్యాయినోధీరామృత్యుంజిగ్యుస్సుదుర్జయమ్॥౫౨॥ లాల్యమానంజనైరే
వంధ్రువంసభ్రాతరంనృపః।ఆరోప్యకరిణింహృష్టఃస్తూయమానోవిశత్పురమ్॥ ౫౩ ॥ తత్రతత్రోపసం
క్లృప్తైర్లసన్మకరతోరణైః।సంవృతైఃకదళీస్తంభైఃపూగపోతైశ్చతద్విధైః॥ ౫౪॥ చూతపల్లవవాసస్స్ర
జ్ముక్తాదామవిలంబిభిః।ఉపస్కృతంప్రతిద్వారమపాంకుంభైస్సదీపకైః॥౫౫॥ ప్రాకారైర్గోపురాగా
రైశ్శాతకుంభపరిచ్ఛదైః । సర్వతోఽలంకృతంశ్రీమద్విమానశిఖరద్యుభిః॥ ౫౬ ॥ మృష్టచత్వరరథ్యాట్ట
మార్గంచందనచర్చితమ్।లాజాక్షతైఃపుష్పఫలైస్తండులైర్బలిభిర్యుతమ్॥ ౫౭ ॥ ధ్రువాయపథిదృష్టా
యతత్రతత్రపురస్త్రియః।సిద్ధార్థాక్షతదధ్యంబుదూర్వాపుష్పఫలానిచ॥ ౫౮ ॥ ఉపజహ్రుఃప్రయుం
జానావాత్సల్యాదాశిషస్సతీః॥శృణ్వంస్తద్వల్గుగీతానిప్రావిశద్భవనంపితుః॥ ౫౯ ॥ మహామణివ్రాత
మయేతస్మిన్సభవనోత్తమే।లాలితోఽతితరాంపిత్రాన్యవసద్దివిదేవవత్॥ ౬౦॥ పయఃఫేననిభాశ్శయ్యా
దాంతరుక్మపరిచ్ఛదాః । ఆసనానిమహార్హాణియత్రరౌక్మాఉపస్కరాః॥ ౬౧॥ యత్రస్ఫటికకుడ్యేషు
మహామరకతేషుచ। మణిప్రదీపాఆభాంతిలలనారత్నసంయుతాః॥౬౨॥ ఉద్యానానిచరమ్యాణివిచిత్రైః
రమరద్రుమైః।కూజద్విహంగమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః॥ ౬౩॥ వాప్యోవైడూర్యసోపానాఃపద్మో
త్పలకుముద్వతీః।హంసకారండవకులైర్జుష్టాశ్చక్రాహ్వసారసైః॥౬౪॥ఉత్తానపాదోరాజర్షిఃప్రభావం
తనయస్యతమ్।శ్రుత్వాదృష్ట్వాద్భుతతమంప్రపేదేవిస్మయంపరమ్॥ ౬౫॥ వీక్ష్యోఢ వయసం పుత్రం
ప్రకృతీనాంచసమ్మతమ్।అనురక్తప్రజరాజాధ్రువంచక్రేభువఃపతిమ్॥౬౬॥ఆత్మానంచప్రవయసమాకల
య్యవిశాంపతిః । వనంవిరక్తప్రాతిష్ఠద్విమృశన్నాత్మనోగతిమ్॥౬౭ఇతినవమోఽధ్యాయః.........*
మైత్రేయః॥ ప్రజాపతేర్దుహితరంశింశుమారస్యవైధ్రువః।ఉపయేమేభ్రమింనామతత్సుతౌకల్పవత్స
రౌ॥౧॥ఇలాయామపిభార్యాయాంవాయోఃపుత్ర్యాంమహాబలః । పుత్రముత్కల నామానంయోషిద్ర
త్నమజీజనత్॥౨॥ఉత్తమస్త్వకృతోద్వాహోమృగయాయాంబలీయసా । హతఃపుణ్యజనేనాద్రౌ
స్తన్మాతాస్యగతింగతా॥ ౩॥ ధ్రువోభ్రాతృవధంశ్రుత్వాకోపామర్షశుచార్పితః।జైత్రంస్యందనమాస్థా
యగతఃపుణ్యజనాలయమ్॥ ౪॥ గత్వోదీచీందిశంరాజా రుద్రానుచర సేవితామ్ । దదర్శ హిమవద్ద్రో
ణ్యాంపురీంగుహ్యకసంకులామ్॥౫॥దధ్మౌశంఖంబృహద్బాహుః ఖందిశశ్చానునాదయన్ । యేనోద్విగ్న
దృశఃక్షత్తరుపదేవ్యోఽత్రసన్భృశమ్॥౬॥ తతోనిష్క్రమ్యబలినఉపదేవమహాభటాః । అసహంతస్తన్ని

యవాఃఉపజహ్రుఃవ్యకిరన్॥౫౮॥ఉపజహ్రురితి॥సతీఃసత్యాః॥ ౫౯॥౬౦॥ ౬౧॥ యత్రేతి॥ యత్రభవనోత్తమే॥౬౨॥౬౩॥
వాప్య ఇతి॥కుముద్వతీః-కుముత్ కుముదపద్మాదితద్వత్యోవాప్యః॥ ౬౪॥ ౬౫॥ వీక్ష్యేతి॥ ఊఢవయసంప్రాప్తయావనం-అ
నురక్తాఃప్రజాయస్మిన్తం॥౬౬॥౬౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥దశమేభ్రాతృహంతౄణాంయక్షాణామకరోద్వధమ్ । ఏకఏవాలకాంగత్వేత్యస్యవిక్రమఈర్యతే॥ ఇలాయామితి॥
యోషితాంరత్నమివ-అతిమనోహరంకన్యారత్నంచేతివా॥౧॥ ౨॥ ఉత్తమఇతి॥ యక్షేణఅద్రౌహిమవతి-హతః-అజావి
తిహారేయుద్ధే-అస్యగతింగతేత్యర్థఃమృతేతిభావః॥౩॥ ధ్రువఇతి ॥ కోపామర్షశుచాద్వంద్వైక్యంతేనఅర్పితఃవ్యాప్తః
జైత్రంజయహేతుం-పుణ్యజనాలయంఅలకాం॥౪॥గత్వేతి॥రుద్రానుచరాభూతాదయః॥౫॥ దధ్మావితి॥ దధ్మౌనాదితః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వామేనశంఖనాదేన- హేతుత్రః- ఉపదేవ్యః-యక్షస్త్రియః॥౬॥ ౭॥ సఇతి॥ ఇత్యేవంసర్వాన్-త్రయోదశాయుతాని యక్షాన్-యుగపత్ అహన్ జఘాన॥౮॥౯॥తఇతి॥ తేపితత్కర్మ అసహమానాః- అముంఅవిధ్యన్-ద్విగుణంయథాభవతి తథాషడ్భిః ప్రతికర్తుమిచ్ఛంతః॥౧౦॥తతఇతి॥చిత్రవాజైః విచిత్రపత్త్రైః॥౧౧॥ ౧౨॥ఔత్తానపాదిరితి॥ ఆసారేణధారా సంపాతేన-ఛన్నో గిరిరివ-నైవాదృశ్యత॥౧౩॥హాహాకారఇతి॥సూర్యతుల్యః॥౧౪॥ నతత్స్వితి॥యాతుధానేషుజయకాశిషు జితంజితమితిజయప్రకాశకేషుసత్సు॥౧౫॥ధనురితి॥వ్యధమత్ సంచూర్ణయామాస॥౧౬॥తస్యేతి॥ వర్మాణికవచాని॥ ౧౭॥౧౮॥హారేణ॥శిరఃప్రముఖైరంగైరాస్తృతాః-ప్రకీర్ణాః-రేజురితిద్వయోరన్వయః॥ ౧౯॥ హతేతి॥ప్రాయఃబాహుల్యేనవివృక్ణాస్సంఛిన్నాఃఅవయవాయేషాం తే॥౨౦॥ఆపశ్యమానఇతి॥ఆతతాయినంశస్త్రపాణిం॥౨౧॥ ఇతీతి॥ ఇతిబ్రువన్

నాదమభిపేతురుదాయుధాః॥౭॥సతానాపతతోపిరాడుగ్రధన్వామహారథః।ఏకైకంయుగపత్సర్వానహన్బాణైస్త్రిభిస్త్రిభిః॥౮॥తేవైలలాటలగ్నైస్తైరిషుభిస్సర్వఏవహి।మత్వానిరస్తమాత్మానమాశంసన్కర్మతస్యతత్॥౯॥తేపిచాముమమృష్యంతఃపాదస్పర్శమివోరగాః।శరైరవిధ్యన్యుగపద్ద్విగుణంప్రచికీర్షవః॥౧౦॥తతఃపరిఘనిస్త్రింశైఃప్రాసశూలపరశ్వధైః।శక్త్యృష్టిభిర్భుశుండీభిశ్చిత్రవాజైశ్శరైరపి॥ ౧౧ ॥ అభ్యవర్షన్ప్రకుపితాస్సహయంసహసారథిమ్।ఇచ్ఛంతస్తత్ప్రతీకర్తుమయుతానాంత్రయోదశ॥౧౨॥ ఔత్తానపాదిస్సతదాశస్త్రవర్షేణభూరిణా।నచైవాదృశ్యతచ్ఛన్నఆసారేణయథాగిరిః॥౧౩॥ హాహాకారస్తదైవాసీత్సిద్ధానాందివిపశ్యతామ్।హతోఽయంమానవస్సూర్యోమగ్నఃపుణ్యజనార్ణవే॥ నదత్సుయాతుధానేషుజయకాశిష్వథోమృధే।ఉదతిష్ఠద్రథస్తస్యనీహారాదివభాస్కరః॥౧౫॥ ధనుర్విస్ఫూర్జయన్దివ్యంద్విషతాంఖేదముద్వహన్।అస్త్రౌఘంవ్యధమద్బాణైర్ఘనానీకమివానిలః॥౧౬॥ తస్యతేచాపనిర్ముక్తాభిత్త్వావర్మాణిరక్షసామ్।కాయానావివిశుస్తిగ్మాఃగిరీనశనయోయథా॥౧౭॥ భల్లైస్సంఛిద్యమానానాంశిరోభిశ్చారుకుండలైః। ఊరుభిర్హేమతాలాభైర్దోర్భిర్వలయవల్గుభిః ॥ హారకేయూరముకుటైరుష్ణీషైశ్చమహాధనైః।ఆస్తృతాస్తారణభువోరేజుర్వీరమనోహరాః॥౧౯॥ హతావశిష్టాఇతరేరణాజిరాద్రక్షోగణాఃక్షత్త్రియవర్యసాయకైః। ప్రాయోవివృక్ణావయవావిదుద్రువుర్మృగేంద్రవిక్రీడితయాధపాఇవ॥౨౦॥అపశ్యమానస్సతదాతతాయినంమహామృధేకంచనమానవోత్తమః । పురీందిదృక్షన్నపినావిశద్ద్విషాంనమాయినాంవేదచికీర్షితంజనః॥౨౧॥ఇతిబ్రువంశ్చిత్రరథస్స్వసారథింయత్తఃపరేషాంప్రతియోగశంకితః।శుశ్రావశబ్దంజలధేరివేరితంనభస్వతోదిక్షురజోన్వదృశ్యత॥౨౨॥ క్షణేనచ్ఛాదితంవ్యోమఘనానీకేనసర్వతః।విస్ఫురత్తటితాదిక్షుత్రాసయంత్స్తనయిత్నునా॥౨౩॥ వవృషూరుధిరౌఘాసృక్పూయవిణ్మూత్రమేదసః।నిపేతుర్గగనాదస్యకబంధాన్యగ్రతోనఘ॥౨౪॥ తతఃఖేదృశ్యతగిరిర్నిపేతుస్సర్వతోదిశమ్।గదాపరిఘనిస్త్రింశముసలాస్సాశ్మవర్షిణః॥౨౫॥అహయోశనినిశ్వాసావమంతోగ్నింరుషాక్షిభిః।అభ్యధావన్గజామత్తాసింహవ్యాఘ్రాశ్చయూథశః॥ ౨౬॥ సముద్రఊర్మిభిర్భీమఃప్లావయన్సర్వతోభువమ్।ఆససాదమహాహ్రాదఃకల్పాంతఇవభీషణః॥౨౭॥ ఏవంవిధాన్యనేకానిత్రాసనానిమనస్వినామ్।ససృజుస్తిగ్మగతయఆసుర్యామాయయాసురాః॥౨౮॥ ధ్రువేప్రయుక్తామసురైస్తాంమాయామతిదుస్తరామ్।నిశమ్యతస్యమునయశ్శమాశంసన్సమాగతాః॥౨౯॥ ఔత్తానపాదేభగవాంస్తవశార్ఙ్గధన్వాదేవః క్షిణోత్వవనతార్తిహరోవిపక్షాన్ । యన్నామధేయమభిధాయనిశమ్యచాద్ధా లోకోంజసాతరతిదుస్తరమంగమృత్యుమ్॥౩౦॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-దశమోధ్యాయః. *

ఇత్యత్రాతతాయినమాయినామిత్యాదేరనుషంగఃచిత్రరథఃధ్రువః-యత్తఃయత్నవాన్ - ప్రతియోగఃపునర్యోగఃతస్మాత్ శంకితఃనభస్వతఃవాయోఃక్షేత్తోః॥౨౨॥క్షణేనేతి॥విస్ఫురంత్యఃతటితోయస్మిన్ తేన-త్రాసయంతః స్తనయిత్నవః - అశనయః యస్మిన్॥౨౩॥వవృషురితి॥వవృషుఃనిపేతురిత్యర్థః॥నస్సృజతిశరీరమితిఅసృక్పిహాశ్లేష్మాది - మేదసఃమేదాంసి-పుంస్త్వమార్షం-అస్యాగ్రతోనిపేతుః॥౨౪॥తతఇతి॥సాశ్మవర్షిణఃఅశ్మసహితంయద్వర్షణంతద్వంతః॥౨౫॥అహయఇతి॥అశనివన్నిశ్వాసోయేషాం॥౨౬॥౨౭॥ఏవమితి॥ త్రాసనానిభయంకరాణితిగ్మాక్రూరాగతిర్యేషాం- అసురరాక్షసాదిప్రవైరదూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రాంతరత్వేనయక్షావాచ్యం తే॥౨౮॥ధ్రువఇతి॥తస్యశంకల్యాణం- ఆశంసన్ ప్రార్థితవంతః॥ ౨౯ ॥ ఔత్తానపాదఇతి॥తవవిపక్షాన్ శత్రూన్-నాశయతు- అద్ధా సాక్షాత్-అంజసాసుఖానైవమృత్యుంతరతి॥౩౦॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥ఏకాదశేతుయక్షాణాంక్షయంద్రష్ట్వామనుస్స్వయమ్ । ఆగత్యవారయామాసధ్రువంతత్రాప్యపదేశతః॥ నిశమ్యేతి॥ఏవంగదతాంవచనం-ఉపదేశమివనిశమ్య-ఉపస్పృశ్యఆచమ్య- యన్నారాయణనిర్మితంనారాయణాస్త్రంతత్సందధే॥౧॥౨॥కించ॥తస్యేతి॥తస్యఆసన్నఋషే ర్నారాయణాదుద్భూతమస్త్రం - ప్రయుంజతఃసందధతస్సతఃసుపర్ణమయాః పుంఖాఃమూలప్రాంతాయేషాం- కలహంసానాంవాసాంసిపక్షాః యేషాంతేశరాఃవినిస్సృతాఇతిద్రష్టవ్యంఉపరిష్టాచ్ఛిలీముఖగ్రహణాత్॥౩॥తైరితి॥ప్రధనేయుద్ధేఉన్నద్ధాఃఉచ్ఛ్రితాఃఫణాఃయేషాంతేసర్పాః॥౪॥ సఇతి ॥ పృషత్కైర్బాణైః నికృత్తాఃబాహ్వాదయోయేషాంతాన్ పరలోకంనినాయ-కథంభూతాఃఊర్ధ్వరేతసస్సన్న్యాసినః - అర్కమండలంనిర్భిద్య-యంవ్రజంతితం॥౫॥ తానితి॥అనాగసఃనిరపరాధాన్॥౬॥అలమితి॥ తమసఃనరకస్య-ద్వారేణ - యేనరోషేణ॥౭॥౮॥ననుమద్భ్రాతృహంతారః-కథమకృతైనసస్తత్రాహ॥ నన్వితి॥ ౯॥సత్యమప్యపరాధేతవైతదుచితంనభవతి-

మైత్రేయః॥నిశమ్యగదతామేవమృషీణాంధనుషిధ్రువః। సందధేస్త్రముపస్పృశ్యయన్నారాయణనిర్మితమ్॥౧॥సంధీయమానఏతస్మిన్మాయాగుహ్యకనిర్మితాః।క్షిప్రంవినేశుర్విదురక్లేశాజ్ఞానోదయేయథా॥తస్యార్షమస్త్రంధనుషిప్రయుంజతస్సువర్ణపుంఖాఃకలహంసవాససః।వినిస్సృతాఆవివిశుర్ద్విషద్బలంయథావనంభీమరవాశ్శిఖండినః॥౩॥తైస్తిగ్మధారైఃప్రధనేశిలీముఖైరితస్తతఃపుణ్యజనాఉపద్రుతాః।తమభ్యధావన్కుపితాఉదాయుధాస్సుపర్ణమున్నద్ధఫణాఇవాహయః॥౪॥ సతాన్పృషత్కైరభిధావతోమృధేనికృత్తబాహూరుశిరోధరోదరాన్।నినాయలోకంపరమర్కమండలంవ్రజంతినిర్భిద్యయమూర్ధ్వరేతసః॥౫॥తాన్ హన్యమానానభివీక్ష్యగుహ్యకాననాగసశ్చిత్రరథేనభూరిశః।ఔత్తానపాదింకృపయాపితామహోమనుర్జగాదోపగతస్సహర్షిభిః॥మనుః॥అలంవత్సాతిరోషేణతమోద్వారేణపాప్మనా।యేనపుణ్యజనానేతానవధీస్త్వమనాగసః॥౭॥నాస్మత్కులోచితంతాతకర్మైతత్సద్విగర్హితమ్।వధోయదుపదేవానామారబ్ధస్తేఽకృతైనసామ్॥౮॥నన్వేకస్యాపరాధేనతత్సంగాద్బహవోహతాః। భ్రాతుర్వధాభితప్తేనత్వయాంగభ్రాతృవత్సల॥నాయంమార్గోహిసాధూనాంహృషీకేశానువర్తినామ్।యదాత్మానంపరాగ్గృహ్యపశువద్భూతవైశసం॥౧౦॥సర్వభూతాత్మభావేనభూతావాసంహరింభవాన్ ఆరాధ్యాపదురారాధ్యంవిష్ణోస్తత్పరమంపదం॥౧౧॥ సత్వంహరేరనుధ్యాతస్తత్పుంసామపిసమ్మతః।కథంత్వవద్యంకృతవాననుశిక్షన్సతాంవ్రతమ్॥౧౨॥తితిక్షయాకరుణయామైత్ర్యాచాఖిలజంతుషు । సమత్వేనచసర్వాత్మాభగవాన్ సంప్రసీదతి॥౧౩ ॥ సంప్రసన్నేభగవతిపురుషఃప్రాకృతైర్గుణైః।విముక్తోజీవనిర్ముక్తోబ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి॥౧౪॥భూతైఃపంచభిరారబ్ధైర్యోషిత్పురుషఏవచ। తయోర్వ్యవాయాత్సంభూతిర్యోషిత్పురుషయోరిహ ॥ ఏవంప్రవర్తతేసర్గఃస్థితిస్సంయమఏవచ।గుణవ్యతికరాద్రాజ

వతీత్యాహ॥నేతి॥పరాగ్గృహ్యపరాగ్భూతందేహంఆత్మానంగృహీత్వా - పశవోయథాదేహాభిమానాదన్యోన్యంఘ్నంతి-తథాభూతానాంవైశసంహింసేతియత్॥౧౦॥ ౧౧ ॥ యస్త్వంబాల్యేసాధుఃసఇదానీంకథమన్యథాకృతవానిత్యాహద్వాభ్యాం॥సఇతి॥అనుధ్యాతఃహృదిస్థితః-తత్పుంసాంహరిదాసానామపి - సాధుత్వేనసమ్మతః॥౧౨॥సతాంవ్రతమేవాహ॥తితిక్షయేతి॥మహత్సుతితిక్షయా-నీచేషుకరుణయా - సమేషుమైత్ర్యా-అఖిలేషుజంతుషుసమత్వేనచ॥ ౧౩ ॥ తతఃకృతార్థోభవతీత్యాహ॥సంప్రసన్నఇతి॥సంప్రసన్నేసతి - గుణైర్విముక్తః - అతఏవతత్కార్యేణ-జీవేనలింగశరీరేణనిర్ముక్తస్సన్-నిర్వాణంసుఖాత్మకంబ్రహ్మప్రాప్నోతి॥౧౪ ॥ పూర్వంభ్రాతృహంతృత్వమంగీకృత్యోక్తం - ఇదానీంనాత్మనోభ్రాతృపుత్రాదిసంబంధః- నచాన్యోన్యంహంతృత్వాదికమపీత్యాహ ॥ భూతైరితి॥భూతైఃపంచభిః-ఆరబ్ధైః దేహాద్యాకారేణపరిణతైఃయోషిత్పురుషశ్చేతిప్రసిద్ధం - తయోఃవ్యవాయాత్ మైథునాత్ - సంభూతిఃఅన్యయోఃయోషిత్పురుషయోఃఇహసంసారేభవతి॥౧౫॥ ఏవమితి ॥ ఏవంతావత్సర్గఃప్రవర్తతే-ఏవంపాలకాకారేణపరిణతైర్భూతైరవస్థితిః-హంతృదేహాకారపరిణతైః సంయమస్సంహారశ్చ -నచపరమాత్మనోమాయాగుణాత్మనాంవ్యతికరాత్సం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బంధాద్భవతి-నతుస్వతః॥ ౧౬॥ ననుజడానాం దేహానాంగుణానాంవాకథంసర్గాదిహేతుత్వంతత్రాహ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥నిమిత్తమాత్రం-పురుషర్షభః ఈశ్వరః-యత్రయస్మిన్నిమిత్తేసతి-కార్యకారణాత్మకంవిశ్వం - భ్రమతిపరివర్తతే-యథాఅయసాంతేనిమిత్తేసతి-లోహంపరివర్తతేతద్వత్॥౧౭॥ననుసచేన్నిమిత్తం-తర్హితస్యావిశేషాద్యుగపదేవ-సర్గాదిత్రయంభవేదతఆహ॥సఇతి॥కాలశక్త్యా-క్రమేణగుణానాంప్రవాహాత్క్షోభః తేన - విభక్తంసృష్ట్యాదివిషయం-వీర్యంశక్తిర్యస్యసః॥ననుకాలోపిగుణానాం యుగపదేవక్షోభయతుతత్రాహ-చేష్టాకాలశక్తిః - దుర్విభావ్యాఅచింత్యా॥౧౮॥ననుపిత్రాదిస్సృజతిపాలయతి-రాజాదిః నిహంతిచోరాదీన్-నత్వీశ్వరః॥ తత్రాహసఇతి ॥ జనేనపిత్రాదినా-జనంపుత్రాదింజనయన్-జనకః ఆదికృత్-అంతకంచోరాదికం-తన్మృత్యుహేతునామారయన్ - అంతకరః-స్వయమనంతః అనాదిశ్చ-అవ్యయః అక్షీణశక్తిః-అయంభావః-పిత్రాదయోఽన్యతఉత్పత్త్యాదిమంతః - నస్వాతంత్ర్యేణకారణం - కింత్వీశ్వరఏవతన్నియంతా-సర్వకారణమితి॥౧౯॥నచైవంకుర్వతోపివైషమ్యప్రసక్తిః - వైషమ్యాభావాదిత్యాహ- పక్షపాతాదిత్యాహద్వాభ్యాం॥నేతి॥మృత్యురూపస్యసమం యథాభవతితథా- ప్రజాఃకర్మభూతాః-విశతస్తస్య- సామ్యేషుభూతేషు-ఫలవైషమ్యం - తత్తత్కర్మవశాదితి-సదృష్టాంతమాహ-తంధావంతమనుధావంత్వనీశాః కర్మాధీనాఃభూతసంఘాః-ధావంతి-అనిలంధావంతమనురజాంసీవ-తత్రయథారజసాం - తమఃప్రకాశజలాగ్న్యాదిప్రవేశాదపి-నానిలస్యవైషమ్యాదేవమీశ్వరస్యాపీతిభావః॥౨౦॥ఆయుషఇతి ॥ అపచయంఅకాలమృత్యుం - ఉపచయకాలమృ

న్మాయయాపరమాత్మనః॥౧౬॥నిమిత్తమాత్రంతత్రాసీన్నిర్గుణఃపురుషర్షభః। వ్యక్తావ్యక్తమిదంవిశ్వం
యత్రభ్రమతిలోహవత్॥౧౭॥సఖల్విదంభగవాన్కాలశక్త్యాగుణప్రవాహేణవిభక్తవీర్యః। కరోత్యక
ర్తైవనిహంత్యహంతాచేష్టావిభూమ్నఃఖలుదుర్విభావ్యా॥౧౮॥సోఽనంతోఽంతకరఃకాలోఽనాదిరాదికృదవ్య
యః।జనంజనేనజనయన్మారయన్మృత్యునాంతకమ్॥౧౯॥ నవై స్వపక్షోఽస్యవిపక్షఏవవాపరస్యమృత్యోర్వి
శతస్సమంప్రజాః।తంధావమానమనుధావంత్యనీశాయథారజాంస్యనిలంభూతసంఘాః॥౨౦॥ఆయుషో
పచయంజంతోస్తథైవోపచయంవిభుః।ఉభాభ్యాంరహితస్స్వస్థోదుస్థస్యవిదధాత్యసౌ॥౨౧॥ కేచిత్క
ర్మవదంత్యేనంస్వభావమపరేనృప।ఏకేకాలంపరేదైవంపుంసఃకామముతాపరే॥ అవ్యక్తస్యాప్రమేయ
స్యనానాశక్త్యుదయస్యచ।నవైచికీర్షితంతాతకోవేదాథస్వసంభవమ్॥౨౨॥నచైతేపుత్రకభ్రాతృహం
తారోధనదానుగాః।విసర్గాదానయోస్తాతపుంసోదైవంహికారణమ్॥ ౨౪ ॥ సఏవవిశ్వంసృజతిసఏ
వావతిహంతిచ॥తథాపిహ్యనహంకారాన్నాజ్యతేగుణకర్మభిః॥౨౫॥ఏషభూతానిభూతాత్మాభూతేశో
భూతభావనః।స్వశక్త్యామాయయాయుక్తఃసృజత్యత్తిచపాతిచ॥౨౬ ॥ తమేవమృత్యుమమృతంతాతదై
వంసర్వాత్మనోపేహిజగత్పరాయణం।యస్మైబలింవిశ్వసృజోహరంతిగావోయథావైనసిదామయం

త్యుం-యద్వా- అపచయంమశకాదౌ - ఉపచయందేవాదౌ - స్వయంస్వస్థత్వాదుపచయాభ్యాంరహితోఽసావిభుః దుస్థస్యకర్మాధీనస్య- విదధాతికరోతి॥ ౨౧ ॥ ఏవంభూతశ్చేశ్వరస్సర్వవాదినాంసంమతః - వివాదస్తునామమాత్రఇత్యాహ॥ కేచిదితి॥పుంసఃకామం-వాత్స్యాయనాదయః॥శ్రుతిశ్చకామోకార్షీత్కామఃకరోతినాహంకరోమికామః కర్తానాహంకర్తాకామఃకారయితానాహంకారయితేత్యాది॥ ౨౨ ॥ ననుకర్మాదీనాంజడత్వాత్స్వరూపతోభిన్నత్వాచ్చకథమైకమత్యంతత్రాహ॥ అవ్యక్తస్యేతి ॥ అవ్యక్తస్యనిర్గుణస్యఅతఏవాప్రమేయస్య - తథాపిసత్త్వేహేతుః-నానాశక్తీనాంమహదాదీనాముదయఃయస్మాత్ - చికీర్షితమేవతావత్కోపినవేద - అథస్వస్యసంభవోయస్మాత్తం-ఈశ్వరంకోవేద-నకోపివేదఅద్ధేతిపాఠే సాక్షాత్-అతస్తత్త్వజ్ఞానాభావాత్ విశేషాంశేవివాదఇత్యర్థః॥తథాచ॥శ్రుతిః కోఅద్ధావేదకఇహప్రవోచత్కుతఆజాతాకుతఇయంవిసృష్టిః-అర్వాగ్దేవాఅస్యవిసర్జనాయ - అథాకోవేదయతఆబభూవేత్యాది॥౨౩॥ఈశ్వరవాదస్యప్రకృతోపయోగమాహ॥నేతి ॥ నహ్యేతేభ్రాతృహంతారః-ఉక్తమేవహేతుమనుస్మారయతి-విసర్గాదానయోర్మృత్యుజన్మనోః-దైవంఈశ్వరఏవకారణం-యద్వావిసర్గఃసృష్టిః-ఆదానంసంహారః- తయోః దైవంఈశ్వరఏవకారణం॥౨౪॥తథాపినిర్లేపత్వమాహ॥సఇతి॥౨౫॥అనహంకారత్వేహేతుమాహ॥ఏషఇతి॥ ౨౬ ॥ సత్యమీశ్వరఏవకర్తా-తథాప్యహంకారాదిమత్తయానత్యక్తుంశక్యమితిచేత్తత్రఆహచతుర్భిః॥తమితి॥మృత్యుమభక్తానామ్భక్తానాంత్వమృతం-ఉపేహిశరణంగచ్ఛ-తమేవేత్యవధారణేహేతుః - యస్మైనసినాసికాయాందామభిర్బద్ధాఃగా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వశీవ-విశ్వసృజోపనామభిః యంత్రితాః బద్ధాస్సంతః-బలిం హరంతి తత్కారితం కర్మ కుర్వంతీత్యర్థః॥ ౨౭॥ తథా రాధ
నం చ తవ సుకరమేవేత్యాహ॥ య ఇతి॥ యః పంచవర్షస్సన్ త్వం-సుష్ఠు ఆరాధ్య త్రిలోక్యా మూర్ధ్ని-పదం స్థానం లేభే లబ్ధ
వానసి-ఇదానీం తమేవాన్విచ్ఛ అవలోకయేత్యుత్తరేణాన్వయః-ప్రత్యంచి అక్షాణి ఇంద్రియాణి యస్మిన్ తం - క్రియావిశే
షణం వా॥ ౨౮॥ హరిం ధ్యాయంతం ప్రత్యాహ॥ తమితి॥ అంగ వత్స ధ్రువ-ముక్తవిగ్రహే ఆత్మని మనసి వ్యపాశ్రిత మవస్థితం ఆత్మ
దృక్ ప్రత్యగ్దృష్టిస్సన్ అన్విచ్ఛ అవలోకయ అన్వేషణం కుర్విత్యర్థః ఇదం భేదం అయం భేదో యస్మిన్ తత్- ఇదం భే
దం విశ్వమసదేవ యస్మిన్ ప్రతీయతే॥ ౨౯॥ అన్వేషణఫలమాహ॥ త్వమితి॥ తదా అన్వేషణకాల ఏవ॥ ౩౦॥ ఉపదేశసారమా
హ ద్వాభ్యాం॥ సంయచ్ఛేతి॥ ప్రతీపం ప్రతికూలం-అగదేన ఔషధేన- యథా రోగం నియచ్ఛతి॥ ౩౧॥ యేన రోషేణ ఉప
సృష్టాత్ వ్యాప్తాత్॥ ౩౨॥ ౩౩॥ అన్యచ్చ త్వయా కార్యమిత్యాహ ॥ ద్వాభ్యాం హేళనమితి ॥ యత్ యతః పుణ్యజనాన్

త్రితాః॥ ౨౭॥ యః పంచవర్షో జననీం త్వం విహాయ మాతుస్సపత్న్యా వచసా భిన్నమర్మా। వనం గతస్తంతప
సా ప్రత్యగక్షమారాధ్య లేభే మూర్ధ్ని పదం త్రిలోక్యాః॥ ౨౮॥ తమేవమంగాత్మని ముక్తవిగ్రహే వ్యపా
శ్రితం నిర్గుణమేకమక్షరమ్। ఆత్మానమన్విచ్ఛ విముక్తమాత్మదృగ్యస్మిన్నిదం భేదమసత్ప్రతీయతే॥ ౨౯॥ త్వం
ప్రత్యగాత్మని తదా భగవత్యనంత ఆనందమాత్ర ఉపపన్నసమస్తశక్తౌ। భక్తిం విధాయ పరమాం శనకైరవి
ద్యాగ్రంథిం విభేత్స్యసి మమాహమితి ప్రరూఢం॥ ౩౦॥ సంయచ్ఛ రోషం భద్రం తే ప్రతీపం శ్రేయసాం
పరమ్। శ్రుతేన భూయసా రాజన్నగదేన యథామయమ్॥ ౩౧॥ యేనోపసృష్టాత్పురుషాల్లోక ఉద్విజతే
భృశమ్। న బుధస్తద్వశం గచ్ఛేదిచ్ఛన్నభయమాత్మనః॥ ౩౨॥ హేళనం గిరిశభ్రాతుర్ధనదస్య త్వయా కృతమ్।
యజ్జఘ్నివాన్పుణ్యజనాన్భ్రాతృఘ్నానిత్యమర్షితః॥ తం ప్రసాదయ వత్సాశు సన్నత్యా ప్రశ్రయోక్తిభిః।
న యావన్మహతాం తేజః కులం నోభిభవిష్యతి॥ ౩౪॥ ఏవం స్వాయంభువః పౌత్రమనుశాస్య మనుర్ధ్రువమ్। తే
నాభివందితస్సాకమృషిభిస్స్వపురం యయౌ॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః
మైత్రేయః॥ ధ్రువం నివృత్తం ప్రతిబుధ్య వైశసాదపేతమన్యుం భగవాన్ధనేశ్వరః। తత్రాగతశ్చారణ
యక్షకిన్నరైస్సంస్తూయమానోభ్యవదత్కృతాంజలిః॥ ౧॥ ధనేశః॥ భోభోః క్షత్త్రియదాయాద పరితుష్టో
స్మి తేనఘ। యస్త్వం పితామహాదేశాద్వైరం దుస్త్యజమత్యజః॥ ౨॥ న భవానవధీద్యక్షాన్న యక్షా భ్రాత
రం తవ। కాల ఏవ హి భూతానాం ప్రభురప్యయభావయోః॥ ౩॥ అహం త్వమిత్యపార్థా ధీరజ్ఞానాత్పురుష
స్య హి। స్వాప్నీవాభాత్యతద్ధ్యానాద్యయా బంధవిపర్యయౌ॥ ౪॥ తద్గచ్ఛ ధ్రువ భద్రం తే భగవంతమధోక్ష
జమ్। సర్వభూతాత్మభావేన సర్వభూతాత్మవిగ్రహమ్॥ ౫॥ భజస్వ భజనీయాంఘ్రిమభవాయ భవచ్ఛి
దమ్। యుక్తం విరహితం శక్త్యా గుణమయ్యాత్మమాయయా॥ ౬॥ వృణీహి కామం నృప యన్మనోగతం మత్త
స్త్వమౌత్తానపదే విశంకితః। వరం వరార్హోంబుజనాభపాదయోరనంతరం త్వాం వయమంగ శుశ్రుమ॥
మైత్రేయః॥ స రాజరాజేన వరాయ చోదితో ధ్రువో మహాభాగవతో మహామతిః। హరౌ స వవ్రేచలితాం
స్మృతిం యయా తరత్యయత్నేన దురత్యయం తమః॥ తస్య ప్రీతేన మనసా తాం దత్త్వైలబిలస్తతః। పశ్య
తోంతర్దధే సోపి స్వపురం ప్రత్యపద్యత॥ ౯॥ అథాయజత యజ్ఞేశం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః। ద్రవ్యక్రియాదే

జఘ్నివాన్ ఘాతితవాన్॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ... ... *
శ్లో॥ ద్వాదశే ధనదేనాభినందితః పురమాగతః। యజ్ఞైరిష్ట్వా హరేః స్థానమారురోహేతి కీర్త్యతే॥ ధ్రువమితి॥ వైశసాత్ వ
ధాత్ నివృత్తం ధ్రువం జ్ఞాత్వా॥ ౧॥ భోభో ఇతి॥ క్షత్రియదాయాద క్షత్రియపుత్ర- అత్యజః త్యక్తవానసి॥ ౨॥ న చ వైరస్య కా
రణమస్తీత్యాహ॥ నేతి॥ అప్యయభావయోః మృత్యుజన్మనోః॥ ౩॥ కథం తర్హి అస్యాహం హంతేత్యాదిబుద్ధిస్తత్రాహ॥ అ
హమితి॥ ఆభాతి ప్రకాశతే జాయత ఇత్యర్థః-అతః ధ్యానాత్ - దేహాత్మానుసంధానాత్ -యయా ధియా-బంధః కర్మసంబం
ధః-విపర్యయః దుఃఖాదిః॥ ౪॥ తత్తస్మాద్గచ్ఛ- గత్వా చ భగవంతం భజస్వేత్యుత్తరేణాన్వయః - సర్వభూతాత్మకో విగ్ర
హో యస్య॥ ౫॥ ౬॥ వృణీహీతి॥ కామం అసంకోచేన-అవిశంకితః అనంతరం అతినికటం॥ ౭॥ స ఇతి ॥ స ఏవ రాయచోదిత ఇత్య
నువాదరూపం పృథగ్వాక్యం అత స్స వవ్ర ఇతి తచ్ఛబ్దస్య పౌనరుక్త్యం॥ ౮॥ ౯ ॥ అథేతి॥ ద్రవ్యక్రియా దేవతానాం కర్మ సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్యేయం ఫలరూపం కర్మణః ఫలప్రదం చేత్యర్థః॥౧౦॥ సర్వాత్మనీతి॥ సర్వాత్మని అసర్వే సర్వోపాధివివర్జితే॥౧౧॥౧౨॥ షడితి॥ అభోగైః యజ్ఞానుష్ఠానైః॥౧౩॥ ఏవమితి॥ బహవస్సవాః యాగాః సంవత్సరా వా యస్మిన్- తం కాలం త్రివర్గసాధకం నీత్వా అవికలాని సంయతాని ఇంద్రియాణి యస్య॥౧౪॥ మన్యమాన ఇతి॥ ఇదం దేహాది భగవన్మాయయా-ఆత్మని స్వస్మిన్ కారచితం మన్యమానః అత్రావిద్యాసృష్టిం దృష్టాంతయతి అవిద్యారచితేతి॥ ౧౫॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మా దేహః ఆత్మాదినాయికమపిభునః కాలేనాపసృష్టం-అనిత్యం ఆకలయ్య విచింత్య-విశాలాం బదరికాశ్రమం॥౧౬॥ తత్ర తత్కృతమష్టాంగయోగమాహ॥ తస్యామితి॥ తస్యాం శివం వాః శుద్ధోదకం విగాహ్య ప్రవిశ్య తేన స్నానాదినియమా ఉక్తాః -విశుద్ధకరణ ఇతి శమదమాదయో యమాః- అసనాదీని స్ఫుటమేవోక్తాని-జితః మరుత్ప్రాణః యేన- ఆహృతాని అక్షాణి ఇంద్రియాణి యేన సః భగవతః ప్రతినిధిభూతే స్థూలే విరాడ్రూపే ఏతస్మిన్ ఆదధార-ధ్యాయన్ అవ్యవహితః ధ్యాతృధ్యేయభేదశూన్యస్సన్॥ సమాధౌ స్థితః తత్ స్థూలం వ్యసృజత్॥ ౧౭॥ భక్తిమితి॥ ఏవం అజస్రం నిత్యం హరౌ భక్తిం ప్రకర్షేణ వహన్-అసౌధుర్యోఽహమితి ఆత్మానం నా

వతానాం కర్మ సాధ్యం ఫలప్రదమ్॥౧౦॥ సర్వాత్మన్యచ్యుతే సర్వే తీవ్రౌఘాం భక్తిముద్వహన్। దదర్శాత్మని భూతేషు తమేవావస్థితం విభుమ్॥౧౧॥ తమేవం శీలసంపన్నం బ్రహ్మణ్యం దీనవత్సలమ్। గోప్తారం ధర్మసేతూనాం మేనిరే పితరం ప్రజాః॥౧౨॥ షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం శశాస క్షితిమండలమ్। భోగైః పుణ్యక్షయం కుర్వన్నభోగైరశుభక్షయమ్॥౧౩॥ ఏవం బహుసవం కాలం మహాత్మావికలేంద్రియః। త్రివర్గౌపయికం నీత్వా పుత్రాయాదాన్నృపాసనమ్॥౧౪॥ మన్యమాన ఇదం విశ్వం మాయారచితమాత్మని। అవిద్యారచితస్వప్నగంధర్వనగరోపమమ్॥౧౫॥ ఆత్మస్త్ర్యపత్యసుహృదో బలమృద్ధకోశమంతఃపురం పరివిహారభువశ్చ రమ్యాః। భూమండలం జలధిమేఖలమాకలయ్య కాలోపసృష్టమితి స ప్రయయౌ విశాలామ్॥౧౬॥ తస్యాం విశుద్ధకరణశ్శివవార్విగాహ్య బద్ధ్వాసనం జితమరున్మనసాహృతాక్షః। స్థూలే దధార భగవత్ప్రతిరూప ఏతద్ధ్యాయంస్తదవ్యవహితో వ్యసృజత్సమాధౌ ॥ భక్తిం హరౌ భగవతి ప్రవహన్నజస్రమానందబాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానః। విక్లిద్యమానహృదయః పులకాచితాంగో నాత్మానమస్మరదసావితి ముక్తలింగః॥౧౮॥ స దదర్శ విమానాగ్ర్యం నభసోఽవతరద్ధ్రువః। విభ్రాజయద్దశ దిశో రాకాపతిమివోదితమ్॥౧౯॥ తత్రానుదేవప్రవరౌ చతుర్భుజౌ శ్యామౌ కిశోరావరుణాంబుజేక్షణౌ। స్థితావవష్టభ్య గదాం సువాససౌ కిరీటహారాంగదచారుకుండలౌ॥౨౦॥ విజ్ఞాయ తావుత్తమగాయకింకరావభ్యుత్థితస్సాధ్వసవిస్మృతక్రమః। ననామ నామాని గృణన్మధుద్విషః పార్షత్ప్రధానావితి సంహతాంజలిః॥ ౨౧॥ తం కృష్ణపాదాభినివిష్టచేతసం బద్ధాంజలిం ప్రశ్రయనమ్రకంధరమ్॥ సునందనందావుపసృత్య సస్మితం ప్రత్యూచతుః పుష్కరనాభసమ్మతౌ॥ సునందనందౌ॥ భో భో రాజన్ సుభద్రం తే వాచం నోఽవహితశ్శృణు। యః పంచవర్షస్తపసా భవాన్ దేవమతీతృపత్ ॥ తస్యాఖిలజగద్ధాతురావాం దేవస్య శార్ఙ్గిణః। పార్షదావిహ సంప్రాప్తౌ నేతుం త్వాం భగవత్పదమ్॥౨౪॥ సుదుర్జయం విష్ణుపదం జితం త్వయా యత్సూరయోఽప్రాప్య విచక్షతే పరమ్॥ ఆతిష్ఠ తచ్చంద్రదివాకరాదయో గ్రహర్క్షతారాః పరియంతి దక్షిణమ్॥౨౫॥ అనాస్థితం తే పితృభిరన్యైరప్యంగ కర్హిచిత్। ఆతిష్ఠ జగతాం వంద్యం తద్విష్ణోః పరమం పదమ్॥౨౬॥ ఏతద్విమానప్రవరముత్తమశ్లోకమౌలినా। ఉపస్థాపితమాయుష్మన్నధిరోఢుం త్వమర్హసి॥౨౭॥ మైత్రేయః॥ నిశమ్య వైకుంఠనియోజ్యముఖ్యయోర్మధు

స్మరత్ - న సస్మార యతో ముక్తలింగః శరీరాభిమానరహితః - తత్ర హేతవః ఆనందబాష్పకలయా బిందుప్రవాహేణ అభిభూయమానః-విక్లిద్యమానం ద్రవద్ధృదయం యస్య సః-పులకైర్వ్యాప్తాంగః॥౧౮॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ అను అనంతరం దేవప్రవరౌ దదర్శేత్యనుషంగః-గదామవష్టభ్య స్థితౌ-కిరీటాదిభిస్సహితే చారుణీ కుండలే యయోః॥౨౦॥ విజ్ఞాయేతి ॥ ఉత్తమగాయః పుణ్యశ్లోకః - తస్య కింకరావితి విజ్ఞాయ మధుద్విషః పార్షత్ప్రధానావితి హేతోః సాధ్వసేన సంభ్రమేణ విస్మృతపూజాక్రమః- కేవలం తస్య నామాని గృణన్ ననామ॥౨౧॥ ౨౨॥ భోభో ఇతి ॥ సుభద్రం త ఇతి స శరీరస్యైవ విష్ణుపదారోహాభిప్రాయం అతీతృపత్ తర్పితవాన్॥౨౩॥ తస్యేతి॥ ఆవాం తస్య పార్షదౌ॥౨౪॥ సుదుర్జయమితి ॥ సుదుర్జయత్వే హేతుః సూరయస్సప్తర్షయోపి-యత్పదమప్రాప్య కేవలమధః స్థితాః-పశ్యంతి యచ్చ చంద్రాదయః ప్రదక్షిణం యథా భవతి తథా ఏవం పరిక్రామంతి-తదాతిష్ఠ అధితిష్ఠ॥౨౫॥ ౨౬ ॥ ఏతదితి ॥ ఆయుష్మన్నిత్యపి సశరీరయానాభిప్రాయమేవ॥ ౨౭ ॥ ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శమ్యేతి॥ మధు ద్యోతతి స్రవతీతి మధుచ్యుత్ తాం-పాఠాంతరే మధుచ్యుతం యస్యాం తామమృతస్రావిణీమిత్యర్థః- కృతంనిత్యం కర్మ మంగళం అలంకరణంచ యేన సః-అభ్యవాచయత్ -వాచయామాస॥ ౨౮॥ పరీత్యేతి॥ తదేవ రూపం హిరణ్మయం జ్యోతిర్మయ -బిభ్రత్సన్-ఇయేష ఐచ్ఛత్॥ ౨౯॥ ౩౦॥ స ఇతి॥ దీనాం హిత్వా కథం అగం దుర్గమం త్రివిష్టపం యాస్యామీత్యస్మరత్॥ ౩౧॥ ఇతీతి॥ వ్యవసితమభిప్రాయం వ్యవసీయ జ్ఞాత్వా దేవయానేన దేవానాం మార్గేణ విమానేనేతి వా॥ ౩౨॥ ౩౩॥ త్రిలోకీమితి॥ మునీన్ సప్తఋషీనపి తతః పరస్తాత్ -శ్రీవిష్ణోర్యత్పదం తదధ్యగాత్ -ధ్రువా గతిర్యస్య॥ ౩౪ ॥ యదితి ॥ యత్ భ్రాజమానమ్ యస్య రుచా లోకా విభ్రాజంతే- యేఽననుగ్రహాః నిష్కృపాః తే- యత్ నావ్రజన్-నగతవంతః॥ ౩౫॥ శాంతా ఇతి॥ అచ్యుతః ప్రియో బాంధవో యేషాం తే॥ ౩౬॥ ౩౭॥ గంభీరేతి॥ అనిమిషం అనలసం జ్యోతిషాంచక్రం - యస్మిన్-ఆహితం అర్పితం సత్ -భ్రమతి మేధ్యాం ఆహితః- గంభీరవేగః గవాం గణ ఇవ ॥ ౩౮ ॥ మహిమానమితి ॥ ఆతోద్యం

వ్యుతాం చాచ మురుక్రమప్రియః । కృతాభిషేకః కృతనిత్యమంగళో మునీన్ప్రణమ్యాశిషమభ్యవాచయమ్॥ ౨౮॥ పరీత్యాభ్యర్చ్య ధిష్ణ్యాగ్ర్యం పార్షదావభివంద్య చ। ఇయేష తదధిష్ఠాతుం బిభ్రద్రూపం హిరణ్మయం॥ ౨౯॥ తదా దుందుభయో నేదుర్మృదంగపణవాదయః। గంధర్వముఖ్యాః ప్రజగుః పేతుః కుసుమవృష్టయః॥ ౩౦॥ స చ స్వర్లోకమారోక్ష్యన్ సునీతిం జననీం ధ్రువః । అన్వస్మరదగం హిత్వా దీనాం యాస్యే త్రివిష్టపమ్॥ ౩౧॥ ఇతి వ్యవసితం తస్య వ్యవసీయ సురోత్తమా। దర్శయామాసతు ర్దేవీం దేవయానేన గచ్ఛతీమ్॥ ౩౨ ॥ తత్ర తత్ర ప్రశంసద్భిః పథి వైమానికైస్సురైః । అవకీర్యమాణో దదృశే కుసుమైః క్రమశో గ్రహాన్॥ ౩౩॥ త్రిలోకీం దేవయానేన సోఽతివ్రజ్య మునీనపి । పరస్తాద్యద్ధ్రువగతిర్విష్ణోః పదమథాభ్యగాత్॥ ౩౪ ॥ యద్భ్రాజమానం స్వరుచైవ సర్వతో లోకాస్త్రయో హ్యనువిభ్రాజంత ఏతే । యన్నావ్రజన్ జంతుషు యేఽననుగ్రహా వ్రజంతి భద్రాణి చరంతి యేఽనిశమ్ ॥ ౩౫ ॥ శాంతాస్సమదృశశ్శుద్ధాస్సర్వభూతానురంజనాః। యాంత్యంజసాచ్యుతపదమచ్యుతప్రియబాంధవాః॥ ౩౬ ॥ ఇత్యుత్తానపదః పుత్రో ధ్రువః కృష్ణపరాయణః। అభూత్త్రయాణాం లోకానాం చూడామణిరివామలః॥ ౩౭ ॥ గంభీరవేగోఽనిమిషం జ్యోతిషాం చక్రమాహితమ్। యస్మిన్భ్రమతి కౌరవ్య మేధ్యామివ గవాం గణః॥ ౩౮ ॥ మహిమానం విలోక్యాస్య నారదో భగవానృషిః । ఆతోద్యం వితుదన్ శ్లోకాన్ సత్రేఽగాయత్ప్రచేతసామ్॥ ౩౯॥ నారదః॥ నూనం సునీతేః పతిదేవతాయాస్తపఃప్రభావస్య సుతస్య తాం గతిమ్ । దృష్ట్వాభ్యుపాయానపి వేదవాదినో నైవాధిగంతుం ప్రభవంతి కిం నృపాః॥ ౪౦ ॥ యః పంచవర్షో గురుదారవాక్శరైర్భిన్నేన యాతో హృదయేన దూయతా। వనం మదాదేశకరోఽజితం విభుం జిగాయ తద్భక్తగుణైః పరాజితమ్॥ ౪౧॥ యః క్షత్రబంధుర్భువి తస్యాధిరూఢమన్వారురుక్షేదపి వర్షపూగైః । షట్పంచవర్షో యదహోభిరల్పైః ప్రసాద్య వైకుంఠమవాప తత్పదమ్॥ ౪౨ ॥ మైత్రేయః ॥ ఏతత్తేఽభిహితం సర్వం యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా। ధ్రువస్యోద్దామయశసశ్చరితం సమ్మతం సతామ్॥ ౪౩ ॥ ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుణ్యం స్వస్త్యయనం మహత్ । స్వర్గ్యం ధ్రౌవ్యం సౌమనస్యం ప్రశస్యమఘమర్షణమ్॥ ౪౪॥ శ్రుత్వైతచ్ఛ్రద్ధయాభీక్ష్ణమచ్యుతప్రియచేష్టితమ్ । భవేద్భక్తిర్భగవతి యయా స్యాత్క్లేశసంక్షయః॥

వీణాం వితుదన్ వాదయన్ ప్రచేతసాం సత్రే బర్హిస్సత్రే భగవన్మాహాత్మ్యప్రసంగేన ధ్రువమహిమ ప్రతిపాదనపరాన్ త్రీన్ శ్లోకానగాయత్॥ ౩౯॥ తానాహ ॥ నూనమితి ॥ పతిరేవ దేవతా యస్యాస్తస్యాస్సునీతేస్సుతస్య యస్తపఃప్రభావః తస్య తాంగతిః ఫలమధిగంతుం వేదవాదినో వేదవాదశీలాః బ్రహ్మర్షయోఽపి నైవ ప్రభవంతి - అభ్యుపాయాన్ భగవద్ధర్మాన్ దృష్ట్వాపి-కింపునర్నృపాః॥ ౪౦॥ తపః ప్రభావం తాం గతించ విశినష్టి ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి ॥ గురుదారాః పితృపత్నీ సురుచిః తస్యాః వాక్శరైర్నిర్భిన్నేన అత ఏవ దూయతా హృదయేన వనం యాతస్సన్ అజితమపి యో జిగాయ వశీకృతవాన్ ॥ ౪౧॥ య ఇతి॥ తస్యాధిరూఢం తేన ప్రాప్తం పదం యో భువి క్షత్రబంధుః క్షత్రియాభవేత్ - సః తమనువర్షసమూహైరపి ఆరోఢుమిచ్ఛేదపి కిం-తత్సంకల్పోఽప్యశక్యః దూరతఆరోహణమిత్యర్థః- కథంభూతం పదం షట్పంచవా వర్షాణి యస్య సః అల్పైరేవాహోభిః వైకుంఠం ప్రసాద్య యత్తస్య పదమవాప తత్॥ ౪౨ ॥ ఏతదితి॥ ఉద్దామముత్కృష్టం యశో యస్య॥ ౪౩॥ ధన్యమితి॥ ధన్యం ధనాదేర్నిమిత్తం ధ్రౌవ్యం స్థానప్రాపకం - ప్రశస్యం ప్రశంసార్హం - అఘమర్షణం పాపనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శనం॥౪౪॥శ్రుత్వేతి॥అచ్యుతప్రియస్యధ్రువస్యచేష్టితంశ్రుత్వాయోవర్తతేతస్యభక్తిర్భవేత్॥౪౫॥మహత్త్వమితి॥ తీర్థంమహత్త్వప్రాప్తిస్థానంగుణాఃయత్రభవంతి॥౪౬॥ప్రయతఇతి॥సమవాయేసభాయాం॥౪౭॥౪౮॥ శ్రావయేదితి॥ నైచ్ఛన్నిష్కామఃతత్రశ్రవణేఆత్మనైవాత్మానంప్రతిసంతుష్టోభవతీతిహేతోస్సిద్ధింప్రాప్నోతి॥౪౯॥ జ్ఞానమితి॥ కించ॥ సత్పథేభగవన్మార్గేఅమృతరూపంజ్ఞానంయోదద్యాత్॥౫౦॥ ఇదమితి ॥ ధ్రువస్యచరితంమయాభిహితంమాతుర్గృహంచహిత్వాత్యక్త్వా॥౫౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ❀

శ్లో॥ఏవంపంచభిరధ్యాయైర్ధ్రువచర్యానువర్ణితా। అథైకాదశభిశ్చిత్రంపృథుచారిత్రముచ్యతే॥ తత్రత్రయోదశేవక్తుంపృథోర్జన్మధ్రువాన్వయే।అంగోవేనపితాపుత్రక్రౌర్యాద్గతఇతీర్యతే॥నిశమ్యేతి॥ ప్రరూఢఃభావోభక్తిర్యస్యసః॥౧॥కఇతి॥అన్వవాయేవంశే॥౨॥నారదేనప్రచేతసాంవర్ణితాఃకథాఃపరిష్టుంతన్మహిమానమాహద్వాభ్యాం॥మన్యఇతి॥ దేవస్యవిష్ణోర్దర్శనంయస్యసఃహరేఃపరిచర్యాప్రకారఃక్రియాయోగఃపాంచరాత్రేయేనపరిక్తః॥౩॥ స్వేతిస్వధర్మశీ

౪౫॥మహత్త్వమిచ్ఛతాంతీర్థంశ్రోతుశ్శీలాదయోగుణాః।యత్రతేజస్తదిచ్ఛూనాంమనోయత్రమనస్వినామ్॥౪౬॥ప్రయతఃకీర్తయేత్ప్రాతస్సమవాయేద్విజన్మనామ్। సాయంచపుణ్యశ్లోకస్యధ్రువస్య చరితంమహత్॥౪౭॥పౌర్ణమాస్యాంసినీవాల్యాంద్వాదశ్యాంశ్రవణేథవా। దినక్షయేవ్యతీపాతేసంక్రమేర్కదినేపివా॥౪౮॥శ్రావయేచ్ఛ్రద్దధానానాంతీర్థపాదపదాశ్రయః। నేచ్ఛంస్తత్రాత్మనాత్మానంసంతుష్టఇతిసిధ్యతి॥౪౯॥జ్ఞానమజ్ఞాతతత్త్వాయయోదద్యాత్సత్పథేమృతమ్।కృపాలోర్దీననాథస్య దేవాస్తస్యానుగృహ్ణతే॥౫౦॥ఇదంమయాతేభిహితంకురూద్వహధ్రువస్యవిఖ్యాతవిశుద్ధకర్మణః।హిత్వార్భకఃక్రీడనకానిమాతుర్గృహంచవిష్ణుంశరణంయోజగామ॥ ౫౧ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థస్కంధే-ద్వాదశోఽధ్యాయః. ... ... ❀

శ్రీసూతః॥నిశమ్యకౌషారవిణోపవర్ణితంధ్రువస్యవైకుంఠపదాధిరోహణమ్।ప్రరూఢభావోభగవత్యధోక్షజేప్రష్టుంపునస్తంవిదురఃప్రచక్రమే॥౧॥విదురః॥కేతేప్రచేతసోనామకస్యాపత్యాని సువ్రత। కస్యాన్వవాయేప్రఖ్యాతాఃకుత్రవాసత్రమాసత॥౨॥మన్యేమహాభాగవతంనారదందేవదర్శనమ్। యేనప్రోక్తఃక్రియాయోగఃపరిచర్యావిధిర్హరేః॥౩॥స్వధర్మశీలైఃపురుషైర్భగవాన్యజ్ఞపూరుషః। ఇజ్యమానోభక్తిమతానారదేనేరితఃకిల॥౪॥యాస్తాదేవర్షిణాతత్రవర్ణితాభగవత్కథాః। మహ్యంశుశ్రూషవేబ్రహ్మన్కార్త్స్న్యేనాచష్టుమర్హసి॥ ౫॥ మైత్రేయః॥ ధ్రువస్యచోత్కలఃపుత్రఃపితరిప్రస్థితేవనమ్।సార్వభౌమశ్రియంనైచ్ఛదధిరాజాసనంపితుః॥౬॥సజన్మనాప్రశాంతాత్మానిస్సంగస్సమదర్శనః। దదర్శలోకేవితతమాత్మానంలోకమాత్మని॥౭॥ఆత్మానంబ్రహ్మనిర్వాణంప్రత్యస్తమితవిగ్రహమ్। అవబోధరసైకాత్మ్యమానందమనుసంతతమ్॥౮॥అవ్యవచ్ఛిన్నయోగాగ్నిదగ్ధకర్మమలాశయః। స్వరూపమవరుంధానోనాత్మనోఽన్యంతదైక్షత॥౯॥ జడాంధబధిరోన్మత్తమూకాకృతిరతన్మతిః।లక్షితఃపథిబాలానాంప్రశాంతార్చిరివానలః॥౧౦॥ మత్వాతంజడమున్మత్తంకులవృద్ధాస్సమంత్రిణః। వత్సరంభూపతించక్రుర్యవీయాంసంభ్రమేస్సుతమ్॥౧౧॥సర్వర్ద్ధిర్వత్సరస్యేష్టాభార్యాసూతషడాత్మజాన్। పుష్పార్ణంచంద్రకేతుంచఇషమూర్జంవసుంజయమ్॥౧౨॥పుష్పార్ణస్యప్రభాభార్యాదోషాచద్వేబభూవతుః।ప్రాతర్మ

ధ్యందినంసాయమితిహ్యాసన్ప్రభాసుతాః॥౧౩॥

లైఃప్రచేతోభిః॥౪॥౫॥ ధ్రువస్యవంశేతేజాతాఇతివక్తుంధ్రువస్యవంశమనుక్రామతి-ధ్రువస్యేత్యాదినా-పితుః - సార్వభౌమశ్రియంనైచ్ఛత్-అధిరాజాసనంచ॥౬॥అనిచ్ఛాయాంహేతుమాహచతుర్భిః॥సఇతి॥ ౭ ॥ ఆత్మానమితి॥ఆత్మానంస్వరూపభూతంబ్రహ్మఅవరుంధానఃఆప్నువన్జానన్-ఆత్మనోఽన్యద్యత్తన్నైక్షత-స్వయంతుసర్వస్మాదన్యస్సన్ - కథంభూతంబ్రహ్మనిర్వాణంశాంతం-ప్రత్యస్తమితఃశాంతఃవిగ్రహఃభేదోయస్మిన్అవబోధరసేనఐకాత్మ్యంయస్య॥౮॥ అవ్యవచ్ఛిన్నేతి॥కథంభూతఃఅవ్యవచ్ఛిన్నోయోయోగఃసఏవాగ్నిస్తేనదగ్ధఃకర్మమలఃఆశయోవాసనాయస్య॥౯॥ జడేతి॥ జడాదీనామివాకృతిర్యస్యసఃతథాభూతోలక్షితఃఅతన్మతిః - నతేషామివమతిర్యస్య-సర్వజ్ఞత్వాత్ - ప్రశాంతాఅర్చింషిజ్వాలాఃయస్యఅనలస్యతద్వత్స్థితః॥౧౦॥ మత్వేతి ॥ యవీయాసంఉత్కలాత్కనిష్ఠం॥ ౧౧ ॥ సర్వేతి॥ఇష్టాప్రియాభార్యా॥౧౨॥౧౩॥ప్రదోషఇతి॥నిశీథఃనిశిథః ॥ ౧౪ ॥ సఇతి ॥ ససర్వతేజాఃచక్షుస్సంజ్ఞంమనుంసుతమవాపమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్నోర్మహిషీ నడ్వలా-విరజాన్ శుద్ధాన్-పురుప్రముఖాన్ ద్వాదశసుతానసూత ॥ ౧౫॥ ౧౮॥ యమితి॥ అంగవిదుర వాగేవ వజ్రం యేషాం తే॥ ౧౯॥ మథనే హేతుః॥ అ రాజక ఇతి॥ ఆద్యః పురగ్రామాదీనాం తేన రచితత్వాత్॥ ౨౦॥ తస్యేతి॥ యత్ యస్యాః ప్రజాయాః హేతోః-విమనాస్సన్ యయౌ॥ ౨౧॥ కించేతి॥ కించ- అంహః అపరాధం వేన ఉద్దిశ్య ఆలక్ష్య॥ ౨౨॥ యతః అయమధర్మ ఇత్యాహ॥ నేతి॥ సావధ్యేయః అవజ్ఞేయోపి న భవతి॥ ౨౩॥ ఏతదితి॥ పరావరవిదాం మధ్యే అతిశ్రేష్ఠః॥ ౨౪॥ అథాపి పుత్రః కామ్యకర్మణా బలాదాపాదితోపి న సుఖాయ భవేదితి ద్యోతయన్నంగస్య పుత్రోత్పత్తిక్రమమాహ- అంగ ఇత్యాదినా॥ ౨౫॥ ౨౬॥ రాజన్నితి॥ అయాతయామాని అగతవీర్యాణి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ అంగ ఇతి॥ యజ్ఞే గృహీతమానోపి వాచం వ్యసృజత్ ప్రష్టుం త్ ॥ ౨౯॥ నేతి॥ అహుతాః ఆహూతాః - గ్రహాన్ సోమపాత్రాణి ఇహ యజ్ఞే న గృహ్ణంతి - స

ధ్యందినం సాయమితి హ్యస్య ప్రభాసుతాః॥ ౧౩॥ ప్రదోషో నిశిథో వ్యుష్టిరితి దోషాసుతాస్త్రయః। వ్యుష్టిస్సుతం పుష్కరిణ్యాం సర్వతేజసమాదధే॥ ౧౪॥ స చక్షుస్సుతమాకూత్యాం మనుం పత్న్యామవాప హ। మనోరసూత మహిషీ విరజాన్నడ్వలా సుతాన్॥ ౧౫॥ పురుం కుత్సం త్రితం ద్యుమ్నం సత్యవంతమృతం వ్రతమ్। అగ్నిష్టోమమతీరాత్రం సుద్యుమ్నం శిబిముల్ముకమ్ ॥ ౧౬॥ ఉల్ముకోజనయత్పుత్రాన్ పుష్కరిణ్యాం షడుత్తమాన్। అంగం సుమనసం ఖ్యాతిం క్రతుమంగిరసం గయమ్॥ ౧౭॥ సునీథాంగస్య యా పత్నీ సుషువే వేనముల్బణం। యద్దౌశ్శీల్యాత్స రాజర్షిర్నిర్విణ్ణో నిరగాత్పురాత్ ౧౮॥ యమంగ శేపుః కుపితా వాగ్వజ్రా మునయః కిల। గతాసోస్తస్య భూయస్తే మమంథుర్దక్షిణం కరం॥ ౧౯॥ అరాజకే తదా లోకే దస్యుభిః పీడితాః ప్రజాః। జాతో నారాయణాంశేన పృథురాద్యః క్షితీశ్వరః॥ ౨౦॥ విదురః॥ తస్య శీలనిధేస్సాధోర్బ్రహ్మణ్యస్య మహాత్మనః। రాజ్ఞః కథమభూద్దుష్టా ప్రజా యద్విమనా యయౌ॥ ౨౧॥ కిం వాంహో వేన ఉద్దిశ్య బ్రహ్మదండమయూయుజన్। దండవ్రతధరే రాజ్ఞి మునయో ధర్మకోవిదాః॥ ౨౨॥ నావధ్యేయః ప్రజాపాలః ప్రజాభిరఘవానపి। యదసౌ లోకపాలానాం బిభర్త్యోజస్స్వతేజసా॥ ౨౩॥ ఏతదాఖ్యాహి మే బ్రహ్మన్ సునీథాత్మజచేష్టితం। శ్రద్దధానాయ భక్తాయ త్వం పరావరవిత్తమః॥ ౨౪॥ మైత్రేయః॥ అంగోశ్వమేధం రాజర్షిరాజహార మహాక్రతుం। నాజగ్ముర్దేవతాస్తస్మిన్నాహూతా బ్రహ్మవాదిభిః॥ ౨౫॥ తమూచుర్విస్మితాస్తత్ర యజమానమథర్త్విజః। హవీంషి హూయమానాని న తే గృహ్ణంతి దేవతాః॥ ౨౬॥ రాజన్ హవీంష్యదుష్టాని శ్రద్ధయాసాదితాని తే। ఛందాంస్యయాతయామాని యోజితాని ధృతవ్రతైః॥ ౨౭॥ న విదామేహ దేవానాం హేళనం వయమణ్వపి। యన్న గృహ్ణంతి భాగాన్ స్వాన్ యే దేవాః కర్మసాక్షిణః॥ ౨౮॥ మైత్రేయః॥ అంగో ద్విజవచశ్శ్రుత్వా యజమానస్సుదుర్మనాః। తత్ప్రష్టుం వ్యసృజద్వాచం సదస్యాంస్తదనుజ్ఞయా॥ ౨౯॥ నాగచ్ఛంత్యాహుతా దేవా న గృహ్ణంతి గ్రహానిహ। సదసస్పతయో బ్రూత కిమవద్యం మయా కృతం॥ ౩౦॥ సదసస్పతయః॥ నరదేవేహ భవతో నాఘం తావన్మనాక్ స్థితమ్। అస్త్యేకం ప్రాక్తనమఘం యదిహేదృక్త్వమప్రజః॥ ౩౧ ॥ తథా సాధయ భద్రం త ఆత్మానం సుప్రజం నృప। ఇష్టస్తే పుత్రకామస్య పుత్రం దాస్యతి యజ్ఞభుక్॥ ౩౨॥ తథా స్వభాగధేయాని గ్రహీష్యంతి దివౌకసః। యద్యజ్ఞపురుషస్సాక్షాదపత్యాయ హరిర్వృతః॥ ౩౩॥ తాంస్తాన్ కామాన్ హరిర్దద్యాద్యాన్యాన్ కామయతే నరః। ఆరాధితో యథైవైష తథా పుంసాం ఫలోదయః॥ ౩౪॥ ఇతి వ్యవసితా విప్రాస్తస్య రాజ్ఞః ప్రజాతయే। పురోడాశం నిరవపన్ శిపివిష్టాయ విష్ణవే॥ ౩౫॥ తస్మాత్పురుష ఉత్తస్థౌ హేమమాల్యమలాంబరః। హిరణ్మయేన పాత్రేణ సి

దసస్పతయస్సదస్యాః॥ ౩౦॥ నరదేవేతి॥ ఇహ యజ్ఞే జన్మని వా తావత్ - మనాక్ ఈషదపి అఘం న స్థితం-కథంచిత్ జాతస్యాప్యఘస్య సద్య ఏవ ప్రాయశ్చిత్తైః క్షాళనాత్ - కింతు ప్రాక్తనమేకమఘమస్తి యత్ యస్మాత్ - ఈదృగ్గుణాధికోపి త్వం ప్రజారహితః॥ ౩౧ ॥ తథేతి ॥ అతః యథా దేవాః విగృహ్ణంతి తథా ఆత్మానం సుప్రజం సాధయ- కథం సాధనీయం తదాహుః- ఇష్ట ఇతి ॥ తథేతి ॥ తథా సతి స్వభాగాన్ గ్రహీష్యంతి - యత్ యతః శ్రీహరిః సాక్షాత్ వృతస్స్యాత్- అతస్తేన సహ సర్వే దేవాః ఆగమిష్యంతీత్యర్థః॥ ౩౩॥ నన్వతితుచ్ఛాన్ కామాన్ శ్రీహరిః కథం దద్యాత్తత్రాహ॥ తాంస్తానితి॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ ప్రజాతయే పుత్రోత్పత్తయే - శిపిషు యజ్ఞరూపేణ విశతి ప్రతితిష్ఠతీతి తథా-తథా చ శ్రుతిః॥ యజ్ఞో వై విష్ణుః - పశవశ్శిపిః-యజ్ఞ ఏవ పశుషు ప్రతితిష్ఠతీతి॥ ౩౫ ॥ తస్మాదితి ॥ యోగ్యతయా అగ్నేః॥ ౩౬॥ సిద్ధిమితి॥ పక్వం పాయసం॥ ౩౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సేతి॥ పుమాంసం సూతె అసే నేతి తథా - తత్ ప్రాశ్యపత్యుస్సకాశాత్ గర్భంఆదధే - అప్రజా సతీ॥ ౩౮॥ సఇతి॥ మాతామహం మృత్యుం మృత్యోః హీ-పుత్రీ సునీథా॥ ౩౯॥ సఇతి॥ మృగయుః లుబ్ధకస్సన్ - తందృష్ట్వా వేనోసావాగచ్ఛతీతి జనస్సర్వో పి అరాతేనుక్రోశ॥ ౪౦॥ ఆక్రీడఇతి॥ ఆక్రీడే క్రీడాస్థానే - బాలాన్ పశూనివ అమారయత్॥ ౪౧॥ సఇతి॥ విచక్ష్యదృష్ట్వా॥ ౪౨॥ దుర్మనస స్తస్య కుపుత్రనిందావాక్యాన్యాహ త్రిభిః॥ ప్రాయేణేతి॥ అప్రజసః యైరభ్యర్చితః - అత్ర హేతుః కుత్సితైరపత్యైస్సంభృతం ధారయితుమశక్యం దుఃఖం యేనవిన్దంతి॥ ౪౩॥ యతఇతి॥ సర్వేషాం సర్వైస్సహ యతః ఆధిః మానసీ వ్యథా॥ ౪౪॥ కఇతి॥ తంప్రజాపదేశంపుత్రనామమాత్రమపి - ఆత్మనో మోహనంబంధనం - యదర్థాః యన్నిమిత్తాః క్లేశదాః గృహాః భవంతి॥ ౪౫॥ ఇదానీం నిర్వేదహేతుత్వేన కుత్సితమేవాపత్యమభినందతి॥ కదపత్యమితి॥ శుచాంపదాత్ శోకానాంస్థానాత్ - పరత్వేపి హేతుః నిర్విద్యేతేతి - తత్కుతః యత్ యతః కదపత్యాత్ - గృహాః క్లేశనివహా భవంతి॥

ద్ధమాచాయపాయసమ్॥ ౩౬॥ సవిప్రానుమతో రాజా గృహీత్వాంజలినౌదనమ్। అవఘ్రాయ ముదాయుక్తః ప్రాదాత్పత్న్యై ఉదారధీః॥ ౩౭॥ సా తత్పుంసవనం రాజ్ఞీ ప్రాశ్య వై పత్యురాదధే। గర్భం కాలఉపావృత్తే కుమారం సుషువేఽప్రజా॥ ౩౮॥ స బాల ఏవ పురుషో మాతామహమనువ్రతః। అధర్మాంశోద్భవం మృత్యుం తేనాభవదధార్మికః॥ ౩౯॥ స శరాసనముద్యమ్య మృగయుర్వనగోచరః। హంత్యసాధుర్మృగాన్ దీనాన్వేనోసావిత్యరౌజ్జనః॥ ౪౦॥ ఆక్రీడే క్రీడతో బాలాన్వయస్యానతిదారుణః। ప్రసహ్య నిరనుక్రోశః పశుమారమమారయత్॥ ౪౧॥ స విచక్ష్య ఖలం పుత్రం శాసనైర్వివిధైర్నృపః। యదా న శాసితుం కల్పో భృశమాసీత్సుదుర్మనాః॥ ౪౨॥ ప్రాయేణాభ్యర్చితో దేవో యేఽప్రజా గృహమేధినః। కదపత్యకృతం దుఃఖం యే న విందంతి దుర్భరమ్॥ ౪౩॥ యతః పాపీయసీ కీర్తిరధర్మశ్చ మహాన్నృణామ్। యతో విరోధస్సర్వేషాం యత ఆధిరనంతకః॥ ౪౪॥ కస్తం ప్రజాపదేశం వై మోహబంధనమాత్మనః। పండితో బహుమన్యేత యదర్థాః క్లేశదా గృహాః॥ ౪౫॥ కదపత్యం పరం మన్యే సదపత్యాచ్ఛుచాం పదాత్। నిర్విద్యేత గృహాన్మర్త్యో యత్క్లేశనివహా గృహాః॥ ౪౬ ॥ మైత్రేయః॥ ఏవం స నిర్విణ్ణమనా నృపో గృహాన్నిశీథ ఉత్థాయ మహోదయోదయాత్ అలబ్ధనిద్రోనుపలక్షితో నృభిర్హిత్వా గతో వేనసువం ప్రసుప్తామ్॥ ౪౭॥ విజ్ఞాయ నిర్విద్య పతిం గతం ప్రజాః పురోహితామాత్యసుహృద్గణాదయః। విచిక్యురుర్వ్యామతిశోకకాతరా యథా నిగూఢం పురుషం కుయోగినః॥ ౪౮॥ అలక్షయంతః పదవీం ప్రజాపతేర్హతోద్యమాః ప్రత్యుపసృత్య తే పురీమ్। ఋషీంత్సమేతానభివంద్య సాశ్రవో న్యవేదయన్ భారత భర్తృవిప్లవమ్॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-త్రయోదశోధ్యాయః.

... ... ❁

మైత్రేయః॥ భృగ్వాదయస్తు మునయో లోకానాం క్షేమదర్శినః। గోప్తర్యసతి వై నౄణాం పశ్యంతః పశుసామ్యతామ్॥ ౧॥ వీరమాతరమాహూయ సునీథాం బ్రహ్మవాదినః। ప్రకృత్యసమ్మతం వేనమభ్యషించన్పతిం భువః॥ ౨॥ శ్రుత్వా నృపాసనగతం వేనమత్యుగ్రశాసనమ్। నిలిల్యుర్దస్యవస్సద్యస్సర్పత్రస్తా ఇవాఖవః॥ స ఆరూఢనృపస్థాన ఉన్నద్ధోష్టవిభూతిభిః। అవమేనే మహాభాగాన్ స్తబ్ధస్సంభావితస్స్వతః॥ ౪॥ ఏవం మదాంధ ఉత్సిక్తో నిరంకుశ ఇవ ద్విపః। పర్యటన్రథమాస్థాయ కంపయన్నివ రోదసీ॥ ౫॥ న యష్టవ్యం న దాతవ్యం న హోతవ్యం ద్విజాః క్వచిత్। ఇతి న్యవారయద్ధర్మం భేరీఘోషేణ సర్వతః॥ ౬॥ వేనస్యావేక్ష్య మునయో దుర్వృ

౪౬॥ ఏవమితి॥ మహతాముదయానాం విభూతీనాముదయో యస్మిన్ తస్మాద్గృహాత్ గతః - యా వేనం సూతే స్మ తాం॥ ౪౭ ॥ విజ్ఞాయేతి॥ ప్రజాః పురోహితాదయశ్చ విచిక్యుః అన్వేషితవంతః - తం తత్రైవ సంతమపి నాపశ్యన్నితి దృష్టాంతేనాహ॥ యథేతి॥ ౪౮॥ అలక్షయంత ఇతి॥ సాశ్రవః రుదంతః భర్తుర్విప్లవం నాశం అదర్శనమిత్యర్థః॥ ౪౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

❋

శ్లో॥ చతుర్దశే తు దుష్పుత్రభయాదంగే గతే ద్విజైః। అభిషిక్తస్య వేనస్య రోషాత్తైర్వధ ఉచ్యతే ॥ భృగ్వాదయ ఇతి ॥ క్షేమదర్శినః క్షేమచింతకాః - పశుసమానరూపతాం పశ్యంతః ॥ ౧ ॥ వీరమాతరమితి॥ అమాత్యాదీనాం ప్రకృతీనామసమ్మతమితి పాఠాంతరే - ప్రకృత్యా స్వరూపేణ అసమ్మతం॥ ౨॥ శ్రుత్వేతి॥ చోరా నిలిల్యుః విలీనా బభూవుః॥ ౩॥ సఇతి ॥ ఆరూఢం నృపస్థానం రాజాసనం యేన సః - అష్టవిభూతిభిః లోకపాలైశ్వర్యైః॥ ౫ ॥ ౬ ॥ వేనస్యేతి ॥ సత్రిణః మిళితాస్సంతః॥ ౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అహోఇతి॥మూలతశ్చాగ్రతశ్చదీప్తేజ్వలితేకాష్ఠేతన్మధ్యవర్తినాంపిపీలికాదీనాంయథాఉభయతోవ్యసనం- ఏవంత
స్కరేభ్యఃపాలకాచ్చదుఃఖంప్రాప్తమిత్యర్థః॥౮॥తదేవాహుః॥అరాజకేతి॥అతదర్హణఃరాజ్యానర్హః॥౯॥అస్మాకమ
ప్యనిష్టంజాతమిత్యాహుః॥అహేరితి॥అహేర్యథాపయఃపోషకస్యక్షీరేణపోషణంపోషకస్యాప్యనర్థంబిభర్తిపుష్ణాతీతితథా-
తదేవాహుర్వేనఇతి॥ ౧౦ ॥ నిరూపితఇతి ॥ నిరూపితఃనియుక్తఃఅస్మాభిఃసాంత్వయేమఉపపత్తిభిఃప్రార్థయిష్యామ
హే-తస్యపాతకం॥౧౧॥తదితి। స్వస్యతత్పాతకస్పర్శేహేతుః-తత్పాతకిత్వంవిద్వద్భిర్జానద్భిః॥౧౨॥ లోకేతి॥గూఢఃమ
న్యుర్యేషాంతే-సామభిఃప్రియోక్తిభిః॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ధర్మఇతి॥అసంగినాంనిష్కామానాంఆనంత్యంమోక్షమపివితరతి॥

త్తస్యవిచేష్టితమ్।విమృశ్యలోకవ్యసనంకృపయోచుశ్చసత్రిణః॥౭॥అహోఉభయతఃప్రాప్తంలోకస్యవ్య
సనమహత్।దారుణ్యుభయతోదీప్తఇవతస్కరపాలయోః॥౮ ॥ అరాజకభయాదేషకృతోరాజాతద
ర్హణః।తతోప్యాసీద్భయంత్వద్యకథంస్యాత్స్వస్తిదేహినామ్॥౯॥ అహేర్యథాపయఃపోషఃపోషకస్యా
ప్యనర్థభృత్।వేనఃప్రకృత్యైవఖలస్సునీథాగర్భసంభవః॥౧౦ ॥ నిరూపితఃప్రజాపాలస్సజిఘాంసతివై
ప్రజాః।తథాపిసాంత్వయేమాముంనాస్మాంస్తత్పాతకంస్పృశేత్॥౧౧॥ తద్విద్వద్భిరసద్వృత్తోవేనోస్మా
భిఃకృతోనృపః।సాంత్వితోయదినోవాచంనగ్రహీష్యత్యధర్మకృత్॥౧౨ ॥ లోకధిక్కారసందిగ్ధందహి
ష్యామస్వతేజసా।ఏవమధ్యవసాయైనంమునయోగూఢమన్యవః।ఉపవ్రజ్యాబ్రువన్వేనంసాంత్వయిత్వా
థసామభిః॥౧౩॥మునయః॥నృపవర్యనిబోధైతద్యత్తేవిజ్ఞాపయామభోః । ఆయుఃశ్రీబలకీర్తీనాంతవతా
తవివర్ధనమ్॥౧౪॥ధర్మఆచరితఃపుంసావాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః । లోకాన్విశోకాన్వితరత్యథానంత్య
మసంగినామ్॥౧౫॥ సతేమావినశద్వీరప్రజానాంక్షేమలక్షణః । యస్మిన్వినష్టేనృపతిరైశ్వర్యాదవరో
హతి॥౧౬॥రాజన్నస్యాధ్వమాత్యేభ్యశ్చోరాదిభ్యఃప్రజానృప।రక్షన్యథాబలింగృహ్ణన్నిహప్రేత్య
చమోదతే॥౧౭॥యస్యరాష్ట్రేపురేచైవభగవాన్యజ్ఞపూరుషః । ఇజ్యతేస్వేనధర్మేణజనైర్వర్ణాశ్ర
మాత్మకైః॥౧౮॥తస్యరాజ్ఞోమహాభాగభగవాన్భూతభావనః।పరితుష్యతివిశ్వాత్మాతిష్ఠతోనిజశాసనే॥
౧౯॥తస్మింస్తుష్టేకిమప్రాప్యంజగతామీశ్వరేశ్వరే।లోకాస్సపాలాహ్యేతస్మైహరంతిబలిమాదృతాః॥
౨౦॥తంసర్వలోకామరయజ్ఞసంగ్రహంత్రయీమయంద్రవ్యమయంతపోమయం। యజ్ఞైర్విచిత్రైర్య
జతోభవాయతేరాజన్స్వదేశాననురోద్ధుమర్హసి॥౨౧॥ యజ్ఞేనయుష్మద్విషయేద్విజాతిభిర్వితాయ
మానేనసురాఃకళాహరేః। స్విష్టాఃప్రతుష్టాఃప్రదిశంతివాంఛితంతద్ధేళనంనార్హసివీరచేష్టితుమ్॥౨౨॥
వేనః॥బాలిశాబతయూయంవోఅధర్మేధర్మమానినః।యేవృత్తిదంపతింహిత్వాజారంపతిముపాసతే॥
౨౩॥అవజానంతియేమూఢానృపరూపిణమీశ్వరమ్।నానువిందంతితేభద్రమిహలోకేపరత్రచ॥ ౨౪॥ కో
యజ్ఞపురుషోనామయత్రవోభక్తిరీదృశీ। భర్తృస్నేహవిదూరాణాంయథాజారేకుయోషితామ్॥౨౫॥
విష్ణుర్విరించోగిరిశఇంద్రోవాయుర్యమోరవిః।పర్జన్యోధనదస్సోమఃక్షితిరగ్నిరపాంపతిః॥౨౬॥ ఏతేచా
న్యేచవిబుధాఃప్రభవోవరశాపయోః।దేహేభవంతనృపతేస్సర్వదేవమయోనృపః॥ ౨౭ ॥ తస్మాన్మాం
కర్మభిర్విప్రాయజధ్వంగతమత్సరాః।బలించమహ్యంహరతమత్తోన్యఃకోగ్రభుక్పుమాన్॥ ౨౮॥ మైత్రే
యః॥ఇత్థంవిపర్యయమతిఃపాపీయానుత్పథంగతః* । అనునీయమానస్తద్యాచ్ఞాంనచక్రేభ్రష్టమంగళః॥
౨౯॥ఇతితేసత్కృతాస్తేనద్విజాఃపండితమానినా । భగ్నాయాంభవ్యయాచ్ఞాయాంతస్మైవిదురచు

౧౫॥సఇతి॥మావినశత్ననశ్యతు॥౧౬॥ రాజన్యఇతి॥అసాధవోయేఅమాత్యాఃతేభ్యః-యథాయథాశాస్త్రం॥ ౧౭॥ ౧౮॥
౧౯॥౨౦॥తమితి॥ సర్వాన్లోకాన్తత్పాలకానమరాంశ్చ - తత్ప్రాపకాన్యజ్ఞాంశ్చసంగృహ్ణాతినియచ్ఛతీతితథా
తంవిచిత్రైఃద్రవ్యయజ్ఞాదిభిః-భవాయసమృద్ధయే - యజతఃనః జనాన్స్వదేశాన్తద్వాసినోజనాన్అనురోద్ధుమనువ
ర్తితుం॥ ౨౧॥ యజ్ఞేనేతి ॥ యుష్మద్విషయేత్వద్దేశే-హరేఃకళాఃఅంశాఃసురాఃతేషాంసురాణాంహేళనంఅవజ్ఞాం॥
౨౨॥బాలిశాఇతి॥బాలిశాఃఅజ్ఞాః-వృత్తిదంఅన్నాదిప్రదంమాంహిత్వా॥౨౩॥ ౨౪॥ కఇతి॥ భర్తుఃస్నేహాద్విదూరా
యాసాంతాసాం॥౨౫॥ ౨౬॥ఏతఇతి॥దేహేభవంతినృపతేః-అతోనృపతిరేవేశ్వరఃఇతరేతదంశాఇతిభావః॥ ౨౭॥ తస్మా
దితి॥బలింస్వామిభాగం-అగ్రభుగారాధ్యః॥ ౨౮॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి॥ తేనఅసత్కృతాఃభవ్యాయాంయాచ్ఞాయాంభగ్నా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాంసత్యాం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨ ॥ క ఇతి॥ పరిచక్షీత వినిందేత-అశుభం వేనం వినా-కృతఘ్నతా మాహ-యదనుగ్రహవిషయస్సన్ ఈదృశమైశ్వర్యం యః ప్రాప్తః॥ ౩౩ ॥ ఇత్థమితి ॥ పూర్వం మేగూఢమన్యవస్త ఇదానీం రూఢమన్యవః హుంకృతైర్హుంకారైః॥ ౩౪ ॥ ఋషిభిరితి॥ స్వాశ్రమపదం ప్రతి ఋషిభిర్గతే గమనే కృతే - విద్యాయోగేన మంత్రసహితయా యుక్త్యా॥ ౩౫॥ ఏకదేతి॥ పుంవద్భావ ఆర్షః-సరస్వత్యాస్సలిలే ఆప్లుతా ఇత్యర్థః॥ ౩౬ ॥ వీక్ష్యేతి॥ తదా తూత్పాతాన్నీత్యృభువః-అభద్రం నభవేదిత్యాహుశ్చ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి॥ ఏవం మృశంత ఋషయః స్థితాః తథా ధావతాం చోరాణాం భూరిః పాంసుః సముత్థితః॥ ౩౮ ॥ తదితి॥ తత్తదా లోకస్య వసుధనం లుంపతాం జిఘాంసతాం హంతుమిచ్ఛతాం చ ఉపద్రవమాజ్ఞాయ॥ ౩౯॥ చోరప్రాయమితి - తథా చోరప్రాయమరాజకం హీనసత్త్వం చ జనపదమాజ్ఞాయ శక్తా అపి వారణే దోషదర్శినో మునయః లుంపతో లోకాన్నావారయన్నిత్యన్వయః - శక్తానాం క్షత్రియాణామవారణే దోష ఇతి కిముపవక్తవ్యం॥ ౪౦ ॥ బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ సమదృగపి శాంతోపి బ్రాహ్మణోపి యది దీనానాం సముపేక్షకో భవేత్ తర్హి తస్యాపి

క్రుధః॥ ౩౦॥ హన్యతాం హన్యతామేష పాపః ప్రకృతిదారుణః । జీవన్ జగదసావాశు కురుతే భస్మసాద్ధ్రువమ్॥ ౩౧॥ నాయమర్హత్యసద్వృత్తో నరదేవవరాసనమ్। యో హి యజ్ఞపతిం విష్ణుం వినందత్యనపత్రపః॥ ౩౨॥ కో వైనం పరిచక్షీత వేనమేకమృతేఽశుభమ్। ప్రాప్త ఈదృశమైశ్వర్యం యదనుగ్రహభాజనః॥ ఇత్థం వ్యవసితా హంతుమృషయో రూఢమన్యవః। నిజఘ్నుర్హుంకృతైర్వేనం హతమచ్యుతనిందయా॥ ౩౪ ॥ ఋషిభిః స్వాశ్రమపదం గతే పుత్రకళేబరం। సునీథా పాలయామాస విద్యాయోగేన శోచతీ॥ ౩౫ ॥ ఏకదా మునయస్తే తు సరస్వత్సలిలాప్లుతాః। హుత్వాగ్నీన్ సత్కథాశ్చక్రురుపవిష్టాస్సరిత్తటే॥ ౩౬ ॥ వీక్ష్యోత్థితాన్మహోత్పాతానాహుర్లోకభయంకరాన్। అప్యభద్రమనాథాయా దస్యుభ్యో న భవేద్భువః॥ ఏవం మృశంత ఋషయో ధావతాం సర్వతో దిశం । పాంసుస్సముత్థితో భూరిశ్చోరాణామభిలుంపతామ్ ॥ ౩౮॥ తదుపద్రవమాజ్ఞాయ లోకస్య వసు లుంపతాం । భర్తర్యుపరతే తస్మిన్నన్యోన్యం చ జిఘాంసతామ్॥ ౩౯॥ చోరప్రాయం జనపదం హీనసత్త్వమరాజకం । లోకాన్నావారయన్ శక్తా అపి తద్దోషదర్శినః॥ ౪౦॥ బ్రాహ్మణస్సమదృక్ శాంతో దీనానాం సముపేక్షకః । స్రవతే బ్రహ్మ తస్యాపి భిన్నభాండాత్పయో యథా॥ ౪౧॥ నాంగస్య వంశో రాజర్షేరేష సంస్థాతుమర్హతి । అమోఘవీర్యా హి నృపా వంశేఽస్మిన్ కేశవాశ్రయాః॥ ౪౨॥ వినిశ్చిత్యైవమృషయో విపన్నస్య మహీపతేః । మమంథురూరుం తరసా తత్రాసీద్బాహుకో నరః॥ ౪౩॥ కాకకృష్ణోఽతిహ్రస్వాంగో హ్రస్వబాహుర్మహాహనుః। హ్రస్వపాన్నిమ్ననాసాగ్రో రక్తాక్షస్తామ్రమూర్ధజః॥ ౪౪॥ తం తు తే వనతం దీనం కిం కరోమీతి వాదినమ్ । నిషీదేత్యబ్రువంస్తాత స నిషాదస్తతోఽభవత్॥ ౪౫॥ తస్య వంశ్యాస్తు నైషాదా గిరికాననగోచరాః। యేనాహరజ్జాయమానో వేనకల్మషముల్బణమ్॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-చతుర్దశోఽధ్యాయః. ❋

అథ తస్య పునర్విప్రైరపుత్రస్య మహీపతేః। బాహుభ్యాం మథ్యమానాభ్యాం మిథునం సమపద్యత॥ ౧॥ తద్దృష్ట్వా మిథునం జాతమృషయో బ్రహ్మవాదినః। ఊచుః పరమసంతుష్టా విదిత్వా భగవత్కలామ్॥ ౩॥ ఋషభ

బ్రహ్మతపస్స్రవతే గచ్ఛతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ వినిశ్చిత్యేతి॥ అత ఉపేక్షాదోషపరిహారాయ నాంగస్యేత్యాది వినిశ్చిత్య - మహీపతేరూరుం తరసా మమంథురిత్యన్వయః-సంస్థాతుం నాశం గంతుం - యద్వా ఋషయ ఏవ లుంపతః లోకాన్నావారయన్ కథంభూతాః హుంకారైరేవ వైరం నివారయితుం శక్తా అపి-తత్ప్రమర్థం తన్నివారణే తన్మరణాదిదోషదర్శినః- న చోదాసత-చోరోపద్రవేపి నోపేక్షాయాం తపోహానిప్రసంగాత్ - న చాన్యం తన్నివారకం రాజానమకుర్వన్ - అంగవంశోచ్ఛేదస్యానర్హత్వాత్-అతో వేనస్యైవ దేహం మమంథురితి యోజ్యం- బాహుకో నామ వామనకః జాతః॥ ౪౩ ॥ తమేవాహ॥ కాకేతి॥ కాక ఇవ కృష్ణః మహత్యో హనూ కపోలప్రాంతౌ యస్య-హ్రస్వౌ పాదౌ యస్య॥ ౪౪, ౪౫॥ తస్యేతి ॥ గిరేః కాననం గోచరః ఆశ్రయః-న తు పురాదిప్రవేశో యేషాం తే- తత్ర హేతుః యేన కారణేన అసావహరత్ - తతస్తస్య వంశ్యాః తథాభూతాః॥ ౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋

శ్లో॥ తతః పంచదశే విప్రైర్మథనాద్వేనబాహుతః। జాతస్య తు పృథోరుక్తమభిషేకాహరణాదికం॥ ౧॥ ౨॥ ఊచురిత్యత్ర కిమూచురిత్యత ఆహ చతుర్భిః॥ ఏష ఇతి॥ లక్ష్మ్యాస్సంభూతిః కలా॥ ౩॥ అయమితి ॥ అత్ర యః పుమాన్ స తు మహారాజో భవి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యతి॥ ౪ ॥ ఇయమితి॥సుదతీశోభనదంతా-గుణానాంభూషణానాంచభూషణరూపా అవరుంధతేభర్తృత్వేనభజంతీ భవిష్యతి॥౫॥ఏషఇతి॥అత్రహేతుఃలోకస్యరిరక్షయారక్షణేచ్ఛయా॥ ౬ ॥ ప్రశంసంతీతి॥స్వస్త్రియఃఅప్సరసఃనృత్యంతిస్మ॥౭॥౮॥బ్రహ్మేతి॥దేవైస్సహఉపసృత్యఆగత్యవైన్యస్యపృథోఃచిహ్నంరేఖాత్మకంచక్రం ॥౯॥ పాదయోరితి॥అప్రతిహతంరేఖాంతరైరభిన్నంచక్రంయస్యచిహ్నంసపరమేశ్వరస్యాంశః॥ ౧౦ ॥ తస్యేతి॥ ఆభిషేచనికానిఅభిషేకసాధనాని॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥తస్మాఇతి॥హేవీరవిదురవరమాసనం - సలిలస్రావోయస్మాత్తత్॥౧౪॥వాయురితి॥ ద్వేవాలవ్యజనే॥ ౧౫ ॥ బ్రహ్మేతి ॥బ్రహ్మమయంవేదమయం-వర్మకవచం-తత్పత్నీశ్రీఃశ్రియంసంపదం॥౧౬॥దశేతి॥దశచంద్రాకారాణిబింబానికోశేయస్యతమసింఖడ్గం - శతచంద్రంచర్మరూపాశ్రయమతిసుందరం॥ ౧౭ ॥ అగ్నిరితి॥ అజస్యగోశ్శృంగాభ్యాంనిర్మితంచాపం-యోగమయ్యాపాదస్పర్శమాత్రేణఅభీష్టదేశప్రాపకే ॥౧౮ ॥ నాట్యమితి॥ నాట్యా

యః॥ఏషవిష్ణోర్భగవతఃకళాభువనపాలినీ।ఇయంచలక్ష్మ్యాస్సంభూతిఃపురుషస్యానపాయినీ॥౩॥అయంతుప్రథమోరాజ్ఞాంపుమాన్ప్రథయితాయశః।పృథుర్నామమహారాజోభవిష్యతిపృథుశ్రవాః॥ ౪ ॥ ఇయంచదేవీసుదతీగుణభూషణభూషణా।అర్చిర్నామవరారోహాపృథుమేవావరుంధతే॥౫॥ ఏషసాక్షాద్ధరేరంశోజాతోలోకరిరక్షయా।ఇయంచతత్పరాహిశ్రీరనుజజ్ఞేనపాయినీ॥ ౬ ॥ ప్రశంసంతిస్మతంవిప్రాగంధర్వప్రవరాజగుః।ముముచుస్సుమనోధారాస్సిద్ధానృత్యంతిస్వస్త్రియః॥౭॥శంఖతూర్యమృదంగాద్యానేదుర్దుందుభయోదివి।తత్రసర్వఉపాజగ్ముర్దేవర్షిపితృణాంగణాః॥౮॥బ్రహ్మాజగద్గురుర్దేవఉపసృత్యసురేశ్వరైః।వైన్యస్యదక్షిణేహస్తేదృష్ట్వాచిహ్నంగదాభృతః॥౯॥ పాదయోరరవిందంచవైన్యంమేనేహరేఃకళామ్।యస్యాప్రతిహతంచక్రమంశస్సపరమేష్ఠినః॥౧౦॥ తస్యాభిషేకఆరబ్ధోబ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః। అభిషేచనికాన్యస్మాఆజహ్రుస్సర్వతోజనాః॥ ౧౧ ॥ సరిత్సముద్రాగిరయోనాగాగావఃఖగామృగాః।ద్యౌఃక్షితిస్సర్వభూతానిసమాజహ్రురుపాయనమ్॥ ౧౨॥ సోభిషిక్తోమహారాజస్సువాసాస్సాధ్వలంకృతః।పత్న్యార్చిషాలంకృతయావిరేజేగ్నిరివాపరః॥౧౩॥తస్మైజహారధనదోహైమంవీరవరాసనమ్। వరుణస్సలిలస్రావమాతపత్రంశశిప్రభమ్॥ ౧౪ ॥ వాయుశ్చవాలవ్యజనేధర్మఃకీర్తిమయీంస్రజమ్। ఇంద్రఃకిరీటముత్కృష్టందండంసంయమనంయమః॥ ౧౫ ॥ బ్రహ్మాబ్రహ్మమయంవర్మభారతీహారముత్తమమ్। హరిస్సుదర్శనంచక్రంతత్పత్న్యవ్యాహతాంశ్రియమ్॥ ౧౬ ॥ దశచంద్రమసింరుద్రశ్శతచంద్రంతథాంబికా।సోమోమృతమయానశ్వాంస్త్వష్టారూపాశ్రయంరథమ్॥ ౧౭॥ అగ్నిరాజగవంచాపంసూర్యోరశ్మిమయానిషూన్ । భూఃపాదుకేయోగమయ్యౌద్యౌఃపుష్పబలిమన్వహమ్॥౧౮॥నాట్యంసుగీతంవాదిత్రమంతర్ధానంచఖేచరాః। ఋషయశ్చాశిషస్సత్యాస్సముద్రశ్శంఖమాత్మజం॥౧౯॥సింధవఃపర్వతానద్యోరథవీథీర్మహాత్మనః।సూతోథమాగధోవందీతంస్తోతుముపతస్థిరే॥ ౨౦॥ స్తావకాంస్తానభిప్రేత్యపృథుర్వైన్యఃప్రతాపవాన్ । మేఘనిర్హ్రాదయావాచాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥౨౧॥పృథుః॥భోస్సూతహేమాగధసౌమ్యవందిన్లోకేధునాస్పష్టగుణస్యమేస్యాత్।కిమాశ్రయోయఃస్తవఏషయోజ్యతాంమామయ్యభూవన్వితథాగిరోవః॥ ౨౨ ॥ తస్మాత్పరోక్షేస్మదుపశ్రుతాన్యలంకరిష్యథస్తోత్రమపీచ్యవాచః । సత్యుత్తమశ్లోకగుణానువాదేజుగుప్సితంనస్తవయంతసభ్యాః॥ ౨౩ ॥ ప

క్షికాశలంఖేచరాఃఆత్మజంస్వపరిభవం॥౧౯॥సింధవఇతి ॥ తంస్తోతుముపస్థితాః॥౨౦॥స్తావకానితి॥స్తావకాన్స్తోతుముద్యతాన్అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥౨౧॥భోఇతి ॥ లోకేస్పష్టగుణస్యసతోమేస్తుతిస్స్యాత్ - అధునాకిమాశ్రయోమేస్తవోయోజ్యతాం-అతోవఃగిరః అధునామయివితథాఃవ్యర్థామాభూవన్-యద్వాలోకేఅధునాఅస్పష్టగుణస్యమేకిమాశ్రయఃస్తవస్స్యాత్ -అతఏషక్రియమాణఃస్తవః- మేమదన్యస్యయోజ్యతాం-నతుమయివితథాభిధానాభిపత్తేరిత్యర్థః॥౨౨॥తస్మాదితి॥ తస్మాత్పరోక్షేకాలాంతరే-స్పష్టేషుగుణేషుసత్సు - అస్మాకముపశ్రుతానిప్రశస్తానియశాంసిప్రతిస్తోత్రంఅలమత్యర్థంకరిష్యథ - హేఅపీచ్యవాచఃమధురగిరః-ననుసభ్యైఃప్రేరితావయంత్వామేవస్తుమఇతిచేత్తత్రాహ-ఉత్తమశ్లోకస్యగుణానువాదేకార్యేసతిజుగుప్సితంఅర్వాచీనంనస్తావయంతి॥ ౨౩ ॥ ననుసంభావితైరేవగుణైరాత్మానంజనఃస్తావయతీత్యత్రాహ ॥ మహదితి ॥ మహతాంగుణానాత్మనిసంస్తావయితుంశక్తోపి. అసతోగుణాన్సంభానామాత్రేణ-కఃస్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వయితే-యద్వా ఆదావేవ సతోఽపి కః స్తావయితే - స్వత ఏవ ప్రఖ్యాతిసిద్ధేః-అన్యస్తు మిథ్యాగుణస్తుతిశ్లాఘీ మంద ఇత్యాహ॥ తథితి।యద్యస్మాంశాస్త్రాఖ్యాసాదికమకరిష్యత్ - తర్హ్యస్య తేవిద్యాదయో గుణా అభవిష్యన్నితి క్రియాతిపత్త్యా వి ప్రలబ్ధః జనానామపహాసం న వేద॥ ౨౪॥ ప్రభవ ఇతి॥ కించ - ప్రభవోఽపి విశ్రుతాఽపి హ్రీమంతః జుగుప్సంతి పౌరుషం వేతి దృష్టాంతః యథా అతిస్తుత్యా క్రియమాణాయాం విగర్హితం బ్రాహ్మణవధాది పౌరుషం నిందంతి - తథా ఉచితామపి స్తుతిం న సహంత ఇత్యర్థః॥ ౨౫॥ వయమితి॥ వరీమభిరితి దీర్ఘ ఆర్షః-భవిత్రప్రధానశ్చాయం నిర్దేశః-వరిష్ఠైః కర్మభిర విదితా ఇత్యర్థః॥ ౨౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ※

శ్లో॥ షోడశే సర్వలోకేశైః స్వత్కృతం భార్యయాయుతమ్। మునిప్రయుక్తాః సూతాద్యాః స్తువంతి స్మేతి వర్ణ్యతే॥ ఇతీతి॥ గాయకాః సూతాదయః॥ ౧॥ నేతి॥ నాలం సమర్థాః యో భవాన్ అవతారేష్వపి స్యాధిక్యమాహ - వేనస్యాంగాజ్జాతస్య తే పౌరుషాణి ప్రతి అవితర్క్యతయా బ్రహ్మాదీనామపి ధియో బభ్రముః కుతః పునరస్మాకం తద్వర్ణనే సమర్థాః భవేమ॥ ౨ ॥ అథాపీతి॥ అథాపి యథావద్వర్ణయితుమశక్తా అపి కథామృతే సాదరాః మునిభిరుపదేశం యథా భవతి తథా యోగబలేన హృది ప్రకాశనం తదుపదేశమనతిక్రమ్య వితన్మహే విస్తారయామః॥ ౩॥ ౪॥ ఏష ఇతి॥ తనాస్వదేహే లోకపాలానాం తనూః

హద్గుణానాత్మని కర్తుమీశః కః స్తావకైః స్తావయతే సతోఽపి। తేస్యాభవిష్యన్నితి విప్రలబ్ధో జనాపహాసం కుమతిర్న వేద॥ ౨౪॥ ప్రభవో హ్యాత్మనః ఖ్యాతిం జుగుప్సంత్యపి విశ్రుతాః। హ్రీమంతః పరమోదారాః పౌరుషం వా విగర్హితమ్॥ ౨౫॥ వయం త్వవిదితా లోకే సూతాద్యాపి వరీమభిః। కర్మభిః కథమాత్మానం గాపయిష్యామ బాలవత్॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-పంచదశోఽధ్యాయః. ... .※

మైత్రేయః॥ ఇతి బ్రువాణం నృపతిం గాయకా మునిచోదితాః। తుష్టువుస్తుష్టమనసస్తద్వాగమృతసేవయా॥ ౧॥ నాలం వయం తే మహిమానువర్ణనే యో దేవవర్యోఽవతతార మాయయా। వేనాంగజాతస్య చ పౌరుషాణి తే వాచస్పతీనామపి బభ్రముర్ధియః॥ ౨॥ అథాప్యుదారశ్రవసః పృథోర్హరేః కలావతారస్య కథామృతాదృతాః। యథోపదేశం మునిభిః ప్రచోదితాః శ్లాఘ్యాని కర్మాణి వయం వితన్మహే॥ ౩॥ ఏష ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో లోకం ధర్మేఽనువర్తయన్। గోప్తా చ ధర్మసేతూనాం శాస్తా తత్పరిపంథినామ్॥ ౪॥ ఏష వై లోకపాలానాం బిభర్త్యేకస్తనౌ తనూః। కాలే కాలే యథాభాగం లోకయోరుభయోర్హితమ్॥ ౫॥ వసు కాల ఉపాదత్తే కాలే చాయం విముంచతి। సమస్సర్వేషు భూతేషు ప్రతివర్షతి సూర్యవద్విభుః॥ ౬॥ తితిక్షత్యక్రమం వైన్య ఉపర్యాక్రమతామపి। భూతానాం కరుణశ్శశ్వదార్తానాం క్షితివృత్తిమాన్॥ ౭॥ దేవేఽవర్షత్యసౌ దేవో నరదేవవపుర్హరిః। కృచ్ఛ్రప్రాణాః ప్రజా హ్యేష రక్షిష్యత్యంజసేంద్రవత్॥ ౮॥ ఆప్యాయయత్యసౌ లోకం వదనామృతమూర్తినా। సానురాగావలోకేన విశదస్మితచారుణా॥ ౯॥ అవ్యక్తవర్త్మైష నిగూఢకార్యో గంభీరమేధా ఉపగుప్తవిత్తః। అనంతమాహాత్మ్యగుణైకధామా పృథుః ప్రచేతా ఇవ సంవృతాత్మా॥ దురాసదో దుర్విషహ ఆసన్నోఽపి విదూరవత్। నైవాభిభవితుం శక్యో వేనారణ్యుత్థితోఽనలః॥ అంతర్బహిః

ర్యామూర్తిః కాలే కాలే బిభర్తి- యథాభాగం పాలనపోషణానురంజనాదికార్యానుసారేణ యజ్ఞాదిప్రవర్తనేన స్వర్గస్య హితం వృష్ట్యాదినా చ భూలోకస్య హితం యథా భవతి తథా॥ ౫॥ వస్వితి॥ సూర్యాదితనుధారణమేవాష్టభిః- వసు ధనం కరాదానకాలే ఉపాదత్తే దుర్భిక్షాదికాలే విముంచతి చ- అష్టౌ మాసాన్ సూర్యో యథా వసు జలమాదత్తే-విముంచతి వర్షాసు తద్వత్॥ ౬॥ తితిక్షతీతి॥ మస్తకే పాదేనాక్రమతామపి ఆర్తానాం భూతానామతిక్రమం సహిష్యతే క్షితేర్వృత్తిః సర్వసహనం సా వృత్తిర్యస్యాస్తి స తథా॥ ౭॥ దేవ ఇతి॥ దేవే అవర్షతి సతి ఏష కృచ్ఛ్రంగతాః ప్రాణా యాసాం తాః ప్రజాః స్వాయుం వృష్టిం కృత్వా రక్షిష్యతి తత్ర హేతుః-అసౌ నరదేవవపుర్హరిరితి॥ ౮॥ ఆప్యాయయతీతి॥ వదనమేవ అమృతమూర్తిశ్చంద్రః తేన సానురాగః అవలోకో యస్మిన్ విశదం స్మితం తేన చారుణా-అత్ర క్వచిద్వర్తమాననిర్దేశః వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వేతి-భూతనిర్దేశశ్చ ఆశంసాయాం భూతవచ్చేతి ద్రష్టవ్యః॥ ౯॥ అవ్యక్తేతి॥ నవ్యక్తం అజ్ఞాతం వర్త్మప్రవేశనిర్గమయోర్మార్గో యస్య-నిగూఢం నిష్పత్తేః పూర్వమవిజ్ఞాతం కార్యం యస్య - గంభీరా మేధా యస్య-తచ్చ కార్యం గంభీరమర్థమేతత్కృతమితి అన్యైరవిజ్ఞాతాభిప్రాయం విధత్త ఇత్యర్థః ఉపగుప్తం సురక్షితం విత్తం యస్య - అనంతమాహాత్మ్యశ్చ సౌగుణానామేకం ధామ అవిష్ణుర్యస్మిన్ సః - అనంతమాహాత్మ్యోపేతగుణా ఏవ ధామ స్థానం యస్యేతి వా - సంవృతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్మా సంయతమూర్తిః సముద్రవరత్వేన వరుణస్యాప్యేతే గుణా ద్రష్టవ్యాః॥ ౧౦॥ దురాసద ఇతి॥ దురాసదః శత్రుభిర్మనసాపి ప్రాప్తుమశక్యః-దుర్విషహః శత్రుభిస్సోఢుమశక్యః-విదూరవత్ పారుష్యేణాభిభవితు మశక్యః వేనఏవారణిః తస్మాదుత్థితః॥౧౧॥ అంతరితి॥ చారణైర్గుప్తభృత్యైః పశ్యన్నపి - స్వస్తుతిం వాదమూదాసీన ఇవ వర్తిష్యతే-యథా దేహినామధ్యక్షః అధికృతః ఆత్మభూతః వాయుస్సూత్రాత్మా తద్వత్॥౧౨॥ నేతి॥ ఆత్మద్విషాం సుతమపి- సుతగ్రహణం స్వాత్మజ సామ్యార్థం ధర్మపథి యమస్య వృత్తైస్స్థితః ౧౩॥ అస్యేతి॥ చక్రమాజ్ఞా సేనా వా రథస్య వా చక్రం - మానసాచలమభివ్యాప్య ప్రవర్తతే-కియత్పర్యంతమిత్యత ఆహ-అర్కో గభస్తిగణైః యావత్తపతి తావత్॥౧౪॥ రంజయిష్యతీతి॥ యత్ యస్మాద్రంజయిష్యతి అథ తస్మాత్ మనోరంజనకైః హేతుభిరముం రాజానమాహుః - మనోరంజనకైరితి చేష్టిత విశేషణం వా॥ ౧౫॥౧౬॥ మాతృభక్తిరితి॥ మాతరీవ భక్తిర్భజనం యస్య-ఆత్మనః దేహస్యార్ధమివ పత్న్యాం ప్రీతిమాన్॥ ౧౭॥ దేహినామితి॥ నందిం సుఖం వర్ధయతీతి నందివర్ధనః ముక్తసంగేషు ప్రకృష్టస్సంగో యస్య- దండపాణిరవేక్ష్యపరాధానుపే

> శ్చభూతానాం పశ్యన్ కర్మాణి చారణైః। ఉదాసీన ఇవాధ్యక్షో వాయురాత్మేవ దేహినామ్॥౧౨॥ నాదండ్యం దండయత్యేష సుతమాత్మద్విషామపి। దండయత్యాత్మజమపి దండ్యం ధర్మపథే స్థితః॥౧౩॥ అస్యాప్రతిహతం చక్రం పృథోరామానసాచలాత్। వర్తతే భగవానర్కో యావత్తపతి గోగణైః॥౧౪॥ రంజయిష్యతి యల్లోకమయమాత్మవిచేష్టితైః। అథాముమాహూ రాజానం మనోరంజనకైః ప్రజాః॥౧౫॥ దృఢవ్రతస్సత్యసంధో బ్రహ్మణ్యో వృద్ధసేవకః। శరణ్యస్సర్వభూతానాం మానదో దీనవత్సలః॥ ౧౬॥ మాతృభక్తిః పరస్త్రీషు పత్న్యామర్ధ ఇవాత్మనః। ప్రజాసు పితృవత్స్నిగ్ధః కింకరో బ్రహ్మవాదినామ్॥౧౭॥ దేహినామాత్మవత్ప్రేష్ఠస్సుహృదాం నందివర్ధనః। ముక్తసంగప్రసంగోయం దండపాణిరసాధుషు॥౧౮॥ అయం తు సాక్షాద్భగవాంస్త్ర్యధీశః కూటస్థ ఆత్మా కలయావతీర్ణః। యస్మిన్నవిద్యారచితం నిరర్థకం పశ్యంతి నానాత్వమపి ప్రతీతమ్॥౧౯॥ అయం భువో మండలమోదయాద్రేర్గోప్తైకవీరో నరదేవనాథః। ఆస్థాయ జైత్రం రథమాత్తచాపః పర్యస్యతే దక్షిణతో యథార్కః॥౨౦॥ తస్మై నృపాలాః కిల తత్ర తత్ర బలిం హరిష్యంతి సలోకపాలాః। మన్యంత ఏషాం స్త్రియ ఆదిరాజం చక్రాయుధం తద్యశ ఉచ్చరంత్యః॥ ౨౧॥ అయం మహీం గాం దుదుహేధిరాజః ప్రజాపతిర్వృత్తికరః ప్రజానామ్। యో లీలయాద్రీన్ స్వశరాసకోట్యా భిందన్ సమాం గామకరోద్యథేంద్రః॥ ౨౨॥ విస్ఫూర్జయన్నాజగవం ధనుస్స్వయం యదాభరత్ క్ష్మామవిషహ్యమాజౌ। తదా నిలిల్యుర్దిశి దిశ్యసంతో లాంగూలముద్యమ్య యథా మృగేంద్రః॥౨౩॥ ఏషోశ్వమేధాన్ శతమాజహార సరస్వతీ ప్రాదురభావి యత్ర। అహార్షీద్యస్య హయం పురందరశ్శతక్రతుశ్చరమే వర్తమానే॥౨౪॥ ఏష స్వసద్మోపవనే సమేత్య సనత్కుమారం భగవంతమేకమ్। ఆరాధ్య భక్త్యాలభతామలం తత్ జ్ఞానం యతో బ్రహ్మ పరం విదంతి॥౨౫॥ తత్ర తత్ర గిరస్తాస్తా ఇతి విశ్రుతవిక్రమః। శ్రోష్యత్యాత్మాశ్రయా గాథాః పృథుః పృథుపరాక్రమః॥౨౬॥ దిశో విజిత్యాప్రతిరుద్ధచక్రస్స్వతేజసోత్పాటితలోకశల్యః। సురాసురేంద్రైరనుగీయమానమహానుభావో భవితా పతిర్భువః॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- చతుర్థస్కంధే- షోడశోధ్యాయః. ... ... *

క్షణముచ్యతే-నాదండ్యమిత్యత్ర తు పక్షపాతాభావ ఉక్తః॥౧౮॥ అయమితి॥ అయం సాక్షాద్భగవాన్ షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్న ఏవ-అయం త్వితి తుశబ్దేనేహానిరుపమత్వం దర్శయతి-కోసావాత్మేత మాహ- యస్మిన్ ప్రతీతమపి నానాత్వమర్థశూన్యం పశ్యంతి॥ ౧౯॥ అయమితి॥ ఉదయాద్రేః తత్పర్యంతం॥ గోప్తా గోపయిష్యతి - తదర్థం పర్యస్యతే పర్యటిష్యతి. ప్రదక్షిణీకరిష్యతీత్యర్థః॥ ౨౦॥ తస్మా ఇతి॥ తస్మై తథా ప్రదక్షిణం కుర్వతే - మన్యంతే జ్ఞాస్యంతి- తస్య యశః- ఉచ్చరంత్యః ఉదాహరంత్యః కీర్తయంత్యః॥ ౨౧॥ అయమితి॥ ఇంద్ర ఇవాద్రీన్ భిందన్॥ ౨౨॥ విస్ఫూర్జయన్నితి॥ లాంగూలముద్యమ్య మృగేంద్రో యథాచరతి-తథా ధనుర్విస్ఫూర్జయన్ యదా క్ష్మామచరత్॥ ౨౩॥ ఏష ఇతి॥ యత్ర సరస్వతీ ప్రాదురభావి ప్రాదుర్భూతా-కర్మకర్తరి చిణ్-తత్ర ఆహార్షీత్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ విశ్రుతః విక్రమో యస్య సః- గాథాః ప్రబంధాన్॥ ౨౬॥ దిశ ఇతి॥ ఉపగీయమానో మహాననుభావో యస్య సః॥ ౨౭॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ తతస్సప్తదశేఽధ్యాయే క్షుధా పరిశమయన్ పృథుః । త్రస్తభీతాం మహీం హంతుం యత్తోఽభిత్యాతయా స్తుతః॥ ఏవమితి॥ ఛందయామాస తోషితవాన్॥౧॥ బ్రాహ్మణేతి॥ భృత్యానమాత్యాన్ పురోధసః- పురోహితాంశ్చ శ్రేణీః తైలికతాంబూలికాదీన్ పౌరవిశేషాన్ ప్రకృతీః నియోగినః॥౨॥ కస్మాదితి॥ దోహనం పాత్రం॥ ౩॥ ప్రకృత్యేతి॥ మేధ్యం యజ్ఞార్హం॥౪॥ సనత్కుమారాదితి॥ సవిజ్ఞానం అపరోక్షజ్ఞానసహితం॥౫॥ యచ్చేతి॥ పూర్వదేహః పృథ్వవతారః తత్కథాశ్రియం శ్రియోయశః- సుష్ఠుశోభనం శ్రవో యస్య॥౬॥ భక్తాయేతి॥ అదుహ్యత్ దుగ్ధవాన్॥౭॥ ౮॥ యదేతి॥ జనతాయాః త్వం పాలః పాలయితేత్యామంత్రితః- నియుక్తః తదా నిరన్నే క్షితితలే సతి క్షుధా క్షామాః క్షీణాః దేహాః యాసాం తాః ప్రజా ఏత్య పతిం పృథుమబ్రువన్॥౯॥ వయమితి॥ జాఠరేణ అగ్నినా అభితప్తాః యస్సాధితః విప్రైః మథనేన సంపాదితః తం త్వాం శరణం

మైత్రేయః॥ ఏవం స భగవాన్ వైన్యః ఖ్యాపితో గుణకర్మభిః । ఛందయామాస తాన్ కామైః ప్రతిపూజ్యాభినంద్య చ॥౧॥ బ్రాహ్మణప్రముఖాన్ వర్ణాన్ భృత్యామాత్యపురోధసః । పౌరాన్ జానపదాన్ శ్రేణీః ప్రకృతీస్సమపూజయత్॥౨॥ విదురః॥ కస్మాద్దధార గోరూపం ధరణీ బహురూపిణీ। యాం దుదోహ పృథుస్తత్ర కో వత్సో దోహనం చ కిమ్॥ ౩ ॥ ప్రకృత్యా విషమా దేవీ కృతా తేన సమా కథమ్। తస్య మేధ్యం హయం దేవః కస్య హేతోరపాహరత్॥౪॥ సనత్కుమారాద్భగవతో బ్రహ్మన్ బ్రహ్మవిదుత్తమాత్। లబ్ధ్వా జ్ఞానం సవిజ్ఞానం రాజర్షిః కాం గతిం గతః॥౫॥ యచ్చాన్యదపి కృష్ణస్య బ్రహ్మన్ భగవతః ప్రభోః। శ్రవస్సుశ్రవసః పుణ్యం పూర్వదేహకథాశ్రయమ్॥౬॥ భక్తాయ మేఽనురక్తాయ తవ చాధోక్షజస్య చ। వక్తుమర్హసి యోఽదుహ్యద్వైన్యరూపేణ గామిమామ్॥౭॥ శ్రీసూతః॥ చోదితో విదురేణైవం వాసుదేవకథాం ప్రతి। ప్రశస్య తం ప్రీతమనా మైత్రేయః ప్రత్యభాషత॥౮॥ మైత్రేయః ॥ యదాభిషిక్తః పృథురంగ విప్రైరామంత్రితో జనతాయాశ్చ పాలః। ప్రజా నిరన్నే క్షితిపృష్ఠ ఏత్య క్షుత్క్షామదేహాః పతిమభ్యవోచన్॥౯॥ వయం రాజన్ జాఠరేణాభితప్తా యథాగ్నినా కోటరస్థేన వృక్షాః। త్వామద్య యాతాః శరణం శరణ్యం యస్సాధితో వృత్తికరః పతిర్నః॥౧౦॥ తన్నో భవానీహతు రాతవేఽన్నం క్షుధార్దితానాం నరదేవ దేవ । యావన్న నంక్ష్యామహ ఉజ్ఝితోర్జా వార్తాపతిస్త్వం కిల లోకపాలః॥౧౧॥ మైత్రేయః॥ పృథుః ప్రజానాం కరుణం నిశమ్య పరిదేవితమ్। దీర్ఘం దధ్యౌ కురుశ్రేష్ఠ నిమిత్తం సోఽన్వపద్యత॥౧౨॥ ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా ప్రగృహీతశరాసనః । సంధత్త విశిఖం భూమైః క్రుద్ధస్త్రిపురహా యథా॥౧౩॥ ప్రవేపమానా ధరణీ నిశామ్యోద్యతాయుధం పృథుమ్। గౌస్సత్యపాద్రవద్భీతా మృగీవ మృగయుద్రుతా॥ ౧౪॥ తామన్వధావత్తద్వైన్యః కుపితోఽత్యరుణేక్షణః। శరం ధనుషి సన్ధాయ యత్ర యత్ర పలాయతే॥౧౫॥ సా దిశో విదిశో దేవీ రోదసీ చాంతరం తయోః। ధావంతీ తత్ర తత్రైనం దదర్శానూద్యతాయుధమ్॥౧౬॥ లోకే నావిందత త్రాణం వైన్యాన్మృత్యోరివ ప్రజాః । త్రస్తా తదా నివవృతే హృదయేన విదూయతా॥౧౭॥ ఉవాచ చ మహాభాగ ధర్మజ్ఞాపన్నవత్సల। త్రాహి మామపి భూతానాం పాలనేఽవస్థితో భవాన్॥ ౧౮॥ స త్వం జిఘాంససే కస్మాద్దీనామకృతకల్మషామ్ । అహనిష్యత్కథం యోషాం ధర్మజ్ఞ ఇతి యో మతః॥౧౯॥ ప్రహరంతి న వై స్త్రీషు కృతాగస్స్వపి జంతవః। కిముత త్వద్విధా రాజన్ కరుణా దీనవత్సలాః॥ ౨౦ ॥ మాం విపాట్యాజరాం నావం యత్ర విశ్వం ప్రతిష్ఠితమ్। ఆత్మానం చ ప్రజాశ్చేమాః కథమంభసి ధాస్యసి॥౨౧॥ పృథుః॥ వసుధే త్వాం వధిష్యామి మచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖీమ్। భాగం బర్హిషి యా వృఙ్క్తే న తనోషి చ యా వసు॥౨౨॥ యవసం జగ్ధ్యనుదినం నైవ దోగ్ధ్యౌధసం పయః। తస్యామేవం హి

యాతాః॥౧౦॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ నః అస్మాకమన్నం రాతవే రాతుం దాతుం ఈహతు ఈహతాం యత్నం కరోతు- ఉజ్ఝితోర్జాః త్యక్తాన్నాస్సంతః నార్తాయాః జీవికాయాః పతిః॥౧౧॥ పృథురితి ॥ పరిదేవితం విలాపనిమిత్తం హేతుం అన్వపద్యత జ్ఞాతవాన్॥౧౨॥ ఇతీతి॥ పృథివ్యా ఓషధిబీజాని గ్రస్తానీతి వ్యవసితః నిశ్చితవాన్ ॥ ౧౩॥ ప్రవేపమానేతి॥ మృగయుణా ద్రుతా అనుగతా మృగీవ॥౧౪॥౧౫॥ సేతి॥ రోదసీ ద్యావాపృథివ్యౌ తయోరంతరం అంతరిక్షం - అనుపృష్ఠతః ఉద్యతమాయుధం యేన॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥ సత్వమితి॥ యో ధర్మజ్ఞ ఇతి మతః స భవాన్ యోషాం మాం కథం అహనిష్యత్ హనిష్యతి॥౧౯॥ ౨౦॥ మామితి॥ అజరాం దృఢాం నావం విపాట్య కథమంభసి ధాస్యసి ధారయిష్యసి॥౨౧॥ వసుధ ఇతి॥ బర్హిషి యజ్ఞే యా భవతీ దేవతారూపేణ భాగం వృఙ్క్తే భజతే వసు ధాన్యాదికం॥౨౨॥ యవసమితి॥ గోరూపేణ యవసం తృణం జగ్ధి అత్తి ఊధః పయస్తు నైవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దోగ్ధి దుగ్ధం న ప్రస్రవతి అత్రాస్మిన్నపరాధః ||౨౩|| త్వమితి || ఆత్మని దేహే మద్ధాని || ౨౪ || మద్వధేన సర్వదా అన్నం న స్యాదితి చేత్ తత్ ఆహ- అమూషాం ప్రజానాం మేదసా మాం సేన ||౨౫|| యదుక్తం యోషాం కథం హనిష్యసీతి తత్రాహ || పుమానితి || తస్య వధః అవధ ఏవ ||౨౬|| యచ్చోక్తం కథమంభసి ధాస్యసీతి తత్రాహ || త్వామితి || తిలశః తిలప్రమాణాని ఖండాని కృత్వైవం భూతా మనస్థాః సీత్వా|| ౨౭ || ఏవమితి || మన్యుమయాం మూర్తిం బిభ్రతమితి కృతాంతతుల్యత్వముచ్యతే- న తు కృతాంతస్య మన్యుమయీ మూర్తిరితి ||౨౮|| శ్లో || శుద్ధసత్త్వతనుం దేవ మకస్మాదతి దారుణమ్ । వీక్ష్యమాణా పృథుం పృథ్వీ తుష్టావ కరుణోక్తిభిః|| శ్లోకో యం శ్రీధరీయః || నమ ఇతి || మాయయా విన్యస్తాః రచితాః నానా ఘోరాదిత నవో యేన తస్మై- గుణాత్మనే గుణమయత్వేన ప్రతీయమానాయ- వస్తుతస్తు నిర్ధూతాః మాయయా నిరస్తాః ద్రవ్యక్రియాకారకేషు అధిభూతాధ్యాత్మాధిదైవేషు విభ్రమాః అహంకారః తన్నిమిత్తౌ ఊర్మయో రాగద్వేషాదయశ్చ యస్మిన్ తస్మై ||౨౯|| అహో సర్వజీవాశ్రయత్వేన సృష్టాం మాం కథం హంతుం ప్రవర్తత ఇత్యాహ || యో నేతి || విధాత్రా ఆత్మనాం జీవానాం ఆయతనమహం వినిర్మితా యతః యస్యాం మయి గుణసర్గస్య చతుర్విధభూతగ్రామస్య సంగ్రహః ధారణం స్వరాట్ స్వతంత్రః || ౩౦ || సృష్టిసంహారకర్తా హా మే వేతి చేత్ తథాపి ప్రజాపాలనే ప్రవృత్తస్య మద్వధో నుచిత ఏవేత్యాహ || య ఇతి || ఆత్మాశ్రయయా జీవవిష

దుష్టాయాం దండో నాత్రన శస్యతే || ౨౩ || త్వం ఖల్వోషధిబీజాని ప్రాక్సృష్టాని స్వయంభువా । నముంచస్యాత్మరుద్ధాని యామవజ్ఞాయ మందధీః||౨౪|| అమూషాం క్షుత్పరీతానామార్తానాం పరిదేవితమ్ | శమయిష్యామి మద్బాణైర్భిన్నాయా స్తవ మేదసా || ౨౫ || పుమాన్యోషిదుత క్లీబ ఆత్మసంభావితోఽధమః | భూతేషు నిరనుక్రోశో నృపాణాం తద్వధోఽవధః || ౨౬ || త్వాం స్తబ్ధాం దుర్మదాం నీత్వా మాయాగాం తిలశశ్శరైః | ఆత్మయోగబలేనేమా ధారయిష్యామ్యహం ప్రజాః || ౨౭ || ఏవం మన్యుమయీం మూర్తిం కృతాంతమివ బిభ్రతమ్ | ప్రణతా ప్రాంజలిః ప్రాహ మహీ సంజాతవేపథుః || ౨౮ || మహీ || నమః పరస్మై పురుషాయ మాయయా విన్యస్తనానాతనవే గుణాత్మనే । నమస్స్వరూపానుభవేన నిర్ధుతద్రవ్యక్రియాకారకవిభ్రమోర్మయే || ౨౯ || యేనాహమాత్మాయతనం వినిర్మితా ధాత్రా యతోఽయం గుణసర్గసంగ్రహః । స ఏవ మాం హంతుముదాయుధస్స్వరాడుపస్థితోఽన్యం శరణం కమాశ్రయే || ౩౦ || య ఏతదాదావసృజచ్చరాచరం స్వమాయయాత్మాశ్రయయావితర్క్యయా । తయైవ సోఽయం కిల గోప్తుముద్యతః కథం ను మాం ధర్మపరో జిఘాంససి || ౩౧ || నూనం బతేశస్య సమీహితం జనైస్తన్మాయయా దుర్జయయాకృతాత్మభిః । న లక్ష్యతే యస్త్వకరోదకారయద్యోఽనేక ఏకః పరతస్స ఈశ్వరః || ౩౨ || సర్గాదియోఽస్యానురుణద్ధి శక్తిభిర్ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మభిః | తస్మై సమున్నద్ధనిరుద్ధశక్తయే నమః పరస్మై పురుషాయ వేధసే || ౩౩ || స వై భవానాత్మవినిర్మితం జగద్భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్మకం విభో । సంస్థాపయిష్యన్నజ మాం రసాతలాదభ్యుజ్జహారాంభస ఆదిసూకరః || ౩౪ || అపాముపస్థే మయి నావ్యవస్థితాః ప్రజా భవానద్య రిరక్షిషుః కిల | స వీరమూర్తిస్సమభూద్ధరాధరో యో మాం పయస్యుగ్రశరో జిఘాంససి || ౩౫ || నూనం జనైరీహి

ఋణ్యా||౩౬|| అతో దుర్జ్ఞేయమీశ్వరచేష్టితమిత్యాహ || నూనమితి || అకృతాత్మభిః విక్షిప్తచిత్తైః యః ఈశ్వరః స్వతంత్రః అకరోత్ బ్రహ్మాణం పరత ఇతి తేన బ్రహ్మణా చరాచరమకారయత్ యశ్చ స్వత ఏకః పరతః మాయయా తు అనేకః || ౩౭ || తస్మాదచింత్యశక్తయే కేవలం నమ ఇత్యాహ || సర్గేతి || సర్గాది జన్మస్థితిభంగం- అస్య జగతః అనురుణద్ధి అనువర్తతే అనుకరోతి - ద్రవ్యాణి మహాభూతాని క్రియాః ఇంద్రియాణి- కారకాః దేవాః- చేతనా బుద్ధిః - ఆత్మా అహంకారః తైః స్వశక్తిరూపైః తస్మై సమున్నద్ధాః సముత్కటాః నిరుద్ధాశ్శక్తయో యస్య ||౩౩|| ప్రాణినాం ధారణార్థం మాం రసాతలాదుద్ధృత్యేదానీం ప్రజారక్షణే ప్రవృత్తస్య మద్వధో నయుక్త ఇతి సకారణమాహ ద్వాభ్యాం || స ఇతి || హే అజ- యః సృష్టవాన్ స ఏవ భవాన్ - స్వనిర్మితం చరాచరం జగత్ సమ్యక్ స్థాపయితుమిచ్ఛన్ ఆదిసూకరస్సన్- మామభ్యుజ్జహార ||౩౪|| అపామితి || స ఏవ ధరాధరః వరాహః అద్య అపాముపస్థే పరిమయి నావి ఆధారభూతాయామవస్థితాః ప్రజాః రక్షితుమిచ్ఛుః- వీరమూర్తిః పృథురూపః సమభూత్- య ఏవంభూతస్త్వం పయసి నిమిత్తే మాం జిఘాంససీతి విచిత్రమిత్యర్థః ||౩౫|| తస్మాదీశ్వరచేష్టితం దుర్విజ్ఞేయమితి కైముతికన్యాయేనోపసంహరతి || నూనమితి || తస్య ఈశ్వరస్య గుణసర్గరూపయా మాయయా మోహితం చిత్తం యేషాం తైః- అస్మద్విధానామేషాం- మోహితానిచిత్తవర్త్మానియేషామితివా- తైః జనైః ఈశ్వరాణాం హరిభక్తానామేవ తావదీహితం న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞాయతే కింపునస్తస్య పరమేశ్వరస్య చ అతః పరమేశ్వరాదేవ ఏభ్యోపి నమ ఏవ కేవలం వీరాణాం జితేంద్రియాణాం యశః కుర్వంతి-ఏతేభ్యః యథా వీరాణాం యశోవర్ధేత తథా యుక్తం చేష్టతాం న తు యథేష్టమితి భావః॥౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥ ఆలోలతులసీమాలమారూఢవినతాసుతమ్। జ్యోతిరిందీవరశ్యామమావిరస్తు మమాగ్రతః। అష్టాదశే మహీవాక్యాద్వత్సపాత్రాదిభేదతః। పృథ్వ్యాదిభిస్తు క్రమశస్స్వాదుగ్ధేతి నిరూప్యతే ॥౧॥ సన్నియచ్ఛేతి॥ హే అభిభో ప్రభో-యద్వా-భోదేవ-అభి అభయం యథా భవతి తథా- మన్యుం సంనియచ్ఛ - శ్రావితం విజ్ఞాపితం-నమద్వాక్యే అనాదరః కర్తవ్య ఇత్యాహ-బుధో హి సర్వతస్సారమాదత్తే॥౩॥ మయజీర్ణాః ఓషధీః ఉపాయేన గృహాణేతి వక్తుం-ఉపాయేన సర్వం సిధ్యతి నాన్యథేత్యాహ త్రిభిః ॥అస్మిన్నితి॥ పుంసాం శ్రేయసః పురుషార్థస్య ప్రసిద్ధయే-అస్మిన్ లోకే కృష్యాదయః అముష్మింశ్చ లోకే అగ్నిహోత్రాదయః-యోగాః ఉపాయాః-దృష్టాః ప్రయుక్తాః అనుష్ఠితాశ్చ॥ ౩ ॥ తానితి ॥ పూర్వైర్దర్శితాన్ అవరః అ

తమీశ్వరాణామస్మద్విధైస్తద్గుణసర్గమాయయా। న జ్ఞాయతే మోహితచిత్తవర్త్మభిస్తేభ్యో నమో వీరయశస్కరేభ్యః॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-సప్తదశోధ్యాయః. ... ... ❁

మైత్రేయః॥ ఇత్థం పృథుమభిష్టూయ రుషా ప్రస్ఫురితాధరం। పునరాహ వినిర్భీతా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా॥౧॥ మహీ॥ సన్నియచ్ఛాభిభో మన్యుం నిబోధ శ్రావితం చ మే। సర్వతస్సారమాదత్తే యథా మధుకరో బుధః॥౨॥ అస్మిన్ లోకేథవాముష్మిన్ మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః। దృష్టా యోగాః ప్రయుక్తాశ్చ పుంసాం శ్రేయః ప్రసిద్ధయే॥౩॥ తానాతిష్ఠతి యస్సమ్యగుపాయాన్పూర్వదర్శితాన్। అవరః శ్రద్ధయోపేత ఉపాయాన్విందతేంజసా॥౪॥ తాననాదృత్య యోవిద్వానర్థానారభతే స్వయమ్। తస్య వ్యభిచరంత్యర్థాః ప్రారబ్ధాశ్చ పునః పునః॥౫॥ పురా సృష్టా హ్యోషధయో బ్రహ్మణా యా విశాంపతే। భుజ్యమానా మయా దృష్టా అసద్భిరధృతవ్రతైః॥౬॥ అపాలితానాదృతా చ భవద్భిర్లోకపాలకైః। చోరీభూతేథ లోకేహం యజ్ఞార్థేగ్రసమోషధీః॥౭॥ నూనం తా వీరుధః క్షీణా మయి కాలేన భూయసా। తత్ర దృష్టేన యోగేన భవానాదాతుమర్హతి॥ వత్సం కల్పయ మే వీర యేనాహం వత్సలా తవ। ధోక్ష్యే క్షీరమయాన్ కామాననురూపం చ దోహనమ్॥ దోగ్ధారం చ మహాబాహో భూతానాం భూతభావన। అన్నమీప్సితమూర్జస్వద్భగవాన్వాంఛతే యది॥౧౦॥ సమాం చ కురు మాం రాజన్ దేవసృష్టం యథా పయః। అపర్తావపి భద్రం త ఉపావర్తేత మే విభో॥ ఇతి ప్రియం హితం వాక్యం భువ ఆదాయ భూపతిః। వత్సం కృత్వా మనుం పాణావదుహత్సకలౌషధీః॥౧౨॥ తథాపరే చ సర్వత్ర సారమాదదతే బుధాః। తతోన్యే చ యథాకామం దుదుహుః పృథుభావితామ్॥౧౩॥ ఋషయో దుదుహుర్దేవీమింద్రియేష్వథ సత్తమ। వత్సం బృహస్పతిం కృత్వా పయశ్ఛందోమయం శుచి॥౧౪॥ వత్సం కృత్వా సురగణా ఇంద్రం సోమమదూదుహన్। హిరణ్మయేన పాత్రేణ వీర్యమోజో బలం పయః॥ ౧౫॥ దైతేయా దానవా వత్సం ప్రహ్లాదమసురర్షభం। విధాయ దుదుహుః క్షీరమయః పాత్రే సురాసవమ్ ॥౧౬॥ గంధర్వాప్సరసోధుక్షన్పాత్రే పద్మమయే పయః। వత్సం విశ్వావసుం కృత్వా గాంధర్వమధు సౌభగమ్॥

ర్వాచీనః॥౪॥ తానితి॥ అవిద్వాన్ విద్వానపి వా-వ్యభిచరంతి న సిద్ధ్యంతి॥౫॥ సహేతుకముపాయమాహ షడ్భిః ॥ పురేతి॥౬ ॥ అపాలితేతి॥ భవద్భిరితి రాజసామాన్యాభిప్రాయేణ అపాలితా చోరాద్యనివారణాత్-అనాదృతా చ యజ్ఞాది ప్రవర్తనాభావాత్ యజ్ఞార్థే అగ్రసం గిళితవత్యస్మి-అన్యథా అధృతవ్రతైః భుక్తాః న ప్రసవిష్యంతే తతశ్చ యజ్ఞాదయో న సిద్ధ్యేరన్నితి భావః॥౭॥ నూనమితి॥ క్షీణాః జీర్ణాః॥౮॥ వత్సమితి॥ వత్సం-దోహనం దోహనపాత్రం దోగ్ధారం చ-ఉపకల్పయ- ధోక్ష్యే పరిపూరయిష్యామి॥౯॥ దోగ్ధారమితి భూతానామభీప్సితం అన్నం ఊర్జస్వత్ బలప్రదం॥౧౦॥ సమామితి ॥ అపగతేపి వర్తౌ-యథా మే సర్వతోపి వర్తేత॥౧౧॥౧౨॥ ప్రసంగాదర్థాంతరమాహ-యథా పృథుః ఏవం సర్వత్ర వాక్యే పరేపి సారమాదదతే॥ తథేతి॥ ప్రస్తుతమనువర్తయతి-తత అన్యే చ ఋష్యాదయః పంచదశ దుదుహుః- పృథునా భావితాం వశీకృతాం॥౧౩॥ ఋషయ ఇతి॥ దేవీం పృథ్వీం వాఙ్మనః శ్రవణైః శ్రేయద గ్రహణాదింద్రియాణాం పాత్రత్వం॥౧౪॥ వత్సమితి॥ సోమమమృతం-వీర్యం మనశ్శక్తిం-ఓజ ఇంద్రియశక్తిం-బలం దేహశక్తిం చ-త దేవ పయః॥౧౫॥ దైతేయా ఇతి ॥ సురా- ఆసవం తాలాదిమద్యం॥౧౬॥ గంధర్వేతి॥ మధు వాక్మాధుర్యం- సౌభగం సౌందర్యం తత్సహితం ॥ ౧౭ ॥ వత్సేనేతి ॥ కవ్యం పితౄ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణామన్నం-ఆమపాత్రేఅపక్వేమృణ్మయే-అధుక్షతదుదుహుః॥౧౮॥ ప్రకల్ప్యేతి ॥ సంకల్పనామయీంఅణిమాదిసిద్ధిం యేవిద్యాధరాదయః - తేచతమేవవత్సంపరికల్ప్య - నభస్యేవపాత్రేఖేచరత్వాదిరూపాంవిద్యాందుదుహుః॥ ౧౯ ॥ అన్యఇతి॥అన్యేచకింపురుషాదయః-అంతర్ధానేనఅద్భుతాత్మనాంసంబంధినీంమాయాంధారణామయీం- సంకల్పమాత్రప్రభవాం॥౨౦॥ యక్షేతి ॥ భూతేశోరుద్రః - సఏవవత్సోయేషాంతే-క్షతజంరుధిరంతదేవాసవం॥౨౧॥తథేతి॥అహయఃనిష్ఫణాః- దందశూకావృశ్చికాదయః - సర్పాస్సఫణాః - తఏవకద్రూసంతతిజానాగాః-బిలపాత్రేముఖే॥౨౨॥ పశవఇతి॥యవసంతృణం - గోవృషంరుద్రవాహనంవృషభం - మృగేంద్రేణేత్యుత్తరేణాన్వయః॥౨౩॥క్రవ్యాదాఇతి॥ క్రవ్యంమాంసం-చరంకీటాది-అచరంఫలాది॥౨౪॥ ౨౫ ॥ అనుక్తసంగ్రహార్థమాహ॥సర్వఇతి॥సర్వేస్వజాతౌయేముఖ్యాః తేనవత్సేన॥౨౬॥ఉపసంహరతి॥ఏవమితి ॥ స్వన్నంఅభీష్టంఅన్నం - తదేవక్షీరభేదేనైవందుదుహుఃదోహఃపాత్రం॥ ౨౮॥తతఇతి॥ఇమాంపృథ్వీం॥౨౯॥చూర్ణయన్నితి॥చూర్ణయన్ధనుష్కోట్యాగ్రేణగిరిశృంగాణిచూర్ణయన్-రాజరాట్ రాజ్ఞాం

౧౭॥ వత్సేనపితరోర్యమ్ణా కవ్యంక్షీరమధుక్షత । ఆమపాత్రేమహాభాగశ్రద్ధయా శ్రాద్ధదేవతాః ॥ ౧౮॥ ప్రకల్ప్యకపిలంవత్సంసిద్ధాస్సంకల్పనామయీమ్ । సిద్ధింనభసివిద్యాంచయేచవిద్యాధరాదయః॥ ౧౯॥అన్యేచమాయినోమాయామంతర్ధానాద్భుతాత్మనామ్।మయంప్రకల్ప్యవత్సత్వేదుదుహుర్ధారణామయీమ్॥౨౦॥యక్షరక్షాంసిభూతానిపిశాచాఃపిశితాశనాః। భూతేశవత్సాదుదుహుఃకపాలేక్షతజాసవమ్॥౨౧॥ తథాహయోదందశూకాస్సర్పానాగాశ్చతక్షకమ్।వత్సంవిధాయదుదుహుర్బిలపాత్రే విషంపయః॥౨౨॥పశవోయవసంక్షీరంవత్సంకృత్వాచగోవృషమ్ । అరణ్యపాత్రేచాధుక్షన్మృగేంద్రేణచదంష్ట్రిణః॥౨౩॥క్రవ్యాదాఃప్రాణినఃక్రవ్యందుదుహుస్స్వేకళేబరే । సువర్ణవత్సాద్విహగాశ్చరంచాచరమేవచ॥ ౨౪ ॥ వటవత్సావనస్పత్యః*పృథగ్రసమయంపయః । గిరయోహిమవద్వత్సానానాధాతూన్స్వసానుషు॥౨౫॥సర్వేస్వముఖ్యవత్సేనస్వేస్వేపాత్రేపృథక్పయః। సర్వకామదుఘాంపృథ్వీం దుదుహుఃపృథుభావితామ్॥౨౬॥ఏవంపృథ్వాదయఃపృథ్వీమన్నాదాఃస్వన్నమాత్మనః।దోహవత్సాదిభేదేనక్షీరభేదంకురూద్వహ॥ ౨౭ ॥ తతోమహీపతిఃప్రీతఃసర్వకామదుఘాంపృథుః।దుహితృత్వేచకారేమాంప్రేమ్ణాదుహితృవత్సలః॥౨౮॥చూర్ణయన్సధనుష్కోట్యా గిరికూటానిరాజరాట్।భూమండలమిదంవైన్యఃప్రాయశ్చక్రేసమంవిభుః॥౨౯॥అథాస్మిన్భగవాన్వైన్యఃప్రజానాంవృత్తిదఃపితా। నివాసాన్కల్పయాంచక్రేతత్రతత్రయథార్హతః॥ ౩౦॥గ్రామాన్పురఃపట్టణానిదుర్గాణివివిధానిచ।ఘోషాన్వ్రజాన్సశిబిరానాకరాన్ఖేటఖర్వటాన్॥౩౧॥ప్రాక్పృథోరిహనైవైషాపురగ్రామాదికల్పనా । యథాసుఖంవసంతిస్మతత్రతత్రాకుతోభయాః॥౩౨॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే- అష్టాదశోధ్యాయః.

మైత్రేయః॥అథాదీక్షతరాజర్షిర్హయమేధశతేనసః । బ్రహ్మావర్తేమనోఃక్షేత్రేయత్రప్రాచీసరస్వతీ॥ ౧॥తదభిప్రేత్యభగవాన్కర్మాతిశయమాత్మనః। శతక్రతుర్నమమృషేపృథోర్యజ్ఞమహోత్సవమ్॥ ౨॥యత్రయజ్ఞపతిస్సాక్షాద్భగవాన్హరిరీశ్వరః।అన్వభూయతసర్వాత్మాసర్వలోకగురుఃప్రభుః॥ ౩ ॥

రాజా॥౨౯॥౩౦॥గ్రామానితి॥గ్రామాఃఅట్టాదిశూన్యాఃపురఃఅట్టాదిమత్యఃతాఏవమహత్యః-పట్టణాని- దుర్గాణివివిధాని యథాహబృహస్పతిః॥శ్లో॥ఔదకంపార్వతంవార్క్షమైరిణంధాన్వనంతథేతి॥ఘోషాన్ఆభీరాణాంనివాసాన్- వ్రజాన్గవాంనివాసాన్-శిబిరంసేనానివేశస్థానం-తత్సహితాన్ఆకరాన్సువర్ణాద్యుత్పత్తిస్థానాని - ఖేటాఃకర్షకగ్రామాఃఖర్వటాఃపర్వతప్రాంతగ్రామాః-తాంశ్చ॥౩౧॥౩౨॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ఊనవింశేశ్వమేధాంగహయాపహరణాత్పృథోః । ఇంద్రంహంతుంప్రవృత్తస్యధాత్రావారణముచ్యతే॥ అథేతి॥ హయమేధశతేననిమిత్తేన-అదీక్షతదీక్షితోభూత్-శతాశ్వమేధసంకల్పమకరోదిత్యర్థః- బ్రహ్మావర్తేదేవవినిర్మితేదేశే॥ శ్లో॥సరస్వతీదృషద్వత్యోర్దేవనద్యోర్యదంతరమ్।తద్దేవనిర్మితందేశంబ్రహ్మావర్తంప్రచక్షతఇతిప్రసిద్ధః॥౧॥తదితి॥ ఆత్మనఃస్వస్య-కర్మఅతిశేతఇత్యతిశయం-అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా - తదితితం - పృథోర్యజ్ఞమహోత్సవం-నమమృషేనసేహే॥౨॥అతిశయమేవదర్శయతి-యత్రేత్యాదిసప్తభిః- యత్రేతి॥ సాక్షాదన్వభూయతప్రత్యక్షేణాదృశ్యత॥౩॥౪॥సిద్ధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి॥సిద్ధాదయశ్చ తం హరిం అన్వీయురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥౫॥౬॥ యత్రేతి॥ ధర్మదుఘా హవిర్దోగ్ధ్రీ సతీ॥౭॥ఊహురితి॥ ఊహుర్వహంతి స్మ- సర్వరసాన్ ఇక్షుద్రాక్షాదిరసాన్-క్షీరంచ - అన్నంచ - పానకాది-గోరసః - ఘృతం-తక్రం చ-తాంశ్చ- భూరీణి విస్తృతాని వర్ష్మాణి శరీరాణి యేషాం తే - ఫలాది ప్రాసూయంత-మధుచ్యుతః మధుస్రావిణస్సంతః॥౮॥సింధవ ఇతి॥చతుర్విధం భక్ష్యం భోజ్యం చోష్యం లేహ్యం॥౯॥ ఇతీతి ॥ అధోక్షజః ఈశో నాథో యస్య-పరమ ఉదయో భివృద్ధిర్యస్మిం స్తత్కర్మ-అసూయన్ అసహమానః-ప్రతిఘాతం విఘ్నం-చకారేత్యర్థః॥౧౦॥చరమేణేతి॥వైన్యే- యజుష్పతిం విష్ణుం-యజమానే సతి స్పర్ధమాన ఇంద్రః-తిరోహితస్సన్నశ్వమపహృతవాన్॥౧౧॥తమితి॥ త్వరమాణం ధావంతం ఆముక్తం॥౧౨॥ఆముక్తః ప్రతిముక్తశ్చ పినద్ధశ్చాపినద్ధవత్। సన్నద్ధో వర్మితస్సజ్జ ఇత్యమరః పాషండం వేషం కవచమివ గృహీతవంతమిత్యర్థః-అధర్మే ధర్మవిభ్రమః-ధర్మోయమితి భ్రాంతికరః యతం॥౧౨॥౧౩॥తమితి॥నముంచతి స్మ॥౧౪॥వధా

అన్వితో బ్రహ్మశర్వాభ్యాం లోకపాలైస్సహానుగైః। ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః॥ ౪॥సిద్ధవిద్యాధరా దైత్యా దానవా గుహ్యకాదయః। సునందనందప్రముఖాః పార్షదప్రవరా హరేః॥ కపిలో నారదో దత్తో యోగేశాస్సనకాదయః। తమన్వీయుర్భాగవతా యే చ తత్సేవనోత్సుకాః॥౬॥ యత్ర ధర్మదుఘా భూమిస్సర్వకామదుఘా సతీ। దోగ్ధి స్మాభీప్సితానర్థాన్ యజమానస్య భారత॥౭॥ఊహుస్సర్వరసాన్నద్యః క్షీరదధ్యన్నగోరసాన్। తరవో భూరివర్ష్మాణః ప్రాసూయంత మధుచ్యుతః॥౮॥సింధవో రత్ననికరాన్ గిరయోన్నం చతుర్విధమ్। ఉపాయనముపాజహ్రుస్సర్వే లోకాస్సపాలకాః॥౯॥ఇతి చాధోక్షజేశస్య పృథోస్తు పరమోదయమ్। అసూయన్ భగవానింద్రః ప్రతిఘాతమచీకరత్॥౧౦॥చరమేణాశ్వమేధేన యజమానే యజుష్పతిమ్। వైన్యే యజ్ఞపశుం స్పర్ధన్నపోవాహ తిరోహితః॥ తమత్రిర్భగవానైక్షత్త్వరమాణం విహాయసా। ఆముక్తమివ పాషండం యోధర్మే ధర్మవిభ్రమః ॥ అత్రిణా చోదితో హంతుం పృథుపుత్రో మహారథః। అన్వధావత సంక్రుద్ధస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్॥ ౧౩ ॥ తం తాదృశాకృతిం వీక్ష్య మేనే ధర్మం శరీరిణం। జటిలం భస్మనాచ్ఛన్నం తస్మై బాణం న ముంచతి॥ వధాన్నివృత్తం తం భూయో హంతవేత్రిరచోదయత్। జహి యజ్ఞహనం తాత మహేంద్రం విబుధాధమమ్॥ ౧౫ ॥ ఏవం వైన్యసుతః ప్రోక్తస్త్వరమాణం విహాయసా। అన్వద్రవదభిక్రుద్ధో వారణం మృగరాడివ॥ ౧౬॥ సోశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్థావంతర్హితః స్వరాట్ । వీరస్స్వపశుమాదాయ పితుర్యజ్ఞముపేయివాన్॥ ౧౭ ॥ తత్తస్య చాద్భుతం కర్మ విచక్ష్య పరమర్షయః। నామధేయం దదుస్తస్మై విజితాశ్వ ఇతి ప్రభో॥ ౧౮ ॥ ఉపసృజ్య తమస్తీవ్రం జహారాశ్వం పునర్హరిః। చషాలయూపాచ్ఛన్నో హిరణ్యరశనం విభుః॥ ౧౯॥ అత్రిస్సందర్శయామాస త్వరమాణం విహాయసా। కపాలఖట్వాంగధరం వీరో నైనమబాధత॥ ౨౦॥ అత్రిణా చోదితస్తస్మై సందధే విశిఖం రుషా। సోశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్థావంతర్హితః స్వరాట్॥౨౧॥ వీరస్స్వాశ్వముపాదాయ పితుర్యజ్ఞమథావ్రజత్ ।తదవద్యం హరే రూపం జగృహుర్జ్ఞానదుర్బలాః॥౨౨॥యాని రూపాణి జగృహే ఇంద్రో హయజిహీర్షయా। తాని పాపస్య షండాని లింగం షండమిహోచ్యతే॥ ౨౩ ॥ ఏవమింద్రే హరత్యశ్వం వైన్యయజ్ఞజిఘాంసయా।తద్గృహీతవిసృష్టేషు పాషండేషు మతిర్నృణామ్॥౨౪॥ ధర్మ ఇత్యుపధర్మేషు నగ్నరక్తపటాదిషు। ప్రాయేణ సజ్జతే భ్రాంత్యా పేశలేషు చ వాగ్మిషు॥ ౨౫॥ తదభిజ్ఞాయ భగవాన్ పృథుః పృథుపరాక్రమః। ఇంద్రాయ కుపితో బాణమాదత్తోద్యతకార్ముకః॥౨౬॥ తమృత్విజశ్శక్ర

దితి॥హంతవే హంతుం-యజ్ఞహనం యజ్ఞం హతవంతం॥౧౫॥౧౬॥సఇతి॥ తస్మై హిత్వా తదర్థముత్సృజ్య॥౧౭॥తదితి॥విచక్ష్య దృష్ట్వా॥౧౮॥ఉపసృజ్యేతి॥ఉపసృజ్య సృష్ట్వా- తేన సమ్యక్ ఛన్నస్సన్ - చషాలే యూపాగ్రే నిక్షిప్తః కాష్ఠకటకః తద్యుక్తాత్ యూపాత్ హిరణ్యమిశ్రితా రశనా యస్య-రశనాయా దృఢత్వేన ఛేదాశక్త్యా రశనాసహితమేవోద్ధృత్య యూపాగ్రాన్నీతవానిత్యర్థః విభుస్సమర్థః॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥వీర ఇతి॥అవద్యం నిందితం రూపం-మందప్రజ్ఞాః జగృహుః॥౨౨॥ తదేవ పాషండనామనిరుక్త్యా దర్శయతి॥యానీతి॥బహువచనేన చ అన్యాన్యపి గృహీతానీత్యుక్తం॥ ౨౩॥ తత్ప్రభృతి పాషండమార్గాః ప్రవృత్తా ఇత్యాహ॥ఏవమితి॥ తేన గృహీతేషు పునర్విసృష్టేషు॥౨౪॥ధర్మ ఇతి॥నగ్నాః జైనాః రక్తపటాః బౌద్ధాః-ఆదిశబ్దేన కాపాలికాదయః- తేషు ఉపధర్మేషు ధర్మ ఏవాయమితి సజ్జత ఇతి ద్వయోరేకాన్వయః - పేశలేషు ఆపాతతో ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మ్యేషు-వాగ్మిషు హేతూక్తిచతురేషు॥౨౫॥౨౬॥తదితి॥శక్రవధేఅభిసంధితంకృతాభిప్రాయం - ప్రచోదితాత్పశోర్వధా దన్యస్యవధః-తవనయుజ్యతే॥౨౭॥తద్వధంతువయంకరిష్యామఇత్యాహుః॥వయమితి॥ వయమిహయజ్ఞే- అర్థంపశుం నాశయతీత్యర్థనాశకం-యజ్ఞనాశకంత్వత్కీర్త్యైవహతప్రభమింద్రమాహ్వయామహే- కైః అయాతయామైః అగతవీర్యైః-ఉపహవైః ఆహ్వానమంత్రైః-అనంతరంతేతవఅహితంజుహవామహోష్యామ॥ ౨౮ ॥ ఇతీతి ॥ అస్యపృథోః. స్రుక్ హస్తేయేషాంతాన్॥౨౯॥నేతి॥యమింద్రంయజ్ఞేనజిఘాంసథ-యజ్ఞేనఇష్టాస్సర్వేసురాఃయస్యతనవః- సఃఇదంద్రః-భవతామవధ్యః వధార్హోనభవతి-యత్ యస్మాత్-యజ్ఞోనామాయమింద్రః-భగవతస్తనుః-అవతారః॥శ్లో ॥ సయామాద్యైస్సురగణైరసహాత్స్వాయంభువాంతరమిత్యుక్తత్వాత్॥౩౦॥అతోబలీయసాతేనసఖ్యమేవకర్తవ్యం - అన్యథా భూయఃపాషండంస్రక్ష్యతీత్యాశయేనాహ॥తదితి॥తదిదమింద్రేణానుష్ఠితం-మహదన్యాయ్యం- పశ్యతతత్కిమిత్యపేక్షాయామాహ-ధర్మస్యవ్యతికరంవిపర్యయం-పాషండపథం॥౩౧॥తర్హికిమత్రయుక్తమిత్యతఇహ॥పృథోరితి ॥ ఏకేనఊనంశతంయస్మిన్ - తాదృశఃక్రతుఃప్రయోగఃపృథోర్భూయాత్ - పృథురితిపాఠే-ఏకోనశతంక్రతవోయస్యతాదృశోపిపృథుః- మహేంద్రాత్పృథుకీర్తిర్భూయాదిత్యర్థః - తదేవంఋత్విజఃప్రత్యుక్త్వాపృథుంప్రత్యేవాహాలమితి -

వధాభిసంధితంవిచక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమసహ్యరంహసమ్ । నివారయామాసురహోమహామతేనయుజ్యతేత్రాన్యవధఃప్రచోదితాత్॥౨౭॥ వయంమరుత్వంతమిహార్థనాశకంహ్వయామహేత్వచ్ఛ్రవసాహతత్విషమ్।అయాతయామోపహవైస్తమగ్నయేప్రసహ్యరాజన్జుహవామతేహితమ్॥౨౮॥ ఇత్యామంత్ర్యక్రతుపతింవిదురాస్యర్త్విజోరుషా। స్రుగ్ఘస్తాన్జుహ్వతోభ్యేత్యస్వయంభూఃప్రత్యషేధత ॥౨౯॥నవధ్యోభవతామింద్రోయద్యజ్ఞోభగవత్తనుః। యంజిఘాంసథయజ్ఞేనయస్యేష్టాస్తనవస్సురాః॥౩౦॥తదిదంపశ్యతమహద్ధర్మవ్యతికరంద్విజాః।ఇంద్రేణానుష్ఠితంరాజ్ఞఃకర్మైతద్విజిఘాంసతా॥ పృథుకీర్తేఃపృథోర్భూయాత్తర్హ్యేకోనశతక్రతుః।అలంతేక్రతుభిస్స్విష్టైర్యద్భవాన్మోక్షధర్మవిత్॥౩౨ ॥ నైవాత్మనామహేంద్రాయరోషమాహర్తుమర్హసి । ఉభావపిహిభద్రంతఉత్తమశ్లోకవిగ్రహౌ॥౩౩॥మాస్మిన్మహాభాగకృథాస్స్మచింతాన్నిశామయాస్మద్వచఆదృతాత్మా। యద్ధ్యాయతోదైవహతంతుకర్తుంమనోతిరుష్టంవిశతేతమోంధమ్॥౩౪॥ క్రతుర్విరమతామేషదేవేషుదురవగ్రహః।ధర్మవ్యతికరోయత్రపాషండైరింద్రనిర్మితైః॥౩౫॥ఏభిరింద్రోపసంసృష్టైఃపాషండైర్హారిభిర్జనమ్।హ్రియమాణంవిచక్ష్వైనంయస్తేయజ్ఞధ్రుగశ్వముట్॥౩౬॥ భవాన్పరిత్రాతుమిహావతీర్ణోధర్మంచనానాసమయానురూపమ్।వేనాపచారాదవలుప్తమద్యతద్దేహతోవిష్ణుకలాసివైన్య॥౩౭॥ సత్వంవిమృశ్యాస్యభవంప్రజాపతేస్సంకల్పనాంవిశ్వసృజాంపిపీపృహి । ఐంద్రీంచమాయాముపధర్మమాతరంప్రచండపాషండపథంప్రభోజహి॥౩౮॥మైత్రేయః॥ఇత్థంసలోకగురుణాసమాదిష్టోవిశాంపతిః। తథాచకృత్వావాత్సల్యంమఘోనాచాపిసందధే॥౩౯॥ కృతావభృథస్నానాయపృథవేభూరికర్మణే।వరందదుస్తేవరదా

౩౨॥నేతి॥ఆత్మనైవ-ఆత్మనేఇంద్రాయరోషంకర్తుంనార్హసి.తత్రహేతుః-ఉభావపీతి॥౩౩॥ తథాపిక్రతుసమాప్తిమేవధ్యాయంతంప్రత్యాహ॥మాస్మిన్నితి॥యస్మిన్యజ్ఞవిఘ్నేచింతాంమాస్మకృథాః-యత్ యస్మాత్-దైవహతంశార్యాది-కార్యంకర్తుంధ్యాయతః-మనఃనసునిశ్చితంభవతి-అతిరుష్టంసత్ అంధంతమఃమోహంవిశతి-నతుశాంతింలభతే॥ ౩౪॥ క్రతురితి॥ అతఏవతవక్రతుర్విరమతునను ఇంద్రఃకిమితిననివార్యతేఅతఆహ - యతః దేవేషుదురవగ్రహః దురాగ్రహోభవతీతి-యత్రక్రతౌ॥ ౩౫॥ ఇంద్రదురాగ్రహకృతంఅనర్థంపశ్యేత్యాహ॥ఏభిరితి॥ఏభిరింద్రేణఉపసంసృష్టైః అధిష్ఠితైః హారిభిశ్చిత్తాకర్షకైః-యఃఇంద్రః తేఅశ్వంముష్ణాతీతితథా-యజ్ఞాయద్రుహ్యతీతితథా- తేనసంసృష్టైః॥౩౬॥ తతోమమకిమితిచేత్తత్రాహద్వాభ్యాం॥భవానితి॥సాంఖ్యయోగాదినానాసిద్ధాంతానురూపంధర్మం- వేనస్యాన్యాయాల్లుప్తంపరిత్రాతుంతద్దేహాత్విష్ణోఃకలైవత్వమవతీర్ణోసి॥ ౩౭॥ సఇతి॥అస్యవిశ్వస్య-భవంఉద్భవంవిచార్య-యైరుత్పాదితోసి-తేషాంవిశ్వసృజాంసంకల్పంవ్యవసితంపిపీపృహీత్యార్షప్రయోగః-పూరయేత్యర్థః॥ప్రచండోయఃపాషండమార్గః- సఏవఐంద్రీమాయా-ఉపధర్మమాతాఅధర్మజననీ-తాంజహి॥౩౮॥ఇత్థమితి॥తథాకృత్వాయజ్ఞాగ్రహంత్యక్త్వాహిత్వా-వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్సల్యం స్నేహంచకృత్వా-ఇంద్రేణసహసంధానంకృతవాన్॥౩౯॥కృతేతి॥కృతంఅవభృథసంబంధిస్నానం యేనతస్మై॥ ౪౦॥౪౧॥తతస్తుష్టానాంవాక్యంత్వమేతి॥౪౨॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥వింశేతువిష్ణునాసాక్షాత్ పృథోర్యజ్ఞేనుశాసనమ్। వరదానప్రసంగేనప్రీతిశ్చాన్యోన్యమీర్యతే॥భగవానితి ॥ మఘవతాసాకంఇంద్రేణసహవర్తమానః॥౧॥ఏషఇతి॥ఆత్మానం త్వాం-క్షమాపయతఃక్షమాంకారయతః-అముష్య॥౨॥ సుధియ ఇతి॥యర్హియస్మాత్-కళేబరంఆత్మానభవతి-అతస్తదభిమానేనభూతానినాభిద్రుహ్యంతి॥౩॥౪॥అతఇతి॥ అవిద్యాస్వరూపాజ్ఞానం-తతఃకామఃతతఃకర్మ-తైరారబ్ధఇతివిద్వాన్ అతఏవప్రతిబుద్ధః-ఆత్మజ్ఞఃఅస్మిన్నైవానుషజ్జతే॥౫॥తథాపి పుత్రాదిష్వాసక్తస్యమమభూతదోహేణచసంగోభవేత్తత్రాహఅసంసక్తఇతి॥౬॥ప్రతిబోధక్రమంవివృణ్వన్- దేహానుషంగాభావమాహద్వాభ్యాం॥ఏకఇతి॥అసావాత్మాఅనాత్మనః దేహాత్ పరఃభిన్నఃతత్రచపదార్థావైలక్షణ్యేన భేదంసాధయతి॥ఏకఇతి॥నవభిఃపదైః-దేహోపిబాలయువాదిభేదాద్యనేకః-మలినశ్చ-అనాత్మాజడశ్చ - సగుణశ్చ- స్వకారణభూతగుణాశ్రితశ్చ-పరిచ్ఛిన్నశ్చగృహాదిభిరావృతశ్చ-దృశ్యశ్చ-సాత్మాచ-ఆత్మాతునైవంఅతోభిన్నః॥౭ ॥ యఇతి॥ ఆత్మస్థం

మేతద్బర్హిషితర్పితాః॥౪౦॥విప్రాస్సత్యాశిషస్తుష్టాశ్శ్రద్ధయాలబ్ధదక్షిణాః।ఆశిషోయుయుజుఃక్షత్తరాదిరాజాయసత్కృతాః॥౪౧॥త్వయాహూతామహాబాహోసర్వఏవసమాగతాః। పూజితాదానమానాభ్యాంపితృదేవర్షిమానవాః॥౪౨॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-ఏకోనవింశోధ్యాయః. ...*

మైత్రేయః॥భగవానపివైకుంఠస్సాకంమఘవతావిభుః।యజ్ఞైర్యజ్ఞపతిస్తుష్టోయజ్ఞభుక్తమభాషత ॥ శ్రీభగవాన్॥ఏషతేకారిషద్భంగంహయమేధశతస్యహ।క్షమాపయతఆత్మానమముష్యక్షంతుమర్హసి॥౨॥ సుధియస్సాధవోలోకేనరదేవనరోత్తమాః।నాభిద్రుహ్యంతిభూతేభ్యోయర్హినాత్మాకళేబరమ్॥ ౩॥ పురుషాయదిముహ్యంతిత్వాదృశాదేవమాయయా।శ్రమఏవపరంజాతోదీర్ఘయావృద్ధసేవయా॥౪॥ అతఃకాయమిమంవిద్వానవిద్యాకామకర్మభిః।ఆరబ్ధఇతినైవాస్మిన్ప్రతిబుద్ధోనుషజ్జతే॥౫ ॥ అసంసక్తశ్శరీరేస్మిన్నమునోత్పాదితేగృహే।అపత్యేద్రవిణేవాపికఃకుర్యాన్మమతాంబుధః॥ ౬॥ ఏకశ్శుద్ధస్స్వయంజ్యోతిర్నిర్గుణోసౌగుణాశ్రయః।సర్వగోసంవృతస్సాక్షీనిరాత్మాత్మాత్మనఃపరః॥ ౭॥ యఏవంసంతమాత్మానమాత్మస్థంవేదపూరుషః।నాజ్యతేప్రకృతిస్థోపితద్గుణైస్సమయిస్థితః॥౮॥యస్స్వధర్మేణమాంనిత్యంనిరాశీఃశ్రద్ధయాన్వితః।భజతేశనకైస్తస్యమనోరాజన్ప్రసీదతి॥ ౯॥ పరిత్యక్తగుణస్సమ్యగ్దర్శనోవిశదాశయః। శాంతింమేసమవస్థానంబ్రహ్మకైవల్యమశ్నుతే॥ ౧౦ ॥ ఉదాసీనమివాధ్యక్షంద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మనామ్।కూటస్థమిమమాత్మానంయోవేదాప్నోతిసోభవమ్॥ ౧౧॥ భిన్నస్యలింగస్యగుణప్రవాహోద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మనః । దృష్టాసుసంపత్సువిపత్సుసూరయోనవిక్రియంతేమయిబద్ధసౌహృదాః॥ ౧౨॥ సమస్సమానోత్తమమధ్యమాధమస్సుఖేచదుఃఖేచజితేంద్రియాశయః । మయోపక్లృప్తాఖిలలోకసంయుతోవిధత్స్వవీరాఖిలలోకరక్షణమ్॥౧౩॥ శ్రేయఃప్రజాపాలనమేవరాజ్ఞోయత్సాంపరాయేసుకృ

స్వస్మిన్స్థితంప్రకృతిస్థోపిస్వదేహస్థోపి-తద్వికారైఃనలిప్యతే-యతస్సమయిబ్రహ్మణిస్థితః॥ ౮॥ ఇయమవస్థాకస్యోత్పద్యతఇత్యపేక్షాయామాహచతుర్భిః॥యఇతి॥౯॥పరిత్యక్తేతి॥యర్హివిశదాశయఃప్రసన్నమనాః.తదాపరిత్యక్తగుణస్సన్ సమ్యగ్దర్శనోభూత్వా-శాంతిమశ్నుతే-శాంతిమేవాహ- మమసమ్యగౌదాసీన్యేనావస్థానమేవబ్రహ్మత్వేవకైవల్యమశ్నుతే॥౧౦॥సమ్యగ్దర్శనమేవాహ॥ ఉదాసీనమితి॥దేహజ్ఞానకర్మేంద్రియమనసామధ్యక్షమివస్థితమాత్మానంయోవేద॥౧౧॥సంసారిణఃకూటస్థత్వంకథమతఆహ॥ భిన్నస్యేతి॥భిన్నస్యలింగస్యదేహస్యగుణప్రవాహస్సంసారః - భిన్నత్వేహేతుఃద్రవ్యాద్యాత్మకస్యతత్రిచేతనాచిదాభాసః-అతఃదృష్టాసుప్రాప్తాసుసంపత్సువిపత్సుచ-హర్షశోకాదిభిర్నవిక్రియంతే - వికారంనప్రాప్నువంతి॥౧౨॥ సమఇతి॥ త్వంచసూరిః అతస్సుఖేచదుఃఖేచసమస్సన్ - సమానాఃఉత్తమమధ్యమాధమాఃయస్యజితానీంద్రియాణిఆశయశ్చయేన - సత్వమఖిలలోకరక్షణంవిధత్స్వ-కథమేకేనమయారక్షణంకర్తుంశక్యం తత్రాహ-మయాఈశ్వరేణఉపక్లృప్తాస్సంపాదితాఃఅఖిలలోకాః అమాత్యాదయఃతైస్సంయుతః॥ ౧౩ ॥ ననురక్షణం దండాదిసాపేక్షం-అతస్తపఃఅన్యద్వాపుణ్యం కరిష్యామీతిచేదతఆహ॥ శ్రేయఇతి ॥ యత్ యస్మాత్ సాంపరాయేపరలోకే-ప్రజాభిఃకృతాత్ సుకృతాత్ -షష్ఠమంశంహర్తాహరిష్యతి-అరక్షణేదోషమాహ - అన్యథాప్రజాభిర్హృతపుం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణ్యాంయస్యసః-ప్రజానామఘమత్తి పాపం భుఙ్క్తే- అన్యథేత్యస్య వివరణం-కరహారస్సన్ అరక్షితా చేత్॥ ౧౪ ॥ ఏవంచ
మోక్షోప్యనాయాసేన భవిష్యతీత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ ద్విజాగ్ర్యాణామనుమతః అనువృత్తశ్చ - పరంపరాప్రాప్తో
యో ధర్మస్స ఏవ ప్రధానం అర్థకామౌ తు ప్రాసంగికౌ యస్య-అన్యతమః అతిశయేనాన్యః ధర్మాదిష్వనాసక్త ఇత్యర్థః- ఐ
కపద్యపాఠే తు ధర్మప్రధానావన్యతమౌ అర్థకామౌ యస్యేత్యర్థః అస్యాః పృథివ్యాం అవితా సన్ అల్పేన కాలేన గృహేనా
గతాన్ సనకాదీన్ ద్రష్టాసి - అనురక్తః లోకోఽస్మిన్॥ ౧౫ ॥ వరమితి ॥ మత్ మత్తస్సకాశాత్ కంచిద్వరం వృణీష్వ
యతః -గుణాః శమదమాదయః - శీలం నిర్మత్సరత్వాదిస్వభావః తైరహం యంత్రితః వశీకృతః-తద్రహితైస్తు మఖాదిభి
ర్నాహం సులభః-యతస్సమంచిత్తం యేషాం తేష్వేవవర్తితుం శీలం యస్య సోహం॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ స్పృశంతమితి ॥ క్షమాప
యితుం పాదయోః స్పృశంతం - స్వేన కర్మణా అశ్వాపహరణేన వ్రీడితం-ప్రేమ్ణా పరిష్వజ్య॥ ౧౮ ॥ భగవానితి॥ ప్రస్థానే
తి ॥ భగవాన్ ప్రస్థానాభిముఖోపి అనుగ్రహేణ విలంబితస్సన్ నప్రతస్థే ప్రయాణం న కృతవానితి ద్వయోరన్వయః- కథం
భూతః ఉపహృతమర్పితమర్హణం యస్మై-సముజ్జిహానయా సముద్గచ్ఛంత్యా వర్ధమానయా భక్త్యా- గృహీతే చరణాం
బుజే యస్య-పద్మపలాశవదక్షిణీ యస్య తథాభూతస్సన్ ఏనం పృథుం పశ్యన్॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ భగవత స్తత్కృపాతిరేకముక్త్వాత
స్య భక్త్యుద్రేకమాహ ద్వాభ్యాం॥ స ఇతి ॥ బాష్పవిక్లబత్వేన తూష్ణీమవస్థితస్సన్-అముం శ్రీహరిం హృదా ఉపగూహ్య

తాత్ షష్ఠమంశమ్ । హర్తాన్యథా హృతపుణ్యః ప్రజానామరక్షితా కరహారోఘమత్తి యత్॥ ౧౪ ॥ ఏవం ద్వి
జాగ్ర్యానుమతానువృత్తధర్మప్రధానోన్యతమోవితాస్యాః । హ్రస్వేన కాలేన గృహోపయాతాన్
ద్రష్టాసి సిద్ధాననురక్తలోకః॥ ౧౫ ॥ వరంచ మత్ కంచన మానవేంద్ర వృణీష్వ తేహం గుణశీలయంత్రితః
నాహం మఖైర్వై సులభస్తపోభిర్యోగేన వా యత్సమచిత్తవర్తీ॥ ౧౬ ॥ మైత్రేయః॥ స ఇత్థం లోకగురుణా
విష్వక్సేనేన విశ్వజిత్ । అనుశాసిత ఆదేశం శిరసా జగృహే హరేః॥ ౧౭ ॥ స్పృశంతం పాదయోః ప్రేమ్ణా వ్రీడి
తం స్వేన కర్మణా । శతక్రతుం పరిష్వజ్య విద్వేషం విససర్జ హ॥ ౧౮ ॥ భగవానపి విశ్వాత్మా పృథునోపహృ
తార్హణః । సముజ్జిహానయా భక్త్యా గృహీతచరణాంబుజః ॥ ప్రస్థానాభిముఖోప్యేనమనుగ్రహవిలంబితః ।
పశ్యన్పద్మపలాశాక్షో న ప్రతస్థే సుహృత్సతామ్॥ ౨౦ ॥ స ఆదిరాజో రచితాంజలిర్హరిం విలోకితుం నాశకద
శ్రులోచనః । నకించనోవాచ చ బాష్పవిక్లబో హృదోపగూహ్యాముమధాదవస్థితః॥ ౨౧ ॥ అథావమృజ్యాశ్రు
కలా విలోకయన్నతృప్తదృగ్గోచరమాహ పూరుషమ్। పదా స్పృశంతం క్షితిమంస ఉన్నతే విన్యస్తహస్తా
గ్రమురంగవిద్విషః॥ ౨౨ ॥ పృథుః॥ వరాన్విభో త్వద్వరదేశ్వరాద్బుధః కథం వృణీతే గుణవిక్రియాత్మనామ్।
యే నారకాణామపి సంతి దేహినాం తానీశ కైవల్యపతే వృణే నచ॥ ౨౩ ॥ న కామయే నాథ తదప్యహం క్వచిన్న
యత్ర యుష్మచ్చరణాంబుజాసవః। మహత్తమాంతర్హృదయాన్ముఖచ్యుతో విధత్స్వ కర్ణాయుతమేష
మే వరః॥ ౨౪ ॥ స ఉత్తమశ్లోకమహన్ముఖచ్యుతో భవత్పదాంభోజసుధాకణానిలః। స్మృతిం పునర్విస్మృతతత

అధాత్ ధృతవాన్॥ ౨౧ ॥ అథేతి॥ అతృప్తయోః దృశోః గోచరం విషయభూతం-పదా క్షితిం స్పృశంతమితి- అయం భావః నఖ
లు దేవాః పదా భువం స్పృశంతి - అతః కృపాపరవశో నూనం హరిరాత్మానం విస్మృతవానివేతి - అత ఏవ స్ఖలనపరిహారా
య గరుడస్య ఉన్నతే స్కంధే విన్యస్తం హస్తాగ్రం యేన తం॥ ౨౨ ॥ వరం వృణీష్వేతి యదుక్తం తదసహమాన ఆహ ॥ వరా
నితి॥ హే విభో వరదానాం బ్రహ్మాదీనామీశ్వరాత్ వరప్రదాత్ - త్వత్ త్వత్తస్సకాశాత్ బుధః కథం వరాన్ వృణీత-
కీదృశాన్ గుణైర్వికృత ఇతి గుణవిక్రియః అహంకారః - స ఏవాత్మా యేషాం తేషాం బ్రహ్మాదీనాం సంబంధినః దేహాభిమా
నినాం భోగ్యాని ఇవ తథా చేద్బుధ ఏవ న భవతీత్యర్థః-జుగుప్సితత్వాదపీత్యాహ॥ య ఇతి॥ బుధ ఏవాహమతో న వృణ ఇతి సము
చ్చయాయ చకారః॥ ౨౩ ॥ కైవల్యపత ఇతి సంబోధనాత్ - కైవల్యం వరిష్యతీతి మాశంకీరిత్యాహ॥ నేతి॥ మహత్తమానామం
తర్హృదయాత్ ముఖద్వారేణ నిర్గతః భగవత్పదాంబుజమకరందః - యశః శ్రవణాదిసుఖం యత్ర నాస్తి తాదృశం చేత్
కైవల్యం తర్హి తత్ క్వచిత్ కదాచిదపి న కామయే-తర్హి కిం కామయసే తదాహ-యశశ్శ్రవణాయ కర్ణానామయుతం విధ
త్స్వ-నను త్వదన్యః కోప్యేవం న వృతవానితి చేత్ అనన్యచింతయేత్యాహ- ఏష మే వరః॥ ౨౪ ॥ నను తర్హి కైవల్యాభావే రాగ
ద్వేషాద్యాకులానాం భక్తిసుఖమపి న స్యాదిత్యాశంక్యాహ॥ స ఇతి॥ భవత్పదాంభోజసుధాయాః కణో లేశః తత్సంబంధీయః
అనిలస్స ఏవ-దూరాదపి కించిద్యశః శ్రవణమాత్రమిత్యర్థః-విస్మృతం తత్త్వవర్త్మ యైః-కుయోగిభిః- తేషామపి పునః స్మృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిమాత్రం జ్ఞానం వితరతి-అతో న ఖలు భక్తానాం రాగాదిసంభవః అతః నోస్మాకం సారగ్రాహిణాం అన్యైర్వరైరలం - భక్త్యైవ మోక్షాదిసర్వసుఖాంతర్భావాదితి భావః॥౨౫॥ నను భక్తిః ముక్తిఫలైవ అతః ఫలం విహాయ సాధనే భవతః కోయమాగ్రహ ఇత్యాశంక్యాహ॥యశ ఇతి॥ హే సుశ్రవః మంగళకీర్తే-శివం యశః- సతాం సంగమే యస్సకృదపి యదృచ్ఛయా ఉపశృణోతి గుణజ్ఞశ్చేత్ - సః పశుం వినా అన్యః కథం విరమేత్ గుణాతిశయం సూచయతి- శ్రీః యత్ యశ ఏవ ప్రకర్షేణ వవ్రే వృతవతీ గుణానాం సర్వపురుషార్థానాం సంగ్రహః స్వస్మిన్ సమాహారః తదిచ్ఛయా॥౨౬॥ అతః లక్ష్మీరివాన్యవరపరిత్యాగేన త్వామేవాహం భజ ఇత్యాహ॥అథేతి॥ లాలసః ఉత్సుకస్సన్- కర్మణి క్రియమాణే యథా ఇంద్రేణ సహ కలిః ఏవం భక్తావపి కిం లక్ష్మ్యా సహ కలహో న స్యాదితి వితర్కయతి-ఏకస్మిన్ పత్యౌ త్వయి విషయే మిథః స్పర్ధమానయోః ఆవయోరపి కిం కలిర్న స్యాదితి కాక్వా వితర్కః - నను పర్యాయేణ సేవాయాం న స్యాత్ మైవం కృతః త్వచ్చరణయోరేవ ఏకతానః మనోవిస్తారో యాభ్యాం తయోః॥౨౭॥ భవతు కలహః తథాపి భజేయమేవేత్యాహ॥ జగదితి॥ జగజ్జనన్యాం వై శ సంవిరోధః స్యాదేవ-తత్ర హేతుః- యస్యాః కర్మణి నస్సమీహితం ఇచ్ఛా భవతి తథాపి ఇంద్రవిరోధే మత్పక్షపాతవత్-అతః ప్రియతవపక్షపాత ఏవ స్యాదిత్యాహ-ఫల్గు తుచ్ఛమపి ఉరు బహు కరోషి-యతో దీనేషు వత్సలః - నను బ్రహ్మాదిభిరపి ప్రార్థితాం శ్రియం

త్త్వవర్త్మనాం కుయోగినాం నో వితరత్యలం వరైః ॥౨౫॥ యశశ్శివం సుశ్రవ ఆర్యసంగమే యదృచ్ఛయా చోపశృణోతి తే సకృత్ । కథం గుణజ్ఞో విరమేద్వినా పశుం శ్రీర్యత్ప్రవవ్రే గుణసంగ్రహేచ్ఛయా ॥ ౨౬ ॥
అథాభజే త్వాఖిలపూరుషోత్తమం గుణాలయం పద్మకరేవ లాలసః । అప్యావయోరేకపతిస్పృధోః కలిర్న స్యాత్కృతత్వచ్చరణైకతానయోః ॥౨౭॥ జగజ్జనన్యాం జగదీశ వైశసం స్యాదేవ యత్కర్మణి నస్సమీహితమ్ । కరోషి ఫల్గ్వప్యురు దీనవత్సలః స్వ ఏవ ధిష్ణ్యేభిరతస్య కిం తయా॥ ౨౮ ॥ భజంత్యథ త్వామత ఏవ సాధవో వ్యుదస్తమాయాగుణవిభ్రమోదయమ్ । భవత్పదానుస్మరణాదృతే సతాం నిమిత్తమన్యద్భగవన్న విద్మహే॥౨౯॥ మన్యే గిరం తే జగతాం విమోహినీం వరం వృణీష్వేతి భజంతమాత్థ మామ్ । వాచా ను తంత్యా యది తే జనోఽసితః కథం పునః కర్మ కరోతి మోహితః॥౩౦॥ త్వన్మాయయాద్ధా జన ఈశ ఖండితో యదన్యదాశాస్త ఋతాత్మనోఽబుధః । యథా చరేద్బాలహితం పితా స్వయం తథా త్వమేవార్హసి నస్సమీహితమ్॥ ౩౧॥ మైత్రేయః॥ ఇత్యాదిరాజేన నుతస్స విశ్వదృక్తమాహ రాజన్మయి భక్తిరస్తు తే । దిష్ట్యేదృశీ ధీర్మయి తే కృతా యయా మాయాం మదీయాం తరతి స్మ దుస్త్యజామ్॥ ౩౨॥ సత్వం కురు మయాదిష్టమప్రమత్తః ప్రజాపతే । మదాదేశకరో లోకస్సర్వమాప్నోతి శోభనమ్॥ ౩౩॥ సాధు తే వసితం రాజన్నాశాస్తే మత్త ఆశిషః। స్వర్గాపవర్గనరకాన్సమం పశ్యంతి మత్పరాః॥౩౪॥ ప్రీతోఽహం తే మహారాజ రోషం దుస్త్యజమత్యజః । శ్రద్దధానా మదాదేశం తన్మహ్యం పరిమార్హణమ్॥౩౫॥ మైత్రేయః॥ ఇతి వైన్యస్య రాజర్షేరభినంద్యార్థవద్వచః। పూజితోఽనుగృహీత్వైనం గంతుం చక్రేఽచ్యుతో మతిమ్॥ ౩౬॥ దేవర్షిపితృగంధర్వసిద్ధచారణపన్నగాః। కిన్నరాప్సరసో మర్త్యాః ఖగా భూతాన్యనేకశః॥౩౭॥ యజ్ఞేశ్వరధియా రాజ్ఞా వాక్చిత్తాంజలిభక్తిభిః। సభాజితా యయుస్సర్వే వైకుంఠానుగతాస్తతః॥౩౮॥ భగవానపి రాజర్షేస్సోపాధ్యాయస్య చాచ్యు

విహాయ త్వయి పక్షపాత ఏవ కథం స్యాదత ఆహ- స్వే స్వే రూప ఏవ రతస్య - తయా కిం ప్రయోజనం-తాం నాద్రియస ఇత్యర్థః-యతస్త్వం దీనవత్సలః॥౨౮॥ భజంతీతి॥ అత ఏవ సాధవః నిష్కామాః-అథ జ్ఞానానంతరమపి-త్వామేవ భజంతి-కథంభూతం మాయాగుణానాం విభ్రమః విలాసః తస్య ఉదయః కార్యం సః నిరస్తః యస్మిన్ తం-నను తే కిమర్థం భజంతి తత్రాహ - భవత్పదానుస్మరణాద్వినా అన్యత్ తేషాం నిమిత్తం ఫలం న విద్మహే॥ ౨౯॥ వరైః ప్రలోభనం చ కృపాళోస్తవానుచితమిత్యాశయేనాహ॥మన్య ఇతి॥ నుఅహో - తే వాచా తంత్యా యది జనోఽయమసితః అబద్ధస్స్యాత్ తర్హి పునః పునః ఫలైర్విమోహితస్సన్ కథం కర్మ కరోతి॥౩౦॥ త్వదితి॥ త్వన్మాయయా ఖండితస్య త్వయా పునః ఖండనం న కర్తవ్యం - కింతు హితం చేష్టితవ్యమిత్యాహ-త్వన్మాయయా ఋతాదాత్మనః త్వత్తః ఖండితః పృథక్కృతః - యద్యతః అన్యత్ పుత్రాదికమాశాస్తే - అతస్స్వయమవిజ్ఞాపిత ఏవ సమీహితుం చేష్టితుం అర్హసి-యథా బాలహితం పితా స్వయమేవ కరోతి తద్వత్॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ ౩౩॥౩౪॥౩౫॥ యజ్ఞేతి॥ వాక్చిత్తాంజలిభక్తిభిః సంపూజితాస్సంతః వైకుంఠానుగతాః భాగవతాశ్చ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ అదృష్టేతి॥ అదృష్టాయ లోచనపథమతిక్రాంతాయ-సందర్శితః ఆత్మా యేన తస్మై॥౩౮॥ ... ... *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి భావార్థదీపికాయాం-వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ఏకవింశేతు పృథునా ప్రజానామనుశాసనమ్।మహాసత్రేసురాదీనాం మహాసదసి వర్ణ్యతే॥ పురం యయావిత్యుక్తం తత్పురమనువర్ణయతి త్రిభిః మౌక్తికైరితి॥౧॥చందనేతి॥చందనాగరుయుక్తైస్తోయైః ఆర్ద్రాః రథ్యాదయః తద్యుక్తరి- తోక్తైః హరియవైశ్చ అంకురైరితివా అర్చిర్భిర్దీపైః॥౨॥౩॥ప్రజా ఇతి ॥ సంభృతాని అశేషాణి మంగళాని దధ్యాదీని యైస్సహ అభిజగ్మః-మృష్టాః ఉజ్జ్వలాః కన్యాశ్చ॥౪॥శంఖేతి॥గతస్మయః నిరహంకారః॥౫॥పూజిత ఇతి॥ప్రియాన్ వరాన్ ప్రదదాతీతి తథా॥౬॥స ఇతి॥గుణైర్మహాన్ అత ఏవ మహత్తమః పూజ్యతమః॥౭॥ తదితి॥గుణైర్విజృంభితమూర్జితం గుణవద్భిస్సభాజితం సత్కృతం యశః గృణంతం-అర్చయన్ ప్రాహ-సతసస్వ తే శౌనక॥౮॥స ఇతి॥లబ్ధాని అశేషసురాణాం మహార్హణాని యేన సః-కిమకరోదితి శేషః॥౯॥శ్రవణౌ తుస్సక్యమావిషుర్వస్ప్రార్థయతే॥కోస్వితి॥యస్య విక్రమః పృథ్వీదోహనం తస్య ఉచ్ఛిష్టతుల్యం కామం భత్తస్య కర్మవద॥౧౦॥గంగేతి॥ప్రాచీనకర్మభిః ప్రారబ్ధాన్ ప్రాప్తానేవ బుభుజే న తు భోగాంతరార్థం కర్మాణ్య

తః।హరన్నివ మనో ముష్య స్వధామ ప్రత్యగాద్విభుః॥౩౯॥అదృష్టాయ నమస్కృత్య న్నృపస్సందర్శితాత్మనే॥ వాసుదేవాయ దేవానాం దేవాయ స్వపురం యయౌ॥౪౦॥ఇతి చతుర్థస్కంధే-వింశోధ్యాయః.

మైత్రేయః॥మౌక్తికైః కుసుమైస్స్రగ్భిర్దుకూలైస్స్వర్ణతోరణైః।మహాసురభిభిర్ధూపైర్మండితం తత్రతత్ర చ॥౧॥చందనాగరుతోయార్ద్రరథ్యాచత్వరమార్గవత్। పుష్పాక్షతఫలైస్తోక్మైర్లాజైరర్చిర్భిరర్చితం॥సంవృతం కదలీస్తంభైః పూగపోతైః పరిష్కృతమ్।తరుపల్లవమాలాభిస్సర్వతస్సమలంకృతమ్॥౩॥ ప్రజాస్తం దీపబలిభిస్సంభృతాశేషమంగళైః।అభీయుర్మృష్టకన్యాశ్చ మృష్టకుండలమండితాః॥౪॥ శంఖదుందుభిఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ చర్త్విజామ్।వివేశ భవనం వీరస్స్తూయమానో గతస్మయః॥౫ ॥ పూజితః పూజయామాస తత్ర తత్ర మహాయశాః।పౌరాన్ జానపదాంస్తాంస్తాన్ప్రీతః ప్రియవరప్రదః॥౬ ॥ స ఏవమాదీన్యనవద్యచేష్టితః కర్మాణి భూయాంసి మహాన్మహత్తమః । కుర్వన్ శశాసావనిమండలం యశః స్ఫీతం నిధాయారురుహే పరం పదమ్॥౭॥శ్రీసూతః॥ తదాది రాజన్యయశో విజృంభితం గుణైరశేషైర్గుణవత్సభాజితమ్।క్షత్తా మహాభాగవతస్సదస్పతే కౌషారవిం ప్రాహ గృణంతమర్చయన్॥౮ ॥ విదురః॥ సోభిషిక్తః పృథుర్విప్రైర్లబ్ధాశేషసురార్హణః।బిభ్రచ్చ వైష్ణవం తేజో బాహ్వోర్యాభ్యాం దుదోహ గామ్॥౯॥కో న్వస్య కీర్తిం న శృణోత్యభిజ్ఞో యద్విక్రమోచ్ఛిష్టమశేషభూపాః। లోకాస్సపాలా ఉపజీవంతి కామమద్యాపి తన్మే వద కర్మ శుద్ధమ్॥౧౦॥మైత్రేయః॥ గంగాయమునయోర్నద్యోరంతరా క్షేత్రమావసన్। ప్రారబ్ధానేవ బుభుజే భోగాన్ పుణ్యజిహాసయా॥౧౧॥ సర్వత్రాస్ఖలితాదేశస్సప్తద్వీపైకదండధృక్ । అన్యత్ర బ్రాహ్మణకులాదన్యత్రాచ్యుతగోత్రతః॥౧౨॥ఏకదాసీన్మహాసత్రదీక్షా తత్ర దివౌకసామ్। సమాజో బ్రహ్మర్షీణాం చ దేవర్షీణాం చ సత్తమ॥౧౩॥ తస్మిన్నర్హత్సు సర్వేషు స్వర్చితేషు యథార్హతః। ఉత్థితస్సదసో మధ్యే తారాణాముడురాడివ॥౧౪॥ప్రాంశుః పీనాయతభుజో గౌరః కంజారుణేక్షణః। సునాసస్సుముఖస్సౌమ్యః పీనాంసస్సుద్విజస్మితః॥౧౫॥వ్యూఢవక్షా బృహచ్ఛ్రోణిర్వలివల్గుదలోదరః। ఆవర్తనాభిరోజస్వీ కాంచనోరురుదగ్రపాత్॥౧౬॥సూక్ష్మవక్రాసితస్నిగ్ధమూర్ధజః కంబుకంధరః।మహాధనే దుకూలాగ్ర్యే పరివీయోపవీయ చ॥౧౭॥వ్యంజితాశేషగాత్రశ్రీర్నియమే న్యస్తభూషణః । కృష్ణాజినధరశ్శ్రీ

కరోతి-తదపి భోగేన పుణ్యక్షపణేచ్ఛయా న తు సుఖాసక్త్యేత్యర్థః॥౧౧॥ సర్వత్రేతి॥ అస్ఖలితః అప్రతిహతః ఆదేశః ఆజ్ఞా యస్య-సప్తసు ద్వీపేషు ఏక ఏవ దండం ధారయతీతి తథా-కిం సర్వత్ర-నేత్యాహ- బ్రాహ్మణకులవ్యతిరేకేణ అచ్యుతగోత్రం ప్రవర్తనతుల్యం యేషాం వైష్ణవానాం తద్వ్యతిరేకేణ చ॥ ౧౨॥ ఏకదేతి॥ఏకదా తస్య మహాసత్రదీక్షా ఆసీత్ - తత్ర తే దేవాదీనాం సమాజ ఆసీదిత్యర్థః॥౧౩॥తస్మిన్నితి-తస్మిన్ పూజ్యేషు స్వర్చితేషు సత్సు- సదసః మధ్యే- ఉత్థితస్సన్ సమంతతస్సమైక్షతేతి షష్ఠేనాన్వయః॥౧౪॥ప్రాంశురితి॥ ప్రాంశుః ఉన్నతః పీనౌ చ ఆయతౌ చ భుజౌ యస్య - కంజవదరుణే ఈక్షణే యస్య సః- శోభనా ద్విజాః స్మితం చ యస్య సః॥౧౫॥వ్యూఢేతి॥వ్యూఢం విస్తీర్ణం వక్షో యస్య- వళిభిస్త్రిసృభిర్వల్గు సుందరం దళవత్ అశ్వత్థపత్రమివ ఉపరి విస్తృతం అధస్తాత్సంకుచితముదరం యస్య-ఆవర్తవన్నిమ్నా నాభిర్యస్య-కాంచనవదుజ్జ్వలౌ ఊరూ యస్య-ఉదగ్రౌ ఉన్నతాగ్రౌ పాదౌ యస్య ॥ ౧౬॥ సూక్ష్మేతి॥ సూక్ష్మాశ్చ తే వక్రాశ్చ అసితా నీలాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్నిగ్ధాశ్చమూర్ధజాఃయస్యకంబువత్త్రిరేఖాంకితాకంధరాయస్య-పరివీయధృత్వా-ఉపవీయఉత్తరీయంకృత్వా॥౧౭॥వ్యంజితైః॥నియమేనిమిత్తైన్యస్తానిత్యక్తానిభూషణానియేనసః అతఏవవైరనావృతత్వాత్-వ్యంజితాఅశేషగాత్రేషుశ్రీః స్వాభావికీశోభాయేన-కృతాన్యుచితానికర్మాణియేన॥౧౮॥శిశిరేతి॥ శిశిరేసంతాపహారేస్నిగ్ధచతారేయయోస్తే అక్షిణీయస్య-ఇదంవక్ష్యమాణంవాక్యముక్తవాన్-చారుశ్రోత్రప్రియం-చిత్రాణిపదానియస్మిన్-శ్లక్ష్ణంప్రసన్నం-మృష్టం శుద్ధం-గూఢంగంభీరార్థం-అవిక్లబంఅవ్యాకులం॥౧౯॥సభ్యాఇతి॥ భాషణేహేతుఃధర్మంజిజ్ఞాసుభిఃపుంభిఃసత్సు స్వమనీషితంఆవేద్యంవక్తవ్యం- అతఃప్రజానుశాసనమిషేణజిజ్ఞాసైవక్రియతే - నతుయుష్మాన్ప్రతిధర్మప్రవచనమితి భావః॥౨౦॥ఇదానీంప్రజాశ్శిక్షయిష్యన్ప్రజాశిక్షణాదికంమమావశ్యకమిత్యాహత్రిభిః॥అహమితి॥పృథక్ స్వేషుసేతుషుస్థాపితాస్థాపయితా॥౨౧॥తస్యేతి॥దిష్టదృక్ ప్రాక్కర్మసాక్షీ ఈశ్వరోయస్యతుష్యతి - తస్యవేదవాదినఃయాన్ లోకానాహుః-ప్రజారక్షణాద్యనుష్ఠానాత్ - తేలోకాఃమేస్యుః - కథంభూతాః- కామానాంసమ్యగ్దోహాః ప్రపూరణం యేషుతే॥౨౨॥అన్యథాత్వనిష్టంస్యాదిత్యాహ॥యఇతి॥శమలంపాపం-భగమైశ్వర్యంపుణ్యంవా॥౨౩॥తదితి॥ తత్తస్మాత్-హేప్రజాఃభర్తుర్మేపిండార్థంపిండదానవత్పరలోకహితార్థంస్వకార్యమేవకురుత-ధర్మమేవానుతిష్ఠత- అధోక్షజధీర్యేషాంతాదృశాస్సత్యః-వాసుదేవార్పణదృష్ట్యేత్యర్థః అనుగ్రహఃకృతఃభవేదితిశేషః॥౨౪॥యూయమితి॥ శాస్తుశ్శాసితుః-అనుజ్ఞాతురనుమోదితుశ్చప్రేత్యపరలోకేయత్ఫలంతత్తుల్యం॥౨౫॥ కర్మకర్తవ్యమిత్యనుమోదామహే

మాన్కుశపాణిఃకృతోచితః॥౧౮॥శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షస్సమైక్షతసమంతతః । ఊచివానిదమూర్వీశస్సదస్సంహర్షయన్నివ।చారుచిత్రపదంశ్లక్ష్ణంమృష్టంగూఢమవిక్లబమ్॥౧౯॥రాజా॥సభ్యాశ్శృణుతభద్రంవస్సాధవోయఇహాగతాః।సత్సుజిజ్ఞాసుభిర్ధర్మమావేద్యంస్వమనీషితమ్॥ అహందండధరోధాతాప్రజానామిహయోజితః।రక్షితావృత్తిదఃస్వేషుసేతుషుస్థాపితాపృథక్॥ ౨౧ ॥ తస్యమేతదనుష్ఠానాద్యానాహుర్బ్రహ్మవాదినః । లోకాస్స్యుఃకామసందోహాయస్యతుష్యతిదిష్టదృక్॥౨౨॥ యఉద్ధరేత్కరంరాజాప్రజాధర్మేష్వశిక్షయన్।ప్రజానాంశమలంభుఙ్క్తేభగంస్వంచజహాతిసః॥౨౩॥ తత్ప్రజాభర్తృపిండార్థంస్వార్థమేవానసూయవః।కురుతాధోక్షజధియస్తర్హిమేనుగ్రహఃకృతః॥౨౪॥యూయంతదనుమోదధ్వంపితృదేవర్షయోమలాః।కర్తుశ్శాస్తురనుజ్ఞాతుస్తుల్యంయత్ప్రేత్యతత్ఫలమ్॥ ౨౫॥ అస్తియజ్ఞపతిర్నామకేషాంచిదర్హసత్తమాః।ఇహాముత్రచదృశ్యంతేజ్యోత్స్నావత్యఃక్వచిద్భువః॥౨౬॥ మనోరుత్తానపాదస్యధ్రువస్యాపిమహీపతేః।ప్రియవ్రతస్యరాజర్షేరంగస్యాస్మత్పితుఃపితుః॥౨౭॥ ఈదృశానామథాన్యేషామజస్యచభవస్యచ।ప్రహ్లాదస్యబలేశ్చాపికృత్యమస్తిగదాభృతా॥౨౮॥దౌహిత్రాదీనృతేమృత్యోశ్శోచ్యాన్ధర్మవిమోహితాన్।వర్గస్వర్గాపవర్గాణాంప్రాయేణైకాత్మ్యహేతునా॥౨౯॥యత్పాదసేవాభిరుచిస్తపస్వినామశేషజన్మోపచితంమలంధియః । సద్యఃక్షిణోత్యన్వహమేధతీసతీయథాపదాం

నతువాసుదేవే॥అర్పణీయమితి॥వేనాదిభిస్తదనంగీకారాదిత్యేవంవాదినఃశనైస్సంబోధయన్నాహ- హేఆర్యసత్తమాః యజ్ఞపతిర్నామపరమేశ్వరఃకేషాంచిన్మతేతావదస్తి-తథాపివిప్రతిపత్తేర్నతత్సిద్ధిరిత్యాశంక్య జగద్వైచిత్ర్యాన్యథానుపపత్తింప్రమాణయతి-ఇహాముత్రచజ్యోత్స్నావత్యఃకాంతిమత్యోభువఃభోగభూమయఃశరీరాణిచ క్వచిత్క్వచిద్దృశ్యంతే-నైతద్వైచిత్ర్యమీశ్వరస్యాభావేఘటతఇత్యర్థః॥౨౬॥నన్విదంకర్మవైచిత్ర్యాదేవసేత్స్యతి - తథాపివిద్వదనుభవేన-ఈశ్వరసిద్ధిరిత్యాహత్రిభిః॥మనోరితి॥అస్మత్పితామహస్యాంగస్య॥౨౭॥ ఈదృశానామితి॥ కృత్యమస్తిఆవశ్యం కర్మఫలదాత్రాభవితవ్యమితితేషాంమతమితిభావః॥౨౮॥ దౌహిత్రాదీనితి॥ మృత్యోర్దౌహిత్రాదీనృతేవేనాదీన్హిత్వా-ధర్మవిమోహితాన్ అతశ్శోచ్యాన్-ననుకర్మైవఫలందాస్యతివిధ్యుద్దేశగతాదేవతావా - కింపరమేశ్వరేణేతత్రాహ-వర్గేతి॥వర్గాణాంత్రివర్గః-స్వర్గఃధర్మస్యఫలం-అపవర్గోమోక్షః - తేషామైకాత్మ్యేనఏకరూపేణ సర్వానుగతేనహేతునా-తత్రాపిప్రాయేణహేతునా-అయంభావఃనతావజ్జడస్యకర్మణఃఫలదాతృత్వంఘటతే - నచఅర్వాగ్దేవతానాంస్వాతంత్ర్యంఅంతర్యామిశ్రుతేః- నచతథాకర్మసామ్యేఫలతారతమ్యం-క్వచిత్తదసిద్ధిశ్చభవతి - అతస్స్వతంత్రేణకర్తుమకర్తుమన్యథాకర్తుం సమర్థేనపరమేశ్వరేణభావ్యమితి॥ ౨౯ ॥ కించజీవానాంమోక్షదఃపరమేశ్వరఏవ-నార్వాగ్దేవతాఃతాసామపిజీవత్వావిశేషాదిత్యాశయేనాహత్రిభిః॥ యదితి॥ యస్యపాదయోస్సేవాయామభిరుచిః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తపస్వినాంసంసారతప్తానాంఅశేషైఃజన్మభిరుపచితంసంవృద్ధంధియఃమలంసద్యఃక్షపయతి-తమేవభజతేతిత్రితీయేనా
న్వయః- కథంభూతాఅహన్యహనివర్ధమానాసతీసాత్త్వికీఅవ్యభిచారిణీభక్తిః - తత్పాదసంబంధస్యైవైషమహిమే
తిసదృష్టాంతమాహ-యథేతి॥౩౦॥ వినిర్ధుతేతి॥ వినిర్ధుతాఃఅశేషాఃమనోమలాఃయస్య - అసంగఃవైరాగ్యం తేనవి
జ్ఞానస్యవిశేషఃసాక్షాత్కారఃతదేవవీర్యంయస్య - యస్యాంఘ్రిమూలేకృతాశ్రయస్సన్॥౩౧॥ తమితి ॥ ఆత్మవృత్తి
భిఃఅధ్యయనాధ్యాపనాదిభిఃమనోవచఃకాయానాంగుణైః- ధ్యానస్తుతిపరిచర్యాభిఃస్వకర్మభిః - అమాయినఃనిష్కప
టాస్సంతఃననుబ్రహ్మాదిభిస్సేవ్యేకిమస్మద్భక్త్యాభవిష్యతి - తత్రాహ - యథాఅధికారమేవఅవసితానిశ్చితాసమాప్తా
వాఅర్థసిద్ధిర్యేషాం॥ ౩౨ ॥ స్వకర్మభిర్యాగాదిభిర్భజతేత్యుక్తంతత్ప్రబ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిరితిన్యాయేనసర్వేష
యాగేషుతదంగకల్పేషుభగవద్దృష్ట్యాకర్మకర్తవ్యంనభిన్నదృష్ట్యేతివక్తుంతేషాంభగవద్రూపతామాహద్వాభ్యాం-
అసావితి-అసౌభగవానేవస్వరూపతఃవిశుద్ధవిజ్ఞానఘనోఽపిఅగుణః- నిర్విశేషగుణోఽపిసన్ - ఇహకర్మమార్గేఅనేకగు
ణఃనానావిశేషగుణవాన్అధ్వరఃయజ్ఞస్సంపద్యతే॥శ్రు॥యజ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేః-అనేకగుణత్వమేవాహ - పృథగ్విధా
నియానిద్రవ్యాదీనితైః తత్రద్రవ్యాణివ్రీహ్యాదీని - గుణాఃశుక్లాదయః - క్రియాఃఅవఘాతాదయః - ఉక్తయఃమం
త్రాః-అర్థఃయాగసాధ్యఉపకారః.ఆశయస్సంకల్పః-లింగంపదార్థానాంశక్తిఃనామజ్యోతిష్టోమాది - తైశ్చాధ్వర
స్సంపద్యతే॥౩౩॥ యాగతదంగానాంభగవద్రూపత్వముక్త్వాయాగఫలస్యాపిభగవద్రూపతామాహప్రధానేతి - ఏ

గుణ్యవినిస్స్రితాసరిత్॥౩౦॥వినిర్ధుతాశేషమనోమలఃపుమానసంగవిజ్ఞానవిశేషవీర్యవాన్ । యదంఘ్రి
మూలేకృతకేతనఃపునర్నసంసృతింక్లేశవహాంప్రపద్యతే॥ ౩౧॥ తమేవయూయంభజతాత్మవృత్తిభిర్మ
నోవచఃకాయగుణైఃస్వకర్మభిః। అమాయినఃకామదుఘాంఘ్రిపంకజంయథాధికారావసితార్థసిద్ధయః॥
౩౨॥అసావిహానేకగుణోఽగుణోఽధ్వరఃపృథగ్విధద్రవ్యగుణక్రియోక్తిభిః । సంపద్యతేఽర్థాశయలింగనా
మభిర్విశుద్ధవిజ్ఞానఘనస్స్వరూపతః॥ ౩౩॥ ప్రధానకాలాశయధర్మసంగ్రహేశరీరఏషప్రతిపద్యచేత
నామ్।క్రియాఫలత్వేనవిభుర్విభావ్యతేయథానలోదారుషుతద్గుణాత్మకః॥౩౪॥ అహోమమామీవితరం
త్యనుగ్రహంహరింగురుంయజ్ఞభుజామధీశ్వరమ్। స్వధర్మయోగేనయజంతిమామకానిరంతరంక్షోణిత
లేదృఢవ్రతాః॥౩౫॥మాజాతుతేజఃప్రభవేన్మహర్ద్ధిభిస్తితిక్షయాతపసావిద్యయాచ । దేదీప్యమానేఽజిత
దేవతానాంకులేస్వయంరాజకులాద్ద్విజానాం॥౩౬॥బ్రహ్మణ్యదేవఃపురుషఃపురాతనోనిత్యంహరిర్యచ్చర
ణాభివందనాత్। అవాపలక్ష్మీమనపాయినీంయశోజగత్పవిత్రంచమహత్తమాగ్రణీః॥ యత్సేవయాశేష
గుహాశయస్స్వరాడ్విప్రప్రియస్తుష్యతికామమీశ్వరః। తదేవతద్ధర్మపరైర్వినీతైస్సర్వాత్మనాబ్రహ్మకులం
నిషేవ్యతాం॥౩౮॥పుమాన్లభేతానతివేలమాత్మనఃప్రసీదతోఽత్యంతశమంస్వతస్స్వయం । తన్నిత్యసం

షవిభుఃపరమానందోఽపిశరీరేచేతనాం విషయాకారాంబుద్ధిం ప్రతిపద్యతదభివ్యంగ్యానందరూపస్సన్ - క్రియాఫలత్వే
నప్రతీయతే॥ శ్రు ॥ ఏతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రుతేః- యథాఅనలోదారుషుస్థితఃత
ద్గుణాత్మకఃదారుధర్మదైర్ఘ్యవక్రత్వాదిమాన్తద్వత్- కథంభూతేశరీరేప్రధానమవ్యక్తం-కాలఃతత్క్షోభకః - ఆశ
యఃవాసనాధర్మోఽదృష్టంతైస్సంగృహ్యతేజన్యతఇతితథాతస్మిన్దేహే॥౩౪ ॥ తదేవమప్రవృత్తాన్భగవద్భజనేప్ర
వర్త్యస్వతఃప్రవృత్తానాంప్రవృత్తిమభినందనేనదృఢయతి - అహోఇతి - వితరంతికుర్వంతి ॥ ౩౫ ॥ ఇదానీంహ
రిభక్తిదార్ఢ్యాయబ్రాహ్మణభక్తింవిధత్తేఅష్టభిః - మేతి - మహత్యశ్చతాఃబుద్ధయశ్చ - తాభిఃయద్రాజకులస్య
తేజఃతస్మాత్సకాశాత్ - ద్విజానాంకులే - అజితఃహరిఃదేవతాయేషాం తేషాంవైష్ణవానాం కులేమాజాతుప్రభ
వేత్కదాచిదపితత్రప్రభావంనకుర్యాత్ - కథంభూతేసమృద్ధిభిర్వినాపిస్వయమేవతితిక్షాదిభిర్దేదీప్యమానే॥ ౩౬ ॥
బ్రాహ్మణానేవస్తువన్నాహ॥ బ్రహ్మణ్యేతి ॥ యచ్చరణాభివందనాత్హరిఃలక్ష్మీంయశశ్చావాప - యత్సేవయాచఈ
శ్వరఃతుష్యతితదేవబ్రహ్మకులంనిషేవ్యతామితిద్వయోరన్వయః ॥ ౩౭ ॥ యదితి ॥ తస్యహరేర్లోకసంగ్రహరూపో
యోధర్మస్తత్పరైః॥౩౮॥ననుబ్రహ్మకులఏవనిత్యంసేవ్యమానేసర్వదేవతాముఖభూతేగ్నౌయజ్ఞాద్యనుష్ఠానంనస్యాత్ -
నచతేనవినాచిత్తశుద్ధిః-నచతయావినామోక్షస్స్యాదిత్యాశంక్యాహద్వాభ్యాం - పుమానితి - యస్యబ్రహ్మకులస్యని
త్యసంబంధేననిషేవయాపుమాన్స్వయమేవజ్ఞానాభ్యాసాదికంవినాపి అత్యంతశమంమోక్షంలభతే - కుతఃయత్సేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాస్వతఏవఅనతివేలంశీఘ్రంప్రసీదతః శుద్ధ్యతః ఆత్మనశ్చిత్తాత్ తతఃపరంశ్రేష్ఠందేవానాంకింముఖమస్తి - బ్రాహ్మణసేవమైవయజ్ఞాదిఫలంజ్ఞానఫలంచసర్వంభవతీత్యర్థః॥౩౯॥హరేరపితదేవపరంముఖమిత్యాహ- అశ్నాతీతి - ఇజ్యానాంపూజ్యానాంఇంద్రాదీనాంనామభిఃయస్యముఖశ్రద్ధయాహుతంహవిః- అనంతోఽయథాశ్నాతి - తథాచేతనయాబహిష్కృతేరపిహుతేహుతాశనేహుతంనాశ్నాతి-కైర్హుతమశ్నాతి - తత్త్వకోవిదైఃసర్వదేవమయశ్చైతన్యమూర్తిరనంతఇతితత్త్వవిద్భిఃసర్వభోగస్యచిదవసానత్వంపశ్యద్భిరితివా-కుతఏవంభూతోఽసౌతత్రాహ- పారమహంస్యంయద్జ్ఞానంతత్పరానర్హంతిఅధికుర్వంతీతిపారమహంస్యపర్యాఃఉపనిషదఃతాఃగావోవాచోయస్మిన్- ఉపనిషద్భిఃజ్ఞానఘనత్వేనోక్తఇత్యర్థః - యద్వాపరమహంసానాంజ్ఞాననిష్ఠానాంగమ్యాఃపారమహంస్యాః పరితఃఅయంతిగచ్ఛంతిగావఃఇంద్రియాణియస్మాత్సపర్యగుఃఇంద్రియనియంతా - సచాసౌసచపారమహంస్యపర్యగుః - జ్ఞానరూపస్సర్వాంతర్యామీచేత్యర్థః॥౪౦॥నకేవలంచేతనత్వేనహుతాశనాద్విశేషఃకింతువేదజ్ఞానాదపీత్యాహ-యదితి - యదిత్యవ్యయం-యేబ్రహ్మ-వేదంనిత్యంబిభ్రతితేషామిత్యుత్తరేణాన్వయః- మంగళంనామ॥ శ్లో ॥ ప్రశస్తాచరణంనిత్యమప్రశస్తస్యవర్జనమ్।ఏతద్ధిమంగళంప్రోక్తంమునిభిస్తత్త్వదర్శిభిరితి-మౌనమధ్యయనవిరోధివార్తాత్యాగః - సమాధిస్సంచిత్తైకా

బంధనిషేవయాతతఃపరంకిమత్రాస్తిముఖంహవిర్భుజామ్॥ ౩౯ ॥ అశ్నాత్యనంతఃఖలుతత్త్వకోవిదైః శ్రద్ధాహుతంయన్ముఖఇజ్యనామభిః। నవైతథాచేతనయాబహిష్కృతేహుతాశనేపారమహంస్యపర్యగుః॥౪౦॥యద్బ్రహ్మనిత్యంవిరజంసనాతనంశ్రద్ధాతపోమంగళమౌనసంయమైః। సమాధినాబిభ్రతిహార్థదృష్టయేయత్రేదమాదర్శఇవావభాసతే॥౪౧॥ తేషామహంపాదసరోజరేణుమార్యావహేయాధికిరీటమాయుః।యంనిత్యదాబిభ్రతఆశుపాపంనశ్యత్యముంసర్వగుణాభజంతి॥౪౨॥ గుణాయనంశీలధనంకృతజ్ఞంవృద్ధాశ్రయంసంవృణుతేనుసంపదః। ప్రసీదతాంబ్రహ్మకులంగవాంచజనార్దనస్సానుచరశ్చమహ్యమ్॥౪౩॥ మైత్రేయః ॥ ఇతిబ్రువాణంనృపతింపితృదేవద్విజాతయః। తుష్టువుర్హృష్టమనసస్సాధువాదేనసాధవః॥౪౪॥పుత్రేణజయతేలోకానితిసత్యవతీశ్రుతిః । బ్రహ్మదండహతఃపాపో యద్వేనోఽత్యతరత్తమః॥౪౫॥హిరణ్యకశిపుశ్చాపిభగవన్నిందయాతమః । వివిక్షురత్యగాత్సూనోఃప్రహ్లాదస్యానుభావతః॥౪౬॥వీరవర్యపితఃపృథ్వ్యాస్సమాస్సంజీవశాశ్వతీః । యస్యేదృశ్యచ్యుతేభక్తిస్సర్వలోకైకభర్తరి॥౪౭॥అహోవయంహ్యద్యపవిత్రకీర్తేత్వయైవనాథేనముకుందనాథాః । యఉత్తమశ్లోకతమస్యవిష్ణోర్బ్రహ్మణ్యదేవస్యకథాంవ్యనక్తి॥౪౮॥నాత్యద్భుతమిదంనాథతవజీవ్యానుశాసనమ్ । ప్రజానురాగోమహతాంప్రకృతిఃకరుణాత్మనామ్॥౪౯॥అద్యనస్తమసఃపారస్త్వయోపాసాదితఃప్రభో। భ్రామ్యతాంనష్టదృష్టీనాంకర్మభిర్దైవసంజ్ఞితైః॥౫౦॥నమోవివృద్ధసత్త్వాయపురుషాయమహీయసే । యోబ్రహ్మక్షత్రమావిశ్యబిభర్తీదంస్వతేజసా॥౫౧॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-ఏకవింశోఽధ్యాయః. ❁

మైత్రేయః॥జనేషుప్రగృణత్స్వేవంపృథుంపృథులవిక్రమమ్ । తత్రోపజగ్ముర్మునయశ్చత్వారస్సూర్యవర్చసః॥౧॥తాంస్తుసిద్ధేశ్వరాన్రాజావ్యోమ్నోఽవతరతోఽర్చిషా। లోకానపాపాన్కుర్వంతస్సానుగోఽచ

గ్యైణఅర్థదృష్టయేవేదార్థంవిచారయితుమిత్యర్థఃయత్రవేదేఇదంవిశ్వం॥ ౪౧ ॥ తేషామితి - హేఆర్యాఃయావజ్జీవంఅధికిరీటంమకుటస్యోపరివహేయేతిప్రార్థనాయాంలిఙ్ యంరేణుం॥౪౨ ॥ గుణభజనస్యఫలమాహ-గుణాయనంఅన్వనుసంపదఃసంవృణుతేసమ్యగ్భజంతే-తస్మాత్ప్రసీదతుబ్రహ్మకులంగవాంకులంచ॥౪౩॥౪౪॥సాధువాదమాహ- షడ్భిః పుత్రేణేతి - యత్ యతః వేనోఽపితమఃనరకంఅత్యతరత్ అతితతార ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ అహోఇతి- ముకుందనాథాఃస్మః - త్వన్నాథత్వమేవముకుందనాథత్వేపర్యవసితమిత్యర్థః - తత్రహేతుః-యఇతి॥ ౪౮॥ నేతి-జీవ్యానాంసేవకానామనుశాసనంప్రజాసుఅనురాగః-ప్రకృతిఃస్వభావః ॥ ౪౯ ॥ అద్యేతి॥ ఉపాసాదితఃసమీపంప్రాపితః-కర్మభిర్భ్రామ్యతాం॥ ౫౦ ॥ నమఇతి - ఈశ్వరదృష్ట్యావిప్రాదయోఽపిప్రణమంతి - బ్రహ్మవిప్రబ్రాహ్మణజాతిమధిష్ఠాయ - క్షత్రంక్షత్రియాన్బిభర్తి-క్షత్రంచావిశ్యబ్రహ్మబిభర్తి-తదుభయంచావిశ్యఇదంవిశ్వంబిభర్తి॥౫౧ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❁

శ్లో॥ద్వావింశేతుపరంజ్ఞానంపృథవేహరిశాసనాత్।సనత్కుమారోభగవానుపాదిశదితీర్యతే॥౧॥తానితి॥అర్చిష,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పాలక్షితాన్ సనకాదయ ఏత ఇతి జ్ఞాపితవాన్-ఆచష్ట అపశ్యత్॥౨॥ తదితి॥ తేషాం దర్శనేనోద్గతాన్ ప్రాణాన్ ప్రాప్తు
మిచ్ఛురివ-అయంభావః॥శ్లో॥ ఊర్ధ్వం ప్రాణా హ్యుత్క్రామంతి యూనః స్థవిర ఆగతే । ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పున
స్తాన్ ప్రతిపద్యత ఇతి స్మృతేః-ప్రాణాస్తావత్తత్తేజసాక్షిప్తాః తాన్ ప్రత్యుద్గచ్ఛంతి- అతః స్వయమనుద్గచ్ఛతః ప్రాణహాని
స్స్యాదితి భయాదివ ససంభ్రమం ప్రత్యుద్గమం చకారేతి-సహ సదస్యైరనుగైశ్చ వర్తమానః- ఇంద్రియేశో జీవః గుణాన్
గంధాదీన్ ప్రతి యథోద్గచ్ఛతీత్యౌత్సుక్యే దృష్టాంతః॥౩॥గౌరవాదితి॥యంత్రితో వశీకృతః గృహీతమర్ధ్యార్హణమర్ఘ్యార్హమా
సనంచ యైః తాన్॥౪॥తదితి॥మార్జితం క్షాళితమలకబంధనం కేశబంధనం యస్య మానయన్నివ స్వయంచచార॥౫॥హాటకా
సన ఇతి॥భవస్యాగ్రజత్వేన మాన్యాన్॥౬॥ ప్రీతః ప్రాహేత్యుక్తం తదేవ ప్రీతిపూర్వకం వచనమాహ దశభిః- అహో ఇ
తి॥ హే మంగళాయనాః మంగళమయనం యేషాం-మయా కిం మంగళమాచరితం యస్య మే యోగిభిరపి దుర్దర్శానాం ॥౭॥
౮॥దుర్దర్శత్వమాహ నైవేతి॥సర్వదృశమాత్మానం-యథా సర్వే దృశ్యా న లక్షయంతే అస్య విశ్వస్య హేతవో మహదాద
యో మన్వాదయో వా-యద్వా కథంభూతాన్ యే అస్య సర్వదృగాత్మదర్శనస్య హేతవస్తాన్ ॥౯॥అధనా ఇతి॥ యేషాం సా
ధూనాం గృహాః అర్హణాం పూజ్యానాం వర్యాః వరణీయాః స్వీకారార్హాః అంబ్వాదయో యేషు తాదృశాః - అంబుచత్వ

ష్టలక్షితాన్॥౨॥తద్దర్శనోద్గతాన్ ప్రాణాన్ ప్రత్యాదిత్సురివోత్థితః । ససదస్యానుగో వైన్య ఇంద్రియే
శో గుణానివ॥౩॥గౌరవాద్యంత్రితస్సభ్యః ప్రశ్రయానతకంధరః।విధివత్పూజయాంచక్రే గృహీతాధ్యర్హ
ణాసనాన్॥౪॥తత్పాదశౌచసలిలైర్మార్జితాలకబంధనః । తత్ర శీలవతాం వృత్తమాచరన్మానయన్నివ॥౫॥
హాటకాసన ఆసీనాన్ స్వధిష్ణ్యేష్వివ పావకాన్।శ్రద్ధాసంయమసంయుక్తః ప్రీతః ప్రాహ భవాగ్రజాన్॥
౬॥పృథుః॥ అహో ఆచరితం కిం మే మంగళం మంగళాయనాః । యస్య వో దర్శనం హ్యాసీద్దుర్దర్శానాం చ
యోగిభిః॥౭॥కిం తస్య దుర్లభతరమిహ లోకే పరత్ర చ । యస్య విప్రాః ప్రసీదంతి శివో విష్ణుశ్చ సానుగః॥౮॥
నైవ లక్షయతే లోకో లోకాన్ పర్యటతోఽపి యాన్।యథా సర్వదృశం సర్వ ఆత్మానం యేఽస్య హేతవః॥౯॥అ
ధనా అపి తే ధన్యాః సాధవో గృహమేధినః।యద్గృహా హ్యర్హవర్యాంబుతృణభూమీశ్వరావరాః॥౧౦॥వ్యా
ళాలయద్రుమా వై తేఽప్యరిక్తాఖిలసంపదః।యద్గృహాస్తీర్థపాదీయపాదతీర్థవివర్జితాః॥౧౧॥స్వాగతం వో
ద్విజశ్రేష్ఠా యద్వ్రతాని ముముక్షవః।చరంతి శ్రద్ధయా ధీరా బాలా ఏవ బృహంతి వై॥౧౨॥ కచ్చిన్నః కుశలం
నాథా ఇంద్రియార్థార్థవేదినామ్।వ్యసనావాప ఏతస్మిన్ పతితానాం స్వకర్మభిః॥౧౩॥భవత్సు కుశలప్ర
శ్న ఆత్మారామేషు నేష్యతే।కుశలాకుశలా యత్ర న సంతి మతివృత్తయః॥౧౪॥తదహం కృతవిస్రంభః సుహృ
దోఽత్ర తపస్వినాం।సంపృచ్ఛే భవ ఏతస్మిన్ క్షేమః కేనాంజసా భవేత్॥౧౫॥వ్యక్తమాత్మవతామాత్మా భగ
వానాత్మభావనః।స్వానామనుగ్రహాయేమాం సిద్ధరూపీ చరత్యజః॥౧౬॥మైత్రేయః॥పృథోస్తత్సూక్తమా
కర్ణ్య సారం సుష్ఠు మితం మధు స్మయమాన ఇవ ప్రీత్యా కుమారః ప్రత్యువాచ హ॥౧౭॥సనత్కుమారః॥సా
ధు పృష్టం మహారాజ సర్వభూతహితాత్మనా।భవతా విదుషా చాపి సాధూనాం గతిరీదృశీ॥౧౮॥ సంగమః
ఖలు సాధూనాముభయేషాం చ సమ్మతః।యత్సంభాషణసంప్రశ్నస్సర్వేషాం వితనోతి శమ్॥౧౯॥ అస్త్యే

ణంచ భూమిశ్చ ఈశ్వరో గృహస్వామీ చ అవరా భృత్యాదయశ్చ॥౧౦॥వ్యాళేతి॥వ్యాళానామాలయా ద్రుమా ఏవ తే- అరి
క్తాః పూర్ణాః అఖిలాస్సంపదో యేషు- తాదృశా అపి యే గృహాః-తీర్థపాదీయా వైష్ణవాస్తేషాం పాదతీర్థేన వివర్జితాః॥
౧౧॥స్వాగతమితి॥స్వాగతం భద్రమాగమనం జాతం-యద్యస్మాత్ బాలా ఏవ భవంతో బృహంతి వ్రతాని చరంతి-యద్వా యే
షాం వో వ్రతాని అన్యే బాలాశ్చరంతి॥౧౨॥కచ్చిదితి॥ ఇంద్రియార్థమేవార్థం పురుషార్థం యే విందంతి తేషాం నః వ్యసనాన్యు
ప్యంతే యస్మిన్ తస్మిన్ సంసారే॥౧౩॥నన్వభ్యాగతానాం కుశలం పృచ్ఛ్యతే న త్వాత్మన స్తత్రాహ భవత్స్వితి॥౧౪॥తదితి॥త
త్తస్మాత్కృతవిశ్వాసస్సన్ తపస్వినాం తు తపసాం సుహృదో యుష్మాన్ పృచ్ఛామి॥౧౫॥ నఖల్వస్య యోగితుల్యా యూయం
కింతు సాక్షాద్భగవానేవేత్యాహ॥వ్యక్తమితి॥వ్యక్తం నిశ్చితం ఆత్మవతాం ఆత్మత్వేన ప్రకాశమానః ఆత్మానం భావయతి -
ప్రకాశయతీతి తథా-ఇమాం పృథ్వీం చరతి॥౧౬॥పృథోరితి॥సూక్తం శోభనం వచనం - సారం న్యాయ్యం సుష్ఠు గంభీరా
ర్థం-మితమల్పాక్షరం మధు శ్రోత్రప్రియం-ముఖప్రసత్త్యా స్మయమాన ఇవ ప్రతీయమానః॥౧౭॥౧౮॥ స్వయమపి పృథో
స్సంగమమభినందతి ॥ సంగమ ఇతి ॥ ఉభయేషాం వక్తౄణాం చ శ్రోతౄణాం చ యేషాం సంభాషణసహిత స్సంప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్నఃసర్వేషాంశంసుఖంవిస్తారయతి॥ ౧౯॥ తదేవంసంగమంప్రశ్నంచాభినంద్యానువాదముఖేనైవమోక్షసాధనముపది
శతి॥అస్త్యేవేతి॥ గుణానామనువాదనేప్రశ్నద్వారేణానువాదఃప్రవర్తతేశ్రవణఇత్యర్థఃఆత్మనోమనసః అంతః అంత
స్థంకామాత్మకంమలంవిధునోతి-కషాయంధాతురాగవదనివర్త్యం॥ ౨౦॥చిత్తశుద్ధ్యైవబహిర్వైరాగ్యమాత్మని ర
తిశ్చభవతి॥నచతతోఽధికంసాధనమస్తిశాస్త్రేష్వితయోరేవమోక్షహేతుత్వనిశ్చయాదిత్యాహ॥శాస్త్రేష్వితి॥ సధ్ర్యక్
విమృశేషుసమ్యక్విచారవత్సుక్షేమస్యహేతురితావానేవసునిశ్చితః-కోఽసౌఆత్మవ్యతిరిక్తేదేహాదౌ- అసంగోవైరాగ్యం
ఆత్మనిరతిశ్చఆత్మనావిశేషణంనిర్గుణేబ్రహ్మణీతి॥౨౧॥నన్వేతదేవాతిదుర్లభమిత్యాశంక్యోత్తమాధికారిణఃశ్రవణమా
త్రేణభవతి-అన్యస్యతుచిత్తశుద్ధ్యనుసారేణసాధనతారతమ్యతోవర్ధమానయాభక్త్యేత్యభిప్రేత్యాహచతుర్భిః- సేతి॥
సాబ్రహ్మణిరతిరసంగశ్చశ్రద్ధాదిభిఃస్యాదితిచతుర్థేనాన్వయః- జిజ్ఞాసయాతత్త్వవిశేషబుభుత్సయాపుణ్యాం శ్రవోయ
శోయస్యతస్యహరేఃపుణ్యాయాకథాతయాచ॥ ౨౨ ॥ అర్థేతి॥అర్థారామాఅర్థనిష్ఠాస్తామసాఃఇంద్రియారామాః
కామనిష్ఠారాజసాః-తైఃసహయాగోష్ఠీతస్యామతృషయా- తేషాంచయేసమ్మతాఅర్థాఃకామాశ్చతేషామపరిగ్రహేణ
వివిక్తవిజనేయారుచిస్తయాఆత్మన్యేవపరితోషేచమతిఃస్యాత్కింతుహరేర్గుణపీయూషపానాద్వానాతస్మిన్సతివివిక్త
రుచిర్నకార్యా-నచాత్మనిపరితోషఃకార్యఇత్యర్థః॥౨౩॥అహింసయేతి॥పారమహంస్యచర్యయాఉపశమాదిప్రధానయా
వృత్త్యా-స్మృత్యాఆత్మహితానుసంధానేనముకుందాచరితమేవాగ్ర్యంసింధుశ్రేష్ఠమమృతం తచ్చరితస్మృతిసుఖేనేత్య
ర్థః-మార్గాంతరస్యానిందయా-నిరీహయాయోగక్షేమార్థక్రియారాహిత్యేన- ద్వంద్వతితిక్షయా శీతోష్ణాదిద్వం

వరాజన్భగవతోమధుద్విషఃపాదారవిందస్యగుణానువాదనే। రతిస్సదాయావిధునోతినైష్ఠికీకామంకషా
యంమలమంతరాత్మనః॥౨౦॥శాస్త్రేష్వియానేవసునిశ్చితోనృణాంక్షేమస్యసధ్ర్యగ్విమృశేషుహేతుః।
అసంగఆత్మవ్యతిరిక్తఆత్మన్దృఢారతిర్బ్రహ్మణినిర్గుణేచయా॥౨౧॥సాశ్రద్ధయాభగవద్ధర్మచర్యయాజి
జ్ఞాసయాధ్యాత్మికయోగనిష్ఠయా। యోగేశ్వరోపాసనయాచనిత్యంపుణ్యశ్రవఃకథయాపుణ్యయాచ॥
౨౨॥అర్థేంద్రియారామసగోష్ఠ్యతృష్ణయా తత్సమ్మతానామపరిగ్రహేణచ। వివిక్తరుచ్యాపరితోషఆ
త్మన్వినాహరేర్గుణపీయూషపానాత్॥ అహింసయాపారమహంస్యచర్యయాస్మృత్యాముకుందాచ
రితాగ్ర్యసీధునా।యమైరకామైర్నియమైశ్చాప్యనిందయానిరీహయాద్వంద్వతితిక్షయాచ॥౨౪॥హరేర్ముహు
స్తత్పరకర్ణపూరగుణాభిధానేనవిజృంభమాణయా।భక్త్యాహ్యసంగస్సదసత్యనాత్మనిస్యాన్నిర్గుణే
బ్రహ్మణిచాంజసారతిః॥౨౫॥యదారతిర్బ్రహ్మణినైష్ఠికీపుమానాచార్యవాన్జ్ఞానవిరాగరంహసా। ద
హత్యవీర్యంహృదయంజీవకోశంపంచాత్మకంయోనిమివోత్థితోగ్నిః॥౨౬॥ దగ్ధాశయోముక్తసమస్తతద్గు
ణోనైవాత్మనోబహిరంతర్విచష్టే।పరాత్మనోర్యద్వ్యవధానంపురస్తాత్స్వప్నేయథాపురుషస్తద్వినా
శే॥ఆత్మానమింద్రియార్థంచపరంయదుభయోరపి।సత్యాశయఉపాధౌవైపుమాన్పశ్యతినాన్యథా॥౨౮

ద్వసహనేనేతి॥౨౪॥కథమేత్యత్రోక్తమపికథనంభక్త్యావంతరంగత్వేనపునరుచ్యతే॥ హరేరితి॥ తత్పరాఃహరిభక్తాః తే
షాంకర్ణపూరాఃకర్ణాలంకారభూతాఃయేహరేఃగుణాః తేషామభిధానేనసదసతికార్యకారణరూపే॥౨౫॥ భవత్వే
వ్యత్రాసంగఆత్మరతిశ్చతతఃకిమతఆహ॥యదేతి॥యదానిష్ఠాంప్రాప్తారతిర్భవతి-తదాఆచార్యవాన్సన్ జ్ఞాన విరాగ
రంహసాజ్ఞానవైరాగ్యయోగేనఅవీర్యంనిర్వాసనంసత్ జీవస్యకోశమావరకమహంకారంహృదయంపుమాన్దహతి క
థంభూతంపంచమహాభూతప్రధానం-యద్వాఅవిద్యాస్మితరాగద్వేషాభినివేశాఃపంచ-తదాత్మకం- ఉత్థితఃప్రజ్వలితో
గ్నిఃయోనిమరణిమేవ-యద్వాయదారతిరాచార్యానుగ్రహశ్చతదాఆత్మజ్ఞానవిరాగయోర్యోగేనోత్థితఃసాక్షాత్కారః
అవీర్యంపునఃప్రరోహాక్షమంయథానభవత్యేవంహృదయందహతి-శేషంసమానమ్॥౨౬॥ తతఃకిమతఆహ ॥ దగ్ధాశయ
ఇతి॥దగ్ధఃఆశయోహృదయముపాధిర్యస్య-అతఏవముక్తాఃసమస్తాస్తద్గుణాఃకర్తృత్వాదయోయేన - ఆత్మనస్సకాశాద్బ
హిర్ఘటాది-అంతఃసుఖదుఃఖాది-నైవవిచష్టేనపశ్యత్యేన-కుతఇత్యపేక్షాయాంద్రష్టృదృశ్యప్రతీతేరంతఃకరణ హేతు
త్వాదిత్యాహ-పరోదృశ్యః ఆత్మాద్రష్టాతయోర్యద్వ్యవధానంభేదకంపూర్వమాసీత్ - తస్యవినాశేసతి - యథా
స్వప్నేరాజాహమిత్యారోపితంసైన్యాదిద్రష్టారందృశ్యం సైన్యంచస్వప్నావస్థానాశేనపశ్యతి తద్వత్ ॥ ౨౭॥ద్రష్టృ
దృశ్యభేదప్రతీతేరంతఃకరణహేతుత్వమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముపపాదయతి॥ ఆత్మానమితి ॥ ఆత్మానంద్రష్టా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రంఇంద్రియార్థాందృశ్యంఉభయోస్తయోఃపరంసంబంధహేతుమహంకారంచఆశయమంతః కరణేసత్యేవజాగ్రత్స్వప్న యోఃపశ్యతిఅన్యథాసుషుప్తౌతదుక్తం‖ శ్లో‖ దృశ్యానురంజితంద్రష్టృదృశ్యంద్రష్ట్రనురంజితమ్ । అహంవృత్త్యోభ యోరంరక్తంతన్నాశేద్వైతమాత్మనఇతి‖ ౨౮‖ ఏకస్మిన్నాత్మనిదృశ్యాదిభేదప్రతీతిరౌపాధికీతిదృష్టాంతేనస్పష్టయతి‖ ని మిత్తఇతి ‖ లోకేపిచసర్వత్రజలదర్పణాదౌభేదనిమిత్తేసత్యేవఆత్మనోబింబభూతస్యపరస్యప్రతిబింబస్యచభేదంపశ్యతిన తుజలాద్యభావే‖ ౨౯‖ తదేవంచతుర్భిఃఅసంగాత్మరతేర్మోక్షహేతుత్వముక్తంఇదానీమనాత్మరతేఃసంసారహేతుత్వ మాహ।ఇంద్రియైరితి‖ధ్యాయతాంగుణారోపేణస్మరతాంపుంసామింద్రియాణిస్మృతైఃవిషయైశ్చాకృష్యంతే- విషయా సక్తింప్రాప్యంతే- తైశ్చమనఆకృష్యతేతచ్చబుద్ధేస్సకాశాత్ చేతనాంవిచారసామర్థ్యంహరతిఏతచ్చావివేకినానలక్ష్య తఇతిదృష్టాంతేనాహ- తృణజఃకాశాదిస్తంబో యథామూలైస్తోయంహ్రదాదపహరతితద్వత్‖ ౩౦ ‖ భ్రశ్యతీతి ‖ చి త్తంచేతనామను తస్యామపహృతాయాంస్మృతిః పూర్వాపరానుసంధానం భ్రశ్యతిఏవంతద్రోధం జ్ఞానభ్రంశం ఆ త్మనఏవహేతోః-ఆత్మనోపహ్నవనాశంప్రాహుః‖ ౩౧‖ ఏవంభూతోనాశోభవతుతతశ్చకిమిత్యతఆహ‖ నేతి ‖ య దధియమధికృత్య-అన్యస్యవిషయస్యప్రియతమత్వం‖ శ్రుతి ‖ ఆత్మనస్తుకామాయసర్వంప్రియంభవతీతిశ్రుతేఃతస్యాత్మనః స్వేనైవయోవ్యతిక్రమోపహ్నవఃతస్మాత్ యఃస్వార్థనాశఃఅతఃపరతరఃస్వార్థనాశోనాస్తి‖౩౨‖ కుతఇత్యతఆహ।అర్థే తి‖విషయస్యఅర్థస్యాభిధ్యానంఇంద్రియార్థఃకామస్తస్యాభిధ్యానంసర్వార్థనాశః జ్ఞానంవిజ్ఞానంపరోక్షాపరోక్షంయే నధ్యానేనముఖ్యతాంస్థావరతాం‖ ౩౩‖అనాత్మరతేరనర్థహేతుత్వముక్తంసంగస్యాప్యాహ‖నేతి‖యద్వస్తుధర్మాదీనాం

నిమిత్తేసతిసర్వత్రజలాదావపిపూరుషః।ఆత్మనశ్చపరస్యాపిభిదాంపశ్యతినాన్యథా‖ ౨౯ ‖ ఇంద్రియైర్వి షయాకృష్టైరాక్షిప్తంధ్యాయతాంమనః।చేతనాంహరతేబుద్ధేః స్తంబస్తోయమివహ్రదాత్‖౩౦‖ భ్ర శ్యత్యనుస్మృతిశ్చిత్తంజ్ఞానభ్రంశఃస్మృతిక్షయే । తద్రోధంకవయఃప్రాహురాత్మాపహ్నవమాత్మనః‖ ౩౧‖నాతఃపరతరోలోకేపుంసస్స్వార్థవ్యతిక్రమః । యదధ్యన్యస్యప్రేయస్త్వమాత్మనఃస్వవ్యతిక్ర మాత్‖౩౨‖అర్థేంద్రియార్థాభిధ్యానంసర్వార్థాపహ్నవోనృణామ్। భ్రంశితోజ్ఞానవిజ్ఞానాద్యేనావి శతిముఖ్యతామ్‖౩౩‖ నకుర్యాత్కర్హిచిత్సంగంతమస్తీవ్రంతితీర్షుకః । ధర్మార్థకామమోక్షాణాంయద త్యంతవిఘాతుకమ్ ‖ ౩౪ ‖ తత్రాపిమోక్షఏవార్థఆత్యంతికతయేష్యతే।త్రైవర్గ్యోర్థోయతోనిత్యఃకృ తాంతభయసంయుతః‖౩౫ ‖ పరేవరేచయేభావాగుణవ్యతికరాదను । నతేషాంవిద్యతేక్షేమఈశవి ధ్వంసితాశిషామ్‖౩౬‖ తత్త్వంనరేంద్రజగతామథతస్థుషాంచదేహేంద్రియాసుధిషణాత్మభిరావృతా నామ్ । యఃక్షేత్రవిత్తపతయాహృదివిష్వగావిఃప్రత్యక్చకాస్తిభగవాంస్తమవేహిసోస్మి‖౩౭‖యస్మిన్ని దంసదసదాత్మతయావిభాతిమాయావివేకవిధుతిస్రజివాహిబుద్ధిః। తంనిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధతత్త్వం

విఘాతుకంతస్మిన్సంగంతమస్సంసారం‖౩౪‖తుల్యవన్నిర్దేశాత్పురుషార్థసామ్యభ్రాంతింవారయతి‖తత్రేతి‖ తత్రా పికృతాంతఃకాలః‖౩౫‖భయసంయుతత్వమేవాహ‖ పరఇతి ‖ పరేబ్రహ్మాదయఃఅవరేఅస్మదాదయఃగుణక్షోభాదను పశ్చాద్భవంతిఈశఃకాలఃతేనవిధ్వంసితాఆశిషోయేషాం।౩౬‖తత్త్వమితి‖యస్మాదనాత్మరతేరనర్థహేతుఃతస్మాజ్జగ తాంజంగమానాంతస్థుషాంస్థావరాణాంచ-దేహాదిభిరాత్మనాహంకారేణచ - ఆవృతానాంహృదియశ్చకాస్తిప్రకా శతేతమవేహి-కథంసోస్మి-సోస్తీతిపాఠేసఏవఏకోస్తితతోన్యదసదిత్యర్థః-ననుజీవోహృదిచకాస్తినాన్యస్తత్రాహ - క్షేత్రవిదంజీవంతపతినియమయతీతిక్షేత్రవిత్తపఃతస్యభావస్తత్తాతయా - అంతర్యామిరూపేణ - యద్వాక్షేత్రవిత్తే అహంమమతాస్పదేపాతీతిక్షేత్రవిత్తపః తేనరూపేణజీవస్తుపారతంత్ర్యాన్నపాతి-ననుకర్మజీవంనియచ్ఛతి- నఅవిఃప్ర త్యక్షఃతర్హిబుద్ధిఃనప్రత్యక్ప్రతిలోమంచకాస్తి-బుద్ధిస్తుపరాగ్విషయాకారేణ-తర్హ్యహంకారఃనవిష్వగ్వ్యాప్తత్వేన - సతుపరిచ్ఛిన్నఃఏవంభూతోయోభగవాంస్తమవేహీతి‖౩౭‖స్థావరజంగమాదీనాంహృదిచకాస్తీత్యుక్తేతేషాంసత్త్వం తత్సంబంధాదీశ్వరస్యమాలిన్యంచప్రసక్తంనిరాకుర్వన్నుద్రిక్తభక్త్యాతంప్రణమతి ‖ యస్మిన్నితి ‖ యస్మిన్నిదంవిశ్వం సదసదాత్మతయాఉత్కృష్టనికృష్టభావేనకార్యకారణభావేనవా - మాయైవవిభాతి-తంప్రపద్యే-మాయాత్వేహేతుః వివేకేనవిధుతిఃనిరాకృతిర్యస్యతత్-స్రజివేతివాశబ్దోదృష్టాంతేనిత్యముక్తం - యతఃపరిశుద్ధంతతఃతః-విబుద్ధంతత్త్వం సత్యం - అతఏవప్రత్యూఢాఅభిభూతా - కర్మభిఃకలిలామలినాప్రకృతిర్యేనతం‖౩౮ ‖ తమవేహీతిజ్ఞానముపదిష్టం-త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యజ్ఞానస్యదుష్కరత్వేనభక్తిముపదిశతి ద్వాభ్యాం॥ యదితి॥ యస్యపాదపంకజయోఃపలాశానిఅంగుళయః తేషాంవిలా సఃకాంతిఃతస్యభక్త్యాస్మృత్యా-కర్మాశయంఅహంకారరూపంహృదయగ్రంథింకర్మభిరేవగ్రథితం. రిక్తానిర్విషయామ తిర్యేషాం.రుద్ధఃత్యాహృతః-స్రోతోగణఇంద్రియవర్గోయైః-అరణంశరణం॥౩౯॥నను॥త్రు॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరమితిశ్రు తిర్యేషాం.రుద్ధః త్యాహృతః-స్రోతోగణఇంద్రియవర్గోయైః తైఃకథంయతయోనోద్గ్రథయంతీత్యుచ్యతేతత్రాహ॥కృచ్ఛ్ర ఇతి ॥ అప్లవేశాఃప్లవస్తరణహేతుఃఈశోయేషాం తేనభవం తీతితథా.మహానివాతరణేకృచ్ఛ్రఃక్లేశః- తేపిఅసుఖినయోగాదినా ఇంద్రియషడ్వర్గగ్రాహంభవార్ణవంతితీర్షంతితత త్తస్మాదుడుపంప్లవందుస్తరార్ణందుస్తరార్ణవమిత్యర్థః-యద్వాఅర్ణశబ్దేవకారాభావఆర్షః-దుస్తరోదకరూపంవ్యసన మిత్యర్థః॥౪౦॥సఇతి॥ఆత్మమేధసాబ్రహ్మవిదాదర్శితాఆత్మనాగతిస్తత్త్వంయస్మైసః॥౪౧॥ కృతఇతి॥ బ్రహ్మన్నితిసంబో ధనం-ప్రాధాన్యాదేకస్య-యాయామిత్యుక్తిఃసర్వాక్ప్రతి॥౩౨॥ నిష్పాదితమితి॥ ఆత్మనాదేహేనసహసర్వంరాజ్యాది కంమదీయంసాధూచ్ఛిష్టంసాధుభిః స్వీయంసన్మహ్యం ప్రసాదరూపేణదత్తంఅతస్తత్రమమస్వత్వాభావాత్ గురుద క్షిణార్థంకిందదేనహిపిత్రాత్తంమోదకాదితస్మైదానరూపేణప్రత్యర్ప్యతే॥ ౪౩॥ నివేదనంతుతదీయస్యైవసమర్పణం

ప్రత్యూఢకర్మకలిలప్రకృతింప్రపద్యే॥ ౩౯ ॥ యత్పాదపంకజపలాశవిలాసభక్త్యాకర్మాశయంగ్రథిత ముద్గ్రథయంతిసంతః । తద్వన్నరిక్తమతయోయతయోపిరుద్ధస్రోతోగుణాస్తమరణంభజవాసుదేవమ్॥ ౩౯॥కృచ్ఛ్రోమహానిహభవార్ణవమప్లవేశాఃషడ్వర్గనక్రమసుఖేనతితీర్షయంతి।తత్త్వంహరేర్భగవతో భజనీయమంఘ్రింకృత్వోడుపంవ్యసనముత్తరదుస్తరార్ణమ్॥౪౦॥ మైత్రేయః॥ సఏవంబ్రహ్మపుత్రేణకు మారేణాత్మమేధసా।దర్శితాత్మగతిస్సమ్యక్ప్రశస్యోవాచతంనృపః॥౪౧॥రాజా॥ కృతోమేనుగ్రహఃపూ ర్వంహరిణార్తానుకంపినా।తమాపాదయితుంబ్రహ్మన్భగవన్యూయమాగతాః॥౪౨॥నిష్పాదితంతుశా స్త్రేణశ్యేనభగవద్భిర్ఘృణాళుభిః।సాధూచ్ఛిష్టంహిసర్వంమేఆత్మనాసహకిందదే॥ ౪౩॥ ప్రాణాదా రాస్సుతాబ్రహ్మన్గృహాశ్చసపరిచ్ఛదాః।రాజ్యంబలంమహీకోశమితిసర్వంనివేదితమ్ ॥ ౪౪ ॥ సేనాప త్యంచరాజ్యంచదండనేతృత్వమేవచ। సర్వలోకాధిపత్యంచవేదశాస్త్రవిదర్హతి॥౪౫॥ స్వమేవబ్రాహ్మ ణోభుఙ్క్తేస్వంవస్తేస్వందదాతిచ । తస్యైవానుగ్రహేణాన్నంభుంజతేక్షత్రియాదయః॥౪౬॥మైరీ దృశీభగవతోగతిరాత్మవాదఏకాంతతోనిగమిభిఃప్రతిపాదితానః । తుష్యంత్వదభ్రకరుణాస్స్వకృతేననిత్యంకోనామతత్ప్రతికరోతివినోదపాత్రమ్॥౪౭ ॥ మైత్రేయః॥ తఆత్మయోగపతయఆదిరాజేనపూజి తాః।శీలంతదీయంశంసంతఃఖేభూవన్మిషతాంనృణామ్॥౪౮॥వైన్యోపిధుర్యోమహతాంసంస్థిత్యాధ్యా త్మశిక్షయా।ఆప్తకామమివాత్మానంమేనేఆత్మన్యవస్థితః॥౪౯॥కర్మాణిచయథాదేశంయథాకాలంయథా బలమ్।యథోచితంయథావిత్తమకరోద్బ్రహ్మసాత్కృతమ్॥ ౫౦ ॥ ఫలంబ్రహ్మణిసన్న్యస్యనిర్విషంగస్స మాహితః।కర్మాధ్యక్షంచమన్వానఆత్మానంప్రకృతేఃపరమ్॥౫౧॥ గృహేషువర్తమానోపిససామ్రాజ్య శ్రియాన్వితః । నాసజ్జతేంద్రియార్థేషునిరహంమతిరర్కవత్॥౫౨॥ఏవమధ్యాత్మయోగేనకర్మాణ్యనుస మాచరన్।పుత్రానుత్పాదయామాసపంచార్చిష్యాత్మసంమతాన్॥౫౩॥ విజితాశ్వంధూమ్రకేశంహర్య క్షంద్రవిణంవృకం।సర్వేషాంలోకపాలానాందధారైకఃపృథుర్గుణాన్॥౫౪॥గోపీథాయజగత్సృష్టేః

యథాభృత్యోరాజ్ఞేసేవారూపేణతాంబూలాదికమర్పయతి-తథామయాపిసర్వంనివేదితంస్వీకురుతేత్యాహ॥ ప్రాణా ఇతి॥౪౪॥ఆత్మనఃస్వత్వాభావంప్రపంచయతిసేనాపత్యంచేతిద్వాభ్యాం॥౪౫॥ స్వమితి॥వస్తేపరిధత్తే- అన్నమాత్రంకేవ లంభుంజతేనతుదానేస్వతంత్రాః॥౪౬ ॥ సత్యపిస్వత్వేసర్వస్వేనాపినగురోఃప్రత్యుపకర్తుంశక్యమిత్యాహ॥మైరితి॥ఆ త్మవాదేఅధ్యాత్మవిచారే-ఏకాంతతఃనిశ్చయేన-నిగమిభిఃవేదవిద్భిః- తేనిత్యమనల్పకరుణాఃస్వకృతేనైవదీనోద్ధరణకర్మ ణాతుష్యంతు - కోనామతత్కృతముపకారంప్రతిస్వయముపకరోతి - ఉదపాత్రమంజలింవినా-మయాఅంజలిరేవతే భ్యోబద్ధఇత్యర్థః-యద్వావినోదపాత్రంఅపహాసాస్పదం-ప్రత్యుపకారేప్రవృత్తోజనానామపహాసాస్పదంభవేదిత్యర్థః॥ ౪౭॥తఇతి॥ఖేభూవన్ఆకాశమార్గేగతాః॥౪౮॥ వైన్యఇతి॥ధుర్యోముఖ్యః-అధ్యాత్మశిక్షయాసంస్థిత్యైకాగ్రతాతయా ఆత్మన్యవస్థితస్సన్మేనే॥౪౯॥కర్మాణీతి॥బ్రహ్మసాత్కృతంబ్రహ్మణ్యర్పితంయథాభవతితథా॥౫౦॥ఫలమితి॥నిర్విషంగః కర్మస్వనాసక్తః-కర్మాధ్యక్షంకర్మసాక్షిణముదాసీనంమన్వానఃఅకరోదితిపూర్వేణైవాన్వయః- నాసజ్జతేత్యుత్తరేణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వా॥౫౧॥౫౨॥ఏవమితి॥అర్చిషి భార్యాయాం॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ రాజేతి॥ సోమశ్చాసౌ రాజా చ స ఇన భువో వసు ధనం గృహ్ణన్ విసృజంశ్చాసౌ సూర్యవత్ - రాజ్ఞః ప్రతపనమాజ్ఞాకరణం॥౫౬॥దుర్ధర్ష ఇతి॥అగ్నిరివ దుర్ధర్షః ద్యావ్యస్స్వర్గ ఇవ ॥ ౫౭॥వర్షతీతి॥సముద్రో యథా గాంభీర్యాద్రైతావానితి న బుధ్యతే తథా-ఆసావభిప్రాయతో దుర్బోధః- అచలరాట్ మేరురివ॥౫౮॥౫౯॥ మాతరిశ్వేతి॥ సర్వాత్మా సర్వత్ర సంచారశక్తిః బలాదిభిః సర్వాత్మా మాతరిశ్వేవ - భూతరాట్ శ్రీరుద్రః ౬౦॥కందర్ప ఇతి॥అజో బ్రహ్మేవ॥౬౧॥ బృహస్పతిరితి॥ఆత్మవత్త్వే జితేంద్రియత్వే భక్త్యాదిభిః పరార్థోద్యమే చ ఆత్మనైవ తుల్యః నిరుపమః॥౬౨ ॥ కీర్త్యేతి॥పుంభిః సత్పురుషైః రామః సీతాపతిర్యథా స తాం కర్ణరంధ్రేషు ప్రవిష్టః॥౬౩॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ✽

శ్లో॥త్రయోవింశే నభార్యస్య వనే నిత్యసమాధితః।విమానమధిరుహ్యాథ వైకుంఠగతిరీర్యతే॥ ౧॥ దృష్ట్వేతి॥ప్రవయసం వృద్ధం దృష్ట్వా తపోవనమగాదితి తృతీయేనాన్వయః - స్వకృతోనుసర్గః అన్నాదిసర్గః పురగ్రామాదిసర్గశ్చ- వర్ధితః అశేషః

కాలేస్వస్వేచ్యుతాత్మకః।మనోవాఙ్మూర్తిభిస్సౌమ్యైర్గుణైస్సంరంజయన్ప్రజాః॥౫౫॥ రాజేత్యధాన్నామధేయం సోమరాజ ఇవాపరః।సూర్యవద్విసృజన్గృహ్ణన్ప్రతపంశ్చ భువో వసు॥౫౬॥దుర్ధర్షస్తేజసేవాగ్నిర్మహేంద్ర ఇవ దుర్జయః।తితిక్షయా ధరిత్రీవ ద్యౌరివాభీష్టదో నృణామ్॥౫౭॥వర్షతి స్మ యథా కామం పర్జన్య ఇవ తర్పయన్।సముద్ర ఇవ దుర్బోధస్సత్త్వేనాచలరాడివ॥౫౮॥ధర్మరాడివ శిక్షాయామాశ్చర్యే మఘవానివ।కుబేర ఇవ కోశాఢ్యో గుప్తార్థో వరుణో యథా॥౫౯॥మాతరిశ్వేవ సర్వాత్మా బలేన మహసౌజసా।అవిషహ్యతయా దేవో భగవాన్ భూతరాడివ॥ ౬౦॥ కందర్ప ఇవ సౌందర్యే మనస్వీ మృగరాడివ। వాత్సల్యే మనువన్నౄణాం ప్రభుత్వే భగవానజః॥ ౬౧॥ బృహస్పతిర్బ్రహ్మవాదే ఆత్మవత్త్వే స్వయం హరిః। భక్త్యా గోగురువిప్రేషు విష్వక్సేనానువర్తిషు ॥ హ్రియా ప్రశ్రయశీలాభ్యామాత్మతుల్యః పరోద్యమే॥౬౨॥కీర్త్యోరుగీతయా పుంభిస్త్రైలోక్యే తత్ర తత్ర హ । ప్రవిష్టః కర్ణరంధ్రేషు స్త్రీణాం రామస్సతామివ॥౬౩॥ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-ద్వావింశోధ్యాయః... ... ✽

మైత్రేయః॥దృష్ట్వాత్మానం ప్రవయసమేకదా వైన్య ఆత్మవాన్।ఆత్మనావర్ధితాశేషస్వానుసర్గః ప్రజాపతిః॥౧॥జగతస్తస్థుషశ్చాపి వృత్తిదో ధర్మభృత్సతామ్।నిష్పాదితేశ్వరాదేశో యదర్థమిహ జజ్ఞివాన్॥ఆత్మజేష్వాత్మజాం న్యస్య విరహాద్రుదతీమివ।ప్రజాసు విమనస్స్వేకస్సదారోఽగాత్తపోవనమ్॥౩॥ తత్రాప్యదాభ్యనియమో వైఖానససుసమ్మతే।ఆరబ్ధ ఉగ్రతపసి యథా స్వవిజయే పురా॥౪॥ కందమూలఫలాహారశ్శుష్కపర్ణాశనః క్వచిత్।అబ్భక్షః కతిచిన్మాసాన్వాయుభక్షస్తతః పరమ్॥౫॥ గ్రీష్మే పంచతపా వీరో వర్షాస్వాసారషాణ్మునిః।ఆకంఠమగ్నశ్శిశిరే ఉదకే స్థండిలేశయః॥౬॥తితిక్షుర్యతవాగ్దాంత ఊర్ధ్వరేతా జితానిలః।ఆరిరాధయిషుః కృష్ణమచరత్తప ఉత్తమమ్॥౭ ॥ తేన క్రమానుసిద్ధేన ధ్వస్తకర్మమలాశయః।ప్రాణాయామైస్సన్నిరుద్ధషడ్వర్గశ్ఛిన్నబంధనః॥౮॥ సనత్కుమారో భగవాన్ యదాహాధ్యాత్మికం పరమ్।యోగం తేనైవ పురుషమభజత్పురుషర్షభః॥౯॥భగవద్ధర్మిణస్సాధోః శ్రద్ధయా యతతస్సదా। భక్తిర్భగవతి బ్రహ్మణ్యనన్యవిషయాభవత్॥౧౦ ॥ తస్యానయా భగవతః పరికర్మశుద్ధసత్త్వాత్మనస్తదను

స్వానుసర్గో యేన॥౧॥జగత ఇతి॥నిష్పాదితః ఈశ్వరాదేశః ప్రజాపాలనాదిర్యేన-జజ్ఞివాన్ జాతః॥౨॥ ఆత్మజేష్వితి॥ఆత్మజాం పృథ్వీం-విమనస్సు చింతాతురాసు-సదారః సభార్యః॥౩॥తత్రేతి॥అదాభ్యాః విఘ్నైర్నాశయితుమశక్యాః నియమాః యస్య-వానప్రస్థానాం సుసమ్మతే ఉగ్రే తపసి ఆరబ్ధః ప్రవృత్తః కర్తరి క్తః స్వస్య ధరామండలస్య విజయే పూర్వం యథా మహతాయత్నేన ప్రవృత్తః తద్వత్॥౪॥ఉగ్రం తపో దర్శయతి త్రిభిః॥కందమూలేతి॥క్వచిత్ కదాచిత్॥౫॥గ్రీష్మ ఇతి॥ చతుర్దిక్షు చత్వారోగ్నయః ఉపరి సూర్య ఇతి పంచానాం తపతాం తపః సంతాపో యస్య పంచతపాః-ఆసారం సహత ఇతి ఆసారషాట్-శిశిరే ఋతౌ-స్థండిలేశయః భూమిశయనః సర్వదా॥౬॥౭॥ తేనేతి॥ తేన తపసా క్రమానుసిద్ధేన శనైః ప్రాప్తేన- ధ్వస్తాని నిరస్తాని కర్మాణి యస్య-అత ఏవ అమలః ఆశయో యస్య ఛిన్నాని బంధనాని వాసనా యస్య॥౮॥౯॥౧౦॥తస్యేతి॥పరికర్మణా పరిచర్యయా-శుద్ధసత్త్వః ఆత్మా మనో యస్య తస్య- జ్ఞానమభూత్ - కీదృశం యేన నిజముపాధిం జీవకోశం - హృదయగ్రంథిం సంశయానాం అసంభవాదీనాం పదమాశ్రయం-చిచ్ఛేద - కీదృశేన అనయా భక్త్యా నిశితేన - కథంభూత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాతస్యభగవతఃసంస్మరణేనానుపూర్తిఃసంపూర్తిఃయస్యాఃతయానిశితేన॥౧౧॥ ఛిన్నేతి॥కించఛిద్యా అన్యధీర్దేహాత
బుద్ధిర్యస్య-యతోఽధిగతాత్మగతిఃఅతఏవనిరీహఃప్రాప్తాసుసిద్ధిషునిస్పృహః- యేనవయునేనజ్ఞానేనఇదంసంశయపదంచి
చ్ఛేద-తత్తత్యజేత్యుక్తవాన్ - తత్ప్రియత్వాదవ్యుపరరామేత్యర్థః - తస్యయోగసిద్ధిష్వపినిస్పృహత్వంయుక్తమేవే
త్యాహ-తావన్నప్రమత్తఃకింతుప్రమత్తోభవతితస్యశ్రీకృష్ణకథారతత్వాన్నతాసులోభోజాయతఇత్యర్థః॥౧౨॥ ౧౩॥
దేహత్యాగప్రకారమాహ॥ సంపీడ్యేతి ॥ పాయుంగుదంసంపీడ్యేతి - ముక్తాసనంసూచితం॥శ్లో॥సంపీడ్యసీవనంసూ
క్ష్మంగుల్ఫేనైవతుమధ్యతః। సవ్యేదక్షిణగుల్ఫేనముక్తాసనమితీరితమితి ॥ మూలాధారాద్వాయుముత్సారయన్నూర్ధ్వం
నయన్నాభ్యామవస్థాప్యతతఃకోష్ఠేష్వవస్థాప్యఅయాయు జడిత్యుత్తరేణాన్వయః-కోష్ఠాన్యేవాహ - హృదాదీనాం
ద్వంద్వైక్యం-శీర్షం-భ్రూమధ్యంతస్మిన్॥౧౪॥ఉత్సర్పయన్నితి॥తంవాయుం-పాఠాంతరే - ఏవమసూన్ప్రాణానుత్స
ర్పయన్క్రమేణమూర్ధ్నిబ్రహ్మరంధ్రేచావేశ్యతతోదేహారంభకపంచభూతానిసమష్టిభూతేషువిలాపితవాన్ - తదా
హ-వాయుంబాహ్యవాయునా-అయాయుజత్ఏకీకృతవాన్ - కాయం దేహగతంకఠినాంశంక్షితౌ॥ ౧౫॥ ఖానీతి॥ఖాని
ఇంద్రియచ్ఛిద్రాణిద్రవాంశంతోయే - తదేవం దేహంప్రవిలాప్యఅద్వితీయాత్మప్రతిపత్త్యర్థంమహాభూతానా మపి
లయమాహ-క్షితింఅంభసిఏకీకృతవాన్-తత్ అంభఃఅదస్తేజఃఅముంవాయుం॥ ౧౬॥ తదేవంతామసాహంకారకార్య
స్యాకాశపర్యంతస్య-లయముక్త్వాసాత్త్వికరాజసాహంకారకార్యాణాంలయమాహ ॥ ఇంద్రియేష్వితి॥ఇంద్రియేషు-
మనఇతిదేవానామప్యుపలక్షణం- సవికల్పకజ్ఞానేమనసఃఇంద్రియైరాకర్షణాత్తేషులయాభిధానంనతుకార్యత్వాత్-త
దుక్తంగీతాసు॥శ్లో॥ఇంద్రియాణాంహిచరతాంయన్మనోఽనువిధీయతఇతి॥శ్లో॥ ఇంద్రియైర్విషయాకృష్టైరాక్షిప్తంధ్యా

సంస్మరణానుపూర్త్యా।జ్ఞానంవిరక్తిమదభూన్నిశితేనయేనచిచ్ఛేదసంశయపదంనిజజీవకోశమ్॥౧౧॥ ఛి
న్నాన్యధీరధిగతాత్మగతిర్నిరీహస్తత్తత్యజేఽచ్ఛినదిదంవయునేనయేన।తావన్నయోగగతిభిర్యతిరప్రమ
త్తోయావద్గదాగ్రజకథాసురతింనకుర్యాత్॥౧౨॥ఏవంసవీరప్రవరస్సంయోజ్యాత్మానమాత్మని। బ్రహ్మ
భూతోదృఢంకాలేతత్యాజస్వకళేబరమ్॥ ౧౩॥సంపీడ్యపాయుంపార్ష్ణిభ్యాంవాయుముత్సారయన్ఛ
నైః।నాభ్యాంకోష్ఠేష్వవస్థాప్యహృదురఃకంఠశీర్షణి॥౧౪॥ఉత్సర్పయన్సూన్మూర్ధ్నిక్రమేణావేశ్యని
స్పృహః।వాయుంవాయౌక్షితౌకాయంతేజస్తైజస్యయూయుజత్॥౧౫॥ఖాన్యాకాశేద్రవంతోయే య
థాస్థానంవిభాగశః।క్షితిమంభసితత్తేజస్యదోవాయౌనభస్యముమ్॥౧౬॥ఇంద్రియేషుమనస్తాని తన్మాత్రే
షుయథోద్భవమ్।భూతాదినాథాన్యుత్కృష్యమహత్యాత్మనిసందధే॥౧౭॥ తంసర్వగుణవిన్యాసంజీవే
మాయామయేన్యధాత్।తంచానుశయమాత్మస్థమసావనుశయీపుమాన్॥౧౮ ॥ జ్ఞానవైరాగ్యవీర్యేణ
స్వరూపస్థోజహాత్ప్రభుః।అర్చిర్నామమహారాజ్ఞీతత్పత్న్యనుగతావనమ్।సుకుమార్యతదర్హాచయత్ప
ద్భ్యాంస్పర్శనంభువః॥౧౯॥అతీవభర్తుర్వ్రతధర్మనిష్ఠయాశుశ్రూషయాచార్ష * దేహయాత్రయా।నా
విందతార్తింపరికర్శితాపిసాప్రేయసఃకరస్పర్శనమాననిర్వృతిః॥౨౦ ॥ దేహంవిపన్నాఖిలచేతనాదికంప

యతాంమనఇతి-ఇంద్రియేషునభఇతిపాఠేప్యయమేవార్థః-భట్టాదీనాంమతేనభశ్చాక్షుషం-కేషాంచిన్మానసం అనుమా
నికత్వమతేపీంద్రియవ్యాపారోస్త్యేవ- నభోగుణశ్చశబ్దః శ్రోత్రగ్రాహ్యః - అతఇంద్రియగ్రాహ్యత్వాదింద్రియేషు
నభోవిలాపితమితి - తానీంద్రియాణియథోద్భవంఉద్భవోత్రప్రవృత్తిలాభఃసచవిషయాధీనఇతిశ్రోత్రాదీనాంవిషయే
షుశబ్దాదిషులయః-యద్వాతన్మాత్రకార్యాణ్యేవేంద్రియాణి-మనోప్యపంచీకృతపంచతన్మాత్రకార్యం - అహంకారాదిక
త్వాభిధానంతదధీనత్వవివక్షయేత్యవిరోధః- భూతాదినాహంకారేణప్రాగవశిష్టనభస్సహితానీంద్రియాణి - ఉత్కృ
ష్యపరతోనీత్వా-భూతాదౌక్షిప్త్వా-తేనసహమహత్తత్త్వేసందధఇత్యర్థః॥౧౭॥తమితి॥సర్వేషాం గుణానాంకార్యా
ణాంవిన్యాసఃస్థితిఃయస్మిన్-తంమహాంతంమాయామయేమాయోపాధిప్రధానేజీవే-తంచానుశయముపాధింయః పూ
ర్వమనుశాయీ-పుమాన్జీవఃఅసౌప్రభుః బ్రహ్మణిస్థితస్సన్జహాదిత్యర్థః॥౧౮॥ వనప్రవేశమారభ్యరాజ్ఞాఃకథామా
హచతుర్భిః॥అర్చిర్నామేతి॥అనుగతాఅనుజగామ-అతదర్హాతితదపినార్హతి-యాకింపద్భ్యాంభువః స్పర్శనమితియ
త్॥౧౯॥అతీవేతి॥భర్తుర్వ్రతంయద్భూమిశయనాదితస్మిన్ధర్మేయానిష్ఠాతయా-ఋషీణామియమార్షీ దేహయాత్రాకం
దమూలాదివృత్తిస్తయాచఆర్తిందుఃఖంనప్రాపతత్రహేతుఃప్రేయసఃకరేణస్పర్శనంమానశ్చతాభ్యాంనిర్వృతిర్యస్యాః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౦॥ దేహమితి॥ పృథివ్యాః పత్యుః దుహితృత్వం తు తస్యా దేవతారూపేణ-విపన్నం నష్టమఖిలం చేతనాదికం యస్మిన్-తథా
భూతం దేహమాలక్ష్య-తద్దేహం చితామారోపయత్॥ ౨౧ ॥ విధాయేతి॥ కృత్యం తత్కాలోచితం విధాయ-హ్రదిన్యాః జ
లే ఆప్లుతా స్నాతా సతి భర్తురుదకం దత్వా - దివి అంతరిక్షే స్థితాన్నత్వా వహ్నిం త్రిః ప్రదక్షిణీకృత్య॥ ౨౨॥ విలోక్యేతి॥
దేవైః స్సహితాః॥ ౨౩॥ కుర్వంత్య ఇతి॥ గృణంతిస్మ అభాషంత॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬ ॥ తేషామితి॥ భగవాన్ పద్యతే గమ్యతే నేనేతి
తథా-తన్నైష్కర్మ్యం జ్ఞానం-యే చ ఆవలాయుషాపి సాధయంతి- తేషామన్య దేవాదిపదం కిం దుర్లభం న కించిదిత్యర్థః॥
౨౭॥ స ఇతి॥ అవ్యక్తం శోచంతి॥ స వంచిత ఇతి॥ యత ఆత్మనే ద్రుహ్యతి అపవర్గసాధనం మానుష్యం లబ్ధ్వాపి విషయేష్వాసక్తిం

త్యుః పృథివ్యా దయితస్య చాత్మనః। ఆలక్ష్య కించిచ్చ విలప్య సా సతీ చితామథారోపయదద్రిసానుని॥ ౨౧॥ వి
ధాయ కృత్యం హ్రదినీజలాప్లుతా కృత్వోదకం భర్తురుదారకర్మణః। నత్వా దివిస్థాంస్త్రిదశాంస్త్రిః పరీ
త్య వివేశ వహ్నిం ధ్యాయతీ భర్తృపాదమ్॥ ౨౨॥ విలోక్యానుగతాం సాధ్వీం పృథుం వీరవరం పతిమ్। తుష్టువు
ర్వరదా దేవైర్దేవపత్న్యస్సహస్రశః॥ ౨౩॥ కుర్వంత్యః కుసుమాసారం తస్మిన్మందరసానుని। నదత్స్వమర
తూర్యేషు గృణంతిస్మ పరస్పరమ్॥ ౨౪॥ దేవ్యః॥ అహో ఇయం వధూర్ధన్యా యా చైవం భూభుజాం పతిమ్।
సర్వాత్మనా పతిం భేజే యజ్ఞేశం శ్రీర్వధూరివ॥ ౨౫॥ సైషా నూనం వ్రజత్యూర్ధ్వమను వైన్యం పతిం సతీ । ప
శ్యతాస్మానతీత్యార్చిర్దుర్విభావ్యేన కర్మణా॥ ౨౬॥ తేషాం దురాపం కిం త్వన్యన్మర్త్యానాం భగవత్పదం।
భువి లోలాయుషో యే వై నైష్కర్మ్యం సాధయంత్యుత॥ ౨౭॥ స వంచితో బతాత్మధ్రుక్ కృచ్ఛ్రేణ మహతా
భువి। లబ్ధ్వాపవర్గ్యం మానుష్యం విషయేషు విషజ్జతే॥ ౨౮ ॥ మైత్రేయః॥ స్తువతీష్వమరస్త్రీషు పతిలోకం
గతా వధూః। యం వా ఆత్మవిదాం ధుర్యో వైన్యః ప్రాపాచ్యుతాశ్రయమ్॥ ౨౯॥ ఇత్థంభూతానుభావోసౌ
పృథుస్స భగవత్తమః। కీర్తితం తస్య చరితముద్దామచరితస్య తే॥ ౩౦ ॥ య ఇదం సుమహత్పుణ్యం శ్రద్ధయా
వహితః పఠేత్ । శ్రావయేచ్ఛృణుయాద్వాపి స పృథోః పదవీమియాత్॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చ
స్వీ రాజన్యో జగతీపతిః। వైశ్యః పఠన్విట్పతిస్స్యాచ్ఛూద్రస్సత్తమతామియాత్॥ ౩౨ ॥ త్రిః కృత్వ ఇదమా
కర్ణ్య నరో నార్యథవాదృతా। అప్రజస్సుప్రజతమో నిర్ధనో ధనవత్తమః॥ ౩౩॥ అస్పష్టకీర్తిస్సుయశా మూ
ర్ఖో భవతి పండితః। ఇదం స్వస్త్యయనం పుంసామమంగళ్యనివారణమ్॥ ౩౪ ॥ ధన్యం యశస్యమాయుష్యం
స్వర్గ్యం కలిమలాపహమ్। ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సమ్యక్సిద్ధిమభీప్సుభిః॥ ౩౫॥ శ్రద్ధయైతదనుశ్రా
వ్యం చతుర్ణాం కారణం పరమ్। సంగ్రామాభిముఖో రాజా శ్రుత్వైతదభియాతి యాన్॥ ౩౬॥ బలిం తస్మై
హరంత్యగ్రే రాజానః పృథవే యథా। ముక్తాన్యసంగో భగవత్యమలాం భక్తిముద్వహన్॥ ౩౭ ॥ వైన్య
స్య చరితం పుణ్యం శృణుయాచ్ఛ్రావయేత్పఠేత్ । వైచిత్రవీర్యాభిమతం మహన్మాహాత్మ్యసూచకమ్ ॥
అస్మిన్కృతమతిమర్త్యః పార్థివీం గతిమాప్నుయాత్॥ ౩౮ ॥ అనుదినమిదమాదరేణ శృణ్వన్పృథుచ
రితం ప్రథయంశ్చ ముక్తసంగః। భగవతి భవసింధుపోతపాదే స చ నిపుణాం లభతే మతిం మనుష్యః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీ
మద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః. ... ... *

మైత్రేయః॥ విజితాశ్వోధిరాజాసీత్పృథోః పుత్రః పృథుశ్రవాః । యవీయోభ్యో దదాత్కాష్ఠా భ్రా
తృభ్యో భ్రాతృవత్సలః॥ ౧॥ హర్యశ్వాయాదిశత్ప్రాచీం ధూమ్రకేశాయ దక్షిణామ్ । ప్రతీచీం వృకసం
జ్ఞాయ తుర్యాం ద్రవిణసే విభుః॥ ౨॥ అంతర్ధానగతిం శక్రాల్లబ్ధ్వాంతర్ధానసంజ్ఞితః। అపత్యత్రయమాధ

యాతి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ విశాం పశ్వాదీనాం పతిః స్యాత్॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ బలమితి॥ యద్యపి బ
హూని ఫలాని భవంతి-తథాపి ముక్తాన్యసంగ ఏవ శ్రవణాదికుర్యాత్॥ ౩౭॥ వైన్యస్యేతి ॥ మహతో భగవతో మాహాత్మ్యస్య
సూచకం పార్థివీం పృథుసంబంధినీం పార్థివామితి వా పాఠః॥ ౩౮॥ అనుదినమితి॥ ప్రథయన్ కీర్తయన్ భవసింధౌ పోతౌ పా
దౌ యస్య॥ ౩౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. *

శ్లో॥ ఏకాదశభిరధ్యాయైః పృథోశ్చరితమీరితమ్। ప్రచేతసామథాష్టాభిస్తన్నప్త్యే పంచభిః పితుః॥ ౧ ॥ చతుర్వింశే ప్రపౌ
త్రాత్తు పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః। ప్రచేతసాం జనిస్తేభ్యో రుద్రగీతం చ వర్ణ్యతే॥ ౨॥ విజితాశ్వ ఇతి॥ అధిరాజ ఆసీదిత్యర్థః-
యవీయోభ్యః కనిష్ఠేభ్యః కాష్ఠాః దిశః॥ ౧॥ హర్యశ్వాయేతి॥ తుర్యాం చతుర్థీం దిశం॥ ౨॥ అంతర్ధానేతి॥ శక్రాల్లబ్ధ్వాప్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధోరశ్వమేధే అశ్వవిజయావసరే॥౩॥ అపత్యత్రయమేవాహ॥ పావక ఇతి ॥ పురా యశ్శాపః తస్మాన్మనుష్యేషూత్పన్నాః సంతః యోగగతిం అగ్నిగతిం ప్రాప్తాః॥౪॥ అంతర్ధాన ఇతి॥ నభస్వత్యాం అన్యస్యాం భార్యాయాం- అంతర్ధానవిశేషణం య ఇతి॥ ఏతేన శక్రాదంతర్ధానగతిలాభే కారణముక్తం॥౫॥ రాజ్ఞామితి॥ స చాంతర్ధానో రాజ్ఞాం వృత్తిం- కరాదానాదిభిర్దారుణాం పరపీడాత్మికాం- మన్యమానో విససర్జ హ॥౬॥ తత్రేతి॥ హంతి స్వానాం క్లేశమితి హంసః తం పురుషం పూర్ణం - కుశలం పుణ్యం తద్రూపేణ సమాధినా॥౭॥౮॥ బర్హిష్మదితి॥ హవిర్ధానిః హవిర్ధానస్య పుత్రః యోగేషు చ ప్రాణాయామాదిషు॥౯॥ క్రియాకాండనిష్ణాతత్వమాహ॥ యస్యేతి ॥ ఇదం వసుధాతలం- దేవయజనం యజ్ఞవాటం వితన్వతః- యత్రైకో యజ్ఞః కృతః తత్సమీప ఏవ యజ్ఞాంతరం కుర్వతః తతః అత ఏవ ప్రాచీనబర్హిరిత్యుచ్యతే॥౧౦॥ సాముద్రీమితి ॥ సముద్రస్య కన్యాం- దేవదేవేన బ్రహ్మణా ఉపదిష్టాం శతధృతిం నామ కిశోరీం బాలాం - పరిక్రమంతీం ప్రదక్షిణం గచ్ఛతీం - శుకీమివేతి పదం వ్యాఖ్యాయతే- సప్తర్షీణాం సతీరేతద్భార్యాదర్శనేన అగ్నిః కామసంతప్తోఽభూత్- తం చ తద్భార్యా స్వాహా నామ సప్తర్షిభార్యారూపధారిణీ సతీ రమయామాస। రమయిత్వా చ తద్రేతః శుకీరూపేణ శరస్తంబే నిధాయాగచ్ఛత్ తాం యథా

> త్రిశిఖండిన్యాం సుసమ్మతం॥౩॥ పావకః పవమానశ్చ శుచిరిత్యగ్నయః పురా। వసిష్ఠశాపాదుత్పన్నాః పునర్యోగగతిం గతాః॥౪॥ అంతర్ధానో నభస్వత్యాం హవిర్ధానమవిందత। య ఇంద్రమశ్వహర్తారం విద్వానపి న జఘ్నివాన్॥౫॥ రాజ్ఞాం వృత్తిం కరాదానదండశుల్కాదిదారుణాం। మన్యమానో దీర్ఘసత్రవ్యాజేన విససర్జ హ॥౬॥ తత్రాపి హంసం పురుషం పరమాత్మానమాత్మదృక్। యజంస్తల్లోకతామాప కుశలేన సమాధినా॥౭॥ హవిర్ధానాద్ధవిర్ధానీ విదురాసూత షట్సుతాన్। బర్హిషదం గయం శుక్లం కృష్ణం సత్యం జితవ్రతమ్॥౮॥ బర్హిష్మత్సుమహాభాగో హావిర్ధానిః ప్రజాపతిః। క్రియాకాండేషు నిష్ణాతో యోగేషు చ కురూద్వహ ॥౯॥ యస్యేదం దేవయజనమనుయజ్ఞం వితన్వతః। ప్రాచీనాగ్రైః కుశైరాసీదాస్తృతం వసుధాతలం॥౧౦॥ సాముద్రీం దేవదేవోక్తాముపయేమే శతధృతిమ్। యాం వీక్ష్య చారుసర్వాంగీం కిశోరీం సుష్ఠ్వలంకృతాం॥ పరిక్రమంతీముద్వాహే చకమేఽగ్నిః శుకీమివ॥ ౧౧ ॥ విబుధాసురగంధర్వమునిసిద్ధనరోరగాః। విజితాః సూర్యయా దిక్షు క్వణయంత్యైవ నూపురైః॥౧౨॥ ప్రాచీనబర్హిషః పుత్రాః శతద్రుత్యాం దశాభవన్। తుల్యనామవ్రతాస్సర్వే ధర్మస్నాతాః ప్రచేతసః॥౧౩॥ పిత్రాదిష్టాః ప్రజాసర్గే తపసే వనమావిశన్। దశవర్షసహస్రాణి తపసార్చంస్తపస్పతిమ్॥ ౧౪॥ యదుక్తం పథి దృష్టేన గిరిశేన ప్రసీదతా । తద్ధ్యాయంతో జపంతశ్చ పూజయంతశ్చ సంయతాః॥౧౫॥ విదురః॥ ప్రచేతసాం గిరిత్రేణ యథాసీత్పథి సంగమః। యదభ్యాహ హరః ప్రీతస్తన్నో బ్రహ్మన్ వదార్థవత్॥౧౬॥ సంగమః ఖలు విప్రర్షే శివేనేహ శరీరిణామ్। దుర్లభో మునయో దధ్యురసంగాద్యమభీప్సితమ్॥౧౭॥ ఆత్మారామోఽపి యస్త్వస్య లోకకల్పస్య రాధసే । శక్త్యా యుక్తో విచరతి ఘోరయా భగవాన్ హరః॥౧౮॥ మైత్రేయః॥ ప్రచేతసః పితుర్వాక్యం శిరసాదాయ సాధవః । దిశం ప్రతీచీం ప్రయయుస్తపస్యాదృతచేతసః॥౧౯॥ సముద్రముప విస్తీర్ణమపశ్యన్ సుమహత్సరః। మహన్మన ఇవ స్వచ్ఛం ప్రసన్నసలిలాశయమ్॥ ౨౦॥ నీలరక్తోత్పలాంభోజకల్హారేందీవరాకరమ్ ।హంససారసచక్రాంగకారండవనికూజితమ్॥౨౧॥ మత్తభ్రమరసౌస్వర్యహృష్టరోమలతాంఘ్రిపమ్ । పద్మకోశరజో

సప్తర్షిభార్యాభ్రాంత్యాగ్నిః కామితవాన్ తద్వదితి- స్తుకీమివేతిపాఠే స్తోకస్తోకఘృతధారామివేత్యర్థః॥౧౧॥ విబుధా ఇతి॥ సూర్యయా నవోఢయైవ- విబుధాదయో విజితా అభిభూతాః తచ్చ నూపురైః పాదాక్వణయంత్యైవ ధ్వనిమాత్రేణేత్యర్థః॥౧౨॥ ప్రాచీనబర్హిష ఇతి॥ తుల్యం నామ వ్రతమాచారశ్చ యేషాం- ధర్మస్నాతాః ధర్మపారగాః॥౧౩॥ పిత్రేతి॥ తపసా తపసాం పతిం హరిం అర్చన్ అర్చయామాసుః॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ సంగమ ఇతి॥ మునయోఽపి సంగత్యాగేనాప్తుమిష్టం యం దధ్యురేవ- కేవలం న తు ప్రాపుః తేన శివేన॥౧౭॥ నను మునీనాం కిం తద్ధ్యానేన ఘోరత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ ఆత్మారామ ఇతి ॥ ఆత్మారామో లోకరచనాయాః రాధసే పాలనాయ॥౧౮॥ గుర్వాజ్ఞాకారిణాం శివదర్శనం స్వత ఏవ భవతీత్యాశయేనాహ॥ ప్రచేతస ఇతి॥౧౯॥ సముద్రమితి॥ సముద్రముపసముద్రాభిక్రం చిన్న్యూనం- ఉపోఽధికే చేతి కర్మప్రవచనీయః - ప్రసన్నాస్సలిలాశయాః మత్స్యాదయో యస్మిన్॥౨౦॥ నీలేతి॥ నీలోత్పలాదీనామాకరం జన్మస్థానం - ఉత్పలాంభోజకల్హారాణి రాత్రిదినసంధ్యావికాసీని ఇందీవరం నీలోత్పలం- తస్య పునరుక్తిః ప్రాచుర్యజ్ఞాపనార్థం- హంసాదిభిర్నికూజితం॥౨౧॥ మత్తేతి॥ మత్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాంభ్రమరాణాంసౌస్వర్యేణహృష్టరోమాణో లతాంఘ్రిపాః యస్మిన్ - పద్మకోశరజఃదిక్షువిక్షిపతాపవనేనోత్స
వోయస్మిన్॥౨౨॥తత్రేతి॥తత్రమృదంగపణవాదివాద్యమనుపశ్చాత్ దివ్యైర్మార్గగతైర్మనోహరంగాంధర్వంగాన
మాకర్ణ్యవిసిస్మ్యుఃవిస్మయంప్రాప్తాఃపాఠాంతరేమృదంగపణవాదిఅవత్ రత్ తేషాంధ్వనిమతిరస్కుర్వ దిత్యర్థః॥
౨౩॥తర్హీతి॥తేచత్రిలోచనంవీక్ష్యజాతాశ్చర్యాఃప్రణేమురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౪॥ తప్తేతి॥తప్తహేమరాశిసదృశ
కాంతిం-శితిర్నీలః-కంఠోయస్యతం॥౨౫॥ ౨౬॥ యూయమితి॥వేదిషదఃబర్హిషదఃచికీర్షితంభగవదారాధనంవిదితం॥
౨౭॥ అనుగ్రహకారణమాహ॥ యఇతి ॥ యఃసాక్షాద్వాసుదేవంప్రపన్నఃసహిమేప్రియః-కథంభూతంరంహసఃసూ
క్ష్మాత్-త్రిగుణాత్ప్రధానాత్ - జీవసంజ్ఞితాత్పురుషాచ్చ-పరంప్రకృతిపురుషయోర్నియంతారమిత్యర్థః॥౨౮॥ త
త్సరాంతస్యమహత్తమత్వాదిత్యాహ॥ స్వేతి॥ స్వధర్మనిష్ఠఃపుమాన్ బహుజన్మభిఃవిరించతాంప్రాప్నోతి-తతోపిపుణ్యా
తిశయేనమామేతి-భాగవతస్తుఅథదేహాంతే-అవ్యాకృతంప్రపంచాతీతం-వైష్ణవంపదమేతి - యథాహంరుద్రోభూత్వా
అధికారికఇవవర్తమానః-విబుధాదేవాశ్చాధికారికాః-కలాత్యయేఅధికారాంతేలింగభంగేసత్యేష్యంతి॥ ౨౯॥ అథేతి॥
అథభాగవతత్వాత్ యూయంమేప్రియాఃస్థ-భవద్భిరపిమయిప్రీతిఃకార్యేత్యాశయేనాహ - మదన్యోభాగవతానాంచ
ప్రియాన్నాస్తి॥౩౦॥ఇదమితి॥ అతఇదంజప్తవ్యంశ్రూయతామితి-వివిక్తమసంకీర్ణంయథాభవతితథా॥ ౩౧॥౩౨॥శ్లో॥

దిక్షువిక్షిపత్పవనోత్సవమ్॥౨౨॥తత్రగాంధర్వమాకర్ణ్యదివ్యమార్గమనోహరమ్ । విసిస్మ్యూ రాజపు
త్రాస్తేమృదంగపణవాద్యను॥౨౩॥తర్హ్యేవసరసస్తస్మాన్నిష్క్రామంతంసహానుగమ్ । ఉపగీయమా
నమమరప్రవరంవిబుధానుగైః॥౨౪॥ తప్తహేమనికాయాభంశితికంఠంత్రిలోచనమ్ । ప్రసాదసుము
ఖంవీక్ష్యప్రణేముర్జాతకౌతుకాః॥౨౫॥సతాన్ప్రపన్నాన్ గిరిశోభగవాన్ధర్మవత్సలః।ధర్మజ్ఞాన్ శీల
సంపన్నాన్ప్రీతఃప్రీతానువాచహ॥౨౬॥ ... ... ❀

(❀) శ్రీరుద్రగీతా ప్రారంభః. (❀)

శ్రీరుద్రః॥యూయంవేదిషదఃపుత్రావిదితంవశ్చికీర్షితమ్ । అనుగ్రహాయభద్రంవఏవంమేదర్శనంకృత
మ్॥౨౭॥యఃపరంరంహసస్సాక్షాత్త్రిగుణాజ్జీవసంజ్ఞితాత్। భగవంతంవాసుదేవంప్రపన్నస్సప్రియో
హిమే॥౨౮॥స్వధర్మనిష్ఠశ్శతజన్మభిఃపుమాన్విరించతామేతితతఃపరంహిమామ్ । అవ్యాకృతంభాగవ
తోఽథవైష్ణవఃపదంయథాహంవిబుధాఃకలాత్యయే॥౨౯॥ అథభాగవతాయూయంప్రియాఃస్థభగవాన్
యథా।నమేభాగవతానాంచప్రేయానన్యోస్తికర్హిచిత్॥౩౦॥ఇదంవివిక్తంజప్తవ్యంపవిత్రంమంగళం
పరమ్।నిశ్శ్రేయసకరంచాపిశ్రూయతాంయద్వదామివః॥౩౧॥మైత్రేయః॥ ఇత్యనుక్రోశహృదయోభగ
వానాహతాన్ శివః।బద్ధాంజలీన్రాజపుత్రాన్నారాయణపరోవచః॥౩౨॥ శ్రీరుద్రః ॥ జితంతఆత్మవి
సృష్ట్యాదౌబ్రహ్మణాసృష్ట్వాపుత్రేభ్యఃప్రోక్తమిష్టదమ్।స్తోత్రంప్రాహప్రచేతోభ్యఃకృపయాభగవాన్ శివః॥శ్రీధరీయో
యంశ్లోకః॥జితమితి॥తేజితంతవోత్కర్షః-ఆత్మవిద్ధుర్యాణాంస్వస్తయేశోభనసత్తాయై-స్వానందలాభాయేత్యర్థః-అ
తోమేస్వస్తిఃస్వానందసత్తాస్తు-ననుమమోత్కర్షోమదర్థఏవకింనస్యాత్తత్రాహ-భవతారాధసాస్వానంద రూపేణ
రాద్ధంసిద్ధం-త్వంనిరతిశయపరమానందరూపేణైవనిత్యంస్థితఇత్యర్థః-అతఏవంభూతాయాత్మనేతుభ్యంనమః సర్వస్మై
సర్వరూపాయచ॥వీరరాఘవీయే॥స్వరూపస్వభావైస్త్వదుత్కృష్టత్వంభక్తానుగ్రహార్థమేవనస్వార్థమితివదన్- స
ర్వాంతరాత్మత్వగుణంవిశినష్టి-జితమితి- హేఆత్మవద్ధుర్యఆత్మవతాంజ్ఞానినాంధుర్యరక్షక-తేతవ-జితంస్వరూపేణగుణై
శ్చనిరతిశయోత్కర్షః-జితమితిభావేక్తఃస్వస్తయేఆత్మవిదామితిశేషః-యద్వా-ఆత్మవిద్ధుర్యాయోగీశ్వరాః- తేషాం
స్వస్తయేసుఖాయ-త్వాముపాసీనానాంనిరతిశయానందవహాస్తత్స్వరూపగుణాభక్తానుగ్రహైకప్రయోజనా ఇతిభా
వః-అతోమేత్వాముపాసీనస్యమమ-స్వస్తిఃత్వదనుభూతిసంభూతంసుఖం-అస్తునత్వసత్తాంప్రాప్నుయాదిత్యర్థః- మేస్థా
యిత్వేనావతిష్ఠత్విత్యర్థః-ననువిషయానందసంభూతానందోపిక్షణికఏవస్యాత్తత్రాహ-రాధసాసిద్ధరూపేణ భవతా
రాద్ధంసంసిద్ధంరాధ్యత్వేనవిషయాణామస్థిరత్వాత్తదనుభవసంభూతానందోప్యస్థిరః - తవతుసిద్ధరూపత్వాన్నిత్య
మనుభవతోమమత్వదనుభవసంభూతానందఃస్థాయీతిభావః- అత్రపరమాత్మానందసాధనభూతతద్విషయభక్తేఃస్థై
ర్యంప్రార్థ్యతే।ననుమమకథంసర్వోత్కృష్టతా - మమాపిదేవాదీనాంమధ్యేన్యతమత్వాదిత్యత్రాహ ॥ సర్వస్మాఇతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సర్వస్మై ప్రపంచరూపాయ-తత్ర హేతుః.ఆత్మన ఇతి - యథా దేవమనుష్యాదిశరీరేష్వాత్మతయానుప్రవిష్టో జీవః దేవోయమితి వ్యపదిశ్యతే తద్వత్పరమాత్మా॥ శ్రు ॥ యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ య ఆత్మని తిష్ఠన్నితి-చిదచిదంతరాత్మతయావస్థితస్తద్వ్యపదేశేన వ్యపదిశ్యతే - తత్తదంతరాత్మత్వమేవ తత్తద్వ్యపదేశవ్యపదేశ్యత్వనిమిత్తమితి- యదుక్తమాత్మత్వస్య సర్వత్వవ్యపదేశహేతుత్వం యద్వా॥ శ్రు॥ ఆత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యత్రైవాత్మన్ శబ్దః-కారణాత్మపరః - తథాచాయమర్థః-కారణం హి మృద్ద్రవ్యం కార్యాత్మనా పరిణతం మృదయం ఘట ఇతి కార్యాభేదేన వ్యపదిశ్యతే-తథా సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టః కారణభూతః - పరమాత్మా స్థూలచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మారూపప్రపంచవ్యపదేశవ్యపదేశ్య ఇతి యుక్తం కారణాత్మత్వస్య సర్వత్వవ్యపదేశహేతుత్వం - ఏవం చేదృశం సర్వాత్మత్వ సర్వకారణత్వప్రయుక్త సర్వాత్మకత్వం త్వయ్యేవైకాంతమితి త్వమేవ సర్వోత్కృష్ట ఇతి భావః॥౩౩॥ సర్వరూపత్వం ప్రపంచయన్ ప్రణమతి సార్ధైర్దశభిః॥ నమ ఇతి ॥ పంకజం లోకాత్మకం పద్మం నాభౌ యస్య తస్మై కారణాత్మనే నమః-కారణత్వాదేవ సృజ్యానాం ప్రాణినాం యే ఉపాధయః భూతాని స్థూలాని సూక్ష్మాణి తన్మాత్రాణి ఇంద్రియాణి చ తేషామాత్మనే నియంత్రే - అంతఃకరణచతుష్టయాధిష్ఠాతృత్వేన ప్రణమతి చతుర్భిః శ్లోకార్ధైః-వాసుదేవాయ చిత్తాధిష్ఠాత్రే-కూటస్థాయ నిర్వికారాయ-చిత్తస్యైకరూపత్వాత్॥ పీ ॥ అన్యదప్యుత్కర్షాపాదకం గుణజాతం తవవదన్ తద్విశిష్టం నమస్కరోతి॥ నమ ఇతి॥ పంకజనాభాయ లోకాత్మకం పంకజం నాభౌ యస్య తస్మై ఏవం కార్యావస్థప్రపంచరూపత్వముక్తం కారణావస్థప్రపంచరూపతామాహ- భూతసూక్ష్మాణామింద్రియాణాం చాత్మనే ఆశ్రయాయ - ఉభయనిర్వాహకమంతరాత్మత్వం తత్ప్రయుక్తం దోషాస్పృష్టత్వం చాహ-వాసుదేవాయ వాసుశ్చ దేవశ్చ తస్మై॥ శ్లో॥ సర్వత్రాసౌ సమస్తం చ వసత్యత్రేతి వై యతః ఇత్యుక్తకర్తర్యధికరణవ్యుత్ప

ద్ధుర్యస్య స్తమెస్య స్సిరస్తుమే।భవతా రాధసా రాద్ధం సర్వస్మా ఆత్మనే నమః॥౩౩॥ నమః పంకజనాభాయ
భూతసూక్ష్మేంద్రియాత్మనే।వాసుదేవాయ శాంతాయ కూటస్థాయ స్వరోచిషే॥ సంకర్షణాయ సూ
క్ష్మాయ దురంతాయాంతకాయ చ।నమో విశ్వప్రబోధాయ ప్రద్యుమ్నాయాంతరాత్మనే॥౩౪॥ నమో న

త్తినిరుక్తవాసుశబ్దవాచ్య సర్వాంతరాత్మత్వగుణవిశిష్టాయ-తథాపి-దేవాయ తద్వ్యాప్యగతదోషాస్పర్శనేన దేదీప్యమానాయ-అత ఏవ శాంతాయ-అశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యుభిరూర్మిభిర్విరహితాయ-అత ఏవ కూటస్థాయ నిర్వికారాయ.అత ఏవ స్వరోచిషే నిత్యాసంకుచితాపరిచ్ఛిన్నత్వప్రకాశాయ॥౩౪॥ సంకర్షణాయేతి॥ సంకర్షణాయ అహంకారాధిష్ఠాత్రే సూక్ష్మాయ అవ్యక్తాయ-దురంతాయ అనంతాయ అంతకాయ ముఖాగ్నినా లోకదాహకాయ- విశ్వస్య ప్రకృష్టో బోధో యస్మాత్ -అంతరాత్మనే బుద్ధ్యధిష్ఠాత్రే॥ పీ॥ కారణావస్థప్రపంచాత్మకత్వస్య ప్రపంచ సంహారపూర్వకత్వాజ్జగత్సంహర్తృత్వగుణవిశిష్టతామాహ॥ సంకర్షణాయేతి॥ సంకర్షణాయ సమిత్యేకీకారే-అవిభక్తనామరూపత్వేన కర్షణాయ-కర్షయత్యాకర్షయతి స్వస్మిన్ జగదుపసంహరతి-తథా తస్మై-కేనాకారేణ సంహర్తృత్వం తత్రాహ-అంతకాయ ముఖాగ్నినాఖిలలోకవినాశకాయ అత ఏవ సూక్ష్మాయ నామరూపవిభాగానర్హ సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టాయ ఏవంభూతాయాపి దురంతాయ-అంతరహితాయ-అనుపసంహార్యాయేత్యర్థః సంహారో హి కార్యస్య కారణేన సహ సంశ్లేషః-తస్య కారణాంతరాభావేనానుపసంహార్యత్వాత్కారణకాష్ఠాభూతార్థః ఫలితః-ఏవం కార్యావస్థప్రపంచరూపత్వదనుగుణగుణయుక్తం నమస్కృత్య జగద్రక్షకత్వాత్తదుపయుక్తగుణవిశిష్టం నమస్కరోతి॥ నమ ఇతి॥ విశ్వప్రబోధాయ విశ్వం ప్రబోధయతి ధర్మాదిపురుషార్థతత్సాధనప్రకాశక వేదాఖ్యశాస్త్రోపదేశేన వేదయతీతి విశ్వప్రబోధః తస్మై విశ్వోజ్జీవయిత్ర ఇత్యర్థః న కేవలముపదేశమాత్రేణ అపి తు వ్యూహావిర్భావాంతర్యామిత్వాదిరూపేణ విభవమూలత్వ సాధ్వసాధునిగ్రహానుగ్రహదేహేంద్రియాది సంజీవయితృత్వాదిభిశ్చేత్యాహ-ప్రద్యుమ్నాయ - దుష్టనిగ్రహసాధ్వనుగ్రహైకపరియోజన రామకృష్ణాదివిభవమూలప్రద్యుమ్నవ్యూహాయ-అంతరాత్మనే- దేశకాలావస్థాసు యుగపత్సర్వజన జగదంతః ప్రవేశపూర్వకం ప్రకాశకాయ-భర్త్రే నమ ఇతి ద్విరుక్తిస్తద్గుణవిశేషవిశిష్టత్వాభిప్రాయతః॥౩౪ ॥ నమో నమ ఇతి॥ హృషీకాణామీశం యత్ ఇంద్రియం మనః తదాత్మనే - సూర్యరూపేణ ప్రణమతి పరమహంసాయ సూర్యాయ-పూర్ణాయ తేజసా విశ్వవ్యాపినే - నిభృతాత్మనే క్షయవృద్ధిశూన్యాయ॥ పీ ॥ నమ ఇతి॥ అనిరుద్ధాయ అనిరుద్ధవ్యూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హృషీక-హృషీకాణామింద్రియాణాంయదీశంమనః - ఇంద్రియాణిచ-తదాత్మనే - తద్రూపాయ-సర్వాత్మకత్వేపివిశిష్యహృషీకేంద్రియగ్రహణమనిరుద్ధోపాసనస్థానకృతం-తథాచోక్తంతృతీయే॥శ్లో॥ యద్విదుర్హ్యనిరుద్ధాఖ్యంహృషీకాణామధీశ్వరమ్। శారదేందీవరశ్యామంసంరాధ్యమృషిభిశ్శనైరిత్యుక్తస్యజగద్రూపత్వాదేర్జీవస్యేవ దేవాదిరూపత్వవత్కర్మాయత్తత్వశంకాయామాహ ॥ పరమహంసాయ - హీన స్త్రికర్మాఖ్యంపుణ్యాపుణ్యరూపంమలమాశ్రితేషుస్వస్మింశ్చేతిహంసః-తతఃకర్మాధారయాచ్చతుర్థీ-అపహతపాప్మనఇత్యర్థః।పూర్ణాయ-అంతర్బహిశ్చవ్యాప్యస్థితాయ-నిత్యనిరుపాధికాంతర్బహిర్వ్యాప్తికృతంజగద్రూపత్వం - నభగవతఔపాధికం-జీవస్యతుదేవాదిశరీరేష్వభివ్యాప్తిః కర్మకృతేతి-తస్యదేవాదిరూపత్వమౌపాధికమితి-తతఃపరమాత్మనోవైలక్షణ్యసిద్ధిః-యద్వా-పరమహంసాయ - అపహతపాప్మనే-అతఏవనిర్వృతాత్మనే-శోకరహితాయ-నిభృతాత్మనఇతిపాఠేక్షయవృద్ధిశూన్యాయ- అతఏవపూర్ణాయసర్వదాఅంతర్బహిశ్చవ్యాప్యస్థితాయ-యద్వా-పూర్ణాయవ్యాపకాయ-నిభృతాత్మనేఅవాప్తసమస్తకామాయ-అయమపిజగద్రక్షణోపయుక్తఏవగుణః- అవాప్తసమస్తకామోహిస్వాశ్రితాన్సమీహితకామప్రదానేనసమ్యక్పాలయితినతుదరిద్రః॥౩౬॥స్వర్గేతి॥స్వర్గాపవర్గద్వారాయచ-శుచిష్యంతఃకరణేసీదతిసీదతీతిశుచిషత్తస్మై॥శ్రుతి॥ హగ్ంసశ్శుచిషదితిశ్రుతేః॥అగ్నిత్వమాహ-హిరణ్యంవీర్యంయస్యతస్మైఅగ్నిరూపాయ-చాతుర్హోత్రంకర్మ-తస్మైతత్సాధనాయేత్యర్థః-కుతఃతంతవేతద్విస్తారకాయ॥వీ॥ అన్యదపిరక్షణోపయుక్తంగుణజాతమాహ॥స్వర్గేతి॥స్వర్గాపవర్గయోః ద్వారాయసాధనభూతాయ॥శ్రుతి॥ఇష్టాపూర్తంబహుధాజాతంజాయమానంవిశ్వంబిభర్తిభువనస్యనాభిః - అమృతస్యైషసేతురిత్యాదిశ్రుతేః-సేతురివసేతుర్లంభకఃప్రాపకః-స్వర్గాపవర్గద్వారత్వమేవోపపాదయన్నమస్కరోతి - నిత్యంసదా-శుచిషుయోగిచిత్తేషుసీదతిరమతీతిశుచిషత్ - యోగిభిర్నిత్యముపాస్యత్వేనతత్సమీహితాపవర్గప్రదాత్రఇత్యర్థః-హిరణ్యంవీర్యంయస్యసోగ్నిస్తస్మై -అగ్నిరూపాయ-చతుర్ణాంహోతౄణామయంచాతుర్హోత్రఃచతుర్భిః హోతృభిస్సాధ్యఃతస్మై-తంతవేయజ్ఞాయ - తద్రూపాయేత్యర్థః - యజ్ఞరూపత్వయజ్ఞారాధ్యత్వతత్ఫలదత్వాదభి

మోనిరుద్ధాయహృషీకేశేంద్రియాత్మనే।నమఃపరమహంసాయపూర్ణాయనిభృతాత్మనే॥౩౬॥ స్వర్గాపవర్గద్వారాయనిత్యంశుచిషదేనమః।నమోహిరణ్యవీర్యాయచాతుర్హోత్రాయతంతవే॥౩౭॥ నమఊర్జఇషేత్రయ్యాఃపతయేయజ్ఞరేతసే।తృప్తిదాయచదేవానాంనమస్సర్వరసాత్మనే॥౩౮॥ సర్వసత్త్వాత్మదేహాయవిశేషాయస్థవీయసే।నమస్త్రైలోక్యపాలాయసహఓజోబలాయచ॥౩౯॥ అర్థలింగాయనభసే

స్స్వర్గద్వారామిత్యర్థః॥౩౭॥ నమఇతి॥సోమత్వమాహ। ఊర్జేపితౄణామన్నాయఇషే దేవానామన్నాయ-యజ్ఞరేతసేసోమాయసహిపితౄణాందేవానాంచాన్నంఏవంరూపాయత్రయ్యాఃపతయే హరయేనమః సూర్యాగ్నిసోమత్వేనైవతేజస్త్వముక్తం-జలత్వమాహ-సర్వరసాత్మనేజలరూపాయ॥వీ॥ నమఇతి ॥ ఊర్క్-పితౄణామన్నం-ఇట్ దేవానామన్నం-తద్రూపాయ - ఊర్గిడాదిరూపేణపిత్రాదీనాంతృప్తిముపాదయన్ - తదంతర్యామిరూపేణయఃఫలదఃతస్మైఇత్యర్థః-త్రయ్యాఃవేదస్య-పతయేరక్షకాయ-ప్రతిపాద్యాయచ-యజ్ఞస్యరేతఃఫలం-తద్రూపాయ - అత్రహిరణ్యరూపాయేత్యాహవనీయాద్యగ్నిరూపత్వముక్తం- చాతుర్హోత్రాయతంతవఇతిద్రవ్యక్రియామంత్రాద్యాత్మకయజ్ఞరూపత్వం-ఊర్జఇతియజ్ఞారాధ్యత్వదేవతారూపత్వం-త్రయ్యాఃపతయఇతిస్వర్గాపవర్గతత్సాధనప్రకాశకవేదకారణత్వంఏవంస్వర్గాపవర్గద్వారత్వముక్తం-స్వర్గద్వారశబ్దేన-ఐహికలౌకికసుఖసాధనత్వమప్యభిప్రేతం- తదుపపాదయన్నమస్కరోతి-జీవానాంతృప్తిదాయ-శబ్దస్పర్శవిషయానుభవజసుఖప్రదాయేత్యర్థఃతదుపాధికంసర్వరసాత్మనఇతి-సర్వేరసాఃకట్వమ్లలవణమాధుర్యాదయఃతదాత్మనేతద్రూపాయేత్యర్థః॥శ్లో॥ రసోహమప్సుకౌంతేయేతిరసస్యతద్విభూతిత్వగానాత్సర్వరసాత్మనఇత్యుక్తంఇదంశబ్దఃస్పర్శరూపాత్మకత్వస్యాప్యుపలక్షణం-స్థవీయసేస్థూలాయ- విశేషాయపృథివ్యాత్మనే-గంధరూపాయేత్యర్థః॥శ్లో॥పుణ్యోగంధఃపృథివ్యాంచేతిగానాత్॥౩౮॥సర్వేతి॥ విశేషాయపృథివీరూపాయ-సర్వేషాంసత్త్వానాంప్రాణినాంమేఆత్మానః తేషాందేహాయస్థవీయసేవిరాడ్దేహాయచ- త్రైలోక్యపాలాయవాయవే-సహఆదిరూపాయ-ప్రాణరూపేణత్రైలోక్యంపాలయతే-సహఆదిధర్మాయ॥ వీ॥ ఏవంగంధరసాదిభోగ్యరూపేణతృప్తిదత్వమాహ-సర్వేతి-సర్వసత్త్వాత్మదేహరూపేణతృప్తిదత్వముక్తం-అథభోక్తృభోగోపకరణభోగస్థానాదిరూపేణతృప్తిదత్వమాహ-సర్వేతి-సర్వసత్త్వాత్మదేహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యస్సర్వమచేతనజాతంభోగోపకరణభోగస్థానరూపం-సర్వేఆత్మానోభోక్తారోజీవాశ్చ - దేహాఃశరీరంయస్యతస్మై-ప్రకారాంతరేణావిత్తృప్తిదత్వమాహ-సఃప్రవృత్తిసామర్థ్యమింద్రియశక్తిః - ఓజస్తేజః- బలంధారణసామర్థ్యంచదేహశక్తిస్తద్రూపాయేత్యర్థః-సహఆదిరూపేణావిత్తృప్తిదాయేత్యర్థః-ఏవమాకారేణజగద్రక్షకత్వమిత్యాహ-త్రైలోక్యపాలాయఉక్తప్రకారేణత్రైలోక్యాంతర్భూతకృత్స్నజగత్పాలాయేత్యర్థః॥౩౮॥అర్థలింగాయేతి॥ నభసేఆకాశాయ-అర్థానాంలింగాయజ్ఞాపకాయ-శబ్దగుణకత్వాత్ - అంతర్బహిరాత్మనేఅంతర్బహిర్వ్యవహారాలంబనాయఏవమాకాశాదిమహాభూతరూపత్వముక్తం-అముష్మైస్వర్గాయ-భూరివర్చసే॥శ్రు॥ఏషవైజ్యోతిష్మంతంపుణ్యంలోకంయాతీతిశ్రుతేః॥వీ॥ ఏవంజగదుపాదానత్వతదంతరాత్మత్వతదవనత్వతత్సంహర్తృత్వాదిభిస్తద్దేకాసాధారణైర్ధర్మైకస్సర్వోత్కృష్టంనమస్కృత్యఅథచిదచిదాత్మకం సర్వమపివస్తుత్వచ్ఛరీరమేవ - అతస్త్వత్తోనోత్కృష్టమస్తీత్యభిప్రాయేణసర్వాత్మకత్వేననమస్కరోతి-శబ్దలింగాయేతి-శబ్దఆకాశగుణః-సలింగంశరీరంయస్యతస్మైనభసే - ఆకాశరూపాయచ- ఇదంవాయ్వాదితద్గుణశరీరకత్వస్యాప్యుపలక్షణం - శబ్దాదిషునియమనపూర్వకంవ్యాప్యతచ్ఛరీరకత్వేనస్థితాయేత్యర్థఃవ్యాప్తిశ్చవేద్యామగ్నిరివనబహిరేవ-తిలేషుతైలమివనాంతరేవ- కింత్వంతర్బహిశ్చేత్యాహ - అంతర్బహిరాత్మనఇతి - అతతిసంతతమవిచ్ఛేదేనవ్యాప్నోతీత్యాత్మాఅంతర్బహిశ్చవ్యాప్యస్థితాయేత్యర్థః తథాచశ్రుతే॥శ్రు॥ అంతర్బహిశ్చతత్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థితఇతి - పుణ్యాయయజ్ఞదానాదిరూపపుణ్యశరీరాయ-అముష్మైతత్సాధ్యస్వర్గాదిలోకరూపాయలోకాయఏతల్లోకరూపాయ - భూరివర్చసేజ్ఞానప్రచురజీవరూపాయ॥౪౦॥ప్రవృత్తాయేతి॥ ప్రవృత్తాయనివృత్తాయచకర్మణేపితృదేవాయయథాక్రమంపితృదేవప్రాప్తిఫలాయ-అధర్మఫలరూపాయచమృత్యవే॥వీ॥ప్రవృత్తాయేతి॥ ప్రవృత్తాయనివృత్తాయచకర్మణేప్రవృత్తినివృత్త్యాత్మకకర్మరూపాయపితృదేవాయ-ప్రవృత్తికర్మారాధ్యతత్ఫలప్రదపితృదేవాదిశరీరాయ- ధర్మవిపాకాయధర్మోతాభిసంహితఫలభగవ

> నమోంతర్బహిరాత్మనే।నమఃపుణ్యాయలోకాయచాముష్మైభూరివర్చసే॥౪౦॥ప్రవృత్తాయనివృత్తాయపితృదేవాయకర్మణే।నమోఽధర్మవిపాకాయమృత్యవేదుఃఖదాయినే॥౪౧॥నమస్తఆశిషామీశమనవే కారణాత్మనే।నమోధర్మాయబృహతేకృష్ణాయాకుంఠమేధసే॥౪౨॥ పురుషాయపురాణాయసాంఖ్యయోగేశ్వరాయతే।శక్తిత్రయసమేతాయమీఢుషేహంకృతాత్మనే॥ చేతఆకృతిరూపాయనమోవాచో

దారాధనరూపః-తస్యవిపాకఃఫలం-తస్మైనివృత్తిధర్మఫలరూపాయేత్యర్థఃతథామృత్యవేదుఃఖదాయినేదుఃఖప్రదమృత్యురూపాయ॥౪౧॥నమఇతి॥ హేఈశఆశిషాంకారణాత్మనేసర్వకర్మఫలదాత్రే- మనవేసర్వజ్ఞాయమంత్రాత్మకాయేతివా-విష్ణుత్వేనప్రణమతి-బృహతేధర్మాయపరమధర్మాత్మనేకృష్ణాయ॥వీ॥నమఇతి॥ హేఆశిషామీశ-యద్వా - హేఈశఆశిషాంఏవంసర్వాత్మకత్వేననమస్కృత్యసాక్షాన్నమస్కరోతి - కారణాత్మనేఫలప్రకాశకాయ-మనవేసర్వజ్ఞాయ-వామనరూపాయవా- మన్వంతరాధిదైవతాయవా-మంత్రరూపాయవా - నమఃబృహతేస్వరూపేణగుణైశ్చనిరతిశయబృహత్త్వాయ-ధర్మాయ-కృష్ణాయకృష్ణాఖ్యసిద్ధరూపధర్మాయ-సిద్ధరూపేపిధర్మశబ్దఃప్రయుజ్యతే- తథాచశ్రీమహాభారతే॥శ్లో॥యేచవేదవిదోవిప్రాయేచాధ్యాత్మవిదోజనాః। తేవదంతిమహాత్మానంకృష్ణంధర్మంసనాతనమితి॥ అకుంఠమేధసేఅప్రతిహతజ్ఞానాయ॥౪౨॥ పురుషాయేతి॥రుద్రరూపేణప్రణమతి - మీఢుషేరుద్రాయ- అహంకృతమహంకారఃతదాత్మనే-సచకర్తృకరణకర్మశక్తిత్రయసమేతఃతస్మై-బ్రహ్మత్వేనప్రణమతిచేతఇతి - చేతోజ్ఞానం-ఆకృతిఃక్రియాతద్రూపాయ-వాచోవివిధాభూతిఃసృష్టిఃయస్మాత్తస్మై॥వీ॥పురుషాయేతి॥ పురాణపురుషాయకాపిలాద్యంశావతారరూపేణనమస్కరోతి-సాంఖ్యేశ్వరఃకపిలః-యోగేశ్వరోహిరణ్యగర్భఃతద్రూపాయ-శక్తిత్రయంసర్గాదిసామర్థ్యం- తద్యుక్తాయ-బ్రహ్మేంద్రకాలరుద్రరూపాయేత్యర్థః- మీఢుషేమహసేచనఇతిధాతుఃవర్షప్రదసూర్యాత్మకపర్జన్యరూపాయ॥శ్లో॥తపామ్యహమహంవర్షంనిగృహ్ణామ్యుత్సృజామిచేతి-పర్జన్యస్యాపిభగవద్విభూతిత్వగానాత్-ధర్మాదీనాంఅహంకృతంఅహంకారతత్త్వంతస్యాత్మనే-ఆకృతిరూపాయచేతనఆకృతిః స్వరూపంతదేవయస్యరూపంసతథోక్తఃతస్మైశ్రు॥యస్యాహంకారశరీరంయస్యమనశ్శరీరమితిశ్రుతేః-వాచోవిభూతయేవాక్ప్రపంచాయ-యద్వా-చేతశ్చాకృతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్శరీరం వయస్య రూపం సతథోక్తస్తస్మై-మనోవాక్కాయరూపత్రియాత్మకమనఆదివిషయరూపా మిత్యర్థః-ఇదమను క్తరూపత్వసంగ్రాహకం - కించిద్వస్తుక్షీరశర్కరాదిగతమాధుర్యాదివదేవంవిధమితివాచావక్తుమశక్యమపి మనసా చింతయితుంశక్యంకించిచ్చవస్తుదూరస్థమేర్వాదివచ్చక్షురాదిభిరనుభవితు మశక్యమప్యేవం విధమితివాచావక్తుంశక్యం కించిత్కాయేనానుభవితుంశక్యం - యథాసన్నికృష్టఘటపటాదికం - ఏవంవిధవస్తుశరీరా మిత్యర్థః॥౪౩॥ఏవంనమ స్కృత్యదర్శనంప్రార్థయతేనవభిః॥దర్శనమితి॥భాగవతైఃసత్కృతందర్శనందేహీత్యస్యవివరణంరూపమిత్యాదిప్రదర్శ యేత్యంతం - స్వానాంభక్తానాం ప్రియతమంరూపంప్రదర్శయేతినవమేనాన్వయః - సర్వేంద్రియాణాంయేగుణావి షయాః తేషామంజనంవ్యంజకంసర్వేంద్రియ విషయవిషయిరూపమిత్యర్థః - సర్వేషామింద్రియాణి స్వగుణైరనక్తి రంజయతీతివా॥ ౪౪ ॥ స్నిగ్ధేతి ॥ స్నిగ్ధఃప్రావృషియోఘనఃతద్వత్ శ్యామం- సర్వేషాంసౌందర్యాణాం సంగ్రహో యస్మిన్ చారవఆయతాశ్చత్వారోబాహవోయస్మిన్-సుజాతంయథోచితసర్వావయవంరుచిరమాననంయస్మిన్॥౪౫॥ పద్మేతి॥ పద్మస్యకోశేమధ్యేయానిపలాశానితద్వదక్షిణీయస్మిన్సుందరేభ్రువౌయస్మిన్ - సుకపోలమాస్యంయస్మిన్ సమాకర్ణౌవిభూషణంయస్య-కుండలయోరగ్రేవక్ష్యమాణత్వాత్॥ ౪౬॥ ప్రీతేతి॥ప్రీత్యాప్రహసితావపాంగౌయస్మిన్ ౪౭॥స్ఫురదితి॥స్ఫురంతికిరీటాదీనియస్మిన్-శంఖాదీనాముత్తమధీఃలక్ష్మీః - యద్వాపిత్రైరుత్తమాబుద్ధిరుత్కర్షోయ స్యాస్తీతిత్॥౪౮॥సింహేతి॥ సౌభగయుక్తాగ్రీవాయేన - సింహస్యస్కంధేపరితఃప్రసరంతఃకేసరాఏవత్విషఃతాదృశీః సర్వతఃత్విషః బిభ్రచ్చాసౌసౌభగగ్రీవఃకౌస్తుభోయస్మిన్ సింహస్యేవయాస్కంధౌతయోః త్విషఃకుండలహారాదిదీ

ప్తిభూతయే॥౪౩॥దర్శనంనోదిదృక్షూణాందేహిభాగవతార్చితం।రూపంప్రియతమంస్వానాంసర్వేంద్రి యగుణాంజనం॥౪౪॥స్నిగ్ధప్రావృడ్ఘనశ్యామంసర్వసౌందర్యసంగ్రహం।చార్వాయతచతుర్బాహుంసు జాతరుచిరాననమ్॥౪౫॥పద్మకోశపలాశాక్షంసుందరభ్రుసునాసికమ్।సుద్విజంసుకపోలాస్యంసమకర్ణ విభూషణమ్॥౪౬॥ప్రీతిప్రహసితాపాంగమలకైరుపశోభితమ్ । లసత్పంకజకింజల్కదుకూలంమృష్టకుం డలమ్॥౪౭॥స్ఫురత్కిరీటవలయహారనూపురమేఖలమ్।శంఖచక్రగదాపద్మమాలామణ్యుత్తమర్ధిమత్ ॥ ౪౮॥సింహస్కంధత్విషోబిభ్రత్సౌభగగ్రీవకౌస్తుభం।శ్రియానపాయిన్యాక్షిప్తనికషాశ్మోరసోల్లసత్ ॥ ౪౯॥పూరరేచకసంవిగ్నవళివల్గుదలోదరం।ప్రతిసంక్రామయద్విశ్వంనాభ్యావర్తగభీరయా॥౫౦॥ శ్యా మశ్రోణ్యధిరోచిష్ణుదుకూలస్వర్ణమేఖలం।సమచార్వంఘ్రిజంఘోరునిమ్నజానుసుదర్శనం॥౫౧॥ పదా శరత్పద్మపలాశరోచిషానఖద్యుభిర్నోంతరఘంవిధున్వతా। ప్రదర్శయస్వీయమపాస్తసాధ్వసంపదంగు రోమార్గగురుస్తమోజుషాం॥ఏతద్రూపమనుధ్యేయమాత్మశుద్ధిమభీప్సతాం। యద్భక్తియోగోభయద స్స్వధర్మమనుతిష్ఠతాం॥౫౩॥భవాన్భక్తిమతాలభ్యోదుర్లభస్సర్వదేహినాం।స్వారాజ్యస్యాప్యభిమ తోప్యేకాంతేనాత్మవిద్గతిః॥౫౪॥తందురారాధ్యమారాధ్యసతామపిదురాపయా। ఏకాంతభక్త్యాకో

క్షిర్బిభ్రదితిపృథగ్విశేషణం - సౌభగయుక్తాగ్రీవాయేన - సకౌస్తుభోయస్మిన్ శ్రియాహేతుభూతయాక్షిప్తస్తిర స్కృతఃనికషాశ్మాస్వర్ణరేఖాంకితోనికషపాషాణోయేన-తాదృశేనోరసాఉల్లసచ్ఛోభమానః॥౪౯॥పూరేతి॥శ్వాసో చ్ఛ్వాసాభ్యాంసంవిగ్నాశ్చంచలావళయస్తాభిర్వల్గు-దళవదశ్వత్థపత్రసదృశముదరంయస్మిన్-ప్రతిసంక్రామయత్ యతో వినిర్గతంతేనైవద్వారేణపునఃప్రవేశయదివ॥౫౦॥ శ్యామేతి॥ శ్యామశ్రోణ్యామధికంరోచిష్ణుయద్దుకూలం - త త్రస్వర్ణమయీమేఖలాయస్మిన్-అంఘ్రీచజంఘేచఊరూచనిమ్నే అన్నతేజానునీచ-సమైశ్చారుభిరేతైః శోభనం ద ర్శనంయస్య - సమాశ్చారవోంఘ్ర్యాదయోయస్మిన్ నిమ్నేజానునీయస్మిన్ శోభనందర్శనంయస్యేతి పదత్రయంవా॥ ౫౧॥ పదేతి॥ పదాదీపస్థానీయేన-యద్వాపివంధూతేనపదోపలక్షితంరూపంశరణంప్రదర్శయేత్యర్థఃశరది యత్ప ద్మంతస్యపలాశంతద్వద్రోచిర్యస్యతేన - నఖదీప్తిభిఃరంతర్భవమఘంఅజ్ఞానంవిధున్వతాస్వీయంరూపంపదం చరణం ప్రదర్శయ - అపాస్తంప్రహ్లాదాదీనాంసాధ్వసంయేనతత్- హేగురో యతస్త్వమేవతమోజుషామజ్ఞానాంమార్గ ప్రదర్శకోగురుః॥౫౨॥అతిదుర్లభమిదంమయాప్రార్థితమితిస్తౌతైవాహ।ఏతదితి॥ఏతద్రూపమనుధ్యేయంధ్యానార్హ మేవ-నతుప్రత్యక్షతఃప్రాప్యమిత్యర్థః॥౫౩॥తర్హికింకేనాపిసప్రాప్యతేతత్రాహ॥భవానితి॥దుర్లభత్వమేవాహ- స్వా రాజ్యంయస్యతస్యాప్యభిమతఃస్పృహణీయః-కించఏకాంతేనయఃఆత్మవిత్ తస్యాపిగతిర్గమ్యః॥౫౪॥ అత స్తద్వ్యతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రితేన కించిద్వాంఛామీత్యాహ॥తమితి॥తంత్వామేకాంతభక్త్యా ఆరాధ్య-బహిఃస్వర్గాదిసుఖం॥ ౫౫ ॥ యత్రేతి॥ తత్రహేతుః యత్ర పాదమూలేశరణం ప్రవిష్టం - కృతాంతః కాలోమమాయం పశ్యఇతినాభిమన్యతే అభిమానం నకరోతి - కింకుర్వన్ వీర్యం ప్రభావః - శౌర్యముత్సాహః - తాభ్యాం విస్ఫూర్జితయా తుభిత యాభ్రువా విశ్వం విధ్వంసయన్నపి-౫౬ ॥ త్వత్పాదమూలే ప్రవిష్టస్యకృతాంతభయాభావః కియానయంలాభః- యతః త్వద్భక్తసంగ ఏవ సకలపురుషార్థశ్రేణిశిరసి వర్తీత్యాహ॥క్షణార్ధేనేతి॥భగవతస్తవసంగినాం-సంగస్యక్షణార్ధేనాపి నస్వర్గం తులయేసమం నగణయామి-నచాపునర్భవం మోక్షం మర్త్యానామాశిషో రాజ్యాద్యాః కిముత॥౫౭॥అథేతి॥అథ అతోహేతోః అనఘా అఘహరా అంఘ్రీ యస్యతస్యతవకీర్తిః యశః తీర్థం గంగా-తయోః క్రమేణాంతర్బహిః స్నానాభ్యాం-విధూతః పాప్మా యేషాం అత ఏవ భూతేష్వనుక్రోశః కృపా తేన - సుశుద్ధం రాగాదిరహితం సత్త్వం చిత్తం - శీలం చార్జవాది విద్యతే యేషాం తేషాం సంగో నోస్మాకంస్యాత్ - ఎష ఏవ నస్త్వదనుగ్రహః॥ ౫౮ ॥ తత్త్వజ్ఞానం చ త్వద్భక్తసంగాదేవ భవతీత్యాహ॥నయస్యేతి॥యేషాం సతాం భక్తియోగేనానుగృహీతం శుద్ధం సత్ యస్య సత్త్వం చిత్తం బాహ్యార్థవిక్షిప్తం న భవతి మోరూపాయాం గనావిశత్-లయం న ప్రాప-తత్రైత దా సమునిః తే తవతత్తింతత్త్వం విచష్టే పశ్యతి॥ వీ॥ త్వద్జ్ఞానమపి భాగవతసంగాదేవ భవతీత్యాహ॥ నేతి॥ యేషాం భాగవతానాం భక్తియోగేనానుగృహీతం శుద్ధం సత్త్వం ప్రవిశద్ధం సత్ యస్య పుంసశ్చిత్తం-బహిరర్థాః శబ్దాది బాహ్యవిషయాః - తేషు విభ్రమం న భవత్॥ ప్రాప్య తాన్ భ్రాంతిమన్న భవతి-తమోరూపాయాం గుహాయాం చ - నావిశత్ నలీనం స్యాత్-తదా సమునిః - తే గతిం స్వరూపం అంజసా సుఖేన-విచష్టే జానాతి॥౫౯॥కీదృశం తత్త్వం తదాహ॥ యత్రేతి॥వీ॥ గతిం విశిష్య న ప్రపద్యతి ద్వాభ్యాం॥యత్రేతి॥ఇదం కృత్స్నం చిదచిదాత్మ

వాంఛేత్పాదమూలం వినా బహిః॥౫౫॥యత్ర నిర్విష్టమరణం కృతాంతో నాభిమన్యతే। విశ్వం విధ్వంసయన్వీర్యశౌర్యవిస్ఫూర్జితభ్రువా॥౫౬॥క్షణార్ధేనాపి తులయే న స్వర్గం నాపునర్భవం।భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః॥ అథానఘాంఘ్రేస్తవకీర్తితీర్థయోరంతర్బహిస్స్నానవిధూతపాప్మనాం భూతేష్వనుక్రోశసుసత్వశీలినాం స్యాత్సంగమోనుగ్రహ ఏష నస్తవ ॥ న యస్య సత్త్వం బహిరర్థవిభ్రమం తమోగుహాయాం చ విశుద్ధమావిశత్ । యద్భక్తియోగానుగృహీతమంజసా మునిర్విచష్టే నను తత్ర తే గతిం॥౫౯॥యత్రేదం వ్యజ్యతే విశ్వం విశ్వస్మిన్నవభాతి యత్ । తత్త్వం బ్రహ్మ పరం జ్యోతిరాకాశ ఇవ విస్తృతం॥౬౦॥ యో మాయయేదం పురురూపయాసృజద్బిభర్తి భూయః క్షపయత్యవిక్రియః । యద్భేదబుద్ధి

కం విశ్వం-యత్ర ఆధారభూతే త్వత్స్వరూపే-వ్యజ్యతే వ్యక్తం భవతి-యచ్చ త్వత్స్వరూపం విశ్వస్మిన్ కృత్స్నప్రపంచే-అవభాతి ప్రకాశతే-వ్యాప్నోతి-తదేవ పరబ్రహ్మాఖ్యం తవతత్త్వమిత్యర్థః- యత్రేదమిత్యనేన ఆధారత్వముక్తం - కథమమూర్తస్యాధారత్వమితి శంకాయామభివ్యాపకత్వరూపమాధారత్వమిత్యాశయేన విశ్వస్మిన్నవభాతియదిత్యుక్తం- ఆధారోహి త్రివిధః-ఔపశ్లేషికో వైషయికోభివ్యాపకశ్చేతి-సర్వం వ్యాప్యావస్థితస్యాపి వ్యాప్యవస్తుగతదోషాస్పర్శే దృష్టాంతమాహ-జ్యోతిరాకాశ ఇవ విస్తృతమితి విస్తృతమాకాశ ఇవ-జ్యోతిః సూర్యాదిరివేతి దృష్టాంతద్వయమభిప్రేతం-తదాహ్యుభయం దృష్టాంతీకృశమభియుక్తైః-ఆకాశమేకం హియథా ఘటాదిషు పృథక్ - తథాత్మైకోహ్యనేకస్థజలాధారేష్వివాంశుమానతి - అయమభిప్రాయః ఘటకరకాదిషు యథా వృద్ధిహ్రాసభాక్షు పృథక్పృథక్సం యుజ్యమానమప్యాకాశం-దోషహేత్వభావాద్వృద్ధిహ్రాసాదిదోషైర్నస్పృశ్యతే-యథా చ జలాధారేష్వివ మేషు - వస్తుతోనవస్థితస్తత్ర దృశ్యమానోప్యంశుమాన్ దోషహేత్వభావాత్తత్తద్గత వృద్ధిహ్రాసాదిభిర్నస్పృశ్యతే తద్వదితి॥౬౦॥ జగత ఉపాదానత్వేన తత్త్వం లక్షితం-నిమిత్తత్వే నాపి తదేవలక్షయన్నాహ॥యఇతి॥ య ఇదం విశ్వం సదివ పరమార్థమివ మాయయా సృజత్-కథం భూయః యయా యత్ యయా భేదబుద్ధిర్న్యేషాం భవతి-తయా ఆత్మనిత్వయి-దుస్థయా స్వకార్యం కర్తుం సమర్థయా-తం త్వా నిరస్తభేదం ప్రతీమహి జానీమః॥వీ॥ఏవం విశ్వాధారత్వముక్తం- అథ విశ్వస్య నిమిత్తముపాదానం చ కారణం త్వమేవేత్యాహ॥ య ఇతి ॥ యోభవాన్ ఇదం స్వాత్మకం విశ్వం-బహురూపయా బహుధా పరిణామశీలయా మాయయా-స్వృజన్ బిభర్తి-పునః క్షపయతి సంహరతి తథాప్యవిక్రియః అవికారః-కథంభూతయా మాయయా ఆత్మదుస్థయా ఆత్మసు జీవేషు-దుస్థయా దుష్టా యథా భవతి తథా స్థితయా-సంసారరూపానర్థకారిత్వేనస్థితయేత్యర్థః-యయా యత్ యస్మాదీశ్వరాద్భేదబుద్ధిః సస్వబుద్ధిః సదివ సదర్థవిషయమజ్ఞానమివ భవతి - తం త్వామాత్మతంత్రం స్వతంత్రం ప్రతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మహిప్రపన్నా వ్యాపీత్యర్థః అత్రాత్మదుస్థమేతి జీవేషు దుస్థత్వకథనేన పరమాత్మన్యనర్థాకారిత్వముక్తం-యద్భేదబుద్ధిస్సదివేతి స్వతంత్రాత్మభూమహేతుత్వముక్తం - ఇదం దేహాత్మభ్రమహేతుత్వస్యాప్యుపలక్షణం - అవిక్రియ ఇత్యనేనోపాదానత్వముక్తం-నిషేధోహి ప్రసక్తిపూర్వకః ప్రసక్తిశ్చోపాదానత్వేన నిమిత్తస్య వికారప్రసక్త్యభావాత్ - భావ్యవస్థావిశేషతః ప్రాగవస్థాయోగోఽప్యుపాదానత్వం - తతశ్చావస్థాయోగిత్వప్రయుక్తవికారప్రసక్తాత్తన్నిషేధో యుక్తః-వికారస్య స్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణీభూతచేతనాచేతనగతత్వాద్విశేష్యే వికారాభావాదవిక్రియ ఇత్యుక్తం - నను నిమిత్తకారణస్యాపి కులాలాదేస్స్వేదశ్రమాదివికారదర్శనాత్ తద్వత్పరస్మిన్నపి నిమిత్తత్వప్రయుక్తవికారో నిషిధ్యత ఇతి చేన్న॥ శ్రు॥ తదైక్షత బహుస్స్యాం ప్రజాయేయేతి॥ తత్తేజోఽసృజతేత్యాదిశ్రుతిభ్యః సంకల్పమాత్రేణ జగత్స్రజతో వికారప్రసక్త్యభావాత్ సృజన్నితి నిమిత్తత్వముక్తం - కర్తృత్వమేవ హి నిమిత్తత్వం- తత్ర విశిష్టత్వాకారేణోపాదానత్వం-విశేష్యాకారేణ నిమిత్తత్వమితి వివేకః బిభర్తీతి తత్కపయతి - రక్షితృత్వం సంహర్తృత్వం చ తస్యైవేత్యుక్తం భవతి ఆత్మతంత్రమిత్యనేనాకర్మవశ్యత్వముక్తం - అనేన శ్లోకద్వయేన॥ శ్రు॥ బ్రహ్మ వనం బ్రహ్మ స వృక్ష ఆసీద్యతో ద్యావాపృథివీ నిష్టతక్షుః - మనీషిణో మనసా ప్రబ్రవీమి వో యదధ్యతిష్ఠద్భువనాని ధారయన్నితి శ్రుత్యర్థ ఉక్తః - అత్ర కిం స్విద్వనమిత్యాదినా వృక్షశబ్దోపలక్షితముపాదానం-వనశబ్దోపలక్షితమాధారః - యదధ్యతిష్ఠదితి నిమిత్తం చ - కిమితి ప్రశ్నపూర్వకం బ్రహ్మణ ఏవోపాదానత్వ నిమిత్తత్వాధారత్వాదీని నాన్యస్యేతి ప్రతిజ్ఞాపూర్వకోత్తరపరత్వమస్య వాక్యస్యావగమ్యతే - యతో వృక్షశబ్దోపలక్షితాదుపాదానాద్బ్రహ్మణః ద్యావాపృథివ్యుపలక్షితం కృత్స్నం జగత్ నిష్టతక్షుః-నిష్టతక్షుస్ససర్జేత్యర్థః॥ ౨౧॥ యద్యపి త్వమేవ నిర్భేదం బ్రహ్మ-తథాపి ప్రాగుక్తం సాకారం తవ రూపం యే యజంతి- త ఏవ వేదాగమతత్త్వజ్ఞా ఇత్యాహ॥ క్రియేతి॥ క్రియాకలాపైః స్వకర్మభిః- యే యోగినః పూజయంతి-త ఏవ కోవిదాః - న త్వే

> స్సదివాత్మదుస్థస్య యాత మాత్మతంత్రం భగవన్ప్రతీమహి॥ ౨౧॥ క్రియాకలాపైరిదమేవ యోగినః శ్రద్ధాన్వితాస్సాధు యజంతి సిద్ధయే। భూతేంద్రియాంతఃకరణోపలక్షణం వేదే చ తంత్రే చ త ఏవ కోవిదాః॥ ౨౨॥
>
> త్వమేక ఆద్యః పురుషస్సుప్తశక్తిస్తయా రజస్సత్త్వతమో విభిద్యతే। మహానహం ఖం మరుదగ్నివార్ధరాస్సురర్షయో భూతగణా ఇదం యతః॥ ౨౩॥ సృష్టం స్వశక్త్యేదమనుప్రవిష్టశ్చతుర్విధం పురమాత్మాంశకేన।

తదనాదృత్య కేవలజ్ఞానే ప్రవృత్తాః - తంత్రే ఆగమే-కథంభూతమిదం - భూతేంద్రియాంతఃకరణైరస్వతంత్రైర్యదుపలక్ష్యతే - నియంతృరూపం తత్॥ ౨౨॥ నన్వభిన్నే మయి భేదం కుర్వంతస్సంతః కథం తే కోవిదాః-న హి తైర్భేదః క్రియతే-కింతు త్వయైవ క్రీడార్థం చేతనాచేతనాత్మకో భేదః కృత ఇత్యాహ॥ త్వమితి॥ ఆద్యస్త్వమేక ఏవ-సుప్తా మాయాఖ్యా శక్తిరస్య-పశ్చాత్తయా శక్త్యా-రజస్సత్త్వతమసాం ద్వంద్వైక్యం-యతో రజ ఆదిర్మహానహంకారః ఖం చ మరుదగ్నివార్ధరాశ్చ - వాః ఉదకం-సురాశ్చ ఋషయశ్చ భూతగణాశ్చ ఏవమిదం జగద్యతో భవతి తత్ హి అభిద్యత ఇత్యన్వయః॥ ౨౩॥ అవిక్రియ ఇత్యనేనోపాదానకారణత్వముత్క్షిప్తం బిభర్తీతి భర్తృత్వం తత్కపయతీతి సంహర్తృత్వం చ తదుపపాదయతి చతుర్భిః॥ త్వమితి॥ తత్ర త్వమిత్యుపాదానత్వముపపాదయతి-ఉక్తవిధస్వరూపరూపగుణవిభూతిస్త్వం పురుషః- ఆద్యః ఆదౌ సృష్టేః పూర్వం భవః-సృష్టేః పూర్వం ప్రళయదశాయామాసీదిత్యర్థః - కథంభూత ఆసీదిత్యత్రాహ- సుప్తశక్తిః సుప్తాః స్వస్మిన్ లీనాః శక్తయః చిదచిదాదిశక్తయో యస్య-అత ఏవ ఏకః అసహాయః - వక్ష్యమాణనామరూపవిభాగనిబంధనబహుత్వప్రతిబంధినామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేనాసహాయ ఏవావస్థిత ఇత్యర్థః- తతః తయా స్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతయా శక్త్యా-రజస్సత్త్వతమ ఇతి ద్వంద్వైక్యం - తదపేక్షయా విభిద్యత ఇత్యేకవచనం-రజస్సత్త్వతమాంసి విభిన్నాని విభక్తాన్యభూవన్ యతో రజ ఆదేః మహాన్ మహతోఽహంకారస్త్రివిధః - తతో భూతేభ్యః క్రమేణ ఖం ఆకాశం తతో మరుద్వాయుః తతోఽగ్నిః తతో వాః ఆపః తతోఽథ ధరా పృథివీ ఏతేభ్యః - ఖాదిభ్యః-పంచీకృతేభ్యః అండోత్పత్తిద్వారా సురాః బ్రహ్మాదయః ఋషయో మరీచ్యాదయః - అన్యే భూమనుజతిర్యగాదయ అభూవన్-సృష్టేః పూర్వం స్వస్మిన్నుపసంహృతచిదచిచ్ఛక్తిర్నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకస్త్వమేక ఏవ కారణతయావస్థితః కర్తృకరణాధికరణాద్యుపకరణజాతస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిస్స్వలీలైకప్రయోజనస్స్వాత్మికాం మాయాం జీవద్వారానుప్రవిశ్య- మాయాశరీరకం స్వాత్మానమేవ సంకల్పమాత్రేణ మహదాదిపృథివ్యంతసమష్టిరూపేణ వాపి చతుర్విధస్పష్టిభూత రూపేణ చ పరిణమయ్య స్వపర్యంతతత్తన్నామరూపభాగాసీదిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఏతదుపపాదయతి॥ సృష్టమితి॥ జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జరూపేణ చ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తుర్విధంస్వాంశేనప్రవిష్టఃఅధోఇతిహేతోఃపురస్యాంతస్సంతమంశంచిదాభాసంపురిశయనాత్పురుషంవిదుః-తర్హికిమీశ్వరమేవసంసారిణంవిదుః-నేత్యాహ - సరఘాఃమధుమక్షికాఃతాభిః సృష్టంమధ్వివతుల్లకంవిషయసుఖంఅవిద్యావృతస్సన్ యోభుఙ్క్తే-తంజీవంవిదుఃతథాచ॥శ్రుతిః॥తయోరన్యఃపిప్పలంస్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యోఅభిచాకశీతీతి- నిర్ణీతంచ॥సూ॥గుహాంప్రవిష్టావాత్మానౌహితద్దర్శనాదిత్యత్ర॥ వీ॥ త్వంపురుషఇత్యుక్తం-తత్రపురుషశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తందర్శయన్పురుషశబ్దవాచ్యతామాహ॥ సృష్ట్వమితి॥ యతఃయోభవాన్స్వశక్త్యాప్రవృత్తినిరూపయా - సృష్టమిదంచతుర్విధం దేవమనుష్యతిర్యక్ స్థావరభేదేనచతుర్విధం-పురంశరీరం - ఆత్మనోంశకేనఅంశభూతేనజీవేనజీవాంతరాత్మతయా పురమనుప్రవిష్టః-అధోఅతఃతంభవంతం - అంతఃపురస్యాంతః - జీవాంతరాత్మతయాసంతంపురుషంవిదుఃపురుషశబ్దవాచ్యంవిదుః-తథాచోక్తం॥శ్లో॥పూస్సంజ్ఞేవైశరీరేస్మిన్ శయనాత్పురుషోహరిః. శకారస్యషకారోయంవ్యత్యయేనేతికథ్యతే॥ కోసావాత్మనోంశఃయదంతరాత్మతయాపురమనుప్రవిష్టస్తత్రాహ - యఃజీవఃహృషీకైరింద్రియైఃసారఘంసరఘాఃమధుమక్షికాః - సారంపుష్పాదిగతంఘ్నంతిగచ్ఛంతిప్రాప్నువంతీతివ్యుత్పత్తేః - అతస్సారఘశబ్దస్తదుపార్జితమధునిలాక్షణికః-మధుకరోపార్జితమధ్వివమధుకరస్థానీయేంద్రియోపార్జితశబ్దాదిభోగ్యజాతంభుఙ్క్తే - అనుభవతి సఇత్యర్థః-అత్రజీవాంతరాత్మతయానుప్రవేశకథనం నియతదేశకాలకర్మాద్యానుగుణ్యేనతజ్జగద్రక్షణార్థానుప్ర

అధోవిదుస్తంపురుషంసంతమంతర్భుఙ్క్తేహృషీకైర్మధుసారఘంయః॥ ౬౪॥ సఏషలోకానతిచండవేగోవికర్షసిత్వంఖలుకాలయానః। భూతానిభూతైరనుమేయతత్త్వోఘనావలీర్వాయురివావిషహ్యః॥౬౫॥
ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయాప్రవృద్ధలోభంవిషయేషులాలసమ్ । త్వమప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసేక్షుల్లేలిహానోహిరివాఖుమంతకః॥ ౬౬ ॥కస్త్వత్పదాబ్జంవిజహాతిపండితోయస్తేవమానవ్యయమానకేతనః।విశంకయాస్మద్గురురర్చతిస్మయద్వినోపపత్తింమనవశ్చతుర్దశ॥ ౬౭॥ అథత్వమసినోబ్రహ్మన్పరమాత్మన్విపశ్చితామ్।విశ్వంరుద్రభయధ్వస్తమకుతశ్చిద్భయాగతిః॥ ౬౮॥ ఇదంజపతభద్రంవోవిశ్రుద్ధానృపనందనాః।స్వధర్మమనుతిష్ఠంతోభగవత్యర్పితాశయాః॥ ౬౯॥ తమేవాత్మానమాత్మస్థంసర్వభూతేష్వవస్థితమ్। పూజయధ్వంగృణంతశ్చధ్యాయంతశ్చాసకృద్ధరిమ్॥ ౭౦ ॥ యోగాదేశముపాసాద్యధారయంతోమునివ్రతాః।సమాహితధియస్సర్వఏతదభ్యసతాదృతాః॥౭౧ ॥ ఇదమాహపురాస్మాకంభగవాన్విశ్వసృట్పతిః।భృగ్వాదీనామాత్మజానాంసిసృక్షుస్సంసిసృక్షతామ్॥౭౨ ॥ తేవయంచోదితాస్సర్వేప్రజాసర్గేప్రజేశ్వరాః।అనేనధ్వస్తతమసస్సిసృక్ష్మవివిధాఃప్రజాః॥౭౩॥ అథేదంనిత్యయుక్తోజపన్నవహితఃపుమాన్।అచిరాచ్ఛ్రేయఆప్నోతివాసుదేవపరాయణః॥ ౭౪ ॥ శ్రేయసామిహసర్వేషాంజ్ఞానంనిశ్శ్రేయసంస్మృతమ్ । సుఖంతరతిదుష్పారంజ్ఞాతినౌర్వ్యసనార్ణవమ్॥౭౫॥ యఇదంప్రయతోనిత్యంమద్గీతంభగవత్స్తవమ్ । అధీయానోమరారాధ్యంహరిమారాధయత్యసౌ॥౭౬॥విందతేపురుషోముష్మాద్యద్యదిచ్ఛత్యసత్వరః । మద్గీతగీతాత్సుప్రీతాచ్ఛ్రేయసామేకవల్లభాత్॥౭౭ ॥ యఇదంకాల్యఉత్థా

వేశాభిప్రాయం॥ ౬౪ ॥ తవతుసర్వనియంతుఃకుతఃసంసారఇత్యాహ॥సఇతి॥యఃస్వశక్త్యేదంసృష్టవాన్ - సఏషత్వంఖలు.భూతైరేవభూతాని-మేఘపఙ్క్తీర్వాయురివ-కాలయన్ విచాలయన్-లోకాన్వికర్షసిసంహరసి- అనుమేయతత్త్వఃఅలక్ష్యస్వరూపః॥౬౫॥వికర్షణప్రకారమాహ॥ప్రమత్తమితి ॥ ఇతికృత్యంఏవమేవమిదంకర్తవ్యమితిచింతయాఉచ్చైఃప్రమత్తంతత్రహేతుఃవిషయేషులాలసంఅతికాముకం - ప్రాప్తేవిషయేప్రవృద్ధలోభం - అంతకస్త్వమభిపద్యసేఆక్రమసి-క్షుధాలేలిహానఃజిహ్వయాస్పృక్కిత్రౌస్పృశన్ సర్పోమూషకమివ॥౬౬॥ కఇతి ॥ అతఃకస్తవపాదాబ్జంత్యజేత్ - పండితశ్చేత్ కథంభూతఃయస్తవాయమానఃఅనాదరఃతేనవ్యయమానంకేతనంశరీరంయస్యసః - యదస్మాకంగురుబ్రహ్మార్చతిస్మేతి - సర్వేషాంస్తోత్రాణాంవాక్యం విశంకయావినాశంకయా వినోపపత్తిమితిదృఢవిశ్వాసేనమనవశ్చతుర్దశార్చంతిస్మ॥౬౭॥ఉపసంహరతి॥అథేతి ॥ రుద్రభయేనధ్వస్తంఅతఃనకుతశ్చిద్భయంయస్యాంతాదృశీగతిరసి॥ ౬౮॥౬౯॥ ౭౦ ॥ యోగేతి ॥ యోగాదేశంనామైతత్స్తోత్రముపాసాద్యప్రాప్యమనసాధారయంతఃఅభ్యాసేనజపత॥౭౧॥ఇదమితి॥విశ్వసృజాంపతిర్బ్రహ్మా॥౭౨॥తఇతి ॥ సిసృక్ష్మసృష్టవంతః॥౭౩॥అథేతి॥యుక్తఃఏకాగ్రచిత్తః॥౭౪॥శ్రేయసామితి॥జ్ఞానమేవనౌర్యస్య॥౭౫॥యఇతి॥యఃఅధీయానోభవేత్॥ ౭౬ ॥ విందతఇతి॥అసావముష్మాద్ధరేఃఅస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వరన్ స్థిరస్సన్ మద్గీతం స్తోత్రం తేన గీతాత్ స్తుతాత్ ఏక ఏవ వల్లభః ప్రియ ఆశ్రయో యః ప్రస్తాత్॥౭౭॥ య ఇతి ॥ కాల్యే ఉషసి॥౭౮॥గీతమితి॥తపశ్చరధ్వం తపసాం తే ఈప్సితం ప్రాప్స్యథ॥ ౭౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ప్రచేతస్సుతపస్యత్సు తత్పిత్రే నారదోఘృణీ।ప్రాచీనబర్హిషే ధ్యాత్మం పరోక్షేణాహ పంచభిః।పురంజనకథావ్యాజాత్పంచవింశే తు నారదః।ఆత్మనో బుద్ధిసంగేన వివిధామాహ సంసృతిమ్॥ప్రచేతస్సు తపస్త్రీవ్రం తప్యమానేషు నారదః। పురంజనకథాకూటం ప్రాహ ప్రాచీనబర్హిషే॥౧॥౨॥ప్రాచీనబర్హిషమితి ॥ ప్రచేతస్సు తపశ్చరత్సు నారదః ప్రాచీనబర్హిషం బోధితవాన్ అతః ప్రచేతసాం కథా సమాప్యైవ తత్పితుర్వృత్తమాహ॥ప్రాచీనబర్హిషమితి॥౩॥ శ్రేయ ఇతి॥ధర్మాదిషు కతమత్ శ్రేయః ఫలం ఈహసే ఇచ్ఛసి-నను మోక్షదో న నేత్యాహ॥దుఃఖహానిరితి॥శేషదుఃఖనివృత్తిర్నిరతిశయానందావాప్తిశ్చేతి యత్ తదుభయం మోక్షాఖ్యం శ్రేయః-ఇహ కర్మణి తదుభయం తే నేష్యతే విచారకైః॥౪॥నేతి ॥ పరం శ్రేయః మోక్షః-కర్మభిరపవిద్ధా క్షిప్తా ధీర్యస్య॥౫॥గృహేష్వితి॥ కించ గృహేషు స్థితః పుత్రాదిష్వేవ పురుషార్థధీర్యస్య॥౬॥కర్మఫలేషు వైరాగ్యముత్పాద్య బ్రహ్మవిద్యాముపదేష్టుం యోగానుభావేన యజ్ఞపశూన్ ప్రత్యక్షం ప్రదర్శ్యన్నాహ॥భోభో ఇతి॥సంజ్ఞాపితాన్ మారితాన్॥౭ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఏతే త్వాం సంపరేతం మృతం సంప్రతీక్షంతే వైశసం త్వత్కృతాం పీడాం స్మరంతః- తతశ్చ అయఃకూటైః లోహయంత్రమయైః శృంగైః ఛిందంతి ఛేత్స్యంతి॥౮॥అత్రేతి ॥ అత్రాస్మిన్ సంకటే విస్తారకమముమితిహాసం కథయిష్యామి ॥ ౯ ॥ తత్ర జీవస్య విషయాసక్త్యా సంసారః సచేశ్వరానుగ్ర

యః ప్రాంజలిః శ్రద్ధయాన్వితః।శృణుయాచ్ఛ్రావయేన్మర్త్యో ముచ్యతే కర్మబంధనైః॥౭౮ ॥ గీతం మయైతం నరదేవనందనాః పరస్య పుంసః పరమాత్మనః స్తవమ్। జపంత ఏకాగ్రధియస్తపో మహచ్చరధ్వమంతే తదవాప్స్యథేప్సితమ్॥౭౯॥ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-చతుర్వింశోధ్యాయః. ❋

మైత్రేయః॥ఇతి సందిశ్య భగవాన్ బార్హిషదైరభిపూజితః। పశ్యతాం రాజపుత్రాణాం తత్రైవాంతర్దధే హరః॥౧॥రుద్రగీతం భగవతః స్తోత్రం సర్వే ప్రచేతసః। జపంతస్తే తపస్తేపుర్వర్షాణామయుతం జలే॥౨॥ ప్రాచీనబర్హిషం క్షత్తః కర్మస్వాసక్తచేతసమ్।నారదోధ్యాత్మతత్త్వజ్ఞః కృపాలుః ప్రత్యబోధయత్॥ శ్రేయస్త్వం కతమద్రాజన్ కర్మణాత్మన ఈహసే।దుఃఖహానిస్సుఖావాప్తిః శ్రేయస్తన్నేహ చేష్యతే॥౪॥ రాజా॥న జానామి మహాభాగ పరం కర్మాపవిద్ధధీః। బ్రూహి మే విమలం జ్ఞానం యేన ముచ్యేయ కర్మభిః॥ గృహేషు కూటధర్మేషు పుత్రదారధనార్థధీః।న పరం విందతే మూఢో భ్రామ్యన్ సంసారవర్త్మసు॥ ౬॥

(❋) పురంజనోపాఖ్యానప్రారంభః. (❋)

శ్రీనారదః॥భోభోః ప్రజాపతే రాజన్ పశూన్పశ్య త్వయాధ్వరే।సంజ్ఞాపితాన్ జీవసంఘాన్నిర్ఘృణేన సహస్రశః॥౭॥ ఏతే త్వాం సంప్రతీక్షంతే స్మరంతో వైశసం తవ । సంపరేతమయఃకూటైశ్ఛిందంత్యుత్థితమన్యవః॥ ౮॥ అత్ర తే కథయిష్యేఽముమితిహాసం పురాతనమ్।పురంజనస్య చరితం నిబోధ గదతో మమ॥౯॥ఆసీ

హేణ నివర్తత ఇతి వక్తుం విపర్యయగృహీతస్య సాక్షాద్బోధయితుమశక్తేః రాజవృత్తాంతమేవాహ॥ ఆసీదితి॥ పురంజనాదీన్ స్వయమేవేతః పంచమేధ్యాయే వ్యాఖ్యాస్యతి - తథాపి సుఖగ్రహణాయ యథోపయోగం కించిద్వ్యాఖ్యాస్యామః-తత్ర స్వకర్మభిః పురం జనయతీతి పురంజనో జీవః- న విజ్ఞాతం నామ యస్య - న చ విజ్ఞాతం చేష్టితం యస్య స ఈశ్వరః తస్య సఖా-యద్వా విజ్ఞాతం చేష్టితం జీవప్రేరణాదిలక్షణం యస్య-జీవపారతంత్ర్యస్యానుభవసిద్ధత్వాత్॥ ౧౦ ॥ ఏవం ప్రతిజ్ఞాయ ఇతిహాసం ప్రస్తౌతి॥ ఆసీదితి॥ అత్రాన్యాపదేశముఖేనాధ్యాత్మోపదేశః క్రియతే - నను సాక్షాదేవాధ్యాత్మోపదేశః కిం న క్రియతే - సాక్షాత్తదుపదేశేపి వైరాగ్యాద్యసంభవాత్-ఉచ్యతే - దేహాత్మాభిమాన స్వతంత్రాత్మాభిమానగ్రస్తస్య-తత్త్వహితపురుషార్థాద్యనభిజ్ఞస్య-వైషయికమేవ సుఖం పరమం పురుషార్థమభిమన్యమానస్య-హఠాత్తత్త్వోపదేశః క్రియమాణోపి న ప్రతిష్ఠితస్స్యాదిత్యాలోచ్య - చిరమభ్యస్తస్త్రీపుంసకగర్భజన్మజరామరణజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాద్యాత్మకసంసారమనువర్ణ్య-తత్ర దోషానుద్ఘాట్య - హేయతాబుద్ధ్యుత్పాదనద్వారా క్రియమాణస్తత్త్వోపదేశస్సుప్రతిష్ఠితస్స్యాదితి-తత్ర జీవో రాజత్వేన- శరీరం పురత్వేన - పరమాత్మా సఖిత్వేన - బుద్ధిర్భార్యాత్వేనేతి రూప్యతే-తత్ర పురంజనాదీన్ స్వయమేవేతః పంచమేధ్యాయే వ్యాఖ్యాస్యతి - తథాపి సుఖగ్రహణాయ యథోపదేశాత్కించి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వ్యాఖ్యాస్యామః-తత్ర హే రాజన్ పురంవ్యక్తిజనయతినిర్మాపయతీతిపురంజనః - కశ్చిద్రాజాస్వకర్మభిఃపురస్థానీయశరీరోత్పాదకజీవస్థానీయోవివక్షితః-ఆసీదిత్యనేనరూపణీయజీవేఅనాదిసత్త్వావివక్షితా-తంవిశినష్టి - బృహచ్ఛ్రవాఃబృహత్ విస్తృతం-శ్రవఃకీర్తిర్యస్య॥శ్రు॥నిర్వాణమయమేవాయమాత్మేతి-ప్రజాపతివాక్యే-అపహతపాప్మావిజరోవిమృత్యుర్విశోకోజిఘత్సోపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసంకల్పః॥శ్లో॥ అచ్ఛేద్యోయమదాహ్యోయమక్లేద్యోశోష్యఏవచ। నిత్యస్సర్వగతఃస్థాణురచలోయంసనాతనఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధకల్యాణగుణవిశిష్టఇత్యర్థః- తస్యపురంజనస్య- అవిజ్ఞాతంనామధేయంయస్య-సతథాభూతః కశ్చిద్విజ్ఞాతచేష్టితస్సఖాఆసీత్ - అత్రపరమాత్మస్థానీయంమిత్రం వివక్షితం-పరమాత్మాహిజీవస్యమిత్రంశ్రూయతే-మాతాపితాభ్రాతానివాసశ్శరణం - సుహృద్గతిశ్చనారాయణఇతి ఏవం హితాచరణశీలంసఖాయంపరమాత్మానంతదాజ్ఞామతిలంఘ్యయంసంసారీజీవఃనామతోపినజానాతి-కిముతస్వరూపరూపగుణవిభూతిభిరితిఖ్యాపనాయావిజ్ఞాతనామేత్యుక్తం-యద్వా-సఖ్యానాభిప్రేతంయద్దోషానపేక్షణేనహితాచరణశీలత్వం - తత్ఖ్యాపయితుంఅవిజ్ఞాతనామేత్యుక్తంఅవిజ్ఞాతేతి॥సూ॥గతిబుద్ధ్యాదినాకర్తరిక్తః॥శ్లో॥ అవిజ్ఞాతాసహస్రాంశురిత్యవిజ్ఞాతృశబ్దోహినామసహస్రేభగవన్నామతయావినియుక్తః - తత్రస్వాశ్రితానాస్వసమత్వేనానుసంధాయ-తద్ధితైషణపరఃకారుణ్యపరవశః-ఆశ్రితదోషాన్నజానాతీత్యవిజ్ఞాతేత్యభియుక్తైర్వ్యాఖ్యాతం-ఏవంచవిపులాపరాధవత్త్వేపిసంశ్రయణమాత్రరూపకించిదానుకూల్యేనరిరక్షిషురిత్యర్థః-అవిజ్ఞాతచేష్టితఇతిచ్ఛేదేజీవేనావిజ్ఞాతం చేష్టితంయస్యసతథాకథాపక్షేతుఅన్యైరవిజ్ఞాతచేష్టితఇత్యర్థః-ప్రసిద్ధంజగద్వ్యాపారరూపచేష్టితంయస్య- యద్వా-విజ్ఞాతంచేష్టితంజీవప్రేరణాదిలక్షణంయస్య-జీవపారతంత్ర్యస్యానుభవసిద్ధత్వాత్-కథాపక్షేతురాజవత్సఖావిపులకీర్తిరిత్యర్థః॥౧౦॥సఇతి॥శరణంభోగాయతనందేహం-పృథివీంబ్రహ్మాండం॥వి॥సఇతి-సఃపురంజనఃప్రభుః- శరణాధిపత్వాత్శరణంభోగాయతనంశరీరం-కథాపక్షేనివాసస్థానం-అన్వేషమాణః-పృథివీంకర్మఫలోదయతద్భోగాయతనప్రకృతిపరిణామరూపంబ్రహ్మాండం-బభ్రామ-దేవాదిస్థావరాంతశరీరేష్వనువిష్టఃప్రకృతిమండలేసంసారవదిత్యర్థః- కథా

తుపురంజనోనామరాజారాజన్బృహచ్ఛ్రవాః। తస్యావిజ్ఞాతనామాసీత్సఖావిజ్ఞాతచేష్టితః ॥ ౧౦ ॥
సోన్వేషమాణశ్శరణంబభ్రామపృథివీంప్రభుః। నానురూపంయథావిందదభూత్సవిమనాఇవ॥ ౧౧ ॥
నసాధుమేనేతాస్సర్వాభూతలేయావతీఃపురః । కామాన్కామయమానోసౌతస్యతస్యోపపత్తయే॥
౧౨॥సఏకదాహిమవతోదక్షిణేష్వథసానుషు।దదర్శనవభిర్ద్వార్భిఃపురంలక్షితలక్షణామ్॥ ౧౩॥ ప్రా
కారోపవనాట్టాలపరిఖైరక్షతోరణైః।స్వర్ణరౌప్యాయసైశ్శృంగైఃసంకులాంసర్వతోగృహైః ॥

పక్షేభూమండలస్థపురాణ్యనుప్రవిశ్యతత్రతత్రకంచికాలంనివసన్-కృత్స్నాంపృథివీంచచారేత్యర్థః - యథాచస్వస్యానురూపంశరణందేవమనుష్యాదిశరీరంనావిందన్నాలభత-కింతుతిర్యక్పాదపాదిశరీరమవిందత్ - తథావిమనాఇవబభూవ-పాదపాదిశరీరేషుచైతన్యానభివ్యక్తేర్విమనాఇవేత్యుక్తంనిశ్చైతన్యఇవాభూదిత్యర్థఃనతుదుఃఖితమనాఇతి- దేహాత్మాభిమానినోజీవస్యవిహీనశరీరస్యాపిప్రీతివిషయత్వాత్కథాపక్షేతుదుఃఖితమనాఇత్యర్థః॥ ౧౧॥నేతి॥యావత్యఃపురస్తాఃతస్యతస్యకామస్యోపపత్తయేప్రాప్తయే-సాధునమేనే - గవాదిదేహానామైహికపారలౌకికభోగయోగ్యత్వాభావాత్-తథాచశ్రుతిః॥తాభ్యోగామానయత్తాఅబ్రువన్నవైనోయమలమితి - తాభ్యోశ్వమానయత్తాఅబ్రువన్నవైనోయమలమితీతి॥౧౨॥సఇతి॥హిమవతోదక్షిణేషుసానుషు-కర్మక్షేత్రేభారతవర్షే-పురంమనుష్యశరీరం- లక్షితానిదృష్టానిసర్వాణిలక్షణానియస్యాంఅంధపంగుత్వాదిదోషరహితామిత్యర్థః॥వి॥ సఇతి॥ అథఏకదాసుకృతవిశేషపరిపాకదశాయాం-హిమవతోదక్షిణేషుసానుషు-కర్మతత్ఫలోత్పత్తియోగ్యేషు-కర్మక్షేత్రేషుభారతవర్షఇత్యర్థః-పురంమనుష్యశరీరం-లక్షితానిదృష్టానిసర్వాణిలక్షణానియస్యాంతాం-అంధపంగుత్వాదిదోషహితామిత్యర్థః-కథాపక్షే-వక్ష్యమాణప్రాకారాదిసర్వచిహ్నోపయుక్తాం - నవభిఃద్వార్భిఃనవభిఃరంధ్రైః - చక్షుర్ద్వయశ్రోత్రద్వయనాసికాద్వయముఖపాయూపస్థరూపైరుపలక్షితాం - పక్షాంతరేస్పష్టం- దదర్శఆభివ్యక్తసర్వేంద్రియంసర్వవిషయోపభోగోపయుక్తంమనుష్యశరీరముపలబ్ధవానిత్యర్థః॥౧౩॥తామనువర్ణయతిత్రిభిః॥ ప్రాకారేతి ॥ అత్రకించిత్సాదృశ్యమవలంబ్యకథాసౌందర్యాయప్రాకారాదీనివర్ణ్యంతే-పరిఖైరితిపుంస్త్వమార్షం - అక్షాణిగవాక్షాఃత్వగాదయఃశరీరావయవాః-పాళికాదిపురావయవత్వేననిరూప్యంతే-స్వర్ణాదిశృంగైఃశిఖరైర్యుక్తామేగృహాస్తైఃసంకులామితి-ఆధా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రాదిచక్రాణి గృహాః శృంగాణి చ - రాజసాదిస్వభావా వివక్షితాః॥ ౧౪॥ నీలేతి ॥ నీలాదిభిః క్లృప్తా హర్మ్యస్థలీ యస్యాం అరుణం మాణిక్యం - స్థలీ హృదయం - నాడ్యో నీలాదిభావేన నిరూప్యంతే - తత్తద్విషయవాసనా వా - భోగవతీం నాగానాం పురీమివ॥ ౧౫॥ సభేతి॥ సభా సమాజస్థానం - చత్వరం చతుష్పథః - రథ్యాః రాజమార్గాః - ఆక్రీడాయతనం ద్యూతాదిస్థానం - ఆపణో హట్టః - చైత్యం జనానాం విశ్రమస్థానం - ధ్వజేషు పతాకాః తాభిశ్చ యుక్తాం - అత్ర చ విషయయుక్తబుద్ధియోగేన జీవస్య దేహసంబంధ ఇతి వివక్షయా విషయవర్గం బాహ్యోపవనత్వేన రూపయతి - తద్విశేషాః స్రక్చందనాదీని దివ్యద్రుమలతాదిభావేనేతి - శేషః కథాలంకారః॥ ౧౬॥ పుర్యా ఇతి॥ బాహ్యోపవనే ప్రమదాం దదర్శేతి చతుర్థేనాన్వయః దివ్యద్రుమైః లతాదిభిశ్చ కులే వ్యాప్తే - నదతాం విహంగాళికులానాం కోలాహలో నాదో యేషు తే జలాశయా యస్మిన్॥ ౧౭॥ హిమేతి॥ హిమనిర్ఝరవిప్రుషో బిందవః - తద్వతా కుసుమాకరసంబంధినా వాయునా - చలంతః ప్రవాళాః విటపాః శాఖాశ్చ యేషాం తైః వృక్షైః - నలినీనాం సరసీనాం తటేషు సంపత్ సమృద్ధిర్యస్మిన్॥ ౧౮॥ నానేతి॥ అనాబాధతత్కృతబాధారహితే - మునివ్రతైరహింస్రైరాత్మానమాహూతం మన్యతే యత్ర॥ ౧౯॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తత్ర ప్రమదోత్తమాం ప్రకర్షేణ పురుషం మదయంతీతి ప్రమదాః తాసాం మధ్యే ఉత్తమాం వివేకవతీం బుద్ధిం దదర్శ - యదృచ్ఛయాగతామితి తయోః సంబంధస్య దుర్నిరూపత్వం దర్శయతి - తామనువర్ణయతి సార్ధైశ్చతుర్భిః - దశభిర్జ్ఞానకర్మేంద్రియైః ఏకైకం

౧౪॥ నీలస్ఫటికవైడూర్యముక్తామరకతారుణైః। క్లృప్తహర్మ్యస్థలీం దీప్తాం శ్రియా భోగవతీమివ॥ ౧౫॥ సభాచత్వరరథ్యాభిరాక్రీడాయతనాపణైః। చైత్యధ్వజపతాకాభిర్యుక్తాం విద్రుమవేదిభిః॥ ౧౬॥ పుర్యాశ్చ బాహ్యోపవనే దివ్యద్రుమలతాకులే। నదద్విహంగాళికులకోలాహలజలాశయే॥ ౧౭॥ హిమనిర్ఝరవిప్రుష్మత్కుసుమాకరవాయునా। చలత్ప్రవాళవిటపనలినీతటసంపది॥ ౧౮॥ నానారణ్యమృగవ్రాతైరనాబాధే మునివ్రతైః। ఆహూతం మన్యతే పాంథో యత్ర కోకిలకూజితైః॥ ౧౯॥ యదృచ్ఛయాగతాం తత్ర దదర్శ ప్రమదోత్తమామ్। భృత్యైర్దశభిరాయాంతీమేకైకశతనాయకైః॥ ౨౦॥ పంచశీర్షాహినా గుప్తాం ప్రతీహారేణ సర్వతః। అన్వేషమాణామృషభమప్రౌఢాం కామరూపిణీమ్॥ ౨౧॥ సునాసాం సుదతీం బాలాం సుకపోలవరాననామ్। సమవిన్యస్తకర్ణాభ్యాం బిభ్రతీం కుండలశ్రియమ్॥ ౨౨॥ పిశంగనీవీం సుశ్రోణీం శ్యామాం కనకమేఖలామ్। పద్భ్యాం క్వణద్భ్యాం చలతీం నూపురైర్దేవతామివ॥ ౨౩॥ స్తనౌ వ్యంజితకైశోరౌ సమవృత్తౌ నిరంతరౌ। వస్త్రాంతేన నిగూహంతీం వ్రీడయా గజగామినీమ్॥ ౨౪॥ తామాహ లలితం వీరః సవ్రీడస్మితశోభనామ్। స్నిగ్ధేనాపాంగపుంఖేన స్పృష్టః ప్రేమోద్భ్రమద్భ్రువా॥ ౨౫॥ కా త్వం కంజపలాశాక్షి కస్యాసీహ కుతః సతి। ఇమాముప పురీం భీరు కిం చికీర్షసి శంస మే॥ ౨౬॥ క ఏతేఽనుపథా యే త ఏకాదశ మహాభటాః। ఏతా వా లలనాః సుభ్రు కోఽయం తేఽహిః పురస్సరః॥ ౨౭॥ త్వం హ్రీర్భవాన్యస్యథ వాగ్రమా పతిం విచిన్వతీ కిం మునివద్రహో వనే। త్వదంఘ్రికామాప్తసమస్తకామం క్వ పద్మకోశః పతితః కరా

ప్రత్యేకం శతం అనంతా వృత్తయః తాసాం నాయకైః పతిభిః సహ - ప్రాణాంతరేణ ఆయికాః స్త్రియః యేషాం తైః॥ ౨౦॥ పంచశీర్షేతి॥ పంచశీర్షాణి వృత్తయో యస్య తేన - అహినా ప్రాణేన ప్రతీహారేణ పాలకేన గుప్తాం ఋషభం భర్తారం॥ ౨౧॥ సునాసామితి॥ గంధజ్ఞానాదిభిః పృథ్వ్యవయవైః సునాసత్వాది రూప్యతే - సమం విన్యస్తౌ రచితౌ కర్ణౌ తాభ్యాం కుండలశోభాం దధతీం॥ ౨౨॥ పిశంగే పిశంగనీవీం పీతవస్త్రాం॥ శ్రుతి ॥ అన్నమయం హి సోమ్య మన ఇతి యత్కృష్ణం తదన్నస్యేత్యాది శ్రుత్యనుసారేణ శ్యామామిత్యుక్తం - నూపురైః క్వణద్భ్యాం - నూపురైరితి పాదాంగులీయకానామప్యుపలక్షణాద్బహువచనం॥ ౨౩ ॥ స్తనావితి ॥ వ్యంజితం కైశోరం యాభ్యాం వయోపక్రమో యాభ్యాం - సమౌ చ వృత్తౌ చ వస్త్రాంతేన నిగూహంతీం॥ ౨౪॥ తామితి॥ తామాహేతి తయోః సంవాదోక్తిః సంబంధదార్ఢ్యాయ - అపాంగ ఏవ పుంఖో మూలప్రాంతో యస్య కటాక్షస్య బాణస్య - తేన స్పృష్టో విద్ధః - ప్రేమ్ణా ఉచ్చైః భ్రమంతి భ్రూః ధనుఃస్థానీయా యస్మిన్ తేన॥ ౨౫॥ కేతి ॥ కుతః స్థానాదిహాగతాసి - హే సతి పుర్యాః సమీపస్థాం ఉపపురీం ఆభూః తామాలక్ష్య కిం కర్తుమిచ్ఛసీత్యర్థః॥ ౨౬॥ క ఇతి॥ తే తవ యే అనుపథాః అనువర్తినః ఏతే కే - ఏకాదశో మహాభటో బృహద్బలత్వేన వక్ష్యమాణో యేషు దశసు తే - బుద్ధేః మనసః పృథగుపాదానం బుద్ధిపరిచారకేంద్రియసహాయతయా తత్పరిచారకత్వవివక్షయా ఏతాః - లలనా ఇంద్రియవృత్తయః ॥ ౨౭॥ త్వమితి॥ త్వం హ్రీః కిం పతిం ధర్మం విచిన్వతీ - అథ వా భవానీ పతిం శివం విచిన్వతీ - కిం వాక్ సరస్వతీ పతిం బ్రహ్మాణం - కిం ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మావా పతిం విషణ్ణం మునిరివ సంయతాసతీ కథం భూతాతం పతిం త్వదంఘ్రికామం నైవప్రాప్తాస్సమస్తాః కామాః యేనతం ౨౮॥ నేతి॥ హే వామోరు-ఆసాం మధ్యే త్వమన్యతమాపి న భవసి-యతో భువిస్పృక్ నహి దేవతా భువం స్పృశంతి-వీరవరేణమయా-పరం వైకుంఠం॥ ౨౯॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్తవాపాంగేన విఖండితమింద్రియం మనో యస్య తం - మామాం మనోభవో బాధతే-అథ తస్మాదనుగ్రహాణ- సవ్రీడం యద్భావేన ప్రేమ్ణా స్మితం తేన విభ్రాజంతీ యా భ్రూః తయా ఉపసృష్టః ప్రేరితః॥ ౩౦॥ త్వదితి॥ యద్వ్రీడయా సమ్ముఖం న భవతి తత్త్వదాననమున్నీయ మే దర్శయ-శోభనే భ్రువావాయస్మిన్ - సుతారౌ శోభనకనీనికే లోచనే యస్మిన్-వ్యాలంబినా దీర్ఘేణ నీలా అలకాస్తేషాం బృందేన సంవృతం- వల్గూని వాచకాని వాక్యాని యస్మిన్॥ ౩౧॥ ఇత్థమితి- హే వీర-వీరం ప్రత్యగాత్మానం మోహయితుం శీలం యస్యాః - సాపి తం దృష్ట్వా మోహితా సతీ తమాహ॥ ౩౨॥ యత్పృష్టం కస్యాసీత్యనేన కస్య పుత్రీ గోత్రజేతి- కా త్వమితి చ కిం నామాసీతి చ తత్రాహ॥ నేతి॥ ఆత్మనో మమ-పరస్య తవాపి కర్తారం సమ్యక్ న విద్మః గోత్రం నామ చ యత్కృతం భవతి తం చ న విద్మః॥ వీ॥ యత్పృష్టం కస్యాసీతి-కస్య పుత్రీ జాతేతి- కా త్వమితి- కిం స్వరూపా కిం నామాసీతి- తత్రాహ॥ నేతి॥ ఆత్మనో మమ పరస్య తవాపి కర్తారం స్రష్టారం సమ్యక్ న విద్మః- కర్తారం విశినష్టి గోత్రం నామ చ యత్కృతం యేన కర్త్రా కృతం భవతి॥ ౩౩॥ తర్హి కిం వేత్సీత దాహ ఇహేతి ఆత్మనో మమ శరణం-ఇయం పురీ యేన నిర్మితా తం చ న విద్మః॥ వీ॥ ఇహేతి॥ ఇహ అస్యాం పుర్యాం అధునా సంతం వసంతం ఆత్మానం పురీమంతః ప్రవిశ్య నియంతారం- త్వాం జానీమః - తత ఆత్మనస్త్వత్తః మత్తశ్చ - పరం విలక్షణం పురుషం న విదామః- కోసౌ పరః- యం న విద్మ ఇతి వదసి తత్రాహ- హే వీర ఆత్మనస్తవ మమ శరణమియం పురీ నిర్మితా-తమిత్యర్థః ఇహాద్య

గాత్ ॥ ౨౮॥ నాసాం వరోర్వన్యతమాసి భూస్పృక్ పురీమిమాం వీరవరేణ సాకమ్। అర్హస్యలంకర్తుమదభ్రకర్మణా లోకం పరం శ్రీరివ యజ్ఞపుంసా॥ ౨౯॥ యదేష మాపాంగవిఖండితేంద్రియం సవ్రీడభావస్మితవిభ్రమద్భ్రువా। త్వయోపసృష్టో భగవాన్మనోభవః ప్రబాధతేథానుగృహాణ శోభనే॥ ౩౦॥ త్వదాననం సుభ్రు సుతారలోచనం వ్యాలంబినీలాలకబృందసంవృతమ్। ఉన్నీయ మే దర్శయ వల్గువాచకం యద్వ్రీడయా నాభిముఖం శుచిస్మితే॥ ౩౧॥ ఇత్థం పురంజనం నారీ యాచమానమధీరవత్। అభ్యనందత తం వీరం హసంతీ వీర మోహితా॥ ౩౨॥ న విదామ వయం సమ్యక్ కర్తారం పురుషర్షభ। ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి గోత్రం నామ చ యత్కృతమ్॥ ౩౩॥ ఇహాద్య సంతమాత్మానం విదామ న తతః పరమ్। యేనేయం నిర్మితా వీర పురీ శరణమాత్మనః॥ ౩౪॥ ఏతే సఖాయస్సఖ్యో మే నరా నార్యశ్చ మానద సుప్తాయాం మయి జాగర్తి నాగోయం పాలయన్ పురీమ్ ౩౫॥ దిష్ట్యాగతోసి భద్రం తే గ్రామ్యాన్ కామానభీప్ససి। ఉద్వహిష్యామి త్వాం స్నేహం స్వబంధుభిరరిందమ॥ ౩౬ ॥ ఇమాం త్వమధితిష్ఠస్వ పురీం నవముఖీం విభో। మయోపనీతాన్ గృహ్ణానః కామభోగాన్ శ

సంతమాత్మానం న విదామ ఇత్యనేన న కేవలం సంసారిణో జీవస్య బుద్ధితత్స్వరూపమవిశదావభాసం గృహ్ణాతి న తు యాథాత్మ్యేనేత్యుక్తం- న విదామ వయం వీర కర్తారం తతః పరం యేనేయం నిర్మితా తవ పురీత్యనేన -జీవస్య కరణకళేబరాదిసంపాదనచతురం కృత్స్నజగదుదయవిభవలయలీలం ప్రకృతిపురుషవిలక్షణం- పరమపురుషమాపాతతస్తస్య తచ్చ న విషయీకరోతీత్యుక్తం॥ ౩౪॥ యత్పృష్టం క ఏతే అనుపథా ఇతి తత్రాహ॥ ఏత ఇతి॥ వీ॥ యత్పృష్టం క ఏతేనుపథా ఇతి తత్రాహ- ఏత ఇతి ఏతే ఏకాదశభటాః - నరా నార్యశ్చ మే మమ సఖాయః - సఖ్యశ్చ అనువర్తినో భృత్యా ఇత్యర్థః- అనేనేంద్రియాణాం తద్వృత్తీనాం చ బుద్ధ్యేకార్యతత్త్వముక్తం - యత్పృష్టం కోయం తేహిః పురస్సర ఇతి తత్రాహ- మయి సుప్తాయాం అయం నాగః పురీం పాలయన్ జాగర్తి - అనేన బుద్ధీంద్రియమన ఆదిషు సర్వేషు సుప్తేషు నిర్వ్యాపారేషు సత్స్వపి- ప్రాణవ్యాపారోస్తీతి సర్వాపేక్షయా ప్రాణస్య ప్రాధాన్యముక్తం॥ ౩౫ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ ఆస్తాం తావన్నామగోత్రాది- యదత్రాగతోసి-ఏతద్దిష్ట్యా భద్రం జాతం- గ్రామ్యాన్ ఇంద్రియగ్రాహ్యాన్ - ఉద్వహిష్యామి సంపాదయిష్యామి-స్వబంధుభిస్సఖిభిశ్చ॥ వీ॥ దిష్ట్యేతి॥ ఆస్తాం నామగోత్రాది దిష్ట్యా పుర్యామాగతోసి - అనేన మనుష్యదేహసంబంధో దైవకృతో దుర్లభ ఇత్యుక్తం- అతస్తే భద్రం తావత్ - గ్రామ్యానింద్రియగ్రాహ్యాన్ శబ్దాదీన్ - అభీప్ససి- హే అరిందమ అహం స్వబంధుభిః సఖిభిః ఇంద్రియైస్సహేత్యర్థః- తాన్ గ్రామ్యాన్ భోగాన్ తే తుభ్యం ఉద్వహిష్యామి సంపాదయిష్యామి॥ ౩౬ ॥ ఇమామితి॥ సమాః సంవత్సరాన్ - మనుష్యదేహప్రవేశాచ్ఛతమిత్యుక్తం॥ వీ॥ ఇమామితి- హే విభో-నవద్వారామిమాం పురీం-త్వం శతం సమాస్సంవత్సరాన్-మయోపనీతాన్-ప్రాపితాన్ కామాన్ గృహ్ణానః - అధితిష్ఠస్వ- మనుష్యదేహప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేశాభిప్రాయేణశతమిత్యుక్తం॥౩౭॥సంసారిణోజీవస్యప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్-నివృత్తినిందాపూర్వకంతత్సంగమమభి నందతిపంచభిః॥కమితి॥త్వత్తోన్యంకంసురమయే-అరతిజ్ఞంనైష్ఠికంఅకోవిదంఅనిషిద్ధసుఖత్యాగినం- సంపరాయో మృత్యు స్తదనభిముఖంపరలోకచింతానూన్యం-అశ్వస్తనవిదంశ్వఃఇదంకర్తవ్యమితీహలోకచింతాశూన్యంపశుతుల్యం॥౩౮॥ జీవస్యప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్నివృత్తినిందాపూర్వకంతత్సంగమమభినందతిపంచభిః॥కమితి॥త్వత్తోన్యంకం-రమయేక్రీడయామి-అనేననివృత్తిమార్గనిష్ఠోనబుద్ధ్యధీనఇత్యుక్తంతత్రహేతుః-అరతిజ్ఞంనైష్ఠికంవిరక్తమిత్యర్థః-అతఏవఅకోవిదం అనిపుణంఅనిషిద్ధసుఖస్యాపిత్యాగినంఅసాంపరాయాభిముఖం-సాంపరాయోమృత్యుస్తదనభిముఖం-మరణాభీరు మితివా॥ శ్లో॥కృతకృత్యాః ప్రతీక్షంతేమృత్యుంప్రియమివాతిథిమిత్యుక్తేః-అశ్వస్తనవిదంశ్వోభవంశ్వస్తనం - కాలాంతరానుభావ్యం-స్వరాదిభోగ్యత్వేనవేత్తీత్యశ్వస్తనవిత్-తం॥శ్లో॥ఎతేవైనిరయాస్తాతస్థానస్యపరమాత్మనఇతి - వాసుదేవేమనోయస్యజపహోమార్చనాదిషు।తస్యాంతరాయోమైత్రేయదేవేంద్రత్వాదికంఫలమితి॥స్వర్గాదిసుఖస్య ముముక్షోర్హేయత్వాదిత్యర్థః-పశుంపశుతుల్యమితినిందతి॥౩౯॥ధర్మఇతి॥అత్రగార్హస్థ్యేప్రజానందఃపుత్రసుఖం-అమృతంమోక్షః కేవలినోయతయః॥౩౯॥ఏవంనివృత్తిధర్మస్థంనిందిత్వా-ప్రవృత్తిస్వభావంస్తౌతి॥ధర్మోహీతి॥అత్రప్రవృత్తిమార్గే ధర్మఃస్వర్గాదిసాధనోయాగాదిరూపోధర్మః-తథాఅర్థకామౌ-ప్రజానందఃపుత్రసుఖం-అమృతంమోక్షఃకీర్తిఃవిశోకాఃనిర్దుఃఖాః-విరజాఃనిశ్చలాలోకాఃపుణ్యలోకాశ్చ-సిధ్యంతీతిశేషఃలోకాన్విశినష్టియాన్ లోకాన్ కేవలినో నివృత్తిధర్మస్థాఃనవిదుః॥౩౯॥పితృదేవేతి॥గృహాశ్రమఇతియదేతత్ క్షేమాహంశరణమాశ్రయంవదంతి॥౪౦॥౪౧ ॥ కస్యాఇతి॥ భోగిభోగయోఃసర్పదేహాకారయోఃతవభుజయోః-యన్నసజ్జతేఏవంభూతంకస్యాః స్త్రియః మనస్స్యాత్ నకస్యా అపియోభవాన్ అనాథవర్గాఃదీనస్తోమాస్తేషామాధిం - అలమత్యర్థం - అపోహితుంసర్వత్రచరసి-కేనాపోహితంసమాః॥౩౭॥కంనుత్వదన్యంరమయేహ్యరతిజ్ఞమకోవిదమ్।అసాంపరాయాభిముఖమశ్వస్తన విదంపశుం॥ధర్మోహ్యత్రార్థకామౌచప్రజానందోమృతంయశః।లోకావిశోకావిరజాయాన్న కేవలినోవిదుః॥పితృదేవర్షిమర్త్యానాంభూతానామాత్మనశ్చహ।క్షేమ్యంవదంతిశరణంభవేస్మిన్ యద్గృహాశ్రమః॥ ౪౦॥ కానామవీరవిఖ్యాతంవదాన్యంప్రియదర్శనమ్।నవృణీతపతింప్రాప్తంమాదృశీత్వాదృశంస్వయమ్॥౪౧॥కస్యామనస్తే భువిభోగిభోగయోఃస్త్రియోనసజ్జేద్భుజయోర్మహాభుజ।యోనాథవర్గాధిమలంఘృణోద్ధతఃస్మితావలోకేనచరస్యపోహితుమ్॥ ౪౨॥ ఇతితౌదంపతీతత్రసముద్యసమయంమిథః। తాంప్రవిశ్యపురంరాజన్ముముదాతేశతంసమాః॥ ఉపగీయమానోలలితంతత్రతత్రచగాయకైః।క్రీడన్పరివృతఃస్త్రీభి‍ర్ హ్రదినీమావిశచ్ఛుచౌ॥

తుంఘృణయోద్ధతః-అతిశయితోయఃస్మితపూర్వకోవలోకస్తేన॥ ౪౨ ॥ ఇతీతి॥సముద్యసముదీర్యసమాఃసంవత్సరాన్॥ ౪౩ ॥ తత్రజాగ్రదవస్థాంసంక్షేపేణాహ॥ఉపగీయమానఇతి॥జాగ్రదవస్థాయాంతత్రప్రతీంద్రియవిషయం-గాయకైర్విషయశబ్దాదిభిరుపగీయమానస్సేవ్యమానఃస్త్రీభిర్మనోవృత్తిభిస్సహక్రీడన్-సుషుప్త్యవస్థామాహ-హ్రదినీంహృదయాకాశంస్వాపస్థానంశుచౌనిదాఘే॥ ౪౪॥ ఏవంజీవబుద్ధ్యోర్జీవకర్మానురూపదైవాఖ్యాగ్రమపురుషసంకల్పాయత్తదృఢతరసంబంధంతత్ప్రియుక్తందేహసంబంధంచపారోక్ష్యరూపేణాభిధాయ - శుశ్రూషోఃప్రాచీనబర్హిషఃప్రాప్యపరబ్రహ్మవ్యతిరిక్తవైతృష్ణ్యజననార్థంచ-సంసరతోజీవస్యజాగ్రత్సుషుప్తిస్వప్నమరణావస్థాసుదోషానుద్ఘాటయితుంజాగ్రదాద్యవస్థాఃప్రతిపాదయిషుఃకథావ్యాజేనతావత్సమాసతస్సుషుప్త్యవస్థామాహ॥ఉపగీయమానఇతి ॥ లలితంయథాభవతితథా-గాయకైరుపగీయమానఃపురంజనః-స్త్రీభిఃపరివృతస్తత్రతత్రక్రీడన్ - శుచౌఆషాఢే- క్రీడానిమిత్తశ్రమాపనోదనాయ - హ్రదినీంసరసీమావిశదితికథాపక్షేర్థఃపక్షాంతరేతు- జాగ్రదవస్థాయాంస్త్రీభిరింద్రియవృత్తిభిస్తత్రతత్రక్రీడన్ - శబ్దాదివిషయాననుభవన్ - వ్యాపృతకరణత్వాత్తత్ప్రయుక్తశ్రమనిహారణాయశుచౌహ్రదినీమావిశత్ - హ్రదినీశబ్దేనపురీతత్వ్యాఖ్యానాడీవివక్షితా-శుచౌబ్రహ్మణి - ఆవిశ్యతద్ద్వారాహ్రదినీమావిశదిత్యర్థః-ప్రాసాదఖట్వాపర్యంకవత్సముచ్చయేననాడీపురీతతిబ్రహ్మణీహిజీవస్యసుషుప్తిస్థానం॥ శ్రు ॥ అథయత్రైతత్పురుషస్స్వపితి నామసతాసోమ్య తదాసంపన్నోభవతీతి - త్రయాణామపిసుషుప్తిస్థానత్వశ్రవణాత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కార్యభేదేనసముచ్చయేసంభవతిపాక్షికబాధగర్భవికల్పస్యాన్యాయ్యత్వాత్ - సంభవతిచప్రాసాదఖట్వాపర్యంకతల్పాద్యాదీనాంకార్యభేదఃతత్రనాడీపురీతతీప్రాసాదఖట్వాస్థానీయే-బ్రహ్మాచపర్యంకస్థానంఅతోబ్రహ్మైవసాక్షాత్సుషుప్తిస్థానం॥౪౪॥ఇదానీంనవద్వారపూర్వకంజాగ్రదవస్థాంప్రపంచయతి॥ సప్తేతి ॥ యావదధ్యాయసమాప్తి-తస్యాః పురఃఉపరికృతాఃద్వారఃసప్త-వృతాఇతిపాఠేసంవృతాఃనేత్రేనాసికేశ్రోత్రేముఖంచేతిసప్త-అధోద్వేద్వారౌ గుదలింగౌ॥యఃకశ్చనేతి॥ఆత్మనఃసమ్యగవిజ్ఞానాదనియతత్వాచ్చ॥వీ॥ఇదానీంజాగ్రదవస్థాంప్రతిపాదయతి- యావదధ్యాయసమాప్తి-తత్రనవభిద్వార్భిఃపురీంలక్షితలక్షణామితిద్వారత్వేనరూపితానాం చక్షురాదీంద్రియస్థానానామింద్రియాణాంచ-గౌణనామానితత్కార్యాణితద్విషయాంశ్చ-కథయన్నాహ॥సప్తేతి ॥ తస్యాఃపురఃపుర్యాఃసప్తద్వారః ఉపరికృతాః-చక్షుర్ద్వయశ్రోత్రద్వయనాసికాద్వయముఖంచేతి-ద్వేద్వారేఅధః కృతేకల్పితే గుదంలింగంచేతి కిమర్థమేవంకల్పితాఇత్యత్రాహ- తస్యాఃపుర్యాఃయఃకశ్చనఈశ్వరఃతస్యపృథగసంకరేణవిషయాన్ శబ్దాదీన్ప్రతిగత్యర్థం విషయానవగంతుమిత్యర్థఃసంసారిణోజీవస్య స్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానాభావాన్మనుష్యశరీరత్వానియతత్వాచ్చయః కశ్చనేత్యుక్తం కథాపక్షేవిషయశబ్దోదేశపరః దేశాన్ప్రతిగత్యర్థమిత్యర్థః॥౪౫॥పంచేతి ॥ తాసుసప్తసుపంచద్వారఃపౌరస్త్యాఃపూర్వదిగ్భవాః॥వీ॥పంచేతి॥తత్రతాసుసప్తసుద్వార్షు-పంచద్వారఃపౌరస్త్యాఃపూర్వదిగ్భవాః - ఏకాదక్షిణా-తథాఏకాఉత్తరా-ద్వేపశ్చిమేపశ్చిమదిగ్భవే-హేనృపతేతుభ్యమమూషాంద్వారాం-నామానిగుణనామానివర్ణయే॥౪౬॥ఖద్యోతేతి॥ఖద్యోతవదల్పప్రకాశా-వామనేత్రరూపా-ఆవిఃప్రకటంముఖంయస్యాస్సాబహుప్రకాశదక్షిణనేత్రలక్షణా॥ శ్రు॥ తస్మాద్దక్షిణోర్ధఆత్మనోవీర్యావత్తరఇతిశ్రుతేః - స్వానుభవాచ్చతత్రప్రకాశాధిక్యం-ఏకత్రనిర్మితేసంలగ్నేవిభ్రాజితండూపం - ద్యుమత్సకఃచక్షుస్సహితఃపురంజనఇతిశేషః॥వీ॥ ఖద్యోతేతి ॥ ఖద్యో

రివృతఃస్త్రీభిఃపాదినీమావిశచ్చ్యచా॥౪౪॥సప్తాపరికృతద్వారఃపురస్తస్యాస్తుద్వేఅధః ।పృథగ్విషయంగత్యర్థంతస్యాయఃకశ్చనేశ్వరః॥౪౫॥పంచద్వారస్తుపౌరస్త్యాదక్షిణైకాతథోత్తరా।పశ్చిమేద్వేఅమూషాంతేనామానినృపవర్ణయే॥ఖద్యోతావిర్ముఖీచప్రాగ్ద్వారావేకత్రనిర్మితే। విభ్రాజితంజనపదంయాతితాభ్యాంద్యుమత్సఖః॥౪౭॥నళినీనాళినీచప్రాగ్ద్వారావేకత్రనిర్మితే । అవధూతసఖస్తాభ్యాంవిషయంయాతిసౌరభం॥ ౪౮॥ ముఖ్యానామపురస్తాద్వాస్తయాపణబహూదనౌ।విషయాయాతిపురరా

తాఖద్యోతవదల్పప్రకాశావామనేత్రరూపా - ఆవిఃప్రకటంముఖంయస్యాస్సా - బహుప్రకాశాదక్షిణనేత్రరూపా-స్వానుభవాత్తత్రప్రకాశాధిక్యమవగంతవ్యం- ఏతేద్వారావేకత్రనిర్మితేలగ్నేతాభ్యాంఖద్యోతావిర్ముఖీభ్యాంద్వార్భ్యాం- ద్యుమత్సఖఃద్యుమాన్సూర్యః-తదధిష్ఠేయంచక్షురింద్రియమపిద్యుమత్ - తదేవసఖాయస్యసఃయద్వా-ద్యుమతస్సఖాద్యుమత్సఖః॥ సూ॥ రాజాహస్సఖిభ్యఇతిటచ్ -చక్షుషాసహితఇత్యర్థఃవిభ్రాజితంఆలోకాదినాప్రకాశితంరూపం-జనపదంవిషయంయాతిఅవగచ్ఛతి-కథాపక్షేతు- ఖద్యోతాదిశబ్దాఅశ్వకర్ణాదిశబ్దవత్రూఢశబ్దా ఇత్యవగంతవ్యం-జనపదందేశంయాతిగచ్ఛతీత్యర్థః॥౪౭॥ నళినీతి॥నళనాళశబ్దాభిద్రవచనా - తద్వతీనళినీనాళినీచవామదక్షిణనాసికే-అత్రాపిసంజ్ఞాభేదాదేవకార్యన్యూనాధిక్యంపూర్వవత్జ్ఞేయం - అవధూతోవాయ్వధిష్ఠితోఘ్రాణః - సౌరభంగంధం॥వీ॥నళినీతి॥నళనాళశబ్దాభిద్రవచనౌనలమస్యాస్తీతినలినీ-ఏవంనాలినీవామదక్షిణనాసికే - అత్రాపిసంజ్ఞాభేదాదేవకార్యన్యూనాధిక్యంపూర్వవజ్జ్ఞేయం-అవధూయతికంపయతీత్యవధూతోవాయుఃతత్సఖోవాయ్వధిష్ఠితోఘ్రాణః - తాభ్యాంనళినీభ్యాంద్వాభ్యాంసౌరభంగంధంవిషయంయాతి॥ ౪౮ ॥ ముఖ్యేతి॥ ముఖ్యాప్రధానమాస్యం-ఆపణోభాషణం - బహూదనశ్చిత్రమన్నంబహ్వోదనఇత్యస్యోక్తిఃపరోక్షవాదత్వాయరసజ్ఞంరసనేంద్రియం - విపణోవాగింద్రియం తాభ్యామన్వితః॥వీ॥ముఖ్యేతి॥ముఖ్యాప్రధానాఆస్యరూపాద్వాః - పూర్వదిగ్భవతయాముఖ్యయాద్వారా-పణఃపణనంవ్యవహారః - భాషణంబహూదనశ్చిత్రమన్నం - బహ్వోదనఇత్యస్యోక్తిఃపరోక్షవాదత్వాయపణబహూదనోవిషయాపురరాట్పురంజనః - రసాజ్ఞారసనేంద్రియంవిపణోవాగింద్రియం - తాభ్యామన్వితః॥౪౯॥ పితృహూరితి॥ దక్షిణేనేతిచనతృతీయాకింతుదక్షిణస్యాండశీత్యస్మిన్నర్థేతద్ధితప్రత్యయాంతోయమవ్యయసంజ్ఞః ॥ ఏవముత్తరేణేతి ॥ ఆయమర్థః - పంచానాంవిషయాణామన్యతోనవగతానాంప్రకాశనాయాలమితిపంచాలంశాస్త్రంశ్రవణకాలేచబ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లాధిక్యాద్దక్షిణః కర్ణః ప్రథమం ప్రవర్తతే- శాస్త్రే హి చ ప్రథమం శ్రోతవ్యం కర్మకాండమిత్యేతావతా సామ్యేన ప్రవృత్త
సంజ్ఞస్య కర్మకాండస్య దక్షిణకర్ణేన శ్రవణమిష్యతే - తత స్తదర్థమనుష్ఠాయ పితృభిరాహూతః పితృలోకప్రాపకం పితృ
యానం ప్రపద్యతే- తదనేన ప్రకారేణ పితౄణామాహ్వానమనేన భవతీతి పితృహూః దక్షిణకర్ణః ఏవం తద్వైపరీత్యేనో
త్తరః కర్ణః దేవహూః తథా వ్యాఖ్యాస్యతి ॥ శ్లో ॥ పితృహూః దక్షిణః కర్ణ ఉత్తరో దేవహూః స్మృతః । ప్రవృత్తం
చ నివృత్తం చ శాస్త్రం పంచాలసంజ్ఞికమ్ ॥ పితృయానం దేవయానం శ్రోత్రాచ్ఛ్రుతధరాద్వ్రజేదితి ॥ వీ ॥ పితృహూరితి ॥
పుర్యాం దక్షిణేన దక్షిణస్యాం దిశి - ఏనబంతోఽవ్యయం - పితృహూర్నామ ద్వాః పితౄన్ జుహోతి గచ్ఛత్యనయేతి పితృ
హూః - ఒహాఙ్ గతావిత్యస్మాత్ -కూ ప్రత్యయే నిష్పన్నోఽయం శబ్దః - తథా చ పితృలోకప్రాప్తిసాధనభూతాయాగాది
క్రియా తదవబోధనీ త్రయీ పూర్వభక్తిశ్చ పితృహూశబ్దార్థః తత్ర దక్షిణకర్ణస్య బలాధిక్యాచ్ఛ్రోత్రియాణాం ప్రథమం
త్రివర్గప్రవణత్వాచ్చ ప్రవృత్తిశాస్త్రశ్రవణే ప్రవర్తత ఇతి ప్రథమం శ్రోతవ్యపితృలోకప్రాప్తిసాధన కర్మప్రకాశక
ప్రవృత్తిశాస్త్రశ్రవణసాధనత్వాద్దక్షిణకర్ణః పితృహూః - అనంతరశ్రోతవ్యనివృత్తిధర్మ ప్రకాశకోత్తరశాస్త్రగ
ర్భశ్రవణసాధనత్వాద్వామకర్ణో దేవహూః-నను ఉత్తరభాగవదర్థశ్రవణాదావపి బలాధిక్యాద్దక్షిణకర్ణ ఏవ ప్రథమం
ప్రవర్తత ఇతి కథమేతదుచ్యత ఇతి చేత్- ఏవం తర్హ్యత ఏవ గుణనామధేయబలాత్పూర్వభాగతదర్థానాం ప్రాధాన్యే
న దక్షిణకర్ణశ్రావణవిధానముత్తరభాగవత్తదర్థానాం తు వామకర్ణప్రాధాన్యేన శ్రావణవిధానం చానుమీయతే -
యథా ॥ శ్రు ॥ దక్షిణం పూర్వమాఙ్క్తే- సవ్యగ్ం హి మనుష్యా అంజత ఇత్యత్ర దృష్టార్థత్వాన్మనుష్యాస్సవ్యనయనాంజనపూ

డ్రసజ్జవిపణాన్వితః ॥ ౪౯ ॥ పితృహూర్నామ పుర్యా ద్వారా దక్షిణేన పురంజనః । రాష్ట్రం దక్షిణపాంచాలం
యాతి శ్రుతధరాన్వితః ॥ ౫౦ ॥ దేవహూర్నామ పుర్యా ద్వారా ఉత్తరేణ పురంజనః । రాష్ట్రముత్తరపాంచా
లం యాతి శ్రుతధరాన్వితః ॥ ౫౧ ॥ ఆసురీ నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురంజనః । గ్రామకం నామ విష
యం దుర్మదేన సమన్వితః ॥ ౫౨ ॥ నిరృతిర్నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురంజనః । వైశసం నామ విషయం
లుబ్ధకేన సమన్వితః ॥ ౫౩ ॥ అంధావమీషాం పౌరాణాం నిర్వాక్పేశస్కరావుభౌ । అక్షణ్వతామధిపతిస్తా

ర్వం కుర్యురిత్యేవం ప్రమాణాంతరేణాప్రాప్తస్య సవ్యనయనాంజనస్య సిద్ధవన్నిర్దేశానుపపత్త్యా సవ్యనయనస్య ప్రథమ
మాంజనేన దృష్టవిశేషాలాభాత్ - ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశానుపపత్త్యా మానుషీభిరవశ్యం ప్రథమం సవ్యనయనాంజనం కర్త
వ్యమితి విధిరనుమీయతే-తద్వత్ - యథా వా-తస్మాదపి వధ్యం ప్రపన్నం న ప్రతిప్రయచ్ఛంతీతి శరణాగతస్య ప్రత్యర్ప
ణం ప్రమాణాంతరేణాప్రాప్తమపి తస్మాదితి ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశానుపపత్త్యా శరణాగతో న ప్రత్యర్పణీయ ఇతి విధిరనుమీ
యతే - తద్వత్పూర్వోత్తరభాగయోర్యథాక్రమం దక్షిణోత్తరకర్ణప్రాధాన్యేన శ్రవణమన్యతోఽప్రాప్తమప్యనేనై
వ ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశగుణనామధేయబలేన విధీయత ఇతి నిరవద్యం-పురంజనః పితృహ్వా ద్వారా శ్రుతధరః శ్రోత్రేంద్రియం
శ్రుతం శ్రవణవిషయం శబ్దం ధరతి అవగచ్ఛత్యనేనేతి వ్యుత్పత్తేః- తేనాన్వితో యుక్తః - దక్షిణపాంచాలం దక్షిణద్వారగ
మ్యం పాంచాలం- పంచ తే వ్యక్తం కరోతీతి పాంచాలం- పచ్యతే వ్యక్తీక్రియత ఇతి వా పాంచాలం - పచి వ్యక్తీకరణ ఇత్యస్మా
త్ ॥ సూ ॥ తమివిశిబిడిమృణికులికపివలిపంచిభ్యః కాలజిత్యౌణాదికః కాలచ్ప్రత్యయాంతః - పంచాలశబ్దః తతః ప్రజ్ఞాది
త్వాత్స్వార్థేఽణ్ ప్రవృత్తిధర్మప్రకాశకశాస్త్రాత్మకం రాష్ట్రం యాతి ॥ ౫౦ ॥ దేవహూరితి ॥ ఏవం పుర్యాః ఉత్తరేణ ఉ
త్తరస్యాం దిశి దేవహూర్నామ ద్వాస్తయా పురంజనః శ్రుతధరాన్వితః ఉత్తరపాంచాలం యాతి - యద్యపి ప్రవృత్తిని
వృత్త్యనవబోధినశ్శబ్దాస్సంతి - సంసారిణో జీవస్య శ్రోతవ్యాస్తథాపి శ్రోతవ్యానాం మధ్యే ప్రవృత్త్యవబోధిశాస్త్రా
త్మకశబ్దస్యైవ శ్రోతవ్యత్వాభిప్రాయేణ దక్షిణపాంచాలముత్తరపాంచాలమిత్యుక్తం - ఏవం పూర్వత్రాపి యాతి ప్రా
రభమిత్యాదివద్ద్రష్టవ్యం ॥ ౫౧ ॥ ఆసురీతి - అసురా ఇంద్రియారామాస్తేషామియమాసురీ శిశ్నద్వాః గ్రామకం గ్రామ
స్థం-జనానాం కం సుఖం వ్యవాయం-దుర్మదేన గుహ్యేంద్రియేణ ॥ వీ ॥ ఆసురీతి ॥ పుర్యాః పశ్చాదాసురీనామ ద్వాః-అస్యతే
క్షిప్యతే అనేనేంద్రియమితి అసురం మేఢ్రం తత స్స్వార్థే అణి టిడ్ఢాణఞితి ఙీప్ తయా పురంజనః దుర్మదేన దురుద్ధరమదో
యస్య తేన-ఉపస్థేంద్రియేణ సమన్వితః-గ్రామ్యకం గ్రామస్థజనానాం కర్మ మైథునాదికం-యాతి ॥ ౫౨ ॥ నిరృతిరితి-నిరృతి
ర్నామ గుదః-మృత్యుద్వారత్వాత్ ॥ వైశసం మలవిసర్గం-లుబ్ధకేన పాయునా- తేనోత్క్రాంతస్య దుఃఖప్రాప్తేర్లుబ్ధక
సామ్యం ॥ వీ ॥ నిరృతిరితి ॥ పుర్యాః పశ్చాత్ నిరృతిర్నామ ద్వాః - నిరృతిర్నాశః మృత్యుద్వారత్వాద్గుదం నిర్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఋషిః.తయాపురంజనఃలుబ్ధకేనపాయ్యింద్రియేణ - తేనోతార్థింతస్యదుఃఖపార్స్తైర్లుబ్ధకసామ్యం తేనసమన్వితఃవై
శసంసాంసారికందుఃఖంయాతి॥౫౩॥అంధావితి-అమీషాంమధ్యేనిర్వాక్ పాదః పేశస్కృద్ధస్తః-తావుభావంధౌ- ఛిద్రా
భావాత్ స్వతోజ్ఞానక్రియాశక్త్యభావాచ్చ - అక్షణ్వతామింద్రియవతాం దేహానామధిపతిఃపురంజనఃత్వగింద్రియ
స్యానుశక్తిఃసర్వేష్వంతర్భావాత్॥వీ॥అంధావితి-అమీషాంపౌరాణాంపుర్యాఃసంబంధినాం-ద్వారాణాంమధ్యే- ఉభా
ద్వౌపాదపాణీనిర్వాక్పేశస్కృతౌ - వాక్ఛబ్దేనాత్రవాగింద్రియాధిష్ఠానమాస్యరూపంఛిద్రంలక్ష్యతే - నిశ్ఛిద్రపేశ
స్కృత్త్వాన్నిర్వాక్పేశస్కృతావిత్యుచ్యేతే - పేశస్కృన్నామాహికీటవిశేషఃస్వాపానాన్నిస్సృతైస్తంతుభిస్స్వ
నివాసభూతంకరండంనిర్మాయస్వనిర్గమద్వారంతన్ముఖమప్యజ్ఞానేనపిధాయ- తత్రైవవినశ్యతి - తద్వత్పాణిపాద
యోర్నిశ్ఛిద్రత్వాత్ జ్ఞానాభావాచ్చతౌ నిర్వాక్పేశస్కృతావిత్యుచ్యేతే-తాభ్యాంద్వారాభ్యాం- అక్షణ్వతామింద్రియ
వతాందేహానామధిపతిఃపురంజనఃయాతిగచ్ఛత్యాగచ్ఛతి - కరోతికర్మకరోతిచ॥౫౪॥ సఇతి-అంతఃపురంహృదయం
గతః-విషూచీనంసర్వతోముఖంమనః - మోహప్రసాదహర్షాస్తమస్సత్త్వరజఃకార్యాణి-జాయాబుద్ధిఃఆత్మజాఃఇంద్రి
యపరిణామాఃతదుద్భవం॥వీ॥సఇతి॥అంతఃపురంహృదయంగతఃప్రవిష్టః॥ శు ॥ హృదిహ్యయమాత్మాప్రతిష్ఠితఇతిశ్రుతేః
పురంజనఃయథావిషూచీనేనమనసా - విష్వదంచతిసర్వతోవ్యాప్రియఇతివిషూచీనమితివ్యుత్పత్తైః - సమన్వితోభవతి
తథాజాయాబుద్ధిఃఆత్మజాఇంద్రియవృత్తయః - తాభ్యఉద్భవంమోహాదీనామన్యతమంయాతి-మోహప్రసాదహర్షా
స్తమస్సత్త్వరజఃకార్యాణిమనోగుణాఃఅత్రత్వగింద్రియస్యానుశక్తిస్సర్వేష్వంతర్భావాత్॥౫౫॥వీ॥ ఏవమింద్రియస్థానవి

భ్యాంయాతికరోతిచ॥౫౪॥సయర్హ్యంతఃపురగతోవిషూచీనసమన్వితః। మోహంప్రసాదంహర్షంవా
యాతిజాయాత్మజోద్భవమ్॥౫౫॥ ఏవంకర్మసుసంయుక్తఃకాయాత్మావంచితోబుధః।మహిషీయద్యదీ
హేతతత్తదేవాన్వవర్తత॥౫౬॥క్వచిత్పిబంత్యాంపిబతిమదిరాంమదవిహ్వలః । అశ్నంత్యాంక్వచిదశ్నా
తిజక్షంత్యాంసహజక్షతి॥ ౫౭ ॥ క్వచిద్గాయతిగాయంత్యాంరుదంత్యాంరోదితిక్వచిత్।క్వచిద్ధసంత్యాం
హసతిజల్పంత్యామనుజల్పతి॥ ౫౮ ॥ క్వచిద్ధావతిధావంత్యాంతిష్ఠంత్యామనుతిష్ఠతి।అనుశేతేశయానా
యామన్వాస్తేక్వసదాసతీమ్॥ ౫౯ ॥ క్వచిచ్ఛృణోతిశృణ్వంత్యాంపశ్యంత్యామనుపశ్యతి । క్వచిజ్జిఘ్రతి
జిఘ్రంత్యాంస్పృశంత్యాంస్పృశతిక్వచిత్॥౬౦॥ క్వహికచిచ్ఛోచతీంజాయామనుశోచతిదీనవత్ । అను
హృష్యతిసంహృష్టాంముదితామనుమోదతే॥౬౧॥విప్రలబ్ధోమహిష్యైవంసర్వప్రకృతివంచితః। నేచ్ఛన్న
నుకరోత్యజ్ఞః క్లైబ్యాత్క్రీడామృగోయథా॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-చతుర్థస్కంధే-పంచవింశోధ్యాయః.
శ్రీనారదః॥ఏకదాసమహేష్వాసోగరంపంచాశ్వమాశుసమ్ । ద్వీషంద్విచక్రమేకాక్షంత్రివేణుంపంచ

షయాణాంగౌణనామానికార్యాణిచాభిధాయ-మనఃపర్యంతసర్వేంద్రియయుక్తస్యజీవస్యబుద్ధిపారవశ్యమాహ - ఏవ
మితి॥అజ్ఞఅతఏవకామప్రవణమాత్మామనోయస్య-కర్మసుకామసాధనేషుకర్మస్వాసక్తఃఅతఏవదైవేనవంచితః- మహి
షిబుద్ధిర్యద్యదీహేతవ్యాప్రియేత-యద్యచ్ఛబ్దాదివిషయం-ప్రతీంద్రియాణిప్రవర్తయతీత్యర్థః - తత్తదేవాన్వవర్తతఅ
నువర్తితవాన్॥౫౬॥క్వచిదితి॥జక్షంత్యాంభక్షయంత్యాం॥౫౭॥౫౮॥క్వచిదితి॥ఆసతీంఆసీనాం॥౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ విప్రలబ్ధ
ఇతి॥సర్వాఅసంగత్యాదిలక్షణాప్రకృతిఃస్వభావోవంచితోయస్య - సర్వయాప్రకృత్యావంచితఇతివా- నేచ్ఛన్అనిచ్ఛన్
క్లైబ్యాత్॥౬౨॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥శ్లో॥షడ్వింశేమృగయావ్యాజాత్ స్వప్నజాగర
ణోక్తిభిః । సద్బుద్ధిత్యాగయోగాభ్యాంసంసృతిస్సాప్రపంచ్యతే॥ తదేవమాత్మనఉపాధికృతాంసుషుప్త్యవస్థాంచో
క్త్వాఇదానీంస్వప్నావస్థామాహ-దశభిః-ఏకదేతి-మహానిష్వాసోధనుః- కత్వర్తత్వభోక్తృత్వాద్యభినివేశోయస్య - స
రథమారుహ్యపంచప్రస్థంవనమగాదితితృతీయేనాన్వయః-రథంతదానీమేవవిధృతంస్వప్నదేహం- జాగ్రద్దేహస్యశతసం
వత్సరోపభోగ్యపురత్వేనోక్తత్వాత్- పంచజ్ఞానేంద్రియాణ్యశ్వాఃయస్య - ఆశుగంశీఘ్రగతింద్వేఅహంతామమతే-
ఈషేదండికేయస్య-ద్వేపుణ్యాపాపేచక్రేయస్య - ఏకంప్రధానమక్షోయస్య - త్రయోగుణాఃవేణవోధ్వజాయస్య-
పంచప్రాణాబంధురాణిబంధనానియస్య॥ వీ॥ ఏవంసుషుప్త్యవస్థాంజాగ్రదవస్థాంచాభిధాయేదానీంస్వప్నావస్థామా
హ-దశభిః-ఏకదేతి-సపురంజనఃఏకదాసుషుప్త్యనంతరంమహాన్ ఇష్వాసోధనుః కత్వర్తత్వభోక్తృత్వాద్యభినివేశోయ
స్యసః-రథమారుహ్యపంచప్రస్థంవనమగాదితితృతీయేనాన్వయఃరథశబ్దేనాత్రశరీరంవివక్షితం॥ శ్లో॥ ఆత్మానంరథినంవిద్ధి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శరీరంరథమేవచ। బుద్ధింతుసారథింవిద్ధిమనఃప్రగ్రహమేవచ॥ ఇంద్రియాణిహయానాహురిత్యాదిశ్రుత్యా-ఉపాసననిర్వృ
త్త్యైశరీరాదీనాంరథాదిభావేనాన్యత్రరూపితత్వాత్ తచ్చశరీరమత్రాపిచిత్యాత్ స్వాప్నంవివక్షితం - తద్ధితదానీమేవస్వ
ప్నదర్శిష్టపుణ్యాపాపానురోధేనేశ్వరసృష్టంభవతి - జాగ్రద్దేహస్యతుశతసంవత్సరోపభోగ్యపురత్వేనోక్తత్వాత్ -
రథంవిశినష్టి-పంచజ్ఞానేంద్రియాణ్యశ్వాయస్య-ఆశుగంశీఘ్రగం - అనేనాపిస్వాప్నమేవశరీరమత్రవివక్షితమిత్యవగ
మ్యతేజాగ్రద్దేహస్యాశుగత్వాసంభవాత్ - ద్వౌఅహంకారమమకారౌఈషకేదండికేయస్య - ద్వౌపుణ్యపాపేచ
క్రేయస్య-ఏకంప్రధానమక్షోయస్య-త్రయోగుణాఃవేణవోధ్వజాయస్య - పంచప్రాణాబంధురాణిబంధనానియస్య॥
౧॥ ఏకేతి ॥ ఏకంమనోరశ్మిఃప్రగ్రహోయస్యఏకాబుద్ధిర్మనస్సూతోయస్య-ఏకంహృదయంనీడంరథినఉపవేశస్థానం
యస్మిన్-ద్వౌశోకమోహౌకూబరౌయుగబంధస్థానంయస్య - పంచశబ్దాదయోవిషయాః ప్రహీయంతే ప్రక్షిప్యం
తేయస్మిన్-అస్యవ్యాఖ్యానంభవిష్యతిపంచేంద్రియార్థప్రక్షేపఇతి - సప్తధాతవోవరూథాఃరక్షార్థంచర్మాద్యా
వరణానియస్య-పంచకర్మేంద్రియాణి-విక్రమాఃగతిప్రకారాయస్య॥వీ॥ ఏకఇతి॥ ఏకంమనోరశ్మిఃప్రగ్రహఃరజ్జుఃయస్య-
ఏకాబుద్ధిర్మనస్సారథిర్యస్య-ఏకంహృదయంనీడంరథినఉపవేశస్థానంయస్య-ద్వౌశోకమోహౌకూబరంయుగబంధన
స్థానంయస్య-పంచశబ్దాదయోవిషయాఃప్రహీయంతేప్రక్షిప్యంతెస్థాప్యంతెయస్మిన్-సప్తధాతవోవరూథాః - చర్మా
ద్యావరణానియస్య-పంచకర్మేంద్రియాణివిక్రమాఃగతిప్రకారాయస్య॥౨॥ హైమేతి॥ హైమోపస్కరంసావర్ణాభర
ణం-స్వర్ణంవర్మకవచం-రజోగుణావృతః-అక్షయేషుధిర్నిషంగఃఅనంతవాసనాహంకారోపాధిః-ఏకాదశోమనోరూ
పశ్చమూనాథఃసేనాపతిర్యస్య - వాసనామయస్యమనసః ప్రగ్రహత్వాత్ - సంకల్పవికల్పాత్మకస్యబృహద్బలత్వే
న - వక్ష్యమాణస్యచమూనాథత్వమితి భావః. పంచశబ్దాదయోవిషయాః ప్రస్థాఃసానవోయస్మిన్ - తద్వనంభజనీ

బంధురమ్॥౧॥ ఏకరశ్మ్యేకదమనమేకనీడంద్వికూబరమ్। పంచప్రహరణంసప్తవరూథంపంచవిక్రమమ్॥౨॥
హైమోపస్కరమారుహ్యస్వర్ణవర్మాక్షయేషుధిః। ఏకాదశచమూనాథఃపంచప్రస్థమగాద్వనమ్॥౩॥
చచారమృగయాంతత్రదృప్తఆత్తేషుకార్ముకః। విహాయజాయామతదర్హాంమృగవ్యసనలాలసః॥౪॥ ఆ

యందేశమగాత్ ॥ వీ ॥ హైమేతి హేమోపస్కరంసువర్ణాభరణవిశిష్టస్వాప్నదేహసృష్టిసంభవాభిప్రాయేణహేమో
పస్కరణమిత్యుక్తం-కథాసౌందర్యాయవా- ఏవమనుపయుక్తంకథాసౌందర్యాయేతిద్రష్టవ్యం-స్వర్ణమయంవర్మక
వచంరజోగుణవృత్తిర్యస్యసః- అక్షయేషుధిఃఇషవోబాణాఃధీయంతేస్మిన్నితీషుధిర్నిషంగః-అక్షయఃఇషుధిఃఅనంతవా
సనావిద్యాప్రకృతిరుచికర్మాశ్రయఃఅనహమర్థేదేహేఅహంభావహేతురాశ్రయఅహంకారోయస్యసః-తత్రాబు
ద్ధిపూర్వకప్రవృత్తిహేతుస్సంసారవిశేషోవాసనా - సాచాజ్ఞానవాసనాకర్మవాసనాప్రకృతిసంబంధవాసనాచేతిత్రి
ప్రకారాఅవిద్యానామ - జ్ఞానానుదయాన్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానరూపేణత్రివిధమజ్ఞానంప్రకృతిసంబంధస్థూలసూక్ష్మ
రూపాచ్చిత్సంబంధఃసచదేవమనుష్యాదిదేహభేదేనబహువిధఃసజాతీయకర్మారంభచారుచిః - సాచవిషయభేదాద్బ
హుప్రకారా-పుణ్యాపుణ్యరూపేణద్వివిధంకర్మేతిజ్ఞేయంఏకాదశేంద్రియవృత్త్యాత్మకసేనాధిపతిః- పంచశబ్దాదయో
విషయాః-ప్రస్థాస్సానవోయస్మిన్-తద్వనంభోగస్థానమగాత్॥ ౩ ॥ చచారేతి॥ ఆత్తాఃగృహీతాః-ఇషవోరాగద్వేషా
దిరూపాః-కార్ముకంచభోగాద్యభినివేశరూపంయేనజాయాంవివేకవతీంబుద్ధింవిహాయ-అతదర్హాంత్యాగానర్హాం-త్యా
గహేతుః-మృగ్యంతఇతిమృగాఃవిషయాః- తేషువ్యసనంభోగాసక్తిః - తేనలాలసాఅతిస్పృహాయస్య॥ వీ॥ చచారేతి॥
తత్రవనేదృప్తఃగర్వితః-స్వాప్నదేహపరవశఇత్యర్థః-ఆత్తాఃస్వీకృతాఃఇషవఃవాసనారూపాః- కార్ముకంకర్తృత్వా
ద్యభినివేశోయస్యసః-అతదర్హాంత్యాగానర్హాంజాయాంవివేకాత్మికాంసాత్త్వికీంబుద్ధిం-విహాయత్యాగహేతుః - మృ
గ్యంతఇతిమృగాఃశబ్దాదివిషయాః - తేషుయద్వ్యసనమలాభనిమిత్తందుఃఖంతేనలాలసఃఅన్వేషణాసక్తః-మృగయాంవి
షయాన్వేషణరూపాం-అత్రజాయాంవిహాయాసురీమాశ్రిత్యేత్యనేననిద్రాయాస్తామసగుణకార్యత్వమిత్యుక్తం-చచార
కథాపక్షేస్పష్టోర్థః॥౪॥ అసురీమితి॥ బాణైః రాగాదిభిః-వనేషుభజనీయదేశేషువనగోచరాన్భజనీయవిషయాన్-న్యహ
నత్ఆత్మసాత్కృతవాన్-కథాపక్షేతుస్పష్టమేవ॥ వీ ॥ ఆసురీమితి॥ఆసురీంతామసీంవృత్తింబుద్ధిమాశ్రిత్య-ఘోరాత్మా
ఘోరమసాత్త్వికంఆత్మాచిత్తంయస్యసః-రజోగుణకార్యక్రోధావిష్టచిత్తఃకామవిరోధిషుక్రుద్ధచిత్తఇత్యర్థః- అతఏవ
నిరనుగ్రహఃవిరోధిష్వనుగ్రహరహితః - నిశితైఃకార్యక్షమైః విషయసాన్నిధ్యాపాదకైరితియావత్-బాణైఃకర్మవాస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నారూపైశ్చరైఃవనేషుభోగస్థానేషువనగోచరాన్ వనగోచరమృగతుల్యాన్ దైవోపసాదితానిత్యర్థః-న్యహనత్ ఆత్మ
సాత్కృతవాన్-కథాపక్షేతుస్పష్టఏవార్థః॥౫॥నన్వాసురీంవృత్తిమాశ్రిత్యేతికిమితిమృగయానింద్యతే-కథాపక్షే తావ
చ్ఛాస్త్రీయవిహితైవసా-అథాత్మపక్షేపిజీవస్యవిషయభోగోవిహితఏవేత్యాశంక్యాహ త్రిభిః॥తీర్థేష్వితి॥ అయంభావః- న
హిమృగయావిధీయతే రాగప్రాప్తత్వాత్-కింతునియమ్యతే-ప్రవృత్తిస్సంకోచ్యతే-నియమమేవషడ్విధందర్శయతి-యద్య
లమత్యర్థంలుబ్ధోరాగాసక్తః-హన్యాత్-తర్హితీర్థేషుశ్రాద్ధాదిష్వేవ-తత్రాపిప్రతిదృష్టేషుప్రఖ్యాతేష్వేవ-ననిత్య
శ్రాద్ధాదిషు-తత్రాపిరాజైవమేధ్యానేవ-వనఏవ-యావదుపయోగమేవేతి-ఏవంజీవస్యాపివిషయసేవా-యావదుపయో
గం-నయథేష్టమితినియమఏవేత్యర్థః॥౬॥అతోనావశ్యకమిత్యాహ॥యఇతి॥ఏవంనియతంకర్మ - విద్వాన్ తేనేత్యుపల
క్షణం-తేనాన్యేనవాకర్మణాఏవమనుష్ఠితేనయద్జ్ఞానంభవతి-తేనజ్ఞానేనహేతునా-సోనుష్ఠాతా-నలిప్యతే॥౭॥ అన్య
థేతి॥అన్యథానియమోల్లంఘనేన-అంతఃకరణశుద్ధ్యభావాత్-కర్తృత్వాభిమానమారూఢఃకర్మభిరనుబధ్యతే- తతశ్చ
గుణప్రవాహే-పతితోధో వ్రజతి॥౮॥ప్రాసంగికంపరిసమాప్యపునర్మృగయామేవానువర్ణయతి॥ తత్రేతి ॥ చిత్రా
వాజాఃపక్షాయేషాంతైః-ప్లవోనాశఃకరుణాత్మనాంకృపాళూనాందుస్సహః॥౯ ॥౧౦ ॥ తదేవంస్వప్నావస్థాదర్శి

సురీంవృత్తిమాశ్రిత్యఘోరాత్మానిరనుగ్రహః।న్యహనన్నిశితైర్బాణైర్వనేషువనగోచరాన్॥౫ ॥ తీర్థేషు
ప్రతిదృష్టేషు రాజా మేధ్యాన్పశూన్వనే।యావదర్థమలంలుబ్ధోహన్యాదితినియమ్యతే॥౬ ॥ య ఏవంక
ర్మనియతంవిద్వాన్ కుర్వీతమానవః।కర్మణా తేనరాజేంద్రజ్ఞానేననసలిప్యతే॥అన్యథాకర్మకుర్వాణో
మానారూఢోనుబధ్యతే।గుణప్రవాహపతితోనష్టప్రజ్ఞోవ్రజత్యధః॥౮॥తతోనిర్భిన్నగాత్రాణాంచిత్రవా
జైశ్శిలీముఖైః।విప్లవోభూద్దుఃఖితానాందుస్సహఃకరుణాత్మనామ్॥౯ ॥ శశాన్వరాహాన్మహిషాన్గవ
యాన్ రురుశల్యకాన్। మేధ్యానన్యానమేధ్యాంశ్చవినిఘ్నన్ శ్రమమభ్యగాత్॥౧౦॥తతస్తారుపరిశ్రాంతో
నివృత్తోగృహమేయివాన్।కృతస్నానోచితాహారస్సంవివేశగతక్లమః॥౧౧॥ ఆత్మానమర్హయాంచక్రే
ధూపాలేపస్రగాదిభిః।సాధ్వలంకృతసర్వాంగోమహిష్యామాదధేమనః॥౧౨॥తృప్తోహృష్టస్సుదృప్తశ్చ
కందర్పాకృష్టమానసః।నవ్యచష్టవరారోహాంగృహిణీంగృహమేధినీమ్॥ ౧౩ ॥ అంతఃపురస్త్రియోపృ
చ్ఛద్విమనాఇవవేదిషన్।అపివఃకుశలంరామాస్సేశ్వరీణాంయథాపురా॥ ౧౪॥ నతథైవహిరోచంతేగృ
హేషుగృహసంపదః।యదినస్యాద్గృహేమాతాపత్నీవాపతిదేవతా॥ వ్యంగేరథఇవప్రాజ్ఞఃకోనామా
సీతదీనవత్॥౧౫॥క్వవర్తతేసాలలనామజ్జంతంవ్యసనార్ణవే।యామాముద్ధరతిప్రాజ్ఞాబోధయంతీపదే
పదే॥౧౬॥ రామాః॥వరనాథనజానీమస్త్వత్ప్రియాయద్వ్యవస్యతి। భూతలేనిరవస్తారేశయానాంపశ్యశ
త్రుహన్॥౧౭॥పురంజనస్స్వమహిషీంనిరీక్ష్యావధుతాంభువి। తత్సంగోన్మథితజ్ఞానోవైక్లబ్యంపరమం
యయౌ॥సాంత్వయన్ శ్లక్ష్ణయావాచాహృదయేనవిదూయతా।ప్రేయస్యాఃప్రేమసంరంభలింగమాత్మ
నిచాధ్యగాత్॥౧౯॥అనునిన్యేథశనకైర్వీరోనునయకోవిదః। పస్పర్శపాదయుగళమాహచోత్సంగలాలి
తామ్॥నూనంత్వకృతపుణ్యాస్తేభృత్యాయేష్వీశ్వరాశ్శుభే। కృతాగస్స్వాత్మసాత్కృత్వాశిక్షాదండం

తా-ఇదానీంపునరపివివేకవత్యాబుద్ధ్యారమమాణస్య-పుత్రాదిసంపత్తింప్రపంచయిష్యన్ - కథాసౌందర్యాయతస్యాః
ప్రణయకుపితాయాఃఅనునయం-ప్రస్తావసహితమాహ-యావదధ్యాయసమాప్తి॥తతఇతి॥ఏయివాన్ ఆగతః కృతంస్నా
నముచితాహారశ్చయేన-సంవివేశశయ్యామాశ్రితః॥౧౧॥ తృప్తఇతి॥ కథంభూతః-తుష్టఃబాహ్యచ్చారహితః-హృష్టఃసం
తోషంప్రాప్తః-అతఏవసుదృప్తః-ఆత్మానమన్యంవానజానాతి-సంతోషేకారణమాహ ॥ కందర్పేతి ॥ కం-స్వరూప
సుఖందర్పయతిప్రకటయతీతికందర్పఃస్వాపః - తేనాకృష్టంమానసంయస్యసఃతథాగృహమేధినీంసాత్వికీంబుద్ధిం-రాజ
స్యాంబుద్ధ్యాంవర్తమానోనాపశ్యత్॥౧౩॥అంతఃపురేతి॥హే వేదిషన్ ప్రాచీనబర్హిః-అంతఃపురస్త్రియఃతత్సఖీః-సేశ్వ
రీణాంస్వామినీసహితానాం-యథాపురేత్యాదిపృథగ్వాక్యం॥౧౪॥ నేతి॥వ్యంగేచక్రాదిహీనే॥౧౫॥క్వేతి॥ పదేపదేషు దే
హేకర్తాభోక్తాసుఖదుఃఖయోరితి-ప్రాజ్ఞా-మత్స్వరూపందర్శయంతీయామాముద్ధరతి ॥ ౧౬ ॥ నరనాథేతి॥ నిరవస్తారే
ఆస్తరణరహితే॥౧౭॥పురంజనఇతి॥అవధుతాంత్యక్తదేహాదరాం-తత్సంగేనోన్మథితంవ్యాకులంజ్ఞానంయస్య॥ ౧౮ ॥సాం
త్వయన్నితి॥ప్రేమసంరంభఃప్రణయకోపస్తస్య-లింగంకుటిలదృష్ట్యాది-ఆత్మనిస్వస్మిన్ లబ్ధవాన్॥౧౯॥అనునిన్యేఇతి॥ఉత్సం
గమంకమారోప్యలాలితాం॥౨౦॥నూనమితి॥కృతమాగఃఅపరాధోయైస్తేమ - ఆత్మసాత్కృత్వాఅస్మదధీనాయమితిమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాశిక్షార్థందండంనకుర్వంతి- తేభృత్యాఃమందభాగ్యాః॥ ౨౧॥ పరమఇతి॥ యతఃపరమోనుగ్రహోదండః- యస్తుదండి
తోనిషీదతి-సోజ్ఞ ఇత్యాహ-బాలఇతి-బంధుకృత్యంశిక్షాకరణం-అమర్షణఃక్రోధీ॥ ౨౨॥ సేతి॥ హేసుదతి హేసుభ్రు హే
మనస్విని-సాత్వమస్మాకంస్వామినీ- అతఃస్వానాంనఃముఖంప్రదర్శయకీదృశం- అనురాగభారేణవ్రీడయాచ - యోవిలం
బః-మంథరతా- తేనవిలసన్హసితావలోకోయస్మిన్-నీలాలకావళ్యాః - తైరుపస్కృతంభూషితం-ఉచ్చనాసికం-
వల్గువాక్యంయస్మిన్తత్॥ ౨౩॥ తస్మిన్నితి॥ హేవీరపత్ని వీరస్యమమభార్యే- యస్త్వేకృతాపరాధస్తస్మిన్-అహంబ్రాహ్మణ
కులాదన్యత్రఅన్యస్మిన్-మురరిపోర్దాసాత్ భగవద్భక్తాత్-ఇతరత్రదమందణ్డం కరోమి-కింతుతంవిగతభయం - ఉ
చ్చైర్ముదితంచ- త్రిలోక్యామన్యత్రలోకత్రయాద్బహిరపి - నపశ్యామి-మద్భయాదేవసోపిమద్వ్యతీత్యర్థః॥ ౨౪॥ వ
క్త్రమితి॥ తేవక్త్రమితఃపూర్వంకదాచిదపివితిలకంనపశ్యామిసంరంభేణకోపావేశేనభీమంభయంకరం - అవిమృష్టమ
సుజ్జ్వలం-అపేతరాగంస్నేహశూన్యంతథా తేసుజాతౌశోభనౌస్తనావపిశోకాశ్రుభిరుపహతౌ-నపశ్యామి-తథాబింబ
ఫలాకారమధరంచ- విగతఃకుంకుమపంకరాగస్తాంబూలరాగోయస్మాత్తాదృశంనపశ్యామిఇదానీంకుతఏవంజాతమితి శే
షః-పాఠాంతరే-ఏవంభూతంముఖం స్తనౌచపశ్యన్ - శఃనవిందామీత్యన్వయఃవిగతఃకుంకుమపంకరాగోయాభ్యామితి
స్తనయోర్విశేషణంవా॥ ౨౫॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్కృతంకిల్బిషంఅపరాధోయేనతస్య - కిల్బిషమేవాహ- స్వైరంస్వాతం
త్ర్యేణ-త్వామపృష్ట్వామృగయాంగతస్య- దివోదేవఃసాక్రీడాతాంలాతిదదాతీతిదేవరః - కాంతఃతం-కామవేగేనవిస్ర

నయుంజతే॥ ౨౧॥ పరమోనుగ్రహోదండో భృత్యేషుప్రభుణార్పితః । బాలోనవేదతత్తన్వి బంధుకృత్య
మమర్షణః॥ ౨౨॥ సాత్వంముఖంసుదతిసుభ్రు అనురాగభారవ్రీడావిలంబవిలసద్ధసితావలోకమ్ । నీలాల
కాళిభిరుపస్కృతమున్నసంనస్స్వానాంప్రదర్శయమనస్వినివల్గువాక్యమ్॥ ౨౩ ॥ తస్మిన్దధేదమమహం
తవవీరపత్ని యోన్యత్రభూసురకులాత్కృతకిల్బిషస్తమ్। పశ్యేనవీతభయమున్ముదితంత్రిలోక్యాంక్రుద్ధ
స్యమేమురరిపోరితరత్రదాసాత్॥ ౨౪ ॥ వక్త్రంనతేవితిలకంమలినంవిహర్షంసంరంభభీమమవిమృష్టమ
పేతరాగమ్। పశ్యేస్తనావపిశుచోపహతౌసుజాతౌబింబాధరంవిగతకుంకుమపంకరాగమ్॥ ౨౫॥ తన్మేప్ర
సీదసుహృదఃకృతకిల్బిషస్యస్వైరంగతస్యమృగయాంవ్యసనాతురస్య। కాదేవరంవశగతంకుసుమాస్త్ర
వేగవిస్రస్తపౌంస్నముశతీనభజేతకృత్యే॥ ౨౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-షడ్వింశోధ్యాయః.
శ్రీనారదః॥ ఇత్థంపురంజనంసధ్య్రగ్వశమానీయవిభ్రమైః । పురంజనీమహారాజ్ఞీ రేమేరమయతీపతిమ్॥
౧॥ సరాజామహిషీంరాజన్సుస్నాతాంరుచిరాంబరామ్। కృతస్వస్త్యయనాంతృప్తామభ్యనందదుపా
గతామ్॥ ౨॥ తయోపగూఢఃపరిరబ్ధకంధరోరహోనుమంత్రైరపకృష్టచేతనః । నకాలరంహోబుబు
ధేదురత్యయందివానిశేతిప్రమదాపరిగ్రహః॥ ౩ ॥ శయానఉన్నద్ధమదోమహామనామహార్హతల్పేమ

స్తంగతం-పౌంస్నంపౌరుషంధైర్యంయస్యతం-ఉశతీకామయమానా-కృత్యేకర్తుంయోగ్యేఅర్థే-కానభజేత్॥ ౨౬॥ ఇ
తిభావార్థదీపికాయాంషడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ సప్తవింశేప్రియాపుత్రాద్యాసక్త్యావిస్మృతాత్మనః। కాలకన్యాద్యుపాఖ్యానైర్జరారోగాద్యుదీర్యతే॥ తదేవంజీవ
స్యానునయాదికథాసౌందర్యేణాత్యంతముపాధివశ్యత్వముక్త్వా-తన్నిమిత్తాంసంసారపరంపరాంనిరూపయితుమాహ-
ఇత్థమితి॥ అత్రచప్రతిపదంకథంచిదధ్యాత్మపక్షేపియోజయితుంశక్యమేవ - శ్రీనారదేనతు - జీవస్యస్త్రీపుంసవాసనా
దార్ఢ్యేన-విచిత్రాసంసృతిర్భవతీత్యేతావదేవకథాతాత్పర్యందర్శితం॥ శ్లో॥ క్వచిత్పుమాన్క్వచిచ్చస్త్రీక్వచిన్నో
భయమందధీః । దేవోమనుష్యస్తిర్యగ్వాయథాకర్మగుణంభవ ఇతివదతాత్రాచాపుంస్త్వేనసంసృతిరధ్యాయత్రయే
ణోక్తా-తతశ్చైకేనాధ్యాయేనస్త్రీత్వేనసంసృతింప్రదర్శ్య-ఈశ్వరప్రసాదలబ్ధజ్ఞానేనమోక్షఇత్యుక్తం - తతస్తదేవ
యథోపయోగంవ్యాఖ్యాతమితిపంచమాధ్యాయార్థఃప్రతీయతే-ప్రతిపదమధ్యాత్మయోజనాతుదుర్ఘటానిప్రయో
జనాచేతిస్వప్రౌఢిప్రఖ్యాపనమనాదృత్య - యథోపయోగమేవవ్యాఖ్యాస్యామః సధ్ర్యక్సమ్యక్-విలాసైః॥ ౧॥ సఇతి॥
కృతంస్వస్త్యయనంమంగళంకుంకుమసిందూరాదిభిర్యస్యాః॥ ౨॥ తయేతి॥ ఉపగూఢఃపరిరబ్ధః - పరిరబ్ధాకంధరాతస్యా
యేన-రహఃఏకాంతేఅనుమంత్రైఃఅనుకూలైర్గుహ్యభాషణైఃఅపకృష్టాచేతనావివేకోయస్య- కాలరంహఃఆయుర్వ్య
యఃప్రమదైవపరిగ్రహోజ్ఞానసాధనంయస్య॥ ౩॥ శయానఇతి॥ మహార్హతల్పే ఉత్కృష్టశయ్యాయాంశయానః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మహిష్యా భుజ ఉపధిరుపధానం ఉచ్ఛీర్షకం యస్య - అవిసర్గపాఠే శయనక్రియావిశేషణం - తాం మహిషీమేవ పరం పురుషార్థమమన్యత - న తు యన్నిజం రూపం బ్రహ్మ - తత్ తమసా అజ్ఞానేనాభిభూతో యతః ॥ ౪ ॥ యేతి ॥ నవం వయః - పరిశుద్ధజ్ఞానానందస్వరూపం - వ్యతిక్రాంతం గతప్రాయమాసీత్ ॥ ౫ ॥ తస్యామితి ॥ పుత్రాన్ ఇంద్రియపరిణామాన్ ॥ ౬ ॥ దుహితౄరితి ॥ దుహితౄః తదనంతరబుద్ధివృత్తీః - పుత్రసంఖ్యా చ బాహుల్యమాత్రవివక్షయా - దుహితృసంఖ్యా తు పుత్రేభ్యో న్యూనత్వే న గార్హస్థ్యసౌందర్యార్థం - విరాట్ - సమ్రాట్ - ఆయుషోర్ధమిత్యాద్యపి కథాసౌందర్యార్థమేవ - పురంజనకన్యాత్వాత్పౌరంజన్యః - హే ప్రజాపతే ॥ ౭ ॥ స ఇతి ॥ దారైః పరిణామానంతరం హితాహితచింతాభిః నరై రుచితవిషయభోగైః ॥ ౮ ॥ పుత్రాణామితి ॥ పుత్రాణాం పుత్రాః కర్మాణి - పాంచాలేషు శబ్దాదివిషయేషు ॥ ౯ ॥ తేష్వితి ॥ తేషు పుత్రాదిషు - తేషామపి యే రిక్థహరాః పుత్రాస్తేషు చ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ యుక్తేష్వితి ॥ యుక్తేషు ఆత్మహితేషు కర్మసు - అనవహితస్య - యః కాలః అప్రియో భవతి - కేషాం - ప్రియాః యోషితో యేషాం తేషాం కామినామిత్యర్థః స వై కాలః జరాసమయః ॥ ౧౨ ॥ చండవేగ ఇతి ॥

హిషీభుజోపధిః । తామేవ వీరో మనుతే పరం యత స్తమోభిభూతో న నిజం పరం చ యత్ ॥ ౪ ॥ తయైవం రమమాణస్య కామకశ్మలచేతసః । క్షణార్ధమివ రాజేంద్ర వ్యతిక్రాంతం నవం వయః ॥ ౫ ॥ తస్యామజీజనత్పుత్రాన్ పురంజన్యాం పురంజనః । శతాన్యేకాదశ విరాడాయుషోర్ధమథాత్యగాత్ ॥ ౬ ॥ దుహితౄర్దశోత్తరశతం పితృమాతృయశస్కరీః । శీలౌదార్యగుణోపేతాః పౌరంజన్యః ప్రజాపతే ॥ ౭ ॥ స పాంచాలపతిః పుత్రాన్ పితృవంశవివర్ధనాన్ । దారైస్సంయోజయామాస దుహితౄస్సదృశైర్వరైః ॥ ౮ ॥ పుత్రాణాం చాభవన్ పుత్రా ఏకైకస్య శతం శతమ్ । యైర్వై పౌరంజనో వంశః పాంచాలేషు సమేధితః ॥ ౯ ॥ తేషు తద్రిక్థహారేషు గృహకోశానుజీవిషు । నిరూఢేన మమత్వేన విషయేష్వన్వబధ్యత ॥ ౧౦ ॥ ఈజే చ క్రతుభిర్ఘోరైర్దీక్షితః పశుమారకైః । దేవాన్ పితౄన్ భూతపతీన్నానాకామో భవాన్ యథా ॥ ౧౧ ॥ యుక్తేష్వేవం ప్రమత్తస్య కుటుంబాసక్తచేతసః । ఆససాద స వై కాలో యోఽప్రియః ప్రియయోషితామ్ ॥ ౧౨ ॥ చండవేగ ఇతి ఖ్యాతో గంధర్వాధిపతిర్నృప । గంధర్వాస్తస్య బలినః షష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్ ॥ ౧౩ ॥ గంధర్వ్యస్తాదృశీరస్య మైథున్యశ్చ సితాసితాః । పరివృత్త్యా విలుంపంతి సర్వకామవినిర్మితామ్ ॥ ౧౪ ॥ తే చండవేగానుచరాః పురంజనపురం యథా । హర్తుమారేభిరే తత్ర ప్రత్యషేధత్ప్రజాగరః ॥ ౧౫ ॥ స సప్తభిశ్శతైరేకో వింశత్యా చ శతం సమాః । పురంజనపురాధ్యక్షో గంధర్వైర్యుయుధే బలీ ॥ ౧౬ ॥ క్షీయమాణే స్వసంబంధ ఏకస్మిన్ బహుభిర్యుధి । చింతాం పరాం జగామార్తస్సరాష్ట్రపురబాంధవః ॥ ౧౭ ॥ స ఏవ పుర్యాం మధుభుక్పాంచాలేషు స్వపార్షదైః । ఉపనీతం బలిం గృహ్ణన్ స్త్రీజితో నావిదద్భయమ్ ॥ ౧౮ ॥ కాలస్య దుహితా కాచిత్త్రిలోకీం వరమిచ్ఛతీ । పర్యటంతీ న బర్హిష్మన్ ప్రత్యనందత కశ్చన ॥ ౧౯ ॥ దుర్భగేనాత్మనా లోకే విశ్రుతా దుర్భగేతి సా । యా తుష్టా రాజఋషయే వృతాదాత్పూరవే వరమ్ ॥ ౨౦ ॥ కదాచిదటమానా సా బ్రహ్మలోకాన్మహీం గతమ్ । వవ్రే బృహద్వ్రతం మాం తు జానతీ కామమోహితా ॥ ౨౧ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతా మయా సా తు కాలకన్యా విశాంపతే । మయి సంరభ్య విపులమదాచ్ఛాపం సుదుస్తరమ్ । స్థాతుమర్హసి నైకత్ర మద్యాచ్ఞావిముఖో మునే ॥ ౨౨ ॥ తతో విహతసంకల్పా కన్యకా యవనేశ్వరమ్ । మయోపదిష్టమాసాద్య వవ్రే నామ్నా భ

చండవేగః సంవత్సరేణావర్తమానేనోపలక్షితః - గంధర్వాః దివసాః ॥ ౧౩ ॥ గంధర్వ్య ఇతి ॥ గంధర్వ్యో రాత్రయః తాదృశీః తాదృశ్యః - మైథున్యః దివసైరేవ మిథునీభూయ స్థితాః సితాశ్చాసితాశ్చ శుక్లకృష్ణపక్షీయాః పరిభ్రమణేనైవ సర్వైః కామైస్సహ వినిర్మితాం పురీం అపహరంతి ॥ ౧౪ ॥ త ఇతి ॥ ప్రజాగరః ప్రాణః ॥ ౧౫ ॥ స ఇతి ॥ వింశత్యా చ సహ ॥ ౧౬ ॥ క్షీయమాణ ఇతి ॥ స్వసంబంధే స్వసంబంధిని ప్రాణే ॥ ౧౭ ॥ స ఇతి ॥ స ఏవ మధుభుక్ క్షుద్రసుఖభోక్తా - స్వపార్షదైరింద్రియైః - నావిదన్నాలోచితవాన్ ॥ ౧౮ ॥ కాలస్యేతి ॥ కాలస్య దుహితా జరా స్త్రీ తాం న ప్రత్యనందత్ - నైచ్ఛత్ - బర్హిష్మన్ హే ప్రాచీనబర్హిః ॥ ౧౯ ॥ దుర్భగేనేతి ॥ పూరవే యయాతిపుత్రాయ - తేన వృతా సతీ వరమదాత్ - యయాతిః శుక్రశాపాజ్జరాం ప్రాప్య పుత్రానువాచ - ఇమాం గృహ్ణీతేతి - తాం జ్యేష్ఠాశ్చత్వారో న జగృహుః - పూరుస్తు జగృహే - తతో యయాతిః తస్మై రాజ్యం దదావితి - జరైవాదాదిత్యుక్తం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతేతి ॥ ప్రత్యాఖ్యాతవతీ మయి సంరభ్య క్రోధం కృత్వా - నైకత్ర స్థాతుమర్హసీతి శాపమదాత్ ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ అయోధ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధయశ్చయవనాస్తేషామీశ్వరంభయనామానంవవ్రే ॥ ౨౩॥ ఋషభమితి॥ హేవీరత్వామీప్సితంపతిం-వృణే- నరిష్యతినన శ్యతి ॥ ౨౪ ॥ ద్వావితి ॥ లోకతోవేదతశ్చయద్దేయత్వేన గ్రాహ్యత్వేనచ - ఉపనతంప్రాప్తం - తద్యాచ్యమానంయో నదదాతి- యశ్చదీయమానంనేచ్ఛతినగృహ్ణాతి- ఇమౌద్వాకర్మభూతౌ- అనుశోచంతిసంతః॥ ౨౫॥ అతఇతి॥ పురుషేణక ర్తవ్యోధర్మః పౌరుషః॥ ౨౬॥ కాలకన్యేతి॥ దేవగుహ్యంమరణం- తద్ధిప్రాణినాంవైరాగ్యానుదయాయదేవైర్గోప్యతే॥ ౨౭॥మయేతి॥తుభ్యంతవ- ఆత్మసమాధినాజ్ఞానదృష్ట్యా- యాచ్యమానోయంలోకః త్వాంనేచ్ఛతి॥ ౨౮॥ త్వమితి॥ అతోఅ వ్యక్తగతిః-కుతః ప్రాప్తేత్యలక్షితగతిస్సతీ-లోకమాక్రమ్యభుంక్ష్వ-ఏవంసర్వోపిలోక స్తవపతిర్గతిశ్చస్యాదిత్యర్థః- నచై వంత్వయాశంకనీయంమాంప్రతికూలాంలోకోహనిష్యతీతి - యస్మాత్త్వమేవప్రజానాశంకరిష్యసీత్యాహ - యాహీతి- యామదీయాయవనపృతనాతయాయుక్తా॥ ౨౯॥ కించప్రజ్వారఇతి ॥ ప్రజ్వారఇతిమారకోవైష్ణవోజ్వరః - మాహేశ్వర స్యవ్యావృత్యంతఃపాతిత్వాత్- భీమాఃఘోరాఃసైనికాయస్య॥ ౩౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో ॥ అష్టావింశేతువైదర్భ్యాఖ్యానేనస్త్రీవిచింతయా । స్త్రీత్వంప్రాప్తస్యదైవేనకదాచిన్ముక్తిరుచ్యతే ॥ ఇదానీంపు

యంపతిమ్॥౨౩॥ ఋషభంయవనానాంత్వాంవృణేవీరేప్సితంపతిమ్ । సంకల్పస్త్వయిభూతానాంకృతః
కిలనరిష్యతి॥ ౨౪ ॥ ద్వావిమావనుశోచంతిబాలావసదవగ్రహౌ। యల్లోకవేదోపనతందదాతినతదిచ్ఛతి॥
౨౫॥ అతోభజస్వమాంభద్రభజంత్యామేదయాంకురు । ఏతావాన్పౌరుషోధర్మోయదార్తాననుకంప
తే॥ ౨౬॥ కాలకన్యోదితవచోనిశమ్యయవనేశ్వరః।చికీర్షతీందేవగుహ్యంసస్మితంతామభాషత॥౨౭॥ మ
యానిరూపితస్తుభ్యంపతిరాత్మసమాధినా।నాభినందతిలోకోయంత్వామభద్రామసత్తమామ్॥ ౨౮॥త్వమ
వ్యక్తగతిర్భుంక్ష్వలోకంకర్మవినిర్మితమ్। యాహిమేపృతనాయుక్తాప్రజానాశంప్రణేష్యతి॥౨౯॥ప్రజ్వారో
యంమమభ్రాతాత్వంచమేభగినీభవ।చరామ్యుభాభ్యాంలోకేస్మిన్నవ్యక్తోభీమసైనికః॥ ౩౦॥ ******

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థస్కంధే - సప్తవింశోధ్యాయః.

శ్రీనారదః ॥ సైనికాభయనామ్నోయేబర్హిష్మన్దిష్టకారిణః । ప్రజ్వారకాలకన్యాభ్యాంవిచేరురవనీమి
మామ్॥ ౧ ॥ తఏకదాతురభసాపురంజనపురీంనృప । రురుధుర్భౌమభోగాఢ్యాంజరత్పన్నగపాలితామ్ ॥
౨॥కాలకన్యాపిబుభుజేపురంజనపురంబలాత్ । యయాభిభూతఃపురుషస్సద్యోనిస్సారతామియాత్॥ ౩ ॥
తయోపభుజ్యమానాంవైయవనాస్సర్వతోదిశమ్ । ద్వార్భిఃప్రవిశ్యసుభృశంప్రార్దయన్సకలాంపురీమ్॥
౪॥ తస్యాంప్రపిశ్యమానాయామభిమానీపురంజనః । అవాపోరువిధాంస్తాపాన్కుటుంబమమతాకులః ॥
౫॥కన్యోపగూఢోనష్టశ్రీఃకృపణోవిషయాత్మకః। నష్టప్రజ్ఞోహృతైశ్వర్యోగంధర్వయవనైర్బలాత్॥ ౬॥ వి
శీర్ణాంస్వపురీంవీక్ష్యప్రతికూలాననాదృతాన్ । పుత్రపౌత్రానుగామాత్యాన్జాయాంచగతసౌహృ
దామ్॥ ౭॥ ఆత్మానంకన్యయాగ్రస్తంపాంచాలానరిదూషితాన్ । దురంతచింతామాపన్నోనలేభేతత్ప్రతి
క్రియామ్ ॥ ౮॥ కామానభిలషన్దీనోయాతయామాంశ్చకన్యయా । విగతాత్మగతిఃస్నేహాత్పుత్రదారాం
శ్చలాలయన్॥౯॥ గంధర్వయవనాక్రాంతాంకాలకన్యోపమర్దితామ్। హాతుంప్రచక్రమేరాజాతాంపురీ

రంజనస్యపుందేహత్యాగప్రకారపూర్వకంస్త్రీత్వప్రకారమాహ- సైనికాఇత్యాదిరాజసింహస్యవేశ్మనీత్యంతేన - దిష్టం దైవంకుర్వంతీతితథామృత్యోరాదేశకారిణఇతివా॥ ౧॥ తఇతి ॥ ప్రారబ్ధకర్మాంతమేసైనికావ్యాధయఃరురుధుః - భౌమ భోగాఢ్యాంఖాదనపానాదినాస్థూలాం- యౌవనఇతి శేషః- జరత్పన్నగేనజీర్ణప్రాణేనపాలితాం॥ ౨॥ కాలేతి॥ యావ నానంతరంజరాప్రవివేశేత్యర్థః॥ ౩॥ తయేతి॥ జరావ్యాప్తాంతనుంయవనాఃవ్యాధయః - ద్వార్భిఃచక్షురాదిభిః - రోగ రూపేణప్రవిశ్య ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కన్యేతి ॥ కన్యయాజరయోపగూఢస్సన్తత్ప్రతిక్రియాంనలేభే- ఇతితృతీయేనాన్వయఃహృ తైశ్వర్యఃఉత్థానాదిష్వశక్తః ॥ ౬ ॥ విశీర్ణామితి॥ ప్రతికూలాన్అనపేక్షితవిషయప్రాపణాన్ - అనాదృతానాదరమకు ర్వాణాన్- స్వాధీనత్వాభావాత్- అనుగాఇంద్రియాణి- అమాత్యాః ఇంద్రియదేవతాః- గతసౌహృదాంఅధ్యవసాయా భావాత్॥౭॥ఆత్మానమితి॥ అరిభిఃవిఘ్నాదిభిర్దూషితాన్॥ ౮॥ కామానితి ॥ కాలకన్యయాహేతుభూతయా- యాతయా మాన్-నిస్సారానపికామానభిలషన్-విగతాఆత్మనోగతిఃపారలౌకికీఐహికఃపుత్రాదిస్నేహశ్చయశ్చయస్య- స్నేహాదితివా పాఠః ॥ ౯ ॥ గంధర్వేతి ॥ సరాజాపురంజనోహాతుంప్రచక్రమేఉపక్రాంతవానితిద్వయోరన్వయః - అనికామతఃఅని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చ్ఛయాపి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యామితి॥ సపరిచ్ఛదః భృత్యవర్గసహితః- కుటుంబేనదీవ్యతీతికౌటుంబికః - కుటుంబిన్యాసహితయాసంధిర్నాత్రవివక్షితః- సాన్వయఃపుత్రాదిసహితః॥ ౧౨ ॥ యవనేతి ॥ యవనైరుపరుద్ధాన్యాయతనానియస్యసః- పురపాలః॥ ౧౩॥ నేతి॥ పురుబహుకృచ్ఛ్రం తేన- ఉరుర్వేపథుర్యయస్య- వృక్షకోటరాత్ సర్పఇవ॥౧౪॥శిథిలేతి॥కంఠేఉపరుద్ధోరురోద- ఘురుఘురుధ్వనించకార॥ ౧౫॥ దుహితౄరితి॥ దుహిత్రాదీన్దధ్యావిత్యుత్తరేణాన్వయః - జామయోత్ర స్నుషాః- స్వస్వమాత్రేణావశిష్టంభోగస్తుప్రాగేవక్షీణః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ధ్యానమేవాహ॥ నేతి॥ అనాశితెఅభోజితె- భర్త్సితేభర్త్సనేకృతేయతవాగ్భవతి॥ ౧౯॥ ప్రబోధయతీతి ॥ అవిజ్ఞంఅవివేకినంమాంవ్యుషితేదేశాంతరంగతె - గృహమేధీయంవర్త్మగృహధర్మం- అపికింనేష్యతిఅనువర్తయిష్యతి - యుక్తమేతత్ - యతోవీరసూఃపుత్రవతీకింవామద్విరహమసహమానామరిష్యత్యేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ కథమితి॥ నవిద్యతేపరమయనమాశ్రయోయేషాం తే - అపరాయణాఃపుత్రాః కన్యాశ్చయద్వాపరాశ్రయాఃకన్యాః- భిన్నానౌర్యేషాం॥ ౨౧॥ ఏవమితి॥అతదర్హణం॥వస్తుతస్తస్యబ్రహ్మత్వాత్॥౨౨॥ పశువదితి॥ఏషయదాక్షయంస్థానం- నీయమానఃతదా- అనుపథాఃప్రాణాఃఇంద్రియాణిచ- తథాచశ్రుతిః- తముత్క్రా-

మనికామతః॥ ౧౦॥ భయనామ్నోగ్రజోభ్రాతా ప్రజ్వారఃప్రత్యుపస్థితః । దదాహతాంపురీంకృత్స్నాం భ్రాతుఃప్రియచికీర్షయా॥ ౧౧॥ తస్యాంసందహ్యమానాయాంసపౌరస్సపరిచ్ఛదః । కౌటుంబికఃకుటుంబిన్యాఉపతప్యతసాన్వయః॥ ౧౨॥ యవనోపరుద్ధాయతనోగ్రస్తాయాంకాలకన్యయా । పుర్యాంప్రజ్వారసంస్పృష్టఃపురపాలోన్వతప్యత॥ ౧౩ ॥ నశశాకోషితుంతత్రపురుకృచ్ఛ్రోరువేపథుః । యాతుమైచ్ఛత్తతోవృక్షకోటరాదివసోహిరాట్॥౧౪॥శిథిలావయవోయర్హిగంధర్వైర్హృతపౌరుషః। యవనైర్బలిభీ రాజన్నుపరుద్ధోరురోదహ॥౧౫॥దుహితౄఃపుత్రపౌత్రాంశ్చజామిజామాతృపార్షదాన్। స్వత్వావశిష్టంయత్కించిద్గృహకోశపరిచ్ఛదమ్॥ ౧౬॥ అహంమమేతిస్వాతంత్ర్యాత్త్వాగృహేషుకుమతిర్గృహీ। దధ్యౌ ప్రమదయాదీనోవిప్రయోగఉపస్థితే॥ ౧౭॥ లోకాంతరంగతవతిమయ్యనాథాకుటుంబినీ। వర్తిష్యతేకథం త్వేకాబాలకాననుశోచతీ ॥ ౧౮ ॥ నమయ్యనాశితేభుంక్తేనాస్నాతేస్నాతిమత్పరా। మయిరుష్టేసుసంత్రస్తాభర్త్సితేయతవాగ్భయాత్ ॥ ౧౯ ॥ ప్రబోధయతిమావిజ్ఞంవ్యుషితేశోకకర్శితా। వర్త్మైతద్గృహమేధీయంవీరసూరపినేష్యతి॥ ౨౦॥ కథంనుదారకాదీనాదారికావాపరాయణాః । వర్తిష్యంతేమయిగతేభిన్ననావఇవోదధౌ॥ ౨౧॥ఏవంకృపణయాబుద్ధ్యాశోచంతమతదర్హణమ్। గ్రహీతుంకృతధీరేనంభయనామాభ్యపద్యత॥ ౨౨॥ పశువద్యవనైరేవంనీయమానస్స్వకంక్షయమ్ । అన్వద్రవన్ననుపథాశ్శోచంతోభృశమాతురాః॥ ౨౩॥ పురీంవిహాయాపగతఉపరుద్ధోభుజంగమః । యదాతమేవానుపురీవిశీర్ణాప్రకృతింగతా॥ ౨౪॥ వికృష్యమాణఃప్రసభంయవనేనబలీయసా। నావిందత్తమఆవిష్టస్సఖాయంసుహృదంపురా॥ ౨౫॥తం యజ్ఞపశవోనేనసంజ్ఞప్తాయేఽదయాళునా। కుఠారైశ్చిచ్ఛిదుఃక్రుద్ధాఃస్మరంతోఽమీవమస్యతత్॥ ౨౬॥ అనంతపారేతమసిమగ్నోనష్టస్మృతిస్సమాః। శాశ్వతీరనుభూయార్తింప్రమదాసంగదూషితః॥ ౨౭॥ తామే

మంతంప్రాణోనూత్క్రామతి ప్రాణమనూత్క్రామంతంసర్వే ప్రాణాఅనూత్క్రామంతీతి ॥ ౨౩ ॥ పురీమితి ॥ యవనైరుపరుద్ధోభుజంగమః యదాపురంవిహాయాపగతఃతదానీమేవప్రాణమను- పురీవిశీర్ణాప్రకృతిం మహాభూతాని గతాపంచభూతేభ్యోమీ ఉత్పన్నాఃపంచ భూతాత్మతాంగతేత్యర్థః - ప్రకృతింమహాభూతాత్మతాం॥౨౪॥ వికృష్యమాణఇతి॥నావిందత్ ననస్మార-పురాపూర్వం - సఖాయంసంతమీశ్వరం॥ ౨౫॥ తమితి॥ అదయాళునా- కామ్యకర్మసుయే సంజ్ఞప్తాహతాః-అమీవంపాపంక్రౌర్యంవా॥౨౬॥అనంతేతి॥శాశ్వతీస్సమాః-ఆర్తిమనుభూయ॥౨౭॥ తామితి॥ అంతకాలే తాంభార్యామేవ- మనసాగృహ్ణన్స్మరన్ - అనంతరంవిదర్భస్యవేశ్మని- ప్రమదోత్తమాబభూవ - అతఃపరమస్మిన్ప్రకరణేఏతావదేవ ప్రకృతోపయోగివివక్షితం - స్త్రీధ్యానేనస్త్రీత్వప్రాప్తావపి పతివ్రతాధ్యానేన పూర్వాదృష్టేనధార్మికాద్విదర్భాజ్జన్మాభూత్ - ధార్మికసంగేనచవిశుద్ధస్యభాగవతేనమలయధ్వజేన సంగోభూత్ - తతోవిష్ణుభక్తిఃతతోవైరాగ్యం - తతస్తమేవభర్తృరూపంగురుం - పాతివ్రత్యధర్మేణభజతోభగవత్ప్రసాదలబ్ధజ్ఞానేమోక్షఇతి-అన్యత్తుకథాలంకారమాత్రం - తథాపికించిద్వృత్తిసామ్యేనేహయోజయిష్యామః - విదర్భస్యవిశిష్టదర్భోపలక్షితస్య- కర్మతస్య రాజసింహస్య - ధర్మేణహిప్రజాపరిపాలనేన - యజ్ఞాదినాచక్షత్రియారాజంతే - తేషుశ్రేష్ఠస్యవేశ్మని ॥ ౨౮ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉపయేమఇతి॥ మలయోపలక్షితేదక్షిణదేశే - ధ్వజఇవదర్శనీయః - సహిశ్రీవిష్ణుభక్తిప్రధానోప్రదేశః - తత్రత్యముఖ్యఃమహాభాగవతఇత్యర్థః- పండానిశ్చయబుద్ధిః- తామర్హతీతిపాండ్యః- సఉపయేమే-పురంజనోభాగవతసంగంప్రాప్తఇత్యర్థః॥ ౨౯॥ తస్యామితి॥ ఆత్మజాంశ్రీకృష్ణసేవారుచిం- తత్సంగేనభగవద్ధర్మైరుచిరభూదిత్యర్థః- అసితస్యశ్రీకృష్ణస్యేక్షణంయయాతాం- యవీయసఃసప్తసుతాన్॥శ్లో॥ శ్రవణంకీర్తనంవిష్ణోః స్మరణంపాదసేవనమ్ । అర్చనంవందనందాస్య మితిసప్తభక్తిప్రకారాన్ - సఖ్యాత్మనివేదనయోస్త్వంపదార్థజ్ఞానోత్తరకాలత్వాత్ - తస్యచభగవత్త్వేనభగవత్త్వైవోత్తరత్రోపదేక్ష్యమాణత్వాదిదానీమనుత్పత్తేః సప్తేత్యుక్తం - భగవద్ధర్మరుచ్యాతచ్ఛ్రవణకీర్తనాదికంజాతమిత్యర్థః - ద్రవిడభూమిపాలకాన్ద్రవిడభూమిర్హిశ్రవణాదిభక్తిభిరేవసురక్షితాస్తీతిప్రసిద్ధం ॥ ౩౦ ॥ ఏకైకస్యేతి ॥ అర్బుదమితిశ్రవణాదీనాంప్రత్యేకమనేకప్రకారాఃఅభవన్నిత్యర్థః- తదుక్తం॥ శ్లో॥ భక్తియోగోబహువిధోమార్గైర్భామినిభావ్యతఇతి- యేషాంవంశధర్మైర్యతఃప్రవృత్తైః- సంప్రదాయభేదైః- కృత్స్నంమహీమన్వంతరం- తతఃపరంచభోక్ష్యతే- అవిద్యాకామకర్మభ్యోపిరక్షిష్యతే ॥ ౩౧ ॥ అగస్త్యఇతి॥ అగస్త్యః అగానిపర్వతానిశిరియాణిగాత్రాణి స్త్యాయతిసంఘాతయతీత్యగస్త్యోమనః - సప్రాక్ప్రథమంజాతాందుహితరం - కృష్ణసేవారుచిముపయేమే - తస్యాఃమనఃకృష్ణేదృఢాంరతింబబంధేత్యర్థః - ధృతానిశమదమాదీనివ్రతానియయాతాంరతిం - దృఢేభ్యఃసత్యలోకాదిభోగేభ్యోపి - చ్యుతస్తద్రహితః కృష్ణరతౌసత్యామిహాముత్రచభోగవిరాగోజాతఇత్యర్థః - సఏవోపశమాత్మకత్వాన్మునిః కథంభూతఃఇధ్మవాహః ఆత్మ

వమనసాగృహ్ణన్సభూవప్రమదోత్తమా। అనంతరంవిదర్భస్యరాజసింహస్యవేశ్మని॥ ౨౮॥ ఉపయేమేవీర్యపణాంవైదర్భీంమలయధ్వజః। యుధినిర్జిత్యరాజన్యాన్పాండ్యఃపరపురంజయః ॥ ౨౯ ॥ తస్యాంసంజనయాంచక్రఆత్మజామసితేక్షణామ్ । యవీయసస్సప్తపుత్రాన్సప్తద్రవిడభూభృతః ॥ ౩౦ ॥ ఏకైకస్యాభవంస్తేషాంరాజన్నర్బుదమర్బుదమ్। భోక్ష్యతేయద్వంశధరైర్మహీమన్వంతరంపరమ్॥౩౧॥ అగస్త్యః ప్రాగ్దుహితరముపయేమేధృతవ్రతామ్। యస్యాందృఢచ్యుతోజాతఇధ్మవాహాత్మజోమునిః ॥ ౩౨ ॥ విభజ్యతనయేభ్యఃక్ష్మాంరాజర్షిర్మలయధ్వజః। ఆరిరాధయిషుఃకృష్ణంసజగామకులాచలమ్॥ ౩౩॥ హిత్వాగృహాన్సుతాన్భోగాన్వైదర్భీమదిరేక్షణా । అన్వగచ్ఛతపాండ్యేశంజ్యోత్స్నేవరజనీకరమ్॥ ౩౪॥ తత్రచంద్రవసానామతామ్రపర్ణీవటోదకా । తత్పుణ్యసలిలైర్నిత్యముభయత్రాత్మనోమృజన్॥ ౩౫ ॥ కందాష్టిభిర్మూలఫలైఃపుష్పపర్ణైస్తృణోదకైః । వర్తమానశ్శనైర్గాత్రకర్శనంతపఆస్థితః॥ ౩౬ ॥ శీతోష్ణవాతవర్షాణిక్షుత్పిపాసేప్రియాప్రియే । సుఖదుఃఖేఇతిద్వంద్వాన్యజయత్సమదర్శనః ॥ ౩౭ ॥ తపసావిద్యయాపక్వకషాయోనియమైర్యమైః। యుయుజేబ్రహ్మణాత్మానంవిజితాక్షానిలాశయః॥ ౩౮ ॥ ఆస్తేస్థాణురివైకత్రదివ్యవర్షశతంస్థిరః । వాసుదేవేభగవతినాన్యద్వేదోద్వహన్రతిమ్ ॥ ౩౯ ॥ సవ్యాపకతయాత్మా

జోయస్యసః ॥ త్రు ॥ తద్విజ్ఞానార్థం సద్గురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమిత్యాది శ్రుతిప్రసిద్ధాసమిద్వహనోపలక్షితాగురూపపత్తిః- వైరాగ్యాదభూదిత్యర్థః- నహ్యవిరక్తస్యగురూపపత్తిస్సంభవతి- కథాపత్యేయథాశ్రుతమేవ॥ ౩౨॥ విభజ్యేతి॥ క్ష్మాంవిభజ్య- తత్రత్రశ్రవణాదిభక్తిభేదంవ్యవస్థాప్య॥ ౩౩॥ ఇదానీంపురంజనస్యస్త్రీభావంప్రాప్తస్య- సర్వతోవిరక్తస్య॥ శ్లో॥ పతిరేవగురుఃస్త్రీణా మితివచనాత్పతిసేవయా గురుశుశ్రూషాప్రకారందర్శయితుమాహ- హిత్వేత్యాదినామనోదధఇత్యంతేనగ్రంథేన- మదయతీతిమదిరం-ఈక్షణంయస్యాః॥ ౩౪ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రచంద్రవసాద్యానద్యఃప్రసిద్ధాః - తాసాంపుణ్యైఃసలిలైః - ఉభయత్రాంతర్బహిశ్చాత్మనోమలంక్షాళయన్ - తపఆస్థితఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౩౫॥ కందేతి॥ అస్యతేభుజ్యతఇత్యష్టిర్బీజం॥౩౬॥ ౩౭॥ తపసేతి॥ విద్యయాఉపాసనయాపక్వకషాయఃదగ్ధకామాదివాసనః- యుయుజేఆత్మనోబ్రహ్మతాంభావయామాస - అక్షాణీంద్రియాణి - అనిలఃప్రాణః - ఆశయఃచిత్తం- విజితాఅక్షాదయోయేన॥ ౩౮॥ ఆస్తఇతి॥ ఆస్తేస్మవర్షశతమితిజ్ఞానస్యదుస్సాధనతాందర్శయతి- అతఏవవహరాభక్తింకృతవానిత్యాహ- వాసుదేవేరతిముద్వహన్ అన్యదేహాదికంనవేద॥ ౩౯॥ సఇతి॥ సఏవంవర్తమానస్సన్- ఆత్మన్యాత్మానం- విద్వాన్ అన్యస్మాదుపరరామకథంవిద్వాన్- వ్యతిరిక్తతయాదేహాదివ్యతిరిక్తత్వేన- కుతఃవ్యాపకతయా - దేహాదిప్రకాశకత్వేన- ననుదేహాద్యాకారావిమర్శఏవఏతత్ప్రకాశఇతి- నతునిరాకారఃఆత్మా- అతఆహ-ఆమర్శస్యాపిసాక్షిణం- అయంభావఃఆమర్శోనామాంతఃకరణవృత్తిః - సాచజడత్వాదాత్మప్రకాశ్యైవేతి- యథాస్వప్నేమమేవఆశిరశ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వమిత్యాదిప్రతీతాత్తద్వ్యతిరిక్తమాత్మానంవేత్తితద్వత్ ॥ ౪౦॥ కేనవిద్వాన్ తత్రాహ॥ సాక్షాదితి ॥ సాక్షాద్ధరిరేవయో గురుస్తేనోక్తేన- సర్వతోముఖంయథాతథాస్ఫురతా- అనవచ్ఛిన్నేనజ్ఞానేన॥ ౪౧॥తదేవాహ॥పరఇతి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మైవా హంనసంసారీతిబ్రహ్మణ్యాత్మనఈక్షణే శోకాదినివృత్తిః - అహమేవబ్రహ్మేత్యాత్మని బ్రహ్మణఈక్షణే బ్రహ్మాపారోక్ష్య నివృత్తిః- అతోవ్యతిహారేణేక్షమాణఅస్మాత్సంసారాదుపరరామ - నన్వేవమపిజీవస్యకుతోబ్రహ్మతాపత్తిః - ఈక్షణస్యై వ- వ్యవధాయకత్వాదిత్యాశంక్యాహ- ఈక్షాంవిహాయ - యద్దగ్ధగంధనానలవత్తస్యాః స్వయమేవోపశాంతిరితిభావః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ చీరేతి॥ ఉపపతింపత్యుఃకించిన్మాత్రంన్యూనా- తత్సమానాసతీబభావిత్యర్థః॥ సూ॥ఉపోధికేచేతికర్మప్రవచనీయః- తద్యోగేద్వితీయా- శాంతమంగారావస్థమనలం- నిర్ధూమాశాంతాశుద్ధాజ్వాలాయథాభవతితద్వత్॥౪౪॥ అజానతీతి॥ తదానీమపిసుస్థిరమాసనంయస్యా- అతఏవాజానతీపత్యుఃకించిన్మాత్రమౌదాసీన్యంయథాతథా- యథాపూర్వమసేవత॥ ౪౫॥ యదేతి॥ పత్యురంఘ్రిమర్చయంతీయదాతస్మిన్నంఘ్రావూష్మాణంనాపశ్యత్॥ ౪౬॥ ఆత్మానమితి॥అబంధుంపతిరహితం-అశ్రుభిరాసిచ్య॥ ౪౭॥ ఉత్తిష్ఠేతి॥క్షత్రబంధుభ్యఃఅధార్మికక్షత్రియేభ్యోపి॥ ౪౮॥ ఏవమితి॥ అవర్తయత్ ప్రవర్తయామాస॥ ౪౯॥ చితిమితి॥ తస్యాంనిధాయఅగ్నిదానేనాదీప్యచ॥౫౦॥ తత్రేతి॥ పూర్వతరఃఅనాదిరీశ్వరఃకశ్చిత్స

నంవ్యతిరిక్తతయాత్మని। విద్వాన్స్వప్నఇవామర్శసాక్షిణంవిరరామహ॥ ౪౦ ॥ సాక్షాద్భగవతోక్తేనగురుణాహరిణానృప । విశుద్ధజ్ఞానదీపేనస్ఫురతావిశ్వతోముఖమ్ ॥ ౪౧ ॥ పరేబ్రహ్మణిచాత్మానంపరంబ్రహ్మతథాత్మని। వీక్షమాణోవిహాయేక్షామస్మాదుపరరామహ ॥ ౪౨॥ పతింపరమధర్మజ్ఞావైదర్భీమలయధ్వజం। ప్రేమ్ణాపర్యచరద్ధిత్వాభోగాన్సాపతిదేవతా॥ ౪౩॥ చీరవాసావ్రతక్షామావేణీభూతశిరోరుహా।బభావుపపతింశాంతశిఖాశాంతమివానలం॥ ౪౪॥ అజానతీప్రియతమంయదోపరతమంగనా। సుస్థిరాసనమాసాద్యయథాపూర్వముపాచరత్॥ ౪౫॥ యదానోపలభేతాంఘ్రావూష్మాణంపత్యురర్చతీ। ఆసీత్సంవిగ్నహృదయాయూథభ్రష్టామృగీయథా॥ ౪౬॥ ఆత్మానంశోచతీదీనమబంధుంవిక్లబాశ్రుభిః। స్తనావాసిచ్యవిపినేసుస్వరంప్రరురోదహ॥ ౪౭॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠరాజర్షేఇమాముదధిమేఖలాం। దస్యుభ్యఃక్షత్రబంధుభ్యోబిభ్యతీంపాతుమర్హసి॥ ౪౮॥ ఏవంవిలపతీబాలావిపినేనుగతాపతిం।పతితాపాదయోర్భర్తూరుదత్యశ్రూణ్యవర్తయత్॥ ౪౯॥ చితిందారుమయీంచిత్వాతస్యాంపత్యుఃకళేబరం । ఆదీప్యచానుమరణే విలపంతీమనోదధే ॥ ౫౦ ॥ తత్రపూర్వతరఃకశ్చిత్సఖాబ్రాహ్మణఆత్మవాన్ । సాంత్వయన్వల్గునాసామ్నాతామాహరుదతీంప్రభో॥ ౫౧॥ కాత్వంకస్యాసికోవాయంశయానోయస్యశోచసి । జానాసికింసఖాయంమాంయేనాగ్రేవిచచర్థహ॥ ౫౨॥ అపిస్మరసిచాత్మానమవిజ్ఞాతసఖంసఖే। హిత్వామాంపదమన్విచ్ఛన్భౌమభోగరతోగతః॥ ౫౩॥ హంసావహంచత్వంచార్యసఖాయౌమానసాయనౌ।అభూతామంతరావౌకస్సహస్రపరివత్సరాన్॥ ౫౪॥ సత్వంవిహాయమాంబంధోగతోగ్రామ్యమతిర్మహీం । విచరన్పదమద్రాక్షీఃకయాచిన్నిర్మితంస్త్రియా॥ ౫౫ ॥ పంచారామంనవద్వారమేకపాలంత్రికోష్ఠకం । షట్కులంపంచవిపణంపంచప్రకృతిస్త్రీధవమ్॥ ౫౬॥ పంచేంద్రియార్థాఆరామా ద్వారోఘ్రాణాదయఃప్రభో।

ఖా॥ శ్రు॥ ద్వాసుపర్ణాసయుజావితిశ్రుతేః - సామ్నాప్రియవాక్యేన-సంబోధయన్॥ ౫౧॥ కేతి॥యస్యాయంశోచసి-అగ్రేసృష్టేఃపూర్వం- విచచర్థ- మయిస్థితత్వేనవివిధంసఖ్యసుఖంఅనుభూతవత్యసి॥ ౫౨॥ అపీతి॥ యద్యపిమాంనజానాసి తథాప్యాత్మానంత్వామ విజ్ఞాతసఖంఅవిజ్ఞాతః కశ్చిన్మేసఖాఆసీదిత్యేవంకింస్మరసి - సఖఇతి పుంస్త్వనిర్దేశః ప్రాక్తన పుంస్త్వస్మరణాయ- సఖ్యంస్మారయన్స్వవియోగకృతమనర్థమాహ- సార్ధైఃషడ్భిఃపదంస్థానం॥ ౫౩॥ హంసావితి॥ హంసౌశుద్ధౌ- మానసంహృదయమయనంయయోః- కథాపక్షేమానససరసిస్థితౌపక్షిణావభూతాంజాతౌఓకోగృహం అంతరావినైవ- ఖాశబ్దఏవార్థే-సహస్రపరివత్సరాన్మహాప్రళయోయావత్॥ ౫౪॥ సఇతి॥ హేబంధోగ్రామ్యేస్వైరే సుఖేమతిర్యస్య- స్త్రియామాయయా॥ ౫౫॥ పంచారామమితి॥పంచశబ్దాదయఃఆరామాఃఉపవనానియస్మిన్-నవద్వారాణిప్రాణచ్ఛిద్రాయస్మిన్ - ఏకఃప్రాణఃపాలోయస్మిన్ - త్రీణిపృథివ్యప్తేజాంసికోష్ఠాని ప్రాకారాయస్మిన్ షట్జ్ఞానేంద్రియమనాంసికులానిఅభీష్టవిషయసమర్పకావణిజోయస్మిన్ - పంచవిపణాఅట్టాఃకర్మేంద్రియాణియస్మిన్ - పంచభూతానిప్రకృతిఃఉపాదానకారణంయస్య - స్త్రీబుద్ధిరేవధవఃపతిఃస్వామినీయస్మిన్॥ ౫౬ ॥ స్వయమేవేమంశ్లోకంవ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చష్టే- పంచేంద్రియార్థాఇతి_షట్కులమితి- షట్ పంచఏకపాలమితిచస్పష్టత్వాన్నవ్యాఖ్యాతం ॥ ౫౭॥ విపణఇతి॥ భూతాన్యేవఅవ్యయాప్రకృతిరుపాదానంయస్య - స్త్రీధవమిత్యస్యవ్యాఖ్యాతంశక్తిరధీశోయస్య - తద్వశస్సన్నిత్యర్థః ॥ ౫౮॥ తస్మిన్నితి॥స్పృష్టః-అభిభూతః-అతోనవిద్యతేశ్రుతేర్బ్రహ్మత్వేస్మృతిర్యస్య॥ ౫౯ ॥ తత్త్వముపదిశతిచతుర్భిః॥నేతి॥ సుహృత్సఖః- నవద్వారేపురే-యయారుద్ధోసితస్యాః॥ ౬౦॥ మాయేతి॥ పుమాంసంపూర్వజన్మనియదమన్యథాః- ఇదానీంచసతీం శ్లిష్టాంస్త్రియంయన్మన్యసే- ఏషామాయా- యతఉభయమపివస్తుతోనాస్తి - యస్మాదావాంహంసౌశుద్ధౌ- నౌఆవయోః- వక్ష్యమాణాంగతింస్వరూపంపశ్య॥ ౬౧॥ తత్త్వంపదార్థయోశ్చిదంశేనైక్యమాహ॥ అహమితి॥ అహమేవభవాన్- ఉపచారంవారయతి- నచాన్యఇతివ్యతిహారోపదేశఃఉక్తాభిప్రాయః- ఛిద్రమంతరం॥ ౬౨॥ తర్హికథమావయోరజ్ఞత్వసర్వజ్ఞత్వాదిధర్మభేదస్తత్రాహ॥యథేతి॥ ఆత్మానందేహం - ఆదర్శేనిర్మలంమహాంతంస్థిరంచావేక్షేతపరస్యచక్షుషిచ- తద్విపరీతంవిద్యావిద్యోపాధికృతోధర్మభేదఇత్యర్థః ॥ ౬౩॥ ఏవమితి ॥ తద్వ్యభిచారేణఈశ్వరవియోగేన ॥

తేజోభిన్నానికోష్ఠానికులమింద్రియసంగ్రహః ॥ ౫౭ ॥ విపణస్తుక్రియాశక్తిర్భూతప్రకృతిరవ్యయా । శక్త్యధీశఃపుమానత్రప్రవిష్టోనావబుధ్యతే ॥ ౫౮ ॥ తస్మింస్త్వంరామయాస్పృష్టోరమమాణోశ్రుతస్మృతిః। తత్సంగాదీదృశీంప్రాప్తోదశాంపాపీయసీంప్రభో ॥ ౫౯॥ నత్వంవిదర్భదుహితానాయంవీరసుహృత్తవ। నపతిస్త్వంపురంజన్యారుద్ధోనవముఖేయయా॥ ౬౦ ॥ మాయాహ్యేషామయాసృష్టాయత్పుమాంసంస్త్రియంసతీమ్। మన్యసేనోభయంయద్వైహంసౌపశ్యావయోర్గతిమ్॥ ౬౧ ॥ అహంభవాన్నచాన్యస్త్వంత్వమేవాహంవిచక్ష్వభో.। ననౌపశ్యంతికవయశ్ఛిద్రంజాతుమనాగపి ॥ ౬౨ ॥ యథాపురుషఆత్మానమేకమాదర్శచక్షుషోః।ద్విధాభూతమవేక్షేతతథైవాంతరమావయోః ॥ ౬౩॥ ఏవంసమానసోహంసోహంసేనప్రతిబోధితః। స్వస్థస్తద్వ్యభిచారేణనష్టామాపపునఃస్మృతిమ్॥ ౬౪॥ బర్హిష్మన్నేతదధ్యాత్మంపారోక్షేణప్రదర్శితమ్ । యత్పరోక్షప్రియోదేవోభగవాన్విశ్వభావనః ॥ ౬౫ ॥ ********************

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థస్కంధే - అష్టావింశోఽధ్యాయః.

ప్రాచీనబర్హిః॥ భగవంస్తేవచోస్మాభిర్నసమ్యగవగమ్యతే। కవయస్తద్విజానంతినవయంకర్మమోహితాః॥ ౧॥ శ్రీనారదః॥ పురుషంపురంజనంవిద్యాద్యద్వ్యనక్త్యాత్మనఃపరమ్ । ఏకద్విత్రిచతుష్పాదంబహుపాదమపాదకమ్ ॥ ౨ ॥ యోవిజ్ఞాతాహృతస్తస్యపురుషస్యసఖేశ్వరః । యన్నవిజ్ఞాయతేపుంభిర్నామభిర్వాక్రియాగుణైః॥ ౩॥ యదాజిఘృక్షన్పురుషఃకార్త్స్న్యేనప్రకృతేర్గుణాన్। నవద్వారంద్విహస్తాంఘ్రింతత్రామన్యతసాధ్వితి॥ ౪॥ బుద్ధింతుప్రమదాంవింద్యాన్మమాహమితియత్కృతమ్ । యామధిష్ఠాయదేహేస్మిన్పుమాన్భుంక్తేక్షిభిర్గుణాన్॥ ౫॥ సఖాయఇంద్రియగణాజ్ఞానంకర్మచయత్కృతమ్। సఖ్యస్తద్వృత్తయఃప్రాణఃపంచవృత్తిర్యథోరగః॥ ౬॥ బృహద్బలంమనోవిద్యాదుభయేంద్రియనాయకం। పాంచాలాఃపంచవిషయాయన్మధ్యేనవఖంపురమ్ ॥ ౭॥ అక్షిణీనాసికేకర్ణౌముఖంశిశ్నగుదావితి । ద్వేద్వేద్వారౌబహిర్యాతియస్తదింద్రియసంయుతః॥ ౮ ॥ అక్షిణీనాసికేచాస్యమితిపంచపురఃకృతాః। దక్షిణాదక్షి

౬౪॥ కథామాత్రమితి॥ బుద్ధింవారయతి॥ బర్హిష్మన్నితి॥ పారోక్ష్యేణరాజకథామిషేణ-తత్రహేతుఃయద్యస్మాత్॥ ౬౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ********************************

శ్లో ॥ ఊనత్రింశేపరోక్షార్థవ్యాఖ్యానేనోపసంహృతమ్ । స్త్రీసంగతోభవస్త్రీశసంగాన్ముక్తిరుదీర్యతే ॥ భగవన్నితి॥ కవయఃఅధ్యాత్మవిదః॥౧॥పురుషమితి॥వ్యనక్తిలింపతి- చేతనీకరోతీత్యర్థః- యద్వావ్యనక్తిప్రకటయతి- తతశ్చ- స్వకర్మణాపురంజనయతీతిపురంజనపదంవ్యాఖ్యాతంభవతి- ఏకద్వ్యాదయఃపాదాయస్య॥౨॥ యఇతి॥ అవిజ్ఞాతశబ్దేన- ఆహృతఃవ్యాహృతఃఉక్తోయఃసఈశ్వరః-అవిజ్ఞాతనామనిరుక్తిః-యద్యస్మాత్పుంభిర్నామాదియోగేననవిజ్ఞాయతే॥ ౩॥ యదేతి॥ తత్రతేషుపురేషుమధ్యే॥ ౪॥ బుద్ధిమితి॥ అక్షిభిరింద్రియైః॥ ౫॥ సఖాయఇతి ॥ పంచవృత్తిత్వాత్పంచశిరాఃసర్పఇవప్రాణః॥ ౬॥ ఏకాదశభటఇత్యన్యైనైకాదశోమహాభటోనాయకఇత్యుక్తంసందర్శయతిబృహదితి - బృహద్బలంయస్యతన్మనః- నవఖానిద్వారాణియస్య॥ ౭॥ ద్యుమత్సఖఇత్యాదేరర్థంసంక్షేపేణాహ ॥ అక్షిణీఇతి ॥ యస్తదింద్రియసంయుతఃసఆత్మాతాభిర్ద్వార్భిర్బహిర్యాతీతి॥౮॥ అక్షిణీఇతి॥ పురఃపూర్వభాగేకృతాః॥ ౯॥ ఖద్యోతేతి॥ నేత్రఇతి॥ రూపమితి- చక్షుషేతి-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఖద్యోతావీనాంవ్యాఖ్యానం- శేషానువాదః-ఈశ్వరఃపురంజనః॥౧౦॥నళినీతి॥ నాసేఇతివ్యాఖ్యా- అవధునోతీత్యవధూతో వాయుః - తదాత్మకేనోచ్ఛ్వాసేనసహైకస్థానత్వాత్ - ఘ్రాణోఽవధూతః - అస్యమితివ్యాఖ్యా- రసజ్ఞవిపణాస్వితఇత్యత్రరసజ్ఞశబ్దనిర్దిష్టస్య- రసవిదిత్యనువాదః - రసఇతి - వ్యాఖ్యా - రసనేంద్రియమిత్యర్థః - విపణోవాగ్రసవిద్రసఇత్యేవపాఠః-*ఆర్షత్వాన్నదోషః అక్షరాధిక్యం॥ ౧౧॥ఆపణఇతి॥ అంధఃఅన్నం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ హరంతీతి॥ పరీవృత్త్యాపరిభ్రమణేన॥ ౧౪॥ స్వసారమితి॥ భగినీత్వేనజగృహే-లోకానాంక్షయాయచరాస్సంచారిణః॥ ౧౫॥ భూతేతి॥ భూతానాముపసర్గేపీడాయామాశుశీఘ్రమ్మృత్యుహేతుఃరయోవేగోయస్యేతి- ప్రజ్వారఇతి-ప్రజ్వారశబ్దస్యవ్యాఖ్యా- పాఠాంతరేభూతలేభూతకృతాఉపసర్గే-అరయఃఅనేనచఅరిభిఃరుద్ధఇతిపదంవ్యాఖ్యాతం ద్వివిధఃశీతోష్ణభేదేనప్రవేశభేదాత్॥౧౬॥పిత్రితి॥ గ్రామకమిత్యస్యానువాదః- గ్రామిణాంరతిరితితస్యవ్యాఖ్యా వ్యవాయఇతి ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ హస్తేతి॥ విషూచీనపదార్థానువాదోఽవిషూచిరితి-తద్గుణైర్మనోగుణైఃతమస్సత్త్వరజోభిః ॥ ౧౯॥ మహిషీయద్యదీహేతేత్యాదేరర్థంసంగృహ్యాహ ॥ యథేతి ॥ యథాయథాబుద్ధిః స్వప్నేవిక్రియతేజాగ్రతివికరోతివా - ఇంద్రియాణిపరిణామయతి - తస్యాగుణైరక్తోలిప్తః - ఆత్మాత

ణఃకర్ణఉత్తరాహోత్తరఃస్మృతః। పశ్చిమేఇత్యధోద్వారౌగుదశిశ్నావిహోదితౌ॥ ౯॥ ఖద్యోతావిర్ముఖీచాత్రనేత్రేఏకత్రనిర్మితే।రూపంవిభ్రాజితంతాభ్యాంవిచష్టేచక్షుషేశ్వరః॥ ౧౦॥ నళినీనాళినీనాసేగంధస్సౌరభముచ్యతే।ఘ్రాణోఽవధూతోముఖ్యాస్యం*విపణోవాగ్రసవిద్రసః ॥ ౧౧॥ ఆపణోవ్యవహారోఽత్రచిత్రమంధోబహూదనమ్। పితృహూర్దక్షిణఃకర్ణఉత్తరోదేవహూస్స్మృతః॥ ౧౨॥ సంవత్సరశ్చండవేగఃకాలోయేనోపలక్షితః। తస్యాహానీహగంధర్వాగంధర్వ్యోరాత్రయస్స్మృతాః॥ ౧౩॥ హరంత్యాయుఃపరీవృత్త్యాషష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్। కాలకన్యాజరాసాక్షాల్లోకస్తాంనాభినందతి॥౧౪॥స్వసారంజగృహేమృత్యుఃక్షయాయయవనేశ్వరః।ఆధయోవ్యాధయస్తస్యసైనికాయవనాశ్చరాః॥ ౧౫ ॥ భూతోపసర్గాశురయఃప్రజ్వారోద్వివిధోజ్వరః।ప్రవృత్తంచనివృత్తంచశాస్త్రంపాంచాలసంజ్ఞితమ్॥౧౬॥ పితృయానందేవయానం శ్రోత్రాచ్ఛ్రుతధరాద్వ్రజేత్ । ఆసురీమేఢ్రమర్వాగ్ద్వార్వ్యవాయోగ్రామిణాంరతిః ॥ ౧౭॥ఉపస్థోదుర్మదఃప్రోక్తోనిరృతిర్గుదఉచ్యతే। వైశసంనరకంపాయుర్లుబ్ధకోంఽధౌతుమేశృణు॥౧౮॥ హస్తపాదౌపుమాంస్తాభ్యాంయుక్తోయాతికరోతిచ। అంతఃపురంతుహృదయంవిషూచిర్మనఉచ్యతే॥ తత్రమోహంప్రసాదంహర్షంవాప్రాప్నోతితద్గుణైః । ౧౯ ॥ యథాయథావిక్రియతేగుణాక్తోవికరోతివా। తథాతథోపద్రష్టాత్మాతద్వృత్తీరనుకార్యతే ॥ ౨౦ ॥ దేహోరథస్త్వింద్రియాశ్వస్సంవత్సరరయోఽగతిః । ద్వికర్మచక్రస్త్రిగుణధ్వజఃపంచాసుబంధురః॥ ౨౧॥ మనోరశ్మిర్బుద్ధిసూతోహృన్నీడోద్వంద్వకూబరః । పంచేంద్రియార్థప్రక్షేపస్సప్తధాతువరూథకః ॥ ౨౨ ॥ ఆసురీవిక్రమోబాహ్యామృగతృష్ణాంప్రధావతి।ఏకాదశేంద్రియచమూఃపంచసూనావినోదకృత్॥౨౩॥ ఏవంబహువిధైర్దుఃఖైర్దైవభూతాత్మసంభవైః। క్లిశ్యమానశ్శతంవర్షాన్ దేహీదేహేతమోవృతః ॥ ౨౪॥ ప్రాణేంద్రియమనోధర్మానాత్మన్యధ్యస్యనిర్గుణే। శేతేకామలవాన్ధ్యాయన్మమాహమితికర్మకృత్॥ ౨౫ ॥ యదాత్మానమవిజ్ఞాయభగవంతంపరంగు

థాతథాతస్యాఃవృత్తీః-దర్శనస్పర్శనాద్యాః- కేవలముపద్రష్టైవసన్-బలాదనుకార్యతే॥ ౨౦॥ ఆశుగమిత్యేతద్వ్యాచష్టే దేహఇతి॥ సంవత్సరస్యేవాప్రతిహతోరయోవేగః ప్రతీతోయస్యసః- సంవత్సరరయః- వస్తుతస్తు- అగతిఃస్వప్నశరీరాదేర్బుద్ధావేవవృత్తిత్వేవదేశాంతరగత్యభావాత్- పాఠాంతరే- సంవత్సరశ్చతత్కృతంవయశ్చతాభ్యాంగతిర్యస్యేతి - ద్వీషమిత్యస్యవ్యాఖ్యా- ద్విచక్రమిత్యస్యవ్యాఖ్యాద్వికర్మచక్రఇతి- త్రిగుణధ్వజఇతిత్రివేణుపదవ్యాఖ్యా॥ ౨౧॥ మనఇతి॥ పంచప్రహరణమిత్యేతద్వ్యాచష్టే-పంచేంద్రియార్థప్రక్షేపఇతి॥౨౨॥ఆసురీతి॥పంచేంద్రియైఃసూనాహింసాతయా - విషయసేవాంకరోతీతిపంచసూనావినోదకృత్- అనేనచచారమృగయాంతత్రేత్యాదివ్యాఖ్యాతం ॥ ౨౩ ॥ ఏవంపరోక్షత్వేనఉక్తమర్థంవ్యాఖ్యాయసర్వకథాతాత్పర్యమాహ- ఏవమిత్యాదివిరమక్రమేణేత్యంతేన-ఏవమితి - ఆధిదైవికాదిభిర్దుఃఖైః - క్లిశ్యమానోమమాహమితి - దేహేశతంవర్షాణిశేతేవర్తతఇతిద్వయోరన్వయః॥౨౪॥ ప్రాణేతి॥ అశనాపిపాసాదీన్ప్రాణధర్మాన్- అంధత్వాదీనింద్రియధర్మాన్- కామాదీన్మనోధర్మాంశ్చ-నిర్గుణేప్యాత్మన్యధ్యస్య - కామలవాన్విషయసుఖలేశాన్-ధ్యాయన్కర్మకృత్॥౨౫॥తతఃకిమతఆహద్వాభ్యాం॥యతేతి ॥ స్వదృక్స్వప్రకాశస్వభావోఽపి॥ ౨౬॥ గుణేతి॥ శు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కం- కృష్ణంతామసం- లోహితంరాజసం- యథాకర్మతథాజాయతే॥ ౨౭॥తదేవాహద్వాభ్యాం-శుక్లాదితి-ప్రకాశోభూయిష్ఠోయేషు- దుఃఖముదర్కముత్తరఫలంయేషు- క్రియయాఆయాసోయేషుతాన్- లోహితాన్తమశ్శోకావుత్కటౌయేషుతాన్- కృష్ణానితిజ్ఞేయం॥౨౮॥ క్వచిదితి॥ నోభయంనపుంసకం-యథాకర్మగుణం-కర్మగుణావనతిక్రమ్య॥౨౯॥ తేషుదైవవశేనసుఖదుఃఖేప్రాప్నోతీతిసదృష్టాంతమాహ - ద్వాభ్యాం ॥ క్షుదితి ॥ క్షుధాపరీతోవ్యాప్తః - సారమేయఃశ్వాదండందండేనతాడనం॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ కామవ్యాప్తఆశయోయస్య॥ ౩౧॥ ననుతర్హిసుఖస్యసంభవాత్ దుఃఖస్యప్రతీకారసంభవాన్నైకాంతతో హేయత్వం తత్రాహ ॥ దుఃఖేష్వితి ॥ దుఃఖస్యప్రతికారస్తావన్నా - స్తిస్యాచ్చేత్తస్యతస్యప్రతిక్రియా - తథాపిత్రివిధేషుమధ్యే - ఏకతరేణాపిదుఃఖేన వ్యవచ్ఛేదోవియోగోనాస్తి ॥ ౩౨ ॥ ప్రతిక్రియాణామపిదుఃఖస్వరూపత్వాదితిసదృష్టాంతమాహ- యథాహీతి॥ ౩౩॥ దుఃఖస్యమూలభూతానితుకర్మాణి- ప్రతిక్రియాదికర్మభిర్నైవనివర్తంతఇత్యాహ॥ నేతి॥ నైకాంతతఃఅత్యంతంసవాసనం - కేవలంజ్ఞానరహితం- అవిద్యయాఉపసృతంప్రాప్తం- అతోవిరోధాన్ననివర్త్యాన్నివర్తకత్వమితిభావఃఅత్రదృష్టాంతః - స్వప్నేదృష్టఃస్వప్నఃప్రబోధంవినాయథాతంస్వప్నంఅత్యంతంనప్రతికరోతీత్యర్థః॥ ౩౪॥ ననుతర్హిఅజ్ఞానవిలసితత్వేన సంసృతిహేతోర్దేహాదేరప్యసత్యత్వాత్కింతర్హి తన్నివర్తన

రుమ్।పురుషస్తువిషజ్జేతగుణేషుప్రకృతేఃస్వదృక్॥ ౨౬॥ గుణాభిమానీసతదాకర్మాణికురుతేవశః।శుక్లంకృష్ణంలోహితంవాయథాకర్మాభిజాయతే॥ ౨౭ ॥ శుక్లాత్ప్రకాశభూయిష్ఠాన్లోకానాప్నోతికర్హిచిత్ । దుఃఖోదర్కాన్క్రియాయాసాంస్తమశ్శోకోత్కటాన్క్వచిత్॥ ౨౮ ॥ క్వచిత్పుమాన్క్వచిచ్చస్త్రీక్వచిన్నోభయమందధీః। దేవోమనుష్యస్తిర్యగ్వాయథాకర్మగుణంభవః॥ ౨౯॥ క్షుత్పరీతోయథాదీనస్సారమేయోగృహంగృహమ్। చరన్విందతియద్దిష్టందండమోదనమేవవా॥ ౩౦॥ ఏవంకామాశయోజీవఉచ్చనీచపథాభ్రమన్ । ఉపర్యధోవామధ్యేవా యాతిదిష్టంప్రియాప్రియమ్ ॥ ౩౧ ॥ దుఃఖేష్వేకతరేణాపిదైవభూతాత్మహేతుషు। జీవస్యనవ్యవచ్ఛేదస్స్యాచ్చేత్తత్తత్ప్రతిక్రియా ॥ ౩౨॥ యథాహిపురుషోభారంశిరసాగురుముద్వహన్। తంస్కంధేనసఆధత్తేతథాసర్వాఃప్రతిక్రియాః॥ ౩౩॥ నైకాంతతఃప్రతీకారఃకర్మణాంకర్మకేవలమ్। ద్వయంహ్యవిద్యోపసృతంస్వప్నేస్వప్నఇవానఘ॥ ౩౪॥ అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే। మనసాలింగరూపేణస్వప్నేవిచరతోయథా॥ ౩౫ ॥ అథాత్మనోర్థభూతస్యయతోనర్థపరంపరా। సంసృతిస్తద్వ్యవచ్ఛేదోభక్త్యాపరమయాగురౌ ॥ ౩౬॥ వాసుదేవేభగవతిభక్తియోగస్సమాహితః। సధ్రీచీనేనవైరాగ్యంజ్ఞానంచజనయిష్యతి ॥ ౩౭॥ సోచిరాదేవరాజర్షేస్స్యాదచ్యుతకథాశ్రయః। శృణ్వతఃశ్రద్దధానస్యనిత్యదాస్యాదధీయతః॥ ౩౮॥ యత్రభాగవతారాజన్సాధవోవిశదాశయాః। భగవద్గుణానుకథనశ్రవణవ్యగ్రచేతసః॥ ౩౯ ॥ తస్మిన్మహన్ముఖరితామధుభిచ్చరిత్రపీయూషశేషసరితఃపరితఃస్రవంతి। తాయేపిబంత్యవితృషోనృపగాఢకర్ణైస్తాన్నస్పృశంత్యశనతృడ్భయశోకమోహాః॥౪౦॥ ఏతైరుపద్రుతోనిత్యంజీవలోకఃస్వభావజైః। నకరోతిహరేర్నూనంకథామృతనిధౌరతిమ్॥౪౧॥ ప్రజాపతిప

ప్రయాసేనతత్రాహ॥ అర్థేహీతి॥ లింగరూపేణఉపాధిభూతేన ॥ ౩౫ ॥ తదేవంసంసృతిప్రకారముక్త్వాతన్నివృత్తిప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ అథతస్మాత్పురుషార్థభూతస్యైవాత్మనః-యతోజ్ఞానాత్- మనసోవా-అనర్థపరంపరాసంసృతిర్భవతి- తస్యవ్యవచ్ఛేదోగురురూపేవాసుదేవేభక్త్యైవ ॥ ౩౬ ॥ ననుసంసృతినివృత్తిఃవైరాగ్యపూర్వకాత్ జ్ఞానాదేవనతుభక్త్యా॥ శ్రు॥ తరతిశోకమాత్మవిదిత్యాదిశ్రుతేస్తత్రాహ॥ వాసుదేవఇతి- సధ్రీచీనేనసమీచీనేనప్రకారేణ॥ ౩౭॥నన్వసామర్థ్యఫలోభక్తియోగః- కథంస్యాత్తత్రాహ॥ సఇతి॥ హేరాజర్షే-సతుఅచ్యుతస్యకథామాశ్రిత్యవర్తమానోచిరాత్స్యాత్ కస్యస్యాత్తదాహ- శృణ్వతఃఅధీయానస్యచ॥ ౩౮॥ ననుసాకథాకుత్రస్యాత్తదాహ॥ యత్రేతి॥ భగవతోగుణానుకథనేశ్రవణేచ- వ్యగ్రంసత్వరంచేతోయేషాంతే॥ ౩౯ ॥ ననుసాధుసంగంవినాస్వయమేవహరికథాచింతనాదినాభక్తిర్భవేదిత్యాశంక్యాహ- ద్వాభ్యాం॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్స్థానే- మహద్భిర్ముఖరితాఃకీర్తితాః-మధుభిదశ్చరిత్రమేవపీయూషంతదేవశిష్యతఇతిశేషోయాసు- అసారాంశరహితశుద్ధామృతవాహిన్యఇత్యర్థః- అవితృషఃఅలంబుద్ధిశూన్యాస్సంతః- గాఢైఃసావధానైఃకర్ణైః- ఏతాస్సరితఃపిబంతిసేవంతే- అశనశబ్దేనక్షుల్లక్ష్యతే- అశనాదయస్తాన్నస్పృశంతి - భక్తిరసికాన్నబాధంతఇత్యర్థః॥ ౪౦ ॥ సత్సంగమంతరేణస్వయమేవకథాచింతనాదావాలస్యాదినారసావేశాభావాచ్చ క్షుత్పి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పానాద్యభిభూతస్యభక్తిర్నసంభవతీత్యాహ॥ ఏతైరితి॥ స్వభావజైః-అత్రమాణకైః- దేహప్రయుక్తైర్వాపితైరశనాదిభిఃనిత్యముపద్రుతోయంజీవలోకః- అమృతంనిధీయతేస్మిన్నితిఅమృతనిధిః శ్రీహరేఃకథైవామృతనిధిః తస్మిన్ రతింనకరోతినూనంనిశ్చితం॥ ౪౧॥ భగవదనుగ్రహమంతరేణతునకస్యాపివిజ్ఞానసంభవఇతికైముత్యన్యాయేనాహచతుర్భిః॥ ప్రజాపతీతి॥ ప్రజాపతిపతిఃబ్రహ్మా॥ ౪౨॥ మరీచిరితి॥ మదంతాఃఅహంనారదోంతేయేషాంతే॥౪౩॥ అద్యేతి॥వాచాంపతయోపి-తపోవిద్యాసమాధిభిరుపాయైఃపశ్యంతోవిచిన్వంతోపి- పశ్యంతంసర్వసాక్షిణంనపశ్యంతి॥ ౪౪॥ కుతఇత్యతఆహ॥ శబ్దబ్రహ్మణీతి ॥ శబ్దబ్రహ్మణివేదేఉరుర్విస్తరోయస్య - అర్థతోపిపారశూన్యేతస్మిన్ వర్తమానాః - మంత్రాణాంలింగైర్వజ్రహస్తత్వాదిగుణయుక్త వివిధదేవతాభిధానసామర్థ్యైః పరిచ్ఛిన్నమేవేంద్రాదిదేవతారూపం - తత్తత్కర్మాభిమానాత్తత్రద్రూపేణభజంతః- పరమీశ్వరంనవిదుః॥ ౪౫॥ తర్హ్యన్యఃకోనామకర్మాద్యాగ్రహంహిత్వా - పరమేశ్వరమేవభజేదతఆహ॥ యదేతి॥ యంయదాఅనుగృహ్ణాతి- అనుగ్రహేహేతుః- ఆత్మనిభావితస్సన్ సతదాలోకే-లోకవ్యవహారేచ-వేదేవైదికమార్గే- పరినిష్ఠితాంమతింత్యజతి॥ ౪౬॥ తస్మాదితి॥ అర్థకాశిషుపరమార్థత్వేనప్రకాశమానేషు-పురుషార్థబుద్ధింమాకృథాఃప్రరోచనాయకేవలంశ్రోత్రప్రియేషు- తత్త్వతస్తునస్పృష్టంపరమార్థభూతంవస్తుయైస్తేషు॥ ౪౭॥ నను వేదేనస్వర్గాదిసాధనత్వేనోక్తానికర్మాణీతివేదవాదినోవదంతి- కథమస్పృష్టవస్తుష్విత్యుచ్యతే- తత్రాహ॥ స్వమితి ॥ యేధూమ్రధియోమలినబుద్ధయః- సకర్మకంకర్మపరంవేదమాహుః- తేఅతద్విదఃఅవేదజ్ఞాః- యతస్తే- స్వంస్వరూపభూతం-లోకమా

తిస్నాక్షాద్భగవాన్గిరిశోమనుః। దక్షాదయఃప్రజాధ్యక్షానైష్ఠికాస్సనకాదయః॥ ౪౨ ॥ మరీచిరత్ర్యంగిరసౌపులస్త్యఃపులహఃక్రతుః । భృగుర్వసిష్ఠఇత్యేతేమదంతాబ్రహ్మవాదినః ॥ ౪౩ ॥ అద్యాపివాచస్పతయస్తపోవిద్యాసమాధిభిః । పశ్యంతోపినపశ్యంతి పశ్యంతంపరమేశ్వరమ్ ॥ ౪౪ ॥ శబ్దబ్రహ్మణిదుష్పారేచరంతఉరువిస్తరే । మంత్రలింగైర్వ్యవచ్ఛిన్నం భజంతోనవిదుఃపరమ్॥ ౪౫ ॥ యదాయమనుగృహ్ణాతిభగవానాత్మభావితః। సజహాతిమతింలోకేవేదేచపరినిష్ఠితామ్॥ ౪౬ ॥ తస్మాత్కర్మసుబర్హిష్మన్నజ్ఞానాదర్థకాశిషు । మార్థదృష్టింకృథాఃశ్రోత్రస్పర్శేష్వస్పృష్టవస్తుషు ॥ ౪౭ ॥ స్వంలోకంనవిదుస్తేవైయత్రదేవోజనార్దనః। ఆహుర్ధూమ్రధియోవేదంసకర్మకమతద్విదః॥ ౪౮ ॥ ఆస్తీర్యదర్భైఃప్రాగగ్రైఃకార్త్స్న్యేన క్షితిమండలం। స్తబ్ధోబృహద్వధాన్మానీకర్మనావైషియత్పరం । తత్కర్మహరితోషంయత్సావిద్యాతన్మతిర్యయా॥ ౪౯॥ హరిర్దేహభృతామాత్మాస్వయంప్రకృతిరీశ్వరః । తత్పాదమూలంశరణంయతఃక్షేమోనృణామిహ॥ ౫౦॥ సోయంప్రియతమశ్చైస్యయతోనభయమణ్వపి । ఇతివేదసవైవిద్వాన్ యోవిద్వాన్ సగురుర్హరిః॥ ౫౧ ॥ ప్రశ్నఏవంహిసంఛిన్నోభవతఃపురుషర్షభ । అత్రమేవదతోగుహ్యంనిశామయసునిశ్చితం ॥ ౫౨ ॥ క్షుద్రంచరంసుమనసాంశరణేమిథిత్వారక్తంషడంఘ్రిగణసామసులుబ్ధకర్ణం । అగ్రేవృకానసుతృపోవిగణయ్యయాంతంపృష్ఠేమృగంమృగయలుబ్ధకబాణభిన్నం॥ ౫౩॥..............*

స్మతత్త్వం- వేదతాత్పర్యగోచరంనవిదుః- యత్రదేవోస్తి॥ ౪౮॥ త్వంతుమహామూర్ఖఇత్యాహ॥ ఆస్తీర్యేతి ॥ బృహద్వధాత్- బహుపశువధాత్- మానీమహాయజ్వాహమిత్యహంకారీ - అతఃస్తబ్ధఃఅవినీతస్సన్ - కర్మనావైషిపరంఆత్మతత్త్వజ్ఞానోపాయభూతంవిద్యాస్వరూపంయత్తచ్చనవేత్సి - నారదఃస్వయంకృపయా- తదుభయంనిరూపయతి- తదితి- హరింతోషయతీతి- హరితోషంయత్- తదేవకర్మ- యయాతస్మిన్ హరౌమతిర్భవతి- సైవవిద్యా- మహాఫలత్వాత్॥౪౯॥ కుతఇత్యపేక్షాయాంహరేఃపరమఫలత్వందర్శయన్నాహ - ద్వాభ్యాం॥ హరిరితి॥ హరిర్దేహభృతామాత్మాఈశ్వరశ్చ-తత్రహేతుః- స్వయంస్వాతంత్ర్యేణప్రకృతిఃకారణం- అతస్తత్పాదమూలమేవశరణంఆశ్రయఃయతఃయస్మిన్ ॥ ౫౦॥ నకేవలంతద్భజనేఅన్యభజనఇవదుఃఖంభయంచేత్యాహ॥ సఇతి॥ అస్యపుంసఃసోయంశ్రీహరిఃప్రియతమః- సవైఆత్మత్వాత్-రాజాదిస్తుద్రవ్యాద్యుపాధినాప్రియః - యుతః - శ్రీహరిచరణశరణస్యఅణ్వపినభయం - అతస్తత్పాదమూలంశరణమిత్యనేనసంబధ్యతే- ఇదానీమేవంవిధంస్తౌతి- ఇతియోవేదసఏవవిద్వాన్ సగురుః- సఏవహరిశ్చ॥ ౫౧ ॥ ఉక్తముపసంహరతి॥ప్రశ్నఇతి॥ ఏవంభవతఃప్రశ్నఃసంఛిన్నఃపరిహృతః- తథేవమాత్మనోబంధమోక్షప్రకారేకథారూపేణకథితేపి- నాతినిర్విణ్ణచిత్తం- పుత్రాగమనం- ప్రతీక్షమాణంసంతం- తత్క్షణమేవమహాభయకంపితసకలగాత్రం - గృహాన్నిర్వాసయితుం- హరిణరూపకమాహ - అత్రేతి- వదతోమేవచః- శృణు॥ ౫౨॥క్షుద్రమితి॥ క్షుద్రమల్పంచరతీతితథాతంఅలుక్ -సుమనసాంపు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్పాణాం - శరణఆశ్రమే వాటికాయాం - మిథీత్వా మిథః పరస్పరం స్త్రియా సహ మిళిత్వా - తత్రైవ రక్తమాసక్తం - షడంఘ్రియో భ్రమరాస్తేషాం గణాస్తేషాం - సామసు గీతేషు - లబ్ధా కర్ణా యస్య తం - పరేషామసుభిః ప్రాణైః స్వీయానసూం స్తర్పయంతీత్యసుతృపః తానవిగణయ్య అగణయిత్వా - లుబ్ధకస్య బాణేన భిన్నం మృగం మృగయ అన్వేషయ ॥ ౫౩ ॥ శ్లోకం ప్రస్తుతే యోజయన్ వ్యాచష్టే - సుమనోభిః సమానో ధర్మః పరిణామః విరసత్వం యాసాం స్త్రీణాం - మిథీత్వేత్యస్య వ్యాఖ్యా మిథునీభూయ స్త్రీభిః సహేతి శేషః రక్తమిత్యస్య వ్యాఖ్యా తాస్వభినివేశితమనో యేన - అసుతృప ఇత్యస్య వ్యాఖ్యా - ఆయుర్హరత ఇతి - యాంతమిత్యస్య వ్యాఖ్యా విహరంతమితి - అంతర్నాడికాయాం గూఢేన శరేణ పరావిధ్యతి దూరాదేవ తాడయతి ॥ ౫౪ ॥ ఉపదేశసారమాహ ॥ సత్వమితి ॥ విచక్ష్య విచార్య - అంతర్హృది - చిత్తం కర్ణయోః ధునీం నదీమివ - బహిర్వృత్తం శ్రోత్రస్మార్తాదిరూపం కర్మ చ చిత్తే నియచ్ఛ - ఏతచ్చ సర్వేంద్రియోపలక్షణార్థం - అంగనాశ్రమం గృహాశ్రమం చ జహి - కీదృశం అసత్తమానాం అతికాముకానాం - యాని యూథాని తేషాం - గాథా వార్తా యస్మిన్ - హంసానాం జీవానాం - పరమహంసానాం వా - శరణమీశ్వరం - ప్రీణీహి ప్రీణయ - తస్మిన్ స్నేహేన విశ్వాసలక్షణాం భక్తిం కుర్విత్యర్థః - ఏవం క్రమేణ సర్వతో విరమ ॥ ౫౫ ॥ అథాంతరం ప్రష్టుం పూర్వోక్తమర్థమనువదతి ॥ శ్రుతమితి ॥ శ్రుతమన్వీక్షితం విచారితం చ - హే బ్రహ్మన్ నారద - ఏతత్త్వదుక్తమాత్మతత్త్వం - ఉపాధ్యా

* (సుమనస్సమానధర్మాణాం స్త్రీణాం- శరణ ఆశ్రమే- పుష్పమధుగంధవత్ క్షుద్రతమం కామ్యకర్మ విపాకం - కామసుఖలవం జిహ్వోపస్థాదివిచిన్వంతం - మిథునీభూయ రక్తం తదభినివేశితమానసం షడంఘ్రిగణసామగీతవదతి మనోహర వనితాజనాలాపేష్వతితరాం ప్రలోభితకర్ణం - అగ్రే వృకయూథవదాత్మన ఆయుర్హరతో హోరాత్రాదికాన్ కాలవిశేషానవిగణయ్య గృహేషు విహరంతం - పృష్ఠతః పరోక్షమనుప్రవృత్తో లుబ్ధకః కృతాంత ఆత్తశరో యమిహ పరావిధ్యతీతి తమిమమాత్మానమహో రాజన్ నిర్భిన్నహృదయం ద్రష్టుమర్హసీతి యథా మృగయుహతం మృగమితి ॥ ౫౪ ॥ ....*

సత్వం విచక్ష్య మృగచేష్టితమాత్మనోంతశ్చిత్తం నియచ్ఛ హృది కర్ణధునీం చ చిత్తే । జహ్యంగనాశ్రమమసత్తమయూథగాథం ప్రీణీహి హంసశరణం విరమ క్రమేణ ॥ ౫౫ ॥ రాజా ॥ శ్రుతమన్వీక్షితం బ్రహ్మన్ భగవాన్ యదభాషత । నైతజ్జానంత్యుపాధ్యాయాః కిం న బ్రూయుర్విదుర్యది ॥ ౫౬ ॥ సంశయోఽత్ర తు మే విప్రసంభిన్నస్తత్కృతో మహాన్ । ఋషయోఽపి విముహ్యంతి యత్ర నేంద్రియవృత్తయః ॥ ౫౭ ॥ కర్మాణ్యారభతే యేన పుమానిహ విహాయ తమ్ । అముత్రాన్యేన దేహేన జుష్టాని స యదశ్నుతే ॥ ౫౮ ॥ ఇతి వేదవిదాం వాదః శ్రూయతే తత్ర తత్ర హ । కర్మచ క్రియతే ప్రోక్తం పరోక్షం న ప్రకాశతే ॥ ౫౯ ॥ శ్రీనారదః॥ యేనైవారభతే కర్మ తేనైవాముత్ర తత్పుమాన్ । భుంక్తే హ్యవ్యవధానేన లింగేన మనసా స్వకమ్ ॥

యాః యే మమ కర్మోపదేష్టారః- ఆచార్యాస్తే న జానంతి ॥ ౫౬ ॥ సంశయ ఇతి ॥ అత స్తత్కృతః ఉపాధ్యాయకృతః- తద్వాక్యనిరోధేనాత్మతత్త్వే అసంభావనారూపో మహాన్ సంశయః - సంఛిన్నస్త్వయా - అత్ర తు కశ్చిత్సంశయో వర్తతే - యత్రేంద్రియవృత్తీనామప్రవృత్తేర్ముహ్యంతి ॥ ౫౭ ॥ సంశయమాహ ద్వాభ్యాం ॥ కర్మాణీతి ॥ కర్మాణి యేన దేహేన కరోతి - తమత్రైవ విహాయ - అముత్ర లోకాంతరే కర్మోపస్థాపితేనాన్యేన దేహేన - జుష్టాని ఉపభుక్తాని జీవోఽశ్నుతే ప్రాప్నోతి ॥ ౫౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి వాదః శ్రూయతే ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకానితి ॥ శ్లో ॥ శరీరజైః కర్మదోషైర్యాతి స్థావరతాం నర ఇతి- త్వయా చోక్తం ॥ శ్లో ॥ శాశ్వతీరనుభూయార్తిమితి ॥ ఏతచ్చ కర్తృభోక్తృదేహభేదే నకృతనాశాకృతాభ్యాగమప్రసంగాన్న సంగచ్ఛత ఇతి భావః - సంశయాంతరమాహ - ప్రోక్తం వేదోక్తం కర్మ - క్రియతే జనైః - తచ్చానంతరక్షణ ఏవ - పరోక్షం అదృశ్యం సన్న ప్రకాశతే - అతః కర్మణో నష్టత్వాత్తద్భోగోఽపి దుర్ఘట ఇతి భావః॥ ౫౯ ॥ ప్రథమస్యోత్తరమాహ॥ యేనైవేతి॥ లింగశరీరస్య మనఃప్రధానత్వాత్ మనసా లింగేనేతి సామానాధికరణ్యం - యేనైవ లింగేన పుమాన్ కర్మారభతే - తేనైవ అవ్యవధానేన కర్తృభోక్తృదేహవిచ్ఛేదం వినా - అముత్ర తత్

---

* అత్రత్యవ్యాఖ్యానపఙ్క్తిర్బహుషు మూలగ్రంథేష్వేకరీత్యా విద్యమానత్వాత్ - వ్యాఖ్యాకర్తృభిః శ్రీధరాచార్యరాఘవాచార్యప్రభృతిభిః - ఇయం మూలకర్త్రా వ్యాసమహర్షిణైవ ప్రణీతేతి నిశ్చిత్య - అస్యా అపి వ్యాఖ్యానం సంప్రతీక విరచితం - తస్మాదేతద్వ్యాఖ్యానపంక్తేర్మూలేష్వనుప్రవేశోఽస్మాభిరప్యంగీకృతః ... *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వంకర్మభుంక్తే - స్థూలదేహనాశేపిమనః ప్రధానస్య లింగదేహస్యానాశాన్నోక్తదోషప్రసంగ ఇత్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ లింగదేహవిశిష్టస్య భోక్తృత్వం స్వప్నదృష్టాంతేన స్పష్టయతి ॥ శయానమితి ॥ శయానమిమం జాగ్రద్దేహం - శ్వసంతం జీవం - ఉత్సృజ్య తదభిమానం త్యక్త్వా - ఆత్మని మనసి - సంస్కారరూపేణాహితం కర్మ - యథా భుంక్తే - తాదృశేన శయానదేహసదృశేన - కర్మోపస్థాపితేన దేహేనాన్యేన వా పశ్వాదిదేహేన తథా లోకాంతరేపీతి భావః ॥ ౬౧ ॥ నను భవతు నామ లింగవిశిష్టస్య అనేన దృష్టాంతేన భోక్తృత్వం - కర్తృత్వం తు దానప్రతిగ్రహాదిషు - స్థూలదేహవిశిష్టస్యైవ దృశ్యతే తత్రాహ ॥ మమేతి ॥ మమైతే పుత్రాదయః - అసావహం బ్రాహ్మణ ఇతి బ్రువన్ - మనసా యద్యద్దేహం గృహ్ణీయాత్ - తతో దేహాద్రిద్ధం సిద్ధం కర్మ - పుమాన్ గృహ్ణీయాత్ - యేన కర్మణా ఏవమహంకారగృహీతేన - పునర్భవో భవతి ॥ అన్యథా జన్మానుపపత్తేః - అతోఽభిమానమనోవిశిష్టస్యైవ కర్తృత్వం - అభిమానవిషయస్య తు దేహస్య పుత్రాదిదేహవత్ ద్వారమాత్రమితి భావః ॥ ౬౨ ॥ యదుక్తం కర్మణో నష్టత్వాన్నాముత్ర భోగ ఇతి తత్రాహ ॥ యథేతి ॥ ఉభయైః జ్ఞానకర్మరూపైః - ఇంద్రియాణామీహాభిః కదాచిత్కర్మప్రవృత్తిభిశ్చిత్తమనుమీయతే - సత్యపి సర్వేంద్రియవిషయసంబంధే యుగపత్ జ్ఞానానుత్పత్తేః - తదుక్తమక్షపాదేన సూ ॥ యుగపత్ జ్ఞానానుత్పత్తిర్మనసో లింగమితి - ఏవం చిత్తవృత్తిభిరపి పూర్వదేహజం కర్మ లక్ష్యతే - తాసామపి యుగపదనుత్పత్తేః ॥ ౬౩ ॥ ఇతోపి కర్మ లక్ష్యత ఇత్యాహ - ద్వాభ్యాం - నానుభూతమితి - అనేన వర్తమానేన దేహేన - క్వచ కుత్రచిదపి - యన్నామ భూతం అనుపభుక్తం - అదృష్టం చాశ్రుతం చ - యద్రూపం యదాత్మకం యాదృక్ యత్ప్రకారం చ - తత్కదాచిత్ స్వప్నమనోరథాదిషు - ఆత్మని మనసి ఉపలభ్యతే ॥ ౬౪ ॥ తేన హేతునా అస్య లింగినో వాసనాశ్రయస్య జీవస్య - తాదృశం తదనుభవాదియుక్తం - పూర్వదేహసంభవం శ్రద్ధత్స్వ నిశ్చయేన మన్యస్వ - నహ్యననుభూతోఽర్థో మనఃస్పృష్టం మనసి స్ఫురితుమర్హతి ॥ ౬౫ ॥ కించ మనోవృత్త్యై

> ౬౦ ॥ శయానమిమముత్సృజ్య శ్వసంతం పురుషో యథా । కర్మాత్మన్యాహితం భుంక్తే తాదృశేనేతరేణ వా ॥ ౬౧ ॥ మమైతిమనసా యద్యదసావహమితి బ్రువన్ । గృహ్ణీయాత్తత్పుమాన్రాద్ధం కర్మ యేన పునర్భవః ॥ ౬౨ ॥ యథానుమీయతే చిత్తముభయైరింద్రియేహితైః । ఏవం ప్రాగ్దేహజం కర్మ లక్ష్యతే చిత్తవృత్తిభిః ॥ ౬౩ ॥ నానుభూతం క్వచానేన దేహేనాదృష్టమశ్రుతమ్ । కదాచిదుపలభ్యేత యద్రూపం యాదృగాత్మని ॥ ౬౪ ॥ తేనాస్య తాదృశం రాజన్ లింగినో దేహసంభవమ్ । శ్రద్ధత్స్వాననుభూతోఽర్థో న మనః స్ప్రష్టుమర్హతి ॥ ౬౫ ॥ మన ఏవ మనుష్యస్య పూర్వరూపాణి శంసతి । భవిష్యతశ్చ భద్రం తే తథైవ న భవిష్యతః ॥ ౬౬ ॥ అదృష్టమశ్రుతం చాత్ర క్వచిన్మనసి దృశ్యతే । యథా తథానుమంతవ్యం దేశకాలక్రియాశ్రయమ్ ॥ ౬౭ ॥ సర్వే క్రమానురోధేన మనసీంద్రియగోచరాః । ఆయాంతి సర్వశో యాంతి సర్వే సమనసో జనాః ॥ ౬౮ ॥ సత్త్వైకనిష్ఠే మనసి భగవత్పార్శ్వవర్తిని । తమశ్చంద్రమసీ

వపూర్వాపరాణి శుభాశుభనిమిత్తాని శరీరాణి - విజ్ఞాయంత ఇత్యాహ ॥ మన ఏవేతి ॥ భద్రం త ఇతి సమ్యగవధానార్థమాశిషాభినందతి - భవిష్యతః ఉద్భవం ప్రాప్స్యతః న భవిష్యతః నీచత్వం ప్రాప్స్యతోపి - భావీని రూపాణి శంసతి - మన ఏవౌదార్యకార్పణ్యాదివృత్తిభిః - పూర్వమప్యేవమేవాసీత్ - పశ్చాదప్యేవమేవ భవిష్యతీతి జ్ఞాపయవతీత్యర్థః ॥ ౬౬ ॥ నను కదాచిద్దర్శనానర్హమపి స్వప్నే ప్రతీయతే - యథా పర్వతాగ్రే సముద్రః - దివా నక్షత్రాణి - స్వశిరశ్ఛేద ఇత్యాది తత్రాహ ॥ అదృష్టమితి ॥ అన్యదేశాశ్రయం సముద్రాదికం - పర్వతాగ్రే - నిశాశ్రయం నక్షత్రాదికం - దివా అభ్యంగాదిక్రియాశ్రయం స్వశిరశ్ఛేదనాశ్రయం నిద్రాదిదోషేణ ప్రతీయత ఇత్యనుమంతవ్యం - పరస్యాపి తదనుపపత్తేస్తుల్యత్వాదితి భావః ॥ ౬౭ ॥ నను దరిద్రః క్వచిదాత్మానం మహారాజం పశ్యతి - మహారాజశ్చ దరిద్రమాత్మానం పశ్యతి - తత్కథమసంభావితం సంగచ్ఛేత్ తత్రాహ ॥ సర్వ ఇతి ॥ ఆయాంతి భోగ్యత్వేన ప్రాప్నువంతి - యాంతి చ భోగానంతరం - యది కశ్చిదమనా భవేత్ - తర్హ్యేవం న స్యాత్ - న త్వేతదస్తీత్యాహ - సర్వే సమనస ఇతి - అతః సర్వేషాం సమనస్కత్వాత్ - మనసి చ పర్వార్థానాం క్రమేణ ప్రవేశాన్నాత్యంతాదృష్టచరః - కస్యాపి కశ్చిదర్థోఽస్తీత్యర్థః ॥ ౬౮ ॥ తదేవం సర్వైరపి సర్వేఽర్థాః క్రమేణ దృశ్యంత ఇత్యుక్తం - ఇదానీం యుగపదపి సర్వదర్శనం కదాచిద్భవతీత్యాహ ॥ సత్త్వేతి ॥ సత్త్వైకనిష్ఠే సత్త్వమేవ ఏకా నిష్ఠా ఆలంబనం యస్య తస్మిన్ - భగవత్పార్శ్వవర్తిని భగవద్ధ్యానపరే మనసి - ఇదం విశ్వముపరజ్యసంయోగమివ ప్రాప్యావభాసతే - ప్రతీత్యనర్హస్యాపి కదాచిత్ప్రతీతౌ దృష్టాంతః - చంద్రమస్యుపరజ్య - తమః రాహు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రివ - తదిదంశుద్ధమనసిసర్వవిషయస్ఫురణం - యోగిప్రత్యక్షమితిప్రసిద్ధం ॥ ౬౯ ॥ తదేవంస్థూలదేహనాశేపిలింగదేహస్యానాశాదన్యైఃకర్తాన్యోభోక్తేతిదోషోనాస్తీత్యుక్తం - తత్రైవంశంకతే - నను లింగదేహస్యస్థూలద్వారేణైవకర్తృత్వభోక్తృత్వే- నతుకేవలస్య- తత్రకదాచిత్స్థూలదేహాభావే- జీవస్యకర్తృత్వభోక్తృత్వాభావాన్ముక్తిః ప్రసజ్యేత- తత్రాహ॥ నాహమితి॥ అహంమమేతిభావఃస్థూలదేహసంబంధః - పురుషేజీవే - నవ్యవధీయతేనవిచ్ఛిన్నోభవతి- కింపర్యంతంబుద్ధ్యాదీనాంవ్యూహఃపరిణామోలింగంయావదస్తి- అనాదిమాన్అనాదిస్సన్॥ ౭౦॥ స్వాపాదావహంకారాద్యభావాత్తద్విచ్ఛేదమాశంక్యాహ-ద్వాభ్యాం॥ సుప్తిమితి॥ సుప్త్యాదిషుఉపతాపఇష్టవియోగాదిదుఃఖం- తేషుఅహమితిజ్ఞానమహంకారఃనేహతేనప్రకాశతే-ప్రాణాయతనానామింద్రియాణాం- విఘాతాత్-ఇంద్రియైః- పాఠభేదేపి ఇదమహంకారాస్పదవస్తుగ్రహణేప్యహంకారఃస్ఫురతినాన్యథేత్యర్థః॥ ౭౧॥ గర్భఇతి॥ అపౌష్కల్యాత్అసంపూర్ణత్వాత్ - ప్రాణాయతనానామితిశేషః - యూనఃతరుణస్య - యదేకాదశవిధమేకాదశేంద్రియైఃస్ఫుటంలింగమహంకారకారణం- తన్నదృశ్యతే- గర్భాదేరితిశేషః- సతోప్యనభివ్యక్తౌదృష్టాంతః- కుహ్వామమావాస్యాయాం - చంద్రమసోలింగంరూపమివ॥ ౭౨॥ తస్మాదహంకారాస్పదస్యస్థూలదేహస్యావిచ్ఛేదాద్యస్తుభూతార్థాభావేపి సంసృతినివృత్తిర్నాస్తీ

వేదముపరజ్యావభాసతే ॥ ౬౯ ॥ నాహంమమేతిభావోయంపురుషేవ్యవధీయతే । యావద్బుద్ధిమనోక్షార్థ గుణవ్యూహోహ్యనాదిమాన్ ॥ ౭౦ ॥ సుప్తిమూర్ఛోపతాపేషు ప్రాణాయనవిఘాతతః । నేహతేహమితిజ్ఞానం మృత్యుప్రజ్వారయోరపి ॥ ౭౧ ॥ గర్భేబాల్యేప్యపౌష్కల్యాదేకాదశవిధంతథా । లింగంనదృశ్యతేయూనఃకుహ్వాంచంద్రమసోయథా ॥ ౭౨॥ అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే । ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నేనర్థాగమోయథా॥ ౭౩॥ ఏవంపంచవిధంలింగంత్రివృత్షోడశవిస్తరం । ఏషచేతనయాయుక్తోజీవఇత్యభిధీయతే॥ ౭౪॥అనేనపురుషోదేహానుపాదత్తేవిముంచతి। హర్షంశోకంభయందుఃఖంసుఖంచానేనవిందతి ॥ ౭౫ ॥ యథాతృణజలూకేయంనాపయాత్యపయాతిచ। నత్యజేన్మ్రియమాణోపిప్రాగ్దేహాభిమతింజనః ॥ యావదన్యంనవిందేతవ్యవధానేనకర్మణామ్॥౭౬॥మనఏవమనుష్యేంద్రభూతానాంభవభావనమ్। యదక్షైశ్చరితంధ్యాయన్కర్మాణికురుతేసకృత్॥ ౭౭॥ సతికర్మణ్యవిద్యాయాంబంధఃకర్మణ్యనాత్మనః। అతస్తదపవాదార్థంభజసర్వాత్మనాహరిమ్॥ ౭౮॥ పశ్యంస్తదాత్మకంవిశ్వంస్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాయతః। భక్తిఃకృష్ణేయథాజీవేష్వకుంఠజ్ఞానమాత్మని॥ ౭౯॥ యహిస్యాదాత్మనోభూయాదపవర్గస్తుసంసృతేః । అదృష్టందృష్టవన్నష్టంభూతంస్వప్నవదన్యథా॥ భూతంభవద్భవిష్యచ్చసుప్తంసర్వమహోరహః ॥ ౮౦ ॥ అన్నమయ్యాసమఃజ్ఞిన్యావ్యభిచార్యత్రసంగమః । తత్రశారీరఆనందఆకాశఃపురుషోన్వయాత్)॥ ౮౧ ॥ మైత్రేయః ॥ * భాగవతముఖ్యోభగవాన్నారదోహంసయోర్గతిమ్। ప్రదర్శ్యహ్యనుపమామంత్ర్యసిద్ధలోకంతతోగమత్॥ ౮౨॥ ప్రాచీనబర్హీరాజర్షిఃప్రజాసర్గాభిరక్షణమ్ । ఆదిశ్యపుత్రానగమత్తపసేకపిలాశ్రమమ్ ॥౮౩ ॥ తత్రైకాగ్రమనాధీరోగోవిందచరణాంబుజమ్। విముక్తసంగోనుభజన్భక్త్యాతత్సమతామగాత్ ॥ ౮౪ ॥ ఏతదధ్యాత్మపారోక్ష్యంగీతందేవర్షిణానఘ

త్యాహ-అర్థేహీతి॥౭౩॥యావల్లింగంస్థూలదేహావిచ్ఛేదాత్సంసారాన్నివృత్తిరిత్యేతత్ప్రపంచయతిసార్ధైస్త్రిభిః॥ ఏవమితి॥పంచవిధంపంచతన్మాత్రాత్మకం- త్రివృత్త్రిగుణాత్మకంషోడశవికారాత్మనావిస్తృతం॥ ౭౪॥ ౭౫॥ నన్వేకోదేహంవిసృజ్యదేహాంతరప్రవేశాత్ పూర్వమదేహతాస్యాదేవేత్యతఆహ॥ యథేతి॥ నాపయాతిపూర్వతృణస్యాత్యాగాత్ అపయాతిచతృణాంతరధారణాత్ - తథాజనఃమ్రియమాణోపిప్రాగ్దేహాభిమతింపూర్వదేహాభిమానంనత్యజేత్- అన్యందేహంకర్మణాంప్రాగ్దేహారంభకాణాం- వ్యవధానేనవిచ్ఛేదేన- సమాప్త్యా॥౭౬॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి॥ మనఏవేతి॥భవభావనంసంసారహేతుః-కథమితితదాహ-యదితి- చరితాన్ఉపభుక్తాన్యతఃకర్మణిసతి॥ ౭౭॥ నన్వసంగస్యకుతఃకర్మతత్రాహ॥ సతీతి॥ అవిద్యాయాంసత్యాం- అనాత్మనోదేహాదేఃకర్మణిబంధోభవతితేషామవిద్యాదీనాం - నాశఏవఅర్థోయస్యతథాసన్-విశ్వస్థిత్యాదయోయతోహరేర్భవంతి॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ భాగవతేతి ॥ హంసయోఃజీవేశ్వరయోః॥ ౮౨॥ ప్రాచీనబర్హిరితి॥ ప్రజాసర్గఃపుత్రోత్పాదనం - జగదభిరక్షణంచేతిద్వంద్వైక్యం - పుత్రానాదిశ్యేతిపుత్రాణామాదేశంమంత్రిణామగ్రేకథయిత్వా॥౮౩॥ ౮౪॥ ఏతదితి॥లింగేనవిముచ్యతేవిదేహాకైవల్యంప్రాప్నోతి ॥ ౮౫ ॥ ఏ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదితి॥ ఏతదధ్యాత్మపారోక్ష్యం-ఆత్మశౌచంమనశ్శోధకంపారమేష్ఠ్యంసర్వోత్కృష్టఫలప్రదం॥ ౮౮॥ అధ్యాత్మేతి॥ స్త్రీబుద్ధిస్తత్సహితస్యాశ్రమోహంకారశ్చినోన్నభవతిఅముత్రకర్మఫలభోగః - కథమితిసంశయశ్చఛిన్నః ॥ ౮౯ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ ప్రసంగాత్పంచభిఃపోక్తంవృత్తంప్రాచీనబర్హిషః । వర్ణ్యతేచపునర్ద్వాభ్యాం ప్రస్తుతంచప్రచేతసామ్॥ తత్రత్రింశేతపస్తుష్టాద్దేవాల్లబ్ధవరాస్తతః॥ ఆగత్యవార్క్షీముద్వాహ్యరాజ్యంచక్రురితీర్యతే ॥ యఇతి ॥ హరింప్రతోష్య - కాంసిద్ధిమాపుః ॥ ౧॥ కిమితి॥ హేబార్హస్పత్యకస్యాంచిద్విద్యాయాంబృహస్పతేఃమైత్రేయఃశిష్యఇతిజ్ఞాతవ్యం- తేయదృచ్ఛయాగిరిశంప్రాప్య - తస్యైవకైవల్యనాథప్రియస్యగిరిశస్యపార్శ్వవర్తిన స్తదనుగృహీతాస్సంతః నూనంపరంమోక్షంప్రాపురేవతతః పూర్వంతుఇహఅథవాపరత్రకింప్రాపుః ॥ ౨ ॥ ప్రచేతసఇతి ॥ రుద్రగీతస్తోత్రజపరూపేణయజ్ఞేనతపసాచనిరంజనంహరిం॥ ౩॥ దశవర్షేతి॥ తేషాంకృచ్ఛ్రంతపఃక్లేశం-రుచాకాంత్యా-శమయన్ శాం తేనశుద్ధసత్త్వవపుషా- ఆవిర్భూతః॥ ౪॥సుపర్ణేతి॥సుపర్ణస్కంధమారూఢఇత్యాదినాబర్హిష్మతస్సుతానాహేతితృతీయేనాన్వయః॥

షు॥యశ్శ్రావయేద్యశ్శృణుయాత్సలింగేనవిముచ్యతే॥ ౮౭॥ ఏతన్ముకుందయశసాభువనంపునానం దేవర్షివర్యముఖనిస్సృతమాత్మశౌచమ్ । యఃకీర్త్యమానమభిగచ్ఛతిపారమేష్ఠ్యం నాస్మిన్భవేభ్రమతిముక్తసమస్తబంధః॥ ౮౮॥ అధ్యాత్మపారోక్ష్యమిదంమయాభిహితమద్భుతమ్ । ఏవంస్త్రియాశ్రమఃపుంసశ్ఛిన్నోముత్రచసంశయః॥ ౮౯॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- చతుర్థస్కంధే ఏకోనత్రింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋

విదురః ॥ యేత్వయాభిహితాబ్రహ్మన్ సుతాఃప్రాచీనబర్హిషః । తేరుద్రగీతేనహరింసిద్ధిమాపుః ప్రతోష్యకామ్॥ ౧॥ కింబార్హస్పత్యేహపరత్రవాథకైవల్యనాథప్రియపార్శ్వవర్తినః । ఆసాద్యదేవంగిరిశంయదృచ్ఛయాప్రాపుఃపరంనూనమథప్రచేతసః ॥ ౨ ॥ మైత్రేయః॥ ప్రచేతసోంతరుదధౌపితురాదేశకారిణః।జపయజ్ఞేనతపసానిరంజనమతోషయన్॥ ౩॥ దశవర్షసహస్రాంతేపురుషస్తుసనాతనః। తేషామావిరభూత్కృచ్ఛ్రంశాంతేనశమయన్రుచా॥ ౪॥ సుపర్ణస్కంధమారూఢో మేరుశృంగమివాంబుదః । పీతవాసామణిగ్రీవఃకుర్వన్వితిమిరాదిశః ॥ ౫ ॥ కాశిష్ణునాకనకవర్ణవిభూషణేనభ్రాజత్కపోలవదనో విలసత్కిరీటః।అష్టాయుధైరనుచరైర్మునిభిస్సురేంద్రైరాసేవితోగరుడకిన్నరగీతకీర్తిః॥ ౬॥ పీనాయతాష్టభుజమండలమధ్యలక్ష్మ్యాస్పర్ధచ్ఛ్రియాపరివృతోవనమాలయాద్యః । బర్హిష్మతఃపురుషఆహసుతాన్ప్రపన్నాన్పర్జన్యనాదరుతయాసఘృణావలోకః॥ ౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వరంవృణీధ్వంభద్రంవోయూయంమేనృపనందనాః। సౌహార్దేనాపృథగ్ధర్మాస్తుష్టోహంసౌహృదేనవః॥ ౮॥ యోనుస్మరతిశయ్యాయాంయుష్మాననుదినంనరః। తస్యభ్రాతృష్వాత్మసామ్యంతథాభూతేషుసౌహృదం॥ ౯॥ యేచమాంరుద్రగీతేనసాయంప్రాతస్సమాహితాః। స్తువంత్యహంకామవరాన్దాస్యేప్రజ్ఞాంచశోభనాం॥ ౧౦॥ యద్యూయంపితురాదేశమగ్రహీష్టముదాన్వితాః। అథోవఉశతీకీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి॥ ౧౧॥ భవితావిశ్రుతఃపుత్రోనవమో బ్రహ్మణోగుణైః । యఏతామాత్మవీర్యేణత్రిలోకీంపూరయిష్యతి ॥ ౧౨ ॥ కండోఃప్రమ్లోచయాలబ్ధాక

౫॥కాశిష్ణునేతి॥కాశిష్ణునాదీప్తిశీలేన-కనకమయేనసువర్ణవతా- విభూషణేనభ్రాజమానంకపోలంవదనంచయస్య - అష్టభిరాయుధైఃగరుడఏవకిన్నరః తేనపక్షస్వనైఃగీతాకీర్తిర్యస్య॥ ౬॥ పీనేతి॥ పీనాశ్చతేఆయతాః - అష్టౌభుజాస్తేషాంమండలంసమూహః తన్మధ్యేస్థితయాలక్ష్మ్యాస్పర్ధమానాశ్రీఃశోభాయస్యాఃతయావనమాలయాపరివృతఃఆద్యఃపురుషః - పర్జన్యస్యనాదఇవరుతంనాదోయస్యాఃతయావాచా- ఆహ-సఘృణోవలోకోయస్య॥ ౭॥ వరమితి॥ యూయంమేమత్తోవరంవృణీధ్వం- సౌహార్దేనహేతునా-అపృథక్ ధర్మోమేషాంసంబోధనం-వఃపరస్పరంసౌహృదేనతుష్టోహం॥ ౮॥ యఇతి ॥ భ్రాతృష్వాత్మసామ్యంభూతేషుసౌహృదంభవిష్యతి॥౯ ॥యఇతి॥ తేభ్యోదాస్యే- కింపునర్యుష్మభ్యమితిశేషః॥ ౧౦॥ యదితి॥ అగ్రహీష్టగృహీతవంతః-అథోఇతిహేతౌ - లోకాననులోకేషుభవిష్యతి- యద్వాలోకాననుభవిష్యతి- ద్రక్ష్యతివ్యాప్స్యతీత్యర్థః॥ ౧౧॥ భవితేతి॥ అనవమఃఅనూనః - బ్రహ్మపుత్రాణాంమధ్యేఅనవమోదక్షఇతివాఆత్మనోవీర్యేణసంతానేన॥౧౨॥ పుత్రార్థమాథభార్యాంసంపాదయతి- త్రిభిః ॥ కండోరితి ॥ తపోనాశార్థమింద్రప్రేషితయాప్రమ్లోచయాకండుర్నామఋషిః - బహుకాలంరేమే - సాచతతఃస్వర్గంగచ్ఛంతీ - కండోర్జాతంగర్భం - వృక్షేషుత్యక్త్వాజగామ -

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదేతదుక్తంఅపవిద్ధాంత్యక్తాం - భూరుహాఃవృక్షాః- హేనృపనందనాః॥ ౧౩॥ క్షుత్క్షామేతి ॥ సప్రసిద్ధోవనస్పతీనాంరాజాసో
మఃఅమృతస్రావిణీందేశినీంతర్జనీం - రుదంత్యాస్తస్యాముఖేనిదధే - అనేకాప్సరోగర్భసంభవేనామృతహారేణచతస్యా
లావణ్యంకఘుస్వేదదౌర్గంధ్యాదిరాహిత్యంచోక్తం॥ ౧౪॥ ప్రజేతి ॥ మామనువర్తమానేనపిత్రా - నియుక్తాఃసంతః-
తత్రప్రజాసర్గేనిమిత్తే- తాముద్వహత ॥ ౧౫ ॥ ననుబహూనాంకథమేకాభార్యాస్యాదితిలోకశాస్త్రవిరోధాత్తత్రా
హ॥ అపృథగితి॥ అపృథక్ధర్మఃశీలంచయేషాంతేషాంవఃపత్నీభూయాత్- అర్పితోభవత్స్వాశయోయయా - ధర్మశీల
యోరైక్యాత్ మద్వాక్యాచ్చనదృష్టాదృష్టవిరోధఇతిభావః॥౧౬॥ అన్యదపిమదారాధనఫలంగృహీతేత్యత్రఆహ॥ దివ్యేతి ॥
ఆహతౌజసఃఅప్రహతబలాస్సంతః॥ ౧౭॥ అథేతి ॥ పక్వగుణఃదగ్ధకామాదిమలఆశయోయేషాం - అతఃలోకద్వయభో
గాన్నిరయప్రాయాన్నిర్విద్యమత్స్థానంప్రాప్స్యథ ॥ ౧౮ ॥ ననుగృహేషుప్రవిష్టానామస్మాకంతదాసక్త్యాబంధఏవ
స్యాత్కుతః త్వద్భక్తిఃనిర్వేదోవాతత్రాహ॥ గృహేష్వితి॥ కుశలంమయ్యర్పితంసర్వంకర్మయేషాం- మద్వార్తయా
యాతోయామఃకాలోయేషాం॥ ౧౯ ॥ త్వద్వారాశ్రోత్రియాణాంగృహేర్నబంధఇతికుతస్తత్రాహ ॥ నవ్యవదితి ॥ యద్వ్య
స్తాత్కథాశ్రవయత్ - జ్ఞఃసర్వజ్ఞోయమీశ్వరః - బ్రహ్మవాదిభిఃమత్కథాప్రవక్తృభిర్నిమిత్తభూతైః - శ్రోతౄణాం

న్యాకమలలోచనా । తాంచాపవిద్ధాంజగృహుర్భూరుహానృపనందనాః॥ ౧౩ ॥ క్షుత్క్షామాయాముఖేరా
జాసోమఃపీయూషవర్షిణీమ్। దేశినీంరోదమానాయానిదధేసదయాన్వితః॥ ౧౪॥ ప్రజావిసర్గఆదిష్టా
పిత్రామామనువర్తతా । తత్రకన్యాంవరారోహాంతాముద్వహతమాచిరమ్ ॥ ౧౫ ॥ అపృథగ్ధర్మశీలా
నాంసర్వేషాంవస్సుమధ్యమా । అపృథగ్ధర్మశీలేయంభూయాత్పత్న్యర్పితాశయా ॥ ౧౬ ॥ దివ్యవర్ష
సహస్రాణాంసహస్రమహతౌజసః । భౌమాన్భోక్ష్యథభోగాన్వైదివ్యాంశ్చానుగ్రహాన్మమ ॥ ౧౭ ॥
అథమయ్యనపాయిన్యాభక్త్యాపక్వగుణాశయాః । ఉపయాస్యథమద్ధామనిర్విద్యనిరయాదతః॥ ౧౮॥గృ
హేష్వావిశతాంచాపిపుంసాంకుశలకర్మణాం। మద్వార్తాయాతయామానాంనబంధాయగృహామతాః॥
౧౯ ॥ నవ్యవద్ధృదయేయద్జ్ఞోబ్రహ్మైతద్బ్రహ్మవాదిభిః । నముహ్యంతినశోచంతినహృష్యంతియతోగ
తాః॥ ౨౦॥ మైత్రేయః॥ ఏవంబ్రువాణంపురుషార్థభాజనంజనార్దనంప్రాంజలయఃప్రచేతసః। తద్దర్శన
ధ్వస్తరజస్తమోమలాగిరాగృణన్గద్గదయాసుహృత్తమమ్॥ ౨౧॥ ప్రచేతసః ॥ నమోనమఃక్లేశవినాశనా
యనిరూపితోదారగుణాహ్వయాయ । మనోవచోవేగపురోజవాయసర్వాక్షమార్గైరగతాధ్వనేనమః॥
౨౨॥ శుద్ధాయశాంతాయనమస్స్వనిష్ఠయామనస్యపార్థంవిలసద్ద్వయాయ । నమోజగత్స్థానలయో
దయేషుగృహీతమాయాగుణవిగ్రహాయ ॥ ౨౩ ॥ నమోవిశుద్ధసత్త్వాయహరయేహరిమేధసే । వాసుదే
వాయకృష్ణాయప్రభవేసర్వసాత్వతామ్॥ ౨౪॥ నమఃకమలనాభాయనమఃకమలమాలినే । నమఃకమల
నేత్రాయనమస్తేకమలాంఘ్రయే ॥ ౨౫ ॥ నమఃకమలకింజల్కపిశంగామలవాససే। సర్వభూతనివాసా
యనమోయుంక్ష్మహిసాక్షిణే ॥ ౨౬॥ రూపంభగవతాత్వేతదశేషక్లేశసంక్షయమ్। ఆవిష్కృతంనఃక్లిష్టా

హృత్ హృదయంనవ్యవత్ ప్రతిపదంనూతనవత్- అయేప్రాప్స్యామి- మనస్యభివ్యక్తోభవామి - బ్రహ్మసాక్షాత్కారో
భవతీత్యర్థః - ననుత్వత్కథాశ్రవణేకథంబ్రహ్మసాక్షాత్కారస్తత్రాహ - యోహమేతదేవబ్రహ్మేతితహేతుః - య
తోగతాః యంమాంప్రాప్తాస్సంతః మోహశోకహర్షాన్నప్రాప్నువంతి - అతోమత్కథాశ్రవణేనవ్యవన్మహ్యా
ద్యావిర్భావాదస్యైవబ్రహ్మసాక్షాత్కారత్వాద్గృహేషువసతామపినబంధఇత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ఏవమితి॥ పురుషార్థం
భాజయతిప్రాపయతీతితథాతం ॥ ౨౧ ॥ నమఇతి ॥ వేదైఃసకలశ్రేయస్సాధనత్వేననిరూపితాః ఉదారగుణాఃఆహ్వయా
నామానిచయస్య- మనోవచసోర్వేగాదపి- పురోగ్రతోజవోవేగోయస్య - మనోవచసోరగోచరాయేత్యర్థః అతఏవస
ర్వేషామక్షాణామింద్రియాణాంమార్గైఃఅగతఃఅనవగతోధ్వాయస్యతస్మైనమః ॥ ౨౨॥ శుద్ధాయేతి ॥ స్వనిష్ఠయాస్వ
రూపస్థిత్యా- శుద్ధాయఅతఃశాంతాయ-మనసినిమిత్తేసతి- అపార్థంవ్యర్థమేవవిలసత్విస్ఫురితం-ద్వయంరూపంయస్మిన్ తా
గృహీతాఃమాయాగుణైః - విగ్రహాఃబ్రహ్మాదిమూర్తయోయేన ॥ ౨౩ ॥ నమఇతి ॥ స్వతస్తువిశుద్ధసత్త్వరూపాయ -
సంసారంహరంతీ - మేధాజ్ఞానంయస్యతస్మై ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ నమఇతి ॥ కమలకింజల్కపిశంగంఅమలంచవాసోయస్యత
స్మై - అయుంక్ష్మహికృతవంతోవయం ॥ ౨౬ ॥ యదుక్తంవరంవృణీధ్వమితితన్ననసినిఘాయాహుః॥ రూపమితి॥సమస్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాం క్లేశానాం సంశమో యస్మాత్తత్ - నః ఆవిష్కృతం ప్రకటితం - అతోఽన్యదస్మాభిరనుకంపితం అనుకంపాశ్రయమీవాస్మాకం పరమానుకంపేత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ కుత ఇత్యత ఆహుః ॥ ఏతావత్త్వమితి ॥ హే అభద్రరంధన అమంగళనాశక - స త్వం - ప్రత్యయోఽత్ర న వివక్షితః - ఏతావదేవ దీనేషు - వత్సలైః ప్రభుభిర్భావ్యం కార్యం - కిం తత్తదాహ - యదితి అస్మదీయా ఏతే ఇతి బుద్ధ్యా - ఉచితే కాలే అనుస్మర్యతే అనుస్మరణం క్రియత ఇతి యత్ - త్వయా తు రూపమపి దర్శితమితి భావః ॥ ౨౮ ॥ యేనేతి ॥ యేనానుస్మరణేన - స్మృతానాం తేషామనుపశాంతిః సుఖం భవతి - కించ క్షుల్లకానామపి భూతానాం - అంతర్హృదయే అంతర్హితః అంతర్యామిత్వేన స్థితోఽపి భవాన్ ఈహతాం ఈహమానానాం ఇచ్ఛతాం త్వదుపాసకానాం నోఽస్మాకమాశిషః కామాన్ కస్మాద్ధేతోర్న వేద - జానాత్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ అసావితి ॥ తథాపి వక్తవ్యం చేత్తర్హి - యేషామస్మాకం భగవాన్ ప్రసన్నః - అసావేవ వరః భగవత్ప్రసాద ఏవాస్మాకమీప్సితో వర ఇత్యర్థః - అపవర్గగురుః మోక్షమార్గప్రవర్తకః - గతిః స్వతశ్చ పురుషార్థభూతః ॥ ౩౦ ॥ వరమితి ॥ యద్యప్యేవం అథాపి హే నాథ త్వత్ త్వత్తః వరమేకం వృణీమహే - కథంభూతాత్ పరతః కారణాదపి పరాత్ । శ్రుతిః । అక్షరాత్పరతః పర ఇతి శ్రుతేః అతో యద్యపి త్వం దాతుం సమర్థః - న చ దివ్యానాం త్వద్విభూతీనామంతోఽస్తి - యతోఽనంతవిభూతిత్వాదనంత ఇతి గీయసే ॥ ౩౧ ॥ పారిజాత ఇతి ॥ తథాపి యథా సారంగో భ్రమ

నాం కిమన్యదనుకంపితమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఏతావత్త్వం హి విభుభిర్భావ్యం దీనేషు వత్సలైః । యదనుస్మర్యతే కాలే స్వబుద్ధ్యాఽభద్రరంధన ॥ ౨౮ ॥ యేనోపశాంతిర్భూతానాం క్షుల్లకానామపీహతామ్ । అంతర్హితోఽంతర్హృదయే కస్మాన్నో వేద నాశిషః ॥ ౨౯ ॥ అసావేవ వరోఽస్మాకమీప్సితో జగతః పతే । ప్రసన్నో భగవాన్ యేషామపవర్గగురుర్గతిః ॥ ౩౦ ॥ వరం వృణీమహేఽథాపి నాథ త్వత్పరతః పరాత్ । న హ్యంతస్త్వద్విభూతీనాం సోఽనంత ఇతి గీయసే ॥ ౩౧ ॥ పారిజాతేంఽజసా లబ్ధే సారంగోఽన్యం న సేవతే । త్వదంఘ్రిమూలమాసాద్య సాక్షాత్కిం కిం వృణీమహే ॥ ౩౨ ॥ యావత్తే మాయయా స్పృష్టా భ్రమామ ఇహ కర్మభిః । తావద్భవత్ప్రసంగానాం సంగః స్యాన్నో భవే భవే ॥ ౩౩ ॥ తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవమ్ । భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥ ౩౪ ॥ యత్రేడ్యంతే కథా మృష్టాస్తృష్ణాయాః ప్రశమో యతః । నిర్వైరం యత్ర భూతేషు నోద్వేగో యత్ర కశ్చన ॥ ౩౫ ॥ యత్ర నారాయణః సాక్షాద్భగవాన్ న్యాసినాం గతిః । ప్రస్తూయతే సత్కథాసు ముక్తసంగైః పునః పునః ॥ ౩౬ ॥ తేషాం విచరతాం పద్భ్యాం తీర్థానాం పావనేచ్ఛయా । భీతస్య కిం న రోచేత తావకానాం సమాగమః ॥ ౩౭ ॥ వయం తు సాక్షాద్భగవన్ భవస్య ప్రియస్య సఖ్యుః క్షణసంగమేన । సుదుశ్చికిత్స్యస్య భవస్య మృత్యోర్భిషక్తమం త్వాద్య గతిం గతాః స్మః ॥ ౩౮ ॥ యన్నః స్వధీతం గురవః ప్రసాదితా విప్రాశ్చ సిద్ధాశ్చ సదానువృత్త్యా । ఆర్యా నతాః సుహృదో భ్రాతరశ్చ సర్వాణి భూతాన్యనసూయయైవ ॥ ౩౯ ॥ యన్నః సుతప్తం తప ఏతదీశ నిరంధసాం కాలమదభ్రమప్సు । సర్వం తదేతత్పురుషస్య భూమ్నో వృణీమహే తే పరితోషణాయ ॥ ౪౦ ॥ మనుః స్వయంభూర్భగవాన్ భవశ్చ యేఽన్యే తపోజ్ఞానవిశుద్ధసత్త్వాః । అదృష్టపారా అపి యన్మహిమ్నః స్తువం

రః - పారిజాతే సుఖేన లబ్ధే సతి - సులభమప్యన్యం వృక్షాంతరం న సేవతే - తథా వయమపి సాక్షాత్ త్వదంఘ్రిమూలం ప్రాప్య కిం కిం వృణీమహే - న కించిదిత్యర్థః - యద్వా కిమప్యన్యత్తుచ్ఛం కిమర్థం వృణీమహే - యద్వా యది వృణీమహే - తర్హి కిం కిం వృణీమహే - అనంతత్వేన మనోరథానామనవస్థానాదిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ అతః ఏతావదేవ ప్రార్థయామహ ఇత్యాహుః ॥ యావదితి ॥ స్పృష్టాః వ్యాప్తాః సంతః - భవతి ప్రకృష్టః సంగో యేషాం తేషాం - సంగోఽస్మాకం స్యాత్ ॥ ౩౩ ॥ నను రాజ్యభోగాన్ స్వర్గాపవర్గౌ చ విహాయ కిమిదం ప్రార్థ్యతే తత్రాహుః ॥ తులయామేతి ॥ భగవత్సంగినాం సంగస్య లవేనాపి ॥ ౩౪ ॥ సత్సంగస్య శ్రైష్ఠ్యం ప్రపంచయతి త్రిభిః ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర యేషు - యతః యాభ్యః కథాభ్యః - నిర్వైరం వైరాభావః ఉద్వేగః భయం ॥ ౩౫ ॥ యత్రేతి ॥ న్యాసినాం సన్న్యాసినాం - గతిః ఇష్టోపాయః ॥ ౩౬ ॥ తేషామితి ॥ పద్భ్యాం పావనేచ్ఛయా సంసారాద్భీతస్య ॥ ౩౭ ॥ సత్సంగఫలమస్మాభిరేవానుభూతమిత్యాహుః ॥ వయంత్వితి ॥ తవ యః ప్రియస్సఖా - తస్య భవస్య - అత్యంతమచికిత్సస్య - భవస్య జన్మనో మృత్యోశ్చ - భిషక్తమం స ద్వైద్యం - త్వా ఇతి త్వాం - గతిం ప్రాప్తాః ॥ ౩౮ ॥ వరాంతరం వృణీతే - ద్వాభ్యాం ॥ యన్న ఇతి ॥ నతాః నమస్కృతాః ॥ ౩౯ ॥ యదితి ॥ నిరంధసాం నిరన్నానాం - అదభ్రం బహుకాలం - తే పరితోషణాయ భవత్వితి వృణీమహే ॥ ౪౦ ॥ అజానతామప్యస్మాకం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వత్ స్తుతిర్న్యాయ్యుక్తేత్యాహుః॥ మనురితి॥ యస్యతవమహిమ్నోనదృష్టంపారంయైః- తేపిత్వాం- ఆత్మసమంస్వమత్యను రూపంయథాతథా- స్తువంతి-అథోఅతః వయమపిగృణీమః॥౪౧॥ నమఇతి॥సమాయవైషమ్యహీనాయ- శుద్ధాయరాగా దిరహితాయ- పూర్ణాయఉత్కృష్టాయ- సత్త్వమూర్తయేవాసుదేవాయ॥ ౪౨ ॥ ఇతీతి ॥ యానంస్వప్రయాణంఅనిచ్ఛ తామపిసతాం- స్వధామయయా-అనపవర్గవీర్యఃఅకుంఠితప్రభావః॥ ౪౩॥ అథేతి॥ ఉదన్వతఃసింధోః-సలిలాన్నిర్యాయ నిర్గత్య- గాంస్వర్గం- రోద్ధుమివ- ఉచ్ఛ్రితైర్ద్రుమైః- గాంమహీం- ఛన్నాంవీక్ష్య ద్రుమేభ్యోకుప్యన్- తథాహి- ప్రాచీనబర్హిషఃప్రవ్రజితత్వాదరాజకేకర్షణాద్యభావాత్ద్రుమైర్భూమిఃఛన్నాభూత్॥ ౪౪॥ తతఇతి ॥ నిరస్తావీరు ధోయస్యాః- తథాభూతాంకర్తుం-సంవర్తకఃకాలాగ్నిరుద్రఃఅప్యయేప్రళయే॥ ౪౫॥ భస్మసాదితి॥ నష్టైర్వ్యక్తిభిః ౪౬॥ తత్రేతి॥ ఉజ్జహ్రుఃసమర్పయామాసుః ॥ ౪౭॥ తఇతి ॥ మారిషాంవార్క్షీం- అజినయోనఃబ్రహ్మా- తస్మాజ్జాతోదక్షః మ హాతఃమహాదేవస్యావజ్ఞానాత్పూర్వమయోనిజోబ్రహ్మపుత్రోపిసన్ క్షత్రియజాతౌ యస్యాఃజనిజాతః ॥ ౪౮ ॥ చాక్షు షఇతి॥ ప్రాక్సర్గేపూర్వదేహే- కాలేనవిద్రుతేగతేసతి- దైవనేశ్వరేణచోదితస్సన్- ఇష్టాఃప్రజాః- ససర్జసదక్షఇతిప్రసి ద్ధః॥ ౪౯॥ యఇతి॥ స్వయారుచాప్రభయా- తేజఉపాదత్తఆచ్ఛాదితవాన్- యంచకర్మదాక్ష్యాద్దక్షమబ్రువన్॥ ౫౦॥ త

త్యథత్వాత్మసమంగృణీమః॥ ౪౧॥ నమస్సమాయశుద్ధాయపురుషాయపరాయచ । వాసుదేవాయసత్త్వా యతుభ్యంభగవతేనమః॥ ౪౨॥ మైత్రేయః ॥ ఇతిప్రచేతోభిరభిష్టుతోహరిఃప్రీతస్తథేత్యాహశరణ్యవత్స లః। అనిచ్ఛతాంయానమతృప్తచక్షుషాంయయౌస్వధామానపవర్గవీర్యః ॥ ౪౩॥ అథనిర్యాయసలిలా త్ప్రచేతసఉదన్వతః। వీక్ష్యాకుప్యన్ద్రుమైశ్ఛన్నాంగాంగాంరోద్ధుమివోచ్ఛ్రితైః॥ ౪౪ ॥ తతోగ్నిమారు తౌరాజన్నముంచన్ముఖతోరుషా । మహీంనిర్వీరుధంకర్తుంసంవర్తకఇవాప్యయే ॥ ౪౫ ॥ భస్మసాత్క్రియ మాణాంస్తాన్ద్రుమాన్వీక్ష్యపితామహః । ఆగతశ్శమయామాసపుత్రాన్బర్హిష్మతోనయైః॥ ౪౬॥ తత్రా వశిష్టాయేవృక్షాభీతాదుహితరంతదా। ఉజ్జహ్రుస్తేప్రచేతోభ్యఉపాదిష్టాఃస్వయంభువా॥ ౪౭ ॥ తేచబ్ర హ్మణఆదేశాన్మారిషాముపయేమిరే। యస్యాంమహదవజ్ఞానాదజన్యజినయోనిజః॥ ౪౮ ॥ చాక్షుషేత్వంత రేప్రాప్తేప్రాక్సర్గేకాలవిద్రుతే। యస్ససర్జప్రజాఇష్టాస్సదక్షోదైవచోదితః॥ ౪౯॥ యోజాయమానస్స ర్వేషాంతేజస్తేజస్వినాంరుచా । స్వయోపాదత్తదాక్ష్యాచ్చకర్మణాదక్షమబ్రువన్॥ ౫౦ ॥ తంప్రజాసర్గ రక్షాయామనాదిరభిషిచ్యచ। యుయోజయుయుజేన్యాంశ్చసవైసర్వప్రజాపతీన్॥౫౧॥**********

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థస్కంధే - త్రింశోధ్యాయః.

మైత్రేయః ॥ తతఉత్పన్నవిజ్ఞానాఆశ్వధోక్షజభాషితమ్ । స్మరంతఆత్మజేభార్యాంవిసృజ్యప్రావ్రజన్గృ హాత్॥ ౧ ॥ దీక్షితాబ్రహ్మసత్రేణసర్వభూతాత్మమేధసా । ప్రతీచ్యాందిశివేలాయాంసిద్ధోభూద్యత్రజా బలిః॥ ౨ ॥ తాన్నిర్జితప్రాణమనోవచోదృశోజితాసనాన్ శాంతసమానవిగ్రహాన్ । పరేమలేబ్రహ్మణి యోజితాత్మనస్సురాసురేడ్యోదదృశేస్మనారదః॥ ౩॥ తమాగతంతఉత్థాయప్రణిపత్యాభివాద్యచ। పూజ యిత్వాయథాదేశంసుఖాసీనమథాబ్రువన్ ॥ ౪ ॥ ప్రచేతసః ॥ స్వాగతంతేసురర్షేద్యదిష్ట్యానోదర్శ నంగతః। తవచంక్రమణంబ్రహ్మన్నభయాయయథారవేః ॥ ౫ ॥ యదాదిష్టంభగవతాశివేనాధోక్షజేనచ।

మితి- తమభిషిచ్య - అనాదిఃబ్రహ్మా- ప్రజాసర్గరక్షాయాం- యుయోజ- సచదక్షఃఅన్యాన్ మరీచ్యాదీన్- తత్తద్వ్యాపా రేషునియుక్తవాన్॥ ౫౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥**********************శ్లో॥ఏకత్రింశే తు తేదక్షేధురంన్యస్యప్రచేతసః । నారదోక్తేనమార్గేణ గతాముక్తిమితీర్యతే ॥ తతఇతి ॥ తతఃదివ్యవర్షసహస్రాణాం- సహస్రస్యాంతే- ఉత్పన్నవివేకజ్ఞానాస్తే ॥ శ్లో ॥ ఉపయాస్యథమద్ధామనిర్విద్యనిరయాదతఇత్యధోక్షజ భాషితంస్మరం తఃఆశుప్రావ్రజన్॥ ౧॥ దీక్షితాఇతి ॥ బ్రహ్మసత్రేణఆత్మవిమర్శేన - దీక్షితాఃకృతసంకల్పాఃబభూవుః - సర్వభూతేష్వా త్మేతిమేధాజ్ఞానంయస్మిన్ తేన- క్వవేలాయాంసముద్రతటే- జాబలిర్నామఋషిః॥ ౨॥ తానితి ॥ నిర్జితాః ప్రాణమనో వచోదృశోయైస్తాన్ - శాంతాఃఉపరతాః - సమానాఃమూలాధారాదారభ్యఋజవోవిగ్రహాఃయేషాం - బ్రహ్మణియో జితఃఆత్మాయైః- సురాసురైరీడ్యోదృష్టవాన్॥ ౩॥తమితి॥ఉత్థాయతంప్రణిపత్య- యథాదేశంయథావిధిపూజయిత్వా॥ ౪॥ ౫॥ యదితి॥ఆదిష్టముపదిష్టం- యదాత్మతత్త్వం-తుపితంవిస్మృతం॥౬॥తదితి॥ప్రద్యోతయప్రకాశయపునరుపదేశేనతత్త్వం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బ్రహ్మాణ్యష్టమర్థందర్శయతీతితత్త్వార్థదర్శనం॥ ౭॥ ఇతీతి ॥ ప్రచేతసాపృష్టఇతిప్రాధాన్యాదేకస్యనిర్దేశః - ప్రచేతోభిః పృష్టఇత్యర్థః ౮ ॥ అపిహాగృహప్రసక్తానాంహరిసేవాం వినాసర్వం జన్మకర్మాదికంవ్యర్థం కృతమితితాత్పర్యేణాహచ తుర్భిః॥ తజ్జన్మేతి॥ యతోజన్మాదేర్హరిసేవైవఫలం - అతఃతద్విహీనంసర్వంవ్యర్థమిత్యర్థః॥ ౯॥ కిమితి॥ శుక్లసంబంధిజ న్మ- విశుద్ధమాతాపితృభ్యాముత్పత్తిః- సావిత్రముపనయనేన- యాజ్ఞికందీక్షయా- విబుధానామివదీర్ఘాయుషాపికిం॥౧౦॥ శ్రుతేనేతి॥ వచోభిఃవాగ్విలాసైః- చిత్తవృత్తిభిఃనానావధానసామర్థ్యైః - ఇంద్రియాణాంరాధసాపాటవేన ॥ ౧౧ ॥ కిమితి - యోగేనప్రాణాయామాదినా - సాంఖ్యేనదేహాదివ్యతిరిక్తాత్మజ్ఞానమాత్రేణ - సన్న్యాసవేదాధ్యయనాభ్యామ పి- అన్యైరపివ్రతవైరాగ్యాదిశ్రేయస్సాధనైః॥ ౧౨ ॥ నన్వేషాంనానాఫలసాధనానాంహరిసేవాభావమాత్రేణకుతో వైయర్థ్యంతత్రాహ॥ శ్రేయసామితి ॥ శ్రేయసాంఫలానాం - ఆత్మైవావధిఃపరాకాష్ఠా - అర్థతఃపరమార్థతః ఆత్మా ర్థత్వేనైవాన్యేషాం ప్రియత్వాదిత్యర్థః భవత్వాత్మైవావధిఃహరేః కిమాయాతంతత్రాహ- సర్వేషామపీతి - ఆత్మప్రద శ్చఅవిద్యానిరాసేనస్వరూపాభివ్యంజకః - ఐశ్వర్యేణాతిరూపేణబలిప్రభృతిభ్య ఇవాత్మప్రదః - ప్రియశ్చపరమానం దరూపత్వాత్॥౧౩॥ కించనానాకర్మభిస్తత్తద్దేవతాప్రీతినిమిత్తాన్యపిఫలానిహరిప్రీత్యాభవంతి- కేవలంతత్తద్దేవతారాధ నేనతుకించిదితిసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ మూలాత్ప్రథమవిభాగాః ఉపశాఖాఃస్కంధాః- తద్విభాగాభుజాః- తేషా

> తద్గృహేషుప్రసక్తానాంప్రాయోనఃక్షపితంప్రభో॥ ౬ ॥ తన్నఃప్రద్యోతయాధ్యాత్మజ్ఞానంతత్త్వార్థదర్శ నమ్। యేనాంజసాతరిష్యామోదుస్తరంభవసాగరమ్॥ ౭॥ మైత్రేయః॥ ఇతిప్రచేతసాపృష్టోభగవాన్నార దోమునిః। భగవత్యుత్తమశ్లోకఆవిష్టాత్మాబ్రవీన్నృపాన్॥ ౮ ॥ శ్రీనారదః॥ తజ్జన్మతానికర్మాణితదాయు స్తన్మనోవచః। నృణాంయేనహివిశ్వాత్మాసేవ్యతేహరిరీశ్వరః॥ ౯ ॥ కింజన్మభిస్త్రిభిర్వేహశౌక్లసావిత్ర యాజ్ఞికైః। కర్మభిర్వాత్రయీప్రోక్తైఃపుంసోపివిబుధాయుషా ॥ ౧౦ ॥ శ్రుతేనతపసావాకింవచోభిశ్చి త్తవృత్తిభిః। బుద్ధ్యావాకింనిపుణయాబలేనేంద్రియరాధసా ॥ ౧౧ ॥ కింవాయోగేనసాంఖ్యేన న్యాసస్వా ధ్యాయయోరపి। కింవాశ్రేయోభిరన్యైశ్చనయత్రాత్మప్రదోహరిః ॥ ౧౨ ॥ శ్రేయసామపిసర్వేషామా త్మాహ్యవధిరర్థతః। సర్వేషామపిభూతానాంహరిరాత్మాత్మదఃప్రియః ॥ ౧౩ ॥ యథాతరోర్మూలనిషే చనేనతృప్యంతితత్స్కంధభుజోపశాఖాః । ప్రాణోపహారాచ్చయథేంద్రియాణాంతథైవసర్వార్హ ణమచ్యుతేజ్యా॥ ౧౪॥ యథైవసూర్యాత్ప్రభవంతివారఃపునశ్చతస్మిన్ప్రవిశంతికాలే। భూతానిభూమౌ స్థిరజంగమానితథాహరావేవగుణప్రవాహః॥ ౧౫॥ ఏతత్పదంతజ్జగదాత్మనఃపరంసకృద్విభాతంసవితుర్య థాప్రభా । యథానతోజాగ్రతిస్వప్నవృత్తయోద్రవ్యక్రియాజ్ఞానభిదాభ్రమాత్యయే॥ ౧౬॥ యథానభ స్యభ్రతమః ప్రకాశాభవంతిభూయోనభవంత్యనుక్రమాత్ । ఏవంపరేబ్రహ్మణిశక్తయస్త్వమూరజస్త మస్సత్త్వమితిప్రవాహః ॥ ౧౭ ॥ తేనైకమాత్మానమశేషదేహినాంకాలంప్రధానంపురుషంపరేశమ్।

మవిభాగాశ్శాఖాః తాసామవిభాగాఃఉపశాఖాః ఏతదుపలక్షణంపత్రపుష్పాదయోపితృప్యంతి - నతుమూలసేకంవినా స్వస్వనిషేచనేన - ప్రాణస్యోపహారోభోజనంతస్మాదేవేంద్రియాణాంతృప్తిః - ననుతత్తదింద్రియేషు పృథక్పృథగన్న లేపనేనతథాఅచ్యుతారాధనమేవసర్వదేవతారాధనంనపృథగిత్యర్థః॥ ౧౪॥ కుతస్సర్వమూలత్వాదితిదృష్టాంతాంతరమా హ॥ యథేతి॥ యథైవవారఃజలాని- వర్షాకాలేసూర్యాదుద్భవంతి- గ్రీష్మేతస్మిన్నేవప్రవిశంతి-అస్యాపిప్రసిద్ధత్వేనదృష్టాం తాంతరమాహ - యథాభూతానిభూమావితి - గుణప్రవాహఃచేతనాచేతనాత్మకఃప్రపంచః ॥ ౧౫ ॥ ననుహరావేష గుణప్రవాహఇత్యుక్తేతదాధారత్వేనసోపాధికత్వంహరేస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ- ఏతద్విశ్వం - విష్ణోస్తత్సర్వశాస్త్రప్ర సిద్ధంపదం- పరంసర్వోపాధిరహితం- తదుత్పన్నత్వాన్నతతఃపృథగిత్యర్థః - తర్హికథమన్యథాభాతితత్రాహ - సకృ త్సదావిర్విభాతంస్ఫురితం - గంధర్వనగరవత్- యథాసవితుఃప్రభా- నతతోభిన్నా- యథాచజాగ్రతి-అసవఃఇంద్రియా ణిస్ఫురంతి- సుషుప్తౌతుసుప్తశక్తయో- భవంతీత్యర్థః- కథంభూతోసౌహరిః- ద్రవ్యాదీనాం త్రివిధాహంకారకార్యాణాం తన్నిమిత్తస్య భేదభ్రమస్య వాత్యయోయస్మాత్సః - యద్వా అజాగ్రతిసుషుప్తౌ - అసవః సుప్తాశ్శక్తయో యేషాంతే భవంతి- ద్రవ్యాదేరప్యత్యయోభవతి- సవితుఃప్రభేత్యుక్తౌదృష్టాంతఇతి ॥ ౧౬ ॥ నన్వసంగేహరౌకథంప్రపంచోత్ప త్తిలయౌతత్రాహ॥ యథేతి॥ అభ్రతమః ప్రకాశాఃఆగమాపాయినోరజస్తమస్సత్త్వస్థానీయాః - మేఘాపాఃప్రచేత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సః- అమూశ్శక్తయః ప్రభవంతిఉత్పద్యం తెనభవంతిలీయంతెఇతిఏవమయంజగత్ప్రవాహః॥ ౧౭॥ తేనేతి॥ తెనసర్వకారణత్వేన హేతునా- కాలోనిమిత్తం- ప్రధానముపాదానం - పురుషఃకర్తా - ఏవంత్రితయాత్మకత్వాత్సర్వకారణంపరమేశ్వరం- అద్ధాసాక్షాద్భజధ్వం- కథంఆత్మనాఏకభావేన ॥ ౧౮ ॥ వీరరాఘవీయె ॥ కీదృశంతద్బ్రహ్మస్వరూపంయద్భజధ్వమిత్యుచ్యత ఇతివివిత్సాయాం - ప్రకృతిపురుషవిలక్షణంసత్యం జ్ఞానమనంతమితి స్వరూపశోధక వాక్యావగతం బ్రహ్మస్వరూపంశోధయన్ - తత్ భజతేత్యాహ॥ నిరస్తేతి ॥ నిరస్తసంకల్పవికల్పంమానసబుద్ధిసుఖేచ్ఛాద్వేషాదివికల్పరహితమిత్యర్థః- అనేనబద్ధజీవవ్యావృత్తిః- అద్వయం- ద్వయోస్సముదాయఃతదన్యత్ - స్వసజాతీయద్వితీయవస్త్వభావాత్ - యథా॥ శ్లో॥ నతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతఇతి - అద్వితీయమిత్యర్థః - అనేనముక్తవ్యావృత్తిః - తేషాంసజాతీయద్వితీయాసద్భావాత్- ద్వయాపవాదోపరమోపలంభనం- ద్వయశబ్దేనద్వైతంవివక్షితం- తదేవాపవాదబ్రహ్మజ్ఞానబాధకం- దేవమనుష్యాదిభేదాపవాదవిరమెఉపలంభనంయస్యతత్తథోక్తం - దేహాత్మభ్రమనివృత్తావుపలభ్యమిత్యర్థః - అజస్రనిర్వృతంనిత్యానందధర్మకం - నిత్యానందస్వరూపంవాఅతోపిప్రాగుక్తార్థఉచితః - అనాదిమధ్యాంతమితినిత్యత్వస్యకథితత్వాదజస్రశబ్దస్యపునరుక్తిప్రసంగాత్ - సంజ్ఞప్తిమాత్రంక్వచిదప్యజడరూపం - అముయాదృశా పూర్వోక్తసర్వాత్మకబ్రహ్మజ్ఞానేన- భజత- నిరస్తసంకల్పవికల్పమితిపదేన॥ శ్రు॥ విశోకోవిఘత్సోపిపాసః - అస్థూలమనణ్వహ్రస్వమితి - శ్రుత్యుక్త ప్రకృతిపురుష వైలక్షణ్యమమలత్వముక్తం - అనాదిమధ్యాంతమితి సత్యత్వముక్తం - నిర్వికారత్వంహిసత్యత్వం

స్వతేజసాధ్వస్తగుణప్రవాహ మాత్మైకభావేనభజధ్వమద్ధా ॥ ౧౮ ॥ నిరస్తసంకల్పవికల్పమద్వయంద్వయాపవాదోపశమాత్మలంభనమ్ । అనాదిమధ్యాంత మజస్రనిర్వృతింసంజ్ఞప్తిమాత్రం భజతాముయాదృశా॥ ౧౯॥ దయయాసర్వభూతేషుసంతుష్ట్యాయేనకేనచిత్ । సర్వేంద్రియోపశాంత్యాచతుష్యత్యాశుజనార్దనః॥ ౨౦॥ అపహతసకలైషణామలాత్మన్యవిరతమేధితభావనోపహూతః।నిజజనవశగత్వమాత్మనోయన్నసరతిఛిద్రవదక్షరస్సతాంహి॥ ౨౧॥ నభజతికుమనీషిణాంసఇజ్యాంహరిరధనాత్మధనప్రియోరసజ్ఞః। శ్రుతధనకులకర్మిణాంమదైర్యేవిదధతిపాపమకించనేషుసత్సు॥ ౨౨ ॥ శ్రియమనుచరతీంతదర్థినశ్చద్విపదపతీన్విబుధాంశ్చయస్స్వపూర్ణః। నభజతినిజభృత్యవర్గరక్తఃకథమమముద్విసృజేత్పుమాన్రసజ్ఞః॥ ౨౩॥ భవతాంవంశధుర్యో భూద్ధ్రువశ్చిత్రరథస్స్వరాట్ । గురుదారవచోబాణై ర్నిర్భిన్నహృదయోర్భకః॥ ౨౪॥ త్యక్త్వా సైన్యంవనంగచ్ఛన్దృష్టోమేపథ్యుదారధీః । పంచవర్షోమదాదేశైస్సంరాధ్యపురుషేశ్వరమ్॥ ౨౫॥ తత్పరంసర్వధిష్ణ్యేభ్యోనాన్యాధిష్ఠితమారుహత్ । మునయోద్యాప్యుదీక్షంతెపరంవాపురవాఙ్ముఖాః॥ ౨౬॥ తద్ధ్యాయంసర్వభూతానామంతర్యామిణమీశ్వరమ్। రుద్రాదిష్టోపదేశేనభజధ్వంభవనుత్తమే॥ ౨౭॥ మైత్రేయః॥ ఇతిప్రచేతసోరాజన్నన్యాశ్చభగవత్కథాః । శ్రావయిత్వాబ్రహ్మలోకంయ

సంజ్ఞప్తిమాత్రమితిజ్ఞానశబ్దార్థఉక్తః- అజస్రనిర్వృతమిత్యనేన॥ శ్రు ॥ సఏకోబ్రహ్మణఆనందః - ఆనందోబ్రహ్మేత్యాద్యర్థఉక్తః - సమాభ్యధికరాహిత్యవాచినాఅద్వయశబ్దేనానంతత్వముక్తం - సద్వితీయంహిసర్వం దేశాదిభిఃపరిచ్ఛిన్నం - అతోద్వితీయత్వాదనంతత్వసిద్ధిః - తదేవంసత్యత్వజ్ఞానత్వామలత్వానందత్వానంతత్వవిశిష్టం శోధకవాక్యావగతంపరమాత్మస్వరూపముక్తం॥ ౧౯॥ అజ్ఞత్వేనసాధనమాహ॥ దయయేతి॥దయాదిభిఃశీఘ్రంతుష్యతి॥౨౦॥తతోనకదాచిత్త్యజతీత్యాహ॥ అపహతేతి॥ అపహతాఃనిరస్తాఃసకలాఃఏషణాఃకామాయస్మాత్సచాసావమలఃఆత్మామనఃతస్మిన్సతాంమనసి- నిరంతరమేధితయాభావనయాఉపహూతఃసన్నిధాపితస్సన్ - అక్షరోహరిః - ఛిద్రవత్తత్రత్యాకాశవత్ - తతోనసరతినాపయాతిహి- కింకుర్వన్- ఆత్మనోనిజజనవశగత్వం- స్వభక్తాధీనత్వం- అయన్ అవగచ్ఛన్॥ ౨౧॥ సతామేవంవశ్యోసా-అసతాంతుపూజామపినగృహ్ణాతీత్యాహ॥ నేతి॥ కుమనీషిణాంకుత్సితమతీనాం - అధనాశ్చతెఆత్మధనాశ్చభగవద్ధనాః- తెప్రియాఃయస్య- రసజ్ఞఃభక్తిసుఖజ్ఞఃకేకుమనీషిణస్తానాహ- శ్రుతాదినిమిత్తైర్మదైర్యే - సత్సుపాపం తిరస్కారంకుర్వంతి॥ ౨౨॥ భక్తాధీనత్వంప్రపంచయన్నాహ॥ శ్రియమితి ॥ అనువర్తమానామపిశ్రియం- తదర్థినఃసకామాన్ - ద్విపదపతీన్నరేంద్రాన్ - విబుధాన్దేవానపి- యోనానువర్తతే- యతఃస్వేనైవపరిపూర్ణఃఅతఃస్వభృత్యవర్గానురక్తఏవ - ఏతంభూతమముండదీషదపి- కథంపరిత్యజేత్॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ఇతీతి॥ప్రచేతసఃకర్మభూతాన్-అన్యాశ్చభగవత్కథాః నూనంసునీతెరిత్యాదిధ్రువచరితాద్యాః - సత్రేగాయన్ప్రచేతసామిత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఏతదితి॥ ప్రచేతసాంనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రదస్యచసంవాదరూపమేతదాఖ్యానం- తేభిహితం- హరికీర్తనంయస్మిన్ తత్॥ ౩౦॥ యఇతి॥ యఏషవంశఃసోనువర్ణితః॥ ౩౧॥ యఇతి॥ యఃప్రియవ్రతః॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥ఇతీతి॥ స్వాన్ జ్ఞాతీన్ దిదృక్షుః॥ ౩౫॥ ఏతదితి॥ రాజ్ఞాంచరితమితి శేషః॥ ౩౬॥

యాస్స్వాయంభువోమునిః ॥ ౨౮ ॥ తేపితన్ముఖనిర్యాంతంయశోలోకమలాపహమ్ । హరేర్నిశమ్యతత్పాదంధ్యాయంతస్తద్గతింయయుః॥ ౨౯॥ ఏతత్తేభిహితంక్షత్తర్యన్మాంత్వంపరిపృష్టవాన్। ప్రచేతసాంనారదస్యసంవాదోహరికీర్తనమ్॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః ॥ యఏషఉత్తానపదోమానవస్యానువర్ణితః । వంశంప్రియవ్రతస్యాపినిబోధనృపసత్తమ॥ ౩౧॥ యోనారదాదాత్మవిద్యామధిగమ్యపునర్మహీమ్ । భుక్త్వావిభజ్యపుత్రేభ్యఐశ్వర్యంసమగాత్పదమ్॥ ౩౨॥ ఇత్థంసకౌషారవిణోపవర్ణితాః క్షత్తానిశమ్యాజితనాథసత్కథాః। ప్రవృద్ధభావోశ్రుకలాకులోమునేర్దధారమూర్ధ్నాచరణంహృదాహరేః॥ ౩౩॥ విదురః॥ సోయంతాతమహాయోగిన్భవతాకరుణాత్మనా। దర్శితస్తమసఃపారోయత్రాకించనగోహరిః॥ ౩౪॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యానమ్యతమామంత్ర్యవిదురోగజసాహ్వయమ్ । స్వానాందిదృక్షుఃప్రయయాజ్ఞాతీనాంనిర్వృతాశయః ॥ ౩౫ ॥ ఏతద్యశ్శృణుయాద్రాజన్ రాజ్ఞాంహర్యర్పితాత్మనామ్ । ఆయుర్ధనంయశస్స్వస్తి గతిమైశ్వర్యమాప్నుయాత్॥ ❊ ❊ ❊ ❊ ❊ ❊ ❊

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాంసంహితాయాం,
చతుర్థస్కంధే - ఏకత్రింశోధ్యాయః,

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - ఏకత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❊ చతుర్థస్కంధగూఢార్థపదభావార్థదీపికా । సద్భిరాసేవ్యతామేషాయతిశ్రీధరనిర్మితా॥
చతుర్థస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ అథాతఃపంచమస్కంధోవ్యాఖ్యాన్నైకవిశేషవాన్। ప్రియవ్రతాన్వయోయత్రసప్రపంచఃప్రపంచ్యతే॥ ౧॥
షడ్వింశత్యాధునాధ్యాయైఃపంచమేస్థానమీర్యతే। లోకద్వీపాదిమర్యాదాపాలనార్థమనేకధా॥ ౨॥
పృథివ్యూర్ధ్వాధోలోకైర్మర్యాదాత్రివిధామతా। పునశ్చైకైకశస్తేషుమర్యాదాబహుధామతా॥ ౩॥
భువిద్వీపాదిమర్యాదాఃపాల్యంతేరాజభిఃపృథక్। భూమేరుపరిదేవాద్యైస్తతశ్చాధోసురాదిభిః॥ ౪॥
తత్రాధ్యాయైస్తువింశత్యాప్రియవ్రతపురస్సరైః। భువోద్వీపాదిమర్యాదాఃపాలితాఇతివర్ణ్యతే॥ ౫॥
త్రిభిస్సూర్యాదిభిర్జ్యోతిశ్చక్రాదిస్థితిరీర్యతే। అతలాదిషుదైత్యాద్యైఃపాలనంచతతస్త్రిభిః॥ ౬॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేజ్ఞానినోరాజ్యనిర్వృతిః। పునశ్చజ్ఞాననిష్ఠేతిప్రియవ్రతకథాద్భుతా॥ ౭॥
వంశంప్రియవ్రతస్యాపినిబోధనృపసత్తమ। యోనారదాదాత్మవిద్యామధిగమ్యపునర్మహీమ్॥ ౮॥
భుక్త్వావిభజ్యపుత్రేభ్యఐశ్వర్యంసమగాత్పదమితి॥

పూర్వస్కంధాంతే - ప్రియవ్రతస్యప్రథమమాత్మవిద్యా - తతోగృహాశ్రమః - తతస్సర్వసంగత్యాగేనమోక్షఇత్యుక్తం- తత్రవిస్మితఃపృచ్ఛతిరాజా॥ ప్రియవ్రతఇతి ॥ ప్రియవ్రతోభాగవతఆత్మారామః - అతఏవగృహేకథమరమత-ననుర

రాజోవాచ ॥ ప్రియవ్రతోభాగవతఆత్మారామఃకథంమునే । గృహేరమతయన్మూలఃకర్మబంధఃపరాభవః॥ ౧॥ గృహేష్వభినివేశోయంపుంసాంభవితుమర్హతి। ననూనంముక్తసంగానాంతాదృశానాంద్విజర్షభ॥

మతాంకోదోషఇతిచేదతఆహ- కర్మణాంబంధఃపరాభవశ్చస్వరూపతిరస్కారః - యన్మూలోభవతియద్గృహంమూలకారణంయస్య॥ ౧॥ గృహేష్వితి॥ గృహేషురతిశ్చతత్రాభినివేశేసతిస్యాత్ - సచభాగవతానాంనసంభవతీత్యాహ॥ ననూనమితి॥ ౨॥ గృహాసక్తిర్హికుటుంబాదిస్పృహయాభవతి - సాచతేషాంనాస్తీత్యాహ॥మహతామితి॥ఉత్తమశ్లోకపాదయోః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాకామాదిసంతాపహారిణీ- తయానిర్వృతంచిత్తంయేషాం తేషాం- స్పృహాయుక్తామతిర్నాస్తి ॥ ౩॥ దారాద్యాసక్తస్యతుమోక్షః-శ్రీకృష్ణేమతిశ్చాచలితాఽభూదితియత్- అయంచమహాన్సంశయఇత్యాహ ॥ సంశయఇతి ॥ ౪॥ అంగీకృత్యపరిహరతి॥ బాఢమితి॥ అభినివేశాదికంనాస్తీతిసత్యమేవ - తథాపివిఘ్నవశేన తేషాంప్రవృత్తిః - పూర్వాభ్యాసబలేనపునర్నివృత్తిశ్చసంగచ్ఛతఇత్యాహ - భగవతశ్శ్రీమచ్చరణారవిందమకరందరూపోయోరసః తస్మిన్నావేశితంచేతః యైస్తేపికథంచిదంతరాయేణవిఘ్నవిహతామపిస్వాంపదవీంమార్గంనహిన్వంతినత్యజంతి- కాం- భాగవతాఏవపరమహంసాః తేషాందయితస్యశ్రీకృష్ణస్య హరేః కథాం ॥ ౫ ॥ ప్రియవ్రతస్యబ్రహ్మనిష్ఠైవాంతరాయరూపాబభూవేతి సప్రసంగమాహ - యర్హీతి॥ శ్లో॥ విముక్తసంగఃప్రకృతింభజస్వేత్యం తేనగ్రంథేన- యర్హివావయదాహి- వావేతి ప్రసిద్ధ్యాదౌ-సరాజపుత్రః- స్వపిత్రామనునా- అవనీతలపరిపాలనాయోపామంత్రితోనియుక్తోనైవాభ్యనందత్ నైచ్ఛత్ - అథహతత్రైవభగవానాదిదేవోబ్రహ్మాస్వభవనాదవతతారేత్యన్వయః - ఉపామంత్రణేహేతుః - ఆమ్నాతాఃరాజ్ఞాంశాస్త్రేణోక్తాః యేప్రవరాఃశ్రేష్ఠాఃగుణాస్తేషాంగణస్యఏకాంతభాజనతయానియతాశ్రయత్వేన- అనిచ్ఛాయాంహేతుః పరమార్థసత్త్వంఆత్మయాథార్థ్యంతత్ అవగతంయేనసతథాఅతః- బ్రహ్మసత్రేణఅధ్యాత్మధ్యానేన- కార్యేణదీక్షిష్యమాణఃనియ

౨॥మహతాంఖలువిప్రర్షేఉత్తమశ్లోకపాదయోః।ఛాయానిర్వృతచిత్తానాంనకుటుంబేస్పృహామతిః॥ ౩ ॥ సంశయోయంమహాన్బ్రహ్మన్ దారాగారసుతాదిషు । సక్తస్యయత్సిద్ధిరభూత్కృష్ణేచమతిరచ్యుతా॥ ౪॥ శ్రీశుకః॥ గద్యం॥ బాఢముక్తం-కింతు- భగవతఉత్తమశ్లోకస్యశ్రీమచ్చరణారవిందమకరందరసావేశితచేతసః భాగవతపరమహంసదయితకథాంకథంచిదంతరాయవిహతామపిస్వాంశివతమాంపదవీంనప్రాయేణహిన్వంతి॥౫॥ యర్హివావరాజన్సరాజపుత్రఃప్రియవ్రతఃపరమభాగవతోనారదస్యచరణసేవయాంజసావగతపరమార్థసతత్త్వోబ్రహ్మసత్రేణ దీక్షిష్యమాణోవనీతలపరిపాలనాయామ్నాతప్రవరగుణగణైకాంతభాజనతయా స్వపిత్రోపామంత్రితో భగవతివాసుదేవ ఏవావ్యవధాన సమాధియోగేనసమావేశిత సకలకారకక్రియాకలాపోనైవాభ్యనందద్యద్యపితదప్రత్యామ్నాతవ్యం తదధికరణఆత్మనోన్యస్మాదసతోపిపరాభవమన్వీక్షమాణః ॥ ౬ ॥ అథహభగవానాదిదేవఏతస్యగుణవిసర్గస్యపరిబృంహణానుధ్యానవ్యవసితసకలజగదభిప్రాయ ఆత్మయోనిరఖిలనిగమనిజగణ పరివేష్టితః స్వభవనాదవతతార ॥ ౭॥ సచతత్రతత్రగగనతలేఉడుపతిరివవిమానావళిభిరనుపథమమరపరివృఢైరభిపూజ్యమానఃపథిపథిచవరూథశః సిద్ధగంధర్వసాధ్యచారణమునికిన్నరగణైరుపగీయమానో గంధమాదనద్రోణీమవభాసయన్నుపససర్ప॥ ౮॥ తత్రహవావఏనంసురర్షిర్హంసయానేనపితరంభగవంతంహిరణ్యగర్భముపలభమానస్సహసైవోత్థాయార్హణేనసహపితాపుత్రాభ్యామవహితాంజలిరుపతస్థే॥౯॥భగవానపిభారత - తదుపనీతార్హణస్సూక్తవాకేనాతితరాంముదితగుణగణావతారసువిజయఃప్రియవ్రతమాదిపురుషస్తంసదయహాసావలోకఇతిహోవాచ॥౧౦॥బ్రహ్మా॥ శ్లో॥ నిబోధతాతేదమృతంబ్రవీమిమాసూయితుందేవమర్హస్యప్ర

మంగ్రహీవ్యన్ - ప్రాగపిశ్రీవాసుదేవఏవనిరంతరసమాధియోగేనచిత్తైకాగ్ర్యేణ సమావేశితఃసమర్పితః- సకలకారకాణాంఇంద్రియాణాంయాః క్రియాస్తాసాంకలాపోయేనసః - యద్యపితత్పిత్రోక్తంనప్రత్యాఖ్యేయం - తథాపితదధికరణేరాజ్యాధికారేఅసతఃమిథ్యాభూతాదపిరాజ్యేప్రపంచాదాత్మనఃపరాభవమాలోచయన్నాభ్యనందత్॥ ౬॥ అథ హేతి ॥ గుణవిసర్గస్యగుణసృష్టేః- పరిబృంహణంసమృద్ధిః - తదనుచింతయావ్యవసితస్సకలజగతామభిప్రాయోయేనసః - యథారాజ్ఞాచారైః మండలేశ్వరాణామభిప్రాయోనిశ్చీయతే - తద్వదఖిలైర్నిగమైమూర్తిమద్భిర్వేదైర్నిజగణైశ్చమరీచ్యాదిభిఃపరివృతఃసత్యలోకాదవతీర్ణః ॥ ౭॥ సఇతి॥ సచబ్రహ్మాతత్రతత్రోడుపతిశ్చంద్రఇవప్రకాశమానోగంధమాదనస్యద్రోణీందరీమవభాసయన్ఉపససర్పేత్యన్వయః - అమరపరివృఢైః దేవేంద్రాదిభిః॥ ౮॥ తత్రేతి ॥ హంసయానేనోపలక్షణేనఏనంపితరముపలభమానఃమత్పితాయమితిలక్షయన్ - పితాపుత్రాభ్యాం మనుప్రియవ్రతాభ్యాం సహాకృతాంజలిస్సన్సహసైవాభ్యుత్థాయఅర్హణేన పూజయాసహోపతస్థేతుష్టావచ - ప్రియవ్రతంతథామందరద్రోణ్యాం నారదఉపదిశతి- మనుశ్చతంనేతుమాత్యస్థితిఇతిజ్ఞాతవ్యం॥ ౯॥ భగవానితి॥ హేభారతభగవానాదిపురుషోబ్రహ్మాపి- తంప్రియవ్రతమితిహోవాచేత్యన్వయః - తేననారదేనఉపనీతమర్హణంయస్యసః సూక్తవాకేనయథోచితవాక్యేన-అతిశయేనఉదితా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వర్ణితా - గుణగణాః అవతారాః - సువిజయాస్సర్వోత్కర్షాశ్చ యస్య ॥ ౧౦ ॥ ప్రవృత్తివిషయం మద్వాక్యం ప్రతికూలం మత్వా నయ్యసూయాం కరిష్యతీతి శంకమానో నాహమేవం వదామి కింతు మన్ముఖేన శ్రీహరిరేవ త్వా మాజ్ఞాపయతీతి వదన్ ప్రవృత్తినివృత్తిరహస్యమానవభిః ॥ నిబోధేతి ॥ ఋతం సత్యం అప్రమేయం దేవం అసూయితుం దోషారోపణేన ద్రష్టుం నార్హసి తే తవ - తతః తాత ఏషః త్వద్గురుః మహర్షిశ్చ దిష్టం ఆదిష్టం ఆజ్ఞాం వివశాః అస్వతంత్రాస్సంతో వహామ ॥ ౧౧ ॥ వివశత్వమేవాహ చతుర్భిః ॥ నేతి ॥ తస్య కృతం తేన నిర్మితం తనుభృత్ జీవః తపఆదిభిర్విహంతుం అన్యథాకర్తుం న విభూయాత్ - ప్రభుర్న భవేత్ - మనీషయా సామాదిబుద్ధిబలేన పరతః బలవదాశ్రయాత్ ॥ ౧౨ ॥ తత్ర దేహయోగే తావత్పారతంత్ర్యం ప్రసిద్ధమిత్యాహ ॥ భవాయేతి ॥ భవః జన్మ భవాద్యర్థం అవ్యక్తేన ఈశ్వరేణాదిష్టం దత్తం దేహయోగం జనతా జీవసమూహః - సదా ధత్తే - న త్వన్యథా కర్తుం శక్నోతి - అంగ హే ప్రియవ్రత ॥ ౧౩ ॥ కర్మకరణేపి పారతంత్ర్యమాహ ॥ యదితి ॥ యస్య వాచి వేదలక్షణాయాం తంత్యాం దామన్యాం గుణాస్సత్త్వాదయః తత్పూర్వకాణి చ - యాని కర్మాణి తన్నిబంధకత్వాన్నైర్దామభిః బ్రాహ్మణాదిశబ్దైః సుదుస్తరైస్సుదృఢైః - హే వత్స వయం సర్వే సుయోజితా నిబద్ధాస్సంతః తస్మై ఈశ్వరాయ బలిం వహామ తదిచ్ఛయా కర్మ కుర్మః నసి నాసికాయాం ప్రోతాః బద్ధాస్సంతశ్చతుష్పదః బలీవర్దాః యథా వద్విపదే పురుషాయ ॥ ౧౪ ॥ భోగేపి పారతంత్ర్యమాహ ॥ ఈశేతి ॥ ఈశావసృష్టం ఈశ్వరేణ విసృష్టం దత్తమేవ అంగ హే ప్రియవ్రత అవరుధ్మహే స్వీకుర్మః - యథా స్వామినా దత్తమేవ కణికాదిబలీవర్దా భక్షయంతి న స్వేచ్ఛయా తద్వత్ - న చైవం వైషమ్యమీశ్వరస్య - యతో గుణక

మేయమ్। వయం భవాంస్తే వ్వ ష తతో మహర్షిర్వహామ సర్వే వివశా యస్య దిష్టమ్ ॥ ౧౧ ॥ న తస్య కశ్చిత్తపసా విద్యయా వా న యోగవీర్యేణ మనీషయా వా । నైవార్థధర్మైః పరతస్స్వతో వా కృతం విహంతుం తనుభృద్విభూయాత్ ॥ ౧౨ ॥ భవాయ నాశాయ చ కర్మ కర్తుం శోకాయ మోహాయ సదా భయాయ । సుఖాయ దుఃఖాయ చ దేహయోగమవ్యక్తదిష్టం జనతాంగ ధత్తే ॥ ౧౩ ॥ యద్వాచి తంత్యాం గుణకర్మదామభిస్సుదుస్తరైర్వత్స వయం సుయోజితాః । సర్వే వహామో బలిమీశ్వరాయ ప్రోతా నసీవ ద్విపదే చతుష్పదః ॥ ౧౪ ॥ ఈశావసృష్టం వ్యవరుధ్మహేంగ దుఃఖం సుఖం వా గుణకర్మసంగాత్ । ఆస్థాయ తత్తద్యదయుంక్త నాథశ్చక్షుష్మతాంధా ఇవ నీయమానాః ॥ ౧౫ ॥ ముక్తోపి తావద్బిభృయాత్స్వదేహమారబ్ధమశ్నన్నభిమానశూన్యః । యథానుభూతం ప్రతియాతనిద్రః కింత్వన్యదేహాయ గుణాన్న వృంక్తే ॥ ౧౬ ॥ భయం ప్రమత్తస్య వనేష్వపి స్యాద్యతస్స ఆస్తే సహషట్సపత్నః । జితేంద్రియస్యాత్మరతేర్బుధస్య గృహాశ్రమః కిన్ను కరోత్యవద్యమ్ ॥ ౧౭ ॥ యష్షట్సపత్నాన్విజిగీషమాణో గృహేషు నిర్విశ్య యతేత పూర్వమ్। అత్యేతి దుర్గాశ్రిత ఊర్జితారీన్ క్షీణేషు కామం విచరేద్విపశ్చిత్ ॥ ౧౮ ॥ త్వం త్వబ్జనాభాంఘ్రిసరోజకోశదుర్గాశ్రితో నిర్జితషట్సపత్నః । భుంక్ష్వేహ భోగాన్ పురుషాతిదిష్టాన్ విముక్తసంగః ప్రకృతిం భజస్వ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ గద్య ॥ ఇతి సమభిహి

ర్మసంగాత్ నాథో యద్యత్ దేవతిర్యగాదిలక్షణం దేహమయుంక్త - యోజితవాన్ తత్తదాస్థాయ స్వీకృత్య - యథా అంధాశ్చక్షుష్మతా ఛాయామాతపం వా నీయమానాస్సంతః ॥ ౧౫ ॥ నన్వేతత్సర్వం అవిదుష ఏవ సత్యాత్మవిద ఇత్యాశంక్యాహ ॥ ముక్తోపీతి ॥ యావత్ప్రారబ్ధం కర్మ తావత్ - యథా స్వప్నేనుభూతం ప్రతియాతనిద్రః గతనిద్రః - అభిమానశూన్య ఏవానుస్మరతి - తర్హి భోగవాసనయా పునర్జన్మ భవేత్తత్రాహ - కింతు దేహాంతరారంభకాన్ గుణాన్ కర్మాణి వాసనాశ్చ న వృంక్తే న సంభజతే ॥ ౧౬ ॥ నను గృహే వర్తమానస్య భోగాన్ భుంజానస్య కుతోభిమానాభావః మోక్షో వా - అతస్త్యాగేన వనవాసో వాప్యయుక్తస్తత్రాహ ॥ భయమితి ॥ భయం సంసారః స్యాదేవ - ప్రమత్తస్య అజితేంద్రియస్య - వనేష్వపి సంగభియా వనాద్వనాంతరం గచ్ఛతోపీత్యర్థః - సహైవ షట్సపత్నైః శ్రవోమనోబుద్ధీంద్రియాణి చ యస్య స తథాభూత ఏవ - వనేష్వపి యత ఆస్తే - బుధత్వేన జితేంద్రియత్వాదాత్మారామస్య అవద్యం రాగాదిదోషం కిం కరోతి న కరోత్యేవ ॥ ౧౭ ॥ నను గృహే వసతః పురుషస్య రాగాదయస్సంభవంతి న తు వన ఇత్యాశంక్యాహ ॥ య ఇతి ॥ యో విజిగీషమాణస్స పూర్వం గృహేషు స్థిత్వా తేషామత్యంతనిబోధమకుర్వన్ జేతుం యతేత - క్షీణేష్వరిషు కామం గృహే అన్యత్ర వా విచరేత్ - యతో లోకే ఊర్జితానరీన్ దుర్గాశ్రిత ఏవాత్యేతి జయతి పశ్చాత్ దుర్గే అన్యత్ర వా వర్తేత - యుధ్యేతేతి పాఠే ప్రహరేదిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ త్వమితి - ఇదం చ గృహదుర్గాశ్రయణం ప్రాకృతానాం - త్వం తు అబ్జనాభస్యాంఘ్రిసరోజకోశ ఏవ దుర్గం తదాశ్రితః - అత ఏవ నిర్జితషట్సపత్నశ్చ - తథాపి పురుషేణ ఈశ్వరేణాతిదిష్టాన్ దత్తాన్ భోగాన్ తావద్భుంక్ష్వ - పశ్చాద్విముక్తసం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గస్సన్- ప్రకృతింస్వరూపంభజస్వఆత్మనిష్ఠోభవేత్యర్థః॥ ౧౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఆత్మన స్తతోలఘుతయాఅల్పతయా - తచ్ఛాసన మంగీచకార- యద్వా - ఆత్మనోయదనుశాసనంతత్ అలఘుతయాగౌరవేణబాఢంతథాసమభిహితః ॥ కరిష్యామీత్యవనత కంధరస్సన్జగ్రాహ ॥ ౨౦ ॥ భగవానితి ॥ మనునాసంతుష్టేనఉపకల్పితాపూజాయస్య - ప్రియవ్రతస్యయోగభ్రంశా న్నారదస్యచశిష్యనాశాత్కుటిలమీక్షణం సంభవతితత్తునాస్తీత్యాహ ॥ అవిషమంయథాభవతి తథాతయోరభిసమీక్ష మాణయోస్సతోః ఆత్మనస్సమ్యగవస్థానం అవాఙ్మనసయోరవిషయంనివాసం - పాఠాంతరే అవాక్ వాచామగోచరం కథంచిన్మనసః సంక్షయంవిషయంఅతః అవ్యవహృతం- వ్యవహారశూన్యంబ్రహ్మఅనివృత్తంప్రవర్తయన్ వ్యవహారా ద్విషణ్ణస్సన్వ్యవహారాతీతంస్వరూపంచింతయన్ అంతర్హితఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ మనురితి ॥ పుత్రమభిషిచ్యవనంయాస్యామీ త్యేవంయోమనోరథః- సఃపరేణబ్రహ్మణైవప్రతిసంధితఃసంపాదితోయస్యసః - నారదస్యానుమతేనరాజ్యేస్థాపయిత్వా అతివిషమఃదుస్తరోయోవిషయవిషజలాశయః గృహంతస్యాశాదిక్ ప్రవృత్తివాసనాభోగేచ్ఛావా - తస్యాఉపరతోభూ త్॥ ౨౨ ॥ యత్పృష్టంగృహేకథమరమతేతితత్రోక్తముత్తరముపసంహరతి ॥ ఇతీతి ॥ ఇతిహవావఇత్థమేవహి - అధిని

తోమహాభాగవతోభగవతస్త్రిభువనగురోరనుశాసనమాత్మనో లఘుతయావనతశిరోధరోబాఢమితిస బహుమానమువాహ॥ ౨౦॥ భగవానపిమనునాయథావదుపకల్పితాపచితిఃప్రియవ్రతనారదయోరవిషమ మభిసమీక్షమాణయోరాత్మనస్సమవస్థాన మవాఙ్మనసక్షయమవ్యవహృతం ప్రవర్తయన్నగమత్ ॥ ౨౧ ॥ మనురపిపరేణైత్థంప్రతిసంధితమనోరథః సురర్షేర్వరానుమతేనాత్మజమఖిల ధరామండలస్థితిగు ప్తయేవస్థాప్యస్వయమతివిషమవిషయవిషజలాశయాశాయాఉపరరామ॥ ౨౨॥ ఇతిహవావసజగతీపతిరా త్మేచ్ఛయాధినివేశితకర్మాధికారోఖిలజగద్బంధధ్వంసపరానుభావస్య భగవతఆదిపురుషస్యాంఘ్రియుగ ళానవరతధ్యానానుభావేనపరిరంధితకషాయాశయోవదాతోభిమానవర్ధనో మహతాంమహీతలమను శశాస॥ ౨౩॥ అథసదుహితరంప్రజాపతేర్విశ్వకర్మణఉపయేమేబర్హిష్మతీంనామ- తస్యామహవావా త్మజానాత్మనస్సమానగుణశీలకర్మరూపవీర్యోదారాన్దశసంభావయాంబభూవ - కన్యాంచయవీయసీ మూర్జస్వతీంనామ ॥ ౨౪ ॥ ఆగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వయజ్ఞబాహుమహావీరహిరణ్యరేతోఘృతపృష్ఠసవనమేధా తిథివీతిహోత్రకవయఇతి సర్వఏవాగ్నినామానః ॥ ౨౫ ॥ ఏతేషాంకవిర్మహావీరస్సవనఇతిత్రయఆస న్నూర్ధ్వరేతసస్త ఆత్మవిద్యాయామర్భభావాదారభ్య కృతపరిచయాః పారమహంస్యమేవాశ్రమమ భజన్ ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్నుహవావాఉపశమశీలాఃపరమర్షయః సకలజీవనికాయావాసస్య భగవతోవా సుదేవస్య భవభీతానాంశరణభూతస్యశ్రీమచ్చరణారవిందావిరతస్మరణావిగళిత పరమభక్తియోగా నుభావేనపరిభావితాంతర్హృదయాధిగతేభగవతిసర్వేషాం భూతానామాత్మభూతే ప్రత్యగాత్మన్యే వాత్మతాదాత్మ్యమవిశేషేణసమీయుః ॥ ౨౭ ॥ అన్యస్యామపిజాయాయాంత్రయః పుత్రాఆసన్ ఉత్త మస్తామసోరైవతఇతిమన్వంతరాధిపతయః॥ ౨౮॥ ఏవముపశమాయనేషుస్వతనయేష్వథజగతీపతిర్జగతీ మర్బుదాన్యేకాదశపరివత్సరాణామవ్యాహతాఖిలపురుషకారసారసంభృతదోర్దండయుగళాపీడితకౌ

వేశితఃప్రాపితఃకర్మాధికారోయస్య - అఖిలస్యజగతోబంధధ్వంసనపరః అనుభావోయస్యతస్య - యదంఘ్రియుగళం తస్యఅనవరతధ్యానం- తదనుభావేనపరిరంధితకషాయఃదగ్ధరాగాదిమలః ఆశయోయస్య - అతఃఅవదాతఃశుద్ధోపిమహ తాంబ్రహ్మాదీనాంఆజ్ఞాపాలనేనమానవర్ధనః॥ ౨౩॥ అథేతి॥ ఉఇతివిస్మయేహఇతిప్రసిద్ధౌవావేతినిశ్చయే- ఆత్మనాసమా నైశ్శీలాదిభిః- ఉదారాన్మహతఃదశపుత్రాన్జనయామాస ॥ ౨౪॥ తానాహ॥ ఆగ్నీధ్రేతి॥ అగ్నీనాంనామానియేషాం తేఅగ్నినామానః॥ ౨౫॥ ఏతేషామితి॥ అర్భభావాద్బాల్యాదారభ్య॥ ౨౬॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్పారమహంస్యాశ్రమేశ్రీ మచ్చరణారవిందయోరనవరతస్మరణేనఅవిగళితఃఅఖండితః యఃపరమోభక్తియోగః తస్యానుభావేనవిశోధితాంతఃకరణే ప్రతీతోయోభగవాన్తస్మిన్నాత్మనఃత్వంపదార్థస్యతాదాత్మ్యంఅవిశేషేణ- విశేషాదేహాద్యుపాధిః తదపోహేనప్రా పుః॥ ౨౭॥ ౨౮ ॥ ఏవమితి ॥ ఉపశమాశ్రయేషుసత్సుదశకోటిభిరేక మర్బుదంతాదృశానివర్షాణాం ఏకాదశార్బుదాని జగతీంబుభుజఇత్యన్వయః - రాజ్ఞోధర్మపాలనవిషయభోగప్రధానైర్భావ్యం- తత్రఅనాయాసేనైవధర్మపాలనమా హ- అవ్యాహతాఃఅఖిలాఃపురుషకారాఃపౌరుషాణియస్మాత్ తేనసారేణబలేనసంభృతౌపూర్ణౌదోర్దండౌతయోర్యుగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ళంతేనాపిశిథిలఃఅకృష్టఃమౌర్వీగుణః -తస్యా స్తనితంటంకారః తేనైవయుద్ధంవినావిరమితానిరస్తాఃధర్మప్రతిపక్షాః యేన
భోగాతిశయమాహ- బర్హిష్మత్యాఃస్వభార్యాయాఃఅనుదినమేధమానైఃప్రమోదాదిభిఃపరాభూయమానవివేక ఇవఅ
తఏవవిషయాసక్త్యాఆత్మానమనవబుధ్యమానఇవబుభుజే- తత్రప్రమోదఃపతిందృష్ట్వాహర్షః - తతఃప్రసరణంఅభ్యుత్థా
నాదిలీలాతతో యోషిణ్యాం యోషిత్స్వభావకృతశ్శృంగారానుభావప్రకాశనం - తతోవ్రీడయాప్రముషితాస్సంకోచితాః
హాసావలోకాఃతతోరుచిరక్ష్వేళాదయఃపరిహాసకవాక్యానితైః॥ ౨౯॥ ప్రభావాతిశయమాహ ॥ యావదితి ॥ యావద్వ
సుధాతలంలోకాలోకపర్యంతమవభాసయతి మేరుంధ్రువంప్రదక్షిణీకుర్వన్ ఆదిత్యస్తస్మిన్నర్ధేనైవోపలక్షితం- ప్ర
తపతిప్రకాశయతి- అర్ధేనాచ్ఛాదయతితమసాఆవృణోతి - తథాద్వితీయః పతంగస్సూర్య ఇవపర్యక్రామత్ నచేద
మసంభావితంయతోభగవదుపాసనోపచితఃఅతిపురుషః పురుషానతిక్రాంతః ప్రభావోయస్య ॥ ౩౦ ॥ యేవాఇతి వై
ఉహఇతిప్రసిద్ధౌ- తస్యరథచక్రగకృతాఃపరిఖాః గర్తాః యతఃమైరేవకృతాః ॥ ౩౧ ॥ తేషామితి ॥ తేషాంపరి
మాణంశృణ్వితి శేషః - పూర్వస్యయద్విస్తారమానం ఉత్తరస్తతోద్విగుణేనవిస్తారమానేనేత్యేవం సింధుభ్యోబహిస్సమం

దండమౌర్వీగుణస్తనితవిరమితధర్మప్రతిపక్షో బర్హిష్మత్యాశ్చానుదినమేధమాన ప్రమోద ప్రస్రవణ
యోషణ్యవ్రీడాప్రముషితహాసావలోకరుచిరక్ష్వేళాదిభిఃపరాభూయమానవివేకోనవబుధ్యమాన ఇవమ
హామనాబుభుజే ॥ ౨౯ ॥ యావదవభాసయతిసురగిరిమనుపరిక్రామన్ భగవానాదిత్యోవసుధాతలమ
ర్ధేనైవప్రతపత్యర్ధేనాచ్ఛాదయతి - తథాహిభగవదుపాసనోపచితాతిపురుష ప్రభావస్తదభినం
దన్ సమజవేనరథేనజ్యోతిర్మయేనరజనీమపిదినంకరిష్యామీతి సప్తకృత్వస్తరణిమనుపర్యక్రామద్ద్వితీ
యఇవపతంగః॥ ౩౦॥ యేవాఉహతద్రథచరణనేమికృతపరిఖాతాస్తేసప్తసింధవఆసన్ - యతఏవకృతా
స్సప్తభువోద్వీపాఃజంబూప్లక్షశాల్మలికుశక్రౌంచశాకపుష్కరసంజ్ఞాః॥ ౩౧॥ తేషాంపరిమాణంపూర్వ
స్మాదుత్తరోత్తరోయథాసంఖ్యంద్విగుణేనబహిఃసమంతతఉపక్లృప్తాః॥ ౩౨ ॥ క్షారోదేక్షురసోదసురోద
ఘృతోదక్షీరోదదధిమండోదశుద్ధోదాస్సప్తజలధయః సప్తద్వీపపరిఖాఅభ్యంతర ద్వీపసమానా ఏకైక
స్యయథానుపూర్వంసప్తస్వపిబహిర్ద్వీపేషు పృథక్పృథక్పరితఉపకల్పితాః - తేషుజంబ్వాదిషుబర్హిష్మ
తీపతిరనువ్రతానాత్మజానాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వయజ్ఞబాహుహిరణ్యరేతోఘృతపృష్ఠమేధాతిథివీతిహోత్రసం
జ్ఞాన్ యథాసంఖ్యేనైకైకస్మిన్నేకమేకమేవాధిపతింవిదధే ॥ ౩౩ ॥ దుహితరంచోర్జస్వతీంనామో
శనసేప్రాయచ్ఛత్ - యస్యామాసీద్దేవయానీనామకావ్యసుతా ॥ ౩౪ ॥ శ్లో॥ నైవంవిధఃపురుషకార
ఉరుక్రమస్యపుంసాంతదంఘ్రిరజసాజితషడ్గుణానామ్ । చిత్రంవిదూరవిగతస్సకృదాదదీతయన్నామధే
యమధునాసజహాతిబంధం॥ ౩౫॥ గ॥ సఏవమపరిమితబలపరాక్రమఏకదాతుదేవర్షిచరణానుశయనానుపతి
తగుణవిసర్గసంసర్గేణా నిర్వృతమివాత్మానం మన్యమాన ఆత్మనిర్వేద ఇదమాహాహో అసాధ్వనుష్ఠి
తంయదభినివేశితోహ మింద్రియైరవిద్యావిరచితవిషమ విషయాంధకూపే - తదలమలమముష్యావనితా
యావినోదమృగంమాంధిగ్ధిగితిగర్హయాంచకార ॥ ౩౬ ॥ పరదేవతాప్రసాదాధిగతాత్మ ప్రత్యవమర్శ

తతఃఉపక్లృప్తాఃరచితాః॥ ౩౨ ॥ యథాయథాసింధుభ్యోబహిరేకైకశోద్వీపాఃఏవంద్వీపానామపిబహిస్సింధవఇత్యాహ॥
క్షారోదేతి ॥ దధిమండఃమథితందధి - ఏతేసప్తజలధయః సప్తద్వీపానాంపరిఖాఇవఅభ్యంతరైస్తైస్సంవేష్టితాయేద్వీపాః
తైస్సమానాః విస్తారతోబహిరంతః పృథక్ పృథక్ అసంకీర్ణతయా ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ అహోఆశ్చర్యంరాజ్ఞస్సామర్థ్యమి
తిపరీక్షిదభిప్రాయజ్ఞోభగవాన్ బాదరాయణిరాహ ॥ నైవమితి ॥ జితాష్షడ్గుణాః ఇంద్రియాణిషడూర్మయోవాయై
స్తేషాం- ఏవంవిధఃపురుషకారఇతినచిత్రం - నాసంభావితం- విదూరవిగతఃఅంత్యజోపి- యస్యఉరుక్రమస్యనామ- సకృ
దుచ్చారయేద్యఃసః- అధునాతత్క్షణమేవబంధంసంసారం- తత్త్వమితిపాఠేప్యయమేవార్థః - పాఠాంతరేతత్త్వంచం
డాలత్వం- జహాతిశుద్ధోభవతీత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ తస్యపరాక్రమముపసంహరన్నివృత్తిక్రమమాహ॥ సఇతి॥ దేవర్షిచరణ
యోరనుశయనమనుసేవాఉపపత్తిఃతదనుపతితోయోగుణవిసర్గః రాజ్యాదిప్రపంచః- తత్సంసర్గేణఆత్మనిమనసినిర్వేదో
యస్య- మయాఅసాధ్వనుష్ఠితం- యత్ యతః- అభినివేశితఃతత్ తతః- అలమలం- విషయైర్వినోదమృగంమర్కటం॥ ౩౬॥ ప
రదేవతేతి॥ పరదేవతాయాఃశ్రీహరేః- ప్రసాదేనఅధిగతఃప్రాప్తోయః- ఆత్మప్రత్యవమర్శః వివేకః- తేననారదస్యపదవీం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదుపదిష్టమార్గమేవ - పునరనుససారేత్యన్వయః - కింకృత్వా - అనుగతేభ్యః పుత్రేభ్యః - ఇమాం పృథ్వీం విభజ్య - భుక్తభోగోయస్యాం తాం - సమహిషీం మహావిభూతిం సామ్రాజ్యసంపత్సహితాం - మృతకశరీరమివ పరిత్యజ్య - తత్ర హేతుః హృదినిహితోనిర్వేదోయేన - హృదీత్యస్యఉత్తరత్రాప్యన్వయః - హృదిగృహీతః చింతితః రుచిరః హరేర్విహారః తేనానుభావః త్యాగసామర్థ్యం యస్య ॥ ౩౭ ॥ తస్యేతి॥ తస్యమహిమోపనిబంధనశ్లోకాః - పూర్వసిద్ధాః కథ్యంతే - యథా॥ శ్రు॥ తదప్యేషశ్లోకోభవతీతి ॥ ౩౮ ॥ ప్రియవ్రతేతి ॥ కోనామకుర్యాత్ ఛాయాఘ్నన్ కతమోనిరస్యేత్॥ ౩౯॥ భూసంస్థానమితి ॥ భూసంస్థానం ద్వీపైక్యేనకృతం - సరిద్గిరివనాదిభిస్సీమాచయేనకృతా - భూతానాం నిర్వృత్త్యై సుఖాయ అవివాదాయ॥ ౪౦॥ భౌమమితి॥ భౌమం పాతాళజం - దివ్యం స్వర్గజం - మానుషం మర్త్యలోకజం - మహత్త్వం వైభవం - యోనిరయతుల్యం మేనే - పురుషానుజనాః విష్ణుభక్తాః - తఏవప్రియాయస్యేతి॥ ౪౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో ॥ ద్వితీయేప్రోక్తమాగ్నీధ్రచరిత్రం స్త్రైణసమ్మతమ్ । పత్న్యాం యం హి పూర్వచిత్త్యాం యోనాభిముఖ్యానజీజనత్ ॥ అస్మిన్ వంశే ప్రసిద్ధోయమాగ్నీధ్రః స్త్రైణపుంగవః । విహసన్నివతస్యేదంచరితం మునిరబ్రవీత్ ॥ ఏవమితి॥ జంబూ

నేనానుగతేభ్యః పుత్రేభ్య ఇమాం యథాదాయం విభజ్య భుక్తభోగాంచ మహిషీం మృతకమివ సమహావిభూతిమపహాయ స్వయం విహితనిర్వేదో హృది గృహీతరుచిరహరివిహారానుభావో భగవతో నారదస్య పదవీం పునరేవానుససార॥ ౩౭॥ తస్యహవా ఏతేశ్లోకాః ॥ ౩౮ ॥ శ్లో॥ ప్రియవ్రతకృతం కర్మ కోనుకుర్యాద్వినేశ్వరమ్ । యో నేమినిమ్నైరకరోచ్ఛాయాం ఘ్నన్ సప్తవారిధీన్॥ ౩౯ ॥ భూసంస్థానం కృతం యేన సరిద్గిరివనాదిభిః। సీమాచభూతనిర్వృత్యై ద్వీపే ద్వీపే విభాగశః ॥ ౪౦ ॥ భౌమం దివ్యం మానుషంచ మహత్త్వం కర్మయోగజమ్ । యశ్చక్రే నిరయౌపమ్యం పురుషానుజనప్రియః ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - ప్రథమోఽధ్యాయః॥ ***********************************

శ్రీశుకః ॥ ఏవం పితరిసంప్రవృత్తే తదనుశాసనే సంవర్తమాన ఆగ్నీధ్రో జంబూద్వీపౌకసః ప్రజా ఔరసవద్ధర్మావేక్షమాణః పర్యగోపాయత్॥ ౧ ॥ సచకదాచిత్పితృలోకకామః - సురవరవనితాక్రీడాచలద్రోణ్యాం భగవంతం విశ్వసృజాం పతిమాభృతపరిచర్యోపకరణ ఆత్మైకాగ్ర్యేణ తపసారాధయాంబభూవ॥ ౨॥ తదుపలభ్య భగవానాదిపురుషః - సదసి గాయంతీం పూర్వచిత్తిం నామాప్సరసమభియాపయామాస॥ ౩॥ సాచ తదాశ్రమోపవనమతిరమణీయం - వివిధనిబిడవిటపివిటపనిచితనికటపురటలతారూఢస్థలవిహంగమమిథునప్రోచ్యమానశ్రుతిభిః ప్రతిబోధ్యమానసలిలకుక్కుట కారండవబకకలహంసాదిభిర్విచిత్రముపకూజితామలజలాశయకమలాకరముపబభ్రామ ॥ ౪ ॥ తస్యాస్సులలితగమనపదవిన్యాసగతివిలాసాయాశ్చానుపదం ఖణఖణాయమాన రుచిరచరణాభరణస్వనముపాకర్ణ్య నరదేవకుమారః - సమాధియోగేనామీలితనయననళినముకుళయుగళమీషద్వికచయ్య వ్యాచష్ట ॥ ౫ ॥ తామేవావిదూరే మధుకరీమివ సుమనస ఉపజిఘ్రంతీం - దివిజమనుజమనోనయనాహ్లాదదుఘైర్గతివిహారవినయావలోకైస్సుస్వరాక్షరావయవైర్మనసి

ద్వీపమోకోయాసాంతాః - ప్రజాః పుత్రవత్పాలయామాస - ధర్మావేక్షమాణః ధర్మమవేక్షమాణ ఇత్యర్థః॥౧॥ సఇతి ॥ పితృలోకకామః పుత్రకామః - సురవరాణాం వనితాస్తాసాం ఆక్రీడాచలః మందరః తస్యద్రోణ్యాం - ఆభృతానిపరిచర్యోపకరణానిపుష్పాదీనియేన॥ ౨॥ తదితి॥ తదుపలభ్యజ్ఞాత్వా - బ్రహ్మా అభియాపయామాస సంభోగార్థం ప్రస్థాపయామాస॥ ౩॥ సేతి ॥ సాచతదాశ్రమోపవనముపబభ్రామేత్యన్వయః - రమణీయత్వమేవాహ - వివిధాశ్చనిబిడాశ్చయేవిటపినః తేషాం విటపాః తేషుసంశ్లిష్టాః - నికటపురటలతాః సన్నికృష్టస్వర్ణవల్ల్యః - తాస్వారూఢాః - స్థలవిహంగాః మయూరాదయః - తేషాం మిథునైః - ప్రోచ్యమానాభిః శ్రుతిభిరుచ్చార్యమాణైః షడ్జాదిభిః స్వరైః - ప్రతిబోధ్యమానా యేసలిలకుక్కుటాదయః తైర్విచిత్రం యథాతథా - ఉపకూజితానాదితాః - అమలాజలాశయాః - తేషుకమలాని తేషామాకరముపవనం॥ ౪ ॥ తస్యాఇతి॥ సులలితే గమనే యే పదవిన్యాసాః తైర్గతో విలాసోయస్యాః - చకారస్తస్యాశ్చేత్యేకవాక్యత్వాయ - ఖణఖణేతిధ్వనిం కుర్వతో రుచిరస్యచరణాభరణస్యస్వనం ఆమీలితేనయనే ఏవ నళినముకుళే తయోర్యుగళం - ఈషద్వికచయ్య కించిదున్మీల్య వ్యాచష్టదదర్శ॥ ౫॥ తామితి ॥ తామేవ దేవీం మకరధ్వజస్యవశముపనీతస్సన్ జడవదితిహవక్ష్యమాణాం దకశ్లోకీమువాచ. జాడ్యానుకరణంచ వైదగ్ధ్యేనతద్వశీకరణార్థం - దివిజానాం దేవానాం మనుజానాంచ యానిమనాంసినయనానిచ - తే,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హావాహ్లాదదుస్థైః గత్యాదిభిర్నృణాంమనసి కామస్యవివరంప్రవేశద్వారంవిదధతీం - గతిశ్చవిహారశ్చ క్రీడావినయ యుక్తోవలోకశ్చ- సుస్వరాణ్యక్షరాణిచఅవయవాశ్చనేత్రాదయస్తైః॥ ౬॥ నిజేతి॥ నిజముఖాద్విగళితం-అమృతమివస్వాదుఆసవఇవమాదకంయత్సహాసంభాషణంతస్మిన్నామోదోనిశ్శ్వాసగంధః - తేనమదాంధాఃయేమధుకరనికరాః తైరుపరోధఆవరణంతేన- భయాద్ద్రుతఃశీఘ్రః- యఃపదవిన్యాసః తేనవల్గుస్పందనంకించిచ్చలనం - స్తనయోఃకబరభారే - రశనాయాంచ- యస్యాస్తాంతస్యాఅవలోకనేననిర్వృతావసరస్యదత్తావకాశస్య॥ ౭॥ కాత్వమితి॥ కాత్వంశైలేగిరావస్మిన్ కించికీర్షసి - మునివర్యేత్యాదిపుంస్త్వేన సంబోధనానిజాడ్యానుకారార్థంనూనంభగవతఃపరదేవతాభూతస్యమాయాసి భ్రువావాలక్ష్యాహ - హేసుహృత్సఖే - విజ్యేనిర్గుణేధనుషీబిభర్షి కిమాత్మనోర్థే - తవైతాభ్యాం కింకార్యమస్తికింవా ప్రమత్తాన్ అజితేంద్రియాన్ మృగతుల్యాన్ అస్మదాదీన్ మృగయసే తాన్వశీకర్తుంధనుషీధారయసీత్యర్థః ॥ ౮ ॥ కటాక్షావాలక్ష్యాహ॥ బాణావితి ॥ బాణావిమౌభగవతశ్శతపత్రేకమలేతేఏవ - పత్రాణిపింఛానియయోః - శాంతౌవిభ్రమేణమందరౌపుంఖాభ్యాంవినాపిరుచిరౌ - పత్రతయాకల్పితనేత్రాభ్యాంపరభాగస్య పుంఖస్థానీయస్యాభావాత్ - అతితిగ్మతీక్ష్ణదంతౌ అగ్రభాగౌయయోస్తౌ - కస్మైప్రయోక్తుమిచ్ఛసీతినవిద్మః - అతోభయా దైవైతావత్ప్రార్థయామ

నృణాంకుసుమాయుధస్యవిదధతీంవివరమ్ ॥ ౬ ॥ నిజముఖవిగళితామృతాసవసహాసభాషణామోదమదాంధమధుకరనికరోపరోధద్రుతపదన్యాసవల్గుస్పందనస్తనకబరభారరశనాందేవీం- తదవలోకనేనవివృతావసరస్యభగవతోమకరధ్వజస్యవశముపనీతోజడవదితిహోవాచ ॥ ౭॥ శ్లో ॥ కాత్వంచికీర్షసిచకింమునివర్యశైలే మాయాసికాపిభగవత్పరదేవతాయాః । విజ్యేబిభర్షిధనుషీసుహృదాత్మనోర్థేకింవామృగాన్ మృగయసేవిపినేప్రమత్తాన్ ॥ ౮ ॥ బాణావిమౌభగవతశ్శతపత్రపత్రౌ కాంతావపుంఖరుచిరావతితిగ్మదంతౌ । కస్మైయుయుంక్షసివనేవిహరన్నవిద్మః క్షేమాయనోజడధియాంతవవిక్రమోస్తు॥ ౯॥ శిష్యాఇమేభగవతఃపరితః పఠంతిగాయంతిసామసరహస్యమజస్రమీశ । యుష్మచ్ఛిఖావిలులితాస్సుమనోభివృష్టీః సర్వేభజంత్యృషిగణాఇవవేదశాఖాః ॥ ౧౦ ॥ వాచంపరంచరణపంకజతిత్తిరీణాంబ్రహ్మన్నరూపముఖరీంశృణువామతుభ్యమ్ । లబ్ధాకదంబరుచిరంకవిటంకబింబేయస్యామలాతపరిధిఃక్వచవల్కలంతే ॥ ౧౧ ॥ కింసంభృతంరుచిరయోర్ద్విజశృంగయోస్తేమధ్యేకృశోవహసియత్రదృశిశ్శ్రితామే । పంకోరుణస్సురభిరాత్మవిషాణఈదృగ్యేనాశ్రమంసుభగమేసురభీకరోషి ॥ ౧౨ ॥ లోకంప్రదర్శయసుహృత్తమతావకంమేయత్రత్యఇత్థమురసావయవావపూర్వౌ । అస్మద్విధస్యమనఉన్నయనౌబిభర్తి బహ్వద్భుతంసరసరాససుధాదివక్త్రే॥ ౧౩॥ కావాత్మవృత్తిరదనాద్ధవిరంగవాతివిష్ణోఃకలాస్యనిమిషోన్మకరౌచకర్ణౌ। ఉద్విగ్నమీ

హే- తవాయంవిక్రమః- అస్మాకంక్షేమాయాస్తు॥ ౯॥ తదంగపరిమళలోభేనానుగచ్ఛతోభ్రమరానాలక్ష్యాహ ॥ శిష్యాఇతి॥ అజస్రంసతతం- యుష్మచ్ఛిఖాతఃవిలులితాఃవిగళితాః- సుమనసాంఅభితోవృష్టీః- గళితానికుసుమానిభజంతీత్యర్థః- శుద్ధత్వేనోపమావేదశాఖాఇవేతి॥ ౧౦ ॥ నూపురస్వనమాకర్ణ్యాహ ॥ వాచమితి ॥ తుభ్యంతవ - చరణపంకజయోర్నూపురయోః- తిత్తిరీణాంఅంతర్గతరత్నానాం- పరంకేవలం- వాచంశృణుమః- కథంభూతాంఅరూపాంఅదృష్టవక్తృకాం-ముఖరీంఅతిప్రకటితాంచ- పరిధానవస్త్రంనితంబకాంతిత్వేనప్రకల్ప్యాహ - కదంబస్యరుచిర్దీప్తిః - అంకవిటంకస్యబింబే-నితంబస్యసుందరేమండలే- క్వలబ్ధా- పాఠాంతరే - అంగేతిసంబోధనం - మేఖలామాలక్ష్యాహ - యస్యామలాతపరిధిర్వర్తతే- వస్త్రంనితంబకాంతిత్వేనప్రకల్ప్య- వస్త్రమదృష్ట్వైవపృచ్ఛతి- క్వచతేవల్కలమితి ॥ ౧౧ ॥ స్తనావాలక్ష్యాహ॥

కిమితి॥ శృంగయోః స్తనయోఃకింసంభృతం - కింపూర్ణమస్తిమనోహరంకించిదస్తీత్యేతావత్తుజానామి - యతోమధ్యేకృశోపి- కృచ్ఛ్రేణవహసి- యత్రచమేదృశిఃదృష్టిః - శ్రితాసంలగ్నా - అన్యథాఇదంద్వయంనఘటతఇతిభావః - స్తనగతంకుంకుమమాలక్ష్యాహ- పంకోరుణః- ఆత్మనస్తవవిషాణేస్తనే- ఈదృక్అత్యపూర్వః కుతఇత్యతఆహ- యేనపంకేన- ఆశ్రమంమేగంధాయమానంకరోషి॥ ౧౨॥ లోకమితి॥ లోకంస్థానం- యత్రత్యోజనః- ఇత్థమపూర్వావయవౌఉరసాబిభర్తిమనఉన్నయనౌక్షోభకౌ- పాఠాంతరే- ఇత్థంభూతలక్షణాతృతీయా- వక్త్రేచబహ్వద్భుతంబిభర్తి- కింతదాహ-సరసఃమధురాలాపః- సరాఃవిలాసః- తాభ్యాంసహితా- సుధాఅధరామృతంఆదిశబ్దాత్స్మితనర్మాది॥ ౧౩॥ కేతి॥కావాతవలోకే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆత్మనః దేహస్య - వృత్తిః ఆహారః - అంగ హేసఖే - అదనాచ్చర్వణాత్ - హవిరితితత్సం బంధిగంధఃవాతి ఆగచ్ఛతీతి-తాంబూలాభిప్రాయం - అదనాద్బహిరంగభాతీతిపాఠే - మమతావదోభ్జనాద్బహిర్భూతేవవృత్తిర్భాతీత్యర్థః - యత స్త్వంశ్రీవిష్ణోఃకలాసి - విష్ణుశ్చనాశ్నాతి ॥ శ్రు ॥ అనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతీతిశ్రుతేః - విష్ణోః కలాసీత్యత్ర హేతుః - తవచకర్ణౌశ్రీవిష్ణోరివానిమిషోన్మకరౌ - అనిమిషౌనిద్రారహితత్వేన - అలుప్తదృష్టిత్వేన - రత్ననేత్రత్వేననిమేషశూన్యౌ- ఉత్ లసంతౌ - మకరౌతదాకారౌకుండలేయయోస్తౌ - కించతవముఖంసరవత్ శరత్సరఇవ - అత్రాదంతత్వమార్షంతదేవాహ- ఉద్విగ్నంచంచలం - మీనయుగళమివ నేత్రద్వయంయస్మిన్- ద్విజాఃదంతాః - తేషాంపఙ్క్త్యాశ్శోచిశ్శోభాయస్మిన్- సరసితు- ద్విజాఃహంసాః- ఆసన్నోభృంగనికరఏవ కేశస్తోమః పరిమళలుబ్ధభృంగస్తోమోవాయస్మిన్ ॥౧౪॥ యఇతి॥ పతంగఃకంతుకఃభ్రమతఃభ్రమచ్చిత్తస్యమే - అక్షిణీఏజయతెచంచలతాంనయతి - వక్రకేశసమూహంముక్తబంధనం- నస్మరసినసంభావయసికిం- కష్టఃధూర్తఃఅనిలః- నీవీంహరతి- ఏతచ్చనస్మరసికిం॥ ౧౫॥ రూపమితి॥ ఉపలబ్ధంప్రాప్తం మహ్యంమమ - హేమిత్రమయాసహ - తపశ్చర్తుమర్హసి - కించసవైభవభావనఃసంసృతివిస్తారకఃబ్రహ్మా - మేప్రసీదతి-త్వాంభార్యాంకల్పయతీత్యర్థః॥ ౧౬॥ నేతి॥ ద్విజ- దేవేనబ్రహ్మణా-దత్తందృశ్మనశ్చలగ్నంసత్-నాపయాతి- హేచారుశృం

నయుగళంద్విజపఙ్క్తిశోచిరాసన్నభృంగనికరంసరవన్ముఖంతే॥ ౧౪ ॥ యోసౌత్వయాకరసరోజహతః పతంగోదిక్షుభ్రమన్ భ్రమతఏజయతెక్షిణీమె । ముక్తంనతెస్మరసివక్రజటావరూథం కష్టోనిలోహరతి లంపటఏషనీవీమ్॥ ౧౫॥ రూపంతపోధనతపశ్చరతాంతపోఘ్నం హ్యేతన్నుకేనతపసాభవతోపలబ్ధమ్ । చర్తుంతపోహసిమయాసహమిత్రమహ్యం కింవాప్రసీదతిసవైభవభావనోమె ॥ ౧౬ ॥ నత్వాంత్యజామి దయితంద్విజదేవదత్తంయస్మిన్ మనోదృగపినోనవియాతిలగ్నమ్ । మాంచారుశృంగ్యర్హసినేతుమనువ్రతంతెచిత్తంయతఃప్రతిసరంతుశివాస్సచివ్యః ॥ ౧౭ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇతిలలనానునయాతి విశారదోగ్రామ్య వైదగ్ధ్యపరిభాషయాతాంవిబుధవధూంమధుమతిరతిసభాజయామాస॥ ౧౮ ॥ సాచతతస్తస్యవీరయూథపతేర్బుద్ధిరూపశీలవిద్యావయశ్శ్రియాదార్యేణపరాక్షిప్తమనాస్తేనసహాయుతాయుతపరివత్సరోపలక్షణంకాలంజంబూద్వీపపతినాభౌమస్వర్గభోగాన్బుభుజే॥ ౧౯ ॥ తస్యాముహవాఆత్మజాన్సరాజవరఆగ్నీధ్రోనాభి కింపురుషహరివర్ష ఇలావృతరమ్యకహిరణ్మయ కురుభద్రాశ్వకేతుమాలసంజ్ఞాన్నవపుత్రానజనయత్- సాసూత్వాథసుతాన్ సర్వాననువత్సరం గృహఏవాపహాయపూర్వచిత్తిర్భూయఏవాజందేవముపతస్థే॥ ౨౦॥ ఆగ్నీధ్రసుతాస్తేమాతురనుగ్రహాదౌత్పత్తికేనైవసంహననబలోపేతాః- పిత్రావిభక్తాన్యాత్మతుల్యనామానియథాభాగంజంబూద్వీపవర్షాణిబుభుజుః॥ ౨౧॥ ఆగ్నీధ్రోరాజాతృప్తకామస్తామప్సరసమేవానుదినమభిమన్యమానః తస్యాస్సలోకతాం శ్రుతిభిరవారుంధ యత్రపితరోమాదయంతే॥ ౨౨ ॥ సంపరేతేపితరినవభ్రాతరో మేరుదుహితౄర్మేరుదేవీంప్రతిరూపాముగ్రదంష్ట్రీం లతాంరమ్యాంశ్యామాంనారీంభద్రాందేవవీతిమితిసంజ్ఞానవోదవహన్॥ ౨౩॥ * * *

శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - ద్వితీయోధ్యాయః.

౧౭ యతస్తేచిత్తం- తతోమాంత్వదధీనంనేతుమర్హసి- సచివ్యస్తవసఖ్యోపి- శివాఃఅనుకూలాస్సత్యఃమాంప్రతి- అనుసరంతుఅనువర్తంతాం- యద్వా- ఏతావత్పర్యంతం- మేయాస్సచివ్యఃసఖ్యః- శివాఃఫేరవాః - తాఃప్రతిసరంతునిర్యాంతు-యద్వా వనవాసే సహచర్యోహరిణ్యఃశివాఃప్రతిసరంతుప్రదక్షిణంగచ్ఛంతు - సరణ్యఇతిపాఠే సరంతీతి సరణ్యో రాత్రయఃశివాః మంగళరూపాః సరంతుగచ్ఛంతు ॥ ౧౭ ॥ ఇతీతి ॥ గ్రామ్యేషువైదగ్ధ్యంయస్యాః- సభాజయామాస- సమ్మానీచకారేత్యర్థః॥ ౧౮॥ సేతి॥ బుద్ధ్యాదీనాంద్వంద్వైక్యం- పరాక్షిప్తమాసక్తంమనః యస్యాః భౌమస్వర్గాః నవఖండాః తేషుయేభోగాఃతాన్॥ ౧౯॥ తస్యామితి ॥ పుదాఖ్యాన్నరకాత్త్రాయతఇతిపుత్రఇత్యవయవార్థావగమాయపుత్రశబ్దః ప్రయుక్తః- అతోనపౌనరుక్త్యంప్రతివత్సరం- సాసూత్వాప్రసూయ- ఉపతస్థేఅభజత్॥ ౨౦॥ఆగ్నీధ్రేతి॥ ఔత్పత్తికనైవస్వభావేనైవ- సంహననందృఢాంగత్వం॥ ౨౧॥ ఆగ్నీధ్రఇతి॥ కామానాంభోగైః- అధికంమన్యమానఃశ్రుతిభిఃవేదోక్తైఃకర్మభిః- అవారుంధప్రాపఃమాదయంతేమోదయంతె॥ ౨౨॥ సంపరేతఇతి ॥ ఇత్యేవంభూతాస్సంజ్ఞాయాసాంతాఃపరిణీతవంతః॥ ౨౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ తృతీయేచరితంనాభేఃపరంమంగళమీర్యతే। యస్యయజ్ఞాత్ప్రతీతస్సన్ పుత్రోభూదృషభోహరిః॥ నాభిరితి॥ నాభిః ఆగ్నీధ్రసుతః అపుత్రయా మేరుదేవ్యాభార్యయాసహ ॥ ౧ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రవర్గ్య సంజ్ఞికేషు కర్మసుక్రియమాణేషు ద్రవ్యాదయస్సప్తమేయోగాఃఉపాయాః - తేషాముపపత్త్యా సంపత్త్యాదురధిగమః దుష్ప్రాపోపిభాగవతేషు కృపాళుతయాసుప్రతీకః శోభనావయవస్సన్ ఆత్మానమావిశ్చకారఅపరాజితస్వతంత్రం నిజభక్తానాంమేఅభిప్రేతార్థాః - తేషాంవిధిత్సయాగృహీతంఆకృష్టంహృదయంచిత్తంయస్య - హృదయంగమం సుఖకరంయతోమనోనయనాన్యానందయంతియేఅవయవాః తైరభిరామంసుందరం॥ ౨॥ అథేతి ॥ అథహేత్యాదినిపాతచాహుళ్యంవాక్యాలంకారాయఆవిష్కృతం-భుజానాం యుగళద్వయంచతుష్టయంయేన హిరణ్మయం తేజోమయం పురుషేషు విశిష్యతఇతితథా పురుషోత్తమమిత్యర్థః - అర్హణేనఅభ్యర్హణసహితౌపతస్థుః అభజన్నిత్యన్వయః విలసత్ శ్రీవత్సఏవలలామంచిహ్నంయస్య - దరవరః శంఖశ్రేష్ఠః వనరుహంపద్మం అచ్ఛారిచక్రం అమృతమణిఃకౌస్తుభః - ఏవమాదిభిరుప లక్షితంస్ఫుటకిరణాయే ప్రవరామణయఃతన్మయానియాని మకుటాదీనిఅంగానాంభూషణానితైర్విభూషితం - బహుమానేదృష్టాంతః అధనాఇవోత్తమంధనంనిధిం॥ ౩॥ అర్హసీత్యాదినానిగదేనస్తువంతి॥ అర్హసీతి॥ హేఅర్హత్తమపరిపూర్ణోపిత్వం అనుపథానాంభృత్యానా

శ్రీశుకః ॥ నాభిరపత్యకామోఽప్రజయామేరుదేవ్యాభగవంతంయజ్ఞపురుషమవహితాత్మాయజత్ ॥ ౧॥
తస్యహవావశ్రద్ధయా విశుద్ధభావేనయజతః ప్రవర్గ్యేషు ప్రచరత్సు ద్రవ్యదేశకాల మంత్రర్త్విగ్దక్షిణావిధానయోగోపపత్త్యాదురధిగమోపిభగవాన్ భాగవతవత్సలతయా సుప్రతీకఆత్మానమపరాజితం నిజజనాభిప్రేతార్థ విధిత్సయాగృహీతహృదయోహృదయంగమంమనోనయనానంద నావయవాభిరామమావిశ్చకార॥ ౨॥ అథహతమావిష్కృతభుజయుగళద్వయంహిరణ్మయంపురుషవిశేషం కనకకపిశకౌశేయాంబరధరం- ఉరసివిలసచ్ఛ్రీవత్సలలా మందరవరవనరుహ వనమాలాచ్ఛూర్యమృతమణిగదాభిరుపలక్షితం- స్ఫురత్కిరణప్రవరమణిమయ మకుటకుండల కటకకటి సూత్రహారకేయూర నూపురాద్యంగభూషణవిభూషితం - ఋత్విక్సదస్యగృహపతయోఽధనాఇవోత్తమంధనముపలభ్య - సబహుమానమర్హణేనఅవనతశీర్షాణఉపతస్థుః॥ ౩ ॥ అర్హసిముహురర్హత్తమార్హణమస్మాకమనుపథానాంనమోనమ ఇత్యేతావత్సదుపశిక్షితంకోర్హతిపుమాన్ ప్రకృతిగుణవ్యతికరమతిరనీశ ఈశ్వరపరస్యప్రకృతిపురుషయోరర్వాక్తనాభిర్నామరూపాకృతిభిస్స్వరూపనిరూపణమ్॥ ౪ ॥ సకలజీవనికాయవృజిననిరసనశివతమప్రవరగుణగణైకదేశకథనాదృతే॥ ౫ ॥ పరిజనానురాగవిరచితశబలసంశబ్దసలిలసితకిసలయతులసీదూర్వాంకురైరపిసంభృతయాసపర్యయాకిలపరమపరితుష్యసి॥ ౬ ॥ అథానయాపినభవతఇజ్యయోరుభారభరయా సముచితమర్థమిహోపలభామహే ॥ ౭ ॥ ఆత్మనఏవానుసవనమంజసావ్యతిరేకేణబోభూయమానాశేషపురుషార్థస్వరూపస్యకింతునాథాశిషఆశాసానానామేతదభిసంరాధనమాత్రంభవి

మస్మాకమర్హణంముహుః స్వయమేవస్వీకర్తుమర్హసి - నతువయంస్తోతుంశక్తాఇత్యాహుః నమోనమఇత్యేతావదేవాస్మాకంసద్భిరుపలక్షితంశిక్షితంత్వద్రూపస్యదుర్విజ్ఞేయత్వాత్తదేవాహుః - కోర్హతీతిప్రకృతిగుణానాంవ్యతికరఃప్రపంచఃతస్మిన్నేవమతిర్యస్యఅతఏవానీశః ప్రకృతిపురుషయోఃపరస్యఅతఏవేశ్వరస్య - అర్వాక్తనాభిః- త్వామస్పృశంతీభిః ప్రపంచాంతర్గతాభిః- నామచరూపంచ- ఆకృతిశ్చాకారః- తాభిఃతవస్వరూపనిరూపణంకర్తుంకోనామపుమాన్అర్హతి॥ ౪॥ సహ్యేతావన్మాత్రమేవార్హతినాధికమిత్యాహుః॥ సకలేతి॥ సకలజీవనికాయస్యవృజినంనిరస్యంతీతితథా - శివతమాః ప్రవరాశ్చయేగుణగణాః- తేషామేకదేశస్తస్య-కథనాదృతేవినా - అధికంనార్హతి॥౫॥వాఙ్మనసోరగోచరోపిత్వంభక్తానాంసుఖారాధ్యఏవేత్యాహుః॥ పరిజనేతి॥ హేపరమపరిజనైరనురాగేణ- విరచితాయేశబలసంశబ్దస్తవాఃగద్గదాక్షరస్తుతయః- సలిలంచ- సితకిసలయాశ్చశుద్ధపల్లవాః- శిలేతిపాఠే- శిలంకుశాదిమంజరీ- ఏవమాదిభిస్సంభృతయాసంపాదితయా- పూజయాకిలపరితుష్యసి॥ ౬॥ అథేతి॥ అథేతిప్రకారాంతరే- అన్యథాతుఅనయాఇజ్యయాయాగేనాపి-ఉరుభారభరయాఅనేకాంగసమృద్ధయాపి- భవతస్సముచితంఅపేక్షితం- ప్రయోజనంనైవపశ్యామః॥ ౭॥ఆత్మనఇతి ॥ అత్రహేతుఃఆత్మనస్స్వతఏవఅనుసవనంసర్వదా- అంజసాసాక్షాత్- అవ్యతిరేకేణసమన్వయేన- బోభూయమానాఃఅతిశయేనభవంతః- యేఅశేషాఃపురుషార్థాః- తేస్వరూపేయస్య- పరమానందస్య- నచైవంసత్యపియాగానర్థక్యమిత్యాహుః- కింత్వితి- సకామానా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మస్మాకమేవైతదుపయుజ్యతే-నతవేత్యర్థః॥ ౮॥ స్వోపయోగమేవప్రదర్శయతి॥ తదితి॥ పరమేభ్యోపి- పరమపురుషప్రక ర్షయుక్తయాకరుణయా- ఉపకల్పయిష్యన్ సంపాదయిష్యన్- చకారాత్తావమితంచ- నాపచితః అనపచితః- అపూజిత ఏవ- పూజానపేక్షత్వాత్- స్వయమేవోపలక్షితః దృష్టోసి-ఇతరవత్ సాపేక్షవత్॥ ౯॥ అథేతి॥ యద్యపివరాన్ దాతుమావి ర్భూతోసి-అథాపి హేఅర్హత్తమ-రాజర్షేః బర్హిషి యజ్ఞే- నిజపురుషాణాంత్వద్భక్తానామస్మాకం- ఈక్షణవిషయోభ వాన్ మహర్షిభిః-యర్హి యదా-ఆసీత్ తదా అయమేవవరస్సంజాతః॥ ౧౦॥ దర్శనస్యదుర్లభతామాహుః॥ అసంగేతి॥ అ సంగేనవైరాగ్యేణ-నిశ్శితంయత్ జ్ఞానం- తదేవానిలః తేనవిధూతాః అశేషామలాయేషాంతే- అతోభవతఇవ స్వభావోయే షాంతానేవాహుః- ఆత్మారామాణాం ఏవంభూతానాంమునీనామపిపరమమంగళాయనంగుణగణకథనమేవ - నతుదర్శ నంయస్యఅత స్తైరనవరతంపరిగుణితాః అభ్యస్తాః గుణగణాః యస్యేతిసంబోధనం॥ ౧౧॥ దర్శనేనైవకృతార్థా అపివరమే కంప్రార్థయంతే॥ అథేతి॥ స్మరణాయవివశానాం- త్వాంస్మర్తుమశక్తానాంనః ॥ ౧౨॥ అన్యచ్చప్రార్థనీయమస్తీత్యా హుః॥ కించేతి॥ ఆశిషాం ఐహికానాం-స్వర్గాపవర్గయోరపి-ఈశ్వరంత్వాం- ఉపధావతి- ప్రజాయామేవపురుషార్థ ఇతి ప్రత్యయోయస్య- అధనోయథాఫలీకరణంతుషకణాదికమాశాసానః-ధనముపధావతి॥ ౧౩॥ ఇదంచనాతిచిత్రమిత్యాహుః॥

తుమర్హతి॥ ౮॥ తద్యథాబాలిశానాంస్వయమాత్మనశ్శ్రేయః పరమవిదుషాంపరమపురుష ప్రకర్షకరుణ యాస్వమహిమానంచాపవర్గాఖ్యముపకల్పయిష్యన్ స్వయంచనాపచితఏవేతరవదిహోపలక్షితః॥ ౯ ॥ అథాయమేవవరోహ్యర్హత్తమయర్హిబర్హిషి రాజర్షేర్వరదర్షభోభవాన్నిజపురుషేక్షణవిషయ ఆ సీత్॥ ౧౦॥ అసంగనిశితజ్ఞానానిలవిధూతాశేషమలానాం-భవత్స్వభావానామాత్మారామాణాం మునీ నామనవరతపరిగుణితగుణగణపరమమంగళాయనగుణగణకథనోసి॥ ౧౧॥ అథకథంచిత్స్ఖలనక్షుత్పతన జృంభణదురవస్థానాదిషు- వివశానాంనః - శ్రీమచ్చరణారవిందస్మరణాయ-జ్వరమరణదశాయామపిసక లకశ్మలనిరసనాని-తవగుణకృతనామధేయాని-వచనగోచరాణిభవంతు॥ ౧౨॥ కించాయంరాజర్షిరపత్య కామః- ప్రజాంచభవాదృశీమాశాసానః- ఈశ్వరమాశిషాంస్వర్గాపవర్గయోరపిభవంతముపధావతి ప్రజాయామేవపురుషార్థప్రత్యయః-ధనమివాధనఃఫలీకరణమ్॥ ౧౩॥ కోవాఇహతేఽపరాజితయాఽప రాజితోమాయయానవసితపదవ్యానావృతమతిర్విషయవిషరయానావృతప్రకృతి రనుపాసితమహచ్చరణః॥ ౧౪ ॥ యదుహవావపనరదభ్రకర్తరిహసమాహూతస్తత్రార్థధియాం మదాంధానాం నస్తద్యద్దేవ హేళనందేవతదేవార్హసిసామ్యేనసర్వాత్మన్ ప్రతిబోధుమవిదుషామ్॥ ౧౫॥ ఇతినిగదేనాభిష్టూయమా నోభగవాననిమిషర్షభోవర్షధరాభివాదితాభివందితచరణస్సదయమిదమాహ॥ ౧౬॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అ హోబతాహమృషయోభగవద్భిరవితథగీర్భిః పరమసులభమభియాచితోయదముష్మాదాత్మజోమయా స దృశోభూయాదితిమమాహమేవాభిరూపః కైవల్యాదథాపిబ్రహ్మవాదోనమృషాభవితుమర్హతి మమైవ హిముఖంయద్ద్విజదేవకులమ్ ॥ ౧౭॥ తతఆగ్నీధ్రీయేంశకలయావతరిష్యామ్యాత్మతుల్యమనుపల భమానః॥ ౧౮॥ ఇతినిశామయంత్యామేరుదేవ్యాఃపతిమభిధాయాంతర్దధేభగవాన్ బర్హిషితస్మిన్ - ఏవం

కఇతి॥ ఇహసంసారే- తేఅపరాజితయా- అనవసితపదవ్యాఅలక్షితమార్గయా- అపరాజితః- కోవైనకోపి- అతఃతయాఅ నావృతమతిస్సకః-అతఏవవిషయాఏవవిషం-తస్యరయాః వేగాః- తైరనావృతాప్రకృతిర్యస్యసఃకః- యద్యనుపాసితమహచ్చ రణః- అత స్త్వన్మాయయా- మోహితస్యైవం-ఆశంసాఘటతఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ యదితి॥ అదభ్రకర్తః హేబహుకార్యకారిన్ అల్పీయసేకార్యాయ-త్వంయత్ యస్మాదిహ- సమాహూతోసి-తత్రప్రజాయామర్థధీర్యేషాంమదాంధానాం- తేషాం నోయద్దేవహేళనంఅవజ్ఞానంతత్- సర్వాత్మన్- తవసామ్యేనహేతునా- ప్రతిబోధుంసోఢుమర్హసి॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ ఇతినిగ దేనగద్యాత్మకస్తోత్రేణవరధరః భారతవర్షాధిపతిః నాభిః - తేనాభివాదితా మేఋత్విజః - తైరభివందితౌచరణౌయస్య॥ ౧౬॥ అసులభత్వేహేతుమాహ ॥ అహోఇతి ॥ మమాయమేవాభిరూపః సదృశః - కైవల్యాత్ అద్వితీయత్వాత్ - ద్విజే షుదేవాఇవబ్రాహ్మణాః- తేషాంకులం॥ ౧౭॥ తతఇతి॥ ఆగ్నీధ్రీయేనాభిసంబంధినిక్షేత్రే- మేరుదేవ్యామిత్యర్థః॥ ౧౮॥ ఇ తీతి॥ హేవిష్ణుదత్తతస్యావరోధాయనేఅంతఃపురే మేరుదేవ్యాం - శుక్లయాశుద్ధసత్త్వమయ్యాతన్వా - అవతతారేతిస ష్టంధర్మాన్-వాతరశనానాందిగ్వాససాంపాషండివ్యావృత్త్యర్థమాహ-శ్రమణానాంతపస్వినాం- ఋషీణాం॥ జ్ఞాని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాంఊర్ధ్వమంథినాంనైష్ఠికబ్రహ్మచారిణాం॥౧౯॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥..........*
శ్లో॥చతుర్థాదిత్రిభిఃప్రోక్తమృషభస్యేహితంమహత్।లోకార్థంయేనసత్కర్మనైష్కర్మ్యంచప్రదర్శితమ్॥ చతుర్థేఋ-
తపుత్రస్యరాజ్యంతస్యోపవర్ణ్యతే। యస్యరాజ్యేజనస్సర్వస్సంతోషామృతనిర్వృతః॥ అథేతి॥ అభివ్యజ్యమానాని- భగవ-
ల్లక్షణాని - పాదతలాదిషువజ్రాంకుశాదీనియస్య - సామ్యంసర్వభూతేషుసమత్వంఉపశమః - అంతర్బాహ్యేంద్రియని-
యమః- వైరాగ్యంవిషయేష్వనాసక్తిః- ఐశ్వర్యంసర్వభూతనియంతృత్వం- మహావిభూతిస్సర్వసంపత్తిః- ఏతైస్సామ్యా-
దిభిస్సహవర్ధమానప్రభావం- ప్రకృతయఃఅమాత్యాదయః- ప్రజాఃజనాః- బ్రాహ్మణదేవతాశ్చ- గోబలీవర్దన్యాయే-
నబ్రాహ్మణదేవతాఇత్యుక్తం- అవనీతలరక్షణాయ- జగృధుఃఅభికాంక్షంతిస్మ॥౧॥తస్యేతి॥ వర్ష్మణాదేహేన- తస్యవిశే-
షణద్వయం- వరీయసాశ్రేష్ఠతమేన- బృహంతఃశ్లోకాఃపద్యానికవీనాంయస్మిన్ తేనఓజఃతేజః- వీర్యంప్రభావః- శౌర్యను-
త్సాహః ఏతైర్గుణైరతిశ్రేష్ఠత్వాత్-ఋషభఃశ్రేష్ఠఇతినామచకార॥ ౨ ॥ యస్యేతి॥ యస్యవర్షేమండలే- అజనాభం
నామస్వవర్షం- భారతవర్షస్యాజనాభమితిప్రోక్తంనామ॥౩॥నాభిరితి॥శోభనాప్రజాసంతతిర్యస్య- తస్మాదసిచ్ తస్య

విష్ణుదత్తభగవాన్ పరమర్షిభిఃప్రసాదితోనాభేఃప్రియచికీర్షయాతదవరోధాయనేమెరుదేవ్యాంధర్మాన్
దర్శయితుకామోవాతరశనానాం శ్రమణానామృషీణామూర్ధ్వమంథినాం శుక్లయాతనువావతతార ॥

శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - తృతీయోధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ అథహతముత్పత్త్యైవాభివ్యజ్యమానభగవల్లక్షణం - సామ్యోపశమవైరాగ్యైశ్వర్య మహావి-
భూతిభిరనుదినమేధమానానుభావం - ప్రకృతయః ప్రజాః బ్రాహ్మణదేవతాశ్చావనీతలసమవనాయాతి-
తరాంజగృధుః ॥ ౧ ॥తస్యహవా ఇత్థంవర్ష్మణావరీయసాబృహచ్ఛ్లోకేనౌజసాబలేన శ్రియాయశసావీ-
ర్యశౌర్యాభ్యాంచపితాఋషభ ఇతీదంనామచకార॥౨॥యస్యహీంద్రఃస్పర్ధమానోభగవాన్ వర్షేనవ-
వర్ష - తదవధార్యభగవానృషభదేవోయోగేశ్వరః - ప్రహస్యాత్మయోగమాయయాస్వవర్షమజనాభం
నామాభ్యవర్షత్ ॥ ౩ ॥ నాభిస్తుయథాభిలషితంసుప్రజాస్త్వమవరుధ్య-అతిప్రమోదభరవిహ్వలోగద్గ-
దాక్షరయాగిరా-స్వైరగృహీతనరలోకధర్మం-భగవంతంపురాణపురుషం - మాయయావిలసితమతిఃవ-
త్సతాతేతిసానునయముపలాలయన్ - పరాంనిర్వృతిముపగతః॥౪॥విదితానురాగమాపౌరప్రకృతిజనప-
దోరాజానాభిరాత్మజం - సమయసేతురక్షాయామభిషిచ్యబ్రాహ్మణేషూపనిధాయ సహమేరుదేవ్యా
విశాలాయాంప్రసన్ననిపుణేనతపసాసమాధియోగేన నరనారాయణాఖ్యం భగవంతంవాసుదేవ ముపా-
-సీనఃకాలేనతన్మహిమానమవాప ॥ ౫॥యత్రహవావపాండవేయశ్లోకావుదాహరంతి॥ శ్లో॥ కోనుతత్కర్మ
రాజర్షేర్నాభేరన్వాచరేత్పుమాన్।అపత్యతామగాద్యస్యహరిశ్శుద్ధేనకర్మణా॥౬॥ బ్రహ్మణ్యోన్యఃకు-
తోనాభేర్విప్రామంగళపూజితాః। యస్యబర్హిషియజ్ఞేశందర్శయామాసురోజసా॥౭॥ చూ॥ అథభగవా-
నృషభదేవః స్వవర్షంకర్మక్షేత్రమనుమన్యమానః ప్రదర్శితగురుకులవాసోలబ్ధవరైర్గురుభిరనుజ్ఞాతో గృ-
హమేధినాం ధర్మాననుశిక్షమాణో జయంత్యామింద్రదత్తాయాముభయలక్షణంకర్మసమామ్నాతమభి-
యుంజన్నాత్మజానామాత్మసమానానాంశతంజనయామాస ॥ ౮ ॥ తేషాంఖలుమహాయోగీభరతోజ్యేష్ఠ

భావఃసుప్రజాస్త్వం-అవరుధ్యప్రాప్య- స్వైరంఇచ్ఛయాగృహీతోనరలోకధర్మోమనుష్యాకారోయేనతం- అతఏవమా-
యయాస్వపుత్రఇతివిలసితామతిర్యస్య॥ ౪॥ విదితేతి॥ ఆపౌరప్రకృతి - పౌరాన్ప్రకృతీశ్చాభివ్యాప్య- విదితోనురాగోయ-
స్మిన్- కథంభూతోనాభిః- జనపదఃజనాఃపౌరాదయఃపదంప్రమాణంయస్యసః - ఆత్మజంధర్మమర్యాదారక్షార్థంఅభిషి-
చ్య - బ్రాహ్మణానాముత్సంగేనిధాయవిశాలాయాంబదరికాశ్రమేప్రసన్నంపరానుద్వేజకం నిపుణంతీవ్రం విఘ్నానుపహ-
తంవా- తేనఉపాసీనఃసేవ్యమానఃతన్మహిమానంజీవన్ముక్తతామవాప॥ ౫॥ కోన్వితి॥ నాభేస్తత్ప్రసిద్ధంకర్మ - అనుత-
దనంతరం- కోనుపుమాన్ఆచరేత్ నకోపీత్యర్థః॥ ౬॥ బ్రహ్మణ్యఇతి॥ మంగళైఃదక్షిణాభిఃపూజితాస్సంతఃఓజసామంత్రబ-
లేన॥౭॥అథేతి॥అస్యేషాంప్రదర్శితోగురుకులవాసోయేన - అనుశిక్షమాణఃఅనుశిక్షయన్ - ఉభయవిధం శ్రుతిస్మృతి లక్ష-
ణంకర్మవిధింసమామ్నాతంవిహితం - అభియుంజన్ అనుతిష్ఠన్ జయంత్యాంభార్యాయాం - ఆత్మజానాంశతం జనయా-
మాస॥ ౮॥ ౯॥ తమితి॥తంభరతమనుకుశావర్తాదయోనవపుత్రాః-నవతేఃప్రధానాఃజ్యేష్ఠాః॥ ౧౦॥ కవిరితి॥ తదనంతరం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కవిప్రముఖాఃనవ- భాగవతధర్మప్రదర్శకాఃవసుదేవనారదయోస్సంవాదోయస్మిన్- ఉపరిష్టాదేకాదశస్కంధే॥ ౧౧॥ యవీయాంసఇతి॥ మహాశాలీనాఃఅతివినీతాః॥ ౧౨॥ భగవానితి॥ కేవలశ్శుద్ధః- విపరీతవత్ అనీశ్వరవత్కర్మాణికుర్వన్-న్యయమయత్నియమితవాన్- పాఠాంతరేనితరామరమయత్ - కర్మకరణేహేతుః- అనుగతంఉత్పన్నం - ధర్మంస్వయమాచరణేనఅతద్విదాముపశిక్షయన్- కథంధర్మాదీనామవరోధేనసంగ్రహేణ- ప్రజానందః- ప్రజార్థోభోగః- అమృతంమోక్షః॥ ౧౩॥ యద్యదితి॥ శీర్షణ్యైఃశ్రేష్ఠః- తేనాచరితంతత్తదనువర్తతేయతః॥ ౧౪॥యద్యపీతి॥సకలఃధర్మోయస్మిన్తత్ - బ్రహ్మగుహ్యం - వేదరహస్యంయద్యపిస్వేనైవవిదితం - తథాపిబ్రాహ్మణాన్పృష్ట్వైవకరోతీత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ ద్రవ్యేతి ॥ ద్రవ్యాదిభిరుపచితైర్యజ్ఞైరిష్టవాన్తత్రవయఃయౌవనం॥ శ్లో॥ యుద్దైవధర్మమస్విచ్ఛేదితివచనాత్ - వివిధోద్దేశాః నానాదేవతోద్దేశాః యథోపదేశంయథావిధి- ఏకైకంశతవారం॥ ౧౬॥ భగవతేతి॥ అన్యస్మాత్సకాశాదాత్మనః కచ్చిదపికిమపికథంచనాపి

శ్శైశ్లిష్టగుణఆసీత్। యేనేదంవర్షంభారతమితియతఆరభ్యవ్యపదిశంతిహి॥ ౯॥ తమనుకుశావర్తఇలావర్తో బ్రహ్మావర్తఆర్యావర్తోమలయకేతుర్భద్రసేనఇంద్రస్పృగ్విదర్భఃకీకటఇతి। నవనవతిప్రధానాః॥ ౧౦॥ కవిర్హరిరంతరిక్షఃప్రబుద్ధఃపిప్పలాయన ఆవిర్హోత్రోద్రమీడశ్చమసః కరభాజనఇతి భాగవతధర్మదర్శనానవమహాభాగవతాస్తేషాంసుచరితం భగవన్మహిమోపబృంహితంవసుదేవ నారదసంవాదముపశమాయనముపరిష్టాద్వర్ణయిష్యామః॥ ౧౧॥ యవీయాంసఏకాదశీతిర్జాయంతే। యేపితురాదేశకరామహాశాలీనామహాశ్రోత్రియాయజ్ఞశీలాః కర్మవిశుద్ధాబ్రాహ్మణాబభూవుః॥౧౨॥భగవానృషభసంజ్ఞఆత్మతంత్రః స్వయంనిత్యనివృత్తానర్థపరంపరః కేవలానందానుభవఈశ్వరఏవవిపరీతవత్కర్మాణ్యారభమాణః। కాలేనానుగతంధర్మమాచారేణోపశిక్షయన్నతద్విదాంసమ ఉపశాంతోమైత్రః కారుణికోధర్మార్థయశః ప్రజానందామృతావరోధేనగృహేషులోకాన్నియమయత్॥ ౧౩॥ యద్యచ్ఛీర్షణ్యాచరితంతత్తదనువర్తతేలోకః॥ ౧౪॥ యద్యపిస్వవిదితంసకలధర్మంబ్రాహ్మంగూఢంబ్రాహ్మణైర్దర్శితమార్గేణసామాదిభిరుపాయైర్జనతామనుశశాస ॥ ౧౫॥ ద్రవ్యదేశకాలవయశ్శ్రద్ధర్త్విగ్వివిధోద్దేశోపచితైస్సర్వైరపిక్రతుభిర్యథోపదేశంశతకృత్వఇయాజ ॥ ౧౬॥ భగవతర్షభేణపరిరక్ష్యమాణ ఏతస్మిన్వర్షేనకశ్చనపురుషోవాంఛత్యవిద్యమాన మివాత్మనోన్యస్మాత్కథంచనకిమపికర్హిచిదవేక్షతేభర్తర్యనుసవనవిజృంభితస్నేహాతిశయమంతరేణ॥ ౧౭ ॥ సకదాచిదటమానో భగవానృషభోబ్రహ్మావర్తగతోబ్రహ్మర్షి ప్రవరసభాయాం ప్రజానాంనిశామయంతీనామాత్మ జానవహితాత్మనఃప్రశ్రయప్రణయభరసుయంత్రితానప్యుపశిక్షయన్నితిహోవాచ॥ ౧౮॥ * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయః.

ఋషభదేవః ॥ నాయందేహోదేహభాజాంనృలోకేకష్టాన్కామానర్హతివిడ్భుజాంయే । తపోదివ్యం పుత్రకాయేన సత్త్వంశుద్ధ్యేద్యస్మాద్బ్రహ్మసౌఖ్యంత్వనంతమ్ ॥ ౧ ॥ మహత్సేవాంద్వారమాహుర్విముక్తేస్తమోద్వారంయోషితాంసంగిసంగమ్ । మహాంతస్తేసమచిత్తాఃప్రశాంతావిమన్యవస్సుహృదస్సాధవోయే॥ ౨॥ యేవామయీశేకృతసౌహృదార్థాజనేషుదేహంభరవార్తికేషు । గృహేషుజాయాత్మజరా

నవాంఛతి- ఇచ్ఛానుదయేదృష్టాంతః - ఆవిద్యమానంఖపుష్పాదికమివనచాన్యదీయమపేక్షతఇత్యర్థః - భర్తరిఋషభదేవే ప్రతిక్షణముల్లసితస్నేహాద్రేకంవినా అన్యంనవాంఛతి॥ ౧౭ ॥ సఇతి ॥ అవహితాత్మనః సంయతచిత్తానపి - ప్రజానుశాసనార్థంఉపశిక్షయన్- ఇతిహవక్ష్యమాణమువాచ॥ ౧౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.*****

శ్లో ॥ పంచమేమోక్షధర్మోపదేశైఃపుత్రానుశాసనమ్ । ఉక్తంపారమహంస్యంచతస్యద్వంద్వతితిక్షయా ॥ నాయమితి॥ విడ్భుజామపిసంతియేతాన్కష్టాన్ - దుఃఖదాన్కామాన్విషయాన్ - నార్హతితద్భోగయోగ్యోయంమనుష్యదేహోనభవతి - దివ్యముత్కృష్టందేవస్యవిష్ణోరారాధనరూపం - యేనతపసాయస్మాత్ - శుద్ధాత్సత్త్వాత్ - అనంతంబ్రహ్మసుఖంభవతి॥ ౧॥ మోక్షబంధయోర్నిదానమాహ॥ మహదితి॥ తమసఃసంసారస్యద్వారంయోషితాంయేసంగినః తేషాంసంగం- మహతాంలక్షణమాహసార్ధేన॥ మహాంతఇతి॥ సాధవస్సదాచారాః॥ ౨॥ యఇతి॥ మయిఈశే- కృతంసౌహృదమేవ అర్థఃప్రయోజనంపురుషార్థోవాయేషాం - వాశబ్దేనాన్యనిరపేక్షస్యైవ అస్యలక్షణత్వందర్శయతి - దేహంబిభర్తితిదేహంభరావిషయవార్తైవనధర్మవిషయా యేషుతేషుజనేషు - జాయాదియుక్తేషుచ - రాతిర్మిత్రంధనంవా - సౌహాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తరేజాయాద్రిప్రదేషు - యావదర్థాశ్చయావదర్థమేవార్థో యేషామితి మధ్యమపదలోపసమాసః - దేహనిర్వాహాదిక స్పృహాణాన్యాఇత్యర్థః॥ ౩॥ కామాన్నార్హతీతియదుక్తంతదుపపాదయతి॥ నూనమితి ॥ యత్ యదా- ఇంద్రియప్రీతయే ఆవృణోతివ్యాప్రియతె- తదాప్రమత్తస్సన్- వికర్మపాపం- నూనంకురుతే- యతోవికర్మణః ప్రాచీనాత్ - అయంక్లేశదోదేహఃజాతః- తస్యైవపునఃకారణంసాధుమన్యే॥ ౪॥ దేహాదేర్నశ్వరత్వాత్ - కియానయమర్థఇత్యాహ ॥ పరాభవ ఇతి॥ పరాభవః దేహాదినాస్వరూపాభిభవః - అజ్ఞానకృతస్తావద్భవతి - తత్రహేతుః- యావత్క్రియాస్స్యుః తావదిదం మనోహికర్మస్వభావమేవస్యాత్- యేనకర్మాత్మకేనమనసా॥ ౫॥ ఉక్తముపసంహరతి॥ ఏవమితి॥ఏవంపూర్వకృతంకర్మ-కర్మఘాతం- మనఃకర్మఘాతం- వశంప్రయుక్తే-పునఃకర్మనిష్ఠంకరోతి- జీవన్ముక్తవ్యావృత్త్యర్థమాహ- అవిద్యయేతి- అవిద్యయాఆత్మన్యుపధీయమానే ఆచ్ఛాద్యమానేసతి॥ ౬ ॥ నకేవలందేహయోగమాత్రంఅనర్థాంతరంచేత్యాహ ॥ యదేతి ॥ యదాగుణానాంఇంద్రియాణామీహాంచేష్టాం - అయథామిథ్యాఆత్మీయానభవతీతివిపశ్చిత్ - వివేకీసన్నపశ్యతిఅనుపశ్యతీతిపాఠేఅయథామిథ్యా - ఆత్మీయత్వేనేత్యర్థః- తత్రతదా- సహసాగతస్మృతిఃస్వరూపస్మృతిశూన్యస్సన్- అజ్ఞః మూఢఃమైథున్యం సుఖప్రధానంగృహం ప్రాప్యతాపాన్విందతి ॥ ౭ ॥ ననుయథోపయోగంస్త్రియామిథునీభూయసుఖ

తిమత్సునప్రీతియుక్తాయావదర్థాశ్చలోకే ॥ ౩ ॥ నూనంప్రమత్తఃకురుతేవికర్మయదింద్రియప్రీతయఆవృణోతి । నసాధుమన్యేయతఆత్మనోయమసన్నపిక్లేశదఆసదేహః॥ ౪ ॥ పరాభవస్తావదబోధజాతోయావన్నజిజ్ఞాసతఆత్మతత్త్వమ్ । యావత్క్రియాస్తావదిదంమనోవైకర్మాత్మకంయేనశరీరబంధః ॥ ౫ ॥ ఏవంమనః కర్మవశంప్రయుఙ్క్తేహ్యవిద్యయాత్మన్యుపధీయమానే । ప్రీతిర్నయావన్మయివాసుదేవేనముచ్యతేదేహయోగేనతావత్॥ ౬॥ యదానపశ్యత్యయథాగుణేహాంస్వార్థేప్రమత్తస్సహసావిపశ్చిత్ । గతస్మృతిర్విందతితత్రతాపానాసాద్యమైథున్యమగారమజ్ఞః ॥ ౭ ॥ పుంసఃస్త్రియామిథునీభావమేవంతయోర్మిథో హృదయగ్రంథిమాహుః । అతోగృహక్షేత్రసుతాప్తవిత్తైర్జనస్యమోహోయమహంమమేతి ॥ ౮ ॥ యదామనోహృదయగ్రంథిరస్యకర్మానుబంధోద్రఢిమాశ్లథీత । తదాజనస్సంపరివర్తతేస్మాన్ముక్తః పరంయాత్యతిహాయహేతుమ్॥ ౯ ॥ హంసేగురౌమయిభక్త్యానువృత్త్యావితృష్ణయాద్వంద్వతితిక్షయాచ । సర్వత్రజంతోర్వ్యసనావగత్యాజిజ్ఞాసయాతపసేహానివృత్త్యా ॥ ౧౦ ॥ మత్కర్మభిర్మత్కథయాచనిత్యంమద్దేవసంగాద్గుణకీర్తనాన్మే । నిర్వైరసామ్యోపశమేనపుత్రాజిహాసయాదేహగేహాత్మబుద్ధేః ॥ ౧౧ ॥ అధ్యాత్మయోగేన వివిక్తసేవయా ప్రాణేంద్రియాత్మాభి జయేనసధ్ర్యక్ । సచ్ఛ్రద్ధయాబ్రహ్మచర్యేణశశ్వదసంప్రమాదేనయమేనవాచామ్ ॥ ౧౨ ॥ సర్వత్రమద్భావవిచక్షణేనజ్ఞానేనవిజ్ఞానవిరాజితేన। యోగేనధృత్యుద్యమసత్త్వయుక్తోలింగంవ్యపోహేత్కుశలోహమాఖ్యమ్ ॥ ౧౩ ॥ కర్మాశయంహృదయగ్రంథి బంధమవిద్యయాసాదితమప్రమత్తః । అనేనయోగేనయథోపదేశం సమ్యగ్వ్యపోహ్యా పరమే

మాత్రమనుభవతః కుతస్తాపాస్స్యుస్తత్రాహ ॥ పుంసఇతి ॥ ప్రత్యేకంతయోరేకైకః హృదయగ్రంథిరస్త్యేవ - ఏవం మిథఃస్థూలమన్యంహృదయయోర్గ్రంథిం - దుర్భేదంవదంతి - కుతఇత్యతఆహ - అతఃఅస్మాన్మిథునీభావాత్ - ప్రత్యేకం హృదయ గ్రంథినాతు దేహేంద్రియమాత్రే అహంమమేతిమోహః - తస్మాత్తుగృహాదిభిర్విషయభూతైః మహాన్మోహోభవేదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ కదాతర్హితస్యనివృత్తిరతఆహ ॥ యదేతి ॥ యదాస్యజనస్యకర్మభిరనుబద్ధోదృఢోమనోరూపో హృదయగ్రంథిఃశిథిలోభవేత్ - తదాస్మాన్మిథునీభావాత్- నివర్తేతతశ్చహేతుంఅహంకారం- త్యక్త్వాముక్తస్సన్- పరం పదంయాస్యతి॥ ౯॥ హేతుమతిహాయేత్యుక్తంసతత్రపంచవింశతిసాధనాన్యాహచతుర్భిః ॥ హంసఇతి ॥ హంసేమయిగురౌభక్తిః సేవా - అనువృత్తిఃతత్పరతా - వితతృష్ణయా సర్వత్రలోకాంతరేపి వ్యసనావగత్యాదుఃఖానుసంధానేన ఈహానివృత్త్యాకామ్యకర్మత్యాగేన॥ ౧౦॥మదితి॥ మదర్థైఃకర్మభిః అహమేవదేవోయేషాంతైః- సంగాత్- హేపుత్రాః దేహగేహయోరాత్మబుద్ధేః అహంమమేతిబుద్ధేః॥ ౧౧॥ అధ్యాత్మేతి॥ అథఅధ్యాత్మయోగేన అధ్యాత్మశాస్త్రాభ్యాసేన - సధ్ర్యక్సమ్యక్ - అసంప్రమాదేనకర్తవ్యస్యాపరిత్యాగేన॥ ౧౨॥ సర్వత్రేతి॥ సర్వత్రమద్భావః- మద్భావనా- తత్రవిచక్షణేననిపుణేన- విజ్ఞానవిరాజితేనఅనుభవపర్యంతేనజ్ఞానేన- యోగేనసమాధినా- ధృత్యుద్యమసత్త్వయుక్తఃధైర్యప్రయత్నవివేకయుక్తస్సన్ - అహంకారాఖ్యముపాధింవ్యపోహేత్నిరస్యేత్ ॥ ౧౩॥ తతస్సాధనాదుపరమేదిత్యాహ॥ కర్మాశ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యమితి॥ కర్మాణ్యాశేరతే యస్మిన్ - యోగేనోపాయేన - యద్యపి ఫలే సిద్ధే - సాధనోపరమస్సిద్ధ ఏవ - తథాపి యావద్దేహ
పాతం తావదభ్యాసః శంకావారణాయోక్తం॥౧౪॥ పుత్రానితి॥ పుత్రాన్ పితా - శిష్యాన్ గురుః - నృపః ప్రజాః - ఏవమనుశిక్ష
యేత్ మమ లోకం యః కామయతే - యద్వా - మదనుగ్రహ ఏవ అర్థో యస్య - విమన్యుః శిక్షితస్యాప్యకరణే కోపశూన్యః - అత
ద్జ్ఞాన్ అతత్త్వవిదుషః న తు కర్మమూఢాన్ అనాదిపుణ్యాపుణ్యరూపకర్మణా మూఢాన్ అజ్ఞాన్॥౧౫॥ అస్యార్థోపదేశే ప్రత్య
వాయమాహ॥ కమితి॥ మనుజః కామ్యకర్మసు పురుషం యోజయన్ - గర్తే సంసారకూపే - తం పాతయతి - స మనుజః కమర్థం
పురుషార్థం లభేత - న కమపీత్యర్థః - శ్రేయోబుద్ధ్యా కర్మసు మూఢాన్న యోజయేదిత్యేతదుపపాదయతి - లోక ఇత్యారభ్య
త్రిభిః నష్టదృష్టిత్వే హేతుః య ఇతి॥ నికామం అతిశయేన కామో యస్య॥౧౬॥ క ఇతి॥ తమీదృశం కుబుద్ధిం దృష్ట్వా - తత్రైవ కస్తం
ప్రవర్తయేత్ - న కోఽపి - ఉత్పథేన గచ్ఛంతమంధం తేనైవ గచ్ఛేతి కో బ్రూయాత్॥౧౭॥ గురురితి॥ సముపేతః సంప్రాప్తో మృ
త్యుస్సంసారో యేన తం - తతో భక్తిమార్గోపదేశేన - యో న మోచయేత్ - స గుర్వాదిర్న భవతీత్యర్థః - యద్వా - యస్తం
మోచయితుం న శక్నుయాత్ - స తస్య గుర్వాదిర్న స్యాదితి నిషేధః - తస్య పితా న స్యాదితి - పుత్రోత్పత్త్యా యత్నో న కార్య ఇ
త్యర్థః - దైవం దేవతా న స్యాదితి - పూజాం న గృహ్ణీయాదిత్యర్థః - ఏవమన్యదపి ద్రష్టవ్యం॥౧౮॥ ఏవం మోక్షధర్మానుపదిశ్య -
భ్రాతృశుశ్రూషాలక్షణం - స్పర్ధాదినివృత్తయే తేషాం జన్మకథనపూర్వకమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఇదమితి॥ ఇదం మనుష్యాకారం
శరీరం - మమ దుర్విభావ్యం అవితర్క్యం - మదిచ్ఛావిలసితం - న త్వహం ప్రాకృతో మనుష్య ఇత్యర్థః - మే హృదయం తు సత్త్వం -

తయోగాత్॥ ౧౪॥ పుత్రాంశ్చ శిష్యాంశ్చ నృపో గురుర్వా మల్లోకకామో మదనుగ్రహార్థః। ఇత్థం విమన్యుర
నుశిష్యాదతజ్జ్ఞాన్న యోజయేత్కర్మసు కర్మమూఢాన్ ॥ ౧౫ ॥ కం యోజయన్మనుజోఽర్థం లభేత నిపాత
యన్నష్టదృశం హి గర్తే। లోకస్స్వయం శ్రేయసి నష్టదృష్టిర్యోఽర్థాన్ సమీహేత నికామకామః ॥ అన్యో
న్యవైరస్సుఖలేశహేతోరనంతదుఃఖం చ న వేద మూఢః॥ ౧౬ ॥ కస్తం స్వయం తదభిజ్ఞో విపశ్చిదవిద్యాయామ
న్తరే వర్తమానం। దృష్ట్వా పునస్తం సఘృణః కుబుద్ధిం ప్రయోజయేదుత్పథగం యథాంధమ్॥ ౧౭॥ గురుర్న స
స్యాత్స్వజనో న స స్యాత్పితా న స స్యాజ్జననీ న సా స్యాత్। దైవం న తత్స్యాన్న పతిశ్చ స స్యాన్న మోచ
యేద్యస్సముపేతమృత్యుమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఇదం శరీరం మమ దుర్విభావ్యం సత్త్వం హి మే హృదయం యత్ర ధ
ర్మః। పృష్ఠే కృతో మే యదధర్మ ఆరాదతో హి మామృషభం ప్రాహురార్యాః॥ ౧౯॥ తస్మాద్భవంతో హృద
యేన జాతాస్సర్వే మహీయాంసమముం సనాభమ్ । అక్లిష్టబుద్ధ్యా భరతం భజధ్వం శుశ్రూషణం మే భర
ణం ప్రజానామ్॥ ౨౦॥ భూతేషు వీరుద్భ్య ఉదుత్తమా యే సరీసృపాస్తేషు సబోధనిష్ఠాః। తతో మనుష్యాః
ప్రమథాస్తతోఽపి గంధర్వసిద్ధా విబుధానుగా యే॥ ౨౧॥ దేవా * సురేభ్యో మఘవత్ప్రధానా దక్షాదయో
బ్రహ్మసుతాశ్చ తేషామ్। భవః పరస్సోఽథ విరించవీర్యస్స మత్పరోఽహం ద్విజదేవదేవః॥ ౨౨॥ న బ్రాహ్మణైస్తు
లయే భూతమన్యత్పశ్యామి విప్రాః కిమతః పరం తు । యస్మిన్నృభిః ప్రహుతం శ్రద్ధయాహమశ్నామి కా

కిం తద్ధృదయం - యత్ర ధర్మః తచ్ఛుద్ధసత్త్వమిత్యర్థః - కుతః - యత్ యస్మాత్ - మయా అధర్మో దూరాదేవ పృష్ఠే కృతః ఉ
త్సారితః - అత ఏవ మామృషభం శ్రేష్ఠం ప్రాహుః॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ భవంతశ్చ హృదయేన - శుద్ధసత్త్వమయేన జాతాః - త
స్మాన్మత్సరం హిత్వా - మహత్తమం సనాభం సోదరం - భజధ్వం - నను త్వత్పుత్రత్వాత్త్వామేవ వయం భజేమ - రాజపుత్రత్వా
త్ప్రజాశ్చ పాలయామేతి చేదత ఆహ - తదేవ మే శుశ్రూషణం - ప్రజానాం చ పాలనం - భరతానువృత్త్యైవ సర్వం కృతం
స్యాదితి భావః ॥ ౨౦ ॥ ఇదానీం బ్రాహ్మణాశ్చ సేవ్యా ఇత్యాశయేన తేషాం సర్వేభ్యశ్శ్రైష్ఠ్యమాహ పంచభిః ॥ భూ
తేష్వితి॥ భూతేషు చేతనాచేతనేషు - వివిధం రోహంతీతి వీరుధః స్థావరాః ఉత్ ఉచ్చైః - అతిశయేనోత్తమాః తేభ్యోఽపి - యే
సరీసృపాః సర్పంతీతి - జంగమాః తే ఉత్తమా ఇతి - సర్వత్రాన్వయః తేష్వపి సబోధనిష్ఠాః బోధసహితాః స్థితిర్యేషాం పశ్వా
దీనాం - తే కీటాదిభ్యః - తతః తేష్వపి - మనుష్యాః - తతోఽపి ప్రమథాః భూతప్రేతాదయః - తతోఽపి గంధర్వాః - తతస్సిద్ధాః త
తోఽన్యే విబుధానుగాః కిన్నరాదయః॥ ౨౧॥ దేవేతి॥ తేభ్యః అసురాః - దేవాః అసురేభ్యః - సంధిరార్షః - దేవాశ్చ మఘవత్ప్ర
ధానాః - దేవేభ్యః ఇంద్రః శ్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - తతోఽపి బ్రహ్మసుతాః దక్షాదయః - తేషాం మధ్యే భవః పరః శ్రేష్ఠః - స భవః విరించ
స్య వీర్యం శక్తిః కారణం యస్య విరించవీర్యః తతస్తజ్జనకత్వాత్ - విరించః తతః పర ఇత్యర్థః - స విరించో మత్పరః - అహం ప
రో యస్య - ద్విజదేవాః బ్రాహ్మణా ఏవ దేవాః పూజ్యా యస్య సోఽహం॥ ౨౨॥ నేతి॥ బ్రాహ్మణైరన్యద్భూతం న తులయే - న స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మంపశ్యామి - అతో బ్రాహ్మణాత్పరంభూతం - కింపశ్యామినకించిత్ - విప్రా ఇతితత్ర త్యాన్యాం బ్రాహ్మణానాం సం
బోధనం - సమస్త్యైవాభావాదధికం కుత స్త్యమిత్యర్థః- తత్ర హేతూనాహ - సార్ధద్వాభ్యాం యస్మిన్ బ్రాహ్మణే శ్రద్ధ
యా ప్రకర్షేణహుతమన్నాదికామం- యథేచ్ఛం- అహమశ్నామి॥ ౨౩॥ ధృతేతి॥ మేతనూః మూర్తిః వేదాఖ్యా- యేనబ్రా
హ్మణేన- ఇహలోకే ధృతా- యత్రచ బ్రాహ్మణే- సత్త్వాదయోఽష్టౌగుణాస్సంతి- తతః పరం కింపశ్యామీత్యన్వయః॥ ౨౪॥ ని
స్పృహత్వమాహ॥ మత్తఇతి॥ మత్తోఽపి యేషాం నకించిత్ ప్రార్థనీయమస్తి- తేషామితరేణ రాజాదినా - కిముస్యాత్ న్నకి
మపి- తదేవం బ్రాహ్మణసంమానం విధాయ ఇదానీం సర్వభూతసంమానం విధత్తే॥ ౨౫॥ సర్వాణీతి ॥ హేసుతాస్సర్వాణి
జంగమాని స్థావరాణిచ భూతాని- మదధిష్ఠానతయా- తత్ వోయుష్మాభిస్సంమాననీయాని- పదేపదే క్షణే క్షణే- వివిక్తా పూ
తా మత్సరాదిరహితా- దృష్టిర్యేషాం తైః- తదేవహిమమార్హణం॥ ౨౬॥ సర్వకర్మణాం ఈశ్వరార్పణం విధత్తే॥ మనఇతి॥ మ
నోవచోదృశాం అన్యేషాం కరణానామీహితస్య వ్యాపారస్య - మే పరిబర్హణం ఆరాధనమేవ- సాక్షాత్కృతం ఫలం- యేన
పరిబర్హణేనవినా- కాలపాశాత్ విమోక్తుం న ఈశేత్ ఈశితా సమర్థో నభవేత్॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ స్వతఏవ శిక్షితానపి-
లోకానుశాసనార్థం అనుశాస్య- మునీనాం పారమహంస్యధర్మముపశిక్షయిష్యన్ - భరతమభిషిచ్య ఋషభ ఇత్యుపదేశో

> మంనతథాగ్నిహోత్రే ॥ ౨౩ ॥ ధృతాతనూరుశతీ మే పురాణీ యేనేహ సత్త్వం పరమం పవిత్రమ్ । శ
> మోదమస్సత్యమనుగ్రహశ్చ తపస్తితిక్షానుభవశ్చ యత్ర॥ ౨౪॥ మత్తోఽప్యనంతాత్పరతః పరస్మాత్స్వర్గాప
> వర్గాధిపతేర్న కించిత్ । యేషాం కిముస్యాదితరేణ తేషామకించనానాం మయి భక్తిభాజామ్॥ ౨౫॥ సర్వా
> ణిమద్ధిష్ణ్యతయా భవద్భిశ్చరాణి భూతానిసుతా ధ్రువాణి । సంభావితవ్యాని పదేపదే వో వివిక్తదృగ్భిస్తదు
> తార్హణం మే॥ ౨౬॥ మనోవచోదృక్కరణేహితస్య సాక్షాత్కృతం మే పరిబర్హణం హి। వినాపుమాన్ యే
> నమహావిమోహాత్కృతాంతపాశాన్నవిమోక్తుమీశేత్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ౫॥ సఏవమనుశాస్యాత్మజాన్ స్వ
> యమనుశిష్టానపి లోకానుశాసనార్థం మహానుభావః- పరమసుహృద్భగవాన్ ఋషభాపదేశ ఉపశమశీ
> లానాముపరతకర్మణాం మహామునీనాం భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యలక్షణం పారమహంస్యం ధర్మముపశిక్షమాణ
> స్స్వతనయశతజ్యేష్ఠం పరమభాగవతం భగవజ్జనపరాయణం భరతం ధరణిపాలనాయాభిషిచ్య స్వయం భ
> వనఏవోర్వరితశరీరపరిగ్రహ ఉన్మత్త ఇవ గగనపరిధానః ప్రకీర్ణకేశ ఆత్మన్యారోపితాహవనీయో బ్రహ్మావ
> ర్తాత్ప్రవవ్రాజ॥ ౨౮॥ జడాంధబధిరమూకపిశాచోన్మాదవదవధూతవేషోఽభిభాష్యమాణోఽపి జనానాం
> గృహీతమౌనవ్రతస్తూష్ణీం బభూవ॥ ౨౯॥ తత్రతత్ర పురగ్రామాకరఖేటవాటశిబిరవ్రజఘోషసార్థగిరివ
> నాశ్రమాదిష్వనుపథమవనిచరాపసదైః పరిభూయమానో మక్షికాదిభిరివ వనగజః- తర్జనతాడనమేహనష్ఠీ
> వనగ్రావశకృద్రజః ప్రక్షేపణపూతివాతదురుక్తైస్తదవిగణయన్నేవాసత్సంస్థాన ఏతస్మిన్ దేహోప
> లక్షణే సదపదేశే - ఉభయానుభవస్వరూపేణ స్వమహిమావస్థానేనాసమారోపితాహంమమాభిమాన
> త్వాదవిఖండితమనాః పృథివీమేకచరః పరిబభ్రామ॥ ౩౦ ॥ అతిసుకుమారకరచరణోరస్స్థలవిపులబాహ్వం
> సగళవదనాద్యవయవవిన్యాసః - ప్రకృతిసుందరః- స్వభావహాససుముఖో నవనళినదళాయమానశిశిరతా

నామయస్యసభగవాన్- బ్రహ్మావర్తాత్స్వదేశాత్- ప్రవవ్రాజేత్యన్వయః ఉర్వరితః అవశిష్టః- శరీరమాత్రపరిగ్రహోయ
స్య॥ ౨౮॥ జడేతి॥ అభిభాష్యమాణోఽపి జనానాం మధ్యే- జడాదివద్వర్తమానః- తూష్ణీం బభూవ- అవధూతస్యైవ వేషోయ
స్య॥ ౨౯॥ తత్రేతి॥ తత్రతత్ర పురుషాదిషు- అనుపథం మార్గేమార్గే- అవనిచరాపసదైః దుర్జనైః- తర్జనాదిభిః పరిభూయ
మానోఽపి- తదవిగణయన్నేవైకచరః ఏకాకీసన్- పృథివీం పరిబభ్రామేత్యన్వయః- తత్ర పురం పట్టణం- గ్రామః హట్టహీనః- ఆకరః
ఖనిః- ఖేటకః కృషీవలగ్రామః- వాటః పుష్పవాటికా - శిబిరం సేనాయాః ఆవాసస్థానం - వ్రజో గవాం స్థానం ఘోషః గో
పానాం- సార్థః యాత్రికజనసంఘాతస్య- ఆశ్రమః ఋషీణాం- తర్జనం భయజననం- తాడనం ప్రహారః- మేహనం ఉప
ర్యుపరిమూత్రణం - ష్ఠీవనం పూత్కృత్య శ్లేష్మప్రక్షేపః - గ్రావ్ణః శకృతః రజసశ్చ ప్రక్షేపః - పూతివాతః అధోవాయుః -
దురుక్తం శాపః ఏతైః- అగణనే దృష్టాంతః- మక్షికాభిరివేతి- తత్రైవ హేతుః- అసతి మిథ్యాభూతే సంస్థానే సన్నివేశే- దే
హ ఇత్యుపలక్షణం ఆకారో యస్య - సదిత్యపదేశమాత్రం యస్య తస్మిన్- నిరభిమానత్వే తేన హేతునా- ఉభయోస్సద
సతోః - యోనుభవతః తత్స్వరూపేణ యత్ స్వమహిమ్న్యవస్థానం తేన - అతఏవాఖండితం మనో యస్య స పరిబభ్రామ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౦॥ అతిసుకుమారేతి॥ సచతదాగ్రహగృహీతఇవాదృశ్యతతత్ర హేతుఃపరాక్ పరితః - అవలంబమానాశ్చ తేజటిలాశ్చ కుటిలాశ్చకపిశాశ్చ కేశాః తేషాంభూరిభారోయస్య - అవధూతమనాదృతం - అతఏవమలినంనిజశరీరం తేన- కథంభూతో ప్యేవమదృశ్యతఅతిసుకుమారాణికరచరణోరస్థ్సలానితథా - విపులాబాహ్వాదయఃతఏవావయవాః తేషాంవిశిష్టోవ్యాస స్సన్నివేశోయస్యసతథా- ప్రకృత్యైవసుందరః - స్వభావసిద్ధోహాసః తేనశోభనంముఖంయస్య సతథానవనళినదళవదా చరతీయేశిశిరతారె- తాపహారిణీకనీనికే- అరుణేఅయతే- నయనేతాభ్యాంరుచిరఃతథా-సదృశాఃఅన్యూనాధికాఃసుభగా శ్చకపోలకర్ణకంఠనాసికాయస్యతథా - విగూఢస్మితంయద్వదనం - సత్యమహోత్సవేనవిభ్రమేణ - పురాంగనానాంమ నసికామముద్దీపయన్- ఏవంభూతోపితథాఅదృశ్యతేత్యన్వయః॥ ౩౧॥ యర్హీతి॥యర్హియదా-సభగవానృషభః-లోకంజ నం - యోగస్యాద్ధా - సాక్షాత్ప్రతీపంప్రతిపక్షం - ఆచక్షాణః - పశ్యన్బభూవ- తస్యప్రతిక్రియాకరణంచనిందితమితి చాచక్షాణః - తదాఅజగరంవ్రతమాస్థితస్సన్ - శయానఏవాశ్నాతిస్మేత్యన్వయః - అజగరంవ్రతనాంమైకత్రైవస్థిత్వా ప్రారబ్ధకర్మోపభోగః- అవమేహతిమూత్రయతి- హదతేపురీషముత్సృజతిఉచ్చరితెపురీషే - వేష్టమానఃవిలుఠన్ - తేనై వాదిగ్ధాఃఆలిప్తాః ఉద్దేశాః దేహప్రదేశాఃయస్య॥ ౩౨॥ భీభత్సమివాశంక్యాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యపురీషస్య- సురభిణాగం ధేన- సౌగంధ్యంయస్యసః॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ ఏవంగవాదిచర్యయాపానాదికరోతిస్మ-తదేవాహ॥వ్రజన్నిత్యాది॥కాకమృగగ వామివఅన్యదపిచరితంవృత్తిర్యస్య॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ నానాయోగచర్యామాచరతీతితథా- లోకయాత్రాపరిహారాయ- యో

రారుణాయతనయనరుచిరః । సదృశసుభగకపోలకర్ణకంఠనాసోవిగూఢస్మితవదనమహోత్సవేనపురవని తానాంమనసికుసుమశరాసనముపదధానః । పరాగవలంబమానజటిలకుటిలాలకకపిశకేశభూరిభారోవ ధూతమలినేననిజశరీరేణగ్రహగృహీతఇవాదృశ్యత॥ ౩౧ ॥ యర్హివావసభగవాన్లోకమిమంయోగస్యా ద్ధా ప్రతీపమివాచక్షాణస్తత్ప్రతిక్రియాకర్మ భీభత్సితమితివ్రతమాజగరమాస్థితశ్శయానఏవాశ్నాతిపిబతి ఖాదత్యవమేహతిహదతేస్మ- వేష్టమానఉచ్చరితఆదిగ్ధోద్దేశః॥ ౩౨॥ తస్యహయంపురీషసురభి సౌగంధ్యో వాయుర్దిశోదశయోజనం సమంతాత్సురభీచకార ॥ ౩౩ ॥ ఏవంగోమృగకాకచర్యయావ్రజంస్తిష్ఠన్నాసీన శ్శయానఃకాకమృగగోచరితః పిబత్యవమేహతిస్మ ॥ ౩౪ ॥ ఇతినానాయోగచర్యాచరణోభగవాన్కైవ ల్యపతిఋషభోవిరతపరమానందానుభవ ఆత్మనిసర్వేషాంభూతానామాత్మభూతే భగవతివాసుదేవ- ఆత్మనోవ్యవధానానంతరోదరభావేన సిద్ధసమస్తార్థపరిపూర్ణ యోగైశ్వర్యాణివైహాయసమనోజవాంత ర్ధానపరకాయప్రవేశదూరగ్రహణశ్రవణాదీని యదృచ్ఛయోప గతానినాంజసానృపహృదయేనాభ్యనం దత్॥౩౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- పంచమోధ్యాయః.

రాజా ॥ ననూనంభగవన్నాత్మారామాణాంయోగసమీరితజ్ఞానానలావభర్జిత కర్మబీజానామైశ్వర్యాణి పునక్లేశదానిభవితుమర్హంతియదృచ్ఛయోపగతాని॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ సత్యముక్తంకింత్విహావాఏకేతుమనసో

గిభిరేవంవర్తితవ్యమితిప్రదర్శనాయ - తథాకృతవాన్ - వస్తుతస్తుభగవాన్యతఃపరమఃమహాన్ - ఉత్తరోత్తరశతగుణ త్వేనఉక్తోయఆనందః- తస్యానుభవఃస్వరూపః- కించ॥ శ్రీవాసుదేవెఆత్మనఃఅవ్యవధానేనఅభేదేన - నవిద్యతేఅన్యేషామి వ- అంతరామధ్యే - ఉదరస్యదేహోపాధేర్భావస్తేన - నిత్యనివృత్తోపాధిత్వేనేత్యర్థః - స్వతఏవసిద్ధైస్సమస్తైరర్థైఃఫ లైః- పరిపూర్ణానియోగైశ్వర్యాణినాభ్యనందత్- వైహాయసంఖేచరత్వం- మనోజవంమనసఇవదేహస్యవేగం- దూరగ్ర హణందూరదర్శనం- హేనృపహృదయేనమనసా॥ ౩౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.*****
శ్లో ॥ షష్ఠేలీనాభిమానస్య దేహత్యాగక్రమాభిధా । ప్రదహంతందవాగ్నిం యఃపశ్యన్నపినపశ్యతి ॥ యోగైశ్వర్యాణి నాభ్యనందదిత్యుక్తంతత్రపృచ్ఛతి ॥ నేతి ॥ హేభగవన్- యోగేనసమీరితముద్దీపితంయజ్జ్ఞానంతదేవానలః - తేనావభర్జి తానిదగ్ధాని- కర్మబీజానిరాగాదీనియైః తేషాం- యదృచ్ఛయాప్రాప్తానియోగైశ్వర్యాణి - పునఃక్లేశదానిభవితుంనార్హం తి- అతఃకిమితినాభ్యనందదిత్యర్థః॥ ౧॥ అంగీకృత్యపరిహరతి ॥ సత్యమితి ॥ ఏకేతుబుద్ధిమంతః- అనవస్థానస్యచంచలస్యమ నసఃవిశ్వాసంనసంగచ్ఛంతేన సమ్యక్ప్రాప్నువంతి - శఠః కిరాతోయథామృత్యేష్వపిమృగేషు - శఠేకిరాతేయథామృ గాఇతిసప్తమ్యంతం - పాఠాంతరె - శఠఃవంచకః - కిరాతఃవణిక్ వ్యవహర్తరియథాతస్మిన్వావ్యవహర్తా యథావిశ్వా సంనయాతీత్యర్థః- పాత్రికోపిదోషోవర్జనీయఇత్యుపదేష్టుంనాభ్యనందదితిభావః॥ ౨॥ నేతి ॥ యద్విస్రంభాత్ యస్యవిశ్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యాత్- చిరాచ్చీర్ణంబహుకాలసంచితంతపః- చస్కందసుస్రావ - ఐశ్వర్యంవిష్ణోర్మోహినీరూపదర్శనేన- యద్వా - ఈశ్వ
రాణాంసమర్థానామపి- సౌభరిప్రభృతీనాంతపః॥ ౩॥ నిత్యమితి॥ తత్ర హేతుః- కృతవిశ్వాసోయోయోగీ - తదీయంమనః
కామస్యతమనుయేఅరయః తేషాంచ- ఛిద్రమవకాశం- దదాతి- యథాకృతవిశ్వాసస్యపత్యుః- పుంశ్చలీజాయా- జారా
ణామవకాశందత్వాపతింఘాతయతి- తథామనోపి- కామాదిభిర్యోగినంభ్రంశయతీత్యర్థః॥ ౪ ॥ అరీన్కథయన్ ఉపసంహ
రతి॥ కామఇతి॥ యన్మూలఃయన్నిమిత్తోభవతి - తత్ మనఃకోనుబుధః - స్వీకుర్యాత్ స్వాధీనమితిమన్యేత ॥ ౫ ॥ ప్రాసంగి
కంసమాప్యప్రస్తుతమాహ॥ అథేతి॥ అఖిలానాంలోకపాలానాం- లలామోమండనభూతోపి - ఉపరతాబాధితా - విష
యానువృత్తిర్యస్మాత్సః ఉపరరామ దేహాభిమానంజహౌ- విలక్షణైఃఅనేకప్రకారైః- అవధూతవేషాదిభిః - నవిలక్షితోభ
గవత్ప్రభావోయస్మిన్ - సాంపరాయవిధిం దేహత్యాగప్రకారం - ఆధారాధేయభావవ్యావృత్త్యర్థమాహ- అనర్థాం
తరభావేన- అభేదేన- ఉపాసనావ్యావృత్త్యర్థమాహ- అసంవ్యవహితంవ్యవధానరహితం॥ ౬॥ తస్యేతి॥ మనసాస్వయం
త్యక్తేప్యభిమానే- కేనాపిసంస్కారేణ- దేహఃప్రచలతి- యథాకులాలచక్రం- సోయమభిమానాభాసః- తేనసచజీవన్ము
క్తోనావిద్యావాసనయాభవతీతి- తతోవిశేషమాహ- యోగమాయావాసనయేతి॥ ౭॥ ఏకదేతి॥ కోంకణాదీన్ దేశాన్ గత

విస్రంభమనవస్థానస్యశఠకిరాతఇవనసంగచ్ఛంతే॥ ౨॥ తథాచోక్తం॥ శ్లో॥ నకుర్యాత్కర్హిచిత్సఖ్యంమన
సిహ్యనవస్థితే । యద్విస్రంభాచ్చిరాచ్చీర్ణంచస్కందతపఐశ్వరమ్॥ ౩॥ నిత్యందదాతికామస్యఛిద్రంతమ
నుయేరయః। యోగినఃకృతమైత్రస్యపత్యుర్జాయేవపుంశ్చలీ॥ ౪॥ కామోమన్యుర్మదోలోభశ్శోకమోహభ
యాదయః। కర్మబంధశ్చయన్మూలస్స్వీకుర్యాత్కోనుతద్బుధః॥ ౫॥ శు॥ అథైనమఖిలలోకపాలలలామో
పివిలక్షణైర్జడవదవధూత వేషభాషాచరితైరవిలక్షితభగవత్ప్రభావోయోగినాం సాంపరాయవిధిమను
శిక్షయన్ స్వకళేబరంజిహాసురాత్మన్యాత్మానమ సంవ్యవహితమనర్థాంతరభావేనాన్వీక్ష మాణఉపర
తానువృత్తిరుపరరామ ॥ ౬ ॥ తస్యహవాఏవముక్తలింగస్య భగవతఋషభస్య యోగమాయావాసన
యాదేహఇమాంజగతీమభిమానాభాసేనచంక్రమమాణః॥ ౭॥ ఏకదాతుకోంకణవంకపటకుటకాన్దక్షిణ
కర్ణాటకాన్దేశాన్యదృచ్ఛయోపగతః కుటకాచలోపవనే - ఆస్యకృతాశ్మకబళఉన్మాదఇవముక్తమూ
ర్ధజోసంవీతఏవవిచరార ॥ ౮ ॥ అథసమీరవేగధూతవేణువికలజాతోగ్రదావానలస్తద్వనమాలేలిహానస్స
హతేనదదాహ ॥ ౯ ॥ యస్యకిలాచరితముపాకర్ణ్యకొంకవంకపటానాంరాజార్హన్నామోపశిక్ష్యకలా
వధర్మ ఉత్కృష్యమాణె భవితవ్యేనవిమోహితః స్వధర్మపథమకుతోభయమపహాయకుపథ పాషండమస
మంజసం నిజమనీషయామందోమనుజాన్ సంప్రవర్తయిష్యతే॥ ౧౦ ॥ యేనహవావకలౌ మనుజాపశదా
దేవమాయా విమోహితాః స్వవిధినియోగశౌచచారిత్ర విహీనాదేవహేళనాన్యపవ్రతాని నిజేచ్ఛయాని
గృహ్ణానాఅస్నానా నాచమనాశౌచకేశోల్లుంచనాదీనికలినా ధర్మబహుళేన ఉపహతధియోబ్రహ్మబ్రాహ్మ
ణయజ్ఞపురుషలోకవిదూషకాఃప్రాయేణభవిష్యంతి ॥ ౧౧ ॥ తేచైవహ్యర్వాక్తనయానిజలోకయాత్ర
యాంధ పరంపరయా తథైవాశ్వస్తాః స్వయమేవతమస్యంధేనిపతిష్యంతి॥ ౧౨ ॥ అయమవతారోరజసో
పప్లుతకైవల్యోపశిక్షార్థః ॥ తస్యానుగుణాన్ శ్లోకాన్ గాయంతి ॥ ౧౩ ॥ అహోభువస్సప్తసముద్రవత్యా

స్రక్- కయాపివాససయా- ఆస్యేకృతఃఅశ్మకబళో యేన- అసంవీతః- నగ్నః॥ ౮॥ అథేతి॥సమీరవేగేన-విధూతానాంకంపి
తానాం- వేణూనాంసంఘర్షణేన- జాతఃఉగ్రోదావానలః - ఆలేలిహానస్సర్వతోగ్రసన్॥ ౯॥ అవధూతవేషేణఋషభ
దేవఃతత్రగతఇత్యేతస్యసూచకమాహ॥ యస్యేతి॥ యస్యకిలాశ్రమాతీతమనుచరితం-తద్దేశవాసిభ్యఉపాకర్ణ్య- అర్హన్ని
తినామయస్యసరాజా- స్వయంతదుపశిక్ష్యశిక్షిత్వా- కుపథశ్చాసౌపాషండశ్చతం - నిజమనీషయాసంప్రవర్తయిష్యత ఇ
త్యన్వయఃతత్రహేతుఃకలావిద్యాది- భవితవ్యేనప్రాణినాం పూర్వసంచితపాపఫలేన॥ ౧౦॥ యేనేతి॥యేనప్రవర్తకేన-
మనుజాపశదాఃనికృష్టాఃస్వవిధినానియోగోయస్మిన్ - శౌచచారిత్రే - తద్విహీనాః దేవావజ్ఞారూపాణ్యస్నానాదీని
కుర్వతానిగృహ్ణానాః వేదాదీనాందూషకాశ్చభవిష్యంతి॥ ౧౧॥ తత్ఫలంచాంధంతమఃప్రాప్స్యంతీత్యాహ॥ తేచేతి॥అర్వా
క్తనయాఅవేదమూలయా- నిజలోకయాత్రయాస్వేచ్ఛయా- కృతప్రవృత్త్యాఆశ్వస్తాఃకృతవిశ్వాసాః॥ ౧౨॥ ననుతర్హ్యన
ర్థకారీకిమర్థోయమృషభావతారః- తత్రాహ॥ అయమితి॥ రజోవ్యాప్తానాం మోక్షమార్గోపశిక్షణార్థః-తస్యకైవల్యోపశి
క్షణస్యానురూపాన్॥ ౧౩॥ అహోఇతి ॥ అధికంపుణ్యంయస్మిన్ఏతత్ భారతంవర్షంఋషభాద్యవతారయుక్తానికర్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణి॥౧౪॥అహోఇతి॥ప్రియవ్రతస్యవంశఃఅవదాతఃశుద్ధః- యత్రవంశే - యత్ యస్మాత్ అకర్మమోక్షః - తస్యహేతుంధ
ర్మంచచార॥ ౧౫॥ క ఇతి॥ అపరంకోనుయోగీ - అస్యకాష్ఠాందిశమప్యనుగచ్ఛేత్- యోయోగీయేనఋషభేణ-అసత్త
యాఅవస్తుత్వేన-ఉదస్తానిరస్తాఃయోగమాయాస్సిద్ధీః- వాంఛతి-కథంభూతాః- కృతఃప్రయత్నోయాసు - తదర్థంప్రయ
త్నంచకరోతీత్యర్థఃయద్వాకథంభూతాఃఉదస్తాఃకృతప్రయత్నాః సేవితుముద్యతాఅపీత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఇతీతి॥ విశుద్ధంచ
రితంయత్ చరితంకథితం - తత్ - సమస్తందుశ్చరితం - అభితోహరతీతితథా- పరమమహామంగళానామయనంచ-అవ
హితస్సన్-అనయోరపిశ్రోతృశ్రావయిత్రోః- అవిశేషేణభక్తిః- సమ్యగనువృత్తాభవతీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ భక్తేఃపరమపు
రుషార్థత్వమేవాహ॥ యస్యామితి॥ యస్యాంభక్తావేవ - నతుయోగాదిషుఅనుసవనంఅవిరతంఆత్మానంస్నాపయంతః-
స్వయమాసాదితంఅప్రార్థితం - భగవతాస్వయమేవదీయమానమపి- అనాదరేహేతుః- భగవదీయత్వేనైవ-పరితస్స
మాప్తాఃసమ్యక్ప్రాప్తాః-సర్వేపురుషార్థాఃయైస్తై॥ ౧౮॥ ననుభగవతోతిసులభత్వదర్శనాన్మోక్షస్యచాతిదుర్లభత్వా
ద్భక్తేరియమతిస్తుతిరేవేత్యాశంక్యాహ॥రాజన్నితి॥ హేరాజన్ భవతాంపాండవానాంయదూనాంచ-పతిఃపాలకః- గురురు

ద్వీపేషువర్షేష్వతిపుణ్యమేతత్। గాయంతితత్రత్యజనామురారేఃకర్మాణిభద్రాణ్యవతారవంతి॥ ౧౪॥
అహోనువంశోయశసావదాతఃప్రైయవ్రతోయత్రపుమాన్పురాణః । కృతావతారఃపురుషస్సఆద్యశ్చచా
రధర్మంయదకర్మహేతుమ్ ॥ ౧౫ ॥ కోన్వస్యకాష్ఠామపరోనుగచ్ఛేన్మనోరథేనాప్యభవస్యయోగీ ।
యోయోగమాయాఃస్పృహయత్యుదస్తాహ్యసత్తయాయేనకృతప్రయత్నాః॥౧౬॥చూ॥ ఇతిహస్మసకలవే
దలోకదేవబ్రాహ్మణగవాంపరమగురోర్భగవతఋషభాఖ్యస్యవిశుద్ధచరితేరితంపుంసాంసమస్తదుశ్చరి
తాభిహరణంపరమమహామంగళాయనమిదమనుశ్రద్ధయోపచితయానుశృణోత్యాశ్రావయత్యవహితో
భగవతితస్మిన్వాసుదేవే। ఏకాంతతోభక్తిరనయోరపిసమనువర్తతే ॥ ౧౭॥ యస్యామేవకవయఆత్మాన
మవిరతంవివిధవృజినసంసారపరితాపోపతప్యమానమనుసవనంస్నాపయంతస్తయైవపరయా
హ్యాపవర్గమాత్యంతికంపరమపురుషార్థమపిస్వయమాసాదితంనోఏవాద్రియంతేభగవదీయత్వేనైవప
రితస్సమాప్తసర్వార్థాః॥౧౮॥శ్లో॥రాజన్పతిర్గురురలంభవతాంయదూనాందైవంప్రియఃకులపతిఃక్వ
చకింకరోవః। అస్త్వేవమంగభగవాన్భజతాంముకుందోముక్తిందదాతి * కర్హిచిన్నతుభక్తియోగమ్॥
౧౯॥నిత్యానుభూతనిజలాభనివృత్తతృష్ణఃశ్రేయస్యతద్రచనయాచిరసుప్తబుద్ధేః॥ లోకస్యయఃకరుణయాభ
యమాత్మలోకమాఖ్యాతవాన్భగవతేఋషభాయతస్మై॥ ౨౦॥ ... ... *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ భరతస్తుమహాభాగవతోయదాభగవతావనీతలపరిపాలనాయ సంచింతితస్తదనుశాసనపరః
పంచజనీంవిశ్వరూపదుహితరముపయేమే॥౧॥ తస్యామువహవాఆత్మజాన్కార్త్స్న్యేనానురూపానాత్మ
నఃపంచజనయామాసభూతాదిరివభూతసూక్ష్మాణి॥ ౨॥ సుమతింరాష్ట్రభృతంసుదర్శనమావరణంధూ
మ్రకేతుమితిఅజనాభంనామైతద్వర్షంభారతమితియతఆరభ్యవ్యపదిశంతి ॥ ౩ ॥ సబహువిన్మహీపతిఃపితృ

పదేష్టా- దైవంఉపాస్యఃప్రియఃసుహృత్ - కులస్యపతిఃనియంతా- కింబహునాక్వచకదాచిత్ - దూత్యాదిషువఃపాం
డవానాంకింకరోపి-ఆజ్ఞానువర్తీ-అస్తునామైవం- తథాప్యన్యేషాంనిత్యంభజతామపిముక్తిందదాతి - నతుకదాచిదపిసప్రే
మభక్తియోగం॥౧౯॥వర్ణితమృషభావతారంనమస్కరోతి ॥ నిత్యేతి ॥ నిత్యమనుభూతంయన్నిజంరూపం- సఏవలాభః-
తేననివృత్తాతృష్ణాయస్యసః- అతద్రచనయా దేహాద్యర్థం - మనోరథేనశ్రేయసివిషయే - చిరసుప్తాబుద్ధిర్యస్యతస్యజన
స్య- కరుణయానిర్భయమాత్మస్వరూపం- యఆఖ్యాతవాన్ తస్మైఋషభాయనమః॥ ౨౦॥ .... *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ అధ్యాయానాంత్రయేణైవమృషభాఖ్యానమీరితమ్ । అష్టభిర్భరతాఖ్యానమితఃప్రస్తూయతేమృతమ్ ॥ సప్తమేభర
తోరాజ్యేచిరంయజ్ఞైర్హరింయజన్। ఆరబ్ధకర్మనిర్వాణోహరిక్షేత్రేభజద్ధరిమ్॥భరతఇతి ॥ సంచింతితస్సంకల్పేనైవరా
జ్యాదౌనియుక్తః॥౧॥తస్యామితి॥ఆత్మనఃఅనురూపాన్- భూతాదిఃఅహంకారఇవ - భూతసూక్ష్మాణీతిసంతతివృద్ధౌదృష్టాం
తః॥౨॥సుమతిమితి॥ భారతమితిస్వనామ్నాఖ్యాపకత్వేన-ధర్మాద్యతిశయస్సూచితః॥ ౩॥ సఇతి॥బహువిత్- సర్వజ్ఞః॥౪॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఈజ ఇతి॥ యజ్ఞాః అయూపాః- క్రతవస్సయూపాః- తద్రూపైరుచ్చావచైర్మహద్భిరల్పైశ్చ క్రతుభిః కర్మభిః శ్రద్ధయా ఈ
జేచ- తానేవాహ- ఆహుతాస్స్వాధికారేణాత్మసాత్కృతాః యే అగ్నిహోత్రాదయః- తేషాం ప్రకృతివికృతిభిః - అగ్ని
హోత్రాదయో ద్వివిధాః - సకలాంగయుక్తాః ప్రకృతయః - వికలాంగా వికృతయ ఇతి - తైర్ద్వివిధైరపీష్టవానిత్య
ర్థః- అనుసవనమిత్యంతం వా- చాతుర్హోత్రవిధినేత్యంతం వా గద్యం॥౫॥ సంప్రచరత్స్వితి ॥ కించ సంప్రచరత్సు ప్రవర్త
మానేషు నానాయోగేషు- విరచితా అనుష్ఠితా అంగక్రియా యేషాం తేషు - యదపూర్వం తద్వాసుదేవ ఏవ - భావయమా
నః చింతయన్- సయజమానః- యజ్ఞభాజో యే దేవాస్సూర్యాదయః తాన్- పురుషస్య వాసుదేవస్యావయవేషు చక్షురాది
ష్వభ్యధ్యాయత్- న తు పృథక్త్వేనేత్యన్వయః - అపూర్వే పక్షద్వయం మీమాంసకానాం- తదానీమేవ సూక్ష్మత్వేనోత్పన్న
ఫలమేవాపూర్వం- కాలాంతరఫలోత్పాదికా కర్మశక్తిర్వేతి- తదుక్తం॥ శ్లో॥ యాగాదేవ ఫలం తద్ధి శక్తిద్వారేణ సిధ్యతి।
సూక్ష్మశక్త్యాత్మకం వాపి ఫలమేవోపజాయత ఇతి- తదేతదాహ- క్రియాఫలం ధర్మాఖ్యమితి చ- నను యద్యంగ దేవతాః క
ర్మప్రధానమితి మతం తర్హి కర్తృనిష్ఠమపూర్వం స్యాత్ తదుక్తం॥ శ్లో॥ కర్మభ్యః ప్రాగయోగ్యస్య కర్మణః పురుషస్య
వా। యోగ్యతా శాస్త్రగమ్యా యా పరా సాపూర్వమిష్యత ఇతి- అథ దేవతాప్రధానం కర్మ తు దేవతారాధనార్థం - తదా
దేవతాప్రసాదరూపత్వాత్ - అపూర్వస్య దేవతాశ్రయత్వమేవ యుక్తం - ప్రోక్షణాద్యపూర్వస్యైవ వ్రీహ్యాద్యాశ్ర
యత్వం- కుతః వాసుదేవాశ్రయమపూర్వం భావయతి- ఉచ్యతే- యది కర్తృనిష్ఠమపూర్వం తర్హి శ్రీవాసుదేవస్యాంత

తామహవదురువత్సలతయా స్వే స్వే కర్మణి వర్తమానాః ప్రజాస్స్వధర్మమనువర్తమానః పర్యపాల
యత్॥ ౪॥ ఈజే చ భగవంతం యజ్ఞక్రతురూపైః క్రతుభిరుచ్చావచైః శ్రద్ధయాహుతాగ్నిహోత్రదర్శ
పూర్ణమాసచాతుర్మాస్యపశుసోమానాం ప్రకృతివికృతిభిరనుసవనం చాతుర్హోత్రవిధినా॥౫॥ సంప్ర
చరత్సు నానాయోగేషు విరచితాంగక్రియేష్వపూర్వం యత్తత్క్రియాఫలం ధర్మాఖ్యం పరే బ్రహ్మణి యజ్ఞ
పురుషే సర్వదేవతాలింగానాం మంత్రాణామర్థనియామకతయా సాక్షాత్కర్తరి పరదేవతాయాం భగవ
తి వాసుదేవ ఏవ భావయమాన ఆత్మనైపుణ్యమృదితకషాయో హవిస్స్వధ్వర్యుభిర్గృహ్యమాణేషు సయజ
మానో యజ్ఞభాజో దేవాంస్తాన్ పురుషావయవేష్వభ్యధ్యాయత్ ॥ ౬ ॥ ఏవం కర్మవిశుద్ధ్యా విశుద్ధసత్త్వ
స్యాంతర్హృదయాకాశశరీరే బ్రహ్మణి భగవతి వాసుదేవే మహాపురుషరూపోపలక్షణే శ్రీవత్సకౌస్తుభవన
మాలారిదరగదాదిభిరుపలక్షితే నిజపురుషహృల్లిఖితేనాత్మని పురుషరూపేణ విరోచమాన ఉచ్చైస్తరాం
భక్తిరనుదినమేధమానరయాజాయత॥ ౭॥ ఏవం వర్షాయుతసహస్రపర్యంతావసితకర్మనిర్వాణావసరో
ధిభుజ్యమానం స్వతనయేభ్యో రిక్థం పితృపైతామహం యథాదాయం విభజ్య స్వయం సకలసంపన్నికేతా
త్స్వనికేతాత్పులహాశ్రమం ప్రవవ్రాజ॥ యత్ర హ వావ - భగవాన్ హరిరద్యాపి తత్రత్యానాం నిజజనా
నాం వాత్సల్యేన సన్నిధాప్యత ఇచ్ఛానురూపేణ - యత్రాశ్రమపదాన్యుభయతో నాభిభిర్దృషచ్చక్రై

ర్యామిణః- ప్రవర్తకత్వేన ముఖ్యకర్తృత్వాత్తదాశ్రయమేవాపూర్వం - న తు తత్ప్రయోజ్యయజమానాశ్రయం - శా
స్త్రఫలం ప్రయోక్తరీతి న్యాయాత్ - అన్యథా ఋత్విజామప్యపూర్వాశ్రయత్వప్రసంగాత్ - తదేతదాహ సాక్షాత్క
ర్తరీతి- దేవతాశ్రయత్వేపి శ్రీవాసుదేవాశ్రయత్వమేవేత్యాహ- పరదేవతాయామితి- పరదేవతాత్వే హేతుః - సర్వదే
వతాలింగానాం తత్తద్దేవతాప్రకాశకానాం మంత్రాణాం యే అర్థాః ఇంద్రాదిదేవతాః తేషాం నియామకతయా తస్యై
వ ప్రసాదనీయత్వాత్ ఫలదాతృత్వాచ్చ యుక్తమేవాపూర్వాశ్రయమిత్యర్థః - ఏవం భావనమేవాత్మనో నైపుణ్యం కౌశ
లం- తేన మృదితాః క్షీణాః- కషాయాః రాగాదయో యస్య- అధ్వర్యుభిరితి బహువచనం నానాకర్మాభిప్రాయేణ॥౬॥ ఏవ
మితి॥ ఏవంభూతయా కర్మవిశుద్ధ్యా విశుద్ధసత్త్వస్య భక్తిరజాయతేత్యన్వయః- క్వ అంతర్హృదయే య ఆకాశః స ఏవ శరీ
రమభివ్యక్తిస్థానం యస్య తస్మిన్- బ్రహ్మణి- కీదృశే మహాపురుషరూపస్యోపలక్షణమాకారో యస్య తస్మిన్ - కించ శ్రీవత్సా
దిభిరుపలక్షితే- నిజపురుషాణాం నారదాదీనాం హృది లిఖితవత్ నిశ్చింతయా స్థితేన ఉక్తేన పురుషరూపేణ ఆత్మని స్వమన
సి విరోచమానే కీదృశీ భక్తిః- అత్యంతాతిశయేన ఏధమానో రయః వేగః ప్రకర్షో యస్యాః॥౭॥ ఏవమితి॥ ఏవమనువృత్త్యా- వ
ర్షాణామయుతాని తేషాం సహస్రం తత్పర్యంతే కాలే- అవసితః నిశ్చితః- కర్మనిర్వాణావసరః రాజ్యభోగాదృష్టసమాప్తి
సమయో యేన సః - అధికృత్య భుజ్యమానం రిక్థం ధనం యథావిభాగం విభజ్య - సకలసంపదాం నికేతాత్ ఆశ్రయాత్ స్వగృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హాత్- పులహాశ్రమంహరిక్షేత్రంప్రవవ్రాజ - యత్రక్షేత్రేవిద్యాధరకుండె - వాత్సల్యంకర్తుం - తేనసన్నిధాప్యతేసన్నిహితః క్రియతేఇచ్ఛానురూపేణ భక్తానామపేక్షితేన రూపేణసన్నిహితోభవతీత్యర్థః - ఆశ్రమస్థానానిఉభయతః ఉపర్యధశ్చనాభిర్యేషాంతైః- దృషచ్చక్రైః శిలామధ్యగతైః చక్రైః చక్రనదీగండకీసరిత్ సరితాంశ్రేష్ఠా - పవిత్రీకరోతి॥ ౮॥ తస్మిన్నితి॥ ఏకలఃఏకః॥ ఆరాధనంసమీహమానఃకుర్వాణః- వివిక్తఃశుద్ధః- అతఏవోపరతోవిషయాభిలాషోయస్యఉపభృతస్సమృద్ధః - ఉపశమోయస్య ॥ ౯ ॥ తమేతి ॥ ప్రవర్ధమానానురాగస్యభరేణయత్ద్రుతంద్రవీభూతంహృదయంతస్మిన్శైథిల్యమనుద్యమోయస్య - ఆత్మనిదేహే ఉద్భిద్యమానంరోమపులకకులంరోమాంచబృందంయస్య - కకారస్సమాసాంతః ఔత్కంఠ్యాత్ప్రవృత్తేనప్రణయ బాష్పేణనిరుద్ధావలోకోయయోఃతేనయనేయస్య - సఏవంవర్తమానః తామపిభగవత్సపర్యాంనసస్మారేత్యన్వయః - తత్రహేతుః - నిజరమణస్యస్వప్రీతిదాతుర్యే అరుణేచరణారవిందే తయోరనుధ్యానేనపరిచితస్సమృద్ధః భక్తియోగస్తేనపరిప్లుతః సర్వతోవ్యాప్తఃపరమఆహ్లాదః పరమానందోయస్మిన్ - గంభీరధీరహృదయహ్రదేతస్మిన్నవగాఢానిమగ్నాధిషణాయస్య॥ ౧౦॥ ఇత్థమితి॥ ధృతానిభగవద్వ్రతానియేనసః భగవంతంసూర్యమండలేభ్యుపతిష్ఠన్నేతదుహోవాచేత్యన్వయః - కీదృశఃఏణ్యాఃహరిణ్యాః అజినమైణేయం- తదేవవాసః తేనఅనుసవనాభిషేకేణ ఆర్ద్రాః కపిశాశ్చయాః కుటిలాజటాః తాసాంకలాపేనచవిరోచమానః సూర్యప్రకాశకయారుచాహిర

శ్చక్రనదీనామసరిత్ప్రవరాసర్వతః పవిత్రీకరోతి॥ ౮॥ తస్మిన్హవావకిలసఏకలఃపులహాశ్రమోపవనేవివిధకుసుమకిసలయతులసికాంబుభిః। కందమూలఫలోపహారైశ్చ - సమీహమానోభగవతఆరాధనంవివిక్త ఉపరతవిషయాభిలాషఉపభృతోపశమః। పరాంనిర్వృతిమవాప॥ ౯॥ తయేత్థమవిరతపురుషపరిచర్యయా భగవతిప్రవర్ధమానానురాగభరద్రుతహృదయశైథిల్యః ప్రహర్షవేగేనాత్మన్యుద్భిద్యమాన రోమపులకకులకఔత్కంఠ్యప్రవృత్తప్రణయబాష్పనిరుద్ధావలోకనయనఏవంనిజరమణారుణచరణారవిందానుధ్యానపరిచితభక్తియోగేనపరిప్లుతపరమాహ్లాద గంభీరహృదయ హ్రదావగాఢధిషణస్తామపిక్రియమాణాంభగవత్సపర్యాంనసస్మార ॥ ౧౦ ॥ ఇత్థంధృతభగవద్వ్రతఐణేయవాససానుసవనాభిషేకార్ద్రకపిశకుటిలజటాకలాపేనచవిరోచమానః। సూర్యర్చాభగవంతంహిరణ్మయంపురుషముజ్జిహానే సూర్యమండలేభ్యుపతిష్ఠన్నేతదుహోవాచ॥ ౧౧ ॥ పరోరజస్సవితుర్జాతవేదోదేవస్యభర్గోమనసేదంజజాన। సురేతసాదఃపునర్విశ్యచష్టేహంసంగృధ్రాణంనృషద్రింగిరా*మిమఇతి॥ ౧౨॥ * * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే. పంచమస్కంధే- సప్తమోధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ ఏకదాతుమహానద్యాం కృతాభిషేకనైయమికావశ్యకో బ్రహ్మాక్షరమభిగృణానోముహూర్తత్రయముదకాంతఉపవివేశ । తత్రతదారాజన్హరిణీపిపాసయాజలాశయాభ్యాశమేకైవోపజగామ। తయాపేపీయమానఉదకేతావదేవావిదూరేణనదతోమృగపతేరున్నాదోలోకభయంకరఉదపతత్ ॥ ౧ ॥

ణ్మయం ॥ శ్రు ॥ ధ్యేయస్సదాసవితృమండలమధ్యవర్తీత్యాదినోక్తం - ఉజ్జిహానేఉద్గచ్ఛతిసతి - సకారాంతపాఠేసనంతాద్యచ్- అర్థస్తుసఏవ॥ ౧౧॥ పరఇతి॥ పరోరజఃరజసఃప్రకృతేఃపరంశుద్ధసత్త్వాత్మకంసవితుర్దేవస్యసూర్యస్య - భర్గస్స్వరూపభూతంతేజఃజాతంవేదోధనం- కర్మఫలంయస్మాత్తత్కర్మఫలదమిత్యర్థః అత్రహేతుః- యత్మనసైవఇదంవిశ్వంజజానససర్జ- పునశ్చఅదశ్చసృష్టంవిశ్వమంతర్యామిరూపేణప్రవిశ్య - గృధ్రాణంకాంక్షంతం - హంసంజీవం - సురేతసాచిచ్ఛక్త్యా - విచష్టేపశ్యతిపాలయతీత్యర్థః - నృషుసీదతిఉపాధితయాతిష్ఠతీతినృషత్ బుద్ధిః తస్యాః ఋుంగిఋుంగణంగతిం రాతీతినృషద్రింగిరాం - వాంఛాఃదసీత్యమిపూర్వరూపత్వాభావః - లింగత్రయనిర్దిష్టంతద్భర్గః ఇమఃశరణంవ్రజామః ॥ ౧౨॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * * * * * * * * *

శ్లో॥ అష్టమేభజతోవిఘ్నంతస్యకర్మాంతరాయతః । ఏణరక్షాప్రసక్తస్యజాతమేణత్వమీర్యతే ॥ కృపయాపికృతస్సంగఃపతనాయైవయోగినః। ఇతిప్రదర్శయన్నాహభరతస్యైణపోషణమ్ ॥ ఏకదేతి ॥ నైయమికంనిత్యానైమిత్తికవిధిప్రాప్తం- ఆవశ్యకమర్థప్రాప్తంమూత్రోత్సర్జనాదికృతమభిషేకాదికంయేన - బ్రహ్మాక్షరంప్రణవంఅభిగృణానోజపన్ - ఉదకాంతే నద్యాస్తీరే. జలాశయాభ్యాశంనద్యాస్సమీపంపేపీయమానే అత్యాసక్త్యాపీయమానేసతి - తావదేవతత్క్షణమేవ - అవిదూరేణసన్నిధౌ - మృగపతేస్సింహస్య- ఉన్నతోమహాన్నాదఉద్గతః॥ ౧॥ తమితి॥ ప్రకృత్యాస్వభావతఏవవిక్లబావ్యాకులా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సుతరాంతుహరిభయస్యాభినివేశేన - వ్యగ్రంవ్యాకులం- హృదయంయస్యాః- పారిప్లవదృష్టిఃపరిభ్రాంతనేత్రా - నగతా తృషాతృట్యస్యాః ఉచ్చక్రామనదీముల్లంఘితవతీ॥ ౨॥ తస్యాఇతి॥ అంతర్వత్న్యాఃగర్భిణ్యాః-ఉరుభయేనస్థానాద్విచాలితోయోనేర్నిర్గతస్సన్ స్రోతసితత్ప్రవాహేనిపతితః - తత్ప్రసవోగర్భపాతః- ఉత్సర్పణముల్లంఘనం భయంచఏతైః ఖేదేనాతురాపీడితా- దర్యాంగిరిగుహాయాం- హరిణవధూఃపపాతఅథఅనంతరంమృతాచ॥౩॥తమితి॥ ఏణకుణకంహరిణబాలకం- అపవిద్ధంబంధుభిఃత్యక్తం- ఇత్యేతైఃకృపణత్వాదిహేతుభిః- యాఅనుకంపాతయాఅనయత్॥ ౪॥తస్యేతి॥ కృతఃనిజఃస్వీయఇత్యభిమానోయేన- పోషణంతృణాదినాపాలనం- వృకాదిభ్యోరక్షణం- ప్రీణనంకండూయనాదినా లాలనంచుంబనాదినా- ఏతైర్యదనుధ్యానమాసక్తిః- తేనఆత్మనోనియమాఃస్నానాదయః॥ యమాఃఅహింసాదయః- తత్సహితాఃఈశ్వరపరిచర్యాదయశ్చప్రత్యహమేకైకశోవియుజ్యమానాస్సంతః కతిపయేనాహర్గణేనసర్వే - ఉదవసన్ ఉత్సన్నాబభూవుః ౫॥ సక్తింప్రపంచయతి॥ అహోఇత్యాదినాకృతానుషంగఇత్యేతత్పర్యంతేన - ఈశ్వరరథచరణః కాలచక్రంతస్యపరి

తముపశ్రుత్యసామృగవధూః ప్రకృతివిక్లబాచకితంనిరీక్షమాణాసుతరామపి హరిభయాభినివేశవ్యగ్రహృదయాపారిప్లవదృష్టిరగతతృషాభయాత్సహసైవోచ్చక్రామ ॥ ౨॥ తస్యాఉత్పతంత్యా అంతర్వత్న్యాఉరుభయావళిగతోయోనేర్నిర్గతోగర్భః స్రోతసినిపాత - తత్ప్రసవోత్సర్పణ భయఖేదాతురాస్వగణేనవియుజ్యమానాకస్యాంచిద్దర్యాంకృష్ణసారసతీనిపపాత- అథచమమారచ॥౩॥ తంత్వేణకుణకంకృపణంస్రోతసానూహ్యమానమభివీక్ష్యాపవిద్ధంబంధుమివఅనుకంపయారాజర్షిర్భరత ఆదాయమృతమాతరంనిజమాశ్రమపదమనయత్॥ ౪॥ తస్యహవాఏణకుణకఉచ్చైస్తరాంతస్మిన్ కృతనిజాభిమానస్యాహరహస్తత్పోషణపాలన ప్రీణనలాలనానుధ్యానేనాత్మనియమాస్సహయమాః పురుషపరిచర్యాదయఏకైకశః కతిపయేనాహర్గణేనవియుజ్యమానాః కిలసర్వఏవోదవసన్॥ ౫ ॥ అహోబతాయంహరిణకుణకఃకృపణఈశ్వరరథచరణపరిభ్రమణరయేణ స్వగణసుహృద్బంధుభ్యఃపరివర్జితశ్శరణంచమోపసాదితః మామేవమాతాపితరౌ భ్రాతృబంధుజ్ఞాతీన్ యూథికాంశ్చోపేయాయ నాన్యంకంచనవేదమయ్యతి విస్రబ్ధశ్చాతఏవమయామత్పరాయణస్య పోషణపాలన ప్రీణనలాలన మనసూయునానుష్ఠేయంశరణ్యోపేక్షాదోషవిదుషా ॥ ౬॥ నూనంహ్యార్యాఃసాధవఉపశమశీలాఃకృపణసుహృదఏవంవిధార్థేస్వార్థానపిగురుతరానుపేక్షంతే॥ ౭॥ ఇతికృతానుషంగఆసనశయనాటనస్నానాదిషు । సహమృగజహునాస్నేహానుబద్ధహృదయఆసీత్ ॥ ౮ ॥ కుశకుసుమసమిత్పలాశఫలమూలోదకాన్యాహరిష్యమాణోవృకసాలావృకాదిభ్యోభయమాశంసమానోయదాసహహరిణకుణకేనవనంసమావిశతి॥ ౯ ॥ తదాపథిపథిచముక్తభావేన-తత్రతత్రవిషక్తమతిః - అతిశయప్రణయభరహృదయఃకార్పణ్యాత్ స్కంధేనోద్వహతి - ఏవమురస్యుత్సంగేచాధాయోపలాలయన్ ముదంపరమామవాప ॥ ౧౦ ॥ క్రియాయాంనిర్వర్త్యమానాయామంతరాళేప్యుత్థాయోత్థాయయదైనమభిచక్షీత । తర్హివావవర్షపతిఃప్రకృతిస్థేనమనసా - తస్మాఆశిషఆశాస్తేస్వస్తిస్తాద్వత్స తేసర్వతఇతి ॥ ౧౧ ॥ అన్యదాతుభృశముద్విగ్నమనాఃనష్టద్రవిణఇవకృపణః- సకరుణమతితర్షేణహరిణకుణకవిరహవిహ్వలహృదయ సంతాపస్తమేవానుశోచన్ కిలకశ్మలంమహదభిలంభితఇతిహోవాచ ॥ ౧౨ ॥

భ్రమణవేగేన స్వగణాదిభ్యోవిభ్రంశితః - మేతిమాంచశరణంప్రాపితః - మామేవ మాతాపిత్రాదిబుద్ధ్యాఉపేయాయప్రాప్తః - యూథికాన్ యూథసంఘాతినః - అనసూయునాఏతస్మిన్నిమిత్తంమమస్వార్థోభ్రశ్యతీతిదోషదృష్టిమకుర్వతా ౬॥ తదేవాహ॥ నూనంహీతి॥ ౭॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవంకృతోనుషంగః ఆసక్తిర్యేన - మృగజహునామృగాపత్యేనసహ - స్నేహేనానుబద్ధంహృదయంయేన॥ ౮॥ స్నేహానుబంధమేవ- ప్రపంచయతి॥ కుశకుసుమేత్యాదినాస్వధయతీత్యంతేన - సాలావృకాఃశ్వానః- యథాభయంశంకమానోభవతి- తదాతేనసహవనంప్రవిశతి॥ ౯॥తదేతి॥ అతిశయితఃప్రణయభరోయస్యతద్ధృదయంయస్య॥ ౧౦॥ క్రియాయామితి॥ క్రియాయాందేవపూజాదిలక్షణాయాం - వర్షపతిః - భరతః ప్రకృతిస్థేనస్వస్థేనస్తాత్ భూయాత్॥ ౧౧॥ అన్యదేతి॥ అన్యదాఅదర్శనేన- సకరుణంయథాభవత్యేవమనుశోచన్నితి హోవాచేత్యన్వయః అతితర్షేణఅత్యౌత్సుక్యేనహరిణకుణకవిరహేణవిహ్వలేహృదయేసంతాపోయస్య - కశ్మలంమోహం ప్రాపితస్సన్॥ ౧౨॥ అపీతి॥ అపీతిసంభావనాయాంబతేత్యనుకంపాయాం- అహోఇతిఖేదే - శఠకిరాతయోరివవంచనపరాక్రామాచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మతిర్యస్య అకృతసుకృతస్య నిర్భాగ్యస్య మమ - తత్ శాఠ్యాదికమగణయన్న చింతయన్ ఆగమిష్యతి కిం - అపరాధాచింతనే హేతుః- ఆత్మప్రత్యయేన స్వచిత్తశుద్ధ్యా కృతవిశ్వాసస్సన్ సుజనోయథానగణయతి తద్వత్॥ ౧౩॥ అపీతి॥ శష్పాణికోమలతృణాని॥౧౪॥ అపీతి॥ నైకచరః యూథచరః సూకరాదిః- యద్వా ఏక ఏవ చరతి యః క్రూరస్వభావః వ్యాఘ్రాదిః- నభక్షయతి ॥ ౧౫॥ నిమ్లోచతీతి ॥ సకలలోకస్య క్షేమో యస్మాత్ ఉదయో యస్య- వేదత్రయీ ఆత్మాస్వరూపం యస్య- ససూర్యో నిమ్లోచతి అస్తం యాతి- మృగవధ్వాః న్యాసః నిక్షేపభూతః॥ ౧౬॥ అపిస్విదితి॥ హరిణ ఏవ రాజకుమారః- ఆగత్య మామపిస్విత్సుఖయిష్యతీత్యన్వయః - కింకుర్వన్ వివిధైః రుచిరైర్దర్శనీయైః నిజైః మృగదారకవినోదైః - స్వీయానాం ఖేదమపనుదన్ అపనయన్ సన్॥ ౧౭॥ సంభవతి చైతదిత్యాహ ॥ క్ష్వేళికాయామితి॥ క్ష్వేళికాయాం క్రీడాయాం- మృషాయస్సమాధిః తేన ఆమీలితేదృశౌ యేన సతం మాం- ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపేన - పృషత్ జలబిందుః తద్వద పరుషేణ మృదునా విషాణాగ్రేణ-లుఠతి సంఘట్టయతి॥ ౧౮॥ ఆసాదితఇతి॥ అసాదితం హవిర్యస్మిన్ బర్హిషి దర్భే- దంతాకర్షణాదినా చాపలేన దూషితే సతి-దూషిత్వేతి పాఠే బర్హిషి విషయే దూషణం కృత్వేత్యర్థః మయా అధిక్షిప్తస్సన్ తత్ క్షణమేవోపరతక్రీడో నిశ్చల ఆస్తే॥ ౧౯॥ ఇతి బహుధా ప్రలపన్ ఉత్థాయ బహిర్నిర్గత్య తత్ఖురఖాతభూభాగోపలంభసంభ్రాంతహృదయ ఆహ॥ కింవేతి॥ అరే అహో అనయా క్షిత్యా కిం వా తప ఆచరితం తపస్విన్యా సభాగ్యయా యద్యస్మాత్ ఇయం సవినయస్య కృష్ణసారతనయస్య

ఆపిబత వై కృపణ ఏణబాలకో మృతహరిణీసుత అహో మమానార్యస్య శఠకిరాతమతేర కృతసుకృతస్య కృతవిస్రంభ ఆత్మప్రత్యయేన తదవిగణయన్ సుజన ఇవ కిమాగమిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ అపి క్షేమేణాస్మిన్నాశ్రమోపవనే శష్పాణి చరంతం దేవగుప్తం ద్రక్ష్యామి ॥ ౧౪ ॥ అపి న వృకస్సాలావృకోన్యతమో వా నైకచర ఏకచరో నా భక్షయతి॥ ౧౫ ॥ నిమ్లోచతి హ భగవాన్ సకలజగత్ క్షేమోదయస్త్రయ్యాత్మా - అద్యాపి న మమ మృగవధూన్యాస ఆగచ్ఛతి ॥ ౧౬ ॥ అపిస్విదకృతసుకృతమాగత్య మాం సుఖయిష్యతి - హరిణరాజకుమారో వివిధరుచిరదర్శనీయనిజమృగదారకవినోదైరసంతోషం స్వానామపనుదన్॥ ౧౭॥ క్ష్వేళికాయాం మాం మృషాసమాధ్యామీలితదృశం ప్రేమసంరంభేణ చకితచకిత ఆగత్య పృషదపరుషవిషాణాగ్రేణ లుఠతి ॥ ౧౮॥ ఆసాదితహవిషి బర్హిషి దూషితే మయోపాలబ్ధో భీతభీతః సపద్యుపరతరభసః ఋషికుమారవదవహితకరణకలాప ఆస్తే॥ ౧౯ ॥ కిం వా అరే ఆచరితం తపస్తపస్విన్యానయా యదియమవనిస్సవినయకృష్ణసారతనయతనురసుభగశివతమఖరఖురపదపంక్తిభిర్ద్రవిణవిరహాతురస్య కృపణస్య మమ ద్రవిణపదవీం సూచయంత్యాత్మానం సర్వతః కృతకౌతుకం ద్విజానాం స్వర్గాపవర్గకామానాం దేవయజనం కరోతి॥ ౨౦ ॥ అపిస్విదసౌ భగవానుడుపతిరేవం మృగపతిభయాన్మృతమాతరం మృగబాలకం స్వాశ్రమపరిభ్రష్టమనుకంపయా కృపణజనవత్సలః పరిపాతి॥ ౨౧॥ కిం వాత్మజవిశ్లేషజ్వరదవదహనశిఖాభిరుపతాప్యమానహృదయస్థలనళినీ

తనుతరాస్సుభగాశ్శివతమాః ఖరాశ్చ ఖురాః యేషు తేషాం పదానాం - తత్రతత్రాంకితానాం పంక్తిభిః ద్రవిణం మృగః తేన రహితస్య అత ఏవాతురస్య దుఃఖితస్య మమ ద్రవిణమార్గం సూచయంతీ సతీ స్వాత్మానం చ తాభిః కృతమండనం ద్విజానాం యజ్ఞభూమిం కరోతి ॥ శ్లో॥ యస్మిన్ దేశే మృగః కృష్ణస్తస్మిన్ ధర్మాన్నిబోధతేతి స్మృతేః॥ ౨౦॥ తావదుదితే చంద్రే నాం మృగం దృష్ట్వా స్వమృగత్వం సంభావయన్నాహ అపిస్విదితి॥ ౨౧॥ చంద్రరశ్మిభిః స్పర్శసుఖం ప్రాప్యాహ॥ కిం వేతి॥ సఏష తే హరిణకులోపనిధిః మయాగుప్త ఇతి- కిం వేతి సంభావనాయాం- ఆత్మజవిశ్లేషజ్వరః తాపః- సఏవ దవదహనః తస్య జ్వాలాభిః ఉపతప్యమానా హృదయరూపా స్థలనళినీ యస్య - జలస్థం పద్మం తాపం సోఢుం క్షమమితి స్థలగ్రహణం- ఉపసృతః అనుగతో మృగీతనయో యేన తం మాం - చంద్రః స్వధయతి శాంతిం గమయతి - కైః శిశిరం చ తచ్ఛాంతం చ మయ్యనురాగేణ గుణితం చల అవతీర్ణం తం పునః ఫునస్స్రవద్యద్వదనసలిలం - తదేవామృతమయ్యో గభస్తయః తాభిః - లోకేహి మంత్రవాదినో వదనసలిలైః తాపం శమయంతీతి ప్రసిద్ధం - ఉపసృత్య మృగీతనయ ఇతి పాఠే మనోరథాంతరమేవతత్ - ఉపసృత్య ప్రస్యమృగీతనయః కిం వా మాం స్వధయతీతి- శేషం సమానం॥ ౨౨॥ ఏవమితి॥ మృగదారకవదాభాసమానేన భగవదారాధనలక్షణాత్ కర్మణశ్చ విభ్రంశితః ప్రారబ్ధకరత్వే హేతుః కథమితర థేతి- సాక్షాత్పుత్రవతరూథ మాసంగస్యాత్ పూర్వాణ్ణం పరిత్యక్తాః దుస్త్యజాః ఔరసా యేన అంతరాయేణ విహతం యోగారంభణం యస్య ఆత్మానమవిగణయన్ ఆత్మచింతామపి - తావదేవ తీవ్రవేగః కాలః మృత్యుసమయశ్చ అపద్యత॥ ౨౩॥ తదానీమితి॥ లోకం దేహం మృగేణ సహితం విస్మరతః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్యప్రాకృతఇవమృగశరీరమవాప- కథంభూతఃకళేబరంమృతమను- నమృతానవినష్టాపూర్వజన్మానుస్మృతిర్యస్య॥ ౨౭ ॥ తత్రాపీతి॥ ఆహస్వచిత్తే॥౨౮॥అహోఇతి ॥ అహోకష్టంధీరాణాంమార్గాత్ భ్రష్టోహం- భ్రంశమేవాహ ॥ యత్ యతఃవిముక్తాస్సమస్తాస్సంగాయేన- వివిక్తంపుణ్యారణ్యంశరణంయస్య- ఆత్మవతఃధీరస్యమమ - మనస్సర్వేషాంభూతా నామాత్మనిశ్రీవాసుదేవే- సమావేశితంసమాహితంచనిశ్చలంసత్- ఆరాద్దూరాదేవ- సుస్రావగళితంనిస్రుతం - కేనస వేశితంతస్యానుశ్రవణాదిషుఅభియోగేనఅభినివేశేన - అశూన్యాస్సకలాఃయామాయస్మిన్॥౨౯॥ ఇతీతి॥ తేనకాలేననిగూ ఢఃఅనావిష్కృతోనిర్వేదోయేన - సాలవృక్షోపలక్షితంగ్రామం - కాలాంజనాత్ యత్రహరిణోజాతఃతస్మాత్పర్వతా త్॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్నితి ॥ ఆత్మైవసహచరోయస్యఏకాకీప్రతీక్షణస్యైవప్రపంచఃమృగత్వనిమిత్తేతీర్థోదకేనక్లిన్నం ఆర్ద్రం

కంమాముపసృతమృగీతనయం శిశిరశాంతానురాగగుణితనిజవదన సలిలామృతమయగభస్తిభిః స్వధయ తీతివా॥ ౨౫ ॥ ఏవమఘటమానమనోరథాకులహృదయోమృగదారకాభాసేనస్వారబ్ధకర్మణాయోగా రంభణతోవిభ్రంశితః సయోగతాపసోభగవ దారాధనలక్షణాచ్చకథమితరథాజాత్యంతరఏణకుణకఆ సంగస్సాక్షాన్నిశ్శ్రేయస ప్రతిపక్షతయా ప్రాక్పరిత్యక్తదుస్త్యజహృదయాభి జాతస్యతస్యైవమంత రాయవిహతయోగారంభణస్య రాజర్షేర్భరతస్యతావన్మృగార్భకపోషణపాలన ప్రీణనలాలనాను షంగేణావిగణయతఆత్మానమహిరివాఖుబిలందురతిక్రమః కాలఃకరాళరభసఆపద్యత॥ ౨౬॥ తదానీమపి పార్శ్వవర్తినమాత్మజమివానుశోచంతంతమభివీక్షమాణోమృగఏవాభినివేశితమనావిసృజ్య లోకమిమంస హమృగేణకళేబరంమృతమనునమృతపూర్వజన్మానుస్మృతిరితరవన్మృగశరీరమవాప ॥ ౨౭ ॥ తత్రాపిహ వావాత్మనోమృగత్వకారణం భగవదారాధనసమీహానుభావేనానుస్మృత్యా భృశమనుతప్యమానఆహ ॥ అహోకష్టంభ్రష్టోహమాత్మవతామనుపథాత్ । యద్విముక్తసమస్తసంగస్య వివిక్తపుణ్యారణ్యశరణ స్యాత్మవతఆత్మనిసర్వేషామాత్మవతాంభగవతివాసుదేవేతదనుశ్రవణమననసంకీర్తనారాధనానుస్మరణా భియోగేనాశూన్యసకలయామేనకాలేన సమావేశితంసమాహితంకాత్స్న్యేనమనస్తత్పునర్మమాబు ధస్యారాన్మృగసుతమనుపరిసుస్రావ ॥ ౨౮ ॥ ఇత్యేవంనిగూఢనిర్వేదోవిసృజ్యమృగీంమాతరంపునర్భగవ తః క్షేత్రముపశమశీల మునిగణదయితంసాలగ్రామంపులస్త్య పులహాశ్రమంకాలాంజనాత్ప్రత్యాజగా మ॥ ౨౯॥ తస్మిన్నపికాలంప్రతీక్షమాణస్సంగాచ్చభృశముద్విగ్నఆత్మసహచరశ్శుష్కపర్ణతృణవీరుధా వివర్తమానోమృగత్వనిమిత్తావసానమేవగణయన్మృగశరీరంతీర్థోదకక్లిన్నముత్ససర్జ॥౩౧॥ ****

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- అష్టమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ అథకస్యచిద్ద్విజవరస్యాంగిరసప్రవరస్య శమదమతపస్స్వాధ్యాయాధ్యయనాధ్యాపనసం తోషతితిక్షా ప్రశ్రయత్యాగ విద్యానసూయాత్మ జ్ఞానానందయుక్తస్యాత్మ సదృశశ్రుతశీలాచారరూపౌ దార్యగుణానవసోదర్యాఅంగజాబభూవుః మిథునంచయవీయస్యాంభార్యాయాం ॥ ౧ ॥ యస్తుతత్రపు మాంస్తంపరమ భాగవతంరాజర్షిప్రవరంభరతముత్సృష్టమృగశరీరం చరమ శరీరేణవిప్రత్వంగతమా హుః॥ ౨॥ తత్రాపిస్వజనసంగాచ్చభృశముద్విజమానోభగవతః కర్మబంధవిధ్వంసనశ్రవణస్మరణగు ణవివరణంచరణారవిందయుగళంమనసావిదధానఆత్మనఃప్రతిఘాతమాశంకమానోభగవదనుగ్రహేణాను

అతీర్థోదకస్థమిత్యర్థః॥ ౩౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥......................*

శ్లో॥ పితుఃప్రాప్తాత్మవిజ్ఞానోభరతోమృగతాంగతః । ప్రారబ్ధకర్మవేగేనతదంతేజడవిప్రతామ్ ॥ నవమేజడవిప్రత్వే తస్యరాగాద్యభావతః । భద్రకాళీపశుత్వేపినిర్వికారత్వమీర్యతే ॥ అథేతి ॥ ఆంగిరసగోత్రజానాంప్రవరస్యశ్రేష్ఠస్య.- శమాదియుక్తస్య - త్యాగోతిథ్యాదిభ్యోన్నదానాది - విద్యాకర్మవిద్యా- ఆత్మజ్ఞానందేహాదివ్యతిరిక్తభోక్త్రాత్మ జ్ఞానం ఆనందోధర్మసంపత్తిజః- ఆత్మనాసదృశాఃశ్రుతాదయోగుణాఃయేషాంతే- సమానోదరానవపుత్రాబభూవుః- యవీయస్యాంకనిష్ఠాయాంచమిథునంస్త్రీపుంసయుగ్మం॥౧॥యఇతి॥ఉత్సృష్టంమృగశరీరంయేన॥ శ్లో॥ శుచీనాంశ్రీమతాంగే హేయోగభ్రష్టోభిజాయతఇతిస్మృతేః॥ ౨ ॥ తత్రాపీతి॥ తత్రాపిచాన్యసంగాదాత్మనోభ్రంశమాశంకమానఃఆత్మానమ న్మత్తాదిరూపేణదర్శయామాసేత్యన్వయః- కింకుర్వన్ కర్మబంధవిధ్వంసనంశ్రవణం స్మరణంగుణానాంవివరణంకథనం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చయస్యతత్- భగవతశ్చరణారవిందయుగళంమనసావిశేషేణధారయన్ - ప్రతిఘాతశంకాయాం హేతుః అనుస్మృతా స్వీయాపూర్వజన్మనామావళిఃపరంపరా యేన॥ ౩॥ తస్యేతి ॥ పుత్రస్నేహానుబద్ధంమనో యస్య - జడస్యగార్హస్థ్యే అనధికారాత్ - సమావర్తనాంతాన్ సంస్కారాన్ విదధానస్తముపనీయ- ఉపనీతస్య పునశ్శౌచాదీన్ తస్యానభిప్రేతానపిశిక్షితవాన్- తత్ర హేతుః- అనుశిష్టేనపిహిభావ్యంపితుస్సకాశాత్పుత్రేణేతి॥ ౪॥ సహితి॥ సోఽపివపితుర్నిష్ఠానిర్బంధనివృత్తయే అసధ్రీచీనమసమీచీనమివకరోతిస్మ- ఉపాకర్మ వేదవ్రతాద్యనంతరంశ్రావణాదిమాసేషు వేదానధ్యాపయిష్యన్ - ఆదౌతావద్వ్యాహృతిభిస్సహ ప్రణవశిరస్సహితాంత్రిపదీం చైత్రాదీన్ చతురో మాసాన్ అధీయానమప్యసమవేతరూపం యథాభవత్యేవంగాపయామాస - తావతాపి కాలేనస్వరానుపూర్వ్యాదియుక్తంవ్యాహృత్యాదితస్యానాగతమిత్యర్థః॥ ౫॥ ఏవమితి॥ ఆత్మభూతేస్వతనుజే- అనురాగేణావేశితంచిత్తంయేన- శౌచాదీనియానిఔపకుర్వాణస్యసావధిబ్రహ్మచర్యవతఃకర్మాణి తేనానభియుక్తాన్యనాదృతాన్యపి - తంపుత్రంప్రత్యనుశాస్యాపి అప్రాప్తపుత్ర పాండిత్యమనోరథః స్వయంకాలేనోపసంహృతః మృతఇత్యర్థః - అనుశాసననిర్బంధేపునస్తమేవ హేతుమాహ - అనుశిష్టేనభావ్యమితిఅస్మాభి

స్మృతస్వపూర్వజన్మావళి రాత్మానమున్మత్తజడాంధబధిరస్వరూపేణ దర్శయామాసలోకస్య ॥ ౩ ॥ తస్యాపిహవావాత్మజస్యసవిప్రః పుత్రస్నేహానుబద్ధమనాఆసమావర్తనాత్సంస్కారాన్ యథోపదేశంవిదధానఉపనీతస్యచపునశ్శౌచాచమనాదీన్ కర్మనియమానానభిప్రేతానపిసమశిక్షయదను శిష్టేనహిభావ్యంపితుః పుత్రేణేతి॥ ౪ ॥ సచాపితదుహపితృసన్నిధావేవాసధ్రీచీనమివస్మకరోతిఛందాంస్యధ్యాపయిష్యన్ సహవ్యాహృతిభిస్సప్రణవశిరస్త్రిపదీంసావిత్రీం గ్రైష్మవాసంతికాన్ మాసానధీయానమప్యసమవేతరూపంగాపయామాస ॥ ౫ ॥ ఏవంస్వతనుజఆత్మన్యనురాగావేశితచిత్తశ్శౌచాచమనాధ్యయనవ్రతనియమగుర్వనల శుశ్రూషణాద్యౌపకుర్వాణకస్య కర్మాణ్యనభియుక్తాన్యపిసమను శిష్టేనభావ్యమిత్యసదాగ్రహః పుత్రమనుశాస్య పితాస్వయంతావదనధిగతమనోరథః కాలేనాప్రమత్తేనస్వయంగృహఏవ ప్రమత్తఉపసంహృతః॥ ౬॥ అథయవీయసీద్విజసతీస్వగర్భజాతంమిథునంసపత్న్యై ఉపనిధాయస్వయమనుసంస్థయాపతిలోకమగాత్ - పితర్యుపరతే భ్రాతరఏనమతత్ప్రభావ విదస్త్రయ్యాం విద్యాయామేవపర్యవసితమతయోన పరవిద్యాయాంజడమతిరితిభ్రాతురనుశాసననిర్బంధాన్న్యవివృత్సంత ॥ ౭ ॥ సచ ప్రాకృతైర్ద్విపదపశుభిరున్మత్తజడ బధిరేత్యభిభాష్యమాణో యదాతదను రూపాణిప్రభాషతే కర్మాణిచ కార్యమాణః పరేచ్ఛయాకరోతివిష్టితో వేతనతో వాయాచ్ఞయాయాదృచ్ఛయావోప సాదితమల్పంబహుమృష్టంకదన్నంవాభ్యవహరతిపరం నేంద్రియప్రీతినిమిత్తమ్ ॥ ౮ ॥ నిత్యనివృత్తనిమిత్తస్వసిద్ధవిశుద్ధానుభవానంద స్వాత్మలాభాధిగమస్సుఖదుఃఖ యోర్ద్వంద్వ నిమిత్తయోరసంభావిత దేహాభిమానః॥ ౯॥ శీతోష్ణవాతవర్షేషువృషఇవానావృతాంగః పీనస్సంహననాంగస్స్థండిలసంవేశనానున్మర్దనామజ్జనరజసామహామణిరివానభివ్యక్తబ్రహ్మవర్చసః కుపటావృతకటి రుపవీతేనోరుమషిణాద్విజాతిరితి బ్రహ్మబంధురితిసంజ్ఞయాతదజ్ఞజనావమతో విచచార॥ ౧౦ ॥ యదాతుపరతఆహారంకర్మవేతనతఈహమానః స్వ

యోగ్యః ఆగ్రహోయస్య॥ ౬॥ అథేతి॥ సపత్న్యై వ్యసమర్ప్య- అనుసంస్థయా అనుమరణేన - సప్తమ్యంతపాఠేప్యయమేవార్థః - నిర్బంధాన్న్యవివృత్సంత- నివర్తితుమైచ్ఛన్- నివృత్తా ఇత్యర్థః॥ ౭॥సహితి॥ యదాభిభాష్యమాణః-తదాతదనురూపాణిప్రభాషతే మూల్యమంతరేణబలాద్యత్కర్మ కార్యతే- సావిష్టిః- వేతనంమూల్యం - విష్ట్యాదిభిరుపసాదితముపహృతం అన్నంఅభ్యవహరతి॥ పరంభుంక్తే- కేవలం- నత్వింద్రియప్రీతయే॥ ౮॥ అత్ర హేతుద్వయమాహ॥నిత్యేతి॥నిత్యంసదానివృత్తంనిమిత్తంయస్మాత్ - ఉత్పాదకనూన్యః స్వసిద్ధః - అభివ్యంజకశూన్యః విశుద్ధః - కేవలో యోఽనుభవః సఏవానందరూపః స్వాత్మాతస్యలాభః- ఏవంభూతోఽహమితిజ్ఞానం- తస్యాధిగమః- ప్రాప్తిర్యస్య - ద్వంద్వాసన్మానావమానాదీని- తద్ధేతుకయోస్సుఖదుఃఖయోః- అకృతదేహాభిమానః- తస్మాన్నేంద్రియప్రీతినిమిత్తమభ్యవహరతీత్యన్వయః॥ ౯॥ శీతేతి ॥ అతఏవశీతోష్ణాదిష్వనావృతాంగస్సన్ విచచారేత్యన్వయః కీదృశః పీనఃపుష్టః - సంహననాంగఃసంహన్యంతేనిబిడీభవంతి అంగాని- యస్య- కఠినావయవఇత్యర్థః- స్థండిలసంవేశనంభూమిశయనం- అనున్మర్దనంమర్దనాభావః - అనున్మజ్జనంస్నానాభావః- తైర్యద్రజః తేనా ప్రకటంబ్రహ్మవర్చసంబ్రాహ్మంతేజోయస్య- యథారజస్సంవృతో మహామణిరనభివ్యక్తతేజాభవతి - కు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్నితేనపటేనావృతాకటిర్యస్య- ఉరుమషిణా అతిమలేన- తత్త్వతస్తంనజానంతియేతైర్జనైరవమతస్సన్ ॥ ౧౦॥ యదేతి॥ యదాతుపరేభ్యః కర్మమూల్యేనాహారమపేక్షమాణోభవతి- తదాకేదారకర్మణిశాలిక్షేత్రేకర్దమవిలోడనాదౌ - అహః రప్రలోభనేననియుక్తస్సన్ కరోతి - కింత్వత్రకర్దమస్యప్రక్షేపేక్షేపేతంసమంభవేత్ - ఇతఉద్ధరణేవిషమంస్యాదిత్యాదిన వేద- భ్రాతృభిర్దత్తాన్ కణాదీనపిఅమృతవదభ్యవహరతిభుంక్తేకు- కణాఃచూర్ణతండులాః- పిణ్యాకంతైలంయతోద్ధృతం తిలపిష్టం- ఫలీకరణంతుషాః- కుల్మాషాఃకీటదష్టామాషాః- స్థాలీపురీషంస్థాలీలగ్నందగ్ధాన్నం॥౧౧॥శ్లో॥తస్యరాగాదిరాహి త్యమలౌల్యంచైవమీరితమ్ । అథాన్యచ్చరితంప్రాహ చిత్రంమృత్యావసంభ్రమం॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ అథేతి॥ వృష లపతిస్శూద్రసామంతశ్చోరరాజః- ఆలభతఆలబ్ధుంప్రవృత్తః॥ ౧౨॥ తస్యేతి॥ దైవాత్ బంధనవిముక్తస్యపశోః - తమసా వ్యాప్తాయాంనిశి - తతోపినిశీథసమయేఅర్ధరాత్రావసరే - ఆకస్మికఃదైవనిర్మితోవిధిఃప్రకారః - తేనవీరాసనేనఊర్ధ్వా వస్థానేన॥ ౧౩॥ అథేతి॥ అవమృశ్యజ్ఞాత్వా॥ ౧౪॥ అథేతి॥ఫణయఃచోరాః-అహతేననూతనేనఉపస్కృతమలంకృతం-వైశ ససంస్థయాహింసావిధానేన- గీతాదిఘోషేణచసహ॥ ౧౫॥ అథేతి॥ వృషలరాజస్యఫణేఃపురోహితత్వేనవర్తమానశ్చో

భ్రాతృభిరపి కేదారకర్మణినిరూపితస్తదపికరోతి - కింతున సమవిషమన్యూన మధికమితివేదకణ పిణ్యాక ఫలీకరణకుల్మాషస్థాలీపురీషాదీనప్యమృతవదభ్యవహరతి ॥ ౧౧ ॥ అథకదాచిత్కశ్చిద్వృషలపతిర్భద్రకా ళ్యైపురుషపశుమాలభతాపత్యకామః॥ ౧౨॥ తస్యహదైవముక్తస్యపశోః పదవీంతదనుచరాఃపరిధావం తోనిశినిశీథసమయే - తమసావృతాయామనధిగతపశవః - ఆకస్మికేనవిధినాకేదారాన్వీరాసనేనమృగవ రాహాదిభ్యోభిరక్షమాణమాంగిరసప్రవణసుతమపశ్యన్ ॥ ౧౩ ॥ అథతఏనమనవద్యలక్షణ మవమృశ్యభ ర్తుఃకర్మనిష్పత్తింమన్యమానాః - బద్ధ్వారశనయాచండికాగృహముపనిన్యుర్ముదావికసితనయనాః ॥ ౧౪॥ అథఫణయస్తంస్వవిధినాభి షిచ్యాహతేన వాససాచ్ఛాద్యభూషణానులేపన స్రక్తిలకాదిభిరుపస్కృతం భుక్తవంతం - ధూపదీపమాల్యలాజకిసలయాంకురఫలోపహారోపేతయావైశససంస్థయా మహతాగీత స్తుతిమృదంగపణవఘోషేణచ - తంపురుషపశుంభద్రకాళ్యాః పురతఉపవేశయామాసుః॥ ౧౫॥ అథవృ షలరాజఫణిః - పురుషపశోరసృగాసవేనదేవీంభద్రకాళీంయక్ష్యమాణః - తదభిమంత్రితమసిమతికరా ళంనిశితముపాదదే॥ ౧౬॥ ఇతితేషాంవృషలానాంరజస్తమః ప్రకృతీనాంధనమదరజఉత్సిక్తమనసాం- భగ వత్కలావీరకులంకదరీకృత్యోత్పథేనస్వైరంవిహరతాంహింసావిహారాణాం - కర్మాతిదారుణం యద్బ్రహ్మభూతస్య - సాక్షాద్బ్రహ్మర్షిసుతస్య - నిర్వైరస్యసర్వభూతసుహృదస్సూనాయామప్యనుజ్ఞా తాయామనభిమతమాలంభనంతదుపలభ్య - బ్రహ్మతేజసాతిదుర్విషహేణ-దందహ్యమానేనవపుషాసహ సోచ్చచాలసైవదేవీభద్రకాళీ॥ ౧౭॥ భృశమమర్షరోషావేశరభసవిలసితభ్రుకుటీవిటపకుటిలదంష్ట్రారుణే క్షణాటోపాతిభయానకవదనా - హంతుకామేవేదంమహాట్టహాసమతిసంరంభేణవిముంచంతీ - తతఉత్ప త్యపాపీయసామతిదృప్తానాం - తేనైవాసినావివృక్ణశీర్ష్ణాంగళాత్స్రవంతమసృగాసవమత్యుష్ణంస హగణేననిపీయాతిపానమదవిహ్వలోచ్చైస్తరాం - స్వపార్షదైస్సహజగౌననర్తవిజహారచశిరఃకందుక లీలయా॥ ౧౮॥ ఏవమేవఖలుమహదభిచారాతిక్రమః కార్త్స్న్యేనాత్మనిఫలతి॥ ౧౯ ॥ నవాఏతద్విష్ణుదత్త

రః తదభిమంత్రితంభద్రకాళీమంత్రాభిమంత్రితం॥ ౧౬ ॥ ఇతీతి॥ ధనమదఏవరజః - తేనోత్సిక్తంత్యక్తమర్యాదంమనోయే షాం- భగవత్కలాయుక్తంవీరాణాంబ్రాహ్మణానాంకులంతుచ్ఛీకృత్యయథేచ్ఛంవర్తమానానాంయత్కర్మతదుపలభ్య- దేవీఉచ్చచాలప్రతిమాంత్యక్త్వాబహిర్నిర్గతా - కథంభూతంఆలంభనం - సూనాయామప్యనుజ్ఞాతాయాం - అననుజ్ఞా తంభద్రకాళ్యైత్యవగంతవ్యం- యద్వా- సూనాయాం- హింసాయామప్యనుమతస్యతస్య - దుర్విషహేణతేజసా॥ ౧౭॥ భృశమితి ॥ అమర్షఃఅపరాధాసహనంకోపశ్చవపుషోదాహేనతయోరావేశస్యరభసేనవేగేన - విలసితోవిజృంభితోభ్రు కుటిలక్షణోవిటపశ్శాఖా- కుటిలాఃదంష్ట్రాశ్చఅరుణానిఈక్షణానిచ - తేషామాటోపఃసంభ్రమః - తేనాతిభయానకంవ దనంయస్యాః - ఇదంజగద్ధంతుముద్యతేవమహాంతంఅట్టహాసంసన్నాదంహాసం - తతః స్థానాదుత్పత్యవివృక్ణానిభిన్నానిశీ ర్షాణియేషాంతేషాంగణేనపరివారేణసహ- శిరాంస్యేవకందుకానితేషాంలీలయాచిక్రీడచ॥ ౧౮ ॥ ననుకథందేవ్యారాధ కానాం- ఏవంవిపరీతంతత్రాహ॥ ఏవమితి॥ మహత్సుఅభిచారరూపాతిక్రమఃఅపరాధః॥ ౧౯ ॥ నన్వసంభావితమేవేదం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యన్మరణేప్యవ్యాకులత్వంమారకేషుక్రోధాభావఇత్యాదితత్రాహ ॥ నేతి ॥ విముక్తాదేహాద్యాత్మభావాదిలక్షణాస్సుదృఢోహృదయగ్రంధిర్యైః- సర్వసత్త్వానాంసుహృత్ ఆత్మాచయేషాం- తేషాం-నచతేషాందేహాద్యభిమానసద్భావేపిమరణాదిభయమస్తీత్యాహ- సాక్షాద్భగవతాఅభిరక్ష్యమాణానాం - కేనఅనిమిషఃకాలఃసఏవారిః- చక్రంతేనవరాయుధేన తైస్తైర్భావైఃఅంతర్యామితయాప్రవర్త్యమానైః- భద్రకాళ్యాదిరూపైశ్చనకుతశ్చిదపిభయంయస్మిన్- భాగవతానాం భగవదుపాసకానాం- తఏవపరమహంసాః తేషాం॥ ౨౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋

శ్లో॥ దశమేక్షిపతారాజ్ఞాశిబికాంస్వాంవహన్మునిః। స్వదుర్వాదానువాదేనవిజ్ఞాయాశుప్రసాదితః ॥ ఏవంభూతావికారిత్వమజ్ఞసర్వజ్ఞయోస్సమమ్ । ఇతసర్వజ్ఞతాసిద్ధ్యైరహూగణకథేరణమ్ ॥ రహూగణోనామసింధుసౌవీరయోః రాజా తత్త్వజిజ్ఞాసుః- కపిలాశ్రమంయదాగచ్ఛతితదాయద్వృత్తంతదాహ॥ అథేతి॥ ఇక్షుమత్యానద్యాస్తీరే - తేషాంశిబికావాహకానాం- కులస్యనాథేన- పీవాఅతిపుష్టాంగఃఏషగౌరివఖరఇవచ- భారంవోఢుం-సమర్థఇతిధియా-పూర్వంమేవిష్ట్యా బలాత్ గృహీతాః- తైస్సహప్రసభంబలాత్ గృహీతస్సన్ అతదర్హోపిసమహానుభావః-శిబికామువాహేత్యన్వయః॥ ౧॥

మహాద్భుతంయదసంభ్రమః స్వశిరచ్ఛేదఆపతితేపి - విముక్తదేహాద్యాత్మభావసుదృఢహృదయగ్రంథీనాంసర్వసత్త్వసుహృదాత్మనాంనిర్వైరాణాం సాక్షాద్భగవతానిమిషారివరాయుధేనాప్రమత్తేనతైస్తైర్భావైరభిరక్ష్యమాణానాంతత్వాద మూలమకుతశ్చిద్భయముపసృతానాం భాగవతపరమహంసానామ్॥ ౨౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - నవమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ అథసింధుసౌవీరపతేరహూగణస్యవ్రజతఇక్షుమత్యాస్తటే - తత్కులపతినాశిబికావాహపురుషాన్వేషణసమయేదేవేనోపసాదితస్సద్విజఉపలబ్ధః- ఏషపీవాయువాసంహననాంగోగోఖర వద్ధురంవోఢుమలమితిపూర్వంవిష్టిగృహీతైస్సహగృహీతః ప్రసభమతదర్హఉవాహశిబికాంసమహానుభావః॥ ౧ ॥ యదాహిద్విజవరస్యేషు మాత్రావలోకానుగతేర్నసమాహితాపురుషగతిస్తదా విషమగాంశిబికాంరహూగణఉపధార్య- పురుషానవధివహతఆహ- హేవోఢారస్సాధ్వభిక్రమతకిమితివిషమమూహ్యతేయానమితి ॥ ౨ ॥ అథతఈశ్వరవచస్సోపాలంభముపాకర్ణ్యోపాయాత్తురీయాచ్ఛంకితమనసస్తంవిజ్ఞాపయాంబభూవుః।నవయంనరదేవప్రమత్తాఃభవన్నియమానుపథాస్సాధ్వేవవహామః - కింత్వయమధునైవప్రయుక్తోపినద్రుతంవ్రజతినానేనసహవోఢుమిహవయంపారయామఇతి॥ ౩॥ సాంసర్గికోదోషఏవ నూనమేకస్యాపిసర్వేషాంసంసర్గికాణాంభవితుమర్హతీతినిశమ్యకృపణవచోరాజారహూగణఉపాసితవృద్ధోపినిసర్గేణబలాత్కృత ఈషదుత్థితమన్యురవిస్పష్టబ్రహ్మతేజ సంజాతవేదసమివరజసావృతంతమసావృతమతిరాహ॥ ౪॥ అహోకష్టంభ్రాతర్వ్యక్తమురుపరిశ్రాంతోసి - దీర్ఘమధ్వానమేక ఏవసుచిర మూఢవాన్ - నాతిపీవానాతిసంహననాంగోజరసాచోపద్రుతోభవాన్ - సఖేనోఏవాపరఏతేసంఘట్టిన ఇతిబహువిప్రలబ్ధోప్యవిద్యావిహితద్రవ్యగుణకర్మాశయేస్వచరమకళేబరే। అవస్తునిసంస్థానవిశేషే- అహంమమేత్యనధ్యారోపితమిధ్యాప్రత్యయః । బ్రహ్మభూతస్తూష్ణీంపూర్వవచ్ఛిబికామువాహ॥ ౫॥ అథపునస్స్వ

యదేతి॥ హింసాపరిహారార్థం- ఇషుమాత్రప్రదేశావలోకస్య- అనుపశ్చాత్ యాగతిః- తస్యాహేతుభూతాయాః-పురుషాణాంగతిఃనసమ్యగాహితా- ఏకరూపానాభూత్ ॥ ౨॥అథేతి॥సోపాలంభంసాక్షేపం - సామదానభేదదండేషూపాయేషుచతుర్థాచ్ఛంకితచిత్తాఃభవన్నియమానుపథాఃత్వదాజ్ఞానువర్తినః-నపారయామఃనశక్నుమః॥ ౩॥ సాంసర్గికఇతి॥ కృపణానాంవచోనిశమ్య-సాంసర్గికఃసంసర్గనిమిత్తః-ఏకస్యాపిదోషఃసర్వేషామేవభవితుమర్హతీతినిశ్చిత్య-రహూగణ ఆహేత్యన్వయః- కథంభూతః-ఉపాసితావృద్ధాయేన- సోపిస్వభావేనబలాత్పరవశఃకృతస్సన్- కథంభూతంప్రత్యాహనదృష్టంబ్రహ్మతేజోయస్మిన్- భస్మనాచ్ఛన్నమగ్నిమివస్థితం ॥ ౪॥ అహోఇతి॥ భ్రాతరితిసంబోధనంఆక్షేపాభిప్రాయం వ్యక్తంనిశ్చితం-ఉరుఅధికంపరిశ్రాంతోసీత్యాదీనివిపరీతార్థానిషడ్వాక్యాని-ఊఢవాన్ ప్రాపితవాన్- తత్రాపిసుచిరం జరసాచవృద్ధత్వేన- సంఘట్టినఃసహచరాః- నతథాభవంతి - ఏవంబహుధావిప్రలబ్ధోపివక్రోక్త్యాఉపహసితోపి తూష్ణీం ఉవాహేత్యన్వయః- తూష్ణీంభావేహేతుః - అవిద్యయారచితాఃద్రవ్యాదయోయస్మిన్- సంస్థానవిశేషేఅవయవవిన్యాసవిశేషరూపే- స్వచరమకళేబరేఅనధ్యారోపితఃమిథ్యాప్రత్యయోయేన - తత్రద్రవ్యాణిమహాభూతాని - గుణాఃఇంద్రి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యానికర్మాణిపుణ్యపాపాని- ఆశయఃఅంతఃకరణం- యతోబ్రహ్మభూతః॥ ౫॥ అథేతి॥ మామనాదృత్యభర్తుఃస్వామి
నః- మమశాసనమాజ్ఞాం- అతిక్రామసి- చికిత్సాంశాస్తిం- దండపాణిర్యమః-యథాజనసమూహస్యశాస్తింకరోతితథా
స్వాంప్రకృతింఅప్రమత్తతాం॥౬॥ఏవమితి॥అబద్ధమనస్వితంనరదేవోహమిత్యభిమానోయస్యతంఅనువిద్ధేనసంగుణితేన- తిర
స్కృతఃఅశేషః- సంపూర్ణోభగవతఃప్రియోనికేతఆశ్రయోయేనతం- యద్వా- అశేషాణాంభగవత్ప్రియాణాంనికేతః
సర్వేషాంభూతానాంసుహృచ్చ- ఆత్మాచ- యోగేశ్వరాణాంచర్యాజడాదివదాచరణం- తస్యాంచాత్యంతంవ్యుత్పన్నాఽప
రిచితామతిర్యస్యతం- స్మయమానఃహసన్నివేతిముఖప్రసత్తిర్ద్యోత్యతే- విగతస్మయఃగతదర్పః॥౭॥తత్రవక్రోక్త్యాయదు
క్తంత్వంచనశ్రాంతఃనచదీర్ఘమధ్వానమాగతఇతి- తత్రోత్తరమాహ॥త్వయేతి॥ త్వయాయదీరితముక్తం- శ్రమాదినాస్తీ
తితద్వ్యక్తంస్ఫుటంతత్తథైవఅవిప్రలబ్ధంలోకదృష్ట్యాసత్యంస్యాత్- తదేవాహ- హేవీర-యదిభారోనామకశ్చిత్- స్యా
త్సచభర్తుర్వోఢుఃదేహస్యయదిస్యాత్- సచమేయదిప్రసక్తస్స్యాత్-తర్హీదానీంభారభావఃవిప్రలంభస్స్యాత్-న
త్వేతదస్తి- భారస్యవోఢుశ్చానిరూప్యత్వాత్- మమచతత్సంబంధాభావాత్ - తథాగంతురధిగమ్యంప్రాప్యమధ్వావా
యదిస్యాత్- అద్ధేతిపాఠేసాక్షాత్ - పరమార్థతఃతచ్చమేయదిస్యాదిత్యాదియోజ్యం - యత్త్వయోక్తంనాతిపీవేతిత
త్రాహచేతనముద్దిశ్యపీవేతిప్రవాదోవిదాంవిదుషాంనభవతి-కింతుమూర్ఖాణాం_యతోయంప్రవాదఃరాశౌభూతసంఘే-

శిబికాయాంవిషమగతాయాంప్రకుపితఉవాచరహూగణః- కిమిదమద్ధైత్వం జీవన్మృతోమాంకదర్థీకృత్య
భర్తృశాసనమతిచరసిప్రమత్తస్యచతేకరోమిచికిత్సాందండపాణిరివజనతాయాః- యథాప్రకృతింస్వాం
భజిష్యసఇతి ॥ ౬ ॥ ఏవంబహ్వబద్ధమభిభాషమాణంనరదేవాభిమానినం - రజసాతమసానువిద్ధేనమదేన
తిరస్కృతాశేషభగవత్ప్రియనికేతం - పండితమానినం - సభగవాన్ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మభూతః- సర్వ
భూతసుహృదాత్మా యోగేశ్వరచర్యాయాం నాతివ్యుత్పన్నమతింస్మయమానఇవ విగతస్మయఇదమా
హ॥౭॥శ్లో॥త్వయోదితంవ్యక్తమవిప్రలబ్ధంభర్తుస్సమేస్యాద్యదివీరభారః । గంతుర్యదిస్యాదధిగమ్యమధ్వా
పీవేతిరాశౌనవిదాంప్రవాదః॥ ౮ ॥ స్థౌల్యంకార్శ్యంవ్యాధయఆధయశ్చక్షుత్తృడ్భయంకలిరిచ్ఛాజరాచ।
నిద్రారతిర్మన్యురహంమదశ్చదేహేనజాతస్యహిమేనసంతి॥౯॥ .... *
జీవన్మృతత్వం నియమేనరాజన్నాద్యంతవద్యద్వికృతస్యదృష్టమ్ । స్వస్వామిభావోధ్రువ ఈడ్యయత్రత
ర్హ్యుచ్యతేసౌవిధికృత్యయోగః ॥ ౧౦ ॥ విశేషబుద్ధేర్వివరంమనాక్చపశ్యామియన్నవ్యవహారతోన్యత్ ।
కఈశ్వరస్తత్రకిమీశితవ్యమథాపిరాజన్కరవామకింతే ॥ ౧౧ ॥ ఉన్మత్తమూకాంధజడవత్స్వసంస్థాంగ
తస్యమేవీరచికిత్సితేన।అర్థఃకియాన్భవతాశిక్షితేనస్తబ్ధప్రమత్తస్యచపిష్టపేషః॥౧౨॥ శ్రీశుకః॥ ఏతావద
నువాదపరిభాషయాప్రత్యుదీర్య- సమునివర్యఉపశమశీలఉపరతానాత్మ్యనిమిత్తః - ఉపభోగేనకర్మార

దేహే- నత్వాత్మని-దేహఏవపీనోనాహమిత్యర్థః॥ ౮॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥స్థౌల్యమితి॥ కలిఃకలహః- అహంకారోమద
శ్చ- దేహేనసహ- తదభిమానేనజాతస్యహిభవంతిమమతునిరభిమానస్యనసంతీత్యర్థః- యద్వా-దేహేజాతేయోజాత
స్తస్యైవతాని-మమతుతత్రనజాతస్యనసంతీతి॥౯॥యచ్చోక్తంజీవన్మృతోసీతితత్రాహ॥జీవన్మృతత్వమితి॥ జీవన్మృతత్వం
నకేవలంమమ- కింతువికృతస్యసర్వస్యపరిణామినోదృష్టం- యద్యస్మాత్- వికృతంప్రతిక్షణమాద్యంతవత్ - యదుక్తంభ
ర్తృశాసనమతిచరసీతితత్రాహ - స్వంచస్వామీచతయోర్భావఃతత్త్వా - హేఈడ్య - యత్రపక్షేధ్రువః - యదివ్యవ
స్థితస్స్యాదిత్యర్థః- తర్హివిధిర్నియోగః- కృత్యంకర్మ-తయోర్యోగోధ్రువఇత్యుచ్యతే- ఉచితోభవతి- ఉచసమవాయ
ఇతిధాతుః- యదితవరాజ్యభ్రంశోమమరాజ్యంస్యాత్తదాసర్వమేతద్విపరీతంస్యాదిత్యర్థః॥ ౧౦ ॥ నన్వయావద్రాజా
హంతావత్త్వస్వామీభవామ్యేవేతిచేత్తత్రాహ॥విశేషేతి॥విశేషోరాజభృత్యాదిభేదస్తద్బుద్ధేఃవివరమవకాశం - వ్యవహా
రాదన్యన్నపశ్యామి - మనాక్చఈషదపి - అథాపితవాయమభిమానశ్చేత్తర్హిబ్రూహికింతేకరవామేతి ॥ ౧౧ ॥ య
త్తూక్తం ప్రమత్తస్యతేచికిత్సాంకరోమి యథాస్వాంప్రకృతింభజిష్యస ఇతితత్రాహ ॥ ఉన్మత్తేతి ॥ ఉన్మత్తాదివద్వ
ర్తమానస్య- వస్తుతఃస్వసంస్థాంబ్రహ్మభావం- గతస్యభవతాకృతేన-చికిత్సితేనదండేన- శిక్షితేనవా- కియానర్థఃముక్త
స్యార్థానర్థయోరసంభవాత్- యదిపునరహంనముక్తఃకింతుప్రమత్తస్తబ్ధఏవ-తథాపి- మమశిక్షాదికంపిష్టపేషణంవ్య
ర్థమిత్యర్థః- నహిజడస్యభావఃశిక్షయాపిసమ్యక్కర్తుంశక్యతఇతిభావః॥౧౨॥ ఏతావదితి॥ అనువాదరూపయాపరిభాష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాభావ ఏనతు- ప్రత్యుత్తరందత్వా - ఉపరతంఅనాత్మ్యదేహాత్మత్వేనిమిత్తమవిద్యాయస్య- ఆరబ్ధఫలంకర్మతుపయక్ ౧౩॥ సఇతి॥ హేపాండవేయసమ్యక్- యాశ్రద్ధా-తస్యైవతత్త్వజిజ్ఞాసాయాంప్రాప్తః-అధికారోయేన-యథాదర్శపూర్ణ మాసాధికృతస్యైవగోదోహనేనపశుకామస్య- అపఃప్రణయేదితిగుణఫలసంబంధేప్యధికారః- ఏవంప్రాప్తి శ్రద్ధయా మధికృతస్యైవాస్యామధికారఇత్యర్థః - బహుయోగగ్రంథసమ్మతం - ద్విజస్యతద్వచఃశ్రుత్వా - విగతోస్య దేహాధిరాజ ఇతిగర్వోయస్య॥ ౧౪॥ కఇతి॥ ద్విజానామధ్యేకతమః- యతఃసూత్రముపవీతంబిభర్షి- యద్వా- దత్తాత్రేయాదీనామ ధ్యే- కతమోవధూతః- ఇహపికస్మాద్ధేతోః ప్రాప్తః నోస్మాకంక్షేమాయచేత్వాంప్రేష్టవాన్ - శుక్లఃకపిలోముని ర్భవసికిం ఉతేతివితర్కః॥ ౧౫॥ కిమనయాచింతయా- శిబికాంతావద్వహామీతిచేదతఆహ- నాహమితి- విత్తపఃకుబేరః ॥ ౧౬॥ తది తి॥ యస్మాత్- భృశంశంకే- తస్మాత్త్వమిత్యాది ప్రశ్నేనాముత్తరంబ్రూహి- నిగూఢంపిహితం విజ్ఞానరూపంవీర్యం ప్రభావోయేన - అపారః అనంతమహిమా - తత్రహేతుః నోమనసాపిభేత్తుంనక్షమం నశక్యంకింభేత్తు మిత్యపేక్షాయా మాహ- తేవచాంసీతి- యద్వా- మనసాయుక్తాఃసూక్ష్మదృష్టయోపి- భేత్తుంనశక్నువంతీత్యర్థః॥ ౧౭॥ స్వస్యజ్ఞానార్థితాం దర్శయతి॥ అహమితి॥ ఇహసంసారే- యత్ అరణంశరణం- తత్ కిమితిప్రష్టుంప్రవృత్తోస్మి-జ్ఞానకలావతీర్ణంకపిలం॥౧౮॥ సఇతి ॥ సఏవభగవాన్ కింస్విదేవంవిచరతి - గృహవిష్టఃకథంవిచక్షీతపశ్యేత్ ॥ ౧౯ ॥ ఏవంతత్స్వరూపంపృష్ట్వాతదుక్తో

బంధంవ్యపనయన్ - రాజయానమపితత్త్వైవాహ॥ ౧౩ ॥ సచపాండవేయసింధుసౌవీరపతిస్తత్త్వజిజ్ఞాసాయాంసమ్యక్ఛ్రద్ధయాధికృతాధికారస్తద్ధృయ గ్రంథివిమోచనం ద్విజవచ ఉపశ్రుత్య - బహుయోగగ్రంథసమ్మతంత్వరయావరుహ్య - శిరసాతత్పాదమూలముపసృతః - క్షమాపయన్ విగతనృదేవస్మయఉవాచ॥ ౧౪॥ రహూగణః ॥ కస్త్వంనిగూఢశ్చరసిద్విజానాంబిభర్షి సూత్రంకతమోవధూతః । కస్యాసికుత్రత్యఇహాపికస్మాత్ క్షేమాయనశ్చేదసినోతశుక్లః ॥ ౧౫ ॥ నాహంవిశంకేసురరాజవజ్రాన్న త్ర్యక్షశూలాన్నయమస్యదండాత్ । నాగ్న్యర్కసోమానిలవిత్తపాస్త్రాచ్ఛంకేభృశంబ్రహ్మకులావమానాత్॥ ౧౬॥ తద్బ్రూహ్యసంగోజడవన్నిగూఢవిజ్ఞానవీర్యోవిచరస్యపారః వచాంసియోగగ్రథితానిసాధో ననః క్షమంతేమనసాపిభేత్తుమ్॥ ౧౭ ॥ అహంచయోగేశ్వరమాత్మతత్త్వవిదాంమునీనాంకపిలంగురుంవై । ప్రష్టుంప్రవృత్తః కిమిహారణంయత్సాక్షాద్ధరింజ్ఞానకలావతీర్ణమ్ ॥ ౧౮ ॥ సవైభవాన్ లోకనిరీక్షణార్థమవ్యక్తలింగోవిచరత్యపిస్విత్। యోగేశ్వరాణాంగతిమంధబుద్ధిఃకథంవిచక్షీతగృహానుబద్ధః॥ ౧౯ ॥ దృష్టఃశ్రమః కర్మతఆత్మనోవైభర్తుర్గంతుర్భవతశ్చానుమన్యే । యథాసతోదానయనాద్యభావాత్సమూలఇష్టో వ్యవహారమార్గః॥ ౨౦॥ స్థాల్యగ్నితాపాత్పయసోభితాపస్తత్తాపతస్తండులగర్భరంధిః। దేహేంద్రియాస్వాశయసన్నికర్షాత్తత్సంసృతిఃపురుషస్యానురోధాత్॥ ౨౧॥ శాస్తాభిగోప్తానృపతిఃప్రజానాంయఃకింకరోనైవ పినష్టిపిష్టమ్! స్వధర్మమారాధనమచ్యుతస్యయదీహమానోవిజహాత్యఘౌఘమ్ ॥ ౨౨ ॥ తన్మేభవాన్నరదే

త్తరాణ్యాత్మపతి - తత్రయదుక్తంమమశ్రమోనాస్తీతితత్రాహ ॥ దృష్టఇతి ॥ యథాఆత్మనోమమ- శ్రమోదృష్టః - తథాఆత్మసామాన్యాత్ - భర్తుర్గంతుశ్చభవతః శ్రమమనుమన్యేఅనుమిమే- అనుమానంచైవం - భవాన్ భారవహనాదినా శ్రాంతః - కర్తృత్వాత్- యఃకర్తాసఃశ్రామ్యతి - యథాహంయుద్ధాదికర్తేతి- సర్వ్వదంవ్యవహారమాత్రం - నతుసత్యం తదుక్తం - వ్యవహారతోన్యంనపశ్యామీతితత్రాహ - యథేతి - వ్యవహారమార్గః ప్రపంచః - సమూలఃసప్రమాణకఏవేష్టః - యథాయథావత్- అసతాఘటాదినా- ఉదకానయనాదేరభావాత్ - ఏవంప్రయోగఃప్రపంచఃసత్యః-అర్థక్రియాకారిత్వాత్ - యఃపునరసత్యఃనాసావర్థక్రియాకారీ - యథామిథ్యాఘటాదిరితి ॥ ౨౦ ॥ యదుక్తం - ఉపాధిధర్మాః - స్థాల్యాదయఃవస్తుతోమేనసంతీతి-- తత్రచోపాధికత్వేపిసత్యత్వంకింనస్యాదిత్యాహ॥ స్థాలీతి ॥ స్థాల్యాఅగ్నినాతాపాత్తన్మధ్యవర్తినఃక్షీరస్యతాపః- తస్యతాపాత్తండులానాంబహిర్భాగస్య - తతస్తద్గర్భస్యచరంధిఃపాకః - నచాత్రకించిన్మిథ్యా- ఏవందేహాదిభిస్సన్నికర్షాత్సంబంధాత్తన్నిమిత్తాసంసృతిః - పురుషస్యభవతి- అసవతఃపాణినాఃఆశయోమనః- అనురోధాత్ఉపాధిధర్మానువృత్తేః- కథాహి- నిదాఘాదినాదేహేతాపే- ఇంద్రియాణాం తాపః తతః ప్రాణస్యతతో మనసఇత్యేవం- యథాయథమూహ్యం॥ ౨౧॥ యదుక్తంస్వస్వామిభావోధ్రువఇతితత్రాహ ॥ శాస్తేతి ॥ అధ్రువత్వేపియదాయోనృపతిః సప్రజానాంశాస్తా- గోప్తాచ - యచ్చోక్తంస్తధాదేశితాపిష్టపేషఇతితత్రాహ - యోహ్యుతస్యకింకరః స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పిష్టంనపినష్టినిష్ఫలంనకరోతి - స్తబ్ధత్వాద్యనపగమేపి శాస్త్రీశ్వరాజ్ఞా సంపాదనేనైవ సఫలత్వాత్తదాహ - స్వధర్మ రూపమచ్యుతస్యారాధనంకుర్వన్- యస్మాదఘాఘంవిజహాతి॥ ౨౨ ॥ తదితి ॥ యస్మాదేవంమమ - త్వదుక్తంవిపరీతంప్రతి భాతి- తత్తస్మాన్నరదేవాభిమానమదేనతుచ్ఛీకృతాః తిరస్కృతాః _ సత్తమాభవాదృశాయేన - తస్య మేమైత్రీందృశం స్నేహయుక్తాందృష్టింకృషీష్టకరోతు - సతామవజ్ఞారూపంపాపంయయాతరిష్యామి॥ ౨౩॥ ననుమమావజ్ఞాకృతవికారా భావాత్ - కుతఃపాపంతత్రాహ ॥ నేతి ॥ యద్యపితవవిక్రియానాస్తి- విశ్వస్యసుహృత్త్వాచ్చసౌసఖాచతస్యఆతః సర్వత్రసా మ్యేనస్వదేహేలింగతాభిమానస్య- తథాపిమహతామవమానాత్ - మాదృశోవినంక్ష్యతి- అమూరాత్త్విప్రం- శూలపాణిరి వాతిసమర్థోపీత్యర్థః॥ ౨౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ * * * * * * *

శ్లో॥ ఏకాదశేథసంపృష్టోరహూగణమహీభృతా। ఉపాదిశత్పరంజ్ఞానంసయోగీతినిగద్యతే॥ అకోవిదఇతి॥ అకోవిదః అవి ద్వానపి- త్వంకోవిదానాంవాదాః ఉద్గ్రాహణికాఃఉద్గ్రంథాః- తుల్యాన్వాదాన్వదసి- అథో అతఃఅత్యంతంవిదుషాంమ ధ్యేశ్రేష్ఠోనభవసి- కుతః- హియస్మాత్- యంస్వామిభృత్యాదిలౌకికవ్యవహారం- త్వంసత్యమాత్థ-ఏవంసూరయస్తత్త్వవి చారేణసహనవదంతి- కింత్వవిచారసుందరంవదంతి- అతోనసత్యః॥ ౧॥ వైదికోపికర్మఫలవ్యవహారోనసత్యఇత్యాహ॥ త థైవేతి॥ ఉరవోగార్హస్థ్యాఃగృహసంబంధినః- మేధాఃయజ్ఞాః - తేషాంవితానోవిస్తారః - తద్విషయాసువిద్యాసుఉరుఅధికం- విజృంభితేషువిలసితేషు - వేదవాదేషు తత్త్వవాదః పరమార్థవాదః సునిశ్చితంనచకాస్తినప్రకాశతే - తథాచశ్రుతిః॥

వాభిమానమదేనతుచ్ఛీకృతసత్తమస్య । కృషీష్టమైత్రీం దృశమార్తబంధోయయాతరేసదవజ్ఞానమంహః॥ ౨౩ ॥ నవిక్రియావిశ్వసుహృత్సఖస్యసామ్యేనవీతాభిమతేస్తవాసి । మహద్విమానాత్స్వకృతాద్ధిమాదృ ఙ్నంక్ష్యత్యదూరాదపిశూలపాణిః॥ ౨౪॥**********************************

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- దశమోధ్యాయః.

బ్రాహ్మణః॥ అకోవిదఃకోవిదవాదవాదాన్ వదస్యథోనాతివిదాంవరిష్ఠః । నసూరయోహివ్యవహారమే నంతత్త్వావమర్శేనసహామనంతి॥ ౧॥ తథైవరాజన్నురుగార్హమేధవితానవిద్యోరువిజృంభితేషు । నవేద వాదేషుహితత్త్వవాదః ప్రాయేణశుద్ధోనచకాస్తిసాధుః॥ ౨॥ నతస్యతత్త్వగ్రహణాయసాక్షాద్వరీయ సీరపివాచస్సమాసన్। స్వప్నేనిరుక్త్యాగృహమేధిసౌఖ్యంనయస్యహేయానుమితంస్వయంస్యాత్ ॥ ౩॥ యావన్మనోరజసా పూరుషస్య సత్త్వేనవాతమసావానురుద్ధమ్ । చేతోభిరాకూతిభిరాతనోతి నిరంకు శంకుశలంచేతరంవా ॥ ౪ ॥ సవాసనాత్మావిషయోపరక్తోగుణప్రవాహోవికృతష్షోడశాత్మా । బిభ్ర త్పృథఙ్నామభి - రూపభేదమంతర్బహిష్ట్వంచపురైస్తనోతి॥౫॥ దుఃఖంసుఖంవ్యతిమిశ్రంచతీవ్రంకాలోప

నేహనానాస్తికించనేత్యాది- శుద్ధోహింసాదిశూన్యః- సాధుః రాగాదిశూన్యశ్చ _ ప్రాయేణేతి ఈశ్వరార్పితకర్మణాంప రమార్థఫలత్వాభిప్రాయేణోక్తం॥ ౨॥ ననుశ్రుతవేదాంతస్యాపిపుంసః- కర్మసుప్రవృత్తేః కథమసత్యతాతత్రాహ॥ నేతి॥ సాక్షాద్యథావత్ - తత్త్వజ్ఞానాయవరీయస్యోపి - ఉత్కృష్టా అపిఅత్రార్ష త్వాద్ద్వితీయా - వేదాంతవాచస్తస్యనస మ్యగాసన్బభూవుః స్వప్నేయానిరుక్తిః తయాస్వప్న దృష్టాంతేన దృశ్యత్వాది హేతునాస్వయమేవహేతుత్వేనాను మితంయస్యనస్యాత్ ॥ ౩ ॥ ఏవంప్రపంచస్యసత్యత్వంతదుక్తంనిరాకృత్యసంసారస్యాపితదుక్తాం సత్యతాంనిరాకర్తుం- తస్యమనోనిమిత్తతామాహ- యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ యావదితి॥ మనోయావద్రజఆదిభిర్గుణైరనురుద్ధం వశీకృతంభ వతి- తావత్తన్మనోనిరంకుశంసత్- పురుషస్యకుశలంధర్మమితరమధర్మంవా - ఆతనోతి- కైః చేతోభిఃజ్ఞానేంద్రియైః ఆకూ తిభిఃకర్మేంద్రియైశ్చ॥ ౪॥ తతశ్చధర్మాధర్మవాసనాయుక్తంతదేవానేకదేహాదివైచిత్ర్యంకరోతీత్యాహ॥ సఇతి ॥ సఇతిపుం స్త్వమాత్మశబ్దవిశేషణత్వేన - తన్మనఇత్యర్థః వాసనాయుక్తంఆత్మోపాధిత్వాదాత్మా - అతోవిషయైరుపయుక్తోనుషిద్ధః- అతోగుణప్రవాహః గుణైరితస్తతశ్చాల్యమానః అతఏవవికృతఃకామాదిపరిణామవాన్ - షోడశాత్మాషోడశకళాసుభూ తేంద్రియరూపాసుముఖ్యః - పృథఙ్నామభిః సహపృథగ్రూపభేదం దేవతిర్యగాదిరూపభేదం బిభ్రత్ - అంతర్బహి ష్ట్వంఉత్కృష్టత్వం - నికృష్టత్వంచ - పురైస్తైరేవదేహైర్వామైతుభూతైః-తనోతి- నామభిరిత్యత్రరేఫలోపేదీర్ఘాభావఆర్షః॥ ౫॥ ఫలంచతదనురూపంకరోతీత్యాహ॥ దుఃఖమితి॥ తీవ్రందుర్నివారం- కాలప్రాప్తంఫలం-సర్వతోభివ్యనక్తిసృజతి-ననుక థంజడః సృజతితత్రాహ- స్వదేహినమాలింగ్య- ఆలింగనేకారణమాహ- మాయయారచితః- అంతరాత్మాజీవోపాధిః-ఉ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పాధితామాహ సంసృతిచక్రంకూటయతిచలయతీతితథా - యథాగ్రామకూటఇతి ॥ ౬ ॥ఏవమయంమనోనిబంధనఃసంసారోజీవేఫలతీత్యాహ॥ తావానితి॥ ఆవిఃప్రకాశమానః- సదాక్షేత్రజ్ఞస్య- సాక్ష్యఃదృశ్యోభవతి - స్థూలసూక్ష్మఃజాగ్రత్స్వప్నరూపః- మనసఃసంసారహేతుత్వముపసంహరన్ మోక్షస్యాపితదేవకారణమిత్యాహ- తస్మాదితి- అదోమనః లింగంకారణం- గుణత్వంగుణాభిమానిత్వం- అగుణత్వంతద్రాహిత్యం- తదేవపరమపరంచతస్య॥ ౭॥ కథమేకమేవవిలక్షణయోఃకారణం- అవస్థాభేదాదిత్యాహ॥ గుణేతి ॥ నైర్గుణ్యంనిర్గుణంఅథోఇతికాత్స్న్యేనదృష్టాంతేనస్ఫుటయతి- యథేతి॥ అన్యథాతుఘృతక్షయే- స్వంపదంశుక్లభాస్వరరూపం- మహాభూతాత్మత్వంవా॥౮॥ఏవమితి॥అన్యత్ర-అన్యథావృత్తీర్వర్ణయతి॥ ఏకాదశవృత్తయఃఆసన్-ఆకూతయఃక్రియాకారాఃపంచధియశ్చ- జ్ఞానాకారాఃపంచ-అభిమానశ్చేతి॥ ౯॥మాత్రాణీతి॥ హేవీరభూమీఃవిషయాన్-విషయానేవాహ-గంధాదయఃపంచ-జ్ఞానేంద్రియద్వారాదివృత్తీనాంవిషయాః- ఆకృతిఃరూపంశ్రవఃశబ్దః- విసర్గాదయఃపంచకర్మేంద్రియద్వారాకర్మాకారవృత్తీనాంవిషయాః - రతిఃసంభోగఃఆర్తిఃగతిః॥౧౦॥పురస్యాభిమానవిషయత్వప్రకారమాహ ॥ ఏకాదశమితి॥ ఏకాదశంపురంస్వీక్రియతఇతిస్వీకరణం - అయమర్థః- శరీరమభిమానస్యనజ్ఞేయతయాగంధాదివద్విషయః- నాపికార్యతయావిసర్గాదివత్ - కింతుమమేతిభోగాయతనత్వేనస్వీకార్యతయావిషయఇతి- ఏకేతు-వివేకినామేవపురంమమత్వాభిమానవిషయః- నతుమూఢానాం - అతోమూఢదృష్ట్యా-అహంఅహంకారం-ద్వాదశంవృత్త్యంతరమాహుః-తస్యచపురమేవశయ్యాసంజ్ఞం,ద్వాదశంవిషయమాహుః-త

పన్న ఫలమావ్యనక్తి।ఆలింగ్యమాయారచితాంతరాత్మాస్వదేహినంసంసృతిచక్రకూటః॥౬॥ తావానయం వ్యవహారస్సదావిఃక్షేత్రజ్ఞసాక్ష్యోభవతిస్థూలసూక్ష్మః। తస్మాన్మనోలింగమదోవదంతిగుణాగుణత్వస్యప రాపరస్య॥౭॥గుణానురక్తంవ్యసనాయజంతోఃక్షేమాయనైర్గుణ్యమథోమనస్స్యాత్।యథాప్రదీపోఘృతవర్తిమశ్నన్శిఖాస్సధూమాభజతిహ్యన్యథాస్వమ్॥౮॥ ఏవంతదాగుణకర్మానుబద్ధంవృత్తింమనశ్శ్రయతేన్యత్రతత్త్వమ్।ఏకాదశాసన్మనసస్తువృత్తయఆకూతయఃపంచధియోఽభిమానః॥౯॥ మాత్రాణికర్మాణిపురంచతాసాంవదంతిహైకాదశవీరభూమీః । గంధాకృతిస్పర్శరసశ్రవాంసివిసర్గరత్యార్త్యభిజల్పశిల్పాః॥ ౧౦॥ ఏకాదశంస్వీకరణంమమేతిశయ్యామహంద్వాదశమేకఆహుః। ద్రవ్యస్వభావాశయకర్మకాలైరేకాదశామీమనసోవికారాః॥ ౧౧ ॥ సహస్రశశ్శతశఃకోటిశశ్చక్షేత్రజ్ఞతోనమిథోనస్స్వతస్స్యుః। క్షేత్రజ్ఞఏతామనసోవిభూతీర్జీవస్యమాయారచితస్యనిత్యాః॥౧౨॥ ఆవిర్హితాఃక్వాపితిరోహితాశ్చశుద్ధోవిచష్టేహ్యవిశుద్ధకర్తుః। క్షేత్రజ్ఞఆత్మాపురుషఃపురాణస్సాక్షాత్స్వయంజ్యోతిరజఃపరేశః॥ ౧౩॥ నారాయణోభగవాన్వాసుదేవఃస్వమాయయాత్మన్యవసీయమానః ॥ యథానిలస్థావరజంగమానామాత్మస్వరూ

త్రహిజీవఃఅహంకారేణశేతే- యతః- పురిశయనాత్పురుషఇత్యుచ్యతే తాసాంవృత్తీనామవాంతరభేదైరానంత్యమాహ- ద్రవ్యాణివిషయస్వభావఃపరిణామహేతుఃఆశయః-సంస్కారఃకర్మఅదృష్టం- కాలఃక్షోభకః-తైఃనిమిత్తభూతైః॥ ౧౧॥ సహస్రశఇతి॥ప్రథమంశతశః- తతఃసహస్రశః-తతఃకోటిశఃస్యుః- నతుమిథఃస్యుః- నచస్వతః- కింతు- క్షేత్రజ్ఞతఃపరమేశ్వరాత్- తస్యచానంతశక్తిత్వాత్- అనంతాస్స్యురిత్యర్థః- యద్వా- తాసాంమిథ్యాత్వమనేనోచ్యతే- కోటిశోభవంత్య తస్తాఃక్షేత్రజ్ఞతఏవస్స్యుః- తత్సత్తయైవసత్తాలంభేరన్- నచమిథోనచస్వతఇతి-యద్వా- క్షేత్రజ్ఞోజీవః- తస్మాన్నస్యుః- తస్యావికారిత్వాత్ - నమిథఃఇతరేతరాశ్రయాపత్తేః- నస్వతఃఆత్మాశ్రయత్వాపత్తేః- అతోమిథ్యాభూతాఏవేతి తథేవం- శ్లోకత్రయేణగుణకర్మానురుద్ధంమనఃవృత్తీఃశ్రయతఇతియదుక్తంతత్ప్రపంచితం- అన్యత్రతత్త్వంశ్రయతఇతియదుక్తం తత్తత్త్వమాహ- క్షేత్రజ్ఞఇతిజీవస్యజీవోపాధేః ॥ ౧౨॥ ఆవిర్హితాఇతి॥ అవిశుద్ధకర్తుర్మనసఃనిత్యాఃప్రవాహరూపేణఅవిచ్ఛిన్నాఃజాగ్రత్స్వప్నయోరావిర్భూతాః- పశ్యతిక్వాపి-సుషుప్తౌతిరోభూతాఃపశ్యతి- అవస్థాత్రయసాక్షీక్షేత్రజ్ఞఆత్మాతత్త్వమిత్యర్థః క్షేత్రజ్ఞోద్వివిధః- త్వంపదార్థోజీవః-తత్పదార్థఈశ్వరశ్చ-తత్రాద్యోనిరూపితః-ఇదానీంతత్ప్రసంగాదీశ్వరంనిరూపయతి క్షేత్రజ్ఞఇతి- క్షేత్రజ్ఞఃఆత్మవ్యాపీ- పురాణోజగత్కారణభూతఃపురుషఃపూర్ణః- సాక్షాదపరోక్షః-సచస్వయంజ్యోతిః- నతుజ్ఞానస్యవిషయత్వేనాశ్రయత్వేనవాపరోక్షః-అజోజన్మాదిశూన్యః- పరేషాంబ్రహ్మాదీనామపీశ్వరః॥౧౩॥నారాయణఇతి॥నారంజీవసమూహః-సఃఅయనంయస్య- అయంతుభగవాన్ఐశ్వర్యాదిషడ్గుణవాన్- వాసుదేవఃసర్వభూతానామాశ్రయః- స్వాధీనయామాయయా- ఆత్మనిజీవేఅవధీయమానఃఅవస్థాప్యమానః- క

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్మకర్తరిప్రయోగః-తన్నియంతృత్వేనవర్తమానఇత్యర్థః-ఏతత్సదృష్టాంతమాహ- యథేతి- ఆత్మస్వరూపేణపారిణరూపేణ- ఈశేత్- ఈశితానియంతాస్యాత్- ఇదంవిశ్వం॥ ౧౪॥ తదేవమాత్మనఃశుద్ధత్వంసంసారస్యచమిథ్యాత్వంప్రదర్శ్య ఇదానీంతన్నివృత్తిక్రమమాహ॥ నయావదితి ॥ తనుభృత్ దేహీ- వయునోదయేనజ్ఞానోత్పత్త్యాయావన్మాయాంవిధూయ- ఆత్మతత్త్వంనవేద- తావదిహభ్రమతి॥ ౧౫॥ యావచ్చవిషయానురక్తంమనఏవానర్థహేతురితినవేద - తావన్నిర్వేదాభావాత్పరిభ్రమఏవేత్యాహ॥ నేతి॥ ఆత్మనోలింగముపాధిభూతం- మనఃసంసారతాపానామావపనంక్షేత్రం - యావన్నవేద- తావద్భ్రమతీత్యనుషంగః - తాపావపనత్వేహేతుః- యన్మనఃశోకాద్యనుబంధంమమతాంచవిధత్తే॥ ౧౬॥ భ్రాతృవ్యమితి ॥ తస్మాద్భ్రాతృవ్యంశత్రుం - అధ్యేధితంసంప్రవృద్ధం-స్వయంవ్యలీకంమిథ్యాభూతం - తథాప్యాత్మానంముష్ణాతీతితథాతం- గురురేవహరిఃతస్యచరణోపాసనమేవాస్త్రంయస్యతథాభూతస్సన్ జహిఘాతయ ॥ ౧౭ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా .... ❋

శ్లో॥ ద్వాదశేపునరాపృష్టస్సందేహేసమహీభృతా। సయోగీసర్వసందేహానపానుదదితీర్యతేఽనమోనమఇతి ॥ కారణమీశ్వరః తస్యైవలోకరక్షణార్థోవిగ్రహోదేహోయస్యస్వరూపేణ పరమానందప్రకాశేన తుచ్ఛీకృతోవిగ్రహోయేన- హేఅవధూతయోగేశ్వర-ద్విజబంధోర్లింగేనవేషేణనిగూఢోనిత్యానుభవోయేన-తస్మైనమః ॥ ౧॥ విశేషతఃప్రష్టుంతత్

పేణనివిష్టఈశేత్। ఏవంపరోభగవాన్వాసుదేవఃక్షేత్రజ్ఞఆత్మేదమనుప్రవిష్టః॥ ౧౪॥ నయావదేతాంతను
భృన్నరేంద్ర విధూయమాయాంవయునోదయేన । విముక్తసంగోజితషట్సపత్నోవేదాత్మతత్త్వం భ్ర
మతీహతావత్॥ ౧౫॥ నయావదేతన్మనఆత్మలింగంసంసారతాపావపనంజనస్య। యచ్ఛోకమోహామయ
రాగలోభవైరానుబంధంమమతాంవిధత్తే ॥ ౧౬ ॥ భ్రాతృవ్యమేనంత్వమదభ్రవీర్యముపేక్షయాధ్యేధిత
మప్రమత్తః। గురోర్హరేశ్చరణోపాసనాస్త్రోజహివ్యలీకంస్వయమాత్మమోషమ్॥౧౭॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - ఏకాదశోఽధ్యాయః.

రహూగణః॥ నమోనమఃకారణవిగ్రహాయస్వరూపతుచ్ఛీకృతవిగ్రహాయ । నమోవధూతద్విజబంధులిం
గనిగూఢనిత్యానుభవాయతుభ్యం॥ ౧॥ జ్వరామయార్తస్యయథాగదంసన్నిదాఘదగ్ధస్యయథాహిమాం
భః। కుదేహమానాహివిదష్టదృష్టేర్బ్రహ్మన్వచస్తేఽమృతమౌషధంమే ॥ ౨ ॥ తస్మాద్భవంతంమమసంశయా
ర్థంప్రక్ష్యామిపశ్చాదధునాసుబోధమ్ । అధ్యాత్మయోగగ్రథితంతవోక్తమాఖ్యాహికౌతూహలచేత
సోమే ॥ ౩॥ యదాహయోగేశ్వరదృశ్యమానంక్రియాఫలంసద్వ్యవహారమూలమ్ । నహ్యంజసాతత్త్వ
విమర్శనాయభవానముష్మిన్భ్రమతేమనోమే ॥ ౪ ॥ బ్రాహ్మణః॥ అయంజనోనామచలన్పృథివ్యాం
యఃపార్థివఃపార్థివకస్యహేతోః। తస్యాపిచాంఘ్ర్యోరధిగుల్ఫజంఘాజానూరుమధ్యోర❋శిరోధరాం
సాః॥ ౫॥ అంసేచదార్వీశిబికాచయస్యాంసౌవీరరాజేత్యపదేశఆస్తే । యస్మిన్భవాన్రూఢనిజాభిమా

ద్వాక్యమభినందతి॥ జ్వరేతి॥ జ్వరఏవామయోరోగః- తేనార్తస్య-యథాసత్స్వాదు- అగదమౌషధం-యథాచ- నిదాఘేనదగ్ధస్యసంతప్తస్య- హిమాంభఃశీతలముదకం- గంధోదకంవా-తథా- హేబ్రహ్మన్-కుత్సితేదేహేయోఽభిమానఃఅహంకారః-సఏవఅహిఃసర్పః- తేనవిశేషేణదష్టాదృష్టిర్వివేకలక్షణాయస్యతస్యమే- తవేదంవచః- అమృతతుల్యమౌషధం॥ ౨॥ తస్మాదితి॥ మమసంశయవిషయమర్థం-పశ్చాత్ప్రక్ష్యామి - అధునాతావత్త్వదుక్తంవచః- అధ్యాత్మయోగేనగ్రథితందుర్బోధం- సుబోధంయథాభవత్యేవంవ్యాఖ్యాహి- కౌతూహలయుక్తంచేతోయస్యతస్యమమ॥ ౩॥ యదితి॥ శ్లో॥ త్వయోదితంవ్యక్తమవిప్రలబ్ధమిత్యాదినా - భారవహనాదిక్రియాతత్ఫలంచశ్రమాది - ప్రత్యక్షాదిభిర్దృశ్యమానంసత్ - అబాధితమపివ్యవహారమాత్రస్యమూలం- యద్వా- సతఃఅబాధితవ్యవహారస్య-మూలంకారణమపి॥ శ్లో॥ నహ్యంజసాతత్త్వవిమర్శనాయక్షమమితి- భవాన్యదాహ-అముష్మిన్నర్థే- మేమనోభ్రమతి ॥ ౪ ॥ అబాధితత్వమసిద్ధమిత్యాహ॥ అయమితి ॥ హేపార్థివ- యఃపార్థివోవికారః - కస్యహేతోఃకస్మాచ్చికారణాత్ - పృథివ్యాంచలన్నయంభారవాహకాదిర్జనోనామప్రసిద్ధః- యస్తునచలతి-సపాషాణాదిరిత్యేతావానేవభేదః- తస్యచజడత్వాన్నభారఃశ్రమశ్చ-కించభవేదేవంయదిశ్రమస్యాశ్రయోనిరూప్యేత- నత్వేతదస్తి - అవయవవ్యతిరేకేణశ్రమాస్పదస్యావయవినఃఅనిరూపణాదిత్యాశయేనాహ॥ తస్యాపీతి॥ తస్యాపిపృథివీవికారస్యాపి - అంఘ్ర్యోరధిఉపర్యుపరి - గుల్ఫాదయః -, అత్రఉరశ్శబ్దస్యసలోపఆర్షః॥ ౫॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శిబికాయామప్యవయవిత్వంనాస్తి- త్వయ్యపినాస్తి- తదాహ॥ సౌవీరరాజఇత్యపదేశో నామమాత్రంయస్య- సపార్థివో వికారఆస్తే రాజేత్యత్రసంధిరార్షః - (యద్వా - సమాసాంతవిధేరనిత్యత్వాట్టజభావఇత్యపసమాధేయం) యస్మిన్భవాన్నిరూఢాత్మాభిమానః - సింధుషురాజాస్మీతిదుర్మదేనాంధస్సన్॥ ౬॥ శోచ్యానితి॥ శోచ్యాన్విష్టాన్నిగృహ్ణన్- నిష్కృపోవర్తసే - అతోవృథైవగోప్తాస్మీతిశ్లాఘమానో మహతాంసభాసునశోభసేయతోదుష్టః॥ ౭॥ నచోత్తరోత్తరావయవధారః- పూర్వపూర్వావయవానాంభవేదితివాచ్యం - తేషామప్యనిరూపణాదిత్యాశయేనాహ॥యదేతి॥ నిష్ఠాంనాశం-ప్రభవముత్పత్తిం - విదామవిద్మః- తత్తదా- క్షితేరన్యస్యవికారస్యాభావాత్ నామమాత్రాదన్యత్ వ్యవహారస్యమూలంకారణం - అర్థక్రియయాసదిత్యనుమేయం - నిరూప్యతాంనకిమపీత్యర్థః - తథాచశ్రుతిః॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితి॥ ౮॥ తర్హి క్షితేస్సత్యతాస్యాత్తత్రాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంక్షితిశబ్దస్యాపివృత్తంవర్తనం - అర్థంవినైవనిరుక్తం- యద్వా- క్షితిశబ్దస్యవృత్తంయస్మిన్- తదపిమిథ్యాత్వేననిరుక్తమిత్యర్థః- కుతః- అసత్సుసూక్ష్మేషుపరమాణుషు - స్వకారణభూతేషు- నిధానాత్ విలయాత్-అతఃపరమాణువ్యతిరేకేణక్షితిర్నాస్తీత్యర్థః-పరమాణవస్తర్హిసత్యాస్స్యుః - తత్రాహ- తేమనసాకార్యానుపపత్త్యా-వాదిభిఃకల్పితాః-కల్పనాబీజమాహ-యేషాంసమూహేన-విశేషఃకృతః- యేషాంసమూహేపృథ్వీబుద్ధ్యాలంబనమిత్యర్థః - అవయవినోనిరస్తత్వాత్సమూహగ్రహణం- తథాపితేసత్యాస్స్యుః- న- అవిద్యయాప్రపంచస్యభగవన్మాయావిలసితత్వాదజ్ఞానేనకల్పితాః॥ ౯॥ ఎవమితి॥ ఎవమన్యదపికృశత్వాది

నోరాజాస్మిసింధుష్వితిదుర్మదాంధః ॥ ౬ ॥ శోచ్యానిమాన్ స్త్వానతికష్టదీనాన్విష్టాన్ని గృహ్ణన్నిరనుగ్రహోసి । జనస్యగోప్తాస్మివికత్థమానో నశోభసేవృద్ధసభాసుదుష్టః॥ ౭ ॥ యదాక్షితావేవచరాచరస్యవిదామనిష్ఠాంప్రభవంచనిత్యం । తన్నామతోన్యద్వ్యవహారమూలం నిరూప్యతాం సత్క్రియయానుమేయం॥ ౮॥ ఎవంనిరుక్తంక్షితిశబ్దవృత్తమసన్నిధానాత్పరమాణవోయే । అవిద్యయామనసాకల్పితాస్తేయేషాంసమూహేనకృతోవిశేషః॥ ౯॥ ఏవంకృశంస్థూలమణుర్బృహద్యదసచ్చసజ్జీవమజీవమన్యత్ । ద్రవ్యస్వభావాశయకాలనామ్నాబుద్ధ్యాజయావేహికృతంద్వితీయం॥ ౧౦ ॥ జ్ఞానంవిశుద్ధంపరమార్థమేకమనంతరంత్వబహిర్బ్రహ్మసత్యం । ప్రత్యక్ప్రశాంతంభగవచ్ఛబ్దసంజ్ఞం యద్వాసుదేవం కవయోవదంతి॥ ౧౧ ॥ రహూగణైతత్తపసానయాతినచేజ్యయానిర్వపణాద్గృహాద్వా । నచ్ఛందసానోతజలాగ్నిసూర్యైర్వినామహత్పాదరజోభిషేకం॥ ౧౨ ॥ యత్రోత్తమశ్లోకగుణానువాదః ప్రస్తూయతే గ్రామ్యకథావిఘాతః । నిషేవ్యమాణోనుదినంముముక్షోర్మతింసతీంయచ్ఛతివాసుదేవే॥ ౧౩ ॥ అహంపురాభరతోనామరాజావిముక్తదృష్టశ్రుతసంగబంధః । ఆరాధనంభగవతఈహమానో మృగోభవంమృగసంగాద్ధతార్థః ॥ ౧౪ ॥ సామాంస్మృతిర్మృగదేహేపివీరకృష్ణార్చనప్రభవానోజహాతి । అథోఅహంజనసంగాద్వముక్తోవి

కంకర్మబుద్ధ్యా ప్రతీతంద్వితీయంద్వైతం ద్రవ్యాదినామ్నా ఉపలక్షితయాఅజయామాయయా - కృతమవేహి - తత్రకృశంహ్రస్వం - స్థూలంతత్ప్రతియోగి- అణుబృహతోఃపృథగుపాదానాత్- అసత్ కారణంసత్ కార్యం- జీవంచేతనం-అజీవంజడం॥ ౧౦॥ తర్హికింసత్యంతదాహ॥ జ్ఞానమితి॥ జ్ఞానంసత్యం- వ్యావహారికసత్యత్వంవ్యావర్తయతి-పరమార్థంవృత్తిజ్ఞానవ్యవచ్ఛేదార్థానిషడ్విశేషణాని - విశుద్ధం - తత్తుఅవిద్యకం-ఏకం- తత్తునానారూపం-అనంతరంత్వబహిః-బాహ్యాభ్యంతరశూన్యం - తత్తువిపరీతం- బ్రహ్మపరిపూర్ణం - తత్తుపరిచ్ఛిన్నం- ప్రత్యక్ - తత్తువిషయాకారం-ప్రశాంతంనిర్వికారం- తదేవంస్వగతరూపజ్ఞానంసత్యమిత్యుక్తం- కీదృశంసత్ - ఐశ్వర్యాదిషడ్గుణత్వేన- భగవచ్ఛబ్దస్సంజ్ఞాయస్య-యచ్చజ్ఞానంవాసుదేవంవదంతి॥ ౧౧॥ ఏతత్ప్రాప్తిశ్చమహత్సేవాంవినానభవతీత్యాహ॥ రహూగణేతి॥ హేరహూగణ- ఏతత్ జ్ఞానం - తపసాపురుషోనయాతి- ఇజ్యయావైదికకర్మణానిర్వపణాత్ అన్నాదిసంవిభాగేన -గృహాద్వాతన్నిమిత్తపరోపకారేణ - ఛందసావేదాభ్యాసేన- జలాగ్న్యాదిభిరుపాసితైః॥ ౧౨॥ మహత్సేవాయాస్తత్ప్రాప్త్యుపాయతామాహ॥ యత్రేతి॥ యత్రయేషు మహత్సుగ్రామ్యకథానాం విఘాతోయస్మాత్ ॥ ౧౩ ॥ విషయ సంగస్తుయోగభ్రంశక ఇతికథయన్ - కస్త్వంనిగూఢశ్చరసీతిప్రశ్నస్యోత్తరమాహద్వాభ్యాం ॥ అహమితి॥ విముక్తోదృష్టశ్రుతాభ్యాంసంగనిమిత్తోబంధోయేన - హతోర్థఃప్రయోజనంయస్య॥ ౧౪॥ శ్రీకృష్ణార్చనంప్రభవమభ్యుద్ధరతీత్యాహ॥ సేతి॥జనసంగాద్విశంకమానః అవివృతః అప్రకటః॥ ౧౫॥ తస్మాదితి॥ అసంగైర్మహద్భిః-యఃసుసంగస్తేనజాతంజ్ఞానమేవాసిః- తేనభిన్నమోహస్సన్-అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్వనః సంసారమార్గస్య - అతిశయితం శ్రేష్ఠం- పారం హరిం యాతి- యద్వా- పారమతి అతిక్రమ్య- హరిం యాతి॥ సూ॥ అతిరతి క్రమణే చేతి కర్మప్రవచనీయత్వాద్ద్వితీయా తస్య హరేరీహానాం కథనశ్రుతాభ్యాం లబ్ధాస్మృతిర్యేన సః ॥ ౧౬ ॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * * * * * * * * *

శ్లో॥ త్రయోదశే విరక్తాయ వృధా తత్త్వనిరూపణం। ఇతి వైరాగ్యదార్ఢ్యాయ భవాటవ్యుపవర్ణ్యతే॥ అధ్వనః పారమిత్యుక్తం తమేవాధ్వానం ప్రసిద్ధమార్గరూపేణ- వైరాగ్యాయ ప్రపంచయతి॥ దురత్యయ ఇతి ॥ దురత్యయే దుస్తరే- అధ్వని ప్రవృత్తిమార్గే రజస్తమస్సత్త్వైర్విభక్తాని కర్మాణి - కార్యతయా పశ్యతీతి- తథా స ఏష ప్రసిద్ధః -సార్థో-జీవసమూహః-అర్థపరః సుఖార్థీ సన్ - యథా వణిక్ సార్థో ధనార్జనాయ గచ్ఛన్నటవీం యాతి తద్వత్ _ అస్యాధ్యాయస్య వ్యాఖ్యారూపతయోత్తరాధ్యాయోభివర్ణితః _ తథాపి- సుఖప్రతిపత్త్యే కించిద్వ్యాఖ్యాయతే॥౧॥ యస్యామితి॥ యస్యాం భవాటవ్యాం-ఇమే ఇంద్రియనామానః- షడ్దస్యవః- చోరాః- కుత్సితో నాయకః సారథిః బుద్ధిర్యస్య తం-సార్థం విలుంపంతి తస్య ధర్మం ధనముపభోగేన ముష్ణంతీత్యర్థః- గోమాయవః సృగాలతుల్యా దారాపత్యాదయః - త్వమ్మే భర్తాపి తే త్యేవం - ప్రవిశ్యచుత్తం సార్థకం సార్థేస్థితం హరంతి ఇతస్తత ఆకర్షంతి- ఉరణం మేషం॥ ౨॥ ప్రభూతేతి॥ వీరుధో లతాః _ తృణాని చ గుల్మాని చ లతాజాలాని ప్రభూతైరైర్గహ్వరే దుష్ప్రవేశక్షేత్రే - కఠోరైస్తీవ్రైర్దంశైః మక్షికావిశేషైః- మశకైశ్చ - యథా కశ్చిదుపద్రుతో భవతి - ఏవం కామకర్మాదిభిర్గహ్వరే గృహాశ్రమే- వర్తమానో దుర్జనైరుపద్రుతో భవతీత్యర్థః - గంధర్వపురవదఘటమా

శంకమానోఽవివృతశ్చరామి॥ ౧౫॥ తస్మాన్నరోసంగసుసంగజాతజ్ఞానాసినైవేహ వివృక్ణమోహః । హరింతదీహాకథనశ్రుతాభ్యాం లబ్ధస్మృతిర్యాత్యతిపారమధ్వనః॥ ౧౬॥*********************

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- ద్వాదశోధ్యాయః.

బ్రాహ్మణః ॥ దురత్యయేధ్వన్యజయా నివేశితో రజస్తమస్సత్త్వవిభక్తకర్మదృక్ । స ఏష సార్థోర్థపరః పరిభ్రమన్ భవాటవీం యాతి న శర్మ విందతి॥ ౧ ॥ యస్యామిమే షణ్ణర దేవ దస్యవస్సార్థం విలుంపంతి కునాయకం బలాత్। గోమాయవో యత్ర హరంతి సార్థికం ప్రమత్తమావిశ్య యథోరణం వృకాః॥౨॥ ప్రభూతవీరుత్తృణగుల్మగహ్వరే కఠోరదంశైర్మశకైరుపద్రుతః । క్వచిత్తు గంధర్వపురం ప్రపశ్యతి క్వచిత్క్వచిచ్చాశురయోల్ముకగ్రహమ్॥ ౩॥ నివాసతోయద్రవిణాత్మబుద్ధిస్తతస్తతో ధావతి భో అటవ్యామ్ । క్వచిచ్చ వాత్యోత్థితపాంసుధూమ్రా దిశో న జానాతి రజస్వలాక్షః॥ ౪ ॥ అదృశ్యఝిల్లీస్వనకర్ణశూలఉలూకవాగ్భిర్వ్యథితాంతరాత్మా। అపుణ్యవృక్షాన్ శ్రయతే క్షుధార్దితో మరీచితోయాన్యభిధావతి క్వచిత్॥ ౫॥ క్వచిద్వితోయాస్సరితోభియాతి పరస్పరం చాలషతే నిరన్నః । ఆసాద్య దావం క్వచిదగ్నితప్తో నిర్విద్యతే క్వచ యక్షైర్హృతాసుః॥ ౬ ॥ శూరైర్హృతస్వః క్వచ నిర్విణ్ణచేతాశ్శోచన్విముహ్యన్నుపయాతి కశ్మలం। క్వచిచ్చ గంధర్వపురం ప్రవి

నమేవ దేహాదికం ప్రకర్షేణ సత్యమేవేదమితి పశ్యతి - క్వచిత్క్వచిత్ క్వాపి - ఆశురయః అతివేగః- యదుల్ముకాకారో గ్రహః పిశాచః- తత్తుల్యం సువర్ణముపాదయత్వేన ప్రపశ్యతీత్యర్థః॥ ౩ ॥ నివాసత ఇతి ॥ నివాసాదిష్వాత్మా స్వభావో యస్యాస్సా బుద్ధిర్యస్య సః - తతస్తతో ధావతీత్యుభయత్ర తావానేవార్థః- భో పార్థివ- వాత్యా చక్రవాతః- తస్యాముత్థితః పాంసుస్తేన ధూమ్రా దిశః - రజస్వలే రజోవ్యాప్తే అక్షిణీ యస్య - స యథా న జానాతి - తథా వాత్యైవ భ్రమయంతీ యా స్త్రీ తస్యా ముద్గతై రాగాదిభిః ధూమ్రా అప్రకాశమానా దిగ్దేవతాః - కర్మసాక్షిభూతా న జానాతీత్యర్థః॥ ౪॥ అదృశ్యేతి॥ అదృశ్యానాం ఝిల్లీనాం భృంగాళికాసంజ్ఞానాం కీటవిశేషాణాం - స్వనైః కర్ణయోః శూలం వ్యథా యస్య ఉలూకాః ఘూకాస్తేషాం వాగ్భిర్వ్యథితోంతరాత్మా మనో యస్య - అత్ర చ పరోక్షమప్రియవక్తారో ఝిల్లీతుల్యాః - ప్రత్యక్షమపి ప్రియవక్తారో ఘూకతుల్యాః - యేషాం ఛాయాపి పాపహేతుః - తే అపుణ్యవృక్షాః విభీతకాః తత్తుల్యాన ధార్మికాన్ సేవతే - మరీచితోయానీతి- నిష్ఫలత్వేన విజ్ఞాతానపి విషయాన్॥ ౫॥ క్వచిదితి॥ వితోయాసు సరిత్సు పతితస్య గాత్రభంగాత్సద్యో దుఃఖం భవతి- న చోదకలాభః-తద్వదిహ చ పరత్ర చ దుఃఖదాన్ పాషండానభియాతి - ఆలషతే అభిలషతే- దాయాదిభ్యః అన్నాది వాంఛతి- ఉభయత్రాపి స ఏవార్థః - దావం దావాగ్నితుల్యం దుఃఖదం గృహం ప్రాప్య - శోకాగ్నినా తప్తో నిర్విద్యతే విషీదతి - క్వచిత్తత్ర చ-యక్షైః రాక్షసతుల్యై రాజభిః హృతమసువత్ప్రేష్ఠం ధనం యస్య స నిర్విద్యతే ॥ ౬ ॥ శూరైరితి ॥ అన్యైశ్చ శూరైర్హృతం స్వం విత్తం యస్య - నిర్విణ్ణం విషణ్ణం చేతో యస్య - కశ్మలం మూర్ఛాం - గంధర్వపురమివ మనోరథోపగతపితృపుత్రాదిసమాజం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రవిష్టస్సన్॥౭॥ చరన్నితి॥ కటకాదివిద్ధాంఘ్రిరివవిఘ్నైర్నరభిభూతస్సన్ - నగతుల్యంమహాత్కర్మారోహంకర్తుమిచ్ఛు ర్విమనాఇవాస్తే- పదేపదేక్షణేక్షణే- అభ్యంతరేణవహ్నినాజాఠరేణ॥౮॥ క్వచిదితి॥ అజగరాహినానిద్రారూపేణ- నిగీర్ణోఽగీరితోనవేత్తి- విపినేత్యక్తః- శవఇవదందశూకైఃహింస్రైర్దుర్జనైఃదష్టఃపీడితః- అంధోఽలుప్తవివేకః- అంధకూపే మోహే- పతితః-తమిస్రేదుర్నివేశే- శేతేలీయతే॥౯॥ కర్హీతి॥క్షుద్రరసాన్ పరయోషాదీన్-విచిన్వన్-గవేషయన్- తన్మక్షికాభిఃయోషాదిస్వామిభిః- విమానః అవజ్ఞాతఃతాడితస్సన్- వ్యధితోభవతి-యదికథంచిత్తత్రాతిక్లేశేనప్రతిలబ్ధమానఃప్రాప్తయోషాదిర్భవతి- తదా- బలాదన్యేఅపహరంతి- తాన్యదాభియుంక్తేతదాతతోఽప్యన్యేహరంతి॥ ౧౦॥ క్వచిదితి॥ యత్కించిత్ అత్యల్పమపి-మిథోవ్యవహారన్ క్రియాదినాగృహ్ణన్- విత్తశాఠ్యాత్ ధనవంచనాత్॥౧౧॥ క్వచిదితి॥ శయ్యాదిహీనః- అస్యతేఽస్మిన్నిత్యాసనంకంబళాది- స్థీయతేఽస్మిన్నితిస్థానంగృహం - విహరంత్యనేనేతివిహారో యానాదిః- తాన్యాచమానోఽపి-యదా-పరస్మాదప్రాప్తకామః - తదాపరకీయేవస్తునిదృష్టిరభిలాషోయస్య - సోఽవమానంప్రాప్నోతి॥ ౧౨॥ అన్యోన్యేతి॥ ఏవమన్యోన్యంవిత్తవ్యతిషంగేణధనవినిమయేన - వివృద్ధోవైరానుబంధోయస్యతథావిధోఽపిపరస్పరంవివహన్- వివాహాదిసంబంధంకుర్వన్ - ఉరుభిఃకృచ్ఛ్రైః శ్రమైర్విత్తబాధాభిః ఉపసర్గైశ్చద్వేషాదిభిః - విపన్నః - మృతప్రాయోభవతి॥ ౧౩॥ దురత్యయత్వమధ్వనోదర్శయతి॥ తానితి॥ తాంస్తాన్విపన్నాన్మృతాన్-విహాయ- జాతం

> ష్టః ప్రమోదతేనిర్వృతవన్ముహూర్తమ్॥ ౭ ॥ చరన్క్వచిత్కంటకశర్కరాంఘ్రిర్నగారురుక్షుర్విమనా ఇవాస్తే। పదేపదేఽభ్యంతరవహ్నినార్దితఃకౌటుంబికఃక్రుధ్యతివై జనాయ॥౮॥క్వచిన్నిగీర్ణోఽజగరాహినా జనోనావైతికించిద్విపినేఽపవిద్ధః।దష్టస్స్మశేతేక్వచదందశూకైరంధోఽంధకూపేపతితస్తమిస్రే॥౯॥ కర్హిస్మచిత్ క్షుద్రరసాన్విచిన్వన్తన్మక్షికాభిర్వ్యథితోవిమానః। తత్రాతికృచ్ఛ్రాత్ప్రతిలబ్ధమానోబలాద్విలుంపంత్యథతాం స్తతోఽన్యే॥౧౦॥క్వచిచ్చశీతాతపవర్షవాతప్రతిక్రియాంకర్తుమనీశఆస్తే । క్వచిన్మిథోవిహరన్యచ్చకించిద్విద్వేషమృచ్ఛత్యథవిత్తశాఠ్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ క్వచిత్క్వచిత్క్షీణధనస్తుతస్మిన్ శయ్యాసనస్థానవిహారహీనః। యాచన్పరాదప్రతిలబ్ధకామఃపారక్యదృష్టిర్లభతేఽవమానమ్॥ ౧౨॥ అన్యోన్యవిత్తవ్యతిషంగవృద్ధవైరానుబంధో వివహన్మిథశ్చ । అధ్వన్యముష్మిన్నురుకృచ్ఛ్రవిత్తబాధోపసర్గైర్విహరన్విపన్నః॥౧౩॥ తాంస్తాన్విపన్నాన్సహితత్రతత్రవిహాయజాతంపరిగృహ్యసార్థః । ఆవర్తతేఽద్యాపినకశ్చిదత్రవీరాధ్వనఃపారముపైతియోగమ్॥౧౪॥మనస్వినోనిర్జితదిగ్గజేంద్రామమేతిసర్వేభువిబద్ధవైరాః। మృధేశయీరన్నతుతద్వ్రజంతియన్న్యస్తదండోగతవైరోఽభియాతి ॥ ౧౫ ॥ ప్రసజ్జతిక్వాపిలతాభుజాశ్రయస్తదాశ్రయావ్యక్తపదద్విజస్పృహః। క్వచిత్కదాచిద్ధరిచక్రతస్త్రసన్సఖ్యంవిధత్తేబకకంకగృధ్రైః॥౧౬॥ తైర్వంచితోహంసకులంసమావిశన్నరోచయన్ శీలముపైతివానరాన్ । తజ్జాతిరాసేనసునిర్జితేంద్రియః పరస్పరోద్వీక్షణవిస్మృతావధిః ॥ ౧౭ ॥ ద్రుమేషురంస్యన్సుతదారవత్సలోవ్యవాయదీనోవివశస్స్వబంధ

జాతంపరిగృహ్య- విహరన్- యతఃప్రతిష్ఠితః-తంప్రతినానువర్తతే- హేవీర అధ్వనఃపారంయోయోగస్తంచనోపైతి- అత్రసార్థేకశ్చిదతిసమర్థోఽపి॥౧౪॥తదేవాహ॥మనస్వినఇతి॥ మనస్వినఃశూరాఃనిర్జితాదిగ్గజేంద్రాయైః- మమేయంభూర్మమేయమితిభువిభూనిమిత్తభూతాయాంబద్ధంవైరంయైఃన్యస్తదండఃసన్న్యాసీ - యద్విష్ణోఃపదమభియాతితత్తున వ్రజంతి॥ ౧౫॥ సింహావలోకనేనపునర్భవాటవీమేవానువర్ణయతి॥ప్రసజ్జతీతి॥ ప్రసజ్జతిఆసక్తింకరోతి- కీదృశః లతానాంభుజాః శాఖాః- తద్వత్సుకుమారాయేస్త్రీణాంభుజాః- తదాశ్రయస్సన్- తదాశ్రయాఅవ్యక్తపదానిఅస్ఫుటాక్షరాః- కలభాషిణోయేద్విజాఃపక్షిణః-తత్తుల్యేషుస్త్రీసంగప్రసక్తేష్వపత్యేషుస్పృహాయస్య- తాదృశోభూత్వా- హరిచక్రంసింహసమూహః - తత్తుల్యాత్కాలచక్రనిమిత్తాజ్జన్మమరణాదేః - త్రసన్తత్పరిహారాయ కైశ్చిత్ ప్రలోభితోబకాదివద్వంచకైః క్షుద్రైః క్రూరైశ్చపాషండైస్సహసఖ్యంకరోతి తేషుప్రవిశతి ॥ ౧౬ ॥ తైరితి ॥ తైర్వంచితఃతత్రఫలాభావంజ్ఞాత్వా హంసానాం బ్రాహ్మణానాంకులంపునః ప్రవిశన్ - తేషాంశీలం ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం - పునరుపనయనాద్యాచారరూపం- అరోచయన్- అప్రియంపశ్యన్- వానరతుల్యాన్భ్రష్టసదాచారాన్ శూద్రప్రాయానుపైతి - తజ్జాతిరాసేన వానరజాతిక్రీడయా- స్త్రీయామిథునీభూయ- పరస్పరముఖోద్వీక్షణేనవిస్మృతోజీవితావధిర్యేన॥ ౧౭ ॥ ద్రుమేష్వితి ॥ ద్రుమవత్కేవలదృష్టార్థేషుగృహేషువ్యవాయదీనః- సురతేచ్ఛయాకృపణః- ఏవంస్వస్య యద్బంధనంప్రాప్తం- తస్మి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute,,Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్నివశః- పరిహర్తుమశక్తః- పాంథాంతరేతు-వనేసంసారేచరన్నిత్యర్థః - గిరికందరవదతి భయానకేరోగాదిదుఃఖేప తత్- కందరస్థగజతుల్యాత్ మృత్యోర్భీతస్సన్ వల్లీతుల్యం ప్రాచీనంకర్మావలంబ్యాస్థితో భవతి॥౧౮॥ అతఇతి॥ సార్థంప్ర విశతి॥ యథాపూర్వంప్రవృత్తిమార్గేరమతే॥౧౯॥ రహూగణేతి॥ హేరహూగణత్వమపిఅధ్వనినివేశితఇత్యనుషంగః- అ తోస్యాధ్వనఃపారమతితర- అసజ్జితాత్మావిషయేష్వనభినివేశితచిత్తస్సన్ - హరిసేవయాశితంతీక్ష్ణీకృతం॥౨౦॥అహోఇతి॥ అఖిలజన్మసు- శోభనంనృజన్మైవపరంశ్రేష్ఠంయేభ్యోదేవాదిజన్మభ్యః-తైరపికిం- అముష్మిన్ స్వర్గేపిజన్మభిఃకిం - నకించిత్-

తత్రకారణమాహ- యత్ యేషుజన్మసు- యత్రస్వర్గేవా-చోమహాత్మనాంసమాగమఃప్రచురోనభవతి- వఃకథంభూతా నాం- హృషీకేశస్యయశసాకృతఃశోధితఆత్మాయైస్తేషాం॥ ౨౧॥ నేతి॥ సంతతముపాసితైః త్వత్పదాంబుజరేణుభిః-హత మంహోయస్య- తస్యాధోక్షజేనిర్మలాభక్తిర్భవతీతినైవాద్భుతం- యస్యతవ- ముహూర్తభవాత్సమాగమాదపి- దు స్తర్కేణబద్ధమూలోపి- మమఅవివేకోనష్టః॥౨౨॥బ్రహ్మవిదఃకేనరూపేణవిచరంతీత్యజ్ఞానాత్సర్వాన్నమస్యతి॥నమఇతి॥ యే వటవః క్రీడారతత్వాదశ్రద్ధేయథారేయాస్తానప్యభివ్యాప్యసర్వేభ్యోనమఇత్యర్థః - స్వదృష్టాంతేన రాజ్ఞామవహాదవ జ్ఞాంసంభావ్యాహ- రాజ్ఞాంశివమస్త్వితి॥౨౩॥ ఇతీతి ॥ ఉత్తరామాతాయస్యతస్యసంబోధనం- అవిగణితఃఅగణితఃపర

ధనేక్వచిత్ప్రమాదాద్గిరికందరేపతన్ వల్లీంగృహీత్వాగజభీతఆస్థితః॥౧౮॥ అతఃకథంచిత్సవిముక్తఆపదః పునశ్చసార్థంప్రవిశత్యరిందమ । అధ్వన్యముష్మిన్నజయానివేశితోభ్రమన్ జనోద్యాపినయాతిపారమ్ ॥ ౧౯ ॥ రహూగణత్వమపిహ్యధ్వనోస్యసన్న్యస్తదండఃకృతభూతమైత్రః । అసజ్జితాత్మాహరిసేవయా శితంజ్ఞానాసిమాదాయతరాతిపారమ్॥ ౨౦॥ రాజా ॥ అహోనృజన్మాఖిలజన్మశోభనంకింజన్మభిస్త్వప రైరప్యముష్మిన్। నయద్ధృషీకేశయశఃకృతాత్మనాంమహాత్మనాంవఃప్రచురస్సమాగమః॥ ౨౧॥ నహ్యద్భు తంత్వచ్చరణాబ్జరేణుభిర్హతాంహసోభక్తిరధోక్షజేమలా। మౌహూర్తికాద్యస్యసమాగమాచ్చమేదు స్తర్కమూలోపిహతోవివేకః ॥ ౨౨॥ నమోమహద్భ్యోస్తునమశ్శిశుభ్యోనమోయువభ్యోనమఆవటు భ్యః। యేబ్రాహ్మణాగామవధూతలింగాశ్చరంతితేభ్యశ్శివమస్తురాజ్ఞామ్॥ ౨౩॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యేవముత్త రామాతఃసవైబ్రహ్మర్షిసుతస్సింధుపతయఆత్మతత్త్వమవిగణయతేవిగణితపరమానుభావః పరమకా రుణికతయోపదిశ్య- రహూగణేనసకరుణమభివందితచరణః - పూర్ణార్ణవఇవనిభృతకరణోర్మ్యాశ యోధరణీమిమాంవిచచార॥ ౨౪॥ సౌవీరపతిరపి- సుజనసమవగతపరమాత్మసతత్త్వఆత్మన్యవిద్యారోపి తాందేహాత్మాభిమతింవిససర్జ-ఏవంహినృపభగవదాశ్రితాశ్రితానుభావః॥౨౫॥విష్ణురాతః॥యోహవాఇహ బహువిదామహాభాగవతత్వ యాభిహితః పారోక్ష్యేణవచసాజీవలోకస్య భవాధ్వాసహ్యర్య మనీష యాకల్పితవిషయోనాంజసావ్యుత్పన్న లోకసమధిగమః ॥ ౨౬ ॥ అథతదేవైతద్దురవగమంసమవేతానుక ల్పేననిర్దిశ్యతామితి॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః.❊❊❊❊❊❊❊❊❊❊❊ సహోవాచ ॥ యఏషదేహాత్మమానినాం సత్త్వాదిగుణవిశేషవికల్పితకుశలాకుశల మిశ్రవినిర్మితవివిధదే

మఃఅనుభావోయస్యసః- అవగణయతేఅవమంతేపి- పరమకరుణాకరత్వేన- సింధుపతయే- ఆత్మతత్త్వముపదిశ్య - ని భృతాఃశాంతాః- కరుణానామూర్మయోయస్మిన్-సఆశయోయస్య॥౨౪ ॥సౌవీరేతి॥సుజనాత్తస్మాత్సమ్యగవగతంపరమా త్మసుతత్త్వంయేన- తథాభూతస్సన్ తదానీమేవ-దేహేఆత్మమతించవిససర్జ- హేనృప - భగవదాశ్రితోభరతఃతదా శ్రితోరహూగణఃతస్యానుభావఃసద్యోదేహాహంకారత్యాగః॥ ౨౫॥ యఇతి॥ పారోక్ష్యేణవణిక్సార్థరూపకేణ-ఆర్యా ణాంవివేకినాం- మనీషయైవ- దస్యుస్థానీయానీంద్రియాణిగోమాయుస్థానీయాన్యపత్యాదీనీత్యేవం-కల్పితవిషయః- అవ్యుత్ప న్నస్యతులోకస్యజనస్య- సమ్యగధిగమ్యోనభవతి॥ ౨౬॥ అథేతి॥ అథఅతః-తదేవభవాధ్వరూపం- సమవేతానుకల్పేనప్ర స్తుతతత్తదనురూపార్థోపకల్పనేన॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ....❊ శ్లో॥ చతుర్దశేభవారణ్యరూపకృత్యాకృతిఃకృతా। ప్రస్తుతేదస్యుగోమాయుమశకాద్యర్థకల్పనైః ॥ సహోవాచేతి ॥ యఃపరీక్షితాపృష్టః- సఃశుకః- ఉవాచహేతిసూతోక్తిఃఅత్రాపిహేతిప్రసిద్ధౌ॥శ్లో॥ దురత్యయేధ్వన్యజయానివేశితఇతియ దుక్తం- తదేవవననివేశనప్రకారకథనేనప్రపంచయతి॥ యఇతి ॥ యఏషఃప్రసిద్ధః - అయంజీవలోకః - విష్ణోర్మాయ యా- అనుగమేఅధ్వని- ఆపతితఃభవాటవీంగతస్సన్-హరిరూపస్యగురోః-చరణారవిందేయేమధుకరాః-సేవకాస్తైసహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నుపదవీం తైరనుష్ఠితం భక్తిమార్గం అద్యాపి నావరుంధే న ప్రాప్నోతీత్యన్వయః మాయాయాః స్వకార్యద్వారేణ సంసారమార్గపాతహేతుత్వమాహ॥ దేహాత్మమానినాం సత్త్వాదిగుణవిశేషైః - వికల్పితాని విభక్తాని - యాని కుశలాకుశలమిశ్రకర్మాణి - తైర్నిర్మితాభిర్వివిధదేహావళిభిః - వియోగసంయోగాదిః - యోగాదిః యోనాదిః సంసారః - తదనుభవస్య ద్వారభూతేన - షడింద్రియవర్గేణ - తస్మిన్ సంసారరూపే దుర్గమమార్గవదసుగమే - అధ్వని - ఆపతితః - యథా వణిజాం - సార్థః సమూహః - అర్థార్జనపరః స్వదేహనిష్పాదితానాం కర్మణాం - ఫలద్వారేణానుభవో యస్య - విఫలాశ్చ బహుళప్రతియోగాః బహువిఘ్నాశ్చ - ఈహాః చేష్టా యస్య సః - తస్యాం సంసారాటవ్యాం యే తాపాస్తేషాముపశమనీం నాశనీం॥ ౧॥ యస్యామిత్యాది వ్యాచష్టే॥ యస్యామితి॥ యస్యాం భవాటవ్యాం॥ ౨॥ దస్యుతుల్యం తేషాం కర్మ దర్శయతి॥ తద్యథేతి॥ ధర్మోపయికం ధర్మకారణం తమేవ స్వాభిప్రేతం ధర్మమాహ - సాక్షాదితి - తం తు సాంపరాయికం పరలోకార్థముదాహరంతి - తద్ధర్మ్యం ధర్మార్థం ధనం - దర్శనాద్యాః పంచజ్ఞానేంద్రియాణాం వృత్తయః - సంకల్పవ్యవసాయా అంతఃకరణస్య - ఏతైర్గృహే యో గార్హ్యః ఉపభోగః తేన - కునాథస్య కుబుద్ధేః అజితాత్మనో విలుంపంతి - యథా చోరాః - కుపాలకస్యానవహితాత్మనః సార్థస్య ధనం హరంతి తద్వత్॥ ౩॥ గోమాయవో యత్రేత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ అథ చేతి ॥ అథ చేత్యర్థాంతరోపన్యాసే - కర్మణాం తు

హావళిభిః - వియోగసంయోగాద్యనాదిసంసారానుభవస్య ద్వారభూతేన షడింద్రియవర్గేణ - తస్మిన్ దుర్గాధ్వవదసుగమేఽధ్వన్యాపతిత ఈశ్వరస్య భగవతో విష్ణోర్వశవర్తిన్యా మాయయా జీవలోకోఽయం యథా వణిక్సార్థోఽర్థపరః స్వదేహనిష్పాదితకర్మానుభవః - శ్మశానవదశివతమాయాం సంసారాటవ్యాం గతో నాద్యాపి విఫలబహుళప్రతియోగేహః - తత్తాపోపశమనీం హరిగురుచరణారవింద మధుకరానుపదవీ మవరుంధే॥ ౧॥ యస్యాము హ వా ఏతే షడింద్రియనామానః కర్మణా దస్యవ ఏవ తే॥ ౨॥ తద్యథా పురుషస్య యత్కించిద్ధనం ధర్మోపయికం బహుకృచ్ఛ్రాధిగతం యత్సాక్షాత్పరమ పురుషారాధన లక్షణో యోఽసౌ ధర్మస్తం తు సాంపరాయికముదాహరంతి - తద్ధర్మ్యం ధనం - దర్శనస్పర్శనశ్రవణాస్వాదనావఘ్రాణసంకల్పవ్యవసాయగృహగ్రామ్యోపభోగేన - కునాథస్యాజితాత్మనో యథా సార్థస్య విలుంపంతి॥ ౩॥ అథ చ యత్ర కౌటుంబికస్య దారాపత్యాదయో నామ్నా కర్మణా వృకసృగాలా ఏవానిచ్ఛతః కదర్యస్య కుటుంబిన ఉరణవత్సం రక్ష్యమాణం మిషతోఽపహరంతి॥ ౪॥ యథా హ్యనువత్సరం కృష్యమాణ మప్యదగ్ధబీజం క్షేత్రం పునరేవావపనకాలే గుల్మతృణవీరుద్భిర్గహ్వరమివ భవత్యేవ మేవ గృహాశ్రమః కర్మక్షేత్రం యస్మిన్నహి కర్మాణ్యుత్సీదంతి - యదయం కామకరండ ఏష ఆవసథః॥ ౫ ॥ యత్ర తత్ర రతో దంశమశకసమాపశదైర్మనుజైశ్శలభశకుంతతస్కరమూషకాదిభిరుపరుధ్యమానబహిఃప్రాణః క్వచిత్పరివర్తమానోఽస్మిన్నధ్వన్య విద్యాకామకర్మభిరుపరక్తమనసానుపపన్నార్థం నరలోకం గంధర్వనగరోపమము పపన్నమితి మిథ్యాదృష్టిరనుపశ్యతి ॥ ౬॥ క్వచిదాతపోదకనిభాన్ విషయానుపధావతి పానభోజనవ్యవాయాదివ్యసనలోలుపః॥ ౭॥ క్వచిచ్చాశేషదోషనిషదనం పురీష విశేషం తద్వర్ణ గుణనిర్మితమతిస్సువర్ణముపాదిత్స త్యగ్నికామకాతర ఇవోల్ముకపిశాచమ్

వృకాః సృగాలాశ్చ కదర్యస్యాతిలుబ్ధస్య॥ ౪॥ ప్రభూతవీరుత్తృణగుల్మగహ్వర ఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ యథా హీతి॥ సదగ్ధాని బీజాని యస్మిన్ - యద్యస్మాత్ - యోఽయమావసథ ఆశ్రమః - ఏష కామానాం కరండః - యథా కర్పూరఖాజ నేకర్పూరక్షయే పి పరిమళో న క్షీయతే - ఏవమత్ర వాసనానామక్షీణత్వాన్న కర్మాణ్యుత్సీదంతీత్యర్థః॥ ౫ ॥ యదితి ॥ దంశమశకతుల్యైరపశదైః నీచైః - శలభాదిభిశ్చ - ఉపరుధ్యమానః పీడ్యమానః - బహిః ప్రాణో విత్తం యస్య - తథావిధోఽప్యస్మిన్నధ్వని పరిభ్రమన్ అవిద్యాదిభిరుపరక్తేన మనసా - గంధర్వపురతుల్యమఘటమానం నరలోకం - సత్యతయా మిథ్యాదృష్టిరనుప్రపశ్యతి॥ ౬॥ అను ప్రపశ్యతీతి ప్రశబ్దసూచిత మర్థాంతరం దర్శయతి ॥ క్వచిదితి ॥ తత్ర చ గంధర్వపురే క్వచిదాతపోదకం మృగతృష్ణాజలం - తత్తుల్యాన్ విషయానుపధావతీతి॥ ౭ ॥ క్వచిత్ క్వచిచ్చాతురత్వోల్ముకగ్రహమిత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిచ్చాశేషాణాం నిషదనం స్థానం - పురీషవిశేషం ఆగ్నేయ్యష్టాం - తస్య పురీషస్యేవ లోహితో వర్ణో యస్య రజోగుణస్య - తేన నిర్మితా తద్విషయా మతిర్యస్య సః - సువర్ణముపాదాతుమిచ్ఛతి - అగ్నికామేన కాతరః పరవశః ఉల్ముకసదృశం పిశాచమివ శీతాతురో హ్యారణ్యే అగ్నివజ్జాజ్వల్యమానం తత స్తతో ధావంత ముల్ముకపిశాచమగ్నిబుద్ధ్యా అనుధావతి న తు తం ప్రాప్నోతి - కథంచిత్ ప్రాప్తశ్చేత్ - తర్హి తేన భక్షితస్సన్ మ్రియతే - ఏవం సువర్ణముపాదాతుమనుధావన్నపీత్యర్థః॥ ౮॥ నివాసతోయద్రవిణేత్యేత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వ్యాచష్టే॥ అథేతి॥ నివాసాదిష్వనేకేష్వాత్మనఉపజీవ్యేష్వభినివేశోయస్యసః ॥ ౯ ॥ క్వచిచ్చవాత్యోత్థితైత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ క్వచిచ్చేతి॥ ఆరోహంఅంకం- తస్మిన్ కాలేయద్రజః రాగః- తేనస్వదృష్ట్యావారకేణ - రజన్యాంరాత్రౌభూతాఇవ- ప్రస్వపాఠే - రజనీభూతస్తమోమయఇవఅతీవరజసాఛన్నమతిః - అతఏవరజోవ్యాప్తచక్షురివ - దిక్షుస్థితామర్యాదాతిక్రమసాక్షిభూతా దేవతాఃనజానాతి ॥ ౧౦ ॥ అనుపాదేయమేవోపాదేయతయా గృహ్ణాతీతిప్రక్రమసాజాత్యాదుత్తరశ్లోకచతుర్థపాదంప్రథమంవ్యాచష్టే - క్వచిదాతపోదకనిభానిత్యతో దేహాభినివేశేనమిథ్యావిషయేషులం పటత్వముక్తం- నివాసతోయేత్యత్రతదార్జన ప్రయాసఉక్తః - అత్రతుబాధితేష్వపిపునః ప్రవృత్తిరుచ్యత ఇత్యపౌనరుక్త్యం ॥ క్వచిదితి॥ స్వయమేవంసకృదవగతంవిషయాణాంవైతథ్యంవిఫలత్వంయేన- పరాభిధ్యానేనదేహాభినివేశేన - విభ్రంశితాస్మృతిర్యస్య - తస్మైవవిభ్రంశితయాస్మృత్యాస్మృతిభ్రంశాదేవేత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ అదృశ్యఝిల్లీస్వనేత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిదులూకేతి ॥ అతిపరుషోరభసఉత్సాహస్తేనాటోపఃసంభ్రమోయథాభవత్యేవం - రిపూణాంరాజకులస్యచ - నిర్భర్త్సిత్సేనఅతివ్యథితంకర్ణమూలంహృదయంచయస్య॥ ౧౨॥ అపుణ్యవృక్షానిత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ సయథేతి ॥ దుగ్ధముపభుక్తంపూర్వసుకృతంయేన- తదాకారసకారోవిషతింమఃతత్ప్రముఖాయేఽపుణ్యద్రుమాః - తథావిధాలతాశ్చ-విషోదపానాశ్చవిషకూపాః- తత్తుల్యాన్ దృష్టాదృష్టప్రయోజనశూన్యధనాన్॥ ౧౩॥ క్వచిద్వితోయాఃసరితఇత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ ఏ

౮ ॥ అథకదాచిన్నివాస పానీయద్రవిణాద్యనేకాత్మోపజీవ్యాభినివేశ ఏతస్యాం సంసారాటవ్యా మిత స్తతఃపరిధావతి॥౯॥ క్వచిచ్చవాత్యోపమయాప్రమదయారోహమారోపిత స్తత్కాలరజసారజన్యాంభూతా ఇవసాధుమర్యాదారజస్వలాక్షో దిగ్దేవతాఅతిరజస్వలమతిర్నవిజానాతి॥ ౧౦॥ క్వచిత్సకృదవగతవిషయవైతథ్యః - స్వయంపరాభిధ్యానేన విభ్రంశితస్మృతిస్తయైవమరీచితో యప్రాయాంస్తానేవాభిధావతి॥ ౧౧॥ క్వచిదులూకఝిల్లీస్వనవదతిపరుషరభసాటోపంప్రత్యక్షంపరోక్షంవారిపురాజకుల నిర్భర్త్సితేనాతివ్యథితకర్ణమూలహృదయః॥ ౧౨ ॥ సయథాదుగ్ధపూర్వసుకృత స్తదాకారసకారకాకతుండాద్యపుణ్యద్రుమలతా విషోదపానవదుభయార్థశూన్యద్రవిణాన్ జీవన్మృతాన్ స్వయంజీవన్ మ్రియమాణఉపధావతి ॥ ౧౩ ॥ ఏకదాసత్ప్రసంగాన్నికృతమతిర్నిరుదక స్రోతస్స్ఖలనవదుభయతోపిదుఃఖదంపాషండమభిధావతి॥ ౧౪॥ యదాతుపరబాధయాంధఆత్మనేనోపనమతి - తదాహిపితృపుత్రబర్హిష్మాన్ పితౄన్ పుత్రాన్వాఖలుభక్షయతి॥ ౧౫॥ క్వచిదాసాద్యగృహం దావవత్ప్రియార్థ విధురమసుఖోదర్కం శోకాగ్నినాదహ్యమానోభృశంనిర్వేదముపగచ్ఛతి ॥ ౧౬॥ క్వచిత్కాలవిషమిత రాజకులరక్షసాపహృత ప్రియతమధనాసుర్మృతఇవవిగతజీవలక్షణఆస్తే॥ ౧౭॥ కదాచిన్మనోరథోపగతపితృపితామహాద్యసత్సదితి స్వప్ననిర్వృతిలక్షణమనుభవతి ॥ ౧౮ ॥ క్వచిద్గృహాశ్రమకర్మచోదనాతిభరగిరిమారురుక్షమాణో లోకికవ్యసనకర్శితమనాఃకంటకశర్కరాక్షేత్రంప్రవిశన్నివసీదతి ॥ ౧౯ ॥ క్వచిచ్చదుస్సహేనకాయాభ్యంతరవహ్నినాగృహీతసారః-స్వకుటుంబాయక్రుధ్యతి॥౨౦॥సఏవపునర్నిద్రాజగరగృహీతోంధేతమసిమగ్నఃశూన్యారణ్య

కదేశే॥ ఏకదాక్వచిత్ అసతాంప్రసంగాత్ నికృతావంచితామతిర్యస్యసః నిరుదకనదీగర్తపాతేయథాసద్యశ్శిరః స్ఫుటతి పశ్చాదపిచతద్వేదనానువర్తతే- ఏవమిహచపరత్రచదుఃఖదం॥ ౧౪ ॥ పరస్పరంచాలష తేనిరన్నఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ యదాత్వితి॥ అంధఃఅన్నం- నోపనమతినోపతిష్ఠతే- పితృపుత్రాణాం- బర్హిః కుశః- తద్వతః పితుఃపుత్రాణాంవా- కుశాదితృణమపియేషుపశ్యతి తాన్ భక్షయతి- బాధతఇత్యర్థః- పితృపుత్రబర్హిష్మానితితుపాఠస్సుగమః ॥ ౧౫ ॥ ఆసాద్యదావమిత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిదాసాద్యేతి ॥ ౧౬ ॥ నిర్విద్యతేక్వచయక్షైర్హృతాసురిత్యేతద్వ్యాచష్టే - క్వచిత్కాలేనవిషమితంప్రతికూలతాంనీతం - యద్రాజకులం - తదేవరక్షః తేనాపహృతాఃప్రియతమధనరూపాఃఅసవోయస్య- విగతానజీవలక్షణానిహర్షాదీనియస్య - శూరైర్హృతస్వఇత్యప్యనేనైవవ్యాఖ్యాతం ॥ ౧౭ ॥ క్వచిచ్చగంధర్వపురం ప్రవిష్టఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ కదాచిదితి ॥ కదాచిన్మనోరథప్రాప్తంపితామ్రియసదేవసదితిమత్వా - పూర్వంగంధర్వ పురవదఘటమానదర్శనముక్తం - ఇదానీంతన్నిమిత్తసుఖాసక్తిరుచ్యతఇతిభేదః॥ ౧౮ ॥ చరన్ క్వచిదిత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిద్గృహాశ్రమేయాః కర్మచోదనాస్తాసామతిభరోతివిస్తారః- సఏవగిరిస్తమారురుక్షన్ తదంతంగంతుమిచ్ఛన్॥ ౧౯॥ పదేపదేభ్యంతరవహ్నినేత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ క్వచిచ్చదుస్సహేనేతి॥ ౨౦॥ క్వచిచ్చనిగీర్ణాజగరాహినేత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ సఏవేతి ॥ ౨౧॥ దష్ట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్మ శేత ఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ కదాచిదితి॥ మానో గర్వ ఏవ దంష్ట్రా - పరపీడాకరత్వాత్ - భగ్నా మానదంష్ట్రా యస్య - అత ఏవ లబ్ధో నిద్రాయాః క్షణోపి యేన॥ ౨౨॥ కర్హిస్మచిత్ క్షుద్రరసానిత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ కర్హీతి॥ యదా నిపాతో భవతి - తదా సద్య ఏవ నిరయే పతతి॥ ౨౩॥ ప్రసంగాత్ప్రవృత్తస్య కర్మణః సంసారహేతుత్వం స్ఫుటయతి॥ అథ చేతి॥ యద్యస్మాదేవం తస్మాత్ - అథ అనంతరమేవ - ఉభయథా ఇహ చ పరత్ర చ - అస్మిన్ ప్రవృత్తిమార్గే సంసారస్యావపనం జన్మక్షేత్రం కర్మోదాహరంతి॥ ౨౪॥ తతోऽతికృచ్ఛ్రాత్ప్రతిలబ్ధమాన ఇవేత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ ముక్త ఇతి॥ యది బంధాన్ముక్తో భవతి - తర్హి తతస్సకాశాదన్యో హరతి - తస్మాదప్యన్యః - న త్వసౌ భోక్తుం లభత ఇత్యర్థః॥ ౨౫॥ క్వచిచ్చ శీతాతపేత్యేతద్వ్యాచష్టే క్వచిచ్చేతి॥ శీతాదయః అనేకా ఆధిదైవికాద్యా యా దశాః - దుఃఖావస్థాః - తాసాం॥ ౨౬॥ క్వచిన్మిథ ఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ క్వచిన్మిథ ఇతి॥ క్వచిన్మిథో యత్కించిద్ధనం వ్యవహరన్ - కాకిణికామాత్రం వింశతికపర్దికామాత్రం - తతోపి స్వల్పం యత్కించిదపహరన్ విద్వేషమేతి॥ ౨౭॥ అధ్వన్యముష్మిన్నురుకృచ్ఛ్రవిత్తబాధోపసర్గైరిత్యుక్తానుపసర్గాన్ప్రపంచయతి॥ అధ్వన్యముష్మిన్నిమే ఉరుకృచ్ఛ్రవిత్తబాధాదయః తథా ఉపసర్గాః సుఖదుఃఖాదయశ్చ॥ ౨౮॥ శ్లో॥ వ్యుత్క్రమైః పునరుక్తైః

ఇవ శేతే నాన్యత్కించన వేద శవ ఇవాపవిద్ధః॥ ౨౧॥ కదాచిద్భగ్నమానదంష్ట్రో దుర్జనదందశూకైరలబ్ధనిద్రాక్షణో వ్యథితహృదయేనానుక్షీయమాణ విజ్ఞానోऽంధకూపేऽంధవత్పతతి॥ ౨౨॥ కర్హిచిత్స్మ కామమధులవాన్విచిన్వన్ - యదా పరదారపరద్రవ్యాణ్యవరుంధానో రాజ్ఞా స్వామిభిర్వా నిహతః పతత్యపారే నిరయే॥ ౨౩॥ అథ చ తస్మాదుభయథాపి హి కర్మాస్మిన్నాత్మనస్సంసారావపనముదాహరంతి॥ ౨౪॥ ముక్తస్తతో యది బంధాద్దేవదత్త ఉపాచ్ఛినత్తి తస్మాదపి విష్ణుమిత్ర ఇత్యనవస్థితిః॥ ౨౫॥ క్వచిచ్చ శీతవాతాద్యనేకాధిదైవికభౌతికాత్మీయానాం దశానాం ప్రతినివారణేऽకల్పో దురంతచింతయా విషణ్ణ ఆస్తే॥ ౨౬॥ క్వచిన్మిథో వ్యవహరన్యత్కించిద్ధనమన్యేభ్యో వా కాకిణికామాత్రమప్యపహరన్ యత్కించిద్వా విద్వేషమేతి విత్తశాఠ్యాత్॥ ౨౭॥ అధ్వన్యముష్మిన్నిమ ఉపసర్గాస్తథా సుఖదుఃఖరాగద్వేషభయాభిమానప్రమోదమోదశోకమోహమాత్సర్యేర్ష్యావమానక్షుత్పిపాసాధివ్యాధిజన్మజరామరణాదయః॥ ౨౮॥ క్వాపి దేవమాయయా స్త్రియా భుజలతోపగూఢః ప్రస్కన్నవివేకవిజ్ఞానస్తద్విహారగృహారంభాకులహృదయ స్తదాశ్రయావసక్తసుతదుహితృకళత్రభాషితావలోకవిచేష్టితాపహృతహృదయ ఆత్మానమజితాత్మాపారేऽంధే తమసి ప్రహిణోతి॥ ౨౯॥ కదాచిదీశ్వరస్య భగవతో విష్ణోశ్చక్రాత్పరమాణ్వాదిద్విపరార్ధాపవర్గకాలోపలక్షణపరివర్తితేన వయసా రంహసా హరత ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతాదీనాం భూతానామనిమిషతో మిషతాం విత్రస్తహృదయస్తమేవేశ్వరం కాలచక్రం నిజాయుధం సాక్షాద్భగవంతం యజ్ఞపురుషమనాదృత్య పాషండదేవతాః కంకగృధ్రబకవటప్రాయా ఆర్యసమయపరిహృతాః సాంకేత్యేనాభిధత్తే॥ ౩౦॥ యదా తు పాషండైరాత్మాభివంచితైస్తైరురువంచితో బ్రహ్మకులం సమావిశంస్తేషాం శీలముపనయనాది శ్రౌతస్మార్తనిత్యకర్మానుష్ఠానేన భగవతో యజ్ఞపురుషస్యారాధనమేవ తదరోచయన్ - శూద్రకులం భజతి నిగమాచారేऽ

శ్చనానాపాషైరతః పరం। దుర్గమోపి భవాధ్యాయస్సంప్రదాయేన తీర్యతే॥ తత్ర ప్రసజ్జతి క్వాపీత్యాదినా సింహావలోకనన్యాయేనోక్తమర్థమపకృష్య క్రమేణ వ్యాచష్టే॥ క్వాపీతి॥ ప్రస్కన్నం అపగళితం వివేకజ్ఞానం యస్య - తస్యాః స్త్రియా విహారగృహం క్రీడాగృహం - తదారంభే ఆకులం హృదయం యస్య అనేన ప్రసజ్జతీత్యాది వ్యాఖ్యాతం - తదాశ్రయేత్యాది వ్యాచష్టే - తస్యాః ఆశ్రయే ఏవ సక్తాః సంలగ్నాః సుతా దుహితరశ్చ కళత్రం చ సైవ స్త్రీ తేషాం భాషితాదిభిరపహృతం హృదయం యస్య - ప్రహిణోతి ప్రక్షిపతి॥ ౨౯॥ క్వచిత్కదాచిదరిచక్రతః త్రసన్నిత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ కదాచిదితి॥ పరమాణురాదిః ద్విపరార్ధోऽపవర్గోऽంతః యస్య కాలస్య స కాల ఉపలక్షణం యస్య - పరివర్తితస్య - తేన పరివర్తితేన పరిభ్రమణేన - కాలోపలక్షణాదితి పృథక్పదత్వేన పాఠే - కాలస్వరూపాదిత్యర్థః - రంహసా శీఘ్రేణ - పరివర్తితేన పరిభ్రమణేన - వయసా బాల్యాదిక్రమేణ - బ్రహ్మాణమభివ్యాప్య తృణస్తంబాదీని భూతాని - హరతః చక్రతః సకాశాత్ - విత్రస్తహృదయస్సన్ పాషండదేవతా అభిముఖ్యేన ధత్త ఇత్యన్వయః - అనిమిషతః నిమేషమకుర్వతః - అప్రమత్తాదిత్యర్థః - నిమిషతాం ప్రతీకారం కర్తుమశక్తానామిత్యర్థః కర్మణి షష్ఠీ - కాలచక్రం నిజం నిత్యమాయుధం యస్య - సాంకేత్యేన మూలప్రమాణశూన్యేన పాషండాగమేన॥ ౩౦॥ తైర్వంచిత ఇత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ యదా త్వితి॥ ఆత్మా అభివంచితో యైస్తైః - ఉరు అధికం వంచితస్సన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తేషాంబ్రాహ్మణానాం - యచ్ఛీలముపనయనాది - తదరోచయన్ శూద్రవద్వర్తతే-నిగమోక్తాచారేణశుద్ధితస్స్వస్య శు
ద్ధ్యభావాత్ - యస్య శూద్రస్య కేవలంమిథునీభావః కుటుంబభరణంచ వ్యాపారః నాగ్నిహోత్రాది ॥ ౩౧ ॥ తజ్జాతి
రాసేనేత్యాదివ్యాచష్టే ॥ తత్రాపీతి ॥ తత్రాపినిరవరోధః ప్రతిబంధరహితః - స్వైరేణ స్వేచ్ఛయా క్రీడన్ విస్మృతమృ
త్యుకాలస్సన్ ॥ ౩౨ ॥ ద్రుమేషురంస్యన్నిత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిదితి ॥ వానరో ద్రుమవత్ వృక్షేష్వవగృహేషు రం
స్యన్ క్రీడన్ వ్యవాయక్షణః మైథునోత్సవో భవతి ॥ ౩౩ ॥ క్వచిత్ప్రమాదాదిత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ ఏవమితి ॥ ఏవమధ్వనిసు
దుఃఖాద్యవరుంధానః-గిరికందరప్రాయే తమసి - రోగాద్యాపది - పతన్నితి శేషః క్వచిచ్ఛీతవాతేత్యాదిపూర్వస్మాద
ధికోక్తిః- రోగాద్యాపది పతితస్సన్- శీతాదిభిః క్లిశ్యన్నాస్త ఇత్యర్థః॥ ౩౪ ॥ తదేవం సింహావలోకనన్యాయేనోక్తమర్థ
మపకృష్య వ్యాఖ్యాయ- క్రమస్థమనువర్తయితుం-పూర్వోక్తమేవానువదతి॥ క్వచిన్మిథ ఇతి ॥ యత్కించిద్ధనం హరన్ ద్వేష
ముపయాతి॥ ౩౫॥ క్వచిత్క్వచిత్క్షీణధన ఇత్యేతద్వ్యాచష్టే ॥ క్వచిదితి ॥ అప్రతిలబ్ధం యన్మనోరథేనోపగతంవాంఛితం
యత్స్వం- తస్యాదానే స్వీకారే- నిశ్చితమతిస్సన్॥ ౩౬॥ అన్యోన్యవిత్తవ్యతిషంగేత్యేతద్వ్యాచష్టే॥ ఏవమితి ॥ అపవహతి

శుద్ధితో యస్య మిథునీభావః కుటుంబభరణంచ యథా వానరజాతేః ॥ ౩౧ ॥ తత్రాపి నిరవరోధస్స్వైరేణ
విహరన్నతికృపణబుద్ధిరన్యోన్యముఖనిరీక్షణాదిగ్రామ్యకర్మణైవ విస్మృతకాలావధిః ॥ ౩౨ ॥ క్వచిద్ద్రుమ
వదైహికార్థేషు గృహేషు రంస్యన్-యథా వానరస్సుతదారవత్సలో వ్యవాయక్షణః॥ ౩౩ ॥ ఏవమధ్వన్య
వరుంధానో మృత్యుగజభయాత్తమసి గిరికందరప్రాయే - క్వచిచ్ఛీతవాతవర్షాద్యనేకాధిదైవికభౌతి
కాత్మీయానాం దశానాం ప్రతినివారణాయాకల్పో దురంతచింతయా విషణ్ణ ఆస్తే ॥ ౩౪ ॥ క్వచిన్మిథో వ్యవ
హరన్ కాకణికామాత్రమపి హరన్ యత్కించిద్వా విద్వేషముపయాతి విత్తశాఠ్యేన కదాచిత్ ॥ ౩౫ ॥ క్వ
చిత్క్వచిత్ క్షీణధనశ్శయ్యాసనాద్యుపభోగవిహీనో యావదప్రతిలబ్ధమనోరథోపగతస్యాదానే వ్యవ
సితమతిస్తతోఽవమానాదీని లభతే॥ ౩౬॥ ఏవం విత్తవ్యతిషంగవివృద్ధవైరానుబంధోఽపి - పూర్వవాసనయా
మిథ ఉద్వహన్ స ఏవోద్వహత్యపవహతి చ॥ ౩౭॥ ఏతస్మిన్ సంసారాధ్వని నానాక్లేశోపసర్గబాధితే - ఆ
పన్నో విపన్నో యస్తమిహ వా తేతరస్తత్రతత్ర వియుజ్య జాతం జాతముపాదాయ శోచన్ ముహ్యన్ బిభ్యన్
వివదన్ సంహృష్యన్ గాయన్నహ్యమానస్సాధువర్జితో నైవావర్తతేఽద్యాపి యత ఆరబ్ధ ఏష నరలోకసా
ర్థస్తమధ్వనః పారముపదిశంతి॥ ౩౮॥ యదిదం యోగానుశాసనం నామ న వా ఏతదవరుంధతే యే న్యస్తదండా
మునయ ఉపరతాత్మానస్సమవగచ్ఛంతి ॥ ౩౯ ॥ యదపి దిగిభజయినో యే వై రాజర్షయో నైవ తద్వ్రజంతి
కింతు పరం మృధే శయీరన్ మమైవేయం మహీతి కృతవైరానుబంధాః - యాం విసృజ్య స్వయముపసంహృ
తాః॥ ౪౦॥ కర్మవల్లీమవలంబ్య తత ఆపదః కథంచిన్నరకాద్విముక్తః పునరప్యేవం సంసారాధ్వని వర్త
మానో నరలోకసార్థమేవోపయాత్యేవముపరిగతోఽపి॥ ౪౧॥ తస్యేదముపగాయంతి॥ ౪౨॥ శ్లో॥ ఆర్షభస్యే
హ రాజర్షేర్మనసాపి మహాత్మనః। నానువర్త్మార్హతి నృపో మక్షికేవ గరుత్మతః॥ ౪౩॥ యో దుస్త్యజాన్
దారసుతాన్ సుహృద్రాజ్యం హృదిస్పృశః। జహౌ యువైవ మలవదుత్తమశ్లోకలాలసః॥ ౪౪॥ యో దుస్త్య

త్యజతి॥ ౩౭॥ అధ్వన్యముష్మిన్నిత్యేతదాదివ్యాచష్టే॥ ఏతస్మిన్నితి॥ ఆపన్నః ఆపదం ప్రాప్తః- విపన్నో వినష్టః - యః తమితర
స్తత్రైవ విసృజ్య- నహ్యమానః బధ్యమానః- సాధువర్జితః సాధువ్యతిరిక్తః॥ ౩౮॥ అన్యావృత్తౌ హేతుమాహ॥ యదిదమి
తి॥ ౩౯॥ మనస్విన ఇత్యాదివ్యాచష్టే ॥ యదపీతి ॥ యే వై రాజర్షయః - తేఽపి నావరుంధతే- కింతు- పరం కేవలం-మృధే శ
యీరన్॥ ౪౦॥ ప్రసజ్జతీత్యాదిగిరికందర ఇత్యేతదంతం-అపకృష్య వ్యాఖ్యాతం గ్రంథమతిక్రమ్య- వల్లీం గృహీత్వేత్యాది గ్రం
థం వ్యాచష్టే॥ కర్మవల్లీమితి॥ ఏవముపరి స్వర్గం గతోఽపి-నరలోకసార్థమేవోపయాతి॥ ౪౧॥ తదేవం భరతోక్తిం వ్యాఖ్యాయ- త
చ్చరితే సంగ్రహశ్లోకానాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యేదం కర్మ-శ్లోకైరుపగాయంతి॥ ౪౨॥ ఆర్షభస్యేతి॥ ఆర్షభస్య ఋషభపుత్రస్య-
అన్యో నృపః అనువర్త్మ-నార్హతి వర్త్మ అనుగంతుం న శక్నోతి॥ ౪౩॥ తత్ర హేతుమాహ॥ య ఇతి॥ సుహృన్నా రాజ్యయోర్ద్వం
ద్వైక్యం-యో దుస్త్యజాన్ దారాదీన్-విష్ఠామివ జహౌ- తస్యార్షభస్యేతి సంబంధః- దుస్త్యజత్వే హేతుః- హృదిస్పృ
శః మనోజ్ఞాన్- త్యాగే హేతుః-ఉత్తమశ్లోకే లాలసః లంపటః యః॥ ౪౪॥ తస్యైవం విషయత్యాగో న విచిత్రమిత్యాహ ॥ య ఇ
తి॥ య ఏవంభూతో స్వాన్నృపః- సః క్షిత్యాదీన్ నైచ్ఛదితి యత్తదుచితం-సదయావలోకాం భరతస్యదయా యథా భవత్యేవమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వలోకోయస్యాఇతి- పరిజనావలోకః శ్రియానుపచర్యతే-యతః- మధుద్విషః సేవాయామనురక్తంమనోయేషాం తేషాం మహతాంఅభవోమోక్షోపిఫల్గుఃతుచ్ఛఏవ॥ ౪౫ ॥ సేవానురాగమేవాహ॥యజ్ఞాయేతి॥యజ్ఞరూపాయ-ధర్మపతయేయ ఙ్ఞాదిఫలప్రదాత్రే - విధౌనైపుణ్యంయస్యతస్మై - ధర్మానుష్ఠాత్రఇత్యర్థః - యోగోష్టాంగస్తస్మై - సాంఖ్యంజ్ఞానం- తచ్ఛిరః ప్రధానంఫలంయస్యతస్మై - ప్రకృతీశ్వరాయమాయానియంత్రే - అతఏవ- నారంజీవసమూహః-సఏవాయనమాశ్ర యోయస్య - సర్వజీవనియంత్రఇత్యర్థః - ఏవంకర్మజ్ఞానదేవతాకాండైఃప్రతిపాదితాయ- హరయేనమఇతి- ఉదారండ చ్చైః - యఃసమ్యగుచ్చారితవాన్- మృగత్వంమృగదేహమపి- హాస్యన్ త్యజన్- యఏవంభూతఃతస్య- తదుచితమితివా- తస్యానువర్త్మ-నార్హతీతివాసంబంధః ॥ ౪౬ ॥ భరతచరితశ్రవణాదిఫలమాహ ॥ ఇదమితి॥భాగవతైఃసభాజితాఃఅవదాతాః - శుద్ధాఃగుణాఃకర్మాణిచ- యస్య- తస్యభరతస్యానుచరితం- యోనుశృణోతి- సఆత్మనఏవసకాశాత్- సర్వాఆశిష ఆశాస్తేస్వతఏవప్రాప్నోతినతుకాంచిదపిపరస్మాదపేక్షతఇత్యర్థః॥౪౭॥ * * * * * * * * *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా

జాన్ క్షితిసుతస్వజనార్థదారాన్ ప్రార్థ్యాంశ్రియంసురవరైస్సదయావలోకామ్ । నైచ్ఛన్నృపస్తదుచితంమహతాంమధుద్విట్సేవానురక్తమనసామభవోపిఫల్గుః ॥ ౪౫ ॥ యజ్ఞాయధర్మపతయేవిధినైపుణాయ యోగాయసాంఖ్యశిరసేప్రకృతీశ్వరాయ । నారాయణాయహరయేనమఇత్యుదారంహాస్యన్మృగత్వమపియస్సముదాజహార॥ ౪౬ ॥ ఇదంభాగవతసభాజితావదాతగుణకర్మణోరాజర్షేర్భరతస్యానుచరితంస్వస్త్యయనమాయుష్యం ధన్యంయశస్యం స్వర్గ్యమపవర్గ్యంచాను శృణోత్యాఖ్యాస్యత్యభినందతిచ సర్వాహ్యేవాత్మనఆశిషఆశాస్తేకాంచిన్నపరతఇతి॥౪౭॥ * * * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ భరతస్యాత్మజస్సుమతిర్నామాభిహితోయముహవావకేచిత్పాషండినఋషభపదవీమనువర్తమానమనార్యామవేదసమామ్నాతాందేవతాం - స్వమనీషయాపాపీయస్యాంకలౌ కల్పయిష్యంతి తస్మాద్వృద్ధసేనాయాం దేవతాజిన్నామపుత్రోభవత్॥ ౧॥ అథాసుర్యాం తత్తనయో దేవద్యుమ్నస్తతోధేనుమత్యాంసుతః పరమేష్ఠీ - తస్యసువర్చలాయాంప్రతీహఉపజాతః-యఆత్మవిద్యామాఖ్యాయస్వయం సంశుద్ధో మహాపురుషమనుసస్మార ॥ ౨ ॥ ప్రతీహాత్సువర్చలాయాంప్రతిహర్త్రాదయస్త్రయ ఆసన్నిజ్యాకోవిదాస్సూనవః - ప్రతిహర్తుస్తుత్యాంవ్యోమభూమానావజనిషాతామ్॥ ౩ ॥ భూమ్నఋషికుల్యాయాముద్గీథస్తతః ప్రస్తోతా దేవకుల్యాయాంప్రస్తోతుర్వరరుత్సాయాంహృదయజఆసీద్విభుః॥ ౪॥ విభోర్రతిర త్యాంచ పృథుషేణః- తస్మాన్నక్తఆకూత్యాంజజ్ఞే॥ ౫ ॥ నక్తాద్ద్రుతిపుత్రోగయోనామరాజర్షిప్రవరఉదారశ్రవాఅజాయత॥ ౬ ॥ సాక్షాద్భగవతోవిష్ణోర్జగద్రిరక్షిషతయాగృహీతసత్త్వస్యకళాత్మవత్త్వాదిలక్షణేనమహాపురుషతాంప్రాప్తః॥ ౭॥ సవైస్వధర్మేణ ప్రజాపాలనపోషణప్రీణనోపలాలనానుశాసన లక్షణేనేజ్యాదినాచ - భగవతిమహాపురుషేపరావరేబ్రహ్మణి సర్వాత్మనార్పితపరమార్థలక్షణేన - బ్రహ్మవిచ్చరణానుసేవయోపాసాదితభగవద్భక్తియోగేన చాభీక్ష్ణశః పరిభావితవిశుద్ధమతిరుపరతానాత్మ్యస్వాత్మని

శ్లో॥ ఏవమష్టభిరధ్యాయైర్భరతస్యోక్తమీహితమ్। తతఃపంచదశేతస్యకీర్త్యంతేవంశజానృపాః ॥ భరతస్యేతి ॥ ఋషభపదవీంజీవన్ముక్తిమార్గం - అనువర్తమానం - యం- దృష్ట్వేతి శేషః-యద్వాయంసుమతిం-అవేదసమామ్నాతాందేవతాం కల్పయిష్యంతి- బుద్ధోయంసాక్షాదవతీర్ణఇతిమన్యంతఇత్యర్థః॥ ౧ ॥ అథేతి ॥ తత్తనయఃదేవతాజితఃపుత్రః - ఆత్మవిద్యాబహుభ్యఃఆఖ్యాయ- వ్యాఖ్యానేనైవస్వయంసంశుద్ధోనుసస్మారఅపరోక్షతయాఅనుభూతవాన్ ॥ ౨ ॥ ప్రతీహాదితి ॥ ప్రతిహర్తా- ప్రస్తోతా- ఉద్గాతేతి- త్రయోయజ్ఞనిపుణాః సూనవఆసన్-అజనిషాతాంజాతౌ॥౩॥ భూమ్నఇతి॥హృదయజఃపుత్రః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ సాక్షాదితి॥ జగతోరిరక్షిషతయాగృహీతంసత్త్వంయేనతస్యవిష్ణోః-కళాఅంశస్సన్॥౭॥మహాపురుషత్వమేవాహ॥ సవాఇతి॥ ధర్మఃతస్యద్వివిధః- అభిషిక్తత్వాత్ప్రజాపాలనాదిరేకః - గృహస్థత్వాదిజ్యాదిశ్చాపరః - ద్వివిధోపి భగవతిసర్వాత్మనాఅర్పితస్సన్ - పరమార్థలక్షణఃతేనపరిభావితాసంస్కృతా - అతోవిశుద్ధామతిర్యస్య అతఏవోపరత మనాత్మ్యందేహాద్యహంభావోయస్మిన్తస్మిన్ - ఆత్మనిచిత్తే స్వయమేవోపలభ్యమానే- బ్రహ్మణ్యాత్మాను భవోయస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాదృశోపినిరభిమానఏవ- అవనింఅజూగుపత్ పాలయామాస॥ ౮॥౯॥ గయమితి॥ కర్మభిర్గయం-కః ప్రతియాతిఅనుకరోతి. నకోపీత్యర్థః- అత్ర హేతుః- యజ్వాదిరూపః- భగవత్కళాంగయమ్యుతె అన్యఃక ఇత్యనుషంగః-అభిమానీసర్వతోమానా స్పదం- మనస్వీతివా- సమాగతాసంప్రాప్తాశ్రీర్యేన- యమితివా- సతాంసదసః సభాయాఃపతిఃస తాంసేవకః- యద్వా- యజ్వాదిరూపోపి - భగవత్కళామ్యుతెగయంకోన్యః ప్రతియాతీత్యన్వయః॥౧౦॥ యమితి॥సతీఃసత్యాః అతాప్రిష తాత్పర్య థమార్థేద్వితీయా- సత్యాఃఆశిషోయాసాంతాః- దక్షకన్యాఃశ్రద్ధామైత్రీదయేత్యాద్యాః- నిరాశిషోపి-యస్యప్రజానామా శిషఃకామాన్-ధరాదుదుహే- తస్యగుణఏవవత్సః- తేనస్నుతమూధోయస్యాఃపృథివ్యాః- యచ్ఛబ్దానాం-తంగయంకఃప్ర తియాతీతిసంబంధః ॥ ౧౧ ॥ ఛందాంసీతి ॥ ఛందాంసివేదాః - తద్విహితకర్మాణిచ - దుదుహుః॥దుదుహుః - యుధిప్ర త్యంచితాఃబాహ్యైఃప్రతిపూజితాః నృపాః యస్యబలిమాజహ్రుః అర్పయామాసుః - ధర్మేణపాలనేనదక్షిణాదిభిశ్చ - య థాప్రత్యంచితావిప్రాః తథాపరేత్యలోకాంతరె - ఆశిషాంధర్మఫలానాం- షష్ఠమంశమాజహ్రుః ॥ శ్లో॥ పుణ్యాత్ష డ్భాగమాదత్తేన్యాయేనపరిపాలయన్నితిస్మృతేః ॥ ౧౨ ॥ యస్యేతి ॥ ఉరుసోమపీథేబహుసోమపానే - అధ్వరెయజ్ఞమ

స్వయముపలభ్యమానబ్రహ్మాత్మానుభవోపినిరభిమానఏవావనిమజూగుపత్॥ ౮ ॥ తస్యేమాంగాథాంపా ణ్డవేయపురావిదఉపగాయంతి॥ ౯॥ శ్లో ॥ గయంనృపఃకఃప్రతియాతికర్మభిర్యజ్వాభిమానీబహువిద్ధర్మగో ప్తా। సమాగతశ్రీస్సదసస్పతిస్సతాంసత్సేవకోన్యోభగవత్కళామృతె ॥ ౧౦॥ యమభ్యషించన్పరయా ముదాసతీస్సత్యాశిషోదక్షకన్యాస్సరిద్భిః । యస్యప్రజానాందుదుహేధరాశిషోనిరాశిషోవైగుణవత్స స్నుతోధాః॥ ౧౧॥ ఛందాంస్యకామస్యచయస్యకామాన్దుదుహ్రురాజహ్రురథోబలింనృపాః। ప్రత్యం చితాయుధి ధర్మేణవిప్రాయథాశిషాం షష్ఠమంశంపరేత్య ॥ ౧౨ ॥ యస్యాధ్వరేభగవానధ్వరాత్మామ ఘోనిమాద్యత్యురుసోమపీథే। శ్రద్ధావిశుద్ధాచలభక్తియోగసమర్పితేజ్యాఫలమాజహార ॥ ౧౩ ॥ యత్ప్రీ ణనాద్బర్హిషిదేవతిర్యఙ్మనుష్యవీరుత్తృణమావిరించాత్ । ప్రీయేతసద్యస్సహవిశ్వజీవః ప్రీతస్స్వయంప్రీ తిమగాద్గయస్య॥౧౪॥ చూ॥ గయాజ్జయంత్యాంచిత్రరథఃస్వాతిరవరోధనఇతిత్రయఃపుత్రాబభూవుః॥౧౫॥ చిత్రరథాదూర్ణాయాం సమ్రాడజనిష్ట - తతఉత్కలాయాంమరీచిర్మరీచేర్బిందుమత్యాం బిందుమానుదజా యత॥ ౧౬॥ తస్మాత్సరఘాయాంమధుర్నామాభవత్- మధోస్సుమనసివీరవ్రతః॥ ౧౭ ॥ తతోభోజాయాం మన్యుప్రమన్యూజజ్ఞాతే - మన్యోస్సత్యాయాంభువనః॥ ౧౮॥ తతోదోషాయాంత్వష్టాజనిష్ట - త్వష్టుర్వి రోచనాయాంవిరజః॥ ౧౯॥ తస్యశతజిత్ప్రవరంపుత్రశతంకన్యాచవిషూచ్యాంకిలజాతమ్॥ ౨౦॥ తత్రా యంశ్లోకః॥ ప్రైయవ్రతంవంశమిమంవిరజశ్చరమోద్భవః । అకరోదత్యలంకీర్త్యావిష్ణుస్సురగణంయథా॥ ౨౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధేపంచదశోధ్యాయః॥ * * * * * * *
రాజా ॥ ఉక్తస్త్వయాభూమండలాయామవిశేషో యావదాదిత్యస్తపతి యత్ర యత్రచాసౌ జ్యోతిషాం గణైశ్చంద్రమావాసహదృశ్యతె - తత్రాపిప్రియవ్రతరథచరణ పరిఖాతైస్సప్తసింధవఉపక్లప్తాః॥ ౧ ॥ యతఏతస్యాస్సప్తద్వీపవిశేషవికల్పస్త్వయాభగవన్ఖలుసూచితః ॥ ౨ ॥ ఏతదేవాఖిలమహంమానతోల

ఘోనిఇంద్రె- మాద్యతిమదంప్రాప్నువతిసతి- శ్రద్ధయావిశుద్ధోయఃఅచలోభక్తియోగః - తేనసమర్పితమిజ్యాఫలం - ఆ జహారఅర్హణమివప్రత్యక్షతఃస్వీకృతవానిత్యర్థః॥ ౧౩॥ యదితి॥ యస్యభగవతఃప్రీణనాత్ - దేవాదీనాంద్వంద్వైక్యం- త త్ సద్యఃప్రీయేత ప్రీతింగచ్ఛేత్- సవిశ్వజీవఃసర్వాంతర్యామీస్వయంప్రీతిరూపఏవ - బర్హిషియజ్ఞే- గయస్య- హస్ఫుటం- ప్రీతిమగాత్ తృప్తోస్మీతిప్రత్యక్షంప్రీతిమావిష్కృతవానిత్యర్థః॥ ౧౪॥౧౫॥ ౧౬॥ తస్మాదితి॥ సుమనసిస్త్రియాం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ప్రైయవ్రతమితి ॥ కీర్త్యా- అతిశయేనఅలమకరోత్ భూషితవాన్॥ ౨౧॥ * * * * * *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా

శ్లో॥ పూర్వోక్తద్వీపసింధ్వాదిమానచిహ్నస్వరూపతః । స్పష్టంప్రవక్తుమారబ్ధాపంచాధ్యాయీహాతఃపరమ్ ॥ షోడశే ధస్తథాచోర్ధ్వంపరితస్సన్నివేశతః । మేరోఃస్థితిర్మహీకంజకర్ణికాచోపవర్ణ్యతె ॥ ప్రియవ్రతచరితోక్తాసప్తద్వీపాది కల్పనా। తద్విశేషవిజిజ్ఞాసుఃకథాంతెపరిపృచ్ఛతి॥ ఉక్తఇతి॥ కింపర్యంతముక్తస్తదాహ - యావదాదిత్యస్తపతి - యత్ర యత్రచాసౌశుక్లకృష్ణపక్షయోర్నక్షత్ర గణైస్సహచంద్రమావాదృశ్యతెతావత్ ॥ ౧ ॥ యతఇతి ॥ యతఃమేభ్యఃసింధు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భ్యాః ఏతస్యాఃభువః-సూచితఃసంక్షేపతోదర్శితః॥ ౨॥ జిజ్ఞాసాయాఃఫలమాహ॥భగవతఇతి॥ ౩॥ నేతి॥యామాయాగుణవిభూతిస్తస్యాః- కాష్ఠాంఅంతం-రూపంసన్నివేశః-లక్షణంచిహ్నం॥౪॥యఇతి॥కువలయంభూమండలం-తదేవకమలం - తస్యకోశాఃసప్తద్వీపాః- తేష్వభ్యంతరకోశః-ప్రథమోజంబూద్వీపః- నియుతయోజనవిశాలఃలక్షయోజనవిస్తీర్ణః- నవయోజనసహస్రంఆయామోయేషాం - ఆయామోత్రవిస్తారః - ఏతచ్చేళావృతభద్రాశ్వకేతుమాలవ్యతిరేకేణ ద్రష్టవ్యం - ఇళావృతస్యచతుస్త్రింశద్యోజనసహస్రాయామత్వాత్ - తయోశ్చైకత్రింశద్యోజనసహస్రాయామత్వాత్ కేచిత్తునీలనిషధయోఃసంలగ్నాద్యోః సమగ్రప్రదేశమంగీకృత్య - తయోరపిమధ్యే సంకుచితత్వేన నవయోజనసహస్రాయామత్వంసంపాదయంతి - సన్నివేశశ్చవాయునోక్తః॥ శ్లో ॥ ధనుర్వత్సంస్థితేజ్ఞేయేద్వేవర్షేదక్షిణోత్తరే । దీర్ఘాణితత్రచత్వారిచతురశ్రమిళావృతమితి॥౫॥ఏషామితి॥ నాభ్యాంమధ్యే - ద్వీపస్యాయామోలక్షయోజనప్రమాణస్తావాన్సమున్నాహఃఉచ్ఛ్రాయోయస్య - మూలేషోడశయోజనసహస్రవితతః - తావతాషోడశయోజనసహస్రమానేన - చతురశీతియోజనసహస్రమానేనచ- బహిర్దృశ్యతే- ఏవంలక్షయోజనసమున్నాహః॥ ౬॥ ఉత్తరోత్తరేణేతి॥ఉత్తరోత్తరేణేళావృతం - ఇళావృతస్యోత్తరోత్తరతఃక్రమేణనీలాదయస్త్రయోమర్యాదాగిరయః- ప్రాగాయతాః- పూ

> ర్వతశ్చ. సర్వంజిజ్ఞాసామిభగవతోగుణమయ ఏవస్థూలరూపఆవేశితంమనోహ్యగుణేపి సూక్ష్మతమఆత్మజ్యోతిషిపరేబ్రహ్మణిభగవతివాసుదేవాఖ్యేసాక్షాత్సమావేశితం - తదుహైవైతద్గురోహ్యర్హస్యనువర్ణయితుమితి॥ ౩॥ శ్రీశుకః॥నవై రాజన్మహాభగవతోమాయాగుణవిభూతేఃస్థానవిశేషాణాంనామరూపతః కాష్ఠాంమనసావచసావాధిగంతుమలంవిబుధాయుష్యేణాపి పురుషస్తస్మాత్ప్రాధాన్యేనైవ భూగోళవిశేషంనామరూపలక్షణతోవ్యాఖ్యాస్యామః ॥ ౪॥ యోవాయంద్వీపఃకువలయకమలకోశాభ్యంతరకోశోనియుతయోజనవిశాలస్సమవర్తులోయథాపుష్కరపత్రం - యస్మిన్నవవర్షాణినవయోజనసహస్రాయామాన్యష్టభిర్మర్యాదాగిరిభిస్సువిభక్తానిభవంతి॥౫॥ ఏషాంమధ్యేఇళావృతంనామాభ్యంతరంవర్షం- యస్యనాభ్యామవస్థితస్సర్వతస్సౌవర్ణఃకులగిరిరాజోమేరుః- ద్వీపాయామసమున్నాహఃకర్ణికాభూతః కువలయకమలస్యమూర్ధని ద్వాత్రింశత్సహస్రయోజనవితతోమూలేషోడశ సహస్రయోజనవితతస్తావతాంతర్భూమ్యాంప్రవిష్టః ॥ ౬॥ ఉత్తరోత్తరేణేళావృతంనీలఃశ్వేతః శృంగవానితిత్రయోరమ్యకహిరణ్మయకురూణాంత్రయాణాంవర్షాణాంమర్యాదాగిరయఃప్రాగాయతాః- ఉభయతఃక్షారోదావధయోద్విసహస్రంపృథవఏకైకశః పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తరోత్తరోదశాంశాదధికాంశేన దైర్ఘ్యఏవహ్రసంతి॥ ౭ ॥ ఏవందక్షిణేనేళావృతంనిషధోహేమకూటోహిమాలయఇతిప్రాగాయతాః- యథానీలాదయోయుతయోజనోత్సేధాహరివర్షకింపురుషవర్షభారతవర్షాణాంయథాసంఖ్యం॥ ౮॥తథైవేళావృతమపరేణపూర్వేణచ మాల్యవద్గంధమాదనావానీలనిషధాయతౌ ద్విసహస్రపృథూకేతు మాలభద్రాశ్వయోస్సీమానంవిదధాతే ॥ ౯ ॥ మందరోమేరుమందరఃసుపార్శ్వః కుముదఇత్యయుతయోజనవిస్తారోన్నా

ర్వతోదీర్ఘాఃక్షారోదఏవావధిర్యేషాం - ద్విసహస్రయోజనవిస్తీర్ణాః - దశాంశాదీషదధికోయోంశస్తేనదైర్ఘ్యఏవహ్రసంతి- నతూచ్చత్వేపృథుత్వేవా॥ యథోక్తంవిష్ణుపురాణే॥ శ్లో॥ లక్షప్రమాణౌద్వౌమధ్యేదశహీనస్తథాపరఇతి ॥ ఏతచ్చస్థూలదృష్ట్యైవోక్తంతయోరపియథావన్మధ్యసంస్థత్వాభావేనలక్షప్రమాణత్వాభావాత్ ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ అయుతయోజనఉత్సేధఉచ్ఛ్రాయోయేషాం- అయంచోత్సేధోనీలాదీనామపిద్రష్టవ్యః - నీలాదిపృథుత్వంచైషామపిద్రష్టవ్యం - యథాసంఖ్యంమర్యాదాగిరయఇతి శేషః ॥ ౮ ॥ తథైవేతి ॥ ఆనీలనిషధాయతౌఉత్తరతోనీలపర్యంతందక్షిణతోనిషధపర్యంతంచదీర్ఘౌ- పృథూవిస్తీర్ణౌభవతః - తావేవ కేతుమాలభద్రాశ్వయోర్వర్షయోః - సీమానంకుర్వాతే - నన్వేవంసతి పూర్వాపరరేఖాయామిళావృతవేష్టితోమేరుర్మధ్యే- తతఃపూర్వాపరతోగిరిద్వయంవర్షద్వయంచ - నాతఃకించిదస్తి- దక్షిణోత్తరరేఖాయాంతు- తథైవేళావృతవేష్టితోమేరుః ఉభయతస్త్రీణిత్రీణివర్షాణి - గిరయశ్చషట్-తత్కథంసర్వతోలక్షయోజనప్రమాణత్వంజంబూద్వీపస్య-ఉచ్యతే - మేరోఃషోడశసహస్రాణిసర్వతః స్థితత్వాదిళావృతస్యాష్టాదశ- అన్యేషాంషణ్ణాంచతుఃపంచాశత్ - గిరీణాంద్వాదశేత్యేవం దక్షిణోత్తరరేఖాయాం తావల్లక్షంపూర్వాపరరేఖాయామపిసుమేరోరిళావృతస్యచతుస్త్రింశత్ - గిర్యోశ్చత్వారిసహస్రాణి - ద్విషష్టిసహస్రాణిపూర్వాపరవర్షయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రాసముద్రం దైర్ఘ్యేణ ద్రష్టవ్యాని - అతో న విరోధః ॥ ౯॥ మందర ఇతి ॥ అయుతయోజనప్రమాణో విస్తారో న్నాహశ్చ యే
షాం- విస్తీర్ణమూర్ధ్నో మేరోరవష్టంభత్వాత్- పూర్వపశ్చిమౌ గిరీ- దక్షిణోత్తరవిస్తారౌ దక్షిణోత్తరౌ చ- పూర్వాప
రవిస్తారౌ ద్రష్టవ్యౌ - సర్వతో దశయోజన సహస్రవిస్తారాంగీకారే త్విళావృతలోపాత్ - పూర్వేణేళావృతముపప్లావ
యతీత్యాదివిరోధస్స్యాత్ ॥ ౧౦ ॥ చతుర్ష్వితి ॥ అధికశతసహస్రమేకాదశశతాని ఉన్నాహో యేషాం- తావత్ప్ర
మాణా విటపవితతిర్యేషాం॥ ౧౧॥ శతయోజనేతి ॥ శతయోజనం పరీణాహో విస్తారో యేషాం - యదుపస్పర్శినః యత్సేవి
నః॥ ౧౨॥ దేవోద్యానానీతి॥ దేవోద్యానాని చ స్పష్టం- లలామభూషణం- సురలలనానాం భూషణభూతాః శ్రేష్ఠాః యాః
స్త్రియః తాసాం యూథస్య పతయః సహ సంభూయ యేషు విహరంతి॥ ౧౩॥ మందరేతి ॥ ఏకాదశశతయోజనముత్తుంగో
యో దేవదూతః- తస్య శిరసః సకాశాత్॥ ఫలప్రమాణముక్తం వాయుపురాణే॥ శ్లో॥ అరత్నీనాం శతాన్యష్టావేకషష్ట్యధికా

హో మేరోశ్చతుర్దిశమవష్టంభగిరయ ఉపక్లృప్తాః ॥ ౧౦ ॥ చతుర్ష్వపి తేషు చూతజంబూకదంబన్యగ్రోధా
శ్చత్వారః పాదపప్రవరాః - పర్వతకేతవ ఇవాధికశతసహస్రయోజనోన్నాహాస్తావద్విటపవితతయః ॥
౧౧॥ శతయోజనపరీణాహాః హ్రదాశ్చత్వారః పయోమధ్విక్షురసమృష్టజలాః - యదుపస్పర్శిన ఉపదేవగ
ణా యోగైశ్వర్యాణి స్వాభావికాని భరతర్షభ ధారయంతి॥ ౧౨॥ దేవోద్యానాని భవంతి చత్వారి నందనం-
చైత్రరథం - వైభ్రాజకం- విశ్వతోభద్రమితి - యేష్వమరపరిబృఢాః సహ సురలలనాలలామయూథపత
యః- ఉపదేవగణైరుపగీయమానమహిమానః కిల విహరంతి॥ ౧౩ ॥ మందరోత్సంగ ఏకాదశశతయోజనో
త్తుంగదేవచూతశిరసో గిరిశిఖరస్థూలాని ఫలాన్యమృతకల్పాని పతంతి॥ ౧౪ ॥ తేషాం విశీర్యమాణానామతిమ
ధురసురభిగంధిబహులారుణరసోదేనారుణోదా నామ నదీ మందరగిరివరశిఖరాన్నిపతంతీ - పూర్వేణేళా
వృతముపప్లావయతి- యదుపజోషణాద్భవాన్యా అనుచరీణాం పుణ్యజనవధూనామవయవస్పర్శసుగంధవా
తో దశయోజనం సమంతాదనువాసయతి॥ ౧౫ ॥ ఏవం జంబూఫలానామత్యుచ్చనిపాతవిశీర్ణానామ
నస్థిప్రాయాణామిభకాయనిభానాం రసేన జంబూ నదీ మేరుమందరశిఖరాదయుతయోజనాదవనీతలే ని
పతతి॥ ౧౬॥ దక్షిణేనాత్మానం యావదిళావృతముపస్యందయతి- తావదుభయోరపి రోధసోర్యా మృత్తికా
తద్రసేనానువిధ్యమానా చ వాయ్వర్కసంయోగవిపాకేన సదామరలోకాభరణం జాంబూనదం నామ
సువర్ణం భవతి- యదు హ వావ విబుధాదయస్సహ యువతిభిర్ముకుటకటకకటిసూత్రాద్యాభరణరూపేణ ఖ
లు ధారయంతి॥ ౧౭॥ యస్తు మహాకదంబస్సుపార్శ్వనిరూఢస్తస్య కోటరేభ్యో వినిస్సృతాః పంచాయామ
పరీణాహాః పంచమధుధారాః - సుపార్శ్వశిఖరాత్పతంత్యోऽపరేణాత్మానమిళావృతమనుమోదయంతి-
యా హ్యుపయుంజానానాం ముఖనిర్వాసితో వాయుస్సమంతాచ్ఛతయోజనమనువాసయతి ॥ ౧౮ ॥ ఏవం
కుముదనిరూఢో యశ్శతవల్శో నామ వటస్తస్య స్కంధేభ్యో నీచీనాః పయోదధిఘృతమధుగుడాన్నా
ద్యంబరశయ్యాసనాభరణాదయస్సర్వ ఏవ కామదుఘా నదాః - కుముదాగ్రాత్పతంతస్తముత్తరేణేళావృ
తముపభాజయంతి॥ ౧౯॥ యానుపజోషమాణానాం కదాచిదపి ప్రజానాం వలిపలితక్లమస్వేదదౌర్గంధ్య
జరామరణామయాపమృత్యుశీతోష్ణవైవర్ణ్యోపసర్గాదయస్తాపవిశేషా న భవంతి- యావజ్జీవం సుఖం నిరతి
శయమేవ కురంగకురరకుసుంభవైకంకత్రికూటశిశిర పతంగరుచకనిషధశితివాస కపిలశంఖవైడూర్య

సిచ॥ ఫలప్రమాణమాఖ్యాతమృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిరితి॥ ౧౪॥ తేషామితి॥ అతిమధురశ్చాసౌ స్వతస్సురభిశ్చ సుగంధిశ్చ- న చా
న్యేషాం గంధైరనువాసితః- బహులశ్చారుణశ్చ యో రసః స ఏవ ఉదముదకం - తేన- యదుపజోషణాత్ యస్య రసస్య సేచ
నాత్॥ ౧౫॥ ఏవమితి॥ అనస్థిప్రాయాణాం అతిసూక్ష్మబీజానాం యత్ర నిపతతి ॥ ౧౬॥ దక్షిణేనేతి॥ తత ఆరభ్యాత్మనో దక్షి
ణతః సర్వమిళావృతం వ్యాప్య వహతీత్యర్థః - తావత్సర్వతః రోధసోస్తటయోః॥ ౧౭॥ య ఇతి॥ ఆయామోऽత్ర వ్యామః- స
చ॥ శ్లో॥ వ్యామో బాహ్వోస్సకరయోస్తతయోస్తిర్యగంతరమిత్యుక్తలక్షణః - పంచవ్యామాః పరీణాహాః స్థౌల్యం యా
సామిత్యర్థః- కేచిత్తు పంచవ్యామపరీణాహా ఇత్యేవం పఠంతి॥ ౧౮॥ ఏవమితి॥ నీచీనా అధోముఖాః॥ ౧౯॥ యానితి॥ చతుర్దిక్షు
మేరుమూలాద్యోజనసహస్రం త్యక్త్వా అగ్నేః పరితః పరిధయ ఇవ జఠరదేవకూటాదయస్తిష్ఠంతి - అతోऽష్టాదశయోజనస
హస్రప్రమాణం॥ అతో యదుక్తం వైష్ణవాదిపురాణేషు పరిమాణాది- యత్పునరస్యధావర్ణితం- తత్తు కల్పభేదాద్యపేక్షయా-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్విసహస్రంపృథూచతుంగౌచ॥ ౨౦॥ మేరావితి॥ యథాదిశంప్రాచ్యాదిదిక్షు - యథారూపంఇంద్రాదివర్ణానతిక్రమే ణ- తురీయమానేనసార్ధద్విసహస్రప్రమాణేన- నామానిపురాణాంతరాత్- జ్ఞాతవ్యాని- యథోక్తం॥శ్లో॥ మేరౌనవపు రాణిస్యుర్మనోవత్యమరావతీ। తేజోవతీసంయమనీతథాకృష్ణాంగనాపరా॥శ్రద్ధావతీగంధవతీతథాచాన్యామహోదయా। యశోవతీచబ్రహ్మేంద్రవహ్న్యాదీనాంయథాక్రమమితి ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥******* శ్లో॥తతస్సప్తదశేగంగాగమనంతచ్చతుర్దశమ్। ఇళావృతేచరుద్రేణసంకర్షణనిషేవణమ్ ॥ తత్రేతి ॥ యజ్ఞలింగస్యబలేః యజ్ఞే-లింగంత్రివిక్రమమూర్తిర్యస్య- విక్రమతః - దక్షిణేనపదాభువంక్రాంత్వా - వామపదముత్క్షిపతఃవామపదాం గుష్ఠనఖేన- నిర్భిన్నమూర్ధ్వముపరిభాగోయస్యాండకటాహస్యతస్య - వివరేణాంతఃప్రవిష్టా-యా- బాహ్యాజలధారా- సా-దివోమూర్ధన్యవతతారేత్యన్వయః- తస్యయచ్చరణపంకజం- తస్యావనేజనేనక్షాళనేన - అరుణంతద్గతంకుంకుమంత దేవకింజల్కాః-తైరుపరంజితా - అతఏవాఖిలస్యజగతః - అఖిలమలాపహముపస్పర్శనంయస్యాః - తథాప్యమలాతన్మల సంగశూన్యాసాక్షాద్భగవత్పదీతి - యదనుపలక్షితంజాహ్నవీభాగీరథీత్యాద్యుపలక్షణాంతరరహితం- వచోనామ- తే

చారువిహంగర్షభనాగకాలాంజననారదాదయోమేరోః కర్ణికాయాఇవకేసరభూతాః మూలదేశేప రితఉపక్లృప్తాః - జఠరదేవకూటౌమేరుంపూర్వేణాష్టాదశయోజనసహస్రముదగాయతౌ ద్విసహస్రపృ థూత్తుంగౌభవతః - ఏవమపరేణపవనపారియాత్రౌదక్షిణేనకైలాసకరవీరౌప్రాగాయతౌ- ఏవముత్తర తస్త్రిశృంగమకరావిత్యష్టభిరేతైః- పరిశ్రితోగ్నిరివపరితశ్చకాస్తికాంచనగిరిః ॥ ౨౦ ॥ మేరోర్మూర్ధ్నిభ గవతఆత్మయోనేర్మధ్యతఉపక్లృప్తాం పురీమయుతయోజనసాహస్రీం సమచతురశ్రాంతకాం శాతకౌంభీంవదంతి తామనుపరితోష్టలోకపాలానాంయథాదిశంయథారూపంతురీయమానేనపురోష్టావుపక్లృప్తాః॥*****

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- షోడశోధ్యాయః॥

శ్రీశుకః ॥ తత్రహభగవతస్సాక్షాద్యజ్ఞలింగస్యవిష్ణోర్విక్రమతో వామపాదాంగుష్ఠనఖనిర్భిన్నోర్ధ్వాణ్ డకటాహవివరేణాంతః ప్రవిష్టాయా బాహ్య జలధారాతచ్చరణపంకజావనేజనారుణకింజల్కకుంకు మోపరంజితాఖిలజగదఖిల మలాపహోపస్పర్శనామలాసాక్షాద్భగవత్పదీత్య నుపలక్షితవచోభిధీయ మానాతిమహతాకాలేనయుగసహస్రోపలక్షణేనదివోమూర్ధన్యవతతార ॥ ౧॥ యత్తద్విష్ణుపదమాహుః ౨॥ యత్రహవావీరవ్రతఔత్తానపాదిఃపరమభాగవతోస్మత్కులదేవతాచరణారవిందోదక మితియామ నుసవనంవర్ధమాన భగవద్భక్తియోగేనదృఢం విక్లిద్యమానాంతర్హృదయఔత్కంఠ్య వివశామీలితలో చనయుగళకుట్మలవిగళితామలబాష్పకళయాభివ్యజ్యమానరోమపులకకులకోధునాపిపరమాదరేణ శిరసా బిభర్తి ॥ ౩ ॥ తతస్సప్తఋషయస్తత్ప్రభావాభిజ్ఞాఇయంనను తపసఆత్యంతికీసిద్ధిరేతావత్యేవేతిభగవతిస ర్వాత్మనివాసుదేవేఽనవరతభక్తియోగ లాభేనైవోపేక్షితాన్య పురుషార్థాత్మగతయోముక్తిమివాగతాం ముముక్షవఇవసబహుమానమద్యాపిజటాజూటైరుద్వహంతి॥ ౪॥ తతోనేకసహస్రకోటివిమానానీక సం కులదేవయానేనావతరంతీందుమండలమావార్యబ్రహ్మసదనేనిపతతి ॥ ౫ ॥ తత్రచతుర్ధాభిద్యమానాచతు

నాభిధీయమానా- తస్మిన్సమయేభగవత్పదీతినామ- పశ్చాన్నామాంతరాణిజాతానీతిభావః॥ ౧॥ కోసావిదివోమూర్ధాత మాహ॥యదితి॥౨॥కింతద్విష్ణుపదంతత్రాహ॥ యత్రేతి॥ వీరవ్రతఃదృఢసంకల్పః - అస్మత్కులదేవతాయాః శ్రీహరేః - చ రణారవిందోదకమితి హేతోఃపరమాదరేణబిభర్తీత్యన్వయః - కథంభూతస్సన్ - ప్రతిక్షణంవర్ధమానేనభగవద్భక్తియో గేనదృఢమత్యంతంక్లిద్యమానమంతర్హృదయంయస్య- అతఏవ- ఔత్కంఠ్యేనవివశమామీలితంయల్లోచనయుగళం - త దేవకుట్మలేతాభ్యాంవిగళితమమలంబాష్పం- తస్యకళయాసహ- అభివ్యజ్యమానంరోమపులకానాంకులంయస్య॥ ౩॥ తత ఇతి॥ తతఃసప్తఋషయః - తస్యాగంగాయాఃప్రభాభిజ్ఞాస్సంతః - యాంజటాజూటైరుద్వహంతీత్యన్వయః - ఏతావత్యే వనాతోధికాస్తీత్యభిప్రాయవంతః - తత్ర హేతుః - భగవతిసంతతంభక్తియోగలాభేనైవోపేక్షితాః - అన్యేపురుషా ర్థాః- ఆత్మజ్ఞానంచయైః- కామివకఇవధారయంతి-ప్రత్యక్షంముక్తిమివతామాగతాంముముక్షవోజనాఇవ తే॥౪॥తతఇతి॥ తతోనేకసహస్రకోటీనాంవిమానానామనీకైః - సంకులేనదేవయానేనాకాశమార్గేణావతరంతీ - సప్తఋషిభ్యోర్వా గేవప్రాయశఃకర్మిణాంగతిరితి- తతోర్వాగేవసంకులత్వముక్తం - ఆవార్యఆప్లావ్య- మేరుమూర్ధస్థేబ్రహ్మసదనేనిపతతి ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫॥ తతేతి॥ అభిస్యందంతీఅభితోగచ్ఛతీ॥ ౬॥ సీతేతి॥ కేసరాచలానాంమేరుసమానోచ్ఛ్రాయత్వాత్ప్రథమంతేషామా దిశిఖరేషుముఖ్యశృంగేషుపతతి- తతస్తేభ్యోధోధఃప్రస్రవంతీసతీ ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ మాల్యవచ్ఛిఖరాత్కేతుమాలస్యాభి ముఖంనిష్పతంతిచతుస్సంజ్ఞా॥ ౮॥ భద్రేతి॥ గిరిశిఖరాదితికుముదశిఖరాదుచ్ఛలితా - నీలశిఖరం- తతఉచ్ఛలితా శ్వేతశిఖ రం-తదప్యతిహాయ- శృంగవతశ్శృంగాదధఃప్రస్రవంతీ ॥ ౯ ॥ తథైవేతి ॥ అతిరభసతరరంహసాఅస్ఖలితతీవ్రతరవేగేన ॥ ౧౦॥అన్యఇతి॥బహుధా-మేర్వాదిగిరీణాం-దుహితరఃతత్ప్రసూతాః ॥ ౧౧ ॥ అత్రాపీతి ॥ దివ్యభౌమబైలభేదాత్త్రివి ధఃస్వర్గః- తత్రభౌమస్వర్గస్యపదానిస్థానానివ్యపదిశంతి॥ ౧౨॥ ఏతేష్వితి॥ అయుతంపురుషమానేనఆయుర్వర్షాణి -యేషాంవజ్రవత్- దృఢంసంహననంశరీరం- తస్మిన్ బలవయోమోదాః- తైఃప్రముదితానియానియానిమహాసౌరతానిమిథు నాని- తేషాంవ్యవాయాపవర్గే-సంభోగావసానేఏకవర్ష శేషేఆయుషిధృతఏకోగర్భోయైః తాదృశానికళత్రాణియేషాం- త్రేతాయుగసమఃవిషయసుఖోత్కర్షాత్ - కృతయుగేహిసర్వేధ్యాననిష్ఠాఃద్వాపరాదౌతుదుఃఖబహులాః ॥ ౧౩ ॥ య

ర్భిర్నామభిశ్చతుర్దిశమభిస్యందంతీనదనదీపతిమేవాభినివిశతిసీతాలకనందాచక్షుర్భద్రేతి॥ ౬ ॥ సీతాతుబ్ర హ్మసదనాత్కేసరావష్టంభాదిగిరిశిఖరేభ్యః కుముదకురరాదిశిఖరాణ్యతీత్యాధోధః ప్రస్రవంతీగంధమా ధనమూర్ధసుపతిత్వాంతరేణభద్రాశ్వవర్షంప్రాచ్యాందిశిక్షారసముద్రమభిప్రవిశతి ॥ ౭ ॥ ఏవంమాల్యవ చ్ఛిఖరాన్నిష్పతంతీ - తతఉపరతవేగాకేతుమాలమభితశ్చక్షుఃప్రతీచ్యాందిశిసరిత్పతింప్రవిశతి ॥ ౮ ॥ భ ద్రాచోత్తరతోమేరుశిఖరాన్నిష్పతంతీ - సాగిరిశిఖరాద్గిరిశిఖరమతిహాయశృంగవతశ్శృంగాదపస్యంద మానామానసోత్తరాంస్తుకురూనభితఉదీచ్యాందిశిలవణార్ణవంప్రవిశతి॥ ౯ ॥ తథైవాలకనందాదక్షిణేన తుబ్రహ్మసదనాద్బహూనిగిరికూటాన్యతిక్రమ్య హేమకూటహిమకూటాన్యతి రభసతరరంహసాలుఠంతీ భారతమభివర్షంకర్మక్షేత్రందక్షిణస్యాందిశిజలధిమనుప్రవిశతి॥ ౧౦॥ అన్యేచనదానద్యశ్చ వర్షేవర్షేసం తిబహుశోమేర్వాదిగిరిదుహితరశ్శతసహస్రశః॥ ౧౧॥ అత్రాపిజంబూద్వీపే- భారతమేవవర్షంకర్మక్షే త్రమన్యాన్యష్టవర్షాణిస్వర్గిణాంపుణ్యశేషోపభోగస్థానానిభౌమస్వర్గపదానివ్యపదిశంతి ॥ ౧౨॥ ఏతేషుపు రుషాణామయుతపురుషాయుర్వర్షాణాందేవకల్పానాం నాగాయుతప్రాణానాం వజ్రసంహననబలవ యోమోదప్రముదిత మహాసౌరతమిథునవ్యవాయాపవర్గైకవర్షాయు ధృతైకగర్భకళత్రాణాం త్రే తాయుగసమఃకాలోపవర్తతే॥౧౩॥యత్రహదేవపతయస్స్వైస్స్వైర్గణనాయకైర్విహితమహార్హణా స్సర్వర్తుకుసుమస్తబకఫలకిసలయశ్రియానమ్యమానవిటపలతావిటపిభిరుపశుంభమానరుచిరకాననాశ్ర మాయతనవరగిరిద్రోణీషుతథాచామలజలాశయేషు వికచవివిధనవవనరుహామోదముదితరాజహంసజల కుక్కుటకారండవసారసచక్రవాకాదిభిర్మధుకరనికరాకృతిభిరుపకూజితేషుజలక్రీడాదిభిర్విచిత్రవినోదై స్సులలితసురసుందరీణాం కామకలిలవిలాసహాసావలోకాకృష్టమనోదృష్టయః స్వైరంకిలవిహరంతి ॥ ౧౪ ॥ నవస్వపివర్షేషుభగవాన్నారాయణోమహాపురుషః - పురుషాణాంతదనుగ్రహాయాత్మతత్త్వవ్యూ హేనాత్మనాద్యాపిసన్నిధీయతే॥ ౧౫॥ ఇళావృతేతుభగవాన్భవఏకఏవపుమాన్నహ్యన్యస్తత్రాపరఃప్రవి శతి - భవాన్యాశ్శాపనిమిత్తానభిజ్ఞోయత్రప్రవిశ్యకశ్చనసానుచరఃస్త్రీస్వభావంగతః - తత్పశ్చాద్వక్ష్యా మః॥ ౧౬ ॥ భవానీనాథస్త్రీగణార్బుదసహస్రైరవరుధ్యమానోభగవతశ్చతుర్మూర్తేర్మహాపురుషస్యతురీ

త్రేతి ॥ యత్రహయేషుహివర్షేషు - దేవపతయఃస్వైస్స్వైః స్సేవకగణేషుముఖ్యైః కృతమహోపచారాస్సం తః-స్వైరంవిహరంతికిలేత్యన్వయః - కేషుస్థానేషుసర్వేషు ఋతుషు - కుసుమస్తబకాదీనాం - శ్రియాసమృద్ధ్యాఅత్యం తంనమ్యమానావిటపాఃశాఖాశ్రితాలతాశ్చయేషుతైః- విటపిభిః - ఉపశుంభమానానిశోభమానాని - రుచిరాణికాననాని యేషుతేషు- ఆశ్రమాయతనేషు- వరగిరిద్రోణీషుచ - తథాఅమలేషుజలాశయేషుచ- వికచానివివిధానినవానిచ - యా నివనరుహాణినీరజాని- తేషామామోదేనముదితైః రాజహంసాదిభిః- మధుకరనికరాణాంచాకృతిభిర్జాతివిశేషైరుపకూజి తేషు- కామేనకలిలైః క్షుభితైః విలాసాదిభిరాకృష్టంమనోదృష్టిశ్చయేషాంతే॥ ౧౪॥ నవస్వితి॥ నవస్వపివర్షేషు- యేపురు షాస్తేషాం-తదనుగ్రహాయ-సచాసౌవక్ష్యమాణోనుగ్రహః-తదర్థమాత్మతత్త్వవ్యూహేనస్వమూర్తిసమూహేన-సన్ని ధీయతేసన్నిహితోభవతి॥ ౧౫॥ ఇళావృతే ॥ అపరఃఅర్వాచీనఃపశ్చాత్- నవమస్కంధే॥ ౧౬॥ భవానీతి॥ భవానీనాథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వామినీ- యేషాం తైః- స్త్రీగణానామర్బుదసహస్రైః- అవరుధ్యమానః- సర్వతః సేవ్యమానః ఆత్మనః ప్రకృతిం కారణం ఆత్మని సమాధిధ్యానం- యస్య తేన రూపేణ- ఏతద్వక్ష్యమాణం మంత్రాదికం అభిగృణన్ జపన్ ॥ ౧౬ ॥ ఓమితి ॥ సర్వే షాం గుణానాం సంఖ్యానం ప్రకాశో యస్మాత్ - స్వయం తు - అవ్యక్తాయ అప్రమేయాయ ॥ ౧౭ ॥ భజ ఇతి ॥ హే భజనీయ- త్వాం పరమేశ్వరం భజ ఇత్యన్వయః- అరణం శరణం పాదపంకజం యస్య - కృత్స్నస్య భగస్య ఐశ్వర్యాదిషాడ్గుణ్య స్య- పరమయనమాశ్రయం- భక్తేషు అలమత్యర్థం భావితం ప్రకటితం- భూతభావనం స్వరూపం- యేన - భవాపహం సంసారహరం- భక్తేష్విత్యనుషంగః- భవం భావయతీతి తథా తం అర్థాద్భక్తేష్వితి ద్రష్టవ్యం॥ ౧౮ ॥ ఈశ్వరత్వముపపాద యంస్తామసత్వేన ప్రసక్తమనాదరం వారయతి ॥ న యస్యేతి ॥ యస్య నిరీక్షమాణస్యాపి దృష్టిః మాయా గుణైర్విషయైః చిత్త వృత్తిభిః కరణైశ్చ- అణ్వపి ఈషదపి నాజ్యతే న లిప్యతే కిమర్థం- నిరీక్షమాణస్య- ఈశే ఈశనాయ నియమనాయ - ఈశన మీట్- సంపదాదిత్వాత్ భావే క్విప్- అత్ర వైధర్మ్యదృష్టాంతః- యథా అజితక్రోధవేగానాం- నోఽస్మాకం- దృష్టిరజ్యతే న తథేతి- అత ఆత్మన ఇంద్రియాణి జిగీషుర్జేతుమిచ్ఛుః- ముముక్షుః- తం కో నమస్యేత నాద్రియేత॥ ౨౦॥ నను సురాసవాభ్యాం మ త్తస్య కుతో దృష్టిర్నాజ్యతేత త్రాహ ॥ అసదితి ॥ అసతీ దృక్ దృష్టిర్యస్య తస్య - స్వమాయయా క్షీబో మత్త ఇవ యో భయంక రః ప్రతిభాతి ఇవార్థే వేత్యవ్యయం- మధ్వాసవాభ్యాం ఆతామ్రలోచన ఇవ చ - నాగవధూవిమోహనేన చ తథా ప్రతిభాసం యుక్తమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ అర్హణే పాదార్చనే యస్య పాదయోస్స్పర్శనేన- ధర్షితం మోహితమింద్రియం మనో యాసాం

యాం తామసీం మూర్తిం ప్రకృతిమాత్మనస్సంకర్షణసంజ్ఞామాత్మసమాధిరూపేణ సన్నిధాప్యైతదభిగృణన్ భవ ఉపధావతి॥ ౧౬॥ శంకరః॥ ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ సర్వగుణసంఖ్యానాయావ్యక్తాయ నమ ఇతి॥ ౧౭॥ భజే భజన్యారణపాదపంకజం భగస్య కృత్స్నస్య పరం పరాయణం। భక్తేష్వలం భావితభూతభావనం భవాపహం త్వాం భవభావమీశ్వరం ॥ ౧౮ ॥ న యస్య మాయాగుణచిత్తవృత్తిభిర్నిరీక్షతో హ్యణ్వపి దృష్టిర జ్యతే। ఈశే యథా నోఽజితమన్యురంహసాం కస్తం న మన్యేత జిగీషురాత్మనః॥ ౨౦॥ అసద్దృశో యః ప్రతిభా తి మాయయా క్షీబేవ మధ్వాసవతామ్రలోచనః । న నాగవధ్వోఽర్హణ ఈశిరే హ్రియా యత్పాదయోస్స్ప ర్శనధర్షితేంద్రియాః॥ ౨౧॥ యమాహురస్య స్థితిజన్మసంయమం త్రిభిర్విహీనం యమనంతమృషయః । న వేద సిద్ధార్థమివ క్వచిత్ స్థితం భూమండలం మూర్ధసహస్రధామసు॥ ౨౨॥ యస్యాద్య ఆసీద్గుణవిగ్రహో మహాన్విజ్ఞానధిష్ణ్యో భగవానజః కిల । యత్సంభవోఽహం త్రివృతా స్వతేజసా వైకారికం తామసమైంద్రియం సృజే॥ ౨౩॥ ఏతే వయం యస్య వశే మహాత్మనః స్థితాశ్శకుంతా ఇవ సూత్రయంత్రితాః । మహానహం వైకృత తామసేంద్రియాస్సృజామ సర్వే యదనుగ్రహాదిదమ్॥ ౨౪ ॥ యన్నిర్మితాం కర్హ్యపి కర్మపర్వణీం మా

తాః- హ్రియా లజ్జయా- పూజాద్యర్హణే నేశిరే న శేకుః- కస్తం న మన్యేతేతి పూర్వేణైవాన్వయః॥ ౨౧ ॥ యమితి ॥ అస్య వి శ్వస్య- స్థితిజన్మసంయమహేతుం యమాహుః- అత ఏవ త్రిభిః స్థిత్యాదిభిః - విహీనం అనంతం చ - యమాహుః - ఋషయో మంత్రాః- ఛందోసురోధేన దీర్ఘాపాఠే ఋకారో దేవమాతా లక్ష్మీః- సా చ ఋషయశ్చేత్యర్థః- అనంతత్వం దర్శయతి మూర్ధసహస్రమేవ- ధామాని స్థానాని- తేషు క్వచిదేకదేశే స్థితం భూమండలం- యో న వేద- సిద్ధార్థం సర్షపమివ- తస్మై న మ ఇతి చతుర్థేనాన్వయః॥ ౨౨॥ తత్ర జన్మహేతుత్వం మహదాదిద్వారేణ ప్రపంచయతి॥ యస్యేతి॥ యస్య గుణనిమిత్తో మహా న్నామ విగ్రహ ఆసీత్ - విజ్ఞానం సత్త్వం ధిష్ణ్యమాశ్రయో యస్య సః - తస్య చిత్తరూపత్వేన సత్త్వప్రధానత్వాత్ స ఏవ కిలాదిదేవః శ్రీవాసుదేవాభేదవివక్షయా - భగవానజో బ్రహ్మా - యత్సంభవః యస్మాత్ బ్రహ్మణస్సకాశాత్ సంభూతః అహం రుద్రః- త్రివృతా త్రిగుణేన స్వతేజసా విభూతిరూపేణాహంకారేణ- వైకారికం దేవతావర్గం- తామసం భూతవర్గం ఐంద్రియం ఇంద్రియవర్గం చ సృజామి ॥ ౨౩ ॥ ఏత ఇతి ॥ కించ ఏతే వయం మహదాదయః సర్వే యస్యానుగ్రహాదిదం బ్రహ్మాం డం- సృజామః- కథంభూతాః- యస్య మహాత్మనో వశే స్థితాస్సంతః- యతః సూత్రేణ క్రియాశక్త్యా- యంత్రితాః ప్రోతాః- శకుంతాః పక్షిణ ఇవ- లౌకికేన సూత్రేణ వయమిత్యుక్తం- తానేవాహ- మహానహంకారశ్చ వైకృతాదయః- పూర్వోక్తా వ ర్గాశ్చ॥ ౨౪॥ స్థితిలయహేతుత్వం దర్శయన్ ప్రణమతి॥ యదితి॥ యేన నిర్మితామేతాం మాయామేవ- అయం జనోఽజసా వే ద- న తు తన్నిస్సారే యోగముపాయం- కర్హిచిదపి వేదేతి స్థితిహేతుత్వం దర్శితం- కీదృశీం కర్మాణ్యేవ- పర్వాణి గ్రంథయః తాసి నయతి ప్రాపయతీతి తథా తాం- ప్రళయహేతుత్వమాహ- విలీయతేఽస్మిన్నితి విలయః- ఉదేత్యస్మాదితి ఉదయః- తస్యాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విలయశ్చోదయశ్చాత్మాస్వరూపం యస్య తస్మై నమః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ❋❋❋❋

శ్లో ॥ అష్టాదశేతతో మేరోః పూర్వాదిక్రమతస్త్రిషు । త్రిషు చోత్తరవర్గేషు సేవ్యసేవకవర్ణనమ్ ॥ తథేతి ॥ భద్రశ్రవా వర్షపతిః - తస్య కులపతయః సేవకముఖ్యాః ॥ ౧ ॥ భద్రశ్రవస ఊచురితి ॥ ప్రాణభృత ఉపధావంతీతివత్ - తద్గుణలక్షణయా - తద్యోగాద్గుణిషు లింగసమవాయన్యాయేన బహువచనమ్ ॥ ౨ ॥ అహో ఇతి ॥ అయం జనో మిషన్నపి పశ్యన్నపి - ఘ్నంతం హింసంతం - న పశ్యతి నాలోకయతీతి - భగవద్విచేష్టితమేవ - తచ్చ విచిత్రం - అదర్శనే లింగం - పుత్రం బాలం - పితరం చ వృద్ధం - మృతం నిర్హృత్య దగ్ధ్వా స్వయం తదుభయధనైః - జిజీవిషుః చిరకాలం జీవితుమాకాంక్షమాణః సన్ వర్తతే - జిజీవిషతీతి పాఠాంతరే ఛందోవిరోధ ఆర్ష ఇతి మంతవ్యం - కిం ధర్మాద్యర్థం - న - యహ్ యతః - అసత్ తుచ్ఛం విషయసుఖం సేవితుం వికర్మ పాపమేవ ధ్యాయన్ ॥ ౩ ॥ నన్వవిద్వాన్ న పశ్యతి - కిమత్ర చిత్రం తత్రాహ ॥ వదంతీతి ॥ నశ్వరం వదంతి శాస్త్రతః పశ్యంతి చ - సమాధౌ - హే అజ తథాపి మాయయా ముహ్యంతి - ఏతచ్చ తవ కృత్యం విచేష్టితం సువిస్మితం అతిచిత్రం - అతః శాస్త్రాదిశ్రమం విహాయ - తం త్వామజం నతోఽస్మి ॥ ౪ ॥ ఇదమపరం చిత్రవత్ప్రతీయమానమపి - త్వయి నాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ విశ్వేతి ॥ విశ్వోద్భ

యాం జనోఽయం గుణసర్గమోహితః । న వేద నిస్సరణయోగమంజసా తస్మై నమస్తే విలయోదయాత్మనే ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - సప్తదశోఽధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ తథా చ భద్రశ్రవా నామ ధర్మసుతస్తత్కులపతయః పురుషా భద్రాశ్వవర్షే సాక్షాద్భగవతో వాసుదేవస్య ప్రియాం తనుం ధర్మమయీం హయశీర్షాభిధానాం పరమేణ సమాధినా సన్నిధాప్యేదమభిగృణంత ఉపధావంతి ॥ ౧ ॥ భద్రశ్రవస ఊచుః ॥ ఓం నమో భగవతే ధర్మాయాత్మవిశోధనాయ నమ ఇతి ॥ ౨ ॥ అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితం ఘ్నంతం జనోఽయం హి మిషన్న పశ్యతి । ధ్యాయన్నసద్యర్హి వికర్మ సేవితుం నిర్హృత్య పుత్రం పితరం జిజీవిషుః ॥ ౩ ॥ వదంతి విశ్వం కవయస్స్మ నశ్వరం పశ్యంతి చాధ్యాత్మవిదో విపశ్చితః । తథాపి ముహ్యంతి తవాజ మాయయా సువిస్మితం కృత్యమజం నతోఽస్మి తమ్ ॥ ౪ ॥ విశ్వోద్భవస్థాననిరోధకర్మ తే హ్యకర్తురంగీకృతమప్యపావృతః । యుక్తం న చిత్రం త్వయి కార్యకారణే సర్వాత్మని వ్యతిరిక్తే చ వస్తుతః ॥ ౫ ॥ వేదాన్ యుగాంతే తమసా తిరస్కృతాన్ రసాతలాద్యో నృతురంగవిగ్రహః । ప్రత్యాదదే వై కవయేఽభియాచతే తస్మై నమస్తేఽవితథేహితాయ ॥ ౬ ॥ హరివర్షే చాపి భగవాన్నరహరిరూపేణాస్తే - తద్రూపగ్రహణనిమిత్తముత్తరత్రాభిధాస్యే ॥ ౭ ॥ తద్దయితం రూపం మహాపురుషగుణభాజనం మహాభాగవతో దైత్యదానవకులతీర్థీకరణశీలాచరితః - ప్రహ్లాదోఽవ్యవధానానన్యభక్తియోగేన సహ తద్వర్షపురుషైరుపాస్తే ॥ ౮ ॥ ఇదం చోదాహరంతి ॥ ఓం నమో భగవతే నరసింహాయ - నమస్తేజస్తేజసే - ఆవిరావిర్భవ - వజ్రనఖ - వజ్రదంష్ట్ర - కర్మాశయాన్ రంధయ రంధయ - నమ ఉగ్రస్వభావాయ - మహాత్మనే - తమో గ్రస గ్రస - స్వాహా - అభయమభయమాత్మని భూయిష్ఠా ఇతి ॥ ౯ ॥ శ్లో ॥ స్వస్త్యస్తు విశ్వస్య ఖలః ప్రసీదతాం ధ్యాయంతు భూతాని శివం మిథో ధియా । మనశ్చ భద్రం భజతాదధోక్షజే ఆవేశ్యతాం నో మతిరప్యహైతుకీ ॥

వాదికర్మ అకర్తురపి - అపగత ఆవృత్ ఆవరణం యస్మాత్ - తాదృశస్యాపి తే - అంగీకృతం వేదేన - త్వయి తన్న చిత్రం - యతః - మాయయా సర్వాత్మని కార్యకారణే స్రష్టరి - కర్మ యుక్తం - వస్తుతః సర్వవ్యతిరిక్తే నిరుపాధౌ - అనాద్యతత్త్వమకర్తృత్వం చ యుక్తమ్ ॥ ౫ ॥ పరమేశ్వరత్వేన స్తుత్వా - ప్రస్తుతావతారచరితమాహ ॥ వేదానితి ॥ తమసా దైత్యరూపేణ శంఖాసురేణ - తిరస్కృతాన్ అపనీతాన్ - నా చ తురంగశ్చ నృతురంగౌ - తద్రూపో విగ్రహో యస్య - కవయే బ్రహ్మణే - తదర్థం - అవితథేహితాయ సత్యసంకల్పాయ ॥ ౬ ॥ హరివర్ష ఇతి ॥ ఉత్తరత్ర ప్రహ్లాదచరిత్రే ॥ ౭ ॥ తదితి ॥ మహాపురుషస్య గుణానాం భాజనం ఆశ్రయః - దైత్యదానవకులస్య తీర్థీకరణం శీలమాచరితం చ యస్య - ఫలసంకల్పేన వ్యవధానశూన్యశ్చాసావనన్యశ్చావ్యభిచారీ యో భక్తియోగః - తేన ఉపాస్తే సేవతే ॥ ౮ ॥ ఇదమితి ॥ తేజసామపి తేజసే - ఆవిరావిః అతిప్రకటో భవ వీప్సా - కర్మాశయాన్ కర్మవాసనాః కర్మాశ్రయానితి పాఠే రాగాదీన్ - రంధయ నిర్దహ - భూయిష్ఠాః భూయాః ॥ ౯ ॥ స్వస్తీతి ॥ విశ్వస్య స్వస్తి ప్రార్థనే ఖలస్యాపి భవేత్ - తచ్చ సాధుపీడాం వినా న స్యాత్ - అన్యోన్యం మంగళం ధ్యాయతాం చ భూతానామన్యఘాతం వినా న భవేత్ - ఇత్యాశంక్యాహ - ఖలః ప్రసీదతాం క్రౌర్యం త్యజతు - భూతాని చ మిథశ్శివమేవ ధ్యాయంతు - తేషాం మనశ్చ - భద్రం ఉపశమాదికం - భజతు - నోఽస్మాకమపి - మతిః - అపిశబ్దాత్ భూతానాం చ మతిః - అహైతుకీ నిష్కా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాసతీ॥ ౧౦॥ మేతి॥ సఃసంగః-క్వాపిమాస్యాత్-యదికథంచిత్స్యాత్-తర్హి-అగారాదిషుమాస్యాత్-కింతుభగవత్ప్రియే
ష్వేవఅగారాదిసంగేదోషమాహ॥ యఇతి॥ ఇంద్రియప్రియోగృహాద్యాసక్తః ॥ ౧౧॥ భగవత్ప్రియసంగేగుణమాహ ॥ య
దితి॥ యేషాంభగవత్ప్రియాణాం-సంగాత్ లబ్ధం - ముకుందవిక్రమంశ్రుతిభిఃశ్రవణాదిభిః - సంస్పృశతాంసేవమానానాం
పుంసామన్తర్గతఃఅజః-మానసంమలం-హరతి- కథంభూతంవిక్రమం-నిజమసాధారణం - వీర్యవైభవంప్రభావాతిశయో
యస్య- తీర్థంతుగంగాది- ముహుస్సంస్పృశతాం-అంగజంమలంకేవలం-హరతి-నతువాసనా- విముక్తాన్కో-వైనసేవేతే
త్యన్వయః॥ ౧౨॥ మానసమలాపగమఫలమాహ॥ యస్యేతి॥ అకించనానిష్కామా-మనశ్శుద్ధ్వాహరేర్భక్తిర్భవతి- తతశ్చత
త్ప్రసాదేసతి-సర్వేదేవాఃసర్వైర్గుణైర్ధర్మజ్ఞానాదిభిస్సహ - తత్రసమ్యగాసతేనిత్యంవసంతి- గృహాద్యాసక్తస్యతు- హరి
భక్త్యసంభవాత్- కుతోమహతాంగుణాః- జ్ఞానవైరాగ్యాదయోభవంతి- అసతివిషయేసుఖే- మనోరథేనబహిర్ధావతః
౧౩ ॥ నను హరివిముఖస్యగృహాద్యాసక్తస్యాపిలోకేమహత్త్వం దృశ్యతేసతినదృశ్యతే తత్త్వపహాసాస్పదమితిసహేతు
కమాహ॥ హరిరితి॥ యథాఝషాణాంమీనానాం-ఈప్సితంతోయమేవాత్మా - తేనవినాజీవనాభావాత్-మహానతిప్రసిద్ధోపి
గృహేయదిసజ్జతే- తదా- దంపతీనాంమిథునానాం- శూద్రాదిష్వపిప్రసిద్ధం - వయసేవకేవలంయన్మహత్త్వం- తదే
వతస్యభవతినతుజ్ఞానాదినా- మిథునేషుపూజ్యమానేషు - స్త్రీభ్యఃపుంసాంమహత్త్వం - బాలమిథునేభ్యశ్చవృద్ధమిథు

౧౦॥ మాగారదారాత్మజవిత్తబంధుషుసంగోయదిస్యాద్భగవత్ప్రియేషునః । యఃప్రాణవృత్త్యాపరితుష్ట
ఆత్మవాన్సిద్ధ్యత్యదూరాన్నతథేంద్రియప్రియః ॥ ౧౧ ॥ యత్సంగలబ్ధంనిజవీర్యవైభవంతీర్థంముహుస్సం
స్పృశతాంహిమానసమ్। హరత్యజోంతశ్శ్రుతిభిర్గతోంగజంకోవైనసేవేతముకుందవిక్రమమ్॥ ౧౨॥ య
స్యాస్తిభక్తిర్భగవత్యకించనాసర్వైర్గుణైస్తత్రసమాసతేసురాః। హరావభక్తస్యకుతోమహద్గుణామ
నోరథేనాసతిధావతోబహిః॥ ౧౩॥ హరిర్హిసాక్షాద్భగవాన్శరీరిణామాత్మాఝషాణామివతోయమీ
ప్సితం। హిత్వామహాంస్తంయదిసజ్జతేగృహేతదామహత్త్వంవయసాదంపతీనామ్॥ ౧౪॥ తస్మాద్రజోరాగ
విషాదమన్యుమానస్పృహాభయదైన్యాదిమూలమ్। హిత్వాగృహంసంసృతిచక్రవాళంనృసింహపాదంభజ
తాకుతోభయమ్॥ ౧౫॥ గద్య ॥ కేతుమాలేభగవాన్కామదేవస్వరూపేణలక్ష్మ్యాఃప్రియచికీర్షయాప్ర
జాపతేర్దుహితౄణాంపుత్రాణాంచతద్వర్షపతీనాంపురుషాయుషాహోరాత్రపరిసంఖ్యానానాం-యా
సాంగర్భామహాపురుషమహాస్త్రతేజసోద్వేజితమనసాంవిధ్వస్తావ్యసవస్సంవత్సరాంతేనిపతంతి॥ ౧౬॥ అ
తీవసులలితగతివిలాసలసితరుచిరహాసలేశావలోకలీలయా - కించిదుత్తంభితసుందరభ్రూమండలసుభగవ
దనారవిందశ్రియారమాంరమయన్నాత్మేంద్రియాణిరమయతే॥ ౧౭॥ తద్భగవతోమాయామయంరూపం
పరమసమాధియోగేనరమాదేవీసంవత్సరస్యరాత్రిషుప్రజాపతేర్దుహితృభిరుపేతాహస్సుచతద్భర్తృభిరు
పాస్తే॥ ౧౮॥ ఇదన్చోదాహరంతి - ఓంహ్రాంహ్రీంహ్రూంఓంనమోభగవతేహృషీకేశాయసర్వగుణవిశే
షవిలక్షితాత్మనే-ఆకూతీనాం-చిత్తానాం-చేతసాంచ-విశేషాణాంచాధిపతయే-షోడశకళాయ- ఛందోమ

నానాంమహత్త్వంయథేత్యర్థః ॥ ౧౪॥ యస్మాదేవంతస్మాద్గృహంహిత్వాఅకుతోభయంనృసింహపాదంభజతేత్యను
రానుపదిశతి॥ తస్మాదితి॥ కీదృశంగృహం- రజస్తృష్ణా-రాగోభినివేశః-రజఆదీనాంమూలంకారణం-అతఏవసంసృతీనాం
జన్మమరణాదీనాం- చక్రవాళంమండలమవిచ్ఛేదోయస్మాత్॥ ౧౫॥ కేతుమాలఇతి ॥ కేతుమాలేపికామదేవస్వరూపేణఆస్తె
ఇతిశేషః- కిమర్థమాస్తేతదాహ-లక్ష్మ్యా ఇతి- ప్రజాపతిస్సంవత్సరః॥ శ్రుతి ॥ సంవత్సరోవైప్రజాపతిరితిశ్రుతేః - తస్యదు
హితరోరాత్ర్యభిమానిన్యోదేవతాః - పుత్రాఃదివసాభిమానినోదేవాః - తేషాంచప్రియచికీర్షయా - పురుషాయుషాపు
రుషవర్షశతేన-యాన్యహోరాత్రాణి- తైఃపరిసంఖ్యానంగణనా - యేషాం - షట్త్రింశత్సహస్రాణామిత్యర్థః - యా
సాందుహితౄణాంమహాపురుషస్యమహాస్త్రంచక్రంతస్యతేజసా ॥ ౧౬ ॥ అతీవేతి ॥ రమాంరమయన్ - స్వీయానీంద్రి
యాణి-రమయతేకేనసాధనేనరమయన్ - తదాహ- అతీవసులలితయాగత్యా- యోవిలాసస్తేనవిలసితః- రుచిరోహాసలే
శోమందస్మితం-తత్సహితోవలోకఏవలీలా- తయాకించిదుత్తంభితంఉత్తుంగితం - సుందరంయత్ భ్రూమండలం- తేనసుభ
గంవదనారవిందం-తస్యశ్రియా॥ ౧౭॥ తదితి॥ తద్భర్తృభిర్దివసాధిష్ఠాతృభిరుపేతా॥ ౧౮॥ ఇదమితి॥ సర్వైర్గుణవిశేషైః
శ్రేష్ఠవస్తుభిర్విలక్షితోలక్షీకృత ఆత్మాయస్య ఆకూతీనాంక్రియాణాం - చిత్తీనాంజ్ఞానానాం చేతసాంసంకల్పాధ్యవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సాయాదీనాం- విశేషాణాంతత్తద్విషయాణాం -షోడశకళాంశాః - ఏకాదశేంద్రియపంచవిషయ లక్షణాయస్యభగం
దోమయాయ వేదోక్తకర్మప్రాప్యాయ- అన్నమయాయ - అన్నాద్యుపభోగ్యత్వాత్ - అమృతమయాయపరమానంద
వికారత్వాత్- సర్వమయాయసర్వవిషయత్వాత్-సహసే-ఓజసే- బలాయ- తద్ధేతుత్వాత్ - ఏవంవిధాయకాంతాయ
కామాయఉభయత్రమనసావచసా ॥ ౧౯ ॥ త్వత్తఃకామేనైవత్వత్సేవకత్వాదహంకృతార్థాస్మి - అన్యకామనయాతు
త్వామర్చయంత్యోనపరిపూర్ణమనోరథాస్స్యురిత్యాహ ॥ స్త్రియఇతి ॥ స్వతఏవహృషీకాణామీశ్వరం పతింసంతం-
త్వామారాధ్య-యాః స్త్రియోన్యంపతింప్రార్థయంతే - పతికామానాం హికామారాధనంవ్రతేషుప్రసిద్ధం - తాసా
మపత్యాదీని- తేపతయోనపాతుంశక్తాః॥ ౨౦॥ అతస్తేపతయఏవనభవంతీత్యాహ॥ సవాఇతి॥ సచైవంభూతఃపతిఃభవా
నేకఏవనాన్యః - యోభవానాత్మలాభాత్పరమన్యదధికంనమన్యతే - ఇతరథాఅన్యాధీనసుఖస్యఅస్వతంత్రతా - స్వతం
త్రనానాత్వేమండలేశ్వరాణామివమిథోభయంస్యాదిత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ కించనిష్కామభజనేఅప్రార్థితాఏవసర్వేకామా
భవంతి-సకామభజనేతు-కామితమాత్రమనిత్యంచేత్యాహ॥ యేతి॥ యాస్త్రీ- తస్యఉక్తలక్షణస్యతే - పాదసరోరుహ
స్యార్హణంపూజామేవకామయేత్- నఫలాంతరం - సాఅఖిలేషుకామేషులంపటా - సర్వాన్కామాన్ప్రాప్నోతీత్యర్థః-
ఈప్సితమీప్సితఃఫలాంతరమాప్తుమపేక్షితస్సన్- అర్చితశ్చేత్తర్హితదేవైకం - రాసిదదాసి- కించ- యద్యతఃఫలభోగాద

యాయ-అన్నమయాయ-అమృతమయాయ-సర్వమయాయ-సహసే- ఓజసే- బలాయ- కాన్తాయ- కా
మాయనమస్తే- ఉభయత్రభూయాదితి॥ ౧౯॥ శ్లో॥ స్త్రియోవ్రతైస్త్వాంహృషీకేశ్వరంస్వతోహ్యారాధ్య
లోకేపతిమాశాసతేన్యమ్ । తాసాంనతేవైపరిపాంత్యపత్యం ప్రియంధనాయూంషియతోఽస్వతంత్రాః॥
౨౦॥ సవైపతిస్స్యాదకుతోభయస్స్వయంసమంతతఃపాతిభయాతురంజనమ్। సఏకఏవేతరథామిథోభ
యంనైవాత్మలాభాదధిమన్యతేపరమ్॥ ౨౧ ॥ యాతస్యతేపాదసరోరుహార్హణంనకామయేత్సాఖిలకా
మలంపటా। తదేవరాసీప్సితమీప్సితోర్చితోయద్భగ్నయాచాభగవన్ప్రతప్యతే॥ ౨౨॥ మత్ప్రాప్తయేజేశ
సురాదయఃప్రభోతప్యంతఉగ్రంతపఐంద్రియేధియః। ఋతేభవత్పాదపరాయణాన్నమాంవిందంత్యహం
త్వద్ధృదయాయతోజితః ॥ ౨౩ ॥ సత్త్వంమమాప్యచ్యుతశీర్ష్ణివందితంకరాంబుజంయత్త్వదధాయిసా
త్వతామ్। బిభర్షిమాంలక్ష్మవరేణ్యమాయయాకఈశ్వరస్యేహితమూహితుంవిభుః॥ ౨౪॥చూ॥ రమ్యకే
పి భగవతః ప్రియతమంమాత్స్యమవతారరూపంతద్వర్షపురుషస్యమనోఃప్రాక్ప్రదర్శితం - ఇదానీమపి
మహతాభక్తియోగేనారాధయతి- ఇదంచోదాహరంతి - ఓంనమోభగవతేముఖ్యతమాయనమస్సత్త్వా
యప్రాణాయౌజసేసహసేబలాయమహామత్స్యాయనమఇతి ॥ ౨౫॥ శ్లో॥ అంతర్బహిశ్చాఖిలలోకపా
లకైరదృష్టరూపోవిచరస్యురుస్వనః । సఈశ్వరస్త్వంయఇదంవశేన యన్నామ్నాయథాదారుమయీం
నరస్త్రియం॥ ౨౬॥ యంలోకపాలాఃకిలమత్సరజ్వరాహిత్వాయతంతోపిపృథక్సమేత్యచ । పాతుంనశేకు

నంతరంభగ్నయాచ్ఛాయాచితోర్థోయస్యాఃసా - ప్రతప్యతేదుఃఖంప్రాప్నోతి- తదేవరాసినతునిత్యం॥ ౨౨॥ ననుమ
మార్హణే- కుతస్సర్వకామప్రాప్తిః-త్వమేవహికామార్థిభిస్సేవ్యసే-అతఆహ॥మదితి॥మత్ప్రాప్తయే-బ్రహ్మాదయస్తప
స్తప్యంతేకుర్వంతేకథంభూతాఃఐంద్రియేసుఖేధీర్యేషాం- అలుక్సమాసః - తథాపిభవత్పాదపరాయణాదృతే- మాంనవిం
దంతిమత్కటాక్షవిలసితా విభూతీర్నలభంతఇత్యర్థః - యతఃత్వయ్యేవహృదయంయస్యాస్సా - అహంత్వత్పరతంత్ర
త్వాత్త్వదనువర్తినమేవవిలోకయామినాన్యమిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఇదానీంతత్కృపాంప్రార్థయతే॥ సత్త్వమితి॥ యద్భుజ
నంవినానకశ్చిత్పురుషార్థః సత్త్వం-త్వదితి-త్వయా- యత్కరాంబుజం - సాత్వతాంభక్తానాం - శీర్ష్ణి అధాయికృప
యాన్యస్తం- తన్మమాపిశీర్ష్ణినిధేహీతిశేషః- కథంభూతం- వందితంసర్వకామవర్షిత్వేనసద్భిఃస్తుతం - నచమయితవా
నాదరఃయతః- హేవరేణ్యమాంవక్షసిలక్ష్మబిభర్షి - అహోవిచిత్రమేతత్- మయికేవలమాదరమాత్రం భక్తేషుతుప
రమకృపా- అతఈశ్వరస్యతవ- యత్ మాయయాఈహితం-తత్కోవితర్కయితుంసమర్థః॥ ౨౪॥ రమ్యకఇతి॥ సత్త్వాయ
సత్త్వప్రధానాయ-ముఖ్యతమాయ- ప్రాణాయసూత్రాత్మనే॥ ౨౫॥ అంతరితి॥ ఉరుఃస్వనోవేదాత్మకోనాదోయస్య-
యఃఇదంవిశ్వం- బ్రాహ్మణాదినామ్నావిధినిషేధాలంబనభూతేన- వశేఅనయత్నియమితవాన్-సఃత్వమీశ్వరః ॥ తథా
చశ్రుతిః॥ తస్యవాక్తంతిర్నామానిదామానీతి ॥ ౨౬ ॥ నస్త్వందార్వాదయోవశంనయంతి- లోకపాలత్వాత్ కుతోహంత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రాహ॥ యమితి॥ మత్సరఏవజ్వరో యేషాం తే- యంహిత్వా ద్విపదశ్చతుష్పదః- సరీసృపం జంగమం- స్థాస్ను స్థావరంచ- యదత్రదృశ్యతే- తత్కించిదపి పాతుం నశక్తాః సత్వమేవ ప్రాణరూపేణ పాలక ఈశ్వరశ్చేత్యర్థః ॥ తథాచశ్రుతిః ॥ తా అహింసంతాహమద్ధమస్మ్యహముక్తవస్మీత్యాది ॥ ౨౬ ॥ అవతారచరితమాహ॥ భవానితి॥ భవాన్-ఇమాంక్షోణీం-మయామనునాసహ- మత్సహితాం ధృత్వేత్యధ్యాహారః - ఊర్మిమాలావతి ప్రళయార్ణవే - ఒజసా ఉరుక్రమ తే విచరతి - య ద్వాపాతుమిత్యస్యానుషంగః- క్షోణీం పాతుం క్రమతే ఉత్సహత ఇత్యర్థః- యతః అజః కీదృశీం- ఓషధీనాం వీరుధాంచ నిధి మాశ్రయభూతాం- తస్మై తేనమః- జగతోయః ప్రాణగణస్తస్యాత్మనే నియంత్రే ॥ ౨౮ ॥ హిరణ్మయ ఇతి॥ తత్ప్రియతమాం

తాం ప్రియతమాం అకూపారాయ కూర్మాయ - సర్వః సంపూర్ణః సత్త్వగుణో విశేషణం యస్య - నడపలక్షితం స్థానం య స్యవారిచరత్వాత్ - వర్ష్మణేవర్ష్మీ యసే - కాలానవచ్ఛిన్నాయ- భూమ్నే సర్వగతాయ- అవస్థానాయ ఆధారాయ నా య॥ ౨౯॥ యదితి॥ నిజమాయయా అర్పితం ప్రకాశితమేతదర్థస్వరూపం- దృశ్యం పృథివ్యాదియస్యైవరూపం- యతః పృ థక్ నాస్తి - కథంభూతం బహుభిః రూపితం నిరూపితం యస్యచ సంఖ్యా నాస్తి కుతః- అయథామిథ్యైవోపలంభనాత్ -నహి మరీచిజల మేతావదితి సంఖ్యాతుం శక్యతే - అవ్యపదేశరూపిణే అనిరుక్తప్రపంచాకారాయ॥ ౩౦॥ బహురూపత్వం దర్శయన్

ర్ద్విపదశ్చతుష్పదస్సరీసృపం స్థాస్నుయదత్రదృశ్యతే॥ ౨౬॥ భవాన్ యుగాంతార్ణవ ఊర్మిమాలిని క్షోణీమి మామోషధీవీరుధాం నిధిం । మయాసహోరుక్రమతేఽజ ఒజసా తస్మై జగత్ప్రాణగణాత్మనే నమః ॥ ౨౮॥

చూ॥ హిరణ్మయేతు భగవాన్నివసతి కూర్మతనుం బిభ్రాణస్తస్య తత్ప్రియతమాం తనుమర్యమాసహ తద్వ ర్షపురుషైః పితృగణాధిపతిరుపధావతి - మంత్రమిమంచానుజపతి॥ ఓంనమో భగవతే-అకూపారాయ- స ర్వసత్త్వగుణవిశేషణాయ - నోపలక్షితస్థానాయ నమో వర్ష్మణే నమో భూమ్నే నమో వస్థానాయ నమ స్తే- ఇతి॥ ౨౯॥ యద్రూపమేతన్నిజమాయయార్పితం చార్థస్వరూపం బహురూపరూపితం। సంఖ్యానయ స్యాస్త్యయథోపలంభనాత్తస్మై నమస్తేవ్యపదేశరూపిణే॥ ౩౦॥ జరాయుజం స్వేదజమండజోద్భిజ్జంచ రా

చరం దేవర్షిపితృభూతమైంద్రియం । ద్యౌః ఖం క్షితిశ్శైల సరిత్సముద్ర ద్వీపగ్రహర్క్షేత్యభిధేయ ఏకః ॥ ౩౧॥ యస్మిన్నసంఖ్యేయవిశేషనామ రూపాకృతౌ కవిభిః కల్పితేయం । సంఖ్యాయయాతత్త్వదృశాపనీ యతే తస్మైనమస్సాంఖ్యనిదర్శనాయ ॥ ౩౨ ॥ చూ॥ ఉత్తరేషుకురుషు-భగవాన్ యజ్ఞపురుషః కృతవరాహ

రూప ఆస్తే. తంతు దేవీహ్యేషా భూస్సహకురుభిరస్ఖలితభక్తియోగేనోపధావతి-ఇమాంచ పరమాముపనిషదమా వర్తయతి॥ ఓంనమో భగవతే మంత్రతత్త్వలింగాయ-యజ్ఞక్రతవే-మహాధ్వరావయవాయ- మహీధరాయ మహాపురుషాయనమః- కర్మశుక్లాయ- త్రియుగాయ-గుణాయనమస్తే-ఇతి॥ ౩౩॥ శ్లో॥ యస్యస్వరూపం కవయోవిపశ్చితో గుణేషుదారుష్వివజాతవేదసం । మథ్నంతి మథ్నామనసాదిదృక్షవో గూఢం క్రియా ర్థైర్నమ ఈరితాత్మనే ॥ ౩౪ ॥ ద్రవ్యక్రియాహేత్వయనేశకర్తృభిర్మాయాగుణైర్వస్తు నిరీక్షితాత్మనే।

తస్యైవేశ్వరాదవ్యతిరేకమాహ॥ జరాయుజమితి ॥ ద్వీపగ్రహర్క్షేత్యభిధేయస్త్వమేవైకః- నత్వద్వ్యతిరిక్తోస్తి॥ శ్రు॥ స ర్వంఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేరిత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ సప్రపంచతామనూద్య తన్నిరాసేన ప్రణమతి ॥ యస్మిన్నితి ॥ అసం ఖ్యేయాః అనంతాః విశేషాః యేషాం తాని- నామానిరూపాణ్యాకృతయశ్చయస్య- తాదృశేయస్మిన్ త్వయి-కవిభిః కపిలా దిభిః- ఇయం చతుర్వింశత్యాదిసంఖ్యాకల్పితాసతీ - యయాతత్త్వదృశా యేనతత్త్వజ్ఞానేన- అపనీయతే తస్మై తే-సాంఖ్య సిద్ధాంతరూపాయనమః-పరమార్థరూపాయేతివా॥ ౩౨॥ ఉత్తరేష్వితి॥ ఏషాభూరుపధావతీత్యన్వయః మంత్రైస్తత్త్వ నలింగ్యత ఇతితథా తస్మై- యజ్ఞాః అయూపాః- క్రతవః సయూపాః- తద్రూపాయ-అతఏవ- మహాంతః అధ్వరాః అవయవ

భూతాయస్య- కర్మణాశుక్లాయ శుద్ధాయ - యజ్ఞాధిష్ఠాత్రే- త్రియుగాయ కృతయుగే యజ్ఞాభావాత్- యద్వా-కలియు గే ఛన్నత్వాత్ ॥ ౩౩ ॥ యస్యేతి ॥ కవయో విద్వాంసః- విపశ్చితో నిపుణాః- గుణేషు దేహేంద్రియాదిషు-మథ్నంతి విచిన్వం తి- మథ్నా వివేకసాధనేన - మనసా క్రియార్థైః కర్మభిస్తత్ఫలైశ్చ - గూఢం అప్రకాశమానం దిదృక్షవః- ఏవం మథనేన ఈరి తః ప్రకటితః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తస్మై నమః ॥ ౩౪ ॥ మథనమేవ దర్శయన్నాహ ॥ ద్రవ్యేతి ॥ ద్రవ్యం విషయః- క్రియా ఇం ద్రియవ్యాపారః - హేతుర్దేవతా - అయనం దేహః- ఈశః కాలః కర్తా అహంకారః- ఏతైర్మాయాగుణైః-కార్యైరుపలక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రైః - వస్తుతేననిరీక్షితో యఆత్మాతస్మై - అస్వీక్షయావిచారేణ - అంగైర్యమనియమాదిభిః - అతిశయాత్మానిశ్చయవతీభి ర్ధీశ్యేషాంతైః - నిరస్తామాయాయస్మిన్తా ఆకృతిర్యస్మాత్ తస్మై ॥ ౩౭ ॥ తదేవంనిర్గుణరూపేణనత్వా- పరమేశ్వరరూపేణప్ర ణమతి ॥ కరోతీతి ॥ యస్యేక్షితుర్జీవార్థమీప్సితంఅత్యంతానిచ్ఛాయామీక్షణాయోగాత్- స్వార్థంతునేప్సితంవిశ్వస్థిత్యా ది స్వగుణైర్మాయాకరోతి- తస్యాః జడత్వేపీశ్వర సన్నిధానాత్ ప్రవృత్తిందృష్టాంతేనాహ - యథాఅయఃలోహం గ్రావ్ణః అయస్కాంతాన్నిమిత్తాత్ భ్రమతి - తదాశ్రయంతదభిముఖంసత్ - గుణానాంకర్మణాంజీవాదృష్టానాంచ సాక్షిణేతస్మై - తేనమః॥ ౩౮॥ అవతారచరితమాహ॥ ప్రమథ్యేతి॥ యోజగతామాదిః కారణభూతః-సూకరఃమాంపృథ్వీం అగ్రదంష్ట్రేదంష్ట్రాగ్రేకృత్వా - రసాతలాదారభ్యఉదన్వతః ప్రళయార్ణవాత్ - ఇభోగజఇవనిరగాత్ - తతశ్చ- ప్రతి వారణంప్రతిగజతుల్యం - దైత్యంప్రమథ్య- యఃక్రీడన్ స్థితః- తంప్రభుంప్రణతాస్మీత్యన్వయః॥ ౩౯॥ * * * * * * * * * * * * * *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఊనవింశేకింపురుషే భారతేచోపవర్ణ్యతే। సేవ్యసేవకభావశ్చభారతశ్రైష్ఠ్యమేవచ॥ కింపురుషఇతి ॥ భర్తాచాసౌ భగవాంశ్చతస్యకథాం - ఆర్యాణాంలక్షణాని - శీలం - వ్రతంచయస్మిన్- ఉపశిక్షితాత్మనేసంయతచిత్తాయ-ఉపాసితో సుస్మృతోలోకోయేన- సాధువాదఃసాధుత్వప్రసిద్ధిః - తస్యనికర్షణాయ - నికషాశ్మవన్నిర్ధారణస్థానాయపరమసీమ్నఇత్య

ఆస్వీక్షయాంగాతిశయాత్మబుద్ధిభిర్నిరస్తమాయాకృతయేనమోనమః ॥ ౩౭ ॥ కరోతివిశ్వస్థితిసంయమో దయంయస్యేప్సితంనేప్సితమీక్షితుర్గుణైః । మాయాయథాయోభ్రమతేతదాశ్రయంగ్రావ్ణోనమస్తేగు ణకర్మసాక్షిణే॥ ౩౮॥ ప్రమథ్యదైత్యంప్రతివారణంమృధేయోమాంరసాయాజగదాదిసూకరః । కృత్వా గ్రదంష్ట్రేనిరగాదుదన్వతఃక్రీడన్నివేభఃప్రణతోస్మితంవిభుం॥౩౯॥ * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ కింపురుషేవర్షేభగవంతమాది పురుషంలక్ష్మణాగ్రజం సీతాభిరామంరామంతచ్చరణసన్నికర్షా భిరతఃపరమభాగవతోహనూమాన్ సహకింపురుషైరవిరతభక్తిరుపాస్తే- ఆర్ష్టిషేణేనసహగం ధర్వైరనుగీయమానాంపరమకల్యాణీంభర్తృభగవత్కథాంసంశృణోతిస్వయంచేదంగాయతి ॥ ఓంన మోభగవతే- ఉత్తమశ్లోకాయ- నమఆర్యలక్షణశీలవ్రతాయ- నమఉపశిక్షితాత్మనే - నమఉపాసితలో కాయ - నమస్సాధువాదనికషణాయనమోబ్రహ్మణ్యదేవాయ- మహాపురుషాయ- మహారాజాయనమఇ తి॥ ౧॥ శ్లో॥ యత్తద్విశుద్ధానుభవైకమాత్రంస్వతేజసాధ్వస్తగుణవ్యవస్థం । ప్రత్యక్ప్రశాంతంసుధియో పలంభనంహ్యనామరూపంనిరహంప్రపద్యే॥ ౨॥ మర్త్యావతారస్త్విహమర్త్యశిక్షణంరక్షోవధాయైవన కేవలంవిభోః । కుతోన్యథాస్యాద్రమతస్స్వఆత్మన్సీతాకృతానివ్యసనానీశ్వరస్య॥ ౩॥ నవైసఆత్మాత్మవ తాంసుహృత్తమః సక్తస్త్రిలోక్యాంభగవాన్వాసుదేవః । నస్త్రీకృతంకశ్మలమశ్నువీతనలక్ష్మణంచాపివి

హాతు॥ ౪ ॥ శ్రీరామంపరమాత్మరూపేణప్రణమతి॥యదితి॥ యదేకంవేదాంతేషుప్రసిద్ధంతత్త్వంతత్ప్రపద్యే- కథంభూ తం - విశుద్ధశ్చాసావనుభవశ్చ- సఏవమాత్రాస్వరూపంయస్య- విశుద్ధత్వేహేతుః- ప్రశాంతం-తత్రాపిహేతుః- స్వతే జసా- స్వరూపప్రకాశేన- ధ్వస్తాగుణానాంవివిధాజాగ్రదాద్యవస్థాయస్మిన్ - అనుభవమాత్రత్వేహేతుః - ప్రత్యక్ దృ శ్యాదన్యత్ - తత్రహేతుః- అనామరూపం- నన్వస్తుతఏవంభూతస్యాపిజీవస్యోక్తసర్వవిపర్యయోదృశ్యతే - తత్రాహ-నిర హంఅహంకారాభావాత్ - నతథావైపరీత్యమిత్యర్థః - నను శ్రీరామస్యరూపంనైవంప్రతీయతే - తత్రాహ-సుధియా పుంసాఉపలభ్యతఇత్యుపలంభనం - శుద్ధచిత్తైర్బ్రహ్మత్వేనైవోపలభ్యతఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ కథంతర్హిదశరథపుత్రత్వంత త్రాహ॥ మర్త్యేతి॥ విభోర్మర్త్యావతారస్తురక్షసోరావణస్యవధాయైవ- నతస్యమనుష్యాదన్యతఃఅవధ్యత్వాత్ - కింత్విహ సంసారేస్త్రీసంగాదికృతందుఃఖందుర్వారమితి - మర్త్యానాంశిక్షణంచశిక్షార్థమపీత్యర్థః- అన్యథా- స్వస్వరూపే - ర మమాణస్య- జగదాత్మనః- సీతానిమిత్తకృతానివ్యసనానిసీత్- కుతస్స్యుః॥ ౩॥విషయాసక్త్యాభావేనవ్యసనానహాత్వము పపాదయతి॥నవా ఇతి॥ సవైభగవాన్ త్రిలోక్యాంక్వాపినసక్తః - యతఆత్మవతాంధీరాణామాత్మాసుహృత్తమశ్చఅతో నస్త్రీకృతంమోహంప్రాప్నుయాత్ - నలక్ష్మణంచేతి దేవదూతేన శ్రీరామమామంత్రయతావిజ్ఞాపితం - అవయోర్గో ష్ఠీంయఃపశ్యతోర్హస్తస్యత్వయావధ్యఇతి - తత్రైవద్వారిస్థితం లక్ష్మణందుర్వాససం సమాగతం విజ్ఞాపయితుంప్రవిష్టం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

హంతుముద్యతోవసిష్ఠవాక్యాత్తత్యాజ - తచ్చనయుజ్యతేత్యర్థః॥౪॥ అతఃశ్రీరామఏవసర్వైస్సేవ్యఇతివక్తుంనతస్యతోష
హేతుఃసత్కులజన్మాది- కింతుభక్తిరేవేత్యాహ॥ నజన్మేతి॥ మహతఃపురుషాజ్జన్మ-మహతఃశ్రీరామస్యేతివా-సౌభగంసౌ
న్దర్యం- ఆకృతిఃజాతిః- యద్యస్మాత్- తైర్జన్మాదిభిఃవిసృష్టాన్త్యక్తానపినోవనచరాన్- బతఆహో- లక్ష్మణస్యాగ్రజోపి
సఖిత్వేకృతవాన్॥౫॥ సురఇతి॥ తస్మాత్- సురోవాఅన్యోవా-యఃకోపి- శ్రీరామమేవసర్వప్రకారేణభజేత్- సుకృతజ్ఞం
అల్పీయసిభజనేబహుమానినం- యఉత్తరాన్కోసలాన్అయోధ్యావాసినః- దివంస్వర్గమనయత్॥ ౬॥ భారతేపీతి॥ ఉ
పచితైర్ధర్మాదిభిరాత్మాఉపలభ్యతేయేనతత్తపశ్చరతి- తత్ర-ఉపశమఃఇంద్రియాణాంసంయమః - ఉపరమోనిరహంకా
రతా-ఆత్మవతామనుగ్రహాయ- నస్వార్థం-ఈశ్వరత్వాత్॥౭॥తమితి॥భగవదనుభావఉపవర్ణ్యతేయేనపాంచరాత్రేణ -
తత్సావర్ణేఃమనోః-ఉపదేక్ష్యమాణః- ఉపదేశందాస్యమానః-ఉపసరతిసేవతే॥౮॥ఇదమితి॥ఉపరతానాత్మ్యాయనిరహం
కారాయ॥౯॥౧౦॥కర్తేతి॥అసక్తశ్చాసౌవివిక్తసాక్షీచతస్మైనమః- అసక్తత్వందర్శయతి- అస్యవిశ్వస్యసర్గాదిషుకర్తాపి

యోనబధ్యతెఅహంకర్తేతినమన్యతె - వివిక్తత్వమాహ-దేహగతోపి - దైహికైః క్షుత్పిపాసాదిభిర్యోనహన్యతేనాభి
హతుమర్హతి॥ ౪॥ నజన్మనూనంమహతోనసౌభగంనచాపిబుద్ధిర్నాకృతిస్తోషహేతుః। తైర్యద్విసృష్టానపి
నోవనౌకసశ్చకారసఖ్యేబతలక్ష్మణాగ్రజః॥ ౫॥ సురోసురోవాథనరోథవానరఃసర్వాత్మనాయస్సుకృతజ్ఞ
ముత్తమమ్। భజేతరామంమనుజాకృతింహరింయఉత్తరాననయత్కోసలాన్దివమ్॥ ౬॥ చూ ॥ భారతే
పివర్షేభగవాన్ నారాయణాఖ్యఆకల్పాంతముపచిత ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యోపశమోపరమమా
త్మోపలంభనమనుగ్రహాయాత్మవతామనుకంపయాతపోవ్యక్తగతిశ్చరతి॥౭॥ తంభగవాన్నారదోవర్ణాశ్ర
మవతీభిర్భారతీభిః ప్రజాభిర్భగవత్ప్రోక్తాభ్యాంసాంఖ్యయోగాభ్యాంభగవదనుభావోపవర్ణనంసావర్ణేరుప
దేక్ష్యమాణఃపరమభక్తియోగేనోపసరతి॥ ౮॥ ఇదంచాపిగృణాతి- ఓంనమోభగవతే- ఉపశమశీలాయ -
ఉపరతానాత్మ్యాయ- నమోకించనవిత్తాయ-ఋషిఋషభాయ - నారాయణాయ - పరమహంసాయ
పరమగురవే- ఆత్మారామాధిపతయే- నమోనమఇతి॥౯॥గాయతిచేదం॥౧౦॥ శ్లో॥కర్తాస్యసర్గాదిషుయో
నబధ్యతేనహన్యతే దేహగతోపిదైహికైః । ద్రష్టుర్నదృగ్యస్యగుణైర్విదూష్యతేతస్మైన మోసక్తవివి

క్తసాక్షిణే॥ ౧౧॥ ఇదంహియోగేశ్వరయోగనైపుణంహిరణ్యగర్భోభగవాన్జగాదయత్ । యదంతకా
లేత్వయినిర్గుణేమనోభక్త్యాదధీతోజ్ఝితదుష్కళేబరః॥ ౧౨॥ యథైహికాముష్మికకామలంపటస్సుతేషు
దారేషుధనేషుచింతయన్ । శంకేతవిద్వాన్కుకళేబరాత్యయాద్యస్తస్యయత్నశ్శ్రమఏవకేవలమ్॥ ౧౩ ॥
తన్నః ప్రభోత్వంకుకళేబరార్పితాంత్వన్మాయయాహంమమతామధోక్షజ । భింద్యామయేనాశువయం
సుదుర్భిదాంవిధేహియోగంత్వయినస్స్వభావజమ్॥౧౪॥ చూ॥ భారతేప్యస్మిన్వర్షేసరిచ్ఛైలాస్సంతిబ
హవః - మలయోమంగళప్రస్థోమైనాకస్త్రికూటఋషభః కూటకః కోల్లకస్సహ్యోవేదగిరి ఋశ్యమూక
శ్శ్రీశైలోవేంకటో మహేంద్రోవారిధరోవింధ్యశ్శుక్తిమానృక్షగిరిః పారియాత్రోద్రోణశ్చిత్ర కూటో
గోవర్ధనోరైవతకఃకకుంభోనీలఃకాకముఖఇంద్రకీలోరామగిరిరితిచ-అన్యేచశతసహస్రశైలాః తేషాంని
తమ్బప్రభవానదానద్యశ్చసంత్యసంఖ్యాతాః ॥ ౧౫ ॥ ఏతాసామపోభారత్యః ప్రజానామభిరేవపునంతి
భూయతే- సాక్షిత్వమాహ- యస్యద్రష్టురపిసతోదృష్టిః-గుణైర్విశ్వైశ్వర్యైర్నదూష్యతెనవిక్రియతే॥ ౧౧॥ యోగకౌశలంని
రూపయన్-యోగంప్రార్థయతే-త్రిభిః॥ఇదమితి॥ హేయోగేశ్వర-హిరణ్యగర్భః- యద్యోగనైపుణంజగాద- ఇదమేతద్ధి
జన్మప్రభృతిభక్త్యా- అంతకాలేపిపుమాన్త్వయిమనోధారయేదితియత్- కథంభూతస్సన్ - ఉజ్ఝితందుష్కళేబరంతదభి
మానోయేన॥ ౧౨॥ అన్యథాతస్యశాస్త్రాభ్యాసశ్రమోవ్యర్థఇత్యాహ॥యదితి॥ ఐహికాముష్మికకామేషులంపటోమూర్ఖః
సుతాదిషుయోగక్షేమంచింతయన్ - కుత్సితస్యకళేబరస్యాత్యయాత్మృత్యోశ్శంకేత - తథావిద్వానపిసన్యఃశంకేత
తస్యయత్నఃశ్రమఏవ॥౧౩॥తదితి॥యస్మాద్విదుషోపీయమేవదశా- తత్తస్మాత్ - హేప్రభోఅధోక్షజ - త్వమేవనోయో
గంవిధేహి- కీదృశం- త్వయిస్వభావజంసహజవాసనారూపంయేనయోగేన - వయంత్వన్మాయయా నఃకుకళేబరేఅర్పి
తాం-అహంమమతాం-శీఘ్రంభింద్యామత్యజేమ - సుదుర్భిదాంఉపాయాంతరైఃసర్వథాత్యక్తుమశక్యామ్ ॥ ౧౪ ॥ భా
రతేపీతి॥ ఇళావృతవదస్మిన్నపివర్షే- సరితఃశైలాశ్చసంతి - నితంబప్రభవాఃతేభ్యస్సంభూతాః॥ ౧౫॥ ఏతాసామితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆత్మనా చ దేహేనాధ్యుపస్పృశంతి॥౧౬॥ అస్మిన్నితి॥ లబ్ధజన్మభిస్తైః పురుషైః సాత్త్వికాదినా స్వకృతేన కర్మణా ది వ్యాదిగతయ ఆత్మనో విధీయంతే సాధ్యంతే హి - యస్మాత్ సర్వా ఏవ గతయః కర్మానుసారేణ సర్వేషాం భవంతి- యస్య వ ర్ణస్య యద్విధానం మోక్షప్రకారః- సన్న్యాసగృహస్థత్వాది- తదనతిక్రమేణాస్మిన్నేవ వర్షే నృణామపవర్గశ్చ భవతి ఏ తచ్ఛ్రవణాదిబహుసాధనసంభవాభిప్రాయేణోక్తం - నత్వన్యత్రాపవర్గాభావే తాత్పర్యం॥ సూ॥ తదుపర్యపి బాద రాయణస్సంభవాదితి- దేవానామపి మోక్షస్య బాదరాయణేన సూచితత్వాత్ ॥ అపవర్గస్వరూపమాహ॥ య ఇతి॥ అ నాత్మ్యే- ఆత్మని భవమాత్మ్యం రాగాది- తద్రహితే- అనిరుక్తే వాచామగోచరే అనిలయే వేల అనాధారే- అనన్యనిమిత్తః అ హైతుకో భక్తియోగ ఏవ లక్షణం స్వరూపం యస్య- కథం భవతి- నానాగతీనాం నిమిత్తః యో విద్యాగ్రంథిః - తస్య రంధనం దహనం- తద్ద్వారేణ- మహాపురుషపురుషాః విష్ణుభక్తాస్తైః ప్రకృష్టః సంగో యోగో యథా భవతి తథా ॥ ౧౮ ॥ అహో ఇతి॥ ఏతదేవ మానుష్యమేవ- సర్వపురుషార్థసాధనం గాయంతి- అమీషాం ఏభిః ఉతస్విత్- అథవా- స్వయమేవ సాధనం వినై వ- హరిరేషాం ప్రసన్నోఽభూత్ - ఏవంభూతస్య ధర్మస్య దుష్కరత్వాత్ - భారతాజిరే భారతాంగణే- నః కేవలం స్పృ హైవ యత్ తన్ముకుందసేవోపయోగి నృషు జన్మ యైర్లబ్ధమ్॥ ౧౯॥ స్పృహామేవాహ స్త్రిభిః ॥ కిమితి ॥ దుష్కరైః క్రత్వాది

నామాత్మనా చోపస్పృశంతి చంద్రవటా తామ్రపర్ణీ అవటోదా కృతమాలా వైహాయసీ కావేరీ వేణీ పయ స్వినీ పయోదా శర్కరావర్తా తుంగభద్రా కృష్ణవేణీ భీమరథీ గోదావరీ నిర్వింధ్యా పయోష్ణీ తాపీ రేవా శి లాసురసా నర్మదా చర్మణ్వతీ సింధుశ్శోణశ్చ నదౌ - మహానదీ వేదస్మృతిరృషికుల్యా త్రిసామా కౌశికీ మందా కినీ యమునా సరస్వతీ దృషద్వతీ గోమతీ సరయూరోధ్భగవతీ సుషమా శతద్రూశ్చంద్రభాగా మరుద్వృధా విత స్తా అసిక్నీ విశ్వేతి మహానద్యః॥ ౧౬॥ అస్మిన్నేవ వర్షే పురుషైర్లబ్ధజన్మభిః శుక్లలోహితకృష్ణవర్ణేన స్వార బ్ధేన కర్మణా దివ్యమానుషనారకగతయో బహ్వ్య ఆత్మన ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వా హ్యేవ సర్వేషాం విధీయంతే యథా వర్ణవిధానమపవర్గశ్చాపి భవతి॥ ౧౭॥ యోఽసౌ భగవతి సర్వభూతాత్మన్యనాత్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనే పరమాత్మని వాసుదేవేఽనన్యనిమిత్తభక్తియోగలక్షణో నానాగతినిమిత్తావిద్యాగ్రంథిరంధనద్వారేణ భవ తి యథాపి మహాపురుషప్రసంగః ॥ ౧౮॥ ఏతదేవ హి దేవా గాయంతి॥ శ్లో॥ అహో అమీషాం కిమకారి శో భనం ప్రసన్న ఏషాం స్విదుత స్వయం హరిః । యైర్జన్మ లబ్ధం నృషు భారతాజిరే ముకుందసేవోపయికం స్పృ హా హి నః॥ ౧౯॥ కిం దుష్కరైర్నః క్రతుభిస్తపోవ్రతైర్దానాదిభిర్వా ద్యుజయేన ఫల్గునా । న యత్ర నారాయ ణపాదపంకజస్మృతిః ప్రముష్టాతిశయేంద్రియోత్సవాత్ ॥ ౨౦ ॥ కల్పాయుషాం స్థానజయాత్పునర్భవాత్ క్షణాయుషాం భారతభూజయో వరః । క్షణేన మర్త్యేన కృతం మనస్వినః సన్న్యస్య సంయాంత్యభయం పదం హరేః॥ ౨౧॥ న యత్ర వైకుంఠకథాసుధాపగా న సాధవో భాగవతాస్తదాశ్రయాః। న యత్ర యజ్ఞేశ మఖా మహోత్సవాః సురేశలోకోఽపి న వై స సేవ్యతామ్ ॥ ౨౨ ॥ ప్రాప్తా నృజాతిం త్విహ యే చ జంతవో జ్ఞా నక్రియాద్రవ్యకలాపసంభృతామ్ । న చేద్యతేరన్నపునర్భవాయ తే భూయో వనౌకా ఇవ యాంతి బం ధనమ్॥ ౨౩॥ యైః శ్రద్ధయా బర్హిషి భాగశో హవిర్నిరుప్తమిష్టం విధిమంత్రవస్తుతః। ఏకః పృథఙ్నామభిరా

భిః నః- ఫల్గునా తుచ్ఛేన ద్యుజయేన స్వర్గప్రాప్త్యా- కిం- న కించిత్ఫలం - కుతః - యత్ర - నారాయణపాదపంకజస్మృతి ర్నాస్తి- ప్రత్యుత అతిశయితాత్- ఇంద్రియాణాముత్సవాత్ భోగాత్ ప్రముష్టాభూత్ ॥ ౨౦ ॥ కల్పాయుషామితి ॥ క్ష ణమల్పమేవాయుర్యేషాం- వరత్వే హేతుః- మర్త్యేనాపి దేహేన- క్షణేనైవ కాలేన- కృతం కర్మ- సన్న్యస్య- హరేః పదం సమ్యగ్యాంతి॥ ౨౧॥ నేతి॥ అతః- యత్ర వైకుంఠకథామృతనద్యో న సంతి- తదాశ్రయాః కథాపరాశ్రయాః- మహాంతో నృత్తాద్యుత్సవా యేషు- తాదృశా యజ్ఞేశమఖాశ్చ పూజాః- సః సురేశస్య బ్రహ్మణోపి లోకో న సేవ్యతామ్॥ ౨౨ ॥ అముము క్షూన్నరాస్స్పందంతి॥ ప్రాప్తా ఇతి॥ జ్ఞానం చ తదర్థాః క్రియాశ్చ - తదర్థాని ద్రవ్యాణి చ - యేషాం కలాపేన - సంభృతాం పూర్ణాం- అపునర్భవాయ మోక్షాయ- వనౌకా ఇవ- వనౌకసః పక్షిణః- అత్రాదంతత్వమార్షం- యథా లుబ్ధకాత్ ము క్తా అపి పునర్యది తస్మిన్నేవ వృక్షే ప్రమత్తా విహరంతి - తర్హి యథా పునః బధ్యంతే తద్వత్ ॥ ౨౩॥ అహో - భారతవాసి నాం భాగ్యమిత్యాహుః॥ యైరితి॥ శ్రు॥ అగ్నయే జుష్టం నిర్వపామి॥ ఇంద్రాయ జుష్టం నిర్వపామీత్యేవం భాగశః- నిరుప్తం పృథక్కృతం - కథం విధినా ప్రకారేణ మంత్రేణ చ - వస్తుతశ్చరుపురోడాశాదిభేదేన - ఇష్టం దేవతాముద్దిశ్య త్యక్తం నిరు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్తంమమేదమితిస్వీకృత్యత్యాగానంతరమశ్నాతీత్యర్థః - పృథగింద్రాదినామభిః - ఆహుతఃఆహూతః - ఆశిషాంప్రభుః స్వయంపూర్ణోపిహరిః॥ ౨౪॥ తత్రాపినిష్కామాఃకృతార్థా ఇత్యాహుః॥సత్యమితి॥ అర్థితఃప్రార్థితస్సన్-అర్థితంద దాతీతిసత్యం- అథాపిపరమార్థదోనభవత్యేవ-యద్యస్మాత్- యతోదత్తాదనంతరం- పునరప్యర్థితాభవతి-ననుఅనర్థిత శ్చేత్ కిమపినదద్యాదిత్యాశంక్యాహుః - అనిచ్ఛతాంనిష్కామానాంతు ఇచ్ఛాపిధానమాచ్ఛాదకం సర్వకామపరిపూరకం - నిజపాదపల్లవంస్వయమేవసంపాదయతి॥ ౨౫॥ యదితి॥ స్విష్టస్యసమ్యగ్యజనస్య- సూక్తస్యప్రవచనస్య-అన్యస్యాపి కర్మణః - స్వర్గసుఖాదుపభుక్తాదవశేషితం -యదికించిదస్తి - తేనాజనాభేవర్షే- నఃఅస్మాకంజన్మస్యాత్-కీదృశంస్మృతిమత్ హరిరేవ- సేవ్యఇత్యనుసంధానయుక్తం- యతఃహరిరేవభజతాంశంసుఖంతనోతి॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥**********

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ వింశేప్లక్షాదిషడ్ద్వీపస్థితిమాహసహార్ణవైః । లోకాలోకస్థితించాంతర్బహిర్భాగాదిమానతః॥ అతఇతి॥ తావతాల

క్షతోముదాగృహ్ణాతిపూర్ణస్స్వయమాశిషాంప్రభుః ॥ ౨౪ ॥ సత్యందిశత్యర్థితమర్థితోనృణాంనైవార్థదోయత్పునరర్థితాయతః । స్వయంవిధత్తేభజతామనిచ్ఛతామిచ్ఛాపిధానంనిజపాదపల్లవం॥ ౨౫॥ యద్యత్రనస్స్వర్గసుఖావశేషితం స్విష్టస్యసూక్తస్య కృతస్యశోభనం । తేనాజనాభేస్మృతిమజ్జన్మనస్స్యాద్వర్షేహరిర్యద్భజతాంశంతనోతి॥ ౨౬ ॥ చూ॥జంబూద్వీపస్యరాజన్నుపద్వీపానష్టావిహైకఉపదిశంతి-సగరాత్మజైరశ్వాన్వేషణే - ఇమాంమహీంపరితోనిఖనద్భిరుపకల్పితాన్ ॥ ౨౭ ॥ తద్యథాస్వర్ణప్రస్థశ్చంద్రశుక్లఆవర్తనోరమణకోమందేహరుణః పాంచజన్యఃసింహళోలంకేతి - ఏవంభారతోత్తమజంబూద్వీపవర్షవిభాగోయథోద్దేశముపవర్ణితః॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- ఏకోనవింశోధ్యాయః. శ్రీశుకః॥ చూ॥ అతఃపరంప్లక్షాదీనాంప్రమాణలక్షణసంస్థానతోవర్షవిభాగోయథోద్దేశముపవర్ణ్యతేజంబూద్వీపోయావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతాక్షారోదధినాపరివేష్టితోయథామేరుర్జంబ్వాఖ్యేన - లవణోదధిరపితతోద్విగుణవిశాలేనప్లక్షాఖ్యేనపరిక్షిప్తః- యథాపరిఘాబాహ్యోపవనేన॥ ౧ ॥ ప్లక్షోజంబూప్రమాణోద్వీపాఖ్యాతికరోహిరణ్మయఉత్థితోయత్రాగ్నిరుపాస్తేసప్తజిహ్వః - తస్యాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజఇధ్మజిహ్వస్తంద్వీపంసప్తవర్షాణివిభజ్య - సప్తభ్యోవర్షనామభ్యఆత్మజేభ్యఆకలయ్యస్వయమాత్మయోగేనోపరరామ॥ ౨॥ శివంయశస్యంసుభద్రంశాంతంక్షేమమభయమమృతమితివర్షాణి - తేషుగిరయోనద్యశ్చసప్తైవాభిజ్ఞాతాః - మణికూటో వజ్రకూటఇంద్రసేనోజ్యోతిష్మాన్ ధూమ్రవర్ణోహిరణ్యగ్రీవోమేఘమాలఇతిసప్తసేతుశైలాః॥ ౩॥ అరుణానృమణాఆంగీరసీ సావిత్రీసుప్రభాతాఋతంభరాసత్యంభరేతిమహానద్యః - యాసాంజలోపస్పర్శన విధూతరజస్తమసోహం సపతంగోర్ధ్వాయనసత్యాంగసంజ్ఞాశ్చత్వారోవర్ణాస్సహస్రాయుషో విబుధోపమసందర్శనప్రజననాః - స్వర్గద్వారం త్రయ్యావిద్యయాభగవంతంత్రయీమయం సూర్యమాత్మానంయజంతే ॥ ౪ ॥ ప్రత్నస్యవిష్ణోరూపం యత్సత్యర్తస్యబ్రహ్మణఅమృతస్యమృత్యోశ్చసూర్యమాత్మానమీమహీతి ॥ ౫ ॥ ప్లక్షాదిషుపంచసు పురుషాణామాయురింద్రియమోజస్సహోబలంబుద్ధిర్విక్రమఇతిచ సర్వేషామౌత్పత్తికీసిద్ధిరవిశేషేణవర్ధతే - ప్లక్షస్తుసమానేనేక్షు

క్షువిస్తారేణ- పరిక్షిప్తఃపరివేష్టితః॥ ౧॥ ప్లక్షఇతి॥ ఉపాస్తేతిష్ఠతి- ఆకలయ్యసమర్ప్య॥౨॥శివమితి॥ అభిజ్ఞాతాఃప్రసిద్ధాఃసప్తైవ - అన్యేచపర్వతానద్యశ్చసహస్రశఃసంతీత్యర్థః - మానసోత్తరస్యమండలాకారత్వోక్తేః- ప్లక్షాదిపంచద్వీపేషువర్షాద్రయస్తిర్యగ్రేఖాకారాఉభయతోబ్ధిస్పృశఇతిగమ్యతే - అన్యథాసప్తభిఃసప్తవర్షవిభాగాసంభవాత్ - వైష్ణవే - వర్ణానాంపూర్వాదిక్రమేణోక్తేశ్చ॥ ౩॥ అరుణేతి॥ జలోపస్పర్శనేన- విధూతంరజస్తమశ్చయేషాం - హంసాదయోబ్రాహ్మణాదిస్థానీయాః- విబుధోపమసందర్శనం- క్లమస్వేదాదిరహితంరూపం- ప్రజననమపత్యోత్పాదనంచయేషాం ॥ ౪॥ వివితాఅపిద్వీపమంత్రవ్యాఖ్యాయంతే॥ ప్రత్నస్యేతి ॥ ప్రత్నస్యపురాణపురుషస్యవిష్ణోర్యద్రూపంసూర్యం - ఈమహి శరణంవ్రజేమ - కథంభూతంసత్యాదీనామాత్మానంఅధిష్ఠాతారం - తత్రసత్యమనుష్ఠీయమానోధర్మః - ఋతంప్రతీయమానోధర్మః- బ్రహ్మణఃతద్బోధకస్యవేదస్యఅమృతస్యశుభఫలస్య॥ ౫॥ ప్లక్షాదిష్వితి॥ శ్రు ॥ సుపర్ణోసిగరుత్మాన్ త్రివృత్తేశిరఇత్యాదిశ్రుతేః - ఛందోభిః స్వావయవభూతైః శ్రీవిష్ణుంస్తౌతిత్రివృదస్తుత్ - తస్యద్వీపస్యహ్యాతఘేవ్యపదేశాయ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ స్వేతి॥ స్వగోభిః స్వరశ్మిభిః- అంధః అన్నం॥ సోమో నః రాజా అస్తు- అభిముఖ్యేన భవతు- హ్రీస్వపాకేత్వవివ
క్షయా సంధ్యాభావ ఇతి జ్ఞాతవ్యం॥ ౧౦॥ ఏవమితి॥ ఏవం సురోదాద్బహిః- ఘృతోదేనావృతః కుశద్వీప ఇత్యన్వయః- స్వశష్పా
ణి స్వకోమలశిఖాః- తేషాం రోచిషా॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ పరస్యేతి॥ హే జాతవేదః- త్వం సాక్షాత్- పరబ్రహ్మణో హ
కేః- హవ్యవాడసి- అతో దేవానాం యజ్ఞేన- పురుషం హరిమేవ యజ - అంగానాం నామ్నా దత్తమంగినే సమర్పయేత్యర్థః॥

రసోదేనావృతో యథా - తథా సద్వీపోపి శాల్మలో ద్విగుణవిశాలస్సమానేన సురోదేనావృతః- పరితః యత్ర
హవై శాల్మలిః ప్లక్షాయామా - యస్యాం వావ కిల నిలయనమాహుర్భగవతశ్ఛందస్తుతః పతత్త్రిరాజస్య-
సా ద్వీపస్య హూతయే ఉపలక్ష్యతే ॥ ౬ ॥ తద్ద్వీపాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజో యజ్ఞబాహుస్స్వసుతేభ్యస్స
ప్తభ్యస్తన్నామాని సప్తవర్షాణి వ్యభజత్ - సురోచనం సౌమనస్యం రమణకం దేవబర్హం పారిబర్హమా
ప్యాయనమభిజ్ఞాతమితి॥ ౭॥ తేషు వర్షాద్రయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః - స్వరసశ్శతశృంగో వామదేవః
కుముదో ముకుందః పుష్పవర్షశ్శతశ్రుతిరితి - అనుమతిస్సినీవాలీ సరస్వతీ కుహూ రజనీ నందా రాకేతి॥ ౮॥ తద్వ
ర్షపురుషాః శ్రుతధర విద్యాధర వసుంధరేధ్మధర సంజ్ఞాః భగవంతం వేదమయం సోమమాత్మానం వేదేనయ
జంతే॥ ౯॥ శ్లో॥ స్వగోభిః పితృదేవేభ్యో వ్యభజన్ శుక్లకృష్ణయోః। అంధః ప్రజానాం సర్వాసాం రాజా నస్సో
మ అస్త్వితి॥ ౧౦॥ చూ ॥ ఏవం సురోదాద్బహిస్తద్ద్విగుణః- సమానేనావృతో ఘృతోదేన యథాపూర్వం కు
శద్వీపః - యస్మిన్ కుశస్తంబో దేవకృతస్తద్ద్వీపాఖ్యాపనో జ్వలన ఇవాపరః స్వశష్పరోచిషా దిశో ద
శ విరాజయతి ॥ ౧౧ ॥ తద్ద్వీపపతిః ప్రైయవ్రతో రాజా హిరణ్యరేతా నామ స్వం ద్వీపం సప్తభ్యస్స్వసుతే
భ్యో యథాభాగం విభజ్య స్వయం తప ఆతిష్ఠత్ ॥ ౧౨॥ వసుదాన దృఢరుచి నాభిగుప్త సత్యవ్రత విప్ర వామదే
వ నామభ్యః పుత్రేభ్యః - తేషాం వర్షేషు సీమాగిరయో నద్యశ్చాభిజ్ఞాతాస్సప్తసప్తైవ ॥ ౧౩ ॥ బభ్రుశ్చతు
శ్శృంగః కపిలశ్చిత్రకూటో దేవానీక ఊర్ధ్వరోమా ద్రవిణ ఇతి ॥ ౧౪ ॥ రసకుల్యా మధుకుల్యా శ్రుతవిందా మి
త్రవిందా దేవగర్భా ఘృతచ్యుతా మంత్రమాలేతి - యాసాం పయోభిః కుశద్వీపౌకసః కుశలకోవిదాభియు
క్తకులకసంజ్ఞా భగవంతం జాతవేదస్స్వరూపిణం కర్మకౌశలేన యజంతే॥ ౧౫॥ శ్లో॥ పరస్య బ్రహ్మణస్సాక్షా
జ్జాతవేదోసి హవ్యవాట్ । దేవానాం పురుషాంగానాం యజ్ఞేన పురుషం యజేతి॥ ౧౬ ॥ తథా బహిః క్రౌంచ
ద్వీపో ద్విగుణః - సమానేన దధిమండోదేన పరిత ఉపక్లృప్తో వృతో యథా కుశద్వీపో ఘృతోదేన- యస్మిన్ క్రౌం
చో నామ పర్వతరాజో ద్వీపనామనిర్వర్తక ఆస్తే॥ ౧౭ ॥ యోసౌ గుహప్రహరణోన్మథితనితంబకుంజోపి దధి
మండోదేనాసిచ్యమానో భగవతా వరుణేనాభిగుప్తో విభయో బభూవ॥ ౧౮ ॥ తస్మిన్నపి ప్రైయవ్రతో ఘృ
తపృష్ఠో నామాధిపతిః స్వే ద్వీపే వర్షాణి సప్తధా విభజ్య - తేషు పుత్రనామసు సప్త రిక్థాదాన్ వర్షపాన్ నివే
శ్య స్వయం భగవాన్ భగవతః పరమకల్యాణయశస ఆత్మభూతస్య హరేశ్చరణారవిందముపజగామ॥ ౧౯॥
ఆమోదో మధువహో మేఘపృష్ఠస్సుధామా ఋషిజ్యో లోహితార్ణో వనస్పతిరితి ఘృతపృష్ఠసుతాః - తే
షాం వర్షగిరయస్సప్తసప్తైవ నద్యశ్చాభిఖ్యాతాః॥ ౨౦॥ శుక్లో వర్ధమానో భోజన ఉపబర్హణ ఆనందో నందన
స్సర్వతోభద్ర ఇతి- అభయా- అమృతౌఘా- ఆర్యకా- తీర్థవతీ- తృప్తిరూపా- పవిత్రవతీ- శుక్లేతి- యాసామం
భః పవిత్రం సకలముపయుంజానాః- గురు- ఋషభ- ద్రవిణక దేవక సంజ్ఞా వర్షపురుషా ఆపోమయం దేవమ
యమపాం పూర్ణేనాంజలినా యజంతి॥ ౨౧॥ శ్లో॥ ఆపః పురుషవీర్యాః స్థ పునంతీర్భూర్భువస్సువః। తా నః పు
నంత్వమీవఘ్నీస్స్పృశతామాత్మనా భువ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ చూ ॥ ఏవం పరస్తాద్దధిమండోదాత్పరిత ఉపవేశిత
శ్శాకద్వీపో ద్వాత్రింశల్లక్షయోజనాయామః సమానేన చ క్షీరోదేన పరివేష్టితో యస్మిన్ శాకో నామ మ

౧౬॥ తథేతి॥ ఉపక్లృప్తో వేష్టితః- యథా కుశద్వీపో ఘృతోదేనావృతః- దధ్నో మండః- రసః- స ఏవ ఉదకం యస్య॥ ౧౭॥ యఇతి॥
గుహస్య కార్తికేయస్య - ప్రహరణేన ఆయుధేన - ఉన్మథితాని తంబాః కుంజాని చ యస్య॥ ౧౮॥ తస్మిన్నితి ॥ స్వయం భగ
వాన్ జ్ఞానీ- పరమకల్యాణం యశో యస్య॥ ౧౯॥ ౨౦॥ శుక్ల ఇతి॥ ఆపోమయం అమ్మయం ॥ ౨౧॥ ఆప ఇతి॥ హే ఆపః పురుషవీ
ర్యాః ఈశ్వరాత్ లబ్ధసామర్థ్యాః- స్థ భవథ- అత ఏవ భూర్భువస్సువః- త్రైలోక్యం పునంత్యః - తాః భవంత్యః- నోస్మాకం-
స్పృశతాం స్పర్శనం కుర్వతాం భువః శరీరాణి పునంతు- ఆత్మనా స్వరూపేణైవ అమీవఘ్న్యః పాపహంత్ర్యః ॥ ౨౨ ॥ ఏవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మితి॥ క్షీరోదేన- క్షీరవదతిస్వచ్ఛేనోదకేనయస్యపర్ణాన్యంతఃఖరస్పర్శాని- బహిర్మృదుస్పర్శాని- సశాకోనామవృక్షః॥ ౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥అంతరితి॥ఆత్మకేతుభిఃప్రాణాదివృత్తిభిఃఅత్రవశేఇదమితిసంధ్యభావఆర్షః॥౨౮॥ ఏవమితి॥ జ్వలనశిఖావదమలానాంకనకపత్రాణాం-అయుతానాంఅయుతానియస్య॥ ౨౯॥ తదితి॥ దేవానామహోరాత్రాభ్యాం - ఉత్తరదక్షిణాయనాభ్యామిత్యర్థః॥౩౦॥౩౧॥ తదితి॥ బ్రహ్మరూపిణంకమలాసనమూర్తిం- సకర్మకేణబ్రహ్మసాలోక్యాదిసాధనేన॥ ౩౨॥ యత్తదితి॥కర్మమయంకర్మఫలరూపం- బ్రహ్మలింగ్యతేయస్మాత్- ఏకస్మిన్నేవపరమేశ్వరేఅన్తర్నిష్ఠాయస్యతత్- అతఏవ-వస్తుతఃఅద్వైతం॥౩౩॥తతఇతి॥ తతశ్శుద్ధోదాత్- పరస్తాత్ లోకఃసూర్యాద్యాలోకవాన్ దేశః- అలోకఃతద్రహితః- తయోరంతరాళేమధ్యే- తయోర్విభాగార్థమిత్యర్థః ॥ ౩౪॥ తతఃపరస్తాదిత్యుక్తంతదేవకియతాంతరేణేత్యపేక్షాయాం-తదంతర్వర్తినీంభూమిమాహ॥యావదితి॥సార్ధసప్తలక్షోత్తరంసార్ధకోటిపరిమితం- తావతీభూః-శుద్ధో

హీరుహః- స్వక్షేత్రవ్యపదేశః- యస్యపర్ణాన్యంతర్బహిఃఖరమృదుస్పర్శాని-యస్యహిమమహాన్ సురభిగన్ధస్తంద్వీపమనువాసయతి॥ ౨౩॥ తస్యాపిప్రైయవ్రతఏవాధిపతిర్నామ్నా మేధాతిథిఃసోపివిభజ్యసప్తవర్షాణిపుత్రనామానితేషుస్వాత్మజాన్ పురోజవమనోజవవేపమానధూమ్రానీకచిత్రరథబహురూపవిశ్వచారసంజ్ఞాన్నిధాప్యాధిపతీన్ - స్వయంభగవత్యనంతఆవేశితమతిస్తపోవనంప్రవివేశ తేషాంవర్షమర్యాదాగిరయోనద్యశ్చసప్తసప్తైవాసన్॥ ౨౪ ॥ ఈశానఉరుశృంగోబలభద్రశ్శతకేసరస్సహస్రస్రోతాదేవపాలోమహానసఇతి॥ ౨౫ ॥ అనఘాఆయుర్దా-ఉభయస్పృష్టిరపరాజితా-పంచపదీ- సహస్రస్రుతిఃనిజధృతిరితి॥౨౬॥ తద్వర్షపురుషాఋతవ్రతసత్యవ్రతదానవ్రతసువ్రతనామానోభగవంతం వాయ్వాత్మకంప్రాణాయామవిధూతరజస్తమసఃపరమసమాధినాయజంతే॥ ౨౭॥ శ్లో॥ అంతఃప్రవిశ్యభూతానియోబిభర్త్యాత్మకేతుభిః। అంతర్యామీశ్వరస్సాక్షాత్పాతునోయద్వశేఇదమ్ ॥ ౨౮॥ చూ॥ ఏవమేవక్షీరోదాత్పరతఃపుష్కరద్వీపస్తతోద్విగుణాయామస్సమంతత ఉపకల్పితస్సమానేన స్వాదూదకసముద్రేణబహిరావృతః- యస్మిన్బృహత్పుష్కరంజ్వలనశిఖామలకనకపత్రాయుతాయుతంభగవతః కమలాసనస్యాధ్యాసనంపరికల్పితమ్॥౨౯॥ తద్ద్వీపమధ్యేమానసోత్తరోనామైకఏవార్వాచీనపరాచీనయోర్వర్షయోర్మర్యాదాచలోఽయుతయోజనోచ్ఛ్రాయాయామః - యత్రచతసృషుదిక్షుచత్వారిపురాణిలోకపాలానామిన్ద్రాదీనాం యదుపరిష్టాత్సూర్యరథస్యమేరుంపరిక్రమతః సంవత్సరాత్మకంచక్రం దేవానామహోరాత్రాభ్యాం చక్రవత్పరిభ్రమతి ॥ ౩౦ ॥ తద్ద్వీపస్యాధిపతిఃప్రైయవ్రతోవీతిహోత్రోనామ - స్వాత్మజౌరమణకధాతకనామానౌవర్షపతీనియుజ్యస్వయంపూర్వజవద్భగవత్కర్మశీలఆస్తే॥౩౧॥ తద్వర్షపురుషాభగవంతంబ్రహ్మరూపిణంసకర్మకేణకర్మణారాధయంతి॥౩౨॥ఇదంచోదాహరంతి॥శ్లో॥ యత్తత్కర్మమయంలింగంబ్రహ్మలింగంజనోర్చతి। భేదేనైకాంతమద్వైతంతస్మైభగవతేనమఇతి॥౩౩॥ చూ॥ తతఃపరస్తాత్

లోకాలోకోనామాచలోలోకాలోకయోరంతరాళేపరితఉపక్లృప్తః॥ ౩౪ ॥ యావన్మానసోత్తరమేర్వోరంతరంతావతీభూమిః-కాంచన్యాదర్శతలోపమా- యస్యాంప్రహితఃపదార్థోనకథంచిత్పునఃప్రత్యుపలభ్యతే-తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతా-ఆసీత్॥ ౩౫॥ లోకాలోకఇతిసమాఖ్యాయదనేనాచలేనలోకాలోకయోరంతర్వర్తినావ్యవస్థాప్యతఇతిసలోకత్రయాంతేపరితఈశ్వరేణవిహితః - యస్మాత్సూర్యాదీనాంధ్రువాపవర్గాణాంజ్యోతిర్గణానాంగభస్తయోర్వాచీనాంస్త్రీన్ లోకానావితన్వానాకదాచిత్ప

దాత్పరతోస్తి- తత్రచప్రాణినోపిసంతి-తతఃకాంచనీభూమిరన్యాస్తీత్యర్థః - సాచైకోనచత్వారింశల్లక్షోత్తరకోట్యష్టకపరిమితాజ్ఞేయా-అర్ధపుష్కరద్వీపేన సహశుద్ధోదఃషణ్ణవతిలక్షాణిఏవంహిసతిమేరులోకాలోకయోరంతరంసార్ధద్వాదశకోటిపరిమితంతావతీభూరితివక్ష్యమాణముపపన్నంభవతి - ఏతదేవశైవతంత్రేప్యుక్తం ॥ శ్లో ॥ కోటిద్వయంత్రిపంచాశల్లక్షాణిచతతఃపరమ్ । పంచాశచ్చసహస్రాణిసప్తద్వీపాస్ససాగరాః॥తతోహేమమయీభూమిర్దశకోట్యోవరాననే । దేవానాంక్రీడనార్థాయలోకాలోకస్తతఃపరఇతి ॥ అత్రచదశకోటిత్వంపూర్వోక్తభూమ్యాసహద్రష్టవ్యంసర్వసత్త్వపరిహృతేతిదేవవ్యతిరేకేణేతిజ్ఞేయం- దేవానాంక్రీడనార్థమేత్యుక్తత్వాత్॥ ౩౫॥ లోకాలోకఇతి ॥ లోకత్రయస్యాంతేపరితోమర్యాదారూపోవిహితః- యస్మాత్ప్రతిబంధకాత్ సూర్యః ఆదిర్యేషాం - ధ్రువోపవర్గోఽంతోయేషాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆవితన్వానాః సమంతాత్ప్రకాశయంతః- పరతో గంతుం న శక్నువంతి॥ ౩౬॥ తావదితి॥ తావదున్నహనముత్సేధః తదనురూపఆయామశ్చ విస్తారో యస్య - ధ్రువాదవ్యుచ్ఛ్రితత్వాత్త్రిలోకీమర్యాదాభూత ఇత్యర్థః॥ ౩౭॥ సఇతి ॥ సోయం తు లోకాలోకాచలః- తురీయభాగః చతుర్థోంశః సార్ధద్వాదశకోట్యః- మేరోరేకత ఇతి ద్రష్టవ్యం ఆశాసు దిక్షు యేనిధినివేశితాః తే ఆసతే॥ ౩౮॥ తేషామితి॥ తేషాం దిగ్గజానాం- స్వవిభూతీనాం స్వాంశభూతానాం- మహేంద్రాదీనాం చ-వివిధవీర్యోపబృంహణాయ సకలలోకస్వస్తయే చ - భగవాన్ తస్మిన్నాస్త ఇత్యన్వయః- కిం కుర్వన్- ఆత్మనః స్వస్య యద్విశుద్ధం సత్త్వం తత సంధారయమాణః ఆవిష్కుర్వన్- కీదృశం ధర్మజ్ఞానాద్యష్టమహాసిద్ధయశ్చోపలక్షణం యస్య తత్ - దోర్దండైరుపలక్షితస్సన్ - మహావిభూతేః పరమైశ్వర్యస్య- పతిత్వాదేకమైవమూర్త్యా-సమంతాదాస్తే ॥ ౩౯ ॥ నన్వంతర్యామిణా అంతస్థైనైవ సర్వం కర్తుం శక్యం- కింతస్య బహిస్సమంతాదవస్థానేనేత్యాశంక్య తస్యార్థం స్వయమేవ వ్యాచష్టే ॥ ఆకల్పమితి ॥ ఆత్మనో యోగమాయయా విరచితా-యా-వివిధా లోకయాత్రా - తస్యాః గోపీథాయ రక్షణాయ- ఏష భగవానేవంభూతం- ఆకల్పం వేషం గతః- లీలయా ప్రాప్త ఇతి సమంతాదాస్త ఇత్యస్యార్థః॥ ౪౦॥ యఇతి॥ ఆలోకపరిమాణం చ మేరోరేకతః సార్ధద్వాదశకోటయః- తతో లోకాలోకాత్ ఆలోకాద్వా - పరస్తాత్ విశుద్ధాం ద్విజపుత్రాన్నయనేర్జునస్య శ్రీకృష్ణేన

రాచీనాభ విదుమత్సహంతే॥ ౩౬॥ తావదున్నహనాయామః ఏతావానేవ లోకవిన్యాసో మానలక్షణసంస్థాభిశ్చింతితః కవిభిః ॥ ౩౭॥ సతు పంచాశత్కోటిగుణితస్య భూగోళస్య తురీయభాగోయం లోకాలోకాచలః - తదుపరిష్టాచ్చతసృష్వాశాస్వాత్మయోనినాఖిలజగద్గురుణాధినివేశితా యే ద్విరదపతయః ఋషభః పుష్కరచూడో వామనోపరాజిత ఇతి సకలలోకస్థితి హేతవః॥ ౩౮ ॥ తేషాం స్వవిభూతీనాం మహేంద్రాదీనాం లోకపాలానాం వివిధవీర్యోపబృంహణాయ - భగవాన్ పరమమహాపురుషో మహావిభూతి పతిరంతర్యామ్యాత్మనో విశుద్ధసత్త్వ ధర్మజ్ఞానమహావైరాగ్యైశ్వర్యాద్యష్టమహాసిద్ధ్యుపలక్షణం - విష్వక్సేనాదిభిస్స్వపార్షదప్రవరైః పరివారితో నిజవరాయుధోపశోభితైర్దోర్దండైః సంధారయమాణస్తస్మిన్ గిరివరే సమన్తాత్సకలలోకస్వస్తయ ఆస్తే ॥ ౩౯ ॥ ఆకల్పమేవ భగవానాత్మమాయావిరచితవివిధ లోకయాత్రాగోపీథాయేతి॥ ౪౦॥ యోన్తర్విస్తార ఏతేన హ్యాలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతం- యద్బహిర్లోకాలోకాచలాత్ తతః పరస్తాద్యోగేశ్వరగతిం విశుద్ధముదాహరంతి ॥ ౪౧॥ శ్లో॥ అండమధ్యగతస్సూర్యో ద్యావాభూమ్యోర్యదంతరం। సూర్యాండగోళయోర్మధ్యే కోట్యస్స్యుః పంచవింశతిః ॥ ౪౨ ॥ మృతేండ ఏష ఏతస్మిన్ యత్తో మార్తాండ ఉచ్యతే। హిరణ్యగర్భ ఇతి యద్ధిరణ్యాండసముద్భవః॥ ౪౩॥ సూర్యేణ హి విభజ్యంతే దిశః ఖం ద్యౌర్మహీ భిదా । స్వర్గాపవర్గనరకరసౌకాంసి చ సర్వతః ॥ ౪౪ ॥ దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం సరీసృపసవీరుధామ్। సర్వజీవనికాయానాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరః॥ ౪౫॥ ....❋

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే - వింశోధ్యాయః-

శ్రీశుకః ॥ చూ॥ ఏతావానేవ భూవలయస్య సన్నివేశః ప్రమాణలక్షణతో వ్యాఖ్యాతః ఏతేన హి దివో మండలమానం తద్విద ఉపదిశంతి - యథా ద్విదళయోర్నిష్పావాదీనాం తదంతరేణాంతరిక్షం తదుపసంధితం

ప్రదర్శితాం॥ ౪౧॥ విస్తరేణోక్తం బ్రహ్మాండమానం సర్వతోపి నిరూపయతి॥ అండేతి॥ అండమధ్యగతః - కిం తన్మధ్యం- తదాహ- ద్యావాభూమ్యోః పూర్వోత్తరకపాలయోర్యదంతరం మధ్యమస్థానం - సర్వతః పంచవింశతికోట్యస్స్యుః॥ ౪౨ ॥ అండమధ్యావస్థానే కారణాంతరం తన్నామనిర్వచనేనాహ॥ మృతఇతి॥ మృతే అచేతనే ఏష సూర్యో వైరాజరూపేణ యస్మాత్ప్రవిష్టః॥ ౪౩॥ సూర్యేణేతి॥ కిం చ సూర్యేణైవ విభజ్యంతే- దిశః ఖమంతరిక్షం- భిదా అన్యోన్యవిభాగః- స్వర్గాపవర్గా భోగమోక్షదేశా- రసౌకాంసి అతలాదీని॥ ౪౪॥ ఉపాసనార్థమాహ- దేవాదీనాం సూర్యః ఆత్మా - దృగీశ్వరః నేతా అధిష్ఠాతా చ॥ ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ....❋

శ్లో॥ ఏవమధ్యాయవింశత్యా భూమర్యాదా నిరూపితా । అతః పరం ద్యుమర్యాదా పాలనం త్రిభిరుచ్యతే ॥ ఏకవింశేరవేః కాలచక్రభ్రమతోన్వహం। స్వగత్యా రాశిసంచారైర్లోకయాత్రా నిరూప్యతే ॥ ఏతావానితి ॥ ఏతావాన్విస్తారేణ కోట్యః పంచాశత్- ఉత్సేధేన పంచవింశతిః - నిష్పావాదీనాం నిష్పావబీజవద్విదళవద్బిజాదీనాం - ద్విదళయోర్మధ్యే - యథైకస్య మానేనాపరస్య మానముపదిశ్యతే - తద్వత్ తదంతరేణ తయోర్మధ్యే - తదుపసంధితం తాభ్యాముభయతస్సంల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్స్యం॥ ౧॥ సఇతి॥ ఉదగయనాదిసంజ్ఞాభిర్మాందశీఘ్రసమగతిభిః- యథాకాలంఆరోహణాదిస్థానేషుఆరోహణాద్యభిప
ద్యమానః- మకరాదిష్వహోరాత్రాణిదీర్ఘహ్రస్వసమానానివిధత్తే ॥ ౨ ॥ తత్ప్రపంచయతి॥ యదేతి ॥ అత్యంతవైష
మ్యాభావాత్సమానీత్యుక్తంసర్వథాసామ్యంత్వేకస్యైవాహోరాత్రస్య ॥ ౩ ॥ యదేతి ॥ యద్యపివృషభమిథున
యోరేవఅహ్నాంవృద్ధిః - కర్కటాదిషుహ్రాసః - తథాపిరాత్ర్యపేక్షయావర్ధంత ఇత్యుక్తం-ఏవంరాత్రివృద్ధావపి- ది
నాపేక్షయా హ్రసంతీత్యుక్తం ఏకైకేతిచ - స్థూలదృష్ట్యోక్తం వృద్ధిహ్రాసయోః ప్రతిమాసంవైషమ్యాత్ - విపర్య
యాణీతి - అహానిన్యూనాని- రాత్రయోధికాఇత్యర్థః॥ ౪ ॥ తాత్త్వికంవృద్ధిహ్రాసకాలమాహ॥యావదితి॥ఏవంమందాది
గతిభిఃనవకోటయఇతి- మేరోరుభయతః- మానసోత్తరస్యాంతర్విస్తారేణ- పంచదశలక్షాధికకోటిత్రయపరిమితేన-ఇదం
పరిమండలమానమున్నేయం - ఏవంపంచదశభిర్ఘటికాభిరిత్యాదిష్వపిత్రైరాశికగుణితేనతత్తన్మానమున్నేయం - త
త్రాపేక్షితోవిశేషః పురాణాంతరాదవగతవ్యః ॥ తత్రారోహణాదిస్థానానివాయుపురాణేదర్శితాని॥ శ్లో॥ సర్వగ్రహా
ణాంత్రీణ్యేవస్థానానిద్విజసత్తమాః । స్థానంజరద్గవంమధ్యంతథైరావతముత్తరమ్। వైశ్వానరందక్షిణతోనిర్దిష్టమిహత
త్త్వతఇతి॥ తదేవంమధ్యమోత్తరదక్షిణమార్గత్రయంప్రత్యేకం - వీధిత్రయేణత్రివిధాభిద్యతే - త్రిభిస్త్రిభిరశ్విన్యాదినక్ష
త్రైర్నాగవీధిర్గజవీధిరైరావతవీధిశ్చేతి - ఉత్తరమార్గేవీధిత్రయంఆర్షభీగోవీధిఃజారద్గవీచేతి - వైషువతేమధ్యమార్గేవీ
ధిత్రయంఅజవీధిఃమృగవీధిఃవైశ్వానరవీధిశ్చేతి - దక్షిణమార్గేవీధిత్రయంతదప్యుక్తం- తత్రైవవాయుపురాణే॥శ్లో॥అశ్వి

యన్మధ్యగతోభగవాంస్తపతాంపతిస్తపనఆతపేనత్రిలోకీంప్రతపత్యవభాసయత్యాత్మభాసా ॥ ౧ ॥ సఏ
షఉదయనదక్షిణాయన వైషువతసంజ్ఞాభిరారోహ ణావరోహణాభ్యాం మందశీఘ్రసమానాభిర్గతిభి
రారోహణావరోహణ సమస్థానేషు యథాసవనమభిపద్యమానోమకరాదిషు రాశిష్వహోరాత్రాణి
దీర్ఘహ్రస్వసమానానివిధత్తే ॥ ౨ ॥యదామేషతులయోర్వర్తతేతదాహోరాత్రాణిసమానిభవంతి ॥
౩॥ యదావృషభాదిషుపంచసురాశిషుచరతి। తదాహాన్యేవవర్ధంతే- హ్రసతిచమాసిమాస్యేకైకాఘ
టికారాత్రిషు యదావృశ్చికాదిషు పంచసువర్తతే - తదాహోరాత్రాణివిపర్యయాణిభవంతి ॥ ౪ ॥
యావద్దక్షిణాయనమహానివర్ధంతే యావదుదగయనం రాత్రయః ఏవంనవకోటయఏకపంచాశల్లక్షాణి
చయోజనానాంమానసోత్తరగిరిపరివర్తనస్యోపదిశంతి॥ ౫ ॥ తస్మిన్నైంద్రీంపురీంపూర్వస్మాన్మేరోర్దేవ
ధానీంనామ - దక్షిణతోయామ్యాంసంయమనీంనామ- పశ్చాద్వారుణీంనిమ్లోచనీంనామ - ఉత్తరతస్సౌ
మ్యాంవిభావరీంనామ ॥ ౬ ॥ తాసూదయమధ్యాహ్నాస్తమయనిశీథానీతిభూతానాంప్రవృత్తినివృత్తిని
మిత్తానిసమయవిశేషేణమేరోశ్చతుర్దిశం తత్రత్యానాందివసమధ్యగతఏవసదాదిత్యస్తపతి - సవ్యేనా

నీకృత్తికాయామ్యానాగవీథీతిశబ్దితా । రోహిణ్యార్ద్రామృగశిరోగజవీథ్యభిధీయతే॥పుష్యాశ్లేషాతథాదిత్యావీథిశ్చై
రావతీస్మృతా। ఏతాస్తువీథయస్తిస్ర ఉత్తరోమార్గఉచ్యతే॥ తథాద్వేచాపిఫల్గున్యౌమఘాచైవార్షభీమతా । హస్తచి
త్రాతథాస్వాతిర్గోవీథిరితివిశ్రుతా ॥ జ్యేష్ఠావిశాఖానూరాధావీథిర్జారద్గవీమతా॥ ఏతాస్తువీథయస్తిస్రోమధ్యమోమార్గఉ
చ్యతే। మూలాషాఢోత్తరాషాఢాహ్యజవీథ్యభిశబ్దితా॥ శ్రవణంచధనిష్ఠాచమార్గీశతభిషక్తథా । వైశ్వానరీభాద్రపదేరే
వతీచైవకీర్తితా॥ ఏతాస్తువీథయస్తిస్రోదక్షిణోమార్గఉచ్యతఇతి॥ యామ్యాభరణీ- ఆదిత్యాఅదితిదేవతాకాపునర్వసుః
మార్గీమృగవీథిః - ఏవంస్థితేఉత్తరాయణేధ్రువేణయుగాక్షకోటిసంబద్ధవాయుపాశద్వయాకర్షణే- రథస్యారోహణం-త
దాభ్యంతరమండలప్రవేశోగతిమాంద్యంచ - తేనదినవృద్ధిః - రాత్రిహ్రాసశ్చ- దక్షిణాయనేచ-పాశప్రసారణాదవరోహ
ణే - బహిర్మండలప్రవేశోగతిశైఘ్ర్యంచేత్యహోరాత్రయోర్విపర్యయః - వైషువతేషు - పాశసామ్యాత్సమావస్థా
నే - మధ్యమండలప్రవేశోగతిసామ్యంచేత్యహోరాత్రయోస్సామ్యమితి - తథాచపురాణాంతరే ॥ శ్లో ॥ ఆకృష్యేతే
యదాహ్యేతౌధ్రువేణసమధిష్ఠితౌ । తదాభ్యంతరతస్సూర్యో భ్రమతేమండలానితు ॥ ధ్రువేణముచ్యమానేనపునారశ్మియుగేనతు॥ తథైవబాహ్యతస్సూర్యోభ్రమతేమండలానిచేతి॥ తదేతదుక్తం- యదామేషతులయోరిత్యాదినా॥ ౫॥ ఉ
దయాస్తమయాదికంవక్తుమాహ ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్మానసోత్తరే - మేరోఃపూర్వతఐంద్రీంపురీంఉపదిశంతిత్యనుషంగః॥
౬॥ తాస్వితి॥ తాసుపురీషు ఉదయాదీన్యుపదిశంతి- చతుర్దిశమిత్యుక్తేః- యేమేరోర్దక్షిణేదేశే తేషామైంద్రీమారభ్యపూ
ర్వాదయః- యేపశ్చిమే- తేషాంయామ్యామారభ్య- యేఉత్తరేతేషాంవారుణీమారభ్య- యేపూర్వే తేషాంసౌమ్యామా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రథ్యా- తత్ర త్యానాం మేరుస్థానాం- సవ్యేనేతి- నక్షత్రాభిముఖయా స్వగత్యా మేరుం వామతః కుర్వన్నపి - ప్రదక్షిణావర్త ప్రవహాఖ్యవాయు భ్రామ్యమాణజ్యోతిశ్చక్ర వశాత్ప్రత్యహం దక్షిణతః కరోతి - అతశ్చక్రగతివశాగతిదూరంగతో భూసంలగ్నస్యేవదర్శనముదయః ఆకాశమారూఢస్యేవదర్శనంమధ్యాహ్నః - భూమిప్రవిష్టస్యేవాదర్శనమస్తమయః తతోతీవదూరగమనే - నిశీథ ఇతి- సముద్రతీరస్థదృష్ట్యా చ ॥ ౬॥ అద్భ్యైవా ఏష ప్రాత రుదేత్యపస్సాయం ప్రవిశతీతిశ్రుతిసిద్ధో లోకవ్యవహారః నవాస్తవికః- తదుక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో॥ ఉదయాస్తమనే చైవ సర్వకాలం తు సమ్ముఖే । దిశాస్వశేషాసు తథా మైత్రేయ విదిశాసు చ॥ యైర్యత్ర దృశ్యతే భాస్వాన్ స తేషాముదయః స్మృతః । తిరోభావం చ యత్రైతి తత్రైవాస్తమనం రవేః॥ నైవాస్తమనమర్కస్య నోదయస్సర్వదా స్మృతః। ఉదయాస్తమనాఖ్యం హి దర్శనాదర్శనం రవేః ॥ శక్రాదీనాం పురేష్విత్థం స్పృశత్యేష పురత్రయం। వికర్ణౌ ద్వౌ వికర్ణస్థస్త్రీన్ కోణాన్ ద్వౌ పురే తథేతి॥ అత ఏవ తత్రైవోక్తం॥ శ్లో॥ సర్వేషాం ద్వీపవర్షాణాం మేరురుత్తరతః స్థిత ఇతి॥ యతో యత్ర యస్సూర్యముదయంతం పశ్యతి- సైవ తస్య ప్రాచీ - తస్య చ వామతో మేరుస్తిష్ఠతీతి ॥ ౭ ॥ యథోక్తముదయాస్తమనాద్యనియమం తం దర్శయతి॥ యత్రేతి॥ స్యందనేన స్వేదోద్గమేన ప్రస్వాపయతి నిశీథం కరోతి - యే తం సమనుపశ్యేరన్ ప్రస్వాపనమాన సూత్రస్థాః ॥ ౮ ॥ యదేతి॥ సాధికాని పంచవింశతిసహస్రా

> చలం చలన్ దక్షిణేన కరోతి॥ ౭॥ యత్రోదేతి తస్య హి సమానసూత్రనిపాతే నిమ్లోచతి - యత్ర క్వచన స్యందేనాభితపతి తస్య హ్యేష సమానసూత్రనిపాతే ప్రస్వాపయతి - తత్ర గతం న పశ్యంతి - యే తమనుపశ్యేరన్ ॥ ౮ ॥ యదా చైంద్ర్యాః పుర్యాః ప్రచలతి - పంచదశభిర్ఘటికాభిర్యామ్యాం సపాదకోటిద్వయం యోజనానాం సార్ధద్వాదశలక్షాణి సాధికాని చోపయాతి - ఏవం తతో వారుణీం సౌమ్యామైంద్రీం చ పునః ॥ ౯ ॥ తథాన్యే చ గ్రహాస్సోమాదయో నక్షత్రైస్సహ జ్యోతిశ్చక్రే సమభ్యుద్యంతి - సహ వాభినిమ్లోచంతి ॥ ౧౦ ॥ ఏవం ముహూర్తేన చతుస్త్రింశల్లక్షయోజనాన్యష్టశతాధికాని సౌరో రథస్త్రయీమయశ్చతస్సృషు పరివర్తతే పురీషు - యస్యైకం చక్రం ద్వాదశారం షణ్ణేమి త్రినాభి సంవత్సరాత్మకం సమామనంతి ॥ ౧౧ ॥ తస్యాక్షో మేరోర్మూర్ధని కృతో మానసోత్తరే కృతేతరభాగో యత్ర ప్రోతం రవిరథచక్రం తైలయంత్రచక్రవన్మానసోత్తరగిరౌ పరిభ్రమతి ॥ ౧౨ ॥ తస్మిన్నక్షే కృతమూలో ద్వితీయోక్షస్తురీయమానేన సంయమితస్తైలయంత్రాక్షవద్ధ్రువే కృతోపరిభాగః॥ ౧౩ ॥ రథనీడస్తు షట్త్రింశల్లక్షయోజనాయతస్తురీయభాగవిశాలస్తావాన్ రవిరథయుగః - యత్ర హయాశ్ఛందోనామానస్సప్తారుణయోజితా వహంతి- దేవమాదిత్యం- పురస్తాత్సవితురరుణః పశ్చాచ్చ నియుక్తస్సౌత్యే కర్మణి కిలాస్తే॥ ౧౪॥ తథా వాలఖిల్యా ఋషయోఽంగుష్ఠపర్వమాత్రాః - షష్టిసహస్రాణి పురతస్సూర్యం సూక్తవాకాయ నియుక్తాస్సంస్తువంతి ॥ ౧౫॥ తథాన్యే చ ఋషయో గంధర్వాప్సరసో నాగా గ్రామణ్యో యాతుధానా దేవా ఇత్యేకైకశో గణాస్సప్త చతుర్దశ రథస్త్రోమాని మాసి మాసి భగవంతం సూర్యమాత్మానం నానా నామానః పృథఙ్నామానః పృథక్కర్మభిర్ద్వం

ద్వికాని॥ ౯॥ తథేతి॥ సహవా సహైవ- యద్యపి వస్తుతః సూర్యస్యాపి నక్షత్రైస్సహైవోదయాస్తమయౌ- తథాపి- తస్య తత్సాహిత్యాదర్శనాత్సోమాదీనామేవ తత్సాహిత్యముక్తం॥ ౧౦॥ ఏవమితి॥ త్రయీమయ ఇత్యాద్యుపాసనార్థం- ద్వాదశ మాసా అరా యస్య- షడృతవో నేమయో యస్య- త్రీణి చాతుర్మాస్యాని నాభయో యస్య॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ కృత ఇతరభాగో యస్య మానసోత్తరగిరౌ లక్షార్ధాదుపరివాయుబద్ధభూమావితి ద్రష్టవ్యం - చక్రం వా తావదుచ్ఛ్రితమితి మంతవ్యం- అన్యథా అయుతమాత్రోచ్ఛ్రాయత్వాన్మానసోత్తరస్య మేరోశ్చతురశీత్యుచ్ఛ్రాయత్వాదక్షస్య- సామాన్యపపత్తేః॥ ౧౨॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్నక్షే చక్రప్రాంతే కృతమూలః నిబద్ధపూర్వభాగః - ప్రథమాక్షో మేరుమానసోత్తరాయతః - సార్ధసప్తలక్షాధిక సార్ధకోటిప్రమాణః తస్య తురీయమానేన సార్ధ సప్తత్రింశత్సహస్రాధికైకోనచత్వారింశల్లక్షమానేన - ధ్రువే కృతః వాయుపాశేన బద్ధః ఉపరిభాగో యస్య॥ ౧౩॥ రథేతి ॥ నీడం ఉపవేశస్థానం - గాయత్ర్యాదిఛందోనామానః - అరుణేన యోజితాస్సంతో దేవం వహంతి - పురస్తాత్ స్థితోऽపి పశ్చాత్ ప్రత్యఙ్ముఖ ఆస్తే యద్వా - యత్సూర్యస్య పురః తస్యైవ పశ్చిమత్వాత్ పశ్చాదిత్యుక్తం - అశ్వస్థానం చ వాయునోక్తం ॥ శ్లో ॥ సప్తాశ్వరూపచ్ఛందాంసి వహంతీ సంహితానితః । శక్రాత్షు సన్నిబద్ధాని చక్రే చాక్షః సమాహిత ఇతి॥ ౧౪॥ తథేతి॥ సూక్తవాకాయ సుభాషితాయ॥ ౧౫॥ తథేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రక్రైకశశ్చతుర్దశ - ద్వంద్వశస్సప్తగణాస్సంతో మాసిమాస్యుపాసత ఇత్యన్వయః॥ ౧౮॥ లక్షఇతి॥ గవ్యూతిః క్రోశద్వ యం॥ ౧౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥.. *

శ్లో॥ ద్వావింశే సోమశుక్రాదేః స్థానమాహోత్తరోత్తరమ్ । తత్తద్గత్యనుసారేణ త్విష్టాని ష్టేత థాన్నృణామ్॥ యదితి॥ రా శీనామభిముఖం అప్రదక్షిణం చ ఉపవర్ణితం - సవ్యేనాచలం చలం దక్షిణేన కరోతీతి వదతా - అముష్యవయం కథమనుమీ మహి- తత్కథం జ్ఞాస్యామః- విరుద్ధత్వాదిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ సహోతి ॥ చక్రవశాత్స్వతశ్చ గతిద్వయమవిరుద్ధమితి పరిహారా ర్థః॥ ౨॥ సఇతి॥ తత్తత్కాలనియమేన కర్మణాం విశుద్ధిః షాడ్గుణ్యం తన్నిమిత్తభూతమాత్మానం- విభజ్య - జిజ్ఞాస్యమానో వితర్క్యమాణః- యథోపజోషం యథాకర్మభోగం-ఋతుగుణాన్ శీతోష్ణాదీన్॥ ౩॥ తమితి॥ వర్ణాశ్రమాచారానువ ర్తినః పురుషాః - త్రయ్యా ఆమ్నాతైః కర్మభిః - ఇంద్రాదిరూపం - యోగవితానైశ్చ ధ్యానాదిభిః అంతర్యామిరూ పం పూజయంతః॥ ౪॥ అథేతి॥ సఏవ స్వగత్యా మాసాదివ్యవహారకారణమిత్యాహ- సఏష లోకానాం ఆత్మా-ద్యావాపృథి

ద్వ్యశఉపాసతే ॥ ౧౮ ॥ లక్షోత్తరసార్ధనవకోటియోజనపరిమండలం భూవలయం యస్యక్షణేన ద్వేశతగ వ్యూత్యుత్తరద్విసాహస్రయోజనాని స భుంక్తే॥ ౧౯॥ ... ... *

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - ఏకవింశోఽధ్యాయః.

రాజా ॥ యదేతద్భగవత ఆదిత్యస్య మేరుం ధ్రువం చ ప్రదక్షిణేన పరిభ్రమతో రాశీనామభిముఖం ప్రచ లితం భవతోపవర్ణితం - అముష్యవయం కథమనుమీమహీతి॥ ౧॥ సహోవాచ-యథా కులాలచక్రేణ పరి భ్రమతా సహ భ్రమతాం తదాశ్రయాణాం పిపీలికాదీనాం గతిరన్యైవ ప్రదేశాంతరేష్వప్యుపలభ్యమా నత్వాత్ - ఏవం నక్షత్ర రాశిభిరుపలక్షితేన కాలచక్రేణ ధ్రువం మేరుం చ ప్రదక్షిణేన పరిధావతా సహ పరి ధావమానానాం తదాశ్రయాణాం సూర్యాదీనాం గ్రహాణాం గతిరన్యైవ నక్షత్రాంతరే రాశ్యంతరే చో పలభ్యమానత్వాత్ ॥ ౨ ॥ సఏష భగవానాదిపురుష ఏవ సాక్షాన్నారాయణో లోకానాం స్వస్తయ ఆత్మానం త్రయీమయం కర్మవిశుద్ధినిమిత్తం కవిభిరపి వేదేన జిజ్ఞాస్యమానో ద్వాదశధా విభజ్య షట్సు వస న్తాదిషు ఋతుషు యథోపజోషం ఋతుగుణాన్ విదధాతి ॥ ౩ ॥ తమేనమిహ పురుషాస్త్రయ్యా విద్యయా వ ర్ణాశ్రమాచారానుపథా ఉచ్చావచైః కర్మభిరామ్నాతైర్యోగవితానైశ్చ శ్రద్ధయా యజన్తోఽంజసా శ్రేయ స్సమధిగచ్ఛంతి ॥ ౪ ॥ అథ స ఏష ఆత్మా లోకానాం ద్యావాపృథివ్యోరంతరేణ నభోవలయస్య కాలచక్రగ తో ద్వాదశమాసాన్ భుంక్తే రాశిసంజ్ఞాన్ - సంవత్సరావయవాన్ మాసం పక్షద్వయం సపాదఋక్షద్వ యం దివా నక్తం చేతి వదంతి॥ ౫॥ యావతా కాలేన షష్ఠమంశం భుంజీత స వా ఋతురిత్యుపదిశంతి సంవత్సరా వయవః- అథ యావతార్ధేన నభోవీథ్యాం ప్రచరతి తం కాలమయనమాచక్షతే॥ ౬॥ అథ చ యావన్నభోమండ లం సహ ద్యావాపృథివ్యోర్మండలాభ్యాం కార్త్స్న్యేన సహ భుంజీత- తం కాలం సంవత్సరం పరివత్సరమి డావత్సరమనువత్సరమిద్వత్సరమితి భానోర్మాంద్యశైఘ్ర్యసామ్యగతిభిస్సమామనంతి ॥ ౭ ॥ ఏవం చం ద్రమా అర్కగభస్తిభ్య ఉపరిష్టాల్లక్షయోజనాదుపలభ్యమానోఽర్కస్య సంవత్సరభుక్తిం పక్షాభ్యాం మా సభుక్తిం సపాదర్క్షాభ్యాం దినేనైవ పక్షభుక్తిమగ్రచారీ ద్రుతతరగమనో భుంక్తే॥ ౮ ॥ అథ చాపూర్యమా

వ్యోరంతరేణ మధ్యే- యన్నభోవలయమంతరిక్షం తస్య మధ్యే - యత్కాలచక్రం తద్గతః - రాశిభిర్మేషాదిభిస్సంజ్ఞా యే షాం- చైత్రాదిసంజ్ఞాస్తు చాంద్రమానానాం మాసమాహుః- పక్షద్వయం మాస ఇతి-చాంద్రేణ మానేన - సపాదం మహా నక్షత్రద్వయం సౌరేణ- దివా నక్తం చ-అహోరాత్రమితి పిత్ర్యేణ॥ ౫॥ యావతేతి॥ షష్ఠమంశం రాశిద్వయం ॥ ౬ ॥ అథ చేతి॥ మండలాభ్యాం సహ భుంజీత-సహ-సహి- సూర్యః- యదా శుక్లప్రతిపది సంక్రాంతిర్భవతి- తదా సౌరచాంద్రయోః మాసయోర్మాసః యుగపదుపక్రాంతో భవతి- స సంవత్సరః- తతః సౌరమానేన వర్షే షట్ దినాని వర్ధంతే - చాంద్ర మానేన షట్ హ్రసంతీతి - ద్వాదశదివసవ్యవధానాదుభయోరగ్రపశ్చాద్భావో భవతి - ఏవం పంచ వర్షాణి గచ్ఛంతి - తన్మధ్యే ద్వౌ మలమాసౌ భవతః- తతః పునః షష్ఠస్సంవత్సరో భవతి- తదేవమవాంతరభేదేన సంవత్సరాదిపంచకం సమామ నంతి ॥ ౭ ॥ సోమాదీనామపి స్థానం కార్యం చాహ ॥ ఏవమితి ॥ అర్కగభస్తిభ్యః మండలరూపాభ్యః సపాదర్క్షాభ్యాం స పాదనక్షత్రద్వయేన॥ ౮॥ అథేతి॥ సర్వేషాం జీవనివహానాం ప్రాణః అన్నమయత్వాదమృతమయత్వాచ్చ - అత ఏవ జీవన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హేతుత్వాజ్జీవశ్చ ॥౯॥ తదేవాహ ॥ య ఏష ఇతి ॥ దక్షిణేనైవ నతు తేషాం పృథగన్యా గతిరస్తీత్యర్థః కాలాయనే కాలచక్రే ఉత్తరాషాఢశ్రవణసంధౌ - అభిజిన్నక్షత్రం ఫలవిశేషేణ పృథక్కల్పితం తేన సహ - తథాచ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ అభిజిన్నామనక్షత్రం - ఉపరిష్టాదషాఢానాం - అవస్తాచ్ఛ్రోణాయా ఇత్యాది ॥ ౧౦ ॥ తత ఇతి ॥ పురతస్సూర్యేణ భోక్ష్యమాణేనక్షత్రే - పశ్చాద్భుక్తేస్సహైవ భుజ్యమానే చారేణ క్రమశః నక్షత్రాద్యతిక్రమేణ - వృష్టేః విష్టంభః స్తంభనం యస్మాత్ గ్రహాత్ తముపశమయతీతి తథా - బుధో వ్యాఖ్యాతః పురతః - పశ్చాత్సహైవ వా చరతీతి ॥ ౧౧ ॥ కించిద్విశేషం చాహ ॥ తత ఇతి ॥ ఆశం

ణాభిరపక్షీయమాణాభిశ్చ కలాభిః పితౄణామహోరాత్రాణి పూర్వపక్షాపరపక్షాభ్యాం - విదధానః సర్వజీవనివహప్రాణో జీవశ్చైకమేకం నక్షత్రం త్రింశతా ముహూర్తైర్భుంక్తే ॥ ౯ ॥ య ఏష షోడశకలః పురుషో భగవాన్ మనోమయోన్నమయో మృతమయో దేవపితృమనుష్య భూతపశుపక్షిసరీసృపవీరుధాం ప్రాణాప్యాయనశీలత్వాత్సర్వమయ ఇతి వర్ణయంతి తత ఉపరిష్టాల్లక్షయోజనతో నక్షత్రాణి మేరుం దక్షిణేనైవ కాలాయన ఈశ్వరయోజితాని సహాభిజితాష్టావింశతిః ॥ ౧౦ ॥ తత ఉపరిష్టాదుశనా ద్విలక్షయోజనత ఉపలభ్యతే పురతః పశ్చాత్సహైవార్కస్య శైఘ్ర్యమాంద్యసామ్యాభిర్గతిభిరర్కవచ్చరతి - లోకానాం నిత్యదానుకూల ఏవ ప్రాయేణ వర్షయంశ్చారేణానుమీయతే సవృష్టివిష్టంభగ్రహోపశమనః - ఉశనసా బుధో వ్యాఖ్యాతః ॥ ౧౧ ॥ తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనతో బుధస్సోమ్య ఉపలభ్యమానః ప్రాయేణ శుభకృద్యదార్కమతిరిచ్యతే - తదాతివాతాభ్రప్రాయానావృష్ట్యాదిభయమాశంసతే ॥ ౧౨ ॥ తత ఊర్ధ్వమంగారకోపి యోజనలక్షద్వితయ ఉపలభ్యమానః - త్రిభిస్త్రిభిః పక్షైరేకైకశో రాశీన్ ద్వాదశ చానుభుంక్తే యది వక్రేణాభివర్తతే ప్రాయేణాశుభగ్రహో ఘశంసః ॥ ౧౩ ॥ తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనాంతరతో బృహస్పతిరేకైకస్మిన్ రాశౌ పరివత్సరం ప్రచరతి - యది నవక్రస్స్యాత్ప్రాయశ్శోభనో బ్రాహ్మణకులస్య ॥ ౧౪ ॥ తత ఉపరిష్టాద్యోజనలక్షద్వయాత్ప్రతీయమానశ్శనైశ్చర ఏకైకస్మిన్ రాశౌ త్రింశన్మాసాన్ విలంబమానస్సర్వానేవానుపర్యేతి తావద్భిరనువత్సరైః ప్రాయేణ హి సర్వేషామశాంతికరః ॥ ౧౫ ॥ తత ఉపరిష్టాదృషయ ఏకాదశ లక్షయోజనాంతర ఉపలభ్యంతే - య ఏవ లోకానాం శమనుభావయంతో భగవతో విష్ణోర్యత్పరమం పదం ప్రదక్షిణం ప్రక్రమంతి ॥ ౧౬ ॥ ******************************

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - ద్వావింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ అథ తస్మాత్పరతస్త్రయోదశలక్షయోజనాంతరతో యత్తద్విష్ణోః పరమం పదమభివదంతి - యత్ర మహాభాగవతో ధ్రువ ఔత్తానపాదిరగ్నినేంద్రేణ ప్రజాపతినా కాశ్యపేన ధర్మేణ చ సమకాలయుగ్భిస్సబహుమానం దక్షిణతః క్రియమాణ ఇదానీమపి కల్పజీవినామాజీవ్య ఉపాస్తే తస్యేహ వా అనుభావ ఉపవర్ణితః ॥ ౧ ॥ స హి సర్వేషాం జ్యోతిర్గణానాం గ్రహనక్షత్రాదీనామనిమిషేణావ్యక్తరంహసా భగవతా కాలేన భ్రామ్యమాణానాం స్థాణురివావష్టంభ ఈశ్వరేణ విహితశ్శశ్వదవభాసతే - యథా మేధీస్తంభే ధాన్యాక్రమణపశవస్సంయోజితాః - త్రిభిస్సవనైర్యథాస్థానం మండలమాచరంతి - ఏవం భగణా గ్రహాదయ ఏతస్మిన్నంతర్బహిర్యోగినః కాలచక్ర ఆయోజితా ధ్రువమేవావలంబ్య - వాయునోదీర్యమాణా ఆకల్పాంతం పరిక్రమంతి ॥ ౨ ॥ నభసి యథా మేఘాశ్శ్యేనాదయో వాయువశాః కర్మసారథయః పరివర్తంతే ఏవం జ్యోతిర్గణాః ప్రకృతిపురుషసంయోగానుగృహీతాః కర్మనిర్మితగతయో భువి న పతంతి ॥ ౩ ॥ కేచనైతజ్జ్యోతిరనీకం శింశుమారసంస్థానేన భగవతో వాసుదేవస్య యోగధారణాయామనువర్ణయంతి యస్య పుచ్ఛాగ్రేవాక్ఛిరసః కుండలీభూతదేహస్య ధ్రువ ఉపకల్పితః - తస్య లాంగూలే ప్రజాపతిరగ్నిరింద్రో ధర్మ ఇతి - పుచ్ఛ

స తే సూచయంతి ॥ ౧౨ ॥ తత ఇతి ॥ అఘశంసః దుఃఖసూచకః - యది వక్రేణాభివర్తతే తర్హి - త్రిభిస్త్రిభిః పక్షైః ॥ ౧౩ ॥ తత ఇతి ॥ యది న వక్రస్స్యాత్తర్హి పరివత్సరం ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ✲✲ శ్లో ॥ త్రయోవింశే ధ్రువస్థానం జ్యోతిశ్చక్రాశ్రయం తతః । శింశుమారస్వరూపేణ హరేశ్చ స్థితిరుచ్యతే ॥ అథేతి ॥ యత్తత్ప్రసిద్ధం విష్ణోః పదం యత్ర ధ్రువః ఉపాస్తే తిష్ఠతీత్యన్వయః - సమకాలమేవ యుజ్యంత ఇతి తథా తైర్నక్షత్రరూపైః ॥ ౧ ॥ స ఇతి ॥ మేధిస్తంభే బద్ధా ధాన్యాక్రమణే పశవో బలీవర్దాః ॥ ౨ ॥ నభసీతి ॥ కర్మసారథిః సహాయో యేషాం ॥ ౩ ॥ ఈశ్వరాధా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రత్వాత్పునః పతనశంకైవనాస్తీతివక్తుంమతాంతరమాహ॥ కేచనేతి॥ జ్యోతిరనీకంజ్యోతిశ్చక్రం - యోగధారణాయాం
స్థితమితి శేషః లాంగూలేఅగ్రాదధోభాగే॥ ౪॥ తస్యేతి॥ ఉదగయనానిఅభిజిదాదీనిపునర్వస్వంతానిచతుర్దశ - దక్షిణపా
ర్శ్వే- దక్షిణాయనానిపుష్యాద్యుత్తరాషాఢాంతానిచతుర్దశ - వామపార్శ్వే ॥ ౫ ॥ తదేవస్థానవిశేషేణవిభజ్యదర్శయ
తి ॥ పునర్వస్వితి ॥ పునర్వసురుదగయనాంత్యంనక్షత్రం - పుష్యోదక్షిణాయనస్యాద్యం - ఆర్ద్రాశ్లేషేతయోర్నిరంతరే
అభిజిదుత్తరాషాఢే ఉత్తరదక్షిణాయన యోరాద్యంతనక్షత్రే ॥ శ్రవణపూర్వాషాఢే తయోరుత్తరపూర్వే ధనిష్ఠా
మూలంచ - తయోరప్యుత్తరపూర్వే - మఖాదీనియాన్యనూరాధాంతానిదక్షిణాయనాన్యష్టౌ - తానివామపార్శ్వేషు
మృగశీర్షాదీనిప్రాతిలోమ్యేనపూర్వాభాద్రపదాంతాని యాన్యుదగయననక్షత్రాణ్యష్టౌ - దక్షిణపార్శ్వే ॥ శతభిష
గ్జ్యేష్ఠేఉత్తరదక్షిణాయనయోరవశిష్టస్కంధయోః॥ ౬॥ ఉత్తరేతి॥ యమోనక్షత్రరూపః - తథానారాయణః అశ్వినౌ

మూలేధాతావిధాతాచ-కట్యాంసప్తర్షయః॥ ౪॥ తస్యదక్షిణావర్తకుండలీభూతశరీరస్యయాన్యుదగయ
నానిదక్షిణపార్శ్వేనక్షత్రాణ్యుపకల్పయంతి - దక్షిణాయనానితుసవ్యే- యథాశింశుమారస్యకుండలాభో
గసన్నివేశస్యపార్శ్వయో రుభయోరప్యవయవాస్సమసంఖ్యాభవంతి - పృష్ఠేత్వజవీథి రాకాశగంగాచ
ఉదరతః॥ ౫॥ పునర్వసుపుష్యౌదక్షిణవామయోః - శ్రోణ్యోరార్ద్రాశ్లేషేచ - దక్షిణవామయోః పాద
యోరభిజి దుత్తరాషాఢే దక్షిణవామయోర్నాసిక యోర్యథాసంఖ్యం శ్రవణపూర్వాషాఢేదక్షిణవా
మయోర్లోచన యోర్ధనిష్ఠామూలంచ దక్షిణవామయోః కర్ణయోర్మఖాదీన్యష్టౌ నక్షత్రాణిదక్షిణాయనా
నివామపార్శ్వవంక్రిషు యుంజీత - తథైవమృగశీర్షాదీన్యుదగయనాని దక్షిణపార్శ్వేషు ప్రాతిలోమ్యే
నప్రయుంజీత - శతభిషగ్జ్యేష్ఠేస్కంధయోః- దక్షిణవామయోర్న్యసేత్॥ ౬॥ ఉత్తరహనావగస్త్యఃఅధ
రహనౌయమః- ముఖేచాంగారకః- శనైశ్చరఉపస్థే- బృహస్పతిఃకకుది - వక్షస్యాదిత్యోహృదయేనా
రాయణఃమనసిచంద్రఃనాభ్యాముశనా - స్తనయోరశ్వినౌ - బుధఃప్రాణాపానయోః- రాహుర్గళేకేతవ
స్సర్వాంగేషురోమసుసర్వేతారాగణాః ॥ ౭ ॥ ఏతదుహైవభగవతోవిష్ణోస్సర్వదేవతామయంరూపమ
హరహస్సంధ్యాయాంప్రయతోవాగ్యతోనిరీక్షమాణఉపతిష్ఠేత ॥ నమోజ్యోతిర్లోకాయకాలాయనాయ
అనిమిషాంపతయే - మహాపురుషాయాభిధీమహీతి॥ ౮॥శ్లో॥ గ్రహర్క్షతారామయమాధిదైవతంపాపా
పహంమంత్రకృతాంత్రికాలమ్ । నమస్యతఃస్మరతోవాత్రికాలేననశ్యేతతత్కాలజమాశుపాపమ్॥౯॥❋❋❋

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - త్రయోవింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ అధస్తాత్సవితుర్యోజనాయుతేస్వర్భానుర్నక్షత్రవచ్చరతీత్యేకే - యోసావమరత్వంగ్రహత్వం
చాలభత - భగవదనుకంపయాస్వయమసురాపశదః సైంహికేయోహ్యతదర్హణస్తస్యతాతజన్మకర్మాణి
చోపరిష్టాద్వక్ష్యామః॥ ౧॥ యదధస్తరణేర్మండలంప్రతపతి - తద్విస్తరతోయోజనాయుతమాచక్షతేద్వా
దశసహస్రంసోమస్య - త్రయోదశసహస్రంరాహోః - యఃపర్వణితద్వ్యవధానకృత్తద్వైరానుబం
ధస్సూర్యాచంద్రమసావభిధావతి - తన్నిశామ్యోభయతాపిభగవతారక్షణాయప్రయుక్తంసుదర్శనం
నామభాగవతం - తత్తేజసాదుర్విషహంచక్రంముహుఃపరివర్తమానమభ్యవస్థితోముహూర్తముద్వేజమా

చకకుదిగళపృష్ఠేశృంగె॥ ౭॥ ఏతదితి॥ జ్యోతిషాంలోకాయాశ్రయాయ- కాలచక్రరూపాయ- నమోభిధీమహీతి- మంత్రే
ణోపతిష్ఠేత॥ ౮॥ గ్రహేతి॥ మంత్రకృతాంపూర్వోక్తమంత్రంజపతాం॥౯॥ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా-

శ్లో॥ ఏవంత్రిభిర్ద్యుమర్యాదాపాలనంవర్ణితంతథా । అథోభువనమర్యాదాపాలనంత్రిభిరుచ్యతే ॥ చతుర్వింశేదవెర
శ్వాక్ స్వర్భాన్వాదిస్థితిఃక్రమాత్ । అతలాదిబిలస్వర్గమర్యాదాస్సప్తవర్ణితాః ॥ సూర్యమారభ్యధ్రువాంతంసన్నివేశం
నిరూప్యేదానీంసూర్యాదధస్తాన్నిరూపయతి॥ అధస్తాదితి॥ స్వర్భానుః రాహుః - అలభత లేభేసింహికాయాఃపుత్రః ॥ ౧॥
గ్రహణంవక్తుమాహ॥ యదితి॥ యదధస్తరణేర్మండలం- అమృతపానే మధ్యప్రదేశేనతయోర్వ్యవధానం కరోతీతితథా-
అతఏవతాభ్యాం సూచితత్వాద్వైర మనుబధ్నాతీతితథా - భాగవతంచక్రంపరివర్తమానంపరిభ్రమత్ - అభిముఖం
ముహూర్తమవస్థితస్సన్నిత్యేవ మంతరాతదవస్థాన ముపరాగంగ్రహణంవదంతి - తత్రచ - ఋజువక్రస్థితిభ్యాంసర్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గ్రాసా సర్వగ్రాసౌనతువస్తుతో గ్రాసో స్తిదూరాంతరత్వాత్ ॥ ౨ ॥ తతఇతి ॥ తావన్మాత్రఏవయోజనాయుతే - అం
తరిక్షంగ్రహహీనం - తస్యావధిమాహ - యావద్వాయుః ప్రవాతిఈరోవాతీతి - తస్యాప్యవధిమాహ ॥ యావన్మేఘాః ॥
౩॥ తతఇతి ॥ పృథివ్యాఉపరిభూల్లోకావధిమాహ - యావద్ధంసాదయః పార్థివావికారాః ॥ ౪॥ ఉపవర్ణితమితి॥ యోజనాయు
తాంతరేణప్రత్యేకముచ్ఛ్రితాః - ఆయామోయోండకటాహస్యతావద్విస్తారేణ॥ ౫ ॥ సామాన్యేనవివరాణివర్ణయం
తి॥ ఏతేష్వితి॥ అథాతలమిత్యతః ప్రాక్తనేనగంథేన ఏతేషుదైత్యాదయోనివసంతీత్యన్వయః - కథంభూతేషు - అధికః
కామభోగశ్చఐశ్వర్యానందశ్చభూతిః సంపత్తిః - విభూతిఃఅణిమాదిసిద్ధిలబ్ధైశ్వర్యవిశేషః - తైస్సుసమృద్ధాభవనాదయో
యేషు - కథంభూతాఃనిత్యప్రముదితాఅనురక్తాఃకళత్రాదయోయేషాం- నప్రతిహతః కామోయేషాంమాయయావినో
దోయేషాం॥ ౬॥ కించ॥ యేష్వితి॥ హేమహారాజ-యేషుమయేననిర్మితాఃపురశ్చకాసంతీత్యన్వయః-కథంభూతాః-నానా
యేమణిప్రవరాః - తేషాంప్రవేకాఃముఖ్యాః - తైర్విరచితైర్విచిత్రైర్భవనాదిభిః - తథావివరేశ్వరాణాంగృహోత్త
మైశ్చ - సమలంకృతాఃకీదృశైఃగృహోత్తమైః - నాగాశ్చఅసురాశ్చమిథునభూతాఃపారావతాదయశ్చ - తైరాకీర్ణాః-

నశ్చలితహృదయఆరాదేవనివర్తతే - తదుపరాగఇతివదతిలోకః ॥ ౨ ॥ తతోధస్తాత్సిద్ధచారణవిద్యాధరా
ణాంసదనానితావన్మాత్రఏవ । తతోధస్తాద్యక్షపిశాచప్రేతభూతగణానాం విహారాజిరమంతరిక్షంయా
వద్వాయుః ప్రవాతి- యావన్మేఘాఉపలభ్యంతే॥ ౩ ॥ తతోధస్తాచ్ఛతయోజనాంతరఇయంపృథివీ-యావ
ద్ధంసభాసశ్యేనసుపర్ణాదయః పతత్త్రిప్రవరాఉత్పతంతి ॥ ౪ ॥ ఉపవర్ణితంభూమేర్యథాసన్నివేశావస్థా
నంఅవనేరప్యధస్తాత్సప్తభూవివరాః । ఏకైకశోయోజనాయుతాంతరేణాయామవిస్తారేణోపక్లప్తాః-
అతలం వితలంసుతలంరసాతలం తలాతలంమహాతలం పాతాళమితి ॥ ౫ ॥ ఏతేషుహిబిలస్వర్గేషుస్వర్గాద
ప్యధిక కామభోగైశ్వర్యానంద భూతివిభూతిసుసమృద్ధభవనోద్యానక్రీడావిహారేషు దైత్యదానవకాద్ర
వేయానిత్య ప్రముదితానురక్త కళత్రాపత్య బంధుసుహృదను చరాగృహపతయ ఈశ్వరాదప్యప్రతిహ
తకామామాయావినోదానివసంతి ॥ ౬ ॥ యేషుమహారాజమయేనమాయావినావినిర్మితాఃపురోనానామణి
ప్రవరప్రవేకవిరచితవిచిత్ర భవనప్రాకార గోపురసభాచైత్య చత్వరాదిభిర్నాగాసురమిథున పారావత
శుకశారికాకీర్ణకృత్రిమభూమిభిర్వివరేశ్వరగృహోత్తమైః సమలంకృతాశ్చకాసంతి ॥ ౭ ॥ ఉద్యానాని
చాతితరాంమనఇంద్రియానందిభిః కుసుమఫలస్తబకసుభగ కిసలయావనతరుచిరవిటపినాం - కనకలతాం
గాలింగితానాం - శ్రీభిస్సముదితమిథునవివిధవిహంగకులకోలాహలజలాశయానాం - అమలజనపూర్ణా
నాం ఝషకులోల్లంఘనక్షుభిత నీరనీరజకుముదకువలయకల్హారనీలోత్పలలోహితశతపత్రాదివనేషు కృ
తనికేతనానాం - ఏకవిహారాకులమధుకర నికరాణాం మధురవివిధస్వరాదిభిరింద్రియోత్సవై రమరలోక
శ్రియమతిశయితాని ॥ ౮ ॥ యత్రహవావనభయమహోరాత్రాదిభిః కాలవిభాగైరుపలక్ష్యతే - య
త్రమహాహిప్రవరశిరోమణయస్సర్వశార్వరంతమః ప్రబాధంతే ॥ ౯ ॥ నవాఏతేషువసతాందివ్యౌషధిర
సరసాయనాశనపానస్నానాదిభిరాధయోవ్యాధయః పరిపలితజరాదయశ్చ - దేహవైవర్ణ్యదౌర్గంధ్య

కృత్రిమభూమయోయేషుతైః- నానాస్వనమిథునేతిపాఠాంతరే - నానాస్వనత్వంమిథునవిశేషణమ్॥ ౭॥ ఉద్యానానీతి॥
ఉద్యానానిచ - అతితరామమరలోకశ్రియమతిశయితానియేషుచకాసంతీత్యన్వయః - కాభిః శ్రీభిః- కేషాం - కుసుమఫలస్త
బకాశ్చసుభగకిసలయానిచ - తైరవనతాఃరుచిరావిటపాయేషాం తేషాం- విటపినాం - లతానామంగైరాలింగితానాంశ్రీ
భిఃతథాసమిథునాః చక్రవాకాదిమిథునసహితాయేవివిధావిహంగాః - తద్యుక్తానాంజలాశయానాంచశ్రీభిః - కీదృశా
నాంఅమలైః జలైఃపూర్ణానాం - పునరపికైరతిశయితా నిర్ఝషకులోల్లంఘనేనక్షుభితం - యజ్జలాశయానాంనీరం - త
స్మిన్యానినీరజాని - తేషాంవనేషుకృతనికేతనంయైస్తేషాం - అథాత్పక్షిణాంఏకః అఖండోయోవిహారః- తేనాకులా
శ్చతేమధుకరాశ్చ - వివిధస్వరాదయస్తైఃయైఇంద్రియోత్సవాఃతైశ్చ - యద్వా - మిథునేత్యాదేరుత్తరేణైవసంబంధః- మన
ఇంద్రియానందిభిరితి స్వనాదీనాంవిశేషణం - తత్రనీరజంసామాన్యేనకమలంలోహితం శతపత్రంతద్విశేషః ॥ ౮ ॥ యత్ర
హేతి ॥ అహోరాత్రాదిభిర్యద్భయం తన్నోపలక్ష్యతే సూర్యాద్యభావాత్ ॥ ౯ ॥ నేతి ॥ క్లమఃశ్రమః - గ్లానిరనుత్సా
హః॥ ౧౦॥ నహీతి॥ కల్యాణానాంమంగళరూపాణాంయస్మిన్భగవత్తేజసిప్రవిష్టే- పుంసవనానిగర్భాః॥శ్లో॥అచతుర్థా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్భవేత్సాఽపి వః పాతి పంచమషష్ఠయోరితి సాఽపి పాతాళ్లైయా॥ ౧౧॥ అథేతి॥ స్వవర్ణేరతాః స్వైరిణ్యః-కామిన్యస్తు స్వవర్ణేతరతాః- తత్రాపి అతిచంచలాః- పుంశ్చల్యః- బిలాయనం బిలాయతనం- సాధయిత్వా సంభోగసమర్థం కృత్వా- స్వేఽసాధారణవిలాసాః- తత్పూర్వకోఽవలోకః- తేనానురాగయుక్తం స్మితం- తేన సల్లాపముపగూహనంచ-తదాదిభిః॥ ౧౨॥ యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్ రసే ఉపయుక్తే సేవితే॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ భవయోః భవస్య భవాన్యాశ్చ- చిత్రభానురగ్నిః- తేన నిష్ఠ్యూతం పూత్కృత్య త్యక్తం- అసురేంద్రాణామవరోధేషు అంతఃపురేషు- పురుషీభిః స్త్రీభిః॥ ౧౪॥ తతఇతి॥ సుతలే బలిరధునాప్యాస్తఇత్యన్వయః- కథంభూతః- మహేంద్రస్య- ప్రియంకర్తుమిచ్ఛతా భగవతా - పృథమం పరాక్షిప్తమపహృతం లోకత్రయం యస్య సః- పునర్భగవతోఽనుకంపయైవ తత్ర ప్రవేశితస్సన్ - కీదృశేన - యోఽదితేస్సకాశాద్భూత్వా వటుర్వామనరూపేణ లబ్ధకాయస్తేన॥ ౧౫॥ కేచిత్తస్య సుతలరాజ్యం భూమిదానఫలమన్యం తేతన్నిరాకరోతి ॥ నోఽఏవైతదితి ॥ యద్భి

స్వేదక్లమగ్లానిరితి వయోవస్థాశ్చభవంతి॥ ౧౦ ॥ నహి తేషాం కల్యాణానాం ప్రభవతి కుతశ్చన మృత్యుర్వినా భగవత్తేజసశ్చక్రాపదేశాత్ - యస్మిన్ ప్రవిష్టే సురవధూనాం ప్రాయః పుంసవనానిభయా దేవస్రవంతి పతంతిచ॥ ౧౧॥ అథాతలేమయపుత్రోఽబలో నామాసురో నివసతి - యేనహవా ఇహ సృష్టాః షణ్ణవతిర్మాయాః కాశ్చనాద్యాపి మాయావినో ధారయంతి - యస్యచ జృంభమాణస్య ముఖతస్త్రయః స్త్రీగణా ఉదపద్యంత - తాః స్వైరిణ్యః కామిన్యః పుంశ్చల్య ఇతి - యావై బిలాయనం ప్రవిష్టం పురుషం రసేన హాటకాఖ్యేన సాధయిత్వా స్వవిలాసావలోకనానురాగస్మిత సల్లాపోపగూహనాదిభిస్స్వైరం కిల రమయంతి ॥ ౧౨ ॥ యస్మిన్నుపయుక్తే పురుష ఈశ్వరోఽహం సిద్ధోఽహమిత్యయుతమహాగజబలమాత్మానమభిమన్యమానః కత్థతే మదాంధ ఇవ॥ ౧౩॥ తతోఽధస్తాద్వితలే హరో భగవాన్ హాటకేశ్వరః స్వపార్షదభూతగణావృతః ప్రజాసర్గోపబృంహణాయ భవాన్యా సహ మిథునీభూయాస్తే- యతః ప్రవృత్తా సరిత్ప్రవరా హాటకీ నామ భవయోర్వీర్యేణ యత్ర చిత్రభానుర్మాతరిశ్వనా సమిధ్యమాన ఓజసా పిబతి తన్నిష్ఠ్యూతం హాటకాఖ్యం సువర్ణం భూషణేనాసురేంద్రావరోధేషు పురుషాస్సహ పురుషీభిర్ధారయంతి॥ ౧౪॥ తతోఽధస్తాత్సుతలే- ఉదారశ్రవాః పుణ్యశ్లోకో విరోచనాత్మజో బలిః- భగవతా మహేంద్రస్య ప్రియం చికీర్షమాణేనాదితేర్లబ్ధకాయో భూత్వా వటుర్వామనరూపేణ పరాక్షిప్తలోకత్రయో భగవదనుకంపయైవ పునః ప్రవేశితః - ఇంద్రాదిష్వవిద్యమానయా సుసమృద్ధయా శ్రియాభిజుష్టః - స్వధర్మేణారాధయంస్తమేవ భగవంతమపగతసాధ్వస ఆస్తేఽధునాపి॥ ౧౫॥ నోఽఏవైతత్సాక్షాత్కారో భూమిదానస్య-యత్తద్భగవత్యధోక్షజే - అశేషజీవనికాయానాంజీవభూతాత్మభూతే-పరమాత్మని వాసుదేవే-తీర్థతమే-పాత్ర ఉపపన్నే-పరయా శ్రద్ధయా పరమాదరసమాహితమనసా సంప్రతిపాదితస్య సాక్షాదపవర్గద్వారస్య యద్బిలనిలయమైశ్వర్యం॥ ౧౬॥ యస్యహవావక్షుతపతనప్రస్ఖలనాదిషు వివశస్సకృన్నామాభిగృణన్ పురుషః కర్మబంధనమంజసా విధునోతి-యస్యహైవ ప్రతిబాధనం వ్హముముక్షవోఽన్యథైవోపలభంతే- తద్భగవతో భక్తానాం సర్వేషామాత్మనామాత్మదే - ఆత్మతమే॥ ౧౭ ॥ నైవభగవాన్నూనమముష్యానుజగ్రాహయదుత పునరాత్మానస్మృతిమోషణం మాయామయభోగైశ్వర్యమేవాతనుతేతి ॥ ౧౮ ॥ యత్తద్భగవతానధిగతాన్యోపాయేన యాచ్ఞాచ్ఛలేనాపహృతస్వ

లనిలమేవివరస్థానే-ఐశ్వర్యం- ఏతద్భూమిదానస్య - సాక్షాత్కారః ఫలం-నభవత్యేవ - కుతఇత్యపేక్షాయామేవంభూతస్య దానస్య సాక్షాదపవర్గహేతుత్వాదిత్యాహ- యత్తత్ప్రసిద్ధం దానం తస్య తదేవాహ- భగవతి - అశేషజీవనికాయానాం జీవభూతశ్చాసావాత్మభూతశ్చ - సర్వజీవనియంతా చాసావాత్మారామశ్చేత్యర్థః తస్మిన్ సంప్రతిపాదితస్య సమ్యగ్భక్తిపురస్సరతస్సమర్పితస్య॥ ౧౬॥ యస్యహేతి॥ కించ-యస్యనామ-క్షుతాదిషు- వివశోఽపి సకృదపి - గృణన్ కర్మబంధం విధునోతి- కథంభూతం- యస్య ప్రతిబాధనం త్విహముముక్షవోఽన్యథైవోపలభంతే - యన్నివృత్త్యర్థం యోగసాంఖ్యాదిక్లేశాననుభవంతీత్యర్థః- తం కరబంధం త్యజంతి తత్తస్మిన్ భాగవతానాం భక్తానాం జ్ఞానినాంచ- యథాయథం ఆత్మదే జ్ఞానదేహరా ఆత్మతమేచ- సమర్పితస్య భూమిదానస్య న తత్ఫలమితి పూర్వేణైవ సంబంధః॥ ౧౭ ॥ కించ నేదం భగవదనుకంపయా లబ్ధం ఫలం- కింత్వేకాంతభక్తస్య తస్యాంతరాయమాత్రమిత్యాహ॥ నేతి॥ భగవాన్ అముష్య అముం నైవానుగృహీతవాన్ తత్ర హేతుః- యదుతేతి- ఆత్మన ఈశ్వరస్యానుస్మృతిం ముష్ణాతీతి తథా తదుక్తం వైష్ణవే ॥ శ్లో ॥ వాసుదేవే మనో యస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జపహోమార్చనాదిషు । తస్యాంతరాయో మైత్రేయ దేవేంద్రత్వాదికంఫలమితి ॥ ౧౮ ॥ తస్మైవ్యైకాంతభక్తింసప్రపం
చమాహ॥ యదితి ॥ యత్తత్ అతిప్రసిద్ధమితివక్ష్యమాణమువాచ హేత్యన్వయః- కథంభూతః- అనధిగతఃఅన్యఃఉపాయో
యేన - తేనభగవతాయాచ్ఞాచ్ఛలేనాపహృతం స్వశరీరమాత్రావశేషితంలోకత్రయంయస్య - సమ్యక్ ప్రతిముక్తోబ
ద్ధః- అపవిద్ధఃప్రక్షిప్తోపిసన్॥౧౯॥ నూనమితి॥ బతేతిఖేదే-భగవాన్ విద్వానపి- యోసావింద్రః - యస్మైవ్యైకాంతేనబృహస్ప
తిఃసచివఃసహాయః- యతోమంత్రియమంత్రార్థంవృతఃసోపిపురుషార్థేషు- నూనంననిష్ణాతఃననిపుణః - యతఉపేం
ద్రేణద్వారభూతేన - తముపేంద్రం విహాయాత్మానం మాంలోకత్రియమయాచత - మంత్రప్రిదం బృహస్పతిమతిక్ర
మ్యేతివా - తస్మిన్ప్రసన్నేసఏవవరణీయోనలోకత్రయం - యత స్తదతితుచ్ఛమిత్యాహ - అతిగంభీరంఅనంతంవయో
యస్యతస్య- కాలస్యయన్మన్వంతరం- తేనపరివృత్తం - విపర్యస్తంలోకత్రయమిదంకించిత్॥ ౨౦॥ ప్రహ్లాదస్తుఏకఏవా
ర్థేనిష్ణాతఇత్యాహ॥ యస్యేతి॥ స్వపితరిఉపరతేమృతేసతి- స్వంపిత్ర్యంపదం- భగవతాదీయమానమపి-భగవతఃఖలున
పరమన్యదితికృత్వానతుజగ్రాహేత్యర్థః॥ ౨౧॥ ననుత్వమతివీరఃకుతస్తమేవబహుమన్యసేతత్రాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యాను
పథంఅనువర్త్మఅమృదితాఅక్షీణాః కషాయారాగాదయోయస్య - పరిక్షీణోభగవదనుగ్రహోయస్య-సకోవా- ఉప

శరీరావశేషితలోకత్రయః - వరుణపాశైశ్చసంప్రతిముక్తః - గిరిదర్యాంచాపవిద్ధఇతిహోవాచ ॥ ౧౯ ॥
నూనంబతాయంభగవానర్థేషునన్నిష్ణాతోయోసావింద్రోయస్యసచివో మంత్రాయవృతఏకాంతతోబృహ
స్పతిః తమతిహాయస్వయముపేంద్రేణాత్మానమయాచతాత్మన ఆశిషోనోఏవై తద్దాస్యమ
తిగంభీరవయసఃకాలస్యమన్వంతరపరివృత్తంకియల్లోకత్రయమిదం ॥ ౨౦॥ యస్యానుదాస్య మేవాస్మత్పి
తామహఃకిలవవ్రే-నతుస్వపిత్ర్యం- యదుతాకుతోభయంపదందీయమానంభగవతోపరతేస్వపితరి ॥౨౧॥
తస్యమహానుభావస్యానుపథమలమమృదితకషాయఃకోవాస్మద్విధః - పరిక్షీణభగవదనుగ్రహ ఉపజిగమి
షతీతి॥ ౨౨ ॥ తస్యానుచరితముత్తరస్మాద్విస్తరిష్యతేయస్యభగవాన్స్వయమఖిల జగద్గురుర్నారాయ
ణో ద్వారిగదాపాణిరవతిష్ఠతే- నిజజనానుకంపితహృదయః - యేనాంగుష్ఠేనపదాదశకంధరోయోజనా
యుతాయుతందిగ్విజయఉచ్చాటితః॥ ౨౩॥ తతోధస్తాత్తలాతలేమయోనామదానవేంద్రస్త్రిపురాధిపతిర్భ
గవతాత్రిపురారిణాత్రిలోక్యాశ్శంచికీర్షుణానిర్దగ్ధపురత్రయస్తత్ప్రసాదాల్లబ్ధపదోమాయావినామా
చార్యోమహాదేవేనపరిరక్షితోవిగతసుదర్శనభయోమహీయతే॥ ౨౪ ॥ తతోధస్తాన్మహాతలేకాద్రవేయా
ణాంనైకశిరసాంక్రోధవశానాంగణః-కుహక-తక్షక-కాళీయ-సుషేణాది-ప్రధానమహాభోగవంతః పత
త్త్రిరాజాధిపతేఃపురుషోత్తమవాహాదనవరతముద్విజమానాఃస్వకళత్రాపత్యసుహృత్కుటుంబసంగేన
క్వచిత్ప్రమత్తావిహరంతి॥ ౨౫॥ తతోధస్తాద్రసాతలేదైతేయాదానవాఃపణయోనామనివాతకవచాఃకాల
కేయాహిరణ్యపురనివాసినఇతి విబుధప్రత్యనీకాఉత్పత్త్యామహౌజసోమహాసాహసినోభగవతః సకలలో
కానుభావస్యహరేరేవతేజసాప్రతిహతబలావలేపాబిలేశయా ఇవనివసంతి - యెవైసరమయేంద్రదూ
త్యావాగ్భిర్మంత్రవర్ణాభిరింద్రాద్బిభ్యతి ॥ ౨౬ ॥ తతోధస్తాత్పాతాళే - నాగలోకపతయోవాసుకి

గంతుమిచ్ఛతీతి॥ ౨౨॥ నన్వేవంభూతశ్చేద్బలిః- తర్హితస్యైవచరితంవిస్తరేణకథ్యతాంతత్రాహ-అథశుకోక్తిః॥తస్యే
తి॥ తస్యబలేరనుచరితముపరిష్టాదష్టమేవిస్తరిష్యతే - యస్యద్వార్యవతిష్ఠతే - నిజజనేష్వనుకంపితంకృతానుకంపంహృద
యంయస్య- ద్వారపాలకర్మదర్శయతి- యేనశ్రీనారాయణేనబలేః ద్వారివిశన్దశకంధరః- ఉచ్చాటితః- కేనపదాత
త్రాప్యంగుష్ఠేనైవ ॥ ౨౩ ॥ యథాహరిణాస్వభక్తోబలిఃసుతలేనిహితఃసుఖమాస్తే - ఏవంమహాదేవభక్తోపిమయస్త
లాతలేసుఖమాస్తఇత్యాహ॥తతఇతి॥లబ్ధంపదంస్థానంయేన- మహీయతేపూజ్యతే॥౨౪॥ తతఇతి॥ నైకశిరసాంఅనేకఫణా
నాంగణోస్తి- ఏతత్ప్రపంచయతి-కుహకేతి- మహాభోగవంతోమహాకాయాః- పురుషోత్తమవాహాత్ హరేర్వాహనా
త్॥ ౨౫॥ తతఇతి॥ విబుధప్రత్యనీకాఃదేవశత్రవః-సకలేష్వపిలోకేష్వనుభావోయస్య- తస్యైవతేజసా- సుదర్శనేన
ప్రతిహతో బలావలేపో వీర్యమదోయేషాం- బిలేశయాః సర్పాఇవ ఇంద్రదూత్యా ప్రయుక్తాభిర్మంత్ర రూపాభిర్వా
గ్భిః- ఏవంహివైదికమాఖ్యానం - పణిభిరసురైర్నిగూఢాంగాం అన్వేష్టుంసరమాందేవశునీమింద్రేణప్రహితాం - సం
ధిమిచ్ఛంతః- పణయఃప్రాహుః - కిమిచ్ఛంతీసరమేత్యాది - సాచసంధిమనిచ్ఛంతీంద్రస్తుతిపూర్వకం - - తాన్ప్రతిప్రాహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షమాహ - పాతాళందేశిణఫణయశ్శయధ్వమిత్యాది - తేచతచ్ఛ్రీత్వాభిభ్యతీతి ॥ ౧౯॥ తతఇతి ॥ మహాభోగినఃమహాఫణాః- మహానమషఃక్రోధో యేషాం- పంచాదిసంఖ్యానిశీర్షాణి యేషాం- శీర్షాణామితివక్తవ్యేశీషాణామిత్యార్షః॥ ౨౪॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ పంచవింశేతతోధస్తాదాహ శేషస్యసంస్థితమ్। సంజిహీర్షోరిదంకాలేయత్రరుద్రసముద్భవః ॥ తస్యేతి॥ కోసావనంతస్సాత్త్వతీయాః సాత్త్వతతంత్రనిష్ఠాఃచతుర్వ్యూహోపాసనే- యంసంకర్షణఇత్యాచక్షతే - తథాఖ్యానే హేతుః ద్రష్టృదృశ్యయోఃసమ్యక్ నికర్షణమేకీకరణంయేన - తతుకృతః- అహమిత్యభిమానోలక్షణంచిహ్నమధిష్ఠాతుర్యస్య- అహంకారాధిష్ఠానేనద్రష్టృదృశ్యయోస్సన్నికర్షణాత్సంకర్షణఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ అనంతత్వమాహ॥యస్యేతి॥యచ్ఛబ్దానాంసఏషభగవాననంతఇత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౨ ॥ తామసత్వమాహ॥ యస్యహేతి॥ యస్యహీదంవిశ్వముపసంహర్తుమిచ్ఛతః-అమర్షేణవిరచితేకుటిలీకృతేఅతఏవరుచిరేమనోజ్ఞేభ్రువౌతయోరంతరేణ ధ్యేఽమంత్యాఖ్యాభ్రువోర్మధ్యేఉత్తంభయన్నుదతిష్ఠత ॥ ౩ ॥ సుభగత్వమాహ॥ యస్యేతి॥ యస్యాంఘ్రికమలయుగళే- అరుణావిశదానఖాఏవమణయః- తేషాంషండఃసమూహః-తస్యమండ

ప్రముఖాః- శంఖ- కుళిక- మహాశంఖ- శ్వేత-ధనంజయ-ధృతరాష్ట్ర- శంఖచూడ-కంబళాశ్వతర-దేవదత్తాదయోమహాభోగినోమహామర్షానివసంతి - యేషామువైపంచసప్తదశ శతసహస్రశీర్షాణాం ఫణాసువిరచితామహామణయోరోచిష్ణవః పాతాళవివరతిమిరనికరంస్వతేజసావిధమంతి॥ ౨౪॥ ****

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- పంచమస్కంధే- చతుర్వింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ తస్యమూలదేశేత్రింశద్యోజనసాహస్రాంతరఆస్తే - యావైకలాభగవతస్తామసీ సమాఖ్యాతానంతఇతి - సాత్త్వతీయాయంద్రష్టృదృశ్య యోస్సన్నికర్షణాదహమితి చాభిమానలక్షణాత్సంకర్షణఇత్యాచక్షతే ॥ ౧ ॥ యస్యేదంక్షితిమండలంభగవతోనంతమూర్తేః సహస్రశిరసఏకస్మిన్నేవశీర్షణిధ్రియమాణంసిద్ధార్థఇవలక్ష్యతే ॥ ౨ ॥ యస్యహవాఇదంకాలేనోపసంజిహీర్షతోమర్షవిరచితరుచిరభ్రమద్భ్రువోరంతరేణ సన్నికర్షణోనామ రుద్రఏకాదశ వ్యూహస్త్ర్యక్షస్త్రిశిఖం శూలముత్తంభయన్నుదతిష్ఠత ॥ ౩ ॥ యస్యాంఘ్రికమలయుగళారుణవిశదనఖమణిషండమండలేష్వహిపతయస్సహసాత్త్వతబుషభైరేకాంతభక్తియోగేనావనమంతః స్వవదనానిపరిస్ఫురత్కుండల ప్రభామండలమండితగండస్థలాన్యతిమనోహరాణిప్రముదితమనసః ఖలువిలోకయంతి॥౪॥ యస్యైవహినాగరాజకుమార్యఆశిషఆశాసానాశ్చార్వంగదవలయవిలసితవిశదవిపులధవళసుభగరుచిరభుజరాజతస్తంభేష్వగరుచందన కుంకుమపంకానులేపనావలింపమానాస్తదభిమర్శనోన్మథితహృదయమకరధ్వజావేశరుచిరలలితస్మితాః - తదనురాగమదముదితమదవిఘూర్ణితారుణకరుణావలోకనయనవదనారవిందంసవ్రీడంకిలవిలోకయంతి॥ ౫ ॥ సఏవభగవాననంతోనంతగుణార్ణవఆదిదేవఉపసంహృతామర్షరోషవేగోలోకానాంస్వస్తయఆస్తే ॥ ౬॥ ధ్యాయమానస్సురాసురోరగసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమునిగణైరనవరతమదముదితవికృతవిహ్వలలోచనస్సులలితముఖరితామృతేనాప్యాయమానః-స్వపార్షదవిబుధయూథపతీనపరిమ్లానరాగనవతులసికామోదమధ్వా

లేషు - పరిస్ఫురత్కుండలానాంప్రభయామండితానిగండస్థలానియేషుతాని॥ ౪॥ యస్యైవేతి॥చారూణిఅంగదవలయైః-విలసితాశ్చ తేవిశదాశ్చ- విపులాశ్చధవళాశ్చ - సుభగాశ్చ - రుచిరాశ్చభుజాఏవరజతస్తంభాస్తేషు- అగరుచందనకుంకుమానాంపంకఏవానులేపః- తేనావలింపమానాః-తేషామభిమర్శనేనోన్మథితేహృదయే - మకరధ్వజస్యావేశేనరుచిరంచ-లలితంచ - స్మితంయాసాంతాః- తస్యానురాగేణమదేనచ- ముదితంచతత్- మదేనవిఘూర్ణితేప్రచలితే- ఆఈషదరుణేకరుణావలోకయుక్తేనయనేయస్మిన్ తద్వదనారవిందంవిలోకయంతి॥ ౫॥ సఇతి॥ అమర్షఃఅసహనం - రోషఃక్రోధః-ఉపసంహృతఃతయోర్వేగోయేన॥ ౬ ॥ ఉపాసనార్థమాహ॥ ధ్యాయమానఇతి॥ సురాదిభిర్ధ్యాయమానఃచింత్యమానఃఅనవరతంమదేనముదితశ్చాసౌవికృతవిహ్వలలోచనశ్చ - సులలితేనముఖరితామృతేనవచనామృతేనస్వపార్షదాన్ - బుధయూథపానాంపతీంశ్చ- ఆప్యాయమానఃహర్షయన్-నీలేవాససీయస్య - ఏకమేవకుండలంయస్య - హలస్యకకుదిపృష్ఠే-కృతఃన్యస్తః- సుభగశ్చసుందరశ్చభుజోయేన- ఉదారాలీలాయస్యసః - నపరిమ్లానోరాగఃకాంతిర్యస్యాఃతస్యానవతులసికాయాః ఆమోదమధ్వాసవేనసురభిమధురసేన - మాద్యతాంమధుకరాణాం - యేవ్రాతాః - తేషాంమధురగీతేన- శ్రియస్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాం మాలాం - కణ్ఠ్యాం వరతాం ॥ ౭॥ య ఇతి॥ సంశ్లోకయామాస వర్ణయామాస॥ ౮॥ ఉత్పత్తీతి॥ అస్య జగత ఉత్పత్త్యాది హేతవో గుణాః యస్యేక్షయా- కల్యాః స్వస్వకార్యసమర్థా ఆసన్ - యస్య తు రూపం - ధ్రువమనంతం అకృతం చ అనాది-తత్ర హేతుః - య ఏక మేవసత్ - ఆత్మన్ ఆత్మని నానా- కార్యప్రపంచమధాత్ - తస్య బ్రహ్మరూపస్య వర్త్మ తత్త్వం-జనః కథముహా వేద - న వేదైవేత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తర్హి కథమసౌ ముముక్షుభిః సేవ్యతే తత్రాహ॥ మూర్తిమితి॥ యత్రేదం సదసద్విభాతి - సః నోస్మాకం భక్తానాం - కృపయా సంశుద్ధాం సత్త్వం మూర్తిం బభార - స్వజనానాం మనాంస్యాదాతుం వశీకర్తుం కృతాం యస్య లీలాం- మృగపతిః సింహః- ఆదధే ఆశిక్షత్ - యతః ఉదారాణి వీర్యాణి యస్య - తస్మాదన్యం ముముక్షుః కమాశ్రయేదిత్యుత్తరేణాన్వయః- యద్వా- కృపయేత్యత్ర హేతుః - యద్యస్మాత్- స్వజనానాం మనాంస్యాదాతుం లీలామాదదే- మృగపతిరివ ఉదారవీర్యః- యద్వా- మృగ్యంత ఇతి మృగాః కామప్రదాః- తేషాం పతిర్ముఖ్యః॥ ౧౦॥ కించ అస్తాం తస్య కృపయావపుర్ధారణం- తద్భజనం వా- తన్నామమాత్ర మేవాతివిచిత్ర మేవేత్యాహ॥ యదితి॥ యస్య నామ- యది పతితః-మహాపాతక్యపి- అనుకీర్తయేత్- తర్హి సద్య ఏవ త్యజేత్- తదాసు ద్వ్యతికిముత క్తవ్యం- యతోసావేవ నృణామశేషమంహః- సద్యో హంతి-కథమను

సవేన మాద్యన్మధుకరవ్రాతమధురగీతశ్రియం వైజయంతీం స్వాం వనమాలాం నీలవాసా ఏకకుండలో హలకకుదికృతసుభగ సుందరభుజో భగవాన్మహేంద్రో వారణేంద్ర ఇవ కాంచనీం కక్ష్యాముదారలీలో బిభర్తి ॥ ౭॥ య ఏష ఏవమనుశ్రుతోభిధ్యాయమానో ముముక్షూణామనాదికాలకర్మవాసనాగ్రథితమవిద్యామయం హృదయగ్రంథిం సత్త్వరజస్తమోమయమంతర్హృదయం గత ఆశు నిర్భినత్తి- తస్యానుభావమిమం భగవాన్ స్వాయంభువో నారదస్సహ తుంబురుణా సభాయాం బ్రహ్మణస్సంశ్లోకయామాస ॥ ౮ ॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తిస్థితిలయ హేతవోస్య కల్యాస్సత్త్వాద్యాః ప్రకృతిగుణా యదీక్షయాసన్ । యద్రూపం ధ్రువమకృతం యదేకమాత్మన్ ॥ నానాధాత్కథము హ వేద తస్య వర్త్మ ॥౯॥ మూర్తిం నః పురుకృపయా బభార సత్త్వం సంశుద్ధం సదసదిదం విభాతి యత్ర । యల్లీలాం మృగపతిరాదధేనవద్యామాదాతుం స్వజనమనాంస్యుదారవీర్యః ॥ ౧౦ ॥ యన్నామ శ్రుతమనుకీర్తయేదకస్మాదార్తో వా యది పతితః ప్రలంభనాద్వా। హంత్యంహస్సపది నృణామశేషమన్యం కం శేషాద్భగవత ఆశ్రయేన్ముముక్షుః ॥ ౧౧ ॥ మూర్ధన్యర్పితమణువత్సహస్రమూర్ధ్నో భూగోళం సగిరిసరిత్సముద్రసత్త్వం । ఆనంత్యాదనిమిత విక్రమస్య భూమ్నః కో వీర్యాణ్యపి గణయేత్సహస్రజిహ్వః ॥ ౧౨ ॥ ఏవం ప్రభావో భగవాననంతో దురంతవీర్యోరుగుణానుభావః। మూలే రసాయాః స్థిత ఆత్మతంత్రో యో లీలయా క్ష్మాం స్థితయే బిభర్తి ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ చూ ॥ ఏతా హ్యేవేహ నృభిరుపగంతవ్యాః గతయో యథాకర్మవినిర్మితాః యథోపదేశమనువర్ణితాః - కామాన్ కామయమానైరేతావతీః హి రాజన్ పుంసః ప్రవృత్తిలక్షణస్య ధర్మస్య, విపాకగతయ ఉచ్చావచా విసదృశా యథాప్రశ్నం వ్యాఖ్యాతాః - కిమన్యత్కథయామీతి॥ ౧౪॥ * * * * * * * * * *

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః.

రాజా ॥ మహర్ష ఏతద్వైచిత్ర్యం లోకస్య కథమితి ॥ ౧॥ శ్రీశుకః ॥ త్రిగుణత్వాత్కర్తుః

కీర్తయేత్ అన్యతః శ్రుతం వా అకస్మాద్వా ఆర్తో వా సన్ - ప్రలంభనాద్వా పరిహాసాత్ - తస్మాచ్ఛేషాదన్యం ॥ ౧౧॥ మూర్ధనీతి॥ గిర్యాదిసహితం భూగోళం - సత్త్వాని ప్రాణినః - సహస్రజిహ్వోపి కో గణయేత్॥ ౧౨॥ ఏవమితి॥ దురంతం వీర్యం బలం యస్య - ఉరవో గుణాః అనుభావశ్చ యస్య స చ రసాయాః భూమేర్మూలే స్థితః తిష్ఠతి - ఆత్మతంత్రః ఆత్మాధారః ॥ ౧౩ ॥ ఉక్తస్య లోకవిభాగస్యోపయోగం వదన్ తదప్యుపసంహరతి॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతా హ్యేవేహ కామాన్కామయమానైర్నృభిరుపగంతవ్యా ఇత్యన్వయః- తస్య ప్రపంచః ఏతావతీః ఏతావత్యః- విపాకగతయః ఫలభూతా గతయః-వ్యాఖ్యాతాః వివృతాః॥ ౧౪॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ షడ్వింశే తు తతోధస్తాన్నరకస్థితిరుచ్యతే । పాపినో యత్ర దహ్యంతే యమదూతైర్యథాయథమ్॥ పుంసో గతయ ఉచ్చావచా విసదృశా ఇతి భోగవైచిత్ర్యముక్తం- తదేతత్కుత ఇతి పృచ్ఛతి॥ మహర్ష ఇతి ॥౧॥ కర్మణః సమానత్వేపి శ్రద్ధావైచిత్ర్యాత్ఫలవైచిత్ర్యమితి పరిహరతి ॥ త్రిగుణత్వాదితి ॥ సాత్త్విక్యాః శ్రద్ధయా కర్తుః సుఖిత్వం - రాజస్యా అసుఖిత్వం దుఃఖిత్వం చ - తామస్యా దుఃఖిత్వం మూఢత్వం చ - తత్రాపి తాసాం శ్రద్ధానాం తారతమ్యాత్ సుఖాదితారతమ్యం సర్వేషామిత్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్థః ॥ ౨ ॥ అథేతి ॥ ప్రతిషిద్ధం ప్రతిషేధః- స ఏవ లక్షణం ప్రమాణం యస్యాధర్మస్య- కర్తుః- శ్రద్ధా వైసాదృశ్యం - తమసస్తారత
మ్యాత్ -తత్రాపి కారణం దర్శయన్నాహ- అనాద్యవిద్యాకృతానాం కామానాం-సృతయో నరకాః- తాశ్చ అనంతాః- అథే
దానీం తాః ప్రాచుర్యేణానువర్ణయిష్యామ ఇత్యన్వయః ॥ ౩॥ నరకా ఇతి ॥ కిం భూమా ఏవ దేశవిశేషాః త్రిలోక్యాః బ్రహ్మాం
డాద్బహిర్వా-ఆవరణేషు మధ్యే అంతరా శివా భూమి వ్యతిరిక్తే॥ ౪॥ అంతరాళ ఇతి॥ కర్మదోషమనతిక్రమ్యైవ - దమం పా
పఫలం-ధారయతి దండం కరోతీత్యర్థః-నడుల్లంఘితం భగవచ్ఛాసనం యేన॥ ౫॥ ౬॥ మతాంతరేణాష్టావింశతిమాహ- కిం చేతి ॥

శ్రద్ధాయాః కర్మగతయః పృథగ్విధాస్సర్వా ఏవ సర్వస్య తారతమ్యేన భవంతి ॥ ౨ ॥ అథేదానీం ప్రతిషిద్ధల
క్షణస్యాధర్మస్య కర్తుశ్శ్రద్ధాయా వైసాదృశ్యాత్కర్మఫలం విసదృశం భవతి-అనాద్యవిద్యాకామానాం
తత్పరిణామలక్షణాస్సృతయః- సహస్రశః ప్రవృత్తాస్తాః ప్రాచుర్యేణానువర్ణయిష్యామః॥ ౩॥ రాజా॥
నరకానామ భగవన్ కిం దేశవిశేషా అథవా బహిస్త్రిలోక్యా ఆహోస్విదంతరాళ ఇతి ॥ ౪ ॥ ఋషిః ॥
అంతరాళ ఏవ త్రిజగత్యాస్తు దిశి దక్షిణస్యామధస్తాద్భూమేరుపరిష్టాదండ జలాశయస్య - యస్యామగ్ని
ష్వాత్తాదయః పితృగణాః - స్వానాం గోత్రాణాం పరమేణ సమాధినా సత్యా ఏవాశిష ఆశాసానా నివసంతి
యత్ర హ భగవాన్ పితృరాజో వైవస్వతః - స్వవిషయం ప్రాపితేషు స్వపురుషైర్జంతుషు సంపరేతేషు -
యథాకర్మావద్యమేవానుల్లంఘిత భగవచ్ఛాసనః- సగణో దమం ధారయతి ॥ ౫॥ తత్ర హైకే నరకానేక
వింశతిం ప్రాహుః - అథ తాంస్తే రాజన్నామరూపలక్షణతోనుక్రమిష్యామః - తామిస్రోంధతామిస్రో రౌ
రవో మహారౌరవః కుంభీపాకః కాలసూత్రమసిపత్రవనం సూకరముఖమంధకూపః క్రిమిభోజనస్సం
దంశస్తప్తోర్మిర్వజ్రకంటకశ్శాల్మలిర్వైతరణీపూయోదః ప్రాణరోధో విశసనం లాలాభక్షస్సారమేయా
దనమవీచిరయః పానమితి॥ ౬॥ కించ క్షారకర్దమో రక్షోగణభోజనశ్శూలప్రోతో దందశూకో వటని
రోధనో పర్యావర్తనస్సూచీముఖమిత్యష్టావింశతి నరకా వివిధయాతనాభూమయః॥ ౭॥ యస్త్విహ వా పరవి
త్తాపత్యకళత్రాణ్యపహరతి - స హి కాలపాశబద్ధో యమపురుషైరతిభయానకైస్తామిస్రే నరకే బలాన్నిపా
త్యతే- అనశనాద్రిపాతనలగుడతాడనసంతర్జనాదిభిర్యాతనాభిర్యాత్యమానో జంతుర్యత్ర కశ్మలమాసాది
త ఏకదైవ మూర్ఛాముపయాతి తమిస్రప్రాయే॥ ౮ ॥ ఏవమేవాంధతామిస్రే యస్తు వంచయిత్వా పురుషం
దారాను పభుంక్తే - యత్ర శరీరీ వినిపాత్యమానో యాతనావస్థో వేదనయా నష్టస్మృతిర్నష్టదృష్టిశ్చ భ
వతి- యథా హి వనస్పతిర్వృశ్చ్యమానమూలః-తస్మాదంధతామిస్రం తముపదిశంతి॥ ౯॥ యస్త్విహ వా ఏత
దహమితి మమేదమితి భూతద్రోహేణ కేవలం స్వకుటుంబమేవానుదినం పుష్ణాతి - స తదిహ విహాయ స్వ
యమేవ తదశుభేన రౌరవే నిపతతి - యే చేహ యథైవాముునా విహింసితా జంతవః పరత్ర యమయాతనాము
పగతవంత ఏవ రురవో భూత్వా తథా తమేవ విహింసంతి - తస్మాద్రౌరవమిత్యాహుః రురురితి సర్పాదతిక్రూర
సత్త్వాపదేశః ॥ ౧౦ ॥ ఏవమేవ మహారౌరవః యత్ర నిపతితం పురుషం క్రవ్యాదా రురవస్తం క్రవ్యేణ ఖాద
యంతి- యః కేవలం హి దేహంభరః॥ ౧౧॥ యస్త్విహ వా ఉగ్రః పశూన్ పక్షిణో వా ప్రాణభృత ఉపరుంధ
యతి తమపకరుణం పురుషాదైరపి విగర్హితమముత్ర యమానుచరాః కుంభీపాకే తప్తతైల ఉపరుంధయంతి ॥
౧౨॥ యస్త్విహ వా మాతృపితృబ్రహ్మద్రుక్స కాలసూత్రసంజ్ఞికే నరకే - అయుతయోజనపరిమండలే తామ్ర
మయే ఖిలే ఉపర్యధస్తాదగ్న్యర్కాభ్యామభితప్యమానే - అభినివేశితః క్షుత్పిపాసాభ్యాం దహ్యమానాం
తర్బహిశ్శరీర ఆస్తే శేతే వతిష్ఠతే పరిధావతి యావచ్చ తే చ యావంతి పశురోమాణి తావద్వర్షసహస్రాణి ॥
౧౩ ॥ యస్త్విహ వై నిజ వేదపథాదనాపద్యపగతః పాషండం చోపగతస్తమసిపత్రవనం ప్రవేశ్య కశ

౭॥ పాపభేదేన తత్తన్నరకయాతనాభేదం ప్రపంచయతి ॥ యస్త్వితి॥ తమిస్రప్రాయే నరకే - యాత్యమానః పీడ్యమానః
ఏకదైవ తదైవ॥ ౮॥ ఏవమితి ॥ పురుషం పతిం వంచయిత్వా॥ ౯॥ యస్త్వితి॥ ఏతచ్ఛరీరమహమితి-ఇదం ధనాదిమమేతి- మ
త్వా- స్వం చ కుటుంబమేవ పుష్ణాతి- తేనాశుభేన-రురవో భూత్వేతి-కర్మాణ్యేవ తథా పరిణామం ప్రాప్యేత్యర్థః- అతిక్రూర
స్వభావశృంగాఖ్యస్య సత్త్వస్యాపదేశః సంజ్ఞా యస్య సః॥ ౧౦॥ ఏవమితి॥ క్రవ్యేణ నిమిత్తేన- మాంసార్థమిత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ య
స్త్వితి॥ ప్రాణభృతస్సజీవాన్- ఉపరుంధయంతి పచంతి-అపకరుణం నిష్కృపం॥ ౧౨॥ యస్త్వితి॥ సోఖిలే సమస్తదేశే॥ ౧౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యస్త్వితి॥ స్వధర్మహాస్వధర్మత్యాగీ॥౧౪॥యస్త్వితి॥స్వనయకరుదక-కశ్మలంమోహం- ఉపగతోభవతి- అదృష్టదోషాస్తైనోపరుద్ధాస్సంతోయథాకశ్మలముపగతాఃతద్వత్॥౧౫॥ యస్త్వితి॥ ఈశ్వరేణోపకల్పితా మనుష్యరక్తపానాదిలక్షణావృత్తిర్యేషాంమత్కుణాదీనాంఅవివిక్తాఅవిజ్ఞాతాపరవ్యథాయైః - అవివేకిభిస్తైషాంపురుషేణ బ్రాహ్మణాదిభావేన-విధినిషేధపూర్వకముపకల్పితావృత్తిర్యస్య- వివిక్తాపరవ్యథాయేనవివేకినా - అభిద్రుగ్ధాఃహింసితాః - విహతానిద్రారూపానిర్వృతిర్యస్య- నలబ్ధమవస్థానంయేన-సతమసిపరిక్రామతీతి ॥ ౧౬ ॥ యస్త్వితి॥ కించనభిక్షాదికంఉపనతంప్రాప్తం-తదసంవిభజ్యననిర్మితాఃపంచయజ్ఞాయేన-అతఏవవాయస్తైస్సంస్తుతఃసమత్వేనవర్ణితః- క్రిమిభోజనఃక్రిమీనేవభుం

యాత్రప్రహరంతి- తత్రతత్రాసాదితస్తతస్తతోధావమానఉభయతోధారైస్తాళవనాసిపత్రైశ్ఛిద్యమానసర్వాంగోహాహతోస్మీతిపరమయావేదనయామూర్చితఃపదేపదేనిపతతి - స్వధర్మహాపాషండానుగతఃఫలంభుంక్తే॥౧౪॥యస్త్విహవైరాజారాజపురుషోవా- అదండ్యేదండంప్రణయతి - బ్రాహ్మణేవాశరీరదండంసపాపీయాన్నరకేముత్ర సూకరముఖేనిపతతి తత్రాతిబలైర్వినిష్పిష్యమాణావయవో యథైవేహేక్షుదండఆర్తస్వరేణస్వనయన్క్వచిన్మూర్చితః- కశ్మలముపగతోయథైవేహాదృష్టదోషాఉపరుద్ధాః॥౧౫॥ యస్త్విహసర్వభూతానామీశ్వరోపకల్పితవృత్తీనామవివిక్తపరవ్యథానాంస్వయం పురుషోపకల్పితవృత్తిర్వివిక్తపరవ్యథోవ్యథామాచరతి- సచాముత్రాంధకూపేతదభిద్రోహేణనిపతతితత్రహాసౌతైస్తైర్జంతుభిఃపశుపక్షిభిస్సరీసృపైర్మశకయూకమత్కుణమక్షికాదిభిర్యేకేచనే హాభిద్రుగ్ధాస్తైస్సర్వతోభిద్రుహ్యమాణస్తమసివిహతనిద్రానిర్వృతిరలబ్ధావస్థానఃపరిక్రామతి-యథాకుశరీరేజీవః॥ ౧౬॥ యస్త్విహవాఅసంవిభజ్యాశ్నాతి యత్కించనోపనతమనిర్మితపంచయజ్ఞోవా యస్తైస్సంస్తుతస్సపరత్రకృమిభోజనేనరకాధమేనిపతతి - తత్రశతసహస్రయోజనేక్రిమికుండేక్రిమిభూతస్స్వయంక్రిమిభిరేవభక్ష్యమాణః క్రిమిభోజనో యావత్తదప్రత్తాప్రహుతాదోననిర్వేశమాత్మానంయాతయతే॥ ౧౭॥ యస్త్విహవైస్తేయేనబలాద్వాహిరణ్యరత్నాదీని బ్రాహ్మణస్యవాపహరతి అన్యస్యవానాపది పురుషస్తమముత్రరాజన్ యమపురుషాఅయస్మయైరగ్నిపిండైస్సందంశైస్త్వచినిష్కుషంతి ॥ ౧౮ ॥ యస్త్విహవాఅగమ్యాంస్త్రియమగమ్యంవాపురుషంయోషిదభిగచ్ఛతి - తావదముత్రకశయా తాడయంతస్తర్జయంతస్తిగ్మయాసూర్మ్యాలోహమయ్యాపురుషమాలింగయంతిస్త్రియంచపురుషరూపయాసూర్మ్యా॥ ౧౯ ॥ యస్త్విహవైసర్వాభిగమస్తమముత్రనిరయేవర్తమానంవజ్రకంటకశాల్మలిమారోప్యనిష్కర్షంతి॥౨౦॥ యేత్విహవారాజన్యారాజపురుషాఅపాషండాధర్మసేతూనుద్భిందంతి - తేసంపరేత్యవైతరణ్యాంనిపతంతిభిన్నమర్యాదాస్తస్యాంనిరయపరిఖాభూతాయాంనద్యాంయాదోగణైరితస్తతోభక్ష్యమాణా ఆత్మనానవియుజ్యమానాశ్చాసుభిరూహ్యమానాస్స్వాఘేన కర్మవిపాకమనుస్మరంతోవిణ్మూత్ర పూయశోణితకేశనఖాస్థిమేదోమాంసవసావాహిన్యాముపతప్యంతే॥౨౧॥యేత్విహవైవృషలీపతయోనష్టశౌచాచారనియమాస్త్యక్తలజ్జాఃపశుచర్యాంచరంతి - తేపాపినఃప్రేత్యపూయవిణ్మూత్రశ్లేష్మలాలాపూర్ణార్ణవేనిపతంతి॥తదేవాతిబీభత్సితమశ్నంతి॥ ౨౨॥ యేత్విహవేశ్వగర్దభపతయోబ్రాహ్మణాదయోమృగయావిహారాఃఅతీర్థేచమృగాన్నిఘ్నంతి-తానపిసంపరేతాన్లక్ష్యభూతాన్యమపురుషాఇషుభిర్విధ్యంతి ॥ ౨౩ ॥ యేత్విహవైదాంభికాదంభయజ్ఞేషుపశూన్విశసంతి - తానముష్మిన్లోకేవైశసేనరకేనిపతితాన్నిరయపతయోయాతయిత్వావిశసంతి ॥ ౨౪ ॥ యస్త్విహవైసవర్ణాంభార్యాంరేతఃపాయయతికామమోహి

తాసః- యావత్తత్రయావంతియోజనానితత్క్రిమికుండం - తావంతివర్షాణి యావద్వాతత్పాపమిత్యర్థః - అప్రత్తమసంవిభక్తం- అప్రహుతంచాత్తీతితథాసః - ననిర్వేశంఅకృతప్రాయశ్చిత్తం॥ ౧౭॥ యస్త్వితి॥ నిష్కుషంతిఛిందంతి ॥ ౧౮॥ యస్త్వితి॥ తిగ్మయాతప్తయాసూర్మ్యాప్రతిమయా॥౧౯॥యస్త్వితి॥ సర్వాభిగమఃపశ్వాద్యుపగంతా॥ ౨౦॥ యఇతి॥ అపాషండాఃసత్కులీనాస్సంతఃద్వితీయాంతపాఠే- సేతువిశేషణం- నదీంవిశినష్టివిణ్మూత్రేతి॥౨౧॥యేత్వితి॥పశుచర్యాంస్వేచ్ఛాచారం॥౨౨॥యేత్వితి॥అతీర్థేవిహితాదన్యత్ర- విధ్యంతీతిప్రాణనిరోధోదర్శితః॥ ౨౩॥ యేత్వితి॥ నిరయపతయోయమపురుషాః॥౨౪॥లాలాభక్షమాహ॥యస్త్వయేతి॥ రేతఃపానంకారయంతి ॥ ౨౫॥ యేత్వితి॥ యమదూతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వశ్వానః - తేసరభసంససంభ్రమం॥ ౨౬॥ యస్త్వితి ॥ ద్రవ్యవినిమయేక్రయవిక్రయాదౌనిరవకాశేనిరాలంబేఅవీచిశబ్దార్థమాహ ॥ యత్రేతి ॥ వీచిస్తరంగఃతద్రహితత్వాదవీచిః॥ ౨౭ ॥ యస్త్వితి ॥ యోవిప్రస్తత్కళత్రంవాసురాంపిబతి - అన్యోపివావ్రతస్థస్సన్ - రాజన్యోవావైశ్యోవాసోమపీథః కృతసోమపానఇత్యన్వయః - తయోస్సోమస్థానే ఫలచమసవిధానాత్ సోమపాననిషేధాచ్చ - తథాచశ్రుతిః ॥ న్యగ్రోధస్త్రిభిర్నిరాహృత్యతాస్సంపీడ్య దధన్యన్మృజ్యతమస్మైభక్షం ప్రయచ్ఛేన్నసోమమితి॥ ౨౮ ॥ యస్త్వితి ॥ సపూర్వమపిమృతకఏవసన్మృత్వా॥ ౨౯॥ యేత్వితి॥ పురుషస్య మేధేనహింసయా- భైరవాదీన్యజంతె - యాశ్చస్త్రియః - కామరూపాఃగణాభూత్వాయథేహ తెపురుషావైదాస్సంతః-పూర్వమస

తః - తమముత్ర రేతః కుల్యాయాంపాతయిత్వా రేతః పాయయంతి ॥ ౨౫ ॥ యేత్వివాదస్యవోగ్నిదాగరదాగ్రామాన్ సార్థాన్వావిలుంపంతి - రాజభటావా - తాంశ్చాపిహిపరేతాన్ యమదూతావజ్రదంష్ట్రాశ్శ్వానస్సప్తశతానివిశసంతి- సరభసంనిఖాదయంతి ॥ ౨౬ ॥ యస్త్వివావాఅనృతంవదతిసాక్ష్యేద్రవ్యవినిమయేవా - కథంచిత్సవైప్రేత్యనరకే - అవీచిమత్యధశ్శిరానిరవకాశేయోజన శతోచ్ఛ్రాయాద్గిరిమూర్ధ్నస్సంపాత్యతె - యత్రజలమివస్థలమశ్మపృష్ఠమవభాసతెతదవీచిమత్ - తత్రతిలశోవిశీర్యమాణంశరీరాన్మ్రియమాణఃపునరారోపితోనిపతతి॥౨౭ ॥ యస్త్వివావైవిప్రోరాజన్యోవైశ్యోవాసోమపీథస్తత్కళత్రం వాసురాంవ్రతస్థోవాపిబతిప్రమాదతః - తేషాంనిరయం నీతానామురసి పదాక్రమ్యాస్యేవహ్నినాద్రవమాణంకాలాయసంనిషించంతి ॥ ౨౮ ॥ యస్త్వివావాఆత్మసభావనేనస్వయమధమోజన్మవిద్యాచారవర్ణాశ్రమతోవరీయసోనబహుమన్యతె- సమృతకఏవమృత్వాక్షారకర్దమేనిరయే - ర్వాక్శిరానిపతితోదురంతాయాతనావ్యశ్నుతే ॥ ౨౯ ॥ యేత్విహవైపురుషమేధేనయజంతేయాశ్చస్త్రియో నృపశూన్ఖాదంతి - తాంశ్చ తేపశవఇహనిహతాయమసదనేపాతయంతోరక్షోగణాస్సౌనికాఇవస్వధితినావిదార్యాసృక్పిబంతి- నృత్యంతి- హసంతి-గాయంతిచ- హృష్యమాణాయథాహిపురుషాదాః॥30॥యేత్విహవా అనాగసోరణ్యేగ్రామేవావైస్రంభకైరుపవిస్రంభయ్య జిజీవిషూన్ శూలసూత్రాదిషుప్రోతాన్ క్రీడనతయాయాతయంతి - తెపిచ ప్రేత్యయమయాతనా సుశూల సూత్రాదిషుప్రోతాత్మానః క్షుత్తృడ్భ్యాంచాభిహతాః కాకకంకబకాదిభిశ్చేతస్తతస్తిగ్మతుండైరాహన్యమానాఆత్మశమలంస్మరంతి ॥ 31॥ యేత్విహవై భూతాన్యుద్వేజయంతి నరాఉల్బణస్వభావాయథాదందశూకాస్తేపి ప్రేత్యనరకే దందశూకాఖ్యేనిపతంతి - యత్రనృపదందశూకాః పంచముఖాస్సప్తముఖాఉపసృత్య గ్రసంతియథాబిలేశయాన్॥ 3౨ ॥ యేత్విహవైచాలానంధాన్వాన్యాని దుర్బలాన్యవటకుసూలగుహ్యాదిషుభూతానినిరుంధంతి - తథాముత్రతేష్వేవోపవేశ్య- సగరేణవహ్నినాధూమేనిరుంధంతి॥ 33॥ యస్త్వివావాఅతిథీనభ్యాగతాన్గృహామాగతాన్ వాగృహపతిరసకృదుపగతమన్యుర్దిధక్షురివపాపేనచక్షుషానిరీక్షతే - తస్యచాపినిరయే పాపదృష్టేరక్షిణీవజ్రతుండాగృధ్రకంకకాకబకాదయః ప్రసహ్యోరుబలాదుత్పాటయంతి ॥ 3౪॥ యస్త్వివావా ఆఢ్యాభిమతిరహంకృతస్తిర్యక్ప్రేక్షణస్సర్వతశ్శంకితహృదయో వ్యయనాశచింతయాపరిశుష్యమాణ హృదయవదనోనిర్వృతిమనవగతోగ్రహఇవార్థమభిరక్షతి - సచాపిప్రేత్యసంపాదనోత్కర్షణసంస్మరణశమలగ్రహః సూచీముఖేనరకేనిపతతి- యత్రహవిత్తగ్రహంపాపపురుషంధర్మరాజపురుషాస్తంతువాయా ఇవసర్వతోంగేషుసూత్రైః పరివయంతి॥ 3౫॥ ఏవంవిధానరకాయమాలయేసంతిసహస్రశః - తేషుసర్వేషుచ సర్వఏవాధర్మవర్తినోయేకేచిదిహోదితాశ్చావనీపతేపర్యాయేణవిశంతి - తథైవ

క్షిపంతస్తద్వత్॥ 30 ॥ యేత్వితి ॥ వైస్రంభకైః విశ్వాసోపాయైః- ఉపవిస్రంభయ్యవిశ్వాస్య॥31॥యేత్వితి॥బిలేశయాన్మూషికాదీన్॥ 3౨॥ యేత్వితి॥ సగరేణసవిషేణ॥33॥ యస్త్వితి॥అతిథయఃఅజ్ఞాతపూర్వాః-అభ్యాగతాఃజ్ఞాతపూర్వాః తాన్పాపేనవక్రీకృతేన ॥ 3౪ ॥ యస్త్వితి ॥ ఆఢ్యాభిమతిఃధనగర్వితః- అహంకృతఃశ్రేష్ఠోహమితిమానీ-తిర్యక్ప్రేక్షణం యస్య - సర్వతఃగుర్వాదయోపిధనంచోరయిష్యంతీతివిశంకమానః - పరిశుష్యమాణంహృదయంవదనంచయస్య-అనవగతఃఅప్రాప్తః - తస్యార్థస్యోత్పాదనాదిభిఃశమలంగృహ్ణాతితథా - పరివయంతిసూత్రప్రోతాన్కుర్వంతి॥3౫॥ ఏవమితి॥ ఇతరత్రస్వర్గాదౌ - ఇహామర్త్యలోకె - పునర్భవేపునర్జన్మనిమిత్తం - ఉభయోర్ధర్మాధర్మయోః శేషాభ్యాం॥ 3౬॥నివృత్తీతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆదావేవద్వితీయస్కంధే- వైశ్వానరంయాతీత్యాదినా॥ ౩౭॥ యదితి॥ ఉపగేయ-ఔపనిషదం- శ్రద్ధాభక్తిభ్యాంవిశుద్ధా బుద్ధిర్యస్య॥ ౩౮॥ శ్రుత్వేతి॥ యథావచ్ఛ్రుత్వా॥ ౩౯॥ భూద్వీపేతి॥కథంభూతాసంస్థా- సకలానాంజీవనికాయానాంధా

ధర్మానువర్తినఇతరత్ర - ఇహతుపునర్భవఉభయశేషాభ్యాంనివిశంతి॥ ౩౬ ॥ నివృత్తిలక్షణమార్గఆదావేవ వ్యాఖ్యాతఃఏతావానేవాండకోశోయశ్చతుర్దశధాపురాణేషువికల్పితఉద్గీయతే ॥ ౩౭॥ యత్తద్భగవతో నారాయణస్యసాక్షాన్మహాపురుషస్య - స్థవిష్ఠరూపమాత్మమాయాగుణ మయమనువర్ణితమాదృతః పఠతి శృణోతిశ్రావయతి - సఏవాయంభగవతః పరమాత్మనఉపగేయంహ్యణిష్ఠమపిశ్రద్ధాభక్తి విశుద్ధబుద్ధిర్వే ద ॥ ౩౮ ॥ శ్రుత్వాయథాస్థూలసూక్ష్మరూపే - భగవతోహ్యతిస్థూలేనిర్జితమాత్మానం శనైస్సూక్ష్మేధి యానయేత్॥ ౩౯ ॥ శ్లో ॥ భూద్వీపవర్షసరిదద్రినభస్సముద్రపాతాళదిఙ్నరకభాగణలోకసంస్థా।గీతా మయాతవనృపాద్భుతమీశ్వరస్యస్థూలంవపుస్సకలజీవనికాయధామ ॥ ౪౦ ॥ * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాంసంహితాయాం,

పంచమస్కంధే - షడ్వింశోధ్యాయః.

మఆశ్రయభూతంవపుః ॥ ౪౦ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - పంచమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితా యాం - భావార్థదీపికాయాం - షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * * * * * * * *

పంచమస్కంధసంబంధిపదభావార్థదీపనైః । ప్రియతాంపరమానందనృహరిర్బాలచేష్టితైః॥

పంచమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - షష్ఠస్కంధప్రారంభః.

పుణ్యారణ్యేనృసింహైక నామసింహోవిరాజతే । యన్నాదతఃపలాయంతే మహాకల్మషకుంజరాః ॥
విసరసంభవాన్ జీవాన్ స్వమర్యాదాసుసంస్థితాన్ । విష్ణుఃపాత్యఖిలైరూపై రిత్యేవంపంచమేస్థితమ్ ॥
ఏకోనవింశదధ్యాయై షష్ఠేపోషణముచ్యతే । అతిలంఘితమర్యాద భక్తరక్షణలక్షణమ్॥
తత్రాదౌత్రిభిరధ్యాయైరజామిళకథోచ్యతే।విశ్వరూపకథాషడ్భిరింద్రదోషోక్తయేతతః॥
ఇంద్రస్యైవతుదోషోక్త్యై వృత్రాఖ్యానంతతోష్టభిః । ద్వాభ్యాంచమరుదాఖ్యాన మేవంప్రకరణక్రమః॥
తత్రాదౌప్రథమేవిష్ణోర్దూతైఃపాతకిమోచనమ్ । తత్పాపఖ్యాపనాయోక్తం యామ్యైర్ధర్మాదిలక్షితమ్॥

పూర్వోక్తానువాదపూర్వకంనిరంతరోక్తనరకపరిహారోపాయంపృచ్ఛతి - షడ్భిః ॥ నివృత్తిమార్గఇతి ॥ ఆదాద్వితీయ స్కంధే- వైశ్వానరంయాతీత్యాదినా- భగవతాత్వయా - యథాయథావత్- యత్ యేనమార్గేణ- క్రమేణయోగఃఅర్చి రాదిప్రాప్తిః - తేనోపలబ్ధోబ్రహ్మ - తేనసహఅసంసృతిర్మోక్షోభవతి ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణాసహతేసర్వేసంప్రాప్తేప్రతిసం

రాజా॥ నివృత్తిమార్గఃకథితఆదౌభగవతాయథా। క్రమయోగోపలబ్ధేనబ్రహ్మణాయదసంసృతిః ॥ ౧॥ ప్ర వృత్తిలక్షణశ్చైవత్రైగుణ్యవిషయోమునే। యోసావలీనప్రకృతేర్గుణసర్గఃపునఃపునః॥ ౨॥ అధర్మలక్షణా నానానరకాశ్చానువర్ణితాః। మన్వంతరశ్చవ్యాఖ్యాతఆద్యస్స్వాయంభువోయతః॥ ౩॥ ప్రియవ్రతోత్తానప

చరే। పరస్యాంతేకృతాత్మానఃప్రవిశంతిపరంపదమితివచనాత్॥ ౧॥ ప్రవృత్తీతి॥ త్రైగుణ్యంస్వర్గాదిసుఖం-తదేవవిషయః ప్రాప్యంయస్య - నలీనాప్రకృతిర్యస్యతస్యపుంసః - పునఃపునః గుణసర్గః భోగార్థోదేహారంభరూపోయోసావపరోమా ర్గః- సచకథితస్తృతీయే॥ శ్లో॥ దక్షిణేనపథార్యమ్ణఃపితృలోకంవ్రజంతితఇత్యాదినా॥౨॥అధర్మఇతి॥అనువర్ణితాఃనిరంతరా ధ్యాయేవ్యాఖ్యాతాః- చతుర్థస్యాదౌ- యతోయస్మిన్॥ ౩॥ ప్రియవ్రతేతి॥ద్వీపాదీన్॥౪॥ధరామండలేతి॥భాగవతోలక్షణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తోమానతశ్చ- ధరామండలస్యసంస్థానంచజ్యోతిషాంవివరాణాంచ - ఇదంసంస్థానంవిభుర్యథాసృజత్తథావ్యాఖ్యాతమి
త్యర్థః॥౫॥అధునేతి॥నానాఉగ్రయాతనాఃయేషుతాన్- నరకాన్యథాయేనోపాయేన- నరఃనేయాత్నగచ్ఛేత్-తన్మే
అధునావ్యాఖ్యాతుమర్హసి॥౬॥ తత్రతావన్మన్వాద్యుక్తంప్రాయశ్చిత్తంవినానరకాదుర్నివారాఇత్యాహద్వాభ్యాం ॥ న
చేదితి॥ మనఉక్తిపాణిభిఃమనోవాక్కాయైః- కృతస్యాంహసఃపాపస్య- తైరేవఇహైవాపచితింప్రాయశ్చిత్తం - యథా
యథావత్ - యోనకుర్యాత్ -తర్హిసపురుషః-ప్రేత్యమృత్వా- నరకాన్అత్రఛందోభంగస్త్వార్షః- ధ్రువముపైతిమేమ
యామేభవతఃకీర్తితాఃతిగ్మాదారుణాయాతనాఃయేషుతాన్-అత్రాప్యత్తురాధిక్యమార్షమ్॥ ౭॥ తస్మాదితి॥ యద్యస్మా
దేవంతస్మాత్పాపస్యనిష్కృతౌప్రాయశ్చిత్తైయతేత- కదామృత్యోఃపురైవ - తత్రాపిఅవిపద్యతాఅహీయమానేన- అ
మ్రియమాణేనేత్యర్థః- ఆత్మనాదేహేన-యద్వా-అవిపత్విపత్తిరహితోయావత్- యతాత్మనాసంయతేనమనసా - త
త్రాపిఆశుశీఘ్రం- అన్యథా ॥ శ్లో ॥ అతీతేచిరకాలేతుద్విగుణంవ్రతమర్హతీతిద్వైగుణ్యాపత్తేః - తత్రపాపస్యమహ
త్త్వమల్పత్వంవాఅవేక్ష్యతదనురూపేప్రాయశ్చిత్తైయతేత- రుజాంరోగాణాంనిదానవిత్ యథావైద్యః - తదనురూపం
చికిత్సేతతద్వత్॥౮॥ అత్రచోదయతిద్వాభ్యాందృష్టేతి॥ దృష్టంరాజదండాది- శ్రుతంనరకపాతాది- తాభ్యామాత్మనః
పాపమహితంజానన్నపిభూయః ప్రాయశ్చిత్తానంతరంపునఃకరోతి - అథో అతఃకారణాత్ - ద్వాదశాబ్దాదిప్రాయశ్చి
త్తంకథం తేనసమూలస్యదోషస్యానివృత్తేః- నివృత్తౌవాపునశ్చపాపప్రరోహాయోగాదితిభావః॥ ౯॥ క్వచిదితి॥ కించ- క్వ

దోర్వంశస్తచ్చరితానిచ । ద్వీపవర్షసముద్రాద్రినద్యుద్యానవనస్పతీన్॥౪॥ధరామండలసంస్థానం భాగ
లక్షణమానతః। జ్యోతిషాంవివరాణాంచయథేదమసృజద్విభుః॥౫॥అధునేహమహాభాగయథైవనరకాన్న
రః।నానోగ్రయాతనాన్నేయాత్తన్మేవ్యాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ నచేదిహైవాపచితింయథాంహ
సఃకృతస్యకుర్యాన్మనఉక్తిపాణిభిః । ధ్రువంసవైప్రేత్యనరకానుపైతియేకీర్తితామేభవతస్తిగ్మయాత
నాః॥ ౭॥ తస్మాత్పురైవాశ్విహపాపనిష్కృతౌయతేతమృత్యోరవిపద్యతాత్మనా। దోషస్యదృష్ట్వాగురు
లాఘవంయథాభిషక్చికిత్సేతరుజాంనిదానవిత్॥ ౮॥ రాజా॥దృష్టశ్రుతాభ్యాంయత్పాపంజానన్నప్యాత్మ
నోహితం। కరోతిభూయోవివశఃప్రాయశ్చిత్తమథోకథమ్॥౯॥ క్వచిన్నివర్తతేభద్రాత్క్వచిదాచరతే
పునః।ప్రాయశ్చిత్తమథోపార్థంమన్యేకుంజరశౌచవత్॥౧౦॥శ్రీబాదరాయణిః॥కర్మణాకర్మనిర్హారో
నహ్యాత్యంతికఇష్యతే।అవిద్వదధికారిత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తంవిమర్శనమ్॥౧౧॥ నాశ్నతఃపథ్యమేవాన్నంవ్యాధ
యోభిభవంతిహి।ఏవంనియమకృద్రాజన్శనైఃక్షేమాయకల్పతే॥ ౧౨ ॥ తపసాబ్రహ్మచర్యేణశమేనచద
మేనచ। త్యాగేనసత్యశౌచాభ్యాంయమేననియమేనచ॥ ౧౩॥ దేహవాగ్బుద్ధిజంధీరాధర్మజ్ఞాశ్శ్రద్ధయాన్వి
తాః । క్షిపంత్యఘంమహదపివేణుగుల్మమివానలః॥ ౧౪॥ కేచిత్కేవలయాభక్త్యావాసుదేవపరాయణాః

చిత్కదాచిత్- అభద్రాత్పాపాత్- నివర్తతేక్వచిత్తదేవపునరావృత్త్యాఆచరతి-యథాకుంజరఃస్నాతోపిరజోభిరాత్మా
నంమలినంకరోతి- తథాపాపస్యపునర్దుర్నివారత్వేననరకపాతస్యావశ్యంభావిత్వాత్- ప్రాయశ్చిత్తంవ్యర్థమితిమన్యే ॥
౧౦॥పరిహరతి॥ కర్మణేతి॥కర్మణాకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిప్రాయశ్చిత్తేన-కర్మణఃపాపస్య-నిర్హారోనాశః- ఆత్యంతి
కఃసమూలోనహీష్యతే- అవిద్వానధికారీయస్మిన్తస్యభావస్తత్త్వంతస్మాదవిద్యాయానాశాభావాత్-నష్టేపితస్మిన్పా
పేఏతత్సంసారేణపాపాంతరస్యపునఃప్రరోహసంభవత్యేవ - కుతఃప్రాయశ్చిత్తస్యఅవిద్వదధికారిత్వాత్ - కింతర్హి
ముఖ్యంప్రాయశ్చిత్తంతదాహ- ప్రాయశ్చిత్తంతువిమర్శనంజ్ఞానం ॥ ౧౧॥ తత్రనిత్యమప్రమత్తఃశనైర్లభేతనాన్యఇతిసదృ
ష్టాంతమాహ॥ నేతి॥పథ్యమేవాన్నమశ్నతఃపురుషాన్యథావ్యాధయోనబాధంతే- తథా- నియమాదికర్తాక్షేమాయత
త్త్వజ్ఞానాయసమర్థోభవతి॥౧౨॥ఏతదేవవిశదయతిద్వాభ్యాం॥ తపసేతి॥ తపసాఏకాగ్ర్యేణ॥శ్లో॥ మనసశ్చేంద్రియా
ణాంచహ్యైకాగ్ర్యంపరమంతపఇతిస్మృతేః ॥ బ్రహ్మచర్యేణాష్టాంగేన-తదుక్తం॥శ్లో॥ స్మరణంకీర్తనంకేళిః ప్రేక్షణం
గుహ్యభాషణమ్ । సంకల్పోధ్యవసాయశ్చక్రియానిర్వృతిరేవచ ॥ ఏతన్మైథునమష్టాంగంప్రవదంతిమనీషిణః । విపరీతం
బ్రహ్మచర్యమేతదష్టాంగలక్షణమితి ॥ శమోమనసోనియమనం- దమోబాహ్యేంద్రియాణాంనిగ్రహః త్యాగః దానంయ
మఃఅహింసాదిఃనియమోజపాదిః॥౧౩॥౧౪॥ అస్యాతిదుష్కరత్వాత్- ముఖ్యమేవాన్యత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కేచిదితి ॥
కేచిదిత్యనేనైవంభూతాభక్తిప్రధానావిరళాఇతిదర్శయతి - కేవలయాతపఆదినిరపేక్షయా - వాసుదేవపరాయణాఇతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాధికారిణాం విశేషణమేతత్ - కింత్వన్యేషామశ్రద్ధయా తత్రాప్రవృత్తేరర్థాత్తేష్వేవ పర్యవసానాదనువాదమాత్రమ్॥ ౧౫॥ ఏతచ్చ జ్ఞానమార్గాదపి శ్రేష్ఠమిత్యాహ॥ నేతి॥ న తథా పూయేత శుద్ధ్యేత్ - తత్పూరుషనిషేవయా కృష్ణార్పితాః ప్రాణా యేన॥ ౧౬॥ తత్ర హేతుః॥ సధ్రీచీన ఇతి॥ సధ్రీచీనః సమీచీనః- అయం పంథాః భక్తిమార్గః- యతః- క్షేమః క్షేమత్వే హేతుః న కుతశ్చిద్విఘ్నాదేర్భయం యస్మిన్ తదేవాహ - సుశీలాః కృపాళవః - సాధవో నిష్కామాః యత్ర యస్మిన్ మార్గే ధర్మనిష్ఠాః- అతో న జ్ఞానమార్గ ఇవాసహాయతానిమిత్తం భయం- నాపి కర్మమార్గవత్ మత్సరాదియుక్తేభ్యో భయమితి భావః॥ ౧౭॥ భక్తేరపి నిరపేక్షత్వముక్తం- కృచ్ఛ్రాదీని తు భక్తిం వినా న శోభంత ఇత్యాహ॥ ప్రాయశ్చిత్తానీతి॥ మహాతామస్యశోధకత్వే దృష్టాంతః సురాకుంభమాపగా ఇవేతి॥ ౧౮॥ భక్తిస్స్వల్పాపి పునాత్యేవేత్యాహ॥ సకృదితి॥ అపిశబ్దః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే- సకృదపి- కింపునరభ్యాసేన- మనః సంశయాత్మకమప్యంతః కరణం కిం పునర్నిశ్చయాత్మికా బుద్ధిః పాదారవిందయోరపి- కిం పునః స్వమూర్తౌ నివేశితే బలాదపి కిం పునః స్వతో నివిష్టః- తద్గుణేష్వపి రాగి- కిం పునస్తత్స్వరూపే - యైరిహేతి సామాన్యవాచిభ్యాం సర్వనామభ్యాం మనో నివేశనే జాతి దేశవిశేషానపేక్షత్వం గమ్యతే - తస్య గుణేషు రాగమా

అఘం ధున్వంతి కార్త్స్న్యేన నీహారమివ భాస్కరః॥ ౧౫॥ న తథా హ్యఘవాన్ రాజన్ పూయేత తప ఆదిభిః। యథా కృష్ణార్పితప్రాణస్తత్పూరుషనిషేవయా॥ ౧౬॥ సధ్రీచీనో హ్యయం లోకే పంథాః క్షేమోఽకుతోభయః। సుశీలాస్సాధవో యత్ర నారాయణపరాయణాః॥ ౧౭॥ ప్రాయశ్చిత్తాని చీర్ణాని నారాయణపరాఙ్ముఖైః । న నిష్పునంతి రాజేంద్ర సురాకుంభమివాపగాః॥ ౧౮॥ సకృన్మనః కృష్ణపదారవిందయోర్నివేశితం తద్గుణరాగి యైరిహ। న తే యమం పాశభృతశ్చ తద్భటాన్ స్వప్నేఽపి పశ్యంతి హి చీర్ణనిష్కృతాః॥ ౧౯॥ అత్ర చోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్ । దూతానాం విష్ణుయమయోస్సంవాదం తం నిబోధ మే॥ ౨౦॥ కన్యాకుబ్జే ద్విజః కశ్చిద్దాసీపతిరజామిళః। నామ్నా నష్టసదాచారో దాస్యాస్సంసర్గదూషితః॥ ౨౧॥ బంద్యక్షైః కైతవైశ్చౌర్యైర్గర్హితాం వృత్తిమాశ్రితః । బిభ్రత్కుటుంబమశుచిర్యాతయామాస దేహినః॥ ౨౨॥ ఏవం నివసతస్తస్య లాలయానస్య తత్సుతాన్। కాలోఽత్యగాన్మహాన్ రాజన్నష్టాశీత్యాయుషస్సమాః॥ ౨౩॥ తస్య ప్రవయసః పుత్రా దశ తేషాం తు యోఽవమః । బాలో నారాయణో నామ్నా పిత్రోశ్చ దయితో భృశమ్॥ ౨౪॥ స బద్ధహృదయస్తస్మిన్నర్భకే కలభాషిణి । నిరీక్షమాణస్తల్లీలాం ముముదే జరఠో భృశమ్॥ ౨౫॥ భుంజానః ప్రపిబన్ ఖాదన్ బాలకం స్నేహయంత్రితః । భోజయన్ పాయయన్ మూఢో న వేదాగతమంతకమ్॥ ౨౬॥ స ఏవం వర్తమానోఽజ్ఞో మృత్యుకాల ఉపస్థితే। మతిం చకార తనయే బాలే నారాయణాహ్వయే॥ ౨౭॥ స పాశహస్తాంస్త్రీన్ దృష్ట్వా పురుషానతిదారుణాన్। వక్రతుండానూర్ధ్వరోమ్ణ ఆత్మానం నేతుమాగతాన్॥ ౨౮॥ దూరే క్రీడనకాసక్తం పుత్రం నారాయణాహ్వయమ్ । ప్లావితేన స్వరేణోచ్చైరాజుహావాకులేంద్రియః॥ ౨౯॥ నిశమ్య మ్రియమాణస్య ముఖతో హరికీర్తనమ్। భర్తుర్నామ మహారాజ పార్షదాస్సహసాపతన్॥ ౩౦॥ వికర్షతోఽంతర్హృదయాద్దాసీపతిమజామిళమ్ । యమదూతాన్ విష్ణుదూతా వారయామాసురోజసా॥ ౩౧॥ ఊచుర్నిషేధితాస్తాంస్తే వైవస్వతపురస్సరాః। కే యూయం ప్రతిషేద్ధారో ధర్మరాజస్య శాసనమ్॥ ౩౨॥ కస్య వా కుత ఆయాతాః కస్మాదస్య నిషేధథ । కిం దేవా ఉపదేవా వా యూయం కిం సిద్ధసత్తమాః॥ ౩౩॥

శ్రమస్తేన తు జ్ఞానం- యస్య తన్మనః తావతైవ చీర్ణం నిష్కృతం ప్రాయశ్చిత్తం యైః॥ ౧౯॥ ఇమమర్థమితిహాసేనోపపాదయతి అత్ర చేతి॥ మే మత్తః॥ ౨౦॥ కన్యాకుబ్జ ఇతి॥ కన్యాకుబ్జే పురే- దాస్యాః పతిర్నామ్నా అజామిళః॥ ౨౧॥ బందీతి॥ బందిగ్రహణ అక్షైశ్చ ద్యూతేన- కైతవైర్వంచనాదిభిశ్చ- వృత్తిం జీవికాం బిభ్రత్ పుష్ణన్ యాతయామాస పీడయామాస ॥ ౨౨॥ ఏవమితి॥ ఆయుషః సంబంధి మహాన్ కాలోఽత్యగాత్ - స కియానిత్యపేక్షాయామాహ - అష్టాశీత్యా సంఖ్యయా యుక్తాః సమాః సంవత్సరాః॥ ౨౩॥ తస్యేతి॥ ప్రవయసో వృద్ధస్య॥ ౨౪॥ స ఇతి॥ బద్ధం హృదయం యేన- జరఠో వృద్ధః- ఏతచ్చ తదుపలాలనాదిః శ్రీనారాయణనామోచ్చారణమాహాత్మ్యేన తద్భక్తిరేవాభూదితి సిద్ధాంతోపయోగిత్వేనాపి ద్రష్టవ్యమ్॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ స ఇతి॥ వక్రాణి తుండాని ముఖాని యేషాం తాన్- ఊర్ధ్వాని రోమాణి యేషాం తాన్ ॥ ౨౮॥ దూర ఇతి॥ ప్లావితేన ప్లుతత్వం నీతేన॥ ౨౯॥ నిశమ్యేతి॥ హరికీర్తనం నిశమ్య ఆపతన్ యతస్తద్భర్తుర్నామ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ఊచురితి॥ పురస్సరాః భృత్యాః॥ ౩౨॥ కస్యేతి॥ అస్య నయనం నిషేధథ ॥ ౩౩ ॥ వయం యుష్మాన్న జానీమ ఇతి న కోపః కార్యః యతః అలౌకికాద్భుతరూపాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యూయమిత్యాహుః- సర్వ ఇత్యాదిత్రిభిః॥ సర్వ ఇతి॥ లసంత్యః పుష్కరమాలాః యేషాం॥ ౩౪॥ సర్వేచేతి॥ నూత్నం నవం వయో యేషాం- నిషంగః ఇషుధిః- ధనుర్నిషంగాదిభిః శ్రీః శోభా యేషాం తే ॥ ౩౫॥ దిశ ఇతి ॥ విగతం తిమిరం ఆలోకశ్చ స్వస్య ప్రకాశో యాభ్య స్తథాభూతా దిశః కుర్వంతః భవతామేతదనుచితమిత్యాహుః - కిమర్థమితి॥ ౩౬॥ అహో దండ్యాదండ్యాదివిజ్ఞానశూన్యా ఏతే చోరా ఏవాస్మద్భియా ధర్మరాజస్య కింకరా ఇత్యనృతం వదంతీతి విస్మయేన ప్రహస్య తాన్ప్రత్యూచుః॥ ఇతీతి ॥ మేఘస్యేవ నిర్హ్రాదో ధ్వనిః యస్యాస్తయా ॥ ౩౭ ॥ యూయమితి ॥ తత్త్వం స్వరూపం - లక్షణం ప్రమాణం॥ ౩౮॥ కథంస్విదితి॥ కథంస్విత్ కేన ప్రకారేణ- స్థానం విషయః- కారిణః కర్మిణః॥ నృణామితి॥ నరా ఏవ న పశ్వాదయః- తేష్వపి కతిచిదేవేత్యర్థః॥ ౩౯॥ వేద ఇతి॥ వేదేన ప్రణిహితో విహితో ధర్మః- వేదప్రమాణక ఇత్యర్థః- అనేన యో వేదప్రమాణకః- స ధర్మః- యో ధర్మః స వేదప్రమాణక ఇతి ధర్మస్య స్వరూపం లక్షణం చోక్తం-యథాహ జైమినిః॥ సూ॥ చోదనాలక్షణోర్థో ధర్మః ఇతి- వ్యాఖ్యాతంచ భట్టపాదైః- ద్వయమేకేన సూత్రేణ శ్రుత్యర్థాభ్యాం నిరూప్యత ఇతి ॥ అదృష్టమప్యధర్మస్య స్వరూపం లక్షణం చ దండస్థానకథనాయాహుః- తద్విపర్యయః- యో వేదనిషిద్ధః సః అధర్మః నిషేధశ్చ తస్మిన్ ప్రమాణమిత్యర్థః - వేదస్య ప్రామాణ్యే హేతుః - వేదో నారాయణాదుద్భూతః స ఏవ సాక్షాదిత్యుపచారః - స్వయంభూరితిచ నిశ్వాసమాత్రేణ స్వయమేవ భవతీతి॥ తథాచ శ్రుతిః॥ అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతదృగ్వేద ఇత్యాది ॥ ౪౦ ॥ కోసౌ నారాయణస్తత్రాహుః ॥ యేనేతి ॥ యేన స్వధామ్ని స్వస్వరూపే - అమీ భావాః ప్రాణినః - గుణాః శాంతత్వాదయః-నామాని బ్రాహ్మ

సర్వే పద్మపలాశాక్షాః పీతకౌశేయవాససః । కిరీటినః కుండలినో లసత్పుష్కరమాలినః॥ ౩౪॥ సర్వే చ నూత్నవయసస్సర్వే చారుచతుర్భుజాః । ధనుర్నిషంగాసిగదాశంఖచక్రాంబుజశ్రియః ॥ ౩౫ ॥ దిశో వితిమిరాలోకాః కుర్వంతస్స్వేన రోచిషా । కిమర్థం ధర్మరాజస్య కింకరాన్నో నిషేధథ॥ ౩౬॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తే యమదూతైస్తే వాసుదేవోక్తకారిణః । తాన్ప్రత్యూచుః ప్రహస్యేదం మేఘనిర్హ్రాదయా గిరా ॥ ౩౭ ॥ విష్ణుదూతాః ॥ యూయం వై ధర్మరాజస్య యది నిర్దేశకారిణః। బ్రూత ధర్మస్య నస్తత్త్వం యచ్చాధర్మస్య లక్షణం ॥ ౩౮ ॥ కథంస్విద్ధ్రియతే దండః కింవాస్య స్థానమీప్సితం । దండ్యాః కిం కారిణస్సర్వే ఆహోస్విత్కతిచిన్నృణామ్॥ ౩౯॥ యమదూతాః॥ వేదప్రణిహితో ధర్మో హ్యధర్మస్తద్విపర్యయః । వేదో నారాయణస్సాక్షాత్స్వయంభూరితి చ శ్రుతిః ॥ ౪౦ ॥ యేన స్వధామ్న్యమీ భావా రజస్సత్త్వతమోమయాః । గుణనామక్రియారూపైర్విభావ్యంతే యథాతథం ॥ ౪౧ ॥ సూర్యోగ్నిః ఖం మరుద్గావస్సోమస్సంధ్యాహనీ దిశః । కం కుః కాలః స్వయం ధర్మ ఇతి దైహ్యస్య సాక్షిణః॥ ౪౨॥ ఏతైరధర్మో విజ్ఞాతః స్థానం దండస్య యుజ్యతే। సర్వే కర్మానురోధేన దండమర్హంతి కారిణః॥ ౪౩॥ సంభవంతి హి భద్రాణి విపరీతాని చానఘ। కారిణాం గుణసంగోస్తి దేహవాన్నహ్యకర్మకృత్ ॥ ౪౪ ॥ యేన యావాన్యథాధర్మో ధర్మో వా సమీహితః । స ఏవ తత్ఫలం భుంక్తే తథా తావదముత్ర వై॥ ౪౫॥ యథేహ దేవప్రవరాస్త్రైవిధ్యముపలభ్యతే। భూతేషు గుణవైచిత్ర్యాత్తథాన్యత్రానుమీయతే॥ ౪౬॥ వర్తమానోన్యయోః కాలో గుణాభిజ్ఞాపకో యథా। ఏవం జన్మాన్యయో రేత

ణ ఇత్యాదీని - క్రియాశ్చాధ్యయనాద్యాః - రూపాణి వర్ణాశ్రమాదీని తైర్విభావ్యంతే వివిచ్యంతే యథాతథం యథార్థం స నారాయణః ॥ ౪౧ ॥ తథాప్యధర్మోనేన కృత ఇతి కుతో జ్ఞాయతే తత్రాహుః ॥ సూర్య ఇతి ॥ అహనీ అహశ్చ రాత్రిశ్చ - కం ఉదకం- కుః పృథ్వీ- దైహ్యస్య జీవస్య- యదాహుః॥ శ్లో॥ ఆదిత్యచంద్రావనిలోనలశ్చ ద్యౌర్భూమిరాపో హృదయం దిశశ్చ। అహశ్చ రాత్రిశ్చ తథైవ సంధ్యే ధర్మశ్చ జానాతి నరస్య వృత్తమితి॥ ౪౨॥ స్థానమాహుః॥ ఏతైరితి ॥ ఏతైర్నిమిత్తభూతైర్విజ్ఞాతః- దండ్యానాహుః- సర్వ ఇతి॥ ౪౩॥ సంభవంతీతి॥ విపరీతాన్యభద్రాణ్యపి కర్మిణాం సంభవంతి - యతస్తేషాం గుణసంగోస్తి యది కశ్చిదకర్తా స్యాత్ - తర్హి తస్యాభద్రాణి న స్యుః న త్వేతదస్తీత్యాహుః- న హి దేహవానకర్మకృదస్తీతి- అతః సర్వేషాం కర్మిణాం పాపస్యావశ్యంభావాత్ తే సర్వే దండమర్హంతీత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ కథంస్విద్ధ్రియతే దండ ఇత్యస్యోత్తరం యేనేతి ధర్మః అధర్మో వేతి దృష్టాంతః - అధర్మానుసారేణ దండః ధర్మానుసారేణ సుఖవదిత్యర్థః॥ ౪౫॥ న కేవలం సూర్యాదయ ఏవ ధర్మాధర్మజ్ఞాపకాః - కింత్వర్థాపత్తిరపీత్యాహుః॥ యథేతి ॥ హే దేవప్రవరాః- ఇహ జన్మని - శాంతఘోరమూఢత్వేన సుఖదుఃఖమిశ్రత్వేన వా - ధార్మికత్వాదినా వా - త్రైవిధ్యం భూతేషు యథోపలభ్యతే - తథాన్యత్ర జన్మాంతరేప్యనుమీయతే- త్రైవిధ్యాన్యథానుపపత్త్యా కల్ప్యతే॥ ౪౬॥ వర్తమానజన్మనా పూర్వాపరజన్మధర్మాధర్మజ్ఞానం భవతీతి సదృష్టాంతమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హుః॥ వర్తమాన ఇతి॥ వర్తమానో వసంతాదికాలః- అన్యయోర్భూతభావినోర్యే గుణాః పుష్పఫలాదయః- తేషామభిజ్ఞాపకః - యథా - ఏవమేతజ్జన్మ అన్యయోః భూతభావినోర్జన్మనోః ధర్మాధర్మౌ నిదర్శయతీతి తథా-అయంచ ధర్మాధర్మజ్ఞానప్రకారః॥ ౪౭॥ అన్యేషాం ధర్మరాజస్తు మనసైవాజస్రం సర్వం పశ్యతీత్యాహుః॥ మనసేతి॥ పురే సంయమిన్యాం- స్థిత ఏవ దేవో యమః- దేహస్థితోఽంతర్యామీ వా జీవస్య పూర్వరూపం ధర్మాధర్మాదియుక్తం - విశేషేణ పశ్యతి - అను అనంతరం అపూర్వం రూపం మీమాంసతే యదస్యానురూపం తద్విచారయతి- యతోఽసౌ భగవానజః॥ ౪౮ ॥ జీవస్త్వీశ్వరేణోపస్థాపితం వర్తమానం దేహం పశ్యతి - నతు పూర్వమపరంచేత్యాహుః ॥ యథేతి ॥ అజ్ఞః అవిద్యోపాధిర్జీవస్తు - వ్యక్తమేవ దేహాదిఉపాస్తే- ప్రాచీనం కర్మాభివ్యక్తం వర్తమానదేహమేవ అహమితి మన్యతే - పూర్వమపరం వా న వేద - అత్ర హేతుః - నష్టా జన్మనాం స్మృతిర్యస్య అత్ర దృష్టాంతః - తమసా నిద్రయా యుక్తో యథా స్వప్నే అభివ్యక్తమేవ దేహాద్యుపాస్తే నతు జాగ్రద్దేహాది పూర్వం స్వప్నాధిగతం వా తద్వదిత్యర్థః॥౪౯॥ ఏవంభూతస్య జీవస్య సంసారం ప్రపంచయతి పంచభిః॥ పంచభిరితి॥ పంచభిః కర్మేంద్రియైః - స్వార్థాను పాదానాదీన్ - పంచ శబ్దాదీన్ వేద- పంచభిః జ్ఞానేంద్రియైః షోడశేన మనసా సహ- సప్తదశః షోడశోపాధ్యంతర్గతోఽపి స్వయం త్వేక ఏవ - సర్వేంద్రియ విషయ ప్రతిసంధానాత్ - త్రీన్ జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ మనో విషయాన్ ప్రాప్నోతి॥ ౫౦॥ తదేతదితి॥ తదేతల్లింగశరీరం- శక్తిత్రయం- గుణత్రయకార్యం మహత్ అనాది-పుంసి జీవే - అన్వయం సంసృతిం ధత్తే॥ ౫౧॥ దేహీతి॥ నేచ్ఛన్నిచ్ఛన్నపి- అనేనైవ కర్మాణి కార్యతే- కోశకారః కీటవిశేష ఇవ ముహ్యతి నిర్గ-

ధర్మాధర్మనిదర్శనం॥ ౪౭॥ మనసైవ పురే దేవః పూర్వరూపం విపశ్యతి । అనుమీమాంసతే పూర్వం మనసా భగవానజః॥ ౪౮॥ యథాజ్ఞస్తమసా యుక్త ఉపాస్తే వ్యక్తమేవ హి । న వేద పూర్వమపరం నష్టజన్మస్మృతిస్తథా॥ ౪౯॥ పంచభిః కురుతే స్వార్థాన్ పంచ వేదాథ పంచభిః । ఏకస్తు షోడశేన త్రీన్ స్వయం సప్తదశోఽశ్నుతే॥ ౫౦ ॥ తదేతత్షోడశకళం లింగం శక్తిత్రయం మహత్ । ధత్తేఽనుసంసృతిం పుంసి హర్షశోకభయార్తిదాం ॥ ౫౧॥ దేహ్యజ్ఞోఽజితషడ్వర్గో నేచ్ఛన్ కర్మాణి కార్యతే । కోశకార ఇవాత్మానం కర్మణాచ్ఛాద్య ముహ్యతి ॥ నహి కశ్చిత్క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ । కార్యతే హ్యవశః కర్మ గుణైః స్వాభావికైర్బలాత్ ॥౫౩॥ లబ్ధ్వా నిమిత్తమవ్యక్తం వ్యక్తావ్యక్తం భవత్యుత । యథాయోని యథాబీజం స్వభావేన బలీయసా ॥ ౫౪ ॥ ఏష ప్రకృతిసంగేన పురుషస్య విపర్యయః । ఆసీత్స ఏవ నచిరాదీశసంగాద్విలీయతే॥ ౫౫ ॥ అయం హి శ్రుతిసంపన్నః శీలవృత్తగుణాశ్రయః । ధృతవ్రతో మృదుర్దాంతః సత్యవాన్మంత్రవిచ్ఛుచిః ॥ ౫౬ ॥ గుర్వగ్న్యతిథివృద్ధానాం శుశ్రూషుర్నిరహంకృతిః। సర్వభూతసుహృత్సాధుర్మితవాగనసూయకః॥ ౫౭॥ ఏకదాసౌ వనం యాతః పితృసందేశకృద్ద్విజః । ఆదాయ తత ఆవృత్తః ఫలపుష్పసమిత్కుశాన్॥ ౫౮॥ దదర్శ కామినం కంచిచ్ఛూద్రం సహ భుజిష్యయా । పీత్వా తు మధు మైరేయం మదాఘూర్ణితనేత్రయా ॥ ౫౯ ॥ మత్తయా విశ్లథన్నీవ్యా వ్యపేతం నిరపత్రపమ్ । క్రీడంతమనుగాయంతం హసంతమనయాంతికే ॥ ౬౦ ॥ దృష్ట్వా తాం కామలి

మోపాయం న జానాతి॥ ౫౨ ॥ కార్యత ఇత్యత్రానుభవం ప్రమాణయతి॥ నహీతి॥ గుణైర్గుణకార్యరాగాదిభిః స్వాభావికైః పూర్వజన్మసంస్కారోద్భూతైః॥ ౫౩॥ కర్మవశేన చ తదనురూపో దేహో భవతీత్యాహుః॥ లబ్ధ్వేతి॥ అవ్యక్తం అదృష్టం- నిమిత్తం లబ్ధ్వా వ్యక్తావ్యక్తం - తదనురూపం స్థూలసూక్ష్మంచ శరీరం భవతి - యథాయోని-మాతృసదృశం-యథాబీజం-పితృసదృశంచ - స్వభావో వాసనా శుక్లశోణితయోరేకరూపత్వేఽపి - కర్మవాసనయా మాతాపితృ సదృశో దేహో భవతీత్యర్థః॥ ౫౪॥ సంసారచక్రముపసంహరంతో ముక్తిప్రకారమాహుః॥ ఏష ఇతి॥ ఈశసంగాత్పరమేశ్వరభజనాత్॥ ౫౫॥ తదేవం సామాన్యతో ధర్మాదినిర్ణయముక్త్వా ప్రస్తుతస్య అజామిళస్య - అధర్మం ప్రపంచయంతో దండ్యత్వమాహుః ॥ అయం హీత్యాదియావదధ్యాయసమాప్తి తత్ర ద్వాభ్యాం తత్పూర్వవృత్తాంతానువాదః - అన్యాయాతిరేకప్రదర్శనార్థః ॥ అయమితి॥ శీలం సుస్వభావః - వృత్తం సదాచారః- గుణాః శమాదయః తేషామాశ్రయః॥౫౬॥గుర్వితి॥ నిరహంకృతిః నిరహంకారః॥ ౫౭ ॥ ఏకదేతి ॥ తతః ఆవృత్తః వనాత్ పరావృత్తః ॥ ౫౮ ॥ దదర్శేతి ॥ భుజిష్యయా భోగ్యస్త్రియా దాస్యా మైరేయం - మధుపిష్టం - సురాం - పీత్వా - మదేన ఆఘూర్ణితే భ్రాంతే - నేత్రే యస్యాః ॥ ౫౯ ॥ మత్తయేతి ॥ విశేషేణ శ్లథంతీ నీవీ యస్యాః తయా - సహ వ్యపేతం స్వాచారాద్భ్రష్టం ॥ ౬౦ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కామలిప్తేన కామోద్దీపకేన తద్గంగరాగేణ హరిద్రాదినా లిప్తేన విటబాహునా పరిరంభితాం ॥ ౬౧॥ స్తంభయన్నితి ॥ సత్త్వం ధైర్యం శ్రు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తంజ్ఞానం- తద్బలేన స్తంభయన్నపి- మదనేన వేపితంకంపితంమనః- సమాధాతుంనశక్తోభూత్।౧౨॥ తదితి॥ తద్దర్శనమేవని మిత్తంయస్యస్మరవ్యాజస్య- గ్రహస్య- తేనగ్రస్తః-విచేతనోగతస్మృతిః॥ ౧౩॥ తామితి॥ యావతాసమగ్రేణ॥ ౧౪॥ విప్ర ఇతి॥లంభితాంపరిణీతాంఅపాంగవిద్ధధీః- ఈషత్కటాక్షవిభ్రష్టమనోవృత్తిస్సన్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ యదితి॥ అఘరూపమాయు ర్యస్య-మలమేవతదీయమన్నాదిఅత్తీతిమలాత్ ॥ ౧౭ ॥ తతఇతి॥ అకృతనిర్వేశంఅకృతప్రాయశ్చిత్తం- అస్యైవచహితా ర్థంనేష్యామఇత్యాహుః యత్రేతి॥౧౮॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్ఠస్కంధే- ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ *********

శ్లో॥ ద్వితీయేవైష్ణవైర్వ్యాఖ్యాన్నామమాహాత్మ్యమద్భుతం। శ్రావయిత్వాద్విజోవిష్ణులోకంనీతఇతీర్యతే॥ ఏవమితి॥ న యకోవిదాః న్యాయనిపుణాః॥౧॥అహోఇతి॥ ధర్మదృశాంసభామధర్మః- స్పృశతితదాహుః- యత్రసభాయాంమైఃధ ర్మదృగ్భిః- తేషాంతాంసభాం॥౨॥ప్రజానామితి॥పితరఃపితృవత్పాలకాః- శాస్తారఃఅనుశిక్షకాః - వైషమ్యమదండ్యదండ నం॥ ౩॥ ఏతత్ప్రవర్తితమధర్మమన్యోపికరిష్యతీతిమహత్కష్టమభూదిత్యాహుః॥ యద్యదితి॥ శ్రేయాన్ శ్రేష్ఠః॥ ౪॥ వి శ్వస్తఘాతోపీత్యాహుర్ద్వాభ్యాం॥యస్యేతి॥ నిర్వృతో నిశ్చింతః॥ ౫॥ సఇతి॥ విశ్వాసేననితరామర్పితఆత్మాయేనతం- వి

ప్తేనబాహునాపరిరంభితాం। జగామహృచ్ఛయవశంసహసైవవిమోహితః॥ ౧౧॥ స్తంభయన్నాత్మనా త్మానంయావత్సత్త్వంయథాశ్రుతం । నశశాకసమాధాతుంమనోమదనవేపితం ॥ ౧౨ ॥ తన్నిమిత్తస్మ రవ్యాజగ్రహగ్రస్తోవిచేతనః । తామేవమనసాధ్యాయన్ స్వధర్మాద్విరరామహ॥ ౧౩॥ తామేవతోష యామాసపిత్ర్యేణార్థేనయావతా। గ్రామ్యైర్మనోరమైఃకామైఃప్రసీదేతయథాతథా॥౧౪॥విప్రస్స్వ భార్యామప్రౌఢాంకులేమహతిలంభితాం। విససర్జాచిరాత్పాపస్స్వైరిణ్యాపాంగవిద్ధధీః॥౧౫॥ఇతస్తత శ్చోపనిన్యేన్యాయతోన్యాయతోధనం। బభారాస్యాఃకుటుంబిన్యాఃకుటుంబంమందధీరయం॥౧౬॥ యదసౌ శాస్త్రముత్సృజ్యస్వైరచార్యార్యగర్హితః । అవర్తతచిరంకాలమఘాయురశుచిర్మలాత్॥౧౭॥తత ఏనందండపాణేస్సకాశంకృతకిల్బిషం। నేష్యామోకృతనిర్వేశంయత్రదండేనశుధ్యతి॥ ౧౮ ॥ *********

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః

శ్రీశుకః ॥ ఏవంతేభగవద్దూతాయమదూతాభిభాషణం । ఉపధార్యాథతాన్ రాజన్ ప్రత్యాహుర్నయ కోవిదాః॥విష్ణుదూతాః॥౧॥అహోకష్టంధర్మదృశామధర్మస్స్పృశతేసభాం । యత్రాదండ్యేష్వపాపే షుదండోధార్యేతవృథా॥ ౨॥ ప్రజానాంపితరోయేచశాస్తారస్సాధవస్సమాః । యదిస్యాత్తేషువైష మ్యంకంయాంతిశరణంప్రజాః॥౩॥యద్యదాచరతిశ్రేయానితరస్తత్తదీహతే । సయత్ప్రమాణంకురుతేలో కస్తదనువర్తతే॥౪॥యస్యాంకేశిరఆధాయలోకస్స్వపితినిర్వృతః। స్వయంధర్మమధర్మంవానహివేద యథాపశుః॥ ౫॥ సకథంన్యర్పితాత్మానంకృతమైత్రమచేతనం । విస్రంభణీయోభూతానాంసఘృణోద్రో గ్ధుమర్హతి॥౬॥ అయంహికృతనిర్వేశోజన్మకోట్యంహసామపి । యద్వ్యాజహారవివశోనామస్వస్త్య యనంహరేః॥౭॥ ఏతేనైవహ్యఘోనోస్యకృతంస్యాదఘనిష్కృతం । యదానారాయణాయేతిజగాదచ

స్రంభణీయః- సఘృణశ్చేత్॥౬॥నన్వస్యపాపనోదండేకిమర్థమాక్రోశఃక్రియతే- తత్రాహుః॥ అయంహీతి ॥ యద్యస్మా త్- వివశోపిహరేర్నామవ్యాజహారఉచ్చారితవాన్ - నకేవలంపాపప్రాయశ్చిత్తమాత్రంహరేర్నామ- అపితుస్వస్త్య యనంమోక్షసాధనమపి॥ శ్లో॥ సకృదుచ్చరితంయేనహరిరిత్యక్షరద్వయం । బద్ధఃపరికరస్తేనమోక్షాయగమనంప్రతీతిస్మృ తేః॥౭॥నసుకర్మసాద్గుణ్యకరంహరేర్నామేతియుక్తం॥ శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచనామోక్త్యాతపోయజ్ఞక్రియాదిషు। న్యూ నంసంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవందేతమచ్యుతమిత్యాదివచనాత్ ॥ స్వాతంత్ర్యేణాఘనిర్వర్తకం హరేర్నామకథం స్యాత్తత్రాహుః॥ఏతేనైవేతి॥అఘోనఃఅఘవతః- మఘవచ్ఛబ్దవద్రూపం- యత్- ఆఇతిచ్ఛేదః- ఆఈషత్ - ఆభాసమా త్రం-చతురక్షరంయన్నామజగాద- ఏతేనైవకేవలేనచతురక్షరమిత్యనేనాధిక్యంచద్యోతితం- కథంజగాదనారాయణ- ఆ యాఆగచ్ఛేత్యేవంవిక్రోశరూపేణపుత్రాహ్వానేన - అయంభావః కర్మాంగత్వేపిహరినామ్నఃఖాదిరత్వాదివత్సంయోగ పృథక్త్వేనసర్వప్రాయశ్చిత్తార్థత్వంయుక్తమేవ- తథాహి॥ శ్లో॥ అవశేనాపియన్నామ్నికీర్తితేసర్వపాతకైః పుమాన్ విముచ్యతేసద్యస్సింహత్రస్తైర్మృగైరివేత్యాదిపురాణేషుచ ॥ శ్లో ॥ తావత్సహస్రశోనామ్నః స్వాతంత్ర్యమవగమ్య తే। విరోధేగుణవాదస్స్యాదనువాదోవధారితే।భూతార్థవాదస్తద్ధానాదర్థవాదస్త్రిధామతః॥ నచైతేర్థవాదాఇతిశం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కనీయంసి విధిశేషత్వాభావాత్ - నచవిధ్యశ్రవణాదన్యశేషతాకల్పనీయా ॥ ౯ ॥ యదాగ్నేయోఽష్టాకపాలోభవతీత్యాదివత్ - అపూర్వార్థత్వేనవిధికల్పనోపపత్తేః- మంత్రేషుచ॥ ౯॥ మర్తా అమర్త్యస్య తే భూరినామమనామ హేవిప్రవిప్రాసో జాతవేదసః- అస్య జానంతో నామచిద్వివక్తన ఇత్యాదిషు- నామ్నస్తపోదానాదిసర్వధర్మాధిక్యమవగమ్యతే- ఉపపాదితంచమంత్రార్థవాదాదీనామపిస్వార్థే ప్రామాణ్యం దేవతాధికరణే - తస్మాత్- శ్రీనారాయణ నామభాసమాత్రేణైవసర్వాఘనిష్కృతంకృతంస్యాదితి - అతోదాహృతమంత్రార్థస్త్వభివర్ణ్యతే- మర్తాః మర్త్యాః, మరణధర్మాణః- విప్రాసః విప్రాః- తే వయం అమర్త్యస్య జాతవేదసస్తే- నామ - భూరితపోదానాదిసర్వధర్మేభ్యోఽధికం మనామహే మన్యామహ ఇత్యర్థః- అస్యవిష్ణోః ఆ సమ్యక్ప్రకారేణ- నాముయామయంవివక్తన కీర్తయత-కింకుర్వతః చిత్ క్వచిత్-జానంతః నామమాహాత్మ్యజ్ఞానవంత ఇత్యర్థః॥౮॥ ౯॥ ననుకామతః కృతానాంబహూనాంమహాపాతకానాంసహస్రశఆవర్తితానాం ద్వాదశాబ్దాదికోటిభిరప్యనివర్త్యత్వాత్కథమిదమేకమేవ ప్రాయశ్చిత్తంస్యాత్ - తత్రాహుద్వాభ్యాం ॥ సర్వేషామితి॥ సునిష్కృతం శ్రేష్ఠం ప్రాయశ్చిత్తమిదమేకమేవ - తత్రహేతుః - యతో నామవ్యాహరణాత్ - తద్విషయా నామోచ్చారకపురుషవిషయా - మదీయోఽయమయా సర్వతో రక్షణీయ ఇతివిష్ణోర్మతిర్భవతి-అయంభావః - యోవిష్ణుంసతతంస్మరతి - శుద్ధశ్చేద్యోవిష్ణునాస్మర్యతే తేనాకృతార్థావితికిమువక్తవ్యమితి॥ ౧౦ ॥ శ్రేష్ఠత్వమేవోపపాదయంతి॥ ద్వాభ్యాం॥ నేతి ॥ బ్రహ్మవాదిభిర్మన్వాదిభిరుదితైర్వ్రతాదిభిః నిష్కృతైస్తథానశుద్ధ్యతి - ఉదాహృతైరుచ్చారితైర్యథా - నామపదైరిత్యనేననమామీత్యాదిక్రియాయోగోఽపేక్షిత ఇతిదర్శితం - కించతన్నామపదోచ్చారణం ఉత్తమశ్లోకస్య

తురక్షరం॥ ౮॥ స్తేనస్సురాపోమిత్రధ్రుగ్బ్రహ్మహాగురుతల్పగః । స్త్రీరాజపితృహంతారో యేచ పాతకినోఽపరే॥ ౯॥ సర్వేషామప్యఘవతామిదమేవసునిష్కృతం । నామవ్యాహరణంవిష్ణోర్యతస్తద్విషయామతిః॥ ౧౦ ॥ ననిష్కృతైరుదితైర్బ్రహ్మవాదిభిస్తథావిశుద్ధ్యత్యఘవాన్ వ్రతాదిభిః । యథాహరేర్నామపదైరుదాహృతైస్తదుత్తమశ్లోకగుణోపలంభకం ॥ ౧౧ ॥ నైకాంతికంతద్ధికృతేఽపినిష్కృతేమనః పునర్ధావతిచేదసత్పథే।తత్కర్మనిర్హారమభీప్సతాంహరేర్గుణానువాదః ఖలుసత్త్వభావనః॥౧౨॥ అథైనంమాపనయతకృతాశేషాఘనిష్కృతం।యదసౌభగవన్నామమ్రియమాణస్సమగ్రహీత్॥౧౩॥సాంకేత్యం పారిహాస్యంవాస్తోభంహేళనమేవవా। వైకుంఠనామగ్రహణమశేషాఘహరంవిదుః॥ ౧౪॥ పతితఃస్ఖలితో భగ్నస్సందష్టస్తప్తఆహతః। హరిరిత్యవశేనాహపుమాన్నార్హతియాతనాం ॥ ౧౫ ॥ గురూణాంచల

గుణానాంచోపలంభకంజ్ఞాపకంభవతి- నతుకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదివత్పాపనివృత్తిమాత్రోపక్షీణమిత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ నేతి॥ నైకాంతికంనాత్యంతశోధకం - తన్నిష్కృతిః యస్మిన్కృతేపిఅసత్పథే పాపమార్గేమనోధావతిచేత్ తత్తస్మాత్కారణాత్ కర్మణాంపాపానాంనిర్హారమాత్యంతికంనాశమిచ్ఛతాంహరేర్గుణానువాదఏవప్రాయశ్చిత్తం - యతోఽసౌ ఖలుసత్త్వభావనః చిత్తశోధకః॥౧౨॥అథేతి॥అథతస్మాదేనం- అపమార్గేణమానయత- కృతమశేషాణామఘానాంనిష్కృతం ప్రాయశ్చిత్తం యేన - యద్యస్మాత్ - సమగ్రహీత్సంపూర్ణముచ్చారితవాన్ పాపపరిహారాయ నామైకదేశోఽప్యలమితిభావః - మ్రియమాణ ఇత్యనేనపునః పాతకాంతరాసంభవ ఉక్తః॥ నచతత్కాలత్వమేవవివక్షితంతదానీంకృచ్ఛ్రాది విధివన్నామోచ్చారణవిధేరప్యసంభవాదితి వాచ్యం - నతువిధింవినాకాకతాళీయంనామోచ్చారణం నపాపహరమితి ప్రమాణమస్తి॥ ౧౩॥ నన్వయంపుత్రనామాగ్రహీత్ నతుభగవన్నామ తత్రాహుః॥ సాంకేత్యమితి॥ సాంకేత్యంపుత్రాదౌ సంకేతితం- పారిహాస్యంపరిహాసేనకృతం- స్తోభంగీతాలాపపూరణార్థంకృతం - హేళనంకింవిష్ణునేతిసావజ్ఞమపి వావైకుంఠనామోచ్చారణం॥ ౧౪॥ ననునాయంసంకల్పపూర్వకంవైకుంఠనామాగ్రహీత్ - కింతుపుత్రస్నేహపరవశస్సన్ తత్రాహుః॥పతితఇతి॥ అవశేనాపియోహరిరిత్యాహ- సయాతనాః నయాతి - పుమానిత్యనేననాత్రవర్ణాశ్రమాదినియమ ఇత్యుక్తం- అవశత్వమేవాహ- పతితః ప్రాసాదిభ్యః- స్ఖలితో మార్గే- భగ్నః భగ్నగాత్రః సందష్టః సర్పాదిభిః తప్తో జ్వరాదినా ఆహతో దండాదినా ॥ ౧౫ ॥ ననుమహతః పాతకస్య మహాదేవప్రాయశ్చిత్తంయుక్తం నత్వల్పంనామగ్రహణమాత్రం- పాపతారతమ్యేకృచ్ఛ్రాదితారతమ్యవత్తత్రాహుః- ద్వాభ్యాం॥ గురూణామితి॥ గురూణాంపాపానాంగురూణి ప్రాయశ్చిత్తాని లఘూనాంచలఘూని - తారతమ్యంజ్ఞాత్వామన్వాదిభిరుక్తాని - అతస్తత్రతథైవవ్యవస్థా హరినామ్నస్తు నేయంవ్యవస్థా॥ శ్లో॥ విష్ణోస్స్మరణమాత్రేణముచ్యతే సర్వపాతకైరితివచనాత్ ॥ నచసురాబిందుపానే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మహాపాతకిత్వస్మరణవత్ నామ్నస్తత్ప్రాయశ్చిత్తస్మరణాదితిభావః ॥ ౧౬ ॥ కించ ॥ త్రైరితి ॥ త్రైస్తపోదానాదిభిస్తాన్య ఘాన్యేవపూయం తేనశ్యంతి - అధర్మజ్జాతంమలినంతుతస్యపాపకర్తుర్హృదయం - యద్వా - తేషామఘానాంహృదయంసూక్ష్మరూపం - సంస్కారాఖ్యంనశుధ్యతి - తదపీశాంఘ్రిసేవయాకీర్తనాదినాశుధ్యతీత్యర్థః - అయంభావఃమహాంత్యపిపాపానిసకృదుచ్చారితేనైవనామ్నానశ్యంతి - సకృత్ప్రవర్తితేనైవప్రదీపేనగాఢధ్వాంతానియథా - తదావృత్త్యాతుపాపాంతరస్యానుత్పత్తేః - దీపధారణఇతితమోంతరస్య - తతశ్చవాసనాక్షయాత్ హృదయశుద్ధిః - ఏతదర్థమేవతత్రతత్రావృత్తివిధానం ॥ శ్లో ॥ పాపక్షయశ్చభవతిస్మరతాం తదహర్నిశమిత్యాదిస్థలేషు - తదేవాత్రప్యుక్తం ॥ శ్లో ॥ గుణానువాదః - ఖలుసత్వభావనఇతి ॥ తదపీశాంఘ్రిసేవయేతిచ - అతోస్యహరినామ్నైవసర్వపాపక్షయః-వాసనాక్షయస్తుమహాపురుషదర్శనాదిభిరితి ॥ ౧౭ ॥ తథాపిపాపప్రాయశ్చిత్తమిదమితిజ్ఞాత్వా నోచ్చారితమితిచేత్తత్రాహుః ॥ అజ్ఞానాదితి ॥ బాలకేనాజ్ఞానాదపిప్రక్షిప్తోగ్నిర్యథాకాష్ఠరాశిందహతితద్వత్॥౧౮ ॥ నన్వేవమపిపరిషదనుపదిష్టంశ్రద్ధాహీనంకథంప్రాయశ్చిత్తంస్యాత్తత్రాహుః ॥ యథేతి ॥ అగదమౌషధం - వీర్యవత్తమమితివక్తవ్యేవీర్యతమమి

ఘ్నానాంచగురూణిచలఘూనిచ । ప్రాయశ్చిత్తానిపాపానాంజ్ఞాత్వోక్తానిమనీషిభిః ॥ ౧౬ ॥ త్రైస్తాన్యఘానిపూయంతేతపోదానవ్రతాదిభిః । నాధర్మజంతద్ధృదయంతదపీశాంఘ్రిసేవయా ॥ ౧౭॥అజ్ఞానాదథవాజ్ఞానాదుత్తమశ్లోకనామయత్ । సంకీర్తితమఘంపుంసోదహత్యేధోయథానలః ॥ ౧౮॥యథాగదంవీర్య * తమముపయుక్తంయదృచ్ఛయా । అజానతోప్యాత్మగుణంకుర్యాన్మంత్రోప్యుదాహృతః ॥ ౧౯ ॥ పతింవః పృచ్ఛతభటాధర్మస్మిన్యదసంశయః । సవేదపరమంగుహ్యంధర్మస్యభగవాన్యమః॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః ॥ తఏవంసువినిర్ణీయధర్మంభాగవతంనృప । తంయామ్యపాశాన్నిర్ముచ్యవిప్రంమృత్యోరమూముచన్॥ ౨౧ ॥ ఇతిప్రత్యుదితాయామ్యాదూతాయాత్వాయమాంతికం । యమరాజ్ఞే*యథాసర్వంసమాచఖ్యురరిందమ ॥ ౨౨ ॥ ద్విజఃపాశాద్వినిర్ముక్తోగతభీఃప్రకృతింగతః।వవందేశిరసావిష్ణోఃకింకరాన్దర్శనోత్సవః॥ ౨౩॥ తంవివక్షుమభిప్రేత్యమహాపురుషకింకరాః । సహసాపశ్యతస్తస్యతత్రాంతర్దధిరేనఘ ॥ ౨౪ ॥ అథాజామిళఆకర్ణ్యదూతానాంయమకృష్ణయోః । ధర్మంభాగవతంశుద్ధంత్రైవిద్యంచగుణాశ్రయం ॥ ౨౫ ॥ భక్తిమాన్భగవత్యాశుమాహాత్మ్యశ్రవణాద్ధరేః। అనుతాపోమహానాసీత్ స్మరతోశుభమాత్మనః॥ ౨౬ ॥ అహోమేపరమంకష్టమభూదవిదితాత్మనః । యేనవిప్లావితంబ్రహ్మ వృషళ్యాంజాయతాత్మనా॥ ౨౭ ॥ ధిఙ్మాంవిగర్హితంసద్భిర్దుష్కృతంకులకజ్జలం । హిత్వాబాలాంసతీంయోహంసురాపామసతీమగాం॥ ౨౮ ॥ వృద్ధావనాథాపితరౌ నాన్యబంధూతపస్వినౌ । అహోమయాధునాత్యక్తావకృతజ్ఞేననీచవత్ ॥ ౨౯ ॥ సోహంవ్యక్తంపతిష్యామినరకేభృశదారుణే। ధర్మఘ్నాఃకామినోయత్రవిందంతియమయాతనాః॥ ౩౦ ॥ కిమిదంస్వప్నఆహోస్విత్ సాక్షాద్దృష్టమిహాద్భుతం । క్వయాతాఅద్యతేయేమాంవ్యకర్షన్పాశపాణయః॥ ౩౧॥ అథతేక్వగతాస్సిద్ధాశ్చత్వారశ్చారుదర్శనాః। వ్యమోచయన్నీయమానంబద్ధ్వాపా

త్యుక్తం - యదృచ్ఛయాశ్రద్ధాహీనంఉపయుక్తంభక్షితం పురుషమఖాదజానతోపి - స్వగుణమారోగ్యం - కుర్యాత్ మంత్రోపినామాత్మకః స్వకార్యంకుర్యాదేవచ - నహివస్తుశక్తిః శ్రద్ధాదికమపేక్షతఇత్యర్థః ॥ తదుక్తంవిష్ణుధర్మే ॥ శ్లో ॥ హరిర్హరతిపాపాని దుష్టచిత్తైరపిస్మృతః । అనిచ్ఛయాపిసంస్పృష్టోదహత్యేవహిపావకఇతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ తఇతి ॥ తంవిప్రంఅమూముచన్ మోచయామాసుః ॥ ౨౧ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రత్యుదితా నిరాకృతాస్సంతః - యాతావ గత్వా యమరాజ్ఞేయ మరాజాయ - యథావత్కథయామాసుః ॥ ౨౨ ॥ ద్విజఇతి ॥ దర్శనేనోత్సవోయస్య ॥ ౨౩॥ తమితి॥ వివక్షుంవక్తుమిచ్ఛంతం - అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥ ౨౪ ॥ అథేతి ॥ త్రైవిద్యంవేదత్రయప్రతిపాద్యం-గుణాశ్రయం- యమదూతానాంధర్మం - కృష్ణదూతానాంచభాగవతం - భగవత్ప్రణీతంశుద్ధంనిర్గుణం - ధర్మమాకర్ణ్యేతియోజ్యం - భక్తిమానాసీదిత్యుత్తరేణానుషంగః ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ అనుతాపంప్రపంచయతిచతుర్భిః ॥ అహోఇతి॥యేనఆత్మనామయా - వృషళ్యాంపుత్రతయాజాయమానేన బ్రహ్మబ్రాహ్మణజాతిః - విప్లావితంనాశితం ॥ ౨౭ ॥ ధిగితి ॥ దుష్కృతందోషకర్తారంకులస్యకజ్జలంకళంకం ॥ ౨౮ ॥ వృద్ధావితి ॥ నాస్త్యన్యోబంధుఃపుత్రాదిర్యయోః- తపస్వినౌసంతప్తౌ - అధునాతత్క్షణమేవ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ఇదానీంతస్యవినశ్వరపూర్వకంమోక్షక్రమమాహాష్టభిః॥కిమితి॥సాక్షాత్ప్రత్యక్షమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హజాగ్రత్తైవదృష్టం॥ ౩౧॥ అథేతి॥ యేమాంవ్యమోచయన్ తేచక్వగతాః॥ ౩౨॥యద్యప్యహమస్మిన్ జన్మనిదుర్భగః పాపీయాన్ - అథాపిజన్మాంతరేనూనంపుణ్యవానిత్యాహ ॥ అథేతి ॥ విబుధోత్తమదర్శనఇతినిమిత్తసప్తమీ - తేషాందర్శనార్థం పూర్వేణమంగళేనమహతాపుణ్యేనభవితవ్యం - యేనదర్శనేన॥ ౩౩॥ అన్యథేతి ॥ అన్యథాపూర్వపుణ్యంవినా- కథంభూతంవైకుంఠనామ - గృహ్యతేవశీక్రియతేచిత్తంఅనేనేతిగ్రహణం॥ క్వచేతి ॥ బ్రహ్మఘ్నః విప్రత్వనాశకః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭॥ ౩౮ ॥ మమేతి॥ అమిథ్యాభూతేర్థేధీర్యస్యసః తథాభూతస్సన్ - దేహాదౌమమాహమితి-మతింహిత్వాధాస్యే॥ ౩౯॥ ఇతీతి ॥ ముక్తంసర్వమనుబంధనంపుత్రాదిస్నేహోయేనసః ॥ ౪౦ ॥ సఇతి ॥ ప్రత్యాహృతః ఇంద్రియగ్రామోయేనసః॥ ౪౧॥ తతఇతి॥ గుణేభ్యోదేహేంద్రియాదిభ్యః- ఆత్మానంవియుజ్యవిశోధ్య - ఆత్మసమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యేణ - భగవతోధామ్నిస్వరూపే॥ ౪౨॥ యర్హీతి ॥ తస్మిన్ భగవద్ధామ్నిఉపారతానిశ్చలాధీర్యస్యసః- తస్మిన్ కాలేఅద్రాక్షీదితివా- పురఃపుర

శ్చైరథోభువః॥ ౩౨॥ అథాపిమేదుర్భగస్యవిబుధోత్తమదర్శనే।భవితవ్యంమంగళేనయేనాత్మామేప్రసీదతి॥ ౩౩॥ అన్యథామ్రియమాణస్యనాశుచేర్వృషలీపతేః । వైకుంఠనామగ్రహణంజిహ్వావక్తుమిహార్హతి॥ ౩౪॥ క్వచాహంకితవః పాపోబ్రహ్మఘ్నోనిరపత్రపః । క్వచనారాయణేత్యేతద్భగవన్నామమంగళం ॥ ౩౫ ॥ సోహంతథాయతిష్యామియతచిత్తేంద్రియానిలః । యథానభూయఆత్మానమంధేతమసిమజ్జయే ॥ ౩౬ ॥ విముచ్యతమిమంబంధమవిద్యాకామకర్మజం । సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతోమైత్రః కరుణఆత్మవాన్ ॥ ౩౭॥ మోచయేగ్రస్తమాత్మానం యోషిన్మయ్యాత్మమాయయా । విక్రీడితోయయైవాహంక్రీడామృగఇవాధమః ॥ ౩౮ ॥ మమాహమితిదేహాదౌహిత్వామిథ్యార్థధీర్మతిమ్।ధాస్యేమనోభగవతిశుద్ధంతత్కీర్తనాదిభిః ॥ ౩౯ ॥ ఇతిజాతసునిర్వేదః క్షణసంగేనసాధుషు । గంగాద్వారముపేయాయముక్తసర్వానుబంధనః॥ ౪౦ ॥ సతస్మిన్ దేవసదనఆసీనోయోగమాశ్రితః । ప్రత్యాహృతేంద్రియగ్రామోయుయోజమనఆత్మని ॥ ౪౧॥ తతోగుణేభ్యఆత్మానం వియుజ్యాత్మసమాధినా।యుయోజభగవద్ధామ్నిబ్రహ్మణ్యనుభవాత్మని॥౪౨॥ యర్హ్యుపారతధీస్తస్మిన్నద్రాక్షీత్పురుషాన్పురః । ఉపలభ్యోపలబ్ధాన్ప్రాగ్వవందేశిరసాద్విజః॥౪౩॥ హిత్వాకళేబరంతీర్థే గంగాయాందర్శనాదను । సద్యస్స్వరూపంజగృహే భగవత్పార్శ్వవర్తినామ్ ॥ ౪౪ ॥ సాకంవిహాయసావిప్రో మహాపురుషకింకరైః । హైమంవిమానమారుహ్యయయౌయత్రశ్రియఃపతిః ౪౫॥ సఏవంవిప్లావితసర్వధర్మాదాస్యాః పతిఃపతితోగర్హ్యకర్మణా। నిపాత్యమానోనిరయేహతవ్రతస్సద్యోవిముక్తోభగవన్నామగృహ్ణన్ ॥ ౪౬ ॥ నాతఃపరంకర్మనిబంధకృంతనంముముక్షతాంతీర్థపదానుకీర్తనాత్ ।న యత్పునః కర్మసుసజ్జతేమనోరజస్తమోభ్యాంకలిలంతతోన్యథా ॥ ౪౭ ॥ యఏతంపరమంగుహ్యమితిహాసమఘాపహం । శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయాయుక్తోయశ్చభక్త్యానుకీర్తయేత్॥ ౪౮॥ నవైసనరకంయాతినేక్ష్యతేయమకింకరైః । యద్యప్యమంగళోమర్త్యోవిష్ణులోకేమహీయతే ॥ ౪౯ ॥ మ్రియమాణోహరేర్నామగృణన్పుత్రోపచారితం । అజామిళోప్యగాన్ముక్తింకిముతశ్రద్ధయాగృణన్ ॥ ౫౦ ।॥ ✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- ద్వితీయోధ్యాయః.

రాజా ॥ నిశమ్యదేవస్స్వభటోపవర్ణితంప్రత్యాహకింతానపిధర్మరాజః। ఏవంహతాజ్ఞోవిహతాన్మురారేర్నైదేశికైర్యస్యవశేజనోయం ॥ ౧ ॥ యమస్యదేవస్యనదండభంగః కుతశ్చనర్షేశ్రుతపూర్వఆసీత్ । ఏవ

తః - తతశ్చప్రాగుపలబ్ధానేవ - తానుపలభ్యప్రత్యభిజ్ఞాయవవందే॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ఉపసంహరతిద్వాభ్యాం॥ఏవమితి॥ విప్లావితాః సర్వేధర్మాయేన - హతఃవ్రతఃస్వదారనియమాదిర్యస్య॥ ౪౬॥నేతి॥ కర్మనిబంధస్యపాపమూలస్య- కృంతనం ఛేదకం- అతఃపరంనాస్తి- పరంతీర్థపదస్యహరేఃఅనుకీర్తనాత్ - తత్ర హేతుః - యత్ యతోనుకీర్తనాత్- అన్యథాప్రాయశ్చిత్తాంతరైః - రజస్తమోభ్యాంకలిలంమనః - మలినమేవతిష్ఠతి॥ ౪౭॥ ౪౮ ॥ నేతి ॥ నచేక్షితోభవతి॥౪౯॥ మ్రియమాణఇతి॥ మ్రియమాణఃఅవశత్వేనశ్రద్ధాహీనోపి॥ ౫౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ✻✻✻✻✻✻

శ్లో ॥ తృతీయేతుయమేనాపివైష్ణవోత్కర్షవర్ణనైః । సాంత్వయిత్వాస్వదూతాస్తేవైష్ణవేకింకరీకృతాః ॥ విష్ణుదూతైర్నిగీతం శాస్త్రార్థం యమముఖేన ప్రథయితుంతృతీయాధ్యాయారంభః ॥ తత్రయదుక్తం ॥ శ్లో ॥ యమరాజ్ఞేయథాసర్వమాచఖ్యురితి ॥ తతః కింతత్రవృత్తమితిపృచ్ఛతి ॥ నిశమ్యేతి ॥ మురారేర్నైదేశికైః కింకరైః - ఏవంవిహతాన్ నిరాకృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాన్- అతఏవహిఆజ్ఞా యస్యయమస్యవశవర్తీఅయంజనః సోపితాన్ ప్రతికిమాహ॥ ౧ ॥అత్యాశ్చర్యమేతదిత్యాహ-
యమస్యేతి ॥ హేవిభుషే- యమస్యదండస్య భంగః- కుతశ్చనకస్మాచ్చిదపి- శ్రుతపూర్వో నాసీత్- ఏతత్- ఏతస్మి
న్నర్థే -యద్వా-నశ్రుతపూర్వమేతద్యమదూతని రాకరణమాసీత్- అతఃసర్వస్యాపిలోకస్య సంశయోవర్తతే- తం
చత్వత్తోన్యోనచ్ఛినత్తీతి మేనిశ్చితం-అతఃకథయేతి శేషః॥ ౨ ॥భగవదితి॥ భగవతఃపురుషైఃప్రతిహతః ఉద్యమోయేషాం
తే- యామ్యాఃపురుషాః॥ ౩ ॥కతీతి॥ కతిసంతీత్యాక్షేపోక్తిః- త్రైవిధ్యంత్రివిధం-స్వార్థేష్యఞ్ - యద్వా- త్రైవి
ధ్యంయథాభవతితథా- కర్మకుర్వతః తథైవకర్మఫలస్యాభివ్యక్తిహేతవఃకతిసంతీతి॥ ౪ ॥సంతుబహవఃకోవిచారస్తత్రా
హ॥ యదీతి ॥మృత్యుర్దుఃఖం -అమృతంసుఖం తేషాం విప్రతిపత్త్యా -తేఉభేకస్య స్యాతాం- నకస్యాపి- పరస్పర విరో
ధినోరుభయోరపిప్రతి బంధాత్ ఐకమత్యేతుకస్య వానస్యాతాం- ఏకఃసుఖంకర్తుమిచ్ఛతిదుఃఖం చాన్యః- ఐకమత్యేతు
తయోః పరస్పరకార్యానుమోదనేనోభయోరపిప్రాప్తేః - కస్యవాతేఉభేఅపిసహైవనస్యాతామిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ ననుబ
హూనాంకర్మిణాంవ్యవస్థాయాంబహవశ్శాస్తారోభవంతు - తథాసతినాయందోషస్స్యాత్తత్రాహ॥ కింత్వితి॥ బ
హూనాంకర్మిణాంవ్యవస్థాయాంశాస్తృబహుత్వేశాస్తృత్వంస్యాత్ ఘటేత - తదాయత్సర్వశాస్తరిముఖ్యంశాస్తృ
త్వం- తదేకదేశేఉపచారమాత్రమేవస్యాత్ యథాచక్రవర్తినఏవముఖ్యంశాస్తృత్వంమండలవర్తినాముపచారమాత్రం

స్మన్నేవృశ్చతిలోకసంశయంనహిత్వదన్యస్త్వితిమేవినిశ్చితం ॥ ౨ ॥ శ్రీబాదరాయణిః ॥ భగవత్పురుషై
రాజన్ యామ్యాఃప్రతిహతోద్యమాః । పతింవిజ్ఞాపయామాసుర్యమంసంయమనీపతిమ్ ॥ ౩ ॥ యమదూ
తాః॥ కతిసంతీహశాస్తారోజీవలోకస్యవైప్రభో । త్రైవిధ్యంకుర్వతఃకర్మఫలాభివ్యక్తిహేతవః॥౪॥య
దిస్యుర్బహవోలోకేశాస్తారోదండధారిణః। కస్యస్యాతాంనవాకస్యమృత్యుశ్చామృతమేవవా॥ ౫॥ కింతు
శాస్తృబహుత్వేస్యాద్బహూనామిహకర్మిణాం।శాస్తృత్వముపచారోహియథామండలవర్తినాం॥౬॥
అతస్త్వమేకోభూతానాంసేశ్వరాణామధీశ్వరః । శాస్తాదండధరోనౄణాంశుభాశుభవివేచకః॥ ౭ ॥
తస్యతేవిహతోదండోన్నలోకేవర్తతేధునా । చతుర్భిరద్భుతైస్సిద్ధైరాజ్ఞాతేవిప్రలంభితా॥౮॥నీయమాన
స్తవాదేశాదస్మాభిర్యాతనాగృహాన్। వ్యమోచయన్ పాతకినంఛిత్వాపాశాన్ ప్రసహ్యతే॥ ౯॥ తాం
స్తేవేదితుమిచ్ఛామోయదినోమన్యసేక్షమం । నారాయణేత్యభిహితేమాభైరిత్యాయయుర్ద్రుతం॥ ౧౦ ॥
శ్రీశుకః॥ఇతిదేవస్సఆపృష్టఃప్రజాసంయమనోయమః । ప్రీతస్స్వదూతాన్ ప్రత్యాహస్మరన్ పాదాంబు
జంహరేః॥ ౧౧॥ యమః॥ పరోమదన్యోజగతస్తస్థుషశ్చ హ్యోతంప్రోతంపటవద్యత్రవిశ్వం । యదంశ
తోస్యస్థితిజన్మనాశానస్యోతవద్యస్యవశేచలోకః॥ ౧౨ ॥ యోనామభిర్వాచిజనంనిజాయాం బధ్నాతిత
న్త్యామివదామభిర్గాః।యస్మైబలింతఇమేనామకర్మనిబంధబద్ధాశ్చకితావహంతి॥౧౩॥అహంమహేంద్రో
నిరృతిఃప్రచేతాస్సోమోగ్నిరీశఃపవనోర్కోవిరించిః। ఆదిత్యవిశ్వేవసవోథసాధ్యామరుద్గణారుద్రగణాశ్చ
సిద్ధాః॥౧౪॥ అన్యేచయేవిశ్వసృజఃప్రజేశాభృగ్వాదయోఽస్పృష్టరజస్తమస్కాః । యస్యేహితంనవిదుః

నిరంకుశత్వాభావాత్ ॥ ౬ ॥ అతఇతి ॥ యస్మాదేవం శాస్తృబహుత్వంనఘటతే - అతస్త్వమేకఏవశాస్తా - శు
భాశుభేవివినక్తీతితథా॥౭॥ తస్యేతి॥ విప్రలంభితావంచితా-లంఘితేత్యర్థః॥ ౮॥ ౯॥ తదేవాహ - ద్వాభ్యాం ॥ తాని
తి ॥ తేత్వత్తఃయదినోస్మాకం క్షమంహితంమన్యసే - అన్యథాఅజ్ఞానతస్తదవజ్ఞానేతవాప్యనర్థస్స్యాత్ - అతక్స్యోన్
హితేషాంప్రభావః - యతోనారాయణేతికేవలమభిహితేమాభయంకుర్వితివదంతఃక్షిప్రమాగతాః ॥ ౧౦ ॥ ఇతీతి॥ ప్ర
జాఃసంయమతీతితథా ॥ ౧౧ ॥ పరఇతి ॥ మదన్యఃమత్తోన్యఃజగతఃజంగమస్యతస్థుషశ్చస్థావరస్య - పరోధీశ్వరోస్తి- అ
హంతుజంగమానామేవ- తత్రాపిన్నృణామేవ- తత్రాపిపాపినామేవ- తత్కింకరస్సన్ - ఈశ్వరఃసతుసర్వేశ్వరఃకోసా-
యత్రయస్మిన్- విశ్వం- ఓతందీర్ఘతంతుషుపటవద్గ్రథితం- ప్రోతంచ- తిర్యక్తంతుషుపటవద్గ్రథితంయస్యచాంశేభ్యో
విష్ణుబ్రహ్మరుద్రేభ్యఃఅస్యజగతః- స్థిత్యాదయోభవంతి-యస్యచవశేలోకోవర్తతే- నసినాసికాయాం- ప్రోతబలీవర్ద
వత్॥ ౧౨॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ యఇతి ॥ బ్రాహ్మణాదినామభిఃవాగ్రూపాయాం- నిజాయాంతంత్యాందామన్యాం-
జనంయోబధ్నాతి-దామభిర్గాఃబలీవర్దానివ-తఇమేజీవాః-నామకర్మభిర్నిబంధైఃబంధనసాధనైఃబద్ధాస్సంతఃయస్మైబ
లింవహంతి- యదధీనాఃకర్మకుర్వంతీత్యర్థః॥౧౩॥౧౪॥యస్యచలీలాదుర్విభావ్యేత్యాహ ద్వాభ్యాం॥అన్యఇతి॥ నస్పృష్టం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రజస్తమశ్శబలైః- ఈహితంఅభిప్రాయం-చేష్టితంవానవిదుః- స్పృష్టమాయాఃమాయయాస్పృష్టాః - తతస్తేభ్యోన్యేనవిదురితికింపునర్వక్తవ్యం॥ ౧౫॥ తన్మాయామోహితత్వాన్నజానంతీత్యుక్తం - అవిషయత్వాచ్చతస్యేత్యాహుః ॥ యమితి॥ యంగోభిరింద్రియైఃప్రాణహృదాచిత్తేననవిచక్షతేనపశ్యంతి ॥ శ్రు ॥ యద్వాచానాభ్యుదితంయన్మనోనమనుతఇత్యాదిశ్రుతేః-ఆత్మనాంజీవానాం- ఆత్మానంద్రష్టారం-ఆకృతయోరూపాణి- చక్షుర్యథాకర్మభూతంనజానంతి- తతఃపరమాకృతీనాం- ప్రకాశం - నహిప్రమాతాప్రమాణస్యవిషయఇతిభావః - ఏవంభూతఃపరమేశ్వరోమదన్యోస్తీతిపూర్వేణైవసంబంధః॥ ౧౬॥ భవత్వేవంభూతోన్యఃపరమేశ్వరఃయేపునరస్మన్నిర్భర్త్స్యర్థ్య- పాపినంరక్షితవంతస్తేకే - తానాహద్వాభ్యాం॥ తస్యేతి॥ తస్యైవరూపంమేఘశ్యామలత్వచతుర్భుజత్వాది-గుణాఃప్రభావాదయః - స్వభావోభక్తవాత్సల్యాదిర్యేషాంతే॥ ౧౭॥ భూతానీతి॥విష్ణోర్భూతానిభృత్యాః-దుర్దర్శాని-ద్రష్టుమప్యశక్యాని-లింగానిరూపాణియేషాంతాని-తద్భక్తిమతః- విష్ణుభక్తాన్- పరేభ్యఃశత్రుభ్యఃసర్వతఃఅగ్న్యాదిభ్యశ్చమత్తశ్చరంతి ॥౧౮ ॥ ననువిష్ణుభక్తాశ్చేత్కథమధర్మపక్షపాతంకృతవంతస్తత్రాహ॥ధర్మమితి॥ఋషయోభృగ్వాదయః॥ ౧౯॥ ననుకేపిచేన్నజానంతి తస్యసత్త్వేకింప్రమాణంతత్రాహద్వాభ్యాం- స్వయంభూరితి- కుమారఃసనత్కుమారః - వయమితీదూతేభ్య ఆత్మానమేవబహుమన్యమానోనిర్దిశతి॥ ౨౦॥ద్వాదశేతి॥భటాఇతిసంబోధనం- భాగవతంధర్మంభగవత్సంబంధిపరమతత్త్వార్థం॥౨౧॥తమేవధర్మమాహ॥ఏతావానితి॥ ౨౨॥ నచాత్రప్రమాణంవక్తవ్యం- దృష్టత్వాదిత్యాహ॥ నామోచ్చారణేతి॥యేనైవకేవలేన॥

స్పృష్టమాయాస్సత్త్వప్రధానాఅపికింతతోన్యే ॥ ౧౫॥ యంవైనగోభిర్మనసాసుభిర్వాహృదాగిరావాసుభృతోవిచక్షతే।ఆత్మానమంతర్హృదిసంతమాత్మనాంచక్షుర్యథైవాకృతయస్తతఃపరం॥ ౧౬॥ తస్యాత్మతంత్రస్యహరేరధీశితుఃపరస్యమాయాధిపతేర్మహాత్మనః । ప్రాయేణదూతాఇహవైమనోహరాశ్చరంతితద్రూపగుణస్వభావాః॥౧౭॥భూతానివిష్ణోస్సురపూజితానిదుర్దర్శలింగానిమహాద్భుతాని। రక్షంతితద్భక్తిమతఃపరేభ్యోమత్తోపిమర్త్యానథసర్వతశ్చ॥ ౧౮॥ ధర్మంతుసాక్షాద్భగవత్ప్రణీతంనవైవిదుర్ఋషయోనాపిదేవాః। నసిద్ధముఖ్యాఅసురామనుష్యాఃకుతోనువిద్యాధరచారణాదయః॥౧౯॥స్వయంభూర్నారదశ్శంభుఃకుమారఃకపిలోమనుః। ప్రహ్లాదోజనకోభీష్మోబలిర్వైయాసకిర్వయం ॥ ౨౦ ॥ ద్వాదశైతేవిజానీమోధర్మంభాగవతంభటాః। గుహ్యంవిశుద్ధందుర్బోధంయద్జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే॥ ౨౧ ॥ ఏతావానేవలోకేస్మిన్పుంసాంధర్మఃపరస్స్మృతః। భక్తియోగోభగవతితన్నామగ్రహణాదిభిః॥౨౨॥నామోచ్చారణమాహాత్మ్యంహరేఃపశ్యతపుత్రకాః।అజామిళోపియేనైవమృత్యుపాశాదముచ్యత ॥ ౨౩ ॥ ఏతావతాలమఘనిర్హరణాయపుంసాంసంకీర్తనంభగవతోగుణకర్మనామ్నాం । విక్రుశ్యపుత్రమఘవాన్యదజామిళోపినారాయణేతిమ్రియమాణఇయాయముక్తిమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రాయేణవేదతదిదంనమహాజనోయందేవ్యావిమోహితమతిర్బతమాయయాలం । త్రయ్యాంజడీకృతమతిర్మధుపుష్పితాయాం వైతానికేమహతిక

౨౩ ॥ ననుకేవలేనసకృదుచ్చారితేన నామాభాసేన కథంసర్వపాపక్షయస్స్యాదతఆహ ॥ శ్రద్ధాభక్త్యావృత్త్యాదేరపివిధానాత్ - తథాహి ॥ శ్లో ॥ సాయంప్రాతర్గృణన్భక్త్యాదుఃఖగ్రామాద్విముచ్యతఇతి ॥ శ్లో ॥ అనుదినమిదమాదరేణశృణ్వన్నిత్యాది ॥ శ్లో ॥ శ్రవణంకీర్తనంధ్యానంహరేరద్భుతకర్మణః । జన్మకర్మగుణానాంచతదర్థేఖిలచేష్టితమిత్యాద్యస్మిన్నేవపురాణేతత్రతత్రపఠ్యతే- పురాణాంతరేచ॥ శ్లో ॥ పాపక్షయశ్చభవతిస్మరతాంతమహర్నిశమితి॥ అత్రైవచ॥ తస్మాత్సంకీర్తనంవిష్ణోర్జగన్మంగళమంహసాం. మహతామపికౌరవ్యవిద్ధ్యైకాంతికనిష్కృతమిత్యాదినా॥ సమ్యక్కీర్తనాదేవావగమ్యతే - కించతథాసతికిమితిమన్వాదయోద్వాదశాబ్దాదీనిస్మరేయుస్తస్మాదిదమనుపపన్నమివతత్రాహ॥ఏతావతేతి॥ భగవతోగుణానాంకర్మణాంచనామ్నాంచ-సమ్యక్కీర్తనమితియత్-ఏతావతాపుంసాంఅఘనిర్హరణాయపాపక్షయమాత్రాయ- అలముపయోగోనాస్తి- అలంశబ్దోత్రవారణే - యథాహామరసింహః॥ని॥ అలంభూషణపర్యాప్తిశక్తివారణవాచకమితి ॥ ఉపయోగాభావమేవాహ- అజామిళోమహాపాతక్యపి నారాయణేతివిక్రుశ్య - నతుసమ్యక్కీర్తయిత్వా - తచ్చపుత్రంవిక్రుశ్యనతుహరిం - అఘవానశుచిరపిమ్రియమాణఃఅస్వస్థచిత్తోపి- ముక్తిమవాప-నత్వఘనిర్హరణమాత్రం- అతోనామాభాసేనాపిసర్వపాపక్షయఇత్యేవతత్త్వం॥౨౪॥ఆవృత్తిశ్రద్ధాదివిధయస్తుపాపవాసనాక్షయార్థాఇత్యుక్తమేవ- హరేర్గుణానువాదఃఖలుసత్త్వభావనఇత్యత్ర- యత్తూక్తంవ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఢకాంతర్హి ద్వాదశాబ్దావిస్మరణమితితత్రాహ॥ ప్రాయేణేతి ॥ మహాజనోమన్వాదిః- అయంభావః - యథాఅమృతసంజీవ నాషధమజానంతో వైద్యాః - రోగనిహారణాయ - త్రికటుకనింబాదీనిస్మరంతి- తథాస్వయంభూశంభుప్రముఖ ద్వాదశ వ్యతిరేకేణఅయంమహాజనః అతిగుహ్యమిదమజ్ఞాత్వా ద్వాదశాబ్దాదికంస్మరతీతి - కించ - మాయయాదేవ్యాఅలంవిమో హితమతిరయంజనః - అతఃమధుమధురం యథాభవతితథా- పుష్పితాయాం పుష్పస్థానీయైరర్థవాదైర్మనోహారాయాం త్రయ్యాంజడీకృతాఅభినివిష్టామతిర్యస్య - అతోమహత్యేవకర్మణి శ్రద్ధయాయుజ్యమానోయంజనోనాల్పేప్రవర్తతే - దృశ్యతేహి ప్రాకృతస్యలోకస్య మహతి మంత్రాదౌశ్రద్ధా - అన్యత్రాల్పేచాశ్రద్ధా - తస్మాదస్య గ్రాహకో నాస్తీత్యుక్తం - యద్వా - స్వాధీనః సింహోపి స్త్రీత్యేతావతాశ్వసృగాలాదినివారణాయ - తంయథానప్రయుంజంతే- తథాతితుచ్ఛత్వాత్ పాపస్య - నతన్నిరసనాయపరమమంగళంహరేర్నామస్మరంతి - యద్వానామమాహాత్మ్యజ్ఞానేసర్వముక్తిప్రసంగాదిత్యేషాదిక్ - గ్రంథవిస్తరభయాన్నాతిప్రపంచ్యతే ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ భావయోగంభక్తియోగం- అమీషాం తావత్పాతకంనస్యాత్- యదిస్యాత్- ఉరుగాయస్యవాదఃకీర్తనం॥ ౨౬॥ తదేవంధర్మతత్త్వంనిర్ణీయభృత్యానుశాస్తి॥ తఇతి ॥ యేభగవంతంప్రపన్నాః - తేదేవైస్సిద్ధైశ్చపరిగీతపవిత్రగాథాః - వర్ణితపుణ్యకథాః- అతస్తాన్నోపసీదతతత్సమీపమపినగచ్ఛత- వయఃకాలోపినప్రభవతి॥ ౨౭ ॥ కేతర్హిదండార్హా నేయాఇత్యత్రాహ- ద్వాభ్యాం॥తానితి॥అసతాం దుష్టాంస్తానేవాహ - ముకుందపాదారవిందయోర్యో మకరందరూపోరసః తస్మాద్విముఖాన్కథంభూతాత్ - నిష్కించ

ర్మణియుజ్యమానః॥ ౨౫॥ ఏవంవిమృశ్యసుధియోభగవత్యనంతేసర్వాత్మనావిదధతేఖలుభావయోగం। తేమేనదండమర్హంత్యథయద్యమీషాంస్యాత్పాతకంతదపిహంత్యురుగాయవాదః ॥ ౨౬ ॥ తేదేవసిద్ధపరిగీతపవిత్రగాథాయేసాధవస్సమదృశోభగవత్ప్రపన్నాః। తాన్నోపసీదతహరేర్గదయాభిగుప్తాన్నైషాంవయంనచవయఃప్రభవామదండే ॥ ౨౭ ॥ తానానయధ్వమసతోవిముఖాన్ముకుందపాదారవిందమకరందరసాదజస్రం। నిష్కించనైఃపరమహంసకులైరసజ్ఞైర్జుష్టాద్గృహేనిరయవర్త్మనిబద్ధతృష్ణాన్॥ ౨౮ ॥ జిహ్వానవక్తిభగవద్గుణనామధేయంచేతశ్చనస్మరతితచ్చరణారవిందం। కృష్ణాయనోనమతియచ్ఛిరఏకదాపితానానయధ్వమసతోకృతవిష్ణుకృత్యాన్ ॥ ౨౯ ॥ తత్క్షమ్యతాంభగవాన్పురుషఃపురాణోనారాయణస్స్వపురుషైర్యదసత్కృతంనః। స్వానామహోనవిదుషాం రచితాంజలీనాంక్షాంతిర్గరీయసినమః పురుషాయభూమ్నే ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః॥ తస్మాత్సంకీర్తనంవిష్ణోర్జగన్మంగళమంహసామ్।మహతామపికౌర్వ్యవిద్ధ్యైకాంతికనిష్కృతమ్ ॥ ౩౧ ॥ శృణ్వతాంగృణతాంవీర్యాణ్యుద్దామానిహరేర్ముహుః । యథాసుజాతయాభక్త్యాశుద్ధ్యేన్నాత్మావ్రతాదిభిః ॥ ౩౨ ॥ కృష్ణాంఘ్రిపద్మమధులిణ్నపునర్విసృష్టమాయాగుణేషు రమతేవృజినావహేషు। అన్యస్తుకామహతఆత్మరజః ప్రమార్ష్టుమీహేతకర్మయతఏవరజఃపునస్స్యాత్॥ ౩౩ ॥ ఇత్థం స్వభర్తృగదితం భగవన్మహత్త్వంసంస్మృత్యవిస్మితధియోయమకింకరాస్తే। తేచాచ్యుతాశ్రయజనైః - అపరిగ్రహైఃపరమహంసకులైః రసజ్ఞైఃసారాసారవివేకనిపుణైః - అజస్రంజుష్టాత్ తేషాంజ్ఞాపకమాహ-నిరయవర్త్మనిస్వధర్మశూన్యేగృహేబద్ధాతృష్ణాయైస్తాన్॥౨౮॥ కించ॥ జిహ్వేతి॥ యద్యేషాంజిహ్వేత్యాద్యన్వయః-నకృతంవిష్ణుకృత్యం- భగవదర్చితంయైః॥ ౨౯॥ భగవంతంక్షమాపయతి॥ తదితి॥ నఃస్వపురుషైరస్మదీయత్వేనస్థితైః- స్వీయైరేవపురుషైర్యదస్మాత్- అసత్ అన్యాయ్యంకృతం - తత్తస్మాత్ - స్వయమేవక్షమ్యతాంసహతాం- స్వానాంస్వీయానాం అవిదుషాంఅజ్ఞానాం - అహో - గరీయసితస్మిన్ - క్షాంతిరుక్తైవ- మహఇతిపాఠే- స్వీయానాంమాహాత్మ్యమవిదుషాం- నఃక్షమాంకరోత్విత్యర్థః॥ ౩౦॥ తస్మాదితి॥ తస్మాదిత్యాదిశుకోక్తిః- జగతోపిమంగళరూపం ॥ ౩౧॥ఐకాంతికత్వమేవాహ।శృణ్వతామితి॥ వ్రతాదిభిస్తథానశుద్ధ్యేత్॥ ౩౨ ॥ ఏతదుపపాదయతి॥ కృష్ణాంఘ్రీతి॥ కృష్ణాంఘ్రిపద్మయోః - మధులేఢి ఆస్వాదయతీతితథా- మధులిట్- తుచ్ఛత్వేనవిసృష్టాఃయేమాయాగుణాః- విషయాః- తేషుపునర్నరమతే-అన్యస్తుతన్మధ్వాస్వాదరహితః - అతఏవకామాభిభూతస్సన్ ఆత్మనోరజఃపాపం - ప్రమార్ష్టుమపికర్మైవప్రాయశ్చిత్తరూపం-ఈహేత- యతఃకర్మణః- పునరపి- రజఃపాపంస్యాదేవ- కుంజరశౌచవత్- తస్యశోధకత్వాభావాత్॥ ౩౩॥ ఇత్థమితి॥నైవవిస్మితధియోబభూవుః - కింతుసత్యముక్తమిత్యేవమేనిరే - తతఃప్రభృతిశంకమానాః - అస్మానేవైష్ణవాన్యా దితిశంకాంవహం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తః - తంద్రష్టుమపిబిభ్యతిస్మ పాతాంతరేవిస్మితధియోజాతాః- తేచతతఃప్రభృతిబిభ్యతిస్మేత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ఇతిహాసమితి కుంభసంభవోఽగస్త్యః - మలయేపర్వతేఆసీనోఽవ్యగ్రః - హరిమర్చయన్- పునఃపునర్విశ్వాసార్థంహరేః-పాదౌస్పృశన్ని త్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * * * * * *

శ్లో ॥ చతుర్థాదిత్రిభిర్విశ్వరూపజన్మవివక్షయా । ప్రచేతస్సుతదక్షస్యవంశస్తావత్ప్రతన్యతే ॥ చతుర్థేతుప్రజాసృష్ట్యైద క్షేణారాధనంహరేః । తపసాహంసగుహ్యాఖ్యస్తోత్రేణచనిరూప్యతే॥ ప్రసక్తానుప్రసక్తేనస్వాయంభువసుతాన్వయే। నా మప్రభావమాకర్ణ్యవంశవ్యాసంబుభుత్సతే॥ దేవాసురేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ సామాసికః- సంక్షిప్తోయః - ప్రోక్తః- తృతీ యస్కంధే। ౧॥ తస్యేతి॥ వ్యాసంవిస్తారం- తేత్వత్తః- యయాశక్త్యా- యథాయేనప్రకారేణససర్జ- తాంశక్తింతంచప్ర కారంజ్ఞాతుమిచ్ఛామి- అనుసర్గమనువృత్తంసర్గం॥ ౨॥౩॥ దక్షాదిరూపేణససర్జేతివక్తుందక్షజన్మప్రకారమాహ॥ యదే తి॥ ప్రాచీనబర్హిషఃపుత్రాః- యదాసముద్రమధ్యాత్ - ఉన్మగ్నాఃనిర్గతాః- తదాగాంపృథ్వీం - ద్రుమైర్వృతాందదృ శుః - నారదోపదేశతః ప్రాచీనబర్హిషోనివృత్త్యా- అరాజకేసతికృష్యాద్యభావాత్॥౪॥ద్రుమేభ్యఇతి॥ తపసాదీపితోమ

నంప్రతిశంకమానాద్రష్టుంచ బిభ్యతితతఃప్రభృతిస్మ రాజన్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతిహాసమిమంగుహ్యం భగవాన్ కుంభసంభవః । కథయామాసమలయఆసీనోహరిమర్చయన్ ॥ ౩౫॥ * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- తృతీయోఽధ్యాయః.

రాజా ॥ దేవాసురనృణాంసర్గోనాగానాంమృగపక్షిణామ్ । సామాసికస్త్వయాప్రోక్తోయస్తుస్వాయంభువాంతరే ॥ ౧ ॥ తస్యైవవ్యాసమిచ్ఛామిజ్ఞాతుంతేభగవన్యథా। అనుసర్గంయయాశక్త్యాససర్జభగవాన్పురా ॥ ౨ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతిసంప్రశ్నమాకర్ణ్యభగవాన్బాదరాయణిః । ప్రతినంద్యమహాయోగీజగాదమునిసత్తమాః ॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ యదాప్రచేతసఃపుత్రాదశప్రాచీనబర్హిషః। అంతస్సముద్రాదున్మగ్నాదదృశుర్గాంద్రుమైర్వృతామ్ ॥ ౪ ॥ ద్రుమేభ్యఃక్రుధ్యమానాస్తేతపోదీపితమన్యవః । ముఖతోవాయుమగ్నించసస్సృజుస్తద్దిధక్షయా॥ ౫॥ తాభ్యాంనిర్దహ్యమానాంస్తానుపలభ్యకురూద్వహ । రాజోవాచమహాన్సోమోమన్యుంప్రశమయన్నివ॥ ౬ ॥ మాద్రుమేభ్యోమహాభాగాదీనేభ్యోద్రోగ్ధుమర్హథ । వివర్ధయిషవోయూయంప్రజానాంపతయస్స్మృతాః॥ ౭॥ఆదౌప్రజాపతిర్భగవాన్హరిరవ్యయః।వనస్పతీనోషధీశ్చససర్జోర్జమిషంవిభుః॥ ౮॥ అన్నంచరాణామచరాహ్యపాదాఃపాదచారిణాం। అహస్తాహస్తయుక్తానాంద్విపదాంచచతుష్పదః॥ ౯ ॥ యూయంచపిత్రానిర్దిష్టాదేవదేవేనచానఘాః । ప్రజాసర్గాయహికథంవృక్షాన్నిర్దగ్ధుమిచ్ఛథ ॥ ౧౦ ॥ ఆతిష్ఠతసతాంమార్గం కోపంయచ్ఛతదీపితమ్ । పిత్రాపితామహేనాపిజుష్టంవఃప్రపితామహైః॥ ౧౧॥ తోకానాంపితరౌబంధూదృశఃపక్ష్మస్త్రియాఃపతిః । నృపఃప్రజానాంభిక్షూణాంగృహ్యజ్ఞానాంబుధస్సుహృత్॥ ౧౨॥ అంతర్దేహేషుభూతానామాత్మాస్తేహరిరీశ్వరః । సర్వంతద్ధిష్ణ్యమీక్షధ్వమేవంవస్తోషితోహ్యసౌ॥ ౧౩॥ యస్సముత్పతితందేహఆకాశాన్మన్యుముల్బణం। ఆత్మజిజ్ఞాసయాయచ్ఛేత్సగుణానతిరిచ్యతే॥ ౧౪ ॥ అలందగ్ధైర్ద్రుమైర్దీనైఃఖిలానాంశివమస్తువః । వార్క్షీహ్యేషావరారోహాపత్నీత్వేప్రతిగృహ్యతామ్ ॥ ౧౫ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యామంత్ర్యవరారోహాంకన్యామాప్సరసీంనృప।

న్యూర్యేషాం తే - తేషాంద్రుమాణాం- దగ్ధుమిచ్ఛయా॥ ౫॥ తాభ్యామితి ॥ తాభ్యాంవాయ్వగ్నిభ్యాం - దహ్యమానాన్- తాన్ద్రుమాన్వనస్పతీన్దృష్ట్వావనస్పతీనాంరాజాసోమఉవాచనవభిః ॥ ౬ ॥ మాద్రుమేభ్యఇతి ॥ హేమహాభాగాఃవిశే షేణవర్ధయితుమిచ్ఛవః॥ ౭॥ ప్రజాపతీనాంతద్భృత్యభోజ్యదానేహానుచితఇత్యాహత్రిభిః ॥ ఆదావితి ॥ ఊర్జంభక్ష్యం- ఇషమన్నం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆతిష్ఠతేతి॥ అతఃఆతిష్ఠతఆశ్రయత - సతాంమార్గముపశమంపిత్రాదిభిర్జుష్టం॥౧౧॥ప్రజానాం నరపతిరేవబంధుః - అతస్తజ్జీవికానాశోనకర్తవ్యఇతిదృష్టాంతపంచకేనాహ॥ తోకానామితి॥ తోకానాంబాలానాం-పితరౌ మాతాపితరౌ - అజ్ఞానాంజ్ఞానదోబుధఏవసుహృత్ భిక్షూణాంబ్రహ్మచార్యాదీనాం- గృహీగృహస్థాశ్రమే వర్తమాన స్సుహృత్॥ శ్లో॥ యథామాతరమాశ్రిత్యసుతాజీవంతిజీవితాః । తథాగృహిణమాశ్రిత్య జీవంతీతరఆశ్రమాఇతిస్మృతేః॥ ౧౨॥ ఈశ్వరాధిష్ఠానత్వాత్ భూతద్రోహోనయుక్తఇత్యాహ॥ అంతరితి॥ వఃయుష్మాభిః॥ ౧౩॥ యఇతి॥ ఆకాశాత్ దే హేసముత్పతితంఆకస్మికమిత్యర్థః- ఆత్మవిచారేణ- యోనియచ్ఛేత్॥ ౧౪॥ అలమితి॥ ఖిలానాంశేషాణాంవః యుష్మాకం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చ- శివమస్తు-వృత్తురక్షణార్థంతదీయాంకన్యాందదాతి - వార్క్షీంవృక్షైః పాలితాం॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ ఆమంత్ర్యసాంత్వయిత్వా- అప్సరసీంఅప్సరసఃప్రమ్లోచాయాఃసుతాం॥౧౬॥౧౭॥ యథేతి॥ దుహితృవత్సలఇతితస్యకన్యావంశఏవేత్యుక్తం- మమమత్రః॥౧౮॥మనసేతి॥ప్రజాపతిర్దక్షః॥౧౯॥తమితి॥అబృంహితంఅసంవృద్ధం- వింధ్యస్యపాదాన్ సన్నిహితపర్వతాన్॥ ౨౦॥ ౨౧॥అస్తౌషీదితి॥హంసగుహ్యాఖ్యేనస్తోత్రేణ-కస్యదక్షస్య ॥౨౨॥ నమఇతి॥ పరాయసర్వోత్తమాయ- నమోదధేనమనం కరోమి- పరత్వేహేతుః - అవితథాఅనుభూతిః చిచ్ఛక్తిర్యస్యఅతోగుణత్రయాభాసోజీవః- నిమిత్తంమాయాచతయోర్బంధవేనియంత్రే ఏవమపిగుణేషుతత్త్వబుద్ధిర్యేషాంతైఃజీవైః - అదృష్టంధామస్వరూపంయస్య తత్రహేతుః - నివృత్తంమానంయస్మాత్- పాఠాంతరే నిరస్తంమానంఇయత్తావధిశ్చయస్మాత్ - తర్హికథంతస్యసిద్ధిః - తత్రాహ- స్వయంభువేస్వప్రకాశాయ॥౨౩॥అదృష్టధామత్వందర్శయన్నాహ॥ నేతి ॥ పురుషఃసఖాజీవఃఅస్మిన్పురేదేహే- వసన్నపి- అత్రైవసంవసతఃసఖ్యుర్యస్యసఖ్యం- కరణప్రవర్తనప్రకాశకత్వాదికం- నావైతినజానాతి- తస్మై- కుతఃఅవ్యక్తదృష్టేః ప్రపంచదృష్టేః - నహిద్రష్టాదృశ్యోభవతీతి - ప్రథమాంతపాఠేవ్యక్తేప్రపంచఏవదృష్టిర్యస్యసః - గుణోవిషయః గుణినోవిషయిణఇంద్రియాదేః - సఖ్యంప్రకాశకత్వం- యథానావైతితద్వత్॥ ౨౪॥ నను గుణోజడత్వాన్నజానాతి- జీవస్తుచేతనఃకిమితినజానాతితత్రాహ॥ దేహఇతి ॥ దేహాశ్చ- అసవశ్చప్రాణాః- అక్షాఃఅక్షాణిఇంద్రియాణి - మనవఃఅంతఃకర

సోమోరాజాయయాదత్వా తేధర్మేణోపయేమిరే ॥ ౧౫ ॥ తేభ్యస్తస్యామభూద్రాజన్ దక్షఃప్రాచేతసఃకిల।యస్యప్రజావిసర్గేణలోకాఆపూరితాస్త్రయః॥ ౧౬ ॥ యథాససర్జభూతానిదక్షోదుహితృవత్సలః। రేతసామనసాచైవతన్మమావహితశ్శృణు॥౧౭॥ మనసైవాసృజత్పూర్వంప్రజాపతిరిమాఃప్రజాః। దేవాసురమనుష్యాదీన్నభస్స్థలజలౌకసః॥ ౧౮॥ తమబృంహితమాలోక్యప్రజాసర్గంప్రజాపతిః। వింధ్యపాదానుపవ్రజ్యసోఽచరద్దుశ్చరంతపః॥ ౧౯ ॥ తత్రాఘమర్షణంనామతీర్థంపాపహరంపదమ్ । ఉపస్పృశ్యానుసవనంతపసాతోషయద్ధరిమ్ ॥౨౦॥ అస్తౌషీద్ధంసగుహ్యేనభగవంతమధోక్షజమ్। తుభ్యంతదభిధాస్యామికస్యాతుష్యద్యతోహరిః ॥ ౨౧॥ ....*

—* దక్షకృతహంసగుహ్యాఖ్యస్తోత్రం. *—

దక్షః॥నమఃపరాయావితథానుభూతయేగుణత్రయాభాసనిమిత్తబంధవే । అదృష్టధామ్నేగుణతత్త్వబుద్ధిభిర్నివృత్తమానాయదధేస్వయంభువే ॥ ౨౨ ॥ నయస్యసఖ్యంపురుషోవైతిసఖ్యుస్సఖావసన్ సంవసతఃపురేఽస్మిన్। గుణోయథాగుణినోవ్యక్తదృష్టేస్తస్మైమహేశాయనమస్కరోమి ॥ ౨౩ ॥ దేహోఽసవోఽక్షామనవోభూతమాత్రానాత్మానమన్యంచవిదుఃపరంయత్ । సర్వంపుమాన్వేదగుణాంశ్చతద్జ్ఞోనవేదసర్వజ్ఞమనంతమీడే॥౨౪॥ యదోపరామోమనసోనామరూపరూపస్యదృష్టస్మృతిసంప్రమోషాత్। యఈయతేకేవలయాస్వసంస్థయాహంసాయతస్మైశుచిసద్మనేనమః ॥ ౨౫ ॥ మనీషిణోంతర్హృదిసన్నివేశితం

ణాని- భూతానిచమాత్రాశ్చతన్మాత్రాణి- ఆత్మానంస్వస్వరూపందృశ్యం- అన్యంఇంద్రియవర్గం - తయోఃపరందేవతావర్గంచ-నవిదుఃపుమాన్ జీవస్తుసర్వమేతత్త్రయంవేద- గుణాంశ్చతత్తన్మూలభూతాన్ వేద- తద్జ్ఞోపిసన్- యంసర్వజ్ఞంనవేద- తమనంతమీడేస్తౌమి॥ ౨౪॥ అదృష్టధామత్వముక్త్వాస్వప్రకాశత్వమాహ॥ యదేతి॥ యదామనసఉపరామఃసమాధిః- నతుసుషుప్తావివలయః- నతుజాగ్రత్స్వప్నయోరివవిక్షేపః- తదానామరూపేరూప్యేతేయేనతత్తథా- తస్యఉపరమేహేతుః - దృష్టందర్శనంస్మృతిశ్చతయోఃసంప్రమోషాత్నాశాత్ - తదాయఃకేవలేనస్వరూపజ్ఞానేనప్రతీయతేతస్మైహంసాయశుద్ధాయ - శుచిశుద్ధంమనఃసద్మప్రతీతిస్థానంయస్యతస్మైనమః॥౨౫॥ నను ఏవంభూతఃకేషాంప్రతీయతఇత్యపేక్షాయామాహ- ద్వాభ్యాం॥మనీషిణఇతి॥ వివేకినోయంనిష్కర్షంతి- వివిచ్యాధ్యాయంతి- అత్రవర్ణగౌరవమార్షంసనిర్వాణసుఖానుభూతిర్మమప్రసీదతామితిద్వయోరన్వయః- ఏవంనిష్కర్షతాంప్రతీయతఇతిభావః- కిమితినిష్కర్షంతిస్వశక్తిభిర్గూఢంఅప్రకాశమానం- కతిభిర్నవభిః- పునశ్చత్రివృద్భిః - త్రిగుణాభిః- సప్తవింశత్యుపాధిభిర్గూఢం-అష్టావింశంనిష్కర్షంతీత్యర్థః- యద్వానవభిఃప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రరూపాభిఃఉపాధిభిఃత్రివృద్భిఃత్రిగుణాత్మకాభిఃచకారాత్ షోడశవికారరూపాభిశ్చ- కథంభూతంనిష్కర్షంతిమనీషయాఅంతర్హృదిసన్నివేశితంనిశ్చలీకృతం- పాంచదశ్యంపంచదశసామిధేనీమంత్రైః ప్రకాశ్యం- అలౌకికంచ - వహ్నిమివాలౌకికంఅహంకారాస్పదాత్ ఆ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్మనోన్యంపరమాత్మానంనిష్కర్షంతీత్యర్థః॥ ౨౭॥ సఇతి॥ అశేషావిశేషాయస్యాస్తస్యాఃమాయాయాఃనిషేధేననిర్వా
ణసుఖేఅనుభూతిర్యస్య- అప్రసక్తనిషేధాసంభవాత్- ప్రసక్తిమాహ- సఏవసర్వనామా- సఏవవిశ్వరూపఇతి- తద్రూ
పత్వేపివాస్తవత్వాభావాన్నిషేధస్సంభవతీత్యాహ- అనిర్వచనీయాఆత్మనిశక్తిర్మాయాయస్యసః॥ ౨౮॥ ననుయదికేవ
లయాస్వసంస్థయాప్రతీయతే - తర్హిసర్వనామత్వంవిశ్వరూపత్వంచానుపపన్నం - వాగాద్యగోచరత్వాదిత్యాశంక్య
సర్వైర్నామభిర్వాచ్యంప్రత్యక్షాదిదృశ్యంచతస్యస్వరూపంవస్తుతోమాభూత్ తథాపిమాయయా ఘటతఇతిశ్లోకత్రయే
ణోపపాదయన్నమస్కరోతి ॥ యద్యదితి ॥ యద్యద్వచసానిరుక్తంఅభిహితం - ధియానిరూపితంవ్యవసితం - అక్షభిర్వా
ఇంద్రియైర్నిరూపితం- గృహీతం- అత్రవిసభావఆర్షః ఉతఅపిమనసానిరూపితం-సంకల్పితం- యస్యఈశ్వరస్యస్వప్రకాశ
త్వం-తస్యతద్రూపంమాభూత్- స్వరూపత్వాభావేహేతుః- హియస్మాత్తత్తద్గుణానామేవరూపం- పాంతరేగుణై
ర్వర్ధితంసతుగుణవ్యతిరిక్తఃయతోగుణానామపాయవిసర్గాభ్యాంప్రళయోత్పత్తిభ్యాంలక్ష్యతఇతి- తదధిష్ఠానత్వంవినా
తయోరసంభవాత్- యద్వా- యస్యస్వరూపంమాభూత్ నభవతి- తస్మైనమఇతితృతీయేనాన్వయః॥ ౨౯॥ తదేవంవస్తుత
స్తత్స్వరూపత్వాభావమంగీకృత్య - అనిరుక్తాత్మశక్తిరిత్యనేనద్యోతితంమాయాయాః సర్వశబ్దవాచ్యత్వేనవిశ్వరూపత్వ
మాహ॥ యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్నధికరణేయతఃఅపాదానాత్- యేనకరణేన- యస్యసంబంధినః - యస్మైసంప్రదానాయ
యదీప్సితతమం- యఃకర్తా-కురుతేస్వతంత్రః- కార్యతేచాన్యేనప్రయోజ్యకర్తా - తద్బ్రహ్మేతి - ప్రత్యేకంసంబంధః-
అత్రచసప్తభిఃయచ్ఛబ్దైఃసప్తవిభక్త్యర్థాదర్శితాః - యథేతిచక్రియాకారకసంబంధప్రకారవాచినామవ్యయానామ

స్వశక్తిభిర్నవభిశ్చత్రివృద్భిః। వహ్నింయథాదారుణిపాంచదశ్యంమనీషయానిష్కర్షం * తీహగూఢం ॥
౨౭॥సవైమమాశేషవిశేషమాయానిషేధనిర్వాణసుఖానుభూతిః । ససర్వనామాసచవిశ్వరూపః ప్రసీద
తామనిరుక్తాత్మశక్తిః॥౨౮॥యద్యన్నిరుక్తంవచసానిరూపితంధియాక్షభిర్వామనసోతయస్య।మాభూత్స్వ
రూపంగుణరూపబృంహితంసవైగుణాపాయవిసర్గలక్షణః॥౨౯॥ యస్మిన్యతోయేనచయస్యయస్మై
ద్యోయథాకురుతేకార్యతేచ। పరాపరేషాంపరమంప్రాక్ప్రసిద్ధంతద్బ్రహ్మతద్ధేతురనన్యదేకం॥౩౦॥ య
చ్ఛక్తయోవదతాంవాదినాంవై వివాదసంవాదభువోభవంతి। కుర్వంతి తేషాంముహురాత్మమోహంతస్మై
నమోనంతగుణాయభూమ్నే॥౩౧॥అస్తీతినాస్తీతిచవస్తునిష్ఠయోరేకస్థయోర్భిన్నవిరుద్ధధర్మయోః। అవేక్షి
తంకించనయోగసాంఖ్యయోస్సమంపరంహ్యనుకూలంబృహత్తత్॥ ౩౨॥ యోనుగ్రహార్థంభజతాంపాద

ర్థాఃప్రదర్శితాః- కురుతేకార్యతేచేతిస్వార్థపరార్థక్రియాన్వయశ్చసర్వేషాందర్శితః- చశబ్దేనభావకర్మాదివిహిత
ప్రత్యయార్థాఃసంగృహీతాఃతద్బ్రహ్మేతికుతస్తత్రాహ- తద్ధేతుస్తేషాంకారణం-తత్కుతః- సర్వేభ్యఃప్రాక్ప్రసిద్ధం-
ననుబ్రహ్మదయస్తద్ధేతవశ్శ్రూయంతే - అపరేచదృశ్యంతే - తత్కథంబ్రహ్మైవతద్ధేతుస్తత్రాహ - పరేషామపరే
షాంచహేతూనాం- పరమంకారణం - ననుసర్వకారణత్వేతస్యకింనామసహకారిభవేత్తదానీమన్యస్యాభావాత్ - స
త్యంనిరపేక్షమేవతత్కారణమిత్యాహ - అనన్యత్ విజాతీయశూన్యం - ఏకంసజాతీయశూన్యంచ- తస్మైనమఇత్యుత్తరే
ణాన్వయః॥ ౩౦ ॥ నన్వేవంబ్రహ్మచేద్విశ్వస్యహేతుఃతర్హినకదాచిదనీదృశంజగదితివదంతోమీమాంసకాఃకుతోత్రవివ
దంతే- తతశ్చాన్యేస్వభావవాదినఃకుతస్సంవదంతే - తేచతత్త్వవిద్భిర్బోధితాఅపికుతఃపునఃపునఃముహ్యంతితత్రాహ॥
యదితి ॥ యస్యబ్రహ్మణఃసంబంధిన్యాఃమాయాయాశ్శక్తయోవివాదస్యక్వచిత్సంవాదస్యభువఃస్థానానిభవంతి - తస్మైన
మః॥౩౧॥ ననుకింతద్బ్రహ్మయస్యశక్తయోవివాదాదిభువోభవంతితత్రాహ ॥ అస్తీతి ॥ యోగఃఉపాసనాశాస్త్రంత
త్రవిరాడ్రూపేణోపాసనాయాం- పాతాళపాదత్వాదికమస్తీత్యుపాస్యత్వేనవిధీయతే - సాంఖ్యంజ్ఞానశాస్త్రం - త
త్రహ్యపాణిపాదః - అచక్షురశ్రోత్రమితిచ - పాదాదినాస్తీతినిషిధ్యతేతయోర్యోగసాంఖ్యయోర్యత్కించిత్సమంఅను
వర్తమానం - అవేక్షితంప్రతీతంతద్బృహత్ బ్రహ్మవివాదేప్యవివాదాస్పదంబ్రహ్మేత్యర్థః - వివాదంస్ఫుటయతి -
భిన్నేఅస్తినాస్తీత్యేవంభూతావిరుద్ధౌధర్మౌయయోః తయోర్భిన్నవిషయత్వేపివిరోధోనస్యాదిత్యేకస్థయోరిత్యుక్తం
ఏకవిషయయోఃకుతఃవస్తునిష్ఠయోఃపాదాదివిధిప్రతిషేధయోరేకవస్తునిష్ఠత్వాత్ - సమత్వేహేతుః - పరంహియతోవి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధీప్రతిషేధయోరవిషయః తయోః పాదాదివిశేషవిషయత్వాత్ - తర్హి తథా అవిషయస్య సద్భావే కిం ప్రమాణం - తదాహ - అనుకూలమధిష్ఠానం వినా పాదాదికల్పనాయోగాత్ - అవధిం వినా తన్నిషేధాయోగాచ్చ - తయోరుపపాదకత్వేన సిద్ధమిత్యర్థః - తస్మై నమ ఇతి పూర్వస్యానుషంగః ॥ ౩౨ ॥ ననూదాసీనస్య సమస్య నమస్కారే కో లాభస్తత్రాహ॥ య ఇతి॥ పాదమూలం భజతాం - అనుగ్రహార్థం ప్రాకృతనామరూపరహితోఽపి జన్మభిరవతారైర్విశుద్ధోర్జితసత్త్వాని రూపాణి కర్మభిర్నామాని చ యో భజే - తత్కృతః భగవానచింత్యైశ్వర్యః స మహ్యం ప్రసీదతు ॥ ౩౩॥ నను త్వాదృశాః సకామాః గణేశాదీన్ ప్రార్థయంతే - త్వం తు తాన్విహాయ కిమితి భగవంతమేవ ప్రార్థయసే - తత్రాహ ॥ య ఇతి ॥ ప్రాకృతైః అర్వాచీనైః - జ్ఞానపదైరుపాసనామార్గైః - యథాశయం తత్తద్వాసనారూపేణ యో దేహగతః అంతర్యామితత్తద్దేవతాస్వరూపేణ వివిధో భాతి - యథా వాయుః పార్థివం గుణం పంకజాదిగంధభేదమాశ్రిత్య - నానాగంధవాన్ విభాతి - రేణోర్గుణం ధూసరత్వాదికమాశ్రిత్య నానారూపవాన్ ప్రతీయతే - తద్వత్తస్యైవ తత్తద్దేవతాస్వరూపేణ ఫలదాతృత్వాత్ - స ఈశ్వర ఏవ మమ మనోరథం సత్యం కరోతు - కిమంతర్గతైర్దేవతాంతరైరిత్యర్థః - తదుక్తం గీతాసు ॥ శ్లో ॥ యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి । తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహం ॥ స తయా శ్రద్ధయా యుక్తస్తస్యారాధనమీహతే । లభతే చ తతః కామాన్మయైవ విహితాన్హి తానితి ॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజా

మూలం హ్యనామరూపో భగవాననంతః । నామాని రూపాణి చ జన్మకర్మభిర్భేజే స మహ్యం పరమః ప్రసీదతు॥ ౩౩॥ యః ప్రాకృతైర్జ్ఞానపదైర్జనానాం యథాశయం దేహగతో విభాతి । యథానిలః పార్థివమాశ్రితో గుణం స ఈశ్వరో మే కురుతాన్మనోరథం॥ ౩౪॥ ఇతి స్తువంతం సంస్తువతస్తస్మిన్నఘమర్షణే। ప్రాదురాసీత్కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్ భక్తవత్సలః ॥ ౩౫ ॥ కృతపాదస్సుపర్ణాంసే ప్రలంబాష్టమహాభుజః । శంఖచక్రాసిచర్మేషు ధనుః పాశగదాధరః॥ ౩౬॥ పీతవాసా ఘనశ్యామః ప్రసన్నవదనేక్షణః । వనమాలానివీతాంగో లసచ్ఛ్రీవత్సకౌస్తుభః॥ ౩౭॥ మహాకిరీటకటకస్ఫురన్మకరకుండలః । కాంచ్యంగుళీయవలయనూపురాంగదభూషితః॥ ౩౮॥ త్రైలోక్యమోహనం రూపం బిభ్రత్త్రిభువనేశ్వరః । వృతో నారదనందాద్యైః పార్షదైస్సురయూథపైః। స్తూయమానోఽనుగాయద్భిస్సిద్ధగంధర్వచారణైః॥ ౩౯॥ రూపం తన్మహదాశ్చర్యం విలక్ష్యాగతసాధ్వసః। ననామ దండవద్భూమౌ ప్రహృష్టాత్మా ప్రజాపతిః॥ ౪౦॥ న కించనోదీరయితుమశకత్తీవ్రయా ముదా।ఆపూరితమనోద్వారైర్హ్రదిన్య ఇవ నిర్ఝరైః॥ ౪౧॥ తం తథావనతం భక్తం ప్రజాకామం ప్రజాపతిం । చిత్తజ్ఞస్సర్వసత్త్వానామిదమాహ జనార్దనః॥ ౪౨॥ శ్రీభగవాన్॥ ప్రాచేతస మహాభాగ సంసిద్ధస్తపసా భవాన్ యచ్ఛ్రద్ధయా మత్పరయా మయి భావం పరం గతః ॥ ౪౩ ॥ ప్రీతోఽహం తే ప్రజానాథ యత్తేఽస్యోద్బృంహణం తపః। మమైష కామో భూతానాం యద్భూయాసుర్విభూతయః॥ ౪౪॥ బ్రహ్మా భవో భవంతశ్చ మనవో విబుధేశ్వరాః। విభూతయో మమ హ్యేతే భూతానాం భూతహేతవః॥ ౪౫॥ తపో మే హృదయం బ్రహ్మన్ తనుర్వి

మ్యహమితిచ॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ సంస్తువతో దక్షస్య భగవాన్ ప్రత్యక్షోఽభూత్॥ ౩౫ ॥ తం వర్ణయతి సార్ధైశ్చతుర్భిః ॥ కృతపాద ఇతి ॥ సుపర్ణస్యాంసే స్కంధే - కృతౌ పాదౌ యేన - ప్రలంబాః అష్టౌ మహాంతో భుజా యస్య - చక్రాద్యష్టాయుధధరః॥ ౩౬॥ పీతవాసా ఇతి ॥ ప్రసన్నం వదనమీక్షణే చ యస్య - వనమాలయా నివీతం కంఠాదిపాదాంతవ్యాప్తమంగం యస్య - లసంతౌ శ్రీవత్సకౌస్తుభౌ యస్య ॥ ౩౭ ॥ మహాకిరీటేతి ॥ మహాంతి కిరీటకటకాదీని యస్య- స్ఫురతీ మకరకుండలే యస్య - కాంచ్యాదిభిర్విభూషితః - వలయమత్ర పాదభూషణం ద్రష్టవ్యం - కటకస్యోక్తత్వాత్ ॥ ౩౮ ॥ త్రైలోక్యేతి ॥ త్రైలోక్యమోహనం శ్రీపురుషోత్తమాఖ్యం - సురయూథపైర్లోకపాలైః ॥ ౩౯॥ ౪౦॥ న కించిదితి॥ ఆపూరితాని మనోద్వారాణీంద్రియాణి తైః - యథా హ్రదిన్యో నద్యః నిర్ఝరైరాపూర్యంతే - తథా మహానందాపూర్ణత్వేన ఆవృత్తికత్వాద్వాగాదీనాం - న కించిద్వక్తుం శక్తోఽభూదిత్యర్థః॥ ౪౧॥ తమితి॥ యద్యప్యసౌ నావోచత్తథాపి చిత్తజ్ఞ ఇదం వక్ష్యమాణమాహ॥ ౪౨॥ ప్రాచేతసేతి ॥ భావం భక్తియోగం గతః ప్రాప్తః॥ ౪౩॥ ప్రీత ఇతి॥ యత్ యతః- తే తపః- అస్య విశ్వస్యోద్బృంహణం వృద్ధికరం - అతస్తేఽహం ప్రీతః - మత్తపసా లోకసమృద్ధ్యర్థత్వే త్వత్ప్రీతేః కిం కారణం - తత్రాహ ॥ మమేతి॥ భూతానాం విభూతయః సమృద్ధయో భూయాసురితి యత్ - ఏష ఏవ మమ కామః - అతో మత్కామపూరణాదేవ అహం ప్రీతోఽస్మీత్యర్థః॥ ౪౪॥ భూతవిస్తారప్రయత్నశ్చ తవోచిత ఇత్యాహ॥ బ్రహ్మేతి ॥ భవంతః ప్రజాపతయః- భూతోద్భవస్య హేతవః॥ ౪౫॥ వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్వ వృద్ధికరత్వేనత్వత్తపసాహంప్రీతోస్మీత్యుక్తం - తదేవతపఃస్తువన్ ప్రసంగాదన్యాన్యపిలోక వృద్ధికరాణి విద్యానిదీ స్త్రాతి॥ తపఇతి॥ తపః- యమనియమాదిసహితసంధ్యావందనమేవహృదయం- విద్యాపాంగ మంత్రజపవద్ధ్యానం తనోతీతి తనుర్దేహః - క్రియాధ్యానాదివిషయః - పుంవ్యాపారోభావనాదిశబ్దవాచ్యస్తేనహిధ్యానాదికం - ఆక్రియతఇత్యాకృతః జాతాః సునిష్పన్నాః క్రతవఃఅంగాని ॥ శ్రు ॥ శిరోవాఏతద్యజ్ఞస్యయత్ప్రవర్గ్యః - గ్రీవాఉపసదః చక్షుషీ వాఏతేయజ్ఞస్యయదాజ్య భాగావిత్యాదిశ్రుతేః॥ ధర్మః క్రత్వాద్యపూర్వం ఆత్మామనః హృదయాశ్రయత్వాత్ - సురాయజ్ఞభుజస్తఏవాసవః ప్రాణాః సంతర్పణీయత్వాత్॥ ౪౬ ॥ తపసఃసంతానవృద్ధిహేతుత్వందర్శయితుం ద్వితీయతృతీయోక్తమితిహాసమాహచతుర్భిః - అహమితి ॥ అహమేవేతివస్త్వంతరవ్యావృత్తిః - ఆసమేవేతి క్రియాంతరవ్యావృత్తిః - అంతరం గ్రాహకం - బహిర్గ్రాహ్యం - సంజ్ఞానమాత్రంచైతన్యమాత్రం - అవ్యక్తం ఇంద్రియవృత్తిభిరనభివ్యక్తం - అతఏవ ప్రసుప్తమివవిశ్వతః సర్వత్ర॥ ౪౭ ॥ మయీతి ॥ గుణతోమాయాతః - గుణమయోవిగ్రహోబ్రహ్మాండం - తత్రస్థైవఅజః అయోనిజః॥ ౪౮॥ సఇతి॥ ఖిలమసమగ్రమివ। ౪౯॥ అథేతి॥ మేమయాతపతపేత్యభిహితస్సన్ మేనతపసా॥౫౦॥సంతతి

ద్యాక్రియాకృతిః । అంగానిక్రతవోజాతా ధర్మఆత్మాసవస్సురాః ॥ ౪౬ ॥ అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యత్కించాంతరంబహిః । సంజ్ఞానమాత్రమవ్యక్తంప్రసుప్తమివవిశ్వతః॥౪౭॥ మయ్యనంతగుణేనంతేగుణతోగుణవిగ్రహః । యథాసీత్తతఏవాద్యస్స్వయంభూస్సమభూదజః॥ ౪౮॥ సవైయదామహాదేవోమహావీర్యోపబృంహితః । మేనేఖిలమివాత్మానముద్యతస్సర్గకర్మణి॥ ౪౯ ॥ అథమేభిహితోదేవస్తపోతప్యతదారుణం। సచవిశ్వసృజోయుష్మాన్ యేనాదావసృజత్ప్రభుః॥ ౫౦॥ ఏషాపంచజనస్యాంగదుహితావైప్రజాపతేః। అసిక్నీనామపత్నీత్వేప్రజేశః ప్రతిగృహ్యతాం ॥ ౫౧ ॥ మిథునవ్యవాయధర్మస్త్వంప్రజాసర్గమిమంపునః మిథునవ్యవాయధర్మిణ్యాంభూరిశోభావయిష్యసి॥ ౫౨॥త్వత్తోధస్తాత్ప్రజాస్సర్వామిథునీభూయమాయయా । మదీయయాభవిష్యంతిహరిష్యంతిచమేబలిం ॥ ౫౩ ॥ ఇత్యుక్త్వామిషతస్తస్యభగవాన్విశ్వభావనః స్వప్నోపలబ్ధార్థఇవతత్రైవాంతర్దధేహరిః॥౫౪॥ * * * * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- చతుర్థోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ తస్యాంసపాంచజన్యాంవైవిష్ణుమాయోపబృంహితః । హర్యశ్వసంజ్ఞానయుతం పుత్రానజనయద్విభుః ॥ ౧॥ అపృథగ్ధర్మశీలాస్తేసర్వేదాక్షాయణానృప । పిత్రాప్రోక్తాఃప్రజాసర్గేప్రతీచీంప్రయయుర్దిశమ్ ॥ ౨ ॥ తత్రనారాయణసరస్తీర్థంసింధుసముద్రయోఃసంగమోయత్రసుమహన్మునిసిద్ధనిషేవితం ౩॥ తదుపస్పర్శనాదేవవినిర్ధూతమలాశయాః। ధర్మేపారమహంస్యేచప్రోత్పన్నమతయోభవన్॥ ౪॥ తేపిరేతపఏవోగ్రంపిత్రాదేశేనయంత్రితాః। ప్రజావివృద్ధయేయత్తాన్ దేవర్షిస్తాన్దదర్శహ॥ ౫ ॥ ఉవాచచాథహర్యశ్వాఃకథంస్రక్ష్యథవైప్రజాః । అదృష్ట్వాంతంభువోయూయంబాలిశాబతపాలకాః॥౬॥ తథైకపురుషంరాష్ట్రంబిలంచాదృష్టనిర్గమం। బహురూపాంస్త్రియంచాపిపుమాంసంపుంశ్చలీపతిమ్ ॥ ౭ ॥ నదీముభయతోవాహాంపంచపంచాద్భుతంగృహం। క్వచిద్ధంసంచిత్రకథంక్షౌరపవ్యంస్వయంభ్రమిం ॥ ౮ ॥ కథం

వృద్ధ్యుపాయమాహ॥ ఏషేతి॥ అంగహేదక్ష- పంచజనాఖ్యస్యప్రజాపతేః॥ ౫౧॥ మిథునేతి ॥ మిథునస్యయోర్వ్యవాయోరతిః - సఏవధర్మోయస్య- సత్వంతథాభూతాయాంతస్యాం॥ ౫౨॥ త్వత్తఇతి॥ మాయయానిమిత్తభూతయాస్త్రియాసహమిథునీభూయభవిష్యంతిపుత్రాదిరూపేణోత్పత్స్యంతే॥ ౫౩॥౫౪॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ పంచమేనారదేనాథవాచఃకూటైస్సునాశితాన్। సుతానాకర్ణ్యదక్షోముంశశాపేతినిరూప్యతే॥ ౧॥ అపృథగితి॥అపృథగ్ధర్మశీలాఃఏకాచారస్వభావాః॥ ౨॥ తత్రేతి॥ తత్రప్రతీచ్యాందిశి- సింధోర్నద్యాఃసముద్రస్యచ - యత్రసంగమస్తత్రనారాయణసరోనామతీర్థం - ప్రయయురిత్యన్వయః - సుమహత్ అతివిస్తీర్ణం॥ ౩॥ తదితి॥వినిర్ధూతోమలోరాగాదిర్యస్మాత్- సః అమలఃఆశయఃమనఃయేషాంతే॥ ౪॥ తేపిరఇతి॥ తాన్శుద్ధసత్త్వానపిపిత్రాదేశజాడ్యేనప్రజావివృద్ధయే- యత్తానుద్యుక్తాన్- దదర్శ॥ ౫॥ అహోమీమోక్షమార్గాధికారిణస్సంతః ఏతేప్రవృత్తినిష్ఠైః కర్మభిర్నశ్యేయురితి కృపయాతాన్నిగూఢార్థైర్వాక్యైరుపదిశతిస్మ - తదాహచతుర్భిః॥ ఉవాచేతి॥ పాలకాస్సంతోపి-బాలిశాఃఅజ్ఞాః- యూయంకథం-ప్రజాఃస్రక్ష్యథేతిశేషః- బాలకాఇతిపాఠాంతరే- బాలిశత్వేహేతుః॥ ౬॥ తథేతి॥ ఏకఏవపురుషోయస్మిన్తద్రాష్ట్రం-అదృష్ట్వేత్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సుషంగః బిలం చేత్యాదిద్వితీయాంతానామభిజ్ఞాయ కథం సర్గం కరిష్యథేతి తృతీయేనాన్వయః॥ ౭॥ నదీమితి॥ పంచపంచానాం పంచవింశతేః- అద్భుతం గృహం క్షౌరపవ్యం తు క్షురైః పవిభిః వజ్రైశ్చ నిర్మితమివాతితీక్ష్ణం దృఢం చేత్యర్థః- స్వయం స్వతంత్రం భ్రమిం భ్రమణస్వభావం॥౮॥ కథమితి॥ విపశ్చితః సర్వజ్ఞస్య- స్వపితురాదేశం- ఆత్మనోఽనురూపం - అవిద్వాంసః అజానంతః- పూర్వోక్తం చైకపురుషం రాష్ట్రమిత్యాద్యవిజ్ఞాయాహో కథం సర్గం కరిష్యథేత్యన్వయః॥ ౯॥ తమితి॥ వాచఃకూటం పరోక్షవాదేనార్థాంతరమివ ప్రతీయమానం వచనం- ఔత్పత్తికీ సహజా మనీషా విచారశక్తిర్యస్యాస్తయా- ధియా స్వయమేవ విమమృశుః విచారితవంతః॥ ౧౦॥ నారదోక్తదశవాక్యానాం తైర్విమృశ్య- నిర్ణీతానర్థానాహ దశభిః- తత్రాదృష్ట్వాంతం భువ ఇత్యత్ర భూశబ్దార్థమాహుః॥ భూరితి॥ క్షేత్రం తచ్చాత్ర జీవసంజ్ఞం లింగశరీరం - యన్నిబంధనమాత్మనో బంధకారణం- అంతశబ్దార్థమాహ- నిర్వాణం నాశం- అసద్భిః మోక్షానుపయోగిభిః- కర్మభిః కిం భవేత్ - నకిమపి॥ ౧౧॥ ఏకపురుషవాక్యస్యార్థమాహ॥ ఏక ఏవేతి॥ తుర్యస్సర్వసాక్షీ- స్వాశ్రయః స్వాధారః- అభవం నిత్యముక్తం- అసద్భిః ఈశ్వరేఽసమర్పితైః కర్మభిః॥౧౨॥ బిలం చాదృష్టనిర్గమమిత్యస్యార్థమాహ॥ పుమానితి॥ పుమాన్ యద్గత్వా ప్రాప్య బిలం స్వర్గం పాతాళం గత ఇవ- నైవైతి న నివర్తతే- తత్ప్రత్యక్ ధామ జ్యోతీరూపం బ్రహ్మ- అవిదః అవిదుషః- అసద్భిః నశ్వరస్వర్గాదిసాధనైః కర్మభిః॥౧౩॥ బహురూపాం స్త్రియమిత్యస్యార్థమాహ॥ నానేతి॥ స్వైరిణీ పుంశ్చలీవ- విమోహకైః రజఆదిగుణైః అన్వితా తన్నిష్ఠాం తస్యాః అవసానం వివేకం- అగతస్య అప్రాప్తస్య అసద్భిః అశాశ్వతైః॥ ౧౪॥ పుమాంసం పుంశ్చలీప

> స్వపితురాదేశమవిద్వాంసో విపశ్చితః। అనురూపమవిజ్ఞాయ హ్యహో సర్గం కరిష్యథ॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ తం నిశమ్యాథ హర్యశ్వా ఔత్పత్తికమనీషయా। వాచః కూటం తు దేవర్షేః స్వయం విమమృశుర్ధియా॥౧౦॥ భూః క్షేత్రం జీవసంజ్ఞం చ యదనాదినిబంధనమ్ । అదృష్ట్వా తస్య నిర్వాణం కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥ ౧౧॥ ఏక ఏవేశ్వరస్తుర్యో భగవాన్ స్వాశ్రయః పరః। తమదృష్ట్వాఽభవం పుంసః కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥౧౨॥ పుమాన్నైవైతి యద్గత్వా బిలస్వర్గం గతో యథా। ప్రత్యగ్ధామావిద ఇహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥౧౩॥ నానారూపాత్మనో బుద్ధిః స్వైరిణీవ గుణాన్వితా। తన్నిష్ఠామగతస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥ ౧౪॥ తత్సంగభ్రంశితైశ్వర్యం సంసరంతం కుభార్యవత్ । తద్గతీరబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥ ౧౫॥ సృష్ట్యప్యయకరీం మాయాం వేలాకూలాంతవేగితామ్ । మత్తస్య తామవిజ్ఞస్య కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥ ౧౬॥ పంచవింశతితత్త్వానాం పురుషోఽద్భుతదర్పణః। అధ్యాత్మమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥ ౧౭॥ ఐశ్వరం శాస్త్రముత్సృజ్య బంధమోక్షానుదర్శనమ్। వివిక్తపదమజ్ఞాయ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్ ॥ ౧౮॥ కాలచక్రం భ్రమి తీక్ష్ణం దృఢం నికర్షయజ్జగత్ । స్వతంత్రమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్ ॥ ౧౯ ॥ శాస్త్రస్య పితురాదేశం యో న

తిమిత్యస్యార్థమాహ॥ తత్సంగేతి॥ తస్యాః సంగేన భ్రంశితమైశ్వర్యం స్వాతంత్ర్యం యస్య- కుత్సితా భార్యా యస్య తద్వత్ తస్యాః గతీః సుఖదుఃఖలక్షణాః- సంసరంతం గచ్ఛంతం జీవమబుధస్యాజానతః- అసద్భిః బుద్ధివివేకాప్రాప్తైః ॥ ౧౫॥ నదీముభయతోవాహామిత్యస్యార్థమాహ॥ సృష్టీతి॥ సృష్ట్యప్యయౌ కరోతీత్యుభయతః ప్రవాహో దర్శితః - వేలాకూలం ప్రవాహపతితానాం నిర్గమస్థానం తపోవిద్యాది తస్యాంతే సమీపే - వేగితాం నిర్గమప్రతిబంధాయ- క్రోధాహంకారాదిభిః కృతవేగాం మత్తస్య తద్వేగేన వివశస్య అత ఏవ తాం తథాభూతామవిజ్ఞస్యావిచారయతః- అసద్భిర్మాయియుక్తైః- యద్వా వేలాకూలం సముద్రవ్యవహారస్థానం తస్య సమీపే సముద్రవృద్ధిహ్రాసాభ్యాం - యథాఽభయతోంతర్బహిః - కృతవేగా నదీ భవతి - ఏవం సముద్రతుల్యస్యాత్మనో వ్యవహారస్థానే దేహే జన్మమరణాదిభిః కృతవేగామిత్యర్థః - వేగినీమితి పాఠే వేగవతీం॥౧౬॥ పంచపంచేత్యస్యార్థమాహ॥ పంచవింశతీతి॥ పంచవింశతితత్త్వానాం పురుషోంతర్యామీసన్ - అద్భుతదర్పణం ఆశ్చర్యభూత ఆదర్శః ఆశ్రయః- అధ్యాత్మా కార్యకారణసంఘాధిష్ఠాతా- తమబుధస్య అసద్భిః మిథ్యాస్వాతంత్ర్యకృతైః ॥ ౧౭॥ క్వచిద్ధంసమిత్యస్యార్థమాహ॥ ఐశ్వరమితి॥ ఐశ్వరం ఈశ్వరప్రతిపాదకం - వివిక్తం పదం చిజ్జడరూపం వస్తు యేనేతి హంస పదం వ్యాఖ్యాతం బంధమోక్షావనుదర్శయతీతి తథా అనేన చిత్రాః కథాః యస్యేతి చిత్రకథమితి పదం వ్యాఖ్యాతం- తదుత్సృజ్య అనభ్యస్య అజ్ఞాయ- అసద్భిః బహిర్ముఖైః॥౧౮॥ క్షౌరపవ్యమిత్యస్యార్థమాహ॥ కాలచక్రమితి॥ భ్రమత్ భ్రమణాత్మకం తీక్ష్ణమితి నికర్షయదితి చ క్షౌరపవ్యపదం వ్యాఖ్యాతం- తదబుధ్యస్య అత ఏవ ఫలస్యానిత్యత్వబుద్ధ్యా కామ్యకర్మానుష్ఠానే వైగుణ్యబాహుళ్యాదసద్భిః ॥౧౯॥ స్వపితురాదేశమిత్యస్యార్థమాహ॥ శాస్త్రస్యేతి ॥ శాస్త్రస్య స్వపితుర్ద్వితీయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జన్మహేతోః - తదనురూపాయనివృత్త్యర్హాయనివర్తకమాదేశంయోనవేద - సకేవలం గుణవిస్రంభిగుణమయప్రవృత్తిమార్గవిశ్వాసవాన్ సర్గంకథముపక్రమేత్ సృష్ట్యాదౌప్రవర్తేత ॥ శ్లో ॥ మోక్షేశబ్రహ్మబుద్ధీనాం జీవమాయాంతరాత్మనామ్। శాస్త్రకాలోపదేశానామజ్ఞానేకిముకర్మభిరితి॥ వాచఃకూటసంగ్రహశ్లోకః॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ ఇతివ్యవసితాః ఏవంనారదోక్తంనిశ్చితవంతః - ఏకచేతసః - ఏకమత్యాయుక్తాః - తంనారదంప్రదక్షిణీకృత్య - అపునరావృత్తిమార్గంప్రయయుః॥ ౨౧॥ స్వరబ్రహ్మణీతి ॥ నిర్భాతః సాక్షాత్కృతోయోహృషీకేశః - తస్యపదాంబుజే అఖండితంచిత్తమావేశ్య అనుచరదన్వచరత్॥ ౨౨॥ నాశమితి॥ నాశమదర్శనంస్వధర్మభ్రంశంవా - శీలేనశాలంతేశోభంతఇతితథా తేషాం - కః దక్షః - సుప్రజాస్త్వం సత్పుత్రవత్త్వం - శుచాంశోకానాంస్థానంపహి॥ ౨౩॥ సఇతి॥ అజేనబ్రహ్మణా - సహస్రిణః సహస్రసంఖ్యాకాన్॥ ౨౪ ॥ ౨౫॥ తదితి॥ పరమంబ్రహ్మప్రణవం - వక్ష్యమాణంమంత్రంవా॥ ౨౬॥ అబ్భక్షా ఇతి ॥ ఇడస్పతిం - వాచాంమంత్రాణాంపతిం విష్ణుమారాధయామాసుః॥ ౨౭॥ ఓమితి॥ విశుద్ధసత్త్వాశ్రయాయపరమహంసాయనమోధీమహీతి॥ ౨౮॥ ఇతీతి ॥ ప్రజాసర్గేధీర్యేషాంతాన్ - వాచఃకూటాని అదృష్ట్వాంతంభువఇత్యాదీని - పూర్వోక్తానిప్రాహ॥ ౨౯॥ దాక్షాయణా ఇతి॥ హే దా

వేదనివర్తకం । కథంతదనురూపాయగుణవిస్రంభ్యుపక్రమేత్॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతివ్యవసితారాజన్ హర్యశ్వాఏకమేధసః। ప్రయయుస్తంపరిక్రమ్యపంథానమనివర్తకమ్॥ ౨౧॥ స్వరబ్రహ్మణినిర్భాతహృషీకేశపదాంబుజే। అఖండచిత్తమావేశ్యలోకాననుచరన్మునిః॥ ౨౨ ॥ నాశంనిశమ్యపుత్రాణాంనారదాచ్ఛీలశాలినామ్। అన్వతప్యతకశ్శోచన్ సుప్రజాస్త్వంశుచాంపదమ్॥ ౨౩॥ సభూయః పాంచజన్యాయామజేనపరిసాంత్వితః। పుత్రానజనయద్దక్షశ్శబలాశ్వాన్ సహస్రిణః॥ ౨౪ ॥ తేపిపిత్రాసమాదిష్టాః ప్రజాసర్గేధృతవ్రతాః। నారాయణసరోజగ్ముర్యత్రసిద్ధాస్స్వపూర్వజాః॥ ౨౫॥ తదుపస్పర్శనాదేవవినిర్ధూతమలాశయాః। జపంతోబ్రహ్మపరమంతేపుస్తత్రమహత్తపః॥ ౨౬॥ అబ్భక్షాః కతిచిన్మాసాన్ కతిచిద్వాయుభోజనాః। ఆరాధయన్ మంత్రమిమమభ్యస్యంతఇడస్పతిం ॥ ౨౭ ॥ ఓంనమోనారాయణాయపురుషాయమహాత్మనే। విశుద్ధసత్త్వధిష్ణ్యాయమహాహంసాయధీమహి॥ ౨౮॥ ఇతితానపిరాజేంద్రప్రజాసర్గధియోమునిః। ఉపేత్యనారదఃప్రాహవాచఃకూటానిపూర్వవత్ ॥ ౨౯ ॥ దాక్షాయణాస్సంశృణుతగదతోనిగమంమమ। అన్విచ్ఛతానుపదవీంభ్రాతౄణాంభ్రాతృవత్సలాః ॥ ౩౦ ॥ భ్రాతౄణాంప్రాయణంభ్రాతాయోనుతిష్ఠతిధర్మవిత్। సపుణ్యబంధుఃపురుషోమరుద్భిస్సహమోదతే॥ ౩౧॥ ఏతావదుక్త్వాప్రయయౌనారదోమోఘదర్శనః। తేపిచాన్వగమన్ మార్గంభ్రాతౄణామేవమారిష॥ ౩౨॥ సధ్రీచీనంప్రతీచీనంపరస్యానుపథంగతాః । నాద్యాపితేనివర్తంతేపశ్చిమాయామినీరివ॥ ౩౩॥ ఏతస్మిన్ కాలఉత్పాతాన్ బహూన్పశ్యన్ ప్రజాపతిః। పూర్వవన్నారదకృతంపుత్రనాశముపాశృణోత్ ॥ ౩౪॥ చుక్రోధనారదాయాథపుత్రశోకవిమూర్ఛితః। దేవర్షిముపలభ్యాహరోషాత్ప్రస్ఫురితాధరః॥ ౩౫॥ దక్షః॥ అహోఅసాధోసాధూనాంసాధులింగేననస్త్వయా। అసాధ్వకార్యర్భకాణాంభిక్షోర్మార్గఃప్రదర్శితః॥ ౩౬॥ ఋణైస్త్రిభిరము

క్షాయణాః - సంశృణుతేత్యాదిపునరన్యదపిప్రాహ - నిగమముపదేశంఅన్విచ్ఛతావలోకయత ॥ ౩౦ ॥ భ్రాతౄణామితి॥ ప్రాయణంప్రకృష్టంగమనం - పుణ్యమేవబంధుర్యస్య - మరుద్భిర్భ్రాతృవత్సలైర్దేవైః॥ ౩౧॥ ఏతావదితి॥ అమోఘందర్శనంయస్య - హేమారిషఆర్య॥ ౩౨॥ సధ్రీచీనమితి॥ సధ్రీచీనంసమీచీనం - ప్రతీచీనంప్రత్యగ్వృత్తిలభ్యం - అనుపథంఅనుగుణం - పంథానం - పశ్చిమాయామినీఃగతాఃరాత్రయఇవ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ పుత్రాణాంపారమహంస్యనిష్ఠాముపశ్రుత్య - దక్షోపిప్రాయశోవిరక్తస్స్యాదితితదనుగ్రహార్థందేవర్షిస్తత్పార్శ్వంగతః - తదాతముపలభ్యదక్షఆహ॥ అహో ఇతి॥ సాధోరివలింగంవేషోయస్య - తేనత్వయానోస్మదీయానామర్భకాణాం - అసాధుఅకారికృతంతదేవాహ - సాధూనాంస్వధర్మేప్రవృత్తానాం - భిక్షోఃయోయోగస్సమార్గఃప్రదర్శితః॥ ౩౬॥ ననుసన్న్యాసినోపిమార్గఃసాధురేవమోక్షహేతుత్వాత్ సత్యం - ఋణత్రయాపాకరణంవినాతుమహాననర్థఏవేత్యాహ ॥ ఋణైరితి॥ శ్రు॥ జాయమానోవైబ్రాహ్మణస్త్రిభిరృణవాజాయతేబ్రహ్మచర్యేణర్షిభ్యోయజ్ఞేనదేవేభ్యఃప్రజయాపితృభ్యఏషవా అనృణోయః పుత్రీయజ్వాబ్రహ్మచారివాసీతిశ్రుతేః ॥ ఋణైరముక్తానాం - నమీమాంసితాని అవిచారితానికర్మాణియైః తేషాం - తావదృషిఋణవిమోకోనాస్తి - తదుత్తరకాలభావిత్వాచ్చపుత్రోత్పాదనయజ్ఞానుష్ఠానయోరభావేనపితృదేవఋషిఋణాద్విముక్తిశ్చనాస్తి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అతః- హేపాప- విషయభోగత్యాగాదిహలోకశ్రేయసోవిఘాతఃకృతః- మోక్షానధికారిత్వాచ్చపరలోకేపి శ్రేయసో విఘాతఃకృతఇత్యర్థః- తథాచమనుః॥ శ్లో॥ ఋణానిత్రీణ్యపాకృత్యమనోమోక్షేనివేశయేత్ । అనపాకృత్యమోక్షంతుసే వమానోవ్రజత్యధఇతి॥ ౩౭॥ ఏవమితి ॥ బాలానాంమతింపుత్రవిషయాం- భినత్తీతితథా - ఏవంనిరనుక్రోశః నిర్ఘృణః హరేర్యశోహేతన్నాశకస్సన్- తత్పార్షదానాంమధ్యేఅత్రఛందోభంగస్త్వార్షః కథంచరసి॥ ౩౮ ॥ నిర్లజ్జత్వమేవాహ ॥ న న్వితి॥ ననుత్వామృతే- భాగవతాఃసర్వేపిభూతానుగ్రహపరవశాః- త్వంతుభూతవిప్రియంకుర్వన్ కథంనలజ్జసఇతిభావః॥ ౩౯ ॥ ననువైరాగ్యాదుపశమః ఉపశమాచ్చభూతస్నేహపాశచ్ఛేదోనూనంసంభవతీతి - నచవిరక్తస్య ఋణత్రయాపా కరణంఆవశ్యకం ॥ శ్రుతి ॥ యదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రవ్రజేత్ ॥ యదివేతరథాబ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేదిత్యాదిశ్రు తేః॥ అతోవైరాగ్యోపదేశేన తేషామయానుగ్రహఏవకృతఇతిచేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ యద్యపిత్వమేవంమన్యసే - తథా పి - మృషాకేవలినాజ్ఞానంవినాఅవధూతవేషేణత్వయాఇత్థంమతిచాలనేకృతేపిపుంసః విరాగోనైవస్యాత్ - నచవిరాగం వినోపశమః- నచతేనవినాస్నేహపాశనికృంతనమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ఇత్థంవిరాగోనస్యాదిత్యత్రహేతుమాహ॥నానుభూయేతి॥ నానుభూయఅననుభూయ- విషయాణాంతీక్ష్ణతాందుఃఖహేతుత్వం- నజానాతి - తస్మాద్విషయానుభవేనతత్తీక్ష్ణత్వజ్ఞా

క్తానామమీమాంసితకర్మణాం। విఘాతశ్శ్రేయసఃపాపలోకయోరుభయోఃకృతః॥ ౩౭॥ ఏవంత్వంనిరను క్రోశోబాలానాంమతిభిద్ధరేః। పార్షదమధ్యేచరసియశోహానిరపత్రపః॥ ౩౮ ॥ ననుభాగవతానిత్యంభూ తానుగ్రహకాతరాః । ఋతేత్వాంసౌహృదఘ్నంవైవైరంకరమవైరిణామ్ ॥ ౩౯ ॥ నేత్థంపుంసోవిరాగ స్స్యాత్త్వయాకేవలినామృషా। మన్యసేయద్యుపశమంస్నేహపాశనికృంతనం ॥ ౪౦ ॥ నానుభూయన జానాతిపుమాన్విషయతీక్ష్ణతాం। నిర్విద్యేతస్వయంతస్మాన్నతథాభిన్నధీఃపరైః ॥ ౪౧ ॥ యన్నస్త్వంక ర్మసంధానాంసాధూనాంగృహమేధినాం। కృతవానసిదుర్మర్షంవిప్రియంతంక్షమర్షితం॥ ౪౨॥ తంతుకృంత నయన్నస్త్వమభద్రమచరఃపునః । తస్మాల్లోకేషుతేమూఢ నభవేద్భ్రమతఃపదమ్ ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ ప్రతిజగ్రాహతంబాఢంనారదస్సాధుసత్తమః। ఏతావాన్సాధువాదోయతితిక్షేతేశ్వరస్స్వయం ॥ ౪౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- పంచమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ తతఃప్రాచేతసోసిక్న్యామనునీతస్స్వయంభువా । సషష్టింజనయామాస దుహితౄఃపితృవ త్సలాః॥ ౧॥ దశధర్మాయకాయాదాద్ద్విషట్త్రిణవచేందవే । భూతాంగిరఃకృశాశ్వేభ్యోద్వేద్వేతార్క్ష్యా యచాపరాః ॥ ౨ ॥ నామధేయాన్యమూషాంత్వంసాపత్యానాంచమేశృణు । యాసాంప్రసూతిప్రసవైః లోకాఆపూరితాస్త్రయః ॥ ౩ ॥ భానుర్లంబాకకుజ్జామిర్విశ్వాసాధ్యామరుత్వతీ । వసుర్ముహూర్తాసం కల్పాధర్మపత్న్యస్సుతాన్శృణు॥ ౪ ॥ భానోస్తువేదఋషభఇంద్రసేనస్తతోనృప । విద్యోతఆసీల్లంబా యాంతతశ్చస్తనయిత్నవః॥ ౫॥ కకుభస్సంకటస్తస్యకీకటస్తనయోయతః । భువోదుర్గాణిజామేయా స్స్వర్గోనందిస్తతోభవత్ ॥ ౬ ॥ విశ్వేదేవాస్తువిశ్వాయా అప్రజాన్స్తాన్ప్రచక్షతే । సాధ్యాగణాస్తుసా

నాత్॥ ౪౧॥ అతస్త్వయాఅస్మాకంవిప్రియమేవకృతం- తథాపివయంనకుర్మఇత్యాహ ॥ యదితి ॥ కర్మసంధానాంకర్మప ర్యాదానాంకర్తుమంధానామితిపాఠే - విప్రియంకర్తుమజానతామిత్యర్థః - యత్దుస్సహంతత్ త్వంకృతవానసి- తన్మర్షి తంసోఢం॥ ౪౨॥ తథాపితవాభద్రంభవిష్యత్యేవేత్యాహ॥ తంత్వితి॥ హేతంతుకృంతనసంతానచ్ఛేదక- యద్యస్మాదభద్రం పుత్రాణాంస్థానభ్రంశం- పదంస్థానంనభవేదితిమృదుచ్ఛాపేనశాపః॥ ౪౩॥ ప్రతీతి ॥ బాఢంతథేతిస్వీకృతవాన్ - ఈశ్వరో పిస్వయంప్రతీకర్తుంసమర్థోపితితిక్షేతసహేతేతియత్ఏతావదేవ॥ ౪౪॥ * * * * * * * *

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ షష్ఠేదక్షేణసృష్టాయాంకన్యాషష్ట్యాంప్రకీర్తితాః। పృథగ్వంశాయతోజాతోవిశ్వరూపోదితేస్సుతాత్॥ తతఇతి ॥ నా రదాత్ పుత్రాణాంనాశమాశంకమానోదుహితౄర్జనయామాస॥ ౧॥ దశేతి॥ కాయకాశ్యపాయ-ద్విషట్ద్విగుణాఃష ట్ద్వాదశయస్యాఃతాం- త్రయోదశేత్యర్థః - ఇందవేసోమాయత్రిణవాస్తవింశతిం - తాశ్చాశ్వినీప్రభృతినామాంతరం ప్రాప్తా యకశ్యపాయైవేత్యర్థః- అపరాఅవశిష్టాశ్చతస్రః॥ ౨॥ నామధేయానీతి॥ సాపత్యానామపత్యసహితానాం_మేమత్తః_శృ ణు ప్రసూతిప్రసవైఃపుత్రపౌత్రాదిభిః॥ ౩॥ ౪॥ భానోరితి॥ తతోవేదఋషభాత్॥౫॥ కకుభఇతి॥ యతః కీకటాత్- భువో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దుర్గాణిసుర్గాభిమానిన్యోదేవతాః - జామేయాఃజామ్యాఃపుత్రాఃస్వర్గః॥ ౬॥ విశ్వే దేవాఇతి॥ తత్సుతఃసాధ్యానాంసుతః
అర్థసిద్ధిః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ సంకల్పాయాఇతి॥ వసోర్వంశస్యభూయస్త్వాదంతేనిర్దేశః మెమత్తః॥ ౧౦॥ ద్రోణఇతి॥ అభిమతిర్నామ
పత్నీ - తస్యాఃహర్షాదయఃపుత్రాః ॥ ౧౧ ॥ ప్రాణస్యేతి ॥ సహశ్చఆయుశ్చపురోజవశ్చపుత్రాఃపురఃపురాణి ॥ ౧౨ ॥
౧౩ ॥ స్కందఇతి ॥ స్కందశ్చకృత్తికాసుతః - అగ్నేఃపుత్రఃషాణ్మాతురఇతిఅగ్నిభూరితిచప్రసిద్ధః- తతఃస్కందాత్ ॥౧౪॥
వస్తోరితి ॥ ఆకృతేఃపతిఃశిల్పాచార్యః - తతోవిశ్వకర్మణఃచాక్షుషఃమనురాసీత్॥ ౧౫॥ విభావసోరితి॥ఉషాభార్యా-అథఆత
పాత్ - పంచయామోదివసోజాతః - అతఏవరాత్రిస్త్రియామాప్రదోషప్రత్యూషయోర్దివసావయవత్వాత్ ॥ ౧౬ ॥
భూతస్యద్వేభార్యేతయోర్వంశమాహద్వాభ్యాం ॥ సురూపేతి ॥ మహానిత్యేవమేకాదశరూపస్య రుద్రస్యపార్షదాః ప్రే

ధ్యాయాఅర్థసిద్ధిస్తుతత్సుతః॥ ౭॥ మరుత్వాంస్తుజయంతశ్చమరుత్వత్యాంబభూవతుః । జయంతోవాసుదే
వాంశఉపేంద్రఇతియంవిదుః॥ ౮॥ మౌహూర్తికాదేవగణాముహూర్తాయాంచజజ్ఞిరే। యేవైఫలంప్రయ
చ్ఛంతిభూతానాంస్వస్వకాలజం ॥ ౯ ॥ సంకల్పాయాస్తుసంకల్పఃకామస్సంకల్పజస్స్మృతః । వసవోష్టౌవ
సోఃపుత్రాస్తేషాంనామానిమేశృణు ॥ ౧౦ ॥ ద్రోణఃప్రాణోధ్రువోర్కోగ్నిర్దోషోవస్తుర్విభావ
సుః। ద్రోణస్యాభిమతేఃపత్న్యాహర్షశోకభయాదయః॥ ౧౧ ॥ ప్రాణస్యోర్జస్వతీభార్యాసహఆయుఃపు
రోజవః।ధ్రువస్యభార్యాధరణీహ్యసూతవివిధాఃపురః॥ ౧౨॥ అర్కస్యవాసనాభార్యాపుత్రాస్తర్షాదయ
స్స్మృతాః। అగ్నేర్భార్యావసోర్ధారాపుత్రాద్రవిణకాదయః ॥ ౧౩ ॥ స్కందశ్చకృత్తికాపుత్రోయేవిశా
ఖాదయస్తతః। దోషస్యశర్వరీపుత్రశ్శింశుమారోహరేఃకళా॥ ౧౪ ॥ వస్తోరాంగిరసఃపుత్రోవిశ్వకర్మాకృ
తేఃపతిః। తతోమనుశ్చాక్షుషోభూద్విశ్వేసాధ్యామనోస్సుతాః ॥ ౧౫ ॥ విభావసోరసూతోషావ్యుష్టింరో
చిషమాతపం । పంచయామోథభూతానియేనజాగ్రతికర్మసు॥ ౧౬॥ సురూపాసూతభూతస్యభార్యారు
ద్రాంశ్చకోటిశః । రైవతోజోభవోభీమోవామఉగ్రోవృషాకపిః ॥ ౧౭ ॥ అజైకపాదహిర్బుధ్న్యోబ
హురూపోమహానితి। రుద్రపారిషదాశ్చాన్యేఘోరాఃప్రేతవినాయకాః ॥ ౧౮ ॥ ప్రజాపతేరంగిరసస్స్వ
ధాపత్నీపితౄనథ। అథర్వాంగిరసంవేదంపుత్రత్వేచాకరోత్సతీ ॥ ౧౯ ॥ కృశాశ్వోర్చిషిభార్యాయాంధూ
మ్రకేశమజీజనత్ । ధిషణాయాంవేదశిరాదేవలంవయునంమనుమ్ ॥ ౨౦ ॥ తార్క్ష్యస్యవినతాకద్రూఃప
తంగీయామినీతిచ। పతంగ్యసూతపతగాన్యామినీశలభానథ ॥ ౨౧ ॥ వినతాసూతగరుడంసాక్షాద్యజ్ఞేశ
వాహనం । సూర్యసూతమనూరుంచ కద్రూర్నాగాననేకశః ॥ ౨౨ ॥ కృత్తికాదీనినక్షత్రాణీందోఃప
త్న్యశ్చభారత। దక్షశాపాత్సోనపత్యస్తాసుయక్ష్మగ్రహార్దితః ॥ ౨౩ ॥ పునఃప్రసాద్యతంసోమఃకళాలే
భేక్షయార్దితాః। శృణునామానిమాతౄణాంలోకానాంశంకరాణిచ॥ ౨౪ ॥ అథకాశ్యపపత్నీనాంయత
స్సూతమిదంజగత్।అదితిర్దితిర్దనుఃకాష్ఠాఅరిష్టాసురసాత్విళా॥ ౨౫॥మునిఃక్రోధవశాతామ్రాసురభిస్సరమా
తిమిః॥౨౬॥తిమేర్యాదోగణాఆసన్శ్వాపదాస్సరమాసుతాః । సురభేర్మహిషాగావోయేచాన్యేద్విశఫా
నృప॥౨౭॥ తామ్రాయాశ్శ్యేనగృధ్రాద్యామునేరప్సరసాంగణాః।దందశూకాదయస్సర్పారాజన్క్రోధ
వశాత్మజాః॥ ౨౮॥ఇళాయాభూరుహాస్సర్వేయాతుధానాశ్చసౌరసాః। అరిష్టాయాంచగంధర్వాఃకాష్ఠా
యాంద్విశఫేతరాః। సుతాదనోరేకషష్టిస్తేషాంప్రాధానికాన్శృణు॥ ౨౯ ॥ ద్విమూర్ధాశంబరోరిష్టోహ
యగ్రీవోవిభావసుః । అయోముఖశ్శంకుశిరాస్స్వర్భానుఃకపిలోరుణః ॥ ౩౦ ॥ పులోమావృషపర్వాచ

తాదయః - అత్రరేఫషకారయోర్విశ్లేషఆర్షః - అన్యేఅన్యస్యాంజాతాః॥ ౧౭॥ ౧౮॥అంగిరసఃస్వధాసతీచేతిద్వేభార్యే-
తయోర్వంశమాహ ॥ ప్రజాపతేరితి॥ స్వధానామపత్నీపితౄన్పుత్రత్వేఅకరోత్- అథ- సతీఅథర్వాంగిరసంనామవేదం
పుత్రత్వే- అకరోత్॥ ౧౯॥ కృశాశ్వస్యార్చిర్ధిషణేతిద్వేభార్యేతయోర్వంశమాహ- కృశాశ్వఇతి॥ ౨౦॥ ౨౧॥ వినతేతి॥విన
తాఅనూరుంఅరుణం॥ ౨౨॥ కృత్తికాదీనీతి॥ రోహిణ్యామేవప్రేమాతిశయేన- అన్యాసాముపేక్షణాత్ - కుపితస్యదక్షస్య
శాపాత్- యక్ష్మగ్రహార్దితఃక్షయరోగపీడితస్సన్ - తాస్వనపత్యోభూత్॥ ౨౩॥పునరితి॥ తందక్షంప్రసాద్య- కేవలంకళా
ఏవలేభే- నత్వపత్యాని- కథంభూతాఃక్షయేకృష్ణపక్షేఅర్దితాఃఖండితాః సతీరితిపాఠాంతరే- క్షయేసతిపునరేధితాః తేనై
నవర్ధితాస్సతీః॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ అల్పత్వేనసుగమత్వాద్యథాయథంవ్యుత్క్రమేణతాసాంవంశానాహ॥ ఇళాయాఇతి॥ సౌర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సాఃసురసాయాఃపుత్రాః॥ అరిష్టాయామితి- ప్రాధానికాన్ముఖ్యాన్సప్తదశశృణు॥౨౯॥ ౩౩॥ ఉపదానవీమితి॥ వైశ్వానరో దనోఃపుత్రఃతస్యసుతే॥కః ప్రజాపతిఃకశ్యపః ఉపయేమే- దానవీపరిణయనే హేతుః- బ్రహ్మణాచోదితఇతి ॥ ౩౪ ॥ పౌలోమాఇతి॥ తయోఃషష్టిసహస్రాణినివాతకవచాఃపుత్రాఃజాతాః॥ తాంశ్చస్వర్గంగతస్సన్- తేపితామహః అర్జునోజఘాన॥ ౩౫॥ విప్రచిత్తిరితి॥ రాహుర్జ్యేష్ఠఃయస్య॥ ౩౬॥ ౩౯॥ సైవేతి॥ భువివర్తమానాఃతతఃవివస్వతః॥ ౪౦॥ అర్యమ్ణఇతి॥ కృషంతిజానంతి- సర్వేషాంపుణ్యాపుణ్యఫలానీతి- చర్షణయఃకృతాకృతజ్ఞానవంతః- అత్ర॥ సూ॥ కృషేరాదేశ్చ ఖేల్యాణాదికసూత్రేణ-నిప్రత్యయః- ఆదేశ్చకారశ్చ అత్రసుతాఃఇత్యస్య- కృతాఇతిపాఠాంతరే - బ్రహ్మణైవ కృతాకృతజ్ఞానవంతఃకృతాఇతిజ్ఞేయం - ఏతేనఉత్తరార్థస్థచకారస్యసామరస్యంచసంఘటతే - యత్రయేషుఆత్మానుసంధానవిశేషేణమానుషీజాతిశ్చోపకల్పితా॥ తథాచశ్రుతిః॥ శ్రు॥ పురుషత్వేవావిస్తరామాత్మేతి॥ ౪౧॥ పూషేతి॥ కుపితంహరమితిశేషః - వివృత

హ్యేకచక్రోసుతాపకః। ధూమ్రకేశోవిరూపాక్షోవిప్రచిత్తిశ్చదుర్జయః॥ ౩౧॥ స్వర్భానోస్సుప్రభాంకన్యాముహావానముచిఃకిల । వృషపర్వణస్తుశర్మిష్ఠాంయయాతిర్నాహుషోబలీ ॥ ౩౨ ॥ వైశ్వానరసుతాయాశ్చచతస్రశ్చారుదర్శనాః। ఉపదానవీహయశిరాఃపులోమాకాలకాతథా॥ ౩౩॥ ఉపదానవీంహిరణ్యాక్షఃక్రతుర్హయశిరాంనృప। పులోమాంకాలకాంచైవవైశ్వానరసుతేతుకః। ఉపయేమేస్మభగవాన్కాశ్యపోబ్రహ్మచోదితః॥ ౩౪॥ పౌలోమాఃకాలకేయాశ్చదానవాయుద్ధశాలినః। తయోష్షష్టిసహస్రాణియజ్ఞఘ్నాంస్తేపితుఃపితా ॥ జఘానస్వర్గతోరాజన్నేకఇంద్రప్రియంకరః॥ ౩౫॥ విప్రచిత్తిస్సింహికాయాంశతంచైకమజీజనత్। రాహుజ్యేష్ఠంకేతుశతంగ్రహత్వంయఉపాగతాః॥ ౩౬॥ అథాతశ్శ్రూయతాంవంశోహ్యదితేరానుపూర్వశః । యత్రనారాయణోదేవస్స్వాంశేనావతరద్విభుః ॥ ౩౭॥ వివస్వానర్యమాపూషాత్వష్టాథసవితాభగః। ధాతావిధాతావరుణోమిత్రశ్శక్రఉరుక్రమః ॥ ౩౮॥ వివస్వతశ్శ్రాద్ధదేవం సంజ్ఞాసూయతవైమనుం । మిథునంచమహాభాగాయమందేవంయమీంతథా॥ ౩౯॥ సైవభూత్వాథబడబానాసత్యౌసుషువేభువి। ఛాయాశనైశ్చరంలేభేసావర్ణించమనుంతతః । కన్యాంచతపతీంయావైవవ్రే సంవరణంపతిమ్ ॥ ౪౦ ॥ అర్యమ్ణోమాతృకాపత్నీతయోశ్చర్షణయస్సుతాః । యత్రవైమానుషీజాతిఃబ్రహ్మణాచోపకల్పితాః॥ ౪౧॥ పూషానపత్యఃపిష్టాదోభగ్నదంతోభవత్పురా । యోసౌదక్షాయకుపితంజహాసవివృతద్విజః॥ ౪౨॥ త్వష్టుర్దైత్యానుజాభార్యారచనానామకన్యకా । సన్నివేశస్తయోర్జజ్ఞేవిశ్వరూపశ్చవీర్యవాన్॥ ౪౩॥ తంవవ్రిరేసురగణాస్స్వస్రీయంద్విషతామపి । విమతేనపరిత్యక్తాగురుణాంగిరసేనయత్ ॥౪౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- షష్ఠోధ్యాయః.......................... ❋

రాజా॥ కస్యహేతోఃపరిత్యక్తాఆచార్యేణాత్మనస్సురాః । ఏతదాచక్ష్వభగవన్ శిష్యాణామక్రమంగురౌ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రస్త్రిభువనైశ్వర్యమదోల్లంఘితసత్పథః । మరుద్భిర్వసుభీరుద్రైరాదిత్యైరృభిభిర్నృప॥ ౨॥ విశ్వేదేవైశ్చసాధ్యైశ్చనాసత్యాభ్యాంపరిశ్రితః । సిద్ధచారణగంధర్వైర్మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః॥ ౩ ॥ విద్యాధరాప్సరోభిశ్చకిన్నరైఃపతగోరగైః । నిషేవ్యమాణోభగవాంస్తూయమానశ్చభారత ॥ ౪ ॥ ఉపగీయమానోలలితమాస్థానాధ్యాసనాశ్రితః । పాండరేణాతపత్రేణచంద్రమండలచారుణా॥ ౫॥ యుక్తశ్చాన్యైఃపారమేష్ఠ్యైశ్చామరవ్యజనాదిభిః । విరాజమానఃపౌలోమ్యాసహార్ధాసనయా

ద్విజఃప్రకటితదంతస్సన్॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తమితి॥ యత్ యదావిమతేన అవజ్ఞాతేన- గురుణాబృహస్పతినా- పరిత్యక్తాః- తదాద్విషతాంశత్రూణాంభాగినేయమపి- విశ్వరూపం- పౌరోహిత్యేవృతవంతః ॥ ౪౪ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తమేవిశ్వరూపోసౌపౌరోహిత్యేవృతస్సురైః । గురుణాసంపరిత్యక్తైఃపౌరోహిత్యమథాకరోత్ ॥ కస్యేతి॥ కస్యహేతోః-కస్మాద్ధేతోః- ఆత్మనశ్శిష్యాఃసురాః-పరిత్యక్తాః- అక్రమమపరాధం॥ ౧॥ సఇంద్రోయదాసంప్రాప్తంవాచస్పతింనాభ్యనందత్- తదా - సఅంగీరసఃతతోనిర్గత్యతూష్ణీంస్వగృహమాయయావిత్యష్టానామన్వయః- అనాదరహేతుంమదంచదర్శయితుంతంవిశినష్టి॥ ఇంద్రఇతి॥ త్రిభువనైశ్వర్యమదేనోల్లంఘితఃసతాంపంథాఃయేనసః॥ ౨॥ విశ్వేదేవైరితి ॥ పరిశ్రితఃపరివృతః॥ ౩౪॥ ఉపగీయమానఇతి॥ ఆస్థానంసభాతస్మిన్నధ్యాసనంసింహాసనం- తదాశ్రితః- అత్రప్రథమపాదేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాధిక్యమాపన్॥౫॥ యుక్త ఇతి॥ పారమేష్ఠ్యైః మహారాజచిహ్నైః- ఆసనస్యార్ధే స్థితయా పౌలోమ్యా సహ- విరాజమాన
స్సన్॥౬॥ సఇతి॥ ప్రత్యుత్థానాదినా నాభ్యనందత నాదృతవాన్॥ ౭ ॥ వాచస్పతిమితి ॥ నచోచ్చచాల ఆసన ఏవ స్థితో నకించిచ్చ
లితవాన్॥౮॥ తతఇతి॥ శ్రీమదేనయా విక్రియా తాం విద్వాన్ జానన్॥ ౯॥ తర్హీతి॥ ప్రతిబుధ్య అనుస్మృత్య॥ ౧౦॥ అహోఇ
తి॥ మమకృతం కర్మ అహో అసాధు- యద్యస్మాత్- దభ్రబుద్ధినా అల్పమతినా- మయా- కాత్కృతః తిరస్కృతః ॥ ౧౧ ॥ క
ఇతి॥ విబుధానాం సాత్త్వికానాం దేవానాం ఈశ్వరోప్యహం॥౧౨॥ నను సింహాసనస్థో రాజా ప్రత్యుత్థానం నకుర్యాదితి వృద్ధా
వదంతి తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి॥ ధిషణమాసనం॥౧౩॥ తేషామితి॥ కుపథం దిశంతీతి కుపథదేష్టార స్తేషాం- వచః- అశ్మమ
యః ప్లవో యేషాం తే యథా మజ్జంతం ప్లవమనుమజ్జంతి తద్వత్॥ ౧౪॥ అథేతి ॥ అగాధా గంభీరా ధిషణా యస్య తం విశదః శా
ఠ్యహీనస్సన్॥౧౫॥ ఏవమితి॥ అధికయా ఆత్మమాయయా॥ ౧౬॥ గురోరితి ॥ గురోః సంజ్ఞాం సమ్యక్ జ్ఞానోపాయం పరీతుమా

భృశం॥౬॥ సయదా పరమాచార్యం దేవానామాత్మనశ్చహ । నాభ్యనందత సంప్రాప్తం ప్రత్యుత్థానాస
నాదిభిః ॥ ౭ ॥ వాచస్పతిం మునివరం సురాసురనమస్కృతం। నోచ్చచాలాసనాదింద్రః పశ్యన్నపి సభాగత
మ్॥ ౮॥ తతో నిర్గత్య సహసా కవిరాంగిరసః ప్రభుః । ఆయయౌ స్వగృహం తూష్ణీం విద్వాన్ శ్రీమదవిక్రియా
మ్॥౯॥ తర్హ్యేవ ప్రతిబుధ్యేంద్రో గురుహేళనమాత్మనః। గర్హయామాస సదసి స్వయమాత్మానమాత్మనా॥
౧౦ ॥ అహో బత మయాసాధు కృతం వై దభ్రబుద్ధినా । యన్మయైశ్వర్యమత్తేన గురుస్సదసి కాత్కృతః ॥
౧౧ ॥ కో గృధ్యేత్పండితో లక్ష్మీం త్రిపిష్టపపతేరపి । యయాహమాసురం భావం నీతోద్య విబుధేశ్వరః॥ ౧౨ ॥
యే పారమేష్ఠ్యం ధిషణమధితిష్ఠన్న కంచన। ప్రత్యుత్తిష్ఠేదితి బ్రూయుర్ధర్మం తే న విదుః పరం॥౧౩॥ తేషాం కు
పథదేష్టౄణాం పతతాం తమసి హ్యధః । యే శ్రద్దధ్యుర్వచస్తే వై మజ్జంత్యశ్మప్లవా ఇవ ॥ ౧౪ ॥ అథా
హమమరాచార్యమగాధధిషణం ద్విజం। ప్రసాదయిష్యే నిశఠః శీర్ష్ణా తచ్చరణం స్పృశన్ ॥ ౧౫ ॥ ఏవం చిం
తయత స్తస్య మఘోనో భగవాన్ గృహాత్। బృహస్పతిర్గతోఽదృష్టాం గతిమధ్యాత్మమాయయా॥ ౧౬ ॥
గురోర్నాధిగతస్సంజ్ఞాం పరీక్షన్ భగవాన్ స్వరాట్। ధ్యాయన్ ధియా సురైర్యుక్తశ్శర్మ నాలభతాత్మనః॥
౧౭॥ తచ్ఛ్రుత్వైవాసురాస్సర్వే ఆశ్రిత్యౌశనసం మతం। దేవాన్ ప్రత్యుద్యమం చక్రుర్దుర్మదా ఆతతాయి
నః ॥ ౧౮ ॥ తైర్విసృష్టేషుభిస్తీక్ష్ణైర్నిర్భిన్నాంగోరుబాహవః। బ్రహ్మాణం శరణం జగ్ముస్సహేంద్రా నతకం
ధరాః॥౧౯॥ తాంస్తథాభ్యర్దితాన్ వీక్ష్య భగవానాత్మభూరజః। కృపయా పరయా దేవ ఉవాచ పరిసాం
త్వయన్ ॥ ౨౦ ॥ బ్రహ్మ॥ అహో బత సురశ్రేష్ఠా హ్యభద్రం వః కృతం మహత్ । బ్రహ్మిష్ఠం బ్రాహ్మణం
దాంతమైశ్వర్యాన్నాభ్యనందత॥ ౨౧॥ తస్యాయమనయస్యాసీత్ పరేభ్యో వః పరాభవః ॥ ప్రక్షీణేభ్యస్స్వ
వైరిభ్యస్సమృద్ధానాం చ యత్సురాః॥ ౨౨॥ మఘవన్ ద్విషతః పశ్య ప్రక్షీణాన్ గుర్వతిక్రమాత్। సంప్రత్యు
పచితాన్ భూయః కావ్యమారాధ్య భక్తితః॥ ౨౩॥ ఆదదీరన్నిలయనం మమాపి భృగుదేవతాః। అధునా దై
త్యదైతేయాః కిముత త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౨౪ ॥ త్రివిష్టపం కిం గణయంత్యభేద్యమంత్రా భృగూణామనుశిక్షితా
ర్థాః। నవిప్రగోవిందగవీశ్వరాణాం భవంత్యభద్రాణి నరేశ్వరాణాం॥ ౨౫ ॥ తద్విశ్వరూపం భజతాశు వి
ప్రం తపస్వినం త్వాష్ట్రమథాత్మవంతం। సభాజితోర్థాన్ స విధాస్యతే వో యదిక్షమధ్వం యదుతాస్య క
ర్మ ॥ ౨౬ ॥ త ఏవముదితా రాజన్ బ్రహ్మణా విగతజ్వరాః । ఋషిం త్వాష్ట్రముపవ్రజ్య పరిష్వజ్యేదమ

ణోపి నాధిగతః అప్రాప్తస్సన్॥ ౧౭॥ తదితి॥ ఆతతాయినః ఉద్యతాస్త్రాః॥ ౧౮ ॥ తైరితి॥ నిర్భిన్నాన్యంగాని ఉత్తమాంగాని
ఊరవో బాహవశ్చ యేషాం తే॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అహో ఇతి॥ వో యుష్మాభిః కృతం కార్యం మహదభద్రం తదాహ - బ్రహ్మిష్ఠమి
తి- నాభ్యనందత నాభినందితవంతః॥ ౨౧॥ తస్యేతి॥ పరేభ్యః శత్రుభ్యః వః పరాభవ ఇతి యత్ - అయం తస్య అనయస్య అన్యా
యస్య సంబంధీ ఫలరూపీ ఆసీత్ ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణం కులసంపన్నం భక్తం విష్ణోర్మహాత్మనః। ఆయాంతం వీక్ష్య నోత్తిష్ఠే
త్స దుఃఖైః పరిభూయత ఇతి స్వయమేవ వైరిణో హంతారో యేషాం తేభ్యః ॥ ౨౨ ॥ గురుతిరస్కారసత్కారావేవాపచ
యోపచయకారణమిత్యసురదృష్టాంతేనాహ॥ మఘవన్నితి॥ ద్విషతః శత్రూన్- కావ్యం భార్గవం గురుమేవ ఆరాధ్య ఉపచి
తాన్॥ ౨౩॥ ఉపచితత్వమేవాహ॥ ఆదదీరన్నితి- ఆదదీరన్ గృహ్ణీయుః॥ ౨౪॥ త్రివిష్టపమితి॥ అభేద్యో మంత్రో యేషాం- అనుశి
క్షితార్థాః శిష్యాః- యత్తః- విప్రాః- గోవిందో గావశ్చేశ్వరాః - అనుగ్రాహకా యేషాం తేషామేవాభద్రాణి న భవంతి- అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్యేషాంతుభవంతీత్యర్థః॥ ౨౫॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ అథఅనంతరమేవ- భజత- అస్యకర్మ-అసురపక్షపాతం॥౨౬॥౨౭॥అతి థీనాంపిత్రూణాంచప్రశంసార్థమాహ-ద్వాభ్యాం॥ ఆచార్యఇతి॥ ఆచార్యః - ఉపనీయవేదాధ్యాపకః - బ్రహ్మణోవేదస్య మూర్తిః॥ ౩౦॥ దయాయాఇతి॥ ధర్మస్యాత్మామూర్తిరతిథిరితి- స్వయంసాక్షాత్ - ఆత్మనఃశ్రీవిష్ణోః-యద్వా- ఆత్మనఃస్వ స్య- సర్వభూతేషుఆత్మదృష్టిఃకర్తవ్యేత్యర్థః॥ ౩౧॥ తస్మాదితి॥ పరేభ్యఃపరాభవఏవార్తిః- తాం॥ ౩౨॥సందేశమాహుః వృణీమహాఇతి॥ ౩౩॥ ననుఉపాధ్యాయత్వేకనిష్ఠస్యమమాభివందనంకథంకరిష్యథ- తచ్చగర్హితంతత్రాహుః॥ నేతి॥ అ ర్థేషుప్రయోజననిమిత్తం- యవిష్ఠాంఘ్ర్యభివాదనంనిందితం- కించ- ఛందోభ్యఃమంత్రేభ్య అన్యత్రవయః- జ్యేష్ఠస్యకార ణం - నతుమంత్రేషు - అతోస్మభ్యంమంత్రదాతృత్వేన - త్వమేవజ్యేష్ఠోభవిష్యసి - యద్వా - ఛందోభ్యోన్యత్రవేదార్థవి షయే- వయఏవజ్యేష్ఠస్యకారణంనభవతి- కింతువేదాఏవముఖ్యకారణం- తత్సాహ్యేతువయః- అతోవేదజ్ఞత్వాత్త్వమేవ జ్యేష్ఠఇత్యర్థః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ నిందితమపీదంయుష్మద్యాచ్ఞాభంగభయేనకరిష్యామీత్యాహసార్ధేన॥విగర్హితమితి॥విగర్హి

బ్రువన్॥ ౨౭॥ దేవాః॥ వయంతేతిథయఃప్రాప్తాఆశ్రమంభద్రమస్తుతే । కామస్సంపద్యతాంతాతపితౄ ణాంసమయోచితః ॥ ౨౮ ॥ పుత్రాణాంచపరోధర్మః పితృశుశ్రూషణంసతామ్ । అపిపుత్రవతాంబ్ర హ్మన్కిముతబ్రహ్మచారిణామ్॥ ౨౯॥ ఆచార్యోబ్రహ్మణోమూర్తిః పితామూర్తిఃప్రజాపతేః । భ్రాతామ రుత్పతేర్మూర్తిర్మాతాసాక్షాత్క్షితేస్తనుః ॥ ౩౦ ॥ దయాయాభగినీమూర్తిర్ధర్మస్యాత్మాతిథిస్స్వయం। అగ్నేరభ్యాగతోమూర్తిస్సర్వభూతానిచాత్మనః॥ ౩౧॥ తస్మాత్పితౄణామార్తానామార్తింపరపరాభ వమ్। తపసాపనయంస్తాత సందేశంకర్తుమర్హసి॥ ౩౨॥ వృణీమహేత్వోపాధ్యాయంబ్రహ్మిష్ఠంబ్రాహ్మ ణంగురుమ్। యథాంజసావిజేష్యామస్సపత్నాంస్తవతేజసా ॥ ౩౩ ॥ నగర్హయంతివ్యర్థేషుయవిష్ఠాం ఘ్ర్యభివందనమ్। ఛందోభ్యోన్యత్రనబ్రహ్మన్వయోజ్యేష్ఠస్యకారణమ్ ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యర్థితస్సుర గణైఃపౌరోహిత్యేమహాతపాః। సవిశ్వరూపస్తానాహప్రహసన్ శ్లక్ష్ణయాగిరా ॥ ౩౫ ॥ విశ్వరూపః॥విగ ర్హితంధర్మశీలైర్బ్రహ్మవర్చఉపవ్యయమ్ । కథంనుమద్విధోనాథా లోకేశైరభియాచితః ॥ ప్రత్యా ఖ్యాస్యతితచ్ఛిష్యస్సఏవస్వార్థఉచ్యతే ॥ ౩౬ ॥ అకించనానాంహిధనంశిలోంఛనంతేనేహనిర్వర్తితసా ధుసత్క్రియః। కథంవిగర్హ్యంనుకరోమ్యధీశ్వరాఃపౌరోధసంహృష్యతియేనదుర్మతిః ॥ ౩౭॥ తథాపినప్ర తిబ్రూయాంగురుభిఃప్రార్థితంకియత్ । భవతాంప్రార్థితంసర్వంప్రాణైరర్థైశ్చసాధయే ॥ ౩౮ ॥ శ్రీశుకః॥ తేభ్యఏవంప్రతిశ్రుత్యవిశ్వరూపోమహాతపాః । పౌరోహిత్యంవృతంచక్రేపరమేణసమాధినా ॥ ౩౯ ॥ సురద్విషాంశ్రియంగుప్తామౌశనస్యాపివిద్యయా । ఆచ్ఛిద్యాదాన్మహేంద్రాయవైష్ణవ్యావిద్యయా విభుః ॥ ౪౦ ॥ యయాగుప్తస్సహస్రాక్షోజిగ్యేసురచమూర్విభుః । తాంప్రాహసమహేంద్రాయవిశ్వ రూపఉదారధీః॥ ౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- సప్తమోఽధ్యాయః. * * * * *
రాజా ॥ యేనగుప్తస్సహస్రాక్షః స్వవాహాన్రిపుసైనికాన్ । క్రీడన్నివవినిర్జిత్య త్రిలోక్యాబుభుజేశ్రియమ్ ॥ ౧॥ భగవంస్తన్మమాచక్ష్వవర్మనారాయణాత్మకం। యథాతతాయినశ్శత్రూన్ యేనగుప్తోజయన్మృధే॥

తం- పౌరోహిత్యం- ధర్మశీలైః- అధర్మహేతుత్వాత్ - కించ - బ్రహ్మవర్చఉపవ్యయంపూర్వసిద్ధస్యబ్రహ్మవర్చసః వ్యయ కారణం- ప్రత్యాఖ్యాతుంచమాదృశోనార్హతీత్యాహ॥ కథంత్వితి॥ తేషాంశిష్యఃశిష్యత్వేనార్తః- సఏవప్రత్యాఖ్యానాభా వఏవశిష్యస్యస్వార్థఉచ్యతే॥ ౩౬॥ ననుపౌరోహిత్యేనధనలాభాద్ధర్మఃసిద్ధ్యేత్ - అన్యథాసిద్ధనస్యకుతోధర్మః- అతఏవ తేనలోకోప్యృష్యతి- తత్రాహ॥ అకించనానామితి॥ అకించనానాంహిశిలోంఛనంధనం- క్షేత్రేస్వామ్యుపేక్షితకణిశోపా దానంశిలం - హట్టాదౌపతితవ్రీహ్యాదేరుపాదానముంఛః - ఇహగృహాశ్రమేతేనైవనివర్తితాసాధూనాం సత్క్రియా యేన॥ ౩౭॥ తథాపీతి॥ కియదేతత్ప్రార్థితమత్యల్పమేవ- అత్యధికమపికరిష్యామీత్యాహ॥ భవతామితి॥౩౮॥ తేభ్యఇతి॥ పరమేణసమాధినాపరమోద్యమేన॥ ౩౯॥ సురద్విషామితి॥ వైష్ణవ్యాశ్రీనారాయణకవచాత్మికయా॥ ౪౦॥ యయేతి॥ అసు రచమూఃదైత్యసేనాః॥ ౪౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ * * * * * *
శ్లో॥ అష్టమేవిశ్వరూపస్తువర్మనారాయణాత్మకమ్ । ఇంద్రాయప్రాహయేనేందోగుప్తోదైత్యానథాజయత్ ॥ యేనేతి ॥ త్రిలోక్యాఃసంబంధినీంశ్రియం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ధాతాంఘ్రింతి॥ మంత్రాభ్యామష్టాక్షరద్వాదశాక్షరాభ్యాం - కృతఃస్వాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గేషుకరయోశ్చన్యాసః యేన ॥ ౪ ॥ నారాయణేతి ॥ నారాయణమయంవర్మ సంనహ్యేత్ బధ్నీయాత్ ॥ ౫॥ తత్రాదౌ ప్రణవసంపుటితమోంకారాద్యేకైకమక్షరంవిన్యసేత్ ॥ పాదాద్యష్టాంగేషున్యాసమాహ ॥ సార్ధేన ॥ పాదయోరితి ॥ ప్రణవసంపుటితమోంకారాద్యేకైకమక్షరంవిన్యసేత్ ॥ ౬॥ ఓమితి॥ విపర్యయంయథాభవత్యేవం- శిరఆదిపాదాంతంవావిన్యసేత్ - ఉత్పత్తిన్యాసంసంహారన్యాసంవాకుర్యాదిత్యర్థః॥ ౭॥ ప్రణవేతి॥ ద్వాదశాక్షరస్యోద్ధారః - ప్రణవాదియకారాంతమితి - ప్రణవసంపుటితమేకైకమక్షరందక్షిణతర్జనీమారభ్య - వామతర్జనీపర్యంతమంగుళీషు పరిశిష్టమక్షరచతుష్టయ మంగుష్ఠయోరాద్యంత పర్వసున్యసేత్ ॥ ౮ ॥ మంత్రాంతరన్యాసమాహ ॥ న్యసేదితి ॥ షకారణకారయోర్విశేషేణషడక్షరాణిహృదయాదిషున్యసేత్ ॥ ౯ ॥ వేకారమితి ॥ మకారమస్త్రముద్దిశ్యధ్యాత్వా- సమకారః అస్త్రమంత్రః అస్త్రాయఫడిత్యేవందిగ్బంధేవినిర్దిశేత్ ॥ ౧౦ ॥ ఇతీతి॥ ధ్యాయమీశ్వరరూపమాత్మానంధ్యాయేత్ - షట్ఛక్తిభిఃఐశ్వర్యాదిభిః భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాభిః - విద్యాచతేజశ్చతపశ్చమూర్తిర్యస్యతం- ఇమంవక్ష్యమాణంశ్రీనారాయణకవచాఖ్యం॥ ౧౧॥ హరిరితి ॥ అష్టగుణఃఅణిమాద్యైశ్వర్యయుక్తః-అత్రకవచప్రారంభేక్రియమాణభగవద్ధ్యానశ్లోకాదౌ- ఓంకారసాహిత్యం మంగళార్థకత్వేన బహుషుమూలగ్రంథేషు శిష్టజనైరంగీకృ

౨॥ శ్రీశుకః॥ వృతఃపురోహితస్త్వాష్ట్రోమహేంద్రాయానుపృచ్ఛతే । నారాయణాఖ్యంవర్మాహతదిహైకమనాశ్శృణు॥ ౩॥ విశ్వరూపః॥ ధౌతాంఘ్రిపాణిరాచమ్యసపవిత్రఉదఙ్ముఖః । కృతస్వాంగకరన్యాసోమంత్రాభ్యాంవాగ్యతశ్శుచిః॥ ౪॥ నారాయణమయంవర్మసన్నహ్యేద్భయఆగతే । దైవభూతాత్మకర్మభ్యోనారాయణమయఃపుమాన్॥ ౫॥ పాదయోర్జానునోరూర్వోరుదరేహృద్యథోరసి।ముఖేశిరస్యానుపూర్వ్యాదోంకారాదీనివిన్యసేత్॥ ౬॥ ఓం- నమోనారాయణాయేతివిపర్యయమథాపివా। కరన్యాసంతతఃకుర్యాత్ ద్వాదశాక్షరవిద్యయా॥ ౭॥ ప్రణవాదియకారాంతమంగుళ్యంగుష్ఠపర్వసు ॥ ౮ ॥ న్యసేద్ధృదయ ఓంకారంవికారమనుమూర్ధని। షకారంతుభ్రువోర్మధ్యేణకారంశిఖయాన్యసేత్ ॥ ౯ ॥ వేకారంనేత్రయోర్యుంజ్యాన్నకారంసర్వసంధిషు । మకారమస్త్రముద్దిశ్యమంత్రమూర్తిర్భవేద్బుధః । సవిసర్గంఫడంతంతుసర్వదిక్షువినిర్దిశేత్॥ ౧౦॥ ఓంవిష్ణవేనమః॥ ఇత్యాత్మానంపరంధ్యాయేద్ధ్యేయంషట్ఛక్తిభిర్యుతం। విద్యాతేజస్తపోమూర్తిమిమంమంత్రముదాహరేత్ ॥ ౧౧ ॥ ఓం - హరిర్విదధ్యాన్మమసర్వరక్షాంన్యస్తాంఘ్రిపద్మఃపతగేంద్రపృష్ఠే। దరారిచర్మాసిగదేషుచాపపాశాన్దధానోఽష్టగుణోఽష్టబాహుః॥ ౧౨॥ జలేషుమాంరక్షతుమత్స్యమూర్తిర్యాదోగణేభ్యోవరుణస్యపాశాత్ । స్థలేషుమాయావటువామనోఽవ్యాత్త్రివిక్రమఃఖేవతువిశ్వరూపః ॥ ౧౩ ॥ దుర్గేష్వటవ్యాజిముఖాదిషుప్రభుః పాయాన్నృసింహో సురయూథపారిః। విముంచతోయస్యమహాట్టహాసందిశోవినేదుర్న్యపతంశ్చగర్భాః॥ ౧౪ ॥ రక్షత్వసౌమాధ్వనియజ్ఞకల్పస్స్వదంష్ట్రయోన్నీతధరోవరాహః । రామోద్రికూటేష్వథ విప్రవాసేసలక్ష్మణోఽవ్యాద్భరతాగ్రజోమాం॥౧౫॥మాముగ్రధర్మాదఖిలాత్ప్రమాదాన్నారాయణః పాతునరశ్చహాసాత్। దత్తస్త్వయోగాదథయోగనాథఃపాయాద్గణేశఃకపిలఃకర్మబంధాత్ ॥ ౧౬ ॥ సనత్కుమారోఽవతుకామదేవాద్ధయాననోమాం

తంతథాహి ॥ శ్లో ॥ ఓంకారశ్చాథశబ్దశ్చద్వావేతౌబ్రహ్మణఃపురా । కంఠంభిత్వావినిర్యాతౌ తస్మాన్మాంగళికావుభావితిశిష్టవచనాత్। తస్మాన్యత్రస్యశ్లోకాంతఃపాతిత్వంవగ్రతఇతిమంతవ్యం॥ ౧౨॥ జలేష్వితి ॥ యాదసాంగణాఏవ వరుణస్యపాశస్తస్మాత్॥ ౧౩॥ దుర్గేష్వితి ॥ అటవీచఆజిముఖంచ సంగ్రామోపక్రమశ్చ ఆదిర్యేషాంతేషు దుర్గేషుసంకటస్థానేషు ॥ ౧౪॥ రక్షత్వితి॥ అసౌప్రసిద్ధోవరాహః- మామాం- అధ్వనిరక్షతు-యజ్ఞైరవయవరూపైఃకల్ప్యతేనిరూప్యతఇతితథా-ఉన్నీతాఉద్ధృతాధరామేనసః- అద్రికూటేషుగిరిశిఖరేషు- రామోజామదగ్న్యః॥ ౧౫ ॥ మామితి॥ ఉగ్రధర్మాదభిచారాదిలక్షణాత్ నారాయణః పాతుహాసాత్- గర్వాత్ - నరఃనరావతారోభగవాన్- అవతుదత్తోదత్తాత్రేయః - అయోగాత్ యోగభ్రంశాత్॥ ౧౬॥ సనత్కుమారఇతి॥ పథియద్దేవానాం హేళనం- నమస్కారమకృత్వాగమనంతస్మాత్ పురుషార్చనస్యదేవపూజాయాఃఅంతరాత్ ఛిద్రాత్ ద్వాత్రింశదపరాధరూపాత్ - ద్వాత్రింశదపరాధానాహ - నారదః ॥ శ్లో ॥ యానైర్వాపాదుకైర్వాపి గమనంభగవద్గృహే । దేవోత్సవాద్యసేవాచ ప్రమాదశ్చతదగ్రతః ॥ ఉచ్ఛిష్టేచైవవాశౌచేభగవద్వందనాదికం। ఏకహస్తప్రణామశ్చతత్పురస్తాత్ప్రదక్షిణం ॥ పాదప్రసారణంచాగ్రేతథాపర్యంకబంధనమ్। శయనంభక్షణంచాపి మిథ్యాభాషణమేవచ ॥ ఉచ్చైర్భాషామిథోజల్పో రోదనానిచవిగ్రహః । నిగ్రహానుగ్రహౌచైవ స్త్రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నృషకూరభాషణం ॥ కంబళావరణంచైవపరనిందాపరస్తుతిః । అశ్లీలభాషణంచైవహ్యధోవాయువిమోక్షణం ॥ శక్తౌ గౌణోపచారస్తుహ్యనివేదితభక్షణం । తత్తత్కాలోద్భవానాంచ ఫలాదీనామనర్పణం ॥ వినియుక్తావశిష్టస్య ప్రదానం వ్యంజనస్యహి। పృష్ఠీకృత్వాసనంచైవపరేషామభివందనం ॥ గురౌమౌనంనిజస్తోత్రం దేవతానిందనంతథా। అపరాధాస్తథావిష్ణోర్ద్వాత్రింశత్పరికీర్తితాః॥ ౧౭॥ ధన్వంతరిరితి ॥ లోకాజ్జనాపవాదాద్యజ్ఞః తత్కృతోజననిమిత్తోయోంతఉపఘాతఃతస్మాత్- బలభద్రఅవతాత్- కృతాంతాదితిపాఠేకృతాంతాత్కాలాద్రక్షతు - క్రోధవశాత్సర్పాణాంగణాత్ - అహీంద్రః శేషఃరక్షతు॥౧౮॥ద్వైపాయనఇతి॥కాలమలభూతాత్- కలేఃకల్కిఃధర్మార్ణవనాయధర్మరక్షణాయ-ఉరుమహాకృతఃఅవతారోయేన॥ ౧౯॥ దినస్యషట్సుభాగేషుక్రమేణ - ప్రాతరాదిసంజ్ఞేషు - రాత్రేశ్చప్రదోషాదిసంజ్ఞేషురక్షాప్రార్థనంత్రిభిరాహ॥ మామితి॥ గదయాయుక్తః- ఆసంగవంసంగవమభివ్యాప్యఅరీంద్రపాణిఃచక్రపాణిః ॥ ౨౦ ॥ దేవఇతి॥త్రిధామాబ్రహ్మాదిమూర్తిః- శ్రీమాధవః- దోషేప్రదోషేఅర్ధరాత్రేఅర్ధరాత్రిపర్యంతకాలే- నిశీథేచ- ఏకఏవపద్మనాభోవతు॥౨౧॥శ్రీవత్సేతి॥అపరరాత్రే- ఈశఃశ్రీవత్సధామాఅవతు-ప్రత్యూషే- ఈశఃఅసిధరః జనార్దనః-దా

పతిదేవహేళనాత్।దేవర్షివర్యఃపురుషార్చనాంతరాత్కూర్మోహరిర్మాంనిరయాదశేషాత్॥౧౭॥ధన్వంతరిర్భగవాన్పాత్వపథ్యాద్ద్వంద్వాద్భయాదృషభోనిర్జితాత్మా।యజ్ఞశ్చలోకాదుతతత్కృతాన్నోబలోగణాత్క్రోధవశాదహీంద్రః॥ ౧౮॥ ద్వైపాయనోభగవాన్సంప్రమోహాద్బుద్ధశ్చపాషండగణాత్ప్రమాదాత్।కల్కిఃకలేఃకాలమలాత్ప్రపాతుధర్మావనాయోరుకృతావతారః॥ ౧౯॥ మాంకేశవోగదయాప్రాతరవ్యాద్గోవిందఆసంగవమాత్తవేణుః। నారాయణఃప్రాహ్ణఉదాత్తశక్తిర్మధ్యందినేవిష్ణురరీంద్రపాణిః॥ ౨౦॥ దేవోపరాహ్ణేమధుహోగ్రధన్వాసాయంత్రిధామావతుమాధవోమామ్ । దోషేహృషీకేశఉతార్ధరాత్రేనిశీథఏకోవతుపద్మనాభః॥ ౨౧॥ శ్రీవత్సధామాపరరాత్రఈశః ప్రత్యూషఈశోసిధరోజనార్దనః। దామోదరోవ్యాదనుసంధ్యంప్రభాతేవిశ్వేశ్వరోభగవాన్కాలమూర్తిః॥ ౨౨॥ చక్రంయుగాంతానలతిగ్మనేమిభ్రమత్సమంతాద్భగవత్ప్రయుక్తం । దందగ్ధిదందగ్ధ్యరిసైన్యమాశుకక్షంయథావాయుసఖోహుతాశః ॥ ౨౩॥ గదేఽశనిస్పర్శనవిస్ఫులింగేనిష్పిండినిష్పింఢ్యజితప్రియాసి । కూష్మాండవైనాయకయక్షరక్షోభూతగ్రహాంశ్చూర్ణయచూర్ణయారీన్॥౨౪॥త్వంయాతుధానప్రమథప్రేతమాతృపిశాచవిప్రగ్రహఘోరదృష్టీన్ । దరేంద్రవిద్రావయకృష్ణపూరితోభీమస్వనారేర్హృదయానికంపయ ॥ ౨౫॥ త్వంతిగ్మధారాసివరారిసైన్యమీశప్రయుక్తోమమఛింధిఛింధి । చక్షూంషిచర్మన్శతచంద్రఛాదయద్విషామఘోనాంహరపాపచక్షుషాం॥ ౨౬ ॥ యన్నోభయంగ్రహేభ్యోభూత్కేతుభ్యోనృభ్యఏవచ। సరీసృపేభ్యోదంష్ట్రిభ్యోభూతేభ్యోంఘేభ్యఏవచ ॥ ౨౭ ॥ సర్వాణ్యేతానిభగవన్నామరూపాస్త్రకీర్తనాత్। ప్రయాంతుసంక్షయంసద్యోయేన్యేశ్రేయఃప్రతీపకాః॥ ౨౮ ॥ గరుడోభగవాన్స్తోత్రస్తోభశ్ఛందోమయఃప్రభుః। రక్షత్వశేషకృచ్ఛ్రేభ్యోవిష్వక్సేనస్యవాహనం ॥ ౨౯ ॥ సర్వాపద్భ్యోహరేర్నామరూప

మోదరఃప్రభాతే - శ్రీవిశ్వేశ్వరోనుసంధ్యంప్రతిసంధ్యం ॥ ౨౨ ॥ చక్రమితి ॥ యుగాంతానలవత్తిగ్మాతీక్ష్ణానేమిర్యస్య-తచ్చక్రం-భగవతాప్రయుక్తంసత్- అరిసైన్యందందగ్ధిదందగ్ధిఅతిశయేనదహతి - తస్యాయంస్వభావఏవనతుతత్ప్రార్థనీయమిత్యర్థః- యద్వా- దందగ్ధీతిలోణ్మధ్యమపురుషః అత్రత్వమేవంభూతంచక్రమితిస్వరూపముక్త్వా - సంబోధ్యప్రార్థ్యతే- అతిశయేనదహదహేతి- కక్షంశుష్కతృణం॥౨౩॥గదఇతి॥అశనివత్స్పర్శోయేషాంతే- విస్ఫులింగాయస్యాఃతస్యాస్సంబోధనం- హేగదే- త్వమజితస్యప్రియాసి - అహంచతస్యదాసః- అతఃకూష్మాండాదీన్నిష్పిండినిష్పిండిసంచూర్ణయసంచూర్ణయ- సర్వత్రవీప్సా-అతిశీఘ్రత్వాయ॥౨౪॥ త్వమితి॥ హేదరేంద్రపాంచజన్య-త్వంయాతుధానాదీన్- విద్రావయ-విప్రగ్రహాః- బ్రహ్మరాక్షసాః-యేన్యేచఘోరదృష్టయస్తాన్॥ ౨౫॥ త్వమితి॥తిగ్మాధారాయస్య- హేతిగ్మధారఅసివరఖడ్గశ్రేష్ఠత్వంమమఅరిసైన్యం- ఛింధి - ఛింధిశతచంద్రాకారాణిమండలానియస్మిన్ - హేశతచంద్రశర్మన్హేఫలకఅఘోనాంఅఘవతాంద్విషాంచక్షూంషిఛాదయ - పాపచక్షుషాంచఉగ్రదృష్టీనాంచక్షూంషిఛాదయహర ॥ ౨౬ ॥ యదితి॥యత్ నేభ్యః-అభయంఅఘేభ్యఃపాపేభ్యః॥ ౨౭॥ సర్వాణీతి॥ శ్రేయఃప్రతీపకాఃఇష్టవిఘాతకాః॥ ౨౮॥ గరుడఇతి ॥ స్తోత్రాణిబృహద్రథంతరాదిసామాని - తైఃస్తోభ్యతేసంస్తూయతఇతిస్తోత్రస్తోభఃఛందోమయోవేదమూర్తిః ॥ ౨౯ ॥ సు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పణాః-సిగరుత్మానిత్యాదిశ్రుతేః॥ ఏకపద్యాపాఠేస్తోత్రస్తోభానిగీతపూరకాక్షరాణిస్తోత్రస్తోమేతిపాఠేసామాధారభూత ఋక్సముదాయఃస్తోమః॥ ౨౯॥ సర్వాపద్భ్య ఇతి॥ నామానిరూపాణియానాని-ఆయుధానిచ- నఃబుద్ధ్యాదీన్పాంతుపార్షదభూషణాఃపార్షదముఖ్యాశ్చపాన్తు॥౩౦॥యథేతి॥సచ్చఅసచ్చమూర్తామూర్తంయత్ తత్సర్వం జగత్॥౩౧॥యథేతి॥ ఐకాత్మ్యస్యానుభావోనుధ్యానంయేషాం తేషాం- వికల్పోభేదస్తద్రహితోపి ॥ ౩౨॥ తేనేతి॥ సత్యమానేనసత్యభూతేన ప్రమాణేన॥౩౩॥ పునరపిశ్రీనృసింహఏవప్రార్థ్యతే॥ విదిక్ష్వితి॥ పాత్విత్యనుషంగః- యద్వా- నారసింహఃప్రహ్లాదస్వనేన శ్రీనృసింహనామగర్జనేన - స్వతేజసాస్వప్రభావేనగ్రస్తానిసమస్తానాం దిగ్గజవిషశస్త్రజలవాయ్వగ్న్యాదీనాం తేజాంసిప్రభావాఃయేనసః॥౩౪॥ మఘవన్నితి॥దంశితఃకవచితః॥౩౫॥ఏతదితి॥ సోపిసాధ్వసాద్భయాత్ - విముచ్యతే - తస్యతుభయంనభవేదేవ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ఏతద్విద్యాప్రభావమితిహాసేనాహసార్ధైస్త్రిభిః॥ ఇమామితి ॥ మరుధన్వనినిరుదకేదేశే- అనేనవిద్యాయాఃక్షేత్రతీర్థానపేక్షిత్వందర్శితం॥ ౩౮ ॥ తస్యేతి ॥ యత్రద్విజస్యతుయోదేహత్యాగః - తస్యోపరి॥ ౩౯॥

యానాయుధానినః। బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్పాంతుపార్షదభూషణాః॥౩౦॥యథాహిభగవానేవవస్తుతస్సదసచ్చయత్ । సత్యేనానేననస్సర్వేయాంతునాశముపద్రవాః॥౩౧॥యథైకాత్మ్యానుభావానాం వికల్పరహితస్స్వయం।భూషణాయుధలింగాఖ్యధత్తేశక్తీస్స్వమాయయా॥ ౩౨ ॥ తేనైవసత్యమానేనసర్వజ్ఞోభగవాన్హరిః । పాతుసర్వస్వరూపేణసదాసర్వత్రసర్వగః॥ ౩౩॥ విదిక్షుదిక్షూర్ధ్వమథస్సమంతాదంతర్బహిర్భగవాన్నారసింహః । ప్రహాపయన్లోకభయంస్వనేనస్వతేజసాగ్రస్తసమస్తతేజాః ॥ ౩౪॥ శ్రీవిశ్వరూపః॥మఘవన్నిదమాఖ్యాతంవర్మనారాయణాత్మకం। విజేష్యస్యంజసాయేనదంశితోసురయూథపాన్॥ ౩౫॥ ఏతద్ధారయమాణస్తుయంయంపశ్యతిచక్షుషా। పదావాసంస్పృశేత్సద్యస్సాధ్వసాత్సవిముచ్యతే॥ ౩౬॥ నకుతశ్చిద్భయంతస్యవిద్యాంధారయతోభవేత్ । రాజదస్యుగ్రహాదిభ్యోవ్యాధ్యాదిభ్యశ్చకర్హిచిత్॥౩౭॥ఇమాంవిద్యాంపురాకశ్చిత్కౌశికోధారయన్ద్విజః। యోగధారణయాస్వాంగంజహౌసమరుధన్వని॥ ౩౮ ॥ తస్యోపరివిమానేనగంధర్వపతిరేకదా । యయౌచిత్రరథస్స్త్రీభిర్వృతోయత్రద్విజక్షయః॥ ౩౯॥ గగనాన్న్యపతత్సద్యస్సవిమానోహ్యవాక్శిరాః। సవాలఖిల్యవచనాదస్థీన్యాదాయవిస్మితః । ప్రాస్యప్రాచీసరస్వత్యాంస్నాత్వాధామస్వమన్వగాత్ ॥ ౪౦ ॥ యఇదంశృణుయాత్కాలేయోధారయతిచాదృతః । తంనమస్యంతిభూతానిముచ్యతేసర్వతోభయాత్॥ ౪౧ ॥ శ్రీశుకః॥ఏతాంవిద్యామధిగతోవిశ్వరూపాచ్ఛతక్రతుః। త్రైలోక్యలక్ష్మీంబుభుజేవినిర్జిత్యమృధేసురాన్॥౪౨॥ ******

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే - నారాయణవర్మోపదేశోనామాష్టమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ తస్యాసన్విశ్వరూపస్యత్రీణిశీర్షాణిభారత । సోమపీథంసురాపీథమన్నాదమితిశుశ్రుమః ॥ ౧॥సవైబర్హిషిదేవేభ్యోభాగంప్రత్యక్షముచ్చకైః। అవదద్యస్యపితరోదేవాస్సంప్రశ్రయంనృప॥౨॥ సఏవహిదదౌభాగంపరోక్షమసురాన్ప్రతి। యజమానోవహద్భాగంమాతృస్నేహవశానుగః॥౩॥తద్దేవహేళనంతస్యకర్మాళీకంసురేశ్వరః।ఆలక్ష్యతరసాభీతస్తచ్ఛీర్షాణ్యచ్ఛినద్రుషా॥ ౪॥ సోమపీథంతుయత్తస్యశి

గగనాదితి॥ సద్యఃతత్క్షణమేవగగనాత్న్యపతత్- పాతాంతరేఅంగనాభిస్సహ-వాలఖిల్యోపదేశాత్ - తస్యాస్థీనిప్రాస్యప్రక్షిప్యవిస్మితస్సన్స్వధామగంధర్వలోకంజగామ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఏతామితి॥ అధిగతఃప్రాప్తస్సన్॥ ౪౨॥ **********

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ నవమేవిశ్వరూపేతుహతేశక్రేణకోపతః।త్వష్ట్రోత్పాదితేవృత్రేభీతైర్దేవైర్హరేఃస్తుతిః॥ తస్యేతి॥ సోమస్యపీథంపానంయస్మిన్ - ఏవంసురాపీథం - అన్నమత్తీత్యన్నాదం-అత్ర ॥ శ్రుతి ॥ విశ్వరూపోవైత్వాష్ట్రః పురోహితోదేవానామాసీత్స్వస్రీయోసురాణాంతస్యత్రీణిశీర్షాణ్యాసన్నిత్యాది శ్రుతిప్రతిపాదితకథాత్రానుసంధేయా ॥ ౧ ॥ తస్యాసురపక్షపాతమాహద్వాభ్యాం॥ సవాఇతి॥ ప్రత్యక్షంప్రకటంయథాభవతితథా--సవినయం- దేవేభ్యోహవిర్భాగం- ఇంద్రాయేదంఅగ్నయఇదమిత్యుచ్చకైరవదత్ - అత్ర హేతుః- యస్యపితరోదేవాః ॥ ౨॥ సఇతి॥ సఃఅసురేభ్యస్తుపరోక్షంగుప్తంభాగందదౌ-తదేవాహ- దేవాన్యజమానఃఅసౌ- అసురాన్ప్రతిభాగమవహత్ -కేనాప్యుపాయేన ప్రాపయామాస-యతః-మాతృస్నేహవశేనఅసురాన్- అనుగచ్ఛతి॥ ౩॥ తదితి ॥అళీకంకర్మఅప్రియకృత్యం-ఆలక్ష్యజ్ఞాత్వా॥ ౪॥సోమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పీఠమితి॥ కపింజలః కలవింకః- తిత్తిరిరితి- ప్రసిద్ధపక్షివిశేషాః॥ ౫॥ బ్రహ్మహత్యేతి॥ యదపియద్యపి ఈశ్వరః తాంవారయితుం సమర్థః - తథాపిజగ్రాహ- సంవత్సరంతత్ధైవస్థిత్వా సంవత్సరాంతే భూతక్రోశభీతస్సన్- భూతానాంమధ్యే- శంసా విశుద్ధయేలోకాపవాదపరిహారాయ- సహరిరింద్రః- భూమ్యాదిభ్యస్తమఘంవిభజ్యదదౌ॥ ౬॥ భూమిరితి ॥ తురీయంచతుర్థంభాగం- ఖాతస్యగర్తస్యపూరః పూరణం - తేనవరేణ - యదిఖాతపూరణంస్వతఏవ మేభవిష్యతితర్హిగ్రహీష్యామీత్యేవంభాషాబంధేన- జగ్రాహేత్యర్థః- ఇరిణమూషరం- అతఏవోషరేఅధ్యయనాదినిషిధ్యతే॥ ౭॥ తుర్యమితి॥ ఛేదేసతి పునర్విరోహః ప్రరోహోభవత్వితివరేణనిర్యాసరూపేణ బ్రహ్మహత్యాయాదృష్టత్వాత్ - నిర్యాసోభక్ష్యః ॥ ౮ ॥ శశ్వదితి॥ శశ్వత్కామవరేణ- యావత్ప్రసవంగర్భానుపఘాతేనైవసంభోగవరేణ-అతోరజోదర్శనేతత్సంగాదినకార్యం॥౯॥ ద్రవ్యేతి ॥ ద్రవ్యభూయోవరేణ - యస్మిన్ద్రవ్యేక్షీరాదౌ ఆపోమిశ్రీభవేయుః - తస్యభూయస్త్వమాధిక్యం స్యాదితివరేణ- యద్వా - స్వస్యైవనిర్ఝరోద్గమాదినాభూయస్త్వంస్యాదితివరేణ - ద్రవభూయఇతిపాఠే- అయమేవార్థః-యద్వా - ద్రవభూయస్త్వంసాంసిద్ధికద్రవత్వం- తేనవరేణజగృహుః అత్ర - ఇంద్రః విశ్వరూపశిరశ్ఛేదాత్త బ్రహ్మహత్యారూపకిల్బిషం- చతుర్ధావిభజ్య- భూవనస్పతిస్త్రీజలేభ్యోదత్వా- స్వయంనిర్లేపోభవదిత్యభిహితంభవతి॥ శ్రు॥ విశ్వరూపో వైత్వాష్ట్ర ఇత్యనువాకేతు - త్రిధావిభాగఏవాభిహితః - నాపాంకిల్బిషదానమభివర్ణితంకథమస్యోపపత్తి రితిచేదుచ్యతే తత్రత్యపృథివీశబ్దస్య - అజహత్స్వార్థలక్షణయా - అబ్భూతార్థకత్వమప్యవశ్యంవక్తవ్యంఅన్యథాఇరిణనిర్యాసాదివ

రఆసీత్కపింజలః । కలవింకస్సురాపీథమన్నాదంయత్సతిత్తిరిః॥ ౫॥ బ్రహ్మహత్యామంజలినాజగ్రాహయదపీశ్వరః । సంవత్సరాంతే తదఘం భూతశంసావిశుద్ధయే ॥ భూమ్యంబుద్రుమయోషిద్భ్యశ్చతుర్ధావ్యభజద్ధరిః॥ ౬॥ భూమిస్తురీయంజగ్రాహఖాతపూరవరేణవై । ఇరిణంబ్రహ్మహత్యాయారూపంభూమౌప్రదృశ్యతే॥ ౭॥ తుర్యంఛేదవిరోహేణవరేణజగృహుర్ద్రుమాః । తేషాంనిర్యాసరూపేణబ్రహ్మహత్యాప్రదృశ్యతే॥ ౮॥ శశ్వత్కామవరేణాంహస్తురీయంజగృహుస్స్త్రియః । రజోరూపేణతాస్వంహోమాసిమాసిప్రదృశ్యతే॥ ౯ ॥ ద్రవ్యభూయోవరేణాపస్తురీయంజగృహుర్మలమ్ । తాసుబుద్బుదఫేనాభ్యాందృష్టంతద్ధరికిల్బిషం ॥ ౧౦ ॥ హతపుత్రస్తతస్త్వష్టా జుహావేంద్రాయశత్రవే । ఇంద్రశత్రోవివర్ధస్వ మాచిరంజహివిద్విషమ్॥ ౧౧॥ అథాన్వాహార్యపచనాదుత్థితోఘోరదర్శనః । కృతాంతఇవలోకానాంయుగాంతసమయేయథా ॥ ౧౨ ॥ విష్వగ్వివర్ధమానంతమిషుమాత్రందినేదినే । దగ్ధశైలప్రతీకాశంసంధ్యాభ్రానీకవర్చసమ్ ॥ ౧౩ ॥ తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుంమధ్యాహ్నార్కోగ్రలోచనమ్ । దేదీప్యమానేత్రిశిఖేశూలఆరోప్యరోదసీ॥ ౧౪॥ నృత్యంతమున్నదంతంచచాలయంతంపదామహీమ్। దరీగంభీరవక్త్రేణపిబతాచనభస్తలమ్॥ ౧౫॥ లిహతాజిహ్వయాఋక్షాణిగ్రసతాభువనత్రయమ్ । మహతారౌద్రదంష్ట్రేణ జృంభమా

ణేనబుద్బుదయోరప్యస్పృశ్యత్వాభక్ష్యత్వాదిరూపశిష్టాచారభంగః ప్రసజ్జేతేతిమంతవ్యం ॥ తద్విభాగఫలమాహ ॥ తత్పాపంహరతినిరాకరోతి- కః- క్షిపన్ బుద్బుదాది- జలాద్బహిః ప్రక్షిపన్నిత్యర్థః-యద్వా- క్షిపన్ జలంనిందన్ తత్పాపంహరతిగృష్ణాతీత్యర్థః- అయంచ॥ శ్రు॥ తస్మాదాపోనపరిచక్ష్యాఇత్యాదిశ్రుత్యర్థఉక్తః- పాఠాంతరే- హరికిల్బిషం ఇంద్రపాపం ॥ ౧౦ ॥ హతపుత్రఇతి ॥ ఇంద్రాయఇంద్రంహంతుం - శత్రవేశత్రూత్పత్త్యైతదాహ - ఇంద్రశత్రోవివర్ధస్వేతి - అత్రచేంద్రశత్రుపదస్యాద్యుదాత్తత్వాత్ - బహువ్రీహిః ॥ సూ ॥ బహువ్రీహౌప్రకృత్యాపూర్వపదమితిస్మృతేర్బహువ్రీహిశాలక్షణావృత్త్యా ఇంద్రఏవతస్యశత్రురభూత్ తదుక్తంశ్రుత్యా ॥ శ్రు ॥ యదబ్రవీత్స్వాహేంద్రశత్రుర్వర్ధస్వేతి - తస్మాదస్యేంద్రశ్శత్రురభవదితి- తథాచశిక్షాయాం॥ శ్లో॥ మంత్రోహీనః స్వరతోవర్ణతోవామిథ్యాప్రయుక్తోనతమర్థమాహ - సవాగ్వజ్రోయజమానంహినస్తియథేంద్రశత్రుస్స్వరతోపరాధాదితి ॥ ౧౧ ॥ అథేతి ॥ అన్వాహార్యపచనాత్దక్షిణాగ్నేః॥ ౧౨ ॥ విష్వగితి ॥ తంవీక్ష్యవిత్రస్తాలోకాదశదిశోవిదుద్రువురితిపంచమేనాన్వయః-కథంభూతంవిష్వక్ సమంతతః ఇషువిక్షేపణమాత్రం - ప్రతిదినంవర్ధమానం - దగ్ధశైలప్రతీకాశం - కృష్ణవర్ణం - సంధ్యాభ్రానీకవద్వర్చోదీప్తిర్యస్యతం॥ ౧౩॥ తప్తేతి॥ తప్తతామ్రవత్ - శిఖాశ్మశ్రూణిచయస్యతం - మధ్యాహ్నార్కవదుగ్రేలోచనేయస్య- రోదసీఆరోప్యేవేత్యర్థః॥ ౧౪॥ నృత్యంతమితి ॥ దరీవత్ గంభీరేణవక్త్రేణ - ముహుర్ముహుః- జృంభమాణమిత్యన్వయః కథంభూతేనసభస్తలంపిబతా॥ ౧౫॥ లిహతేతి॥ ఋక్షాణిజిహ్వయాలిహతా - భువనత్రయంగ్రసతా- మహతావిస్తీర్ణే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న- కరాళ(దాదంష్ట్రా)యస్మిన్॥ ౧౬॥ వృత్రనామనిర్వక్తి॥ యేనావృతా ఇతి॥ త్వాష్ట్ర(ఇ)మూర్తినా-ర్యస్య-తపసః- తేన-తథా(శ్రు-తిః॥ సఇమాన్ లోకానవృణోద్యదిమాన్ లోకానవృణోత్తద్వృత్రస్యవృత్రత్వమితి॥ ౧౭॥ తమితి ॥ అగ్రసత్ భక్షితవాన్॥ ౧౮ ॥ తతఇతి ॥ గ్రస్తం తేజో యేషాం(ప్రత్యంచమంతర్యామిణం - త్రిభువనస్య తేనవ్యాప్తత్వాత్ - క్వాపిగమనాసంభ-వాత్ - తత్రైవస్థిత్వా - తుష్టువురిత్యర్థః॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ మహాభయేపరిత్రాణమన్యతోనభవేదితి ॥ హరిమేవ (ప్రపద్యంతేసురాశ్శరణమాతురాః॥ ౧౯॥ వాయ్వంబరేతి॥ వాయ్వాదీనిపంచమహాభూతాని- త్రైష్విస్మితాస్త్రయోలోకా-స్తేషామధిపతయో(బ్రహ్మాదయశ్చ - తతోర్వాచీనావయంచ - సర్వేయస్మైఅంతకాయకాలాయోద్విజం తస్సంతోబలింవ-హామ- అసావపియస్మాద్బిభేతి- తతఃపరమేశ్వరాదేవ నోస్మాకంఅరణంశరణంరక్షణమస్తు॥౨౦॥ తతఏవేత్యవధారణే హే-తుమాహుః॥ అవిస్మితమితి॥ అవిస్మితంనిరహంకారం- కుతూహలశూన్యంవా- కుతః- ప్రశాంతంరాగాదిశూన్యం-తచ్చకుతః- స్వేనైవలాభేనపరిపూర్ణకామం- తచ్చకుతః- సమం- ఉపాధిపరిచ్ఛేదశూన్యం- ఏవంభూతంపరమేశ్వరంవినా-అపరం యఃశరణార్థముపసర్పతి- సహిబాలిశోజ్ఞః- యతోసౌ- శునోలాంగూలేనపుచ్ఛేన- సముద్రమతితితర్షతి - అతితర్తుమిచ్ఛ-తీత్యర్థః - యథా తేనసముద్రతరణంనసంభవతితథాఅనీశ్వరాశ్రయణేనవ్యసనార్ణవతరణంనభవతీతిభావః ॥ ౨౧ ॥ మ-

ణంముహుర్మహుః॥ విత్రస్తాదుద్రువుర్లోకావీత్యసర్వేదిశోదశ ॥ ౧౬ ॥ యేనావృతా ఇమేలోకా స్తపసా త్వాష్ట్ర(ఇ)మూర్తినా। సవైవృత్రఇతిప్రోక్తః పాపఃపరమదారుణః॥ ౧౭॥ తన్నిజఘ్నురభిద్రుత్యసగణావిబుధర్షభాః। స్వైస్స్వైర్దివ్యాస్త్రశస్త్రౌఘైస్సోగ్రసత్తానికృత్స్నశః॥ ౧౮॥ తతస్తేవిస్మితాస్సర్వే విషణ్ణా గ్రస్తతేజసః। ప్రత్యంచమాదిపురుషముపతస్థుస్సమాహితాః॥ ౧౯॥ దేవాః ॥ వాయ్వంబరాగ్న్యప్క్షితయస్త్రిలోకా బ్రహ్మాదయోయేవయముద్విజంతః । వహామయస్మైబలిమంతకోసౌ బిభేతియస్మాదరణం తతోనః॥ ౨౦॥ అవిస్మితంతంపరిపూర్ణకామంస్వేనైవలాభేనసమంప్రశాంతం। వినోపసర్పత్యపరంహిబాలిశశ్శ్వలాంగులేనాతితితర్తిసింధుమ్ ॥ ౨౧ ॥ యస్యోరుశృంగేజగతీంస్వనావంమనుర్యథాబధ్యతతారదుర్గం। సఏవనస్త్వాష్ట్ర(ఇ)భయాద్దురంతాత్త్రాతాశ్రితాన్వారిచరోపినూనం॥ ౨౨॥ పురాస్వయంభూరపిసంయమాంభస్యుదీర్ణవాతోర్మిరవైఃకరాళే । ఏకోరవిందాత్పతితస్తతారతస్మాద్భయాద్యేనసనోస్తుపారః ॥ ౨౩॥ యఏకఈశోనిజమాయయానస్ససర్జయేనానుసృజామవిశ్వం । వయంనయస్యాపిపురస్సమీహతః పశ్యామలింగంపృథగీశమానినః॥ ౨౪॥ యోనస్సపత్నైర్భృశమర్ద్యమానాన్ దేవర్షితిర్యఙ్నృషునిత్యఏకః। కృతావతారస్తనుభిస్స్వమాయయాకృత్వాత్మసాత్పాతియుగేయుగేచ ॥ ౨౫ ॥ తమేవదేవావయమాత్మదైవతంపరంప్రధానంపురుషంవిశ్వమన్యం । వ్రజామసర్వేశరణంశరణ్యంస్వానాం సనోధాస్యతిశంమహాత్మా॥ ౨౬॥ శ్రీశుకః॥ ఇతితేషాంమహారాజసురాణాముపతిష్ఠతాం । ప్రతీచ్యాందిశ్యభూదావిశ్శంఖచక్రగదాధరః॥ ౨౭ ॥ ఆత్మతుల్యైష్షోడశభిర్వినాశ్రీవత్సకౌస్తుభౌ । పర్యుపాసితమున్నిద్రశరదంబురుహే-

హాభయేసత్యపిసఏవరక్షకఇతిదృష్టాంతమాహుర్ద్వాభ్యాం॥ యస్యేతి ॥ యస్యమహాశృంగే- జగతీంపృథ్వీమేవస్వనావం ఆబధ్యబద్ధ్వా- మనుఃసత్యవ్రతః- యథాయథావత్- దుర్గంసంకటం- తతార- సఏవవారిచరోమత్స్యమూర్తిర్నోస్మానపిఆశ్రితాన్సతః- నూనంత్రాతారక్షిష్యతి॥ ౨౨॥ పురేతి ॥ సంయమాంభసిప్రళయోదకేఉదీర్ణైరుద్గతైర్వాతైర్వా- ఊర్మయస్తేషాంరవైః- కరాళే - భయంకరేఅరవిందాన్నాభికమలాత్ - పతితఃయఃఏకఃఅసహాయఏవ - తస్మాద్భయాద్యేనతతార- సఏవనఃపారఃతారకోస్తు॥ ౨౩॥కించవయంభగవతైవసృష్టాఃపాలితాశ్చబహుశః-అతస్తమేవశరణంవ్రజామేత్యాహుస్త్రిభిః॥ యఏకఇతి॥ యేనత్వయాఅనుగృహీతాస్సంతః- విశ్వంసృజామననుయాయమేవస్రష్టారః- నాన్యోయుష్మాకమనుగ్రాహకోస్తి- తస్యాదర్శనాత్తత్రాహుః- అస్మత్తఃపురః పూర్వమేవాంతర్యామితయాసమీహమానస్యాపి - యస్యలింగంరూపం- నపశ్యామఃతత్రహేతుః- పృథగీశాఇత్యభిమానినః॥ ౨౪॥ యోనఇతి॥ దేవేషుఉపేంద్రతన్వా - ఋషిషుపరశురామతన్వా- తిర్యక్షుమత్స్యాదితనుభిః- నృషుశ్రీరామాదితనుభిః కృతావతారస్సన్- ఆత్మసాత్కృత్వాపాతిచ॥ ౨౫॥ తమితి॥ ఆత్మభూతందైవతం-కుతః- విశ్వంవిశ్వాత్మకం-తథాపి- వికారంవారయంతి- అన్యంవిశ్వాత్మకత్వేహేతుఃపరంకారణం- ననుప్రధానంపురుషశ్చవిశ్వస్యకారణం- తత్రాహుః- ప్రధానంపురుషంచేతి- తదాత్మకోపిసఏవేత్యర్థః- సఏవనఃశంవిధాస్యతీతి॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ ప్రతీచ్యాందిశిప్రథమమావిరభూత్॥ ౨౭॥ ఆత్మేతి॥ దృష్ట్వేతి॥పునశ్చతంపురోదృష్ట్వా- క్షితౌ-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్లాదేనవివశాః- అవనౌపతితాస్సంతఃశనైరుత్థాయ-తుష్టువుః॥ కథంభూతం- శ్రీవత్సకౌస్తుభావినా- స్వతుల్యైష్షోడశభిఃసునందాదిభిఃపరితఃసేవితంఉన్నిద్రశరదంబురుహావదీక్షణేయస్యతం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ నమఇతి॥ యజ్ఞోవీర్యంస్వర్గాదిఫలజననసామర్థ్యం- యస్యతస్మైనమఃవయసే - ఊతయేఊతిఃఫలంతత్పరిచ్ఛేదకకాలాత్మనేపితద్విఘాతకేషుదైత్యేషు అస్త్రంప్రక్షిప్తంచక్రంయేనఏవంభూతైఃప్రభావైః - సుపురుహూతయేశోభనబహునామ్నే॥ ౩౦॥ ననుమమగుణాతీతంరూపంవిహాయగుణోపాధికంయజ్ఞవీర్యత్వాదికిమితివర్ణ్యతేతత్రాహుః॥ యదితి॥ యత్తేతవ- గుణత్రయస్యేశితుర్నియన్తుః - త్రిగుణాత్మికానాంతిస్సృణాంగతీనాంపరమంపదంనిర్గుణస్వరూపం-తత్ విసర్గస్యఅర్వాచీనఃఇదానీంతనః-హేధాతః- వేదితుంనార్హతిఅతఃకేవలంతస్మైతేనమోస్తు॥శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥మితాక్షరాణిపద్యానినమీయంతేహరేర్గుణాః। ఇతిపద్యైరతుష్యంతస్సద్యోగద్యేనతుష్టువుః॥ ౩౧॥ భక్త్యుద్రేకేణబహుధాసంబోధయంతోదుర్జ్ఞేయత్వంప్రపంచయంతి- ఓంనమస్తేభగవన్నితి॥పరమంమంగళంశుద్ధోధర్మోయస్మిన్-ఆత్మయోగేనాష్టాంగయోగేన- యఃసమాధిశ్చిత్తైకాగ్ర్యం- తేనపరిభావితఃసుశీలితఃపరిస్ఫుటితఃయఃపారమహంస్యోధర్మోభగవద్భజనం తేనఉద్ఘాటితంతమోరూపఃకవాటంయస్మిన్ తస్మిన్- ద్వారభూతేచిత్తే- అపావృతేప్రకటే- ఆత్మలోకేప్రత్యగ్రూపే- స్వయమేవోపలబ్ధమభివ్యక్తం- యన్నిజసుఖంతదనుభవరూపోభవాన్॥ ౩౨ ॥ ననుకేవలానుభవరూపత్వేమమసృష్ట్యాదికర్తృత్వంకుతస్తత్రాహుః॥ దురవబోధఇతి॥

క్షణం॥౨౮॥దృష్ట్వాతమవనౌసర్వఈక్షణాహ్లాదవిక్లబాః। దండవత్పతితారాజన్ శనైరుత్థాయతుష్టువుః॥
౨౯॥ దేవాః॥ నమస్తేయజ్ఞవీర్యాయవయసేఊతయేనమః। నమస్తేఽస్తచక్రాయనమస్సుపురుహూతయే॥౩౦॥ యత్తేగతీనాంతిస్సృణామీశితుఃపరమంపదం।నార్వాచీనోవిసర్గస్యధాతర్వేదితుమర్హతి॥౩౧॥
గద్య ॥ ఓంనమస్తేఅస్తుభగవన్నారాయణవాసుదేవాదిపురుషమహాపురుష మహానుభావ పరమమంగళపరమకల్యాణపరమకారుణికపరమహంసపరివ్రాజకైః పరమేణాత్మయోగసమాధినాపరిభావితపరిస్ఫుటితపారమహంస్యధర్మేణోద్ఘాటితతమః కవాటద్వారేహ్యపావృతాత్మలోకేస్వయముపలబ్ధనిజసుఖానుభవోభవాన్॥
౩౨ ॥ దురవబోధఇవతవవిహారయోగోయదశరణోశరీరఇదంజగదనపేక్షితాస్మత్సమవాయసాహాయ్యాత్మనైవావిక్రియమాణేనసగుణమగుణస్స్వయంసృజసిపాసిహరసి॥ ౩౩॥ అథతత్రభవాన్ కిందేవదత్తవదిహగుణవిసర్గేపతితఃపారతంత్ర్యేణస్వకృతకుశలాకుశలఫలముపాదదాతి - ఆహోస్విదాత్మారామఉపశమశీలస్సమంజసదర్శనఉదాస్తఇతిహవావనవిదామః॥ ౩౪॥ నహివిరోధఉభయంభగవత్యపరిమితగుణగణఈశ్వరేనవగాహ్యమాహాత్మ్యేర్వాచీనవికల్పవితర్కవిచార ప్రమాణాభాస కుతర్కశాస్త్రకలిలాంతఃకరణాధికరణ దురవగ్రహవాదినాంవివాదానవసరఉపరతసమస్తమాయామయే కేవలేప్యాత్మమాయామంతర్ధాయకోన్వర్థోదుర్ఘటఇవభవతి - స్వరూపద్వయాభావాత్సమవిషమమతీనాంమతమనుసరసి-యథారజ్జుఖండస్సర్పధియాం॥ ౩౫ ॥ సఏవహిపునస్సర్వవస్తుషువస్తుస్వరూపస్సర్వేశ్వరస్సకలజగత్కారణకారణ

దురవబోధఇవ- తవాయంవిహారయోగః-క్రీడోపాయః- యద్యస్మాత్- అశరణోనిరాశ్రయః- ఇదంవిశ్వం-అనవేక్షితఃఅస్మాకంసమవాయోమేళనంసాహాయ్యంయేనసః॥ ౩౩॥ దుర్జ్ఞేయత్వాంతరమాహుః॥ అథేతి॥ యథేహదేవదత్తోగృహాదినిర్మాయ-తత్రస్వకృతశుభాశుభయోఃఫలముపాదత్తే- ఏవంభవాన్ బ్రహ్మస్వరూపోజీవరూపేణగుణవిసర్గేపతితస్సన్- ఉపాదదాతి-యద్వా-సమంజసంఅప్రచ్యుతం- దర్శనంచిచ్ఛక్తిర్యస్య- సభవానుదాస్తేఉదాసీనఃసాక్షితయావర్తతఇతి ౩౪॥ తదేవంవిరోధేనదుర్జ్ఞేయత్వముక్త్వా- తత్పరిహారేణజ్ఞానప్రకారమాహుః॥ నహీతి॥ విరుధ్యతఇతివిరోధఃఉభయంనవిరుద్ధమిత్యర్థః- నహ్యన్యదృష్టాంతేనత్వయివికల్పోయుజ్యతే- అతఆహుః-ఐశ్వర్యాదిత్యాహుః - భగవతీతి॥అపరిమితాగుణగణాఃయస్య - తస్మిన్నీశ్వరేస్వతంత్రేఅనవగాహ్యంఅతర్క్యం - మాహాత్మ్యంయస్యతస్మిన్-ఏవంవేతివికల్పః - అన్యైవంవేతివితర్కఃకిమత్రయుక్తమితివిచారః- ఇత్థమేవేతిప్రమాణాభాసాః- తదనుగ్రాహకాఃకుతర్కాశ్చ - అర్వాచీనావస్తుస్వరూపాసంస్పర్శినఃయేవికల్పాదయస్తే - యేషుశాస్త్రేషు - తైఃకలిలంవ్యామిశ్రంవ్యాకులమిత్యర్థః - అంతఃకరణమేవఅధికరణంఆశ్రయోయస్యదురవగ్రహస్య దురాగ్రహస్య- తేనవాదినాంవివాదస్యానవసరే- అగోచరే- ననుశ్రద్ధామాత్రమేతద్యుక్తిరుచ్యతాంతత్రాహుః - ఉపరతోమాయామయఃసంసారోయస్మిన్ - కేవలేప్యాత్మమాయాంమధ్యేనిధాయ-కోన్వర్థః-కర్తృత్వాదిదుర్ఘటోభవతియద్వస్తుతఃకర్తృత్వాభవేత్తర్హివిరోధస్స్యాత్-నతుతదస్తీత్యాహుః।

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వరూపద్వయాభావాదితి - అనుగ్రహనిగ్రహాదికంతుత త్తన్మతిభేదేన - త్వన్మాయయాత్వయిస్ఫురతీత్యాహుః - సమాచ విషమాచమతిర్యేషాం తేషాం- మతమభిప్రాయం- సర్పాదివిషయాధీర్యేషాం తేషాం- యథారజ్జుఖండ స్తథాతథాభాతి- యద్వా- తమేవావిరోధంపురుషమతిభేదేనదర్శయతిసమవిషమేతి॥ ౩౫॥ తమేవవిరోధంపరిహృత్యనిశ్చితంపరమార్థమాహుః॥సఇతి॥సఏవహియోనానారూపేణప్రతీతః- వస్తుస్వరూపః- సద్రూపః - సర్వేషాంగుణానాం విషయాణామాభాసైః ప్రకాశైః ఉపలక్షితః- ననుతైఃజీవఏవోపలక్ష్యతే- న- సర్వప్రత్యగాత్మత్వాత్ సర్వజీవాంతర్యామిత్వాత్ - జడతాదాత్మ్యాధ్యాసేనజీవస్యాపిజడప్రాయత్వాన్న తేనవినాప్రకాశ ఇతిభావః- పర్యవశేషితః- నేతినేత్యాదిశ్రుతిభిః॥ ౩౬ ॥ అత స్త్వద్భక్తి రేవపరమపురుషార్థ ఇత్యాహుః॥అథహేతి॥పర్యావర్త ఇత్యంతేన- యస్మాదేవంభూత స్త్వంపరమేశ్వరః అథహవావఅతఏవహి- హేమధుమథన- పరమభాగవతా ఏతే త్వత్పదాంభోజానుసేవాంకథముహవాపునర్విసృజంతీత్యన్వయః- హియస్మాత్ -స్వార్థేపురుషార్థే-కుశలాః నిపుణాః అతఏవఆత్మాత్వమేవప్రియఃసుహృచ్చయేషాం తేసాధవోరాగాదిశూన్యాః - తత్ర హేతుః - తవమహిమైవమహాన్ అమృతరససముద్రః - తస్యవిప్రుషాబిందుమాత్రేణ - సకృదవలీఢయాఆస్వాదితయా- స్వమనసినిష్యందమానం - అతిశయేనస్రవత్ - యత్ -నిరంతరంసుఖం - తేనవిస్మారితాఃదృష్టశ్రుతవిషయాఃసుఖలేశాభాసాఃయేషాంతే - అతఏవభగవతిత్వయి- నితరాంనిరంతరంనిర్వృతంచమనోయేషాం తే - యత్రయస్యామనుసేవాయాంసత్యాం॥ ౩౭॥ ప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయంతియావదధ్యాయపరిసమాప్తి ॥ త్రిభువనేతి ॥ త్రిభువన

రణభూతస్సర్వప్రత్యగాత్మత్వాత్ సర్వగుణావభాసోపలక్షితఏకఏవపర్యవశేషితః॥ ౩౬॥ అథహవావ తవమహిమమహామృతరససముద్రవిప్రుషాసకృల్లీఢయాస్వమనసినిష్యందమాన నిరంతరసుఖేన విస్మారితదృష్టశ్రుతవిషయసుఖలేశాభాసాః పరమభాగవతాఏకాంతినోభగవతిసర్వభూతప్రియసుహృది సర్వాత్మనినితరాంనిర్వృతమనసః - కథముహవాఏతేమధుమథనపునస్స్వార్థకుశలాహ్యాత్మప్రియసుహృద స్సాధవ స్త్వచ్చరణాంబుజానుసేవాంవిసృజంతి- నయత్రపునరయంసంసారపర్యావర్తః॥ ౩౭॥ త్రిభువనాత్మభవనత్రివిక్రమత్రినయనత్రిలోకమనోహరానుభావ- తవైవవిభూతయోదితిజదనుజమనుజాదయశ్చాపి తేషామనుపక్రమ సమయోయమితి స్వాత్మమాయయా సురనరమృగమిశ్రితజలచరాకృతిభిర్యథాపరాధందండ్ధరదండందధర్థ - ఏవమేనమపిభగవంస్త్వాష్ట్రంజహి-ఉతయదిమన్యసేస్మాకంతావకానాంపితఃపితామహతవచరణనళినయుగళధ్యానానుబద్ధహృదయనిగళానాం - స్వలింగవివరణేనాత్మసాత్కృతానామనుకంపానురంజిత సానురాగవిశదరుచిరశిశిరస్మితావలోకేన విగళితమధురముఖరసామృతకళయాచాంతస్తాపమనఘార్హసిశమయితుం॥ ౩౮॥ అథభగవం స్తవాస్మాభిరఖిలజగదుత్పత్తిస్థితిలయనిమిత్తాయమానదివ్యమాయావినోదస్య సకలజీవనికాయానామంతర్హృదయేషు బహిరపిచబ్రహ్మప్రత్యగాత్మస్వరూపేణప్రధానరూపేణచయథాదేశకాలదేహావస్థానవిశేషంతదుపాదానోపాలంభకతయా-అనుభవతస్సర్వ

మాత్మా స్వరూపంభవనంచయస్య - త్రిభువనస్యాత్మాభవనంచేతివా - త్రయోవిక్రమాయస్య - త్రీన్ లోకాన్నయతీతిత థా- త్రయాణాంలోకానాంమనోహరోనుభావోయస్య ఏవంచతుర్ధాసంబోధ్యాహుః॥ తవేతి॥ తేషామనుపక్రమసమయః- ఉద్యమకాలోయంనభవతీతిమత్వా - హేదండధర - పూర్వంయథాదండందధర్థధృతవానపి-ఏవమేనం త్వాష్ట్రమపిజహి- యదిఉతమన్యసే-హంతుంయదీచ్ఛసి - ప్రథమంతావత్ త్వదీయానామస్మాకం- అంతస్తాపంశమయితుమర్హసి - తావకానామిత్యత్ర హేతుః హేపితః - హేపితామహ తవచరణనళినయుగళధ్యానేనైవానుబద్ధాహృదయేనిగళః శృంఖలాయేషాం- స్వలింగవివరణేననిజమూర్తిప్రకటనేనస్వీకృతానాం- కేనానుకంపయా-అనురంజితంసానురాగంచ తద్విశదంచరుచిరంశిశిరంచయత్ స్మితంతత్సహితేనావలోకేన - తథానుకంపయైవవిగళితోమధురోయో ముఖరసఃప్రియవాక్ సఏవామృతకళాతయాచ॥ ౩౮॥ కించాస్మదభిప్రాయ స్త్వయాజ్ఞాయతఏవకిమత్రాస్మాభిర్విజ్ఞాపనీయమిత్యాహుః॥ అథేతి॥ అథహేభగవన్ - తథాస్మాభిరిహకియాన్వాఅర్థవిశేషోవిజ్ఞాపనీయస్స్యాదిత్యన్వయః - యథాహిరణ్యరేతసోగ్నే స్తదంశభూతైర్విస్ఫులింగాదిభిః- ప్రకాశోనక్రియతేతథాతవఅస్మాభిఃకార్యార్థప్రకాశనంనకార్యమిత్యర్థః- అత్ర హేతుగర్భాణివిశేషణాని - అఖిలజగతాముత్పత్త్యాదిషు- నిమిత్తాయమానోదివ్యమాయయావినోదోయస్య- అతఏవ- సర్వజీవనికాయానామంతర్హృదయేషు - బ్రహ్మస్వరూపేణప్రత్యగాత్మాంతర్యామీ-తద్రూపేణ- బహిరపిచప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధానరూపేణ దేశకాలదేహావస్థానపి శేషానసుల్లంఘ్యానుభవతః - కథం తేషాముపాదానతయాచ- ఉపలంభకతయావా- ఉపాదానస్యోపలంభకతయేతివా- అతఏవ- సర్వేషాంప్రత్యయానాంబుద్ధ్యాదీనామపిసాక్షిణః- సాక్షిత్వే హేతుః-ఆకాశవదలిప్తంశరీరంస్వరూపంయస్య - అలిప్తత్వే హేతుద్వయం - సాక్షాత్పరబ్రహ్మణోనిరుపాధేః పరమాత్మనః - శుద్ధసత్త్వమూర్తేశ్చ- అతఏవ- సర్వజ్ఞత్వాదేవవయం- యతాఽఽమేవ- యస్యకార్యస్యకామేనోపసాదితాఃప్రాపితాఃతదస్మాకంకార్యం - స్వయమేవోపకల్పయసంపాదయేతి చరణమేవశతపలాశంకమలం - తస్యఛాయాంవివిధైర్వృజినైర్యస్సంసారపరిశ్రమః తస్యోపశమకరీం - ఉపసృతానాం ప్రాప్తానాంపూర్వంభక్తైరుత్కృష్టోక్తైస్తతాఽఽమ శంకామాభూదితి స్వకామంకథయంతి॥ ౩౯॥ అథో ఇతి॥ అథోఽనంతరమేవ॥ ౪౦॥ శీఘ్రంతద్వ్యధాయపునఃప్రణమంతి॥హంసాయేతి॥హంసాయశుద్ధాయ- హారయేఆర్తిహరాయ తేనమః- శుద్ధత్వే హేతవఃదహ్రనిలయాయహృదయాకాశనికేతనాయ - నిరీక్షకాయబుద్ధ్యాదిసాక్షిణే- కృష్ణాయసదానందరూపాయ॥ శ్లో ॥ కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దోణశ్చనిర్వృతివాచకః । తయోరైక్యం పరంబ్రహ్మకృష్ణఇత్యభిధీయతఇతినిరుక్తేః॥ ఆర్తిహరత్వే హేతవః- మృష్టంరుచిరంయశోయస్య - నిరుపక్రమాయ ఆదిశూన్యాయ- సద్భిఃసంగృహ్యాతఇతితథాతస్మైభవపాంథఃభవరూపేపథివర్తమానః - తస్యనిజాశ్రయాప్తాస్వపదప్రాప్తాసత్యాం- సంసారస్యాంతేవరిష్ఠాసర్వతఃపూజితాఉత్తమాగతిఃఫలంయస్మాత్తస్మై ॥ ౪౧॥ అథేతి ॥ అభినందితఃసంతోషితః॥

ప్రత్యయసాక్షిణఆకాశశరీరస్యసాక్షాత్పరబ్రహ్మణః పరమాత్మనఃకియానిహార్థవిశేషో విజ్ఞాపనీయస్స్యాద్విస్ఫులింగాదిభిరివహిరణ్యరేతసః - అతఏవస్వయంతదుపకల్పయాస్మాకంభగవతః పరమగురోస్తవచరణశతపలాశచ్ఛాయాం వివిధవృజినసంసారపరిశ్రమోపశమనీముపసృతానాంవయం యతాఽఽమేనోపసాదితాః॥ ౩౯॥ శ్లో॥ అథో ఈశజహిత్వాష్ట్రంగ్రసంతంభువనత్రయమ్। గ్రస్తానియేనన꞉కృష్ణ తేజాంస్యస్త్రాయుధానిచ ॥ ౪౦॥ హంసాయదహ్రనిలయాయనిరీక్షకాయకృష్ణాయమృష్టయశసేనిరుపక్రమాయ । సత్సంగ్రహాయభవపాంథనిజాశ్రయాప్తావంతేవరిష్ఠగతయేహరయేనమస్తే॥ ౪౧॥ శ్రీశుకః॥ అథైవమీడితో రాజన్సాదరంత్రిదశైర్హరిః। స్వముపస్థానమాకర్ణ్యప్రాహతానభినందితః॥ ౪౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ప్రీతోహంవస్సురశ్రేష్ఠామదుపస్థానవిద్యయా । ఆత్మైశ్వర్యస్మృతిఃపుంసాంభక్తిశ్చైవయయామయి॥ ౪౩ ॥ కిందురాపంమయిప్రీతేతథాపివిబుధర్షభాః । మయ్యేకాంతమతిర్నాన్యంమత్తోవాంఛతితత్త్వవిత్॥ ౪౪॥ నవేదకృపణశ్శ్రేయఆత్మనోగుణవస్తుదృక్ । తస్యతానిచ్ఛతోయచ్ఛేద్యదిసోపితథావిధః॥ ౪౫॥స్వయంనిశ్శ్రేయసంవిద్వాన్నవక్త్యజ్ఞాయకర్మహి। నరాతిరోగిణోపథ్యంవాంఛితోపిభిషక్తమః॥ ౪౬ ॥ మఘవన్యాతభద్రంవోదధ్యంచమృషిసత్తమం । విద్యావ్రతతపస్సారంగాత్రంయాచతమాచిరమ్ ॥ ౪౭ ॥ సవాఅధి

౪౨॥ ప్రీతఇతి॥ మదీయముపస్థానంస్తోత్రంతత్సహితయావిద్యయాజ్ఞానేన - ఆత్మనఐశ్వర్యమసంసారిత్వం - తస్యస్మృతిః యథానహివిరోధఉభయమిత్యాదినాకర్తృత్వభోక్తృత్వాదేర్మాయికత్వోక్తేః- భక్తిశ్చయయాభవతి ॥ ౪౩॥ అథవాభగవన్నిత్యాదినాభక్తైస్సర్వోత్కృష్టోక్తేః భక్తిమభినందతి॥ కిమితి ॥ ౪౪ ॥ యదుక్తందేవైఃస్వయంతదుపకల్పయాస్మాకమిత్యాది- తత్సంపాదనంకృపాళోర్మమానుచితమిత్యాశయేనాహ- ద్వాభ్యాం॥నవేతి॥ గుణేషువిషయేషుతత్త్వదర్శీతాన్- విషయాన్తథావిధోజ్ఞఏవ॥ ౪౫॥ స్వయమితి॥ కర్మనవక్తి- ప్రవృత్తిమార్గంనోపపాదయతిహి- అపథ్యంయథానరాతినదదాతి- భిషక్తమఃసద్వైద్యః॥ ౪౬ ॥ ఏవంతత్త్వకథనేనానౌచిత్యంపరిహృత్య తదభిప్రాయమనుసరన్నాహ ॥ మఘవన్నితి॥ విద్యయావ్రతైస్తపసాచ- సారందృఢంగాత్రం- శరీరంయాచతయాచధ్వం ॥ ౪౭ ॥ తత్రతదీయంవిద్యాతిశయమాహ ద్వాభ్యాం॥ సఇతి॥ ఏవంహ్యత్రప్రసిద్ధాకథా॥ శ్లో॥ నిశమ్యాథర్వణందక్షం ప్రవర్గ్యబ్రహ్మవిద్యయోః । దధ్యంచంసముపాగమ్యతమూచతురథాశ్వినా ॥ భగవన్దేహినావిద్యా మితిశ్రుత్వాసచాబ్రవీత్ । కర్మణ్యవస్థితోద్యాహంపశ్చాద్వక్ష్యామిగచ్ఛతం ॥ తయోర్నిర్గతయోరేవశక్రఆగత్యతంమునిమ్ । ఉవాచభిషజోర్విద్యామావాదీరశ్వినోర్మునే ॥ యదిమద్వాక్యముల్లంఘ్యబ్రవీషిసహసైవతే । శిరశ్ఛింద్యామ్నసందేహ ఇత్యుక్త్వాసయయౌహరిః ॥ ఇంద్రేగతేతథాభ్యేత్య నాసత్యావూచతుర్ద్విజం । తన్ముఖాదింద్రగదితంశ్రుత్వాతావూచతుఃపునః ॥ ఆవాంతవశిరశ్ఛిత్వాపూర్వమశ్వస్యమస్తకం। సంధాస్యావస్తతోబ్రూహితేనవిద్యాంచనాద్విజ॥ తస్మిన్నింద్రేణసంఛిన్నేపునస్సంధాయమస్తకం। నిజంతేదత్తిణౌందత్వాగమిష్యావోయథాగతమ్ ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాతథోవాచదధ్యఙ్ఙాథర్వణస్తయోః । ప్రవర్గ్యంబ్రహ్మవిద్యాంచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సఘృణోసత్యశంకితఇతి॥ తతశ్చాయమర్థః - సదధ్యఙ్ నిష్కళంశుద్ధంబ్రహ్మాధిగతః జ్ఞాతవాన్ - పాఠాంతరే- నితరాం కృతంభవతియేనతంప్రవర్గ్యంచాధిగతః- జ్ఞాతవాన్ - తతోశ్విభ్యాంప్రాదాదిత్యుత్తరస్యానుషంగః - ఉపదిదేశేత్యర్థః- కథంభూతంబ్రహ్మ - యద్వైఅశ్వశిరస్సాప్రోక్తత్వాదశ్వశిరోనామప్రసిద్ధం - తయోరమరతాంజీవన్ముక్తత్వంవ్యధాత్- తథాచశ్రుతిః॥ శ్రు॥ అశ్వస్యశీర్ష్ణాప్రయదీమువాచేతి ॥ కించ - సవైదధ్యఙ్మదాత్మకంవర్మనారాయణకవచంచఅధిగతఇతిపూర్వస్యానుషంగః- తత్రహేతుఃయద్యస్మాత్ త్వష్ట్రేప్రాదాత్ - కింతత్ - యత్ త్వష్టావిశ్వరూపాయ పుత్రాయప్రాదాత్- కీదృశం- యత్- త్వంతతఃవిశ్వరూపాత్ అధాః ధృతవానసి - తదేవంవిద్యయాసారంగాత్రం యాచధ్వమిత్యర్థః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ననుప్రేష్ఠందేహంకథందాస్యతితత్రాహ॥ యుష్మభ్యమితి ॥ యుష్మభ్యమంగానిఅస్థీని-యాచితస్సన్ దాస్యతి - యతోధర్మజ్ఞః - విశేషతోశ్విభ్యాంశిష్యప్రీత్యాదాస్యతిఅస్థీనీత్యనేన హేయత్వందర్శితం - తైరస్థిభిఃవిశ్వకర్మణావినిర్మిత అయుధశ్రేష్ఠోవజ్రోభవిష్యతీతిశేషః ॥ ౩౦ ॥ యేనేతి ॥ యేనభవాన్ వృత్రస్య శిరోహర్తాహరిష్యతిమమతేజసాఉపబృంహితస్సన్ తేజశ్చఅస్త్రాణిచ ఆయుధానిచసంపదశ్చభూయః ప్రాప్స్యథ - మహాకాయస్త్రిభువనగ్రా

గతోదధ్యఙ్ఙశ్విభ్యాంబ్రహ్మనిష్కళమ్ । యద్వాఅశ్వశిరోనామతయోరమరతాంవ్యధాత్ ॥ ౨౮ ॥ దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్త్వష్ట్రే వర్మాభేద్యంమదాత్మకమ్ । విశ్వరూపాయ యత్ప్రాదాత్త్వష్టా యత్త్వమధాస్తతః ॥ ౨౯ ॥ యుష్మభ్యంయాచితోశ్విభ్యాంధర్మజ్ఞోంగానిదాస్యతి। తతస్తైరాయుధశ్రేష్ఠోవిశ్వకర్మవినిర్మితః॥ ౩౦॥ యేనవృత్రశిరోహర్తామత్తేజఉపబృంహితః।తస్మిన్ వినిహతేయూయం తేజోస్త్రాయుధసంపదః॥ భూయఃప్రాప్స్యథభద్రంవోనవిషీదంతిమత్పరాః ॥ ౩౧॥ * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- నవమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ ఇంద్రమేవంసమాదిశ్యభగవాన్విశ్వభావనః । పశ్యతామనిమేషాణాంతత్రైవాంతర్దధేహరిః ॥ ౧ ॥ తథాభియాచితోదేవైరృషిరాథర్వణోమహాన్। మోదమానఉవాచేదంప్రహసన్నివభారత॥ ౨ ॥ అపిబృందారకాయూయం నజానీథశరీరిణాం । సంస్థాయాంయస్త్వభిద్రోహో దుస్సహశ్చేతనాపహః॥ ౩॥ జిజీవిషూణాంజీవానామాత్మాప్రేష్ఠఇహేప్సితః । కఉత్సహేతతందాతుంభిక్షమాణాయవిష్ణవే॥ ౪ ॥ దేవాః॥ కిన్నుతద్దుస్త్యజంబ్రహ్మన్ పుంసాంభూతానుకంపినాం । భవద్విధానాంమహతాంపుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణాం॥ ౫॥ నూనంస్వార్థపరోలోకోనవేదపరసంకటం। యదివేదనయాచేతనేతినాహయదీశ్వరః॥ ౬॥ ఋషిః ॥ ధర్మంవశ్శ్రోతుకామేనయూయంమేప్రత్యుదాహృతాః । ఏషవః ప్రియమాత్మానం త్యజంతం సంత్యజామ్యహం॥ ౭॥ యోఽధ్రువేణాత్మనానాథానధర్మంనయశఃపుమాన్। ఈహేతభూతదయయాస శోచ్యఃస్థావరైరపి ॥ ౮ ॥ ఏతావానవ్యయోధర్మఃపుణ్యశ్లోకైరుపాసితః। యోభూతశోకహర్షాభ్యామాత్మాశోచతిహృష్యతి ॥ ౯ ॥ అహోదైన్యమహోకష్టం పారక్యైఃక్షణభంగురైః । యన్నోపకుర్యాద

సీసఏవాస్మాన్ హన్యాదితిశంకావ్యాకులచిత్తాన్ప్రత్యాహ - మత్పరాశ్చకేపి హీనవిషీదంతి అతోయుష్మాకం భద్రమేవేతి ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ * * * * * * * * * *

శ్లో॥ దశమేకేశవాదిష్టాదధ్యఙ్చస్థిజవజ్రభృత్। ఇంద్రోయుధ్యతవృత్రేణసోప్యనేనవినిర్జితః ॥ ౧॥ తథేతి॥ మోదమానఇవ- తస్మాత్ధర్మంశ్రోతుకామః ప్రత్యాచక్షాణఇవోవాచ- ద్వాభ్యాం॥ ౨॥ అపీతి॥ హేబృందారకాః- అపికిం- సంస్థాయాం- మృతౌ- యస్త్వభిద్రోహః దుఃఖం- తంనజానీథ॥ ౩॥ జిజీవిషూణామితి॥ ఆత్మాదేహః వయంజానీమఏవ- కింతు-శ్రీవిష్ణురస్మన్ముఖేన- యాచతఇతిచేత్తత్రాహ- యాచతేవిష్ణవేపి- దాతుంకఉత్సహేత॥ ౪॥ కిన్న్వితి ॥ పుణ్యశ్లోకైరీడ్యానికర్మాణి యేషాం॥ ౫॥ నూనమితి॥ యాచకలోకః-పరస్య దాతుః- సంకటంనవేద- యాచకోయదివేద-తర్హి-నయాచేత్-యదీశ్వరః దానసమర్థః- యాచకసంకటంవేద- తర్హి- సోపినేతినాహ- అతోయథాతవసంకటంవయం-స్వార్థపరానజానీమః ఏవంప్రత్యాచక్షాణస్త్వమపిఅస్మత్సంకటంనజానాసీతిభావః ॥ ౬ ॥ ధర్మమితి॥ మేమయా- ప్రత్యుదాహృతాఃప్రత్యుక్తాః త్యజంతంమాంత్యక్తుమాయాంతం- ఆత్మానందేహం॥ ౭॥ యఇతి॥ అధ్రువేణఅనిత్యేన- ఆత్మనాదేహేన- హేనాథాః॥ ౮॥ఏతావానితి॥ భూతానాంశోకేన- శోచతి- హర్షేణహృష్యతి- యశ్చఆత్మాస్వయంతస్య - యోధర్మస్సఏతావానేవ - అవ్యయః ధర్మ ఇత్యర్థః॥ ౯ ॥ అహోఇతి॥ పారక్యైశ్శ్వసృగాలాదిభక్ష్యైః - అస్వార్థైః ఆత్మోపభోగశూన్యైః - స్వాంచి.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్తం- జ్ఞాతయః పుత్రాదయః- విగ్రహా దేహాః- తైర్నోపకుర్యాదితి యత్ ॥ ౧౦॥ ఏవమితి ॥ కృతం వ్యవసితం నిశ్చయో యేన- ఆత్మానం క్షేత్రజ్ఞం సన్నయన్నేకీకుర్వన్- తనుం జహౌ ॥ ౧౧॥ యతేతి ॥ యతాః అక్షాదయో యేన- తత్త్వం పశ్యతీతి తథా- ధ్వస్తాని గతాని బంధనాని యస్య ॥ ౧౨॥ యథేతి ॥ అథేంద్రః ॥ అశోభతేత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ మునేః అస్థిభిః- నిర్మితం- ఉత్సిక్తః ఊర్జితః- మునేః సక్థిభిరితి వా పాఠః ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ వృత్రమితి ॥ అసురానీకానాం యూథపైః- పర్య సంపరివృతం ॥ ౧౫॥ తత ఇతి ॥ రణః సంగ్రామః- ప్రథమే ఆద్యే- యుగే మహాయుగాఖ్యయుగచతుష్టయే- త్రేతాయుగస్యానుఖే ఆరంభే ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దృష్ట్వేతి ॥ నామృష్యన్ నాసహంత ॥ ౧౮॥ ౨౩॥ శూలైరితి ॥ శ్లో ॥ శతఘ్నీ తు చతుర్హస్తా లోహకంటకసంచితా । ముసుంఠీ సర్వతో లోహకంటకానుక్రమోన్నతేత్యభిధానాత్ ॥ ౨౪॥ నేతి ॥ పుంఖో మూలదేశః- ఏకస్య మూలదేశమనుతత్సం లగ్నః అపరస్య పుంఖో యథా భవతి తథా- ఆ సమంతాత్ పతితైరిత్యర్థః - నభస్థైర్ఘనైర్జ్యోతీంషీ వేత్యనేన - తేషాం తదప్రాప్తిసూ

స్వార్థైర్మర్త్యస్య జ్ఞాతివిగ్రహైః ॥ ౧౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం కృతవ్యవసితో దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్తనుం । పరే భగవతి బ్రహ్మణ్యాత్మానం సన్నయన్ జహౌ ॥ ౧౧॥ యతాక్షాసుమనోబుద్ధిస్తత్త్వదృగ్ధ్వస్తబంధనః । ఆస్థితః పరమం యోగం న దేహం బుబుధే గతం ॥ ౧౨॥ అథేంద్రో వజ్రముద్యమ్య నిర్మితం విశ్వకర్మణా । మునేరస్థిభిరుత్సిక్తో భగవత్తేజసాన్వితః ॥ ౧౩॥ వృతో దేవగణైస్సర్వైర్గజేంద్రోపర్యశోభత । స్తూయమానో మునిగణైస్త్రైలోక్యం హర్షయన్నివ ॥ ౧౪॥ వృత్రమభ్యద్రవచ్ఛత్రుమసురానీకయూథపైః । పర్యస్తమోజసా రాజన్ క్రుద్ధో రుద్ర ఇవాంతకం ॥ ౧౫॥ తతస్సురాణామసురై రణః పరమదారుణః । త్రేతాముఖే నర్మదాయామభవత్ప్రథమే యుగే ॥ ౧౬॥ రుద్రైర్వసుభిరాదిత్యైరశ్విభ్యాం పితృవహ్నిభిః । మరుద్భిరృభుభిస్సాధ్యైర్విశ్వేదేవైర్మరుత్పతిం ॥ ౧౭ ॥ దృష్ట్వా వజ్రధరం శక్రం రోచమానం స్వయా శ్రియా । నామృష్యన్నసురా రాజన్ మృధే వృత్రపురస్సరాః ॥ ౧౮॥ నముచిశ్శంబరోనర్వా ద్విమూర్ధా వృషభోంబరః । హయగ్రీవశ్శంకుశిరా విప్రచిత్తిరయోముఖః ॥ ౧౯॥ పులోమా వృషపర్వా చ ప్రహేతిర్హేతిరుత్కలః । ధూమ్రకేశో విరూపాక్షః కపిలో విభావసుః । దైతేయా దానవా యక్షా రక్షాంసి చ సహస్రశః ॥ ౨౦ ॥ ఇల్వలః పల్వలశ్చైవ దందశూకో వృషధ్వజః । కాలనాభో మహానాభో భూతసంతాపనో వృకః ॥ ౨౧॥ సుమాలిమాలిప్రముఖాః కార్తస్వరపరిచ్ఛదాః । ప్రతిషిధ్యేంద్రసేనాగ్ర్యం మృత్యోరపి దురాసదం ॥ ౨౨ ॥ అభ్యద్రవన్నసంభ్రాంతాః సింహనాదేన దుర్మదాః । గదాభిః పరిఘైర్బాణైః ప్రాసముద్గరతోమరైః ॥ ౨౩॥ శూలైః పరశ్వధైః ఖడ్గైశ్శతఘ్నీభిర్భుశుండిభిః । సర్వతో వాకిరన్ శస్త్రైరస్త్రైశ్చ విబుధర్షభాన్ ॥ ౨౪॥ న తేదృశ్యంత సంఛన్నాశ్శరజాలైస్సమంతతః । పుంఖానుపుంఖపతితైర్జ్యోతీంషీవ నభోఘనైః ॥ ౨౫ ॥ న తే శస్త్రాస్త్రవర్షౌఘా హ్యాసేదుస్సురసైనికాన్ । ఛిన్నాస్సిద్ధపథే దేవైర్లఘుహస్తైస్సహస్రధా ॥ ౨౬॥ అథ క్షీణాస్త్రశస్త్రౌఘా గిరిశృంగద్రుమోపలైః । అభ్యవర్షన్ సురబలం చిచ్ఛిదుస్తాంశ్చ పూర్వవత్ ॥ ౨౭ ॥ తానక్షతాన్ స్వస్తిమతో నిశామ్య శస్త్రాస్త్రపూగైరథ వృత్రనాథాః । ద్రుమైర్దృషద్భిర్వివిధాద్రిశృంగైరథాక్షిపంస్తత్ర సురేంద్రసైనికాన్ ॥ ౨౮॥ సర్వే ప్రయాసా అభవన్ విమోఘాః కృతాః కృతా దేవగణేషు దైత్యైః । కృష్ణానుకూలేషు యథా మహత్సు క్షుద్రైః ప్రయుక్తా రుశతీ రూక్షవాచః ॥ ౨౯ ॥ తే స్వప్రయాసం వితథం నిరీక్ష్య హరావభక్తా హతయుద్ధదర్పాః । పలాయనాయాజిముఖే విసృజ్య పతిం మనస్తే దధురాత్తసారాః ॥ ౩౦ ॥ వృత్రోసురాం

చితా ॥ ౨౫॥ తామేవాహ ॥ న త ఇతి ॥ శస్త్రాణామస్త్రాణాం చ యాని వర్షాణి- తేషామోఘా నాసేదుః న ప్రాపుః ॥ ౨౬ ॥ అథేతి ॥ సిద్ధపథే ఆకాశే క్షీణాః అస్త్రాణాం శస్త్రాణాం చ ఓఘాః యేషాం గిరిశృంగైః ద్రుమైరుపలైశ్చ ॥ ౨౭॥ తానితి ॥ తానింద్రసైనికాన్ శస్త్రాణామస్త్రాణాం చ- పూగైస్సమూహైరక్షతాన్ క్షతశూన్యాన్- స్వస్తిమతః సుఖినః ద్రుమాదిభిశ్చ అక్షతాన్నిశామ్య ఆకర్ణ్య- వృత్రో నాథో యేషాం తే- తత్రసుః భీతాః ॥ ౨౮॥ సర్వ ఇతి ॥ కృతాః కృతాః- పునః పునః కృతాః కృష్ణానుకూలో యేషాం తేషు దేవగణేషు- క్షుద్రైః ప్రయుక్తాః- రుశతీః రుశత్యః ఆర్షత్వాద్ద్వితీయా- అకల్యాణ్యః- రూక్షాః పరుషాః వాచో- యథా మహత్సు తుచ్ఛాభికా న భవంతి తద్వత్ ॥ ౨౯॥ త ఇతి ॥ హతో యుద్ధదర్పో యేషాం తే- ఆత్తః పరైర్గృహీతః సారో ధైర్యం యేషాం తే- అతిప్రసిద్ధా అపి- తే దైత్యాః- ఏవం త ఇత్యస్యాపౌనరుక్త్యం- ఆజిముఖే యుద్ధారంభే- పతిం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విసృజ్య- పలాయనాయ-మనోదధుఃయతోహారావభక్తాః॥ ౩౦॥ వృత్రఇతి॥ ప్రధావతఃపలాయమానాన్- ప్రేక్ష్య- ఆ దావేవతీవ్రేణభయేన- పలాయితంభగ్నంచయద్బలంసైన్యం- తచ్చప్రేక్ష్య- ఏతద్వక్ష్యమాణం-బభాషే॥ ౩౧॥ తదేవవి శినష్టి॥ కాలఇతి॥ కాలోపపన్నామవసరోచితాం-మనస్వినాంరుచిరాం- హేవిప్రచిత్తే- హేమయ- హేఅనర్వన్- హేశ మ్బర-మేవాచంశృణుత॥౩౨॥ జాతస్యేతి॥ తతోమృత్యోః- ఇహయశఃలోకఃస్వర్గశ్చ- యదిస్యాత్- అథతర్హి-అముంమృ త్యుంయుక్తంసమీచీనం- ప్రాప్తంవా॥ ౩౩॥ ద్వావితి॥ బ్రహ్మసంధారణయాకళేబరంజహ్యాదితియత్ - సఏకోమృత్యుః- వీరశయేరణభూమౌ- అనివృత్తఃఅపరాఙ్ముఖస్సన్- జహ్యాదితియత్- సచైకఃతౌద్వౌఇహశాస్త్రేసమ్మతౌమృత్యూ ॥ త థాచస్మృతిః॥ ద్వావిమౌపురుషౌలోకేసూర్యమండలభేదినౌ।పరివ్రాడ్యోగయుక్తశ్చరణేచాభిముఖోహతఇతి॥ ౩౪॥ ***

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షష్ఠస్కంధే- దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఏకాదశేతువృత్రస్యయుధ్యమానస్యవజ్రిణా। భక్తిజ్ఞానబలోదర్కాశ్చిత్రావాచస్సువర్ణితాః॥ తఇతి॥ శంసతఃకథయ

స్తానసుగాన్మనస్వీప్రధావతః ప్రేక్ష్యబభాషఏతత్ । పలాయితంప్రేక్ష్యబలంచభగ్నంభయేనతీవ్రేణవిహా స్యవీరః॥ ౩౧॥ కాలోపపన్నాంరుచిరాంమనస్వినాముువాచవాచంపురుషప్రవీరః । హేవిప్రచిత్తేనముచే పులోమన్మయానర్వన్ శంబరమేశృణుధ్వం ॥ ౩౨ ॥ జాతస్యమృత్యుర్ధ్రువఏవసర్వతః ప్రతిక్రియా యస్యనచేహక్లృప్తా। లోకోయశశ్చాథతతోయదిస్యాత్కోనామమృత్యుంనవృణీతయుక్తం॥ ౩౩ ॥ ద్వౌస మ్మతావిహమృత్యూదురాపౌయద్బ్రహ్మసంధారణయాజితాసుః । కళేబరంయోగరతోవిజహ్యాద్యదగ్ర ణీర్వీరశయేనివృత్తః ॥ ౩౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- దశమోధ్యాయః...............

శ్రీశుకః ॥ తఏవంశంసతోధర్మ్యంవచఃప్రత్యురచేతసః । నైవాగృహ్ణన్భయత్రస్తాఃపలాయనపరానృప॥ ౧॥ విశీర్యమాణాంపృతనామాసురీమసురర్షభః। కాలానుకూలైస్త్రిదశైఃకాల్యమానామనాథవత్॥ ౨॥ దృష్ట్వాతద్వ్యసనంక్రుద్ధఇంద్రశత్రురమర్షితః । తాన్నివార్యౌజసారాజన్నిర్భర్త్స్యేదమువాచహ॥౩॥ కింవఉచ్చరితైర్మాతుర్ధావద్భిఃపృష్ఠతోహతైః। నహిభీతవధశ్శ్లాఘ్యోనస్వర్గ్యశ్శూరమానినాం॥౪॥య దివఃప్రధనేశ్రద్ధాసారంవాక్షుల్లకాహృది । అగ్రేతిష్ఠతమాత్రంమేనచేద్గ్రామ్యసుఖేస్పృహా ॥ ౫ ॥ ఏవం సురగణాన్క్రుద్ధోభీషయన్వపుషారిపూన్। వ్యనదత్సుమహాప్రాణోయేనలోకావిచేతసః॥ ౬॥ తేనదేవ గణాస్సర్వేవృత్రవిస్ఫోటనేనవై।నిపేతుర్మూర్ఛితాభూమౌయథైవాశనినాహతాః॥౭॥మమర్దపద్భ్యాం సురసైన్యమాతురంనిమీలితాక్షంరణరంగదుర్మదః। గాంకంపయన్నుద్యతశూలఓజసానాళంవనంయూథ పతిర్యథోన్మదః॥౮॥విలోక్యతంవజ్రధరోత్యమర్షితస్స్వశత్రవేభిద్రవతేమహాగదాం। చిక్షేపతామాపతి తాంసుదుస్సహాంజగ్రాహవామేనకరేణలీలయా ॥ ౯ ॥ సఇంద్రశత్రుః క్షుభితోభృశంతయామహేం ద్రవాహంగదయోగ్రవిక్రమః । జఘానకుంభస్థలఉన్నదన్మృధేతత్కర్మసర్వేసమపూజయన్నృప॥౧౦॥ ఐరావతోవృత్ర గదాభిమృష్టోవిఘూర్ణితోద్రిః కులిశాహతోయథా । అపాసరద్భిన్నశిరాస్సహేంద్రో ముంచన్నసృక్సప్తధనుర్భృశార్తః॥౧౧॥ నసన్నవాహాయవిషణ్ణచేతసేప్రాయుఙ్క్తభూయస్సగదాంమ హాత్మా । ఇంద్రోమృతస్యందికరాభిమర్శవీతవ్యథక్షతవాహోభితస్థే॥ ౧౨॥ సతంనృపేంద్రాహవకా తఃపత్యుర్వచః॥౧॥విశీర్యమాణామితి॥ కాలానుకూలైఃకాలానువర్తిభిః- కాల్యమానాంవిద్రావ్యమాణాం॥౨॥దృష్ట్వేతి॥ అమర్షితఃఅసహమానఃతాన్- త్రిదశాన్నివార్యనిర్భర్త్స్యేదంవక్ష్యమాణమువాచహ॥ ౩॥ తదాహద్వాభ్యాం॥కింవఇ తి॥మాతురుచ్చరితైఃపురీషప్రాయైః ప్రథమాంతపాఠేదేవానాంసంబోధనంపృష్ఠతోహతైర్దైత్యైః- వః- కించిత్ - నశ్ యఃనాపిధర్మఃఇతిదేవాహ-నహీతి॥ ౪॥ యదీతి॥ ప్రధనేసంగ్రామేసారంధైర్యం- హేక్షుల్లకాఃక్షుద్రాః- మాత్రంక్షణ మాత్రం-మేఅగ్రతఃతిష్ఠతనచేదిహలోకభోగేస్పృహాస్తి॥ ౫॥ ఏవమితి॥సురగణాన్రిపూన్సుమహాన్ప్రాణోబలం- య స్యయేనవిచేతసోబభూవుః॥౬॥ తేనేతి॥వృత్రస్యవిస్ఫోటనేననాదేన॥౭॥ మమర్దేతి॥ ఉద్యతంశూలంయేననాళానాంపద్మా నాంసంబంధినాళంవనం- ఉద్గతోమదోయస్య-సయూథపతిఃగజోయథామర్దయతి॥౮॥౧౦॥ ఐరావతఇతి॥ సప్తధనుఃప్ర మాణందేశం॥౧౧॥ నేతి॥ సన్నోవసన్నఃక్షతస్తఇత్యర్థఃవాహోగజోయస్యతస్మై- నప్రాయుఙ్క్త-అమృతస్యందీ- అమృత స్రావీయఃస్వకరః- తేనాభిమర్శఃస్పర్శః- తేనవీతవ్యథోగతదుఃఖః- క్షతోవాహోయస్య- సతథాభూతోవతస్థే॥ ౧౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సఇతి ॥ సవృత్రః - హేన్నుపేంద్ర - ఆహవకామ్యయాయుద్ధేచ్ఛయావస్థితం - భ్రాతృహణంభ్రాతరం విశ్వరూపంహత వంతం - నృశంసంక్రూరం- తదేవఅంహఃపాపం - తస్యకర్మస్మరన్ ॥ ౧౩ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ తస్మాత్ యోబ్రహ్మహాబ్రాహ్మ ణంహతవాన్ విశేషతస్స్వగురుంమమచభ్రాతరం - సభవాన్ అగ్రతఃసమవస్థితః - ఏతద్దిష్ట్యాభద్రంజాతం - దిష్ట్యేత్యే వ్యయమానందార్థే అనృణఃజాతఇత్యర్థః- హేఅసత్తమ- మమశూలేన- నిర్భిన్నందృషత్తుల్యంహృత్ హృదయంయస్య- తేనత్వయానిమిత్తభూతేన అద్యఅచిరాదేవభ్రాతురనృణోహంస్యాం - ఏతచ్చదిష్ట్యాభద్రమిత్యుక్తం॥ ౧౪॥ యఇతి॥ స్వ ర్గకామోయోభవాన్ అవృశ్చత్- స్వర్గకామోయాజ్ఞికఃపశోరివేతివా॥ ౧౫॥ శ్రీతి ॥ తంత్వాంఅస్పృష్టవహ్నింఅదగ్ధ దేహంసమదంతి- వర్తమానసామీప్యేవర్తమానవన్నిర్దేశః॥ ౧౬॥ అన్యఇతి॥ అన్యేపి-యేఅజ్ఞాఃఇహత్వాత్వాంనృశంసమ ను- మహ్యాముద్యతాస్త్రాస్సంతః- యదిప్రహరంతి- తైర్భూతనాథాన్ భైరవాదీన్- యత్స్యామికథంభూతైః నిశాతంతీక్ష్ణీ కృతంయన్మమత్రిశూలం- తేననిర్భిన్నాఃగళాఃయేషాంతైః॥ ౧౭॥ అథోఇతి॥ అథోఅథవాహరేభోఇంద్ర- యదిభవానేవ మమశిరోహర్తాహరిష్యతి తత్రతథాసతిఅనృణోవిముక్తకర్మబంధస్సన్- భూతేభ్యోబలిం - దేహేనవిధాయ- మనస్వి నాంపాదరజః- ప్రపత్స్యేధీరాణాంపదం ప్రాప్స్యామి॥ ౧౮॥ జీవితాదపిమమమృత్యురేవాభిమతఇత్యాశయేనాహ॥ సు

మ్యయారిపుంవజ్రాయుధం భ్రాతృహణంవిలోక్య । స్మరంశ్చతత్కర్మనృశంసమంహశ్శోకేన మోహే నహసన్ జగాద ॥ ౧౩ ॥ వృత్రః॥ దిష్ట్యాభవాన్మేసమవస్థితోరిపుర్యోబ్రహ్మహాగురుహాభ్రాతృహాచ । ది ష్ట్యానృణోద్యాహమసత్తమత్వయామచ్ఛూలనిర్భిన్నదృషద్ధృదాచిరాత్ ॥ ౧౪ ॥ యోనోగ్రజస్యాత్మవి దోద్విజాతేర్గురోరపాపస్యచదీక్షితస్య । విస్రభ్యఖడ్గేనశిరాంస్యవృశ్చత్పశోరివాకరుణస్స్వర్గకామః ॥ ౧౫ ॥ శ్రీహ్రీదయాకీర్తిభిరుజ్ఝితంత్వాంస్వకర్మణాపురుషాదైశ్చగర్హ్యం । కృచ్ఛ్రేణమచ్ఛూలవిభిన్నదే హమస్పృష్టవహ్నింసమదంతిగృధ్రాః ॥ ౧౬ ॥ అన్యేచయేత్వానునృశంసమజ్ఞాయదుద్యతాస్త్రాః ప్రహ రంతిమహ్యం । తైర్భూతనాథాన్ సగణాన్నిశాతత్రిశూలనిర్భిన్నగళైర్యజామి॥ ౧౭ ॥ అథోహరేమేకులి శేనవీరహర్తాప్రమథ్యాహశిరోయదిత్వం । తత్రానృణోభూతబలింవిధాయమనస్వినాంపాదరజః ప్రప త్స్యే ॥ ౧౮ ॥ సురేంద్రకస్మాన్నహినోషివజ్రంపురఃస్థితేవైరిణిమయ్యమోఘం। మాసంశయిష్ఠానగదేవవ జ్రంస్యాన్నిష్ఫలం కృపణార్థేవయాచ్ఞా ॥ ౧౯ ॥ నన్వేషవజ్రస్తవశక్రతేజసా హరేర్దధీచస్తపసాచతేజి తః । తేనైవశత్రుంజహివిష్ణుయంత్రితోయతోహరిర్విజయఃశ్రీర్గుణాస్తతః ॥ ౨౦ ॥ అహంసమాధాయ మనోయథాహ సంకర్షణస్తచ్చరణారవిందే । త్వద్వజ్రరంహోలులితగ్రామ్యపాశోగతింమునేర్యామ్య పవిద్ధలోకః ॥ ౨౧ ॥ పుంసాంకిలైకాంతధియాంస్వకానాంయాస్సంపదోదివిభూమౌరసాయామ్। నరాతి తాయద్ద్వేషఉద్వేగఆధిర్మదః కలిర్వ్యసనంసంప్రయాసః॥ ౨౨॥ త్రైవర్గికాయాస విఘాతమస్మత్పతి ర్విధత్తేపురుషస్యశక్ర। తతోనుమేయోభగవత్ప్రసాదోయోదుర్లభోకించనగోచరోన్యైః ॥ ౨౩ ॥ అహం హరేతవపాదైకమూలదాసానుదాసోభవితాస్మిభూయః। మనస్స్మరేతాసుపతేర్గుణాంస్తేగృణీతవాక్క

ర్మకరోతుకాయః ॥ ౨౪ ॥

రేంద్రేతి ॥ నహినోషినహిక్షిపసి - గదేవనిష్ఫలంయాతీతిసంశయంమాకార్షీః - కృపణాదర్థః ప్రయోజనంయస్యాస్సా యాచ్ఞా- యథానిష్ఫలాభవతితథానస్యాత్॥ ౧౯॥ అమోఘత్వేహేతుంవదన్ తంప్రోత్సాహయతి॥ నన్వితి॥ తేజితః- తీక్ష్ణీ కృతఃశత్రుంమాంజహి- విష్ణునాయంత్రితఃప్రేరితః॥ ౨౦ ॥ హననేనమమపీడాస్యాదిత్యపిమాసంశయిష్ఠాఇత్యాహ॥ అహ మితి॥ సంకర్షణోమత్పతిః- యథాహ- తథా- తదీయచరణారవిందే-మనఃసమాధాయమునేఃయోగినోగతిమహంయాస్యా మి- తవవజ్రస్యరంహసావేగేనలులితఃభిన్నో గ్రామ్యపాశోవిషయభోగలక్షణోయస్య- అపవిద్ధలోకః - త్యక్తదేహః॥ ౨౧ ॥ తర్హిభగవాన్ సంకర్షణః స్వభృత్యాయమహ్యమేవస్వర్గాదిసంపదోదాస్యతీత్యపిమాసంశయిష్ఠాఇత్యాహ ॥ పుంసామితి॥ స్వర్గేభూమౌ- రసాతలేచ- యాఃసంపదస్స్యుస్తాఃకిలనిశ్చితం-నరాతినదదాతి- తత్రహేతుః-యత్ యాభ్యః ద్వేషాదయోభవంతి॥ ౨౨॥ తర్హిస్వభక్తస్యకింవిధత్తేతత్రాహ- త్రైవర్గికఇతి॥ త్రైవర్గికోధర్మార్థ కామవిషయోయ ఆయాసఃతస్యవిఘాతంవిధత్తే- తతఃఆయాసోపరమాదేవఅనుమేయః- నత్వైశ్వర్యాదినా- అతస్సమ్యక్ భగవత్ప్రసాదా భావాత్- తవసంపదోభవిష్యంతీతిభావః ॥ ౨౩ ॥ ఏవమింద్రాయస్వాభిప్రాయంనివేద్యభగవంతంప్రార్థయతే ॥ అహ మితి॥ తవపాదావేవ- ఏకంమూలమాశ్రయోయేషాం- తేషాందాసానామనుదాసః భూయోభవితాస్మి- భవిష్యామి-భ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేయం- అసుపతేః ప్రాణనాథస్య- తవగుణాన్ మమమనః- స్మరతు- వాగపి తానేవకీర్తయతు - కాయస్తవైవకర్మ కరోతు॥ ౨౪॥ నను కిం దాస్యే న తుభ్యం మహాఫలాని దాస్యామి తత్రాహ॥ నేతి॥ నాకపృష్ఠం ధ్రువపదం - బ్రహ్మలోకాదికంచ- హేసమంజస- నిఖిలసౌభాగ్యనిధే త్వాం విరహయ్య- పృథక్కృత్య- నకాంక్షే నేచ్ఛామి॥ ౨౫॥ తర్హి కిమిచ్ఛసి- తదాహ॥ అజాతేతి॥ అజాతపక్షాః ఖగాః ఘూకాదిభిః పీడితాః- యథా మాతరం యథాచ దామ్నా బద్ధాః బాలవత్సాః స్తన్యం యథాచ వ్యుషితం దూరదేశగతం - ప్రియం కామేన విషణ్ణా ప్రియా - తథా మే మనస్తాపత్రయపీడితం కర్మభిర్బద్ధంచ - కామాదిభిర్విషణ్ణంచ- త్వాం దిదృక్షతే ద్రష్టుమిచ్ఛతీత్యర్థః॥ ౨౬॥ మమేతి ॥ ఉత్తమశ్లోకస్య తవ - జనేషు భక్తేష్వేవ సఖ్యం భూయాత్ త్వన్మాయయా- దేహాదిష్వాసక్తచిత్తస్య- భూయోపి తేష్వాసక్తిర్న భూయాత్॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ద్వాదశేతి విషణ్ణేన స్వయముత్సాహితేన తు । మహేంద్రేణ మహాయుద్ధే వృత్రస్య వధ ఈర్యతే ॥ ఏవమితి ॥ మహాపురుషం శ్రీవిష్ణుం- అప్సు ప్రళయోదకే॥ ౧॥ తత ఇతి॥ యుగాంతాగ్నివత్ - కఠోరా జిహ్వాశిఖా యస్య తత్ - ఆవిధ్య భ్రామయిత్వా ॥ ౨ ॥ ఖ ఇతి॥ తత్ ఖే ఆపతత్ ఆగచ్ఛత్- విచలత్- పరిభ్రమత్ - గ్రహశ్చ ఉల్కాచ గ్రహోల్కం తద్వత్ - దు

ర్మకరోతు కాయః॥ ౨౪॥ న నాకపృష్ఠం న చ పారమేష్ఠ్యం న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్ । న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా సమంజస త్వా విరహయ్య కాంక్షే॥ ౨౫॥ అజాతపక్షా ఇవ మాతరం ఖగాః స్తన్యం యథా వత్సతరాః క్షుధార్తాః । ప్రియం ప్రియేవ వ్యుషితం విషణ్ణా మనోఽరవిందాక్ష దిదృక్షతే త్వామ్ ॥ ౨౬ ॥ మమోత్తమశ్లోకజనేషు సఖ్యం సంసారచక్రే భ్రమతస్స్వకర్మభిః । త్వన్మాయయాత్మాత్మజదారగేహే ష్వాసక్తచిత్తస్య న నాథ భూయాత్॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- ఏకాదశోఽధ్యాయః. ********

శ్రీశుకః॥ ఏవం జిహాసుర్నృప దేహమాజౌ మృత్యుం వరం విజయాన్మన్యమానః । శూలం ప్రగృహ్యాభ్యపతత్సురేంద్రం యథా మహాపురుషం కైటభోఽప్సు ॥ ౧ ॥ తతో యుగాంతాగ్నికఠోరజిహ్వమావిధ్య శూలం తరసాసురేంద్రః । క్షిప్త్వా మహేంద్రాయ వినద్య వీరో హతోసి పాపేతి రుషా జగాద ॥ ౨ ॥ ఖ ఆపతత్తద్విచలద్గ్రహోల్కవన్నిరీక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమజాతవిక్లబః । వజ్రేణ వజ్రీ శతపర్వణాచ్ఛినద్భుజం చ తస్యోరగరాజభోగమ్॥ ౩॥ ఛిన్నైకబాహుః పరిఘేణ వృత్రస్సంరబ్ధ ఆసాద్య గృహీతవజ్రమ్ । హనౌ తతాడేంద్రమథామరేభం వజ్రం చ హస్తాన్న్యపతన్మఘోనః ॥ ౪ ॥ వృత్రస్య కర్మాతిమహాద్భుతం తత్సురాసురాశ్చారణసిద్ధసంఘాః। అపూజయంస్తత్పురుహూతసంకటం నిరీక్ష్య హాహేతి చ చుక్రుశుర్భృశమ్ ॥ ౫ ॥ ఇంద్రో న వజ్రం జగృహే విలజ్జితశ్చ్యుతం స్వహస్తాదరిసన్నిధౌ పునః । తమాహ వృత్రో హర ఆత్తవజ్రో జహి స్వశత్రుం న విషాదకాలః॥ ౬॥ యుయుత్సతాం కుత్రచిదాతతాయినాం జయస్సదైకత్ర న వై పరాత్మనామ్ । వినైకముత్పత్తిలయస్థితీశ్వరం సర్వజ్ఞమాద్యం పురుషం సనాతనం ॥ ౭ ॥ లోకాస్సపాలా యస్యేమే శ్వసంతి వివశా వశే। ద్విజా ఇవ సిచా బద్ధాస్స కాల ఇహ కారణం ॥ ౮ ॥ ఓజస్సహో బలం ప్రాణమమృతం మృత్యుమేవ చ। తమజ్ఞాయ జనో హేతుమాత్మానం మన్యతే జడం॥ ౯ ॥ యథా దారుమయీ నారీ యథా యంత్రమయో మృగః । ఏవం భూతాని మఘవన్నీశతంత్రాణి విద్ధి భోః ॥ ౧౦ ॥ పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమాత్మా భూతేంద్రియాశయాః। శక్నువంత్యస్య సర్గాదౌ న వినా యదనుగ్రహం॥ ౧౧ ॥ అవిద్వానేవమాత్మానం మన్యతేఽనీశమీ

ష్ప్రేక్ష్యం- శతం పర్వాణి యస్య సః- తేన ఉరగరాజో వాసుకిః- తస్య భోగో దేహస్తదాకారం॥ ౩ ॥ ఛిన్నైకబాహురితి॥ హనౌ కపోలప్రాంతే- అమరేభమైరావతంచ॥ ౪॥ ౫॥ ఇంద్ర ఇతి॥ పునశ్చ తమాహ వృత్రః- హే హర హే ఇంద్ర॥ ౬॥ యుయుత్సతామితి॥ సదా జయో నైవ- కింతు కుత్రచిజ్జయః- ఏకత్ర కుత్రచిత్ న వై- యద్వా- కుత్రచిదపి- యుయుత్సతాం- సదా జయో నైవ- కింత్వేకత్రైవ కదాచిదేవేత్యర్థః ఆతతాయినాం శస్త్రముద్యమ్య వధార్థముద్యతానాం॥ శ్లో॥ అగ్నిదో గరదశ్చైవ శస్త్రపాణిర్ధనాపహః। క్షేత్రదారహరశ్చైవ షడేతే హ్యాతతాయిన ఇతి స్మృతేః॥ శ్లో ॥ ఆతతాయీ వధోద్యత ఇత్యమరశ్చ॥ పరో దేహః ఆత్మా యేషాం- పరాధీనాత్మనామితి వా- ఆద్యం అనాదిం- సనాతనం నిత్యం॥ ౭॥ పరాధీనతామేవాహ స ప్తభిః॥ లోకా ఇతి॥ యస్య వశే స్థితాః- స్వయం వివశాస్సంతః శ్వసంతి చేష్టంతే- ద్విజాః పక్షిణః- సిచా జాలేన- కాలః కలయతీతి స భగవాన్- ఇహ జయాదౌ-కారణం॥ ౮॥ ఓజ ఇతి॥ ఓజ ఆదిరూపం తం హేతుం - అజ్ఞాయ అవిజ్ఞాయ జడం సంతమాత్మానం హేతుం మన్యతే॥ ౯॥ ౧౦॥ నను స్వారంభక ప్రధానపురుషాదితంత్రాణీతి యుక్తం తత్రాహ॥ పురుష ఇతి॥ వ్యక్తం మహత్తత్త్వం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆత్మా అహంకారః॥౧౧॥ ననుకర్మద్వారా జీవ ఏవ సృష్ట్యాది హేతురితి మీమాంసకా మన్యంతే, తత్రాహ॥ అవిద్వానితి॥ ఏవమవిద్వాన్ - అనీశమేవాత్మానమీశ్వరం స్వతంత్రం మన్యతే - నను పిత్రాదయః స్రష్టారో దృశ్యంతే - వ్యాఘ్రాదయస్తు హన్తారస్తత్రాహ- భూతైరితి- స్వయమీశ్వరః ॥౧౨॥ ననుత్వయా పరాజితస్య మమ జయాదిశంకైవ నాస్తి- కిమితి మాం బలాత్ యుద్ధే ప్రవర్తయసీత్యత్రాహ॥ ఆయురితి॥ తత్కాలే జయాదికాలే- యథావిపర్యయాః అకీర్త్యాదయః॥ ౧౩॥ తస్మాదితి॥ యస్మాదేవం సర్వం ఈశ్వరాధీనం- తస్మాత్సమః స్యాత్- హర్షవిషాదహీనో భవేత్॥ ౧౪ ॥ సమదృష్టావుపాయమాహ॥ సత్త్వమితి॥ హర్షాదిభిర్న బధ్యతే॥౧౫॥ హర్షవిషాదనివృత్త్యైతవాహమేవ గురురిత్యాహ॥ పశ్యేతి॥ వృక్ణమాయుధం భుజశ్చ యస్య॥౧౬॥ అనియతత్వం ద్యూతరూపకేణోపసంహరతి॥ ప్రాణేతి॥ ప్రాణ ఏవ గ్లహః పణో యస్మిన్ - ఇషవ ఏవ అక్షాః-

శ్వరం। భూతైస్సృజతి భూతాని గ్రసతే తాని తైస్స్వయం॥౧౨॥ ఆయుః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యమాశిషః పురుషస్య యాః। భవన్త్యేవ హి తత్కాలే యథానిచ్ఛోర్విపర్యయాః॥౧౩॥ తస్మాదకీర్తియశసోర్జయాపజయయోరపి। సమస్స్యాత్సుఖదుఃఖాభ్యాం మృత్యుజీవితయోరపి॥ ౧౪॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః। తత్ర సాక్షిణమాత్మానం యో వేద న స బధ్యతే॥౧౫॥ పశ్యమాం నిర్జితం శత్రు వృక్ణాయుధభుజం మృధే। ఘటమానం యథాశక్తి తవ ప్రాణజిహీర్షయా ॥ ౧౬ ॥ ప్రాణగ్లహోఽయం సమర ఇష్వక్షో వాహనాసనః। అత్ర న జ్ఞాయతేఽముష్య జయోఽముష్య పరాజయః ॥ ౧౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రో వృత్రవచశ్శ్రుత్వా గతాలీకమపూజయత్। గృహీతవజ్రః ప్రహసంస్తమాహ విగతస్మయః॥ ౧౮॥ ఇంద్రః॥ అహో దానవ సిద్ధోఽసి యస్య తే మతిరీదృశీ। భక్తస్సర్వాత్మనాత్మానం సుహృదం హరిమీశ్వరం॥ ౧౯॥ భవానతార్షీన్మాయాం వై వైష్ణవీం జనమోహినీం। యద్విహాయాసురం భావం మహాపురుషతాం గతః॥ ౨౦ ॥ ఖల్విదం మహదాశ్చర్యం యద్రజః ప్రకృతేస్తవ। వాసుదేవే భగవతి సర్వాత్మని దృఢా మతిః ॥ ౨౧॥ యస్య భక్తిర్భగవతి హరౌ నిశ్శ్రేయసేశ్వరే। విక్రీడతోఽమృతాంభోధౌ కిం క్షుద్రైః ఖాతకోదకైః॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి బ్రువాణావన్యోన్యం ధర్మజిజ్ఞాసయా నృప। యుయుధాతే మహావీర్యావింద్రవృత్రౌ యుధాంపతీ॥ ౨౩॥ ఆవిధ్య పరిఘం వృత్రః కార్ష్ణాయసమరిందమ। ఇంద్రాయ ప్రాహిణోద్ఘోరం వామహస్తేన మారిష ॥ ౨౪ ॥ సతు వృత్రస్య పరిఘం కరం చ కరభోపమం। చిచ్ఛేద యుగపద్దేవో వజ్రేణ శతపర్వణా॥౨౫॥ దోర్భ్యాముత్కృత్తమూలాభ్యాం బభౌ రక్తస్రవోఽసురః। ఛిన్నపక్షో యథా గోత్రః ఖాద్భ్రష్టో వజ్రిణా హతః॥౨౬॥ కృత్వాధరాం హనుం భూమౌ దైత్యో దివ్యుత్తరాం హనుం। నభోగంభీరవక్త్రేణ లేలిహోల్బణజిహ్వయా ॥ ౨౭॥ దంష్ట్రాభిః కాలకల్పాభిర్గ్రసన్నివ జగత్త్రయం। అతిమాత్రమహాకాయ ఆక్షిపన్ తరసా గిరీన్॥౨౮॥ గిరిరాట్పాదచారీవ పద్భ్యాం నిర్జరయన్ మహీం। జగ్రాస చ సమాసాద్య వజ్రిణం సహవాహనం। మహాప్రాణో మహావీర్యో మహాసర్ప ఇవ ద్విపం॥ ౨౯॥ వృత్రగ్రస్తం సమాలక్ష్య సప్రజాపతయస్సురాః। హాకష్టమితి నిర్విణ్ణాశ్చుక్రుశుస్సమహర్షయః ॥ ౩౦ ॥ నిగీర్ణోఽప్యసురేంద్రేణ న మమారోదరం గతః। మహాపురుషసన్నద్ధో యోగమాయాబలేన చ॥ ౩౧॥ భిత్త్వా వజ్రేణ తత్కుక్షిం నిష్క్రమ్య బలభిద్విభుః। ఉచ్చకర్త శిరశ్శత్రోర్గిరిశృంగమివౌజసా॥౩౨॥ వజ్రస్తుతత్కం-

పాశకాః యస్మిన్ వాహనాన్యేవ తత స్తతశ్చాల్యమానాని ఆసనాని ఫలకా యస్మిన్॥ ౧౭॥ ఇంద్ర ఇతి॥ గతాలీకం నిష్కపటం ౧౮॥ అహో ఇతి॥ భక్తః సేవితవానసి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ యస్యేతి॥ తస్య తత్ఖాతకోదకైః గర్తాదిజలోపమైః స్వర్గాదిభిః కిం॥౨౨॥ ఇతీతి॥ యుధాం సంగ్రామాణాం పతీ ముఖ్యౌ॥ ౨౩॥ ఆవిధ్యేతి॥ హే మారిష శ్రేష్ఠ రాజన్॥౨౪॥౨౫॥ దోర్భ్యామితి॥ ఉత్కృత్తం మూలం యయోస్తాభ్యాం- రక్తం స్రవతీతి తథా- గోత్రః - పర్వతః॥ ౨౬॥ కృత్వాధరామిత్యాదేః జగ్రాసేతి తృతీయేనాన్వయః॥ కృత్వేతి॥ నభోవద్గంభీరేణ-వక్త్రేణ- లేలిహః సర్పః - తద్వత్- ఉల్బణయా జిహ్వయా॥౨౭॥ దంష్ట్రాభిరితి॥ కాలకల్పాభిః మృత్యుతుల్యాభిః- అతిమాత్రోచ్ఛ్రితో మహాన్ కాయో యస్య- ఆక్షిపన్-చలయన్॥ ౨౮॥ గిరిరాడితి॥ నిర్జరయన్ చూర్ణయన్- మహాప్రాణో మహాబలః- మహావీర్యో మహాప్రభావః॥౨౯॥౩౦॥ నిగీర్ణ ఇతి॥ మహాపురుషేణ కవచరూపేణ- శ్రీనారాయణేన- సన్నద్ధో దంశితః- యోగబలేన- మాయాబలేన చ॥ ౩౧॥ భిత్త్వేతి॥ బలభిత్ ఇంద్రః- ఉచ్చకర్త చిచ్ఛేద॥౩౨॥ వజ్ర ఇతి॥ తస్య కంధరం- ఆశువేగః- అతివేగవాన్- జ్యోతిషాం సూర్యాదీనాం- అయనే - దక్షిణోత్తరగతిరూపే సంవత్సరే - యో హర్గణః - షష్ట్యుత్తరశతత్రయదినాత్మకః - తావతా అహర్గణేన వా - వార్త్రహత్యే వృత్రహత్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యోగ్య కాలే న్యపాతయత్ - యద్వా - స్వార్థే తద్ధితః - వృత్రహత్యాయాం వృత్రహననార్థం పరివర్తమాన ఇత్యర్థః॥ ౩౩॥ తదేతి॥ వార్త్రఘ్నలింగైర్మంత్రైః వృత్రహంతుర్వీర్యప్రకాశకైః ॥ ఋగ్ ॥ వార్త్రహత్యాయ శవసే - పృతనాసాహ్యాయ చేత్యాద్యైః స్తుతిమింద్రమభిష్టువానాః - అభితః స్తువంతః॥ ౩౪॥ వృత్రస్యేతి ॥ ఆలోకం లోకాతీతం భగవంతం॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. .... *

శ్లో॥ త్రయోదశే తు వృత్రస్య బ్రహ్మహత్యామహాభయాత్। చిరం నష్టో విశశ్శక్రో విష్ణునేతి నిరూప్యతే ॥ ౧ ॥ దేవేతి ॥ స్వయం- అనిర్వృతం శక్రమపృష్ట్వా- స్వయమేవ ప్రతిజగ్ముః ॥ ౨ ॥ ఇంద్రస్యేతి॥ హరేరింద్రస్య॥ ౩ ॥ దుఃఖహేతుం వక్తుం ప్రస్తావకథామాహ॥ వృత్రేతి॥ అర్థయన్ ప్రార్థయంతః బృహద్వధాత్ బ్రాహ్మణవధాత్- భీతస్సన్॥ ౪॥ స్త్రీతి॥ ఏనః పాపం- విభక్తం విభజ్య గృహీతం- మార్జ్మి శోధయామి॥ ౫-౯॥ ఏవమితి॥ వృషాకపిమింద్రం॥ ౧౦॥ తయేతి ॥ తయా దేవాదిభిః కారితయా- స్మహేత్యవధారణే ఇంద్ర ఏవ తాపమసహత నాన్యః-అనుమింద్రం- నిర్వృతిరానందః- నావిశత్ ననుధైర్య్య

ధరమాశు వేగః కృంతన్ సమంతాత్పరివర్తమానః। న్యపాతయత్తావదహర్గణేన యో జ్యోతిషామయనే వార్త్రహత్యే॥ ౩౩॥ తదా చ ఖే దుందుభయో వినేదుర్గంధర్వసిద్ధాస్సమహర్షిసంఘాః। వార్త్రఘ్నలింగైస్తమభిష్టువానా మంత్రైర్ముదా కుసుమైరభ్యవర్షన్॥ ౩౪॥ వృత్రస్య దేహాన్నిష్క్రాంతమాత్మజ్యోతిరరిందమ। పశ్యతాం సర్వలోకానామలోకం సమపద్యత॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- షష్ఠస్కంధే- ద్వాదశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ వృత్రే హతే త్రయో లోకా వినా శక్రేణ భూరిద। సపాలా హ్యభవన్ సద్యో విజ్వరా నిర్వృతేంద్రియాః ॥ ౧ ॥ దేవర్షిపితృభూతాని దైత్యా దేవానుగాస్స్వయం। ప్రతిజగ్ముస్స్వధిష్ణ్యాని బ్రహ్మేశేంద్రాదయస్స్వయం॥ ౨॥ రాజా॥ ఇంద్రస్యానిర్వృతేర్హేతుం శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం మునే। యేనాసన్ సుఖినో దేవా హరేర్దుఃఖం కుతోభవత్॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ వృత్రవిక్రమసంవిగ్నాస్సర్వే దేవాస్సహర్షిభిః। తద్వధాయార్థయన్నింద్రం నైచ్ఛద్భీతో బృహద్వధాత్॥ ౪॥ ఇంద్రః ॥ స్త్రీభూజలద్రుమైరేనో విశ్వరూపవధోద్భవం। విభక్తమనుగృహ్ణద్భిర్వృత్రహత్యాం క్వ మార్జ్మ్యహం॥ ౫॥ శ్రీశుకః ॥ ఋషయస్తదుపాకర్ణ్య మహేంద్రమిదమబ్రువన్। యాజయిష్యామ భద్రం తే హయమేధేన మా స్మ భైః ॥ ౬ ॥ హయమేధేన పురుషం పరమాత్మానమీశ్వరం। ఇష్ట్వా నారాయణం దేవం మోక్ష్యసేపి జగద్వధాత్॥ ౭॥ బ్రహ్మహా పితృహా గోఘ్నో మాతృహాచార్యహాఘవాన్। శ్వాదః పుల్కసకో వాపి శుధ్యేరన్ యస్య కీర్తనాత్ ॥ ౮ ॥ తమశ్వమేధేన మహామఖేన శ్రద్ధాన్వితోస్మాభిరనుష్ఠితేన। హత్వాపి సబ్రహ్మచరాచరం త్వం న లిప్యసే కిం ఖలనిగ్రహేణ॥ ౯॥ ఏవం సంచోదితో విప్రైర్మరుత్వానహనద్రిపుం। బ్రహ్మహత్యా హతే తస్మిన్నాససాద వృషాకపిం॥ ౧౦॥ తయేంద్రస్స్మాసహత్తాపం నిర్వృతిర్నాముమావిశత్। హ్రీమంతం వాచ్యతాం ప్రాప్తం సుఖయంత్యపి నో గుణాః॥ ౧౧॥ తాం దదర్శానుధావంతీం చండాలీమివ రూపిణీమ్। జరయా వేపమానాంగీం యక్ష్మగ్రస్తామసృక్పటాం॥ ౧౨ ॥ వికీర్య పలితాన్ కేశాన్ తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణీం। మీనగంధ్యసుగంధేన కుర్వంతీం మార్గదూషణం॥ ౧౩॥ తతో గత్వా దిశస్సర్వాస్సహస్రాక్షో విశాంపతే। ప్రాగుదీచీం దిశం తూర్ణం ప్రవిష్టః ప్రాప్య మానసం॥ ౧౪॥ స ఆవసత్పుష్కరనాళతంతూనలబ్ధభోగో యదిహాగ్నిదూతః। వర్షాణి సాహస్రమలక్షితోంతః స చింతయన్ బ్రహ్మవధాద్విమోక్షం॥ ౧౫ ॥ తావత్త్రినాకం నహుషశ్శశాస విద్యాతపో

దిగుణయుక్తస్య కుతో న నిర్వృతిస్తత్రాహ - హ్రీమంతం వాచ్యతాం నింద్యతాం ॥ ౧౧ ॥ తామితి ॥ యక్ష్మగ్రస్తాం క్షయరోగవ్యాప్తాం॥ ౧౨॥ వికీర్యేతి॥ మీనస్యేవ గంధో యస్యాస్స మీనగంధిః స చాసావసుశ్చ శ్వాసవాయుస్తస్య గంధేన॥ ౧౩॥ తత ఇతి॥ ప్రాగుదీచీం దిశం గతస్సన్- తూర్ణం మానసం సరః- ప్రవిష్టః॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ స ఇంద్రః- సహస్రం వర్షాణి పుష్కరనాళస్య తంతూనావసత్- తంతుష్వవసత్- కథంభూతః అలబ్ధో భోగో యేన సః- కుతః- యత్- యస్మాత్-ఇహ జలే అవసత్ అగ్నిదూతశ్చ స్వయం- అగ్నేః స్వదూతస్య- హవిర్భాగాన్నేతుం- జలే ప్రవేశాసంభవాత్ అలబ్ధభోగ ఇత్యర్థః పాఠాంతరే నలబ్ధో యజ్ఞభాగో యేన సః॥ ౧౫॥ తావదితి॥ త్రినాకం-న- అకం దుఃఖం యస్మిన్ ఇతి నాకః - పుణ్యలోకః తృతీయం నాకం స్వర్గం ననుమనుష్యస్య కుతః స్వర్గరాజ్యం తత్రాహ- విద్యాదిభిరనుభావః స్వర్గపాలనసామర్థ్యం యస్య సః తర్హి తస్మిన్సతి కథమింద్రస్య పునః స్వర్గప్రాప్తిస్తత్రాహ - స నహుషః - సంపదైశ్వర్యాభ్యాం యో మదస్తేనాంధా బుద్ధిర్యస్య సః - ఇంద్రప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్న్యా శచ్యా - తిరశ్చాంగతిం - సర్పయోనిం నీతః - అపాయేన ప్రాపితః - ఏవం హ్యాఖ్యాయతే - నహుషః కిల కదాచిదింద్రాణీమేవమభ్యువాదీత్ - ఇంద్రస్త్వావదహం - అతస్త్వం మాం భజేతి - తయా చావేదితవృత్తాంతో బృహస్పతిస్తాం ప్రత్యేవమాదిష్టవాన్ - బ్రాహ్మణవాహ్యాం శిబికామారుహ్యాగతం త్వాం భజిష్యామి - అన్యథా న త్వామహం వరయ ఇతి బ్రూహీ - తతోఽసౌ బ్రాహ్మణశాపాత్పతిష్యతీతి - తయా తథోక్తో నహుషోఽగస్త్యాదీన్ శిబికాం వాహయామాస - తథా చ శీఘ్రం సర్ప సర్పేత్యగస్త్యం పదా పస్పర్శ - తేన చ కుపితేన సర్పో భవేతి శప్తో మహాసర్పః అజగరోఽభూదితి ॥ ౧౬ ॥ తత ఇతి ॥ తతః ఇంద్రః స్వర్గం గతః ప్రాప్తః - కథంభూతః - బ్రహ్మగిరా - ఇంద్రాగచ్ఛేత్యాది బ్రాహ్మణవాక్యేనోపహూతస్సన్ - ఋతంభరః సత్యపాలకో హరిః తస్య ధ్యానేన - నివారితమఘం యేన - ప్రాగపి తు - పాపో బ్రహ్మవధః - తమింద్రం నాభ్యభూత్ తస్యాభిభవం నాకరోత్ - కుతః - దిగ్దేవతయా ప్రాగుదీచ్యాం దిశి స్థితయా శ్రీరుద్రేణ - అవితం రక్షితం ॥ ౧౭ ॥ తమితి ॥ పురుషస్య హరేరారాధనం యస్మిన్ తేన ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ సర్వదేవమయ ఆత్మా మూర్తిర్యస్య తస్మిన్ - వేదమయాత్మనీతి వా పాఠః

యోగబలానుభావః । స సంపదైశ్వర్యమదాంధబుద్ధిర్నీతస్తిరశ్చాం గతిమింద్రపత్న్యా ॥ ౧౬ ॥ తతో గతో బ్రహ్మగిరోపహూత ఋతంభరధ్యాననివారితాఘః । పాపస్తు దిగ్దేవతయా హతౌజాస్తం నాభ్యభూదవితం విష్ణుశక్త్యా ॥ ౧౭ ॥ తం బ్రహ్మర్షయోఽభ్యేత్య హయమేధేన భారత । యథావద్దీక్షయాంచక్రుః పురుషారాధనేన హ ॥ ౧౮ ॥ అథేజ్యమానే పురుషే సర్వదేవమయాత్మని । అశ్వమేధే మహేంద్రేణ వితతే బ్రహ్మవాదిభిః ॥ ౧౯ ॥ స వై త్వాష్ట్రవధో భూయానపి పాపః పరంతప । నీతస్తేనైవ శూన్యాయ నీహార ఇవ భానునా ॥ ౨౦ ॥ స వాజిమేధేన యథోదితేన వితాయమానేన మరీచిమిశ్రైః । ఇష్ట్వాధియజ్ఞం పురుషం పురాణమింద్రో మహానాస విధూతపాపః ॥ ౨౧ ॥ ఇదం మహాఖ్యానమశేషపాప్మనాం ప్రక్షాలనం తీర్థపదానుకీర్తనమ్ । భక్త్యుచ్ఛ్రయం భక్తజనానువర్ణనం మహేంద్రమోక్షం విజయం మరుత్వతః ॥ ౨౨ ॥ పఠేయురాఖ్యానమిదం సదా బుధాః శృణ్వంత్యథో పర్వణి పర్వణీంద్రియమ్ । ధన్యం యశస్యం నిఖిలాఘమోచనం రిపుంజయం స్వస్త్యయనం తథాయుషమ్ ॥ ౨౩ ॥ ....

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే షష్ఠస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

రాజా ॥ రజస్తమస్స్వభావస్య బ్రహ్మన్ వృత్రస్య పాప్మనః । నారాయణే భగవతి కథమాసీద్దృఢా మతిః ॥ ౧ ॥ దేవానాం శుద్ధసత్త్వానామృషీణాం చామలాత్మనాం । భక్తిర్ముకుందచరణే న ప్రాయేణోపజాయతే ॥ ౨ ॥ రజోభిస్సమసంఖ్యాతాః పార్థివైరిహ జంతవః । తేషాం యే కేచ నేహంతే శ్రేయో వై మనుజాదయః ॥ ౩ ॥ ప్రాయో ముముక్షవస్తేషాం కేచనైవ ద్విజోత్తమ । ముముక్షూణాం సహస్రేషు కశ్చిన్ముచ్యేత సిధ్యతి ॥ ౪ ॥ ముక్తానామపి సిద్ధానాం నారాయణపరాయణః । సుదుర్లభః ప్రశాంతాత్మా కోటిష్వపి మహామునే ॥ ౫ ॥ వృత్రస్తు స కథం పాపస్సర్వలోకోపతాపనః । ఇత్థం దృఢమతిః కృష్ణ ఆసీత్సంగ్రామ ఉల్బణే ॥ ౬ ॥ అత్ర నస్సంశయో భూయాన్ శ్రోతుం కౌతూహలం ప్రభో । యః పౌరుషేణ సమరే సహస్రాక్షమతోషయత్ ॥ ౭ ॥ శ్రీసూతః ॥ పరీక్షితోఽథ సంప్రశ్నం భగవాన్ బాదరాయణిః । నిశమ్య శ్రద్దధానస్య ప్రతినంద్య వచోఽబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ శ్రీ

బ్రహ్మవాదిభిర్వితతే అనుష్ఠితే - అశ్వమేధే - మహేంద్రేణేజ్యమానే సతి పురుషే ॥ ౧౯ ॥ స ఇతి ॥ తేనైవ పురుషేణైవ - శూన్యాయ నీతః నాశిత ఇత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ స ఇతి ॥ అధికృతా యజ్ఞా యేన తం ॥ ౨౧ ॥ పాపాదివిధాతుమాఖ్యానం స్తౌతి ॥ ఇదమితి ॥ ప్రక్షాళ్యతేఽనేనేతి ప్రక్షాళనం - తీర్థపదస్యానుకీర్తనం యస్మిన్ - భక్తేరుచ్ఛ్రయో యస్మిన్ - భక్తజనానామనువర్ణనం యస్మిన్ - మహేంద్రస్య మోక్షో యస్మిన్ - మరుత్వతః ఇంద్రస్య విశేషేణ జయో యస్మిన్ ॥ ౨౨ ॥ పఠేయురితి ॥ ఇంద్రియం తత్పాటవకరం ఇంద్రసంబంధీతి వా. ఆయుషం ఆయుష్యం ॥ ౨౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో ॥ వృత్రస్య జ్ఞానభక్త్యాది శ్రుత్వా పృష్టః పరీక్షితా । శ్రోతుమాహ చతుర్భిస్తత్ప్రాగ్జన్మచరితాన్యతః ॥ చతుర్దశే తు సహసా కృచ్ఛ్రలబ్ధసుతే మృతే । చిత్రకేతో రతిస్నేహాదతిశోకో నిరూప్యతే ॥ రజ ఇతి ॥ రజశ్చ తమశ్చ స్వభావో యస్య ॥ ౧ ॥ భక్తేర్దుర్లభత్వం ప్రపంచయతి త్రిభిః - దేవానామిత్యాది ॥ ౨ ॥ రజోభిరితి ॥ పార్థివైః రజోభిః పరమాణుభిః సమాస్సంఖ్యాతాః - అనంతా ఇత్యర్థః - జంతవో జీవాః - తేషాం మధ్యే - యే కేచన కతిపయాః - శ్రేయో ధర్మమీహంతే కుర్వంతి ॥ ౩ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ ముచ్యేత గృహాదిసంగాద్వియుజ్యతే - సిధ్యతి తత్త్వం జానాతి ॥ ౪ ॥ ౫ । ౬ ॥ అత్రేతి ॥ న చేంద్రభియా శరణం గత ఇత్యాహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యఇతి॥ ౭॥ ౮॥ శృణుష్వేతి॥ యథాయథావచ్ఛృణు॥ ౯॥ ౧౦॥ తస్యేతి॥భార్యాసహస్రాణాందశసహస్రాణికోటిరిత్యర్థః-సాంతానికఃస్వయంసంతానార్హోఽపి-పుత్రోత్పాదనసమర్థోఽపి-తాసుసంతతింనలేభే-సర్వాస్తావంధ్యాదైవయోగేనమిళితాఇతిభావః॥ ౧౧॥ రూపేతి॥తదేనాహవంధ్యాపతేరితి॥ ౧౨॥ ౧౪॥ తమితి॥ఉపాసీదత్-తస్యసమీపే-ఉపవివేశ-సమాహితఃసంయతః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ అపీతి॥అపికచ్చిత్ అనామయమారోగ్యం - స్వస్తిశుభం॥ ౧౭॥ ప్రకృత్యధీనమేవహిరాజ్యమితిసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ యథామహదాదిభిస్సప్తభిఃప్రకృతిభిఃపుమాన్ జీవోనిత్యంగుప్తోభవతి - నతుతద్వ్యతిరేకేణక్షణమపితిష్ఠతి - తథారాజాపి - సప్తభిః॥ శ్లో॥ స్వామ్యమాత్యౌజనపదదుర్గద్రవిణసంచయాః - దండోమిత్రంచతస్యైతాస్సప్తప్రకృతయోమతాఇత్యుక్తలక్షణాభిః - నిత్యంగుప్తస్సన్ - ఆత్మానంప్రకృతిషుఅద్ధాసాక్షాన్నిధాయ - తదనువర్తనంకృత్వా - శ్రేయోరాజ్యసుఖం - ప్రాప్నుయాదిత్యర్థః - స్వామీగురుః - స్వయంవాఅమాత్యః మంత్రసహాయఃమంత్రీకర్మసహాయోవా॥ ౧౮ ॥ ప్రకృతీనాంచసుఖంరాజ్యాధీనమేవేత్యాహ॥ రాజ్ఞేతి॥ హేనరదేవ - తథాప్రకృత

శుకః॥ శృణుష్వావహితోరాజన్నితిహాసమిమంయథా । శ్రుతంద్వైపాయనముఖాన్నారదాద్దేవలాదపి॥
౯॥ ఆసీద్రాజాసార్వభౌమశ్శూరసేనేషువైనృప । చిత్రకేతురితిఖ్యాతోయస్యాసీత్కామధుఙ్మహీ॥ ౧౦॥
తస్యభార్యాసహస్రాణాంసహస్రాణిదశాభవన్। సాంతానికశ్చాపినృపోనలేభేతాసుసంతతిమ్ ॥ ౧౧ ॥
రూపౌదార్యవయోజన్మవిద్యైశ్వర్యశ్రియాదిభిః । సంపన్నస్యగుణైస్సర్వైశ్చింతావంధ్యాపతేరభూత్ ॥ ౧౨ ॥ నతస్యసంపదస్సర్వామహిష్యోవామలోచనాః । సార్వభౌమస్యభూశ్చేయమభవన్ప్రీతిహేతవః ॥ ౧౩ ॥ తస్యైకదాతుభవనమంగిరాభగవానృషిః। లోకాననుచరన్నేతానుపాగచ్ఛద్యదృచ్ఛయా॥
౧౪॥తంపూజయిత్వావిధివత్ప్రత్యుత్థానార్హణాదిభిః।కృతాతిథ్యముపాసీదత్సుఖాసీనంసమాహితః॥౧౫
మహర్షింస్తముపాసీనంప్రశ్రయావనతంక్షితౌ। ప్రతిపూజ్యమహారాజసమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౬ ॥
అంగిరాః॥అపితేనామయంస్వస్తిప్రకృతీనాంతథాత్మనః॥ ౧౭॥ యథాప్రకృతిభిర్గుప్తఃపుమాన్రాజాచ సప్తభిః । ఆత్మానంప్రకృతిష్వద్ధానిధాయశ్రేయఆప్నుయాత్ ॥ ౧౮ ॥ రాజ్ఞాతథాప్రకృతయోనరదేవాహితర్ధయః ॥ ౧౯ ॥ అపిదారాఃప్రజామాత్యభృత్యశ్రేణ్యోథమంత్రిణః। పౌరజానపదాభూపాఆత్మజావశవర్తినః॥ ౨౦॥ యస్యాత్మానువశశ్చేత్స్యాత్సర్వేతద్వశగాఇమే । లోకాస్సపాలాయచ్ఛంతిసర్వేబలిమతంద్రితాః ॥ ౨౧ ॥ ఆత్మనాప్రియతేనాత్మాపరతస్స్వతఏవవా। లక్షయేలబ్ధకామంత్వాంచింతయాశబలంముఖం ॥ ౨౨ ॥ ఏవంవికల్పితోరాజన్విదుషామునినాపిసః । ప్రశ్రయావనతోప్యాహప్రజాకామస్తతామునిం ॥ ౨౩ ॥ చిత్రకేతుః॥భగవన్కిన్నవిదితంతపోజ్ఞానసమాధిభిః। యోగినాంధ్వస్తపాపానాంబహిరంతశ్శరీరిషు ॥ ౨౪ ॥ తథాపిపృచ్ఛతోబ్రూయాంబ్రహ్మన్నాత్మవిచింతితం । భవతోవిదుషశ్చాపిచోదితస్త్వదనుజ్ఞయా ॥ ౨౫ ॥ లోకపాలైరపిప్రార్థ్యాస్సామ్రాజ్యైశ్వర్యసంపదః।ననందయంత్యప్రజంమాంక్షుత్తృట్కామమివాపరే ॥ ౨౬ ॥ తన్నఃపాహిమహాభాగపూర్వైస్సహగతంతమః । యథాతరేమదుస్తారంప్రజయాతద్విధేహినః॥౨౭॥శ్రీశుకః॥ఇత్యర్థితస్సభగవాన్కృపాళుర్బ్రహ్మణస్సుతః। శ్రపయిత్వాచరుంత్వాష్ట్రంత్వష్టారమజయద్విభుః॥ ౨౮॥ జ్యేష్ఠాశ్రేష్ఠాచయారాజ్ఞోమహిషీణాంచభారత। నామ్నా

యోపి - రాజ్ఞాఆహితర్ధయఃనిహితనిక్షేపాః- ధనైస్సమృద్ధాభవంతి - పాఠాంతరేఆసమంతాత్ హతాధయోనిరస్తమనోదుఃఖాభవంతీత్యర్థః॥౧౯॥అపీతి॥ప్రజాశ్చ - అమాత్యాశ్చ- శ్రేణ్యఃసమయవిశేషేణసంఘశోవర్తమానావణిక్ప్రభృతయఃపౌరాఃపురవాసినఃజానపదాః- భూపాః-తత్తద్దేశాధికారిణఃఅపీతిప్రశ్నే॥ ౨౦॥ తవమనస్స్వవశంవానవేత్యర్థాత్పృచ్ఛతి॥యస్యేతి॥యస్యాత్మామనః-అనువశఃఅనువర్తీ-అధీనఃస్యాత్ - తథాచేత్ - తస్యవశగాఇమేసర్వేభవంతి - కించలోకాశ్చతస్మైబలింయచ్ఛంతి॥ ౨౧॥ ఆత్మనేతి॥ ఆత్మాభవాన్ - ఆత్మనామనసాప్రియతేనతుష్యతి - తత్కింపరతోవా - స్వతోవా - కించ - అలబ్ధకామంత్వాంలక్షయె - చింతయాశబళంవిచ్ఛాయం-ముఖంలక్షయే॥౨౨॥ఏవమితి॥విదుషాసర్వజ్ఞేనాపి॥ ౨౩॥ అలబ్ధకామత్వంకథయన్పుత్రంయాచతేభగవన్నిత్యాదిచతుర్భిః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ లోకేతి॥ అప్రజమపుత్రం - క్షుత్తృడ్భ్యామన్నపానకామం - అపరేస్రక్చందనాదయోయథానసుఖయంతి ॥ ౨౬ ॥ తదితి॥పూర్వైఃపిత్రాదిభిః - సహగతంప్రాప్తంతమఃనరకంప్రజయాయథాతరేమ - తథావిధేహి ॥ ౨౭॥ ౨౮ ॥ జ్యేష్ఠేతి॥యజ్ఞోచ్ఛిష్టంయజ్ఞశేషం॥ ౨౯॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అథేతి॥జన్మనాహర్షం- మరణేనచశోకం - ప్రదదాతీతితథా- ఇతిఏవముక్త్వాయయా॥౩౦॥ ౩౧॥తస్యాఇతి॥శూరసేనానా మీశస్య తేజసావీర్యేణ - యోగర్భఃసవవృధే॥ ౩౨॥ ౩౩॥ హృష్టఇతి॥జాతకంజాతకర్మ॥౩౪॥ తేభ్యఇతి॥అర్బుదందశకోటయః - వేదేతు - కోటిరేవార్బుదం॥శ్రుతి॥నియుతంచప్రయుతంచార్బుదంచేతి- అర్బుదశబ్దస్యప్రయుతానంతరనిర్దేశాత్॥ ౩౫॥ వవర్షేతి॥ ధన్యంధనకరం - ఆయుష్యం - ఆయుష్కరం॥౩౬॥౩౭॥మాతురితి॥మోహస్యసముద్భవోయస్మిన్ ప్రజాకామరూపోజ్వరస్తాపః॥ ౩౮॥ చిత్రేతి॥ దారఇత్యేకవచనమార్షం॥ ౩౯॥ తాఇతి ॥ అనపత్యేనఅపుత్రత్వనిమిత్తేన॥ ౪౦॥ ధిగితి॥అగృహసంమతాంగృహేసంమతాంబహుమతాంనభవతీతితథా - యద్వాగృహిణ్యేవగృహం- నభార్యేతిసంమతా

కృతద్యుతి స్తస్యైయజ్ఞోచ్ఛిష్టమదాద్విభుః॥౨౯॥అథాహనృపతింరాజన్ భవితైక స్తవాత్మజః। హర్షశోక ప్రదస్తుభ్యమితిబ్రహ్మసుతోయయౌ॥ ౩౦ ॥ సాపితత్ప్రాశనాదేనచిత్రకేతోరధారయత్।గర్భంకృతద్యుతిర్దేవీకృత్తికాగ్నేరివాత్మజం॥ ౩౧॥ తస్యాఅనుదినంగర్భశ్శుక్లపక్షఇవోడురాట్। వవృధేశూరసేనేశతేజసాశనకైర్నృప॥ ౩౨॥ అథకాలఉపావృత్తేకుమారస్సమజాయత। శ్రుత్వాతాంశూరసేనానాంజనయన్ పరమాంముదం॥౩౩॥హృష్టోరాజాకుమారస్యస్నాతశ్శుచిరలంకృతః। వాచయిత్వాశిషోవిప్రైఃకారయామాసజాతకం॥ ౩౪॥ తేభ్యోహిరణ్యంరజతంవాసాంస్యాభరణానిచ। గ్రామాన్గజాన్హయాన్ప్రాదాద్ధేనూనామర్బుదానిషట్॥౩౫॥వవర్షకామానన్యేషాంపర్జన్యఇవదేహినామ్। ధన్యంయశస్యమాయుష్యం కుమారస్యమహామనాః॥౩౬॥కృచ్ఛ్రలబ్ధేథరాజర్షే స్తనయేనుదినంపితుః। యథానిస్స్వస్యకృచ్ఛ్రాప్తేధనేస్నేహోన్వవర్షత ॥ ౩౭ ॥ మాతుస్త్వతితరాంపుత్రే స్నేహోమోహసముద్భవః। కృతద్యుతేస్సపత్నీనాంప్రజాకామజ్వరోభవత్॥ ౩౮॥ చిత్రకేతోరతిప్రీతిర్యథాదారేప్రజావతి। నతథాన్యేషుసంజజ్ఞేబాలంలాలయతోన్వహం॥ ౩౯॥ తాఃపర్యతప్యన్నాత్మానంగర్హయంత్యోభ్యసూయయా। అనపత్యేనదుఃఖేనరాజ్ఞోనాదరణేనచ॥౪౦॥ధిగప్రజాంస్త్రియంపాపాంపత్యుశ్చాగృహసంమతాం।సుప్రజాభిస్సపత్నీభిర్దాసీమివతిరస్కృతాం॥ ౪౧॥ దాసీనాంకోనుసంతాపస్స్వామినఃపరిచర్యయా। అభీక్ష్ణంలబ్ధమానాయాదాస్యాదాసీవదుర్భగా॥ ౪౨॥ ఏవంసందహ్యమానానాంసపత్న్యాఃపుత్రసంపదా।రాజ్ఞోసమ్మతవృత్తీనాంవిద్వేషోబలవానభూత్॥ ౪౩॥ విద్వేషనష్టమతయస్స్త్రియోదారుణచేతసః।గరందదుఃకుమారాయదుర్మర్షానృపతింప్రతి॥౪౪॥కృతద్యుతిరజానంతీసపత్నీనామఘంమహత్। సుప్తఏవేతిసంచింత్యనిరీక్ష్యవ్యచరద్గృహే॥ ౪౫॥ శయానంసుచిరంబాలముపధార్యమనీషిణీ।పుత్రమానయమేభద్రఇతిధాత్రీమచోదయత్॥ ౪౬॥ సాశయానముపవ్రజ్యదృష్ట్వాచోత్తారలోచనం। ప్రాణేంద్రియాత్మభిస్త్యక్తంహతాస్మీత్యపతద్భువి॥౪౭॥ తస్యాస్తదాకర్ణ్యభృశాతురంస్వనంఘ్నంత్యాకరాభ్యామురఉచ్చకైరపి। ప్రవిశ్యరాజ్ఞీత్వరయాత్మజాంతికందదర్శబాలంసహసామృతంసుతం ॥ ౪౮ ॥ పపాతభూమౌపరివృద్ధయాశుచాముమోహవిభ్రష్టశిరోరుహాంబరా॥ ౪౯॥ తతోనృపాంతఃపురవర్తినోజనానరాశ్చనార్యశ్చనిశమ్యరోదనం। ఆగత్యతుల్యవ్యసనాస్సుదుఃఖితాస్తాశ్చవ్యలీకంరురుదుఃకృతాగసః ॥ ౫౦ ॥ శ్రుత్వామృతంపుత్రమలక్షితాంతకంవినష్టదృష్టిఃప్రపతన్స్ఖలన్పథి। స్నేహానుబంధైధితయాశుచానృపోవిమూర్ఛితోనుప్రకృతిర్ద్విజైర్వృతః॥ ౫౧॥ పపాతబాలస్యసపాదమూలేమృతస్యవిభ్రష్టశిరోరుహాంబరః। దీర్ఘంశ్వసన్బాష్పకలోపరోధతోనిరుద్ధకంఠోనశశాకభాషితుం ॥ ౫౨ ॥ పతింనిరీక్ష్యోరుశుచార్పితంతదామృతంచబాలంసుతమేకసంతతిం।జనస్యరాజ్ఞీప్రకృతేశ్చహృద్రుజంసతీదధానావిలలాపనైకధా॥ ౫౩॥ కృతద్యుతిః ॥ స్తనద్వయంకుంకుమపంక

మిత్యర్థః॥౪౧॥దాసీనామితి॥దాస్యాఃదాసీయథాదుర్భగాతథా - వయందుర్భగాఇత్యర్థః॥౪౨॥ఏవమితి॥నసంమతావృత్తిఃజీవనంయాసాంతాసాం॥౪౩॥విద్వేషేతి॥విద్వేషేణనష్టామతిర్యాసాంతాః- గరంవిషం - దుర్మర్షాఃఅసహమానాః ౪౪॥ ౪౫॥ శయానమితి॥ ధాత్రీం స్తనదాయినీం॥౪౬॥సేతి॥ఉద్గతేతారేకనీనికేయయోస్తేలోచనే - యస్యతం॥ ౪౭॥ ౪౮॥ పపాతేతి॥ విభ్రష్టాఃశిరోరుహాః - అంబరంచయస్యాస్సా॥ ౪౯॥ తతఇతి॥ తాశ్చసపత్న్యోపి ॥ ౫౦॥ శ్రుత్వేతి ॥ అలక్షితఃఅంతకఃమృత్యుహేతుర్యస్యతం - అనుగతాఃప్రకృతయః - అమాత్యాదయోయస్యసోనుప్రకృతిః ॥ ౫౧ ॥ పపాతేతి॥ బాష్పకళాభిఃఅశ్రుబిందుభిః - ఉపరోధతఃసంవృతత్వేన - నిరుద్ధఃకంఠోయస్య॥ ౫౨॥ పతిమితి ॥ ఊరుశుచార్పితంబహుశో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కేనవ్యాప్తం - ఏకమేవసంతతిరూపం॥ ౫౩॥ స్తనేతి॥విగళంత్యస్స్రిజోయేభ్యః - తాన్ కేశాన్॥౫౪॥అహోఇతి॥ఆత్మసృష్టైరప్రతిరూపంఅననురూపం - చేష్టసేను-అహోఇతిసంతాపే-త దేవాహ - పరేవృద్ధేజీవతిఅపరస్యబాలస్య - యామృతిఃతథాహివృద్ధస్యసృష్టిసామర్థ్యాత్ భావేబాలేచమృతేసతి - తవసృష్టిర్నస్యాదిత్యర్థః - సాంప్రతంస్వసృష్టైః- విపరీతోస్మీతిచేత్తత్రాహ - విపర్యయఃవిపరీతోసిచేత్ - తర్హి - త్వంప్రాణినామతిదుఃఖకారిత్వాత్ - ధ్రువఃనిత్యః-పరఃశత్రురసినతుకృపాళురిత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ ననుజీవకమార్గానుసారేణజన్మాదికుర్వతోమమకోపరాధఇతిచేత్తత్రాహ॥నహీతి॥పుత్రేజీవత్యేవపితామ్రియతే - పితరిజీవత్యేవపుత్రోజాతఇతిక్రమోనాస్తి-కర్మాధీనత్వాదితిచేత్-తర్హి - ఆత్మకర్మభిరేవతజ్జన్మాదికమస్తు- కింత్వయాకృత్యం - నన్వమయేశ్వరేణవినా- జడైఃకర్మభిరిదంకథంసిధ్యేదితిచేత్ - భవతునామ- తథాపినిజసర్గవృద్ధయే - త్వయాయఃస్నేహపాశఃకృత స్తమిమంస్వయమేవవివృశ్చసి ఛినత్సీత్యాక్రోశతి - నహ్యేవంవిధందుఃఖందృష్ట్వాకశ్చిదపిపుత్రాదిషుస్నేహంకరిష్యతీతిభావః ॥ ౫౬ ॥ త్వమితి॥ అప్రజదుస్తరంఅప్రజసాదుస్తరంఅత్రాషత్వాన్నసమాసాంతోసిచ్ప్రత్యయః - అకరుణేనసహ॥ ౫౭॥ ఉత్తిష్ఠేతి॥ అశనయాక్షుధా॥ ౫౮॥ నేతి॥ హేతనూజహేపుత్ర - అహంప్రథమంత్వత్పార్శ్వమాగతాసతీ - తవముగ్ధస్మితంవక్త్రం- నదదృశేనదృష్టవత్యస్మిఇదానీమపిగిరోనమండితంనిషించతీసాంజనబాష్పబిందుభిః । వికీర్యకేశాన్విగళత్స్రజస్సుతంశుశోచచిత్రంకురరీవసుస్వరమ్॥ ౫౩ ॥ అహోవిధాతస్త్వమతీవబాలిశోయస్త్వాత్మసృష్ట్యప్రతిరూపమీహసే । పరేనుజీవత్యపరస్య యామృతిర్విపర్యయశ్చేత్త్వమసిధ్రువఃపరః ॥ ౫౪ ॥ నహిక్రమశ్చేదిహమృత్యుజన్మనోశ్శరీరిణామస్తుతదాత్మకర్మభిః। యస్స్నేహపాశోనిజసర్గవృద్ధయేస్వయంకృతశ్చేత్తమిమంవివృశ్చసి॥ ౫౫॥ త్వన్తాతనార్హసినమాంకృపణామనాథాంత్యక్తుంవిచక్ష్యపితరంతవశోకతప్తం । అంజస్తరేమభవతాప్రజదుస్తరంయద్ధ్వాంతంనయాహ్యకరుణేనయమేనదూరం ॥ ౫౬ ॥ ఉత్తిష్ఠతాతతఇమేశిశవోవయస్యాస్త్వామాహ్వయంతినృపనందనసంవిహర్తుమ్ । సుప్తశ్చిరంహ్యశనయాచభవాన్పరీతోభుంక్ష్వస్తనంపిబశుచోహరసస్స్వకానాం ॥ ౫౭ ॥ నాహంతనూజదదృశేహతమంగళాతేముగ్ధస్మితంముదితవీక్షణమాననాబ్జమ్। కింవాగతోస్యపునరన్వయమన్యలోకంనీతోఘృణేననశృణోమికలాగిరస్తే ॥ ౫౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ విలపంత్యామృతంపుత్రమితిచిత్రవిలాపనైః। చిత్రకేతుర్భృశంతప్తాముక్తకంఠోరురోదహ॥ ౬౦॥ తయోర్విలపతోస్సర్వేదంపత్యోస్తదనువ్రతాః।రురుదుస్స్మనరానార్యస్సర్వమాసీదచేతనం॥ ౬౧॥ ఏవంకశ్మలమాపన్నంనష్టసంజ్ఞమనాయకం। జ్ఞాత్వాంగిరామహర్షిస్తుహ్యాజగామసనారదః॥౬౨॥.......................※

ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - షష్ఠస్కంధే - చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ ఊచతుర్మృతకోపాంతెపతితంమృతకోపమం । శోకాభిభూతంరాజానంబోధయన్తౌసదుక్తిభిః ॥ ౧ ॥ కోయంస్యాత్తవరాజేంద్రభవాన్యమనుశోచతి। త్వంచాస్యకతమస్సృష్టౌపురేదానీమతఃపరమ్ ॥ ౨ ॥ యథాప్రయాంతిసంయాంతిస్రోతోవేగేనవాలుకాః। సంయుజ్యంతెవియుజ్యంతెతథాకాలేనదేహినః॥ ౩॥ యథాధానాసువైధానాభవంతినభవంతిచ।ఏవంభూతేషుభూతానిచోదితానీశమాయయా॥

శృణోమితర్హికింఅపునరన్వయంపునరాగమనంయథానభవతి-తథాగతోసి॥ ౫౯॥ ౬౨॥.......................※

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో ॥ తతఃపంచదశేచిత్రకేతోశ్శోకాపనోదనం । కృతంతత్త్వోపదేశేననారదేనాంగిరోయుజా ॥ ఊచతురితి ॥ మృతకోపాంతెశవసమీపే॥ ౧॥ కోయమితి॥త్వంచాస్యబంధూనాంమధ్యేకతమః - సృష్టౌప్రవాహరూపాయాంఅయంపుత్రః - అహంచాస్యపితేతిచేత్తత్రాహతుః - పురేతిమేపూర్వజన్మని - పిత్రాదిరూపేణసంయుక్తాఆసన్ - తఏవమరణేపివియుక్తాస్సంతః - వర్తమానజన్మని - కదాచిత్తస్యైవాన్యస్యవాపుత్రాదిరూపేణభవంతి-తఏవజన్మాంతరేతస్యైవఅన్యస్యవాకళత్రాదయఃశత్రుమిత్రాదయోభవంతి - అతోనాయంనియమఇతిభావః ॥ ౨ ॥ తమేవాభిప్రాయంప్రకటయతి ॥ యథేతి॥ స్రోతసఃప్రవాహస్య - వేగేన - యథాప్రయాంతివియుజ్యంతె - సంయాంతిసంయుజ్యంతె - తథాకాలవేగేన - దేహినోజీవాఅపి ॥ ౩ ॥ తథాప్యేతావంతంకాలంమమపుత్రోనాభూత్ - వార్థకేజాతోమృతఇతి దుఃఖమితిచేత్తత్రాహతుః॥ యథేతి ॥ యథాధానాసుబీజేషుధానాఃబీజాంతరాణి - భవంతి - కాసుచితదాచిన్నభవంతి - నోత్పద్యంతె - నశ్యంతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చ-నతుభవంత్యేవతిష్ఠంత్యేవేతివానియమః - ఏవమేవభూతానిపుత్రాదిరూపాణి - భూతేషుపుత్రాదిషు - అతో౽థానా నాంజన్యజనకత్వేపియథా - పుత్రాదిభావోనాస్తి - ఏవమతాపితేనశోకఃకార్యఇతిభావః - ఈశమాయాప్రేరితానా మేవభవనమభవనంచ-నవస్తుతః॥౪॥ తస్యచసర్వస్యానారణత్వాన్నపుత్రఏవశోచనీయఇత్యాహతుః ॥ వయమితి ॥ తుల్య కాలావర్తమానకాలీనాః- జన్మనఃప్రాక్ మృత్యోఃపశ్చాచ్చయథానసంతి- ఏవమధునాపినసంతిభో రాజన్- ఆద్యంతయో రసత్వాత్స్వప్నవదిత్యర్థః॥ ౫॥ అసత్వేకథంప్రతీతిఃకథమస్యజనకఃపాలకఇత్యాద్యభిమానస్తత్రాహతుః- భూతైరితి ॥ ఈశ్వరేణమాయయాసృష్టత్వాత్ప్రతీతేస్సిమిత్తమాత్రత్వేనైవచభూతానామయమభిమానఇతభావః - నన్వీశ్వరస్యాస్య సృష్ట్యాదిభిఃసాధ్యమస్తిచేత్- అపూర్ణతాప్రాప్తా - నాస్తిచేత్ - కుతఃప్రవృత్తిస్తత్రాహతుః - అనపేక్షో౽పి- బాలవల్లీ లయాకరోతీతి॥౬॥అయంచజన్మాదివ్యవహారోదేహానామేవనత్వాత్మనఇత్యాహతుః ॥ దేహేనేతి॥ దేహినఃపితుఃదేహేన

౪ ॥ వయంచత్వంచయేచేమేతుల్యకాలాశ్చరాచరాః । జన్మమృత్యోర్యథాపశ్చాత్ప్రాక్నైవమధునాపి భో॥ ౫॥ భూతైర్భూతానిభూతేశస్సృజత్యవతిహంత్యజః । ఆత్మసృష్టైరస్వతంత్రైరనపేక్షో౽పిబాలవత్॥ ౬॥ దేహేనదేహినోరాజన్ దేహాద్దేహో౽భిజాయతే । బీజాదేవయథాబీజం దేహ్యర్థఇవశాశ్వతః॥ ౭॥ దేహిదేహవిభాగో౽యమవివేకకృతఃపురా। జాతివ్యక్తివిభాగో౽యంయథావస్తునికల్పితః॥ ౮॥ నానాత్వంజన్మనాశశ్చక్షయోవృద్ధిఃక్రియాఫలమ్ । ద్రష్టుశ్చభ్రాంత్యాతద్ధర్మాయథాగ్నేర్దారువిక్రియాః ॥ ౯ ॥ తఇమేదేహసంయోగాదాత్మన్యాభాంత్యసద్గ్రహాత్ । స్వప్నేయథాతథానాన్యద్ధ్యాయేత్సర్వంభయంచయత్॥ ౧౦॥ ప్రసుప్తస్యానహంమానాన్నఘోరాభాతిసంసృతిః। జీవతో౽పియథాతద్వద్విముక్తస్యానహంకృతేః॥ ౧౧ ॥ తస్మాదన్యన్నమో౽మాత్రంజహ్యాహంమమతాత్మనః । వాసుదేవేభగవతిమనోధేహ్యాత్మనీశ్వరే॥౧౨॥శ్రీశుకః॥ ఏవమాశ్వాసితోరాజాచిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః । ప్రమృజ్యపాణినావక్త్రమాధిమ్లానమభాషత॥౧౩॥చిత్రకేతుః॥ కౌయువాంజ్ఞానసంపన్నౌమహిష్ఠౌచమహీయసామ్ । అవధూతేనవేషేణ గూఢావిహసమాగతౌ॥ ౧౪॥ చరంతిహ్యవనౌకామంబ్రాహ్మణాభగవత్ప్రియాః । మాదృశాంగ్రామ్యబుద్ధీనాంబోధాయోన్మత్తలింగినః॥ ౧౫॥ కుమారోనారదఋభురంగిరాదేవలో౽సితః । అపాంతరతమోవ్యాసోమార్కండేయో౽థగౌతమః॥ ౧౬॥ వసిష్ఠోభగవాన్రామఃకపిలోబాదరాయణిః। దూర్వాసాయాజ్ఞవల్క్యశ్చజాతుకర్ణస్తథారుణిః॥ ౧౭॥ రోమశశ్చ్యవనోదత్తఆసురిస్సపతంజలిః॥ (పరాశరో౽థమైత్రేయోభరద్వాజశ్చవారుణిః॥) ఋషిర్దేవశిరాబోధ్యోమునిఃపంచశిఖస్తథా॥ ౧౮ ॥ హిరణ్యనాభఃకౌసల్యశ్శ్రుతదేవఋతధ్వజః। ఏతేపరేచసిద్ధేశాశ్చరంతిజ్ఞానహేతవః॥ ౧౯॥ తస్మాద్యువాంగ్రామ్యపశోర్మమమూఢధియఃప్రభూ। అంధేతమసిమగ్నస్యజ్ఞానదీపఉదీర్యతామ్॥ ౨౦॥ అంగిరాః॥ అహంతేపుత్రకామస్యపుత్రదో౽స్మ్యంగిరానృప। ఏషబ్రహ్మసుతస్సాక్షాన్నారదోభగవానృషిః ॥ ౨౧ ॥ ఇత్థంత్వాంపుత్రశోకేనమగ్నంతమసిదుస్తరే। అతదర్హమనుస్మృత్యమహాపురుషగోచరమ్॥ ౨౨॥ అనుగ్రహాయభవతఃప్రాప్తావావామిహప్రభో। బ్రహ్మణ్యోభగవద్భక్తోనావసీదితుమర్హతి॥౨౩॥ తదైవతేపరంజ్ఞానందదామిగృహమాగతః। జ్ఞాత్వాస్యాభినివేశంతేపుత్రమేవదదామ్యహమ్ ॥ ౨౪ ॥ అధునాపుత్రిణాంతాపోభవతైవానుభూయతే। ఏవందారాగృహారాయోవివిధైశ్వర్యసంపదః॥ ౨౫॥ శబ్దాదయశ్చవిషయాశ్చలారాజ్యవిభూ

దేహినఃపుత్రస్యదేహః- దేహినఃమాతుఃదేహాదభిజాయతే- యథాబీజాదేవబీజంజాయతే- దేహీతుశాశ్వతఏవ-అర్థో భూమ్యాదిర్యథా- తద్వత్॥ ౭॥ ననునశ్వరదేహప్రతియోగిత్వాత్ దేహ్యపినశాశ్వతస్స్యాత్తత్రాహతుః॥ దేహీతి॥ దేహదేహినోరయంపరస్పరప్రతియోగికో౽విభాగః-పురాఅనాదిః-అవివేకకృతః- అజ్ఞానకల్పితః-జాతిస్సామాన్యం- వ్యక్తిర్విశేషః-తయోర్విభాగో౽యథావస్తునిసన్మాత్రే- కల్పితః- పరస్పరాపేక్షసిద్ధత్వేనానిరూప్యత్వాత్తద్వత్ ॥ ౮ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి॥ఆధిమ్లానంవక్త్రం॥౧౩॥ ౧౪॥ చరంతీతి॥ ఉన్మత్తస్యేవలింగంయేషాంతే॥ ౧౫॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ మమప్రభూరక్షకౌ- బోధసమర్థావితివా-అతో౽యువాభ్యాంజ్ఞానదీపఃప్రవర్త్యతామ్॥౨౦॥ ౨౧॥ ఇత్థమితి॥ మహాపురుషగోచరంవిష్ణుభక్తం॥౨౨॥౨౩॥తథేతి॥తదైవయథాపూర్వమాగతో౽స్మి॥౨౪॥అధునేతి॥రాయఃఅర్థాః॥౨౫॥శబ్దాదయఇతి॥ కించ- చలాఅనిత్యాః- రాజ్యవిభూతయఃఅధికారసంపదః- రాజ్యం - అప్రతిహతస్వాధికారగోచరగ్రామజనపదపట్టణాదిసముదాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జేశవిశేషః- మహీ-స్వాధికారావిషయసాధారణయావద్భూవిశేషః- హేశూరసేన- ఇమేసర్వేపిశోకాదిప్రదాః॥ ౨౬ ॥
గంధర్వేతి॥ కించఆగమాపాయిత్వేనగంధర్వనగరతుల్యాః - గంధర్వనగరంహ్యకస్మాదేవక్వచిదాయాత్యపయాతిచేతిప్ర
సిద్ధం- తదేవమనిత్యత్వంశోకాదిహేతుత్వమాగమాపాయిత్వంచోక్తం-మిథ్యాత్వమప్యాహ- స్వప్నశ్చ-మాయాచ- మ
నోరథశ్చ-యథాతద్వత్-మనోభవాఃమనోమాత్రవిజృంభితాః- అత్రహేతుః - అర్థేనతాత్త్వికస్వరూపేణవినాదృశ్య
మానాః- తత్కుతః - యస్మాత్క్షణాంతరేనదృశ్యంతేతాత్త్వికత్వేహిక్షణాంతరేబాధోనస్యాత్ - అతోమనోమాత్రవి
జృంభితత్వేనస్వప్నాదివన్మిథ్యాభూతాఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ నన్వేతిపుణ్యాపుణ్యకర్మకృతఇతిమీమాంసకాఃప్రాహుః- త
త్కుతఃమనోభవత్వంతత్రాహ॥కర్మభిరితి॥కర్మభిఃకర్మవాసనాభిః- అర్థాన్ధ్యాయతః- పుంసోమనసఏవనిమిత్తత్వా
త్కర్మాణ్యభవన్- పాఠాంతరేకర్మఈప్సితతమమభిధ్యాయతఇత్యర్థః - కర్మణోపిమనోభవత్వాత్తత్సాధ్యాఅర్థా
అపి-మనోభవాఏవేతిభావః ॥ ౨౮ ॥ తదేవంమమతాస్పదానాంపుత్రాదీనాందుఃఖాదిహేతుత్వముక్తం- తత్రచ- దేహ
సంబంధోమూలమిత్యాహుః॥ అయమితి ॥ హిత్వవధారణే- అయంద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః- ఆధిభూతాధిదైవాధ్యాత్మి
కరూపోదేహఏవ - దేహినఃదేహోహమితిమన్యమానస్య - దేహినోజీవస్యవివిధాన్క్లేశాన్సంతాపాంశ్చకరోతీతిత

తయః । రాజ్యంమహీబలంకోశోభృత్యామాత్యసుహృజ్జనాః । సర్వేపిశూరసేనేమేశోకమోహభయప్ర
దాః॥ ౨౬॥ గంధర్వనగరప్రఖ్యాస్స్వప్నమాయామనోరథాః । దృశ్యమానావినార్థేనదృశ్యంతేమనో
భవాః॥ ౨౭॥ కర్మభిర్ధ్యాయతోనానాకర్మాణిమనసోభవన్॥౨౮॥అయంహిదేహినోదేహోద్రవ్యజ్ఞా
నక్రియాత్మకః। దేహినోవివిధక్లేశసంతాపకృదుదాహృతః॥ ౨౯॥ తస్మాత్స్వస్థేనమనసావిమృశ్యగతిమా
త్మనః। ద్వైతేధ్రువార్థవిస్రంభంత్యజోపశమమావిశ ॥ ౩౦॥ శ్రీనారదః॥ ఏతాంమంత్రోపనిషదంప్రతీ
చ్ఛప్రయతోమమ । యాంధారయన్సప్తరాత్రాద్ద్రష్టాసంకర్షణంప్రభుమ్॥ ౩౧॥ యత్పాదమూలము
పసృత్యనరేంద్రపూర్వేశర్వాదయోభ్రమమిమం ద్వితయంవిసృజ్య । సద్యస్తదీయమతులానధికం మహ
త్త్వంప్రాపుర్భవానపిపరంనచిరాదుపైతి॥౩౨॥ ....*

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కంధే - పంచదశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ అథదేవఋషీరాజన్ సంపరేతంనృపాత్మజమ్ । దర్శయిత్వేతిహోవాచజ్ఞాతీనామనుశోచ
తామ్॥ ౧॥ నారదః॥ జీవాత్మన్పశ్యభద్రంతేమాతరంపితరంచతే । సుహృదోబాంధవాస్తప్తాశ్శుచాత్వ
త్కృతయాభృశం॥ ౨॥ కళేబరంసమావిశ్యశేషమాయుస్సుహృద్వృతః । భుంక్ష్వభోగాన్పితృప్రత్తాన
ధితిష్ఠనృపాసనం॥౩॥జీవః॥కస్మిన్జన్మన్యమీబ్రహ్మన్పితరోమాతరోభవన్ । కర్మభిర్భ్రామ్యమాణస్య
దేవతిర్యఙ్నృయోనిషు ॥ ౪॥ బంధుజ్ఞాత్యరిమధ్యస్థమిత్రోదాసీనవిద్విషః । సర్వఏవహిసర్వేషాంభవంతి
క్రమశోమిథః॥ ౫॥ యథాపణ్యానివస్తూనిహేమాదీనితతస్తతః । పర్యటంతినరేష్వేవంజీవోయోనిషుక

థా॥౨౯॥తస్మాదితి॥స్వస్థేనావ్యగ్రేణ - గతింతత్త్వం- ద్వైతే- ధ్రువోయమర్థఇతి- విస్రంభంవిశ్వాసం - ప్రణయం
వా- త్యజ- తతశ్చఉపశమమావిశఆశ్రయ॥ ౩౦॥ అంగిరసోపదిష్టంతత్త్వం - పరమేశ్వరప్రసాదంవినానప్రాప్స్యతఇతిత
త్ప్రసాదాయ- మంత్రవిద్యాంనారదఉపదిశతి ॥ ఏతామితి ॥ ఉపనిషణ్ణంపరంశ్రేయోస్యామిత్యుపనిషత్- మంత్రఏవో
పనిషత్- తాంప్రతీచ్ఛగృహాణ- ద్రష్టాద్రక్ష్యతి-భవాన్॥ ౩౧॥ యదితి॥ అతులంచతదనధికంచ- సమానాధికశూన్యంపరం
మహిమానం- ప్రాపుఃఉపైతి- ఉపైష్యతి॥౩౨॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ....*
శ్లో॥షోడశేతత్సుతోక్త్యైవవిశోకీకృత్యతంనృపం। ఆదిదేశమహావిద్యాంనారదశ్శేషతోషణీం ॥ ఆదౌతావత్పుత్రముఖేనై
వపితృపుత్రాదిసంబంధోమిథ్యేతిదర్శయితుం- యోగబలేన- తమేవజ్ఞాతీనాందర్శయిత్వా- జీవాత్మన్నిత్యాద్యువాచ॥ ౧ ॥
౨॥ కళేబరమితి॥ శేషమవశిష్టమాయుః- అపమృత్యునామృతత్వాదిత్యర్థః- తదేవకళేబరంప్రవిశ్యోత్థితోజీవఉవాచ-య
ద్వా- అంతరాళేప్రేతశరీరేస్థిత్వేతిజ్ఞేయం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ మయిమృతేపుత్రదృష్ట్యాశోకశ్చేత్ శత్రుదృష్ట్యాహర్షఃకింనక్రి
యతఇత్యాశయేన- సంబంధస్యానిత్యత్వమాహ॥ బంధ్వితి॥ బంధవోవివాహాదిభిస్సంబంధినః- జ్ఞాతయఃసపిండాః- అర
యోఘాతుకాః-మిత్రాణిరక్షకాః - మధ్యస్థాఃఉభయవ్యతిరిక్తాః విద్విషాద్రవ్యాదినిమిత్తేనద్వేషిణః- ఉదాసీనాస్తద్వ్య
తిరిక్తాఇతిభేదః॥ ౫॥ కర్మభిర్భ్రామ్యమాణత్వేదృష్టాంతః॥యథేతి॥ యథాపణ్యాఃక్రయవిక్రయాద్యర్హాణి- కర్తృషువ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పహ ర్త్సృషు-పరిభ్రమంతి- ఏవంజీవోపి- యోనిషుజనకేషు॥ ౬ ॥ ఏకస్మిన్నపిజన్మనిసంబంధస్యానియతత్వంసదృష్టాంతమా హ॥ ద్వాభ్యాం॥ నిత్యస్యేతి॥ నిత్యస్యజీవతోప్యర్థస్యపశ్వాదేః అనిత్యఃఅనియతః-విక్రయాదినాసంబంధనివృత్తేః॥ ౭॥ ఏవమి తి॥ ఏవంయోనిగతఃపిత్రాదిసంబంధంప్రాప్తోపి- సజీవోనిత్యః - దేహజన్మాదినాతస్యజన్మాద్యభావాత్ - అతఃసవస్తుతోని రహంకృతః- అహమస్యపుత్రఇత్యభిమానశూన్యః- యత్రపిత్రాదౌసంబంధిని - యావదుపలభ్యేత-కర్మవశేనవర్తేత- తావదేవతస్యపిత్రాదేః- తస్మిన్స్వత్వం-నతువిక్రయాద్యుత్తరకాలమపి- అథదైవసంబంధోపి- యదుక్తం - కళేబరంస్వ మావిశ్యేతి- తత్రతస్మిన్కళేబరే- మమేదానీంస్వత్వంనివృత్తమితిసదృష్టాంతమాహ- నిత్యస్యచిరకాలావస్థాయినః- సువ ర్ణాదేః- యోనిగతోదేహంప్రవిష్టః- యత్రదేహే-తస్యజీవస్యతత్రతస్మిన్దేహేస్వత్వం- నతుమరణోత్తరకాలమపీత్య ర్థః॥ శేషంసమానం॥౮॥ జీవస్యనిత్యత్వంసాధయతి॥ ఏషఇతి॥ ఏషనిత్యఃతత్రహేతుః - అవ్యయఃఅపక్షయశూన్యః తతఃకుతః- సూక్ష్మఃజన్మాదిశూన్యః- తచ్చకుతః - సర్వాశ్రయఃజన్మాదిమతోదేహాదేరాశ్రయః - నతుదేహాదిరూపః - యతః- స్వదృక్ స్వప్రకాశః- సర్వాశ్రయత్వముపపాదయతి- ఆత్మమాయాయాగుణైరాత్మానమేవ - విశ్వంవిశ్వాత్మకం- సృజతి॥ శ్రుతి॥ త దాత్మానగ్ స్వయమకురుతేతిశ్రుతేః॥ ఉపాదానకారణత్వాత్సర్వాశ్రయఇత్యర్థః॥ జీవస్యవస్తుతోబ్రహ్మత్వాత్- బ్రహ్మ ణఏవచిచ్ఛక్తివినష్టస్యేశ్వరత్వేనస్రష్టృత్వాత్ జీవస్సృజతీతివాచోయుక్తిర్యుక్తేతి - యద్వా- స్వకర్మద్వారాస్రష్టేనిమి

ర్త్సృషు॥ ౬॥ నిత్యస్యార్థస్యసంబంధోహ్యనిత్యోదృశ్యతేనృషు । యావదస్యహిసంబంధోమమత్వంతావదే వహి॥ ౭॥ ఏవంయోనిగతోజీవస్సనిత్యోనిరహంకృతః । యావద్యత్రోపలభ్యేతతావత్స్వత్వంహితస్యతత్॥ ౮॥ ఏషనిత్యోవ్యయస్సూక్ష్మఏకస్సర్వాశ్రయస్స్వదృక్ । ఆత్మమాయాగుణైర్విశ్వమాత్మానంసృజతిప్ర భుః॥ ౯॥ నహ్యస్యాతిప్రియఃకశ్చిన్నాప్రియస్స్వఃపరోపివా। ఏకస్సర్వధియాంద్రష్టాకర్తౄణాంగుణదో షయోః॥ ౧౦॥ నాదత్తఆత్మాహిగుణంనదోషంనక్రియాఫలం । ఉదాసీనఇవాసీనఃపరావరదృగీశ్వరః ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యుదీర్యగతోజీవోజ్ఞాతయస్తస్యతేతదా । విస్మితాముముచుశ్శోకంఛిత్వాత్మస్నేహశృంఖలాం॥ ౧౨॥ నిర్హృత్యజ్ఞాతయోజ్ఞాతేర్దేహంకృత్వోచితాఃక్రియాః । తత్యజుర్దుస్త్యజంస్నేహంశోకమోహభ యార్తిదం॥ ౧౩॥ బాలఘ్న్యోవ్రీడితాస్తత్రబాలహత్యాహతప్రభాః । బాలహత్యావ్రతంచేరుర్బ్రా హ్మణైర్యన్నిరూపితం । యమునాయాంమహారాజస్మరంత్యోద్విజభాషితం॥ ౧౪ ॥ సఇత్థంప్రతిబుద్ధా త్మాచిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః। గృహాంధకూపాన్నిష్క్రాంతస్సరఃపంకాదివద్విపః॥ ౧౫॥ కాళింద్యాంవిధి వత్స్నాత్వాకృతపుణ్యజలక్రియః । మౌనేనసంయతప్రాణోబ్రహ్మపుత్రావవందత॥ ౧౬॥ అథతస్మైప్ర

పన్నాయభక్తాయప్రయతాత్మనే। భగవాన్నారదఃప్రీతోవిద్యామేతామువాచహ॥౧౭॥ నమస్తుభ్యంభగవ తేవాసుదేవాయధీమహి।ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయనమస్సంకర్షణాయచ॥ ౧౮॥ నమోవిజ్ఞానమాత్రా యపరమానందమూర్తయే ।ఆత్మారామాయశాంతాయనివృత్తద్వైతదృష్టయే॥౧౯॥ఆత్మానందానుభూ

త్త్వేనస్రష్టృత్వం- భోగ్యస్యచసర్వస్యభోక్త్రాశ్రయత్వాత్సర్వాశ్రయత్వంచోక్తమితిద్రష్టవ్యం ॥ ౯ ॥ యదుక్తంసు హృద్వృతఇతి- సుహృదోబాంధవాస్తస్థాఇతిచ- తత్రాప్యాహ॥ నేతి॥ తత్రహేతుః-ఏకఃసుహృదాదిసంగరహితః-తతఃకు తః- గుణదోషయోఃహితాహితయోః - కర్తౄణాంమిత్రాదీనాం - సర్వాధియఃవిచిత్రాబుద్ధయః- తాసాంద్రష్టా సాక్షీ॥౧౦॥ యచ్చోక్తంభుంక్ష్వభోగానిత్యాదితత్రాప్యాహ॥ నేతి॥ గుణంసుఖం- దోషందుఃఖం- క్రియాఫలంచరాజ్యాదికం- ఉదాసీనత్వేహేతుః- పరావరదృక్కారణస్యకార్యస్యచసాక్షీ- నతుభోక్తా- యతఈశ్వరః దేహాదిపారతంత్ర్యశూన్యః- అతఏవంభూతస్యమమచయుష్మాకంచ- సంబంధాభావాచ్ఛోకంమాకురుతేతివాక్యార్థః॥౧౧॥ ౧౨॥౧౩॥ బాలఘ్న్యఇతి ద్విజభాషితంఅంగిరసాప్రోక్తం - పుత్రాదీనాందుఃఖహేతుత్వంస్మరంత్యః - పుత్రకామనాశూన్యాః- నిర్మత్సరాస్స త్యఇతిభావః ॥ ౧౪ ॥ నిబిడపంకతుల్యంగృహంవిహాయనిష్క్రమణమతిధీరస్యతస్యైవయోగ్యంనాన్యస్యేతి సదృష్టాంత మాహ॥ సఇతి॥ సరసఃపంకాత్ ద్విపోగజఇవేతి॥ ౧౫॥ కాళింద్యామితి॥ కృతాఃపుణ్యాఃజలక్రియాఃపితృతర్పణాద్యాయేన సంయతప్రాణోనియతేంద్రియః॥౧౬॥౧౭॥ నమఇతి॥ నమోధీమహిధ్యాయేమ- మనసానమస్యామఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ నమఇ తి॥ నివృత్తాఅద్వైతదృష్టిర్యస్మాత్॥ ౧౯॥ ఆత్మేతి॥ న్యస్తానిరస్తాశ్శక్త్యూర్మయఃమాయానిమిత్తరాగద్వేషాదయోయేన॥ ౨౦॥ వచసీతి॥ మనసాసహవచసి-అప్రాప్య-ఉపరతేసతి- యఃఏకఏవప్రకాశతే - వచసీతిసర్వేంద్రియోపలక్షణం- సో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్తానన్వయాత్-సదసత్పరఃకార్యకారణయోఃకారణం॥ ౨౧॥ తదేవాహ॥ యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్నిదంకార్యకారణంతిష్ఠతి- అ
ప్యేతిచ- క్షయంప్రాప్నోతి- యతశ్చజాయతే- మృణ్మయేషుఘటాదిషు- మృజ్జాతిఃమృణ్మాత్రమివ- సర్వానుస్యూతంయ
త్తస్మై॥ ౨౨॥ ననుసర్వానుస్యూతంచేత్ మృజ్జాతివత్ప్రతీయేత- కథంమనోవచసోరప్రాప్తిస్తత్రాహ॥ యదితి॥ య
ద్బ్రహ్మవ్యోమవత్- వితతమపి-అసవఃప్రాణాః క్రియాశక్త్యానస్పృశంతి- మనఆదీనిచ- జ్ఞానశక్త్యానవిదుః- తద్బ్రహ్మ
నతోఽస్మి॥ ౨౩॥ తేషాంతదజ్ఞానే హేతుమాహ॥ దేహేతి॥ దేహేంద్రియాదయఃఅమీ- యదంశవిద్ధాః- యచ్చైతన్యాంశే
నావిష్టాస్సంతః-కర్మసుస్వస్వవిషయేషు- ప్రచరంతిజాగ్రత్స్వప్నయోః అన్యథా- సుషుప్తిమూర్ఛాదౌనైవప్రచరంతి-
యథాఅప్రతప్తంలోహంనదహతి- కింతుప్రతప్తమేవ- అతోయథా- లోహమగ్నిశక్త్యైవదాహకంసత్ అగ్నింవినానద
హతిఏవంబ్రహ్మగతజ్ఞానక్రియాశక్తిభ్యాంప్రవర్తమానాఃదేహాదయస్తంనస్పృశంతి - నవిదుశ్చేతిభావః జీవస్తర్హి
ద్రష్టృత్వాజ్జ్ఞానాత్- నేత్యాహ- స్థానేషుజాగ్రదాదిషు- ద్రష్ట్రుపదేశంద్రష్టృసంజ్ఞాం- తథైవేతి- ప్రాప్నోతి॥శ్రు॥నా-
న్యోజీవోనామాస్తిద్రష్టేత్యాదిశ్రుతేః- యద్వా- ద్రష్ట్రుపదేశంద్రష్టృసంజ్ఞం- జీవమపితథైవైతిజానాతి - నతుజీవఃత
జ్జానాతీత్యర్థః- తదుక్తం॥ హంసగుహ్యస్తోత్రే దేహాసవోక్షా ఇత్యాది॥ ౨౪ ఓమితి॥ సకలాయేసాత్త్వతపరిబృఢాః- తే

త్త్యైవనన్యస్తశక్త్యూర్మయేనమః । హృషీకేశాయమహతేనమస్తేనంతశక్తయే॥ ౨౦॥ వచస్యుపరతేప్రా
ప్యయఏకోమనసాసహ । అనామరూపచిన్మాత్రస్సోవ్యాన్నస్సదసత్పరః॥ ౨౧ ॥ యస్మిన్నిదంయతశ్చేదం
తిష్ఠత్యప్యేతిజాయతే। మృణ్మయేష్వివమృజ్జాతిస్తస్మైతేబ్రహ్మణేనమః॥ ౨౨॥ యన్నస్పృశంతినవిదుర్మనో
బుద్ధీంద్రియాసవః। అంతర్బహిశ్చవితతంవ్యోమవత్తన్నతోఽస్మ్యహం ॥ ౨౩ ॥ దేహేంద్రియప్రాణమనో
ధియోఽమీయదంశవిద్ధాః ప్రచరంతి కర్మసు । నైవాన్యదా లోహమివప్రతప్తం స్థానేషుతద్ద్రష్ట్రుపదే
శమేతి॥ ౨౪॥ ఓంనమోభగవతేమహాపురుషాయమహానుభావాయమహావిభూతయే సకలసాత్త్వతపరి
బృఢనికరకరకమలకుట్మలోపలాలితచరణారవిందయుగళ-పరమ-పరమేష్ఠిన్నమస్తే॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః ॥ భ
క్తాయైతాంప్రపన్నాయవిద్యామాదిశ్య నారదః । యయావంగిరసాసాకంధామస్వాయంభువంప్రభో ॥
౨౬॥ చిత్రకేతుస్తుతాంవిద్యాంయథానారదభాషితాం । ధారయామాససప్తాహమబ్భక్షస్సుసమాహి
తః ॥ ౨౭॥ తతశ్చసప్తరాత్రాంతేవిద్యయాధార్యమాణయా । విద్యాధరపతిత్వంచలేభేఽప్రతిహతంనృప।
౨౮॥ తతఃకతిపయాహోభిర్విద్యయేద్ధమనోగతిః । జగామదేవదేవస్యశేషస్యచరణాంతికం ॥ ౨౯ ॥
మృణాళగౌరంశితివాససంస్ఫురత్కిరీటకేయూరకటిత్రకంకణం। ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనంవృతందదర్శ
సిద్ధేశ్వరమండలైఃప్రభుం ॥ ౩౦ ॥ తద్దర్శనధ్వస్తసమస్తకిల్బిషస్స్వచ్ఛామలాంతఃకరణోభ్యయాన్మునిః
ప్రవృద్ధభక్త్యాప్రణయాశ్రులోచనః ప్రహృష్టరోమానమదాదిపూరుషం ॥ ౩౧ ॥ సఉత్తమశ్లోకపదాబ్జవి
ష్టరంప్రేమాశ్రులేశైరుపసేచయన్ముహుః। ప్రేమోపరుద్ధాఖిలవర్ణనిర్గమోనచాశకత్తంప్రసమీడితుం
చిరం ॥ ౩౨ ॥ తతస్సమాధాయమనోమనీషయాబభాషఏతత్ప్రతిలబ్ధవాగసౌ నియమ్యసర్వేంద్రియబా

షాంనికరస్సమూహః- తస్యకరకమలానాం- కుట్మలైర్ముకుళైః ఉపలాలితంచరణారవిందయుగళం - యస్యతస్యసం
బోధనం- పరమఉత్కృష్ట-పరమేష్ఠిన్ సర్వేశ్వర॥౨౫॥ భక్తాయేతి॥ పూర్వం- సనారదోంగిరాఆజగామేత్యంగిరాఃప్రా
ధాన్యేనోక్తః చిత్రకేతోః పుత్రప్రదత్వేనతస్యప్రథమగురుత్వాత్ - ఇహతునారదఃఅంగిరసాసాకంయయావితినారదస్య
ప్రాధాన్యేననిర్దేశః- తదుపదేశేనైవతస్యవైరాగ్యోత్పత్తేః-ప్రభోహేసమర్థ॥౨౬॥చిత్రకేతురితి॥ యథాయథావత్
ధారయామాస॥౨౭॥తతఇతి॥విద్యాధరాధిపత్యంచ- అవాంతరంఫలంలేభే- అప్రతిహతమస్ఖలితం॥౨౮॥తతఇతి॥కతిపయై-
రహోభిః। విద్యయాఇద్ధాదీప్తామనసాగతిర్యస్య॥౨౯॥ మృణాళమితి॥ మృణాళవద్గౌరం - శితివాససం - నీలాంబరస్ఫు
రంతికిరీటాదీనియస్య- కటిత్రంకటిసూత్రం-ప్రసన్నానివక్త్రాణియస్య-అరుణానిలోచనానియస్య-తంచ॥ ౩౦॥ తదితి॥ దృ
ష్ట్వా- ముహుర్ముహుః - తమాదిపురుషంఅభ్యయాత్ శరణంగతః - ననామేత్యర్థః- కథంభూతః- తస్యదర్శనేనధ్వస్తం
సమస్తంకిల్బిషంయస్య-స్వచ్ఛమమలంచాంతఃకరణంయస్య-ప్రణయేనాశ్రుయుక్తేలోచనేయస్య- ప్రహృష్టానిరోమాణియ
స్యసః॥౩౧॥ సఇతి॥ తంప్రసమీడితుంస్తోతుం- చిరంనైవాశకత్ నశశాక- తత్ర హేతుఃఉత్తమశ్లోకస్యపాదాబ్జయోర్విష్టర
మాసనంఉపసేచయన్ అభిషించయన్- ప్రేమ్ణాఉపరుద్ధః అఖిలానాంవర్ణానాంనిర్గమఃఉచ్చారణంయస్యసః ॥ ౩౨ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తతఇతి ॥ మనీషయాబుద్ధ్యా - సమాధానైతద్వక్ష్యమాణంబభాషే ప్రతిలబ్ధావాగ్యేన - సాత్త్వతశాస్త్రోక్తోవిగ్రహోయస్యతం॥ ౩౩॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ శ్లో ॥ అన్యోన్య ప్రేమజానంద నిర్వృతాన్ స్వామిసేవకాన్ । అభినందన్స్తు దాస్తాత్దశభిః పంచభిర్విభుః॥ అజితేతి॥ హేఅజిత- అన్యైరజితోపిభవాన్ సాధుభిర్భక్తైః- జితస్స్వాధీనఏవకృతః-యతోభవానతికరుణః- తెపిచనిష్కామాఅపిభవతావిజితాః- యోభవాన్ - అకామాత్మనః-మాత్మానమేవదదాతీతితథా॥ ౩౪॥ ననుభక్తైరేవజితఇతికథంస్పర్ధమానైరపి సృష్ట్యాదికర్తృభిరన్యైరీశ్వరైర్జయసంభవాత్ - తత్రాహ ॥ తవేతి ॥ జగతఃఉదయాదీని- తవైవవిభవః మహిమా- లీలేతియావత్- ఆదిశబ్దేనప్రవేశనియమాదీని- విశ్వసృజస్తు బ్రహ్మాదయః- నేశ్వరాఃకింతు తేతవాంశోయఃపురుషఃతస్యాంశాః- తత్రఏవంస్థితెసతి- పృథక్ పృథగీశ్వరాఇత్యభిమానేనవృథైవస్పర్ధంతె ॥ ౩౫॥ సత్వమేవసృష్ట్యాదికర్తేత్యేతదుపపాదయతి ॥ పరమాణ్వితి ॥ పరమాణుఃసూక్ష్మంమూలకారణం - పరమమహదంతిమంకార్యం- తయోస్త్వమేవాద్యంతాంతరవర్తీ- ఆదావంతే- చాంతరేమధ్యేచ - వర్తితుంశీలంయస్యసః- అతఏవ- త్రయవిధురః ఆద్యంతమధ్యశూన్యోధ్రువః- తేచత్వయాసృజ్యం తేనతుధ్రువాః - కుతఇత్యాహ - సత్త్వానాంసత్త్వేనప్రతీతానాం కార్యాణాం- ఆదావంతేపియద్ధ్రువంఅనపాయ- అంతరాళేపితదేవధ్రువంసువర్ణాదివత్॥ ౩౬॥ ఏవంధ్రువత్వేనకాలతఃపరిచ్ఛేదోనాస్తీత్యుక్తం - దేశతోప్యపరిచ్ఛేదమాహ ॥ క్షిత్యాదిభిరితి ॥ పూర్వస్మాత్ దశగుణాదుత్తరైరధికైరావృతః- యత్రత్వయి- అణుకల్పఃఅణుతుల్యఃపతతిపరిభ్రమతి- తత్తస్మాదనంతస్త్వం ॥ ౩౭ ॥ యస్మాదేవంపరమేశ్వరస్త్వమేవ_అ

> హ్యావర్తనంజగద్గురుంసాత్త్వతశాస్త్రవిగ్రహం ॥ ౩౩ ॥ చిత్రకేతుః॥ అజితజితస్సమమతిభిస్సాధుభిర్భవాన్జితాత్మభిర్భగవన్। విజితాస్తేపిచభవతాకామాత్మనాంయదాత్మదోతికరుణ॥౩౪॥తవవిభవఃఖలుభగవన్జగదుత్పత్తిస్థితిలయాదీని । విశ్వసృజస్తేంశాంశాస్తత్రమృధాస్పర్ధంతెపృథగభిమత్యా॥ ౩౫॥పరమాణుపరమమహతోస్త్వమా ద్యంతాంతరవర్తీత్రయవిధురః । ఆదావంతేపిచ సత్త్వానాంయద్ధ్రువంతదేవాంతరాళేపి॥ ౩౬॥ క్షిత్యాదిభిరేషకిలావృతస్సప్తభిర్దశగుణోత్తరైరండకోశః । యత్రపతత్యణుకల్పస్సహాండకోటిభిస్తదనంతః॥ ౩౭॥ విషయతృషోనరపశవోయఉపాసతేవిభూతీర్నపరంత్వాం। తేషామాశిషఈశతదనువినశ్యంతియథా రాజకులం॥ ౩౮ ॥ కామధియస్త్వయిరచితానపరమరోహంతియథాకరంబబీజాని। జ్ఞానాత్మన్యగుణమయేగుణగణతోస్యభవంతిద్వంద్వజాలాని॥ ౩౯ ॥ జితమజితతదాభవతాయదాహభాగవతంధర్మమనవద్యం। నిష్కించనాయేమునయఆత్మారామాయముపాసతేపవర్గాయ॥ ౪౦ ॥ విషమమతిర్నయత్రనృణాం త్వమహమితిమమతవచేతియోన్యత్ర । విషమధియారచితస్సహ్యవిశుద్ధః క్షయిష్ణురధర్మబహుళః ॥ ౪౧ ॥ కఃక్షేమోనిజపరయోః కియానర్థస్స్వపరద్రుహాధర్మేణ । స్వద్రోహాత్తవకో

స్యేదేవాస్తవవిభూతయః - అతస్త్వాంవిహాయవిషయకామనయాఅన్యోపాసకాఅతిమందాఇత్యాహ॥ విషయేతి॥ విషయేషు- తృట్తృష్ణాయేషాంతె- నరాకారాఃపశవః- యెవిభూతీరింద్రాద్యాఉపాసతె- నతుపరంత్వాం- తతఃకింతత్రాహ-తెషామితి- తదనుఉపాస్యనాశాదనంతరం- యథారాజకులమను- రాజకులనాశానంతరంయథాతత్సేవకానాం-ఆశిషోనశ్యంతితద్వత్- అయంచపరమోవధిః- మధ్యేపివినశ్యంత్యేవ ॥ ౩౮ ॥ విషయకామేనాపికృతాత్వత్సేవామోక్షఫలైవేత్యాహ॥ కామేతి॥ కామధియః- విషయకామనాఅపి- హేపరమ- త్వయిరచితాఃకృతాశ్చేత్-నరోహంతిదేహాంతరోత్పత్తయేనభవంతి - కరంబబీజానిభర్జితబీజాని - యథాయతోస్యజీవస్యగుణగణాదేవద్వంద్వసమూహాభవంతి- అతఃకామేనాపినిర్గుణస్యతవభజనాచ్చనైశ్శనైర్నైర్గుణ్యంభవతీత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ ఫలకామనయాపిత్వదారాధనం యదామోక్షహేతుఃతదాకింవక్తవ్యంభగవద్ధర్మమాహాత్మ్యం - ఇతి- వక్తుంతత్సంప్రదాయప్రవర్తకత్వేన- భగవంతంస్తౌతి॥జితమితి॥యదాభవాన్- భాగవతంధర్మమాహ- తదా హేఅజితభగవన్ - త్వయాజితంసర్వోత్కర్షేణస్థితం- తత్రహేతుః- యేనిష్కించనాఃసనత్కుమారాదయోమునయస్తె - యంభగవంతం - అపవర్గాయసేవంతె- తెనభవతాజితం-యంధర్మమితివా॥౪౦అనవద్యతామేవాహ॥ విషమేతి॥ విషమమతిః యత్రయస్మిన్ భాగవతెధర్మె - నాస్తియదన్యత్ర - యథాన్యస్మిన్ కామ్యధర్మె - ననుసోపివేదోక్తత్వాదనవద్యఏవ - తత్రాహ - విషమధియాశత్రుమరణాదికామనయారచితోవిహితోయః - సహ్యవిశుద్ధః రాగద్వేషాదిమత్త్వాత్- క్షయిష్ణుశ్చ- నశ్వరఫలత్వాత్ అధర్మబహుళశ్చ- హింసాదిబాహుళ్యాత్॥తదుక్తంశబరస్వామిభిః॥ సూ॥ ఉభయమిహచోదనయాలక్ష్యతే- అర్థోనర్థశ్చేత్యాది ॥ ౪౧ ॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ కఇతి॥ కఃక్షే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మతికింకుశలం - నకించిత్ - నిజపరయోఃస్వస్యపరస్యచ - స్వపరద్రుహా స్వస్మైపరస్మైచ ద్రుహ్యతీతి స్వపరద్రుక్ తేన.
యతస్స్వద్రోహాత్ అత్యంతకాయక్లేశాత్తవకోపఃపీడాసంభవతి - తదుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥ కర్శయంతశ్శరీరస్థంభూత
గ్రామమచేతసః । మాంచైవాంతశ్శరీరస్థంతాన్విద్ధ్యాసురనిశ్చయానితి ॥ తథాపరపీడనయాఅన్యహింసయా అధర్మః
చశబ్దాత్తవకోపశ్చ- అతస్త్వయారోగాంధఇతిమాంకథంచిద్వేదమార్గేప్రవర్తయితుంకామ్యధర్మోభిహితః - నతత్త్వదృ
ష్ట్యా॥ ౪౨॥ భాగవతధర్మేణతునద్రోహఇత్యాహ॥ నేతి॥ నవ్యభిచరతినపరమార్థంజహాతి- తవఈక్షాదృష్టిః- అవ్యభిచారే
హేతుః॥ స్థిరేతి॥ స్థావరజంగమప్రాణసమూహేషు- సమబుద్ధయోభాగవతాయంధర్మంసేవంతే॥ ౪౩ ॥ ఏవంభూతస్య
భాగవతధర్మప్రవర్తకస్యతవదర్శనాత్ - సర్వపాపక్షయోభవతీతికించిత్రమిత్యాహ॥ నహీతి॥ పుల్కసఃచండాలః అత్ర
త్యార్యాసువిగణాదిప్రయోగఆర్షః ॥ ౪౪ ॥ అతోహంకృతార్థోస్మీత్యాహ॥అథేతి॥ అతోహేతోఃతవావలోకనేనపరిమృ
ష్టానిరస్తాఆశయేచిత్తేమలాయేషాంతే- త్వద్దర్శనంచమమనారదోపదేశేనజాతమిత్యాహ॥ సురఋషిణేతి॥ ౪౫॥ యథా
చాహంపూర్వమతిమూఢఆసం - యథాచనారదేనానుగృహీతోస్మి - తత్సర్వాంతర్యామిణస్తవమయాకిం ప్రకాశనీయ
మిత్యాహ॥ విదితమితి॥ విశేషేణజ్ఞాప్యంప్రకాశనీయం- కియదిహానకిమపీత్యర్థః - సవితుర్యథాఖద్యోతైః ప్రకాశనీయం
నాస్తితద్వత్॥ ౪౬॥ ఉక్తలక్షణంభగవంతంప్రణమతిద్వాభ్యాం ॥ నమఇతి ॥ సకలస్యజగతః స్థిత్యాదీనామీశాయసమర్థా

పఃపరపీడనయాచతథాధర్మః॥ ౪౨॥ నవ్యభిచరతితవేక్షాయయాహ్యభిహితోభాగవతోధర్మః । స్థిరచరస
త్త్వకదంబేష్వపృథగ్ధియో యముపాసతేత్వార్యాః ॥ ౪౩ ॥ నహిభగవన్నఘటితమిదంత్వద్దర్శనాన్నృ
ణామఖిలపాపక్షయః । యన్నామసకృచ్ఛ్రవణాత్పుల్కసోపివిముచ్యతేసంసారాత్॥ ౪౪ ॥ అథభగ
వన్వయమధునాత్వదవలోకపరిమృష్టాశయమలాః । సురఋషిణాయదుదితంతావకేనకథమన్యథాభవ
తి॥ ౪౫॥ విదితమనంతసమస్తంతవజగదాత్మనోజనైరిహాచరితం । విజ్ఞాప్యంపరమగురోఃకియదిహసవితురి
వఖద్యోతైః॥ ౪౬॥ నమస్తుభ్యంభగవతేసకలజగత్స్థితిలయోదయేశాయ। దురవసితాత్మగతయేకుయోగి
నాంభిదాపరమహంసాయ ॥ ౪౭ ॥ యంవైశ్వసంతమనువిశ్వసృజశ్శ్వసంతియంచేకితానమనుచిత్తయ
ఉచ్చకంతి । భూమండలంసర్షపాయతీయస్యమూర్ధ్నితస్మైనమో భగవతేస్తుసహస్రమూర్ధ్నే ॥ ౪౮ ॥

శ్రీశుకః॥ సంస్తుతోభగవానేవమనంతస్తమభాషత । విద్యాధరపతింప్రీతశ్చిత్రకేతుంకురూద్వహ ॥ ౪౯ ॥
శ్రీభగవాన్ ॥ యన్నారదాంగిరోభ్యాంతేవ్యాహృతంమేనుశాసనం । సంసిద్ధోసితయారాజన్విద్యయా
దర్శనాచ్చమే ॥ ౫౦ ॥ అహంవై సర్వభూతాని భూతాత్మా భూతభావనః । శబ్దబ్రహ్మ పరబ్ర
హ్మమమోభేశాశ్వతీతనూ ॥ ౫౧ ॥ లోకేవితతమాత్మానంలోకంచాత్మనిసంతతం । ఉభయంచమయావ్యా
ప్తంమయిచైవోభయంకృతం ॥ ౫౨ ॥ యథాప్రసుప్తఃపురుషోవిశ్వంచాత్మనిపశ్యతి।ఆత్మానమేకదేశస్థంమ
న్యతేస్వప్నఉత్థితః ॥ ౫౩ ॥ ఏవంజాగరణాదీనిజీవస్థానానిచాత్మనః।మాయామాత్రాణివిజ్ఞాయతద్ద్రష్టా

యదురవసితాఅవిజ్ఞాతాఆత్మగతిర్నిజతత్త్వంయస్యతస్మై - కేషాంకుయోగినాం- కేనభిదాభేదదృష్ట్యా ॥ ౪౭ ॥ యమితి॥
శ్వసంతిచేష్టంతే- చేకితానంపశ్యంతమనుచిత్తయఃజ్ఞానేంద్రియాణి - ఉచ్చకంతిసారూప్యంపశ్యంతి ॥ ౪౮ ॥ ౪౯॥ యదితి॥
మేనుశాసనంమద్విషయఉపదేశః - తేనచతయాచవిద్యయా- అస్మాచ్చదర్శనాత్- సంసిద్ధోసి ॥ ౫౦ ॥ తదర్థేధదార్ఢ్యా
యస్వయమప్యుపదిశతి॥ అహమితి॥ సర్వభూతాన్యహమేవ- భూతానామాత్మా-భోక్తాప్యహమేవ- భోక్తృభోగ్యాత్మ
కంవిశ్వంమద్వ్యతిరిక్తంనాస్తీత్యర్థః - యతోహంభూతభావనః- భూతానాంప్రకాశకః కారణంచ- ననుశబ్దప్రకాశకం-
పరబ్రహ్మకారణంప్రకాశకంచ- సత్యం - తే- ఉభే- మమేవరూపేఇత్యాహ- శబ్దబ్రహ్మేతి- శాశ్వతీశాశ్వత్యౌ॥ ౫౧॥అత
స్త్వమేవంపశ్యేత్యాహ॥ లోకఇతి॥ లోకేభోగ్యప్రపంచే- భోక్తృత్వేనవితతమనుగతమాత్మానం - లోకంచాత్మనిభోగ్య
త్వేన- సంతతంవ్యాప్తం - తదుభయంచమయాకారణాత్మనావ్యాప్తం - మయిచైవోభయంకృతంకల్పితం - స్మరేదితితృతీ
మేనాన్వయః- పశ్యేత్యధ్యాహారోవా ॥ ౫౨ ॥ ననుజాగ్రదాద్యవస్థాభేదేన - భోక్తృభోగ్యాత్మకంవిశ్వంస్ఫుటంప్రతీయ
మానం- కథంకల్పితంస్యాదిత్యాశంక్యస్వప్నగతజాగ్రదాదిదృష్టాంతేన - సాధయన్నాహ- ద్వాభ్యాం ॥ యథేతి॥యథా
ప్రసుప్తఃసుప్తింగతః - విశ్వంగిరివనాదిరూపం - దేశాంతరస్థమాత్మన్యేవపశ్యతి - స్వప్నమధ్యేసుషుప్తిఃస్వప్నంచపశ్యతీ
త్యర్థః - తథాస్వప్నఏవఉత్థితస్సన్ఆత్మానమేకదేశస్థంశయనదేశస్థితంమన్యతే - జాగ్రదవస్థామనుభవతి॥ ౫౩॥ ఏవమితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏవంప్రసిద్ధాన్యపి జాగరాదీని జీవస్థానాని- జీవోపాధేర్బుద్ధేరవస్థానాని- ఆత్మనోమాయామాత్రాణీత్యేవంవిజ్ఞాయ- తే
షాంద్రష్టారంఅతఏవపరంతదవస్థారహితం-ఆత్మానంస్మరేత్॥ ౫౪ ॥ నను తేషాంద్రష్టారమితికథముచ్యతే - స్వాపేదృశ్యా
భావేనద్రష్టృత్వాభావాత్- తత్రాహ॥ యేనేతి॥ ప్రసుప్తఃపురుషోజీవః- యేనరూపేణ- తదాస్వాపకాలే- ఆత్మనఃస్వా
పంనిర్గుణం అతీంద్రియంసుఖంచవేద - తమాత్మానంబ్రహ్మమామవేహి - తదాస్వాపసుఖయోరసంవేదనే సుఖమహమ
స్వాప్సమితిస్మృతేరసంభవాత్॥ ౫౫॥ ననుస్వాపసాక్షిణాదృష్టం- కథంజాగ్రదవస్థఃస్మరేత్- నహ్యన్యేనదృష్టమన్యఃస్మర
తితత్రాహ ॥ ఉభయమితి ॥ ఉభయంప్రస్వాపంప్రతిబోధంచ - స్మరతఃఅనుసందధతః - తయోఃప్రస్వాపప్రతిబోధ
యోః- ప్రకాశకత్వేనయదన్వేతి - తాభ్యాంవ్యతిరిచ్యేతచ - ఏకైకాపాయేప్యనపాయాత్ - జ్ఞానంజ్ఞానరూపంపరంబ్ర
హ్మ- తదేవనతుభిన్నం-తస్మాన్మద్వ్యతిరిక్తంనాస్తీత్యర్థః- అతోఽచాన్యేదృష్టస్యయావనేస్మృతివదవస్థాంతరత్వేపిస్వాపా
నందయోః- స్మరణంఘటతఇతిభావః- తదేవంభూతంబ్రహ్మాత్మానమవేహీత్యనుషంగః॥ ౫౬॥ విపక్షేబాధకమాహ॥ య
దితి॥ యత్ యది- ఏతన్మద్భావంమత్స్వరూపం- బ్రహ్మావిస్మృతం- తదాత్మనఃసకాశాత్భిన్నంభవతి-తతఏతస్యపుంసఃసం
సారోభవతి-సంసారస్వరూపమాహ- దేహాద్దేహఃజన్మానంతరంపునర్జన్మ- మృతేరనంతరంమృతిశ్చేతి ॥ ౫౭॥ యోన్యంత
రేపిభోగాదిసంపాదనంశక్యం-జ్ఞానార్థంతు-అత్రైవయతితవ్యమిత్యాహ॥ లబ్ధ్వేతి॥ జ్ఞానంశాస్త్రార్థంవిజ్ఞానమపరోక్షం

రమ్పరంస్మరేత్ ॥౫౪॥ యేనప్రసుప్తఃపురుషస్స్వాపంవేదాత్మనస్తదా। సుఖంచనిర్గుణంబ్రహ్మతమాత్మా
నమవేహిమాం॥ ౫౫॥ ఉభయంస్మరతఃపుంసఃప్రస్వాపప్రతిబోధయోః । అన్వేతివ్యతిరిచ్యేతతద్జ్ఞానంబ్ర
హ్మతత్పరం ॥ ౫౬ ॥ యదేతద్విస్మృతంపుంసోమద్భావంభిన్నమాత్మనః। తతస్సంసారఏతస్యదేహాద్దే
హోమృతేర్మృతిః ॥ ౫౭ ॥ లబ్ధ్వేహమానుషీంయోనింజ్ఞానవిజ్ఞానసంభవామ్। ఆత్మానంయోనబుధ్యే
తనక్వచిత్క్షేమమాప్నుయాత్ ॥ ౫౮॥ స్మృత్వేహాయాంపరిక్లేశంతతఃఫలవిపర్యయం । అభయంచాప్యని
హాయాంసంకల్పాద్విరమేత్కవిః ॥ ౫౯ ॥ సుఖాయదుఃఖమోక్షాయకుర్వాతేదంపతీక్రియాః। తతోఽనివృ
త్తిరప్రాప్తిర్దుఃఖస్యచసుఖస్యచ॥ ౬౦॥ ఏవంవిపర్యయంబుధ్వానృణాంవిజ్ఞానమానినామ్। ఆత్మనశ్చగ
తింసూక్ష్మాంస్థానత్రయవిలక్షణాం॥౬౧॥దృష్టశ్రుతాభిర్మాత్రాభిర్నిర్ముక్తస్స్వేనతేజసా । జ్ఞానవిజ్ఞాన
సంతుష్టోమద్భక్తఃపురుషోభవేత్॥౬౨॥ఏతావానేవమంత్రజ్ఞైర్యోగనైపుణబుద్ధిభిః। స్వార్థస్సర్వాత్మనా
జ్ఞేయోయత్పరాత్మైకదర్శనం ॥ ౬౩ ॥ త్వమేతచ్ఛ్రద్ధయారాజన్నప్రమత్తోవచోమమ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంప
న్నోధారయన్నాశుసిధ్యసి॥ ౬౪॥ శ్రీశుకః॥ ఆశ్వాస్యభగవానిత్థంచిత్రకేతుంజగద్గురుః। పశ్యతస్తస్యస
ర్వాత్మాతతశ్చాంతర్దధేహరిః।౬౫। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కంధే - షోడశోధ్యాయః. ******
యతశ్చాంతర్హితోఽనంతస్తస్యైకృత్వాదిశేనమః।విద్యాధరశ్చిత్రకేతుశ్చచారగగనేచరః॥ ౧॥ సలక్షంల
క్షవర్షాణామవ్యాహతబలేంద్రియః। స్తూయమానోమహాయోగీమునిభిస్సిద్ధచారణైః॥ ౨॥ కులాచలేంద్ర
ద్రోణీషునానాసంకల్పసిద్ధిషు। రేమేవిద్యాధరస్త్రీభిర్గాపయన్హరిమీశ్వరం॥ ౩॥ ఏకదాస్వవిమానేన
విష్ణుదత్తేనభాస్వతా। గిరీశందదృశేగచ్ఛన్పరీతంసిద్ధచారణైః॥ ౪॥ ఆలింగ్యాంకీకృతాందేవీంబాహునా

తయోఃసంభవోయస్యాంతాం ॥ ౫౮॥ వైరాగ్యార్థంవివేకమాహ ॥ స్మృత్వేతి ॥ ఈహాయాంప్రవృత్తిమార్గేతతఈహా
తః- అనీహాయాంనివృత్తిమార్గేతు- అభయంమోక్షోభవతీతి- స్మృత్వా- ఫలసంకల్పాత్విరమేత్- పాఠాంతరే- నోభ
యం- పరిక్లేశఃఫలవిపర్యయశ్చనాస్తీత్యేవంస్మృత్వా॥ ౫౯॥ ఏతద్వివృణోతిత్రిభిః॥సుఖాయేతి॥దుఃఖస్యానివృత్తిఃసుఖస్యా
ప్రాప్తిః॥ ౬౦॥ ఏవమితి॥ విజ్ఞానేఉద్యమే- ప్రవీణావయమిత్యభిమానవతాం- స్థానత్రయవిలక్షణాంతురీయాం- బుధ్వా॥
౬౧॥దృష్టేతి॥దృష్టశ్రుతాభిర్మాత్రాభిఃఐహికాముష్మికైర్విషయైః- స్వేనతేజసావివేకబలేనచ ॥ ౬౨ ॥ నచాతఃపరఃపు
రుషార్థోఽస్తీత్యాహ॥ ఏతావానితి॥ యోగేనైపుణ్యంయస్యాః- సాబుద్ధిర్యేషాం- పరస్యాత్మనః- ఏకందర్శనమితియత్-
ఏతావానేవ॥౬౩॥౬౪॥౬౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.................. *
శ్లో॥ తతస్సప్తదశేయోగమహర్ధింప్రాప్యఖేచరః। విహస్యగిరిశంశాపాదుమాయావృత్రతాంగతః॥ యతఇతి॥ యతః
యస్యాం- తస్యైదిశే- నమఃనమోవాకంకృత్వా॥ ౧॥ సఇతి॥ సవిద్యాధరస్త్రీభిర్హరింగాపయన్ రేమఇతిద్వయోర
న్వయః అవ్యాహతంబలమింద్రియపాటవంయస్య॥౨॥ కులేతి॥ నానావిధాస్సంకల్పైనైవసిద్ధయోయాసుతాసు॥ ౩॥ ౪॥ శ్రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధరీ యోయం శ్లోకః॥ అకస్మాదద్భుతైశ్వర్యగర్వాత్ప్రాచీనకర్మతః । ఆసురీం యోనిమాపన్నో భవానీశాపతస్స తు ॥ తదాహ॥ ఏకదేత్యాదినా ॥ ఆలింగ్యేతి ॥ అంకీకృతాం ఉత్సంగే నైకీకృతాం దేవీం బాహునాలింగ్య స్థితముపాచ - జహాసచ- తస్యాంతికే స్థితస్సన్॥ ౫॥ ఏష ఇతి ॥ ధర్మాణాం వక్తా ధర్మాణాం వద - శరీరిణాం మధ్యే ముఖ్యశ్చ భార్యయా మిథునీభూయాస్తే॥ ౬ ॥ ౭।౮॥ భగవానితి॥ అగాధా గంభీరా ధీర్యస్య సః॥ ౯॥ ఇతీతి॥ న తస్య వీర్యం ప్రభావం విద్వాన్ అతద్వీర్యవిద్వాన్ - తస్మిన్ - నిర్జితాత్మాభిమానినే జితేంద్రియోహమిత్యభిమానవతే- ఇతి రుషా క్రోధేనాహ॥ ౧౦॥ అయమితి విరుద్ధం ప్రకర్షేణ కరోతీతి విప్రకృత్॥ ౧౧॥ నేతి॥ అతివర్తినం శాస్త్రమతిక్రమ్య వర్తనశీలం- యే బ్రహ్మాద్యాః- నో నిషేధంతి న వారయంతి॥ ౧౨ ॥ తేషామితి॥ తేషాం బ్రహ్మాదీనాం అనుధ్యేయం పదాబ్జయుగ్మం యస్య తం - మంగళమంగళం - పరమమంగళమూర్తిం సూరీన్ పరిభూయ అవజ్ఞాయ - జగద్గురుం సర్వేశ్వరం సదాశివం యః ప్రశాస్తి తత్తస్మాత్॥ ౧౩॥ నను హరిభక్తోయం న దండార్హ ఇతి చేత్తత్రాహ॥ నాయమితి॥ నాయం-సాధుభిః పరిసేవితం- వైకుంఠస్య పాదమూలోపసర్పణమర్హతి-యతః - సంభావితా అహమధిక ఇతి కృతా మతిర్యేన- అత ఏవ స్తబ్ధః అనమ్రః ॥ ౧౪ ॥ తదేవం స్వయం దండ్యత్వం నిశ్చిత్య తం ప్రత్యాహ ॥

మునిసంసది । ఉవాచ దేవ్యాంశృణ్వంత్యాం జహాసోచ్చైస్తదంతికే॥ ౫ ॥ చిత్రకేతుః॥ ఏష లోకగురుస్సాక్షాద్ధర్మం వక్తా శరీరిణామ్ । ఆస్తే ముఖ్యస్సభాయాం వై మిథునీభూయ భార్యయా॥ ౬॥ జటాధరస్తీవ్రతపా బ్రహ్మవాదిసతాం పతిః । అంకీకృత్య స్త్రియం చాస్తే గతహ్రీః ప్రాకృతో యథా ॥ ౭ ॥ ప్రాయశః ప్రాకృతాశ్చాపి స్త్రియం రహసి బిభ్రతి। అయం మహావ్రతధరో బిభర్తి సదసి స్త్రియమ్॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః॥ భగవానపి తచ్ఛ్రుత్వా ప్రహస్యాగాధధీర్నృప। తూష్ణీం బభూవ సదసి సభ్యాశ్చ తదనువ్రతాః॥ ౯॥ ఇత్యతద్వీర్యవిదుషి బ్రువాణే బహ్వశోభనమ్। రుషోపవిష్టా దేవ్యాహ నిర్జితాత్మాభిమానినే॥ ౧౦॥ అయం కిమధునా లోకే శాస్తా దండధరః ప్రభుః। అస్మద్విధానాం దుష్టానాం నిర్లజ్జానాం చ విప్రకృత్॥ ౧౧॥ న వేద ధర్మం కిల పద్మయోనిర్న బ్రహ్మపుత్రా భృగునారదాద్యాః । న వై కుమారః కపిలో మనుశ్చ యే నో నిషేధంత్యతివర్తినం హరమ్ ॥ ౧౨॥ తేషామనుధ్యేయపదాబ్జయుగ్మం జగద్గురుం మంగళమంగళం స్వయమ్। యః క్షత్రబంధుః పరిభూయ సూరీన్ ప్రశాస్తి ధృష్టస్తదయం హి దండ్యః॥ ౧౩॥ నాయమర్హతి వైకుంఠపాదమూలోపసర్పణమ్। సంభావితమతిస్స్తబ్ధస్సాధుభిః పర్యుపాసితమ్॥ ౧౪॥ అతః పాపీయసీం యోనిమాసురీం యాహి దుర్మతే । యథేహ భూయో మహతాం న కర్తా పుత్ర కిల్బిషమ్॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం శప్తశ్చిత్రకేతుర్విమానాదవరుహ్య సః । ప్రసాదయామాస సతీం మూర్ధ్నా నమ్రేణ భారత॥ ౧౬॥ చిత్రకేతుః ॥ ప్రతిగృహ్ణామి శాపం తే హ్యాత్మనోంజలినాంబికే। దేవైర్మర్త్యాయ యత్ప్రోక్తం పూర్వదిష్టం హి తస్య తత్ ॥ ౧౭ ॥ సంసారచక్ర ఏతస్మిన్ జంతురజ్ఞానమోహితః । భ్రామ్యత్సుఖం చ దుఃఖం చ భుంక్తే సర్వత్ర సర్వదా॥ ౧౮॥ నైవాత్మనః పరస్యాపి కర్తా స్యాత్సుఖదుఃఖయోః। కర్తారం మన్యతే ప్రాజ్ఞ ఆత్మానం పరమేవ చ॥ ౧౯॥ గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్ కశ్శాపః కోన్వనుగ్రహః। కస్స్వర్గో నరకః కో వా కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా॥ ౨౦॥ ఏకస్సృజతి భూతాని భగవానాత్మమాయయా। ఏషాం బంధం చ మోక్షం చ సుఖం దుఃఖం చ నిష్కలః॥ ౨౧॥ న తస్య కశ్చిద్దయితో న ప్రతీపో న జ్ఞాతిబంధుర్న పరో న చ స్వః। సమస్య సర్వత్ర నిరంజనస్య కుతోనురాగః కుత ఏవ రోషః॥ ౨౨॥ తథాపి తచ్ఛక్తివిసర్గ ఏ

అత ఇతి॥ హే పుత్ర- యథా భూయో మహతాం కిల్బిషమపరాధం న కర్తా న కరిష్యసి- తథా యాహీత్యర్థః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ప్రతిగృహ్ణామీతి ॥ పూర్వదిష్టం ప్రాచీనకర్మప్రాప్తమేవ॥ ౧౭॥ అయం చ సంసారచక్రస్వభావ ఏవ న చిత్రమిత్యాహ ॥ సంసారేతి॥ ౧౮॥ అత ఏవాత్ర మమ చ తవ చ న కోపి దోష ఇత్యాహ॥ నైవేతి॥ ౧౯॥ ఏవం తావత్సుఖదుఃఖాదికమంగీకృత్యోక్తం- ఇదానీం తదపి వస్తుతో నాస్తీత్యాహ॥ గుణేతి॥ గుణానాం మాయామయానాం- ప్రవాహే సంసారే॥ ౨౦ ॥ నను మాయాగుణానాం చేదయం ప్రవాహస్తర్హి తేషాం జడత్వాద్బంధమోక్షాద్యనుభవో న స్యాత్తత్రాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏకః పరమేశ్వరః- మాయయా నిమిత్తభూతయా- భూతాని ప్రాణినః - సృజతి - ఏషాం బంధాదికం చ సృజతి- నిష్కలః స్వయం బంధాదిశూన్యః॥ ౨౧॥ నన్వేవంభూతవిషమసృష్టౌ- తస్య కిం కారణం - ప్రియాదివైషమ్యాభావాదిత్యాశంక్య- యద్యపి ప్రియాదయో న సంతి- తథాపి తత్తత్కర్మవశాత్సర్వం ఘటత ఇత్యాహ - ద్వాభ్యాం॥ న తస్యేతి ॥ ప్రతీపః అప్రియః- న జ్ఞాతిర్బంధుశ్చేత్యర్థః- తత్ర హేతుః- సర్వత్ర సమస్య తత్కుతః- నిరంజనస్య నిస్సంగస్య- అత ఏవ తన్నిమిత్తే సుఖే రాగో నాస్తి రాగానుబం.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధాభావేరోషఃకుతస్స్యాత్॥౨౨॥యద్యప్యేవం॥ తథాపీతి॥ తథాపి- తస్యశక్త్యామాయయాయోవిసర్గఃపుణ్యపాపాది లక్షణంకర్మ-ఏషాంశరీరిణాంసుఖాద్యర్థమవకల్పతే-సమర్థోభవతి-యథోక్తంగీతాసు॥శ్లో॥భూతభావోద్భవకరోవిస ర్గఃకర్మసంజ్ఞితఇతి॥౨౩॥ అతఇతి॥ అతఃతస్మాత్- హేభామిని- కోపనేత్వాంకేవలంప్రసాదయామి - నతుశాపమోక్షా య-తర్హికింప్రసాదనేన-అతఆహ- మమోక్తంసాధ్వపిఅసాధువన్మన్యసే- తత్త్వయాక్షమ్యతాం॥ ౨౪॥ ఇతీతి॥ గిరిశౌ భవానీశంకరౌ- ప్రసాద్యస్మయతోఃవిస్మయంకుర్వతోస్సతోః॥౨౫॥౨౬॥ ౨౭॥ నారాయణేతి॥ స్వర్గాదావేవంతుల్యార్థః ప్రయోజనమితిద్రష్టుంశీలంయేషాంతేతథా॥ ౨౮॥ తత్రతదుక్తమేవహేతుమాహద్వాభ్యాం ॥ దేహినామితి॥ దేహినాం సుఖదుఃఖమిత్యాదిద్వంద్వాని - ఈశ్వరస్యలీలయామాయయాభవంతి ॥ ౨౯॥ అవివేకేతి॥ తేషుచగుణదోషవికల్పాశ్చేత్య న్వయః- ఇష్టానిష్టభేదఇవ- యఃస్ఫురతి- సఃఆత్మన్యర్థభేదఃసుఖాదిభేదః- పుంసఃస్వప్నేయథాఅవివేకకృతోభవతి-స్రజీవ

షాంసుఖాయదుఃఖాయహితాహితాయ । బంధాయమోక్షాయచమృత్యుజన్మనోశ్శరీరిణాంసంసృతయే వకల్పతే॥౨౩॥అతఃప్రసాదయేనత్వాంశాపమోక్షాయభామిని । యన్మన్యసేహ్యసాధూక్తంమమతత్క్షమ్య తామితి॥ ౨౪॥ శ్రీబాదరాయణిః ॥ ఇతిప్రసాద్యగిరిశౌచిత్రకేతురరిందమ । జగామస్వవిమానేనపశ్యతో స్స్మయతోస్తయోః ॥ ౨౫ ॥ తతస్సభగవాన్రుద్రోరుద్రాణీమిదమబ్రవీత్ । దేవర్షిదైత్యసిద్ధానాంపా ర్షదానాంచశృణ్వతాం॥ ౨౬॥ శ్రీరుద్రః॥ దృష్టవత్యసిసుశ్రోణిహరేరద్భుతకర్మణః । మాహాత్మ్యంభృత్య భృత్యానాంనిస్పృహాణాంమహాత్మనాం॥ ౨౭॥ నారాయణపరాస్సర్వేనకుతశ్చనబిభ్యతి। స్వర్గాపవర్గ నరకేష్వపితుల్యార్థదర్శినః॥ ౨౮ ॥ దేహినాందేహసంయోగాద్ద్వంద్వానీశ్వరలీలయా । సుఖందుఃఖంమృ తిర్జన్మశాపోనుగ్రహఏవచ॥ ౨౯॥ అవివేకకృతఃపుంసోహ్యర్థభేదఇవాత్మని । గుణదోషవికల్పాశ్చభిదైవ స్రజి*వద్యథా॥ ౩౦॥ వాసుదేవేభగవతిభక్తిముద్వహతాంనృణాం । జ్ఞానవైరాగ్యవీర్యాణాంనేహకశ్చి ద్వ్యపాశ్రయః॥ ౩౧॥ నాహంవిరించోనకుమారనారదౌనబ్రహ్మపుత్రామునయస్సురేశాః। విదామయ స్యేహితమంశకాంశకానతత్స్వరూపంపృథగీశమానినః ॥ ౩౨ ॥ నహ్యస్యాతిప్రియః కశ్చిన్నాప్రియస్స్వః పరోపివా । ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాంసర్వభూతప్రియోహరిః॥ ౩౩ ॥ తస్యచాయంమహాభాగశ్చిత్రకే తుఃప్రియానుగః । సర్వత్రసమదృక్ఛాంతోహ్యహంచైవాచ్యుతప్రియః ॥ ౩౪ ॥ తస్మాన్నవిస్మయఃకార్యః పురుషేషుమహాత్మసు। మహాపురుషభక్తేషుశాంతేషుసమదర్శిషు ॥ ౩౫॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతిశ్రుత్వాభగవత శ్శివస్యోమాభిభాషితం। బభూవశాంతధీరాజన్దేవీవిగతవిస్మయా॥ ౩౬॥ ఇతిభాగవతోదేవ్యాఃప్రతిశప్తు మలంతమః।మూర్ధ్నాసంజగృహేశాపమేతావత్సాధులక్షణం॥ ౩౭॥ జజ్ఞేత్వష్టుర్దక్షిణాగ్నౌదానవీంయో నిమాశ్రితః। వృత్రఇత్యభివిఖ్యాతోజ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ॥ ౩౮ ॥ ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంయన్మాంత్వంపరి పృచ్ఛసి । వృత్రస్యాసురజాతేశ్చకారణంభగవన్మతేః ॥ ౩౯ ॥ ఇతిహాసమిమంపుణ్యంచిత్రకేతోర్మహాత్మ నః । మాహాత్మ్యంవిష్ణుభక్తానాంశ్రుత్వాబంధాద్విముచ్యతే ॥ ౪౦ ॥ యఇమంప్రాతరుత్థాయశ్రద్ధా వాన్వాగ్యతఃపఠేత్ । ఇతిహాసంహరింస్మృత్వాసయాతిపరమాంగతిమ్ ॥ ౪౧ ॥ *************

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కంధే - సప్తదశోధ్యాయః.

త్సర్పమాలాదిభిదాయథాతథైవకృతఇత్యర్థః * స్రగ్వ్యదితివక్తవ్యేస్రజివదిత్యార్షః - స్వప్నకల్పితేతిపాఠేసుగమం ॥౩౦॥ అతోభాగవతానాంనిస్పృహత్వముచితమేవేత్యాహ ॥ వాసుదేవఇతి ॥ జ్ఞానవైరాగ్యయోర్వీర్యంబలంయేషాంతేషాంవ్య పాశ్రయఃస్పృష్టేర్విశిష్టబుద్ధ్యాఆశ్రయణీయోర్థోనాస్తి ॥ ౩౧ ॥ అస్యచహరిదాసత్వేన- తత్స్వభావత్వాన్నైతచ్చిత్ర మితివక్తుంహరేర్మాహాత్మ్యమాహ- ద్వాభ్యాం ॥ నాహమితి॥ ఈహితమభిప్రాయంలీలాంవా-యదావయంనవిద్మః- త దాతస్యస్వరూపం- అంశకాంశకాఅపిసంతః- పృథగీశమానినోనవిదురేవ॥౩౨॥ నహీతి॥ అతఏవహరిరేవసర్వేషాంభూ తానాంప్రియః॥౩౩॥తస్యేతి॥అహంచైవాచ్యుతస్యప్రియః- తస్మాన్మమాస్మిన్క్రోధోనాభూదితిభావః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ఇతీతి॥ప్రతిశాపందాతుం- అలంతమఃసమర్థతమోపి॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఏతదితి॥ అసురజాతేఃఅసురస్వభావేనోత్పత్తేః-భగవతి మతేశ్చ॥౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ శ్లో॥ ఆదిత్యానాంచతుర్థస్యత్వష్టుర్వంశప్రసంగతః। ప్రోక్తమింద్రకృ తంవిశ్వరూపవృత్రవధాదికమ్॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ******************

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ త్వష్టుర్వంశమనుక్రమ్య సప్రసంగం యథాక్రమం । ఆదిత్యానామథాన్యేషాం వంశానాహ మునీశ్వరః ॥ అదితేః పంచమాదీనాం పుత్రాణామన్వయో కీర్తితః । అష్టాదశేఽదితేర్గర్భే శక్రేణ మరుతాంభిదా ॥ దక్షకన్యాన్వయానుకథనే - ఆదిత్యాః ద్వాదశ పుత్రాః ప్రోక్తాః- తథాహి॥ శ్లో॥ వివస్వానర్యమా పూషా త్వష్టాథ సవితా భగః। ధాతా విధాతా వరుణో మిత్రశ్శక్ర ఉరుక్రమ ఇతి ॥ తత్ర షష్ఠాధ్యాయాంతమారభ్య విశ్వరూప - వృత్ర - చిత్రకేతూపాఖ్యానైః - త్వష్టుర్వంశమనువర్ణ్య ఇదానీం సవితుర్వంశమాహ ॥ పృశ్నిస్త్వితి ॥ సావిత్రీమిత్యాదౌ ప్రసూతేత్యుత్తరస్యానుషంగః - పశుం పశుయాగం- మహామఖాన్-పంచయజ్ఞాన్॥ ౧॥ ౨॥ ధాతురితి॥ ధాతుర్భార్యాః కుహ్వాః- సాయం పుత్రం ప్రాసూత- ఏవం సినీవాలీ దర్శమిత్యనుక్రమాత్॥ ౩॥ అగ్నీనితి॥ సమనంతరో విధాతా- క్రియాయాం భార్యాయాం - పురీష్యానగ్నీన్ పంచ చితీన్॥ శ్రు ॥ పురీష్యాసోఽగ్నయ ఇతి ॥ శ్రు ॥ పంచ వా ఏతేఽగ్నయో యచ్చితయ ఉదధిరేవ నామ ప్రథమో దుధ్రో ద్వితీయో గహ్యస్తృతీయః- కిం శిలశ్చతుర్థో వన్యః పంచమస్తేభ్యో య దాహుతీర్న జుహుయాదితి చ శ్రుతేః ॥ ౪ ॥ చర్షణీతి ॥ చర్షణీ వరుణస్య భార్యా ఆసీత్ - పూర్వం బ్రహ్మణః పుత్రో భృగుర్యస్యాం పునర్జాతః - వాల్మీకిః - వల్మీకాత్ వరుణస్యైవ పుత్రోఽభవత్-

శ్రీబాదరాయణిః ॥ పృశ్నిస్తు పత్నీ సవితుస్సావిత్రీం వ్యాహృతిం త్రయం । అగ్నిహోత్రం పశుం సోమం చాతుర్మాస్యం మహామఖాన్ ॥ ౧ ॥ సిద్ధిర్భగస్య భార్యాంగ మహిమానం విభుం ప్రభుం । ఆశిషం చ వరారోహాం కన్యాం ప్రాసూత సువ్రతామ్॥ ౨॥ ధాతుః కుహూస్సినీవాలీ రాకా చానుమతిస్తథా । సాయం దర్శమథ ప్రాతః పూర్ణిమాసమనుక్రమాత్॥ ౩॥ అగ్నీన్ పురీష్యానాధత్త క్రియాయాం సమనంతరః ॥ ౪ ॥ చర్షణీ వరుణస్యాసీద్యస్యాం జాతో భృగుః పునః। వాల్మీకిశ్చ మహాయోగీ వల్మీకాదభవత్కిల॥ ౫ ॥ అగస్త్యశ్చ వసిష్ఠశ్చ మిత్రావరుణయోరృషీ । రేతస్సిషిచతుః కుంభే హ్యుర్వశ్యాస్సన్నిధౌ ద్రుతం ॥ ౬ ॥ రేవత్యాం మిత్ర ఉత్సర్గమరిష్టం పిప్పలం వ్యధాత్। పౌలోమ్యామింద్ర ఆధత్త త్రీన్ పుత్రానితి నశ్శ్రుతమ్ ॥ ౭ ॥ జయంతమృషభం తాత తృతీయం విదుషం విభుః । ఉరుక్రమస్య దేవస్య మాయావామనరూపిణః ॥ ౮ ॥ కీర్త్యాం పత్న్యాం బృహచ్ఛ్లోకాస్తస్యాసన్ సౌభగాదయః । తత్కర్మగుణవీర్యాణి కాశ్యపస్య మహాత్మనః । పశ్చాద్వక్ష్యామహేఽదిత్యాం యథైవావతతార హ॥ ౯॥ అథ కాశ్యపదాయాదాన్ దైతేయాన్ కీర్తయామి తే। యత్ర భాగవతశ్శ్రీమాన్ ప్రహ్లాదో బలిరేవ చ॥ ౧౦॥ దితేర్ద్వావేవ దాయాదౌ దైత్యదానవవందితౌ । హిరణ్యకశిపుర్నామ హిరణ్యాక్షశ్చ కీర్తితౌ॥ ౧౧॥ హిరణ్యకశిపోర్భార్యా కయాధుర్నామ దానవీ । జంభస్య తనయా దత్తా సుషువే చతురస్సుతాన్॥ ౧౨॥ ప్రహ్లాదం ప్రాగనుహ్లాదం సంహ్లాదం హ్లాదమేవ చ । తత్స్వసా సింహికా నామ రాహుం విప్రచితోఽగ్రహీత్ ॥ ౧౩ ॥ శిరోఽహరద్యస్య హరిశ్చక్రేణ పిబతోఽమృతం। సంహ్లాదస్య గతిర్భార్యాసూత పంచజనం తతః ॥ ౧౪ ॥ హ్లాదస్య ధమనీ భార్యాసూత వాతాపిమిల్వలమ్। యోఽగస్త్యాయ త్వతిథయే పేచే వాతాపిమిల్వలః ॥ ౧౫ ॥ అనుహ్లాదస్య సూర్మ్యాయాం బాష్కలో మహిషస్తథా । విరోచనస్తు ప్రాహ్లాదిర్బలిస్తస్యాభవత్కిల ॥ ౧౬ ॥ బాణజ్యేష్ఠం పుత్రశతమశనాయాం తతోఽభవత్। తస్యానుభావస్సుశ్లోక్యః పశ్చాదేవాభిధాస్యతే ॥ ౧౭ ॥ బాణ ఆరాధ్య గిరిశం లేభే తద్గణముఖ్యతాం।యత్పార్శ్వే భగవానాస్తే హ్యద్యాపి పురపాలకః॥ ౧౮ ॥ మరుతశ్చ దితేః పుత్రాశ్చత్వారింశన్నవాధికాః । త ఆసన్నప్ర

ఏతౌ వరుణస్యాసాధారణౌ పుత్రౌ॥ ౫॥ తథా ఉత్సర్గాదయః మిత్రస్యాసాధారణాః - తయోరేవ సాధారణౌ ద్వౌ పుత్రావాహ॥ అగస్త్య ఇతి॥ అగస్త్యశ్చ వసిష్ఠశ్చ- మిత్రావరుణయోరభవతాం- ఉభావపి- కుంభే రేతః సిషిచతుః॥ శ్రు॥ సత్రే హ జాతావిషితా నమోభిః కుంభే రేతస్సిషిచతుస్సమానమితి శ్రుతేః - ద్రుతం సన్నం॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ కీర్త్యామితి ॥ పశ్చాదష్టమస్కంధే ॥ ౯॥ అథేతి॥ అథ కశ్యపస్యాదితేః పుత్రాణాం ద్వాదశాదిత్యానామన్వయకథనానంతరం - దైతేయాన్ దితేః పుత్రాన్ - కీర్తయామి కథయామి ॥ ౧౦ ॥ దితేరితి ॥ హిరణ్యకశిపుర్హిరణ్యాక్షశ్చేతి ప్రథమం ద్వావేతౌ చ కీర్తితౌ- తృతీయస్కంధే॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ప్రహ్లాదమితి॥ విప్రచితో దానవాద్భర్తుః సకాశాత్- రాహుం పుత్రమగ్రహీత్॥ ౧౩॥ శిర ఇతి ॥ తతః సంహ్లాదాదసూత॥ ౧౪॥ హ్లాదస్యేతి ॥ యోఽయం మేషరూపం వాతాపిం పేచే - తమిల్వలం చ వాతాపిం చాసూతేత్యన్వయః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ బాణేతి॥ తతో బలేస్సకాశాదభవత్ - తస్య బలేః అనుభావః సుశ్లోక్యః పుణ్యకీర్త్యర్హః- యద్వా - అనుభావ్యతే సద్భిః స్తూయత ఇత్యనుభావం సుశ్లోక్యం యశ ఇతి శేషః ॥ ౧౭ ॥ బాణ ఇతి ॥ తస్య గణేషు - ముఖ్యతాం ప్రాధా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్యాం॥౧౮॥మరుత ఇతి॥ సాత్మతాం సమానరూపతాం॥ ౧౯॥ కథమితి॥ సాత్మ్యం దేవత్వం ప్రాపితాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తదితి॥ ఆదృతం సాదరం - అల్పం మితాక్షరం - అర్థవత్ బహ్వర్థయుక్తం - సత్రమయనం ఆశ్రయో యస్య హే సత్రాయణ శౌనక ॥ ౨౨॥ హతేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహేణ పృష్ఠతస్సహాయేన॥ ౨౩॥ కదేతి॥ భ్రాతృహంతారం-ఇంద్రం- మారయిత్వా సుఖినీ స్యామితి విచింతయామాస దితిః- ఉల్బణం క్రూరం-అక్లిన్నహృదయం కఠినచిత్తం ॥ ౨౪ ॥ ననురాజా స్వదేహరక్షార్థమన్యేషాం ఘాతం కరోత్యేవ కిమత్ర చిత్రం - తత్రాహ ॥ క్రిమీతి ॥ ఈశః ప్రభుః ఇత్యభిహితస్యాపి యస్య - పూర్వేషాం రాజ్ఞాం దేహస్య- అంతే మరణానంతరం- ద్విత్రిదినావస్థితస్య- క్రిమయ ఇతి- శ్వాదిభిర్భక్షితస్య తు విడితి- దగ్ధస్య భస్మేతి - సంజ్ఞా ఆసీత్- తత్కృతే తస్య దేహస్యార్థే- యో భూతేభ్యో ద్రుహ్యతి - స కిం స్వార్థం వేద న వేదైవ - తత్ర హేతుః - యతః భూతద్రోహాన్నిరయో భవతి॥ ౨౫॥ ఆశాసానస్యేతి ॥ ఇదం దేహాదికం- ధ్రువం నిత్యం - ఆశాసానస్య మన్యమానస్య అతః - ఉన్న

జాస్స త్వేనీతా ఇంద్రేణ సాత్మతాం ॥ ౧౯॥ రాజా ॥ కథం త ఆసురం భావమపాస్యౌత్పత్తికం గురో। ఇంద్రేణ ప్రాపితాస్సాత్మ్యం కింతత్సాధుకృతం హి తైః ॥ ౨౦ ॥ ఇమే శ్రద్దధతే బ్రహ్మన్నృషయో హి మయా సహ । పరిజ్ఞానాయ భగవంస్తన్నో వ్యాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨౧॥ సూతః॥ తద్విష్ణురాతస్య స బాదరాయణిర్వచో నిశమ్యాదృతమల్పమర్థవత్ । సభాజయన్ సన్నిభృతేన చేతసా జగాద సత్రాయణ సర్వదర్శనః॥ ౨౨ ॥ శ్రీబాదరాయణిః ॥ హతపుత్రా దితిశ్శక్ర పార్ష్ణిగ్రాహేణ విష్ణునా । మన్యునా శోకదీప్తేన జ్వలంతీ పర్యచింతయత్ ॥ ౨౩ ॥ దితిః ॥ కదా ను భ్రాతృహంతారమింద్రియారామముల్బణం । అక్లిన్నహృదయం పాపం ఘాతయిత్వా శయే సుఖమ్॥ ౨౪॥ క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞాఽఽసీద్యస్యేశాభిహితస్య వా। భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః ॥ ౨౫ ॥ ఆశాసానస్య తస్యేదం ధ్రువమున్నద్ధచేతసః। మదశోషక ఇంద్రస్య భూయాద్యేన సుతో హి మే॥ ౨౬॥ ఇతి భావేన సా భర్తురాచచారాసకృత్ప్రియం । శుశ్రూషయాఽనురాగేణ ప్రశ్రయేణ దమేన చ ॥ ౨౭ ॥ భక్త్యా పరమయా రాజన్ మనోజ్ఞైర్వల్గుభాషితైః । మనో జగ్రాహ భావజ్ఞా సస్మితాపాంగవీక్షణైః॥ ౨౮॥ ఏవం స్త్రియా జడీభూతో విద్వానపి విదగ్ధయా । బాఢమిత్యాహ వివశో న తచ్చిత్రం హి యోషితి ॥ ౨౯॥ విలోక్యైకాంతభూతాని భూతాన్యాదౌ ప్రజాపతిః । స్త్రియం చక్రే స్వదేహార్ధం యయా పుంసాం మతిర్హృతా ॥ ౩౦ ॥ ఏవం శుశ్రూషితస్తాత భగవాన్ కాశ్యపః స్త్రియా । ప్రహస్య పరమప్రీతో దితిమాహాభినంద్య చ ॥ ౩౧ ॥ వరం వరయ వామోరు ప్రీతస్తేఽహమనిందితే। స్త్రీణాం భర్తరి సుప్రీతే కః కామ ఇహ చాగమః॥ ౩౨॥ పతిరేవ హి నారీణాం దైవతం పరమం స్మృతం । మనస్సు సర్వభూతానాం వాసుదేవశ్శ్రియః పతిః ॥ ౩౩ ॥ స ఏవ దేవతాలింగైర్నామరూపవికల్పితైః। ఇజ్యతే భగవాన్ పుంభిః స్త్రీభిశ్చ పతిరూపధృత్ ॥ ౩౪ ॥ తస్మాత్పతివ్రతా నార్యశ్శ్రేయస్కామాస్సుమధ్యమే। యజంత్యనన్యభావేన పతిమాత్మానమీశ్వరం ॥ ౩౫ ॥ సోఽహం త్వయార్చితో భద్రే ఈదృగ్భావేన భక్తితః । కం తే సంపాదయే కామమసతీనాం సుదుర్లభం॥ ౩౬॥ దితిః॥ వరదో యది మే బ్రహ్మన్ పుత్రమింద్రహణం వృణే । అమర్త్యం హతపుత్రాహం యేన మే ఘాతితౌ సుతౌ ॥ ౩౭ ॥ నిశమ్య తద్వచో విప్రో విమనాః పర్యతప్యత । అహో అధర్మస్సుమహానద్య మే సముపస్థితః ॥ ౩౮ ॥ అహో అర్థేంద్రియారామో యోషిన్మయ్యేహ మాయయా । గృహీతచేతాః కృపణః పతిష్యే నరకే ధ్రువం ॥ ౩౯ ॥ కోఽతిక్రమోఽనువర్తంత్యాస్స్వభావమిహ యోషితః । ధి

ద్ధః ఉచ్ఛృంఖలం చేతో యస్య- తస్యేంద్రస్య - యో మదస్తస్య శోషకః పుత్రో మమ యేన హేతునా భూయాత్ - భవేత్ ॥ ౨౬॥ఇతీతి॥ తద్భర్తుః ప్రియాచరణమేవేతి భావేన- సా హ భర్తుః ప్రియమసకృదాచచార॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఏవమితి॥ వివశః స్త్రీపరతంత్రస్సన్- బాఢం తవ మనోరథం పూరయిష్యామీతి యదాహ తన్న చిత్రం॥ ౨౯॥ తత్ర హేతుమాహ ॥ విలోక్యేతి॥ ఏకాంతభూతాని నిస్సంగాని మైథునేన సృష్టివృద్ధ్యర్థం- స్వదేహార్ధమేవ స్త్రియం చక్రే ॥ ౩౦ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం స్త్రియా శుశ్రూషితస్సన్॥ ౩౧॥ వరమితి॥ ఇహ అత్ర - చకారాత్పరత్ర చ- అగమః అప్రాప్యః ॥ ౩౨ ॥ నను పరమేశ్వరే సుప్రీతే సర్వకామప్రాప్తిరితి ప్రసిద్ధం తత్రాహ ॥ పతిరితి ॥ నను మనసి స్థితః - శ్రీవాసుదేవ ఏవ లక్ష్మీపతిః - పరం దైవమితి ప్రసిద్ధం - స ఏవ స్వాధికారేణ రూపభేదైః పూజ్యత ఇత్యాహ మనస్వీత్యాదిసార్ధేన॥ ౩౩॥ స ఇతి ॥ దేవతాలింగైః మూర్తిభిః- ఉపలక్షితః- తాన్యేవాహ- నామ ఇంద్రాది- రూపం వజ్రహస్తత్వాది- తాభ్యాం వివిధం కల్పితైః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ వరద ఇతి॥ ఇం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్రహణంఇంద్రహంతారం-అమర్త్యానాంమృత్యుశూన్యం- యేనఇంద్రేణవిష్ణునా- సహాయేనఘాతితౌ॥ ౩౭ ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ క ఇతి॥ స్వభావమనువర్తమానాయాఃయోషితఃకోతిక్రమోపరాధః ॥ ౪౦॥ స్వభావమేవాహద్వాభ్యాం॥ శరదితి॥ శరత్ప ద్మస్యేవోత్సవోవికాసోయస్మిన్-శ్రవణేషుగీః-తయోరమృతం- క్షురధారోపమంచిత్తం॥ ౪౧॥ నహీతి॥ అతః- స్వాశిషాత్మ నాం- స్వార్థకామనయాఆత్మవత్ప్రేష్ఠత్వేన- ప్రతీయమానానామిత్యర్థః॥ ౪౨ ॥ ప్రతిశ్రుతమితి ॥ తత్తేదముపకల్పయే- యోగ్యంభవతీతినిశ్చినోమి- అయంభావః - వైష్ణవంవ్రతంతావదుపదేక్ష్యామి తేనైవాస్యాఃశుద్ధచిత్తాయాః - ఇంద్రేణ క్రోధోనివర్తిష్యతే- పుత్రశ్చామర్త్యోభవిష్యతి - దీర్ఘకాలత్వేచవ్రతస్యకథంచిద్వైగుణ్యేసతీంద్రస్య వధోపినభ విష్యతీతి॥౪౩॥౪౪॥పుత్రఇతి॥ హేభద్రే- అంజసాయథావత్- యదిధారయిష్యసి- తర్హీంద్రహాభవిష్యతి - వైగుణ్యేసతి- దేవబాంధవోభవిష్యతి- వైష్ణవత్వాద్వ్రతస్య -కథంచిద్వైగుణ్యేసత్యపిసర్వథావైఫల్యాభావాత్॥ ౪౫ ॥ ధారయిష్యఇ తి॥కార్యాణిఅవశ్యకరణీయాని- వర్జితానియానినఘ్నంతి- నావశ్యకానినచనిషిద్ధాని- కింత్వభ్యనుజ్ఞాతానిసర్వాణ్యపిబ్రూహి

జ్ఞాంబతాబుధంస్వాఘేయదహంలాలితేంద్రియః ॥ ౪౦ ॥ శరత్పద్మోత్సవంవక్త్రంవచశ్చ శ్రవణామృతమ్ । హృదయంక్షురధారాభంస్త్రీణాంకోవేదచేష్టితం॥ ౪౧॥ నహికశ్చిత్ప్రియస్త్రీణామంజసాస్వాశిషాత్మనాం । పతింపుత్రంభ్రాతరంవాఘ్నంత్యర్థేఘాతయంతిచ ॥ ౪౨ ॥ ప్రతిశ్రుతందదామీతి వచస్తన్నమృషాభవేత్ ।వధంనార్హతిచేంద్రోపితత్రేదముపకల్పయే॥ ౪౩॥ ఇతిసంచింత్యభగవాన్మారీచః కురునందన । ఉవాచకించిత్కుపితఆత్మానంచవిగర్హయన్॥ ౪౪॥ కాశ్యపః॥ పుత్రస్తుభవితాభద్రేత్వింద్రహాదేవబాంధవః। సంవత్సరంవ్రతమిదంయద్యంజోధారయిష్యసి॥౪౫॥ దితిః॥ ధారయిష్యేవ్రతంబ్రహ్మన్ బ్రూహికార్యాణియానిమే। యానిచేహనిషిద్ధానినవ్రతంఘ్నంతియాన్యుత ॥ ౪౬ ॥ కాశ్యపః॥ నహింస్యాద్భూతజాలానినశపేన్నానృతంవదేత్ ।నఛింద్యాన్నఖరోమాణినస్పృశేద్యదమంగళం॥ ౪౭॥ నాప్సుస్నాయాన్నకుప్యేతనసంభాషేతదుర్జనైః । నవసీతాధౌతవాసస్స్రజంనవిధృతాంక్వచిత్॥ ౪౮॥ నోచ్ఛిష్టంచండికాన్నంచనామిషంవృషలాహృతం । భుంజీతోదక్యయాదృష్టంపిబేన్నాంజలినాత్వపః ॥ ౪౯ ॥ నోచ్ఛిష్టాస్పృష్టసలిలా సంధ్యయోముక్తమూర్ధజా । అనర్చితాసంయతవాఙ్నాసంవీతాబహిశ్చరేత్ ॥ ౫౦ ॥ నాధౌతపాదాప్రయతానార్ద్రపాదాఉదక్శిరాః । శయీతనపరాఙ్నాన్యైర్ననగ్నానచసంధ్యయోః॥ ౫౧॥ ధౌతవాసాశ్శుచిర్నిత్యంసర్వమంగళసంయుతా । పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్గోవిప్రాన్శ్రియమచ్యుతం ॥ ౫౨ ॥ స్త్రియోవరవతీశ్చార్చేత్స్రగ్గంధబలిమండనైః । పతించార్చ్యోపతిష్ఠేతధ్యాయేతోకుష్ఠగతంచతమ్॥ ౫౩ ॥ సంవత్సరంపుంసువనంవ్రతమేతదవిప్లుతం । ధారయిష్యసిచేత్తుభ్యంశక్రహాభవితాసుతః॥౫౪॥ శ్రీశుకః॥ బాఢమిత్యభ్యుపేత్యాథదితీ రాజన్మహామనాః। కాశ్యపాద్గర్భమాధత్తవ్రతంచాంజోదధారసా ॥ ౫౫ ॥ మాతృష్వసురభిప్రాయమింద్రఆజ్ఞాయమానద । శుశ్రూషణేనాశ్రమస్థాందితింపర్యచరత్కవిః॥ ౫౬॥ నిత్యంవనాత్సుమనసఃఫలమూలసమిత్కుశాన్ । పత్రాంకురమృదాపశ్చకాలేకాలఉపాహరత్ ॥ ౫౭ ॥ ఏవంతస్యావ్రతస్థాయావ్రతచ్ఛిద్రంహరిర్నృప । ప్రేప్సుఃపర్యచరజ్జిహ్మోమృగహేవమృగాకృతిః ॥ ౫౮ ॥ నాభ్యగచ్ఛద్వ్రతచ్ఛిద్రంతత్పరోపిమహీపతే। చింతాంతీవ్రాంగతశ్శక్రఃకేనమేస్యాచ్ఛివంత్వితి॥ ౫౯॥ ఏకదాసాతుసంధ్యాయాముచ్ఛిష్టావ్రతకర్శితా । అస్పృష్ట

హి॥ ౪౬॥ తత్రైకత్రింశన్నిషిద్ధాన్యాహ-పంచభిః॥ నహింస్యాదితి॥ నశపేన్నాక్రోశేత్- యదమంగళంకపాలాస్థ్యాదికం-తన్నస్పృశేత్॥ ౪౭॥ నేతి॥ నాప్సుప్రవిశ్యస్నాయాత్-పూర్వంవిధృతాంస్రజం- పునర్నధారయేత్॥ ౪౮॥ భోజనేపంచనిషేధానాహ॥ నోచ్ఛిష్టమితి॥ చండికాన్నంభద్రకాళ్యైనివేదితంపిపీలికాదిదూషితంవా - అంజలినాఅపఃనపిబేత్॥ ౪౯॥ గృహాద్బహిర్నిర్గమేసప్తనిషేధానాహ॥ నోచ్ఛిష్టేతి॥ అనర్చితామండనహీనా- అసంవీతాఅప్రావృతా॥ ౫౦ ॥ శయనేష్టానిషేధానాహ॥ నాధౌతపాదేతి॥ పరాక్ పశ్చిమశిరాః॥ ౫౧॥ కార్యాణ్యాహద్వాభ్యాం॥ ధౌతేతి॥ ప్రాతరాశాత్ప్రథమభోజనాత్॥౫౨॥స్త్రియఇతి॥ వరవతీఃజీవద్భర్తృకాః-అర్చ్య-సంపూజ్య-కోష్ఠగతంబహిరంతరగతం ॥ ౫౩ ॥ సంవత్సరమితి॥ పుంసువనంపుత్రోత్పత్తికరంతుభ్యంతవ ॥ ౫౪॥ ౫౭ ॥ ఏవమితి ॥ హరిరింద్రః-వ్రతస్యఛిద్రం-ప్రేప్సుఃప్రాప్తుమిచ్ఛుః-జిహ్మః-కుటిలః-సాధువేషఃమృగహాలుబ్ధకః-యథామృగవంచనాయమృగవేషోభవతితద్వత్॥ ౫౮॥ నేతి ॥ కేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేశివం స్యాదితిచింతాం ప్రాప్తః॥ ౫౯॥ ఏకదేతి॥ అస్పృష్టవారిశ్చాసావధౌతాంఘ్రిశ్చ॥ ౬౦॥ లబ్ధ్వేతి॥ నిద్రయాఽపహృతం చేతో యస్యాః॥ ౬౧॥ చకర్తేతి॥ మారోదీరిత్యుపలాలయన్నివ తాన్ పునః సప్తధా-చకర్త చిచ్ఛేద॥ ౬౨॥ ౬౩॥ మేతి॥ కౌశికః ఇంద్రః-గణాన్ సప్త॥ శ్రుః॥ సప్తగణా వై మరుత ఇతి శ్రుతేః॥ ౬౪॥ ౬౬॥ సజూరితి॥ సజూః సహ॥ ౬౭॥ ౭౦॥ దిత్యానిష్ట-పటమేవాహ॥ అంబేతి॥ లబ్ధమంతరం యేన-అర్థ ఏవ బుద్ధిర్యస్య॥ ౭౧॥ ౭౩॥ ఆరాధనమితి॥ అపిపరం మోక్షమపి॥ ౭౪॥ ఆరాధ్యేతి॥ గుణస్పర్శం విషయభోగం-బుధః కో వృణీత-యద్యస్మాన్నరకేపి విషయభోగస్స్యాత్॥ ౭౫॥ తదితి॥ హే మహీయసి హే మహత్తమే - మృతస్సన్ ఉత్థితః॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ****************************

ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

వార్యధౌతాంఘ్రిరస్పృష్టా పవిధిమోహితా॥ ౬౦॥ లబ్ధ్వా తదంతరం శక్రో నిద్రాఽపహృతచేతసః। దితేః ప్రవిష్ట ఉదరం యోగేశో యోగమాయయా॥ ౬౧॥ చకర్త సప్తధా గర్భం వజ్రేణ కనకప్రభమ్। రుదంతం సప్తధైకైకం మారోదీరితి తాన్ పునః॥ ౬౨॥ తే తమూచుః పీడ్యమానాస్సర్వే ప్రాంజలయో నృప। భ్రాతర్వయం మరుతస్తే ద్యుకీన్న ఇంద్ర జిఘాంససి॥ ౬౩॥ ఇంద్రః॥ మాభైష్ట భ్రాతరో మహ్యం యూయమిత్యాహ కౌశికః। అనన్యభావాన్ పార్షదానాత్మనో మరుతాం గణాన్॥ ౬౪॥ న మమార దితేర్గర్భశ్శ్రీనివాసానుకంపయా। బహుధా కులిశక్షుణ్ణో ద్రౌణ్యస్త్రేణ యథా భవాన్॥ ౬౫॥ సకృదిష్ట్వాపి పురుషం పురుషో యాతి సామ్యతామ్। సంవత్సరం కించిదూనం దత్యా యద్ధరిరర్చితః॥ ౬౬॥ సజూరింద్రేణ పంచాశద్దేవాస్తే మరుతోఽభవన్। వ్యపోహ్య మాతృదోషం తే హరిణా సోమపాః కృతాః॥ ౬౭॥ దితిరుత్థాయ దదృశే కుమారాననలప్రభాన్। ఇంద్రేణ సహితాన్ దేవీ పర్యతుష్యదనిందితా॥ ౬౮॥ అథేంద్రమాహ తాతాహమాదిత్యానాం భయావహమ్। అపత్యమిచ్ఛంత్యచరం వ్రతమేతత్సుదుశ్చరమ్॥ ౬౯॥ ఏకస్సంకల్పితః పుత్రస్సప్త సప్తాభవన్ కథమ్। యది తే విదితం పుత్ర సత్యం కథయ మా మృషా॥ ౭౦॥ ఇంద్రః॥ అంబ తేఽహం వ్యవసితముపధార్యాగతోంతికమ్। లబ్ధాంతరోఽచ్ఛిదం గర్భమర్థబుద్ధిర్న ధర్మవిత్॥ ౭౧॥ కృత్తస్తే సప్తధా గర్భ ఆసన్ సప్త కుమారకాః। తేపి చైకైకశో వృక్ణాస్సప్తధా నాపి మమ్రిరే॥ ౭౨॥ అంబ తత్పరమాశ్చర్యం వీక్ష్యాధ్యవసితం మయా। మహాపురుషపూజాయాస్సిద్ధిః కాప్యనుషంగిణీ॥ ౭౩॥ ఆరాధనం భగవత ఈహమానా నిరాశిషః। యే తు నేచ్ఛంత్యపి పరం తే స్వార్థకుశలాస్స్మృతాః॥ ౭౪॥ ఆరాధ్యాత్మప్రదం దేవం స్వాత్మానం జగదీశ్వరమ్। కో వృణీత గుణస్పర్శం బుధస్స్యాన్నరకేపి యత్॥ ౭౫॥ తదిదం మమ దౌర్జన్యం బాలిశస్య మహీయసి। క్షంతుమర్హసి మాతస్త్వం దిష్ట్యా గర్భో మృతోత్థితః॥ ౭౬॥ శ్రీశుకః॥ ఇంద్రస్తయాభ్యనుజ్ఞాతశ్శుద్ధభావేన తుష్టయా। మరుద్భిస్సహ తాం నత్వా జగామ త్రిదివం విభుః॥ ౭౭॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి। మంగళం మరుతాం జన్మ కిం భూయః కథయామి తే॥ ౭౮॥ ....*

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కంధే - అష్టాదశోధ్యాయః.

రాజా॥ వ్రతం పుంసవనం బ్రహ్మన్ భవతా యదుదీరితమ్। తస్య వేదితుమిచ్ఛామో యేన విష్ణుః ప్రసీదతి॥ ౧॥ శ్రీశుకః। శుక్లే మార్గశిరే పక్షే యోషిద్భర్తురనుజ్ఞయా। ఆరభేత వ్రతమిదం సార్వకామికమాదితః॥ ౨॥ నిశమ్య మరుతాం జన్మ బ్రాహ్మణాననుమంత్ర్య చ। స్నాత్వా శుక్లదతీ శుక్లే వసిత్వాలంకృతాంబరే। పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్భగవంతం శ్రియా సహ॥ ౩॥ అలం తే నిరపేక్షాయ పూర్ణకామ నమోస్తు తే। మహావిభూతిపతయే నమస్సంకల్పసిద్ధయే॥ ౪॥ యథా త్వం కృపయా భూత్యా తేజసా సహసౌజసా। జుష్ట ఈశ

శ్లో॥ ఊనవింశే త్రయస్త్రోక్తం కశ్యపేన దితేర్వ్రతమ్। తదేవం వివృతం లోకహితాయ హరితోషణమ్ ॥ వ్రతమితి ॥ తస్య ప్రకారమితి శేషః॥ ౧॥ శుక్ల ఇతి॥ మార్గశీర్షే మాసి-శుక్లపక్షే-ఆదితః ప్రతిపది॥ ౨॥ నిశమ్యేతి॥ అనుమంత్ర్య పృష్ట్వా-శుక్లా దంతా యస్యాః సా శుక్లదతీ - ధౌతదంతేత్యర్థః అలంకృతా సతీ-పూజయేత్॥ ౩॥ ఆదౌ తావన్నమస్కారమంత్రానాహ త్రిభిః॥ అలమితి॥ తే తుభ్యం అలం పర్యాప్తమేవ సర్వం న కించిదన్యైః కృత్యమస్తి- అతః తే తుభ్యం నమోస్తు- పర్యాప్తౌ హేతవః- నిరపేక్షాయ- హే పూర్ణకామ- మహావిభూతిపతయే లక్ష్మీపతయే-సకలాః సిద్ధయః అణిమాద్యా యస్మిన్ తస్మై॥ ౪॥ యథేతి॥ భో ఈశ- యథాయథావత్- త్వం కృపాదిభిః జుష్టః అన్యైశ్చ సత్యసంకల్పాదిభిః సర్వైర్గుణైః- తతస్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్మాత్ ॥౫॥ విష్ణుపత్నీతి ॥ మహాపురుషస్య పరమేశ్వరస్య వలక్షణానిరపేక్షత్వాదీని యస్యాః తస్యాః సంబోధనం ॥ ౬ ॥ పూజామంత్రమాహ ॥ ఓమిత్యాది ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ హవిరితి ॥ హవిశ్శేషం ఉపహృతావశిష్టం ॥ ౯ ॥ హోమమంత్రం దర్శయతి ॥ ఓమిత్యాది ॥ ౧౦ ॥ శ్రియమితి ॥ ప్రకర్షేణ భవంత్యాభ్యామితి ప్రభవౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౩ ॥ తస్యా ఇతి ॥ ఇజ్యా యజ్ఞప్రవర్తకః పురుషవ్యాపారో భావనాఖ్యః - క్రియా లౌకికీ ॥ ౧౪ ॥ గుణవ్యక్తిరితి ॥ ప్రత్యయః నామరూపయోః ప్రకాశః - ఉపాశ్రయః తయోరాధారః ॥ ౧౫ ॥ ౧౮ ॥ పతిమితి ॥ మహాపురుషచేతసా ఈశ్వరబుద్ధ్యా - ఉపనమేత్ భజేత్ ॥ ౧౯ ॥ బిభృయాదితి ॥ పతిశ్చ స్వయం

గుణైస్సర్వైస్తతోఽసి భగవాన్ విభుః ॥ ౫ ॥ విష్ణుపత్ని మహామాయే మహాపురుషలక్షణే । ప్రీయేథా మే మహాభాగే లోకమాతర్నమోఽస్తు తే ॥ ౬ ॥ మంత్రః ॥ ఓం నమో భగవతే - మహాపురుషాయ - మహానుభావాయ - మహావిభూతిపతయే - సహ మహావిభూతిభిర్బలిముపహరాణీతి ॥ ౭ ॥ అనేనాహరహర్మంత్రేణ - విష్ణోరావాహనాసనార్ఘ్యపాద్యాచమనీయస్నానవాస ఉపవీతభూషణగంధపుష్ప ధూపదీపోపహారాద్యుపచారాంశ్చ సమాహితోపచరేత్ ॥ ౮ ॥ హవిశ్శేషం చ జుహుయాదనలే ద్వాదశాహుతీః ॥ ౯ ॥ మంత్రః ॥ ఓం నమో భగవతే - మహాపురుషాయ - మహావిభూతయే స్వాహేతి ॥ ౧౦ ॥ శ్రియం విష్ణుం చ వరదావాశిషాం ప్రభవావుభౌ । భక్త్యా సంపూజయేన్నిత్యం యదీచ్ఛేత్సర్వసంపదః ॥ ౧౧ ॥ ప్రణమేద్దండవద్భూమౌ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా । దశవారం జపేన్మంత్రం తతః స్తోత్రముదీరయేత్ ॥ ౧౨ ॥ యువాం హి విశ్వస్య విభూ జగతః కారణం పరమ్ । ఇయం హి ప్రకృతిస్సూక్ష్మా మాయాశక్తిర్దురత్యయా ॥ ౧౩ ॥ తస్యా అధీశ్వరస్సాక్షాత్త్వమేవ పురుషః పరః । త్వం సర్వయజ్ఞ ఇజ్యేయం క్రియేయం ఫలభుగ్భవాన్ ॥ ౧౪ ॥ గుణవ్యక్తిరియం దేవీ వ్యంజకః ఫలభుగ్భవాన్ । త్వం హి సర్వశరీర్యాత్మా శ్రీశ్శరీరేంద్రియాశ్రయా ॥ నామరూపే భగవతీ ప్రత్యయస్త్వముపాశ్రయః ॥ ౧౫ ॥ యథా యువాం త్రిలోకస్య వరదౌ పరమేష్ఠినౌ । తథా మ ఉత్తమశ్లోక సంతు సత్యా మహాశిషః ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యభిష్టూయ వరదం శ్రీనివాసం సహ శ్రియా । తన్నిస్సార్యోపహరణం దత్త్వాచమనమర్చయేత్ ॥ ౧౭ ॥ తతస్తు నానాస్తోత్రేణ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా । యజ్ఞోచ్ఛిష్టమవఘ్రాయ పునరభ్యర్చయేద్ధరిమ్ ॥ ౧౮ ॥ పతిం చ పరయా భక్త్యా మహాపురుషచేతసా । ప్రియైస్తైస్తైరుపనమేత్ప్రేమశీలస్స్వయం పతిః ॥ ౧౯ ॥ బిభృయాత్సర్వకర్మాణి పత్న్యా ఉచ్చావచాని చ । కృతమేకతరేణాపి దంపత్యోరుభయోరపి ॥ ౨౦ ॥ పత్న్యాం కుర్యాదనర్హాయాం పతిరేవ సమాహితః । విష్ణువ్రతమిదం బిభ్రన్న విహన్యాత్కథంచన ॥ ౨౧ ॥ విప్రాన్ స్త్రియో వీరవతీస్స్రగ్గంధబలిమండనైః । అర్చేదహరహర్భక్త్యా దేవం నియమమాస్థితః ॥ ౨౨ ॥ ఉద్వాస్య దేవం స్వే ధామ్ని తన్నివేదితమగ్రతః । అద్యాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం సర్వకామర్ద్ధయే తదా ॥ ౨౩ ॥ ఏతేన పూజావిధినా మాసాన్ ద్వాదశ హాయనం । నీత్వాథోపచరేత్సాధ్వీ కార్తికే చరమేఽహని ॥ ౨౪ ॥ శ్వోభూతేఽప ఉపస్పృశ్య కృష్ణమభ్యర్చ్య పూర్వవత్ । పయశ్శృతేన జుహుయాచ్చరుణా సహ సర్పిషా ॥ ౨౫ ॥ పాకయజ్ఞవిధానేన ద్వాదశైవాహుతీః పతిః । బ్రాహ్మణాన్ భోజయేద్భక్త్యా స్వన్నాద్యైర్ద్వాదశాత్మవాన్ ॥ ౨౬ ॥ తేభ్యో దద్యాత్తిలాన్ రాజన్ సోదపాత్రాన్ నిదానవిత్తాన్ । ఆశిషశ్శిరసాదాయ ద్విజైః ప్రీతైస్సమీరితాః ॥ ౨౭ ॥ ప్రణమ్య శిరసా భక్త్యా భుంజీత తదనుజ్ఞయా । ఆచార్యమగ్రతః కృత్వా వాగ్యతస్సహ బంధుభిః ॥ ౨౮ ॥ దద్యాత్పత్న్యై చరోశ్శేషం సుప్రజస్త్వం సుసౌభగమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఏతచ్చరిత్వా విధివద్వ్రతం విభోరభీప్సితార్థం లభతే పుమానిహ । స్త్రీ చైతదాస్థాయ లభేత సౌభగం శ్రియం ప్రజాం జీవపతిం యశో గృహాన్ ॥ ౩౦ ॥ కన్యా చ విందేత సమస్తలక్షణం పతిం త్వవీరా హతకిల్బిషాం గతిమ్ ।

ప్రేమశీలస్సన్ పత్న్యా ఏకకర్మాణి బిభృయాత్ - తదనుకూలో భవేదిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ పత్న్యామితి ॥ యతః దంపత్యోర్మధ్యే ఏకతరేణ కృతముభయోరపి భవతి - న విహన్యాత్ న విచ్ఛిద్యాత్ ॥ ౨౧ ॥ ౨౩ ॥ ఏతేనేతి ॥ ద్వాదశమాసానిత్యుక్తే కదాచిత్ మధ్యే మలమాసే సతి - తేన సహ ద్వాదశసంఖ్యాయాం - శుద్ధస్యైకస్య త్యాగస్స్యాత్ - హాయనమిత్యుక్తే తన్మధ్యపాతినస్తస్యాప్రసంగస్స్యాత్ - తదుభయం వారయితుముభయముక్తం - ఉపచరేత్ ఉపవసేత్ ॥ ౨౪ ॥ శ్వ ఇతి ॥ శ్వోభూతే ప్రభాతే సతి - పయసి శ్రితేన పక్వేన ॥ ౨౫ ॥ పాకయజ్ఞేతి ॥ పాకయజ్ఞవిధానేన - పార్వణస్థాలీపాకవిధానేన ॥ ౨౬ ॥ ౨౮ ॥ దద్యాదితి ॥ సుప్రజస్త్వం సత్పుత్రత్వసాధనం - సుష్ఠు సౌభగం భాగ్యం యస్మాత్ - తం - చరోశ్శేషం అవశిష్టచరుభాగం ॥ ౨౯ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౦॥ కన్యేతి॥ అవీరావిధవా- ధనేశ్వరీసత్యపి- యాసుదుర్భగా- సాసుభగాభవతి॥ ౩౧॥ విందేదితి ॥ యఆమయావీరో గీ- సఃవిరుజావిశిష్టయారుజా- విముచ్యతే - ఇంద్రియైఃసహితంకల్యందేహంచ-విందేదితిశేషః - ఏతత్పఠనేయోవర్తేత - తస్యపితౄణాందేవతానాంచానంతతృప్తిర్భవతీత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ హృష్టాఇతి ॥ ఉపసంహరతిరాజన్నితి ॥ మహత్పుణ్యంజ
మృతప్రజాజీవసుతాధనేశ్వరీసుదుర్భగాసుభగారూపమగ్ర్యం॥ ౩౧ ॥ విందేద్విరూపావిరుజావిముచ్య
తేయఆమయావీంద్రియకల్యదేహం । ఏతత్పఠన్నభ్యుదయేచకర్మణ్యనంతతృప్తిఃపితృదేవతానాం ॥ ౩౨ ॥
హృష్టాః ప్రయచ్ఛంతిసమస్తకామాన్హోమావసానేహుతభుక్శ్రుతిశ్చ । రాజన్మహన్మరుతాంజన్మపు
ణ్యందితేర్వ్రతంచాభిహితంమహత్తే॥౩౩॥ * * * * * * * * * * *

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణే- అష్టాదశసాహస్రికాయాం- సంహితాయాం-
పారమహంస్యాంశ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం
షష్ఠస్కంధే- ఏకోనవింశోధ్యాయః.

న్మ - మహద్వ్రతంచ ॥ ౩౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ....*

షష్ఠస్కంధేనిగూఢార్థపదభావార్థదీపికా। సద్భిరాసేవ్యతామేషాయతిశ్రీధరనిర్మితా ॥
ఓం-తత్సత్- శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.
షష్ఠస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - సప్తమస్కంధప్రారంభః-

శ్లో ॥ స్వభక్తపక్షపాతేనతద్విపక్షవిదారణం । నృసింహమద్భుతంవందేపరమానందవిగ్రహం ॥
ఊతిఃపంచదశాధ్యాయైస్సప్తమేవర్ణ్యతేధునా । ఊతిశ్చవాసనాప్రోక్తాతత్తత్కర్మానుసారిణీ ॥
అశుభాచశుభాచేతిద్విధాసాహేతుభేదతః । అశుభామహతాంశోపాచ్ఛుభామహదనుగ్రహాత్ ॥
హరేర్ద్వారపయోర్యద్వద్వైకుంఠేవసతోరపి । చతుస్సనరుషావిష్ణుద్వేషాద్యశుభవాసనా ॥
యథాహిదైత్యగర్భేపి ప్రహ్లాదస్యసతఃస్థిరా । నారదానుగ్రహాదాస విష్ణౌసద్భక్తివాసనా ॥
స్వభక్తంచసదావిష్ణుర్ద్విషంతమపిరక్షతి । తృతీయేథభవేద్వాస్థా వకరోదాత్మసాత్పునః ॥
అతోమనీషిణాయత్నఃకార్యోమహదనుగ్రహే । ఇత్యేతదర్థమూతీనా మత్రలక్షణముచ్యతే ॥
అత్రాదౌదశభిర్దైత్యతత్పుత్రమతిభేదతః । మహతోనుకంపోత్థ వాసనాభేద ఉచ్యతే ॥
సద్వాసనాచయజ్ఞైతకర్మభిశ్శుద్ధచేతసః । పరైస్తుపంచభిస్తస్మాత్క్రియతేధర్మనిర్ణయః ॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేహిరణ్యకశిపోస్సుతే । విష్ణుభక్తివిరోధస్తువిప్రశాపజఈర్యతే॥

యదుక్తంపూర్వస్కంధాంతే ॥ శ్లో ॥ హతపుత్రాదితిశ్శక్రపార్ష్ణిగ్రాహేణవిష్ణునా । మన్యునాశోకదీప్తేనజ్వ లంతీపర్యచింతయదితి॥ తచ్ఛ్రుత్వావిస్మితఃపరీక్షిత్పృచ్ఛతిత్రిభిః ॥ సమఇతి ॥ నహిసమస్యసుహృదశ్చవైషమ్యం నామా స్తి-నచప్రియస్యప్రీతికర్తృత్వమవైషమ్యంయుక్తమిత్యర్థః॥ వీరరాఘవీయే॥ పూర్వస్మిన్స్కంధేష్టాదశేధ్యాయే॥శ్లో॥ హత పుత్రాదితిశ్శక్రపార్ష్ణిగ్రాహేణవిష్ణునేతి - విష్ణోరింద్రపక్షపాతిత్వముక్తం - తత్రసర్వాంతరాత్మన స్సర్వభూతసు హృదోనిరతిశయప్రియరూపస్యాప్తకామస్య నిరస్తనిఖిలదోషస్య పరమకారుణికస్యభగవతః - కథంప్రాకృతవద్వైష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యనైర్ఘృణ్యాదికమితిపృచ్ఛతిరాజా - సమఇత్యాదినాత్రిభిః॥యద్యపితత్తజ్జీవకర్మగుణానుగుణ్యేనాంతరాత్మతయా
నియంతుర్నవైషమ్యాదిదోషప్రసక్తిరితి - తత్రబహువారముక్తమితినశంకావకాశః - తథాపితత్రతత్రప్రసంగాదుక్త
మేవతత్ద్రఢయితుం- కింగుణానాంకర్మణాంచప్రత్యేకంసుఖదుఃఖాదినిమిత్తత్వముతసముచ్చితానాం- అథవా- కర్మ
ణామేవనిమిత్తత్వంగుణానాంతద్ధేతుత్వం- ఉత- గుణానామేవతన్నిమిత్తత్వం- కర్మణాంతుగుణోపచయాపచయాదిని
మిత్తత్వమిత్యాదిశంకాపరిహారార్థశ్శ్రోతుంప్రశ్నః॥ సమఇతి॥ హేబ్రహ్మన్- భగవాన్పూర్ణషాడ్గుణ్యః - నిరస్తనిఖిల
దోషశ్చ- అనేనాప్తకామత్వంసూచితం - తతఏవస్వప్రయోజననిరపేక్షత్వంచ - సమఃనిరస్తనిఖిలదోషత్వాదేవద్వేష్య
ప్రియవిభాగరహితః- సహిరాగద్వేషాదిమూలకః - తదభావాత్సమఇతిభావః- కించ- సర్వభూతానాందేవాదీనామసు
రాదీనాంచ- సుహృత్హితైషీ- ఆత్మత్వాదితిభావః- నహ్యాత్మనఃకించిచ్ఛరీరంహితమన్యదహితం-ఆత్మత్వాదేవచనిరతిశ
యప్రియః ఏవంభూతస్స్వయంసాక్షాద్దేవేంద్రస్యార్థేప్రయోజనాయ - కథందైత్యానవధీద్ధతవాన్ - యథావిషమః
రాగద్వేషాదిప్రాకృతగుణయుక్తస్తద్వత్॥౧॥కించయస్యమైః ప్రయోజనంసిధ్యతి - సతత్పక్షపాతీభవతి - యేభ్యోబిభే
తితాన్ద్వేష్టి- ద్వేషేణహంతి- నతుతదత్రాస్తీత్యాహ ॥ నహీతి ॥ నిశ్శ్రేయసంపరమానందఏవాత్మాస్వరూపం యస్యఅ
సురేభ్యశ్చోద్వేగోభయంనాస్తి- అతోవిద్వేషోపినాస్త్యేవ- తత్రహేతుః- అగుణస్యేతి॥ వీ॥ సాక్షాన్నిశ్శ్రేయసాత్మనః
పురుషార్థస్వరూపస్య- నిరతిశయానందరూపస్యేత్యర్థః- అస్యభగవతస్సురగణైరింద్రాదిభిర్నహ్యర్థః- తదనుగృహీ
తేంద్రాదిభిస్సాధ్యఃకశ్చిత్పురుషార్థోనతస్యాస్తి - స్వయమేవసాక్షాన్నిశ్శ్రేయసాత్మత్వాదిత్యర్థః - తథాఅసురేభ్యఉ
ద్వేగోభయం- తేషుద్వేషశ్చనాస్త్యేవ- తత్రహేతుంవదన్తంవిశినష్టి॥అగుణస్యేతి॥ హేయస్మాదగుణస్యసత్త్వాదిగుణమూ
లకరాగద్వేషభయరహితస్య॥౨॥ఇతీతి॥శ్రీనారాయణస్యగుణాన్ అనుగ్రహాదీన్ప్రతి - తంసంశయం॥వీ॥ఇతీత్థం - హేమ

సమఃప్రియసుహృద్బ్రహ్మన్ భూతానాంభగవాన్స్వయమ్ । ఇంద్రస్యార్థేకథందైత్యానవధీద్విషమో
యథా॥ ౧॥నహ్యస్యార్థస్సురగణైస్సాక్షాన్నిశ్శ్రేయసాత్మనః। నైవాసురేభ్యోవిద్వేషోనోద్వేగశ్చాగుణ
స్యహ ॥ ౨॥ ఇతినస్సుమహాభాగనారాయణగుణాన్ప్రతి । సంశయస్సుమహాన్జాతస్తంభవాంశ్ఛేత్తుమ
ర్హతి॥౩॥ శ్రీశుకః॥ సాధుపృష్టంమహాభాగహరేశ్చరితమద్భుతం । యద్భాగవతమాహాత్మ్యంభగవద్భ
క్తివర్ధనం॥౪॥ గీయతేపరమంపుణ్యమృషిభిర్నారదాదిభిః । నత్వాకృష్ణాయమునయే * కథయిష్యేహ
రేఃకథాం॥ ౫॥ నిర్గుణోపిహ్యజోవ్యక్తోభగవాన్ప్రకృతేఃపరః । స్వమాయాగుణమావిశ్యబాధ్యబాధక

హేభాగ- నారాయణస్యగుణాన్ప్రతి- గుణవిషయకోమహాన్సంశయోజాతః - సద్గుణాస్తుసమత్వాదయశ్చేష్టాతుగుణా
ననుగుణేత్యేతత్సంశయాత్మకంజ్ఞానం- ఛేత్తుమపోహితుంభవానేవార్హతి॥ ౩॥ సాధ్వితి॥ భాగవతస్యప్రహ్లాదస్యమాహా
త్మ్యం॥౪॥గీయతఇతి॥కృష్ణాయవ్యాసాయ - మునయేనత్వా - వ్యాసమునింనమస్కృత్యేత్యర్థః - అత్రార్షత్వాత్ ద్వితీ
యార్థేచతుర్థీ॥౫॥నిర్గుణఇతి॥యస్మాత్ప్రకృతేఃపరః- అతోనిర్గుణః-అతఏవాజఃఅతఏవావ్యక్తః-రాగద్వేషాదినిమిత్త
భూతదేహేంద్రియాదిరహితోపి- స్వస్యమాయాగుణంసత్త్వాదికం- ఆవిశ్యఅధిష్ఠాయ-బాధ్యాన్ప్రతిబాధకత్వం-యద్వా
దేవాసురాదీనాం- యాపరస్పరంబాధ్యబాధకతా - తాంగతఃప్రాప్తఃతత్రహేతుర్జాతఇత్యర్థః॥ వీ ॥ ఏవంకథాకథనం
ప్రతిజ్ఞాయాథసత్త్వాదిగుణోద్భవాభిభవాదినా - దేవాదీనాంజయపరాజయౌ - సత్త్వాదిగుణాశ్చతత్తజ్జీవకర్మా
యత్తోద్భవాభిభవంతః- ప్రసిద్ధాః॥ శ్లో॥ కర్మవశ్యాగుణాహ్యేతేసత్త్వాద్యాఃపృథివీపతే ఇత్యాదిభిః - అతస్సర్వాంత
రాత్మతయావస్థాయతత్తద్భోక్తృకర్మానుగుణం - గుణాన్ప్రేరయతఈశ్వరస్యనవైషమ్యాదికమితిపరిహరతి ॥ నిర్గుణో
పీతి॥ నిర్గుణఃహేయగుణరహితః- రాగద్వేషాదిరహితఇత్యర్థః-అవ్యక్తఃప్రమాణాంతరాణామగోచరః-అనేనప్రత్యక్షాది
ప్రమాణగోచరరాగద్వేషాదిహేయగుణయుక్తప్రాకృతవైలక్షణ్యముక్తం - అతఏవహ్యజః కర్మాయత్తోత్పత్త్యాది
రహితః - భగవాన్పూర్ణషాడ్గుణ్యః-ప్రకృతేఃపరః॥శ్లో॥భూమిరాపోనలోవాయుః - అపరేయమితస్త్వన్యామిత్యుక్తం
చిదచిదాత్మకప్రకృతిద్వయాద్విలక్షణః- అపిశబ్దైనైవంవిధస్యవైషమ్యాద్యనర్హతాసూచ్యతే - యదప్యేవంవిధః- తథా
పిస్వమాయాగుణమావిశ్య- స్వాంశభూతాంగుణవిశిష్టాంప్రకృతిమావిశ్యేత్యర్థః ఆవేశశ్చాత్రప్రేరణపర్యంతః॥ శ్రు॥ అ
న్తఃప్రవిష్టశ్శాస్తాజనానామితిశ్రుతేః॥ ఈరయతీతివక్ష్యమాణత్వాచ్చబాధకతాంగతః- బాధ్యబాధకదేవాసురవర్గయో
రంతరాత్మతయాతచ్ఛరీరకత్వేనఅవస్థితఇత్యర్థః-గుణకర్మానుగుణప్రేర్యమాణశరీరభూతదేవాసురవర్గగతోబాధ్యబా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధకభావః- నప్రకృతిద్వయవిలక్షణతదాత్మభూతపరమాత్మగతః- యథా దేహాదిగతావస్థానాత్మగతాస్తద్వదితిభావః॥౬॥ తత్రగుణానాం స్వీయత్వేసతిప్రాకృతపురుషవత్ - విషమస్స్యాత్ - నతుతదస్తీత్యాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ ననుస్వేచ్ఛయాగుణాధిష్ఠానేనాపి- పక్షపాతేసతివైషమ్యంస్యాదేవ - నతస్యకాలకృతత్వాదిత్యాహనతేషామిత్యాదిసార్ధేన - ఉల్లాసోవృద్ధిః ॥ వీ॥ ఏతదేవప్రపంచయితుంతావద్గుణానాంప్రకృతేరేవసంబంధిత్వం - తేషాంతత్తజ్జీవకర్మానుసారేణ పరిణామస్వభావత్వంచాహ॥ సత్త్వమితి॥ సత్త్వాదయఃప్రకృతేరేవగుణాః- నత్వాత్మనఃపరమాత్మనః - పరమాత్మశరీరభూతప్రకృతేస్స్వరూపగతాఃనతుపరమాత్మస్వరూపగతాఇత్యర్థః - తేషాంసత్త్వాదీనాంసర్వేషాం- హ్రాసఃఅభిభవః - ఉల్లాసఉద్భవశ్చ- యుగపన్నభవతి - కింతు - తత్తత్కర్మపరిపాకకాలానుగుణంకదాచిత్కస్యచిద్ధ్రాసః- కదాచిదుల్లాసశ్చ భవతీత్యర్థః॥ ౭॥ జయేతి॥ సత్త్వస్యజయకాలే - దేవానృషీంశ్చఅభజత్ - తత్తద్దేహంప్రవిశ్యవర్ధయతీత్యర్థః - రజసోజయకాలే- ఇత్యన్వయః - తస్యకాలస్యానుగుణస్సన్॥ వీ॥ తతఃకథంవైషమ్యపరిహారఇత్యతఆహ॥ జయేతి ॥ సత్త్వస్యజయకాలేకర్మాయత్తసత్త్వగుణోపచయకాలఇత్యర్థః - దేవానృషీంశ్చఅభజత్ - తదనుగ్రాహకోభవతి - రజసఃజయకాలఇత్యనుషంగః - అసురానభజత్ - తమసోజయకాలేతుయక్షాన్రక్షాంసితత్కాలానుగుణః - తత్తత్కర్మవిపాకకాలానుగుణోభజత్- అయంభావః॥ శ్లో॥ గుణప్రవాహపతితోభూతవర్గోపియాత్యయః।కర్మవశ్యాగుణాహ్యేతేసత్త్వాద్యాఃపృథివీపతే ఇతిభగవత్పరాశరవచనాత్సత్త్వాదిగుణానాం తత్తజ్జీవకర్మవిపాక కాలానుగుణహ్రాసోల్లాసరూప పరిణామత్వం సిద్ధం॥ శ్లో॥ ఆత్యంతికేనసత్త్వేనదివందేవాఃప్రపేదిరే । ధరాంరజస్స్వభావేనేత్యాద్యుక్తరీత్యా- దేవాదీనాంస్వస్వకర్మాయత్తసత్త్వాదిగుణప్రాచుర్యంచసిద్ధం - సత్త్వాదిగుణానా ముల్లాస స్సుఖదుఃఖమోహాద్యాపాదకఇతి భగవతాగీతం॥ శ్లో॥ జ్ఞానంయదాతదావిద్యాద్వివృద్ధంసత్త్వమిత్యుత। లోభఃప్రవృత్తిరారంభఃకర్మణామశమస్స్పృహా॥ రజస్యేతానిజాయంతేవివృద్ధేపురుషర్షభ । అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చప్రమాదోమోహఎవచ ॥ తమస్యేతానిజాయంతేవివృద్ధే

తాంగతః ॥ ౬ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిప్రకృతేర్నాత్మనోగుణాః। నతేషాంయుగపద్రాజన్హ్రాసఉల్లాసఏవవా॥ ౭॥ జయకాలేతుసత్త్వస్యదేవర్షీన్రజసాసురాన్ । తమసోయక్షరక్షాంసితత్కాలానుగుణోభజత్॥ ౮॥ జ్యోతిరాదిరివాభాతిసంఘాతాన్నవివిచ్యతే। విదంత్యాత్మానమాత్మస్థంమథిత్వాకవయోంత

పురుషర్షభేతి ॥ ఈశ్వరస్యతుసర్వాంతరాత్మత్వంబహుప్రమాణప్రతిపన్నంఏవంసతి - ఏతదుక్తంభవతి - సర్వాంతరాత్మతయావస్థితఈశ్వరస్సర్వదాకస్యచిదేవవిజయంకస్యచిత్సర్వదాపరాజయంచనప్రతిదిశతి - అపితుతత్తద్దేవాదికర్మపరిపాకకాలానుగుణసత్త్వాదిగుణోద్భవకాలేషు - దేవాదీనాంవిజయంప్రతిదిశతిఅన్యేషాంతుపరాజయం - సత్త్వాద్యుద్భవాభిభవయోశ్చ కర్మాధీనత్వాత్తదనురూప ప్రవృత్తేరీశ్వరస్య నవైషమ్యమితి - ననుకర్మపరిపాక కాలానుగుణోల్లాససుఖకరసత్త్వోపచయదశాయాంతద్గుణప్రచురాణాం - దేహాదీనాంవిజయమావహతీతియుక్తం - ఇదంత్వయుక్తంరజస్తమ సోరుపచయదశాయామసురయక్షాదీన్భజతఇతి - తదుపచయస్యదుఃఖమోహాదిఫలకత్వే నపరాజయాద్యావహత్వాత్ - ఉచ్యతే - రజస్తమసోరుల్లాసకాలేఅసురాదీన్భజతీత్యస్య - తేషాంజయమావహతీతినార్థః-అపితు-రజస్తమసోరుల్లాసఫలభూతదుఃఖమోహాదినిమిత్తపరాజయాదికమావహతీతి - ఏవంచ - యద్యప్యసురాదీనామపిస్వకర్మవిశేషపరిపాకానుగుణంసత్త్వోల్లాసస్తదాజయంప్రతిదిశతిఅన్యథా - పరాజయం - ఏవందేవాదీనామపి - కర్మవిశేషపరిపాకానుగుణంసత్త్వోద్రేకదశాయాంజయం - తేషామేవపునఃకర్మవిశేషపరిపాకానుగుణ రజస్తమసోరుల్లాసేసతి దుఃఖాదికరంపరాజయాదికమితిఇయాంస్తువిశేషః - దేవాదీనాంపుణ్యకర్మణాంసత్త్వ ప్రచురత్వా[illegible]యశస్తస్యైవోల్లాసాత్ప్రాయశోవిజయః కాదాచిత్కఃపరాజయః అసురాదీనాంత్వపుణ్యైనరజస్తమః ప్రచురత్వాత్తస్యైవప్రాయశఉల్లాసాత్ప్రాయశఃపరాజయః కాదాచిత్కోవిజయఇతి॥ ౮॥ సమస్యాపినిమిత్తభేదేనవైషమ్యేదృష్టాంతః॥ జ్యోతిరితి॥ జ్యోతిర్యథాకాష్ఠాదిషు- జలంయథాపాత్రేషు- ఆకాశంయథాఘటాదిషు- తథానానారూపఆభాతి- ననుతర్హితద్వదేవవివేకేనకింనప్రతీయేతతత్రాహ - సంఘాతాత్ సురాదిదేహాత్ నవివిచ్యతేనపృథక్ప్రతీయతే - తర్హితానభజదితికుతోజ్ఞాయతే - తత్రాహ- విదంతీతి-ఆత్మస్థంపరమాత్మానంకవయోనిపుణాః- మథిత్వాకార్యకారణలింగదర్శనేనవిచార్యజానంతి - అంతతస్స్వభావకర్మాదివాదనిషేధేన - విదంతీతిపాఠే- లంభతఇత్యర్థః- తత్రలాభోపిజ్ఞానమేవ- అత్రాపిజ్యోతిరాదిరివేతిద్రష్టవ్యం - యథాసూర్యకాంతాదౌదాహదర్శనాత్- జ్యోతిర్జ్ఞాయతే- యథాచ-గంధదర్శనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వాయురిత్యాది- తదేవం మాయాగుణవశేనైతద్వైషమ్యం- నస్వాభావికమిత్యుక్తం॥ వీ॥ స్వమాయాగుణమావిశ్య- బా ధ్యబాధకతాంగత ఇత్యనేన తత్తద్బాధ్యబాధకేషు దేవాసురాదివర్గేష్వీశ్వరస్యాను ప్రవేశఉక్తః - కథమనుప్రవిష్టో విజ్ఞాయతఇత్యపేక్షాయాం తత్తదనుప్రవేశేను ప్రవిష్టస్య వివిచ్యద్రష్టు మశక్యత్వేసమ్యగుపాయేన వివేచనీయత్వేచ దృష్టాంతమాహ॥ జ్యోతిరితి॥ కాష్ఠాదిషుజ్యోతిః ప్రభృతివస్తువత్- అనుప్రవిష్టోవిభాతి- తద్గతదోషాస్పృష్టఃప్రకాశతే॥ శ్రు॥ అనశ్నన్నన్యోఅభిచాకశీతీతి శ్రుతేరితిభావః. సంఘాతాత్ కాష్ఠాదిసంఘాతాదివ దేహేంద్రియభోక్తృవర్గరూ పసంఘాతాన్నవివిచ్యతే - ప్రకృతిపురుషేశ్వరతత్త్వయాథాత్మ్యవిద్భిః ప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణత్వేన జ్ఞాయతఇ త్యర్థః - కవయస్తత్త్వత్రయయాథాత్మ్యవిదస్తు - ఆత్మస్థం జీవాత్మనిస్థితం ॥ శ్రు ॥ యఆత్మనితిష్ఠన్ యోవిజ్ఞానేతిష్ఠన్నితి శ్రుతేః॥ ఆత్మానంపరమాత్మానమథిత్వా - వివేకపూర్వకంతద్భక్తియోగమభ్యస్యేత్యర్థః - అంతతః అనేకజన్మావసా నేవిదంతిసాక్షాత్కుర్వంతి॥ ౯॥ తర్హిగుణపారతంత్ర్యాదనీశ్వరత్వమాశంక్యాహ॥ యదేతి॥ యదాఆత్మనోజీవస్య- భోగాయ- పురఃశరీరాణి- పరఃపరమేశ్వరః- సిసృక్షుర్భవతి- తదాసామ్యేనస్థితంరజః- పృథక్ సృజతి- విచిత్రాసు తాసు పూర్షు- రిరంసుఃక్రీడితుమిచ్ఛుః- సత్త్వంపృథక్ సృజతి- శయిష్యమాణఃసంహరిష్యన్ - తమఃపృథగీరయతిప్రేరయతి ॥ వీ॥ స్వమాయాగుణమావిశ్యేత్యనేనప్రేరణపర్యంతానుప్రవేశోభిసంహితః - తదేవగుణప్రేరకత్వంవివృణోతి॥ యదేతి ॥ ఏ షపరఃపురుషోభగవాన్ - యదాస్వమాయయాసంకల్ప రూపజ్ఞానేనప్రకృత్యావా - ఆత్మనోజీవస్య- జాత్యభిప్రాయక మేకవచనం - ఆత్మనామిత్యర్థః- పురశ్శరీరాణిసిసృక్షుస్స్రష్టుమిచ్ఛుః - తదారజస్సృజతిప్రేరయతీత్యర్థః- తమఈర యతీత్యనేనైకార్థ్యాత్ - యదాసృష్ట్యనంతరం- విచిత్రాసుపూర్షుదేహేషు- రిరంసుఃరంతుమిచ్ఛుః- రిరక్షురిత్యర్థః- త దాసత్త్వంసృజతి- యదాచేశ్వరశ్శయిష్యమాణఉపసంజిహీర్షుః- తదాసౌపరమపురుషస్తమఈరయతి॥ ౧౦ ॥ యదాసి సృక్షురిత్యాదినిర్దేశాత్ ప్రతీతంకాలపారతంత్ర్యం - వారయన్- ప్రధానపురుషపారతంత్ర్యమపివారయతి॥ కాలమితి॥

తః ॥ ౯ ॥ యదాసిసృక్షుఃపరమాత్మనఃపరోరజస్సృజత్యేషపృథక్స్వమాయయా। సత్త్వంవిచిత్రాసురి రంసురీశ్వరశ్శయిష్యమాణస్తమఈరయత్యసౌ ॥ ౧౦ ॥ కాలంచరంతం సృజతీశఆశ్రయం ప్రధానపుం భ్యాంనరదేవసత్యకృత్। సతత్రతత్రోభయసిద్ధిమాప్నుయాల్లింగాత్మనోలింగగుణాశ్చసంతి ॥ ౧౧॥ య ఏషరాజన్నపికాల ఈశితాసత్త్వం సురానీకమివైధయత్యజః। తత్ప్రత్యనీకానసురాన్సురప్రియోరజ

స్తమస్కాన్ప్రమిణోత్యురుశ్రవాః ॥ ౧౨॥

హేనరదేవ- ప్రధానపుంభ్యాంప్రకృతిపురుషాభ్యాంనిమిత్తభూతాభ్యాం - సత్యకృత్ అమోఘకర్తా- ఈశ్వరః- తయోః సహకారిత్వేనాశ్రయభూతం- చరంతంవర్తమానం- కాలంస్వయమేవసృజతి- స్వచేష్టారూపత్వాత్ కాలస్య - నతత్పా రతంత్ర్యమిత్యర్థః॥ వీ॥ అథతత్కాలానుగుణోభజదితిసూచితం- కాలప్రేరకత్వంవివృణోతి॥ కాలమితి॥ హేనరదేవ ఈశఃపరమాత్మా- చరంతంప్రవర్తమానం - ఆశ్రయంస్వవ్యాప్యతయాశరీరభూతంకాలం - సృజతినిమేషకాష్ఠాద్యవస్థం కరోతిఏవంకాలంసృష్ట్వా - ప్రధానపురుషాభ్యాంచిదచిత్సమష్టిభ్యాం- సత్త్యకృత్- సత్ చిద్వ్యష్టిఃత్యంఅచిద్వ్యష్టిః-త దుభయంతథాసత్త్యచ్ఛబ్దయోశ్చిదచిద్వ్యష్ట్యోఃప్రయోగః ॥ శ్రు॥ తదనుప్రవిశ్య- సచ్చత్యసచ్చాభవదిత్యాది - శ్రుతౌ ప్రసిద్ధః - తథాసత్త్యశబ్దయోస్తత్పరత్వేశ్రుతిః ॥ అథయద్దేవేభ్యఃప్రాణేభ్యశ్చతత్సత్ - అథయద్దేవాశ్చతత్త్యంతదేక వాచాసమభివ్యాప్రియతే సత్త్యమితి ॥ దేవాఃదేవాధిష్ఠితానీంద్రియాణితేభ్యః పరస్తత్సంసృష్టశ్చేతనస్సత్ దేవాద్య చిద్వ్యష్టిస్తుత్యం - తదేతదుభయంసత్త్యమిత్యేకవాచాఏకశబ్దేన- సమభివ్యాప్రియతేబోధ్యతఇతితదర్థః ॥ ౧౧॥ తథా పిప్రస్తుతేకిమాయాతంతత్రాహ॥ యఇతి॥ యఏషకాలః - ససత్త్వమేధయతియర్ధయతి- అతోహేతోః-ఈశితాపిఈశ్వ రోపిసత్త్వప్రధానంసురానీకందేవసమూహం - ఏధయతి- తత్ప్రత్యనీకాన్సురప్రతిపక్షాన్ - ప్రమిణోతిహినస్తీత్య న్వయః- ఉరుశ్రవాఃకీర్తిర్యస్యసః॥ వీ॥ ఏవమీశ్వరస్యతత్తజ్జీవకర్మ - పరిపాకానుగుణకాలప్రేరకత్వముక్తం - తచ్చాత్మత్వే నతదను ప్రవేశపూర్వకమితిచ ఈశ్వరాధీనః కాలోదేవాదీనాం - తత్తత్కర్మపరిపాకానుగుణసత్త్వాదిగుణవృద్ధిహే తురితివదన్ - సర్వాంతరాత్మతయాదేవాది కర్మానుగుణంగుణాన్ ప్రేరయతోనేశ్వరస్య వైషమ్యమిత్యుత్తరముప సంహరతి॥ యఇతి॥ హేరాజన్- అతఃకర్మానుగుణ్యేనేశ్వరస్యగుణకాలప్రేరకత్వాత్ - యఏషఃగుణప్రేరకఃకాలః- కాలశరీరకస్తత్ప్రేరకశ్చేశితా ఈశ్వరస్సత్వం కర్మపరిపాకాయత్తకాలకృతగుణోన్మేషసత్వగుణప్రచురం సురానీ కమేవవర్ధయతి- తస్యైవజయమావహతీత్యర్థః - తద్వృద్ధేస్తత్ప్రతిపక్షక్షపణపూర్వకత్వాత్సురాణాం ప్రియస్సన్,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్ప్రత్యనీకాన్ సురానీకప్రతిపక్షరూపాన్ - రజస్తమః ప్రచురాన్ ప్రమిణోతి వినాశయతి - ఉరుశ్రవాః విపులకీర్తిః - అసురానీకవినాశనేన వైషమ్యాదిసంభావనయా నాపకీర్తిమాన్ ఈశ్వరః - కింతు - విపులకీర్తిమానేవేత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ సఏవేతి ॥ కాలశక్తిక్షుభితగుణగతం వైషమ్యం సన్నిధిమాత్రేణ తదధిష్ఠాతరి స్ఫురతీతి ప్రకరణార్థః - కల్పతరుస్వభావత్వాత్ - స వైషమ్యమితి ముఖ్యః పరిహారస్తత్ర తత్రోక్త ఏవ ॥ ౧౩ ॥ ఇదానీంతు తయోర్వధః న సురపక్షపాతేన - కింతు బ్రహ్మశాపేన ఆసురీం యోనిం ప్రాప్తయోరనుగ్రహార్థ ఏవేతి వక్తు మితిహాసముపక్షిపతి ॥ అత్రేతి ॥ అత్రైవేతి ద్వేషాదిరహితస్యాపి దైత్యవధే ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ చేదిభూభుజః శిశుపాలస్య ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ అహో ఇతి ॥ ఏకాంతభక్తానామపి దుర్లభా ప్రాప్తిః - విద్వేషో జాతే త్యేతదద్భుతం హి ॥ ౧౭ ॥ ఏతదితి ॥ తస్య వేనవన్నరకపాత ఏవోచిత ఇత్యాహ ॥ భగవన్నితి ॥ తమసి నరకే ॥ ౧౮ ॥ దమఘోషసుత ఇతి ॥ దమఘోషస్య సుతః శిశుపాలః - కలభాషణాత్ బాల్యే కోమలభాషణమారభ్య - సంప్రతి అధునాపి - అమర్షీ - క్రోధీ - మత్సరీ చ ॥ ౧౯ ॥ శపత ఇతి ॥ శ్విత్రః శ్వేతకుష్ఠం ॥ ౨౦ ॥ కథమితి ॥ దురవగ్రాహ్యం దుష్ప్రాపం ధామ స్వరూపం యస్య తస్మిన్ - లయం సాయుజ్యం - ఈయతుః జగ్మతుః - అభూతస్యాపి దంతవక్త్రలయస్యాపి తజ్జాతక ప్రామాణ్యేన సిద్ధవన్నిర్దేశః ॥ ౨౧ ॥ ఇతీతి ॥ ఏతదద్భుతతమం హి - అత ఏవ బుద్ధిర్భ్రామ్యతి - భగవన్ సర్వజ్ఞస్త్వం బ్రూహి ॥ ౨౨ ॥ రాజ్ఞ ఇతి ॥ ఆభాష్య సంబోధ్య - సమ్యక్ సీదంత్యస్యామితి సంసత్ సభా - తస్యాః శృణ్వంత్యాః సత్యాః కథాః ప్రాహేత్యన్వయః ॥ ౨౩ ॥ భగవన్నిందకస్య నరకపాతేన భావ్యమితి వదతస్తవకోభిప్రాయః - భగవత్పీడాకారకత్వేన వా - తదభావేపి సురాపానాదివన్నిషిద్ధనింద్యాచరణాద్వా - తత్ర తావద్దేహాభిమానకృతనిందానిమిత్తత్వాత్ - పీడాదీనాం భగవతశ్చ తదభావాన్న పీడాశంకాస్తీత్యాహ - సార్ధైస్త్రిభిః ॥ నిందనేతి ॥ నిందనం దోషకీర్తనం - న్యక్కారస్తిరస్కారః - నిందనస్తుత్యాదిజ్ఞానార్థం - ప్రధానపురుషయోరవివేకేన - కళేబరం కల్పితం విరచితం ॥ ౨౫ ॥ ప్రశ్నపరిహారరూపాం కథామేవాహ ॥ నిందనమిత్యాదినా దశభిరధ్యాయైః ॥ అస్య ప్రశ్నస్య ముఖ్యముత్తరం వక్తుం తావత్ సంసారిచేతనానామివేశ్వరస్య దేహాత్మాభిమాన ప్రయుక్త స్తుతినింద్యాద్యభిమానితం నాస్తీతి - చైద్యస్యముక్తిం దదావితి కించిత్పరిహారమాహ ॥ నిందనేతి ॥ హే రాజన్ నిందనం దోషకథనం - స్తవో గుణకథనం - సత్కారశ్చందనలేపాదిః - న్యక్కారః పాంసుక్షేపణాదిః - ఏషామర్థో విషయః కళేబరం - ప్రధానశబ్దో దేహావస్థప్రధానవచనః పరశబ్దో దేహాత్పరజీవవచనః - తయోరవివేకేన పరస్పరవిలక్షణత్వవిషయకజ్ఞానాభావేన - దేహాత్మాభిమానే నేతి యావత్ - తేనావివేకేన హేతునా కల్పితం - కళేబరస్య నిందనాదివిషయత్వమవివేకకృతం - న తు స్వతః - జడత్వాత్ - న హి కాష్ఠం చందనలేపాదిరూపసత్కారాదికం మన్యత ఇతి తావన్నిర్వివాదమిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ హింసేతి ॥ తదభిమానేన భూతానాం యథా మమాహమితి వైషమ్యం - తత్కృతం హింసాదికం వా భవతి - తథానయస్యేత్యుత్తరేణాన్వయః - దండస్తాడనం - పారుష్యం నిందా తయోర్హేతుభూతయోః - హింసా పీడా చ భవతి ॥ ౨౫ ॥ హింసేతి ॥ ఏవం స్థితే - హే పార్థివ

స్తమసాన్ ప్రమిణోత్యురుశ్రవాః ॥ ౧౨ ॥ సవా పునస్స ఏవ సృష్టస్యస్థితిరక్షానువృత్తయే । సత్త్వం సురగణాన్ విష్ణురుపబృంహయతే ముహుః ॥ ౧౩ ॥ అత్రైవోదాహృతః పుణ్య ఇతిహాసస్సురర్షిణా । ప్రీత్యా మహాక్రతౌ రాజన్ పృచ్ఛతే జాతశత్రవే ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వా మహాద్భుతం రాజా రాజసూయే మహాక్రతౌ । వాసుదేవే భగవతి సాయుజ్యం చేదిభూభుజః ॥ ౧౫ ॥ తత్రాసీనం సురఋషిం రాజా పాండుసుతః క్రతౌ । పప్రచ్ఛ విస్మితమనా మునీనాముపశృణ్వతాం ॥ ౧౬ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ అహో అత్యద్భుతం హ్యేతద్దుర్లభైకాంతినామపి । వాసుదేవే పరే తత్త్వప్రాప్తిశ్చైద్యస్య విద్విషః ॥ ౧౭ ॥ ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామస్సర్వ ఏవ వయం మునే । భగవన్నిందయా వేనో ద్విజైస్తమసి పాతితః ॥ ౧౮ ॥ దమఘోషసుతః పాప ఆరభ్య కలభాషణాత్ । సంప్రత్యమర్షీ గోవిందే దంతవక్త్రశ్చ దుర్మతిః ॥ ౧౯ ॥ శపతోరసకృద్విష్ణుం యద్బ్రహ్మ పరమవ్యయం । శ్విత్రో న జాతో జిహ్వాయాం నాంధం వా ప్యావిశత్తమః ॥ ౨౦ ॥ కథం తస్మిన్ భగవతి దురవగ్రాహ్యధామని । పశ్యతాం సర్వలోకానాం లయమీయతురంజసా ॥ ౨౧ ॥ ఇతి భ్రామ్యతి మే బుద్ధిర్దీపార్చిరివ వాయునా । బ్రూహ్యేతదద్భుతతమం భగవన్నత్ర కారణం ॥ ౨౨ ॥ రాజ్ఞస్తద్వచ ఆకర్ణ్య నారదో భగవానృషిః । తుష్టః ప్రాహ తమాభాష్య శృణ్వంత్యాస్సంసదః కథాః ॥ ౨౩ ॥ నారదః ॥ నిందనస్తవసత్కారన్యక్కారార్థం కళేబరం । ప్రధానపరయో రాజన్నవివేకేన కల్పితం ॥ ౨౪ ॥ హింసా తదభిమానేన దండపారుష్యయోర్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ - యథేహసంసారేభూతానాందేహాత్మాభిమానినాం - దేవమనుష్యాదీనాం - మమాహమితివైషమ్యం మమేయంనిందానిందితోఽహమిత్యభిమానరూపవైషమ్యం - తదభిమానేనమమేయం నిందేత్యభిమానేన దండపారుష్యయోర్నిమిత్తయోర్హింసాచస్యాత్ - దండస్తాడనంపారుష్యనిందనం - పరేణదండపారుష్యయోః కృతయోస్సతోః - తత్ప్రయుక్తామమేయం నిందానిందితోఽహం మమాయందండః దండితోఽహమితీత్యేవం రూపోనానావిధోఽభిమాన స్తత్ప్రయుక్తం పరేషునిందాదికారిషుహింసాచరణంచ - యథాలోకానాందృశ్యతే - తథానయస్యేత్యుత్తరేణాన్వయః - దేహవిషయమపి దండపారుష్యాదికం-పరకృతందేహాత్మాభిమానేనాత్మగతంమత్వా-తదభిమానేన పరేషుహింసాస్యాదిత్యనేనయథాహింసాకారిషుదండపారుష్యాదికందేహగతమేవ - నత్వాత్మగతందేహాత్మనోరవివేకేనత్వాత్మగతంమన్యతే- తథాహింస్యమానేష్వపిహింసాచదేహగతైవ - నత్వాత్మగతా - దేహాత్మాభిమానాత్తు హింసితోఽహమిత్యభిమాన ఇతిసూచితం ॥ ౨౫॥యదితి॥యస్మిన్నిబంధః- అయమభిమానః- తస్యదేహస్యవధాద్వధశ్చయథాతథా - యస్యాభిమానోనాస్తి అస్యపరమేశ్వరస్యహింసాకేనహేతునాకల్ప్యతేనకేనాపి - అభిమానాభావేహేతుః - కైవల్యాత్ - అద్వితీయత్వేనాభిమంతవ్యాభావాత్ - వైషమ్యాభావేహేతుః - అఖిలాత్మనః సర్వాత్మనఇతి॥ వీ॥ తదేవస్పష్టమాహ॥యన్నిబంధఇతి॥అయమభిమానః-దండితానాంనిందితానాంచలోకానాం- యథాదండితోఽహంనిందితోఽహమిత్యాద్యభిమానః-యన్నిబంధనః యద్ధేతుకః - దేహహేతుకఇత్యర్థః - దేహాత్మాభిమానస్యదేహహేతుకత్వాద్దేహాత్మాభిమానహేతుకో దండితోఽహమిత్యాద్యభిమానోఽపి- దేహహేతుకఏవేత్యభిప్రాయేణ- యన్నిబంధాభిమానోఽయమిత్యుక్తం ఏవంతద్వధాత్ - హన్యమానేషుతస్యదేహస్యవధాదేవప్రాణినాం దేహాత్మాభిమానినాంవధః దేహగతఏవవధోనత్వాత్మగతః - దేహాత్మాభిమానాత్తు - హతోఽహమిత్యభిమానఇత్యర్థః - ఏవంసంసారిణాంనిందనాదికం - సర్వందేహాత్మాభిమానకృతమిత్యుక్తం - అథోక్తార్థవి

ధా। వైషమ్యమిహభూతానాంమమాహమితిపార్థివ॥ ౨౫॥ యన్నిబంధోఽభిమానోఽయంతద్వధాత్ప్రా
ణినాంవధః।తథానయస్యకైవల్యాదభిమానోఽఖిలాత్మనః॥ ౨౬॥ పరస్యదమకర్తుర్హిహింసాకేనాస్యక
ల్ప్యతే ॥ ౨౭ ॥ తస్మాద్వైరానుబంధేననిర్వైరేణభయేనవా। స్నేహాత్కామేనవాయుంజ్యాత్కథంచి
న్నేక్షతేపృథక్ ॥ ౨౮ ॥ యథావైరానుబంధేనమర్త్యస్తన్మయతామియాత్ । నతథాభక్తియోగేనఇ
తిమేనిశ్చితామతిః ॥ ౨౯ ॥ కీటఃపేశస్కృతారుద్ధఃకుడ్యాయాం*తమనుస్మరన్ । సంరంభభయయోగేన
విందతేతత్స్వరూపతాం ॥ ౩౦ ॥ ఏవంకృష్ణేభగవతిమాయామనుజఈశ్వరే । వైరేణపూతపాప్మానస్త
మాపురనుచింతయా ॥ ౩౧ ॥ కామాద్ద్వేషాద్భయాత్స్నేహాద్యథాభక్త్యేశ్వరేమనః । ఆవేశ్యతదఘం

పర్యయమీశ్వరేదర్శయతి॥ తథేతి॥ యథాసంసారిణాం దేహాత్మాభిమానశ్చ - తథాయస్యేశ్వరస్య నాస్తితస్యాస్యఅభిమానప్రయుక్తాపరేషుహింసా - కేనహేతునాకల్ప్యతఇత్యన్వయః - అభిమానాభావేహేతురఖిలాత్మనః - కేవలస్యేతి- అఖిలస్యజగతః ఆత్మత్వాదభిమానోనాస్తీత్యర్థః ॥ నన్వాత్మత్వేపితస్యజీవవదభిమానస్స్యాదేవతత్రాహ ॥ కేవలస్యేతి॥ నిరస్తనిఖిలదోషత్వాదిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ అనృతేనహిప్రత్యూఢాఇతిశ్రుత్యుక్తరీత్యా - జీవానామనాదిపుణ్యపాపాత్మకకర్మమూలకోహిదేహాత్మాభిమానః - తస్యతుపరమపురుషస్య - సర్వాంతరాత్మనోనిరస్తనిఖిలకర్మవశ్యత్వాదిదోషత్వాదభిమానాభావఇతిభావః ॥ ౨౬ ॥ తర్హికిమితిహంతీతితత్రాహ ॥ పరస్యేతి ॥ దమకర్తుఃహితార్థం దండంకుర్వతఇత్యర్థః ॥ వీ ॥ నిందితోఽహమిత్యాద్యభిమానఏవ - నాస్తికింపునస్తత్ప్రయుక్తం- పరేషునిందకేషు - హింసాదికరణంనాస్తీత్యాహ ॥ పరస్యేతి ॥ అస్యనిందనాభిప్రయుక్తాభిమానరహితస్య - హింసానిందకకర్మికా - కేనహేతునాకల్ప్యతే-హింసాహేతోరభిమానస్యాభావాద్ధేత్వంతరస్యాదర్శనాత్సానాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ యస్మాద్భగవతోనిందాదికృతంవైషమ్యంనాస్తి - తస్మాద్యేనకేనాప్యుపాయేనధ్యాయతః - తేనైవనిందాదికృతపాపస్యాపినాశాత్తత్సాయుజ్యంయుక్తమిత్యాశయేనాహసప్తభిః॥ తస్మాదితి॥ నాస్తివైరంకేనాపియస్మిన్ తేన - భక్తియోగేనేత్యర్థః - యుంజ్యాత్ - మనఇతిశేషః తస్మాదేతైరుపాయైఃపృథక్ - నేక్షతేనేక్షేత॥ ౨౮॥ తేష్వపివైరానుబంధఃశ్రేష్ఠఇత్యాహ ॥ యథేతి ॥ నతథాభక్తియోగేనాపతి॥౨౯॥అత్రదృష్టాంతః॥కీటఇతి॥కీటః - పేశస్కృతాభ్రమరేణ - సంరంభోద్వేషః భయంచ - సఏవయోగస్తేన॥౩౦॥ ఏవమితి ॥ వైరేణ - యాఅనుచింతా - తయైవ - పూతఃపాప్మాయేషాం-తంప్రాపుః॥౩౧॥కామాదితి॥తదఘంకామాదినిమిత్తంపాపంహిత్వా ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ తర్హివేనఃకిమితినరకేపాతితః ॥ తదీయప్రధ్యానాభావాత్ - పాపమేవతత్రఫలితమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యాహ ॥ కతమ ఇతి ॥ పురుషం శ్రీహరిం ప్రతి - పురుషే పురుషస్య కామాసంభవాత్ - భయాదిభిశ్చింతయతాం పంచానాం మధ్యే కతమోపీత్యుక్తం ॥ ౩౪ ॥ తదేవమితిహాసప్రస్తావకథాముక్త్వా శ్రీకృష్ణే శిశుపాలస్య వైరానుబంధే - కో హేతురిత్యపేక్షాయాం - తమేవేతిహాసం వక్తుమాహ ॥ మాతృష్వసేయ ఇతి ॥ పదాత్ వైకుంఠాత్ చ్యుతౌ ॥ ౩౫ ॥ కీదృశ ఇతి ॥ హరిదాసా అభిమృశతి అభిభవతీతి తథా - అశ్రద్ధేయః అనాదరణీయ ఇవ అసంభవాత్ - భవో జన్మ ॥ ౩౬ ॥ అసంభవమేవాహ ॥ దేహేతి ॥ జన్మహేతుభూతైః ప్రాకృతైః దేహేంద్రియాసుభిః - హీనానాం శుద్ధసత్త్వమయదేహానామిత్యర్థః - ప్రాకృతదేహసంబంధేన సంబంధం ఏతదాఖ్యానమాఖ్యాతుమర్హసి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ పంచేతి ॥ కథంభూతాః - పంచవా షడ్వా హాయనాని యేషాం తే - అర్భా బాలాః - తద్వదాభా యేషాం తే పూర్వేషాం మరీచ్యాదీనామపి దిగ్వాససః దిగంబరాః - అతః - శిశూన్ మత్వా ॥ ౩౯ ॥ అశపన్నితి ॥ వాసమపి నార్హథః - కుతః - పునస్తత్సేవామితి చకారార్థః - హే బాలిశా అ

హిత్వా బహవస్తద్గతిం గతాః ॥ ౩౨ ॥ గోప్యః కామాద్భయాత్కంసో ద్వేషాచ్చైద్యాదయో నృపాః । సంబంధాద్వృష్ణయస్స్నేహాత్ యూయం భక్త్యా వయం నృప ॥ ౩౩ ॥ కతమోపి న వేనస్స్యాత్ పంచానాం పురుషం ప్రతి । తస్మాత్కేనాప్యుపాయేన మనః కృష్ణే నివేశయేత్ ॥ ౩౪ ॥ మాతృష్వసేయో వశ్చైద్యో దంతవక్త్రశ్చ పాండవ । పార్షదప్రవరౌ విష్ణోర్విప్రశాపాత్పదచ్యుతౌ ॥ ౩౫ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ కీదృశః కస్య వా శాపో హరిదాసాభిమర్శనః । అశ్రద్ధేయ ఇవాభాతి హరేరేకాంతినాం భవః ॥ ౩౬ ॥ దేహేంద్రియాసుహీనానాం వైకుంఠపురవాసినాం । దేహసంబంధసంబంధమేతదాఖ్యాతుమర్హసి ॥ ౩౭ ॥ శ్రీనారదః ॥ ఏకదా బ్రహ్మణః పుత్రా విష్ణోర్లోకం యదృచ్ఛయా । సనందనాదయో జగ్ముశ్చరంతో భువనత్రయం ॥ ౩౮ ॥ పంచషడ్ఢాయనార్భాభాః పూర్వేషామపి పూర్వజాః । దిగ్వాససశ్శిశూన్మత్వా ద్వాస్థౌ తాన్ప్రత్యషేధతామ్ ॥ ౩౯ ॥ అశపన్కుపితా ఏవం యువాం వాసం న చార్హథః । రజస్తమోభ్యాం రహితే పాదమూలే మధుద్విషః ॥ పాపిష్ఠామాసురీం యోనిం బాలిశౌ యాతమాశ్వతః ॥ ౪౦ ॥ ఏవం శప్తౌ స్వభవనాత్పతంతౌ తైః కృపాలుభిః ప్రోక్తౌ పునర్జన్మభిర్వాం త్రిభిర్లోకాయ కల్పతాం ॥ ౪౧ ॥ జజ్ఞాతే తౌ దితేః పుత్రౌ దైత్యదానవవందితౌ । హిరణ్యకశిపుర్జ్యేష్ఠో హిరణ్యాక్షోనుజస్తతః ॥ ౪౨ ॥ హతో హిరణ్యకశిపుర్హరిణా సింహరూపిణా । హిరణ్యాక్షో ధరోద్ధారే బిభ్రతా సౌకరం వపుః ॥ ౪౩ ॥ హిరణ్యకశిపుః పుత్రం ప్రహ్లాదం కేశవప్రియం । జిఘాంసురకరోన్నానా యాతనా మృత్యుహేతవే ॥ ౪౪ ॥ తం సర్వభూతాత్మభూతం ప్రశాంతం సమదర్శనం । భగవత్తేజసా స్పృష్టం నాశక్నోద్ధంతుముద్యమైః ॥ ౪౫ ॥ తతస్తౌ రాక్షసౌ జాతౌ కేశిన్యాం విశ్రవస్సుతౌ । రావణః కుంభకర్ణశ్చ సర్వలోకోపతాపినౌ ॥ ౪౬ ॥ తత్రాపి రాఘవో భూత్వా న్యహనచ్ఛాపముక్తయే । రామవీర్యం శ్రోష్యసి త్వం మార్కండేయముఖాత్ప్రభో ॥ ౪౭ ॥ తావద్య క్షత్రియౌ జాతౌ మాతృష్వస్రాత్మజౌ తవ । అధునా శాపనిర్ముక్తౌ కృష్ణచక్రహతాంహసౌ ॥ ౪౮ ॥ వైరానుబంధతీవ్రేణ ధ్యానేనాచ్యుతసాత్మతాం । నీతౌ పునః హరేః పార్శ్వం జగ్మతుర్విష్ణుపార్షదౌ ॥ ౪౯ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ విద్వేషో దయితే పుత్రే కథమాసీన్మహాత్మని । బ్రూహి మే భగవన్ యేన ప్రహ్లాదస్యాచ్యుతాత్మతా ॥ ౫౦ ॥ ******************

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీనారదః ॥ భ్రాతర్యేవం వినిహతే హరిణా క్రోడమూర్తినా । హిరణ్యకశిపూ రాజన్ పర్యతప్యద్రుషా

తోషేతోః ఆశుయాతం ॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ వాం యువయోః - త్రిభిర్జన్మభిః - లోకాయ స్వస్థానప్రాప్తయే కల్పతాం - తావతా అయం శాపః సమాప్యతామితి పునః ప్రోక్తావిత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ హత ఇతి ॥ ధరోద్ధారే నిమిత్తే - తత్ప్రతిఘాతీ హతః ॥ ౪౩ ॥ హిరణ్యకశిపోర్వధే కారణం సూచయతి ॥ హిరణ్యకశిపురితి ॥ ౪౪ ॥ తమితి ॥ సర్వభూతానామాత్మభూతం - కుతః - సమం బ్రహ్మైవ పశ్యతీతి తథాతం - అతః ప్రశాంతం ద్వేషాదిరహితం - అత ఏవ భగవత్తేజసా స్పృష్టం వ్యాప్తం - ఉద్యమైః శస్త్రప్రహారాదిభిః ॥ ౪౫ ॥ తత ఇతి ॥ విశ్రవసః సుతౌ ॥ ౪౬ ॥ తత్రేతి ॥ న్యహనత్ నిహతవానిత్యర్థః - తద్ధి తత్ దేవకథనీయమిత్యుత్సుకం ప్రత్యాహ - రామవీర్యమితి ॥ ౪౭ ॥ తావితి ॥ కృష్ణచక్రేణ హతమంహో యయోస్తౌ - తయోః - పాపమేవ వ్యాహతం- నతు తావిత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ విద్వేష ఇతి ॥ యేన కారణేన ప్రహ్లాదస్యాచ్యుతాత్మతా అచ్యుతైకచిత్తత్వం - తదపి బ్రూహీతి శేషః ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * * * * * * * *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ ద్వితీయే విష్ణురోషేణ లోకం విప్లావ్య దానవైః । తద్ధతభ్రాతృపుత్రాదీన్ సతి హా సైరసాంత్వయత్ ॥ భగవద్ద్వేష ఏవ తద్ద్వేషే కారణమిత్యాశయేనాహ॥ భ్రాతరీత్యాదినా॥ ౧॥ ఆహేతి॥ ఏవం దేవపక్షపాతేన కోపేన- ఉత్ అతిశయేన జ్వలద్భ్యాం- కోపాగ్నిధూమేనైవ ధూమ్రమంబరం- నిరీక్షమాణః॥ ౨ ॥ కరాళేతి॥ కరాళదంష్ట్రాభిః యుక్తయా- ఉగ్రయా దృష్ట్యా- దుష్ప్రేక్ష్యం భ్రుకుటియుక్తం ముఖం యస్య సః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ సపత్నైరితి॥ సమేనాప్యుపధావద్భిర్భజద్భిః- నిమిత్తభూతైః- పార్ష్ణిగ్రాహేణ సతా॥ ౬॥ తస్యేతి॥ ఏవం త్యక్తః స్వభావః సమత్వం యేన తస్య- ఘృణిః శుద్ధతేజోమయస్యాపి మాయయా యావనాకసః వరాహరూపస్య సతః- అస్థిరాత్మనః అవ్యవస్థితచిత్తస్య- కుతః- యో యో భజతి తం తం భజమానస్య అనుసరతః॥ ౭॥ మచ్ఛూలేతి॥ తస్య రుధిరేణ యావత్తర్పయిష్యామి తావద్వ్యాయంభువం యాతేతి తృతీయేనాన్వయః॥ ౮॥ నను దేవైస్త్వద్వధః కారితః - అతస్తేన కిం న హన్యం తేత త్రాహ॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ కూటే కపటే - అహితే ప్రతిపక్షే కూటమహితం యస్యేతి వా- నష్టే అదృష్టే సతి- దేవాః శుష్యంతి- స్వయమేవ నాశం యాస్యంతి- కుతః - విష్ణురేవ ప్రాణో యేషాం తే॥ ౯॥ తావదితి॥ తపో యజ్ఞాదియుక్తాన్ సూదయధ్వం ఘాతయత॥ ౧౦॥ నను తైః కిమపరాద్ధం తత్రాహ॥ విష్ణురితి॥ ద్విజాః

శుచా॥ ౧॥ ఆహ చేదం రుషా ఘూర్ణన్ సందష్టదశనచ్ఛదః । కోపోజ్జ్వలాభ్యాం చక్షుర్భ్యాం నిరీక్షన్ ధూమ్రమంబరం॥ ౨॥ కరాళదంష్ట్రోగ్రదృష్ట్యా దుష్ప్రేక్ష్యభ్రుకుటీముఖః । శూలముద్యమ్య సదసి దానవానిదమబ్రవీత్॥ ౩ ॥ భో భో దానవదైతేయా ద్విమూర్ధంస్త్ర్యక్ష శంబర । శతబాహో హయగ్రీవ నముచే పాక ఇల్వల॥ ౪ ॥ విప్రచిత్తే మమ వచః పులోమన్ శకునాదయః । శృణుతానంతరం సర్వే క్రియతామాశు మా చిరం ॥ ౫ ॥ సపత్నైర్ఘాతితః క్షుద్రైర్భ్రాతా మే దయితః సుహృత్ । పార్ష్ణిగ్రాహేణ హరిణా సమేనాప్యుపధావనైః॥ ౬॥ తస్య త్యక్తస్వభావస్య ఘృణేర్మాయావనౌకసః । భజంతం భజమానస్య బాలస్యేవాస్థిరాత్మనః ॥ ౭ ॥ మచ్ఛూలభిన్నగ్రీవస్య భూరిణా రుధిరేణ వై । రుధిరప్రియం తర్పయిష్యే భ్రాతరం మే గతవ్యథః॥ ౮॥ తస్మిన్ కూటేఽహితే నష్టే కృత్తమూలే వనస్పతౌ । విటపా ఇవ శుష్యంతి విష్ణుప్రాణా దివౌకసః ॥ ౯ ॥ తావద్యాత భువం యూయం బ్రహ్మక్షత్రసమేధితాం । సూదయధ్వం తపోయజ్ఞస్వాధ్యాయవ్రతదానినః ॥ ౧౦ ॥ విష్ణుర్ద్విజక్రియామూలో యజ్ఞో ధర్మమయః పుమాన్ । దేవర్షిపితృభూతానాం ధర్మస్య చ పరాయణం ॥ ౧౧ ॥ యత్ర యత్ర ద్విజా గావో వేదా వర్ణాశ్రమక్రియాః । తం తం జనపదం యాత సందీపయత వృశ్చత ॥ ౧౨ ॥ ఇతి తే భర్తృనిర్దేశమాదాయ శిరసాదృతాః । తథా ప్రజానాం కదనం విదధుః కదనప్రియాః॥ ౧౩॥ పురగ్రామవ్రజోద్యానక్షేత్రారామాశ్రమాకరాన్ । ఖేటఖర్వటఘోషాంశ్చ దదహుః పట్టనాని చ॥ ౧౪॥ కేచిత్ఖనిత్రైర్బిభిదుః సేతుప్రాకారగోపురాన్ । ఆజీవ్యాంశ్చిచ్ఛిదుర్వృక్షాన్ కేచిత్పరశుపాణయః । ప్రాదహన్ శరణాన్యన్యే ప్రజానాం జ్వలితోల్ముకైః ॥ ౧౫ ॥ ఏవం విప్రకృతే లోకే దైత్యేంద్రానుచరైర్ముహుః । దివం దేవాః పరిత్యజ్య భువి చేరురలక్షితాః ॥ ౧౬ ॥ హిరణ్యకశిపుర్భ్రాతుః సంపరేతస్య దుఃఖితః । కృత్వా తిలోదకాదీని భ్రాతృపుత్రానసాంత్వయత్ ॥ ౧౭ ॥ శకునిం శంబరం ధృష్టిం భూతసంతాపనం వృకం । కాలనాభం మహానాభం హరిశ్మశ్రుం

నాం క్రియా అనుష్ఠానం- మూలం యస్య సః- యతోఽసౌ యజ్ఞో ధర్మమయశ్చ- పరాయణం పరమాశ్రయః- అతో యజ్ఞరూపస్య విష్ణోర్మూలత్వాత్- మామనాదృత్య- తదాశ్రయేణాచ్ఛ- తే వధ్యా ఇతి భావః॥ ౧౧॥ తస్మాత్పరమం మంత్రం శృణుతేత్యాహ॥ యత్రేతి॥ సందీపయత దహత- వృశ్చత ఛేదం కురుత లునీతేత్యర్థః॥ ౧౨॥౧౩॥ పురేతి॥ పురం అట్టాదిమత్- గ్రామస్తద్రహితః వ్రజః గవాం వాసః - ఉద్యానం కృత్రిమం వనం - క్షేత్రం వ్రీహ్యాదేః - ఆరామః అకృత్రిమం వనం - ఆశ్రమః ఋషీణాం స్థానం - ఆకరో రత్నాదీనాం- ఖేటః కృషీవలానాం వాసః - ఖర్వటః గిరిద్రోణ్యాశ్రయో గ్రామః - ఘోష ఆభీరాణాం వాసః- పట్టనం రాజధానీ॥ ౧౪॥ కేచిదితి॥ ఖనిత్రైః ఖననసాధనైః- ఆజీవ్యాన్ ఉపజీవ్యాన్ శరణాని గృహాన్॥౧౫॥ ఏవమితి॥ విప్రకృతే ఉపద్రుతే- యజ్ఞభాగానామభావాత్- దివం పరిత్యజ్య॥ ౧౬ ॥ తదేవం ప్రజానాం కదనం దానవేషు కుర్వత్సు - స్వయం స్వర్గరాజ్యాదిసాధయితుం తపస్తప్తుకామః ప్రథమం యత్ కృతవాన్ తదాహ ॥ హిరణ్యకశిపురాదిత్యాదినా ॥ తిలోదకం ప్రేతాయ ప్రదేయం తిలైస్సహితముదకం - కటోదకాదీనితి పాఠాంతరేపి తిలోదకమిత్యేవ జ్ఞేయం ఆదిశబ్దాత్ప్రేతశ్రాద్ధం చ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ అంబేతి॥ హే వధూః ఇతి భ్రాతుర్భార్యాం సంబోధయతి॥౨౦॥ భవతు నామ తస్య శ్లా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఖ్యావధఃతథాప్యస్మాకంతావత్ బంధుగత ఏవేతిచేత్తత్రాహ॥ భూతానామితి ॥ దైవేనప్రాచీనకర్మణా - ఏకత్ర నీతానాంసంయోజితానాం - పునశ్చస్వైస్స్వైఃకర్మభిః- ఉన్నీతానాంవియోజితానాం॥౨౧॥ ఏవంలోకదృష్ట్యాశోకం నివార్యతత్త్వదృష్ట్యావారయతి॥ నిత్యఇతి॥ నిత్యఃమృత్యుశూన్యః- అవ్యయఃఅపక్షయశూన్యః- శుద్ధఃనిర్మలః సర్వగః సర్వ గతః - సర్వవిత్ సర్వజ్ఞశ్చ- తత్ర హేతుః- పరో దేహాదివ్యతిరిక్తః- అతోమృతఇతి॥కృశఇతి॥మలినఇతి॥వియుక్తఇతి-అజ్ఞఇతి చ- శోకోనకార్యఇత్యర్థః- కథంతర్హి- తస్యసంసార స్తత్రాహ॥ ధత్తఇతి॥ ఆత్మనోమాయయాస్వావిద్యయాలింగంధత్తే గుణాన్ ఉచ్చావచాన్ దేహాన్ సుఖదుఃఖాదీన్వా - విశేషేణసృజన్ స్వీకుర్వన్ లింగశరీరోపాధిః సంసారఇత్యర్థః॥ ౨౨॥ న నుజీవతామేవసంయోగవియోగౌప్రసాదిషుదృష్టౌ - కథంపునరజీవతోస్తే ౹వదగ్ధస్య- తత్రతత్ర- సంయోగవియోగావి త్యత్రాహ॥ నిత్యఇతి॥ దేహస్యాస్థిరత్వేపి - ఆత్మభిఃస్థిరత్వాత్తత్తత్కర్మాయత్తశరీరత్యాగోపాదానాభ్యాం - తైస్తై స్సంయోగవియోగావుపపన్నావితిభావః - తదేతదుపపాద్యతే- ఆత్మానిత్యః- తత్ర హేతుః- అవ్యయః-వినాశాద్యవస్థార హితఃతతుఽతః-శుద్ధఃప్రకృతిపరిణామానాశ్రయస్వరూపః-ప్రకృతిపరిణామోహిప్రకృతిగతః-తతుఽతః-పరః-దేహాద్విల క్షణః- తతుఽతః- సర్వవిత్- దేహేంద్రియమనఃప్రాణాదీనాంవిత్- అజడత్వేన దేహాద్విలక్షణఇతిభావః- కథమేకదేశస్థ స్సర్వంవేత్తి- తత్రాహ- సర్వగఃస్వధర్మభూతజ్ఞానద్వారాకృత్స్నదేహాదివ్యాపీతిభావః - స్వతఏవంభూతోప్యసావా త్మామాయయాస్వసంబంధివిచిత్రపుణ్యాపాపాత్మకర్మణా - గుణాన్సత్త్వాదీన్విసృజన్ - కర్మానురూపంక్షోభయ న్నిత్యర్థః - ఆత్మనఃస్వస్యకర్మఫలభోగార్థమితి శేషః లింగంశరీరంధత్తేబిభర్తి - గుణక్షోభస్యకర్మానుగుణత్వాత్కర్మ ణఃస్వాత్మనః కర్తృత్వాద్గుణవిసర్గేపికర్తృత్వముక్తం - గుణాన్విసృజన్నితిఉక్తవిధోప్యనాదిపుణ్య పాపాత్మకకర్మఫల మనుభూయ - తదనుగుణపరిణామసత్త్వాదిగుణపరిణామాత్మకందేహంబిభర్తీత్యర్థః - తథాచతస్య తత్రతత్రకర్మా

మదోఽతఽచ॥ ౧౮॥ తన్మాతరంవృషద్భానుందితించజననీంగిరా । శ్లక్ష్ణయాదేశకాలజ్ఞఇదమాహాసురేశ్వ రః॥ ౧౯॥ హిరణ్యకశిపుః॥ అంబాంబహేవధూఃపుత్రావీరంమార్హథశోచితుం।రిపోరభిముఖేశ్లాఘ్యశ్శూ రాణాంవధఈప్సితః॥ ౨౦॥ భూతానామిహసంవాసఃప్రపాయామివసువ్రతే । దైవేనైకత్రనీతానాము న్నీతానాంస్వకర్మభిః॥ ౨౧॥ నిత్యఆత్మావ్యయశ్శుద్ధస్సర్వగస్సర్వవిత్పరః । ధత్తేసావాత్మనోలింగంమా యయావిసృజన్గుణాన్॥ ౨౨॥ యథాంభసాప్రచలతాతరవోపిచలాఇవ। చక్షుషాభ్రామ్యమాణేనదృ శ్యతేచలతీవభూః॥ ౨౩॥ ఏవంగుణైర్భ్రామ్యమాణేమనస్యవికలఃపుమాన్ । యాతితత్సామ్యతాంభద్రే

యత్తదేహసౌలభ్యాత్తత్ప్రియుక్తావివేకస్యైవసంయోగవియోగౌసంభవతఇతిభావః ॥ ౨౨ ॥ ఏతత్సదృష్టాంతంప్రపంచ యతి- చతుర్భిః॥ యథేతి ॥ తరవఃప్రతిబింబితాః - ఉపాధిధర్మాఉపహితేభవంతీతి దృష్టాంతముక్త్వా గ్రాహకధర్మో గ్రాహ్యేభవతీతిదృష్టాంతమాహ- చక్షుషేతి॥ ౨౩ ॥ నసునాయమాత్మా దేహాద్విలక్షణః - కింతుసఏవ - యతో దేవోహం మనుష్యోహమితిదేహాద్యభేదేన ప్రతీయతేతత్రాహ ॥ యథేతి ॥ దేవోహమిత్యాది ప్రతీతి భ్రాంతిరూపా - నప్రమితి రూపేతిభావః- తదేవోపపాదయతి॥ యథేతి॥ యథాప్రచలతాఅంభసాఉదకేనోపాధినా- తరవోవృక్షాఅపిచలాఇవకం పమానాఇవదృశ్యంతే- యథాచ- భ్రామ్యమాణేనచక్షుషా- భూమిరపిచలతీవదృశ్యతే- యథాతరుభూమ్యాదిచలనప్ర తీతిఃభ్రాంతిరూపేత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ అవికలఃపరిపూర్ణఏవ- తత్సామ్యతాంమనస్సమతామిత్యర్థః॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ఏవంత థాహేభద్రే గుణైస్సత్త్వాదిగుణ పరిణామాత్మకైః దేహేంద్రియాదిభిస్సహమనసి భ్రామ్యమాణేవ్యాపృతవతి - య ద్వా- గుణైశ్శబ్దాదిభిః- విషయైర్హేతుభిః- తదర్థమిత్యర్థః - మనసిభ్రామ్యమాణేదేహంవిషయీకుర్వతిసతి - పుమాన్ జీవః స్వయమవికలోపినిరవయవోపి- దేహాద్భిన్నోపీత్యర్థః - తత్సామ్యతాందేహతుల్యతాంయాతి - దేవోహంమనుష్యోహమి తిరూపేణాత్మానంప్రత్యేతీత్యర్థః - తత్తాంయాతీత్యనుక్త్వా - తత్సామ్యతాంయాతీతివదతోయమభిప్రాయః - దేవోహం మనుష్యోహమితి దేహాకారమాత్మానంమన్యమానస్యాపి- కదాచిత్తద్వ్యతిరేకప్రతిపత్తిరస్త్యేవేతి- తదేవవిశదయతి ॥ అ లింగోలింగవానివేతి ॥ లింగాచ్ఛరీరాదన్యః - అలింగః ఆత్మాలింగవానివాత్మానం- ప్రత్యేతి- మమేదంశరీరమిత్యేవంరూపే ణలింగ ప్రతిసంబంధీవాత్మానం ప్రత్యేతీత్యర్థః మమేదంశరీరమితి శరీరాద్వ్యతిరిక్తత్వేనాత్మనః ప్రతీతావపి - దేహా త్మభ్రాంతిమతాంతత్ప్రతీతేరస్ఫుటత్వద్యోతనాయ - లింగవానివేతీవశబ్దఃప్రయుక్తః - అయంభావః యద్యాత్మనోదేహా కారత్వేనప్రతీతిః ప్రమితిరూపాస్యాత్తర్హి - తద్భిన్నత్వేనప్రతీతిర్భ్రాంతిరూపాస్యాత్ - తచ్చాయుక్తం - శరీరప్రతిభా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సదశాయాంతదప్రతీతిదశాయాంచ - సుషుప్త్యాదావహమర్థస్యాత్మనోనువృత్తత్వేన ప్రతీయమానత్వాదితి ॥ ౨౪ ॥ ఏషఇతి॥ లింగభావనాదేహాభిమానః - ఏషఆత్మనోవిపర్యాసః అన్యథాభావః - తమేవాహ - ప్రియైర్వియోగః అప్రియైర్యోగశ్చ - కర్మచసంసృతిశ్చ- నానాగర్భేషుప్రవేశఃతతశ్చ॥ టీ॥ ఏవందేహాద్విలక్షణస్యనిత్యస్యాత్మనః కర్మపరిపాకానుగుణ సత్త్వాదిగుణ పరిణామరూప దేహసంబంధః తదనుధ్యాననిమిత్తః తదభిన్నత్వ ప్రత్యయశ్చ భ్రమరూపఇత్యుక్తం - అథయథా దేహసంబంధస్తదనుధ్యాననిమిత్తతదభేదభ్రమశ్చ యథాకర్మమూలకః ఏవంసుఖదుఃఖాదిక మపిసర్వంకర్మమూలకమేవేత్యాహ॥ ఏషఇతి ॥ అలింగేలింగాదన్యస్మిన్ - శరీరాద్భిన్నేఆత్మనిలింగభావనా దేహత్వేనానుధ్యానం - దేవోహమిత్యాది దేహాభేదప్రతీతి రిత్యేషఆత్మనో విపర్యయః - అన్యథా ప్రతీతిః - కర్మసంసృతిః - కర్మకృతసంసారః- ఏవంప్రియాప్రియైరిష్టానిష్టవస్తుభిర్యోగోవియోగశ్చ- సుఖదుఃఖైఇత్యర్థః॥ ౨౫ ॥ సంభవఇతి॥ సంభవఉత్పత్తిః- వివేకస్యాస్మృతిఃఅననుసంధానమితియావత్॥ టీ॥ సంభవఇతి॥ సంభవఃఉత్పత్తిః-వినాశోమరణం- నానావిధశ్శోకః- అవివేకః చిదచిదీశ్వరయాథాత్మ్యావివేచనం - చింతావిషయానుధ్యానం - వివేకస్యాస్మృతిః క్వచిదాప్తోదేశాదినాజాతస్యాపివివేకస్యాననుసంధానంచేతి- ఏషసర్వోపి- కర్మసంసృతిరేవ- కర్మకృతసంసారరూపఏవస్మృతః॥ ౨౬॥ అత్రాపీతి॥ అత్రాపిశోకహేతుంవినావృత్తైవాయంశోకఇత్యస్మిన్నర్థే- ప్రేతస్యమృతస్యయేబంధవస్తేషాంచ॥ ౨౭ ॥ ఉశీన

హ్యలింగేలింగనానివ॥ ౨౪ ॥ ఏషఆత్మవిపర్యాసోహ్యలింగేలింగభావనా । ఏవంప్రియాప్రియైర్యోగోవియోగఃకర్మసంసృతిః॥ ౨౫॥ సంభవశ్చవినాశశ్చశోకశ్చవివిధఃస్మృతః । అవివేకశ్చచింతాచవివేకాస్మృతిరేవచ ॥ ౨౬ ॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనం । యమస్యప్రేతబంధూనాంసంవాదంతన్నిబోధత ॥ ౨౭॥ ఉశీనరేష్వభూద్రాజాసుయజ్ఞఇతివిశ్రుతః । సపత్నైర్నిహతోయుద్ధేజ్ఞాతయస్తముపాసత॥ ౨౮॥ విశీర్ణరత్నకవచంవిభ్రష్టాభరణస్రజం । శరనిర్భిన్నహృదయం శయానమసృగావిలం॥ ౨౯॥ ప్రకీర్ణకేశంస్తబ్ధాక్షంరభసాదష్టదచ్ఛదం । రజఃకుంఠముఖాంభోజం ఛిన్నాయుధభుజంమృధే ॥ ౩౦ ॥ ఉశీనరేంద్రంవిధినాతథాకృతంపతిం మహిష్యఃప్రసమీక్ష్యదుఃఖితాః । హతాస్మనాథేతికరైరురోభృశంఘ్నంత్యో ముహుస్తత్పదయోరుపాపతన్ ॥ ౩౧ ॥ రుదంత్యఉచ్చైర్దయితాంఘ్రిపంకజం సించంత్యఅస్రైఃకుచకుంకుమారుణైః । విస్రస్తకేశాభరణాశ్శుచం నృణాంసృజంత్య ఆక్రందనయా. విలేపిరే॥ ౩౨॥ అహోవిధాత్రాకరుణేననఃప్రభోభవాన్ ప్రణీతోదృగగోచరాందశాం । ఉశీనరాణామసివృత్తిదఃపునఃకృతోధునాయేనశుచాంవివర్ధనః॥ ౩౩॥ త్వయాకృతజ్ఞేనవయంమహీపతేకథంవినాస్యామసుహృత్తమేన । తత్రానుయానంతవ వీరపాదయోశ్శుశ్రూషతీనాం దిశయత్రయాస్యసి ॥ ౩౪ ॥ ఏవంవిలపతీనాంవైపరిగృహ్యమృతంపతిం । అనిచ్ఛతీనాంనిర్హారమర్కోస్తంసన్న్యవర్తత ॥ ౩౫ ॥ తత్రహప్రేతబంధూనామాశ్రుత్యపరిదేవనం । ఆహతాన్బాలకోభూత్వాయమస్స్వయముపాగతః॥ ౩౬॥ యమః ॥ అహోఅమీషాంవయసాధికానాంవిపశ్యతాంలోకగతింవిమోహః । యతోద్భవస్తత్రగతంమ

రేష్వితి॥ ఉపాసతతత్సమీపేఆవృత్యస్థితాః॥ ౨౮॥ విశీర్ణేతి ॥ విశీర్ణంరత్నమయంకవచంయస్య-విభ్రష్టాని ఆభరణానిస్రజశ్చ- యస్య- శరేణనిర్భిన్నంహృదయంయస్య- అసృజారక్తేనఆవిలంలిప్తం॥ ౨౯ ॥ ప్రకీర్ణేతి॥ ప్రకీర్ణాఃకేశాయస్య- స్తబ్ధేనిమేషశూన్యేఈక్షణేయస్యరభసాసంరంభేణ- దష్టోదచ్ఛదఃదంతచ్ఛదఃఓష్ఠోయేన - రజసాకుంఠంఆవృతం ముఖాంభోజంయస్య- ఛిన్నమాయుధం- భుజశ్చయస్య॥ ౩౦॥ ఉశీనరేంద్రమితి॥ తస్యపాదయోః ఉపసమీపే- ఆసమంతాదపతన్॥౩౧॥ ౩౨॥ విలాపమేవాహద్వాభ్యాం ॥ అహోఇతి ॥ అకరుణత్వమేవాహుః - దృశామగోచరాందశాం - యేనభవాన్ప్రణీతోగమితః- తేనవిధాత్రాత్వమధునాశుచాంవివర్ధనః కృతోసీత్యన్వయః॥ ౩౩॥ త్వయేతి॥ త్వయాసుహృత్తమేనవినా - వయంకథం- స్యామభవేమజీవేమేత్యర్థః- అతః- హేవీర- యత్రత్వంయాస్యసి- తత్రతే- అనుయానంఅనుగమనం-తవపాదయోఃశుశ్రూషాంకుర్వతీనామస్మాకందిశదేహి ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ నిర్హారందాహార్థంనయనం - అస్తంఅస్తాచలంప్రతి॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ పరిదేవనంరోదనం- స్వపుర్యామేవఆశ్రిత్యాశ్రిత్వా॥ ౩౬॥ తత్రస్వయమేవోపాగతోయమస్తానాహ॥ అహోఇతి॥ వయసాఅస్మత్తోధికానామపి- లోకస్యవిధింజన్మమరణాదిప్రకారం- విపశ్యతామపి - విమోహమేవాహ- యత్రయస్మాత్ అవ్యక్తాదాగతః తత్రైవగతస్తమపార్థంశోచంతి॥ తదుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥అవ్యక్తాదీనిభూతాని వ్యక్తమధ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva-Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిభారత । అవ్యక్తనిధనాస్యేవతత్రకాపరిదేవనేతి ॥ కించస్వయమపిసధర్మాః - తేనసహసమానోమృత్యులక్షణోధర్మో యేషాం- తథాభూతాఅపిఅతాృక్షత్వాదనిజభావః॥౩౭॥అహోఇతి॥ అబలాఃదుర్బలాఅపి - వృకాదిభిరభక్ష్యమాణావ యం-తత్రహేతుః - యోంతర్గర్భేరక్షతి- సఏవహివిశ్వంరక్షతి-తారక్షతి॥ ౩౮॥ ననుతస్యరక్షణేకింప్రయోజనం- నకించిద పికింతర్హి - క్రీడైవకేవలమిత్యాహ॥యఇతి॥యఇదంవిశ్వంసృజతిరక్షతి- సంహరతిచ - భోఅబలాః - తస్యేశితుశ్చరాచ రంక్రీడనసాధనమాహుః - అతఃసఏవనిగ్రహేసంహారే - సంగ్రహేపాలనేచ- ప్రభుః॥ ౩౯ ॥ ప్రభుత్వమేవాన్వయవ్యతి రేకాభ్యాందర్శయతి ॥ పథీతి ॥ దిష్టేనదైవేనఈశ్వరేణతద్విహతంతేనేశ్వరేణవిహతం- అన్యహతఃఅన్యేనతేనోపేక్షితః ॥ ౪౦ ॥ తదేవమాత్మనోజన్మమరణాదికమంగీకృత్యేశ్వరాధీనత్వాన్నశోకఃకార్యఇత్యుక్తం - ఇదానీంతు - దేహానామేవజ న్మాది-నత్వాత్మనఇత్యాహ-త్రిభిః॥భూతానీతి॥ భూతానిదేహాః - నిజయోనిఃస్వకారణభూతంలింగశరీరం - తన్నిమిత్తైఃక ర్మభిర్భవంతినశ్యంతిచ - సర్వశఃదేవాదిదేహాఅపి- తత్రహతదా- ప్రకృతౌ-దేహేస్థితోప్యాత్మా- తస్యాఃగుణైః దేహధ ర్మైఃజన్మాదిభిః - ననిబధ్యతేనయుజ్యతే-యతః - అన్యతమోదేహాదత్యంతవిలక్షణః॥౪౧॥ కింతర్హ్యయమీశ్వరోవిషమః - నేత్యాహ ॥ భూతానీతి ॥ సర్వాణిభూతానిదేవమనుష్యాదీని - తైస్తైర్నిజయోనికర్మభిఃస్వస్వజాతిప్రాప్తినిమిత్తకర్మభిః కాలేనిజయోనికర్మపరిపాకకాలే-భవంతి- పునస్తత్కర్మక్షయే - నభవంతిదేవమనుష్యాదిభూతానాంభావాభావాత త్తత్కర్మానుగుణప్రవృత్తేశ్వరాయత్తావితినతస్యవైషమ్యమితిభావః- ననుమాస్తువైషమ్యంతస్యఅపితుఅంతరాత్మతయా వస్థితః - స్వానర్థరూపంసంసారంస్వయమేవావతరతికిమయమజ్ఞఃనేత్యాహ- నేతి- తత్రప్రకృతౌదేవాదిశరీరేజీవాం తరాత్మతయాస్థితోప్యాత్మాపరమాత్మానబధ్యతేన సంసరతీత్యర్థః హేతివిస్మయేదేహేస్థితస్యాప్యేకస్యనబంధః - అన్య

నుష్యంస్వయంసధర్మాణఃఅపిశోచంత్యపార్థకం ॥ ౩౭ ॥ అహోవయంధన్యతమాయదత్రత్యక్తాఃపితృ భ్యాంనవిచింతయామః। అభక్ష్యమాణాఅబలావృకాదిభిస్సరక్షితారక్షతియోహిగర్భే॥ ౩౮ ॥ యఇచ్ఛ యేశస్సృజతీదమవ్యయోయ ఏవరక్షత్యవలుంపతేచయః । తస్యాబలాఃక్రీడనమాహురీశితుశ్చరాచరంని గ్రహసంగ్రహేప్రభుః॥ ౩౯॥ పథిచ్యుతంతిష్ఠతిదిష్టరక్షితంగృహేస్థితంతద్విహతంవినశ్యతి। జీవత్యనాథో పితదీక్షితోవనేగృహేపిగుప్తోవిహతోనజీవతి॥ ౪౦॥ భూతానితైస్తైర్నిజయోనికర్మభిర్భవంతికాలేనభవం తిసర్వశః। నతత్రహాత్మాప్రకృతావపిస్థితస్తస్యాగుణైరన్యతమోనిబధ్యతే॥ ౪౧ ॥ ఇదంశరీరంపురుషస్య మోహజంయథాపృథగ్భౌతికమీయతేగృహం।తథౌదకైఃపార్థివతైజసైర్జనఃకాలేనజాతోవికృతోవిన

తరస్యతుబంధఇతివిస్మయః- ఇతరస్య - బంధమేవాహతస్యాఃప్రకృతేః-గుణైః - దేవోహంస్థూలోహమిత్యాదిరూపప్రతీ తివిషయైః- దేహగతదేవత్వాదిభిఃదేహాత్మభ్రమాదినేత్యర్థః- అన్యతమఃదేహేంద్రియాదీనామన్యతమోజీవః నిబధ్యతే నిబద్ధోభవతిసంసరంతీత్యర్థః-యద్వా- గుణైశ్శబ్దాదిభిర్విషయైర్హేతుభిఃతద్భోగేనహేతునానిబధ్యతఇత్యర్థః- తద్భో గఏవహితస్యసంసృతౌకారణమితిభావః - తథాచశ్రుతిః ॥ తయోరన్యః పిప్పలంస్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యోఅభిచాకశీతీతి ॥ ౪౧॥నన్వహంకృశఃస్థూలఇత్యాదౌనవైలక్షణ్యంప్రతీయతే - తత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ఇదంమోహజం- అవివేకాదాత్మత్వేన జ్ఞాతం- వస్తుతస్తు- పృథగేవయతఃఈయతేదృశ్యతే- భౌతికంచ-యథా-గృహమిత్యన్వయః- అత్రైవంప్రయోగః- ద్రష్టు రభౌతికాచ్చపురుషాత్ - శరీరంభిన్నం - దృశ్యత్వాత్భౌతికత్వాచ్చ - యథాత్యంతావివేకినఃఆత్మత్వేనాభిమతమపిగృ హంతతఃపృథక్ - తద్వదితిభౌతికత్వానుమానంవివృణ్వన్- ఆత్మనోజన్మాద్యభావముపసంహరతియథౌదకైఃపరమా ణుభిః- జాతోబుద్బుదాదిఃయథాచపార్థివైర్జాతోఘటాదిః-యథాచతైజసైఃజాతఃకుండలాదిః - వినశ్యతి - తథాతైరేవ త్రివిధైఃపరమాణుభిఃజాతోజనోదేహఏవవికృతఃపరిణతస్సన్వినశ్యతినత్వాత్మేత్యర్థః॥ ౪౨ ॥ ఏవంసర్వభూతానాముత్ప త్తిలయాదేస్తత్తత్కర్మానుగుణప్రవృత్తేశ్వరాయత్తత్వాన్నశోకఃకార్యఇత్యభిధాయ - ఇదానీందేహస్యవినాశిస్వభా వత్వాదాత్మనస్తుతద్విపరీతరూపత్వాదుభావపినశోకవిషయావితి వక్తుంతావద్దేహాత్మనోః పరస్పరవైలక్షణ్యమాహ ॥ ఇదమితిద్వాభ్యాం॥ ఇదంపరిదృశ్యమానంరాజాదిశరీరం - పురుషస్యజీవస్యమోహజంఅవిద్యాసంచితకర్మకృతం- పురుష స్యమోహజమిదంశరీరమితివ్యతిరేకనిర్దేశేన దేహాత్మనోః పరస్పరభేదోదర్శితః - తత్రదేహస్యానాత్మత్వందృష్టాంతేనా హ-యథేతి-యథాగృహంగృహిణః- పృథగ్భిన్నం- తథాభౌతికంభూతసంఘాతపరిణామరూపమిదంశరీరమపి-పృథక్శరీ రిణోభిన్నం- ఈయతేఅవగమ్యతఇత్యర్థః - యథాగృహస్యగృహిస్వరూపత్వమత్యంతాసంభావితం - తద్వద్దేహస్యదే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హిస్వరూపత్వమితి దృష్టాంతాభిప్రాయః - ఏవంగృహదృష్టాంతేనజీవాద్దేహస్యభేదఉక్తః - తేనైవదృష్టాంతేనదేహస్య వినాశిస్వభావత్వంచాహ- తథేతి- యథామృత్తృణకాష్ఠాదివికారాత్మకంగృహంకాలేనవినశ్యతి - తథాఔదకైఃపార్థివైస్తైజసైశ్చ - ఇదంవాయవీయాకాశీయయోరప్యుపలక్షణం - ఉదకాదీనామంశైః - కాలేనతత్తద్దేవాదిజాతిప్రాప్తినిమిత్తకర్మపరిపాకకాలఇత్యర్థః - జాతోజనోదేహఃజన్మనఃపశ్చాదపివికృతః బాల్యయావనస్థవిరత్వాదిభిరవస్థాభిర్వికారంప్రాప్తః- పునస్స్వారంభకకర్మవినాశకాలేవినశ్యతి॥౪౨॥పృథగవస్థానాభావేపిభిన్నత్వేదృష్టాంతద్వయమాహ॥ యథేతి ॥ యథానలోదారుష్వవస్థితోపిదాహకత్వేనప్రకాశకత్వేనభిన్నఏవప్రతీయతే - యథాచదేహగతోప్యనిలోనాసికాదిషుపృథక్స్థితఏవప్రతీయతే- దేహస్థత్వేపిఆత్మనస్తద్ధర్మయోగాభావేదృష్టాంతమాహ ॥ యథానభోనసజ్జతేక్వాపి సంగంనప్రాప్నోతితథాపుమానపిసర్వేషాంగుణానాం దేహేంద్రియాదీనామాశ్రయః - తేష్వాశ్రితోవాపరః పృథగేవేత్యర్థః॥ వీ॥ అథాత్మనోదేహాద్భేదంసదృష్టాంతమాహ॥యథేతి॥యథా- అనలఃఅగ్నిర్దారుషుస్థితోభిన్నః- ఈయతేదారుగతహ్రస్వత్వదీర్ఘత్వకుటిలత్వాదిధర్మరహితస్తేభ్యోభిన్నఏవదృశ్యతే-యథాచ-దేహగతోప్యనిలస్తతః పృథగేవదృశ్యతే- యథాచ - నభస్సర్వగతంసర్వత్రవ్యాప్తమపినసజ్జతేసర్వగతధర్మైర్నసంబధ్నాతి - తథాసర్వగుణాశ్రయఃసత్త్వాదిసర్వగుణపరిణామరూపదేహేంద్రియాద్యాశ్రయోపిపుమాన్జీవః - పరఃగుణేభ్యఃపరః - దేహాద్భిన్నఇత్యర్థః- దేహగతజన్మజరామరణాదిభిరవికృతస్తస్మాద్విలక్షణత్వేనావతిష్ఠతఇత్యర్థః - అవిభాగేనావస్థితస్యాపితద్గతధర్మాస్పర్శేఆద్యంనిదర్శనం - విజాతీయస్యాపిసహావస్థానేద్వితీయం - తృతీయంతుతదవస్థానేపిపునస్తద్గతధర్మాస్పర్శేఇతిభేదః ॥ ౪౩॥ కించసుయజ్ఞఇతి॥ హేమూఢాః- యమనుశోచథ- సోయంయుష్మద్భర్తాసుయజ్ఞః శేతే- కిమితిశోచథ-నన్వేతావంతం కాలమశృణోతి - అనంతరంప్రతివక్తిచ - ఇదానీంతస్యాదర్శనాన్మృతఇతిశోచామఇతిచేత్ - సతుశోచనీయోనభవతి ప్రాగపితస్యాదర్శనాదిత్యాహ- యశ్శ్రోతేతి॥ వీ॥ ఏవందేహాత్మనో - పరస్పరవిలక్షణస్వరూపయోరభిహితయోరప్యతీ

> శ్యతి॥ ౪౨॥ యథానలోదారుషుభిన్నఈయతేయథానిలోదేహగతఃపృథక్స్థితః। యథానభస్సర్వగతంన
> సజ్జతేతథాపుమాన్సర్వగుణాశ్రయఃపరః॥ ౪౩॥ సుయజ్ఞోనన్వయంశేతేమూఢాయమనుశోచథ । య
> శ్శ్రోతాయోనువక్తేహనసదృశ్యేతకర్హిచిత్ ॥ ౪౪ ॥ నశ్రోతానానువక్తాయంముఖ్యోప్యత్రమహాన
> సుః । యస్త్విహేంద్రియవానాత్మాసచాన్యఃప్రాణదేహయోః ॥ ౪౫ ॥ భూతేంద్రియమనోలింగాన్

తదేహాత్మభ్రాంత్యానుశోచతాంశోకమపనేతుంకశ్శోకవిషయఇత్యాశంక్యప్రతిక్షిపతి- సుయజ్ఞఇతి ॥ హేమూఢాఃభవత్పత్షే- యమనుశోచథ-సోయంసుయజ్ఞశ్శేతే - యుష్మాభిశ్శోచ్యస్సుయజ్ఞశ్శేతే-విద్యతఏవకిమర్థంశోకఇతిభావః - నను భవత్పత్షేశయానఏవహిసుయజ్ఞఇతిశంకార్థః తత్ప్రతిక్షిపతి - యఃశ్రోతేతి - యఃశ్రోతాభవద్విలాపశ్రవణక్షమః - యశ్చానువక్తాప్రతివచనశ్చ - సఇహకర్హిచిదపిచిరంసుసూక్ష్మంనిరీక్ష్యమాణోపినదృశ్యతే - శయానోదేహఏవసుయజ్ఞశ్చేద్భవద్విలపితంకిమితినశృణోతినప్రతివక్తిచ ॥ ౪౪ ॥ ననుముఖనాసికాసంచారీప్రాణః శ్రోతావక్తాచదృష్టఏవ - నాసౌశ్రోతావక్తావాఅచేతనత్వాదిత్యాహ ॥ నేతి ॥ మహాన్సర్వేంద్రియచేష్టాహేతుః - అతఏవముఖ్యః॥శ్రు॥ప్రాణోవైముఖ్యఇతిశ్రుతేః - కస్తర్హివక్తాశ్రోతాచ - తత్రాహ - యస్త్విహదేహేంద్రియైస్తత్తదర్థద్రష్టాఆత్మా - సతు ప్రాణదేహాభ్యామచేతనాభ్యామన్యశ్చేతనః ॥ వీ ॥ ముఖ్యప్రాణోపిశ్రవణప్రతివచనక్షమోనస్యాత్ - కింపునర్దేహోనక్షమఇత్యాహ॥ నేతి॥ ముఖ్యోప్యసుఃప్రాణోవానశ్రోతా- నభవద్విలపితస్యశ్రోతా- నాప్యనువక్తా - కింపునర్దేహఇత్యర్థః - ననుశ్రోతారంప్రతివక్తారంప్రత్యేవానుశోచామఇత్యత్రాహ ॥ యస్త్వితి ॥ యస్త్వింద్రియవాన్శ్రవణప్రతివచనాదిసాధనశ్రోత్రవాగాదీంద్రియయుక్తః - సత్వాత్మాఇహశరీరే - ప్రాణదేహాభ్యామన్యఏవాసీత్ ॥ ౪౫ ॥ ననుచేతనత్వేఅన్యత్వేచ-తస్య-అహంకృశః- స్థూలః- కాణఃబధిరఇత్యాదిదేహధర్మోపలబ్ధిః- కుతస్తత్రాహ॥భూతేతి॥ భూతేంద్రియమనోభిర్లింగ్యంతేలక్ష్యంతఇతితథాతాన్దేహాన్ - తేభ్యోన్యఏవఆత్మాభజతి - అహమితిమన్యతే - తర్హికథంమోక్షస్తత్రాహ- తచ్చభజనంస్వేనతేజసావివేకబలేన- ఉత్సృజతి-, అపిహిత్యనభవంప్రమాణయతి ॥ వీ ॥ సతుతత్ తేభ్యోదేహేభ్యోన్యఏవసన్- స్వేనతేజసాజ్ఞానేన- ఉపలక్షితః- భూతైఃపృథివ్యాదిభిః- ఇంద్రియైర్జ్ఞానకర్మభయేంద్రియైః- మనసాచలింగ్యంతేలక్ష్యంతఇతితథా- తానుచ్చావచానుత్కృష్టాపకృష్టాన్దేహాన్ - భజతిబిభర్తి- ఉత్సృజతిత్యజతిచ - అపిహిత్యనుభవంప్రమాణయతి - ఇంద్రియవానాత్మాదేహత్యాగతదుపాదానశీలః - శయానమిమం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దేహంత్యక్త్వా గతఇతిసోపీదానీంనశోచ్యతఇతిభావః ॥ ౪౬ ॥ నను వివేకానంతర మప్యాహారాదికర్మ సుప్రవృత్తైర్బంధ స్స్యాదేవేత్యతఆహ ॥ యావదితి ॥ యావల్లింగశరీరేణాన్వితః- తదభిమానవానాత్మాభవతి-తావదేవతస్యతత్కర్మనిబంధనంబంధహేతుర్భవతి తతోవిపర్యయః దేహధర్మభాక్త్వం - తతఃక్లేశశ్చానువర్తతే- నతులింగాభిమానేనివృత్తేపియ తోయంమాయాయోగో విపర్యయాదిర్మాయయాయుజ్యతఇతి - తథానపరమార్థఇత్యర్థః॥ వీ ॥ నన్వస్మాకముపభోగ్యమిమందేహమంతరేణాపి హేతుంత్యక్త్వాగత ఇత్యనుశోచామ స్తత్రాహ ॥ యావదితి ॥ యావన్నిబంధనం దేహసంబంధ కారణం - కర్మపుణ్యాపుణ్యాత్మకంకర్మవర్తతే - తావద్దేహీదేహేనాన్వితోభవతి- ఆత్మాతతఏవదేహాన్వయాదేవహేతోః - విపర్యయః దేహాత్మభ్రాంతిః - తతఃక్లేశఇత్యేవంరూపోమాయాయోగః ప్రకృతిసంబంధరూపస్సంసృతిరనువర్తతే- అయంభావః- సతిదేహసంబంధనిమిత్తే- కర్మణిదేహేనాన్వయః- తస్మింశ్చసతి- మమాయంపతిరహమస్యభార్యేత్యాధ్యాత్మికోదేహాత్మభ్రమః - తస్మింశ్చసతిక్లేశః- తత్రనిదానస్య కర్మణఏవనివృత్తత్వాత్తస్యాత్మనః పునశ్చయాన దేహసంబంధస్యైవాభావాన్నిర్హేతుకోవ్యర్థశ్చశోకః దేహసంబంధావహకర్మనివృత్తిరేవచదేహోత్సర్గహేతురితి ॥ ౪౭ ॥ ననుసుఖదుఃఖాదీనాంతత్సాధనానాంచ - సత్యత్వప్రతీతేః- కుతోమాయామయత్వం - తథాచబహవోవాదినఃసత్యత్వమేవవదంతి- తత్రాహ॥ వితథేతి॥ వితథోమిథ్యాభూతః- అయమభినివేశః - కోసౌ గుణేషుతత్కార్యేషుసుఖాదిషు- అర్థఃపరమార్థఇతిదృక్ వచశ్చేతియత్- కుతఇత్యతఆహ॥ యథేతి॥ వీ॥ దేహస్యోపభోగ్యత్వంప్రతిక్షిపతి॥ వితథేతి॥ అయమభినివేశోభిమానోవితథావ్యర్థః- దేహాదేరపురుషార్థరూపత్వాదితిభావః - కోసావభినివేశః- యద్గుణేషుసత్త్వాదిగుణపరిణామాత్మకేషు దేహాదిషు - తదుపభోగ్యేషు శబ్దాదిషుచ - అర్థదృగ్వచః ప్రయోజనత్వదర్శనవచ ఇత్యేషదేహాదిషూపభోగ్యత్వజ్ఞానంతద్వ్యవహారశ్చేత్యభిమానోవ్యర్థఇత్యర్థః - వైతథ్యమేవదృష్టాంతముఖేనవిశదయతి - యథే

> దేహానుచ్చావచాన్విభుః । భజత్యుత్సృజతిహ్యన్యస్తచ్చాపిస్వేనతేజసా ॥ ౪౬ ॥ యావల్లింగాన్వితోహ్యాత్మాతావత్కర్మనిబంధనం । తతోవిపర్యయఃక్లేశోమాయాయోగోనువర్తతే॥ ౪౭॥ వితథాభినివేశోయం యద్గుణేష్వర్థదృగ్వచః । యథామనోరథస్స్వప్నస్సర్వమైంద్రియకంమృషా ॥ ౪౮ ॥ అథనిత్యమనిత్యంవానానుశోచంతితద్విదః । నాన్యథాశక్యతేకర్తుంస్వభావశ్శోచతామితి॥ ౪౯ ॥ లుబ్ధకోవిపినేకశ్చిత్పక్షిణాంనిర్మితోంతకః । వితత్యజాలంవిదధేత తత్రతత్రప్రలోభనం ॥ ౫౦ ॥ కుళింగమిథునంతత్రవిచరత్సమదృశ్యత । తయోఃకుళింగీసహసాలుబ్ధకేనప్రలోభితా॥ ౫౧ ॥ సాసజ్జతసిచస్తంత్యాంమహిషీకాలయంత్రి

తి॥ యథామనోరథఃమనోరథరూపఃస్వప్నః - స్వప్నద్రష్టృకర్మానుగుణమనోవృత్తిరూప సంకల్పవికల్పాత్మక స్వప్నానుగుణతయేశ్వరసృష్టపదార్థః - మృషాఅనిత్యః - స్వప్నకాలమాత్రావస్థాయీ - తథాసర్వమైంద్రియకంబాహ్యేంద్రియవిషయంశబ్దాదికమపి- మృషా - అనిత్యఃఅనిత్యత్వాదపురుషార్థః - స్వప్నద్రష్ట్రైకానుభావ్య తత్కాలమాత్రావస్థాయిపదార్థ సృష్టినిమిత్తకర్మానుగుణమీశ్వరసృష్టంస్వాప్నంపదార్థంప్రతీవ - జాగ్రదవస్థానుభావ్య సర్వేంద్రియగమ్యభోక్తృదృష్టసమానకాలికపదార్థంప్రత్యుపభోగ్యత్వాద్యభిమానోవ్యర్థః - అనిత్యత్వేనాపురుషార్థరూపత్వాదితిభావః - మృషాశబ్దస్యానిత్యత్వవాచిత్వమథనిత్యమనిత్యం చేత్యనంతర గ్రంథాదవగమ్యతే ॥ శ్లో ॥ అనాశీపరమార్థశ్చపార్థివైరభ్యుపగమ్యత ఇతిపరాశరవచనాచ్చ - పరమార్థానాశ్యాది శబ్దానామ నాశిపరత్వమవగమ్యతే॥ ౪౮ ॥ ఉపసంహరతి॥ అథేతి॥ అథతస్మాత్- నిత్యమాత్మానం - అనిత్యందేహంవా- తద్విదఃనిత్యమనిత్యంచజానంతః నన్వేవముపదేష్టారోపిశోచంతోదృశ్యంతే - తత్రాహ- నాన్యథేతి ॥ జ్ఞానదార్ఢ్యాభావాత్ స్వభావోననివర్తతఇత్యర్థః॥ వీ॥ ఏవందేహాత్మనోరుభయోరపిశోకావిషయత్వముక్తం - సహేతుకముపసంహరతి॥ అథేతి॥ అథ-హేఅబలాఃనిత్యమాత్మానమనిత్యందేహంప్రత్యపితద్విదః దేహాత్మయాథాత్మ్యవిదః - నశోచంతి- కుతః ఇతిశబ్దోహేత్వర్థకః - యస్మాత్స్వభావః వస్తునః స్వాభావికోధర్మః శోచద్భిరప్యన్యథాకర్తుంనశక్యతేనహ్యాత్మనస్స్వాభావికం నిత్యత్వమపనీయానిత్యత్వంకేనచిచ్ఛోకాద్యుపాయేనాపాదయితుంశక్యం - నవాదేహస్యానిత్యత్వమపనుద్యనిత్యత్వం - నహివహ్నేరౌష్ణ్యాపనయేనశైత్యమాపాదయితుంశక్యమితిభావః ॥ ౪౯ ॥ స్వయంసధర్మాఅపీతియదుక్తంతత్రేతిహాసమాహ ॥ లుబ్ధకఇత్యాదినా ॥ పక్షిణామంతక ఈశ్వరేణ నిర్మితస్సన్ - యత్రయత్రతత్రతత్ర - తాన్ప్రలోభయన్- జాలం విస్తార్యవిశేషేణధృతవాన్ - పాఠాంతరే - తేషామామిషాదిభిఃప్రలోభనంకృతవానిత్యర్థః॥ ౫౦॥ కుళింగేతి॥ కుళింగః కంఠభక్షపక్షివిశేషః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కుళింగయోర్మిథునం ॥ ౫౧ ॥ సేతి ॥ సిచస్తంత్వ్యాంజాలస్యసూత్రే - అసజ్జతబంధంప్రాప - ఆపన్నాం ఆపదంప్రాప్తాం॥ ౫౨॥ స్నేహాదితి॥ అకరుణయాసర్వతోనుకంపయా॥ ౫౩॥ కృపణమితి॥ ఆత్మనోదేహస్యార్థేన॥౫౪॥ దీనేనేతి॥విధురాయుషాభార్యాశూన్యజీవితేన - అనేనదుఃఖంయథాభవత్యేవంజీవతా - కింమేప్రయోజనం - అతోమామపి కామం నయత్వితిపూర్వేణాన్వయః- సుప్తునజాతాఃపక్షాయేషాం తాన్ - కథంబిభర్మి-పోషయామి॥ ౫౫ ॥ మందేతి ॥ మేప్రజామాతరంప్రతీక్షంతే॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥శాకునికఃపక్షిహంతా- విలీనస్సన్ ॥ ౫౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఆత్మాపాయంస్వమృత్యుం॥౫౮॥ బాలఇతి॥ అయథోత్థితంమిథ్యావావిర్భూతం॥ ౫౯॥ యమఇతి॥ సాంపరాయికంపరలోకకృత్యం॥ ౬౦॥ అతఇతి॥అశోచతేతిపాఠే-అడాగమఆర్షః॥స్వఃపరఇత్యభినివేశఏవాజ్ఞానం తేనవినా॥౬౧॥ ఇతీతి॥సస్నుషాస్నుషాసహితా॥౬౨॥ ✻✻✻✻✻✻✻

ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ తృతీయేతస్యతపసాతప్తంవీక్ష్యజగద్విధిః । ఆగత్యవిస్మితస్తేనసంస్తుతస్సవరానదాత్॥తదేవంసాధూనాంకదనేదాన

తా। కుళింగస్తాంతథాపన్నాంనిరీక్ష్యభృశదుఃఖితః॥ ౫౨॥ స్నేహాదకల్యఃకృపణఃకృపణాంపర్యదేవయత్।
అహోఅకరుణోదేవః స్త్రియాకరుణయావిభుః ॥ ౫౩ ॥ కృపణంమానుశోచంత్యా దీనయాకింకరిష్యతి
కామంనయతుమాందేవఃకిమర్థేనాత్మనోహిమే॥ ౫౪ ॥ దీనేనజీవతాదుఃఖమనేనవిధురాయుషా । కథంస్వజాతపక్షాంస్తాన్మాతృహీనాన్బిభర్మ్యహం ॥ ౫౫ ॥ మందభాగ్యాఃప్రతీక్షంతే నీడేమేమాతరంప్రజాః ॥ ౫౬ ॥ ఏవంకుళింగంవిలపంతమారాత్ప్రియావియోగాతురమశ్రుకంఠం । సఏవతంశాకునికశ్శరేణవివ్యాధకాలప్రహితోవిలీనః ॥ ౫౭ ॥ ఏవంయూయమపశ్యంత్యఆత్మాపాయమబుద్ధయః । నైనంప్రాప్స్యథశోచంత్యఃపతింవర్షశతైరపి ॥ ౫౮ ॥ హిరణ్యకశిపుః ॥ బాలఏవంప్రవదతిసర్వేవిస్మితచేతసః । జ్ఞాతయోమేనిరేసర్వమనిత్యమయథోత్థితం ॥ ౫౯ ॥ యమఏతదుపాఖ్యాయ తత్రైవాంతరధీయత । జ్ఞాతయోపిసుయజ్ఞస్యచక్రుర్యత్సాంపరాయికం ॥ ౬౦ ॥ అతశ్శోచతమాయూయం పరంనాత్మానమేవ వా । కఆత్మాకఃపరోవాత్రస్వీయఃపారక్యఏవవా । స్వపరాభినివేశేనవినాజ్ఞానేనదేహినాం ॥ ౬౧॥నారదః । ఇతిదైత్యపతేర్వాక్యందితిరాకర్ణ్యసస్నుషా । పుత్రశోకంక్షణాత్త్యక్త్వా తత్త్వేచిత్తమధారయత్॥౬౨॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే- ద్వితీయోధ్యాయః.✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻
నారదః॥ హిరణ్యకశిపూరాజన్నజేయమజరామరం । ఆత్మానమప్రతిద్వంద్వమేకరాజంవ్యధిత్సత ॥ ౧ ॥ సతేపేమందరద్రోణ్యాంతపఃపరమదారుణం । ఊర్ధ్వబాహుర్నభోదృష్టిః పాదాంగుష్ఠాశ్రితావనిః ॥ ౨ ॥ జటాదీధితిభీరేజేసంవర్తార్క ఇవాంశుభిః । తస్మింస్తపస్తప్యమానేదేవాఃస్థానానిభేజిరే ॥ ౩ ॥ తస్యమూర్ధ్నస్సముద్భూతస్సధూమోగ్నిస్తపోమయః । తిర్యగూర్ధ్వమధోలోకానసకృద్విష్వగీరితః॥ ౪॥ చుక్షుభుర్నద్యుదన్వంతస్సద్వీపాచచాలభూః । నిపేతుస్సగ్రహాస్తారాజజ్వలుశ్చదిశోదశ॥ ౫॥ తేనతప్తాదివంత్యక్త్వాబ్రహ్మలోకంయయుస్సురాః । ధాత్రేవిజ్ఞాపయామాసుర్దేవదేవజగత్పతే ॥ ౬ ॥ దైత్యేంద్రతపసాతప్తాదివిస్థాతుంనశక్నుమః । తస్యచోపశమంభూమన్విధేహియదిమన్యసే ॥ ౭ ॥ లోకానయావన్నంక్ష్యంతిబలిహారాస్తవాభిభో ॥ ౮ ॥ తస్యాయంకిలసంకల్పశ్చరతోదుశ్చరంతపః । శ్రూయతాంకిన్నువిదితంతవాథాపినివేద్యతే ॥ ౯ ॥ సృష్ట్వాచరాచరమిదంతపోయోగసమాధినా । అధ్యాస్తేసర్వధి

వానాదిశ్య- బంధూనాంశోకంచతత్త్వనిరూపణేనాపనీయయత్కృతవాన్తదాహ ॥ హిరణ్యకశిపురిత్యాదినా ॥ అప్రతిద్వంద్వంప్రతిపక్షహీనం- ఏకరాజంఏకమేవరాజానం- వ్యధిత్సతకర్తుమైచ్ఛత్॥ ౧॥ సఇతి ॥ ఊర్ధ్వాబాహూయస్యనభసిదృష్టిర్యస్య- పాదాంగుష్ఠేనాశ్రితాఅవనిర్యేన॥ ౨॥ జటేతి॥ జటానాందీధితిభిః అంశుభిః- ప్రళయకర్తాఅర్కఇవరేజే- పూర్వంమేఅలక్షితాస్సంతఃభువిచేరుః - తేదేవాఃతదాపునస్స్వానిస్థానానిభేజిరే॥ ౩॥ తస్యేతి ॥ విష్వగీరితఃసర్వతఃప్రసృతః॥ ౪॥ చుక్షుభురితి ॥ ద్వీపైరద్రిభిశ్చసహితాభూశ్చలితా॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥లోకాఇతి॥తవబలిహారాఃకరప్రదాః- పూజాకారిణఇతివా- అభితోభవతీత్యభిభూఃతస్యామంత్రణం - హేఅభిభోసర్వాధిపతే- పాఠాంతరేభోఇతిసంబోధనం- అభితోయావన్ననంక్ష్యంతీతిసంబంధః॥ ౮॥ బ్రహ్మాణస్తస్మిన్ద్వేషముత్పాదయితుంకల్పమాహుః- చతుర్భిః। తస్యేతి॥ అథాప్యస్మాభిర్నివేదితంత్వయాశ్రూయతాం॥ ౯॥ సృష్ట్వేతి ॥ తపోయోగయోః - సమాధినానిష్ఠయా - సర్వధిష్ణ్యేభ్యఃశ్రే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ఠంనిజాసనం- సత్యలోకం- యథాఅధ్యాస్తైఅధితిష్ఠతి॥౧౦॥ తదితి॥ తత్తథైవాత్మనఃసాధయిష్యామి- ననుబ్రహ్మణాఅతిదీర్ఘాయుషాతపస్తప్త్వాతత్సాధితం- అన్యఃకుతస్తత్సాధయేత్- తత్రాహ-కాలాత్మనోరితి- యద్యప్యాయుషోల్పత్వేన-దేహోవారంవారంమ్రియేత - తథాపికాలస్యాత్మనశ్చనిత్యత్వాత్ బహుభిర్జన్మభిస్తపస్తప్త్వాతత్సాధయిష్యామ్యేవేతి॥ ౧౧॥ వర్ధమానేనేతియదుక్తంతస్యఫలమాహ॥అన్యథేతి॥ ఇదంసురాసురాది- అయథాపూర్వంపుణ్యపాపాదివ్యత్యయేనఇదంజగద్విధాస్యామి-వైష్ణవాదిభిఃధ్రువాదిపదైః- కింప్రయోజనం- అతస్తదేవసాధయిష్యామి॥ ౧౨॥ ఇతీతి ॥ ఇతిత్వత్పదాపహారణేతస్యనిర్బంధంశుశ్రుమ- అతఏవాసౌతపఃపరమమాస్థితః - యదత్రయుక్తం- తత్ అనంతరమేవవిధత్స్వ॥ ౧౩ ॥ అన్యథాతవస్థానభ్రంశేసతిసాధూనామనిష్టంస్యాదితిశోచంతఆహుః ॥ తవేతి ॥ తవపారమేష్ఠ్యమిదమాసనంద్విజానాంగవాంచభవాయఉద్భవాయ- శ్రియసేసుఖాయ - భూత్యైఐశ్వర్యాయ - క్షేమాయలబ్ధపాలనాయ - విజయాయఉత్కర్షాయ॥౧౪॥ ౧౫॥ నేతి॥ వల్మీకాదిభిఃప్రతిచ్ఛన్నం- ప్రథమంనదదర్శ- పశ్చాత్కథంచిద్విలక్ష్యతంప్రాహేతిద్వయోరన్వయః - ఆచీర్ణంసమంతాద్భక్షితం- మేదశ్చత్వక్చమాంసంచశోణితంచయస్య॥ ౧౬॥ తపంతమితి॥ అభ్రైఃపిహి-

ణ్యైభ్యఃపరమేష్ఠీనిజాసనమ్॥ ౧౦ ॥ తదహంవర్ధమానేనతపోయోగసమాధినా । కాలాత్మనోశ్చనిత్యత్వాత్సాధయిష్యేతథాత్మనః॥ ౧౧॥ అన్యథేదంవిధాస్యేహమయథాపూర్వమోజసా। కిమన్యైఃకాలనిర్ధూతైఃకల్పాంతేవైష్ణవాదిభిః ॥ ౧౨ ॥ ఇతిశుశ్రుమనిర్బంధంతపఃపరమమాస్థితః । విధత్స్వానంతరంయుక్తంస్వయంత్రిభువనేశ్వర ॥ ౧౩ ॥ తవాసనంద్విజగవాంపారమేష్ఠ్యంజగత్పతే। భవాయశ్రియసేభూత్యైక్షేమాయవిజయాయచ॥ ౧౪॥ ఇతివిజ్ఞాపితోదేవైర్భగవానాత్మభూర్నృప। పరితోభృగుదక్షాద్యైర్యయౌదైత్యేశ్వరాశ్రమం ॥ ౧౫ ॥ నదదర్శప్రతిచ్ఛన్నంవల్మీకతృణకీచకైః । పిపీలికాభిరాచీర్ణమేదస్త్వఙ్మాంసశోణితం ॥ ౧౬ ॥ తపంతంతపసాలోకాన్యథాభ్రపిహితంరవిం । విలక్ష్యవిస్మితఃప్రాహహసంస్తంహంసవాహనః॥ ౧౭॥ బ్రహ్మా॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠభద్రంతేతపస్సిద్ధోసికాశ్యప । వరదోహమనుప్రాప్తోవ్రియతామీప్సితోవరః ॥ ౧౮ ॥ అద్రాక్షమహమేతత్తేహృత్సారంమహదద్భుతం । దంశభక్షితదేహస్యప్రాణాహ్యస్థిషుశేరతే ॥ ౧౯ ॥ నైతత్పూర్వర్షయశ్చక్రుర్నకరిష్యంతిచాపరే । నిరంబుర్ధారయేత్ప్రాణాన్కోవైదివ్యసమాశ్శతం॥ ౨౦॥ వ్యవసాయేనతేనేనదుష్కరేణమనస్విభిః।తపోనిష్ఠేనభవతాజితోహందితినందన॥ ౨౧॥ తతస్తఆశిషస్సర్వాదదామ్యసురపుంగవ। మర్త్యస్యతేహ్యమర్త్యస్యదర్శనంనాఫలంమమ॥ ౨౨॥ నారదః॥ ఇత్యుక్త్వాదిభవోదేవోభక్షితాంగంపిపీలికైః । కమండలుజలేనౌక్షద్దివ్యేనామోఘరాధసా॥ ౨౩॥ తతఃకీచకవల్మీకాత్సహఓజోబలాన్వితః । సర్వావయవసంపన్నోవజ్రసంహననోయువా॥ ౨౪॥ ఉత్థితస్తప్తహేమాభోవిభావసురివైధసః । ససిరీక్ష్యాంబరేదేవంహంసవాహమవస్థితం॥ ౨౫ ॥ ననామశిరసాభూమౌతద్దర్శనమహోత్సవః । ఉత్థాయప్రాంజలిఃప్రహ్వఃప్రేక్షమాణోదృశావిభుం॥ ౨౬ ॥హర్షాశ్రుపులకోద్భేదోగిరాగద్గదయాగృణన్ ॥ ౨౭॥ హిరణ్యకశిపుః॥కల్పాంతేకాలసృష్టేనయోంధేనతమసావృతం। అభివ్యనగ్జగదిదంస్వయంజ్యోతిస్స్వరోచిషా ॥ ౨౮ ॥ ఆత్మనాత్రివృ-

తంఛన్నంరవిమివవిలక్ష్య॥ ౧౭॥ ౧౮॥ అద్రాక్షమితి॥ హృత్సారంధైర్యం- దంశైర్మక్షికావిశేషైర్భక్షితోదేహోయస్య॥ ౧౯॥ నైతదితి॥ నిరంబుఃనిషిద్ధమంబుయేనసః- త్యక్తోదకఇత్యర్థః - నిరంబ్వితిపాతక్రియావిశేషణం ॥ ౨౦ ॥ వ్యవసాయేనేతి॥ తేఅనేనవ్యవసాయేనైవదృఢసంకల్పరూపోద్యమేనైవతావజ్జితోహం - తపోనిష్ఠేనభవతాతు - సుతరాంజితః॥ ౨౧॥ తతఇతి॥ అమర్త్యస్యమమదర్శనం- అఫలంనభవతి॥ ౨౨॥ ఇతీతి ॥ ఆదౌభవతీత్యాదిభవఃఅమోఘరాధసాఅమోఘప్రభావేన- ఔక్షత్ ప్రోక్షితవాన్॥ ౨౩॥ తతఇతి॥ వజ్రవత్సంహననంఅంగదార్ఢ్యంయస్య॥ ౨౪॥ ఉత్థితఇతి॥ తప్తస్యహేమ్నఃఆభేవఆభాయస్య॥ ౨౫॥ ననామేతి॥ తస్యదర్శనమేవమహానుత్సవోయస్య॥౨౬॥హర్షేతి॥ హర్షేణాశ్రూణిపులకోద్భేదశ్చయస్య॥ ౨౭॥ కల్పాంతఇతి॥ అంధేననిబిడేన- తత్రహేతుః- కాలసృష్టేనప్రకృతిగుణరూపేణ- ధ్వాంతేనతమసాఆవృతమిదంజగత్- యఃఅభివ్యనక్- అభివ్యక్తమకరోత్॥ ౨౮॥ ఆత్మనేతి॥ యశ్చత్రిగుణేనాత్మనా-ఇదంసృజతి- అవతి-లుంపతిచ- తస్మైరజస్సత్త్వతమసాంధామ్నేఆశ్రయాయ- మహతేపరాయపరమేశ్వరాయ - నమఇతిద్వయోరన్వయః॥ వీ ॥

ఆత్మనేతి॥ యశ్చత్రివృతాసృష్ట్యాదిశక్తిత్రయవతా-ఆత్మనాస్వేనైవ- ఇదంజగత్- సృజతి- అవతిరక్షతి లుంపతిసంహర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిచ- తస్మై రజఆదిగుణత్రయస్యాశ్రయాయ - పరాయసర్వోత్కృష్టాయమహతే-తుభ్యంనమః ॥ ౨౯ ॥ అత్రచస్వప్రకాశకత్వం- జగత్ప్రకాశకత్వం- తత్కారణత్వం - తత్సృష్ట్యాదికర్తృత్వం- మహత్త్వం- పరమేశ్వరత్వంచేతి - షడ్విధత్వముక్తం- తదేవప్రపంచయన్నమస్కరోతిచతుర్భిః॥ నమఇతి॥ బీజాయకారణాయ- తత్ర హేతుః- ఆద్యాయ-జ్ఞానంజ్ఞప్తిః- విజ్ఞానంవిషయాకారంజ్ఞానం- మూర్తిర్యస్యతస్మై- అనేనస్వప్రకాశత్వంజగత్ప్రకాశకత్వంచదర్శితం - బీజాయేతినిమిత్తత్వముక్తం- ఉపాదానత్వమాహ- ప్రాణాదయోయేవికారాస్తైఃరూపైర్వ్యక్తిః కార్యాకారం - ఈయుషేప్రాప్తవతే॥వీ॥నమఇతియతఏవమతఏవ- ఆద్యాయబీజాయకారణకారణాయ - జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తయేశాస్త్రవివేకోత్థజ్ఞానగమ్యమూర్తయే - ప్రాణైరింద్రియైర్మనసాబుద్ధ్యావికారైఃపృథివ్యాదిభూతైశ్చ - వ్యక్తింకార్యరూపతాం- ఈయుషేప్రాప్తవతేతుభ్యంనమః ॥ ౩౦ ॥ ఏవమాత్మనాత్రివృతాచేత్యనేనోక్తం కారణత్వం ద్వేధాదర్శితం- మహత్త్వమీశ్వరత్వంచాహ॥త్వమితి॥ త్వమేవజగతోజంగమస్య- తస్థుషఃస్థావరస్యచ- ఈశిషేనియంతాభవసి- కేన-ముఖ్యేనప్రాణేనసూత్రాత్మరూపేణ- అతస్త్వంప్రజానాంపతిః - తాసాం- చిత్తస్యచిత్తైశ్చ - తత్పరిణామభూతాయాశ్చేతనాయాః- మనసశ్చ- తన్నియమ్యానామింద్రియాణాంచ- పతిః- అతస్త్వమేవమహాన్ - భూతానామాకాశాదీనాం- తద్గుణానాంశబ్దాదివిషయాణాం- ఆశయానాంతద్వాసనానాం- ఈశశ్చ- ఏతేనైవస్రష్టృత్వందర్శితం॥వీ॥ ఏవంకార్యకారణరూపేణావస్థితత్వముక్తంఅంతరాత్మత్వమాహ॥ త్వమితి॥ జగతోజంగమస్య - తస్థుషఃస్థావరస్యచత్వమేవఈశిషేఅంతరాత్మతయానియమయసి- ధారకత్వమాహ - ప్రాణేనముఖ్యేనముఖ్యప్రాణేన - ఉపలక్షితస్త్వమేవ - ముఖ్యప్రాణనిర్వాహకస్త్వమేవేత్యర్థః - అతఏవప్రజానాంపతిఃయతఏవమనఃపర్యంతసర్వేంద్రియధారకముఖ్యప్రాణనిర్వాహకస్తతఏవచిత్తస్యచిత్తైర్బుద్ధేర్మనసఇంద్రియాణాంచపతినిర్వాహకః - నకేవలంఘటాదేర్భూతలాదివద్ధారకః- కింతు- మహాభూతానాంపృథివ్యాదీనాం - గుణానాంశబ్దాదిగుణగ్రాహకాణాం - ఇంద్రియాణాంఆశయస్యాంతః

తాచేదంసృజత్యవతిలుంపతి । రజస్సత్త్వతమోధామ్నేపరాయమహతేనమః॥ ౨౯ ॥ నమఆద్యాయబీజా
యనమోవిజ్ఞానమూర్తయే। ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధివికారైర్వ్యక్తిమీయుషే ॥ ౩౦ ॥ త్వమీశిషేజగత
స్తస్థుషశ్చప్రాణేనముఖ్యేనపతిఃప్రజానాం। చిత్తస్యచిత్తైర్మనఇంద్రియాణాంపతిర్మహాన్భూతగుణా
శయేశః॥ ౩౧॥త్వంసప్తతంతూన్వితనోషితన్వాత్రయ్యాచతుర్హోత్రకవిద్యయాచ । త్వమేకఆత్మాత్మవ
తామనాదిరనంతపారఃకవిరంతరాత్మా॥ ౩౨॥ త్వమేవకాలో౽నిమిషోజనానామాయుర్లవాద్యావయ

కరణస్యచేశః - అంతఃప్రవిశ్యనియంతాఅంతఃప్రవిశ్యప్రశాసనేనధారకఇత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ ఇదానీంయజ్ఞప్రవర్తకత్వేనాంతర్యామిత్వేనచజగత్పాలకత్వమాహ ॥ త్వమితి॥ త్వమేవసప్తతంతూన్అగ్నిష్టోమాదియజ్ఞాన్ - అగ్నిష్టోమః- అత్యగ్నిష్టోమఃఉక్థ్యః- షోడశీ- వాజపేయః- అప్తోర్యామః- అతిరాత్రఃఏతేసప్తతంతవః- విస్తారయసి - కథం - త్రయ్యాతన్వావేదత్రయరూపేణ- కథంభూతయా- చత్వారోహోతారోయత్రతచ్చతుర్హోత్రకంకర్మ- తద్విషయయావిద్యయా- ఆత్మవతాంప్రాణినామాత్మభూతస్త్వమేవాంతరాత్మాచఅంతర్యామీ - కుతః - యతఃకవిఃసర్వజ్ఞః - తత్కుతః- ఏకఃఅఖండః - తత్ర హేతుః- అనాదిఃఅనంతపారశ్చేతి- నాస్త్యంతఃకాలతః - పారంచదేశతఃయస్యసః॥ వీ ॥ అంతరాత్మత్వమేవప్రపంచయతి॥ త్వమితి॥ సప్తతంతూన్సప్తవిధాన్తంతూన్ - తన్యంతేవిస్తార్యంతఇతితంతవఃవైదికాఃక్రియాః పశుసోమేష్టి సత్రాహీనహోమేష్టకచిదగ్నిరూపేణసప్తవిధాఃతాన్ యద్వాసప్తభిస్తన్యంతఇతితథాతాన్ - అధ్వర్యుహోతృప్రస్తోతృప్రతిహర్తృఉద్గాతృబ్రహ్మయజమానైస్సప్తభిర్వితన్యంతఇతివా - సప్తతంతవస్తాన్ - సప్తసంస్థా- వితనోషిఅంతరాత్మతయాప్రవర్తయసి- కయా- త్రయ్యావేదత్రయేణ- కథంభూతయా-చతుర్హోత్రకవిద్యయాచతుర్హోత్రాదిసంజ్ఞికమంత్రవిద్యాయుక్తయా- అనేనయజ్ఞాదికర్మప్రవర్తకత్వమంతరాత్మతయోక్తం-అథోపాసనాత్మకజ్ఞానప్రవర్తకత్వమాహ- ఆత్మవతాంప్రశస్తమనసాం- యోగినామిత్యర్థః - త్వమేకఏవాత్మా అంతరాత్మతయాయోగప్రవర్తకఇతిభావః- త్వమేవసత్యాదివాక్యప్రతిపాద్యస్వరూపఇత్యాహ - అనాదిరనంతపారశ్చేతి - అనాదిఃకాలతఃపరిచ్ఛేదరహితః - అనంతపారఃఅంతోదేశతఃపరిచ్ఛేదఃపారోవస్తుతఃపరిచ్ఛేదః- తదుభయంయస్యనాస్తిసోనంతపారః- అనేనానంతశబ్దార్థఉక్తః- కవిస్సర్వజ్ఞః- అనేనజ్ఞానశబ్దార్థఉక్తః - అంతరాత్మాఅంతర్వ్యాప్యవ్యాప్యగతవికారాస్పర్శేననియంతృత్వమేవ-అనేనసత్యశబ్దార్థఉక్తః॥ ౩౨॥ కాలరూపేణసంహర్తృత్వమాహ॥త్వమితి॥లవా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్యైరవయవైః క్షీణోఽపి క్షపయసి- తదేవంసృష్ట్యాదికర్తృత్వేఽపినిర్వికారత్వమేవాహ - కూటస్థఇతి - తత్ర హేతవః - ఆత్మాజ్ఞానరూపః- పరమేష్ఠీపరమేశ్వరః- అజఃజన్మశూన్యః - మహాన్ అపరిచ్ఛిన్నః - కించజీవలోకఏవకర్మవశాజ్జన్మాదిభిర్విక్రియతే- త్వంతుతస్యజీవః- జీవనస్యహేతుః- యతస్తస్యాత్మానియంతా॥ వి॥ అథకాలాంతరరాత్మతయాతన్నియంతృత్వమాహ॥ త్వమేవేతి॥ త్వమేవఅనిమిషఃకాలః- కాలశరీరకః- తన్నియంతా- అతఏవలవాద్యైః కాలావయవైః త్వమేవజనానామాయుఃజీవనం- క్షిణోషి క్షపయసిత్వమేవకూటస్థః- నిర్వికారః- ఆత్మా-పరమాత్మా- పరమేష్ఠీనిరతిశయస్థానవర్తీ-అజఃకర్మాయత్తజన్మాదిశూన్యః ॥ శ్రీ ॥ మహానజఆత్మేతి శ్రుత్యర్థోఽత్రాభిసంహితః - కృత్స్నస్యజీవలోకస్యజీవః జీవయితా- ఆత్మాత్వమేవ॥ శ్రీ॥ కోహ్యేవాన్యాత్కఃప్రాణ్యాదితిశ్రుత్యర్థోఽత్రాభిసంహితః॥ ౩౩॥ తతఃకృత స్తత్రాహ॥ త్వత్త ఇతి॥ త్వత్తోవ్యతిరిక్తంయదికించిద్భవేత్- తర్హితస్మాత్తవజన్మాది వికారోనియమ్యత్వాదికంవాభవేత్ - త్వత్తఃపరంకారణం- అపరంకార్యం- తత్రతచఏజత్ జంగమం- అనేజత్ స్థావరం- వ్యతిరిక్తంనాస్తి- బోధకంశాస్త్రం వ్యతిరిక్తమస్తీతిచేత్- న- యతః- విద్యాః వేదోపవేదాదివిద్యాస్థానాని- కళాశ్చతదంగాని - తవైవతనవఃనత్వద్వ్యతిరిక్తాః - తతఃకుతః- యతః- త్వంబృహత్- బ్రహ్మైవాసి- తదపికుతః- తత్రాహ- హిరణ్యరూపబ్రహ్మాండంగర్భేయస్యసః - త్రిపృష్ఠఃత్రిగుణాత్మకస్య ప్రధానస్య పృష్ఠేపరతఃస్థితః ॥ శ్రీ ॥ అక్షరాత్పరతఃపరఇత్యాదిశ్రుతేః ॥ వి ॥ త్వత్తఇతి ॥ కింబహునా యత్కించిత్- ఏజత్ చరం - అనేజత్ స్థావరంచ- త్వత్తఃపరముత్కృష్టమపరంతుల్యంచనాస్తి- తథావ్యతిరిక్తమత్త్వదాత్మకంనాస్తి - త్వత్తోఽపకృష్టం త్వదాత్మకంచసర్వం చరాచరాత్మకంజగదిత్యర్థః - ఏవంరూపస్యతదాత్మకత్వముక్తం- అతఃనామ్నస్తదాత్మకత్వమాహ - విద్యాః వేదాఃకళాః ఉపవేదాదయస్సర్వేశబ్దాత్మకాః - తేతవ - తనవఃశరీరభూతాః- హిరణ్యగర్భోఽసిహిరణ్మయాత్మకంబ్రహ్మాండంగర్భోయస్య- తథాభూతోఽసి ॥ శ్రీ ॥ హిరణ్యగర్భః సమవర్తత

వైః క్షిణోషి। కూటస్థఆత్మాపరమేష్ఠ్యజోమహాంస్త్వంజీవలోకస్యచజీవఆత్మా ॥ ౩౩ ॥ త్వత్తఃపరంనాపరమప్యనేజజ్జగచ్చకించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి । విద్యాకళాస్తేతనవశ్చ సర్వాహిరణ్యగర్భోఽసిబృహత్త్రిపృష్ఠః॥ ౩౪॥ వ్యక్తంవిభోస్థూలమిదంశరీరం యేనేంద్రియప్రాణమనోగుణాంస్త్వం । భుంక్షేస్థితోధామనిపారమేష్ఠ్యేహ్యవ్యక్తఆత్మాపురుషఃపురాణః॥ ౩౫ ॥ అనంతావ్యక్తరూపేణయేనేదమఖిలంతతం । చిదచిచ్ఛక్తియుక్తాయతస్మైభగవతేనమః ॥ ౩౬ ॥ యదిదాస్యస్యభిమతాన్వరాన్మేవరదోత్తమ । భూతేభ్యస్త్వద్విసృష్టేభ్యోమృత్యుర్మాభూన్మమప్రభో॥ ౩౭॥ నాంతర్బహిర్దివానక్తమన్యస్మాదపిచాయుధైః । నభూమౌనాం

తాగ్రఇత్యాద్యష్టర్చప్రతిపాద్యస్వరూపోఽసీత్యర్థః - స్వరూపేణగుణైశ్చబృహత్ - త్రయాణాంలోకానాంబహిర్భూతః పరమవ్యోమనిలయఇత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ననుబ్రహ్మాండశరీరస్య జీవస్యమమకుతోబ్రహ్మత్వ బ్రహ్మాండగర్భత్వాది - తత్రాహ ॥ వ్యక్తమితి ॥ వ్యక్తంకార్యమిదంతవశరీరంవ్యక్తంసత్యమితివా - యేనశరీరేణ- త్వమింద్రియ ప్రాణమనసాం గుణాన్విషయాన్భుంక్షే- కింతుపారమేష్ఠ్యేపరమైశ్వర్యే- ధామనిస్వరూపే- స్థితఏవభుంక్షే - నతుస్వరూపతిరోధానేన- అతస్త్వమవ్యక్తః- ఆత్మానిరుపాధిబ్రహ్మైవపురాణఃపురుషశ్చేత్యర్థః॥ వి ॥ యదుక్తంకృత్స్నస్యతచ్ఛరీరత్వం తస్యసర్వాంతరాత్మత్వంతదుపసంహరన్నమస్కరోతిద్వాభ్యాం ॥ వ్యక్తమితి॥ విభోదేవ-చిదచిదాత్మకమిదంజగత్-తవవ్యక్తం శరీరం- స్థూలంశరీరమిత్యర్థః- తర్హికింసూక్ష్మంశరీరంతత్రాహ- అవ్యక్తఃప్రాకృతైరింద్రియైరగమ్యః - ఆత్మాసర్వాంతరాత్మా- జగత్కారణపురుషః- ఏవంవిధస్త్వంయేనశరీరేణచతుర్ముఖశరీరేణ - పారమేష్ఠ్యేస్థానేస్థితః- ఇంద్రియాదీనాంగుణాన్విషయాన్ శబ్దాదీన్భుంక్షే - తత్స్థూలమితి శేషః యేనశరీరేణజీవానామింద్రియాదీన్సృష్ట్వా - తద్వ్యాపారాన్లీలారసత్వేనభుంక్షే - అనుభవసి - తత్సూక్ష్మంశరీరమిత్యర్థః॥ ౩౫॥ ననుబ్రహ్మత్వంపురాణపురుషత్వం కథమేకస్య తత్రాహ॥ అనంతేతి॥ హేఅనంత యేనత్వయా- అవ్యక్తరూపేణమనోవచనాగోచరేణరూపేణఇదంవ్యక్తం-విశ్వంతతం వ్యాప్తం- తస్మైతుభ్యంభగవతే- అచింత్యైశ్వర్యాయనమః- భగవత్త్వే హేతుః-చిచ్ఛక్తిఃవిద్యా - అచిచ్ఛక్తిఃమాయాతాభ్యాంయుక్తాయేతి ॥ వి ॥ అనంతేతి ॥ అనంతంత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితం - అతీంద్రియంయత్స్వరూపంతదనంతావ్యక్తరూపం- యేనానంతావ్యక్తరూపేణ - ఇదమఖిలంజగదంతరాత్మయా- తతంవ్యాప్తం- తస్మైచిదచిచ్ఛక్తిభ్యాం కార్యోపయుక్తాపృథక్సిద్ధస్యవిశేషణభూతాభ్యాంచేతనాచేతనాభ్యాంయుక్తాయతచ్ఛరీరకాయేత్యర్థః - భగవతేపూర్ణషాడ్గుణ్యాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తుభ్యంనమః॥ ౩౬॥ వీ॥ ఏవంపరమాత్మత్వాభిమానేనతద్ధర్మారోపేణవాతద్గుణయుక్తత్వేనపరమాత్మావేశావతారరూప బ్రహ్మాణంస్తుత్వా- అథవరాన్వృణుతే॥ యదీతి॥ హేవరదశ్రేష్ఠ- యదిమమాభిమతాన్వరాన్దాస్యసి - తర్హి తావత్త్వ యాసృష్టేభ్యోభూతేభ్యస్సకాశాత్ - మమమృత్యుర్మరణంమాభూత్- ఏవమనుగృహాణ - విష్ణోరపి చతుర్ముఖసృష్టత్వా ద్భిమానేనత్వద్విసృష్టేభ్యఇత్యుక్తం॥ ౩౭॥ నేతి॥ అన్యస్మాత్ త్వత్సృష్టవ్యతిరిక్తాదపి- ఆయుధైః మాభూదితిపూర్వేణాన్వ యః॥ వీ॥ నేతి॥ తథా- అంతఃగృహాదీనామంతః- తేభ్యోబహిః- దివాఅహ్ని-నక్తంరాత్రౌ-అన్యస్మాత్త్వత్సృష్టవ్యతిరిక్తా త్- త్వత్తోపి- ఆయుధైరపి- భూమౌ అంబరేఆకాశే- మృగైర్నరైశ్చ॥ ౩౮॥ వ్యసుభిరితి ॥ వ్యసుభిఃఅప్రాణైః - అసు మద్భిఃసప్రాణైః- యథాఆత్మనస్తవాస్తి- తథాఅప్రతిద్వంద్వతాధికందేహీతి శేషః॥ వీ॥ వ్యసుభిరితి ॥ వ్యసుభిరభిప్రాణిభిః అసుమద్భిఃప్రాణిభిశ్చ - సురైరసురైర్మహోరగైశ్చ- మృత్యుర్మాభూత్- అయమేకోవరః - వరాంతరంచయాచతి అప్రతీతి॥ యుద్ధేఅప్రతిద్వంద్వతాంమమఅప్రతిపక్షతాం - అయంద్వితీయః - దేహినాంప్రజానాం ఐకపత్యమేకాధి పతి త్వం- అయంతృతీయోవరః॥ ౩౯ ॥ సర్వేషామితి ॥ తపసాయోగేనచప్రభావోయేషాం తేషాం - అణిమాద్యైశ్వర్యంనరి ష్యతిననశ్యతితచ్చత్వందేహీత్యర్థః॥ వీ॥ సర్వేషామితి॥ తథాఆత్మనోమమ - సర్వేషాంలోకపాలానామింద్రాదీనాం - మ

బరేమృత్యుర్నరైర్మృగైరపి॥ ౩౮ ॥ వ్యసుభిర్వాసుమద్భిర్వాసురాసురమహోరగైః । అప్రతిద్వంద్వ తాంయుద్ధేహ్యైకపత్యంచదేహినాం॥ ౩౯॥ సర్వేషాంలోకపాలానాంమహిమానంయథాత్మనః।తపోయో గప్రభావాణాంయన్నరిష్యతికర్హిచిత్॥ ౪౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - సప్తమస్కంధే- తృతీయోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ ఏవంవృతశ్శతధృతి ర్హిరణ్యకశిపోరథ । ప్రాదాత్తత్తపసాప్రీతో వరాంస్తస్యసుదుర్లభా న్ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మా ॥ తాతేమేదుర్లభాఃపుంసాంయాన్వృణీషేవరాన్మమ । తథాపివితరామ్యంగ వరాంయదతిదుర్లభాన్॥ ౨॥ శ్రీశుకః ॥ తతోజగామభగవానమోఘానుగ్రహోవిభుః । పూజితోసుర వర్యేణస్తూయమానఃప్రజేశ్వరైః ॥ ౩ ॥ ఏవంలబ్ధవరోదైత్యో బిభ్రద్ధేమమయంవపుః । భగవత్యకరో ద్ద్వేషంభ్రాతుర్వధమనుస్మరన్॥ ౪॥ సవిజిత్యదిశస్సర్వాలోకాంశ్చత్రీన్మహాసురః । దేవాసురమనుష్యేం ద్రాన్గంధర్వగరుడోరగాన్ ॥ ౫ ॥ సిద్ధచారణసాధ్యాదీనృషీన్పితృపతీన్మునీన్ । యక్షరక్షఃపిశాచే శాన్ప్రేతాన్భూతపతీనపి॥ ౬॥ సర్వసత్త్వపతీన్జిత్వావశమానీయవిశ్వజిత్। జహారలోకపాలానాం స్థానానిసహతేజసా ॥ ౭ ॥ దేవోద్యానశ్రియాజుష్టమధ్యాస్తేస్మత్రివిష్టపం । మహేంద్రభవనంసాక్షాన్ని ర్మితంవిశ్వకర్మణా । త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాయతన మధ్యువాసాఖిలర్ద్ధిమత్ ॥ ౮ ॥ యత్రవిద్రుమసోపానా మహామరకతాభువః । యత్రస్ఫాటికకుడ్యాని వైడూర్యస్తంభపఙ్క్తయః ॥ ౯ ॥ యత్రచిత్రవితానానిప ద్మరాగాసనానిచ । పయఃఫేననిభాశ్శయ్యాముక్తాదామపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౦ ॥ కూజద్భిర్నూపురైర్దేవ్య శ్శబ్దయంత్యఇతస్తతః । రత్నస్తంభేషుపశ్యంతిసుదతీస్సుందరంముఖం ॥ ౧౧ ॥ తస్మిన్మహేంద్రభవనేమ హాబలో మహామనానిర్జితలోకఏకరాట్ । రేమేభివంద్యాంఘ్రియుగస్సురాదిభిః ప్రతాపితైరూర్జిత చండశాసనః॥ ౧౨॥ తమంగమత్తంమధునోరుగంధినావివృత్తతామ్రాక్షమశేషధిష్ణ్యపాః। ఉపాసతోపా

హిమానంమాహాత్మ్యం- అయంచతుర్థః- కించ- తపసాయోగేనచ- ప్రభావోయేషాంతేషాంయోగినాం- యన్నరిష్యతిన నంక్ష్యతి- అణిమాద్యైశ్వర్యంతదపిదేహీతి శేషః॥ ౪౦॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా.******

శ్లో॥ చతుర్థేతువరాన్లబ్ధ్వావిజిత్యాఖిలలోకపాన్। విష్ణుద్వేషేణతాన్సర్వాన్దైత్యేంద్రస్సమపీడయత్॥ ఏవమితి॥ శత ధృతిర్బ్రహ్మా॥ ౧॥ తాతేతి॥మమత్తః-యత్ యద్యపి- ఇమేదుర్లభాః॥ ౨॥ తతఇతి॥ అమోఘఃఅనుగ్రహోయస్య ॥ ౩ ॥ యదర్థంతపస్తప్తంతదాహ॥ ఏవమిత్యాదినా॥౪॥ ౬॥ సర్వేతి॥సర్వేషాంసత్త్వానాంప్రాణిజాతానాంయేయేపతయస్తాన్॥ ౭॥ దేవేతి॥ త్రివిష్టపంస్వర్గంఅధ్యాస్తేస్మఅధిష్ఠితవాన్ - తత్రమహేంద్రభవనమధ్యువాసఅధివసతిస్మ॥ ౮॥ అఖిలసమృ ద్ధి- యుక్తత్వమేవాహ- యత్రేత్యాదిత్రిభిః॥ యత్రేతి॥ ౯॥ ముక్తాదామానిపరిచ్ఛదాఃపరికరాయాసాం॥ ౧౦॥కూజద్భిరి తి॥ సుదతీఃసుదత్యః॥ ౧౧॥ తస్మిన్నితి॥ ఊర్జితమధికంచండంతీవ్రంశాసనంయస్య॥ ౧౨॥ తమితి॥ అంగహేరాజన్-ఉరుగంధి నాఉగ్రగంధినా- మధునాసురయా- మత్తంఅతఏవనివృత్తేవిఘూర్ణితేతామ్రేఅక్షిణీయస్యతం - అశేషధిష్ణ్యపాః సర్వే లోకపాలాః- ఉపాయనయుక్తైఃపాణిభిరుపాసత- త్రిభిర్బ్రహ్మవిష్ణురుద్రైర్వినా - పదంఆశ్రయభూతం॥౧౩॥ఉపాసనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రకారమాహ॥ జగురితి॥౧౪॥౧౫॥ ౧౬॥ రత్నేతి॥ తత్పత్న్యో నద్యః ఊహుః- వహంతిస్మ- రత్నాకరానేవాహ క్షారేతి ॥ ౧౭॥ శైలఇతి॥ ఆక్రీడం క్రీడాస్థానం- గుణాన్ పుష్పఫలాదీన్- సచలోకపాలానాం - పృథగ్విధాన్ గుణాన్ వర్షదహనశోషణాదీనేక ఏవదధార॥౧౮॥సఇతి॥నిర్జితాః కకుభో యేన- యథోపజోషం యథాప్రీతి॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥వి॥ శరణవరణప్రకారమేవాహ॥ తస్యా ఇతి॥ తస్యై కాష్ఠాయై ఇది శేనమః కాష్ఠాందిశంవిశేషయంతి - యత్రేతి యత్రయస్యాం కాష్ఠాయామీశ్వరస్సర్వనియంతా- హరిరాశ్రితార్తిహరో భగవానాస్తే- శాంతా రాగాదిరహితాః అతఏవ శుద్ధాంతఃకరణాః సన్న్యాసవిద్యానిష్ఠాః యత్ యాం గత్వా ప్రాప్య న నివర్తంతే పునరావర్తనం తేన పునస్సంసరంతి - తస్యై కాష్ఠాయై నమ ఇతి యస్యాం దిశి ప్రణతార్తిహరో భగవానాస్తే తద్దిగధీనోఽస్మద్రక్షణోపాయ ఇత్యధ్యవసాయపూర్వకం భగవంతం శరణం యయుః కాష్ఠాయై నమ ఇతి దిక్ఛరణవరణకథనేన దేవానామపి భగవత్స్వరూపం దురవగాహ్యమితి సూచితం ॥ ౨౨ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతిత్థం తే దేవాస్సంయతాత్మానః స ఏవ భగవాన్ రక్షిష్యతీతి విస్రంభయుక్తమనసః సమాహితధియః - యద్వా సంయతాత్మాన ఇతి బాహ్యేంద్రియజయ ఉక్తః సమాహితధియ ఇత్యనేన అంతరింద్రియజయః వాయుభోజనా ఇత్యనేన ప్రాణజయః - వినిద్రా ఇత్యనేన కాయజయః ఏవంవిధాః హృషీకేశముపతస్థుః తుష్టువుః - వక్ష్యమాణం మంత్రం - జేపు

యన పాణిభిర్విన్యాత్రిభిస్తపోయోగబలౌజసాం పదం ॥ ౧౩ ॥ జగుర్మహేంద్రాసనమోజసాస్థితం విశ్వావసుస్తుంబురురస్మదాదయః । గంధర్వసిద్ధాఋషయోస్తువన్మహుర్విద్యాధరా అప్సరసశ్చపాండవ ॥ ౧౪॥ సఏవవర్ణాశ్రమిభిః క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః। ఇజ్యమానో హవిర్భాగానగ్రహీత్స్వేన తేజసా ॥ ౧౫॥ అకృష్టపచ్యా తస్యాసీత్సప్తద్వీపవతీ మహీ । యథాకామదుఘా ద్యౌశ్చ నానాశ్చర్యపదం నభః॥ ౧౬ ॥ రత్నాకరాశ్చ రత్నౌఘాం స్తత్పత్న్యశ్చోహురూర్మిభిః । క్షారసీధుఘృతక్షౌద్రదధిక్షీరామృతోదకాః ॥ ౧౭ ॥ శైలా ద్రోణీభిరాక్రీడం సర్వర్తుషు గుణాన్ ద్రుమాః । దధార లోకపాలానామేక ఏవ పృథగ్గుణాన్॥ ౧౮॥ స ఇత్థం నిర్జితకకుభేకరాడ్విషయాన్ ప్రియాన్ । యథోపజోషం భుంజానో నాతృప్యదజితేంద్రియః ॥ ౧౯ ॥ ఏవమైశ్వర్యమత్తస్య దృప్తస్యోచ్ఛాస్త్రవర్తినః । కాలో మహాన్ వ్యతీయాయ బ్రహ్మశాపముపేయుషః ॥ ౨౦ ॥ తస్యోగ్రదండసంవిగ్నాస్సర్వే లోకాస్సపాలకాః। అన్యత్రాలబ్ధశరణాశ్శరణం యయురచ్యుతం॥ ౨౧॥ తస్యై నమోఽస్తు కాష్ఠాయై యత్రాత్మా హరిరీశ్వరః। యద్గత్వా న నివర్తంతే శాంతాస్సన్న్యాసినోఽమలాః॥ ౨౨॥ ఇతి తే సంయతాత్మానస్సమాహితధియోఽమలాః। ఉపతస్థుర్హృషీకేశం వినిద్రా వాయుభోజనాః॥ ౨౩ ॥ ఓన్నమో భగవతే వాసుదేవాయ మహాత్మనే। విశుద్ధానుభవానందసందోహాయ యతోఽభయం॥ ౨౪॥ తేషామావిరభూద్వాణీ హ్యరూపా మేఘనిస్స్వనా। సన్నాదయంతీ కకుభస్సాధూనామభయంకరా॥ ౨౫ ॥ మాభైష్టవిబుధశ్రేష్ఠాస్సర్వేషాం భద్రమస్తువః । మద్దర్శనం హి భూతానాం సర్వశ్రేయోపపత్తయే ॥ ౨౬ ॥ జ్ఞాతమేతస్య దౌరాత్మ్యం దైతేయాపశదస్యయత్। తస్యశాంతిం కరిష్యామి కాలస్తావత్ప్రతీక్ష్యతాం॥ ౨౭॥ యదా దేవేషు వేదేషు గోషు విప్రేషు సాధుషు। ధర్మే మయి చ విద్వేషస్సవా ఆశు వినశ్యతి॥ ౨౮॥ నిర్వైరాయ ప్రశాంతాయ స్వసుతాయ మహాత్మనే । ప్రహ్లాదాయ యదా ద్రుహ్యేద్ధనిష్యేఽపి వరోర్జితం॥ ౨౯॥ ఇత్యుక్తా లోకగురుణా తం ప్రణమ్య దివౌకసః। న్యవర్తంత గర్వా॥౩౦॥

వి॥ ఓన్నమ ఇతి॥ భగవతే షాడ్గుణ్యపూర్ణాయ పురుషాయ సర్వాంతరాత్మనే మహాత్మనే మహానుకంపాయ ఉక్త ఆత్మా మనో యస్య తస్మై విశుద్ధః- అనుభవో జ్ఞానం ఆనందస్సుఖం- తయోస్సందోహః - పూరస్తద్రూపాయ- యతః యత్సమాశ్రయణాదాశ్రితానామభయం తస్మై నమః॥ ౨౪॥ తేషామితి॥ అరూపా వక్తృరహితా॥ ౨౫॥ మేతి॥మమదర్శనం శ్రవణం- సర్వేషాం శ్రేయసాం- ఉపపత్తయే ప్రాప్తయే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నను దేవాదివిద్వేషే ప్యస్యావినాశో నాస్తి- బ్రహ్మవరేణోర్జితత్వాత్తత్రాహ॥ నిర్వైరాయేతి॥ సర్వమహం సహే- న మద్భక్తద్రోహమితి భావః॥ వి॥ నను దేవాదిషు విద్వేషేపి న తస్య నాశః బ్రహ్మవరేణోర్జితత్వాదిత్యత్రాహ ॥ నిర్వైరేతి ॥ యదా ప్రహ్లాదాయ ద్రుహ్యేత్తదా వరైరూర్జితమపి హనిష్యే - కథంభూతాయ మదాత్మనే అహమేవాత్మా యస్య సమదాత్మా - యద్వా మయ్యాత్మా మతిర్యస్య స మదాత్మా తస్మై- నిర్వైరాయ సర్వభూతసుహృదే- ప్రశాంతాయ రాగాదిరహితాయ - స్వస్యాత్మజాయ - నిరతిశయప్రీతిభక్తివిషయే - యదా ద్రోహం కరిష్యతి తదా దైత్యం హనిష్యామి - మద్భక్తవిషయాపరాధస్యమమనితరామసహ్యత్వాదితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భావః॥ ౨౯॥ ఇతీతి॥ అసురంచహతంమేనిరే- తదానీంతద్ద్వేషస్యాప్రవృత్తత్వాదితిభావః ॥ ౩౦॥ తమేవద్వేషంవక్తుంఆదౌ సుతస్యమహత్త్వంవక్తుమాహ॥తస్యేతి॥గుణైఃమహాన్ అభూత్- గుణానేవాహ- మహదుపాసక ఇత్యాదినా ॥ ౩౧ ॥ బ్రహ్మణ్యఇతి॥ సత్యాసంధా ప్రతిజ్ఞాయస్య- ఏకఏవప్రియశ్చసుహృత్తమశ్చ ॥ ౩౨ ॥ దాసవదితి॥ సమ్యక్ నతాః ఆర్యాణామంఘ్రియోయేన- ఈశ్వరఇతిభావనాయస్య॥ ౩౩॥ నేతి॥ వ్యసనేషునోద్విగ్నచిత్తః - గుణేషువిషయేషునిస్పృహః-యతః - తేషుఅవస్తుదృక్- దాంతాఇంద్రియాదయోయస్య- రహితఆసురోభావోమత్సరాదిర్యస్యసః- అసురోపిసన్॥ ౩౪॥ యస్మిన్నితి॥ అధునాపితేగుణాః- నపిధీయంతే- తిరోహితానభవంతి॥ ౩౫॥ యమితి॥ సాధుగాథాసదసిసాధుకథాప్రసంగవత్యాంసభాయాం- ప్రతిమానందృష్టాంతం॥ ౩౬॥ గుణైరితి॥ సూచ్యతేమయా కేవలంద్యోత్యతే- సుష్ఠుకథ్యతఇతివా ॥ ౩౭ ॥ నైసర్గికరతేఃలింగాన్యాహ- షడ్భిః॥ న్యస్తేతి॥ తన్మనస్తయాతదేకచిత్తత్వేన॥ ౩౮॥ ఆసీనఇతి॥ ఏతానిఆసనాదీని- గోవిందేనపరిరంభితఃఆత్మనాఏకీకృతః॥ ౩౯॥ క్వచిదితి॥ రుదతిరోదితి॥వైకుంఠస్యచింతయాశబలావ్యామిశ్రా-క్షుభితాచేతనాయస్య- తస్యచింతయాహ్లాదోయస్య॥ ౪౦॥ క్వచిదితి ॥ ఉత్కంఠఃముక్తకంఠస్సన్ - అనుచకారతచ్చేష్టాదికంస్వయంకృతతో

ద్వేగామేనిరేచాసురంహతం ॥ ౩౦ ॥ తస్యదైత్యపతేఃపుత్రాశ్చత్వారః పరమాద్భుతాః । ప్రహ్లాదోభూన్మహాంస్తేషాంగుణైర్మహదుపాసకః॥ ౩౧॥ బ్రహ్మణ్యశ్శీలసంపన్నస్సత్యసంధోజితేంద్రియః। ఆత్మవత్సర్వభూతానామేకఃప్రియసుహృత్తమః॥ ౩౨॥ దాసవత్సన్నతార్యాంఘ్రిఃపితృవద్దీనవత్సలః । భ్రాతృవత్సదృశస్నిగ్ధోగురుష్వీశ్వరభావనః॥ విద్యార్థజనరూపాఢ్యమానస్తంభవివర్జితః॥ ౩౩॥నోద్విగ్నచిత్తోవ్యసనేషు నిస్పృహః శ్రుతేషు దృష్టేషు గుణేష్వవస్తుదృక్ । దాంతేంద్రియప్రాణశరీరధీస్సదాప్రశాంతకామోరహితాసురోసురః॥ ౩౪॥ యస్మిన్మహాగుణా రాజన్ దృశ్యంతేకవిభిర్ముహుః।నతేధునాపిధీయంతేయథాభగవతీశ్వరే ॥ ౩౫ ॥ యంసాధుగాథాసదసిరిపవోపిసురానృప। ప్రతిమానంప్రకుర్వంతికిముతాన్యేభవాదృశాః॥ ౩౬॥ గుణైరలమసంఖ్యేయైర్మాహాత్మ్యంతస్యసూచ్యతే। వాసుదేవేభగవతియస్యనైసర్గికీరతిః॥ ౩౭॥ న్యస్తక్రీడనకోబాలోజడవత్తన్మనస్తయా। కృష్ణగ్రహగృహీతాత్మానవేదజగదీదృశం॥ ౩౮॥ ఆసీనఃపర్యటన్నశ్నన్ శయానఃప్రపిబన్ బ్రువన్ । నానుసందధఏతానిగోవిందపరిరంభితః॥ ౩౯॥ క్వచిద్రుదతివైకుంఠచింతాశబలచేతనః। క్వచిద్ధసతితచ్చింతాహ్లాదఉద్గాయతిక్వచిత్ ॥ ౪౦ ॥ క్వచిత్తద్భావనాయుక్తస్తన్మయోనుచకారహ। నదతిక్వచిదుత్కంఠోవిలజ్జోనృత్యతిక్వచిత్ ॥ ౪౧ ॥ క్వచిదుత్పులకస్తూష్ణీమాస్తేసంస్పర్శనిర్వృతః । ఆస్పందప్రణయానందసలిలామీలితేక్షణః ॥ ౪౨ ॥ సఉత్తమశ్లోకపదారవిందయోర్నిషేవయాకించనసంగలబ్ధయా । తన్వన్ పరాంనిర్వృతిమాత్మనోముహుర్దుస్సంగదీనస్యమనశ్శమంవ్యధాత్॥ ౪౩॥ తస్మిన్మహాభాగవతేమహాభాగేమహాత్మని। హిరణ్యకశిపూ రాజన్నకరోదఘమాత్మజే॥ ౪౪॥ యుధిష్ఠిరః॥దేవర్షఏతదిచ్ఛామోవేదితుంతవసువ్రత। యదాత్మజాయశుద్ధాయపితాదాత్సాధవేహ్యఘం॥ ౪౫ ॥ పుత్రాన్విప్రతికూలాంశ్చపితరఃపుత్రవత్సలాః । ఉపాలభంతేశిక్షార్థంనైవాఘమపరేయథా ॥ ౪౬॥ కిముతానువశాన్ సాధూన్ తాదృశాన్ గురుదేవతాన్ । ఏతత్కౌతూహలంబ్రహ్మన్నస్మాకంవిధమప్రభో । పితుఃపుత్రాయయోద్వేషోమరణాయప్రయోజితః॥ ....*

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయః.

వాన్॥ ౪౧॥ క్వచిదితి॥ సంస్పర్శసద్భావాపత్తిః తేననిర్వృతః- అస్పందఃస్థిరోయఃప్రణయః- తేనయః - ఆనందః-తేనయత్సలిలం- తేనయుక్తేఆమీలితేఈషన్నిమీలితేఈక్షణేయస్య॥ ౪౨॥ సఇతి॥ ఆత్మనఃపరాంనిర్వృతింతన్వన్- దుస్సంగేనదీనస్యాన్యస్యాపిమనః - శమంశాంతంవ్యధాత్॥౪౩॥తస్మిన్నితి॥అఘందోహమకరోత్॥౪౪॥ ప్రథమాధ్యాయాంతేపృష్టమేవార్థమతివిస్మయేనపునఃపృచ్ఛతి॥దేవర్షఇతి॥తవవృత్తః - తవవాక్యమితివా-సాధవేఅఘమదాత్- సాధోర్ద్రోహంకృతవానితియత్- ఏతద్వేదితుం॥౪౫॥పుత్రానితి॥ ఉపాలభంతేఆక్షిపంతి- అఘంతునైవకుర్వంతి-అపరేశత్రవఇవ॥౪౬॥కిముతేతి॥ అనువశాన్ అనుకూలాన్- సాధూన్ అరాగరోషాన్ - గురుఃపితైవదేవతాయేషాంతానుద్దిశ్యాఘం నకుర్వంతీతికిమువక్తవ్యమిత్యర్థః- పుత్రాయపుత్రముద్దిశ్యపితుర్ద్వేషః పిత్రాకృతోద్వేషఃపుత్రస్యమరణార్థం ప్రయోజితః ప్రవర్తిత ఇతియత్- ఏతత్ కౌతూహలంవిధమఅపాకురు-యత్ యస్మాత్ పుత్రాయయోద్వేషః - సఃపితృమరణార్థం ప్రయోజితః- అతఏవఏతత్కౌతూహలంవిధమేత్యర్థః॥౪౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా..............

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో ॥ పంచమేగురుతోధీతం త్యక్త్వావిష్ణుస్తుతౌరతం । ఘాతయన్ విషసర్పాద్యైస్సుతం దైత్యోనచాశకత్ ॥ భగవద్భక్తిశేవవిద్వేషకారణమితివక్తుమాహ॥ పౌరోహిత్యాయేతి॥ కావ్యఃశుక్రః- అత స్తస్యసుతౌ - తత్రన్యవసతామితి శేషః ॥ ౧॥ తావితి॥ పాఠ్యాన్ దండనీత్యాదీన్ సురబాలకానితివాన్వయః॥ ౨॥ యదితి॥ అనుశ్రవణానంతరం-తథైవ- పపాఠచ-కింతుతత్సాధు- నమేనే- తత్రహేతుః- స్వఃపరఇత్యసద్గ్రాహఃమిథ్యాభినివేశఏవాశ్రయోయస్యతత్॥ ౩॥ ౪॥ తదితి॥ హేఅసురవర్య- అసద్గ్రాహాత్ అహంమమేతిమిథ్యాభినివేశాద్ధేతోః - సమ్యగుద్విగ్నాధీర్యేషాం- వనంగతస్సన్ హరిమాశ్రయేతేతి యత్ తదేవాహం- సాధుమన్యే- కథంభూతంగృహంహిత్వా- ఆత్మనః- పాతంఅధః పాతనిమిత్తం- కుతః- అంధకూపవన్మోహావహం॥ ౫॥ ఏవంపృష్టఆహప్రహ్లాదఃతదిత్యేకేన - అసురవర్యఅసద్గ్రాహాత్ దేహాత్మాభిమానతన్మూలశబ్దాదివిషయాభినివేశాదిరూపాసద్గ్రాహాద్ధేతోః సదాసముద్విగ్నానితరాంభీతాధీర్యేషాం తేషాం దేహినాం కుత్సితదేహధారిణాం- ఆత్మపాతంపతంత్యనేనేతిపాతంఆత్మనఃఅధః పతనహేతుమంధకూపతుల్యంగృహం త్యక్త్వా- వనమరణ్యంప్రవిష్టో హరిమాశ్రితబంధహరం- భగవంతమాశ్రయేతేతియత్తదేవసాధుమన్యేఇతి - హిత్వేతిపదేన హేయసంక్షేపః - హరిమాశ్రయేతేత్యనేనఉపాదేయత్వతదనుష్ఠానసంక్షేపః- వనంగతఇతివివిక్తదేశోపలక్షణం॥ ౫॥ శ్రుత్వేతి॥ పరపక్షేవిష్ణౌ- సమాహితాః- పరినిష్ఠితాః- హాసమేవాహబుద్ధిరితి॥ ౬॥ సమ్యగితి॥ విష్ణుపక్షైర్భాగవతైర్బ్రాహ్మణభూతైః- నను- తద్గృహేకుతస్తేషాంప్రవేశఃసత్యం- తథాపిప్రతిచ్ఛన్నైః వేషాంతరేణాచ్ఛన్నైః॥ ౭॥ గృహమితి॥ దైత్యైఃగృహమానీతం॥ ౮॥ వత్సేతి॥

నారదః॥ పౌరోహిత్యాయభగవాన్ వృతఃకావ్యఃకిలాసురైః। చండామర్కౌసుతౌతస్యదైత్యరాజగృహాంతికే ॥ ౧ ॥ తౌరాజ్ఞాప్రాపితంబాలంప్రహ్లాదంనయకోవిదం । పాఠయామాసతుఃపాఠ్యానన్యాంశ్చాసురబాలకాన్॥ ౨॥ యత్తత్రగురుణాప్రోక్తంశుశ్రువేనుపపాఠచ । నసాధుమనసామేనే స్వపరాసద్గ్రహాశ్రయం ॥ ౩ ॥ ఏకదాసురరాట్పుత్రమంకమారోప్యపాండవ । పప్రచ్ఛకథ్యతాంవత్సమన్యతేసాధుయద్భవాన్॥ ౪॥ ప్రహ్లాదః ॥ తత్సాధుమన్యేఽసురవర్యదేహినాంసదాసముద్విగ్నధియామసద్గ్రహాత్ । హిత్వాత్మపాతంగృహమంధకూపంవనంగతోయద్ధరిమాశ్రయేత ॥ ౫ ॥ శ్రీనారదః ॥ శ్రుత్వాపుత్రగిరోదైత్యఃపరపక్షేసమాహితాః । జహాసబుద్ధిర్బాలానాంభిద్యతేపరబుద్ధిభిః ॥ ౬ ॥ సమ్యగ్విధార్యతాంబాలోగురుగేహేద్విజాతిభిః। విష్ణుపక్షైఃప్రతిచ్ఛన్నైర్నభిద్యేతాస్యధీర్యథా॥౭॥ గృహమానీతమాహూయప్రహ్లాదం దైత్యయాజకాః । ప్రశస్యశ్లక్ష్ణయావాచాసమపృచ్ఛన్ సామభిః ॥ ౮ ॥ వత్సప్రహ్లాదభద్రంతేసత్యంకథయమామృషా। బాలానతికుతస్తుభ్యమేషబుద్ధివిపర్యయః॥ ౯ ॥ బుద్ధిభేదఃపరకృతఉతాహోతేస్వతోభవత్। భణ్యతాంశ్రోతుకామానాంగురూణాంకులనందన॥ ౧౦ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ పరస్స్వశ్చేత్యసద్గ్రాహః పుంసాంయన్మాయయాకృతః । విమోహితధియాందృష్టస్తస్మైభగవతేనమః ॥ ౧౧ ॥ సయదా

బాలాన్ సర్వాన్- అతిఅతిక్రమ్య- తుభ్యంతవ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ అహోమాయామోహితాభవంతోమామాక్షిపతంతీత్యాశయేనతావదాహ॥ పరఇతి॥ పరఃస్వీయశ్చేతిమిథ్యాభినివేశః- యదీయమాయయైవకృతః - నతువాస్తవః- అతఏవ-తయావిమోహితబుద్ధీనాంభవతామేవదృష్టః- నతుమమ- తస్మైఅచింత్యమాయేశ్వరాయనమః॥ ౧౧॥ ఏవముక్తఆహప్రహ్లాదః పరఇత్యాదినాచతుర్భిః- యత్పృష్టంబుద్ధిభేదఃపరకృతః- ఉతస్వాభావికఇతి - తత్రతమిమంస్వపరవిభాగందేహాత్మాభిమానరూపాజ్ఞానమూలకం భగవన్మాయామోహితానామితి నిందితుంతావద్దేహాత్మాభిమానాదిరూపమోహనిమిత్తవిచిత్రమాయాశక్తియుక్తంభగవంతం- నమస్కరోతి॥ పరఇతి॥ యస్యేశ్వరస్య-మాయయా హేతునా - స్వఃపరశ్చేత్యసద్గ్రాహః- ఇదం మిత్రమయమమిత్రోయందేవోమనుష్యో బ్రాహ్మణఇత్యాదిదేహాత్మభ్రమఃకృతః సంపాదితః - విమోహితధియాంభగవన్మాయయామోహితాధీర్యేషాం తేషాం- భవతామేవదృష్టోనమమేతిభావః - తస్మైపూర్ణషాడ్గుణ్యాయనమఃవిమోహితధియామిత్యనేన॥ శ్లో॥ దైవీహ్యేషాగుణమయీమమమాయాదురత్యయేతి - భగవదుక్తరీత్యాభగవదప్రపన్నానాం భవతామేవాసద్గ్రాహోనతుతత్ప్రపన్నస్య మమేతిసూచితం ॥ ౧౧ ॥ అహోకిమేతత్ప్రలపసి - తవబుద్ధిభేదోయతోజాతస్తత్కథయేత్యాక్షిప్తస్సన్- తత్ప్రసాదాదేవేత్యుత్తరమాహత్రిభిః॥ సఇతి॥ సభగవాన్- యదాఅనువ్రతఃఅనుకూలోభవతితదా- పశూనామివబుద్ధిర్భేదగతాసతీ- మిథ్యావిషయావిభిద్యతే- అభిన్నాత్మనిష్ఠాభవతి॥౧౨॥తదేవవ్యంజయన్నసద్గ్రాహంనిందతి- సఇతి-సభగవాన్యదాపుంభిఃఅనువృతః ఆశ్రితః తదాపుంసాంపశుబుద్ధిః దేహాత్మాభిమానరూపాబు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్ధిఃవిభిద్యతేనిరస్యతే- కాసాపశుబుద్ధిః యాఅన్యఏషఃఅన్యోహమిత్యేవంరూపాసర్వశరీరేషు జ్ఞానైకాకారతయాపరమాత్మశరీరతయాచావస్థితా నాత్మనోవిస్మరతాంస్వః పరఇత్యేవంరూపాభేదగతా అనాత్మభూతదేవాసురమనుష్యాదిశరీరగతా- అతఏవాసతీదుష్టాఅనర్థావహాసైసాపశుబుద్ధిరిత్యర్థః॥ ౧౧॥ భేదస్యాసత్త్వందర్శయన్నాహ॥సఇతి॥ సఏషపరమాత్మైవ- స్వఃపరఇతిచ- అవివేకిభిర్నిరూప్యతే- యుక్తంచైతత్- యతః- యస్యవర్త్మని- జిజ్ఞాసాయాం బ్రహ్మాదయోపి ముహ్యంతి- తత్రహేతుః- దురత్యయందుర్ఘటమనుక్రమణం అనుచరితమనువర్ణనం- వా-యస్యసః॥ వీ॥ ఏవంస్వపరవిభాగహేతుభూతదేహాత్మభ్రమాదేఃభగవన్మాయాహేతుకత్వకథనేన తద్వారణాత్తన్నివృత్తికథనేనచ భగవత ఏవాజ్ఞానప్రదత్వం తన్నివర్తకత్వంచోక్తం - అథజ్ఞానప్రదాతృత్వమపితస్యైవేత్యాహ ॥ సఇతి ॥ సఏషఆత్మాప్రకృతఃపరమాత్మాస్వపరేత్యబుద్ధిఃస్వః పరఇతిబుద్ధిరహితః సర్వాంతరాత్మతయా సర్వత్రసమత్వాదిత్యర్థః - దురన్వయం పురుషాంతరేష్వఘటమానమనుప్రకరణంవ్యాపారోయస్య- తాదృశోనిరూప్యతే అన్యైరశక్యం సర్వంసర్వశక్తిలీలయా కరోతీత్యర్థః - యస్యవర్త్మనిమార్గే యత్స్వరూపవిమర్శనేవేదవాదినో బ్రహ్మాదయోపిముహ్యంతి - సఏషఏవమమమతింభినత్తి- స్వపరేత్యబుద్ధిరిత్యనేనదేవాసురాది విభాగమంతరేణ సర్వేషాంజ్ఞానప్రదత్వముక్తం - దురన్వయానుక్రమణ ఇత్యనేనసర్వశక్తిత్వంవైషమ్యాదిరాహిత్యంచోక్తం - యద్వర్త్మని బ్రహ్మాదయోపి ముహ్యంతీత్యనేన తత్ప్రసాదాదేవ బ్రహ్మాదీనామపిజ్ఞానోదయః అన్యథా కేవలం తేషామపి మోహఏవేత్యుక్తం- స్వపరేత్యబుద్ధిభిరితిపాఠాంతరంతత్రస్వః పరఇతినవిద్యతేబుద్ధిర్యేషాంతైః స్వపరవిభాగాత్మికావివేకరహితైరిత్యర్థః - తాదృశైః దురన్వయానుక్రమణః అనితరసాధ్యకార్యః-

నువృతఃపుంసాంపశుబుద్ధిర్విభిద్యతే । అన్యఏషతథాన్యోహమితిభేదగతాసతీ॥ ౧౨ ॥ సఏషఆత్మాస్వపరే
త్యబుద్ధిభిర్దురన్వయాను క్రమణోనిరూప్యతే । ముహ్యంతియద్వర్త్మనివేదవాదినో । బ్రహ్మాదయో హ్యే
షభినత్తిమేమతిం ॥ ౧౩ ॥ యథాభ్రామ్యత్యయోబ్రహ్మన్ స్వయమాకర్షసన్నిధౌ । తథామేభిద్యతే
చేతశ్చక్రపాణేర్యదృచ్ఛయా ॥ ౧౪ ॥ నారదః ॥ ఏతావద్బ్రాహ్మణాయోక్త్వావిరరామమహామతిః ।
తంసన్నిభర్త్స్య కుపితస్సుదీనోరాజసేవకః॥ ౧౫ ॥ ఆనీయతామరేవేత్రమస్మాకమయశస్కృతః । కు
లాంగారస్యదుర్బుద్ధేశ్చతుర్థోస్యోదితోదమః॥ ౧౬ ॥ దైతేయచందనవనేజాతోయంకంటకద్రుమః । య
న్మూలోన్మూలపరశోర్విష్ణోర్నాళాయితోర్భకః ॥ ౧౭ ॥ ఇతితంవివిధోపాయైర్భీషయంస్తర్జనాదిభిః ।
ప్రహ్లాదంగ్రాహయామాసత్రివర్గస్యోపపాదనం ॥ ౧౮ ॥ తతఏనంగురుర్జ్ఞాత్వాజ్ఞాతోపాయచతు
ష్టయం । దైత్యేంద్రందర్శయామాస మాతృమృష్టమలంకృతం ॥ ౧౯ ॥ ప్రణమంతంపదోర్బాలంప్ర
తినంద్యాశిషాసురః । పరిష్వజ్యచిరందోర్భ్యాం పరమాంప్రాపనిర్వృతిం ॥ ౨౦ ॥ ఆరోప్యాంకమవ

ధారణవ్యాపారోనిరూప్యతేజ్ఞాయతఇత్యర్థః- తత్ప్రసాదాన్నివృత్తదేహాత్మాభిమానాదిభిః జ్ఞానాదిప్రదత్వేన పరమాత్మాజ్ఞాయతఇత్యర్థః॥ ౧౩ ॥ నను నిర్వికారస్యకథంమతిభేదకత్వంతత్రాహ ॥ యథేతి అయోయథాలోహః ఆకర్షస్యాయస్కాంతస్యసమీపే- స్వయమేవభ్రమతి- చేతశ్చక్రపాణేః సన్నిధౌ- సన్నిధిరేవకుతోజాతస్తత్రాహ- యదృచ్ఛయేతి॥ కృష్ణతపోదానాదేః ఫలమేతదితిన జ్ఞాయతఇత్యర్థః॥ వీ॥ ఏవంజ్ఞానప్రదత్వముక్తంఅథతస్యైవతత్ప్రదానేనస్వస్యాప్రవర్తకత్వమాహ ॥ యథేతి ॥ ఆకర్షసన్నిధావయస్కాంతసన్నిధౌఅయోలోహంస్వయమేవయథాభ్రామ్యతి తథామమచేతోపి చక్రపాణేస్సన్నిధౌ యదృచ్ఛయా హేత్వంతరనిరపేక్షంభిద్యతే తత్ప్రసాదసంప్రాప్తతత్సాన్నిధ్యాదేవ మమైవంవిధాబుద్ధివృత్తిరభూదిత్యర్థః- అనేనబుద్ధిభేదః పరకృతఇతిహేతుతేస్వతోభవదితిప్రశ్నస్యోత్తరముక్తంభవతి॥ ౧౪ ॥ ఏతావదితి॥ రాజసేవకఉవాచేతిశేషః॥ ౧౫॥ ఆనీయతామితి॥ వేత్రంకశా- ఉపాయానాంమధ్యేచతుర్థః - దమోదండః- అస్యదుర్బుద్ధేః- ఉదితఃఉక్తశ్శాస్త్రేభ్యః- దుర్బుద్ధిత్వేహేతుః కులస్యాంగారవన్నాశహేతోః॥ ౧౬॥ తత్కుతఃతత్రాహ దైతేయేతి॥ దైతేయాఏవచందనద్రుమాః- తేషాంవనే- అయంకంటకద్రుమతుల్యోజాతః- తదేవాహ - యస్యదైత్యవనస్య- మూలోన్మూలనే- పరశుస్థానీయస్యవిష్ణోరయమర్భకఏవ- నాళాయితఃనాళమివాచరితః- యథా-పరశోఃభేదకత్వేబర్బురాదిద్రుమనిర్మితోదండఃసహకారీ- తేనవినాభేదనాసంభవాత్ - తథాయంవిష్ణోర్దైత్యమూలభేదేహేతుర్జాతఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ ఇతీతి॥ ఇతి- తంప్రహ్లాదంభీషయన్- ధర్మార్థకామవర్గస్యప్రతిపాదకంశాస్త్రమధ్యాపయామాస॥౧౮॥ తతఇతి॥ జ్ఞాతంజ్ఞేయముపాయచతుష్టయం - యేనతం- జ్ఞాత్వాదైత్యేంద్రంప్రతి - మాత్రామృష్టం ఉద్వర్త్యస్నాపితం ॥ ౧౯ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౨॥ శ్రవణమితి॥ పాదసేవనంపరిచర్యా అర్చనంపూజా- దాస్యంకర్మార్పణం- సఖ్యంతద్విశ్వాసాది - ఆత్మనివేదనందేహసమర్పణం - యథావిక్రీతస్యగవాశ్వాదేఃభరణపాలనాదిచింతానక్రియతే - తథాదేహంతస్మైసమర్ప్యతచ్చింతావర్జనమిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఇతీతి॥ ఇతిపూర్వోక్తప్రకారేణనవలక్షణానియస్యాస్సాలక్షణా-మేనాధీతేనచేద్భగవతివిష్ణౌభక్తిఃక్రియేత- సాచఅర్పితైవసతీయదిక్రియతే- నతుకృతాసతీపశ్చాదర్ప్యేత - తదుత్తమమధీతంమన్యే - నత్వస్మద్గురోరధీతంశిక్షితంవా- తథావిధంకించిదస్తీతిభావః ॥ వీ ॥ యదుక్తంపూర్వం- వనంగతోయద్ధరిమాశ్రయేతేతి - తదేవాశ్రయణంవివృణోతి॥ ఇతీతి॥ పుంసాశ్రవణాదీనినవలక్షణానియస్యాస్సాభక్తిశ్చేత్ - నవలక్షణభక్తియోగప్రతిపాదకంశాస్త్రమధీతంచేత్- తదేవస్వధీతముత్తమంమన్యే- నత్వధునాగురోస్సకాశాదధీతం- తత్తుగురుభిర్నాధ్యాపితమితిభావః- స్వధీతప్రశ్నోత్తరనిగమనముత్తమమధీతమితి- శ్రవణమిత్యాదితుపూర్వోక్తాశ్రయణవివరణపరం - భగవత్యద్ధాక్రియతేచేత్ - అధీతవిద్యాలక్షణాభక్తిః - నిష్కపటభావేనభగవతిక్రియతఇతియత్ - కృతాపిభక్తిర్విష్ణావర్పితేతి - యచ్చతదేతదుత్తమంమన్యేన కేవలంనవలక్షణభక్తిప్రతిపాదకశాస్త్రాధ్యయనమాత్రమేవోత్తమం - అపితుతదర్థానుష్ఠానం - అనుష్ఠితస్యేశ్వరే - సమర్పణంచేత్యప్యుత్తమంమన్యే - కేవలాధ్యయనమాత్రస్యవ్యర్థత్వాదితిభావః - అర్పితావిష్ణావిత్యనేనభక్తేరనన్యప్రయోజనత్వేనకర్తవ్యతోక్తా - తత్రవిష్ణోః - శ్రవణంతత్స్వరూపరూపగుణవిభూతిశ్రవణం - కీర్తనంనామోచ్చారణాత్మకం - స్మరణంస్వరూపాదివిషయకమేవపాదసేవనార్చనవందనదాస్యసఖ్యానితుతదీయపర్యంతాని - వందనంనమస్కారః- పాదసేవనంపాదయోస్సంవహనం- తచ్చార్చావిగ్రహతదీయపాదయోశ్చేతివేదితవ్యం- పరవ్యూహవిభవాదేరతీంద్రియత్వేన - తత్పాదపీడనాసంభవాత్- యద్వా- భగవద్విషయమేమానసికం - తదీయవిషయేతుకాయికం

ఘ్రాయమూర్ధన్యశ్రుకణాంబుభిః। ఆసించద్వికసద్వక్త్రమిదమాహయుధిష్ఠిర ॥ ౨౧ ॥ హిరణ్యకశిపుః ॥ ప్రహ్లాదఉచ్యతాంతాతస్వధీతం కించిదుత్తమమ్ । కాలేనైతావతాయుష్మన్ యదశిక్షద్గురోర్భవాన్ ॥ ౨౨॥ ప్రహ్లాదః॥ శ్రవణంకీర్తనంవిష్ణోఃస్మరణంపాదసేవనమ్ । అర్చనంవందనందాస్యంసఖ్యమాత్మనివేదనమ్ ॥ ౨౩॥ ఇతిపుంసార్పితావిష్ణౌభక్తిశ్చేన్నవలక్షణా । క్రియతేభగవత్యద్ధాతన్మన్యేధీతముత్తమమ్ ॥ ౨౪॥ నారదః॥ నిశమ్యైతత్సుతవచోహిరణ్యకశిపుస్తదా।గురుపుత్రమువాచేదంరుషాప్రస్ఫురితాధరః॥ ౨౫॥ హిరణ్యకశిపుః॥ బ్రహ్మబంధోకిమేతత్తేవిపక్షంశ్రయతాసతా । అసారంగ్రాహితోబాలోమామనాదృత్యదుర్మతే॥ ౨౬ ॥ సంతిహ్యసాధవోలోకేదుర్మైత్రాశ్ఛద్మవేషిణః । తేషాముదేత్యఘం

వివక్షితం- ఆత్మనివేదనమోమిత్యాత్మానంయుంజీతేత్యుక్తరీత్యా- తచ్ఛేషత్వానుసంధానం- యద్యపి-భక్తిర్నామధ్యానోపాసనాదిశబ్దవాచ్యా- అహరహరభ్యాససాధేయాతిశయా- ఆప్రయాణాదనువర్తమానా - వివేకాదిసాధనసప్తకానుగృహీతా తైలధారావదవిచ్ఛిన్నస్మృతిసంతానాత్మికా- ప్రీత్యాత్మికా- ప్రత్యక్షతాపన్నాధ్రువానుస్మృతిః- నతుశ్రవణాదిరూపేణనవలక్షణా- తథాప్యుక్తవిధాయాభక్తేరేవకర్మజ్ఞానయోగాదివచ్ఛమదమాదివచ్చ - శ్రవణాదీన్యప్యవిలంబేననిర్వర్తకాన్యుచ్యంతే- యద్వా-నవలక్షణా-లక్ష్యతేఏభిరితిలక్షణానిచిహ్నాని - జ్ఞాపకాని- భక్తియోగపరిపాకావస్థాజ్ఞాపకానీతియావత్ - ఉక్తవిధభక్తియోగనిష్ఠేనరాగతఏవ శ్రవణాదీనిక్రియంతే - లోకేపిహియద్వస్తువిషయాప్రీతిస్తద్విషయశ్రవణా దీనిస్వతఏవప్రాప్తానీతి - నతత్రయత్నేనభవితవ్యంఅతః శ్రవణాదీనిప్రీత్యాత్మకభక్తియోగకారితావస్థావిశేషరూపాణి - తన్నిష్పత్తిసూచకానీతితాత్పర్యం - ఏవంప్రీతికారితశ్రవణాదిపర్యంతభక్తియోగానుష్ఠానమేవవనంగతోయద్ధరిమాశ్రయేతేత్యుక్తమాశ్రయణమిత్యుక్తంభవతి॥ ౨౪॥ వీ॥ నిశమ్యేతి॥ ఏతదేవంవిధంసుతస్యవచః- నిశమ్యాకర్ణ్య- తదా- హిరణ్యకశిపుః-రుషా- ప్రస్ఫురతఃకంపమానః- అధరోష్ఠోయస్యతాదృశః ఇదంవక్ష్యమాణంగురుపుత్రంప్రత్యువాచ॥ ౨౫॥ తదేవాహ॥ బ్రహ్మబంధోఇతి॥ హేబ్రహ్మబంధోబ్రాహ్మణాభాసకిమేతత్ తేత్వయా - కృతమితిశేషః- అతీవానుచితమేతత్కృతమిత్యర్థః - కింతత్- యన్మామనాదృత్యవిపక్షంశత్రుపక్షమాశ్రయతా- అతఏవ- అసతామహ్యమహితకారిణా- త్వయాహేదుర్మతే- అసారంగ్రాహితోబాలఇత్యేతత్ ॥ ౨౬ ॥ మిత్రత్వేనవర్తమానస్యాపితవవిరోధాచరణంనసంభావితమిత్యాహ॥ సంతీతి॥ దుష్టంమైత్రంమిత్రత్వంయేషాంతే-రోగఇవేతి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మహాక్షయరోగీస్యాత్సురాపీశ్యావదంతకః। స్వర్ణాపహారీకునఖీదుశ్చర్మాగురుతల్పగః॥ఇత్యాదిస్మృత్యుక్తఃపాతకినాంరోగోయథోదేతి- తథాతేషామఘంవిద్వేషాదికముదేతీత్యర్థః॥వీ॥ మిత్రత్వేనవర్తమానస్యాపితవవిరోధాచరణంసంభావి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తమిత్యాహ ॥ సంతీతి ॥ దుష్టం మైత్రం మిత్రత్వం యేషాం తే- అతఏవాసాధవః ఛద్మవేషిణః కపటవేషధారిణో భవాదృశా అపిహి లోకే సంతి- తేషామఘం దోహః- కాలే- ఉచితకాలే ప్రకటో భవతి-రోగః పాతకినామివ-యథా॥ శ్లో॥ బ్రహ్మహా క్షయరోగీస్యాత్సురాపీ శ్యావదంతకః। స్వర్ణహారీతుకునఖీ మశ్చర్మా గురుతల్పగః ఇతిస్మృత్యుక్తః - పాతకినాం రోగః- ఉచితకాలే ఉదేతి- తథా తేషామఘం దోహాదికమనుచితకాలే ఉదేతీత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ నేతి ॥ మత్ప్రణీతం మయా పాదితం- నోఽస్మద్భ్యాం - కత్ కుత్సితం దోషం మాస్మ అదాః - అడాగమ అభావః మయి దోషారోపం మా కృథా ఇత్యర్థః - ఇంద్రశత్రో ఇత్యనేన- నహి బ్రాహ్మణేషు తవ కోపః ఉచిత ఇతి భావః॥ వీ॥ ఏవముపాలబ్ధ ఆహ గురుపుత్రః॥ నేతి ॥ నమయాపాదితం - నాపి పరేణ - కింతు కేవలమేష తవ పుత్ర ఏవ వదత్యేవం - హే ఇంద్రశత్రో. ఇంద్రశత్రో స్తవ బ్రాహ్మణేష్వాగ్రహః - అనుచితః అవిషయత్వాదితి భావః - నను నపరప్రణీతం చేత్కుతోఽస్యాభూదియం మతిస్తత్రాహ ॥ నైసర్గికీతి ॥ హే రాజన్ అస్య త్వత్పుత్రస్య - ఇయం మతిర్నైసర్గికీ స్వాభావికీ - నతు పరైరుత్పాదితా అతో మన్యుం క్రోధం నియచ్ఛ ఉపసంహర - నోఽస్మభ్యాం- కత్ కుత్సితం- దుఃఖమిత్యర్థః - మాస్మాదాః న దేహీత్యర్థః- మాఙ్యోగేఽప్యడాభావః కదనాత్మనాం న ఇతి పాఠాంతరం- తత్ర- కదనాత్మనాం దీనాత్మనాం- మన్యుం మద్విషయకక్రోధం- నియచ్ఛేత్యర్థః॥ ౨౮॥ గురుణేతి॥ గురుముఖీ గురువాక్యజనితా- హే అభద్ర॥ ౨౯ ॥ ఆస్తామియం వా తాదృశా భవాదృశానాం విషయాసక్తానామత్రానధికారాదిత్యాశయేనాహ॥ మతిరితి॥ పరతః గురోః- స్వతో వా- మిథో వా అన్యోన్యతః - నాభిపద్యేత న సంపద్యేత- కేషాం- గృహవ్రతం సంకల్పః ఇతికృత్యచింతా యేషాం- అతఏవ- అదాంతైరనుపరతైః- గోభిరింద్రియైర్హేతుభూతైః- తమిస్రం సంసారం- విశతాం తత్ర చర్వితస్యైవ చర్వణం యేషాం ॥ వీ ॥ యత్పృష్టం కుతస్తవేయం మతిరితి తత్ర మహతామనుగ్రహ ఏవేదృశమతిహేతురితి వక్తుం తావన్మహద్భిరననుగృహీతానాం భవాదృశామీదృశీ మతిర్దుర్లభేత్యాహ ॥ మతిరితి ॥ గార్హస్థ్యరతా

> కాలే రోగః పాతకినామివ ॥ ౨౭ ॥ గురుపుత్రః ॥ నమత్ప్రణీతం నపరప్రణీతం సుతో వదత్యేష తవేంద్రశత్రో। నైసర్గికీయం మతిరస్య రాజన్నియచ్ఛ మన్యుం కద*దాస్మ మానః॥ ౨౮॥ నారదః ॥ గురుణైవం ప్రతిప్రోక్తో భూయ ఆహాసురస్సుతం। నచేద్గురుముఖీయం తే కుతోఽభద్రాసతీ మతిః॥ ౨౯ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ మతిర్న కృష్ణే పరతస్స్వతో వా మిథోఽభిపద్యేత గృహవ్రతానాం । అదాంతగోభిర్విశతాం తమిస్రం పునః పునశ్చర్వితచర్వణానామ్॥ ౩౦॥ న తే విదుస్స్వార్థగతిం హి విష్ణుం దురాశయా యే బహిరర్థమానినః। అంధా

నాం- స్వతః పరతో వా- మిథః అన్యోన్యస్మాద్వా - కృష్ణే మతిర్భక్త్యాత్మికా - నాభిపద్యేత - న సంపద్యేత తత్ర హేతుం వదన్ గృహవ్రతాన్విశినష్టి అదాంతగోభిః- అదాంతైరజితైః - గోభిరింద్రియైః - హేతుభిస్తమిస్రం - నిరయరూపం - సంసారం పునః పునః విశతాం - చర్వితమనుభుక్తం - తస్యైవ పునశ్చర్వణముపభోగో యేషాం పూర్వపూర్వైర్భుక్తమేవ విషయం- భుంజానానాం పూర్వైర్భుక్తానేవ వనితాదీన్ విషయాన్పునరపరే ద్యుర్భుంజానానామితి వా ॥ ౩౦ ॥ నను శ్రీకృష్ణస్య పరమానందరూపత్వాత్తే పితన్నిష్ఠా ఏవ కిం న స్యుః తదజ్ఞానాదిత్యాహ॥ నేతి ॥ యే దురాశయాః విషయవాసితాంతః కరణాః తే హి విష్ణుం న విదుః తత్ర హేతుః- స్వస్మిన్నేవార్థః - పురుషార్థో యేషాం తేషాం- గతిం గమ్యం- నను తేపి గురూపదేశాద్విష్ణుం జ్ఞాస్యంతీతి తత్రాహ- బహిర్విషయేష్వర్థో యేషాం తే బహిరర్థాః తానేవ గురుత్వేన మంతుం శీలం యేషాం తే- అతః అంధైరుపనీయమానా అంధా యథా పంథానం న విదుః - కింతు గర్తే పతంతి - తథా తేపి ఈశస్య తంత్ర్యా దీర్ఘయా రజ్జ్వా వేదలక్షణాయాం- ఉరూణి దామాని బ్రాహ్మణాదినామాని యస్యాం తస్యాం - కామ్యైః కర్మభిః బద్ధా ఏవం భవంతీత్యర్థః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ విషయావిష్టచిత్తానాం విష్ణ్వావేశస్సుదూరతః। వారుణీదిగ్గతం వస్తు వ్రజన్నైంద్రీం కిమాప్నుయాత్॥ వీ॥ ఏవం విషయాసక్తచిత్తానాం త్వాదృశాం కృష్ణే మతిర్దుర్లభేత్యుక్తం - మాస్తు కృష్ణే మతిః స్వశ్రేయోపి స్వయం న జానాతీత్యాహ॥ నేతి॥ స్వార్థో గతిశ్చ స్వార్థగతిస్తం స్వస్య పురుషార్థభూతం-తదుపాయభూతం చ విష్ణుం తే గృహవ్రతాః న విదుః తత్ర హేతుం వదన్ తాన్విశినష్టి- బహిరర్థమానినః- బహిః శబ్దాదివిషయేషు- అర్థమానినః- పురుషార్థాభిమానినః-అతస్తైరంధైరుపనీయమానా అంధాః- యథా పంథానం న విదుః - కింతు శ్వభ్రే పతంతి- తథా తేపీశస్య - తంత్ర్యా- వేదలక్షణాయాం- స్థూలరజ్జ్వాం ఉరుదామ్ని- వర్ణాశ్రమధర్మాదిరూప నానావిధకర్మసూత్రైః బద్ధా భవంతి_వేదోక్తకేవలకామ్యకర్మణ్యాసక్తైః ప్రలోభితాస్తత్రైవాసక్తాః-పునః పునస్సంసరంతో దుఃఖమేవ ప్రాప్నువంతి-నతు నిరతిశయానంతరూప పరమపురుషార్థలక్షణం భగవంతం ప్రాప్నువంతీతి భావః॥ ౩౧॥ ననుచ॥ శ్రు॥ ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢస్సర్వవ్యాపీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సర్వభూతాంతరాత్మేత్యాది- శ్రుతిప్రతిపాదితంవిష్ణుంకథంనవిదుః- కుతోవా తేషాంతమఃప్రవేశస్తత్రాహ ॥ నైషామితి॥ నిష్కించనానాంనిరస్తవిషయాభిమానానాం- పాదరజసాఅభిషేకంయావన్నవృణీత- తావత్ - శ్రుతివాక్యతోజాతాపి ఏషాంమతి రురుక్రమస్యాంఘ్రిం నస్పృశతినప్రాప్నోతి - అసంభావనాదిభిర్విహన్యతఇత్యర్థః - అనర్థస్యసంసారస్యాపగమోయదర్థః యస్యాఉరుక్రమాంఘ్రిస్పర్శస్యామతేరర్థః ప్రయోజనం - మహదనుగ్రహాభావాన్నతత్త్వ నిశ్చయోనాపి మోక్షస్తైషామిత్యర్థః॥ వీ॥ తదేవవ్యనక్తి- నైషామితి- ఏషాముక్తవిధానాం-విషయాసక్తచిత్తానాం-మతిర్బుద్ధిః-ఉరుక్రమస్యనిరతిశయమహిమశాలినోభగవతః - నిరతిశయపురుషార్థరూపమంఘ్రిం - నస్పృశతి-నవిషయీకరోతి-తదంఘ్రిస్పర్శనంవిశినష్టి- యదర్థః- యస్యఉరుక్రమాంఘ్రిస్పర్శనస్యార్థః- ప్రయోజనం-ఫలం- అనర్థాపగమః- దుఃఖనిరాసరూపఃకియత్పర్యంతం- నస్పృశతీత్యత్రాహ-యావన్నిష్కించనానామనన్యప్రయోజనానాం- మహీయసాం- మహాభాగవతానాంపాదరజస్సేవాం- నవృణీతనవృణుయాత్ మహత్సేవాంనకుర్యాత్తావన్నస్పృశతీత్యర్థః - మమమాతృగర్భావస్థానదశాయామేవమహీయసః శ్రీనారదస్యానుగ్రహాదియంబుద్ధిరురుక్రమాంఘ్రివిషయాభూదితిగూఢాభిప్రాయః॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ నిరస్యతనిరాస్యత్ చిక్షేపేత్యర్థః- నిరస్యేతిల్యబంతపాఠేతూత్తరేణాన్వయః॥ వీ॥ఇతీతి॥ఇతీత్థముక్త్వా - ఉపరతం తూష్ణీమాసీనం పుత్రంరుషాక్రోధేన - అంధీకృతః ఆత్మావివేకోయస్యసహిరణ్యకశిపుః - స్వస్యఉత్సంగాన్మహీతలే నిరస్యపాతయిత్వా ఆహచేత్యుత్తరేణాన్వయః- నిరస్యతఇతిపాఠేన్యపాతయదిత్యర్థః॥ ౩౩॥ ఆహేతి ॥ అమర్షఃఅసహనం- తేనసహితయారుషా- ఆవిష్టోవ్యాప్తః- కషాయీభూతేఆతామ్రేలోచనేయస్య- హేనైరృతాఃరాక్షసాః॥వీ॥ ఆహేతి॥అమర్షాసహనంతత్సహితయారుషా- ఆవిష్టోవ్యాప్తః- అతఏవకషాయీభూతేఆతామ్రేలోచనేయస్యసః- ఆహచఉక్తవాంశ్చ- తదేవాహ-వధ్యతామితి- హేనైరృతాః- ఇతఏవంనిస్సారయతబహిర్గమయత - అయంబాలోవధ్యోవధార్హః అతోవధ్యతామాశుహ

> యథాం హైరుపనీయమానా వాచీశతంత్ర్యామురుదామ్నిబద్ధాః ॥ ౩౧ ॥ నేషాంమతిస్తావదురుక్రమాంఘ్రింస్పృశత్యనర్థాపగమోయదర్థః । మహీయసాంపాదరజోభిషేకం నిష్కించనానాం నవృణీత యావత్ ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్త్వోపరతంపుత్రం హిరణ్యకశిపూరుషా । అంధీకృతాత్మా సోత్సంగాన్నిరస్యత మహీతలే॥ ౩౩॥ ఆహామర్షరుషావిష్టఃకషాయీభూతలోచనః । వధ్యతామాశ్వయంవధ్యోనిస్సారయత నైరృతాః॥ ౩౪ ॥ అయంమేభ్రాతృహాసోనం హిత్వాస్వాన్సుహృదోధమః । పితృవ్యహంతుర్యఃపాదౌవిష్ణోర్దాసవదర్చతి ॥ ౩౫ ॥ విష్ణోర్వాసాధ్వసౌకిన్నుకరిష్యత్యసమంజసః । దుస్త్యజంసౌహృదంపిత్రోరజహాత్పంచహాయనః ॥ ౩౬ ॥ పరోప్యపత్యంహితకృద్యథౌషధం స్వదేహజోప్యామయవత్సుతోహితః । ఛింద్యాత్తద్వమంగంహియదాత్మనోహితం శేషంసుఖంజీవతియద్వివర్జనాత్॥ ౩౭॥స్వైరుపా

న్యతాం॥ ౩౪॥ వధ్యత్వే హేతుః॥ అయమితి॥ యతోయంమేభ్రాతృహా- కుతః-యోవిష్ణోఃపాదౌదాసవదర్చతితత్పక్షపాతీత్యర్థః- అతఃసఏవాయమిత్యన్వయః॥ వీ॥ అయమితి॥ వధ్యత్వే హేతుః- యతోయం- మేమమభ్రాతుఃహంతాః- కుతఃయోయమధమఃబాలః- స్వాన్స్వకీయాన్- సుహృదోస్మాన్- హిత్వాపితృవ్యస్యహంతుర్విష్ణోః- పాదౌచరణౌ - దాసవదర్చతి తత్పక్షపాతీత్యర్థః- అతస్సఏవాయమిత్యన్వయః - హిత్వాసూన్సుహృదఇతిపాఠేఅయంమేభ్రాతృహా- కుతః- యత్ యస్మాదధమోయంసుహృదఃప్రియాన్ - అసూన్ప్రాణాన్హిత్వావిష్ణవేసమర్ప్య - దాసవత్తత్పాదావర్చయతి - అతోయమేవప్రహ్లాదోమేభ్రాతృహేత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ అహోవిష్ణురప్యవిశ్వసనీయం కిమితిస్వీకృతవానిత్యాహ ॥ విష్ణోర్వేతి॥ అజహాత్ జహౌ॥ వీ॥ విష్ణోరితి॥మద్దృష్టాంతేనవిష్ణోరప్యసావసమంజసోననుకూలః-సాధుకరిష్యతికిన్ను-నకరిష్యత్యేవఅవ్యవస్థితచిత్తత్వాదితిభావః - యతోసౌపంచహాయనః- పంచవర్షవయస్కఏవసన్- దుస్త్యజంత్యక్తుమశక్యం - పిత్రోః మాతాపిత్రోః- సౌహృదమజహాదత్యాక్షీత్॥ ౩౬॥ ననుతవాయమపత్యంకథంవధ్యస్తత్రాహ॥ పరఇతి ॥ పరోప్యౌషధమివహితకృచ్చేత్- తర్హ్యపత్యమేవజ్ఞేయం- సుతఃస్వదేహజోపిఅహితశ్చేత్- ఆమయఇవత్యాజ్యః - ఆస్తాంమమతాస్పదస్యకథంవధస్తత్రాహ- స్వంమమతాస్పదంఅంగమపికరచరణాది- తదప్యాత్మనః- అహితంచేత్ - ఛింద్యాదేవేత్యర్థః॥ వీ॥ ననుతవాయంపుత్రః తత్కథంవధ్యః- తత్రాహ॥పరఇతి॥ పరోపిశత్రుపక్షప్రభవోపి- యథాఔషధం- తథాహితకృద్ధితకారీచేత్తర్హి సోపత్యంపుత్రఏవ - దేహాజ్జాతోప్యామయవద్రోగవదహితః దుఃఖకృచ్చేత్- తర్హ్యామయ వత్పరిత్యాజ్యః- ఆస్తాంమమతాస్పదస్యకథా- హియస్మాద్యదంగంకరచరణాదికమపిసర్పదంశవ్రణాదిదూషితం - సదాత్మనోసహి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తందుఃఖకృచ్చేత్తర్హి తదంగంఛింద్యాదేవ - యస్యదుష్టాంగస్య విసర్జనాత్పరిహారాత్ - శేషమవశిష్టమంగంసుఖంజీవతి॥
౩౭॥ సర్వైరితి॥ అతఃసర్వైరుపాయైర్హంతవ్యః- సంభోజ్యాభోజనం- భోజనాదిషువిషాదిప్రయోగైరిత్యర్థఃయథా- దు
ష్టమింద్రియం- మునేఃశత్రుః॥ వీ॥ సర్వైరితి॥ అతోఽయంసుహృల్లింగధరః- పుత్రవేషధారీ- శత్రుః-యథాదుష్టమింద్రియం
మునేశ్శత్రుః తద్వద్వర్తమానః- సర్వైర్గరళాదిమిశ్రితసంభోజనాదిభిరుపాయైర్హంతవ్యః ॥ ౩౮ ॥ నైరృతాఇతి॥ తిగ్మాః
తీక్ష్ణాఃదంష్ట్రాయేషాం- కరాళాన్యాస్యానియేషాం తేచ తేచ- తామ్రాణిశ్మశ్రూణిశిరోరుహాశ్చయేషాం॥ వీ॥ నైరృతాఇ
తి ॥ ఏవంభర్త్రాదైత్యేంద్రేణసమాదిష్టాస్తేనైరృతాః శూలపాణయస్తిగ్మాః తీక్ష్ణాదంష్ట్రాయేషాం - కరాళాన్యాస్యాని
యేషాంతామ్రాణిశ్మశ్రూణిశిరోరుహాణిచయేషాంతాదృశాః ॥ ౩౯॥ వీ॥ నదంతఇతి॥ భైరవాన్ భయంకరాన్ నాదాన్నదం
తఃకుర్వంతఃఛింధిఛింధీతిచవదంతః- ఆసీనముపవిష్టంప్రహ్లాదం- సర్వేషుమర్మస్థానేషుశూలైరహనన్॥ ౪౦॥ పరఇతి॥పరే
ఈశ్వరేయుక్తః సమాహితః- ఆత్మామనోయస్యతస్మిన్ - తేషాంప్రహారానిష్ఫలాజాతాః- తత్రహేతవః- బ్రహ్మణినిర్వి
కారే- అనిర్దేశ్యేఅవిషయే- భగవతినిరతిశయైశ్వర్యేఅఖిలాత్మనిశాస్త్రవాదినామపినియంతరి - ఏవంభూతేపరే- అపుణ్య
స్యనిర్దైవస్యసత్క్రియామహోద్యమాఇవ॥ వీ ॥ పరఇతి ॥ అనిర్దేశ్యేచేతనాచేతన సజాతీయత్వేననిర్దేష్టుమశక్యే - అ
ఖిలాత్మనిహంతృహంతవ్యాద్యంతరాత్మని - పూర్ణషాడ్గుణ్యే పరేబ్రహ్మణియుక్తః నిహితఅత్మామనో యస్యతస్మిన్ప్రహ్లా
దే- నైరృతైః కృతాశ్శూలఘాతాదయోమారణోపాయాః అఫలావ్యర్థాబభూవుః మరణహేతవోదుఃఖహేతవశ్చ నబ
భూవురిత్యర్థః- యథా- అపుణ్యస్యపాపరతస్య కృతాఅపిసత్క్రియాః సంధ్యోపాసనాదయః అఫలాస్తద్వత్ వైఫల్య
హేతుగర్భంవిశేషణం అఖిలాత్మనియుక్తాత్మనీతి-అయంభావః- కర్మణాయత్తదేహసంబంధప్రయుక్తసుఖదుఃఖభోక్తృ

యైర్హంతవ్యస్సంభోజశయనాసనైః। సుహృల్లింగధరశ్శత్రుర్మునేర్దుష్టమివేంద్రియం॥ ౩౮ ॥ నైరృ
తాస్త్వేవమాదిష్టాభర్త్రా తేశూలపాణయః । తిగ్మదంష్ట్రకరాళాస్యాస్తామ్రశ్మశ్రుశిరోరుహాః ॥
౩౯ ॥ నదంతోభైరవాన్నాదాంశ్ఛింధిభింధీతివాదినః । ఆసీనమహనన్ శూలైః ప్రహ్లాదంసర్వమర్మసు ॥
౪౦ ॥ పరేబ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యేభగవత్యఖిలాత్మని । యుక్తాత్మన్యఫలాఆసన్ అపుణ్యస్యేవసత్క్రియాః ॥
౪౧ ॥ ప్రయాసేఽపహతేతస్మిన్ దైత్యేంద్రః పరిశంకితః । చకారతద్వధోపాయాన్నిర్బంధేనయుధిష్ఠిర ॥
౪౨ ॥ దిగ్గజైర్దందశూకేంద్రైరాభిచారావపాతనైః । మాయాభిస్సన్నిరోధైశ్చగరదానైరభోజనైః ॥
౪౩ ॥ హిమవాయ్వగ్నిసలిలైఃపర్వతాక్రమణైరపి । నశశాకయదాహంతుమపాపమసురస్సుతం।చింతా
దీర్ఘతమాంప్రాప్తస్తత్కర్తుంనాభ్యపద్యత॥ ౪౪॥ ఏషమేబహ్వసాధూక్తోవధోపాయాశ్చనిర్మితాః। తై

త్వతదను గుణ్యాపుణ్యాపాపకర్తృత్వానుగుణం జీవపర్యంతదేహేంద్రియాది ప్రేరణరూపమఖిలాత్మతత్వమత్ర వివక్షితం
తత్రహంత్రంత రాత్మతయాహంతవ్యదుఃఖ జననానుగుణవ్యాపారానుగుణంనియమయన్నపి పునర్హంతవ్యస్య హంతృ
వ్యాపారజన్యదుఃఖాననుభవానుగుణతయానియమయతీతియుక్తాత్మత్వంయుక్తమేవభవతి - తథా - పరస్పరవిరుద్ధనియ
మనమితి శంకానిరాచికీర్షయాఅనిర్దేశ్యఇత్యుక్తం - లోకవిలక్షణవివిధవిచిత్రశక్తేరీదృశంనియంతృత్వ ముపపన్న మిత్యభి
ప్రాయః॥ ౪౧॥వీ॥ ప్రయాసఇతి॥ఏవంశూలఘాతాదిరూపమరణోద్యోగరూపేప్రయాసే- అపహతేవ్యర్థేసతి-దైత్యేంద్రో
హిరణ్యకశిపుః పరిశంకితః కిమహోశూలఘాతాదిభిరపినాహన్యత- కిమస్మాదేవమమమృత్యుర్భవిష్యతీత్యాశంకితః హే
యుధిష్ఠిర- నిర్బంధేనతస్యప్రహ్లాదస్యవధోపాయంచక్రే॥ ౪౨॥ దిగ్గజైరితి॥ ఆభిచారాఃకృత్యాదయః-అవపాతనానిగిరిశృం
గాదధః పాతనాని- తైఃఅవటాదిషుసన్నిరోధైశ్చ॥ వీ॥వివిధోపాయానేవప్రపంచయన్ తైరప్యహతత్వమాహ॥ దిగ్గజైరితి॥
దిగ్గజాక్రమణైః దందశూకేంద్రైః సర్పశ్రేష్ఠదంశనైః ఆభిచారైః మరణహోమైః - అవపాతనైర్గిరి శృంగేభ్యః అధః
పాతనైః మాయాభీరకస్మాదశనిపాతనాదిభిః సన్నిరోధైః నవరంధ్రాపిధానైః - గరదానైర్విష ప్రయోగైః అభోజనై
రుపవాసైః - హిమాదిషుపాతనైః పర్వతాక్రమణైః పర్వతానాంతదుపరినిక్షేపైః- ఏవంవిధైరుపాయైరసురైః ప్రయో
జ్యకర్తృభిః- యదాసుతంహంతుంనశశాకనాశక్నోత్॥౪౩॥*******************************
హిమేతి॥ పర్వతాక్రమణైఃపర్వతానాంతదుపరిక్షేపైః - బహువచనైరభిచారాద్యావృత్తిందర్శయతి - తద్ధననం - క
ర్తుంనాభ్యపద్యతన ప్రాపనాశక్నోదిత్యర్థః ॥ వీ ॥ హిమేతి ॥ తదాతత్కర్తుం తద్ధననం కర్తుం నాభ్యపద్యత ఉపా
యాంతరంనలేభఇత్యర్థః - ప్రత్యుతదీర్ఘతమాంచింతాంప్రాప్తః - చింతామేవప్రపంచయతి ॥ ౪౪ ॥ చింతామేవా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హాత్రిభిః॥ ఏషఇతి॥ మేమయాఽసాధుపరుషంయథాభవతితథోక్తః - అసద్ధర్మైరపకారైరభిచారైర్వా॥ వీ॥ ఏషఇతి॥ ఏషబాలః- మేమయాబహ్వసాధుయథాభవతితథాఽఉక్తః - వధోపాయాశ్చనిర్మితాః కారితాః - అసద్ధర్మైరభిచారాదిభిస్తైస్తైర్ద్రోహైస్స్వల్పఘాతాదిభిశ్చముక్తః- అవిహతః స్వేనైవ తేజసామాహాత్మ్యేన॥ ౪౫॥ వర్తమానఇతి॥అవిదూరేవర్తమానోపిబాలోప్యయంఅజడధీఃనిర్భయచిత్తః- మేఅనార్యంఅన్యాయ్యం- శత్రుత్వంవానవిస్మరతి- అజగర్తస్యమధ్యమపుత్రశ్శునశ్శేఫోనామ - పితృభ్యాంహరిశ్చంద్రాయవిక్రీతస్సన్ - యథాతయోరపకారమవిస్మరం స్తద్విపక్షం విశ్వామిత్రమాశ్రిత్య - గోత్రాంతరమాపన్నస్తద్వత్ యద్వా - స్వభావాపరిత్యాగేదృష్టాంతః - శునశ్శేఫఃపుచ్ఛమివేతి॥ వీ॥ వర్తమానఇతి ॥ ఉక్తోపాయేభ్యోఽవిదూరఏవవర్తమానః బాలోప్యయంఅజడానిపుణాధీర్యస్యతాదృశః - మేమమఅనార్యంద్రోహంనస్మరతి - శునశ్శేఫఇవ - యథాశునశ్శేఫాఖ్యః పితృభ్యాం హరిశ్చంద్రాయవిక్రీతస్సన్ తయోరపకారంవిస్మరన్ తద్విపక్షంవిశ్వామిత్రమాశ్రిత్య గోత్రాంతరమాపన్నస్తద్వత్ - యద్వా - స్వభావాపరిత్యాగేదృష్టాంతః శునశ్శేఫఃపుచ్ఛమివేతి- ప్రభుర్జితేంద్రియః॥ ౪౬ ॥ అప్రమేయఇతి ॥ అప్రమేయఃఅపరిమేయోనుభావోయస్య- నకుతశ్చిద్భయంయస్య- నవాభవితా- అన్యథామృత్యునైవభవిష్యతీత్యర్థః ॥ వీ ॥ అప్రమేయఇతి ॥ అప్రమేయఃఅపరిమెయఃఅనుభావోయస్య- నకుతశ్చిద్భయంయస్య- అతఏవ- అమరఃమరణరహితః- ఏతస్యవిరోధేన హేతునా- నూనంమమైవమృత్యుర్భవితాభవిష్యతి - నవాభవితా - ఏతద్విరోధేనమమమృత్యోరభావేహేత్వంతరేణనైవభవిష్యతీత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇతీతి ॥ ఔశనసౌఽఉశనసఃపుత్రౌ - నీతిజ్ఞావివిక్తేఏకాంతే ॥ ఇతీతి ॥ ఇతితచ్చింతయాపుత్రవిషయకచింతయా - మ్లానశ్రియం

తైర్మోఘైరసద్ధర్మైర్ముక్తస్స్వేనైవ తేజసా॥౪౫॥వర్తమానోవిదూరేవాబాలోప్యజడధీరయమ్। నవిస్మరతిమానార్యంశునశ్శేఫఇవప్రభుః॥ ౪౬॥ అప్రమేయానుభావోయమకుతశ్చిద్భయోఽమరః। నూనమేతద్విరోధేనమృత్యుర్మేభవితానవా॥ ౪౭॥ ఇతితచ్చింతయాకించిన్మ్లానశ్రియమధోముఖమ్ । చండామర్కావౌశనసౌవివిక్తఇతిహోచతుః ॥ ౪౮ ॥ జితంత్వయైకేనజగత్త్రయంభ్రువోర్విజృంభణత్రస్తసమస్తధిష్ణ్యపమ్। నతస్యచింత్యంతవనాథచక్ష్మహేనవైశిశూనాంగుణదోషయోఃపదమ్॥ ౪౯॥ ఇమంతుపాశైర్వరుణస్యబద్ధ్వానిధేహిభీతోనపలాయతేయథా । బుద్ధిశ్చపుంసోవయసార్యసేవయాయావద్గురుర్భార్గవఆగమిష్యతి॥ ౫౦॥ తథేతిగురుపుత్రోక్తమనుజ్ఞాయేదమబ్రవీత్ । ధర్మోహ్యస్యోపదేష్టవ్యోరాజ్ఞాంయోగృహమెధినామ్ ॥ ౫౧ ॥ ధర్మమర్థంచకామంచనితరామనుపూర్వశః । ప్రహ్లాదాయోచతూరాజన్ప్రశ్రితావనతాయచ॥ ౫౨॥ యథాత్రివర్గంగురుభిరాత్మనేహ్యుపశిక్షితమ్ । నసాధుమేనేతచ్ఛిక్షాంద్వంద్వారా

నిస్తేజస్కం - కించిదధఃకృతముఖంహిరణ్యకశిపుం - ఔశనసౌఽఉశనసఃపుత్రౌ - చండామర్కౌ - వివిక్తేనిర్జనేదేశే- ఇతివక్ష్యమాణప్రకారేణోచతుః॥౪౮॥ జితమితి॥ భ్రువోర్విజృంభణేనైవత్రస్తాఃధిష్ణ్యపాయస్మిన్ తస్య- చింత్యం- నచక్ష్మహేనపశ్యామః- పదమాలంబనంనైవాస్తి- యద్వా - శిశూనాంవృత్తంగుణదోషయోఃపదంవిషయోనభవతీత్యర్థః॥ వీ॥ తదేవాహ॥ జితమితి॥ తవభ్రువోర్విజృంభణేనచలనమాత్రేణ - త్రస్తాభీతాఃసర్వేధిష్ణ్యపాఃలోకపాలాయస్మిన్ తజ్జగత్త్రయంత్వయైకేనాసహాయేన- జితం- ఏవంభూతస్యతవ- హేనాథప్రభో- చింత్యంచింతనీయం- నచక్ష్మహేనపశ్యామఃశిశూనాం- వృత్తమితిశేషః- తత్ గుణదోషయోఃపదంవిషయః-నవైనభవతీత్యర్థః॥ ౪౯ ॥ తథాపిబంధనమస్యోచితమిత్యాహతుః॥ ఇమంత్వితి॥ యావద్గురురాగమిష్యతితావద్బద్ధ్వానిధేహి- తతఃకిమతఆహ- బుద్ధిశ్చసమీచీనావయసాభవతీతి॥ వీ॥ ఇమమితి॥ అతఇమంబాలంయావద్గురుర్భగవాన్భార్గవఆగమిష్యతితావద్వరుణస్యపాశైర్బద్ధ్వా - నిధేహిభీరుభీతోయంయథానపలాయతే- తథాబద్ధ్వానిధేహీత్యర్థః- తతఃకింతత్రాహతుః - వయసాఆర్యాణాంసేవయాచాస్యబుద్ధిర్భవిష్యతి॥ ౫౦॥ తథేతి॥ అనుజ్ఞాయతథేత్యంగీకృత్య॥వీ॥ తథేతి॥ ఏవంగురుపుత్రోక్తంతథేత్యనుజ్ఞాయాంగీకృత్య- దైత్యేంద్రఃఇదంవక్ష్యమాణమబ్రవీత్ తదేవాహ- ధర్మఇతి-అస్యబాలస్య- ధర్మఉపదేష్టవ్యః- కేతే-యేరాజ్ఞాంయేచగృహస్థానాంతే॥౫౧॥ధర్మమితి॥తతశ్చతౌప్రహ్లాదాయధర్మాదికమూచతుః - ప్రశ్రితశ్చాసావవనతశ్చతస్మై॥ వీ॥ ఏవముక్తౌగురుపుత్రౌతథైవోపదిదేశతురిత్యాహ దేవర్షిః॥ ధర్మమితి॥ ధర్మార్థకామస్వరూపాన్ససాధనాన్నితరామత్యంతమనుపూర్వశః హేరాజన్ ప్రశ్రయేణవినయేనఅవనతాయనమ్రాయప్రహ్లాదాయోచతురుపదిదిశతుః॥ ౫౨॥ యథేతి॥ యథావత్ త్రివర్గమనుశిక్షితమపిసాధునమేనే- తాంశిక్షాంచ- కుతః - ద్వంద్వైఃరాగద్వేషాదిభిర్విషయేష్వారమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణంయేషాం- తైరుపవర్ణితాం॥వీ॥ యథేతి॥ తద్యథావత్త్రివర్గం-ఆత్మనేస్వస్మై-ఉపశిక్షితవపి-సాధునమేనే-నాపన్య్యత- తచ్ఛిక్షాంచ- కుతః - ద్వంద్వైః రాగద్వేషాదిభిర్విషయేష్వారమణంయేషాం తైః-ఉపవర్ణితాం॥౫౩॥౫౪॥ యదేతి॥ పరావృత్తఃఅన్యత్రగతః- ఉపహూతఃఅత్ర॥సూ॥సోచిలోపేచేత్పాదపూరణమితిసూత్రేణ- సంధిఃపాదపూరణార్థః - క్రీడార్థంకృతక్షణైఃకృతోత్సవైర్లబ్ధావసరైరితివా॥ వీ॥ యదేతి॥ కించయదాఆచార్యఃగార్హస్థ్యధర్మేషు-పరావృత్తఃపరోక్షుప్రవృత్తః- వ్యాసంగాంతరపరఇత్యర్థః - తదాకృతలక్షణైర్లబ్ధావకాశైర్వయస్యైర్వ్యస్సమానవయస్కైః - ఖాలైస్తత్రోపహూతః- సఃప్రహ్లాదః॥౫౫॥అథేతి॥ తేషాంనిష్ఠాంజన్మమరణాదిలక్షణాం-విద్వాన్॥ వీ॥ అథేతి॥ మహాబుధస్సుధీర్విద్వాన్ - శ్లక్ష్ణయావాచాతాన్బాలకాన్ప్రత్యాహూయసంబోధ్య - కృపయాప్రహసన్నివతన్నిష్ఠాంజ్ఞానమాగనిష్ఠాంఉవాచ॥ ౫౬॥ తఇతి॥ ద్వంద్వారామాణామీరితైరీహితైశ్చ- నదూషితాధీర్యేషాం- యతోబాలాః- వీ॥ తఇతి ॥ తేతుబాలకాస్సర్వేతద్గౌరవాత్తద్వచనగౌరవాత్ త్యక్తాః క్రీడాపరిచ్ఛదాః క్రీడోపకరణానియైః- ద్వంద్వారామాణామీరితైరీహితైశ్చనదూషితాధీర్యేషాం తే॥ ౫౭॥ పర్యుపాసతేతి॥ తస్మిన్నేవన్యస్తంహృదయమీక్షణంచయైః॥వీ॥ పర్యుపాసతేతి॥ హేరాజేంద్ర- తస్మిన్నేవప్రహ్లాదే - న్యస్తంహృదయంమనఈక్షణంచయైస్తే- తంప్రహ్లాదమేవపర్యుపాసతశుశ్రూషయాతంపరివేష్ట్యోపవివిశురిత్యర్థః- తాన్పర్యుపాసీనాన్ - కారుణ్యమైత్రయుక్తోమహాభాగవతోసురఃప్రహ్లాద ఆహ॥ ౫౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ....❋

మోపవర్ణితామ్॥ ౫౩॥ వ్యవహారప్రసిద్ధ్యర్థంవికల్పోత్రనృభిఃకృతః । యథాభాత్యస్యసత్యార్థేప్రత్యాభాసశ్చదిగ్భ్రమః॥ ౫౪ ॥ యదాచార్యఃపరావృత్తోగృహమేధీయకర్మసు।వయస్యైర్బాలకైస్తత్ర సోపహూతఃకృతక్షణైః॥ ౫౫ ॥ అథతాన్ శ్లక్ష్ణయావాచాప్రత్యాహూయమహాబుధః । ఉవాచవిద్వాంస్తన్నిష్ఠాంకృపయాప్రహసన్నివ ॥ ౫౬ ॥ తేతుతద్గౌరవాత్సర్వేత్యక్తక్రీడాపరిచ్ఛదాః। బాలాఅదూషితధియోద్వంద్వారామేరితేహితైః॥ ౫౭॥ పర్యుపాసతరాజేంద్రతన్న్యస్తహృదయేక్షణాః । తానాహకరుణోమైత్రోమహాభాగవతోసురః॥ ౫౮॥..❋

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - సప్తమస్కంధే- పంచమోధ్యాయః.

ప్రహ్లాదః ॥ హంతార్భకామేశృణుతవచోవస్సర్వతశ్శివమ్ । వయస్యాన్ పశ్యతమృతాన్ క్రీడంతోమా ప్రమాద్యత॥ ౧ ॥ నపుంసాపివయంబాలాఆత్మనోర్థప్రియైషిణః।గురూన్ క్తమపిసగాహ్యాంయదనర్థార్థకల్పనమ్ ॥ ౨॥ యదుక్త్వానప్రబుధ్యేతసుప్తస్త్వజ్ఞాననిద్రయా । నశ్రద్దధ్యాన్మతంతస్యయథాంధోహ్యంధనాయకః॥ ౩॥ కశ్శత్రుఃకఉదాసీనఃకింమిత్రంకోర్థఆత్మనః । భవత్స్వవినయైఃకింస్యాద్దైవంసంపద్విపత్ప్రదమ్॥ ౪॥ యోనహింస్యాద్ధర్మకామావాత్మనోవైజనస్యచ । పునస్త్రిలోకేయోహేతుస్సంమతోర్థోతిదుర్లభః॥౫॥కౌమారఆచరేత్ప్రాజ్ఞోధర్మాన్ భాగవతానిహ। దుర్లభంమానుషంజన్మతదప్య

శ్లో॥ షష్ఠేగురౌగృహవ్యగ్రేప్రహ్లాదోదైత్యబాలకాన్। అనుకంప్యపరంతత్త్వంనారదోక్తముపాదిశత్॥ ౧॥ ౫॥ నిరర్థకక్రియాలాపైరాయుర్వ్యయమజానతాం । ప్రహ్లాదస్సదయంప్రాహధర్మంభాగవతంకృతీ- కౌమారఇత్యాదినా ॥ ఇహైవమానుషజన్మనిధర్మానాచరేత్- యతోర్థదమేతత్- తత్రకౌమారఏవ- యతః- తదప్యధ్రువం- నచైవంభూతేజన్మాంతరే- యతఃదుర్లభంతత్రచ- ధర్మానేవాచరేత్- నసుఖార్థంప్రయాసాన్- తత్రభాగవతానేవ-నకామ్యాన్॥ వీ॥ ఏవందైత్యకుమారైఃపర్యుపాసితోమహాభాగవతః - ప్రహ్లాదస్తేభ్యఃకరుణయానంతస్థిరఫలరూపబ్రహ్మానందానుభవసాధనభాగవతధర్మానుపదిదిక్షుఃఉపదేక్ష్యమాణధర్మప్రతిష్ఠాపనాయతద్ధేతువైరాగ్యజననాయచ - వైషయికసుఖానామల్పాస్థిరత్వం- దుఃఖగర్భత్వం- అతఏవహేయత్వం-అయత్నలభ్యత్వంచ- వివిక్షుస్తావన్మనుష్యజన్మనఏవభాగవతధర్మాచరణార్హత్వం-తత్రాప్యస్థిరత్వేనబాల్యాత్ప్రభృత్యేవతదనుష్ఠానస్యకర్తవ్యత్వంచాహ॥ కౌమారఇతి॥ ఇహమనుష్యజన్మన్యేవప్రాజ్ఞః- హేయోపాదేయవిభాగాభిజ్ఞః-పుమాన్ కౌమారేబాల్యఏవతత్ప్రభృతీత్యర్థః -భాగవతాన్ భగవత్సంబంధినః- భగవత్ప్రాప్తిసాధనాన్-ధర్మానేవాచరేత్-భగవచ్ఛబ్దేన తేషాంనిష్ఫలత్వశంకాప్రయుక్తాననుష్ఠేయత్వశంకావ్యుదస్యతే- తథాహి॥ శ్లో ॥ శుద్ధేమహావిభూత్యాఖ్యేపరేబ్రహ్మణిశబ్ద్యతే । మైత్రేయభగవచ్ఛబ్దస్సర్వకారణకారణే॥సంభర్తేతిథాభర్తాభకారోర్థాన్వయాన్వితః।నేతాగమయితాస్రష్టాగకారార్థస్తథామునే॥ఐశ్వర్యస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సమగ్రస్య వీర్యస్యయశసశ్శ్రియః । జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగఇతీరణా ॥ వసంతియత్రభూతాని భూతాత్మన్య ఖిలాత్మని । సచభూతేష్వశేషేషువకారార్థస్తతోవ్యయః ॥ జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్యతేజాంస్యశేషతః । భగవచ్ఛబ్దవా చ్యానివినాహేయైర్గుణాదిభిః ॥ ఇత్యాదినాశ్రీమత్పరాశరోక్తప్రత్యక్షరసముదాయసర్వచనావగతాః సంభర్తృత్వ- భర్తృత్వ - నేతృత్వ- గమయితృత్వ- స్రష్టృత్వ- సర్వశరీరకత్వ- సర్వభూతాంతరాత్మత్వ-నిరస్తనిఖిలదోషత్వ- షాడ్గు ణ్యపూర్ణత్వాదయోర్థాః అత్రవివక్షితాః - తత్రసంభరణం నామోపకరణసంవిధానం తచ్చప్రకృతిపురుషకా లానాంకార్యోత్పత్తియోగ్యతాపాదనరూపం - భర్తృత్వంనిరుపాధికస్వామిత్వం - నేతృత్వంగమయితృత్వరూపంస్థితిక ర్తృత్వం - గమయితృత్వంసంగమయితృత్వరూపంసంహర్తృత్వం - స్రష్టృత్వంఉద్గమయితృత్వరూపం సృష్టికర్తృత్వం యశోగుణవతాప్రథా- శ్రీర్భాగ్యసంపత్ - వైరాగ్యవిరక్తిఃసాచపరిపూర్ణత్వాదనాదరరూపా - ఏవంచానుష్ఠితైః ధర్మైఃప్రీయస్య- భగవతఏవంవిధత్వాత్తత్ప్రీతైశ్చనిశ్శ్రేయసరూపత్వాత్తత్ప్రీతిసాధనభూతాధర్మాః - పర మపురుషార్థార్థిభిరవశ్యమనుష్ఠేయాః - తేచబాల్యాదారభ్యైవకర్తవ్యాఇత్యర్థః - ఇహైవేత్యనేనమనుష్యజన్మన ఏవభగవద్ధర్మాచరణోపయుక్తత్వం - అన్యస్యతు - తదనుగుణత్వంచాభిప్రేతం - తత్రాపిపురోవర్తిప రామర్శినేహ శబ్దప్రకృతిభూతేనేదంశబ్దేన - అధునావర్తమానమనుష్యజన్మన్యేవభగవద్ధర్మకర్తవ్యతాభిప్రేతా - నన్వన్యస్మిన్నపిమను ష్యజన్మనితేషాంకర్తుంశక్యత్వాత్కింవిశేషేణాధునికఏవతజ్జన్మనికర్తవ్యతోచ్యతఇత్యతఆహ - దుర్లభం మానుషంజ న్మేతి - వివిధవిచిత్రపుణ్యపాపాత్మకకర్మభిః - దేవతిర్యఙ్మనుష్యస్థావరాదిరూపేణ - సంసరతోజీవస్యనియమేనప్రతిజన్మ మానుషంజన్మేవేతివిశ్వాసహేతోరభావాద్దుర్లభంమానుషంజన్మ - సుకృతపరిపాకవిశేషలబ్ధమితి- తత్రైవభగవద్ధర్మా నాచరేదితిభావః - ననుకింవిశేషణకౌమారఏవాచరేదిత్యుచ్యతే - యథేష్టం విషయభోగానంతరంచతుర్థే వయసితే షాంకర్తుంశక్యత్వాదిత్యతఆహ- తదప్యధ్రువమితి- చతుర్థవయఃపర్యంతజీవన హేతోర్విశ్వసనీయస్యాభావాత్కౌమా రాత్ప్రభృత్యేవాచరేదితిభావః - ననుచిరకాలసాధ్యాః భగవద్ధర్మాఃకథమస్థిరేణమానుషజన్మనానిర్వర్త్యంతే - కథం

ధ్రువమర్థదం॥ ౬॥ యథాహిపురుషస్యేహవిష్ణోఃపాదోపసర్పణం। యదేషసర్వభూతానాంప్రియఆ
త్మేశ్వరస్సుహృత్ ॥ ౭ ॥ సుఖమైంద్రియికందైత్యా దేహయోగేనదేహినాం। సర్వత్ర లభ్యతే దైవా

తరాం నిశ్శ్రేయసప్రాప్తిరతఆహ - అర్థదమితి - యద్యప్యధ్రువంతథాప్యర్థదమిత్యర్థః - అయంభావః - యద్యప్యధ్రు వం- తథాపి - చిరకాలజీవననిమిత్తైకర్మణ్యారబ్ధభగవద్ధర్మవిరోధికర్మాభావేచసతియావత్ఫలపర్యంత భగవద్ధర్మోపసం హారద్వారానిశ్శ్రేయసరూపనిరతిశయపురుషార్థదం - చిరజీవనహేత్వభావేవారబ్ధభగవద్ధర్మవిరోధికర్మసద్భావేపివా॥ శ్లో ॥ నేహాభిక్రమనాశోస్తి ॥ నహికల్యాణకృత్కశ్చిద్దుర్గతింతాతగచ్ఛతీత్యాది - భగవదుక్తరీత్యాజన్మాంతరే యథావ ద్భగవద్ధర్మోప సంహారద్వారానిశ్శ్రేయసరూపార్థదంభవతీతి - అత్రసర్వంవాక్యంసావధారణమితిన్యాయేన - అబ్భ క్షోవాయుభక్షఇత్యాదివత్కౌమారఏవభాగవతాన్ధర్మానేవ - ఇహైవేత్యవధారణమభిప్రేతం॥ ౬॥ ఇహభాగవతాన వధర్మానాచరేదిత్యేతదుపపాదయతిచతుర్భిః॥ యథాహీతి ॥ ఇహపురుషస్య- విష్ణోఃపాదోపసర్పణమేవ యథానురూ పంయోగ్యమిత్యర్థః- యద్యస్మాత్- ఏషప్రియఇత్యాది॥ వీ॥ తత్రభాగవతానేవధర్మానాచరేదిత్యవధారణంతావదుప పాదయతి॥ యథాహీతి॥ హితథాహీత్యర్థః- యథాయోగ్యతాద్యోతకః - ఇహమనుష్యజన్మని- విష్ణోఃపరమపురుషస్య పాదయోరుపసర్పణంభజనం- యథాయోగ్యం - తదేవయుక్తమిత్యర్థఃకుతః - యద్యస్మాదేషపరమపురుష స్సర్వ భూతానామాత్మాఈశ్వరః - అంతఃప్రవిశ్యప్రశాసనపూర్వకంభర్తాశరీరస్యాత్మానువర్తనంయుక్తమితిభావః - నన్వా త్మాప్యపురుషార్థరూపత్వాన్నానువర్తనీయోతఆహ- ప్రియఇతి॥ ప్రియఇష్టతమః- నిరతిశయానందరూపఇత్యర్థః- ఆనం దఏవహీష్టస్సఏవహిపురుషార్థరూపఇతిభావః - నన్వేవంభూతోపి నిష్కృపత్వాదనువర్తమానాన్ స్వప్రీత్యావమేత్తత్రా హ- సుహృదితి॥ శ్రీ॥ ఏషఏవహిసాధుకర్మకారయతి- తంయమున్నినీషతీతిశ్రుత్యుక్తరీత్యా - స్వానువృత్త్యుపక్రమమా త్రేణావిర్భూతపరమకారుణ్యయుక్తఉత్తరోత్తరంస్వానువృత్తిప్రవర్తనారూపహితకారీత్యర్థః ॥ ౭ ॥ భోగోద్యమఃక థంత్యాజ్యఇతిచేత్తత్రాహ॥ సుఖమితి॥ సర్వత్రపశ్వాదావపి- దైవాత్పూర్వాదృష్టాదేవ॥ వీ॥ విష్ణోఃపాదోపసర్పణమేవ యుక్తమిత్యనేనవైషయికసుఖసాధన యత్నోనయుక్తఇత్యుక్తం - తదేవసహేతుకంసదృష్టాంతం చోపపాదయన్నిహై వేత్యవధారణమప్యుపపాదయతి ॥ సుఖమితి ॥ హేదైత్యాః దేహినాం దేహయోగేన దేహసంబంధమాత్రేణైంద్రియికం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సుఖంసర్వత్రపశ్వాది జన్మస్వపిఆధునికయత్నమంతరేణాపి- దైవాత్ప్రాచీనకర్మణైవలభ్యతే - తత్రదృష్టాంతః యథా.
సుఖమితి ॥ అసుఖందుఃఖంయథాయత్నమంతరేణాపిదైవాదేవలభ్యతే - తథావైషయికంసుఖమపీత్యర్థః-సర్వత్రలభ్యత
ఇత్యనేనవైషయికసుఖలాభస్సర్వజన్మసాధారణః- భగవద్ధర్మలాభస్తుమనుష్యజన్మాసాధారణఇత్యుక్తంభవతి ॥ ౮ ॥ తది
తి ॥ అతస్తదర్థంప్రయాసోనకర్తవ్యః - యతఃప్రయాసాత్-పరంకేవలం- ఆయుషోవ్యయఏవ-యతః-తథాతేనప్రకా
రేణ - క్షేమంనప్రాప్నోతి॥ వి॥ తదితి॥ యతోవైషయికంసుఖంసర్వజన్మసాధారణంతచ్చదైవాదేవసులభ మసుఖవత్ త
స్మాత్తత్ప్రయాసః వైషయికసుఖార్థప్రయాసోనకర్తవ్యః - ఏవమవిజానతాకృతోపిప్రయాసః కేవలమాయుర్వ్యయ
కరఇత్యాహ॥ యతఇతి ॥ యతోవైషయికసుఖార్థాత్ప్రయాసాత్పరంకేవలమాయుః క్షయఏవనాన్యత్కించిదస్తిప్రయో
జనమిత్యర్థః - ననుజన్మాంతరేపునరైంద్రియికసుఖలాభాయ- కర్తవ్యఏవయత్నస్తత్రాహ - నతథేతి ॥ యద్యపికృతోపి
తదర్థప్రయాసోజన్మాంతరీయవైషయికసుఖసాధనం - తథాపి - తథాతద్వత్క్షేమంనప్రాప్నోతి - కథంయథాముకుంద
చరణాంబుజం - భజన్నితి శేషః - దుఃఖనివృత్తిపూర్వకంనిత్యనిరుపాధికంనిరతిశయం పరిచ్ఛిన్నబ్రహ్మానందానుభవరూపం
క్షేమంప్రాప్నోతి - తథావైషయికసుఖార్థంయతమానస్తాదృశంక్షేమంనవిందతే - కింతు దుఃఖ మిశ్రానిత్యసోపాధికా
త్యల్పమిదానీమనుభూయమానసజాతీయంప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ ౯ ॥ తతఇతి ॥ భవమాశ్రితఃసంసారంప్రాప్తః - పురుషరూ
పంశరీరంయావత్పుష్కలమస్తినతువిపద్యేత - అక్షమంనభవేత్ ననశ్యేదితివా- తావచ్ఛీఘ్రంక్షేమాయయతేత॥ వి॥ తత
ఇతి ॥ తతఃకారణాత్ - భవమనర్థావహంసంసారమాశ్రితః పుమాన్ కుశలః హేయోపాదేయవిభాగకుశలస్సన్-క్షేమా
యైవోక్తవిధక్షేమార్థమేవయతేత కౌమారఏవేత్యుక్తమవధారణంప్రతిపాదయితుంతదవతారయతి- శరీరమితి- పౌరుషం
పురుషస్యజీవస్య - స్వస్యసంబంధిశరీరంయావత్పుష్కలంపటుతరమస్తి - నతువిపద్యేతవిపన్నంనభవతి- తావదేవక్షేమా

ద్యథాదుఃఖమయత్నతః ॥ ౮ ॥ తత్ప్రయాసోనకర్తవ్యోయతఆయుర్వ్యయఃపరం । నతథావిందతేక్షే
మంముకుందచరణాంబుజం ॥ ౯ ॥ తతోయతేతకుశలః క్షేమాయభవమాశ్రితః। శరీరంపౌరుషంయావన్న
విపద్యేతపుష్కలం ॥ ౧౦ ॥ పుంసోవర్షశతంహ్యాయుస్తదర్ధమజితాత్మనః । నిష్ఫలంయదసౌరాత్ర్యాం శే
తేంధంప్రాపితస్తమః ॥ ౧౧ ॥ ముగ్ధస్యబాల్యేకైశోరే క్రీడతోయాంతివింశతిః । జరయాగ్రస్తదేహస్య
యాత్యకల్పస్యవింశతిః ॥ ౧౨ ॥ దురాపూరేణకామేనమోహేనచబలీయసా। శేషంగృహేషుసక్తస్యప్ర
మత్తస్యాపయాతిహి ॥ ౧౩ ॥ పశ్యధ్వంమతివైతథ్యం జ్ఞాతీనాంనఃకుటుంబినాం । శ్రేయోభిభూతాదా
యాసాదీహతామనుసంస్మృతిం ॥ ౧౪ ॥ నానాయోనిషుగర్భాదిష్వవస్థాసుసదాపదాం। కాయమాపత

యయతేతేతిపూర్వేణాన్వయః - బాల్యాదారభ్యైవయతేతేతిభావః॥౧౦॥ఆయుర్వ్యయక్రమమాహత్రిభిః॥ పుంసఇతియ
ద్యస్మాత్ శేతే॥ వి॥ ఏతదేవప్రతిపాదయన్విషయాసక్తస్యకేవలంవృథాయుర్వ్యయమాహ ॥ పుంసఇతి॥పుంసోమనుష్యస్య
తావద్వర్షశతంహ్యాయుర్జీవనయోగ్యకాలః శతవర్షపరిమితః- తస్యశతవర్షపరిమితస్యాయుషోర్ధంపంచాశద్వర్షాత్మ
కమజితేంద్రియస్య నిష్ఫలమేవయాతీత్యుత్తరేణాన్వయః - నైష్ఫల్యేనయా నేహేతుంవదన్పూర్వమంశం విశినష్టి ॥ యదితి
యద్యస్మాదసావజితాత్మాపుమాన్ రాత్ర్యాంమంధంతమః నిద్రాత్మకంప్రాపితస్తూష్ణీంశేతే - జితేంద్రియః కౌమారఏ
వఆరబ్ధభక్తియోగరూపభగవద్ధర్మస్తు - రాత్ర్యామపిమధ్యమం యామద్వయం నిద్రార్థముపయోజ్య - పూర్వోత్తర
యోర్యామయోరనియతకాలంభగవద్ధర్మమాచరతీతిభావః॥ ౧౧ ॥ ముగ్ధస్యేతి॥ వింశతివర్షాణిఅయుర్యాతి॥వి॥ముగ్ధస్యేతి॥
ఏవంబాల్యేముగ్ధస్యమూఢస్యదశవర్షాణికౌమారేక్రీడతోదశవర్షాణీత్యేవంవింశతివర్షాణియాంతి-జితేంద్రియఃకుశలస్తు-
తస్యామపివింశత్యాం భగవద్ధర్మమనుతిష్ఠతీతిభావః - ఏవముత్తరత్రాప్యూహ్యం - జరయాగ్రస్తః దేహోయస్య అతఏ
వ- అకల్పస్యఅసమర్థస్య- స్వానధీనదేహస్యవర్షాణాంవింశతిర్యాతిబాల్యాత్ప్రభృత్యారబ్ధభగవద్ధర్మస్తుతదభ్యాసశిక్షి
తదేహత్వాత్తస్యామపివింశత్యాంతమనుతిష్ఠతీతిభావః ॥ ౧౨ ॥ దురాపూరేణేతి॥ దురాపూరేణదుఃఖైస్సమన్తాదాపూర్య
మాణెన॥వి॥ దురాపూరేణేతి॥ఏవమహర్భాగాత్మకార్థాయుషశ్చత్వారింశద్వర్షాగతాః- శేషమవశిష్టందశవర్షాత్మకమా
యుర్దురాపూరేణదుఃఖైస్సమంతాదాపూర్యమాణెనకామేన - తదనుబంధినాబలీయసామోహేన - చకారాత్క్రోధేన
నచగృహేషుగృహధర్మేషు - సక్తస్యాతఏవప్రమత్తస్యస్వహితమజానతః అపయాతిజితేంద్రియస్తుకుశలః కామాద్యప
శమనేనతస్మిన్నపిదశవర్షాత్మకేవయసిభగవద్ధర్మమనుతిష్ఠతీతిభావః ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ కఇతి॥ ననుయావన్నైగృహాసక్తోపిపశ్చా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్విరక్తస్సన్ - క్షేమం యాస్యతీత్యాశంక్య తదసంభవం దర్శయన్ - కారమాఏవ ఆచరేదిత్యేతదుపపాదయతి సప్తభిః॥ వీ ॥ ఏవమజితేంద్రియస్య వైషయికసుఖరతస్యాయుషో నైష్ఫల్యం- ఆరబ్ధభక్తియోగస్యకుశలస్యజితేంద్రియస్యతు - నిశ్శ్రేయససాధనభగవద్ధర్మప్రసాధనోపయుక్తత్వేన సాఫల్యం - భాగవతధర్మాణామేవ నిరతిశయశ్రేయస్సాధనత్వం తేషాంచ వర్తమానమనుష్యజన్మనైవానుష్ఠేయత్వంచోక్తం అథ వైరాగ్యమంతరేణోపదిష్టోఽపి భాగవతధర్మః ప్రతిష్ఠితో న భవతీతి వైరాగ్యేణ తావదేషాంభవితవ్యం - తచ్చ సత్సంగతిమంతరేణ న సేత్స్యతీతి తయా భవితవ్యం - సాచ విషయాసక్తచిత్తజనసంగపరిహారమంతరేణ దుర్లభేత్యభిప్రేత్య - తత్పరిహారశ్చ గృహవిత్తకళత్రాపత్యాదిష్వనురక్తచిత్తస్య యద్యప్యశక్యః - తథాప్యుపాయేన వివేకాత్మనాదుస్సంగః- పరిహార్య ఇతి వక్తుం తావద్గృహాదిష్వనురాగస్య దుస్త్యజత్వమనర్థావహత్వంచాహ - కో గృహేష్విత్యాదినా తావద్గృహానురాగస్య దుస్త్యజత్వమాహ - క ఇతి - గృహేష్వాసక్తం మమేదం గృహమిత్యభిమానయుక్తం - దృఢైర్దుర్మోచనీయైః స్నేహా ఏవ పాశాస్తైర్బద్ధమాత్మానం విమోచితుమజితేంద్రియశ్చేత్ కః పుమానుత్సహేత కోఽప్యుత్సాహం న కుర్యాదిత్యర్థః జితేంద్రియస్తూత్సహేతైవేతి భావః ॥ ౧౭॥ క ఇతి॥ యం అర్థం- అసుభిః క్రీణాతి- ప్రాణహానిమంగీకృత్యాపి- తస్కరాదిరర్థం సాధయతి- తస్మిన్నర్థే తృష్ణాం కోఽనువిసృజేత్ ॥ వీ ॥ అనేన హిత్వాత్మపాతం గృహమంధకూపమితి పూర్వముక్త గృహాభినివేశత్యాగ ఏవ భగవదాశ్రయణే ప్రథమం కారణమిత్యుక్తం తదభినివేశత్యాగశ్చ విత్తకళత్రాపత్యాద్యనురాగత్యాగపూర్వకః సోఽప్యజితేంద్రియస్య దుశ్శక్య ఇత్యాహ ॥ కో న్వితి ॥ అర్థతృష్ణాం విత్తస్పృహామజితేంద్రియశ్చేత్కః పుమాన్విసృజేత్ త్యజేత్ - దుస్త్యజత్వే హేతుం వదన్ తాం విశినష్టి- ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమితి - ప్రాణస్పృహాపేక్షయా గరీయసీం దృఢతరామిత్యర్థః - ప్రాణేభ్యో గరీయస్త్వమేవ దృష్టాంతముఖేన దర్శయన్నర్థం విశినష్టి- యమితి - యమర్థమసుభిః ప్రాణైః- తస్కరశ్చోరః- సేవకః ఆయుధోపజీవీ - వ

నంబిభ్రితిష్ఠంవిండేచ్ఛంస్వరాడపి ॥ ౧౫ ॥ కిందుష్టంకర్మ కిం స్విత్తయతః కాలః క్రియాపణః। యేన తృష్ణే
హితస్యాంతం నేయాజ్జన్మశతైరపి॥ ౧౬ ॥ కో గృహేషు పుమాన్సక్తమాత్మానమజితేంద్రియః । స్నేహ
పాశైర్దృఢైర్బద్ధముత్సహేత విమోచితుమ్॥ ౧౭ ॥ కో న్వర్థతృష్ణాం విసృజేత్ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ ।
యం క్రీణాత్యసుభిః ప్రేష్ఠైస్తస్కరస్సేవకో వణిక్ ॥ ౧౮ ॥ కథం ప్రియాయా అనుకంపితాయాస్సంగం ర
హస్యం రుచిరాంశ్చ మంత్రాన్ । సుహృత్సు తత్స్నేహసితశ్శిశూనాం కలాక్షరాణామనురక్తచిత్తః॥ ౧౯॥
పుత్రాన్స్మరంస్తా దుహితౄర్హృదయ్యా భ్రాతౄన్ స్వసౄర్వా పితరౌ చ దీనౌ । గృహాన్మనోజ్ఞోరు
పరిచ్ఛదాంశ్చ వృత్తీశ్చ కుల్యాః పశుభృత్యవర్గాన్॥ ౨౦ ॥ త్యజేత కోశస్కృదివేహమానః కర్మాణి లోభాద

ణిక్ నావికశ్చ క్రీణాతి- ప్రాణహానిమంగీకృత్యాపి తస్కరాదిర్యమర్థం సాధయతి - తస్మిన్నర్థే తృష్ణాం కోఽనువిసృజేదిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ కథమితి ॥ ప్రియాయాః సంగాదికం స్మరన్ - కథం త్యజేతేతి తృతీయేనాన్వయః - మంత్రాన్ హితశిక్షాలాపాన్ - సుహృత్సు చ సంగం- తేషాం స్నేహేన సితో బద్ధః- కలాని మధురాణి అక్షరాణి యేషాం తేషాంచ - సంగ తేష్వనురక్తంచిత్తం యస్య॥ వీ॥ కథమితి॥ కించ- అనుకంపితాయాః దయాయుక్తాయాః ప్రియాయాః రహసి భవం సంగం- రుచిరాన్ మనోజ్ఞాన్ హితాలాపాంశ్చ- సుహృత్సు చ సంగం స్మరన్- కథం ప్రియాసంగాదీన్ త్యజేతేతి తృతీయేనాన్వయః - కథంభూతః తత్స్నేహసితః తేషాం ప్రియాదీనాం స్నేహేన సితః బద్ధః కలాని మధురాణ్యక్షరాణి యేషాం తేషాం శిశూనాంచ సంగమిత్యనుషజ్య తేతేష్వనురక్తం చిత్తం యస్య సః ॥ ౧౯ ॥ పుత్రానితి॥ తాః శ్వశురగృహేస్థితాః- హృదయ్యా హృదయంగమాః- మనోజ్ఞాః- ఉరవః పరిచ్ఛదా యేషు తాన్- వృత్తీర్జీవికాః- కుల్యాః కులపరంపరాగతాః॥ వీ॥ పుత్రానితి॥ పుత్రాన్ హృదయ్యాః హృదయంగమాః- దుహితౄః శ్వశురగృహేస్థితాః - తథా భ్రాతౄన్ స్వసౄర్భగినీశ్చ దీనౌ మాతాపితరౌ చ- ఉరవః బహవః పరిచ్ఛదాః భోగోపకరణాని యేషు తాన్- మనోజ్ఞాన్ గృహాంశ్చ కుల్యాః కులక్రమాగతాః వృత్తీః జీవికాశ్చ- పశూన్ భృత్యవర్గాంశ్చ॥ ౨౦॥ త్యజేతేతి॥ కోశస్కృత్ కోశకారీకీటః - యథా గృహం కుర్వన్నాత్మనో నిర్గమాయ ద్వారమపి నావశేషయతి- తథా కర్మాణీహమానః- నన్వవితృప్తకామో విదోషదర్శనేన విరక్తస్సన్ త్యజేత్తత్రాహ- ఔపస్థ్యం శైశ్నంచ- జైహ్వ్యంచ యత్సుఖం తదేవాధికం మన్యమానః - అతో దురంతో మోహో యస్య సః - కథం విరజ్యేత విరక్తస్స్యాత్॥ వీ॥ త్యజేతేతి॥ కథం త్యజేత కథం తరాం విరజ్యేత విరక్తస్స్యాత్ కథంభూతః కోశస్కృత్ కోశకారీకీట ఇవ కర్మాణీహమానః యథా కోశస్కృద్గృహం కోశాత్మకం కుర్వన్నాత్మనో నిర్గమాయ ద్వారమపి నావశేషయతి- తథా స్వబం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధకానికర్మాణికుర్వాణ ఇత్యర్థః - అవితృప్తః కామో యస్య తాదృశః - ఔపస్థ్యం జైహ్వ్యం చ సుఖం బహు అధికం మన్య
మానః - అతో దురంతో మోహో యస్య ॥ ౨౧ ॥ దురంతమోహత్వం దర్శయన్నాహ ॥ కుటుంబేతి ॥ కుటుంబపోషణాయ వి
యత్ క్షీయమాణం నిజమాయుః పురుషార్థం చ విహతం న బుధ్యతే - అత ఏవ తాపత్రయేణ దుఃఖితచిత్తోఽపి న నిర్విద్యతే దుఃఖ
బుద్ధిం న కరోతి - యతః స్వకుటుంబే రామో రతిర్యస్య ॥ వీ ॥ దురంతమోహం దర్శయన్ విశినష్టి ॥ కుటుంబేతి ॥ కుటుంబపోషణా
య వియత్ క్షీయమాణం నిజాయుః పరిచ్ఛిన్నాయుర్యస్య తాదృశః విశేషేణ విహతమనుకూలమర్థం పరమపురుషార్థం
న వేద - విహతమితి పాఠే విహతమపి స్వాభిప్రేతమర్థం న వేద దృష్టాంతత్వేన నానుసంధత్తే - సర్వత్ర దేశే కాలే చ తాప
త్రయేణ దుఃఖిత ఆత్మా మనో యస్య తాదృశోఽపి న నిర్విద్యతే సంసృతౌ హేయత్వబుద్ధిం న కరోతి - యతస్స్వకుటుంబే రామో రతి
ర్యస్య ॥ ౨౨ ॥ ప్రత్యుత చౌర్యం కరోతీత్యాహ ॥ విత్తేష్వితి ॥ నిత్యమభినివిష్టం చేతో యస్య సః - పరవిత్తహర్తుః ప్రేత్య నరక
లక్షణం - ఇహ చ దండాదిరూపం దోషం యద్యపి విద్వాన్ - అథాప్యశాంతకామః అశాంతాభిలాషః - తత్ పరవిత్తం హర
త్యేవ ॥ వీ ॥ ప్రత్యుత కార్యం కరోతీత్యాహ ॥ విత్తేష్వితి ॥ పరద్రవ్యాపహారిణో యో దోషః ప్రేత్య మరణానంతరం నరక
లక్షణః - ఇహ చ లోకే దండరూపశ్చ తం విద్వాన్ జానన్నపి - విత్తేషు నిత్యమభినివిష్టం చేతో యస్య - అజితేంద్రియః అశాంత
కామః కుటుంబీ చ సన్ - తత్పరస్య విత్తం హరతి ॥ ౨౩ ॥ తదేవం కోఽగృహేషు పుమానిత్యాదిసప్తభిశ్శ్లోకైరుపపాదితం గృ
హాదిషు ప్రసక్తస్య వైరాగ్యాద్యసంభవముపసంహరతి ॥ విద్వానపీతి ॥ స్వలోకాయ ఆత్మపరామర్శాయ న కల్పతే - కింతు
విమూఢో యథా తథా విద్వానపి తమః అభినివేశమేవ ప్రపద్యతే - తత్ర హేతుః య ఇతి - స్వీయమిదం పారక్యమిదమితి భిన్నో
భావో భావనా యస్య సః ॥ వీ ॥ ఏవం కోఽగృహేష్విత్యాదిభిస్సప్తభిః శ్లోకైః గృహాదిష్వనురాగో దుస్త్యజ ఇత్యుక్తం అథ త
స్యానర్థావహత్వమాహ ॥ విద్వానపీతి ॥ హే దనుజాః ఇత్థం విద్వానపి ఉక్తవిధం సంసారం జానన్నపి కుటుంబం పుష్ణన్ బిభ్రత్

> విత్తృప్తకామః । ఔపస్థ్యజైహ్వ్యం బహుమన్యమానః కథం విరజ్యేత దురంతమోహః ॥ ౨౧ ॥ కుటుంబపోషా
> య వియన్నిజాయుర్న బుధ్యతేఽర్థం విహతం ప్రమత్తః । సర్వత్ర తాపత్రయదుఃఖితాత్మా నిర్విద్యతే న
> స్వకుటుంబరామః ॥ ౨౨ ॥ విత్తేషు నిత్యాభినివిష్టచేతా విద్వాంశ్చ దోషం పరవిత్తహర్తుః । ప్రేత్యేహ చాథా
> ప్యజితేంద్రియస్తదశాంతకామో హరతే కుటుంబీ ॥ ౨౩ ॥ విద్వానపీత్థం దనుజాః కుటుంబం పుష్ణన్ స్వలో
> కాయ న కల్పతే వై । యస్స్వీయపారక్యవిభిన్నభావస్తమః ప్రపద్యేత యథా విమూఢః ॥ ౨౪ ॥ యతో న కశ్చి
> త్క్వ చ కుత్ర వా దీనస్స్వమాత్మానమలం సమర్థః । విమోచితుం కామదృశాం విహారక్రీడామృగో

త్ - యః స్వలోకాయ ఆత్మయాథాత్మ్యదర్శనాయ న కల్పతే న సమర్థో భవతి - ప్రకృతిపురుషేశ్వరయాథాత్మ్యావమర్శ
న పరో న భవతి - కింత్విదం స్వీయమిదం పరకీయమిత్యేవం విభిన్నో భావో యస్య - సర్వస్య పరమాత్మశేషతామజానన్నిత్య
ర్థః - యథా వద్విమూఢస్స తమో నరకమేవ - ప్రపద్యేత - యద్వా - తత్త్వవిదపి కుటుంబభరణాసక్తో దేహాత్మాభిమాన
స్వతంత్రాభిమానయుక్తో మూఢవన్నరకమేవ ప్రపద్యతే - నముక్తిం - కింపునః కేవలమూఢ ఇత్యాహ ॥ విద్వానపీతి ॥ విద్వా
నపి ప్రకృతిపురుషేశ్వరయాథాత్మ్యవిదపి - యః పునః స్వీయపారక్యవిభిన్నభావః ఇత్థం కుటుంబం పుష్ణన్ భవతి - సః స్వలో
కాయ పరమపదప్రాప్తయే న కల్పతే - కింతు నితరాం మూఢవత్తమ ఏవ ప్రపద్యేత - విదుష ఏవేయం గతిః - కింపునరవిదుష ఇతి
భావః - యథా విమూఢ ఇతి దృష్టాంతవశాత్ కింపునర్న్యాయోఽత్ర ద్యోత్యతే ॥ ౨౪ ॥ తస్మాత్ కౌమార ఏవ భాగవతాన్
ధర్మాన్ ఆచరేదితి సహేతుకముపసంహరతి ॥ యత ఇతి ॥ యతః కశ్చిదపి స్వమాత్మానం మోచితుం న సమర్థః తతః నారా
యణముపేత - శరణం యాతేత్యుత్తరేణాన్వయః - అసామర్థ్యే హేతుః అలం దీనో లంపటః అతః కామోద్దృశియా సాంతా
సాం విహారే క్రీడాయాం నిమిత్తే క్రీడామృగః - విహారమితి పృథక్ పాఠే - తాసాం విహారాసాధనమాత్మానం - యతస్తాసాం
క్రీడామృగః స ఇత్యన్వయః - కించ - యత్ యా సు నిగళః శృంఖలా తుల్యో విసర్గః పుత్రాదిరూపో భవతి ॥ వీ ॥ ఏవం గృహా
ద్యాసక్తైర్దుస్త్యజత్వమనర్థావహత్వం చోక్తం - అథోక్తముపసంహరన్ దుస్త్యజగృహాద్యనురాగనిమిత్తమసత్సంగం
పరిత్యజ్య సత్సంగాదిప్రణాళ్యా భగవంతమాశ్రయేతేత్యాహ ॥ యత ఇతి ॥ యతః కశ్చిదపి పుమాన్ గృహాద్యభినివిష్టశ్చేదా
త్మానం క్వచిదపి కాలే - కుత్రచిద్దేశే - మోచితుమసమర్థః స్తత ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - అసామర్థ్యే హేతుః అలమత్య
ర్థం దీనః విషయలంపటః - అతః వామదృశో యాః సాంతాః సాం విహారే క్రీడామృగః క్రీడార్థం సంవర్ధిత శాఖామృగా
దితుల్యః - విహారమితి పాఠే విహారస్థానమాత్మానమిత్యన్వయః - వామదృశాం విహారక్రీడామృగత్వం విశినష్టి - యన్నిగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ళోపిసర్గఇతి - యత్ యస్మాద్వామదృశాంక్రీడామృగత్వాద్ధేతోర్నిగళరూపోవిసర్గస్సంసారబంధోభవతి - అయమి తివా ఛేదః- యత్క్రీడామృగఇత్యేతదయమేవనిగళరూపస్సంసారఇత్యర్థః - యన్నిగళఇతిపక్షేయచ్ఛబ్దేనవామదృశాం వాపరామర్శః యత్ యాసునిగళశ్శృంఖలరూపోవిసర్గఃపుత్రాదిరూపస్సర్గఇత్యర్థః - అవిసర్గఇతివా ఛేదః- యత్ యస్మాత్క్రీడామృగత్వాదవిసర్గః - అవిమోచ్యోనిగళఃశృంఖలతుల్యస్సంసారబంధోభవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ తతఇతి ॥ విదూరాత్ దూరతః సంగంపరిహృత్య - యద్వా - అవిదూరాచ్ఛీఘ్రంనారాయణముపేతేత్యన్వయః - యస్మాత్ - సఏవఅపవర్గఃఇషితోఇష్టః॥ వీ॥ తతఇతి ॥ తతఃయతోగృహాదిష్వాసక్తఃఆత్మానంమోచితుమసమర్థః తతఃవిషయేషుశబ్దాదిష్వేవాత్మామనోయేషాంతేష్వసత్సుదైత్యేషుసంగందూరాత్పరిహృత్య ఆదిదేవంజగదుదయస్థితిలయలీలం స్వతేజసా దేదీప్యమానంనారాయణంజీవానాం ప్రాప్యప్రాపకమాధారంచ భగవంతముపేతసత్సంగాది ప్రణాళ్యాశరణం వ్రజత - యద్యప్యత్రసత్సంగతేఃకంఠోక్తిర్నాస్తితథాపిస్వస్యసత్సంగతేరేవహేతోర్జ్ఞానోదయస్యస్వేనైవ వక్ష్యమాణత్వాత్స్వసంగత్యైవత్రైస్సత్సంగతేః కృతప్రాయత్వాచ్చతదనుక్తావపిసాభిప్రేతైవ - ఏవంగృహాద్యాసంగస్యదుస్త్యజత్వదోషావహత్వాదికథనేనైవతేషాం వైరాగ్యముదేష్యతీతి వైరాగ్యమపి సంపాదనీయమితి శబ్దతోనోక్తం స్వస్యైవ జ్ఞానోపదేష్టృత్వాదాచార్యత్వేనావస్థితత్వాద్గుర్వభిగమన మపీహానశబ్దతః కర్తవ్యత్వేనోక్తం - కింతు - శ్రీశప్రపత్తిమాత్రమేవకురుతేతి శబ్దేనోక్తం - ధర్మాన్భాగవతానితిభగవచ్ఛబ్దేనాభిప్రేతం సఫలత్వశంకావ్యుదాసంవ్యక్తిసఇతి ॥ సఉపేయోనారాయణః - అపవర్గః - పరమపురుషార్థలక్షణాపవర్గః- హేయత్వేనముక్తస్సంగోదేహతదనుబంధిషుయైస్తైరిషితఇష్టః - సఏవముక్తసంగానామిష్టాపవర్గఫలరూపఇత్యర్థః॥౨౬॥ ననుబాలానామస్మాకంతద్భజనమశక్యమితిచేత్తత్రాహ॥నహీతి॥బహ్వాయాసఃఅతిప్రయాసః॥ వీ॥ ఏతదేవప్రతిపాదయితుం తావత్తత్సమాశ్రయణస్యదుశ్శకత్వశంకాంనిరాకర్తుమాహ॥నహీతి॥ హేఅసురాత్మజాః - అచ్యుతం - సకృదాశ్రయణాదేవఆశ్రితాన్నచ్యావయతీత్యచ్యుతస్తంప్రీణయతఃపుంసోబహ్వాయాసోనహివిద్యతే- దేవతాంతరప్రీత్యుత్పాదకసాధనానుష్ఠానవద్భగవత్ప్రీ

> యస్మిగళోవిసర్గః॥ ౨౫ ॥ తతోవిదూరాత్పరిహృత్యదైత్యాదైత్యేషుసంగంవిషయాత్మకేషు । ఉపేత నారాయణమాదిదేవంసముక్తసంగైరిషితోపవర్గః ॥ ౨౬ ॥ నహ్యచ్యుతంప్రీణయతోబహ్వాయాసోసురాత్మజాః। ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాంసిద్ధత్వాదిహసర్వతః॥ ౨౭ ॥ పరావరేషుభూతేషుబ్రహ్మాంతస్థా

త్యుత్పాదకతద్ధర్మానుష్ఠానే- నాయాసోవిద్యతఇత్యర్థః - అనాయాసేహేతుఃఆత్మత్వాదితి - సర్వభూతానామాత్మత్వాత్సర్వత్రసిద్ధత్వాత్సులభత్వాత్- సర్వతఇతిసార్వవిభక్తికఃషష్ఠ్యర్థేతసిః- ఇహలోకే- సర్వతస్సర్వేషాం- దేవాసురాదిస్త్రీపుంసవర్ణాశ్రమాదివిభాగమంతరేణసర్వేషాంసిద్ధత్వాదిత్యర్థః - అయమభిప్రాయః - నహిసులభస్య తృణరోష్టాదేరన్వేషణాయవిదూరగమనాదిరూపఃప్రయాసోపేక్షితఃసర్వత్రసర్వేషాంసులభత్వాత్ ఏవంసర్వేషామాత్మత్వేన సర్వత్రసులభస్య ప్రీణనేనాతీవాయాసఇతి - యద్వాసిద్ధత్వాదిత్యస్యస్వర్గాదివన్నసాధ్యఃపురుషార్థః అపితుసిద్ధరూపః- సాధ్యపురుషార్థసాధనేహియాగాద్యనుష్ఠానరూప ప్రయాసబాహుళ్యం - సిద్ధస్యతుతల్లాభోపయుక్తప్రీణనోపాయతత్సమాశ్రయణమాత్రమపేక్షితమిత్యర్థః- యద్వాఆత్మత్వాదిత్యనాయాసేపృథగ్ఘేతుః - ఆత్మాహిస్వశరీరేనిరతిశయప్రీతియుక్తస్తద్రక్షణశీలశ్చలోకేదృష్టః - ఏవంసర్వేషాంజీవానాంపరమాత్మానం ప్రతిశరీరత్వాత్తద్విషయకప్రీతేస్స్వతస్సిద్ధాయాఅపి విపులాపరాధైరనభివ్యక్తాయాస్తదభివ్యక్త్యావహం కించిదానుకూల్యాంశకమాత్రమపేక్షితమితిభావః - సిద్ధత్వాదతితత్రైవానోహేతుః - నహిసిద్ధస్యహిరణ్యనిధేస్తత్పరిజ్ఞానమంతరేణతల్లాభోపయుక్తోన్యఃప్రయాసోపేక్షితః - ఏవంపరమాత్మనోపినిరతిశయపురుషార్థరూపస్య హృదయేసిద్ధత్వాత్తల్లాభోజయుక్తస్వామిత్వశేషిత్వాదితద్యాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకతత్సమాశ్రయమాత్రేణ తస్యసమాశ్రితవిషయక ప్రీతిరుదేష్యతీతి నాతీవాయాసోవిద్యతఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఆత్మత్వాత్సర్వత్రసిద్ధత్వాదితిచహేతుద్వయముపపాదయతిచతుర్భిః ॥ పరావరేష్వితి ॥ బ్రహ్మాంతోయేషాంస్థావరఆదిర్యేషాం తేషు జీవేషుభౌతికేషుఅజీవేషుఘటాదిషుమహత్సుచభూతేష్వాకాశాదిషు ॥ వీ ॥ ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానామిత్యేతదేవ ప్రపంచయతి ॥ పరావరేష్వితి ॥బ్రహ్మాచతుర్ముఖోంతోయేషాంస్థావరా ఆదిర్యేషాంతేషుపరావరేషూచ్చావచేషుభూతేషు చరాచరాత్మకదేహభాక్షుచేతనేష్విత్యర్థః- తథాభౌతికేషు పృథివ్యాదిభూతపరిణామరూపేష్వచేతనేషుఘటపటాదిషు- మహత్సుభూతేషుపృథివ్యాదిమహాభూతేషు॥ ౨౮॥ గుణేష్వితి ॥ గు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణసామ్యే ప్రధానే గుణవ్యతికరే - మహత్తత్త్వాదౌ చ - పరః బ్రహ్మస్వరూపః॥ వీ॥ గుణేష్వితి ॥ గుణానాం సత్త్వాదీనాం సామ్యం యస్మిన్ తస్మిన్ ప్రధానే మూలప్రకృతావిత్యర్థః గుణవ్యతికరే గుణవైషమ్యవతి మహదహంకారాదౌ చ ॥ ౨౯ ॥ కథం తర్హి ద్రష్టృదృశ్యభోక్తృభోగ్యాదిభేదః - మాయయేత్యాహ॥ ప్రత్యగాత్మేతి ॥ ప్రత్యగాత్మా ద్రష్టా భోక్తా తత్స్వరూపేణ వ్యాపకతయా నిర్దేశ్యః - దృశ్యం భోగ్యం దేహాది - తద్రూపేణ వ్యాప్యతయా చ నిర్దేశ్యః మాయయా ఈయత ఇత్యుత్తరేణాన్వయః వస్తుతస్తు స్వయం అవికల్పితో ఽనిర్దేశ్యోపి సన్ - యద్వా - అనిర్దేశ్యోపి ఏవం నిర్దేశ్యస్సన్ అవికల్పిత ఈయత ఇత్యన్వయః॥ వీ॥ ప్రత్యగాత్మేతి॥ ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ ప్రత్యగాత్మా జీవః స్వం స్వాసాధారణం రూపం శరీరం యస్య తేన ప్రత్యగాత్మశరీరకత్వేనేత్యర్థః । దృశ్యమచేతనం రూపం యస్య తేన అచేతనశరీరకత్వేన చేత్యర్థః - ఏకః స్వసమానరహిత ఏవ పరః - ఆత్మా పరమాత్మా - అంతః ప్రవిశ్య భర్తా అవ్యయః అస్పృష్టశరీరగతవికారః నిరస్తనిఖిలదోషః షాడ్గుణ్యపూర్ణః ఈశ్వరో జీవకర్మానుగుణం నియంతా వ్యాప్యవ్యాపకనిర్దేశ్యః వ్యాప్యేషు వ్యాపకతయా నిర్దేష్టవ్యః అవికల్పితః జాతిగుణాదిరహితః ॥ ౩౦॥ కేవలేతి॥ యతః కేవలానుభవాత్మక ఆనంద ఏవ స్వరూపం యస్య - నను స ఏవ చేత్ సర్వత్ర తర్హి సర్వత్ర సర్వజ్ఞత్వాద్యుపలభ్యేత తత్రాహ - గుణాత్మకః సర్గో యస్యాస్సా గుణసర్గా తయా మాయయా అంతర్హితమైశ్వర్యం యేన సః॥ వీ ॥ కేవలేతి ॥ కేవలానుభవః దుఃఖప్రతిభటజ్ఞానం ఆనందం ఆనందరూపం తదేవ స్వరూపం యస్య స పరమేశ్వరః స్వవ్యతిరిక్తేశ్వరాంతరరహితః - గుణసర్గయా సంసారిణాం మోహాదిగుణాన్ సృజతీతి తథా తయా మాయయా - అంతర్హితైశ్వర్యః సంసారిణామప్రకాశమానమహిమా - ఈయతే గమ్యతే - సదాచార్యోపదేశేన జ్ఞాయత ఇత్యర్థః - ఉక్తవిధతద్యాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకం తత్సమాశ్రయణమాత్రమేవ తత్ప్రాప్తినిమిత్తం తత్ప్రీతిహేతురుపాయ ఇతి భావః - అవికల్పితః కేవలానుభవానందస్వరూపః ఇతి పదద్వయేన అస్థూలమనణ్వహ్రస్వం సత్యం జ్ఞానమనంతం విజ్ఞానమానందమితి శ్రుత్యర్థః.

వరాదిషు। భౌతికేషు వికారేషు భూతేష్వథ మహత్సు చ॥ ౨౮ ॥ గుణేషు గుణసామ్యే చ గుణవ్యతికరే తథా।
ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా భగవానీశ్వరోఽవ్యయః ॥ ౨౯ ॥ ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ దృశ్యరూపేణ చ స్వయమ్।
వ్యాప్యవ్యాపకనిర్దేశ్యో హ్యనిర్దేశ్యోఽవికల్పితః ॥ ౩౦ ॥ కేవలానుభవానంద స్వరూపః పరమేశ్వరః।
మాయయాంతర్హితైశ్వర్య ఈయతే గుణసర్గయా ॥ ౩౧ ॥ తస్మాత్సర్వేషు భూతేషు దయాం కురుత సౌహృదం । భావమాసురమున్ముచ్య యయా తుష్యత్యధోక్షజః ॥ ౩౨ ॥ తుష్టే చ తత్ర కిమలభ్యమనంత ఆద్యే
కిం తైర్గుణవ్యతికరాదిహ యే స్వసిద్ధాః। ధర్మాదయః కిమగుణేన చ కాంక్షితేన సారం జుషాం చరణయో

ప్రత్యభిజ్ఞాపనేన ప్రాప్యం బ్రహ్మస్వరూపముక్తం అవశిష్టైరేక ఏవేత్యాదిభిః ప్రథమాంతపదైః ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ దృశ్యరూపేణ చేతి పదద్వయేన చ ప్రాప్యస్య గుణా ఉక్తాః పరాపరేషు భూతేషు ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ చేత్యనేన జీవస్య తచ్ఛేషత్వాపరపర్యాయ తచ్ఛరీరకత్వకథనేన ప్రాప్యస్వరూపముక్తం - గుణసర్గయా మాయయాంతర్హితైశ్వర్య ఇత్యనేన - అబ్రహ్మాత్మకత్వస్వతంత్రాత్మత్వాదిరూపమోహాదిప్రాకృతగుణ ఏవ ప్రాప్తివిరోధీతి కథనేన విరోధిస్వరూపముక్తం - తత్ప్రాప్తిఫలం తు తచ్చరణకైంకర్యాదిరూపం సారం జుషాం చరణయోరితి వక్ష్యతి ఏవమర్థపంచకముపదిష్టం భవతి - పూర్వముపేత నారాయణమితి తత్సమాశ్రయణం కర్తవ్యత్వేన విహితం - తస్య దుష్కరత్వశంకా పరిహారప్రసంగాత్ సమాశ్రయణోపయుక్తార్థపంచకజ్ఞానం సదాచార్యోపదేశాత్ సంపాద్యమిత్యుక్తం - ఏవమర్థపంచకజ్ఞానపూర్వకతత్సమాశ్రయణమేవ తత్ప్రసాదజననద్వారా తత్ప్రాప్తిహేతురిత్యభిప్రేతం - తత్సమాశ్రయణం చ తద్భక్తిప్రపత్త్యన్యతరాత్మకమధికారిభేదేన వ్యవస్థితమితి తాత్పర్యం ॥ ౩౧ ॥ తస్మాదితి ॥ యస్మాదేవం తస్మాత్సర్వేషు యథోచితం దయాం సౌహృదం చ కురుత - యయా దయయా - ఉన్ముచ్య సంత్యజ్య ॥ వీ ॥ యదుక్తం నహ్యచ్యుతం ప్రీణయతో బహ్వాయాస ఇతి తదుపసంహరన్ - తత్ప్రీతినిమిత్తతత్సంతోషజనకం హేత్వంతరమాహ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాత్ యస్మాత్సర్వాంతరాత్మత్వాది ప్రాప్యబ్రహ్మస్వరూపాది జ్ఞానపూర్వక తత్సమాశ్రయణమాత్రమేవ తత్ప్రాప్త్యుపాయః తత్ప్రీతిహేతుః తస్మాద్యూయమాసురం భావం భూతద్రోహశీలత్వాదిరూపం ఉన్ముచ్య సమూలం త్యక్త్వా పరమాత్మశరీరేషు సర్వేషు భూతేషు యథోచితం దయాం సౌహృదం చ కురుత - యయా దయయా అధోక్షజో భగవాంస్తుష్యతి తాదృశీం భూతేషు దయాం కురుతేత్యర్థః॥ ౩౨॥ తతః కిమిత్యత ఆహ ॥ తుష్ట ఇతి। తత్ర తస్మిన్ కిమలభ్యం - తథాపి గుణపరిణామాదేవ స్వసిద్ధాః యద్వా - మాభూవన్నేషః - తస్య చరణయోః సారం జుషాం సుధాం సే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వమానానాం తేనాపికిమిత్యర్థః॥వి॥ తుష్యత్యధోక్షజఃతతఃకిమతఆహ- తుష్టఇతి - తత్రతస్మిన్నాద్యేజగతాంకారణభూతే- అనంతేభగవతితుష్టేసతి- అలభ్యంకింకిమస్తి - తస్మింస్తుష్టేసతిఅభిలషితంసర్వంసులభమేవేత్యర్థః - యద్యపిసులభంతథాపినిరతిశయపురుషార్థరూపతచ్చరణారవిందానుభవరూపమమృత మనుభవద్భిర్మాదృశైర్ధర్మైశ్వర్యకామకైవల్యాదికంఅమృతంపిబద్భిరూషరోదకమివనేష్యతఇత్యభిప్రాయన్నాహ- కింత్రైరితి - నోస్మాకంగుణవ్యతికరాత్కర్మానుగుణసత్త్వాదిగుణపరిణామాదేవస్వసిద్ధాఃఅయత్నతస్సిద్ధాయేధర్మాదయఃధర్మార్థకామాస్తైఃకింనకిమపి ప్రయోజనమిత్యర్థః కాంక్షితేనాభిలషితేనఅగుణేనగుణత్రయరహితేనకైవల్యేన మోక్షేణవాకింసోపినపురుషార్థఇత్యర్థః- నఃకథంభూతానాంభగవచ్చరణయోస్సారమనుభవాత్మకమమృతసారంజుషతాం సేవమానానాండపగాయతాంతద్గుణాన్స్తువతాం మనసాతచ్చరణారవిందానుభవామృతమనుభవతాం వాక్ప్రవణాభ్యాంతద్గుణానుభవామృతంచానుభవతాం - అస్మాకం- ధర్మాదయఊషరోదకప్రాయాఇత్యర్థః॥ ౩౩॥ ననుచ- ధర్మాదేరపురుషార్థత్వేకిమిత్యాచార్యాభ్యాంవేదోక్తత్వేనసత్యఏవాభిహితఃతత్రాహ॥ధర్మేతి॥ధర్మోర్థఃకామశ్చేతియస్త్రివర్గఃతదర్థం- యేఈక్షాద్యాఅభిహితాఃఈక్షాఆత్మవిద్యాత్రయీకర్మవిద్యా- నయదమౌనీతిఃదండశ్చవివిధాచవార్తాజీవికా- తదేతత్సర్వంనిగమస్యార్థజాతం- స్వసుహృదఃస్వాంతర్యామిణః- పరమస్యపుంసఃస్వాత్మార్పణంస్వాత్మార్పణసాధనంచేత్- తర్హిసత్యంమన్యేసత్యపరత్వాత్ అన్యథాతదసత్యమేవ - యద్వా - తదేతదఖిలంనిగమస్యత్రైగుణ్యవిషయస్యప్రతిపాద్యంమన్యేసత్యంపునర్నిస్త్రైగుణ్యలక్షణంపరమస్యపుంసఃస్వాత్మార్పణమేవేత్యర్థః- తదుక్తంభగవతా॥ శ్లో॥ త్రైగుణ్యవిషయావేదానిస్త్రైగుణ్యోభవార్జునేతి॥ వి॥ ననుత్వదుక్తమేతత్సర్వంజానంతోప్యస్మద్గురవస్త్రివర్గమేవపురుషార్థత్వేనోపదిదిశుః - త్వంతుత్రివర్గమనాదృత్యభగవచ్చరణారవిందాశ్రయణమేవసారతమంమన్యసే-కించ-గుర్వనుశిక్షితాన్వీక్షక్యాదిశాస్త్రేషునత్వదుక్తధర్మఃకర్తవ్యత్వేనోపలభ్యతే- అతఃకింతద్ధర్మప్రమాపకంతత్రాహ॥ధర్మేతి॥ ధర్మాదీనాంసమాహారద్వంద్వఃపుంస్త్వమార్షం.

> రుపగాయతాంనః ॥ ౩౩ ॥ ధర్మార్థకామ ఇతియోభిహితస్త్రివర్గ ఈక్షాత్రయీనయదమౌవివిధాచవార్తా। మన్యేతదేతదఖిలంనిగమస్యసత్యంస్వాత్మార్పణంస్వసుహృదఃపరమస్యపుంసః॥ ౩౪॥ జ్ఞానంతదేతదఖిలందురవాపమాహ నారాయణోనరసఖఃకిలనారదాయ । ఏకాంతినాంభగవతస్తదకించనానాం పాదారవిందరజసాప్లుతదేహినాంస్యాత్ ॥ ౩౫ ॥ (శాంతోభయోవిగతతృట్పరమాత్మతత్త్వబోధోదయే

ధర్మోర్థకామశ్చేతియస్త్రివర్గోభిహితః అస్మదాచార్యైర్భార్గవాదిభిరితిశేషః - యస్త్రివర్గః పురుషార్థత్వేనాచార్యైరుక్తఇత్యర్థః - యచ్చతత్ప్రతిపాదికేక్షాదిరూపావిద్యాచతదేతత్సర్వమహంమన్యే - తత్రేక్షాఆన్వీక్షకీసంజ్ఞా తర్కవిద్యా - త్రయీవేదపూర్వభాగః - నయదమౌదండనీతిప్రతిపాదకేశాస్త్రే - వివిధావార్తాకృష్యాద్యాజీవికాజ్ఞానజనకంశాస్త్రం ఏతత్సర్వమహంమన్యేజానామ్యేవ - కింతుయత్స్వసుహృదఃపరమస్యపుంసఃనిరుపాధికసుహృదేపరమపురుషాయేత్యర్థః - సంప్రదానస్యైవశేషత్వవివక్షయాషష్ఠీ - స్వాత్మార్పణంభగవతిస్వాత్మసమర్పణం - తదేతన్నిగమస్యవేదోత్తరభాగస్య ప్రమేయమితిశేషః ఉపనిషద్భాగస్య ప్రతిపాద్యంసత్యంనిత్యం అక్షయిష్ణుపురుషార్థసాధనం మన్యఇత్యర్థః - అస్మద్గురుజ్ఞాతమప్యహంజానామి - నిత్యనిరతిశయపురుషార్థసాధనంభగవత్యాత్మసమర్పణం వేదాంతప్రతిపాద్యంత్వధికంజానామీత్యర్థః గురవస్తునైతజ్జానంతీత్యభిప్రాయః ఆపాతతోజానంతోపామహదనుగ్రహాభావాన్నానుష్ఠానోపయోగితయానిస్సంశయం జానంతీతితాత్పర్యం - నిగమస్యేత్యనేనాస్మదుక్తార్థేవేదాంతభాగః ప్రమాణమిత్యుక్తంసచ॥ శ్రు॥ ఓమిత్యాత్మానంయుంజీతమముక్షుర్వైశరణమహం ప్రపద్యఇత్యాదిరూపః స్వాత్మార్పణమిత్యనేనచోపేతనారాయణంహరిమాశ్రయమేతేత్యాద్యుక్తమాశ్రయణ మాత్మసమర్పణరూపమితివివృతం- భగవతిస్వాత్మసమర్పణంనామస్వాత్మనోభగవచ్ఛేషతైకస్వభావత్వానుసంధానపూర్వకంభగవతి స్వాత్మరక్షాభర సమర్పణరూపం ఏవంనారాయణోపాయనంనామతచ్చరణాగతిరిత్యుక్తంభవతి - సమనంతరాధ్యాయేతదుపాయనస్యతద్భక్త్యాత్మకత్వం వక్ష్యతి- ఏవంచయథాధికారంభక్తిప్రపత్త్యన్యతరాత్మకంభగవత్సమాశ్రయణంకర్తవ్యమితితాత్పర్యం॥ ౩౪ ॥ తేషాంవిశ్వాసార్థంగురుసంప్రదాయమేవాహ ॥ జ్ఞానమితి ॥ యత్రనారదఃశ్రోతా - తత్రకుతోమాదృశానామధికారఇతిమాశంకిష్ఠాఇత్యాహ - భగవతఃఏకాంతభక్తానాం యత్పాదరజః తేన ఆప్లుతానాం స్నాతానాందేహినాంసర్వేషామపితత్జ్ఞానం స్యాత్ - నతూత్తమానామేవేతినియమః ॥ వి ॥ ననుగురుభిరజ్ఞాతమిదమంతరేణాపిసదుపదేశేనకథంత్వం జ్ఞాతవానిత్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శంకాయాంభగవతో నారదస్యానుగ్రహాదేవేతివక్తుంతస్యసాంప్రదాయికత్వమాహ ॥ జ్ఞానమితి ॥ తదేతద్దురవాపందు
ర్లభం- జ్ఞానం - నరస్యసఖాభగవాన్నారాయణోబదరికాశ్రమవాసీ నారదాయాహ ఉపదిష్టవాన్ - ననుయత్ర నార
దశ్శ్రోతా నారాయణోవక్తాతస్మిన్మాదృశాం కథమధికారఇతిశంకాంనిరాకరోతి ॥ ఏకాంతినామితి ॥ ఏకాంతినామకిం
చనానామనన్యప్రయోజనానాంభగవతః పాదారవిందరజసా అవుతానాంస్నాతానాందేహినాం భగవత్సేవాసక్తా
నాంసర్వేషామపితత్ జ్ఞానంస్యాదేవనతూత్తమానామేవేతినియమః ॥ ౩౬ ॥ శ్రుతమితి ॥ అతఏవమయాపినారదాచ్ఛ్రు
తంవిజ్ఞానసంయుతంఅనుభవపర్యంతంధర్మంచశ్రుతం।వీ॥ అతఏవమయాపినారదాచ్ఛ్రుతమిత్యాహ ॥శ్రుతమితి ॥ వి
జ్ఞానేనవివేకాదిజన్యేనసంయుతంజ్ఞానంశాస్త్రీయంవిశుద్ధభాగవతధర్మరూపం భగవద్యాథాత్మ్యవేదినోనారదాచ్ఛ్రు
తంశ్రవణేనజ్ఞాతం - భగవతోనారదస్యవచసాంశ్రవణాన్మమజ్ఞానవిజ్ఞానసంపత్తిరభూదిత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ తత్రేతిపస్మి
తాః పృచ్ఛంతిదైత్యపుత్రాః ॥ ప్రహ్లాదేతి ॥ ఏతాభ్యామృతేన్యంగురుంనవిద్మః ఏతదాగమనాత్పూర్వమేవాహంనారద
పార్శ్వంగతఇతిచేత్ తత్రాహుః - బాలానామపిఅతిశిశూనామప్యస్మాకమేతావీశ్వరౌనియంతారౌ - అతస్తవాన్యత్ర
గమనంనసంభవతి॥ వీ॥ తత్రవిస్మితాఃపృచ్ఛంతిదైత్యకుమారాః ॥ ప్రహ్లాదేతి ॥ హేప్రహ్లాదత్వంవయంచాపిఏతాభ్యాంగు

నవిద్మహేతాత్మ పరిభ్రమాత్మకః । యోనోఽవధూతవపుషాపరమేణచప్రైసు ప్తంసముత్థితమివాత్మవికల్పభేదమ్ ॥
౩౬ ॥ శ్రుతమేతన్మయాపూర్వంజ్ఞానంవిజ్ఞానసంయుతమ్ । ధర్మంభాగవతంశుద్ధం నారదాదేవదర్శ
నాత్॥ ౩౭॥ దైత్యపుత్రాః ॥ ప్రహ్లాదత్వంవయంచాపిన తేన్యంవిద్మహేగురుమ్ । ఏతాభ్యాంగురుపుత్రా
భ్యాంబాలానామృతఈశ్వరౌ ॥ ౩౮ ॥ బాలస్యాంతఃపురస్థస్యమహత్సంగోదురన్వయః । ఛింధివస్సంశ
యంసౌమ్యస్యాచ్చేద్విస్రంభకారణమ్ ॥ ౩౯ ॥ ******************************

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - సప్తమస్కంధే- షష్ఠోఽధ్యాయః.

శ్రీనారదః ॥ ఏవందైత్యసుతైఃపృష్టోమహాభాగవతోఽసురః । ఉవాచస్మయమానస్తాన్ స్మరన్మదనుభాషి
తమ్॥ ౧॥ ప్రహ్లాదః ॥ పితరిప్రస్థితేస్మాకంతపసేమందరాచలమ్ । యుద్ధోద్యమంతదాచక్రుర్విబుధాదాన
వాన్ప్రతి ॥ ౨॥ పిపీలికైరహిరివదష్టోలోకోపతాపనః। పాపేనపాపోభక్షీతివాదినోవాసవాదయః ॥ ౩ ॥
తేషామపిబలోద్యోగంనిశమ్యాసురయూథపాః । వధ్యమానాస్సురైర్భీతాదుద్రువుస్సర్వతోదిశమ్ ॥ ౪ ॥
కళత్రపుత్రవిత్తాప్తాన్గృహాన్పశుపరిచ్ఛదాన్ । నాపేక్షమాణాస్త్వరితాః సర్వేప్రాణపరీప్సవః ॥
౫॥ వ్యలుంపన్రాజశిబిరమమరాజయకాంక్షిణః। ఇంద్రస్తురాజమహిషీంమాతరంమమచాగ్రహీత్ ॥ ౬ ॥ నీ
యమానాంభయోద్విగ్నాంక్రందంతీంకురరీమివ । యదృచ్ఛయాగతస్తత్ర దేవర్షిర్దృష్టవాన్పథి ॥
౭ ॥ ప్రాహచైనాంసురపతేనేతుం నార్హస్యనాగసీమ్। ముంచముంచమహాభాగసతీంపరపరిగ్రహామ్ ॥
౮॥ ఇంద్రః ॥ ఆస్తేస్యాజఠరేవీర్యమవిషహ్యంసురద్విషః। ఆస్యతాంప్రసవోయావత్ మోక్ష్యేర్థపదవీం

రుపుత్రాభ్యామృతేవినాఅన్యం గురుంనవిద్మహే - ఏతదాగమనాత్పూర్వమేవాహంనారదపార్శ్వంగత ఇత్యత్రాహుః
బాలానామపి - శిశూనామపిసతామస్మాకమేతావేవేశ్వరౌనియంతారౌ- అతస్తవాన్యత్రగమనంనసంభవతి॥ ౩౮ ॥ సఏ
వాత్రాగతఇత్యపినసంభవతీత్యాహుః ॥ బాలస్యేతి ॥ దురన్వయఃదుర్ఘటః- విస్రంభకారణంవిశ్వాసహేతుః। వీ॥నారద
ఏవాత్రాగతఇత్యపినసంభవతీత్యాహుః ॥ బాలస్యేతి ॥ అంతఃపురస్థస్యబాలస్యతవ - మహతోనారదస్యసంగోదురన్వ
యోదుర్ఘటః- సౌమ్య- నోస్మాకం- సంశయంఛింధిఅపనుద - విస్రంభకారణంవిశ్వాసహేతుస్స్యాత్ అసంభావితత్వే
నాస్మాభిరవిశ్వసనీయోనారదసంగమఉక్తం - తత్రయద్యస్మద్విశ్వాస హేతురస్తిచేత్త దుపపాదనపూర్వకం తత్సంగ
తివిషయకసంశయంఛింధీత్యర్థః॥౩౯॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా.*******************
శ్లో ॥ సప్తమేమాతృగర్భస్థేస్వస్మిన్నారదభాషితమ్। ప్రహ్లాదోవర్ణయామాసశిష్యప్రత్యయసిద్ధయే ॥ ౧॥ అత్రావినార
దాదేతన్మయాగర్భఇతీరితుం । తత్ప్రస్తావకథామాహపద్భైః షోడశభిస్సుధీః॥పితరీతి॥అస్మాకంపితరిహిరణ్యకశిపౌ॥౨॥పి
పీలికైరితి॥ స్వకృతేనైవపాపేనపాపోసావభక్షిభక్షితఇతివాదినోఽయుద్ధోద్యమంచక్రుః॥౩॥ ౪॥ ౫॥ వ్యలుంపన్ని
తి॥ రాజ్ఞఃశిబిరంఆవాసంవ్యలుంపన్సర్వస్వాపహారేణనాశితవంతః॥ ౬॥ ౭ ॥ ప్రాహేతి॥ అనాగసీంనిరపరాధామేనాం
నేతుంనార్హసీతిప్రాహ॥ ౮॥ ఆస్తఇతి॥ అవిషహ్యందుస్సహంఅతఃఆనయాప్రసవపర్యంతమత్రాస్యతాం. తతశ్చార్థ,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యపదవీంమార్గంగతః ప్రాప్తస్సన్ - జాతంపుత్రంహత్వా మోత్స్యేమోత్స్యామీత్యర్థః॥ ౯॥ సోఽయమితి॥ సాక్షాత్స్వగుణైరేవమహాన్ - నతుపిత్రాదిసంబంధాత్ - త్వయాహేతుభూతేనసంస్థాంమృత్యుంనయాస్యతి - తత్ర హేతవోఽనిషి ల్బిషఇత్యాదయః ॥ ౧౦ ॥ ఇతీతి ॥ అనంతస్యప్రియోయోఽహం సవాప్రియోయస్య తస్యమమభక్త్యాఏనాం ప్రదక్షిణీకృత్య ॥ ౧౧ ॥ తతఇతి ॥ ఇహైవాశ్వ్యతామిత్యాహేతి శేషః॥ ౧౨॥ తథేతి॥ అంతిసమీపే॥ ౧౩॥ ఋషిమితి ॥ అంతర్వత్నీగర్భిణీ- ఇచ్ఛయాభర్తురాగమనానంతరం- ప్రసూతవైఏవమపిస్వగర్భస్యక్షేమాయ॥౧౪॥ ఋషిరితి॥ తస్యాఃశోకశాంత్యైధర్మస్యతత్త్వంభక్తిలక్షణంజ్ఞానంఆత్మానాత్మవివేకఃతదుభయంప్రాదాత్- ఈశ్వరఃసమర్థః ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ భవతామితి॥ భూయాత్ భవేత్ వైశారదీస్వార్థేతద్ధితః దేహాద్యహంకార భేదనిపుణేత్యర్థః॥౧౭॥కాసావైశారదీధీరిత్యపేక్షాయాం నారదోక్తమేవ దేహాత్మప్రకారమాహదశభిః॥ జన్మాద్యాఇతి॥ జన్మాద్యాః - అస్తిజాయతేవర్ధతే పరిణమతేఅపక్షీయతే వినశ్యతి- ఇత్యేవంభూతాః - షడ్భావవికారాః వృక్షస్యేవయథాఫలానాందృశ్యంతేతద్వదాత్మనినయావనాద్యవస్థాః తేదేహస్యదృష్టాఇత్యర్థః ఈశ్వరీవికారాసమర్థామూర్తిర్యస్యతేన॥౧౮ ॥ తదేవందేహధర్మైః - తద్వైలక్షణ్యేనఆత్మనోదేహాద్భేదోదర్శితః- ఇదానీంఆత్మధర్మైరేవ భేదంస్ఫుటయన్ తదహంకారాదికంత్యాజయతి॥ ఆత్మేతి ॥ ఆత్మానిత్యః॥ శ్రు॥ అవినాశీవాఅరేయమాత్మేతి- అవ్యయః అపక్షయశూన్యః ॥ శ్రు ॥ ఋచోఽక్షరేపరమేవ్యోమన్నితి- శుద్ధఃనిర

గతః॥ ౯॥ నారదఃసోఽయంనిష్కిల్బిషస్సాక్షాన్మహాభాగవతోమహాన్। నత్వయాప్రాప్స్యతేసంస్థామనంతానుచరోబలీ॥ ౧౦॥ ఇత్యుక్తస్తాంవిహాయేంద్రోదేవర్షేర్మానయన్వచః । అనంతప్రియభక్త్యైనాంపరిక్రమ్యదివంయయౌ ॥ ౧౧ ॥ తతోమన్నాతరమృషిస్సముస్నీయనిజాశ్రమం । ఆశ్వాస్యేహోష్యతాంవత్సేయావత్తేభర్తురాగమః॥ ౧౨॥ తథేత్యవాత్సీద్దేవర్షేరంతిసాప్యకుతోభయా । యావద్దైత్యపతిర్ఘోరాత్తపసోనన్యవర్తత॥ ౧౩॥ ఋషింపర్యచరత్తత్రభక్త్యాపరమయాసతీ । అంతర్వత్నీస్వగర్భస్యక్షేమాయేచ్ఛాప్రసూతయే॥ ౧౪ ॥ ఋషిఃకారుణికస్తస్యాః ప్రాదాదుభయమీశ్వరః । ధర్మస్యతత్త్వంజ్ఞానంచమామప్యుద్దిశ్యనిర్మలం॥ ౧౫ ॥ తత్తుకాలస్యదీర్ఘత్వాత్ స్త్రీత్వాన్మాతుస్తిరోదధేఋషిణానుగృహీతంమాంనాధునాప్యజహాత్స్మృతిః ॥ ౧౬ ॥ భవతామపిభూయాన్మేయదిశ్రద్ధధతేవచః।వైశారదీధీశ్శ్రద్ధాచస్త్రీబాలానాంచమేయథా ॥ ౧౭ ॥ జన్మాద్యాష్షడిమేభావాదృష్టాదేహస్యనాత్మని । ఫలానామివవృక్షస్యకాలేనేశ్వరమూర్తినా ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మానిత్యోఽవ్యయశ్శుద్ధఏకఃక్షేత్రజ్ఞఆశ్రయః । అవిక్రియస్స్వదృగ్ఘేతుర్వ్యాపకోఽసంగ్యనావృతః॥ ౧౯ ॥ ఏతైర్ద్వాదశభిర్విద్వానాత్మనోలక్షణైః పరైః। అహంమమేత్యసద్భావందేహాదౌమోహజంత్యజేత్॥ ౨౦॥ స్వర్ణంయథాగ్రావసుహేమకారఃక్షేత్రేషుయోగైస్తదభిజ్ఞఆప్నుయాత్ । క్షేత్రేషు దేహేషు తథాత్మయోగైరధ్యాత్మవిద్బ్రహ్మగతింలభేత॥ ౨౧॥ అష్టౌప్రకృతయఃప్రోక్తాస్త్రయఏవహితద్గుణాః। వికారాష్షోడశాచార్యైఃపుమానేకస్సమన్వయాత్ ॥ ౨౨ ॥ దేహస్తుసర్వసంఘాతోజగత్తస్థురితిద్విధా । అత్రైవమృగ్యఃపురుషోనేతినేతీత్యతత్త్య

వద్యః॥ శ్రు॥ నిరవద్యంనిరంజనమితి- ఏకః॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయమితి॥ క్షేత్రజ్ఞః॥ శ్రు॥ విజ్ఞాతారమరేకేనవిజానీయాదితి- ఆశ్రయః॥ శ్రు॥ యస్మిన్ద్యౌఃపృథివీత్యాది- అవిక్రియః॥ శ్రు॥ నిష్కళంనిష్క్రియంశాంతమితి- స్వదృక్॥శ్రు॥ ఆత్మజ్యోతిరితి- హేతుః॥ శ్రు॥ సఇమాన్ లోకానసృజతేతి- వ్యాపకః॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతమితి- అసంగీ ॥ శ్రు ॥ అసంగోహ్యయంపురుషఇతి- అనావృతః॥ శ్రు॥ పూర్ణస్యపూర్ణమాదాయపూర్ణమేవావశిష్యతఇతి॥౧౯॥ఏతైరితి॥ పరైఃశ్రేష్ఠైః దేహాద్భేదంవిద్వాన్- అసద్భావంమిథ్యాదృష్టిం॥ ౨౦॥ నన్వేవంవివిక్తాత్మనోఽప్యపరోక్షానుభవేనబ్రహ్మతాప్రాప్తిః కథంస్యాత్- యతోఽహంకారాదికంత్యజేదిత్యపేక్షాయాంతత్ప్రాప్తిప్రకారంసదృష్టాంతమాహ॥స్వర్ణమితి॥స్వర్ణకారః స్ఫురత్స్వర్ణకణేషుగ్రావసు- యోగైః ధమనాద్యుపాయైఃతదుపాయజ్ఞః హేమకారఃయథాస్వర్ణమాప్నుయాత్ ఆత్మయోగైఃఆత్మప్రాప్త్యుపాయైఃబ్రహ్మగతింబ్రహ్మతాంఅధ్యాత్మవిత్ ఆత్మాధికృతకార్యకారణసంఘాతంజ్ఞాతా ॥ ౨౧ ॥ ఆధ్యాత్మవివేకపూర్వకంఆత్మప్రాప్త్యుపాయానాహత్రిభిః॥ అష్టావితి - మూలప్రకృతిః - మహదహంకారౌపంచతన్మాత్రాణిచేత్యష్టౌ - త్రయఃసత్త్వాదయః- తేచప్రకృతిగుణాఏవనతుభిన్నాః- ఏకాదశేంద్రియాణి - పంచమహాభూతానిచేతిషోడశ-పుమానాత్మాఏకఃప్రోక్తఃకపిలాదిభిరాచార్యైః - ఏకత్వేహేతుఃఏతేషుసాక్షిత్వేనాన్వయాత్ ॥ తదుక్తం ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ మూలప్రకృతిర్వికృతిర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయః సప్త షోడశకశ్చ వికారో న ప్రకృతిర్న వికృతిః పురుష ఇతి॥ ౨౨॥ దేహ ఇతి॥ జగత్ జంగమం- తస్థుః స్థావరం - అత్రైవ సర్వసంఘాతాత్మకే దేహ ఏవ- మృగ్యః అన్వేష్టవ్యః - సుకరం చైతదిత్యాహ- నేతి నేతీత్యపోహైః క్రియమాణే - స్వయమేవాత్మ త్యజన్ అనాత్మవర్గాత్ పృథక్ పృథగుపలభ్యమాన ఇత్యర్థః॥ ౨౩॥ అన్వయేతి॥ మణిషు సూత్రమివ- సర్వత్రానుస్యూతత్వేనాన్వయః - అతఏవ - మణిభ్యః సూత్రస్యేవైకైకవ్యతిరేకశ్చ తయోర్ద్వంద్వైక్యం - తేన- యో వివేకః- పూర్వోక్తో వా- తేన శుద్ధేనాత్మనా మనసా- సర్గస్థానసమామ్నాయైః సృష్టిస్థితిసంహారైః ॥ శ్రుతి ॥ యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంత ఇత్యాదిశ్రుత్యుక్తసర్గాద్యనుసంధానేనేత్యర్థః- విమృశద్భిః విచారయద్భిః- అసత్వరైః అవ్యగ్రైః - మృగ్యత ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౪॥ విమర్శప్రకారమాహ ద్వాభ్యాం॥ బుద్ధేరితి॥ అధ్యక్షః సాక్షీ॥ ౨౫॥ ఏభిరితి॥ అతః ఏభిః బుద్ధిభేదైః - పరిణామైః - పర్యస్తైః పరితః క్షిప్తైః - అనాత్మధర్మత్వేన నిరస్తైః - బుద్ధిధర్మత్వే హేతుః - త్రివర్ణైః త్రిగుణాత్మకైః- క్రియోద్భవైః కర్మజన్యైః బుద్ధేరేవ త్రిగుణాత్మకత్వాత్- కర్మకర్తృత్వాచ్చ తస్యాప్యేతా అవస్థాః- ఆత్మా తు బుద్ధ్యన్వయాత్ తదవస్థావానివ భాతి- న తత్త్వత ఇత్యాత్మనః స్వరూపం- బుధ్యేత్-జానీయాదిత్యర్థః- అత్ర దృష్టాంతః - కుసుమధర్మైః గంధైః -తదాశ్రయం వాయుమివ॥ ౨౬॥ ననుతర్హి యథా కుసుమోపాధికోపి వాయోర్గంధో వివేకజ్ఞానే - న నివర్తతే- ఏవమాత్మనః సంసారో న నివర్తత ఇత్యాశం

జన్ ॥ ౨౩ ॥ అన్వయవ్యతిరేకేణ వివేకేనోశతాత్మనా । సర్గస్థానసమామ్నాయైర్విమృశద్భిరసత్వరైః ॥
౨౪॥ బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నస్సుషుప్తిరితి వృత్తయః । తా యేనైవానుభూయంతే సోధ్యక్షః పురుషః పరః ॥
౨౫॥ ఏభిస్త్రివర్ణైః పర్యస్తైర్బుద్ధిభేదైః క్రియోద్భవైః ॥ స్వరూపమాత్మనో బుధ్యేద్గంధైర్వాయుమివాన్వయాత్॥ ౨౬॥ ఏతద్ద్వారో హి సంసారో గుణకర్మనిబంధనః । అజ్ఞానమూలోపార్థోపి పుంసస్స్వప్న ఇవాప్యతే॥ ౨౭॥ మనోమయత్వాత్సర్వేథాస్స్వప్నజాగరయోస్సమాః । దృష్టనష్టా అపి ధ్యాతుః శోకమోహభయప్రదాః ॥ ౨౮ ॥ పరస్య నిర్గుణస్యాపి గుణసంగాదనిర్వృతిః । వ్యక్తం జన్మాత్యయో వ్యక్తః శయానస్యేహ నస్వతః॥ ౨౯ ॥ తస్మాద్భవద్భిః కర్తవ్యః కర్మణాం త్రిగుణాత్మనాం । బీజనిర్హరణం యోగః ప్రవాహోపరమో ధియః ॥ ౩౦ ॥ తత్రోపాయసహస్రాణామయం భగవతోదితః । యదీశ్వరే భగవతి భక్తిస్స్యాద్దైర్యథా రతిః ॥ ౩౧॥ గురుశుశ్రూషయా భక్త్యా సర్వలాభార్పణేన చ । సంగేన సాధుభక్తానామీశ్వరారాధనేన చ ॥ ౩౨ ॥ శ్రద్ధయా తత్కథాయాం చ కీర్తనైర్గుణకర్మణాం । తత్పాదాంబురుహధ్యానాత్తల్లింగేక్షార్హణాదిభిః ॥ ౩౩ ॥ హరిస్సర్వేషు భూతేషు భగవానాస్త ఈశ్వరః । ఇతి భూతాని మనసా కామైస్తైస్సాధు మానయేత్ ॥ ౩౪ ॥ ఏభిర్నిర్జితషడ్వర్గైః క్రియతే భక్తిరీశ్వరే । వాసుదేవే భగవతి యయా సంలభతే రతిం॥ ౩౫॥ నిశమ్య కర్మాణి గుణానతుల్యాన్వీర్యాణి లీలాతనుభిః కృతాని । యథాతిహర్షాత్పులకాశ్రుగద్గదం ప్రోత్కంఠ ఉద్గాయతి రౌతి నృత్యతి ॥ ౩౬ ॥ యథా గ్రహగ్రస్త ఇవ క్వచిద్ధసత్యాక్రంద

క్యాహ॥ ఏతదితి॥ ఎతద్ద్వారః బుద్ధిద్వారకః - తదవస్థాద్వారకో వా-న స్వతః- హి యస్మాత్- బుద్ధేః యే గుణాః కర్మాణి చ తైర్నిబధ్యత ఇతి తథా-స చాజ్ఞానమూలః -అతః -అపార్థో మిథ్యాభూతః -అపి తు-స్వప్న ఇవాప్యతే- వాయోస్తు గంధవద్ద్రవ్యసంబంధస్యవాస్తవత్వాద్విషమో దృష్టాంతః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తస్మాదితి॥ యదేవం నిర్వృతిర్ఘటతే తస్మాద్బీజమజ్ఞానం ॥ తస్య నిర్హరణం దహనం- కిం తత్- యోగః కథంభూతం ధియః ప్రవాహం జాగ్రదాదిరూపముపరమయతీతి తథా ॥ ౩౦ ॥ తదేవం జ్ఞానప్రకారముక్త్వా తత్సాధనం ధర్మస్య తత్త్వం నారదోక్తమేవాహ పంచభిః॥ తత్రేతి॥ యైర్ధర్మైః యథా యథావదనుష్ఠితైః రతిరితి యత్- అయముపాయో భగవతోక్తః - తథా హి- గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్- యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమితి - భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్ యశ్చాస్మి తత్త్వత ఇత్యాది చ॥ ౩౧॥ తత్రైవాంతరంగాన్ ధర్మానాహ॥ గుర్వితి॥ గురోః శుశ్రూషయా- భక్త్యా ప్రేమ్ణా- సర్వేషాం లబ్ధానామర్పణేన॥ ౩౨॥ శ్రద్ధయేతి॥ తస్య లింగానాం మూర్తీనాం ఈక్షణమర్హణం చాదిర్యేషాం- వందనాదీనాం- తైశ్చ ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఏభిరితి ॥ నిర్జితః షణ్ణాం కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యాణాం - వర్గో యైః ॥ ౩౫ ॥ భగవద్రతేర్లింగాన్యాహ త్రిభిః॥ నిశమ్యేతి॥ గుణాన్ భక్తవాత్సల్యాదీన్ అతిహర్షేణ ఉద్గతాః పులకాః అశ్రూణి చ తైః - గద్గదం యథా భవత్యేవం ప్రోత్కంఠః ఉద్గాయతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తదేతి॥ తస్య భావః చేష్టాదిః - తస్య భావో భావనా- తేనానుకృతే - ఆశయాకృతీ- మనశ్శరీరే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యస్య- నిర్దగ్ధంబీజమజ్ఞానంఅనుశయోవాసనాచయస్యసః - సమ్యగేతిప్రాప్నోతి॥ ౩౮॥ తతఃకిమతఆహ॥ అధోక్షజేతి॥ అధోక్షజస్యాలంబంమనసాస్పర్శం - పాఠాంతరే - తస్యాశ్రయణం- అశుభః రాగాదియుక్తఆత్మామనోయస్య-సంసృతి చక్రశాతనంతన్నివర్తకం - బుధావిద్వాంసఃవిదుః- తదేవబ్రహ్మణినిర్వాణంలయోమోక్షః - తదాత్మకంసుఖంవిదుఃహృదీశ్వరమంతర్యామిణం ॥ ౩౯ ॥ భక్తిరశక్యేతిచనమంతవ్యమిత్యాహ॥కఇతి॥ఛిద్రవత్ ఆకాశవత్- విషయాణాముపపాదనైరాజనైః- కిం- తత్రహేతుః- సర్వదేహినాంసామాన్యతః- విషయసిద్ధత్వేనసూకరాదిసాధారణ్యాపత్తైరిత్యర్థః-నచైవమాదౌపౌనరుక్త్యందోషః - నారదోక్తానువాదరూపత్వాదస్యప్రకరణస్య॥౪౦॥ అనర్థకంచవిషయార్జనమిత్యాహ॥ రాయఇతి॥ రాయఃఅర్థాః- క్షణభంగురమాయుర్యస్య-తదుక్తమితిహాసే॥శ్లో॥ధనంహిపురుషాలోకేపురుషంధనమేవవా॥ అవశ్యమేకంత్యజతితస్మాత్కింధనతృష్ణయేతి॥ ౪౧॥ శ్లో ॥ యన్నదుఃఖేనసంభిన్నంనచగ్రస్తమనంతరం । అభిలాషోపపన్నంచసుఖంస్వర్గపదాస్పదమిత్యేవంభూతాఃస్వర్గాదిభోగాఅపినసేవార్హాఇత్యాహ ॥ ఏవంహీతి ॥ క్షయిష్ణుత్వే హేతుః- క్రతుభిఃకృతాఇతి॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకః క్షీయతఏవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకః క్షీయతఇతి

తిధ్యాయతివందతేజనం । ముహుశ్శ్వసన్వక్తిహరేజగత్పతేనారాయణేత్యాత్మమతిర్గతత్రపః॥ ౩౭ ॥ తదాపుమాన్ముక్తసమస్తబంధస్తద్భావభావానుకృతాశయాకృతిః । నిర్దగ్ధబీజానుశయోమహీయసాభక్తిప్రవాహేణసమేత్యధోక్షజం ॥ ౩౮ ॥ అధోక్షజాలంబమిహాశుభాత్మనశ్శరీరిణస్సంసృతిచక్రశాతనం । తద్బ్రహ్మనిర్వాణసుఖంవిదుర్బుధాస్తతోభజధ్వంహృదయేహృదీశ్వరం ॥ ౩౯ ॥ కోతిప్రయాసోసురబాలకాహరేరుపాసనేస్వేహృదిఛిద్రవత్సతః । సత్యాత్మనస్సఖ్యురశేషదేహినాంసామాన్యతఃకింవిషయోపపాదనైః ॥ ౪౦ ॥ రాయఃకళత్రంపశవస్సుతాదయోగృహామహీకుంజరకోశభూతయః।సర్వేర్థకామాఃక్షణభంగురాయుషఃకుర్వంతిమర్త్యస్యకియత్ప్రియంచలాః ॥ ౪౧ ॥ ఏవంహిలోకాః క్రతుభిః కృతాఅమీక్షయిష్ణవస్సాతిశయానినిర్మలాః । తస్మాదదృష్టశ్రుతదూషణంపరంభక్త్యైకయాతంభజతాత్మలబ్ధయే॥ ౪౨॥ యదర్థఇహకర్మాణివిద్వాన్మాన్యస్సకృన్నరః।కరోత్యతోవిపర్యాసమమోఘంవిందతేఫలం ॥ ౪౩॥ సుఖాయదుఃఖమోక్షాయసంకల్పఇహకర్మణః।సఆప్నోతీహయాదుఃఖమనీహాయాస్సుఖావృతః॥ ౪౪ ॥ కామాన్కామయతేకామ్యైర్యదర్థమిహపూరుషః।సవైదేహస్తుపారక్యోభంగురోయాత్యుపైతిచ ॥ ౪౫॥కిముత్యవహితాపత్యదారాగారధనాదయః।రాష్ట్రకోశబలామాత్యభృత్యాప్తామమతాస్పదాః ॥ ౪౬ ॥ కిమేతైరాత్మనస్తుచ్ఛైస్సహదేహేననశ్వరైః।అనర్థైరర్థసంకాశైర్నిత్యానందరసోదధేః ॥ ౪౭ ॥ నిరూప్యతామిహస్వార్థఃకియాన్దేహభృతోసురాః।నిషేకాదిష్వవస్థాసుక్లిశ్యమానస్యకర్మభిః॥౪౮॥కర్మాణ్యారభతేదేహీదేహేనాత్మానువర్తినా।కర్మభిస్తనుతేదేహముభయంత్వవివేకతః॥ ౪౯ ॥ తస్మాదర్థాశ్చకామాశ్చధర్మాశ్చయదుపాశ్రయాః । భజతానీహయాత్మానమనీహంహరిమీశ్వరం ॥ ౫౦॥ సర్వేషామపిభూతానాంహరిరాత్మేశ్వరఃప్రియః।భూతైర్మహద్భిస్స్వకృతైఃకృతానాంజీవసంజ్ఞితః ॥ ౫౧ ॥ దేవోసురోమనుష్యోవాయక్షోగంధర్వఏవవా । భజన్ముకుందచరణంస్వస్తిమాన్స్యాద్య

శ్రుతేః- అతఏవ- పుణ్యతారతమ్యేనసాతిశయాః-నచనిర్మలాః- స్పర్ధాదిమత్త్వాత్ -నవిద్యతేదృష్టంశ్రుతంచదూషణంయస్మిన్ ॥ ౪౨॥కించ॥ యదితి॥యదర్థేయత్సంకల్ప్య- అతఃసంకల్పితాత్-విపర్యాసంవిపరీతంఫలంఅమోఘంఅవశ్యంప్రాప్నోతి ॥ ౪౩ ॥ తదేవందర్శయతి ॥ సుఖాయేతి॥ఈహయాఇచ్ఛయా-క్రియయావా-యఃపూర్వమనీహాయాః హేతోః-సుఖేనావృతోవ్యాప్తఆసీత్ - సఈహయాదుఃఖమాప్నోత్యేవ॥ ౪౪ ॥ కించ॥కామానితి॥కామాన్భోగాన్- కామ్యైఃవిషమైఃకర్మభిర్వా - పారక్యఃశ్వాదిభోగ్యః- నత్వాత్మీయఃభంగురశ్చ॥౪౫॥ కిముతేతి॥కిముదేహాత్- వ్యవహితాఃఅపత్యాదయః - మమతావిషయాః - పారక్యాఇతికిమువక్తవ్యం॥ ౪౬॥కించ॥స్వయంపురుషార్థరూపస్యకిమేతైరిత్యాహ॥కిమేతైరితి॥ ౪౭॥భోగావసరాభావాచ్చైతైః కఉపయోగఇత్యాహ॥ నిరూప్యతామితి॥ ప్రాచీనైఃకర్మభిఃక్లిశ్యమానస్య-కర్మభిఃకియాననర్థఇతివాఅన్వయః ॥ ౪౮॥ననుకర్మసుసమాప్తేషుభోగావసరస్స్యాత్తత్రాహ॥కర్మాణీతి॥నచేదంకర్మ-తత్ఫలందేహాదికంచ - పరమార్థఇత్యాహ - ఉభయంకర్మచదేహంచ- అవివేకతఃఆత్మాజ్ఞానేనైవతనుతే॥౪౯॥తస్మాదితి॥యదుపాశ్రయాఃయదధీనాః॥ ౫౦ ॥ సర్వేషామితి ॥ భూతానాంప్రాణినాంజీవసంజ్ఞితః అంతర్యామీ॥ ౫౧॥ అసురాణా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మస్మాకమత్ర నాధికార ఇత్యపి న వాచ్యమిత్యాహ పంచభిః॥ దేవ ఇతి ॥ ౫౨॥ ౫౩॥ నేతి ॥ అమలయా నిష్కామయా-విడంబ
నం నటనమాత్రం॥ ౫౪॥ ౫౫ ॥ దైతేయా ఇతి॥ అచ్యుతతాం అమృతత్వం॥ ౫౬॥ అధ్యాయద్వయోక్తముపసంహరతి॥ ఏతా
వానితి॥ తదీక్షణం గోవిందదృష్ట్యా సంమాననం॥ ౫౭॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.************
శ్లో॥ అష్టమేతిరుషాసూనుం నిఘ్నన్ దైత్యో హతస్స్వయం । ఆవిర్భూయ నృసింహేన స చ బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతః ॥ అంతఃకృపా
సుధాపూర్ణో బహిః క్రోధో నృకేసరీ । దైత్యేంద్రమరిభావేన భజంతం స్వముఖావయత్ ॥౧॥ అథేతి॥ ఏకాంతసంస్థితాం ప్ర
త్యక్నిష్ఠాం-యథాయథావత్ ॥ ౨ ॥ శ్రుత్వేతి॥ స దైత్యః పుత్రం హంతుం మనో దధే- కథంభూతః- కోపస్యావేశేనోద్రేకే
ణ చలత్ గాత్రం వపుర్యస్య సః ॥ ౩ ॥ క్షిప్త్వేతి ॥ క్షిప్త్వా తిరస్కృత్య- పాపేన సరోషేణ తిరశ్చీనేన వక్రేణ॥౪॥౫॥ హేదు
ర్వినీతేతి ॥ మందాత్మన్ అల్పబుద్ధే- మదాజ్ఞాలంఘినం త్వాం అద్య యమాలయం నేష్యామి ॥ ౬॥ క్రుద్ధస్యేతి॥ అభీతవత్-కిం

థోదయం ॥ ౫౨ ॥ నాలం ద్విజత్వం దేవత్వమృషిత్వం వాసురాత్మజాః । ప్రీణనాయ ముకుందస్య న వృత్తం న
బహుజ్ఞతా ॥ ౫౩ ॥ న దానం న తపో నేజ్యా న శౌచం న వ్రతాని చ । ప్రీయతేఽమలయా భక్త్యా హరిరన్యద్విడం
బనం ॥ ౫౪॥ తతో హరౌ భగవతి భక్తిం కురుత దానవాః । ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సర్వభూతాత్మనీశ్వరే ॥ ౫౫॥
దైతేయా యక్షరక్షాంసి స్త్రియశ్శూద్రా వ్రజౌకసః । ఖగా మృగాః పాపజీవాస్సంతి హ్యచ్యుతతాం గ
తాః ॥ ౫౬॥ ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్ పుంసః స్వార్థః పరః స్మృతః । ఏకాంతభక్తిర్గోవిందే యత్సర్వత్ర తదీక్ష
ణం ॥ ౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే- సప్తమోధ్యాయః. ************
శ్రీనారదః ॥ అథ దైత్యసుతాస్సర్వే శ్రుత్వా తదనువర్ణితం । జగృహుర్నిరవద్యత్వాన్నైవ గుర్వనుశిక్షి
తం ॥ ౧ ॥ అథాచార్యసుతస్తేషాం బుద్ధిమేకాంతసంస్థితాం । ఆలక్ష్య భీతస్త్వరితో రాజ్ఞ ఆవేదయద్యథా
॥ ౨ ॥ శ్రుత్వా తదప్రియం దైత్యో గురుణోక్తం సుతానయం । కోపావేశచలద్గాత్రః పుత్రం హంతుం మనో
దధే ॥ ౩ ॥ క్షిప్త్వా పరుషయా వాచా ప్రహ్లాదమతదర్హణం । అవేక్షమాణః పాపేన తిరశ్చీనేన చక్షుషా ॥౪॥
ప్రశ్రయావనతం దాంతం బద్ధాంజలిముపస్థితం । సర్పః పదాహత ఇవ శ్వసన్ ప్రకృతిదారుణః ॥ ౫॥ హిర
ణ్యకశిపుః ॥ హే దుర్వినీత మందాత్మన్ కులభేదకరాధమ । త్వాం తు మచ్ఛాసనోద్వృత్తం నేష్యామ్యద్య
యమక్షయం ॥ ౬ ॥ క్రుద్ధస్య యస్య కంపంతే త్రయో లోకాస్సహేశ్వరాః । తస్య మేఽభీతవన్మూఢ శాస
నం కింబలోత్యగాః ॥ ౭ ॥ ప్రహ్లాదః॥ న కేవలం మే భవతశ్చ రాజన్ స వై బలం బలినాం చాపరేషాం। పరేఽవరే
మీ స్థిరజంగమా యే బ్రహ్మాదయో యేన వశం ప్రణీతాః ॥ ౮ ॥ స ఈశ్వరః కాల ఉరుక్రమోఽసావోజ
స్సహస్సత్త్వబలేంద్రియాత్మా । స ఏవ విశ్వం పరమః స్వశక్తిభిస్సృజత్యవత్యత్తి గుణత్రయేశః ॥ ౯ ॥ జహ్యా
సురం భావమిమం త్వమాత్మనస్సమం మనో ధత్స్వ న సంతి విద్విషః । ఋతేఽజితాదాత్మన ఉత్పథస్థితాత్త
ద్ధి హ్యనంతస్య మహత్సమర్హణం ॥ ౧౦ ॥ దస్యూన్ పురా షణ్ణ విజిత్య లుంపతో మన్యంత ఏకే స్వజితా దిశో
దశ । జితాత్మనోఽజ్ఞస్య సమస్య దేహినాం సాధోస్తు మోహప్రభవాః కుతః పరే॥౧౧॥ హిరణ్యకశిపుః॥ వ్యక్తం
త్వం మర్తుకామోసి యోతిమాత్రం వికత్థసే । ముమూర్షూణాం చ మందాత్మన్ నను స్యుర్విప్లుతా గిరః ॥౧౨॥ య
స్త్వయా మందభాగ్యోక్తో మదన్యో జగదీశ్వరః । క్వాసౌ యది స సర్వత్ర కస్మాత్ స్తంభే న దృశ్యతే ॥ ౧౩॥

బలం యస్య - సః కింబలః ॥౭॥౮॥ వశం ప్రణీతా ఇత్యత్ర హేతుః॥ స ఈశ్వర ఇతి॥ ఉరవః క్రమాః పాదవిక్షేపా యస్య-బహుప
రాక్రమ ఇతి వా - ఓజః ఇంద్రియపాటవం - సహః మనసః పాటవం ఓజ ఆదిరూపః-సత్త్వం స్థైర్యం బుద్ధిర్వా॥౯॥ మచ్ఛత్రుః
అసౌ - కథం మమాపి స ఏవ బలం స్యాదత ఆహ ॥ జహీతి॥ ఆత్మనః స్వస్య స్వభావం త్యజ- యతః-అజితాదాత్మనో మనసః ఋ
తే - వినా-అన్యే విద్విషో న సంతి. కించ-తద్ధి తదేవ హి-సామ్యేన మనసో ధారణమేవ సమర్హణం ఆరాధనం॥ ౧౦॥ మయా దిగ్వి
జయే సర్వే జితాః - అతః- సాంప్రతం న సంతీతి చేత్- తత్రాహ॥ దస్యూనితి॥ ఏకే భవాదృశా మందాః-పురా ఆదౌ లుంపతః స
ర్వస్వం హరతః - షడింద్రియలక్షణాన్ శత్రూన్ - న విజిత్య అజిత్వా - దశ దిశః స్వయం జితా ఇతి మన్యంతే-సాధోస్తు జితచి
త్తస్య ॥ దేహినాం సమస్య - జ్ఞస్య విదుషః స్వాజ్ఞానకల్పితాః పరే శత్రవః కుతస్స్యుః॥ ౧౧॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం-విప్లు
తాః అనన్వితార్థాః॥ ౧౨ ॥ య ఇతి॥ హే మందభాగ్య- యద్యసౌ అస్తి- తర్హి క్వాస్తి-ప్రహ్లాద ఆహ- స సర్వత్రాస్తి-హిర
ణ్యకశిపురాహ- కస్మాత్ స్తంభే నాస్తి - ప్రహ్లాదస్తు - తం స్తంభం నిరీక్షమాణః నృసింహస్సన్నాహ-దృశ్యత ఇతి॥౧౩॥ హిరణ్యకశి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పుస్తత్ర తమపశ్యన్నాహ॥ సోహమితి॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ ప్రహ్లాదేనమూర్ధ్ని బద్ధాంజలినా - నిరీక్ష్యమాణం స్తంభం - తాడితవాన్॥౧౫॥౧౬॥ అభిక్రమన్నితి॥ తత్పదంతస్యధ్వనేరాశ్రయం ॥ ౧౭॥ సత్యమితి ॥ భగవాన్ తదా అదృశ్యత దృశ్యోబభూవ కిమర్థం- నిజభృత్యేన ప్రహ్లాదేన- యద్భాషితం దృశ్యత ఇతి - తత్సత్యం విధాతుం కర్తుం - తథా అఖిలేషు భూతేషు స్వాత్మనో వ్యాప్తిం చ సత్యాం కర్తుం- స్తంభే అదృశ్యత- తత్ర- మర్థం॥ శ్లో॥ భాతి కేషు చ భావేషు భూతేష్వథ మహత్సు చ। భగవానాస్త ఇతి ॥ తేనైవ భృత్యేన యద్భాషితం తత్సత్యం కర్తుం - తథా అత్యద్భుతం దైత్యఘాతుకమతి ఘోరం రూపముద్వహన్ దధత్- తత్ర- మర్థం- నిజభృత్యైః సనకాదిభిః శాపానంతరమనుతప్తైః యద్భాషితం త్రిభిర్జన్మభిః శాపమోక్షో భవిష్యతి- తత్సత్యం కర్తుం తథా- అథవా - అత్యద్భుతం బ్రహ్మసృష్టావదృష్టమశ్రుతం చ రూపముద్వహన్ దధత్- తచ్చ న మృగాకారం న చ మనుష్యాకారముద్వహన్- సభాయాం మధ్యే అదృశ్యత- తత్ర- మర్థం - నిజభృత్యేన హిరణ్యకశిపునా బ్రహ్మాణం ప్రతి- యద్భాషితం॥ శ్లో॥ భూతేభ్యస్త్వద్విసృష్టేభ్యో మృత్యుర్మాభూన్మమ ప్రభో- ఇతి॥ తథా నాంతర్న బహిరితి న నరైర్న మృగైరితి చ- బ్రహ్మణా చ నిజభృత్యేన యద్భాషితం తత్తథాస్త్వితి - తత్సత్యం కర్తుం - న హి తద్బ్రహ్మసృష్టం భూతం- న చ నరో వా మృగో వా- న చ సభాగృహస్యాంతః- న చ ప్రాంగణవత్ బహిః - ఏవం తాభ్యాం భాషితం సత్యం కర్తుం- యచ్చ హిరణ్యకశిపునా భాషితం॥ శ్లో॥ మానమేతద్విరోధేన మృత్యుర్మే భవితేతి - తథా- శ్లో॥ అయమకుతశ్చిద్భయోమర

సోహం వికత్థమానస్య శిరః కాయాద్ధరామి తే। గోపాయేత హరిస్త్వాద్య యస్తే శరణమీప్సితః॥౧౪॥ ఏవం దురుక్తైర్ముహురర్దయన్ రుషా సుతం మహాభాగవతం మహాసురః । ఖడ్గం ప్రగృహ్యోత్పతితో వరాసనాత్ స్తంభం తతాడోరుబలస్స్వముష్టినా॥ ౧౫ ॥ ****************************

శ్రీమన్నృసింహమూర్త్యవతార ఘట్టః.

తదైవ తస్మిన్నినదోతిభీషణో బభూవ యే నాండకటాహమస్ఫుటత్ । యం వై స్వధిష్ణ్యోప గతం త్వజాదయః శ్రుత్వా స్వధామాత్యయ మంగ మేనిరే ॥ ౧౬ ॥ అభిక్రమన్పుత్రవధేప్సురోజసా నిశమ్య నిర్హ్రాదమపూర్వమద్భుతం । అంతస్సభాయాం న దదర్శ తత్పదం వితత్రసుర్యేన సురారియూథపాః ॥ ౧౭ ॥ సత్యం విధాతుం నిజభృత్యభాషితం వ్యాప్తిం చ భూతేష్వఖిలేషు చాత్మనః । అదృశ్యతాత్యద్భుతరూపముద్వహం స్తంభే సభాయాం న మృగం న మానుషం ॥ ౧౮ ॥ స సత్త్వమేవం పరితో విపశ్యం స్తంభస్య మధ్యాదనునిర్జిహానం । నాయం నరో నాపి మృగో విచిత్రమహో కిమేతన్నృమృగేంద్రరూపం ॥ ౧౯॥ మీమాంసమానస్య సముత్థితోగ్రతో నృసింహరూపం తదలం భయానకం ॥ ౨౦ ॥ ప్రతప్తచామీకరచండలోచనం స్ఫురత్సటాకేసరజృంభితాననం। కరాళదంష్ట్రం కరవాళచంచలక్షురాంతజిహ్వం భ్రుకుటీముఖోల్బణం ॥ ౨౧॥ స్తబ్ధోర్ధ్వకర్ణం గిరికందరాద్భుతం వ్యాత్తాస్యనాసం హనుభేదభీషణం। దివిస్పృశత్కాయమదీర్ఘపీవరగ్రీవోరువక్షస్స్థలమల్ప మధ్యమం ॥ ౨౨ ॥ చంద్రాంశుగౌరైశ్ఛురితం తనూరుహైర్విష్వగ్భుజానీకశతం నఖా

ఇతి - యచ్చ నారదేన నిజభృత్యేన స్వయమింద్రం ప్రతి భాషితం అయం మహాన్ సంస్థానం ప్రాప్స్యతి - అనంతానుచర ఇత్యనేన స్వస్య భక్తపక్షపాతిత్వం చ యద్భాషితం తచ్చ - సత్యం కర్తుం - అదృశ్యత చకారాన్నిజభాషితం చ యత్ ॥ శ్లో ॥ కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతీతి॥ తథా॥ తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాదిత్యాది చ - సత్యం కర్తుం అదృశ్యతేతి ద్రష్టవ్యం- అలమితి విస్తరేణ॥ ౧౮॥ స ఇతి॥ స దైత్యః- ఏవం ధ్వనిం శ్రుత్వా- తదాశ్రయం సత్త్వం ప్రాణివిశేషం - సర్వతో వలోకయన్ స్తంభస్య మధ్యాన్నిర్గచ్ఛత్ - నృమృగేంద్రయోర్మిశ్రం రూపమహో కిమేతదితి మీమాంసితవానితి శేషః॥ ౧౯॥ మీమాంసమానస్యేతి॥ తస్యైవమలం భయానకం- తత్ నృసింహరూపం- మీమాంసమానస్యాగ్రతో నృసింహరూపో హరిః- సముత్థితః॥ ౨౦॥ భయానకత్వమేవ దర్శయన్- తద్రూపమనువర్ణయతి త్రిభిః ప్రతప్తేతి॥ ప్రతప్తం చామీకరం స్వర్ణమివ పింగాని- చండాని లోచనాని యస్మిన్- సటాః జటాః- కేసరాః కంఠరోమాణి- స్ఫురద్భిః సటాకేసరైః జృంభితం సాటోపం ఆననం యస్మిన్- కరాళాః తుంగాః దంష్ట్రా యస్మిన్ - కరవాళః ఖడ్గః - తద్వత్ చంచలా క్షురాంతవత్ తీక్ష్ణా జిహ్వా యస్మిన్- భ్రుకుటీయుక్తేన ముఖేన- ఉల్బణం॥ ౨౧॥ స్తబ్ధేతి॥ స్తబ్ధౌ ఉన్నతౌ శంకువదూర్ధ్వౌ కర్ణౌ యస్మిన్ గిరికందరవదద్భుతం వ్యాత్తం ప్రసృతమాస్యం నాసా చ యస్మిన్ - హనూ కపోలప్రాంతౌ- తయోర్భేదేన విదారణే భీషణం- దివిస్పృశన్ కాయో యస్మిన్- అలుక్సమాసః- అదీర్ఘా హ్రస్వా పీవరా స్థూలా గ్రీవా యస్మిన్- ఉరువిశాలం వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఘస్థలం యస్మిన్ - తచ్చతచ్చ - అల్పంమధ్యమండదరంయస్మిన్ ॥ ౨౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చంద్రాంశువద్గౌరైః తనూరుహైర్లోమ భిః - ఘురితంవ్యాప్తం - విష్వక్ సర్వతః - ప్రసృతాభుజాస్తేషామనీకానిస్తోమాస్తేషాంశతానియస్మిన్ - నఖాన్యేవాయు ధానియస్మిన్ - దురాసదంప్రాప్తుమశక్యం - సర్వాణిచనిజానిచక్రాదీని - ఇతరాణివజ్రాదీని - తఏవాయుధప్రవేకాఃశస్త్రో త్తమాః - తైర్విద్రావితాదైత్యదానవాయేన - తద్రూపంమీమాంసమానస్యతస్యాగ్రతః సమవస్థితఇతిపూర్వేణాన్వయః ॥ ౨౩ ॥ తదావిర్భావప్రయోజనవిమర్శపూర్వకంతేనసహదైత్యస్యయుద్ధమాహసప్తభిః ॥ ప్రాయేణేతి ॥ ప్రాయేణమహా మాయావినా - హరిణా - మేఽయమేవంభూతోవధఃమృత్యుహేతుః - స్మృతఃచింతితః - తథాప్యనేనసముద్యతేనకింస్యాది త్యేవంబ్రువన్నభ్యపతదిత్యన్వయః ॥ ౨౪ ॥ అలక్షితఇతి ॥ తదాసోసురః - నృసింహస్యోజసిదీప్తౌ - పతితస్సన్ అలక్షితః అ దృష్టోభూత్ - సత్త్వధామనిసత్త్వప్రకాశేహరౌపతితస్యతమోమయస్యాదర్శనంతద్విచిత్రంనభవతి - తత్ర హేతుః - యోహరిఃపురాసృష్ట్యాదౌ - ప్రళయకాలీనంతమః - నుఅహో - అపిబత్ ॥ ౨౫ ॥ తతఇతి ॥ తస్మిన్ విక్రమంతం తత స్తతః ప్ర హరంతం ॥ ౨౬ ॥ సఇతి ॥ హస్తాదుత్కలితఃనిస్సృతః - తదాఅసురాఃదేవాఃధిష్ణ్యపాఃలోకపాలాశ్చ - అసాధ్వమన్యంత హృతాన్యోకాంపిస్థానానియేషాంతే - తద్భియా - ఘనచ్ఛదాఃమేఘాంతరితాస్సంతః ॥ ౨౭ ॥ తమితి ॥ యస్యహస్తాత్ స్వ యంముక్తః - తంనృహరిం - స్వవీర్యాచ్ఛంకితంమన్యమానః - ఖడ్గచర్మణీప్రగృహ్య - పునస్తంఆసజ్జతఅభ్యాపద్యతేత్యన్వ

యాధం । దురాసదంసర్వనిజేతరాయుధ ప్రవేకవిద్రావితదైత్య దానవం ॥ ౨౩ ॥ ప్రాయేణమేయం హరిణోరుమాయినావధఃస్మృతోనేనసముద్యతేనకిం । ఏవంవిమృశ్యాభ్యపతద్గదాయుధోనదన్ నృసిం హంప్రతిదైత్యకుంజరః ॥ ౨౪ ॥ అలక్షితోగ్నౌపతితఃపతంగమోయథానృసింహౌజసిసోసురస్తథా । నత ద్విచిత్రంఖలుసత్త్వధామనిస్వతేజసాయోనుపురాపిబత్తమః ॥ ౨౫ ॥ తతోభిపత్యాభ్యపతన్మహాసురో రుషా నృసింహంగదయోరువేగయా । తంవిక్రమంతంసగదంగదాధరో మహోరగంతార్క్ష్యసుతో యథాగ్రహీత్ ॥ ౨౬ ॥ సతస్యహస్తోత్కలితస్తదాసురోవిక్రీడతోయద్వదహిర్గరుత్మతః । అసాధ్వమ న్యంతహృతౌకసోమునాఘనచ్ఛదాభారతసర్వధిష్ణ్యపాః ॥ ౨౭ ॥ తంమన్యమానోనిజవీర్యశంకితంయద్ధ స్తముక్తోనృహరేర్మహాసురః । పునస్తమాసజ్జతఖడ్గచర్మణీప్రగృహ్యవేగేనగతశ్రమోమృధే ॥ ౨౮ ॥ తం శ్యేనవేగంశతచంద్రవర్త్మభిశ్చరంతమచ్ఛిద్రముపర్యధోహరిః । కృత్వాట్టహాసంఖరముత్స్వనోల్బణంనిమీ లితాక్షంజగృహేమహాజవః ॥ ౨౯ ॥ విష్వక్ స్ఫురంతంగ్రహణాతురంహరిర్వ్యాళోయథాఖుంకులిశాక్ష తత్వచం । ద్వార్యూరుమాపాత్యదదారలీలయానఖైర్యథాహింగరుడోమహావిషం ॥ ౩౦ ॥ సంరంభదు ష్ప్రేక్ష్యకరాళలోచనోవ్యాత్తాననాంతంవిలిహన్ స్వజిహ్వయా । అసృగ్లవాక్తారుణకేసరాననోయ థాంత్రమాలీద్విపహత్యయాహరిః ॥ ౩౧ ॥ నఖాంకురోత్పాటితహృత్సరోరుహంవిసృజ్యతస్యానుచరా నుదాయుధాన్ । అహంసమంతాన్నఖశస్త్రపాణిభిర్దోర్దండయూథానుపథాన్సహస్రశః ॥ ౩౨ ॥ సటావధూతాజలదాఃపరాపతన్గ్రహాశ్చతద్దృష్టివిమృష్టరోచిషః । అంభోధయశ్శ్వాసహతావిచుక్షు

యః ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ శ్యేనస్యేవవేగోయస్యతం - శతచంద్రవర్త్మభిఃఖడ్గచర్మమార్గైః - అచ్ఛిద్రంయథాభవత్యేవము పర్యధశ్చరంతం - అట్టహాసమేవాహ - ఖరంతీవ్రండఉత్స్వనేనమహాశబ్దేన - ఉల్బణంభయంకరం - తద్భయేన - హరేస్తేజసా చనిమీలితేఅక్షిణీయస్య ॥ ౨౯ ॥ విష్వగితి ॥ గ్రహణేదృష్టాంతః - వ్యాళోయథా - అఖుంమూషకం - విదారణేదృష్టాంతః - అ హింగరుడఇవేతి - విష్వక్ సర్వతః - స్ఫురంతంనిస్సరంతం - గ్రహణేనాతురంవివశం - ఇంద్రేణసహయుద్ధేతత్ప్రయుక్తే న కులిశేన - అక్షతాత్వగపియస్య - ద్వాఃసభాయాం - నాంతర్బహిః - ఊరుంఊరౌనిపాత్యనభూమౌనచాంబరే - నఖైః - నతుఽవ్యసుభిరసుమద్భిర్వా - ఏవందివానక్తపరిహారాయ - సంధ్యాయామితిద్రష్టవ్యం ॥ ౩౦ ॥ దైత్యేంద్రవధముక్త్వాతద్భృత్య వధమాహద్వాభ్యాం ॥ సంరంభేతి ॥ సంరంభేణదుష్ప్రేక్ష్యాణికరాళానిలోచనానియస్య - అసృజోరక్తస్య - లవైర్బిందుభిః అక్తాఃసిక్తాః - అతఏవ - అరుణాఃకేసరాఆననంచయస్యసః - కఇవ - ద్విపహత్యయాగజవధేన - హరిఃసింహోయథా - ఏ వంభూతస్తస్యానుచరాన్ అహన్నిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౩౧ ॥ నఖేతి ॥ నఖాంకురైరుత్పాటితంహృత్సరోరుహంయస్య తం - దోర్దండానాంయూథానియస్యతమనుపంథామేషాంతాన్ అన్యానపితత్పక్షపాతినఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ దైత్యవధవ్య గ్రస్యనృహరేరాటోపమాహ - ద్వాభ్యాం ॥ సటేతి ॥ సటాభిరవధూతాఃప్రకంపితాః - పరాపతన్ వ్యశీర్యంత - తస్యదృష్ట్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విసృష్టంరోచిర్యేషాంతే - తిరస్కృతప్రభాః - అభవన్నితి శేషః-దిగిభాదిగ్గజాః॥ ౩౩॥ ద్యౌరితి ॥ తస్యసటాభీరుత్క్షిప్తానివిమానానితైస్సంకులావ్యాకులావ్యాస్తాసతీప్రోత్సర్పతస్వస్థానాత్ప్రకర్షేణోదసర్పత్॥౩౪ ॥ తతఇతి ॥ స్వభృత్త్రైశ్వర్యమాశ్చర్యమివమత్వా - కౌతూహలేనేవతస్యాసనేఉపవిష్టం - భయాత్కోపేన - నబభాజ నాసేవత-నలక్షితోద్వైరథః ప్రతియోద్ధాయేన ॥ ౩౫ ॥ నిశామ్యేతి ॥ లోకత్రయస్యమస్తకజ్వరంశిరోవ్యధామివదుస్సహం ప్రహర్షస్యవేగేన ఉత్కలితానివికసితాన్యాననానియాసాంతాః - నృహరింవవృషుః ॥ ౩౬॥ తదేతి॥నాకినాందేవానాం-విమానావళిభిః-సుగాణామానకాఃపటహాః - త్రైర్జఘ్నిరేవాదితాః - స్త్రియోప్సరసోననృతుః॥౩౭॥౩౮॥ మనవఇతి॥ గంధర్వాఅప్సరసశ్చారణాశ్చేత్యర్థః - అత్రాప్సరేత్యదంతత్వమార్షం ॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఈడిరఇతి॥నరశార్దూలంపురుషోత్తమం_ శ్లో॥బ్రహ్మాదయోనృసింహస్యశంకయాకులచేతసః । ఆరాదేవాస్తువన్సప్తదశశ్లోక్యాపృథక్పృథక్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ౪౧ ॥ నతఇతి॥ అనంతాయఅనంతంప్రసాదయితుంనతోస్మి-అనంతత్వేహేతుః- దురంతాఃశక్తయోయస్య-తత్కృతః-విచిత్రాణి ప్రభావాయస్య - తత్రేమర్థం - పవిత్రాణిశోధకానికర్మాణియస్య- విచిత్రవీర్యత్వమేవాహ- విశ్వస్యేతి సందధతెసమ్యక్కుర్వతే - ఏవమపిఅవ్యయాత్మనేఅప్రచ్యుతస్వరూపాయ ॥ ౪౨ ॥ రుద్రస్తుతత్కోపకాలాభిజ్ఞోనాయంకోపావసరఇతి- తంప్రార్థయతే ॥ కోపకాలఇతి॥సహస్రయుగాంతస్తవకోపస్యకాలః-కోపాయోగ్యశ్చాయమిత్యా

భుర్నిహ్రాదభీతాదిగిభాజహారుమార్దం ॥ ౩౩ ॥ ద్యౌస్తత్సటోత్క్షిప్తవిమానసంకులాప్రోత్సర్పతక్ష్మా చపదాతిపీడితా । శైలాస్సముత్పేతురముష్యరంహసాతత్తేజసాఖంకకుభోవరేజిరే॥౩౪॥ తతస్సభాయాముపవిష్టముత్తమే నృపాసనేసంభృత తేజసంవిభుం । అలక్షితద్వైరథ మత్యమర్షణం ప్రచండవక్త్రంనబభాజకశ్చన ॥ ౩౫ ॥ నిశామ్యలోకత్రయమస్తకజ్వరంతమాదిదైత్యంహరిణాహతంమృధే। ప్రహర్షవేగోత్కలితాననాహరింప్రసూనవర్షైర్వవృషుస్సురస్త్రియః.॥ ౩౬ ॥ తదావిమానావళిభిర్నభస్థ్సలందిదృక్షతాంసంకులమాసనాకినాం । సురానకాదుందుభయోథజఘ్నిరేగంధర్వముఖ్యాననృతుర్జగుఃస్త్రియః ॥ ౩౭ ॥ తముపవ్రజ్యవిబుధాబ్రహ్మేంద్రగిరిశాదయః । ఋషయఃపితరస్సిద్ధావిద్యాధరమహోరగాః ॥ ౩౮ ॥ మనః వఃప్రజానాంపతయోగంధర్వాప్సరఃచారణాః।యక్షాఃకింపురుషాభూతబేతాళాస్సహకిన్నరాః॥ ౩౯ ॥ విష్ణుపారిషదాస్సర్వేసునందకుముదాదయః । మూర్ధ్నిబద్ధాంజలిపుటాఆసీనంతీవ్రతేజసం॥ ౪౦॥ ఈడిరేనరశార్దూలంనాతిదూరచరాఃపృథక్॥౪౧॥బ్రహ్మా ॥ నతోస్మ్యనంతాయ దురంతశక్తయేవిచిత్రవీర్యాయపవిత్రకర్మణే ।. విశ్వస్యసర్గస్థితిసంయమాన్గుణైస్స్వలీలయాసందధతేవ్యయాత్మనే ॥ ౪౨ ॥ రుద్రః ॥ కోపకాలోయుగాంతస్తేహతోయమసురోల్పకః।తత్సుతంపాహ్యుపసృతంభక్తంతేభక్తవత్సల ॥ ౪౩ ॥ ఇంద్రః ॥ ప్రత్యానీతాఃపరమభవతాత్రాయతానస్స్వభాగాదైత్యాక్రాంతం హృదయకమలంత్వద్గృహం ప్రత్యబోధి । కాలగ్రస్తంకియదిదమహోనాథ శుశ్రూషతాంతేముక్తిస్తేషాంనహిబహుమతానారసింహాపరైఃకిం॥౪౪ ॥ ఋషయః ॥ త్వంనస్తపఃపరమమాత్థయథా

హ - అల్పకఃఅత్యల్పః - అతఃకోపానివృత్త్యా-ప్రహ్లాదంపాహింసీరిత్యాహ- తత్సుతమితి-యద్వా- అకాలేప్యయంకోపః అస్యభక్తస్యరక్షణార్థమితిచేత్ - తర్హి - ఇదానీంకోపంత్యక్త్వాఇమంపాహీత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ ఇంద్రస్తునాస్మాకంహావిర్భాగాదిలాభఃపురుషార్థః - కింతు - త్వత్పరిచర్యైవ-భవతాపునరనేనసంరంభేణైవ-తత్కార్యమేవసాధితం-తస్యచసిద్ధత్వాదుపసంహార- ఏవంక్రోధమిత్యాశయేనాహ ॥ ప్రతీతి ॥ హేపరమనోస్మాకం- త్రాయతారక్షతాభవతాస్వీయాఏవభాగాదైత్యాత్ ప్రత్యాహృతాః అంతర్యామిణః తవైవయజ్ఞేషుభోక్తృత్వాత్ - అస్మదీయం హృదయకమలం త్వద్గృహమేవైతాత్పర్యంతంభయహేతుత్వేనాస్మత్ స్మృతిపథస్థితేనదైత్యేన ఆక్రాంతంవ్యాప్తంసత్ - ప్రత్యబోధి - తద్భయాపాకరణేన వికాసంనీతం తవత్రైలోక్యైశ్వర్యసాధనార్థమయముద్యమఇతిచేత్ తత్రాహ - కాలగ్రస్తమితి - తేత్వాం - హేనారసింహ - నరసింహస్యచాకారాభ్యాంఆవిర్భూత॥ ౪౪॥ఋషయస్తుతపః-ప్రవర్తనేనాస్మాకంమహాననుగ్రహః కృతఇత్యాహుః॥ త్వమితి॥ త్వంనోయథాత్థ- పరమంధ్యానలక్షణంతపః పరమత్వేహేతుః - ఆత్మనస్తవ-తేజఃప్రభావరూపం తదేవాహుః- యేనతపసా- ఆత్మని- లీనమిదంవిశ్వం- ససర్జసృష్టవాన్ భవానితిశేషః- తత్అమునాదైత్యేనవిప్రలుప్తంకుంఠితం మోశరణ్యపాల - అద్యరక్షార్థంగృహీతేనానేనవపుషా - పునరపితపః కురుతేత్యభ్యను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞాతవానసి - తస్మై తేనమ ఇత్యుత్తరశ్లోకగతచతుర్థపాదస్యానుషంగః॥౪౫॥ పితరస్తుశ్రాద్ధోద్ధరణేనతంపరమోపకారిణం ప్రణమంతి ॥ శ్రాద్ధానీతి ॥ శ్రాద్ధానిశ్రద్ధయాయుక్తానిపిండాదీని- నః అస్మభ్యంపుత్రైర్దత్తానిప్రసభంబలాత్ - స్వయమధికృత్యబుభుజే - కించతీర్థస్నానసమయేదత్తంతిలోదకమప్యపిబత్ - తానితస్యోదరాత్ యఆర్ఛత్ ఆహృతవాన్- కథంభూతాత్ నఖైఃవిదీర్ణావపాయస్యతస్మాత్ - వపావిదారణస్యతద్గతపిండోద్ధరణమేవఫలమితిభావః ॥ ౪౬॥ యఇతి॥ యోగసిద్ధాంగతింఅణిమాదిసిద్ధిం - నానాదర్పాఃబహువిధాహంకారవికారాయస్యతం - తస్మైతుభ్యం-తంత్వాముద్దిశ్య ౪౭॥విద్యామితివిద్యామంతర్ధానాదిలక్షణాం-అనురాద్ధాంసంప్రాప్తాం-సంఖ్యేయుద్ధే॥౪౮॥ యేనేతి ॥ రత్నానిఫణాసు స్థితాని - స్త్రీరత్నానిచ - ఉత్తమాఃస్త్రియః-ఆసాంస్త్రీణాందత్తఆనందోయేనతత్సంబోధనం-అస్మద్దత్తానందేతిపాఠాంతరే - అస్మాకందత్తఆనందోయేనేతి॥ ౪౯॥నృసింహేనావలోకితాస్సంతఃమూర్ధ్నిబద్ధాంజలయోమనవఃప్రోచుః॥మనవ ఇతి ॥ మనవోవయంధర్మపాలకాః- పరిభూతాః సేతవోవర్ణాశ్రమధర్మమర్యాదాయేషాం తే-అనుశాధిఅనుశిక్షయ॥ ౫౦ ॥ ప్రజాపతయోపితదవలోకితాఃప్రోచుః ॥ ప్రజేశాఇతి॥ హేపరేశ- తేత్వయా-అభిసృష్టాఃప్రజేశాఃవయం- యేనని

త్మతేజో యేనేదమాదిపురుషాత్మగతంససర్జ । తద్విప్రలుప్తమమునాద్యశరణ్యపాలరక్షా గృహీతవపుషాపునరన్వమంస్థాః॥ ౪౫॥ పితరః ॥ శ్రాద్ధానినోధిబుభుజేప్రసభంతనూజైర్దత్తానితీర్థసమయేప్యపిబత్తిలాంబు । తస్యోదరాన్నఖవిదీర్ణవపాద్యఆర్చ్ఛత్తస్మైనమోనృహరయేఖిలధర్మగోప్త్రే॥౪౬॥సిద్ధాః॥ యోనోగతింయోగసిద్ధామసాధురహార్షీద్యోగతపోబలేన । నానాదర్పంతంనఖైర్విదదారతస్మైతుభ్యం ప్రణమామోనృసింహ ॥ ౪౭ ॥ విద్యాధరాః॥విద్యాంపృథగ్ధారణయానురాద్ధాంన్యషేధదజ్ఞోబలవీర్యదృప్తః । సయేనసంఖ్యేపశువద్ధతస్తంమాయానృసింహంప్రణతాస్స్మనిత్యం॥ ౪౮ ॥ నాగాః॥యేనపాపేనరత్నానిస్త్రీరత్నానిహృతానినః । తద్వక్షఃపాటనేనాసాందత్తానందనమోస్తుతే॥ ౪౯॥మనవః॥మనవోవయంతవనిదేశకారిణోదితిజేనదేవపరిభూతసేతవః । భవతాఖలస్సఉపసంహృతః ప్రభోకరవామతేకిమనుశాధికింకరాన్ ॥ ౫౦ ॥ ప్రజాపతయః ॥ ప్రజేశావయంతేపరేశాభిసృష్టానయేనప్రజావైసృజామోనిషిద్ధాః । సఏషత్వయాభిన్నవక్షానుశేతేజగన్మంగళంసత్త్వమూర్తేవతారః॥ ౫౧॥గంధర్వాః॥వయంవిభోతేనటనాట్యగాయకాయేనాత్మసాద్వీర్యబలౌజసాకృతాః । సఏషనీతోభవతాదశామిమాంకిముత్పథస్థఃకుశలాయకల్పతే ॥ ౫౨॥చారణాః॥హరేతవాంఘ్రిపంకజంభవాపవర్గమాశ్రితాః।యదేషసాధుహృచ్ఛయస్త్వయాసురస్సమాపితః ॥ ౫౩॥యక్షాః॥ వయమనుచరముఖ్యాఃకర్మభిస్తేమనోజ్ఞైస్తఇహదితిసుతేనప్రాపితావాహకత్వం । సతుజనపరితాపీతత్కృతంజానతాతేనరహరఉపనీతఃపంచతాంపంచవింశ ॥ ౫౪॥ కింపురుషాః॥వయంకింపురుషాస్త్వంతుమహాపురుషఈశ్వరః। అయంకాపురుషోనష్టోధిక్కృతస్సాధుభిస్సదా ॥ ౫౫ ॥ వైతాళికాః॥సభాసుసత్రేషుతవామలంయశోగీత్వాసపర్యాంమహతీంలభామహే । యస్తానసైషీద్వశమేషదుర్జనోదిష్ట్యాహతస్తేభగవన్యథామయః॥ ౫౬॥ కిన్నరాః॥వయమీశకి

షిద్ధాస్సంతః - ప్రజానసృజామ - సఏషః - భిన్నంవక్షోయస్య- నునిశ్చితం-మృతశ్శేతే-అతఃపరంప్రజాస్స్రక్ష్యామఇతి హృష్యంతఆహుః - హేసత్త్వమూర్తే-తవాయమవతారఃజగన్మంగళం॥౫౧॥వయమితి॥ హేవిభో-వయంతేత్వదీయాఃనటానర్తకాః - నాట్యేనృత్యేగాయకాశ్చ-యేనఆత్మసాత్ స్వాధీనాఃకృతాః- కథంభూతేన-వీర్యంశౌర్యం-బలంశక్తిఃతాభ్యామోజఃప్రభావోయస్యతేన - ఇమాందశాంమృతిం- ఉచితమేతదిత్యాహుఃకిమితి॥ ౫౨॥ హరఇతి॥ భవాపవర్గంసంసారనివర్తకం - ఆశ్రయణేహేతుః- యద్యస్మాత్-సాధూనాంహృదిభయజనకత్వేన శేతేతిష్ఠతీతితథా-సఏషోసుర స్త్వయాసమాపితఃఅంతంనీతః ॥ ౫౩॥ వయమితి॥ మనోజ్ఞైఃకర్మభిః- అనుచరేషుముఖ్యాః- పంచతాంమృత్యుం- హేపంచవింశ - చతుర్వింశతితత్త్వనియామక - తత్కృతందుశ్చేష్టితం - జానతాతేత్వయా॥ ౫౪॥కింపురుషాస్తుత్వాంస్తోతుంకేవయంవరాకాఇత్యాహుః ॥ వయమితి ॥ వయంకింపురుషాస్తుచ్ఛప్రాణినః - త్వంతుమహానద్భుతప్రభావఃపురుషః- నన్వయంమహాన్ దైత్యోహతఇతికింనవర్ణ్యతేఇత్యాశంక్యకియదేతదిత్యాహుః- అయమితి॥ ౫౫ ॥ సభాస్వితి ॥ సత్రేషుయజ్ఞేషు - తేత్వయాహతః - ఏతద్దిష్ట్యాభద్రంకృతం॥ ౫౬॥వయమితి॥అమునాదితిజేన-విష్టింనిర్మూల్యంకర్మ-అనునిరంతరం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కారితా - అతఃపరం- నఃవిభవాయసమృద్ధయే-భవ॥౫౫॥అద్యేతి॥ నోస్మాకంభక్తానాం- శరణదఆశ్రయప్రద-సర్వేషాం లోకానాంశర్మణామంగళం- ఏతదద్భుతంరూపం- అద్యైవదృష్టంనతుపూర్వం- విధికరఃకింకరః॥ ౫౬ ॥ ....*

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ నవమేబ్రహ్మణాభీత్యాచోదితోసురబాలకః । కోపంప్రశమయన్నస్తౌన్నృసింహమతిభీషణం ॥ ఉగ్రోప్యనుగ్రహోవా యం స్వభక్తానాంనృకేసరీ । కేసరీవస్వపోతానామన్యేషాముగ్రవిగ్రహ ఇత్యాద్యాగమోక్తాం భక్తానుకంపితామాహ సప్తభిః॥ ఏవమితి ॥ ఏవందూరతఏవస్థిత్వాస్తువంతః - మన్యునాసంరంభః - ఆవేశోయస్యతం - ఉపగంతుంనాశక్నువన్॥ ౧॥ సాక్షాదితి॥ మహదద్భుతం రూపందృష్ట్వాశంకితాసతీ - నోపేయాయనోపజగామ - అద్భుతత్వేహేతుః - అదృష్టేతి॥ ౨॥ ప్రహ్లాదమితి॥ ఉపేహిఉపగచ్ఛ॥ ౩॥ ౪॥ స్వపాదేతి॥ కాలఏవాహిస్తస్మాద్వ్యాత్రస్తాధీర్యేషాంతేషాం- కృతమభయంయేనతత్॥ ౫॥ సఇతి॥ తస్యకరస్పర్శేనధుతంనిరస్తం-అఖిలమశుభంయస్య- సపదితత్క్షణమేవ- అభివ్యక్తంఅపరోక్షభూతం-పరంఆత్మదర్శనంబ్రహ్మజ్ఞానంయస్య - నిర్వృతస్సన్ - హృదిదధౌ - హృష్యంతీరోమాంచితాతనుర్యస్య క్లిన్నంస్నిగ్ధంఆర్ద్రంహృత్యస్య - అశ్రూణిలోచనయోర్యస్య - పరమపురుషార్థతయాదధౌ - నసాధనత్వేనేత్య

న్నరగణాస్తవానుగాదితిజేనవిష్టిమునానుకారితాః । భవతాహరేసవృజినోవసాదితో నరసింహనాథ విభవాయనోభవ ॥ ౫౫ ॥ విష్ణుపార్షదాః ॥ అద్యైతన్నరహరిరూపమద్భుతంవైదృష్టంనశ్శరణదసర్వలోకశర్మ।సోయంతేవిధికరఈశవిప్రశాపాత్తస్యేదంనిధనమనుగ్రహాయవిద్మః॥౫౬॥ ....

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణేసప్తమస్కంధే- అష్టమోధ్యాయః.

నారదః ॥ ఏవంసురాదయస్సర్వేబ్రహ్మరుద్రపురస్సరాః । నోపైతుమశకన్మన్యుసంరంభంసుదురాసదం ॥ ౧ ॥ సాక్షాచ్ఛ్రీఃప్రేషితాదేవైర్దృష్ట్వాతన్మహదద్భుతం।అదృష్టాశ్రుతపూర్వత్వాత్సానోపేయాయ శంకితా ॥ ౨ ॥ ప్రహ్లాదంప్రేషయామాసబ్రహ్మావస్థితమంతికే । తాతప్రశమయోపేహిస్వపిత్రేకుపితంప్రభుం ॥ ౩ ॥ తథేతిశనకైరాజన్మహాభాగవతోర్భకః । ఉపేత్యభువికాయేననన్నామవిధృతాంజలిః ॥ ౪ ॥ స్వపాదమూలేపతితంతమర్భకం విలోక్యదేవఃకృపయాపరిప్లుతః । ఉత్థాప్యతచ్ఛీర్ష్ణ్యదధాత్కరాంబుజంకాలాహివిత్రస్తధియాంకృతాభయం॥ ౫ ॥ సతత్కరస్పర్శధుతాఖిలాశుభస్సపద్యభివ్యక్తపరాత్మదర్శనః। తత్పాదపద్మంహృదినిర్వృతోదధౌహృష్యత్తనుఃక్లిన్నహృదశ్రులోచనః ॥ ౬ ॥అస్తౌషీద్ధరిమేకాగ్రమనసాసుసమాహితః । ప్రేమగద్గదయావాచాతన్న్యస్తహృదయేక్షణః ॥ ౭ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ బ్రహ్మాదయస్సురగణామునయోథ సిద్ధాస్సత్త్వైకతానమతయోవచసాంప్రవాహైః । నారాధనంపురుగుణైరధునాపిపిప్రుఃకింతోష్టుమర్హతిసమేహరిరుగ్రజాతేః॥ ౮ ॥ మన్యేధనాభిజనరూపతపశ్శ్రుతౌజస్తేజఃప్రభావబలపౌరుషబుద్ధియోగాః । నారాధనాయహిభవంతిపరస్యపుంసో భక్త్యాతుతోషభగవాన్గజయూథపాయ ॥ ౯ ॥ విప్రాద్ద్విషడ్గుణయుతాదరవిందనాభపాదారవిందవిముఖాచ్ఛ్వపచంవరిష్ఠం ।

ర్థః॥ ౬॥ సుసమాధిమేవాహ॥ అస్తౌషీదితి॥ తస్మిన్నేవన్యస్తంహృదయమీక్షణేచయేనసః॥ ౭॥ శ్లో॥ స్వస్మిన్నివసమస్తేషుతత్కృపామృతవృష్టయే । ప్రహ్లాదస్తౌతిసత్త్వస్థైర్ద్విచత్వారింశతాహరిం । శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ తత్రతావదాత్మనోభగవతస్తుతావనధికారమివాశంక్యాధికారం భావయన్నాహపంచభిః ॥ బ్రహ్మాదయఇతి ॥ మునయోమననశీలాః - సిద్ధాఃజ్ఞానినోపి- కథంభూతాః - సత్త్వఏవైకస్మిన్తానోవిస్తారోయస్యాస్సా- మతిర్యేషాం- తథావిధాఅపి వచసాంప్రవాహైరపితథాబహుభిర్వ్యత్యమానైర్గుణైరపి- యమారాధయితుంనపిప్రుఃనపూర్ణాఃనశక్తాఇత్యర్థః-సహరిః- మేమయాకింకథం- తోష్టుంతోషంప్రాప్తుం- అర్హతి-తత్రహేతుః-ఉగ్రాఘోరాఆసురీజాతిర్యస్య॥ ౮॥ ఏవంహరితోషణేస్వస్యాయోగ్యతామాశంక్య - యోగ్యతాంసంభావయతిద్వాభ్యాం॥ మన్యఇతి॥ అభిజనఃసత్కులేజన్మ - రూపంసౌందర్యం- శ్రుతంపాండిత్యం- ఓజఃఇంద్రియనైపుణ్యం - తేజఃకాంతిః - ప్రభావఃప్రతాపః - పౌరుషముద్యమః - బుద్ధిఃప్రజ్ఞాయోగోష్టాంగఃఏతేధనాదయోద్వాదశాపిగుణాః- పరమస్యపుంసః - ఆరాధనాయనభవంతి- హియతః- కేవలాభక్త్యైవగజేంద్రాయతుష్టోభవత్ ॥ ౯ ॥ ఏవంభక్త్యైకకేవలయాహరేస్తోషస్సంభవతీత్యుక్తం - ఇదానీంభక్తింవినానాన్యత్కించిత్తోషహేతురిత్యాహ॥ విప్రాదితి॥ పూర్వోక్తాఃధనాదయః యేద్విషట్- ద్వాదశగుణాస్తైర్యుక్తాత్విప్రాదపిశ్వపచం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వరిష్ఠంమన్యే - యద్వా - సనత్సుజాతోక్తాః ద్వాదశజ్ఞానాదయోగుణాః - ద్రష్టవ్యాః- తదుక్తం॥ శ్లో॥ జ్ఞానంచసత్యందమ శ్రుతఞ్చహ్యమాత్సర్యంహ్రీస్తితిక్షానసూయా । యజ్ఞశ్చదానంచధృతిశ్శమశ్చవ్రతానివైద్వాదశబ్రాహ్మణస్యేతి ॥ కథం భూతాత్ విప్రాత్ - అరవిందనాభస్యపాదారవిందాద్విముఖాత్ - కథంభూతంశ్వపచం - తస్మిన్ అరవిందనాభే అర్పితామనఆదయోయేనతం- ఈహితంకర్మ - వరిష్ఠత్వేహేతుఃసఏవంభూతశ్శ్వపచః - సర్వంకులంపునాతి- భూరిమానోగర్వోయస్య- సతువిప్రః - ఆత్మానమపినపునాతి- కుతఃకులం-యతోభక్తిహీనస్యైతేగుణాగర్వాయైవభవంతి- నతుశుద్ధయేఅతోహీనఇతిభావః॥ ౧౦॥ తర్హికింధనాద్యర్పణేనసన్మానంప్రాకృతఇవభగవానపేక్షతే-నేత్యాహ॥ నైవేతి॥ అయంప్రభురీశ్వరః - అవిదుషోఅల్పకాజ్ఞనాత్-మానంపూజాం- ఆత్మనోర్థేనవృణీతేనేచ్ఛతి-యతోనిజలాభేనైవపూర్ణః- తర్హిపూజాంనేచ్ఛత్యేవ- తత్రాహకరుణఃకృపాలుః - అతోవృణీతేచ- తత్రహేతుః - యతద్యదితియత్ యత్ - యం యంమానం-యద్వా-యద్యస్మాత్ -యద్యేనధనాదినా-భగవతేమానంవిదధీత-తదేవాత్మనేభవతి-నాన్యస్య- యథాముఖేకృతైవతిలకాదిశ్రీః శోభాప్రతిబింబస్యభవతి - నతుసాక్షాత్తస్యైవకర్తుంశక్యతేతద్వత్ ॥ ౧౧ ॥ యస్మాదేవంభగవాన్ భక్త్యైవతుష్యతి॥ తస్మాదితి॥ తస్మాదహంనీచోపివిగతవిక్లబః గతాశంకస్సన్ - ఈశ్వరస్య - మహిమహిమానం - సర్వప్రయత్నేనస్వమనీషానుసారేణానువర్ణయామి - అజానతోపిస్తుతికరణేహేతుమాహ - నీచఇతి ॥ యేనైవమహిమ్నాఅనువర్ణితేనఅజయాఅవిద్యయా-గుణవిసర్గంసంసారమనుప్రవిష్టఃపుమాన్-పూయేతశుద్ధ్యేత- తన్మహిమ్నః - అన్యస్యతథాశోధకత్వాభావాదిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ తదేవమాత్మనఃస్తుతావనధికారంపరిహృత్యఇదానీంతంస్తువన్ కోపోపసంహారంప్రార్థయతే-ద్వాభ్యాం-సర్వఇతి॥ భోఈశ అమీ- ఉద్విజంతోబిభ్యంతః - సర్వేబ్రహ్మాదయఃసత్త్వమూర్తైస్తవ- విధికరాః- త్వన్ని

మస్యైతదర్పితమనోవచనేహితార్థప్రాణంపునాతిసకులం నతుభూరిమానః ॥ ౧౦ ॥ నైవాత్మనఃప్రభురయంనిజలాభపూర్ణోమానంజనాదవిదుషఃకరుణోవృణీతే । యద్యజ్జనోభగవతేవిదధీతమానం తత్త్వాత్మనేప్రతిముఖస్యయథాముఖశ్రీః ॥ ౧౧॥ తస్మాదహంవిగతవిక్లబ ఈశ్వరస్యసర్వాత్మనామహి గృణామి యథామనీషం । నీచోజయాగుణవిసర్గమనుప్రవిష్టః పూయేతయేనహిపుమాననువర్ణితేన॥ ౧౨॥ సర్వే హ్యమీవిధికరాస్తవసత్త్వధామ్నో బ్రహ్మాదయోవయమివేశన చోద్విజంతః । క్షేమాయభూతయఉతాత్మసుఖాయచాస్యవిక్రీడితంభగవతోరుచిరావతారైః ॥ ౧౩ ॥ తద్యచ్ఛమన్యుమసురశ్చహతస్త్వయాద్య మోదేతసాధురపి వృశ్చికసర్పహత్యా ॥ లోకాశ్చనిర్వృతిమితాః ప్రతియంతిసర్వేరూపం నృసింహవిభయాయజనాఃస్మరంతి ॥ ౧౪ ॥ నాహంబిభేమ్యజితతేతిభయానకాస్య జిహ్వార్కనేత్రభ్రుకుటీరభసోగ్రదంష్ట్రాత్ । ఆంత్రస్రజః క్షతజకేసరశంకుకర్ణాన్నిర్హ్రాదభీతదిగిభాదరిభిన్నఖాగ్రాత్ ॥ ౧౫ ॥

యోగకర్తారోభక్తాఏవనాన్యే - నచవయమసురాఇవవైరభావేనఏతేభక్తాః - కింతుశ్రద్ధయైవతవరుచిరైరవతారైర్విక్రీడితంవివిధంక్రీడనంఅస్యవిశ్వస్యక్షేమాదిప్రయోజనాయ - నతుభయోత్పాదనాయ ॥ ౧౩॥ తదితి॥ తత్తస్మాదేషాంభయపరిహారాయ- మన్యుం- యచ్ఛఉపసంహర- యదర్థంఅయంమన్యుః - సచాసురఃసాధూనాంసంతోషార్థంఅద్యహతః - అతః పరంక్రోధనకార్యాభావాత్తంనియచ్ఛ - నన్వన్యేషాంవధేనసాధుః కింమోదేతతత్రాహ - వృశ్చికాదేః పరోపద్రవకారిణోన్యతఏవజాతయాహత్యావధేనతృతీయార్థేప్రథమా-తస్యైతద్భద్రంజాతమితిసాధురపిమోదేతైవ-తర్హిబహూనాంసుఖావహత్వాదముంక్రోధంనత్యక్ష్యామీతిచేత్తత్రాహ - లోకాశ్చనిర్వృతింఇతాఃప్రాప్తాస్సంతః - ప్రతియంతిక్రోధోపసంహారంప్రతీక్షంతే - తర్హిజనానాంపునర్భయాభావాయమన్యుం ధారయామీతి చేత్తత్రాహ - రూపమితి- విభయాయభయనివృత్త్యై- ఏతద్రూపస్మరణాదేవభయనివృత్తేర్నమన్యుధారణేనకృత్యమస్తీత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ త్వంచేద్బిభేషి-తర్హి- త్యజామీతిచేత్తత్రాహ॥ నాహమితి॥ భోఅజిత- తేఅస్మాత్ రూపాత్- అహంనబిభేమి-కథంభూతాత్ ఆస్యంజిహ్వాచఅర్కసదృశనేత్రాణిచ - భ్రుకుటీనాంరభసఆటోపశ్చ - ఉగ్రాః దంష్ట్రాశ్చ - ఏతానిఅతిభయానకానియస్మిన్ తస్మాత్- ఆంత్రమయ్యః స్రజోయస్మిన్ తత్ ఆంత్రస్రక్ తస్మాత్ - క్షతజాక్తాః కేసరాః యస్మిన్ శంకువదున్నతౌస్తబ్ధౌకర్ణౌయస్మిన్ తచ్చతచ్చతస్మాత్ - నిర్హ్రాదేనభీతాదిగిభాయస్మాత్ - అరీణ్ శత్రూన్ భిందంతిత్యరిభిందితానినఖాగ్రాణియస్మిన్ - ఏవంభూతాదపితేరూపాదహంనబిభేమి ॥ ౧౫ ॥ మహద్భయంత్వదన్యదస్తీత్యాహ॥ త్రస్తోస్మీతి॥ దుస్సహంయదుగ్రంసంసారచక్రేకదనం దుఃఖం - తస్మాదహంత్రస్తోస్మి - తత్రచగ్రసతాం హింస్రాణాంమధ్యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కర్మభిర్బద్ధస్సన్ ప్రణీతః నిక్షిప్తోస్మి- హేకృపణవత్సల - హేఉశత్తమ-కదాను-త్వంప్రీతస్సన్-అపవర్గరూపంశరణంత్వదంఘ్రికమలంప్రతిహ్వాయసేమామాహ్వయసి ॥ ౧౬ - దాస్యేసతిమత్ప్రీతిరితిచేత్ - తర్హి-నానాయోనిషుక్లిశ్యమానస్యమమ - దాస్యజ్ఞానాభావాత్ - త్వమేవతదుపదిశేతిప్రార్థయతే॥ యస్మాదితి ॥ యస్మాత్ప్రియైరప్రియైశ్చ యథా - సంఖ్యంవియోగసంయోగాభ్యాంజన్మయస్య తేనశోకాగ్నినా - సకలయోనిషుదహ్యమానోస్మి - దుఃఖస్యప్రతీకారఃకార్యఇతిచేత్తత్రాహ - దుఃఖస్యౌషధంప్రతీకారః - తదపిదుఃఖమేవ - ఏవమపి-అతద్ధియా దేహాద్యభిమానేన-ముహ్యామి - అతః హేభూమన్ విభో మేతవదాస్యరూపంయోగంనిస్తారోపాయం- వద॥ ౧౭॥ననుదాస్యయోగేప్రవృత్తస్యాపి - తదంతరానుభూతానాంపూర్వోక్తానాంనానాదుఃఖానాంకుతఃపరిహారః-తత్రాహ॥ సఇతి॥సోహంత్వద్దాసస్సన్-భోనృసింహ-తవలీలాకథాఅనుగృణన్-దుర్గాణిమహాదుఃఖాన్యంజసాతితర్మితరామినగణయిష్యామీత్యర్థః- తత్రహేతుః - గుణైః రాగాదిభిఃవిశేషేణప్రయుక్తస్సన్ - తతస్తతః- తేపదయుగమేవాలయోయేషాంభక్తానామతస్తఏవహంసాః - జ్ఞానినః తైస్సంగోయస్యమమసోహంకథంభూతస్యకథాస్తత్రాహ - ప్రియస్యేత్యాదికుతోజ్ఞాతాః విరించగీతాః విరించేనగీతాఃతత్సంప్రదాయప్రవృత్తాః - తథాచాథర్వణీశ్రుతిః ॥ దేవాహవైప్రజాపతిమబ్రువన్నిత్యాది - దాస్యేప్రవృత్తస్యభగవదనుగ్రహేణసత్సంగఃతతోవీతరాగతయాభగవద్గుణానువర్ణనం- తతశ్చనదుఃఖాదిభిరభిభవస్స్యాదితివాక్యార్థః ॥ ౧౮ ॥ ననుదుఃఖైస్తప్తస్యతత్ప్రతీకారోలోకేప్రసిద్ధఏవ-కింమద్దాస్యాదినాతత్రాహ॥బాలస్యేతి॥ భోనృసింహ తప్తస్య - తత్ప్రతివిధిఃదుఃఖప్రతీకారః-ఇహలోకే యోంజసాఇష్టఃసః త్వయోపేక్షితానాంతావదేవక్షణమాత్రమే

త్రస్తోస్మ్యహంకృపణవత్సల దుస్సహోగ్రసంసారచక్రకదనాద్గ్రసతాంప్రణీతః । బద్ధస్స్వకర్మభిరుశత్తమ తేంఘ్రిమూలంప్రీతోపవర్గశరణంహ్వయసేకదాను ॥ ౧౬ ॥ యస్మాత్ప్రియాప్రియవియోగసంయోగజన్మశోకాగ్నినాసకలయోనిషుదహ్యమానః । దుఃఖౌషధంతదపిదుఃఖమతద్ధియాహంభూమన్భ్రమామివదమేతవదాస్యయోగమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోహంప్రియస్యసుహృదఃపరదేవతాయాలీలాకథాస్తవనృసింహవిరించగీతాః। అంజస్తితర్మ్యనుగృణన్గుణవిప్రముక్తోదుర్గాణితేపదయుగాలయహంససంగః॥౧౮॥ బాలస్యనేహశరణం పితరౌనృసింహనార్తస్య చాగదముదన్వతిమజ్జతోనౌః । తప్తస్యతత్ప్రతివిధిర్యఇహాంజసేష్టఃతావద్విభోతనుభృతాంత్వదుపేక్షితానామ్ ॥ ౧౯ ॥ యస్మిన్యతోయర్హిచయేనచయస్యయస్మాద్యస్మైయథాయదుతయస్త్వపరఃపరోవా । భావఃకరోతివికరోతిపృథక్స్వభావఃసంచోదితస్తదఖిలంభగవత్స్వరూపమ్॥ ౨౦॥మాయామనస్సృజతికర్మమయంబలీయఃకాలేనచోదితగుణానుమతేనపుం

వనత్వాత్యాంశికః - తదేవాహబాలస్యపితరౌశరణంరక్షకౌ- ఇహ- నభవతః- తాభ్యాంపాల్యమానస్యాపితస్యదుఃఖదర్శనాత్- క్వచిద్గర్తాదిషుతాభ్యామేవతద్వధదర్శనాచ్చ-నచార్తస్యరోగిణఃఅగదమౌషధంశరణం-కృతేప్యౌషధే-మృత్యుదర్శనాత్ - నచ - ఉదన్వతి-సముద్రేమజ్జతఃపుంసో-నౌఃశరణంతయాసహమజ్జనదర్శనాత్-అతస్త్వమేవశరణమిత్యర్థః అథచైవంకాక్వావ్యాఖ్యేయం - తప్తస్యతత్ప్రతివిధిర్యఇహతావత్ప్రసిద్ధః -, సత్త్వదుపేక్షితానాంకిమంజసాఇష్టఃఅపితునేష్టఏవ - యద్వాయస్తావదిహప్రతివిధిరిష్టః - సకిమంజసానైవ- అంజసేత్యాదియోజ్యంబాలస్యేత్యాదిపూర్వవదేవ॥ ౧౯ ॥ ననుక్వచిత్కుతశ్చిత్ కేనచిత్ కదాచిత్కశ్చిత్ రక్షకోపిదృశ్యత ఏవేత్యాశంక్యతత్రాపితద్రూపేణత్వమేవరక్షకఇత్యురరీకృత్య - తస్యైవసర్వాత్మకతామాహ ॥ యస్మిన్నితి॥ అపరోర్వాచీనఃపిత్రాదిః-పరోబ్రహ్మాదిర్వా-భావఃకర్తా-తత్తత్కారకైఃయద్యత్కరోతి- తత్సర్వంభగవతఏవస్వరూపం-నతుపృథక్-యస్మిన్నధికరణే-యతోనిమిత్తాత్- యర్హియస్మిన్కాలె - యేనకారణేనయేనహేతునాకర్తాసంచోదితశ్చయస్యసంబంధియస్మాదపాదానాత్-యస్మైసంప్రదానాయ - యమీప్సితతమంయఃకర్తేత్యేవంసప్తవిభక్త్యర్థాః యథాయేనప్రకారేణేతిక్రియావిశేషణభూతానామవ్యయానామర్థః-పృథక్స్వభావఃసత్త్వాదిప్రకృతిః - కరోతిఉత్పాదయతి- వికరోతిరూపాంతరంనయతీతి॥౨౦॥ అతోన్యస్యరక్షకస్యాభావాదసంసారిత్వాచ్చనిత్యముక్తస్త్వమేవమాంశరణాగతంరక్షేతిప్రార్థయతేద్వాభ్యాం ॥ మాయేతి ॥ త్వదంశస్యపుంసోనుమతేన ఈక్షణరూపేణఅనుగ్రహేణ - మనఃప్రధానంలింగం- మాయాసృజతి-కథంభూతాకాలేనచోదితాఃక్షోభితాఃగుణాఃయస్యాః - కథంభూతంమనః-కర్మమయంకుర్వద్రూపం-బలీయఃదుర్జయం-ఛందోమయం- వేదోక్తకర్మప్రధానంచ- అజయాజీవస్యావిద్యయా- తద్భోగార్థంఅర్పితాఃషోడశారాష్షోడశవికారాయస్మిన్-యదేవంభూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తంసంసారచక్రాత్మకంమనః - తతో౽తితరేత్- భోఅజ - త్వదన్యఃత్వత్తఃపృథక్ స్థితః త్వామభజన్నిత్యర్థః॥౨౧॥ననుమమాపిమాయాసంబంధాత్ - కర్తృత్వాద్యవిశేషాచ్చ - త్వత్తఃకో౽విశేషఇత్యతఆహ॥సఇతి॥స్వధామ్నాచిచ్ఛక్త్యా-నిత్యంవిజితాఃఆత్మనోబుద్ధేర్గుణా యేనసహిత్వం - యతఃకాలఃమాయాప్రేరకః- అతఏవవశీకృతావిసృజ్యానాంకార్యాణాం - విసర్గాణాంసాధనానాంచ - శక్తిర్యేన-అతఃఇక్షుదండవన్నిష్పీడ్యమానంమాం-ఉపకర్షస్వసమీపంనయ॥౨౨॥ ననులోకపాలానాంభోగాన్ భుంక్ష్వ - పిత్ర్యంరాజ్యమిదందాస్యామితత్ కిమితిసంసారాదుద్విజసే తత్రాహ-శ్రీభిః ॥ దృష్టాఇతి ॥ శ్రియఃసంపదఃవిభవఃఉద్భవఃఆయురాదయోదృష్టాఇతికాక్వా తేషాంతుచ్ఛత్వముక్తంతదేవాహ - యేఅస్మత్పితుఃకోపహాసవిజృంభితభ్రూభంగమాత్రేణవిధ్వస్తాః - సచత్వయానిరస్తః॥ ౨౩॥ యస్మాదేవం ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాత్ ఆశిషఃభోగాన్ జ్ఞఃతత్పరిపాకవిత్ అహం - ఐంద్రియంఇంద్రియైర్భోగ్యం - బ్రహ్మణోభోగమభివ్యాప్య కిమపినేచ్ఛామి- తేకాలాత్మనాఉరువిక్రమేణవిలులితాన్ విధ్వస్తాన్ అణిమాదీనపి ॥ ౨౪ ॥ కించవర్తమానకాలేపి నభోగాగ్రాహ్యాఇత్యాహ ॥ కుత్రేతి ॥ శ్రుతిఃశ్రవణం-తదేవసుఖంయాసుతాః-మృగతృష్ణికావన్మిథ్యాభూతాశ్చాశిషఃక్వ- అశేషాణాంరుజాం రోగాణాంవిరోహం- ఉద్భవస్థానం - క్వచేదంకళేబరం- ఏవంచేత్-సర్వోపిజనః-కింనవిరజ్యతేతత్రాహ-యదపియద్యపి - ఇతిఏవంవిద్వానయంజనస్తథాపిననిర్విద్యతేవిరక్తోనభవతి-కుతః- కామఏవానలఃతం-మధుతుల్యైఃసుఖలవైః దుస్సాధ్యైరపిశమయన్ - కామాగ్నిశమనవ్యగ్రస్యనిర్వేదేష్వవకాశోనాస్తీత్యర్థః - యద్వాఅచింత్యమిదంత్వన్మాయాచే

సః । ఛందోమయంయదజయార్పితషోడశారసంసారచక్రమజకో౽తిచరేత్త్వదన్యః॥ ౨౧ ॥ సత్వంహినిత్యవిజితాత్మగుణస్వధామ్నా కాలోవశీకృతవిసృజ్యవిసర్గశక్తిః । చక్రేవిసృష్టమజయేశ్వరషోడశారేనిష్పీడ్యమానముపకర్షవిభోప్రపన్నం॥ ౨౨ ॥ దృష్టామయాదివివిభో౽ఖిలధిష్ణ్యపానామాయుశ్శ్రియోవిభవఇచ్ఛతియాన్ జనో౽యం। యేస్మత్పితుఃకుపితహాసవిజృంభితభ్రూవిస్ఫూర్జితేనలులితాస్సతుతేనిరస్తః ॥ ౨౩॥ తస్మాదమూస్తనుభృతామహమాశిషోజ్ఞ ఆయుశ్శ్రియోవిభవమైంద్రియమావిరించాత్ । నేచ్ఛామితే విలులితానురువిక్రమేణకాలాత్మనోపనయమాంనిజభృత్యపార్శ్వమ్ ॥ ౨౪ ॥ కుత్రాశిషశ్శ్రుతిసుఖామృగతృష్ణరూపాఃక్వేదంకళేబరమశేషరుజాంవిరోహం । నిర్విద్యతేనతుజనో౽యదపీతివిద్వాన్ కామానలంమధులవైశ్శమయన్ దురాపైః ॥ ౨౫ ॥ క్వాహంరజఃప్రభవఈశతమో౽ధికే౽స్మిన్ జాతస్సురేతరకులేక్వతవానుకంపా । నబ్రహ్మణోనతుభవస్యనవైరమాయాయన్మే౽ర్పితశ్శిరసిపద్మకరఃప్రసాదః ॥ ౨౬ ॥ నైషాపరావరమతిర్భవతోననుస్యాజ్జంతోర్యథాత్మసుహృదోజగతస్తథాపి । సంసేవయాసురతరోరివతేప్రసాదఃసేవానురూపముదయోనపరావరత్వమ్॥ ౨౭ ॥ ఏవంజనంనిపతితంప్రభవాహికూపేకామాభికామమనుయఃప్రపతన్ప్రసంగాత్ । కృత్వాత్మసాత్సుర * ఋషిణాభగవన్ గృహీతస్సో౽హంకథం నువిసృజే

ష్టితమితిభావః॥ ౨౫ ॥ తర్హిత్వంకథంనిర్విణ్ణో౽సి- అనర్హపిమయిప్రవృత్తయాత్వత్కృపయైవేత్యాశయేనాహ॥క్వేతి ॥ రజస్సైవప్రభవోజన్మయస్యసః - సప్తమ్యంతంవాకులవిశేషణం- తమో౽ధికంయస్మిన్ తస్మిన్- సురేతరాణాంఅసురాణాంకులేజాతో౽హంక్వ - క్వచతవానుకంపా - తామేవాహ - బ్రహ్మాదీనాంశిరసియోనైవార్పితఃసఃపద్మవత్సకలసంతాపహరఃకరశ్రప్రసాదఃపురుషార్థరూపో౽మేశిరస్యర్పితఇతియత్ - యయానుకంపయేతివా ॥ ౨౬॥ ఇదానీంనచత్వయీదమతివిచిత్రమిత్యాహ ॥ నైషేతి ॥ ఏతేబ్రహ్మాదయఉత్తమాః- అయమసురో౽నీచఇత్యేషాపరావరమతిః - జంతోఃప్రాకృతస్యయథా - తథాభవతోనైవస్యాత్ - అత్రహేతుఃజగతఃఆత్మనఃసుహృదశ్చ - తర్హిసర్వత్రమత్ప్రసాదః ఏకరూపః - కింనస్యాత్ - తత్రాహ-సంసేవయాతవప్రసాదోభవతి- తత్రచసేవానురూపంతత్తదిచ్ఛానుసారేణ-ధర్మాదీనాముదయోభవతి - ఏవంప్రసాదవైచిత్ర్యేసత్యపివైషమ్యాభావేదృష్టాంతః - సురతరుర్యథా సేవకస్య సంకల్పానుసారేణఫలందదాతినచవిషమస్తద్వత్ నపరావరత్వంఅత్రకారణమితిశేషః ॥ ౨౭ ॥ ఏతచ్చత్వద్భృత్యకృపయా మయాప్రాప్తమితిత్వద్భృత్యపార్శ్వమేవమాంనయేత్యాశయేనాహ ॥ ఏవమితి॥యథాత్వయానుకంపితో౽స్మి - ఏవంనారదేన ఆత్మసాత్కృత్వాపూర్వమనుగృహీతః సో౽హంకథంనుత్వద్భృత్యసేవాం విసృజామికథంభూతో౽నుగృహీతో౽స్మి - ప్రభవఏవఅహిస్తేనయుక్తః - కూపఃతస్మిన్ కామానభితః కామయమానంజనంపతితమను- తత్ప్రసంగాత్ప్రపతన్నప్యహంతదేవంత్వద్భృత్యస్య శ్రీనారదస్యానుగ్రహేణత్వ యాత్యంత మనుకంపితో౽స్మి - అయమేవచమమపరమో౽నుగ్రహః -

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న-పునరిదమతి తుచ్ఛంమత్వా ౯ిణరక్షణాది॥ ౨౮॥ నచేదంత్వయామదనుగ్రహార్థంకృతం-కింత్వన్యార్థమిత్యాహ॥ మదితి॥ భోఅనంతయదేతస్మత్ప్రాణరక్షణంమాంహంతుముద్యతస్య మత్పితుర్వధశ్చతదుభయంస్వభృత్యఋషివాక్యమృతం విధాతుమిత్యహంమన్యే - కుతః యద్యస్మాత్ అసత్ అయుక్తంవివిధిత్సుఃఖడ్గంప్రగృహ్యావోచత్ - కింమదపరో మద్వ్యతిరిక్తశ్చేదీశ్వరోస్తి - తర్హిత్వామిదానీమవతు - తవకంశిరోహంహరామీతి- పాఠాంతరేత్వయమేవార్థః - యద్యదాఅవోచత్ తదామత్ప్రాణరక్షణమితివాన్వయః - ఏతచ్చసత్యంవిధాతుంనిజభృత్యభాషితమిత్యత్రైవ బహుధావ్యాఖ్యాతం॥ ౨౯ ॥ నచేదంపక్షపాతేన రక్షణందైత్యహననంచత్వయి స్వాభావికం - కింతుమాయాగుణోపాధికం - సర్వాత్మకేత్వయిస్వత స్తదయోగాదిత్యాహ ॥ ఏకఇతి ॥ ఏతజ్జగత్ త్వమేవైకః యద్యతః అముష్యాదావంతేచ పృథగవస్యసివిరామంకరిష్యసి - సన్మాత్రతయాకారణత్వేనావధిత్వేనవావర్తసఇత్యర్థః - అతోమధ్యతశ్చత్వమేవకుతస్తర్హి భేదప్రతీతిస్తత్రాహ- నిజమాయయాగుణపరిణామాత్మకమిదంజగత్ - సృష్ట్వాతదనుప్రవిష్టస్త్వంతైర్గుణైర్హేతుభూతైర్నానేవస్రష్టేవరక్షకఇవహంతేవచావసితఃప్రతీతః - తదుక్తంస్కంధోపక్రమే ॥ శ్లో ॥ నిర్గుణోపిహ్యజోవ్యక్తోభగవాన్ప్రకృతేఃపరః। స్వమాయాగుణమావిశ్యబాధ్యబాధకతాంగతఇత్యాది॥ ౩౦॥ ననుయద్యేతజ్జగదహమేవ తర్హిజగతోవైషమ్యేణమమవైషమ్యమపికిం నస్యాదిత్యతఆహ ॥ త్వమితి ॥ త్వంవాత్వమేవేదంసదసత్ కార్యకారణాత్మకంజగత్- నత్వత్తఃపృథక్- భవాంస్తుతతోన్యః- ఆద్యంతయోఃపృథగవస్థానాత్- యత్ యస్మాదేవం - అతోయమాత్మీయోయంపరఇతియాబుద్ధిఃసాఅపార్థా-మాయైవ-కార్యకారణయోః పరమకారణాభేదందృష్టాంతేనసాధయతి- యద్యతఃయస్యజన్మఈక్షణంప్రకాశశ్చ- యస్మిన్నిధనంచస్థితిశ్చతద్వై- తదేవ- వసుకాలవదష్టితర్వోః అష్టిర్బీజంకారణం - తరుఃకా

> తవభృత్యసేవాం ॥ ౨౮ ॥ మత్ప్రాణరక్షణమనంతపితుర్వధంచమన్యేస్వభృత్యఋషివాక్యమృతంవిధాతుం । ఖడ్గంప్రగృహ్యయదవోచదసద్విధిత్సుస్త్వామీశ్వరోమదపరోవతుకంహరామి ॥ ౨౯ ॥ ఏకస్త్వమేవజగదేతదముష్యయత్త్వమాద్యంతయోః పృథగవస్యసిమధ్యతశ్చ । సృష్ట్వాగుణవ్యతికరంనిజమాయయేదంనానేవతైరవసితస్తదనుప్రవిష్టః ॥ ౩౦ ॥ త్వంవాఇదంసదసదీశభవాంస్తతోన్యోమాయాయదాత్మపరబుద్ధిరియంహ్యపార్థా । యద్యస్యజన్మనిధనంస్థితిరీక్షణంచతద్వైతదేవవసుకాలవదష్టితర్వోః॥ ౩౧ ॥ న్యస్యేదమాత్మనిజగద్విలయాంబుమధ్యేశేషేతమోనికసుఖానుభవోసరీహః । యోగేనమీలితదృగాత్మనిపీతనిద్రస్తుర్యేస్థితోనతుతమోనగుణాంశ్చయుంక్షే ॥ ౩౨ ॥ తస్యైవతేవపురిదంనిజకాలశక్త్యాసంచోదితప్రకృతిధర్మణఆత్మగూఢం । అంభస్యనంతశయనాద్విరమత్సమాధేర్నాభేరభూత్స్వకణికావటవన్మహాబ్జం ॥ ౩౩ ॥ తత్సంభవఃకవిరతోన్యదపశ్యమానస్త్వాంబీజమాత్మనితతం సబహిర్విచి

ర్యం- తయోర్యథావసుకాలమాత్రత్వం - అయమర్థః - కాలశబ్దేననీలత్వాద్యసాధారణగుణయోగాత్ పృథ్వీ - వసుశబ్దేనవసుమాత్రంభూతసూక్ష్మంరసాది - జలంవా - తత్రతరౌయథాపృథ్వీ మయబీజజలమాత్రత్వం తస్యచభూతసూక్ష్మమాత్రత్వంఏవంసర్వమపికార్యకారణాత్మకంజగత్ పరమకారణాత్మకమేవేతి - తథాచపారమర్షంసూత్రం - తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్యఇతి ॥ శ్రుతిశ్చ ॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితి ॥ ౩౧ ॥ తత్ర తావదంతేపృథగవస్థానందర్శయతి॥ న్యస్యేతి॥ ఇదంజగత్- ఆత్మన్యేవనిక్షిప్య - స్వసుఖమేవానుభవోయస్య - నిశిరాత్రియస్సన్ప్రళయోదకమధ్యే- శయనంకరోషి- తర్హికింజీవస్యేవమమాపితమోవృత్తిరూపానిద్రాస్తి - నహి - యోగ ఏవతుబహిర్వృత్త్యభావసామ్యాత్ నిద్రోచ్యతఇత్యాహ- యోగేనమీలితేదృశౌయేన - ఆత్మనాస్వరూపప్రకాశేన - నిపీతానిద్రాయేన- యతః - తుర్యేఅవస్థాత్రయాతిరిక్తే - స్వరూపేస్థితస్త్వం- నతుసుప్తఇవాత్మనితమోయుంక్షేన యోజయసి- నజాగ్రత్స్వప్నయోరివగుణాన్విషయాంశ్చేత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇదానీంకారణత్వేనాదావపిపృథగవస్థానందర్శయన్మధ్యతశ్చత్వమేవేత్యేతత్ప్రపంచయతిచతుర్భిః॥తస్యేతి॥యస్త్వమంభసిశేషే- తస్యైవతేఇదంజగత్-వపుఃస్వరూపం-నాన్యస్య-యతస్త్వం-మధ్యతోపిస్యాఃతస్యకథంభూతస్య -నిజయాకాలశక్త్యాసంచోదితాఃప్రకృతేర్ధర్మాః సత్త్వాదయోయేన-స్వరూపత్వేహేతుః- అనంతశయనాత్ శేషపర్యంకాత్- విరమత్సమాధిర్యస్యతస్య- తవనాభేస్సకాశాదేకార్ణవోదకే- మహాబ్జంలోకపద్మమభూత్- కథంభూతం- ఆత్మనిత్వయ్యేవగూఢంసత్ స్వకణికాతఃసూక్ష్మాద్వటబీజాన్మహావటఇవ॥ ౩౩॥ తదేవంకారణత్వేనానుగతస్సన్మధ్యతశ్చత్వమేవవర్తసఇత్యుక్తం - ఏతదేవశుద్ధసత్త్వస్యబ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్టాన్ మధ వేనస్ఫుటయితుంతస్యపార్శ్వ క్తనీమవస్థామాహ॥తవితి॥ తస్మిన్నబ్జేసంభవో యస్యసః- కవిర్బ్రహ్మా అతఃపద్మాదన్యద ష్యమానస్సన్ బీజండుపాదానకారణభూతం - త్వాంతతంస్వస్మిన్ వ్యాప్తం- సంతమపి- నావిందత్- యదుక్తంచైతత్- ఉహలహో- అంకురేజాతేసతి- బీజంతదనుగతంకారణంపృథక్ - కథంవా మబహిరుపలభేతపుమాన్పశ్యేత్ ॥ ౩౪ ॥ భవదుపాసనయాతుస్వస్మిన్నేవదృష్టవానిత్యాహ ॥ సత్వితి ॥ పరావృత్త్యాబ్జమాశ్రితస్సన్ - తీవ్రేణతపసాధ్యానేన అ నేన - సన్మాత్రరూపేణోపాదానతయాదర్శనముక్తం॥౩౫॥ఈశ్వరత్వేనచదృష్ట్వాకృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంఅనేనప్రకారేణ - సహస్రమపరిమితానియానివదనాదీని- త్రైరాజ్యంసమృద్ధం - మాయామయంమాయాప్రధానం సత్వాప్రపంచేనోపలక్షితఃసన్నివేశఃపాదాదిరచనాయస్య॥ ౩౬॥ తథాచ॥ భవాంస్తస్యానుగ్రహంకృతవానిత్యాహ ॥ తస్మాఇతి॥ హయగ్రీవమూర్తింబిభ్రత్సన్- రజస్తమోరూపౌమధుకైటభాఖ్యౌ- హత్వా- తస్మైశ్రుతిగణాన్ - సమర్పిత

వాన్- తత్రహేతుః- సత్త్వమితి॥౩౭ ఏకస్త్వమిత్యాదిభిరష్టభిశ్శ్లోకైః - యదుక్తం- పక్షపాతేనరక్షణం- తద్విపక్షవ ధశ్చ- సత్త్వోపాధితోనతుస్వతఇతి-తదుపసంహరతి॥ఇత్థమితి॥విభావయసి పాలయసి- హంసిఘాతయసి - కలౌతుతత్తు నక రోషి- యతః- తదాత్వంఛన్నోభవః యతః- త్రిష్వేవయుగేష్వావిర్భావాత్సఏవంభూతస్త్వం త్రియుగఇతిప్రసిద్ధః ॥ ౩౮॥ తదేవంభగవతస్తత్త్వంనిరూప్యస్వస్యచతద్విచారాయోగ్యతాంనివేదయన్ప్రార్థయతేత్రిభిః ॥ నైతదితి॥ అసాధు

సన్॥ నావిందదబ్జశతమప్సునిమజ్జమానో జాతేంకురేకథముహోపలభేతబీజం॥ ౩౪॥ సత్వాత్మయోనిరతివి స్మితఆస్థితోబ్జంకాలేనతీవ్రతపసాపరిశుద్ధభావః । త్వామాత్మనీశభువిగంధమివాతిసూక్ష్మంభూతేంద్రియా శయమయేవితతందదర్శ ॥౩౫॥ ఏవంసహస్రవదనాంఘ్రిశిరఃకరోరునాసాస్యకర్ణనయనాభరణా యుధాఢ్యం। మాయామయంసదుపలక్షితసన్నివేశందృష్ట్వామహాపురుషమాపముదంవిరించః ॥ ౩౬ ॥ త స్మైభవాన్హయశిరస్తనుమత్రభిభ్రద్వేదద్రుహావతిబలౌమధుకైటభాఖ్యౌ । హత్వానయచ్ఛ్రుతిగణాం స్తురజస్తమశ్చసత్త్వంతవప్రియతమాంతనుమామనంతి ॥ ౩౭ ॥ ఇత్థంనృతిర్యగృషిదేవఝషావతారై ర్లోకాన్విభావయసిహంసిజగత్ప్రతీపాన్। ధర్మంమహాపురుషపాసియుగానువృత్తంఛన్నఃకలౌయద భవస్త్రియుగోసిసత్వం॥ ౩౮॥ నైతన్మనస్తవకథాసువికుంఠనాథసంప్రీయతేదురితదుష్టమసాధుతీవ్రం । కామాతురంహర్ష * శోకభయైషణార్తంతస్మిన్కథంతవగతింప్రమృశామిదీనః ॥ ౩౯ ॥ జిహ్వైకతోచ్యుతవికర్షతిమావితృప్తాశిశ్నోన్యతస్త్వగుదరంశ్రవణంకుతశ్చిత్। ఘ్రాణోన్యతశ్చపలదృక్క్వచక ర్మశక్తిర్బహ్వ్యస్సపత్న్యఇవగేహపతింలునంతి॥౪౦॥ఏవంస్వకర్మపతితంభవవైతరణ్యామన్యోన్యజన్మ మరణాశనభీతభీతం । పశ్యంజనంస్వపరవిగ్రహవైరమైత్రంహంతేతిపారచరపీపృహిమూఢమద్య॥ ౪౧ ॥ కోన్వత్రతేఖిలగురోభగవన్ప్రయాసఉత్తారణేస్యభవసంభవలోపహేతోః । మూఢేషు వైమహదనుగ్రహఆర్తబంధోకింతేనతేప్రియజనాననుసేవతాంనః ॥ ౪౨ ॥ నైవోద్విజేభవదురత్యయ

బహిర్ముఖం- తీవ్రందుస్సహం- హర్షశోకభయైరేషణత్రయేణచార్తందుఃఖితమపి - త్వత్కథాసునసంప్రీయతే - త స్మిన్ఏవంభూతేమనసిసతి॥ కథంతవతత్త్వంవిచారయామి॥ ౩౯॥ కించ॥ జిహ్వేతి॥ జిహ్వాఅవితృప్తాసతీ-భోఅచ్యుతమా మాం - యతోమధురాదిరసస్తతఆకర్షతి - ఉదరంతుక్షుధాసంతప్తంసద్యఏవయత్కించిదాహారమాత్రంప్రతి - చప లాదృక్చక్షుః- కర్మశక్తిఃకర్మేంద్రియాణి- లునంతితోటయంతి॥ ౪౦॥ నకేవలమహమేకఏవం కష్టాందశామాపన్నః- కింతు-మహాజనోప్యేవమేవక్లిశ్యతి- అతఃసర్వజనంపాలయేతిప్రార్థయతే॥ఏవమితి॥ భవఃసంసారఏవవైతరణీయమద్వా రనదీ- తస్యాంఅన్యోన్యతోయానిజన్మాదీని- తేభ్యోతిభీతం - స్వేషాంపరేషాంవిగ్రహేషుదేహేషు - యథాయథంవైరం మైత్రంచయస్యఏవంభూతంమూఢజనంపశ్యన్ - హేపారచర- తస్యాఃపారేస్థిత- నిత్యముక్త- హంతేతి అహోకష్టమి త్యేవమనుకంప్యఅద్యపిపృహివైతరణ్యాఉత్తార్యపాలయ ॥ ౪౧ ॥ ఏకేనమయాకథంసర్వోజనస్తారణీయఇతిచేత్తత్రా హ॥ కఇతి॥ కోనుతే-అత్ర-సర్వజనోత్తారణే-ప్రయాసః- నకోపి- కుతః - అస్యవిశ్వస్య- భవసంభవలోపానాంఉత్పత్తి స్థితిసంహారాణాంహేతోః-తతోపికిమేతత్దుష్కరమితిభావః - ఉచితంచేత్తదిత్యాహ- మూఢేష్వితి॥ త్వాంచత్వదీయాం శ్చతారయిష్యామి - ఇమందురాగ్రహంమాకృథాఇతిచేత్తత్రాహ-తవయేప్రియజనాః ప్రియతమాభక్తాః - తాననుసే వమానానాంనోస్మాకం - తేనోత్తారణేనకిం-కోతిప్రయాసః - త్వద్భక్తజనసేవనమేవసంసారవైతరణీనద్యుత్తరణంభవి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యతీతిభావః ॥ ౪౨ ॥ ననుప్రియజనసేవామాత్రేణకథంతవసంసారతరణమిత్యాశంక్య- తదేవవివృణ్వన్ పరిహరతి॥ నై
వేతి ॥ హేపరమసర్వోత్తమ - త్వద్వీర్యగాయనమేవమహామృతంతస్మిన్ మగ్నంచిత్తంయస్య - సోహంభవవైతరణ్యాః
నైవోద్విజే - కింతు - విమూఢాన్ శోచామి - తానేవాహ-తతోమహామృతాద్విముఖంచేతోయేషాం-ప్రత్యుత- ఇంద్రి
యార్థనిమిత్తంయన్మాయాసుఖం - తదర్థంభరంకుటుంబాదిభారముద్వహతః॥ ౪౩ ॥ త్వంతావన్ముక్తింగృహాణ - తే
షాంతుతత్త్వజ్ఞానం మునయఉపదేక్ష్యంతీతిచేత్తత్రాహ ॥ ప్రాయేణేతి ॥ నవిముముక్షేముక్తింనేచ్ఛామి - తర్హ్యన్య
స్యంకమపిప్రార్థయ మామేవకిమితిసర్వధాసీతిచేత్ - తత్రాహ- త్వత్తోన్యమస్యజనస్యశరణంనపశ్యామి ॥ ౪౪॥నస్వే
తేస్త్రీసంభోగాదినాసుఖినఏవనకృపణాస్తత్రాహ॥ యదితి॥ కరయోఃకండూయనేనసంఘర్షణేనేవ-దుఃఖమనుదుఃఖం
యస్మిన్ - తర్హిదుఃఖిత్వాదేవతతోనిర్విద్యముచ్యేరన్-తత్రాహ- కృపణాఃకాముకాః-బహుదుఃఖభాజోపి-ఇహగృహ
మేధిసుఖేనతృప్యంతి - అలమితినమన్యంతే - కండూతివతాదృశస్యదుస్సహత్వాత్- ననుకేచిత్తత్కండూతిమపిసహంతేకా
మంచేతిచేత్తత్రాహ - త్వత్ప్రసాదాత్తుకశ్చిద్ధీరఏవమనసిజంకామంవిషహేత-నసర్వే - అత్రాపికండూతివదితిదృష్టాం
తః ॥ ౪౫॥ ననుమౌనాదిభిః మోక్షసాధనైఃసులభైవతేషామపిముక్తిః-తత్రాహ॥ మౌనేతి॥ హేపురుషఅంతర్యామిన్-యే
మౌనాదయోదశ - ఆపవర్గాఃఅపవర్గహేతవఃప్రసిద్ధాః- రహఃవివిక్తవాసః- తేతుప్రాయశఃఅజితేంద్రియాణాంఇం
ద్రియభోగాయఅర్థార్జనం-విక్రీణతాంవార్తాఃజీవనోపాయాభవంతి- దాంభికానాంవార్తాఅపిభవంతివా-నహిదంభ

వైతరణ్యాస్త్వద్వీర్యగాయనమహామృతమగ్నచిత్తః । శోచేతతోవిముఖచేతసఇంద్రియార్థమాయా
సుఖాయభరముద్వహతోవిమూఢాన్ ॥ ౪౩॥ ప్రాయేణదేవమునయస్స్వవిముక్తకామామౌనంచరంతి
విజనేపరమార్థనిష్ఠాః। నైతాన్విహాయకృపణాన్విముముక్షఏకోనాస్యత్వదన్యశరణంభ్రమతోనుపశ్యే॥
౪౪ ॥ యన్మైథునాదిగృహమేధిసుఖంహితుచ్ఛంకండూయనేనకరయోరివదుఃఖదుఃఖమ్ । తృప్యంతినేహ
కృపణాబహుదుఃఖభాజఃకండూతివన్మనసిజంవిషహేతధీరః ॥ ౪౫ ॥ మౌనవ్రతశ్రుతతపోధ్యయనస్వధ
ర్మవ్యాఖ్యారహోజపసమాధయఆపవర్గ్యాః । ప్రాయఃపరంపురుషతేత్వజితేంద్రియాణాంవార్తా
భవంత్యుతనవాత్రతుదాంభికానామ్ ॥ ౪౬ ॥ రూపేఇమేసదసతీతవవేదదృష్టేబీజాంకురావివనచాన్యద
రూపకస్య । యుక్తాస్సమక్షముభయత్రవిచక్షతేత్వాం యోగేనవహ్నిమివదారుషునాన్యతస్స్యాత్ ॥
౪౭ ॥ త్వంవాయురగ్నిరవనిర్వియదంబుమాత్రాః ప్రాణేంద్రియాణిహృదయంచిదనుగ్రహశ్చ । సర్వం
త్వమేవసగుణోవిగుణశ్చభూమన్నాన్యత్త్వదస్త్యపిమనోవచసానిరుక్తమ్ ॥ ౪౮ ॥ నైతేగుణానగుణినో
మహదాదయోయేసర్వేమనఃప్రభృతయస్సహదేవమర్త్యాః । ఆద్యంతవంతఉరుగాయవిదంతిహిత్వా
మేవంవిమృశ్యమునయోవిరమంతిశబ్దాత్ ॥ ౪౯॥తత్తేర్హత్తమనమస్స్తుతికర్మపూజాఃకర్మస్మృతిశ్చ

స్యానియతఫలత్వాత్ ॥ ౪౬ ॥ తత్త్వజ్ఞానంభక్తింవినాసకామైఃమౌనాదిభిర్నభవత్యేవేత్యాహత్రిభిః॥రూపేఇతి॥బీజాం
కురావివప్రవాహాపన్నే- ఇమేసదసతీకార్యకారణేఏవ - తేరూపే - ఉపలక్షణభూతే-వేదేనదృష్టేప్రకాశితే-నచాన్య
త్స్వసమవేతంగౌరత్వాదికమివదేవదత్తాదేః- కుతః - అరూపకస్యప్రాకృతరూపాదిశూన్యస్య-అతః-యుక్తాఃసంయతా
ఏవ - భక్తియోగేనప్రత్యక్షంత్వాముభయత్ర కార్యేకారణేచానుగతంపశ్యంతి - మథనేనదారుషువహ్నిమివనాన్యత
స్స్యాత్ జ్ఞానమితిశేషః- యద్వా - జ్ఞానప్రకారమేవాహ - ఏతదుభయమన్యతఃప్రధానపరమాణ్వాదేర్నస్యాత్॥శ్రు॥స
ఐక్షతేత్యాదిశ్రుతేః॥ అతస్త్వమేవకారణత్వాత్సర్వత్రానుస్యూతఇతి ॥ ౪౭ ॥ తదేవాహ॥త్వమితి॥హృదయంమనః-చిత్చి
త్తం - అనుగ్రహఃఅహంకారః - తద్దేవతావర్గోవా -సగుణఃస్థూలః-విగుణఃసూక్ష్మః-మనశ్చ-వచశ్చ-మనోవచః- తేననిరు
క్తంప్రకాశితం - కిమపిత్వత్తోన్యన్నాస్తి ॥ ౪౮ ॥ అథక్తాస్తుస్వస్మిన్ననుగతమపిత్వాంనజానంతీత్యాహ ॥ నేతి॥ఏతేగుణా
ద్యభిమానినోదేవాః - ఆద్యంతవంతః - జడోపాధిత్వాత్ - అనాద్యంతంనిరుపాధికంత్వాం- నవిందంతి-హియస్మాత్-సుధి
యోవిద్వాంసః - ఏవంవిచార్య - శబ్దాత్ అధ్యయనాదివ్యాపారాద్విరమంతి - త్వామేవసమాధినోపాసతఇత్యర్థః - త
థాచశ్రుతిః॥ కిమర్థావయమధ్యేష్యామహేకిమర్థావయంయక్ష్యామహఇతి॥నానుధ్యాయాత్ బహూంచ్ఛబ్దాన్వాచోవి
గ్లాపనంహితదితిచస్మృతిశ్చ ॥ శ్లో ॥ యదాతేమోహకలిలంబుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి । తదాగంతాసినిర్వేదంశ్రోతవ్యస్యశ్రుత
స్యచేత్యాది॥ ౪౯॥ ఉపసంహరతి॥తదితి॥హేఅర్హత్తమ-నమస్స్తుతికర్మపూజాఃప్రణిపాతస్తుతికర్మార్పణాని-కర్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చపరిచర్యా - చరణయోస్స్మృతిశ్చ - కథాయాం శ్రవణం చేత్యేవం- షడంగయా సమ్యక్సేవయా వినా- పరమహంసానాం గతౌ - ప్రాప్యే త్వయి- జనః కథం భక్తిం లభేత - యస్మాదేవం భక్తిం వినా-న మోక్షః - నచ భక్తిః సంసేవయా వినా_అతః పాక్ సార్థితదాస్యయోగమేవ దేహీతి ప్రకరణార్థః ॥ ౫౦ ॥ ఏతావదితి॥ ఏతావతా వర్ణితా గుణా యస్య-య తమన్యుః- ఉపసంహృతకోపః॥౫౧॥ప్రహ్లాదేతి॥ కామాన్పూరయతీతి తథా-యద్వా-పురుషార్థప్రవాహో ఽస్మీత్యర్థః॥౫౨॥ మామితి॥అప్రీణతః అప్రీణయతః-తస్య అపూర్ణకామత్వేన శోచితుం॥౫౩॥ప్రీణంతీతి॥ ప్రీణంతి తోషయంతి॥ ౫౪॥ ఏవమితి ॥ ఏకాంతిత్వాత్ నిరుపాధికభక్తత్వాత్॥౫౫॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.*****************

ప్లో॥ దశమేత్వనుగృహ్యాముం భక్తమంతర్హితే హరౌ । ప్రసంగాద్ధరిణా రుద్రే కృతోఽనుగ్రహ ఈర్యతే॥ భక్తీతి ॥ తత్స ర్వం వరజాతం ॥ ౧ ॥ మామితి॥ఉత్పత్త్యా స్వభావేనైవాసక్తం మాం తేషాం కామానాం సంగాద్భీతః॥ ౨॥ నను కిమహం భ క్తం ప్రలోభయామి - నహి - కింతు వరం వృణీష్వేతి వదతస్తవాభిప్రాయోఽన్య ఏవేత్యాహ॥భృత్యేతి ॥ హృదయస్య గ్రంధి

రణయోః శ్రవణం కథాయామ్ । సంసేవయా త్వయి వినేతి షడంగయా కిం భక్తిం జనః పరమహంసగతౌ ల భేత ॥ ౫౦ ॥ నారదః॥ఏతావద్వర్ణితగుణో భక్త్యా భక్తేన నిర్గుణః। ప్రహ్లాదం ప్రణతం ప్రీతో యతమన్యుర భాషత ॥ ౫౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ప్రహ్లాద భద్ర భద్రం తే ప్రీతోఽహం తేఽసురోత్తమ। వరం వృణీష్వాభిమతం కామపూరోఽస్మ్యహం నృణాం ॥ ౫౨ ॥ మామప్రీణత ఆయుష్మన్ దర్శనం దుర్లభం హి మే। దృష్ట్వా మాం న పు నర్జంతురాత్మానం తప్తుమర్హతి ॥ ౫౩ ॥ ప్రీణంతి హ్యథ మాం ధీరాస్సర్వభావేన సాధవః । శ్రేయస్కా మా మహాభాగాస్సర్వాసామాశిషాం పతిం ॥ ౫౪ ॥ శ్రీనారదః ॥ ఏవం ప్రలోభ్యమానోఽపి వరైర్లోకప్ర లోభనైః। ఏకాంతిత్వాద్భగవతి నైచ్ఛత్తానసురోత్తమః॥ ౫౫ ॥ *************************

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే- నవమోఽధ్యాయః.

నారదః ॥ భక్తియోగస్య తత్సర్వమంతరాయతయార్భకః । మన్యమానో హృషీకేశం స్మయమాన ఉవాచ హ ॥ ౧ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ మా మాం ప్రలోభయోత్పత్త్యాసక్తం కామేషు తైర్వరైః। తత్సంగభీతో నిర్విణ్ణో ముముక్షుస్త్వాముపాశ్రితః ॥ ౨ ॥ భృత్యలక్షణజిజ్ఞాసుర్భక్తం కామేష్వచోదయన్। భవాన్ సంసారబీజేషు హృద యగ్రంథిషు ప్రభో ॥ ౩ ॥ నాన్యథా తేఽఖిలగురో ఘటతే కరుణాత్మనః। నష్టదృష్టేస్తమస్యంధత్వమేకః పా రదర్శనః ॥ ౪ ॥ యస్త ఆశిష ఆశాస్తే న స భృత్యస్స వై వణిక్। స వై స్వామీ స వై భృత్యో గుణలుబ్ధో న కాముకః॥ ౫ ॥ ఆశాసానో న వై భృత్యస్స్వామిన్యాశిష ఆత్మనః । న స్వామీ భృత్యతస్స్వామ్యమిచ్ఛన్ యో రాతి చాశి షః॥౬॥అహం త్వకామస్త్వద్భక్తస్త్వం స్వామ్యనపాశ్రయః । నాన్యథేహావయోరర్థో రాజసేవక యోరివ ॥ ౭॥యది దాస్యసి మే కామాన్ వరాంస్త్వం వరదర్షభ।కామానాం హృద్యసంరోహం భవతస్తు వృ ణే వరమ్ ॥ ౮॥ ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణ ఆత్మా ధర్మో ధృతిర్మతిః। హ్రీః శ్రీస్తేజస్స్మృతిస్సత్యం యస్య న శ్యంతి జన్మనా॥ ౯ ॥ విముంచతి యదా కామాన్ మానవో మనసి స్థితాన్। తర్హ్యేవ పుండరీకాక్ష భగవత్త్వా య కల్పతే॥ ౧౦ ॥ ఓం॥ నమో భగవతే తుభ్యం పురుషాయ మహాత్మనే। హరయేఽద్భుతసింహాయ బ్రహ్మణే ప

బద్బంధకేషు ॥ ౩ ॥ నేతి ॥ అన్యథా అనర్థసాధనే ప్రవర్తనం న ఘటేతేత్యర్థః॥౪॥కథమేవం భృత్యలక్షణజ్ఞానం స్యాత్త త్రాహ ॥ యఇతి ॥ తేత్వత్తః॥౫॥నను కామనయాపి సేవ్య సేవకయోస్స్వామిభృత్యభావః ప్రసిద్ధః-సత్యం- సోపాధికోఽసా వతు తాత్త్వికః ఇత్యాహ॥ఆశాసాన ఇతి ॥ స్వామిని ఆత్మన ఆశిషః అపేక్షమాణో నైవ భృత్యః- భృత్యహేతుకమాత్మనః స్వా మ్యమిచ్ఛన్ - యో భృత్యాయ దదాతి స చ నైవ స్వామీ ॥ ౬॥ ఆవయోస్తు తాత్త్వికోఽసావిత్యాహ॥అహం త్వితి ॥ అనపా శ్రయో నిరభిసంధిః - అన్యథా- కామాద్యభిసంధినా - అర్థః ప్రయోజనం- నాస్తి॥ ౭॥ నను తథాపి పరమోదారస్య మమ సంతోషార్థం కిమపి వృణీష్వేతి చేత్ అత ఆహ ॥ యదీతి ॥ కామోఽభిసంధిః- కామానాం కు రాణాం-అసంరోహం అనుత్పత్తిం-భ వతస్సకాశాత్ ॥ ౮ ॥ నను కామోత్పత్తౌ సత్యాం కో దోషస్తత్రాహ ॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ఇంద్రియాదీని యస్య జన్మనా నశ్యం తీతి - ఆత్మా దేహః ॥ ౯ ॥ కామాభావే గుణమాహ॥విముంచతీతి॥భగవత్త్వాయ త్వత్సమానైశ్వర్యాయ-తథా చ శ్రుతిః॥య దా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽస్య హృది స్థితాః - అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుత ఇతి ॥ ౧౦ ॥ సిద్ధో పాన్ కామాన్ దాతుమిచ్ఛంతం ప్రత్యాఖ్యాయ స్వయం నమస్యతి ॥ నమ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ సత్యమేకాంతభక్తస్త్వం - తథాపి మదాజ్ఞా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కరణీయమిత్యాహ॥ నేతి॥ మేఏకాంతినః- కదాచిదపి- ఇహాముత్ర- మయ్యాశిషోనవాంఛత్యేవ- తథాప్యేతన్మన్వంతరమాత్రం - భోగాన్ భుంక్ష్వ॥ ౧౨॥ ననుతర్హి బంధస్స్యాదిత్యత ఆహ ద్వాభ్యాం॥ కథా ఇతి॥ సర్వేషుభూతేషు - సంతమేకమీశంయజ్ఞాధిష్ఠాతారం- మామాత్మన్యావేశ్య- యజస్వ- తర్హ్యనేనైవకర్మణాబంధస్స్యాన్నేత్యాహ - యోగేనమయ్యర్పణేన- కర్మహిన్వన్ త్యజన్ యజస్వ॥ ౧౩॥ కించ। భోగేనేతి॥ భోగేనసుఖానుభవేన- ప్రారబ్ధంపుణ్యంహిత్వా- ముక్తబంధస్సన్- లోకానుగ్రహార్థంకీర్తించవిస్తార్య - మాంప్రాప్స్యసి- కుశలేనపుణ్యాచరణేన - పాపంహిత్వేతిభిక్షికామాత్రం- అన్యథా-తస్యరాజ్యేఅప్రవృత్తేః-నతుతస్యప్రాచీనంపాపమస్తి-తదధిగమఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశాత్॥ సూ ॥ తద్వ్యపదేశాదితిన్యాయాత్ ॥ శ్రు॥ తత్సుకృతదుష్కృతేవిధూనుతఇతిశ్రుతేశ్చ ॥ నచేదంప్రారబ్ధపాపాభిప్రాయం- తస్యభోగేనైవక్షయాత్ - కుశలేనహిత్వేతివచనానుపపత్తేః- నచాశావవిద్యేతివాచ్యం - భగవతైవకృతార్థత్వస్యానంతరంవక్ష్యమాణత్వాత్ - అతఏవయోగేనకర్మహిన్వన్నితి - తదపిలోకసంగ్రహార్థకర్మణిప్రవర్తితస్యాప్యుద్వేగమాత్రమేతి- సర్వమనవద్యం॥౧౪॥కించ॥యఇతి॥త్వాంచ- మాంచ- ఇదంమచ్చరితంచ- స్మరన్- ఏతత్స్తో

రమాత్మనే॥ ౧౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నైకాంతినోమేమయిజాత్విహాశిషాప్యాశాసతేముత్రచవైభవద్విధాః। తథాపిమన్వంతరమేతదత్రదైత్యేశ్వరాణామనుభుంక్ష్వభోగాన్ ॥ ౧౨ ॥ కథామదీయాజుషమాణఃప్రియాస్త్వమావేశ్యమామాత్మనిసంతమేకం। సర్వేషుభూతేష్వధియజ్ఞమీశంయజస్వయోగేనచకర్మహిన్వన్॥ ౧౩ ॥ భోగేనపుణ్యంకుశలేనపాపంకళేబరంకాలజవేనహిత్వా। కీర్తింవిశుద్ధాంసురలోకగీతాం విస్తార్యమామేష్యసిముక్తబంధః॥ ౧౪॥ యఏతత్కీర్తయేన్మహ్యంత్వయాగీతమిదంనరః। త్వాంచమాంచస్మరన్కాలేకర్మబంధాద్విముచ్యతే॥ ౧౫॥ ప్రహ్లాదః॥ వరంవరయఏతత్తేవరదేశమహేశ్వర।యదనిందత్పితామేత్వామవిద్వాంస్తేజఐశ్వరం॥ ౧౬ ॥ బద్ధామర్షాశయస్సాక్షాత్సర్వలోకగురుంప్రభుం । భ్రాతృహేతిమృషాదృష్టిస్త్వద్భక్తేమయిచాఘవాన్ ॥ ౧౭ ॥ తస్మాత్పితామేపూయేతదురంతాద్దుస్తరాదఘాత్। పూతస్తేశాంతయాదృష్ట్యాదృష్టఃకృపణవత్సల॥ ౧౮॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్రిస్సప్తభిఃపితాపూతఃపితృభిస్సహతేనఘ । యత్సాధోస్యకులేజాతోభవాన్వైకులపావనః ॥ ౧౯ ॥ యత్రయత్రచమద్భక్తాఃప్రశాంతాస్సమదర్శినః। సాధవస్సముదాచారాస్తేపూయంతేపికీకటాః॥ ౨౦॥ సర్వాత్మనానహింసంతిభూతగ్రామేషుకించన। ఉచ్చావచేషుదైత్యేంద్రమద్భావేనగతస్పృహాః॥ ౨౧ ॥ భవంతిపురుషాలోకేమద్భక్తాస్త్వామనువ్రతాః। భవాన్మేఖలుభక్తానాంసర్వేషాంప్రతిరూపధృక్॥ ౨౨ ॥ కురుత్వంప్రేతకార్యాణిపితుఃపూతస్యసర్వశః। మదంగస్పర్శనేనాంగలోకాన్యాస్యతిసుప్రజాః॥ ౨౩ ॥ పిత్ర్యంచస్థానమాతిష్ఠయథోక్తం బ్రహ్మవాదిభిః। మయ్యావేశ్యమనస్తాతకురుకర్మాణిమత్పరః॥ ౨౪॥ నారదః॥ ప్రహ్లాదోపితథాచక్రేపితుర్యత్సాంపరాయికం ।। యథాహభగవాన్రాజన్నభిషిక్తోద్విజోత్తమైః ॥ మహాభాగవతస్సోథచక్రేరాజన్వ్రతీంభువం ॥ ౨౫ ॥ ప్రసాదసుముఖందృష్ట్వా బ్రహ్మానరహరింహరిం। స్తుత్వావాగ్భిఃపవిత్రాభిఃప్రా

త్రంయఃకీర్తయేత్- సోపికర్మబంధాద్విముచ్యతే- కుతస్తవబంధశంకేత్యర్థః॥ ౧౫॥ ఈశ్వరాజ్ఞాప్రాప్తకర్మాధికారస్సన్ పితృశుద్ధింప్రార్థయతేత్రిభిః॥ వరమితి॥ వరంవరణీయమేతదపరం-వృణే- తేత్వత్తః॥౧౬॥బద్ధేతి॥ బద్ధఃఅమర్షేణక్రోధేన- ఆశయోయస్య॥౧౭॥తస్మాదితి॥ తేఅపాంగేనసందృష్టఃఅతః - పూతఏవ - తథాపిభోఃకృపణవత్సలకార్పణ్యేనప్రార్థయేఇత్యర్థః॥౧౮॥త్రిస్సప్తభిరితి॥యద్యపికశ్యపః - మరీచిః బ్రహ్మాచేతి- త్వత్పితుస్త్రయఏవపూర్వజాతాః- తథాపిత్రిఃసప్తభిస్సహేతిప్రాక్కల్పగతపిత్రాద్యభిప్రాయేణోక్తం - యద్యస్మాత్ ॥ ౧౯ ॥ యత్రేతి॥ సమ్యగుత్తమఆచారోయేషాం తేకీకటానపిదేశాన్ - తత్తుల్యాన్వంశాంశ్చపూయంతేశుద్ధాన్కుర్వంతి ॥ ౨౦ ॥ ననుత్వద్భక్తానామయంమహిమేతినచిత్రం- అహంతునతాదృశోభవామీతిచేత్తత్రాహద్వాభ్యాం॥ సర్వాత్మనేతి ॥ మద్భావేనమద్భక్త్యావిగతాస్పృహాయేషాం॥౨౧॥ భవంతీతి॥ త్వామనుగతాయేకేచిత్పురుషాఃతేప్యేవంలక్షణాస్సంతోమద్భక్తాభవంతి - అతోభవాన్మేభక్తానాంసర్వేషాంప్రతిరూపధృక్ ఉపమానాస్పదం- శ్రేష్ఠఃఖల్విత్యర్థః॥ ౨౨॥ కుర్వితి॥మదంగస్పర్శనేన-సర్వశఃపూతస్యతేపితుః-పాపశంకైవనాస్తి- కేవలంపుత్రకృత్యాయప్రేతకార్యాణికురు॥ ౨౩॥ పిత్ర్యమితి ॥ వేదవాదిభిరుక్తమనతిక్రమ్య- మత్పరస్సన్కర్మాణికురు॥౨౪॥౨౫॥యఇతి॥ మమస్పృష్టిభిర్మమాస్పృష్టైర్భాతైః - సమస్తాన్నిగమాన్ధర్మాన్నిత్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థాః- అర్హన్ ॥౨౮॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యా సాధుర్జాత ఇత్యన్వయః యాన్నపానయుక్త్యం॥౨౯॥ ఏతదితి॥ సర్వతస్సంతాపాత్ -గోప్తృ రక్షకం॥౩౦॥ ౩౧॥ మైవమితి॥ ఏవం వరస్త్వయా న ప్రదేయః- క్రూరో నిసర్గః స్వభావో యేషాం - అమృతం క్షీరం॥ ౩౩॥ ౩౬॥ శిశుపాలదంతవక్త్రయోః ద్విషతోః శ్రీకృష్ణసాయుజ్యం కథమితి యత్పృష్టం - తద్దేవతయోః పూర్వజన్మకథనాదిభిరుపపాదితముపసంహరతి సప్తభిః॥ ఏవమితి ॥ దితేః పుత్రత్వం ప్రాపితౌ విప్రశాపేనేత్యుత్తరస్యానుషంగః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శయానావితి॥ తచ్చిత్తౌ శ్రీరామం చింతయంతౌ॥ ౩౯॥ తావితి॥ కరూషజో దంతవక్త్రః - హరౌ సాయుజ్యం సమీయతుః ॥ ౪౦ ॥ ఏనస ఇతి॥ కృష్ణనిందాదినా పూర్వకృతం చ యత్ ఏనః పాపం- తత్ ధ్యానేన తదాత్మానస్సంతో జహుః - తదాత్మత్వే దృష్టాంతః - కీ

హ దేవాదిభిర్వృతః॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మో॥ దేవదేవాఖిలాధ్యక్ష భూతభావన పూర్వజ । దిష్ట్యా తే నిహతః పాపో లోకసంతాపనోఽసురః ॥ ౨౭॥ యోఽసౌ లబ్ధవరో మత్తో న వధ్యో మమ సృష్టిభిః । తపోయోగబలోన్మత్తస్సమస్తాన్నిగమానహన్॥ ౨౮॥ దిష్ట్యాస్య తనయస్సాధుర్మహాభాగవతోఽర్భకః। త్వయా విమోచితో మృత్యోర్దిష్ట్యా తాతాద్భయంకరాత్॥ ౨౯॥ ఏతద్వపుస్తే భగవన్ ధ్యాయతః ప్రయతాత్మనః । సర్వతో గోప్తృ సంతాసాన్మృత్యోరపి జిఘాంసతః॥ ౩౦॥ అహోఽయం సువ్యాద్ధన్యస్తేన లబ్ధో మునాలయః । సర్వవేదమయో సాక్షాత్సర్వయజ్ఞ తపోమయః॥ సర్వతీర్థమయో త్సంగే స్నాతో గ్నావివ కాంచనం॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ మైవం సురాసురాణాం తే ప్రదేయః పద్మసంభవ। వరః క్రూరనిసర్గాణామహీనామమృతం యథా ॥ ౩౨ ॥ నారదః॥ ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ రాజం స్తతశ్చాంతర్దధే హరిః । అదృశ్యస్సర్వభూతానాం పూజితః పరమేష్ఠినా॥ ౩౩॥ తతస్సంపూజ్య గిరిశం వవందే పరమేష్ఠినం । భవం ప్రజాపతిం దేవాన్ ప్రహ్లాదో భగవత్కలాః ॥ ౩౪॥ తతః కావ్యాదిభిస్సార్ధం మునిభిః కమలాసనః । దైత్యానాం దానవానాం చ ప్రహ్లాదమకరోత్పతిం ॥ ౩౫ ॥ ప్రతినంద్య తతో దేవాః ప్రయుజ్య పరమాశిషః । స్వధామాని యయూ రాజన్ బ్రహ్మాద్యాః పరిపూజితాః॥ ౩౬ ॥ ఏవం తౌ పార్షదౌ విష్ణోః పుత్రత్వం ప్రాపితౌ దితేః । హృది స్థితేన హరిణా వైరభావేన తౌ హతౌ॥ ౩౭॥ పునస్తౌ విప్రశాపేన రాక్షసౌ ద్వౌ బభూవతుః । కుంభకర్ణదశగ్రీవౌ హతౌ తౌ రామవిక్రమైః ॥ ౩౮॥ శయానౌ యుధి నిర్భిన్నహృదయౌ రామసాయకైః । తచ్చిత్తౌ జహతుర్దేహం యథా ప్రాక్తనజన్మని॥ ౩౯॥ తావిహాపి పునర్జాతౌ శిశుపాలకరూషజౌ । హరౌ వైరానుబంధేన పశ్యతస్తే సమీయతుః॥ ౪౦॥ ఏనః పూర్వకృతం యత్తద్రాజానః కృష్ణవైరిణః । జహుస్తేపి తదాత్మానః కీటాః పేశస్కృతో యథా ॥ ౪౧ ॥ యథా యథా భాగవతా భక్త్యా పరమయాభిదా । నృపాశ్చైద్యాదయస్సాత్మ్యం హరేస్తచ్చింతయాయయుః॥ ౪౨॥ ఆఖ్యాతం సర్వమేతత్తే యన్మాం త్వం పృష్టవాన్నృప । దమఘోషసుతాదీనాం హరేస్సాత్మ్యమపి ద్విషాం ॥ ౪౩ ॥ ఏషా బ్రహ్మణ్యదేవస్య కృష్ణస్య చ మహాత్మనః । అవతారకథా పుణ్యా వధో యత్రాది దైత్యయోః ॥ ౪౪ ॥ ప్రహ్లాదస్యానుచరితం మహాభాగవతస్య చ । భక్తిర్జ్ఞానం విరక్తిశ్చ యాథాత్మ్యం చాస్య వై హరేః॥ ౪౫ ॥ సర్గస్థిత్యప్యయేశస్య గుణకర్మానువర్ణనం। పరాపరేషాం స్థానానాం కాలేన వ్యత్యయో మహాన్ ॥ ౪౬ ॥ ధర్మో భాగవతానాం చ భగవాన్ యేన గమ్యతే । ఆఖ్యానేఽస్మిన్ సమాఖ్యాతమధ్యాత్మికమశేషతః ॥ ౪౭ ॥ య ఏతత్పుణ్యమాఖ్యానం విష్ణోర్వీర్యోపబృంహితం । కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుత్వా కర్మపాశైర్విముచ్యతే ॥ ౪౮ ॥ ఏతద్య ఆదిపురుషస్య మృగేంద్రలీలాం దైత్యేంద్రయూథపవధం ప్రయతః పఠేత । దైత్యాత్మజస్య చ సతాం ప్రవరస్య పుణ్యం శ్రుత్వానుభావమకుతోభయమేతి లోకం ॥ ౪౯ ॥

టః పేశస్కృతో ధ్యానేన యథా తదాత్మా భవతీతి ॥ ౪౧॥ యథేతి॥ అభిదా భేదదర్శనశూన్యయా- హరేః సాత్మ్యం సారూప్యం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ప్రహ్లాదచరితార్థముపసంహరతి చతుర్భిః॥ ఏషేతి॥ అవతారః శ్రీనృసింహరూపః - తస్య కథా ఆఖ్యాతేతి శేషః॥ ౪౪॥ ప్రహ్లాదస్యేతి॥ ప్రహ్లాదస్య చరితమిత్యాదేః- సమామ్నాతమితి తృతీయేనాన్వయః - అస్యేత్యనేనోక్తం॥ ౪౫ ॥ సర్గేతి॥ సర్గస్థిత్యప్యయానాం సృష్టిస్థితిలయానామీశస్య - హరేః యాథాత్మ్యం తత్త్వం- ప్రహ్లాదేన కృతం హరేర్గుణకర్మానువర్ణనం చేత్యర్థః - పరాపరేషాం దేవదైత్యాదీనాం యాని స్థానాని తేషాం వ్యత్యయో విపర్యాసః॥ ౪౬॥ ధర్మ ఇతి॥ అధ్యాత్మికం ఆత్మానాత్మవివేకాది॥ ౪౭॥ ఏతచ్ఛ్రవణాదిఫలమాహ ద్వాభ్యాం ॥ య ఇతి ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా యః కీర్తయేత్॥ ౪౮॥ ఏతదితి॥ ఏతత్ ఏతాం - మృగేంద్రస్య లీలాం - తామేవాహ దైత్యేంద్రస్య యూథపానాం చ వధం యః శుచిస్సన్ ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కేత్ - పుణ్యమనుభావంప్రభావం - మతిశ్చయంవా - లోకంవైకుంఠం॥ ౪౯॥ అహోప్రహ్లాదస్యభాగ్యం- యేనదేవో దృష్టఃవయంతుమందభాగ్యాఇతివిషీదంతంప్రత్యాహత్రిభిః ॥ యూయమితి ॥ యేషాంయుష్మాకంగృహాన్ మునయః అభి యాంతిసర్వతస్సమాయాంతి - తత్ తస్యహేతోః ఏషుగృహేషునరాకారం గూఢంసత్ శ్రీకృష్ణాఖ్యం బ్రహ్మసాక్షాద- సతీతి ॥ ౫౦ ॥ నను కృష్ణోస్మాకంమాతులేయఃకథంబ్రహ్మేత్యుచ్యతేతత్రాహ ॥ సవాఇతి॥ సోయంబ్రహ్మైవ-కథంభూతః స్వ

మహద్భిర్విమృగ్యంయత్కైవల్యనిర్వాణసుఖం - నిరుపాధిఃపరమానందః - తదనుభూతిరూపంవః యుష్మాకంఖలుప్రియ సుహృదిత్యాదిరూపోభవతి - విధికృత్ ఆజ్ఞానువర్తీ ॥ ౫౧ ॥ ననుపరంబ్రహ్మచేత్ కథంద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీషురతిః - కథం వాధర్మాద్యాచరణం - తస్యేత్యాశంక్యాహ॥ నేతి॥ యస్యరూపంతత్త్వంభవాదిభిరసీధియాస్వబుద్ధ్యా-వస్తుతయా-ఇదం ఇత్థమితిసాక్షాన్నోపవర్ణితం - సయుష్మాకంస్వయమేవప్రసన్నః - అస్మాకంతుమౌనాదిసాధనైఃతత్ప్రసాదఃప్రార్థనీ యఏవేత్యాహ - మౌనేనేతి - సఏషఃసాత్త్వతానాంపతిర్నఃప్రసీదతు- నహిప్రహ్లాదస్యగృహేపరంబ్రహ్మవసతి-నచత ద్దృష్ట్వాయమునయస్తద్గృహానభియాంతి-నచతస్యబ్రహ్మమాతులేయాదిరూపేణవర్తతే - నచస్వయమేవ బ్రహ్మప్రస

యూయంనృలోకేబతభూరిభాగాలోకంపునానామునయోభియాంతి । యేషాంగృహానావసతీతిసాక్షా ద్గూఢంపరంబ్రహ్మమనుష్యలింగమ్ ॥ ౫౦ ॥ సవాఅయంబ్రహ్మమహద్విమృగ్యంకైవల్యనిర్వాణసుఖాను భూతిః । ప్రియస్సుహృద్వఃఖలుమాతులేయఆత్మార్హణీయోవిధికృద్గురుశ్చ॥ ౫౧ ॥ నయస్యసాక్షాద్భవపద్మ జాదిభీరూపంధియావస్తుతయోపవర్ణితమ్ । మౌనేనభక్త్యోపశమేనపూజితఃప్రసీదతామేషససాత్త్వ తాంపతిః ॥ ౫౨॥ నారదః॥ సఏషభగవాన్రాజన్ వ్యతనోద్వితతంయశః।పురాభవస్యదేవస్యమయేనామిత మాయినా॥ ౫౩॥ రాజా॥ కస్మిన్ కర్మణిదేవస్యమయోహన్ జగదీశితుః।యథాచోపచితాకీర్తిఃకృష్ణేనమ మకథ్యతామ్॥ ౫౪॥ నారదః॥ నిర్జితాఅసురాదేవైర్యుద్ధేయేనోపబృంహితైః।మాయినాంపరమాచార్యం మయంశరణమభ్యయుః॥ ౫౫ ॥ సనిర్మాయపురస్తిస్రోహైమరౌప్యాయసీఃప్రభుః । దుర్లక్ష్యాపాయసం యోగాదుర్లక్ష్యోపరిచ్ఛదాః॥ ౫౬ ॥ తాభిస్తేసురసేనాన్యోలోకాంస్త్రీన్ సేశ్వరాన్నృప । స్మరంతో నాశయాంచక్రుఃపూర్వవైరమలక్షితాః॥ ౫౭ ॥ తతస్తేసేశ్వరాలోకాఉపాసాద్యోచిరేవిభుమ్ । త్రా హినస్తావకాన్ దేవవినష్టాంస్త్రిపురాలయైః॥ ౫౮॥ అథానుగృహ్యభగవాన్ మాభైష్టేతిసురాన్ విభుః। శ రంధనుషిసంధాయపురేష్వస్త్రంవ్యముంచత ॥ ౫౯ ॥ తతోగ్నివర్ణాఇషవఉత్పేతుస్సూర్యమండలాత్ । యథామయూఖసందోహానాదృశ్యంతపురోయతః ॥ ౬౦ ॥ తైస్స్పృష్టావ్యసవస్సర్వేనిపేతుస్త్రిపురౌక సః। తానానీయమహాయోగీమయఃకూపరసేక్షిపత్॥ ౬౧ ॥ సిద్ధామృతరసేక్షిప్తావజ్రసారామహౌజసః ఉత్తస్థుర్మేఘదళనావైద్యుతాఇవవహ్నయః॥ ౬౨॥ విలోక్యభగ్నసంకల్పంవిమనస్కంవృషధ్వజమ్ । త దాయంభగవాన్ విష్ణుస్తత్రోపాయమకల్పయత్ ॥ ౬౩ ॥ వత్సఆసీత్తదాబ్రహ్మా స్వయంవిష్ణురయంహి గౌః । ప్రవిశ్యత్రిపురంకాలేతచ్చకూపామృతంపపౌ॥ ౬౪॥ అసురాహ్యపిపశ్యంతోనన్యషేధన్ విమోహి తాః। తంవిజ్ఞాయమహాయోగీరసపాలానిదంజగౌ ॥ ౬౫॥ స్మయన్ విశోకశ్శోకార్తాన్ స్మరందైవగతించ

న్నం - అతోయూయమేవతతోపి- అస్మత్తోపిభూరిభాగాఇతిభావః॥ ౫౨॥ నన్వైశ్వర్యదుర్వహంత్రిపురభేదాదికంశ్రీరుద్రః కృతవాన్ - సఏవంభూతఈశ్వరోపి - అస్యతత్త్వంనజానాతివక్తుంకథంశక్యతఇత్యపేక్షాయాం- తత్సాహాయ్యాద్దేవా స్యప్రభావః - నకేవలస్యేతివక్తుమాఖ్యానముపక్షిపతి॥ సఏషఇతి॥ ౫౩॥ కస్మిన్నితి॥ జగదీశితుర్దేవస్యకీర్తిం- కస్మిన్ కర్మణి మయోహతవాన్॥ ౫౪॥ నిర్జితాఇతి॥ యేనశ్రీకృష్ణేనోపబృంహితైఃసంవర్ధితైః॥ ౫౫॥ సఇతి ॥ హైమీచరౌప్యాచాయ సీచేతితిస్రఃపురోనిర్మాయ - తేభ్యోదదావితిశేషః - దుర్లక్ష్యాఅపాయసంయోగౌగమనాగమనేయాసాం - దుర్విత ర్క్యాఃపరిచ్ఛదాయాసు॥ ౫౬॥ తాభిరితి॥ అసురాణాంసేనాన్యఃసేనాపతయః- పూర్వవైరంస్మరంతః॥ ౫౭॥ ౫౮॥ అథే తి॥ అస్త్రంఅభిమంత్రితం- పురేషువ్యముంచత్॥ ౫౯॥ తతఇతి॥ తతశ్శరాత్ - సూర్యమండలాన్మయూఖసందోహాఃరశ్మిస మూహాఇవ- యతఏభ్యః॥ ౬౦॥ తైరితి॥ కూపరసేనిమజ్జితకూపామృతే॥ ౬౧॥ సిద్ధేతి॥ వజ్రసారాఃవజ్రవత్ దృఢాంగాః-మ హౌజసోమహాబలాః - మేఘదళనాఃమేఘభేదినః - విద్యుద్రూపావహ్నయఇవ॥ ౬౨॥ ౬౩॥ వత్సేతి॥ కాలేమధ్యాహ్నే॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ఆత్మనఇతి॥ ఆత్మనోవాఅన్యస్యవాద్వయోరపివా- దైవేనాదిష్టముపకల్పితం- అపోహితుంపరిహర్తుం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇహ కశ్చిదపీశ్వరః సమర్థో నాస్తి- అసౌ శ్రీకృష్ణః- ప్రధనం సంగ్రామః- తత్సాధనం ప్రాధానికం॥ ౬౭॥ ౬౮॥ సన్నద్ధ ఇతి॥ అభిజితి మధ్యాహ్నే॥ ౬౯॥ భగవదితి॥ విమానశతాని సంకులాని సంకీర్ణాని యేషాం తే దేవాదయః॥ ౭౦। ౭౧॥ ౭౨॥ ఆదిత ఆరభ్య స్కంధార్థం నిగమయతి ఏవంవిధానీతి॥ నృలోకే నరాకారం- ఆత్మనో విడంబమానస్య అనుకుర్వతః॥ ౭౩ *****

ఇతి భావార్థదీపికాయాం- దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ తదేవం దశభిర్జ్ఞానభక్తియోగావుదీరితౌ। అథ పంచభిరధ్యాయైః కర్మయోగోనువర్ణ్యతే। ఏకాదశే నృణాం ధర్మాః సాధారణ్యేన వర్ణితాః। విశేషేణ చ వర్ణానాం ముఖ్యాముఖ్యాశ్చ యోషితామ్॥ శ్రుత్వేతి ॥ దైత్యపతేః ప్రహ్లాదస్య- సాధూనాం సభాసు- సభాజితం సత్కృతం - ఈహితం చరితం - శ్రుత్వా పునర్నారదం పప్రచ్ఛ- కథంభూతస్యేహితం - మహతాం మాన్యాగ్ర్యస్య ముఖ్యస్య - తత్ర హేతుః - ఉరుక్రమే ఆత్మా మనో యస్య॥ ౧॥ భగవన్నితి ॥ శ్రవణేచ్ఛాయాం హేతుః- యత్ యతో ధర్మాత్ అనుష్ఠితాత్- పరం జ్ఞానం భక్తిం చ విందతే॥ ౨॥ ౩॥ ననుస్మృతికారైః ధర్మ ఉక్త ఏవ తత్రాహ॥

తాం। దేవోసురో నరోన్యో వా నేశ్వరోస్తీహ కశ్చన॥ ౬౬॥ ఆత్మనోన్యస్య వా దిష్టం దైవేనాపోహితుం ద్వయోః। అథాసౌ శక్తిభిః స్వాభిః శంభోః ప్రాధానికం వ్యధాత్॥ ౬౭॥ ధర్మజ్ఞానవిరక్త్యృద్ధితపోవిద్యాక్రియాదిభిః। రథం సూతం ధనుర్వాహాన్ ధ్వజం వర్మ శరాదియత్॥ ౬౮॥ సన్నద్ధో రథమాస్థాయ శరం ధనురుపాదదే। శరం ధనుషి సంధాయ ముహూర్తేభిజితీశ్వరః॥ ౬౯॥ భగవత్త్రైజసాగస్తోద దాహ త్రిపురం శివః। దివి దుందుభయో నేదుర్విమానశతసంకులాః॥ ౭౦॥ దేవర్షిపితృసిద్ధేశా జయేతి కుసుమోత్కరైః। అవాకిరన్ జగుర్హృష్టా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥ ౭౧ ॥ ఏవం దగ్ధ్వా పురస్తిస్రో భగవాన్ పురహా నృప। బ్రహ్మాదిభిః స్తూయమానః స్వం ధామ ప్రత్యపద్యత ॥ ౭౨ ॥ ఏవంవిధాన్యస్య హరేః స్వమాయయా విడంబమానస్య నృలోకమాత్మనః। వీర్యాణి గీతాన్యృషిభిర్జగద్గురోర్లోకాన్ పునానాన్యపరం వదామి కిమ్॥ ౭౩॥ ******

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- సప్తమస్కంధే- దశమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ శ్రుత్వేహితం సాధుసభాసభాజితం మహత్తమాగ్రణ్య ఉరుక్రమాత్మనః। యుధిష్ఠిరో దైత్యపతేర్ముదాయుతః పప్రచ్ఛ భూయస్తనయం స్వయంభువః॥ ౧ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి నృణాం ధర్మం సనాతనం। వర్ణాశ్రమాచారయుతం యత్పుమాన్ విందతే పరం॥ ౨॥ భవాన్ ప్రజాపతేస్సాక్షాదాత్మజః పరమేష్ఠినః। సుతానాం సమ్మతో బ్రహ్మన్ తపోజ్ఞానసమాధిభిః ॥ ౩ ॥ నారాయణపరా విప్రా ధర్మం గుహ్యం యథా విదుః। కరుణాః సాధవశ్శాంతాస్త్వద్విధా న తథాపరే॥ ౪॥ శ్రీనారదః॥ నత్వా భగవతేజాయ లోకానాం ధర్మసేతవే। వక్ష్యే సనాతనం ధర్మం నారాయణముఖాచ్ఛ్రుతం॥ ౫॥ యోవతీర్యాత్మనోంశేన దాక్షాయణ్యాం తు ధర్మతః। లోకానాం స్వస్తయేధ్యాస్తే తపో బదరికాశ్రమే॥ ౬॥ ధర్మమూలం హి భగవాన్ సర్వవేదమయో హరిః। స్మృతం చ తద్విదాం రాజన్ యేన చాత్మా ప్రసీదతి ॥ ౭ ॥ సత్యం దయా తపశ్శౌచం తితిక్షేక్షా శమో దమః। అహింసా బ్రహ్మచర్యం చ త్యాగస్స్వాధ్యాయ ఆర్జవమ్॥ ౮ ॥ సంతోషస్సమదృక్సేవా గ్రామ్యేహోపరమశ్శనైః। నృణాం విపర్యయేహేక్షా మౌనమాత్మవిమర్శనమ్ ॥ ౯ ॥ అన్నాద్యాదేస్సంవిభాగో భూతేభ్యశ్చ యథార్హతః। తేష్వాత్మదేవతాబుద్ధిస్సుతరాం నృషు పాండవ

నారాయణేతి॥ ౪॥ నత్వేతి॥ అజాయ శ్రీనారాయణాయ తస్యైవ ముఖాచ్ఛ్రుతం॥ ౫॥ తస్య ముఖాదాత్మనశ్శ్రవణం సంభావయన్ విశినష్టి॥ య ఇతి॥ ౬॥ ప్రథమం తావద్ధర్మే ప్రమాణమాహ॥ ధర్మేతి ॥ ధర్మస్య మూలం ప్రమాణం స్మృతం స్మృతిః- తద్విదాం వేదవిదాం - యేన చాత్మా ప్రసీదతి తుష్యతి - తథా చ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ శ్రుతిస్స్మృతిస్సదాచారస్స్వస్య చ ప్రియమాత్మనః సమ్యక్సంకల్పితః కామో ధర్మమూలమిదం స్మృతమితి॥ మనుశ్చ శ్లో॥ వేదోఖిలో ధర్మమూలం స్మృతిశీలే చ తద్విదాం। ఆచారశ్చైవ సాధూనామాత్మనస్తుష్టిరేవ చేతి ॥ ౭ ॥ తత్ర తావన్నరమాత్రసాధారణధర్మమాహ పంచభిః॥ సత్యమితి॥ తపః ఏకాదశ్యుపవాసాది- ఈక్షా యుక్తాయుక్తవివేకః - శమో మనస్సంయమః - దమో బాహ్యేంద్రియాణాం - త్యాగః దానం- స్వాధ్యాయో యథోచితజపః॥ ౮॥ సంతోష ఇతి॥ సంతోషః దైవలబ్ధేనాలంబుద్ధిః- సమదృశాం మహతాం సేవా - గ్రామ్యేహోపరమః ప్రవృత్తకర్మభ్యో నివృత్తిః - విపర్యయేహేక్షా నిష్ఫలక్రియాణామీక్షణం- మౌనం వృథాప్రలాపనివృత్తిః - ఆత్మవిమర్శనం దేహాదివ్యతిరిక్తాత్మానుసంధానం ॥ ౯ ॥ అన్నేతి ॥ ఆత్మేతి దేవతేతి చ బుద్ధిః ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౦॥శ్రవణమితి॥అస్యశ్రీకృష్ణస్యశ్రవణాదయోనవ-ఇజ్యాఅర్చనం॥౧౧॥నృణామితి॥ ఏవంత్రింశల్లక్షణవాన్॥ ౧౨ ॥ ఇదానీంవర్ణధర్మాన్వక్తుంద్విజానాంలక్షణమాహ॥సంస్కారా ఇతి॥ మంత్రవంతోగర్భాధానాదయోయస్మిన్నవిచ్ఛిన్నాః-సద్విజఃతర్హిశూద్రస్యాపిసంస్కారావిచ్ఛేదేసతిద్విజత్వంస్యాత్తత్రాహ - అజోబ్రహ్మా- యంఏవంభూతసంస్కారయుక్తం-జగాద సద్విజఃశూద్రంతునమంత్రవత్సంస్కారయుక్తంజగాద-నచోపనయనవంతం- అతోనాసౌద్విజః-తథాచస్మృతిః॥శ్లో॥వివాహమాత్రసంస్కారంశూద్రోపిలభతాంసదా। నకేనచిత్సమసృజచ్ఛందసాతం ప్రజాపతిరితి॥శ్రుతిశ్చ॥ గాయత్ర్యాబ్రాహ్మణమసృజత్త్రిష్టుభారాజన్యంజగత్యావైశ్యంనకేనచిచ్ఛూద్రమితి॥ అతోవివాహవ్యతిరిక్తసంస్కారస్యానావశ్యకత్వాత్-ఉపనయనస్యతుసర్వథానిషేధాన్నతస్యద్విజత్వమిత్యర్థః- వైదికాద్యాఇతిపాఠాంతరే-వైదికాద్యాఃగర్భాధానాదయఇత్యర్థః॥౧౩॥త్రైవర్ణికానామావశ్యకాన్ధర్మానాహ॥ఇజ్యేతి॥ జన్మనావిశుద్ధేనకులేన-కర్మణాచఆచారేణ- అవదాతానాంశుద్ధానాందుష్కులానాందురాచారాణాంచ- నైతానివిహితానీత్యర్థః-బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమవిహితాఃక్రియాశ్చ - శూద్రస్యవర్ణధర్మాఏవఆశ్రమభేదకృతవిశేషాభావాత్॥౧౪॥బ్రాహ్మణాదీనాంచతుర్ణామపివృత్తిరూపాన్ధర్మానాహసార్ధైస్సప్తభిః॥విప్రస్యేతి॥విప్రస్యషట్కర్మాణి-విహితానీత్యనుషంగః.తత్రత్వధ్యాపనంయాజనంప్రతిగ్రహశ్చజీవికా-యథాహమనుః శ్లో॥షణ్ణాంతుకర్మణామస్యత్రీణికర్మాణిజీవి

డవ॥౧౦॥శ్రవణంకీర్తనంచాస్యస్మరణంమహతాంగతేః । సేవేజ్యావనతిస్సఖ్యందాస్యమాత్మసమర్పణమ్॥౧౧॥నృణామయంపరోధర్మస్సర్వేషాంసముదాహృతః।త్రింశల్లక్షణవాన్సాధుస్సర్వాత్మాయేనతుష్యతి॥౧౨॥సంస్కారాయత్రావిచ్ఛిన్నాస్సద్విజోజోజగాదయమ్॥౧౩॥ ఇజ్యాధ్యయనదానానివిహితానిద్విజన్మనామ్।జన్మకర్మావదాతానాంక్రియాశ్చాశ్రమచోదితాః॥౧౪॥విప్రస్యాధ్యాపనాదీనితతోన్యస్యాప్రతిగ్రహః। రాజ్ఞోవృత్తిఃప్రజాగోప్తురవిప్రాద్వాకరాదిభిః । వైశ్యస్తువార్తావృత్తిస్స్యాన్నిత్యంబ్రహ్మకులానుగః॥౧౫॥శూద్రస్యద్విజశుశ్రూషావృత్తిశ్చస్వామినోభవేత్ । వార్తావిచిత్రాశాలీనంయాయావరశిలోంఛనమ్॥విప్రవృత్తిశ్చతుర్ధేయంశ్రేయసీచోత్తరోత్తరా॥౧౬॥ జఘన్యోనోత్తమాంవృత్తిమనాపదిభజేన్నరః।ఋతేరాజన్యమాపత్సుసర్వేషామపిసర్వశః॥ ౧౭ ॥ ఋతామృతాభ్యాంజీవేతమృతేనప్రమృతేనవా । సత్యానృతేనవాజీవేన్నశ్వవృత్త్యాకథంచన॥౧౮॥ ఋతముంఛశిలంప్రోక్తమమృతంయదయాచితమ్ । మృతంతునిత్యయాచ్ఞాస్యాత్ప్రమృతంకర్షణంస్మృతమ్॥౧౯॥ సత్యానృతస్తువాణిజ్యంశ్వవృత్తిర్నీచసేవనమ్।వర్జయేత్తాంసదావిప్రో రాజన్యశ్చజుగుప్సితామ్॥౨౦॥సర్వవేదమయోవిప్రస్సర్వదేవమయోనృపః ॥ శమోదమస్తపశ్శౌచంసంతోషఃక్షాంతిరార్జవమ్ । జ్ఞానందయాచ్యుతాత్మత్వంసత్యంచబ్రహ్మలక్షణమ్॥ ౨౧ ॥ శౌర్యంవీర్యంధృతిస్తేజస్త్యాగఆత్మజయఃక్షమా । బ్రహ్మణ్యతాప్రసాదశ్చరక్షాచక్షత్రలక్షణమ్॥౨౨॥ దేవగుర్వాచ్యుతేభక్తిస్త్రివర్గపరితోషణమ్।ఆస్తిక్యము

కా యాజనాధ్యాపనేచైవవిశుద్ధాచ్చప్రతిగ్రహఇతి-అప్రతిగ్రహఇతి ॥ అన్యస్యక్షత్రియస్యప్రతిగ్రహాదివ్యతిరిక్తంయాజనంఅధ్యాపనంచ - అపద్యనుజానాతి - వక్ష్యతిచానంతరమేవఋతేరాజన్యమితి॥ శూరియతేచ-అజాతశత్రుభీష్మప్రభృతీనాంక్షత్రియాణాముపదేష్టృత్వాది॥ప్రజాపాలనేఅధికృతస్యక్షత్రియస్యవృత్త్యంతరమాహ-రాజ్ఞఇతి ॥ ఆదిశబ్దేనదండశుల్కాది-వార్తాకృషివాణిజ్యాదిలక్షణావృత్తిర్యస్యసః॥౧౫॥శూద్రస్యేతి॥ శూద్రస్యద్విజశుశ్రూషావిహితాస్వామినోద్విజస్యతుశుశ్రూషావృత్తిశ్చభవేత్-విప్రస్యముఖ్యానుకల్పభేదేనవృత్త్యంతరాణ్యాహ॥వార్తేతి॥ వార్తావిచిత్రాకృష్యాదిరూపా-శాలీనంధాష్ట్యంవినైవప్రాప్తమయాచితం- యాయావరంప్రత్యహంధాన్యయాచ్ఞా - శిలంశాలిక్షేత్రాదౌస్వామిత్యక్తకణిశోపాదానం - ఉంఛనంఆపణాదిపతితకణోపాదానం- శిలోంఛనద్వయమేకీకృత్యచతుర్ధేత్యుక్తంశ్రేయసీఉత్తమావృత్తిః॥౧౬॥వృత్తిష్వేవంవ్యవస్థాందర్శయన్ఆపద్వృత్తీరాహ॥జఘన్యఇతి ॥ జఘన్యోనీచః-ఉత్తమాఆధ్యాపనాదిరూపాం-ఋతేరాజన్యం- క్షత్రియస్తుప్రతిగ్రహాదన్యాం-భజేత ॥ ౧౭ ॥ చతుర్విధాంపూర్వోక్తాంవిప్రవృత్తిమితరేషామపిదర్శయన్నాహ - ఋతామృతాభ్యామితి॥ పూర్వోక్తవృత్త్యర్థంవ్యాచష్టేద్వాభ్యాం॥౧౮॥ఋతమితి॥౧౯॥సత్యేతి॥తయోస్తద్వర్జనేహేతుమాహ॥ సర్వవేదమయఇతి॥ ౨౦ ॥ వర్ణానామపివ్యంజకరూపాన్ధర్మానాహచతుర్భిః॥శమఇతి॥అచ్యుతాత్మత్వంశ్రీవిష్ణుపరత్వం॥౨౧॥శౌర్యమితి॥శౌర్యంయుద్ధోత్సాహః - వీర్యంప్రభావః- తేజఃప్రాగల్భ్యం॥౨౨॥౨౩॥ శూద్రస్యేతి ॥ అమంత్రయజ్ఞఃనమస్కారేణైవపంచయజ్ఞానుష్ఠానం॥ త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థాచయాజ్ఞవల్క్యః॥శ్లో॥నమస్కారేణమంత్రేణపంచయజ్ఞాన్సమాపయేదితి॥౨౪॥ స్త్రీధర్మానాహపంచభిః॥ స్త్రీణామితి॥పతిరేవదేవోయాసాం-తస్యపత్యుఃశుశ్రూషా-తదనుకూలతాచ-తస్యయద్వ్రతంనియమస్తస్యధారణం- ఏతచ్చతుష్టయంపతివ్రతానాంలక్షణం-ధర్మశ్చ॥౨౫॥కించసంమార్జనేతి॥సంమార్జనోపలేపాభ్యామిత్యాదేఃపతింభజేదిత్యుత్తరేణాన్వయఃపరిమృష్టాఉద్వర్తనాదినానిర్మలీకృతాఃపరిచ్ఛదాగృహోపకరణానియయా॥ ౨౬ ॥ ౨౭॥ కించ॥సంతుష్టేతి॥సంతుష్టాయథాలాభేనతావన్మాత్రభోగేష్వలోలుపా-దక్షాఅనలసా - ప్రియాసత్యాచవాగ్యస్యాః-సర్వత్రాపి-అప్రమత్తాఅవహితా-అపతితంమహాపాతకశూన్యం-యథాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ అశుద్ధాసంప్రతీక్ష్యోహిమహాపాతకదూషితఇతి॥౨౮॥యేతి॥తత్పరాసతీభజేత్శ్రీఃహరిమివ-హర్యాత్మనాపత్యాసహ॥ ౨౯ ॥ ప్రతిలోమజానాంవృత్తిమాహ॥వృత్తిరితి॥ తత్తత్కులకృతాకులపరంపరాప్రాప్తా - వంశపరంపరాప్రాప్తమపిచౌర్యహింసాదికంప్రతిషేధతి-అచోరాణామపాపానాంచేతి- తత్రప్రదర్శనార్థంకాంశ్చిత్ప్రతిలోమజవిశేషానాహఅంత్యజేతి॥ శ్లో॥రజకశ్చర్మకారశ్చనటోబురుడఏవచ।కైవర్తమేదభిల్లాశ్చసప్తైతేహ్యంత్యజాస్స్మృతాః॥అంతావసాయినస్తు- చండాలపుల్కసమాతంగాదయః- తేషాంపరంపరాప్రాప్తైవవస్త్రనిర్ణేజనాదివృత్తిరిత్యర్థః॥౩౦॥శ్రేష్ఠాదపిపరధర్మాన్నీచోపిస్వధర్మఏవశ్రేయానిత్యాహ॥ప్రాయఇతి॥స్వభావేనసత్త్వాదిప్రకృత్యావిహితోధర్మః- శర్మకృత్సుఖహే

దృష్మోనిత్యంనైపుణ్యంవైశ్యలక్షణమ్॥౨౩॥ శూద్రస్యసన్నతిశ్శౌచంసేవాస్వామిన్యమాయయా । అమంత్రయజ్ఞోహ్యస్తేయంగోవిప్రాణాంచరక్షణమ్॥ ౨౪॥ స్త్రీణాంతుపతిదేవానాంతచ్ఛుశ్రూషానుకూలతా।తద్బంధుష్వనువృత్తిశ్చనిత్యంతద్వ్రతధారణమ్॥౨౫॥ సంమార్జనోపలేపాభ్యాంగృహమండనవర్తనైః।స్వయంచమండితానిత్యంపరిమృష్టపరిచ్ఛదా॥ ౨౬॥ కామైరుచ్చావచైస్సాధ్వీప్రశ్రయేణదమేనచ।వాక్యైస్సత్యైఃప్రియైఃప్రేమ్ణాకాలేకాలేభజేత్పతిమ్॥ ౨౭॥ సంతుష్టాలోలుపాదక్షాధర్మజ్ఞాప్రియసత్యవాక్।అప్రమత్తాశుచిస్స్నిగ్ధాపతింత్వపతితంభజేత్॥ ౨౮॥ యాపతింహరిభావేనభజేచ్ఛ్రీరివతత్పరా।హర్యాత్మనాహరేర్లోకేపత్యాశ్రీరివమోదతే॥ ౨౯ ॥ వృత్తిస్సంకరజాతానాంతత్తత్కులకృతాభవేత్। అచోరాణామపాపానామన్త్యజాంతావసాయినామ్॥ ౩౦ ॥ ప్రాయఃస్వభావవిహితోనృణాంధర్మోయుగేయుగే।వేదదృగ్భిస్స్మృతోరాజన్ప్రేత్యచేహచశర్మకృత్॥౩౧॥ వృత్త్యాస్వభావకృతయావర్తమానస్స్వకర్మకృత్।హిత్వాస్వభావజంకర్మశనైర్నిర్గుణతామియాత్॥౩౨॥ఉప్యమానంముహుఃక్షేత్రంస్వయంనిర్వీర్యతామియాత్।నకల్పతేపునస్సూత్యైఉప్తంబీజంచనశ్యతి॥౩౩॥ ఏవంకామాశయంచిత్తంకామానామతిసేవయా। విరజ్యేతయథారాజన్నగ్నివద్ఘృతబిందుభిః॥౩౪॥ యస్యయల్లక్షణంప్రోక్తంపుంసోవర్ణాభిసూచకమ్।యదన్యత్రాపిదృశ్యేతతత్తేనైవవినిర్దిశేత్॥౩౫ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-సప్తమస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః. ... ... ✽

తుఃస్మృతః-కైః వేదఏవదృక్చక్షుఃయేషాంతైఃభగవతాచోక్తం॥ శ్రేయాన్స్వధర్మోవిగుణఃపరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాదితి॥౩౧॥ననుస్వాభావికస్యకర్మణోబంధహేతుత్వాత్కథంసుఖహేతుత్వంతత్రాహ॥వృత్త్యేతి॥ ౩౨ ॥ ననుకామ్యానికర్మాణికుర్వతః- తత్ఫలోపభోగపరస్య-కథంనైర్గుణ్యంస్యాత్ - తదుక్తంప్రహ్లాదేన॥శ్లో॥ఔపస్థ్యజైహ్వ్యంబహుమన్యమానఃకథంవిరజ్యేతదురంతమోహాదిత్యాది-తన్నిరాకుర్వన్-తత్రసదృష్టాంతమాహద్వాభ్యాం॥ ఉప్యమానమితి ॥ పునః సూత్యైసస్యప్రసవాయ॥౩౩॥ఏవమితి॥ కామాఆశేరతేవాసనారూపేణయస్మిన్ తత్ కామాశయం - అయంభావః, ఉత్కటవాసనావిశిష్టస్యసహసైవకామత్యాగాసంభవాద్వేదోక్తనియమేనబహుశఃకామాన్భుంజానస్యైవనిత్యనైమిత్తికైఃవిశుద్ధచేతసస్తద్దోషదర్శనేన - యయాతిసౌభరిప్రముఖాణామివశనైర్విరాగోభవతి - యథాసవీర్యమపిక్షేత్రం- శనైఃనిర్వీర్యంభవతి - యథాచ - ప్రజ్వలితోగ్నిఃసఘృతబిందుభిఃశామ్యతి - మహతాఘృతపూరేణశామ్యత్యేవ-తద్వత్-ప్రహ్లాదకృతస్తుతౌకౌమారఏవనివృత్త్యుపదేశోమందవాసనానామధికారిణాం-తదుక్తం-తత్రైవ॥శ్లో॥ బాలానదూషితధియోద్వంద్వారామైరితేహితైరితి-అతఃసర్వమనవద్యమ్ ॥ ౩౪ ॥ శమాదిభిరేవబ్రాహ్మణాదివ్యవహారోముఖ్యః-నజాతిమాత్రాదిత్యాహ॥యస్యేతి॥యద్యది-అన్యత్రవర్ణాంతరేపి-దృశ్యేత-తద్వర్ణాంతరంతేనైవలక్షణనిమిత్తేనైవవర్ణేన-వినిర్దిశేత్నతజ్జాతినిమిత్తేనేత్యర్థః॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ✽

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ ద్వాదశేవర్ణ్యతేధర్మోబ్రహ్మచారివనస్థయోః।చతుర్ణామాశ్రమాణాంచసాధారణ్యేనకశ్చన॥వర్ణాదీనాంధర్మా ఉక్తాః- ఇదానీమాశ్రమధర్మాఉచ్యంతే-తత్రాస్మిన్ ద్వాదశేధ్యాయే బ్రహ్మచారివనస్థయోరసాధారణాశ్చాతుర్వర్ణ్య సాధారణాశ్చోచ్యంతే- త్రయోదశేయతేర్ధర్మాః- చతుర్దశేగృహస్థస్య - పంచదశేసర్వధర్మసారసంగ్రహః॥ బ్రహ్మచారీతి॥ బ్రహ్మచారీగురుకులే ఆచార్యగృహే- వసన్ గుర్వాదీనుపాసీతేత్యుత్తరేణాన్వయః॥౧॥సాయమితి॥ బ్రహ్మగాయత్రీం- జపన్-సంధ్యాత్రయముపాసీత-ఉభేసంధ్యేఽపి యతవాక్ భవేత్-సాయం ప్రాతః సంధ్యాకాలనిమిత్తంమౌనం కుర్యాదిత్యర్థః॥౨॥ఛందాంసీతి॥ గురోశ్చరణావనమేత్॥౩॥మేఖలేతి॥ ౩॥యథోదితం॥సూ॥పాలాశోదండో బ్రాహ్మణస్యేత్యాది- నియమమనతిక్రమ్య-జటాధారణంతు కేశప్రసాధనాభావమాత్రం॥ ౪॥ ౫॥ సుశీలఇతి॥యావదర్థం యథోపయోగమేవ॥౬॥ వర్జయేదితి॥బృహద్వ్రతః।బ్రహ్మచర్యవాన్ - గృహస్థవ్యతిరిక్తః-సర్వోపిప్రమదాగాథాంస్త్రీవిషయాకవార్తామపి-వర్జయేత్-తత్రహేతుః- ఇంద్రియాణిబలవంతిసంయతస్యాపిమనోహరంతీతి॥౭॥ ౮॥ నకారయేదిత్యత్ర హేతుః॥నన్వితి॥ రహఃఏకాంతే-అన్యథాకేశప్రసాధనాదివ్యతిరిక్తావసరే- అనేకాంతావసరేవా- యావదర్థం- తదుక్తంకుర్యాత్॥౯॥ ననుమిథ్యాత్వాదతికశ్మలత్వాచ్చస్వయంత్యక్తప్రాయంస్త్ర్యాదిజహ్యాదితికో

శ్రీనారదః॥ బ్రహ్మచారీగురుకులే వసన్దాంతోగురోర్హితమ్।ఆచరన్దాసవన్నీచోగురౌసుదృఢసౌహృదః॥౧॥ సాయంప్రాతరుపాసీత-గుర్వగ్న్యర్క-సురోత్తమాన్।సంధ్యేఉభేచయతవాగ్జపన్బ్రహ్మసమాహితః॥ ౨॥ ఛందాంస్యధీయీతగురోరాహూతశ్చేత్సుయంత్రితః।ఉపక్రమేవసానేచచరణౌశిరసానమేత్॥౩॥ మేఖలాజినవాసాంసి జటాదండకమండలూన్। బిభృయాదుపవీతంచదర్భపాణిర్యథోదితమ్॥౪॥సాయంప్రాతశ్చరేద్భైక్షంగురవేతన్నివేదయేత్। భుంజీతయద్యనుజ్ఞాతోనోచేదుపవసేత్క్వచిత్॥౫॥ సుశీలోమితభుగ్దక్షఃశ్రద్దధానోజితేంద్రియః । యావదర్థంవ్యవహరేత్స్త్రీషుస్త్రీనిర్జితేషుచ॥౬॥ వర్జయేత్ప్రమదాగాథామగృహస్థోబృహద్వ్రతః। ఇంద్రియాణిప్రమాథీనిహరంత్యపియతేర్మనః॥౭॥కేశప్రసాధనోన్మర్దస్నపనాభ్యంజనాదికమ్। గురుస్త్రీభిర్యువతిభిఃకారయేన్నాత్మనోయువా॥౮॥నన్వగ్నిఃప్రమదానామఘృతకుంభఃపుమానతః । సుతామపిరహోజహ్యాదన్యథాయావదర్థకృత్॥౯॥కల్పయిత్వాత్మనాయావదాభాసమిదమీశ్వరః। ద్వైతంతావన్నవిరమేత్తతోహ్యస్యవిపర్యయః॥౧౦॥ఏతత్సర్వంగృహస్థస్యసమామ్నాతంయతేరపి । గురువృత్తిర్వికల్పేనగృహస్థస్యర్తుగామినః॥౧౧॥ అంజనాభ్యంజనోన్మర్దస్త్ర్యవలేఖ్యామిషంమధు । స్రగ్గంధలేపాలంకారాంస్త్యజేయుర్యేధృతవ్రతాః॥౧౨॥ఉషిత్వైవంగురుకులేద్విజోధీత్యావబుధ్యచ। త్రయీంసాంగోపనిషదంయావదర్థంయథాబలం॥౧౩॥దత్వావరమనుజ్ఞాతోగురోఃకామంయదీశ్వరః । గృహంవనంవాప్రవిశేత్ప్రవ్రజేత్తత్రవావసేత్॥౧౪॥అగ్నౌగురావాత్మనిచసర్వభూతేష్వధోక్షజం । భూతైస్స్వధామభిఃపశ్యేదప్రవిష్టంప్రవి

ష్టమితినిర్బంధస్తత్రాహ॥కల్పయిత్వేతి॥ ఆత్మనాస్వరూపసాక్షాత్కారేణఇదందేహేంద్రియాది - ఆభాసమాత్రం కల్పయిత్వానిశ్చిత్యయావదసౌజీవ-ఈశ్వరఃస్వతంత్రోనభవేత్ - ఇత్యుత్తరస్యానుషంగః-తావద్ద్వైతంఅహంపుమానియంస్త్రీత్యాదిభేదోనవిరమేత్-తతఃకిమితఆహ-తతోహిద్వైతాత్-విపర్యయఃగుణాధ్యాసేచభోగ్యతాబుద్ధిః- అతో జహ్యాదేవేత్యర్థః॥౧౦॥ఏతదితి॥ ఏతత్సర్వంసుశీలఇత్యాద్యుక్తం-గృహస్థస్యవిశేషమాహ॥ గురువృత్తిరితి॥౧౧॥అంజనేతి॥అంజనాదీనామామిషాంతానాంద్వంద్వైక్యం-అంజనంశరీరస్య-అభ్యంజనంశిరసఃస్త్రియంచ - అవలేఖ్యంచిత్రకర్మ స్త్రీణాంకుడ్యాదాలేఖనంవా-తంనిరీక్షణంవా - అత్రాభ్యంగాది.స్వరూపతోనిషధ్యతే - పూర్వంతుకథంచిదాపద్ప్రాప్తమపి-స్త్రీకర్తృకంనిషిద్ధమితిభేదః ॥ ౧౨ ॥ ఉషిత్వేతి॥అంగైఃశిక్షాదిభిరుపనిషద్భిశ్చసహితాం-వేదత్రయీమధీత్యఅవబుధ్యతదర్థంచవిచార్య-యావదర్థంస్వాధికారానుసారేణ॥౧౩॥దత్వేతి॥యదీశ్వరః-శక్తః-తర్హి - గురోః కామమపేక్షితంవరందత్వా - యథాధికారంగృహస్థాశ్రమం- సన్న్యాసాశ్రమంవాస్వీకుర్యాత్-అత్రవనశబ్దఃశుచిదేశోపలక్షకః॥శ్రు॥ కుటుంబేశుచౌదేశఇవేతిశ్రుత్యనురోధాత్ ॥ నతువానప్రస్థాశ్రమోపలక్షకః-బ్రహ్మచర్యావ్యవహితోత్తరకాలేతత్పరిగ్రహానుపపత్తేః॥ శ్రు॥ బ్రహ్మచర్యంసమాప్యగృహీభవేత్ - గృహాద్వనీభూత్వాప్రవ్రజేత్-యదివేతరథాబ్రహ్మచర్యాదేవప్రవ్రజేద్గృహాద్వానాద్వేతిజాబాలశ్రుతేః - తత్రైవవసేత్ నైష్ఠికస్స్యాదిత్యర్థః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥అగ్నావితి॥స్వధామభిఃస్వాశ్రితైఃభూతైః-జీవైస్సహ-తన్నియంతృతయా॥౧౫॥ఏవమితి ॥ చరన్ ఏవమాచరన్-
విదితంవిజ్ఞానంవిజ్ఞేయంయేనసః॥౧౬॥ వనస్థస్యేతి॥ఋషిలోకంమహర్లోకం॥౧౭॥ నేతి॥కృష్టపచ్యం-శాల్యన్నాదికం-అ
కృష్టంఅకృష్టపచ్యం-అకాలతః పాకకాలాత్పూర్వమేవనిష్పన్నంచూతశలాట్వాదికం-తథా - అగ్నిపక్వమామంచనా
శ్నీయాత్-అర్కపక్వం ఫలాది-ఉతఅపితు-ఆహరేత్ అశ్నీయాత్॥౧౮॥వన్యైరితి ॥ వన్యైర్నీవారాదిభిః - కాలేచోది
తాన్నిత్యాన్నవేనవేనూతనేనూతనేపురాణంపూర్వసంచితమ్॥౧౯॥అగ్న్యర్థమితి॥హిమాదీన్సహేతఇతితథా॥౨౦
కేశేతి॥ కేశాదీన్-దేహమలంచ ప్రక్షాళనేనధారయన్-కమండల్వాదీంశ్చదధత్॥౨౧॥ చరేదితి॥ కృఛ్రైతఃతపఃక్లేశాత్
యథాబుద్ధిర్నశ్యేత్తథాచరేత్॥౨౨॥ ద్వాదశాబ్దాద్యనంతరమపియదిధర్మానుష్ఠానేశక్తస్తర్హి వనఏవవసేత్-య
దితుజ్ఞానాభ్యాసేయోగ్యస్తర్హిసన్న్యసేదిత్యుత్తరాధ్యాయేవక్ష్యతి.తదుభయరహితస్యతు-యత్కృత్యంతదాహ॥
యదేతి॥అకల్యఃఅసమర్థః-ఆన్వీక్షిక్యాంజ్ఞానాభ్యాసే॥౨౩॥అనశనాదికరిష్యతఃపూర్వకృత్యమాహ-యావదధ్యాయప
రిసమాప్తి॥ఆత్మనీతి॥ యథార్హతఃయథాయోగ్యం-స్వకారణేష్వాకాశాదిషు- సంఘాతందేహంన్యసేత్ ప్రవిలాప
యేత్॥౨౪॥తదేవంవిభజ్యదర్శయతి॥ఖఇతి॥ఖేఆకాశేఖాని-దేహగతఛిద్రాణి ఆత్మవాన్ ధీమాన్-శేషంఅస్థి మాంసాది

చరన్విదితవిజ్ఞానః పరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥
ష్టవత్॥౧౫॥ఏవంవిధోబ్రహ్మచారీవానప్రస్థోయతిర్గృహీ ।
౧౬॥వనస్థస్యతువక్ష్యామినియమాన్మునిసమ్మతాన్ । యానాతిష్ఠన్మునిర్గచ్ఛేదృషిలోకమిహాంజ
సా॥౧౭॥నకృష్టపచ్యమశ్నీయాదకృష్టంవాప్యకాలతః । అగ్నిపక్వమథామంవార్కపక్వముతాహ
రేత్॥౧౮॥వన్యైశ్చరుపురోడాశాన్నిర్వపేన్నిత్యచోదితాన్ । లబ్ధేనవేనవేన్నాద్యేపురాణంతుపరిత్య
జేత్॥౧౯॥అగ్న్యర్థమేవశరణముటజంవాద్రికందరమ్। శ్రయేతహిమవాయ్వగ్నివర్షార్కాతపసా
హస్స్వయమ్॥౨౦॥కేశరోమనఖశ్మశ్రుమలానిజటిలోదధత్ । కమండల్వజినేదండవల్కలాదిపరిచ్ఛదాన్॥
౨౧॥చరేద్వనేద్వాదశాబ్దానష్టౌవాచతురోమునిః। ద్వావేకంవాయథాబుద్ధిర్నవిపద్యేతకృఛ్రతః॥ ౨౨॥
యదాకల్యఃక్రియాయాంచవ్యాధిభిర్జరయాథవా । ఆన్వీక్షిక్యాంచవిద్యాయాంకుర్యాదనశనాదికమ్॥
౨౩॥ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యసన్న్యస్యాహంమమాత్మతామ్। కారణేషున్యసేత్సమ్యక్సంఘాతంతుయ
థార్హతః॥౨౪॥ఖేఖానివాయౌనిశ్వాసాంస్తేజస్యూష్మాణమాత్మవాన్। అప్స్వసృక్శ్లేష్మపూయాని
క్షితౌశేషంయథోద్భవమ్॥౨౫॥వాచమగ్నౌసవక్తవ్యామింద్రేశిల్పంకరావపి। పదానిగత్యావయసిర
త్యోపస్థంప్రజాపతౌ॥౨౬॥మృత్యౌపాయుంచసోత్సర్గంయథాస్థానంవినిర్దిశేత్। దిక్షుశ్రోత్రంసనా
దేనస్పర్శేనాధ్యాత్మనిత్వచమ్॥౨౭॥ రూపాణిచక్షుషారాజన్జ్యోతిష్యభినివేశయేత్ । అప్సుప్రచేత
సాజిహ్వాంఘ్రేయైర్ఘ్రాణంక్షితౌన్యసేత్॥౨౮॥మనోమనోరథైశ్చంద్రేబుద్ధిర్బోధ్యైఃకవౌపరే। క
ర్మాణ్యధ్యాత్మనారుద్రేయదహంమమతాక్రియా॥౨౯॥సత్త్వేనచిత్తంక్షేత్రజ్ఞేగుణైర్వైకారికంపరే॥

కఠినాంశం॥౨౫॥ఏవంస్థూలశరీరస్యలయముక్త్వా-లింగశరీరరూపస్యాధ్యాత్మాదిత్రయస్యలయమాహ ॥ వాచమితి॥త
త్రియద్యపియథోద్భవంలయస్యోక్తత్వాదధ్యాత్మాదీనాంస్వస్వకారణేషు రాజసాహంకారాదిషులయోవాచ్యః -
తథాపిహతేషాంలయభావనేయమద్వితీయాత్మప్రతిపత్తిపరేతియథాకథంచిల్లయభావ్యే-దేవతానాంప్రవర్తకత్వేన
ప్రాధాన్యాదింద్రియతద్విషయయోర్దేవతాసులయఃకథ్యతే- వక్తవ్యసహితాంవాచమగ్నౌన్యసేత్ -ఏవంసర్వత్ర -
పదానిపాదౌ-వయసివిష్ణౌ॥౨౬॥మృత్యావితి॥సనాదేనశబ్దేనసహఅధ్యాత్మనివాయౌ-అధ్యాత్మవదితిపాఠే- వాయౌవి
త్యజ్ఞాతవ్యం॥౨౭॥రూపాణీతి ॥ జ్యోతిషిఆదిత్యే-రసగంధయోస్స్వేంద్రియాద్వ్యాకర్షకత్వేనప్రాధాన్యవివక్షయాదేవ
తాసహితస్యేంద్రియస్యవిషయేలయమాహ॥ ప్రచేతసాసహజిహ్వాంరసనాంఅప్సురసరూపాసు - ఘ్రాణశబ్దేనాశ్వి
నోరప్యుపలక్షణం-అశ్విభ్యాంసహఘ్రాణంఘ్రేయైర్గంధైరుపలక్షితాయాంక్షితావిత్యర్థః॥౨౮॥మనఇతి॥ పరేకవౌ
బ్రహ్మణిఅధ్యాత్మనాఅహంకారేణ-అధ్యాత్మనామితిపాఠే-కర్మాణ్యహంకారంచేత్యర్థః-కథంభూతేరుద్రే-యద్య
స్మాదహంమమతాపూర్వికాక్రియాభవతితస్మిన్॥౨౯॥ సత్త్వేనేతి ॥ సత్త్వేనచేతనయా-గుణైఃగుణకార్యైఃప్రాగవ
శిష్టైఃదేవైస్సహ-యద్వా-సత్త్వాదిభిర్గుణైఃహేతుభూతైః-వైకారికంభోక్తృత్వాదివికారవంతంక్షేత్రజ్ఞం-పరేని
ర్వికారేబ్రహ్మణి॥ ౩౦ ॥ చిత్తంచిత్తావస్థమంతఃకరణంసత్త్వేనసత్వగుణకార్యభూతస్వచ్ఛత్వప్రకాశత్వాదిరూపచిత్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వృత్త్యాసహ క్షేత్రజ్ఞేధిదైవతేన్యసేత్- తతో వైకారికంసాత్త్వికాహంకారంగుణైస్సహ కార్యభూతైరింద్రియైస్సహాప శేత తాం-రజెమహత్తత్త్వేన్యసేత్॥ ౩౦ ॥ నను వికారవతః కథంపరేలయస్స్యాద్వికారహేతూనాంసత్వాద్యుపాధీనాంలయద్వారేణేత్యాహ॥అప్స్వితి॥ అదో జ్యోతిః - తచ్చనభః కూటస్థేఅహంతత్త్వే-తచ్చకూటస్థం-మహతిమహత్తత్త్వే తదవ్యక్తే ప్రధానేతచ్చావ్యక్తమక్షరేపరమాత్మని॥వి॥ఏవంవైకారికాహంకారస్యమహతిలయానుసంధానముక్తం - పూర్వంఖేఖానీత్యాదివాతత్త్వకార్యప్రళయానుసంధానముక్తం- అథతత్త్వేస్సహతత్కారణభూతస్యతామసాహంకారస్యమహతిలయానుసంధానప్రకారమాహ॥అప్స్వితి॥తావత్క్షితిమప్సు-అపో జ్యోతిషిఅదో జ్యోతిర్వాయౌ - అముంవాయుం-నభస్యాకాశే-తచ్చకూటస్థేతామసాహంకారే- తంచమహతిమహత్తత్త్వే - తన్మహత్తత్త్వమవ్యక్తేచిత్సమష్టిసంసృష్టేచిత్సమష్ట్యాత్మకే ప్రధానేతచ్చాక్షరేపరమాత్మకేజీవేన్యసేత్॥౩౧॥ఇతీతి॥ఇతిసర్వోపాధిలయాద్ధేతోః - అవశేషితంచిన్మాత్రమాత్మానం క్షేత్రజ్ఞం-అక్షరతయాజ్ఞాత్వా-అద్వయస్సన్విరమేత్ - దగ్ధకాష్ఠోయథానలః॥ వి ॥ ఇతీతి॥ ఏవమవశేషితంప్రత్యగాత్మానం - అక్షరతయాపరమాత్మశరీరాత్మకత్వస్వాభావికస్వరూపతయాజ్ఞాత్వా- అద్వయః ఆత్మనిజాతిగుణాద్యభిమానరహితః-విరమేత్ దగ్ధకాష్ఠోనలోగ్నిర్యథావిరమతితద్వద్ధర్మానుష్ఠానేశక్తోవానప్రస్థః- ఏవమనుసంధానో దేహత్యాగాయానశనవ్రతంకుర్యాదిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥ త్రయోదశేతు తేధర్మా వర్ణాః సాధకస్యోచ్యతేమహాన్।అవధూతేతిహాసేనసిద్ధావస్థాచవర్ణ్యతే॥కల్ప ఇతి॥ ఏవంధ్యాత్వాఅకల్యః-అనశనాదికంకుర్యాత్-అస్వీతుక్యాంకల్యస్తు- ఏవంధ్యాత్వాపరివ్రజేదితిసంబంధః-కియదత్రత్యాజ్యం దేహాతిరిక్తంసర్వమిత్యాహ దేహమాత్రేతి॥వి॥ ఏవంస్వధర్మానుష్ఠానేతుర్యాశ్రమధర్మేచాశక్తస్యవానప్రస్థస్యైవ

౩౦॥ అప్సుక్షితిమపో జ్యోతిష్యదో వాయౌనభస్యముమ్ । కూటస్థేతచ్చమహతితదవ్యక్తేఽక్షరేతుతత్ ॥ ౩౧॥ఇత్యక్షరతయాత్మానంచిన్మాత్రమవశేషితమ్।జ్ఞాత్వాద్వయోథ రమేదగ్ధయోనిర్యథానలః॥౩౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-సప్తమస్కంధే-ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❁

శ్రీనారదః॥ కల్పస్త్వేవంపరిత్యజ్యదేహమాత్రావశేషితః॥ ౧ ॥ గ్రామైకరాత్రవిధినానిరపేక్షశ్చరేన్మహీమ్।బిభృయాద్యద్యసౌవాసః కౌపీనాచ్ఛాదనంపరమ్॥ ౨॥ త్యక్తంనలింగదండాదేరన్యత్కించిదనాపది।ఏకఏవచరేద్భిక్షురాత్మారామోనపాశ్రయః॥ ౩॥ సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతోనారాయణపరాయణః।పశ్యేదాత్మన్యదోవిశ్వంపరేసదసతోఽవ్యయే॥ఆత్మానంచపరంబ్రహ్మసర్వత్రసదసన్మయే॥ ౪॥ సుప్తమనుసంధానపూర్వకానశనవ్రతేనదేహత్యాగఉక్తః- అథతచ్ఛక్తస్యతుర్యాశ్రమపరిగ్రహంవదన్ తద్ధర్మానాహత్రయోదశేన॥కల్పఇతి॥ఆశ్రమాంతరధర్మాననుష్ఠాతుం సమర్థస్త్వేవమనుసందధత్పరివ్రజ్యసన్న్యస్యదేహమాత్రేణావశేషితః దేహాతిరిక్తంతదనుసంధిసర్వంపరిత్యజ్యేత్యర్థః॥౧॥తస్యధర్మానాహనవభిః॥ గ్రామైకరాత్రేతి॥ కౌపీనమాచ్ఛాద్యతేయావతా తావన్మాత్రం- పరం కేవలం-అన్యదితివా॥ వి ॥ గ్రామైకరాత్రవిధినా - ఏకైకస్మిన్గ్రామేఏకైకాంరాత్రింనయనవిధినా-నిరపేక్షోమహీంచరేత్ - యద్యసౌపరివ్రాట్ - త్యక్తందేహవ్యతిరిక్తంకించిత్ - బిభృయాచ్చేత్తర్హి-కౌపీనంఆచ్ఛాద్యతేయేనతచ్చవాసః పరంకేవలం - బిభృయాత్- దండకమండలాభ్యామన్యత్కించిదప్యనాపది-నబిభృయాత్ - దండపాత్రగ్రహణముపవీత కటిసూత్రాదేరప్యావశ్యకస్యోపలక్షణం - అనాపదీత్యనేనశీతాద్యసహిష్ణుత్వరూపాపదితు-కించిత్తన్నివారకంవాసోంతరీయాదికమపిబిభృయాదితిసూచితం॥ ౨॥ త్యక్తమితి॥ త్యక్తంప్రేషోచ్చారణాత్పూర్వమేవ॥వి॥అనపాశ్రయః పరిత్యక్తనియతనివాసదేశః- ఏకోఽసహాయః - భిక్షుః భిక్షాన్నోపజీవీఆత్మారామశ్చరేత్॥౩॥సర్వభూతేతి॥సదసతః పరేకార్యకారణవ్యతిరిక్తే॥ వి॥ సర్వభూతేష్వంతరతమేషు- సుహృద్భగవదాత్మకత్వానుసంధానేననితరామనుకూలః- శాంతః క్రోధరహితః-నారాయణః పరాయణంప్రాప్యప్రాపకమాధారశ్చేత్యధ్యవసాయయుక్తః-సదసతః చిదచిద్భ్యాంపరేవిలక్షణే - అతఏవావ్యయేస్వరూపతః స్వభావతశ్చవికారరహితే-ఆత్మనిపరమాత్మని-అదః ఇదంవిశ్వంపశ్యేత్-తదాయత్తసత్తాస్థితిప్రవృత్తిమత్త్వేనతచ్ఛరీరత్వేనచపశ్యేదిత్యర్థః తథా-పరంబ్రహ్మాత్మానంపరమాత్మానం-సదసన్మయేచిదచిదాత్మకే-సర్వత్రజగతి - నియంతృతయాత్మతయాచస్థితంపశ్యేత్ - ఏవంచవాసుదేవశబ్దార్థానుసంధానముక్తం॥ ౪ ॥ నన్వాత్మానంపరంబ్రహ్మేతికథం సామానాధికరణ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సిద్ధేశః-నహిబద్ధముక్తయోరైక్యం సంభవతీతి తత్రాహ॥ సుప్తేతి॥ సుషుప్తౌహితమసావృతమాత్మతత్త్వం జాగ్రత్స్వ
ప్నయోస్తువిక్షిప్తం ప్రకాశతే-సంధౌతునతమోనాపివిక్షేపః-అతస్తదా ఆత్మదృక్ ఆత్మానంలక్షీకృత్య స్థితస్సన్ - ఆత్మ
నోగతిం తత్త్వం పశ్యన్- అతఏవబంధమోక్షంచ-మాయామాత్రంపశ్యన్ - ఆత్మానంపరంబ్రహ్మ-సర్వత్రాపి పశ్యేదిత్యన్వ
యః-ఉక్తం- యోగగ్రంథే॥ శ్లో॥ నిద్రాదౌజాగరస్యాంతే యోభావ ఉపజాయతే।తంభావంభావయన్నిత్యంముచ్య
తేనేతరోయతిరితి॥వీ॥సుప్తప్రబోధయోః సంధౌ సాయంప్రాతరిత్యర్థః-యద్వా-తయోస్సంధిమధ్యమావస్థా స్వప్నా
వస్థా సామిత్యర్థః - తదానీం శయానదేహాత్మనోవ్యతిరేకస్సంగ్రాహ్యః పరమాత్మనోవిచిత్రసృష్టియోగశ్చ॥శ్రుతి॥ నత
త్రరథానరథయోగానపంథానోభవంత్యథరథాన్ రథయోగాన్ పథస్సృజత ఇతిహిశ్రుతిః - ఏవంచ-సుప్తప్రబోధ
యోస్సంధౌ స్వప్నావస్థాయామాత్మదృక్-దేహవిలక్షణప్రత్యగాత్మస్వరూపవిమర్శనపరః-ఆత్మనః పరమాత్మనః-గతిం
విచిత్రరథయోగాదిస్రష్టృత్వాదిప్రకారం - పశ్యేదనుసందధీత - తథా - బంధం మోక్షంచ మాయామాత్రంనవ
స్తుత ఇతిపశ్యేత్-బంధాదికమీశ్వరసంకల్పరూపజ్ఞానాధీనం నత్వాత్మరూపప్రయుక్తమితిపశ్యేదిత్యర్థః - మాయాశ
బ్దఃజ్ఞానపర్యాయః॥శ్లో॥ మాయాచవయునం జ్ఞానమితి నైఘంటుకాః - బంధమోక్షయోశ్చ పరమాత్మసంకల్పాధీనత్వం
సూచితం ॥ పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితం తతో హ్యస్య బంధవిపర్యయావితి బంధమోక్షయోః ప్రకృత్యన్వయవ్యతిరేకరూ
పత్వాచ్చ మాయామాత్రత్వం॥౫॥నేతి॥ అస్యదేహస్యప్రభవో హ్యయశ్చ యస్మాత్ తం కాలం॥ వీ॥ నను కథం మోక్షస్య
స్వరూపప్రయుక్తత్వాభావః - బంధప్రతియోగిత్వాదితి బ్రూమః - నహ్యబంధస్య మోక్షసంభవః-ధ్రువంనిశ్చితం మృ
త్యుం అధ్రువమస్థిరం జీవితంచ నాభినందేత్ - మృత్యుమితిదృష్టాంతార్థం వా - యథా మృత్యుం నాభినందతి తథా ధ్రు

ప్రబోధయోస్సంధావాత్మనో గతిమాత్మదృక్ । పశ్యన్ బంధంచ మోక్షంచ మాయామాత్రం న వస్తుతః॥
౫॥ నాభినందేద్ధ్రువం మృత్యుమధ్రువం వాస్యజీవితమ్ । కాలం పరం ప్రతీక్షేత భూతానాం ప్రభవా
ప్యయమ్॥౬॥నాసచ్ఛాస్త్రేషు సజ్జేత నోపజీవేత జీవికామ్ । వాదవాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్ పక్షం కంచన
సంశ్రయేత్॥౭॥నశిష్యాననుబధ్నీత గ్రంథాన్నైవాభ్యసేద్బహూన్ । నవ్యాఖ్యాముపయుంజీత నారం
భానారభేత్క్వచిత్॥౮॥నయతేరాశ్రమః ప్రాయో ధర్మహేతుర్మహాత్మనః । శాంతస్య సమచిత్తస్య బి

వం జీవితమపి నాభినందేదితి-పరం కేవలంతు - భూతానాం ప్రభవాప్యయాయస్మాత్తముత్పత్తిప్రళయహేతుం కాలమే
వప్రతీక్షేత కాలగతిమేవాలోచయేదిత్యర్థః॥౬॥నేతి॥అసచ్ఛాస్త్రేషు అనాత్మపరేషు- జీవికాం నక్షత్రవిద్యాదివృత్తిం-
వాదివాదాన్ జల్పవితండాదినిష్ఠాన్-కంచకమపిపక్షం-నిర్బంధేన నసంశ్రయేత్॥ వీ॥ అసచ్ఛాస్త్రేషు అనధ్యాత్మశాస్త్రే
షు-న సజ్జేత న సక్తోభవేత్- జీవికాంజీవనోపాయాంవృత్తిం నోపజీవేత - అతివాదాన్ జల్పవితండాదినిష్ఠాన్ తర్కాన్-
త్యజేత్-కమపిపక్షమాగ్రహేణ నాశ్రయేత్॥ ౭॥ నేతి॥ నానుబధ్నీత ప్రలోభనాదినా బలాన్నోపాదయేత్-ఆరంభాన్
మఠాదివ్యాపారాన్॥వీ॥శిష్యాన్నానుబధ్నీత విత్తలోభాభావాదితిభావః - బహూన్ గ్రంథాన్నైవాభ్యసేత్ నపఠేత్
వ్యాఖ్యాం నోపయుంజీత న పారయేదిత్యర్థః చిత్తస్యాన్యపరత్వప్రసంగాదితిభావః ఆరంభాన్ మాతాపిత్రాద్యారంభాన్ -
క్వచిదపి నారభేన్న కుర్యాత్ - నిగ్రహానుగ్రహాదివైషమ్యప్రసంగాదితిభావః॥ ౮ ॥ పరమహంసస్యవిశేషమాహ॥ న
యతేరితి॥నయతేరాశ్రమోధర్మార్థః-కథంభూతస్యమహాత్మనః - తస్యలక్షణం శాంతస్యేత్యాది ప్రాయ ఇత్యస్యాయం
భావః-జ్ఞానోత్పత్తిపర్యంతం బహూదకాదిలింగమాశ్రిత్య-సత్త్వశుద్ధ్యర్థం యమాన్నియమాంశ్చాచరన్నేవ- జ్ఞానో
త్పత్త్యాయతేత-ఉత్పన్నే తు జ్ఞానే-న నియమైః కృత్యమస్తి - యమాశ్చస్వత ఏవస్యుః అతస్తదాలింగాదభిః ప్రయోజనాభా
వాత్ లోకసంగ్రహార్థం ధారయేద్వాత్యజేద్వేతి॥ వీ॥ శాంతస్య సమచిత్తస్య మహాత్మనో యతేరాశ్రమః ప్రాయోన ధర్మ
హేతుః అపితు జ్ఞానప్రయోజనకః అతో ధర్మం బిభృయాద్వాత్యజేద్వాభరణత్యాగావ్యవస్థితవికల్పౌ-జ్ఞానహీనస్సన్న్యా
సాశ్రమనిష్ఠః-ధర్మం ప్రయోజనత్వేనబిభృయాత్ -జ్ఞానవాంస్తు ధర్మాఖ్యం ఫలం త్యజేదిత్యర్థః - యద్వా - ఉపవా
సాదిదేహక్లేశకరరూపధర్మశ్శరీరదౌర్బల్యముఖేన యోగవిఘాతకో న చేత్తం బిభృయాద్విఘాతకశ్చేత్తం త్యజేదిత్యర్థః
యద్వా-ననుశిష్యానుబంధనగ్రంథాభ్యాసవ్యాఖ్యోపయోజనాదిభిః కశ్చిద్ధర్మ ఏవార్జితస్స్యాదితి కిమర్థం తన్నిషిధ్యంత ఇ
త్యత్రాహ-నేతి - యదయతేరాశ్రమో ధర్మార్థస్స్యాత్ తర్హి కర్తవ్యాన్యేవ శిష్యానుబంధనాదయః నతు ప్రాయ
శః అధర్మహేతుః యత్యాశ్రమస్య ధర్మహేతుత్వాభావే హేతుం వదన్ తం విశినష్టి॥ శాంతస్యేతి॥ శాంతస్య జితేంద్రియ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యధర్మసాధ్యైహికాముష్మికశబ్దాదివిషయభోగేచ్ఛారహితస్య సమచిత్తస్యాఽధర్మస్యేవధర్మస్యాపిస్వఫలజననద్వారాముక్తిప్రతిబంధకత్వజ్ఞానవత్త్వేనధర్మాధర్మయోస్సమచిత్తస్య- ప్రాయఇత్యనేనక్వచిద్యత్యాశ్రమస్యాపిధర్మహేతుత్వమస్త్యేవేతిసూచితం - అతోయదియతిర్ధర్మప్రయోజనకయత్యాశ్రమనిష్ఠశ్చేచ్ఛిష్యానుబంధనాదీన్బిభృయాత్ ధర్మహేతుత్వాభావేతుత్యజేదిత్యర్థః॥౯॥తస్యైవజ్ఞానదార్ఢ్యాభావేయోగభ్రంశపరిహారార్థమాహ॥ అవ్యక్తేతి॥నబహిర్వ్యక్తంలింగంయస్య-వ్యక్తోఽర్థఃప్రయోజనమాత్మానుసంధానంయస్యసః-మనీష్యపిఉన్మత్తవద్బాలవచ్చ-కవిరపిమూకవత్-ఆత్మానంనృణాం-తత్త్వదృష్ట్యాదర్శయేత్- తెయథోన్మత్తాదిరూపంమన్యేరన్తథావర్తేత-స్వదృష్ట్యేతిపాఠే-బాహ్యానుసంధానాభావేనేత్యర్థః॥ వీ॥ ననుశిష్యానుబంధనాద్యభావేస్వస్యజ్ఞానిత్వాదిమాహాత్మ్యమప్రకాశితంస్యాదిత్యతఆహ॥అవ్యక్తలింగఇతి॥అవ్యక్తలింగఃఅస్ఫుటచిహ్నః స్వమాహాత్మ్యమనావిష్కుర్వన్నేవ వర్తేత యతిరితిభావః॥యథాశారీరకం ॥ సూత్రం॥అనావిష్కుర్వన్నన్వయాదితి॥ శ్రుతిశ్చ॥తస్మాద్బ్రాహ్మణఃపాండిత్యంనిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠాసేదితి-బాలస్యకర్మస్వమాహాత్మ్యానావిష్కారరూపంబాల్యంతేనతిష్ఠాసేదిత్యర్థః- జ్ఞానిత్వాద్యనావిష్కారాభిప్రాయేణదృష్టాంతయతి-ఉన్మత్తబాలవదితి-ఉన్మత్తవద్బాలవచ్చ-కించావ్యక్తార్థః-పరైరవిదితప్రయోజనః మునిరాలంబనసంశీలనశీలశ్చవర్తేత-ఆలంబనంశీలనంశుభాశ్రయపరిశీలనం - ఏతదేవబాల్యంచపాండిత్యంచనిర్విద్యాథమునిరితిమునిశబ్దేనవిహితం - తద్విషయకంచేదంసూత్రం౹సహకార్యంతరవిధిఃపక్షేణతద్వతోవిధానంవిధ్యాదివదితిన త్వత్రబాలవదితిదృష్టాంతేనబాలస్యయథేష్టకామచారాదికంతదభిప్రేతం॥ శ్రు ॥ నావిరతోదుశ్చరితోనాశాంతోనాసమాహితః। నాశాంతమనసోవాపిప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాదితి - దుశ్చరితస్యపరినిష్పన్నసాధనవిరోధిత్వశ్రవణాత్॥

భృయాదుతవాత్యజేత్॥౯॥అవ్యక్తలింగోవ్యక్తార్థోమనీష్యున్మత్తబాలవత్।కవిర్మూకవదాత్మానంస

✻ ప్రహ్లాదాజగరసంవాదః. ✻

దృష్ట్యాదర్శయేన్నృణాం ॥ ౧౦ ॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనం।ప్రహ్లాదస్యచసంవాదంమునేరాజగరస్యచ॥౧౧॥తంశయానంధరోపస్థేకావేర్యాంసహ్యసానుని । రజస్వలైస్తనూదేశైర్నిగూఢామలతేజసమ్॥౧౨॥ దదర్శలోకాన్విచరన్లోకతత్త్వవివిత్సయా।వృతోఽమాత్యైఃకతిపయైఃప్రహ్లాదోభగవత్ప్రియః ॥౧౩॥ కర్మణాకృతిభిర్వాచాలింగైర్వర్ణాశ్రమాదిభిః ।నవిదంతిజనాయంవైసోఽసావితినవేతిచ ॥౧౪॥ తంనత్వాభ్యర్చ్యవిధివత్పాదయోశ్శిరసాస్పృశన్। వివిత్సురిదమప్రాక్షీన్మహాభాగవతోఽసురః॥౧౫॥ ప్రహ్లాదః॥బిభర్షికాయంపీవానంసోద్యమోభోగవాన్యథా।విత్తంచైవోద్యమవతాం

ఙాత్-మనీష్యున్మత్తబాలవదిపాఠాంతరం తత్రమనీష్యప్యున్మత్తాదివచ్చరేదితి- యథోక్తఏవార్థః - కవిర్విద్వానపినిపుణంభాషితుంసమర్థోపి - స్వమాత్మానంమూకవన్మూకమివ-నృణాందృష్ట్యాదర్శయేత్- యథోన్మత్తాదిరూపేంమన్యేరన్తథావర్తేత - స్వదృష్ట్యేతిపాఠేస్వదృష్ట్యాదేహవిలక్షణస్వాత్మదృష్ట్యేత్యర్థః॥౧౦॥ పరమహంసధర్మమేవేతిహాసోక్తమేనస్ఫుటయతి॥యావదధ్యాయసమాప్తి॥అత్రేతి ॥ఆజగరవ్రతస్యమునేశ్చ ॥వీ॥ ఆజగరవ్రతస్యసన్న్యాసాశ్రమానపేక్షితత్వేపియదృచ్ఛయోపనతసంతోషస్య - మోక్షవిరోధిప్రవృత్త్యుపరతేర్జ్ఞానావిష్కారస్యచ- తదపేక్షితత్వాత్తదవగమాయేతిహాసంప్రస్తౌతి॥అత్రాపీతి ॥ అత్రస్వమాహాత్మ్యానావిష్కారాదినాజ్ఞానినోఽవస్థానే- ఇతిహాసమపి దృష్టాంతత్వేనఉదాహరంతిదర్శయంతి-ఇతిహాసంవిశినష్టి- పురాతనంనత్వస్మత్కపోలకల్పితం- ప్రహ్లాదస్యాజగరస్య ఆజగరవ్రతస్థస్యమునేశ్చ సంవాదరూపం॥౧౧॥తమితి॥ధరోపస్థేభూపృష్ఠే - సహ్యాద్రేస్తటే-రజోభిర్ధూసరైస్తనూదేశైదేహావయవైర్నిగూఢమమలంతేజోయస్యతం॥ వీ॥ తమాజగరవ్రతస్థం-సహ్యపర్వతస్యసానుని - కావేర్యాంకావేరీతటే ధరోపస్థేభూపృష్ఠే- శయానంరజస్వలైర్ధూళిభిర్ధూసరైస్తనూదేశైర్దేహావయవైర్గూఢంప్రచ్ఛన్నంఅమలంతేజోదేహకాంతిర్యస్యతం॥౧౨॥వీ॥దదర్శేతి॥ప్రహ్లాదోదదర్శకథంభూతః-భగవత్ప్రియఃకతిపయైరమాత్యైఃపరివృతః-లోకానాంతత్త్వస్యవివిత్సయావేత్తుమిచ్ఛయాచరన్॥౧౩॥కర్మణేతి॥కర్మాదిభిః జనాఃయన్నవిదుః॥ వీ॥ కర్మాదిభిర్యం-సోఽసౌభవతినభవతి వేత్యేవంజనానవిదుః॥ ౧౪ ॥ తమితి ॥ తంపాదయోశ్శిరసాస్పృశన్నత్వాఽప్రాక్షీదిత్యన్వయః॥వీ॥ పాదయోశ్శిరసాస్పృశన్నత్వా- విధివదభ్యర్చ్య వేత్తుమిచ్ఛుర్మహాభాగవతఃప్రహ్లాదః- ఇదంవక్ష్యమాణమప్రాక్షీత్పృష్టవాన్॥ ౧౫॥ బిభర్షీతి ॥ ఉద్యమసహితఇవభోగవానివ-పీవానంస్థూలదేహం ధారయసి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్ర హేతుం వదేతి తృతీయేనాన్వయః - ఉద్యమం వినైవ మమ భోగో స్తీతి చేత్తత్రాహ-విత్తం చేతి-సు ఇతి నిశ్చయే- హ ఇతి ప్రసిద్ధా-తవార్థేన స్త్రీతి ప్రసిద్ధమేవేత్యర్థః॥వీ॥ఉద్యమసహితః-భోగవాన్-యథా తద్వత్త్వం- పీవానం కాయం దేహం బిభర్షి- ఉద్యమం వినైవ మమ భోగో స్తీత్యత్రాహ-ఇహ లోకే తావదుద్యమవతామేవ విత్తం- విత్తవతామేవ భోగః త్వం తు నిరుద్యమః కుతస్తవ విత్తం కుతస్తరాం భోగ ఇతి భావః॥౧౬॥వీ॥ భోగమంతరేణాపి మమ దేహః పీవేత్యత్రాహ॥ భోగినామితి॥భోగినామేవ దేహః పీవా భవతి భోగేనైవ పీవా భవతీత్యర్థః-అన్యథా తు కృశీభవతి - తత్కథం భోగమంతరేణాపి దేహపుష్టిరితి భావః॥౧౭॥నేతి॥యతో ర్థాదేవ-యతో హేతోః- పీవా-క్షమం యోగ్యం చేత్ ॥ వీ ॥ హే బ్రహ్మన్ శయానస్య-అత ఏవ-నిరుద్యమస్య నిర్వ్యాపారస్య తవ-నను హార్థః - నూనం విత్తం నాస్తి హి-సు ఇతి నిశ్చయే - హ ఇతి ప్రసిద్ధా-తవార్థేన స్త్రీతి ప్రసిద్ధమేవేత్యర్థః-యతో విత్తాదేవ హేతోర్భోగాద్దేహపోషణాద యో భవంతి - అతో భోగరహితస్య తవ దేహః- హే విప్ర-యతో హేతోః పీవా అభవత్తత్కారణం నోస్మాకం క్షమం చేచ్ఛ్రోతుం యోగ్యం చేద్వద॥౧౮॥ కించ విత్తార్జనాద్యసమర్థో పి కిమితి న కరోషీత్యాహ॥కవిరితి॥కవిః విద్వాన్ కల్యో దక్షః నిపుణదృక్ చతురః - చిత్రాః ప్రియాః లోకరంజనాః కథా యస్య తథాపి లోకస్య కర్మ కుర్వతస్సతః- శేషే-తద్వీక్షితాపి తత్తు సర్వం పశ్యన్నపి ॥ వీ ॥ కించ త్వం కవిర్విద్వాన్ కల్యః దక్షః- నిపుణదృక్చతురః చిత్రాః ప్రియా లోకవంచనాః కథా యస్య-స ఏవంభూతో పి లోకస్య కర్మ వ్యాపారం కుర్వతస్సతః - తద్వీక్షితాపి- సమదృశా సీనస్సన్-తూష్ణీం శేషే శయానో సి- తత్కారణం చ వదేతి భావః॥౧౯॥స ఇతి॥తస్య వాగేవామృతం తేన యంత్రితో వశీకృతస్సన్ ॥ వీ ॥ ఇత్థం దైత్యపతినా ప్రహ్లాదేన పృష్టస్తమాహ మునిః తస్య ప్రహ్లాదస్య వాగేవామృతం తేన-యంత్రితశ్చోదితః - స్మయమానస్తద్యమవతాం భోగో విత్తవతాం నుహ॥౧౬॥భోగినాం ఖలు దేహో యం పీవా భవతి నాన్యథా॥౧౭॥ న తే శయానస్య నిరుద్యమస్య బ్రహ్మన్ను హార్థో యత ఏవ భోగాః । అభోగినో యం తవ విప్ర దేహః పీవా యతస్తద్వద నః క్షమం చేత్॥౧౮॥కవిః కల్యో నిపుణదృక్చిత్రప్రియకథస్సమః । లోకస్య కుర్వతః కర్మ శేషే తద్వీక్షితాపి వా॥౧౯॥ నారదః॥ స ఇత్థం దైత్యపతినా పరిపృష్టో మహామునిః।స్మయమానస్తమభ్యాహ తద్వాగమృతయంత్రితః॥౨౦॥ బ్రాహ్మణః॥ వేదేదమసురశ్రేష్ఠ భవాన్నన్వార్యసమ్మతః । ఈహోపరమయోర్నౄణాం పదమధ్యాత్మచక్షుషామ్॥౨౧॥యస్య నారాయణో దేవో భగవాన్ హృద్గతస్సదా। భక్త్యా కేవలయాజ్ఞానం ధునోతి ధ్వాంతమర్కవత్॥౨౨॥అథాపి బ్రూమహే ప్రశ్నాం స్తవ రాజన్ యథాశ్రుతం।సంభాషణీయో హి భవానాత్మనశ్శుద్ధిమిచ్ఛతా ॥ ౨౩॥ తృష్ణయా భవవాహిన్యా యోగ్యైః కామైరపూరయా।
మభ్యాహ-అభిముఖముక్తవాన్॥౨౦॥వేదేతి॥అధ్యాత్మచక్షుషా అంతర్దృష్ట్యా-భవాన్ వై వేద-ఆర్యాణాం జ్ఞానినాం సమ్మతో నుభవాన్-ఇదమితి యదుక్తం తదేవాహ నౄణామీహోపరమయోః ప్రవృత్తినివృత్త్యోః-పదాని స్థానాని ఫలానీత్యర్థః॥వీ॥తదేవాహ॥ వేదేతి॥యావదధ్యాయసమాప్తి- హే అసురశ్రేష్ఠ ఇదం కింతత్ నౄణామీహోపరయోః ప్రవృత్తినివృత్త్యోః పదాని కారణానీతి యత్తదిదం భవానధ్యాత్మచక్షుషా సర్వలోకమనోభిప్రాయవిషయకజ్ఞానేన - వేదజానాత్యేవ- కుతః-యతస్త్వమార్యాణామతీంద్రియార్థదర్శినాం సమ్మతః అగ్రేసరః॥ ౨౧॥ వేదేత్యత్ర హేతుః॥ యస్యేతి॥హృది ప్రవిష్టస్సన్-అజ్ఞానం ధునోతి-అర్కో యథా బహిర్ధ్వాంతం।వీ॥కించ-భగవాన్ షాడ్గుణ్యపూర్ణః స్వతేజసా దీప్యమానః-నారాయణః-అనన్యప్రయోజనయా భక్త్యా తుష్టో యస్య త్వాదృశస్య సదా హృద్గతస్సన్నర్కవత్సూర్యవద్ధ్వాంతమజ్ఞానరూపమంధకారం ధునోతి నిరస్యతి-నిశ్శేషనిరాసాజ్జ్ఞానినాం సర్వజ్ఞానాం భవాదృశాం కిమవిదితమస్తీతి భావః॥౨౨॥అథేతి॥యథాశ్రుతమిత్యార్థత్యపరిహారార్థముక్తం-లోకః కర్మసు ప్రవర్తతే-త్వం తు నివృత్తస్సన్ కిం శేష ఇతి॥ వీ॥ యద్యప్యేవమథాపి- హే రాజన్- యథాశ్రుతం తవ ప్రశ్నాన్ ప్రతిబ్రూమహే-ప్రశ్నానాముత్తరాణి వదామ ఇత్యర్థః-యథాశ్రుతమిత్యనౌద్ధత్య పరిహారాయోక్తం-ఆత్మనస్స్వస్య శుద్ధిమిచ్ఛతా పుంసా అవశ్యం సంభాషణీయో హి॥౨౩॥యదుక్తం తత్రాహ చతుర్భిః॥తృష్ణయేతి॥భవప్రవాహకారిణ్యా యథోచితైరపి విషయైః పూరయితుమశక్యయా కర్మసు ప్రవర్త్యమానో హం పూర్వం నానా యోనిషు ప్రవేశితః॥వీ॥లోకః కర్మసు ప్రవర్తతే- త్వం తు నివృత్తస్సన్ కిం శేష ఇతి యత్పృష్టం తత్ర తావదుత్తరమాహ చతుర్భిః॥తృష్ణయేతి॥అహం తావద్యోగ్యైర్యథోచితైరపి కామైరపూరయా పూరయితుమశక్యయా- భవవాహిన్యా జన్మపరంపరాకారిణ్యా- తృష్ణయా విషయేచ్ఛయా - కర్మాణి పుణ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షాపాత్మకాని- కార్యమాణః కర్మసు ప్రవర్త్యమానః పూర్వం నానాయోనిషు యోజితః ప్రవేశితః॥ ౨౪ ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తయైవేమం లోకం మనుష్యదేహం-యదృచ్ఛయా ప్రాపితః-కథంభూతం లోకం-ధర్మేణ స్వర్గస్య ద్వారం - సాధనం-అధర్మేణ తిరశ్చాం శ్వసూకరాదియోనీనాం ద్వారం- మిశ్రాభ్యాం తాభ్యాం పునరప్యస్య మనుష్యత్వస్య ద్వారం - సర్వతో నివృత్త్యా అపవర్గస్య ద్వారమిత్యర్థః॥ వీ॥ తైరేవ కర్మభిః భ్రమన్ - యదృచ్ఛయా దైవాదిమం లోకం మనుష్యజన్మ-ప్రాపితః లోకం విశినష్టి - స్వర్గమోక్షయోః తిరశ్చాం తిర్యక్త్వానాం పునరస్య మనుష్యత్వస్య చ ప్రాప్తేర్ద్వారం కారణం ధర్మేణ స్వర్గస్య ద్వారం జ్ఞానసంపాదనేన త్వపవర్గస్య అధర్మేణ-తిర్యక్త్వస్య- పూర్వసజాతీయసుకృతాచరణేన తు పునర్మనుష్యత్వస్య చ కారణమిత్యర్థః॥ ౨౫॥ అత్రాపీతి॥ అత్రాపి మనుష్యత్వేఽపి-అన్యాపనుత్తయే దుఃఖనివృత్త్యై విపర్యయం దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మి॥ వీ॥ అత్రాప్యస్మిన్నపి మనుష్యజన్మని స్వర్గాపవర్గదే పదం పతీనాం యున్మైథునాదిసుఖం తదర్థం అన్యాపనుత్తయే దుఃఖనివృత్తయే- కర్మాణి కుర్వతాం లోకానాం విపర్యయం సుఖార్థం కృతేభ్యః కర్మభ్యః దుఃఖప్రాప్తిరూపం విపర్యయం దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మి॥ ౨౬॥ ప్రవృత్త్యా కదాచిత్సుఖం స్యాదపి - నివృత్త్యా తు కిం స్యాదితి చేత్తత్రాహ॥ సుఖమితి॥ సుఖమస్య జీవస్య-స్వరూపమేవ-తర్హి కిం న ప్రకాశత ఇతి తత్రాహ-సర్వేతి-తనోతీతి తనుః - సర్వక్రియానివృత్త్యా స్వత ఏవ ప్రకాశత ఇత్యర్థః - భోగాంశ్చ మనస్సంస్పర్శజాన్ మనోరథమాత్రజాన్ అశాశ్వతాన్ దృష్ట్వా-స్వప్స్యామి నిరుద్యమోఽస్మీత్యర్థః-తర్హి కదాచిత్కథం భుంక్షే తత్రాహ సంవిశన్ ప్రారబ్ధాన్ భోగాన్ భుంజాన ఇత్యర్థః॥ వీ॥ నను ప్రవృత్త్యా కదాచిదపి సుఖం స్యాదపి కిం నివృత్త్యా స్యాదిత్యత్రాహ॥ సుఖమితి ॥ సుఖమస్యాత్మనః ప్రత్యగాత్మనో రూపం స్వరూపమేవ-అతో న తదర్థం యత్నః కార్య ఇతి భావః - తర్హి స్వతస్సుఖరూప ఆత్మా తత్త్వేన కిం నోపలభ్యత ఇతి శంకాం నిరాకరోతి - సర్వాసామీహానాం దేహాగతవ్యాపారాణాముపరమ అభావోఽస్యాత్మనస్తనురాకారః-నిష్క్రియం సుఖమే

కర్మాణి కార్యమాణోఽహం నానాయోనిషు యోజితః॥ ౨౪॥ యదృచ్ఛయా లోకమిమం ప్రాపితః కర్మభిర్భ్రమన్। స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం తిరశ్చాం పునరస్య చ॥ ౨౫॥ అత్రాపి దంపతీనాం చ సుఖాయాన్యాపనుత్తయే। కర్మాణి కుర్వతాం దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మి విపర్యయమ్॥ ౨౬ ॥ సుఖమస్యాత్మనో రూపం సర్వేహోపరతిస్తనుః। మనస్సంస్పర్శజాన్ దృష్ట్వా భోగాన్ స్వప్స్యామి సంవిశన్॥ ౨౭॥ ఇత్యేతదాత్మని స్వార్థం సంతం విస్మృత్య వై పుమాన్। విచిత్రామసతి ద్వైతే ఘోరామాప్నోతి సంసృతిమ్॥ ౨౮॥ జలం తదుద్భవైశ్ఛన్నం హిత్వాజ్ఞో జలకామ్యయా। మృగతృష్ణాముపాధావేత్తథాన్యత్రార్థదృక్ స్వతః ॥ ౨౯॥ దేహాది

వ తస్య తనురిత్యర్థః- కార్త్స్న్యేన ఈహోపరమపూర్వకం తద్యాథాత్మ్యవిమర్శనే సుఖరూపతయోపలభ్యత ఇతి భావః - యత ఏవమతో భోగాన్ శబ్దాదివిషయభోగాన్ మనస్సంస్పర్శజాన్ మనోరథమాత్రజాన్ అశాశ్వతాన్ దృష్ట్వా సంవిశన్ ఆత్మయాథాత్మ్యావలోకనే ప్రవిష్టోఽహం ప్రారబ్ధానుభవే ప్రవిష్టో వా స్వప్స్యామి శయానోఽస్మి॥ ౨౭ ॥ ఏవంచేత్కోఽపి సంసారం న ప్రాప్నుయాత్తత్రాహ ॥ఇతీతి॥ ఇత్యేతదాత్మనః సుఖాత్మకం రూపం స్వార్థం స్వస్మిన్నేవ సంతం పురుషార్థం విస్మృత్య అసత్యపి ద్వైతే॥ వీ ॥ తర్హి సర్వోఽపి లోకస్త్వమివ సుఖరూపమాత్మానం కిం నోపలభ్యత ఇతి శంకాం నిరాకర్తుం స్వాభావికసుఖరూపాత్మస్వరూపావిమర్శనమూలక దేహాత్మభ్రమేణ నశ్యతే-కింతు సంసరతీత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేతదాత్మనస్సుఖాత్మకం రూపం స్వార్థం స్వస్య పురుషార్థం స్వత ఏవ సంతం-విస్మృత్య - స్వత ఏవ సంతమాత్మనస్సుఖరూపస్వరూపాత్మకం స్వపురుషార్థం విస్మృత్యేత్యర్థః-పుమాన్ దేహీ-అసతి స్వత ఆత్మన్యవిద్యమానేఽపి-ద్వైతే దేవమనుష్యాదిభేదే దేవోఽహం మనుష్యోఽహమిత్యభిమానరూపే ద్వైతే భేదే నిమిత్తే ద్వైతే నేత్యర్థః- విచిత్రాం గర్భజన్మజరామరణాదిరూపామత ఏవ ఘోరాం భయంకరాం సంసృతిమాప్నోతి॥ ౨౮॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి॥ జలమితి॥ తదుద్భవైః తృణశైవాలాదిభిః ఛన్నం హిత్వా జలకామ్యయా జలేచ్ఛయా - స్వతః ఆత్మస్వరూపాదన్యత్ర పురుషార్థం పశ్యన్॥ వీ॥ ఏతదేవ దృష్టాంతముఖేనాహ॥ జలమితి ॥ జలం తదుద్భవైర్జలోద్భవైస్తృణశైవాలాదిభిశ్ఛన్నం-హిత్వా అజ్ఞాత్వా యథా జలకామ్యయా మృగతృష్ణాం జలవత్ప్రతీయమానాముపాధావేత్ తథా స్వతస్సుఖరూపమాత్మనస్స్వరూపం విస్మృత్యాన్యత్ర వైషయికసుఖే స్వార్థదృక్ పురుషార్థదృష్టిర్ధావతి - లోకః - స్వత ఆత్మనోఽన్యత్ర దేహాదౌ పురుషార్థదృగ్వా॥ ౨౯॥ ఏవం స్వస్య నిరుద్యమత్వే కారణముక్త్వా-విపర్యయం దృష్ట్వేతి యదుక్తం తద్వివృణోతి పంచభిః॥ దేహేతి ॥ ఈహతః ఇచ్ఛతః-అథాప్యనీశస్య నిర్జీవస్య-పునః పునః ప్రారబ్ధాః క్రియాః - మోఘాః నిష్ఫలా ఏవ భవంతి॥ వీ॥ విపర్యయం దృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్త్వావృత్తోఽస్మీత్యేతదేవ వివృణోతి పంచభిః॥ దేహాదిభిరితి॥ దైవతంత్రైః కర్మాయత్తైర్దేహేంద్రియాదిభిః - స్వస్యసు
ఖం దుఃఖనివృత్తిం చేహత ఇచ్ఛతః- అనీశస్య కర్మావశ్యస్య పుంసః - కర్తరి షష్ఠీ - ఇచ్ఛతా కృతాః కృతాః - పునః పునరార
బ్ధాః క్రియాః మోఘా వ్యర్థాః - న సుఖజనకా నాపి దుఃఖనివర్తకాశ్చ దృష్టా ఇతి భావః॥ ౩౦ ॥ క్రియాణాం సఫలత్వేఽపి ఫల
స్యానుపయోగమాహ॥ అధ్యాత్మికాదిభిరితి ॥ మర్త్యస్యామరిష్యతః - కృచ్ఛ్రేణ దుఃఖేనోపనతైః ప్రాప్తైః॥ వీ ॥
కథంచిత్ క్రియాణామమోఘత్వేఽపి తజ్జన్యం సుఖమనుభూయమాన దుఃఖభ్యోఽల్పమిత్యాహ - అధ్యాత్మికాదిభిః
ఆదిశబ్దేనాధిదైవికాధిభౌతికగ్రాహ్యైః దుఃఖైః కర్హిచిత్కదాచిదప్యవిముక్తస్య మర్త్యస్య మరణశీలస్య - కృ
చ్ఛ్రోపనతైర్దుఃఖార్జితైరర్థైః - వినష్టైస్తన్నిమిత్తైః కామైశ్చ కిం కియత్సుఖం క్రియేత॥ ౩౧॥ కృచ్ఛ్రేణ వినైవ ప్రాప్తేష్వ
ర్థేషు దుఃఖం తదవస్థమిత్యాహ॥ పశ్యామీతి॥ వీ॥ నను ధనార్జనే హి దుఃఖం - లబ్ధధనానాం తు సుఖమేవేత్యత్రాహ॥ పశ్యామీ
తి॥ ధనినాం లబ్ధధనానామపి - క్లేశం పశ్యామి - క్లేశత్వే హేతుం వదన్ ధనినో విశినష్టి - లుబ్ధానాం లబ్ధధనలిప్సయా ధనవ్యయ
భయేనక్లిశ్యతామితి భావః - అజితాత్మనామజితేంద్రియాణాం - కామానామపర్యాప్త్యా చ క్లిశ్యతామితి భావః - భయాద
లబ్ధా నిద్రా యైస్తేషాం చోరాదయో ధనమపహరేయురితి భయాద్విగతనిద్రాణామిత్యర్థః - ఇతోఽపి క్లేశ ఇతి భావః - భయే
హేతుం వదన్ విశినష్టి - సర్వతస్సర్వేభ్యోఽప్యతీవ విశంకినామ్ అపక్షయాణాం శంకాం కుర్వతామ్ ॥ ౩౨॥ భయం ప్రపంచ
యతి॥ రాజత ఇతి॥ స్వస్మాదాత్మన ఏవ - కథంచిత్త్యాగభోగమోహవిస్మరణాదినా నాశస్స్యాదితి ప్రాణవతామర్థవతాం
చ భయం నిత్యమ్॥ వీ॥ ఏతదేవ వివృణోతి॥ రాజత ఇతి॥ రాజాదిభ్యః పశుతః పక్షితః పశుభ్యో గవాశ్వాదిభ్యః - పక్షిభ్యస్స్వస్యా

భిర్దైవతంత్రైరాత్మనస్సుఖమీహతః। దుఃఖాత్యయం చానీశస్య క్రియా మోఘాః కృతాః కృతాః॥ ౩౦॥ అ
ధ్యాత్మికాదిభిర్దుఃఖైరవిముక్తస్య కర్హిచిత్ । మర్త్యస్య కృచ్ఛ్రోపనతైరర్థైః కామైః క్రియేత కిమ్॥
౩౧॥ పశ్యామి ధనినాం క్లేశం లుబ్ధానామజితాత్మనామ్ । భయాదలబ్ధనిద్రాణాం సర్వతోఽభివిశంకినామ్॥
౩౨॥ రాజతశ్చోరతశ్శత్రోస్స్వజనాత్పశుపక్షితః। అర్థిభ్యః కాలతస్స్వస్మాన్నిత్యం ప్రాణార్థవద్భయ
మ్॥ ౩౩॥ శోకమోహభయక్రోధరాగక్లైబ్యశ్రమాదయః। యన్మూలాస్స్యుర్నృణాం జహ్యాత్స్పృహాం
ప్రాణార్థయోర్బుధః॥ ౩౪॥ మధుకారమహాసర్పౌ లోకేఽస్మిన్నో గురూత్తమౌ। వైరాగ్యం పరితోషం చ
ప్రాప్తా యచ్ఛిక్షయా వయమ్॥ ౩౫ ॥ విరాగస్సర్వకామేభ్యశ్శిక్షితో మే మధువ్రతాత్। కృచ్ఛ్రాప్తం మధు
వద్విత్తం హత్వాఽప్యన్యో హరేత్పతిమ్॥ ౩౬॥ అనీహః పరితుష్టాత్మా యదృచ్ఛోపనతాదహమ్। నో చేచ్ఛయే

దిభక్షణార్థం ప్రవృత్తేభ్యః - కాలతః స్వస్మాత్ - దానభోగయోః ప్రవృత్తాత్స్వస్మాచ్చ - ప్రాణస్తత్తుల్యమర్థం చైషా
మస్తీతి తథా తేషాం నిత్యం భయమనువర్తతే॥ ౩౩॥ అతోఽనర్థహేతుత్వాత్ప్రాణేఽర్థే చ స్పృహా న కార్యేత్యాహ॥ శో
కేతి॥ వీ॥ న కేవలం భయమేవ - అపి తు శోకమోహభయాదయస్సర్వే యన్మూలాః యదర్థమేవ మూలం యేషాం తే నృణాం
స్యుర్భవేయుః - తస్మాద్బుధః హేయోపాదేయవివేకవాన్ ప్రాణార్థయోః స్పృహాం పరిత్యజేత్॥ ౩౪ ॥ నన్వేవమన
ర్థాననుభవంతోఽపి న కేచిద్విరజ్యంతే - న చ యథాలాభేన తుష్యంతి - త్వం తు కథం వైరాగ్యాదికం ప్రాప్తోఽసి - తత్రా
హ॥ మధుకారేతి॥ మధుమక్షికాజగరౌ - యయోః శిక్షయా వృత్తిపర్యాలోచనయా॥ వీ॥ యదుపదేశాత్త్వమీదృశధర్మా
మాస్థితోఽసీత్యత్రాహ॥ మధుకారేతి॥ అస్మిన్ లోకే నోఽస్మాకం - గురుశ్రేష్ఠౌ మధుకారమహాసర్పౌ మధుమక్షికాజగరౌ ఈ
దృశధర్మశిక్షకౌ - తదేవాహ - యయోర్మధుకారమహాసర్పయోశ్శిక్షయా వృత్తిపర్యాలోచనయా వయం వైరాగ్యం ప
రితోషం చ ప్రాప్తా ఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ మధుకరాత్ శిక్షితమాహ॥ విరాగ ఇతి ॥ విత్తపతిం హత్వా అన్యోఽపి విత్తం హరేదిత్యే
వ॥ వీ॥ ఏతదుభయం వివృణోతి ద్వాభ్యామ్॥ విరాగ ఇతి ॥ తావత్సర్వేభ్యః కామేభ్యః విరాగో మయా మధువ్రతాన్మధుమ
క్షికాచ్ఛిక్షితః - తచ్ఛిక్షయా మమ వైరాగ్యోదయ ఇత్యర్థః - కిం శిక్షితం తదాహ - యథా మధువ్రతైరితస్తతః పుష్పేభ్య ఆ
నీయ క్వచిన్నివేశితం మధు తత్స్వామినో మధువ్రతాన్ హత్వాఽన్యో హరతి - తథా మధువద్దుఃఖేనార్జితం ధనమన్యః ప
తిం ధనస్య పతిం హత్వా హరేదిత్యేతన్మధువ్రతాచ్ఛిక్షితమిత్యర్థః॥ ౩౬॥ అజగరాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ అనీహ ఇతి ॥ సత్త్వ
వాన్ ధైర్యవాన్॥ వీ॥ అజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ అనీహ ఇతి॥ మహాహిరివాహమనీహః నిర్వ్యాపారః - యదృచ్ఛోపనతాద్దై
వాల్లబ్ధాన్నాదేః పరితుష్టాత్మా సంతుష్టచిత్తః నో చేద్యదృచ్ఛోపనతం న చేత్ - సత్త్వవాన్ ధైర్యవాన్ బహూన్యహాని శయా
నోఽస్మి॥ ౩౭॥ అనీహత్వే హేతుత్వేన యదృచ్ఛయా ప్రాప్తాత్పరితోషం ప్రపంచయతి షడ్భిః॥ క్వచిదితి॥ వీ ॥ పీనత్వే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హేతుత్వేన యదృచ్ఛయా ప్రాప్తాత్పరితోషం ప్రపంచయతి షడ్భిః ॥ క్వచిదల్పమితి ॥ క్వచిత్కదాచిదల్పం-కదాచిచ్చ భూరిబహు-క్వచిచ్చ సాధు-క్వచిచ్చ అసాధ్వసమీచీనమమృష్టం-క్వచిచ్చ గుణవద్రసవత్కదాచిన్నిర్గుణం॥ ౩౮ ॥ వీ ॥ శ్రద్ధయేతి॥ కదాచిచ్చ శ్రద్ధయానీతం-కదాచిన్నిందాపూర్వకమానీతం వాన్నాదికం-భుంజే - అద్మి కదాచిత్ దివానక్తం చ యదృచ్ఛయా ప్రాప్తం భుంజే ॥ ౩౯ ॥ క్షౌమమితి ॥ చీరం జీర్ణవస్త్రఖండం-వసే పరిదధే-దిష్టభుక్ ప్రారబ్ధభోగీ॥ వీ॥ ఏవం పత్రమపి దుకూలాద్యన్యతమమన్యద్వా దైవాల్లబ్ధం-వసే ఆచ్ఛాదయామి - పరిదధే చ-చీరం జీర్ణవస్త్రం-ఏవం దిష్టభుక్ప్రారబ్ధభుక్సంతుష్టచిత్తశ్చాహం॥ ౪౦॥ క్వచిదితి॥ ప్రాసాదమధ్యే పర్యంకే తత్రాపి కశిపౌ॥ వీ ॥ క్వచిద్భూపృష్ఠ ఏవ॥ క్వచిచ్చ తృణాదిషు శయే-క్వచిచ్చ ప్రాసాదోపరి పర్యంకే తత్రాపి కశిపౌ వా- తస్య దౌర్లభ్యం శంకాం నిరాకర్తుమాహ-పరేషామిచ్ఛయేతి-ఇదముత్తరత్రానుషంజనీయం ॥ ౪౧ ॥ క్వచిదితి॥ చరే విచరామి-క్వచిద్దిగంబరో విచరామి-వీ॥ స్నాతమనులిప్తం చందనేన చాంగం యస్య- శోభనం వాసో వస్త్రం యస్య సః స్రగ్భిరలంకృతః - రథాదిభిర్యానైశ్చరే సంచరామి-క్వచిచ్చ దిగ్వాసా దిగంబరో గ్రహవచ్చరే హే విభో ॥ ౪౨ ॥ న చ మానావమానాదికర్తృష్వేషు మమ వైషమ్యమిత్యాహ॥ నేతి॥ నాహం నిందామి-మహాత్మని విష్ణౌ॥ వీ॥ స్వభావవిషమం జనం స్తుతినిందయోః కర్తారం న స్తౌమి- న నిందే చ-కింతు తేషాం జనానాం సర్వేషాం-శ్రేయః ధర్మాదిరూపం ఉత- అపి చ మహాత్మని భగవతి ఏకాత్మ్యమేకచిత్తత్వం చాశాసే ప్రార్థయే॥ ౪౩॥ ఏవంభూతత్వే నిష్ఠితావుపాయమాహ ద్వాభ్యాం॥ వికల్పమితి ॥ చిత్తే భేదగ్రాహకమనోవృత్తౌ-అ

> బహ్వపాని మహీరివ సత్త్వవాన్॥ ౩౭॥ క్వచిదల్పం క్వచిద్భూరి భుంజేఽన్నం సాధ్వసాధు వా। క్వచిద్భూరి గుణోపేతం గుణహీనముత క్వచిత్॥ ౩౮॥ శ్రద్ధయోపహృతం క్వాపి కదాచిన్మానవర్జితమ్ । భుంజే భుక్త్వాథ కస్మింశ్చిద్దివా నక్తం యదృచ్ఛయా॥ ౩౯॥ క్షౌమం దుకూలమజినం చీరం వల్కలమేవ వా । వసేఽన్యదపి సంప్రాప్తం దిష్టభుక్తుష్టధీరహం॥ ౪౦॥ క్వచిచ్ఛయే ధరోపస్థే తృణపర్ణాశ్మభస్మసు। క్వచిత్ప్రాసాదపర్యంకే కశిపౌ వా పరేచ్ఛయా॥ ౪౧॥ క్వచిత్స్నాతోఽనులిప్తాంగః సువాసాః స్రగ్వ్యలంకృతః । రథేభాశ్వైశ్చరే క్వాపి దిగ్వాసా గ్రహవద్విభో॥ ౪౨॥ నాహం నిందే న చ స్తౌమి స్వభావవిషమం జనం ॥ ఏతేషాం శ్రేయ ఆశాసే ఉతైకాత్మ్యం మహాత్మని॥ ౪౩॥ వికల్పం జుహుయాచ్చిత్తే తం మనస్యర్థవిభ్రమే। మనో వైకారికే హుత్వా తన్మాయాయాం జుహోత్యను॥ ౪౪॥ ఆత్మానుభూతౌ తాం మాయాం జుహుయాత్తత్త్వదృఙ్మునిః।తతో నిరీహో విరమేత్స్వానుభూత్యాత్మని స్థితః॥ ౪౫॥ స్వాత్మవృత్తం మయేత్థం తే సుగుప్తమపి వర్ణితమ్। వ్యపేతం లోకశాస్త్రాభ్యాం భవాన్ హి భగవత్ప్రియః॥ ౪౬॥ శ్రీనారదః॥ ధర్మం పారమహంస్యం వై మునేః శ్రుత్వాసురేశ్వరః। పూజయిత్వా తతః ప్రీత ఆమంత్ర్య ప్రయయౌ గృహమ్॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- సప్తమస్కంధే-త్రయోదశోఽధ్యాయః.

ర్థరూపో విభ్రమో యస్మిన్ వైకారికే అహంకారే-అను అనంతరం-మహత్తత్త్వద్వారేణేత్యర్థః॥ వీ॥ ఇత్థమన్యస్యాప్యవస్థితావుపాయమాహ॥ వికల్పమితి॥ వికల్పం జాతిరూపాది వికల్పం- చిత్తే మనోవ్యాపారే-జుహుయాత్ప్రవిలీనం భావయేత్ తచ్చిత్తమర్థవిభ్రమే దేహాత్మభ్రమహేతౌ-మనసి- మనశ్చ వైకారికే సాత్త్వికాహంకారే - తం చ వైకారికం-మాయాయాం మూలప్రకృతౌ-జుహుయాత్-సర్వత్ర హోమో నామ లయానుసంధానరూపః॥ ౪౪॥ ఆత్మేతి॥ సత్యమేవ పశ్యతీతి తథా॥ వీ॥ తాం చ మాయామాత్మానుభూతౌ- జుహుయాత్ - తతః సత్యం స్వాత్మశరీరకం పరమాత్మానం పశ్యతీతి సత్యదృక్-మునిః తన్మననశీలః-నిరీహో నిశ్చేష్టః-స్వానుభూత్యాత్మని పరమాత్మాత్మకే- పరిశుద్ధజీవస్వరూపే స్థితః తదనుసంధానపరః విరమేత్ ప్రారబ్ధావసానే కలేబరాద్విరమేత్॥ ౪౫॥ స్వేతి ॥ మందదృష్ట్యా లోకశాస్త్రాభ్యాం వ్యపేతం-న తు తత్త్వదృష్ట్యా యతో భగవాన్ భగవత్ప్రియః॥ వీ॥ ఉక్తం స్వవృత్తముపసంహరతి॥ స్వాత్మవృత్తమితి॥ ఇత్థం మయా గుప్తమపి-స్వాత్మనో మమ-వృత్తం మందదృష్ట్యా లోకశాస్త్రాభ్యాం వ్యపేతం-న తు తత్త్వదృష్ట్యా వ్యపేతం-బహిర్భూతం- తే తుభ్యం-ఉపవర్ణితం హి యస్మాద్భవాన్ భగవత్పరః అతో గుప్తమపి-వృత్తముపవర్ణితమిత్యర్థః॥ ౪౬॥ వీ॥ ధర్మమితి॥ పారమహంస్యం తుర్యాశ్రమనిష్ఠానామనుగుణం ధర్మం మునేస్సకాశాత్- శ్రుత్వా- అసురేశ్వరః ప్రహ్లాదస్సంప్రీతస్సన్ పూజయిత్వా-ఆమంత్ర్యానుజ్ఞాప్య స్వగృహం యయౌ॥ ౪౭॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥చతుర్దశే గృహస్థస్య పరమో ధర్మ ఈర్యతే। దేశకాలాదిభేదేన పుంసశ్శ్రేయోవిశేషకృత్ ॥ గృహస్థధర్మమల్లంఘ్య మోక్షం ప్రత్యంతరంగత్వేన ప్రథమం వనస్థయతిధర్మేష్వభిహితేషు - గృహస్థస్య మోక్షో న స్యాదితి శంకితచిత్తః-పృచ్ఛతి॥గృహస్థ ఇతి॥౧॥౨॥తస్య మోక్షధర్మానాహ యావదధ్యాయసమాప్తి॥ గృహేష్వితి ॥ సాక్షాద్వాసుదేవార్పణం యథా భవత్యేవం కుర్వన్-ఉపాసీత॥౩॥౪॥సత్సంగాదితి. ॥ స్వయమేవ ముచ్యమానేషు వియుజ్యమానేషు-యథా ఉత్థితః పుమాన్ స్వప్నదృష్టేషు పుత్రాదిషు సంగం విముంచతి-తద్వత్॥ ౫॥ నన్వేవంభూతస్య దుర్జనైరభిభూయమానస్య కుతో గృహోచితాః క్రియాస్స్యుస్తత్రాహ ॥ యావదర్థమితి॥అంతర నాసక్తః బహిః స్వాసక్త ఇవ- నృలోకే జనమధ్యే నరతాం మానుష్యం న్యసేత్ -పురుషాకారమావిష్కుర్యాదిత్యర్థః॥౬॥ఆగ్రహం తు క్వాపి న కుర్యాదిత్యాహ॥ జ్ఞాతయ ఇతి॥ ౭॥నన్వేవం సర్వానుమోదనే-విత్తస్య ప్రసంగాత్ కుతో జీవనం - కుతో వా కర్మకరణం-తత్రాహ-దివ్యమితి॥దివ్యం వృష్ట్యాదిభిర్జాతం ధాన్యాది-భౌమం భూమ్యాం జాతం సువర్ణాది-అంతరిక్షం అకస్మాద్దైవప్రాప్తం - ఏవం సర్వత ఏవ అచ్యుతనిర్మితం దైవలబ్ధం యత్ -ఏతత్ పూర్వోక్తకర్మాది॥౮॥దైవాద్భూరిలాభజాతేఽపి-తత్రాభిమానో న కార్య ఇత్యాహ॥

యుధిష్ఠిరః॥గృహస్థ ఏతాం పదవీం విధినా యేన సంవృతః। యాయాద్దేవఋషే బ్రూహి మాదృశో గృహమూఢధీః॥౧॥నారదః॥సాధు పృష్టం మహారాజ లోకానామనుగృహ్ణతా। తత్త్వేన తదహం వక్ష్యే నైష్కర్మ్యం యేన కర్మణాం॥౨॥గృహేష్వవస్థితో రాజన్ క్రియాః కుర్వన్ గృహోచితాః। వాసుదేవార్పణం సాక్షాదుపాసీత మహామునీన్॥౩॥ శృణ్వన్ భగవతోఽభీక్ష్ణమవతారకథామృతం। శ్రద్ధధానో యథాకాలముపశాంతజనావృతః॥౪॥సత్సంగాచ్ఛనకైస్సంగమాత్మజాయాత్మజాదిషు।విముంచేన్ముచ్యమానేషు స్వయం స్వప్నవదుత్థితః॥౫॥యావదర్థముపాసీనో దేహే గేహే చ పండితః । విరక్తో రక్తవత్తత్ర నృలోకే నరతాం న్యసేత్॥౬॥జ్ఞాతయః పితరౌ పుత్రా భ్రాతరస్సుహృదః పరే। యద్వదంతి యదిచ్ఛంతి చానుమోదేత నిర్మమః॥౭॥దివ్యం భౌమం చాంతరిక్షం విత్తమచ్యుతనిర్మితం।తత్సర్వముపయుంజాన ఏతత్కుర్యాత్స్వతో బుధః॥౮॥యావద్భ్రియేత జఠరం తావత్సత్త్వం హి దేహినాం। అధికం యోఽభిమన్యేత స స్తేనో దండమర్హతి॥౯॥మృగోష్ట్రఖరమర్కాఖుసరీసృపవిమక్షికాః।ఆత్మవత్పుత్రవత్పశ్యేత్తైరేషామంతరం కియత్॥౧౦॥త్రివర్గం నాతికృచ్ఛ్రేణ భజేత గృహమేధ్యపి।యథాదేశం యథాకాలం యావద్దైవోపపాదితమ్॥౧౧॥ఆశ్వాఘాంత్యావసాయిభ్యః కామాన్ సంవిభజేద్యథా।అప్యేకామాత్మనో దారాన్నృణాం స్వత్వగ్రహో యతః॥౧౨॥జహ్యాద్యదర్థే స్వాన్ ప్రాణాన్ హన్యాద్వా పితరం గురుమ్। తస్యాం స్వత్వం స్త్రియాం జహ్యాద్యస్తయా హ్యజితో జితః॥౧౩॥క్రిమివిడ్భస్మనిష్ఠాంతం క్వేదం తుచ్ఛకళేబరమ్। క్వ తదీయరతిర్భార్యా క్వాయమాత్మా నభశ్ఛదః॥౧౪॥సిద్ధైర్యజ్ఞావశిష్టార్థైః కల్పయేద్వృత్తిమాత్మనః । శేషే స్వత్వం త్యజన్ ప్రాజ్ఞః పదవీం మహతామియాత్॥ ౧౫॥ దేవానృషీన్ నృభూతాని పితౄనాత్మానమన్వ

యావదితి ॥ భ్రియేత పూర్యేత॥ ౯॥ అత ఏవ యం కమపి స్వగృహం క్షేత్రం వా ప్రవిశ్య భుంజానం న నివారయేదిత్యాహ॥ మృగేతి॥మర్కో-మర్కటః-సరీసృపః సర్పః-విః పక్షీ-మక్షికాః మక్షికాశ్చ- తైః పుత్రైః ఏషాం మృగాదీనాం॥ ౧౦॥ త్రివర్గమితి॥ అతికృచ్ఛ్రేణాసాధ్యం న భజేత- కింతు-యావద్దైవప్రాపితం తావదేవ భుంజీత ॥౧౧॥ఆశ్వేతి॥ శ్వానశ్చ అఘాశ్చ పతితాః అంత్యావసాయినః-నాపితప్రభృతయః తానభివ్యాప్య యథార్హం కామాన్- సంవిభజేత్ - స్వభోగ్యాన్ విభజ్య దద్యాత్ -యద్యప్యేకైవాత్మనో దారాః భార్యాః తస్యా అతిథిశుశ్రూషణే నియుక్తాయాం-స్వశుశ్రూషా హీయేత- యతః యస్యాం చ నృణాం స్వత్వగ్రహః మమైవేయమిత్యాగ్రహః- తామేకామపి సంవిభజేత్ - అతిథ్యాదిశుశ్రూషణే నియుంజీతేత్యర్థః-న త్వన్యథా మంతవ్యం యథార్హం సంవిభజేదిత్యుక్తత్వాత్॥ ౧౨ ॥ ఏవం చేత్తేనేశ్వరోఽవశీకృతస్స్యాదిత్యాహ॥జహ్యాదితి॥యదర్థే యన్నిమిత్తే అన్యైరజితోఽపీశ్వరస్తేన జిత ఏవ॥౧౩॥కథమేవం తస్యాం స్వత్వాభిమానో హాతుం శక్యః తత్ర విచారేణేత్యాహ॥క్రిమీతి॥క్రిమివిడ్భస్మసు నిష్ఠా పర్యవసానం-అదతే యస్య-తదీయా దేహార్థా రతిర్యస్యాం సా-స్వమహిమ్నా నభోఽపి ఛాదయతీతి తథా॥౧౪॥సిద్ధైరితి॥కించ-సిద్ధైర్దైవలబ్ధైః-యజ్ఞావశిష్టార్థైః పంచయజ్ఞశేషైరన్నాదిభిః-మహతాం నివృత్తానాం॥౧౫॥ఏతద్వివృణ్వన్నాహ। దేవానితి॥ దేవాదీన్ పంచయజ్ఞదేవతాః - ఆత్మానం చ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏవంపృథక్పురుషంఅంతర్యామిణం-యజేత॥౧౬॥౧౭॥ నపునరితినిబంధో యజ్ఞార్థంకార్యఇత్యాహ॥ నహీతి ॥ విప్రముఖేహుతైరన్నాదిభిర్యథాఇజ్యేతపూజ్యేతనతథాఅగ్నిముఖతోహవిషాఇజ్యేత॥ ౧౮॥ తస్మాదితి ॥ బ్రాహ్మణేషు-దేవేషుపంచయజ్ఞదేవతాసు-మర్త్యాదిషు - అన్యేష్వపినరేషుపశ్వాదిషుచ-క్షేత్రజ్ఞమంతర్యామిణం - బ్రాహ్మణాననుమర్త్యాదియజనేబ్రాహ్మణయజనానంతరమన్యేషుయజస్వ-పాఠాంతరే-బ్రాహ్మణాఆననంయస్యతం॥ ౧౯ ॥ కుర్యాదితి॥ప్రోష్ఠపదేభాద్రపదే॥౨౦॥౨౧॥తృతీయాయామితి॥ శుక్లపక్షే అక్షయతృతీయాయామిత్యర్థః - హేమంతశిశిరేచ-మార్గశీర్షాదిమాసచతుష్టయే-యాశ్చతస్రోష్టకాస్తాసు॥౨౨॥మాఘఇతి॥సంపూర్ణచంద్రాపౌర్ణమాసీరాకా- న్యూనచంద్రాసైవానుమతిః-తాభ్యాంమాసర్క్షాణి - తత్తన్మాసనామప్రవృత్తినిమిత్తానినక్షత్రాణి - యుతానియచాస్యుఃతదా॥తదుక్తంత్రికాండ్యాం॥శ్లో॥పుష్యయుక్తాపౌర్ణమాసీపౌషీమాసీతుయత్రసా। నామ్నాసపౌషో మాఘాద్యాశ్చైవమేకాదశాపరఇతి॥౨౩॥ ద్వాదశ్యామితి॥అనూరాధా-శ్రవణః- ఉత్తరాఫల్గునీఉత్తరాషాఢాఉత్తరాభాద్రేతితి

హమ్।స్వవృత్త్యాగతవృత్తైనయజేతపురుషంపృథక్॥ ౧౬ ॥ యర్హ్యాత్మనోధికారాద్యాస్సర్వాస్స్యుర్యజ్ఞసంపదః।వైతానికేనవిధినాహ్యగ్నిహోత్రాదినాయజేత్॥ ౧౭ ॥ నహ్యగ్నిముఖతోయంవైభగవాన్సర్వయజ్ఞభుక్।ఇజ్యేతహవిషారాజన్యథావిప్రముఖేహుతైః॥ ౧౮॥ తస్మాద్బ్రాహ్మణదేవేషుమర్త్యాదిషుయథార్హతః।తైస్తైఃకామైర్యజస్వైనంక్షేత్రజ్ఞంబ్రాహ్మణానను॥ ౧౯ ॥ కుర్యాదపరపక్షీయంమాసిప్రోష్ఠపదేద్విజః।శ్రాద్ధంపిత్రోర్యథావిత్తంతద్బంధూనాంచవిత్తవాన్॥ ౨౦॥ అయనేవిషువేకుర్యాద్వ్యతీపాతేదినక్షయే। చంద్రాదిత్యోపరాగేచద్వాదశ్యాంశ్రవణేపిచ॥ ౨౧ ॥ తృతీయాయాంశుక్లపక్షేనవమ్యామథకార్తికే।చతసృష్వప్యష్టకాసుహేమంతేశిశిరేతథా॥౨౨॥ మాఘేచసితసప్తమ్యాంమఘారాకాసమాగమే।రాకయాచానుమత్యావామాసర్క్షాణియుతాన్యపి॥౨౩॥ ద్వాదశ్యామనూరాధాస్యాచ్ఛ్రవణస్తిస్రఉత్తరాః। తిసృష్వేకాదశీయాసుజన్మర్క్షశ్రోణయోగయుక్॥౨౪॥ తఏతేశ్రేయసఃకాలానృణాంశ్రేయోవివర్ధనాః। కుర్యాత్సర్వాత్మనైతేషుశ్రేయోమోఘంతదాయుషః॥౨౫॥ఏషుస్నానజపైర్హోమైస్తపోదేవద్విజార్చనమ్ । పితృదేవనృభూతేభ్యోయద్దత్తంతద్ధ్యనశ్వరమ్॥౨౬॥సంస్కారకాలోజాయాయాఅపత్యస్యాత్మనస్తథా। ప్రేతసంస్థామృతాహశ్చకర్మణ్యభ్యుదయేనృప॥౨౭॥అథదేశాన్ప్రవక్ష్యామిధర్మాదిశ్రేయఆవహాన్।సవైపుణ్యతమోదేశస్సత్పాత్రంయత్రలభ్యతే।బింబంభగవతోయత్రసర్వమేతచ్చరాచరమ్॥౨౮ ॥ యత్రహబ్రాహ్మణకులంతపోవిద్యాదయాన్వితమ్ । యత్రయత్రహరేరర్చాసదేశశ్శ్రేయసాంపదమ్॥ ౨౯ ॥ యత్రగంగాదయోనద్యఃపురాణేషుచవిశ్రుతాః । సరాంసిపుష్కరాదీనిక్షేత్రాణ్యర్హాశ్రితాన్యుత॥ ౩౦ ॥ కురుక్షేత్రంగయశిరఃప్రయాగఃపులహాశ్రమః।నైమిశంఫల్గునంసేతుఃప్రభాసోథకుశస్థలీ॥౩౧ ॥ వారాణసీమధుపురీపంపాబిందుసరస్తథా।నారాయణాశ్రమోనందాసీతారామాశ్రమాదయః॥౩౨॥సర్వేకులాచలారాజన్మహేంద్రమలయాదయః । ఏతేపుణ్యతమాదేశాహరేరర్చాశ్రితాశ్చయే॥౩౩॥ ఏతాన్దేశాన్నిషేవేత

స్రఉత్తరాః-ద్వాదశ్యాంయదాస్యుః - ఆసూత్తరాసు-ఏకాదశీవాయదాస్యాత్-తదాచ - జన్మర్క్షశ్రోణయోగయుక్-జన్మనక్షత్రస్యశ్రవణస్యవాయోగేనయుక్తందినం- యద్వా - యోగగ్రహణంసంబంధబాహుళ్యజ్ఞాపనార్థం॥౨౪॥ నకేవలంశ్రాద్ధస్యైవైతేకాలాః- కింతుధర్మమాత్రస్యేత్యాహ-ద్వాభ్యాం॥తఇతి ॥ తత్తైవాయుషః - అమోఘంసాఫల్యమిత్యర్థః॥౨౫॥౨౬॥సంస్కారకాలఇతి॥జాయాయాఃపుంసవనాది-అపత్యస్యజాతకర్మాది- ఆత్మనోయజ్ఞదీక్షాది ప్రేతస్యసంస్థాదహనాది-మృతాహశ్చ-సాంవత్సరికం-యథాఅన్యస్మిన్నప్యభ్యుదయార్థేకర్మణి- శ్రేయఃకుర్యాదిత్యనుషంగః॥౨౭॥అథేతి॥యత్రయస్మిన్సర్వమేతచ్చరాచరమస్తి- తస్యభగవతోబింబంరూపం-సత్పాత్రం - యత్రలభ్యతే-సవైపుణ్యతమోదేశః॥౨౮॥౨౯॥యత్రేతి॥అర్హైరారుత్తమైరాశ్రితాని-ఉతఅపిచ॥౩౦॥ ౩౧ ॥ వారాణసీతి ॥ సీతాయారామస్యచాశ్రమఆదిర్యేషాం - ద్వయోఃపృథగ్గ్రహణంవియోగకాలాభిప్రాయేణ॥౩౨ ॥ సర్వ ఇతి ॥ అర్చాశ్రితాశ్చస్థిరప్రతిమాశ్రితాః-పూర్వంతుసాలగ్రామశిలార్చనదేశఉక్తఇత్యపౌనరుక్త్యం॥౩౩॥ ఏతానితి ॥ అత్రఏషు - ఈహితఃకృతః- సహస్రగుణమధికస్యఫలస్యఉదయోయస్మాత్సతథా॥౩౪ ॥ పాత్రమితి ॥ హరిరేవపాత్రంనిరుక్తంనిర్ణీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తం॥౩౫॥తదేవాహ॥దేవేతి॥ దేవేషు-ఋషిషుచ- అర్హత్సుచతపోయోగాదిసిద్ధేషు - బ్రహ్మాత్మజాదిషుసనకాదిష్వపిస
త్సు-తత్రత్వదీయే రాజసూయే-యద్యస్మాత్-అచ్యుతఏవపాత్రతయాసమ్మతః॥౩౬॥సమ్మతత్వే హేతుమాహ॥ జీవేతి॥
జీవరాశిభిర్వ్యాప్తః-బ్రహ్మాండకోశఏవయోంఘ్రిపః-సర్వజీవానామాత్మనశ్చతర్పణం॥ ౩౭ ॥ ఏతదేవపురుషనామని
రుక్త్యాద్రఢయతి॥పురాణీతి॥నృతిర్యగాదిరూపాణిపురాణిశరీరాణి॥౩౮॥ తేష్వితి॥ తేష్వంతర్యామిరూపేణప్రత్యగంశే
నచ-యతఃశేతే-అతఃపురుషఇతిప్రసిద్ధః- తారతమ్యేనతిర్యగాదిభ్యఃపురుషేయస్మాదాధిక్యేనవర్తతే - తస్మాత్పురుషః
పాత్రం-తత్రాపియావానాత్మజ్ఞానాంశః - యథాతథాతపఆదియోగేన యత్రయత్రప్రతీయతే - తథాతథాసా
పాత్రమిత్యర్థః-తథాచశ్రుతిః॥పురుషత్వేవావిస్తరామాత్మేత్యాది॥ ౩౯॥ తర్హిప్రతిమాదౌహరేఃపూజాంకిమితిక
ర్వంతి-తత్రాహద్వాభ్యాం॥దృష్ట్వేతి॥ మిథోఽవజ్ఞానమసన్మానస్తస్మిన్నాత్మబుద్ధిర్యేషాం తేషాంభావందృష్ట్వా - క్రి
యావైపూజాద్యర్థం॥౪౦॥తతఇతి॥హరిముపాసతే-ఉపాసితాప్యర్చా-పురుషద్వేషిణామర్థదానభవతి- పురుషేషు

శ్రేయఃకామోఽప్యభీక్ష్ణశః। ధర్మోవ్యాత్రైహితఃపుంసాం సహసాఽధిఫలోదయః॥ ౩౪॥ పాత్రంత
త్రనిరుక్తంవైకవిభిఃపాత్రవిత్తమైః।హరిరేవైషఉర్వీశయన్మయంసచరాచరమ్॥ ౩౫ ॥ దేవర్ష్యర్హ
త్సుసత్సుత్రబ్రహ్మాబ్రహ్మాత్మజాదిషు । రాజన్యదగ్రపూజాయాం మతఃపాత్రతయాచ్యుతః॥౩౬ ॥
జీవరాశిభిరాకీర్ణఅండకోశాంఘ్రిపోమహాన్।తన్మూలత్వాదచ్యుతేజ్యాసర్వజీవాత్మతర్పణమ్॥ ౩౭ ॥
పురాణ్యనేనసృష్టానినృతిర్యగృషిదేవతాః। శేతేజీవేనరూపేణపురేషుపురుషోహ్యసౌ॥౩౮॥ తేష్వేషుభగ
వాన్రాజన్తారతమ్యేనవర్తతే । తస్మాత్పాత్రంహిపురుషంయావానాత్మాయథేయతే॥ ౩౯ ॥ దృ
ష్ట్వాతేషాంమిథోనృణామవజ్ఞానాత్మతాంనృప। త్రేతాదిషుహరేరర్చాక్రియాయైకవిభిఃకృతా॥౪౦॥
తతోఽర్చాయాంహరింకేచిచ్ఛ్రద్ధయాచసపర్యయా । ఉపాసతఉపాస్తాపినార్థదాపురుషద్విషామ్॥
౪౧॥పురుషేష్వపిరాజేంద్రసుపాత్రంబ్రాహ్మణంవిదుః। తపసావిద్యయాతుష్ట్యాధత్తేవేదంహరేస్తనుమ్॥
౪౨॥నన్వస్యబ్రాహ్మణారాజన్కృష్ణస్యజగదాత్మనః।పురతఃపాదరజసాత్రిలోకీందైవతంమహత్॥౪౩ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-సప్తమస్కంధే-చతుర్దశోఽధ్యాయః. ... ... ❋

శ్రీనారదః॥కర్మనిష్ఠాద్విజాఃకేచిత్తపోనిష్ఠానృపాపరే । స్వాధ్యాయేఽన్యేప్రవచనేకేచనజ్ఞానయోగ
యోః॥౧॥జ్ఞాననిష్ఠాయదేయానికవ్యాన్యానంత్యమిచ్ఛతా । దైవేచతదభావేస్యాదితరేభ్యోయథార్హ
తః॥౨॥ద్వౌదైవేపితృకార్యేత్రీనేకైకముభయత్రవా । భోజయేత్సుసమృద్ధోఽపిశ్రాద్ధేకుర్యాన్నవిస్తర
మ్॥౩॥దేశకాలోచితశ్రద్ధాద్రవ్యపాత్రార్హణానిచ।సమ్యగ్భవంతినైతానివిస్తరాత్స్వజనార్పణా
త్॥౪॥దేశకాలేచసంప్రాప్తేమున్యన్నంహరిదైవతమ్।శ్రద్ధయావిధివత్పాత్రేన్యస్తంకామధుగక్షయమ్॥
౫॥దేవర్షిపితృభూతేభ్యఆత్మనేస్వజనాయచ।అన్నంసంవిభజన్పశ్యేత్సర్వంతత్పురుషాత్మకమ్॥౬॥నద
ద్యాదామిషంశ్రాద్ధేనచాద్యాద్ధర్మతత్త్వవిత్। మున్యన్నైస్స్యాత్పరాప్రీతిర్యథానపశుహింసయా॥౭॥
నైతాదృశఃపరోధర్మోనృణాంసద్ధర్మమిచ్ఛతామ్। న్యాసోదండస్యభూతేషుమనోవాక్కాయజస్య

ద్వేషంహిత్వాఅర్చితాసతీ సాపిమందాధికారిణాంపురుషార్థప్రదాభవత్యేవేత్యర్థః।౪౧॥ పురుషేష్వపిజాత్యాత
పఆదిభిశ్చ-పునర్విశేషాంతరమాహ॥పురుషేష్వితి॥యోధత్తేతంసుపాత్రంవిదుః॥౪౨॥ఏతదేవకైముతికన్యాయేనద్రఢ
యతి॥నన్వస్యేతి॥౪౩॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥తతఃపంచదశేసర్వవర్ణాశ్రమనిబంధనం। సారతస్సంగ్రహేణాథవర్ణ్యతేమోక్షలక్షణం॥సర్వేషామపిమో
క్షధర్మాణాంసారసంగ్రహార్థమధ్యాయారంభః-తత్రశ్రాద్ధగతాన్విశేషానాహ॥కర్మేతి॥స్వాధ్యాయాదిషు-పరినిష్ఠి
తా ఇతిశేషః॥౧॥జ్ఞానేతి॥కవ్యానిపితౄనుద్దిశ్యదేయాని- దైవేచకర్మణి-హవ్యాన్యపితస్మైజ్ఞాననిష్ఠాయదేయాని - య
థార్హతఇతిసర్వత్రజ్ఞానాదితారతమ్యేన॥౨॥౩॥ నను విస్తరః-కుతఃప్రాప్తఃయేనసిషిధ్యతతత్రాహ॥ దేశేతి ॥ స్వజ
నానామర్పణాత్-జామాతాచేన్నిమంత్ర్యేతే - తత్పితాదయఃకథంవర్జ్యాఇత్యేవంప్రాప్తాత్విస్తరాదిత్యర్థః॥
౪॥దేశఇతి॥మున్యన్నంఆరణ్యంవ్రీహ్యాది.హరిఃదైవతంయస్య-హరౌమైనివేదితమిత్యర్థః॥౫ ॥ దేవేతి॥సర్వంపురుషాత్మ
కంఈశ్వరరూపమ్॥౬॥౭॥నైతి॥ దండస్యన్యాసఃహింసాయాస్త్యాగః యఃఏతాదృశోన్యోనాస్తి॥౮॥అతఏవోత్తమాధికారి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణో౽బాహ్యానికర్మాణి త్యజంతీత్యాహ॥ ఏక ఇతి॥ అనీహాః నిష్కామాః- జ్ఞానదీప్తే-ఆత్మస్ఫూర్తిమతి-ఆత్మసంయమనే జుహ్వతి-మనోనియమ్య తదంతరాయతయా త్యజంతీత్యర్థః- తదుక్తం సర్వజ్ఞసూక్తౌ॥ శ్లో॥ ప్రత్యక్స్ఫూర్తిం రసత్స్ఫూర్తిం స్వానుష్ఠానవిఘాతకమ్। సంలక్ష్య సంత్యజేత్కర్మ త్యజన్ విఘ్నహతో౽న్యథేతి॥౯॥ ద్రవ్యేతి॥ మామాం-ఏషః ధ్రువం హన్యాదితి॥ కుతః అకరుణః-తత్కుతః-అసుతృప్ ప్రాణతర్పకః-తత్కిం-అతద్‌జ్ఞః ఆత్మతత్త్వానభిజ్ఞః-తథా చ శ్రుతిః॥ నతం విదాథ య ఇదం జజానాన్యద్యుష్మాకమంతరం బభూవాతి-నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృప ఉక్థశాసశ్చరంతీత్యాది॥౧౦॥ ప్రస్తుతమనువర్ణయతి॥ తస్మాదితి॥౧౧॥ విధర్మ ఇతి॥ అధర్మవత్ సాక్షాన్నిషిద్ధవత్-శ్రమమనాదృత్య పంచాపి వ్యాచష్టే॥౧౨॥ ధర్మబాధ ఇతి॥ ధర్మబాధః ధర్మబుధ్యాపి యస్మిన్ క్రియమాణే స్వధర్మబాధః- అన్యస్య చోదితః అన్యస్య పరధర్మః- వేదవిరుద్ధో యః సః పాషండః-ధర్మవదాభాసమానో యః స దంభః-ధర్మలక్షణరహితో ధర్మవదాభా సమానో వా యః సదంభః- లోకం ప్రలోభ్య ధనాపహరణార్థం క్రియమాణో యః సో౽పి దంభః - ఛలధర్మం వ్యాచష్టే-శబ్దభిదితి స చ ద్వివిధః- అర్థచ్ఛలః శబ్దచ్ఛల ఇతి-అర్థచ్ఛలో యథా-గాం దద్యాదిత్యుక్తే మరిష్యంత్యాం గోదానం శబ్దచ్ఛలో యథా-దశావరాన్ భోజయేదిత్యుక్తే దశభ్యో౽వరానితి. ధర్మభృదితి పాఠే - ధర్మశబ్దపాత్రం బిభర్తీతి తథా॥

యః॥౮॥ ఏకే కర్మమయాన్ యజ్ఞాన్ జ్ఞానినో యజ్ఞవిత్తమాః। ఆత్మసంయమనే౽నీహా జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే॥౯॥ ద్రవ్యయజ్ఞైర్యక్ష్యమాణం దృష్ట్వా భూతాని బిభ్యతి। ఏష మా౽కరుణో హన్యాదతద్‌జ్ఞో హ్యసుతృప్ ధ్రువం॥౧౦॥ తస్మాద్దైవోపపన్నేన మున్యన్నేనాపి ధర్మవిత్। సంతుష్టో౽హరహః కుర్యాన్నిత్యనైమిత్తికాః క్రియాః॥౧౧॥ విధర్మః పరధర్మశ్చ ఆభాస ఉపమా ఛలః। అధర్మశాఖాః పంచేమా ధర్మజ్ఞో౽ధర్మవత్త్యజేత్॥౧౨॥ ధర్మబాధో విధర్మః స్యాత్ పరధర్మో౽న్యచోదితః। ఉపధర్మస్తు పాషండో దంభో వా శబ్దభిచ్ఛలః॥ యస్త్విచ్ఛయా కృతః పుంభిరాభాసో హ్యాశ్రమాత్ పృథక్॥౧౩॥ స్వభావవిహితో ధర్మః కస్య నేష్టః ప్రశాంతయే। ధర్మార్థమపి నేహేత యాత్రార్థం వా౽ధనో ధనం॥౧౪॥ అనీహానీహమానస్య మహాహేరివ వృత్తిదా॥౧౫॥ సంతుష్టస్య నిరీహస్య స్వాత్మారామస్య యత్సుఖం। కుతస్తత్ కామలోభేన ధావతో౽ర్థేహయా దిశః॥౧౬॥ సదా సంతుష్టమనసః సర్వాః శివమయా దిశః। శర్కరాకంటకాదిభ్యో యథోపానత్పదః శివమ్॥౧౭॥ సంతుష్టః కేన వా రాజన్ న వర్తేతాపి వారిణా। ఔపస్థ్యజైహ్వ్యకార్పణ్యాద్ గృహపాలాయతే జనః॥౧౮॥ అసంతుష్టస్య విప్రస్య తేజో విద్యా తపో యశః। స్రవంతీంద్రియలౌల్యేన జ్ఞానం చైవావకీర్యతే॥౧౯॥ కామస్యాంతం హి క్షుత్తృడ్భ్యాం క్రోధస్యైతత్ఫలోదయాత్। జనో యాతి న లోభస్య జిత్వా భుక్త్వా దిశో భువః॥౨౦॥ పండితా బహవో రాజన్ బహుజ్ఞాః సంశయచ్ఛిదః। సదసస్పతయో౽ప్యేకే హ్యసంతోషాత్పతంత్యధః॥౨౧॥ అసంకల్పాజ్జయేత్కామం క్రోధం కామవివర్జనాత్। అర్థానర్థేక్షయా లోభం భయం తత్త్వావమర్శనాత్॥౨౨॥ ఆన్వీక్షిక్యా శోకమోహౌ దంభం మహదుపాసయా। యోగాంతరాయాన్ మౌనేన హింసాం కాయాద్యనీహయా॥ ౨౩॥ కృపయా భూతజం దుఃఖం దైవం జహ్యాత్సమాధి

నా॥౨౩॥ స్వధర్మానుష్ఠానానంతరం ధర్మభూయస్త్వార్థమపి పరో ధర్మో నానుష్ఠేయః-అనుపయోగాదిత్యాహ॥ స్వభావేతి॥ కించ-అధనో ధర్మార్థం ధనం- నేహేత నాపేక్షేత-ధనార్జనవ్యాప్రియేతేతి వా॥౧౪॥ దైవోపపన్నే నైవ స్వధర్మసిద్ధేరుక్తత్వాత్ యాత్రార్థమపి నేహేతేత్యేతత్ప్రపంచయతి అనీహేత్యాదిసార్ధైః షడ్భిః॥౧౫॥౧౬॥ సదేతి॥ ఉపానహా ఆపదోః పాదయోర్యస్య స ఉపానత్పత్ తస్య॥౧౭॥ సంతుష్ట ఇతి॥ గృహపాలః శ్వా-తద్వదాచరతి॥౧౮॥ ౧౯॥ కామస్యేతి॥ క్షుధా తృషా చ॥ జనః కామస్యాంతం యాతి అన్నోదకాతిరిక్తకామాంతరాభావాత్-క్రోధస్య చాంతం యాతి - ఏతస్య క్రోధస్య యత్ఫలం హింసా తస్యా ఉదయాన్నివృత్తేః - దిశో జిత్వా భువో భుక్త్వాపి- లోభస్య నైవాంతం యాతీత్యర్థః॥ ౨౦॥౨౧॥ ఇదానీం కామాదిజయోపాయానాహ చతుర్భిః॥ అసంకల్పాదితి జయేదితి యథాపేక్షమన్వయః॥ అర్థానర్థత్వదర్శనేన తత్త్వావమర్శనాత్ అద్వైతానుసంధానేన॥౨౨॥ ఆన్వీక్షిక్యేతి॥ ఆన్వీక్షిక్యా ఆత్మానాత్మవివేకేన- మహతాం సాత్త్వికానాం సేవయా-యోగస్యాంతరాయాన్ లోకవార్తాదీన్॥౨౩॥ కృపయేతి॥ ఏభ్యో భూతేభ్యో భయం జాయతే తేష్వేవ కృపయా హితాచరణేన-దైవం దైవోపసర్గనిమిత్తం పృథా మనః పీడాది- తదుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన॥ శ్లో॥ విమనా విఫలారంభః సంసీదత్యనిమిత్తత ఇతి॥ ఆత్మజం దేహజం యోగవీర్యేణ ప్రాణాయామాదిబలేన సత్త్వనిషేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాసాత్త్వికాహారాదినా॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నను కథం గురౌ భక్త్యా సర్వస్య జయస్స్యాత్-తస్యాపి మనుష్యత్వేన తదవస్థత్వా
త్తత్రాహ॥ యస్యేతి॥ మర్త్యాసద్ధీః మనుష్య ఇతి దుర్బుద్ధిః- తస్య శాస్త్రశ్రవణం కుంజరస్నానవద్వ్యర్థం॥ ౨౬॥ నను గురోః
పితృపుత్రాదయస్తే నరమేవ మన్యంతే-అత ఆహ॥ ఏష ఇతి॥ ఏష గురుః సాక్షాద్భగవానేవ-లోకస్య నరోఽసావితి బుద్ధిర్భ్రాంతి
రిత్యర్థః-యద్వా-సహితత్పుత్రాదేర్మనుష్యబుద్ధ్యా ప్రతీయమానోఽపి- గురుర్భగవానేవ భవేత్ - యథైషః శ్రీకృష్ణ
ఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఏవం సర్వైరుపాయైః కామాదివేగం జిత్వా-నియతేంద్రియో భూత్వా-ఆత్మధ్యానపరో భవేత్ - అన్య
థా-తం ప్రతి సర్వశాస్త్రవైఫల్యం స్యాదిత్యాహ॥ షడ్వర్గేతి॥ సర్వా అపి నియమచోదనాః ఇష్టాపూర్తాదివిధయః- షడింద్రి
యవర్గస్య-యః సంయమః తస్మిన్నేవైకస్మిన్ అంతో యాసాం-తదేకపరా ఇత్యర్థః-నచ తావతాపి చరితార్థా ఇత్యా
హ-తదంతాః సత్యోఽపి-యది యోగాన్ ధారణధ్యానసమాధీన్-నో ఆవహేయుః న సాధయేయుః- తర్హి కేవలం శ్రమా
వహా ఏవేత్యర్థః॥ ౨౮॥ తదేవ దృష్టాంతేనాహ॥ యథేతి॥ యథా వార్తాదయః కృష్యాదయః-అర్థాన్ తత్ఫలాని చ- యోగ
స్యార్థం మోక్షం సాధయంతి-న సాధయేయుః- ప్రత్యుత-అనర్థాయ సంసారాయైవ-అసతో బహిర్ముఖస్యేష్టాపూర్తా

నా। ఆత్మజం యోగవీర్యేణ నిద్రాం సత్త్వనిషేవయా॥ ౨౪ ॥ రజస్తమశ్చ సత్త్వేన సత్త్వం చోపశమేన
చ। ఏతత్సర్వం గురౌ భక్త్యా పురుషో హ్యంజసా జయేత్॥ ౨౫॥ యస్య సాక్షాద్భగవతి జ్ఞానదీపప్రదే గురౌ।
మర్త్యాసద్ధీః శ్రుతం తస్య సర్వం కుంజరశౌచవత్॥ ౨౬॥ ఏష వై భగవాన్ సాక్షాత్ ప్రధానపురుషేశ్వరః।
యోగేశ్వరైర్విమృగ్యాంఘ్రిర్లోకోఽయం మన్యతే నరమ్॥ ౨౭ ॥ షడ్వర్గసంయమైకాంతాః సర్వా ని
యమచోదనాః। తదంతా యది నో యోగానావహేయుః శ్రమావహాః॥ ౨౮॥ యథా వార్తాదయో హ్య
ర్థాన్ యోగస్యార్థం న బిభ్రతి। అనర్థాయ భవేయుశ్చ పూర్తమిష్టం తథాసతః॥ ౨౯॥ యశ్చిత్తవిజయే
యత్తః స్యాన్నిస్సంగోఽపరిగ్రహః। ఏకో వివిక్తశరణో భిక్షుర్భైక్ష్యమితాశనః॥ 30॥ దేశే శుచౌ సమే రాజ
న్సంస్థాప్యాసనమాత్మనః। స్థిరం సుఖం సమం తస్మిన్నాసీతర్జ్వంగ ఓమితి॥ 3౧॥ ప్రాణాపానౌ సన్నిరు
ధ్యాత్పూరకుంభకరేచకైః। యావన్మనస్త్యజేత్కామాన్ స్వనాసాగ్రనిరీక్షణః॥ 3౨॥ యతో యతో
నిస్సరతి మనః కామహతం భ్రమత్। తతస్తత ఉపాహృత్య హృది రుంధ్యాచ్ఛనైర్బుధః॥ 33 ॥ ఏవమభ్యస
తశ్చిత్తం కాలేనాల్పీయసా యతేః। అనిశం తస్య నిర్వాణం యాత్యనింధనవహ్నివత్॥ 3౪ ॥ కామాదిభిర
నావిద్ధం ప్రశాంతాఖిలవృత్తి యత్। చిత్తం బ్రహ్మసుఖస్పృష్టం నైవోత్తిష్ఠేత కర్హిచిత్॥ 3౫ ॥ యః ప్ర
వ్రజ్య గృహాత్పూర్వం త్రివర్గావపనాత్పునః। యది సేవేత తాన్ భిక్షుః స వై వాంతాశ్యపత్రపః॥ 3౬॥ యైః
స్వదేహః స్మృతోఽనాత్మా మర్త్యో విట్క్రిమిభస్మసాత్ । త ఏనమాత్మసాత్కృత్వా శ్లాఘయంతి హ్యస
త్తమాః॥ 3౭ ॥ గృహస్థస్య క్రియాత్యాగో వ్రతత్యాగో వటోరపి । తపస్వినో గ్రామసేవా భిక్షోరింద్రి
యలోలతా॥ 3౮॥ ఆశ్రమాపసదా హ్యేతే ఖల్వాశ్రమవిడంబనాః। దేవమాయావిమూఢాంస్తానుపేక్షే
తానుకంపయా॥ 3౯॥ ఆత్మానం చేద్విజానీయాత్పరం జ్ఞానధుతాశయః। కిమిచ్ఛన్ కస్య వా హేతోర్దేహం

ద్యపి తథా-ఏవం యోగం ప్రయుంజతోఽపి - యస్య కుటుంబాదిసంగేన చిత్తం విక్షిప్యేత॥ ౨౯॥ తస్య కృత్యమాహ॥ య ఇతి ॥
యశ్చిత్తస్య విజయే యత్తః ఉద్యుక్తః-స భిక్షుః స్యాత్ సన్న్యసేత్-తథా చ స్మృతిః॥ శ్లో ॥ ద్వంద్వాహతస్య గార్హస్థ్యం
ధ్యానభంగాదికారణం। లక్షయిత్వా గృహీ స్పష్టం సన్న్యసేదవిచారయన్నితి- భైక్ష్యేణ ప్రాప్తం మితమశనం యస్య॥ 30 ॥
దేశ ఇతి॥ ఋజు సమమంగం యస్య సః సుఖం యథా భవత్యేవమాసీత-ఓమిత్యుచ్చారయన్నితి శేషః॥ 3౧॥ 3౨॥ 33 ॥ ఏవ
మితి॥ ఏవమనిశమభ్యసతస్తస్య యతేశ్చిత్తం నిర్వాణం శాంతిం-యాతి॥ 3౪ ॥ న చ పునర్విక్షిప్యత ఇత్యాహ॥ కామేతి॥ కా
మాదిభిరక్షుభితం చిత్తం తన్నోత్తిష్ఠేత్ యత్-ప్రశాంతా అఖిలా వృత్తయో యస్య-కుతః-బ్రహ్మసుఖేన స్పృష్టం ॥ 3౫॥
యస్తు ప్రవ్రజ్యాం కృత్వాపి భోగవిలిప్సుస్స్యాత్-తం నిందతి॥ య ఇతి॥ త్రయాణాం ధర్మాదీనాం వర్గః- ఆసమంతాదుప్యతే
యస్మిన్ తస్మాద్గృహాత్ తాన్ ధర్మాదీన్-వాంతాశీ ఛర్దితభోజీ- నిర్లజ్జశ్చ సః॥ 3౬॥ న చేదమఘటితం దృష్టత్వాదిత్యాహ॥
యైరితి॥ యైః పూర్వం-స్వదేహః అనాత్మాదిరూపః స్మృతః చింతితః-త ఏవ పునరేనమాత్మేతి మత్వా-శ్లాఘయంతి స్తావయం
తి హి॥ 3౭॥ యతిముపలక్షణీకృత్యాన్యానపి స్వస్వధర్మత్యాగినో నిందతి-గృహస్థస్యేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ 3౮॥ 3౯॥ నన్వాత్మ
తత్త్వజ్ఞస్య భిక్షోరింద్రియలౌల్యేపి కో దోష స్తత్రాహ॥ ఆత్మానమితి ॥ ఆత్మానం పరం బ్రహ్మ చేజ్జానీయాత్-జ్ఞానేన ధు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాసిరస్త్రాఆశయాశాసనాయస్య-తస్యజ్ఞానినః లౌల్యమేవనసంభవతీత్యర్థః-తథాచశ్రుతిః॥ఆత్మానంచేద్విజానీయాదయమస్మీతిపూరుషః।కిమిచ్ఛన్కస్యకామాయశరీరమనుసంచరేదితి॥౪౦॥ అజ్ఞస్యతులౌల్యేననరకపాతాపత్తేః- అప్రమత్తేనసదాతత్త్వజ్ఞానేయితవ్యమితీమమర్థం॥శ్రు॥ ఆత్మానంరథినంవిద్ధిశరీరంరథమేవచేత్యాది - శ్రుత్యుక్తరథరూపకవ్యాకరేణాహషడ్భిః॥ఆహురితి॥ఇంద్రియేశంమనః - అభీషూన్రశ్మీనాహుః॥మాత్రాఃశబ్దాదివిషయాన్-వర్త్మానిగంతవ్యదేశానాహుః-సత్త్వంచిత్తంబృహత్ దేహవ్యాపిబంధురంబంధంచిత్తంవినాహ్యనిబద్ధమివశరీరంభవతి-ఈశసృష్టమితిబంధనకర్తాత్వీశఏవేత్యర్థః॥౪౧॥అక్షమితి॥ప్రాణాదయఃపంచ-నాగఃకూర్మశ్చకృకరోదేవదత్తోధనంజయశ్చైవందశవిధంప్రాణంఅక్షంఅభిమానమహంకారం-జీవంరథినం-శుద్ధంజీవంశరంపరంబ్రహ్మలక్ష్యం యథాధనుషాశరోలక్ష్యేనిపాత్యతే-తథాప్రణవేనజీవోబ్రహ్మణినిపాత్యతఇత్యర్థః॥౪౨॥రాగఇతి॥ రాగాదయోజేతవ్యాశత్రవః రాగఃప్రేమా-అశయఃలోభఃక్షినాదో-మత్సరఃజాయాపత్యాదౌ॥౪౩॥రజఇతి॥తత్రరజోభినివేశఃక్వచిత్ - ఆరూఢసమాధేఃసత్త్వప్రకృతయోపిపరోపకారాదిప్రవృత్తయఃశత్రవః॥౪౪॥యావదితి॥ నృకాయరూపంరథం-ఆత్మవశేఉపకల్పితంఇంద్రియాదిపరికరోయస్మిన్తథాభూతం.యావద్ధత్తే-తావదేవగరిష్ఠానాంగురూణాం- చరణసేవయానిశాతంజ్ఞానఖడ్గంబిభ్రత్ - అచ్యుతాశ్రయఃసన్నిరస్తశత్రురుపశాంతః-స్వానందేనతుష్టోభూత్వాఇదంరథాదికముపేక్షేత్యర్థః॥౪౫॥ అచ్యుతాశ్రయాభావేబాధకమాహ।నోచేదితి॥అసంతోబహిర్ముఖాయేఇంద్రియవాజినః-సూతశ్చ-తేఉత్పథంప్రవృత్తిమార్గంనీత్వా

దస్యుష్వితి.... [illegible]

పుష్ణాతిలంపటః॥ ౪౦ ॥ ఆహుశ్శరీరంరథమింద్రియాణిహయానభీషూన్మనఇంద్రియేశం। వర్త్మానిమాత్రాధిషణాంచసూతం సత్త్వంబృహద్బంధురమీశసృష్టమ్॥౪౧॥ అక్షందశప్రాణమధర్మధర్మౌచక్రేభిమానంరథినంచజీవమ్। ధనుర్హితస్యప్రణవంపఠంతిశరంతుజీవంపరమేవలక్ష్యమ్॥౪౨॥రాగోద్వేషశ్చలోభశ్చశోకమోహౌభయంమదః।మానోవమానోసూయాచమాయాహింసాచమత్సరః॥౪౩ ॥ రజఃప్రమాదఃక్షున్నిద్రాశత్రవస్త్వేవమాదయః। రజస్తమఃప్రకృతయస్సత్త్వప్రకృతయఃక్వచిత్ ॥ ౪౪ ॥ యావన్నృకాయమిమమాత్మవశోపకల్పంధత్తేగరిష్ఠచరణార్చనయానిశాతమ్।జ్ఞానాసిమచ్యుతబలోదధిరస్తశత్రుస్స్వానందతుష్టఉపశాంతఇదంవిజహ్యాత్॥ ౪౫॥నోచేత్ప్రమత్తమసదింద్రియవాజిసూతానీత్వోత్పథంవిషయదస్యుషునిక్షిపంతి। తేదస్యవస్సహయసూతమముంతమోంధేసంసారకూపఉరుమృత్యుభయేక్షిపంతి॥౪౬॥ప్రవృత్తంచనివృత్తంచద్వివిధంకర్మవైదికమ్।ఆవర్తతేప్రవృత్తేననివృత్తేనాశ్నుతేమృతమ్॥౪౭॥ హింస్రంద్రవ్యమయంకామ్యమగ్నిహోత్రాద్యశాంతిదమ్ । దర్శశ్చపూర్ణమాసశ్చచాతుర్మాస్యంపశుస్సుతః॥౪౮॥ ఏతదిష్టంప్రవృత్తాఖ్యంహుతంప్రహుతమేవచ । పూర్తంసురాలయారామకూపాజీవ్యాదిలక్షణమ్॥౪౯॥ద్రవ్యసూక్ష్మవిపాకశ్చధూమోరాత్రిరపక్షయః। అయనందక్షి

విషయాఖ్యేషుదస్యుషు-నిక్షిపంతి-హయైస్సూతేనచసహ-వర్తమానం - తమోంధేతమసావ్యాప్తే-ఉరుమృత్యుభయంయస్మిన్॥౪౬॥౪౭॥నను వేదవిహితేష్టాపూర్తాధికారిణఃపుంసః-కథమేతదనర్థప్రాప్తిస్స్యాదిత్యాశంక్య-వేదోక్తకర్మణాంద్వైవిధ్యందగ్నఃయుక్ఫలభేదమాహప్రవృత్తమిత్యాదిదశభిః॥ హింస్రమితి ॥ హింస్రంశ్యేనాదికర్మ-అశాంతిదంఅత్యాసక్తియుక్తంఆదిశబ్దార్థవివరణందర్శశ్చేతి-పశుఃపశుయాగః-సుతఃసోమయాగః॥౪౮॥ ఏతదితి॥ హుతంవైశ్వదేవంప్రహుతంబలిహరణం-ఏతత్సర్వమిష్టముచ్యతే-ఏతదేవయదికామ్యం-అశాంతిదంచ- తర్హిప్రవృత్తాఖ్యమిత్యర్థః॥ఆజీవ్యంప్రపాదాది॥ ౪౯ ॥ ప్రవృత్తేనకర్మణాఆరోహావరోహాభ్యాంఆవృత్తిప్రకారమాహ॥ ద్రవ్యేతి ॥ ద్రవ్యస్యపురోడాశాదేః-సూక్ష్మోవిపాకఃపరిణామః-దేహాంతరారంభకః॥శ్రు॥యేనసంపరిష్వక్తోగచ్ఛతియఏ. - పంచమ్యామాహుతావాపఃపురుషవచసోభవంతీతిశ్రుతావప్శబ్దేనోక్తః॥పాఠాంతరే॥ ద్రవ్యశబ్దేనతత్తదభిమానిన్యోదేవతాఃతేజోమాత్రాశబ్దోక్తానీంద్రియాణిడాక్ష్మవిపాకశబ్దేన-హృదయాగ్రప్రద్యోతః॥ తథాచశ్రుతిః॥ సఏతాస్తేజోమాత్రాస్సమభ్యాదదానోహృదయమేవాన్వవక్రామతీతితథా॥శ్రు॥ తస్యహైతస్యహృదయస్యాగ్రంప్రద్యోతతే తేనప్రద్యోతేనైషఆత్మానిష్క్రామతిధూమాదిశబ్దేనతత్తదభిమానిన్యోదేవతాః-తత్రాపక్షయఃకృష్ణపక్షఃసోమఃసోమలోకః-తత్రభోక్తృభోగస్యావరోహణప్రకారమాహ-దర్శఇత్యాది- దర్శఇతివిపరీతలక్షణయావిశిష్టభోగక్షయశోకాగ్నినాదేహలయేవాదర్శఉచ్యతే-ఏతదుక్తంభవతి-భూతసూక్ష్మయుక్తోధూమాద్యభివాహికదేవతాభిఃసోమలోకంప్రాపితః-తద్భోగావసానే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పవీన దేహః-వృష్టిద్వారేణౌషధివీరుధాదిసామ్యాపత్తిక్రమేణజాయతే - ఏవంపునర్భవహేతుః ॥ ౫౦ ॥ అన్నమితి ॥ పితృయానంప్రవృత్తకర్మమార్గ ఇతి॥ తస్మిన్ హేభూపతే-పునర్భవమేవాహ- ఏకైకశః ప్రత్యేకం - అనుపూర్వ్యాత్ క్రమేణ-భూత్వాభూత్వాతత్తత్సామ్యం ప్రాప్యఇహభూమౌజాయతే॥ ౫౧ ॥ తత్రాదికారణమాహ॥ నిషేకాదీతి ॥ నిత్యాదికార్యస్యైవంజన్మలభతఇత్యర్థః॥౫౨ ॥ నివృత్తకర్మణఃస్వస్యోపాసనావిశేషముపదిశన్నర్చిరాదిమార్గేణబ్రహ్మలోకప్రాప్తిమాహ-యద్వా-ద్రవ్యయజ్ఞమహింసాయాదుర్వారత్వాదతిముఖ్యంనివృత్తకర్మైవదర్శయన్నాహ ॥ ఇంద్రియేష్వితి ॥ జ్ఞానేసదీప్యంతేఇతితథాతేషు - ఇంద్రియవ్యాపారాణామిష్టాపూర్తాదీనామింద్రియతావన్మాత్రతాంభావయన్నిత్యర్థః-ఏవముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యం-దర్శనాదిసంకల్పమూలేమనసివైకారికంవికారయుక్తంమనః- వాచి-విద్యావిలక్షణయావాచాహిమనః-కర్తృత్వాదివికారంభజతీతి॥౫౩॥ వాచమితి॥వర్ణానాంసమామ్నాయేసముదాయే-తద్విశేషత్వాద్వాచఃస్వరేఅకారాదిస్వరత్రయాత్మకే-ఓంకారంబిందౌ-తంచ - నాదంచ-ప్రాణేసూత్రాత్మనిమహతిబ్రహ్మణి॥౫౪॥అగ్నిరితి॥తత్తదభిమానిన్యోదేవతాః-ప్రాహ్ణేతీతిపూర్వవత్-దివాఅహః- ప్రాహ్ణస్తస్యైవాంతః రాకాశుక్లపక్షస్యాంతః-యద్వా-ప్రాహ్ణోరాకేతిచపురాణమతం - ఉత్తరమయనం- స్వరాట్బ్రహ్మా-ఏవంబ్రహ్మలోకంగతస్యభోగావసానేమోక్షప్రకారమాహ॥ విశ్వఇతి ॥ విశ్వఃస్థూలోపాధిః-స్థూలంసూక్ష్మేవిలాప్యసూక్ష్మోపాధిస్తైజసోభవతి-సూక్ష్మంచకారణేవిలాప్య - కారణోపాధిఃప్రాజ్ఞోభవతి-కారణంచసర్వత్రసాక్షిత్వేనాన్వయాత్ - సాక్షిస్వరూపేవిలాప్య-తుర్యోభవతి-తేషాంచవ్యభిచారిణాంసూక్ష్మాణాం- లయేశుద్ధఆత్మాభవతిముచ్యతఇత్యర్థః॥ ౫౫॥ దేవ

ణంసోమోదర్శఓషధివీరుధః॥౫౦॥అన్నంరేతఇతిక్ష్మేశపితృయానంపునర్భవః।ఏకైకశశ్చేనపూర్వ్యా
ద్భూత్వాభూత్వేహజాయతే॥ ౫౧ ॥ నిషేకాదిశ్మశానాంతైస్సంస్కారైస్సంస్కృతోద్విజః॥ ౫౨ ॥
ఇంద్రియేషుస్వకర్మాణిజ్ఞానదీపేషుజుహ్వతి।ఇంద్రియాణిమనస్యూర్మౌవాచివైకారికంమనః॥౫౩ ॥
వాచంవర్ణసమామ్నాయేతమోంకారేస్వరేన్యసేత్ । ఓంకారంబిందౌనాదేతుతంతుప్రాణేమహ
త్యముమ్॥౫౪॥అగ్నిస్సూర్యోదివాప్రాహ్ణశ్శుక్లోరాకోత్తరంస్వరాట్ । విశ్వోథతైజసఃప్రాజ్ఞస్తుర్యఆ
త్మాసమన్వయాత్॥౫౫॥ దేవయానమిదంప్రాహుర్భూత్వాభూత్వానుపూర్వశః । ఆత్మయాజ్యుప
శాంతాత్మాహ్యాత్మస్థోననివర్తతే॥౫౬॥యఏతేపితృదేవానామయనేవేదనిర్మితే। శాస్త్రేణచక్షుషా
వేదజనస్థోపినముహ్యతి॥౫౭॥ఆదావంతేజనానాంయోబహిరంతఃపరావరమ్।జ్ఞానంజ్ఞేయంవచోవాచ్యం
తమోజ్యోతిశ్చయస్స్వయమ్॥౫౮॥ఆబాధితోపిహ్యాభాసోయథావస్తుతయాస్మృతః। దుర్ఘటత్వాదై
న్ద్రియకంతద్వదర్థవికల్పితమ్॥౫౯॥క్షిత్యాదీనామిహార్థానామద్వయఃకతమోపిహి। నసంఘాతోవి
కారోపినపృథఙ్నాన్వితోమృషా॥౬౦॥ధాతవోవయవిత్వాచ్చతన్మాత్రావయవైర్వినా । నస్యుర్హ్యస

యానమితి॥యథేతరోభూత్వాభూత్వానివర్తతే-తథాననివర్తతఇత్యర్థః॥౫౬॥యఇతి॥ వేదనిర్మితే॥త్రయ॥ ధూమమభిసంభవంతీత్యాదినా॥ తేర్చిరభిసంభవంతీత్యాదినాచ॥ నిశ్చయేనవివిచ్యజ్ఞాపితేఇత్యర్థః॥జనస్థోపి దేహస్థోపి-నముహ్యతి॥౫౭॥ తత్రహేతుమాహ॥ఆదావితి॥జనానాందేహాదీనాం-ఆదౌకారణత్వేన-అంతేచావధిత్వేన- యత్సత్- తథాబహిర్బాహ్యంఅంతరాభ్యంతరంపరమపరంచఉచ్చంనీచం-తమఃఅప్రకాశః-జ్యోతిఃప్రకాశః-తత్తుసర్వం-అయంజ్ఞానీస్వయమేవ - నతస్మాద్వ్యతిరిక్తంవస్తుకించిదస్తి-మోనముహ్యాదిత్యర్థః॥౫౮॥ననుకథంతర్హిపృథగర్థస్తస్యాపిప్రతీయతే తత్రాహ॥ఆబాధితఇతి॥ఆబాధితఃతర్క-విరోధేనసర్వతోబాధితోపిఆభాసఃప్రతిబింబాదిః వస్తుతయాయథాస్మృతః - తద్వదైంద్రియకంసర్వమర్థత్వేనవికల్పితం-నతుపరమార్థతః-దుర్ఘటత్వాత్॥౫౯॥తదేవాహ॥క్షిత్యాదీనామితి॥ క్షిత్యాదీనాంపంచభూతానాం-అద్వయఃఐక్యబుద్ధ్యాఆలంబనరూపందేహాది - సంఘాతారంభపరిణామానాంమధ్యేకతమోపిఅన్యతమోపి-నభవతి-నతావత్తేషాంసంఘాతఃవృక్షాణామివవనం-ఏకదేశాకర్షణేనసర్వాకర్షణానుపపత్తేః-నహ్యేకస్మిన్వృక్షేఆకృష్టే-సర్వంవనమాకృష్యతే-అతోనసంఘాతః-నచవికారః-ఆరబ్ధావయవీ-అపిశబ్దాన్నపరిణామోపి - కుతః- సకింఆరబ్ధేభ్యఃస్వావయవేభ్యోవా- పరిణతేభ్యోవాపృథక్-తదన్వితోవా-నతావదత్యంతంపృథక్-తథా-అప్రతీతేః-నచాన్వితః- సకింప్రత్యవయవంసర్వోపిఅన్వేతిఅంశేనవా-ఆద్యేఅంగుళిమాత్రేపిదేహబుద్ధిస్స్యాత్- ద్వితీయేతస్యాప్యంశాంగీకారేసతి-అనవస్థాస్యాత్-అతోమృషైవేత్యర్థః॥ ౬౦॥ ఏవందేహాదెర్మిథ్యాత్వముక్త్వాతద్ధేతూనాంక్షిత్యాదీనామపిమిథ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్మత్వమాహ॥ ధాతవ ఇతి॥ దశతీతి ధాతవః మహాభూతాని తన్మాత్రే ఽస్మాత్మైరవయవైర్వినానస్యుః- అవయవిత్వాత్తే షామపి-తర్హ్యవయవః సత్య ఇతిచేత్తత్రాహ- ఉక్తప్రకారేణావయవిన్యసతి- అవయవోఽప్యంతతః అసన్నేవస్యాత్- అవయవిప్రతీత్యన్యథానుపపత్తింవినాతత్సద్భావే ప్రమాణాభావాదిత్యర్థః॥ తదుక్తం॥ పంచమస్కంధే॥ శ్లో॥ ఏవంనిరుక్తం క్షితిశబ్దవృత్తమిత్యాది॥ ౨౧॥ నన్వేవం-అవయవినాభావేఽగమాపాయిషు బాల్యాదిషు - సోఽయం దేవదత్త ఇతి ప్రత్యభిజ్ఞానస్యాత్॥ తము క్తం భట్టైః॥ శ్లో॥ ఆవిర్భావతిరోభావధర్మకేష్వనుయాయియత్॥ తద్ధర్మీతి॥ తత్రాహ॥ స్యాదితి॥ వస్తునః పరమాత్మనః-వికల్పే భేదే అసతి-యద్వా-వస్తునః అవిద్యాయాః వికల్పే సతి పూర్వరూపాపాయోపసాదృశ్యాత్-సపి వేత్ భ్రమస్స్యాత్-సచ తావదేవ యావదవిద్యానివృత్తిః-ననుసర్వమిథ్యాత్వే- శాస్త్రస్యవిధినిషేధతా కంతత్రాహ- స్వప్నమధ్యే జాగ్రత్స్వప్నవ్యవస్థా యథేతి॥ ౨౨॥ ఇదానీముక్తమేవాద్వైతం - భావనాత్రయోపదేశేన దృఢీకరోతి చతుర్భిః॥ భావాద్వైతమితి॥ వర్తయన్నాలోచయన్-స్వానుభూత్యా ఆత్మతత్వానుభవేన - త్రీన్ స్వప్నాన్ జాగ్రదాదీన్॥ త్రయఆవసథాస్త్రయస్స్వప్నా ఇతి శ్రుతేః॥ యద్వా-వస్తుని భేదబుద్ధిరేకః స్వప్నః - తతస్తత్తదధికారభేదేన కర్మభేదబుద్ధిర్ద్వితీయః- తతస్తత్కర్మసాధితమేతత్ఫలం మమైవభోగ్యమితి తృతీయః- తాన్ ధునుతే నివర్తయతి॥ ౨౩॥ భావాద్వైతమాహ॥ కార్యేతి॥ ఉత్పత్తేరనంతరం - పటస్యతంతూనామైక్యమివవికల్పస్య అవస్తుత్వాత్ మిథ్యాత్వాత్ - కా

త్యవయవిన్యసన్నవయవోంతతః॥ ౨౧॥ స్యాత్సాదృశ్యభ్రమస్తావద్వికల్పే సతివస్తునః। జాగ్రత్స్వాపే యథాస్వప్నే తథావిధినిషేధతా॥ ౨౨॥ భావాద్వైతం క్రియాద్వైతం ద్రవ్యాద్వైతంతథాత్మనః। వర్తయన్ స్వానుభూత్యేహ త్రీన్ స్వప్నాన్ ధునుతే మునిః॥ ౨౩॥ కార్యకారణవస్త్వైక్యదర్శనం పటతంతువత్। అవస్తుత్వాద్వికల్పస్య భావాద్వైతం తదుచ్యతే॥ ౨౪॥ యద్బ్రహ్మణి పరే సాక్షాత్సర్వకర్మసమర్పణమ్। మనోవాక్తనుభిః పార్థ క్రియాద్వైతం తదుచ్యతే॥ ౨౫॥ ఆత్మజాయాసుతాదీనామన్యేషామపి దేహినామ్। యత్స్వార్థకామయోరైక్యం ద్రవ్యాద్వైతం తదుచ్యతే॥ ౨౬॥ యద్యస్య చానిషిద్ధం స్యాద్యేన యత్ర యతో నృప। స తేనేహేత కర్మాణి నరో నాన్యైరనాపది॥ ౨౭॥ ఏతైరన్యైశ్చ వేదోక్తైర్వర్తమానస్స్వకర్మభిః। గృహేఽప్యస్య గతిం యాయాద్రాజంస్తద్భక్తిమాన్నరః॥ ౨౮॥ యథాహి యూయం నృపదేవదుస్త్యజాదాపద్గణాదుత్తరతాత్మనః ప్రభోః। యత్పాదపంకేరుహసేవయా భవానహార్షీన్నిర్జితదిగ్గజః క్రతూన్॥ ౨౯॥ అహం పురాభవం కశ్చిద్గంధర్వ ఉపబర్హణః। నామ్నాఽతీతే మహాకల్పే గంధర్వాణాం సుసమ్మతః॥ ౭౦ ॥ రూపపేశలమాధుర్యసౌగంధ్యప్రియదర్శనః। స్త్రీణాం ప్రియతమో నిత్యం మత్తస్స్వపురలంపటః॥ ౭౧॥ ఏకదా దేవసత్రే తు గంధర్వాప్సరసాంగణాః। ఉపహూతా విశ్వసృగ్భిర్హరిగా

ర్యకారణయోర్వస్త్వైక్యస్యదర్శనం ఆలోచనం భావాద్వైతముచ్యతే ॥ ౨౪ ॥ క్రియాద్వైతమాహ॥ యదితి॥ మనోవాక్తనుభిః కృతానాం సర్వేషాం కర్మణాం యత్పరే బ్రహ్మణి- సమర్పణం తైః సమర్పణమితివా - ఉద్దేశ్యఫలభేదో హి క్రియాభేదహేతుః - ఈశ్వరార్పణే చ క్రియాణాం తదభావాత్ బ్రహ్మగతజ్ఞానం క్రియాశక్తయ ఏవ కర్మాణి కారయంతీత్యాలోచనం క్రియాద్వైతముచ్యతే ॥ ౨౫ ॥ ద్రవ్యాద్వైతమాహ॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనస్స్వస్య-జాయాదీనాంచ స్వస్యార్థశ్చ కామశ్చ-తయోః దేహాదీనాం పంచభూతాత్మకత్వేన-భోక్తుశ్చ పరమాత్మకత్వేన- అభేదాలోచనేనార్థకామయోర్యదైక్యదర్శనం ద్రవ్యాద్వైతమిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ఉక్తానాశ్రమధర్మాన్ సంక్షిప్యాహ॥ యదితి॥ యత్ ద్రవ్యం-యేనోపాయేన యతః సకాశాత్॥ ౨౭॥ ప్రస్తుతముపసంహరతి॥ ఏతైరితి ॥ అస్య శ్రీకృష్ణస్య గతిం-తద్భక్తిమాన్ తస్యభక్తః॥ ౨౮॥ ఏతచ్చ సర్వసాధారణముక్తం భక్తస్యతు భక్తిరేవ సర్వపురుషార్థహేతురితి పాండవానేవ లక్షీకృత్యాహ॥ యథాహీతి॥ హే నృపదేవ-నృపైః దేవైశ్చ సహాయైః-దుస్త్యజాదితివా - ఆత్మనః శ్రీకృష్ణాదేవ ప్రభోః-ఉత్తరత ఉదతరత- అతార్షత్వాదాత్మనేపదత్వమడభావశ్చ-ఉత్తీర్ణేణ అతరదిత్యర్థః-యథా యథా భవత్-తమేవ భజేదితి శేషః-యద్వా యథా ఆపద్గణాదుత్తీర్ణోఽభవాన్-యథా చ క్రతూనహార్షీత్-(అత్ర లేఖకకారయోర్విశ్లేష ఆర్షః) తథా శ్రీకృష్ణాదవతారకాత్-సంసారాదప్యుత్తరత్విత్యర్థః॥ ౨౯॥ శ్రీకృష్ణసేవా-మహతామవజ్ఞయాభ్రశ్యతి తత్కృపయా చ సిధ్యతీతి దర్శయన్ స్వపూర్వవృత్తాంతమాహ॥ సార్ధైః పంచభిః॥ అహమితి॥ నామ్నా ఉపబర్హణః॥ ౭౦॥ రూపేతి॥ పేశలం సౌ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కుమార్యాం-రూపాదిభిః ప్రియదర్శనం యస్య-స దాస్యాంవిద్వాన్-ఉన్మత్తస్సన్ గాయన్నేవ గతః॥౭౧॥ ౭౫॥ త్వంతు కృతార్థ ఏవేతిహ రైణ-యూయమిత్యాది శ్లోకత్రయ మేవ పునశ్చ పఠతి॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥ అనంతరోక్త ఇతి దేవర్షిణా తత్వా
ధోపగాయనే॥౭౨॥ అగాయంత ద్విది త్వాహం స్త్రీభిః పరివృతో గతః । జ్ఞాత్వా విశ్వసృజ స్తస్మై హేళనం
శేపుర్ ఓజసా॥౭౩॥ యాహి త్వం శూద్రతామాశునష్టశ్రీః కృతహేళనః। తావ ద్దాస్యామహం జజ్ఞే తత్రాపి
బ్రహ్మవాదినామ్॥౭౪॥ శుశ్రూషయానుషంగేణ ప్రాప్తోహం బ్రహ్మపుత్రతామ్ । ధర్మస్తే గృహమేధీ
యో వర్ణితః పాపనాశనః॥ గృహస్థో యేన పదవీమంజసా న్యాసినామియాత్॥ ౭౫॥ యూయం నృలోకే బత
భూరిభాగా లోకం పునానా మునయోఽభియాంతి। యేషాం గృహానావసతీతి సాక్షాద్గూఢం పరం బ్రహ్మమ
నుష్యలింగమ్॥౭౬॥ స వా అయం బ్రహ్మ మహద్విమృగ్యం కైవల్య నిర్వాణసుఖానుభూతిః । ప్రియస్సుహృ
ద్వః ఖలు మాతులేయ ఆత్మార్హణీయో విధికృద్గురుశ్చ ॥ ౭౭॥ నయస్య సాక్షాద్భవపద్మజాదిభీ రూపంధి
యా వస్తుతయోపవర్ణితమ్ । మౌనేన భక్త్యోపశమేన పూజితః ప్రసీదతామేష స సాత్వతాం పతిః॥౭౮॥
శ్రీశుకః॥ ఇతి దేవర్షిణా ప్రోక్తం నిశమ్య భరతర్షభః। పూజయామాస సుప్రీతః కృష్ణంచ ప్రేమవిహ్వలః॥
౭౯॥ కృష్ణపార్థావుపామంత్ర్య పూజితః ప్రయయౌ మునిః। శ్రుత్వా కృష్ణం పరం బ్రహ్మ పార్థః పరమవి
స్మితః॥ ౮౦॥ ఇతి దాక్షాయణీనాం తే పృథగ్వంశాః ప్రకీర్తితాః। దేవాసురమనుష్యాద్యా లోకా యత్ర
చరాచరాః॥ ౮౧॥ ... ...

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-పారమహంస్యాం సంహితాయాం
సప్తమస్కంధే-పంచదశోఽధ్యాయః.

దిశ్లోకత్రికస్యాప్యర్థః స్పష్టతర ఏవేతిధియా నైవ వ్యాఖ్యాతం॥ ౭౯॥౮౦॥౮౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-సప్తమస్కంధవ్యా ఖ్యాయాం- శ్రీధరాచార్యవిరచితాయాం. భావార్థదీపికాయాం-పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. * * *

—(*)—(*)—

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

సప్తమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - అష్టమస్కంధప్రారంభః.

అథాష్టమే చతుర్వింశత్యధ్యాయైర్మనువర్ణనమ్। తత్సుతైరృషి దేవేంద్రైర్మూర్తిభిశ్చ హరేస్సహ॥౧॥
ప్రతిమన్వంతరే చైవ మన్వాద్యాష్షట్ పృథక్పృథక్। ప్రవర్తయంతి సద్ధర్మాన్ పాలయంత్యాచరంతి చ॥౨॥
అతో మన్వంతరస్యోక్తస్సద్ధర్మ ఇతి లక్షణమ్। యేన వై క్రియమాణేన నరో న నిరయం వ్రజేత్ ॥౩॥
తత్ర తు ప్రథమే స్వాయంభువస్స్వారోచిష స్తథా। ఉత్తమస్తామసశ్చేతి చతుర్మను నిరూపణమ్॥౪॥
స్వాయంభువేంతరే నంత దురంత గుణవర్ణనాత్। ముదితః పరిపప్రచ్ఛ సర్వమన్వంతర స్థితిమ్॥౫॥

స్వాయంభువస్యేత్యాది త్రిభిః॥ యత్ర-విశ్వసృజాం మరీచ్యాదీనాం-మనుకన్యాసు పుత్రపౌత్రాదిసర్గః॥౧॥ యో విష్ణురాతః॥ స్వాయంభువస్యేహ గురో ర్వంశోఽయం విస్తరాచ్ఛ్రుతః। యత్ర ధర్మాశ్చ వివిధాశ్చాతుర్వ
ర్ణ్యాశ్రితాశ్శుభాః॥ యత్ర విశ్వసృజాం సర్గో మనూనన్యాన్ వదస్వనః॥ ౧॥ యత్ర యత్ర హరేర్జన్మ క
ర్మాణి గమహీయసః। గృణంతి కవయో బ్రహ్మంస్తాని నో వద శృణ్వతామ్॥౨॥ సర్వమన్వంతరే బ్రహ్మన్ భ
తేతి॥ మహీయసో హరేః-అత్ర-గరీయసః-మహౌజస ఇత్యాది వివిధపాఠభేదానాస్మాభిరాదృతాః॥ ౨॥ సర్వేతి॥ యస్మిన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అతీతేయత్కృతవాన్-యస్మిన్ననాగతేయత్కరిష్యతి- అద్యవావర్తమానే-యత్కురుతేతద్వదస్వేత్యన్వయః॥ ౩॥ మనవఇతి॥ అస్మిన్కల్పేషణ్మనవోవ్యతీతాః॥౪॥ ఆకూత్యామితి॥ తస్యమనోర్దుహిత్రోః - కపిలయజ్ఞమూర్తిభ్యాంపుత్రతాంప్రాప్తః॥౫.౬॥ ౭॥ సునందాయామితి॥ ఘోరందుశ్చరంతపస్తప్యమానః॥౮॥ సమాధావనుభూతమిదంవక్ష్యమాణంనిద్రితోచ్ఛ్వసితవద్విస్మితఇవఉపదిశన్నివఅనువదన్నివచ-అష్టభిఃశ్లోకైరన్వాహ॥ వాసుదేవఇతి ॥ యేనచిదాత్మనావిశ్వంచేతయతేచేతనీభవతివిశ్వంతు-యంనచేతనీకరోతిస్వతఏవచిద్రూపత్వాత్ తత్రహేతుః॥౯॥ యఇతి॥ అస్మిన్ శయానేస్వపితి- యోజాగర్తిసాక్షితయావర్తతే - అహోచిత్రంనాయంజనస్తంవేద- సతుఇమంవేద॥౧౦॥ తస్యేశ్వరత్వం దర్శయన్ లోకస్యహితముపదిశతి॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనా-ఈశ్వరేణ-ఆవాస్యంస్వసత్తాచైతన్యాభ్యాంసంవ్యాప్యం - విశ్వం సర్వం-జగత్యాంలోకే యత్కించిజ్జగద్భూతజాతం-అతః తేనైవేశ్వరేణ-యత్తుత్యక్తందత్తంధనం-తేనైవభుంజీథాః భోగాన్భుంక్ష్వ-యద్వా-తేనహేతునాత్యక్తేనఈశ్వరార్పణేనైవభుంజీథాః-నస్వార్థం-కస్యస్విత్ కస్యచిదపి-ధనం మాగృధఃమాభికాంక్షీః-యద్వా- కస్యస్విదితికస్యాన్యస్యధనమస్తియతోధనాకాంక్షాక్రియతఇత్యర్థః-తథాచశ్రుతిః॥ ఈశావాస్యమిదగ్ంసర్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్ - తేనత్యక్తేనభుంజీథామాగృధఃకస్యస్విద్ధనమితియథాశ్లోకమేవ ॥ ౧౧॥ ననుయదిసఃసర్వంవ్యాప్నోతితర్హి-చక్షురాదిభిఃకింనప్రతీయతేతత్రాహ॥ యమితి॥ యంపశ్యంతంమనశ్చక్షుర్వా నపశ్యతి - చక్షురాద్యవిషయత్వాత్ నహిప్రమాతారంప్రమాణంవిషయీకరోతీతిభావః- తథాచశ్రుతిః॥ చక్షుషశ్చక్షు

గవాన్విశ్వభావనః। కృతవాన్కురుతేకర్తాహ్యతీతేనాగతేద్యవా॥౩॥ బ్రహ్మరాతః ॥ మనవోస్మిన్వ్యతీతాష్షట్కల్పేస్వాయంభువాదయః। ఆద్యస్తేకథితోయత్రదేవాదీనాంచసంభవః ॥ ౪ ॥ ఆకూత్యాందేవహూత్యాంచదుహిత్రోస్తస్యవైమనోః । ధర్మజ్ఞానోపదేశార్థంభగవాన్పుత్రతాంగతః॥౫॥ కృతంపురాభగవతఃకపిలస్యానువర్ణనమ్। ఆఖ్యాస్యేభగవాన్యజ్ఞోయచ్చకారకురూద్వహ॥౬॥ విరక్తఃకామభోగేషుశతరూపాపతిఃప్రభుః। విసృజ్యరాజ్యంతపసేసభార్యోవనమావిశత్॥౭॥ సునందాయాంవర్షశతంపదైకేనభువంస్పృశన్। తప్యమానస్తపోఘోరమిదమన్వాహభారత॥౮॥ మనుః॥ వాసుదేవోవసత్యేషసర్వదేహేష్వనన్యదృక్। యేనచేతయతేవిశ్వంవిశ్వంచేతయతేనయమ్॥౯॥ యోజాగర్తిశయానేస్మిన్నాయంతంవేదవేదసః॥౧౦॥ ఆత్మావాస్యమిదంసర్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్ । తేనత్యక్తేనభుంజీథామాగృధఃకస్యస్విద్ధనమ్॥౧౧॥ యంనపశ్యతిపశ్యంతంచక్షుర్యస్యనరిష్యతి। తంభూతనిలయందేవంసువర్ణముపధావత॥౧౨॥ నయస్యాద్యంతమధ్యానిస్వఃపరోనాంతరంబహిః। విశ్వస్యామూనియద్యస్మాద్విశ్వంచతదృతంమహత్॥౧౩॥ సవిశ్వకాయఃపురుహూతఈశస్సర్వస్యగోప్తాహ్యజరఃపురాణః । ధత్తేస్యజన్మాద్యజయాత్మశక్త్యాతాంవిద్యయోదస్యనిరీహఆస్తే॥౧౪॥ అతోగ్రఋషయఃకర్మాణీహంతేకర్మహేతవే। ఈహమానోపిపురుషఃప్రాయోనీహాంప్రపద్యతే॥౧౫॥ ఈహతేభగవానీశోనహితత్రవిషజ్జతే। ఆత్మ

శ్రోత్రస్యశ్రోత్రమిత్యాది- ననుతర్హిఘటనాశేదేవదత్తస్య తద్విషయంచాక్షుషంజ్ఞానమివేశ్వరస్యాపిస్వరూపవిషయజ్ఞానంనశ్యేత్తత్రాహ॥ యస్యతుపశ్యతః- చక్షుర్జ్ఞానంనరిష్యతిననశ్యతి . తత్తదాకారేణోత్పన్నాయావృత్తేరేవనాశోనస్వతస్సిద్ధజ్ఞానస్య-నహిసవితృప్రకాశఃప్రకాశ్యనాశేననశ్యతీతిభావః - భూతానినిలయోయస్యతం- సర్వాంతర్యామిణం-తథాపి-సువర్ణంశోభనతపనంఅసంగం-ఉపధావతభజధ్వం॥౧౨॥ తత్స్వరూపస్యనిత్యత్వమేవోపపాదయన్నాహ॥ నయస్యేతి॥ అమూనిఆద్యంతాదీనివిశ్వస్య-యస్మాద్భవంతి- విశ్వంచయద్రూపం - అతఏవ - అవ్యభిచారిత్వాత్-తత్ఋతంసత్యం-మహత్పరిపూర్ణంబ్రహ్మ॥౧౩॥ ననువిశ్వంచేత్తద్రూపం - తర్హితస్యాపిజన్మాద్యభావః - స్వప్రకాశత్వంవా-జగజ్జన్మాదికర్తృత్వేనవికారేణసత్యత్వంపూర్ణత్వంవా-తత్రాహ॥ సఇతి॥ స-ఈశఃసత్యశ్చ - స్వప్రకాశశ్చ-పురాణశ్చ-నిర్వికారః.విశ్వంకాయోయస్యపురూణిబహూనినామానియస్య-తథాపిఅజోపి-యతః - అస్యవిశ్వస్యజన్మాది-స్వశక్త్యా-మాయయా-ధత్తే-తాంచనిత్యసిద్ధయావిద్యయా- ఉదస్యహిత్వానిష్క్రియఏవాస్తే॥ ౧౪॥ అతఇతి ॥ యస్మాదేవమీశ్వరఃకర్మకర్తృత్వాదిసంత్యజ్య-నైష్కర్మ్యేణాస్తే-అతః - అస్మాద్ధేతోఃఋషయోప్యగ్రేఆదౌ - కర్మాణికుర్వంతి-కిమర్థం-అకర్మహేతవేమోక్షార్థం-పాఠాంతరేపికర్మనాశాయహియస్మాత్। ౧౫॥ నన్వీహమానః కర్మభిరవకుంఠితఃకోశకారఇవబధ్యేత-తత్రాహ॥ ఈహతఇతి॥ అతస్తమనువర్తమానాఃవయం-తేనావసీదంతి-నవిషజ్జంతే॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౬॥తదేవం లోకానుగ్రహాయ విశ్వసృష్ట్యాదియః కరోతి - శ్రీరామకృష్ణాద్యవతారైశ్చ వేదోక్తమర్యాదయా యోవర్త తే-తం శరణం వ్రజామీత్యాహ- తమితి॥ నిజవర్త్మనా రావతారానురూపో మార్గః-తత్ర సమ్యక్ స్థితం-అతః ఈహమానం-కర్మాచరంతం-తథాపి జీవవైలక్షణ్యమాహ-నిరాశిషం నిరహంకృతం అనన్యచోదితమితి చ నిరహంకారత్వే హేతుః - బుధం నిరాశిషత్వే హేతుః-పూర్ణం-అనన్యనియుక్తత్వే హేతుః ప్రభుం తథాపి కర్మానుష్ఠానే హేతుః- నౄన్ స్వాచారేణ శిక్షయంతం-తత్ర-మర్థం-తత్ర హి-అఖిలాన్ ధర్మాన్ భావయతి ప్రవర్తయతీతి తథా తం॥౧౭॥ఇతీతి॥ సమాహితమపి సంతం-మంత్రోపనిషదం వ్యాహరంతం-దృష్ట్వా-సుప్తోత్థితవద్వివశమివ మన్వానా అసురాః యాతుధానాశ్చ - క్షుధానిమిత్తేన జగ్ధుం అత్తుం-అభ్యద్రవన్ అభిదుద్రువుః॥౧౮॥ తానితి॥ యామైః స్వపుత్రైః - త్రివిష్టపం స్వర్గమపాలయత్ స్వయమేవం బోధయా వేత్యర్థః - తత్ర ప్రతిమన్వంతరం-మన్వాదయః షడన్యే భవంతి-తథాహి-సూతో ద్వాదశే పఠ్యతి॥ శ్లో॥ మన్వంతరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాస్సురేశ్వరః । ఋషయోంశావతారశ్చ హరేష్షడ్విధ ముచ్యత ఇతి ॥ తత్రాద్యో

లాభేన పూర్ణో నార్థానావసీదంతి యోనుతమ్॥౧౬॥ తమీహమానం నిరహంకృతం బుధం నిరాశిషం పూర్ణమనన్యచోదితం। నౄన్ శిక్షయంతం నిజవర్త్మసంస్థితం ప్రభుం ప్రపద్యేఖిలధర్మభావనమ్॥౧౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి మంత్రోపనిషదం వ్యాహరంతం సమాహితమ్। దృష్ట్వాసురా యాతుధానా జగ్ధుమభ్యద్రవన్ క్షుధా॥౧౮॥ తాంస్తథావసితాన్ వీక్ష్య యజ్ఞస్సర్వగతో హరిః । యామైః పరివృతో దేవైర్హత్వాశాసత్త్రివిష్టపమ్॥౧౯॥ స్వారోచిషో ద్వితీయస్తు మనురగ్నేస్సుతోభవత్। ద్యుమత్సుషేణరోచిష్మత్ప్రముఖాస్తస్య చాత్మజాః॥౨౦॥ తత్రేంద్రో రోచనస్త్వాసీద్దేవాశ్చ తుషితాదయః । ఊర్జస్తంభాదయస్సప్తఋషయో బ్రహ్మవాదినః॥౨౧॥ ఋషేస్తు వేదశిరసస్తుషితా నామ పత్న్యభూత్ । తస్యాం జజ్ఞే తతో దేవో విభురిత్యభివిశ్రుతః॥౨౨॥ అష్టాశీతిసహస్రాణి మునయో యే ధృతవ్రతాః । అన్వశిక్షన్ వ్రతం తస్య కౌమారబ్రహ్మచారిణః॥ ౨౩ ॥ తృతీయ ఉత్తమో నామ ప్రియవ్రతసుతో మనుః । పావనస్సృంజయో యజ్ఞహోత్రాద్యాస్తత్సుతా నృప॥౨౪ ॥ వసిష్ఠతనయాస్సప్తఋషయః ప్రమథాదయః । సత్యా దేవశ్రుతా భద్రా దేవా ఇంద్రస్తు సత్యజిత్॥౨౫॥ ధర్మస్య సూనృతాయాం తు భగవాన్ పురుషోత్తమః । సత్యసేన ఇతి ఖ్యాతో జాతస్సత్యవ్రతైస్సహ॥౨౬॥ సోనృతవ్రతదుశ్శీలానసతో యక్షరాక్షసాన్ । భూతద్రుహో భూతగణాంశ్చావధీత్సత్యజిత్సఖః॥౨౭॥ చతుర్థ ఉత్తమభ్రాతా మనుర్నామ్నా చ తామసః । పృథుః ఖ్యాతిర్నరః కేతురిత్యాద్యా దశ తత్సుతాః॥౨౮॥ సత్యకా హరయో వీరా దేవాస్త్రిశిఖ ఈశ్వరః । జ్యోతిర్ధామాదయస్సప్తఋషయస్తామసేంతరే॥౨౯॥ దేవా వైధృతయో నామ విధృతేస్తనయా నృప । నష్టాః కాలేన యైర్వేదా విధృతాస్స్వేన తేజసా॥౩౦॥ తత్రాపి జజ్ఞే భగవాన్ హరిణ్యాం హరిమేధసః। హరిరిత్యాహృతో యేన గజేంద్రో మోచితో గ్రహాత్॥౩౧॥ పరీక్షిత్॥ బాదరాయణ ఏతత్తే శ్రోతుమిచ్ఛామహే వయమ్। హరిర్యథా గజపతిం గ్రాహగ్రస్తమమూముచత్॥౩౨॥ తత్కథాసు మహత్పుణ్యం ధన్యం స్వస్త్యయనం శివమ్। యత్ర యత్రోత్తమశ్లోకో భగవాన్ గీయతే హరిః॥౩౩॥ శ్రీసూతః॥ పరీక్షితైవం స తు బాదరాయణిః ప్రాయోపవిష్టేన కథాసు చోదితః । ఉవాచ విప్రాః ప్రతినంద్య పార్థివం ముదా మునీనాం సదసి స్మ శృణ్వతామ్॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-ప్రథమోధ్యాయః. ❋

హి-స్వాయంభువో మనుః-ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనుపుత్రౌ - యామాదయో దేవాః - మరీచిప్రముఖాః సప్తఋషయః-యజ్ఞో హరేరవతారః-ఇంద్రశ్చ స ఏవేతి-తన్మన్వంతరం పంచవిధమేతత్-తచ్చ చతుర్థస్కంధోపక్రమే నిరూపితం ॥౧౯॥ ద్వితీయాదిషు మన్వంతరేషు మన్వాదిషట్కమాహ॥ స్వారోచిష ఇతి॥ యావద్గజేంద్రమోక్షప్రశ్నం॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨॥ విభోరసాధారణం చరితమాహ॥ అష్టాశీతిసహస్రాణీతి॥ ౨౩॥ ౨౬॥ స ఇతి॥ సత్యజిత ఇంద్రస్య సఖా సన్॥ ౨౭॥ చతుర్థ ఇతి॥ ఉత్తమస్తృతీయో మనుః-తస్య భ్రాతా॥౨౮॥ సత్యేతి॥ త్రిశిఖః ఈశ్వరః-ఇంద్రః॥ ౨౯ ॥ అన్యానపి విశిష్టపరాక్రమాన్ సురానాహ॥ దేవా వైధృతయ ఇతి॥౩౦ ॥ తత్రేతి॥ హరిరిత్యవ్యాహృతో వ్యాహృతః - గ్రహాత్ గ్రాహాత్॥౩౧॥ బాదరాయణ ఇతి॥ అమూముచత్ మోచయామాస॥౩౨॥ తదితి॥ శ్రవణేచ్ఛాయాం హేతుః-తత్కథాసు తాసు కథాసు - సాకథైవ వా-సుమహత్పుణ్యం-పుణ్యాని శేషణం ధన్యమిత్యాది॥౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ తుర్యే మన్వంతరే ప్రోక్తం గజేంద్రస్య విమోక్షణమ్। ద్వితీయాదిత్రిభిస్తత్తు విస్తరేణోపవర్ణ్యతే॥ ద్వితీయే తు గజేంద్రస్య గజీభిః క్రీడితో జలే। గ్రాహేణ గ్రహగృహీతస్య హరిస్మృతిరుదీర్యతే॥ ఆసీదితి॥ ఆసీత్ ఆస్తే॥ ౧॥ తావతేతి॥ తావతా యోజనాయుతేన పర్యక్ పరితః త్రికూటసమాఖ్యాబీజమాహ॥ త్రిభిశ్శృంగైర్ముఖ్యైస్సువర్ణరౌప్యలోహమయైః॥౨॥ అన్యైరితి॥ అన్యైశ్చ శృంగైః-నిర్ఝరాంభసాం నిర్ఘోషైశ్చ-కకుభః సర్వా రోచయన్నాస్త ఇతి పూర్వేణైవాన్వయః-కథంభూతైః శృంగైః-రత్నైర్ధాతుభిశ్చ విచిత్రితైః- నానావిధానాం ద్రుమలతానాం గుల్మా ఏషు తైః॥౩॥ స చేతి॥ పయసః ఊర్మిభిః-సమంతాదవనిజ్యమానౌ అంఘ్రీ యో మూలపాదౌ తాదృశస్య-హరిద్భిః పాలాశవర్ణైః॥౪॥౫॥ యత్రేతి॥ కిన్నరాదీనాం-సంగీతసన్నాదైర్నదంత్యో గుహా యస్మిన్ ప్రదేశే తం అభిగర్జంతి-హరయః సింహాః- అమర్షయా అసహనేన॥ ౬॥ నానేతి॥ నానా యే అరణ్యాః పశవః- తేషాం వ్రాతైః సంకులాభిః ద్రోణీభిరలంకృత ఆస్తే - కించ- చిత్రాః ద్రుమాః యేషు సురోద్యానేషు-కలకంఠా మధురస్వనా విహంగమా యస్మిన్॥ ౭॥ కించ॥ సరిదితి॥ స్వచ్ఛోదకైస్సరిత్సరోభిర్యు

> శ్రీశుకః॥ ఆసీద్గిరివరో రాజంస్త్రికూట ఇతి విశ్రుతః। క్షీరోదేనావృతః శ్రీమాన్ యోజనాయుతముచ్ఛ్రితః॥౧॥ తావతా విస్తృతః పర్యక్ త్రిభిః శృంగైః పయోనిధిమ్। దిశః ఖం రోచయన్నాస్తే రౌప్యాయసహిరణ్మయైః॥౨॥ అన్యైశ్చ కకుభస్సర్వా రత్నధాతువిచిత్రితైః। నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నిర్ఘోషైర్నిర్ఝరాంభసామ్॥౩॥ స చావనిజ్యమానాంఘ్రిస్సమంతాత్పయఊర్మిభిః। కరోతి శ్యామలాం భూమిం హరిన్మరకతాశ్మభిః॥౪॥ సిద్ధచారణగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః। కిన్నరైరప్సరోభిశ్చ క్రీడద్భిర్జుష్టకందరః॥౫॥ యత్ర సంగీతసన్నాదైర్నదద్గుహమమర్షయా। అభిగర్జంతి హరయశ్శ్లాఘినః పరశంకయా॥ ౬॥ నానారణ్యపశువ్రాతసంకులద్రోణ్యలంకృతః। చిత్రద్రుమసురోద్యానకలకంఠవిహంగమః॥ ౭॥ సరిత్సరోభిరచ్ఛోదైః పులినైర్మణివాలుకైః। దేవస్త్రీమజ్జనామోదసౌరభాంబ్వనిలైర్యుతః॥౮॥ తస్య ద్రోణ్యాం భగవతో వరుణస్య మహాత్మనః। ఉద్యానమృతుమన్నామ ఆక్రీడం సురయోషితామ్॥౯॥ సర్వతోఽలంకృతం దివ్యైర్నిత్యపుష్పఫలద్రుమైః ॥ ౧౦ ॥ మందారైః పారిజాతైశ్చ పాటలాశోకచంపకైః। చూతైః ప్రియాలైః పనసైరామ్రైరామ్రాతకైరపి॥౧౧ ॥ క్రముకైర్నారికేలైశ్చ ఖర్జూరైర్బీజపూరకైః। మధూకైస్సాలతాలైశ్చ తమాలైరసనార్జునైః॥ ౧౨॥ అరిష్టోదుంబరప్లక్షైర్వటైః కింశుకచందనైః। పిచుమందైః కోవిదారైస్సరలైస్సురదారుభిః ॥ ౧౩ ॥ ద్రాక్షేక్షురంభాజంబూభిర్బదర్యక్షాభయామలైః। బిల్వైః కపిత్థైర్జంబీరైర్వృతో భల్లాతకైరపి॥౧౪॥ తస్మిన్ సరస్సువిపులం లసత్కాంచనపంకజమ్। కుముదోత్పలకహ్లారశతపత్రశ్రియోర్జితమ్॥౧౫॥ మత్తషట్పదనిర్ఘుష్టం శకుంతైః కలనిస్స్వనైః। హంసకారండవాకీర్ణం చక్రాహ్వైస్సారసైరపి॥ ౧౬॥ జలకుక్కుటకోయష్టిదాత్యూహకులకూజితమ్। మత్స్యకచ్ఛపసంచారచలత్పద్మరజఃపయః॥౧౭॥ కదంబవేతసనలనీపవంజులకైర్వృతమ్। కుందైః కురవకాశోకైశ్శిరీషైః కుటజేంగుదైః॥౧౮॥ కుబ్జకైస్స్వర్ణయూథీభిర్నాగపున్నాగజాతిభిః। మల్లికాశతపత్రైశ్చ మాధవీజాలకాదిభిః॥ ౧౯॥ శోభితం తీరజైశ్చాన్యైర్నిత్యర్తుభిరలం ద్రుమైః॥ ౨౦॥ తత్రైకదా తద్గిరికాననాశ్రయః కరేణుభిర్వారణయూథపశ్చరన్। సకంటకం కీచకవేణువేత్రవద్విశాలగుల్మం ప్రరు

తః॥ మణయ ఏవ వాలుకా యేషు తైః-పులినైశ్చ యుక్తః-దేవస్త్రీణాం మజ్జనేన య ఆమోదః తేన సౌరభయుక్తాన్యంబూని అనిలాశ్చ తైశ్చ యుత ఆస్తే॥౮॥ తస్యేతి॥ తస్య ద్రోణ్యాం వరుణస్యోద్యానమాస్తే॥ ౯ ॥ గిరివనాదిసర్వం ధ్యేయమితి వక్ష్యతి-అతో గిరిముపవర్ణ్య-వనం వర్ణయతి॥ సర్వతోఽలంకృతమితి॥ ౧౩ ॥ పునర్గిరిం వర్ణయతి మందారైరిత్యాది చతుర్భిః మందారాదిభిర్వృత ఇత్యన్వయః॥౧౪॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ గిరౌ సర ఆస్తే-తద్వర్ణయతి- సువిపులమిత్యాది సార్ధైః పంచభిః లసంతి కాంచనపంకజాని యస్మిన్-కుముదాదీనాం శ్రియా ఊర్జితం॥౧౫॥ మత్తేతి॥ కలః స్వనో యేషాం తైశ్శకుంతైశ్చ నిర్ఘుష్టం-చక్రాహ్వైస్సారసైః ఆకీర్ణం॥౧౬॥ జలేతి॥ జలకుక్కుటాదీనాం కులైః కూజితం - మత్స్యానాం కచ్ఛపానాం చ సంచారేణ చలతాం పద్మానాం రజసా యుక్తం పయో యస్మిన్ తత్॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥ శోభితమితి॥ నిత్యమృతవః ఫలపుష్పాదిసంపత్తిహేతవో యేషాం తైః అలం శోభితం॥౨౦॥ తత్రేతి ॥ తత్రైవ సంతి-ఏకదా-తద్గిరికాననాశ్రయో వారణయూథపః-కరేణుభిశ్చరన్ తృష్ణార్దితేన యూథేన వృతః సరోవరస్యాభ్యాశం సమీపముపాగమదితి పంచమేనాన్వయః-కిం కుర్వన్ కీచకవే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రవణం - విశాలంగుల్మం - లతాదిసందర్భం-వనస్పతీంశ్చప్రరుజన్ ప్రభంజన్॥౨౧॥యదితి॥కథం భూతః యస్యగంధ మాత్రాత్ హరయః సింహాః గజేంద్రాదయశ్చ-భయార్ద్రా భవంతిపలాయంతే॥ ౨౨॥ వృకేతి॥ వృకాదయస్తుక్షుద్రాల ల్పప్రాణినః-అన్యత్రతద్దృష్టిపథంత్యక్త్వా చరంతి ॥ ౨౩॥ సఇతి॥పునఃకీదృశఃఘర్మతప్తః మదచ్యుత్ మదస్రావీ-మ దమత్తం తీతిత థాత్రైః॥౨౪॥౨౫॥ విగాహ్యేతి॥నిజేనపుష్కరేణకరాగ్రేణ-ఉద్ధృతం-గతక్లమస్సన్ నికామంపపౌ॥ ౨౬॥ ౨౭॥౨౮॥తఇతి॥దీనధియః కరేణవః-తం కేవలంవిచుక్రుశుః॥౨౯॥౩౦॥తతఇతి॥మనఉత్సాహశ్శక్తిః బలంశారీరం-ఓజః ఇం ద్రియం-తేషాంసకలంబలాది-విపర్యయోవిపరీతం-అధికం జలౌకసో గ్రాహస్య॥౩౧॥ ఇత్థమితి॥ సఇత్థంయదాప్రాణసం కటమవాప-యతో దేహీ॥ ౩౨॥ బుద్ధిమేవాహ॥ నమామీతి॥ అహంచనప్రభవామి॥ యతః గ్రాహరూపేణవిధా

జన్ వనస్పతీన్॥ ౨౧॥ యద్గంధమాత్రాద్ధరయోగజేంద్రా వ్యాఘ్రాదయో వ్యాళమృగాస్సఖడ్గాః। మహోరగాశ్చాపిభయాద్ద్రవంతిసగౌరకృష్ణాశ్శరభాశ్చమర్యః॥౨౨॥వృకావరాహా మహిషర్క్షశల్యా గోపుచ్ఛసాలావృకమర్కటాశ్చ । అన్యత్రక్షుద్రా హరిణాశ్శశాదయశ్చరంత్యభీతాయదనుగ్రహేణ॥౨౩॥సఘర్మతప్తఃకరిభిఃకరేణుభిర్వృతోమదచ్యుత్కలభైరభిద్రుతః। గిరింగరిమ్ణాపరితఃప్రకంపయన్నిషేవ్యమాణోళికులైర్మదాశనైః॥౨౪॥సరోనిలంపంకజరేణురూషితం జిఘ్రన్ విదూరాన్మదవిహ్వలేక్షణః।వృతస్స్వయూథేనతృషార్దితేనతత్సరోవరాభ్యాశమథాగమద్ద్రుతమ్॥౨౫॥విగాహ్యతస్మిన్నమృతాంబునిర్మలం హేమారవిందోత్పలరేణువాసితమ్। పపౌనికామంనిజపుష్కరోద్ధృతంహ్యాత్మానమద్భిస్స్నపయన్ గతక్లమః॥౨౬॥స్వపుష్కరేణోద్ధృతశీకరాంబుభిర్నిపాయయన్సంస్నపయన్యథాగృహీ।ఘృణీ కరేణూః కలభాంశ్చదుర్మదో నాచష్టకృచ్ఛ్రంకృపణోజమాయయా॥౨౭॥తంతత్రకశ్చిన్నృపదైవచోదితో గ్రాహోబలీయాంశ్చరణే రుషాగ్రహీత్ । యదృచ్ఛయైవంవ్యసనంగతోగజోయథాబలంసోతిబలోవిచక్రమే॥౨౮॥తథాతురంయూథపతింకరేణవోవికృష్యమాణంతరసాబలీయసా। విచుక్రుశుర్దీనధియోపరేగజాః పార్ష్ణిగ్రహాస్తారయితుంనచాశకన్॥ ౨౯॥ నియుధ్యతోరేవమిభేంద్రనక్రయోర్వికర్షతోరంతరతోబహిర్మిథః। సమాస్సహస్రంవ్యగమన్మహీపతే సప్రాణయోశ్చిత్రమమంసతామరాః॥ ౩౦॥ తతోగజేంద్రస్యమనోబలౌజసాంకాలేనదీర్ఘేణమహానభూద్వ్యయః।వికృష్యమాణస్యజలేవసీదతోవిపర్యయోభూత్సకలంజలౌకసః॥ ౩౧ ॥ ఇత్థంగజేంద్రస్సయదాపసంకటంప్రాణస్యదేహీవివశోయదృచ్ఛయా। అపారయన్నాత్మవిమోక్షణేచిరంధ్యాయిమాంబుద్ధిమథాభ్యపద్యత॥౩౨॥ నమామిమేక్షాతయ ఆతురంగజాః కుతఃకరిణ్యఃప్రభవంతిమోక్తుం।గ్రాహేణపాశేనవిధాతురావృతోప్యహంచతంయామిపరంపరాయణమ్ ॥౩౩॥ యఃకశ్చనేశోబలినోంతకోరగాత్ప్రచండవేగాదభిధావతోభృశమ్।భీతంప్రపన్నంపరిపాతియద్భయాన్మృత్యుఃప్రధావత్యరణంతమీమహి ॥ ౩౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః-

బాదరాయణిః॥ఏవంవ్యవసితోబుద్ధ్యాసమాధాయమనోహృది । జజాపపరమంజప్యంప్రాగ్జన్మన్యనుశిక్షితమ్॥౧॥ఓం॥నమోభగవతేతస్మై యతఏతచ్చిదాత్మకం।పురుషాయాదిబీజాయపరేశాయాభిధీమహి॥

తుఃపాశేనావృతఃతథాపి-తంపరంపరమేశ్వరం-పరేషాంబ్రహ్మాదీనాంఅయనమాశ్రయభూతం-శరణంయామి ॥ ౩౩॥ కోసౌ యంశరణంయాసి-తత్రాహ॥యఃకశ్చనేతి॥అంతకఏవోరగః - తస్మాత్తంశరణమీమహిప్రవిశామహే - యద్భయాదిత్యత్రశ్రుతిః॥భీషాస్మాద్వాతఃపవతే-భీషోదేతిసూర్యః-భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ-మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥తృతీయేసగజేంద్రేణస్తుతోహరిరుపేత్యతమ్।సముద్దధారగ్రాహోచ్చగ్రాహం దేవలశాపతః॥ ఏవమితి ॥ జప్యంస్తోత్రం ప్రాగ్జన్మనిఇంద్రద్యుమ్నసంజ్ఞే॥ ౧॥ నమఇతి॥తస్మైనమోనమనం - అభిధీమహి-అభిధ్యాయేమ-కేవలంగ్రాహగృహీతత్వేనకాయప్రణతేరశక్యత్వాత్ స్వస్యతద్ జ్ఞానంసంభావయితుంవిశినష్టి - యుతశ్చిద్రూపాత్ - ఏతద్దేహాదిచిదాత్మకంచేతనంభవతి-తదుక్తం॥శ్లో॥యేనచేతయతేవిశ్వమితితత్రహేతుః - పురుషాయకారణత్వేనప్రవిష్టాయ-నను-ప్రకృతిపురుషౌకారణమితిప్రసిద్ధం-తత్రాహ-ఆదిః ప్రకృతిః - బీజంపురుషః-తద్రూపాయ - ప్రవిష్టత్వేపిజీవవత్పారతం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్య్రంవారయతిపరేశాయేతి॥౨॥పరమైశ్వర్యంవివృణ్వన్నాహాయావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్నధిష్ఠానే-యతఉపాదానాత్-యేనకర్త్రా-యశ్చస్వయమేవేదంవిశ్వంభవతి- అస్మాత్కార్యాత్ - పరస్మాత్కారణాచ్చ-యఃపరస్తం-స్వయంభువంస్వతస్సిద్ధం-ప్రపద్యేశరణంవ్రజామి॥౩॥ విశ్వహేతుత్వంస్వతస్సిద్ధత్వంచోక్తం - ఇదానీంవిశ్వప్రకాశకత్వంస్వప్రకాశకత్వంచవర్ణయన్ప్రార్థయతె॥యఇతి॥విభాతంఅభివ్యక్తంసత్- క్వచిత్ప్రళయేతిరోహితంలీనంసత్-తదుభయంకార్యంకారణంచ-సాక్షీసన్-సమీక్షతే-సాక్షిత్వేహేతుః-అవిద్ధదృక్ అలుప్తదృష్టిః- ఆత్మమూలఃస్వప్రకాశః-కుతః-పరాత్ప్రకాశాచ్చక్షురాదేరపి-పరః- తస్యాపిప్రకాశకఇత్యర్థః॥ శ్రుతి ॥ చక్షుషశ్చక్షురిత్యాదిశ్రుతేః॥౪॥తిరోహితమిత్యుక్తఇత్యేతత్ప్రపంచపూర్వకందుర్జ్ఞేయత్వంవదన్ప్రార్థయతెద్వాభ్యాం॥ కాలేనేతి॥ పంచత్వమితేషు నాశంప్రాప్తేషు-గహనందురవగాహంగంభీరమనంతం-తస్యతమసః॥ శ్రుతి ॥ ఆదిత్యవర్ణంతమసః పరస్తాదిత్యాదిశ్రుతేః॥౫॥నేతి॥అతఏవ-దేవాదయోయస్యస్వరూపంనవిదుః-జంతురర్వాచీనః - గంతుంజ్ఞాతుం - ఈరితుంవక్తుంవా-దురత్యయందుర్గమమనుక్రమణంచరితంకథనంవాయస్యసః-మామాం॥౬॥ కథంతర్హి॥ శ్రుతి ॥ తమేవంవిదిత్వాతిమృత్యుమేతి నాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయేతిశ్రుతిరిత్యాశంక్య- తద్జ్ఞానోపాయంకథయన్నాహ॥దిదృక్షవఇతి॥ అలోకవ్రతంబ్రహ్మచర్యాది - అవ్రణంఅచ్ఛిద్రంభూతానామాత్మభూతాఃభూతేష్వాత్మదృష్టయస్సంతః - సమేగతి

౨ ॥ యస్మిన్నిదంయతశ్చేదం యేనేదంయఇదంస్వయమ్ । యోఽస్మాత్పరస్మాచ్చపరస్తంప్రపద్యేస్వయంభువమ్॥౩॥ యస్స్వాత్మనీదంనిజమాయయార్పితంక్వచిద్విభాతంక్వచతత్తిరోహితమ్।అవిద్ధదృక్సాక్ష్యుభయంతదీక్షతేసఆత్మమూలోఽవతుమాంపరాత్పరః॥౪॥ కాలేనపంచత్వమితేషుకృత్స్నశోలోకేషుపాలేషుచసర్వహేతుషు।తమస్తదాసీద్గహనంగభీరంయస్తస్యపారేఽభివిరాజతేవిభుః॥ ౫ ॥ నయస్యదేవాఋషయఃపదంవిదుర్జంతుఃపునఃకోఽర్హతిగంతుమీరితుమ్। యథానటస్యాకృతిభిర్విచేష్టితోదురత్యయానుక్రమణస్సమావతు॥౬॥దిదృక్షవోయస్యపదంహిమంగళంవిముక్తసంగామునయస్సుసాధవః। చరన్త్యలోకవ్రతమవ్రణంవనేభూతాత్మభూతాస్సుహృదస్సమేగతిః॥౭॥నవిద్యతేయస్యచజన్మకర్మవాననామరూపేగుణదోషఏవవా।తథాపిలోకాప్యయసంభవాయయస్స్వమాయయాతాన్యనుకాలమృచ్ఛతి॥౮॥ తస్మైనమఃపరేశాయబ్రహ్మణేనంతశక్తయే।అరూపాయోరురూపాయనమఆశ్చర్యకర్మణే॥౯॥ నమఆత్మప్రదీపాయసాక్షిణేపరమాత్మనే।నమోగిరాంవిదూరాయమనసశ్చేతసామపి॥౧౦ ॥ సత్త్వేనప్రతిలభ్యాయనైష్కర్మ్యేణవిపశ్చితా । నమఃకైవల్యనాథాయనిర్వాణసుఖసంవిదే॥౧౧॥నమశ్శాంతాయఘోరాయగూఢాయగుణధర్మిణే।నిర్విశేషాయసామ్యాయనమోజ్ఞానఘనాయచ॥౧౨॥ క్షేత్రజ్ఞాయనమస్తుభ్యంసర్వాధ్యక్షాయసాక్షిణే।పురుషాయాత్మమూలాయమూలప్రకృతయేనమః॥౧౩॥సర్వేంద్రియగుణద్రష్ట్రేసర్వప్రత్యయహేతవే। అసతాచ్ఛాయయోక్తాయసదాభాసాయతేనమః॥౧౪॥నమోనమస్తేఖిల

రస్తు॥౭॥దురత్యయానుక్రమణత్వంప్రపంచయన్ప్రణమతి॥ నవిద్యతఇతి ॥ లోకానామప్యయఃప్రళయః - సంభవోజన్మ-తయోర్ద్వంద్వైక్యం-తదర్థంయస్తానిజన్మాదీనిస్వీకరోతితస్మైనమఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥౮॥ తస్మాఇతి॥బ్రహ్మణేబ్రహ్మరూపాయ-అనంతశక్తయేఉరురూపాయ-అతః-ఆశ్చర్యాణికర్మాణియస్యతస్మై-పరేశాయనమః॥౯॥నమఇతి॥ఆత్మప్రదీపాయప్రకాశాంతరస్యావిషయాయ-కుతః-సాక్షిణేప్రకాశకాయ-పరమాత్మనేజీవనియంత్రే-అతఏవ - గిరాంవిదూరాయఅప్రాప్యాయ-చేతసాంచిత్తవృత్తీనాం- తథాచశ్రుతిః॥యతోవాచోనివర్తంతె - అప్రాప్యమనసాసహేతి॥౧౦॥సత్త్వేనేతి॥ఏవమపివిపశ్చితానిపుణేన-నైష్కర్మ్యేణసన్న్యాసేన-సత్త్వేనశుద్ధేన॥శ్రుతి॥ సన్న్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాఇతిశ్రుతేః - ప్రతిలభ్యాయప్రత్యక్త్వేనప్రాప్యాయ - నిర్వాణసుఖసంవిదేమోక్షానందానుభూతయే॥౧౧॥నమఇతి॥గుణధర్మిణేసత్త్వాదిధర్మానుసారిణే - జ్ఞానఘనాయచేతినిర్విశేషత్వేపిప్రధానవైలక్షణ్యముక్తం॥౧౨॥ క్షేత్రజ్ఞాయేతి॥సాక్షిణేఇతిసర్వాధ్యక్షత్వేపినిర్వికారత్వముక్తం-ఆత్మనాంక్షేత్రజ్ఞానాం - మూలాయమూలస్యప్రధానస్యాపి-ప్రకృతయేఉద్భవహేతవే- తత్రహేతుః-పురుషాయపూర్వమేవసతే-తథాచశ్రుతిః ॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి-తత్పురుషస్యపూరుషత్వమితిపూర్ణాయేతివా॥౧౩॥సర్వేతి ॥ సర్వేంద్రియాణాం-యేగుణాఃవిషయాస్తేషాంద్రష్ట్రే-సర్వేప్రత్యయాఇంద్రియవృత్తయోహేతవోజ్ఞాపకాయస్యతస్మై - తదేవాహ-అసతాఅహం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కారాదిప్రపంచేన-ఛాయయా అసద్రూపయా-ఉక్తాయ ప్రతిబింబేన బింబమివ సూచితాయ-తత్ర హేతుః - సద్రూపోఽపి విషయేష్వాభాసో యస్య తస్మై॥ తదుక్తం తృతీయే॥ శ్లో॥ యథా జలస్థ ఆభాస ఇత్యాదినా-పాఠాంతరే- అసత్యస్యఛాయయా అధ్యాసేన అక్తాయ యుక్తాయ-తదధిష్ఠానాయేత్యర్థః॥౧౪॥ నమో నమ ఇతి॥ అఖిలకారణాయ సర్వకారకరూపాయ-అతఏవ-స్వయం నిష్కారణాయ-కారణత్వేఽపి మృదాదివద్వికారం వారయతి॥ అద్భుతకారణాయేతి - ఏవంభూతత్వే ప్రమాణమాహ-సర్వే ఆగమాః పాంచరాత్రాదయః-ఆమ్నాయాశ్చ వేదాః- తేషాం మహార్ణవాయ స్రోతసామివ పర్యవసానస్థానాయ-అపవర్గాయ మోక్షరూపాయ-అతః పరాయణాయ ఉత్తమానామాశ్రయాయ॥౧౫॥ గుణేతి॥ గుణ ఏవారణిస్తయా ఛన్నశ్చిదూష్మప్రోజ్జ్వాలాగ్నిః తస్మై తేషాం గుణానాం-క్షోభకార్యే-విస్ఫూర్జితం బహిర్వృత్తికం మానసం యస్య॥ శ్రు॥ సోఽకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి శ్రుతేః॥ నైష్కర్మ్యమాత్మతత్త్వం-తస్య భావేన భావనయా-నివర్తితా వివర్జితా ఆగమా విధినిషేధలక్షణా యైస్తేషు-స్వయమేవ ప్రకాశో యస్య తస్మై॥౧౬॥ మాదృగితి॥ మాదృక్ మద్విధశ్చాసౌ ప్రపన్నపశుః-తస్య పాశః అవిద్యా-తస్య విశేషేణ మోక్షణం యేన-తత్ర-యోగ్యతామాహ-ముక్తాయ మోచనే హేతుః. భూరిః కరుణా యస్య అతస్తత్ర-అలయాయ అనలసాయ-స్వాంశేన అంతర్యామిరూపేణ సర్వేషాం తనుభృతాం మనసి - ప్రతీతా ప్రఖ్యాతా-యా ప్రత్యక్ దృక్ తస్యై- తథా చ శ్రుతిః॥ య ఆత్మని తిష్ఠన్నాత్మానమంతరో యమయతీతి - భగవతే సర్వే

కారణాయ నిష్కారణాయాద్భుతకారణాయ। సర్వాగమామ్నాయమహార్ణవాయ నమోఽపవర్గాయ ప
రాయణాయ॥౧౫॥ గుణారణిచ్ఛన్నచిదూష్మపాయ తత్క్షోభవిస్ఫూర్జితమానసాయ। నైష్కర్మ్యభావే
న వివర్జితాగమస్వయంప్రకాశాయ నమస్కరోమి॥౧౬॥ మాదృక్ప్రపన్నపశుపాశవిమోక్షణాయ ము
క్తాయ భూరికరుణాయ నమోఽలయాయ। స్వాంశేన సర్వతనుభృన్మనసి ప్రతీతప్రత్యగ్దృశే భగవతే బృహ
తే నమస్తే॥౧౭॥ ఆత్మాత్మజాప్తగృహవిత్తజనేషు సక్తైర్దుష్ప్రాపణాయ గుణసంగవివర్జితాయ। ము
క్తాత్మభిస్స్వహృదయే పరిభావితాయ జ్ఞానాత్మనే భగవతే నమ ఈశ్వరాయ॥౧౮॥ యం ధర్మకామార్థవి
ముక్తికామా భజంత ఇష్టాం గతిమాప్నువంతి। కిం చాశిషో రాత్యపి దేహమవ్యయం కరోతు మేఽదభ్రదయో
విమోక్షణమ్॥౧౯॥ ఏకాంతినో యస్య న కించనార్థం వాంఛంతి యే వై భగవత్ప్రపన్నాః। అత్యద్భుతం తచ్చ
రితం సుమంగళం గాయంత ఆనందసముద్రమగ్నాః॥౨౦॥ తమక్షరం బ్రహ్మ పరం పరేశమవ్యక్తమాధ్యా
త్మికయోగగమ్యమ్। అతీంద్రియం సూక్ష్మమివాతిదూరమనంతమీద్యం పరిపూర్ణమీడే॥ ౨౧ ॥ యస్య బ్ర
హ్మాదయో దేవా వేదా లోకాశ్చరాచరాః। నామరూపవిభేదేన ఫల్గ్వ్యా చ కళయా కృతాః॥౨౨॥ యథా
ర్చిషోఽగ్నేస్సవితుర్గభస్తయో నిర్యాంతి సంయాంత్యసకృత్స్వరోచిషః। తథా యతోఽయం గుణసంప్ర
వాహో బుద్ధిర్మనః ఖాని శరీరసర్గాః॥౨౩॥ స వై న దేవాసురమర్త్యతిర్యఙ్ న స్త్రీ న షండో న పుమాన్న

షాం తనుభృతాం నియమనసమర్థాయ - తేషాం మనసి స్థిత్వాపి బృహతే అపరిచ్ఛిన్నాయ॥౧౭॥ ఆత్మేతి॥ అంతస్థత్వేఽపి దేహాదిష్వాసక్తైర్దుష్ప్రాపణాయ- ప్రాప్తుమశక్యాయ-తత్ర హేతుః - గుణసంగేన వివర్జితాయ- అతఏవ-ముక్తాత్మభిః దేహాదిష్వనాసక్తైః-చింతితాయ-తైః పరిభావితం రూపమాహ జ్ఞానాత్మన ఇత్యాదినా॥౧౮॥ యమితి॥ ఇష్టాం గతిం కామితం-ధర్మాదిఫలం ప్రాప్నువంత్యేవ-న తు తావదేవ కింతు-యాస్తైః కామితా అన్యా అప్యాశిషః రాతి - దేహమప్యవ్యయం జరామరణరహితం రాతి ఏవం యః అదభ్రదయః స మే విమోక్షణమేవ కేవలం కరోతు-నాధికం ప్రార్థయే॥౧౯॥ ఏతావదప్యహం భక్తిసుఖానభిజ్ఞత్వేన వాంఛామీత్యాహ॥ ఏకాంతిన ఇతి॥ యస్య త్వేకాంతభక్తా న కించిదర్థం వాంఛంతి- తం పరమేశ్వరమీడే స్తౌమీత్యుత్తరేణాన్వయః- తేషాం నిష్కామత్వే హేతుః - యే వై భగవతః సర్వజ్ఞాః ముక్తాః ప్రపన్నాః సేవితవంతః॥౨౦॥ తమితి॥ అత్యద్భుతత్వ సుమంగళత్వ ప్రదర్శనార్థమక్షరత్వాది విశేషణాని॥౨౧॥ పరిపూర్ణత్వం ప్రదర్శయన్నాహ త్రిభిః॥ యస్యేతి॥ ఫల్గ్వ్యా స్వల్పయైవ కళయా అంశేన కృతాః-స జయతాదితి తృతీయేనాన్వయః॥ ౨౨ ॥ కథం కృతా ఇత్యపేక్షాయాం దృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ యథార్చిషోఽగ్నేరితి ప్రవాహే దృష్టాంతః - సవితుర్గభస్తయ ఇత్యానంత్యే - నిర్యాంతి ఉద్గచ్ఛంతి సంయాంతి లీయంతే - గుణసంప్రవాహః - బుద్ధిర్మనః ఖానీతి కరణాని - శరీరసర్గాః కార్యదేహప్రవాహశ్చ యతో భవంతి సః॥౨౩॥ అతఏవ దేవాదీనాం మధ్యే ఏకోఽపి న భవతీత్యాహ ॥స ఇతి ॥ న జంతుః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లింగత్రయశూన్యం ప్రాణిమాత్రమపి న-కింతు సర్వస్యనిషేధే అవధిత్వేన శిష్యత ఇతి నిషేధశేషః - మాయయా అశేషాత్ కశ్చ-జయతాత్ మద్విమోక్షణాయ ఆవిర్భవతు॥ ౨౪॥ నచగ్రాహాచ్ఛరీరస్య మోక్షణేనాహం జీవితుమిచ్ఛామి - తత్ర హేతుః॥ అముయా అంతర్బహిశ్చావివేకవ్యాప్తయా-గజయోన్యా - కిం ప్రయోజనం- ఆత్మలోకస్య ఆత్మప్రకాశస్య-య దావరణమజ్ఞానం-తస్యైవతు మోక్షమిచ్ఛామి- యస్య మోక్షస్య కాలేన నాశో నాస్తి-యద్వా- దేహస్య బంధో దేహానా శేన శ్యేదేవ-కింతన్మోక్షప్రార్థనేన-ఆత్మలోకావరణస్యతు - కాలేన విప్లవో నాస్తి-జ్ఞానైకనివర్త్యత్వాత్-అత స్తస్యైవ మోక్షణమిచ్ఛామీత్యర్థః॥ ౨౫॥ స ఇతి॥ సోహం ముముక్షుః॥ విశ్వం విశ్వరూపం-అవిశ్వం విశ్వవ్యతిరిక్తంచ విశ్వం వేధో ధనం ఉపకరణం యస్య తం-విశ్వస్యాత్మానంచ కేవలం-ప్రణతోస్మి-నతు తం జానామి॥ ౨౬॥ యోగంవినా దుర్జ్ఞానత్వాద్ ధ్యాహ॥ యోగే ౩॥ యోగేన భగవద్ధర్మేణ రంధితాని దగ్ధాని కర్మాణి యేషాం తే-యం ప్రపశ్యంతి॥ ౨౭॥ తర్హి సర్వేపి యోగమేవ కిం నాస్థితాః-తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ నమ ఇతి॥ అసహ్యో వేగో రాగాదిలక్షణో యస్య-తథాభూతం శక్తిత్రయం యస్య-తస్మై - బహిశ్చ అఖిలధియాం సర్వేంద్రియాణాం గుణాయ శబ్దాదిరూపేణ ప్రతీయమానాయ - అతః- కదిం

జంతుః। నాయం గుణః కర్మ న సన్న చాసన్ని షేధశేషో జయతాదశేషః॥ ౨౪॥ జిజీవిషే నాహమిహాముయా కిమంతర్బహిశ్చావృతయేభయోన్యా। ఇచ్ఛామి కాలేన నయస్య విప్లవస్తస్యాత్మలోకావరణస్య మోక్షణమ్॥ ౨౫॥ సోహం విశ్వసృజం విశ్వమవిశ్వం విశ్వవేదసమ్। విశ్వాత్మానమజం బ్రహ్మ ప్రణతోస్మి పరం పదమ్॥ ౨౬॥ యోగరంధితకర్మాణో హృది యోగవిభావితే। యోగినో యం ప్రపశ్యంతి యోగేశం తం నతోస్మ్యహమ్॥ ౨౭॥ నమో నమస్తుభ్యమసహ్యవేగశక్తిత్రయాయాఖిలధీగుణాయ। ప్రపన్నపాలాయ దురంతశక్తయే కదింద్రియాణామనవాప్యవర్త్మనే॥ ౨౮॥ నాయం వేద స్వమాత్మానం యచ్ఛక్త్యాహంధియా హతః। తం దురత్యయమాహాత్మ్యం భగవంతమితోస్మ్యహమ్॥ ౨౯॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం గజేంద్రముపవర్ణితనిర్విశేషం బ్రహ్మాదయో వివిధలింగభిదాభిమానాః। నైతే యదోపససృపుర్నిఖిలాత్మకత్వాత్తత్రాఖిలామరమయో హరిరావిరాసీత్॥ ౩౦॥ తం తద్వదార్తముపలభ్య జగన్నివాసః స్తోత్రం నిశమ్య దివిజైస్సహ సంస్తువద్భిః। ఛందోమయేన గరుడేన సమూహ్యమానశ్చక్రాయుధోభ్యగమదాశు యతో గజేంద్రః॥ ౩౧॥ సోంతస్సరస్యురుబలేన గృహీత ఆర్తో దృష్ట్వా గరుత్మతి హరిం ఖ ఉపాత్తచక్రమ్। ఉత్క్షిప్య సాంబుజకరం గిరమాహ కృచ్ఛ్రాన్నారాయణాఖిలగురో భగవన్నమస్తే॥ ౩౨॥ తం వీక్ష్య పీడితమజస్సహసావతీర్య సగ్రాహమాశు సరసః కృపయోజ్జహార। గ్రాహాద్విపాటితముఖాదరిణా గజేంద్రం సంపశ్యతాం హరిరమూముచదుస్రియాణామ్॥ ౩౩॥ ... ... ❋

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే- గజేంద్రమోక్షణం నామ తృతీయోఽధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ తదా దేవర్షిగంధర్వా బ్రహ్మేశానపురోగమాః। ముముచుః కుసుమాసారం శంసంతః కర్మ తద్ధరేః॥ ౧॥ నేదుర్దుందుభయో దివ్యా గంధర్వా ననృతుర్జగుః। ఋషయశ్చారణాస్సిద్ధాస్తుష్టువుః పురుషోత్తమం॥ ౨॥ యోసౌ గ్రాహస్స వై సద్యః పరమాశ్చర్యరూపధృత్। ముక్తో దేవలశాపేన హూహూర్గంధర్వ

దిరియాణాం కుత్సితాని ఇంద్రియాణి యేషాం-అనవాప్యం వర్త్మ యస్య ॥ ౨౮॥ నేతి ॥ యచ్ఛక్త్యా యస్య మాయయా అహంధీః-తయా హతః ఆవృతః-అయం జనో న వేద-దురత్యయం మాహాత్మ్యం యస్య తం-ఇతః ఆశ్రితోస్మి॥ ౨౯ ॥ ఏవమితి ॥ ఉపవర్ణితం నిర్విశేషం మూర్తిభేదం వినా పరం తత్త్వం యేన తం-వివిధా చాసౌ లింగభిదా మూర్తిభేదః- తస్యామభిమానో యేషాం-అత ఏవ తే యదా నోపజగ్ముః-తత్ర తదా-అఖిలామరమయః-సర్వదేవమయమూర్తిః॥ ౩౦॥ తమితి॥ దివిజైర్దేవైస్సహ ఛందోమయేన నేత్యతిశైఘ్ర్యాయోక్తం॥ ౩౧॥ స ఇతి॥ ఖే దృష్ట్వా ఉపాత్తం ఉద్యతం చక్రం యేన॥ ౩౨॥ తమితి॥ గరుడోపి మందగతిరితి-తతః సహసా అవతీర్య-అరిణా చక్రేణ-విపాటితం ముఖం యస్య-ఉస్రియాణాం దేవానాం॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ చతుర్థే తు తయోర్గ్రాహః ప్రాప గంధర్వతాం పునః। గజం స్వపార్షదం కృత్వా హరిర్నిన్యే నిజం పదం॥ ౧॥ ౨॥ య ఇతి ॥ హూహూ సంజ్ఞో గంధర్వసత్తమః - అసౌ దేవలస్య శాపేన-గ్రాహో జాతః-స వై తతః-సద్యో ముక్తస్సన్ ఉత్తమశ్లోకమగాయ తేత్యన్వయః - ఏవం హి ఇతిహాసోత్తమే కథా:-సరసి స్త్రీభిః క్రీడన్న సౌ స్నాతుం సరః ప్రవిష్టం దేవలం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పాదే ప్రగృహ్య వికర్షన్ - స చ కుపితో గ్రాహో భవేతి శశాప - తేన చ ప్రసాదితస్సన్ తం ప్రత్యేవమభ్యభాషత త్వమనయైవరీత్యా గజేంద్రం గృహీష్వ - తతశ్చ గజేంద్రముద్ధరన్ హరిస్త్వామపి మోచయిష్యతీతి॥౩॥ ప్రణమ్యేతి॥ కథంభూతం-యశసాం ధామ ఆశ్రయం. అతః కీర్తన్యాః కీర్తనీయాః గుణాః సత్ కథా చ యస్య తం॥౪॥ స ఇతి॥ స్వం లోకం గంధర్వలోకం॥౫॥౬॥౭॥స ఇతి॥ కులాచలే మలయాద్రౌ- ఆశ్రమో యస్య॥౮॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తూష్ణీం- రహసి- ఉపాసీనం వీక్ష్య॥౯॥ శాపమేవాహ॥తస్మా ఇతి॥అసాధురిత్యాది- అకృతా అశిక్షితా బుద్ధిర్యస్య గజో యథా స్తబ్ధమతి స్తథైవాయం- అతః-స ఏవ గజ ఏవ-భవత్వితి శేషః॥౧౦॥ఏవమితి॥దిష్టం దైవప్రాపితం తదుపధారయన్నాలోకయన్॥ ౧౧॥ ఆపన్న ఇతి॥కౌంజరీం

స త్తమః॥౩॥ప్రణమ్య శిరసాఽధీశ ముత్తమశ్లోకమవ్యయం। అగాయత యశో ధామ కీర్తన్యగుణసత్కథం॥౪॥ సోఽనుకంపిత ఈశేన పరిక్రమ్య ప్రణమ్య తమ్।లోకస్య పశ్యతో లోకం స్వమగాన్ముక్తకిల్బిషః॥౫॥ గజేంద్రో భగవత్స్పర్శాద్విముక్తోఽజ్ఞానబంధనాత్।ప్రాప్తో భగవతో రూపం పీతవాసాశ్చతుర్భుజః॥౬॥స వై పూర్వమభూద్రాజా పాండ్యో ద్రవిడసత్తమః। ఇంద్రద్యుమ్న ఇతి ఖ్యాతో విష్ణువ్రతపరాయణః॥ ౭॥ స ఏకదాఽఽరాధనకాల ఆత్మవాన్ గృహీతమౌనవ్రత ఈశ్వరం హరిమ్।జటాధరస్తాపస ఆప్లుతోఽచ్యుతం తమర్చయామాస కులాచలాశ్రమః॥ ౮॥ యదృచ్ఛయా తత్ర మహాయశా మునిస్సమాగమచ్ఛిష్యగణైః పరిశ్రితః।తం వీక్ష్య తూష్ణీమకృతార్హణాదికం రహస్యుపాసీనమృషిశ్చుకోప హ॥౯॥ తస్మా ఇమం శాపమదాదసాధురయం దురాత్మాఽకృతబుద్ధిరద్య। విప్రావమంతా విశతాం తమిస్రం యథా గజస్తబ్ధమతిస్స ఏవ॥౧౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం శప్త్వా గతోఽగస్త్యో భగవాన్ నృపసానుగః। ఇంద్రద్యుమ్నోఽపి రాజర్షిర్దిష్టం తదుపధారయన్॥౧౧॥ఆపన్నః కౌంజరీం యోనిమాత్మస్మృతివినాశినీమ్।హర్యర్చనానుభావేన యద్గజత్వేఽప్యనుస్మృతిః॥౧౨॥ఏవం విమోక్ష్య గజయూథపమబ్జనాభస్తేనాపి పార్షదతాం గమితేన యుక్తః।గంధర్వసిద్ధవిబుధైరుపగీయమానకర్మాద్భుతం స్వభవనం గరుడాసనోఽగాత్॥ ౧౩॥ ఏవం మహారాజ తవేరితో మయా కృష్ణానుభావో గజరాజమోక్షణమ్ । స్వర్గ్యం యశస్యం కలికల్మషాపహం దుస్స్వప్ననాశం కురువర్య శృణ్వతాం॥౧౪॥యథానుకీర్తయంత్యేతచ్ఛ్రేయస్కామా ద్విజాతయః । శుచయః ప్రాతరుత్థాయ దుస్స్వప్నాద్యుపశాంతయే॥౧౫॥ఇదమాహ హరిః ప్రీతో గజేంద్రం కురుసత్తమ । శృణ్వతాం సర్వభూతానాం సర్వభూతమయో విభుః॥౧౬॥ శ్రీభగవాన్॥యే మాం త్వాం చ సరశ్చేదం గిరికందరకాననం । వేత్రకీచకవేణూనాం గుల్మాని సురపాదపాన్॥౧౭॥ శృంగాణీమాని ధిష్ణ్యాని బ్రహ్మణో మే శివస్య చ।క్షీరోదం మే ప్రియం ధామ శ్వేతద్వీపం చ భాస్వరం॥౧౮॥శ్రీవత్సం కౌస్తుభం మాలాం గదాం కౌమోదకీం మమ। సుదర్శనం పాంచజన్యం సుపర్ణం పతగేశ్వరం॥౧౯॥ శేషం చ మత్కలాం సూక్ష్మాం శ్రియం దేవీం మదాశ్రయామ్।బ్రహ్మాణం నారదమృషిం భవం ప్రహ్లాదమేవ చ॥ ౨౦ ॥ మత్స్యకూర్మవరాహాద్యైరవతారైః కృతాని మే।కర్మాణ్యనంతపుణ్యాని సూర్యం సోమం హుతాశనం॥౨౧॥ ప్రణవం సత్యమవ్యక్తం గో విప్రాన్ ధర్మమవ్యయం।దాక్షాయణీర్ధర్మపత్నీస్సోమకశ్యపయోరపి॥౨౨॥గంగాం సరస్వతీం నందాం కాళిందీం సితవారణం।ధ్రువం బ్రహ్మఋషీన్ సప్త పుణ్యశ్లోకాంశ్చ మానవాన్॥ ౨౩ ॥ ఉత్థాయాపరరాత్రాంతే ప్రయతాస్సుసమాహితాః।స్మరంతి మమ రూపాణి ముచ్యంతే తేంఽహసోఽఖిలాత్॥ ౨౪॥ యే మాం స్తువంత్యనేనాంగ ప్రతిబుధ్య నిశాత్యయే। తేషాం ప్రాణాత్యయే చాహం దదామి విపులాం మతిం॥ ౨౫ ॥ శ్రీశుకః॥ఇ

యోనిమాపన్నః-తర్హి పశ్చాత్ కథం స్మృతిర్జాతా-తత్రాహ-హరేరర్చనానుభావేనేతి॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి॥అద్భుతం స్వభువనం. అగాత్॥౧౩॥ఏవమితి. ఏతద్గజరాజమోక్షణం నామ-కృష్ణానుభావస్తవేరితః- కథంభూతం తత్రాహ స్వర్గ్యమిత్యాది-దుస్స్వప్నం నాశయతీతి తథా॥౧౪॥యథేతి॥అతః-శ్రేయస్కామాః ఏతద్యథావదనుకీర్తయంతి॥౧౫॥ అనేన శ్రేయో భవతీతి కుతో జ్ఞాతం సాక్షాద్భగవద్వచనాదేవేత్యాహ-ఇదమాహేత్యాదియావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥౧౬॥ యో మామితి॥ప్రసంగాదన్యస్యాపి స్మరణే ఫలముచ్యతే-సర్వేషాం ద్వితీయాంతానాం స్మరంతీత్యష్టమేనాన్వయః ॥ ౧౭॥ ౨౧ ॥ ప్రణవమితి॥అవ్యక్తం మాయాం-అవ్యయం ధర్మం భక్తిలక్షణం-సోమకశ్యపయోరపి-పత్నీర్దాక్షాయణీః॥౨౨॥ గంగామితి॥సితవారణమైరావతం॥౨౩॥ఉత్థాయేతి॥సుసమాహితాః ఏకాగ్రచిత్తాః. మమ రూపాణి మద్విభూతీః॥౨౪॥౨౫॥ ఇతీతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జలజోత్తమంశంఖవరంప్రాధ్మాయవాదయిత్వా॥౨౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥అమృతాఖ్యానమష్టాభిరధ్యాయైరనువర్ణ్యతే।స్వభక్తపక్షపాతేనయత్రయోపాయితంప్రభోః॥ పంచమేపంచమంచాథషష్ఠంచాకథయన్మనుం।విప్రశాపాచ్చనిశ్శ్రీకైఃకృతాదైవైర్హరిస్తుతిః॥౧ ॥ పంచమఇతి॥తామసశ్చతుర్థోమనుః-తస్యసోదరఃభ్రాతా॥౨॥౫॥తస్యేతి॥ తస్యవైకుంఠసంజ్ఞస్యహరేః - అనుభావఃసనకాదిశాపేనదైత్యతాంప్రాప్తాభ్యాం-స్వపార్షదాభ్యాం- వరాహాదిరూపేణయుద్ధాదిలక్షణః - గుణాశ్చబ్రహ్మణ్యత్వాదయః-పరమోదయాశ్చమహర్దయః-కథితాఃతృతీయస్కంధాదిషు॥౬॥౧౦॥యథేతి॥యతోహేతోః-అంబుచరాత్మనాకూర్మరూపేణ- సురాణాం

త్వాదిశ్యహృషీకేశఃప్రాధ్మాయజలజోత్తమమ్।హర్షయన్విబుధానీకమారురోహాఖగాధిపమ్॥౨౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః. ... ... *

శ్రీశుకః॥రాజన్నుదితమేతత్తేహరేఃకర్మాఘనాశనమ్। గజేంద్రమోక్షణంపుణ్యంరైవతంత్వంతరంశృణు॥౧॥పంచమోరైవతోనామమనుస్తామససోదరః। ప్రతివింధ్యాదయస్తస్యసుతాఅర్జునపూర్వకాః॥౨॥విభురింద్రస్సురగణారాజన్భూతరయాదయః। హిరణ్యరోమావేదశిరాఊర్ధ్వబాహ్వాదయోద్విజాః॥౩ ॥ పత్నీవికుంఠాశుభ్రస్యవైకుంఠైస్సురసత్తమైః। తయోస్స్వకళయాజజ్ఞేవైకుంఠోభగవాన్స్వయమ్॥౪॥వైకుంఠకల్పితోయేనలోకోలోకనమస్కృతః। రమయాప్రార్థ్యమానేనదేవ్యాతత్ప్రియకామ్యయా॥౫॥తస్యానుభావఃకథితోగుణాశ్చపరమోదయాః। భౌమాన్రేణూన్సవిమమేయోవిష్ణోర్వర్ణయేద్గుణాన్॥౬॥షష్ఠస్తుచక్షుషఃపుత్రశ్చాక్షుషోనామవైమనుః। పూరుఃపూరుషసుద్యుమ్నప్రముఖాశ్చాక్షుషాత్మజాః॥౭ ॥ ఇంద్రోమంత్రద్యుమస్తస్యదేవాఆప్యాదయోగణాః।మునయస్తత్రవైరాజన్హవిష్మద్వీరకాదయః॥ ౮॥ తత్రాపిదేవస్సంభూత్యాంవైరాజస్యాభవత్సుతః।అజితోనామభగవానంశేనజగతఃపతిః॥౯॥పయోధింయేననిర్మథ్యసురాణాంసాధితాసుధా। భ్రమమాణోంభసిధృతఃకూర్మరూపేణమందరః॥౧౦॥ రాజా॥యథాభగవతాబ్రహ్మన్మథితఃక్షీరసాగరః।యదర్థంవాయతశ్చాంద్రిందధారాంబుచరాత్మనా॥౧౧॥ యథామృతంసురైఃప్రాప్తంకింవాన్యదభవత్తతః। ఏతద్భగవతఃకర్మవదస్వపరమాద్భుతమ్॥౧౨॥ త్వయాసంకీర్త్యమానేనమహిమ్నాసాత్వతాంపతేః।నాతితృప్యతిమేచిత్తంసుచిరంతాపతాపితమ్॥౧౩॥సూతః॥విష్ణురాతేనసంపృష్టోభగవాన్బాదరాయణిః। అభినంద్యహరేర్వీర్యమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౧౪॥శ్రీశుకః॥యదాయుద్ధేసురైర్దైత్యావధ్యమానాశ్శితాయుధైః। గతాసవోనిపతితానోత్తిష్ఠేరన్పునశ్చతే॥౧౫॥ యదాదుర్వాససశ్శాపాత్సేంద్రాలోకాస్త్రయోనృప।నిశ్శ్రీకాశ్చాభవంస్తత్రనేశురిజ్యాదయఃక్రియాః ॥ ౧౬ ॥ నిశామ్యైతత్సురగణామహేంద్రవరుణాదయః।నాధ్యగచ్ఛన్స్వయంమంత్రైర్మంత్రయంతోవినిశ్చయమ్॥౧౭ ॥ తతోబ్రహ్మసభాంజగ్ముర్మేరోర్మూర్ధనిసర్వశః।సర్వంవిజ్ఞాపయాంచక్రుఃప్రణతాఃపరమేష్ఠినే॥౧౮ ॥ సవిలోక్యేంద్రవాయ్వాదీన్నిస్సత్త్వాన్విగతప్రభాన్।లోకానమంగళప్రాయానసురానయథావిభుః॥౧౯॥ సమాహితేనమనసాసంస్మరన్పురుషంపరమ్।ఉవాచోత్ఫుల్లవదనోదేవాన్సభగవాన్పరః॥ ౨౦॥ అహంభవోయూయమథాసురాదయోమనుష్యతిర్యగ్ద్రుమఘర్మజాదయః। యస్యావతారాంశకళావిసర్జితాప్రజామసర్వేశర

సాధీతాసుధేత్యుక్త్వాయుద్ధాద్యపి-సూచితంఅతఃపృచ్ఛతి-కింవాన్యదితి॥౧౨॥౧౪॥యథేతి ॥ నోత్తిష్ఠేరన్నపునర్జీవంతీత్యర్థః॥౧౫॥ దుర్వాససాహికదాచిన్మార్గేగచ్ఛంతమింద్రందృష్ట్వాస్వకంఠస్థామాలాతస్మైదత్తా-తేనచశ్రీమదేన-అనాదృత్యైరావతస్యకుంభయోస్సన్నిక్షిప్తా-సచగజోమత్తఃపద్భ్యాంతాంమాలాంచూర్ణీచకార-తతఃకుపితోదుర్వాసాస్తంశశాపత్రిభిర్లోకైస్సహనిశ్శ్రీకోభవేతి-తదేతదాహ॥యదాదుర్వాససశ్శాపాదితి॥ఇజ్యాదయఃయాగాద్యాః॥౧౬॥౧౭॥సఇతి॥అసురాన్-అయథాదేవవైలక్షణ్యేనబలవైపుణ్యాదియుక్తాన్-విలోక్యేత్యర్థః॥౧౯॥సమాహితేనేతి॥హరింశరణంగతాస్సంతోయథాపూర్వం-సర్వంప్రాప్స్యామఇతిహర్షేణోత్ఫుల్లంవికసితంవదనంయస్య॥౨౦॥ అహమితి॥మనుష్యాదయః-జరాయుజాండజోద్భిజ్జస్వేదజాః - యస్యావతారఃపురుషః-తస్యాంశోబ్రహ్మా-తస్యకళామరీచ్యాదయః-తాభిర్విసర్జితాఃపుత్రపౌత్రాదిద్వారాజనితాః॥ ౨౧ ॥ సనుతహిసర్వేప్యసౌసమస్న్యాత్-కింతచ్ఛరణాశ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేణ-సత్యం-యద్యప్యేవం తథాప్యస్మత్పక్షపాతీ భవిష్యతీత్యాశయేనాహ॥నయస్యేత్యాది-ద్వాభ్యాం॥౨౨॥ అయమితి స్థితిపాలనస్యక్షణః కాలః-అతఃసురప్రియస్సన్ స్వీయానాం నః-శంసుఖంకరిష్యతి॥౨౩॥ ఇతీతి॥ యత్రక్షీరాబ్ధౌ-హరేర్ద్వ సస్తదేవతమసఃపరంస్థానం-యద్వా-లోకాలోకాద్బహిఃపరతోఽయత్తమస్తతఃపరంస్థానంజగామ॥౨౪॥ తత్రేతి॥ దైవీభిః లోకేఽప్రసిద్ధాభిః వైదికీభిర్గీర్భిః-స్తుతిమకరోత్॥౨౫॥అవిక్రియమితి॥ దేవవరం త్వాం నమామహే - హే దేవవరం త్వాం నమామహ ఇతి వా-వరత్వే హేతుః-సత్యం కుతః-అవిక్రియం-తత్కుతః- అనంతం ఆద్యం చ-అనాదిం - ఆద్యంతవతోహి వృద్ధ్యాదివిక్రియాయుక్తా భవంతి-కించ - గుహాశయం సర్వాంతరం-తత్కుతః నిష్కలం నిరుపాధికం తత్కుతః - అప్రతర్క్యం-తత్కుతః మనోఽగ్రయానం మనసోఽపి జవిష్ఠం - మనసః ప్రాప్యస్థానే తతః ప్రాగేవ విద్యమానత్వాత్॥ తథాచశ్రుతిః॥అనేజదేకం మనసో జవీయో నైనద్దేవా ఆప్నువన్ పూర్వమర్షత్- తద్ధావతోఽన్యానత్యేతీత్యాది॥ వచసాచ అనిరుక్తం అవిషయత్వాత్॥శ్రు॥యద్వాచానభ్యుదితం యేనవాగిత్యాదిశ్రుతేః॥ మనోవచసాగోచరత్వాదప్రతర్క్యం - యద్వా ష్టంవా-సర్వేషాం హేతుహేతుమద్భావః॥౨౬॥విపశ్చితమితి॥కించ- ప్రాణాదీనాం-విపశ్చితం జ్ఞాతారం - ఆత్మా అహంకారః-దేహో వా-నతు తద్వ్యతిరిక్తం జ్ఞేయమస్తీత్యాహ॥అర్థా విషయాః-ఇంద్రియాణి- తద్గ్రాహకాణి తదుభయరూపేణాభాసత ఇతి తథా తం- తథాప్యనిద్రం స్వప్నద్రష్టృవదజ్ఞానరహితం॥కుతః-అవ్రణం అదేహం - అతఏవ అక్షరం ఖమివ వ్యాపినంచ-సర్వత్ర హేతుః యత్ర యస్మిన్- గృధ్రపక్షౌ జీవపక్షపాతినౌ - ఛాయాతపౌ అవిద్యాచ తన్నివర్తకావి

ణంతమవ్యయమ్॥ ౨౧॥ నయస్యవధ్యో న చ రక్షణీయో నోపేక్షణీయాదరణీయపక్షః । తథాపి సర్గస్థితిసంభవార్థం ధత్తే రజస్సత్త్వతమాంసి కాలే॥ ౨౨॥ అయంతు తస్య స్థితిపాలనక్షణస్సత్త్వం జుషాణస్య భవాయ దేహినామ్।తస్మాద్వ్రజామశ్శరణం జగద్గురుం స్వానాం స నో దాస్యతి శం సురప్రియః॥ ౨౩॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యాభాష్య సురాన్ వేధాస్సహ దేవైరరిందమ।అజితస్య పదం సాక్షాజ్జగామ తమసః పరమ్॥ ౨౪॥ తత్రాదృష్టస్వరూపాయ శ్రుతపూర్వాయ చాభిభూః । స్తుతిమబ్రూత దైవీభిర్గీర్భిస్త్వవహితేంద్రియః ౨౫ ॥ అవిక్రియం సత్యమనంతమాద్యం గుహాశయం నిష్కలమప్రతర్క్యం । మనోఽగ్రయానం వచసాఽనిరుక్తం నమామహే దేవవరం వరేణ్యమ్॥ ౨౬॥ విపశ్చితం ప్రాణమనోధియాత్మనామర్థేంద్రియాభాసమనిద్రమవ్రణమ్।ఛాయాతపౌ యత్ర న గృధ్రపక్షౌ తమక్షరం ఖం త్రియుగం వ్రజామహే॥ ౨౭ ॥ అజస్య చక్రం త్వజయేర్యమాణం మనోమయం పంచదశారమాశు । త్రినాభి విద్యుచ్చలమష్టనేమి యదక్షమాహుస్తమృతం ప్రపద్యే॥ ౨౮॥ య ఏకవర్ణం తమసః పరం తదలోకమవ్యక్తమనంతపారమ్ । ఆసాంచకారోపసుపర్ణమేనముపాసతే యోగరథేన ధీరాః॥౨౯॥ నయస్య కశ్చాతితితర్తి మాయాం యయా జనో

ద్యాచనాస్తితం-త్రిషు యుగేష్వావిర్భవంతం-శరణం వ్రజామః॥ ౨౭ ॥ తదేవమవిక్రియత్వాదిభిః సర్వజ్ఞత్వాదిభిశ్చ-సత్యత్వం వరేణ్యత్వంచోక్తం సంసారచక్రాధారత్వేనాపితదేవదర్శయన్నాహ ॥ అజస్యేతి॥ అజస్య జీవస్య చక్రం చక్రవదావర్తమానం దేహాది-అజయా మాయయా ఈర్యమాణం-యత్-యః అక్షః యస్య-యదధిష్ఠానమాహుః - తమృతం సత్యం-ప్రపద్యే కథంభూతం చక్రం-మనోమయం మనఃప్రధానం-జ్ఞానేంద్రియాణిపంచ కర్మేంద్రియాణి - పంచ పంచప్రాణాః ఇత్యేవం పంచదశ అరా యస్య ఆశు శీఘ్రగం-త్రయో గుణాః-నాభిరివ మధ్యే యస్య - విద్యుదివ చలం - అష్టౌ ప్రకృతయో నేమయ ఇవావరణాని యస్య॥౨౮॥సర్వజీవనియంతృత్వాదినాచ వరిష్ఠత్వమాహ॥ య ఇతి॥ య ఉపసుపర్ణం జీవసమీపే తన్నియంతృత్వేన-ఆసాంచకార-ఆస్తే స్మ॥ శ్రు॥ ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాత ఇతిశ్రుతేః యద్వా-భక్తరక్షార్థం గరుడస్యోపరి ఉపరిష్ఠ ఇత్యర్థః తర్హి- దేహస్థత్వాత్ భక్తరక్షణాదిక్రియాదేశాద్వా-జీవసామ్యం స్యాత్-తత్రాహ॥ఏకవర్ణం జ్ఞానైకస్వరూపం-తమసః ప్రకృతేః పరం- అలోకం అదృశ్యం - అవ్యక్తం నిర్వికల్పం- అనంతపారం కాలతో దేశతశ్చాపరిచ్ఛిన్నం-తత్ - బ్రహ్మైవం అప్రచ్యుతస్వరూపత్వాత్ నజీవసామ్యం॥శ్రు॥తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతీతి విశేషశ్రవణాదిత్యర్థః - అతఏవ యం ధీరా యోగేన రథేన ప్రాప్తిసాధనేనోపాసతే - తం నమామేత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౨౯ ॥ మాయానియంతృత్వేనాపి జీవసామ్యంపరిహరన్వరిష్ఠత్వమాహ॥నయస్యేతి॥యస్యమాయాం॥కశ్చకశ్చిదపి - నాతితితర్తి నాతిక్రామతి- కథంభూతాం-నో యయా అనుష్యతి అర్థమాత్మస్వరూపం-నతు వేద నిర్జితః ఆత్మా ఆత్మశక్తిర్మాయాచ-తద్గుణాశ్చ యేన తం॥ 30॥ అజ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్థం న వేదేతి యదుక్తం తత్ప్రపంచయన్నాహ॥ ఇమేవయమితి॥ ఇమే వయం దేవా ఋషయశ్చ - యస్య ప్రియయాత న్వా-సత్త్వేనైవసృష్టా అపి-బహిశ్చాంతశ్చసత్తాప్రకాశాభ్యామావిః ప్రకటమపి - సూక్ష్మాం గతిం నిరుపాధిస్వరూపం- న విద్మః-ఇతరప్రధానా రజస్తమోమయాః కుతో విదుః-తం నమామేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౩౧॥ ఇదానీం వైరాజరూపేణ స్తువన్ప్రార్థయతే-ద్వాదశభిః॥ పాదావితి॥ యత్ర మహ్యాం-జరాయుజాది భూతసర్గః-సామహీ-యస్య పాదౌ- సః నః ప్రసీదతు-ఆత్మతంత్రః పాపాదిమత్త్వే పి న తత్పరతంత్రః-మతః-బ్రహ్మ అపరిచ్ఛిన్నతరూపః-తత్కృతః - మహతీ విభూతిరైశ్వర్యం యస్య సః॥ ౩౨॥ అంభ ఇతి॥ ఉదారం వీర్యం శక్తిర్యస్య తదంభో యస్య రేతః - స నః ప్రసీదతు - ఉదారవీర్యతామాహ-యతోఽంభసో లోకాదయః సిద్ధ్యంతి జాయంతే॥ ౩౩॥ సోమ ఇతి॥ యః సోమః దేవానాం-అంధః అన్నం-అత ఏవ - బలమాయుశ్చ-నగానాం వృక్షాణాం-ప్రకర్షేణ జననః వృద్ధివర్ధనః యతీతి ప్రజననః తం-యస్య మనః సమామనంతి-స ప్రసీదతు॥ ౩౪॥ అగ్నిరితి॥ అగ్నిర్యస్య తు ముఖం జాతః-కథంభూతః-జాతం వేదో ధనం యస్మాత్ - క్రియాకాండం తత్ప్రతిపాద్యం కర్మ తస్మిన్నిమిత్తం జన్మ యస్య- అంతః సముద్రే ఉదరమధ్యే-స్వధాతూన్-పాకార్థం నేవాన్నాదీన్ - ప్రసిద్ధసముద్రే పిబడబానల

ముష్యతి వేద నార్థమ్। తం నిర్జితాత్మాత్మగుణం పరేశం నమామ భూతేషు సమం చరంతమ్॥ ౩౦॥ ఇమే వయం యత్ప్రియయైవ తన్వా సత్త్వేన సృష్టా బహిరంతరావిః। గతిం న సూక్ష్మామృషయశ్చ విద్మహే కుతోఽసురాద్యా ఇతరప్రధానాః॥ ౩౧॥ పాదౌ మహీయం స్వకృతైవ యస్య చతుర్విధో యత్ర హి భూతసర్గః। స వై మహాపూరుష ఆత్మతంత్రః ప్రసీదతాం బ్రహ్మ మహావిభూతిః॥ ౩౨ ॥ అంభస్తు యద్రేత ఉదారవీర్యం సిధ్యంతి జీవంత్యుత వర్ధమానాః। లోకా యతోఽథాఖిలలోకపాలాః ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౩॥ సోమం మనో యస్య సమామనంతి దివౌకసాం యో బలమంధ ఆయుః। ఈశో నగానాం ప్రజనః ప్రజానాం ప్రసీదతాం బ్రహ్మ మహావిభూతిః॥ ౩౪॥ అగ్నిర్ముఖం యస్య తు జాతవేదా జాతః క్రియాకాండనిమిత్తజన్మా। అంతస్సముద్రే నుపచన్స్వధాతూన్ ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౫ ॥ యచ్చక్షురాసీత్తరణిర్దేవయానం త్రయీమయో బ్రహ్మణ ఏష ధిష్ణ్యమ్ । ద్వారం చ ముక్తేరమృతం చ మృత్యుః ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౬ ॥ ప్రాణాదభూద్యస్య చరాచరాణాం ప్రాణస్సహో బలమోజశ్చ వాయుః। అన్వాస్మ సమ్రాజమివానుగా వయం ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౭ ॥ శ్రోత్రాద్దిశో యస్య హృదశ్చ ఖాని ప్రజజ్ఞిరే ఖం పురుషస్య నాభ్యాః । ప్రాణేంద్రియాత్మాసుశరీరకేతనః ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౮॥ బలాన్మహేంద్రస్త్రిదశాః ప్రసాదాన్మన్యోర్గిరీశో ధిషణాద్విరించః। ఖేభ్యస్తు ఛందాంస్యృషయో మేఢ్రతః కః ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౩౯ ॥ శ్రీర్వక్షసః పితరశ్ఛాయయాసన్ ధర్మస్స్తనాదితరః పృష్ఠతోఽభూత్। ద్యౌర్యస్య శీర్ష్ణోఽప్సరసో విహారాత్ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౪౦॥ విప్రో ముఖాద్బ్రహ్మ చ యస్య గుహ్యం రాజన్య ఆసీద్భుజయోర్బలం చ । ఊర్వోర్విడోజోఽంఘ్రిరవేదశూద్రౌ ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥ ౪౧॥ లోభోఽధరాత్ప్రీతిరుపర్యభూద్ద్యుతిర్నస్తః పశవ్యస్స్పర్శే

రూపేణ ఉదకాన్యేవానుపచన్నగ్నిః॥ ౩౫॥ యదితి॥ ఏష తరణిర్యస్య చక్షురాసీత్-కథంభూతః - దేవయానం అర్చిరాది మార్గః దేవతా-త్రయీమయః॥ శ్రుః॥ సైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతీతి శ్రుతేః - బ్రహ్మణో ధిష్ణ్యం ఉపాసనాస్థానం॥ శ్రు॥ య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుష ఇతి శ్రుతేః-ముక్తేర్ద్వారం దేవయానత్వాత్ -అమృతం చ పుణ్యలోకత్వాత్ - మృత్యుశ్చ కాలాత్మకత్వాత్ -ఏవంభూతః తరణిర్యస్య చక్షుః॥ ౩౬॥ ప్రాణాదితి॥ కథంభూతో వాయుః-చరాచరాణాం సహ ఆదిధర్మవాన్ప్రాణః-యం ప్రాణం-వయం బుద్ధ్యాద్యధిష్ఠాతారో దేవాః-సమ్రాజం భృత్యా ఇవ- అన్వాస్మ అనుసృత్య స్థితాః-ఏవంభూతో వాయుర్యస్య ప్రాణాదభూత్సః॥ ౩౭॥ శ్రోత్రాదితి॥ ఖాని దేహగతాని ఛిద్రాణి - ప్రాణః పంచవృత్తిః ఇంద్రియాణి చ ఆత్మా మనశ్చ-అసవో నాగకూర్మాదయః - శరీరం చ తేషాం కేతనం ఆశ్రయభూతం-ఖం యస్య పురుషస్య నాభ్యాః ప్రజజ్ఞే సః॥ ౩౮ ॥ బలాదితి ॥ యస్య బలాత్ మహేంద్రో జజ్ఞే-ఛందాంసి ఋషయశ్చ ఖేభ్యః-కః ప్రజాపతిః॥ ౩౯॥ శ్రీరితి॥ ఇతరః అధర్మః॥ ౪౦॥ విప్ర ఇతి॥ విట్ వైశ్యః-ఓజః నైపుణ్యం తస్య వృత్తిశ్చ - అంఘ్రిః అంఘ్రిజావిత్యర్థః అవేదశూద్రౌ- అవేదః వేదవ్యతిరిక్తా శుశ్రూషా వృత్తిః తద్వృత్తిమాన్ శూద్రశ్చ - విడంఘ్రిరభవంశ్చ శూద్రా ఇతి పాఠాంతరం సుగమం॥ ౪౧॥ లోభ ఇతి॥ ఉపరి ఉత్తరోష్ఠాత్ -నస్తః నాసికాతః-ద్యుతిః కాంతిః పశవ్యః పశూనాం హితః. కామః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వస్య నాథాత్॥౪౨॥ ద్రవ్యమితి॥ ద్రవ్యం భూతాని-వయః కాలః- విశేషం భౌతికప్రపంచః-యద్యస్మాత్ - దుర్విభావ్యం కుతః ప్రబుధావబాధం విద్వద్భిరసోఢ్యమానం-పారాంతరే ప్రబుధానాం మాయేత్యవబోధో యస్మిన్నిత్యర్థః॥౪౩॥ తదేవం ప్రపంచముపవర్ణ్య నిష్ప్రపంచముపవర్ణయన్ ప్రణమతి॥ నమ ఇతి॥ వృత్తిభిర్దర్శనాదిభిః-నభస్వాన్వాయుః తస్యేవ ఊతిః లీలా యస్య తస్మై॥౪౪॥ స ఇతి॥ తే నస్స్మితం ముఖాంబుజం- దిదృక్షూణాం నః - అస్మచ్చక్షురాదికరణగోచరం యథా భవత్యేవం చాత్మానం దర్శయ॥౪౫॥ భక్తేచ్ఛానువర్తిత్వం చ-తవ బహుశో దృష్టమేవేత్యాహ॥ తైస్తైరితి॥ యన్నో దుర్విషహమశక్యం కర్మ తద్భవాన్ స్వయమేవ కరోతి హి॥౪౬॥ న చ బహిర్ముఖానామివ త్వద్భక్తానాం-అస్మాకం- త్వయ్యర్పితాని పూర్వపుణ్యాని విపరీతఫలాని భవితుమర్హంతీత్యాహ॥ క్లేశేతి॥ క్లేశో భూరిర్యేషు-అల్పం సారం ఫలం యేషు - యద్వా విఫలాన్యేవ సకామానాం కర్మాణి-త్వయ్యర్పితం తు నైవ తథా॥౪౭॥ తత్రార్పితే వైఫల్యముపపాదయతి॥ నేతి॥ అవమః అల్పో౽పి-కర్మకల్పః కర్మాభాసః ఈశ్వరార్పితశ్చేద్విఫలాయ శ్రమాయ న కల్పతే-హి యస్మాత్స ఏష ఈశ్వరః- పురుషస్యాత్మా-అత ఏవ-దయితో హితశ్చ-న హ్యాత్మని దయితే హితే చార్పితం నిష్ఫలం స్యాత్॥౪౮॥ అనంతఫలత్వమాహ॥ యథేతి॥ య

న కామః। భ్రువోర్యమః పక్ష్మభవస్తు కాలః ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥౪౨॥ ద్రవ్యం వయః కర్మ గుణాన్విశేషం యద్యోగమాయావిహితాన్వదంతి। యద్దుర్విభావ్యం ప్రబుధాపబాధం ప్రసీదతాం నస్స మహావిభూతిః॥౪౩॥ నమో౽స్తు తస్మా ఉపశాంతశక్తయే స్వారాజ్యలాభప్రతిపూరితాత్మనే। గుణేషు మాయారచితేషు వృత్తిభిర్న సజ్జమానాయ నభస్వదూతయే॥౪౪॥ స త్వం నో దర్శయాత్మానమస్మత్కరణగోచరమ్। ప్రపన్నానాం దిదృక్షూణాం సస్మితం తే ముఖాంబుజమ్॥౪౫॥ తైస్తైస్స్వేచ్ఛాధృతై రూపైః కాలే కాలే స్వయం విభో। కర్మ దుర్విషహం యన్నో భవాంస్తత్కరోతి హి॥౪౬॥ క్లేశభూర్యల్పసారాణి కర్మాణి విఫలాని హి। దేహినాం విషయార్తానాం న తథైవార్పితం త్వయి॥౪౭॥ నావమః కర్మకల్పో౽పి విఫలాయేశ్వరార్పితః। కల్పతే పురుషస్యైవ స హ్యాత్మా దయితో హితః॥౪౮॥ యథా హి స్కంధశాఖానాం తరోర్మూలావసేచనమ్। ఏవమారాధనం విష్ణోస్సర్వేషామాత్మనశ్చ హి॥౪౯॥ నమస్తుభ్యమనంతాయ దుర్వితర్క్యాత్మకర్మణే। నిర్గుణాయ గుణేశాయ సత్త్వస్థాయ చ సాంప్రతమ్॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- అష్టమస్కంధే- పంచమో౽ధ్యాయః ... ... *

శ్రీశుకః॥ ఏవం స్తుతస్సురగణైర్భగవాన్ హరిరీశ్వరః। తేషామావిరభూద్రాజన్ సహస్రార్కోదయద్యుతిః॥౧॥ తేనైవ మహసా సర్వే దేవాః ప్రతిహతేక్షణాః। నాపశ్యన్ ఖం దిశః క్షోణీమాత్మానం చ కుతో విభుమ్॥౨॥ విరించో భగవాన్ దృష్ట్వా సహ శర్వేణ తాం తనుమ్। స్వచ్ఛాం మరకతశ్యామాం కంజగర్భారుణేక్షణామ్॥౩॥ తప్తహేమావదాతేన లసత్కౌశేయవాససా। ప్రసన్నచారుసర్వాంగీం సుముఖీం సుందరభ్రువమ్॥౪॥ మహామణికిరీటేన కేయూరాభ్యాం చ భూషితామ్। కర్ణాభరణనిర్భాతకపోలశ్రీముఖాంబుజామ్॥౫॥ కాంచీకలాపవలయహారనూపురశోభితామ్। కౌస్తుభాభరణాం లక్ష్మీం బిభ్రతీం వనమాలినీమ్॥

థా హి మూలావసేచనం స్కంధానాం శాఖానాం భవతి॥౪౯॥ ఏవం సత్యపి త్వదర్పితకర్మణాం త్వద్భక్తానామస్మాకం యస్నిమిత్తమిదం దుఃఖమితి తత్త్వమేవ వేత్తీత్యాశయేనాహ॥ నమ ఇతి॥ దుర్వితర్క్యాణ్యాత్మకర్మాణి స్వభావచేష్టితాని యస్య తస్మై॥౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...*

శ్లో॥ షష్ఠే పునః స్తుతిర్విష్ణావావిర్భూతే సురైః కృతా। తన్మంత్రాచ్చాసురైస్సాకమమృతార్థం మహోద్యమః॥ ఏవమితి॥ సహస్రార్కాణాముదయే ద్యుతిరివ ద్యుతిర్యస్య॥౧॥ తేనేతి॥ మహసా తేజసా-ప్రతిహతానీక్షణాని చక్షూంషి యేషాం॥౨॥ విరించ ఇతి॥ తామావిర్భూతాం తనుం విరించో దృష్ట్వా తుష్టావేతి పంచమేనాన్వయః-కంజగర్భవదరుణే ఈక్షణే యస్యాః॥౩॥ తప్తేతి॥ తప్తహేమవదవదాతేన పీతేన-లసత్కౌశేయవాససా యుక్తాం-ప్రసన్నాని చారూణి సర్వాణ్యంగాని యస్యాః-శోభనం ముఖం యస్యాః-సుందరే భ్రువౌ యస్యాః॥౪॥ మహామణీతి॥ మహాంతో మణయో యస్మిన్॥ తేన కిరీటేన-కర్ణాభరణే కుండలే-తాభ్యాం నిర్భాతౌ యౌ కపోలౌ తాభ్యాం-శ్రీమన్ముఖాంబుజం యస్యాః॥౫॥ కాంచీతి॥ కౌస్తుభాభరణం కంఠే యస్యాః-లక్ష్మీం వక్షసి బిభ్రతీం॥౬॥ సుదర్శనేతి॥ దేవప్రవరో బ్రహ్మా-సర్వాంగైరవనింగతైః సాష్టాంగప్రణతైః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ అనావిరావిరాసీయంనాభూతాభూదితిస్తువన్ । బ్రహ్మాభిప్రేతిసత్యత్వవిభుత్వేభగవత్తనోః ॥ శ్రీధరీయో యంశ్లోకః॥ ౭ ॥ శ్రీమూర్తేరయమావిర్భావఏవనత్వస్మదాదివజ్జన్మాదితవాస్తీత్యాహ॥అజాతేతి॥నజాతాజన్మాదయో యస్య-కుతః-అగుణాయ-అతః-నిర్వాణసుఖస్యార్ణవాయ-అపార మోక్షసుఖస్వరూపాయేత్యర్థః-తథాపి - అణోర ప్యణిమ్నే-అతిసూక్ష్మాయ-దుర్జ్ఞానత్వాత్-వస్తుతస్తు-అపరిగణ్యంఇయత్తాతీతం-ధామమూర్తిర్యస్యతస్మై - నచైతద సంభావితం-యతః-మహానచింత్యోనుభావోయస్య॥౮॥తన్మూర్తేఃసనాతనత్వమపరిమేయత్వంచోపపాదయతి।రూపమి తి॥ హేపురుషర్షభపురుషోత్తమ-హేధాతః-ఏతత్తవరూపం-వైదికేనతాంత్రికేణచ- యోగేనఉపాయేనశ్రేయోర్థి భిః-సహ-ఇజ్యంపూజ్యం- అతోనేదమిదానీమపూర్వంజాతమితిభావః-నను - యూయందేవాఃసదాపూజ్యత్వేనప్రసిద్ధాః సత్యం-సర్వేప్యత్రైవాంతర్భూతాఇత్యాహ-నుహఅహో-స్ఫుటం- అముష్మిన్ త్వయి-నోస్మాన్ - త్రిలోకాంశ్చస హపశ్యామి-తత్రహేతుః-విశ్వంమూర్తౌయస్య-అతస్తవైతదూపంపరిచ్ఛిన్నమపినభవతీతిభావః॥౯॥ విశ్వమూర్తిత్వ ధానాదపిపరః॥౧౦॥మృత్తికాదృష్టాంతేనపరిణామప్రాప్తింవారయతి॥త్వదితి॥స్వయాస్వాధీనయా-అతఏవ- గుణానాం వ్యపాయేపరిణామేప్యగుణమేవత్వాం- యుక్తాఃపశ్యంతి - మనీషిణోవివేకినః - విపశ్చితఃశాస్త్రజ్ఞాః॥౧౧॥ఏతదేవసదృ

౬ ॥ సుదర్శనాదిభిస్స్వాస్త్రైర్మూర్తిమద్భిరుపాసితామ్ । తుష్టావదేవప్రవరస్సశర్వఃపురుషంపర మ్॥సర్వామరగణైస్సాకంసర్వాంగైరవనీంగతః॥ ౭ ॥ బ్రహ్మా ॥ అజాతజన్మస్థితిసంయమాయగుణాయని ర్వాణసుఖార్ణవాయ।అణోరణిమ్నేపరిగణ్యధామ్నేమహానుభావాయనమోనమస్తే॥౮ ॥ రూపంతవై తత్పురుషర్షభేజ్యంశ్రేయోర్థిభిర్వైదికతాంత్రికేణ । యోగేనధాతస్సహనస్త్రిలోకాన్ పశ్యామ్య ముష్మిన్నుహవిశ్వమూర్తౌ॥౯॥త్వయ్యగ్రఆసీత్త్వయిమధ్యఆసీత్త్వయ్యంతఆసీదిదమాత్మతంత్ర । త్వ మాదిరంతోజగతోస్యమధ్యంఘటస్యమృత్స్నేవపరఃపరస్మాత్॥౧౦॥ త్వన్మాయయాత్మాశ్రయయాస్వయే దంనిర్మాయవిశ్వంతదనుప్రవిష్టః । పశ్యంతియుక్తామనసామనీషిణోగుణవ్యపాయేప్యగుణంవిపశ్చితః॥ ౧౧॥యథాగ్నిమేధస్యమృతంచగోషుభువ్యన్నమంబూద్యమనేనవృత్తిమ్। యోగైర్మనుష్యాఅధియంతి హిత్వాంగుణేషుబుద్ధ్యాకవయోవదంతి॥౧౨॥ తంత్వావయంనాథసముజ్జిహానంసరోజనాభాతిచిరేప్సి తార్థమ్ । దృష్ట్వాగతానిర్వృతిమద్యసర్వేగజాదవార్తాఇవగాంగమంభః॥౧౩॥సత్వంవిధత్స్వాఖిల లోకపాలావయంయదర్థాస్తవపాదమూలం।సమాగతాస్తేబహిరంతరాత్మన్ కింవాన్యవిజ్ఞాప్యమశే షసాక్షిణః॥౧౪॥ అహంగిరిత్రశ్చసురాదయోయేదక్షాదయోగ్నేరివకేతవస్తే । కింవావిదామేవపృథగ్వి భావితావిధత్స్వశంనోద్విజదేవమంత్రమ్॥౧౫ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంవిరించ్యాదిభిరీడితస్తద్విజ్ఞాయతేషాం హృదయంయథైవ।జగాదజీమూతగభీరయాగిరాబద్ధాంజలీన్సంవృతసర్వకారకాన్॥౧౬ ॥ ఏకఏవేశ్వ రస్తస్మిన్ సురకార్యేసురేశ్వర।విహర్తుకామస్తానాహసముద్రోన్మథనాదిభిః॥౧౭॥శ్రీభగవాన్॥ హం

ష్టాంతమాహ॥యథేతి॥యథాఅగ్నిం-ఏధసికాష్ఠే-మంథనేన - అమృతమాజ్యంగోషుదోహనాదినా-భువిఅన్నంవ్రీహ్యా దికర్షణాదినా-అంబుఖననేనఉద్యమనేనపురుషకారేణవాణిజ్యాదినావృత్తింజీవికాం - యద్వా-అంబుఉద్యమనేనఘ టీయంత్రాదినోద్ధరణేన - యోగైర్మనుష్యాఃఅధియంతిప్రాప్నువంతి-తథాకవయస్త్వాంబుద్ధ్యాగుణేష్వధియంతివిం దంతిచ॥౧౨॥తమితి॥ హేనాథ-సరోజనాభఅతిచిరాదీప్సితమర్థంతంయోగైకప్రాప్యం-త్వాంసమ్యగుజ్జిహానం - ఆవి ర్భవంతం-ప్రత్యక్షతోదృష్ట్వా - అద్యవయంనిర్వృతింగతాః-దవార్తాఃదావాగ్నిపీడితాః॥ ౧౩ ॥ యద్విధేయంతత్క థయతేతిచేత్-తత్రాహ॥సత్వమితి॥ హేఅంతరాత్మన్-అశేషసాక్షిణస్తే-బహిః-కింవాన్యైర్విజ్ఞాప్యమస్తి॥౧౪॥ యూయ మేవకించిత్కురుతేతిచేత్తత్రాహ॥అహమితి॥ అగ్నేఃకేతవోవిస్ఫులింగాఇవ - తేత్వత్తః-వయంపృథగ్విధాతాస్సంతః ఆత్మనః-శంశ్రేయఃకింవావిద్మః-అతస్త్వమేవ - ద్విజానాందేవానాంచ- మంత్రంవిధత్స్వ-ఇదంకురుతేత్యుపాయముప దిశేత్యర్థః॥౧౫॥ఏవమితి।హృదయం-మంత్రఉపదేష్టవ్యఇత్యభిప్రేతం- యథాతథైవవిజ్ఞాయ-జగాద - సంవృతానినియ మితానిసర్వాణికారకాణికరణానీంద్రియాణియైస్తాన్॥౧౬ ॥ ఈశ్వరస్యాపితథైవాభిప్రేతమిత్యాహ॥ఏక ఇతి॥ ఏకఏవే శ్వరఃసమర్థోపి॥౧౭॥హంతేతి॥ హేసురాఃదేవాః-అన్యేచగంధర్వాదయః॥౧౮॥యతేతి॥ వఃఆత్మనః - స్వతోయావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్ధ్వహోవృద్ధిర్భవతి॥౧౯॥అరయ ఇతి॥అర్థస్య ప్రయోజనస్య-పదవీం సిద్ధిం-ప్రాప్తైః పశ్చాత్-అహిమూషకవద్వధ్యఘాతుకభావేన వర్తితవ్యమితి - యద్వా-పేటికాయాంనిరుద్ధః అహిః - యథా నిర్గమద్వారవిధానార్థం-ప్రథమం మూషకేణ సంధిం ధత్తే-పశ్చాత్తమేవ కదాచిద్భక్షయతి-తథార్థమార్గప్రవృత్తైః ప్రథమం సంధేయా ఇత్యర్థః ॥౨౦॥ తతస్తైస్సహ యత్కార్యం తదాహ॥అమృతేతి॥యస్య అమృతస్య పీతస్య సతః॥ ౨౧ ॥ క్షిప్త్వేతి॥ నేత్రం రజ్జుం॥౨౨॥సహాయేనేతి॥ నను తర్హి-తేష్వమృతపానే నామరాస్స్యుః-తత్రాహ క్లేశభాజ ఇతి॥౨౩॥బలిభిః సహకారిభిః-సాధ్యా అర్థాః- తదనుసరణం వినా న సిధ్యంతీతి కృత్వా-సామాదికముపదిశతి ద్వాభ్యాం॥యూయమితి॥ హే సురాః- సంరంభేణ సంభ్రమేణ - సాంత్వయా సామమార్గేణ యథా సిధ్యంతి॥౨౪॥ నేతి॥వస్తుషు మథనాదుత్పన్నేషు॥౨౫॥౨౬॥అథేతి॥ సురాస్తు బలిముపేయుః ఉ

తబ్రహ్మన్నహోశంభో హే దేవా మమ భాషితమ్। శృణుతావహితాస్సర్వే శ్రేయో వస్స్యాద్యథా సురాః॥౧౮॥యాత దానవదైతేయైస్తావత్సంధిర్విధీయతాం। కాలేనానుగృహీతైస్తైర్యావద్వో భవ ఆత్మనః॥౧౯॥ అరయోపి హి సంధేయాస్సతి కార్యార్థగౌరవే। అహిమూషకవత్పశ్చాదర్థస్య పదవీం గతైః॥౨౦॥అమృతోత్పాదనే యత్నః క్రియతామవిలంబితమ్। యస్య పీతస్య వై జంతుర్మృత్యుగ్రస్తోఽమృతో భవేత్॥౨౧॥ క్షిప్త్వా క్షీరోదధౌ సర్వా వీరుత్తృణలతౌషధీః। మంథానం మందరం కృత్వా నేత్రం కృత్వా చ వాసుకిమ్॥౨౨॥ సహాయేన మయా దేవా నిర్మంథధ్వమతంద్రితాః। క్లేశభాజో భవిష్యంతి దైత్యా యూయం ఫలగ్రహాః॥౨౩॥ యూయం తదనుమోదధ్వం యదిచ్ఛంత్యసురాస్సురాః। న సంరంభేణ సిధ్యంతి సర్వేర్థాస్సాంత్వయా యథా॥౨౪॥న భేతవ్యం కాలకూటాద్విషాజ్జలధిసంభవాత్। లోభః కార్యో న వో జాతు రోషః కామశ్చ వస్తుషు॥౨౫॥శ్రీశుకః॥ఇతి దేవాన్సమాదిశ్య భగవాన్పురుషోత్తమః। తేషామంతర్దధే రాజన్స్వచ్ఛందగతిరీశ్వరః॥౨౬॥అథ తస్మై భగవతే నమస్కృత్య పితామహః। భవశ్చ జగ్మతుస్స్వం స్వం ధామోపేయుర్బలిం సురాః॥౨౭॥దృష్ట్వారీనప్యసంయత్తాన్జాతక్షోభాన్స్వనాయకాన్। న్యషేధద్దైత్యరాట్ శ్లోక్యస్సంధివిగ్రహకాలవిత్॥౨౮॥ తే వైరోచనిమాసీనం గుప్తం చాసురయూథపైః। శ్రియా పరమయా జుష్టం జితాశేషముపాగమన్॥౨౯ ॥ మహేంద్రశ్శ్లక్ష్ణయా వాచా సాంత్వయిత్వా మహామతిః। అభ్యభాషత తత్సర్వం శిక్షితం పురుషోత్తమాత్॥౩౦ ॥ తత్త్వరోచత దైత్యస్య తత్రాన్యే యేఽసురాధిపాః। శంబరోఽరిష్టనేమిశ్చ యే చ త్రిపురవాసినః॥౩౧ ॥ తతో దేవాసురాః కృత్వా సంవిదం కృతసౌహృదాః। ఉద్యమం పరమం చక్రురమృతార్థే పరస్పరమ్॥౩౨॥తతస్తే మందరగిరిమోజసోత్పాట్య దుర్మదాః। నదంత ఉదధిం నిన్యుశ్శక్తాః పరిఘబాహవః॥౩౩॥ దూరభారోద్వహశ్రాంతాశ్శక్రవైరోచనాదయః। అపారయంతస్తం వోఢుం వివశా విజహుః పథి॥౩౪॥న్యపతత్స గిరిస్తత్ర బహూనమరదానవాన్। చూర్ణయామాస మహతా భారేణ కనకాచలః॥౩౫ ॥ తాంస్తథా భగ్నమనసో భగ్నబాహూరుకంధరాన్। విజ్ఞాయ భగవాంస్తత్ర బభూవ గరుడధ్వజః॥౩౬॥ గిరిపాతవినిష్పిష్టాన్విలోక్యామరదానవాన్। కటాక్షైర్జీవయామాస నిర్జరాన్నిర్వ్రణాన్యథా॥౩౭॥గిరిం చారోప్య గరుడే హస్తేనైకేన లీలయా। ఆరుహ్య ప్రయయావబ్ధిం సురాసురగణైర్వృతః॥౩౮ ॥ అవరోప్య గిరిం స్కంధాత్సుపర్ణః పతతాం వరః। యయౌ జలాంత ఉత్సృజ్య హరిణా స విసర్జితః॥౩౯॥ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే,షష్ఠోధ్యాయః. *
శ్రీశుకః॥ తే నాగరాజమామంత్ర్య ఫలభాగేన వాసుకిమ్। పరివీయ గిరౌ తస్మిన్నేత్రమబ్ధిం ముదాన్వితాః॥౧॥

పజగ్ముః॥౨౭॥దృష్ట్వేతి॥ అసంయత్తానపి దృష్ట్వా స్వనాయకాన్ స్వభటాన్ యుద్ధాద్యుక్తాన్ - న్యషేధత్ -శ్లోక్యః కీర్త్యర్హః॥౨౮॥తే ఇతి॥వైరోచనిం బలిం జితమశేషం త్రైలోక్యం యేన తమ్॥౨౯॥మహేంద్ర ఇతి॥తత్సర్వం అమృతోన్మథనాది ॥ ౩౦॥ తదితి ॥ తత్రాన్యే చ-అసురాధిపాః- పౌలోమకాలకేయాదయః శంబరాదయశ్చ- తేభ్యశ్చారోచత॥౩౧ ॥ తత ఇతి॥సంవిదం సమయం॥౩౨॥తత ఇతి॥పరిఘా ఇవ బాహవో యేషాం॥౩౩॥ ౩౮॥ అవరోప్యేతి॥ విసర్జితః ప్రస్థాపితః-సుపర్ణః తత్ర స్థితే-వాసుకే రాగమనాయోగాదితి భావః॥౩౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం.షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥సప్తమే మథనోద్భూతవిషభీత్యాఖిలైర్జనైః।స్తుతస్సన్కృపయా రుద్రః పపౌ విషమితీర్యతే॥తే ఇతి॥ఫలభాగేన తే వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్యమృతేభాగోభవిష్యతీతిసంమత్య ప్రే-వాసుకిం నేత్రంగిరౌ-పరివీయసంవేష్ట్య॥అబ్ధిం॥౧॥ ఆరేభిరఇతి ॥ మథితుమారేభి
రే-వాసుకేర్ముఖంతీవ్రందైత్యాన్‌గ్రాహయితుమేవ-పూర్వంహరిః - పురస్తాన్ముఖంజగృహే-తతోభవన్‌ముఖంజగృ
హుః॥౨॥౩॥౪॥స్మయమాన ఇతి॥కృతోధారణేస్థానవిభాగోయైః॥౫॥౬॥ తేసువితి॥ దైవేనహేతునాస్వపౌరుషేనష్టేసతి॥
౭॥విలోక్యేతి॥విఘ్నేశస్యవిధింతేనరచితంవిఘ్నం-అవితథఃసత్యః-అభిసంధిఃసంకల్పోయస్య॥౮॥ తమితి ॥ లక్షయోజన
విస్తారోస్యాస్తీతితథా- తేనపృష్ఠేన॥౯॥సురేతి॥తస్యగిరేరావర్తనంభ్రమణం-అంగకండూయనంమేనే॥౧౦॥ తథేతి॥ ఆ
సురేణఅసురాకారేణదైవేనదేవాకారేణరూపేణావిశత్॥౧౧॥౧౨॥ఉపరీతి॥ ఆత్మనిదేవదైత్యమధ్యే - గోత్రేదార్ఢ్య
రూపేణ-నేత్రేఅభేద్యరూపేణ-పరేణహరిణా-క్షోభితంనక్రాణాంచక్రంసమూహోయస్మిన్॥ ౧౩ ॥ అహీంద్రేతి॥
దృశశ్చముఖానిచశ్వాసాశ్చ-అహీంద్రస్యసాహస్రంఅపరిమితాః- కఠోరాఃయేదృగాదయః - తేభ్యోనిర్గతాభ్యామ

ఆరేభిరేసురాయత్తామథితుంతేఽమృతార్థినః।హరిఃపురస్తాజ్జగృహేపూర్వందేవాస్తతోభవన్॥౨॥ త
న్నైచ్ఛన్‌దైత్యపతయోమహాపురుషచేష్టితమ్। నగృహ్ణీమోవయంపుచ్ఛమహేరంగమమంగళమ్॥ ౩ ॥
స్వాధ్యాయశ్రుతసంపన్నాఃప్రఖ్యాతాజన్మకర్మభిః। ఇతితూష్ణీంస్థితాన్‌దైత్యాన్‌విలోక్యపురుషోత్త
మః॥౪॥స్మయమానోవిసృజ్యాగ్రంపుచ్ఛంజగ్రాహసామరః। కృతస్థానవిభాగాస్తేహ్యేవంకశ్యపనంద
నాః॥౫॥మమంథుఃపరమాయత్తాఅమృతార్థేపయోనిధిమ్। మథ్యమానార్ణవేసోఽద్రిరనాధారోహ్యపో
విశత్॥ధ్రియమాణోపిబలిభిర్గౌరవాత్పాండునందన॥౬॥ తేసునిర్విణ్ణమనసఃపరిమ్లానముఖశ్రియః। ఆ
సన్‌స్వపౌరుషేనష్టేదైవేనాతిబలీయసా॥ ౭॥ విలోక్యవిఘ్నేశవిధింసఈశ్వరోదురంతవీర్యోఽవితథా
భిసంధిః।కృత్వావపుఃకాచ్ఛపమద్భుతంమహత్ప్రవిశ్యతోయంగిరిముజ్జహార॥ ౮॥ తముత్థితంవీక్ష్యకులా
చలంపునస్సముద్యతానిర్మథితుంసురాసురాః। దధారపృష్ఠేనసలక్షయోజనప్రస్తారిణాద్వీపఇవాపరో
మహాన్॥౯॥సురాసురేంద్రైర్భుజవీర్యవేపితంపరిభ్రమంతంగిరిమంగపృష్ఠతః। బిభ్రత్తదావర్తనమాది
కచ్ఛపోమేనేంగకండూయనమప్రమేయః॥ ౧౦॥ తథాసురానావిశదాసురేణరూపేణతేషాంబలవీర్యమీ
రయన్।ఉద్దీపయన్దేవగణాంశ్చవిష్ణుర్దైవేననాగేంద్రమబోధరూపః॥ ౧౧ ॥ ఉపర్యగేంద్రంగిరిరాడి
వాన్య ఆక్రమ్యహస్తేన సహస్రబాహుః । తస్థౌదివిబ్రహ్మభవేంద్రముఖ్యైరభిష్టువద్భిస్సుమనోభిస్సృ
ష్టః॥౧౨॥ ఉపర్యధశ్చాత్మనిగోత్రనేత్రయోఃపరేణతేప్రావిశతాసమేధితాః । మమంథురబ్ధింతరసామ
దోత్కటామహాద్రిణాక్షోభితనక్రచక్రమ్॥ ౧౩॥ అహీంద్రసాహస్రకఠోరదృఙ్ముఖశ్వాసాగ్నిధూమా
హతవర్చసోసురాః।పౌలోమకాలేయబలీల్వలాదయోదవాగ్నిదగ్ధాస్సరళాఇవాభవన్॥ ౧౪॥ దేవాం
శ్చతచ్ఛ్వాసశిఖాహతప్రభాన్‌ధూమ్రాంబరస్రగ్వరకంచుకాననాన్ । సమభ్యవర్షన్‌భగవద్వశాఘ
నావవుస్సముద్రోర్మ్యుపగూఢవాయవః॥౧౫॥మథ్యమానేతథాసింధౌదేవాసురవరూథపైః। యదాసు
ధానజాయేతనిర్మమంథాజితస్స్వయమ్॥౧౬॥ మేఘశ్యామఃకనకపరిధిఃకర్ణవిద్యోతవిద్యున్మూర్ధ్ని
భ్రాజద్విలులితకచఃస్రగ్ధరోరక్తకంఠః।జైత్రైర్దోర్భిర్జగదభయదైర్దందశూకంగృహీత్వామథ్నన్మ
థ్నాప్రతిగిరిరివాశోభతాథోద్ధృతాద్రిః॥౧౭॥ నిర్మథ్యమానాదుదధేరభూద్విషంమహోల్బణంహా
లహలాహ్వమగ్రతః । సంభ్రాంతమీనోన్మకరాహికచ్ఛపాత్తిమిద్విపగ్రాహతిమింగిలాకులాత్॥౧౮॥
తదుగ్రవేగందిశిదిశ్యుపర్యధోవిసర్పదుత్సర్పదసహ్యమప్రతి । భీతాఃప్రజాదుద్రువురంగసేశ్వరా అర

గ్నిధూమాభ్యాంహతంవర్చోయేషాంతేసరళాఃద్రుమవిశేషాః॥౧౪॥దేవానితి॥దేవాంస్తు-భగవద్వశాఘనాః - సమ
భ్యవర్షన్-సముద్రోర్మిభిఃఉపగూఢాఃవాయవశ్చశీతలాః-వవుఃవాంతిస్మ-కథంభూతాన్ - తస్యాహీంద్రస్యశ్వాస
శిఖాగ్నిభిర్నిహతాప్రభాయేషాం-ధూమ్రాణ్యంబరాదీనియేషాం॥౧౫॥౧౬॥ మేఘశ్యామఇతి । ఉద్ధృతోద్రిర్యేనసఉ
ద్ధృతాద్రిః-భగవాన్పరమపురుషోనంతరమశోభతేత్యన్వయః-కథంభూతః-కనకపరిధిఃపీతవాసాః - కర్ణయోర్విద్యోత
మానావిద్యుత్కుండలలక్షణాయస్యసతథా - మూర్ధ్నిభ్రాజంతోవిలులితాఃకచాయస్యసతథా- జైత్రైర్జిష్ణుభిః-
దందశూకంసర్పం-ప్రతిగిరిఃప్రతిద్వంద్వీపర్వతః॥౧౭॥ నిర్మథ్యేతి॥హాలహలమిత్యాహ్వానామయస్య - సంభ్రాంతామీ
నాఃఉద్గతామకరాదయశ్చయస్మిన్-తిమ్యాదిభిరాకులాత్॥ ౧౮॥ తదితి॥ తద్విషంఅప్రతిఅప్రతిమం-ప్రతిక్రియాశూన్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మితివాతతః-ఉగ్రోవేగోయస్య-తదేవాహ-దిశివిశీతి - యద్వా-ఉగ్రావేగాగోమాంచస్వేదాదయోయస్మాత్ - అత ఏవ-అసహ్యం-విలోక్యభీతాః-అన్యేనకేనాప్యరక్ష్యమాణాః-సదాశివంశరణందుద్రువుఃజగ్ముః॥ ౧౯॥ విలోక్యేతి॥ త్రిలోక్యాఉద్భవాయదేవ్యాసహ-అద్రౌకైలాసేఆసీనం-తథాపి-మునీనామభిమతం - తేషామేవాపవర్గాయతపోజుషాణం॥౨౦॥శ్లో॥ నిర్గుణంసగుణంచైవశివంహరిపరాక్రమైః । స్తువంతశ్చ ప్రజేశానానామన్యంతాంతరంతయోః॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥౨౧॥౨౨॥నన్వేవంభూతోవిష్ణురితిప్రసిద్ధంతత్రాహ॥ గుణమయ్యేతి॥ అస్యజగతః-యదాసర్గాదీన్ధత్సే-తదా-హేభూమన్ స్వదృక్ స్వతస్సిద్ధజ్ఞానఃత్వం బ్రహ్మాదిసంజ్ఞాంధత్సే॥౨౩॥త్వమితి॥ తత్రహేతుః - త్వంబ్రహ్మేతి సదసతోర్భావాన్ దేవతిర్యగాదిరూపాన్-భావయతీతితథా-సృజ్యంతుతద్వ్యతిరిక్తంనాస్తీత్యాహుః- ఆత్మైవత్వం-నానాశక్తిభిఃజగద్రూపేణాభాతఃయస్మాదీశ్వరః॥౨౪॥ స్వతస్సిద్ధజ్ఞానముపపాదయంతః జగదాత్మనాఆభాసప్రకారమాహుః॥త్వమితి॥త్వంశబ్దస్యవేదస్యయోనిః-అతః-స్వతస్సిద్ధజ్ఞానః-త్వంజగదాదిర్మహత్తత్త్వం - ఆత్మాచఅహంకారః-కథంభూతః-ప్రాణేంద్రియద్రవ్యాణాంకారణభూతాగుణాయస్య - రాజసాదిత్రివిధఇత్యర్థః - స్వభావాదయశ్చ-త్వమేవ-క్రతుఃసంకల్పః- సత్యమృతంచేతియోధర్మఃసత్వంమహదాదిరూపత్వేహేతుః - త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకం

త్వ్యమాణాశ్శరణంసదాశివమ్॥ ౧౯॥ విలోక్యతంగేవవరంత్రిలోక్యాభవాయదేవ్యాభిమతంమునీనామ్।
ఆసీనమద్రావపవర్గహేతోస్తపోజుషాణంస్తుతిభిఃప్రణేముః॥౨౦॥ప్రజాపతయఊచుః॥ దేవదేవమహాదేవభూతాత్మన్భూతభావన।త్రాహినశ్శరణాపన్నాన్ త్రైలోక్యదహనాద్విషాత్॥౨౧॥త్వమేకస్సర్వజగతామీశ్వరోబంధమోక్షయోః।తంత్వామర్చంతికుశలాఃప్రపన్నార్తిహరంగురుమ్॥ ౨౨॥ గుణమయ్యాస్వశక్త్యాస్యసర్గస్థిత్యప్యయాన్విభో । ధత్సేయయాసదృగ్భూమన్ బ్రహ్మావిష్ణుశివాభిధామ్॥
౨౩॥త్వంబ్రహ్మపరమంగుహ్యంసదసద్భావభావనం । నానాశక్తిభిరాభాతః త్వమాత్మాజగదీశ్వరః॥
౨౪॥ త్వంశబ్దయోనిర్జగదాదిరాత్మాప్రాణేంద్రియద్రవ్యగుణస్వభావః । కాలఃక్రతుస్సత్యమృతంచధర్మస్త్వయ్యక్షరంయత్త్రివృదామనంతి॥౨౫॥ అగ్నిర్ముఖంతేఖిలదేవతాత్మాక్షితింవిదుర్లోకభవాంఘ్రిపంకజమ్।కాలంగతింతేఖిలదేవతాత్మన్దిశశ్చకర్ణౌరసనాంజలేశమ్॥౨౬॥ నాభిర్నభస్తేశ్వసనంనభస్వాన్సూర్యశ్చచక్షూంషిజలంచరేతః। పరాపరాత్మాశ్రయణంతవాత్మాసోమోమనోద్యౌర్భగవన్శిరస్తే॥౨౭॥కుక్షిస్సముద్రాగిరయోస్థిసంఘారోమాణిసర్వౌషధివీరుధస్తే। ఛందాంసిసాక్షాత్తవసప్తధాతవస్త్రయీమయాత్మన్హృదయంసధర్మః॥౨౮॥ముఖానిపంచోపనిషదస్తవేశయైస్త్రింశదష్టోత్తరమంత్రవర్గః।యత్తచ్ఛివాఖ్యంపరమాత్మతత్త్వందేవస్వయంజ్యోతిరవస్థితిస్తే॥ ౨౯॥ ఛాయాత్వధర్మోర్మిషుయైర్విసర్గోనేత్రత్రయంసత్త్వరజస్తమాంసి । సాంఖ్యాత్మనశ్శాస్త్రకృతస్తవేక్షాఛందోమయోదేవఋషిఃపురాణః॥ ౩౦॥ నతేగిరిత్రాఖిలలోకపాలవిరించవైకుంఠసురేంద్రగమ్యమ్ । జ్యోతిఃపరంయత్రరజస్తమశ్చసత్త్వంనయద్బ్రహ్మనిరస్తభేదమ్॥ ౩౧॥ కామాధ్వరత్రిపురకాలగరాద్యనేకభూతద్రుహఃక్షపయతఃస్తుతయేనతత్తే । యస్త్వంతకాలఇదమాత్మకృతంస్వనేత్రవహ్నిస్ఫులింగశిఖయా

యదక్షరంప్రధానం-త్వయిత్వదాశ్రయం-తదామనంతి-యద్వా- ఏవంభూతేత్వయి - త్రివృదక్షరంప్రణవంప్రకాశకమాహురిత్యర్థః॥౨౫॥అగ్నిరితి॥అఖిలదేవతాత్మా॥ శ్రు॥ అగ్నిస్సర్వాదేవతాఇతిశ్రుతేః॥ సఅగ్నిస్తేముఖం-హేలోకభవ-ద్వితీయాంతేషువిదురిత్యస్యసంబంధః॥ ౨౬ ॥ నాభిరితి ॥ పరేఅపరేచయేఆత్మానఃజీవాస్తేషామాశ్రయస్తేఆత్మాహంకారః॥౨౭॥కుక్షిరితి॥హేత్రయీమయాత్మన్ వేదత్రయమూర్తే॥౨౮॥ముఖానీతి॥పంచోపనిషదః - అత్రవర్ణాధిక్యమార్షంతత్పురుషాఘోరసద్యోజాతవామదేవేశానరూపామంత్రాః - యైర్ముఖైరష్టోత్తరత్రింశన్మంత్రాణాంవర్గః తేషామేవమంత్రాణాంపదచ్ఛేదేనఅష్టోత్తరత్రింశత్కలాత్మకామంత్రాఇత్యర్థః-అవస్థితిఃఉపరతావస్థా॥ ౨౯॥ ఛాయేతి॥అధర్మస్యోర్మిషుదంభలోభాదిషు-యైరూర్మిభిర్విసర్గఃప్రతిసర్గః - సంహారః-యద్వా-యైఃసత్త్వాదిభిర్వివిధఃసర్గఃతానినేత్రత్రియం హేదేవఛందోమయఃఋషిర్వేదః-సతవేక్షాఈక్షణం - సాంఖ్యాత్మనరితిపాఠే - మనువేదః॥౩౦ ॥ తదేవాహ॥నేతి ॥ హేగిరిత్ర-తేపరంజ్యోతిరఖిలానాంలోకపాలాదీనాం-గమ్యంనభవతి-కుతఃయత్రరజ ఆదినాస్తి-కింతజ్జ్యోతిః-యన్నిరస్తభేదంబ్రహ్మ॥౩౧ ॥ కామేతి ॥ కామశ్చ—అధ్వరశ్చదక్షయజ్ఞః- త్రిపురాదయశ్చయే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తైఅనేకేభూతద్రుహస్తాక్-క్షపయతస్సంహరతస్తే-తత్కర్మ-స్తుతయేనభవతిఅత్యల్పమేతదిత్యర్థః- గరభక్షణస్యాప్యవశ్యంభావిత్వేనసిద్ధవన్నిర్దేశఃస్తుతయేఅలంనభవతీత్యత్రహేతుః-యస్తుభవాన్స్వనేత్రవహ్నివిస్ఫులింగస్య - శిఖయా-ఇదంజగత్-భసితంభస్మసాజ్జాతంనవేద-నాలోకయత్యపి॥౩౨॥త్వామేవంనిత్యంపరానుగ్రహవ్యగ్రం- యేనిందంతి- తేతిమూఢాఇత్యాహుః॥యేత్వితి॥యేత్వాంఉమయాసహచరంతం-తస్యాంనితరాంతరం- కామినంకథంతేప్రలపంతి-తథాశ్మశానేచరంతంఉగ్రంక్రూరం-పరుషంచహింస్రంకథంతే-కథంభూతం-ఆత్మారామశ్చతేగురవశ్చ - విశ్వహితోపదేష్టారస్తైహృదిచింతితమంఘ్రిద్వంద్వంయస్య-తథాభూతమపి-తపసాభితప్తమపి-తేనూనం - తవఈతిమవిదన్నితికాకుః-కింతు-త్వల్లీలాంనైవవిదురిత్యర్థః-అతఃహీనలజ్జాఃత్యక్తత్రపాః - కథమాత్మారామైస్సేవితచరణయుగళస్యకామిత్వాదికమితిభావః-కథంవాతపసాభితప్తస్యశాంతస్యోగ్రత్వంపరుషత్వంవాసంభవతీత్యవిచార్యైవప్రలపంతీత్యర్థః॥౩౩॥ ఆస్తాంతావన్నిందకానాంవార్తా-మహాంతోపితవతత్త్వంనజానంతీత్యాహుః॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్తవస్వరూపస్యగమనేజ్ఞానే-బ్రహ్మాదయోపినసమర్థాః- సంస్తవనేతుకుతఃశక్తాస్స్యుః- తత్రవయంకథంప్రభవేమ - యతస్తేషాంసర్గఅ

భసితంనవేద॥౩౨॥ యేత్వాత్మరామగురుభిర్హృదిచింతితాంఘ్రిద్వంద్వంచరంతముమయాతపసాభితప్తమ్।కత్థంతఉగ్రపరుషంనితరాంశ్మశానేతేనూనమూతిమవిదంస్తవహీనలజ్జాః॥ ౩౩॥ తత్తస్యతేసదసతోఃపరతఃపరస్యనాంజస్వరూపగమనేప్రభవంతిభూమ్నః। బ్రహ్మాదయఃకిముతసంస్తవనేవయంతుతత్సర్గసర్గవిషయాఅపిశక్తిమాత్రమ్॥౩౪॥ఏతత్పరంప్రపశ్యామోనపరంతేమహేశ్వర । మృడనాయహిలోకస్యవ్యక్తిస్తేవ్యక్తకర్మణః॥౩౫॥శ్రీశుకః। తద్వీక్ష్యవ్యసనంతాసాంకృపయాభృశపీడితః। సర్వభూతసుహృద్దేవఇదమాహసతీంప్రియామ్॥౩౬॥అహోబతభవాన్యేతత్ప్రజానాంపశ్యవైశసమ్।క్షీరోదమథనోద్భూతాత్కాలకూటాదుపస్థితమ్॥౩౭॥ఆసాంప్రాణపరీప్సూనాంవిధేయమభయంహినః।ఏతావాంశ్చప్రభూణాంధర్మోయద్దీనపరిరక్షణమ్॥౩౮॥ప్రాణైస్స్వైఃప్రాణినఃపాంతిసాధవఃక్షణభంగురైః। బద్ధవైరేషుభూతేషుమోహితేష్వాత్మమాయయా॥ ౩౯ ॥ పుంసఃకృపయతోభద్రేసర్వాత్మాప్రియతేహరిః। ప్రీతేహరౌభగవతిప్రీయేహంసచరాచరమ్॥తస్మాదిదంగరంభుంజేప్రజానాంస్వస్తిరస్తుమే॥౪౦॥శ్రీశుకః॥ ఏవమామంత్ర్యభగవాన్భవానీంవిశ్వభావనః।తద్విషంజగ్ధుమారేభేతంభవాన్యన్వమోదత॥ ౪౧॥ తతఃకరతలీకృత్యవ్యాపిహాలాహలంవిషమ్।అభక్షయన్మహాదేవఃకృపయాభూతభావనః॥ ౪౨॥ తస్యాపిదర్శయామాసస్వవీర్యంజలకల్మషమ్।యచ్చకారగళేనీలంతచ్చసాధోర్విభూషణమ్॥౪౩॥ తప్యంతులోకతాపేనప్రాయశస్సాధవోజనాః।పరమారాధనంతద్ధిపురుషస్యాఖిలాత్మనః॥ ౪౪॥ నిశమ్యకర్మతచ్ఛంభోర్దేవదేవస్యమీఢుషః।ప్రజాదాక్షాయణీబ్రహ్మావైకుంఠశ్చశశంసిరే॥ ౪౫ ॥ ప్రస్కన్నంపిబతఃపాణేర్యత్కించిజ్జగృహుఃస్మతత్।వృశ్చికాహివిషౌషధ్యోదందశూకాశ్చయేపరే॥౪౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః. ... ... ❋

శ్రీశుకః॥పీతేగరేవృషాంకేనప్రీతాస్తేసురదానవాః । మమంథుస్తరసాసింధుంహవిర్ధానీతతోభవత్॥

త్యంతమర్వాచీనాః-తథాపి-యదేతత్స్తవనంఏతదాత్మశక్తిపరిమితమాత్రమిత్యర్థః॥౩౪॥తదేవాహుః॥ ఏతదితి॥ ఏతత్పరిమితంనాపరంరూపం-తథాపి-త్వద్దర్శనాదేవకృతార్థావయమిత్యాహుః-మృడనాయహీతి॥౩౫॥౩౬॥ మత్ప్రభాఽవమవిచార్యవిషపానేప్రవృత్తంమాం - కథంచిదియంప్రియావారయతీతి శంకయాతామనుజ్ఞాపయన్నాహ సార్ధైఃశ్చతుర్భిః॥అహోబతేతి॥వైశసందుఃఖం॥౩౭॥ఆసామితి॥ ప్రాణేప్సూనాంప్రాణరక్షణేచ్ఛూనాం - మేమయా - ప్రభోఃసమర్థస్య-అర్థఃకార్యం॥౩౮॥కించ॥ప్రాణైరితి॥బద్ధవైరేషుభూతేషుపరస్పరంజిఘాంసత్సు॥౩౯॥ పుంసఇతి ॥ కృపయతఃకృపాంకుర్వతఃపుంసఃమేమత్తఃస్వస్తిశ్శోభనాసత్తా-సుఖేనజీవితమస్త్విత్యర్థః॥౪౦॥ఏవమితి॥జగ్ధుంఅత్తుం॥ ౪౧ ॥ గళేనీలంచకారేతతఇతి॥కరతలీకృత్యకరతలపరిమితమాత్రంకృత్వా॥౪౨॥తస్యేతి॥జలకల్మషంజలదోషఃవిషం-యస్మాత్తం- గళేనీలంచకార-సాధోఃకృపాళోః॥౪౩॥౪౪॥ప్రస్కన్నమితి॥ ప్రస్కన్నంగళితం - అపరేచయేసవిషాః - తేపిజగృహుః-అనేనవిషస్యతీవ్రతోక్తా॥౪౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥అష్టమేమథ్యమానేబ్ధౌలక్ష్మ్యావిష్ణావృతేసురైః।ధన్వంతరేహృతేసోమే మోహిన్యుద్భవఈర్యతే॥ పీతఇతి॥ హవి

౨౫౫

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ధాసీత్సురభిః॥౧॥ తామితి॥ దేవయానస్య-బ్రహ్మలోకమార్గప్రాపకస్య యజ్ఞస్య సంబంధినే హవిషే॥౨॥ తత ఇతి॥ ఈశ్వరశిక్షయా ప్రాగేవకృతయా॥౩॥ తత ఇతి॥ శ్వేతాద్రిః కైలాసః- తస్య-మహిమ మహిమానం-దంతైః శిఖరతుల్యైః - హరన్ చంద్రవత్పాండర ఇత్యనుషంగః॥౪॥౫॥ తతశ్చేతి॥ వల్గుభిః గత్యాదిభిః స్వర్గిణాం రమణ్యః రతికర్త్ర్యః॥౬॥ తత ఇతి॥ సుదామా పర్వతః-తత్రైకస్యాం దిశిజాతా సౌదామినీ స్ఫటికమణిమయ గిరిశృంగేష్వధికం విస్ఫురంతీ విద్యుదివ - కాంత్యా దిశో రంజయంతీ-శ్రీః సంపత్-సాక్షాన్మూర్తిధారిణీ సతీ- సైవ భగవత్పరా రమా- ఆవిరభూదిత్యర్థః॥౭॥ తస్యామితి॥ తస్యాం రూపాదిమహిమ్నా ఆక్షిప్తం చేతో యేషాం॥ ౮॥ భగవద్వక్షసి స్థితయా శ్రియా విలోకితానాం దేవానాం యథాపూర్వం సర్వసంపత్ప్రాప్తిం - అసురాణాం చ తద్విపర్యయం వక్తుం తస్యా అభిషేకాదిమహోత్సవపూర్వకం - బ్రహ్మాదిపరిహారేణ భగవత్ప్రాప్తి ప్రకారం తావదాహ తస్యా ఆసనమిత్యారభ్య-అథాసీద్వారుణీత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ ౯॥ అ

౧॥ తామగ్నిహోత్రీమృషయో జగృహుర్బ్రహ్మవాదినః । యజ్ఞస్య దేవయానస్య మేధ్యాయ హవిషే నృప॥ ౨ ॥ తత ఉచ్చైశ్శ్రవానామ హయోఽభూచ్చంద్రపాండరః । తస్మిన్ బలిస్స్పృహాం చక్రే నేంద్ర ఈశ్వరశిక్షయా॥ ౩॥ తత ఐరావతో నామ వారణేంద్రో వినిర్గతః । దంతైశ్చతుర్భిశ్శ్వేతాద్రేర్హరన్ భగవతో మహిమ్॥౪॥ తతోఽభవత్పారిజాతస్సురలోకవిభూషణః । పూరయత్యర్థినో యోఽర్థైశ్శశ్వద్భువి యథా భవాన్॥౫॥ తతశ్చాప్సరసో జాతా నిష్కగ్రీవాస్సువాససః । రమణ్యస్స్వర్గిణాం వల్గుగతిలీలావలోకనైః॥౬॥ తతశ్చావిరభూత్సాక్షాచ్ఛ్రీ రమా భగవత్పరా । రంజయంతీ దిశః కాంత్యా విద్యుత్సౌదామినీ యథా॥౭॥ తస్యాం చక్రుస్స్పృహాం సర్వే ససురాసురమానవాః । రూపౌదార్యవయోవర్ణమహిమాక్షిప్తచేతసః॥౮॥ తస్యా ఆసనమానిన్యే మహేంద్రో మహదద్భుతమ్। మూర్తిమత్యస్సరిచ్ఛ్రేష్ఠా హేమకుంభైర్జలం శుచి॥౯॥ ఆభిషేచనికా భూమిరాహరత్సకలౌషధీః। గావః పంచ పవిత్రాణి వసంతో మధుమాధవౌ॥ ౧౦ ॥ ఋషయః కల్పయాంచక్రురభిషేకం యథావిధి । జగుర్భద్రాణి గంధర్వా నట్యశ్చ ననృతుర్జగుః॥౧౧॥ మేఘా మృదంగపణవమురజానకగోముఖాన్। వ్యనాదయన్ శంఖవేణువీణాస్తుములనిస్స్వనాన్॥౧౨॥ తతోఽభిషిషిచుర్దేవీం శ్రియం పద్మకరాం సతీమ్ । దిగ్గజాః పూర్ణకలశైస్సూక్తవాక్యైర్ద్విజేరితైః॥౧౩॥ సముద్రః పీతకౌశేయవాససీ సముపాహరత్ । వరుణస్స్రజం వైజయంతీం మధునా మత్తషట్పదామ్॥౧౪॥ భూషణాని విచిత్రాణి విశ్వకర్మా ప్రజాపతిః। హారం సరస్వతీ పద్మమజో నాగాశ్చ కుండలే॥౧౫॥ తతః కృతస్వస్త్యయనోత్పలస్రజం నదద్ద్విరేఫాం పరిగృహ్య పాణినా। చచాల వక్త్రం సకపోలకుండలం సవ్రీడహాసం దధతీ సుశోభనమ్॥ ౧౬॥ స్తనద్వయం చారు కృశోదరీ సమం నిరంతరం కుంకుమచందనోక్షితమ్। ఇతస్తతో నూపురవల్గుశింజితైర్విసర్పతీ హేమలతేవ సా బభౌ॥౧౭॥ విలోకయంతీ నిరవద్యమాత్మనః పదం ధ్రువం చావ్యభిచారిసద్గుణమ్। గంధర్వయక్షామరసిద్ధచారణత్రైవిష్టపేయాదిషు నాన్వవిందత॥౧౮॥ నూనం తపో యస్య న మన్యునిర్జయో జ్ఞానం క్వచిత్తచ్చ న సంగవర్జితమ్ । కశ్చిన్మహాంస్తస్య న కామనిర్జయస్స ఈశ్వరః కిం పరతో వ్యపాశ్రయః॥౧౯॥ ధర్మః క్వచిత్తత్ర న భూతసౌహృదం త్యాగః క్వచిత్తత్ర న ముక్తికారణమ్। వీర్యం న పుంసోఽస్త్యజవేగనిష్కృతం న హి ద్వితీయో గుణసంగవర్జితః॥౨౦॥

భిషేచనికా ఇతి॥ అభిషేచనికాః అభిషేకోచితాః-పంచ పవిత్రాణి పంచగవ్యాని - మధుమాధవౌ చైత్రవైశాఖౌ తద్భవం ఫలపుష్పాది-పాంతాంతరేపి-ద్వంద్వైక్యేస ఏవార్థః-మధుమాసే భవం మధ్వితి వా॥౧౦॥ ఋషయ ఇతి ॥ అభిషేకం అభిషేకోచితం విధిం-నట్యః నటానాం స్త్రియః॥౧౧॥ మేఘా ఇతి॥ శంఖవేణువీణాశ్చ-వ్యనాదయన్- తుములో నిస్వనో యేషాం తాన్ మృదంగాదీన్॥౧౨॥౧౭॥ విలోకయంతీతి॥ ధ్రువం నిత్యం-పదం ఆశ్రయః - అవ్యభిచారిణో నిత్యాః సంతో గుణా యస్మిన్ తన్నాన్వవిందత-క్వచిత్-కస్యచిద్దోషస్య సద్భావాత్॥౧౮॥ త దేవాహ త్రిభిః॥ నూనమితి॥ మన్యునిర్జయో నాస్తి దుర్వాసః ప్రభృతిషు గురుశుక్రాదిషు సంగవర్జితం జ్ఞానం నాస్తి - మహత్త్వేపి బ్రహ్మ సోమాదౌ న కామనిర్జయః - పరతో వ్యపాశ్రయః పరాపేక్షః ఇంద్రాదిః॥ స కిమీశ్వరః॥౧౯॥ ధర్మ ఇతి ॥ న భూతసౌహృదం పరశురామాదిషు-న ముక్తికారణం-త్యాగః- శిబిప్రభృతిషు - పుంసః కార్తవీర్యాదేర్వీర్యమస్తి - అజవేగనిష్కృతం కాలవేగేన నిష్కృతం పరిహృతం త్యక్తం న భవతి-అపి తు కాలవేగనాశితమేవేతి భావః- గుణసంగవర్జితః సనకాదిః-ద్వితీయః సమః పరః-న హి సమాధినిష్ఠ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాత్ ॥ ౨౦॥క్వచిదితి॥ చిరాయుష్యపి మార్కండేయాదౌ శీలమంగళం నాస్తి-ఇంద్రియదమనశీలత్వాత్- క్వచిత్తదప్యస్తి హిరణ్యకశిపుప్రభృతౌ-ఆయుషస్తు స్థైర్యం న వేద్యం దుర్విజ్ఞానం-భగవద్ద్వేషిణాం కస్మాదేవ మృత్యుసంభవాత్-యత్రకుత్రచ శ్రీరుద్రే-మార్కండేయాదివత్- ఇంద్రియదమనాద్యభావాత్ - శీలమంగళం ఆయుర్నియన్చ యశ్చైతదుభయమస్తి-న చాన్యోపూర్వోక్తః కశ్చిద్దోషః తథాపి-సోప్యమంగళః - శ్మశానవాసాద్యమంగళచేష్టితః-శ్రీముకుందం లక్ష్మీకృత్యాహ-కశ్చేతి-కశ్చిత్సుమంగళః నిరవద్యశ్చ స తు మాం న హి కాంక్షతే-ఆత్మారామత్వాత్ ॥ ౨౧॥ ఏవమితి॥ ఏవం విమృశ్య రమా నిరపేక్షమపి ముకుందమేవ వరం వవ్రే తతిం-అవ్యభిచారిభిః సద్భిర్ధర్మజ్ఞానాదిభిర్గుణైః నిజైకాశ్రయతయా చ- నైరపేక్ష్యేణ వరం సర్వోత్తమం.తత్ర హేతుః.అగుణాశ్రయం ప్రకృతిగుణాతీతం-పాఠాంతరేపి- అయమేవార్థః- అతఏవ స్వస్యాః ఈప్సితం-కించ-సర్వైర్గుణైరణిమాదిభిరపేక్షితం వృతం-అయంభావః - యద్యపి స్వయమాత్మారామత్వేన నిరపేక్షః-తథాప్యాశ్రితాః అణిమాదిసిద్ధయస్తథా నోపేక్షతే-తథా మామపి నోపేక్షతే-తావతైవ తత్సేవయాహం కృతార్థా స్యాం- కిమన్యైః ప్రాకృతైరితి తమేవ వృతవతీతి॥౨౨॥తదేవాహ॥ తస్యేతి ॥ తస్యాంసదేశే - కమనీయాం నవకంజమా

క్వచిచ్చిరాయుర్న హి శీలమంగళం క్వచిత్తదప్యస్తి న వేద్యమాయుషః। యత్రోభయం కుత్ర చ సోప్యమంగళస్సుమంగళః కశ్చ న కాంక్షతే హి మామ్॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం విమృశ్యావ్యభిచారిసద్గుణైర్వరం నిజైకాశ్రయతాగుణాశ్రయమ్। వవ్రే వరం సర్వగుణైరపేక్షితం రమా ముకుందం నిరపేక్షమీప్సితమ్॥ ౨౨॥ తస్యాంసదేశ ఉశతీం నవకంజమాలాం మాద్యన్మధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టామ్ । తస్థౌ నిధాయ నికటే తదురస్స్వధామ సవ్రీడహాసవికసన్నయనేన యాతా ॥ ౨౩॥ తస్యాశ్శ్రియస్త్రిజగతో జనకో జనన్యా వక్షో నివాసమకరోత్పరమం విభూతేః। శ్రీస్స్వాః ప్రజాస్సకరుణేన నిరీక్షణేన యత్ర స్థితైధయత సాధిపతీంస్త్రిలోకాన్॥ ౨౪॥ శంఖతూర్యమృదంగానాం వాదిత్రాణాం చ నిస్స్వనః । దేవానుగానాం సస్త్రీణాం నృత్యతాం గాయతామభూత్॥ ౨౫॥ బ్రహ్మరుద్రాంగిరోముఖ్యాస్సర్వే విశ్వసృజో విభుమ్। ఈడిరేవితథైర్మంత్రైస్తల్లింగైః పుష్పవర్షిణః॥ ౨౬॥ శ్రియావలోకితా దేవాస్సప్రజాపతయః ప్రజాః । శీలాదిగుణసంపన్నా లేభిరే నిర్వృతిం పరామ్॥ ౨౭॥ నిస్సత్త్వా లోలుపా రాజన్నిరుద్యోగా హతత్రపాః। యదా చోపేక్షితా లక్ష్మ్యా బభూవుర్దైత్యదానవాః॥ ౨౮॥ అథాసీద్వారుణీ దేవీ కన్యా కమలలోచనా। అసురా జగృహుస్తాం వై హరేరనుమతేన తే॥ ౨౯॥ అథోదధేర్మథ్యమానాత్కాశ్యపైరమృతార్థిభిః। ఉదతిష్ఠన్మహారాజ పురుషః పరమాద్భుతః॥ ౩౦॥ దీర్ఘపీవరదోర్దండః కంబుగ్రీవోరుణేక్షణః। శ్యామలస్తరుణస్స్రగ్వీ సర్వాభరణభూషితః॥ ౩౧॥ పీతవాసా మహోరస్కస్సుమృష్టమణికుండలః । స్నిగ్ధకుంచితకేశాంతసుభగస్సింహవిక్రమః॥ ౩౨॥ అమృతాపూర్ణకలశం బిభ్రద్వలయభూషితః। స వై భగవతస్సాక్షాద్విష్ణోరంశాంశసంభవః॥ ధన్వంతరిరితి ఖ్యాత ఆయుర్వేదదృగిజ్యభాక్॥ ౩౩। తమాలోక్యాసురాస్సర్వే కలశం చామృతాభృతం। లిప్సంతస్సర్వవస్తూని కలశం తరసాహరన్॥ ౩౪॥ నీయమానేసురైస్తస్మిన్ కలశేమృతభాజనే। విషణ్ణమనసో దేవా హరిం శరణమభ్యయుః॥ ౩౫॥ ఇతి తద్దైన్యమాలోక్య భగవాన్భృత్యకామకృత్। మా ఖిద్యతామృతార్థం వస్సాధయిష్యే స్వమాయయా॥ ఇత్యుక్త్వా సాంత్వయన్ దేవాం

స్తస్తైర్వాం లాం-నిధాయ-తదనుగ్రహం-ప్రతీక్షమాణా తూష్ణీం తస్య నికటే తస్థౌ-కథంభూతాం మాలాం- మాద్యంతో యే మధువ్రతాః- తేషాం వరూథస్య యూథస్య గిరా ఉపఘుష్టాం నాదితాం - కథంభూతా శ్రీః-సవ్రీడహాసేన వికసన్నయనాం తేన-తస్య ఉరః స్వధామ-యాతా సతీ-వక్షః ప్రతీక్షమాణా తస్థావిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ భగవానపి త్రైలోక్యాభివృద్ధయే స్వవక్షస్తస్యాః స్థానం దదావిత్యాహ॥ తస్యా ఇతి॥ విశిష్టా భూతయో విభవాః యస్యాః తస్యాః త్రిజగతో జనన్యాః శ్రియః-పరమం సుస్థిరం ఏధయత అవర్ధయత్ ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ బ్రహ్మేతి॥ తల్లింగైర్విష్ణుప్రతిపాదకైః- అవితథైర్యథార్థైః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ అథేతి॥ వారుణీ వరుణదైవత్యం-యదన్నం-తన్మయీ సురా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ దీర్ఘేతి॥ దీర్ఘౌ పీవరౌ దోర్దండౌ యస్య- కంబుగ్రీవః- శంఖనాభిరివ త్రిరేఖాసువృత్తా గ్రీవా యస్య॥ ౩౧॥ పీతేతి॥ స్నిగ్ధః కుంచితశ్చ కేశానామంతో యస్య॥ ౩౨॥ అమృతేతి॥ ఇజ్యభాక్ యజ్ఞభాగభోక్తా॥ ౩౩॥ తమితి॥ అమృతేన ఆభృతం పరిపూర్ణం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇతీతి॥ దైత్యానాం పరస్పరం కలహోత్పాదనేన-యోగమాయయా మోహిన్యా-వః అర్థం సాధయిష్యామి.అతో మా ఖిద్యతేతి - ఆహేతి శేషః॥ ౩౬ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తజ్జేవాహ॥మిథ ఇతి॥తర్షః కామః-తద్యుక్తాని చేతాంసి యేషాం-ఇత్యేవం సమబలానాం కలిరభూత్॥౩౭॥ దుర్బలానాం త్వాక్రోశప్రకారమాహ-ద్వాభ్యాం। దేవా ఇతి॥యే దేవాః తుల్యే ఆయాసే హేతవః సాధకాః - తుల్య ఆయాసో హేతుశ్శ్రమనాదిర్యేషామితి వా-సత్రయాగే యథా సర్వేషాం సమం ఫలం తత్వాత్ ॥ తథా చ శ్రుతిః॥ ఋద్ధికామాస్సత్రమాసీరన్నితి॥యే యజమానాస్తే ఋత్విజ ఇతి చ॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥ తద్రూపం వర్ణయతి పంచభిః॥ ప్రేక్షణీయేతి॥ ప్రేక్షణీయముత్పలమివ శ్యామం-సర్వేష్వవయవేషు సుందరం-సమానయోః కర్ణయోరాభరణే యస్మిన్- సుకపోలం చ తదుత్కృష్టనాసికం చాననే యస్మిన్ ॥ ౪౧॥నవేతి॥ నవయౌవనేన నివృత్తయోః ప్రవృద్ధయోః స్తనయోః భారేణేవ- కృశముదరం యస్మిన్-ముఖస్యామోదః సౌరభః తస్మిన్ననురక్తానామలీనాం హుంకారేణ ఉద్విగ్నే లోచనే యస్మిన్॥౪౨॥బిభ్రదితి॥ సుష్ఠు గ్రీవా యస్మిన్-కంఠే ఆభరణం యస్మిన్-తచ్చ తచ్చ- శోభనా గ్రీవా యేన తత్కంఠాభరణం యస్మిన్నితి వా- సుభుజయోరంగదాభ్యాం భూషితం॥౪౩॥విరజేతి॥ విరజాంబరేణ సంవీతో నితంబ ఏవ ద్వీపః విశాలత్వాత్ తత్శ్రీః శోభా యస్యాః - తయా కాంచ్యా కల్పేన విలసత్ వల్గు యథా భవత్యేవం చలతో శ్చరణయోర్నూపురే యస్మిన్॥ ౪౪॥ సవ్రీడేతి॥ సవ్రీడేన స్మి

తదర్థే హరిః॥౩౬॥మిథః కలిరభూత్తేషాం తదర్థే తర్షచేతసామ్। అహం పూర్వమహం పూర్వం న త్వం న త్వమితి ప్రభో॥౩౭॥దేవాస్స్వం భాగమర్హంతి యే తుల్యాయాసహేతవః । సత్రయాగ ఇవాస్మిన్ వై ఏష ధర్మస్సనాతనః॥౩౮॥ఇతి స్వాన్ ప్రతిషేధన్ వై దైతేయా జాతమత్సరాః । దుర్బలాః ప్రబలాన్ రాజన్ గృహీతకలశాన్ ముహుః॥౩౯॥ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణుస్సర్వోపాయవిదీశ్వరః। యోషిద్రూపమనిర్దేశ్యం దధార పరమాద్భుతమ్॥౪౦॥ప్రేక్షణీయోత్పలశ్యామం సర్వావయవసుందరం। సమానకర్ణాభరణం సుకపోలోన్నసాననం॥౪౧॥నవయౌవననిర్వృత్తస్తనభారకృశోదరమ్।ముఖామోదానురక్తాలిహుంకారోద్విగ్నలోచనమ్॥౪౨॥బిభ్రత్ సుకేశభారేణ మాలాముత్ఫుల్లమల్లికామ్।సుగ్రీవకంఠాభరణం సుభుజాంగదభూషణమ్॥౪౩॥విరజాంబరసంవీతనితంబద్వీపశోభయా । కాంచ్యా కల్పోల్లసద్వల్గుచలచ్చరణనూపురమ్॥౪౪॥ సవ్రీడస్మితవిక్షిప్తభ్రూవిలాసావలోకనైః।దైత్యయూథపచేతస్సు కామముద్దీపయన్ముహుః॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-అష్టమోఽధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥అన్యోన్యతస్సుధాపాత్రం హరంతస్త్యక్తసౌహృదాః। క్షిపంతో దస్యుధర్మాణ ఆయాంతీం దదృశుః స్త్రియమ్॥ ౧॥ అహో రూపమహో ధామ అహో అస్యా నవం వయః। ఇతి తే తామభిద్రుత్య పప్రచ్ఛుర్జాతహృచ్ఛయాః॥౨॥కా త్వం కంజపలాశాక్షి కుతో వా కిం చికీర్షసి । కస్యాసి వద వామోరు మథ్నంతీవ మనాంసి నః॥౩॥న వయం త్వామరైర్దైత్యైస్సిద్ధగంధర్వచారణైః।నాస్పృష్టపూర్వాం జానీమో లోకేశైశ్చ కుతో నృభిః॥ ౪॥ నూనం త్వం విధినా సుభ్రూః ప్రేషితాసి శరీరిణామ్। సర్వేంద్రియమనఃప్రీతిం విధాతుం సఘృణేన కిమ్॥౫॥ సా త్వం నస్స్పర్ధమానానామేకవస్తుని మానిని। జ్ఞాతీనాం బద్ధవైరాణాం శం విధత్స్వ సుమధ్యమే॥ ౬॥ వయం కాశ్యపదాయాదా భ్రాతరః కృతపౌరుషాః।విభజస్వ యథాన్యాయం నైవ భేదో యథా భవేత్॥౭॥ఇత్యుపామంత్రితో దైత్యైర్మాయాయోషిద్వపుర్హరిః । ప్ర

తేన సహ-విక్షిప్తా కంపితా యా భ్రూః తస్యా విలాసేన సహ యాన్యవలోకనాని తైర్దైత్యయూథపానాం చేతస్సు ముహుర్ముహుః కామముద్దీపయన్॥౪౫॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥నవమే మోహితైర్దైత్యైరర్పితేఽమృతభాజనే।తద్వంచనేన దేవేభ్యోఽమృతం దత్తం తథేర్యతే॥ ఇయం చాధ్యాయార్థసూచికా కారికా కేషుచిద్వ్యాఖ్యానగ్రంథేష్వన్యథా వర్తతే॥తథా హి॥విమోహ్య నవమే దైత్యాన్ స్త్రీరూపా పాయయత్సురాన్।సుధాం తమశిరశ్ఛిత్వా రాహుర్దైవానితీర్యతే॥ ౧॥ అహో ఇతి ॥ అహో రూపం సౌందర్యం. ధామ ద్యుతిః ఇతి వదంతః కా త్వమిత్యాదినా పప్రచ్ఛుః॥౨॥కా త్వమితి॥మథ్నంతీవ క్షోభయంతీవ॥౩॥ కస్యాసీత్యయుక్తం పృష్టమస్మాభిః యతస్త్వం న కేనచిదుపభుక్తపూర్వేత్యాహుః॥ నేతి॥ త్వాం త్వాం అమరాదిభిరస్పృష్టపూర్వాం న జానీమ ఇతి న-కింతు జానీమ ఏవ॥౪॥అస్మాకమిదం త్వద్దర్శనం త్వీశ్వరేణైవ సంపాదితమిత్యాహుః ॥ నూనమితి ॥ సర్వేంద్రియాణాం చ మనసశ్చ ప్రీతిం విధాతుం విధాత్రా సఘృణేన కిం ప్రేషితాసి - కిం వా యదృచ్ఛయైవాగతాసి-నైవం - దైవేన మానం ప్రేషితైవేత్యర్థః॥౫॥౬॥వయమితి॥భేదో విగ్రహో యథా న భవేత్తథా॥౭॥౮॥కథమితి॥సంగతా అనుసృతాః॥౯॥ సాలావృకాణా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మితి॥ హేసురద్విషః ॥౧౦॥ ఇతీతి॥ భావేన కేనాప్యభిప్రాయేణ-గంభీరం యథాభవత్యేవం జహసుః॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ ఈష త్స్మితేన శోభా యస్యాస్తయా మయా-కృతం-సాధు అసాధు వా-యద్యభ్యుపేతం అంగీకృతం. తర్హి విభజే॥౧౨॥ ఇతీతి॥ అసురయూథపాః దైత్యశ్రేష్ఠాః-ప్రమాణమిత్యుక్తామజానంతః॥౧౩॥౧౪॥ యథేతి॥ యథోపజోషం యథాప్రీతి - ఆహత స్యాలక్షణం॥ శ్లో॥ అహతం యత్ర నిర్ముక్తముక్తం వా సః స్వయంభువా । శస్తం తచ్ఛుభకార్యేషు తావన్మాత్రేణ సర్వదా ప్రాగగ్రేషు కుశేషు వివిశుః॥౧౫॥ ప్రాఙ్ముఖేష్వితి ॥ ధూపైరామోదితాయాం సురభీకృతాయాం శాలాయాం॥౧౬॥ తస్యామితి॥ హే నరేంద్ర-సా కలశపాణిరావివేశ-కథంభూతా॥ శ్లో॥ మణిబంధాదాకనిష్ఠం కరస్య కరభో బహిరిత్యమరః కరభసదృశౌ సువృత్తౌ ఊరూ యస్యాస్సా-ఉశత్ కమనీయం దుకూలం యస్మిన్- తేన శ్రోణీతటేన - విశాలయా శ్రోణ్యా-అలసా మందా గతిర్యస్యాస్సా - పాఠాంతరే కరభసదృశయోరూర్వోర్లసత్ దుకూలం యస్యాస్సా చాసౌ శ్రోణీతటాలసగతిశ్చ-మదేన విహ్వలే అక్షిణీ యస్యాః॥ ౧౭॥ తామితి॥ తాం శ్రియః సఖీం - సంవీక్ష్య దేవాః అసురాశ్చ- సంముముహుః కథంభూతాం కనకమయే కుండలే యస్యాస్సా చాసౌ చారవః కర్ణాదయో యస్యాస్సా చ-విగళితో విస్రస్తః స్తనపట్టికాయా

హాస్యరుచిరాపాంగైర్నిరీక్షన్నిదమబ్రవీత్॥౮॥ శ్రీభగవాన్॥ కథం కాశ్యపదాయాదాః పుంశ్చల్యాం మయి సంగతాః। విశ్వాసం పండితో జాతు కామినీషు న యాతి హి॥౯॥ సాలావృకాణాం స్త్రీణాం చ స్వైరిణీనాం సురద్విషః। సఖ్యాన్యాహురనిత్యాని నూత్నం నూత్నం విచిన్వతామ్॥౧౦॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి తే క్ష్వేళితైస్తస్యా ఆశ్వస్తమనసోసురాః। జహసుర్భావగంభీరం దదుశ్చామృతభాజనమ్॥౧౧॥ తతో గృహీత్వామృతభాజనం హరిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభయా గిరా। యద్యభ్యుపేతం క్వ చ సాధ్వసాధు వా కృతం మయా వో విభజే సుధామిమామ్॥౧౨॥ ఇత్యభివ్యాహృతం తస్యా ఆకర్ణ్యాసురయూథపాః। అప్రమాణవిదస్తస్యాస్తత్తథేత్యన్వమంసత॥౧౩॥ అథోపోష్య కృతస్నానా హుత్వా చ హవిషానలమ్। దత్త్వా గోవిప్రభూతేభ్యః కృతస్వస్త్యయనా ద్విజైః॥౧౪॥ యథోపజోషం వాసాంసి పరిధాయాహతాని తే। కుశేషు ప్రావిశన్ సర్వే ప్రాగగ్రేష్వభిభూషితాః॥ ౧౫॥ ప్రాఙ్ముఖేషూపవిష్టేషు సురేషు దితిజేషు చ। ధూపామోదితశాలాయాం జుష్టాయాం మాల్యదీపకైః॥ ౧౬ ॥ తస్యాం నరేంద్ర కరభోరురుశద్దుకూలశ్రోణీతటాలసగతిర్మదవిహ్వలాక్షీ। సా కూజతీ కనకనూపురశింజితేన కుంభస్తనీ కలశపాణిరథావివేశ॥౧౭॥ తాం శ్రీసఖీం కనకకుండలచారుకర్ణనాసాకపోలవదనాం పరదేవతాఖ్యామ్। సంవీక్ష్య సంముముహురుత్స్మితవీక్షణేన దేవాసురా విగళితస్తనపట్టికాంతామ్॥౧౮॥ అసురాణాం సుధాదానం సర్పాణామివ దుర్నయమ్। మత్వా జాతినృశంసానాం న తాం వ్యభజదచ్యుతః॥ ౧౯॥ కల్పయిత్వా పృథక్పంక్తీరుభయేషాం జగత్పతిః। తాంశ్చోపవేశయామాస స్వేషు స్వేషు చ పంక్తిషు॥ ౨౦॥ దైత్యాన్ గృహీతకలశో వంచయన్నుపసంచరైః। దూరస్థాన్ పాయయామాస జరామృత్యుహరాం సుధామ్॥౨౧॥ తే పాలయంతః సమయమసురాస్స్వకృతం నృప। తూష్ణీమాసన్ కృతస్నేహాః స్త్రీవివాదజుగుప్సయా॥ ౨౨॥ తస్యాం కృతాతిప్రణయాః ప్రణయాపాయకాతరాః। బహుమానేన చాబద్ధా నోచుః కించన విప్రియమ్॥౨౩॥ దేవలింగప్రతిచ్ఛన్నః స్వ

అంతో యస్యాః॥ ౧౮॥ ఏవం తాన్మోహయిత్వా-యత్కృతవాన్ తదాహ త్రిభిః॥ అసురాణామితి॥ అసురాణాం సుధాదానం-సర్పాణాం క్షీరదానమివ దుర్నయం అన్యాయ్యం-మత్వా తాం సుధాం తేభ్యో న వ్యభజత్ అయం భావః- దైత్యైర్మదీయం సాధ్వసాధు వా సర్వం అనుమతమేవ-అతో నుద్ధృక్తాన్ దేవానేవ సుధాం పాయయిష్యామి కించ- తైర్యథాన్యాయం విభజస్వేత్యుక్తం-న చైతేభ్యో జాత్యైవ క్రూరేభ్యో దానం న్యాయ్యం-అతస్తేభ్యః సుధాం న దదామీతి॥౧౯॥ కల్పయిత్వేతి పంక్తీః పృథక్ వివిక్తాః-కల్పయిత్వా విధాయ-తాసు పంక్తిషు-స్వేషు స్వేషు తత్తత్సజాతీయేషు - తాంశ్చ అసురానపి ప్రతారణార్థమేవోపవేశయామాస॥౨౦॥ దైత్యానితి॥ ఉపసంచరైః బహుమానప్రియవాక్యాదినా - తానతిక్రమ్యాతిక్రమ్యగమనైః దూరస్థానపి దేవానేవ ॥ ౨౧॥ తత ఇతి॥ తయా కృతః స్నేహో యేషు-స్త్రియా సహ వివాదస్య జుగుప్సయా॥ ౨౨॥ తస్యామితి॥ కృతః అతిప్రణయః స్నేహో యైః ప్రణయాపాయేన కాతరాః భీతాః- ఏతే తావత్కృపణాః పూర్వం తావత్పిబంతు-యూయం తు ధీరాః క్షణం ప్రతీక్షధ్వమిత్యాదిబహుమానేన చ-ఆబద్ధాః నియంత్రితాః- సమయపాలనాదిభిః సద్భిరేతైః కారణైరప్రియం కించిదపి నోచుః-కింతు తూష్ణీమాసన్॥౨౩॥ దేవేతి॥ దేవపంక్తౌ చంద్రార్కయోర్మధ్యే- ప్రవి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్టః సోమమమృతం-అపిబత్॥౨౪॥ చక్రేణేతి॥ హరిః పిబతః తస్య శిరో జహార-అప్లావితః అసంస్పృష్టః॥ ౨౫॥ శిర ఇతి॥ గ్రహం సూర్యాదివద్గ్రహత్వాధికారిణం॥౨౬॥౨౭॥ హరిభక్తానామేవోద్యమః ఫలతి-నాన్యేషామిత్యేవమాఖ్యానతాత్పర్యమాహ॥ ఏవమితి॥ సమాః దేశాదయో యేషాం- హేతుర్మందరాద్రిః-అర్థః సముద్రోత్థితః పీయూషాదివివిధః- కల్పః ఫలం కేషాంచిజ్జాతం కేషాంచిన్నేతి వైచిత్ర్యం యేషాం తే ఫలే వైషమ్యవంతో బభూవురిత్యర్థః-తదేవాహ-తత్ర తేషు యస్య పాదపంకజరజః శ్రయణాద్దేవా అమృతం ఫలమాపుః-స ఏవ సేవ్య ఇత్యర్థః-యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్- ఏతదేవోపపాదయతి॥౨౮॥ యదితి॥ అసుః ప్రాణః-వసు ధనం- ప్రాణాదిభిర్దేహాత్మజాదిషు- నృభిర్యత్ - యుజ్యతే ప్రయుజ్యతే - దేహాద్యర్థం యత్క్రియత ఇత్యర్థః-తదసత్ వ్యర్థం భవతి-కుతః-పృథక్త్వాత్-భేదాశ్రయత్వాత్ శాఖానిషేచనవత్ - తైరేవ ప్రాణాది

ర్భానుర్దేవసంసది। ప్రవిష్టస్సోమమపిబచ్చంద్రార్కాభ్యాం చ సూచితః॥౨౪॥ చక్రేణక్షురధారేణ జహార పిబతశ్శిరః। హరిస్తస్య కబంధస్తు సుధయాప్లావితోపతత్॥ ౨౫॥ శిరస్త్వమరతాం నీతమజో గ్రహమచీకరత్। యస్తు పర్వణి చంద్రార్కావభిధావతి వైరధీః॥౨౬॥ పీతప్రాయేమృతే దేవైర్భగవాన్లోకభావనః। పశ్యతామసురేంద్రాణాం స్వరూపం జగృహే విభుః॥౨౭॥ ఏవం సురాసురగణాస్సమదేశకాలహేత్వర్థకర్మమతయోపి ఫలే వికల్పాః। తత్రామృతం సురగణాః ఫలమంజసాపుర్యత్పాదపంకజరజశ్శ్రయణాన్న దైత్యాః॥౨౮॥ యద్యుజ్యతేసువసుకర్మమనోవచోభిర్దేహాత్మజాదిషు నృభిస్తదసత్పృథక్త్వాత్। తైరేవ సద్భవతి యత్క్రియతేపృథక్త్వాత్సర్వస్య తద్భవతి మూలనిషేచనం యత్॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-అష్టమస్కంధే-నవమోధ్యాయః. ... ... *

—— దేవాసురయుద్ధప్రారంభః. ——

శ్రీశుకః॥ ఇతి దానవదైతేయా నావిందన్నమృతం నృప। యుక్తాః కర్మణి యత్తాశ్చ వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః॥౧॥ సాధయిత్వామృతం రాజన్ పాయయిత్వా స్వకాన్ సురాన్। పశ్యతాం సర్వభూతానాం యయౌ గరుడవాహనః॥౨॥ సపత్నానాం పరాం సిద్ధిం దృష్ట్వా తే దితినందనాః। అమృష్యమాణా ఉత్పేతుర్దేవాన్ ప్రత్యుద్యతాయుధాః॥౩॥ తతస్సురగణాస్సర్వే సుధయా పీతయైధితాః। ప్రతిసంయుయుధుశ్శస్త్రైర్నారాయణపరాయణాః॥౪॥ తత్ర దైవాసురో నామ రణః పరమదారుణః। రోధస్యుదన్వతో రాజంస్తుములో రోమహర్షణః॥౫॥ తత్రాన్యోన్యం సపత్నాస్తే సంరబ్ధమనసో రణే। సమాసాద్యాసిభిర్బాణైర్నిజఘ్నుర్వివిధాయుధాః॥౬॥ శంఖతూర్యమృదంగానాం భేరీడమరుణాం మహాన్। హస్త్యశ్వరథపత్తీనాం నదతాం నిస్స్వనోభవత్॥౭॥ రథినో రథిభిస్తత్ర పత్తిభిస్సహ పత్తయః। హయా హయైరిభాశ్చేభైస్సమసజ్జంత సంయుగే॥౮॥ ఉష్ట్రైః కేచిద్ద్విపైః కేచిదపరేభిర్యయుః। ఖరైః కేచిద్గౌరమృగైరృక్షైర్ద్వీపిభిర్హరిభిర్భటాః॥౯॥ గృధ్రైః కంకైర్బకైరన్యే శ్యేనభాసైస్తిమింగిలైః। శరభైర్మహిషైః ఖడ్గైర్గోవృషైర్గవయారుణైః॥౧౦॥ శివాభిరాఖుభిః కేచిత్ కృకలాసైశ్శశైర్నరైః। బస్తైరేకే కృష్ణసారైర్హంసైరన్యే చ సూకరైః॥౧౧॥ అన్యే జలస్థలఖగైస్సత్త్వైర్వికృతవిగ్రహైః। సేనయోరుభయో రాజన్ వివిశుస్తేగ్రతోగ్రతః॥౧౨॥ చిత్రధ్వజపటై రాజన్నాతపత్రైస్సితామలైః। మహాధనైర్వజ్రదండైర్వ్యజనైర్బార్హచామరైః॥ ౧౩॥ వాతోద్ధూతోత్తరోష్ణీషైస్సదృగ్భిర్వజ్రభూషణైః। స్ఫురద్భిర్విశదైశ్శస్త్రైస్సుత

భిరీశ్వరార్థేన యత్క్రియతే-తత్తు సన్మహాఫలం భవతి-కుతః-అపృథక్త్వాత్-ఈశ్వరస్య సర్వత్రానుషక్తత్వాత్ - తత్ర దృష్టాంతః-యత్తరోర్మూలనిషేచనం-తత్ యథా సర్వస్య స్కంధశాఖాదేరపి భవతి-యద్వా-ల్యబ్లోపే పంచమీ- పృథక్త్వం పర్యాలోచ్య-భేదదృష్ట్యా దేహాద్యుద్దేశేన యత్క్రియతే-తదసత్- అపృథక్త్వం పర్యాలోచ్యేశ్వరదృష్ట్యా తైరేవ తేష్వేవ యత్క్రియతే తత్సద్భవతీతి- శేషం సమానం॥౨౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ దశమే మత్సరాద్దైత్యైరారబ్ధే తు మృతేసురైః। దైత్యమాయావిషణ్ణేషు దేవేష్వావిర్బభౌ హరిః॥ తదేవమమృతావాప్తిర్భక్తానామితీరితమ్। భక్తమత్సరతః ప్రాణహానిః పునరుదీర్యతే॥ ౧॥ ౪॥ తత్రేతి॥ రణః సంగ్రామః-ఉదన్వతః సముద్రస్య-రోధసి తీరే-బభూవ॥౫॥ తత్రేతి॥ అన్యోన్యం సమాసాద్య నిజఘ్నుః॥ ౬॥ ౧౨॥ చిత్రేతి॥ చిత్రధ్వజపటాదిభిశ్చ॥౧౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥ దేవదానవేతి॥ వీరాణాం మాలాదిభిః-చామరాదిభిర్దేవదానవవీరాణాం-ధ్వజిన్యౌ యాదసాం-మాలాభిః-సాగరావివ రేజతురితి-త్రయాణామన్వయః-యాదోభిరితి వా - సితైరమలై రాతపత్రైశ్చ చామరైశ్చ - వాతేనోద్ధూతైరుత్తరీయైరుష్ణీషైశ్చ-సూర్యరశ్మిభిః సుతరాం స్ఫురద్భిః॥౧౫॥ వైరోచనిరితి ॥ అసురాణాం యాచమూః తస్యాః పతిః సబలిర్యానమాస్థితః॥౧౬॥౧౭॥ ఆస్థిత ఇతి॥ ఉదయే ఉదయగిరిశిఖరే-స్థితః చంద్ర ఇవ-రేజ ఇతి త్రయాణామన్వయః॥ ౧౮ ॥ ౧౯॥ ౨౪॥ ఐరావతమితి॥ స్రవంతి ప్రస్రవణాని యస్మిన్నితి-మదధారాసాదృశ్యం ॥ ౨౫ ॥ తస్యేతి॥ నానావాహాదీని యేషాం॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ తే దేవా అసురాశ్చ-మిథో యుయుధుః॥ ౨౭॥ ద్వంద్వాన్యేవాహ-యుయోధేత్యాదిసప్తభిః॥ ౨౮॥ ౨౯॥

రాంసూర్యరశ్మిభిః॥౧౪॥ దేవదానవవీరాణాంధ్వజిన్యౌ పాండునందన। రేజతుర్వీరమాలాభిర్యాదసామివ సాగరౌ॥౧౫॥ వైరోచనిర్బలిస్సంఖ్యే సోఽసురాణాంచమూపతిః। యానంవైహాయసంనామ కామగంమయనిర్మితం॥౧౬॥ సర్వసాంగ్రామికోపేతం సర్వాశ్చర్యమయంవిభో । అప్రతర్క్యమనిర్దేశ్యం దృశ్యమానమదర్శనం॥ ౧౭॥ ఆస్థితస్తద్విమానాగ్ర్యం సర్వానీకాధిపైర్వృతః । వాలవ్యజనఛత్రాగ్ర్యై రేజే చంద్ర ఇవోదయే॥౧౮॥ తస్యాసన్సర్వతో యానైః యూథానాం పతయోఽసురాః। నముచిశ్శంబరో బాణో విప్రచిత్తిరయోముఖః॥౧౯॥ ద్విమూర్ధా కాలనాభోఽథ ప్రహేతిర్హేతిరిల్వలః। శకునిర్భూతసంతాపో వజ్రదంష్ట్రో విరోచనః॥ ౨౦॥ హయగ్రీవశ్శంకుశిరాః కపిలో మేఘదుందుభిః। తారకశ్చక్రదృక్శుంభో నిశుంభో జంభ ఉత్కలః॥౨౧॥ అరిష్టోఽరిష్టనేమిశ్చ మయశ్చ త్రిపురాధిపః। అన్యే పౌలోమకాలేయనివాతకవచాదయః॥ ౨౨॥ అలబ్ధభాగాస్సోమస్య కేవలం క్లేశభాగినః। సర్వ ఏతే రణముఖే బహుశో నిర్జితామరాః॥౨౩॥ సింహనాదాన్విముంచంతశ్శంఖాన్దధ్ముర్మహారవాన్। దృష్ట్వా సపత్నానుత్సిక్తాన్బలభిత్కుపితో భృశమ్॥౨౪॥ ఐరావతం దిక్కరిణమారూఢోవియతిస్వరాట్। యథా స్రవత్ప్రస్రవణముదయాద్రిమహర్పతిః॥ ౨౫॥ తస్యాసన్సర్వతో దేవా నానావాహధ్వజాయుధాః। లోకపాలాస్సహగణైర్వాయ్వగ్నివరుణాదయః॥ ౨౬॥ తేఽన్యోన్యమభిసంసృత్య క్షిపంతో మర్మభిర్మిథః। ఆహ్వయంతో విశంతోఽగ్రే యుయుధుర్ద్వంద్వయోధినః ॥ ౨౭॥ యుయోధ బలిరింద్రేణ తారకేణ గుహస్తథా । వరుణో హేతినాయుధ్యన్మిత్రో రాజన్ప్రహేతినా॥౨౮॥ యమస్తు కాలనాభేన విశ్వకర్మా మయేన వై । శంబరో యుయుధే త్వష్ట్రా సవిత్రా తు విరోచనః॥ ౨౯॥ అపరాజితేన నముచిరశ్వినౌ వృషపర్వణా। సూర్యో బలిసుతైర్దేవో బాణజ్యేష్ఠైశ్శతేన చ॥౩౦॥ రాహుణా చ తథా సోమః పులోమ్నా యుయుధేఽనిలః। నిశుంభశుంభయోర్దేవీ భద్రకాళీ తరస్వినీ॥౩౧॥ వృషాకపిస్తు జంభేన మహిషేణ విభావసుః। ఇల్వలస్సహ వాతాపిర్బ్రహ్మపుత్రైరరిందమ॥ ౩౨॥ కామదేవేన దుర్మర్ష ఉత్కలో మాతృభిస్సహ। బృహస్పతిస్తూశనసా నరకేణ శనైశ్చరః॥ ౩౩॥ మరుతో నివాతకవచైః కాలేయైర్వసవోఽమరాః। విశ్వేదేవాస్తు పౌలోమై రుద్రాః క్రోధవశైస్సహ॥ ౩౪॥ త ఏవమాజావసురైస్సురేంద్రా ద్వంద్వేన సంహత్యనియుధ్యమానాః । అన్యోన్యమాసాద్య నిజఘ్నురోజసా జిగీషవస్తీక్ష్ణశరాసితోమరైః॥౩౫॥ ముసుంఠిభిశ్చక్రగదర్ష్టిపట్టిశైశ్శక్త్యుల్ముకైః ప్రాసపరశ్వథైరపి। నిస్త్రింశభల్లైః పరిఘైస్సముద్గరైస్సభిందిపాలైశ్చ శిరాంసి చిచ్ఛిదుః॥౩౬॥ గజాస్తురంగాస్సరథాః పదాతయస్సారోహవాహా వివిధా విఖండితాః। నికృత్తబాహూరుశిరోధరాంఘ్రయశ్ఛిన్నధ్వజేష్వాసతనుత్రభూషణాః॥౩౭॥ తేషాం పదాఘాతరథాంగచూర్ణితాదాయోధనాదుల్బణ ఉత్థితస్తదా। రేణుర్దిశః ఖం ద్యుమణించ ఛాదయన్న్యవర్తతాసృక్స్రుతిభిః పరిప్లుతః॥౩౮॥ శిరోభిరుద్ధూతకిరీటకుండలైస్సంరంభదృగ్భిః పరిదష్టదచ్ఛదైః। మ

పరాజితేనేతి॥ సూర్యో దేవ ఏక ఏవ-శతేన బలిసుతైః-బాణో జ్యేష్ఠో యేషాం తైః॥౩౦॥ రాహుణేతి ॥ నిశుంభశుంభాభ్యాం దేవీ॥౩౧॥౩౬॥ గజా ఇతి॥ ఆరోహంతీత్యారోహాః వాహ్యాః-తైస్సహితా అన్యే చ వాహాః - పూర్వం తు కేవలా గజాదయ ఉక్తాః-కథంభూతాః-నికృత్తా బాహ్వాదయో యేషాం ఛిన్నాని ధ్వజాదీని యేషాం తే॥ ౩౭ ॥ తేషామితి॥ తేషాం దేవాదీనాం- పదాఘాతైః రథాంగైశ్చ-చూర్ణితాదాయోధనాత్ రణభూమేః-ఉత్థితో రేణుః - దిశః-ఖం-ద్యుమణించ సూర్యంచ-ఛాదయన్-తదైవ ఖాదన్యవర్తత-కథంభూతాత్-అసృక్స్రుతిభిః రక్తక్షరణైః - పరిప్లుతాత్ సిక్తాత్ - యద్వా-పరిప్లవనాద్ధేతోః-న్యవర్తత భావే క్తః-రక్తధారాణాం తత్పర్యంతముచ్ఛలనాదిత్యర్థః - ప్రథమాంతపాఠే రేణోర్విశేషణం॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౮॥శిరోభిరితి॥శిరోభిర్మహాభుజైశ్చ-కరభసదృశైరూరుభిశ్చ-సారణధృతాః-ప్రకర్షేణాస్తృతా సతీబభౌ- కథంభూతైః
శిరోభిః-ఉద్వృత్తానిఉత్పతితాని-కిరీటానికుండలానిచ యేభ్యః-తైః - సంరంభయుక్తాఃదృశో యేషు తైః - పరిదష్టాఃదచ్ఛ
దాఓష్ఠా యేషు తైః॥౩౯॥కబంధా ఇతి॥పతితానియానిశిరాంసి-తత్రత్యైరక్షిభిఃతైఃపశ్యంత ఇత్యర్థః- ఉద్యతాన్యాయు
ధానియైస్తైర్దోర్దండైర్యుక్తాః॥౪౦॥బలిరితి॥వాహాన్ ఐరావతపాదరక్షకాన్ - ఆరోహంగజయంతారంఆర్దయత్
వివ్యాధ॥౪౧॥౪౨॥తస్యేతి॥దుర్మర్షః అసహమానో బలిః॥౪౩॥౪౪॥తత ఇతి॥టంకవత్తీక్ష్ణాగ్రైఃశిఖరైః-సహితాః॥౪౬॥
౪౭॥తత ఇతి॥ స్తనయిత్నవశ్చ-అంగారాన్ముముచురిత్యనుషంగః॥౪౯॥సృష్ట ఇతి॥అధాత్ అధాక్షీదిత్యర్థః- వర్ణలోప ఆ
ర్షః॥౫౦॥తత ఇతి॥ఉద్ధూతైస్తరంగైరావర్తైశ్చభీషణః॥౫౧॥ఏవమితి॥ఏవమనైర్యైశ్చదైత్యైః-సృజ్యమానాసు ॥ ౫౨ ॥
మహాభుజైస్సావరణైస్సహాయుధైస్సాప్రస్తృతాజ్యాకరభోరుభిర్బభౌ॥ ౩౯॥ కబంధాస్తత్రచోత్పేతుః
పతితస్వశిరోఽక్షిభిః।ఉద్యతాయుధదోర్దండైరాధావంతో భటాన్మృధే॥ ౪౦॥ బలిర్మహేంద్రం దశభి
స్త్రిభిరైరావతం శరైః।చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకేనారోహమార్దయత్॥ ౪౧॥ స తానాపతతశ్శక్ర
స్తావద్భిశ్శీఘ్రవిక్రమైః।చిచ్ఛేద నిశితైర్భల్లైరసంప్రాప్తాన్ హసన్నివ॥౪౨॥తస్య కర్మోత్తమం వీక్ష్య దు
ర్మర్షశ్శక్తిమాదదే।తాం జ్వలంతీం మహోల్కాభాం హస్తస్థామచ్ఛినద్ధరిః॥౪౩॥తతశ్శూలం తతః ప్రా
సం తతస్తోమరమృష్టయః।యద్యద్గృహ్ణాత్యమర్షాత్తత్సర్వం తద్వ్యచ్ఛినద్విభుః॥ ౪౪॥ ససర్జాథాసురీం మా
యామంతర్ధానంగతోఽసురః।తతః ప్రాదురభూచ్ఛైలస్సురానీకోపరి ప్రభో॥౪౫॥ తతో నిపేతుస్తరవో
దహ్యమానా దవాగ్నినా।శిలాస్సటంకశిఖరాశ్చూర్ణయంత్యో ద్విషద్బలం॥ ౪౬॥ మహోరగాస్సము
త్పేతుర్దందశూకాస్సవృశ్చికాః।సింహవ్యాఘ్రవరాహాశ్చ మర్దయంతో మహాగజాః॥ ౪౭ ॥ యాతు
ధాన్యశ్చ శతశశ్శూలహస్తా వివాససః।ఛింధిభింధీతివాదిన్యస్తదా రక్షోగణాః ప్రభో॥౪౮॥ తతో మహాఘ
నా వ్యోమ్ని గంభీరపరుషస్వనాః।అంగారాన్ముముచుర్వాతైరాహతాః స్తనయిత్నవః॥ ౪౯॥ సృష్టో దై
త్యేన సుమహాన్ వహ్నిః పవనసారథిః।సంవర్తక ఇవాత్యుగ్రో విబుధధ్వజినీమధాత్॥ ౫౦ ॥ తతస్స
ముద్ర ఉద్వేలస్సర్వతః ప్రత్యదృశ్యత।ప్రచండవాతైరుద్ధూతతరంగావర్తభీషణః॥ ౫౧॥ ఏవం దైత్యైర్మహా
మాయైరలక్ష్యగతిభీషణైః।సృజ్యమానాసు మాయాసు విషేదుస్సురసైనికాః॥ ౫౨ ॥ న తత్ప్రతివిధిం
యత్ర విదురింద్రాదయో నృప।ధ్యాతః ప్రాదురభూత్తత్ర భగవాన్ భూతభావనః॥౫౩॥ తతస్సుపర్ణాంం
సకృతాంఘ్రిపల్లవః పిశంగవాసా నవకంజలోచనః। అదృశ్యతాష్టాయుధబాహురుల్లసచ్ఛ్రీకౌస్తుభా
నర్ఘ్యకిరీటకుండలః॥౫౪॥తస్మిన్ ప్రవిష్టేఽసురకూటకర్మజా మాయా వినేశుర్మహినా మహీయసా। స్వ
ప్నో యథా హి ప్రతిబోధ ఆగతే హరిస్మృతిస్సర్వవిపద్విమోక్షణం॥౫౫॥దృష్ట్వా మృధే గరుడవాహమిభా
రివాహ ఆవిధ్య శూలమహినోదథ కాలనేమిః । తల్లీలయా గరుడమూర్ధ్ని పతద్గృహీత్వా తేనాహన
న్నృప సవాహమరిం త్ర్యధీశః ॥ ౫౬ ॥ మాలీ సుమాల్యతిబలౌ యుధి పేతతుర్యచ్చక్రేణకృత్తశిరసావథ
మాల్యవాంస్తు।ఆహత్య తిగ్మగదయా హనదండజేంద్రం తావచ్ఛిరోచ్ఛినదరేర్నదతోఽరిణాద్యః ॥ ౫౭ ॥
ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-దశమోఽధ్యాయః, ...
శ్రీశుకః॥ అథో సురాస్ప్రత్యుపలబ్ధచేతసః పరస్య పుంసః పరమానుకంపయా । జఘ్నుర్భృశం శక్రసమీర
ణాదయస్తాంస్తాన్ రణే యైరభిసంగతాః పురా ॥౧॥వైరోచనాయ సంరబ్ధో భగవాన్ పాకశాసనః।ఉదయ
నేతి॥యత్ర యదా-తత్ర తదా-తైర్ధ్యాతస్సన్॥౫౩॥తత ఇతి॥అష్టౌఆయుధయుక్తా బాహవో యస్య- శ్రీశ్చకౌస్తుభశ్చఅన
ర్ఘ్యంకిరీటంచకుండలేచ-ఉల్లసంతిశ్రీకౌస్తుభాదీనియస్మిన్॥౫౪॥తస్మిన్నితి॥ అసురాణాంకూటం - కర్మమంత్రాదిప్ర
యోగః-తస్మాజ్జాతాఃమహినామహిమ్నా-హరేఃస్మృతిరేవ సర్వాసాంవిపదాంవిమోక్షణరూపా- కిముతహరేః ప్రవే
శ ఇత్యర్థః॥౫౫॥దృష్ట్వేతి॥ఇభారివాహఃసింహవాహఃఅహిణోత్ చిక్షేప-లీలయైతద్గృహీత్వాఅహనత్ - హేనృప॥
౫౬॥మాలీతి॥యస్య చక్రేణకృత్తశిరసౌ పేతతుఃతంతథాభూతమపి - ఆహత్య సంహత్య అండజేంద్రంగరుడమహనత్-
తం హంతుం-గదాముద్యన్న ఇత్యర్థః ఆద్యోహరిః॥౫౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. .....*
శ్లో॥ఏకాదశేతుభగవత్కృపయాతిబలోద్ధతైః।అమరైస్సమరే దైత్యాబలిప్రభృతయో జితాః ॥ ౧ ॥ వైరోచనాయేతి॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉదయచ్ఛత్ ఉన్నిన్యే॥౨॥౩॥నటవదితి॥నిబద్ధాన్యక్షీణి యేషాం తాన్ బాలాన్- జిత్వా పటః కవటవృత్తిర్యథా తేషాం ధనం
హరతి తథా-హే మూఢ-మాయేశాన్ అస్మాన్ జేతుమిచ్ఛసి॥౪॥ మత్ప్రభావం శృణ్విత్యాహ॥ ఆరురుక్షంతీతి॥ఆరురుక్షం
తి-ఆరోఢుమిచ్ఛంతి-యే చ ఉత్సర్పంతి ఉల్లంఘితుమిచ్ఛంతి మోక్షమిచ్ఛంతీత్యర్థః-అధో విధునోమి పాతయామి॥౫॥౬॥
౭॥తమితి॥ కాలరశనం కాలయంత్రితం-అతో న హృష్యంతి తత్ర-ఏవం వివేకే యూయమపండితాః అనిపుణాః॥౮॥ నేతి॥ తత్ర కీ
ర్తిజయాదౌ - ఆత్మానం దేహం సాధనం మన్యమానానాం వో గిరో న గృహ్ణీమః-మర్మసు తాడనం యాభిస్తాః మర్మతాడ

చ్ఛద్యథా వజ్రం ప్రజహారేతి చుక్రుశుః॥ ౨॥ వజ్రపాణిసమాహేదం తిరస్కృత్య పురఃస్థితమ్। మనస్వి
నం సుసంరబ్ధం విచరంతం మహామృధే॥౩॥ నటవన్మూఢ మాయాభిర్మాయేశాన్నో జిగీషసి । జిత్వా బాలా
న్నిబద్ధాక్షాన్నటో హరతి తద్ధనమ్॥౪॥ఆరురుక్షంతి మాయాభిరుత్సర్పంతి చ యే దివమ్। తాన్ దస్యూన్ విధు
నోమ్యజ్ఞ పూర్వస్మాచ్చ పదాదధః॥౫॥సోఽహం దుర్మాయినస్తేఽద్య వజ్రేణ శతపర్వణా। శిరో హనిష్యే మం
దాత్మన్ ఘటస్వ జ్ఞాతిభిస్సహ॥౬॥బలిః॥సంగ్రామే వర్తమానానాం కాలచోదితకర్మణాం।కీర్తిర్జయోఽజ
యో మృత్యుస్సర్వేషాం స్యురనుక్రమాత్॥ ౭॥ తమిమం కాలరశనం జగత్ పశ్యంతి సూరయః।నహృష్యంతి న
శోచంతి తత్ర యూయమపండితాః॥౮॥న వయం మన్యమానానామాత్మానం తత్ర సాధనమ్।గిరో వస్సాధు
శోచ్యానాం గృహ్ణీమో మర్మతాడనాః॥౯॥ఇత్యాక్షిప్య విభుం వీరో నారాచైర్వీరమానదః। ఆకర్ణపూ
ర్ణైరహనదాక్షేపైరాహతం పునః॥౧౦॥ఏవం నిరాకృతో దేవో వైరిణా తథ్యవాదినా। నామృష్యత్తదధి
క్షేపం తోత్రాహత ఇవ ద్విపః॥౧౧॥ప్రాహిణోత్కులిశం తస్మై హ్యమోఘమరిమర్దనం । సయానోఽన్య
పతద్భూమౌ భిన్నపక్ష ఇవాచలః॥౧౨॥సఖాయం పతితం దృష్ట్వా జంభో బలిసఖస్సుహృత్। అభ్యయాత్సౌ
హృదం సఖ్యుర్హతస్యాపి విచింతయన్॥౧౩॥స సింహవాహ ఆసాద్య గదాముద్యమ్య రంహసా। జత్రావ
తాడయచ్ఛక్రం గజం చ సుమహాబలః॥౧౪॥గదాప్రహారవ్యథితో భృశం విహ్వలితో గజః।జానుభ్యాం ధరణీం
స్పృష్ట్వా కశ్మలం పరమం యయౌ॥౧౫॥తతో రథో మాతలినా హరిభిర్దశశతైర్వృతః। ఆనీతో ద్విపము
త్సృజ్య రథమారురుహే విభుః॥౧౬॥తస్య తత్పూజయన్ కర్మ యంతుర్దానవసత్తమః। శూలేన జ్వలతా
తం తు స్మయమానోఽహనన్మృధే॥౧౭॥సేహే రుజం సుదుర్మర్షాం సత్త్వమాలంబ్య మాతలిః।ఇంద్రో జంభ
స్య సంక్రుద్ధో వజ్రేణాపహరచ్ఛిరః॥౧౮॥జంభం శ్రుత్వా హతం తస్య జ్ఞాతయో నారదాదృషేః। నముచిశ్చ
బలః పాకస్తత్రాపేతుస్త్వరాన్వితాః॥౧౯॥వచోభిః పరుషైరింద్రం ఘట్టయంతోఽస్య మర్మసు। శరైర
వాకిరన్మేఘా ధారాభిరివ పర్వతం॥౨౦॥హరీన్ దశశతాన్యాజౌ హర్యశ్వస్య బలశ్శరైః। తావద్భిరర్దయా
మాస యుగపల్లఘుహస్తవాన్॥౨౧॥శతాభ్యాం మాతలిం పాకో రథం చ తిలశః పృథక్।సకృత్సంధానమో
క్షేణ తదద్భుతమభూద్రణే॥౨౨॥నముచిః పంచదశభిః స్వర్ణపుంఖైర్మహేషుభిః।ఆహత్య వ్యనదత్సంఖ్యే
సతోయ ఇవ తోయదః॥౨౩॥సర్వతశ్శరకూటేన శక్రం సరథసారథిమ్ । ఛాదయామాసురసురాః ప్రావృ
ట్సూర్యమివాంబుదాః॥ ౨౪॥అలక్షయంతస్తమతీవ విహ్వలా విచుక్రుశుర్దేవగణాస్సహానుగాః। అనా
యకాశ్శత్రుబలైర్విమర్దితా వణిక్పథా భిన్నన*వా యథార్ణవే॥౨౫॥తతస్తురాషాడిషుపుంజపంజరా
ద్వినిర్గతస్సాశ్వరథధ్వజాగ్రణీః।బభౌ దిశః ఖం పృథివీం చ రోచయన్ స్వతేజసా సూర్య ఇవ క్షపాత్యయే॥
౨౬॥నిరీక్ష్య పృతనాం దేవః పరైరభ్యర్దితాం మృధే । ఉదయచ్ఛద్రిపుం హంతుం వజ్రం వజ్రధరో రుషా॥
౨౭॥ తేనైవ శితధారేణ శిరసీ బలపాకయోః।జ్ఞాతీనాం పశ్యతాం రాజన్ జహార జనయన్ భయం॥౨౮॥ న

నాః॥౯॥ఇతీతి॥విభుమింద్రం॥౧౦॥ఏవమితి॥తోత్రమంకుశం తేనాహత ఇవ॥ ౧౧॥ ప్రాహిణోదితి॥ సయానః విమానసహి
తో బలిః॥భూమావపపాత॥౧౨॥౧౬॥తస్యేతి॥యంతుః మాతలేః- తస్యేంద్రస్యానయనం కర్మ-పూజయన్ జంభః-తం శూ
లేనాభ్యహనత్॥౧౭॥౧౮॥జంభమితి॥నముచిః-బలః-పాకశ్చేతి-త్రయ ఆజగ్ముః॥ ౧౯॥౨౦॥ త్రియాణాం పృథగ్విశ్రిమా
నాహ త్రిభిః-హరీనితి॥హర్యశ్వస్య ఇంద్రస్య-తావద్భిః దశభిః శతైః॥౨౧॥౨౨॥నముచిరితి॥ఆహత్య ఇంద్రం విధ్వా॥ ౨౩॥ స
ర్వత ఇతి॥ప్రావృట్కాలీనం సూర్యం॥౨౪॥ అలక్షయంత ఇతి॥ వణిక్పథాః వణిజః- భిన్నా నౌర్యేషాం తే-అత్ర దీర్ఘాభా
వ ఆర్షః-భిన్నా నావ ఇత్యర్థః॥౨౫॥తత ఇతి॥తురాషాడింద్రః-అశ్వాదిసహితో వినిర్గతః-అగ్రణీః సారథిః॥ ౨౬॥ ౨౮॥న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ముచిరితి॥ శోకామర్షాభ్యాం యుక్తయా రుషా క్రోధేనాన్వితస్సన్-ఇంద్రం హంతుం-పరమోద్యమం చకార॥ ౨౯॥ అశ్మేతి॥ ఘంటావత్ ఘంటాభిర్యుక్తం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ నేతి॥ అతివీర్యం వృత్రం భినత్తీతి తథా॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యేనేతి॥ పతత్త్రైః పక్షైః॥ ౩౪॥ తపఇతి॥ సారమయం వీర్యాధికం- త్వాష్ట్రం తపఏవ వృత్రః-స యేన వజ్రేణ మయా విపాటితః॥ ౩౫॥ స ఇతి॥ దండం లగుడతుల్యం బ్రహ్మతేజః-దధీచేః సామర్థ్యం॥ ౩౬॥ ౩౭॥ మమేతి॥ ఆర్ద్రశుష్కాభ్యాం-మృత్యుః నైవేతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ఉభయాత్మకత్వమేవాహ॥ నేతి॥ న శుష్కేన చార్ద్రేణ ఫేనేన॥ తథా చ శ్రుతిః॥ అపాం ఫేనేన శిర ఉదవర్తయదిత్యాది॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ సంయమేతి॥ అనుచరైరనుగీయమానా ఇత్యర్థః-ఉపగీయమానా నైరనుచరైస్సహేతి వా॥ ౪౫॥ ౪౬॥ తథేతి॥ వినష్టా అవ

ముచిస్త్వద్వధం దృష్ట్వా శోకామర్షరుషాన్వితః। జిఘాంసురింద్రం నృపతే చకార పరమోద్యమమ్॥ ౨౯॥ అశ్మసారమయం శూలం ఘంటావద్ధేమభూషితమ్। ప్రగృహ్యాభ్యద్రవత్ క్రుద్ధో హతోఽసీతి వితర్జయన్। ప్రాహిణోద్దేవరాజాయ నినదన్ మృగరాడివ॥ ౩౦॥ తదాపతద్గగనతలే మహాజవం విచిచ్ఛిదే హరిరిషుభిస్సహస్రధా। తథాగతం నృప కులిశేన కంధరే రుషాన్వితస్త్రిదశపతిశ్శిరోఽహరత్॥ ౩౧॥ న తస్య హి త్వచమపి వజ్ర ఊర్జితో బిభేద యత్సురపతినౌజసేరితః। తదద్భుతం పరమతివీర్యవృత్రభిత్తిరస్కృతో నముచిశిరోధరత్వచా॥ ౩౨॥ తస్మాదింద్రోఽబిభేచ్ఛత్రోర్వజ్రః ప్రతిహతో యతః। కిమిదం దైవయోగేన భూతం లోకవిమోహనమ్॥ ౩౩॥ యేన మే పూర్వమద్రీణాం పక్షచ్ఛేదః ప్రజాత్యయే। కృతో నివిశతాం భారైః పతత్త్రైః పతతాం భువి॥ ౩౪॥ తపస్సారమయం త్వాష్ట్రం వృత్రో యేన విపాటితః। అన్యే చాపి బలోపేతాస్సర్వాస్త్రైరక్షతత్వచః॥ ౩౫॥ సోఽయం ప్రతిహతో వజ్రో మయా ముక్తోఽసురేఽల్పకే। నాహం తదాదదే దండం బ్రహ్మతేజోఽప్యకారణమ్॥ ౩౬॥ ఇతి శక్రం విషీదంతమాహ వాగశరీరిణీ। నాయం శుష్కైరథో నార్ద్రైర్వధమర్హతి దానవః॥ ౩౭॥ మయాస్మై యద్వరో దత్తో మృత్యుర్నైవార్ద్రశుష్కయోః। అతోఽన్యశ్చింతనీయస్తే హ్యుపాయో మఘవన్ రిపోః॥ ౩౮॥ తాం దైవీం గిరమాకర్ణ్య మఘవాన్ సుసమాహితః। ధ్యాయన్ ఫేనమథాపశ్యదుపాయముభయాత్మకమ్॥ ౩౯॥ న శుష్కేణ న చార్ద్రేణ జహార నముచేశ్శిరః। తం తుష్టువుర్మునిగణా మాల్యైశ్చావాకిరన్ విభుమ్॥ ౪౦॥ గంధర్వముఖ్యౌ జగతుర్విశ్వావసుపరావసూ। దేవదుందుభయో నేదుర్నర్తక్యో ననృతుర్ముదా॥ ౪౧॥ అన్యేఽప్యేవం ప్రతిద్వంద్వాన్ వాయ్వగ్నివరుణాదయః। సూదయామాసురసురాన్ మృగాన్ కేసరిణో యథా॥ ౪౨॥ బ్రహ్మణా ప్రేషితో దేవాన్ దేవర్షిర్నారదో నృప। వారయామాస విబుధాన్ దృష్ట్వా దానవసంక్షయమ్॥ ౪౩॥ నారదః॥ భవద్భిరమృతం ప్రాప్తం నారాయణభుజాశ్రయైః। శ్రియా సమేధితాస్సర్వ ఉపారమత విగ్రహాత్॥ ౪౪॥ శ్రీశుకః॥ సంయమ్య మన్యుసంరంభం మానయన్తో మునేర్వచః। ఉపగీయమానానుచరైర్యయుస్సర్వే త్రివిష్టపమ్॥ ౪౫॥ యేఽవశిష్టా రణే తస్మిన్నారదానుమతేన తే। బలిం విపన్నమాదాయ అస్తంగిరిముపాగమన్॥ ౪౬॥ తదావినష్టావయవాన్ విద్యమానశిరోధరాన్। ఉశనా జీవయామాస సంజీవిన్యా స్వవిద్యయా॥ ౪౭॥ బలిశ్చోశనసా స్పృష్టః ప్రత్యాపన్నేంద్రియస్మృతిః। పరాజితోఽపి నాఖిద్యల్లోకతత్త్వవిచక్షణః॥ ౪౮॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే అష్టమస్కంధే ఏకాదశోఽధ్యాయః॥ ... ...✻

శ్రీశుకః॥ వృషధ్వజో నిశమ్యేదం యోషిద్రూపేణ దానవాన్। మోహయిత్వా సురగణాన్ హరిస్సోమమపాయయత్॥ ౧॥ వృషమారుహ్య గిరిశస్సర్వభూతగణైర్వృతః। సహ దేవ్యా యయౌ ద్రష్టుం యత్రాస్తే మధుసూదనః॥ ౨॥ సభాజితో భగవతా సాదరం సోమయా భవః। సూపవిష్ట ఉవాచేదం ప్రతిపూజ్య స్మయన్

యవా యేషాం-విద్యమానాః శిరోధరాః యేషాం తాన్॥ ౪౭॥ బలిరితి॥ ప్రత్యాపన్నా పునః ప్రాప్తా ఇంద్రియాణి స్మృతిశ్చ యేన సః॥ ౪౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ద్వాదశే మోహినీరూపవిభ్రమాలోకనోత్సుకమ్। భవం సంమోహయామాస హరిః పునరసాంత్వయత్॥ అముహ్యన్నసురా విష్ణుమాయయా న తదద్భుతం-ఇతి వక్తుం మహాదేవమోహాయాముపవర్ణ్యతే॥ వృషధ్వజమితి॥ హరిః సోమమపాయయదితీదం నిశమ్య-సయతాఽస్తే తత్ర తద్రూపం ద్రష్టుం యయావిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ ౨॥ సభాజిత ఇతి॥ సోమయా ఉమయా సహ॥ ౩॥ శ్లో॥ త్వయి కించిన్న చాశ్చర్యం వయం త్వాశ్చర్యమానసాః। ఇతి వక్ష్యన్మహాదేవస్తుష్టావ హరిమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్టవాన్॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ త్వయి మహామాయావిని పరమేశ్వరేణ హి కిలకించిదఘటితమివ - వయంతు పరమకౌతూహ
లేన ద్రష్టుమాగతా ఇతి-బహుధా సంబోధయంస్తౌతి॥ దేవదేవేతి॥ హే దేవ దేవ-కుతోఽహం దేవానాం దేవ ఇత్యత ఆహ-
హే జగ[ద్]వ్యాపిన్-తత్కుతః-హే జగన్మయ-తర్హి-కిం ప్రధానం-న-హే జగదీశ-తచ్చ కుతః - తత్రాహ సర్వేషామపి
త్వం హేతుః అత ఈశ్వరః ఆత్మత్వాచ్చ న జడం ప్రధానం త్వమిత్యర్థః॥ ౪॥ నను జగన్మయత్వే వ్యాప్త్యా జగత ఉత్పత్త్యాదినా
అసత్యత్వేన జాడ్యేన చ మమాపి కింతథాత్వం బ్రూషే-నహీత్యాహ॥ ఆద్యంతావితి॥ ఆద్యంతౌ మధ్యంచ - అస్య జగతః
యతః బ్రహ్మణో భవంతి-యస్య చ అవ్యయస్యాపి తాని ఆద్యంతమధ్యాని-న సంతి - యచ్చ బ్రహ్మ - ఇదం కార్యాస్పదం దృ
శ్యం-అహంకారాస్పదం ద్రష్టృ చ-బహిరాభ్యంతరం-అన్యత్ భోక్తృ చ-తత్సర్వంచ- చిద్రూపంచ బ్రహ్మైవ భవాన్ - అ
తో న తవ వికారాదిశంకేత్యర్థః॥ ౫॥ తవైవంభూతత్వే ముముక్షూణామాచారః ప్రమాణమిత్యాహ॥ తవైవేతి॥ ఉభయ
తః ఇహాముత్ర చ-సంగం త్యక్త్వా॥ ౬॥ నను బ్రహ్మైవ చేదహం తస్యాసంగోదాసీనస్య మమ-చరణాంభోజోపాసనయా
కిం తేషాం-తత్రాహ॥ త్వమితి॥ బ్రహ్మత్వేఽపి త్వం - నాత్యంతముదాసీనః కింతు - విశ్వస్య ప్రపంచస్యోదయాదీనాం హే
తుః-తదుపాధీనామాత్మనాం జీవానామీశ్వరశ్చ-తత్ఫలదాతా - తర్హి-కిం రాజాదివత్ తత్సాపేక్షయా సేవకేభ్యః
సేవాఫలం దదామి-నహి - అనపేక్ష ఏవ త్వం-తర్హి-కిమీశ్వరత్వేన- తత్రాహ-జైరాత్మభిః తత్తత్ఫలదానార్థమపే
క్ష్యత ఇతి తదపేక్షః-తస్యాభావస్తదపేక్షతా తయా- అనపేక్షత్వమేవ దర్శయితుం తదీయం బ్రహ్మత్వం విశినష్టి - పూర్ణం
అమృతం చ సుఖరూపం విషయసుఖవైలక్షణ్యార్థమాహ-అవికారం నిత్యం-ఆనందమాత్రం చ కుతః-విశోకం - తత్కుతః-

హరిమ్॥ ౩॥ దేవదేవ జగద్వ్యాపిన్ జగదీశ జగన్మయ। సర్వేషామపి భావానాం త్వమాత్మా హేతురీశ్వరః॥
౪॥ ఆద్యంతావస్య యన్మధ్యమిదమన్యదహం బహిః। యతోఽవ్యయస్య నైతాని తత్సత్యం బ్రహ్మ చిద్భ
వాన్॥ ౫॥ తవైవ చరణాంభోజం శ్రేయస్కామా నిరాశిషః। విసృజ్యోభయతస్సంగం మునయస్సముపాస
తే॥ ౬॥ త్వం బ్రహ్మ పూర్ణమమృతం విగుణం విశోకమానందమాత్రమవికారమనన్యదన్యత్। విశ్వస్య హే
తురుదయస్థితిసంయమానామాత్మేశ్వరశ్చ తదపేక్షతయానపేక్షః॥ ౭॥ ఏకస్త్వమేవ సదసద్ద్వయమద్వ
యంచ స్వర్ణం కృతాకృతమివేహ న వస్తుభేదః। అజ్ఞానతస్త్వయి జనైర్విహితో వికల్పో యస్మాద్గుణవ్యతి
కరో నిరుపాధికస్య॥ ౮॥ త్వాం బ్రహ్మ కేచిదవయంత్యుత ధర్మమేకే అన్యే పరం సదసతోః పురుషం పరేశ। అ
న్యేఽవదంతి నవశక్తియుతం పరం త్వాం కేచిన్మహాపురుషమవ్యయమాత్మతంత్రమ్॥ ౯॥ నాహం పరాయురృ
షయో న మరీచిముఖ్యా జానంతి యద్విరచితం ఖలు సత్త్వసర్గాః। యన్మాయయా ముషితచేతస ఈశ దైత్య
మర్త్యాదయః కిముత శశ్వదభద్రవృత్తాః॥ ౧౦॥ స త్వం సమీహితమదః స్థితిజన్మనాశం భూతేహితంచ జగ

విగుణం-కించ-అనన్యత్ న విద్యతే అన్యద్యస్మాత్ -తస్మాత్ త్వద్వ్యతిరిక్తాభావాదపి నిరపేక్షస్త్వమిత్యర్థః - తర్హి- స
ర్వాత్మకత్వే తత్తద్వికారప్రసంగో దుర్వారః-తత్రాహ - అన్యత్ సర్వతో వ్యతిరిక్తంచ-కారణత్వాత్- నహ్యేవంభూత
సుఖాత్మకబ్రహ్మస్వరూపస్య తవాన్యాపేక్షాఽస్తి-అతః-కేవలం భక్తానుగ్రహార్థమిత్యర్థః॥ ౭ ॥ అన్యత్వమనన్యత్వంచై
కస్య కుత ఇత్యాశంక్య దృష్టాంతేనోపపాదయతి॥ ఏక ఇతి ॥ సదసత్ కార్యకారణరూపద్వయమద్వయంచ-పరమకారణం
త్వమేవైకః - కృతం కుండలాదిరూపం ద్వయం-అకృతంచ కేవలమద్వయం-స్వర్ణం యథైకమేవ- తద్వదేవేహ త్వయి వ
స్తుతో భేదో నాస్తి-కథం తర్హి-భేదప్రతీతిస్తత్రాహ-అజ్ఞానత ఇతి- కుతః - యస్మాన్నిరుపాధికస్యైవ తవాయం గుణై
ర్వ్యతికరో భేదః-న స్వతః॥ ౮॥ అత ఏవం త్వాం బహుధా వర్ణయంతి-తత్త్వతస్తు కేఽపి న జానంతీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ త్వామి
తి॥ త్వాం బ్రహ్మ వేదాంతినః-అవయంతి మన్యంతే- త్వామేవ ధర్మం మీమాంసకా మన్యంతే - ప్రకృతిపురుషయోః పరం పు
మాంసం సాంఖ్యాః॥ శ్లో॥ విమలోత్కర్షణీ జ్ఞానా క్రియా యోగా తథైవ చ। ప్రజ్ఞా సత్యా తథేశానానుగ్రహా నవశక్తయ
ఇత్యేవం-నవశక్తియుతం-పరం పాంచరాత్రాః-మహాపురుషం పాతంజలాః॥ ౯॥ నేతి॥ పరాయుః బ్రహ్మా-సత్త్వసర్గాః -
సత్త్వగుణేన సృష్టా అపి- యేన త్వయా-విరచితం విశ్వమపి- ఖలు తత్త్వతో న జానంతి- కింపునస్త్వాం - హే ఈశ-అభద్రం
రాజసం తామసంచ వృత్తం ఉత్పత్తిర్వృత్తిశ్చ యేషాం తే-న జానంతీతి కిము వక్తవ్యం॥ ౧౦॥ కింతు త్వం సర్వం జానాసీత్యా
హ ॥ స త్వమితి ॥ స త్వం సర్వం అవరుంత్సే వ్యాప్నోషి-జానాసి-కిం తత్సర్వం-సమీహితం స్వకృతం-అదః స్థితిజన్మనా
శం-అముష్య జగతో జన్మాది-భూతానామీహితంచ-జగతో భవబంధమోక్షంచ-వ్యాప్త్యా దృష్టాంతః - చరాచరాఖ్యం దే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హజాతంఖంచ-యథావాయురావిశతి-తథా-కథమవరుంధే-తదాత్మకతయాతస్యసర్వస్యాత్మత్వమిత్యర్థః॥ఆత్మత్వే హేతుః-అవగమఃజ్ఞానరూపఇతి॥౧౧॥ఏవంస్తుత్వాప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి ద్వాభ్యాం॥అవతారాఇతి॥౧౨॥౧౪॥ కౌతూహలాయేతి॥సురకార్యాణియోషిద్వేషేణభవిష్యంతీతిపశ్యతా-అయంభావః- అవశ్యంతావదున్మత్తాన్ దైత్యాన్ వంచయిత్వా-సేవేభ్యఃఅమృతందేయం-నచైవంవైషమ్యంరూపాంతరేణకర్తుముచితం- అతోవంచనమోహనాదిసారంకామినీరూపం-మయాధృతమితి॥౧౫॥తదితి॥తద్రూపందర్శయిష్యామి-సంకల్పప్రభవఃకామః - తస్యోదయోయస్మాత్॥౧౬॥ ౧౭॥తతఇతి॥విచిత్రాణిపుష్పాణి-అరుణాఃపల్లవాశ్చ-యేషాంతైర్ద్రుమైఃయస్మిన్ - లసద్దుకూలేనపర్యస్తేపరివృతేనితంబేమేఖలాయస్యాఃతాం॥౧౮॥ఆవర్తనఇతి॥ఉత్పతత్కందుకలీలావశేన-యేఆవర్తనోద్వర్తనేనమనోన్నమనే-తాభ్యాంకంపితయోఃస్తనయోః-ప్రకృష్టహారాణాంచ-ఉరుభారైః-ప్రతిపదం - మధ్యేప్రభజ్యమానామివ - చలత్పదమేవప్ర

తోభవబంధమోక్షౌ।వాయుర్యథావిశతిఖంచచరాచరాఖ్యంసర్వంతదాత్మకతయావగమోనుభుక్తే॥ ౧౧॥అవతారామయాదృష్టారమమాణస్యతేగుణైః । సోహంతద్ద్రష్టుమిచ్ఛామియత్తేయోషిద్వపుర్ధృతమ్॥౧౨॥యేనసంమోహితాదైత్యాఃపాయితాశ్చామృతంసురాః।తందిదృక్షవఆయాతాఃపరంకౌతూహలంహినః॥౧౩॥శ్రీశుకః॥ ఏవమభ్యర్థితోవిష్ణుర్భగవాన్ శూలపాణినా । ప్రహస్యభావగంభీరంగిరిశంప్రత్యభాషత॥౧౪॥శ్రీహరిః॥కౌతూహలాయదైత్యానాంయోషిద్వేషోమయాధృతః । పశ్యతాసురకార్యాణిగతేపీయూషభాజనే॥౧౫॥తత్తేహందర్శయిష్యామిదిదృక్షోస్సురసత్తమ। కామినాంబహుమంతవ్యంసంకల్పప్రభవోదయమ్॥౧౬॥శ్రీనారదః॥ ఇతిబ్రువాణోభగవాంస్తత్రైవాంతరధీయత । సర్వతశ్చారయంశ్చక్షుర్భవఆస్తేసహోమయా॥ ౧౭॥ తతోదదర్శోపవనేవరస్త్రియం విచిత్రపుష్పారుణపల్లవద్రుమే।విక్రీడతీంకందుకలీలయాలసద్దుకూలపర్యస్తనితంబమేఖలామ్॥౧౮॥ ఆవర్తనోద్వర్తనకంపితస్తనప్రకృష్టహారోరుభరైఃపదేపదే। ప్రభజ్యమానామివమధ్యతశ్చలత్పదప్రవాళంనయతీంతతస్తతః॥౧౯॥దిక్షుభ్రమత్కందుకచాపలైర్భృశంప్రోద్విగ్నతారాయతలోలలోచనామ్। స్వకర్ణవిభ్రాజితకుండలోల్లసత్కపోలనీలాలకమండితాననామ్॥ ౨౦॥ శ్లథద్దుకూలంకబరీంచవిచ్యుతాంసన్నహ్యతీంవామకరేణవల్గునా।వినిఘ్నతీంచాన్యతమేనకందుకంవిమోహయంతీంజగదాత్మమాయయా॥౨౧॥తాంవీక్ష్యదేవఇతికందుకలీలయేషద్వ్రీడాస్ఫుటస్మితవిసృష్టకటాక్షముష్ణః । స్త్రీప్రేక్షణప్రతిసమీక్షణవిహ్వలాత్మానాత్మానమంతికఉమాంస్వగణాంశ్చవేద॥ ౨౨॥ తస్యాఃకరాగ్రాత్సతుకందుకోయదాగతోవిదూరంతమనువ్రజంత్యాః । వాసస్ససూత్రంలఘుమారుతోహరద్భవస్యదేవస్యకిలానుపశ్యతః॥ ౨౩॥ఏవంతాంరుచిరాపాంగీందర్శనీయాంమనోరమాం। దృష్ట్వాతస్యాంమనశ్చక్రేవిషజ్జంత్యాంభవఃకిల॥౨౪॥ తయాపహృతవిజ్ఞానస్తత్కృతస్మరవిహ్వలః । భవాన్యాఅపిపశ్యంత్యాగతహ్రీస్తత్పదంయయౌ॥౨౫॥సాతమాయాంతమాలోక్యవివస్త్రావ్రీడితాభృశం। నిలీయమానావృక్షేషుహసంతీనాన్వతిష్ఠత॥౨౬॥ తామన్వగచ్ఛద్భగవాన్ భవఃప్రమథితేంద్రియః । కామస్యచవశంనీతఃకరేణుమివయూథపః॥ ౨౭॥ సోనువ్రజ్యాతివేగేనగృహీత్వానిచ్ఛతీంస్త్రియం । కేశబంధఉపానీయబాహుభ్యాంపరిషస్వజే॥ ౨౮॥సోపగూఢాభగవతాకరిణాకరిణీయథా।ఇతస్తతఃప్రసర్పంతీవిప్రకీర్ణశిరోరుహా॥౨౯॥ ఆత్మానం

వాశవతోఽమలంతతస్తతోనయంతీం ॥ ౧౯ ॥ దిక్ష్వితి॥దిక్షు-భ్రమతఃకందుకస్య-చాపలైశ్చాంచల్యైః- భృశంప్రోద్విగ్నతారైఆయతే- లోలేచంచలేలోచనేయస్యాః - స్వకర్ణాభ్యాంవిభ్రాజితేయేకుండలేతాభ్యాముల్లసంతౌకపోలౌతాభ్యాం-నీలాలకైశ్చమండితమాననంయస్యాః॥౨౦॥శ్లథదితి॥సన్నహ్యతీంబధ్నంతీం-జగద్విమోహయంతీం॥ ౨౧ ॥ తామితి॥తాంవీక్ష్య-దేవఃశ్రీరుద్రఃఆత్మానం-అంతికస్థితాముమాం-స్వగణాంశ్చ - నవేద-కథంభూతః-ఇతిఏవంభూతయా-కందుకలీలయా-యాఈషద్వ్రీడా-తయాఅస్ఫుటంస్మితంతేనసహ- విసృష్టోయఃకటాక్షః - తేనముష్ణఃవంచితః-అతఏవ-స్వయంయత్ స్త్రీయఃప్రేక్షణంతయాచప్రతిసమీక్షణం-తాభ్యాం - విహ్వలఃఆత్మామనోయస్య॥ ౨౨॥ తస్యాఇతి॥కందుకం-అనువ్రజంత్యాఃస్త్రియః-లఘుసూక్ష్మంవాసః-ససూత్రంకాంచీసహితం॥౨౩॥ ఏవమితి ॥ విషజ్జంత్యాంలజ్జాకుంచితకటాక్షైరాత్మానంనిరీక్షమాణాయాం॥౨౪॥తమేతి॥తత్పదంతస్యాస్సమీపంయయౌ॥౨౫॥౨౯॥ఆత్మానమితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అంగ హే రాజన్ సురర్షభ భుజాంతరాత్-మహేశ బాహుమధ్యప్రదేశాత్॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తస్యేతి॥ శుష్మిణః మత్తస్య
వాశితాం పుష్పవతీం గజీం॥౩౨॥౩౩॥ సరిదితి॥ ఏవం తామనుధావన్ హరః సరిత్సరస్సుశైలాదిషు చ సన్నిహితో బభూవ॥
౩౪॥సన్న ఇతి॥కశ్మలాత్ మోహాతిరేకాత్-జడీకృతం కర్తవ్యాకర్తవ్యవిచారశూన్యతయా కృతం॥౩౫॥౩౬॥దిష్ట్యేతి॥
స్వాం నిష్ఠాం ప్రకృతిం॥౩౭॥౩౮॥సేతి॥కాలేన సృష్ట్యాదినిమిత్తేన - మయా కాలరూపేణ-భాగశో రజఆద్యంశేన సమేతా మ
దధీనా సతీ॥౪౦॥౪౨॥అయీతి॥అయి హే పార్వతి-కళానాం అణిమాదిసిద్ధానాం-అవశః అస్వాధీనః- అపశ్యః దృష్టవత్యసి॥
౪౩॥౪౪॥ఇతీతి॥అష్టాధ్యాయార్థనిగమనం-ఇతీతి॥౪౫॥ఏతత్కీర్తనాదేః ఫలమాహ॥ఏతదితి॥౪౬॥ భగవతాకృతం భక్త

మోచయిత్వాంగ సురర్షభ భుజాంతరాత్। ప్రాద్రవత్సా పృథుశ్రోణీ మాయా విష్ణువినిర్మితా॥ ౩౦ ॥
తస్యాసౌ పదవీం రుద్రో విష్ణోరద్భుతకర్మణః। ప్రత్యపద్యత కామేన వైరిణేవ వినిర్జితః॥ ౩౧ ॥ తస్యాను
ధావతో రేతశ్చస్కందామోఘరేతసః। శుష్మిణో యూథపస్యేవ వాశితామనుధావతః॥ ౩౨ ॥ యత్ర
యత్రాపతన్మహ్యాం రేతస్తస్య మహాత్మనః। తాని రౌప్యస్య హేమ్నశ్చ క్షేత్రాణ్యాసన్ మహీపతే॥౩౩॥
సరిత్సరస్సు శైలేషు వనేషూపవనేషు చ। యత్ర క్వచాసన్నృషయస్తత్ర సన్నిహితో హరః॥ ౩౪॥ స్కన్నే
రేతసి సోపశ్యదాత్మానం విష్ణుమాయయా। జడీకృతం నృపశ్రేష్ఠ సన్న్యవర్తత కశ్మలాత్॥ ౩౫॥ అథావగత
మాహాత్మ్య ఆత్మనో జగదాత్మనః। అపరిజ్ఞేయవీర్యస్య న మేనే తదిహాద్భుతమ్॥౩౬॥ తమవిక్లబమవ్రీళమా
లక్ష్య మధుసూదనః। ఉవాచ పరమప్రీతో బిభ్రత్స్వాం పౌరుషీం తనుమ్॥౩౭॥ శ్రీభగవాన్॥ దిష్ట్యా త్వం వి
బుధశ్రేష్ఠ స్వాం నిష్ఠామాత్మనా స్థితః। యన్మే స్త్రీరూపయా స్వైరం మోహితోప్యంగ మాయయా॥ ౩౮॥
కో ను మేతితరేన్మాయాం విషక్తస్త్వదృతే పుమాన్। తాంస్తాన్ విసృజతీం భావాన్ దుస్తరామకృతాత్మభిః॥
౩౯॥ సేయం గుణమయీ మాయా న త్వామభిభవిష్యతి। మయా సమేతా కాలేన కాలరూపేణ భాగశః॥ ౪౦॥
శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా రాజన్ శ్రీవత్సాంకేన సత్కృతః। ఆమంత్ర్య తం పరిక్రమ్య సగణః స్వాలయం
యయౌ॥ ౪౧॥ ఆత్మాంశభూతాం తాం మాయాం భవానీం భగవాన్ భవః। శృణ్వతామృషిముఖ్యా
నాం ప్రీత్యాచష్టాథ భారత॥౪౨॥ శ్రీరుద్రః॥ అయి వ్యపశ్యస్త్వమజస్య మాయాం పరస్య పుంసః పరదేవ
తాయాః। అహం కలానామృషభోపి ముహ్యే యయావశోన్యే కిము తాస్వతంత్రాః॥ ౪౩ ॥ యన్మామపృ
చ్ఛస్త్వముపేత్య యోగాత్ సమాసహస్రాంత ఉపారతం వై। స ఏష సాక్షాత్పురుషః పురాణో న యత్ర
కాలో విశతే న వేద॥౪౪॥శ్రీశుకః॥ఇతి తేభిహితస్తాత విక్రమః శార్ఙ్గధన్వనః। సింధోర్నిర్మథనే యేన ధృ
తః పృష్ఠే మహాచలః॥౪౫ ॥ ఏతన్ముహుః కీర్తయతోనుశృణ్వతో న రిష్యతే జాతు సముద్యమః క్వచిత్। య
దుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనం సమస్తసంసారపరిశ్రమాపహం॥౪౬॥అసదవిషయమంఘ్రిం భావగమ్యం
ప్రపన్నానమృతమమరవర్యానాశయత్సింధుమధ్యమ్। కపటయువతివేషో మోహయన్ యస్సురారీంస్త
మహముపసృతానాం కామపూరం నతోస్మి॥౪౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- అష్టమస్కంధే-
ద్వాదశోధ్యాయః. ... ... ***

శ్రీశుకః॥మనుర్వివస్వతః పుత్రః శ్రాద్ధదేవ ఇతి శ్రుతః। సప్తమో వర్తమానో యస్తదపత్యాని మే శృణు॥
౧॥ఇక్ష్వాకుర్నభగశ్చైవ ధృష్టశ్శర్యాతిరేవ చ।నరిష్యంతోథ నాభాగస్సప్తమో దిష్ట ఉచ్యతే॥౨ ॥ కరూశ
కః పృషధ్రశ్చ దశమో వసుమాన్ స్మృతః। మనోర్వైవస్వతస్యైతే దశపుత్రాః పరంతప॥౩॥ఆదిత్యా వ
సవో రుద్రా విశ్వేదేవా మరుద్గణాః। అశ్వినావృషభో రాజన్నింద్రస్తేషాం పురందరః॥౪ ॥ కశ్యపోత్రిర్వసి

పక్షపాతం స్మరన్నమస్కరోతి॥అసదితి॥అసతామవిషయం-భావో భజనం- తేన గమ్యమంఘ్రిం ప్రపన్నాన్ - సింధుమ
ధ్యం సింధోర్మథనేన జాతమమృతం ॥ యః ఆశయత్ అభోజయత్॥ ౪౭ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥త్రయోదశేతు వర్ణ్యంతే సప్తమాదీన్యనుక్రమాత్।మన్వంతరాణి సర్వాణి షడ్విధాని పృథక్పృథక్ ॥ మనురితి ॥ స
ప్తమాదిమన్వంతరాణ్యాహ మనురిత్యాదినా యావదధ్యాయసమాప్తి॥౧॥౩ ॥ ఆదిత్యా ఇతి॥ఆదిత్యాదయో దేవా ఇత్య
న్వయః॥౪॥౫॥తత్రేతి॥భగవతో జన్మ అవతారః-తమేవాహ- ఆదిత్యానాం వివస్వానర్యమా పూషేత్యాద్యుక్తానాం మధ్యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అవరం జన్మ యస్య సః॥ ౬॥ సంక్షేపత ఇతి॥ శక్త్యావతారేణాన్వితాః॥ ౭॥ అష్టమం మనుం వక్ష్యం కథామాహ త్రిభిః॥ వివస్వత
ఇతి॥ ౮॥ తృతీయామితి॥ ఏకే బడబాం తృతీయామాహుః- మమ తు సంజ్ఞైవ బడబేతి మతం తదుక్తం షష్ఠే॥ శ్లో॥ సైవ భూత్వా
థ బడబా నాసత్యౌ సుషువే భువీతి॥ యమశ్చ॥ యమీ యమునా॥ శ్రాద్ధశ్చేతి త్రయస్సుతాః॥ ౯॥ సావర్ణేరితి ॥ సావర్ణేః పు
త్రః॥ ౧౦॥ ౧౨॥ దత్త్వేతి॥ పదత్రయం యాచమానాయ ఇమాం సర్వాం మహీం సప్తమే మన్వంతరే-దత్త్వా- అష్టమే మన్వంతరే

ష్ఠశ్చ విశ్వామిత్రోఽథ గౌతమః। జమదగ్నిర్భరద్వాజ ఇతి సప్తర్షయస్స్మృతాః॥ ౫॥ అత్రాపి భగవజ్జన్మ క
శ్యపాదదితేరభూత్। ఆదిత్యానామవరజో విష్ణుర్వామనరూపధృత్॥ ౬॥ సంక్షేపతో మయోక్తాని సప్త
మన్వంతరాణి తే। భవిష్యాణ్యపి వక్ష్యామి విష్ణోశ్శక్త్యాన్వితాని చ॥ ౭॥ వివస్వతశ్చ ద్వే జాయే విశ్వకర్మసు
తే ఉభే। సంజ్ఞా ఛాయా చ రాజేంద్ర యే ప్రాగభిహితే తవ॥ ౮॥ తృతీయాం బడబామేకే తాసాం సంజ్ఞాసు
తాస్త్రయః। యమో యమీ శ్రాద్ధదేవశ్ఛాయాయాశ్చ సుతాన్ శృణు॥ ౯॥ సావర్ణిస్తపతీ కన్యా భార్యా
సంవరణస్య యా। శనైశ్చరస్తృతీయోఽభూదశ్వినౌ బడబాత్మజౌ॥ ౧౦॥ అష్టమేఽంతర ఆయాతే సావర్ణి
ర్భవితా మనుః। నిర్మోకవిరజస్కాద్యాస్సావర్ణితనయా నృపాః॥ ౧౧॥ తత్ర దేవాస్సుతపసో విరజా అమృ
తప్రభాః। తేషాం విరోచనసుతో బలిరింద్రో భవిష్యతి॥ ౧౨॥ దత్త్వేమాం యాచమానాయ విష్ణవే యః పదత్ర
యమ్। రాద్ధమింద్రపదం హిత్వా తతస్సిద్ధిమవాప్స్యతి॥ ౧౩॥ యోఽసౌ భగవతా బద్ధః ప్రీతేన సుతలే పునః। నివే
శితోఽధికే స్వర్గాదధునాస్తే స్వరాడివ॥ ౧౪॥ గాలవో దీప్తిమాన్ రామో ద్రోణపుత్రః కృపస్తథా। ఋ
ష్యశృంగః పితాస్మాకం భగవాన్ బాదరాయణః॥ ౧౫॥ ఇమే సప్తర్షయస్తత్ర భవిష్యంతి స్వయోగతః।
ఇదానీమాసతే రాజన్ స్వే స్వ ఆశ్రమమండలే॥ ౧౬॥ దేవగుహ్యాత్సరస్వత్యాం సార్వభౌమ ఇతి ప్రభుః।
స్థానం పురందరాద్ధృత్వా బలయే దాస్యతీశ్వరః॥ ౧౭॥ నవమో దక్షసావర్ణిర్మనుర్వరుణసంభవః। ధృ
తకేతుర్దీప్తకేతురిత్యాద్యాస్తత్సుతా నృపాః॥ ౧౮॥ పారా మరీచిగర్భాద్యా దేవా ఇంద్రోఽద్భుతః స్మృ
తః। ద్యుతిమత్ప్రముఖాస్తత్ర భవిష్యంత్యృషయస్తతః॥ ౧౯॥ ఆయుష్మతోఽంబుధారాయామృషభో
భగవత్కలా। భవితా యేన సంరాద్ధాం త్రిలోకీం భోక్ష్యతేఽద్భుతః॥ ౨౦॥ దశమో బ్రహ్మసావర్ణిరుపశ్లోక
సుతో మహాన్। తత్సుతా భూరిషేణాద్యా హవిష్మత్ప్రముఖా ద్విజాః॥ ౨౧॥ తతోఽపి జన్మ భవితా హరేర్వి
శ్వసృజో గృహే। అమూర్తేరితి విఖ్యాతో యేనాప్యాయేత వై జగత్॥ ౨౨॥ హవిష్మాన్సుకృతిస్సత్యో జయో
మూర్తిస్తదా ద్విజాః। సువాసనవిబుద్ధాద్యా దేవాశ్శంభుస్సురేశ్వరః॥ ౨౩॥ విష్వక్సేనో విషూచ్యాం
తు శంభోస్సఖ్యం విధాస్యతి। జాతోఽంశాంశేన భగవాన్ గృహే విశ్వసృజో విభుః॥ ౨౪॥ మనుర్వై ధర్మసావ
ర్ణిరేకాదశమ ఆత్మవాన్। అనాగతాస్తత్సుతాశ్చ సత్యధర్మాదయో దశ॥ ౨౫॥ విహంగమాః కామగ
మా నిర్వాణరుచయస్సురాః। ఇంద్రస్తు వైధృతస్తేషామృషయశ్చారుణాదయః॥ ౨౬॥ ఆర్యకస్య సుతస్త
త్ర ధర్మసేతురితి స్మృతః। వైధృత్యాం హరేరంశస్త్రిలోకీం ధారయిష్యతి॥ ౨౭॥ భవితా భద్రసావర్ణీ రా
జన్ ద్వాదశమో మనుః। దేవవానుపదేవశ్చ దేవశ్రేష్ఠాదయస్సుతాః॥ ౨౮॥ ఋతుధామా చ తత్రేంద్రో దేవా
శ్చ హరితాదయః। ఋషయశ్చ తపోమూర్తిస్తపస్వ్యాగ్నీధ్రకాదయః॥ ౨౯॥ స్వధామాఖ్యో హరేరంశస్సా
ధయిష్యతి తన్మనోః। అంతరం సత్యసహసస్సూనృతాయాస్సుతో విభుః॥ ౩౦॥ మనుస్త్రయోదశో భావ్యో
దేవసావర్ణిరాత్మవాన్। చిత్రసేనవిచిత్రాద్యా దేవసావర్ణిదేహజాః॥ ౩౧॥ దేవాస్సుకర్మసుత్రామసం
జ్ఞా ఇంద్రో దివస్పతిః। నిర్మోకతత్త్వదర్శాద్యా భవిష్యంత్యృషయస్తదా॥ ౩౨॥ దేవహోత్రస్య తన
య ఉపహర్తా దివస్పతేః। యోగేశ్వరో హరేరంశో బృహత్యాం సంభవిష్యతి॥ ౩౩॥ మనుర్వా ఇంద్రసా
వర్ణిశ్చతుర్దశమ ఏష్యతి। ఉరుగంభీరబుధ్యాద్యా ఇంద్రసావర్ణివీర్యజాః॥ ౩౪॥ పవిత్రాశ్చాక్షుషా

విష్ణోః ప్రసాదేనైవ - రాద్ధం లబ్ధమింద్రపదం భుక్త్వేత్యర్థః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ గాలవ ఇతి ॥ రామః-పరశురామః-ద్రోణపు
త్రోఽశ్వత్థామా॥ ౧౫॥ ఇమ ఇతి॥ ఇదానీం తు స్వయోగత ఆసతే॥ ౧౬॥ ౨౨॥ హవిష్మత్ప్రముఖా ఇత్యుక్తానామేవ కేషాంచిన్నా
మాన్యాహ॥ హవిష్మానితి॥ ౨౩॥ విష్వక్సేన ఇతి॥ విషూచ్యాం జాతస్సన్॥ ౨౪॥ మనురితి॥ ఏకాదశమ ఇత్యాది రాజర్షిః॥ ౨౫ ॥
స్వధామేతి॥ తస్య మనోరంతరం సాధయిష్యతి సత్యసహస్సూనృతాయాశ్చ సుతస్సన్॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ దేవహోత్రస్యేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దివస్పతేరింద్రస్యేడః పహర్తా సంపాదకః సంభవిష్యతి ॥౩౩॥ ౩౫॥ సత్రాయణస్యేతి॥ క్రియాతంతూన్ కర్మసంతతీః వితాయి తాన్ విస్తారయిష్యతి ॥౩౬॥ రాజన్నితి॥ యుగసహస్రేణ పర్యాయః పరివర్తో యస్య యుగసహస్రప్రమాణ ఇత్యర్థః ॥౩౭॥
ఇతి భావార్థదీపికాయాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా,

శ్లో॥ చతుర్దశే తు సర్వేషాం మన్వాదీనాం యథాయథం । పృథక్ కర్మాణి వర్ణ్యంతే భగవద్వశవర్తినాం॥౧॥ మనవ ఇతి॥ పురుషేణ ఈశ్వరేణ-యజ్ఞాద్యవతారైః-శాస్యంతే నియుజ్యంత ఇతి తథా ॥౨॥ త దేవాహ ॥ యజ్ఞాదయ ఇతి॥౩॥ ఋష్యాదీనాం కర్మాణ్యాహ చతుర్భిః చతుర్యుగేతి॥ యతః యేభ్యః-శ్రుతిగణేభ్యః ॥౪॥ తత ఇతి॥ ఉదితాః ఉక్తాః-సంయతాస్సంతః మహీం ధర్మం సంచారయంతి మహ్యాం ధర్మం ప్రవర్తయంతీత్యర్థః ॥౫॥ పాలయంతీతి ॥ ప్రజాపాలా మనుపుత్రాః తం ధర్మం పాలయంతి-యావదంతం యావన్మన్వంతరావసానం - విభాగశః పుత్రపౌత్రాదిక్రమేణ-యే చాన్యే ద్యావాపృథివ్యాదయః - అన్యకర్మాణి-భోక్తృత్వేనాన్వితాః-తైశ్చ సహ ॥౬॥ ౭॥ ప్రసంగాదూపహాంత రైరపి జగద్యాత్రా ప్ర

దేవాశ్శుచిరింద్రో భవిష్యతి । అగ్నిర్బాహుశ్శుచిశ్శుద్ధో మాగధాద్యాస్తపస్వినః ॥౩౫॥ సత్రాయణస్య తనయో బృహద్భాను స్తదా హరిః । వితానాయి మహారాజ క్రియాతంతూన్ వితాయితా ॥౩౬॥ రాజంశ్చతుర్దశైతాని త్రికాలానుగతాని తే । ప్రోక్తాన్యేభిర్మితః కల్పో యుగసాహస్రపర్యయః ॥ ౩౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః........................

శ్రీవిష్ణురాతః॥ మన్వంతరేషు భగవన్ యథా మన్వాదయస్త్విమే । యస్మిన్ కర్మణి యే యేన నియుక్తాస్తద్వదస్వ నః॥౧॥ బ్రహ్మరాతః ॥ మనవో మనుపుత్రాశ్చ మునయశ్చ మహీపతే । ఇంద్రాస్సురగణాశ్చైవ సర్వే పురుషశాసనాః॥ ౨॥ యజ్ఞాదయో యాః కథితాః పౌరుష్యస్తనవో నృప । మన్వాదయో జగద్యాత్రాం నయంత్యాభిః ప్రచోదితాః॥౩॥ చతుర్యుగాంతే కాలేన గ్రస్తాన్ శ్రుతిగణాన్ యథా । తపసా ఋషయోఽపశ్యన్ యతో ధర్మస్సనాతనః॥౪॥ తతో ధర్మం చతుష్పాదం మనవో హరిణోదితాః। యుక్తాస్సంచారయంత్యద్ధా స్వే స్వే కాలే మహీం నృప॥౫॥ పాలయంతి ప్రజాపాలా యావదంతం విభాగశః। యజ్ఞభాగభుజో దేవా యే చ తత్రాన్వితాశ్చ తైః॥౬॥ ఇంద్రో భగవతా దత్తాం త్రైలోక్యశ్రియమూర్జితామ్। భుంజానః పాతి లోకాంస్త్రీన్ కామం లోకే ప్రవర్షతి॥౭॥ జ్ఞానం చానుయుగం బ్రూతే హరిస్సిద్ధస్వరూపధృక్। ఋషిరూపధరః కర్మ యోగం యోగేశరూపధృక్॥ ౮॥ సర్గం ప్రజేశరూపేణ దస్యూన్ హన్యాత్ స్వరాడ్వపుః। కాలరూపేణ సర్వేషామభావాయ పృథగ్గుణః॥ ౯॥ స్తూయమానో జనైరేభిర్మాయయా నామరూపయా। విమోహితాత్మభిర్నానాదర్శనైర్న చ దృశ్యతే॥ ౧౦॥ ఏతత్కల్పవికల్పస్య ప్రమాణం పరికీర్తితమ్। యత్ర మన్వంతరాణ్యాహుశ్చతుర్దశ పురావిదః॥౧౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- అష్టమస్కంధే-చతుర్దశోధ్యాయః, ...

※ వామనావతారకథాప్రారంభః ※

విష్ణురాతః॥ బలేః పదత్రయం భూమేః కస్మాద్ధరిరయాచత। భూతేశ్వరః కృపణవల్లబ్ధార్థోఽపి బబంధ తమ్॥౧॥
ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామో మహత్కౌతూహలం హి నః। యజ్ఞేశ్వరస్య పూర్ణస్య బంధనం చాప్యనాగసః॥౨॥
వర్తనమాహ ద్వాభ్యాం॥ జ్ఞానమితి॥ సిద్ధేశాస్సనకాదయః ఋషయో యాజ్ఞవల్క్యాదయః యోగేశాః దత్తాత్రేయాదయః-తత్తద్రూపస్సన్ జ్ఞానం కర్మ చ-యోగం చ బ్రూతే॥౮॥ సర్గమితి॥ ప్రజేశా మరీచ్యాదయః- తేన రూపేణ- సర్గం కరోతీతి శేషః-స్వరాడ్వపుః రాజమూర్తిః-సర్వేషామభావాయ భవతి- పృథగ్విధా గుణాః-శీతోష్ణాదయో యస్య॥౯॥ స్తూయమాన ఇతి॥ నామరూపాత్మికయా మాయయా- మోహితాత్మభిరేభిర్జనైః - నానాదర్శనైః శాస్త్రైః స్తూయమానో నిరూప్యమాణోఽపి-నైవ దృశ్యత ఇత్యర్థః॥౧౦॥ ప్రాసంగికం నిరూప్య ప్రస్తుతమేవోపసంహరతి॥ ఏతదితి॥ ఏతత్కల్పవికల్పస్యావాంతరకల్పస్య॥౧౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ అత్ర తేర్యతే వాధ్యాయద్వయ్యాం వామనచేష్టితమ్ । నిగ్రహాచ్ఛలతో యత్ర బలేర్భూమానసుగ్రహః॥ బలిం పంచదశే విశ్వజితా చార్యాహ్వయా జయన్। తతో సౌ స్వర్గమజయద్భయాద్దేవా నిలిల్యిరే॥ బలేరితి॥ ఈశ్వరః॥ స్వయం కృపణవత్-స్మాద్ధేతోరయాచత-లబ్ధార్థో భూత్వాపి-తం కస్మాద్బబంధ॥ ౧॥ ౨॥ తత్ర తావద్బలేస్త్రైలోక్యసమహత్త్వం యాజ్ఞా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

డిభలంకృతవానితివక్తుం-బ్రాహ్మణారాధనబలేనబలేరకాండఏవస్వర్గవిజయక్రమమాహ- యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥పరాజితేతి॥ యుద్ధేపరాజితాశ్రీర్యేనసః-ఇంద్రేణాసుభిశ్చత్యాజితస్సన్ - భృగూన్ భృగోర్వంశ్యాన్ శుక్రాదీన్-మహాత్మాఉదారచిత్తః-అర్థానాంనివేదనేనాపత్ ణేన॥౩॥తమితి॥త్రిలోకంస్వర్గంజేతుంఇచ్ఛంతం- విశ్వజితాయాగేన-అయాజయన్-మహాభిషేకేణఐంద్రేణ-బహ్వృచబ్రాహ్మణేప్రసిద్ధేన ॥ ౪ ॥ తతఇతి॥హర్యశ్వస్యేంద్రస్య-యేతురంగాస్తేషామివవర్ణోహరితోయేషాం॥౫॥ధనురితి॥పురటంసువర్ణంతూణౌఇషుధీఅరిక్తౌఅక్షయశరౌ-పితామహాః ప్రహ్లాదః-జలజఃశంఖః॥౬॥ఏవమితి॥విప్రైరాజీతః సంపాదితోయోధనార్థోయుద్ధపరికరోయస్య-తైరేవకృతంకల్పితం-స్వస్త్యయనంమంగళవాచనాదియస్య-ఆమంత్య్రపృష్ట్వా॥ ౭॥ అథేతి॥అథారుహ్యరథం జేతిద్వయోరన్వయఃసుస్రగ్ధరః శోభనమాలాధరః॥౮॥హేమాంగదేతి॥హేమాంగదాభ్యాంలసంతౌబాహూయస్య-ధిష్ణ్యస్థఃభవనేప్రజ్వలితః- కుండస్థఆహవనీయఇవేతివా॥౯॥ తుల్యేతి.తుల్యమైశ్వర్యంబలంచ - శ్రీశ్చయేషాంతైర్దైత్యైర్యూథపైర్వృతోయయావితిద్వయోరన్వయః-పరిధీన్ దిశః॥ ౧౦ ॥ వృతఇతి॥ఋద్ధాంఅతిసమృద్ధాం॥౧౧॥ ధిగ్రాజ్యసుఖం-తథావిధాంపురీంఅక

శ్రీశుకః॥పరాజితశ్రీరసుభిశ్చహాపితస్త్వింద్రేణరాజన్ భృగుభిస్సజీవితః । సర్వాత్మనాతానభజద్భృగూన్ బలీశిష్యోమహాత్మార్థసవేదనేన॥ ౩॥ తంబ్రాహ్మణాభృగవఃప్రీయమాణాఅయాజయన్ విశ్వజితాత్రిలోకంజిగీషమాణంవిధినాభిషిచ్యమహాభిషేకేణమహానుభావాః ॥ ౪ ॥ తతోరథఃకాంచనపట్టబద్ధోహయాశ్చహర్యశ్వతురంగవర్ణాః।ధ్వజశ్చసింహేనవిరాజమానోహుతాశనాదాసహవిర్భిరిష్టాత్॥౫॥ధనుశ్చదివ్యంపురటోపనద్ధంతూణావరిక్తౌకవచంచదివ్యమ్ । పితామహస్తస్యదదౌచమాలామమ్లానపద్మాంజలజంచశుక్రః ॥ ౬ ॥ ఏవంసవిప్రార్జితయోధనార్థస్తైఃకల్పితస్వస్త్యయనోఽథవిప్రాన్ । ప్రదక్షిణీకృత్యకృతప్రణామఃప్రహ్లాదమామంత్య్రనమశ్చకార॥౭॥ అథారుహ్యరథందివ్యంభృగుదత్తం మహారథః।సుస్రగ్ధరస్సరభసోధన్వీఖడ్గీధృతేషుధిః॥ ౮॥ హేమాంగదలసద్బాహుఃస్ఫురన్మకరకుండలః।రరాజరథమారూఢోధిష్ణ్యస్థఇవహవ్యవాట్ ॥ ౯ ॥ తుల్యైశ్వర్యబలశ్రీభిస్సరథైర్దైత్యయూథపైః।పిబద్భిరివఖందృగ్భిర్దహద్భిఃపరిధీనివ॥౧౦॥వృతోవికర్షన్మహతీమాసురీంధ్వజినీంవిభుః । యయావింద్రపురీమృద్ధాంకంపయన్నివరోదసీమ్॥౧౧॥రమ్యాముపవనోద్యానైః శ్రీమద్భిర్నందనాదిభిః। కూజద్విహంగమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః॥౧౨॥ప్రవాళఫలపుష్పోరుభారశాఖామరద్రుమైః । హంససారసచక్రాహ్వకారండవకులాకులాః॥౧౩॥నళిన్యోయత్రక్రీడంతిప్రమదాస్సురసేవితాః। ఆకాశగంగయాదేవ్యావృతాంపరిఘభూతయా॥౧౪॥ ప్రాకారేణాగ్నివర్ణేనసాట్టాలేనోన్నతేనచ । రుక్మపట్టకవాటైశ్చద్వారైఃస్ఫటికగోపురైః॥౧౫॥జుష్టాంవిభక్తప్రపథాంవిశ్వకర్మవినిర్మితామ్।సభాచత్వరరథ్యాఢ్యాంవిమానైర్న్యర్బుదైర్యుతామ్ ॥ శృంగాటకైర్మణిమయైర్వజ్రవిద్రుమవేదిభిః॥ ౧౬ ॥ యత్రనిత్యవయోరూపాశ్శ్యామావిరజవాససః । భ్రాజంతేరూపవన్నార్య అర్చిర్భిరివవహ్నయః॥౧౭॥

స్మాదేవపరిత్యజ్యేంద్రాదయఃపలాయితాఇతివైరాగ్యార్థమింద్రపురీమనువర్ణయతిసార్ధైరేకాదశభిః ॥ రమ్యామితి॥ఉపవనానిఫలప్రధానానినికటానిచఉద్యానానిపుష్పప్రధానానిదూరస్థానిచ - తైఃరమ్యాంకూజంతివిహగమిథునానియేషు-గాయంతోమత్తామధువ్రతాయేషు॥౧౨॥ప్రవాళేతి॥ప్రవాళాదీనామనుభారోయాసుతాః - శాఖాయేషాంతే అమరద్రుమాయేషు॥౧౩॥నళిన్యఇతి॥ తైర్యత్రయాసు-సురసేవితాఃప్రమదాః- క్రీడంతి - తాఃహంసాదికులైరాకులాః వ్యాప్తాః- నళిన్యఃసరాంసి- యత్రఏషుసంతి- తైరుపవనోద్యానైః రమ్యామితిపూర్వేణాన్వయః-కించ- పరిఘభూతయాఆకాశగంగయా-వృతాం॥౧౪॥ ప్రాకారేణేతి॥ ప్రాకారేణసౌవర్ణేనావృతాం- అట్టాలాఃప్రాకారోపరిచితాస్యున్నతానియుద్ధస్థానాని-తత్సహితేన-రుక్మపట్టానికవాటానియేషు-తైర్ద్వారైరవాంతరైఃస్ఫటికమయైర్గోపురైశ్చపురద్వారైశ్చ॥౧౫॥జుష్టామితి॥జుష్టాంసంవృతాం-విభక్తాఃప్రపథారాజమార్గాయస్యాం-సభాఉపవేశస్థానాని-చత్వరాణి-అంగణానిరథ్యారథమార్గాః తైరాఢ్యాంసంపన్నాం న్యర్బుదందశకోటయః- తైర్గణసీమైరనంతైర్విమానైర్యుతాం - వజ్రవిద్రుమమయ్యోవేదయోయేషుతైః శృంగాటకైః చతుష్పథైర్యుతాం॥ ౧౬॥ యత్రేతి॥నిత్యం- వయస్తారుణ్యం-రూపంచసౌకుమార్యం-యాసాంతాః- రూపవన్నార్యఃస్వలంకృతాఃస్త్రియః- యత్రయస్యాంభ్రాజంతే॥ ౧౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సురేతి॥సురస్త్రీణాం-కేశేభ్యోవిభ్రష్టానాం-నవసౌగంధికస్రజామామోదం॥౧౮॥ హేమేతి॥ హేమగవాక్షేభ్యోనిర్గచ్ఛతాధూపేన-సురస్త్రియఃఅప్సరసః॥౧౯॥ ముక్తేతి॥ ముక్తామయైర్వితానైర్మణిహేమమయైఃకేతుభిశ్చ - ధ్వజైః నానాపతాకాయుక్తాభిర్వలభీభిశ్చ- విమానానాంపురోభాగైరావృతాంవ్యాప్తాం-వైమానికస్త్రీణాంకలగీతైర్మంగళాం॥౨౦॥మృదంగేతి॥ఉపదేవానాంగంధర్వాదీనాం-గీతైశ్చమనోరమాం-జితా - ప్రభాసాక్షాద్దీప్త్యధిష్ఠాత్రీదేవతాయయాతాం-అన్యైరజితప్రభామితివా-జితగ్రహామితిపాఠాంతరేజితాగ్రహాఃసూర్యాదయోయయా॥ ౨౧ ॥ ౨౨॥ తామితి॥పృతన్యయాసేనయా॥౨౩॥౨౪॥భగవన్నితి॥కేనహేతునా-ఏవంతేజసాఊర్జితఆసీత్॥౨౫॥నేతి॥ప్రతివోఢుంఅపాకర్తుం॥౨౬॥దహన్నితి॥యత్ యస్మాత్కారణాత్-ఏతస్యఓజఆది-యతఓజఆదేఃఏతస్యసముద్యమః॥ ౨౭ ॥ జానామీతి॥ఉపభృతంసంచితం॥౨౮॥౨౯॥తత్రోచితమంత్రమాహ॥తస్మాదితి॥తస్మాద్యూయం- త్రివిష్టపముత్సృజ్య - నిలయమ

సురస్త్రీకేశవిభ్రష్టనవసౌగంధికస్రజామ్।యత్రామోదముపాదాయమార్గఆవాతిమారుతః॥౧౮॥
హేమజాలవినిర్గచ్ఛద్ధూపేనాగరుగంధినా।పాండరేణప్రతిచ్ఛన్నమార్గేయాంతిసురస్త్రియః॥ ౧౯ ॥
ముక్తావితానైర్మణిహేమకేతుభిర్నానాపతాకావలభీభిరావృతామ్।శిఖండిపారావతభృంగనాదితాం వైమానికస్త్రీకలగీతమంగళామ్॥ ౨౦॥ మృదంగశంఖానకదుందుభిస్వనైస్సతాళవీణామురజైశ్చవేణుభిః।నృత్యైస్సవాద్యైరుపదేవగీతైర్మనోరమాంస్వప్రభయాజితప్రభామ్॥౨౧॥ నయాంవ్రజంత్యధర్మిష్ఠాఃఖలాభూతద్రుహశ్శఠాః। మానినఃకామినోలుబ్ధాఏభిర్హీనావ్రజంతియామ్॥౨౨॥తాందేవధానీంసవరూథినీపతిర్బహిస్సమంతాద్రురుధేపృతన్యయా । ఆచార్యదత్తంజలజంమహాస్వనందధ్మౌప్రయుంజన్భయమింద్రయోషితామ్॥౨౩॥మఘవాంస్తమభిప్రేత్యబలేఃపరమముద్యమమ్। సర్వదేవగణోపేతోగురుమేతదువాచహ॥౨౪॥ భగవన్నుద్యమోభూయాన్బలేర్నఃపూర్వవైరిణః । అవిషహ్యమిమంమన్యేకేనాసీత్తేజసోర్జితః॥౨౫॥నైనంకశ్చిత్కుతోవాపిప్రతివోఢుమధీశ్వరః । పిబన్నివముఖేనేదం లిహన్నివదిశోదశ॥౨౬॥దహన్నివయతోదృగ్భిస్సంవర్తాగ్నిరివోత్థితః। బ్రూహికారణమేతస్యదుర్ధర్షత్వస్యయద్రిపోః।ఓజస్సహోబలంతేజోయతఏతత్సముద్యమః॥౨౭ ॥ గురుః ॥ జానామిమఘవన్శత్రోరున్నతేరస్యకారణమ్।శిష్యాయోపభృతంతేజోగురుభిర్బ్రహ్మవాదిభిః॥౨౮ ॥ నచాస్యాద్యత్షణమపిస్థాతుంశక్నోతిసమ్ముఖే।భవద్విధోభవాన్వాపివర్జయిత్వేశ్వరంహరిమ్॥౨౯॥తస్మాన్నిలయముత్సృజ్యయూయంసర్వేత్రివిష్టపమ్।యాతకాలంప్రతీక్షంతోయతశ్శత్రోర్విపర్యయః॥౩౦॥ఏషవిప్రబలోదర్కస్సంప్రత్యూర్జితవిక్రమః। తేషామేవావమానేనసానుబంధోవినంక్ష్యతి॥౩౧॥ ఏవంసుమంత్రితార్థాస్తేగురుణార్థానుదర్శినా।హిత్వాత్రివిష్టపంజగ్ముర్గీర్వాణాఃకామరూపిణః॥౩౨॥దేవేష్వథనిలీనేషుబలిర్వైరోచనఃపురీమ్।దేవధానీమధిష్ఠాయవశంనిన్యేజగత్త్రయమ్॥౩౩॥తంవిశ్వజయినంశిష్యంభృగవశ్శిష్యవత్సలాః।శతేనహయమేధానామనువ్రతమయాజయన్॥౩౪॥తతస్తదనుభావేనభువనత్రయవిశ్రుతామ్।కీర్తిందిక్షువితన్వానస్సరేజేహ్యుడురాడివ॥౩౫॥ బుభుజేచశ్రియంస్వృద్ధాంద్విజదేవోపలంభితామ్।కృతకృత్యమివాత్మానంమన్యమానోమహామనాః॥౩౬॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-పంచదశోధ్యాయః-
శ్రీశుకః॥ఏవంపుత్రేషునష్టేషుదేవమాతాదితిస్తదా । హృతేత్రివిష్టపేదైత్యైఃపర్యతప్యదనాథవత్॥౧॥ఏకదాకశ్యపస్తస్యాఆశ్రమంభగవానగాత్।నిరుత్సవంనిరానందంసమాధేర్విరతశ్చిరాత్॥౨॥ సప

దర్శనం-యాతయతఃకాలాత్॥౩౦॥కేనాస్యవిపర్యయస్స్యాదిత్యతఆహ ॥ ఏషఇతి ॥ విప్రాణాంబలేన-ఉదర్కఃఉత్తరోత్తరమధికంబలంయస్యసః॥౩౧॥ఏవమితి॥సుమంత్రితాఃఅర్థఃకార్యంయేషాంతే-నిలయంజగ్ముః॥౩౨॥౩౩॥తమితి॥ ఏవంప్రాప్తమింద్రపదం-స్థిరీకర్తుమయాజయన్-అనువ్రతంఅనువర్తినం॥౩౪॥ ౩౫ ॥ బుభుజఇతి ॥ ద్విజదేవైఃబ్రాహ్మణైః-ఉపలంభితాంప్రాపితామ్॥౩౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥షోడశేపుత్రనాశేనశోచంత్యాఅదితేఃపతిః । ప్రార్థితఃకశ్యపఃప్రాహపయోవ్రతమితీర్యతే॥ యద్వా ॥ షోడశేకశ్యపోదిత్యాప్రార్థితోలీనపుత్రయా । మహచ్ఛ్రేయస్కరంతస్యైపయోవ్రతముపాదిశత్ ॥ ఇదానీం శ్రీవామనావతారప్రసంగమాహయావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ఏవమితి॥నష్టేషుఅదృష్టేషుసత్సు॥౧॥౨॥సఇతి ॥ సఃకశ్యపఃపత్నీమిద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాహ॥౩॥దీనవదనత్వాదికమాలక్ష్య బహుధా వికల్పయన్ పృచ్ఛతి సప్తభిః॥అపీతి॥ హే భద్రే-మృత్యోః - ఛందమిచ్ఛాం అనువర్తత ఇతి తథా-మృత్యువశవర్తినో జనస్యేత్యర్థః॥౪॥అపీతి॥ హే గృహమేధిని-అపి వా కిం వా-గృహేషు ధర్మాదేః కించిదకుశలమితి కాక్వా ప్రశ్నః-యత్ర యేషు గృహేషు-అయోగినామపి యోగః - స్వధర్మాదినా యోగఫలం భవతి॥౫॥ అపీతి॥కించ-త్వయా అపూజితా ఏవ అభ్యేత్య గృహాద్యాతాః॥౬॥గృహేష్వితి॥నార్చితాః అనర్చితాస్సంతః- యది నిర్గచ్ఛంతి-తే గృహాః-ఫేరురాజాః సృగాలరాజాః-తదీయవివరతుల్యాః॥౭॥అప్యగ్నయ ఇతి॥వేళాయాం హోమకాలే - కర్హిచిత్-న హుతాః కిం॥౮॥అపీతి॥భవత్యాః ఆత్మానం మనః - అస్వస్థమప్రకృతిస్థం- లక్షణైర్ముఖమ్లానాదిభిః లక్షయామి॥ ౧౦॥అస్వాస్థ్యకారణమన్యదస్తీతి వక్తుం త్వత్పృష్టమభద్రాదికం నాస్తీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ భద్రమితి ॥ ఇమే గృహాః - త్రివర్గస్య పరం క్షేత్రం ఉద్భవస్థానం-త్రివర్గోఽపి యథావద్వర్తత ఇత్యర్థః॥౧౧॥అగ్నయ ఇతి॥భగవతస్తవానుధ్యానం

త్నీం దీనవదనాం కృతాసనపరిగ్రహః।సంభావితో యథాన్యాయమిదమాహ కురూద్వహ॥౩॥ అప్యభద్రం న విప్రాణాం భద్రే లోకేఽధునాగతమ్ । న ధర్మస్య న లోకస్య మృత్యోశ్ఛందానువర్తినః॥౪॥అపి వాకుశలం కించిద్గృహేషు గృహమేధిని।ధర్మస్యార్థస్య కామస్య యత్ర యోగో హ్యయోగినామ్ ॥ ౫॥ అపి వాతిథయోఽభ్యేత్య కుటుంబాసక్తయా త్వయా।గృహాదపూజితా యాతాః ప్రత్యుత్థానేన వా క్వచిత్॥ ౬ ॥ గృహేషు యేష్వతిథయో నార్చితాస్సలిలైరపి । యది నిర్యాంతి తే నూనం ఫేరురాజగృహోపమాః॥౭॥అప్యగ్నయస్తు వేళాయాం న హుతా హవిషా సతి । త్వయోద్విగ్నధియా భద్రే ప్రోషితే మయి కర్హిచిత్॥ ౮॥యత్పూజయా కామదుఘాన్ యాతి లోకాన్ గృహవ్రతః । బ్రాహ్మణోఽగ్నిశ్చ వై విష్ణోః సర్వదేవాత్మనో ముఖమ్॥౯॥ అపి సర్వే కుశలినస్తవ పుత్రా మనస్విని। లక్షయేఽస్వస్థమాత్మానం భవత్యా లక్షణైరహం ౧౦॥ అదితిః॥ భద్రం ద్విజగవాం బ్రహ్మన్ ధర్మస్యాస్య జనస్య చ । త్రివర్గస్య పరం క్షేత్రం గృహమేధిన్ గృహా ఇమే॥౧౧॥అగ్నయోఽతిథయో భృత్యా భిక్షవో యే చ లిప్సవః । సర్వం భగవతో బ్రహ్మన్ననుధ్యానాన్న రిష్యతి॥౧౨॥కో ను మే భగవన్ కామో న సంపద్యేత మానసః।యస్యా భవాన్ ప్రజాధ్యక్ష ఏవం ధర్మాన్ ప్రభాషతే॥౧౩॥తవైవ హే దేవ మనశ్శరీరజా ఇమాః ప్రజాస్సత్త్వరజస్తమోజుషః। సమో భవాంస్తాసు సురాదిషు ప్రభో తథాపి భక్తం భజతే మహేశ్వరః॥ ౧౪ ॥ తస్మాదీశ భజంత్యా మే శ్రేయశ్చింతయ సువ్రత। హృతశ్రియో హృతస్థానాన్ సపత్నైః పాహి నః ప్రభో ॥ ౧౫ ॥ పరైర్వివాసితా సాహం మగ్నా వ్యసనసాగరే।ఐశ్వర్యం శ్రీర్యశః స్థానం హృతాని ప్రబలైర్మమ॥ ౧౬ ॥ యథా తాని పునస్సాధో ప్రపద్యేరన్ మమాత్మజాః। తథా విధేహి కల్యాణ్యా ధియా కల్యాణకృత్తమ॥౧౭॥శ్రీశుకః॥ ఏవమభ్యర్థితోఽదిత్యా కస్తామాహ స్మయన్నివ॥౧౮॥కశ్యపః॥ అహో మాయాబలం విష్ణోః స్నేహబద్ధమిదం జగత్ । క్వ దేహో భౌతికోఽనాత్మా క్వ చాత్మా ప్రకృతేః పరః॥కస్య కే పతిపుత్రాద్యా మోహ ఏవ హి కారణమ్॥ ౧౯ ॥ ఉపతిష్ఠస్వ పురుషం భగవంతం జనార్దనమ్। సర్వభూతగుహావాసం వాసుదేవం జగద్గురుమ్॥౨౦॥స విధాస్యతి తే కామాన్ హరిర్దీనానుకంపనః।అమోఘా భగవద్భక్తిర్నేతరేతి మతిర్మమ॥౨౧ ॥ అదితిః॥ కేనాహం విధినా బ్రహ్మన్నుపస్థాస్యే జగద్గురుమ్ । యథా మే సత్యసంకల్పో విదధ్యాత్స మనోరథమ్॥౨౨॥ఆదిశ త్వం ద్విజశ్రేష్ఠ విధిం తదుపధావనమ్।ఆశు తుష్యతి మే దేవః సీదత్యాః సహపుత్రకైః॥౨౩॥ కశ్యపః ॥ ఏతన్మే భగవాన్ పృష్టః ప్రజాకామస్య పద్మజః । యదాహ తే ప్రవక్ష్యామి వ్రతం కేశవతోషణమ్॥౨౪॥ఫాల్గునస్యామలేప

యన్మయా క్రియతే-తస్మాదగ్నయోఽతిథయ ఇత్యాది సర్వం-న రిష్యతి న హీయతే॥౧౨॥పరిస్తుతం విజ్ఞాపయితుమాహ॥ కో న్వితి॥౧౩॥సంపాద్యం కామమాహ చతుర్భిః॥తవేతి॥ ౧౪ ॥ తస్మాదితి ॥ సపత్నైః దైత్యైః హృతాః శ్రియః యేషాం-హృతం స్థానమేషామితి పుత్రాభిప్రాయేణ బహువచనమ్॥౧౫॥౧౬॥ఏవమితి ॥ కశ్యపః - ప్రథమం తావత్పుత్రస్నేహం త్యాజయితుం విస్మయవ్యాజేన తత్త్వముపదిశతి సార్ధేన॥అహో ఇతి ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ అతః పరితుష్యంతీం ప్రత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ఉపతిష్ఠస్వేతి॥౨౦॥స ఇతి॥ న స్వేవంభూతకామప్రాప్తిహేతుర్దేవాంతరసేవా ప్రసిద్ధా తత్రాహ ॥ అమోఘేతి॥౨౧॥కేనేతి॥స యథా చ మే మనోరథం విదధ్యాత్॥౨౨॥ ఆదిశేతి ॥ యథా చ మే ఆశు తుష్యతి-తథా తత్సేవాప్రకారమాదిశ॥౨౩॥ఏతదితి॥మే మయా-పృష్టః పద్మజో యద్వ్రతమాహ-ఏతత్తే ప్రవక్ష్యామీత్యన్వయః॥౨౪॥ ఫాల్గునస్యేతి ॥ అమలే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శుక్లే॥ ౨౫॥ తత్రాదౌ పూర్వేద్యుః కృత్యమాహ ॥ సినీవాల్యామిత్యారభ్య బ్రహ్మచార్యథ తద్రాత్ర్యామిత్యంతేన గ్రంథేన॥ సినీవాల్యామితి॥ యది లభ్యేతేతి హేతోః క్రోడవిదీర్ణయా-ఆవన్యవరాహోత్ఖాతయా-ఆలిప్య॥ ౨౬॥ తత్ర మంత్రః॥ త్వమితి। హే దేవి త్వం రసాయాః-ఉద్ధృతాసి॥ ౨౭॥ నివర్తితేతి॥ నివర్తితః ఆత్మనియమో నిత్యనైమిత్తికో యేన॥ ౨౮॥ తత్రావాహనాదౌ-నవమంత్రానాహ॥ నమస్తుభ్యమితి॥ పాద్యాద్యావిశేషస్తు ద్వాదశాక్షరం వక్ష్యతి॥ ౨౯॥ నమ ఇతి॥ చతుర్వింశతిః గుణాః తత్త్వాని- తాని జానాతీతి తథా- తస్మై- గుణసంఖ్యానహేతవే సాంఖ్యప్రవర్తకాయ॥ ౩౦॥ ఏవం సామాన్యతో నత్వా- గుణావతారాన్ ప్రణమతి త్రిభిః తత్రాదౌ మంత్రోక్తయజ్ఞరూపేణ విష్ణోః ప్రణామః॥ నమ ఇతి॥ ద్వే శీర్షే యస్య- త్రయః పాదాః యస్య- తంతవే ఫలవిస్తారకాయ- త్రయ్యాం విద్యాయామాత్మా యస్యేతి త్రిధా బద్ధ ఇత్యస్యార్థః ఉక్తః తథా చ మంత్రః॥ శ్రు॥ చత్వారి శృంగా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య- త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాన్ ఆవివేశేతి॥ శ్లో॥ మార్గముద్గవదాలూనః సోయం ప్రాజ్ఞై-ర్యథాయథం। విష్ణుస్తు యజ్ఞరూపేణ స్తూయతే తేన తత్త్వతః॥ అస్యార్థః మార్గః విష్ణ్వారాధనం తస్మిన్ యాముత్- తాం గచ్ఛంతి మే- సా మ్యార్గి

క్షే ద్వాదశాహం పయోవ్రతమ్ । అర్చయేదరవిందాక్షం భక్త్యా పరమయాన్వితమ్॥ ౨౫॥ సినీవాల్యాం మృదాలిప్య స్నాయాత్ క్రోడవిదీర్ణయా । యది లభ్యేత వై స్రోతస్యేతన్మంత్రముదాహరేత్ ॥ ౨౬ ॥ త్వం దేవ్యాదివరాహేణ రసాయాః స్థానమిచ్ఛతా। ఉద్ధృతాసి నమస్తుభ్యం పాప్మానం మే ప్రణాశయ॥ ౨౭॥ నివర్తితాత్మనియమో దేవమర్చేత్సమాహితః। అర్చాయాం స్థండిలే సూర్యే జలే వహ్నౌ గురావపి॥ ౨౮॥ నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహీయసే । సర్వభూతనివాసాయ వాసుదేవాయ సాక్షిణే॥ ౨౯॥ నమోవ్యక్తాయ సూక్ష్మాయ ప్రధానపురుషాయ చ । చతుర్వింశగుణజ్ఞాయ గుణసంఖ్యానహేతవే॥ ౩౦॥ నమో ద్విశీర్ష్ణే త్రిపదే చతుశ్శృంగాయ తంతవే। సప్తహస్తాయ యజ్ఞాయ త్రయీవిద్యాత్మనే నమః॥ ౩౧॥ నమశ్శివాయ రుద్రాయ నమశ్శక్తిధరాయ చ। సర్వవిద్యాధిపతయే భూతానాం పతయే నమః ॥ ౩౨॥ నమో హిరణ్యగర్భాయ ప్రాణాయ జగదాత్మనే । యోగైశ్వర్యశరీరాయ నమస్తే యోగహేతవే॥ ౩౩॥ సమస్త ఆదిదేవాయ దేవదేవాయ తే నమః। నారాయణాయ ఋషయే నరాయ హరయే నమః॥ ౩౪॥ నమో మరకతశ్యామవపుషేఽధిగతశ్రియే। కేశవాయ నమస్తుభ్యం నమస్తే పీతవాససే॥ ౩౫ ॥ త్వం సర్వవరదః పుంసాం వరేణ్య వరదర్షభ। అతస్తే శ్రేయసే ధీరాః పాదరేణుముపాసతే॥ ౩౬ ॥ అన్వవర్తంత యం దేవాః శ్రీశ్చ తత్పాదపద్మయోః। స్పృహయంత ఇవామోదం భగవాన్ మే ప్రసీదతు ॥ ౩౭ ॥ ఏతైర్మంత్రైః హృషీకేశమావాహనపురస్కృతమ్ । అర్చయేచ్ఛ్రద్ధయా యుక్తః పాద్యోపస్పర్శనాదిభిః॥ ౩౮ ॥ అర్చయిత్వా గంధమాల్యైః పయసా స్నాపయేద్విభుమ్। వస్త్రోపవీతాభరణపాద్యోపస్పర్శనైస్తతః ॥ ౩౯॥ గంధపుష్పాదిభిశ్చార్చేద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా। శ్రితం పయసి నైవేద్యం శాల్యన్నం విభవే సతి ॥ ౪౦ ॥ ససర్పిస్సగుడం దత్వా జుహుయాన్మూలవిద్యయా । నివేదితం తు భక్తాయ దద్యాద్భుంజీత వా స్వయం। ౪౧॥ దత్వాచమనమర్చిత్వా తాంబూలం చ నివేదయేత్। జపేదష్టోత్తరశతం స్తువంత స్తుతిభిః ప్రభుం॥ ౪౨॥

య తే వా- తే ముద్గాః భక్తాః- తే విద్యంతే యేషు తే ముద్గవంతః- తై రాలూనః వ్యాప్తః- సాక్షాత్కృత ఇత్యర్థః- నివృత్తిమార్గలభ్యమతానంతః- తత్ప్రాపక ఉపాసనామార్గే ముదం గచ్ఛంతి తే మార్గముద్గాః- తత్ప్రవర్తకా ఆచార్యాస్తే విద్యంతే యేషు అర్వాచీనేషు- తే మార్గముద్గవంతః- తైః ఆలూనః పృథక్త్వేనోపాసిత ఇత్యర్థః- పాఠాంతరే- ముదం వహంతీతి మార్గముద్వహంతః- తై రాలూనః పృథక్త్వేనోపాసిత ఇత్యర్థః- కించ- పూర్వోదాహృత శ్రుత్యర్థోపి యాస్కాచార్యైర్వివృతః- చత్వారి శృంగేతి వేదా వా ఏత ఉక్తాః త్రయోస్య పాదా ఇతి సవనాని త్రీణి - ద్వే శీర్షే ప్రాయణీయోదయనీయే- సప్త హస్తాసః సప్త ఛందాంసి - త్రిధా బద్ధో మంత్రబ్రాహ్మణకల్పైః వృషభో రోరవీతి- రోరవణం అస్య సవనక్రమేణ- ఋగ్భిః యజుర్భిః సామభిః॥ శ్రు॥ యదేనమృగ్భిశ్శంసతి- యజుర్భిర్యజంతి- సామభిస్స్తువంతీతి॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ నమ ఇతి॥ ప్రాణాయ సూత్రాత్మనే- యోగైశ్వర్యం శరీరం యస్య॥ ౩౩॥ ౩౪॥ నమ ఇతి॥ అధిగతా ప్రాప్తా శ్రీః యేన తస్మై॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ అన్వవర్తంతేతి॥ యత్పాదపద్మయోః ఆమోదం స్పృహయంత ఇవ- దేవాశ్చ శ్రీశ్చ- యమన్వవర్తంత- స మే ప్రసీదతు॥ ౩౭ ॥ ఏతైరితి ॥ ఆవాహనేన పురస్కృతం సన్నిధాపితం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ గంధేతి॥ పయసి శ్రితం పక్వం ॥ ౪౦ ॥ నేతి॥ మూలవిద్యయా ద్వాదశా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉరసైవ॥౪౧॥చత్వేతి॥పూర్వోక్తాభిరన్యాభిశ్చ స్తుతిభిః॥౪౨॥కృత్వేతి॥తస్య శేషం నిర్మాల్యం॥ ౪౩॥ ద్వీతి॥ ద్వావవరౌ యేషాంతాన్ అసంభవే ద్వావపి భోజయేదిత్యర్థః - సభాజితైః తైరనుజ్ఞాతస్సన్ శేషం - సేష్టైః బంధుభిః సహితః॥ ౪౪॥ బ్రహ్మచారీతి॥తస్యాం రాత్ర్యాం బ్రహ్మచారీ సన్ శ్వోభూతే ప్రభాతే సతి॥౪౫॥ పయసేతి॥ పయ ఏవ భక్షః ఆహారో యస్య॥౪౬॥౪౭॥బ్రహ్మచర్యమితి॥అధఃస్వప్నం శయనం॥౪౯॥ అహింస్ర ఇతి॥పంచకైః పంచామృతైః॥ ౫౦॥ ౫౮॥ పితామహేనేతి॥మయా చ తే సముదాహృతం॥౫౯॥ఆత్మనేతి॥ సర్వయజ్ఞాఖ్యోఽయం యజ్ఞః- సర్వవ్రతమితి చ స్మృతమేతద్వ్ర

కృత్వా ప్రదక్షిణం భూమౌ ప్రణమేద్దండవన్ముదా । కృత్వా శిరసి తచ్ఛేషం దేవముద్వాసయేత్తతః॥౪౩॥ ద్వ్యవరాన్ భోజయేద్విప్రాన్ పాయసేన యథోచితమ్ । భుంజీత తైరనుజ్ఞాతః శేషం సేష్టః సభాజితైః॥ ౪౪॥ బ్రహ్మచార్యథ తద్రాత్ర్యాం శ్వోభూతే ప్రథమేఽహని । స్నాతశ్శుచిర్యథోక్తేన విధినా సుసమాహితః॥ ౪౫॥ పయసా స్నాపయిత్వార్చేద్యావద్వ్రతసమాపనమ్।పయోభక్షవ్రతమిదంచరేద్విష్ణ్వర్చనాదృతః॥౪౬॥ పూర్వవజ్జుహుయాదగ్నిం బ్రాహ్మణాంశ్చాపి భోజయేత్ । ఏవం త్వహరహః కుర్యాద్ద్వాదశాహం పయోవ్రతమ్॥ ౪౭॥ హరేరారాధనం హోమమర్హణం ద్విజతర్పణమ్। ప్రతిపద్దినమారభ్య యావచ్ఛుక్లత్రయోదశీ॥ ౪౮॥ బ్రహ్మచర్యమధస్స్వప్నం స్నానం త్రిషవణం చరేత్। వర్జయేదసదాలాపం భోగానుచ్చావచాంస్తథా॥ ౪౯॥ అహింస్రస్సర్వభూతానాం వాసుదేవపరాయణః॥త్రయోదశ్యామథో విష్ణోస్స్నపనం పంచకైర్విభోః॥౫౦॥కారయేచ్ఛాస్త్రదృష్టేన విధినా విధికోవిదైః।పూజాంచ మహతీం కుర్యాద్విత్తశాఠ్యవివర్జితః॥౫౧॥చరుం నిరూప్య పయసి శిపివిష్టాయ విష్ణవే। సూక్తేన తేన పురుషం యజేత సుసమాహితః ॥౫౨॥నైవేద్యం చాధిగుణవద్దద్యాత్పురుషతుష్టిదమ్।ఆచార్యం జ్ఞానసంపన్నం వస్త్రాభరణధేనుభిః ॥౫౩॥ తోషయేదృత్విజశ్చైవ తద్ధ్యారాధనం హరేః।భోజయేత్తాన్ గుణవతా సదన్నేన శుచిస్మితే ॥౫౪॥ అన్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ యుక్తాన్ యే చ తత్ర సమాగతాః।దక్షిణాం గురవే దద్యాదృత్విగ్భ్యశ్చ యథార్హతః ॥౫౫॥ అన్నాద్యేనాశ్వపాకేభ్యః ప్రీణయేత్సముపాగతాన్।భుక్తవత్సు చ సర్వేషు దీనాంధకృపణాదిషు॥ ౫౬ ॥ విష్ణోస్తత్ప్రీణనం విద్వాన్ భుంజీత సహ బంధుభిః।నృత్తవాదిత్రగీతైశ్చ స్తుతిభిస్స్వస్తివాచకైః॥౫౭॥కారయేత్తత్కథాభిశ్చ పూజాం భగవతోఽన్వహమ్ । ఏతత్పయోవ్రతం నామ పురుషారాధనం పరం ॥ ౫౮ ॥ పితామహేనాభిహితం మయా తే సముదాహృతం।త్వం చానేన మహాభాగే సమ్యగర్చయ కేశవం॥ ౫౯ ॥ ఆత్మనా శుద్ధభావేన నియతాత్మా భజావ్యయం।అయం వై సర్వయజ్ఞాఖ్యస్సర్వవ్రతమితి స్మృతం ॥ ౬౦ ॥ తపస్సారమిదం భద్రే దానం చేశ్వరతర్పణం। త ఏవ నియమాస్సాక్షాత్త ఏవ చ క్రతూత్తమాః॥ ౬౧ ॥ తస్మాదేతద్వ్రతం భద్రే ప్రయతా శ్రద్ధయా యజ।భగవాన్ పరితుష్టస్తే వరానాశు విధాస్యతి॥ ౬౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- అష్టమస్కంధే-షోడశోఽధ్యాయః. ... ...*

శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తా సాఽదితీ రాజన్ స్వభర్త్రా కశ్యపేన వై । అన్వతిష్ఠద్వ్రతమిదం ద్వాదశాహమతంద్రితా॥౧॥చింతయంత్యేకయా బుద్ధ్యా మహాపురుషమీశ్వరం । ప్రగృహ్యేంద్రియదుష్టాశ్వాన్ మనసా బుద్ధిసారథిః॥౨॥మనశ్చైకాగ్రయా బుద్ధ్యా భగవత్యఖిలాత్మని । వాసుదేవే సమాధాయ చచార హ పయోవ్రతం॥౩॥ తస్యాః ప్రాదురభూత్తాత భగవానాదిపూరుషః । పీతవాసాశ్చతుర్బాహుశ్శంఖచక్రగదాధరః॥౪॥తం నేత్రగోచరం వీక్ష్య సహసోత్థాయ సాదరం।ననామ భువి కాయేన దండవత్ప్రీతివిహ్వలా॥ ౫॥ సోత్థాయ బద్ధాంజలిరీడితుం స్థితా నోత్సేహ ఆనందజలాకులేక్షణా।బభూవ తూష్ణీం పులకాకులాకృతిస్తద్దర్శనాత్సుకగాత్రవేపథుః॥౬॥ప్రీత్యా శనైర్గద్గదయా గిరా హరిం తుష్టావ సా దేవ్యదితిః కురూద్వహ । ఉద్వీ

తం॥౬౦॥౬౨॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా- ... ... *

శ్లో॥తతస్సప్తదశే దిత్యా కృతే తస్మిన్ వ్రతే హరిః।తత్కామపూరణాయాదాత్తత్పుత్రో భూదితీర్యతే॥౧॥౫॥ సేతి॥ ప్రీతివిహ్వలత్వాదేవ-సా బద్ధాంజలిస్సతీ-స్థితా కేవలం-ఈడితుం పునర్నోత్సేహే న శశాక-అపితు తూష్ణీం బభూవ-కథంభూతా ఆనందజలైః ఆకులే ఈక్షణే యస్యాః- పులకైః ఆకులా ఆకృతిర్దేహో యస్యాః - తస్య దర్శనేన యో అత్యుత్సవః- తేన గా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే\|వేపథుఃకంపోయస్యాః॥౨॥ప్రీత్యేతి॥ తుష్టావ పిబతీవోద్వీక్షమాణే వేతిచక్రియాభేదా త్సేత్యస్యద్విరుక్తిరదోషః॥ శ్లో ॥ అయత్నతో వినిర్జిత్య ద్రష్ట్వాన త్యాజితానపి\|భక్తానాకర్షితుమీశ స్త్వమిత్యస్తౌదదితిస్త్రీభిః॥శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౭॥ యజ్ఞేశేత్యాదిదనఘఃసంబోధనై స్తువాశక్యంకిమపినాస్తీతివదంతీపాత్ర్యర్థయతే॥యజ్ఞేశేతి॥శంనః - కృధిపురు-యత్పాదినానాం నాథౌసిత్వం-తీర్థంశ్రవఃకీర్తిర్యస్య- శ్రవణమేవమంగళంయస్యతన్నామధేయంయస్య-ఆపన్నానాంశరణంగతానాంలోకానాం-వృజినోపశమః-ఉదయోయస్య॥౮॥విశ్వాయేతి॥భూమ్నేమహతేనమః-మహత్త్వే హేతవః - విశ్వాయవిశ్వస్యభవనస్థితిసంయమార్థం-స్వైరంగృహీతాఃపురుశక్తైర్మాయాయాగుణాయేన- తస్మైతథాపిస్వస్థాయఅప్రచ్యుతస్వరూపాయ-కుతః-శశ్వదుపబృంహితఃనిత్యోర్జితఃయఃపూర్ణోబోధస్తేన-వ్యాపాదితంనిత్యంనిరస్తం-ఆత్మనితమోమాయాయాలక్షణంయేనతస్మై॥౯॥అస్మదీయమనోరథపూరణమీషత్కర్మేవతవేతికైముతికన్యాయేనాహ॥అయురితి॥ ఆయుఃపరంబృహస్మయురపిద్యాశ్చరసాతలంచద్యోర్భూరసాః- ద్యౌరితిపృథక్త్వాచ్ఛేధూశ్చరసాశ్చబిలస్వర్గాఇతివిగ్రహః॥

తిసోపిబతీవచక్షుషాగమాపతింయజ్ఞపతింజగత్పతిమ్॥ ౭॥అదితిః॥యజ్ఞేశయజ్ఞపురుషాచ్యుతతీర్థపాదతీర్థశ్రవశ్శ్రవణమంగళనామధేయ । ఆపన్నలోకవృజినోపశమోదయాద్యశంనఃకృధీశభగవన్నసిదీననాథః॥౮॥విశ్వాయవిశ్వభవనస్థితిసంయమాయస్వైరంగృహీతపురుశక్తిగుణాయభూమ్నే।స్వస్థాయశశ్వదుపబృంహితపూర్ణబోధవ్యాపాదితాత్మతమసేహరయేనమస్తే॥౯॥ఆయుఃపరంవపురభీష్టమతుల్యలక్ష్మీర్ద్యోభూరసాస్సకలయోగగుణాస్త్రివర్గః । జ్ఞానంచకేవలమనంతభవంతితుష్టాత్త్వత్తోనృణాంకిముసపత్నజయాదిరాశీః॥౧౦॥శ్రీశుకః॥అదిత్యైవంస్తుతోరాజన్భగవాన్పుష్కరేక్షణః।క్షేత్రజ్ఞస్సర్వభూతానామితిహోవాచభారత॥౧౧॥శ్రీభగవాన్ ॥ దేవమాతర్భవత్యామేవిజ్ఞాతంచిరకాంక్షితం।యత్సపత్నైర్హృతశ్రీణాంచ్యావితానాంస్వధామతః॥౧౨॥తాన్వినిర్జిత్యసమరేదుర్మదానసురర్షభాన్।ప్రతిలబ్ధజయశ్రీభిఃపుత్రైరిచ్ఛస్యుపాసితుం॥ ఇంద్రజ్యేష్ఠైస్స్వతనయైర్హతానాంయుధివిద్విషాం।స్త్రియోరుదంతీరాసాద్యద్రష్టుమిచ్ఛసిదుఃఖితాః॥ఆత్మజాన్సుసమృద్ధాంస్త్వంప్రత్యాహృత్యయశశ్శ్రియః। నాకపృష్ఠమధిష్ఠాయక్రీడతోద్రష్టుమిచ్ఛసి॥ ౧౫ ॥ ప్రాయోధునాతేసురయోధనాథాఅవారణీయాఇతిదేవమేమతిః।యత్తేనుకూలేశ్వరవిప్రగుప్తానవిక్రమస్తత్రసుఖందదాతి॥ ౧౬ ॥ తథాప్యుపాయోమమదేవిచింత్యస్సంతోషితస్యవ్రతచర్యయాతే । మమార్చనంనార్హతిగంతుమన్యథాశ్రద్ధానురూపంఫలహేతుకత్వాత్॥ ౧౭ ॥ త్వయార్చితశ్చాహమపత్యగుప్తయేపయోవ్రతేనానుగుణంసమీరితః।స్వాంశేనపుత్రత్వముపేత్యతేసుతాన్గోప్తాస్మిమారీచతపస్యవస్థితః॥ ౧౮॥ ఉపధావపతింభద్రేప్రజాపతిమకల్మషం।మాంచభావయతీపత్యాదేవరూపమవస్థితమ్॥ ౧౯ ॥ నైతత్పరస్మాఆఖ్యేయందేవగుహ్యంకథంచన।సర్వంసంపద్యతేదేవీదేవగుహ్యంసుసంవృతమ్॥౨౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఏతావదుక్త్వాభగవాంస్తత్రైవాంతరధీయత। అదితిర్దుర్లభంలబ్ధ్వాహరేర్జన్మాత్మనిప్రభోః॥ ౨౧ ॥ ఉపాధావత్పతింభక్త్యాపరయాకృతకృత్యవత్।సవైసమాధియోగేనకశ్యపస్తదబుధ్యత ॥ ప్రవిష్టమాత్మ

హేః-రసేతిపాఠే-శ్రేణిపదాని-సకలయోగగుణాఅణిమాదయః॥౧౦॥అదిత్యేతి॥క్షేత్రజ్ఞఃఅంతర్యామీ॥ ౧౧॥ దేవమాతరితి॥సపత్నైర్హృతాశ్రీర్యేషాం స్వధామతశ్చ్యావితానాంచపుత్రాణాంసంబంధి - యత్తద్భవత్యాఃచిరంఆకాంక్షితంమయావిజ్ఞాతం।౧౨॥కాంక్షితమేవాహత్రిభిః॥ తానితి ॥ ప్రతిలబ్ధోజయశ్చశ్రీశ్చయైస్తైఃపుత్రైస్సహ - ఉపాసితుంఏకత్రస్థాతుమిచ్ఛసి॥౧౩॥౧౪॥ఆత్మజానితి॥ప్రత్యాహృతంయశశ్చశ్రీశ్చయైస్తాన్॥ ౧౫ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ అవారణీయాఃఅనతిక్రమణీయాః-యద్యస్మాత్-అనుకూలఈశ్వరఃకాలోయేషాం- తైర్విప్రైర్గుప్తాఃరక్షితాఃఅనుకూలైరీశ్వరైః-సమర్థైర్విప్రైర్గుప్తాఇతివా॥౧౬॥తథేతి॥మమయా-చింత్యఏవ-తత్రహేతుః-సంతోషితస్యేత్యాది - శ్రద్ధానురూపంఫలంచ్ఛానుసారేణఫలహేతుత్వాత్॥౧౭॥త్వయేతి-మారీచస్యతపసి-అవస్థితస్సన్గోప్తాస్మిపాలయిష్యామి॥ ౧౮॥ ఉపధావేతి॥అతఃపతిముపాధావభజస్వ॥౧౯॥నైతదితి॥ దేవానాంగుహ్యంరహస్యం - సర్వంసుసంవృతంసద్గుప్తంసత్సంపద్యతేసిధ్యతి॥౨౦॥ఏతావదితి॥ప్రభోఃహరేరాత్మనిజన్మలబ్ధ్వా॥ ౨౧॥ ఉపాధావదితి॥ అవితథమీక్షణందృష్టిర్యస్యసః॥౨౨॥సఇతి॥అనిలోయథాసర్వత్రసమోపి-దారుణిసంఘర్షేణవనదాహకమగ్నిమాధత్తే - ఏవంస్వయంపుత్రేషు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సమోపిదైత్యతపణార్థంవీర్యమాధ త్తేత్యర్థః॥౨౩॥అదిత్యాఇతి॥అదిత్యాఃగర్భంఅధిష్ఠితంఅధిష్ఠాయస్థితం-సంధిరా
వేహాగ ష‌ః-సమీడేతుష్టావ॥౨౪॥జయఇతి॥అదితేఃపపూర్వస్మిన్జన్మనిపృశ్నిరితినామ-తస్యాఃగర్భాయఅర్భకాయ.
త్రిణాభఃత ర్భేయస్య-యద్వా-వేదానాంగర్భాయవేదేషుప్రకాశమానాయేత్యర్థః త్రయోలోకానాభాయాస్యసః -
యజ్ఞా స్మైత్రయాణాంలోకానాం-పృష్ఠేఉపరిస్థితాయ-శిపిశబ్దేనపశవోజీవాః-తేష్వంతర్యామితయాప్రవిష్టాయ॥శ్రు॥
తథాపి వైవిష్ణుఃపశవశ్శిపిర్యజ్ఞ ఏవపశుషుప్రతితిష్ఠతితిశ్రుతేః॥యద్వా ॥ శిపయోరశ్మయస్తైర్వేష్టితాయేత్యర్థః -
తథాకాలాత్మాభవాన్- విష్ణవేవ్యాపినే॥౨౫॥త్వమితి॥ అంతఃపతితంతృణాదియథాగంభీరంస్రోతఃఆక్షిపతిఆకర్షతి -
న విశ్వమాకర్షతి॥౨౬॥ త్వమితి ॥ ప్రజానాంప్రజాపతీనాంచత్వమేవసంజనిష్ణుః ఉత్పాదనశీలోసి-అయంభావః -
అత హేవ్యేవంభూతస్యతవజన్మాదిసంభవఃకింతు- దేవానాంవరమాశ్రియత్వేన-తత్కార్యసాధనాయావతారోయం -
స్తాన్స్వర్గచ్యుతాన్పునఃస్వర్గేస్థాపయేతి॥౨౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥తత స్త్వష్టాదశే॥ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిరించే రోవ్యజ్ఞంగతస్తేనచోక్త్వావృణువరానితి॥
నస్తుతం-కర్మచదేవకార్యలక్షణం - వీర్యంచప్రభావోయస్య - సహరిరదిత్యాంప్రాదుర్బభూవేతిత్రియాణామన్వ

నిహారేవంశంహ్యావితథేక్షణః॥౨౨॥సోదిత్యాంవీర్యమాధ త్తతపసాచిరసంభృతమ్।సమాహితమనారా
హిరణ్యగర్భోవిజ్ఞా జగ్దారుణ్యగ్నిమివానలః॥౨౩॥అదిత్యాధిష్ఠితంగర్భంభగవంతంసనాతనమ్ ।
నమస్తేపృశ్నిగ యసమీడేబ్రహ్మానామభిః॥౨౪॥బ్రహ్మ॥ జయోరుగాయభగవన్నురుక్రమనమోస్తుతే ।
త్వమాదిరంతోభువన ర్భాయవేదగర్భాయవేధసే।త్రిణాభాయత్రిపృష్ఠాయశిపివిష్టాయవిష్ణవే॥౨౫॥
కాలోభవానాక్షిపతీశవిశ్వంస్రోతోయథాంతఃపతితం స్యమధ్యమనంతశక్తింపురుషంయమాహుః ।
దివౌకసాందేవదివచ్యు త్వంవైప్రజానాంస్థిరజంగమానాంప్రజాపతీనామపిసంభవిష్ణుః।
గభీరం॥౨౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణె - అష్టమస్కంధే-
తానాంపరాయణంనౌరివమజ్జతోప్సు॥౨౭॥ ※
సప్తదశోధ్యాయః. ... ...

చతుర్భుజశ్శంఖగదాబ్జ శ్రీశుకః॥ఇత్థంవిరించస్తుతకర్మవీర్యఃప్రాదుర్బభూవామృతభూరదిత్యామ్ ।
శ్యామావదాతోఝషరాజకుండలత్విషోల్లసచ్ఛ్రీవదనాంబు చక్రః॥పిశంగవాసానళినాయతేక్షణః॥౧॥
మధువ్రతవ్రాతవి జః॥పుమాన్।శ్రీవత్సవక్షావలయాంగదోల్లసత్కిరీటకాంచీగుణహారనూపురః॥ ౨॥
ప్రజాపతేర్వేశ్మతమస్స్వరోచిషావినాశయన్కం ఘుష్టయాచ్ఛయావిరాజితశ్శ్రీవనమాలయాహరిః ।
ద్యౌరం దిశఃప్రసేదుస్సలిలాశయాస్తదాప్రజాఃప్రహృష్టాఋతవోగుణాన్వితాః ।
శ్రోణాయాంభాద్రద్వాదశ్యాంముహూ తనివిష్టకౌస్తుభః॥౩॥
తరిక్షంక్షితిరగ్నిజిహ్వాగావోద్విజాస్సంజహృషుర్నగాశ్చ॥౪॥
ద్వాదశ్యాంసవితాతిష్ఠన్మధ్యందిన ర్తేభిజితిప్రభుః।సర్వేనక్షత్రతారాద్యాశ్చక్రుస్తజ్జన్మదక్షిణామ్॥౫॥
శంఖదుందుభయోనేదుర్మృదంగప గతోహని।విజయానామసాప్రోక్తాయస్యాంజన్మవిదుర్హరేః॥౬॥

అర్శఆదిత్వేనమత్వర్థీయఃఅచ్ప్రత్య యః-అమృతభూఃమృత్యుజన్మశూన్యఃశ.ఖగదాబ్జచక్రాణ్యస్యసంతీతితథా -
త్త్విషాఉ యః-అవిసర్గపాఠేసచాసౌపిశంగవాసాశ్చ॥౧॥ శ్యామేతి॥ ఝషరాజోమకరస్తదాకారయోఃకుండలయోః
మధు ల్లిసంతీశ్రీః-వదనాంబుజెయస్య-శ్రీవత్సోవక్షసియస్య- వలయైరంగదైశ్చసహోల్లసంతికిరీటాదీనియస్య॥ ౨ ॥
తత్రాప్రి వ్రతేతి॥శ్రీమత్యావనమాలయావిరాజితః-వేశ్మగతంతమః॥౩॥దిశఇతి॥అగ్నిజిహ్వాదేవాః-నగాఃపర్వతాః॥ ౪॥
శ్రో ణాయామితి ॥ భాద్రపదశుక్లద్వాదశీశ్రవణద్వాదశీతిప్రసిద్ధాతస్యాంతత్రాపి -
॥ అ దుర్భావసమయమాహ॥ ఇతిచ్ఛ్రుత్యాదర్శితం॥ శ్రు
భిజిన్నామనక్షత్రం-ఉపరిష్టాదషాఢానాం-అధస్తాచ్ఛ్రోణాయాఇతి॥ఏవంవిశిష్టేముహూర్తే-ప్రభుఃప్రాదుర్బభూవే
సూర్యా ణాయాంశ్రవణస్తైచంద్రఇత్యర్థః-తత్రాపిశ్రవణస్యప్రథమాంశే - అభిజితినక్షత్రే
త్యర్థః-కించ-నక్షత్రాణ్యశ్విన్యాదీని-తారాశబ్దేనతారాఃగ్రహాఃగురుశుక్రాదయః. తెఆద్యాః యేషాంతే -
శయోపిసర్వేతస్యజన్మదక్షిణాండదానంచక్రుఃజన్మముహూర్తే గుణాబహవోబభూవురిత్యర్థః॥౫॥విశేషాంతరమాహ
-సాచ ద్వాదశ్యామితి॥యస్యాంద్వాదశ్యాంహరేర్జన్మ-తస్యామహస్యేవవిదుః-తస్య-మధ్యందినగతఃసవితాఅతిష్ఠత్
ద్వాదశీవిజయానామప్రోక్తేత్యన్వయః॥౬॥శంఖేతి॥శంఖాదయోయేషాం- అన్యేషాంచచిత్రతూర్యాణాంనిఘోషోభ.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భవత్॥ప్రీతా ఇతి॥ దేవామనవ ఇత్యాదీనాంకుసుమైస్సమవాకిరన్నితితృతీయేనాన్వయః॥ ౮॥ ౧౧॥ విస్మయాంతరమాహ॥యత్తదితి॥యత్తద్వపుర్హరిరధారయత్స్వీకటితవాన్-తేనైవవపుషా-మాతాపిత్రోఃసంపశ్యతోరేవ- వామనోవటుర్బభూవ-దివ్యగతిఃఅద్భుతచేష్టితఃస్వయం-కథంభూతః-అవ్యక్తచిద్రూపః-కథంధారయత్-భాతిదీప్తిఃవిభూషణాని ఆయుధానిచతైర్వ్యక్తంయథాభవతితథా॥౧౨॥తమితి॥కర్మాణిజాతకర్మాదీని॥౧౩॥ ౧౪॥ దదావితి॥ వనస్పతిఃవనానాంపతిఃసోమః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ తస్మా ఇతి॥ పాత్రికాంభిక్షాపాత్రీం॥౧౭॥ స ఇతి॥సఏవంసంభావితఃమారిషఃశ్రేష్ఠోవటుః బ్రహ్మవర్చసేన-బ్రహ్మర్షిగణసంఘుష్టాంతాంసభామతిక్రమ్యాలోచత॥ ౧౮॥ ౧౯॥ యదర్థంవటుర్బభూవతదాహ

ణవానకాః।చిత్రవాదిత్రతూర్యాణాంనిర్ఘోషస్తుములోఽభవత్॥ ౭ ॥ ప్రీతాశ్చాప్సరసోఽనృత్యన్గంధర్వప్రవరాజగుః।తుష్టువుర్మునయోదేవామనవఃపితరోఽగ్నయః॥ ౮॥ సిద్ధవిద్యాధరగణాస్సకింపురుషకిన్నరాః।చారణాయక్షరక్షాంసిసుపర్ణాభుజగోత్తమాః॥ ౯॥ గాయంతోఽతిప్రశంసంతోనృత్యంతోవిబుధానుగాః।అదిత్యాఆశ్రమపదంకుసుమైస్సమవాకిరన్॥౧౦॥దృష్ట్వాదితిస్తంనిజగర్భసంభవం పరంపుమాంసంముదమాపవిస్మితా।గృహీతదేహంనిజయోగమాయయాప్రజాపతిశ్చాహజయేతివిస్మితః॥౧౧॥ యత్తద్వపుర్భాతివిభూషణాయుధైరవ్యక్తచిద్వ్యక్తమధారయద్ధరిః।బభూవతేనైవసవామనోవటుస్సంపశ్యతోర్దివ్యగతిర్యథానటః॥౧౨॥తంవటుంవామనందృష్ట్వామోదమానామహర్షయః।కర్మాణికారయామాసుఃపురస్కృత్యప్రజాపతిమ్॥ ౧౩॥ తస్యోపనీయమానస్యసావిత్రీంసవితాఽబ్రవీత్ ।బృహస్పతిర్బ్రహ్మసూత్రంమేఖలాంకశ్యపోఽదదాత్॥ ౧౪॥ దదౌకృష్ణాజినంభూమిర్దండంసోమోవనస్పతిః। కౌపీనాచ్ఛాదనంమాతాద్యౌశ్ఛత్రంజగతీపతేః ॥ ౧౫॥ కమండలుంవేదగర్భఃకుశాన్ సప్తర్షయోదదుః। అక్షమాలాం మహారాజ సరస్వత్యవ్యయాత్మనః॥ ౧౬॥ తస్మాఇత్యుపనీతాయయక్షరాట్పాత్రికామదాత్।భిక్షాంభగవతీసాక్షాదుమాదాదంబికాసతీ॥ ౧౭ ॥ సబ్రహ్మవర్చసేనైవంసభాంసంభావితోవటుః। బ్రహ్మర్షిగణసంఘుష్టామత్యరోచతమారిషః॥ ౧౮॥ సమిద్ధమాహితంవహ్నింకృత్వాపరిసమూహనమ్।పరిస్తీర్యసమభ్యర్చ్యసమిద్భిరజుహోద్ద్విజః॥ ౧౯॥ శ్రుత్వాశ్వమేధైర్యజమానమూర్జితంబలింభృగూణాముపకల్పితైస్తతః। జగామతత్రాఖిలసారసంభృతోభారేణగాంసన్నమయన్పదేపదే॥ ౨౦॥ తన్నర్మదాయాస్తటఉత్తరేబలేర్యఋత్విజస్తేభృగువత్ససంజ్ఞికే। ప్రవర్తయంతోభృగవఃక్రతూత్తమంవ్యచక్షతారాదుదితంయథారవిమ్॥౨౧॥ తమృత్విజోయజమానస్సదస్యాహతత్విషోవామనతేజసానృప।సూర్యఃకిలాయాత్యుతవావిభావసుస్సనత్కుమారోఽథదిదృక్షయాక్రతోః॥ ౨౨॥ ఇత్థంసశిష్యేషుభృగుష్వనేకధావితర్క్యమాణోభగవాన్సవామనః । సదండఛత్రంసజలంకమండలుంవివేశబిభ్రద్ధయమేధవాటమ్॥ ౨౩॥మౌంజ్యామేఖలయావీతముపవీతాజినోత్తరమ్ । జటిలంవామనంవిప్రంమాయామాణవకంహరిమ్॥౨౪॥ప్రవిష్టంవీక్ష్యభృగవస్సశిష్యాస్తేసహాగ్నిభిః । ప్రత్యగృహ్ణన్సముత్థాయసంక్షిప్తాస్తస్యతేజసా॥౨౫॥యజమానఃప్రముదితోదర్శనీయంమనోరమమ్ । రూపానురూపావయవంతస్మాదాసనమాహరత్॥౨౬॥ స్వాగతేనాభివంద్యాథపాదౌభగవతోబలిః।అవనిజ్యార్చయామాసముక్తసంగమనోరమమ్॥౨౭॥తత్పాదశౌచంకల్పికల్మషాపహంస్వధర్మవిన్మూర్ధ్న్యదధాత్సుమంగళమ్।యద్దేవదేవోగిరిశశ్చంద్రమౌళిర్దధారమూర్ధ్నాపరయాచభక్త్యా॥ ౨౮॥ బలిః॥స్వాగతంతేనమస్తుభ్యంబ్ర

యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ శ్రుత్వేతి॥ యజమానంయజంతం-భృగూణాంభృగుభిః-ఉపకల్పితైః-ప్రవర్తితైఃఅఖిలేన సారేణబలేన-సంభృతఃసంపూర్ణః ॥ ౨౦ ॥ తదితి॥నర్మదాయాఉత్తరతటేభృగువత్ససంజ్ఞికేక్షేత్రే-క్రతూత్తమం ప్రవర్తయంతః-మెబలేఃఋత్విజోభృగవః-తంవ్యచక్షతఅపశ్యన్-ఆరాత్సమీపఏవ-ఉదితంరవిమివ॥౨౧॥తమితి॥ తమాగచ్ఛంతం-ఋత్విగాదయఃసూర్యఃకిలేత్యేవమాది-వ్యతర్కయన్నితిశేషః ॥ ౨౨ ॥ ఇత్థమితి॥హయమేధవాటంఅశ్వమేధమంటపంవివేశ॥౨౩॥మౌంజ్యేతి॥ఉపవీతాజినంఉపవీతవద్ధృతమజినమేవఉత్తరముత్తరీయంయస్య ॥ ౨౪॥ ప్రవిష్టమితి॥ సంక్షిప్తాఃఅభిభూతాస్సంతః॥౨౫॥యజమానఇతి॥రూపస్యానురూపాఃఅవయవాయస్యతందృష్ట్వేతిశేషః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తదితి॥చంద్రమౌళిశ్చేత్యన్వయః-అప్యర్థేచకారః-చంద్రమౌళిరపిగంగారూపంయన్మూర్ధ్నిదధారేత్యర్థః॥౨౮॥స్వాగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తమితి॥హేఆర్య-త్వాత్వాం-సాక్షాత్ప్రత్యక్షం-బ్రహ్మర్షీణాంతపఏవమన్యే కథంభూతంతపః - వపుర్ధరం మూర్తిజా
ధారి॥౨౯॥అద్యేతి॥ హేద్విజాత్మజ-త్వచ్చరణావనేజనైర్వార్భిర్హతమలంపాపంయస్యతస్యమే- పునీతాపవిత్రీ
కృతా॥౩౧॥యద్యదితి॥మేమత్తఃప్రతీచ్ఛగృహాణ-హేఅర్హత్తమపూజ్యతమ॥౩౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టాద
శాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ఊనవింశేతుహరిణాయాచితేచపదత్రయమ్।ప్రతిశ్రుతేచబలినాజానన్ గురురవారయత్॥ఇద్వా॥ స్తుత్వార్థితో
భగవతాసబలిస్త్రిపదీమితామ్। వామనాయోనవింశేత్స్మిందాస్యన్ శుక్రేణవార్యతే ॥ దాతస్తుతిఃస్వయం తేప్టేరిత్యా
దిప్రస్తుతోచితమ్।వక్తవ్యమితిభిక్షూణాంశ్చశిక్షయన్నాహవామనః॥౧॥వచఇత్యారభ్యషోడశభిశ్లోకైః ॥ వచఇతి॥ హేజ
నదేవసాంపరాయేపారలౌకికేధర్మేఽపితామహఃప్రహ్లాదః ప్రమాణందృష్టాంతరూపేణవర్తతఇత్యర్థః॥౨॥నహీతి॥

హ్మన్ కింకరవాణితే।బ్రహ్మర్షీణాంతపస్సాక్షాన్మన్యేత్వార్యవపుర్ధరమ్॥౨౯॥అద్యనఃపితరస్తృప్తాఅ
ద్యనఃపావితంకులమ్।అద్యస్విష్టఃక్రతురయం యద్భవానాగతోగృహాన్॥ ౩౦॥ అద్యాగ్నయోమేసుహు
తాయథావిధిద్విజాత్మజత్వచ్చరణావనేజనైః।హతాంహసోవార్భిరియంచభూరహో తథాపునీతా
తనుభిఃపదైస్తవ ॥ ౩౧॥ యద్యద్బటోవాంఛసితత్ప్రతీచ్ఛమేత్వామర్థినంవిప్రసుతానుతర్కయే।
గాంకాంచనంగుణవద్ధామమృష్టంతథాన్నపానమథవావిప్రకన్యామ్॥ గ్రామాన్ సమృద్ధాంస్తురగాన్
గజాన్వారథోత్తమానర్హత్తమప్రతీచ్ఛమే॥౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-
అష్టాదశోఽధ్యాయః. ... ... ❋

శ్రీశుకః॥ ఇతివైరోచనేర్వాక్యంధర్మయుక్తంససూనృతమ్।నిశమ్యభగవాన్ ప్రీతఃప్రతినంద్యేదమబ్ర
వీత్॥౧॥ శ్రీభగవాన్॥ వచస్తవైతజ్జనదేవసూనృతంకులోచితంధర్మయుతంయశస్కరమ్।యస్యప్ర
మాణంభృగవస్సాంపరాయేపితామహఃకులవృద్ధఃప్రశాంతః ॥ ౨॥ నహ్యేతస్మిన్ కులేకశ్చిన్నిస్సత్త్వః
కృపణఃపుమాన్।ప్రత్యాఖ్యాతాప్రతిశ్రుత్యయోవాదాతాద్విజాతయే॥౩॥నసంతితీర్థేయుధిచార్థినా
ర్థితాఃపరాఙ్ముఖాయేత్వమనస్వినోనృప।యుష్మత్కులేయద్యశసామలేనప్రహ్లాద ఉద్భాతియథోడు
పఃఖే॥౪॥యతోజాతోహిరణ్యాక్షశ్చరన్నేకఇమాంమహీమ్ । ప్రతివీరందిగ్విజయేనావిందతగదాయు
ధః॥౫॥యంవినిర్జిత్యకృచ్ఛ్రేణవిష్ణుఃక్ష్మోద్ధారఆగతః । నాత్మానంజయినంమేనేతద్వీర్యంభూర్యనుస్మ
రన్॥౬॥నిశమ్యతద్వధంభ్రాతాహిరణ్యకశిపుఃపురా । హంతుంభ్రాతృహణంక్రుద్ధోజగామనిలయంహ
రేః॥౭॥ తమాయాంతంసమాలోక్యశూలపాణింకృతాంతవత్।చింతయామాసకాలజ్ఞోవిష్ణుర్మాయావినాం
వరః॥ ౮॥ యతోయతోఽహంతత్రాసౌమృత్యుఃప్రాణభృతామివ । అతోఽహమస్యహృదయంప్రవేక్ష్యా
మిపరాగ్దృశః॥౯॥ఏవంసనిశ్చిత్యరిపోశ్శరీరమాధావతోనిర్వివిశేసురేంద్రః। శ్వాసానిలాంతర్హితసూక్ష్మ
దేహస్తత్ప్రాణరంధ్రేణవివిగ్నచేతాః ॥౧౦॥ సతంనికేతంపరిసృత్యశూన్యమపశ్యమానఃకుపితోననాద।
క్ష్మాంద్యాందిశఃఖంవివరాన్సముద్రాన్ విష్ణుంవిచిన్వన్నదదర్శవీరః॥ ౧౧ ॥ అపశ్యన్నితిహోవాచమ
యాన్విష్టమిదంజగత్।భ్రాతృహామేగతోనూనంయతోనావర్తతేపుమాన్ ॥ ౧౨ ॥ వైరానుబంధఏతా

నిస్సత్త్వస్యలక్షణం - యోద్విజాతయేయాచకాయ - ప్రత్యాఖ్యాతానదదామీతివక్తా-కృపణస్యలక్షణం- ప్రథమం
ప్రతిశ్రుత్య-యఃపశ్చాద్దదాతి॥౩॥నేతి॥తీర్థేదానావసరే-యత్ యస్మిన్ యుష్మత్కులే॥ ౪౫ ॥ యమితి॥క్ష్మోద్ధారే
భూమ్యాఉద్ధరణే॥౬।౮॥యతఇతి॥పరాగ్దృశఃబహిర్దృష్టేః॥౯॥ఏవమితి॥ అతోహృదయేస్థితంమాంనజ్ఞాస్యతీత్యేవంసని
శ్చిత్య-శ్వాసానిలేఅంతర్హితఃసూక్ష్మదేహోయస్య-వివిగ్నమతికంపితంచేతోయస్య - అకంపితచిత్తఇతివాస్తవో
ర్థః॥౧౦॥సఇతి॥నదదర్శ- అంతఃప్రవిష్టత్వాత్ ॥౧౧॥అపశ్యన్నితి॥పుమాన్ యతఃసకాశాన్నావర్తతే- తద్భ్రాత్మైవ
నూనంగతః-నిత్యముక్తత్వాదితివాస్తవోర్థః॥౧౨॥ఏవంమృత్యుపర్యంతమఖండంవిష్ణావైరంయతత్కృతవాన్- తదుచిత
మేవతస్యాప్రతిద్వంద్వమహాబలపరాక్రమస్య-శూరాహంమానవిజృంభితక్రోధానుబంధస్యఅస్య - కథంనామాసౌశూ
రశిరోమణిర్జీవన్నేవకాతరవద్వైరముపేక్షితవానిత్యాశయేనాహ॥వైరానుబంధఇతి॥వైరానుబంధఃఏతావాన్ ఆమృ
త్యోర్భవతి- దేహినాందేహసంగూఢాభిమానవతాంశూరాణాం-తథా- అహంమానోపబృంహితోమన్యుశ్చభవత్యేవ-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యతః అజ్ఞానప్రభవః అజ్ఞాననివృత్తేః ప్రాక్-పౌరుషత్యాగో మాంద్యమేవేత్యర్థః॥ ౧౩॥ తదేవం పూర్వజాంస్తుత్వా-తత్పితరం స్తౌతి॥ పితేతి॥ ద్విజవేషధారిణో దేవా ఏతే-నతు ద్విజా ఇతి॥-తద్విద్వానపి సయాచితస్సన్-స్వీయమాయుర్దేవేభ్యో దదౌ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తస్మాదితి॥ మమపదాని సంమితానీతి త్రివిక్రమపదాభిప్రాయేణ-నచానృతవాదః-తత్రాపి-స్వపదత్వానపాయాత్॥ ౧౬॥ నాన్యదితి॥ యావదర్థమేవ ప్రతిగ్రహో యస్య సః ॥ ౧౭ ॥ ఈశ్వరస్యాపి యాచ్ఞాప్రకారం చోక్త్వా బలేర్బంధనప్రశ్నోత్తరత్వేన తస్య గర్వాతిరేకేణాధిక్షేపప్రకారమాహ త్రిభిః॥ అహో ఇతి॥ తే వాచో వృద్ధానాం సంమతాః త్వం తు బాలః-బాలిశమతిశ్చ-బాలిశానామజ్ఞానామివ మతిర్యస్య-అత ఏవ స్వార్థం ప్రతి - యథావదబుధః-వస్తుతస్తు బాల ఇవ-అబాలిశమతిశ్చేతి పదచ్ఛేదః - స్వార్థం ప్రత్యబుధః భక్తానామేవార్థం బుధ్యసే-న స్వార్థం పరిపూర్ణస్య తవ తద్వ్యతిరేకేణ స్వార్థాభావాదిత్యర్థః॥ ౧౮॥ అబుధత్వమేవాహ ॥ మామితి ॥ ద్వీపస్య దాశిషం దాశ్వాంసం దాతారం.

వానామృత్యోరిహ దేహినామ్। అజ్ఞానప్రభవో మన్యురహంమానోపబృంహితః ॥ ౧౩ ॥ పితా ప్రహ్లాదపుత్రస్తే తద్విద్వాన్ద్విజవత్సలః। స్వమాయుర్ద్విజలింగేభ్యో దేవేభ్యోఽదాత్స యాచితః॥ ౧౪॥ భవానాచరితాన్ధర్మానాస్థితో గృహమేధిభిః। బ్రాహ్మణైః పూర్వజైః శూరైరన్యైశ్చోద్దామకీర్తిభిః॥ ౧౫॥ తస్మాత్త్వత్తో మహీమీషద్వృణేఽహం వరదర్షభాత్ । పదాని త్రీణి దైత్యేంద్ర సంమితాని పదా మమ॥ ౧౬ ॥ నాన్యత్తే కామయే రాజన్వదాన్యాజ్జగదీశ్వరాత్। నైనః ప్రాప్నోతి వై విద్వాన్యావదర్థ పరిగ్రహః॥ అధికం గృహ్ణాతి కామం క్షేత స స్తేనో దండమర్హతి ॥ ౧౭ ॥ బలిరువాచ॥ అహో బ్రాహ్మణదాయాద వాచస్తే వృద్ధసమ్మతాః। త్వం బాలో బాలిశమతిః స్వార్థం ప్రత్యబుధో యథా॥ ౧౮॥ మాం వచోభిః సమారాధ్య లోకానామేకమీశ్వరమ్। పదత్రయం వృణీతే యో బుద్ధిమాన్ద్వీపదాశుషమ్॥ ౧౯ ॥ న పుమాన్మాముపవ్రజ్య భూయో యాచితుమర్హతి। తస్మాద్వృత్తికరీం భూమిం వటో కామం ప్రతీచ్ఛ మే॥ ౨౦ ॥ యావంతో విషయాః ప్రేష్ఠాస్త్రిలోక్యామజితేంద్రియమ్। నశక్నువంతి తే సర్వే ప్రతిపూరయితుం నృప ॥ ౨౧ ॥ త్రిభిః క్రమైరసంతుష్టో ద్వీపేనాపి న పూర్యతే। నవవర్షసమేతేన సప్తద్వీపవరేచ్ఛయా॥ ౨౨ ॥ సప్తద్వీపాధిపతయో నృపా వైన్యగయాదయః। అర్థైః కామైర్గతా నాంతం తృష్ణాయా ఇతి నః శ్రుతమ్॥ ౨౩॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన సంతుష్టో వర్తతే సుఖమ్। నాసంతుష్టస్త్రిభిర్లోకైరజితాత్మోపసాదితైః॥ ౨౪॥ పుంసోఽయం సంసృతేర్హేతురసంతోషోఽర్థకామయోః। యదృచ్ఛయోపపన్నేన సంతోషో ముక్తయే స్మృతః॥ ౨౫॥ యదృచ్ఛాలాభతుష్టస్య తేజో విప్రస్య వర్ధతే। తత్ప్రశామ్యత్యసంతోషాదంభసేవాశుశుక్షణిః॥ ౨౬॥ తస్మాత్త్రీణి పదాన్యేవ వృణే త్వద్వరదర్షభ। ఏతావతైవ సిద్ధోఽహం విత్తం యావత్ప్రయోజనమ్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తః ప్రహసన్నాహ వాంఛితం ప్రతిగృహ్యతామ్ । వామనాయ మహీం దాతుం జగ్రాహ జలభాజనమ్॥ ౨౮॥ విష్ణవే క్ష్మాం ప్రదాస్యంతముశనా అసురేశ్వరమ్ । జానంశ్చికీర్షితం విష్ణోః శిష్యం ప్రాహ విదాం వరః॥ ౨౯ ॥ శుక్రః॥ ఏష వైరోచనే సాక్షాద్భగవాన్విష్ణురవ్యయః। కశ్యపాదదితేర్జాతో దేవానాం కార్యసాధకః॥ ౩౦॥ ప్రతిశ్రుతం త్వయైతస్మై యదనర్థమజానతా। న సాధు మన్యే దైత్యానాం మహానుపగతోఽనయః॥ ౩౧॥ ఏష తే స్థానమైశ్వర్యం శ్రియం తేజో యశః శ్రుతమ్ । దాస్యత్యాచ్ఛిద్య శక్రాయ మాయామాణవకో హరిః॥ ౩౨॥ త్రిభిః క్రమైరిమాన్లోకాన్విశ్వకాయః క్రమిష్యతి। సర్వస్వం విష్ణవే దత్త్వా మూఢ వర్తిష్యసే కథమ్॥ ౩౩॥ క్రమతో గాం పదైకేన ద్వితీయేన దివం విభోః। ఖం చ కాయేన మహతా

అబుద్ధిమాన్ వస్తుతస్తు బుద్ధిమానిత్యేవ పదచ్ఛేదః॥ ౧౯ ॥ నేతి॥ కామం యథేచ్ఛం-సమ్యక్ పాదప్రసారణేనేత్యర్థః- అత ఏవ తథా కరిష్యతి॥ ౨౦॥ పునరపి నిస్స్పృహత్వమేవాహ విషయైర్వన్హి హవిషా ఇవ యావంత ఇత్యాదినా సప్తభిః॥ ౨౧॥ త్రిభిరితి॥ నవవర్షసమేతేన ద్వీపేనాపి - సప్తానాం ద్వీపవరాణాం ఇచ్ఛయా॥ ౨౨॥ సప్తేతి॥ తృష్ణాయాః-అంతం న గతా ఇత్యస్మాభిః-శ్రుతమ్॥ ౨౩॥ యదృచ్ఛయేతి॥ అసంతుష్టస్తు ప్రాప్తైస్త్రిభిర్లోకైరపి- న సుఖం వర్తతే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ యదృచ్ఛయేతి॥ ఆశుశుక్షణిరగ్నిః॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ సిద్ధోఽహం కృతార్థః- ఏతావతైవ సర్వస్వాపహారసిద్ధేరితి గూఢోఽభిప్రాయః - తదేవాహ॥ విత్తం హి॥ యావత్ప్రయోజనమేవ సుఖం-అధికస్య క్లేశావహత్వాదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౩౦॥ ప్రతిశ్రుతమితి ॥ అనయః అన్యాయః॥ ౩౧॥ అన్యాయమేవాహ॥ ఏష ఇతి॥ ౩౨॥ నను మయా పదత్రయమేవ ప్రతిశ్రుతం నాధికం - తత్రాహ॥ త్రిభిరితి॥ క్రమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri

తామితి చేత్తత్రాహ ॥ సర్వస్వమితి ॥ ౩౩ ॥ తథాపి ప్రతిశ్రుతం సంపాదనీయమితి చేత్తత్రాహ - ద్వాభ్యాం ॥ క్రమత ఇతి ॥ ఏకైకపదన్యాసేన భూమిం క్రమమాణస్యేత్యర్థః - తార్తీయస్య తృతీయపదన్యాసస్య ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తథాపి సర్వస్వదానాత్కీర్తిస్తావద్భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ ॥ న తద్దానమితి ॥ తపశ్చిత్తైకాగ్ర్యం - కర్మ పూర్తం - ననుతర్హి ప్రతిశ్రుత్య నేతి కథమనృతం వాచ్యం - తత్రాహ దానమిత్యాదిసార్ధైః షడ్భిః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ అత్రాపీతి ॥ అత్రాపి సత్యానృతవ్యవస్థాయాం - బహ్వృచశ్రుత్యాపి - ప్రథమం ॥ శ్రు ॥ ఓమితి సత్యం - నేత్యనృతమిత్యాదినా - సత్యానృతయోర్లక్షణపూర్వకం స్తుతినిందాభ్యాం - సత్యం విహితం - అనృతం చ నిషిద్ధం - అనంతరం చ ॥ శ్రు ॥ పరాగ్వా ఏతద్రిక్తమక్షరమోమిత్యాదినా - సత్యే దోషాననృతే చ గుణానుక్త్వా ॥ శ్రు ॥ తస్మాత్కాల ఏవ దద్యాత్ కాలే న దద్యాత్తత్సత్యానృతే మిథునీకరోతీత్యుపసంహారేణ వృత్తిసంకటాదిషు - అనృతమప్యనుజ్ఞాతం - తమిమం శ్రుత్యర్థం దర్శయన్నాహ - ఓమిత్యంగీకారేణ యత్ప్రోక్తం తత్సత్యం - నేతి యదాహ - తదేవానృతం ॥ ౩౮ ॥ తత్తు సత్యమీషదనృతం వినా న సిధ్యతీత్యాశయేనాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యం పుష్పఫలం - విద్యాజ్జానీయాత్ - ఆత్మవృక్షస్య దేహరూపస్య వృక్షస్య - గీయతే శ్రుత్యోచ్యత ఇత్యర్థః పాఠాంతరే సుగమం - యద్యపి శ్రుత్యా ॥ శ్రు ॥ వాచః సత్యం పుష్పం ఫలం చేత్యుక్తం - తథాపి - వాచో దేహనిర్వాహాధీనత్వాద్దాతవృక్షస్యేతి - ప్రస్తుతానుసారేణోక్తం - భవతు - పుష్పఫలస్థానీయం సత్యం - తతః కిమత ఆహ ॥ వృక్షే దేహే అజీవతి సతి తత్పుష్పఫలం న స్యాత్ - సా న స్యాదితి పాఠే శ్రుత్యుక్తాయా వాచః పరామర్శః - దేహశ్చానృతేన రక్షణీయ ఇత్యాహ ॥ అనృతం త్వాత్మనో దేహస్య - మూలం ॥ ౩౯ ॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి ॥ తదితి ॥ తద్యథా వృక్ష ఉత్పాటితమూలః శుష్యతి - అచి

ర్తీయస్య కుతో గతిః ॥ ౩౪ ॥ నిష్ఠాం తే నరకం మన్యే హ్యప్రదాతుః ప్రతిశ్రుతమ్ । ప్రతిశ్రుతస్య యోఽనీశః ప్రతిపాదయితుం భవాన్ ॥ ౩౫ ॥ న తద్దానం ప్రశంసంతి యేన వృత్తిర్విపద్యతే । దానం యజ్ఞస్తపః కర్మ లోకే వృత్తిమతో యతః ॥ ౩౬ ॥ ధర్మాయ యశసేఽర్థాయ కామాయ స్వజనాయ చ । పంచధా విభజన్ విత్తమిహాముత్ర చ మోదతే ॥ ౩౭ ॥ అత్రాపి బహ్వృచైర్గీతం శృణు మేఽసురసత్తమ । సత్యమోమితి యత్ప్రోక్తం యన్నేత్యాహానృతం హి తత్ ॥ ౩౮ ॥ సత్యం పుష్పఫలం విద్యాదాత్మవృక్షస్య గీయతే । వృక్షేఽజీవతి తన్న స్యాదనృతం మూలమాత్మనః ॥ ౩౯ ॥ తద్యథా వృక్ష ఉన్మూలః శుష్యత్యుద్వర్తతేఽచిరాత్ । ఏవం నష్టానృతస్సద్య ఆత్మా శుష్యేన్న సంశయః ॥ ౪౦ ॥ పరాగ్రిక్తమపూర్ణం వా అక్షరం యత్తదోమితి । తద్యత్కించోమితి బ్రూయాత్తేన రిచ్యేత వై పుమాన్ ॥ ౪౧ ॥ భిక్షవే సర్వమోంకుర్వన్నాలం కామేభ్య ఆత్మనే । అథైతత్పూర్ణమధ్యాత్మం యచ్చ నేత్యనృతం వచః ॥ ౪౨ ॥ సర్వం నేత్యతిథిం బ్రూయాత్స దుష్కీర్తిః శ్వసన్మృతః । శ్రీ

రాదేవ ఉద్వర్తతే పతతి చ ఏవం నష్టమనృతం యస్య - ఆత్మా దేహః శుష్యేత్ - యద్యపి శ్రుత్యాపి ॥ శ్రు ॥ ఇదమేవానృతం వదన్నాత్మానమావిర్మూలం కరోతీత్యేవం - నిందయా - అనృతం నిషిద్ధం - తథాప్యుపసంహారానుసారేణ - తత్కాలానృతవిషయమిత్యభిప్రేత్యేవం వ్యాఖ్యాతం - దయేత్తత్త్వే నేతి చ తత్ర శ్రీవోక్తైః - తథా చ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ ఓమితి సత్యం - నేత్యనృతం - తదేతత్పుష్పం ఫలం - వాచో యత్సత్యం స హేశ్వరో యశస్వీ కల్యాణకీర్తిర్భవితా - పుష్పం హి ఫలం వాచస్సత్యం వదం త్యేతన్మూలం - వాచో యదనృతం తద్యథా వృక్ష ఆవిర్మూలః శుష్యత్యుద్వర్తత ఏవమేవానృతం వదన్నావిర్మూలయాత్మానం కరోతి స శుష్యతి స ఉద్వర్తతే - తస్మాదనృతం న వదేద్దయేత త్వేతేనేతి ॥ యేన అనేన అనృతేన దయేత్సంకటేష్వాత్మానం రక్షేదితి శ్రుత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ సర్వదా సత్యవచనేన దేహనిర్వాహాదితి స్ఫుటీకర్తుం ॥ సత్యస్య దోషాన్ - అనృతస్య చ గుణానాహ ద్వాభ్యాం ॥ పరాగితి ॥ యదోమిత్యక్షరం ॥ తత్పరాక్ - దూరే అరంగృహీత్వా అంచతీతి పరాక్ . రిక్తమితి శ్రుతిపదవ్యాఖ్యానం . అపూర్ణం వా ఇతి - తత్తస్మాత్ అర్థినే - యత్కించిదోమితి దాస్యామీతి బ్రూయాత్ - తేన రిచ్యేత శూన్యో భవేత్ ॥ ౪౧ ॥ భిక్షవ ఇతి ॥ కించ భిక్షవే సర్వమోంకుర్వన్ దాస్యామీత్యంగీకుర్వన్ - ఆత్మనే కామాయ నాలం పర్యాప్తో న భవతి - తస్య భోగో న సిధ్యతీత్యర్థః - తథా చ శ్రుతిః ॥ పరాగ్వా ఏతద్రిక్తమక్షరం యదేతదోమితి తద్యత్కించిదోమిత్యాహ - అత్రైవాస్మై తద్రిచ్యతే యత్సర్వమోంకుర్యాద్రిచ్యాదాత్మానం స కామేభ్యో నాలం స్యాదితి - నేతి యదనృతం వచః ఏతత్పూర్ణం - అర్థవ్యయాభావాత్ - అధ్యాత్మం చేతి చకారస్యాన్వయః ॥ ఆత్మనోఽభిముఖమన్యస్యార్థమాకర్షతీత్యధ్యాత్మం - యో హ నిత్యం - మమ కించిదపి నాస్తీతి - న కిమపి దాస్యామీతి బ్రూతే - స హి తేనానృతేన పరేషామర్థానాకర్షతీతి ప్రసిద్ధం ॥ ౪౨ ॥ ననుతర్హ్యదమనృతమివ సర్వదా సేవ్యం స్యాన్నేత్యాహ ॥ సర్వమితి ॥ తథా చ శ్రుతిః ॥ అథైతత్పూర్ణమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్యాత్మంయ న్నేతి- సయత్సర్వం నేతిబ్రూయాత్ పాపికాస్యకీర్తిర్జాయతే - సైనంతత్రైవహన్యాదితి॥అతోవృత్తిసం
కటాదిషుఅనృతందోషాయేత్యుపసంహరతి॥స్త్రీష్వితి॥స్త్రీషుపరిత్యాహ నేనవశీకారేణ-నర్మణిపరిహాసే - వివాహే
చవరాదిస్తుతౌగవాంబ్రాహ్మణానాంచహితార్థం - హింసాయాంచకస్యచిత్ప్రాప్తాయాం-తథాచయాజ్ఞవల్క్యః॥
శ్లో॥వర్ణినాంహివధోయత్రతత్రసాక్ష్యనృతంవదేత్॥తథాచశ్రుతిః॥ తస్మాత్కాలఏవదద్యాత్కాలేనదద్యాత్తత్సత్యా
నృతేమిథునీకరోతీతి॥౪౩॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకోనవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥వింశేగురూక్తిముల్లంఘ్యదత్తాంత్ర్యాంబలినాహరిః । ప్రతిగృహ్యాఖిలాన్లోకాన్విశ్వరూపోవిచక్రమే ॥ యద్వా ॥
వింశేత్వనృతభీతోసౌజ్ఞాత్వాపికపటంహరేః।దదౌపృథ్వీంతదావిష్ణుస్సహసావర్ధతాద్భుతమ్॥౧॥సత్యమితి॥ భగవతా
త్వయాప్రోక్తంసత్యం-కింతత్-యోర్థకామాదికంనబాధేత-సగృహమేధినాంధర్మ ఇతి॥౨॥సచేతి॥ కథంతత్ప్రత్యాచక్షే
నిరాకరోమి॥౩॥౪॥నన్వప్రత్యాఖ్యానేదోషాఉక్తాఃతత్రాహ॥నాహమితి॥ అధన్యాత్ దారిద్ర్యాత్ - మృత్యోరపి॥ ౫ ॥
యద్యదితి॥కించ-యద్యద్ధనాదికం- తత్సర్వంసంపరేతంమృతంపురుషంజహాస్యతీతిత్యక్త్యైవ - ఏతత్తితరామితిజీవతైవస్వ
యంనదేయమితిభావః-తథాపి-తావద్వృత్తిసంకటపరిహారార్థం-అర్థఃదేయఇతిచేత్తత్రాహ॥ తస్యేతి ॥ విప్రశ్చే

షునర్మవివాహేచవృత్త్యర్థేప్రాణసంకటే॥గోబ్రాహ్మణార్థేహింసాయాంనానృతంస్యాజ్జుగుప్సి
తమ్॥౪౩॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే-ఏకోనవింశోధ్యాయః. *

శ్రీశుకః॥బలిరేవంగృహపతిఃకులాచార్యేణభాషితః । తూష్ణీంభూత్వాక్షణంరాజన్నువాచావహితోగు
రుమ్॥౧॥బలిః॥సత్యంభగవతాప్రోక్తంధర్మోయంగృహమేధినామ్।అర్థకామయశోవృత్తిర్యోనబాధే
తకర్హిచిత్॥౨॥ సచాహంవిత్తలోభేనప్రత్యాచక్షేకథంద్విజమ్ । ప్రతిశ్రుతందదానీతిప్రహ్లాదిఃకితవో
యథా॥౩॥నహ్యసత్యాత్పరోధర్మఇతిహోవాచభూరియమ్।సర్వంసోఢుమలంమన్యేఋతేలీకపరం
నరమ్॥౪॥ నాహంబిభేమినిరయాన్నాధన్యాదసుఖార్ణవాత్ । నస్థానచ్యవనాన్మృత్యోర్యథావిప్రప్ర
లంభనాత్॥౫॥యద్యద్ధాస్యతిలోకేస్మిన్సంపరేతంధనాదికమ్। తస్యత్యాగనిమిత్తంకింవిప్రస్తుష్యేన్న
తేనచేత్॥౬॥శ్రేయఃకుర్వంతిభూతానాంసాధవోదుస్త్యజాసుభిః । దధ్యఙ్శిబిప్రభృతయఃకోవికల్పో
ధరాదిషు॥౭॥యైరియంబుభుజేబ్రహ్మన్దైత్యేంద్రైరనివర్తిభిః । తేషాంకాలోగ్రసీల్లోకాన్నయశోధిగ
తంభువి॥౮॥సులభాయుధివిప్రర్షేహ్యనివృత్తాస్తనుత్యజః। నతథాతీర్థఆయాతేశ్రద్ధయాయేధనత్యజః॥
౯॥మనస్వినఃకారుణికస్యశోభనంయదర్థికామోపనయేనదుర్గతిః । కుతఃపునర్బ్రహ్మవిదాంభవాదృ
శాంతతోవటోరస్యదదానివాంఛితమ్॥౧౦॥ యజంతియజ్ఞైఃక్రతుభిర్యమాదృతాభవంతఆమ్నాయవిధా
నకోవిదాః।సఏవవిష్ణుర్వరదోస్తువాపరోదాస్యామ్యముష్మైక్షితిమీప్సితాంమునే॥౧౧॥ యద్యప్యసావధ
ర్మేణమాంబధ్నీయాదనాగసమ్।తథాప్యేనంనహింసిష్యేభీతంబ్రహ్మతనుంరిపుమ్॥ ౧౨॥ ఏషవాఉత్త
మశ్లోకోనజిహాసతియద్యశః।హత్వామేనాంహరేద్యుద్ధేశయీతనిహతోమమ॥౧౩॥ శ్రీశుకః॥ ఏవమశ్ర

త్తేనార్థేనదత్తేనాపినతుష్యేత్-తర్హితస్యార్థస్యత్యాగేదానే-కింనిమిత్తంనకించిత్ - యాచితాదల్పస్యదానేవిప్ర
స్యాసంతోషేణదానంవ్యర్థమేవస్యాత్- అతస్తద్యాచితంసర్వందేయంనకించిదితిభావః - పాఠాంతరేయద్యద్ధాస్యతి
తస్యఅత్యాగేకింనిమిత్తం-తేనచేద్విప్రస్తుష్యతీత్యర్థః॥ ౬ ॥ ననువిప్రోయదినతుష్యేత్తర్హినదేయమేవేతిచేత్తత్రా
హ॥శ్రేయఇతి॥దుస్త్యజైరసుభిరపికోవికల్పఃవిచారః॥౭॥యైరితి॥యైర్దైత్యేంద్రైర్యుద్ధేఅనివర్తిభిః- ఇయంభూర్బుభు
జేఉపభుక్తా తేషాంమిహలోకాన్పరలోకాంశ్చ-భోగానితివా-కాలఃఅగ్రసీత్-సంహృతవాన్- నతుభువితైరధిగతంప్రా
ప్తంయశఃఅగ్రసీత్-అతఃకీర్తిరేవసాధ్యానాన్యదితిభావః॥౮॥ దేహత్యాగాదపిధనత్యాగేకీర్తిర్భవతీత్యాహ॥ సులభా
ఇతి॥తనుంత్యజంతీతితథా-తీర్థేపాత్రేఅతోతిదుష్కరోధనత్యాగఏవమయాకార్యఇతిభావః॥ ౯॥ తర్హినిర్ధనత్వేనదై
న్యంస్యాదితిచేత్తత్రాహ॥మనస్వినఇతి॥యాదృశానామప్యర్థినాం-కామోపనయేనకామపూరణేన- దుర్గతిఃదైన్యమి
తియత్-తచ్ఛోభనంభద్రమేవ-భవాదృశానాంతుకామోపనయేనదుర్గతిః-శోభనమితికింపునర్వక్తవ్యమితిభావః॥౧౦॥
ననునాయంవటుఃకింతు-విష్ణుస్తవశత్రురిత్యుక్తం-తర్హిసుతరామేవదాస్యామీత్యాహ॥యజంతీతి॥ పరశ్శత్రుర్వాస్తు॥
౧౧॥౧౨॥ఏషఇతి॥యదియశోనజిహాసతి-తర్హియుద్ధేమాంహత్వా-ఏనాంభూమింహరేత్-శయీతవా- సమ్యక్జ్ఞాత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్రక్‌మమచిత్తైశయీ తేతివా స్తవోర్థః॥౧౩॥ ఏవమితి ॥ అశ్రద్ధితంఅజ్ఞాతశీర్షం॥౧౪॥౧౫॥వింధ్యావళిరితి॥జాలకంము క్తాభరణవిశేషః-తన్మాలావతీ-అవనేజనీనామపాం-కలశంపూర్ణం॥౧౭॥౨౦॥తదితి॥అవర్షత॥శ్లో ॥ యద్యద్వటోర్వాంఛ సితస్ప్రతీచ్ఛమేతి- బలినాపూర్వముక్తత్వాత్ - గుణత్రయమాత్మనియస్యతత్ - అతఏవభూఃఖమిత్యాదయోయద్య స్మిన్-ఆసతస్థితవంతః॥౨౧॥కాయ ఇతి॥ఋత్విగాదిసహితోబలిః-తస్యహరేఃకాయే-ఏతద్విశ్వందదర్శ॥౨౨॥ తదేవప్ర పంచయతిరసామిత్యాదిపాదోనైస్సప్తభిః॥రసామితి॥మారుతంగణంవాయుసంఘం-ఇంద్రస్యసేనేవసేనాయస్యసః - ఇంద్రపదేస్థితత్వాత్॥౨౩॥సంధ్యామితి॥ఐక్షత్ ఐక్షత - ఆత్మాస్వయంబలిర్మఖ్యోఽస్యేషాంతాన్ అసురాన్ - ఋత్వి

ధితంశిష్యమనాదేశకరంగురుః।శశాపదైవప్రహితస్సత్యసంధంమనస్వినమ్॥౧౪॥ శుక్రః ॥ దృఢంపండిత మాన్యజ్ఞస్స్తబ్ధోఽస్యస్మదుపేక్షయా।మచ్ఛాసనాతిగోయస్త్వమచిరాద్భ్రశ్యసేశ్రియః ॥౧౫॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంశప్తస్స్వగురుణాసత్యాన్నచలితోమహాన్।వామనాయదదావేతామర్చిత్వోదకపూర్వకం॥౧౬॥ వింధ్యావళిస్తదాగత్యపత్నీజాలకమాలినీ।ఆనిన్యేకలశంహైమమవనేజన్యపాంభృతమ్॥౧౭॥యజమాన స్స్వయంతస్యశ్రీమత్పాదయుగంతదా।అవనిజ్యావహన్మూర్ధ్నితదపోవిశ్వపావనీః॥ ౧౮ ॥ తదాసురేం ద్రందివిదేవతాగణాగంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః।తత్కర్మసర్వేఽభిగృణంత అస్తువన్ ప్రసూనవర్షై ర్వవృషుర్ముదాన్వితాః॥౧౯॥నేదుర్ముహుర్దుందుభయస్సహస్రశోగంధర్వకింపూరుషకిన్నరాజగుః। మనస్వినానేనకృతంసుదుష్కరంవిద్వానదాద్యద్రిపవేజగత్త్రయమ్॥౨౦॥తద్వామనంరూపమవర్ధతా ద్భుతంహరేరనంతస్యగుణత్రయాత్మకమ్।భూఃఖందిశోద్యౌర్వివరాఃపయోధయస్తిర్యఙ్నృదేవాఋష యోయదాసత॥౨౧॥కాయేబలిస్తస్యమహావిభూతేస్సహర్త్విగాచార్యసదస్యఏతత్। దదర్శవిశ్వంత్రి గుణంగుణాత్మకేభూతేంద్రియార్థాశయజీవయుక్తం॥౨౨॥రసామచష్టాంఘ్రితలేఽథపాదయోర్మహీంమ హీధ్రాన్ పురుషస్యజంఘయోః।పతత్త్రిణోజానునివిశ్వమూర్తేరూర్వోర్గణంమారుతమింద్రసేనః ॥ ౨౩॥ సంధ్యాంవిభోర్వాససిగుహ్యఐక్షత్ప్రజాపతీన్ జఘనేస్వాత్మముఖ్యాన్।నాభ్యాంనభఃకుక్షిషుస ప్తసింధూనురుక్రమస్యోరసిచర్క్షమాలామ్॥౨౪॥ హృద్యంగధర్మంస్తనయోర్మురారేఋతంచసత్యం చమనస్యథేందుమ్।శ్రియంచవక్షస్యరవిందహస్తాంకంఠేచసామాదిసమస్తవేదాన్॥ ౨౫॥ ఇంద్రప్రధా నానమరాన్ భుజేషుతత్కర్ణయోఃకకుభోద్యౌశ్చమూర్ధ్ని। కేశేషుమేఘాన్ శ్వసనంనాసికాయా మక్ష్ణోశ్చసూర్యంవదనేచవహ్నిమ్॥ ౨౬॥ వాణ్యాంచఛందాంసిరసేజలేశంభ్రువోర్నిషేధంచవిధించప క్ష్మసు।అహశ్చరాత్రించపరస్యపుంసోమన్యుంలలాటేఽధరఏవలోభమ్॥౨౭॥స్పర్శేచకామంనృపరేతసాం భఃపృష్ఠేత్వధర్మంక్రమణేషుయజ్ఞమ్। ఛాయాసుమృత్యుంహసితేచమాయాంతనూరుహేష్వోషధి జాతయశ్చ॥౨౮॥నదీశ్చనాడీషుశిలానఖేషుబుద్ధావజందేవగణాన్ ఋషీంశ్చ । ప్రాణేషుగాత్రేస్థిరజంగ మానిహరేరనంతస్యవిలక్షణాః॥౨౯॥ సర్వాత్మనీదంభువనంనిరీక్ష్యసర్వేఽసురాఃకశ్మలమాపురంగ॥౩౦॥ సుదర్శనంచక్రమసహ్యతేజోధనుశ్చశార్ఙ్గంస్తనయిత్నుఘోషమ్। పర్జన్యఘోషోజలజఃపాంచజన్యః కౌమోదకీవిష్ణుగదాతరస్వినీ॥ ౩౧॥ విద్యాధరోఽసిశ్శతచంద్రయుక్తస్తూణోత్తమావక్షయసాయకౌచ। సునందముఖ్యాఉపతస్థురీశంస్వపార్షదముఖ్యాస్సహలోకపాలైః॥౩౨॥ స్ఫురత్కిరీటాంగదమీనకుం డలశ్రీవత్సరత్నోత్తమమేఖలాంబరైః । మధువ్రతస్రగ్వనమాలయావృతో రరాజరాజన్ భగవాను రుక్రమః॥శతహ్రదాయుక్తమహాఘనాయథా॥ ౩౩ ॥ క్షితింపదైకేనబలేర్విచక్రమేనభశ్శరీరేణదిశశ్చ

మాలాంనక్షత్రపఙ్క్తిం॥౨౪॥హృదీతి॥అంగహేరాజన్ సమస్తాన్ వేదాన్ శబ్దాన్॥ ౨౫॥ ఇంద్రేతి॥ ద్యౌశ్చద్యౌంచ ॥ ౨౬॥వాణ్యామితి॥రసేరసనే॥౨౭॥స్పర్శఇతి॥ రేతసారేతస్సిక్తే మేఘపాదన్యాసేషుఓషధిజాతయః ఓషధిజాతీశ్చ ॥ ౨౮ ॥ నదీరితి॥ప్రాణేషుఇంద్రియేషు॥౨౯॥సర్వేతి॥సర్వాత్మనీత్యాదివాక్యాంతరం॥ ౩౦॥ సుదర్శనమితి ॥ సుదర్శనమిత్యాదీ నాంఈశ్వరముపతస్థురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥౩౧॥విద్యాధరఇతి ॥ విద్యాధరసంజ్ఞోఽసిఃశతచంద్రంవర్మతేనయుక్తఃసునం దముఖ్యాఃసునందాదయశ్చతఏవపార్షదముఖ్యాః॥౩౨॥స్ఫురదితి॥ మీనకుండలేమకరకుండలేస్ఫురంతికిరీటాదీనియస్యసః॥ మధువ్రతానాంస్రజోయస్యాం- తయావనమాలయాశ్రీవత్సాదిభిశ్చావృతోవ్యాప్తః॥ ౩౩ ॥ ఉరుక్రమత్వమేవాహ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షితిమితి॥ద్వితీయంపదంక్రమతోవిశిపతత్త్రివిష్టపంతదీయంకించిన్మాత్రంజాతం-తృతీయాయతునకించిదపితత్ర హేతుః-ఉరుక్రమస్యాంఘ్రిః- త్రివిష్టపాదుపర్యుపరిగచ్ఛన్-మహర్జనాభ్యాంతపసశ్చపరంగతః-సత్యలోకంగతఇతి॥౩౪॥ ఇతిభావార్థ-దీపికాయాం-వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥ఏకవింశేపదాప్లుతిర్మిషేణబలిబంధనం।విష్ణునాకృతముత్కర్షంతస్యఖ్యాపయితుంజనే॥ ఉరుక్రమస్యాంఘ్రిః-తపసఃపరంగతఇత్యుక్తం-తతఃకింవృత్తంతదాహ॥ సత్యమితి॥ సత్యంసత్యలోకంప్రాప్తం- తమంఘ్రింసమీక్ష్యాబ్జభవోభ్యగాత్-తదామరీచిమిశ్రాఋషయశ్చేతి ॥ ద్వయోరన్వయః - కథంభూతోబ్జభవఃహరేరంఘ్రేర్నఖాఏవేందవః-తైర్హతాస్వధామ్నోద్యుతిర్యస్యతంతస్యలోకంస్వయంచతైరావృతఃసన్నః- హేనరదేవ-బృహద్వ్రతాః యోగినః

బాహుభిః।పదంద్వితీయంక్రమతస్త్రివిష్టపంనవైతృతీయాయతదీయమణ్వపి॥ ఉరుక్రమస్యాంఘ్రిరుపర్యుపర్యథోమహర్జనాభ్యాంతపసఃపరంగతః॥౩౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- అష్టమస్కంధే-వింశోధ్యాయః. ... ... ❁

శ్రీశుకః॥ సత్యంసమీక్ష్యాబ్జభవోనఖేందుభిర్హతస్వధామద్యుతిరావృతోభ్యగాత్ । మరీచిమిశ్రాఋషయోబృహద్వ్రతాస్సనందనాద్యానరదేవయోగినః ॥౧॥ వేదోపవేదానియమానయాన్వితాస్తర్కేతిహాసాంగపురాణసంహితాః। యేచాపరేయోగసమీరదీపితజ్ఞానాగ్నినారంధితకర్మకల్మషాః॥ ౨॥వవందిరేయత్స్మరణానుభావతస్స్వాయంభువంధామగతాఅకర్మకమ్।అథాంఘ్రయేప్రోన్నమితాయవిష్ణోరుపాహరత్పద్మభవోర్హణోదకమ్॥ ౩॥ సమర్చ్యభక్త్యాభ్యగృణాచ్ఛుచిశ్రవాయన్నాభిపంకేరుహసంభవస్స్వయం ॥౪॥ ధాతుఃకమండలుజలంతదురుక్రమస్య పాదావనేజన పవిత్రతయానరేంద్ర। స్వర్ధున్యభూన్నభసిసంప్రతిపతతీనిర్మలాపద్మలోక త్రయం భగవతో విశదేవకీర్తిః॥ ౫॥ బ్రహ్మాదయోలోకనాథాఃస్వనాథాయసమాదృతాః।సానుగాబలిమాజహ్రుస్సంక్షిప్తాత్మవిభూతయే॥౬॥తోయైస్సమర్హణైస్స్రగ్భిర్దివ్యగంధానులేపనైః।ధూపదీపైస్సురభిభిర్లాజాక్షతఫలోత్తమైః॥ ౭॥ స్తవనైర్జయశబ్దైశ్చతద్వీర్యమహిమాంకితైః।నృత్తవాదిత్రగీతైశ్చశంఖదుందుభినిస్స్వనైః॥౮ ॥ జాంబవానృక్షాధిపతిర్భేరీశబ్దైర్మనోజవః।విజయందిక్షుసర్వాసుమహోత్సవమఘోషయత్ ॥ ౯ ॥ మహీంసర్వాంహృతాందృష్ట్వాత్రిపదవ్యాజయాచ్ఞయా । ఊచుస్స్వభర్తురసురాదీక్షితస్యాత్యమర్షితాః॥ ౧౦॥దైత్యాః॥నవాఅయంబ్రహ్మబంధుర్విష్ణుర్మాయావినాంవరః। ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నోదేవకార్యంచికీర్షతి॥౧౧॥అనేనయాచమానేనశత్రుణావటురూపిణా। సర్వస్వంనోహృతంభర్తున్యస్తదండస్యబర్హిషి॥౧౨॥సత్యవ్రతస్యసతతందీక్షితస్యవిశేషతః । నానృతంభాషితంశక్యంబ్రాహ్మణస్యదయావతః॥ తస్మాదస్యవధోధర్మోభర్తుశ్శుశ్రూషణంచనః॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యాయుధానిజగృహుర్బలేరనుచరాసురాః। తేసర్వేవామనంహంతుంశూలపట్టసపాణయః ॥ ౧౪ ॥ అనిచ్ఛంతోబలేరాజ్ఞాంప్రాద్రవన్జాతమన్యవః। తానభిద్రవతోదృష్ట్వాదితిజానేకపాన్నృప॥౧౫॥ ప్రహస్యానుచరావిష్ణోఃప్రత్యషేధన్నుదాయుధాః।నందస్సునందోథజయోవిజయఃప్రబలోద్బలౌ॥ ౧౬॥ కుముదఃకుముదాక్షశ్చవిష్వక్సేనఃపతత్త్రిరాట్।జయంతశ్శ్రుతదేవశ్చపుష్పదంతోథసాత్వతః॥ ౧౭॥ సర్వేనాగాయుతప్రాణాశ్చమూస్తేజఘ్నురాసురీః।హన్యమానాన్స్వకాన్దృష్ట్వాపురుషానుచరైర్బలిః॥ ౧౮॥ వారయామాససంర

శ్చ॥ ౧ ॥ వేదేతి॥అంగానిశిక్షాదీని - పురాణాని-తత్సంహితాశ్చ-యోగఏవసమీరః- తేనదీపితం-జ్ఞానమేవాగ్నిస్తేనరంధితందగ్ధంకర్మకల్మషంకర్మమలంయేషాంతే॥౨॥ వవందిరఇతి॥ తేసర్వేతమంఘ్రింవవందిరేయస్యాంఘ్రేఃస్మరణానుభావతఃఅకర్మకంకర్మభిరప్రాప్యం- విష్ణోరంఘ్రిమ్ ॥ ౩॥ సమర్చ్యేతి॥ స్వయంయస్యనాభిపంకేరుహసంభవః-తస్యవిష్ణోరంఘ్రింసమభ్యర్చ్య॥౪॥ధాతురితి॥లోకత్రయం-నిర్మలాపద్మపవిత్రయతి॥౫॥ బ్రహ్మాదయఇతి॥సంక్షిప్తాఉపసంహృతాఆత్మవిభూతిఃస్వవిస్తారోయేనతస్మై-యథాపూర్వం-వామనరూపేణస్థితాయేత్యర్థః॥౬,౯॥మహీమితి॥త్రిపదవిషయా-యాయాచ్ఞా-తయా-స్వభర్తుర్బలేర్మహీంహృతాందృష్ట్వా-ఊచుః॥ ౧౦॥ కిమూచుఃతదాహ-సార్ధైస్త్రిభిః॥నేతి॥౧౧॥౧౩॥ఇతీతి॥అనుచరాశ్చతేఅసురాశ్చ॥౧౪॥ ౧౯॥ హేవిప్రచిత్తేఇతి॥అర్థకృత్-అనుకూలః॥౨౦॥యఇతి॥పా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రుషైస్తంకాలమతివర్తితుంపుమాన్-నైశ్వరః సమర్థో-నభవతి॥౨౧॥ ౨౩॥భవద్భిరితి॥హరేరనుచరాః దైవేనఋద్ధై
స్సమృద్ధైర్భవద్భిః॥౨౪॥ఏతానితి॥అర్థత్వాయఅనుకూల్యాయ॥౨౫॥౨౬॥అహనీతి॥ సుత్యాపశుషు రాజత ఇతివిరాట్ ప్రభో
శ్చికీర్షితంజ్ఞాత్వా-అయమర్థః-అస్యసర్వస్వాపహారేణ- మమేత్యభిమానంసంత్యాజితం-ఇదానీం దేహస్వీకారేణాహం
కారమపీత్యాజయిత్వా-పరమానుగ్రహంకర్తుమిచ్ఛతి - నచానేనతుల్యోఽన్యః కోపిసత్యసంధోధీరోనాస్తీతి తద్యశఃప్ర
ఖ్యాపనార్థంకించిద్యాతయితుమపీచ్ఛతీతి ప్రభోరభిప్రాయంజ్ఞాత్వా తంబబంధేతి-సౌత్యేహని సోమాభిషవదినే॥
౨౭॥హాహాకారఇతి॥రోదస్యోః ద్యావాపృథివ్యోః॥౨౮॥౩౦॥యావదితి॥అసౌసూర్యః॥౩౧॥ పదేతి॥ మయాఆత్మనైవస్వ
యఃవ్యాపినేత్యర్థః-ఖంచదిశశ్చ-తనోఃతన్వా- తేస్వంత్వదీయంసర్వస్వం॥ ౩౨॥ ప్రతిశ్రుతమితి॥ గురుణా శుక్రేణాను
మోదితస్సన్॥౩౩॥ఏవముక్తేపినిరయపరిహారార్థంస్వర్గాద్భ్రంశపరిహారార్థంచమనోరథంకుర్వంతంప్రత్యాహ ॥ వృ
థేతి॥యఃప్రతిశ్రుతస్యాప్రదానేన-యాచకంవిప్రలంభతే-తస్యమనోరథోవృథైవ-స్వర్గశ్చతస్యదూరతఏవ - సచాధః

ర్థాన్కావ్యశాపమనుస్మరన్॥౧౯॥బలిః॥ హేవిప్రచిత్తే హేరాహో హేనేమే శ్రూయతాంవచః। మా
యుధ్యతనివర్తధ్వంననఃకాలోఽయమర్థకృత్॥౨౦॥యఃప్రభుస్సర్వభూతానాంసుఖదుఃఖోపపత్తయే।
తంనాతివర్తితుందైత్యాఃపౌరుషైరీశ్వరఃపుమాన్॥ ౨౧॥ యోనోభవాయప్రాగాసీదభవాయదివౌ
కసామ్।సఏషభగవానద్యవర్తతేతద్విపర్యయమ్॥౨౨॥బలేనసచివైర్బుద్ధ్యాదుర్గైర్మంత్రౌషధాదిభిః।
సామాదిభిరుపాయైశ్చకాలంనాత్యేతివైజనః॥౨౩॥భవద్భిర్నిర్జితాహ్యేతేబహుశోనుచరాహరేః।దై
వేనర్ద్ధైస్తఏవాద్యయుధిజిత్వానదంతినః॥౨౪॥ఏతాన్వయంవిజేష్యామోయదిదైవంప్రసీదతి। తస్మా
త్కాలంప్రతీక్షధ్వంయోనోర్థత్వాయకల్పతే ॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః ॥ పత్యుర్నిగదితంశ్రుత్వాదైత్యదాన
వయూథపాః।రసాన్నిర్వివిశూరాజన్విష్ణుపారిషదార్దితాః॥ ౨౬॥ అథతార్క్ష్యసుతోజ్ఞాత్వావిరా
ట్ప్రభుచికీర్షితమ్।బబంధవారుణైఃపాశైర్బలింసుత్యేహనిక్రతౌ॥౨౭॥హాహాకారోమహానాసీద్రో
దస్యోస్సర్వతోదిశం।నిగృహ్యమాణేఽసురపతౌవిష్ణునాప్రభవిష్ణునా॥౨౮॥తంబద్ధంవారుణైఃపాశైర్భగ
వానాహవామనః।నష్టశ్రియంస్థిరప్రజ్ఞముదారయశసంనృప ॥ ౨౯॥ పదానిత్రీణిదత్తానిభూమేర్మ
హ్యంత్వయాసుర। ద్వాభ్యాంక్రాంతామహీసర్వాతృతీయముపకల్పయ॥ ౩౦॥ యావత్తపత్యసౌగోభి
ర్యావదిందుస్సహోడుభిః।యావద్వర్షతిపర్జన్యస్తావతీభూరియంతవ॥ ౩౧ ॥ పదైకేనమయాక్రాం
తోభూర్లోకఃఖందిశస్తనోః।స్వర్లోకస్తుద్వితీయేనపశ్యతస్తేస్వమాత్మనా॥౩౨॥ప్రతిశ్రుతమదాతుస్తే
నిరయేవాసఇష్యతే। విశత్వంనిరయంతస్మాద్గురుణాచానుమోదితః ॥ ౩౩ ॥ వృథామనోరథస్తస్య
దూరఃస్వర్గఃపతత్యధః।యోర్థినేర్థంప్రతిశ్రుత్యనాలంతదుపపాదనే॥౩౪॥ విప్రలబ్ధోదదానీతిత్వయా
హంచాఢ్యమానినా।తద్వ్యలీకఫలంభుంక్ష్వనిరయంకతిచిత్సమాః॥౩౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-
అష్టమస్కంధే-వామనచరితే-ఏకవింశోధ్యాయః. ... ... ✽

శ్రీశుకః॥ఏవంవిప్రకృతోరాజన్బలిర్భగవతాసురః। భిద్యమానోప్యభిన్నాత్మాప్రత్యాహావిక్లబంవచః॥
౧॥బలిః॥యద్యుత్తమశ్లోకభవాన్మమేరితంవచోవ్యలీకంసురవర్యమన్యతే। కరోమ్యృతంతన్నభవేత్ప్ర

పతత్యేవ॥౩౪॥విప్రలబ్ధఇతి ॥ త్వయాహంవిప్రలబ్ధః-తస్మాద్వ్యలీకఫలంనిరయంభుంక్ష్వేత్యర్థః॥౩౫॥ ఇతిభావార్థదీపికా
యాం-ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ✽

శ్లో॥ద్వావింశేతుప్రసన్నస్సన్ప్రస్తావ్యసుతలంబలిం । దత్వావరాన్హరిర్యూనంగత్వాతద్ద్వారపోభవత్॥ సమర్పిత
తనూవిత్తనిర్మలాచలభక్తిభిః।చలితోబలినాచిత్రంస్వమేవార్ప్యయదచ్యుతః ॥ ఏవమితి॥విప్రకృతఃఅపకృతః-భిద్యమానః
సత్యాచ్చాల్యమానోపి-నిశ్చలచిత్తోబలిః॥౧॥యదీతి॥హేఉత్తమశ్లోకేతికటాక్షప్రార్థనాసూచకః- మమవచఈరితంప్ర
తిశ్రుతం-నతావద్వ్యలీకం- త్వయాకపటేనవామనయాభిక్షిత్వా - రూపాంతరస్యావిష్కృతత్వాత్ - ఏవమపియదిభ
వాన్-అళీకంఅనృతంమన్యతే - తథాపిఋతమేవాహంకరోమి-మదుక్తం - విప్రలంభనంనభవతు- మేశీర్ష్ణినిజంతృ
తీయంపదంకురు - నచద్వాభ్యాంవిశ్వంక్రాంతవతఃమేతవశిరఃపదపర్యాప్తంనభవతీతిమన్యేథాః - విత్తేనచేత్ పదద్వ
యంజాతం.తర్హీదమధికమేవస్యాత్-విత్తాదపివిత్తవతోధికత్వాదితిభావః॥౨॥నను॥శ్లో॥ ఆపదర్థంధనంరక్షేద్దారాన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రక్షేద్ధనైరపి। ఆత్మానం సంతతం రక్షేద్దారైరపి ధనైరపీత్యాదివచనాదాత్మభయపరిహా [illegible] జ్యతే - త్వం తు కుతో భీతస్సన్నాత్మానం న పాసి అత ఆహ॥ బిభేమీతి॥ అసాధువాదాత్ అపకీర్తేః. యథాహం భృశముద్విజే - తథా నిరయాదిభ్యో న బిభేమి॥ ౩॥ నను మయా కృతాత్ నిగ్రహాత్ త్వమపకీర్తిర్జాతైవ నైవేత్యాహ॥ పుంసామితి॥ అర్హత్తమైరర్పితం దండం - మాత్రాదయోపి న హ్యాదిశంతి నైవార్పయంతి - హితైషిణా త్వయా - నిగృహీతోహం శ్లాఘ్య ఏవాస్మీతి భావః॥ ౪॥ నన్వహం దేవానాం హితైషీ - నాసురాణాం - తత్రాహ॥ త్వమితి॥ పారోక్ష్యేణ శత్రుచ్ఛలేన వర్తమానః॥ ౫॥ శత్రుత్వం తు - పునః భక్తానివాస్మాననుగృహీతుమేవేత్యాహ॥ యస్మిన్నితి॥ ఉ అపి హా - హా ప్రసిద్ధా॥ ౬ ॥ అతో మమ నాత్ర లజ్జా నాపి దుఃఖమిత్యాహ॥ తేనేతి॥ తేన గురుణా భవతా॥ ౭॥ ౮॥ కించ యోయం దండరూపో మమానుగ్రహస్త్వయా కృతః - స తు త్వద్భక్తపౌత్రత్వేన - న త్వహమనుగ్రహస్య పాత్రమిత్యాశయేనాహ॥ పితామహ ఇతి॥ భవదీయానాం సంమతః యతః - ఆవిష్కృతః సాధువాదో యస్య త్వమేవ పరమః ఆశ్రయో యస్య సః. అతః భవతో విపక్షేణ విద్విషా - హిరణ్యకశిపునా విచి

లంభనం పదం తృతీయం కురు శీర్ష్ణి మే నిజమ్॥ ౨ ॥ బిభేమి నాహం నిరయాత్పదచ్యుతో న పాశబంధాద్వ్యసనాద్దురత్యయాత్। నైవార్థకృచ్ఛ్రాద్భవతో వినిగ్రహాదసాధువాదాద్భృశముద్విజే యథా॥ ౩॥ పుంసాం శ్లాఘ్యతమం మన్యే దండమర్హత్తమార్పితమ్। యన్న మాతా పితా భ్రాతా సుహృదశ్చాదిశంతి హి॥ ౪॥ త్వం నూనమసురాణాం నః పారోక్ష్యః పరమో గురుః। యో నోనేకమదాంధానాం విభ్రంశం చక్షురాదిశత్॥ ౫॥ యస్మిన్ వైరానుబంధేన రూఢేన విబుధేతరాః। బహవో లేభిరే సిద్ధిం యాము హైకాంతయోగినః॥ ౬॥ తేనాహం నిగృహీతోస్మి భవతా భూరికర్మణా। బద్ధశ్చ వారుణైః పాశైర్నాతివ్రీడే న చ వ్యథే॥ ౭॥ సుశోభనమిదం మన్యే మమ శ్లాఘ్యతమం ప్రభో। యో మాం బబంధ చోద్ధర్తుం భూత్వా మేహ్యక్షిగోచరః॥ ౮॥ పితామహో మే భవదీయసంమతః ప్రహ్లాద ఆవిష్కృతసాధువాదః । భవద్విపక్షేణ విచిత్రవైశసం సంప్రాపితస్త్వత్పరమః స్వపిత్రా॥ ౯ ॥ కిమాత్మనానేన జహాతి యోంతతః కిం రిక్థహారైః స్వజనాఖ్యదస్యుభిః। కిం జాయయా సంసృతిహేతుభూతయా మర్త్యస్య గేహైః కిమిహాయుషో వ్యయః॥ ౧౦॥ ఇత్థం స నిశ్చిత్య పితామహో మహానగాధబోధో భవతః పదాంబుజమ్। ధ్రువం ప్రపేదే హ్యకుతోభయం జనాద్భీతస్స్వపక్షక్షపణస్య సత్తమ॥ ౧౧ ॥ అథాహమప్యాత్మరిపోస్తవాంతికం దైవేన నీతః ప్రసభం త్యాజితశ్రీః। ఇదం కృతాంతాంతికవర్తి జీవితం యయాధ్రువం స్తబ్ధమతిర్న బుధ్యతే॥ ౧౨॥ శ్రీశుకః ॥ తస్యేత్థం భాషమాణస్య ప్రహ్లాదో భగవత్ప్రియః। ఆజగామ కురుశ్రేష్ఠ రాకాపతిరివోత్థితః॥ ౧౩ ॥ తమింద్రసేనః స్వపితామహం శ్రియా విరాజమానం నళినాయతేక్షణమ్ । ప్రాంశుం పిశంగాంబరమంజనత్విషం ప్రలంబబాహుం సుభగం సమైక్షత॥ ౧౪॥ తస్మై బలిర్వారుణపాశయంత్రితః సమర్హణం నోపజహార పూర్వవత్। ననామ మూర్ధ్నాశ్రువిలోలలోచనః సవ్రీడనీచీనముఖో బభూవ హ॥ ౧౫ ॥ స తత్ర హాసీనముదీక్ష్య సత్పతిం హరిం సునందాద్యనుగైరుపాసితమ్। ఉపేత్య భూమౌ శిరసా మహామనా ననామ మూర్ధ్నా పులకాశ్రువిక్లబః॥ ౧౬॥ ప్రహ్లాదః॥ త్వయైవ దత్తం పదమైంద్రమచ్యుతం హృతం తదేవాద్య తథైవ శోభనమ్। మన్యే మహా

త్రం వైశసం హింసాం సంప్రాపితోపి దేహాదీనామసారతాం నిశ్చిత్య - అకుతోభయం ధ్రువం చ భవతః పాదపద్మమేవ ప్రపేదే - అథ తస్మాదహమపి దైవేన తస్యైవ భాగ్యేన తవాంతికం నీత ఇతి చతుర్ణామన్వయః॥ ౯ ॥ కిమితి ॥ అంతతః ఆయుషాం తే - రిక్థహారైః పుత్రైః - ఇహ గేహేషు - కేవలమాయుషో వ్యయ ఏవ - న తు సుఖం కించిత్॥ ౧౦॥ ఇత్థమితి ॥ సః ప్రసిద్ధో మహాన్ - స్వపక్షం దైత్యకులం క్షపయతీతి తథా - తస్యాపి॥ ౧౧॥ అథేతి॥ అథ తస్మాత్ - అహమపి - దైవేన తస్యైవ భాగ్యేన - తవాంతికం నీతః - ప్రసభం బలాత్ - త్యాజితా శ్రీర్యస్య - యయా శ్రియా - స్తబ్ధమతిః - స పుమాన్ - ఇదం జీవితమధ్రువం న బుధ్యతే - కథంభూతం - కృతాంతస్యాంతికవర్తి మృత్యోః సన్నిహితం॥ ౧౨॥ తస్యేతి॥ రాకాపతిః పూర్ణేందుః॥ ౧౩॥ తమితి॥ అంజనత్విషం శ్యామం॥ ౧౪॥ తస్మా ఇతి॥ స్వకృతాహంకారాదిరూపాపరాధస్మరణేన - సవ్రీడం - నీచీనమధోముఖం - యస్య సః॥ ౧౫॥ స ఇతి॥ శిరసా నమన్నేవ - ఉపేత్య మూర్ధ్నా ననామ - బలేస్తత్కృతమనుగ్రహం దృష్ట్వా - పులకైరశ్రుభిశ్చ విక్లబః విహ్వలః॥ ౧౬॥ త్వయేతి॥ న హ్యైంద్రం పదమేతదీయం త్వయాపహృతం - కింతు - స్వీయమేవ పునః స్వీకృతం - తచ్చ శోభనమేవ కృతం - తత్ర హేతుః - మన్య ఇతి - యద్యస్మాత్ - శ్రీరేవ యదాత్మనో మోహనం - తస్మాద్విభ్రంశితః॥ ౧౭ ॥ విమో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హానత్వమేవాహ॥ యయేతి॥ యయా శ్రియా - విద్వానపి-యతఃసంయతోఽపి-ముహ్యతెతస్యాంసత్యాంకోఽన్యఃపుమా
నాత్మనోగతింతత్త్వంయథావత్- విచష్టేపశ్యతి-తస్మైమహాకారుణికాయ॥౧౮॥ తస్యేతి ॥ తస్యప్రహ్లాదస్యానుశృణ్వ
తః-ఉవాచేతికించిద్వక్తుంప్రవృత్తఇత్యర్థః॥౧౯॥తదేవవింధ్యావళిరపివక్తుంప్రవృత్తా-తాంచసంమానయన్- హిరణ్య
గర్భఃక్షణంతూష్ణీంస్థితః-అత స్తస్యాఏవవాక్యంప్రథమమవతారయతి॥బద్ధమితి॥౨౦॥ క్రీడేతి॥ త్రిజగతఃకర్తుః-ప్రభోః
పాలకస్య-అస్యాపిసంహర్తుశ్చ-ఈశ్వరస్యతెవాన్యేకిమావహంతికింసమర్పయంతి-త్వయావరోపితఃకర్తృవాదః - క
ర్తారఃస్వతంత్రావయమితి-వాదమాత్రమపియేషాంతె-అయంభావః-లోకత్రయంసమర్పితం - తృతీయపాదాయదే
హంసమర్ప్య - ప్రతిశ్రుతంబుతంకరోమీతిదేహాదిషుస్వామ్యావిష్కారేణ బ్రువన్నయంకుబుద్ధిర్నిర్లజ్జశ్చ - యత
స్త్వమేవసర్వస్యాపిస్వామీ - అతోమందబుద్ధిమేనంకెవలంకృపయావిముచ్యపాలయేతి॥ ౨౧ ॥ తదేవంప్రహ్లాదస్యావిం
ధ్యావళేశ్చపరమార్థోక్త్యా-ప్రసన్నోహరిః-బ్రహ్మాతు-లోకదృష్ట్యైవవిజ్ఞాపయతిత్రిభిః॥భూతభావనేతి॥౨౨॥నిగ్రహా
నర్హత్వేహేతుః॥కృత్స్నేతి॥సర్వస్వమేవాహ॥ఆత్మేతి॥౨౩॥తదేవకైముతికన్యాయేనాహ॥యదితి॥యస్యతవ- పాద
యోఃసలిలమాత్రమపి-ప్రదాయసర్వోఽపిజనః-అత్యుత్తమాంగతింప్రాప్నోతి-తస్మైతుభ్యం- అసౌబలిః-త్రిలోకీం - దా

నస్యకృతోహ్యనుగ్రహోవిభ్రంశితోయచ్ఛ్రియఆత్మమోహనాత్॥ ౧౭ ॥ యయాహివిద్వానపిము
హ్యతేయతస్తాంకోవిచష్టేగతిమాత్మనోయథా।తస్మైనమస్తేజగదీశ్వరాయనారాయణాయాఖిలకర్మ
సాక్షిణే॥౧౮॥శ్రీశుకః॥తస్యానుశృణ్వతోరాజన్ప్రహ్లాదస్యకృతాంజలేః । హిరణ్యగర్భోభగవానువా
చమధుసూదనమ్॥౧౯॥వింధ్యావళిః॥బద్ధంవీక్ష్యపతింసాధ్వీతత్పత్నీభయవిహ్వలా । ప్రాంజలిఃప్రణతో
పేంద్రంబభాషేఽవాఙ్ముఖీనృప॥ ౨౦ ॥ క్రీడార్థమాత్మనఇదంత్రిజగత్కృతంతెస్వామ్యంతుతత్రకుధి
యోపరఈశకుర్యుః। కర్తుఃప్రభోస్తవకిమస్యతఆవహంతిత్యక్తహ్రియస్త్వదవరోపితకర్తృవాదాః॥
౨౧॥బ్రహ్మా॥ భూతభావనభూతేశదేవదేవజగన్మయ । ముంచైనంహృతసర్వస్వంనాయమర్హతినిగ్ర
హం॥౨౨॥కృత్స్నానేనతుదత్తాభూర్లోకాఃకర్మార్జితాశ్చయే। నివేదితంచసర్వస్వమాత్మావిక్లబ
యాధియా॥౨౩॥యత్పాదయోరశఠధీస్సలిలంప్రదాయదూర్వాంకురైరపివిధాయసతీంసపర్యాం । అ
త్యుత్తమాంగతిమసౌలభతేత్రిలోకీందాశ్వానవిక్లబమనాఃకథమార్తిమృచ్ఛేత్॥౨౪॥ శ్రీవామనః ॥ బ్ర
హ్మన్యమనుగృహ్ణామితద్విశోవిధునోమ్యహం।యన్మదఃపురుషస్తబ్ధోలోకంమాంచావమన్యతే॥౨౫॥
యదాకదాచిజ్జీవాత్మాసంసరన్నిజకర్మభిః।నానాయోనిష్వనీశోఽయంపౌరుషీంగతిమావ్రజేత్॥౨౬॥ జ
న్మకర్మవయోరూపవిద్యైశ్వర్యధనాదిభిః।యద్యస్యనభవేత్స్తంభస్తత్రాయంమదనుగ్రహః॥౨౭॥మా
నస్తంభనిమిత్తానాంజన్మాదీనాంసమంతతః।సర్వశ్రేయఃప్రతీపానాంహంతముహ్యేన్నమత్పరః॥ ౨౮ ॥
ఏషదానవదైత్యానామగ్రణీఃకీర్తివర్ధనః । అజైషీదజయాంమాయాంసీదన్నపినముహ్యతి॥ ౨౯॥క్షీణ
ర్ద్ధిర్భ్రంశితఃస్థానాత్క్షిప్తోబద్ధశ్చశత్రుభిః।జ్ఞాతిభిశ్చపరిత్యక్తోయాతనామనుయాపితః॥౩౦ ॥ గురుణాభర్త్సి

తశ్శప్తోజహౌసత్యంనసువ్రతః।ఛలైరుక్తోమయాధర్మోనాయంత్యజతిసత్యవాక్॥౩౧॥

శ్శాన్దత్తవాన్-ఆర్తింకథంప్రాప్నుయాత్॥౨౪॥నన్వర్థాపహారఃకోఽయమనుగ్రహః-తత్రాహ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ య
న్మదోన్మైరర్థైర్మదోయస్యసః-అతఏవ- స్తబ్ధఅనమ్రస్సన్-మదస్తంభహేతూనామర్థానామపహారఏవానుగ్రహ
ఇత్యర్థః॥౨౫॥దుర్లభంపురుషజన్మకథంచిల్లబ్ధవతోజీవస్య - జన్మాదినిమిత్తోగర్వోమహాహానికరఃతస్యచనాశోమదను
గ్రహాదేవేత్యాహ-ద్వాభ్యాం॥యదేతి॥అనీశఃపరతంత్రస్సన్-నిజైకర్మభిర్నానాయోనిషుక్రిమికీటాదిషుసంసరన్॥౨౬॥
జన్మేతి॥తత్రపౌరుష్యాంగతౌ-జన్మాదిభిరస్య-యదిస్తంభోనభవేత్-తర్హిఅయంమదనుగ్రహఏవ॥౨౭ ॥ కథంతర్హి-
ధ్రువాదిభ్యోఽర్థసంపదః-అదదాఇతిచేత్తత్రాహ॥మానేతి॥మానఏవస్తంభఃఅనమ్రతా-తస్యనిమిత్తభూతానాం - స
మంతతః-సర్వశ్రేయఃప్రతికూలానాంజన్మాదీనాం-సత్త్వేపి - జన్మాదిభిరితివా - హంతహేబ్రహ్మన్ - మత్పరోనము
హ్యేత్-అతోభక్తస్యేచ్ఛయాసంపదోపిదధామి - అభక్తస్తుముహ్యేదితి- తదహంకారాపహారరూపమేవతస్యానుగ్ర
హంకరోమీతిభావః॥౨౮॥అస్యచేదానీంమత్పరత్వాదదైన్యంకదుష్ప్రాప్యమపిదాస్యామీతివక్తుం - తస్యమోహాభావమా
హ-త్రిభిః॥ఏషఇతి॥శ్లో॥నహ్యేతస్మిన్నల్పేకశ్చిన్నిస్సత్వఃకృపణఃపుమానిత్యాదినా-ఛలైరేవమయాధర్మఉక్తః-తథాపి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తంధర్మం-అయంనత్యజతి-అతఃసత్యవాక్॥ ౨౯ ॥ ౩౦॥ ఏష ఇతి॥ మేమయా-మదాశ్రయః అహమేవాశ్రయః పాలకోయస్యసః॥౩౧॥ స్థానంప్రాపిత ఇతి యదుక్తం-తదేవస్థానమాహ॥ తావదితి॥ తావత్సావర్ణిమన్వంతరపర్యంతంసుతలమధ్యాస్తాం-అధివసత్విత్యర్థః-యద్యస్మిన్నివసతాంఆధ్యాదయః-మమేక్షయానసంభవంతి॥౩౩॥ ఏవంబ్రహ్మాణంప్రత్యుక్త్వాకరుణాపరవశః సాత్మోద్భలింప్రత్యాహచతుర్భిః॥ ఇంద్రసేనేతి॥౩౪॥ నేతి॥ త్వచ్ఛాసనంఅతిగచ్ఛంతిఅతివర్తంతఇతితథా-తాన్॥౩౫॥తేషామపిభగవద్వియోగాత్తదనిచ్ఛంతంప్రత్యాహ॥రక్షిష్యఇతి॥ ౩౬॥ తత్రేతి॥సంగాద్యఆసురోభావఃసవినంక్ష్యతి॥౩౭॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ...❀

శ్లో॥త్రయోవింశేబలౌయాతేసుతలంసపితామహె । ఉపేంద్రేణదివంగత్వాపూర్వవన్మోదతేహరిః॥ ఇతీతి॥ బాష్పస్యకళాభిః-బిందుభిఃఆకులేఈక్షణేయస్య-భక్త్యాఉద్గళఃఉత్కంఠః ॥ ౧ ॥ అహోఇతి॥అహో-త్వత్ప్రణామస్య-మహిమాయదర్థంకృతః-సముద్యమఏవప్రపన్నానాంభక్తానాం-యోర్థఃతస్యవిధౌఅభక్తైపితస్యసంపాదనే-సమాహితఃఅపిమత్తస్సక్స్థితః-కుతః - యేనోద్యమేనలోకపాలైరమరైః-సత్త్వప్రధానైరపి-అలబ్ధపూర్వస్త్వదనుగ్రహః-అసత్

తశ్నష్టాజహాసత్యంనసువ్రతః। ఛలైరుక్తోమయాదర్పోనాయంత్యజతిసత్పథం॥౩౦॥ఏషమేప్రాపితంస్థానందుష్ప్రాపమమరైరపి।సావర్ణేరంతరస్యాయంభవితేంద్రోమదాశ్రయః॥ ౩౧ ॥ తావత్సుతలమధ్యాస్తాంవిశ్వకర్మవినిర్మితం।యత్రాధయోవ్యాధయఃశ్చక్లమస్తంద్రిఃపరాభవః ॥ నోపసర్గాశ్చనివసతాంసంభవంతిమమేక్షయా ॥ ౩౩ ॥ ఇంద్రసేనమహారాజయాహిభోభద్రమస్తుతే।సుతలంస్వర్గిభిఃప్రార్థ్యంజ్ఞాతిభిఃపరివారితః॥౩౪ ॥నత్వామభిభవిష్యంతిలోకేశాఃకిముతాపరే । త్వచ్ఛాసనాతిగాన్దైత్యాంశ్చక్రంమెసూదయిష్యతి॥౩౫॥రక్షిష్యేసర్వతోహంత్వాంసానుగంసపరిచ్ఛదం। సదాసన్నిహితంవీరంతత్రమాంద్రక్ష్యతేభవాన్॥౩౬॥తత్రదానవదైత్యానాంసంగాత్తేభావఆసురః। దృష్ట్వామదనుభావంవైసద్యఃకుంఠోవినంక్ష్యతి॥ ౩౭ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టమస్కంధే- ద్వావింశోధ్యాయః. ... ... ❀

శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తవంతంపురుషంపురాతనంమహానుభావోఖిలసాధుసమ్మతః । బద్ధాంజలిర్బాష్పకళాకులేక్షణోభక్త్యుద్గళో గద్గదయాగిరాబ్రవీత్॥౧॥ బలిః॥ అహోప్రణామస్యకృతస్సముద్యమఃప్రపన్నభక్తార్థవిధౌసమాహితః।యల్లోకపాలైస్త్వదనుగ్రహోమరైరలబ్ధపూర్వోపసదేసురేర్పితః॥౨॥శ్రీశుకః॥ఇత్యుక్త్వాహరిమానమ్యబ్రహ్మాణంసభవంతతః। వివేశసుతలంప్రీతోబలిర్ముక్తస్సహాసురైః॥౩॥ఏవమింద్రాయభగవాన్ప్రత్యానీయత్రివిష్టపమ్।పూరయిత్వాదితేః కామమశాసత్సకలంజగత్॥౪॥లబ్ధప్రసాదంనిర్ముక్తంపౌత్రంవంశధరంబలిమ్ । నిశామ్యభక్తిప్రవణః ప్రహ్లాదఇదమబ్రవీత్॥౫॥ప్రహ్లాదః॥నేమంవిరించోలభతేప్రసాదంనశ్రీర్నశర్వఃకిముతాపరేయే । యన్నోసురాణామసిదుర్గపాలోవిశ్వాభివంద్యైరభివందితాంఘ్రిః॥ ౬॥ యత్పాదపద్మమకరందనిషేవణేనబ్రహ్మాదయశ్శరణదాశ్నువతేవిభూతిమ్ । కస్మాద్వయంకుసృతయఃఖలయోనయస్తేదాక్షిణ్యదృష్టిపదవీంభవతఃప్రణీతాః॥౭॥ చిత్రంతవేహితమహోమితయోగమాయాలీలావిసృష్టభువనస్యవిశారదస్య । సర్వాత్మనస్సమదృ

దేశీచె-రాజసేమయి-అర్పితః-అయంభావః- పరమేశ్వరాయతుభ్యం-అహంవరాకస్త్రిలోకీందత్తవానిత్యేతదాస్తామ్-ప్రణామోపినసమ్యక్కృతః-కింతు-తదర్థముద్యమమాత్రంకృతం- తేనతపోదానాదికర్మకోటిభిరప్యలభ్యస్తదనుగ్రహస్సంపాదితః-అహోత్వత్ప్రణామప్రభావాశ్చర్యమితి॥౨॥౩॥ ఏవమితి॥అశాసత్ ఉపేంద్రస్సన్ పాలయామాస॥౪॥౫॥నేతి॥దుర్గపాలఃరక్షిష్యేసర్వతోహమిత్యుక్తత్వాత్॥౬॥యదితి॥ హేశరణదఆశ్రయద - యేకుసృతయఃదుర్వృత్తాః-ఖలయోనయఃఉగ్రజాతయశ్చ-తేవయంతస్యభవతోదాక్షిణ్యదృష్టేః- పదవీంకస్మాద్ధేతోఃప్రణీతాఃప్రాపితాః- బహుమానేనచిత్తానువర్తనందాక్షిణ్యం-తేనయావృష్టిఃతద్విషయాతాంప్రాపితాః॥౭॥భక్తప్రియత్వాదితిచేత్తర్హి- చిత్రమితి॥ఏవంతవేహితం-అహోచిత్రం-కింతత్-సర్వాత్మనః-సమదృశశ్చ - స్వభావోవిషమఇతియత్ - సర్వాత్మత్వేచిత్రచరిత్రత్వేచహేతుః - అమితాఅచింత్యాయోగమాయా - తయాలీలయా- విసృష్టానివిరచితాని. యేనతస్య-అహోమితయోగేత్యత్రసంధిరార్షః-సమదృక్త్వేహేతుః-విశారదస్యసర్వజ్ఞస్య- అథవా- భక్తప్రియత్వేపితవవైష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మ్యంనాస్త్యేవ-యతః-కల్పతరుస్వభావస్త్వం-భక్తప్రియోసి - నహికల్పతరురాశ్రితానామేవకామాన్పూరయన్నపి
విషమోభవతీత్యర్థః॥౮॥౯॥ నిత్యమితి॥ మద్దర్శనేన-యోమహానాహ్లాదః-తేనధ్వస్తంకర్మబంధనమజ్ఞానంయస్య॥౧౦॥
౧౩॥ బ్రహ్మన్నితి॥ కర్మవితన్వతఃశిష్యస్యయత్- ఛిద్రమంతరం-న్యూనంజాతం-తత్సంతనువిస్తారయ-సంధత్స్వ-య
జమానంవినాకథంసంధాతవ్యమితినవాచ్యమిత్యాహ॥ యత్తదితి॥ బ్రహ్మదృష్టంబ్రాహ్మణైర్దృష్టమేవ-సమంభవేత్
కింపునరనుష్ఠితమిత్యర్థః॥౧౪॥ కుత ఇతి॥ భవాన్యస్యసర్వేణాపిభావేనవస్తుమాత్రేణపూజితఃతస్యకర్మసు-కుతోవై
షమ్యం-కథంభూతః-కర్మణామీశ్వరఃప్రవర్తకః-యజ్ఞేశఃయజ్ఞస్యఫలదః-యజ్ఞమయశ్చపురుషః॥ ౧౫ ॥ ఆస్తాంతావ
త్పూజా॥మంత్రత ఇతి॥యస్మాన్మంత్రతఃస్వరాదిభ్రంశేన-తంత్రతఃవ్యత్యయాదినా- దేశతః-కాలతశ్చ-అర్హతఃపా
త్రతః-వస్తుతస్తుదక్షిణాదినా-యచ్ఛిద్రంన్యూనంతత్సర్వం-తవానుకీర్తనమాత్రమేవనిశ్ఛిద్రంకరోతి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ప్ర

శోవిషమస్వభావోభక్తప్రియోయదపికల్పతరుస్వభావః ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥వత్సప్రహ్లాదభద్రంతేప్ర
యాహిసుతలాలయం।మోదమానస్స్వపౌత్రేణజ్ఞాతీనాంసుఖమావహ॥ ౯॥ నిత్యంద్రష్టాసిమాంతత్ర
గదాపాణిమవస్థితం।మద్దర్శనమహాహ్లాదధ్వస్తకర్మనిబంధనః॥ ౧౦॥ శ్రీశుకః॥ఆజ్ఞాంభగవతోరాజన్
ప్రహ్లాదోబలినాసహ।బాఢమిత్యమలప్రజ్ఞోమూర్ధ్న్యాధాయకృతాంజలిః॥౧౧॥పరిక్రమ్యాదిపురుషం
సర్వాసురచమూపతిః।ప్రణతస్తదనుజ్ఞాతఃప్రవివేశమహాబిలం ॥ ౧౨ ॥ అథాహోశనసంరాజన్హ
రిర్నారాయణోంతికే।ఆసీనమృత్విజాంమధ్యేసదసిబ్రహ్మవాదినాం॥ ౧౩ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మన్సం
తనుశిష్యస్యకర్మచ్ఛిద్రంవితన్వతః।యత్తత్కర్మసువైషమ్యంబ్రహ్మదృష్టంసమంభవేత్॥ ౧౪ ॥ శ్రీశు
కః॥కుతస్తత్కర్మవైషమ్యంయస్యకర్మేశ్వరోభవాన్।యజ్ఞేశోయజ్ఞపురుషఃసర్వభావేనపూజితః॥౧౫
మంత్రతస్తంత్రతశ్ఛిద్రందేశకాలార్హవస్తుతః।సర్వంకరోతినిశ్ఛిద్రమనుసంకీర్తనంతవ॥౧౬॥తథాపివ
దతోభూమన్కరిష్యామ్యనుశాసనం। ఏతచ్ఛ్రేయఃపరంపుంసాంయత్తవాజ్ఞానుపాలనం॥౧౭॥శ్రీశుకః॥
ప్రతినంద్యహరేరాజ్ఞాముశనాభగవానితి।యజ్ఞచ్ఛిద్రంసమాధత్తబలేర్విప్రర్షిభిస్సహ॥౧౮॥ఏవంబలేర్మ
హీంరాజన్భిక్షిత్వావామనోహరిః । దదౌభ్రాత్రేమహేంద్రాయత్రిదివంయత్పరైర్హృతమ్॥౧౯॥
ప్రజాపతిపతిర్బ్రహ్మాదేవర్షిమనుభూమిపైః।దక్షభృగ్వంగిరోముఖ్యైఃకుమారేణభవేనచ॥౨౦॥ కశ్య
పస్యాదితేఃప్రీత్యైసర్వభూతసుఖాయచ।లోకానాంలోకపాలానామకరోద్వామనంపతిమ్॥౨౧॥దేవా
నాంసర్వవేదానాంధర్మస్య తపసశ్శ్రియః।మంగళానాంవ్రతానాంచకల్యం స్వర్గాపవర్గయోః॥
౨౨॥ఉపేంద్రంకల్పయాంచక్రఇతిసర్వవిభూతయే। సదాసర్వాణిభూతానిభృశంముముదిరేనృప॥౨౩॥
తతస్త్వింద్రఃపురస్కృత్యదేవయానేనవామనమ్। లోకపాలైర్దివంనిన్యేబ్రహ్మణా చానుమోదితః॥
౨౪॥ప్రాప్యత్రిభువనంచేంద్రఉపేంద్రభుజపాలితమ్ । శ్రియాపరమయాజుష్టోముముదేగతసాధ్వసః॥
౨౫॥బ్రహ్మాశర్వఃకుమారశ్చభృగ్వాద్యామునయోనృప । పితరస్సర్వభూతానిసిద్ధావైమానికాశ్చయే॥
౨౬॥సుమహత్కర్మతద్విష్ణోర్గాయంతఃపరమాద్భుతమ్।ధిష్ణ్యానిస్వానితేజగ్మురదితించ శశంసిరే॥౨౭॥
సర్వమేతన్మయాఖ్యాతం భవతఃకురునందన । ఉరుక్రమస్యచరితంశ్రోతౄణామఘమోచనమ్॥౨౮॥

తినంద్యేతి॥ఇతి॥హరేరాజ్ఞాంప్రతినంద్యబలేర్యజ్ఞఛిద్రం- సమాధత్తసందధే- పాతాంతరేసమాధాయ- తస్యాజ్ఞాం
సంపాదితవానితి శేషః॥౧౮॥౧౯॥ప్రజాపతిపతిరితి॥ దేవాశ్చఋషయశ్చమనవశ్చభూమిపాశ్చతైస్సహితః॥ ౨౦॥ ౨౧॥
ననులోకాదీనాంపతిరింద్రోస్త్యేవసత్యం-తథాపి- దేవానామితి ॥ దేవాదీనాంకల్యం పాలనేదక్షం॥ ౨౨॥ ఉపేంద్రమి
తి॥వామనముపేంద్రం-కల్పయాంచక్రే॥౨౩॥తత ఇతి॥దేవయానేనమార్గేణ-విమానేనవా॥౨౪॥౨౮॥ ఏతచ్చరితంసర్వ
మాఖ్యాతమితివిశేషోక్త్యా-అన్యాన్యపిసంతీత్యుక్తం-తానితర్హినిశ్శేషాణివర్ణనీయానీత్యపేక్షాయామాహ॥వారమి
తి॥ఉరుబహుధా-విక్రమతోవిష్ణోర్మహిమ్నః-పారంయోగృణానోభవతి-సమర్త్యఃపార్థివానిరజాంస్యపి-విమమేగణిత
వాన్-యథా-పార్థివపరమాణుగణనమశక్యం-తథా-విష్ణోర్గుణగణనమప్యశక్యమిత్యర్థః॥తథాచమంత్రః॥ఋ॥ విష్ణో
ర్నుకంవీర్యాణిప్రవోచంయఃపార్థివానివిమమేరజాంసియోఅస్కభాయదుత్తరగ్ంసదస్థం।విచక్రమాణస్త్రేధోరుగా
య ఇత్యాది॥ఏవమేవమంత్రాంతరార్థంసూచయన్నాహ॥యస్యపురుషస్యపూర్ణస్యమహిమ్నః- పారంమంత్రదృగ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షిః వసిష్ఠ ఇతి-ఏవమాహ-కథంకింజాయమానోజాతోవా-ఉపైతి-నకోపీతివదన్ననంతత్వేనైవా హేత్యర్థః- తథాచమం
త్రః॥ శ్రు॥ నతేవిష్ణోజాయమానోనజాతఇతి॥ ౨౯॥ య ఇతి॥ యఇదంశృణ్వన్ గృణన్-భవతిసపరాంగతింయాతి॥ ౩౦॥ క్రియ
మాణఇతి॥ సుకృతంయథావత్కృతంవిదుః॥ ౩౧॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥ చతుర్వింశేభగవతః కథామత్స్యస్వరూపిణః । వివిచ్యతేయతస్సత్యవ్రతరక్షామహార్ణవే॥ తనుంతనుంప్రదర్శ్యాదౌ
నిజైశ్వర్యనిదర్శనాత్ । మత్స్యంపృచ్ఛతిపృథ్వీశోలీలయావామనోపమమ్॥ భగవన్నితి ॥ మాయయా-మత్స్యవిడంబనం
మత్స్యరూపానుకరణంయస్యాంతాం॥ ౧॥ ననుకస్మాదకస్మాదేవమత్స్యావతారశ్రవణేచ్ఛా - వామనావతారసాదృశ్యా
దిత్యాహ-ద్వాభ్యాం॥ యదర్థమితి॥ దుమర్షందుస్సహం॥ ౨॥ ఏతదితి॥ బలేరనుగ్రహాయజుగుప్సితమపియాచకరూపంధృ

పారంమహిమ్న ఉరువిక్రమతోగృణానోయః పార్థివానివిమమేసరజాంసిమర్త్యః । కింజాయమానఉ
తజాతఉపైతిమర్త్యఇత్యాహమంత్రదృగృషిః పురుషస్యయస్య॥ ౨౯॥ యఇదందేవదేవస్యహరేరద్భు
తకర్మణః। అవతారానుచరితంశృణ్వన్ యాతిపరాంగతిమ్॥ ౩౦॥ క్రియమాణేకర్మణీదం దైవేపిత్ర్యేథ
మానుషే। యత్రయత్రానుకీర్త్యేతతత్తేషాంసుకృతంవిదుః॥ ౩౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అ
ష్టమస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః. ... ...*

* మత్స్యావతారకథాప్రారంభఘట్టః. *

రాజా॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామోహరేరద్భుతకర్మణః। అవతారకథామాద్యాంమాయామత్స్యవిడం
బనామ్॥ ౧॥ యదర్థమాదధాద్రూపంమాత్స్యంలోకజుగుప్సితమ్। తమఃప్రకృతిదుర్మర్షంకర్మగ్రస్తఇవే
శ్వరః॥ ౨॥ ఏతన్నోభగవన్ సర్వంయథావద్వక్తుమర్హసి । ఉత్తమశ్లోకచరితంసర్వలోకసుఖావహమ్॥
౩॥ సూతః॥ ఇత్యుక్తోవిష్ణురాతేనభగవాన్ బాదరాయణిః । ఉవాచచరితంవిష్ణోర్మాత్స్యరూపేణ
యత్కృతమ్॥ ౪॥ శ్రీశుకః॥ గోవిప్రసురసాధూనాంఛందసామపిచేశ్వరః। రక్షామిచ్ఛన్ తనూర్ధత్తేధర్మ
స్యార్థస్యచైవహి॥ ౫॥ ఉచ్చావచేషుభూతేషుచరన్ వాయురివేశ్వరః। నోచ్చావచత్వంభజతేనిర్గుణ
త్వాద్ధియోగుణైః॥ ౬ ॥ ఆసీదతీతకల్పాంతేబ్రాహ్మోనైమిత్తికోలయః । సముద్రోపప్లుతాస్తత్రలో
కాభూరాదయోనృప॥ ౭॥ కాలేనగతనిద్రస్యధాతుశ్శిశయిషోర్బలే । ముఖతోనిస్సృతాన్ వేదాన్ హ
యగ్రీవోంతికేహరత్॥ ౮॥ జ్ఞాత్వాతుదానవేంద్రస్యహయగ్రీవస్యచేష్టితం। దధారశఫరీరూపంభగవాన్
హరిరీశ్వరః॥ ౯॥ తత్రరాజఋషిఃకశ్చిన్నామ్నాసత్యవ్రతోమహాన్ । నారాయణపరోతప్యత్తపస్స
లిలాశనః॥ ౧౦॥ యోసావస్మిన్ మహాకల్పేతనయస్సవివస్వతః। శ్రాద్ధదేవఇతిఖ్యాతోమనుత్వేహరిణార్పి
తః॥ ౧౧॥ ఏకదాకృతమాలాయాంకుర్వతోజలతర్పణమ్ । తస్యాంజల్యుదకేకాచిచ్ఛఫర్యేకాభ్యపద్యత॥
౧౨॥ సత్యవ్రతోంజలిగతాంసహతోయేనభారత। ఉత్ససర్జనదీతోయేశఫరీంద్రవిడేశ్వరః॥ తమాహసా
తికరుణంమహాకారుణికంనృప॥ ౧౩॥ మత్స్యఃయాదోభ్యోజ్ఞాతిఘాతిభ్యోదీనాంమాందీనవత్సల। కథంవి
సృజసేరాజన్ భీతామస్మిన్ సరిజ్జలే॥ ౧౪॥ శ్రీశుకః॥ సఆత్మనోనుగ్రహార్థంప్రీత్యామత్స్యవపుర్ధరమ్।
అజానన్ రక్షణార్థాయశఫర్యాస్సమనోదధే॥ ౧౫॥ తస్యాదీనతమంవాక్యమాశ్రుత్యసమహీపతిః। కలశా
ప్సునిధాయైతాందయాళుర్నిన్యఆశ్రమమ్॥ ౧౬॥ సాతుతత్రైకరాత్రేణవర్ధమానాకమండలౌ। అలబ్ధ్వా

తవానితియుక్తముక్తం-యదర్థంతులోకజుగుప్సితంమాత్స్యంరూపమధారయత్ - ఏతన్నోయథావద్వక్తుమర్హసీ
త్యర్థః॥ ౩॥ ౪॥ సామాన్యేనావతారప్రయోజనమాహ॥ గోవిప్రేతి॥ ౫॥ జుగుప్సితత్వంపరిహరతి ॥ ఉచ్చావచేష్వితి ॥ ధి
యోగుణైర్యాన్యుచ్చావచానిభూతాని-తేషునియంతృత్వేనచరన్నపీశ్వరః-నోచ్చావచత్వంభజతే-నిర్గుణత్వాత్ - శు
ద్ధసత్త్వమయైర్మత్స్యాద్యవతారైః-ఉచ్చావచత్వశంకాక్వేతిభావః॥ ౬॥ విశేషతోమత్స్యావతారప్రయోజనమాహ
త్రిభిః॥ ఆసీదితి ॥ బ్రహ్మణోనిద్రయాంభవోబ్రాహ్మః - తేనైవనిమిత్తేనజాతోనైమిత్తికః - సముద్రేఉపప్లుతాఃని
మగ్నాః॥ ౭॥ కాలేనేతి॥ అంకేనిస్సృతాన్॥ ౮॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ శఫరీరూపంమత్స్యరూపం॥ ౯ ॥ ప్రయోజనాంతరంచలీలా
ప్రకారంచాహ-తత్రేత్యాదినాయావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ ౧౦॥ యఇతి॥ సఏవశ్రాద్ధదేవఇతిఖ్యాతః॥ ౧౧॥ ఏకదేతి॥ కృ
తమాలాయాంనద్యాం॥ ౧౨॥ ౧౭॥ నాహమితి॥ యత్రాహంసుఖంనివసామి-తదోకఃస్థానం-కల్పయ॥ ౧౮॥ సఇతి ॥ ఔదం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చనోదకేనుణికస్థైజలే॥౧౯॥౨౧॥ నేతి॥ రక్షాయామోగేనోపాయేన - యథామమహోపతేః ప్రాప్తైరర్వాగ్జలంవినాస
ఉష్యేయం తేనోపాయేన-నిధేహి-అవిదాసిని అనుపక్షయే॥౨౨॥ఇతీతి॥సమ్మితంతత్తజ్జలాశయపరిమితంసంతం॥ ౨౩ ॥
౨౪॥నైవమితి॥అభివ్యానశేఅభితోవ్యాప్తవాన్॥౨౬॥౨౭॥నమఇతి॥ముఖ్యఃసత్యః-ఆత్మా- గతిశ్చఆశ్రయః॥ ౨౮ ॥ ౨౯॥
నేతి॥హేఅరవిందాక్ష-పృథగాత్మనాం దేహాద్యభిమానినాం-సతామితరేషాం-పదోపసర్పణం-యథామృషాభవేత్ - త
థాసర్వసుహృత్ప్రియాత్మన స్తవపదోపసర్పణంమృషానభవేత్ - యద్యస్మాత్ నోభక్తానామద్భుతంవపురదీదృశఃదర్శి

తావకాశాసావిదమాహమహీపతిమ్॥౧౭॥ మత్స్యః॥ నాహంకమండలావస్మిన్ కృచ్ఛ్రంవస్తుమిహో
త్సహే।కల్పయౌకస్సువిపులంయత్రాహంనివసేసుఖమ్॥౧౮॥ శ్రీశుకః॥ సఏనాంతతఆదాయన్యధాదౌ
దంచనోదకే।తత్రక్షిప్తాముహూర్తేనహస్తత్రయమవర్ధత॥౧౯॥ననుఏతదలంరాజన్ సుఖంవస్తుముదం
చనమ్।పృథుదేహపదంమహ్యంయత్త్వాహంశరణాగతా॥౨౦॥తతఆదాయసారాజ్ఞాక్షిప్తారాజన్ స
రోవరే।తదావృత్త్యాత్మనాసర్వంమహామీనోఽన్వవర్ధత॥౨౧॥ నైతన్మేస్వస్తయేరాజన్నుదకంసలిలౌక
సః।నిధేహిరక్షాయోగేనహ్రదేమామవిదాసిని॥ ౨౨ ॥ ఇత్యుక్తస్సోఽనయన్మత్స్యంతత్రతత్రవిదాసిని।
జలాశయేఽసంమితంతంసముద్రేప్రాక్షిపజ్ఝషమ్॥ ౨౩॥ క్షిప్యమాణస్తమాహేదమిహమాంమకరాద
యః।అదంత్యతిబలావీరనమాముత్స్రష్టుమర్హసి॥౨౪॥శ్రీశుకః॥ ఏవంవిమోహితస్తేనవదతావల్గుభార
తీమ్।తమాహకోభవానస్మాన్మత్స్యరూపేణమోహయన్॥ ౨౫॥ నైవంవీర్యోజలచరోదృష్టోఽస్మాభిఃశ్రు
తోఽపివా।యోభవాన్ యోజనశతమహ్నాభివ్యానశేసరః॥ ౨౬ ॥ నూనంత్వంభగవాన్ సాక్షాద్ధరి
ర్నారాయణోఽవ్యయః।అనుగ్రహాయభూతానాంధత్సేరూపంజలౌకసామ్॥౨౭॥ నమస్తేపురుషశ్రేష్ఠస్థి
త్యుత్పత్త్యప్యయేశ్వర।భక్తానాంనఃప్రపన్నానాంముఖ్యోహ్యాత్మాగతిర్విభో॥ ౨౮॥ సర్వేలీలావతారా
స్తేభూతానాంభూతిహేతవః।జ్ఞాతుమిచ్ఛామ్యదోరూపంయదర్థంభవతాధృతమ్॥౨౯॥నతేఽరవిందాక్షప
దోపసర్పణంమృషాభవేత్సర్వసుహృత్ప్రియాత్మనః।యథేతరేషాంపృథగాత్మనాంసతామదీదృశోయ
ద్వపురద్భుతంహినః॥౩౦॥శ్రీశుకః ॥ ఇతిబ్రువాణంనృపతింజగత్పతిస్సత్యవ్రతంమత్స్యవపుర్యుగక్షయే।
విహర్తుకామఃప్రళయార్ణవేఽబ్రవీచ్చికీర్షితైకాంతజనప్రియఃప్రభుః॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ సప్తమే
ద్యతనాదూర్ధ్వమహన్యేతదరిందమ।నిమంక్ష్యత్యప్యయాంభోధౌత్రైలోక్యంభూర్భువాదికమ్॥ ౩౨ ॥
త్రైలోక్యాంలీయమానాయాంసంవర్తాంభసివైతదా। ఉపస్థాస్యతినౌరేకావిశాలాత్వాంమయేరి
తా॥౩౩॥త్వంతావదోషధీస్సర్వాబీజాన్యుచ్చావచానిచ। సప్తర్షిభిఃపరివృతస్సర్వసత్త్వోపబృంహితః॥
౩౪॥ఆరుహ్యబృహతీంనావంవిచరిష్యస్యవిక్లబః।ఏకార్ణవేనిరాలోకేఋషీణామేవవర్చసా॥౩౫॥ దో
ధూయమానాంతాంనావంసమీరేణబలీయసా।ఉపస్థితస్యమేశృంగేనిబధ్నీహిమహాహినా॥౩౬॥ అహం
త్వామృషిభిస్సాకంసహనావముదన్వతి।వికర్షన్ విచరిష్యామియావద్బ్రాహ్మీనిశాప్రభో॥ ౩౭॥ మదీ
యంమహిమానంచపరబ్రహ్మేతిశబ్దితమ్।వేత్స్యస్యనుగృహీతంమేసంప్రశ్నైర్వివృతంహృది॥౩౮ ॥ ఇ
త్థమాదిశ్యరాజానంహరిరంతరధీయత।సోఽన్వవైక్షతతంకాలంయంహృషీకేశఆదిశత్॥౩౯॥ ఆస్తీర్యద
ర్భాన్ ప్రాక్కూలాన్ రాజర్షిఃప్రాగుదఙ్ముఖః । నిషసాదహరేఃపాదౌచింతయన్ మత్స్యరూపిణః॥
౪౦॥తతస్సముద్రఉద్వేలస్సర్వతఃప్లావయన్మహీమ్। వర్ధమానోమహామేఘైర్వర్షద్భిస్సమదృశ్యత॥
౪౧॥ధ్యాయన్ భగవతఃపాదౌదదృశేనావమాగతామ్।తామారురోహవిప్రేంద్రైరాదాయౌషధీర్వీరు

తవానసిపృథగాత్మనోసతామితి-సాంతరే-పృథగాత్మనోభేదదర్శినః-పుంసఃఅసతాంఅపరిచ్ఛిన్నానాం- పదోపస
ర్పణంయథామృషేత్యర్థః॥౩౦॥ఇతీతి॥ఏకాంతజనాఃభక్తాః- తేషాంప్రియాణ్యేవచికీర్షితానియేన॥౪౧॥సప్తమఇతి॥ అ
ప్యయాంభోధౌప్రళయార్ణవే-భూర్భువాదికమిత్యర్థః॥౩౨॥త్రైలోక్యామితి॥సంవర్తాంభసిప్రళయోదకే- త్వాము
పస్థాస్యతి-ప్రాప్స్యతి॥౩౩॥త్వమితి॥ఓషధీః-ఆదాయేతిశేషః॥౩౪॥ఆరుహ్యేతి॥ఋషీణామేవాలోకేనవిచరిష్యసి॥౩౫॥దో
ధూయమానామితి॥మహాహినావాసుకినా॥౩౬॥౩౭॥మదీయమితి॥మేమయా-అనుగృహీతంప్రసాదీకృతం-హృది-అపరో
క్షంవేత్స్యసిత్వయాకృతైఃసంప్రశ్నైః-మయావివృతంప్రకాశితంసంతం॥౩౯॥ ౪౪ ॥ నిబధ్యేతి ॥ వరత్రేణరూపేణ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥సాగరం తారయిష్యంతం తరిష్యన్నివ సాగరం । సత్యవ్రతో గురుత్వేన తుష్టావ హరిమష్టభిః॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥అత్రేదం చింత్యం కిమయం మహాప్రళయో బ్రాహ్మనందినో వేతి - తత్ర తావత్ - బ్రాహ్మ్యాలయ ఇతియోసావస్మిన్మహాకల్ప ఇతి చోక్తేర్మహాప్రళయ ఇతి ప్రాప్తం - నేతి బ్రూమః మహాప్రళయే పృథివ్యాదీనామవశేషాసంభవాత్- యావద్బ్రాహ్మీ నిశేత్యాద్యుక్తివిరోధాచ్చ-అతో బ్రాహ్మనందిన ఇతియుక్తం-నచైతదపి సంగచ్ఛతే-సంవర్తకానాం వృష్ట్యాదిభిర్వినా అకస్మాదేవ సప్తమే హ్ని త్రైలోక్యం నిమంక్ష్యతీతి మత్స్యోక్తేరనుపపత్తేః యచ్చోక్తం- ప్రథమస్కంధే ॥ శ్లో ॥ రూపం స జగృహే మాత్స్యం చాక్షుషాంతర సంప్లవే।నావ్యారోప్య మహీమయ్యామపాద్వైవస్వతం మనుమిత్యాది॥ తదపి తదా దుర్ఘటం-నహి ప్రళయద్వయేపి మహీమయ్యాం నావ్యారోహః సంభవతి - నచాక్షుషమన్వంతరే ప్రళయోస్తి - తథా చ సతి-సప్తమో మనుర్వైవస్వత ఇతి చ దుర్ఘటం స్యాత్ - త్వం తావదోషధీః సర్వా ఇత్యాది నిర్దేశోపి న సంగచ్ఛతే-నహి తదౌషధ్యాదీనాం సత్త్వానాం చావశేషః సంభవతి-తస్మాదన్యథా వర్ణ్యతే- నైవాయం వాస్తవః కోపి ప్రళయః కింతు సత్యవ్రతస్య జ్ఞానోపదేశాయావిర్భూతో భగవాన్- వైరాగ్యార్థమకస్మాత్ప్రళయమివ దర్శయామాస-యథాస్మిన్నేవ వైవస్వతమన్వంతరే మార్కండేయాయ దర్శితవాన్ తదపేక్షయైవ చ మహాకల్పేస్మిన్నితి విశేషణం సంగచ్ఛతే - తథా చ ॥ శ్లో॥ తతస్సముద్ర ఉద్వేలస్సర్వతః సమదృశ్యతేతి - తస్యైవ తదా దర్శనముక్తమిత్యేషా దిక్ - ప్రస్తుతం స్తోత్రం వ్యాఖ్యాస్యామః॥౪౫॥తత్ర నానాయోనిషు సంసరతః స్వస్య భగవత్కృపయైవ తత్ప్రాప్తిం దృష్ట్వా ముక్తయే తమేవ ప్రార్థయతే॥ అనాదీతి॥ అనాదియ్యా అవిద్యా తయా ఉపహతా ఆవృత్తా ఆత్మసంవిద్యేషాం తే-అతఏవ అవిద్యామూలైస్సంసారపరిశ్రమైః

ధః॥౪౨॥తమూచుర్మునయః ప్రీతా రాజన్ ధ్యాయస్వ కేశవం।స వై నస్సంకటాదస్మాదవితా శం విధాస్యతి॥౪౩॥సోనుధ్యాతస్తతో రాజ్ఞః ప్రాదురాసీన్మహార్ణవే।ఏకశృంగధరో మత్స్యో హైమో నియుతయోజనః॥౪౪॥నిబధ్య నావం తచ్ఛృంగే యథోక్తా హరిణా పురా।వరత్రేణాహినా తుష్టస్తుష్టావ మధుసూదనం॥౪౫॥ రాజా॥అనాద్యవిద్యోపహతాత్మసంవిదస్తన్మూలసంసార పరిశ్రమాతురాః । యదృచ్ఛయేహోపసృతా యమాప్నుయుర్విముక్తిదో నః పరమో గురుర్భవాన్॥౪౬॥ జనోబుధోయం నిజకర్మబంధనస్సుఖేచ్ఛయా కర్మ సమీహతేసుఖమ్। యత్సేవయా తాం విధునోత్యసన్మతిం గ్రంథిం విభింద్యాద్ధృదయే స నో గురుః॥౪౭॥యత్సేవయాగ్నేరివ రుద్రరోదనం పుమాన్విజహ్యాన్మలమాత్మనస్తమః। భజేత వర్ణం నిజమేష సోవ్యయో భూయాత్స ఈశః పరమో గురుర్గురోః॥ ౪౮॥ నయత్ప్రసాదాయుతభాగలేశమన్యే చ దేవా గురవో జనాస్స్వయమ్।కర్తుం సమేతాః ప్రభవంతి పుంసస్తమీశ్వరం త్వాం శరణం ప్రపద్యే॥౪౯॥ సచక్షురంధస్య యథాగ్రణీః కృతస్తథా జనస్యావిదుషో బుధో గురుః । త్వమర్కదృక్సర్వదృశాం సమీక్షణో వృతో గురుర్నస్స్వగతిం బుభుత్సతామ్॥౫౦॥జనో జనస్యాదిశతే సతీం గతిం యయా ప్రపద్యేత దురత్యయం తమః

ఆతురాః-ఇహ సంసారే యదృచ్ఛయా యదనుగ్రహాదేవ-ఉపసృతా ఆశ్రితాస్సంతః-యం ప్రాప్నుయుః- స భవానేవ సాక్షాన్నో గురుస్సన్-గ్రంథిం భింద్యాదిత్యుత్తరేణాన్వయః॥౪౬॥ నను వైరాగ్యం వినా కుతో ముక్తిః - తర్హి తస్యత్వత్సేవైకఫలత్వాత్సేవామాదిశేత్యాశయేనాహ॥జన ఇతి॥అబుధోయం జనః-అసుఖం యథా భవతి తథా-కర్మసమీహతే- తాం అసన్మతిం సుఖేచ్ఛాం ధునోతి - హృదయరూపం గ్రంథిం-స విభింద్యాత్ యతః స ఏవ పరమో గురుః॥ ౪౭॥ నను యజ్ఞదానాదిభిః సత్త్వశుద్ధిం వినా కథం గ్రంథిభేదః స్యాత్ తత్రాహ॥యదితి॥యస్య సేవయైవ పుమాన్-ఆత్మనః మనసః-మలం తమో విజహ్యాత్-ఏషః హీనమలః-నిజవర్ణం సత్త్వస్వరూపం-భజేత- స ఈశో నో గురుర్భూయాత్- యతః- స ఏవ గురోరపి పరమో గురుః-మలహానే దృష్టాంతః- రుద్రరోదనం రజతం॥ శ్రుతి॥ యదరోదీత్తద్రుద్రస్య రుద్రత్వం యదశ్వ్రశీయత తద్రజతగ్ం హిరణ్యమభవదితి శ్రుతేః-తద్వత్-యథాగ్నేః సంపర్కాన్మలం జహాతి-స్వవర్ణం భజతే-నతు తక్షణాదిభిః- తథా న యజ్ఞాదిభిః మలత్యాగః-కింతు త్వత్సేవయైవ- తేషాంతు సేనాంగత్వమేవేతి భావః ॥ ౪౮॥ పరమేశ్వరత్వం పరమగురుత్వం చ ప్రపంచయన్నాహ॥ నేతి॥యత్ప్రసాదస్యాయుతభాగస్తస్య లేశమాత్రమప్యన్యే దేవాదయః-సమేతా అపి- స్వయం తన్నిరపేక్షాస్సంతః. న కర్తుం ప్రభవంతి॥౪౯॥తదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయన్నాహ-సచక్షురితి॥అవిదుషో జనస్య- బుధో విద్వాన్ గురుః-తథైవ అర్కప్రకాశవత్.స్వత ఏవ దృక్ జ్ఞానం యస్య సః అర్కదృక్- అతః సర్వదృశాం సర్వేంద్రియాణాం సమీక్షణః ప్రకాశకః-అత ఏవ-స్వగతిం బోద్ధుమిచ్ఛద్భిః-నోస్మాభిర్గురుర్వృతోసి॥ ౫౦ ॥ కించ ప్రాకృతో గురురనర్థమేవా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పురేవేత్యాహ॥ జన ఇతి॥ ఆదిశతే ఉపదిశతి-అసతీం గతిమర్థకామాదిగతిం-తమః సంసారం॥౪౭॥ నను తర్హి సర్వోపి లోకో మామేవ కిం నోపసర్పతి-అజ్ఞానాదిత్యాహ॥ త్వమితి॥ ప్రియస్సుహృచ్చాసావీశ్వరశ్చ॥౪౮॥ అహం తు త్వామేవ శరణం యామీత్యాహ॥ తమితి॥ ప్రతిబోధనాయ ఉపదేశాయ-అర్థదీపైః పరమార్థప్రకాశకైః-హృదయే భవాన్ గ్రంథీన్ అహంకారాదీన్ స్వలోకః స్వస్వరూపం వివృణు-ప్రకాశయ॥౪౯॥ ఇతీతి॥ నృపతిం ప్రతి॥౫౦॥ పురాణేతి॥ పురాణసంహితాం మత్స్యపురాణం-అశేషతః-అబ్రవీదిత్యనుషంగః॥౫౫॥౫౬॥ అతీతేతి॥ అతీతః పూర్వో యః ప్రళయః తస్యాపాయే అవసానే॥౫౭॥౫౯॥ అవ

త్వమవ్యయజ్ఞానమమోఘమంజసా ప్రపద్యతే యేన జనో నిజం పదం॥ ౫౧ ॥ త్వం సర్వలోకస్య సుహృత్ప్రియే శ్వరో హ్యాత్మా గురుర్జ్ఞానమభీష్టసిద్ధిః। అథాపి లోకో న భవంతమంధధీర్జానాతి సంతం హృది బద్ధ కామః॥౫౨॥ తం త్వామహం దేవవరం వరేణ్యం ప్రపద్య ఈశం ప్రతిబోధనాయ। ఛింధ్యర్థదీపైర్భగవన్ వచోభిర్గ్రంథీన్ హృదయ్యాన్ వివృణు స్వలోకః॥శ్రీశుకః॥ ౫౩ ॥ ఇత్యుక్తవంతం నృపతిం భగవానాదిపూరుషః। మత్స్యరూపీ మహాంభోధౌ విహరం స్తత్త్వమబ్రవీత్॥ ౫౪ ॥ పురాణసంహితాం దివ్యాం సాంఖ్యయోగక్రియావతీం । సత్యవ్రతస్య రాజర్షేరాత్మగుహ్యమశేషతః॥ ౫౫ ॥ సోశ్రౌషీదృషిభిస్సాకమాత్మతత్త్వమసంశయం। నావ్యాసీనో భగవతా ప్రోక్తం బ్రహ్మ సనాతనం॥ ౫౬॥ అతీతప్రళయాపాయ ఉత్థితాయ చ వేధసే। హత్వాసురం హయగ్రీవం వేదాన్ ప్రత్యాహరద్ధరిః॥౫౭॥ సతు సత్యవ్రతో రాజన్ జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః। విష్ణోః ప్రసాదాత్కల్పేస్మిన్నాసీద్వైవస్వతో మనుః॥౫౮॥ సత్యవ్రతస్య రాజర్షేర్మాయామత్స్యస్య శార్ఙ్గిణః। సంవాదం మహదాఖ్యానం శ్రుత్వా ముచ్యేత కిల్బిషాత్॥౫౯॥ అవతారం హరేర్యోయం కీర్తయేదన్వహం నరః। సంకల్పాస్తస్య సిధ్యంతి స యాతి పరమాం గతిమ్॥౬౦॥ ప్రళయపయసి ధాతుస్సుప్తశక్తేర్ముఖేభ్యః శ్రుతిగణముపనీతం ప్రత్యుపాదత్త హత్వా। దితిజమకథయద్యో బ్రహ్మ సత్యవ్రతానాం తమహమఖిలహేతుం జిహ్మమీనం నతోస్మి॥౬౧॥ ... ... ❁

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- అష్టాదశసహస్రికాయాం సంహితాయాం
పారమహంస్యాం-శ్రీవైయాసిక్యాం- శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం
అష్టమస్కంధే-చతుర్వింశోధ్యాయః.

తారమితి॥ యోయం హరేరవతారః-తం యః కీర్తయేత్॥౬౦॥ ప్రళయేతి॥ సత్యవ్రతానాం సత్యవ్రతస్య ఋషీణాంచ- ఛత్రిణో గచ్ఛంతీతివత్-లింగసమవాయన్యాయాద్బహువచనం-జిహ్మమీనం మాయామత్స్యం॥౬౧॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-అష్టమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం శ్రీధరాచార్యవిరచితాయాం
భావార్థదీపికాయాం-చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

ఓం- తత్సత్-శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

అష్టమస్కంధస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

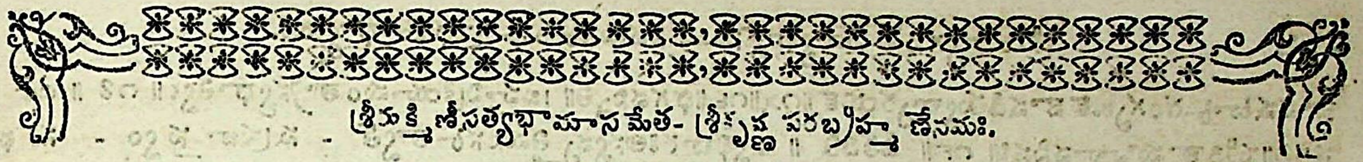

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-నవమస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ గుణాయంగుణతావాప్తైర్వృణతేకరుణానిధిమ్। తమహంశరణంయామిపరమానందమాధవమ్॥
త్రిగుణాష్టభిరధ్యాయైర్వైవస్వతసుతాన్వయః । నవమేకృష్ణసత్కీర్తిప్రసంగాయవితన్యతే ।
ఏవముక్తోష్టమస్కంధేసద్ధర్మస్సత్త్వశోధకః । కర్తృకాలకవద్భ్రాదిమన్వాదీనాంనిరూపణైః॥
సధర్మశుద్ధసత్త్వానామంతరంగేశసత్కథా।సూర్యసోమాన్వయాఖ్యానైరథనాసంగతోచ్యతే॥
త్రయోదశభిరధ్యాయైః సూర్యవంశోనువర్ణ్యతే । ఏకాదశభిరధ్యాయైఃసోమవంశస్తతఃపరైః॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేవైవస్వతసుతాన్వయే।సోమవంశప్రవేశోక్త్యైసుద్యుమ్నస్త్రీత్వముచ్యతే।

ఉక్తానువాదపూర్వకంవైవస్వతమనోర్వంశంపృచ్ఛతిమన్వంతరాణీత్యాదిపంచభిః॥౧॥౨॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫॥౬॥౭॥అను క్తంవంశంవక్తుంపూర్వోక్తమేవతావద్వంశం- తత్ప్రవర్తకంశ్రీనారాయణమారభ్య-అనుస్మారయతి - పరాపరేషా మిత్యాదిపంచభిః॥౮॥౧౨॥ఇక్ష్వాక్వితి॥ నాభాగంచేతిపాఠేపి.నభగఏవనాభాగః - కవిరిత్యస్యవసుమానిత్యపినామాంతర సద్భావాత్ - అష్టమస్కంధేయత్రయోదశాధ్యాయప్రతిపాదితనామానుక్రమణికాయానకోపివిరోధః॥ విష్ణుపురాణే. హరివంశేచ - వైవస్వతస్యఇక్ష్వాకుప్రభృతిపుత్రనవకమేవాభిహితం-నదశమస్యకవేఃబాల్యఏవమృతత్వాత్ - ఏవమే

విష్ణురాతః॥ మన్వంతరాణిసర్వాణిత్వయోక్తానిశ్రుతానిమే । వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్యహరేస్తత్రకృతా నిచ॥౧॥ యోసౌసత్యవ్రతోనామరాజర్షిర్ద్రవిడేశ్వరః । జ్ఞానంయోతీతకల్పాంతేలేభేపురుషసేవ యా॥ ౨॥ సవైవివస్వతఃపుత్రోమనురాసీదితిశ్రుతమ్ । తతస్తస్యసుతాఃప్రోక్తాఇక్ష్వాకుప్రముఖాన్నృ పాః॥౩॥ తేషాంవంశంపృథగ్బ్రహ్మన్వంశానుచరితానిచ।వర్ణయస్వమహాభాగనిత్యంశుశ్రూషతాంహి నః॥౪॥ యేభూతాయేభవిష్యాశ్చభవంత్యద్యతనాశ్చయే। తేషాంనఃపుణ్యకీర్తీనాంపూర్వేషాంవదవిక్ర మాన్॥౫॥సూతః॥ఏవంపరీక్షితారాజ్ఞాసదసిబ్రహ్మవాదినామ్ । పృష్టఃప్రోవాచభగవాన్ఛుకఃపరమధ ర్మవిత్॥౬॥శ్రీశుకః॥శ్రూయతాంమానవోవంశఃప్రాచుర్యేణపరంతప। నశక్యతేవిస్తరేణవక్తుంవర్షశ తైరపి॥౭॥పరావరేషాంభూతానామాత్మాయఃపురుషఃపరః । సఏవాసీదిదంవిశ్వంకల్పాంతేన్యన్నకిం చన॥౮॥తస్యనాభేస్సమభవత్పద్మకోశోహిరణ్మయః। తస్మిన్జజ్ఞేమహారాజస్వయంభూశ్చతుర్భావనః॥ ౯॥మరీచిర్మనసస్తస్యజజ్ఞేతస్యాపికశ్యపః।దాక్షాయణ్యాంతతోదిత్యాంవివస్వానభవత్సుతః॥౧౦॥తతో మనుఃశ్రాద్ధదేవస్సంజ్ఞాయామాసభారత । శ్రద్ధాయాంజనయామాసదశపుత్రాన్సఆత్మవాన్॥౧౧॥ ఇక్ష్వాకునృగశర్యాతిదిష్టధృష్టకరూశకాన్।నరిష్యంతంపృషధ్రంచనభగంచకవింవిభుమ్॥ ౧౨॥ అప్రజ స్యమనోఃపూర్వంవసిష్ఠోభగవాన్కిల।మిత్రావరుణయోరిష్టింప్రజార్థమకరోద్విభుః॥ ౧౩ ॥ తతశ్శ్ర ద్ధామనోఃపత్నీహోతారంసమయాచత।దుహిత్రర్థముపాగమ్యప్రణిపత్యపయోవ్రతా॥౧౪॥ ప్రే షితోధ్వర్యుణాహోతాతద్ధ్యాయన్వ్యచరత్తదా। గృహీతేతేనహవిషివషట్కారంగృణన్ద్విజః॥౧౫॥

వాత్రద్వితీయేధ్యాయే॥ ౧౪॥ శ్లో॥ వివేశక్లైశోరవయోఃపరాంగతిమితివక్ష్యమాణత్వాత్॥౧౨॥సూర్యపౌత్రసుద్యుమ్న స్యస్త్రీత్వేసతి - బుధాత్పురూరవఃప్రభృతిసోమవంశసంచారంవక్తుంసప్రస్తావమిలోపాఖ్యానమాహ॥ అప్రజస్యమ నోఃపూర్వమిత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తి॥ అప్రజస్యేతి ॥ పూర్వమిక్ష్వాకుప్రభృతీనాముత్పత్తేఃప్రాక్॥ ౧౩॥ తతఇతి॥దుహిత్రర్థం - మమకన్యాయథాభవేత్తథాయజేతిహోతారంసమ్యగయాచత - పయఏవవ్రతమాహారని యమోయస్యాః॥౧౪॥ప్రేషితఇతి॥అధ్వర్యుణా-హోహోతః - యజ-ఇతిప్రేషితోహోతా - తేనగృహీతేహవిషిస తి-తత్ తయాప్రార్థితం-ధ్యాయన్వ్యచరత్ అయజత్-తదధ్యాయత్సమాహితఇతి-పాఠాంతరేతత్ అధ్యాయత్ - వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చావషట్కారంగృణన్ వాషడిత్యుచ్చారయన్ ॥౧౫॥౧౬॥ భగవన్నితి॥ బ్రహ్మవిక్రియామంత్రాన్యథాత్వం॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ తదితి॥ప్రపితామహోవసిష్ఠః॥ ౧౯॥ ఏతదితి ॥ వ్యభిచారఃఅన్యవృత్తిమనస్కత్వాత్ - సుప్రజాస్త్వం - సుపుత్రవత్త్వం॥౨౦॥ఏవమితి॥ఆదిపురుషంశ్రీహరిం-సభగవాన్ వసిష్ఠః-అస్తౌషీత్ తత్తన్మంత్రాణాంయథోక్తప్రాయశ్చిత్తాద్యనుష్ఠానేనయథావిధ్యనుష్ఠితకర్మణామివఫలప్రదాతారంహరింప్రార్థయామాసేత్యర్థః॥౨౧॥౨౨॥ఏకదేతి॥ ఏగ

హోతుస్తద్వ్యభిచారేణ కన్యేళానామసాభవత్ । తాంవిలోక్యమనుఃప్రాహ నాతిహృష్టమనాగురుమ్॥౧౬॥భగవన్ కిమిదంజాతంకర్మవోబ్రహ్మవాదినామ్ । విపరీతమహోకష్టంమైవంస్యాద్బ్రహ్మవిక్రియా॥౧౭॥యూయంమంత్రవిదోయుక్తాస్తపసాదగ్ధకిల్బిషాః।కుతస్సంకల్పవైషమ్యమనృతంవిబుధేష్వివ॥౧౮॥తన్నిశమ్యవచస్తస్యభగవాన్ప్రపితామహః । హోతుర్వ్యతిక్రమంజ్ఞాత్వాబభాషేరవినందనమ్॥౧౯ ॥ ఏతత్సంకల్పవైషమ్యంహోతుస్తేవ్యభిచారతః । తథాపిసాధయిష్యేహంసుప్రజాస్త్వంస్వతేజసా॥౨౦॥ఏవంవ్యవసితోరాజన్ భగవాన్ సమహాయశాః । అస్తౌషీదాదిపురుషమిళాయాఃపుంస్త్వకామ్యయా॥౨౧॥తస్మైకామవరంతుష్టోభగవాన్ హరిరీశ్వరః। దదావిళాభవత్తేనసుద్యుమ్నఃపురుషర్షభః॥౨౨॥సఏకదామహారాజవిచరన్ మృగయాంవనే। వృతఃకతిపయామాత్యైరశ్వమారుహ్యసైంధవమ్॥౨౩॥ప్రగృహ్యరుచిరంచాపంశరాంశ్చపరమాద్భుతాన్।దంశితోనుమృగంవీరోజగామదిశముత్తరామ్॥౨౪॥సకుమారవనంమేరోరధస్తాత్ప్రవివేశహ। యత్రాస్తేభగవాన్ శర్వోరమమాణస్సహోమయా॥౨౫॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టఏవాసౌసుద్యుమ్నఃపరవీరహా । అపశ్యత్స్త్రియమాత్మానమశ్వంచబడబాంనృప॥౨౬॥తథాతదనుగాస్సర్వేహ్యాత్మలింగవిపర్యయమ్। దృష్ట్వావిమనసోభూవన్వీక్షమాణాఃపరస్పరమ్॥౨౭॥రాజా॥ కథమేవంవిధోదేశఃకేనవాభగవన్ కృతః । ప్రశ్నమేతంసమాచక్ష్వపరంకౌతూహలంహినః॥౨౮॥శ్రీశుకః॥ ఏకదాగిరిశంద్రష్టుమృషయస్తత్రసువ్రతాః । దిశోవితిమిరాభాసాఃకుర్వంతస్సముపాగమన్॥౨౯॥తాన్ విలోక్యాంబికాదేవీవివస్త్రావ్రీడితాభృశమ్।భర్తురంకాత్సముత్థాయనీవిమాశ్వథపర్యధాత్॥ ౩౦ ॥ ఋషయోపితయోర్వీక్ష్యప్రసంగంరమమాణయోః। నివృత్తాఃప్రయయుస్తస్మాన్నరనారాయణాశ్రమమ్॥౩౧॥ తదైవంభగవానాహప్రియాయాఃప్రియకృద్విభుః । స్థానంయఃప్రవిశేదేతత్సవైయోషిద్భవేదితి॥తతఊర్ధ్వంవనంతద్వైపురుషావర్జయంతిహి॥౩౨॥సాచానుచరసంయుక్తావిచచారవనాద్వనమ్।అథతామాశ్రమాభ్యాశేచరంతీంప్రమదోత్తమామ్॥ ౩౩॥ స్త్రీభిఃపరివృతాంవీక్ష్యచకమేభగవాన్ బుధః।సాపితంచకమేసుభ్రూస్సోమరాజసుతంపతిమ్॥౩౪॥ సతస్యాంజనయామాసపురూరవసమాత్మజమ్।ఏవంస్త్రీత్వమనుప్రాప్తస్సుద్యుమ్నోమానవోనృపః॥ ౩౫॥ సస్మారస్వకులాచార్యంవసిష్ఠమితిశుశ్రుమః।సతస్యతాందశాందృష్ట్వాకృపయాభృశపీడితః॥ ౩౬ ॥ సుద్యుమ్నస్యాశయన్ పుంస్త్వముపాధావతశంకరమ్।తుష్టస్సతస్మైభగవానృషయేప్రీతిమావహన్॥౩౭॥స్వాంచవాచమృతాంకుర్వన్నిదమాహవిశాంపతే॥౩౮॥మాసంపుమాన్ సభవితామాసంస్త్రీతపసాతవ। ఇత్థంవ్యవస్థయాకామంసుద్యుమ్నోవతుమేదినీమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః ॥ ఆచార్యానుగ్రహాత్కామంలబ్ధ్వాపుంస్త్వంవ్యవస్థయా।పాలయామాసజగతీంనాభ్యనందన్స్మతంప్రజాః॥౪౦॥ తస్యోత్కలోగయోరాజన్ విమలశ్చసుతాస్త్రయః।ఉత్తరాపథరాజానోబభూవుర్ధర్మవత్సలాః॥౪౧॥తతఃపరిణతేకాలేప్రతిష్ఠానపతిఃప్రభుః।పురూరవసఉత్సృజ్యగాంపుత్రాయగతోవనమ్॥౪౨॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే- నవమస్కంధే-ప్రథమోధ్యాయః. ... ... ❋

తంతిమిరం-ఆభాసః-అన్యస్యప్రకాశః।యాసుతథాభూతాదిశఃకుర్వంతః॥౨౯ ॥ ౩౦॥ ఋషయఇతి॥ ప్రసంగంరత్యభినివేశం-స్త్రీప్రసంగదర్శనకలుషితమనసస్సంతః- తత్కలుషనివృత్త్యర్థమేవ - తత్ప్రసంగశూన్యంనరనారాయణాశ్రమంప్రయయుః॥౩౧॥౩౨॥ప్రాసంగికముక్త్వాప్రస్తుతమనువర్ణయతి॥ సాచేతి ॥ అనుచరీసంయుక్తేతివక్తవ్యేభూతపూర్వగత్యా-పుంస్త్వనిర్దేశః॥౩౩॥౩౯॥ ఆచార్యేతి ॥ నాభ్యనందన్ - స్త్రీత్వేతస్యలజ్జయామాసంనిలీయావస్థానాత్॥౪౦॥౪౧॥౪౨॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ద్వితీయేమనుపుత్రాణాం ద్వావపుత్రాపి రాగతః । కరూశకాదిపంచానాం వంశానాహలఘుక్రమాత్॥వైవస్వతో మనుః శ్రాద్ధదేవః॥౧॥తతఇతి॥ఇక్ష్వాకుఃపూర్వజో యేషాంతాన్॥ ౨॥ తత్రపృషధ్రస్యవంశో నాభవదితిస హేతుకమాహ॥పృషధ్రస్త్వితి త్యారభ్య-కవిఃకనీయానిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ పృషధ్రఇతి॥ ఖడ్గపాణేస్సంతః తిష్ఠతో జాగరణంవీరాసనం-త దేవంవ్రతం యస్య-యత్తః అవహితస్సన్-గాః పాలయామాస॥౩॥ఏకదేతి॥ శార్దూలో వ్యాఘ్రః వర్షతిసతి॥ పర్జన్య ఇతి శేషః॥౪॥౫॥ఖడ్గమితి॥ప్రలీనాఉడుగణా యస్మిన్-సమయ ఇతి శేషః-బభ్రోః కపిలాయాగోః॥ ౬॥ వ్యాఘ్రఇతి॥ గాంకామతోనజఘానేతిఖ్యాపయితుంవృక్ణశ్రవణ ఇత్యాద్యుక్తం - వృక్ణశ్రవణః ఖండితశ్రోత్రః॥ ౭॥ మన్యమానఇతి॥ వృష్టాయాం ప్రభాతాయాం॥౮॥తమితి॥క్షత్రబంధురపి- త్వంనభవితా-అపితు- శూద్రోభవేతి ॥ ౯॥ ౧౩॥ ఏవమితి॥ ఉ

శ్రీశుకః॥ ఏవంగతేథసుద్యుమ్నే మనుర్వైవస్వతస్సుతే । పుత్రకామ స్తపస్తేపే యమునాయాం శతంసమాః॥౧॥తతోఽయజన్మనుర్దేవమపత్యార్థే హరింప్రభుమ్। ఇక్ష్వాకుపూర్వజాన్ పుత్రాన్ లేభేస్వసదృశాన్దశ॥౨॥పృషధ్రస్తుమనోః పుత్రో గోపాలో గురుణాన్వితః। పాలయామాసగాంయత్తో రాత్ర్యాంవీరాసనవ్రతః॥౩॥ ఏకదా ప్రావిశద్గోష్ఠం శార్దూలోనిశివర్షతి। శయానాగావఉత్థాయభీతాస్తాబభ్రముర్వ్రజే॥౪॥ ఏకాంజగ్రాహబలవాన్ సాచుక్రోశభృశాతురా। తస్యాస్తత్క్రందితం శ్రుత్వా పృషధ్రోభిససారహ॥౫॥ఖడ్గమాదాయ సహసా ప్రలీనోడుగణేనిశి। అజానన్నచ్ఛినద్బభ్రోశ్శిరశ్శార్దూలశంకయా॥౬॥ వ్యాఘ్రోపివృక్ణశ్రవణో నిస్త్రింశాగ్రాహతస్తతః । నిశ్చక్రామద్భృశంభీతో రక్తంపథిసముత్సృజన్॥ ౭॥ మన్యమానో హతంవ్యాఘ్రం పృషధ్రః పరవీరహా। అద్రాక్షీత్స్వహతాంబభ్రుం వ్యుష్టాయాంనిశిదుఃఖితః॥౮॥తంశశాపకులాచార్యః కృతాగసమకామతః । నక్షత్రబంధుశ్శూద్ర స్త్వంకర్మణాభవితామునా॥౯॥ఏవంశప్తస్తుగురుణా ప్రత్యగృహ్ణాన్ కృతాంజలిః।అధారయద్వ్రతం వీరఊర్ధ్వరేతాముని ప్రియం॥౧౦॥వాసుదేవేభగవతి సర్వాత్మనిపరేఽమలే।ఏకాంతిత్వంగతో భక్త్యాసర్వభూతసుహృత్సమః ౧౧॥విముక్తసంగశ్శాంతాత్మాసంయతాక్షోఽపరిగ్రహః । యదృచ్ఛయోపపన్నేనకల్పయన్ వృత్తిమాత్మనః॥౧౨॥ఆత్మన్యాత్మానమాధాయజ్ఞానతృప్తస్సమాహితః। విచచారమహీమేతాంజడాంధబధిరాకృతిః॥౧౩॥ఏవంవృత్తోవనంగత్వాదృష్ట్వాదావాగ్నిముత్థితం। తేనోపయుక్తకరణో బ్రహ్మావాపపరం మునిః ॥ ౧౪ ॥ కవిః కనీయాన్విషయేషు నిస్స్పృహో విసృజ్యరాజ్యం సహబంధుభిర్గృహాన్। నివేశ్యచిత్తే పురుషంస్వరోచిషంవివేశకైశోరవయాః పరంగతః॥౧౫॥ కరూశాన్మానవాదాసన్ కారూశాః క్షత్రజాతయః। ఉత్తరాపథగోప్తారో బ్రహ్మణ్యాధర్మవత్సలాః॥౧౬॥ధృష్టాద్ధార్ష్టమభూత్ క్షత్రంబ్రహ్మభూయంగతంక్షితౌ। నృగస్యవంశ్యస్సుమతిర్భూతజ్యోతిస్తతోవసుః॥౧౭॥ వసోః ప్రతీకస్తత్పుత్ర ఓఘవానోఘవత్పితా। కన్యాచౌఘవతీనామసుదర్శనఉవాహతాం॥౧౮॥చిత్రసేనోనరిష్యంతాద్దక్షస్తస్యసుతోభవత్। తస్యమీఢ్వాం స్తతఃకూర్చ ఇంద్రసేనస్తుతత్సుతః॥ ౧౯॥ వీతిహోత్రస్త్వింద్రసేనాత్తస్యసత్యశ్రవాస్సుతః ఉరుశ్రవాస్సుతస్తస్య దేవదత్తస్తతోభవత్॥౨౦॥దేవదత్తస్యభగవానగ్నివేశస్సుతోభవత్ । కానీనఇతివిఖ్యాతో జాతుకర్ణ్యో మహానృషిః॥౨౧॥తతో బ్రహ్మకులంజాతమాగ్నివేశ్యాయనంనృప।నరిష్యంతాన్వయంప్రోక్తోదిష్టవంశమథోశృణు॥౨౨॥నాభాగోదిష్టపుత్రోన్యఃకర్మణావైశ్యతాంగతః। భలంధనస్సుతస్తస్యవత్సప్రీతిర్భలంధనాత్॥౨౩॥వత్సప్రీతేః సుతః ప్రాంశుస్తత్సుతః ప్రమతిర్విభో । ఖనిత్రః ప్రమతేస్త

పయుక్తకరణఃదగ్ధదేహః॥౧౪॥కవేరపివంశోనాభవదిత్యాహ॥ కవిరితి॥ బంధుభిస్సహ రాజ్యంవిసృజ్య॥౧౫॥౧౬॥ధృష్టాదితి॥బ్రహ్మభూయం బ్రాహ్మణత్వం-నృగస్య-వంశ్యఃపుత్రః-సుమతిః-తతో భూతజ్యోతిః-తతో వసుః॥ ౧౭ ॥ వసోరితి॥ఓఘవతఃపితా-తత్పుత్రోప్యోఘవానేవేత్యర్థః॥ ౧౮ ॥ తదేవంత్రిభిఃశ్లోకైః కరూశధృష్టనృగాణాంవంశా ఉక్తాః-నరిష్యంతస్యవంశమాహ చిత్రసేన ఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః ॥ తతఇత్యాదేర్యత్రాధిక్యం స్యాత్తత్రానంతర్యేతతఇత్యాదిపదంవ్యాఖ్యేయం-యత్రయత్రతున్యూనత్వం-తత్రపూర్వస్యపరస్యవా ఆనుషంగాదిభిఃవ్యాఖ్యేయం॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవదత్తస్యేతి॥అగ్నివేశ ఏవ కానీనఇతిజాతుకర్ణ ఇతిచవ్యాఖ్యాతః॥౨౧॥౨౨॥ నాభాగ ఇతి॥దిష్టస్యపుత్రో నాభాగః-వక్ష్యమాణాన్నాభాగాదన్య ఇతిభ్రాంతివ్యుదాసార్థమనువాదమాత్రం॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ తస్యేతి॥అంగిరసః సుతో మహాయోగీసంవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ణః ॥ యమయాజయత్-స మరుత్తః ॥౨౬॥ మరుత్తస్యేతి ॥ అస్య యత్కించిత్పాత్రాదికమాసీత్తత్తు సర్వం - హిరణ్మయం శోభనమభవత్ ॥౨౭॥ అమాద్యదితి ॥ అమాద్యత్ మదం ప్రాప ॥౨౮॥౩౦॥ తమితి ॥ యతః యస్యాం తృణబిందోః పుత్రీ అభవత్ ॥ ౩౧॥ ౩౩॥ హేమేతి ॥ తత్పుత్రః సహదేవః - పాఠాంతరే నామాన్యత్వమాత్రం - అర్థస్తు స ఏవ ॥౩౪॥౩౫॥ సోమేతి ॥ వైశాలభూపాలాః విశాలస్యాన్వయే జాతాః ॥౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్వితీయాధ్యాయ వ్యాఖ్యా-

శ్లో ॥ తృతీయే మనుపుత్రస్య శర్యాతేః కీర్త్యతేన్వయః । యత్ర సౌకన్యమాఖ్యానం రైవతం చ మహాద్భుతమ్ ॥ శర్యాతిరితి ॥ బ్రహ్మిష్ఠః వేదార్థతత్త్వజ్ఞః తదేవాహ ॥ యో వా ఇతి ॥ ద్వితీయమహః ద్వితీయేహ్ని- క్రియమాణం కర్మ ఊచివాన్ ఉవాచ ॥ ౧॥ తస్య వం శం డత్తాన బహిరా రాన ర్తఇత్యాదినా వక్ష్యతి- ఆదౌ తావత్ తత్కన్యావృత్తాంతమాహ ॥ సుకన్యా నామేత్యా

స్తాచ్చాత్తు షోథ వివింశతిః ॥౨౪॥ వివింశతిసుతో రంభః ఖనినేత్రో౽స్య ధార్మికః । కరంధమో మహారాజ స్తస్యాసీదాత్మజో నృప ॥౨౫॥ తస్యావిక్షిత్సుతో యస్య మరుత్తశ్చక్రవర్త్యభూత్ । సంవర్తో౽యాజయద్యం వై మహాయోగ్యంగిరస్సుతః ॥౨౬॥ మరుత్తస్య యథా యజ్ఞో న తథాన్యో౽స్తి కశ్చన । సర్వం హిరణ్మయం చాసీద్యత్కించాస్య శోభనమ్ ॥౨౭॥ అమాద్యదింద్రస్సోమేన దక్షిణాభిర్ద్విజాతయః । మరుతః పరివేష్టారో విశ్వేదేవాస్సభాసదః ॥౨౮॥ మరుత్తస్య దమః పుత్ర స్తస్యాసీద్రాజవర్ధనః । సుధృతి స్తత్సుతో యజ్ఞే సౌధృతేయో నరస్సుతః ॥౨౯॥ తత్సుతః కేవల స్తస్మాద్బంధుమాన్వేదవాం స్తతః । బంధు స్తస్యాభవ త్తస్య తృణబిందు ర్మహీపతిః ॥౩౦॥ తం భేజే౽లంబుసా దేవీ భజనీయ గుణాలయమ్ । వరాప్సరా యతః పుత్రాః కన్యా చేలబిలాభవత్ ॥౩౧॥ తస్యాముత్పాదయామాస విశ్రవా ధనదం సుతం । సోవాప విద్యాం పరమాం పృషేర్యోగేశ్వరాత్పితుః ॥౩౨॥ విశాలశ్శూన్యబంధుశ్చ ధూమ్రకేతుశ్చ తత్సుతాః । విశాలో వంశకృద్రాజా వైశాలీం నిర్మమే పురీమ్ ॥౩౩॥ హేమచంద్రస్సుత స్తస్య ధూమ్రాక్ష స్తస్య చాత్మజః । తత్పుత్రస్సహదేవ స్తు కృశాశ్వ స్తస్య చాత్మజః ॥౩౪॥ కృశాశ్వాత్సోమదత్తో౽భూద్యో౽శ్వమేధైరిడస్పతిమ్ । ఇష్ట్వా పురుషమాపాగ్ర్యాం గతిం యోగేశ్వరాదృతామ్ ॥౩౫॥ సౌమదత్తిస్తు సుమతి స్తత్సుతో జనమేజయః । ఏతే వైశాలభూపాలా స్తృణబిందోర్యశోధరాః ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః........

శ్రీశుకః ॥ శర్యాతిర్మానవో రాజా బ్రహ్మిష్ఠస్స బభూవహ । యో వా అంగిరసాం సత్రే ద్వితీయమహ ఊచివాన్ ॥౧॥ సుకన్యా నామ తస్యాసీత్కన్యా కమలలోచనా । తయా సార్ధం వనగతో హ్యగమచ్చ్యవనాశ్రమం ॥౨॥ సా సఖీభిః పరివృతా విచిన్వంత్యంఘ్రిపాన్వనే । వల్మీకరంధ్రే దదృశే ఖద్యోతే ఇవ జ్యోతిషీ ॥౩॥ తే దైవచోదితా బాలా జ్యోతిషీ కంటకేన వై । అవిధ్యన్ముగ్ధభావేన సుస్రావాసృక్తతో బహు ॥౪॥ శకృన్మూత్రనిరోధో౽భూత్సైనికానాం చ తత్క్షణాత్ । రాజర్షిస్తానుపాలక్ష్య పురుషాన్విస్మితో౽బ్రవీత్ ॥౫॥ అప్యభద్రం న యుష్మాభిర్భార్గవస్య విచేష్టితం । వ్యక్తం కేనాపి న స్తస్య కృతమాశ్రమదూషణం ॥౬॥ సుకన్యా ప్రాహ పితరం భీతా కించిత్కృతం మయా । ద్వే జ్యోతిషీ హ్యజానంత్యా నిర్భిన్నే కంటకేన తే ॥౭॥ దుహితు స్తద్వచశ్శ్రుత్వా శర్యాతిర్జాతసాధ్వసః । మునిం ప్రసాదయామాస వల్మీకాంతర్హితం శనైః ॥౮॥ తదభిప్రాయమాజ్ఞాయ ప్రాదాద్దుహితరం మునేః । కృచ్ఛ్రాన్ముక్తస్తమామంత్ర్య పురం ప్రాయాత్సమాహితః ॥౯॥ సుకన్యా చ్యవనం ప్రాప్య పతిం పరమకోపనం । ప్రీణయామాస చిత్తజ్ఞా హ్యప్రమత్తానువృత్తిభిః ॥౧౦॥ కస్యచిత్త్వథ కాలస్య నాసత్యావాశ్రమం గతౌ । స పూజయిత్వా ప్రోవాచ వయో మే దత్తమీశ్వరౌ ॥౧౧॥ గ్రహం గ్రహీష్యే సోమస్య యజ్ఞే వామప్యసోమపోః । క్రియతాం మే వయోరూపం ప్రమదానాం ॥౧౨॥

౨॥౫॥ అపీతి ॥ భార్గవస్య చ్యవనస్య-అభద్రమపరాధః ॥౬॥౮॥ తదితి ॥ ముగ్ధయా మమ కన్యయా-క్షంతవ్యం త్వయా మృత్యుం చ్యవమానేకతి వర్షాణ్యస్యాః వివాహః కృతోనవేత్యాదివాక్యైః- తదభిప్రాయం తస్యాభిప్రాయం-జ్ఞాత్వా. - మునేః- మునయే- తాం దుహితరం ప్రాదాత్ ॥౯॥౧౦॥ కస్యేతి ॥ హే ఈశ్వరౌ సద్వైద్యౌ యువాం. - మహ్యం వయః తారుణ్యం. - దత్తం సంపాదయతం ॥౧౧॥ గ్రహమితి ॥ అసోమపోః సోమపానరహితయోరపి-వాం యువయోః సోమస్య గ్రహం సోమపూర్ణం పాత్రం-గ్రహీష్యే దాస్యామి-యువాం సోమేన యక్ష్యే ఇత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రవాయవం గృహ్ణాతీత్యాదిషు ద్రవ్యస్య - దేవతాసంబంధానుపపత్త్యా గృహ్ణాతేర్యాగపర్యవసాయిత్వాత్ ॥౧౨॥ బాఢమితి ॥ బాఢమిత్యభినంద్య భవానస్మిన్నిమజ్జ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తామిత్యూచతుః॥౧౩॥ఇతీతి॥హ్రదంప్రవేశితః-తావపి-తమతివృద్ధంగృహీత్వా-ప్రవిష్టావిత్యర్థః॥౧౪॥౧౫॥ తానితి ॥ అశ్వినౌశరణంయయౌ-యువాంపృథక్ స్థిత్వా-మత్పతిందర్శయతమితి॥ ప్రార్థయామాసేత్యర్థః॥౧౬॥౧౯॥ చికీర్షితమితి॥ప్రలంభితో వంచితః- హేఅసతి-అసంమతంఅనభీష్టం॥౨౦॥కథమితి॥ హేసతాంకులప్రసూతే- త్రైమతిః-అన్యథాతద్విపర్యయేణకథంఅవగతాఅవసన్నా అధ్యవసితేతివా-తదేవాహ - కులదూషణంత్విదమిత్యాది॥౨౧॥౨౩॥సోమేనేతి॥ వీరం శర్యాతిం. శ్లో॥గ్రహంగ్రహీష్యేసోమస్యేత్యుక్తప్రకారేణ-సోమస్యగ్రహమగ్రహీత్॥౨౪॥ ౨౮॥ సఇతి॥ విషయాన్ దే

దానాంయదీప్సితం॥౧౨॥బాఢమిత్యూచతుర్విప్రమభినంద్యభిషక్తమౌ। నిమజ్జతాంభవానస్మిన్ హ్రదే సిద్ధవినిర్మితే॥౧౩॥ఇత్యుక్తోజరయాగ్రస్తదేహోథమునిసత్తమః । హ్రదంప్రవేశితోశ్విభ్యాంవలీపలితవిక్రియః॥౧౪॥ పురుషాస్త్రయఉత్తస్థురపీచ్యావనితాప్రియాః । పద్మస్రజఃకుండలినస్తుల్యరూపాస్సువాససః॥౧౫॥తాన్నిరీక్ష్యవరారోహాసరూపాన్ సూర్యవర్చసః। అజానతీపతింసాధ్వీహ్యశ్వినౌశరణంయయౌ॥౧౬॥దర్శయిత్వాపతింతస్యైపాతివ్రత్యేనతోషితౌ । ఋషిమామంత్ర్యయయతుఃస్వాయమానౌత్రివిష్టపం ॥ ౧౭ ॥యక్ష్యమాణోథశర్యాతిశ్చ్యవనస్యాశ్రమంగతః। దదర్శదుహితుఃపార్శ్వే పురుషంసూర్యవర్చసం॥౧౮॥ రాజాదుహితరంప్రాహకృతపాదాభివందనామ్। ఆశిషాన్నప్రయుంజానోనాతిహృష్టమనాఇవ॥౧౯॥ శర్యాతిః ॥ చికీర్షితంతేకిమిదంపతిస్త్వయాప్రలంభితోలోకనమస్కృతోమునిః। యాత్వంజరాగ్రస్తమసత్యసంమతంవిహాయజారంభజసేముమధ్వగమ్॥౨౦॥ కథంమతిస్తేఽవగదాన్యథాసతాంకులప్రసూతేకులదూషణంత్విదమ్ । బిభర్షిజారంయదపత్రపాకులంపితుశ్చభర్తుశ్చనయస్యధస్తమః॥౨౧॥ ఏవంబ్రువాణంపితరంస్మయమానాశుచిస్మితా।ఉవాచతాతజామాతాతవైషభృగునందనః॥౨౨॥శశంసపిత్రేతత్సర్వంవయోరూపాభిలంభనం । విస్మితఃపరమప్రీతస్తనయాంపరిషస్వజే॥ ౨౩ ॥ సోమేనాయాజయద్వీరంగ్రహంసోమస్యచాగ్రహీత్ । అసోమపోరప్యశ్వినోశ్చ్యవనస్స్వేనతేజసా॥౨౪॥హంతుంతమాదదేవజ్రంశతమన్యురమర్షితః । సవజ్రంస్తంభయామాసభుజమింద్రస్యభార్గవః॥౨౫॥అన్వజానంస్తతస్సర్వేగ్రహంసోమస్యచాశ్వినోః। భిషజావితియత్పూర్వంసోమాహుత్యాంబహిష్కృతౌ॥౨౬॥ఉత్తానబర్హిరానర్తోభూరిషేణఇతిత్రయః।శర్యాతేరభవన్పుత్రాఆనర్తాద్రైవతోభవత్॥౨౭॥సోంతస్సముద్రేనగరీంవినిర్మాయకుశస్థలీమ్। ఆస్థితోభుక్తవిషయానానర్తాదీనరిందమః॥౨౮॥తస్యపుత్రశతంజజ్ఞేకకుద్మిజ్యేష్ఠముత్తమమ్ । కకుద్మీరేవతీంకన్యాంసమాదాయవిభుంగతః॥౨౯॥పుత్ర్యావరంపరిప్రష్టుంబ్రహ్మలోకమపావృతమ్।ఆవర్తమానేగాంధర్వేస్థితోఽలబ్ధక్షణఃక్షణం ౩౦ ॥ తదంతఆద్యమానమ్యస్వాభిప్రాయంన్యవేదయత్ । తచ్ఛ్రుత్వాభగవాన్ బ్రహ్మాప్రహస్యతమువాచహ॥ ౩౧॥ అహోరాజన్నిరుద్ధాస్తేకాలేనహృదియేకృతాః । తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణాంగోత్రాణిచనశృణ్మహే॥౩౨॥కాలోభియాతస్త్రిణవచతుర్యుగవికల్పితః । తద్గచ్ఛదేవదేవాంశోబలదేవోమహాబలః॥౩౩॥కన్యారత్నమిదంరాజన్నరరత్నాయదేహిభో। భువోభరావతారాయభగవాన్ భూతభావనః॥౩౪॥అవతీర్ణోనిజాంశేనపుణ్యశ్రవణకీర్తనః।ఇత్యాదిష్టోభివంద్యాజంనృపస్స్వపురమాగతః॥౩౫॥త్యక్తాంపుణ్యజనత్రాసాద్భ్రాతృభిర్దిక్ష్వవస్థితైః । సుతాందత్వానవద్యాంగీంబలాయబలశాలినే॥బదర్యాఖ్యంయయౌరాజాతప్తుంనారాయణాశ్రమమ్ ॥ ౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-తృతీయోధ్యాయః. ... ... *

శాన్ అభుక్త-అపాలయత్॥౨౮॥తస్యేతి॥కకుద్మీజ్యేష్ఠోయస్మిన్ తత్-విభుంబ్రహ్మాణం॥౨౯॥ పుత్ర్యేతి॥ అలబ్ధఃక్షణః అవసరోయేనసః॥౩౦॥తదంతఇతి॥ఆద్యంబ్రహ్మాణం॥౩౧॥అహోఇతి॥తేత్వయాహృదియేకృతాస్తేసర్వేకాలేన - నిరుద్ధాఃసంహృతాః॥౩౨॥కాలఇతి॥త్రినవః-సప్తవింశతిః-చతుర్యుగాని-తైఃవికల్పితోవిభక్తఃయోదేవస్యాంశోస్తి॥ ౩౩ ॥ కన్యేతి॥తస్మైనరరత్నాయదేహి-తదేవాహభువఇతి॥౩౪॥ త్యక్తామితి ॥ పుణ్యజనత్రాసాత్ యక్షభయాత్ - పూర్వమేవపురంభ్రాతృభిస్త్యక్తాం-దివ్యవస్థితైఃస్వర్గంగతైః॥౩౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ చతుర్థే మనుపుత్రస్య నాభాగస్య కథోచ్యతే। తత్సూనోశ్చాంబరీషస్య కృత్యా ప్రతిహతాయతః॥ నభగస్య వంశమాహ॥ నాభాగ ఇతి॥ నభగస్యాపత్యం నాభాగః - నాభాగాదంబరీషో మహాభాగవతోభూదితి వివక్ష్యన్ - తత్రాపి హేతుత్వేన వంశప్రవర్తకస్య నాభాగస్య - నిష్కపటం చరితం - తేన తు శ్రీరుద్రప్రసాదనమాహ - యమిత్యాదినా - బ్రహ్మచారిణం బహుకాలం గురుకులే వసంతం - నైష్ఠికో సావితి మత్వా విభాగసమయే తస్మై భాగమప్రకల్ప్య వ్యభాజన్ భ్రాతరః - సర్వే దాయం వ్యభజన్ - గురుకులాదాగతం యం భాగార్థినం - కవిం విద్వాంసం - యవిష్ఠం ప్రతిపితరమేవ - దాయం వ్యభజన్నిత్యర్థః॥౧॥ ఏతదేవ ప్రశ్నోత్తరాభ్యాం దర్శయతి - తత్ర నాభాగః పృచ్ఛతి॥ భ్రాతర ఇతి॥ హే భ్రాతరః - మహ్యం కిమభాక్త - వ్యభజన్ కం భాగం మదర్థం యూయం ప్రకల్పితవంతః - భ్రాతర ఆహుః॥ తదా విస్మృతమస్మాభిః - ఇదానీం తు తవ పితరం - భజామ విభజామ - త్వం పితరం గృహాణేత్యర్థః॥౨॥ స చ పితరం గత్వాహ॥ త్వామితి॥ తత హే తాత - ఆర్యాః జ్యేష్ఠాః - మమ త్వాం - అభాంక్షుః మదీయో భాగః త్వమిత్యర్థః - పాఠాంతరే - హే తాత - కిమిదం మమ అభాంక్షుః - భజామ పితరం తవేత్యుక్తవంతః ఆర్యాస్త్వం మహ్యం కిమర్థం దదురిత్యర్థః పితాహ - హే పుత్రక తత్ తైరుక్తం మాఆదృథాః - ప్రతారణమాత్రం తైః కృతం - తస్మిన్నాదరం మా కార్షీః - న హ్యహం దాయ ఇవ భాగస్య సాధనమిత్యర్థః॥౩॥ తథాపి తైర్భాగత్వేన కల్పితోహం తవ జీవనోపాయముపదేక్ష్యామీత్యాహ - సపాదాభ్యాం ద్వాభ్యాం॥ ఇమ ఇతి॥ శ్రు॥ అభిప్లవః పూర్వమహాని వతి పృష్ఠ్యషడహో భవతీతి విహితేషు షడహస్స్వావర్త్యమానేషు - షష్ఠం షష్ఠమహః - కర్మోపేత్య ప్రాప్య - కర్మణి

శ్రీశుకః॥ నాభాగో నభగాపత్యం యన్నతద్భ్రాతరః కవిం। యవిష్ఠం వ్యభజన్ దాయం బ్రహ్మచారిణమాగతం॥౧॥ భ్రాతరోభాంక్త కిం మహ్యం భజామ పితరం తవ। నాభాగస్తు పితా పుత్రం పాహి తం బ్రహ్మచారిణం॥౨॥ త్వాం మమార్యాతతాభాంక్షుర్మా పుత్రక తదాదృథాః॥౩॥ ఇమే హ్యాంగిరసస్సత్రమాసతేద్య సుమేధసః। షష్ఠం షష్ఠముపేత్యాహః కవే ముహ్యంతి కర్మణి॥౪॥ తాంస్త్వం శంసయ సూక్తే ద్వే వైశ్వదేవే మహాత్మనః॥౫॥ తే స్వర్యంతో ధనం సత్రపరిశేషితమాత్మనః। దాస్యంతి తేథ తాన్ గచ్ఛ తథా స కృతవాన్ యథా॥౬॥ శ్రీశుకః॥ తస్మై దత్వా యయుస్స్వర్గం తే సత్రపరివేషితమ్॥౭॥ తం కశ్చిత్స్వీకరిష్యంతం పురుషః కృష్ణదర్శనః। ఉవాచోత్తరతోభ్యేత్య మమేదం వాస్తుగం వసు॥౮॥ మమేదమృషిభిర్దత్తమితి తర్హి స్మ మానవః। స్యాన్నౌ తే పితరి ప్రశ్నః పృష్టవాన్ పితరం తథా॥౯॥ యజ్ఞవాస్తుగతం సర్వముచ్ఛిష్టమృషయః క్వచిత్। చక్రుర్విభాగం రుద్రాయ స దేవస్సర్వమర్హతి॥౧౦॥ నాభాగస్తం ప్రణమ్యాహ తవేశ కిల వాస్తుగమ్। ఇత్యాహ మే పితా బ్రహ్మన్ శిరసా త్వాం ప్రసాదయే॥౧౧॥ శ్రీరుద్రః॥ యత్తే పితావదద్ధర్మం త్వం చ సత్యం ప్రభాషసే। దదామి తే మంత్రదృశో జ్ఞానం బ్రహ్మ సనాతనమ్॥౧౨॥ తస్మాదసత్యం న బ్రూయాత్ పరస్యాం చాపది క్వచిత్। సత్యేన పరిసంతుష్టో భవామీష్టస్స మే భవేత్॥౧౩॥ గృహాణ ద్రవిణం దత్తం మత్సత్రపరివేష్టితమ్। ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే రుద్రో భగవాన్ సత్యవత్సలః॥౧౪॥ య ఏతత్సంస్మరేత్ప్రాతస్సాయం చ సుసమాహితః। కవిర్భవతి మంత్రజ్ఞో గతిం చైవ తథాత్మనః॥౧౫॥ నాభాగాదంబరీషోభూ

ణి తదనుష్ఠానే - సుమేధసోపి - తే సూక్తవిశేషాజ్ఞానేన ముహ్యంతి - కవే హే విద్వన్॥౪॥ తానితి॥ తాన్ మహాత్మనాః॥ శ్రు॥ ఇదమిద్థా రౌద్రమితి చ॥ శ్రు॥ యే యజ్ఞేన దక్షిణయేతి చ వైశ్వదేవే ద్వే సూక్తే శంసయ పాఠయ॥౫॥ త ఇతి॥ తతః కర్మణి సమాప్తే సతి - తే స్వర్యంతః స్వర్గం గచ్ఛంతః - స్వసత్రే పరిశేషితమవశిష్టమాత్మనో ధనం - తే తుభ్యం - దాస్యంతి - అథ తస్మాత్ - తాన్ గచ్ఛేతి - తథేత్యాదిశుకవాక్యం యథావత్కృతవాన్॥౬॥ తస్మా ఇతి॥ సత్రపరివేషితం సత్రావశిష్టం ధనం॥౭॥ తమితి॥ పురుషః శ్రీరుద్రః - దృశ్యత ఇతి దర్శనం శరీరం - కృష్ణం దర్శనం యస్య సః - వాస్తుగం యజ్ఞభూమిగతం - వసు ధనం - మమేత్యువాచ॥౮॥ మమేతి॥ తర్హి స్మ తదైవ - మమేదమితి - మానవో నాభాగ ఉవాచ - పునశ్చ రుద్ర ఉవాచ - నౌ ఆవయోః - అస్మిన్ వివాదే - తే పితరి ప్రశ్నః స్యాదితి పృష్టవానితి శుకోక్తిః॥౯॥ పృష్టస్య మనోర్వాక్యం॥ యజ్ఞేతి॥ ఉచ్ఛిష్టమూర్వరితం - క్వచిదితి వత్సాధ్వరే॥ శ్రు॥ ఉచ్ఛేషణభాగో వై రుద్రః భాగధేయమేనైవ రుద్రం నిరవదయత ఇతి శ్రుతేశ్చ - కించ - స దేవ ఈశ్వరః - సర్వమప్యర్హతి - కిం పునర్యజ్ఞావశిష్టమిత్యర్థః॥౧౦॥౧౧॥ శ్రీరుద్ర ఆహ॥ యత్త ఇతి॥ ఇదమాఖ్యానం శ్రుతిప్రసిద్ధం - తథా హి బహ్వృచబ్రాహ్మణం॥ శ్రు॥ నాభాగదిష్టం వై మానవం బ్రహ్మచర్యం వసంతం భ్రాతరో నిరభజన్ సోబ్రవీదిత్యాది॥౧౨॥ ౧౪॥ అస్యాఖ్యానస్య స్మరతః ఫలమాహ - య ఏతదితి॥ ఆత్మనో గతిం చ ప్రాప్నోతీతి శేషః॥౧౫॥ నాభాగాదితి॥ క్వచిదపి - అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రతిహతో బ్రహ్మశాపోపి బ్రాహ్మణేన దుర్వాససా సమీరితః-కృత్యానలోపి- యం నాస్పృశత్- అతోసౌ మహాభాగవ
తః-అతఏవ-కృతిపుణ్యవాన్॥౧౬॥భగవన్నితి॥తస్య శ్రోతుమిచ్ఛామి- చరితమితి శేషః - బ్రహ్మదండః కృత్యానలః నప్రా
భూత్ నసమర్థో బభూవ॥౧౭॥అంబరీష ఇతి॥శ్రియం సంపదం-విభవం సర్వోత్కృష్టత్వం-అతులం నిరుపమం॥౧౮॥ మేన
ఇతి॥పుంసామతిదుర్లభమపి తత్సర్వం స్వప్నవత్ -సంస్తుతం నిరూపితం-అనుపాదేయం మేనే తత్ర హేతుః-విభవస్య నిర్వాణం
నాశం-విద్వాన్-యత్ యేన విభవేన-తన్నాశేన వా-పుమాన్ తమో విశతి మోహే నిమజ్జతి॥ ౧౯॥ నన్వేవం జానంతోపివి
భవైషిణో దృశ్యంతే తత్రాహ॥ వాసుదేవ ఇతి॥ భావం భక్తిం ప్రాప్తః- యేన భావేన ఇదం విశ్వం లోష్ఠవత్ అతితుచ్ఛం
స్మృతం॥ ౨౦॥ భక్తిమేవ సర్వేంద్రియాణాం భగవత్పరత్వకథనేన ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ సఇతి॥ శ్రుతిం శ్రోత్రే- అచ్యుత
స్య సత్కథానాముదయే శ్రవణే చకార ఇత్యస్య సర్వత్రాన్వయః॥ ౨౧॥ ముకుందేతి॥ ముకుందస్య లింగానాం- ఆలయాని
స్థానాని- తేషాం దర్శనే దృశౌ నేత్రే తద్భృత్యా భాగవతాః- తేషాం గాత్రస్పర్శనం ఆలింగనహస్తస్పర్శనాది- అత్ర ఛం
దోభంగ ఆర్షః-తస్మిన్ అంగసంగమం కరచరణాద్యవయవసంబంధం-శ్రీమత్యాః తులస్యాః-తత్పాదసరోజేషు తత్సౌరభం
తస్మిన్ తదర్పితే తస్మై నివేదితాన్నాదౌ॥౨౨॥పాదావితి॥కామం స్రక్చందనాదిసేవాం-దాస్యే నిమిత్తే-తత్ప్రసాదస్వీకా
రాయ-నతు కామకామ్యయా విషయేచ్ఛయా- కథం చకార- ఉత్తమశ్లోకజనాశ్రయా రతిర్యథా భవేత్తథా. అనేనత

స్మహాభాగవతః కృతీ। నాస్పృశద్బ్రహ్మశాపోపి యం న ప్రతిహతః క్వచిత్॥ ౧౬॥ విష్ణురాతః॥ భగవన్ శ్రో
తుమిచ్ఛామి రాజర్షేస్తస్య ధీమతః। న ప్రాభూద్యత్ర నిర్ముక్తో బ్రహ్మదండో దురత్యయః॥౧౭॥ శ్రీశుకః॥
అంబరీషో మహాభాగస్సప్తద్వీపవతీం మహీమ్ । అవ్యయాం చ శ్రియం లబ్ధ్వా విభవం చాతులం విభుః॥౧౮॥
మేనేతిదుర్లభం పుంసాం సర్వం తత్స్వప్నసంస్తుతమ్ । విద్వాన్ విభవనిర్వాణం తమో విశతి యత్పు
మాన్॥౧౯॥వాసుదేవే భగవతి తద్భక్తేషు చ సాధుషు। ప్రాప్తో భావం పరం విశ్వం యేనేదం లోష్ఠవత్స్మృ
తమ్॥౨౦॥స వై మనః కృష్ణపదారవిందయోర్వచాంసి వైకుంఠగుణానువర్ణనే। కరౌ హరేర్మందిరమార్జ
నాదిషు శ్రుతిం చకారాచ్యుతసత్కథోదయే॥౨౧॥ముకుందలింగాలయదర్శనే దృశౌ తద్భృత్యగాత్రస్ప
ర్శేంగసంగమమ్। ఘ్రాణం చ తత్పాదసరోజసౌరభే శ్రీమత్తులస్యా రసనాం తదర్పితే॥ ౨౨॥ పాదౌ హరేః
క్షేత్రపదానుసర్పణే శిరో హృషీకేశపదాభివందనే। కామం చ దాస్యే నతు కామకామ్యయా యథోత్తమ
శ్లోకజనాశ్రయా రతిః॥౨౩॥ఏవం సదా కర్మకలాపమాత్మనః పరేధియజ్ఞే భగవత్యధోక్షజే। సర్వాత్మభా
వం విదధన్మహీమిమాం తన్నిష్ఠవిప్రాభిహితశ్శశాస హ॥ ౨౪ ॥ ఈజేశ్వమేధైరధియజ్ఞమీశ్వరం మహా
విభూత్యోపచితాంగదక్షిణైః। తతైర్వసిష్ఠాసితగౌతమాదిభిర్ధన్వన్యభిస్రోతమసౌ సరస్వతీమ్॥ ౨౫॥ య
స్య క్రతుషు గీర్వాణైస్సదస్యా ఋత్విజో జనాః । తుల్యరూపాశ్చానిమిషా వ్యదృశ్యంత సువాససః॥ ౨౬॥
స్వర్గో న ప్రార్థితో యస్య మనుజైరమరప్రియః। శృణ్వద్భిరనుగాయద్భిరుత్తమశ్లోకచేష్టితమ్॥ ౨౭॥ నవ

ద్భక్తేషు చ పరం భావం ప్రాప్త ఇత్యేతత్ స్ఫుటీకృతః ॥ ౨౩ ॥ ఏవమితి॥సర్వత్ర ఆత్మభావో భావనా యస్మిన్ తం-ఆత్మనః
స్వస్య- కర్మణాం కలాపం సమూహం-భగవతి విదధత్ సమర్పయన్ - తన్నిష్ఠైర్భాగవతైర్విప్రైః-అభిహితః శిక్షిత
స్సన్ మహీం-శశాస పాలయామాస-అనేనాధికృతధర్మోపి యథావద్దర్శితః॥౨౪॥కించ॥ఈజ ఇతి॥యజ్ఞాధిష్ఠాతారం ఈ
శ్వరం-అశ్వమేధైరీజే ఆరాధయామాస-మహావిభూత్యా ఉపచితాన్యంగాని దక్షిణాశ్చ యేషు తైః - వసిష్ఠాదిభిర్హోతృ
భూతైః-తతైః విస్తృతైః ధన్వని నిరుదకే దేశే-సరస్వతీమభిస్రోతం తస్యాః ప్రతిలోమమిత్యర్థః॥ ౨౫॥ కించ॥ యస్యేతి॥ య
స్య క్రతుషు సదస్యాదయః గీర్వాణైస్సహ భూషాదిభిస్తుల్యరూపాః-వ్యదృశ్యంత - సఇత్థమితి చతుర్థేనాన్వయః-నచ దే
వానాం నిమేషాభావాద్వైలక్షణ్యం యతః - అనిమిషాశ్చ వ్యదృశ్యంత-న నిమిషంతీతి తథా - ఆశ్చర్యదర్శనాత్సాక్యేన- తే
షాం నిమేషోపరమాదితి భావః॥౨౬॥స్వర్గ ఇతి॥యస్య యదీయైర్మనుజైరపి- స్వర్గో న ప్రార్థితః తస్య తు కా వార్తా॥౨౭॥
నేతి॥ఆస్తాం తావత్ స్వర్గప్రార్థనాశంకాపి యద్యతః-ముకుందం హృది పశ్యతః-తాన్ జనాన్- కామాః విషయాః-న వర్ధ
యంతి న హర్షయంతి. కథంభూతాః-స్వారాజ్యేన స్వరూపసుఖేన-పరిభావితాః అతిశయితాః-అతఏవ- సిద్ధానామపి దు
ర్లభాః-యానితి పాఠే-యాన్ మనుజాన్-స్వారాజ్యేత్యత్రాపి ద్వితీయాంత పాఠే - మనుజానాం విశేషణం- యమితి పా
ఠే యం అంబరీషం-పశ్యతామితి పాఠే సిద్ధానాం విశేషణం॥౨౮॥ఏవం భగవదారాధనపరస్య కామాద్యుపేక్షా నైవ చిత్రమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యుపసంహరతి॥ స ఇత్యాది ద్వాభ్యాం ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ నన్వేవంభూతోऽసౌ కథం ప్రతిపక్షాన్ జయేత్తత్రాహ॥ తస్మా ఇతి॥౩౧॥ తదేవం తస్య వైరాగ్యాదికం హరిభక్తిం చోక్త్వా-బ్రహ్మదండోऽప్యత్ర న ప్రాభూదితి- యదుక్తం- తదేవ ద్వాదశీవ్రతనిష్ఠాం కథయన్నాహ-ఆరిరాధయిషురిత్యాది-యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥౩౨॥ వ్రతాంత ఇతి॥ అర్చయత్ - ఆడాగమాభావ ఆర్షః॥౩౩॥౩౪॥ తదితి॥ బ్రాహ్మణాంశ్చ పూజయామాస సిద్ధార్థాన్ ఆప్తకామాన్-పూజానపేక్షానపి॥౩౫॥ గవామితి- రూప్యాంఘ్రీణాం రూప్యఖురాణాం- పయశ్శీలాదిసంపదో యాసాం తాసాం॥౩౬॥ ప్రాహిణోదితి॥ న్యర్బుదాని షట్ షష్టికోటయః॥౩౭॥ లబ్ధేతి॥ తర్హీతి దైవదుర్వాసా అతిథిః-సాక్షాత్ ప్రత్యక్ష ఆభూత్॥౩౮॥ తమితి॥ ఆనర్చ అర్చితవాన్

ధర్షయంతి యతోऽమాస్య రాజ్యపరిభావితాః। దుర్లభా అపి సిద్ధానాం ముకుందం హృది పశ్యతః॥౨౯॥ స ఇత్థం భక్తియోగేన తపోయుక్తేన పార్థివః। స్వధర్మేణ హరిం ప్రీణన్ సర్వాన్ సంగాన్ శనైర్జహౌ॥ గృహేషు దారేషు సుతేషు బంధుషు ద్విపోత్తమస్యందనవాజిపంక్తిషు। అక్షయ్యవస్త్రాభరణాయుధాదిష్వనంతకోశేష్వకరోదసన్మతిమ్॥౩౦॥ తస్మా అదాద్ధరిశ్చక్రం ప్రత్యనీకభయాపహమ్। ఏకాంతభక్తియోగేన ప్రీతో భృత్యాభిరక్షణమ్॥౩౧॥ ఆరిరాధయిషుర్విష్ణుం మహిష్యా తుల్యశీలయా। యుక్తస్సంవత్సరం ధీరో దధార ద్వాదశీవ్రతమ్॥౩౨॥ వ్రతాంతే కార్తికే మాసి త్రిరాత్రం సముపోషితః। స్నాతః కదాచిత్కాళింద్యాం హరిం మధువనేऽర్చయత్॥౩౩॥ మహాభిషేకవిధినా సర్వోపస్కరసంపదా। అభిషిచ్యాంబరాకల్పైర్గంధమాల్యార్హణాదిభిః॥౩౪॥ తద్గతాంతరభావేన పూజయామాస కేశవమ్। బ్రాహ్మణాంశ్చ మహాభాగాన్ సిద్ధార్థానపి భక్తితః॥౩౫॥ గవాం రుక్మవిషాణీనాం రూప్యాంఘ్రీణాం సువాససామ్। పయశ్శీలవయోరూపవత్సోపస్కరసంపదామ్॥౩౬॥ ప్రాహిణోత్సాధువిప్రేభ్యో గృహేషు న్యర్బుదాని షట్। భోజయిత్వా ద్విజానగ్రే స్వాద్వన్నం గుణవత్తమమ్॥ ౩౭॥ లబ్ధకామైరనుజ్ఞాతః పారణాయోపచక్రమే॥ తస్య తర్హ్యతిథిస్సాక్షాద్దుర్వాసా భగవానభూత్॥ ౩౮॥ తమానర్చాతిథిం సమ్యక్ప్రత్యుత్థానాసనార్హణైః। యయాచేऽభ్యవహారాయ పాదమూలముపాగతః॥౩౯॥ ప్రతినంద్య స తద్యాచ్ఞాం కర్తుమావశ్యకం గతః। నిమమజ్జ బృహద్ధ్యాయన్ కాళిందీసలిలే శుచిః॥౪౦॥ ముహూర్తార్ధావశిష్టాయాం ద్వాదశ్యాం పారణాం ప్రతి। చింతయామాస ధర్మజ్ఞో ద్విజైస్తద్ధర్మసంకటమ్॥౪౧॥ బ్రాహ్మణాతిక్రమే దోషో ద్వాదశ్యామప్యపారణే। యత్కృత్వా సాధు మే భూయాదధర్మో వా న మాం స్పృశేత్॥ ౪౨॥ అంభసా కేవలేనాథ కరిష్యే వ్రతపారణమ్। ఆహురబ్భక్షణం విప్రా హ్యశితం నాశితం చ యత్॥ ౪౩ ॥ ఇత్యపః ప్రాశ్య రాజర్షిశ్చింతయన్మనసాచ్యుతమ్। ప్రత్యాచష్ట కురుశ్రేష్ఠ ద్విజాగమనమేవ సః॥ ౪౪ ॥ దుర్వాసా యమునాకూలాత్కృత్వావశ్యకమాగతః। రాజ్ఞాభినందితస్తస్య బుబుధే చేష్టితం ధియా॥ ౪౫॥ మన్యునా ప్రచలద్గాత్రో భ్రుకుటీకుటిలాననః। బుభుక్షితశ్చ సుతరాం కృతాంజలిమభాషత॥౪౬॥ దుర్వాసాః॥ అహో అస్య నృశంసస్య శ్రియోన్మత్తస్య పశ్యత। ధర్మవ్యతిక్రమం విష్ణోరభక్తస్యేశమానినః॥౪౭॥ యో మామతిథిమాయాంతమాతిథ్యేన నిమంత్ర్య చ। అదత్త్వా భుక్తవాంస్తస్య సద్యస్తే దర్శయే ఫలమ్॥౪౮॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం బ్రువాణ ఉత్కృత్య జటాం రోషప్రదీపితః। తయా స నిర్మమే తస్మై కృత్యాం కాలానలోపమామ్॥౪౯॥ తామాపతంతీం జ్వలతీమసిహస్తాం పదా భువమ్। వేపయంతీం సముద్వీక్ష్య న చచాల పదాన్నృపః॥ ౫౦॥ ప్రాగ్దిష్టం భృత్యరక్షాయాం పురుషేణ మహాత్మనా। దదాహ కృత్యాం తాం చక్రం క్రుద్ధాహిమివ పావకః॥౫౧॥ తదభిద్రవదుద్వీక్ష్య స్వప్రయాసం చ నిష్ఫలమ్। దుర్వాసా దుద్రువే భీతో దిక్షు ప్రాణపరీప్సయా॥ ౫౨ ॥ తమన్వధావద్భగవద్రథాంగం దావాగ్నిరుద్ధూతశిఖో యథాహిమ్। తథానుషక్తం మునిరీక్షమాణో గుహాం వివిక్షుః

అభ్యవహారాయ భోజనాయ॥౩౯॥ ప్రతినంద్యేతి॥ ఆవశ్యకం నైయమికం-మాధ్యాహ్నికం కర్మ కర్తుం గతః. బృహత్ బ్రహ్మ॥౪౦॥౪౧॥ ధర్మసంకటమేవాహ॥ బ్రాహ్మణేతి॥ యద్యతః-బ్రాహ్మణాతిక్రమే దోషః - అధర్మః ద్వాదశ్యామపారణేऽపి దోషః వ్రతవైగుణ్యం. యత్కృత్వా యస్మిన్ కృతే॥౪౨॥ ఏవం ద్విజైస్సహ విచార్య-నిశ్చినోతి॥ అంభసేతి॥ వ్రతస్య పారణాం సమాప్తిం తత్ అశితమాహుః-అశితం నేత్యాహుశ్చ॥ శ్రు॥ అపోऽశ్నాతి తన్నేవాశితం నేవానశితమిత్యాది॥౪౩॥ ఇతీతి॥ ప్రత్యాచష్ట ప్రత్యైక్షత॥౪౪॥౪౫॥ మన్యునేతి॥ ప్రచలత్ కంపమానం - గాత్రం యస్య - భ్రుకుటిభ్యాం కుటిలమాననం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యస్య॥త॥౫౦॥ ప్రదిష్టమితి॥ క్రుద్ధమహిం-పావకో దావాగ్నిరివ॥౫౧॥ తదితి॥ నిష్ఫలముద్వీక్ష్య॥౫౨॥ తమితి ॥ అనుషక్తం పృష్ఠతః సంసక్తం- మేరోర్గుహాం-వివిక్షుర ధావత్ ॥౫౩॥౫౪॥ అలబ్ధేతి॥ అరణమేషమాణః శరణమిచ్ఛన్ - అజిత తేజసః హరేశ్చక్రాత్ ॥౫౫॥ స్థానమితి॥ ఏతత్సర్వం యస్య భ్రూభంగమాత్రేణ తిరోభవిష్యతి - కదా క్రీడాయా అవసానే - తదపి కనా-ద్విపరార్ధసంజ్ఞే కాలే॥౫౬॥ అహమితి॥ అతో వయం సర్వే-యస్య నియమమాజ్ఞాం - ప్రపన్నాః ప్రాప్తాస్సంతో లోకహితం యథా భవత్యేవం తన్నియమం మూర్ధ్న్యర్పితం వహామః ఆత్మనః భక్తద్రోహిణం త్వాం రక్షితుం న సమర్థోఽహమితి శేషః-యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్ ॥౫౭॥౫౮॥ శ్రీశుకో॥ ప్రత్యాఖ్యాత ఏవ చతుర్భిః॥ వయమితి ॥ భూమ్నీతి- మహా

ప్రససార మేరోః॥౫౩॥ దిశో నభః క్ష్మాం వివరాన్ సముద్రాన్ లోకాన్ సపాలాంస్త్రిదివం గతస్సః। యతో యతో ధావతి తత్ర తత్ర సుదర్శనం దుష్ప్రసహం దదర్శ॥౫౪॥ అలబ్ధనాథస్స యదా కుతశ్చిత్సంత్రస్తచిత్తోఽరణమేషమాణః। దేవం విరించం సమగాద్విధాతస్త్రాహ్యాత్మయోనేఽజితతేజసోఽహం॥౫౫॥ బ్రహ్మా॥ స్థానం మదీయం సహ విశ్వమేతత్ క్రీడావసానే ద్విపరార్ధసంజ్ఞే। భ్రూభంగమాత్రేణ హి సందిధక్షోః కాలాత్మనో యస్య తిరోభవిష్యతి॥౫౬॥ అహం భవో దక్షభృగుప్రధానాః ప్రజేశభూతేశసురేశముఖ్యాః। సర్వే వయం యన్నియమం ప్రపన్నా మూర్ధ్న్యర్పితం లోకహితం వహామః॥౫౭॥ ప్రత్యాఖ్యాతో విరించేన విష్ణుచక్రోపతాపితః। దుర్వాసాశ్శరణం యాతశ్శర్వం కైలాసవాసినమ్॥౫౮॥ శంకరః॥ వయం న తాత ప్రభవామ భూమ్ని యస్మిన్ పరేఽన్యేఽప్యజజీవకోశాః। భవంతి కాలేన భవంతి హీదృశాః సహస్రశో యత్ర వయం భ్రమామః॥౫౯॥ అహం సనత్కుమారశ్చ నారదో భగవానజః। కపిలోఽపాంతరతమో దేవలో ధర్మ ఆసురిః ౬౦॥ మరీచిప్రముఖాశ్చాన్యే సిద్ధేశాః పారదర్శినః। విదామ న వయం సర్వే యన్మాయాం మాయయావృతాః॥ ౬౧॥ తస్య విశ్వేశ్వరస్యేదం శస్త్రం దుర్విషహం హి నః। తమేవ శరణం యాహి హరిస్తే శం విధాస్యతి॥ ౬౨ ॥ తతో నిరాశో దుర్వాసాః పదం భగవతో యయౌ। వైకుంఠాఖ్యం యదధ్యాస్తే శ్రీనివాసశ్శ్రియా సహ ॥ ౬౩॥ సందహ్యమానోఽజితశస్త్రవహ్నినా తత్పాదమూలే పతితస్సవేపథుః। ఆహాచ్యుతానంత సదీప్సిత ప్రభో కృతాగసం మావహి విశ్వభావన॥ ౬౪ ॥ అజానతా తే పరమానుభావం కృతం మయాఘం భవతః ప్రియాణామ్। విధేహి తస్యాపచితిం విధాతర్ముచ్యేత యన్నామ్న్యుదితే నారకోఽపి॥౬౫॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహం భక్తపరాధీనో హ్యస్వతంత్ర ఇవ ద్విజ। సాధుభిర్గ్రస్తహృదయో భక్తైర్భక్తజనప్రియః॥ ౬౬ ॥ నాహమాత్మానమాశాసే మద్భక్తైస్సాధుభిర్వినా। శ్రియం చాత్యంతికీం బ్రహ్మన్ యేషాం గతిరహం పరా॥౬౭॥ యే దారాగారపుత్రాప్తాన్ ప్రాణాన్ విత్తమిమం పరమ్। హిత్వా మాం శరణం యాతాః కథం తాంస్త్యక్తుముత్సహే॥౬౮॥ మయి నిర్బద్ధహృదయాః సాధవస్సమదర్శనాః। వశీకుర్వంతి మాం భక్త్యా సత్స్త్రియస్సత్పతిం యథా॥౬౯॥ మత్సేవయా ప్రతీతం తే సాలోక్యాదిచతుష్టయమ్। నేచ్ఛంతి సేవయా పూర్ణాః కుతోఽన్యత్కాలవిప్లుతమ్॥౭౦॥ సాధవో హృదయం మహ్యం సాధూనాం హృదయం త్వహమ్। మదన్యం తే న జానంతి నాహం తేభ్యో మనాగపి॥౭౧॥ అతో హ్యాత్మాభిచారస్తే యతస్తం యాతు వై భవాన్। సాధుషు ప్రహితం తేజః ప్రహర్తుః కురుతేఽశివమ్॥౭౨॥ తపో విద్యా చ విప్రాణాం నిశ్శ్రేయసకరే ఉభే। తే ఏవ దుర్వినీతస్య కల్పేతే కర్తురన్యథా॥౭౩॥ బ్రహ్మంస్త్వం గచ్ఛ భద్రం తే నాభాగతనయం నృపమ్। క్షమాపయ

త్వమేవాహ-యస్మిన్ పరే పరమేశ్వరే - అజాః బ్రహ్మాణః - త ఏవ జీవాః-తేషాం కోశాః ఉపాధిభూతా బ్రహ్మాండవిగ్రహాః-ఈదృశాః దృశ్యమానబ్రహ్మాండప్రమాణాః అన్యేఽపి భవంతి జాయంతే న భవంతి నశ్యంతి చ - పరే యత్ర - యేషు బ్రహ్మాండేషు లోకేశాభిమానినో వయం భ్రమామః॥౫౯॥ నను సర్వజ్ఞస్య తవ భ్రమః కుతస్తత్రాహ ॥ అహమితి॥ ౬౦ ॥ మరీచీతి॥ పారదర్శినః సర్వజ్ఞా అపి-యస్య మాయాం విద్మః॥౬౧॥౬౩॥ స ఇతి॥ స తామీప్సిత-మాం-అవ పాహి॥౬౪॥ అపరాధం నివేదయన్ ప్రార్థయతే॥ అజానతేతి॥ అఘం దుఃఖం-అపచితం-మద్భక్తద్రోహే నిష్కృతిం న పశ్యామీతి చేత్- తత్రాహ యస్యేతి తవ-నామ్ని కీర్తితే-నరకస్థోఽపి ముచ్యేత-తస్య తవ-కిమశక్యమితి భావః॥౬౫॥౬౬॥ నేతి ॥ నాశాసే న స్పృహయామి॥ ౬౭॥ య ఇతి॥ ఇమం పరం చ లోకం హిత్వా॥౬౮॥౬౯॥ మదితి॥ ప్రతీతం ప్రాప్తమపి॥౭౦॥౭౧ ॥ అత ఇతి ॥ ఆత్మనః తవైవ అభిచారో హింసా యతో భూతః-తమేవ భవాన్-యాతు శరణం గచ్ఛతు-అశివమనర్థం॥౭౨॥ తపో విద్యాసంపన్నస్యమ మకథ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మనర్థః సమజనీతి విస్మయం మాకర్షీరిత్యాహ॥ తప ఇతి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ *ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా.
శ్లో॥ పంచమే విష్ణుచక్రం తు ప్రసాద్య ప్రాణసంకటాత్ । దుర్వాసా రక్షితస్తేన యథా తద్వృత్తమీర్యతే॥ ౧ ॥ తస్యేతి॥ స
ఉద్యమమితి భేదః-సులోపః పాదపూరణార్థః॥ ౨॥ త్వమితి॥ జ్యోతిషాం నక్షత్రాణాం పతిః - సోమస్త్వం మాత్రాణి ఇంద్రి
యాణి చ-త్వచ్ఛక్త్యైవ గ్రాహ్యవిషయాః-స్వం స్వం కార్యం కుర్వంతీత్యర్థః॥ ౩॥ సుదర్శనేతి॥ సహస్రం అరా యస్య - హే
సహస్రార-స్వస్తిః శరణం భూయాః. ఇడస్పతే పృథివీపతే॥ ౪॥ బ్రాహ్మణరక్షణం తవ యుక్తమేవేత్యాహ॥ త్వమితి ॥ నచ
తవేయం స్తుతిరిత్యాహ॥ పౌరుషం పురుషస్యేశ్వరస్య పరం తేజః-సామర్థ్యం త్వం-అయంభావః॥ శ్రు ॥ స ఈక్షతేత్యాది
శ్రుతిప్రసిద్ధం-భగవతః శోభనం దర్శనం హి సుదర్శనం-తత ఏవ సర్వం జాతం-అతస్త్వమేవ సర్వాత్మేతి॥ ౫॥ నమ ఇతి ॥ హే
సునాభ-అద్భుతకర్మాణం త్వాం-కః స్తోతుం సమర్థః-అతస్తుభ్యం కేవలం నమో గృణే కరోమీత్యన్వయః-అద్భుతకర్మ త్వ

మహాభాగ తతః శాంతిర్భవిష్యతి॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-నవమస్కంధే-చతుర్థోఽధ్యాయః. ❋

శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతాదిష్టో దుర్వాసాశ్చక్రతాపితః। అంబరీషముపాగమ్య తత్పాదౌ దుఃఖితోఽగ్రహీత్॥
౧॥ తస్య సోద్యమమావీక్ష్య పాదస్పర్శవిలజ్జితః। అస్తావీత్తద్ధరేశ్చక్రం కృపయా పీడితో భృశమ్॥ ౨॥ అంబ
రీషః॥ త్వమగ్నిర్భగవాన్ సూర్యస్త్వం సోమో జ్యోతిషాం పతిః। త్వమాపస్త్వం క్షితిర్వ్యోమ వాయుర్మా
త్రేంద్రియాణి చ॥ ౩॥ సుదర్శన నమస్తుభ్యం సహస్రారాచ్యుతప్రియ । సర్వాస్త్రఘాతిన్ విప్రాయ స్వ
స్తి భూయా ఇడస్పతే॥ ౪॥ త్వం ధర్మస్త్వమృతం సత్యం త్వం యజ్ఞోఽఖిలయజ్ఞభుక్ । త్వం లోకపాలః స
ర్వాత్మా త్వం తేజః పౌరుషం పరమ్॥ ౫॥ నమః సునాభాఖిలధర్మసేతవే హ్యధర్మశీలాసురధూమకేతవే। త్రై
లోక్యగోపాయ విశుద్ధవర్చసే మనోజవాయాద్భుతకర్మణే గృణే ॥ ౬॥ త్వత్తేజసా ధర్మమయేన సంహృతం
తమః ప్రకాశశ్చ దృశో మహాత్మనామ్ । దురత్యయస్తే మహిమా గిరాం పతే త్వద్రూపమేతత్ సదసత్ పరావ
రమ్॥ ౭॥ యదా విసృష్టస్త్వమనంజనేన వై బలం ప్రవిష్టోఽజిత దైత్యదానవమ్ । బాహూదరోర్వంఘ్రిశిరోధ
రాణి వృశ్చన్నజస్రం ప్రధనే విరాజసే॥ ౮ ॥ స త్వం జగత్త్రాణ ఖలప్రహాణయే నిరూపితః సర్వసహో గ
దాభృతా । విప్రస్య చాస్మత్కులదైవహేతవే విధేహి భద్రం తదనుగ్రహో హి నః॥ ౯ ॥ యద్యస్తి దత్త
మిష్టం వా స్వధర్మో వా స్వనుష్ఠితః। కులం నో విప్రదైవం చేద్ద్విజో భవతు విజ్వరః॥ ౧౦॥ యది నో భగవాన్
ప్రీత ఏకః సర్వగుణాశ్రయః। సర్వభూతాత్మభావేన ద్విజో భవతు విజ్వరః॥ ౧౧॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి సంస్తువతో
రాజ్ఞో విష్ణుచక్రం సుదర్శనం। అశామ్యత్ సర్వతో విప్రం ప్రదహద్రాజయాచ్ఞయా॥ ౧౨॥ స ముక్తోఽస్త్రాగ్ని
తాపేన దుర్వాసాః స్వస్తిమాంస్తతః। ప్రశశంస తముర్వీశం యుంజానః పరమాశిషః॥ ౧౩ ॥ దుర్వాసాః॥
అహో అనంతదాసానాం మాహాత్మ్యం దృష్టమద్య మే । కృతాగసోఽపి యద్రాజన్ మంగళాని సమీహసే ॥
౧౪॥ దుష్కరః కో ను సాధూనాం దుస్త్యజో వా మహాత్మనాం। యైః సంగృహీతో భగవాన్ సాత్వతామృ
షభో హరిః॥ ౧౫॥ యన్నామ శ్రుతిమాత్రేణ పుమాన్ భవతి నిర్మలః। తస్య తీర్థపదః కిం వా దాసానామవ
శిష్యతే॥ ౧౬॥ రాజన్ననుగృహీతోఽహం త్వయాతికరుణాత్మనా । మదఘం పృష్ఠతః కృత్వా ప్రాణా యన్మే
ఽభిరక్షితాః॥ ౧౭॥ శ్రీశుకః॥ రాజా తమకృతాహారః ప్రత్యాగమనకాంక్షయా । చరణావుపసంగృహ్య ప్ర

మేవాహ-అఖిలానాం ధర్మాణాం సేతవే మర్యాదరూపాయ- అత ఏవ-అధర్మశీలానామసురాణాం-ధూమకేతవే దాహ
కాయ త్రైలోక్యం గోపాయతీతి తథా-విశుద్ధమత్యుజ్జ్వలం వర్చస్తేజో యస్య తస్మై॥ ౬॥ తదేవ ప్రపంచయతి-ద్వాభ్యాం
త్వదితి॥ సూర్యాదీనాం ప్రకాశశ్చ త్వమేవ రూప్యతే ప్రకాశ్యత ఇతి త్వద్రూపం॥ ౭॥ యదేతి ॥ అజిత-అనంజనేన శ్రీహరి
ణా-యదా విసృష్టః త్వం - తదా దైత్యదానవానాం బలం - ప్రవిశ్య తేషాం బాహ్వాదీన్-ఛింధన్ విరాజసే-ప్రవిష్టోఽజి
తేతి పాఠాంతరే అజితా దైత్యదానవా యస్మిన్ తద్బలం-ప్రవిష్టస్సన్నిత్యర్థః-పూర్వపదేన సంధిరార్షః॥ ౮॥ కించ- త్వ
యా భగవన్నియుక్తేన-ఖలానామేవ దండః కార్యః-సాధవస్తు రక్షణీయాః - అతో విప్రరక్షణేన-అస్మాననుగృహాణేత్యాహ
స త్వమితి॥ హే జగత్త్రాణ-స ఏవంభూతః త్వం-ఖలానామేవ-ప్రహాణయే ప్రహరణార్థం - నిరూపితః నియుక్తః-సతోఽస్మ
త్కులస్య దైవహేతవే భాగ్యలాభాయ-విప్రస్య భద్రం విధేహి-తదేవం నోఽనుగ్రహః॥ ౯॥ సర్వసుకృతార్పణేన విప్రరక్షా
ప్రార్థ్యత ఇతి ద్వాభ్యాం॥ యదీతి॥ విప్రో దైవం దేవః యస్మిన్ తత్ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఇతీతి॥ రాజ్ఞస్తస్యైవ యాచ్ఞయా॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రీత ఇతి॥ఆత్మ ని మేధా మే నాతిథ్యేన॥ ౨౦॥కర్మేతి॥భూరియంతత్ర స్థో జనః-కీర్తయిష్యతి॥౨౧॥౨౨॥ తస్యత్థైర్యాతిశయ మాహ॥సంవత్సర ఇతి॥గతో మునిర్యావతా నాగతః- తావత్సంవత్సరోతిక్రాంత ఇతి॥౨౩॥గత ఇతి॥ ద్విజస్యోపయోగేన సభోజనేన అతి పవిత్రం ఆహరత్ బుభుజే-స్వవీర్యంచ ధైర్యాదిలక్షణం-పరానుభావం భగవతః ప్రభావం మేనే॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిధా అనేక గుణా యస్యసః-ఆవిరించ్యాన్ విరించిపదసహితాన్ భోగాన్-నిరయప్రాయానపశ్యదిత్యర్థః॥౨౫॥౨౬॥ ౨౭॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

శ్లో॥షష్ఠారంభేంబరీషస్య వంశముక్త్వా తతఃపరం।షష్ఠాద్యష్టభిరధ్యాయైరిక్ష్వాకోర్వంశ ఉచ్యతే ॥ తత్ర షష్ఠే శశాదాది మాంధాత్రంతో నిరూప్యతే।ప్రసంగాత్సౌభరేరాఖ్యా మాంధాతృతనయాపతేః॥విరూప ఇతి॥౧॥రథీతరస్యేతి॥ తంతవే సంతానార్థం॥౨॥ఏత ఇతి॥ యే యే అంగిరసా జనితాః-ఏతే రథీతరస్య-క్షేత్రే ప్రసూతత్వేన రథీతరగోత్రాస్సంతః- అంగిరసోపి రేతసా ప్రసూతత్వాదాంగిరసాశ్చ-పునరపి రథీతరాణాం అన్యేషాం జాతానాం ప్రవరాః ముఖ్యాః స్మృతాః- యతః

సాద్యసమభోజయత్॥౧౮॥సోఽతిత్వాదుపనీతమాతిథ్యం సార్వకామికమ్ । తృప్తాత్మా నృపతిం ప్రాహ భుజ్యతాం భుజ్యతామితి॥౧౯॥దుర్వాసాః॥ప్రీతోస్మ్యనుగృహీతోస్మి తవ భాగవతస్య వై । దర్శనస్పర్శనాలాపై రాతిథ్యేనాత్మ మేధసా॥౨౦॥కర్మావదాతమేతత్తే స్వర్గాయంతస్త్రియో ముహుః।కీర్తిం పరమ పుణ్యాంచ కీర్తయిష్యతి భూరియం॥౨౧॥శుకః॥ఏవం సంకీర్త్య రాజానం దుర్వాసాః పరితోషితః। యయౌ విహాయసామంత్ర్య బ్రహ్మలోకమహైతుకం॥౨౨॥సంవత్సరోత్యగాత్తావద్యావతా నాగతో గతః । మునిస్తద్దర్శనాకాంక్షో రాజాబ్భక్షో బభూవహ॥౨౩॥గతేథ దుర్వాససి సాంబరీషో ద్విజోపయోగాతిపవిత్రమాహరత్ ।ఋషేర్విమోక్షం వ్యసనంచ బుద్ధ్వా మేనే స్వవీర్యంచ పరానుభావమ్ ॥ ౨౪॥ ఏవంవిధానేక గుణస్స రాజా పరాత్మని బ్రహ్మణి వాసుదేవే । క్రియాకలాపైస్సమువాహ భక్తిం యయావిరించ్యాన్నిరయాంశ్చకార॥ ౨౫॥ అథాంబరీషస్తనయేషు రాజ్యం సమానశీలేషు విసృజ్య ధీరః। వనం వివేశాత్మని వాసుదేవే మనో దధేధ్వస్తగుణప్రవాహః॥౨౬॥ఇత్యేతత్పుణ్యమాఖ్యానమంబరీషస్య భూపతేః । సంకీర్తయన్ననుధ్యాయన్ భక్తో భాగవతో భవేత్॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే- పంచమోధ్యాయః. ... ... ❋

శ్రీశుకః॥విరూపః కేతుమాన్ శంభురంబరీషసుతాస్త్రయః। విరూపాత్పృషదశ్వోభూత్తత్పుత్రస్తు రథీతరః॥౧॥ రథీతరస్యాప్రజస్య భార్యాయాం తంతవేఋషిః । అంగిరా జనయామాస బ్రహ్మవర్చస్వినస్సుతాః ॥౨॥ ఏతే క్షేత్ర ప్రసూతా వై పునస్త్వాంగిరసాస్స్మృతాః । రథీతరాణాం ప్రవరాః క్షేత్రోపేతా ద్విజాతయః॥౩॥క్షువతస్తు మనోర్జజ్ఞ ఇక్ష్వాకుర్ఘ్రాణతస్సుతః । తస్య పుత్ర శత జ్యేష్ఠా వికుక్షినిమిదండకాః॥౪॥ తేషాం పురస్తాదభవన్నార్యావర్తే భవన్నృప। పంచవింశతిపశ్చాచ్చ త్రయోమధ్యేఽపరేన్యతః॥౫॥ సఏకదాష్టకశ్రాద్ధ ఇక్ష్వాకుస్సుతమాదిశత్ । మాంసమానీయతాం మేధ్యం వికుక్షే గచ్ఛమాచిరం॥౬॥తథేతి స వనం గత్వా మృగాన్ హత్వా క్రియార్హణాన్। శ్రాంతో బుభుక్షితో వీరః శశంచాదదపస్మృతిః॥౭॥ శేషం నివేదయామాస పిత్రే తేన చ తద్గురుః।చోదితః ప్రోక్షణాయాహ దుష్టమేతదకర్మకం॥౮॥ జ్ఞా

క్షేత్రోపేతాః బ్రాహ్మణా ఇత్యర్థః ॥ ౩ ॥ తదేవం మనోర్దశసు పుత్రేషు పృషధ్రశ్చకవిశ్చ విరక్తత్వాన్న వంశప్రవర్తకౌ-కరూశాదీనాంచ సప్తానాం వంశాస్తారతమ్యక్రమేణోక్తాః - ఇదానీమతివితతమిక్ష్వాకోర్వంశమాహ-క్షువతస్త్వి త్యాదినా-యావత్సోమవంశప్రస్తావం॥క్షువత ఇతి॥క్షుతం కుర్వతో మనోర్ఘ్రాణతో జజ్ఞే ॥ శ్లో ॥ శ్రద్ధాయాం జనయామాస దశ పుత్రానితి పూర్వోక్తం బాహుళ్యాభిప్రాయేణేతి ద్రష్టవ్యం-పుత్రాణాం శతే జ్యేష్ఠాః ॥ ౪ ॥ తేషామితి ॥ ఆర్యావర్తే॥శ్లో॥ఆర్యావర్తః పుణ్యభూమిర్మధ్యం వింధ్యహిమాగయోరితి కోశప్రసిద్ధే-తస్మిన్ పురస్తాత్సముద్రపర్యంతం మండలవిభాగేన పంచవింశతి నృపాశ్చాభవన్- హేనృప - తథైవ పశ్చాచ్చ పంచవింశతిః-మధ్యేతు జ్యేష్ఠాస్త్రయః-అపరేతు-అన్యతః అన్యత్ర-దక్షిణోత్తరాదిష్విత్యర్థః॥౫॥వికుక్షిః రేవ శశాద ఇతి విశ్రుత ఇతి-తత్ర హేతుమాహ చతుర్భిః॥స ఇతి॥ ౬॥తథేతి॥క్రియార్హణాన్ శ్రాద్ధార్హాన్-అదత్ అభక్షయత్॥ ౭॥ శేషమితి॥తద్గురుర్వసిష్ఠః-ప్రోక్షణాయ శ్రాద్ధోచిత సంస్కారాయ॥౮॥జ్ఞాత్వేతి॥త్యక్త్వా విధిః సదాచారో యేన తం సుతం॥ ౯ ॥. స ఇతి॥సతు ఇక్ష్వాకుః జాపకేన వసిష్ఠేన-రాజ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భోగవీరయోగీసన్-తేనయోగేనకళేబరంత్యక్త్వా-సయత్పరంతత్త్వంతత్ అవాప॥౧౦॥పితరీతి॥శాసన్ పాలయన్ హరి
మీజే॥౧౧॥పురంజయఇతి ॥ దైవపురస్యజయాత్పురంజయః ఇంద్రోవాహోఽస్యేతీంద్రవాహః - కకుదిస్థితత్వాత్ కకు
త్స్థఇతిచ॥౧౨॥శశాదసుతస్యత్రీణినామానితత్తత్కర్మనిమిత్తాని-తాన్యేవవ్యాచష్టఆహసప్తభిః॥ కృతాంతఇతి॥ కృ
తంవిశ్వమంతయతీతితథా-పార్ష్ణిగ్రాహఃసహాయః॥ ౧౩ ॥ వచనాదితి॥ఇంద్రోయదిమమవాహనంస్యాత్- తర్హి
దైత్యాన్ హనిష్యామి- తేనవాహనత్వేనవృతస్సన్నింద్రోలజ్జయా తదనంగీకుర్వన్- విష్ణోర్వచనాత్తస్యవాహనత్వాయ
మహావృషోఽభూదిత్యర్థః॥౧౪॥౧౫॥ తైరితి॥ యేఽభిముఖంయయుః తాన్-యమందర్శయితుంసదేహానేవభల్లైరనయది
త్యర్థః॥౧౬॥తస్యేతి॥తచ్ఛదృష్ట్వాఽన్యేదుద్రువుః-స్వమాలయంపాతాళం॥౧౭॥జిత్వేతి॥ఇత్యేతైఃకర్మభిః పురంజయాది
నామభిఃఆహృతఃవ్యాహృతఃఆహూతఇతి పాఠాంతరేఆహూతఇత్యర్థః॥౧౯॥౨౦॥శ్రావస్తఇతి॥ శ్రావస్తిః- శ్రావస్తస్యపుత్రః

త్వాపుత్రస్యతత్కర్మగురుణాభిహితంనృప।దేశాన్నిస్సారయామాససుతంత్యక్తవిధింరుషా॥ ౯॥ సతు
విప్రేణసంవాదంజాపకేనసమాచరన్।త్యక్త్వాకళేబరంయోగీసతేనావాపయత్పరమ్॥ ౧౦॥ పితర్యుప
దతేభ్యేత్యవికుక్షిఃపృథివీమిమామ్।శాసన్నీజేహరింయజ్ఞైఃశశాదఇతివిశ్రుతః॥౧౧॥పురంజయస్తస్యసు
తఇంద్రవాహఉదీరితః।కకుత్స్థఇతిచాప్యుక్తఃశృణునామానికర్మభిః॥ ౧౨॥ కృతాంతఆసీత్సమరోదేవా
నాంసహదానవైః।పార్ష్ణిగ్రాహోవృతోవీరోదేవైర్దైత్యపరాజితైః॥ ౧౩॥ వచనాద్దేవదేవస్యవి
ష్ణోర్విశ్వాత్మనఃప్రభోః।వాహనత్వేవృతస్తస్యబభూవేంద్రోమహావృషః॥౧౪॥ ససన్నద్ధోధనుర్దివ్య
మాదాయవిశిఖాన్ శితాన్।స్తూయమానస్తమారుహ్యయుయుత్సుఃకకుదిస్థితః॥౧౫॥ తేజసాప్యాయితో
విష్ణోఃపురుషస్యమహాత్మనః। ప్రతీచ్యాందిశిదైత్యానాంన్యరుణత్త్రిదశైఃపురం॥౧౬॥తైస్తస్యచాభూత్ప్ర
ధనంతుములంరోమహర్షణం।యమాయభల్లైరనయద్దైత్యాన్ యేఽభియయుర్మృధే॥౧౭॥తస్యేషు
పాతాభిముఖంయుగాంతాగ్నిమివోల్బణం।దృష్ట్వాన్యేదుద్రువుర్దైత్యాహన్యమానాస్స్వమాలయం
౧౮॥జిత్వాపురంధనంసర్వమయచ్ఛద్వజ్రపాణయే।ప్రత్యయచ్ఛత్సరాజర్షిరితినామభిరాహృతః॥౧౯॥
పురంజయస్యపుత్రోఽభూదనేనాస్తత్సుతఃపృథుః। విశ్వగంధస్తతశ్చంద్రోయువనాశ్వస్తుతత్సుతః॥౨౦॥శ్రా
వస్తస్తత్సుతోయేనశ్రావస్తీనిర్మితాపురీ। బృహదశ్వస్తుశ్రావస్తిస్తతఃకువలయాశ్వకః॥౨౧॥యఃప్రియా
ర్థముదంకస్యదుందునామాసురంబలీ।సుతానామేకవింశత్యాసహస్రైరహనద్వృతః॥౨౨॥దుందుమా
రఇతిఖ్యాతస్తత్సుతాస్తేప్రజజ్వలుః।దుందోర్ముఖాగ్నినాసర్వేత్రయఏవావశేషితాః॥౨౩॥ దృఢాశ్వఃక
పిలాశ్వశ్చభద్రాశ్వఇతిభారత।దృఢాశ్వపుత్రోహర్యశ్వోనికుంభస్తస్యచాత్మజః॥ ౨౪ ॥ బర్హిణాశ్వోని
కుంభస్యకృశాశ్వోఽథాస్యసేనజిత్। యువనాశ్వోఽభవత్తస్యసోఽనపత్యోవనంగతః॥ ౨౫॥ భార్యాశతేనని
ర్విణ్ణఋషయోఽస్యకృపాళవః।ఇష్టింప్రవర్తయాంచక్రురైంద్రీంస్మసుసమాహితాః॥ ౨౬ ॥ రాజాత
ద్యజ్ఞసదనంప్రవిష్టోనిశితర్షితః।దృష్ట్వాశయానాంస్తాన్విప్రాన్పపౌమంత్రజలంస్వయం॥౨౭॥ ఉత్థితా
స్తేనిశమ్యాథవ్యుదకంకలశంప్రభో।పప్రచ్ఛుఃకస్యకర్మేదంపీతంపుంసవనంజలం॥ ౨౮ ॥ రాజ్ఞాపీతంవి
దిత్వాథఈశ్వరప్రహితేనతే।ఈశ్వరాయనమశ్చక్రురహోదైవబలంబలం॥ ౨౯॥ తతఃకాలఉపావృ
త్తేకుక్షింనిర్భిద్యదక్షిణం।యువనాశ్వస్యతనయశ్చక్రవర్తీజజానహ॥౩౦॥ కింధాస్యతికుమారోఽయంస్త
న్యేరోరూయతేభృశం।మాంధాతావత్సమారోదీరితీంద్రోదేశినీమదాత్॥౩౧॥ నమమారపితాతస్యవి

కువలయాశ్వకఏవదుందుమారఇతిఖ్యాతః॥౨౧॥తత్రకారణమాహ॥ యఇతి॥ సుతానామేకవింశత్యాసహస్రైర్వృత
స్సన్ అహనత్ హతవాన్॥౨౨॥౨౪॥బర్హిణాశ్వఇతి॥అథతస్మాన్నికుంభాత్-కృశాశ్వః॥ ౨౫ ॥ భార్యేతి॥భార్యాణాం
శతేనసహాస్యపుత్రార్థమింద్రదైవత్యామిష్టింప్రవర్తయామాసుః-స్మేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౬ ॥ తదేవాహషడ్భిః॥రాజేతి॥
తర్షితస్సన్-జలార్థంప్రవిష్టః-మంత్రాభిమంత్రితంజలం-పత్న్యై దేయంస్వయంపపౌ॥౨౭॥ఉత్థితాఇతి॥ వ్యుదకంనిరు
దకంకలశం. పుంసవనంపుత్రోత్పత్తికారణం ॥ ౨౮ ॥ రాజ్ఞేతి॥అహోదైవబలమేవముఖ్యంబలంపురుషబలంతు-నకిం
చిదితివదంతః-ఈశ్వరాయనమస్కారంచక్రుః॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ కిమితి॥అయంకింధాస్యతి॥పాస్యతి-ఇతిదుఃఖితైర్విప్రైరు
క్తేసతి-తస్యామిష్ట్యామారాధితఇంద్రఃమాంధాతాపాతా-అయంమాంరక్షిష్యతీత్యర్థః- యద్వా-మాంలక్ష్మీంపాతార

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షీప్యతి సర్వసామ్రాజ్యభాగ్భవితేత్యర్థః- హేవత్స మారోదీరితి బ్రువన్- దేశినీం తర్జనీమదాదిత్యర్థః॥౩౧॥ నమమారేతి॥ తస్యాపి తాయువనాశ్వోభిన్నకుక్షిరపి-నమమార-కింతు- కాలాంతరే-తపసా సిద్ధిమన్వగాత్॥౩౨॥ మాంధాతుర్మహిమానమాహ షడ్భిః॥ త్రసదస్యురితి॥ అంగ హే రాజన్- యస్మాత్ మాంధాతుర్దస్యవః - ఉద్విగ్నాః కంపితాస్సంతః త్రసంతి అతః ఇంద్రోఽస్య త్రసదస్యురితి నామవిదధే స మాంధాతా అవనిమేకః శశాసేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౩౩॥ యౌవనాశ్వ ఇతి॥ అచ్యుతస్య తేజసా- అప్రచ్యుత తేజసేతి వా॥౩౪॥ ఈజ ఇతి॥ ఆత్మవిదపి సః-యజ్ఞం విష్ణుం- ఈజే- తమేవ విశినష్టి - సర్వదేవమయమితి సార్ధేన॥ ౩౫॥౩౬॥ యావదితి॥ ప్రతితిష్ఠతి అస్తం గచ్ఛతి॥౩౭॥ శశబిందోరితి॥ ప్రసంగాత్సౌభరేశ్చరితమాహ- తేషామిత్యాది-యావదధ్యాయ పరిసమాప్తి॥ తేషాం స్వసారః మాంధాతుః కన్యాః॥౩౮॥ననుమహాతాపసస్య- కుతో వివాహప్రసంగః-కథం వా జరాజర్జరితం- రాజకన్యావవ్రే-తత్రాహ యమునేత్యాదిషడ్భిః॥ ౩౯॥ జాతేతి॥ నృపం మాంధాతారం-సోఽపి మాంధాతా-స్వయంవరే కామం గృహ్యతామిత్యాహ-స ఇతి॥౪౦॥స ఇతి॥ స విప్రః - స్త్రీణామప్రియం

ప్రదేవప్రసాదతః। యువనాశ్వోఽపి తత్రైవ తపసా సిద్ధిమన్వగాత్॥ ౩౨ ॥ త్రసదస్యురితీంద్రోఽంగ విదధే నామ చాస్య వై। యస్మాత్త్రసంతి హ్యుద్విగ్నా దస్యవో రావణాదయః॥ ౩౩॥ యౌవనాశ్వోఽథ మాంధాతా చక్రవర్త్యవనిం ప్రభుః। సప్తద్వీపవతీమేకః శశాసాచ్యుత తేజసా॥౩౪॥ ఈజే స యజ్ఞం క్రతుభిరాత్మవిద్భూరిదక్షిణైః। సర్వదేవమయం దేవం సర్వాత్మకమతీంద్రియమ్॥ ౩౫ ॥ ద్రవ్యం మంత్రో విధిర్యజ్ఞో యజమానస్తథర్త్విజః। ధర్మో దేశశ్చ కాలశ్చ సర్వమేతద్యదాత్మకమ్॥౩౬॥ యావత్సూర్య ఉదేతి స్మ యావచ్చ ప్రతితిష్ఠతి। సర్వం తద్యౌవనాశ్వస్య మాంధాతుః క్షేత్రముచ్యతే॥౩౭॥ శశబిందోర్దుహితరి బిందుమత్యామధాన్నృపః। పురుకుత్సమంబరీషం ముచుకుందం చ యోగినమ్॥ తేషాం స్వసారః పంచాశత్సౌభరిం వవ్రిరే పతిమ్॥౩౮॥ యమునాంతర్జలే మగ్నస్తప్యమానః పరంతపః। నిర్వృతిం మీనరాజస్య వీక్ష్య మైథునధర్మిణః॥౩౯॥ జాతస్పృహో నృపం విప్రః కన్యామేకామయాచత। సోఽప్యాహ గృహ్యతాం బ్రహ్మన్ కామం కన్యా స్వయంవరే॥ ౪౦॥ స విచింత్యాప్రియం స్త్రీణాం జరఠోఽయమసంమతః। వలీపలిత ఏజత్క ఇత్యహం ప్రత్యుదాహృతః॥౪౧ ॥ సాధయిష్యే తథాత్మానం సురస్త్రీణామభీప్సితం। కిం పునర్మనుజేంద్రాణామితి వ్యవసితః ప్రభుః॥౪౨॥ మునిః ప్రవేశితః క్షత్త్రా కన్యాంతఃపురమృద్ధిమత్। వృతస్స రాజకన్యాభిరేకః పంచాశతా వరః॥౪౩॥ తాసాం కలిరభూద్భూయాంస్తదర్థేఽపోహ్య సౌహృదం। మమానురూపో నాయం వ ఇతి తద్గతచేతసామ్॥౪౪॥ స బహ్వృచస్తాభిరపారణీయతపశ్శ్రియానర్ఘ్యపరిచ్ఛదేషు। గృహేషు నానోపవనామలాంభస్సరస్సు సౌగంధికకాననేషు॥౪౫॥ మహార్హశయ్యాసనవస్త్రభూషణస్నానానులేపాభ్యవహారమాల్యకైః। స్వలంకృతస్త్రీపురుషేషు నిత్యదా రేమేఽనుగాయద్ద్విజభృంగవందిషు॥౪౬॥ యద్గార్హస్థ్యం తు సంవీక్ష్య సప్తద్వీపవతీపతిః। విస్మితస్స్తంభమజహాత్సార్వభౌమశ్రియాన్వితః॥౪౭॥ ఏవం గృహేష్వభిరతో విషయాన్ వివిధైస్సుఖైః। సేవమానో న చాతుష్యదాజ్యస్తోకైరివానలః॥ ౪౮ ॥ స కదాచిదుపాసీన ఆత్మాపహ్నవమాత్మనః। దదర్శ బహ్వృచాచార్యో మీనసంగసముత్థితం॥౪౯॥

అహమితి... మాం విచింత్య-అనేనాహం ప్రత్యుక్తః ఆత్మానం తథా సాధయిష్యామీతి- వ్యవసితః నిశ్చితవానిత్యుత్తరేణాన్వయః - అప్రియత్వే హేతుః- జరఠో వృద్ధః-వలీభిరిత్యుక్తః-పలితశ్చ ఏజత్కః కంపమానశిరాః- తాపసత్వాదినావా - అసమ్మతోఽహమితి కృత్వా॥౪౧॥ సాధయిష్య ఇతి॥ తదేవాస్య ప్రపంచః-సురస్త్రీణామపీప్సితం- కింపునర్మనుజేంద్రాణాం - యాః స్త్రియః తాసామితి॥౪౨॥తతః కింవృత్తం తదాహ ద్వాభ్యాం॥ మునిరితి॥ క్షత్త్రా ప్రతిహారేణ పంచాశతాపి రాజకన్యాభిః - స ఏక ఏవ వరో వృతః॥౪౩॥౪౪॥ తస్య గార్హస్థ్యం వర్ణయతి చతుర్భిః॥ స ఇతి ॥ బహ్వృచ ఇతి మంత్రసామర్థ్యముక్తం- తాభిః సహ- రేమ ఇత్యుత్తరేణాన్వయః క్వ రేమే- అపారణీయం దురంతం - యత్తపః తస్య శ్రియా సమృద్ధ్యా అనర్ఘ్యాః పరిచ్ఛదా యేషు గృహేషు-తథా నానావిధేషు ఉపవనేషు చ- అమలాన్యంభాంసి యేషాం తేషు సరస్సు చ-కథంభూతేషు సౌగంధికానాం కల్హారాణాం కాననాని స్తోమా యేషు॥౪౫॥ మహార్హేతి॥ గృహాదిషు స్వలంకృతాః స్త్రియః-పురుషాశ్చ యేషు అనుగాయంతో ద్విజాశ్చ పక్షిణః భృంగాశ్చ వందినశ్చ యేషు కథంభూతః-మహార్హశయ్యాదిభిరుపలక్షితస్సన్॥౪౬ ॥ యదితి॥ స్తంభం గర్వం॥౪౭॥ఏవమితి॥ఆజ్యస్తోకైః ఘృతబిందుభిః॥ ౪౮ ॥ ఇదానీం తస్యానుతాపపూర్వకం వానప్రస్థాశ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మహాహస్తభిః॥సకదాచిదితి॥ఆత్మనోమనసో హేతోః-ఆత్మనఃఅపహ్నవంతపోహానిందదర్శ॥౪౯॥ అహోఇతి॥ సంశ్చసౌచరితవ్రతశ్చ-యోహం-తస్యబ్రహ్మ-తపః॥ ౫౦ ॥ సంగమితి ॥ మిథునవ్రతినాందాంపత్యధర్మవతాం చేత్ ప్రసంగః-తర్హితద్వ్రతిషుఈశ్వరార్థధర్మపరేష్వేవ-కార్యఇతిశేషః॥౫౧॥ సంగాజ్జాతందోషంప్రపంచయతి॥ ఏకఇతి॥పంచాశతాభార్యాభిఃసంబంధాత్-ఆసంభూవమిత్యర్థః-తతశ్చసుతైః-పంచసహస్రవర్గ ఆసం - ప్రత్యేకంతాసుపుత్రశతరూపేణోత్పత్తైః-ఉభయకృత్యాఃఐహికపారత్రికకర్మాణి-తద్విషయాణాంమనోరథానాం - అర్థభావఃపురుషార్థబుద్ధిమార్గ॥౫౨॥ఏవమితి॥న్యాసోత్రసంగత్యాగఏవ-వానప్రస్థధర్మఇత్యర్థః॥౫౩॥ ౫౪॥ తాఇతి ॥ ఆధ్యాత్మికీంగతింబ్రహ్మణిలయం॥౫౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥మాంధాతురన్వయఃప్రోక్తఃసప్తమేయత్రగీయతే।పురుకుత్సస్యచాఖ్యానంహరిశ్చంద్రస్యచోత్తమమ్ ॥ మాంధాతృపుత్రేతి ॥ పుత్రప్రవరఃపుత్రశ్రేష్ఠః - సపితామహేనయువనాశ్వేన ప్రవృతః పుత్రత్వేనస్వీకృతః - అతస్తస్యైవ మాంధాతృప్రవరత్వం-నపురుకుత్సముచుకుందయోః-తత్సుతఃఅంబరీషస్యసుతః॥౧॥ హారితఇతి॥ ఇమేయువనాశ్వాంబరీషహారితాఃమాంధాతృగోత్రస్యప్రవరాః- అవాంతరవిశేషస్యప్రవర్తకాః - యద్వాప్రవృతఇతి యౌవనాశ్వవిశే

ఇమం పశ్యత మే వినాశం తపస్విన స్సచ్చరితవ్రతస్య । అంతర్జలేవారిచరప్రసంగాత్ప్రచ్యావితంబ్రహ్మచిరంభృతంయత్॥ ౫౦ ॥ సంగత్యజేతమిథునవ్రతినాంముముక్షుస్సర్వాత్మనానవిసృజేద్బహిరింద్రియాణి।ఏకశ్చరన్రహసిచిత్తమనంతఈశే యుంజీతతద్వ్రతిషుసాధుషుచేత్ప్రసంగః । ఏకస్తపస్వ్యహమథాంభసిమత్స్యసంగాత్పంచాశతాసముతపంచసహస్రసర్గః । నాంతంవ్రజామ్యుభయకృత్యమనోరథానాంమాయాగుణైర్హృతమతిర్విషయేర్థభావః॥ ౫౨॥ఏవంవసన్గృహేకాలం-విరక్తోన్యాసమాస్థితః।వనంజగామానుయయుస్తత్పత్న్యఃపతిదేవతాః॥౫౩॥తత్రతప్త్వాతపస్తీక్ష్ణమాత్మకర్శనమాత్మవిత్।సహైవాగ్నిభిరాత్మానంయుయోజపరమాత్మని॥౫౪॥ తాస్స్వపత్యుర్మహారాజనిరీక్ష్యాధ్యాత్మికీంగతిమ్।అన్వీయుస్తత్ప్రభావేనశాంతమగ్నిమివార్చిషః॥ ౫౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-షష్ఠోధ్యాయః. ... ... *

శ్రీశుకః॥ మాంధాతృపుత్రప్రవరోయోంబరీషఃప్రకీర్తితః । పితామహేనప్రవృతోయౌవనాశ్వస్తుతత్సుతః॥౧॥హారితస్తస్యపుత్రోభూన్మాంధాతృప్రవరాఇమే । నర్మదాభ్రాతృభిర్దత్తాపురుకుత్సాయయోరగైః॥౨॥తయారసాతలంనీతోభుజగేంద్రప్రయుక్తయా । గంధర్వాన్సోవధీత్తత్రవధ్యాస్తాన్విష్ణుశక్తిధృత్॥౩॥నాగాల్లబ్ధవరస్సర్పాదభయంస్మరతామిదమ్। త్రసదస్యుఃపౌరుకుత్స్యోయోనరణ్యస్యదేహకృత్॥౪॥ హర్యశ్వస్తత్సుతస్తస్మాదరుణోథత్రిబంధనః । తస్యసత్యవ్రతఃపుత్రస్త్రిశంకురితివిశ్రుతః॥౫॥ ప్రాప్తశ్చండాలతాంశాపాద్గురోఃకౌశికతేజసా । సశరీరోగతస్స్వర్గమద్యాపిదివిదృశ్యతే॥౬॥పాతితోవాక్ఛిరాదేవైస్తేనైవస్తంభితోబలాత్ । త్రైశంకవోహరిశ్చంద్రోవిశ్వామిత్రవసిష్ఠయోః ॥

షణం-పితామహేనమాంధాత్రాసహ-ఆర్షేయప్రవరేణప్రవృతాః - మాంధాతాప్రవరోయేషాంతే-ఇమేఅంబరీషయౌవనాశ్వహారీతాః॥ యథాహాశ్వలాయనః॥ హారితపురుకుత్సపింగశంఖదర్భహైమవతానామాంగిరసాంబరీషయౌవనాశ్వేతి-మాంధాతారముహైకేబ్రువతే-ఆంగిరసమాంధాత్రాంబరీషయౌవనాశ్వేతి - పురుకుత్సస్యవంశంకథయిష్యన్నాదౌతావత్తస్యవివాహంప్రభావంచాహ- నర్మదేతి-ఉరగైర్భ్రాతృభిర్యాదత్తా-నర్మదా॥౨॥ తయేతి ॥ వధ్యానవధార్హాన్॥౩॥నాగాదితి॥సచపురుకుత్సః-నాగాల్లబ్ధవరోభూత్-వరమాహ-ఇదంనర్మదయారసాతలనయనాదికం-స్మరతాంపుంసాంసర్పాదభయమితి-దేహకృత్పితా-త్రసదస్యోస్సుతఃఅనరణ్యఇత్యర్థః॥౪॥హర్యశ్వఇతి॥ త్రయః శంకవఇవదుఃఖహేతవోదోషాయస్యాసౌత్రిశంకుః-తదుక్తంహరివంశే॥శ్లో॥పితుశ్చాపరితోషేణగురోర్దోగ్ధ్రీవధేనచ।అప్రోక్షితోపయోగాచ్చత్రివిధస్తేవ్యతిక్రమఇతి॥౫॥ ప్రాప్తఇతి ॥ పరిణీయమానవిప్రకన్యాపహరణాత్-క్రుద్ధస్యగురోఃపితుఃశాపాత్=కౌశికస్యతేజసాప్రభావేన॥౬॥పాతితఇతి॥ తేనైవకౌశికేన-పక్షిణోఃగృధ్రబకయోః-విశ్వామిత్రోరాజసూయదక్షిణాచ్ఛలేన - హరిశ్చంద్రంసర్వస్వమపహృత్యయాతయామాస-తచ్ఛ్రుత్వాకుపితోవసిష్ఠోవిశ్వామిత్రంత్వంభాసోభవేతిశశాప-సచత్వంబకోభవేతివసిష్ఠంశశాప - తయోశ్చయుద్ధమభూదితిప్రసిద్ధం॥ శు ॥ హరిశ్చం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దోహవై సఇక్ష్వాకో రాజాపుత్రఆసేత్యాదిశ్రుతిప్రసిద్ధం॥ ౭ ॥ హరిశ్చంద్రస్యచరితమాహ - యావదధ్యాయపరి సమాప్తి॥సఇతి॥కథంశరణంయాత స్తదాహ-పుత్రో మేజాయతామితి॥౮॥యదీతి॥ యదివీరఃపుత్రో మేజాయేత- తర్హి తేనైవపురుషపశునా-త్వాంయజేయజాని- ఇతిభాషయా - తథేత్యుక్తవతావరుణేననిమిత్తేనాస్యరోహితోనామపు త్రోజాతః॥౯॥జాతఇతి॥సవరుణఃజాతస్సుతః-మామనేనయజేత్యబ్రవీత్-యదాపశుర్నిర్దశః - నిర్గతదశదినస్స్యాది తిసరాజాబ్రవీదిత్యనుషంగః॥౧౦॥ ౧౩॥పునరితి॥ రాజన్ హేవరుణ- రాజన్యఃపశుః యదాసాన్నాహికఃకవచబంధనా ర్హఃసంగ్రామసమర్థః-అథతదా-శుచి ॥౧౪॥ఇతీతి॥ఇత్యేవం-తంతంకాలం-వంచయతారాజ్ఞాఉక్తం-ప్రార్థితోదేవో వరుణఃతంతంకాలంప్రత్యైక్షతేత్యర్థః॥౧౫॥రోహితఇతి॥చికీర్షితంఆత్మనాపశునావరుణయజనం॥ ౧౬॥ పితరమితి॥త తశ్చ-కుపితేనవరుణేనగ్రస్తం-అతఏవ-జాతంమహోదరాఖ్యరుగ్యస్యతం- పితరంశ్రుత్వా॥ ౧౭॥ భూమేరితి॥ సమాం వర్షం॥ ౧౮॥ ఏవమితి॥ ద్వితీయేతృతీయాదౌచ - వర్షేవృత్తేఅభ్యేత్యాభ్యేత్య - తత్రైవ - తం ప్రత్యషేధతకించి

యాన్నిమిత్తమభూద్వృద్ధంపక్షిణోబహువార్షికమ్॥౭॥సోనపత్యోవిషణ్ణాత్మానారదస్యోపదేశతః॥వ రుణంశరణంయాతఃపుత్రో మేజాయతాంప్రభో॥౮॥యదివీరోమహారాజతేనైవత్వాంయజేఇతి।తథేతి వరుణేనాస్యపుత్రోజాతస్తురోహితః॥౯॥జాతస్సుతస్త్వనేనాంగమాంయజస్వేతిసోబ్రవీత్। యదాప శుర్నిర్దశస్స్యాదథమేధ్యోభవేదితి॥౧౦॥నిర్దశేచసమాగత్యయజస్వేత్యాహసోబ్రవీత్ । దంతాఃప శోఃప్రజాయేరన్నథమేధ్యోభవేదితి॥౧౧॥జాతాదంతాయజస్వేతిసప్రత్యాహాథసోబ్రవీత్ । యదాప తంత్యస్యదంతాహ్యథమేధ్యోభవేదితి ॥ ౧౨॥ పశోర్నిపతితాదంతాయజస్వేత్యాహసోబ్రవీత్।య దాపశోఃపునర్దంతాజాయంతేథపశుశ్శుచిః॥ ౧౩॥ పునర్జాతాయజస్వేతిసప్రత్యాహాథసోబ్రవీత్। సాన్నాహికోయదారాజన్ రాజన్యోథశుచిఃపశుః॥ ౧౪॥ ఇతిపుత్రానురాగేణ స్నేహయంత్రితచేత సా।కాలంవంచయతాతంతముక్తోదేవస్తమైక్షత॥ ౧౫॥ రోహితస్తదభిజ్ఞాయపితుఃకర్మచికీర్షితమ్। ప్రాణప్రేప్సుర్ధనుష్పాణిరరణ్యంప్రత్యపద్యత ॥ ౧౬ ॥ పితరంవరుణగ్రస్తంశ్రుత్వాజాతమహో దరం।రోహితోగ్రామమీయాయతమింద్రఃప్రత్యషేధత॥ ౧౭ ॥ భూమేఃపర్యటనంపుణ్యంతీర్థక్షేత్ర నిషేవణైః।రోహితాయాదిశచ్ఛక్రస్సోప్యరణ్యేవసత్సమాం॥౧౮॥ ఏవంద్వితీయేతార్తీయేచతుర్థేపం చమేతథా।అభ్యేత్యాభ్యేత్యస్థవిరోవిప్రోభూత్వాథవృత్రహా॥ ౧౯॥ షష్ఠంసంవత్సరంతత్రచరిత్వారో హితఃపురీం।ఉపవ్రజన్నజీగర్తాదక్రీణాన్మధ్యమంసుతం॥ ౨౦ ॥ శునశ్శేఫంపశుంపిత్రేప్రదాయసమ వందత।తతఃపురుషమేధేనహరిశ్చంద్రోమహాయశాః॥౨౧॥ ముక్తోదరోయజద్దేవాన్వరుణాదీన్మహత్క థః॥౨౨॥విశ్వామిత్రోభవత్తస్మిన్ హోతాధ్వర్యురథాత్మవాన్ । జమదగ్నిర్వసిష్ఠోభూద్బ్రహ్మాయా స్యస్తుసామగః॥౨౩॥తస్మైతుష్టోదదావింద్రశ్శాతకుంభమయంరథం।శునశ్శేఫస్యమాహాత్మ్యముపరిష్టా త్ప్రవక్ష్యతే॥౨౪॥సత్యసారాంధృతిందృష్ట్వాసభార్యస్యచభూపతేః। విశ్వామిత్రోభృశంప్రీతోదదావ విహతాంగతిం॥౨౫॥మనఃపృథివ్యాంతామద్భిస్తేజసాపోనిలేనతమ్। ఖేవాయుంధారయంస్తచ్చభూతా దౌతంమహాత్మని॥౨౬॥తస్మిన్ జ్ఞానకలాంధ్యాత్వాతయాజ్ఞానంవినిర్దహన్ । హిత్వాతాంస్వేనభావేన

తిష్ఠంచిదుక్త్వాప్రత్యషేధతేత్యర్థః॥౧౯॥ ౨౧॥ముక్తేతి॥వరుణేన-ముక్తం - ఉదరంపూర్వోక్తమహోదరవ్యాధిఃయస్య మహత్సుకథాయస్యసః॥౨౨॥విశ్వామిత్రఇతి ॥ ఆత్మవాన్ జమదగ్ని రధ్వర్యురభూత్ ఆయాస్యోమునిఃసామగఃఉద్గాతా అభూదిత్యర్థః॥౨౩॥తస్మాదితి॥ఉపరిష్టాద్విశ్వామిత్రసుతాఖ్యానప్రసంగే॥౨౪॥సత్యేతి॥అవిహతాంగతింజ్ఞానం॥ ౨౫ ॥ తామేవగతిమాహసార్ధద్వాభ్యాం॥మనఇతి॥మనఃపృథివ్యాంధారయన్ జ్ఞానకలాంధ్యాత్వాతయాఅజ్ఞానంవినిర్దహన్ తాంచహిత్వా-ముక్తబంధనస్తస్థావిత్యన్వయః॥ శ్రు॥ మనోమాలోహిసంసారోమనశ్చాన్నమయంహిసోమ్యమన ఇతి॥ శ్రుతేః-అతోన్నశబ్దవాచ్యాయాంపృథివ్యాం-మనోధారయన్ఏకీకుర్వన్ - తాంపృథివీమద్భిరేకీకుర్వన్-అపస్తేజసాత త్తేజోనిలేన-తంచఖే-తచ్చభూతాదావహంకారే-తంచభూతాదిమహంకారంమహాత్మని-మహత్తత్త్వే॥౨౬॥తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ విషయాకారంవ్యావృత్త్య-జ్ఞానకళాంజ్ఞానాంశమాత్మత్వేనధ్యాత్వా-తయాధ్యానవృత్తిరూపయా-ఆత్మావార కమజ్ఞానంవినిర్దహన్-నిర్వాణసుఖసంవిదా-తాంచహిత్వా-ముక్తబంధనస్సన్॥౨౭॥అనిర్దేశ్యేతి॥అనిర్దేశ్యేనవప్రత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కైర్యేణస్వేనభావేనస్వస్వరూపేణతస్థౌ॥౨౮॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా-
శ్లో॥అష్టమేరోహితస్యోక్తోవంశోయత్రాభవన్నృపః॥సగరఃకపిలక్షేపాన్నిర్దగ్ధాయస్యసూనవః॥ హరితఇతి॥ చంప
స్తస్మాదభూద్యేనచంపాపురీవినిర్మితా-అతశ్చంపాత్-సుదేవః॥౧॥రురుకఇతి॥హృతాభార్యస్య॥౨॥వృద్ధమితి॥ ఔర్వ
ణఋషిణాఆత్మానందేహంప్రజావంతంసగర్భం॥౩॥ఆజ్ఞాయేతి॥గరోవిషం-తేనగరేణసహైవజాతః॥౪॥౫॥ సేతి॥ గురు
వాక్యేనఔర్వవచనేన-కాంశ్చిదహత్త్వైవవికృతవేషిణశ్చక్రే॥ తదేవాహముండానితి- ముక్తకేశానర్ధముండితాంశ్చ॥
౬॥౭॥ఔర్వేతి॥ఔర్వేణోపదిష్టోయోగఃఉపాయస్తేన॥౮॥ తస్యద్వేభార్యేసుమతిఃకేశినీచ-తత్ర-సుమత్యాఃపుత్రాణాం
ప్రభావమ్మృత్యుంచాహ-సుమత్యాఇత్యాదినా-షడ్భిః॥౯॥ ౧౦ ॥ హన్యతామితి॥ఏషవాజిహరఃఇతిబ్రువంతః- అభియ
యుః-షష్టిసహస్రాణిపరిచ్ఛేదకతయాసంతియేషాం-ఉన్మిమేషలోచనోన్మీలనంచకార ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ కేచిత్ కపిలస్య

నిర్వాణసుఖసంవిదా॥౨౭॥అనిర్దేశ్యాప్రతర్క్యేణతస్థౌవిధ్వస్తబంధనః॥ ౨౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- నవమ
స్కంధే-సప్తమోధ్యాయః. ... ... ✿

శ్రీశుకః॥హరితోరోహితసుతశ్చంపస్తస్మాద్వినిర్మితా। చంపాపురీసుదేవోతోవిజయోయస్యచాత్మ
జః॥౧॥రురుకస్తత్సుతస్తస్మాద్వృకస్తస్మాచ్చబాహుకః।సోరిభిర్హృతభూరాజాసభార్యోవనమావిశ
త్॥౨॥వృద్ధంతంపంచతాంప్రాప్తంమహిష్యనుమరిష్యతి । ఔర్వేణజానతాత్మానంప్రజావంతంనివారి
తా॥౩॥ఆజ్ఞాయాస్యైసపత్నీభిర్గరోదత్తోంధసాసహ।సహతేనైవసంజాతస్సగరాఖ్యోమహాయశాః॥
౪॥సగరశ్చక్రవర్త్యాసీత్సాగరోయత్సుతైఃకృతః।యస్తాళజంఘాన్యవనాన్శకాన్హైహయబర్బ
రాన్॥౫॥నావధీద్గురువాక్యేనచక్రేవికృతవేషిణః। ముండాన్శ్మశ్రుధరాన్కాంశ్చిన్ముక్తకేశార్ధముం
డితాన్॥౬॥అనంతర్వాససఃకాంశ్చిదబహిర్వాససోపరాన్ । సోశ్వమేధైరయజతసర్వదేవసురాత్మ
కమ్॥౭॥ఔర్వోపదిష్టయోగేనహరిమాత్మానమీశ్వరమ్।తస్యోత్సృష్టంపశుంయజ్ఞేజహారాశ్వంపురందరః
॥౮॥సుమత్యాస్తనయాదృప్తాఃపితురాదేశకారిణః। హయమన్వేషమాణాస్తేసమంతాద్వ్యఖనన్మహీం॥౯॥
ప్రాగుదీచ్యాందిశిహయందదృశుఃకపిలాంతికే।ఏషవాజిహరశ్చోరఆస్తేమీలితలోచనః॥ ౧౦॥ హన్యతాం
హన్యతాంపాపఇతిషష్టిసహస్రిణః।ఉదాయుధాఅభియయురున్మిమేషతదామునిః॥ ౧౧॥ స్వశరీరాగ్ని
నాతావన్మహేంద్రహృతచేతసః।మహద్వ్యతిక్రమహతాభస్మసాదభవన్క్షణాత్॥౧౨॥నసాధువాదో
మునికోపభర్జితానృపేంద్రపుత్రాఇతిసత్త్వధామని । కథంతమోరోషమయంవిభావ్యతేజగత్పవిత్రా
త్మనిఖేరజోభువః॥౧౩॥ యస్యేరితాసాంఖ్యమయీదృఢేహనౌర్యయాముముక్షుస్తరతేదురత్యయం।భ
వార్ణవంమృత్యుపథంవిపశ్చితఃపరాత్మభూతస్యకథంపృథఙ్మతిః॥౧౪॥ యోసమంజసఇత్యుక్తస్సకే
శిన్యానృపాత్మజః।తస్యపుత్రోంశుమాన్నామపితామహహితేరతః॥౧౫॥ అసమంజసఆత్మానందర్శయ
న్నసమంజసం।జాతిస్మరఃపురాసంగాద్యోగీయోగాద్విచాలితః॥౧౬॥ ఆచరన్గర్హితంలోకేజ్ఞాతీనాం
కర్మవిప్రియం । సరయ్వాంక్రీడతోబాలాన్ప్రాస్యదుద్వేజయన్జనం॥౧౭॥ ఏవంవృత్తఃపరిత్యక్తఃపి
త్రాస్నేహమపోహ్యవై।యోగైశ్వర్యేణబాలాంస్తాన్దర్శయిత్వాతతోయయౌ॥ ౧౮ ॥ అయోధ్యా

కోపాగ్నినాదగ్ధాఇతివర్ణయంతి-తన్నిరాకరోతి॥నేతి॥కుతఇత్యతఆహ- సత్త్వధామనిశుద్ధసత్త్వమూర్తౌ-జగతఃపవి
త్రేఃవిశుద్ధికరఆత్మాయస్యతస్మిన్-కథంవిభావ్యతే-నసంభావ్యతఇత్యర్థః-అసంభావనాయాందృష్టాంతః-భువోరజః-ఖే
కథంసంభావ్యతఇతి॥౧౩॥కించయస్యేతి॥యస్యయేనఈరితాప్రవర్తితా - తస్యవిపశ్చితఃసర్వజ్ఞస్య-కథంపృథఙ్మతిఃఅ
రిమిత్రాదిభేదదృష్టిః ॥ ౧౪ ॥ తదేవంసుమత్యాఃపుత్రేషుమృతేషు-కేశిన్యాఃపౌత్రేణ - అశ్వఃసమానీతఃపితృవ్యోద్ధర
ణప్రయత్నశ్చకృతఃఇతిదర్శయితుమాహ॥యఇతి॥ఉక్తఃకేవలముక్తః - వస్తుతస్తు-సమంజసఏవ-సతుకేశిన్యాఃసుతఃక్షే
త్రజత్వమివప్రతీతింవారయతి-తస్యైవనృపస్యాత్మతోదేహాజ్జాతః ॥ ౧౫ ॥ తస్యకథామాహచతుర్భిః॥అసమంజసఇ
వపురాపూర్వజన్మనియోగీసన్సంగాద్ధేతోః-యోగాద్విచాలితఃఅతఃఇదానీంజాతిస్మరస్సన్॥ ౧౬॥ ఆచరన్నితి॥సంగప
రిహారాయయోజనందుద్వేజయన్-లోకేగర్హితంజ్ఞాతీనాంచవిప్రియంకర్మాచరన్- క్రీడతోబాలాన్-సరయ్వాంప్రాస్య
త్ప్రాక్షిపదితిద్వయోరన్వయః ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి॥ఏవంవిధంవృత్తంకర్మయస్యసః॥౧౮॥౧౯॥అంశుమానితి॥పత్యుర్వైర్యో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఖాతమను-యః పంథాః-తేనయయౌ భస్మాంతే భస్మసమీపే॥ శ్లో॥ అజానతో వజానతో ఽప్యనుకంప్యావయంత్వేతి। తుష్టావ షడ్భిరీశానమంశుమాన్ నేవమానశయః॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥౨౦॥౨౧॥ నేతి॥ అజనః అజః బ్రహ్మాపి-త్వామద్యాపి - న పశ్యతి న బుధ్యతే-కథంభూతః ఆత్మనః స్వస్మాత్పరం పరమేశ్వరం-కైర్హేతుభిః-సమాధియుక్తిభిః సమాధినాప్యపరోక్షం న పశ్యతి- యుక్తిభిః పరోక్షమపి సమ్యక్ న బుధ్యత ఇత్యర్థః - అపరే అర్వాచీనాస్తు కథం త్వాం పశ్యేయుః-అర్వాచీనత్వే హేతుః-తస్య బ్రహ్మణః మనశ్చ శరీరం చ ధీశ్చ సత్త్వతమోరజః కార్యాణి-తాభిః-యే వివిధాః దేవతిర్యఙ్నరాణాం సర్గాః- తేషు సృష్టాః-తతో ఽపి వయమప్రకాశాః అజ్ఞాః కుతః పశ్యేమేత్యర్థః॥౨౨॥ అపరే తర్హి కిం పశ్యంతీత్యాహ- య ఇతి ॥ యే దేహభాజస్తే-స్వస్మిన్ సమ్యక్ స్థితమపి త్వాం న విదుః-కింతు గుణానేవ విపశ్యంతి-అథవా-న గుణానపి-అపితు - తమ ఏవ పశ్యంతి యతః త్రిగుణాః బుద్ధిరేవ ప్రధానం యేషాం - అతో బహిరేవ ప్రకాశో జ్ఞానం యేషాం బుద్ధిపరతంత్రతయా జాగ్రత్స్వప్నయోర్విషయాన్ పశ్యంతి-సుషుప్తౌ తు తమ ఏవ కేవలం-న తు నిర్గుణం త్వాం-సర్వత్ర హేతుః-యత్ యతః- యస్య తవ మాయయా ఇతి వా మోహితం చేతో యేషాం తే॥౨౩॥ తథాప్యహం విచారేణ జ్ఞాస్యామీతి చేత్-తత్రాహ ॥ తమితి ॥ తం త్వామహం-విమూఢః-కథం పరిభావయామి విచారయామి-కథంభూతం-జ్ఞానఘనం శుద్ధజ్ఞానమూర్తిం - స్వభావత ఏవ

వాసినస్స వే బాలకాన్ పునరాగతాన్। దృష్ట్వా విసిస్మిరే రాజన్ రాజా చాప్యన్వతప్యత॥ ౧౯ ॥ అంశుమాంశ్చోదితో రాజ్ఞా తురగాన్వేషణే యయౌ। పితృవ్యఖాతానుపథం భస్మాంతే దదృశే హయం॥౨౦॥ తత్రాసీనం మునిం వీక్ష్య కపిలాఖ్యమధోక్షజం। అస్తౌత్సమాహితమనాః ప్రాంజలిః ప్రణతో మహాన్॥౨౧ ॥ న పశ్యతి త్వాం పరమాత్మనో ఽజనో న బుధ్యతే ఽద్యాపి సమాధియుక్తిభిః। కుతో ఽపరే తస్య మనశ్శరీరధీవిసర్గసృష్టా వయమప్రకాశాః॥౨౨॥ యే దేహభాజస్త్రిగుణప్రధానా గుణాన్విపశ్యంత్యుత వా తమశ్చ। యన్మాయయా మోహితచేతసస్త్వాం విదుస్స్వసంస్థం న బహిఃప్రకాశాః॥ ౨౩ ॥ తం త్వామహం జ్ఞానఘనం స్వభావప్రధ్వస్తమాయాగుణభేదమోహైః। సనందనాద్యైర్మునిభిర్విభావ్యం కథం విమూఢః పరిభావయామి॥ ౨౪॥ ప్రశాంతమాయాగుణకర్మలింగమనామరూపం సదసద్విముక్తమ్। జ్ఞానోపదేశాయ గృహీతదేహం నమామహే త్వాం పురుషం పురాణమ్॥౨౫॥ త్వన్మాయారచితే లోకే వస్తుబుద్ధ్యా గృహాదిషు-భ్రమంతి కామలోభేర్ష్యామోహవిభ్రాంతచేతసః॥౨౬॥ అద్య నస్సర్వభూతాత్మన్ కామకర్మేంద్రియాశయః। మోహపాశో దృఢశ్ఛిన్నో భగవంస్తవ దర్శనాత్॥౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థం గీతానుభావస్తం భగవాన్ కపిలో మునిః। అంశుమంతమువాచేదమనుగృహ్య ధియా నృప॥౨౮॥ శ్రీభగవాన్॥ అశ్వో ఽయం నీయతాం వత్స పితామహపశుస్తవ। ఇమే చ పితరో దగ్ధా గంగాంభో ఽర్హంతి నేతరత్॥౨౯॥ శ్రీశుకః॥ తం పరిక్రమ్య శిరసా ప్రసాద్య హయమానయత్। సగరస్తేన పశునా క్రతుశేషం సమాపయత్॥ ౩౦॥ రాజ్యమంశుమతి న్యస్య నిస్పృహో ముక్తబంధనః। ఔర్వోపదిష్టమార్గేణ లేభే గతిమనుత్తమామ్॥౩౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-అష్టమో ఽధ్యాయః.

... ... ❋

ప్రధ్వస్తా మాయాగుణనిమిత్తా భేదమోహా యేషాం తైః-విభావ్యం విచింత్యం అయం భావః - జ్ఞానఘనత్వాన్న తావత్ జ్ఞానవిషయత్వం-విచారవిషయత్వేపి-మాయాగుణైరభిభూతో ఽహం న విచారే సమర్థ ఇతి॥౨౪॥ ప్రశాంతేతి॥ తస్మాత్- హే ప్రశాంత-త్వాం పురాణం పురుషం కేవలం నమామహే- ఇత్యన్వయః-పురాణపురుషత్వే హేతుః - మాయయా గుణాః కర్మాణి చ-విశ్వసృష్ట్యాదీని లింగాని-బ్రహ్మాదిరూపాణి యస్య తం-ప్రశాంతత్వే హేతుః - సదసద్భ్యాం కార్యకారణాభ్యాం పుణ్యపాపాభ్యాం వా విముక్తం-అతః అనామరూపం తత్కృతనామరూపశూన్యం-కింతు- జ్ఞానోపదేశాయ గృహీతః ప్రకటితః దేహః శుద్ధసత్త్వమూర్తిః యేన తం-యద్వా- హే ప్రశాంతమాయేతి- హే అగుణేతి చ సంబోధనం-కర్మభిః సృష్ట్యాదికార్యైః లింగాని యస్యేతి యోజ్యం-యద్వా-ప్రశాంతాః మాయాగుణాదయో యస్మిన్-ఇత్యేకమేవ పదం॥ ౨౫॥ స్వభాగ్యం శ్లాఘతే ద్వాభ్యాం॥ త్వదితి॥ కామాదిభిర్విభ్రాంతాని చేతాంసి యేషాం తే-ఇమే సర్వే గృహాదిషు భ్రమంతి॥ ౨౬ ॥ అద్యేతి॥ హే సర్వభూతాత్మన్-నః అస్మాకం-త్వత్కృపయైవ ఘటితాత్ త్వద్దర్శనాత్ - అద్య దృఢో ఽపి మోహమయః పాశః-ఛిన్నః కథంభూతః-కామాదీనామాశయః ఆశ్రయః త్వత్ప్రసాదేన కృతార్థో ఽస్మీత్యర్థః॥౨౭॥౨౮॥ అశ్వ ఇతి॥ అశ్వం లబ్ధ్వాపి-సాకాంక్షం ప్రత్యాహ ఇమే చేతి॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥నవమేంశుమతో వంశః ఖట్వాంగావధివర్ణ్యతే।గంగాం భూతలమానిన్యే యస్య పౌత్రో భగీరథః॥అంశుమానితి ॥ యథా సగరః పౌత్రాయ రాజ్యం దత్వా తపస్తేపే-తథా అంశుమాంశ్చ- స్వపుత్రాయ రాజ్యం దత్వా - మహాంతం కాలం తపస్తేపే ఇతి చకారస్యార్థః-నాశక్నోద్గంగామానేతుమితి శేషః-సంస్థితః మృతః॥ దిలీప ఇతి॥కాలం మృత్యుం - ఏయివాన్ ప్రాప్తః॥౨॥దర్శయామాసేతి॥తం ప్రత్యాత్మానం దర్శయామాస - తేవరదాస్మీతి గంగయోక్తస్సన్-స్వమభిప్రాయం పూర్వజోద్ధరణం-రరం సకథయామాస॥౩॥క ఇతి॥కోపి గగనాత్పతంత్యా మే వేగం-ధారయితా ధారయిష్యతి॥౪॥కించేతి ॥ కించ-ఆమృజంతి క్షాళయిష్యంతి-తన్మే పాపం యోవిచింత్యతాం॥౫॥సాధవ ఇతి ॥ హరంతి హరిష్యంతి - అఘం భిన త్తీత్యఘభిత్॥౬॥ధారయిష్యంతీతి॥ఆత్మా కథంభూతః-యస్మిన్ ఇదం విశ్వమోతం గ్రథితం-ఊర్ధ్వతంతుషు-శాటీపట ఇవ- ప్రోతం

శ్రీశుకః॥అంశుమాంశ్చ తపస్తేపే గంగానయనకామ్యయా । కాలం మహాంతం నాశక్నోత్తతః కాలేన సంస్థితః॥౧॥దిలీపస్తత్సుతస్తద్వదశక్తః కాలమేయివాన్ ।భగీరథస్తస్య సుతస్తేపే స సుమహత్తపః॥౨ ॥ దర్శయామాస తం దేవీ ప్రసన్నా వరదాస్మి తే।ఇత్యుక్తస్స్వమభిప్రాయం శశంసావనతో నృప॥౩॥గంగా॥ కోపి ధారయితా వేగం పతంత్యా మే మహీతలే।న చేద్భూమితలం భిత్వా నృప యాస్యే రసాతలం॥౪॥కించాహం న భువం యాస్యే నరా మయ్యామృజంత్యఘం। మృజామి తదఘం క్వాహం రాజంస్తత్ర విచింత్యతాం॥ ౫ ॥ రాజా॥సాధవో న్యాసినశ్శాంతా ధర్మిష్ఠా లోకపావనాః।హరంత్యఘం తేంగసంగాత్తేష్వాస్తే హ్యఘభిద్ధరిః॥౬॥ధారయిష్యతి తే వేగం రుద్రస్త్వాత్మా శరీరిణామ్।యస్మిన్నోతమిదం ప్రోతం విశ్వం శాటీవ తంతుషు॥౭॥ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా గంగా తం పునరబ్రవీత్।ప్రసాదయ మహేశానం ధారణార్థం మదంభసామ్ ॥౮॥తచ్ఛ్రుత్వా స నృపో దేవం తపసారాధయచ్ఛివం। కాలేనాల్పీయసా రాజంస్తస్యేశానస్త్వతుష్యత॥౯॥తథేతి రాజ్ఞాభిహితస్సర్వలోకహితశ్శివః।దధారావహితో గంగాం పాదపూతజలాం హరేః॥౧౦॥భగీరథోథ రాజర్షిర్నిన్యే భువనపావనీం।యత్ర స్వపితౄణాం దేహా భస్మీభూతాశ్చ శేరతే॥౧౧ ॥ రథేన వాయువేగేన ప్రయాంతమనుధావతీ। దేశాన్ పునంతీ నిర్దగ్ధానసించత్సగరాత్మజాన్॥౧౨॥యజ్జలస్పర్శమాత్రేణ బ్రహ్మదండహతా అపి।సగరాత్మజా దివం జగ్ముః కేవలం దేహభస్మభిః॥౧౩॥ భస్మీభూతాంగసంగేన స్వర్యాతాస్సగరాత్మజాః।కిం పునః శ్రద్ధయా దేవీం యే సేవంతే ధృతవ్రతాః॥౧౪॥న హ్యేతత్పరమాశ్చర్యం స్వర్ధున్యా యదిహోదితమ్।అనంతచరణాంభోజప్రసూతాయా భవచ్ఛిదః॥ ౧౫ ॥ సన్నివేశ్య మనో యస్మిన్ శ్రద్ధయా మునయోమలాః। త్రైగుణ్యం దుస్త్యజం హిత్వా సద్యో యాతాస్తదాత్మతామ్॥ ౧౬ ॥ శ్రుతో భగీరథాజ్జజ్ఞే తస్య నాభోపరోభవత్ । సింధుద్వీపస్సుతస్తస్మాదయుతాయుస్తతోభవత్॥ ౧౭॥ ఋతుపర్ణో నలసఖో యోశ్వవిద్యామయాన్నలాత్। దత్వాక్షహృదయం తస్మై సర్వకామస్తు తత్సుతః॥౧౮॥తతస్సుదాసస్తత్పుత్రో మదయంతీపతిర్నృప। ఆహుర్మిత్రసహం యం వై కల్మాషాంఘ్రిః కృతః క్వచిత్॥వసిష్ఠశాపాద్రక్షోభూదనపత్యస్స్వకర్మణా॥౧౯॥విష్ణురాతః॥ యన్నిమిత్తో గురోశ్శాపస్సౌదాసస్య మహాత్మనః।ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి కథ్యతాం న రహో యది॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః॥ సౌదాసో మృగయాం కించిచ్చరన్ రక్షో జఘాన హ।ముమోచ భ్రాతరం భ్రాతా గతః ప్రతిచికీర్షయా॥౨౧॥ స చింతయన్నఘం రాజ్ఞస్సూదరూపధరో గృహే।గురవే భోక్తుకామాయ పక్త్వా నిన్యే నరామిషమ్॥౨౨॥ పరివేక్ష్యమాణం భగవా

చతిర్వ్యక్తంతుషు పట ఇవ-అసౌ సర్వాధారస్తద్వేగం ధారయిష్యతీత్యర్థః॥౭॥౯॥తథేతి॥ రాజ్ఞాభిహితం తథేత్యంగీకృత్య-హరేః పాదేన పూతం జలం యస్యాస్తాం॥౧౦॥౧౨॥ప్రసంగాత్ గంగామాహాత్మ్యమాహ చతుర్భిః॥ యదితి ॥యస్యాః జలస్పర్శమాత్రేణ-తచ్చ కేవలం దేహభస్మభిరేవన సాక్షాత్ - బ్రహ్మణిస్వకృతేన దండేన హతా అపి - తాం శ్రద్ధయా యే సేవంత ఇతి శేషః- ఏతేషాం ఫలం కింవక్తవ్యమితి భావః॥౧౩॥తదేవ ప్రపంచయతి॥భస్మీభూతేతి॥ భస్మీభూతేనాంగేన యస్సంగః తేన॥౧౪॥౧౫॥సన్నివేశ్యేతి॥యస్మిన్ అనంతే-త్రైగుణ్యం దేహబంధనం॥౧౬॥౧౭॥ఋతుపర్ణ ఇతి॥నలస్య సఖా - అధాత్ ప్రాప్తః-తత్సుతః ఋతుపర్ణస్య సుతః॥౧౮॥తత ఇతి॥తత్పుత్రః సౌదాసః॥౧౯॥యదితి ॥ నరహః నరహస్యం॥౨౦॥సౌదాస ఇతి॥మృగయాం చరన్-కించిత్ రక్షః కించిద్రాక్షసం-జఘాన - తస్య భ్రాతరం శుశోచ - స భ్రాతాపలాయ్య గతః॥౨౧॥స ఇతి॥అఘం అనిష్టం-సూదః పాచకః-తద్రూపధరస్సన్-రాజ్ఞో గృహే వర్తమానః॥ ౨౨॥ పరివేక్ష్యమాణమితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అభక్ష్యమంజసావిలోక్యఏవంనరమాంసాభ్యవహారేణ-వసిష్ఠఏవ-తంశాపంద్వాదశవార్షికంచక్రే॥౨౩॥ సఇతి॥ రుశతీః
తీక్ష్ణాః-అపఃస్వపాదయోఃఉపహా-నాన్యత్ర॥౨౪॥తత్రహేతుః॥దిశఇతి॥ఏవమనేనమిత్రసహత్వమపి-దర్శితం - మిత్రస్యక్షత్రస్యవాచస్సహనాత్॥౨౫॥తదేవరాక్షసత్వే-కల్మాషాంఘ్రిత్వేచ-కారణముక్త్వాస్వకర్మణా నపత్యఇతి యదుక్తం
తత్ప్రపంచయతి-వ్యవాయకాలఇత్యారభ్య-కర్మణాప్రజాఇత్యంతేన॥వ్యవాయేతి॥ వనమోకౌనివాసోయయోస్తౌ-వనౌకసౌతౌచదంపతీచ-వనౌకౌదంపతీఇతిపృథక్పదపాఠే-అదంతత్వమార్షం-అకృతార్థవత్దీనవత్॥౨౬॥౨౭॥దేహీ
తి॥అకృతార్థరతింఅసమాప్తరతిం॥౨౮॥౨౯॥ఆరిరాధయిషురితి॥ సర్వభూతానామాత్మేతిభావనయాఆరాధయితుమిచ్ఛుః-యద్వా-సర్వభూతానామాత్మభావేనభూతేషుస్థితమపి।గుణైరంతర్హితంబ్రహ్మేతిసంబంధః-పాఠాంతరే-అంతర్హితఃసోఽయమిత్యుత్తరేణాన్వయః॥౩౦॥సఇతి॥సోఽయంత్వదధీతోనోబ్రహ్మర్షివర్యః.రాజర్షిశ్రేష్ఠాత్త్వత్తోవధం

స్విలోక్యాభక్ష్యమంజసా।రాజానమశపత్క్రుద్ధోరక్షోహ్యేవంభవిష్యసి । రక్షఃకృతంతద్విదిత్వాచక్రే
ద్వాదశవార్షికమ్॥౨౩॥సోఽప్యపోఽంజలినాదాయగురుంశప్తుంసముద్యతః।వారితోమదయంత్యాపోరుశతీః
పాదయోర్జహౌ॥౨౪॥దిశఃఖమవనీంసర్వాంపశ్యన్జీవమయంనృపః।రాక్షసంభావమాపన్నఃపాదేకల్మా
షతాంగతః॥౨౫॥వ్యవాయకాలేదదృశేవనౌకోదంపతీద్విజౌ।క్షుధార్తోజగృహేవిప్రంతత్పత్న్యాహాకృ
తార్థవత్॥౨౬॥నభవాన్రాక్షసస్సాక్షాదిక్ష్వాకూణాంమహారథః।మదయంత్యాఃపతిర్వీరనాధర్మం
కర్తుమర్హసి॥౨౭॥దేహిమేపత్యకామాయాఅకృతార్థరతింద్విజమ్ । దేహోఽయంమానుషోరాజన్పు
రుషస్యాఖిలార్థదః॥౨౮॥తస్మాదస్యవధోవీరసర్వార్థవధఉచ్యతే।ఏషహిబ్రాహ్మణోవిద్వాన్ తపశ్శీలగు
ణాన్వితః॥౨౯॥ఆరిరాధయిషుర్బ్రహ్మమహాపురుషసంజ్ఞితమ్।సర్వభూతాత్మభావేనభూతేష్వంతర్హి
తంగుణైః॥౩౦॥సోఽయంబ్రహ్మర్షివర్యస్తేరాజర్షిప్రవరాద్విభో।కథమర్హతిధర్మజ్ఞవధంపితురివాత్మజః॥
౩౧॥తస్యసాధోరపాపస్యభ్రూణస్యబ్రహ్మవాదినః। కథంవధంయథాబభ్రోర్మన్యతేసన్మతోభవాన్॥
౩౨॥యద్యయంక్రియతేభక్షస్తర్హిమాంఖాదపూర్వతః । నజీవిష్యేవినాయేనక్షణంచమృతకంయథా॥
౩౩॥ఏవంకరుణభాషిణ్యావిలపంత్యాఅనాథవత్ । వ్యాఘ్రఃపశుమివాఖాదత్సౌదాసశ్శాపమోహితః॥
౩౪॥బ్రాహ్మణీవీక్ష్యదిధిషుంపురుషాదేనభక్షితం । శోచంత్యాత్మానముర్వీశమశపత్కుపితాసతీ॥౩౫॥
యస్మాన్మేభక్షితోపాపఃకామార్తాయాఃపతిస్త్వయా।తవాపిమృత్యురాధానాదకృతప్రజ్ఞదర్శితః॥
౩౬॥ఏవంమిత్రసహంశప్త్వాపతిలోకపరాయణా । తదస్థీనిసమిద్ధాగ్నౌప్రాస్యభర్తుర్గతింగతా॥౩౭॥
విశాపోద్వాదశాబ్దాంతేమైథునాయసముద్యతః।విజ్ఞాప్యబ్రాహ్మణీశాపంమహిష్యాసనివారితః॥౩౮॥ త
తఊర్ధ్వంసతత్యాజస్త్రీసుఖంకర్మణాప్రజాః।వసిష్ఠస్తదనుజ్ఞాతోమదయంత్యాంప్రజామధాత్॥౩౯॥
సావైసప్తసమాగర్భమబిభ్రన్నవ్యజాయత।జఘ్నేఽశ్మనోదరంతస్యాస్సోఽశ్మకస్తేనకథ్యతే॥ ౪౦ ॥ అశ్మ
కాన్మూలకోజజ్ఞేయఃస్త్రీభిఃపరిరక్షితః।నారీకవచఇత్యుక్తోనిఃక్షత్రేమూలకోఽభవత్॥౪౧॥ రాజావిశ్వస
హోయస్యఖట్వాంగశ్చక్రవర్త్యభూత్।యోదేవైరర్థితోదైత్యానవధీద్యుధిదుర్జయః॥౪౨॥ ముహూ
ర్తమాయుర్జ్ఞాత్వైత్యస్వపురంసందధేమనః॥౪౩॥ నమేబ్రహ్మకులాత్ప్రాణాఃకులదైవాన్నచాత్మ

నార్హతి-యథాపితా-పుత్రకర్తృకంవధమివ॥౩౧॥తస్యేతి॥భ్రూణస్యశ్రోత్రియస్య - గర్భస్యసతఇతివా-బభ్రోఃగోః-స
తాంమతోభవాన్-వధం-కథంసాధుమన్యతఇత్యర్థః॥౩౨॥యదీతి॥ క్షణమపియేనవినానజీవిష్యామి-సోఽయంయదిభక్షఃక్రి
యతేతర్హిమృతకంయథామృతప్రాయాంమాం-పూర్వంభక్షయ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ బ్రాహ్మణీతి॥దిధిషుంగర్భాధాన
కర్తారం॥౩౫॥యస్మాదితి॥ఆధానాత్మైథునాత్-హేఅకృతప్రజ్ఞ-మృత్యుర్మయాదర్శితః॥౩౬॥ ౩౭॥ తతఇతి॥తదేవం
కర్మణాఅప్రజాః॥౩౯ ॥ సేతి॥అబిభ్రత్దధారేత్యర్థః - నవ్యజాయతనప్రాసూయత-అతోవసిష్ఠఏవతస్యాఉదరమ
శ్మనాజఘాన-సఉత్పన్నఃసుతోఽశ్మకః॥౪౦॥అశ్మకాదితి॥స్త్రీభిఃసంవేష్ట్యపరశురామాత్పరిరక్షితః. అతోనారీకవచఇత్యు
క్తః-నిఃక్షత్రేజగతిసతిక్షత్రవంశస్యమూలమభవత్-అతోమూలకఇతిచోక్తః॥౪౧॥౪౨॥ ముహూర్తేతి॥ ప్రసన్నైర్దే
వైర్వరంవృణీష్వేత్యుక్తైఃఖట్వాంగేనోక్తం - ప్రథమంతావన్మమాయుఃకథ్యతామితి-దేవైశ్చోక్తం-ముహూర్తమా
త్రమితి-తత్జ్ఞాత్వా-దేవైర్దత్తేనవిమానేనశీఘ్రంస్వపురమేత్య-మనఃపరమేశ్వరే-సందధే ॥ ౪౩ ॥ ఏతదేవస్వసాధు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

వృత్తాన్తస్మరణపూర్వకం తత్ప్రత్యేకంశ్చ మే వర్ణయతి సప్తభిః॥ నేతి॥ కులదైవాత్ బ్రహ్మకులాత్సకాశాత్-మే ప్రాణా దయోఽనాతివల్లభాః నాతిప్రియాః॥౪౪॥ నేతి మహ్యం మమ॥౪౫॥ దేవైరితి॥ భూతభావనో హరిః- తస్మిన్నేవ భావనాయ స్య సోఽహం-తం కామం నవృణే॥౪౬॥ తత్ర హేతుః॥ య ఇతి॥ విక్షిప్తేంద్రియాణి ధీశ్చ-యేషాం తే-దేవా అపి॥ ౪౭॥ అథేతి॥ అతస్తస్మాత్-ప్రకృత్యా స్వభావేన- ఆత్మనిరూఢం-గుణేషు సంగం- విశ్వకర్తుర్భావేన-హిత్వా- తమేవాహం ప్రపద్యే॥ ౪౮॥ ఇతీతి॥ అన్యభావం దేహాద్యభిమానరూపం-అజ్ఞానం హిత్వా॥౪౯॥ స్వం భావమేవాహ॥ యత్తదితి॥ శూన్యవత్కల్పి తం వాగాద్యవిషయత్వాత్-వాసుదేవ ఇతి యం గృణంతి- బ్రహ్మణ ఏవ భక్తానుగ్రహార్థమావిష్కృతశక్తేః వాసుదేవత్వా త్॥౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❋

శ్లో॥ దశమే ప్రాహ ఖట్వాంగవంశే శ్రీరామసంభవం। తచ్చరిత్రం చ లంకేశం హత్వా యోధ్యాగమావధి ॥ యచ్చా॥ దశమే రామచరితమావిర్భావపురస్సరమ్। శుకేన వర్ణ్యతే పుణ్యమభిషేకోత్సవావధి॥ ఖట్వాంగాదితి। ఖట్వాంగాద్దీర్ఘ బాహుః॥౧॥ ౨॥ రామేతి॥ ఋషిభిః వాల్మీకిముఖ్యైః-భూరివర్ణితం-త్వయా ముహుః శ్రుతం- తథాపి సంక్షేపతః - కథ్య

జాః॥ నశ్రీయో న చ మహీ రాజ్యం న దారాశ్చాతివల్లభాః॥౪౪॥ న బాల్యేఽపి మతిర్మహ్యమధర్మే రమతే క్వచి త్। నాపశ్యముత్తమశ్లోకాదన్యత్కించన వస్త్వహమ్॥౪౫॥ దేవైః కామవరో దత్తో మహ్యం త్రిభువనేశ్వ రైః। నవృణే తమహం కామం భూతభావనభావనః॥౪౬॥ యే విక్షిప్తేంద్రియధియో దేవాస్తే స్వహృది స్థితమ్। న విందంతి ప్రియం శశ్వదాత్మానం కిము తాపరే॥౪౭॥ అథేశమాయారచితేషు సంగం గుణేషు గంధర్వపురోప మేషు। రూఢం ప్రకృత్యాత్మని విశ్వభర్తుర్భావేన హిత్వా తమహం ప్రపద్యే॥౪౮॥ ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా నా రాయణగృహీతయా। హిత్వాన్యభావమజ్ఞానం తతస్స్వం భావమాశ్రితః॥౪౯॥ యత్తద్బ్రహ్మ పరం సూ క్ష్మమశూన్యం శూన్యకల్పితమ్। భగవాన్వాసుదేవేతి యం గృణంతి హి సాత్వతాః॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవ తే-నవమస్కంధే-నవమోఽధ్యాయః. ... ... ❋

శ్రీశుకః॥ ఖట్వాంగాద్దీర్ఘబాహుశ్చ రఘుస్తస్మాత్పృథుశ్రవాః। అజస్తతో మహారాజస్తస్మాద్దశరథోఽభవ త్॥౧॥ తస్యాపి భగవానేష సాక్షాద్బ్రహ్మమయో హరిః॥ అంశాంశేన చతుర్ధాగాత్పుత్రత్వం ప్రార్థితస్సురైః॥౨॥ రామలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతా ఇతి సంజ్ఞయా। తస్యానుచరితం రాజన్నృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిః॥ శ్రుతం హి వర్ణితం భూరి త్వయా సీతాపతేర్ముహుః॥౩॥ గుర్వర్థే త్యక్తరాజ్యో వ్యచరదనువనం పద్మప ద్భ్యాం ప్రియాయాః పాణిస్పర్శాక్షమాభ్యాం మృజితపథరుజో యో హరీంద్రానుజాభ్యాం । వైరూ ప్యాచ్ఛూర్పణఖ్యాః ప్రియవిరహరుషారోపితభ్రూవిజృంభత్రస్తాబ్ధిర్బద్ధసేతుః ఖలదవదహనః కోసలేం ద్రోఽవతాన్నః॥౪॥ విశ్వామిత్రాధ్వరే యేన మారీచాద్యా నిశాచరాః। పశ్యతో లక్ష్మణస్యైవ హతా నైరృ తపుంగవాః ॥ ౫ ॥ యో లోకవీరసమితౌ ధనురైశముగ్రం సీతాస్వయంవరగృహే త్రిశతోపనీతం। ఆదా య బాలగజలీల ఇవేక్షుయష్టిం సజ్జీకృతం నృప వికృష్య బభంజ మధ్యే ॥ ౬॥ జిత్వానురూపగుణశీలవయోం

గానం శృణ్వితి శేషః॥౩॥ శ్లో॥ గ్రంథకోటిభిరాకీర్ణమద్భుతం రామవిక్రమం । అధ్యాయద్వయతో వక్ష్యన్నేకశ్లోకేన సం స్మృతి ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ గుర్వర్థ ఇతి॥ కోసలేంద్రః శ్రీరామః నః అస్మాన్ - అవతాత్ పాతు-కథంభూతః యో గుర్వ ర్థే-పితుః సత్యస్య పాలనార్థం త్యక్తరాజ్యస్సన్-పద్మవదతిసుకుమారాభ్యాం పద్భ్యాం-తదేవాహ-ప్రియాయాః పాణి నాపి-స్పర్శనాస్త్రీక్షమాయయోః తాభ్యాం-ప్రతివనం వ్యచరత్ - హరీంద్రో హనూమాన్-సుగ్రీవో వా-అనుజో లక్ష్మణః- తాభ్యాం మృజితా అపనీతా పథరుజా - మార్గశ్రమో యస్య - శూర్పణఖ్యాః వైరూప్యాత్ కర్ణనాసికాచ్ఛేదాద్ధే తోః తయా ప్రలోభితేన రావణేనాపహారాత్-ప్రియేణ కళత్రేణ-విరహః-తేన రుట్ - తయా ఆరోపితయోః భ్రువోః-విజృ మ్భేనైవ త్రస్తాబ్ధిః యస్మాత్ తత స్తద్విజ్ఞాపనేన బద్ధః సేతుః యేన-తతః ఖలాః రావణాదయః- త ఏవ దవో వనం-తస్య దహనః ॥౪॥ సంక్షేపతో వర్ణితం రామచరితం-ఆదిత ఆరభ్య- విస్తరేణాహ - విశ్వామిత్రాధ్వర ఇత్యారభ్య యావదుత్తరాధ్యా యపరిసమాప్తి॥ విశ్వామిత్రేతి॥ పశ్యత ఏవ లక్ష్మణస్య - తమప్యనపేక్ష్యైవ హతా ఇత్యర్థః యచ్ఛబ్దానాం కోసలేంద్రోఽవ తాదితి॥ పూర్వేణైవాన్వయః॥౫॥ య ఇతి॥ లోకే యే వీరాస్తేషాం - సమితౌ సమాజే ఐశం త్ర్యంబకం-ధనుః ఇక్షుయష్టి మివ లీలయైవాదాయ-సజ్జీకృతమారోపితం వికృష్య మధ్యే యో బభంజ-హే నృప-ఉగ్రకంఠిం సంగరిష్ఠం వా - తదాహావహ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తాం-త్రిభిశ్శతైరుపనీతం-బాలగజస్యలీలేవలీలాయస్యసః॥౭॥జిత్వేతి ॥ అనురూపాణిస్వయోగ్యానిగుణశీలాదీని - య స్యాస్తాం-సీతాసంజ్ఞాం-పూర్వండరసిఅభిలబ్ధోమానోయయాతాం-శ్రియంజిత్వా- ధనుర్భఙ్గమహానాదశ్రవణకుపిత స్య-భృగుపతేఃపరశురామస్యదర్పంవ్యనయత్ -అపనీతవాన్. కథంభూతస్య-త్రిః- త్రిసప్తకృత్వః - రాజబీజస్యాన్వాం మహీం-యోఽకరోత్-తస్య॥౭॥ఇదానీంగుర్వర్థఇతిశ్లోకంవివృణ్వన్నాహ॥ యఇతి ॥ కదాచిత్ కైకేయ్యాతుష్టేనరాజ్ఞా త్వదపేక్షితందాస్యామీతిప్రతిశ్రుతం- తతఃశ్రీరామస్యయౌవరాజ్యాభిషేకసమయే - తయాభరతస్యరాజ్యం రామస్య చవనేవాసఃప్రార్థితఃతదా-సత్యపాశేనపరివీతస్యపితుర్నిదేశమాజ్ఞాంశిరసాజగృహే - తతోరాజ్యాదికంత్యక్త్వా - సభార్యోవనంయయౌ-దుస్త్యజస్యాపిసహర్షింశ్రియందృష్టాంతఃముక్తసఙ్గోయోగీఅసూన్ప్రాణానివేతి॥ ౮ ॥ రక్షు ఇతి॥రక్షసోరావణస్యస్వసుః-శూర్పణఖ్యాః-అశుద్ధబుద్ధేఃసీతాంజిఘృక్షోః.కామాతురాయాఇతివా-రూపం-వ్యకృతవి కారమనయత్ -తస్యాఃఖరత్రిశిరదూషణముఖ్యాఃఅదంతత్వేనబాంధవాయేషుతాన్-చతుర్దశసహస్రం - అనా రణీయంఅలంఘ్యంజఘానకోదండంపాణౌయస్య॥౯॥సీతేతి॥ సీతాయాఃకథాశ్రవణేనదీపితోహృచ్ఛయోయస్య- తేనసీ తాంహరిష్యతాస్వస్మాద్భీతేనస్వస్యాశ్రమాదపకర్షణార్థం-సృష్టంవిసృష్టం-మారీచంవిలోక్యజఘాన-కథంభూతం- అ ద్భుతైణవపుషాస్వర్ణహరిణదేహేనోపలక్షితం-అతఏవ-ప్రలోభనేన-ఆశ్రమతః తేనాపకృష్టః - కందక్షుప్రజాప

గరూపాంసీతాభిధాంశ్రియమురస్యభిలబ్ధమానామ్। మార్గేవ్రజన్భృగుపతేర్వ్యనయత్ప్రరూఢంద ర్పంమహీమకృతయస్త్రిరరాజబీజామ్॥౭॥యస్సత్యపాశపరివీతపితుర్నిదేశంస్త్రైణస్యచాపిజగృహే శిరసాసభార్యః । రాజ్యంశ్రియంప్రణయినస్సుహృదోనివాసంత్యక్త్వాయయౌవనమసూనివముక్తసఙ్గః॥ ౮॥రక్షస్స్వసుర్వ్యకృతరూపమశుద్ధబుద్ధేస్తస్యాఃఖరత్రిశిరదూషణముఖ్యబంధూన్।జఘ్నేచతుర్దశ సహస్రమవారణీయంకోదండపాణిరటమానఉవాసకృచ్ఛ్రమ్॥౯ ॥ సీతాకథాశ్రవణదీపితహృచ్ఛయేన సృష్టంవిలోక్యనృపతేదశకంధరేణ। జఘ్నేఽద్భుతైణవపుషాశ్రమతోపకృష్టోమారీచమాశువిశిఖేనయథా కముగ్రః॥౧౦॥రక్షోధమేనవృకవద్విపినేసమక్షంవైదేహరాజదుహితర్యపయాపితాయామ్ । భ్రాత్రా వనేకృపణవత్ప్రియయావియుక్తఃస్త్రీసఙ్గినాంగతిమితిప్రథయంశ్చచార॥ ౧౧॥ దగ్ధ్వాత్మకృత్యహత కృత్యమహన్కబంధంసఖ్యంవిధాయకపిభిర్దయితాగతింతైః । బుద్ధ్వాథవాలినిహతేప్లవగేంద్రసైన్యై ర్వేలామగాత్సమనుజోజభవార్చితాంఘ్రిః॥ ౧౨॥ యద్రోషవిభ్రమవివృత్తకటాక్షపాతసంభ్రాంతనక్ర మకరోభయగీర్ణఘోషః। సింధుశ్శిరస్యర్హణంపరిగృహ్యరూపీపాదారవిందముపగమ్యబభాషఏ తత్॥౧౩॥నత్వాంవయంజడధియోనువిదామభూమన్కూటస్థమాదిపురుషంజగతామధీశమ్। యత్సత్త్వ తస్సురగణారజసఃప్రజేశామన్యోశ్చభూతపతయస్సభవాన్గుణేశః॥ ౧౪॥ కామంప్రయాహిజహివిశ్ర వసోవమేహంత్రైలోక్యరావణమవాప్నుహివీరపత్నీమ్ । బధ్నీహిసేతుమిహతేయశసోవితత్యైగా

తిం-యథా-ఉగ్రఃశ్రీరుద్రః॥౧౦॥ రక్షోధమేనేతి ॥ తతశ్చరక్షోధమేనరావణేనఅసమక్షమపనీతాయాం ప్రియాయాం తయావియుక్తః-భ్రాత్రాలక్ష్మణేనసహ- కృపణవద్వనేచచార - కిమభిప్రాయస్సన్ - ఇతిఅనేనప్రకారేణస్త్రీసం గినాందుఃఖోదర్కాంగతిం-ప్రఖ్యాపయన్॥౧౧॥దగ్ధ్వేతి॥ఆత్మార్థేనకృత్యేనకర్మణా- రావణేనసహ-యుద్ధేనహతస్య కృత్యంశాస్త్రీయందహనాదికంయస్యతం-జటాయుషం-పుత్రవద్దగ్ధ్వా - కబంధంస్వగ్రహణాయ ప్రసారితబాహుం రాక్షసంఅహన్-అథ-వాలినిహతే- తైఃకపిభిఃదయితాగతింబుద్ధ్వా - అజభవాభ్యామర్చితావంఘ్రీయస్యసమనుజః- వేలాంసముద్రతీరం-అగాత్॥౧౨॥యదితి॥ తత్రత్రిరాత్రముపవాసేనప్రతీక్షితోఽపిసింధుః - యదానోపస్థితః - తదా యస్యరోషవిభ్రమేణక్రోధలీలయా-వివృత్తోయఃకటాక్షః-తస్యపాతేన - సంభ్రాంతానక్రాఃమకరాశ్చయస్మిన్ - భ యేనగీర్ణఃగ్రస్తఃస్తంభితోఘోషోయేనసః-సింధుః- ఏతద్వక్ష్యమాణంబభాషే - అర్హణమర్ఘ్యాదికంఅత్రఛందో భంగఆర్షఃరూపీమూర్తిమాన్॥౧౩॥భాషణమేవాహ-ద్వాభ్యాం॥ త్వామితి॥ ఏతావత్పర్యంతంసునిశ్చితంత్వాంనవిదా మ-నజానీమఇత్యర్థః-ఇదానీంతుజాతోఽసీత్యాహ-యదితి-పృథక్పదం-యస్యేత్యర్థః-యద్వశేభ్యఃసత్త్వాదిభ్యః - సుర గణాదయోభవంతిసభవానితి॥౧౪॥కామమితి॥కామంయథేచ్ఛం- జలమాక్రమ్యాపిప్రయాహి - అవమేహంపురీషప్రా యం-త్రైలోక్యంరావయతిఆక్రందయతీతితథా-తం-జహి- హేవీర-యద్యపి-తవజలంప్రతిబంధకంనభవతి - తథాపీహ

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

-సేతుంబధ్నీహి-బధాన-కిమర్థం- తే యశసో విస్తారాయ-తదేవాహ- యం సేతుముపేత్య దుష్కరం కర్మా వేక్ష్య త్వద్య
శోగాస్యంతి భూపా స్తం॥౧౫॥ తద్వాక్యమభినంద్యాథ తత్కృతం తదాహ॥ బద్ధ్వేతి॥ వివిధైరద్రియటాంగభూతైః శృంగైః-సే
తుంబధ్వా అగ్రేసీతాన్వేషణే హనుమతైవ దగ్ధాం లంకామావిశత్ - కథంభూతైః శృంగైః-కపీంద్రాణాంకరైః కంపితాని
భూరుహాణామంగాని శాఖాదీని యేషు తైః- విభీషణస్యదృశా బుద్ధ్యా-కైస్సహావిశత్ - సుగ్రీవ ద్యనుప్రముఖా యేషాం
తైరనీకైః ॥౧౬॥ సేతి॥ తతశ్చ-సాలంకా-ఘూర్ణా ప్రచరతా బభూవ-కథంభూతా-వానరేంద్రాణాంబలైః రుద్ధాః విహా
రాదయోయస్యాం-నిర్భజ్యమానాః ధిషణాదయోయస్యాం సా- తత్ర విహారః క్రీడాస్థానం కోష్ఠం ధాన్యాగారాది - శ్రీః
కోశః ద్వారం గృహాదీనాం-గోపురం-పురద్వారం-సదః సభా - వలభీః ప్రాసాదాదిపురోభాగాచ్ఛాదినీ - విటంకః కపోత
పాలికా ధిషణం వేదికాది-శృంగాటకం చతుష్పథమ్॥౧౭॥ రక్షఃపతిరితి॥ రక్షసాంపతిః రావణః పుత్రమింద్రజితం- ప్రహస్తా
దీంశ్చ-సమహినోత్ ప్రాయుఙ్క్త॥౧౮॥ తామితి॥ అసిశూలాదిభిర్దుర్గమాం తాం యాతుధానపృతనాం-సుగ్రీవాదిభిర

స్యంతి దిగ్విజయినో యముపేత్య భూపాః॥౧౫॥ బద్ధ్వోదధిం రఘుపతిర్వివిధాద్రికూటైస్సేతుం కపీంద్రకర
కంపితభూరుహాంగైః। సుగ్రీవనీలహనుమత్ప్రముఖైరనీకైర్లంకాం విభీషణదృశావిశదగ్రదగ్ధామ్॥౧౬॥
సా వానరేంద్రబలరుద్ధవిహారకోష్ఠశ్రీద్వారగోపురసదోవలభీవిటంకా । నిర్భజ్యమానధిషణధ్వజహేమ
కుంభశృంగాటకా గజకులైర్హ్రదినీవ ఘూర్ణా॥ ౧౭॥ రక్షఃపతిస్తదవలోక్య నికుంభకుంభధూమ్రాక్ష
దుర్ముఖసురాంతకనరాంతకాదీన్। పుత్రం ప్రహస్తమతికాయవికంపనాదీన్ సర్వానుగాన్ సమహినోదథ
కుంభకర్ణమ్॥౧౮॥ తాం యాతుధానపృతనామసిశూలచాపప్రాసర్ష్టిశక్తిశరతోమరఖడ్గదుర్గామ్।
సుగ్రీవలక్ష్మణమరుత్సుతగంధమాదనీలాంగదర్క్షపనసాదిభిరన్వితోఽయాత్ ॥౧౯॥ తేఽనీకపా రఘుపతేరభి
పత్య సర్వే ద్వంద్వం వరూథమిభపత్తిరథాశ్వయోధైః। జఘ్నుర్ద్రుమైర్గిరిగదేషుభిరంగదాద్యాస్సీతాభి
మర్శహతమంగళరావణేశాన్॥౨౦॥ రక్షఃపతిస్స్వబలనష్టిమవేక్ష్య రుష్ట ఆరుహ్య యానకమథాభిససార
రామం । స్వస్స్యందనే ద్యుమతి మాతలినోపనీతే విభ్రాజమానమహనన్నిశితైః క్షురప్రైః॥౨౧॥ రామస్త
మాహ పురుషాదపురీష యన్నః కాంతాసమక్షమసతాపహృతా శ్వవత్తే। త్యక్తత్రపస్య ఫలమద్య జుగుప్సిత
స్య యచ్ఛామి కాల ఇవ కర్తురలంఘ్యవీర్యః॥ ౨౨॥ ఏవం క్షిపద్ధనుషి సంధితముత్ససర్జ బాణం స వజ్రమివ త
ద్ధృదయం బిభేద। సోఽసృగ్వమన్ దశముఖైర్న్యపతద్విమానాద్ధాహేతి వాదిని జనే సుకృతీవ రిక్తః॥ ౨౩॥ త
తో నిష్క్రమ్య లంకాయా యాతుధాన్యస్సహస్రశః । మందోదర్యా సమం తస్మిన్ ప్రరుదంత్య ఉపాద్ర
వన్॥౨౪॥ తాంస్తాన్ బంధూన్ పరిష్వజ్య లక్ష్మణేషుభిరర్దితాన్ । రురుదుస్సుస్వరం దీనా ఘ్నంత్య ఆత్మాన
మాత్మనా॥౨౫॥ హా హతాస్స్మ వయం నాథ లోకరావణ రావణ । కం యాయాచ్ఛరణం లంకా త్వద్విహీ
నా పరార్దితా॥౨౬॥ నవై వేద మహాభాగ భవాన్ కామవశం గతః। తేజోఽనుభావం సీతాయా యేన నీతో ద
శామిమామ్॥౨౭॥ కృతైషా విధవా లంకా వయం చ కులనందన । దేహః కృతోఽన్నం గృధ్రాణామాత్మా నరక
హేతవే॥౨౮॥ శ్రీశుకః॥ స్వానాం విభీషణశ్చక్రే కోసలేంద్రానుమోదితః । పితృమేధవిధానేన యదుక్తం

న్వితః-శ్రీరామః-అయాత్॥ మరుత్సుతో హనుమాన్-ఋక్షో జాంబవాన్॥ ౧౯॥ త ఇతి ॥ తే రఘుపతేరనీకపాః అంగదా
ద్యాః సర్వే-రావణస్య ఇభాదిభిః-యద్వరూథం సైన్యం-తత్ ద్వంద్వం-యథా భవతి తథా అభిపత్య సంగమ్య - ద్రుమాదిభి
ర్జఘ్నుః-కాన్-సీతాయా అభిమర్శేన హతం మంగళం యస్య స రావణః ఈశో యేషాం తాన్॥ ౨౦॥ రక్షఃపతిరితి॥ స్వబలస్య
నష్టిం నాశమవేక్ష్య-రుష్టః క్రుద్ధస్సన్-యానకం పుష్పకవిమానం-రథం వా-ఆరుహ్య శ్రీరామమభిససార - అథ - తం స్వ
స్స్యందనే స్వర్గస్థే ఇంద్రస్య రథే-మాతలినా ఇంద్రసారథినా ఉపనీతే ద్యుమతి దీప్తియుక్తే-విభ్రాజమానమహనత్ అహన్॥
౨౧॥ రామ ఇతి॥ హే పురుషాదపురీష రాక్షసపురీషప్రాయ యద్యస్మాదపహృతాః శ్వవత్ - శ్వా యథా అసమక్షం గృహం
ప్రవిశ్య కిమపి హరతి తద్వత్-తస్మాజ్జుగుప్సితస్య కర్మణః-కర్తుః తే అద్య కాల ఇవ-అలంఘ్యవీర్యో౽హం ఫలం యచ్ఛామి - అథ
కర్మకర్తుః పుంసః కాలో యథా యచ్ఛతీతి వా॥ ౨౨॥ ఏవమితి॥ రిక్తః క్షీణపుణ్యః-సుకృతీ విమానాదివ- విమానాత్ పుష్పకాత్
పతదితి వా॥ ౨౩॥ రాక్షసస్త్రీణాం విలాపమాహ పంచభిః॥ తత ఇతి ॥ మందం స్వస్వముదరం యస్యాః తయా రావణభార్య
యా సహ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ హేతి॥ పరైరర్దితా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ కృతేతి॥ గృధ్రాణామన్నం భక్ష్యః-నరకహేతవే నరకభోగాయ॥ ౨౮

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వానామితి- సాంపరాయికం పౌర్ధ్వదైహికం||౨౯||౩౦|| రామ ఇతి|| ఆత్మనః స్వస్య సందర్శనేన ఆహ్లాదః తేన వికసత్ ముఖపంకజం యస్యాస్తాం||౩౧|| ఆరోప్యేతి|| యానం పుష్పకం భ్రాతృభ్యాం లక్ష్మణసుగ్రీవాభ్యాం|| ౩౨|| లంకామితి || ఆయుశ్చ దత్త్వా- తేనాపి సహైవ యయౌ|| ౩౩|| ఉపగీయమానేతి|| గోమూత్రయావకం గోమూత్రపక్వయవాన్నభోజనం- భ్రాతరం భరతం||౩౪||౩౫|| పాదుకే ఇతి || స్వశిబిరాత్ రామం వినా అయోధ్యామవిశన్ స్వస్యావాసం యత్ర నిర్మితవాన్ తస్మాత్స కాశాగ్గీతాదిభిర్యుక్తో రామం ప్రత్యుద్గతః అభిముఖం యయౌ || ౩౬ || బ్రహ్మఘోషేణేతి || బ్రహ్మఘోషేణ

సాంపరాయికమ్||౨౯||తతో దదర్శ భగవానశోకవనికాశ్రమే|క్షామాం స్వవిరహవ్యాధిం శింశుపామూలమాశ్రితామ్||౩౦|| రామః ప్రియతమాం భార్యాం దీనాం వీక్ష్యాన్వకంపత| ఆత్మసందర్శనాహ్లాదవికసన్ముఖపంకజామ్||౩౧||ఆరోప్యారురుహే యానం భ్రాతృభ్యాం హనుమద్యుతః| విభీషణాయ భగవాన్ దత్త్వా రక్షోగణేశతామ్|| ౩౨||లంకామాయుశ్చ కల్పాంతం యయౌ తీర్ణవ్రతః పురీం|అవకీర్యమాణః కుసుమైర్లోకపాలార్పితైః పథి||౩౩||ఉపగీయమానచరితశ్శతధృత్యాదిభిర్ముదా|గోమూత్రయావకం శ్రుత్వా భ్రాతరం వల్కలాంబరమ్|| ౩౪||మహాకారుణికోఽతప్యజ్జటిలం స్థండిలేశయమ్|భరతః ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరామాత్యపురోహితైః|| ౩౫|| పాదుకే శిరసి న్యస్య రామం ప్రత్యుద్గతోఽగ్రజం| నందిగ్రామాత్స్వశిబిరాద్గీతవాదిత్రనిస్స్వనైః||౩౬||బ్రహ్మఘోషేణ చ ముహుః పఠద్భిర్బ్రహ్మవాదిభిః | స్వర్ణకక్ష్యపతాకాభిర్హైమైశ్చిత్రధ్వజై రథైః||౩౭||సదశ్వైరుక్మసన్నాహైర్భటైః పురటవర్మభిః| శ్రేణీభిర్వారముఖ్యాభిర్భృత్యైశ్చైవ పదానుగైః|| ౩౮|| పారమేష్ఠ్యాన్యుపాదాయ పణ్యాన్యుచ్చావచాని చ| పాదయోరపతత్ప్రేమ్ణా ప్రక్లిన్నహృదయేక్షణః||౩౯|| పాదుకే న్యస్య పురతః ప్రాంజలిర్బాష్పలోచనః| తమాశ్లిష్య చిరం దోర్భ్యాం స్నపయన్నేత్రజైర్జలైః||౪౦|| రామో లక్ష్మణసీతాభ్యాం విప్రేభ్యో యేఽర్హసత్తమాః| తేభ్యస్స్వయం నమశ్చక్రే ప్రజాభిశ్చ నమస్కృతః||౪౧||ధున్వంత ఉత్తరాసంగాన్ పతిం వీక్ష్య చిరాగతమ్| ఉత్తరాః కోసలా మాల్యైః కిరంతో ననృతుర్ముదా||౪౨||పాదుకే భరతోఽగృహ్ణాచ్చామరవ్యజనోత్తమే| విభీషణశ్చ సుగ్రీవశ్శ్వేతచ్ఛత్రం మరుత్సుతః|| ౪౩ || ధనుర్నిషంగాన్ శత్రుఘ్నస్సీతా తీర్థకమండలుం|అబిభ్రదంగదః ఖడ్గం హైమం చర్మర్క్షరాణ్ణృప||౪౪||పుష్పకస్థోఽవృతః స్త్రీభిః స్తూయమానశ్చ వందిభిః| విరేజే భగవాన్ రాజన్ గ్రహైశ్చంద్ర ఇవోదితః|| ౪౫|| భ్రాతృభిర్నందితస్సోఽథ సోత్సవాం ప్రావిశత్పురీం|ప్రవిశ్య రాజభవనం గురుపత్నీస్స్వమాతరం|| ౪౬|| గురూన్ వయస్యానుచరాన్ పూజితః ప్రత్యపూజయత్ వైదేహీ లక్ష్మణశ్చైవ యథావత్సముపేయతుః||౪౭|| ప్రాప్యాత్మజాన్ మాతరస్స్వాన్ ప్రాణాంస్తన్వ ఇవోత్థితాః|ఆరోప్యాంకేఽభిషించంత్యో బాష్పౌఘైర్విజహుశ్శుచః|| ౪౮|| జటా నిర్ముచ్య విధివత్కులవృద్ధైస్సమం గురుః|అభిషించద్యథైవేంద్రం చతుస్సింధుజలాదిభిః|| ౪౯|| ఏవం కృతశిరస్స్నానస్సువాసాస్స్రగ్వ్యలంకృతః|స్వలంకృతైస్సువాసోభిర్భ్రాతృభిర్భార్యయా బభౌ|| ౫౦|| అగ్రహీదాసనం భ్రాత్రా ప్రణిపత్య ప్రసాదితః|ప్రజాస్స్వధర్మనిరతా వర్ణాశ్రమగుణాన్వితాః||౫౧||జుగోప పితృవద్రామో మేనిరే పితరం చ తం|త్రేతాయాం వర్తమానాయాం కాలః కృతసమోఽభవత్||౫౨|| రామే రాజని ధర్మజ్ఞే సర్వభూతసుఖావహే|వనాని నద్యో గిరయో వర్షాణి ద్వీపసింధవః||౫౩|| సర్వే కామదుఘా ఆసన్ ప్రజానాం భరతర్షభ|నాధివ్యాధిజరాగ్లానిదుఃఖశోకభయక్లమాః||౫౪ ||మృత్యుశ్చానిచ్ఛతాం నాసీద్రామే రాజన్యధోక్షజే|ఏకపత్నీవ్రతధరో రాజర్షిచరితశ్శుచిః||౫౫||స్వధర్మం గృహమేధీయం శిక్షయన్ స్వయమాచరత్ | ప్రేమ్ణానువృత్త్యా శీలేన ప్రశ్రయావనతా సతీ|భియా హ్రియా చ భావజ్ఞా భర్తుస్సీతాహరన్మనః||

బృహతా ఘోషేణ పఠద్భిః స్వస్తివాచనికాదికం వదద్భిః- స్వర్ణరసాక్తాః కక్ష్యాః ప్రాంతాః యాసాం తాభిః పతాకాభిః హైమైరిత్యాదిచ తార్వ్యాదికథవిశేషణాని||౩౭||౩౮|| పారమేష్ఠ్యానీతి || పారమేష్ఠ్యాని రాజార్హాణి ఛత్రచామరాదీని- ప్రేమ్ణా ప్రక్లిన్నం హృదయం ఈక్షణే చ నేత్రే యస్య||౩౯|| పాదుకే ఇతి|| నేత్రజైః జలైః తం భరతం స్నపయన్నాశ్లిష్య|| ౪౦ || ౪౧ || అయోధ్యాప్రవేశప్రకారమాహ|| పాదుకే ఇత్యాది సార్ధైస్త్రిభిః || ౪౩ || ధనురితి|| ధనుశ్చ నిషంగౌ చ- ఋక్షరాట్ జాంబవాన్ || ౪౪ || ౪౫ || భ్రాతృభిరితి|| గురుపత్నీః కైకేయ్యాద్యాః||౪౬|| గురూనితి|| వయస్యాన్ అనుచరాంశ్చ||౪౭|| ప్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యాః॥ బాష్పౌఘైరక్షిపించంత్యాః శుచః శోకాత్-విజహుః శేషంస్పష్టం॥౪౮॥౫౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- దశమా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్లో॥ తతశ్చైకాదశేయోఽధ్యాయమావసన్నసుజైస్సహ। యజ్ఞాదియచ్చకారేశో రామస్తదనువర్ణ్యతే॥ యద్వా॥ రామపే
కాదశేయజ్ఞైరీజే రాష్ట్రేష్వవాసయత్। కుశాదీన్ వృత్తిరుదితా ప్రజానాం రాఘవస్య చ॥౧॥౨॥ ఆచార్యాయేతి॥ తదం
తరా తాసాం దిశాం మధ్యే యావతీ భూః తాం- బ్రాహ్మణ ఏవార్హతీతి మన్యమానః॥౩॥ ఇతీతి॥ అయం రామః- తత్తదా సౌ
మంగళమాభరణాదికం- తావన్మాత్రమవశేషితం యస్యాః- తద్వ్యతిరిక్తం హిరణ్యాదిసర్వం దదావిత్యర్థః॥ ౪॥౫॥ అప్ర
త్తమితి॥ అప్రత్తం కిం అదత్తం సర్వం దత్తమిత్యర్థః- విశ్య ప్రవిశ్య॥ ౬॥ నమ ఇతి॥ న్యస్తదండైర్మునిభిః- అర్పితౌ చిత్తే న్యస్తౌ
అంఘ్రీ యస్య తస్మై- తేష్వర్పితాంఘ్రయ ఇతి వా॥౭॥౮॥ నేతి॥ స్త్రైణః స్త్రీపరతంత్రః॥౯॥ ఇతీతి॥ అసంవిదః అజ్ఞాత్- ప్రా
చేతసో వాల్మీకిః తస్యాశ్రమం - సా సీతా - ప్రాప॥ ౧౦॥ అంతర్వత్నీతి ॥ అంతర్వత్నీ గర్భిణీ సతీ ప్రాచేతసాశ్రమం

౫౬॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-దశమోఽధ్యాయః ... ... *

శ్రీశుకః॥ భగవానాత్మనాత్మానం రామ ఉత్తమకల్పకైః। సర్వదేవమయం దేవమీజ ఆచార్యవాన్ మఖైః॥౧॥
హోత్రేఽదదాద్దిశం ప్రాచీం బ్రహ్మణే దక్షిణాం ప్రభుః। అధ్వర్యవే ప్రతీచీం వా ఉదీచీం సామగాయనే॥౨॥ ఆ
చార్యాయ దదౌ శేషాం యావతీ భూస్తదంతరా। మన్యమాన ఇదం కృత్స్నం బ్రాహ్మణోఽర్హతి నిస్పృహః॥
౩॥ ఇత్యయం తదలంకారవాసోభ్యామవశేషితః। తదా రాజ్ఞ్యపి వైదేహీ సౌమంగళ్యావశేషితా॥౪॥
తే తు బ్రాహ్మణదేవస్య వాత్సల్యం వీక్ష్య సజ్జనాః। ప్రీతాః క్లిన్నధియస్తస్మై ప్రత్యర్ప్యేదం బభాషిరే॥౫॥ అ
ప్రత్తం నస్త్వయా కిన్ను భగవన్ భువనేశ్వర। యన్నోఽన్తర్హృదయం విశ్య తమో హంసి స్వరోచిషా॥౬॥
నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ రామాయాకుంఠమేధసే। ఉత్తమశ్లోకధుర్యాయ న్యస్తదండార్పితాంఘ్రయే॥
౭॥ కదాచిల్లోకజిజ్ఞాసుర్గూఢో రాత్ర్యామలక్షితః। చరన్ వాచోఽశృణోద్రామో భార్యాముద్దిశ్య కస్య
చిత్॥౮॥ నాహం బిభర్మి త్వాం దుష్టామసతీం పరవేశ్మగాం। స్త్రైణో హి బిభృయాత్ సీతాం రామో నాహం
భజే పునః॥౯॥ ఇతి లోకాద్బహుముఖాద్దురారాధ్యాదసంవిదః। పత్యా భీతేన సా త్యక్తా ప్రాప్తా ప్రాచేతసా
శ్రమం॥౧౦॥ అంతర్వత్న్యాగతే కాలే యమౌ సా సుషువే సుతౌ। కుశో లవ ఇతి ఖ్యాతౌ తయోశ్చక్రే క్రియా
మునిః॥౧౧॥ అంగదశ్చంద్రకేతుశ్చ లక్ష్మణస్యాత్మజౌ స్మృతౌ। తక్షః పుష్కల ఇత్యాస్తాం భరతస్య మహీపతే॥
౧౨॥ సుబాహుః శ్రుతసేనశ్చ శత్రుఘ్నస్య బభూవతుః। గంధర్వాన్ కోటిశో జఘ్నే భరతో విజయే ది
శాం॥౧౩॥ తదీయం ధనమానీయ సర్వం రాజ్ఞే న్యవేదయత్। శత్రుఘ్నశ్చ మధోః పుత్రం లవణం నామ రా
క్షసం॥౧౪॥ హత్వా మధువనే చక్రే మధురాం నామ వై పురీం। మునౌ నిక్షిప్య తనయౌ సీతా భర్త్రా వివా
సితా॥౧౫॥ ధ్యాయంతీ రామచరణౌ వివరం ప్రవివేశ హ। తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ రామో రుంధన్నపి ధియా
శుచః॥౧౬॥ స్మరంస్తస్యా గుణాంస్తాంస్తాన్నాశక్నోద్రోద్ధుమీశ్వరః। స్త్రీపుంప్రసంగ ఏతాదృక్ సర్వత్ర
త్రాసమావహః॥౧౭॥ అపీశ్వరాణాం కిముత గ్రామ్యస్య గృహచేతసః। తత ఊర్ధ్వం బ్రహ్మచర్యం ధారయ
న్నజుహోత్ప్రభుః॥ ౧౮ ॥ త్రయోదశాబ్దసాహస్రమగ్నిహోత్రమఖండితం। స్మరతాం హృది విన్యస్య వి
ద్ధం దండకకంటకైః॥ స్వపాదపల్లవం రామ ఆత్మజ్యోతిరగాత్తతః॥ ౧౯॥ నేదం యశో రఘుపతేస్సురయా
చ్ఞయాత్తలీలాతనోరధికసామ్యవిముక్తధామ్నః। రక్షోవధో జలధిబంధనమస్త్రపూగైః కింతస్య శత్రుహన

ప్రాపేతి పూర్వేణాన్వయః- క్రియాః జాతకర్మాద్యాః॥౧౧॥౧౬॥ స్మరన్నితి॥ ఈశ్వరోఽపి శుచో రోద్ధుం నాశక్నోత్- నచా
శ్చిత్రమేతదిత్యాహ- స్త్రీపుంసోః ప్రసంగః ఆసక్తిః- త్రాసమావహతీతి తథా - విభక్తేరలుగార్షః- భయావహ ఇతి ప్ర
కాంతరే సుగమం ॥ ౧౭ ॥ అపీతి॥ కిముతేతి ప్రాసంగికోక్తిః- అగ్నిహోత్రమజుహోత్ -జుహావ॥౧౮॥ త్రయోదశేతి॥
ఆత్మజ్యోతిర్నిజం ధామ॥౧౯॥ నేతి॥ జలధిబంధనం అస్త్రపూగైశ్చ రక్షసాం వధ ఇతి ఇదం కవిభిరాశ్చర్యమివ వర్ణితమపి య
శః స్తుతిర్న భవతి- తత్ర హేతుః- అధిక సామ్యాభ్యాం విముక్తం ధామ ప్రభావో యస్య తస్య కిం కపయః సహాయాః - అతః సు
గ్రీవాద్యాశ్రయణం యథా లీలామాత్రం - తథైవేదమపి యుక్తం చేత్తదిత్యాహ సురాణాం - యాచ్ఞయా ఆత్తా స్వీ
కృతా లీలార్థా - తనుర్యేన తస్య ॥ ౨౦ ॥ ఏవంవిధలీలాప్రయోజనం దర్శయన్- ప్రణమతి॥ యస్యేతి॥ యస్యాయశః నృపా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాంయుధిష్ఠిరాదీనాం-సదస్సుబుషయోమార్కండేయాదయోగాయంతి-దిగిభేంద్రాణాం - పట్టవదావరణరూపం-తత్పర్యంతంవ్యాప్తమిత్యర్థః-నాకపాలాదేవాః-వసుపాలాశ్చవసుధాపాలాశ్చ - తేషాంకిరీటైఃజుష్టంపాదాంబుజం యస్యతంరఘుపతిం-పాఠాంతరే-తత్తస్యరఘుపతేర్జుష్టంపాదాంబుజంప్రపద్యఇత్యర్థః॥౨౧॥ సఇతి॥ సరామఃసంవిష్టఃఉపవిష్టః-అనుగతోవాయైః-తేకోసలదేశవాసినఃసర్వేపి-యత్రయోగినోగచ్ఛంతితత్స్థానంయయుః॥ ౨౨ ॥ పురుష ఇతి॥ఆనృశంస్యపరఃఉపశమనిష్ఠస్సన్విముచ్యతే॥౨౩॥ కథమితి॥ సరామఃస్వయంకథమవర్తతభ్రాతౄన్ప్రతివాకథమవర్తత-కథంభూతాన్-ఆత్మనఃఆత్మాంశభూతాన్-తస్మిన్వాఈశ్వరే-తేభ్రాత్రాదయః-అనుఅనంతరం-కథమవర్తంతేతిప్రశ్నత్రయం॥ ౨౪॥ తతఃశ్రీరామస్యభ్రాత్రాదిషువృత్తిప్రకారమాహ॥ అథేతి ॥ అనేనైవభ్రాతౄణామపితదాజ్ఞానుసారితయావృత్తిరుక్తాఅథసింహాసనస్వీకారానంతరం॥౨౫॥పురీంవర్ణయతిత్రిభిః॥ ఆసిక్తేతి ॥ గంధోదైఃమదబిందుభిశ్చ-ఆసిక్తాఃమార్గాఃయస్యాం-సుతరాంమత్తామివమదసమృద్ధామివ-వేతివితర్కే--గామితిపాఠాంతరేసుతరాం

నేకపయస్సహాయాః॥ ౨౦॥ యస్యామలంనృపసదస్సుయశోధునాపిగాయంత్యఘఘ్నమృషయోదిగిభేంద్రపట్టమ్।తన్నాకపాలవసుపాలకిరీటజుష్టంపాదాంబుజంరఘుపతేశ్శరణంప్రపద్యే॥ ౨౧॥ సయైస్స్వపృష్టోభిదృష్టోవాసంవిష్టోనుగతోపివా।కోసలాస్తేయయుస్స్థానంయత్రగచ్ఛంతియోగినః॥౨౨॥ పురుషోరామచరితంశ్రవణైరుపధారయన్।ఆనృశంస్యపరోరాజన్కర్మబంధైర్విముచ్యతే॥౨౩॥ పరీక్షిత్॥ కథంసభగవాన్రామోభ్రాతౄన్స్వాన్స్వయమాత్మనః। తస్మిన్వాతేన్వవర్తంతప్రజాఃపౌరాస్తథేశ్వరే॥౨౪॥శ్రీశుకః॥ అథాదిశద్దిగ్విజయేభ్రాతౄంస్త్రిభువనేశ్వరః । ఆత్మానందర్శయన్స్వానాంపురీమైక్షతసానుగః॥౨౫॥ఆసిక్తమార్గాంగంధోదైఃకరిణాంమదశీకరైః।స్వామినంప్రాప్తమాలోక్యమత్తాంవాసుతరామివ॥౨౬॥ప్రాసాదగోపురసభాచైత్యదేవగృహాదిషు । విన్యస్తహేమకలశైఃపతాకాభిశ్చమండితామ్॥౨౭॥పూగైస్సవృంతైరంభాభిఃపట్టికాభిస్సువాససామ్। ఆదర్శైరంశుకైస్స్రగ్భిఃకృతకౌతుకతోరణామ్॥౨౮॥తముపేయుస్తత్రతత్రపౌరాఅర్హణపాణయః। ఆశిషోయుయుజుర్దేవపాహీమాంప్రాక్త్వయోద్ధృతామ్॥౨౯ ॥ తతఃప్రజావీక్ష్యపతించిరాగతందిదృక్షయోత్సృజ్యగృహంస్త్రియోనరాః।ఆరుహ్యహర్మ్యాణ్యరవిందలోచనమతృప్తనేత్రాఃకుసుమైరవాకిరన్॥౩౦ ॥ అథప్రవిష్టస్స్వగృహంజుష్టంస్వైఃపూర్వరాజభిః।అనంతాఖిలకోశాఢ్యమనర్ఘ్యోరుపరిచ్ఛదమ్॥౩౧॥ విద్రుమోదుంబరద్వారైర్వైడూర్యస్తంభపఙ్క్తిభిః।స్థలైర్మారకతైస్స్వచ్ఛైర్భ్రాజత్స్ఫాటికభిత్తిభిః॥౩౨॥ చిత్రస్రగ్భిఃపతాకాభిర్వాసోమణిగణాంశుభిః।ముక్తాఫలైశ్చిదుల్లాసైఃకాంతకామోపపత్తిభిః॥౩౩॥ ధూపదీపైస్సురభిభిర్మండితంపుష్పమండనైః।స్త్రీపుంభిస్సురసంకాశైర్జుష్టంభూషణభూషణైః॥౩౪॥తస్మిన్సభగవాన్రామస్స్నిగ్ధయాప్రియచేష్టయా।రేమేభిరామోధీరాణామృషభస్సీతయాకిల ॥ ౩౫ ॥ బుభుజేచయథాకాలంకామాన్ధర్మమపీడయన్।వర్షపూగాన్బహూన్నౄణామభిధ్యాతాంఘ్రిపల్లవః॥౩౬॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే.మహాపురాణే-నవమస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః.

కామోన్మత్తాంగామివేత్యర్థః॥౨౬॥౨౮॥పౌరాణాంతస్మిన్వృత్తిమాహ॥తమితి॥ వరాహరూపేణత్వయాఉద్ధృతామిమాంపృథివీంపాహీతి॥౨౯॥ప్రజానాంతస్మిన్వృత్తిమాహ॥తతఇతి॥౩౦॥స్వయంకథమవర్తతేత్యస్యోత్తరమాహ - యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥అథేతి॥స్వగృహంప్రవిష్టస్సన్తస్మిన్రేమఇతిపంచమేనాన్వయః - గృహంవర్ణయతిసార్ధైస్త్రిభిఃఅనంతామేఅఖిలరత్నాదీనాంకోశాఃతైరాఢ్యం-అనర్ఘ్యాఃఉరవశ్చపరిచ్ఛదాయస్మిన్॥౩౧॥ విద్రుమేతి ॥ విద్రుమమయాఃఉదుంబరాగేహళ్యోయేషుతైర్ద్వారైఃమరకతస్వచ్ఛైః-స్థలైః - తృతీయాంతానాంమండితమితిత్రితీయేనాన్వయః॥౩౨॥చిత్రేతి॥వాససాంమణిగణానాంచఅంశుభిఃదీప్తిభిః-చిత్చైతన్యం-తద్వదుల్లాసైఃఉజ్జ్వలైః - యద్వా-చిదితిక్వచిత్-వైడూర్యస్తంభాదిషుయథాశోభముజ్జ్వలైఃముక్తాఫలైర్మండితమిత్యర్థః- కాంతాఃకమనీయాఃకామోపపత్తయోభోగసాధనానితాభిః॥౩౩॥ధూపైరితి॥భూషణానాంభూషణభూతైః॥౩౪॥౩౫॥బుభుజఇతి॥నృణాంమధ్యే-యద్వా - నృభిరభిధ్యాతమంఘ్రిపల్లవంయస్యేతి॥ ౩౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్లో॥ద్వాదశే రామపుత్రస్య కుశస్యాన్వయ ఉచ్యతే। ఏవమిక్ష్వాకుపుత్రస్య శశాదస్యేరితోన్వయః॥ యద్వా ॥ అరభ్యో శ్లో॥ద్వాదశే రామపుత్రస్యకుశస్యాన్వయఉచ్యతే। ఏవమిక్ష్వాకుపుత్రస్యశశాదస్యేరితోన్వయః॥ కుశస్యేతి ॥ కుక్ష్యాకుశంభూపానైక్ష్వాకాన్ ద్వాదశేగతాన్। భవిష్యతస్సుమిత్రాంతాన్ బృహద్రణముఖాన్వదత్॥ కుశస్యేతి ॥ కుశస్యశ్రీరామపుత్రస్య-అతిథిఃసుతోభవత్॥౧॥ దేవానీక ఇతి॥అరు-సంభవః అరు-స్యాంశాత్సంభూతః॥ ౨॥ శంఖణఇతి ॥ జైమినేఃశిష్యోయోగాచార్యః॥౩॥తదాహహిరణ్యనాభస్యయోగాచార్యత్వం॥ శిష్యఇతి ॥ యతస్సకాశాత్కౌశల్యో యాజ్ఞవల్క్యఋషిః ఆధ్యాత్మంయోగమధ్యగాత్- మహాంతఉదయాఃసిద్ధయోయస్మిన్ తం - హృదయగ్రంథేః భేదనంచ॥౪॥౫॥మరుంవిశినష్టి యోసావితి॥పునర్భావయితా-భావయిష్యతి॥౬॥౭॥తతఇతి॥ తేపిత్రాఅభిమన్యునా॥ ౮॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥తత్తస్మాదమిత్రజిత్॥౧౨॥౧౪॥సుమిత్రఇతి॥నిష్ఠావంశస్యస్థితిః - తస్యాఃఅంతః- తదేవాహ-ఇక్ష్వాకూణామితి ॥ ౧౫॥౧౬॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... *

శ్రీశుకః॥కుశస్యచాతిథిస్తస్మాన్నిషధస్తత్సుతోనభః।పుండరీకోథతత్పుత్రః క్షేమధన్వాభవత్తతః॥ ౧॥ దేవానీకస్తతోహీనఃపారియాత్రోథతత్సుతః।తతోబలశ్చలస్తస్మాద్వజ్రనాభోరు-సంభవః॥ ౨ ॥ శంఖణస్తత్సుతస్తస్మాద్విధృతిశ్చాభవత్సుతః।తతోహిరణ్యనాభోభూద్యోగాచార్యస్తుజైమినేః॥౩॥ శిష్యఃకౌసల్యఆధ్యాత్మంయాజ్ఞవల్క్యోధ్యగాద్యతః।యోగంమహోదయమృషిర్హృదయగ్రంధిభేదనమ్॥౪॥ పుష్యోహిరణ్యనాభస్యధ్రువసంధిస్తతోభవత్।సుదర్శనోథాగ్నివర్ణశ్శీఘ్రస్తస్యమరుస్సుతః॥౫॥ యోసావాస్తేయోగసిద్ధఃకలాపగ్రామమాశ్రితః।కలేరంతేసూర్యవంశంనష్టంభావయితాపునః॥ ౬ ॥ తస్మాత్ప్రసుశ్రుతస్తస్యసంధిస్తస్యాప్యమర్షణః। మహస్వాంస్తత్సుతస్తస్మాద్విశ్వసాహ్వోన్వజాయత॥ ౭॥తతోబృహద్బలోయస్తుపిత్రా తేసమరేహతః । ఏతేహీక్ష్వాకుభూపాలాఅతీతాశ్శృణ్వనాగతాన్॥ ౮॥బృహద్బలస్యభవితాపుత్రోనామ్నాబృహద్రణః।ఉరుక్షతస్తతస్తస్యవత్సప్రీతోభవిష్యతి॥ ౯ ॥ ప్రతివ్యోమస్తతోభానుర్దివాకావాహినీపతిః।సహదేవస్తతోవీరోబృహదశ్వోథభానుమాన్॥౧౦॥ ప్రతీకాశ్వోభానుమతస్సుప్రతీకస్తుతత్సుతః। భవితా మేరుదేవోథసునక్షత్రోథపుష్కరః॥ ౧౧ ॥ తస్యాంతరిక్షస్తత్పుత్రస్సుతపాస్తదమిత్రజిత్।బృహద్వాజిస్తుతస్యాపిబర్హిస్తస్మాద్ధనంజయః॥౧౨॥ రణంజయస్తస్యసుతస్సృంజయోభవితాతతః।తస్మాచ్ఛాక్యోథశుద్ధాదోలాంగలస్తత్సుతస్స్మృతః॥ ౧౩॥ తతఃప్రసేనజిత్తస్మాత్ క్షుద్రకోభవితాతతః।ఋణకోభవితాతస్మాత్సురథస్తనయస్తతః॥ ౧౪ ॥ సుమిత్రోనామనిష్ఠాంతస్తే తేబార్హద్బలాన్వయాః।ఇక్ష్వాకూణామయంవంశస్సుమిత్రాంతోభవిష్యతి॥౧౫ ॥ యతస్తంప్రాప్యరాజానంసంస్థాంప్రాప్స్యతివై కలౌ॥౧౬॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-ద్వాదశోధ్యాయః, *

శ్రీశుకః ॥ నిమిరిక్ష్వాకుతనయోవసిష్ఠమవృతర్త్విజమ్ । ఆరభ్యసత్రంసోప్యాహ శక్రేణప్రాగ్వృతోస్మిభోః॥౧॥తంనిర్వర్త్యాగమిష్యామితావన్మాంప్రతిపాలయ। తూష్ణీమాసీద్గృహపతిస్సోపీంద్రస్యాకరోన్మఖమ్॥౨॥ నిమిశ్చలమిదంవిద్వాన్ సత్రమారభతాత్మవాన్ । ఋత్విగ్భిరపరైస్తావన్నాగమద్యావతాగురుః॥౩॥ శిష్యవ్యతిక్రమంవీక్ష్యనిర్వర్త్యగురురాగతః। అశపత్పతతాంద్దేహోనిమేఃపండితమానినః॥౪॥నిమిఃప్రతిదదౌశాపంగురవేధర్మవర్తినే।తవాపిపతతాందేహోలోభాద్ధర్మమజానతః॥౫ ॥ ఇత్యుత్ససర్జస్వం దేహంనిమిరధ్యాత్మకోవిదః । మిత్రావరుణయోర్జజ్ఞే హ్యుర్వశ్యాంప్రపితామహః॥౬॥గంధవస్తుషుతద్దేహంనిధాయమునిసత్తమాః।సమాప్తేసత్రయాగేథ దేవానూచుస్సమాగతాన్

శ్లో ॥ ఇక్ష్వాకోశ్శేవపుత్రస్యనిమేర్వంశస్త్రయోదశే । వర్ణ్యతే జజ్ఞిరేయత్రబ్రహ్మజ్ఞాజనకాదయః॥యద్వా॥త్రయోదశేరిషడ్వర్గజయీరాజాన్వవాయకృత్।ఐక్ష్వాకస్యనిమేర్దేహాన్మథితాజ్జనకోభవత్ ॥ నిమేరౌరసఃపుత్రోవాభూదితిదర్శయన్ కథామాహైకాదశభిః॥నిమిరితి॥సత్రమారభ్యవసిష్ఠంఋత్విజం।అవృతవవ్రే॥౧ ॥ తమితి ॥ తంశక్రస్యసత్రం-నిర్వర్త్య-ప్రతిపాలయప్రతీక్షస్వేతి॥గృహపతిర్నిమిః॥౨॥నిమిరితి॥ఇదంజీవితం-చలంఅస్థిరం-విద్వాన్॥౩ ॥ శిష్యేతి॥ఇంద్రస్యమఖంనిర్వర్త్యాగతోగురుః-శిష్యస్యవ్యతిక్రమమన్యాయంవీక్ష్య-నిమేర్దేహఃపతత్విత్యశపత్॥౪॥ ౫ ॥ ఇతీతిఊర్వశీదర్శనాత్ - స్కన్నం రేతస్తాభ్యాం కుంభేసిక్తం- తస్మాత్ప్రపితామహోవసిష్ఠఃజజ్ఞే-తదాహమిత్రావరుణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యోరితి-తథాచశ్రుతిః-కుంభేరేతస్సిషిచతుస్సమానమితి॥ ౬ ॥ ౭॥ రాజ్ఞ ఇతి॥యదిప్రసన్నాః ప్రభవస్సమర్థాశ్చ తర్హి-జీవత్విత్యూచుః॥౮॥యస్యేతి॥ యస్య దేహస్యయోగంనవాంఛంతి-అపితుమోక్షాయైవభజంతి ॥ ౧౦ ॥ విదేహ ఇతి॥నిమిర్విదేహఏవసర్వదేహ్యతాంవసతు - కామంయథేచ్ఛం-ఏవంసఃయుష్మాభిఃప్రార్థితఃజీవితమస్యభవిష్యతిన-చదేహసంబంధఇతిభావః-సచఅధ్యాత్మంసంస్థితఃలోచనయోఃస్థితస్సన్ - ఉన్మేషణనిమేషాభ్యాం తత్ప్రవర్తకత్వేన లక్షితోవర్తతఇతి శేషః॥౧౧॥తదేవంమృతాదపినిమేర్దేహాత్-వంశప్రవృత్తిందర్శయతి॥అరాజకేతి ॥ ౧౨ ॥ తస్యాన్వ

౭॥రాజ్ఞోజీవతుదేహోయంప్రసన్నాఃప్రభవోయది । తథేత్యుక్తేనిమిఃప్రాహమాభూన్మేదేహబంధనం॥౮॥యస్యయోగంనవాంఛంతివియోగభయకాతరాః । భజంతిచరణాంభోజంమునయోహరిమేధసః॥ ౯॥ దేహంనవారురుత్సేహందుఃఖశోకభయాశ్రయం । సర్వత్రాస్యయతోమృత్యుర్మత్స్యానాముదకేయథా॥౧౦॥ దేవాః॥విదేహఉష్యతాంకామంలోచనేషుశరీరిణాం । ఉన్మేషణనిమేషాభ్యాం లక్షితోధ్యాత్మసంస్థితః॥౧౧॥అరాజకభయంనౄణాంమన్యమానామహర్షయః।దేహంమమంథుస్స్మనిమేఃకుమారస్సమజాయత॥౧౨॥జన్మనాజనకస్సోభూద్వైదేహస్తువిదేహజః।మిథిలోమథనాజ్జాతోమిథిలాయేననిర్మితా॥౧౩॥ తస్మాదుదావసుస్తస్యపుత్రోభూన్నందివర్ధనః । తతస్సుకేతుస్తస్యాపిదేవరాతోమహీపతే॥౧౪॥తస్మాద్బృహద్రథస్తస్యమహావీర్యస్సుధృత్పితా।సుధృతేర్ధృష్టకేతుర్వైహర్యశ్వోథమరుస్తతః॥ ౧౫ ॥ మరోఃప్రతీంధకస్తస్మాజ్జాతఃకృతరథోయతః।దేవమీఢస్తస్యపుత్రోవిధృతోథమహాధృతిః॥౧౬॥కీర్తిరాతస్తతస్తస్మాన్మహారోమాథతత్సుతః। స్వర్ణరోమాసుతస్తస్యహ్రస్వరోమాద్వ్యజాయత॥౧౭॥తతస్సీరధ్వజోయజ్ఞేయజ్ఞార్థంకర్షతోమహీం।సీతాసీరాగ్రతోజాతాతస్మాత్సీరధ్వజస్స్మృతః॥౧౮॥కుశధ్వజస్తస్యపుత్రస్తతోధర్మధ్వజోనృపః।ధర్మధ్వజస్యద్వౌపుత్రౌకృతధ్వజమితధ్వజౌ॥౧౯॥కృతధ్వజాత్కేశిధ్వజఃఖాండిక్యస్తుమితధ్వజాత్।కృతధ్వజసుతోరాజన్నాత్మవిద్యావిశారదః॥౨౦॥ఖాండిక్యఃకర్మతంత్రజ్ఞోభీతఃకేశిధ్వజాద్గతః । భానుమాంస్తస్యపుత్రోభూచ్ఛతద్యుమ్నస్తుతత్సుతః॥౨౧॥శుచిస్తత్తనయస్తస్మాత్సనద్వాజస్తదోభవత్।ఊర్ధ్వకేతుస్సనద్వాజాదజోథపురుజిత్సుతః॥౨౨॥అరిష్టనేమిస్తస్యాపిశ్రుతాయుస్తస్యపార్శ్వకః । తతశ్చిత్రరథస్తస్యక్షేమాధిర్మిథిలాధిపః॥౨౩॥తస్మాద్ధేమరథస్తస్యసుతస్సత్యరథస్తతః।ఆసీదుపగురుస్తస్మాదుపగుర్వోగ్నిసంభవః॥ ౨౪॥ సావనోథతతఃపుత్రస్సువర్చాయత్సుభూషణః । శ్రుతస్తతోజయస్తస్మాద్విజయోస్మాదృతస్సుతః॥౨౫॥ అనఘస్తత్సుతోజజ్ఞేవీతిహవ్యోధృతిస్తతః।బహుళాశ్వోధృతేస్తస్యకృతిస్తస్మాన్మహావశీ॥౨౬॥ ఏతేవైమైథిలారాజన్నాత్మవిద్యావిశారదాః।యోగేశ్వరప్రసాదేనద్వంద్వైర్ముక్తాగృహేష్వపి॥౨౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-నవమస్కంధే-త్రయోదశోధ్యాయః- ... ... *

శ్రీశుకః॥అథాతశ్శ్రూయతాంరాజన్వంశస్సోమస్యపావనః।యస్మిన్నైళాదయోభూపాః కీర్త్యంతేపుణ్యకీర్తయః॥౧॥సహస్రశిరసఃపుంసోనాభిహ్రదసరోరుహాత్। జాతస్యాసీత్సుతోధాతురత్రిఃపితృసమోగుణైః॥౨॥తస్మాద్దృగ్భ్యోభవత్పుత్రస్సోమోమృతమయఃకిల। విప్రౌషధ్యుడుగణానాంబ్రహ్మణాకల్పితఃపతిః॥౩॥సోయజద్రాజసూయేనవిజిత్యభువనత్రయమ్ । పత్నీంబృహస్పతేర్దర్పాత్తారాం

తారాంత్రీణినామాన్యాహ॥జన్మనేతి॥జన్మనాఅసాధారణేన-జనఏవజనకః-యద్వాస్వదేహద్వారాజనకత్వాత్సనిమిర్జనకోభూదిత్యన్వయః-మిథిలాయేననిర్మితేత్యనేనఉత్పత్త్యనంతరంసామర్థ్యాద్యుక్తం॥౧౩॥౧౪॥తస్మాదితి॥ సుధృత్సుధృతిఃతస్యపితా॥౧౫॥౨౦॥ఖాండిక్యఇతి॥తస్యకేశిధ్వజస్యభానుమాన్॥౨౧॥౨౩॥తస్మాదితి॥ అగ్నిసంభవవఃఅగ్న్యంశాత్సంభూతః॥౨౪॥సావనఇతి॥యద్యస్మాత్సుభూషణః॥౨౫॥౨౬॥ఏతఇతి॥యోగేశ్వరాఃయాజ్ఞవల్క్యాదయః - తేషాంప్రసాదేనఅనుగ్రహేణ॥౨౭॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం-త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... *

శ్లో॥చతుర్దశేగురోఃపత్న్యాంతారాయాంసోమజాద్బుధాత్।జాతస్త్వైలస్తదూర్వశ్యామాయుర్ముఖ్యానజీజనత్॥యచ్చా॥చతుర్దశేత్రిజాత్సోమాద్గురోఃపత్న్యాంబుధోజని। సఉపాస్తోర్వశీంతజ్జస్సంకేతఃపురూరవాః॥౧॥౨॥ తస్మాదితి॥దృగ్భ్యఃఆనందాశ్రుభ్యఃఅతఏవామృతమయః - కిలేత్యాశ్చర్యే-పాతాంతరే-దృశఃనేత్రాత్ - వక్ష్యమాణదర్పస్యకారణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణమహావిప్రేతి॥ ౩॥ స ఇతి॥ సోమస్య పుత్రో బుధ ఇతి కథాద్వారేణాపత్న్యామితి సార్థైరష్టభిః॥ ౪ ॥ స ఇతి॥ తత్కృతే తన్నిమిత్తం॥ ౫॥ సురాణాం దానవానాంచ విగ్రహే కారణమాహ॥ శుక్ర ఇతి॥ అసురైస్సహితః ఉడుపమగ్రహీదిత్యర్థః- సంధిరార్షః॥ గురోః సుతం బృహస్పతిమగ్రహీత్ -అంగిరసస్సకాశాత్ప్రాప్తవిద్యో హర ఇతి ప్రసిద్ధిః॥ ౬॥ సర్వేతి॥ తారైవ తారకా తస్యాః హేతోః ప్రవృత్తః తారకామయః॥ ౭॥ నివేదిత ఇతి॥ నివేదితో విజ్ఞాపితః-విశ్వసృట్ బ్రహ్మా-అవైత్ అబుధ్యత ॥ ౮ ॥ బృహస్పతిరాహ॥ త్యజ త్యజేతి॥ పరైరాహితం గర్భం-గర్భే త్యక్తే భస్మీకరిష్యతీతి బిభ్యతీం ప్రత్యాహ-నాహమితి సాంతానికః సంతానార్థీ-సాంతానికే ఇతి పాఠే హే సత్పుత్రే ఇత్యర్థః॥ ౯ ॥ ౧౦॥ బ్రహ్మేతి॥ రహః ఏకాంతే॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తత ఇతి ॥ పురూరవసః ఊర్వశ్యాం-ఆయుః ప్రముఖాష్షట్పుత్రా జాతా ఇతి వక్ష్యన్ కథామాహ-తస్యేత్యాదినా యావత్సమాప్తి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నను దేవీ కుతో మనుష్యస్యాంతికం ఉపగచ్ఛేత్తత్రాహ॥ మిత్రేతి ॥ మిత్రావరుణయోశ్శాపాత్ -నరలో

నామాహరద్బలాత్॥ ౪॥ స యదా దేవగురుణా యాచితోऽభీక్ష్ణశో మదాత్ । నాత్యజత్తత్కృతే జజ్ఞే సురదానవవిగ్రహః॥ ౫॥ శుక్రో బృహస్పతేర్ద్వేషాదగ్రహీత్సాసురోడుపం । హరో గురుసుతం స్నేహాత్సర్వభూతగణైర్వృతః॥ ౬॥ సర్వదేవగణోపేతో మహేంద్రో గురుమన్వగాత్ । సురాసురవినాశోऽభూత్సమరస్తారకామయః॥ ౭॥ నివేదితోథాంగిరసా సోమం నిర్భర్త్స్య విశ్వసృట్ । తారాం స్వభర్త్రే ప్రాయచ్ఛదంతర్వత్నీమవైత్పతిః॥ ౮॥ త్యజ త్యజాశు దుష్ప్రజ్ఞే మత్క్షేత్రాదాహితం పరైః । నాహం త్వాం భస్మసాత్కుర్యాం స్త్రియం సాంతానికేऽసతి॥ ౯॥ తత్యాజ వ్రీడితా తారా కుమారం కనకప్రభం । స్పృహామాంగిరసశ్చక్రే కుమారే సోమ ఏవ చ॥ ౧౦॥ మమాయం న తవేత్యుచ్చైస్తస్మిన్ వివదమానయోః । పప్రచ్ఛుర్ఋషయో దేవా నైవోచే వ్రీడితా తు సా॥ ౧౧॥ కుమారో మాతరం ప్రాహ కుపితోऽలీకలజ్జయా । కిం న వోచస్త్వసద్వృత్తే ఆత్మావద్యం వదాశు మే॥ ౧౨॥ బ్రహ్మా తాం రహ ఆహూయ సమప్రాక్షీత్తు సాంత్వయన్ । సోమస్యేత్యాహ శనకైస్సోమస్తం తావదగ్రహీత్॥ ౧౩॥ తస్యాత్మయోనిరకృత బుధ ఇత్యభిధాం నృప । బుద్ధ్యా గంభీరయా యేన పుత్రేణాపోడురాణ్ముదం॥ ౧౪॥ తతః పురూరవా జజ్ఞే ఇళాయాం య ఉదాహృతః । తస్య రూపగుణౌదార్యశీలద్రవిణవిక్రమాన్॥ ౧౫॥ శ్రుత్వోర్వశీంద్రభవనే గీయమానాన్ సురర్షిణా । తదంతికముపేయాయ దేవీ స్మరశరార్దితా॥ ౧౬॥ మిత్రావరుణయోశ్శాపాదాపన్నా నరలోకతామ్ । నిశమ్య పురుషశ్రేష్ఠం కందర్పమివ రూపిణమ్॥ ౧౭॥ ధృతిం విష్టభ్య లలనా ఉపతస్థే తదంతికమ్ । స తాం విలోక్య నృపతిర్హర్షేణోత్ఫుల్లలోచనః ॥ ౧౮ ॥ ఉవాచ శ్లక్ష్ణయా వాచా దేవీం హృష్టతనూరుహః । పురూరవాః ॥ స్వాగతం తే వరారోహే హ్యాస్యతాం కరవామ కిమ్॥ ౧౯॥ సంరమస్వ మయా సాకం రతిర్నౌ శాశ్వతీస్సమాః॥ ౨౦॥ ఊర్వశీ॥ కస్యాస్త్వయి న సజ్జేత మనో దృష్టిశ్చ సుందర । యదంగాంతరమాసాద్య చ్యవతే హ రిరంసయా॥ ౨౧॥ ఏతావురణకౌ రాజన్న్యాసౌ రక్షస్వ మానద । సంరంస్యే భవతా సాకం శ్లాఘ్యః స్త్రీణాం వరస్స్మృతః॥ ౨౨॥ ఘృతం మే వీర భక్ష్యం స్యాన్నేక్షే త్వాన్యత్ర మైథునాత్ । వివాససం తత్తథేతి ప్రతిపేదే మహామనాః ॥ ౨౩॥ అహో రూపమహో భావో నరలోకవిమోహనమ్ । కో న సేవేత మనుజో దేవీం త్వాం స్వయమాగతామ్॥ తయా స పురుషవ్యాఘ్రో రమయంత్యా యథార్హతః । రేమే సురవిహారేషు కామం చైత్రరథాదిషు॥ ౨౫॥ రమమాణస్తయా నిత్యం పద్మకింజల్కగంధయా । తన్ముఖామోదముషితో ముముదేऽహర్గణాన్ బహూన్॥ ౨౬॥ ఆనేతుమూ

కతాం మనుష్యభావమాపన్నా సతీ॥ ౧౭॥ ౧౯॥ సంరమస్వేతి॥ నౌ ఆవయోః రతిరస్త్వితి ॥ ౨౦॥ కస్యా ఇతి॥ యస్య తవ అంగాంతరం వక్షః ఆసాద్య-రిరంసయా రంతుమిచ్ఛయా హ-స్ఫుటం-చ్యవతే నాపయాతి-యద్యస్మాదితి వా॥ ౨౧॥ శాపాద్వసావేభాషాభంగమిషేణ జిగమిషోస్తస్యాభాషాబంధమాహ-ద్వాభ్యాం॥ ఏతావితి॥ ఉరణకౌ మేషౌ - న్యాసౌ నిక్షిప్తౌ నిక్షేపరూపౌ-రక్ష-యతః శ్లాఘ్యః సఏవ స్త్రీణాం వరః స్మృతః- అతో విజాతీయత్వం న దోష ఇతి భావః॥ ౨౨॥ ఘృతమితి॥ హే వీర ఘృతం- మే భక్ష్యం స్యాత్॥ శ్రుతౌ అమృతం వా ఆజ్యమిత్యాదిశ్రుతేః॥ దేవానాం చామృతాశిత్వాత్ - మైథునాదన్యత్ర వివాససం త్వాం నేక్షే ఇతి ప్రతిపేదే అంగీకృతవాన్ ॥ ౨౩॥ తదేవాహ॥ అహో ఇతి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ రమమాణ ఇతి ॥ పద్మకింజల్కస్య గంధ ఇవ గంధో యస్యాః తస్యాః ముఖామోదేన ముషితః ప్రలోభితస్సన్॥ ౨౬॥ ఆనేతుమితి ॥ మహ్యం మమ॥ ౨౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తఇతి॥మహారాత్రేమధ్యరాత్రే॥శ్లో॥ మహానిశా ద్వేఘటికే రాత్రేర్మధ్యమయామయోరితిస్మృతేః॥ ౨౮ ॥ నిశమ్యేతి॥జిగమిషోః తస్యాః-పరుషోక్తిమాహ-హాతాస్మీతి సార్ధేన-నపుంసానపుంసకేన॥౨౯॥యదితి॥యథానారీతథాసంత్రస్తః శేతే॥౩౦॥౩౨॥తఇతి॥విద్యుతఃవిశిష్టద్యుతిమంతః-వ్యద్యోతంతదీప్తిమకుర్వత-యద్వా-తదైవ-తటితః - ప్రకాశంతఇత్యర్థః-నగ్నమైక్షత-అతోభాషాభంగాత్ నిజగామేతిజ్ఞేయం॥౩౩॥౩౪॥సఇతి॥ తస్యాస్సఖీశ్చపంచ - వీక్ష్యసూక్తంశోభనంవచనంఅహోజాయేత్యాది॥ ౩౫॥ తదేవార్థతఆహద్వాభ్యాం॥ అహోఇతి ॥ మంత్రంఅనిర్వర్త్యమంత్రికృతాంనివృత్తిమప్రాప్య-మామితి-పాఠాంతరే-మాంనిర్వృతిమగమయిత్వా-మంత్రాననుక్త్వేతివా- వచాంసి - గృణవావహై-గోష్ఠీంకరవావహై॥ ౩౬॥సుదేహఇతి॥సుదేహఃఅతికమనీయోయంమమదేహః॥ ౩౭॥ పురూరవోమామృథాఇత్యాదితస్యాస్సూక్తం-తదప్యర్థతఆహచతుర్భిః॥ మేతి॥మామృథాః మామ్రియస్వ - పురుషోసిత్వంఅతోధైర్యమావ

ర్వశీమింద్రోగంధర్వాన్సమచోదయత్।ఊర్వశీరహితంమహ్యమాస్థానంనాతిశోభతే॥ ౨౭॥ తఉపేత్యమహారాత్రేతమసిప్రత్యుపస్థితే।ఊర్వశ్యాఉరణౌజహ్రుర్న్యస్తౌరాజనిజాయయా॥ ౨౮॥ నిశమ్యాక్రందితందేవీపుత్రయోర్నీయమానయోః।హతాస్మ్యహంకునాథేననపుంసావీరమానినా॥ ౨౯॥ యద్విస్రంభాదహంనష్టాహృతాపత్యాచదస్యుభిః।యశ్శేతేనిశిసంత్రస్తోయథానారీతథాపుమాన్॥౩౦॥ముంచమంచాశ్వపసరదాహృమద్గాత్రచేష్టితా। అతీవకాతరోహాత్వంమాయయాయోతిలంపటః॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః॥ఇతివాక్సాయకైర్విద్ధఃప్రతోదైరివకుంజరః । నిశినిస్త్రింశమాదాయవివస్త్రోభ్యద్రవద్రుషా॥ ౩౨॥ తెవిసృజ్యోరణౌతత్రవ్యద్యోతంతస్మవిద్యుతః। ఆదాయమేషావాయాంతంనగ్నమైక్షతసాపతిమ్॥ ౩౩॥ఐలోపిశయనేజాయామపశ్యన్విమనాఇవ । తచ్చిత్తోవిహ్వలశ్శోచన్బభ్రామోన్మత్తవన్మహీమ్॥ ౩౪॥సతాంవీక్ష్యకురుక్షేత్రేసరస్వత్యాంచతత్సఖీః। పంచప్రహృష్టవదనఃప్రాహసూక్తంపురూరవాః॥ ౩౫॥ అహోజాయేతిష్ఠతిష్ఠఘోరేనత్యక్తుమర్హసి । మంత్రమంద్యాప్యనిర్వర్త్యవచాంసిగృణవావహై॥ ౩౬॥ సుదేహోయంపతత్యత్రదేవిదూరంహృతస్త్వయా । ఖాదంత్యేనంవృకాగృధ్రాస్త్వత్ప్రసాదస్యనాస్పదమ్॥ ౩౭॥ఊర్వశీ॥ మామృథాఃపురుషోసిత్వంమాస్మత్వాద్యుర్వృకాఇమే।క్వాపిసఖ్యంనవైస్త్రీణాంవృకాణాంహృదయంయథా॥ ౩౮॥ స్త్రియోహ్యకరుణాఃక్రూరాదుర్మర్షాఃప్రియసాహసాః।ఘ్నంత్యల్పార్థేపివిస్రబ్ధంపతింభ్రాతరమప్యుత॥ ౩౯ ॥ విధాయాలీకవిస్రంభమజ్ఞేషుత్యక్తసౌహృదాః।నవంనవమభీప్సంత్యఃపుంశ్చల్యస్స్వైరవృత్తయః॥౪౦॥ సంవత్సరాంతేహిభవానేకరాత్రంమయేశ్వర।వత్స్యత్యపత్యానిచతేభవిష్యంత్యపరాణిభోః॥ ౪౧ ॥ అంతర్వత్నీముపాలక్ష్య దేవీంసప్రయయౌపురీం।పునస్తత్రగతోబ్దాంతేఉర్వశీంవీరమాతరమ్॥ ౪౨ ॥ ఉపలభ్యతయాయుక్తస్సముష్య సముదానిశాం।అథైనమూర్వశీప్రాహకృపణంవిరహాతురమ్॥౪౩॥ గంధర్వానుపధావేమాంస్తుభ్యందాస్యంతిమామితి।తస్యసంస్తువతస్తుష్టా అగ్నిస్థాలీందదుర్నృప॥ ౪౪॥ ఉర్వశీంమన్యమానస్తాంసోబుధ్యతచరన్వనే।స్థాలీంన్యస్యవనేగత్వాగృహానాధ్యాయతోనిశి॥ ౪౫ ॥ త్రేతాయాంసంప్రవృత్తాయాంమనసిత్రయ్యవర్తత।స్థాలీస్థానగతోశ్వత్థంశమీగర్భంవిలక్ష్యసః॥౪౬॥ తేనద్వేఅరణీకృత్వాహ్యూర్వశీలోక

హేతిభావః-ఇమేవృకాఃప్రసిద్ధాః-ఇంద్రియాణివా - త్వాత్వాం-మాస్మఅద్యుఃనభక్షయేయుఃఇంద్రియవశోమాభవేత్యర్థః॥౩౮॥స్త్రియఇతి॥ప్రియసాహసాః ప్రియసాహసంయాసాంతాః॥౩౯॥౪౦॥తంసాంత్వయతి॥ సంవత్సరాంతఇతి॥ ౪౧ ॥ అంతర్వత్నీమితి॥అపరాణీతివచనాదంతర్వత్నీముపాలక్ష్యేత్యాహ॥౪౨॥౪౩॥గంధర్వానితి॥ అనేనాగ్నినాకర్మకృత్వాతద్వశాదూర్వశీంప్రాప్స్యతీత్యభిప్రాయేణ-అగ్నిస్థాలీందదుః॥ ౪౪ ॥ ఊర్వశీమితి ॥ సతుతాంస్థాలీమేవోర్వశీంమన్యమానః-తయాసహితోవనేవిచరన్నేయమూర్వశీ - కింత్వగ్నిస్థాలీత్యబుధ్యత - తతశ్చతాంస్థాలీంవనేస్థాపయిత్వాగృహాన్గత్వానిశినిత్యంతామేవధ్యాయతః॥౪౫॥త్రేతాయామితి॥ తస్యమనసిత్రేతాయాంత్రయీఅవర్తత- కర్మబోధకంవేదత్రయంప్రాదుర్భూత్-తతఃస్థాలీస్థానంగతస్సన్ - తత్రశమ్యాగర్భేజాతమశ్వత్థంవిలక్ష్యఅస్మిన్నశ్వత్థేఅసావగ్నిరస్తీతివిశేషేణలక్షయిత్వా॥౪౬॥ తేనేతి॥ తేనాశ్వత్థేన ద్వేఅరణీకృత్వా-అగ్నింమమంథేతిశేషః॥ ౪౭ ॥ శమీగర్భాదగ్నింమంథతీతిశ్రుతేః॥౪౭॥ మథనప్రకారమాహ॥ ఊర్వశీమితి ॥ అధరారణిమూర్వశీంధ్యాయన్నుత్తరారణిమాత్మానం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్యాయన్-ఉభయోరరణ్యోర్మధ్యే యత్తదాష్ఠం-తత్ప్రజననం పుత్రం ధ్యాయన్-తథా చ మంత్రః॥ శ్రు॥ ఊర్వశ్యాయు రసి పురూరవా ఇతి॥౪౫॥ తస్యేతి॥ తస్య తేన కృతాన్నిర్మథనాద్విభావసురగ్నిర్జాతః-కథంభూతః- జాతవేదో ధనం భోగ్యం యస్మాత్ స చ- త్రయ్యా విద్యయా విహితేనాధానసంస్కారేణ త్రివృత్ ఆహవనీయాదిరూపస్సన్ - రాజ్ఞా పురూరవసా పుత్రత్వే కల్పితః-పుణ్యలోకప్రాపకత్వాత్॥౪౬॥ తదాహ॥ తేనేతి ॥ ౪౭ ॥ నన్వృగాదివేదత్రయబోధితో బ్రాహ్మణాదీనామింద్రాద్యనేకదేవతాయజనేన స్వర్గప్రాప్తిహేతుః కర్మమార్గః కథం స్యాదితి వర్ణయన్ తేతత్రాహ ద్వాభ్యాం ॥ ఏక ఇతి॥ పురా కృతయుగే-సర్వవాఙ్మయః సర్వాసాం వాచాం బీజభూతః - ప్రణవః ఏక ఏవ వేదః దేవశ్చ నారాయణ ఏక ఏవ అగ్నిశ్చైక ఏవ లౌకికః-వర్ణశ్చైక ఏవ హంసో నామ॥౪౮॥ పురూరవస ఇతి॥ వేదత్రయీ తు పురూరవసః సకాశాదాసీత్ ఏయివాన్ ప్రాప-అయం భావః- కృతయుగే సత్త్వప్రధానాః ప్రాయశః సర్వేపి ధ్యాననిష్ఠాః - రజఃప్రధానే తు త్రేతాయుగే-వేదాదివిభాగేన కర్మమార్గః ప్రకటో బభూవేతి॥౪౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ తతః పంచదశే గాధిరైలపుత్రాన్వయే జని। యద్గాధిపుత్రసుతో రామః కార్తవీర్యమహారుషా॥ యదా॥ ఉక్తాః పంచ

కామ్యయా॥౪౪॥ ఊర్వశీం మంత్రతో ధ్యాయన్నధరారణిముత్తరామ్ । ఆత్మానముభయోర్మధ్యే యత్తత్ప్రజననం విదుః॥౪౫॥ తస్య నిర్మథనాజ్జాతో జాతవేదా విభావసుః । త్రయ్యా స విద్యయా రాజ్ఞా పుత్రత్వే కల్పితస్త్రివృత్॥౪౬॥ తేనాయజత యజ్ఞేశం భగవంతమధోక్షజమ్ । ఊర్వశీలోకమన్విచ్ఛన్ సర్వదేవమయం హరిమ్॥౪౭॥ ఏక ఏవ పురా వేదః ప్రణవః సర్వవాఙ్మయః। దేవో నారాయణో నాన్య ఏకోగ్నిర్వర్ణ ఏవ చ॥౪౮॥ పురూరవస ఏవాసీత్త్రయీ త్రేతాముఖే నృప । అగ్నినా ప్రజయా రాజా లోకం గాంధర్వమేయివాన్॥౪౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-చతుర్దశోధ్యాయః. ... ❀

ఐలస్య చోర్వశీగర్భాత్షడాసన్నాత్మజా నృప । ఆయుః శ్రుతాయుస్సత్యాయూ రయోథ విజయో జయః॥౧॥ శ్రుతాయోర్వసుమాన్ పుత్రస్సత్యాయోస్తు శ్రుతంజయః । రయస్య సుత ఏకశ్చ జయస్య తనయోమితః॥౨॥ భీమస్తు విజయస్యాథ కాంచనో హోత్రకస్తతః । తస్య జహ్నుస్సుతో గంగాం గండూషీకృత్య యోపిబత్॥౩॥ జహ్నోస్తు పూరుస్తస్యాథ బాలకశ్చాజకో యతః । తతః కుశః కుశస్యాపి కుశాంబుర్మూర్తయో వసుః॥ కుశనాభశ్చ చత్వారో గాధిరాసీత్కుశాంబతః॥౪॥ తస్య సత్యవతీం కన్యాం ఋచీకోయాచత ద్విజః। వరం విసదృశం దృష్ట్వా గాధిర్భార్గవమబ్రవీత్॥౫॥ ఏకతశ్శ్యామకర్ణానాం హయానాం చంద్రవర్చసామ్ । సహస్రం దీయతాం శుల్కం కన్యాయాః కౌశికా వయమ్॥౬॥ ఇత్యుక్తస్తన్మతం జ్ఞాత్వా గతస్స వరుణాంతికమ్। ఆనీయ దత్వా తానశ్వానుపయేమే వరాననామ్॥౭॥ స ఋషిః ప్రార్థితః పత్న్యా శ్వశ్ర్వా చాపత్యకామ్యయా। శ్రపయిత్వోభయైర్మంత్రైశ్చరుం స్నాతుం గతో మునిః॥౮॥ తావత్సత్యవతీ మాత్రా స్వచరుం యాచితా సతీ । శ్రేష్ఠం మత్వా తయాయచ్ఛన్మాత్రే మాతురదత్స్వయమ్॥౯॥ తద్విజ్ఞాయ మునిః ప్రాహ పత్నీం కష్టమకారుషీః । పుత్రో ఘోరో దండధరో భ్రాతా తే

దశే వంశః శ్రుతాయుః ప్రముఖోక్తితాః । అర్జునం గాధిజాపౌత్రో రామో హంతేతి చేరితం॥౧॥ సు॥ గ్రహణ్యామైళాదిక్రమేణ శ్రుతాయుః ప్రభృతీనాం షణ్ణాం వంశానాహ॥ శ్రుతాయోరితి॥ ఏకః ఏకసంజ్ఞః- అమితః తత్సుతః॥౨॥ ౩ ॥ జహ్నోరితి॥ జహ్నోః పూరుః - తస్య బాలకః-తస్య అజకః॥ ౪ ॥ గాధేః పుత్రో విశ్వామిత్రో బ్రహ్మర్షిరభూదిత్యుత్తరాధ్యాయాం తే వక్ష్యతి-గాధేరభూన్మహాతేజా ఇత్యాదినా - తత్ర తావదుపోద్ఘాతత్వేన భృగువంశసంభవస్య ఋచీకస్య చరిత్రం ప్రసక్తానుప్రసక్తం పరశురామావతారచరితాదికం చాహ॥ తస్యేతి॥ విసదృశం అననురూపం- భార్గవమృచీకం॥౫॥ ఏకత ఇతి॥ దక్షిణవామయోరేకతః శ్యామః కర్ణో యేషాం-సర్వస్మిన్ అంగే చంద్రస్యేవ వర్చో యేషాం-న చేదమపి పర్యాప్తమస్మత్కన్యాయాః-యతః కౌశికాః కుశికాన్వయాః వయం॥౬॥ ౭॥ స ఇతి॥ ఉభయైర్మంత్రైః పత్న్యై బ్రాహ్మైర్మంత్రైః శ్వశ్ర్వై తు క్షాత్రైర్మంత్రైరిత్యర్థః॥౮॥ తావదితి॥ యావత్ స్నాత్వా మునిర్నాగతః- తావత్ - భార్యాయాం భర్తుః స్నేహాధిక్యాత్ - పుత్ర్యాస్సత్యవత్యాశ్చరుం శ్రేష్ఠం మన్వానయా మాత్రా - సత్యవతీ యాచితా సతీ - బ్రాహ్మమంత్రాభిమంత్రితం స్వచరుం మాత్రే అయచ్ఛత్ ప్రాదాత్ - మాతుస్తు చరుం క్షాత్రమంత్రాభిమంత్రితం స్వయమదత్ ఆదత్॥౯॥ తదితి ॥ కష్టం జుగుప్సితం-తదేవాహ - తే పుత్రో ఘోరో భవిష్యతి - భ్రాతా తు బ్రహ్మవిత్తమో భవిష్యతీతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౦||ప్రసాదిత ఇతి|| ఏవం మాభూదితి ప్రసాదితో భార్గవ ఆహ- అథ తర్హి పౌత్రో ఘోరో భవేదితి. తతో జమదగ్నిః- పుత్రోఽభవదిత్యర్థః||౧౧|| సేతి|| సా చ సత్యవతీ-కౌశికీ నద్యభూత్||౧౨|| తస్యామితి|| భార్గవ ఋషేః జమదగ్నేః సుతాః||౧౩||౧౪||దృప్తమితి||అనీనశత్ -నాశయామాస||౧౫||౧౬|| కార్తవీర్యార్జునేన కృతమపరాధం వక్తుం తస్య దర్పహేతుమైశ్వర్యాదికమాహ షడ్భిః|| హైహయానామితి||పరికర్మభిః పరిచర్యాదిభిః దత్తం దత్తాత్రేయం ఆరాధ్య||౧౭|| బాహూనితి||అవ్యాహతమింద్రియాదికం చ లేభే||౧౮|| యోగేతి||యత్ర యస్మిన్నైశ్వర్యే - అణిమాదయో గుణాః || ౧౯|| స్త్రీరత్నైరితి|| రేవాంభసి నర్మదాజలే-సరితం నర్మదాం||౨౦||విప్లావితమితి|| రావణో దిగ్విజయే మాహిష్మత్యాస్సమీపే నర్మదాయాం శివపూజాం కుర్వన్- తేన ప్రవాహస్యావరోధాత్ - ప్రతిస్రోతస్సత్యాస్తస్యాస్సరితో జలైః విప్లావితం

బ్రహ్మవిత్తమః||౧౦||ప్రసాదితస్సత్యవత్యా మైవంభూదితి భార్గవః । అథ తర్హి భవేత్పౌత్రో జమదగ్నిస్తతోఽభవత్ ||౧౧||సా చాభూత్సుమహాపుణ్యా కౌశికీ లోకపావనీ। రేణోస్సుతాం రేణుకాఖ్యాం జమదగ్నిరువాహ యామ్||౧౨||తస్యాం వై భార్గవఋషేః సుతా వసుమనాదయః। యవీయాన్ జజ్ఞ ఏతేషాం రామ ఇత్యభివిశ్రుతః || ౧౩|| యమాహుర్వాసుదేవాంశం హైహయానాం కులాంతకమ్। త్రిస్సప్తకృత్వో య ఇమాం చక్రే నిఃక్షత్రియాం మహీమ్||౧౪||దృప్తం క్షత్రం భువో భారమబ్రహ్మణ్యమనీనశత్। రజస్తమోవృత్తమహన్ ఫల్గున్యపి కృతేంహసి||౧౫||పరీక్షిత్||కిం తదంహో భగవతో రాజన్యైరజితాత్మభిః।కృతం యేన కులం నష్టం క్షత్రియాణామభీక్ష్ణశః||౧౬||శ్రీశుకః|| హైహయానామధిపతిరర్జునః క్షత్రియర్షభః। దత్తం నారాయణాంశాంశమారాధ్య పరికర్మభిః|| ౧౭|| బాహూన్ దశశతం లేభే దుర్ధర్షత్వమరాతిషు। అవ్యాహతేంద్రియౌజశ్శ్రీతేజోవీర్యయశోబలమ్|| ౧౮|| యోగేశ్వరత్వమైశ్వర్యం గుణా యత్రాణిమాదయః। చచారావ్యాహతగతిర్లోకేషు పవనో యథా|| ౧౯|| స్త్రీరత్నైరన్వితః క్రీడన్ రేవాంభసి మదోత్కటః। వైజయంతీం స్రజం బిభ్రద్రురోధ సరితం భుజైః|| ౨౦|| విప్లావితం స్వశిబిరం ప్రతిస్రోతస్సరిజ్జలైః । నామృష్యత్తస్య తద్వీర్యం వీరమానీ దశాననః ||౨౧|| గృహీతో లీలయా స్త్రీణాం సమక్షం కృతకిల్బిషః। మాహిష్మత్యాం సంనిరుద్ధో ముక్తో యేన కపిర్యథా||౨౨|| స ఏకదా తు మృగయాం విచరన్ విజనే వనే। యదృచ్ఛయాఽఽశ్రమపదం జమదగ్నేరుపావిశత్||౨౩||తస్మై స నరదేవాయ మునిరర్హణమాచరత్। ససైన్యామాత్యవాహాయ హవిష్మత్యా తపోధనః||౨౪||స వీరస్తత్ర తం దృష్ట్వా హ్యాత్మైశ్వర్యాతిశాయినం తన్నాద్రియతాగ్నిహోత్ర్యాం సాభిలాషస్స హైహయః || ౨౫ || హవిర్ధానీమృషేర్దర్పాన్నరాన్ హర్తుమచోదయత్। తే తాం మాహిష్మతీం నిన్యుస్సవత్సాం క్రందతీం బలాత్|| ౨౬ || అథ రాజని నిర్యాతే రామస్స్వాశ్రమమాగతః। శ్రుత్వా తత్తస్య దౌరాత్మ్యం చుక్రోధాహిరివాహతః || ౨౭ || ఘోరమాదాయ పరశుం సతూణం వర్మ కార్ముకం। అన్వధావత దుర్ధర్షో మృగేంద్ర ఇవ యూథపం||౨౮||తమాపతంతం భృగువర్యమోజసా ధనుర్ధరం బాణపరశ్వధాయుధం । ఐణేయచర్మాంబరమర్కధామభిర్యుతం జటాభిర్దదృశే పురీం విశన్|| ౨౯ || అచోదయద్ధస్తిరథాశ్వపత్తిభిర్గదాసిబాణర్ష్టిశతఘ్నిశక్తిభిః। అక్షౌహిణీస్సప్తదశాతిభీషణాస్తా రామ ఏకో భగవానసూదయత్|| ౩౦ || యతో యతోఽసౌ ప్రహరత్పరశ్వధో మనోఽనిలౌజాః పరచక్రసూదనః। తతస్తతశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరా నిపేతురుర్వ్యాం హతసూతవాహనాః||౩౧||దృష్ట్వా స్వసైన్యం రుధిరౌఘకర్దమే రణాజిరే రామకుఠారసాయకైః । వివృక్ణ

స్వశిబిరమాలక్ష్య-తస్య తద్వీర్యం న సేహే || ౨౧ || గృహీత ఇతి||తతశ్చ కృతకిల్బిషః క్రీడంతమభిభవితుం ప్రవృత్తస్సన్ గృహీతః మాహిష్మత్యాం స్వపుర్యాం-కపిరివ సన్నిరుద్ధశ్చ పునశ్చావజ్ఞయా యేన ముక్తః||౨౨|| ఇదానీం తత్కృతమపరాధం దర్శయన్నాహ-స ఏకదేత్యాదినా||౨౩||తస్మా ఇతి||అర్హణం అతిథ్యాది-హవిష్మత్యా కామధేన్వా||౨౪||స ఇతి|| తదర్హణం నాద్రియత తస్మిన్నాతుష్యత్ - యతోఽగ్నిహోత్ర్యాం హోమధేన్వాం-సాభిలాషః - స హైహయః హైహయైస్సహ వర్తమానః||౨౫||హవిర్ధానీమితి||దర్పాద్ధేతోః ఋషేర్హవిర్ధానీమగ్నిహోత్రధేనుం-హర్తుం నరానచోదయత్||౨౬||౨౭||ఘోరమితి||సతూణం కార్ముకం వర్మ చాదాయ||౨౮||తమితి||ఐణేయచర్మ కృష్ణాజినం అంబరం యస్య||౨౯|| అచోదయదితి||హస్తిరథాదిభిః అతిభీషణాః || ౩౦ ||యత ఇతి||ప్రహరన్ పరశ్వధో యస్య-మనశ్చ అనిలశ్చ తయోరివ ఓజోఽపి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్యంయస్యపరేషాంచక్రంసైన్యంసూదయతీతితథా-ఛిన్నాః- భుజాఃఊరవః- కంధరాశ్చయేషాంతే- హతాః సూతా వాహనానిచయేషాం తే-వీరాని పేతుః॥౩౦॥దృష్ట్వేతి॥వివృక్ణాఃవర్మాదయోయస్య॥౩౨॥ అథేతి॥ పంచశతేషుధనుస్సు-సోర్జునః-రామాయసందధేఏకమేవధనుర్యస్యసః- పారాంతరేఏకఏవబంధఃసంధానంయేషాంతైరిషుభిః తానిధనూంషి-సమంసహ-తత్క్షణమేవాచ్ఛినత్॥౩౩॥పునరితి॥మృధేసాధనభూతానచలానంఘ్రిపాంశ్చ- ఉత్క్షిప్యఅభిధావతస్తస్య భుజాన్యుధిచిచ్ఛేదఅహేఃఫణానివ॥ ౩౪॥౩౫॥ అగ్నిహోత్రీమితి॥ పిత్రేపరిక్లిష్టాంఅగ్నిహోత్రీం సమర్పయత్ సమర్పితవాన్॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥వయమితి॥అర్హణతాంపూజ్యతాంఅయాత్ అగాత్॥ ౩౯॥ క్షమయేతి ॥ సౌరీసూర్యస్య ప్రభేవ॥౪౦॥ రాజ్ఞ ఇతి॥తీర్థసంసేవయా-చకారాద్యమనియమైశ్చ-అచ్యుతేచేతనాచ్చిత్తంయస్యసః॥౪౧॥ఇతిభావార్థ

వర్మధ్వజచాపవిగ్రహంనిపాతితం హైహయఆపతద్రుషా॥౩౨॥అథార్జునఃపంచశతేషుబాహుభిర్ధనుస్సు బాణాన్యుగపత్ససంధదే। రామాయరామోస్త్రభృతాంసమగ్రణీస్తాన్యేకధన్వేషుభిరచ్ఛినత్సమం॥ ౩౩॥పునస్స్వహస్తైరచలాన్మృధేంఘ్రిపానుత్క్షిప్యవేగాదభిధావతోయుధి।భుజాన్కుఠారేణకఠోరనేమినాచిచ్ఛేదరామఃప్రసభంఫణానివ॥ ౩౪॥ కృత్తబాహోశ్శిరస్తస్యగిరేశ్శృంగమివాహరత్।హతేపితరితత్పుత్రాఅయుతంధుద్రువుర్భయాత్॥ ౩౫॥ అగ్నిహోత్రీముపావృత్యసవత్సాంపరవీరహా। సముపేత్యాశ్రమంపిత్రేపరిక్లిష్టాంసమర్పయత్॥౩౬॥స్వకృతంతత్కృతంరామఃపిత్రేభ్రాతృభ్యఏవచ। వర్ణయామాసతచ్ఛ్రుత్వాజమదగ్నిరభాషత॥ ౩౭॥ రామరామమహాబాహోభవాన్పాపమకారుషీత్। అవధీన్నరదేవంయత్సర్వదేవమయంరుషా॥ ౩౮॥ వయంహిబ్రాహ్మణాస్తాతక్షమయార్హణతాంగతాః।యయాలోకగురుర్దేవఃపారమేష్ఠ్యమయాత్పదమ్ ॥ ౩౯ ॥ క్షమయారోచతేలక్ష్మీర్బ్రాహ్మీసౌరీప్రభాయథా। క్షమిణామాశుభగవాంస్తుష్యతేహరిరీశ్వరః॥౪౦॥రాజ్ఞోమూర్ధాభిషిక్తస్య వధోబ్రహ్మవధాద్గురుః। తీర్థసంసేవయాచాంహోజహ్యంగాచ్యుతచేతనః॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- నవమస్కంధే-పంచదశోధ్యాయః ... ... *

శ్రీశుకః॥పిత్రోపశిక్షితోరామస్తథేతికురునందన। సంవత్సరంతీర్థయాత్రాంచరిత్వాశ్రమమావ్రజత్ ౧॥కదాచిద్రేణుకాయాతాగంగాయాంపద్మమాలినం। గంధర్వరాజంక్రీడంతమప్సరోభిరపైక్షత॥ ౨॥విలోకయంతీక్రీడంతముదకార్థంనదీంగతా। హోమవేళాంనసస్మారకించిచ్చిత్రరథస్పృహా॥ ౩॥ కాలాత్యయంతంవిలోక్యమునేశ్శాపవిశంకితా।ఆగత్యకలశంతస్థౌపురోధాయకృతాంజలిః॥౪॥ వ్యభిచారంమునిర్జ్ఞాత్వాపత్న్యాఃప్రకుపితోబ్రవీత్। ఘ్నతైనాంపుత్రకాఃపాపామిత్యుక్తాస్తేనచక్రిరే॥ ౫॥ రామస్సంచోదితఃపిత్రాభ్రాతౄన్మాత్రాసహావధీత్। ప్రభావజ్ఞోమునేస్సమ్యక్సమాధేస్తపసశ్చసః॥ ౬॥ వరేణఛందయామాసప్రీతస్సత్యవతీసుతః। వవ్రేహతానాంరామోపిజీవితంచాస్మృతింవధే॥౭॥ ఉత్తస్థుస్తేకుశలినోనిద్రాపాయఇవాంజసా। పితుర్విద్వాంస్తపోవీర్యం రామశ్చక్రేసుహృద్వధం॥ ౮॥యేర్జునస్యసుతారాజన్స్మరంతస్స్వపితుర్వధం।రామవీర్యపరాభూతాలేభిరేశర్మనక్వచిత్॥౯॥ ఏకదాశ్రమతోరామేసభ్రాతరివనంగతే।వైరంసిసాధయిషవోలబ్ధచ్ఛిద్రాఉపాగమన్ ॥ ౧౦ ॥ దృష్ట్వా

దీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥షోడశేచార్జునసుతైర్జమదగ్నేర్హతేముహుః।రామాత్క్షత్రవధఃప్రోక్తఃవిశ్వామిత్రస్యచాన్వయః॥యద్వా॥తీర్థాన్యటన్ప్రసూభ్రాతృన్రామోహన్షోడశేన్నృపాన్।గాధేఃపుత్రోభవద్విప్రఃతద్వంశోభూదనేకశః॥౧॥౨॥ విలోకయంతీతి॥కించిదీషచ్చిత్రరథేగంధర్వరాజేస్పృహాయస్యాస్సా-కించిన్నసస్మారేతివా॥ ౩ ॥ కాలేతి॥కలశంపురోధాయ-అగ్రేనిధాయ॥౪॥వ్యభిచారమితి॥వ్యభిచారంమానసంజ్ఞాత్వా॥ ౫ ॥ రామఇతి॥ఆజ్ఞాతిలంఘినాంభ్రాతౄణాంమాతుశ్చవధేసంచోదితస్సన్-మునేర్యస్సమాధిస్తపశ్చతయోఃప్రభావజ్ఞః-యదినహన్యాం-తర్హి- మామపిశప్తుంసమర్థః-యదిహన్యాంతర్హి-మయిసంతుష్టస్సన్-తానపిజీవయితుంసమర్థఇతి-జానన్నిత్యర్థః॥౬॥౭॥ఉత్తస్థురితి॥ననునిందితంతత్కథంకృతవాన్తత్రాహ - పితుర్విద్వానితిపూర్వోక్తఏవాభిప్రాయః॥౮॥సర్వక్షత్రియవధేకారణంవక్తుమాహ-యేర్జునస్యసుతాఇత్యాదినా॥౯॥౧౦॥దృష్ట్వేతి॥భగవత్యావేశితాధీర్యేనతం॥౧౧॥౧౪॥తఇతి॥ దుఃఖాదీనాంవేగేనవిమోహితాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౫॥౧౬॥గత్వేతి॥బ్రహ్మఘ్నైర్నిహతా శ్రీర్యస్యాస్తాం- హేరాజన్ - స రామస్తేషాం శీర్షభిర్మాహిష్మత్యాం మధ్యే మహాంతం గిరించక్రే॥౧౭॥తదితి॥ తేషాం ర క్తేన-అబ్రహ్మణ్యానాం భయావహాం- ఘోరాం నదీంచక్రే ఇత్యనుషంగః - తథాపి-సర్వక్షత్రవధేకింకారణం తదాహ- హేతుంకృత్వేతి సార్ధేన-అమంగళకారిణి అన్యాయవర్తిని సతి॥౧౮॥ త్రిస్సప్తకృత్వ ఇతి॥త్రిస్సప్తకృత్వః- రేణుకయా దుఃఖావేశాదురస్తాడనం కృతం- తతో రామస్తావత్కృత్వః క్షత్రముత్సాదితవానితి ప్రసిద్ధిః॥౧౯॥ ౨౩॥ స్వదేహమితి ॥ సంజ్ఞానం స్మృతిః త దేవ లక్షణం చిహ్నం యస్య తం - స్వదేహం లబ్ధ్వా-సప్తమఋషీణాం మండలే-సప్తమ ఋషిరభూత్॥౨౪॥జామదగ్న్యమితి॥ బృహత్ బ్రహ్మ -వేదం-వేదప్రవర్తకేషు నప్తర్షిష్వేకతమో భవిష్యతీత్యర్థః॥౨౫॥ ౨౬॥ఏవమితి॥భువో భారమహన్-భారమేవాహ- నృపానితి॥౨౭॥తదేవం ప్రసక్తానుప్రసక్తం సమాప్య ప్రస్తుతమాహ- గాధేరితి-మహాతేజాః విశ్వామిత్రః॥౨౮॥ విశ్వామిత్రస్యేతి ॥ తేసర్వే-లింగసమవాయన్యాయే

గ్న్యగారఆసీనమావేశితధియంమునిమ్। భగవత్యుత్తమశ్లోకేజఘ్నుస్తేపాపనిశ్చయాః॥ ౧౧ ॥ యాచ్యమానాఃకృపణయా రామమాత్రాతిదారుణాః।ప్రసహ్యశిరఉత్కృత్యజగ్ముస్తేక్షత్రబంధవః॥౧౨॥ రేణుకాదుఃఖశోకార్తానిఘ్నంత్యాత్మానమాత్మనా। రామరామేతిహేతాతాశువిచుక్రోశోచ్చకైస్సతీ॥౧౩॥ తదుపశ్రుత్యదూరస్థాహారామేత్యార్తవత్స్వరమ్। త్వరయాశ్రమమాసాద్య దదృశుఃపితరంహతమ్॥ ౧౪॥ తేదుఃఖరోషామర్షార్తిశోకవేగవిమోహితాః। హాతాతసాధోధర్మిష్ఠత్యక్త్వాస్మాన్స్వర్గతోభవాన్॥౧౫॥ విలప్యైవంపితుర్దేహంనిధాయభ్రాతృషుస్వయం । ప్రగృహ్యరామఃపరశుంక్షత్రాంతాయమనోదధే॥౧౬॥ గత్వామాహిష్మతీంరామోబ్రహ్మఘ్నవిహతశ్రియమ్। తేషాంసశీర్షభీరాజన్మధ్యేచక్రేమహాగిరిం॥౧౭॥తద్రక్తేననదీంఘోరామబ్రహ్మణ్యభయావహామ్ । హేతుంకృత్వాపితృవధంక్షత్రేఽమంగళకారిణి॥౧౮॥త్రిస్సప్తకృత్వఃపృథివీంకృత్వానిఃక్షత్రియాంప్రభుః । శమంతపంచకేచక్రేశోణితోదాన్హ్రదాన్నవ॥౧౯॥పితుఃకాయేనసంధాయశిరఆదాయబర్హిషి। సర్వదేవమయందేవమాత్మానమయజన్మఖైః॥౨౦ ॥ దదౌప్రాచీందిశంహోత్రేబ్రహ్మణేదక్షిణాందిశమ్। అధ్వర్యవేప్రతీచీంవాఉద్గాత్రేఉత్తరాందిశమ్॥౨౧॥అన్యేభ్యోవాంతరదిశఃకశ్యపాయచమధ్యతః । ఆర్యావర్తముపద్రష్ట్రేసదస్యేభ్యస్తతఃపరమ్॥౨౨॥తతశ్చావభృథస్నానవిధూతాశేషకిల్బిషః । సరస్వత్యాంబ్రహ్మనద్యాంరేజేవ్యభ్రఇవాంశుమాన్॥ ౨౩ ॥ స్వదేహంజమదగ్నిస్తులబ్ధ్వాసంజ్ఞానలక్షణమ్ । ఋషీణాంమండలేసోభూత్సప్తమోరామపూజితః॥౨౪॥జామదగ్న్యోపిభగవాన్రామఃకమలలోచనః । ఆగామిన్యంతరేరాజన్వర్తయిష్యతివైబృహత్॥ ౨౫॥ ఆస్తేద్యాపిమహేంద్రాద్రౌన్యస్తదండఃప్రశాంతధీః।ఉద్గీయమానచరితస్సిద్ధగంధర్వచారణైః॥౨౬॥ ఏవంభృగుషువిశ్వాత్మాభగవాన్హరిరీశ్వరః । అవతీర్యపరంభారంభువోహన్బహుశోనృపాన్॥౨౭॥గాధేరభూన్మహాతేజాస్సమిద్ధఇవపావకః।తపసాక్షాత్రముత్సృజ్యయోలేభేబ్రహ్మవర్చసమ్॥౨౮॥విశ్వామిత్రస్యచైవాసన్పుత్రాఏకశతంనృప । మధ్యమస్తుమధుచ్ఛందోమధుచ్ఛందసఏవతే॥౨౯॥పుత్రంకృత్వాశునశ్శేఫందేవరాతంచభార్గవమ్। ఆజీగర్తంసుతానాహజ్యేష్ఠఏషప్రకల్ప్యతామ్॥౩౦॥యోవైహరిశ్చంద్రమఖేవిక్రీతఃపురుషఃపశుః । స్తుత్వాదేవాన్ప్రజేశాదీన్ముముచేపాశబంధనాత్॥ ౩౧ ॥ యోరాతోదేవయజనేదేవైర్గాధిషుతాపసః । దేవ

న-ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్-మధుచ్ఛందస ఏవోచ్యంతే-తథాచశ్రుతిః॥ శ్రు॥ తస్యహవిశ్వామిత్రస్యైకశతంపుత్రా ఆసన్-పంచాశదేవజ్యాయాంసో మధుచ్ఛందసః పంచాశత్కనీయాంస ఇత్యాది- తత్రచవిశ్వామిత్రపుత్రేషు భార్గవస్యాజీగర్తస్య దేవరాతస్య జ్యేష్ఠత్వమవగమ్యతే-తథా ఆశ్వలాయనబోధాయనాదిభిః - కౌశికానాం దేవరాతప్రవరత్వముక్తం-ప్రవరశ్చతస్మిన్నేవవంశే అవాంతరభేదః-నతువంశాంతరం-తథాచస్మృతిః॥ శ్లో ॥ ఏకఏవఋషిర్యావత్ ప్రవరేష్వనువర్తతే-తావత్సమానగోత్రత్వంవినాభృగ్వంగిరోగణాదితి॥౨౯॥ తతుక్తౌ భృగువంశప్రవరస్య దేవరాతస్యకౌశికప్రవరత్వమిత్యాశంక్య-తదుపపాదయన్నాహ-పుత్రంకృత్వేత్యాదియావత్సమాప్తిః॥పుత్రమితి॥ పూర్వమాజీగర్తం-సుతేషు మధ్యమత్వేన పితృభ్యాం మమతాం విహాయ విక్రీతత్వాత్తస్య- కృపయా సుతానాహ - జ్యేష్ఠఏషప్రకల్ప్యతామితి॥౩౦॥ఏత దేవస్పష్టయితుం తం విశినష్టి ద్వాభ్యాం॥య ఇతి॥ముముచే అముచ్యత ॥౩౧॥ య ఇతి॥ భార్గవోపి-గాధిషుగాధే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్వంశజేషు-దేవరాత ఇతిఖ్యాతః॥౩౨॥యఇతి॥ తత్ తస్య జ్యేష్ఠత్వం కుశలం న మేనిరే - మధ్యమత్వస్యానర్హావహత్వం ద్వ
ష్ట్వానాంగీకృతవంతః-మునిర్విశ్వామిత్రః॥౩౩॥సఇతి॥పంచాశతా కనిష్ఠైస్సాకం - సమధ్యమో మధుచ్ఛందాః - ఉవాచ-
నోఽస్మాకం యత్ జ్యేష్ఠత్వం కనిష్ఠత్వం వా-భవాన్ పితా-సంజానీతే మన్యతే తస్మిన్ వయం తిష్ఠామేతి॥౩౪॥ జ్యేష్ఠమితి ॥ ఏ
వముక్త్వా-మంత్రదృశం॥ శుశ్రు ॥ కస్య నూనం కతమస్యామృతానామిత్యాదిమంత్రాణాం ద్రష్టారం - శునశ్శేఫం జ్యేష్ఠం
చక్రుః-తదాహ-వయం సర్వే-త్వామన్వంచః స్మహి- అనుగంతారః కనిష్ఠాః స్మ ఇత్యర్థః॥తతః ప్రసన్నో విశ్వామిత్రః తాన్
సుతానాహ-వీరవంతః పుత్రవంతః భవిష్యథ-మేయూయం- మే మానం పూజ్యతామనుగృహ్ణంతః అనువర్తమానాస్సంతః
మాం వీరవంతం పుత్రవంతం అకర్త కృతవంత ఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ఏష ఇతి॥ హే కౌశికాః ఏష దేవరాతః వో యుష్మదీయః-కౌశిక ఏ
వ-యతః-వీరః మత్పుత్రః తమేనం అన్విత అనుగచ్ఛత అన్యే చాష్టకాదయస్తస్య సుతా ఆసన్॥౩౬॥ఉపసంహరతి॥ ఏవమితి ॥
ఏకే శప్తాః-ఏకే అనుగృహీతాః- అన్యస్తు పుత్రత్వేన స్వీకృత ఇత్యేవం కౌశికగోత్రం పృథగ్విధం నానాప్రకారం జాతం - త
చ్చ ప్రవరాంతరమాపన్నం ప్రాప్తం-హి యస్మాత్-ఏవం దేవరాత జ్యేష్ఠత్వేన-తత్ప్రకల్పితం॥ ౩౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికా
యాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ❁

రాత ఇతి ఖ్యాతశ్శునశ్శేఫస్తు భార్గవః॥౩౨॥ యే మధుచ్ఛందసో జ్యేష్ఠాః కుశలం మేనిరే న తత్। అశపత్తాన్ము
నిః క్రుద్ధో మ్లేచ్ఛా భవత దుర్జనాః॥౩౩॥స హోవాచ మధుచ్ఛందాః సార్ధం పంచాశతా తతః। యన్నో
భవాన్ సంజానీతే తస్మింస్తిష్ఠామహే వయమ్ ॥ ౩౪ ॥ జ్యేష్ఠం మంత్రదృశం చక్రుస్త్వామన్వంచో వయం
స్మ హి।విశ్వామిత్రస్సుతానాహ వీరవంతో భవిష్యథ॥ యే మానం మేఽనుగృహ్ణంతో వీరవంతమకర్త మామ్॥
౩౫॥ఏష వః కౌశికా వీరో దేవరాతస్తమన్విత । అన్యే చాష్టకహారీతజయంతసుమదాదయః॥౩౬॥ఏవం కౌ
శికగోత్రం తద్వైశ్వామిత్రైః పృథగ్విధమ్।ప్రవరాంతరమాపన్నం తద్ధి హ్యేవం ప్రకల్పితమ్॥ ౩౭ ॥ ఇతి
శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-షోడశోఽధ్యాయః- ❁

శ్రీశుకః ॥ యః పురూరవసః పుత్ర ఆయుస్తస్యాభవన్ సుతాః । నహుషః క్షత్రవృద్ధశ్చ రజీ రంభశ్చ వీర్య
వాన్॥౧॥ అనేనా ఇతి రాజేంద్ర క్షత్రవృద్ధాన్వయం శృణు । క్షత్రవృద్ధసుతస్యాసన్ సుహోత్రస్యాత్మ
జాస్త్రయః॥౨॥కాశ్యః కుశో గృత్సమద ఇతి గృత్సమదాదభూత్। శునకశ్శౌనకో యస్య బహ్వృచప్ర
వరో మునిః॥౩॥కాశ్యస్య కాశిస్తత్పుత్రో రాష్ట్రో దీర్ఘతమః పితా। ధన్వంతరిర్దీర్ఘతమస ఆయుర్వేద
ప్రవర్తకః॥౪॥యజ్ఞభాగ్వాసుదేవాంశస్స్మృతమాత్రార్తినాశనః। తత్పుత్రః కేతుమాన్ యస్య జజ్ఞే
భీమరథస్తతః॥౫॥ దివోదాసో ద్యుమాంస్తస్మాత్ప్రతర్దన ఇతి స్మృతః । స ఏవ శత్రుజిద్వత్స ఋతధ్వజ
ఇతీరితః॥౬॥ తతః కువలయాశ్వేతి ప్రోక్తోఽలర్కాదయస్తతః । షష్టిం వర్షసహస్రాణి షష్టిం వర్షశ
తాని చ॥౭॥నాలర్కాదపరో రాజా బుభుజే మేదినీం యువా। అలర్కాత్సన్నతిస్తస్మాత్సునీథోఽథ సుకేతనః
౮॥ధర్మకేతుస్సుతస్తస్మాత్సత్యకేతురజాయత।సత్యకేతోర్ధృష్టకేతుస్సుకుమారః క్షితీశ్వరః॥౯॥వీతిహో
త్రోఽస్య భర్గోఽతో భార్గభూమిరభూన్నృప।ఇతీమే కాశయో భూపాః క్షత్రవృద్ధాన్వయాయినః॥౧౦॥
రంభస్య రభసః పుత్రో గంభీరశ్చకృతస్తతః।తస్య క్షేత్రే బ్రహ్మ జజ్ఞే శృణు వంశమనేనసః॥ ౧౧ ॥ శుద్ధస్తత

శ్లో॥ఆయోస్సప్తదశే త్వైళజ్యేష్ఠపుత్రస్య పంచసు।సుతేషు క్షత్రవృద్ధాదిచతుర్ణాం వంశవర్ణనం॥ యద్వా॥ వంశాన్స
ప్తదశే వాదీ ద్వైళజ్యేష్ఠసుతాయుషః । పుత్రై రంభరజిక్షత్రవృద్ధానేనోభిరాహితాన్ ॥ ఇహ శ్రీకృష్ణావతారప్రస్తా
వాయ వంశానుక్రమణం- ఐళాదిక్రమేణ ప్రక్రాంతమితి - యస్య వంశే శ్రీకృష్ణావతారః - తస్య వంశోఽతివితతత్వాదం
తే నిరూప్యతే-అతః పురూరవసః పుత్రాణాం పంచానాం కనిష్ఠానాం వంశానుక్త్వానీం ప్రథమస్య వంశమాహ ॥ య ఇ
తి॥ఏవం నహుష యయాతి యదు ప్రభృతిష్వపి ద్రష్టవ్యం॥౧॥౩॥కాశ్యస్యేతి॥దీర్ఘతమసః పితా॥ ౪॥ యజ్ఞేతి॥ స్మృతమాత్ర
ఏవ ఆర్తిం రోగం దుఃఖం నాశయతీతి తథా॥ ౫॥౬॥తత ఇతి॥ తతః ప్రతర్దనాదిశబ్దవాచ్యద్యుమత్సకాశాదలర్కాదయః॥
౭॥నేతి॥సన్నతిః సన్నతిసంజ్ఞః॥౮॥ధర్మేతి॥సత్యకేతోః ధృష్టకేతుః-తస్మాత్సుకుమారః॥ ౯ ॥ వీతిహోత్ర ఇతి॥ తస్మాత్సు
కుమారాద్వీతిహోత్రః తస్య భర్గః-అతో భర్గాత్ భార్గభూమిః కాశయః కాశేర్వంశ్యాః-కాశేః ప్రపితామహస్య క్షత్ర
వృద్ధస్య అన్వయం అయంతే యాంతీతి తథా॥౧౦॥౧౧॥శుద్ధ ఇతి॥తతః అనేనసః-శుద్ధో జజ్ఞే-కృతకృత్యః సః- యతః ఆత్మవాన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞానీ-అతఃపుత్రోత్పాదనం న కృతవానిత్యర్థః॥౧౨॥సింహావలోకనన్యాయేనాహ॥రజేతి॥౧౩॥౧౫॥గురుణేతి॥ తేషాం మతిభ్రంశాయ-గురుణా బృహస్పతినా-అభిచారవిధానేన అగ్నౌ హూయమానే సతి॥౧౬॥కుశాదితి॥ క్షాత్రవృద్ధాత్ క్షత్రవృద్ధపౌత్రాత్-ప్రీతిః ప్రీతేః సంజయః॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥ఇతి భావార్థదీపికాయాం-సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా-

శ్లో॥అష్టాదశే యయాతేస్తు నాహుషస్య కథోచ్యతే।యస్య పంచసు పుత్రేషు కనీయానగ్రహీజ్జరామ్॥ యద్వా॥ ఆయుషో జ్యేష్ఠపుత్రస్య నహుషస్యాగ్రజస్సుతః।యయాతిః పూరుమకృతాష్టాదశే నృపమాత్మజమ్॥౧॥ రాజ్యమితి॥ తస్య రాజ్యస్యాపరిణామం అనర్థావహత్వం వేత్తీతి తథా-తత్ర హేతుః యత్రేతి॥౨॥ పితరీతి॥స్థానాత్ స్వర్గాత్ - ద్విజైరగస్త్యాదిభిః॥౩॥ చతసృష్వితి॥యవీయసా భ్రాతౄన్-ఆదిశత్-కావ్యస్య శుక్రస్య-వృషపర్వణశ్చ-కన్యాభ్యాం కృతదారస్సన్॥ ౪॥ ౫॥ నాత్ర ప్రతిలోమతాదోషః ఈశ్వర ఘటనాదితి దర్శయన్ కథామాహ - ఏకదేత్యాద్యారభ్య ప్రతిజగ్రాహ తద్వచ ఇ

శ్శుచిస్తస్మాత్త్రికకుద్ధర్మసారథిః।తతశ్శాంతరజా జజ్ఞే కృతకృత్యస్స ఆత్మవాన్।౧౨॥ రజేః పంచశతాన్యాసన్ పుత్రాణామమితౌజసామ్।దేవైరభ్యర్థితో దైత్యాన్ హత్వేంద్రాయాదదాద్దివమ్॥౧౩॥ ఇంద్రస్తస్మై పునర్దత్వా గృహీత్వా చరణౌ రజేః।ఆత్మానమర్పయామాస ప్రహ్లాదాద్యరిశంకితః॥౧౪॥ పితర్యుపరతే పుత్రా యాచమానాయ నో దదుః। త్రివిష్టపం మహేంద్రాయ యజ్ఞభాగాన్ సమాదదుః॥౧౫॥ గురుణా హూయమానేఽగ్నౌ బలభిత్తనయాన్ రజేః।అవధీద్భ్రంశితాన్మార్గాన్న కశ్చిదవశేషితః॥౧౬॥ కుశాత్ప్రతిః క్షాత్రవృద్ధాత్సంజయస్తత్సుతో జయః।తతః కృతః కృతస్యాపి జజ్ఞే హర్యధ్వనో నృపః॥౧౭॥ సహదేవస్తతో భీమో జయత్సేనస్తు తత్సుతః।సంకృతిస్తస్య తు జయః క్షత్రధర్మా మహారథః॥౧౮॥ క్షత్రవృద్ధాన్వయా భూపా ఇమే శృణ్వథ నాహుషాన్॥౧౯॥శ్రీమద్భాగవతే-నవమస్కంధే-సప్తదశోఽధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥యతిర్యయాతిస్సంయాతిరాయాతిర్వియతిః కృతిః। షడిమే నహుషస్యాసన్నింద్రియాణీవ దేహినః ॥౧॥ రాజ్యం నైచ్ఛద్యతిః పిత్రా దత్తం తత్పరిణామవిత్ । యత్ర ప్రవిష్టః పురుష ఆత్మానం నావబుధ్యతే॥౨॥ పితరి భ్రంశితే స్థానాదింద్రాణ్యా ధర్షణాద్ద్విజైః । ప్రాపితేఽజగరత్వం వై యయాతిరభవన్నృపః॥౩॥చతసృష్వాదిశద్దిక్షు భ్రాతౄన్ భ్రాతా యవీయసః। కృతదారో జుగోపోర్వీం కావ్యస్య వృషపర్వణః ॥౪॥ రాజా॥బ్రహ్మర్షిర్భగవాన్ కావ్యః క్షత్రబంధుశ్చ నాహుషః । రాజన్యవిప్రయోః కస్మాద్వివాహః ప్రాతిలోమికః ॥ ౫॥ శ్రీశుకః॥ఏకదా దానవేంద్రస్య శర్మిష్ఠా నామ కన్యకా।సఖీసహస్రసంయుక్తా గురుపుత్ర్యా చ భామినీ॥౬॥ దేవయాన్యా పురోద్యానే పుష్పితద్రుమసంకులే । వ్యచరత్కలగీతాలినళినీపుళినేఽబలా॥౭॥తా జలాశయమాసాద్య కన్యాః కమలలోచనాః।తీరే న్యస్య దుకూలాని విజహ్రుః సించతీర్మిథః॥౮॥ వీక్ష్య వ్రజంతం గిరిశం సహ దేవ్యా వృషస్థితమ్ । సహసోత్తీర్య వాసాంసి పర్యధుర్వ్రీడితాః స్త్రియః॥౯॥శర్మిష్ఠాఽజానతీ వాసో గురుపుత్ర్యాస్సమవ్యధాత్ । స్వీయం మత్వా ప్రకుపితా దేవయానీదమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ అహో నిరీక్ష్యతామస్యా దాస్యాః కర్మ హ్యసాంప్రతమ్ । అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శునీవ హవిరధ్వరే॥౧౧॥ యైరిదం తపసా సృష్టం ముఖం పుంసః పరస్య యే।ధార్యతే యైరిహ జ్యోతిః శివః పంథాః ప్రదర్శితః॥౧౨॥యాన్ వందంత్యుపతిష్ఠంతే లోకనాథాస్సురేశ్వరాః । భగవానపి విశ్వాత్మా పావనః శ్రీనికేతనః॥౧౩॥వయం తత్రాపి భృగవశ్శిష్యోఽస్యాః పితాఽసురః।అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శూద్రో వేదమివాసతీ॥ ౧౪ ॥ ఏవం బ్రువంతీం శర్మిష్ఠా గురుపుత్రీమభాషత।రుషా శ్వసంతీ వ్యాళీవ ధర్షితా దష్టదచ్ఛదా॥౧౫॥ ఆత్మవృ

త్యం తేన॥ఏకదేతి॥గురోః శుక్రస్య పుత్ర్యా దేవయాన్యా చ సహ-వ్యచరదితి ద్వయోరన్వయః । ౬ ॥ దేవయాన్యేతి॥కలగీతాః-అళయో యేషు తాసి నళినీపుళినాని యస్మిన్ పురోద్యానే-అబలా శర్మిష్ఠా॥ ౭॥ తా ఇతి॥సించతీః సించంత్యః-ప్రథమార్థే ద్వితీయా॥౮॥౯॥శర్మిష్ఠేతి॥అజానతీ స్వీయం మత్వా గురుపుత్ర్యాః వాసః సమవ్యధాత్ పర్యధాత్॥౧౦॥అహో ఇతి॥ అసాంప్రతమన్యాయ్యం॥౧౧॥అన్యాయ్యమేవ బ్రాహ్మణోత్కర్షవర్ణనేన వ్యనక్తి త్రిభిః॥ యైరితి॥ యే బ్రాహ్మణాః-పరస్య పుంసో ముఖం-ముఖాదుత్పన్నత్వేన తత్ప్రీతిద్వారత్వేన చ శ్రేష్ఠా ఇత్యర్థః-జ్యోతిః-బ్రహ్మ-పంథాః-వేదమార్గః॥౧౨॥ ౧౩॥ తదేవం బ్రాహ్మణమాత్రమేవ తావత్పూజ్యం॥వయమితి॥ తత్రాపి వయం భృగవః-అస్యాశ్చ పితా అసురః-నః శిష్యః-ఏవం సత్యపి-అస్మాభిర్ధార్యం వాసః ఇయమసతీ ధృతవతీ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ నిషిద్ధోఽయం ప్రతిలోమసంబంధ ఇతి చేత్తత్రాహ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏవ ఇతి॥ ౧౧॥ బ్రాహ్మణమేవత్వంవృణుహికిమనేనాగ్రహేణేతిచేత్తత్రాహ॥ నైతి॥ బృహస్పతేస్సుతఃకచః-శుక్రాత్ మృతసంజీవినీంవిద్యామభ్యగాత్ -తదా దేవయానీ- త్వంపతిఃచకమేసచగురుపుత్రీమనుపూజ్యేతినతాముదవహత్ - తతశ్చకుపితాసతీత వేయంవిద్యానిష్ఫలాభవత్వితిశశాప- సచతవబ్రాహ్మణఃపతిర్నభవేదితితాంశశాప- తదేతదాహ కచస్యేతి॥ యమహమశపం- తస్యశాపాత్ ౧౨॥ యయాతిరితి॥ అగ్రాహ్యాత్వాత్ అనభిప్రేతమపి- దైవేనోపహృతంప్రాపితంబుద్ధ్వాతద్గతం తస్యాంసకామంస్వమనశ్చబుద్ధ్వా - నహ్యధర్మేమనసీయంమనః ప్రవిశేదితి తస్యాఃవచః- ప్రత్యజ గ్రాహ అంగీకృతవాన్ ॥౧౩॥ శర్మిష్ఠాసంబంధోపి దైవవశాదేవాభూదితివర్ణయన్నాహ నవభిః॥ గత ఇతి॥ ఉక్తం భిక్షుకీత్యాది-కృతంమహాపరాధమాది॥౧౪॥ దుర్మనా ఇతి॥ కాపోతీము ఛవృత్తిం॥౧౫॥ వృషపర్వేతి॥ ప్రత్యనీకాదేవాస్తైవివక్షితమవిజ్ఞాయకత్థసేబహుభిక్షుకి।కింనప్రతీక్షసేస్మాకంగృహాన్ బలిభుజోయథా॥౧౬॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిధైస్సుపరుషైఃక్షిప్త్వాచార్యసుతాంసతీమ్।శర్మిష్ఠాప్రాక్షిపత్కూపేవాసశ్చాదాయసా యయౌ॥౧౭॥ తస్యాంగతాయాంస్వగృహంయయాతిర్మృగయాంచరన్।ప్రాప్తోయదృచ్ఛయాకూపేజలార్థీ తాం దదర్శహ॥౧౮॥ దత్వాస్వముత్తరంవాసస్తస్యైరాజావివాససే। గృహీత్వాపాణినాపాణిముజ్జహారదయాపరః॥౧౯॥ తంవీరమాహౌశనసీప్రేమనిర్భరయాగిరా। రాజంస్త్వయాగృహీతోమేపాణిఃపరపురంజయ।హస్తగ్రాహోపరోమాభూత్ గృహీతాయాస్త్వయాహిమే॥౨౦॥ ఏషఈశకృతోవీరసంబంధోనాపపౌరుషః।యదిదంకూపలగ్నాయాభవతోదర్శనంమమ॥౨౧॥ నబ్రాహ్మణోమేభవితాహస్తగ్రాహోమహాభుజ।కచస్యబార్హస్పత్యస్యశాపాద్యమశపంపురా॥౨౨॥ యయాతిరనభిప్రేతం దైవోపహృతమాత్మనః।మనస్తుతద్గతంబుద్ధ్వాప్రతిజగ్రాహతద్వచః॥౨౩॥ గతేరాజనిసావీరేతత్రస్మరుదతీపితుః।న్యవేదయత్తతస్సర్వముక్తంశర్మిష్ఠయాకృతమ్॥౨౪॥ దుర్మనాభగవాన్ కావ్యఃపౌరోహిత్యంవిగర్హయన్।స్తువన్ వృత్తించకాపోతీందుహిత్రాసయయౌపురాత్॥ ౨౫॥ వృషపర్వాతమాజ్ఞాయప్రత్యనీకవివక్షితమ్।గురుంప్రసాదయన్ మూర్ధ్నాపాదయోఃపతితఃపథి॥ ౨౬॥ క్షణార్ధమన్యుర్భగవాన్ శిష్యంవ్యాచష్టభార్గవః।కామోస్యాఃక్రియతాంరాజన్నైనాంసంత్యక్తుముత్సహే॥౨౭॥ తథేత్యవస్థితేప్రాహదేవయానీమనోగతమ్ । పిత్రాదత్తాయతోయాస్యేసానుగాయాతుమామను॥ ౨౮॥ స్వానాంతత్సంకటంవీక్ష్యతదర్థస్యచగౌరవమ్।దేవయానీంపర్యచరద్దాసీవత్ స్త్రీగణైస్సహ॥౨౯ ॥ నాహుషాయసుతాందత్వాసహశర్మిష్ఠయోశనా।తమాహరాజన్ శర్మిష్ఠామధాస్తల్పేనకర్హిచిత్ ॥౩౦॥ విలోక్యౌశనసీంరాజ్ఞీంశర్మిష్ఠాసుప్రజాఃక్వచిత్।తమేవవవ్రేరహసిసఖ్యాఃపతిమృతౌసతీ ॥ ౩౧ ॥ రాజపుత్ర్యార్థితోపత్యేధర్మంచావేక్ష్యధర్మవిత్ । స్మరన్ శుక్రవచఃకాలేదిష్టమేవాభ్యపద్యత ॥ ౩౨॥ యదుంచతుర్వసుంచైవదేవయానీవ్యజాయత।ద్రుహ్యుంచానుంచపూరుంచశర్మిష్ఠావార్షపర్వణీ ౩౩॥ గర్భసంభవమాసుర్యాభర్తుర్విజ్ఞాయమానినీ। దేవయానీపితుర్గేహంయయౌక్రోధవిమూర్ఛితా॥౩౪॥ ప్రియామనుగతఃకామీవచోభిరుపమంత్రయన్ । నప్రసాదయితుంశేకేపాదసంవాహనాదిభిః ౩౫॥ శుక్రస్తమాహకుపితఃస్త్రీకామానృతపూరుష। త్వాంజరావిశతాంమందవిరూపకరణీనృణామ్॥ ౩౬॥ యయాతిః॥ అతృప్తోస్మ్యద్యకామానాంబ్రహ్మన్ దుహితరిస్మతే। వ్యత్యస్యతాంయథాకామంవయసాయోభిధాస్యతి॥౩౭॥ ఇతిలబ్ధవ్యవస్థానఃపుత్రంజ్యేష్ఠమయాచత॥ ౩౮ ॥ యయాతిః॥ యదోతాత ప్రతీచ్ఛేమాం.జరాంప్రాపణీయాఇత్యభిప్రేతాయాస్తథాభూతంజ్ఞాత్వాప్రత్యనీకానాంవివక్షితమితివా॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తథేతి॥ సానుగాసఖీభిస్సహితాశర్మిష్ఠామామనుయాత్వితి ॥ ౨౮ ॥ స్వానామితి॥ తస్మాన్నిర్గతాత్ శుక్రాత్-సంకటంవీక్ష్యతత్తస్మాదవస్థితార్థస్యప్రయోజనస్యగౌరవంవీక్ష్య॥ ౨౯॥ నాహుషాయేతి॥ తల్పేనాథాఃనోపగచ్ఛేరిత్యర్థః॥౩౦॥౩౧ రాజేతి॥ అపత్యార్థమృతుకాలేప్రార్థమానాయాస్తస్యాఃకామపూరణంధర్మమవేక్ష్యశుక్రస్యవచశ్చస్మరన్-దిష్టం దైవప్రాపితమేవతత్సంగమభ్యపద్యత-నతుకామతఇత్యర్థః॥౩౨॥౩౩॥ గర్భేతి॥ ఆసుర్యాఃశర్మిష్ఠాయాఃభర్తుస్సకాశాత్ ౩౪॥ ప్రియామితి॥ ఉపమంత్రయన్ప్రసాదయన్ ॥ ౩౫ ॥ శుక్ర ఇతి॥ వికృతంరూపంకరోతీతితథా॥౩౬॥ అతృప్త ఇతి॥ తేదుహితరికామైరద్యాప్యతృప్తోస్మి కామానాంభోగైరితివా - శుక్రఆహ- తర్హియోభిధాస్యతిఅభితోధారయిష్యతి-త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యవయసా కామం వ్యత్యస్యతాం-యథేచ్ఛం జరావ్యత్యయం యాతు-వ్యత్యయం నీయతామితి నాయద్వా - వ్యత్యస్యేతి శేషః-తాం జరాం వ్యత్యాసం గమయేత్యర్థః॥ ౩౭॥ ఇతితి॥ ఇతి లబ్ధం వ్యవస్థానం జరాయాః వ్యవస్థితిర్యస్య నః॥ ౩౮॥ ౪౦॥ తుర్వసురితి॥ యతోఽధర్మజ్ఞాః-అనిత్యే వయసి నిత్యబుద్ధయః॥ ౪౧॥ అపృచ్ఛదితి॥ త్వం జరాం కిం గ్రహీష్యసీత్యపృచ్ఛత్ ప్రత్యాఖ్యానం మా కృథా ఇత్యాహ॥ నత్వమితి॥ ౪౨॥ క ఇతి॥ ఆత్మకృతః స్వదేహకర్తారః - ప్రత్యుపకారం కర్తుం కోఽనుక్షమః॥ ౪౩ ॥ ఉత్తమ ఇతి ॥ తథాపి స యః యశ్చింతితం కుర్యాత్ స ఉత్తమః-యస్తు ప్రోక్తకారీ స మధ్యమః యస్త్వశ్రద్ధయా కుర్యాత్ సోఽధమః-అకర్తా పితురుచ్చరితం పురీషప్రాయః॥ ౪౪॥ ఇతీతి॥ జుజుషే సేవితవాన్॥ ౪౫॥ సప్తేతి॥ యథోపజోషం యథాప్రీతి జుజుషే॥ ౪౬॥ ౪౭॥ యస్మిన్నితి॥ నాసేవ భాతి యాన దింద్రియవృత్తిః- తమపరమేనాభాతిచ- స్వప్నమాయాభ్యాం సహితో మనోరథ ఇవేత్యర్థః॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ఏవమితి॥ మనస్సుఖం కామభోగం-కదింద్రియైః కుత్సితైః పరాఙ్ముఖైరింద్రియైః॥ ౫౧ ॥

ఛ్ఛేమాం జరాం దేహి నిజం వయః। మాతామహకృతాం వత్స మాతృప్తో విషయేష్వహమ్॥ వయసా భవదీయేన రంస్యే కతిపయాస్సమాః॥ ౩౯॥ యదుః॥ నోత్సహే జరయా స్థాతుమంతరా ప్రాప్తయా తవ। అవిదిత్వా సుఖం గ్రామ్యం శాంతిం నోఽపైతి పూరుషః॥ ౪౦॥ తుర్వసుశ్చోదితః పిత్రా దుహ్యుశ్చానుశ్చ భారత। ప్రత్యాచఖ్యురధర్మజ్ఞా అనిత్యే నిత్యబుద్ధయః॥ ౪౧॥ అపృచ్ఛత్తనయం పూరుం వయసోనం గుణాధికమ్। న త్వమగ్రజవద్వత్స మాం ప్రత్యాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౪౨॥ పూరుః॥ కో ను లోకే మనుష్యేంద్ర పితురాత్మకృతః పుమాన్। ప్రతికర్తుం క్షమో యస్య ప్రసాదాద్విందతే పరమ్॥ ౪౩॥ ఉత్తమశ్చింతితం కుర్యాత్ప్రోక్తకారీ తు మధ్యమః। అధమోఽశ్రద్ధయా కుర్యాదకర్తోచ్చరితం పితుః॥ ౪౪॥ ఇతి ప్రహృష్టః పూరుః ప్రత్యగృహ్ణాజ్జరాం పితుః। సోఽపి తద్వయసా కామాన్ యథావజ్జుజుషే నృప॥ ౪౫॥ సప్తద్వీపపతిస్సమ్యక్ పితృవత్పాలయన్ ప్రజాః। యథోపజోషం విషయాన్ జుజుషేఽవ్యాహతేంద్రియః॥ ౪౬ ॥ దేవయాన్యప్యనుదినం మనోవాగ్దేహవృత్తిభిః। ప్రేయసః పరమాం ప్రీతిముపవాహ ప్రేయసీ రహః॥ ౪౭॥ అయజద్యజ్ఞపురుషం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః। సర్వదేవమయం దేవం సర్వయజ్ఞమయం హరిమ్॥ ౪౮॥ యస్మిన్నిదం విరచితం వ్యోమ్నీవ జలదావళిః। నానేవ భాతి నాభాతి స్వప్నమాయామనోరథః॥ ౪౯ ॥ తమేవ హృది విన్యస్య వాసుదేవం గుహాశయమ్। నారాయణమణీయాంసం నిరాశీరయజత్ప్రభుః॥ ౫౦॥ ఏవం వర్షసహస్రాణి మనష్షష్ఠైర్మనస్సుఖమ్। విదధానోఽపి నాతృప్యత్సార్వభౌమః కదింద్రియైః॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే-నవమస్కంధే-అష్టాదశోఽధ్యాయః, ...✻

శ్రీశుకః॥ స ఇత్థమాచరన్ కామాన్ స్త్రైణోఽపహ్నవమాత్మనః। బుద్ధ్వా ప్రియాయై నిర్విణ్ణో గాథామేతామగాయత॥ ౧॥ యయాతిః॥ శృణు భార్గవ్యమూం గాథాం మద్విధాచరితాం భువి। ధీరా యస్యానుశోచంతి వనే గ్రామనివాసినః॥ ౨॥ బస్త ఏకో వనే కశ్చిద్విచిన్వన్ ప్రియమాత్మనః। దదర్శ కూపే పతితాం స్వకర్మవశగామజామ్॥ ౩॥ తస్యా ఉద్ధరణోపాయం బస్తః కామీ విచింతయన్। వ్యధత్త తీర్థముద్ధృత్య విషాణాగ్రేణ రోధసీ॥ ౪॥ సోత్తీర్య కూపాత్సుశ్రోణీ తమేవ చకమే కిల। తయా వృతం సముద్వీక్ష్య బహ్వ్యోఽజాః కాంతకామినీః॥ పీవానం శ్మశ్రులం ప్రేష్ఠం మీఢ్వాంసం యభకోవిదమ్॥ ౫॥ స ఏకోఽజవృషస్తాసాం బహ్వీనాం రతివర్ధనః। రేమే కామగ్రహగ్రస్త ఆత్మానం నావబుద్ధ్యత॥ ౬ ॥ తమేవం ప్రేష్ఠతమయా రమమాణమజాన్య

ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ✻

శ్లో॥ ఊనవింశే యయాతిస్స్వం చేష్టితం నన్వజోపమమ్। దేవయానీం సమాశ్రావ్య విరక్తో ముక్తిమాప్తవాన్॥ కించ॥ భుక్తభోగామజాం హాస్యన్నజవద్వృత్తిమాత్మనః। విడంబయన్ ప్రియామాహ నిర్వేదయితుమాత్మవాన్॥ స ఇతి॥ కామానాచరన్ ఉపభుంజానః గాథామితిహాసమ్॥ ౧॥ శృణ్వితి॥ మద్విధేన మత్సదృశేన-ఆచరితామనుష్ఠితాం మద్విధస్యాచరితం యస్యామితి వా-యస్య గ్రామనివాసినః - కామినో మద్విధస్య ఆచరితం వనే స్థితా ధీరాః శోచంతి - తస్య గాథాం శృణు॥ ౨॥ ఆత్మానమనులక్ష్యాహ॥ బస్త ఇతి॥ ప్రియామనులక్ష్యాహ-అజామితి॥ వనే సంసారే-ప్రియం విషయం॥ ౩॥ తస్యా ఇతి॥ రోధసి తటే-విషాణాగ్రేణ మృదాదికముద్ధృత్య-తీర్థం నిర్గమమార్గం వ్యధత్త॥ ౪॥ స ఇతి॥ బహ్వ్య ఇతి శర్మిష్ఠాప్రముఖాః-కాంతం పతిం కామినీః-కామయంత్యః ప్రథమా ద్వితీయా-పీవానం పుష్టం- శ్మశ్రులం శ్మశ్రు బహుళం రతిసమర్థమిత్యర్థః॥ మీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

...॥౫॥సఇతి॥నావబుధ్యత నాన్వబుధ్యత॥౬॥ ౭॥ తమితి ॥ స్వాధ్యాసః-శేతస్సేక్తారంయభకోఽపిదం-మైథునాభిజ్ఞంభేజుః॥౫॥సఇతి॥నావబుధ్యత నాన్వబుధ్యత॥ ౬ ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ స్వామినమితిశుక్రాభిప్రాయేణాహ॥౮॥సఇతి॥ఇళిబిలాకారంబస్తజాతిశబ్దం- సంధితుంప్రసాదయితుం॥ ౯ ॥ తస్యేతి ॥ వృషణమచ్ఛినత్ జరయాసంభోగాసమర్థమకరోత్-అర్థాయస్వపుత్ర్యాః కామభోగాయ-యోగవిత్- ఉపాయజ్ఞః జరావ్యత్యయేనరతిశక్తిందదావిత్యర్థః॥౧౦॥సఇతి॥కూపలబ్ధయాసహ-కామైః సేవ్యమానైః-నతుష్యతి॥౧౧॥౧౨॥ననుతర్హిపునరపిబహవోవిషయాః సేవ్యంతాం- తతోమనసిప్రీతేసతి - కామోపశాంత్యామోహహానిర్భవేతేతిచేత్తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥యదితి॥నదుహంతినపూరయంతి॥౧౩॥నేతి॥హవిషాఘృతేన-కృష్ణవర్త్మాఅగ్నిరివ॥ ౧౪॥ తర్హికదాశాంతిర్భవతీత్యత ఆహ-యదేతి॥ అమంగళంభావం నోపాయేనవామనస్సంపూర్ణాప్రీతిస్స్యాత్ యయాకామోపశమస్స్యాదిత్యతఆహ-వడ్భిః॥యదేతి॥ అమంగళంభావమ

యా।విలోక్యకూపసంలగ్నానామృష్యద్బస్తకర్మతత్ ॥ ౭॥ తందుర్హృదంసుహృద్రూపంకామినంక్షణసౌహృదమ్।ఇంద్రియారామముత్సృజ్యస్వామినందుఃఖితాయయౌ॥ ౮॥ సచైవానుగతఃస్త్రైణఃకృపణస్తాంప్రసాదితుమ్।కుర్వన్నిళిబిలాశబ్దంనాశక్నోత్పథిసంధితుమ్॥ ౯॥ తస్యతత్రద్విజఃకశ్చిదజాస్వామ్యచ్ఛినద్రుషా।లంబంతంవృషణంభూయస్సందధేఽర్థాయయోగవిత్॥ ౧౦॥ సబద్ధవృషణస్తత్రహ్యజయాకూపలబ్ధయా।క్రీడన్కాలంబహువిధంకామైర్నాద్యాపితుష్యతి॥ ౧౧॥ తథాహంకృపణత్వాయాభవత్యాఃప్రేమయంత్రితః। ఆత్మానంనాభిజానామియోహితస్తవమాయయా॥ ౧౨ ॥ యత్పృథివ్యాంవ్రీహియవంహిరణ్యంపశవఃస్త్రియః।నదుహంతిమనఃప్రీతింపుంసఃకామహతస్యతే॥ ౧౩॥ నజాతుకామఃకామానాముపభోగేనశామ్యతి।హవిషాకృష్ణవర్త్మేవభూయఏవాభివర్ధతే॥౧౪॥యదానకురుతేభావంసర్వభూతేష్వమంగళమ్।సమదృష్టేస్తదాపుంసస్సర్వాస్సుఖమయాదిశః॥ ౧౫॥ యాదుస్త్యజాదుర్మతిభిర్జీర్యతోయానజీర్యతే। తాంతృష్ణాందుఃఖనివహాంశర్మకామోద్రుతంత్యజేత్॥౧౬॥మాత్రాస్వస్రాదుహిత్రావానావివిక్తాసనోభవేత్ । బలవానింద్రియగ్రామోవిద్వాంసమపికర్షతి॥ ౧౭॥ పూర్ణంవర్షసహస్రంమేవిషయాన్సేవతోఽసకృత్ । తథాపిచానుసవనంతృష్ణాతేషూపజాయతే॥౧౮॥ తస్మాదేతామహంత్యక్త్వాబ్రహ్మణ్యధ్యాయమానసమ్।నిర్ద్వంద్వోనిరహంకారశ్చరిష్యామిమృగైస్సహ॥౧౯॥ దృష్టంశ్రుతమసద్బుద్ధ్వానానుధ్యాయేన్నసంవిశేత్ । సంసృతించాత్మనాశంచతత్రవిద్వాన్సఆత్మదృక్॥౨౦॥ఇత్యుక్త్వానాహుషోజాయాంతదీయంపూరవేవయః। దత్త్వాస్వాంజరసంతస్మాదాదదేవిగతస్పృహః॥౨౧॥దిశిదక్షిణపూర్వస్యాందుహ్యుందక్షిణతోయదుమ్।ప్రతీచ్యాంతుర్వసుంచక్రేఉదీచ్యామనుమీశ్వరమ్॥౨౨॥ భూమండలస్యసర్వస్యపూరుమర్హత్తమంవిశామ్। అభిషిచ్యాగ్రజాంస్తస్యవశేస్థాప్యవనంయయౌ॥౨౩॥ఆసేవితంవర్షపూగాన్షడ్వర్గంవిషయేషుసః। క్షణేనముముచేనీడంజాతపక్షఇవద్విజః॥౨౪॥సతత్రనిర్ముక్తసమస్తసంగఆత్మానుభూత్యావిధుతత్రిలింగః। పరేఽమలేబ్రహ్మణివాసుదేవేలేభేగతింభాగవతీంప్రతీతః॥౨౫॥శ్రుత్వాగాథాందేవయానీమేనేప్రస్తోభమాత్మనః।స్త్రీపుంసోస్స్నేహవైక్లబ్యాత్పరిహాసమివోదితమ్ ॥౨౬॥ సాసన్నివాసంసుహృదాంప్రపాయామివగచ్ఛతామ్। విజ్ఞాయేశ్వరతంత్రాణాంమాయావిరచితంప్రభోః॥ ౨౭ ॥ సర్వత్రసంగముత్సృజ్యస్వప్నౌపమ్యేనభార్గవీ।కృష్ణేమనస్సమావేశ్యవ్యధునోల్లింగమాత్మనః॥౨౮॥ నమస్తుభ్యంభగవతేవాసుదేవాయ

రాగద్వేషాదివైషమ్యం॥౧౫॥యేతి॥ దుఃఖానినితరాంవహతీతితథాతాం॥౧౬॥స్త్రీసంనిధానంతుసర్వథాత్యాజ్యమిత్యాహ॥మాత్రేతి॥వివిక్తం-అసంకీర్ణమాసనంయస్యసః కర్షతిఆకర్షతి॥౧౭॥ ౧౮॥ ననుతృష్ణాత్యాగస్యఅతిదుష్కరత్వాత్కథంబ్రహ్మణిమనసఆధానంస్యాత్తత్రాహ॥దృష్టమితి ॥ యోనానుధ్యాయేన్నసంవిశేన్నచోపభుంజీతతత్రదృష్టశ్రుతయోరనుధ్యానాదౌ-సఆత్మదృగ్భవతి॥౨౦॥౨౧॥భూమండలస్యేతి॥తస్యపూరోర్వశేస్థాపయిత్వా॥౨౩॥ ఆసేవితమితి॥ విషయేషుశబ్దాదిషు-ఆసేవితం - షడ్వర్గంషడింద్రియసుఖం - ముముచేత్యాజ... ద్వా-విషయేషుఆసేవితంసేవాంకారితం-షణ్ణామింద్రియాణాంవర్గంముముచేడపైక్షితేత్యర్థః॥౨౪॥సఇతి॥విధుతంనిరస్తంత్రిగుణాత్మకంలింగంయేన-ప్రతీతఃప్రఖ్యాతః॥౨౫॥శ్రుత్వేతి॥ప్రస్తోభమేవాహ-పరిహాసమివేతి.యద్వా - ప్రస్తోభంనివృత్తిమార్గప్రోత్సాహనం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేనే॥ ౨౬॥ ౨౮॥ కథం సమావేశ్యేత్యత ఆహ॥ నమ ఇతి॥ నమనాదిభిః సమావేశ్యేత్యర్థః- శ్రీశుకో వా నమస్కరోతి॥ ౨౯॥
ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ వింశే పితృప్రసాదాప్తరాజాసనమహీయసః । పూరోర్వంశే తు దౌష్యంతేర్భరతస్యోర్యతే యశః॥ ౧-౨॥ తస్యేతి॥ తత్సుతః సంయాతేః సుతః॥ ౩॥ ఋతేయురితి॥ ధర్మేయుశ్చ సన్నేయుశ్చ వ్రతేయుశ్చ ధర్మసత్యవ్రతేయవః॥ ౪॥ దశేతి॥ వనేయుశ్చావమః స్మృతః- ఏవం దశ తే ఋతేయుప్రముఖాస్తస్య రౌద్రాశ్వస్య ఘృతాచ్యామప్సరసి పుత్రా జాతాః - అప్సరస ఇతి సప్తమ్యర్థే షష్ఠీ- వశవర్తిత్వే దృష్టాంతః- జగదాత్మనః జగతః ఆత్మభూతస్య- ముఖ్యస్య ప్రాణస్య- ఇంద్రియాణీవ॥ ౫॥ ౬॥ దుష్యంతస్య శకుంతలాయాం భరతః పుత్రోభవదితి కథాద్వారేణాహ - పంచదశభిః॥ దుష్యంత ఇతి॥ తదాశ్రమపదం మండయంతీం భూషయంతీం॥ ౭॥ విలోక్యేతి॥ శ్రియం విలోక్య ముమోహ అముహ్యత్॥ ౮॥ తదితి॥ తస్యాః దర్శనేన ప్రముదితః అ

వేధసే। సర్వభూతనివాసాయ శాంతాయ బృహతే నమః॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- మహాపురాణే- నవమస్కంధే- ఏకోనవింశోధ్యాయః. ... ...

శ్రీశుకః॥ పూరోర్వంశం ప్రవక్ష్యామి యత్ర జాతోసి భారత । యత్ర రాజర్షయో వంశ్యా బ్రహ్మవంశ్యాశ్చ జజ్ఞిరే॥ ౧॥ జనమేజయో హ్యభవత్పూరోః ప్రాచిన్వాంస్తత్సుతస్తతః। ప్రవీరోథ నమస్యుర్వై తస్మాచ్చారుపదోభవత్॥ ౨॥ తస్య సుద్యురభూత్పుత్రస్తస్మాద్బహుగవస్తతః। శర్యాతస్తస్య సంయాతీ రౌద్రాశ్వస్తత్సుతస్స్మృతః॥ ౩॥ ఋతేయుస్తస్య కక్షేయుః సలేయుశ్చకృతేయుకః । జలేయుస్సన్నతేయుశ్చ ధర్మసత్యవ్రతేయవః॥ ౪॥ దశైతేప్సరసః పుత్రా వనేయుశ్చావమస్స్మృతః। ఘృతాచ్యామింద్రియాణీవ ముఖ్యస్య జగదాత్మనః॥ ౫॥ ఋతేయో రంతిసారోభూత్త్రయస్తస్యాత్మజా నృప। సుమతిర్ధ్రువో ప్రతిరథః కణ్వః ప్రతిరథాత్మజః॥ ౬॥ తస్య మేధాతిథిస్తస్మాత్ప్రస్కందాద్యా ద్విజాతయః। పుత్రోభూత్సుమతే రైభ్యో దుష్యంతస్తత్సుతో మతః॥ ౭॥ దుష్యంతో మృగయాం యాతః కణ్వాశ్రమపదం గతః । తత్రాసీనాం స్వప్రభయా మండయంతీం రమామివ॥ ౮॥ విలోక్య ముముహే సద్యో దేవమాయామివ స్త్రియమ్ । జగామ తాం వరారోహాం భటైః కతిపయైర్వృతః॥ ౯॥ తద్దర్శనప్రముదితస్సన్నివృత్తపరిశ్రమః। పప్రచ్ఛ కామసంతప్తః ప్రహసన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా॥ ౧౦॥ దుష్యంతః॥ కా త్వం కమలగర్భాభ కస్యాసి హృదయంగమే । కిం వా చికీర్షితం త్వత్ర భవత్యా విజనే వనే॥ ౧౧॥ వ్యక్తం రాజన్యతనయాం వేద్మ్యహం త్వాం సుమధ్యమే। న హి చేతః పౌరవాణామధర్మే రమతే క్వచిత్॥ ౧౨॥ శకుంతలా॥ విశ్వామిత్రాత్మజైవాహం త్యక్తా మేనకయా వనే। వేదైతద్భగవాన్ కణ్వో వీర కిం కరవామ తే॥ ౧౩॥ ఆస్యతామరవిందాక్ష గృహ్యతామర్హణం చ నః। భుజ్యతాం సంతి నీవారా ఉష్యతాం యది రోచతే॥ ౧౪॥ దుష్యంతః॥ ఉపపన్నమిదం సుభ్రూ జాతాయాః కుశికాన్వయే। స్వయం హి వృణతే రాజ్ఞాం కన్యకాస్సదృశం వరం॥ ౧౫॥ ఓమిత్యుక్తే యథాధర్మముపయేమే శకుంతలాం। గాంధర్వవిధినా రాజా దేశకాలవిధానవిత్॥ ౧౬॥ అమోఘవీర్యో రాజర్షిర్మహిష్యాం వీర్యమాదధే। శ్వోభూతే స్వపురం యాతః కాలేనాసూత సా సుతం॥ ౧౭॥ కణ్వః కుమారస్య వనే చక్రే సముచితాః క్రియాః। బద్ధ్వా మృగేంద్రాన్ తరసా క్రీడతి స్మ స బాలకః॥ ౧౮ ॥ తం దురత్యయవిక్రాంతమాదాయ ప్రమదోత్తమా। హరేరంశాంశసంభూతం భర్తురంతికమాగమత్॥ ౧౯॥ యదా న జగృహే రాజా భార్యాపుత్రావనిందితౌ। శృణ్వతాం సర్వభూతానాం ఖే వాగాహాశరీరిణీ॥ ౨౦ ॥ మాతా భస్త్రా పితుః పుత్రో యేన

తఏవ- సన్నివృత్తః పరిశ్రమో యస్య॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ వ్యక్తమితి॥ పౌరవాణాం చేతో నహ్యధర్మే రమతే. అతో మచ్చేతసః త్వయి రమణాదేవ అహం త్వాం రాజన్యతనయాం వేద్మి ॥ ౧౨ ॥ విశ్వామిత్రేతి॥ విశ్వామిత్రస్యాత్మజా అహం మేనకాయాం జాతా తయా చ స్వర్గం గచ్ఛంత్యాత్రైవ వనే త్యక్తా- అతో రాజన్యకన్యైవాహమిత్యర్థః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ కింకరవామేత్యాదివాక్యాత్ తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వాహ॥ ఉపపన్నమితి॥ ౧౫॥ ఓమితి॥ గాంధర్వవిధినా మిథస్సమయపూర్వకేణ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ తమితి॥ దురత్యయం విక్రాంతం విక్రమః యస్య ॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ మాతేతి॥ భస్త్రా చర్మపాత్రం- తద్వత్ మాతా ఆధారమాత్రం- పితురేవ పుత్రః- తత్ర హేతుః- యేనేతి॥ శ్రు॥ ఆత్మా వై పుత్రనామాసీతి శ్రుతేః- పుత్రం - భరస్వ పుషాణ- అనేన భరత నామ నిరుక్తం ॥ ౨౧ ॥ కించ॥ రేతోధా ఇతి॥ రేతోధాః రేతస్సేక్తా- వంశకృత్- పుత్రః యమక్షయాత్ నిరయాత్ పితరం- నను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తితారయతి-తథాచస్మృతిః॥శ్లో॥పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్పితరం త్రాయతే సుతః।తస్మాత్పుత్ర ఇతి ప్రోక్తః స్వయమేవ స్వయంభువేతి॥ రేతోధాః పుత్రం నయతి నరదేవేతి పాఠాంతరే మాతాపిత్రోః పుత్రం ప్రతి వివాదే యమక్షయాత్ .ధర్మనిర్ణేతుః యమస్య సభాయాస్సకాశాత్ - రేతోధాః రేతస్సేక్తాపి త్రైవ ధర్మేణ విజిత్య పుత్రం నయతి న తు మాతేత్యర్థః॥౨౨॥ ౨౩॥ మహిమాత్సాహమితి॥ తతశ్చ భార్యాపుత్రౌ స్వీకృతవానితి జ్ఞేయం॥ ౨౪॥ పితరీతి॥ చక్రవర్తీ బభూవేతి శేషః- తస్య మహిమా గీయతే॥ శ్రు॥ తదప్యేతే శ్లోకా అభిగీతా ఇత్యాదిబహ్వృచశ్రుత్యా-హరేరంశభువః అంశాజ్జాతస్య॥ ౨౫॥ తత్రి లింగమాహ॥చక్రమితి॥౨౬॥ పంచేతి॥ గంగాయామనులోమం-పంచపంచాశతా వాజిభిరీజే - పురోధాయ పురోహితం కృత్వా-యమునాయామను యమునాయాశ్చానులోమం॥౨౭॥అష్టేతి॥అష్టాధికసప్తతిమేధ్యానశ్వాన్ బబంధ కిం కుర్వన్ వసుధనం-ప్రకర్షేణ దదత్॥౨౮॥భరతస్యేతి॥సాచీగుణే ప్రకృష్టగుణవతి దేశే అగ్నిశ్చితోభూత్- యస్మిన్నగ్నిచయనే దేశే వా-సహస్రం బ్రాహ్మణాః భరతేన భూరిదానేన దత్తాః గాః- ద్వంద్వశః ప్రత్యేకం ద్వంద్వం - విభజిరే విభజ్య జగృహుః - చతురశీత్యధికైః త్రయోదశసహస్రైరేకం ద్వంద్వం భవతి॥తథాహి॥ శ్రు॥ హిరణ్యేన పరివృతాన్ కృష్ణాన్ శుక్లదతో మృగాన్ - మష్ణారే భరతోదదాచ్ఛతం ద్వంద్వాని సప్త చేత్యుక్తాని - సప్తాధికశతం ద్వంద్వాని శ్రీశుకేనోత్తరశ్లోకే చతుర్దశలక్షత్వేన సంగృహీతాని- అదాత్కర్మణి మష్ణారే నియుతాని చతుర్దశేతి - ఏవం చతుర్దశల

జాతస్సవ ఏవసః।భరస్వపుత్రం దుష్యంతమావమంస్థాశ్శకుంతలామ్॥ ౨౧॥ రేతోధాః పితరం పుత్రో నయతి నరదేవ యమక్షయాత్।త్వం చాస్య ధాతా గర్భస్య సత్యమాహ శకుంతలా॥౨౨॥ భరస్వ పుత్రం భరతం వాసుదేవాంశసంభవమ్।బ్రహ్మణ్యం సత్యసంధం చ గుణజ్ఞం కీర్తివర్ధనమ్ ॥ ౨౩॥ మహిమాత్సాహం స్థూలలక్షం కృతజ్ఞం వృద్ధసేవకమ్।అశరీరవచశ్శ్రుత్వా స్వీచకార తదాత్మజమ్ ॥ ౨౩॥ పితర్యుపరతే సోపి చక్రవర్తీ మహాయశాః।మహిమా గీయతే యస్య హరేరంశభువో భువి॥౨౫॥ చక్రం దక్షిణహస్తేస్య పద్మకోశస్య పాదయోః।ఈజే మహాభిషేకేణ సోభిషిక్తోధిరాడ్విభుః ॥ ౨౬ ॥ పంచపంచాశతా మేధ్యైర్గంగాయామను వాజిభిః।దీర్ఘతపసం పురోధాయ యమునాయామను ప్రభుః॥౨౭॥ అష్టసప్తతిమేధ్యాశ్వాన్ బబంధ ప్రదదద్వసు॥౨౮॥భరతస్య హి దౌష్యంతేరగ్నిస్సాచీగుణే చితః। సహస్రం ద్వంద్వశో యస్మిన్ బ్రాహ్మణా గా విభేజిరే॥౨౯॥త్రయస్త్రింశచ్ఛతం హ్యశ్వాన్ బద్ధ్వా విస్మాపయన్నృపాన్ । దౌష్యంతిరత్యగాన్మాయాం దేవానాం గురుమాయయా॥౩౦॥మృగాన్ శుక్లదతః కృష్ణాన్ హిరణ్యేన సమావృతాన్। అదాత్కర్మణి మష్ణారే నియుతాని చతుర్దశ॥౩౧॥భరతస్య మహత్కర్మ న పూర్వే నాపరే నృపాః।నైవాపుర్నైవ ప్రాప్స్యంతి బాహుభ్యాం త్రిదివం యథా ॥ ౩౨ ॥ కిరాతహూణాన్ యవనాంధ్రాన్ వంగాన్ శకాన్ కషాన్।అబ్రహ్మణ్యాన్నృపాంశ్చాహన్ మ్లేచ్ఛాన్ దిగ్విజయే బలాత్॥ ౩౩ ॥ జిత్వా పురాసురా దేవాన్ యే రసౌకాంసి భేజిరే।దేవస్త్రియో రసాం నీతాః ప్రాణిభిః పునరాహరత్॥ ౩౪॥ సర్వాన్కామాన్ దుదుహతుః ప్రజానాం తస్య రోదసీ।సమాస్త్రిణవసాహస్రీర్దిక్షు చక్రమవర్తయత్॥ ౩౫॥

క్షాణాం సప్తాధికశతభాగో ద్వంద్వమిత్యుక్తం భవతి ఇయం చ ద్వంద్వసంఖ్యా శ్లోకేన సంగృహ్యతే॥ శ్లో॥ చతుర్దశానాం లక్షాణాం సప్తాధికశతాంశకః।ద్వంద్వం చతుర్దశీత్యగ్రసహస్రాణి త్రయోదశేతి॥శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥౧౦॥ అత్రోదాహృతశ్రుతిప్రతిపాదితసంఖ్యాయాశ్శ్లోకోక్తే ద్వాదశాధిక్యం వర్తత ఇతి॥ మంతవ్యం॥ ౨౯ ॥ త్రయస్త్రింశదితి॥ దేవానామపి మాయాం వైభవం-అత్యగాత్ అత్యశేత-యతః-గురుం పూజ్యం-హరిం-ఆయయౌ ప్రాప్తః - తదంశసంభవత్వాత్-మాయవత్తర ఇతి పాఠే హ్రీస్వం శ్రుత్యనుసారేణ-మాయావతాం శ్రేష్ఠః హరిరేవాసావిత్యర్థః॥ ౩౦॥ మృగానితి॥మృగాన్ మృగజాతీయాన్ శ్రేష్ఠగజాన్ భద్రమంద్రమృగాదయో గజజాతిభేదాః - మష్ణార ఇత్యస్య శ్రుతిపదస్య వ్యాఖ్యానం- కర్మణీతి-కస్మింశ్చిత్కర్మవిశేషే- కేచిత్తు మష్ణారే తీర్థ ఇతి వ్యాచక్షతే॥౩౧॥౩౩॥ జిత్వేతి॥పురా- దేవాన్ జిత్వా యే అసురాః రసౌకాంసి రసాతలాదిస్థానాని- భేజిరే తైః ప్రాణిభిః బలిభిః - దేవస్త్రియో రసాతలం నీతాస్సతీః- పునరాహరత్-ప్రాణిభిరన్యైర్మనుష్యాదిభిస్సహ నీతా ఇతి వా- పణిభిరితి పాఠే పణయః అసురాః- తైర్నీతాః సతీః- యద్వా- పణయో దూతాః- తైః దూతాన్ ప్రస్థాప్యాహరదిత్యర్థః॥౩౪॥ సర్వానితి॥ త్రిణవసాహస్రీః సమాః సప్తవింశతిసహస్రసంవత్సరాన్-చక్రం సేనాం ఆజ్ఞాం వా॥౩౫॥ తస్య వైరాగ్యేణ మోక్షప్రకారమాహ॥సఇతి॥ మృషేతి విచార్యేతి శేషః ॥ ౩౬॥

CC-0. Bhagavad,Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తస్యేతి ॥ నానురూపాఃమత్సదృశానభవంతీతిభర్త్రాఈరితేసతి - వ్యభిచారశంకయాఅస్మాన్ త్యక్ష్యతీతిభయాత్పుత్రాన్ జఘ్నుః-పునఃపునఃపుత్రాణాందర్శనే-వైసాదృశ్యానుసంధానేన-త్యజేత్-నాన్యథేత్యాశయేన - హతవత్యః ॥ ౩౭॥తస్యేతి॥వితథేవ్యర్థేసతి-తదర్థంపుత్రార్థం-మరుత్స్తోమేనయాగేన- యజత స్తస్య - ప్రసన్నాస్సంతోమరుతః భరద్వాజంనామపుత్రముపాదదుఃసమర్పయామాసుః॥ ౩౮॥ మరుతాంభరద్వాజాగమప్రకారందర్శయన్నాహచతుర్భిః॥అంతర్వత్న్యామితి॥అంతర్వత్న్యాంగర్భిణ్యాం - భ్రాతురుచథ్యస్యపత్న్యాంమమతాయాం - చార్వ్యేణమైథునాయకదాచిత్ప్రవృత్తోబృహస్పతిః-తదాద్వితీయగర్భస్యావకాశాభావాదాక్రోశపూర్వకంగర్భస్థేనవారితః - తతఃక్రుద్ధోబృహస్పతిః-అంధోభవేతితంగర్భంశప్త్వా-బలాద్వీర్యంన్యషించత్-తతోబృహస్పతేశ్శాపాత్ - గర్భస్థోదీర్ఘతమాఃఅంధోబభూవ- తేనచ-తద్వీర్యంపార్ష్ణిప్రహారేణయోనేర్బహిఃనిస్సారితంభూమావపతితం - సద్యఏవకుమారోభవత్॥౩౯॥తమితి॥తంపరవీర్యజంభర్తుస్త్యాగాద్విశంకితాంసతీంత్యక్తుకామాంమమతాంప్రతి- సురాః - ఏతంబృహస్పతెర్మమతాయాశ్చవివాదరూపం శ్లోకంజగుః-కిమర్థంజగురతఆహ-తస్యనామనిరుచ్యతెయేనతం - తన్నామనిర్వచనేనైవభర్తృత్యాగశంకామపాకర్తుమిత్యర్థః॥౪౦॥మూఢఇతి॥ తత్రపుత్రంత్యక్త్వాయాంతీంమమతాం - బృహస్పతిరాహ - హేమూఢఇమంపుత్రంభరపుషాణభర్తుర్బిభేమీతిచేత్తత్రాహ-ద్వాజం - ఏకస్యక్షేత్రేఅన్యస్యబీజాదిత్యేవంద్వాభ్యాంజాతం-అత స్తస్యాప్యయంపుత్రఇతినతస్మాత్ భయశంకేత్యర్థః-ఏవముక్తాసతీ- తంప్రత్యాహ - హేబృ

సస్రమాట్లోకపాలానామైశ్వర్యమధిరాట్శ్రియమ్ । చక్రంజాయాస్సుతాన్ప్రాణాన్మృషేత్యపరరామహ॥ ౩౬॥ తస్యాసన్నృపవైదర్భ్యఃపత్న్యస్తిస్రస్సుసంమతాః । జఘ్నుస్త్యాగభయాత్పుత్రాన్నానురూపాఇతీరితే॥౩౭॥తస్యైవంవితథేవంశేతదర్థంయజతస్సుతమ్। మరుత్స్తోమేనమరుతోభరద్వాజముపాదదుః॥౩౮॥అంతర్వత్న్యాంభ్రాతృపత్న్యాంమైథునాయబృహస్పతిః । ప్రవృత్తోవారితోగర్భంశప్త్వావీర్యమపాసృజత్॥౩౯॥ తంత్యక్తుకామాంమమతాంభర్తుస్త్యాగవిశంకితామ్ । నామనిర్వచనంతస్యశ్లోకమేతంసురాజగుః॥౪౦॥మూఢేభరద్వాజమిమంభరద్వాజంబృహస్పతే। యాతౌయదుక్త్వాపితరౌభరద్వాజస్తత స్త్వయమ్॥౪౧॥చోద్యమానాసురైరేవంమత్వావితథమాత్మజమ్।వ్యసృజన్మరుతోబిభ్రన్దత్తోయంవితథేన్వయే॥౪౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-నవమస్కంధే-వింశోధ్యాయః- ... ... ❀❀

శ్రీశుకః॥వితథస్యసుతాన్మన్యోర్బృహత్క్షత్రోజయస్తథా।మహావీర్యోనరోగర్గస్సంకృతిస్తునరాత్మజః॥౧॥గురుశ్చరంతిదేవశ్చసంకృతేః పాండునందన।రంతిదేవస్యహియశఇహాముత్రచగీయతే॥ ౨ ॥ వియద్విత్తస్యదదతోలబ్ధంలబ్ధంబుభుక్షతః।నిష్కించనస్యధీరస్యసకుటుంబస్యసీదతః॥౩ ॥ వ్యతీయురష్టచత్వారింహస్పతెత్వమిమంభరయతః-ద్వాజం - ద్వాభ్యామావాభ్యామన్వాచయతోజాతం - అతోనాహమేకాకినీభరామీత్యర్థః-యస్మాదేవముక్త్వా-పితరౌమమతాబృహస్పతీ- వివదమానౌపుత్రంపరిత్యజ్యయాతౌ - తతోహేతోరయంభరద్వాజఇతి-పాఠాంతరేయస్యపుత్రస్యత్యాగాద్దుఃఖాత్ యాతావిత్యర్థః॥౪౧ ॥ చోద్యమానేతి ॥ వితథం-వ్యభిచారసంభవత్వాత్తమాత్మజంవితథంనిరర్థకంమత్వా-మమతా-వ్యసృజత్ త త్యాజ-మత్వాదితరమితిపాఠాంతరే - ఆదితరంప్రథమజం - భర్తృవీర్యాజ్జాతమేవముఖ్యమాత్మజంమత్వా - బృహస్పతేర్జాతంత త్యాజేత్యర్థః ఏవంతయాత్యక్తంమరుతఃఅబిభ్రన్ అబిభరుః-తదేవంమరుద్భిఃప్రాప్తోయం-భరతస్యాన్వయేవితథేసతి- దత్తః॥ ౪౨ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-వింశతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా, ... ❀

శ్లో॥ఏకవింశేతుదౌష్యంతెస్సుతస్యాన్వయఉచ్యతె।రంతిదేవాజమీఢాదేర్యత్రకీర్తిఃప్రతన్యతే॥ యద్వా ॥ ఏకవింశేభరద్వాజపుత్రమన్యుసుతాన్వయః। వర్ణ్యతేరంతిదేవాజమీఢాద్యాయత్రవంశినః ॥ భరతస్యాన్వయేవితథేసతితద్దత్త్వాద్వితథసంజ్ఞోభరద్వాజః-సచబ్రాహ్మణోపిభరతస్యదత్తపుత్రోజాతఇతితద్వంశోనుక్రమ్యతె॥ వితథస్యేతి ॥ వితథస్యసుతోమన్యుఃతస్మాత్-బృహత్క్షత్రజయమహావీర్యనరగర్గాఃపంచ-పుత్రాఃబభూవుః॥౧॥౨॥ వియదితి ॥ వియద్విత్తస్య - వియతోగగనాదివోద్యమంవినాదైవాదుపస్థితమేవవిత్తం - భోగ్యంయస్య-యద్వా- వియద్వ్యయంప్రాప్నువత్విత్తంయస్య-తదేవాహ - బుభుక్షతోపిసతోలబ్ధందదతః - తత్పరిసంచయతి-నిష్కించనస్యేత్యాదిసార్ధైఃపంచద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శభిః॥౩॥వ్యతీయురితి॥అపిబతో జలపానమప్యకుర్వతః-ఘృతాదిత్రయాణాంద్వంద్వైక్యంతోయంచ॥ ౪॥౫॥౬॥ అథేతి ॥
అథాన్యోవృషలో తిథిరాగమత్-విభక్తస్య-కుటుంబార్థమన్నాదికంవిభక్తవతః॥౭॥ యాతఇతి॥ సగణాయస్వయూథ
సహితాయ॥౮॥౯॥పానీయమాత్రమితి॥ఉచ్ఛేషం ఉర్వరితం-ఏకమేవతర్పయతీతితథా॥ ౧౦॥ ౧౧॥ పరదుఃఖాసహిష్ణుత
యాసర్వేషాందుఃఖంస్వయంభోక్తుమాశాస్తే॥ నేతి ॥ అష్టర్ద్ధియుక్తాంఅణిమాద్యష్టైశ్వర్యసమృద్ధియుక్తాంగతిమపి-
మోక్షమపిచాహంనకామయే-తర్హికింకామయసేతదాహ- అఖిలదేహభాజామార్తిందుఃఖంత త్తద్భోక్తృరూపే
ణాంతస్థితస్సన్నహం ప్రపద్యే ప్రాప్నుయామిత్యేవంకామయే-యేనతత్తద్దుఃఖభోక్త్రామయా హేతుభూతేన - సర్వే
అదుఃఖాఃభవంతి॥ ౧౨॥ ననుదుఃఖంకిమితిప్రార్థయసేపరదుఃఖనివృత్త్యైవమమసర్వదుఃఖనివృత్తిరిత్యాహ॥ క్షుత్తృడి
తి॥కృపణస్యజంతోర్జీవనహేతోఃజలస్యార్పణాన్మేసర్వేక్షుత్తృడాదయోనివృత్తాః॥ ౧౩॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవంప్రభాష్య॥
శదహాన్యపిబతఃకిల।ఘృతపాయససంయావంతోయంప్రాతరుపస్థితమ్॥ ౪ ॥ కృఛ్రప్రాప్తకుటుంబస్య
క్షుత్తృడ్భ్యాంజాతవేపథోః।అతిథిఃబ్రాహ్మణఃకాలేభోక్తుకామస్యచాగమత్॥ ౫॥ తస్మైసంవ్యభ
జత్సోన్నమాదృత్యశ్రద్ధయాన్వితః।హరింసర్వత్రసంపశ్యన్భుక్త్వాసప్రయయాద్విజః॥ ౬॥ అథాన్యో
భోక్తుకామస్యవిభక్తస్యమహీపతేః।విభక్తంవ్యభజత్తస్మైవృషలాయహరింస్మరన్॥౭॥యాతేశూద్రే
తమన్యోగాదతిథిశ్శ్వభిరావృతః।రాజన్మేదీయతామన్నంసగణాయబుభుక్షతే॥ ౮॥ సఆదృత్యావశిష్టం
యద్బహుమానపురస్సరమ్।తస్యదత్వానమశ్చక్రేశ్వభ్యశ్శ్వపతయేవిభుః ॥౯ ॥ పానీయమాత్రముచ్ఛే
షంతచ్చైకపరితర్పణమ్।పాస్యతఃపుల్కసోభ్యాగాదపోదేహ్యశుభాయమే॥౧౦॥ తస్యాతికరుణాంవా
చంనిశమ్యవిపులశ్రమాః।కృపయాభృశసంతప్తఇదమాహామృతంవచః॥ ౧౧ ॥ నకామయేహంగతిమీశ్వ
రాణామష్టర్ద్ధియుక్తామపునర్భవంచ। ఆర్తింప్రపద్యేఖిలదేహభాజామంతస్స్థితోయేనభవంత్యదుః
ఖాః॥ ౧౨॥ క్షుత్తృట్ఛ్రమోగాత్రపరిభ్రమశ్చదైన్యంక్లమశ్శోకవిషాదమోహాః।సర్వేనివృత్తాఃకృపణ
స్యజంతోర్జిజీవిషోర్జీవజలార్పణాన్మే ॥ ౧౩ ॥ ఇతిప్రభాష్యపానీయంమ్రియమాణఃపిపాసయా।పు
ల్కసాయాదదాద్ధీరోనిసర్గకరుణోనృపః॥౧౪॥తస్యత్రిభువనాధీశాఃఫలదాఃఫలమిచ్ఛతామ్ । ఆత్మా
నందర్శయాంచక్రుర్మాయావిష్ణువినిర్మితాః॥౧౫॥సవైతేభ్యోనమస్కృత్యనిస్సంగోవిగతస్పృహః ।
వాసుదేవేభగవతిభక్త్యాచక్రేమనఃపరమ్॥౧౬॥ఈశ్వరాలంబనంచిత్తంకుర్వతోనన్యరాధసః । మాయా
గుణమయీరాజన్స్వప్నవత్ప్రత్యలీయత॥౧౭॥తత్ప్రసంగానుభావేనరంతిదేవానువర్తినః । అభవన్
యోగినస్సర్వేనారాయణపరాయణాః॥౧౮॥గర్గాచ్ఛినిస్తతోగార్గ్యఃక్షత్రాద్బ్రహ్మావర్తత ।
దురితక్షయోమహావీర్యాత్తస్యత్రయ్యారుణిఃకవిః॥౧౯॥ పుష్కరారుణిరిత్యత్రయేబ్రాహ్మణగతింగతాః।
బృహత్క్షత్రస్యపుత్రోభూద్ధస్తీయద్ధస్తినాపురమ్॥ ౨౦ ॥ అజమీఢోద్విమీఢశ్చపురుమీఢశ్చహస్తి
నః।అజమీఢస్యవంశ్యాస్స్యుఃప్రియమేధాదయోద్విజాః ॥ ౨౧ ॥ అజమీఢాద్బృహదిషుస్తస్యపుత్రో
బృహద్ధనుః।బృహత్కాయస్తతస్తస్యపుత్రఆసీజ్జయద్రథః॥౨౨॥ తత్సుతోవిశ్వజిత్తస్యసేనజిత్సమజా
యత।రుచిరాశ్వోదృఢహనుఃకాశ్యోవత్సశ్చతత్సుతాః॥౨౩॥ రుచిరాశ్వసుతఃప్రాజ్ఞఃపృథుసేనస్తదా

౧౪॥తస్యేతి॥త్రిభువనాధీశాఃబ్రహ్మాదయః - మాయాఃతదీయధైర్యపరీక్షార్థంప్రథమంమాయయావృషలాదిరూపేణ
ప్రతీతాస్సంతఇత్యర్థః॥౧౫॥సఇతి॥పరంకేవలం-వాసుదేవే-భక్త్యా-మనశ్చక్రే - నతుతాన్కిమపియాచితవాన్॥ ౧౬ ॥
ఈశ్వరేతి॥అనన్యరాధసఃఈశ్వరాతిరిక్తఫలాంతరానపేక్షస్య-ప్రత్యలీయతఆత్మన్యేవలీనాబభూవ॥౧౭ ॥౧౮ ॥ మన్యు
సుతస్యనరస్యవంశముక్త్వాతత్సుతస్యైవగర్గస్యవంశమాహ॥గర్గాదితి॥ మహావీర్యస్యవంశమాహ-మహావీర్యాద్దు
రితక్షయః-తస్య-త్రయ్యారుణి--కవిఃపుష్కరారుణిశ్చేతిత్రయఃపుత్రాః॥౧౯॥పుష్కరారుణిరితి॥ తేకథంభూతాః - యే
అత్రక్షత్రవంశే - బ్రాహ్మణగతింబ్రాహ్మణతాంగతాఃమన్యుపుత్రాణాంపంచానాంజ్యేష్ఠస్యవంశమాహ-బృహత్క్ష
త్రాత్ సుహోత్రః-అస్మాత్హస్తీ-యత్ యేన- హస్తినాపురంకృతమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ అజమీఢఇతి॥అజమీఢాదయ
స్త్రయోహస్తినఃపుత్రాః॥౨౧॥అజమీఢాదేవాన్యఃపుత్రోబృహదిషుర్నామాభవత్॥౨౨॥౨౩॥ రుచిరాశ్వేతి ॥ పార
స్యతనహానీపః-నీపస్యపుత్రశతం॥౨౪ ॥ సఇతి॥ సఏవకృత్వీసంజ్ఞాయాంశుకకన్యాయాం- బ్రహ్మదత్తంజనయామా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదుక్తం-హరివంశాదిషు॥ శ్లో॥ పరాశరకులోత్పన్నశ్శుకో నామ మహాయశాః। వ్యాసాదరణ్యాం సంభూతో విధూమోగ్ని
రివజ్వలన్॥ సత్యస్యాం పితృకన్యాయాం విరిణ్యాం జనయిష్యతి। కృష్ణం గౌరప్రభం శంభుం తథా భూరిశ్రుతం జయం॥ కన్యాం కీ
ర్తిమతీం కృత్వీం యోగినీం యోగమాతరం। బ్రహ్మదత్తస్య జననీం మహిషీమణుకస్య చేతి॥ యద్యపి శుకః జాతమాత్ర ఏవ విము
క్తసంగో నిర్గతః-తథాపి విరహాతురం వ్యాసమనుధావంతం దృష్ట్వా-ఛాయాశుకం నిర్మాయ గతవాన్ - తదభిప్రాయేణై
వాయం గార్హస్థ్యాదివ్యవహార ఇత్యవిరోధః-స చ బ్రహ్మదత్తో యోగీ గవి వాచి సరస్వత్యాం॥ ౨౫॥ జైగిషవ్యేతి॥ స ఏవ
యోగతంత్రం చకార-బార్హదీషవాః బృహదిషోర్వంశ్యా ఇమే-ఇషేః దీర్ఘత్వమార్షం॥ ౨౬॥ యమీనర ఇతి॥ సుపార్శ్వ
కృత్ సుపార్శ్వస్య పితా॥ ౨౭॥ సుపార్శ్వాదితి॥ ప్రాచ్యసామ్నాం-షట్-సంహితాః. జగౌ విభజ్యాధ్యాపితవాన్॥ ౨౮॥
౨౯॥ తత ఇతి॥ అజమీఢస్య వంశ్యాః ప్రియమేధాదయః కేచిద్బ్రాహ్మణా బభూవుః- బృహదిషుప్రభృతయః క్షత్రియాశ్చేతి

త్మజః। పారస్తత్తనయో నీపస్తస్య పుత్రశతం త్వభూత్॥ ౨౪॥ స కృత్వ్యాం శుకకన్యాయాం బ్రహ్మదత్తమ
జీజనత్। యోగీ స గవి భార్యాయాం విష్వక్సేనమధాత్సుతమ్॥ ౨౫॥ జైగిషవ్యోపదేశేన యోగతంత్రం
చకార హ। ఉదక్సేనస్తతస్తస్మాద్భల్లాటో బార్హదీషవాః॥ ౨౬॥ యమీనరో ద్విమీఢస్య కృతిమాంస్తత్సు
తస్తతః। నామ్నా సత్యధృతిస్తస్మాద్దృఢనేమిస్సుపార్శ్వకృత్॥ ౨౭॥ సుపార్శ్వాత్సుమతిస్తస్య పుత్రస్స
న్నతిమాంస్తతః। కృతీ హిరణ్యనాభాద్యో యోగం ప్రాప్య జగౌ స్మ షట్॥ ౨౮॥ సంహితాః ప్రాచ్యసామ్నా
వై తస్మాదుగ్రాయుధస్సుతః। తస్య క్షేమ్యస్సువీరోథ సువీరస్య పురంజయః॥ ౨౯॥ తతో బహురథో నామ
పురుమీఢోప్రజోభవత్। నళిన్యామజమీఢస్య నీలశ్శాంతిస్తు తత్సుతః॥ శాంతేస్సుశాంతిస్తత్పుత్రః పురుజో
ర్కస్తతోభవత్॥ ౩౦॥ భర్మ్యాశ్వస్తత్సుతస్తస్య పంచాసన్ముద్గలాదయః। యవీనరో బృహదిషుః కాంపి
ల్యస్సృంజయస్సుతాః॥ ౩౧॥ భర్మ్యాశ్వః ప్రాహ పుత్రా మే పంచానాం రక్షణాయ హి। విషయాణామల
మిమ ఇతి పాంచాలసంజ్ఞికాః॥ ౩౨॥ ముద్గలాద్బ్రహ్మనిర్వృత్తం గోత్రం మౌద్గల్యసంజ్ఞితం॥ ౩౩॥ మిథునం
ముద్గలాద్భార్మ్యాద్దివోదాసః పుమానభూత్। అహల్యా కన్యకా యస్యాం శతానందస్తు గౌతమాత్॥ ౩౪॥
తస్య సత్యధృతిః పుత్రో ధనుర్వేదవిశారదః। శరద్వాంస్తత్సుతో యస్మాదూర్వశీదర్శనాత్కిల॥ ౩౫॥ శర
స్తంబేపతద్రేతో మిథునం తదభూచ్ఛుభం। తద్దృష్ట్వా కృపయాగృహ్ణాచ్ఛంతనుర్మృగయాం చరన్॥ ౩౬॥
కృపః కుమారః కన్యా చ ద్రోణపత్న్యభవత్కృపీ॥ ౩౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-నవమస్కంధే-ఏకవింశో
ధ్యాయః,

... ...

శ్రీశుకః॥ మిత్రాయుశ్చ దివోదాసాచ్చ్యవనస్తత్సుతో నృప। సుదాసస్సహదేవోథ సోమకో జంతుజన్మకృ
త్॥ ౧॥ తస్య పుత్రశతం తేషాం యవీయాన్పృషతస్తతః। ద్రుపదో ద్రౌపదీ తస్య ధృష్టద్యుమ్నాదయస్సు
తాః। ధృష్టద్యుమ్నాద్ధృష్టకేతుర్భార్మ్యాః పాంచాలకా ఇమే॥ ౨॥ యోజమీఢసుతో హ్యన్యస్త్వృక్షస్సంవ
రణస్తతః॥ ౩॥ పరీక్షిత్సుధనుర్జహ్నుర్నిషధశ్చ కురోస్సుతాః। సుహోత్రోభూత్సుధనుషశ్చ్యవనస్త
త్సుతః కృతీ॥ ౪॥ వసుస్తస్యోపరిచరో బృహద్రథముఖాస్తతః। కుశాంబమత్స్యప్రత్యగ్రచేదిపాద్యాశ్చ చేది
పాః॥ ౫॥ బృహద్రథాత్కుశాగ్రోభూదృషభస్తస్య చాత్మజః। జజ్ఞే సత్యహితోపత్యం పుష్పవాంస్త

వంశద్వయముక్తం-తస్యైవ వంశాంతరమాహ నళిన్యామితి యావత్సమాప్తి॥ ౩౦॥ భర్మ్యాశ్వ ఇతి॥ ముద్గల ఏకః- యవీనరా
దయశ్చత్వారః ఇత్యేవం పంచ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ మిథునమితి॥ భార్మ్యాత్ భార్మ్యాశ్వపుత్రాత్-మిథునం చాభూత్- తదే
వాహ దివోదాసః పుమాన్-అహల్యా చ కన్యకేతి॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకవింశాధ్యాయ
వ్యాఖ్యా.

... ...

శ్లో॥ ద్వావింశే తు దివోదాసవంశముక్త్వాథ వర్ణితాః। ఋక్షవంశే జరాసంధపార్థదుర్యోధనాదయః॥ యద్వా॥ దివో
నాసాత్తు పాంచాలవంశో ద్వావింశ ఉచ్యతే। వంశాంతరాదజమీఢచైద్యమాగధకౌరవాః॥ ౧॥ తస్యేతి॥ తస్య సోమకస్య పు
త్రాణాం శతం బభూవ- తేషాం జంతుః జ్యేష్ఠః-యవీయాన్ పృషతః॥ ౨॥ అజమీఢస్య వంశాంతరమాహ॥ య ఇతి॥ తతః సం
వరణాత్కురుః॥ ౩॥ ౪॥ వసురితి॥ తస్య కృతినః ఉపరిచరో వసుః తతః వసోః బృహద్రథో ముఖం ఆదిర్యేషాం - తానేవా
హ కుశాంబేతి॥ ౫॥ బృహద్రథాదితి॥ తత్సుతః పుష్పవాన్-జజ్ఞే-తస్యాపత్యం సత్యహిత ఇతి యోజ్యం॥ ౬॥ అన్యస్యామితి॥ జర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యారాత్మస్యా॥౭॥క్రీడంత్యేతి॥యత్ యస్మాత్ సోమాపేః శ్రుతశ్రవాః ॥ ౮ ॥ పరీక్షిదితి॥కురోః పుత్రః పరీక్షిత్-అనపత్యః
జాహ్నవః జహ్నోః పుత్రః॥౯॥జయత్సేన ఇతి॥అతో రథికాదయుతాయురిత్యర్థః॥ ౧౦ ॥ ఋక్ష ఇతి॥తస్య ప్రతిపస్య దేవా
పిశంతను బాహ్లీకాః॥౧౧॥పిత్ర్యమితి॥ప్రాక్ పూర్వజన్మని-మహాభిష ఇతి సంజ్ఞా యస్య సః॥౧౨॥ ౧౩ ॥ సమా ఇతి॥ యదా
దేవో న వవర్ష-తదా శంతనుస్తత్ర కారణం బ్రాహ్మణాన్ పప్రచ్ఛ-బ్రాహ్మణైస్త్వేవముక్తః ॥ శ్లో॥ దారాగ్నిహోత్ర
సంయోగం కురుతే యోఽగ్రజే స్థితే । పరివేత్తా స విజ్ఞేయః పరివిత్తిస్తు పూర్వజ ఇతి స్మృతేః-యోఽగ్రభుక్- భువమగ్రతో భు
నక్తి-సత్వం పరివేత్తైవ భవసి అతస్తద్దోషపరిహారాయ రాజ్యమగ్రజాయ దేహి-తతో వృష్టిర్భవిష్యతీతి॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ఏవ
ముక్తశ్శంతనుః - వనం గత్వా జ్యేష్ఠం ఛందయామాస- రాజ్ఞః ప్రజాపరిపాలనాదిః పరమో ధర్మః-అతస్త్వం రాజ్యం
స్వీకుర్వితి ప్రార్థితవాన్ ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ తతః పూర్వమేవ తస్య మంత్రిణా అశ్వరావసంజ్ఞేన దేవాపిం పాషండీకృత్య రా
జ్యానర్హం కర్తుం యే ప్రహితా విప్రాస్తైః పాషండమతాశ్రయయా గిరా వేదాత్ విభ్రంశితస్సన్ వేదవాదస్య అతి

త్సుతో జహ్నుః॥ ౬॥ అన్యస్యామపి భార్యాయాం శకలే ద్వే బృహద్రథాత్। తే మాత్రా బహిరుత్సృష్టే జ
రయా చాభిసంధితే॥ ౭ ॥ క్రీడంత్యా జీవజీవేతి జరాసంధస్తతోఽభవత్ ।తతశ్చ సహదేవోఽభూత్సోమాపిర్య
చ్ఛ్రుతశ్రవాః॥౮॥పరీక్షిదనపత్యోఽభూత్సురథో నామ జాహ్నవః । తతో విదూరథస్తస్మాత్సార్వభౌమస్త
తోఽభవత్॥౯॥జయత్సేనస్తత్తనయో రథికోఽతోఽయుతాయుషః।తతశ్చ క్రోధనస్తస్మాద్దేవాతిథిరముష్య
చ॥౧౦॥ఋక్షస్తస్మాద్భీమసేనోఽభూత్ప్రతీపస్తస్య చాత్మజః । దేవాపిశ్శంతనుస్తస్య బాహ్లీకస్తత్సుతా
స్త్రయః॥౧౧॥పిత్ర్యం రాజ్యం సముత్సృజ్య దేవాపిస్తు వనం గతః । అభవచ్ఛంతనూ రాజా ప్రాఙ్మహాభిష
సంజ్ఞకః॥౧౨॥ యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి జీర్ణం యౌవనమేతి సః । శాంతిమాప్నోతి చైవాగ్ర్యాం క
ర్మణా తేన శంతనుః॥౧౩॥సమా ద్వాదశ తద్రాష్ట్రే న వవర్ష యదా విభుః । శంతనుర్బ్రాహ్మణైరుక్తః
పరివేత్తా త్వమగ్రభుక్ ।రాజ్యం దేహ్యగ్రజాయాశు పురరాష్ట్రవివృద్ధయే॥౧౪॥ఏవముక్తో ద్విజైర్జ్యేష్ఠం
ఛందయామాస సోఽబ్రవీత్॥౧౫॥ తన్మంత్రిప్రహితైర్విప్రైర్వేదాద్విభ్రంశితో గిరా । వేదవాదాతివా
దాన్వై తతో దేవో వవర్ష హ॥౧౬॥దేవాపిర్యోగమాస్థాయ కలాపగ్రామమాస్థితః।సోమవంశే కలౌ న
ష్టే కృతాదౌ స్థాపయిష్యతి॥౧౭॥బాహ్లీకాత్సోమదత్తోఽభూద్భూరిర్భూరిశ్రవాస్తతః। శలశ్చ శంతనోరా
సీద్గంగాయాం భీష్మ ఆత్మవాన్॥౧౮॥సచ ధర్మవిదాం శ్రేష్ఠో మహాభాగవతః కవిః। వీరయూథాగ్రణీర్యేన
రామోఽపి యుధి తోషితః॥౧౯॥శంతనోర్దాశకన్యాయాం జజ్ఞే చిత్రాంగదస్సుతః।విచిత్రవీర్యశ్చావరజో నా
మ్నా చిత్రాంగదో హతః॥౨౦॥యస్యాం పరాశరాత్సాక్షాదవతీర్ణో హరేః కళా।వేదగుప్తో మునిః కృష్ణో
యతోఽహమిదమధ్యగాం॥౨౧॥హిత్వా స్వశిష్యాన్ పైలాదీన్ భగవాన్ బాదరాయణః । మహ్యం పుత్రా
య శాంతాయ పరం గుహ్యమిదం జగౌ॥౨౨॥విచిత్రవీర్యోఽథోవాహ కాశీరాజసుతే బలాత్ । స్వయంవరా
దుపానీతే అంబికాంబాలికే చ సః॥౨౩॥తయోరాసక్తహృదయో గృహీతో యక్ష్మణా మృతః ॥ ౨౪॥ క్షే
త్రేఽప్రజస్య భ్రాతుర్మాత్రోక్తో బాదరాయణః । ధృతరాష్ట్రం చ పాండుం చ విదురం చాప్యజీజనత్॥
౨౫॥గాంధార్యాం ధృతరాష్ట్రస్య జజ్ఞే పుత్రశతం నృప । తత్ర దుర్యోధనో జ్యేష్ఠో దుశ్శలా చాపి కన్యకా॥
౨౬॥శాపాన్మైథునరుద్ధస్య పాండోః కుంత్యాం మహారథాః । జాతా ధర్మానిలేంద్రేభ్యో యుధిష్ఠిరము

వాదాన్ నిందావచనాని సోఽబ్రవీత్-తతస్తస్య పాతిత్యేన రాజ్యానర్హత్వే జాతే శంతనోర్దోషాభావాత్ దేవో వవర్షే
త్యర్థః॥౧౬॥౧౭॥బాహ్లీకాదితి॥తతః సోమదత్తాద్భూరిః-భూరిశ్రవాః-శలశ్చేతి త్రయః॥౧౮॥స ఇతి॥ రామోఽపి జామదగ్న్యః॥
౧౯॥ శంతనోరితి ॥ దాశకన్యాయామితి ఉపరిచరస్య వసోర్వీర్యేణ మత్స్యగర్భాదుత్పన్నా కన్యా దాశైః కైవర్తైః పా
లితా-అతో దాశకన్యేతి ప్రసిద్ధాయాం సత్యవత్యాం- నామ్నా తత్సమాననామ్నా చిత్రాంగదేన గంధర్వేణ - యుద్ధే చి
త్రాంగదః-హతః॥౨౦॥ యస్యామితి॥ యస్యాం సత్యవత్యాం శంతనుపరిగ్రహాత్ పూర్వమేవ - వేదాగుప్తా యేన- య
తోఽహం జాతః-ఇదం శ్రీభాగవతం చ అధ్యగాం అధిగతవానస్మి॥౨౧॥ ౨౨ ॥ విచిత్రవీర్య ఇతి ॥ స్వయంవరాద్భీష్మేణ బలా
దుపానీతే॥౨౩॥౨౪॥క్షేత్ర ఇతి॥మాత్రా సత్యవత్యా ఉక్త ఇతి- నిషేధాభావమాహ - అపతిరపత్యలిప్సుర్దేవరాద్గురు
ప్రయుక్తాదృతుమతీయాయాదిత్యాది వచనాత్॥౨౫॥గాంధార్యామితి॥దుశ్శలా నామ కన్యకా చ జజ్ఞే॥ ౨౬॥ శాపాదితి ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri

అరణ్యామృగశాపాత్ మైథునేరుద్ధస్యాప్రతిబద్ధస్య॥ ౨౭॥ నకులఇతి ॥ నాసత్యదస్రాభ్యామశ్విభ్యాం-పంచభ్యోయుధిష్ఠి
రాదిభ్యః పంచ-అభవన్॥ ౨౮॥యుధిష్ఠిరాదితి॥తథాపరేచభార్యాంతరేషు॥ ౨౯ ॥ యుధిష్ఠిరాదితి॥కాళీనామచాన్యాభీ
మస్యభార్యాతస్యాం-తతోభీమాత్సర్వగతోనామపుత్రోభవదిత్యర్థః॥ ౩౦॥౩౧॥ఇరావంతమితి॥ఉలూచ్యాంనాగకన్యా
యాం-మణలూరుపతేఃసుతాయాంపుత్రికాధర్మేణదత్తాయాంబభ్రువాహనమసూత - అతస్తత్పుత్రస్సన్నపిసఃపుత్రి
కాసుతః మాతామహసుతఇత్యర్థః॥ ౩౨॥౩౬॥కావషేయమితి॥తురసంజ్ఞం పురోహితంకృత్వా॥ ౩౭ ॥ భవిష్యానాహ
యావత్సమాప్తి॥తస్యేతి॥యాజ్ఞవల్క్యాత్ క్రియాజ్ఞానం- పరంచాత్మజ్ఞానంశౌనకాత్ప్రాప్స్యతి-అస్త్రజ్ఞానంచకృపా

ఖాస్త్రయః॥ ౨౭ ॥ నకులస్సహదేవశ్చ మాద్ర్యాం నాసత్యదస్రయోః। ద్రౌపద్యాంపంచపంచభ్యః పు
త్రాస్తేపితరోఽభవన్॥ ౨౮॥యుధిష్ఠిరాత్ప్రతివింధ్యశ్శ్రుతసేనోవృకోదరాత్ । అర్జునాచ్ఛ్రుతకీర్తి
స్తుశతానీకస్తునాకులిః॥సహదేవసుతో రాజన్ శ్రుతకర్మాతథాపరే॥ ౨౯॥ యుధిష్ఠిరాత్పౌరవత్యాం దే
వకోఽథఘటోత్కచః।భీమసేనాద్ధిడింబాయాంకాళ్యాంసర్వగతస్తతః॥౩౦॥ సహదేవాత్సుహోత్రం
తువిజయాసూత పార్వతీ।కరేణుమత్యాంనకులోనిరమిత్రంతథార్జునః॥౩౧॥ ఇరావంతములూప్యాం
వై సుతాయాంబభ్రువాహనమ్।మణలూరుపతేస్సోఽపితత్పుత్రః పుత్రికాసుతః॥ ౩౨ ॥ తవతాతస్సుభ
ద్రాయామభిమన్యురజాయత।సర్వాతిరథజిద్వీరఉత్తరాయాంతతోఽభవాన్॥ ౩౩ ॥ పరిక్షీణేషుకురుషు
ద్రౌణేర్బ్రహ్మాస్త్రతేజసా।త్వంతుకృష్ణానుభావేనసజీవో మోచితోఽంతకాత్॥ ౩౪ ॥ తవేమేతనయా
స్తాతజనమేజయపూర్వకాః । శ్రుతసేనోభీమసేనఉగ్రసేనశ్చవీర్యవాన్॥౩౫॥ జనమేజయస్త్వాంవిజ్ఞా
త్వాతక్షకాన్నిధనంగతమ్।సర్పాన్వై సర్పయాగాగ్నౌ స హోష్యతిరుషాన్వితః॥౩౬॥ కావషేయం
పురోధాయతురంతురగమేధసా।సమంతాత్పృథివీంసర్వాంజిత్వాయక్ష్యతిచాధ్వరైః॥ ౪౭॥ తస్యపు
త్రశ్శతానీకోయాజ్ఞవల్క్యాత్త్రయీంపఠన్।అస్త్రజ్ఞానంక్రియాజ్ఞానంశౌనకాత్పరమేష్యతి॥౩౮ ॥ స
హస్రానీకస్తత్పుత్రస్తతశ్చైవాశ్వమేధజః । అసీమకృష్ణస్తస్యాపినేమిచక్రస్తుతత్సుతః॥ ౩౯ ॥ గ
జాహ్వయేహృతేనద్యాకౌశాంబ్యాంసాధువత్స్యతి।ఉక్తస్తతశ్చిత్రరథస్తస్మాచ్ఛుచిరథస్సుతః॥ ౪౦॥ త
స్మాచ్చవృష్టిమాంస్తస్యసుషేణోఽథమహీపతిః।సునీథస్తస్యభవితానృచక్షుర్యత్సుఖానిలః॥ ౪౧॥ పరిప్లవ
స్సుతస్తస్మాన్మేధావీసునయాత్మజః।నృపంజయస్తతోదూర్వోనిమిస్తస్మాజ్జనిష్యతి॥ ౪౨॥ నిమేర్బృహద్ర
థస్తస్మాచ్ఛతానీకస్సుదాసజః।శతానీకాద్దుర్దమనస్తస్యాపత్యంమహీనరః॥౪౩॥దండపాణిర్నిమిస్తస్యక్షే
మకోఽభవితానృపః।బ్రహ్మక్షత్రస్యవై యోనిర్వంశోదేవర్షిసత్కృతః॥ ౪౪ ॥ క్షేమకంప్రాప్యరాజా
నంసంస్థాంప్రాప్స్యతివైకలౌ।అథమాగధరాజానోభావినోయేవదామితే॥ ౪౫॥ భవితాసహదేవస్య
మార్జారిర్యచ్ఛ్రుతశ్రవాః।తతోయుతాయుస్తస్యాపినిరమిత్రోఽథతత్సుతః॥ ౪౬ ॥ సునక్షత్రస్సునక్ష
త్రాత్బృహత్సేనోఽథకర్మజిత్। తతశ్శ్రుతంజయోవిప్రశ్శుచిస్తస్యభవిష్యతి॥ ౪౭ ॥ క్షేమోఽథసు
వ్రతస్తస్మాద్ధర్మనేత్రశ్శ్రుతస్తతః।దృఢసేనోఽథసుమతిస్సుబలోజనితాతతః॥ ౪౮॥ సునీథస్సత్యజిదథవి
శ్వజిచ్చపురంజయః।ఏతేబార్హద్రథాభూపాభావ్యాస్సాహస్రవత్సరాః॥౪౯॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- మ
హాపురాణే-నవమస్కంధే-ద్వావింశోధ్యాయః. ... ... ✻

శ్రీశుకః॥అనోస్సభానరశ్చక్షుఃపరోక్షశ్చత్రయస్సుతాః । సభానరాత్కాలనాథస్సృంజయస్తత్పరం
ర్యాదితిద్రష్టవ్యం - యాజ్ఞవల్క్యాత్ త్రయీమధీత్యకృపాదస్త్రాణ్యవాప్యేతి వైష్ణవోక్తేః - క్వచిత్ అస్త్రజ్ఞానంకృపా
చార్యాదిత్యేవపాఠః॥ ౩౮॥౪౦॥తస్మాదితి॥యత్ యస్మాత్సుఖానిలః పుత్రః॥ ౪౧॥ పరిప్లవఇతి॥ తస్మాత్పరిప్లవాత్సునయః-
తస్యాత్మజో మేధావీత్యర్థః॥౪౨॥నిమేరితి॥తస్మాత్సుదాసః-తతఃశతానీకఇత్యర్థః॥౪౩॥౪౫॥ భవితేతి॥ బృహద్రథస్యజ
రాసంధః-తస్యసహదేవః-తస్యమార్జారిః-యత్ యస్మాన్మార్జారేః శ్రుతశ్రవాః॥౪౬॥౪౮॥ సునీథఇతి ॥ సహస్రంసంవ
త్సరంవ్యాప్తే-భావ్యాభూపాలాః తతఃభావ్యాన్ ద్వాదశస్కంధేవక్ష్యతి॥ ౪౯॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా. ... ... ✻

శ్లో ॥ త్రయోవింశేత్వనోర్ద్రుహ్యోస్తుర్వసోశ్చాన్వయఃక్రమాత్ । యదోశ్చవంశోనుక్రాంతో యావజ్జ్యామఖ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సంభవః॥యయాతి॥త్రయోవింశేన్వయానుక్తా వ్యాసకోనుప్రముఖైః కృతాన్ । జ్యామఘావధిమాచఖ్యౌయదోర్వంశంమ
హత్తరమ్॥ తదేవంయయాతేః పుత్రాణాంపంచమస్యపూరోర్వంశః అనుక్రాంతః - ఇదానీంచతుర్థస్యవంశమనుక్రా
మతి॥అనోరితి॥ సభాపర్వణ్యస్యజగతీపతేరిత్యంతేన॥౧॥ జనమేజయఇతి ॥ తస్యజనమేజయస్యమహాశాలః-తస్యమహామ
నాః॥౨॥శిబిరితి॥చత్వారః ఉశీనరస్యఆత్మజాః-సంధిరార్షః॥౩॥౯॥మరుత్తఇతి॥సఃదుష్యంతః - స్వవంశంపౌరవవంశం॥

జ॥సః॥౧॥జనమేజయస్తస్యపుత్రోమహాశాలోమహామనాః । ఉపశీనరస్తితిక్షుశ్చమహామనసఆత్మజౌ॥
౨॥శిబిర్వనఃక్రిమిదర్పశ్చత్వారోశీనరాత్మజాః।వృషదర్పస్సువీరశ్చమద్రఃకేకయఆత్మజాః॥౩॥ శిబే
శ్చత్వారఏవాసన్ తితిక్షోశ్చరుశద్రథః।తతోహేమోథసుతపాబలిస్సుతపసోభవత్॥౪॥ అంగవంగకళిం
గాద్యాస్సింహపుండ్రాంధ్రసంజ్ఞికాః।జజ్ఞిరేదీర్ఘతపసోబలేః క్షేత్రేనుమహీక్షితః॥ ౫ ॥ చక్రుస్స్వనా
మ్నావిషయాన్ షడిమాన్ప్రాచ్యగాంస్మతే।అనుమానంగతోజజ్ఞేతస్మాద్దివిరథస్తతః॥౬॥ సుతోధర్మర
థోయస్యజజ్ఞేచిత్రరథోప్రజాః।రోమపాదఇతిఖ్యాతస్తస్మైదశరథస్సఖా॥౭॥ శాంతాంస్వకన్యాంప్రా
యచ్ఛదృశ్యశృంగఉవాహతామ్। దేవేఽవర్షతియంరామాఆనిన్యుర్హరిణీసుతం॥౮॥ నాట్యసంగీతవా
దిత్రైర్విభ్రమాలింగనాదిభిః।సతురాజ్ఞోనపత్యస్యనిరూప్యేష్టింమరుత్వతే॥ ౯ ॥ ప్రజామదాద్దశరథో
యేనలేభేఽప్రజాః ప్రజాః॥చతురంగోరోమపాదాత్పృథులాక్షస్తుతత్సుతః॥ ౧౦ ॥ బృహద్రథోబృహ
త్కర్మాబృహద్భానుశ్చతత్సుతాః।తతోబృహన్మనాస్తస్మాజ్జయద్రథఉదాహృతః॥౧౧॥విజయస్తస్య
సంభూత్యాంధృతిస్తస్యధృతవ్రతః।సత్యకర్మాభవత్తస్యపుత్రశ్చాతిరథస్తతః॥౧౨॥ యోసౌగంగాత
టేక్రీడన్మంజూషాంతర్గతంశిశుమ్।కుంత్యాపవిద్ధంకానీనమనపత్యోకరోత్సుతమ్॥వృషసేనస్సుతస్తస్య
కర్ణస్యజగతీపతేః॥౧౩॥ద్రుహ్యోస్తుతనయోబభ్రుస్సేతుస్తస్యాత్మజస్తతః । ఆరబ్ధస్తస్యగాంధార
స్యఘర్మస్తతోఘృతః॥౧౪॥ఘృతస్యదుర్మదస్తస్మాత్ప్రచేతాస్తత్సుతాశ్శతమ్।మ్లేచ్ఛాధిపతయోభూ
వన్నుదీచీందిశమాశ్రితాః॥౧౫॥తుర్వసోస్తుసుతోవహ్నిర్వహ్నేర్భర్గోథభానుమాన్।త్రిసానుస్తత్సుతో
స్యాపికరంధమఉదారధీః॥ ౧౬॥ మరుత్తస్తత్సుతోపుత్రఃపుత్రంపౌరవమన్వగాత్ । దుష్యంతంసపున
ర్భేజేస్వవంశంరాజ్యకాముకః॥౧౭॥యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్యయదోర్వంశంనరర్షభ । వర్ణయామిమ
హాపుణ్యంసర్వపాపహరంనృణామ్॥౧౮॥యదోర్వంశంనరశ్శ్రుత్వాసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే। యత్రా
వతీర్ణోభగవాన్పరమాత్మానరాకృతిః॥౧౯॥యదోస్సహస్రజిత్క్రోష్టునలోరిపురితిశ్రుతాః । చత్వా
రస్సూనవస్తత్రశతజిత్ప్రథమాత్మజః॥౨౦॥మహాహయోవేణుహయోహైహయశ్చేతితత్సుతాః।ధర్మ
స్తుహైహయసుతోనేత్రఃకుంతేఃపితాతతః॥౨౧॥సోభంజిరభవత్కుంతేర్మహిష్మాన్భద్రసేనకః। దుర్మ
దోభద్రసేనస్యధనికఃకృతవీర్యసూః॥కృతాగ్నిఃకృతవర్మాచకృతౌజాధనికాత్మజాః॥౨౨॥ అర్జునఃకృతవీ
ర్యస్యసప్తద్వీపేశ్వరోభవత్।దత్తాత్రేయాద్ధరేరంశాత్ప్రాప్తయోగమహాగుణః॥ ౨౩॥ ననూనంకార్త
వీర్యస్యగతింయాస్యంతిపార్థివాః।యజ్ఞదానతపోయోగైశ్శ్రుతవీర్యజయాదిభిః॥ ౨౪॥ పంచాశీతిసహ
స్రాణివ్యావ్యాహతబలస్సమాః।అకరోదర్జునోరాజ్యంహరించైవాన్వహంస్మరన్॥౨౫॥అనష్టవిత్తస్మరణో
బుభుజేక్షయ్యషడ్వసు।తస్యపుత్రసహస్రస్యపంచైవప్రథితామృధే॥ ౨౬ ॥ జయధ్వజశ్శూరసేనోవృష
ణోమధురూర్జితః। జయధ్వజాత్తాళజంఘస్తస్యపుత్రశతంత్వభూత్॥ ౨౭॥ క్షత్రంయత్తాళజంఘాఖ్యా
మౌర్వతేజోపసంహృతమ్॥౨౮॥తేషాంజ్యేష్ఠోవీతిహోత్రోవృష్ణిఃపుత్రోమధోస్స్మృతః। తస్యపుత్రశ
తంత్వాసీత్ వృష్ణిర్జ్యేష్ఠంయతఃకులమ్॥౨౯॥మాధవావృష్ణయోరాజన్ యాదవాశ్చేతిసంజ్ఞితమ్ । యదు

౧౭॥౧౯॥యదోరితి॥ప్రథమస్యసహస్రజితఃఆత్మజః॥౨౦॥౨౧॥సోభంజిరితి॥కుంతేఃసోభంజిః-సోభంజేర్మహిష్మాన్-మ
హిష్మతోభద్రసేనకః- తస్యదుర్మదోధనికశ్చేతిద్వౌపుత్రౌ-కృతవీర్యసూఃకృతవీర్యస్యజనకః - కృతవీర్యాదయశ్చత్వా-
రోధనికస్యాత్మజాఇత్యర్థః॥౨౨॥౨౫॥ అనష్టేతి॥ అనష్టమవినాశంవిత్తంయేనతథావిధంస్మరణంయస్యఅక్షయ్యంషడ్వ
సుషడింద్రియవిషయంబుభుజే॥౨౬॥౨౭॥క్షత్రమితి॥ఔర్వస్యతేజసాసగరేణోపసంహృతమిత్యర్థః॥ ౨౮॥ తేషామితి॥
తేషాంతాళజంఘపుత్రాణాంజ్యేష్ఠస్తస్యమధోఃపుత్రశతం-వృష్ణిర్జ్యేష్ఠోయస్మిన్-యతోమధోః - వృష్ణేర్యదోశ్చ హే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.